

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

İslâm Daveti, Umumi Oluşu ve Gayesi/19 İslâm Davetinin Gâyesi/20 İslâm Teşrii: Fıkıh/20

Birinci Bölüm: TAHARET 1.1-Sular ve Tasnifi/27 1.1.1-Mullak Su/27 1.1.2-Kullanılmış Su/28 1.1.3-Temiz Bir

Şeyin Karışığı Su/29 1.1.4-Pislik Kansan Su/29 1.1.5-ArUkSu/30 1.2-Nccaset/32 1.2.1-Nccaselin

Kısımları/32 1.3-Necasetin Temizlenmesi/38 1.3.1-Elbisenin ve Bedenin Temizliği/38 1.3.2- Yerin Temizliği/39

1.3.3-Yağ ve Benzerlerinin Temizliği/39 1.3.4-Lcş Derisinin Temizliği/39 1.3.5-Ayna ve Benzerlerinin

Temizliği/40 1.3.6-Ayakların Temizliği/40 1.3.7-Bilinmesi Gereken Hususlar/40 1.3.8-Helâmn Edepleri/41

1.3.9-Yaratılış Sünnetleri/45 1.4-Abdest/49

1.4.1- Abdestin Meşru Oluşunun Delili/49 1.4.2-Abdestin Fazilcti/49 1.4.3-Abdestin Farzları/49 1.4.4-Abdestin

Sünnetleri/52 1.4.5-Abdestin Mckruhlan/59 1.4.6-Abdesü Bozanlar/59 1.4.7-Abdesti Bozmayanlar/61 1.4.8-

Abdest Almayı Gerektiren Hususlar/63 1.4.9-Abdest Almanın Müstebab Olduğu Yerler/64 1.4.10-Abdest Alanın

İhtiyaç Duyduğu Faydalı Bilgiler/67 1.5-Mestler Üzerine Mcshetmck/67 1.5.1-Meşru Olduğunun Delili/67 1.5.2-

Çoraplar Üzerine Mesbetmncin Meşruluğu/68 1.5.3-Mest ve Mest Hükümünde Olanlar Üzerine Mesh Etmenin

Şartları/69 1.5.4-Meshin Yapılacağı Yer/70 1.5.5-Meshin Vakti/70 1.5.6-Meshin Şekli/70 1.5.7-Meshi Bozan

Şeyler/71 1.6-Gusül (Boy Abdesti)/71 1.6.1-GuslÜ Gerektiren Hususlar/71

1.6.2-Cünüp Olana Haram Olan Şeyler/74

1.6.3-Yikanmanın Miistchab Olduğu Yerler/76

1.6.4-Guslün Rükünleri/79

1.6.5-Guslün Sünnetleri/80

1.6.6-Kadınm Yikanması/81

1.6.7-Gusül ile İlgili Mesceleler/81

1.7 -Teyemmüm/83

1.7.1-Tanım/83

1.7.2-Meşrûiycünün Delili/83

1.7.3-Teyemmümün Meşru Oluşunun Sebci/84

1.7.4-Teyemmümü Mübah Kılan Sebepler/84

1.7.5-Teyemmüm Edilmesi Caiz Olan Toprak/86

1.7.6-Teyemmümün Yapılışı/86

1.7.7-TeyemmÖTnle Yapılması Mubah Olan Şeyler/87

1.7.8-Teyemmümü Bozan Şeyler/87

1.8-Sargı ve Benzerleri Üzerine Mesh/88

1.8.1-Sargı Bezleri ve Sargı Üzerine Mcshin Meşru Oluşu/88

1.8.2-Mcshin Hükümü/88

1.8.3-Mesh Ne Zaman Vacib Olur?/88

1.8.4-Meshi Bozanlar/89

1.8.5-Su ve Toprağın Bulunmaması Halinde Namaz/89

1.9-Hayz, Nifas ve Istihâze/89

1.9.1-Hayz/89

1.9.2-Nifas/91

1.9.3-Hayz ve Nifaslıya Haranı Olan Şeyler/91

1.9.4-Hastah Kanı (Isihâze)/93

İkinci Bölüm: NAMAZ 2.1-Namazın İslâm'daki Yeri/97 2.2-Namazı Terketmenin Hükümü/99 2.3-Namaz

Kimlere Far?dır?/103 2.4-Farzların Sayısı/103 2.5-Namazın Vakitleri/104 2.5.1-Öğlenin Vakti/106 2.5.2-

İkindinin Vakti/106 2.5.3-Akşam Namazının Vakti/108 2.5.4-Yatsı Namazının Vakti/108 2.5.5-Sabah

Namazının Vakti/111 2.5.6-Vaktin içinde Bir Rek'alı Yetiştirmek/111 2.5.7-Uyku ve Unutmak Sebebi ile

Namazı Terketmek/112 2.5.8-Namaz Kılınması Nehyedilen Vakitler/112 2.6-Ezan/116 2.6.1 -Ezanın

Tanımı/111 2.6.2-Ezanın Faziletleri/116 2.6.3-Ezanın Meşru Oluşunun Sebebi/117 2.6.4-Ezanın Kelimeleri/118

2.6.5-Ezana Birşey Katmak/119

2.6.6-Kâmetin Yapılışı/119

2.6.7-Ezan Okunurken Yapılacak Zikirler/120

2.6.8-Ezandan Sonra Dua Etmek/121

2.6.9-Kâmet Okunurken Zikir/122

2.6.10-Müezzinde Bulunması Gereken Vasıflar/122

2.6.11-Vaktin Başında ve Vakit Girmeden Ezan Okumak/124

2.6.12-Ezanla Kamet Arasında Fasıla Yapmak/124

2.6.13-Ezan Okuyan Kamet Yapar/124

2.6.14-Namaza Ne Zaman Kalkır?/125

2.6.15-Ezandan Sonra Camiden Çıkmak/125

2.6.16-Gçmiş Namazlar İçin Ezan ve Kâme/125

2.6.17-Kadınların Ezan ve Kâmeti/126
2.6.18-Namaz Kılındıktan Sonra Camiye Girmek/126
2.6.19-Kâmetle Namaz Arasında Fasıla Vermek/126
2.6.20-Devamı Müezzinden Başkasının Ezan Okuması/127
2.6.21 -Ezanda Olmayan Şeyi Ezana Eklemek/127
2.7-Namazın Şartları/129
2.7.1-Vaktin Girdiğini Bilmek/129
2.7.2-Büyük ve Küçük Abdest Bozduktan Sonra Temizlik/129
2.7.3-Bedeni, Elbiseyi ve Namaz Kılacağı Yeri Görülen Pisliklerden Temizle-
mek/129
2.7.4-Avrut Yerlerini Örtmek/131 2.7.5-Kıbleye Dönmek/134 2.7.6-Namazın Şekli/136 2.7.7-Namazın
Farzları/138 2.7.8-Namazın Sünnelleri/147 2.8-Nafile Namazlar Bahsi/193 2.8.1-Mecrûiyeti/193
2.8.2-Nafilelerin Evde Kılmalarının Müstehab Olduğu/194 2.8.3-Nafilelerde Rek'atın Çokluğu Değil Kıyamın
Uzunluğu Efdaldır/194 2.8.4-Nafilelerde Oturarak Kılmanın Caiz Olduğu/195 2.8.5-Nafilelerin Kısımları/195
2.8.5.1-Mutlak Nafile/195 2.8.5.2-Mukayyed Nafile/195 2.8.5.2.1-Sabahın Sünneti/196 2.8.5.2.2-Öğlenin
Sünneti/199 2.8.5.2.3-Akşamın Sünneti/201 2.8.5.2.4-Yatsının Sünneti/201 2.8.5.3-Gayn Mükked
Sünnetleri/201 2.8.5.3.1-Akşamdan Önce İki Rek'at/202 2.8.5.3.2-Yatsıdan Önce İki Rek'at/202 2.8.5.4-Farz
Namazlarla Nafile Namazlar Arasında Bir Namaz Kılacak Kadar
Ayrılmanın Müstehab Olduğu/203 2.8.5.5-Vitr Namazı/203 2.8.5.6-Gece Namazı/211
2.8.5.7-Ramazan Gecelerinde Namaz Kılmak/218 2.8.5.8-Kuşluk Namazı/220
2.8.5.9-Istihare Namazı/222
2.8.5.10-Tesbih Namazı/223
2.8.5.11-Hacet Namazı/224
2.8.5.12-Tevbe Namazı/224
2.8.5.13-Küsur Namazı/225
2.8.5.14-Yağmur Duası Namazı/227
2.8.5.15-Tilavet Secdesi/231
2.8.5.16-Şükür Secdesi/235
2.8.5.17-Sehiv Secdesi/236
2.9-Cemaatle Namaz/239
2.9.1-Fazileti/239
2.9.2-Kadınların Mescidlerde Cemaate Hazır Bulunmalarının Caiz Oluşu ve Evlerinde Namaz Kılmalarının
Fazileti/240
2.9.3-En Uzak ve Cemaat Çok Olan Mescitte Namaz Kılmanın Müstehab Olduğu/240
2.9.4-Sükûnle Mescide Gitmenin Müstehab Olduğu/241
2.9.5-İmanın, Namazı Hafif Kıldırmasının Müstehab Olduğu/241
2.9.6-İmanın, Birinci Rek'atı Uzatması ve İçeri Giren Bir Kimse Hissettiği Anda, Cemaate Yetişsin diye
Beklemesi/242
2.9.7-İmami Takib Etmenin Vücub ve İmamlarla Yarışmanın Haram Olduğu/242
2.9.8-İmama Uyan Bir Kişiyle Cemaatin Oluşması/243
2.9.9-İmanın Cemaate Katılmasının Caiz Olması/243
2.9.10-İmama Yelişmek/244
2.9.11-Cemaatten Geri Bırakan Özürlü/244
2.9.12-İmamhâgâ En Lâzım Olan/245
2.9.13-İmamhâgâ Sahih Olanlar/246
2.9.14-İmamlığı Sahih Olmayanlar/247
2.9.15-Kadın, Kadınlara İmamlığının Müstehab Oluşu/247
2.9.16-Erkeklerin Yalnız Kadınlara İmam Olması/247
2.9.17-Fasık ve Bid'atçıların İmamlığının Mekruh Oluşu/248
2.9.18-Bir Özur Sebebiyle Cemaatten Ayrılmanın Caiz Olduğu/248
2.9.19-Cemaatle Beraber Namazı Tekrar Kılmak Hakkında Gelen Rivayetler/249
2.9.20-İmam, Selâmdan Sonra Sağa veya Sola Dönmesinin, Namaz Kıldığı Yerden Ayrılmasının Müstehab
Oluşu/249
2.9.21-İmam veya Cemaatin Birbirinden Yüksek Olması/250
2.9.22-Cemaatin Arada Engel Varken İmama Uyması/251
2.9.23-Farz Terkedenin İmam Olmasının Hükmü/251
2.9.24-Namazda Bir Başkasını İmamlığa Geçirmek/252
2.9.25-Cemaatin Hoşlanmadığı Bir Kimsenin İmamlığı/252
2.9.26-İmanın ve Cemaatin Duracağı Yer/253
2.9.27-İmamın Ardında Tebliğ Etmek/256

- 2.10-Mescidler/256
- 2.10.1-Tüm Yeryüzü Mesciddir/256
- 2.10.2-Mescid Yapmanın Fazileti/257
- 2.10.3-Mescide Yönelirken Yapılacak Dua/257
- 2.10.4-Mescide Girerken ve Çıkarken Yapılacak Dua/259
- 2.10.5-Mescide Koşmak ve Oturmanın Fazileti/259
- 2.10.6-Tahiyyetül Mescid Namazı/260
- 2.10.7-Mescidlerin En Faziletli/260
- 2.10.8-Mescidlerin Süslenmesi/260
- 2.10.9-Mescidlerin Temizliği ve Kokulanması/261
- 2.10.10-Mescidlerin Korunması/261
- 2.10.11- Mescide Yitik ilan Etmek, Ahş-Veriş Yapmak ve Şiir Söylemek/262
- 2.10.12-Mescide Dilenmek/262
- 2.10.13-Mescide Yüksek Sesle Konuşmak/263
- 2.10.14-Mescide Konuşmak/263
- 2.10.15-Mescide Yemek, içmek ve Uyumanın Mubah Oluşu/263
- 2.10.16-Parmakları Kenetlemek/264
- 2.10.17-İki Direk Arasında Namaz Kılmak/264
- 2.10.18-Namaz Kılmaktan Nihayolunan Yerler/264
- 2.10.19-Kâbenin İçinde Namaz/266
- 2.10.20-Namaz Kılanın, Önüne Sütre Koyması/266
- 2.11-Namazda Mubah Olan Şeyler/270
- 2.12-Namazda Huşû/278
- 2.13-Namazın Mekruhları/279
- 2.14-Namazda Bozanlar/282
- 2.15-Namazın Kazası/285
- 2.16-Hastanın Namazı/289
- 2.17-Korku Namazı/290
- 2.18-Seferde Namaz/294
- 2.18.1-Dört Kılınan Namazları Kısaltmak/294
- 2.18.2-Kısaltma Mesafesi/285
- 2.18.3-Namazı Kısaltmanın Yeri/297
- 2.18.4-Misafir Ne Zaman Tamam Kılar/297
- 2.18.5-Yolculukla Nafle Namaz/300
- 2.18.6-Cuma Günü Yolculuk/300
- 2.18.7-İki Namazı Beraber Kılmak/301
- 2.18.8-Gemi, Tren ve Uçakla Namaz/304
- 2.18.9-Seferde Namaz/305
- 2.19-Cum'a/309
- 2.19.2-Cuma Günü Dua Etmek/309
- 2.19.3-Cum'a Günü ve Gecesi Rasûlullah'a Selâmı Çoğaltmanın Müstehab Olduğu/311
- 2.19.4-Cum'a Günü ve Gecesi Kehf Sûresini Okumanın Müstehab Olduğu/311
- 2.19.5-Mescidlerde Kehf Sûresini Yüksek Sesle Okumanın Mekruh Olduğu/312
- 2.19.6-Her Toplantı için ve Özellikle Cum'a İçin Yıkanmak, Güzel Giyinmek, Misvak ve Koku Sürünmek/312
- 2.19.7-Cum'aya Erken Gitmek/313
- 2.19.8-Cemaatin Omuzlarından Atlayarak ileri Geçmek/314
- 2.19.9-Cum'a Namazından Önce Nafle Kılmanın Meşru Olduğu/314
- 2.19.10-Uykusu Gelen Kimsenin Yerini Değiştirmesi/315
- 2.19.11-Cum'a Namazının Farz Oluşu/315
- 2.19.12-Cum'a Namazı Kimlere Farz, Kimlere Farz Değildir/316
- 2.19.13-Cum'anın Vakti/317
- 2.19.15-Cum'a Kılınacak Yer/318
- 2.19.16-Fakihlerin Cum'a için Koştuğu Şartların Münakaşası/319
- 2.19.17-Cum'a Hutbesi/321
- 2.19.18-Cum'anın Bir Rek'atına Veya Daha Azma Yetişmek/326
- 2.19.20-Cum'a Vadan Önce ve Sonra Nafle Kılmak/329
- 2.19.21-Cum'a ve Bayramın Aynı Güne Rastlaması/330
- 2.20-Bayram Namazları/330
- 2.20.1-Yıkanma, Kokulanma, ve En Güzel Elbiseyi Giymenin Müstehab Olduğu/330
- 2.20.2-Ramazan Bayramına Çıkmadan Önce Yemek/331

- 2.20.3-Namazgaha Çıkış/331
- 2.20.4-Kadın ve Çocukların Bayrama Çıkması/331
- 2.20.5-Yol Değiştirmek/332
- 2.20.6-Bayram Namazının Vakti/332
- 2.20.7-Bayram Namazlarında Ezan ve Kâml/333
- 2.20.8-Bayramı Namazlarında Tekbir/333
- 2.20.9-Bayram Namazından Önce ve Sonra Namaz Kılmak/334
- 2.20.10-Kimlerin Bayram Namazı Kılması Sahihdir/334
- 2.20.11-Bayram Hutbesi/334
- 2.20.12-Bayram Namazının Kazası/336
- 2.20.13-Bayramlarda Oynamak, Eğlenmek, Şarkı Söylemek ve Yemek Yemek/336
- 2.20.14-Zilhiccenin ilk On Gününde iyi Ameller Yapmanın Fazileti/337
- 2.20.15-Bayramda Tebriki eş menin Müslehab Oidduğu/338
- 2.20.16-Bayram Günlerinde Tekbir Getirmek/338 Üçüncü Bölüm: CENAZELER BAHSİ
- 3.1-Hastalık ve Tedavi Konusunda Sünnet Olan Usul/341
- 3.2-Hastalık Zamanında Sabretmek/342
- 3.3-Hastanın Yakınması/342
- 3.4-Hastaya Sıhhatli İken Yaptıklarının Sevabı Yazılır/343
- 3.5-Hastayı Ziyaret Etmek/343
- 3.6-Tedavi/345
- 3.7-Ölümü Hatırlamanın ve Amel Yaparak, Ölümüne Hazırlanmanın Müstehap Olduğu/352
- 3.8-Ölmeyi İstemenin Mekruh Olduğu/354
- 3.9-İyi Amellerle Geçen Uzun Ömrün Fazileti/354
- 3.10-ALLAH'a Hüsnü Zann Beslemenin Müstehap Olduğu/353
- 3.11-Ölmekte Olan Kişinin Yanında Bulunanın Dua ve Zikir Etmesinin Müstehap Olduğu/355
- 3.13-Ölüm Esnasında Uyulması Gereken Sünnetler/356
- 3.13-Ölüye Aglamak/360
- 3.14-Ölmeden önce Kefene ve Kabri Hazırlamanın Caiz Olduğu/363
- 3.15-Mekke ve Medine'de ölmeyi istemenin Müstehap Olduğu/363
- 3.16-Anı Ölüm/365
- 3.17-Çocuğu Ölen Kimsenin Sevabı/365
- 3.18-Bu Ümmetin Ömrü/365
- 3.19-Ölüm Rahatlıktır/365 3.20-Ölüyü Teçhiz Etmek/366
- 3.20.1-Ölüyü Yıkama/366
- 3.20.2-Kefene/371
- 3.20.3-Cenaze Namazı Kılmak/373
- 3.20.4-Defin/396
- 3.21-Kabirle İlgili Meseleler/401
- 3.22-Taziye (Baş Sağlığı Dileme)/415
- 3.23-Kabirleri Ziyaret Etmek/418
- 3.24-Ölüye Fayda Veren Ameller/421
- 3.25-Müslümanların Çocukları ile Müşriklerin Çocukları/424
- 3.26-Kabir Sual/425 ..
- 3.27-Ruhların Kaldığı Yer/430
- Dördüncü Bölüm: ZİKİR VE DUA
- 4.1-Zikir/433
- 4.1.1-Çok Zikir Yapmanın Hududu/434
- 4.1.2-Zikirin Bütün İbadetlere Şamil Olması/435
- 4.1.3-Zikirin Adabı/435
- 4.1.4-Zikir Meclislerinde Oturmanın Müstehap Olduğu/436
- 4.1.5-İhlal Olarak "Lâ ilahe illallah" Demenin Fazileti/437
- 4.1.6-Tesbihi, Tahmid, Tcdilil, Tekbir ve Diğer Zikirleri Yapmanın Fazileti/437
- 4.1.7-İstiğfarın Fazileti/439
- 4.1.8-Sevabı Kat Kat Artan ve Anlamı Çok Olan Zikir/440
- 4.1.9-Zikri Parmaklarla Saymak ve Bunun Teşbihinden Daha Faziletli Olduğu/441
- 4.1.10-ALLAH'ın Zikir Edilmediği ve Nebi Aleyhisselâm'a Selâval Getirilmeyen Mecliste Oturmaktan Nch/441
- 4.1.11-Mecclisin Kefareti Hakkındaki Zikir/442
- 4.2-Dua/442
- 4.2.1-Duanın Emredilişi/492

- 4.2.2-Duanm Adabı/444
- 4.2.3-Annc-Babanın, Oruçlunun, Misafirin ve Mazlumun Duası/448
- 4.2.4-Kişinin Yanında Bulunmayan Müslüman Kardeşine Dua Etmesi/448
- 4.2.5-Kabul Olması Ümidiyle, Duaya Başlarken Söylenmesi Gereken Bazı Söz-Ier/449
- 4.2.6-Sabah ve Akşam Zikirleri/450
- 4.2.7-Uykudan Önce Yapılacak Zikirler/456
- 4.2.8-Uykudan Uyanırken Yapılacak Dua/459
- 4.2.9-Korku, Yalnızlık ve Uykusuzluk Hallerinde Yapılacak Zikir/460
- 4.2.10-Rüyasında Kölü Bir Şey Görenin Ne Yapacağı ve Ne Söyleyeceği/461
- 4.2.11-Elbise Giyerken Yapılacak Zikir/461
- 4.2.12-Yeni Elbise Giyerken Yapılacak Zikir/462
- 4.2.13-Arkadaşının Üzerinde Yeni Elbise Görenin Ne Diyeceği/462
- 4.2.14-Elbiseyi Çıkarırken Yapılacak Zikir/463
- 4.2.15-Evden Çıkarken Yapılacak Zikir/469
- 4.2.16-Evc Girerken Yapılacak Zikir/469
- 4.2.17-Hoşuna Giden Bir Mal Gördüğü Zaman Yapılacak Zikir/465
- 4.2.18-Aynaya Bakınca Yapılacak Zikir/465
- 4.2.19-Belâya Uğrayanları Görünce Ne Söyleneceği/466
- 4.2.20-Horozun Öttüğü, Eşeğin Anırdığı ve Köpeğin Havladığı Zaman Söylenecek Söz/466
- 4.2.21-Rüzgar Estiği Zaman Yapılacak Zikir/467
- 4.2.22-Gök Gürültüsü İşitildiği Zaman Okunacak Dua/467
- 4.2.23-Ay'i Görünce Yapılacak Zikir/467
- 4.2.24-Keder ve Üzüntü Zamanında Yapılacak Zikirler/468
- 4.2.25-Düşmanla Karşılaşınca ve Hakimden Korkulduğunda Yapılacak Zikir/470
- 4.2.26-ZorBir tş Karşısında Kalan Kimsenin Okuyacağı Dua/471
- 4.2.27-Gçim Sıkıntısına Düşen Kimsenin Okuyacağı Dua/472
- 4.2.28-Borçlunun Yapacağı Zikir/472
- 4.2.29-Kisiyc Hoşlanmayacağı Bir Şey Geldiği Veya Zor Durumda Kaldığı Zaman Okuyacağı Dua/473
- 4.2.30-Kendisine Şüphe Gelen Kimsenin Okuyacağı Dua/473
- 4.2.31-Öfke Anında Okunacak Dua/474
- 4.2.32-Rcsûlühah Sallaîlahu Aleyhi ve Sellem'in Yaptığı Özlü Dualar/474
- 4.3-Rasûlullah'a Salat ve Selâm Gctîrmek/478
- 4.3.1-"Ncbi'yc Salat Ederler" Demenin Manası/479
- 4.3.2-Salat ve Selamla ilgili Hadisicr/479
- 4.3.3-Rasûlullah Sallaîlahu Aleyhi ve Sellem'in İsmi Anıldığında O'na Selat ve Selâm Getirmek Gerekir mi?/481
- 4.3.4-Yazı Yazarken Rasûlullah Sallaîlahu Aleyhi ve Sellem'in ismi Geçtiğinde O'na Salat ve Selâm Yazmanın Müstehap Olduğu/481
- 4.3.5-Scfal İle Selâmı Beraberce Söylemek/481
- 4.3.6-Nebilere SalâtGctirmek/482
- 4.3.7-Rasûlillah Sallaîlahu Aleyhi ve Sellcm'e Getirilecek Selât ve Selâm Şekil-lcri/482
- 4.4-Yolculuk Hakkında/483
- 4.4.1 -ALLAH'ın Hoşlanacağı Bir Şey için Yola Çıkmak/483
- 4.4.2-Çıkmadan Önce İstişare ve İstihare Yapmak/484
- 4.4.3-Perşcmbe Günü Yolculuk Yapmanın Müstehap Olduğu/485
- 4.4.4-Çıkmadan Önce Namaz Kılmanın Müstehap Olduğu/485
- 4.4.5-Yoiculukla Arkadaş Edinmenin Müslehap Olduğu/486
- 4.4.6-Aile ve Akrabalarla Vedalaşarak, Onlardan DuaTalebinde Bulunmak ve Onlara Dua Etmek/486
- 4.4.7-Yolculuğa Çıkandan Gittiği Hayırlı Yerlerde Dua isteğinde Bulunmak/487
- 4.4.8- Yolculukla Okunacak Dualar/487
- 4.4.9-Misafirin Bineğine Bindiği Zaman Okuyacağı Dua/489
- 4.4.10-Misafirin Geceleyince Okuyacağı Dua/491
- 4.4.11-Misafirin Bir Yere indiği Zaman Okuyacağı Dua/491
- 4.4.12-Misafirin Bir Kasaba veya Bir Yere Gelipde Oraya Gitmek islediğinde Okuyacağı Dua/491
- 4.4.13-Seher Vakti Misafirin Okuyacağı Dua/492
- 4.4.14-Misafirin Yüksek Bir Yere Çıkıp İndiği veya Geriye Döndüğü Zaman Okuyacağı Dua/443
- 4.4.15-Misafirin Gemiye Bindiği Zaman Okuyacağı Dua/493
- 4.4.16-Şiddetli Dalga Anında Deniz Yolculuğu Yapmak/494

SUNUŞ

-
İslâm, akide ve amel gibi birbirini tamamlayan iki temel unsurdan meydana gelir. Akidesiz amel etmenin bir anlamı olmadığı gibi, amelsiz imanın da devamlı ve sıhhatli olması mümkün değildir.

Aîlahu Tcâlâ, Ankebût sûresinde: "İnsanlar sadece 'iman etlik' demekle, denemeden geçirilmeden bırakılıvereceklerini mî sandılar?" (Ayet: 2) buyurarak yalnız iman etmenin yeterli olmadığını bizlere bildirmektedir. Kur'ân'da İman'dan söz edilen hemen her âyette, arkasından "sâlih amel" ifadesi kullanılır. Bunun en güzel örneğini Asr sûresinde görürüz. Bu sûre, hüsrana uğramaktan kurtulmanın sadece iman etmekle değil, buna ilaveten salih amellerde bulunup hakk'ı ve sabr'ı tavsiye etmekle mümkün olacağını belirtmektedir. Allah'ın Rasûlü de —salât ve selam üzerine olsun— : "Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şahadet edinceye, namazlarını kılıp zekâtlarını verinceye kadar insanlarla savaşmaya emrolundum." diyerek, sadece iman'ın kurtuluş için yeterli olmadığını ifade buyurmuştur. Şu halde amei, imanın tamamlayıcısıdır ve amel olmadan, yalnızca imanla bu dünya imtihanı kazanılmaz. İslâm'ın amel cephesi, yani muamelât; fert ve toplum hayatının tâbî olması gereken kurallarla helâl ve haram hudutlarını tayin eder. Müslüman, yapması ve yapmaması gerekenleri bilmek zorundadır. Aksi halde İslâm'ı yaşaması mümkün olmaz.

İslâm Fıkhı: Teorik kalıplardan, faraziyelerden ve birtakım soyut te-rimlerden ibaret olamaz. Fıkıh: Pratik, canlı ve delillere dayalı olmak zorundadır.

Bugün, Türkiye müslümanları genelde, iki uç noktada seyrediyorlar: Ya mü'mini delillere ulaşmaktan alıkoyan taklitçi, kolaycı ve yer yer bid'atlara boğulmuş, şekilcilikten kurtulamayan bir İslâmî anlayış (yani ifrat), ya da müslümani yine delillere ulaşmaktan alıkoyan, amelden çok akideye, dua ve zikirden çok cihad, tebliğ vb. konulara önem veren 'radikal' anlayış (yani tefrit), islâm sadece cihaddan ibaret olmadığı gibi, yalnızca dua ve zikirden de ibaret değildir. İslâm; Kuran ve sünnet'te iman edilmesi emredilen şeylere inanmak, yapılması İstenenleri yapmak, yasaklanan şeylerden kaçınmaktır.

İşte "Fıkh'us-Sünne", müslümanın günlük hayatında yapması ve yapmaması gerekenleri en ince ayrıntılarıyla, Kuran, sünnet ve selef-i sâlih'in'den deliller sunarak ortaya koyan mufasssal bir eser. Müslüman, ihtiyaç duyduğu bütün fıkhi konuları bu eserde genelde delilleriyle birlikte bulacaktır. Eserde hemen bütün fıkhi meseleler ele alınmış olup, konuyla ilgili sahabe, tabiîn ve mütehid imamların (Ebû Hanife, Mâlik, Şafî, Hanbel, Ev/âî, Sevrî vb.) görüşlerine de yer verilerek delillerinin kuvvet-liği veya zayıflığı da incelenmiştir.

Bu arada elinizdeki eserin yayınlanmasını bize tavsiye eden, birinci cildin tercümesinde Tayyar Hoca ile beraber çalışan ve baştan sona kadar kontrolden geçiren Ahmed Hoca'mızdan bahsetmeyi yerine getirilmesi gereken bir görev olarak görüyoruz. Ahmed Hoca bu tür delillere dayalı, Kuran ve sünnet çizgisinde eserlerin yayınlanmasını büyük bir heyecanla istiyordu. Kendisinden "Fıkh'us-Sünne'yi tercüme etmesini istediğimizde, zaman olarak hiç de müsait olmamasına rağmen, sadece bu yüzden kabul etti. Tayyar Hoca ile birlikte, büyük bir titizlikle birinci cildin tercümesini tamamladılar.

Ahmed Hoca bu süre içinde bize, "Fıkh'us-Sünne" gibi kaynak eserlerin mutlaka dilimize kazandırılması gerektiğini ve bunun gerçek bir hizmet olacağını telkin ediyordu. Bir gün kendisine tbnî Kayyım'm "Zad-ül Mead", Şevkânî'nin "Feûlul Kadir" adlı eserlerini tercüme ettirmeyi düşündüğümüzü söylediğimizde, heyecanla elini uzatarak bizi susturdu. Ve memnuniyetini belirten bir ifadeyle "bir kitap ismi daha söylerseniz bu hasta kalbim böylesi bir heyecanı kaldırmaz, beni kalpten gönderirsiniz" dedi. Evet biz bir kitap ismi daha söylemedik ama, o basta kalp, her zaman taze olan heyecanı gerçeklen kaldırmadı. Heyecanla, tercümesine ortak olduğu bu birinci cildin basımını göremeden genç yaşta Rahmet-i Rahman'a kavuştu. Kendisini rahmetle anıyor, "Fıkh'us-Sünne'nin, delillerle, amel etme düşüncesinin bir basamağı olması dileğini, aynı zamanda kendi dileğimiz olarak da tekrar ediyoruz...

Hamd Allah'a mahsustur. Salât ve selam, efendimiz Muhammed Sallallahu aleyhi ve sellem'e, ö'nun âline ve ashabına olsun.

"Mü'minlerin tümünün savaşa çıkmaları gerekmez. Her topluluktan bir grubun toplanıp dini iyice öğrenmeleri (fıkhetmeleri) ve kavimleri kendilerine dönüp geldikleri zaman onları uyarıp korkutmaları gerekir. Umulur ki onlar yanlış hareketten kaçınıp-sak miri ar" (Tevbe: 122)

Şüphesiz, İnsanları Allah'a yaklaştıracak amellerin en büyüklerinden biri de; islâm davetini ve bu davetin hükümlerini yaymak ve islâm'ın fıkhi yönünü açıklayarak sonuçta insanları ibadet ve muamelatta belli bir eses üzerinde birleştirmektir. Nitekim Rasulüllah sallallahu aleyhi ve sel-lem şöyle buyurmuştur:

"Allah —celle celâlü—, kendisine hayır dilediği kişiyi dinde fakih yapar."

Şüphesiz, ilim Öğrenmekle olur. Muhakkak âlimler, nebilerin mirasçılarıdır. Nebîler, ne bir dirhem, ne de bir dinar miras bırakmışlardır. Onların bıraktığı miras sadece ilimdir, ilme nail olan ise, büyük bir nasibe ve yüksek bir mertebeye ulaşmış demektir.

İbadete teallük eden hükümlerle, bütün ümmete sunulacak olan umumî dinî bilgiler başta olmak üzere, islâm fıkhını öğretirken takib edilecek en güzel metod; akıllara ve kalplere hitab edecek yolu seçmek, İslâm fıkhını bir takım teknik terimlerden ve varsayımlardan uzaklaştırmak, mümkün olduğu kadar kolay ve akıcı bir üslûpla Kuran ve hadisten delillere dayandırmaktır. Ayrıca fıkıh ilmini okuyanların, öğrendikleri

(*) Bu önsöz, Fıkhu's-Sünne'nin Dâriil-Fikryayınlanca 1977'de yayınlanan 1. baskısından tercüme edilmiştir.

şeylerden dünya ve ahirette yararlanmalarını sağlamak ve doğrudan doğruya Allah ve Rasûlü'nün hükümlerine bağlandıklarını hissetmeleri için, bu delillerdeki hüküm ve faydalara da işaret edilmelidir.

Bu metod; müslümanların bilgilerinin artmasını ve onların ilme yönelmesini sağlayacak güçlü ve sevkedici bir methoddur.

Allah —celle celâlühü— faziletli üstad Seyyid Sabık'ı bu yolda muvaffak kılmıştır. O, bu kitabımı, kolay bir üslûpla ve kaynaklara dayanarak açıklamıştır. İnşallah, bu çalışmasıyla Allah'ın bahşedeceği sevaba nail olmuş ve islâm'ı öğrenmeye çalışanların takdirini kazanmış olacaktır.

islâm'a olan hizmeti, Ümmet-i Muhammed'i faydalandırması ve islâm'a yaptığı davetten dolayı Allah —celle celâlühü— kendisini hayırla mükafatlandırсын ve bu çalışmasıyla Allah Teâlâ kendisine ve insanlara hayır ihsan eylesin.

Amin

GİRİŞ

islâm Daveti, Umumî Oluşu ve Gayesi

Allah Teâlâ (cefile celâlühü), Muhammed (saüallâhu aleyhi ve sel-lem)'i, insanlar için düzenli bir hayatı garanti eden, onlara en olgun ve en yüce mertebelere ulaştıran mükemmel tevhid diniyle, evrensel islam niza-mıyla gönderdi.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), yaklaşık yirmiyüç sene boyunca, insanlara Allah'a davet konusunda bu mükemmel nizamla hükmetti ve dini tebliğ edip insanları bu dinde toplamak amacına da ulaştı.

İslam dini, daha önceki dinler gibi, bir nesle ya da kabileye mahsus olan ve diğerlerini ilgilendirmeyen mahallî, sınırlı bir din değildir. Bilâkis, yeryüzündekilerin hepsini kuşatan umumî bir dindir. Bir bölgeye veya belirli bir zaman dilimine has değildir. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: "Bütün âlemlere bir korkutucu olsun diye, kuluna Kur'anı indiren Allah'ın şanı ne yücedir" (1) Yüce Allah yine şöyle buyuruyor: "Ey Rasu-lüm, biz seni ancak insanlara Cenneti müjdeleyici, azabı haber verici bir peygamber olarak gönderdik" (2) Bir başka ayette de şöyle deniyor: "Rasulüm de ki: 'Ey insanlar! Gerçekten ben sizin hepinize gelen Allah'ın peygamberiyim. O Allah ki, göklerin ve yerin tasarrufu O'nundur. O'ndan başka hiç bir ilah yoktur, Öldürür ve diriltir. O'nun için hem Allah'a, hem de bütün kelimelerine iman getiren o ümmî peygambere, Rasûlüne iman edin ve o peygambere uyun ki, doğru yolu bulaşınız" (3)

(1) Furtan: 1.

(2) Sebe':28.

(3) A'raf, 158.

Keza sahîh bir hadiste de şöyle buyrulur: "Her nebî, hususî olarak kendi kavmine gönderilmiştir. Ben İse kızıl ve siyah derili bütün insanlara gönderildim."

Bu davetin genel ve kapsamlı olduğunu pekiştiren deliller şunlardır:

1- islâm dininin, insanlar için, inanması zor ve yaşanması güç olan bir tarafı yoktur. Allah-u Teâlâ şöyle buyuruyor: "Allah bir kimseye ancak gücü yettiği kadar teklif eder. " {A} "Allah size kolaylık diler, güçlük dilemez."(5) "Allah din işlerinde üzerinize birgüçlük yüklemedi."(6) Buhâri'de, Ebû Sa'îd el-Hudrî'den yapılan rivayete göre, Rasûlullah (sal-lallahu aleyhi ve sellem); "Bu din kolaydır; kim bu dini zorlaştırmaya kalkarsa, "din ona galib gelir," buyurmuştur. Müslim'de, Rasûlullah (sal-lallahu aleyhi ve sellem) den rivayet edilen hadiste şöyle buyurulmuştur: "Allah'a en sevimli gelen din, kolay din olan islâmiyet'tir."

2- Apaçık delillerle gelmesi ve ifadelerinin anlaşılır bir şekilde olmasından dolayı; zaman ve mekanın değişmesiyle, itikad ve ibadet hükümleri değişmez. Hiç bir kimsenin bunlara ilavede bulunmaya veya nok-sanlaştırmaya yetkisi yoktur. Dinî masiahat, siyasî işler ve harp durumları gibi zaman ve mekanın değişmesiyle değişen unsurlar; her asırda insanların maslahatlarına uygun düşsün, ülûlemlr'in hak ve adaleti yerine getirmesi mümkün olsun diye anahatlarıyla zikredilmiştir.

3- islâm'daki her talimat i!e, dinin, akim, neslin ve malın muhafazası kasedilmiştir. Bu durumun fitrata uygunluğu, akla ve ilerlemeye her zaman ve mekânda uygun olduğu apaçıktır. Allah'u Teâlâ şöyle buyuruyor: "De ki: 'Allah'ın kulları için çıkardığı zineti, temiz ve hoş nzıklan kim haram etmiş?' De ki: 'bu zinet ve hoş nzık, dünya hayatında iman edenler içindir. Kâfirler de faydalanır. Fakat kıyamet gününde yalnız mü'min-lere aittir.' Böylece ayetlerimizi bilen kimselere açıklıyoruz!" "De ki: 'Rabbim şunları haram elti: Bütün fuhşıyyatı, -açığını ve gizlisini-, her türlü günahı, haksız isyanı ve Allah'a, hakkında hiç bir zaman bir burhan indirmediği herhangi bir şeyi ortak koşmanızı ve bilmediğiniz şeyleri Allah'a isnad etmenizi!" (T)

"Rahmetim her şeyi kuşatmıştır. Fakat ahirette onu; küfürden sakınanlara, zekâtı verenlere ve ayetlerimize iman etmiş olanlara has kılacağım. Onlar ki, yanlarında bulunan Tevrat ve incil'de ismini yazılı bulduk-

- (4) Bakara: 286.
- (5) Bakara: 185.
- (6) Hac: 78.
- (7) A'râf: 32-33.

lan ümmi Nebi olan o Resule tabi olurlar. O kendilerine iyiliği emrediyor, fenalıklardan alıkoyuyor; onlara nefislerine haram ettikleri temiz şeyleri helâl kılıyor, murdar şeyleri de üzerlerine haram kılıyor; onların ağır yüklerini, üzerlerindeki bağları indiriyor. Ve onlar ki, o Rasûl'e iman ederler, kendisine tazim ederler, O'na yardım ederler ve kendisine indirilen Kur'an'a tabi olurlar, işte bunlar kurtulanlardır."(\$)

islâm Davetinin Gayesi

islâm davetinin yöneldiği gaye; nefisleri temizlemek, insanları Allah'ı öğrenme ve O'na ibadet etme yoluna sevk etmektir, insanlık bağlarını kuvvetlendirerek o bağları sevgi, rahmet, kardeşlik, ve adalet esasları üzerine oturtmaktır. İşte insan, bununla dünya ve ahiret saadetine erer. Ailâh-u Teâlâ şöyle buyuruyor: "Çoğu okuma-yazma bilmeyen araçlar için, soylarından bir Rasâl gönderen O'dur. Üzerlerine O'nun ayetlerini okuyor, onları temizliyor, kendilerine Kur'an ve şariat Öğretiyor. Halbuki bundan önce açık bir sapıklık içinde idiler"(S) "Biz seni, ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik."(IQ) Hadisde ise; "Ben hidayet yolunu gösteren bir rahmetim" buyurulmaktadır.

islâm Teşrii: Fıkıh

islâm teşrii, İslâm davetinin düzenlediği mühim kısımlardan birisidir. Risaletin amelî bölümünü temsil etmektedir, islâm şeriatı, Allah'ın Nebisine olan vahyinden başka bir şeyden çıkmış değildir. Rasulüllah sallallahu aleyhi ve sellem'in gayreti, şeriatı tebliğ ve açıklama dairesini aşmamaktadır. Allâh'u Teâlâ: "O, kendi nefisine göre konuşmaz: O'nun konuştukları, kendisine gelen vahiyden başkası değildir."(W) buyurmuştur. Hüküm verme, siyaset ve harp gibi dünya işleriyle ilgili teşrie gelince: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, bu konularda müşavereyle em-rolunmuştur. Bazan bir meselede -Bedir ve Uhud savaşlarında olduğu gibi- görüş belirtir, sonra ashabının görüşüne dönerdi. Ashab, bilmedikleri konulan Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e sorar, ayetlerin manasından kapalı olanların açıklamasını ister ve kendi anladıklarını Rasûlullah

(8) A'râf: 156-157.

(9) Cuma: 2.

(10) Enbiyâ: 107.

(11) Necin: 3-4.

19

sallallahu aleyhi ve sellem'e sunarlardı. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, bazan onların anlayışlarını beğenir, bazan da görüşlerinin hatalı yanlarını onlara açıklardı.

İslâm'ın, ışığında yürümeleri için müslümanlara koymuş olduğu genel kaideler şunlardır:

1- Meydana gelmeyen bir olay hakkında soru sormayı, olay meydana gelinceye kadar nehyetmesi. Allah'u Teâlâ şöyle buyuruyor: "Ey iman edenler! Öyle şeylerden Rasûl'e sormayın ki; size açıklanırsa fenanıza gidecektir. Halbuki, Kur'an indirilirken sorarsanız, onlar size açılır, meydana çıkar. Allah, şimdiye kadarki sorularınızı bağışladı. Allah çok bağışlayıcıdır, azabında aceleci değildir."(12) Bir hadîs-i şerifinde Nebî aleyhisselatu ve's-salam, meydana gelmemiş meseleler hakkında soru sormaktan sakındırması.

2- Çok soru sormaktan ve karmaşık meseleler ortaya atmaktan sakındırması. Hadiste şöyle geçmektedir: "Allâh'u Teâlâ size, dedikoduyu, çok soru sormayı ve malî zâyî etmeyi hoş görmez." Yine bir başka hadiste şöyle buyuruluyor: "Allah'u Teâlâ bir lakım farzlar koymuştur, onları zayi etmeyiniz; bir takım hudutlar çizmiştir, onları aşmayınız; bir takım haramlar koymuştur, onları çiğnemeyiniz; bir takım şeyler hakkında -unutmaksızın- sizlere rahmet olsun diye hüküm belirtmemiştir, onları araştırmayınız." Yine bir hadiste; "İnsanların en suçlusu, bir şey haram değilken, onun sorusundan dolayı haram kılındığı kişidir," denmektedir.

3- Dinde tefrika ve ihtilaftan uzak durmak. "İşte bu dininiz, esasta tek bir dindir."(3) "Elbirlik Allah'ın dinine sımsıkı sarılın. Birbirinizden ayrılıp dağılmayın."(14), "Çekişmeyin, sonra içinize korku düşer ve kuvvetiniz elden gider."(15) "Dinlerini ayrı ayrı fırkalara ayırıp parçalayanlar var ya, senin onlarla hiç bir ilgin yoktur.

"(16), "Böylece parça parça olmuşlardı."(M) Ey Mü'minler! Kendilerine açık deliller ve ayetler geldikten sonra parçalanıp ayrılığa düşen Hristiyan ve Yahudi'ler gibi olmayın. İşte onlar için çok büyük bir azab vardır."(IK)

4- Tartışmalı konuları, şu âyet-i kerimeyle amel ederek Kitab ve Sünnet'e döndürmek: "Bir şey hakkında çekiştiğinizde, hemen onu Allah'a ve Rasûlü'ne arzediniz."(19) "Anlaşamadığınız herhangi bir şey hakkında hüküm Allah'a aiur."(20) Bunun sebebi, Kur'an-ı Kerim'in din'i açıklamış olmasıdır. "Sana bu kitabı, her şeyi beyan etmek için ve bir hidayet, bir rahmet, müminlere de bir müjde olarak peyderpey gö'n-derdik."(2) "Biz o kitapta hiç bir şeyi noksan bir akmadık."(12) Bu hususu amelî sünnet de açıklamıştır: "Ey Rasûlüm! Sana da Kur'an'ı indirdik ki, kendilerine indirileni insanlara anlataşın."(23) "Gerçekten biz kitabı sana hak olarak indirdik ki, insanlar arasında Allah'ın sana gösterdiği şekilde hüküm veresin."(2A) Bununla Allah'ın emri tamam oldu ve islâm'ın esasları açıklığa kavuştu. "Bugün sizin için dininizi kemâle erdirdim, üzerinizdeki nimetimi

tamamladım ve size din olarak İslam'ı seçtim "(25)

Dinî meseleler bu kaideler üzerine bina edildiği, hakem olması için başvurulacak asıl merci belli olduğu müddetçe ihtilâfın anlamı ve yeri yoktur. "Rabbin hakkı için, onlar, aralarında çekiştikleri şeylerde seni hakem yapıp sonra da verdiği hükümden nefisleri hiç bir darlık duymadan lam bir teslimiyetle boyun eğmedikçe iman etmiş olmazlar. "(26)

Ashab ve hayırla anılan ashaba tâbi nesiller bu kaidelerin ışığı altında yürümüşlerdir. Farklı müracaat kaynakları ve bazısının bildiğini diğer bazısının bilmemesi gibi bir kaç mesele dışında, aralarında ihtilaf olmamıştır.

Dört mezhep imamlarına gelince; bunlar da öncekilerin çıkırma girmişlerdir. Yalnız, bazıları -Hicaz bölgesi gibi- sünnete daha yakındı, hadis bilenler ve hadis rivayet edenler çoğunlukta; bazıları ise -Iraklı'lar gibi- rey taraftarıydılar, çünkü vahyin doğduğu yerden uzak olmaları sebebiyle hadis hafızları azdı. Bu imamlar olanca gayretleriyle insanlara dinlerini öğretmeye ve onları hidayete erdirmeye çalıştılar. Onlar kendilerinin taklid edilmesini nehyederek şöyle diyorlardı: "Bizim delilimizi bilmeden bir

(19) Nisa: 59.

(20) Şûra: 10.

(21) Nahl: 89.

(22) Enam: 38.

(23) Nahl: 44.

(24) Nahl: 89.

(25) Mâide: 3.

(26) Nisa: 65.

kimsenin sözümüzü söylemesi caiz değildir." Mezheplerinin "sahih hadis" olduğunu açıkça belirtmişlerdi. Çünkü maksatları, Rasûlullah sallal-lahü aleyhi ve sellem gibi masum kabul edilip taklid edilmek değil, bilakis insanlara, Allah'ın hükümlerini anlamada yardımcı olmaktır.

Ancak, sonraki insanların gayretleri gevşedi, azimleri zayıfladı. Onlarda hikaye ve taklid huyu harekete geçti. Her topluluk kendi mezhebinin muayyen görüşüyle yetinerek onun etrafında dönüp durmaya ve taassupla onu savunmaya başladı; onun zaferi için bütün kuvvetini kullanmaya ve imamının görüşünü Allah'ın sözü mertebesine çıkarmaya çalıştı. İmamının verdiği fetvaya ters düşen bir mesele hakkında, kendisini fetva vermeye yetkili görmedi, imamlara güvenme o dereceye ulaştı ki, hatta Kerhi; "eshâbımızın (mezhep alimlerimizin) görüşüne ters düşen bir âyet ve hadis ya mensuh olur veya te'vil edilmiştir," demiştir.

Mezhepleri taklid ve taassub sebebiyle ümmet, Kur'ân ve Sünnetin hidayet yolunu kaybetti. "İctihad kapısı kapalıdır" sözü ortaya çıkarak, şeriat, fukahânın sözleri; fukahânın sözleri de şeriat kabul edildi. Fukahâ'nın sözlerinden çıkanlar, sözlerine güvenilmeyen, fetvaları geçerli olmayan bidatçılar olarak kabul edildi. Bu yanlış ruhun yayılmasına, iktidar sahiplerinin ve zenginlerin yaptırdıkları medreseler ve bu medreselerde bir mezhep veya belli mezhepler üzerine yapılan tedrisât da yardım etti. Bu durum, kendileri için tâyin edilen maaşları korumak endişesiyle İctihad-dan yüz çevirmeye ve mezheplere taassupla bağlanmaya sebep oldu.

Ebu Zura'a, hocası Bulkînî'ye: "Şeyh Takiyyuddin Sübkt ietihad araçlarını mükemmelleştirmişken niçin içtihadı ihmal etti?" diye sorunca Bulkînî sustu. Ebû Zura'a şöyle dedi: "Bence içtihadı kaçırmışlar, dört mezhep üzere olan fakihlere verilen görevler sebebiyledir. Çünkü bu mezheplerden çıkanlar makama nail olamayacaklardır; hüküm verme hakkından mahrum kalacaklar, insanlar onlara fetva sormaktan sakınacaklar ve onlara bidatçı diyecekler." Bunun üzerine Bulkînî güldü; bu konuda onu haklı buldu.

Taklide bağlanıp, Kitab ve Sünnet'in rehberliğini kaybettikten sonra, "İctihad kapısı kapalıdır" sözüyle Ümmet-i Muhammed en büyük belâlara uğrayarak Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in sakındırmış olduğu keler yuvasma(*) girdi. Bu taklidin sonucu olarak, ümmet grup ve hizip-

(*) Yazar şu hadise aufla bulunmuştur: "Sizler kanş karış, zira zir'a sizden öncekilerin yolunu izleyeceksiniz. Halta insanın giremeyeceği küçük bir keler deliğine girecek olsalar, siz de onları lakib edeceksiniz." (Ashab) Sorduk: "Ya Rasûlallah! Bunlar Yahudiler ve Hristiyanlar mı olacak?"

lere ayrıldı. Hatta onlar, Hanefi bir müslümanla Şâfi'i bir müslümanın evlenmesinde ihtilafa düştüler. Bazıları; "sahih olmaz, çünkü Şâfi'iler imanlarında şüphe içindedirler" derken, (Şâfi'ilerce 'inşaallah ben mü'minin' demek caiz olduğu için...) diğer bazıları da, "gayri müslimle evlenmenin caiz olmasına kıyasen caiz olur" demişlerdir. Yine bu taklidciiliğin eseri olarak bidatler yayıldı, sünnet'in izleri gizlendi. Akli hareket öldürülerek fikri heyecan durduruldu. Ümmetin şahsiyetini zayıflatacak biçimde, ilmi bağımsızlık kayboldu. Böylece ümmete, kurtarıcı bir hayatı kaybettirerek gelişmesini ve ayağa kalkmasını engellediler. Yabancılar, bununla bir gedik bularak İslam'ın özüne nüfuz etmeye başladılar. Seneler geçti, asırlar bitti. Allah-u Tcâlâ, bu ümmete, her zaman dinini ihya edecek, onları uykularından uyandıracak ve doğru yöne çevirecek kişiler gönderdi. Fakat bu kişiler, onları ikaz etmeye devam etlikçe, onlar bulundukları hale tekrar dönüyor veya daha da şiddetleniyorlardı. Sonuç olarak, Allah'ın, bütün insanların hayatını kendisiyle tanzim ettiği, dünya ve ahiret hayatları için bir kanun kıldığı İslâm

nizâmı, örneği görülmemiş bir dereceye düştü, çok derin bir çukura girmiş oldu. İslâm teşrii ile uğraşmak; aklı ve kalbi, bazan da zamanı Öldürme olarak-telakki edildi. Artık İslâm teşrii Allah'ın dinini ifade etmez, insan hayatını tanzim etmez duruma düştü.

İşte, son fakihlerden birinin yazdığı bir misal: "İbn Arefe, icâre'yi tarif ederek şöyle dedi: 'Gemi ve hayvan dışında, kendinden doğan makul bir karşılığı olmadan, o karşılığın bâzısı, menfaatin bâzısına denk gelecek şekilde olmayan ve nakli mümkün olmayan menfaatin satılmasıdır.' Öğrencilerinden birisi hocasına itiraz ederek, buradaki "bâzı" kelimesinin, tarifin kısa olması kuralına ters düştüğünü, zikredilmesinde de zaruret olmadığını söyleyince, hocası iki gün düşündükten sonra, "-bazı" kelimesinin ıarifte bir anlamı olmadığına karar verdi." İşte şer'i meseleler bu noktada kaldı. Âlimler, metinlerden başka bir şey onaya koyamaz oldular. Haşiyelerden, haşiyelerdeki farazî soru ve itirazlardan, bilmecelerden ve bunlar üzerine yazılan takrirlerden başka birşey bilemez oldular. Nihayet, Avrupa, eliyle Şark'ın başına vurmaya, ayağıyla da tekmelemeye başladı. Bu darbelerle uyanması ve sağma-solu-na dönerek kendine gelmesi gerekirken, o, durmadan yürüyen hayatın gerisinde kaldı; yürüyen kafilenin karşısında oturmaya devam etti. Halbuki o, kendini, tamamı hayat, kuvvet ve gelişme olan yeni bir âlemin önünde

(Cevaben) "Ya kimler olacakü?" (Tâc: 1/43)

bulmaktaydı. Gördüğü şey onu korkuttu: Tanık olduğu durum ise şaşkına çevirdi. Tarihini inkâr edip ecdadına karşı gelen, din ve âdetlerini unutanlar şöyle bağırıldılar: "Ey şarklılar! İşte Avrupa! Onların yoluna girin, iyi ve kötü işlerde, İman ve küfürde, acı ve tatlı herşeyde onları taklid edin!" O zamana kadar vaziyete aldırış etmeyenler, cevap olarak "lâ havle" ve "innâ lillâh" kelimelerini tekrarlamakla yetinip, kendi içlerine kapanarak evlerine çekildiler. Bu durum, böyle gafillerin elinde, islâm'ın, yükselme yoluna giremeyeceği ve zamanla yavaşmayacağı şeklindeki yanlış kanaate dair diğer bir delil oldu. Yabancı kültürler; dinine, örf ve adetleri zıt olmasına rağmen Doğunun hayatını kontrol eder hale geldi. Avrupa kültürü, evlere, sokak ve caddelere, okul ve üniversitelere kadar saldırıya geçti. Her bölgeden takviyeler olarak galibiyetler elde etmeye başladı. Doğu, az kalsın dinini ve âdeticrini unutacak hale geldi. Geçmiş ile arasındaki bağları kopardı. Ancak, yeryüzü, Allah'ın yoluna hüccetle çağıranlardan hiç bir zaman uzak kalmamıştır, islâm davetçileri, Batı'ya aldanan bu kimseleri uyandırmaya başladılar: "Tedbirlerinizi alın, onların propagandalarından sakının. Muhakkak ki, Batılıların bozuk ahlâkı, onları kötü bir sonuca ulaştıracaktır. Yaradılışlarını sağlam bir imanla, tabiatlarını yüksek bir ahlak örneği ile düzeltmedikleri sürece, Batılıların sahip oldukları ilim yakında harab olup bozulacak, medeniyetleri ateşe dönüşerek onları yutacak ve üzerlerine son hükmü geçerli kılacaktır: "Ey Muhammedi Rabbinin, hiç bir memlekette benzeri ortaya konmayan sütunlara sahip irem şehrinde oturan Âd milletine ne ettiğini görmedin mi? Vadide kayaları, kesip yontan Semûd milletine, memleketlerde aşırı giden, oralarda bozgunculuğu artıran sarsılmaz bir saltanat sahibi Firavuna Rabbinin ne ettiğini görmedin mi? Rabbin onları azab kırbacından geçirmiştir. Doğrusu Rabbin hep gözetlemekteydi. "(25)

Hak davetçileri, bu donmuş insanları, değerli hidayete ve temiz kaynağa çağırarak için şöyle sesleniyorlardı: "Haydi, Kitab ve Sünnet kaynağına dönün! Dininizi o ikisinden alın. Başkalarını o ikisiyle müjdeleyin. Bu durumda, bizi şaşırtan dünya sizinle hidayete erecek, azap çeken insanlar sizinle mesud olacak!" "Ey insanlar! Andolsun ki, sizin için, Allah'a ve âhirel gününe inanmayı umanlar ve Allah'ı çok anan kimseler için Rasûlullah en güzel örnektir."(26)

(25) Fecr:6-14.

(26) Ahzâb:21.

Allah'ın fazlhdandır ki, bu davayı pek çok iyi insan hoş karşıladı. Samimi kalpler kabul etti ve gençler onu kucaklayarak canlarını ve malik oldukları mallarının en değerlilerini bu yolda feda ettiler. Acaba Allah, nurunun yeryüzünü aydınlatmasına izin verecek midir? insanın; iman, sevgi, iyilik ve adaletin yönettiği temiz bir hayatla hayat bulmasını takdir edecek midir? İşte bu sorulara: "Bütün dinlerden üstün kılmak üzere Rasûlünü doğruluk rehberi Kur'ân ve Hak din ile gönderen O'dur."(21) "Onun hak olduğu meydana çıkıncaya kadar, varlığımızın belgelerini onlara hem dış dünyada ve hem de kendi içlerinde göstereceğiz. Rabbinin her şeye şahid olması yetmez mi? "(28) ayetleri en güzel şekilde cevap vermektedir.

Birinci Bölüm TAHARET

■ -1.1. SULAR VE TASNİFİ

1.1.1. Mutlak Su

Mutlak suyun hükmü, temiz olmaktır. Yani kendisi temiz olup başkasını da temizleyendir. Aşağıdaki kısımlar mutlak suya girer:

1- Yağmur, kar ve dolu suyu: Allah'u Teâlâ şöyle buyuruyor: "Al-lah'u Teâlâ sizi temizlemek için gökten su indirir." {\\} "Size gökten temiz su indir dik." O)

Ebû Hurayre radiyallahu anh'in rivayet ettiği hadise göre: "Rasûlül-lah (sallaiahu aleyhi ve sellem), namazda tekbir aldığı zaman, kırâcten önce susarak bir müddet durdu. 'Annem-babam sana feda olsun ey Allah'ın Rasûlü, tekbirle kırâet arasındaki sükûtunda ne diyorsun?' dedim. Şöyle buyurdu:

"Ailahım! Doğu ile batının arasını uzak kıldığın gibi günahlarla benim aramı da uzaklaştır. Allahım! Beyaz elbisenin kirden temizlendiği gibi, beni de halalardan temizle. Allah'ım! Hatalarımı kar, su ve dolu ile

- (1) EnfSI: İli
- (2) Fuikân:48.

yıka." diyorum." (Hadisi Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî, Ibn Mâce rivayet etmiştir.)

2- Deniz suyu: Ebû Hureyre'nin rivayet ettiği hadise göre: Demiştir ki; "Bir adam Rasûlullah sallallahü aleyhi ve sellem'e gelerek 'Ey Allah'ın Rasûlü! Biz deniz yolculuğu yapıyoruz. Yanımıza biraz su alıyoruz; onunla abdest alsak içecek suyumuz kalmıyor, deniz suyuyla abdest alalım mı?' diye sordu. Rasûlullah sallallahü aleyhi ve sellem; "denizin suyu temizdir ve ölüsü helâldir" buyurdu." (Hadisi Buhârî, Müslim, Ebû Dâ-vud, Tirmizî, Nesâî rivayet etmiştir. Tirmizî şöyle demiştir: 'Bu hadis ha-sen sahih olup Muhammed bin İsmail el-Buhârî'ye bu hadisi sorduğumda o da 'sahihtir' dedi.')

3- Zemzem suyu: Ali (radiyallahu anh)'den rivayet olunan hadise göre: "Rasûlullah salîallahu aleyhi ve sellem, zemzem suyu dolu bir kova istedi, ondan içti ve abdest aldı," demiştir. (Hadisi Ahmed rivayet etmiştir.)

4- Çok durmakla veya durgunlaşması sebebiyle veya yosun, ağaç yaprakları gibi çok kere ayrılması mümkün olmayan bir şeyin karışmasıyla değişen su: Alimlerin ittifakıyla, bu suya da mutlak su denir. Bu konuda esas olan; "mutlak su demek caiz olan, mukayyet olmayan" her suyla temizlenmenin sahih olmasıdır. Allah'u Teâlâ şöyle buyuruyor: "Su bulamazsanız teyemmüm ediniz." O)

1.1.2. Kullanılmış Su

Abdest alanın veya gusül yapanın azalarından ayrılan sudur. Hükmü; temiz olması bakımından esas itibariyle mutlak sudur, bu suyu temiz olmaktan çıkaracak bir delil yoktur. Muavviz'in kızı Rubeyyi'den rivayet edilen hadiste: Rasûlullah sallallahü aleyhi ve sellem'in abdestini tarif ederken şöyle demiştir: "Ellerinde kalan abdest suyuyla başını mesnetti." (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd rivayet etmiştir. Ebû Davud'un lafzı şöyledir: "Rasûlullah sallallahü aleyhi ve sellem, elinde kalan suyun artamıyla başını mesnetti."(*)

- (3) Maide:6.

(*) Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayeten: Medine sokaklarının birinde cünüp olarak Rasûlullah (s.a.) ile karşılaşınca, Rasûlullah'a yanaşmayarak gidip yıkandı. Geline, Rasûlullah "neredeydin ey Ebû Hureyre?" diye sordu. Ebû Hureyre "Cünüp idim, temizlenmeden seninle oturmayı uygun görmedim" deyince, Rasûlullah (s.a.) "Sübhânellâh! Mümin necis olmaz" buyurdu. (Hadisi Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, Ibn Mâce rivayet etmiştir.)

Hadisten anlaşıldığına göre; mü'min pis olmayınca, sadece suyun vücuduna değmiş olmasıyla o suyun temizliğini kaybettiğini kabul etmek de caiz olmaz. Çünkü, sonuçta temiz olan su, temize (vücûda) dokunmuştur. Temiz vücûd ise, suyun temizliğini gidermez.

Ibn Münzir şöyle demiştir: "Ali, Ibn Ömer, Ebû Umâme, Atâ, Hasan, Mekhûl, Nehâî'den rivayet olunmuştur ki; bunlar başını meshetmeyi unutup sakalında yaşlık bulan kimsenin, sakalının yaşlığı ile başını mes-hetmesi kâfidir, demişlerdir." İbn Münzir devamla şöyle demiştir: "Bu, onların kullanılmış suyu temiz saydıklarına delalet eder." Ben de derim ki, bu görüş Mâlikî ve Şâfi'î'den gelen rivayetlerden birisidir. Ibn Hazm, bu görüşü Süfyan-ı Sevrî, Ebû Sevr ve bütün Zahir ehli'ne nisbet etmiştir.

1.1.3. Temiz Bir Şeyin Karıştığı Su

Sabun, zâferan, un ve çoğu kez sudan ayrılması mümkün olan şeylerin karışması gibi. Bu su, mutlak olması devam ettiği müddetçe temiz hükmündedir. Eğer, mutlak su ismini taşımayacak kadar mutlak olmaktan çıkarsa, kendisi temiz olup başka bir şeyi temizleyemez. Ümmü Atiyye'den rivayeten; o şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahü aleyhi ve sellem, kızı Zeynep vefat ettiği zaman yanımıza girerek şöyle buyurdu: 'Onu üç, beş, uygun görürseniz daha fazla su ve sidr'le yıkayın. Sonuncuyu kâfur veya kâfurdan biraz katarak yapın, bitirince bana

haber verin.' Bitirince Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e haber verdik. İzarım bize verdi. 'Onu bu izara sarın' buyurdu." (Hadisi Buhârî, Müslim, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd, İbn Mâce rivayet etmiştir.) Zaten Öfû, dirilerin yıkanması sahih olan şeyden başka birşeyle yıkanmaz. Ahmed, Nesâî ve İbn Huzeyme'nin Ümmühânî'nin hadisinden rivayet ettiklerine göre: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, hanımı meymûne ile beraber, içinde hamur kırıntıları olan bir çanaktan yıkandılar." Her İki hadisin ifadesine göre; suya temiz şeyler karışmıştır, ancak bu karışma, suyu mutlak olmaktan çıkaracak derecede olmamıştır.

1.1.4. Pislik Karışan Su

Bu su için iki durum vardır:

1- Necasetin, suyun tadını, rengini, kokusunu değiştirmesi. Bu durumda, bu suyla temizlik yapmak İcmâen caiz değildir. Bu görüş, İbn Münzir ve İbn Mulakkan'dan naklolunmustur.

2- Suyun üç vasfından birisinin değişmemesi suretiyle, yine mutlak su olarak kalması. Bu su, az veya çok olsun, temiz ve temizleyici hük-

mündedir. "Ebû Hureyre hadîsi" buna delildir. Şöyle demiştir: "Bir arabî kalkarak Mescid'de işedi, insanlar onunla kavga etmeye kalktılar. Rasûlullah: "Ona bırakın, sidiği üzerine de bir kova dolusu su dökün: şüphesiz siz kolaylaştırıcı olarak gönderi İdiniz, zorlaştırıcı olarak değil," dedi. (Hadisi Buhârî, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce rivayet etmiştir.) Ebû Saîd El-Hudrî'den rivayet edilen hadiste şöyle denmiştir: "Rasûlullah (sav)'e, 'Budaa kuyusundan abdest alabilir miyiz?' diye sorulduğunda, Ra-sûlullah (sav); "su temizdir, onu bir şey pislemeyiz" buyurdu." (Hadisi Ah-med, Şafîî, Ebû Dâvûd, Nesâî, Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî hasen saymıştır, İmam Ahmed, "Budaa" hadisi için sahihler demiştir. Yahya bin Mâin ve Ebû Muhammed bin Hazm da hadisi sahih saymışlardır. İbn Ab-bas, Ebû Hureyre, Hasan-ı Basrî, İbn Müseyyeb, İkrime İbn Ebî Leylâ, Sevrî, Dâvûd-u Zahirî, Nchâî, Mâlikî ve diğerleri de bu görüşe katılmışlardır. Gazâlî ise: "sular hakkında, Şafîî'nin mezhebinin, Maliki mezhebi gibi olmasını isterdim" demiştir.)

"Abdullah bin Ömer hadisine" gelince: Rasûlullah (sav) şöyle buyurdu: "Su, iki kaille olduğu zaman pislik taşımaz." (Hadisi Buhârî, Müslim, Ebu Dâvûd, Tirmizî, Nesâî rivayet etmiştir.) Hadisin senet ve metninde çelişme vardır. İbn Abdilberr "Temhîd" adlı kitabında şöyle demiştir: "Şafîî'nin "kulleteyn" hadisi ile ortaya koyduğu görüşü, nazarı açıdan zayıf bir görüş olup eser yönünden de sabit olmamıştır."

1.1.5. Artık Sular

Artık: içtikten sonra kaptaki kalan kısım demektir. Bir kaç gruptur: 1- insanın artığı: Müslüman, kafir, cünüp veya hayızlı olsun insan artığı temizdir. Allahu Teâlâ'nın "şüphesiz müşrikler pistir"(*) ayetine gelince; müşriklerin batıl itikatları sebebiyle, insan pisliği ve diğer pisliklerden korunmamaları bakımından manen pis sayılmaları kasdolunmuş-tur. Yoksa bizzat kendilerinin ve vücutlarının pis olduğu kasdolunmamış-tır. Müşriklerin elçileri, müslümanlarla birbirlerine karışarak Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in huzuruna geliyor ve mescidine giriyorlardı. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem onların vücutlarının değdiği şeyi yıkamayı emretmemiştir.

Aişe (ra)dan rivayet edildiğine göre; şöyle demiştir: "Ben hâiz iken, su içer, su kabını Rasûlullah (sav)'e verirdim. Ağzımı koyduğum yere koyar, öyle içerdi." (Hadisi Müslim rivayet etmiştir.)

(*) "Ey iman edenler, müşrikler şüphesiz bir pisliklerdir; öyleyse bu yıllarından sonra artık Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar." (Tevbe, 28).

2- Eti yenen hayvanların artığı: Bu artık temizdir. Çünkü, salyası temiz etten oluştuğu için, etin hükmünü alır. Ebû Bekir bin Münzir şöyle demiştir: "İlim ehli, eti yenenlerin artığını içmenin ve onunla abdest almanın caiz olduğunda icmâ etmişlerdir."

3- Katır, eşek, yarıtlı hayvan ve yırtıcı kuşların artığı: Bu artık temizdir. Câbir'in Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den rivayet ettiği hadise göre: "Eşeklerin artığı olan suyla abdest alabilir miyiz?" diye sorulunca, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Evet, bütün yırtıcı hayvanların artığıyla abdest alabilirsiniz" buyurdu. (Hadisi, Şafîî, Dâre Kutnî ve Beyhakî rivayet etmiştir. Beyhakî, "hadisin sennetleri birbirine eklendiğinde kuvvetlenir" demiştir.) İbn Ömer'den rivâyeten şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem geceleyin çıkmış oldukları bir yolculukla, havuzun başında oturmakta olan bir adamın yanından geçtiler. Ömer (r.a.) adama 'bu gece, havuzuna yırtıcı hayvan ağzını soktu mu?' diye sordu. Rasûlullah ise, adama 'ey havuz sahibi! Ona haber verme, bu adam zorlaştırıcıdır. Havuzda olanlar havuzda kalsın; kalanından içmek ve temizlenmek de bizim' dedi." (Hadisi Dâre Kutnî rivayet etmiştir.) Yahya bin Saîd'den rivâyeten: "Hazretli Ömer, içinde Amr ibn ül-As'm da bulunduğu bir kabileyle yola çıktı. Nihayet bir havuza vardılar. Amr; "Ey havuz sahibi! Havuzuna yırtıcı hayvan uğradı mı?" diye sorunca, Ömer de "Bize durumu haber verme. Şüphesiz bir yırtıcı hayvanlara gidiyoruz, onlar da bize geliyorlar" dedi." (Hadisi, Mâlik "Muvatta"mda rivayet cimiştir.)

4- Kedinin artığı: Kedinin artığı da temizdir. Ka'b kızı Kebşe'den rivayet edilen hadise göre: "Kebşe, Ebû Katâde'nin evinde gelin olarak bulunuyordu. Ebû Katâde Kebşe'nin yanına gidince, ona abdest suyu hazırladı. Tam bu esnada bir kedi gelerek sudan içmeye başladı. Ebû Katâde, içsin diye kovayı ona uzattı. Kebşe şöyle dedi: Ebû Kaiâde, benim ona baktığımı görünce; 'ey kardeşimin kızı hayret mi ediyorsun?' dedi. 'Evet' dedim.

Ebû Katâde; Rasûlullah, 'kedi pis değildir, o etrafınızda dolaşanlardan biridir' buyurmuştur' dedi." (Hadisi Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî rivayet etmiştir. Tirmizî, hadîsin hasen, sahih olduğunu söylemiş; Buhârî ve diğerleri de hadîsi sahihi cm işi erdir.)

5- Köpek ve domuzun artığı: Köpek ve domuzun artığı pis olup bunlardan kaçınmak gerekir. Köpeğin artığıyla ilgili olarak Buhârî ve Müslim'in Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet ettikleri hadiste Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Sizden birinizin kabından köpek içerse, o, kabı yedi defa yıkasın." Ahmed ve Müslim'in rivayetinde

şu ifade vardır: "Sizden birinizin kabına köpek ağzını sokarsa, onun temizliği, birincisi toprakla olmak üzere yedi kere yıkamaktır. Domuzun artığına gelince: Kendisinin hem murdar, hem de pis olmasından dolayı pistir.

1.2. NECASET

Necaset; müslümanın kaçınması vacib olan ve değdiği yeri yıkaması gereken pisliktir. Alîâh-u Teâlâ şöyle buyuruyor: "Ve elbiseni temiz\ le."(4) "Allah çokça tevbe edenleri ve çokça temizlenenleri sever."(5) Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem de "temizlik imanın yarısıdır" buyurmuştur.

Bu husustaki meseleler şunlardır:

1.2.1. Necasetin Kısımları

1- Leş: Boğazı kesilmeden ölen hayvandır. Canlı hayvandan kesilen parça da leş hükmündedir. Ebu Vâkîd il-Leysî'den rivayet edilen hadiste Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve selîem şöyle buyurdu: "Diri iken hayvandan koparılan parça leştir." (Hadîsi Ebû Dâvûd ve Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî hadisi hasen sayarak, 'ilim ehli bununla amel etmektedir' demiş-tir.)

Leşten şunlar müstesnadır:

a- Balık ve çekirge ölüsü: Bunlar temizdir. İbn Ömer'in rivayet ettiği hadise göre; Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem "iki ölü ve iki kan bize helâl kılındı. Ölü balık ve çekirge, kan ise ciğer ve dalaktır" buyurdu. (Hadisi Ahmed, Şafî, İbn Mâce, Beyhakî, Dâre Kutnî rivayet etmiştir. Hadis zayıftır. Ancak, İmam Ahmed, hadisi, Ebû Züraa ve Ebû Haicm'in de dediği üzere, İbn Ömer'in sözü olarak sahihlemiştir. Bu gibi hadislerin Rasûlullah'a nisbetleri hükmen sabit olmaktadır. Çünkü sahabînin 'bize helâl kılındı, bize haram kılındı' gibi sözleri 'Rasûlullah bize emretti, bizi nehyetti' demeleri gibidir. Zaten, geçen hadislerde, Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem'in deniz hakkında "suyu temiz, ölüsü helâldir" buyurduğu görülmüştü.)

b- Karınca, arı ve benzeri hayvanlar gibi, akar kanı olmayanlar da meyte (ölü) sayılmazlar. Bunlar temiz olup bir şeyin içine düşüp ölseler

(4) Müddessir: 4.

(5) Bakara: 222.

bile o şeyi pis yapmazlar. İbn ül-Münzîr şöyle demiştir: "Şafî'den başka, yukarıda adı geçenlerin temiz olması konusunda ehli ilim arasında bir ihtilaf bilmiyorum." Şafî mezhebinin meşhur görüşüne göre; bunlar pistir, ancak bunlar sıvı bir nesneye düştüklerinde, o nesneyi değiştirmedikleri müddetçe pis sayılmazlar,

c- Leşin kemikleri, boynuzları, tırnakları, kılları, tüyleri ve derisi: Bunların hepsi temizdir. Çünkü bunlarda asıl olan temizliktir. Pis olduklarına dair bir delil yoktur. Zührî, fil ve benzeri gibilerin ölü kemiği hakın-da şöyle demiştir. "Selef âlimlerinden bu kemiklerle tarak yapanlara ve yağlanan insanlara ulaştım; böyle yapmakta bir beis görmüyorlardı." (Hadisi Buhârî rivayet etmiştir.) İbn Abbas'tan rivayeten; şöyle demiştir: "Meymûne'nin kölesine bir koyun sadaka olarak verildi. Koyun ölünce, Rasûlullah Meymûne'nin yanına giderek, 'bu koyunun derisini tabaklayıp ondan faydalansanız ya!' buyurdu. Ashab, 'o ölüdür' dediler. Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem, 'ölü hayvanın sadece yentnesi haram kılınmıştır' buyurdu." (Hadisi Buhârî, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn Mâce rivayet etmiştir.) Ancak, İbn Mâce hadisi rivayet ederken "Meymûne'den" demiştir. Buhârî ve Nesâî'nin rivayetinde "tabaklama" kelimesi yoktur. İbn Abbas'dan rivayet olunduğuna göre; şu ayeti okumuştur: "De ki: Bana vahyolunanlar içinde, yenen ve kimsenin yiyeceği arasında, dediğiniz gibi haram edilmiş bir şey bulmuyorum. Yalnız haram olarak şunlar vardır; ölü, akıtılan kan, yahut domuz edi..."(6) (İbn Abbas, 'bu ayette haram kılman ettir; deri, tulum, diş, kemik, saç, yün ise helâldir.' demiştir. İbn Münzîr ve İbn Hatim de aynı rivayeti yapmıştır.) Ölü'nün maya kesesi ve sütü de bunun gibi temizdir. Ashab Irak beldesini fethedince, -mecûsîlerin kestikleri, leş olmasına rağmen- maya kesesiyle yapılan mecûsî peynirinden yediler. Selmân-i Farisî'nin Mecdâyîn şehrinde Ömer (r.a.)'in vekili iken, kendisine mecûsîlere ait peynir, yağ ve kürk hakkında sorulan soruya şu cevabı verdiği bilinmektedir: "Helâl, Allah'ın kitabında helâl kıldığıdır. Haram da Allah'ın kitabında haram kıldığıdır. Herhangi bir konu hakkında hüküm yoksa, o serbest demektir."

2- Kan: İster kesilen yerden akan kan olsun, ister hayız kanı olsun pis olma hükmünde aynıdır. Ancak, kanın azı affedilmiştir. İbn Curcyc, "akıcı kan" hakkındaki ayet-i kerimeyi tefsir ederken, "akıcı" kelimesini "damlayan" diye tefsir etmiştir. Damarlarda bulunun kanda bir beis yoktur. Bu görüşü İbn Münzîr tahrir etmiştir. Ebû

Miclez'den, kan hakkında-

(6) Enam: 145.

ki rivayette; koyunların kesilen yerlerinde kuruyan veya tencerenin üstünde biriken kandan sorulduğunda, "bunda bir beis yoktur" dedi; "sadece akan kan neh yedi İm iştir." Bu görüşü Abd bin Humeyd ve Ebû Şeyh kaydetmiştir.

Âişe (ra)'den rivayeten; o şöyle demiştir: "Biz, üzerinde kan izleri olan tenceredeki etten yiyorduk." Hasan; "her zaman müslümanlar yaraları ile beraber namaz kılmaya devam etmişlerdir" dedi. (Bunu Buhârî zik-relemiştir.) Ömer (ra)'in, yarasından kan akarken namaz kıldığı sahihtir. Hafız "Fetih" kitabında, bu görüşü belirterek demiştir ki: Ebû Hureyre, bir-iki damla kanla namaz kılmakta bir beis görmezdi. Pire kanı ve çıbandan süzülen kana gelince. Yukarıda geçen rivayetlerden dolayı bunların affolduğu anlaşılmaktadır. Ebû Miclez'c, elbiseye ve bedene değen irinden soruldu; "bunda bir şey yoktur" dedi. Şüphesiz Allah-u Teâlâ, kanı zikretmiş, irini zikretmemiştir. İbn Teymiye "kusuntu ve irinden dolayı elbiseyi yıkamak gerekir" demiş; Ebu Miclez, "bunların pis olduğu hakkında bir delil yoktur" demiştir. Evlâ olan, kişinin imkan nisbetinde bundan sakınmasıdır.

3- Domuz eti: Alîah-u Teâlâ şöyle buyuruyor: "De ki; bana vahyo-lunanîar içinde, yiyecek bir kimsenin yiyeceği arasında, dediğiniz gibi haram edilmiş bir şey bulmuyorum. Yalnız haram olarak şunlar vardır: Ölmüş hayvan, akıtılan kan, yahut domuz eti..." (O) Bunların hepsi pistir ve insan tabiatına aykırıdır. Ayetteki zamir, haram olan üçüne de işaret etmektedir. Domuzun kıllarıyla dikiş yapmak, âlimlerin iki görüşünden zahir olan görüşe göre caizdir.

4, 5, 6- insanoglunun kusmuğu, sidiği ve dışkısı: Bunların pis olduğu konusunda ittifak vardır. Ancak, kusmuğun azı affolunur. Yemek yemeyen küçük çocuğun sidiği hakkında kolaylık vardır ve onu temizlemek için su serpmek kâfidir. Ümmü Ays hadisine göre; "O, beraberinde henüz yemek yemeyen süt çocuğuyla Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem'e geldi de, çocuğu, Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem'in kucağına işedi. Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem, su isleyip işediği yere serpti ve onu yıkamadı" (Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.) Ali (ra)'den rivayeten; demiştir ki; Rasûlullah şöyle buyurdu: "Erkek Çocuğun sidiği üzerine su serpilir, kız çocuğununki ise yıkanır." (Katâde, "bu hüküm, çocuk yemeye başlamadığı zamana aittir; eğer yemek yiyorsa, onun sidiği de yıkanır" demiştir. Hadisi Tirmizî, Ebu Dâvûd, ve İbn

(7)En'âm: 145.

Mâee rivayet etmiştir... Hafız, "Fetih" kitabında, "ha^isMî senedi Sahihtir?" demiştir.) Çocuk süt emmediği müddetçe, su serpmek kifayet eder; eğer gıda alacak yemek yerse, ihtilafsız olarak yıkamak gerekir; ÇoGügürsidi-ğinin değdiği yeri sadece ıslatmak hususundaki ruhsatın sebebi, insanlar ekseriya çocukları kucağına almaya düşkünlüdür ve çocuğun sidiğinden kurtulamazlar. Her zaman yıkamak zor olacağı için bu kolaylık verilmiştir; .

7- Vedit: sidikten sonra gelen kalın, beyaz bir sudur. Bu ihtilafsız olarak pistir. Aişe (ra) şöyle demiştir: "Vedi bevilden sonra gelir, gusûl abdesti alınmaz." (Bu hükmü İbn Münzîr rivayet etmiştir.) İbn Abbas'dan meni, vedi ve mezi hakkında yapılan rivayete göre; ö şöyle demiştir: "Meniden dolayı gusûl gerekir. Mezi ve vedide ise iyice yıkamak yeter." (Bu görüşü Esrem ve Beyhakî rivayet etmiştir. Beyhakî'nin lafzı şöyledir: "Vedi ve meziye gelince; İbn Abbas şöyle demiştir: 'zekerini yıka, namaz abdesti gibi abdest al'.")

8- Mezi: Cinsi münasebeti düşünürken veya oynaşırken çıkan, yapışkan, beyaz bir sudur. İnsan bunun çıktığının farkına varamaz. Mezi hem erkek hem de kadından gelir, ancak kadından gelmesi daha çoktur. Alimlerin ittifakı ile mezi necistir. Vücuda değerse, değdiği yeri yıkamak gerekir. Ancak elbiseye değerse, su serpmek yeterlidir. Çünkü çok kere bundan kaçınmak zordur. Bilhassa bekâr gençlerin elbisesine çokça isabet edebilir. Mezi çocuğun sidiğinden daha hafiftir.

Ali (ra)'den rivayeten; şöyle demiştir: "Benden çokça mezi geliyordu. Rasûlullah'm kızı bende olduğu için, birisine Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)e bu konuyu sormasını emrettim. Adam Rasûlullah'a sorunca Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem, şöyle buyurdu: 'Zekerini yıka ve abdest al.'" (Hadisi Buhârî ve diğerleri rivayet etmiştir.)

Schl bin Hanif den rivayeten; şöyle demiştir: "Benden çok fazla mezi geliyordu. Bunua için devamlı yıkanyordum. Durumu Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem'e arzettim. Şöyle buyurdu: 'Bunun için abdest kâfidir.' '-Peki, ey Allah'ın Rasûlü; elbiseme değerse nasıl yaparım?' diye sorunca; 'bir avuç su alıp elbisenin isabet eden yerine serpersin' buyurdu." (Hadisi Ebû Dâvûd, İbn Mâcc ve Tirmizî rivayet etmiş; Tirmizî hadisin, hasen-sahih olduğunu söylemiştir. Bu hadisin ravileri arasında Muham-med bin İshak vardır. Bu zâtın, hadisle bazı hususları örtme adeti olduğundan, "an-fulân" şeklinde yaptığı rivayetler zayıftır. Ancak burada, "bana hadis rivayet etti" diyerek kesin bir ifade kullanmıştır. Hadîsi Esrem şu lâfızla rivayet etti: "Benden çokça mezi geliyor, güçlük çekiyordum. Ra-sûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem'e gelerek durumu anlattım. Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Bir avuç su alarak mezinin üzerine serpmen sana yeterlidir.'"

9- Meni: Bazı âlimler meninin necis olduğunu söylemişlerdir. Doğru olan, meninin temiz olduğudur. Fakat, yaş olduğu zaman yıkanması, kuru olduğu zaman ovalanması müstehabdır.

Aişe (ra) şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem'in elbisesindeki meniye, kuru olduğu zaman ovalar, yaş olduğu zaman yıkardım." (Hadisi Dâre Kutnî, Ebû Avâne ve Bazzâr rivayet etmiştir.)

İbn Abbas'dan rivayeten: "Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem'e, elbiseye değen meni hakkında soruldu. Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem 'meni, tükürük ve sümük mesabesindedir' buyurdu. 'Bir bez veya otla onu silmen sana yeterlidir.' (Hadisi Dâre Kutnî, Beyhakî ve Tahavî rivayet etmiştir. Hadisin merfu' veya mevkuf olduğunda ihtilaf edilmiştir.)

10- Eti yenmeyenlerin sidiği ve pislği: İbn Mes'ud'un rivayet ettiği hadise göre bunlar necistir. İbn Mes'ud şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem, büyük abdeste çıkarken bana üç taş getirmemi emretti. İki taş buldum; üçüncüyü aradım bulamadım. Bir tezek olarak Rasûlullah'a getirdim. Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem, iki taşı aldı, tezeği atarak 'bu pistir' buyurdu." (Hadisi Buhârî, İbn Mâce, İbn Huzeyme rivayet etmiş; İbn Huzeyme, "o pistir, eşek pislğidir" rivayetini ilave etmiştir.) Bunlardan kaçınmak zor olduğu için azı affolunur. Velid bin Müslim demiştir ki: Evzai'ye "eti yenmeyenlerden katır, eşek, at gibi hayvanların sidikleri hakkında ne dersin?" dedim. Evzai şöyle cevap verdi. "Bu hayvanların sidikleri, savaşlarda ashabın elbisesine ve vücuduna bulaşıyordu da onlar elbiselerini ve vücutlarını yıkamıyorlardı."

Eti yenenlerin pislği ve sidiğine gelince; Mâlik, Ahmed ve Şâfi'iden bir cemaat temiz olduğu görüşündedirler. İbn Teymiye; "sahabeden hiç bir kimse bunların pis olduğunu söylememiştir. Pis olduğunu söylemek, sahabeden hiç birisinin söylemediği, yeni icad bir sözdür" demiştir.

Enes (ra) şöyle demiştir:

"Ukl ve 'Ureyne kabilesinden insanlar Medine'ye geldiler. Karın hastalığına yakalanmışlardı. Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem, bunların dağdaki develerin yanına giderek süt ve sidiklerinden içmelerini emretti." (Hadisi Buhârî, Müslim ve Ahmed rivayet etmiştir.) Bu hadis, deve sidiğinin temiz olduğunu gösterdiği gibi, yenen diğer hayvanların sidiği de buna kıyas olunur.

İbn Münzir şöyle demiştir: "Bir kimse bu hükmün sadece onlara mahsus olduğunu sanırsa doğruyu bulamamış olur. Çünkü mahsus olan şeyler delilsiz sabit olmaz." Yine İbn Münzir; "ilim ehlinin, koyun pisliklerini çarşılarda satmayı terkederken; önceden de, sonradan da deve sidiğini ilaçlarında çekinmeden kullanmaları, temiz olduğuna delalet eder" demiştir.

Şevkânî; "zahir olan, eti yenen her hayvanın gübre ve sidiğinin aslına bakarak ve 'aslının temiz olduğu' yolundan giderek temiz olmasıdır," demiştir. Necaset şer'î bir hüküm olup, aslın gerektirdiği hükümden (ve aslı beraatten) ayrılmayı lüzumlu kıldığı için, necaset iddiasında bulunanın, bunlara aykırı olan delili getirmeden, iddiası kabul olunmaz. Eti yenen hayvanların dışkılarının ve sidiklerinin pis olduğunu söyleyenlerin delillerini bulamamaktayız.

11- Diski yiyen hayvan: Dışkı yiyen hayvana binmek, etini yemek ve sütünü içmek nehyedilmiştir.

İbn Abbas'dan rivayeten: "Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem, dışkı yiyen hayvanın sütünü içmeyi nehyetti" demiştir. (Hadisi Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesâî rivayet etmiş; Tirmizî sahihlemiştir.) Bir rivayette; "dışkı yiyen hayvana binmek nehyedilmiştir" şeklindedir. (Bu hadisi Ebû Dâvud rivayet etmiştir.)

Ömer bin Şuayb babasından, o da dedesinden yaptığı rivayete göre, şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem, ehlî eşek etini, dışkı yiyen hayvana binmeyi ve etini yemeyi nehyetmiştir." (Hadisi Ahmed, Nesâî ve Ebû Dâvud rivayet etmiştir.)

Cellâle: Deve, sığır, koyun, tavuk, kaz ve diğer hayvanlardan dışkı yemek suretiyle kokusu değişenlere denir. Eğer bir müddet dışkıdan uzak tutularak, hapsolunup temiz şeyle beslenirse, eti temiz olmuş olup "cellâle" ismi ondan gider. Zaten, nehyin sebebi kokusunun değişmesiydi ki, o da gitmiştir.

12- içkinin pis oluşu: Cumhur ulemaya göre içki necistir. Allahu Tcâlâ şöyle buyuruyor: "Şüphesiz içki, kumar, tapınmak için dikili taşlar, putlar şeytanın işinden birer pisliktir." (8) Bir kısım âlimler ise içkinin temiz olduğu görüşündedirler. Bunlar, ayette geçen "ricsün" kelimesini "manevî pislik" şeklinde anlamışlardır. Çünkü "ricsün" kelimesi, içki ve

(8) Bakara: 219.

içkiyle: beraber gelen kumar ve putlarla aynı hükümdedir. Bunlar ise maddî pislik olarak asla vasıflandırılmaz. Bir başka ayette şöyle buyuru-luyor; "Pırlardan olan pisliklerden saktın," (9) Putlar manen pistir; dokunmakla kişiyi pis yapmaz. Ayetin tefsirinde, bunların şeytan ameli olduğu, kişilerin: arasına düşmanlık ve buğz koyacağı, Allah'ı zikirden ve namazdan alıkoyacağına geçmesi,, haram oluşunu açıklamak içindir.

: Sübül üs-Sclâm kitabında ise şöyle deniyor: "Eşyada asıl olan temizliktir. Haramlık bir şeyin pis olmasını gerektirmez. Nitekim bazı otlar temiz olduğu halde haram kılınmıştır. Her pis olan şeyin hükmü haram olmaktadır. Ancak, her haram olan şeyin hükmü ise pis olmak değildir. İpek ye altın,: zarurî olarak ye icmaen terniz oldukları halde erkeklere haram kılınmıştır. Bu bilinince, "hamr"m, ve nass'm açıkça göstermiş olduğu içkilerin haramlıkları, "necis" olmalarını gerektirmez. Bilakis, necis olduğunu gösterme_k için başka bir delil gerekir. Necis olduklarını gösterecek delilin bulunmamasından dolayı, ittifak edilmiş bir temel olan "tahâret-i asliye" (herşeyiñ aslında temiz olduğu) esasî üzere bunlar da temizdir, içkilerin pis olduğunu iddia edenlerin delil getirmeleri gerekir." ,; ■. i 13- Köpeğin pis oluşu: Köpek de necistir. Yaladığı şeyin, ilki toprakla, olmak üzere

yedi kere yıkanması gerekir.

(ti! Ebû Hureyre (ra.)'den rivayet edilen bir. hadiste: Rasûlullah sallalla-hü.:aleyhi-ve sellem, "köpeğin yalamış olduğu çanağınızın temizliği, ilki toprakla olmak üzere, yedi kere yıkanmasıdır." buyurdu. (Bu hadisi Müs-lipvAhmeaVEbû Dâvud, ve Beyhakî rivayet etmiştir.) Kuru yiyecek bulunan tabağ* yalamışsa, ağzının değdiği yerdekileri ve etrafındakileri atmak, :kalan temiz kısmından yararlanmak mümkün olur. Köpek kıllarına gelince, açık olan onların temiz olduğudur. Necis olduğuna dair bir delil yoktur

19 NECASETİN TEMİZLENMESİ

-Elbisenin ve Bedenin Temizliği

Elbiseye ve bedene kan gibi görünen bir necaset bulaştığı zaman, neciset gidinceye kadar yıkanmaları gerekir. Yıkadıktan sonra giderilmesi güç- bir iz kalırsa bu affolunur. Eğer sidik gibi görünmeyen bir necaset ise, bir defa yıkamak yeter. Ebu Bekir'in kızı Esmâ'dan yapılan rivayete göre: "Bir kadın Rasûlullah'a gelerek şöyle dedi: 'Kimimizin elbisesine hayız kanı bulaşıyor, onu ne yapmalı?' Rasûlullah 'suya daldırarak, sonra

(9) Tevbe:95.

suyla oğuşturup durulasın, sonra onunla namaz kılsın' buyurdu." (Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir). Eğer pislik kadının elbisesinin eteğine değerse onu yer temizler. Rivayet olunduğuna göre bir kadın Ümmü Selme'ye "Elbisemin eteği uzun, onunla pislik olan yerlerde geziyorum" dedi. Ümmü Seleme kadına: "Rasûlullah, 'daha sonra sürüldüğü yerler onu temizler' buyurdu," dedi. (Hadisi Ahmed ve Ebu Dâvûd rivayet etmiştir.)

■ 13.2. Yerin Temizliği

Yere pislik bulaştığı zaman, üzerine su dökmekle temiz olur. Ebu Hureyre'den rivayet edilen hadise göre; o demiştir ki: "Bir bedevî Arap, mescidde işemeye oturdu. Herkes onu vazgeçirmek için bağışmaya başlayınca, Rasûlullah şöyle buyurdu: "Onu bırakın, sidiği üzerine de bir kova sudökün. Şüphesiz siz kolaylaştırıcı olarak gönderi İdiniz, zorlaştırıcı olarak değil." (Hadisi, Buhârî, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî, tbn Mâce rivayet etmiştir). Yine yer ve yerle irtibatlı olan bina ve ağaç gibi şeyler kurumakla temiz olur. Ebû Kılâbe: "Yerin temizliği kurumasıdır." Aîşe (ra): "Yerin temizliği kurumasıdır." dedi. Bu hadisi İbn Ebî Şeybe rivayet etmiştir. Bütün bunlar sıvı necaset hakkında geçerlidir. Eğer necaset katı bir madde olursa, ancak onu gidermek veya değiştirmekle temiz olur.

133. Yağ ve Benzerlerinin Temizliği

Ibn Abbâs'ın Mcymûne'den rivayet ettiğine göre: Rasûlullah'a yağa düşen fareden sorulduğunda "Fareyi ve etrafındaki yağı atıp, kalanını ye-yiniz." buyurdu. (Hadisi Buhârî rivayet etmiştir.) Hafız şöyle demiştir: İbn Abdilber, katı bir maddeye ölü düşüp, her tarafına sirayet etmediği anlaşıncı düşen meyte ile etrafının atılacağına ittifak olduğunu nakletmiştir. Sıvılara gelince, cumhur ulemaya göre, necasetin düşmesiyle hepsi pis olur. İçinde Zühri ve Evzaî'nin bulunduğu bir kısım ulema, bu görüşe muhalefet ederek "sıvıların hükmü, suyun hükmü gibidir." dediler.(*)

13.4. Leş Derisinin Temizliği

Leş derisi, dabaklanmakla hem içi, hem de dışı temiz olur, Ibn Ab-bas'ın hadisine göre Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

(*) Not: Sıvılar düşen necasetle değişmedikçe pis olmazlar. Değişmedikleri için de temizdirler. Bu İbn Abbas, tbn Mesc'ud ve Buhârî'nin de görüşü olup doğrusu da budur.

"Deri dabaklandığında temiz olmuş olur." (Hadisî Buhârî, Müslim rivayet etmiştir.)

13.5. Ayna ve Benzerlerinin Temizliği

Ayna, bıçak, kılıç, tırnak, kemik, cam, kap ve kabartması olmayan düz cilalanmış her şey, necasetinin giderilmesiyle temiz olur. Ashâb, kılıçları kanlı olduğu halde kılıçlarını kuşanarak namaz kılarlardı. Kanlı olan kılıçlarını silerler, bunu temizlik için yeterli sayarlardı.

13.6. Ayakların Temizliği

Pis olan ayakkabı ve mestler necasetleri gidinceye kadar yere sürtmekle temiz olur. Ebû Hureyrc'nin rivayet ettiği hadise göre; Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem, "Sizden biriniz ayakkabısıyla pisliğe basınca, onun temizleyicisi topraktır" buyurdu. (Hadisi Ebû Dâvûd, rivayet etmiştir.) Başka bir rivayette, "Mestlerle pisliğe basılırsa, onun temizleyicisi topraktır." buyurmuştur. Ebû Saîd'den rivâyeten Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem, "Sizden biriniz mescide geldiği zaman, ayakkabılarını çevirip altlarına baksın. Eğer pislik görürse yere sürterek onu silsin. Sonra onlarla namaz kılsın" buyurmuştur. (Hadisi Ahmed, Ebu Dâvûd rivayet etmiştir.) Çünkü ayakkabıların pisliğe değmesi çoğu kere tekerrür eder. Sert bir şeyle silmek, taharetlenmede olduğu gibi ayakkabılarda da yeterlidir. Bilâkis ayakkabılarda daha evlâdır, Çünkü, büyük abdestten temizlenme günde bir kaç defa iken, ayakabmm pisliğe değmesi ondan çoktur.

13.7. Bilinmesi Gereken Hususlar

- 1 - Çamaşır ipine pis olan elbise asılsa, sonra güneş veya rüzgâr vasıtasıyla ip kurumuş olsa, bundan sonra üzerine temiz bir elbise asılabilir.
- 2- Kişi, üzerine sıçrayan şeyin su mu, sidik mi olduğu anılamaz-sa, sorması gerekmez. Sorulan kimsenin de pis su olduğu bilse bile cevap vermesi gerekmez. Bu sıçrayan şeyi yıkaması vacip değildir.
- 3- Kişinin elbisesinin eteğine gece yaş bir şey isabet else, ne olduğu anlamasa, onu koklayarak ne olduğu öğrenmesi gerekmez. "Rivayet olunduğu göre, Hz. Ömer (r.a.), bir gün yoldan arkadaşıyla birlikte geçerken üzerine oluktan su döküldü. Bunun üzerine arkadaş 'Ey oluk sahibi suyun pis mi yoksa temiz mi?' diye sordu. Ömer (r.a.) oluk sahibine 'Ey oluk sahibi bize haber verme' dedi ve geçip gitti."
- 4- Sokaktaki çamurlardan isabet edenı yıkamak gerekmez. Kümyel Bin Ziyad, şöyle demiştir: "Ali (ra)'in yağmurda meydana gelen çamura batarak, mescide girip namaz kıldığını ve ayaklarını yıkamadığını gördüm."
- 5- Bir kimse namazı bitirdiği zaman, elbisesinde veya vücudunda pislik görse de kendisi onu bilmeseyse veya ona bildirilip unutmış olsa, veya unutmayıp o pisliği gidermekten aciz kalsa, namazı sahihtir, -iade etmesi gerekmez. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Hata yaptığınız yerlerde, size bir günah yoktur."(\0) Sahabe ve tabiinden çoklarının fetvası bu yöndedir.
- 6- Bir kimse elbisesindeki pisliğin nerede olduğu bilmeseyse, elbisesinin tamamını yıkaması lazımdır. Çünkü hepsini yıkamadan elbisenin temiz olduğu kanaat getirmek mümkün değildir. Bu "kendisiyle vacibi tamamlanan şey de vaciptir" kaidesine göredir.
- 7- Temiz elbiseler, pis elbiselere karışmış olsa, temizini araştırarak onunla bir namaz kılar. Bu kıbleyi aramak gibidir. Temiz elbiseler ister çok, ister az olsun durum aynıdır.

13.8. Helanın Edepleri

Hela için aşağıda özetlenen bir takım edepler vardır.

- 1- Korumak veya zaýı olacağından korkmak dışında, içinde Allah'ın ismi bulunan birşeyi yanında bulundurmamak, Enes'den rivayet edilen hadis: "Rasûlullah, parmağına 'Muhammed'ür-Rasûlullah' yazan yüzüğünü takınır, helaya gireceği zaman yüzüğü çıkarırdı." (Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir. Hafız, hadisin illetli olduğu, Ebû Dâvûd ise, mün-ker olduğu söylemiş, ancak birinci kısmı, yani "Muhammed"ür-Rasûr lullah" yazılı yüzüğü takındığı kısmı sahihtir, demiştir.)
- 2- Ses duyulmasın veya etrafa kötü koku yayılmasın diye büyük ab-dest bozarken, insanlardan uzaklaşmak ve kapalı bir yer seçmek. Cabir'den rivayet edilen hadise göre o şöyle demiştir: "Rasûlullah ile beraber bir sefere çıktık. Rasûlullah kimsenin görmeyeceği kadar uzaklaşmadan büyük abdeste çıkmazdı." (Hadisi Ibn Mâ'ce rivayet etmiştir.) Ebû Davud'un rivayeti şöyledir: "Rasûlullah büyük abdeste çıktığı zaman hiç kimsenin görmeyeceği yere giderdi." Yine Ebu Davud'un bir rivayeti, "Rasûlullah, ayak yoluna gittiği zaman iyice uzaklaştırdı" şeklindedir.
- 3- Binalardaki tuvaletlere girerken "eûzü besmele"yi açıktan çekmek, ovada ise elbiseyi çıkarırken besmele çekmek. Enes'den rivayet edi-

(10) Ahzab:5.

len hadise göre o şöyle demiştir: "Rasûlullah helaya girmek istediği zaman şöyle derdi:

"Allah'ın ismiyle, Ey Allahım, (erkek ve dişi)cinlerin şerrinden, bu ve başka pisliklerden sana sığınırım" (Hadisi Buhârî, Müslim, Ebû Dâ-vûd, Tirmizî, Nesâî, Ibn Mâce rivayet etmiştir.)

4- ister zikir olsun, isler başka bir şey olsun, mutlak olarak hiç bir kelam konuşmamak, selâm almamak, müezzinin ezanına icabet etmemek. Ancak mecburi bir durum varsa o müstesnadır. Mesela; düşmesinden kor-

kulan bir köre yol göstermek gibi. Eğer bu esnada aksırırsa içinden Allah'a hamd eder, lisanını oynatmaz. İbn Ömer'den rivayet edilen hadîse göre; "Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem, işlemekteyken, yanından geçen bir adam selâm verdi, Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem selâmını almadı." (Hadîsi Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâ'ce rivayet etmiştir). Ebû Sa'îd'den rivayet edilen bir hadîs şöyledir: Rasûlullah'ın şöyle buyurduğunu işittim: "Avret yerleri açık, konuşarak iki kişi birlikte abdest bozmaya çıkmamalıdır. Çünkü Allah Teâlâ bu yüzden bunlara ga-zab eder." (Hadîsi Ahmed, Ebû Dâvûd, İbn Mâ'ce rivayet etmiştir.) Hadîsin zahirinden konuşmanın haram olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu konudaki icmâ, haram yasağını mekruha çevirmiştir.

5- Kibleye saygı göstermek, Önünü ve arkasını kibleye çevirmemek: Ebû Hureyre'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah şöyle buyurdu: "Sizden biriniz helada oturunca önünü ve arkasını kibleye çevirmesin." (Hadîsi Ahmed, ve Müslim rivayet etmiştir.) Buradaki nehiy, mekruh olduğunu göstermektedir. Çünkü İbn Ömer'den yapılan rivayette o şöyle demiştir: "Bir gün Hafsa'nın evinin çatısına çıkmıştım. Rasûlullah'ı Şam'a dönerek ve arkası Kabe'ye gelmiş olduğu halde defî hacet yaparken gördüm." (Hadîsi Buhârî, Müslim, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd, İbn Mâce rivayet etmiştir.) Bu iki hadîsi birleştirmek, arasını toplamak mümkün olup, açık yerde kibleye dönmek haram, evlerde ise mubahtır, denir. Mçr-van, Esğarî'den rivâyeten şöyle demiştir: "İbn Ömer'i, devesini kible lara-fa çöktürüp ona doğru becvlclerken gördüm. 'Ya Ebâ Abdurrahman, bundan nehy olunmadınız mı?' dedim. 'Evet,' dedi. 'Ancak bu yasak açık yerde olan nehiydir. Eğer seninle kible arasında seni örtecek bir şey varsa, o zaman beis yoktur.'" (Hadîsi Ebû Dâvûd, İbn Huzeyme ve Hakim rivayet etmiştir. "Fetih" kitabında geçtiği üzere hadîsin isnadı hasendir.)

6- Necasetin isabet etmesinden sakınmak için alçak ve yumuşak bir yer seçmek. Ebû Musa'dan rivayet edilen hadîs şöyledir: Rasûlullah duvarın yanında boş bir yere gelerek bevlettikten sonra, şöyle buyurdu: "Sizden biriniz işeyeceği zaman uygun bir yer arasın." (Hadîsi Ebû Dâvûd ve Ahmed rivayet etmiştir. Hadîste her ne kadar bilinmeyen kimseler varsa da manâsı doğrudur.)

7- Böceklerle ve diğer haşarata zarar vermemek için yuvalara işlemekten sakınmak: Katade'nin Abdullah bin Sercis'den rivayet ettiği hadîse göre demiştir ki; "Rasûlullah hayvan yuvalarına işlemekten nehyet-ti." Katâde'ye "niçin yuvalara işlemek hoş görülüyor", diye sorulunca şöyle cevap verdi: "Çünkü yuvalar cinlerin barınaklarıdır." (Hadîsi Ahmed, Nesâî, Ebû Dâvûd, Hâkim ve Bcylhakî rivayet etmişlerdir. İbn Hu-zeyme ve İbn Seken ise hadîsi sahihlemişlerdir.)

8- Bevlclerckn insanların gölgelik yerlerinden, yollarından ve sohbet yaptıkları yerlerden sakınmak. Ebu Hureyre'den rivayet edilen hadîste, Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu, "iki lânetlik işten sakının". Ashab; "İki lanetlik iş nedir, ya Rasûlullah?" diye sorunca Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem "İnsanların yollarında ve gölgeliklerinde tuvalete çıkmaktır", buyurdu. (Hadîsi Ahmed, Müslim ve Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.)

9- Temizlik yapacağı havuza, durgun veya akar suya bevletmemek: Abdullah bin Muğaffel'den rivayet edilen hadîse göre; Nebî (aleyhisse-lam) şöyle buyurdu: "Sizden biriniz temizlik yapacağı durgun suya bevlle-dip, sonra ondan abdest alması. Çünkü vesvesenin çoğu bundan gelir." (Hadîsi, Buhârî, Müslim, Nesâî, Ebû Dâvûd ve Tirmizî rivayet etmiştir. Fakat "sonra abdest alacağı suya" sözü yalnız Ahmed ve Ebu Davud'da mevcuttur.) Cabîr'den rivâyeten "Rasûlullah durgun suya işlemeyi nehy etmiştir." (Hadîsi Ahmed, Nesâî ve İbn Mâ'ce rivayet etmiştir). Yine Cabîr'den rivâyeten; "Rasûlullah akan suya işlemeyi nehy etmiştir." "Mec-ma'uz-Zevâid'de şöyle denmiştir: "Hadîsi Taberânî rivayet etmiş, ravilcri-nin sikadan olduğunu söylemiştir. Eğer yıkanılan yer boru gibi şeylerle boşaltı 11 yorsa, o zaman işlemek mekruh değildir."

10- Ayakta işlememek. Çünkü ayakta bevlletmek olgunluğa ve güzel adetlere- ters düşer. Bu durumda bevl üzerine sıçrayabilir. Eğer sidiğın sıçramayacağından emin olursa ayakta işlemek caiz olur. Aîşe (ra) şöyle demiştir. "Her kim Rasûlullah'ın ayakta bevlettığını size söylerse, onu tasdik etmeyin. Rasûlullah oturmanın dışında başka türlü bevletmezdi." (Hadîsi Buhârî, Müslim, Tirmizî, ve Nesâî rivayet etmiştir. Tirmizî ise, bu konuda en güzel ve en sağlam delil budur, demiştir.) Aîşe'nin (ra) sözü kendi bildiğine göre olup, Huzeyfe'nin rivayetine ters değildir. Huzeyfe'nin rivayeti; "Rasûlullah bir kavmin çöplüğüne gelerek, orada ayakta bevlletti. Ben kenara çekildim. Bana su getir, dedi. Yaklaştım, hatta arkasında durdum. Abdest ahp hufları üzerine mesheyledi." şeklindedir. (Hadîsi; Buhârî, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn Mâ'ce) rivayet etmiştir. Nevevî, "oturarak işlemek bana daha hoş geliyorsa da ayakta işlemek mubahtır. Her türlü su de Rasûlullah'dan sabit olmuştur." demiştir.

11- Ön ve arkada bulunan pisliğin, taş veya benzeri sert, temiz, ve necaset silmeye uygun haram olmayan şeyle veya sadece suyla veya her ikisiyle birlikte giderilmesi gerekir. Aîşe (ra)'den rivayet edilen hadîste Nebî sallallâhu aleyhi ve sellem: "Sizden biriniz helaya çıktığında üç taşta taharetlensin. Bu ona yeterlidir." dedi. (Hadîsi Ahmed, Nesâî, Dâreknî rivayet etmiştir.) Enes'den yapılan rivayette o demiştir ki; "Rasûlullah tuvalete girer, ben ve benim gibi bir çocuk bir ibrikle veya bir su kabıyla ona su taşırdık. Rasûlullah da bu suyla tahareti en irdi." (Hadîsi Buhârî, Müslim, rivayet etmiştir.)

İbn Abbâs'dan rivâyeten Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem iki kabrin yanından geçerken, şöyle buyurdu: "Bunlar muhakkak azab görüyorlar; ancak büyük bir şey için azab görüyor değiller. Biri sidikten sakınmazdı, diğeri de söz taşırdı." (Hadîsi Buhârî, Müslim, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd, İbn Mâce rivayet etmiştir.) Enes'den

rivâyeten Rasûlullah sallâllâhu aleyhi ve sellem: "Sidikten sakının, şüphesiz kabir azabının çoğu sidiktendir." buyurdu.

12- Sağ elin pisliklere değmesinden sakınmak için, sağ elle taharetlenmemek; Abdurrahman bin Zeyd'den rivayet edilen hadiste şöyle denmiştir: "Selman'a dendi ki: 'Nebî'niz size herşeyi öğretti. Necasetin durumunu da Öğretti mi?' Selman 'evet', dedi. 'Büyük veya küçük abdeste çıkarken kibleye dönmekten, sağ el ile taharet almaktan, üç taştan daha az ile taharetlenmekten, pis olan bir şeyle veya kemikle taharet almaktan bizi nehyetti.' (Hadîsi, Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizî rivayet etmiştir.) Hafsa (ra)"dan rivâyeten; o demiştir ki: "Nebî sallâllâhu aleyhi ve sellem yemesini, içmesini, giymesini ve alıp vermesini sağ eliyle, başka şeyleri de sol eliyle yapardı." (Hadîsi Ahmed, Ebû Davûd, İbn Mâ'ce, İbn Hibbân, Hâkim ve Beyhâkî rivayet etmiştir.)

13- Taharettten sonra elini toprağa sürtmeli veya ele değer kötü kokuyu gidermek için sabun veya benzeri şeyle yıkamalıdır. Ebû Hurey-re'den rivayet edilen hadis şöyledir; "Rasûlullah helaya girdiği zaman baskırdan veya deri kabdan yapılmış kovayla ona su getirirdim. Onunla taharetlenir, sonra da elini toprağa sürerdi." (Hadîsi Ebû Dâvûd, Nesâî, Beyhâkî ve İbn Mâ'ce rivayet etmiştir.)

14- İşedikten sonra avret mahallini ve donu, vesveseyi def için suyla ıslatmak. Şöyle ki; bir yaşlık bulursa, "benim serptiğim suyun yaşlılığıdır" diyebilsin. Hakem bin Süfyan'ın rivayet ettiği veya Süfyan bin Ha-kem'in rivayet ettiği hadiste şöyle demiştir: "Rasûlullah işediği zaman, abdest alır ve üstüne su serperdi." Bir rivayette; "Rasûlullah'ın, işedikten sonra avret mahalline su serptiğini gördüm." şeklindedir. İbn Ömer de donu ıslanmcaya kadar avret mahalline su serperdi.

15- Tuvalette sol ayakla girip, sağ ayakla çıkmalı, çıktıktan sonra "Allahım affını dilerim" demelidir. Aîşe (ra)'den rivâyeten; "Rasûlullah heladan çıktığı zaman (Gufrâneke) 'Affını dilerim' derdi." (Hadîsi Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî rivayet etmiştir.) Ebû Hâtim'in dediği gibi, bu konuda en sahih hadis, Aîşe (ra)'nın rivayet ettiği hadistir. Zayıf yollardan rivayet edilen bir başka hadîse göre Rasûlullah sallâllâhu aleyhi ve sellem şöyle derdi.

"Benden eziyeti giderip, bana afiyet veren Allah'a hamd olsun ve Gıdaların lezzetini bana tattıran, kuvvetini bende bırakan ve ezasını benden gideren Allah'a hamd olsun."

1.3.9. Yaratılış Sünnetleri

Allah'ı Teâlâ, nebileri için bir takım sünnetler seçerek o sünnetleri yapmak suretiyle, nebilerine uymamızı emretmiştir. Bu sünnetleri yapanların diğerlerinden ayrılması için, bunları parola gibi tanınmaya vesile kılmıştır. İşte bu özelliklere "Fıtratın Sünnetleri" denir. Şimdi sırasıyla bunları açıklayacağız.

1- Hitan (Sünnet Olmak): Pisliğin birikmemesi, sidikten tam temizlenmenin mümkün olması ve cinsel birleşme lezzetinin tam olması için, erkeklik organının başını örten, deriyi kesmektir. Bu durum erkeklere göredir. Kadınlara gelince, sahih bir haber olmamakla birlikte, eski bir adetten kalan, kadınlık organının üst kısmından biraz almak iyi görülmüştür.

Ebû Hureyre'den rivâyeten Rasûlullah sallâllâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Halilürrahman İbrahim sallâllâhu aleyhi ve sellem 80 yaşına erdikten sonra sünnet olmuş ve bu işi keserle ifa etmiştir." (Hadîsi Buhârî rivayet etmiştir.) Cumhur ulemaya göre sünnet olmak vaciptir. Şafîiler sünnetin yedinci günü yapılmasını müstehap görürler. Şevkanî, Sünnet hakkında bir vakit ve belirli bir haber gelmediği gibi, vücûbunu ifade eden bir haber de yoktur" demiştir.

2- Edep yerlerini traş etmek ve koltuk altı kıllarını almak: Bu ikisi de sünnettir. Bunları yaparken traş etmek, kısaltmak ve yolmak yeterlidir.

3- Tırnakları ve bıyıkları kısaltmak veya bıyıkları kazımak: Her ikisi hakkında da sahih hadîsler vardır, İbn Ömer'den rivayet edilen hadîste Nebi sallâllâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Müşriklere muhalefet ediniz, sakalı bırakınız ve bıyıkları kazıyınız." (Hadîsi Buhârî, Müslim rivayet etmiştir.) Ebû Hurayre'nin hadisinde ise Rasûlullah sallâllâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Beş şey fıtrattandır. Elek traşı, sünnet olmak, bıyıkları kısaltmak, kolluk allı tüylerini yolmak, tırnakları kesmek" (Hadîsi, Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, ve İbn Mâ'ce rivayet etmiştir.) Bıyıkları kazımak veya kısaltmak ifadelerinde herhangi birisi tayin edilmemiştir. Hangisini yaparsan sünnete uyma gerçekleşmiş olur. Maksat, bıyıkların fazla uzayarak yiyecek ve içeceklerle dokunmaması, bir de bıyıklarda kirin birikmemesidir. Zeyd bin Erkam'dan rivayet-ten Rasûlullah sallâllâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Bıyıklardan kısılmayanlar bizden değildir." (Hadîsi Ahmet ve Nesâî rivayet etmiş, Tirmizî hadîsi sahihlemiştir.) Etek traşı, koltuk altı kıllarını almak, tırnakları ve bıyıkları kısaltmak veya kazımının temizliğin tamamlanması ve insanın rahatlaması için haftada bir yapılması müstehaptır. Çünkü vücutta bazı kılların kalması insana sıkıntı ve darlık verir. Bununla beraber kırk güne kadar bunları tehir etmeye ruhsat verilmiştir. Ancak kırk günden sonra mazur sayılmaz. Enes'den yapılan rivayet şöyledir: "Rasûlullah bize bıyıkları ve tırnakları kısaltmak, koltuk altı tüylerini almak ve etek traşı olmak hususunda kırk geceyi geçmemek üzere zaman tayin etmiştir."

4- Kişide olgunluk görüntüsü meydana gelsin diye, sakalı traş etmeyip çoğalmaya kadar salmaktır. Sakalı çeneye yakın olacak şekilde traş etmeyip, aşırı bir şekilde de uzatmamalı, herşeyde en güzel olan orta yolu takip etmelidir. Sakal olgunluğun bütünleyicisi ve adam olmanın âlâmetlerindendir. İbn Ömer'den rivayet edilen

hadiste Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Müşriklere muhalefet ediniz, sakalınızı bırakınız, bıyıklarınızı kazıyınız." (Hadîsi Buhârî ve Müslim rivâyet etmiştir.) Buhârî de şu da vardır: "İbn Ömer hac veya umre yaptığı zaman sakalının bir tutamdan fazlasını alırdı."

5- Saçlar bırakıldığında yıkamak ve taramak suretiyle bakımını yapmak. Ebû Hureyre'den rivayet edilen hadîste Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Her kimin saçı varsa onların bakımını yapsın" (Hadîsi Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.) Atâ bin Yesâr'dan rivâyeten, demiştir ki; "Bir kimse saçları ve sakalları dağınık olarak Rasûlullah'm yanına geldi. Rasûlullah ona, saç ve sakalını düzeltmesi için işaret edince, adam saçlarını düzelterek geri geldi. Rasûlullah; "Senin bu şeklin, başının şeytan başı gibi dağınık olmasından daha hayırlı değil mi?" (Hadîsi Mâlik rivayet etmiştir.) Ebû Katâde'den rivayet edilen hadîse göre, Ebû Katâde'nin omuzlarına kadar inen saçları vardı. Rasûlullah'a saçları hakkında sorunca, Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem de ona, saçlarını düzeltmesini ve her gün taramasını emretti. (Hadîsi Nesâî rivayet etmiştir.) Bu hadîsi Mâlik Muvatta'mda şu lafızla rivayet etmiştir: "Rasûlullah'a "benim omuzlanma kadar inen saçlarım var, onları tarayayım mı?" dedim. 'Evet, onların bakımını iyi yap' dedi." Rasûlullah'm "saçlarınıza bakınız" hadîsinden dolayı, Ebû Katade çok kerre günde iki defa saçlarını yağlardı. Baş tıraş etmek mubahtır, bunun gibi saçlara bakacak kimsenin saç bırakması da mubahtır, İbn Ömer'den rivayet edilen hadîse göre Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Saçlarınızın ya tamamını ıraş ediniz, ya tamamını bırakınız." (Hadîsi Ahmed, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî rivayet etmiştir.) Saçların bir kısmını tıraş edip, bir kısmını bırakmak tenzihen mekruhtur. Nâfi'in İbn Ömer'den rivayet ettiği hadîse göre; İbn Ömer demiştir ki; "Rasûlullah kuza yapmaktan nehyetmiştir." Nafi, "kuza nedir?" diye sorduğunda, "başın bir kısmını tıraş edip, bir kısmını bırakmaktır." demiştir (Hadîsi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.) Bu konuda İbn Ömer'in daha önce geçen hadîsi de delildir.

6- Sakalda ve saçta aklaşmış kılları bırakmak. Bu hususta kadında, erkek de aynıdır. Amr bin Şuayb'm babasından, onun da dedesinden rivayet ettiği hadîse göre, Nebî sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Beyaz kılları yolmayınız, çünkü onlar müslümanın nurudur, herhangi bir müslüman islâm üzere saçlarını ağartırsa, ağarttığı her saç için Allah ona iyilik yazar, bir derece yükseltir ve ondan bir hala siler." (Hadîsi A.hmed, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâ'ce rivayet etmiştir.) Enes'den rivâyeten, şöyle demiştir: "Bir kişinin başında ve sakalındaki beyaz kılları yolmasını hoş görmedik." (Hadîsi Müslim rivayet etmiştir.)

7- Beyaz kılları kına, kırmızı, sarı veya başka renklerle boyamak mubahtır. Ebû Hureyre (ra)'den rivayet edilen hadise göre; Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem "Yahudi ve Hristiyanlar saçlarını boyamaz-lar, siz onlara muhalefet ederek boyayınız." buyurmuştur. (Hadîsi Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâ'ce rivayet etmiştir.) Ebû Zer'den rivayet edilen hadiste Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem "Beyaz kılları değiştireceğiniz, en güzel şey kına ve kahverengi (ke-im) boyadır." buyurmuştur. (Hadîsi Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî rivayet etmiştir.) Kına kullanmanın mekruh olduğunu ifade eden rivayetler de vardır. Bundanda yaş, örf ve adetin değişmelerine göre değişik hükümler konulduğu anlaşılmaktadır. Bazı sahabelerden rivayet olunduğuna göre kınayı terk etmek daha efdal, bazısından rivayet olunduğuna göre kına kullanmak daha efdâldir. Bazıları sarıyla boyanırken, bazıları kınayla, kahverengiye çalan renkle bazıları da zâferan ile ve bir grup da siyah ile boyanmaktaydı. Hafız'm "Feüh" kitabında İbn Şihabî'z Zührî'den rivayet ettiğine göre bu zât şöyle demiştir: "Yüz derisi canlı ve sert olduğu zaman saçları siyaha boyar, yüz ve dişler solduğunda artık kınayı terk ederdik." (Câbir'den rivayet edilen hadiste o şöyle demiştir: "Ebû Bekir'in babası Ebû Kuhafe fetih günü Rasûlullah'm yanına getirildiğinde başı bembeyazdı, Rasûlullah "Bunu hanımlarından birisine götürün, saçlarını birşeyle değiştirsin. Yalnız siyahtan sakının." buyurdu. (Hadîsi Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâ'ce rivayet etmiştir.) Bu olay Özel bir durumdur. Umuma şâmil olamaz. Kaldı ki, Ebû Kuhafe gibi saçları bembeyaz olmuş bir kimsenin siyaha boyanması hoş karşılanmazdı. Çünkü o yaştaki bir kimseye böyle yapması uygun düşmez. Bu yüzden Ebû Kuhafe'nin saçlarını siyaha boyaması nehyedilmiştir.

8- Koku sürünmek. Nefse hoş gelen, göğse ferahlık veren, ruhu dinlendiren, vücuda dinçlik ve kuvvet veren misk ve diğer kokular sürmek. Enes'den rivayet edilen hadiste, Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Bana dünyadan kadın ve güzel koku sevdirdi, gözümün nuru ise namazdır." (Hadîsi, Ahmed ve Nesâî rivayet etmiştir.) Ebû Hu-reyre'den rivayet edilen hadîste Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem, "Kime güzel koku verilirse onu reddetmesin. Çünkü taşınacak en hafif yük, güzel kokudur." demiştir. (Hadîsi, Müslim, Nesâî ve Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.) Ebu Said'den rivâyeten, Rasûlullah misk hakkında; "O kokuların en güzeldir" buyurdu. (Hadîsi Müslim, Ebu Davud Tirmizî, Nesâî rivayet etmiştir.) Nafi'den rivâyeten, demiştir ki, 'İbn Ömer, başka bir şeyle karıştırılmış kâfurla koku sürer, "Rasûlullah böylece koku sürü-nürdü" derdi.' (Hadîsi Müslim ve Nesâî rivayet etmiştir.)

1.4. ABDEST

Abdestin yüz, el, baş ve ayaklarla ilgili, su ile yapılan temizlik olduğu bilinmektedir. Abdest konuları şunlardır:

1.4.1. Abdestin meşru oluşunun delili

Abdestin farz oluşu üç delille sabittir: Birinci delil: Kur'an-ı Ke-rim'dir. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: "Ey iman edenler namaza kalktığınız zaman yüzünüzü, ellerinizi, dirseklere kadar yıkayın. Başınızı meshe-din ve ayaklarınızı topuklara kadar yıkayın." (\\) Abdesin farz oluşuna İkinci delil; Sünnettir. Ebû Hureyre'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem, "Abdestsiz birinin, abdest alıncaya kadar, Allah namazını kabul etmez." buyurmuştur. (Hadîsi Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî rivayet etmiştir.) Üçüncü delil, İcmâ'dır. Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem zamanından günümüze kadar bütün müslü-manlar, abdestin farz olduğuna icmâ etmiştir. Bu icmâ, dinin bilinen zaruri hükümlerinden olmuştur.

1.4.2. Abdestin fazileti

Abdestin fazileti hakkındaki hadisler çoktur. Bunlardan bir kaçma işaretle yetineceğiz.

- a) Abdullah bin Sunâbcî'den rivayeten; Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Kul abdest alıp, ağzına su verdiği zaman ağzındaki günâhları çıkar. Burnuna su çektiği zaman burnundaki günâhları çıkar. Ellerini yıkadığı zaman ellerindeki tırnaklarının uçlarına kadar olan günâhları dökülür. Başını mesh edince kulaklarına kadar olanı, başındaki günâhları dökülür. Ayaklarını yıkayınca, ayakallanna kadar olan, ayaklarının günâhları dökülür. Sonra câmiye yürümesi ve namazı ona fazladan kalır." (Hadîsi İmam Mâlik, Nesâî, İbn Mâ'ce ve Hâkim rivayet etmiştir.)
- b) Enes (ra)'dan rivayeten Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem, "Kişideki bir iyi huy sebebiyle Allah (c.c), bütün amellerini düzeltir. Kişinin namaz için temizlenmesi sebebiyle, Allah (c.c.)günâhlarını örter. Namazı onun için fazlalık olur." (Hadisi, Ebû Ya'la, Bezzâr ve Taberânî, "Evsad" kitabında rivayet etmiştir.)

(11) MSide:6

- c) Ebu Hureyre (ra)'dan rivâyeten, Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem buyurdu: "Sizlere günâhları silen ve dereceleri yükselten bir şeyi göstereyim mi?" Dinleyenler "evet ya Rasûlallah" dediler. Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem, "Zorluklara rağmen abdesii lam almak, uzak yerlerden câmiye gelmek, namaz kıldıktan sonra diğer namazı beklemek. İşte nöbet tutmak budur. İşte nöbet tutmak budur. İşte nöbet tutmak budur." buyurdu. (Hadîsi imam Mâlik, Müslim, Tirmizî, Nesâî rivayet etmiştir.)
- d) Yine Ebû Hureyre'den rivâyeten, Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem, mezarlığa gelerek "Ey mü'minlerin yurdu. Selâm üzerinize olsun. Biz de yakın zatnanda inşaallah size kavuşacağız. Kardeşlerimi görmeyi isliyorum" buyurdu. Ashâb, "Ya Rasûlallah biz kardeşlerin değil miyiz?" diye sordular. Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem "Siz benim ashâbımsınız, kardeşlerimiz ise, henüz gelmemiş olanlardır." buyurdu. Ashâb; "Henüz gelmemiş olan ümmetini nasıl tanırsın?" diye sordu. Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem "Bir kimsenin tamamıyla aynı renkte olan atları arasında alını ve üç ayağı ak bir an bulunsa onu tanımaz mı?" diye sordu. Ashâb: "Evet" dedi. "Öyleyse kardeşlerimiz yüzleri el ve ayakları abdest nuruyla parlak olarak gelecekler, ben de bunlardan önce gidip, havuz başında onları bekleyeceğim. Dikkat ediniz bazı adamlar havuzumun başından devenin kovulduğu gibi kovulacaktır. Ben onlara sesleneceğim: 'Haydi geliniz.' Bana denecek ki, 'Senden sonra onlar yollarını değiştirdiler.' Bende, 'kahrolsunlar, kahrolsunlar', diyeceğim." (Hadîsi Müslim rivayet etmiştir.)

1.43. Abdestin Farzları

Abdest için bir takım farzlar ve rükûnlar vardır ki, bunlardan bir tanesi yapılmayınca şer'an abdest sayılmaz, işte açıklaması.

1- Niyet: Niyetin gerçeği, Allah'ın rızasını elde etmek ve emrine uymak için iradeyi yapılan işe yöneltmektir. Niyet sırf kalbe ait olup lisanın niyetle hiç bir payı yoktur. Niyeti sözle ifade etmek meşru olmamıştır. Niyetin farz oluşunun delili, Ömer (r.a.)'m Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem'den rivayet ettiği hadîstir. "Âmeller ancak niyetlerle ölçülür. Kişi için ancak niyet ettiği şey vardır." (Hadîsi Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâcc rivayet etmiştir.)

2- Yüzü bir defa yıkamak: Yani yüze su dökmektir. Yüzün sınırı uzunluk olarak alın üstünden çene altına kadardır. Genişlik olarak iki kulak yumuşakları arasındaki mesafedir.

3- Elleri dirseklere kadar yıkamak: Dirsek, pazu ile kol arasındaki yerdir. Dirsekler de yıkamaya dahildir. Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem'in takib ettiği yol budur. Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem'in dirsekleri yıkamayı terkettiğine dair hiç bir haber bize gelmemiştir.

4- Başın tneshedilmesi: Meshin manası eli başa değdirmektir... Bu da meshedenin ıslak elini mesh edilen yere değdirerek, hareket ettirmesinden başka bir şekilde gerçekleşemez. EH veya parmakları sadece başa veya başka yere koymaya mesh adı verilemez. Sonra "Başınızı mesh edin", âyetinin zahiri de başın tamamını mesh etmeyi gerektirmez. Bilakis bundan başın bir kısmını mesh etmenin yeterli olduğu anlaşılır.

Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem'den bu konuda üç rivayet gelmektedir:

- a) Başın tümünü mesh etmek. Abdullah bin Zeyd'den rivayet edilen hadîse göre Nebi sallallâhu aleyhi ve sellem, "Elleriyle başını mesnetti ve iki ejini Öne ve arkaya doğru çekti. Başının önünden başlayarak elini arkaya

kadar sürdü, sonra geri döndürerek başlamış olduğu yere götürdü. (Hadîsi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.)
b) Sadece sarık üzerine mesh etmek. Amr bin Ümcy'e'den rivayet edildiğine göre; o "Rasûlullah'ı sarık ve mestleri üzerine mesh ederken gördüm" demiştir. (Hadîsi Ahmed, Buhârî ve tbn Mâce rivayet etmiştir.) Bilâl'den rivâyeten Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem, "mestler ve başörtü üzerine mesh edin" buyurmuştur. Ömer (r.a.) "sarığa mesh etmekle meshin geçerli olduğunu kabul etmeyi Allah temizlemesin" buyurmuştur. Bu konuda Buhârî, Müslim ve diğer imamların rivayet ettiği pek çok hadis vardır. Bir çok ilim ehli bunlarla amel etmiştir.

c) Sarık ve alın üzerine mesh etmek: Muğîre bin Şu'be (r.a.) dan rivayete göre; o "Rasûlullah alın, sarık ve mestler üzerine mesh etti" demiştir.

Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem'den öğrenilen budur. Başın bir kısmını meshetmek ayetin zahirinden anlaşılabilir. Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem'den görülmemiştir. Ayrıca saç örgüsü gibi baş hizasından sarkan saçları mesh etmek yeterli değildir.

5- Ayakları topuklarla beraber yıkamak: Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem'in fiilî ve kavli sünnetinden mütevatir olarak sabit olan budur. İbn Ömer (r.a.) anlatıyor. "Rasûlullah bir seferde bizden geri kaldı, bize yetiştiğinde ikinci vakti geçiyordu. Biz de abdest alıp ayaklarımızı mesh etmeye başlamıştık. Rasûlullah yüksek sesle "Topuklardan dolayı ateşe girenlerin vay haline" diye iki veya üç defa bize seslendi." (Hadîsi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.) Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem'in ashâbı, topukların yıkanması hususunda icma etmiştir. Abdestin saydığımız farzları hakkında şu âyeti kerime vardır: "Ey iman edenler, namaza kattığınız zaman yüzünüzü ve ellerinizi dirseklere kadar yıkayınız. Basınızı meshedin ve ayaklarınızı da topuklara kadar (yıkayın -veya mesnedin-)" {2}

6- Abdestin farzlarını sırayla yapmak (Tertip): Çünkü Allah Teâlâ abdest ayetinde yüz ve elleri yıkamak farz olduğu halde aralarını diğer bir farz olan başı meshetmekle ayırmıştır. Arap edebiyatında bu gibi ayırma ancak bir fayda için yapılır. Buradaki fayda ise, tertibin ehemmiyetidir. Ayetteki bu sıra, tertibin farz olmasını gerektirmektedir. Ayrıca Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem'in "Allah'ın başladığı ile başlayın" sahih hadîsi gencidir. Tatbiki sünnet, farzların sırayla yapıldığını göstermektedir. Rasûlullah'ın abdesti tertipli aldığı naklolunmuşdur. Abdest ibadettir, ibadetlerde aslolan ise, itiba etmektir. Hiç kimsenin, özellikle devamlı yaptığı belli olduktan sonra Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem'in aldığı abdestle muhalefet hakkı yoktur.

■ 1.4.4. Abdestin Sünnetleri

Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem'den söz veya fiil olarak sabit olup mecburiyet getirmeyen ve terkedeni yadırganmayan demektir.

Abdestin sünnetleri şunlardır:

1. Abdeste başlarken besmele çekmek: Besmele hakkında zayıf hadisler gelmiştir. Ancak bunların toplamı, abdestte besmele çekmenin temel olduğuna dair kuvvetli bir kanaat vermektedir. Aslında besmele çekmek güzel bir iştir. Kısaca abdestte besmele çekmek meşrudur.
2. Misvak kullanmak: Misvak kendisiyle misvaklanılan ağaç ve misvak tutunma anlamında kullanılır. Ud ağacı ve benzeri sert bir şeyle dişleri ovmaaktır. Her ne kadar fırça ve benzeri şeylerle ağız ve dişleri temizlemekle sünnet yerine gelse de, misvak diş etlerini sertleştirmek ve sidiği kolaylaştırmak gibi özelliklere sahiptir. Ebu Hureyre'den rivâyeten: Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem: "Ümmetim üzerine zor olmasaydı, her abdestte misvak tutunmayı emr ederdim." buyurmuştur. (Hadîsi Mâlik, Şafiî, Bcyhâkî, ve Hâkim rivayet etmiştir.) Aişe (r.a.)'den rivâyeten Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem, "Misvak ağız temizle-

(12) Made:6

mek, Rabbin rızasını kazanmak içindir." buyurmuştur. (Hadîsi Ahmed, Nasâî ve Tirmizî rivayet etmiştir.) Misvak bütün vakitlerde müstehap olmakla beraber bilhassa beş yerde daha çok müstehaptır.

- a) Abdest esnasında,
- b) Namaz aralarında,
- c) Kur'an okunacağı zaman,
- d) Uykudan uyanınca,
- e) Ağızın kokusu değiştiği zaman.

Oruçlunun gündüzün evvelinde veya sonunda misvak kullanması uygundur. Amr bin Rebîa (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre; o "Rasûlullah'ı oruçlu olduğu halde, misvak kullanırken sayılamayacak kadar çok gördüm" demiştir. (Hadîsi Ahmed, Ebu Dâvûd ve Tirmizî rivayet etmiştir.) Misvak kullanıldığında sünnet olan temizlik gayesiyle önce onu yıkamaktır. Aişe (r.a.)'den rivayet edilen hadise göre; o "Rasûlullah misvak kullanacağı zaman yıkamam için bana verir. Ben de ilk defa misvağı kullanır, sonra yıkayarak Rasûlullah'a verirdim." demiştir. (Hadîsi Ebû Dâvûd, Beyhakî rivayet etmiştir.) Dişleri olmayan kimsenin, parmaklarıyla dişlerin üzerlerini temizlemesi sünnettir. Aişe (r.a.)'den rivayet edildiğine göre; o şöyle demiştir: "Ya Rasûlallah dişleri olmayan misvak kullanacak mı?" diye sordum. Rasûlullah, "Evet" buyurdu. "Nasıl yapacak?" dedim. "Parmağımı

ağızına sokarak," buyurdu. (Hadisi Taberânî rivayet etmiştir.)

3. Abdeste başlarken elleri üç defa yıkamak: Evs bin Evs es-Sekafî (r.a.)'den rivayete göre; o "Rasûlullah'ın, abdest alırken, ellerini üç defa yıkadığını gördüm" demiştir. (Hadisi Ahmed ve Nesâî rivayet etmiştir.) Ebu Hureyre'den rivâyeten Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem, "Sizden biriniz uykusundan uyandığı zaman elini üç defa yıkamadan kaba daldırmasın. Çünkü elinin nerede gecelediğini bilemez" buyurmuştur. (Hadisi Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce rivayet etmiştir. Ancak Buhârî üç sayısını zikretmem iş tir.)

4. Üç defa ağıza su vermek (Mazmaza): Lakit bin Sabirc (r.a.)'den rivayet edilen hadise göre, Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem, "Abdest aldığın zaman ağızına su ver" buyurmuştur. (Hadisi Ebû Dâvûd ve Beyhâkî rivayet etmiştir.)

5. Üç defa buruna su vermek (İstinşak) ve sümküme: Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem, Ebû Hureyre'den rivayet edilen hadise göre şöyle buyurmuştur: "Sizden biriniz abdest aldığı zaman burnuna su alsın, sonra sümkürsün." (Hadisi Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.) Sünnet olan, buruna su çekmenin sağ elle, sümkürlenin ise sol elle yapılmasıdır. AH (r.a.)'den rivayet edilen bir hadise göre "Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem abdest suyu istedi. Ağızına ve burnuna su alarak sol eliyle sümkürdü. Bu hareketi üç defa yaptı. Sonra Nebî sallallâhu aleyhi ve sellem 'abdest alış şekli budur,' demiştir." (Hadisi Ahmed ve Nesâî rivayet etmiştir.)

Ağız ve buruna herhangi bir şekilde suyun ulaşmasıyla mazmaza ve istinşak yapılmış olur. Ancak Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem'den gelen sağiam rivayete göre o, su verme işleminin arasını ayırmazdı. Abdullah bin Zeyd (r.a.)'den gelen rivayete göre; o "Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem, bir avuçtan ağız ve burnuna su verdi ve bunu Üç defa tekrarladi." demiştir. Başka bir rivayetle İse, ağız ve buruna su vermeyi üç avuçla yaptı," demiştir. (Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.) Oruçlu olmayan kimsenin ağız ve buruna su verirken mübalağa yapması sünnettir. Lakit bin Sabire'den rivâyeten; o şöyle demiştir: "Rasûlullah'a 'bana abdesü öğret' dedim. Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Abdesü tam al, parmaklarının arasını ovuştur, oruçlu olmadığın zaman burnuna iyice su al, mübalağa yap'" (Hadisi Buhârî, Ebu Dâvûd, Tirmizî, Nesâî rivayet etmiş, Tirmizî sahih olduğunu söylemiştir.)

6. Sakalların arasından suyu geçirmek: Osman (r.a.)'m rivayet ettiği hadise göre; o "Nebî sallallâhu aleyhi ve sellem, abdestte sakallarının arasından su geçirirdi" demiştir. (Hadisi İbn Mâce ve Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî sahih olduğunu söylemiştir.) Enes (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, o şöyle demiştir: "Nebî sallallâhu aleyhi ve sellem, abdest aldığı zaman, bir avuç su alıp sakalına alttan yaklaştırır, sakalının arasına suyu geçirerek "Rabbimin bana Öğrettiği şekil budur" derdi." (Hadisi Ebû Dâvûd, Beyhâkî ve Hâkim rivayet etmiştir.)

7. Parmakların arasından suyu geçirmek. İbn Abbâs (r.a.)'dan rivayete göre, Nebî sallallâhu aleyhi ve sellem, şöyle buyurdu: "Abdest aldığın zaman el ve ayak parmaklarının arasından su geçir." (Hadisi Ahmed, Tirmizî ve İbn Mâce rivayet etmiştir). Mustevrid bin Şeddad'dan rivâyele göre, o şöyle demiştir:

Yüzük, bilezik ve benzeri gibi şeyleri hareket ettirmenin müstehap olduğu hakkında rivayet vardır. Ancak bu rivayet sahih derecesine ulaşamamıştır. Fakat bu gibi şeyleri yapmak "abdesü tam alınız" ifadesinin kapsamına girdiğinden yapılması daha iyi olur.

8. Abdest azalarını üç kerre yıkamak: Her azayı üç defa yıkamak,

Rasûlullah'ın çokça yapmış olduğu sünnetlerdendir. Buna muhalif nakiller ise, caiz olduğunu göstermektedir.

Amr bin Şuayb'm, babasından onun da dedesinden rivayet ettiğine göre, şöyle demiştir: "Bir bedevi abdest hakkında soru sormak için gelince, Rasûlullah ona üçer, üçer yıkayarak gösterdi ve şöyle buyurdu: "Abdest budur. Kim bundan fazla yaparsa haddi aşmış, kötü yapmış ve zâlim olmuş olur." (Hadisi Ahmed, Nesâî ve İbn Mâce rivayet etmiştir.) Osman (r.a.)'dan rivâyele göre; o "Nebî sallallâhu aleyhi ve sellem, abdest azalarını üçer, üçer yıkayarak abdest aldı", demiştir. (Hadisi Ahmed, Müslim ve Tirmizî rivayet etmiştir. Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem birer veya ikişer kerre yıkayarak abdest aldığı rivayeti de sahihtir. Başın meshi ise ekseri rivayete göre bir kerredir.

9. Sağdan başlamak. (Yani el ve ayakları yıkarken solu yıkamadan önce sağı yıkayarak başlamak.)

Aişe (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, o şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem, ayakkabı giyerken, saç tararken ve temizlenirken ve bütün işlerinde sağdan başlamayı severdi," (Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.) Ebû Hureyre (r.a.)'dan rivayete göre Nebî sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Elbise giydiğiniz ve abdest aldığınız zaman önce sağ tarafınızdan başlayınız." (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî rivayet etmiştir.)

10. Ovalamak: Ovmak, eli su ile beraber veya sudan sonra abdest azası üzerine gezdirmektir. Abdullah bin Zeyd (r.a.)'den rivayete göre; o "Nebî sallallâhu aleyhi ve sellem'e üçte bir mûd (bir ölçek) su getirildi. Abdest aldı ve kollarını ovmaya başladı." demiştir. (Hadisi İbn Huzcyme rivayet etmiştir.) Yine Abdullah bin Zeyd'den rivayete göre; o "Nebî sallallâhu aleyhi ve sellem, abdest aldı. 'Böylece ovalayın' demeye başladı," demiştir. (Hadisi, Ebû Dâvûd .Tayâjisî, Ahmed, İbn Hibbân ve Ebî Ya'lâ rivayet etmiştir.)

11. Birbiri ardınca yapmak: (Yani bir azanın ıslaklığı kurumadan diğer azayı yıkamak).

Abdest alan abdest arasını başka bir işle ayırmamalıdır. Adet bakımından bu böyle olmakla beraber, sünnet de bunu gerektirmektedir. İlk ve sonraki bütün müslümanların tatbikatı da budur.

12. Kulakları meshetmek: Kulaklar başa ait olduğu için başın suyuyla, şahadet parmaklarıyla içini, baş

parmaklarıyla da dışını meshetmek sünnettir. Mikdâm bin Ma'di-krb'den rivayete göre: o "Rasûlullah abdestte başını ve kulaklarının dışını ve içini mesnetti ve parmaklarını kulaklarının içine soktu," demiştir. (Hadîsi Ebu Dâvûd ve Tahavî rivayet et-

mistir.) İbn Amr (r.a.)'den rivâyeten; o Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sel-lem'in abdestini tarif ederken şöyle demiştir: "Nebî başını ve kulaklarını bir kere mesh etti." (Hadîsi Ahmed ve Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.) Diğer bir rivayette "Başını ve kulaklarını mesh etti. Şehadet parmaklarıyla kulaklarının içini, baş parmaklarıyla dışını mesh etti" şeklindedir.

13. Abdest azalarının parlaklığını ve nurunu çoğaltmak: Abdest azalarının nurunu çoğaltmak için yüzü yıkarken farz olan miktarı aşarak başın ön tarafının bir kısmını yıkamak lâzımdır. El ve ayakların parlaklığını çoğaltmak ise, dirseklerden ve topuklardan biraz daha yukarısını yıkamakla olur. Ebû Hureyre'nin rivayet ettiği hadisle Nebî aleyhisselâm şöyle buyurdu: "Ümmetim kıyamet günü alınları parlak ve abdest yerleri parlak bir halde gelirler. İcinizden kim yüzünün nurunu arttırmaya muktedir ise, onu yapsın". (Hadîsi Buhârî, Müslim ve Ahmed rivayet etmiştir.) Ebû Züraa'dan rivâyeten; o şöyle demiştir: "Ebû Hurcyrc abdest suyu isteyerek abdest aldı. Kollarını dirseklerini geçinceye kadar yıkadı, ayaklarını yıkarken de topuklarını yukarıya geçene kadar yıkadı. Kendisine 'bu nedir?' diye sordum. 'Abdeslin süsünü çoğaltmaktır,' dedi." (Hadîsi Ahmed rivayet etmiştir. Hadis Buhârî ve Müslim'in şartına göre sahihtir.)

14. Denizden avuçlansa bile suyu az kullanmak: Encs (r.a.) rivayet ettiği hadisle demiştir ki: "Nebî aleyhisseiam bir sa'dan beş mûd (Mûd=850 gr.) kadar bir suyla yıkanır bir mûd suyla da abdest alırdı." (Hadîsi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.) Ubeydullah bin Ebû Yezîd'den rivâyeten, bir adam İbn Abbas'a şöyle dedi: "Abdest almak için bana ne kadar su yeter?" İbn Abbas, "bir mûd" dedi. "Gusûl için ne kadar?" diye sorunca, "bir sa" dedi. Adam, "bana bu kadar su yetmez" deyince, İbn Abbas "Allah haynı versin. Senden daha hayırlı olan Rasûlül-lah'a bu kadar su yetiyordu." dedi. (Hadîsi Ahmed ve Taberânî "Kebîrinde, râvileri sikadan olan bir senetle rivayet etmişlerdir.) Abdullah bin Ömer'in rivayet ettiğine göre "Nebî aleyhisseiam Sa'd'm abdest alırken yanından geçti. Ona, 'ya Sa'd, bu ne israftır,' deyince, Sa'd cevaben 'suda israf varmı?' dedi. Rasûlullah; 'evet akan bir nehrin kenarında olsan dahi,' buyurdu." (Hadîsi Ahmed ve İbn Mâcc rivayet etmiştir.) Hadîsin senedinde zayıflık vardır, israf, suyu meşru bir faide olmadan kullanmakla gerçekleşir. Meselâ yıkamayı üçten fazla yapmak gibi. Amr İbni Şuayb'm babasından o da dedesinden rivayet ettiği hadiste demiştir ki, "Bir arabî abdest hakkında soru sormak için Nebî aleyhisselâm'a geldi. Nebî sallallâhu aleyhi ve sellem, ona her azayı üçer defa yıkayarak gösterdi ve şöyle buyurdu: 'Abdest budur, her kim bundan fazla yıkarsa kötü yapmış, haddi aşmış ve zulmetmiş olur.'" (Hadîsi Ahmed, Nesâî, İbn Mâce ve İbn Hu-zeyme sahih senetlerle rivayet etmişlerdir.) Abdullah bin Muğaffel'den rivâyeten; o demiştir ki, "Rasûlullah'ın şöyle buyurduğunu işittim, yakında bu ümmetim içinde temizlik ve dua hususunda haddi aşan bir kavim olacak" (Hadîsi Ahmed, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce rivayet etmiştir.) Buhârî, "İlim ehli abdest suyu hakkında Rasûlullah'ın yaptığını aşmayı kerih görmüşlerdir," demiştir.

15. abdest alırken dua okumak: Bu konuda Ebû Musa el-Eş'arî'nin rivayet ettiği hadîsten başka, Rasûlullah'dan gelen herhangi bir duâ sabit olmamıştır. Ebû Musa el-Eş'arî şöyle dedi. "Rasûlullah'a abdest suyu getirdim, abdest alırken şöyle duâ ettiğini işittim:

(Allahım günâhlarımı bağışla, evimi geniş kıl, rızkımı mübarek eyle.)

Kendisine 'ya Rasûlallah şöyle şöyle duâ ettiğini işittim" deyince, 'sen bir şeyle yetiniyor musun ki?' diye cevap verdi." (Hadîsi Nesâî ve İbn Sünnî sahih bir senetle rivayet etmiştir. Fakat Nesâî, bu hadisi abdest bittikten sonra söylenecek dualar kısmında zikretmiş, İbn Sünnî ise abdest arasında okunacak dualar başlığı altında zikretmiştir. Nevcvî her ikisi de olabilir, demiştir.)

16. Abdesten sonra dua okumak: Ömer(r.a.)'in rivayet ettiği hadîste denmiştir ki: Rasûlullah şöyle buyurdu:

"Sizden biriniz abdest alıp da, aldığı abdesti tam yaparsa, sonra:

(Şahadet ederim ki; Allah'dan başka ilâh yoktur. O'nun ortağı yoktur. Yine şahadet ederim ki, Muhammed O'nun kulu ve Rasûlüdür), derse kendisine cennetin sekiz kapısı açılır, dilediği kapıdan içeri girebilir." buyurmuştur. (Hadîsi Müslim rivayet etmiştir.)

Ebû Saîd el-Hudrî'den rivâyeten; o demiştir ki, Rasûlullah: "Her kim abdest alır sonra;

(Allahım seni hamdınla teşbih ederim. Şahadet ederim ki, senden başka ilâh yoktur, senden istiğfar ister, sana tevbe ederim.) derse bu sözleri beyaz bir kâğıda yazılır ve üzerine mühür basılır. Kıyamet gününe kadar açılmaz." buyurmuştur. (Hadîsi Taberânî "Evsat'ta rivayet etmiştir.) Hadisin râvileri sahih râvilerdir. Nesâî de hadîsi rivayet etmiş, sonunda şöyle demiştir. "Bir mühürle mühürlenerek arşın altına konulup, kıyamet gününe kadar açılmaz." Nesâî; "doğru olan, hadisin mevkuf olduğudur," demiştir.

(Allahım beni çok tevbe edenlerden ve çok temizlenenlerden kıl;) duasına gelince; Tirmizî'nin rivayetinde bu duâ vardır. Tirmizî bu hadîs hakkında "senedinde çelişkiler vardır," demiştir. Bu konuda başka sahih hadîs yoktur.

17. Abdestten sonra iki rekat namaz kılmak. Ebu Hurcyre (r.a.) nin rivayet ettiği hadise göre Rasûlullah salîallâhu aleyhi ve sellem Bilâl (r.a.)'e şöyle dedi: "Ya Bilâl, İslâmiyet'te yapmış olduğun en iyi ameli bana söyle, çünkü cennet'te önümde yürürken nâlmalarının sesini işittim", deyince, Bilâl şöyle cevap verdi: "Gece ve gündüz herhangi bir saatte ab-dest aldığım zaman, mutlaka o abdestle bana farz olmayan bir namaz kılardım".

(Hadîsi Buhârî ve Müslim, rivayet etmiştir.) Ukbe bin Amir (r.a.)'den rivâyeten; o demiştir ki; Rasûlullah "Güzelve abdest alarak, kalbiyle ve yüzüyle yöneldiği, iki rekât namaz kılıp da kendisine cennetin vacip olmadığı hiçbir kimse yoktur." buyurdu. (Hadîsi Müslim, Ebû Dâ-vûd, İbn Mâce ve İbn Hüzeyme "Sahih"inde rivayet etmiştir.) Osman'ın azadhsı Humran'dan rivayelen; "Humran, Osman'ın bir kab istediğini gör-müş, bu kabdan sağ eline üç defa su dökerek onları yıkamış, sonra sağ avucunu kabın içine daldırarak mazmaza ve istinşak yapmış, sonra yüzünü üç defa, ellerini de dirseklcriyle beraber üç defa yıkamış, sonra başına mesh etmiş, sonra ayaklarını üçer defa yıkamış, sonra da "Rasûlullah'ı böyle abdest alırken gördüm" demiş ve sonra Rasûlullah'm; "Her kim benim bu abdestim gibi abdest alır da gönlünden hiçbir şey geçirmeyerek iki rekât namaz kılsa, geçmiş günahları af olunur." buyurduğunu söylemiştir. (Hadîsi Buhârî, Müslim ve diğerleri rivayet etmiştir.)

Göz pınarlarına, yüzün kırışık yerlerine el sürmek, ovma, yüzüğü hareket ettirmek, boynu meshetmek gibi kalan hususları burada zikretmi-yoruz. Çünkü her ne kadar temizliğin tamam olması bakımından bunlar yapılıyorsa da bu konudaki hadisler sahih derecesine ulaşmamışlardır.

1.4.5. Abdestin Mekruhları

Abdestin sevabından mahrum kalmamak için, abdest alanın yukarıda anılan sünnetleri terketmesi mekruhtur. Çünkü mekruh bir şeyi yapmak sevaptan mahrum kalmayı gerektirir. Kerahat ise sünneti terketmekle gerçekleşmiş olur.

1.4.6. Abdesti Bozanlar

Abdesti bozan ve onu abdest olmaktan çıkaran hususlar şunlardır:

1. On ve arkadan çıkan her şey. Bu ifade şunları içine alır:

a) Bevleunek

b) Büyük abdest bozmak. Bu konuda Mâide: 6'da şu âyeti kerime vardır: "Veya sizden biriniz büyük abdestten gelirse..." Bu ifade büyük ve küçük abdest bozmayı içine alır.

c) Arkadan çıkan yel. Ebû Hureyre'nin hadisinde denmiştir ki; Rasûlullah sallâüahu aleyhi ve seîlem şöyle buyurdu: "Allah Teâlâ sizden birinizin abdest almadan abdestsiz kıldığı namazı kabul etmez." Hadramut tarafından bir adam "Ya Ebâ Hureyre, hades nedir?" diye sordu? Ebû Hu-reyre: "Sesli veya sessiz yellenmektir", dedi." (Hadîsi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.) Yine Ebû Hureyre'den rivâyeten Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Sizden biriniz karnında bir şey hissedip çıkıp çıkmadığını lesbi edemezse bir koku veya bir ses işitmeden mescid-den çıkmasın." (Hadîsi Müslim rivayet etmiştir.) Bu konuda sesi işitmek veya koku duymak şart değildir, esas maksat birşeyin çıkıp çıkmadığını kesin olarak anlamaktır.

d) Meni, mezi, vedi. Rasûlullah, mezi hakkında "Abdest almayı gerektirir", buyurmuşlardır. İbn Abbâs'dan rivayete göre; o şöyle demiştir: "Meni'ye gelince, ondan dolayı t yıkanmak gerekir." Mezi ve vedi hakkında ise Rasûlullah; "Zekerini yıka, namaz abdesti al," demiştir. (Hadîsi Bcyhakî "Süncn"inde rivayet etmiştir.)

2. Uyku. İdrakin kaybolduğu, oturağın ise yere yerleşmediği durumdaki uyku, abdesti bozar. Safvan bin Esved'den rivayet edilen hadîste o demiştir ki; "Rasûlullah, seferde olduğumuzda cünüplük hariç, uyku, işlemek, ve büyük abdest bozmadan dolayı üç gün üç gece huflarımızı çıkarmamamızı emrederdi." (Hadîsi Ahmed, Nesâî, Tirmizî, rivayet etmiş, Tirmizî sahihlemiştir.)

Eğer uyuyanın oturağı yerde yerleşmişse abdesti bozulmaz. Enes'in rivayet ettiği hadisten bu anlaşılır. Enes demiştir ki: "Rasûlullah devrinde ashâbı yatsıyı beklerlerken, başları uykudan eğilir, sonra namaz kılarlar, abdest tazelemezlerdi." (Hadîsi Müslim, Şafîî, Ebû Dâvûd ve Tirmizî rivayet etmişlerdir.) Tirmizî'nin Şu'be yoluyla rivayet ettiği lafızda Enes; "namaz için onları uyandırdıklarını gördüm. Hatta onlardan her hangi birisinin horultusunu işitiyordum... Sonra kalkarlar, namaz kılarlar ve abdest almazlardı." İbn Mübarek; "Bize göre onlar oturur haldeydiler," demiştir.

3. Aklın gitmesi de abdesti bozar, ister delilik, bayılmak ve sarhoşluk şeklinde isterse de ilâçla olsun durum aynıdır. Deliliğin azı veya çoğu da farketmez. Makadin yerden ayrılıp ayrılmaması önemli değildir. Çünkü bu durumlarda gaflet, uykudakinden daha yaygındır. Alimlerin sözleri bu konuda birleşmiştir.

4. Engelsiz avret mahalline dokunmak. Busre binti Safvân'm rivayet ettiği hadise göre; Rasûlullah şöyle buyurdu: "Her kim zekerine dokunursa abdest almadan namaz kılsın" (Hadîsi Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî rivayet etmiş, Tirmizî sahih lemistir. Buhârî, "Bu konuda en sahih hadis budur" demiştir. Hadîsi Mâlik, Şafîî, Ahmed ve diğerleri de rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd, şöyle demiştir: "Ahmed b. Han-bel'e Busre hadisinin sahih olmadığını söyledim. O da 'Hayır, o sahihtir' dedi." Ahmed ve Nesâî'nin Busre'den bir rivayetinde, Rasûlullah'm; "Zekere dokunmadan dolayı abdest alınır" dediğini işitti.) Bu hüküm hem kendi hem de başkasının zekeri için geçerlidir. Ebu Hureyre (r.a.)'den ri-vayeten Rasûlullah sallallahu aleyhi ve seflem şöyle buyurdu: "Bir kimse örtü olmadan elini zekerine dokundurursa, abdest alması gerekir." (Hadîsi Ahmed ve İbn Hibbân rivayet etmiş, Hâkim ve İbn Abdilber sahihlemiştir.) İbn Seken; "bu hadis, bu konuda rivayet edilen

en iyi hadistir," demiştir. Şafî'nin lafzı ise şöyledir: "Sizden biriniz elini arada bir engel olmadığı halde zekerine dokundurursa abdest alsın" Amr b. Şuayb'ın babasından, O'nun da dedesinden yaptığı rivayet şöyledir: "Herhangi bir erkek zekerine dokunursa abdest alsın, herhangi bir kadın fercine dokunursa o da abdest alsın." (Hadisi Ahmed rivayet etmiştir.) İbn Kayyım; Hâzımî'nin "bu hadisin isnadı sahihtir" dediğini nakletmiştir. Hanefiler, Talk hadisine göre zekere dokunmak abdesti bozmaz görüşündedirler: Hadis şudur: "Bir adam Rasûlullah'a 'zekerine dokunan kimsenin abdest alması gerekir mi?' diye sorduğunda Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sel-lem; "Hayır, o ancak senden bir parçadır", buyurdu." (Hadisi Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî rivayet etmiş, İbn Hibban sahihle-miştir. İbn Medinî de, bu hadis Busre hadisinden daha iyidir, demiştir.)

1.4.7. Abdesti Bozmayanlar

Hakkında güvenilecek delil olmadığı için, abdesti bozmadığı halde, abdesti bozduğu sanılan hususlara işaret etmek istedik. Bunların açıklaması aşağıdadır:

1. Arada engel olmadan kadına değmek.

Aişe'den rivayet edildiğine göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sel-İcm, oruçlu iken kendisini Öplü ve şöyle buyurdu: "Öpmek ne abdesti bozar, ne de orucu." (Hadisi İshak b. Râhûye tahrir etmiş, aynı hadisi Bezzâr da iyi bir senetle tahric etmiştir. Abdülhak, "Hadisin terkinin gerektirecek bir illetini bilmiyorum" demiştir.) Yine Aişe (r.a.)'den rivayeten, o şöyle demiştir: "Rasûlullah'ı bir gece yatakta bulamayınca hemen O'nu aramaya koyuldum. Rasûlullah mescidde secde halinde ayaklarını dikmişti. Ayaklarının altına elimi koydum. Şöyle duâ ediyordu. "Allahım, gazabından rızana, azabından affına, senden sana sığınırım. Sana övgü dizemem, sen kendini övdüğün gibisin." (Hadisi Müslim ve Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî sahihi emiştir.) Yine Aişe (r.a.)'den rivayeten; "Nebi sallallahu aleyhi ve sellem, hanımlarından birisini öplü, sonra abdest almadan namaza çıktı." (Hadisi Ahmed ve Nesâî, Ebû Dâvûd, Tirmizî, İbn Mâce ravileri sika olan bir senetle rivayet etmişlerdir.) Yine Aişe (r.a.)'den rivayeten, o şöyle demiştir: "Ben Rasûlullah'm önünde uyuyordum. Ayaklarım kible tarafında idi. Secde edeceği zaman beni dörter, ayaklarımı toplarlardım." Başka bir lafızda "secde etmek istediği zaman ayağımı dörterdi," şeklindedir. (Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.) ;

2. Mu'tad olmayan yerden kanın çıkması.

Kanm yarayla, kan aldirmekle veya burun kanaması şeklinde olması, az veya çok olması farketmez. Hasan (r.a.) şöyle demiştir: "Müslümanlar yaralarıyla beraber namaz kılmaya devam ederlerdi." (Bu hadisi Buhârî rivayet ederek şöyle demiştir: "İbn Ömer, sivilceyi sıkı, ondanken çıktığı halde abdest almadı. İbn Ebi Evfâ kan tükürdüğü halde, namazına devam etti. Hz. Ömer yarasından kan aktığı halde namaz kıldı. Ubbad b. Biş'e* namaz kılariken bir ok isabet ettiği halde, namazına devam etti." Hadisi Ebû Dâvûd, İbn Huzeyme ve Buhârî talik olarak rivayet ettiler.

3. Kusmak.

İster ağız dolusu olsun, ister olmasın, kusmanın abdesti bozduğuna dair delil olabilecek bir hadis yoktur.

4. Deve eti yemek.

Dört hâlife, sahabe ve tabiinden çoğunun görüşü, deve eti abdesti bozmaz. Ancak deve etinden sonra abdesti emreden hadis sahihtir. Câbir b. Semure'den rivayeten; "Bir adam Rasûlullah'a sordu: 'Koyun eti yedikten sonra abdest almamız gerekir mi?' Rasûlullah; 'istersen abdest alırsın, istersen almazsın,' buyurdu. Adam; 'deve eti yedikten sonra abdest almamız gerekir mi?' diye sordu. Rasûlullah; 'evet, deve eti yedikten sonra abdest al' buyurdu. Adam; (Koyun ağıllarında namaz kılabilir miyiz?' diye sordu. Rasûlullah; 'Evet,' buyurdu. Adam; 'Deve ahırlarında namaz kılabilir miyiz?' diye sorunca, Rasûlullah; 'Hayır' buyurdu." (Hadisi Ahmed ve Müslim rivayet etmiştir.) Berâ b. Azîb'den rivâyeten, o şöyle demiştir: "Rasûlullah'a 'deve etinden dolayı abdest gerekir mi?' diye soruldu. 'Evet, abdest alın' buyurdu. Koyun eti hakkında sorulunca, 'Hayır, koyun etinden dolayı abdest almayın' buyurdu. Deve ahırlarında namaz kılmak hakkında soruldu. Rasûlullah; "Deve ahırlarında namaz kılmayın, çünkü onlar şeytanlardır," buyurdu. Koyun ağıllarında namaz kılmak hususu soruldu. "Koyun ağıllarında kılın. Çünkü koyun ağıllarında kılmakta bereket vardır." buyurmuştur." (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd ve İbn Hibban rivayet etmiştir. İbn Huzeyme şöyle demiştir: "Râvilci âdil olduğu için, bu hadisin nakil cihetinden sahih olduğu konusunda, hadis âlimleri arasında ihtilaf görmedim." Nevevî ise, "Cumhur ulema hilâfına olsa da, bu mezhep delil bakımından daha kuvvetlidir." demiştir.)

5. Abdestlinin abdesti bozulduğunda şüphe etmesi.

Abdestli kimse, abdesüm bozuldu mu, bozulmadı mı, diye şüphe ederse, ister namazda, ister namazın dışında olsun, abdesti bozulduğuna kesin kanaat getirinceye kadar bu şüphe ona zarar vermez, yani abdestini bozmaz. Abbad b. Temim'den o da amcasından rivayet etmiştir ki; "Adamın birinin namazda iken makadından bir şeyin çıkar gibi olduğunu hissettiği, Rasûlullah'a arzedildi. Rasûlullah da; 'Ses işitmedikçe veya koku duymadıkça namazdan ayrılmazsın' buyurdu." (Hadisi Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce rivayet etmiştir.) Ebu Hureyre'den rivayeten, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, şöyle buyurdu: "Sizden biriniz karnında bir

şey hissedip, makadından çıkıp çıkmadığını tespit edemezse, ses işitip, koku duymadıkça, mescidden çıkmamalıdır." (Yani namaza devam etmelidir.) (Hadisi Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, rivayet etmiştir.) Bu hadisten murad, sadece sesin duyulması ve kokunun hissedilmesi değildir. Esas olan makadından birşeyin çıktığını kesin olarak bilmesidir. İbn Mübarek şöyle demiştir: "Bir kimse abdestinde şüphe ederse, yemin edecek kadar kesin bir bilgiyle abdesti bozulduğunu anlayınca kadar, abdest alması gerekmez. Amma abdestsiz olduğunu kesin bilir, abdestli olduğunda şüphe ederse, bu durumda müslümanların icma ile abdest alması gerekir."

6. Namazda kakhaha ile gülmek.

Namazda kakhaha ile gülmek abdesti bozmaz. Çünkü bu konuda gelen rivayetler, sahih değildir.

7. Delili zayıf olduğu için cenazeyi yıkamak da abdest almayı gerektirmez.

1.4.8. Abdest Almayı Gerektiren Hususlar

Şu üç husus için abdest almak gerekir:

Birincisi: Mutlak namaz için. (İster farz, ister nafile, ister cenaze namazı olsun.) Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: "Ey iman edenler, namaza kalağınızda yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi, başlarınızı meshedip topuk kemiklerine kadar ayaklarınızı yıkayın." (13) (Yani namaz kılmak islediğiniz zaman abdestsiz iseniz abdest alınız.) Rasûlullah'ın hadisi de şöyledir: "Allah Teâlâ abdestsiz namazı ve ganimetten alınan maldan verilen sadakayı kabul etmez." (Hadîsi Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce rivayet etmiştir.)

İkincisi: Kâbeyi tavaf için, İbn Abbas'm rivayet ettiği hadiste Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Tavaf da bir namazdır. Ancak Allah Teâlâ tavafta konuşmayı helâl kılmıştır. Kim tavafta konuşursa hayır söylesin." (Hadisi Tirmizî ve Dârekutnî rivayet etmiş, Hakim, İbn Seken ve İbn Huzeyme sahihlemişlerdir.)

Üçüncüsü: Mushafa dokunmak için. Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm babasından, o da dedesinden rivayet etmiştir ki, Rasûlullah Yemen ehline bir mektup yazdı. Mektupta şu ibare vardı: "Temiz olma-yan Kur'an'a dokunmayın." (Hadîsi Nesâî, Dârekutnî, Beyhakî ve Esrem rivayet etmiştir.) İbn Abdilber bu hadîs hakkında şöyle demiştir: "İnsanlar bu hadisi, kabul ile karşıladıklarından tevatüre benzemektedir." Abdullah b. Ömer demiştir ki, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, "Kur'anı ancak temiz olanlar elleyebilir" buyurmuştur. (Bu hadisi Heysemî, Mec-ma'u-Zevâid'de zikretmiş ve 'hadîsin ravileri güvenilirlerdir;' demiştir.) Bu hadis, mushafı ancak temiz kişilerin elleyebileceğince delalet eder. Fakat "Tâhir" kelimesi müsterek bir lafızdır. Büyük abdestten ve küçük abdest-

(13) Maide:6

ten temiz olan için kullanıldığı gibi, mü'min için ve vücudunda pislik olmayan kimse için de kullanılır. Belirli bir anlam vermek için bir başka işaret gerekir. Bu hadis, abdestli olmayı Kur'an'a dokunmaktan engellemeye bir delil olamaz. Allah Teâlânın "Ona temiz olanlardan başkası dokunamaz." (14) ayetine gelince; açık olan, buradaki zamirin kitab-ı meknûn olan Levh-i Mahfuz'a ait olmasıdır. Çünkü zamirin gideceği en yakın yer orasıdır. Temiz olanlar ise meleklerdir. Şu âyeti kerimede de aynı mana vardır. "O kutsal kılınmış, yüceltilmiş, arınmış sahi/eler üzerindedir, iyi kimseler, saygıdeğer elçilerin eliyle yazılmıştır." (15) İbn Abbas, Şa'bî, Dahhâk, Zeyd b. Ali, Müeyyed bi'llah, Dâvûd b. Hazm, Hammâd b. Ebî Süleyman, abdestli olmayan kimsenin Kur'an'a dokunmasını caiz görmüşlerdir. Kur'an'a dokunmadan okumaya gelince, bu ittifakla caizdir.

1.4.9. Abdest Almanın Müstehab Olduğu Yerler

Aşağıdaki durumlarda abdest almak, müstehab ve mendubdur.

1. Allah Teâlâ'yı zikrederken. Muhacir bin Kunfuz'un rivayet ettiği hadise göre; bu zât Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'e abdest alırken selâm verdi. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem, abdestini bitirinceye kadar selâmını almadı. Abdestini bitirince selâmını aldı ve şöyle buyurdu: "Selâmını almaktan beni meneden şey, Allah'ın zikrini abdesiz söylemeyi uygun görmeyişimdir." Katâde demiştir ki; "Bundan dolayı Hasan Basrî abdest almadan okumayı veya Allah'ı anmayı uygun görmezdi." (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn Mâce rivayet etmişlerdir.) Ebu Cühym b. Hâris'den rivâyeten; "Rasûlullah Medine'ye yakın bir yer olan Bi'rî Cemel'den dönünce bir adam kendisiyle karşılaştı. O'na selâm verdi. Rasûlullah selâmını almayıp, bir duvara doğru yöneldi. Yüzünü ve ellerini meshedip (teyemmüm) sonra selâmını aldı." (Hadîsi, Buhârî, Müslim, Ahmed, Ebû Dâvûd ve Nesâî rivayet etmişlerdir.) Böyle yapmak efdal ve mendubtur. Yosa abdestli, abdestsiz, cünup, ayakta, oturan, yürüyen ve uzanan kimsenin kerahatsız olarak Allah'ı zikretmesi caizdir. Çünkü Aîşe (r.a.) rivayet ettiği hadiste şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem her durumda Allah'ı zikrederdi." (Hadîsi Buhârî, Müslim, Tirmizî, Ebu Dâvûd ve İbn Mâce rivayet etmiştir. Buhârî, hadîsi senetsiz zikretmiştir.) Ali (r.a.)'den rivâyeten, o demiştir ki: "Rasûlullah sallallahu aley-

(14) Vakıa: 79.

(15) Abese: 13-14.

hi ve sellem, heladan çıkar, bize Kur'an okur ve bizimle beraber et yerdı. O'nu cünup olmaktan başka bir şey Kur'an okumaktan alıkoymazdı." (Hadîsi Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce rivayet ermiş, Tirmizî ve İbn Seken sahihlemiştir.)

2. Uykuya yatılacağı zaman: Berâ' b. Âzib'den rivâyeten, o demiştir ki; "Rasûlullah şöyle buyurdu. "Yatağına vardığın zaman, Önce namaz abdesti gibi abdest al, sonra sağ tarafına uzanıp şöyle de. "İlâhî, kendimi sana teslim ettim, işimi sana bıraktım, arkamı sana dayadım. Çünkü ümidim de sendendir, korkum da sendendir. Senden sığınacak yer varsa o da sensin, senden kurtulacak yer varsa yine sensin. İlâhî inzal ettiğin Kitabına, gönderdiğin Nebine iman eltim." Şayet o gece ölecek olursan fitrat (yani İslâm dini) üzere ölürsün. Bu duâ, sözlerinin en sonu olsun." Berâ (r.a.) der ki, "bu duayı Rasûlullah'm huzurunda tekrar ettim. 'İlâhî inzal ettiğin kitabına, gönderdiğin Rasûl'ne iman ettim' cümlesine varınca, 'Hayır gönderdiğin Nebi'ne' buyurdu." (Hadîsi Buhârî Ahmed ve Tirmizî rivayet etmiştir.) Bu hadîs cünüp için daha geçerlidir. Çünkü İbn Ömer, rivayet ettiği hadiste demiştir ki: "Ya Rasûlallah bizden birimiz cünüp iken uyuyabilir mi?" Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, "Abdest alınca uyuyabilir" buyurdu." Aîşe (r.a.)'den rivâyeten, o şöyle demiştir. "Rasûlullah cünüp iken uyumak istediği zaman avret mahallini yıkar ve namaz abdesti gibi abdest alırdı." (Hadîsi Buhârî, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce, rivayet etmiştir.)

3. Cünüp olanın abdest alması müstehaptır: 'Yemek, içmek veya tekrar cinsî münasebette bulunmak istediği zaman abdest alması müstehaptır. Aîşe (r.a.), rivayet ettiği hadiste şöyle demiştir: "Rasûlullah cünüp iken yemek veya uyumak istediğinde abdest alırdı." Ammar b. Yasir'den rivâyeten: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem cünüp olanın, yemek, içmek ve uyumak istediği zaman namaz abdesti gibi abdest almasına izin verdi." (Hadîsi Ahmed ve Tirmizî, rivayet etmiş, Tirmizî sahihlemiştir.) Ebû Saîd'den rivâyeten Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Siz-

den biriniz eşiyle cîmâ ettikten sonra tekrar cîma etmek isterse abdest alsın." (Hadîsi Müslim» Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce rivayet etmiştir. Aynı hadisi İbn Huzeyme, İbn Hibbân ve Hakîm de rivayet etmişlerdir. Ancak onların rivayetlerinde şu ilave de vardır; "Abdest almak, ikinci cîma için kişiyi daha dinç yapar.")

4. Gusûl, ister vacip, ister müşlehap olsun, gusûlden önce abdest almak mendup'tur: Aîşe ("»■). rivayet ettiği hadiste şöyle demiştir: "Rasûlullah cünüplükten yıkanacağı zaman önce ellerini yıkamakla başlar, sonra sağ eliyle, sol eline su döker avret mahallini yıkar, sonra namaz abdesti gibi abdest alırdı." (Hadîsi Buhârî, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce rivayet etmiştir.)

5. Ateşte pişen şeyleri yedikten sonra abdest almak tenneduptur: İbrahim b. Abdullah &• Karızl in rivayet ettiği hadise göre, o demiştir ki: "Ebû Hureyre'nin abdest alırken yanma uğradım. Bana şöyle dedi: Niçin abdest almadığını biliyorsun? Yemiş olduğum sütte dolaylı. Çünkü Ra-sûlullah'm şöyle buyurduğunu işittim. "Ateşte pişen şeyleri yedikten sonra abdest alınız" (Hadîsi Ahmed, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce rivayet etmiştir.) Aîşe (r.a.)'den rivâyeten, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Ateşte pişen şeyleri yedikten sonra abdest alınız." (Hadîsi Ahmed, Müslim, Nesâî ve İbn Mâce rivayet etmiştir.) Buradaki abdest emri mendub olarak kabul edilir. Çünkü Amr b. Ümeyye Ed-Damrî, rivayet ettiği hadiste şöyle demiştir: "Rasûlullah'ı bir koyunun omuzundan kesip yerken gördüm, sonra namaza çağırıldı, hemen kalkarak bıçağı attı ve namaz kıldı, fakat abdest almadı." (Hadîsi Buhârî ve Müslim rivayet etmiş Ür-) Nevevî, 'bu hadisten, et yerken onu bıçakla kesmenin caiz olduğu anlaşılır,1 demiştir.

6. Her namaz İçin abdest almak: Bureyde (r.a.) rivayet ettiği hadiste demiştir ki: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem, her namaz için abdest alırdı. Mekke'nin fetih günü ise, mesleri üzerine mesh etti. Sonra bütün namazları bir abdestle kıldı. Ömer (r.a.), 'Ya Rasûlallah şimdiye kadar yapmadığın bir iş yaptın,' deyince; "Ya Ömer bilerek yaptım," buyurdu." (Hadîsi, Müslim, Ahmed ve diğerleri rivayet etmiştir.) İbn Amr b. Âmir el-Ensârî (r.a.) demiştir ki; "Enes b. Mâlik şöyle derdi. 'Rasûlullah her naaiaz için abdest alırdı,' Bende 'siz nasıl yapardınız?' diye sordum. Enes °. Mâlik cevaben; 'Abdestimiz bozulmadığı müddetçe bir abdestle bir kaç namaz kıldık,' dedi." (Hadîsi Ahmed ve Buhârî rivayet etmiştir.) Ebû Hurayre'den rivâyeten Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, şöyle buyurdu; "Ümmetim üzerine zor olmasaydı, her namaz için abdest almayı, her abdest için de misvak kullanmayı emrederdim." (Hadîsi Ahmed hasen senedle rivayet etti.) İbn Ömer'den rivayet olduğuna göre, demiştir ki; Rasûlullah şöyle buyurdu: "Her kim abdestli iken abdest alırsa, onun için on sevap yazılır." (Hadîsi Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn Mâce rivayet etmiştir.)

1.4.10. Abdest Alanın İhtiyaç Duyduğu Faydalı Bilgiler

1. Abdest arasında konuşmak mubahtır. Bunu men eden bir hadis yoktur.
2. Azaları yıkarken duâ okumanın aslı yoktur. Bu konuda abdestin sünnetlerinde zikri geçen duaları okumak yeterlidir.
3. Abdest alan kaç defa yıkandığında şüphe ederse, kanâat getirdiği en azı üzerine ilâve eder.
4. Abdest azalarının herhangi birisinde, mum ve boya gibi bir engelin bulunması abdeste mânidir. Ancak kına

gibi yalnız rengin bulunması abdestin sıhhatine zarar vermez. Çünkü renkler suyun deriye ulaşmasını engellemez.

5. Hastalık kanı gören kadın için, devamlı akan idrar, aniden çıkan yel gibi özürlerden herhangi bir özür, vaktin tümünde mevcutsa, veya bu özürlerden kurtulmak mümkün değilse, her namaz için abdest almak gerekir. Bu özürlerle beraber namazları sahih kabul edilir.

6. Abdestte başkasından yardım istemek caizdir.

7. Abdest alanın, abdest azalarını mendil ve diğer benzeri şeylerle yaz ve kış kurulaması mubahtır.

1.5. MESTLER ÜZERİNE MESHETMEK

1.5.1. Meşru Olduğunun Delili

Mestler üzerine meshetmek Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem-den sahih sünnetle sabit olmuştur. Nevevî şöyle demiştir: "Muteber kişiler, yolculukta ve mukim halinde ihtiyaç olsun veya olmasın mestler üzerine meshetmenin caiz olduğuna icmâ etmişlerdir. Hatta beraberindeki kadın ve yürümeyen kötürüm de mesh yapabilir. Şia ve Haricîlerin dışında kimse mesh'i inkâr etmemiştir. Bunların hilâfları ise, icmâ bozmaz." Hafız Ibn Hacer, "Fethu'l-Bârî"de şöyle demiştir: Bütün hadis hafızları meshin mütevatir olduğunu belirtmişlerdir. Bazıları mesh hakkındaki râvileri toplamışlar ve sayılarının sekseni aştığını tesbit etmişlerdir. Aşere-i mübeşşere de bunların içindedir. Mesh hakkında delil olacak hadislerin en kuvvetlisi, Buhârî, Müslim, Ahmed, Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin, Hemmam en-Nehaî'den rivayet ettikleri hadistir. Hemmam şöyle demiştir: "Cerîr b. Abdullah bevlettikten sonra abdest aldı, mestleri üzerine meshetti. Kendisine 'sen bevlettığın halde mesnettin' denilince, Abdullah; 'Evet, Rasûlullah'ın, bevlettikten sonra abdest alarak meshleri üzerine meshettiğini gördüm' dedi." Bu hadisin râvilerinden İbrahim şöyle demiştir. "Bu hadis onların tuhafına gitti. Çünkü Cerîr'in müslüman olması Maide süresindeki âyetten sonra idi. Yani Cerîr, ayakları yıkamayı gerekli kılan abdest ayetinin nüzulünden sonra, onuncu yılda müslüman oldu." Cerîr'in hadisi açıklayıcı mahiyettedir. Yani mesti olmayanların ayaklarını yıkaması gerektiğini ortaya koymaktadır. Fakat mesti olana, farz olan mesh etmektir. Böylece sünnet âyeti tahsis etmiş oluyor.

1.5.2. Çoraplar Üzerine Meshetmenin Meşruluğu

Çoraplar üzerine meshetmek caizdir. Sahabenin çoğundan çoraplar üzerine meshetmek rivayet olunmuştur. Ebû Dâvûd dedi ki; "Ali b. Ebî Talib, İbn Mes'ûd, Berâ b. Âzib, Enes b. Mâlik, Ebû Umâme, Sehl b. Sa'd, Amr b. Hüreys, çoraplar üzerine mesh etmiştir." Bu görüş Ömer b. Halatb ve İbn Abbâs'dan da rivayet olunmuştur. Yine Ammar, Bilâl b. Abdullah b. Ebî Evfâ ve İbn Ömer'den de aynı görüşü rivayet etmiştir, İbn Kayyım, "Tehzib'üs-Sünen" kitabında İbn Münzîr'den naklen şöyle demiştir: İmam Ahmed, çoraplar üzerine mesh etmenin caiz olduğunu açıkça söylemiştir. Bu onun insafım ve adaletini göstermektedir. Şüphesiz dayandığı yer, yukarıda geçen sahabelerin sözleri ve açık olan kıyastır. Çünkü çoraplarla, mestler arasında önemli bir fark görülmez. Onun için meshin hükmünü çoraplar üzerine yürütmek sahihtir. Çoraplar üzerine mesh ekseri ilim ehlinin de görüşüdür. Süfyan Sevrî, İbn Mübarek, Atâ, Hasan, Saîd b. Müseyyeb de çoraplar üzerine mesh caizdir.' demişlerdir. Ebû Hanîfe'ye gelince; kalın da olsa çoraplar üzerine meshi caiz görmüyordu. Ancak ölümünden üç veya yedi gün kadar önce caiz olduğu görüşüne dönmüş, hastalığında kalın çoraplar üzerine mesh ederek ziyaretçilerine 'Daha Önce nehyettiğim şeyi şimdi kendim yapmaktayım' demiştir. Muğîre b. Şu'be'den şöyle rivayet olunmuştur: "Rasûlullah abdest alırken çorapları ve nalınları üzerine meshetti" (Bu hadisi Ahmed, Tahavi, İbn Mâce, Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî hasen, sahihtir demiş, Ebû Dâvûd ise hadisi zayıf saymıştır.) Bu hadisten maksat, çoraplar üzerine meshi ispattır. Nalınlar üzerine meshetmek buna bağlı olarak (teb'an) söylenmiştir. Çoraplar üzerine meshetmek caiz olunca, ayakları örten sargı ve benzeri gibi şeyler üzerine mesh de caizdir. Sargı sözü, soğuktan korunmak, yalın ayak yürümek için ayaklardaki yaralardan ve benzeri şeylerden dolayı ayağa sarılan şeydir. İbn Teymiyye şöyle demiştir: "Doğru olan, sargılar üzerine mesh yapılmasıdır." Sargılar üzerine meshetmek, huf ve çoraplardan daha evlâdır. Çünkü sargılar, bir ihtiyaç için kullanılır, çıkarılmasında zarar vardır. Ya soğuğun isabet etmesi, ya yalınayak yürümenin zorluğu ve yaralardan dolayı eza duymak gibi. Mestler ve çoraplar üzerine mesh caiz olunca sargılar üzerine mesh gayet tabii caiz olur. Sargılar üzerine mesh olmaz şeklinde icmâ olduğunu söyleyen, bilgisizce bir iddiadan başka bir şey söylemiş olmaz. Değil icmâ, meşhur âlimlerden on tanesinin bunu men ettiğine dair bir nakil bile yapamaz. Bir kimse Rasûlullah'ın sözlerini düşünür ve kıyasa hakkını verirse, bu konudaki ruhsatın geniş olduğunu bilir. Çoraplar üzerine mesh, şeriâtın güzelliklerinden, müsamaha dini olarak gönderilen İslâm'ın ruhsatlarındandır. Çorap ve mestler normal olarak giyilebildiği müddetçe, bunların delik olması mes-he zarar vermez. Sevrî demiştir; "Muhacir ve Ensar'ın mestlerinde, bugünkü insanların giydikleri meslîlerde olduğu gibi delikler bulunmaktaydı. Eğer bir sakıncası olsaydı, caiz olmadığına dair onlardan bir rivayetin elbette gelmesi gerekirdi."

1.53. Mest ve Mest Hükmünde Olanlar Üzerine Mesh Etmenin Şartları

Üzerine mesh caiz olabilmesi için mest ve mest anlamında ayağı örten şeylerin abdestli giyilmiş olmaları şarttır. Çünkü Muğîre b. Şu'be (r.a.) rivayet ettiği hadiste şöyle demiştir: "Birgece yolculuğunda Nebî sallallâhu aleyhi ve sellem ile beraberdik. Bir su kabından ona su döktüm. Yüzünü ve kollarını yıkadı, başını mesh etti. Sonra mestlerini çıkarmak için uzandım. Şöyle buyurdu: "Bırak onları, ben onları temiz olarak giydim," ve onlar üzerine mesh etti." (Bu hadisi, Buhârî, Müslim ve Ahmed rivayet etmiştir.) Humeydî, Müsned'inde bu hadisi Muğîre b. Şu'be'den rivayet ederek şöyle dedi. "Rasûlullah'a sorduk. 'Ya Rasûlullah bizden birimiz, mestler üzerine mesh yapabilir mi?' Rasûlullah 'Ayaklarınız yıkanmış olarak giyilirse evet' buyurdu." Bazı fakihlerin ileri sürdüğü, mestlerin abdestte yıkanacak yerleri örtmesi, bağırsız olarak, kendisiyle yürümek mümkün olduğu halde ayakta durması gibi şartlara gelince, İbn Teymiyye fetvalarında bunların zayıf olduğunu açıklamıştır.

1.5.4. Meshin Yapılacağı Yer

Meshde meşru olan yer, mestlerin ön tarafıdır. Çünkü Muğîre rivayet ettiği hadiste "Rasûlullah'ı mestlerin üstünü meshederken gördüm" demiştir. (Bu hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd ve Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî hasen saymıştır.) Ali (r.a.)'den rivâyeten, o şöyledemiştir: "Eğer din rey'le olsaydı, mestlerin altını mesh etmek daha uygun olurdu. Muhakkak ki Rasûlullah'ı mestlerin üstünü meshederken gördüm." (Bu hadisi Ebû Dâvûd ve Dârekutnî rivayet etmiştir. Hadisin isnadı hasen veya sahihtir.) Mesh yapmakda vacip olan, sınırlama yapmadan normal olarak mesh denilecek kadar bir yerin meshedilmesidir. Çünkü yer sınırlaması konusunda sahih bir rivayet yoktur.

1.5.5. Meshin Vakti

Mestler Üzerine meshin müddeti mukim için birgün, bir gece, misafir için üç gün, üç gecedir. Safvan b. Assai, bu konuda şöyle demiştir: "Nebî aleyhisselam taralından, yolculuğa çıktığımızda abdestli iken mestlerimizi giyerek üç gün üzerine mesh etmek, mukim iken bir gün, bir gece mesh etmek ve cünüplük hariç mestleri çıkarmamakla emrolunduk." (Hadisi Şafiî, Ahmed, İbn Huzeyme, Tirmizî, Nesâî rivayet etmiş, Tirmizî ve Nesâî sahih lemislerdir.) Şurayh b. Hanî'den rivâyeten; o demiştir ki: "Aîşe (r.a.)'e mestler hakkında sordum. O da Ali'ye sor, o bunu benden daha iyi bilir. Çünkü seferlerde Rasûlullah ile birlikteydi," dedi." Şurayh b. Hanî; "Ali (r.a.)'a sordum. O da Rasûlullah'm şöyle buyurduğunu söyledi. 'Misafir, üç gün üç gece; mukim, bir gün bir gece mesh eder.'" (Hadisi Müslim, Ahmed, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce rivayet etmiş, Beyhakî ise, "Bu hadis, bu konudaki hadislerin en sahihidir" demiştir.) Doğru olan müddetin, meshin yapıldığı vakitten başlamasıdır. Bazıları ise, meshin müddeti, mestler giyildikten sonra, abdestin bozulduğu vakitten başlar, demiştir.

1.5.6. Meshin Nasıl Yapılacağı

Abdest alan, abdesti bitirdikten, mestleri veya çorapları giydikten sonra, her ne zaman abdest almak isterse ayaklarını yıkama yerine mesh yapması sahihtir. Eğer mukim ise, bir gün, bir gece; misafir ise, üç gün, üç gece meshetme izni vardır. Ancak cünüp ise, biraz önce geçen Safvan hadisinden dolayı mestlerini çıkarmak vaciptir.

1.5.7. Meshi Bozan Şeyler

Mestler üzerine meshi üç şey bozar.

1. Müddetin dolması.
2. Cünüplük.
3. Mestleri çıkarmak,

Meshin müddeti dolduğu ve mestleri çıkardığı zaman, kişi daha önce abdestliyse sadece ayaklarını yıkar.

1.6. GUSÛL (BOY ABDESTİ)

Guslün manası, bütün bedeni suyla yıkamaktır. Gusl şü âyetle meşru kılınmıştır. "Eğer cünüp iseniz temizlenin" "Ey Muhammed, sana kadınların aybaşı hali hakkında sorarlar, deki, o bir ezadır. Aybaşı halinde iken kadınlardan el çekin, temizlenmelerine kadar onlara yaklaşmayın. Temizlendikleri zaman, Allah'ın size emrettiği yoldan yaklaşın. Allah şüphesiz daima tevbe edenleri ve temizlenenleri sever."(id)

1.6.1. Guslü Gerektiren Hususlar

Beş husustan dolayı gusl yapmak gerekir.

1- Meninin Çıkması

Uykuda ve uyanık halde kadın ve erkekten meninin şehvetle çıkması guslü gerektirir. Bütün fakihlerin görüşü

budur. Çünkü Ebû Saîd'in rivayet ettiği hadise göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Su, (gusûl etmek) sudan gerekir (meninin çıkmasından gerekir.)" (Bu hadisi Müslim rivayet etmiştir.) Ümmü Seleme'den rivâyeten, Ümmü Sü-leym şöyle dedi: "Ya Rasûlallah, Allah Teâlâ hakkı söylemekten çekinmez. Kadın ihtilam olduğu zaman gusûl etmesi gerekir mi?" Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Evet, su gelirse gerekir," buyurdu. (Bu hadisi Buhârî, Müslim ve diğerleri rivayet etmiştir.)

Burada çok kerre meydana gelen bazı durumlar vardır. Açıklanmalarına olan ihtiyaçtan dolayı onlara işaret etmeyi uygun gördük.

a) Meni; şehvetsiz olarak, hastalık veya soğuk sebebiyle çıkarsa gusûl gerekmez. Ali (r.a)'nin rivayet ettiği hadise göre, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem kendisine şöyle buyurdu: "Meni şiddetle çıktığı zaman yıkan." (Hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.) Mücahid şöyle anlattı: "Biz ve Ibn Abbâs'm arkadaşları mescidde halka yapmışken (Tavus, Said b.

(16) Bakara: 222

Cübeyr, İkrime ve Ibn Abbâs ayakta namaz kılmaktaydı) bir adam yanımıza gelerek, 'içinizde fetva verecek kimse varmı?' diye sordu. Biz de 'sor' dedik. Adam, 'Bevl yaptığım zaman arkasından bir sıvı geliyor.' Biz de 'çocuğun meydana geldiği su mu?' diye sorduk. 'Evet', dedi. 'Sana gu-sûl gerekir,' dedik." Mücahid; "Adam 'İnna lillah' diyerek dönüp, gitti." Ibn Abbâs namazı acele kılarak, İkrime'ye, adamı geri çağır dedi. Adam yanımıza gelince tbn Abbâs bize 'bu adama Allah'ın kitabından mı fetva verdiniz?' diye sordu. 'Hayır,' dedik. 'Rasûlullah'ın sünnetinden mi?' dedi. 'Hayır,' dedik. "Rasûlullah'ın ashabının sözlerinden mi?' dedi. 'Hayır,' dedik. 'Peki ya ne ile fetva verdiniz?' deyince, 'kendi reyimizle,' dedik. Ibn Abbâs; 'işte bundan dolayıdır ki Rasûlullah, "Bîrfakih, şeytana karşı bin abidden daha kuvvetlidir" buyurmuştur.' Mücahid; "Adam geldi, İbn Abbâs ona dönerek şöyle dedi: 'O sıvı geldiği zaman bir şehvet duymakta mısın?' Adam; 'hayır,' dedi. 'Peki vücudunda bir gevşeklik hissediyor musun?' Adam yine 'hayır,' dedi. O zaman Ibn Abbâs, 'gelen sıvı soğuktan dolayı meydana gelmiştir. Sadece abdest alman sana kâfi gelir' dedi."

b) İhtilam olduğu zaman meni gelmezse, gusûl gerekmez. Ibn Münzir; "bu konuda kendilerinden ilim alman ehl-i ilmin hepsi icmâ etmiştir." dedi. Zaten geçen Ümmü Süleym hadisinde Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem "kadın ihtilam olduğu zaman gusûl yapması gerekir mi?" sorusuna "evet meni görülürse gerekir" demiştir. Bu hadis, su görülmediği zaman gusûl gerekmediğini göstermektedir. Fakat uyandıktan sonra meni çıkarsa gusûl yapılması gerekir.

c) Uykudan uyandığı zaman, bir yaşlık görüp ihtilam olduğunu hatırlamaz, ama kesin olarak meni olduğunu anlarsa gusûl alması gerekir. Çünkü meninin, unutmış olabileceği ihtilamdan dolayı çıktığı açıktır. Eğer şüphe eder, meni olup olmadığını bilemezse, yine ihtiyaten gusûl alması gerekir. Mücahid ve Katâde "Meni olduğunu kesin bilmezse ona gusûl gerekmez. Çünkü taharet üzere olduğu kesindir. Bu ise şüphe ile kaldırılamaz" demişlerdir.

d) Şehvet anında meninin geldiğini hisseder, zekerini tutarak meninin çıkmasını engellerse, gusûl gerekmez. Çünkü geçen hadiste Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; yıkanmayı, "menin görülmesi" şartına bağlamıştır. Meni görülmeden hüküm sabit olmaz. Fakat, yürür de meni çıkarsa gusûl alması gerekir.

e) Elbisesinde meni görüp, ne zaman çıktığını bilmezse bu durumda namaz kılmışsa, son uykudan itibaren kıldığı namazlarını iade etmesi

lâzım gelir. Ancak daha önce olduğuna dâir bir işaret görürse, o zaman çıktığı sanılan uykudan sonraki namazları iade etmesi lâzım gelir.

2- Organların Birbirine Kavuşması

Yani erkeğin sünnet mahallinin, kadının organında kaybolması, meni çıkmasa bile yıkanmayı gerektirir. Çünkü Allah Teâlâ "Eğer cünüp olursanız yıkanınız" buyuruyor, imam Şafî şöyle demiştir: "Arapçada cü-nüplük sözü, meni gelmese bile gerçek anlamda, cinsi birleşme anlamında kullanılır. 'Falanca, falancadan cünüp oldu,' şeklinde konuşulduğu zaman inzal olmasa bile onunla cinsî birleşme ettiğini akla getirir." Şafî ayrıca şöyle demiştir: "Meni gelmese de cimadan dolayı zina cezası gerekliliğinde hiçbir tartışma yoktur." Çünkü Ebû Hureyre'nin rivayet ettiği hadise göre Rasûlullah şöyle buyurdu: "Kadının dört organı (el ve ayakları) arasına oturup, sonra cima ederse, ister meni gelsin, ister gelmesin, muhakkak ki gusûl vacip olur" (Hadisi Müslim ve Ahmed rivayet etmiştir.) Saîd b. Mü-seyyeb'den rivâyeten, Ebû Musa el-Eş'arî, Aîşe (r.a.)'ye şöyle demiştir. "Ben sana bir şey sormak istiyorum. Fakat senden utanıyorum." Aîşe (r.a.), "Utanma sor. Ben senin annenim" dedi. Ebû Musa el-Eş'arî "Cima edip meni gelmeyen kişi hakkında" sordu. Aîşe (r.a.)'de Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den rivayet ederek şöyle dedi: "Erkeğin sünnet organı kadının organına kavuştuğunda gusûl vacip olur." (Hadisi Ahmed ve Malik değişik lafızlarla rivayet ettiler.) Bu durumda, bilfiil girmesi gerekir. Girmeden sadece değmesinin kadına da erkeğe de gusûl gerektirmediğinde icmâ vardır.

3- Hayız ve Nifasın Kesilmesi

Hayız ve nifasın kesilmesinden de gusûl gerekir. Çünkü Allah Teâlâ şöyle buyuruyor "Temizlenmelerine kadar onlara yaklaşmayın. Temizlendikleri zaman Allah'ın size emrettiği yoldan yaklaşın." Bir de Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Ebu Hubeyş'in kızı Fatıma'ya şöyle buyurdu: "Hayız olduğun günlerdeki namazları terk et.

Sonra yıkan ve namaz kıl." (Bu hadîsi Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir.) Bu hadis her ne kadar hayız hakkında varid olmuşsa da, sahabenin icmasıyla nifas da hayız gibidir. Eğer kan görmeden çocuk doğarsa, bazıları gusül gerekir, bazıları da gerekmez, demişlerdir. Bu konuda, herhangi bir delil gelmemiştir.

4- Ölüm

Ölümünden dolayı yıkanmak gerekir. Müslüman öldüğü zaman yerinde açıklanacağı üzere yıkanması icmâen vaciptir.

5- Kâfir İslâm'a Girdiğinde

Kâfir müslüman olduğu zaman yıkanması gerekir. Çünkü Ebû Hu-reyre'nin rivayet ettiği hadise göre, Beni Hanife'den Sümame esir düştü. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem sabahlan yanma gider; "ne durumdasın ya Sümame?" diye sorardı. Sümame de: "Eğer beni öldürürsen, can taşıyan birisini öldürmüş olursun, şayet öldürmez sen, sana minnettar kalacak bir kimseyi bağışlamış olursun. Eğer mal verisen, sana da o maldan veririm," diye cevap verdi. Rasûlullah'ın ashabı esirleri fidye karşılığı serbest bırakmayı sever "bunu öldürmekle ne kazanınız" derlerdi. Rasûlullah saliallahu aleyhi ve sellem Sümame'nin yanma uğrayarak ona İslâm'ı anlattı ve o da müslüman oldu. Rasûlullah, onu serbest bırakarak Ebû Tal-ha'nın bahçesine gönderdi. Ona yıkanmasını emretti. O da yıkandı ve iki rekat namaz kıldı. Rasûlullah ashabına dönerek, "kardeşiniz Sümame'nin müslümanlığı çok güzel olmuştur." buyurdu. (Hadisi Ahmed rivayet etmiştir. Aslı ise Buhârî ve Müslim'de mevcuttur.)

1.6.2. Cünüp Olana Haram Olan Şeyler

Şunlar cünüp olana haramdır:

1. Namaz kılmak.

2. Ka'be'yi tavaf etmek.

Bu konudaki deliller, abdest almayı gerektiren hususlar bahsinde geçti.

3. Mushafa dokunmak ve onu taşımak da cünüp olana haramdır. Mushafa dokunmanın ve mushafı taşımanın haram olduğu, imamlar arasında ittifak konusudur. Sahabeden hiç bir kimse bu görüşe muhalefet etmedi. Zahirî imamları Dâvûd ve İbn Hazm ise, cünüp olan kimsenin mushafa dokunmasını ve taşımasını caiz görerek Buhârî ve Müslim'de geçen hadîsi delil gösterdiler ve bu hususta bir beîs görmediler. Rasûlullah sal-laüahu aleyhi ve sellem'in kâfir Hcrakliyus'a göndermiş olduğu mektubunda şu âyeti kerime yazılıydı:

"Bismillahirrahmanirrahim. De ki 'Ey Kitap ehli! Ancak Allah'a kulluk etmek, ona bir şeyi eş koşturmak, Allah'ı bırakıp biribirimizi Rab olarak benimsemek üzere bizimle sizin aranızda müşterek bir söze gelin.' Eğer yüz çevirirlerse, 'bizim müslüman olduğumuza şahit olun' deyiniz." (17) İbn Hazm şöyle demiştir: "Bu mektubu Rasûlullah gönderdi. Mektupta bu âyet hristiyanlara gönderilmişti.

(17) Al-iîmran:64.

Hristi yani arın bu mektuba dokunacaklarını Rasûlullah kesinlikle bilmekteydi." Cumhur ulemâ bu konuda şöyle cevap vermişlerdir: "Bu bir mektuptur. İçinde Kur'an ayetleri olan mektuplara, tefsir, fıkıh ve diğer kitaplara dokunmaya bir manî yoktur. Çünkü bunlara mushaf denemez ve dokunmanın haram olduğu sabit olmuş değildir. Bu zahirîlerin görüşüne delil olamaz." (Abdesti gerektiren hususların üçüncüsüne bak: s. 63).

4. Cünüpken Kur'an okumak da haramdır. Cumhura göre, cünüp kimsenin Kur'an okuması haramdır. Ali (r.a.) rivayet ettiği hadiste şöyle demiştir: "Rasûlullah'i, cünüplükten başka bir şey, Kur'an okumaktan alı-koymazdı." (Hadîsi Ebu Dâvûd, Tirmizî, Ncseî, İbn Mâce rivayet etmiş, Tirmizî ve diğerleri sahihlemiştir. Hafız İbn Hacer "Fehl'ul-Bârî" de şöyle demiştir: "Bazıları bu hadîsin râvilerini zayıf saymışsa da gerçek şudur ki hadis hasen olup, delil olmaya yeterlidir.") Yine Ali (r.a.)'dan rivâyeten, o şöyle demiştir: "Rasûlullah'ı gördüm, abdest aldı, biraz Kur'an okudu, sonra; 'cünüp olmayan böyle yapar, cünüp olan bir âyet bile olsa Kur'an okuyamaz' buyurdu" (Hadisi Ahmed ve Ebû Ya'lâ bu sözlerle rivayet etmiştir. Hcysmî "hadîsin râvîleri güvenilir", demiştir.) Şevkânî şöyle der: "Eğer hadis sahih ise, bu hadis ile cünüp olanın Kur'an okumasının haram olduğunu söylemek yeterlidir. Ancak önceki hadiste haram olduğuna delâlet eden bir ifade yoktur. Hadisin gayesi, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in cünüp haldeyken okumayı terketmiş olmasıdır. Bu gibi ifadeler mekruh bile sayılmazken, bununla haram olduğuna nasıl delil getirilebilir?" İmam Buhârî, Taberânî ve Zahirî âlimlerinden İbn Hazm; cünüp olanın, Kur'an okumasının caiz olduğu görüşündedirler. Buhârî şöyle demiştir: "İbrahim, 'hayız kimsenin Kur'an okumasında bir beis yoktur', demiştir. İbn Abbas da cünüp olanın Kur'an okumasında bir beîs görmezdi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem her zaman Allah'ı zikrederdi." Hafız buna, şunu ekleyerek şöyle dedi: "Buhârî'ye göre, cünüp ve hayız kimsenin Kur'an okuyamayacağına dair gelen hadîslerin hiçbirisi sahih değildir. Her ne kadar bu konuda gelen hadislerin hepsi diğerlerine göre delil sayılacak kadar kuvvetleniyorsa da, bu hadislerin çoğu teville müsaittir."

5. Mescidde eğleşmek. Cünüp olanın mescidde eğleşmesi de haramdır. Aîşe (r.a.) rivayet ettiği hadiste şöyle demiştir: "Rasûlullah geldi. Ashabının evlerinin kapıları mescid tarafına açılmaktaydı. 'Evlerinizin kapılarını

mescidden çeviriniz' buyurdu. Sonra Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem içeriye girdi. Ashâb bu konuda bir ruhsat var ümidiyle herhangi bir şey yapmadı. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem onlara gelerek şöyle buyurdu: 'Şu evlerinizin kapılarını mescidden çeviriniz. Şüphesiz ben hayz ve cünüp olana mescidi helal saymam.'" (Hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.) Ümmü Seleme'den rivayeten, o şöyle demiştir: "Rasûlül-lah bu mescidin avlusuna girerek yüksek sesle şöyle nida etti: 'Şüphesiz mescid hayz ve cünüplere helâl değildir.'" (Hadisi İbn Mâce ve Taberânî rivayet etmiştir.) Bu iki hadis mescidde eğleşmenin ve orada kalmanın hayz ve cünüp olana helâl olmadığına delâlet eder. Fakat şu âyete göre hayz ve cünübün mescidden geçmesine ruhsat verilmiştir: "Ey imân edenler, sarhoşken, ne dediğinizi bitene kadar, cünüpken (yolcu olan müstesna) gusledene kadar namaza yaklaşmayın. Eğer hasla ve yolculukta iseniz veyahut biriniz ayak yolundan gelmişseniz..."(8) Cabir'den rivâyeten; o şöyle demiştir: "Cünüp olduğumuz halde mescidden geçerdik." (Hadisi İbn Ebî Şeybe ve Said b. Mansur "sünen"inde rivayet etmiştir.) Zcyd b. Eslem'den rivayeten: "Rasûlullah'm ashâbı cünüp olduğu halde, mescidin içinde yürürdü." (Hadisi İbn Münzir rivayet etmiştir.) Yezid b. Habîb'den rivayeten: "Ensar'dan bir kaç kişinin kapıları mescide açılmaktaydı. Cünüp olduklarında, su bulamayınca mescidden başka geçecek yolları yoktu. Onun için Allah Teâlâ "Cünüp iken (yolculuk hali müstesna)" âyetini indirdi." (Hadisi İbn Cerir, Taberî, rivayet etmiştir.) Şevkânî bu hadisin ardından şöyle demiştir: "Bu hadis şüphe bırakmayacak şekilde mescidden geçmenin caiz olduğuna delalet etmektedir." Aîşe (r.a.)'den rivayeten; o demiştir ki: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bana 'secde yerine koyacağım, bir seccade getir' dedi. Ben de 'hayzım' dedim. Rasûlullah 'Senin hayz olman, senin elinde değil ki' buyurdu." (Hadisi Müslim, Tirmizî, Nesâî, Ebu Dâvûd, İbn Mâce rivayet etmiştir.)

Meymûne (r.a.)'dan rivayeten, o şöyle demiştir: "Bizden birimiz hayz olduğumuz halde, Rasûlullah yanımıza girer başını kucağımıza koyar, hayz olduğumuz halde Kur'an okurdu, sonra bizden biri Rasûlullah'ın namazlığını kaldırarak hayz olduğu halde, mescide koyardı." (Hadisi Ah-med ve Nesâî rivayet etmiştir. Hadisin sahih şahitleri vardır.)

1.6.3. Yıkanmanın Müstehab Olduğu Yerler

Yani yıkandığında mükellefin övüldüğü ve sevap kazandığı, terket-tiği zaman bir ayıplama ve azabın olmadığı yıkanmadır. Müstehap olan yıkanma altı yerde olup, aşağıda bunları zikredeceğiz.

(İS) Nisa: 43

a- Cuma Namazı için Yıkanmak.

Cuma namazı için yıkanmak müstehaptır.. Cuma günü, ibadet yapmak ve namaz kılmak için toplanılan bir gün olduğundan, İslâm, yıkanmayı ve müslümanların en temiz bir halde bulunmalarını emretmiştir. Ebû Saîd'den rivayeten, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Cuma günü yıkanmak âkil balığ herkese gereklidir. Misvak kullanmak, mümkün olduğu kadar güzel koku sürmek de gereklidir." (Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir. Hadîste geçen (muhtelim) kelimesi Akıl balığ demektir. Buradaki "gereklidir" sözünden maksad müstehab olduğudur. Buhârî'nin İbn Ömer'den rivayet ettiği hadîs, bunu kuvvetlendirmektedir: "Ömer (r.a.) cuma günü hutbedeyken Rasûlullah'ın ashâbından ilk muhacirlerden birisi içeriye girdi. Bu giren Osman'dı. Ömer ona seslenerek 'bu hangi saattir biliyor musun?' dedi. Osman (r.a.) şöyle cevap verdi: 'Ben işle meşgul idim. Evime dönme imkanı bulamadım. Ezanı işitince abdestten başka bir şey alamadım' dedi. Ömer: (r.a.) 'Abdestle ha! Bilmektesin ki Rasûlullah gusül almayı emrederdi.'" İmam Şafî şöyle demiştir: "Osman (r.a.)'m gusül için namazı bırakıp çıkmaması, Ömer (r.a.)'in de, ona gusül için çıkmasını emretmemesi, buradaki gusül emrinin, müstehap olduğunu bildiklerine delâlet etmektedir." Müslim'in Ebu Hureyre'den, onun da Ncbî salıallahu aleyhi ve sellem'den rivayet ettiği hadîs de, cuma günü gusül almanın müstehap olduğunu göstermektedir: "Bir kimse abdest alır, abdestini güzel yaparsa, daha sonra cumaya gelerek hutbeyi dinler ve susarsa iki cuma arasındaki günâhları bağışlandığı gibi, üç gün de fazlası bağışlanır." Kurtûbî, bu hadisi guslün müstehap olduğuna delil getirerek, yaptığı açıklamada şöyle demiştir: "Abdesün ve onunla beraber abdestliye, kabul olunmuş bir cuma sevabının verileceğinin zikredilmesi, abdesün yeterli olduğunu göstermektedir." Hafız İbn Hacer, "Telhis" isimli kitabında şöyle demiştir: "Bu hadis yıkanmanın farz olmadığını gösteren delillerin en kuvvetlisidir. Guslün müstehap olduğu sözü ise, guslü terketmenin bir zarar meydana getirmeyeceği durumuna göredir. Yoksa gusül terkedildiği zaman insanlar ter, kötü koku ve benzeri şeylerle rahatsız olacaksa gusletmek vacip, terki ise haram olur." Alimlerden bir cemaat, Ebû Hureyre'nin şu hadisini delil getirerek insanlar rahatsız olmasa bile cuma günü yıkanmayı vacip saymışlardır: Rasûlullah şöyle buyurdu: "Müslümanın her yedi günde bir defa yıkanması Üzerine bir borçtur. Bu yıkanmada başını ve vücudunu yıkamalıdır." (Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiş, bu konuda gelen hadisleri zahîrî mânâlarına hamlederek karşıtlarına cevap vermişlerdir.) Guslün vakti fecrin doğuşundan, cuma namazına kadardır. Her ne kadar Cuma'ya gitmeye yakın, yıkanmak müstehap ise de, gusülden sonra abdesti bozulursa sade-ce abdest alması kâfi gelir. Esrem Dedi ki: "imam Ahmed'e 'gusül aldatan sonra abdesti bozulan kimsenin sadece abdest alması kâfi gelir n"-diye sorulduğunu işittim. İmam Ahmed; "Evet, bu konuda İbn Ebzî hadîsinden daha üstün bir şey duymadım," demiştir." Bu sözle

Ahmed, İbn Ebî Şeybe'nin sahih bir senetle Abdurrahman b. Ebzî'den, onun da sahâbi İbâbından rivayet ettiği hadise işaret etmiştir. Sahâbi olan bu zat, günü yıkanır, abdesti bozulduğunda sadece abdest alır, guslû iade guslû işini bitirdikten sonra namaza çıkardı. Çünkü bir kimse namazdan sonra yıkanırsa cuma için gusletmiş olmaz ve cumadan sonra guslû yapıp İ emrolunduğu şeyi yerine getirmiş sayılmaz, tbn Ömer'in rivayet ettiği hadise göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Siz^n biriniz cumaya geldiğinde yıkansın." (Hadisi Buhârî, Tirmizî, Nesâî, E^u Dâvûd, İbn Mâce rivayet etmiştir.) Müslim'in rivayetinde "Sizden bir*niz cuma'ya gelmek istediği zaman yıkansın" şeklindedir. İbn Abdilber, Cuma İçin yıkanmanın gerekliliği üzerine icmâ olduğunu nakletmiştir.

b- Bayram Namazları İçin Yıkanmak

Alimler bayram namazları için yıkanmayı müstehap saydılar. Bu ko-nuda sahih bir hadîs gelmiş değildir. "Bedr-i Münîr" de yazarı, "bayram" larda yıkanmak hakkındaki hadîsler zayıftır," demiştir. Ancak bayram'ın da yıkanmak hakkında sahabeden de senedi iyi haberler vardır.

c- Ölü Yıkayanın Yıkanması

İlim ehlinin çoğuna göre ölü yıkayan kimsenin yıkanması müstehap'tır. Ebû Hurayrâ'nın rivayet ettiği hadîse göre, Rasûlullah şöyle buyurdu: "Kim ölü yıkarsa, yıkansın ve kim ölü taşırsa abdest alsın." (Hadisi Ahmed, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce, Ebû Dâvûd ve diğerleri rivayet etmiştir.) İmamlar bu hadîsin doğruluğunu eleştirmişlerdir. Ali b. el-Medâinî, Ahmed ve İbn Münzir, Râfi' ve diğerleri ise: "Hadîs alimleri bu konuda birisini sahih saymadılar," demişlerdir. Fakat Hafız İbn Hacer bu hakkında şöyle demiştir: "Hadîsi Tirmizî hasen saymış, tbn Hibbân saifî" lemistir." Bu hadîs rivayet yollarının çok olmasıyla en azından haserıdır. Nevevî'nin Tirmizî'yi hadîsi hasen saydığından dolayı tenkit etmesi tar^S" malıdır. Zehebî, "bu hadîsin rivayet yolları, fakihlerin delil getirmiş olduğu pek çok hadîsten kuvvetlidir," demiştir. Bu hadîste emrolunan yıkanma, mendupluğa hamlolunur. Çünkü Ömer (r.a.)'dan rivayet edilen, "Bizler ölü yıkar, kimimiz yıkanır, kimimiz yıkanmazdık" hadîsi de bunu göstermektedir. (Hadîsi Hatib, sahih bir senetle rivayet etmiştir.) Esmâ b. inn Umeys, kocası Ebubekr'i öldüğü zaman yıkayınca, dışarı çıkarak muhacirlerden yanında hazır olanlara sordu: "Bu gün soğuk bir gündür ve ben oruçluyum. Bana gusletmek gerekir mi?" Oradakiler "Hayır" dediler. (Hadîsi Mâlik rivayet etmiştir.)

d- İhrama Girmek İçin Yıkanmak

Hac için veya umre için ihrama girmek isteyen kimsenin cumhur ulemaya göre guslû alması menduptur. Zeyd b. Sabit, (r.a.) rivayet ettiği hadîste: "Rasûlullah'm, telbiye okumak için, boy abdesti aldığını gördüm." demiştir. (Hadîsi Dârekulnî, Beyhâkî, Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî, hasen saymış, Ukaylî ise, hadîsi zayıf kabul etmiştir.)

e- Mekke'ye Girmek İçin Yıkanmak

Mekke'ye girmek isteyen bir kimsenin yıkanması müstchaptır. İbn Ömer'den rivayet olunduğuna göre; "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sel-İcm Mekke'ye girmeden önce Zi'tuva mevkiinde geceyi geçirir, sabah oluncaya kadar orada kalır, sonra gündüzleyin Mekke'ye girerdi." Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in böyle yaptığı kendisinden nakledilmiştir. (Hadîsi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir. Bu Müslim'in lafzıdır.) İbn Münzir şöyle demiştir: "Mekke'ye girerken yıkanmak bütün âlimlere göre müstchaptır. Onlara göre Mekke'ye girerken yıkanmayı terketmek fideyi gerektirmez. Diğer bir grup ise, abdest almak yeterlidir, demişlerdir."

/- Arafat'da Vakfe Yapmak İçin Yıkanmak

Hac için Arafat'da vakfe yapmak isteyen kimsenin, yıkanması menduptur. Mâlik'in Nafi'den rivayet ettiği hadîse göre; "Abdullah b. Ömer ihrama girmeden önce ihram için, Mekke'ye girmek için ve Arafat'da vakfe yapmak için yıkanır." "

1.6.4. Guslûn Rükûnleri

Meşru olan guslûn esası iki şeysiz tamam olmaz.

1. Niyet: Çünkü niyet, ibadetleri adetlerden ayırır. Niyet sırf kalbe ait bir işdir. İnsanların pek çoğunun niyetin arasına soktuğu ve söylemelerini adet haline getirdiği bazı kelimeler sonradan uydurulmuş gayri meşru şeylerdir. Bunlara engel olmak ve bunlardan vazgeçmek gerekir. "Abdes-te niyet" bahsinde bu konuda malumat verildi.

2. Bütün vücudu yıkamak. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: "Ey insanlar, cünüp iseniz temizlenin (yani yıkanın)"(9). Yine "Ey Muhammed,

(19) Maide:6.

sana kadınların aybaşı hali hakkında sorarlar, de ki, "O bir ezadır" aybaşı halinde iken kadınlardan el çekin, temizlenmelerine (yıkamalarına) kadar onlara yaklaşmayın"(20). Bu ayetlerdeki temizlikten maksadın yıkanmak olduğuna delil, Allah Teâlâ'nın şu ayetinde açık olarak gelmesidir. "Ey iman edenler, sarhoşken, ne dediğinizi bilene kadar, cünüpkün -yolcu olan müstesna- gusledene kadar namaza yaklaşmayın."(21) Yıkanmanın hakikati ise, bütün azaları yıkamaktır.

1.6.5. Guslûn Sünnetleri

Gusül edenin, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yıkanırken yaptığı hususlara riâyet etmesi sünnettir. Önce ellerini üç defa yıkayarak başlar, sonra avret mahallini yıkar, sonra namaz abdesti gibi tam bir ab-dest alır. Eğer leğen ve benzeri şeyin içinde yıkanılıyorsa ayaklarını yıkamayı gusûlün sonuna kadar tehir eder. Sonra başına üç defa su döker, su diplerine gitsin diye saçlarını ovar, sonra koltuk altları, kulak uçları, göbek, ayak parmakları ve vücuttan ovulması mümkün olan yerlere suyu akıtır. Sağ taraftan başlayarak, sonra sol tarafa vücudun her tarafına suyu döker. Bunların aslı Aîşe (r.a.)'dan rivayet edilen hadiste vardır: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem cünüplükten yıkandığı zaman, ellerini yıkayarak, başlar, sonra sağ eli ile sol tarafına su dökerek, avret mahallini yıkar, sonra namaz abdesti gibi abdest alır, sonra suyu alır, parmaklarını saçlarının dibine sokar, iyice temizlendiğine kanaat getirinceye kadar devam eder, başına üç avuç dolusu su dökerek, sonra bütün vücuduna suyu yayardı." (Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.) Buhârî ve Müslim'in diğer bir rivayeti de şöyledir: "Sonra elleri ile saçlarını oğuşturur, suyun cildine ulaştığını anlayınca üzerine üç defa su dökerti." Yine Buhârî ve Müslim'in Aîşe (r.a.)'dan rivayetlerinde, o şöyle demiştir: "Nebî aleyhis-selam'a yıkanması için su koydum. Elleri suya dökürdüm. İki veya üç defa ellerini yıkadı, sonra sağ eliyle sol eline su dökerek avret mahallini yıkadı. Sonra elini yere sürdü, ağzına ve burnuna su verdi, sonra yüzünü ve kollarını yıkadı. Sonra başını üç defa yıkadı ve vücuduna su döktü. Sonra bulunduğu yerden kenara çekildi, ayaklarını yıkadı." Meymûne şöyle dedi: "Rasûlullah'a silinmesi için bir bez parçası getirdim, onu kullanmadı. Üstündeki yaşlığı eliyle silmeye başladı." (Hadisi Buhârî, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn Mâce rivayet etmiştir.)

(20) Bakara: 222

(21) Nisa: 43

1.6.6. Kadının Yıkanması

Kadının yıkanması, erkek gibidir. Ancak eğer saçlarının dibine su ulaşıyorsa örgüsünü bozması gerekmez. Ümmü Seleme'nin rivayet ettiği hadise göre; "Bir kadın; 'Ya Rasûlallah' dedi. "Ben saç örgülerini fazla olan bir kadını. Yıkanmak için, onları çözeyim mi?" Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Saçlarının dibine üç defa su dökmek sana yeter, sonra kalan suyu vücuduna yayarsın, böylelikle sen temiz olursun." (Hadisi Müslim, Ahmed ve Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî hadîs ha-sen, sahihtir demiştir.) Ubeyd İbn Umeyr'den rivayeten; o şöyle demiştir: "Abdullah b. Amr'ın, kadınlara yıkanırken saçlarını bozmalarını emrettiği haberi Aîşe (r.a.)'ya ulaştı. Aîşe (r.a.) İbn Ömer'e "Hayret doğrusu kadınlara yıkanırken saçlarını bozmalarını emrediyor" dedi. "Bari başlarını traş etmelerini emrelseydi! Biz Rasûlullah ile beraber bir kaplan yıkanıyorduk. Başına üç defa su dökmekten fazla bir şey yapmazdım" dedi." (Hadisi Müslim ve Ahmed rivayet etmiştir.) Kadının, hayz ve nifasın yıkanıldığı zaman, pamuk ve benzeri bir parça alıp misk veya güzel bir koku sürerek, mahalli temizlemesi müstchaptır. Böylece pis kanın kokusunu defetmiş olur. Aîşe (r.a.)'den rivayeten; Esmâ binli Yezid, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e hayzının yıkanması konusunu sordu. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Sizden biriniz suyunu ve güzel kokusunu alır, temizlenir ve temizliğini güzel yapar, sonra suyu başına döker. Saçlarının dibine iyice ulaşıncaya kadar başını ovar. Sonra vücuduna suyu döker. Sonra misk sürülmüş bir bez parçası alır, onunla temizlenir." Esmâ; "Onunla nasıl temizlenilir?" deyince Rasûlullah; "Süb-hanallah, onunla temizlenirsin işte" buyurdu. Aîşe (r.a.) dedi ki: "Rasûlullah bunu gizli anlatmak ister gibiydi. "Kanın izini takip edip siler" demiştir." Esmâ, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e cünüplükten yıkanma hakkında sordu: "Suyunu alır, güzelce temizlenir, temizliğini de güzel yapar veya bunda mübalağa edersin. Sonra başından aşağıya suyun ulaşabileceği başının bütün noktalarına suyu ulaştırır ve ovarsın. Sonra suyu bedeninin diğer taraflarına dökersin," dedi. Aîşe (r.a.) "Ensar kadınları, ne güzel kadınlardı. Ulanmaları dinlerini derince öğrenmelerini engelleme-mistir." demiştir. (Bu hadisi Buhârî, Müslim, Nesâî, Ebû Dâvûd, İbn Mâce rivayet etmiştir.)

1.6.7. Gusûl İle İlgili Meseleler

1. Hem hayız ve cünüplük, hem de cuma ve cünüplükten dolayı her ikisine de niyyet ederse, bir yıkanma yeterlidir. Çünkü Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Herkes için niyyet ettiği şey vardır."

2. Cünüplükten yıkandığı zaman abdest almamışsa gusûl, abdest yerine de geçer. Aîşe (r.a.) şöyle dedi: "Rasûlullah gusûlden sonra abdest almazdı." İbn Ömer'den rivayeten: "Gusûlden sonra abdest alıyorum" diyen adama, "muhtakkak sen boş bir iş yaptın" demiştir. Ebubekir İbn Arabî, "Abdestin gusle dahil olduğu hakkında âlimlerin ihtilâfı yoktur", dedi. Cünüplükten temizlenmeye niyet, abdestsizlikten temizlik için yeterli ve geçerli olur. Çünkü cünüpkün yapılamayacak şeyler, abdestsizken yapılmayanlardan daha çoktur. Her zaman az olan çok olanın niyyetinin içine girer. Büyük olanın niyeti, küçük için de yeterli olur.

3. Cünüp ve hayız olan kimseye saçları ve tırnakları kesmek, sokağa çıkmak ve başka şeyler yapmak kerahatsiz

caizdir. Atâ şöyle demiştir: "Cünüp olan abdest almasa bile, kan aldırır, tırnaklarını keser, başını traş edebilir." Alâ'nın bu görüşte olduğu Buhârî'de mevcuttur.

4. Eğer hamama girenin, başkasının avret mahallini görmekten, veya başkalarının onun avret mahallini görmesinden sakınması mümkünse hamama gitmesinde bir sakınca yoktur. İmâm Ahmed b. Hanbel; "Eğer hamamdakilerin hepsinin peştemal tutunduğunu biliyorsan, hamama gir, yoksa girme," demiştir. Çünkü Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bir hadisinde şöyle buyurmuştur: "Erkek erkeğin avret mahalline bakmasın, kadın da kadının avret mahalline bakmasın." Hamamda Allah'ı zikretmekte bir günah yoktur. Mani olacak bir engel yoksa Allah'ı zikretmek her zaman sevaptır. Çünkü Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem her zaman Allah'ı zikrederdi.

5. Gusûl bu abdestte yaz olsun, kış olsun havlu gibi şeylerle kurulanmak da caizdir.

6. Kadın ve erkeğin bir kaptan yıkanmaları caiz olduğu gibi, erkeğin kadının yıkandığı sudan arta kalanla yıkanması caiz olup, bunun aksi de caizdir. İbn Abbâs'dan rivayeten; o şöyle demiştir: "Rasûlullah'm eşlerinden birisi bir kaptan yıkanmıştı. Rasûlullah abdest almak veya yıkanmak için geldiğinde, eşi Rasûlullah'a; 'ben cünüplükten yıkanmıştım. Ondan artan sudur,' deyince, Rasûlullah; 'Su cünüp olmaz' buyurdu." (Hadisi Ebû Dâvûd, Nesâî, Tirmizî ve Ahmed rivayet etmiş, Tirmizî hadis hasen, sahihtir demiştir.) Aîşe (r.a.) Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber bir kaptan yıkanır, Rasûlullah O'na, O Rasûlullah'a su döker, hatta Rasûlullah O'na "bana su bırak", O da Rasûlullah'a "bana su bırak" derdi.

7. Başkalarının bulunduğu yerde çıplak yıkanmak caiz değildir.

Çünkü avret mahallini açmak haramdır. Eğer bir perde ve benzeri şeyle setrederek yıkanırsa bir beis yoktur. Çünkü Rasûlullah Fatıma (r.a.)'nın setrettiği perdenin ardında yıkanmıştır. Amma insanların gözünden uzak bir yerde çıplak olarak yıkanırsa bunda bir sakınca yoktur. Buhârî'nin ri-vâyet ettiği üzere, Musa aleyhisselam çıplak olarak yıkanmıştı. Ebû Hu-reyre'den rivayete göre, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Eyüp aleyhisselam çıplak olarak yıkanırken (altın çekirgeler) üzerine üşüşlü. Eyüp aleyhisselam çekirgeleri elbisesine doldurmaya başladı. Rabbi ona şöyle nida etti; 'Ey Eyüp, ben seni gördüğün şeyleri almaktan men etmedim mi?' Eyüp aleyhisselam: 'Evet, izzetin hakkı için. Fakat ben kendimi senin bereketinden gani sayamam' dedi." (Hadisi, Buhârî ve Ncsâî, Ahmed rivayet etmiştir.)

1.7. TEYEMMÜM

1.7.1. Tanım

Teyemmümün lügat manası "yönelmek" demektir. Şer'i manası ise, ■onsuz yapılamayan namaz ve benzeri ibadetleri mubah kılmak niyeti ile elleri ve yüzü mesh etmek için temiz toprağa yönelmektir.

1.7.2. Meşruiyetinin Delili

Teyemmümün meşru oluşu kitap, sünnet ve icmâ ile sabittir. Kitaptan delili şudur: Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: "Eğer hasta veya yolculukla iseniz yahut biriniz ayak yolundan gelmişseniz ve bu durumlarda su bulamamışsamz, tertemiz bir toprağa teyemmüm edin, yüzlerinize ve ellerinize sürün. Allah affeder ve bağışlar. "(22) Sünnetten delil: Ebû Uma-me'nin rivayet ettiği hadise göre, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Yeryüzünün hepsi, benim ve ümmetim için hem secde yeri, hem de temizleme aracı kılındı. Ümmetimden herhangi bir kimse namaz vaktine ererse temizleyicisi yanındadır." (Hadisi Ahmed rivayet etmiştir.) İcmâ'a gelince: Bütün müslümanlar, belli durumlarda abdest ve guslün yerine, teyemmümün meşrû olduğuna icma etmiştir. Allah'ın bu ümmete tahsis ettiği bir Özellik olduğunu Câbir'in rivayet ettiği hadisten anlamaktayız. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Daha önce hiçbir kimseye verilmeyen beş şey bana verildi, a- Düşmanlarıma karşı bir aylık yoldan korku salmakla, yardım olundum, b- Yeryüzü

(22) Nisa: 43.

benim için mescit ve temizleyici kılındı. Öyleyse ümmetimden herhangi bir kimse namaza yetişirse hemen kılsın, c- Benden önce hiçbir kimseye helâl kılınmayan ganimetler bana helâl kılındı, d- Şefaât hakkı sadece bana verildi, e- Her Nebi hususi olarak kavmine gönderilmiştir. Ben ise bütün insanlara umumi olarak gönderildim." (Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.)

1.73. Teyemmümün Meşru Oluşunun Sebebi

Aîşe (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre, o şöyle demiştir: "Bir yolculukta Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile beraberdik. Beydâ mevkiine gelince, gerdanlığım kopup kayboldu. Rasûlullah ve beraberindekiler, onu aramak için beklediler. O yerde su olmadığı gibi, yanlarında da su kalmamıştı, insanlar Ebû Bekir'e gelerek 'Aîşe (r.a.)'nin ne yaptığını gördün mü?' dediler. Ebû Bekir, Rasûlullah'm yanına geldi. Rasûlullah ise dizlerimde uyumaktaydı. Ebû Bekir beni azarlayarak bir çok şeyler söyledi ve eliyle böğrümüne vurmaya başladı. Rasûlullah dizlerimde uyuduğu için hiç kıpırdıyamıyordum. Sabah olunca uyandı ve hiç su yoktu. Bu esnada Allah Tcala

teyemmüm ayetini inzal buyurdu. Seyyid b. Hudayr, 'Ey Ebubekir hanedanı, bu sizin ilk bereketiniz değil', dedi." Aîşe (r.a.) devamla, "üzerinde bulunduğum deveyi kaldırıncı, gerdanlığı altında bulduk." (Hadisi Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, tbn Mâce, Nesâî rivayet etmiştir.)

1.7.4. Teyemmümü Mubah Kılan Sebepler

Aşağıdaki sebeplerden biri bulunduğu takdirde teyemmüm yapmak, hem abdestsizlik hem de cünüplük için, yolculukta veya mukim iken mubah olur.

a) Su bulamazsa veya bulduğu su temizliğe yeterli olmazsa teyemmüm eder. İmran b. Husayn (r.a.) rivayet ettiği hadiste şöyle demiştir: "Bir yolculukta Rasûlüllâh ile beraberdik. Cemaate namaz kıldırdı. Bir de baktık ki birisi bizden ayrı duruyor. Rasûlüllâh ona; 'namaz kılmaktan seni engelleyen nedir?' diye sordu. Adam; 'cünüp oldum. Su da bulamadım' dedi. Rasûlüllâh; 'işte sana yeryüzü, bu sana yeter,' buyurdu." (Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.) Ebu Zer'den rivayeten, Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "On sene su bulamayana dahi, toprak temizleyicidir." (Hadisi Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd, İbn Mâce rivayet etmiş, Tirmizî hadis hasen, sahihtir demiştir.) Fakat teyemmüm etmeden önce kendisinin suyu araması, yol arkadaşlarına veya yakın mesafede olanlara sorması gerekir. Eğer suyun bulunmadığı veya çok uzak olduğu kesin ise, araştırması gerekmez.

b) Eğer vücudunda yara varsa veya hasta ise, suyu kullandığı takdirde hastalığının artmasından veya geç iyileşmesinden korkarsa, ister bunu tecrübe ile bilsin, isterse güvenilir bir doktorun haberi ile bilsin, teyemmüm eder. Cabir (r.a.) rivayet ettiği hadiste şöyle demiştir: "Bir yolculuğa çıkmıştık. Birimizin başına bir taş düştü, başı yarıldı, sonra cünüp oldu. Arkadaşlarına 'Teyemmüm etmeye benim için ruhsat var mı?' diye sordu. Arkadaşları 'sen suyu kullanmaya kadirsin. Sana bir ruhsat bulamıyoruz' dediler. Yıkandı ve bundan doıayı Öldü. Rasûlüllâh'ın huzuruna gelince, durum kendisine bildirildi. Rasûlüllâh şöyle buyurdu: "Kahrol as il ar, öldürdüler onu. Biliniyorlarsa soramaz mıydılar? Şüphesiz cahilliğin tedavisi soru sormaktır. O kişiye teyemmüm yapması, yarasının üzerine bir sargı bağlayıp, üzerine mesh edip diğer tarafları yıkaması yeterli idi." (Hadisi Ebu Dâvûd, İbn Mâce, Dârekutnî rivayet etmiş, İbn Seken sahih-1 cm iştir.)

c) Su çok soğuk olduğu zaman, onu kullandığı takdirde zarar meydana geleceğini zannediyorsa, ücretle bile suyu ısıtmaktan aciz kalıyorsa veya hamama girmesi mümkün değilse, teyemmüm eder. Amr b. Âsmî'm rivayet ettiği hadise göre; o Zâtussefâsîi savaşına gönderilmesi hakkında şöyle demiştir: "Şiddetli, soğuk bir gecede cünüp oidum. Yıkandığım takdirde öleceğimden korktum. Sonra arkadaşlarımla sabah namazını kıldık. Rasûlüllâh'ın yanına gelince durumu O'na anlattılar. Şöyle buyurdu: "Ya Amr cünüp olduğun halde arkadaşlarına namaz kıldırдың öyle mi?" dedi. Amr şöyle dedi: "Allah'ın şu âyetini hatırladım: "Nefsinizi öldürmeyin. Şüphesiz Allah size karşı merhametlidir." (23) Teyemmüm edip, namaz kıldım, dedim. Rasûlüllâh güldü ve bir şey söylemedi." (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd, Hakim, Dârekutnî ve İbn Hibbân rivayet etmişlerdir. Buhârî bu hadisi, tâliken rivayet etmiştir.) Bu hadiste Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem'in takriri vardır. Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem'in takriri hüccettir. Çünkü, Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem yanlış bir şeyi beğenmez.

d) Eğer su yakın olduğu halde, nefsin, malına, ırzına bir zarar geleceğinden veya arkadaşlarının gideceğinden korkarsa, teyemmüm edebileceği gibi, kendisi ile su kaynağı arasında insan veya başka korktuğu bir düşman varsa, kova, ip gibi su çıkarma aletleri bulunmayıp suyu çıkar-

(23) Nisa: 29.

maktan da aciz ise, bütün bu durumlarda suyun bulunması bile yok olması demektir ki teyemmüm eder. Bunun gibi yapmadığı bir işin kendisine iftira edileceğinden ve onunla da zarar göreceğinden korkarsa, yine teyemmüm edebilir. Kendisi veya kuduz olmayan köpek dahi olsa başkalarının içmesi için veya hamur yapmak, yemek pişirmek, af olunmayacak derecede necaseti gidermek için yeteri kadar su varsa bunlar için suyu saklayıp, 'teyemmüm edebilir. İmam Ahmed demiştir ki; "Sahabeden bir çokları teyemmüm etmiş, içmek için suyu saklamışlardır." Ali (r.a.)'dan rivayeten; o "Yolculukta iken cünüp olan, yanında biraz su olduğu halde susayacağından korkan kişi, yıkanmayıp teyemmüm eder." demiştir. (Bu hadisi Dârekutnî rivayet etmiştir.) İbn Teymiyye, "Abdesti sıkışmış, suyu da bulamayan birinin, sıkışmış iken kılmasından abdeslini bozup teyemmümle kılması daha efaldır" demiştir.

e) Suyu kullanmaya gücü yetip, abdest veya gusül için suyu kullandığı takdirde vaktin çıkacağından korkarsa teyemmüm edip namaz kılar, sonra namazı iade etmez.

1.7.5. Teyemmüm Edilmesi Caiz Olan Toprak

Teyemmüm etmek temiz toprakla ve her toprak cinsinden olan kum, taş, kiremit gibi şeylerle caizdir. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: "Temiz toprağa teyemmüm edin"(24) Lügat bilginleri âyette geçen "sa'idin" kelimesinin, toprak olsun veya başka şey olsun, yeryüzü olduğunda icmâ etmişlerdir.

1.7.6. Teyemmümün Yapılışı

Teyemmüm edenin önce niyet etmesi gerekir. (Niyet hakkındaki açıklama, abdest bahsinde geçti.) Sonra besmele çeker. Ellerini temiz toprağa vurur, yüzünü ve bileklere kadar ellerini mesh eder. Bu konuda Am-mar'ın rivayet ettiği hadisten daha açık ve daha sahih hadis yoktur. Am-mar rivayetinde şöyle diyor: "Cünüp oldum. Su bulamayınca temiz toprağa yatarak sağa sola yuvarlandım ve bu şekilde teyemmüm ederek, namaz kıldım. Durumu Rasûlullah'a anlatınca, Rasûlullah aleyhisselâm; "şöyle yapman sana yeterdi," buyurdu ve avuçlarını birbirine vurarak, sonra onlara üfledi ve elleriyle yüzünü ve avuçlarım mesnetti." (Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.) Bu hadisin başka bir lafzında, "avuçlarınla toprağa vurup, sonra ellerine üfleme sonra yüzünü ve bileklerine kadar elle-

(24) Nisa: 43.

rini mesh etmen sana yeterdi." şeklindedir. (Bu hadisi de Dârekutnî rivayet etmiştir.) Bu hadisten, elleri bir defa yere vurmak ve sadece elleri avuçlarıyla mesnetmek anlaşılmaktadır. Toprakla teyemmüm eden kimsenin ellerini silkelemesi ve ellerine üflemesinin, yüzünü toprak içinde bırakmamasının sünnetten olduğu anlaşılmaktadır.

1.7.7. Teyemmümle Yapılması Mubah Olan Şeyler

Teyemmüm su bulunmadığı zaman abdest ve guslün yerine geçer. Abdest ve gusülle mubah olan herşey, namaz kılmak, mushafa dokunmak ve diğerleri gibi şeyler, teyemmümle de mubah olur. Teyemmümün sahih olması için vaktin girmesi şart değildir. Teyemmüm yapan kişi bir teyemmümle farz ve nafîle namazlardan dilediği kadar kılabilir. Teyemmümün hükmü abdestin hükmü gibidir. Abdest ne ise teyemmüm de odur. Ebû Zer'den rivayeten, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Şüphesiz temiz olan yer, müslümanın temizlik vasıtasıdır. Hatla on sene su bulamazsa bile. Suyu bulduğu zaman vücuduna suyu değdiresin. Bu onun için daha hayırlıdır." (Hadisi Ahmed ve Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî, ise sahihlemiştir.)

1.7.8. Teyemmümü Bozan Şeyler

Su bulamayanın suyu bulması, suyu kullanmaktan aciz kalanın suyu kullanmaya gücü yetmesi, teyemmümü bozduğu gibi, abdeste bedel olan teyemmümü, abdesti bozan herşey bozar. Fakat teyemmüm ile, namaz kıldıktan sonra su bulursa veya namaz bittikten sonra suyu kullanmaya gücü yeterse, vakit kalsa bile namazı iade etmesi gerekmez. Ebû Saîd el-Hudrî'den rivayeten, o demiştir ki: "iki adam bir yolculuğa çıktı, namaz vakti olunca yanlarında su yoktu. Temiz toprağa teyemmüm ederek namaz kıldılar. Sonra vakit içinde su buldular. Birisi abdesti ve namazı iade etti, diğeri iade etmedi. Sonra Rasûlullah'a gelerek durumu anlattılar, Rasûlullah iade etmeyene; 'Sünnete isabet ettin. Namazın sana kâfidir,' buyurdu. Abdest alıp namazını iade edene ise; 'Senin için iki kat ecir vardır,' buyurdu." (Hadisi Ebû Dâvûd ve Nesâî rivayet etmiştir.) Ancak suyu bulup da namaza girdikten sonra ve namaz bitmeden Önce, suyu kullanmaya gücü yeterse, geçen Ebû Zer hadisine göre abdesti bozulmuş, suyla temizlenmesi vacip olmuş olur. Cünüp veya hayz olan kimsenin, teyemmümü mubah kılan sebeplerden bir sebeple teyemmüm ettiği zaman, namazı iade etmesi gerekmez. Sadece suyu kullanmaya gücü yettiği zaman yıkanması gerekir. Ömer (r.a.) rivayet ettiği hadiste şöyle demiştir: "Rasûlullah cemaate namaz kıldırdı. Namazı bitirince bir de baktık, bir adam ayrılmış, cemaatle namaz kılmamış. Rasûlullah o kimseye; cemaatle namaz kılmaktan seni ne alıyordu, ey adam?" dedi. Adam cevaben; 'Cünüp oldum, su bulamadım,' dedi. Rasûlullah, 'işte sana temiz toprak, o sana yeter,' buyurdu." Sonra tmrân olayı şöyle anlattı: "Onlar su bulunca Rasûlullah cünüp olan adama bir kap su verdi ve 'Git bunu üzerine dök' buyurdu." (Hadîsi Buhârî rivayet etmiştir.)

1.8. SARGI VE BENZERLERİ ÜZERİNE MESH

1.8.1. Sargı Bezleri ve Sargı Üzerine Mesh'in Meşru Oluşu

Yaralı olan uzvu bağlamak üzere kullanılan sargı ve benzerleri üzerine mesh meşrudur. Bu konuda bir çok hadis vardır. Bu hadisler her ne kadar zayıf olsa bile birbirini kuvvetlendirecek ve meşru olduğuna delil olmaya yeterli olacak rivayet yollarından gelmişlerdir. Câbir'in rivayet ettiği hadis bunlardandır: "Bir adamın başına taş düştü, başını yardı, sonra cünüp oldu. Arkadaşlarına; 'teyemmüm yapmak için bana izin var mı?' diye sordu. Arkadaşları; 'Hayır, suyu kullanmaya gücün yetiyor, sana izin bulamıyoruz,' dediler. Yıkandı ve Öldü. Rasûlullah'm yanına gelip, durum kendisine bildirilince, Rasûlullah şöyle buyurdu: "Kahrolasılar, Öldürdüler onu! Bilmedikleri konularda sorsalardı ya. Şüphesiz cehaletin çaresi sormaktır. Halbuki teyemmüm yapması kâfi gelirdi. Yarasını sarıp bağlaması, üzerine meshedip, kalan vücudunu yıkaması yeterliydi." (Hadisi Ebû Dâvûd, İbn Mâce, Dârekutnî rivayet etmiş, İbn Seken sahihlemiştir.) İbn Ömer'in de sargılar üzerine mesh etmiş olduğu sahih olarak rivayet olunmuştur.

1.8.2. Meshin Hükümü

Abdest ve gusülde yaralı olan uzvu yıkamak veya mesh etmek yerine geçen sargılar üzerine mesh etmenin hükmü vaciptir.

1.83. Mesh Ne Zaman Vacip Olur?

Bir kimsede yara veya kırık olursa, abdest veya gusül almak istediğinde bu yaralar, suyun sıcak olmasını gerektirse bile azalarını yıkaması vaciptir. Eğer yıkadığı takdirde hastalık meydana gelmek veya ağrısı artarak iyileşmesi gecikmek gibi sebeplerle hasta olan uzvu yıkamaktan dolayı zarar meydana geleceğinden korkarsa, yıkama farziyeti, hasta olan azayı su ile silmeye döner. Eğer mesh yaptığı takdirde yine zarar göreceğinden korkarsa, yarası üzerine bir sargı veya kırık üzerine bir bağ bağlar. Bu bağlar ve sargı hasta olan uzvu açmamalıdır. Sonra sargının tümü üzerine bir defa mesh eder, bağ veya sargı bağlanmadan önce taharet üzere bulunmak şart olmadığı gibi, belli bir zamanla da sınırlı değildir. Öbür devam etliği müddetçe, abdest ve gusülde, devamlı olarak üzerine mesh eder.

1.8.4. Meshi Bozanlar

Sargı üzerine mesh, yaranın iyileşmesi sebebiyle sargının yerinden düşmesi veya çıkması ile yerinin iyileşmesi halinde bozulur.

1.8.5. Su ve Toprağın Bulunmaması Halinde Namaz

Bir kimse suyu ve toprağı bulamazsa bulunduğu hal üzere namaz kılar, namazlarını iâdc etmesi gerekmez. Çünkü Müslim'in Âişe (r.a.)'dan rivayet ettiği hadise göre; Âişe (r.a.) Esmâ'dan bir gerdanlık emanet almıştı. Gerdanlık kayboldu. Rasûlullah gerdanlığı aramak için ashabından bazılarını gönderdi. Namaz vakti olunca abdesiz namaz kıldılar. Rasûlullah'a geldikleri zaman bu durumu şikâyet ettiler ve teyemmüm âyeti nazil oldu. Useyd b. Hudayr Âişe'ye şöyle dedi. "Allah senin hayrını versin. Allah'a yemin olsun ki, sana gelen herhangi bir işte Allah sana mutlak bir çıkış yolu gösterdi ve müslümanlara da iş için bereket kıldı." Bu , sahâbiler yeryüzü onlara temiz kılınmadığı zaman namaz kıldılar, durumu Rasûlullah'a şikâyet ettiklerinde Rasûlullah hoşnutsuzluk belirtmedi ve namazlarını iâdc etmelerini de emretmedi. Nevevi; "bu hadis, delil olarak sözlerin en kuvvetli sidir." dedi.

1.9. HAYZ, NİFAS VE İSTİHAZE

1.9.1. Hayz

1- Tarifi: Lugatta hayzm aslı akmaktır. Burada hayzdan maksat; kadının ön tarafından, sıhhatli iken, doğum veya bekâretin giderilmesi gibi sebepler dışında akan kandır.

2- Vakti: Hayzın vakti alimlerin çoğunun görüşüne göre, kız çocuğu dokuz yaşma girmeden başlamaz. Bu yaştan önce kan görürse hayz kanı olmaz. Bilakis hastalık kanıdır. Hayz ömrün sonuna kadar devam eder. Hayzın belli bir yaşta bittiğine dair bir delil bize gelmemiştir. Yaşlı kadın her ne zaman kan görürse o hayzdır.

3- Rengi: Hayz kanında aşağıdaki kan renklerinden birisinin rengi bulunması şarttır.

a) Siyah: Ebu Hubeys'in kızı Fatıma'nın rivayet ettiği hadise göre; kendisi hayz olduğu zaman Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ona; "Hayz kanı siyah olduğu zaman hayz olduğu bilinir. Böyle siyah kan gördüğün zaman kılma. Bunun dışında kan görürsen abdest al ve namaz kıl. Şüphesiz diğeri ancak damar kanıdır," buyurmuştur. (Hadisi Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn Hibbân ve Dârekutnî rivayet etmişlerdir. Dârekutnî hadisin bütün râvilerinin güvenilir olduğunu söylemiştir. Hadisi Hakim de rivayet etmiş, Müslim'in şartlarına uygundur, demiştir.)

b) Kırmızı: Çünkü kırmızı, kanın asıl rengidir.

c) Sarı: Bu irin gibi kadının gördüğü bir kandır. Sarılık bu kanda fazladır.

d) Bulanık: Kirlili kan gibi, beyaz ile siyah renk arasında bir kandır. Alkame b. Ebi Alkame, annesi Âişe'nin kölesi Merçane'den rivayet ettiği hadise göre şöyle demiştir: "Kadınlar Âişe (r.a.)'ye içinde hayz kanını temizlemek için sarı renkle pamuk veya bez bulunan bir kutu gönderirlerdi. Âişe (r.a.)'da "Pamuğun beyazladığını görünceye kadar acele etmeyin" derdi." (Hadisi Mâlik, Muhammed b. Hasan rivayet etmiş, Buhârî ise ta'li-ken rivayet etmiştir.) Şüphesiz sarı ve bulanık kan, hayz günlerinde hayz olarak kabul--edilir. Diğer günlerde bu hayz kanı sayılmaz. Bu konuda Ümmü Atiyye'nin rivayet ettiği şu hadis vardır: "Biz temizlendikten sonra gelen sarı ve bulanık kanı bir şey saymazdık." (Hadisi Ebû Dâvûd, Buhârî rivayet etmiş, Buhârî "temizlendikten sonra" ifadesini zikretmemiştir.)

4- Müddeti: Hayzın azı veya çoğu hakkında bir ölçü konamaz. Hayz müddetinin ölçüsü hakkında, delil

olabilecek bir rivayet gelmemiştir. Eğer kendisinin kararlaştırmış bir adeti varsa, onunla amel eder. Ümmü Seleme'nin rivayet ettiği hadise göre; kendisinden kan akan bir kadın hakkında Rasûlüüah'a fetva sordu. Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Devamlı kan gelme hali arız olmadan önceki aylarda, hayz günlerinin sayısı ne kadar idiyse, o kadar namazı terket. Bu günler geçtikten sonra yıkanın ve kanın akmasını önleyen bir bezle avret yerine tutunarak, sonra namaz kılın." (Hadisi Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî rivayet etmiştir.) Eğer kararlaştırmış bir adeti yoksa, kanın rengine bakarak hayz kanı olup olmadığını araştırır. Hubeyş'in kızı Fatıma'nın geçen hadisi buna delildir. Bu hadisle Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem'in "Hayz kanı olduğu zaman, kadınların bildiği ve tanıdığı siyah renkte bir kandır," sözü vardır. Hadis, hayz kanının diğerlerinden ayrıldığına ve kadınlar tarafından bilindiğine delâlet etmektedir. İki hayz arasında temizlik müddeti: Âlimler iki hayz arasına giren temizliğin en çoğunun bir hududu olmadığı üzerine ittifak etmiş, azında ise ihtilâf etmişlerdir. Bazıları bu müddetin onbeş gün olduğunu söylemiş, bazıları ise onüç gün olduğunu görüşüne varmıştır. Doğru olan temizlik müddetinin en azı hakkında hüccet olabilecek bir delilin gelmediğidir.

1.9.2. Nifas

1. Tarifi: Düşük bile olsa çocuk doğduktan sonra kadının ön tarafından gelen kandır.
2. Müddeti: Nifasın en azı için bir müddet yoktur. Bir an bile olabilir. Çocuk doğup, doğumun sonunda kan kesilirse veya kan görmeden çocuk doğarsa nifas kesilmiş olup, temiz kadınların yapması gereken namaz, oruç ve diğer ibadetleri yapması gerekir. Nifasın en çoğu ise kırk gündür. Ümmü Seleme'nin rivayet ettiği hadise göre şöyle demiştir: "Ni-faşlı kadınlar, Rasûlüllah zamanında kırk gün beklerlerdi." (Hadisi Buhârî Müslim; Ebû Dâvûd, Tirmizi rivayet etmiştir.) Tirmizi bu hadisin sonunda şöyle demiştir: "Rasûlüllah'm ashâbı, tabiin ve daha sonrakilerden ilim ehli nifaslı kadınların kırk gün namazı terkedceklerine dair icmâ etmişlerdir. Ancak kırk günden önce temizlik görürse, yıkanır ve namaz kılar. Eğer kırk günden sonra kan görürse ekseri âlimler 'kırk günden sonra namazı terketmez' demişlerdir."

1.93. Hayz ve Nifaslıya Haram Olan Şeyler

Hayz ve nifaslı kadınlara daha önce geçen cünübe haram olan her-şey haramdır. Bunların üçüne de "Hadesi Ekber" denir. Hayz ve nifaslıya cünüpten fazla olarak şunlar haramdır:

I. Hayz ve Nifaslıya Oruç Tutmak Haramdır

Hayz ve nifaslının oruç tutması helâl değildir. Eğer tutarsa, orucu sahih olmayıp batıl olur. Ramazan orucundan hayz ve nifas günleri tutamadıklarını kaza eder, fakat geçirdiği namazları kaza etmez. Zorluk olacağı için namazları kaza etmesi vacip değildir. Namazın tekrarı çoktur. Oruç ise böyle değildir. Ebû Saîd el-Hudrî'nin rivayet ettiği hadise göre şöyle demiştir: "Bir kurban veya ramazan bayramında, Rasûlüllah yanımıza namazgaha çıktı. Kadınların yanından geçti ve onlara 'Ey kadınlar cemaati, sadaka veriniz. Zira bana cehennem halkı gösterildi, çoğu sizler idiniz,' buyurdu. Kadınlar; 'ya Rasûlallah, neden?' diye sordular. 'Çünkü siz çokça lanet eder, zevcelerinize nankörlük edersiniz. Kendini zapteden akıllı kimsenin akımı, sizin kadar eksik akıllı ve eksik dinli hiçbir kimse-

nin gelebildiğini görmedim,' buyurdu. 'Akılmanız ve dinimizin eksikliği nedir, ya Rasûlallah?' dediler. 'Kadının şahadeti, erkeğin şahadetinin yansı değil midir?' diye sordu. "Evet,1 dediler. 'İşte bu akim eksikliğindendir. Hayız olduğu zamanda namaz kılmaz, oruç tutmaz değil mi?' buyurdular. "Evet,1 dediler, işte bu da dinin eksikliğindendir," cevabını verdi." (Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.) Muaze'den rivayeten, o şöyle demiştir: "Aîşe'ye 'hayzlı kadın orucu kaza ediyor da, namazı niçin kaza etmiyor?' diye sordum. Şöyle cevap verdi: 'Rasûlüllah ile beraber iken hayz olurduk. Biz orucun kazasıyla emrolünür, namazın kazasıyla emrolunmazdık," buyurdu." (Hadisi Buhârî, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn Mâce rivayet etmiştir.)

2. Hayz ve Nifaslıya Cinsi Münasebet Haramdır

Kitap ve sünnetin açık deliliyle hayz ve nifaslıya temizleninceye kadar cinsi münasebet haramdır. Çünkü Encs'in rivayet ettiği hadîse göre, Yahudiler kadın hayz olduğu zaman onunla yemek yemez ve cima yapmazlardı. Ashâb bu konuyu Rasûlüllah'a sorunca şu âyet indi. "Ey Mu-hatnmed, sana kadınların aybaşı hali hakkında soruyorlar. De ki: "O bir ezadır, aybaşı halinde iken kadınlardan el çekin, temizlenmelerine kadar, onlara yaklaşmayın. Temizlendikleri zaman, Allah'ın size buyurduğu yoldan yaklaşın. Allah şüphesiz daima tevbe edenleri sever, temizlenenleri de sever." (25) Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Cinsi münasebetten (cimadan) başka her şey yapılabilir." (Hadisi Buhârî hariç, hadîs imamlarından bir cemaat rivayet etmiştir.) Nevevî şöyle demiştir: "Bir müslüman, hayzhya, fercinden cima helâldir, derse kâfir ve mürted olur." Eğer helâl olduğuna inanmadan, unutarak, haram olduğunu veya hayzm mevcut olduğunu bilmeyerek cima yaparsa, ona bir günah ve keffaret yoktur. Şayet hayzı ve haramlığını bilerek kasten ve isteyerek yaparsa kebâir bir günah işlemiş olur ve tevbe etmesi gerekir. Keffaretin gerekmesinde iki görüş vardır. En sahihine göre keffaret gerekmez. Nevevî devamla demiştir ki; "ikinci durum, göbük ile diz kapağı arası dışında temas etmesidir ki, bu icmaen helâldir. Üçüncü nevi ise ferci hariç göbük ile diz kapağı arası temastır. Âlimlerin çoğu bunun haram olduğunu

söylemiştir." Sonra Nevevî, kerahatle beraber, helâl olduğunu benimsemiş, 'çünkü bu yöndeki delil daha kuvvetlidir,' demiştir. Nevevî'nin işaret ettiği delil, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in eşlerinden gelen şu rivayettir: "Nebî (aleyhisselam) hayzhya temas etmek istediği zaman organın

(25) Bakara: 222 92

üzerine bir şey örterdi (yani organına dokunmazdı.)" (Hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiştir. Hafız, "Hadisin isnadı kuvvetlidir" demiştir.) Mesrûk b. Ecda'dan rivayeten, o şöyle demiştir: "Aişe (r.a.)'ye 'Kişinin hanımı hayz olduğu zaman neresine dokunabilir?' diye sordum. 'Organından başka her tarafına' diye cevap verdi." (Hadîsi Buhârî "Tarîh"inde rivayet etti.)

• 1.9.4. Hastalık Kanı (İstihaze)

1. Tarifi: İstihaze, kanın sürekli gelmesi, hayz ve nifas zamanları dışında akmasıdır.

2. İstihazelinin durumları: Hastalık kanı istihaze olan kadın için üç durum vardır:

a) Kadın istihaze olmadan evvel, hayz müddetinin belli olması durumu. Bu durumda belli olan müddet hayz müddeti olarak kabul edilir. Kalan ise istihazedir. Çünkü Ümmü Seleme hadisine göre; Rasûlullah'a kendisinden kan gelen bir kadın hakkında felvâ soruldu. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Devamlı kan gelme hali arız olmadan önceki aylarda, hayz günlerinin sayısı ne kadar idiye, o kadar namazı ter-ketsin. Bu günler geçtikten sonra yıkansın ve kanın akmasını önleyen bir bezle avret yerini bağlayarak, sonra namaz kılsın." (Hadisi Mâlik, Şâfiî, Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesaî rivayet etmiştir. Nevevî hadis Buhârî ve Müslim'in şartlarına uygundur, demiştir.) Hattabi; "Bu hüküm, hastalık meydana gelmeden sağlam olduğu günlerde ayın belli günlerini hayz gören kadının durumunu açıklığa kavuşturuyor. Bu kadın sonradan hastalık durumuna düşüp devamlı kan görürse, Nebî (aleyhisselam) ona, hastalığa düşmeden önce hayz görmüş olduğu günler sayısı kadar namazı terketme-sini, bugünler dolunca bir defa yıkanıp, temizlenmesini emretmiştir. Artık bunun durumu temiz kadınların durumu gibi olmuştur." diyor.

b) Kadının belli günleri olmayıp, adetinden mi yoksa hastalık hali mi sayılacağı, hayz kam olup olmadığının ayrılmadığı durumdur. Bu durumda çoğu kadınların adeti olduğu gibi, hayzı altı veya yedi gün olmuş olur. Çünkü Cahş kızı Hamne, (r.a.) rivayet ettiği hadiste şöyle demiştir: "Benden çok şiddetli kan geliyordu. Fctvâ sormak için Rasûlullah'a geldim. Rasûlullah'ı kızkardığım Cahş kızı Zeyneb'in evinde buldum. 'Ya Rasûlallah', dedim. 'Benden çok fazla kan geliyor. Namazdan ve oruçtan alıkoyuyor. Ne buyurursun?' Rasûlullah; 'Pamuk kullanmayı tavsiye ederim. Kanı durdurur,' buyurdu. 'Pamukla durdurulacak gibi değil, çok akıyor,' deyince, Rasûlullah; 'daha büyük bir bez parçası al' buyurdu. Hanine; 'bu da yetmez, pek fazla geliyor,' deyince, Rasûlullah; 'Sana iki tavsiye bulunacağım ki, bunlardan herhangi birini tatbik ettiğin takdirde, ötekine lüzum kalmaz. Bunu yapabilirsen, sen bilirsin, ikisinden birini seçebilirsin. Bu devamlı kan gelme olayı şeytanın bir çarpmasıdır. Altı veya yedi gün kadar hayızlı gibi hareket et. Ondan sonra iyice temizlendiğine kanaat getirinceye kadar yıkan. Ve bu suretle yirmiüç veya yirmidört gün ve gece namaz kıl ve oruç tut. Bu süre sana yeterlidir. Her ay kadınların temizlik ve hayz sürelerinde yaptığı gibi yap. İkinci tavsiyeye gelince; ya-pabilirsen şöyle yaparsın. Öğle namazını ikindi namazı girinceye kadar tehir eder, vakit girmeden önce gusûl abdesti alır ve öğleyi kılarınsın. Arkasından da vakti girmiş ikindiye derhal kılmak suretiyle öğle ve ikindiye birleştirirsin. Akşamı da yatsının vakti girmeden az önceye kadar tehir eder, sonra gusûl abdesti alır ve akşam ile yatsı namazlarını birleştirerek kılarınsın. Öğle ve ikindi de yaptığın gibi, birini vaktin son cüzünde, ötekini de giren vaktin ilk cüzlerinde kılmak suretiyle birleştirirsin. Sabah için ayrıca gusûl abdesti alır ve kılarınsın. Yapabildiğin takdirde namazları böyle kıl ve orucunu tut.' Rasûlullah, 'bu sonuncusu, iki hal çaresinden en çok sevdiğimdir,1 buyurdu." (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd ve Tirmizî rivayet etmiştir. Tirmizî şöyle demiştir: "Bu hadis hasen sahihtir, Buhârî'ye bu hadisi sordum, o da 'hasendir,' dedi." Ahmed b. Hanbel de hadisin hasen sahih olduğunu söylemiştir.) Hattâbî, bu hadisin izahına şunları eklemiştir. "Hadiste zikri geçen Cahş kızı Hamne, daha önce günleri belirtilmiş olmayıp yeni ay hali gören ve hayz kanıyla diğerlerini ayırtedemeyen biriydi. Devam eden kan görmeye başlayınca, Rasûlullah, cevabında kadınlar arasında çoğu kerre yerleşmiş olan kanaatle emretmiştir. Kadınların çoğu kerre her ayda bir defa hayz görmelerine göre beyan etmiştir. Bu hususta Rasûlullah'm, "kadınların hayz gördüğü ve hayzlanndan temizlendikleri gibi temizlen" buyurması buna delalet eder. Hayz, gebelik, bulûğ çağı gibi kadınlarla ilgili işlerde, birbirlerine mukayese ederek hüküm vermeye bu hadis temel olmuştur."

c) Kadınların belli günleri olmaması hali. Ancak hayz kanıyla diğerlerini ayırtedebüecek bir durumdaysa, ayırtederek hayzı belirler. Ebu Hu-beyş kızı Fatıma hastalık kanı gördüğünde Nebî (aleyhisselam) ona şöyle dedi: "O hayz kanı tanınan siyah bir kandır. Onu gördüğün zaman namazdan vazgeç. Bundan başka gördüğünde abdest al ve namazını kıl. Çünkü bu bir damar kanıdır." (Bu hadis "hayzın rengi" bölümünde geçti.)

3. Hastalık kanının hükümleri: İstihazeliye ait aşağıda özetlediğimiz birkaç hüküm vardır:

a) Vakitlerden herhangi bir vakit ve namaz için gusûl alması gerekmez. Ancak hayz kesildiği zaman bir defa yıkanır. Önceki ve sonraki âlimlerin çoğu böyle demişlerdir.

- b) Her namaz için abdest alması gerekir. Buhârî'nin rivayetinde Rasûlullah şöyle buyurdu: "Sonra her namaz için abdest al." Mâlik'e göre, her namaz için abdest alması müstehaptir. Abdest bozulmadan abdest vacip olmaz.
- c) Abdestten önce organın yıkanması. Kanı engellemek veya azaltmak için bir bez veya pamuk parçası koyar. Bununla kan kesilmezse organına bir bez parçası sarar ve bağlar. Böyle yapmak vacip değil, ancak evladır.
- d) Cumhur ulemaya göre namaz vakti girmeden önce, abdest almaması. Çünkü onun temizlenmesi zaruridir, ihtiyaç vaktinden önce yapılması caiz olmaz,
- e) Kan akılığı halde, kocasının cinsî temasta bulunması caizdir. Çünkü cîmânın haram olduğuna dair bir delil vârid olmadı, İbn Abbâs şöyle demiştir: "İstihazeli kadın, namaz kıldığı zaman kocası ona gelebilir. Çünkü namaz kılmak daha Önemli bir iştir." (Bu rivayet Buhârî'nindir.) Yani şunu kaydediyor. Kari aktığı halde namaz kılması caiz olunca, namaz için temizlik daha fazla gereklidir. Öyleyse, cima da caizdir. Hamne kızı İkrime'den rivayeten: "İkrime istihazeli olduğu zaman kocası onunla cima ederdi." (Hadisi Ebû Dâvûd ve Beybâkî rivayet etmiştir. Nevevî, isnadı hasen demiştir.)
- f) İstihazeli kadın için temiz kadınların hükmü vardır. Namaz kılar, oruç tutar, itikâfa girer, Kur'an okur, mushafa dokunur, onu taşır ve bütün ibadetleri yapar. Bu konularda icmâ vardır.

İkinci Bölüm NAMAZ

Namaz tekbir ile başlayıp, selâm ile son bulan, belli fiil ve sözleri içine alan bir ibadettir.

2.1. NAMAZIN İSLÂM'DAKİ YERİ

İslâm'da namazın, başka hiçbir ibadete denk olmayan bir yeri vardır. O dinin direğidir ve onsuz din ayakta durmaz.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur;

"İşin başı islâm, İslâm'ın direği namaz, en zirvesi ise Allah yolunda cihaddır." Namaz, miraç gecesi, Allah Teâlâ'nın vasıtasız olarak konuştuğu Rasûlüne yüklediği ibadetlerin ilkidir.

Enes'in rivayetine göre; namaz Nebî aleyhisselâm'a Miraç gecesinde elli vakit olarak farz kılındı. Sonra beş vakte indirildi. Sonra "ya Muham-med!" diye nida geldi: "Benim katımda söz değiştirilmez. Onun için bu beş vakte elli vakit sevabı vardır." (Hadisi Ahmed, Nesâî, Tirmizî, rivayet etmiş, Tirmizî sahih olduğunu söylemiştir.) Kulun ilk hesaba çekileceği ibadet namazdır. Abdullah bin Kır'tın rivayetine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Kıyamet günü kulan ilk hesaba çekileceği şey namazdır. Namazı iyi ise diğer amelleri de iyi olur. Namazı bozuk ise diğer amelleri de bozuk olur." (Hadisi Taberânî rivayet etmiştir.) Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in dünyadan ayrılacağı zaman ümmetine son olarak vasiyet ettiği şey namazdır. Son nefesinde iken şöyle diyordu: "Namaz! Namaz! Bir de emrinizdeki köleleri. Dinden en son kaybolacak ibadet namazdır. Namaz zayi oldu mu bütün din zayi olmuş demektir." tbn Hibbân'm, Ebû Umâme hadisi olarak rivayet ettiğine göre Rasûlullah "İslâm bütünlüğü lime lime dağılacak; bir parça kopunca insanlar öbürüne yapışacaktır. İslâm'dan ilk ayrılacak parça, hâkimiyet esası, son ayrılacak parça ise namazdır." buyurmuştur.

Kur'an-ı Kerîm âyetlerini inceleyen görür ki Allah Teâlâ namazı, bazen zikir ile beraber ifade buyurmuştur:

"Gerçekten namaz, kötü isten ve hayasızlıktan alıkor. Muhakkak ki Allah'ı zikretmek ise daha büyüktür."(^).

"Küfür ve masiyetien temizlenen gerçekten kurtulmuştur. Ve Rabbinin ismini anıp namaz kılan da kurtulmuştur."(2). "Bana ibadet et ve beni anmak için namaz kıl."(3). Namaz zekâtla beraber zikredilmiştir. "Namazı kılınız zekân veriniz."(4). Bazen sabırla beraber gelmiştir: "Bir de sabır ve namazla Allah'tan yardım isteyin."(Q). Bazen kurbanla beraber getirmiştir: "Rabbin için namaz kıl ve kurban kes."(6). "De ki şüphesiz benim namazım, ibadetlerim, hayatım ve ölümüm âlemlerin Rabbi olan Allah içindir. O'nun ortağı yoktur. Ben bununla emrolundum ve ben müslüman olanların ilkiyim."(I). Bazen de iyi amellere namazla başlayıp, namazla bitirir; Meâric sûresinde ve Mü'minûn sûresinin evvelinde olduğu gibi: "Muhakkak mü'minler zafer bulmuştur. O mü'minler ki namazlarında tevazu ve korku sahibidirler. Onlar ki namazlarını gereği üz-re devamlı kılarlar, işte bu vasıfları toplayanlar varis olanlardır, ki onlar firdevs cennetine varis olacaklardır. Onlar orada ebedî olarak kalacaklardır."(8)

Namazın yolculukta ve ikamet halinde, emniyette ve korku halinde kılınması gerektiği hakkında emirler vardır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "(Farz) namazların vakit ve erkânlarını gözeterek edasına devam edin. Bilhassa orta (ikinci) namazına dikkat edin. Ve Allah'a itaat ederek namaza durun. Eğer (düşman veya yırtıcı hayvanlardan) korkarsanız yaya ve binekli iken namazınızı kılın. Bu korkulardan emin bulunduğunuz zaman bilmediğiniz şeyleri size öğrettiği gibi Allah'ı anın."(9). Yolculuk-

ta, harpte, emniyet zamanında, namazın durumunu açıklayarak şöyle buyurdu: "Yeryüzünde sefere çıkacağınız zaman kâfirlerin size fenalık yapmasından korkarsanız (farz.namazları iki rekat, yahut ima ile kılıp dört re-katlı) namazdan kısmanızda üzerinize bir günah yoktur. Muhakkak ki kâfirler sizin açık düşmanınızdır. Sen onların

(askerin) içinde olup da cephede onlarla namazı kıldıracağı zaman askerini iki kısım yap. Bir kısmı seninle namazda, diğeri düşman karşısında dursun. Hepsi de silâhlarını yanlarına alsınlar. Seninle namazda olup bir rekât kılanlar düşman karşısına gitsinler. Düşman karşısında olup, namaz kılmamış olanlar gelip ikinci rek'atı seninle kılsınlar ve onlar da tedbirli olarak silâhlarını yanlarına alsınlar. Kâfirler arzu ederler ki, silâh ve eşyaları- nızdan gafil bulunasınız da size ansızın bir baskın yapsınlar. Eğer yağmurdan dolayı size bir eziyet olursa, hasta bulunursanız silâhlarınızı bırakmanızda üzerinize günah yoktur. Bununla beraber ihtiyat tedbirini alın. Allah kâfirlere hor ve rüsvay edici bir azap hazırlamıştır. Namazı kılıp bitirdikten sonra ayakta iken, oturur iken, yanlarınız üzere yatarken hep Allah'ı anın. Sükûn ve emniyet haline geldiğiniz vakit namazı lam erkânı ile kılın. Çünkü namaz mü'minler üzerine vakitleri belirli bir farz olmuştur."(10). Namazı eksik kılan ve terkedenlerin şiddetli cezaya çarptılacaklarını Allah Teâlâ şu âyetlerde bildirmiştir: "Bunların ardından bozuk bir nesil geldi. Namazı bıraktılar, şehvetlerine uydular. Onlar da azgınlıklarının cezasını bulacaklar dır."(W). Namaz hidayete sevkeden büyük işlerdendir, İbrahim (aleyhisselam) kendisini ve zürriyetini namaz kılanlardan yapması için rabbine şöyle duâ etmişti: "Rabbim beni de çocuklarımı da namaz kılanlardan eyle. Rabbimiz duamı kabul buyur."(2) "Vay haline o namaz kılanların ki namazlarında gaflet içindeler."(13)

2.2. NAMAZI TERKETMENİN HÜKMÜ

Namazı inkâr ederek terketmek müslümanların icmâi ile küfürdür ve islâm dininden çıkmaktır. Namazın farz olduğuna inanmakla beraber, tembellik ve meşguliyet sebebi ile terkedene gelince; bunlar bir özür sayılmaz çünkü hadisler bu kimsenin de kâfir olduğunu ve öldürülmesi gerektiğini açıklamışlardır. Kâfir olduğunu açıklayan hadisler şunlardır:

- (10) Nisa: 101-103.
- (11) Meryem: 59.
- (12) İbrahim: 40.
- (13) Mâ'ûn: 4-5.

1- Cabir (r.a.)'den rivayeten, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Kişi ile küfür arasında, namazı terketmek vardır." (Hadisi Ahmed, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmîzî ve İbn Mâce rivayet etmişlerdir.)

2- Büreyde (r.a.)'den rivayeten, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Bizimle kâfirler arasındaki ahd namazdır. Kim namazı terkederse kâfir olmuştur." buyurmuştur. (Hadisi Ahmed, Ebû Davud, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce rivayet etmiştir.)

3- Abdullah bin Amr bin Âs'dan rivayeten, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bir gün namazdan bahsederken şöyle buyurmuştur: "Namaza devam eden kimse için kıyamet gününde namaz bir nâr, bir delil ve bir kurtuluştur. Namaza devam etmeyen kimseler için namaz bir delil ve kurtuluş değildir. Ve o kimse kıyamet gününde Karun, Fir'avn, Uâmân ve Ubeyy bin Halef ile beraber olacaktır." (Hadisi Ahmed, Taberânî ve İbn Hibban rivayet etmiştir. Bu hadisin isnadı iyidir.) Namazı terkedenin âhirette küfür önderleriyle beraber olması, o kimsenin kâfir olduğunu gösterir. İbn Kayyım şöyle demiştir: "Namazı terkedeni ya malı, ya reisliği, ya memuriyet görevi, ya da ticareti engeller, Malı, namazım kılmaktan engelleyenler Karun'la beraber, saltanatı engelleyenler Fir'avn'la beraber, memuriyeti ve vezirliği engelleyenler Hâmân'la beraber, ticareti engelleyenler Ubeyy bin Halef ile beraberdirler."

4- Abdullah bin Şakîk el-Ukaylî'den rivayeten, o şöyle demiştir; "Rasûlullah'ın ashâbı, namazdan başka hiçbir ibadeti terketmeyi küfür saymazlardı.." (Hadisi Tirmizî ve Hâkim, Buhârî ve Müslim'in şartlarına uygun olarak rivayet etmişlerdir.)

5- Muhammed bin Nasr el-Mervezî demiştir ki: "İshak'ın şöyle dediğini işittim: 'Namazı terkedenin kâfir olduğu, Nebî aleyhisselam'dan sahîh senetle gelmiştir. "Özürsüz, vakti geçinceye kadar namazı kasden terkedenin kâfir olduğu," Nebî aleyhisselam zamanından beri ilim ehlinin de görüşüdür."

6- İbn Hazm demiştir ki: "Ömer, Abdurrahman İbn Avf, Muaz bin Cebel, Ebu Hureyre ve sahabeden diğerlerinden gelen rivayete göre vakti çıkıncaya kadar bir farz namazı kasden terkeden kâfir ve mürteddir. Bu sahâbilerin buna muhalif olanını bilmiyoruz." Münzirî, "Terğîb ve Ter-hib" isimli kitabında bu hususu zikrettikten sonra şöyle demiştir: "Sahabeden bir cemaat ve sonrakiler, vakti çıkıncaya kadar namazı kasden terkedenin kâfir olduğunu söylemişlerdi. Sahabeden: Ömer bin Hat-tab, Abdullah bin Mes'ûd, Abdullah bin Abbas, Muaz bin Cebel, Câbir bin Abdullah, Ebû'd-Derdâ (radiyallahu anhüm); sahabenin dışındaki ler-den: Ahmed bin Hanbel, İshak bin Rahûye, Abdullah bin Mübarek, Nehâî, Hakim bin Uteybe, Ebû Eyyûb es-Sahtiyânî, Ebû Dâvûd Tayâlisi, Ebû Bekir bin Ebi Şeybe,, Zubeyr bin Harb (Rahmetullahi aleyhim) ve diğerleri hep bu görüşte idiler.

Namazı terkedenin katlini gerektiren açık hadisler şunlardır:

1- İbn Abbâs'dan rivayeten, Nebî aleyhisselam: "İslâm'ın esası ve dinin temelleri üçtür. İslâm bunlar üzerine

kurulmuştur. Kim bunlardan birini terkederse kâfir olup, kanı helâl olur. a) Lâ ilahe illallah kelimesi, b) Farz olan namaz, c) Ramazan orucu." buyurmuştur. (Hadisi Ebu Ya'lâ ha-sen senetle rivayet etmiştir.) Başka bir rivayette: "Kim onlardan bir tane terkederse kâfir olup, diğer hiçbir farzı, veya nafilisi kabul olunmadığı gibi kanı damalı da helâl olur." buyurmuştur.

2- İbn Ömer'den rivayeten Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "insanlar Allah'tan başka ilâh olmadığını, Muhammed'in onun kulu ve Rasûlü olduğunu kabul edinceye, namazı kılıp zekâtı verinceye kadar, onlarla savaşmakla emrolundum. Bunları yaparlarsa kanları ve malları islâm hakkı müstesna benden kurtulmuş olur. Hesapları ise azız ve celil olan Allah'a aittir." buyurmuştur. (Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.)

3- Ümmü Seleme'den rivayeten Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Sizin başınıza emirler tayin edilecek, onların hallerini tanıyacak ve fakat beğenmeyeceksiniz. Kim onlardan hoşlanmazsa kurtulmuş, kim onları beğenmezse lekelenmemiş olur. Fakat onlardan razı olup uyanlara gelince.." Ashâb: "Ya Rasûlallah, onlara karşı savaşmayalım mı?" dediler. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Namaz kıldıkları müddetçe hayır, savaşmayın." buyurdu. (Hadisi Müslim rivayet etmiştir.) Burada zalim emirlere karşı savaşmaktan men eden, namaz kılmalarıdır.

4- Ebu Sa'îd'den rivayeten; o şöyle demiştir: "Ali (r.a.) Yemen'de iken Nebî aleyhisselam'a bir altın parçası gönderdi. Nebî aleyhisselam, gelen altını dört kişiye taksim etti. İçlerinden birisi Rasûlullah aleyhisselam'a "Allah'dan kork" dedi. Rasûlullah aleyhisselam ona: "Yatıklar olsun. Yeryüzünde Allah'dan en çok korkmaya lâyık ben değil miyim?" dedi. Sonra adam döndü gitti. Halid bin Velid, Rasûlullah'a: "Onun boynunu vurmayayım mı?" diye sordu. Rasûlullah: "Hayır. Belki de namaz kılıyor-dur." buyurdu. Halid: "Kalbinde iman olmadığı halde lisanıyla şehadet eden nice adam vardır" dedi. Nebî aleyhisselam: "İnsanların kalblerini kontrol etmek ve karınlarını yarmakla emrolunmadım" buyurmuştur. (Bu hadis Buhârî ve Müslim'in hadisinden kısaltılmıştır.) Bu hadisde de namaz, öldürmeye mani gösterilmiştir. Bundan anlaşıldığına göre namazı terketmek katli gerektirir.

2.2.1. Bu Konuda Bazı Âlimlerin Görüşleri

Geçen hadislerin zahirinden anlaşılan mânâ, namazı terkedenlerin kâfir olduğu ve öldürülmesinin mubah sayıldığıdır. Selef ve halef âlimlerinden pek çoğu, kâfir olmayıp fâsik olduğunu, kendisinin tevbeye çağırılması gerektiğini söylemişlerdir. Ebû Hanîfe, Mâlik ve Şafî bu görüştedir. Eğer tevbe etmezse, Mâlik, Şafî ve diğerlerine göre had cezası olarak Öldürülür. Ebû Hanîfe ise, 'bilâkis öldürülmez, namaz kılmaya kadar tazir cezası verilir. Kılmaya kadar da hapsedilir,' demiştir. Bu âlimler "kâfir olur" hadisini namazı inkâr ve terkini helâl saymak anlamına almışlar, bazı umumi delillerle kâfir sayanlara karşı durmuşlardır: "Allah kendisine ortak koşulmasını elbette bağışlamaz. Bundan başkasını dilediğine bağışlar. Allah'a ortak koşan kimse derin bir sapıklığa sapmış o/ur." (14)

İbn Hanbel ve Sahih-i Müslim'de Ebû Hureyre'nin Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den rivayet ettiği hadise göre: "Her nebî için kabul olunacak bir 'duâ vardır. Ve her nebî duasını peşin yapmıştır. Ben ise duamı kıyamet günü ümmetime şefaate olsun diye sakladım. Allah'a şirk koşmadan Ölen kimse bu duama inşaallah nail olacaktır." Yine Ebû Hu-reyre'den Buhârî'de rivayet olunan bir başka hadise göre, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Kalbinden samimi olarak "Lâ ilahe illallah" diyen şefaatımla en mes'ûd olacak insandır." buyurmuştur.

2.2.2. Namazı Terkeden Hakkında Tartışma

Sübkî, "Tabakat'üş-Şâfiye" adlı kitapta şöyle yazmıştır: "Şafî ile Ahmed (r.a.) namazı terkeden hakkında tartıştılar. Şafî Ahmed'e: "Ey Ahmed, namazı terkeden kâfir mi olur diyorsun?" Ahmed: "Evet," dedi. Şafî: "Peki kâfir olduğu zaman ne ile müslüman olur?" Ahmed: "La ilahe illallah Muhammedün Rasûlullah ile," der. Şafî: "Adam bu sözü henüz terkelmiş değil." Ahmed: "Müslüman olduğunu namaz kılmakla gösterir." Şafî: "Kâfirin namazı sahih olmadığına göre onun müslümanlığına hüküm verilemez." deyince, imam Ahmed susmuştur." (Allah ikisine de rahmet eylesin.)

(14) Nisa: 116. 102

2.23. İmam Şevkânî'nin İncelemesi

Şevkânî şöyle demiştir: "Namaz kılmayanın kâfir olup, öldürülmesi gerektiği doğrudur. Kafir olması konusuna gelince; Şâri'in namazı terke-dene kâfir ismini verdiği hakkındaki hadisler sahihtir. Kişi için kâfir isminin kullanılmasına namaz engeldir. Sâri'; namazı terkeden "kâfir" demek engelini kaldırmıştır. Bu tartışma ve tartışmacıların getirdikleri deliller, bizi bağlamaz. Çünkü bize göre küfrün bazı çeşidi mağfirete ve şefaate hak kazanmaya mâni değildir. Meselâ kible ehlinin bazı günahlarını, Al-lahu Tcâlâ'nın küfür olarak isimlendirmesi gibi. Bu mevzuda insanların düştüğü tevellere gitmeye gerek yoktur.

23. NAMAZ KİMLERE FARZDIR?

Namaz, müslüman, akıllı ve baliğ olan kimseye farzdır. Aîşe (r.a.)'nin rivayet ettiği hadise göre, Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: "Üç kimseden teklif kaldırılmıştır, a) Uyanıncaya kadar uyuyandan, b) fhtilam oluncaya kadar çocuktan, c) Akülamncaya kadar deliden." (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce, ve Hakîm rivayet etmiştir. Hakim; Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu, Tirmizî ise hadisin hasen olduğunu söylemişlerdir.)

23.1. Çocuğun Namazı

Çocuğa namaz her ne kadar farz değilse de yedi yaşına geldiğinde velisinin ona namazı emretmesi gerekir. Onu alıştırmak ve bulûğ çağından sonra alışkanlık haline getirmek için on yaşından sonra kılmazsa dövebilir. Amr bin Şuayb'ın babasından, onun da dedesinden rivayet ettiğine göre, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Çocuklarınız yedi yaşma ulaşınca onlara namazı emredin. On yaşına gelince şayet kılmazlarsa dövün ve yataklarını ayırın." (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd, Hakîm rivayet etmiş, Hakîm, hadisin Müslim'in şartına göre sahih olduğunu söylemiştir.)

2.4. FARZLARIN SAYISI

Allah Teâlâ'nın bir gün bir gecede farz kıldığı namazlar beştir. İbn Miheriz anlatıyor: Kinâne kabilesinden Muhteci denilen bir adam, Şam'da Ebû Muhammed isimli adamın "vitir namazı bir tek rek'atür," dediğini duymuştur. Sahabeden Ubeyde bin Sâmîd'e giderek durumu sordu. Ubeyde şöyle dedi: 'Ebû Muhammed yalan söylüyor. Rasûlullah'dan şöyle dediğini işittim: "Allah Teâlâ kullarına beş vakit namazı farz kılmıştır. Kim bunlardan hepsini yapar bunların haklarını küçümseyerek hiçbir şey noksan etmezse, Allah'ın onu cennete koymasına Allah katında onun bir ahdi vardır. Kim de bunları eda etmezse Allah katından onun bir ahdi yoktur. Dilerse ona azab eder, dilerse af eder." (Bu hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn Mâce rivayet etmiştir.) İbn Mâce'nin rivayetinde ise; "namazların haklarını küçümseyerek onlardan bir şey noksan yaparsa" Şeklinde varid olmuştur. Talha bin Ubeydullah'dan rivayeten; bir Arabî saçı dağınık olarak Rasûlullah'a geldi: "Ya Rasûlallah! Allah'ın bana farz kıldığı namazlardan haber ver." Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem "Nafileler hariç ramazan orucu." Arabî: "Allah'ın bize farz kıldığı zekâtı haber ver." Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem islâm'ın bütün csaslannı ona haber verince, Arabî: "Sana nebîliği ikram eden Zat'a yemin olsun ki, Allah'ın bana farz kıldığı şeylerden ne fazla yaparım ne de noksan." dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Doğru söylüyorsa kurtuldu. Veya doğru söylüyorsa cennete girdi." buyurdu. (Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.)

2.5. NAMAZIN VAKİTLERİ

Namazın, içinde eda edilmesi gereken belli vakitler vardır: "Şüphesiz namaz; belirli vakitlerde mü'minler üzerine farz kılınmıştır."(5) âyeti buna delildir. Yani namaz vakitlerinin farz oluşu Kur'an âyetleriyle sabittir. Kur'an-ı Kerîm, namaz vakitlerine şöylece işaret etmiştir: "Hem gündüzün iki ucunda ve gecenin ilk saatlerinde namaz kıl. Çünkü iyilikler kötülükleri giderir. Bu iyi düşünenlere bir öğüt, bir hatırlatmadır."(16). İsra suresinde şöyle buyurulmaktadır: "Güneşin kaymasından gecenin kararmasına kadar namaz kıl. Bir de Kur'an'ı feyiz ve bereketi ile iç içe olan sabah namazını kıl. Şüphesiz ki sabah namazına melekler şahit olur."(1). Tâhâ sûresinde şöyle buyurulmaktadır: "Güneşin doğmasından ve batmasından önce Rabbini hamd ile teşbih et, gece saatlerinde, gündüzün etrafında da onu teşbih et ki ilâhi hoşnutluğa eresin."(10). Ya-

(15) Nîsâ: 103.

(16) Hûd: 114.

(17) Isra:78.

(18) Taha: 130.

nî güneşin doğmasından Önceki teşbih, sabah namazıdır. Güneş batmadan önce teşbih, ikinci namazıdır. Buhârî ve Müslim'de Cerîr bin Abdullah el-Becelî'den gelen rivayette o şöyle diyor: "Biz Rasûlullah'm yanında otururken Bedir gecesi ay'a baktı, şöyle buyurdu: "Sizler bu ay'ı gördüğünüz gibi ahirette Rabbini göreceksiniz. Görmekte haksızlığa uğramayacaksınız. Eğer güneş doğmadan ve batmadan önce, size birşey galebe çalmadan namazları kılmaya gücünüz yeterse kılınız." Sonra bu âyeti okudu. 'İşte Kur'ân'm namaz vakitlerine işaret eden âyetleri bunlardır. Gelen hadisi şerifler ise, vakitlerin hududunu ve yerlerini açıklamıştır: Abdullah bin Amr'dan rivayeten; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Öğlenin vakti, güneş bau tarafına kayınca başlar. İkinci vakti girmeden önce, kişinin gölgesi, boyu gibi oluncaya kadar devam

eder. İkindinin vakti güneş sararmaya kadardır. Akşamın vakti şafak kayboluncaya kadardır. Yatsının vakti gece yarısına kadardır. Sabahın vakti fecrin doğmasından güneş doğuncaya kadardır. Güneş doğdumu namazı bırak. Çünkü güneş şeytanın boynuzları arasından doğar." (Hadisi Müslim rivayet etmiştir.)

Câbir bin Abdullah'dan rivayeten; Cebrail aleyhisselam Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem efendimize gelerek "Kalk ve namaz kıl," dedi. Nebi sallallahu aleyhi ve sellem güneş tepeden dönünce öğleyi kıldı. Sonra ikinci vakti tekrar gelerek "Kalk ve namaz kıl," dedi. Herşeyin gölgesi kendi kadar olunca ikinci kıldı. Sonra Cebrail akşam vakti gelerek: "Kalk ve namaz kıl," dedi. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem güneş batınca akşam namazını kıldı. Sonra yatsı vakti gelerek "Kalk ve namaz kıl," dedi. Ufuk kararınca yatsıyı kıldı. Sonra sabah vakti gelip fecir parlayınca veya yayılınca sabahleyin geldi. Ertesi gün öğlen vakti geldi. "Kalk namaz kıl," dedi. Herşeyin gölgesi kendi misli oluncaya kadar öğleyi kıldı. Sonra ikinci vakti geldi. "Kalk ve namaz kıl," dedi. Herşeyin gölgesi iki misli oluncaya kadar ikinci namazını kıldı. Sonra değişmeyen bir vakit olarak akşam geldi. Sonra gecenin yarısını geçince veya gecenin üçte biri geçince, tekrar Cebrail yatsı için geldi. Ve yatsıyı kıldı. Sonra fecir iyice aydınlanınca geldi. "Kalk ve namaz kıl," dedi. Kalkarak sabah namazını kıldı. Sonra; "sabah namazının vakti bu İki vakit arasındaki zamandır," dedi. (Hadisi Ahmed, Nesâî, Tirmizî rivayet etmiştir. Buhârî, Cibril'in imam olduğu bu hadisin vakitler hakkında en sağlam hadis olduğunu söylemiştir.)

Öğlenin Vakti

Geçen iki hadisten anlaşıldığına göre Öğlenin vakti, güneşin, günün ortasından batıya kaymasıyla başlayıp herşeyin gölgesi güneş tepede iken olan (zeval) gölgesinin dışında kendi misli oluncaya kadar devam eder. Ancak sıcak havalarda öğle namazını sonraya bırakmak müstehab olup böylece namazın huşu içinde kılınması sağlanmış olur. Havanın sıcak olmadığı zamanlarda ise, acele etmek müstehapür. Müstehap olduğuna delil şudur:

Enes'den yapılan rivayete göre; o şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem hava soğuduğu zaman namazı erkene alır. Sıcak arttığı zaman, serinleyinceye kadar geciktirirdi." (Hadisi Buhari rivayet etmiştir.)

Ebû Zcr'den rivayeten; o şöyle demiştir: "Rasûlullah ile bir yolculukta beraberdik. Müezzin öğle ezanını okumak isteyince ona; "Serini bekle," dedi. Tekrar okumak isteyince iki veya üç defa "Serini bekle" dedi. Tepede gölgeyi görünceye kadar bekletti. Ve sonra şöyle buyurdu: "Şiddetli hararet cehennem sıcaklığının yayılmasındandır. Sıcak arttığı zaman namazı tehir ederek serinleyince kılın." dedi," (Hadisi Buhari ve Müslim rivayet etmiştir.)

Öğle Namazım Geciktirmenin Sınırı

Hafız tbn Hacer "Fethü'l-Bârî" adlı kitabında şöyle demiştir: "Alimler serinletmenin sınırı hakkında ihtilâf ettiler. Kimisi herşeyin gölgesi zeval gölgesinin dışında bir dirsek boyu (zira), kimisi bir insan boyu, kimisi dörtte biri, kimisi yarısı, kimisi de daha başka şey söyleyerek ihtilâf ettiler. Bu hususta geçerli olan kaide son vakte bırakmamak kaydıyla duruma göre değişik ölçüler kullanmaktır."

2.5.2. ikinci Namazının Vakti

İkinci namazının vakti, herşeyin gölgesi zeval (güneşin tepede olduğu an) gölgesinin dışında kendi misli olunca girer; güneş batmaya kadar devam eder. Ebû Hureyre'den rivayeten, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Kim güneş batmadan önce ikinci namazının bir rek'atma kavuşursa ikindiye kavuşmuş demektir." Bu hadisi Beyhakî şu lafızla rivayet etmiştir: "Güneş batmadan önce ikinci namazından bir rek'at kılan kimse kalan rek'atları güneş battıktan sonra tamamlarsa ikindiye geçirmemiş olur."

Serbest Vakit ve Kerahat Vakti

Fazilet ve ihtiyari vakit, güneşin sararması ile son bulur. Câbir ve Abdullah İbn Ömer'in rivayet ettiği hadislerle geçen hadislerden bu mânâ anlaşılmaktadır. İkinci namazını güneşin sararmasından sonraya bırakmak her ne kadar caiz olsa bile özürlü olmayan kimseler için mekruhtur. İbn Ömer'den rivayeten, o şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle dediğini işittim: "Münafığın namazı şöyledir; oturup güneşin şeytanın boynuzları arasına girmesini bekler. Sonra kalkarak, gagalama gibi dört rekat namaz kılar. Allah'ı ancak az zikreder.." (Hadisi Müslim, Tirmizî, Ebû Davûd, Nesâî rivayet etmiştir.) Nevevî Müslim şerhinde şöyle der:

"Bizce ikinci namazının beş vakti vardır: 1- Fazilet vakti. 2- Muhayyer vakit. 3- Kerahatsiz caiz olan vakit. 4- Kerahatle caiz olan vakit. 5- Özür vakti. 1. Fazilet vakti; ilk vakittir. 2- Muhayyer vakit; herşeyin gölgesi iki misli oluncaya kadar devam eder. 3- Caiz olan vakit; güneş sararmaya kadardır. 4- Kerahatle caiz olan vakit; güneşin sararmasından batmasına kadardır. 5- Özür vakti; yolculuk ve yağmur sebebi ile ikinci ve öğlen namazlarının beraberce cem edilmesi durumunda öğlenin vaktidir. Bu beş vakitte ikinci namazı eda olarak kılınır. Güneşin batma-sıyla bu vakitler geçerse ikinci namazı kazaya kalır."

Bulutlu Günde İkinci Namazına Acele Etmek

Bureydet'ül-Eslemî'den rivayeten, o şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile bir gazada beraberdik. "Bulutlu günde namazı ilk vaktinde kılınız. Bir kimse ikinci namazını geçirirse ameli bâtil olur." demiştir." (Hadisi Ahmed ve İbn Mâcc rivayet etmiştir.) İbn Kayyım şöyle demiştir: "Namazı terk iki kısımdır.

Ebedî olarak kılmamak üzere terk. Bu durum bütün amelleri iptal eder. Bir de belli günde belli bir namazı terk ki, bu sadece o günün amelini iptal eder."

İkinci Namazı, Orta Namazdır

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Beş vakit namaza, bilhassa orta namaza devam edin," (9) Sahih hadislerde orta namazın ikinci namazı olduğu açıklanmaktadır:

Ali (r.a.)'den rivayeten; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Hendek savaşında şöyle buyurdu: "Güneş batıncaya kadar bizi orta namazı kılmaktan alıkoyanların, Allah kabirlerini ve evlerini ateş doldursun."

(19) Bakara: 238.

(Hadisi Buhari, Müslim rivayet etmiştir. Müslim, Ahmed, Ebû Dâvûd hadisi: "Bizi orta namaz olan ikinci namazından alıkoyanların" lafzıyla rivayet etmişlerdir.)

Ibn Mes'ûd'dan rivayeten; o şöyle demiştir: "Müşrikler güneş kıza-rıncaya ve kararıncaya kadar Rasûlullah'm ikinci namazına engel oldular. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de onlar için: "Bizi orta namaz olan ikinci namazından alıkoydular. Allah onların karınlarını ve kabirlerini ateş doldursun." buyurdu. (Hadisi Ahmed, Müslim ve Ibn Mâce rivayet etmiştir.)

253. Akşam Namazının Vakti

Akşam namazının vakti, güneş kaybolup ufku ardına girince başlar, ufku kırmızılığı kayboluncaya kadar devam eder. Abdullah bin Amr'ın rivayet ettiği hadise göre, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Akşam namazının vakti, güneş ufukta batıp, ufuktaki kızılık kayboluncaya kadardır." (Hadisi Müslim rivayet etmiştir. Yine Ebû Musa el-Eş'arî'den rivayet olunduğuna göre birisi Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e namaz vakitleri hakkında sordu. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de yukardaki hadisi ona cevap verdi. Bu hadisten, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ona emrettiği, onun da güneş batınca akşamı kıldığı anlaşılmaktadır. Öbür gün olunca şafak gidinceye kadar namazı geciktirir. Sonra, sorana; "akşamın vakti bu iki vakit arasındadır," buyurur. Nevevî, Müslim şerhinde şöyle demiştir: "Bizden bazı muhakkik alimler, akşam namazını şafak kayboluncaya kadar geciktirmenin caiz olduğu görüşünü tercih etmişlerdir. Ve bu vakit içinde her zaman namaza başlamak caizdir, ilk vakitten sonraya bıraktığı için de günahkâr olmaz." Bu görüş en sahih ve en doğru görüş olup, bunun dışında görüşler caiz değildir. Ancak Cibril'in imameti hadisinde geçen "akşam namazını iki günde aynı vakitte güneş batınca kıldı," ifadesi, akşam namazına acele etmenin müstehap olduğuna delalet eder. Bu hususu açıklayan hadisi şerifler şunlardır:

Sahib bin Yezid'den rivayeten: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Ümmetim akşam namazını yıldızlar doğmadan önce kıldıkları müddetçe islâm'dan ayrılmazlar.." (Hadisi Ahmed ve Taberânî rivayet etmiştir.)

Müsned'de geçen hadise göre; Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin oğlu, "Rasûlullah şöyle buyurdu," demiştir. "Oruçlu iftar ederken akşamı kıtınız. Yıldızlar doğarken namaza devam ediniz."

Sahih-i Müslim'de Rafi' bin Hadîc'den rivayeten şöyle geçmektedir: "Biz Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber akşamı kılarıydık; birimiz ayrıldığı zaman ok atsa, okun düştüğü yeri görebilirdi."

Yine Sahih-i Müslim'de Seleme bin Ekvâ'dan rivayeten şöyle denmektedir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem akşam namazım güneş batıp, ufku ardına gizlenince kılarıdı."

2.5.4. Yatsı Namazının Vakti

Yatsı namazının vakti, ufku kızılığı kaybolunca girer, gecenin yansına kadar devam eder. Aîşe (r.a.)'den rivayeten, o şöyle demiştir: "Yatsı namazını şafağın kaybolması ile gecenin ilk üçte biri arasında kılarılardı." (Hadisi Buhari rivayet etmiştir.) Ebu Hureyre'den rivayeten, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Ümmetim üzerine zor geleceğinden korkmasaydım yatsı namazını gecenin üçte birine veya yansına kadar tehir etmeyi emrederdim." (Hadisi Ahmed, Ibn Mâce, Tirmizi rivayet etmiş, Tirmizî sahih olduğunu söylemiştir.) Ebû Saîd el Hudrî'den rivayeten, o şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i yatsı namazını kılmak için gecenin yarısı geçinceye kadar bekledik. Sonra gelip bize namaz kıldırdı. Sonra şöyle buyurdu: "Saflara geçiniz. Bu anda insanlar yatmışlardır. Siz namazı beklediğiniz müddetçe namazdasınız. Eğer zayıfın zayıflığı, hastanın hastalığı, ihdyâçlının ihtiyacı olmasaydı, şu yatsı namazını gecenin yansına kadar geciktirirdim." (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd, Ibn Mâce, Nesâî, Ibn Huzeyme sahih bir senetle rivayet etmişlerdir.) İşte ihtiyar vakti budur. Cevaz ve mecburiyet vaktine gelince; bu sabah namazına kadar uzar. Çünkü Ebû Katâde'nin rivayet etmiş olduğu hadiste Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Yatsı namazından önce uyku uyumada bir aşırılık yoktur. Aşırdık, öbür namaz vakti girinceye kadar namazı geciktirenin yaptığıdır." (Bu hadisi Müslim rivayet etmiştir.) Namaz vakitleri konusunda geçen hadis de göstermektedir ki, her namazın vakti, öbür namazın vakti girinceye kadar devam etmektedir. Sabah namazı ise öğleye kadar devam etmez. Alimler, sabah namazının vaktinin güneş doğunca bittiğini icmaen kabul etmişlerdir.

Yatsı Namazını Sonraya Bırakmanın Müstehab Oluşu Efdal olan, yatsı namazını, muhtar vakit olan gecenin yarısına bırakmaktır. Aîşe (r.a.)'den rivayet edilen hadise göre, o şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bir gece yatsı namazını gecenin çoğu geceye kadar tehir etti. Hatta mescid ehli uyudu, sonra çıkıp namaz kıldı ve şöyle buyurdu: "Ümmetime zor olacağından korkmasaydım, yatsının bu vakitle kılınmasını emrederdim." (Hadisi Müslim ve Nesâî rivayet etmiştir.) Daha önce geçen Ebû Hureyre ve Ebû Sa'îd'in hadisleri Aîşe'nin (r.a.) hadisi ile aynı manada olup "geciktirmenin efdal ve müstehab olduğunu" göstermektedir. Nebî aleyhisselam namaz kılanlara zor olacağını düşündüğü için bu duruma devam etmemiştir. Çünkü cemaatin durumunu nazarı itibara alırdı. Bunun için bazan erken, bazan geç kılardı. Câbîr'den rivayeten, o şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem öğleyi sıcakken, ikindiye ise güneşin ışığı zayıflayınca, akşamı güneş batınca kılardı. Yatsıyı ise bazan geç, bazan erken kılardı. Cemaatin toplandığını görünce erken kılar, geciktiğini görünce tehir ederdi. Sabahı ise, sabahın alaca karanlığında kılardı." (Hadisi Buhari ve Müslim rivayet etmiştir.)

Yatsıdan Önce Uyumak ve Yatsıdan Sonra Konuşmak Yatsı namazından önce uyumak ve yatsıdan sonra konuşmak mekruhtur. Ebû Berzet-el Eslcmî'nin rivayet ettiği hadise göre, Nebî aleyhisselam "âteme" dedikleri yatsıyı geciktirmeyi müstehab sayardı. Yatsıdan önce uyumayı ve yatsıdan sonra konuşmayı mekruh görürdü. (Hadisi Buhari, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, İbn Mâce rivayet etmiştir.) İbn Mes'ud'dan rivayeten, o şöyle demiştir: "Yatsıdan sonra sohbet etmemizi Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ayıpladı." İbn Mâce'nin rivayet ettiği hadiste ise "Bizi men etti. Yasakladı" şeklinde gelmiştir. Yatsıdan önce uyumanın, sonra konuşmanın mekruh olmasının sebebine gelince, çoğu zaman, uyuyanın, namazı müstehab olan vakitte kılamayacağı veya cemaatle kılmayı kaçıracağından dolayıdır. Sohbet etmek ise birçok faydaların zayi edilmesine sebep olan uykusuzluğa götürür. Eğer uyumak istediği zaman onu uyandıracak bir kimse varsa veya yatsıdan sonra hayırlı konuşma yapılacaksa o zaman kerahat yoktur, İbn Ömer'den rivayeten, o şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Ebû Bekir ile müs-lümanların işlerini görüşmek üzere gece konuşurken ben de onunla beraberdim." (Hadisi Ahmed, Tirmizi rivayet etmiş, Tirmizi hasen olduğunu söylemiştir.) İbn Abbas'dan rivayeten, o şöyle demiştir: "Bir gece Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem eşi Meymune'nin evinde iken, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in gece namazının nasıl olduğunu görmek için Meymune'nin evinde uyudum, Rasûlullah, sallallahu aleyhi ve sellem eşi ile bir saat konuştuktan sonra uyudu." (Hadisi Müslim rivayet etmiştir.)

2.5.5. Sabah Namazının Vakti

Sabahın vakti fecri sadık doğunca başlar, güneş doğuncaya kadar hadiste geçtiği şekilde devam eder.

Sabah Namazının İlk Vaktinde Kılmaya

Devam Etmenin Müstehab Oluşu

Sabah namazını ilk vaktinde kılmak konusunda Ebû Mes'ûd el-Ensari, rivayet ettiği hadiste şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem sabah namazını bazan gecenin alaca karanlığında bazan ortalık aydınlanınca kılardı. Daha sonra ölünceye kadar gecenin alaca karanlığında kıldı. Ortalık aydınlanınca kılmaya bir daha dönmedi." (Hadisi Ebû Dâvûd, Beyhakî rivayet etmiştir. Senedi sahihtir.) Aîşe (r.a.)'dan rivayeten, o şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber sabah namazını elbiselerine bürünerek kılan mü'min kadınlar vardı. Namaz bitince evlerine dönerlerdi ve karanlıktan kimse onları tanıyamazdı." (Hadisi Buhari, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn Mâce rivayet etmiştir.) Râfi' bin Hadîc'in rivayet ettiği hadiste ise şöyle denmiştir: "Sabahı aydınlıkta kılın. Bunun mükâfatı daha büyüktür." Başka bir rivayette; "Sabahı aydınlığa bırakın. Çünkü ecir bakımından bu daha büyüktür." (Bu hadisi Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn Mâce rivayet etmiştir. Tirmizi ve İbn Hibbân sahihlemiştir.) Hadiste geçen "aydınlıktan"lan maksat namazdan çıkmaktır. Yoksa namaza girmek değildir. Yani "sabah namazında kıraati uzun yapın; ta ki her taraf aydınlanınca namazdan çıka-sınız" demektir. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem böyle yapmaktaydı. Sabah namazında altmış ile yüz arası âyet okurdu. Veya, "Fecrin doğuşu kesinleşinceye kadar geciktirin; fecir doğdu zannıyla kılmayın" demektir.

2.5.6. Vaktin İçinde Bir Rek'atı Yetiştirmek

Vakit çıkmadan önce namazdan bir rek'atı kılabilen kimse namaza yetişmiş demektir. Ebû Hureyre'nin rivayet ettiği hadise göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Namazın bir rek'atına yetişip kılabilen kimse namaza yetişmiştir." (Hadisi Buhari, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî, ve İbn Mâce rivayet etmiştir.) Bu hadis bütün namazları içine alır. Buhari'nin rivayetinde ise; "Sizden biriniz güneş batmadan önce ikindi namazının bir secdesine yetişirse namazını tamamlasın. Güneş doğmadan önce sabah namazının bir secdesine yetişen kimse namazını tamamlasın," şeklindedir. Secdeye yetişmekten maksat rek'ate yetiştirmektir. Hadisten anlaşıldığına göre, sabah ve ikindi namazının bir rek'atına güneş doğarken ve batarken yetişen kimsenin namazı tamamlamaması, bu vakitler kerahat vakti ise de caiz olmaz. Her ne kadar kasden bu vakte geciktirmek caiz değil ise de, bir rek'atını vaktin içinde kılanın namazı eda olarak vaki olmuştur.

2.5.7. Uyku ve Unutmak Sebebi İle Namazı Terketmek

Bir kimse uyku ve unutmak sebebiyle namazı terkederse, hatırladığı zaman o namazı kılar. Ebû Katâde'nin rivayet ettiği hadise göre, o şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e uyku sebebiyle namazı terkeden hakkında sorulduğunda şöyle buyurmuştur: "Uyku sebebiyle namazı terketmek kusur sayılmaz. Kusur ancak uyanık iken terketmektir. Sizden biriniz bir namazı unutursa veya uykuda kalırsa hatırladığı zaman onu kılsın." (Nesâî, Tirmizî, hadisin sahih olduğunu söylemiştir.) Enes'den rivayeten, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Kim namazı unutursa hatırladığı zaman kılsın. Unutulan namazın kefareti onu kılmaktır." (Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.) İmran bin Husayn'dan rivayeten o şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile yola çıktık. Gecenin sonu olunca istirahat için konakladık. Bizi güneşin sıcaklığı uyandırdı. Bizden birisi alelacele abdest almak için kalktı. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem oturmalarını emretti. Sonra yola çıktık, güneş yükselinceye kadar yürüdük. Abdest aldık. Bilâl'e emretti. O da ezan okudu. Sonra sabahın farzından önce iki rek'at kıldı. Sonra kamet getirerek hep beraber kıldı. Ashab sordu: "Ya Rasûlallah, yann bu namazı vaktinde tekrar kılmayalım mı?" Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem cevaben şöyle buyurdu: "Rabbimiz size faizi yasaklamadı mı? (Yani tekrar kılmaya gerek yoktur.) Bu namazı sizden kabul eder." (Hadisi Ahmed ve diğerleri rivayet etmiştir.)

2.5.8. Namaz Kılınması Nehyedilen Vakitler

Sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar, güneş doğduktan bir mızrak yükselinceye kadar, güneş tam tepede iken batıya dönünceye kadar, ikinci namazından sonra güneş batıncaya kadar namaz kılmanın nehyi hakkında hadisler gelmiştir. Ebû Saîd'den rivayeten Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: "İkinci namazından sonra güneş batıncaya kadar namaz kılınmaz. Sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar da namaz kılınmaz." (Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir) Amr İbn Abese'den rivayeten, o şöyle demiştir: "Ya Rasûlallah, bana namazdan haber ver" dedim. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Sabah namazını kıl. Sonra güneş doğup yükselinceye kadar kılma. Çünkü güneş şeytanın boynuzları arasında doğar. Tam bu anda kâfirler güneşe taparlar. Sonra gölge bir mızrak oluncaya kadar kıl. Bu zamanda namaz melekler tarafından görülür. Sonra yine kılma çünkü bu zaman cehennem şiddetle yakılır. Gölge döndüğü zaman yine kıl. Çünkü bu namaz ikindiye kılmacaya kadar melekler tarafından görülür. Sonra güneş batıncaya kadar kılma. Çünkü güneş şeytanın boynuzları arasında batır. Ve kâfirler güneşe bu zamanda secde ederler." (Hadisi Ahmed, ve Müslim rivayet etmiştir.) Ukbe bin Amr'dan rivayeten, o şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem üç vakitte namaz kılmaktan ve ölülerimizi gömmekten bizi nehyetti: Güneş tam olarak doğduktan yükselinceye kadar. Güneş tam tepede iken, güneşin ışığı iyice zayıflayıp batıncaya kadar." (Bu hadisi Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce rivayet etmiştir.)

a- Sabah ve İkindiden Sonra Namaz Kılmak Hususunda

Fukaha'nın Görüşü

Cumhur ulemâ, sabah ve ikindi namazından sonra kaza namazı kılmayı caiz görmüşlerdir. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şu hadisini delil olarak gösterirler: "Kim bir namaz unutursa hatırladığı zaman onu kılsın." (Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.) Bu vakitte nafîle namaz kılmayı sahabeden Ali, İbn Mes'ud, Zeyd bin Sabit, Ebu Hureyre, İbn Ömer mekruh saymışlardır. Ömer (r.a.) ise, ikinci namazından sonra sahabenin huzurunda iki rekat namaz kılar, kimse yanlış yaptığını söylemezdi. Halid bin Velid de böyle yapardı. Tabîinden Hasan Basrî, Saîd bin Müseyyeb, mezhep imamlarından Ebû Hanîfe ve Malik bunu mekruh saymışlardır. Şafîî ise, bu iki vakitte tahiyet ul-Mescid ve abdest namazı gibi sebebi olan bir namazı kılmayı caiz görmüş, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ikinci namazından sonra öğlenin sünnetini kılmasını delil saymıştır. Hanbelîler ise, bu iki vakitte sebebi olsa bile nafîle kılmayı haram saymışlar, ancak "tavaf namazı müstesnadır" demişlerdir. Cü-beyr bin Mut'im'in rivayet ettiği hadiste Ncbî aleyhisseiam "Ey Abdi Menâf oğullan! Bu beyti tavaf edenlerden, gece ve gündüz dilediği saatte namaz kılan hiçbir kimseyi engellemeyin," buyurmuştur. (Hadisi Ebu Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce rivayet etmiş, İbn Huzeyme ve Tirmizî sa-hihlemiştir.)

b~ Güneş Doğarken, Batarken ve Tepede İken Namaz Kılmak Hakkında Fukaha'nın Görüşü

Hanefîler, mutlak olarak, bu vakitlerde namaz kılmanın, farz olsun, vacib olsun, nafîle olsun kaza veya eda olsun sahih olmadığı görüşündedirler. Ancak o günün ikindi namazı ile cenaze namazı müstesnadır. (Cenaze namazı bu vakitlerden hangisinde hazır olursa kerahatsiz namazı kılınır.) Bu vakitlerde okunan secde âyeti için secde yapmak da caizdir. Ebû Yusuf cuma günü güneş tepede iken nafîle kılmayı bile caiz gördü. Şafîîler ise bu vakitlerde sebebe dayanmayan nafîle kılmayı mekruh sayar. Mutlak olarak farz namaz, sebebe dayanan nafîle namazı, cuma günü güneş tepede iken kılınan nafîle namaz, Mekke'nin haremünde kılınan nafîle namaz mubahtır, kerahati yoktur. Malikîler ise, güneş doğarken ve batarken nafîle kılmayı bir sebebe dayansa bile haram sayarlar. Yine adak namazlar, tilâve secdesi ve cenaze namazı da haram sayılır. Ancak cenazenin bozulmasından korkulursa namazını kılmak caiz olur. Malikîler, güneş tepede iken farz ve nafîle namaz kılmayı mubah

saydıkları gibi, güneş doğarken ve balarken de farzı ayın olan namazların eda ve kazasını mubah görürler. Bâcî, "Muvatta Şerhi"nde şöyle der: Mebsut'ta İbn Vehb'den nakledildiğine göre: İmam Malik'e güneş tepede iken namaz kûmak hakkında soruldu. O şöyle cevap verdi. "İnsanların cuma günü güneş tepede iken namaz kıldıklarına şahit oldum. Her ne kadar bazı hadisler bunu nehyediyorsa da, Medine toplumunun yaptığı şeyi ben nehyede-mem. Ve nehyeimeyi de sevmem." Hanbelîler ise, bu üç vakitte nafil kılmanın sebebi olsun veya olmasın, ister Mekke'de, ister başka yerde, ister cuma, ister diğer günler olsun niyetinin sahih olmadığı görüşündedirler. Ancak cuma günü tahiyet'ül-mescid müstesnadır. Hanbelîler tahiyet'ül-mescid namazını güneş tepede iken, hutbe esnasında kerahatsız caiz görürler. Onlara bu vakitlerde cenaze namazı kılmak dahi haram olur. Ancak bozulmasından korkulursa o halde kerahatsız caizdir. Bu üç vakitte kaza namazlarını, adak namazlarını, nafil bile olsa tavaf namazını mubah sayarlar.

c- Fecir Doğduktan Sonra ve Sabah Namazından Önce Nafil Kûmak

İbn Ömer'in azatlısı Yesâr'dan rivayeten, o şöyle demiştir. "Fecir doğduktan sonra namaz kılarken İbn Ömer beni gördü ve şöyle dedi: Ra-sûlullah sallallahu aleyhi ve sellem biz bu saatte namaz kılarken yanımıza geldi ve şöyle buyurdu: "Burada olanlar olmayanlara duyursun ki, sabah

aydınlanınca sabah namazının iki rek'atından başka namaz yoktur." (Hadisi Ahmed ve Ebû Dâvûd rivayet etmiştir. Bu hadis her ne kadar zayıf olsa bile birbirini kuvvetlendirecek senetleri vardır.) Bu hadisi, sabah namazının iki rek'at sünnetinden daha fazla nafil kılmanın mekruh olduğuna delil getirebilirsin. Şevkanî'nin ifadesi budur. Hasan, Şafî, İbn Hazm ise, kerahatsız olarak nafil kılmanın caiz olduğu görüşündedirler, İmam Malik, bir özür sebebi ile gece namazını geçirenin ikiden fazla kılabileceğini ifade etti. Abdullah İbn Abbas, Kasım bin Muhammed ve Abdullah İbn Amir bin Rebîa'nın fecirden sonra vitir kıldıklarının kendisine ulaştığını zikretti. Abdullah İbn Mes'ûd şöyle dedi: "Sabah namazı kılınırken ben hiç aldırış etmeden vitir kılarım." Yahya bin Saîd'den rivayeten, o şöyle demiştir: "Ubade bin Samîd, cemaate imam olurdu. Bir gün sabah namazına çıktı. Müezzin sabah ezanını okuyordu. Ubade müezzini susturup vitri kıldı. Sonra onlara sabah namazını kıldırdı." Saîd bin Cübeyr'den rivayete göre: "İbn Abbas uykudan uyanınca hizmetçisine: 'Bak insanlar ne yapıyor?' dedi. O zaman gözleri görmüyordu. Hizmetçi gitti ve: 'insanlar sabah namazından döndü,' dedi. İbn Abbas kalktı vitri kıldı. Sonra sabah namazını kıldı."

Kamet Getirilirken Nafil Kılmak

Namaz için kamet getirilince nafil ile meşgul olmak mekruh olur. Ebû Hureyre'den yapılan rivayete göre, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Namaz için kamet getirildiği zaman farz namazdan başka namaz kılınmaz." Başka bir rivayette: "Ancak başlanan namaz kılma bilir." şeklindedir. (Hadisi Müslim, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce, Ebû Dâvûd ve Ahmed rivayet etmiştir.) Abdullah bin Sercis'den rivayeten, o şöyle demiştir: "Bir adam, Rasûlullah sabah namazında iken mescide girerek mescidin kenarında iki rekat namaz kıldı. Sonra Rasûlullah ile beraber namaza girdi. Rasûlullah selâm verince adama şöyle dedi: "Hangi namazı namaz sayıyorsun? Yalnız kıldığını mı yoksa beraber kıldığımızı mı?" (Hadisi Müslim Ebû Dâvûd ve Nesâî rivayet etmiştir.) Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in adamın bu durumunu kerih görmeyip tekrar kılmasını emretmemesi, namazın her ne kadar mekruh ise de sahih olduğuna delildir. İbn Abbas'dan rivayeten, o şöyle demiştir: "Ben namaz kılarken müezzin kamete başladı. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem beni çekerek: "Sabah namazım dört mü kılıyorsun?" dedi. (Hadisi Beyhakî, Taberânî, Ebû Davud Tayâlisî, Ebû Ya'lâ, Hakim rivayet etmiş, Hakim hadisin Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söylemiştir.) Ebû Musa Eş'arî'den rivayeten: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellera bir adamın müezzin kamet getirirken sabahın iki rek'atını kıldığını gördü. Eliyle omuzuna dokunarak: "Dikkat! Dikkat! Bu namaz şu kametten önce olacaktı" buyurdu." (Hadisi Taberânî rivayet etmiş, Irakî "senedi iyidir" demiştir.)

2.6. EZAN

2.6.1. Ezanın Tanımı

Ezan, hususi lafızlarla namaz vaktinin girdiğini duyurmaktır. Ezan, cemaate çağırma ve islâm esaslarını yaymak içindir. Ezan, ya vacibdir veya mendupdur. Kurtubî ve diğerleri "ezan, lafızları az olmasına rağmen itikad konularını içine almaktadır." der. Çünkü ezan tekbirle başlar. Tekbir ise Allah'ın varlığını ve kemâlini kapsar. Sonra tevhid iki defa söylenerek şirk silinmiş olur. Sonra Muhammed aleyhisselam'ın rasûllüğü ispat edilmekte, daha sonra şehadetle risaletin ispat edilmesi gelmekte, sonunda, hususi bir ibadete çağırma vardır. Öyle bir ibadet ki, o Rasûl'den başkası tarafından bilinemez. Sonra felaha çağırma vardır. Bunda ise ebedî hayata ve âhret hayatına işaret edilmektedir. Nihayet, tekrar tekbir ve tevhide dönülmektedir.

2.6.2. Ezanın Faziletleri

Ezan ve müezzinlerin fazileti hakkında pek çok hadis vardır. Bunlardan bazısını aşağıya alıyoruz:

Ebû Hureyre (r.a.)'den yapılan rivayete göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "insanlar ezandaki ve birinci saftaki fazileti bilselerdi kur'a çekmekten başka bir yol bulamamaları kur'a çekilerdi. Öyle namazına erken gitmekteki sevabı bilselerdi yarış yaparlardı. Yatsı ve sabah namazındaki fazileti bilselerdi sürünerek dahi olsa

namazlara gelirlerdi." buyurmuştur. (Hadisi Buharî ve diğerleri rivayet etmiştir.)

Muaviye (r.a.)'den rivayeten; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Kıyamet günü insanların en uzun boyunlusu (boyulusu) müezzinler-dir." (Hadisi Ahmed, Müslim ve İbn Mâce rivayet etmiştir.)

Berâ' bin Âzib (r.a.)'den rivayeten Nebî aleyhisselam "Allah ve melekleri ilk saftakilere rahmet ederler. Müezzin ise sesinin uzadığı kadar af olunur. Kuru ve yaş olsun, sesini duyan herşey onu tasdik eder. Ezanı sebebiyle namaz kılanların sevabı kadar ona sevap verilir." (İbn Münzîr hadisi Ahmed ve Nesâî'nin iyi bir senetle rivayet ettiklerini söylemiştir.)

Ebû Derdâ (r.a.)'dan rivayetle, o şöyle demiştir: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den şöyle işittim: "Ezan okunmayan, namaz kılınmayan üç şeyi şeytan istilâ eder." (Hadisi Ahmed rivayet etmiştir.)

Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayeten; Rasûlullah aleyhisselam: "İmam cemaatin kefilî, müezzin mutemedidir.

Allahım imamları doğru yola yönelt, müezzinlere mağfîret et." buyurmuştur.

Ukbe bin Âmir (r.a.)'den rivayeten, o şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den şöyle işittim:

"Koyun güden bir çobanın, dağın eteğinde ezan okuyup namaz kılması rabbinin hoşuna gider. Ve şöyle der: "Bu kuluma bakınız, ezan okuyup namaz kılıyor, benden korkuyor. Ben de kulumu affettim ve cennete koydum."

(Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd ve Nesâî rivayet etmiştir.)

2.63. Ezanın Meşru Oluşunun Sebebi

Ezan, hicretin ilk yılında meşru kılındı. Meşru oluşunun sebebini aşağıdaki hadisler açıklamaktadır:

Nafi'den rivayeten: İbn Ömer (r.a.) şöyle diyordu: "Müslümanlar toplanıp namaz vaktini bekliyorlardı. Onları namaza çağıran kimse yoktu. Bir gün bu mevzuda konuştular. Bazıları hristi yani arın çanı gibi çan çalalım dediler. Bazıları ise yahudi boynuzu gibi bir boynuz alalım dediler. Ömer (r.a.) ise, namaza çağıran bir adam gönderseniz ya dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem "Ya Bilâl, kalk, insanları namaza çağır." buyurdu. (Hadisi Buhari ve Ahmed rivayet etmiştir.)

Abdullah bin Zeyd (r.a.), Rasûlullah aleyhisselam'dan rivayeten şöyle demiştir: "Rasûlullah bütün namazlarda insanları çağırmak için çan çalmayı emredince (bir rivayette 'hristiyanlara benzemeyi çirkin görmekte olduğu halde') rüyamda, elinde çan olan bir adam etrafımda dönüyordu. Ben o adama: 'Ey Allah'ın kulu o çanı bana satar mısın?' dedim. O da: 'Çanı ne yapacaksın?' dedi. Ben de: 'insanları namaza çağıracağız,' dedim. Adam: 'Sana bundan daha hayırlı bir şey göstereyim mi?' dedi. Ben de 'evet' dedim. Adam: 'Şöyle dersin,' diyerek ezanı tarif etti: "Allahu ekber, Allahu ekber, Allahu ekber, Allahu ekber, Eşhedü en lâ ilahe illallah, Eş-hedü en lâ ilahe illallah, Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah, Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah, Hayye ale's-salâh, Hayye ale's-salâh, Hayye ale'l-felâh, Hayya ale'l-felâh, Allahu ekber Allahu ekber, Lâ ilahe illallah." Biraz sonra da, 'şöyle dersin,' diyerek kameti tarif etti: "Namaz vakti gelince, Allahu ekber, Allahu ekber, Eşhedü en lâ ilahe illallah, Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah, Hayye ale's-salâh, Hayye ale'lfe-lâh, Kad kâmeti's-salâh, Kad kâmeti's-salâh, Allahu ekber, Allahu ekber, Lâ ilahe illallah." Sabah olunca Rasûlullah'a gelerek gördüğüm rüyayı anlattım. Rasûlullah; 'İnşallah bu rüya hak'tır,' buyurdu. 'Kalk gördüğün rüyayı Bilâl'e öğret, ezan okusun.. Çünkü onun sesi senden daha gürdür. Ben de kalkıp Bilâl'e öğrettim, o da rüyamla ezan okudu. Evinde olan Ömer (r.a.) Bilâl'in sesini işitince ridasını sürüyerek çıkıp geldi. Ve şöyle dedi: 'Seni hak ile gönderen Allah'a yemin olsun ki, senin gördüğün rüyayı ben'de gördüm.' Rasûlullah 'Allah'a hamdolsun,' buyurdu." (Hadisi Ah-med, Ebû Dâvûd, İbn Mâce, İbn Huzeyme ve Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî hadisin hasen sahih olduğunu söylemiştir.)

2.6.4. Ezanın Kelimeleri

Ezanın kelimeleri üç şekilde gelmiştir. Bunları aşağıya alıyoruz:

Birinci Şekil: Birinci tekbiri dörtleyip, kelime-i tevhidden başkasını tercîsiz(*) iki kerre söylemek. Böylece ezanın kelimeleri onbeş olmuş olur. Abdullah bin Zeyd'in geçen hadisi buna delildir.

ikinci Şekil: Tekbiri dörtlemek ve şehadetleri tekrar etmek. Yani müezzin şöyle der: "Eşhedü en lâ ilahe illallah, Eşhedü en lâ ilahe illallah, Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah, Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah."

Bunları önce sesini alçaltarak söyler, sonra da dönüp yükselterek tekrar eder. Ebû Mahzûre'den rivayeten, o; "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ezanı ondokuz kelime olarak Öğretti," demiştir. (Hadisi Buharî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî rivayet etmiştir. Tirmizî hadisin hasen olduğunu söylemiştir.)

Üçüncü şekil: Tekbirleri iki, şehadetleri terci yapmak suretiyle söylemek. Bu durumda ezanın kelimeleri onyedi yapar. Müslim'in Ebû Mahzûre'den yaptığı rivayete göre, "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ezanı bu şekilde öğretti," demiştir: "Allahu ekber, Allahu ekber, Eşhedü en lâ ilahe illallah, Eşhedü en lâ ilahe illallah, Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah, Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah; Sonra dönerek; Eşhedü en lâ ilahe illallah, Eşhedü en lâ ilahe illallah, Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah, Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah, Hayye ale's-salâh, Hayye ale's-salâh, Hayye ale'l-felâh, Hayye ale'l-felâh, Allahu Ekber, Allahu Ekber, Lâ ilahe illallah."

(*) Terci: müezzinin, şahadeteyni (eşhedü en lâ ilahe illallah ile eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah kelimeleri) yavaşçacık ve yalnız kendine duyuracak bir sesle söyledikten sonra yüksek sesle tekrar etmesine denir, (yy. notu.)

;

2.6.5. Ezana Bir Şey Katmak

Müezzin için "tesvib" meşrudur. O da sabah namazında Hayyeale-teyn'den sonra "Es-salatu hayrun min'en-nevm" demektir. Ebû Mahzûre, Rasûlullah sallâilahu aleyhi ve sellem'e: "Ya Rasûlallah, bana ezanın nasıl olacağını öğret" dedi. Rasûlullah sallâilahu aleyhi ve sellem de ona "Eğer sabah namazı ise: "Es-salatu hayrun min'en-nevm, Es-salâtu hayrun min'en-nevm, Allahu ekber, Allahu ekber, Lâ ilahe illallah," dersin," buyurdu. (Hadisi Ahmed ve Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.) Sabahın dışındaki namazlar için ezana bir şey katmak meşru değildir.

2.6.6. Kametin Yapılışı

Kâmcı için de üç şekil varid olmuştur:

Birinci şekil:

Birinci tekbiri dörtleyip, diğer bütün kelimeleri ikişer söylemek. Yalnız son kelime müstesna. Ebû Mahzûre'nin hadisine göre, Rasûlullah sallâilahu aleyhi ve sellem ona kameti onyedî kelime olarak öğretti: "Allahu ekber (dört kerre), Eşhedü en lâ ilahe illallah (iki kerre), Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah (iki kerre), Hayye ale's-salâh (iki kerre), Hayye ale'l-felâh (iki kerre), Kad kâmeti's-salâh (iki kerre), Allahu ekber (iki kerre), Lâ ilahe illallah (bir kerre.)." (Hadisi Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî rivayet etmiş, Tirmizî hadisin sahih olduğunu söylemiştir.)

İkinci Şekil:

İlk ve son tekbirle "Kad kameti's-salah"ı iki yapmak, diğer kelimeleri ise tek yapmak. Bu durumda kametin kelimeleri onbir eder. Şöyle ki; Abdullah bin Zeyd'in geçen hadisinde Rasûlullah sallâilahu aleyhi ve sellem ona: "Kamet getirdiğin zaman şöyle dersin," demektedir: "Allahu ekber, Allahu ekber, Eşhedü en lâ ilahe illallah, Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah, Hayye ale's-salâh, Hayye ale'l-felâh, Kad kâmeti's-salâh, Kad kâmetis salâh, Allahu ekber, Allahu ekber, Lâ ilahe illallah."

Üçüncü şekil:

"Kad kâmeti's-salâh" kelimesini tek söyleyerek daha önce geçen durum gibi okumak. Bu okuyuşta kametin kelimeleri on yapar. İmam Mâlik, bu okuyuş tarzını benimsemiştir. Çünkü o Medine ehli ile amel eder. Ancak İbn Kayyım "Kad kâmeti's-salâh" kelimesinin tek olduğu Nebî (a.s.)'dan asla duyulmamıştır, der. İbn Abdilber ise, herhalde "Kad kâmeti's-salâh" ikidir, demiştir,

2.6.7. Ezan Okunurken Yapılacak Zikirler

Müezzin sesini işiten kimsenin aşağıdaki zikirleri yapması müste-habtır.

1- "Hayye ale's-salâh ve hayye ale'l-felâh" dışında müezzinin söylediğini aynen tekrar eder. Hayye aleteyn'den sonra, "la havle vetâ kuvvete illâ billah" der. Ebû Said-il Hudrî'den rivayeten Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Sizden biriniz ezanı işittiği zaman müezzinin dediği gibi desin." (Hadisi Buhârî, Müslim, Ebu Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce rivayet etmiştir.) Ömer (r.a.)'den rivayeten Nebî aleyhisselam şöyle buyurdu: "Müezzin 'Allahu ekber, Allahu ekber' dediği zaman sizden biriniz de, 'Allahu ekber, Allahu ekber' derse, müezzin 'Eşhedü en la ilahe illallah' deyince, sizden biriniz 'Eşhedü en lâ ilahe illallah' derse, müezzin 'Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah' deyince sizden biriniz de, 'Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah' derse, müezzin 'Hayye ales-salâh' deyince sizden biriniz 'Lâ havle ve la kuvvete illâ bil-lah' derse, müezzin 'Allahu ekber, Allahu ekber' deyince sizden biriniz 'Allahu ekber, Allahu ekber' derse, müezzin 'La ilahe illallah' dediğinde, sizden biriniz kalbinden 'Lâ ilahe illallah' derse cennete girer." (Hadisi Müslim ve Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.)

Bu konuda Nevevî şöyle der:

"Biz şafiiler, Hayye aleler dışında kelimeleri tekrarlamayı, o kelimelerin mânâsına muvafakat ettiği ve razı olduğundan müstehab saymaktayız. Hayye aleler ise, namaza çağrı olduğundan müezzinin başkasının bunu söylemesi uygun değildir. Burada başka zikir uygun görmekteyiz. Ezanı dinleyenlerin 'îa havle ve lâ kuvvete illa billah' gibi başka zikir yapması müstehab olur. Çünkü bu kelimelerde gerçek kudret ve kuvvetin Allah'a ait olduğu söylenmektedir. Buhari ve Müslim'de Ebû Musa el-Eş'arî'den rivayeten Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Lâ havle velâ kuvvete illâ billah, cennet hazinelerinden bir hazinedir." buyurmuştur. Biz şafiilerce ezanı dinleyen herkesin temiz olsun, pis olsun, cünup olsun, hayz olsun, büyük olsun, küçük olsun bu kelimeyi söylemesi müstehabdır. Çünkü bu durumdaki kimse zikir yapabildiğine göre bu kelime de bir zikirdir. Yalnız namaz kılan, helada bulunan ve cima durumunda olan müstesnadır. Heladan çıkınca bunları söyleyebilir. Eğer

Kur'ân okuyorsa, zikir, ders ve benzeri şeyleri yapıyorsa bunları kesip müezzine tâbi olur. Sonra yapacağı şeye dönebilir. Farz ve nafil namazda olsa dahi durum aynıdır."

İmâm Şafî ve Şafîiler'in Bu Konudaki Görüşleri

Ezanı dinleyen, meşgul olduğu şeyi bitirdikten sonra ezanı tekrarlar. "Muğni" isimli kitapta şöyle denmektedir: Camiye girip müezzini dinlemek, müezzin bitirinceye kadar beklemek müstehabdır. Sonra müezzin bitirince dediğini der. Böylece hem ezanı dinleme hem de tekrar etme sc-vabını almış olur. Ezanı tekrar etmeyip namaza başlamasında da bir beis yoktur. Bunu imam Ahmed ifade etmiştir.

2- Ezandan sonra şu dualardan birisi ile Necbî aleyhisselam'a salavat getirilir: Abdullah bin Amr'dan rivayeten, o Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu işittir. "Müezzinin ezanını işittiğiniz zaman onun gibi söyleyin, sonra bana salaval getirin; kim bana salavat getirirse Allah o kimseye rahmet eder. Sonra benim için Allah'dan "vesile" isteyiniz. Vcâlc ancak Allah'ın kullarına lâayk olan cennette bir yerdir. Ve o kulun ben olacağını umuyorum. Kim benim için Allah'dan vesile dilerse şefaati ona gerçekleşecektir." Müslim'in Cabir'den rivayetine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Ezanı işiten kimse:"

"Ey tam olan davetin ve kılınan namazın Rabbi, Muhammed'e vesile ve fazilet ver ve O'nu vadettiğin Makam-ı Mahmud'a eriştir" derse kıyamet günü şefaati ona gerçekleşir." (Hadisi Buhârî rivayet etmiştir.)

2.6.8. Ezandan Sonra Dua Etmek

Ezanla kamet arası duanın kabulünün umulduğu bir vakittir. Onun için bu vakitte duayı çoğaltmak müstehabdır. Enes'den rivayeten Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem "Ezanla kamet arasında dua red olunmaz," buyurmuştur. (Hadisi Ebû Dâvûd, Nesâî ve Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî hadisin hasen sahih olduğunu söylemiş ve şu ilâveyi nakletmiştir: "Ashab, 'ne söyleyelim ya Rasûlallah?' diye sorunca, Rasûlullah cevaben 'Allah'dan dünyada ve âhirette af ve afiyet dileyin' buyurdu.") Abdullah bin Amr'dan rivayeten; "Bir adam Rasûlullah'a şöyle dedi: 'Yâ Rasûlallah, müezzinler bizi davet ediyorlar.' Rasûlullah şöyle buyurdu: "Dedikleri gibi, de. Bitirince de dua et ki sana verilsin." buyurdu." (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.) Sehi bin Saîd'den rivayeten Rasûlullah sal-lallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "iki yerde dua red olunmaz; a- Ezan okunurken, b- insanlar birbirleriyle savaştıklarında." (Hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.) Ümmü Seleme'den rivayeten, o şöyle demiştir: "Rasûlullah akşam namazında şu duayı bana öğretti: "Allahım bu ezan, gecenin gelip, gündüzün gitmesi ve davetçilerinin sesidir. Beni af/eyle."

2.6.9. Kamet Okunurken Zikir

Kameti işiten kimsenin kamet getiren gibi söylemesi müstehabdır. Ancak "kad kâmeti's-salâh" dediği zaman tekrar etmeyip; "Allah namaz kılmayı nasib etsin ve onu devam ettirsin", demesi müstehabdır. Rasûl-lah'm bazı ashabından rivayeten; Bilâl (r.a.) kamete başlayınca "kad kâmeti's-salâh" dediği zaman Rasûlullah salîallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Allah namaz kılmayı nasib etsin ve onu devam ettirsin." Ancak hayyealeateyn'de ise, "lâ havle ve lâ kuvvete illâ billah" diyordu.

2.6.10. Müezzinde Bulunması Gereken Vasıflar

Müezzinde aşağıdaki vasıfların bulunması müstehabdır:

1- Okuduğu ezam Allah için okuması, karşılığında ücret almaması. Osman bin Ebu'l As (r.a.)'dan rivayeten; o şöyle demiştir: "Rasûlullah'a 'beni kavmime imam yap,' dedim. O da 'Sen onların imamısın' dedi ve 'en zayıfların gücüne göre ayarla, bir de ezanına mukabil ücret almayan bir müezzin bul,' buyurdu." (Hadisi Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn Mâce ve Tirmizî rivayet etmiştir. Yalnız Tirmizî'nin rivayetinde; "Rasûlullah'ın bana verdiği son talimat "ezana mukabil ücret almayan bir müezzin bul." şeklindedir. Tirmizî rivayetin sonunda hadisin hasen olduğunu söylemiştir.) Ekseri ilim adamı bu görüşte olup, müezzinin ücret almasını kerih görerek, müezzinin ezanı sevab arzusuyla okumasını müstehab saymışlardır.

2- Müezzinin cünüp olmayıp, abdestli olması. Muhacir bin Kunfuz' (r.a.)'m rivayet ettiği hadise göre, Nebî aleyhisselam, ona şöyle buyurmuştur: "O'nun selâmını almaktan beni engelleyen, temiz olmadan Allah'ın ismini anmak istemeyişimden başka şey değildir." (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce rivayet etmiş. İbn Huzeyme hadisin sahih olduğunu söylemiştir.) Eğer abdestsiz olarak ezan okursa Şafî'ye göre ke-rahalle beraber caizdir. Ahmed, Hanefî ve diğerleri kerahat olmadığı görüşündedirler.

3- Müezzinin ayakta ve kıbleye karşı durması. İbn'ül-Münzir; "Ezanda ayakla durmanın sünnet olduğunda icma vardır. Çünkü bu hal sesin duyulmasına daha müsaittir," demiştir. Yine ezanda kıbleye dönmek sünnettendir. Rasûlullah salîallahu aleyhi ve sellem'in müezzinleri ezan okurlarken kıbleye dönerlerdi. Eğer müezzin kıbleye dönmeyi ihlâl ederse ezan mekruh olmakla birlikte sahihtir.

4- "Hayye alc's-salâh" derken başı boynu ve göğsü ile sağa dönmesi, "Hayye ale'l-felâh" derken de sola dönmesi. Nevcî bu şeklin en doğru şekil olduğunu söylemiştir. Ebû Cuheyf: "Bilal ezan okuyunca ağzını bir o tarafa bir

bu tarafa çevirdiğini takib ediyordum." demiştir. Yani "hayye ale's-salâh" ta sağa, "hayye alc'l-felâh" ta sola, (Hadisi Buhârî, Müslim ve Ahmet rivayet etmiştir.) Müezzinin yürüyerek dönmesi hakkında Beyhakî; "Bu mevzuda sahih bir rivayet yoktur," demiştir. "Muğni" isimli kitabda Ahmed bin Hanbel'den şu nakledilmektedir: "Müezzinler her tarafa duyurmak kasdıyla minarenden başka yerde yürüyerek dönemez."

5- Parmaklarını kulaklarına koyması. Bilâl; "Parmaklarımı kulaklarıma koyarak öyle ezan okudum," demiştir. (Hadisi Ebû Dâvûd, İbn Hib-ban rivayet etmiştir.) Tirmizi; "müezzinin ezan okurken parmaklarını kulaklarına koymasını ilim ehli müstehab görmüştür." demiştir.

6- Sahrada tek başına da olsa okurken sesini yükseltmesi. Abdullah İbn Abdurrahman İbn Ebi Sağsağa, babasından rivayeten, Ebu Said el Hudri'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Senin koyunları ve kırları çok sevdiğini görüyorum. Koyunlarının başında kırlarda bulunduğu zaman ezanı yüksek sesle oku. Çünkü müezzinin sesini işiten cin, insan ve başka şeyler kıyamet günü ona şahitlik ederler." Ebû Sa'îd: "Bunu Rasûlullah'dan işittim," demiştir. (Hadisi Ahmed, Nesâî, İbn Mâce rivayet etmiştir.)

7- Ezanı yavaş okuması, yani her iki kelime arasını biraz durarak ayırması; kamette ise acele etmesi. Ezanın yavaş, kametin acele yapılmasının müstehab olduğuna dair deliller bir kaç yoldan gelmiştir.

8- Kamet esnasında konuşmamak. Ezan esnasında konuşmayı ilim ehlinin bir taife kerih görmüştür. Hasan, Atâ ve Katâde buna ruhsat vermişlerdir. Ebû Dâvûd şöyle demiştir: "Ezan okurken konuşan hakkında Ahmed'e sordum. O da 'olur,' dedi. 'Kamette konuşursa?' diye sorulunca 'hayır,' dedi. Çünkü kameti çabuk yapmak müstehabdır."

2.6.11. Vaktin Başında ve Vakit girmeden Ezan Okumak

Karıştırma olmaması için, birinci ezanla ikinci ezanı ayırmak mümkün oldukça, sabah namazı hariç, diğer namazlar için ezan vakitten önce veya sonra değil vaktin başında okunur. Abdullah bin Amr (r.a.)'den rivayeten Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz Bilâl gece bitmeden ezan okur. Ümmü Meklûm ezan okuyuncaya kadar yiyip içebilirsiniz." (Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.) Sabah ezanını vakitten önce okumaktaki hikmet, Ahmed ve diğerlerinin İbn Mes'ûd'dan rivayet ettikleri hadisin açıkladığı şu sebeptir: Rasûlullah şöyle buyurmuştur: "Sizden birinizi, Bilâl'in ezanı, sahur yemeğinden alkoymasın. Çünkü o uyuyanları uyandırmak, uyananları da yemeğe sevk etmek için ezan okur." Bilâl ezan lafızlarının dışında başka lafızlarla ezan okumazdı. Tabavî ve Nesâî'nin rivayetine göre: "Bilâl'in ezanıyla Ümmü Meklûm'un ezanı arasında, birinin inmesi diğerinin çıkmasından başka zaman yoktu."

2.6.12. Ezanla Kamet Arasında Fasıla Yapmak

Namaz için hazırlık yapılacak ve namaza gelecek kadar bir vakit ezanla kamet arasında fasıla vermek gerekir. Çünkü ezan bundan başka bir şey için meşru olmamıştır. Eğer fasıla bırakılmazsa ezandaki fayda kaybolur. Bu fasılayı sınırlayan hadislerin tamamı zayıftır. Buhârî "Ezan ve kamet arası ne kadardır?" diye bir bab koymuştur. Fakat bunun için bir ölçü lesbit etmemiştir. İbn Battal; "vaktin girişinin kesinleşmesi ve namaz kılanların toplanması dışında ezanla kamet arasında fasıla vermenin bir ölçüsü yoktur" demiştir. Cabir bin Semure (r.a.)'den rivayeten, o şöyle demiştir: "Rasûlullah'ın müezzini ezan okur, sonra ara verir ve kamet getirmezdi. Rasûlullah'm çıktığını görünce kamete başladılar." (Hadisi Müslim, Ahmed, Ebû Dâvûd, Tirmizi rivayet etmişlerdir.)

2.6.13. Ezan Okuyan Kamet Yapar

Ulemanın ittifakıyla müezzinin ve diğerlerinin kamet getirmesi caizdir. Fakat evlâ olan ezan okuyanın kameti yapmasıdır. Şafî şöyle demiştir: "Ezan okuyan kimsenin kamet yapmasını isterim." Tirmizî ise; "Ezan okuyan kamet getirir." Ekseri ilim ehlinin görüşü bu yöndedir.

2.6.14. Namaza Ne Zaman Kalkılır?

İmam Malik "Muvatta" isimli kitabında şöyle der: "Kamet getirilirken cemaatin ayağa kalkması için belli bir vakit duymadım. Benim görüşüme göre kişilerin durumuna göre değişir. Çünkü cemaat içinde hafif ve ağır hareket edenler vardır." İbnü'l-Münzir'in Enes'den rivayet ettiğine göre, Enes (r.a.), müezzin "kad kameti's-salâh" dediği zaman namaza kalkardı.

2.6.15. Ezandan Sonra Camiden Çıkmak

Tekrar gelmek kasdıyla dahî olsa ezan okunduktan sonra özürsüz olarak çıkmak ve müezzinin davetini lerklemek hususunda nehiy varid olmuştur. Ebû Hurayre'den rivayeten; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve selâm bize: "Sizden biriniz camide iken ezan okunduktan sonra namazı kılmadan çıkması" diye emretti. Hadisin isnadının sahih olduğunu söylemiştir. Ebû Şa'sa'nın babasından, onun da Ebû Hureyre'den rivayet ettiğine göre, o şöyle

demiştir: "Bir adam, müezzin ezan okuduktan sonra camiden çıktı. Ebû Hurcyre o adam için; "Bu adam Ebû'l-Kasım'a âsî olmuştur." dedi. (Hadisi Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî, Tirmizî, Ibn Mâce rivayet etmişlerdir.) Muâz cl-Cühenî (na.)'nin rivayet ettiği hadise göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Namaza çağıranın felaha çağırın davetini işittiği halde, ona icabet etmeyen kimsenin bu hareketi zulümdür, küfürdür ve nifaktır." (Hadisi Ahmed ve Taberanî rivayet etmiştir.) Tirmizî şöyle demiştir: "Rasûlullah'm ashabının pek çoğundan rivayet edildiğine göre 'Ezanı işitip icabet etmeyen namazı yoktur, demişlerdir.'" Bazı alimler bu mevzuda daha da ağır ve şiddetli davranarak, "Özürsüz cemaati terketmeye hiçbir kimse için izin yoktur," demişlerdir.

2.6.16. Geçmiş Namazlar İçin Ezan ve Kamet

Uyku veya unutmak sebebiyle namazı geçiren kimsenin kılmak istediği zaman, ezan okuyup kamet getirmesi meşrudur. Ebû Davud'un rivayet ettiği olaya göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ve ashabı uyuyakaldılar. Güneş doğuncaya kadar uyanamadılar. Sonra uyanınca Bilâl'e ezan okuması için emretti, kâmet getirip namazlarını kıldılar. Eğer geçirilen namazların sayıları çoğalırsa her namaz için kâmet getirmek ve başta bir ezan okumak müstehabdır. Esrem şöyle demiştir: "Namazını kaza eden bir adamın, ezanı nasıl yapacağının Ebû Abdullah'a sorulduğunu işittim. Ebû Abdullah; Huşeym'in Ebû Zübeyr'den, onun da Nafî bin Cü-beyr'den, onun da babası Abdullah'dan rivayet ettiği hadisi zikrederek:

"Hendek savaşında müşrikler Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i dört vakit namazdan alıkoydular. Hatta gecenin bir kısmı geçince Nebî aley-hisselam Bilâl'e (r.a.) ezan ve kamet okumasını emretti. Ezan ve kamet okuyarak öğleyi kıldılar. Sonra tekrar Bilâl'e emrederek kamet getirdi. Akşamı kıldılar. Sonra tekrar emrederek kamet getirdi yatıyı kıldılar."

2.6.17. Kadınların Ezan ve Kameti

Ibn Ömer (r.a.) demiştir ki: "Kadınlara ezan ve kamet yoktur." (Beyhakî hadisi sağlam bir senetle rivayet etmiştir.) Enes, Hasan, Ibn Şîrîn, Nehâî, Schavî, Mâlik, Ebû Sevr ve taraftarları bu görüşü benimsemişlerdir. Şafîî ile İshak ise, "kadınların ezan ve kamet getirmesinde bir beis yoktur," demişlerdir. Ahmed'den yapılan rivayete göre, ezan ve kâmet getirmelerinde bir beis olmayıp, yapmasalar da caizdir. Aişe'den rivayete göre; Aişe (r.a.): "Kadınlar hem ezan okur, hem kâmet getirir; hem de kadınlara imam olur, ortalarında dururdu." demiştir. (Hadisi Beyhakî rivayet etmiştir.)

2.6.18. Namaz Kılındıktan Sonra Camiye Girmek

"Mûğnî" kitabının sahibi şöyle der: "Bir kimse namaz kılınmış mescide girdiğinde dilerse ezan ve kâmet okur." Ahmed, Esrem'in ve Said bin Mansur'un Enes'den rivayet ettiği hadisi buna delil getirmiştir: "Enes (r.a.) namaz kılınmış mescide girerek birisine ezan ve kâmet okumasını emretti ve onlara cemaatle namaz kıldırıldı." Dilerse ezan ve kâmetle de kılabilir. Urve şöyle demiştir: "İnsanların ezan ve kâmet okuyarak namaz kıldıkları mescide namaz kılmaya gittiğin zaman onların ezan ve kametleri sonra gelenlere kifâyet eder." Hasan, Şafîî ve Nchaî bu görüştedir. Hasan: "Sadece kâmet okumaları bana daha iyi geliyor," demiştir. Eğer ezan okuyacaklarsa, aşikâre okumayıp gizli okumaları müstehabdır. Çünkü vakitsiz ezan insanları yanıltabilir.

2.6.19. Kametle Namaz Arasında Fasıla Vermek

Kametle namaz arasını konuşarak veya başka şeylerle ayırmak caizdir. Fasıla uzun olsa da kâmet iade edilmez. Enes bin Mâlik'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Namaza başlanacağı sırada Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem mescidin kenarında duran bir adamla gizli konuşmaya başladı. Cemaati uyku tutana kadar namaza başlamadı." (Hadisi Buharî rivayet etmiştir.) Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bir gün cünüp olduğunu hatırlayarak evine döndü ve yıkandıktan sonra tekrar mescide dönerek ashabına kâmetle namaz kıldırıldı.

2.6.20. Daimî Müezzinden Başkasının Ezan Okuması

Daimî müezzinin izni olmadan başkasının ezan okuması caiz değildir. Ancak geç kalırsa ezan vaktinin geçmesinden korkulduğu için başkaları ezan okuyabilir.

2.6.21. Ezanda Olmayan Şeyi Ezana Eklemek

Ezan bir ibadettir. İbadetçüde aslolan nakle uymaktır. Dinimize bir şey eklememiz veya eksiltmemiz caiz değildir. Sahih hadiste geçtiği üzere; "Dinde olmayan bir şeyi dine sokan kişinin bu yaptığı merduddur, bâtıldır." Biz burada meşru olmadığı halde çok kimselerin yapmaya çalıştığı şeylere işaret ediyoruz, Hattâ bunlar dinde

olmadığı halde bazıları bunları dindenmiş gibi zannediyor.

1- Müezzin'in ezan ve kâmet sırasında "Eşhedü enne seyyidenâ Mu-hammeden Rasûlullah" demesi. Hafız İbn Hacer "Klime-i şehadet gibi Rasûlullah'dan gelen kelimelere bir şey ilâve etmek caiz değildir. Ancak diğer dualarda ilave caizdir." demiştir.

2- Şeyh İsmail Aclûnî "Keşf-ül Hafâ" isimli kitabında şöyle demektedir: "Eşhedü enne Muhammedn Rasûlullah" dediğini duyunca, şehadet parmaklarının uçlarını öptükten sonra, iç kısmıyla gözlerini mesh eder ve 'eşhedü enne muhammeden abdühâ ve rasûlühû' sözüyle islâm'ı din, Muhammed'i Rasûl olarak kabul ettim,' derim." Deylemî Ebû Bekir'den şöyle rivayet etmiştir: "Ebû Bekir, müezzinin 'Eşhedü enne Muhammedn Rasûlullah' sözünü işitince şahadet parmaklarının uçlarının iç kısmını öperek gözlerini mesh etti. Rasûlullah da; "Kim dostum Ebu Bekr'in yaptığını yaparsa şefaati ona helâl olur" dedi. Hafız Schavî, "Mekâsıt" isimli kitapla demiştir ki: "Bu haber sahih değildir." Yine Yemenli mutasavvıf Ebû'l-Abbâs'ın "Mu'cibet'ür-Rahme" adlı kitabında rivayet ettiği, senesinde kopukluk ve bilinmemiş kişilerin bulunduğu haberde güya Hızır (a.s.) şöyle demiştir: "Kim müezzinin 'eşhedü enne Muhammedn Rasûlullah' dediğini işitir de, 'Merhaba, ey sevdiğim gözümün nuru Abdullah oğlu Muhammed' der, sonra şehadet parmağını öpüp gözüne sürerse ebediyen körlük ve göz ağrısı görmez." Hafız Schavî, başka nakiller de verdikten sonra, bunların hiçbir merfû olarak sahih değildir" demiştir.

3- Ezanda teğannî ve harf, hareke, uzatma ilâve etmek suretiyle hata yapmak mekruhtur. Eğer bu okuyuş mânâyı değiştirmeye veya yanlışları örtbas etmeye götürürse o zaman haram olur. Yahya Bukaîden rivayeten: "İbn Ömer'in bir adama şöyle dediğini gördüm: 'Allah için sana buğz ediyorum.' Sonra arkadaşlarına dönerek: 'Bu adam ezan okurken teganni yapıyor. Ezan karşılığında ücret alıyor,' dedi."

4- Fecirden sonra teşbih: Hanbelî kitaplarından "İkna ve Şerhi"nde şöyle geçmektedir: "Fecirden önce, ezandan başka teşbih, namaz, duâ için sesi yükseltmek ve ezanlarda buna benzer bir şey söylemek caiz değildir. Bunlar sünnet değildir. Hiçbir alim müstehab olduğunu bile söylememiştir. Bilâkis mekruh olan bid'atlardandır. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in zamanında ve ashabının zamanında böyle birşey yoktu. O zamanda böyle birşey olmadığından, 'yapın' veya 'yapmayın' diye birşey de söylenmemiştir. Rızkı bunlara bağlamak da yanlıştır. Çünkü bid'ailerden yardım istenmez, onları yapmak da gerekmez." Abdurrahman İbn Cevzi'ye ait "Telbîs'ül-lblis" isimli kitabda şöyle denmektedir: "Gecenin büyük bir kısmında minareye çıkıp vaaz eden, zikir yapan ve yüksek sesle Kur'an'dan sûre okuyarak, insanları uykularından alıkoyan ve teheccüd kılanların okumalarını karıştıranları gördüm." Hafız "Fetih" adlı kitabında: "Sabah ve cuma namazından önce icad ettikleri teşbih ve salavat gibi şeyler ne lügaten, ne de şer'an ezandandır."

5- Ezandan sonra Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e açıktan salavat getirmek meşru değildir. Bilâkis bid'at ve mekruhtur. İbn Hacer'ül-Haytemî "Fetâ ve'l-Kübrâ" isimli kitabında şöyle der: "Ezandan sonra müezzinlerin yaptığı şekil üzere Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e salavat getirmek bizim hocalarımız ve diğerlerine sorulmuştur. Onlar ise, 'salavatın aslı sünnet olup bu yerde yapılması bid'attır' diye fetva verdiler." Mısır Müftüsü Şeyh Muhammed Abduh'a ezandan sonra salavat getirmek hakkında sorulduğunda şöyle cevap verdi: "Haniye kitabında geçtiğine göre farz namazların dışında ezan yoktur ve ezanın kelimeleri on-beştir; son kelimesi ise, 'İlâ ilâhe illâllah'dır. Ezandan önce ve sonra okunan şeyler sonradan uydurma bid'atlerdir. Bunlar makam yapmak için uydurulmuştur, başka şey için değil. Bu şekilde name yapmanın caiz olduğunu kimse söylememiştir. Bu gibi şeylerin iyi bid'at olduğunu söyleyen kimsenin sözüne itibar yoktur. Çünkü ibadetlerde bu şekilde yapılan bid'atler kötüdür. "Bu nâme için değildir" diyen kimse yalan söylemiş olur."

2.7. NAMAZIN ŞARTLARI

Namazdan önce bulunması gereken, namaz kılanın terkettiği takdirde namazını iptal eden şartlar aşağıda sıralanmıştır:

2.7.1. Vaktin Girdiğini Bilmek

1 Bu hususta kuvvetli tahmin kifayet eder. Kim kesin ve kuvvetli tahminle vaktin girdiğini bilirse namazı kılabilir. Bu bilme, ister güvenilir bir kişinin haber vermesi veya güvenilir müezzinin ezan okumasıyla, ister kendi şahsi gayretiyle veya herhangi bir sebeple meydana gelsin, aynıdır.

2.7.2. Büyük ve Küçük Abdest Bozduktan Sonra Temizlik

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: "Ey iman edenler, namaza kalkmayı dilediğinizde yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi yıkayın. Başlarınızı mesh edin, topuklara kadar ayaklarınızı (yıkayın). Cünüp iseniz iyice yıkayıp temizlenin (boy abdesti alın)." (2) (İbn Ömer (r.a.)'in rivayet ettiği hadise göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Allah Teâlâ laharetsiz (abdestsiz) namazı kabul etmez ve ganimet malından çalınmış sadakayı kabul etmez." (Hadisi Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce rivayet etmiştir.)

2.73. Bedeni, Elbiseyi ve Namaz Kılacağı

Yeri Görülen Pisliliklerden Temizlemek

Kişi, gücü yettiği kadar bu temizliği yapar, giderilmesinde aciz kalırsa pislikle beraber kılar. Namazı iade etmez. Beden temizliğine gelince, Enes (r.a.)'in rivayet ettiği hadisle Rasûlullah salıallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmaktadır: "Sidikten sakınınız. Kabir azabının çoğu sidiktendir." (Hadisi Dârcutnî rivayet etmiş hasen olduğunu söylemiştir.) Ali (r.a.)'den rivayeten; o şöyle demiştir: "Ben çok mezisi olan bir adamdım. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in kızının bende oluşu sebebiyle bir adama emrettim. Rasûlullah'a mezi gelen adamın durumunu sordu. Nebi aleyhisselam: "Abdest al ve zekerini yıka" dedi." (Hadisi Buhari ve diğerleri rivayet etmiştir.) Yine bu konuda Buhari'nin Aişe (r.a.)'den rivayet etmiş olduğu hadiste Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem hastalık kanı gelen bir kadına dedi ki: "Kanı yıka ve namaz kıl." Elbiseyi temizlemek hakkında şu âyeti kerime vardır: "Ve elbiseni temiz tut." (3) Cabir bin Se-_____

(3) Muddessır: 4.

mure'den rivayeten, o demiştir ki: "Bir adamın Rasûlullah'a şöyle sorduğunu işinim: 'Karımın bana verdiği elbiseyle namaz kılabilir miyim?' Ra-sûlullah sallallahu aleyhi ve sellem 'Evet. Ancak elbisede birşey görürsen onu yıkarsın," buyurdu." (Hadisi Ahmed, Ibn Mâce ravileri sika olan bir senetle rivayet etmiştir.) Muaviye'den rivayeten, o demiştir ki: "Ümmü Habibe'ye, 'Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem cima ederken giydiği elbiseyle mi namaz kıları?' diye sordum. Ümmü Habibe: 'Evet. Elbisede pislik olmazsa kıları' diye cevap verdi." (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd, Nesâî, Tirmizî rivayet etmiştir.) Ebû Saîd'den rivayeten: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem namaz kılarken ayakkabılarını çıkarınca cemaat de ayakkabılarını çıkardılar. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem dönünce; niçin çıkardınız?" diye sordu. Onlar: 'Senin çıkardığını görünce biz de çıkardık,' dediler. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Cebrail bana gelerek ayakkabılarda pisiik olduğunu haber verdi. Sizden biriniz mescide geldiğinde ayakkabılarını çevirip altlarına baksın; eğer pislik görürse yere sürüp temizlesin, sonra onlar ayağında iken kılsın; (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd, Hakim, Ibn Hibban, Ibn Huzeyme rivayet etmiş, İbn Huzeyme hadisin sahih olduğunu söylemiştir.)

Bu hadisten anlaşıldığına göre, namaz kılan kişi, bilmeyerek veya unutarak kendisine bulaşmış bir pislikle namaza başlarsa, namaz esnasında farkına vardığı takdirde, pisiği giderip sonra namaza devam etmesi, kalan kısmı tamamlaması gerekir. Namazı iade etmesi gerekmez. Namaz kılacağı yerin temiz olmasına gelince: Ebû Hureyre'den rivayet edilen hadiste şöyle denmiştir: "Bir ara biri kalkıp mescide işedi. Cemaat onu dövmeye kalkıştı. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Onu bırakın, sidiğin üzerine bir kova su serpin. Ben, ancak kolaylaştırıcı olarak gönderildim, kesinlikle zorlaştırıcı olarak değil." buyurdu." (Hadisi Buharî, Tirmizî, Nesâî, Ebu Dâvûd, Ibn Mâce rivayet etmiştir.) Şevkanî, elbiseyi temizlemenin şart olduğunu söyleyenlerin delillerini tartıştıktan sonra şöyle demiştir: "Sana sunduğumuz deliller ve delillerdeki hükümler iyice anlaşılırsa, bilmelisin ki, elbiseyi temizlemenin vacib olduğunu söyleyenler hatalı değildir. Kim elbisesinde necaset olduğu halde kılarca bir vacibi ter-ketmiş sayılır. Ancak namazın sıhhatinin şartını terketmiş gibi namazının bozulduğunu söylemek ise doğru değildir." "Ravzat'ün-Neddiye" isimli kitapta yer aldığı üzere, cumhur ulema Üç şeyi temizlemenin vacib olduğu görüşündedirler: Beden, elbise ve kılacak yer. Ekserisi, "bunlar namazın sıhhati için şarttır" dediler. Diğerleri "sünnettir" dediler. Gerçek olan vacib olmasıdır. Bir kimse kasden pis elbise ile kılarca vacibi ihlâl etmiş olur. Fakat namazı sahihtir.

2.7.1. Avret Yerlerini Örtmek

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: "Ey ademoğlu, her mescide giderken süslü elbisenizi giyin." {A} Buradaki zinetten maksat avret mahallini örten şey demektir. Mescidden maksat ise namaz demektir. Yani her namaz kıldığınızda avret yerlerinizi örtünüz. Seleme bin Ekva'dan rivayeten, o demiştir ki: "Rasûlüh'a 'gömlekle namaz kılayım mı?' diye sordum. O da 'Evet. Diken ile de olsa düğümleyim' buyurdu." (Hadisi Buharî, Tarih'in-de, ve diğerleri rivayet etmiştir.)

2.7.1.1. Erkeklerin Avret Yerlerinin Sının

Namaz esnasında erkeklerin örtmesi gereken yerler ön ve arka iaraf-dır. Bunların dışında oyluk, göbek ve dizlerde deliller değişikliği için, görüşler de değişikdir. Kimi 'bunlar avrettir,' demiştir. Kimisi de 'değildir,' demiştir.

a- Bunların avret olmadığını söyleyenlerin delili:

Oyluk, göbek ve dizlerin avret olmadığını söyleyenler şu hadisleri delil getirmişlerdir.

Aişe (r.a.)'den rivayeten: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem oylukları açık olarak oturmaktaydı. Ebu Bekir (r.a.) yanma girmek için izin isteyince, Rasûlullah bu haliyle ona izin verdi. Sonra Ömer (r.a.) izin istedi. Ona da

bu haliyle izin verdi. Sonra Osman (r.a.) izin istedi. Elbisesini üzerine örterek Osman'ın girmesine izin verdi. Bunun üzerine Rasûlullah'a: 'Ebûbekir ve Ömer yanına girmek için izin isteyince onlara bu halinle izin verdin. Osman izin isteyince elbiseni üzerine niye örttün?' diye sordum. Rasûlullah 'Ya Aîşe, Allah'ın ve meleklerinin haya ettiği bir kimseden haya etmeyeyim mi?' buyurdu." (Hadisi Buharî taliken ve Ahmed rivayet etmiştir.) Encs'den rivayeten: "Hayber günü Rasûlullah'ın elbisesi oyluklarından açıldı. Oyluklarının beyazını görür gibiyim," demiştir. (Hadisi Buharî ve Ahmed rivayet etmiştir.) İbn Hazm şöyle demiştir: "Oyluğun avret olmadığı sahih delile dayanmaktadır. Eğer avret olsaydı, insanlar arasından temiz ve masum olan Rasûlullah'ın, Nebilik devrinde oyluğunu açmasına Allah izin vermez, Encs ve diğerleri de onu görmezdi. Çünkü Allah O'nu nebîlikten önce ve küçüklük devrinde bile avretini açmaktan korumuştur." Buharî ve Müslim'de Câbîr'den rivayeten şöyle denmektedir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, üzerinde elbisesi olduğu halde Kabe'ye

(4) A'raf:31.

taş taşıyordu. Amcası Abbas (r.a.) O'na: 'Ey kardeşimin oğlu, elbiseni çözüp taşlara siper olarak omuzuna koysana,' dedi." Cabir diyor ki: "O da elbisesini çözüp omuzuna koyunca bayılarak yere düşüverdi. O günden sonra Rasûlullah çıplak olarak görünmemiştir."

Ebû'l-Âliye Berâ'dan rivayet ettiğine göre, o şöyle demiştir: "Abdullah bin Sâmî oyluğuma vurarak şöyle dedi: 'Benim sana vurduğum gibi benim oyluğuma vuran Ebu Zer'e sordum. Dedi ki: 'Senin bana sorduğun gibi Rasûlullah'a sordum. Senin oyluğuna vurduğum gibi oyluğuma vurdu ve "Namazı vaktinde kıl" buyurdu." (Hadisin devamını zikretti.)

İbn Hazm şöyle demiştir: "Eğer oyluk avret olsaydı, Rasûlullah Ebû Zer'in oyluğuna mübarek eliyle dokunmazdı. Ebû Zer'e göre oyluk avret olsaydı, Abdullah bin Samit'in oyluğunu tutmazdı. Abdullah bin Sâmî ve Ebu'l-Aliye de aynı şekilde yapmazlardı. Bir müslüman için, elbise üzerinden dahi olsa kişinin önüne ve arkasına vurması helâl olmaz. Yine elbise üzerinden yabancı kadına dokunmak da asla helâl değildir." Bundan sonra İbn Hazm, Cübcyr bin Huveyrî'yi zikrederek, onun Ebubekir'in açık olan oyluğuna baktığını söylemiştir. Enes bin Malik, Kus bin Şemmas'a geldiği zaman onun oylukları açıldı.

b- Oyluğun avret olduğunu söyleyenlerin delilleri:

Oyluğun avret olduğunu söyleyenler şu iki hadisi delil getirmişlerdir.

Muhammed bin Cahş'dan rivayeten, o demiştir ki: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Ma'mer'in yanına gittiğinde oylukları açık idi. O'na: 'Ya Ma'mer oyluklarını ört. Çünkü onlar avrettir,' buyurdu." (Hadisi Ahmed ve Hakim rivayet etmiştir. Buhari de Tarih'inde rivayet etmiş, Sa-hih'inde ise taliken zikretmiştir.)

Cürhüd'den rivayeten, o demiştir ki: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Üzerimde hırka olduğu halde yanıma geldiğinde oyluklarım açıldı ve bana: 'Oyluklarınızı kapat. Çünkü oyluk avrettir,' buyurdu." (Hadisi Malik, Ahmed, Ebu Dâvûd ve Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî hadisi hasen saymıştır. Buhari Sahih'inde hadisi lâliken rivayet etmiştir.)

İşte her iki görüş sahiplerinin delilleri bunlardır. Her ne kadar, iyi ve gerekli olan, namaz kılanın mümkün olduğu kadar göbekle diz kapağı arasını örtmesi ise de bu iki görüşten birisini tercih etmek de mümkündür. Buhari, Enes hadisinin en iyi senetli, Cürhüd hadisinin daha uygun, daha önce geçen Enes'in Hayber hadisinin senet bakımından en sahih olduğunu söylemiştir.

2.7.4.2. Kadınların Avret Yerinin Sınırı

Kadınların bütün vücudu, örtülmesi gereken avret mahallidir. Ancak yüz ve avuçlar bundan müstesnadır. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: "Kadınlar kendiliğinden görülen yüz ve eller gibi kısımları hariç süslerini açmasınlar." (5) Yani yüz ve eller hariç süs yerlerini gösteremezler. Bu görüş, İbn Abbas, İbn Ömer ve Aîşe (r.a.) den sahih olarak rivayet edilmiştir. Yine Aîşe (r.a.)'den rivayeten Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Allah Teâlâ, akil baliğ hiçbir kadının başörtü-süz namazını kabul etmez." (Bu hadisi Buhari, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, İbn Mâce rivayet etmiştir. İbn Huzcyme ve Hakim hadisin sahih olduğunu söylemiş, Tirmizî ise 'hadis hasendir,' demiştir.) Ümmü ScSe-me'den rivayeten: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e 'Kadın elbise-siz, gömlek ve başörtü ile namaz kılabilir mi?1, diye sordum. Cevaben, 'Gömlek ayaklarının üzerine kadar uzanır da örterse kılabilir' buyurdular." (Hadisi Ebu Dâvûd rivayet etmiş, hadis imamları mevkuf olduğunu sahih-lemişlerdir.) Aîşe (r.a.)'den rivayeten; kendisine "kadın kaç elbise giyerek namaz kılabilir?" diye soran kimseye, Aîşe (r.a.): "Ali b. Ebî Talib'e sor sonra dön bana haber ver," dedi. Adam Ali'ye giderek aynı soruyu sordu. Ali (r.a.) cevaben, "başörtü ve uzun gömlekle kıl" dedi. Adam Aîşe'ye dönerek ona durumu haber verince Aîşe (r.a.) "Ah doğru söyledi" dedi.

a- Vacip ve Müstehab Olan Elbise

Elbisenin vacip olanı avret mahallini örtenidir. Eğer örtü avret mahallini belli edecek şekilde dar olur veya cildin rengini uzaktan bakıldığı zaman beyaz mı, kırmızı mı diye gösterecek şekilde ince olursa o elbise ile namaz caiz olmaz. Seleme b. Ekva' (r.a.)'m hadisinde geçtiği gibi tek elbise ile namaz kılmak caizdir. Ebû Hureyre'den

rivayeten: "Tek elbise ile namaz kılmak hakkında Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e soruldu. O da cevaben: "Herbirinizin ikişer elbisesi var mı ki?" buyurdu." (Hadisi Müslim, Mâlik ve diğerleri rivayet etmiştir.) İki ve daha çok elbise ile kılmak ve mümkün olduğu kadar süslü, güzel elbise ile kılmak müstehap olur. İbn Ömer, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem efendimizden rivayeten şöyle buyurmuştur: "Sizden biriniz namaz kıldığınız zaman iki elbise giysin. Çünkü Allah Teâlâ süslenilmeye en lâyıktır. Eğer iki elbise bulamazsa tek elbise ile kılsın. Yahudilerin yaptığı gibi bütün vücuduyla elbisesine bürünmesin." Taberanî ve Beyhakî'nin rivayetine göre Abdürrez-

(5) Nün 31.

zak şöyle rivayet etti: "Übey b. Ka'b ile Abdullah b. Mes'ud elbise mevzuunda ihtilaf ettiler. Übey 'bir elbise ile namaz kılmak mekruh değildir,' dedi. Abdullah b. Mes'ud ise 'elbise az olduğu zaman böyle oluyordu,' dedi. Ömer (r.a.) minberde iken, "Übey'in sözü doğrudur, tbn Mes'ud da kusur etmemiştir. Allah size genişlik verdiği zaman siz de genişletin," dedi. Bunun üzerine bir adam elbisesini üzerine attı. Birisi de elbise (izar) ve aba (rida) ile namaz kıldı. Cemaatten kimileri etek ve gömlek, etek ve kaftan, pantolon ve kaftan, pantolon ve gömlek, don ve kaftan, don ve gömlekle namaz kıldılar. Ravî sonuncuda "don ve kaftanla" dediğini zannediyorum, demiştir. Bu ifade Buharî'de sebep zikredilmeden geçmekte-dir. (*) Büreyde'den rivayeten: o demiştir ki, Rasûlullah "Vücuda kemerle bağlanmayan bir örtüyle namazkılmakla nehy elti ve yine üzerine kaftan olmadan donla namaz kılmaktan nehyetti." (Hadisi Ebû Dâvûd, Beyhâkî rivayet etmiştir.) Hasan b. Ali'den rivayeten: "Rasûlullah namaza kalktığı zaman elbisesinin en iyisini giyerdi. 'Niçin böyle yapıyorsun?1 diye sorulunca, "Allah güzeldir, güzeli sever. Ben de Rabbime güzel görünmek istiyorum," der, (Namaza girdiğiniz zaman süsünüzü takının) ayetini okurdu."

b- Baş Açık Namaz Kılmak

İbn Asâkir'in İbn Abbas'tan rivayet ettiğine göre: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem çok kerre sangını çıkarır, önüne suture olarak koyardı." Hanefî'lere göre baş açık olarak namaz kılmakta bir beis yoktur, ancak huşu için olursa baş açık kılmak müstehap olur. Namazda başı örtmenin fazileti hakkında bir delil yoktur.

2.7.5. Kibleye Dönmek

Alimlerin ittifakıyla namaz kılanın, namazda Ka'be'ye dönmesi farzdır. Allah Teâlâ'nın "Şimdi yüzünü Mescidi Haram tarafına çevir. Ey mü'minler, siz de her nerede olursanız, yüzünüzü namazlarda o mescid tarafına çevirin."(6) ayeti kerimesi bunu göstermektedir. Bera'dan riva-

(*) İzar; Belden aşağı giyilen elbise (Etek).

Rida; Omuza alınan elbise (Kaftan).

kamus; İçten giyilen elbise (Gömlek).

Aba; Elbisenin üstüne örtünen (Kaftan).

Sırva; İzann altına giyilen elbise (Şalvar).

Tubba; Güreşçi donu, küçük don. (6) Bakara: 144.

yeten, o demiştir ki: "Nebi aleyhisselam ile beraber onaltı veya onyediy ay Kudüs'e doğru namaz kıldık, sonra Ka'be'ye döndürüldük." (Hadisi Müslim rivayet etmiştir.)

2.7.5.1. Ka'be'yi Gören veya Görmeyenin Hükümü

Ka'be'yi görenin bizzat Ka'be'ye dönmesi gerekir. Ka'be'yi görmeyen ise, Ka'be'nin olduğu tarafa döner. Çünkü gücü ancak buna yeter. Allah Teâlâ hiçbir kimseye güç ıctiremiyacağı bir şey teklif etmemiştir. Ebû Hurayre'den rivayeten Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Doğu ile batı arası kıbte'dir," buyurdu. (Hadisi İbn Mâcc, Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî hadisin hasen-sahih olduğunu söylemiştir.) Buharî bu hükmün Medine ve Medine gibi olan Şam, Arap yarımadası ve İrak için geçerli olduğunu söylemiştir. Mısırlıların kiblesi ise doğu ile güney arasındır. Yemenlilere gelince; doğu namaz kılanın sağında, balı solunda kalır. Hintlilerin ise doğu, namaz kılanın arkasında, batı ise önünde kalır. Diğer ülkeler bunun gibi hesap edilir.

2.7.5.2. Kible Ne İle Bilinir?

Her ülkeye ait kiblenin bilinmesi için deliller vardır. Müslümanların mescidlerde yaptıkları mihraplar, bu delillerdendir. Pusula da bunun gibidir.

2.7.5.3. Kibleyi Bilmeyenin Hükümü

Bulut veya karanlık sebebi ile kible bilinmezse, bilen bir kimseye sormak gerekir. Soracak kimse bulunmazsa

araştırılır ve araştırılır karar verilen tarafa namaz kılınır. Namazdan sonra hata yapıldığı anlaşılrsa bile, namaz sahih olup iadesi gerekmez. Eğer namaz içinde kişi hatasını anlar -sa namazını kesmeden kıbleye döner. İbn Ömer'den rivayeten; o şöyle demiştir. "İnsanlar sabah namazını Küba mescidinde kılarken onlara birisi gelerek şöyle dedi. 'Muhakkak Allah Tealâ Kur'ân'ı Muhammed (aleyhis-selam)'a indirdi ve O'na Ka'be'ye dönmesini emretti. Siz de Ka'be'ye dönün." Namaz kılanların yönleri Şam'a doğruydu, hemen Ka'be'ye döndüler." (Bu hadisi Buhari ve Müslim rivayet etmiştir.) Araştırdıktan sonra bir yöne yönelip namaz kılan kişi başka bir namaz kılacağına yeniden araştırmalıdır. Eğer kanaati değişmiş ise, yeni içtihadına göre bulduğu yöne doğru namaz kılar, önce kıldığını iade etmez.

2.7.5.4. Kıbleye Dönmenin Gerekmediği Haller

Kıbleye dönmek farzdır. Ancak şu hallerde farz düşer:

- a-. Bineklinin nafile namazında kıbleye dönmesi gerekmez: Binekli-nin, binek üzerinde nafile kılması caiz olup rüku' ve secdeleri imâ ile yapar, secdesi rüku'undan daha aşağı olur. Kıblesi ise, bineğinin döndüğü taraftır. Amir b. Rcbî'a'dan rivayeten: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in bineği üzerinde, bineğin döndüğü tarafa namaz kıldığını gördüm," demiştir. (Hadisi Buhari, Müslim rivayet etmiş, Buhari "imâ ile kılar" ibaresini eklemiş, Tirmizi ise "Rasûlullah farz namazlarda böyle yapmazdı" ilavesini yapmıştır.) Ahmed, Müsim ve Tirmizi'ye göre Nebî aleyhisselam Mekke'den Medine'ye dönerken, bineği üzerinde, bineğin döndüğü tarafa namaz kılıyordu. Bu sırada "Hangi tarafa dönerseniz, Allah'ın yönü o tarafa'dır," (J) ayeti nazil oldu. İbrahim Nehaî'den rivayeten, o demiştir ki: "Ashab bineklerinin döndüğü tarafa binekleri üzerinde namaz kılarlardı." İbn Hazm, şöyle demiştir: "Bu şekil namaz kılmak, hem ha-zerde (mukim hali) hem seferde, hem sahabe hem de tabiinden naklen gelmiştir."
- b- Hastanın, korkan ve zorlanan kimsenin namazı: Korkan ve zorlanan kimse ile hasta olan kimse kıbleye dönmekten aciz iseler dönebildikleri yere namaz kılarlar. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Size bir şeyi emrettiğim zaman gücünüz yettiğinde onu yapın," buyurmuştur. Bir ayette ise şöyle denmektedir: "Eğer düşmandan korkarsanız yaya ve bi-nekli olarak namazı kılın." (S) İbn Ömer bu ayeti (kıbleye dönerek veya dönmeyerek) diye tefsir etmiştir. (Bu rivayet Buhari'nindir.)

2.7.6. Namazın Şekli

Namazın şekli ve sıfatına ait Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den pekçok hadis gelmiştir. Biz burada iki hadisi zikretmekle yetineceğiz. Birincisi Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in fiilî sünnetidir, ikinci hadis ise kavli sünnetidir.

1- Abdullah b. Ganem'den rivayeten: "Ebû Mâlik'il-Eş'arî, kavmini toplayarak onlara 'Ey Eş'arîler topluluğu, toplanın! Hanımlarınızı ve çocuklarınızı da toplayın! Size Nebî aleyhisselam'ın Medine'de bize kıldır-

(7) Bakara: 115.

(8) Bakara: 239.

mış olduğu namazı öğretiyim," dedi. Onlar toplandılar, hanım ve çocuklarını da topladılar. Ebû Malik abdest alarak onlara nasıl abdest alınacağını tek tek gösterdi. Sonra gölgeler kısalıp, fey'i zevâl'e erince kalkıp ezan okudu. Önce erkekleri, ardından çocukları, daha sonra da kadınları saf ederek, namaz için kamet getirdi. Sonra öne geçip, ellerini kaldırarak tekbir aldı. Fatiha'yı ve kolayına gelen bir sûreyi okudu. Sonra tekbir alarak rüku'a gitti. Rüku'da üç defa "Sübhânallahi ve bi-hamdihi" dedi. Sonra "Semi'allahu limen hamideh" diyerek tam doğruldu. Sonra tekbir alıp secde etli. Sonra tekbir alarak başını kaldırdı. Sonra tekbir aldı secdeye gitti, sonra tekbir aldı, ayağa kalktı. Böylece birinci rek'atla altı tekbir almış oldu. İkinci rek'ate kalkınca tekbir aldı. Namazı bitirince cemaate yüzünü dönerek, 'tekbirlerimi ezberleyin, rüku' ve secdelerimi öğrenin. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in bize kıldıracağı namaz budur,' dedi. Sonra Rasûlullah'm, namazı bitirince yüzünü insanlara çevirerek şöyle buyurduğunu anlattı: 'Ey insanlar! Dinleyin ve aklınızı kullanın! Bilin ki, Allah'ın nebî ve şehid olmayan kulları vardır ki, nebiler ve şehidler onların yerlerine ve Allah'a olan yakınlıklarına imrenirler.' Uzaktan bir bedevi geldi ve eliyle Rasûlullah'ı işaret ederek şöyle dedi: 'Yâ nebiyyallah! İnsanlar onların yerlerine ve Allah'a olan yakınlıklarına imrenirler, öyle mi? Onları bize tanıtır mısın? Rasûlallah!' Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in, arabinin bu sorusundan dolayı yüzü parıladı ve şöyle buyurdu: 'Onlar insanların attığı, kabilelerin attığı aralarından akrabalık bağı bulunmayan, Allah için birbirlerini severek saflaşan kimselerdir. Allah da onlar için kıyamet günü nurdan minberler koyar, üzerine otururlar. Yüzlerini ve elbiselerini nur yapar, insanlar kıyamet günü korkarken, onlar korkmazlar. İşte bunlar kendileri için korku ve üzüntü olmayan Allah dostlarıdır.'" (Hadisi Ahmed ve Ebû Ya'lâ hasen bir senetle rivayet etmiştir. Hâkim ise hadisin senedinin sahih olduğunu söylemiştir.)

2- Ebu Hüreyre'den rivayeten, o şöyle demiştir: "Bir adam mescide girerek namaz kıldı. Namazı bittikten sonra Nebî aleyhisselam'a gelip selam verdi. Nebî aleyhisselam selamını aldı ve 'git namazını tekrar kıl, çünkü sen

kılmadın,' buyurdu. Bu suretle adamı üç kere döndürdü. Bunun üzerine adam: 'Seni hak ile gönderen Zât'a yemin ederim ki bundan daha iyisini yapamayacağım. Bana ne yapmam lâzım geldiğini öğret,' dedi. Bunun üzerine Nebî aleyhisselam: 'Namaza başlayacağın zaman önce tekbir al, sonra Kur'ân'dan okuyabildiğini oku, sonra iyice rûku' et ve tam doğruluncaya kadar başını kaldır. Ondan sonra güzelce secde et, sonra tam oturuncaya kadar kalk. Yine güzelce secde et, sonra bütün namazlarında da böyle yap,' buyurdu." (Hadisi Buhârî, Müslim ve Ahmed rivayet eimiştir. Bu hadis'e "Yanlış namaz kılanın hadisi" denir.) Namazın sıfatı hakkında Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in söz ve fiilinden gelenlerin özeli budur. Biz farzlarla sünnetlerin arasını ayırmak için bunları böylece özetlemiş olduk.

2.7.7. Namazın Farzları

Namazın hakikatini ortaya koyan bir takım farz ve rükunları vardır. Bunlardan bir tanesi olmayacak olsa namaz tahakkuk etmeyip şer'an namaz sayılmaz. Bunların açıklaması aşağıdadır:

\-Niyet

Allah Tealâ şöyle buyuruyor: "Halbuki onlar ancak Allah'a Mas sahipleri olarak ve dini O'na ait kılarak ibadet etmekten başka bir şeyle emrolunmadılar." (9) Rasûlühâilailallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Ameller ancak niyetlere göredir. Herkese de sadece niyet ettiği vardır. Kimin hicreti Allah ve Rasûlüne ise, onun hicreti Allah ve Rasûlünedir. Kimin hicreti elde etmek islediği dünyaya ve nikahlayacağı kadına ise, bu kimsenin hicreti de onlardan birinedir." (Hadisi Buhârî rivayet etmiştir.) Bu hadisin özü abdestte geçmişti. Niyeti lisanen yapmak: İbn Kayyım "İğâset'ül-Lehfân" isimli kitabında der ki: "Niyet bir şeye kastetmek ve karar vermektir. Niyetin yeri kalptir. Lisanla asla ilişkisi yoktur. Niyet hakkında Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den ve sahâbeden lisanen söylendiğine dair bir rivayet gelmemiştir. Taharet ve namazın başlangıcında sonradan uydurulan niyet şekilleri, vesvese sahiplerine şeytanın telkin ettiği bir zorluktur. O gibi sözlerle şeytan onları orada bekletiyor ve onlara azab ediyor. Niyeti düzeltmek için onları uğraştırıyor. Namazla hiç bir ilişkisi olmadığı halde onu sözle söylemek İçin kendini zorluyor. Görürsün ki bazıları niyeti tekrar edip durmaktadır."

2- İftitah Tekbiri

Ali (r.a.)'nin rivayet ettiği hadise göre, Rasûlullah aleyhisselam şöyle buyurmuştur: "Namazın anahtarı temizlik, başlangıcı tekbir, bitişi ise selamdır." (Hadisi Şâfiî, Ahmed, Ebû Dâvûd, İbn Mâce Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî hadisin bu mevzuda en sağlam ve hasen hadis olduğunu

(9) Beyyine: 5.

söylemiştir. Hakim ve İbn Seken de hadisi sahihlemişlerdir.) Geçen iki hadisle Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in fiili ve sözüyle namaz sabit olduğu gibi, Ebû Humeyd'in hadisi ile de "Allahü ekber" sözü tayin edilmiş olmaktadır: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem namaza kalktığı zaman tam doğrularak, başını kaldırdı. Sonra 'Allahu ekber' dedi." (Bu hadisi İbn Mâce rivayet etmiş, İbn Hibban ve İbn Huzcyme sahihlemiştir.) Müslim'in şartı üzere Bezzar'ın sahih bir senetle naklettiği hadis de bunun gibidir. Ali (r.a.)'dan rivayelen Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem namaza kalktığı zaman "Allahu Ekber" derdi. Tabcrani'ye göre "Yanlış namaz kılanın hadisi"nde geçtiği üzere "Allahu ekber" denilmelidir.

3- Farz Namazda Ayakta Durmak.

Farz namazlarda gücü yeten kimsenin ayakta durması kitap, sünnet ve icma ile vaciptir. Allah Tealâ şöyle buyuruyor: "Namazlara ve orta namaza devam edin, gönülden boyun eğerek Allah için namaza kalkın." (1) Ömer b. Husayn'dan rivayeten, o demiştir ki: "Bende basur hastalığı vardı. Rasûlühâilailallahu aleyhi ve sellem'e 'namazı nasıl kılayım?' diye sordum. Cevaben buyurdu ki: 'Ayakta kıl, eğer gücün yetmezse oturarak kıl, yine gücün yetmezse bir tarafa dayanarak kıl.'" (Hadisi Buhârî rivayet etmiştir.) Alimler namaz esnasında ayaklan ayırmanın müstehap olduğunda ittifak etlikleri gibi, bunda da ittifak etmişlerdir.

Nafile Namazlarda Ayakta Durmak

Nafile namazları, ayakta durmaya gücü yetse bile oturarak kılmak caizdir. Ancak ayaktakinin sevabı oturarak kılmandan daha çoktur. Abdullah b. Ömer'den rivayeten, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğu bana anlatıldı demiştir: "Kişinin oturarak kılması, namazın yarısıdır." (Hadisi Buhârî, Müslim rivayet etmiştir.)

Farzlarda Ayakta Durmaktan Aciz Kalmak

Namaz kılan, farz namazlarda ayakta durmaktan aciz kalırsa, gücü yettiği gibi namaz kılar. Çünkü Allah hiçbir kimseye gücü yeteceğinden başkasını teklif etmemiştir. Bu kimseye namazın sevabı noksansız olarak verilir. Ebû Musa'dan rivayeten; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Kul hasta veya seferi olduğu zaman, sağlam ve mu-

(10) Bakara: 238.

kim olduğu zamandaki yaptığının sevabı kendisine verilir." (Hadisi Buhârî rivayet etmiştir.)

4- Farz ve Nafilelerin Her Rek'atinde Fatiha Okumak

Her rek'atte Fatiha'yı okumanın farziyeti hakkında sahih hadisler

vardır. Bu sahih hadisler var olduğu müddetçe ihtilafa ve münakaşaya yer yoktur. Bu hadisleri aşağıya alıyoruz:

- a) Ubâde bin Sâmîl'den rivayeten; Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: "Fatiha'yı okumayanın namazı yoktur." (Bu hadisi Buharî, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî, Ibn Mâce rivayet etmiştir.)
- b) Ebû Hüreyre'den rivayeten Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Kim bir namaz kılar da namazda Fatiha'yı okumazsa onun namazı noksandır. Yani tamam değildir." (Bu hadisi Buharî, Müslim, Ahmed rivayet etmiştir.)
- c) Yine Ebû Hüreyre'den rivayeten Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Fatihanın okunmadığı namazı yeterli görmeyiz." (Hadisi Ibn Huzeyme sahih bir senetle rivayet etmiş, Ibn Hibbân ve Ebû Hatim de rivayet etmişlerdir.)
- d) Dârekutnî'nin sahih bir senetle rivayet ettiği hadis, "Fatiha okumayan kimsenin namazı yeterli değildir," şeklindedir.
- e) Ebû Sa'îd'den rivayeten, o; "Biz Fatiha'yı ve kolayımıza gelen ayetleri okumakla emrolunduk," demiştir. (Hadisi Ebû Dâvûd, Hafız ve Ibn Seyyid'innâs rivayet etmiş, 'bu hadisin senedi sahihtir,' demiştir.)
- f) "Namazını yanlış kılanın hadisi"nin bir rivayetinde; "Sonra Fatiha'yı oku, sonra her rek'atta böyle yap," denmektedir.
- g) Nebî aleyhi selam'dan sabit olan şekle göre o farz ve nafilelerin her rek'atında Fatiha okurdu. Bunun aksi sabit olmamıştır. İbadetlerde gerekli olan Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e uymaktır. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Benim namaz kıldığımı gördüğünüz gibi namaz kılınız." (Hadisi Buharî rivayet etmiştir.)

Namazda Besmele Çekmek

Nemî süresindeki Besmele'nin ayetin bir kısmı olduğunda alimler ittifak etmiştir. Surelerin başında gelen her Besmele'nin ayet olup olmadığına ihtilaf ederek üç meşhur görüşe ayrılmışlardır:

Birinci görüş: Besmele Fatiha'dan ve her bir sûreden bir ayettir. Bu durumda Besmele'nin Fatiha'nın başında okunması vaciptir. Besmele'nin hükmü gizli ve açık okunan Fatiha'nın hükmüdür. Bu görüşün en kuvvetli delili Na'im-ul-Mücemmir'in hadisidir. Bu zat, "Ebû Hüreyre'nin arkasında namaz kıldım, önce 'Bismillahirrahmanirrahim'i okudu, sonra Fatiha'yı okudu." demiştir. (Hadisin devamı vardır.) Hadisin sonunda şöyle demiştir: "Nefsim elinde olan Allah'a yemin olsun ki, içinde Rasûlullah'ın namazına en benzeyen namaz benimkidir." (Hadisi Nesâî, Ibn Huzeyme, Ibn Hibbân rivayet etmiştir.) Hafız "Fetih" kitabında şöyle demiştir: "Bu hadis Besmele'nin açıktan okunması hususunda en sağlam hadistir."

ikinci görüş: Besmele, iki sûre arasını ayırmak için teberrüken inen müstakil bir ayettir. Fatiha'nın başında okunması caiz, hatta müstehabdır. Açıktan okunması sünnet değildir. Enes'in hadisine göre, o şöyle demiştir: "Rasûlullah'ın, Ebûbekir, Ömer ve Osman'ın arkasında namaz kıldım, Besmele'yi açıktan okumazlardı." (Hadisi Nesâî, Ibn Hibbân rivayet etmiş; Tahavî Buharî ve Müslim'in şartlarına uygun bir senetle rivayet etmiştir.) Üçüncü görüş: Besmele Fatiha'dan ve diğer surelerden bir ayet değildir. Besmele'nin nafileler dışında farz namazlarda gizli ve açık okunması mekruhtur. Bu görüş kuvvetli değildir. Ibn Kayyım birinci ile ikinci görüşü birleştirerek şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem 'Bismillâhirrahmânirrahîm'i bazen açık, bazen gizli okurdu. Gizli okuduğu açık okuduğundan daha çoktur. Şüphe yok ki, her gece ve gündüz beş vakit namazda, hazer ve seferde devamlı olarak besmeleyi açık okumamıştır. Rasûlullah, raşid halifelerine, ve ashabının çoğunluğuna, besmeleyi gizli de okumuştur."

Kırâeti Güzel Yapamayan Kimsenin Durumu

Hattabi demiştir ki; "Esas olan, Fatiha okumayanın namazının kâfi gelmediğidir. Ancak, ma'kul olan Fatiha'yı güzel okuyabilenin okumasıdır. Eğer namaz kılan Fatiha'yı iyi okuyamazsa, bunun dışında Kur'an'dan iyi okuduğu ayetler varsa ona gereken Kur'an'dan yedi ayet miktarı oku-makdır. Çünkü Fatiha'dan sonra en iyi zikir Kur'an'dan onun kadannı oku-

maktır. Eğer Kur'an'dan da bir şey öğrenmeye gücü yetmezse tabiatındaki acizlik, lisanındaki bozukluk ve ezberi ey ememc sebebi veya arız olan başka bir hastalık sebebi ile Kur'an'dan sonra Nebi'mizin Öğrettiği teşbih, tahmid ve tchilil gibi zikirleri okumaya çalışması evlâdır. Rasûlullah sal-lallahu aleyhi ve sellem'den şöyle rivayet olunmuştur: "Allah'ın kelâmından sonra zikrin en faziletlisi şudur: "Sübhânallah, El-hamdü l i l— lan, Lâ ilahe illallah, Allahu ekber" "Allah'ı lesbih ederim, hamd Allah'adır, Allah'tan başka ilâh yoktur ve Allah en büyüktür." Hauâbi'nin bu görüşünü Rufa'a b. Rafi'in naklettiği hadis kuvvetlendirmektedir: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bir adama namazı öğretirken şöyle buyurdu: "Eğer Kur'an'dan biliyorsan oku, bilmiyorsan Allah'a hamd, tekbir, iehlil, sonra rüku' et." (Hadisi Ebu Dâvûd, Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî hasen olduğunu söylemiştir. Hadisi Nesâî ve Beyhakî de rivayet etmiştir.)

5- Rûku'

Rûku'un farz olduğuna dair icma vardır. Allah Tealâ'nın "Ey iman edenler rûku' ve secde edin" {W} ayeti buna delildir.

Rûku' nasıl gerçekleşir? Rûku', ellerin dizlere ulaşmasıyla sadece eğilmek suretiyle gerçekleşir. "Namazım hatalı

kılanın" hadisinde geçtiğine göre, rüku'da mutmain olmak gerekir: "Rüku halinde mutmain oluncaya kadar eğil." Ebû Katade'den rivayeten Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Hırsızların en kötüsü namazından çalandır." Ashab: "Ya Rasûlallah! Bir kimse namazından nasıl çalar?" diye sordular. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Rüku' ve secdesini tam yapmaz veya rüku' ve secde belini tam düzeltmez," buyurdu. (Hadisi Ahmed, Taberanî, Ibn Huzeyme, Hakim rivayet etmiş, Hakim hadisin isnadının sahih olduğunu söylemiştir.) Ebû Mes'ûd'il-Bedri'den rivayeten Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Rüku' ve secde belini tam düzeltmeyen namazı yeterli değildir" buyurmuştur. (Hadisi Buharî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, Ibn Huzeyme, Ibn Hibbân, Taberanî, Beyhakî rivayet etmiş, Beyhakî 'hadisin senedi sahihtir,' demiştir. Tirmizî ise 'hadis, hasen sahihtir,' demiştir.) Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabından ve ondan sonrakilerden ilim ehli, rüku' ve secde belin tam doğrulması gerektiği görüşündedirler. Huzeyfe'den şöyle nakledilmiştir: "Rüku' ve secdeyi tam yapmayan bir adamı gördü de ona 'Sen kılmadın; eğer ölürsen, Allah'ın Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'i

(11) Hac: 77

gönderdiği fitratın dışında olarak ölürsün,' dedi." (Hadisi Buharî rivayet etmiştir.) Rüku'dan Kalkmak ve Tam Dengeleninceye Kadar Doğrulamak Ebû Humeyd, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in namazını tanıttığı bir hadiste şöyle demiştir: "Rasûlullah rüku'dan başını kaldırıncaya, sırt kemikleri yerine gelinceye kadar tam doğrulurdu." (Hadisi Buharî, Müslim rivayet etmiştir.) Nebi aleyhisselam'dan rivayeten Aîşe (r.a.) şöyle demiştir: "Rüku'dan başını kaldırdığı zaman, ayakla lam doğrulmadan secde etmezdi." (Hadisi Müslim rivayet etmiştir.) Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Sonra lam dengeleninceye kadar kalk." (Hadisi Buharî, Müslim rivayet etmiştir.) Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayeten Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Rüku' ve secde arasında belini düzeltmeyen adamın namazı dikkate alınmaz," buyurdu. (Hadisi Ahmed rivayet etmiş, Ibn Münzir hadisin senedinin sahih olduğunu söylemiştir.)

6- Namazda Secde

Secdenin farziyeti hakkında Kur'ân'dan deliller daha önce geçti. Rasûlullah "namazını hatalı kılan" a secdeyi açıklamıştır. "Sonra tanyerleş-mek sureliyle secde el, sonra tam oturuncaya kadar başını kaldır. Sonra tam yerleşinceye kadar secde et." Birinci secde ve ondan kalkmak, sonra ikinci secde ve bunlarda lam yerleşmek - farz olsun, nafil olsun- namazların her rek'atinde farzdır.

a- Tam Yerleşmenin Tanımı

Mutmain olmak; azalar, yerine konduktan sonra bir müddet hareketsiz kalmaktır. Durmanın en azını "Sübhânallah" diyecek kadar takdir etmişlerdir.

b- Secde Azalan

Secde azaları yüz, avuçlar, dizler ve ayaklar. Abbas b. Abdülmutta-lip, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu işitmiştir: "Kul secde ettiği zaman, onunla beraber yedi âzası da secde eder. Yüzü, avuçları, dizleri ve ayakları." (Hadisi Müslim, Ebu Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, Ibn Mâce rivayet etmiştir.) Ibn Abbas'dan rivayeten, o şöyle demiştir: "Rasûlullah elbise ve saçları avuçlamayı; alın, eller, dizler ve ayaklar olmak üzere yedi aza üzerine secde etmeyi emretmiştir." Bir rivayette Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Yedi aza üze-

rine secde etmekle emrolundum: (Eliyle burnunu işaret ederek) alın, eller, dizler ve ayakların uçları." (Hadisi Buharî, Müslim rivayet etmiştir.) Bir rivayetle "Yedi şey üzere secde etmekle, elbise ve saçları avuçlamamakla emrolundum. Onlar alın, burun, eller, dizler ve ayaklardır." Müslim ve Nesâî Ebû Humeyd'den rivayeten; "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem secde ettiği zaman burnunu ve alnını yere yerleştirdi," demiştir. Ebû Dâ-vûd ve Tirmizî hadisi sahihlemiş ve: "İlim ehli alnıyla birlikte burnunu yere koyarak amel etmişlerdir," demiştir. Eğer alın üzerine secde edip bumu üzerine etmezse; ilim ehlinin bir kısmı, 'kifayet eder,' diğer kısmı ise, 'alın ve burun üzerine secde etmedikçe secde olarak kifayet etmez,' demişlerdir.

7- Son Oturuş ve Son Oturuşta "Et-tehiyyâtü" Okuma Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den, son "et-tehiyyâtü" de oturduğu ve teşehhüd okuduğu sabit olmuştur. "Namazını hatalı kılan" hadisinde; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Başını son secdeden kaldırdıktan sonra teşehhüd miktarı oturursan namazın tamam olmuş olur," buyurmuştur. İbn Kudâme şöyle demiştir: "İbn Abbas'dan rivayet olunduğuna göre demiştir ki; Teşehhüd bize farz kılınmadan önce, "es-selâmü 'ala Mikdile" derdik. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem "Es-selâmü ale'flahi..." demeyin; "Et-tehiyyatü li'llahi" deyin" buyurdu." Bu hadis teşehhüdün önce farz değilken sonradan farz olduğuna delalet eder.

Teşehhüd Hakkındaki Rivayetlerin En Sağlamı

Teşehhüd hakkındaki en sahih rivayet İbn Mes'ud'un rivayetidir: "Rasûlullah ile beraber bir namazda oturduğumuz zaman, 'es-selâmü 'ale'llahi kable 'ibâdihî es-selâmü 'atâjulânin vefulânin' dedik. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem 'Es-selâmü ale'llahi' demeyiniz. Çünkü Allah selâmdır. Fakat sizden biriniz oturduğu zaman şöyle desin:

"Dil ile, bedenle ve mal ile yapılan ibadetlerin hepsi Allah içindir. Ey Nebi, sana selam olsun. Allah'ın rahmeti ve bereketi de senin üzerine

olsun. Selam bizim ve Allah'ın sâlih kullarının üzerine olsun." Böyle dediğiniz zaman yerde ve gökte veya yerde gök arasında ne kadar salih kul varsa hepsine ulaşır.

Eşhedü en-lâ ilâhe illâ'llâh ve eşhedü enne Muhammeden 'abdühû ve rasûlühû. "Sonra duadan beğendiğini seçsin ve onunla dua etsin." (Hadisi; Buharî, Müslim, Tirmizi, Ebu Dâvûd, Nesaî, İbn Mâce rivayet cıdır.) Müslim, "Herkes İbn Mes'ud'un teşehhüdünde icma etmiştir." demiştir. Çünkü İbn Mes'ud'un ravileri arasında birbirine muhalif olanlar yoktur. Diğerlerinin ravilerinde ise, ihtilaf vardır. Tirmizî, Hatlabî, İbn Abdilber, İbn Münzir ise, ıçşhhüd hakkında İbn Mes'ud'un teşehhüdünün en sahih hadis olup, İbn Abbas'm teşehhüdünün sıhhat bakımından daha sonra geldiği görüşündedirler.

İbn Abbas, "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bize Kur'an'i öğrettiği gibi teşehhüdü de Öğreterek şöyle buyurdu demiştir:

"Tüm Mübarek dualar, tüm temiz övgüler Allah içindir. Ey Peygamber, Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi senin üzerine olsun. Selâm bizim ve Allah'ın salih kullarının üzerine olsun. Allah'tan başka ilah olmadığına Muhammed'in O'nun kulu ve Rasûlü olduğuna şahadet ederim." (Hadisi Şafî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesaî rivayet etmiştir.)

Şafî şöyle demiştir: "Teşehhüd hakkındaki hadisler değişik olup, bence en iyisi budur. Çünkü en mükemmelidir." Hafız şöyle diyor: "Şafî'ye kendi seçtiği teşehhüd ile rivayet ettiği İbn Abbas'm teşehhüdü hakkında sorulunca, şöyle dedi: "İbn Abbas'dan sahih olarak gelmiş olup teşehhüdlerin en geniş lafızlı olduğu için onu seçtim. Bence lafız bakımından diğerlerinden en fazlası ve en geniştir. Bunu almakla birlikte, sahih olan diğer teşehhüdlere seçenleri asla kınamam."

Buradaki diğer teşehhüd İmam Malik'in seçtiği teşehhüddür. Malik, Muvatta'mda Abdurrahman b.

Abdülkârî'nin, Ömer b. Hattab'm minberde insanlara teşehhüdü şöyle öğrettiğini duyduğunu, rivayet etmiştir:

"Ömer, 'şöyle deyiniz,' diyordu:

"Dil ile yapılan ibadetler Allah içindir. Tüm tezkiyeler Allah içindir. Tüm bedenle ve mal ile yapılan ibadetler Allah içindir. Ey Nebi, Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketi senin üzerine olsun. Selam bizim ve Allah'ın salih kullarının üzerine olsun. Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in O 'nun kulu ve Rasûlü olduğuna şahadet ederim."

Necvî, "Teşehhüd hakkındaki bu hadislerin hepsi sahihtir. Muhad-dişlerin ittifakıyla en sahihi İbn Mes'ud'un hadisi, sonra İbn Abbas'mki-dir." Şafî; "Hangi teşehhüdü okursa yeterlidir. Çünkü alimler hepsinin caiz olduğunda icma etmişlerdir." demiştir.

8- Namazdan Selamla Çıkmak

Selamın farz olması Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in söz ve fiiliyle sabit olmuştur. Ali (r.a.)'den rivayeten Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: "Namazın anahtarı temizlik, başlangıcı tekbir, bitiş selamdır." (Hadisi Ahmed, Şafî, Ebû Dâvûd, İbn Mâce, Tirmizî rivayet etmiştir. Tirmizî hadisin bu konuda en sağlam ve en güzel hadis olduğunu söylemiştir.) Amir bin Sa'd, babasından şöyle rivayet etmiştir: "Rasûlullah'ın, yüzünün beyazı görününceye kadar sağa ve sola selam verdiğini gördüm." (Hadisi Ahmed, Müslim, Nesaî, İbn Mâce rivayet etmiştir.) Vaîl b. Hücr'den rivayeten, o şöyle demiştir: "Rasûlullah ile namaz kıldım. Sağına selam verdi. 'Es-selâmü 'aleyküm ve rahmetu'llâhi ve berekâtühû', dedi." demiştir. (Hafız İbn Hacer "Bulûğ'ül-Meram" adlı kitabında hadisi Ebû Davud'un sahih bir senetle rivayet ettiğini söylemiştir.)

Birinci Selamın Vacip, ikincinin Müstehab Oluşu

Cumhur uicma, birinci selamın farz, ikincinin müstehab olduğu görüşündedir. İbn Münzir, "Namazda bir tek selam verenin namazının caiz olduğunda ittifak etmişlerdir," demiştir. İbn Kudâme, "Muğni" isimli kitabında, "İki selamın vacip olduğu hakkında İmam Ahmed'in kitabında açık bir kayıt yoktur," demiştir. Ancak İmam Ahmed, "iki selâm da Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den sahih olmuştur," demiştir. Böyle demesi, ikinci selamın başkalarının mezhebinde olduğu gibi vacip değil, meşru olduğunu gösterir. Bir rivayetle "Bana en sevimli gelen iki selamdır," sözü

de buna delâlet etmektedir. Aîşe (r.a.) Seleme b. Ekva" ve Sehl b. Sa'd; Nebî aleyhisselam'm bir selam verdiğini, muhacirlerin de bir tek selam vermiş olduklarını rivayet etmişlerdir. Yukarıda zikrettiğimiz haberlerle, nakletmiş olduğumuz sahabe sözleri, iki selamın sünnet ve meşru olduğu birinin ise vacip olduğu noktasında birleşmektedir. Bu görüşün doğruluğuna İbn Münzir'in zikrettiği vaz geçilmeyen icma da delalet etmektedir.

Necvî; "Şafî mezhebi, selef ve halefin cumhuruna göre iki selam sün-nüir," diyerek, bu sahih hadislerle karşı duramayacak zayıf hadisler getirmektedirler. Eğer bu hadisler sahih olsaydı, bu durum, Rasûlullah'ın, bir selamla yetinmenin de caiz olduğunu, fiiliyle açıklamış olduğuna hamlo-lurdu. Görüşleri hüccet tutulan alimler, bir selamdan başka selamın vacip olmadığına icma etmişlerdir. Eğer vacip olan bir selamla namazı bitirecekse, o selamı yüzü kıbleye doğru okuması, müstehab olur. Eğer iki selamla bitirecekse bir selamı sağa, diğerini sola, her selamda, yüzünün bir tarafını yanda duran kişi tarafından görölünceye kadar döndürmesi müstehab olur. Asıl doğru olan şöyle demektir: Eğer iki selamı sağma veya soluna veya önüne verse, veya birinciye soluna, ikinciye sağma verse namazı sahih olur. Çünkü iki selam meydana gelmiştir, ancak düzenli yapılmala-rındaki fazileti kazanamamış olur.

2.7.5. Namazın Sünnetleri

Namazın bir takım sünnetleri vardır ki, namaz kılanın, sevabını almak için bunlara devam etmesi müstchabdır. Bu sünnetler şunlardır:

2.7.5.1. Elleri Kaldırmak

Dört yerde elleri kaldırmak müstchabdır:

Birincisi İftitah Tekbirinde

İbni Münzir, "İlim ehli, namaza başlarken Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ellerini kaldırdığında ihtilaf etmemiştir," dedi. Hafız İbn Hacer; "namaza başlarken elleri kaldırmayı elli kadar sahabî rivayet etti," demiştir. Cennetle müjdelenmiş sahabiler de bunlar arasındadır. Beyhakî, Hakîm'den rivayet ederek şöyle demiştir: "Bu sünnetten başka, Rasûlullah ile dört halifenin, cennetle müjdelenmiş on kişinin ve diğer sahabelerden bir çoğunun (etrafa dağılmış olmalarına rağmen) birleştikleri bir sünnet bilmiyoruz." Beyhakî; "Hocamız Ebû Abdullah böyle demiştir," der.

a- Elleri Kaldırmanın Şekli

Elleri kaldırmanın şekli hakkında birkaç rivayet gelmiştir. Cumhurun kabul ettiği görüşe göre elleri, parmak uçları kulakların üst kısmına, avuçlar kulak yumuşaklarına gelecek şekilde avuçlarını omuz hizasına kaldırmaktır. Nevevî; "Şafîî rivayetlerin arasım cem'ederek bu görüşe varmış, herkes de bu görüşü beğenmiştir," demiştir. Elleri kaldırırken parmakları uzatmak müstehabdır.

Ebû Hüreyre'den rivayeten; "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem namaza kalktığı zaman ellerini açarak kaldırırdı." (Hadisi Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesâî rivayet etmiştir.)

b- Elleri Kaldırmanın Zamanı

Elleri kaldırmanın iftitah tekbirine yakın veya önce olması gerekir. Nafi'den rivayeten: "İbn Ömer namaza girdiği zaman tekbir alır, ellerini kaldırır ve bu durumu Rasûlullah'dan naklederdi" (Hadîsi Buhârî ve Nesâî rivayet etmiştir.)

Ebû Dâvud, yine Nafi'den rivayeten şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem tekbir aldığı zaman omuz hizasına veya buna yakın olacak şekilde ellerini kaldırırdı." (Hadisi Ahmed ve diğerleri rivayet etmiştir.)

İftitah tekbirinden Önce elleri kaldırmak hakkında İbn Ömer'den Şu rivayet gelmiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem namaza kalktığı zaman ellerini kaldırır, omuz hizasına kadar getirir, sonra tekbir alır." (Hadîsi Buhârî, Müslim rivayet etmiştir.) Malik bin Huveyris'den gelen hadîsde ise; "Tekbir alır sonra ellerini kaldırırdı," şeklindedir. (Hadîsi Müslim rivayet etmiştir.) Bu hadîs, tekbirin elleri kaldırmaktan önce olduğunu daha çok göstermektedir. Fakat Hafız İbn Hacer; "Tekbirin elleri kaldırmaktan önce olduğunu söyleyen hiç bir kimse bilmiyorum," demiştir.

Elleri Kaldırmanın İkinci ve Üçüncü Zamanı

Rûku'a giderken ve kalkarken elleri kaldırmak müstehabdır. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in böyle yaptığını yirmi iki sahabe rivayet etmiştir. İbn Ömer'den rivayeten: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem namaza kalktığı zaman ellerini omuz hizasına gelinceye kadar kaldırır, sonra tekbir alır. Rûku edeceği zaman aynı şekilde ellerini kaldırırdı. Rûku'dan kalktığı zaman yine ellerini kaldırır "semi'allahu limen ha-mideh". "Rabbena velele'l-hamd" derdi." (Hadîsi Buhârî, Müslim, Beyhakî, rivayet etmiştir.) Buhârî'de şu da vardır:

"Secde yapacağı zaman

ve secdeden başını kaldırdığında ellerini kaldırmazdı." Müslim ise; "secdeden kalktığı zaman bunu yapmazdı," yine Müslim'de; "iki secde arasında ellerini kaldırmazdı," şeklinde rivayet olunmuştur. Beyhakî'de şu da vardır: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Allah'a kavuşuncaya kadar bu şekilde kılmaya devam etti. İbn Medâyinî şöyle demiştir: "Bu hadîs bence halkın uyması gereken bir delildir. Bu hadîsi işiten kimsenin onunla amel etmesi gerekir. Çünkü senesinde zayıflık yoktur." Buhârî bu meseleyi ayrı bir kitapta toplamıştır. Bu konuda Hasan ve Humeyd bin Hilâl'den şu rivayet olunmaktadır: "Ashab üç yerde ellerini kaldırmaktaydı." Hasan, ashaptan hiç kimseyi istisna etmemiştir.

Hancîlcr'in, İbn Mes'ud'un hadisini delil getirerek; "iftitah tekbirinden başka yerde elleri kaldırmak meşrû değildir" demelerine gelince; İbn Mes'ud; "size Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in namaz kıldığı gibi namaz kıldıracağım." demiş ve namaz kılarak ellerini bir defadan fazla kaldırmamıştır. Fakat bu kuvvetli bir görüş değildir. Çünkü hadîs imamlarından çoğu bu hadise taan etmişlerdir, İbn Hibbân ise, hadîs hakkında; "bu en iyi haberdır," demiştir.

Küfe ehli, namazda rûku'a giderken ve rûku'dan kalkarken elleri kaldırmamayı uygun görmüşlerdir. Bu ise üzerinde dönüp durdukları zayıf bir görüştür. Çünkü sahih olduğu faraziyesine teslim olsak bile, bu görüşü iptal eden illetler vardır. Tirmizî açıkça, "bu haber meşhur hadîs hududuna yanaşmış olsa bile, sahih hadîsle çelişecek güçte değildir," demiştir. "Tenkîh" sahibi, İbn Mes'ud'un, başka şeyleri unuttuğu gibi bu el kaldırma konusunu da unutmuş olabileceğini caiz görmüştür.

Zeyia'î, "Nasb'ur-Râye" isimli kitabında "Tenkîh" sahibi Sa'dru's-Şeria'dan naklen şöyle demiştir: "İbn Mes'ud'un tekbir mevzuunu unutmasında bir tuhaflık yoktur. Çünkü İbn Mes'ud, Kur'ân'dan müslümanların ihtilaf etmediği "Felak" ve "Nâs" surelerini unutmuştur. Alimlerin neshe-dildğinde ittifak ettikleri bazı meseleleri de unutmuştur

(tatbik gibi). Yine imamın arkasında iki kişinin nasıl duracağını, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in Arafat'da namazları nasıl cemettiğini unutmıştır. Alimler ihtilaf etmediği halde, secde halinde dirsek ve kolları yere koymayı ve Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in "ve mâ halega'z-zekera ve'l-ünsâ" ayetini nasıl okuduğunu unutmıştır. Namazdaki bu durumları unutan İbn Mes'ud'un rûku'a giderken ve kalkarken elleri kaldırmayı unutmaması normaldir."

Elleri Kaldırmanın Dördüncü Zamanı

Nafi'; "İbn Ömer ikinci rek'attan kalktığı zaman ellerini kaldırır ve

bunu Rasûlullah'a nispet ederdi," demiştir. (Hadisi Buhârî, Ebû Dâvud ve Nesâî rivayet etmiştir.)

Ali (r.a.), Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in namazını tarif ederken demiştir ki: "İki secdeden sonra kalktığı zaman ellerini omuz hizasına kaldırır ve lekber alırdı (Hadisi Ebu Dâvûd, Ahmed, Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî hadisi sahihlemiştir.) "İki secdeden sonra" demek iki rek'atten sonra kalkmak demektir.

c- El Kaldırma Sünnetinde Kadın ve Erkeklerin Eşit Olduğu Şevkânî; "Bildigime göre bu sünnet erkek ve kadınlarda müsterek'tir. Aralarında fark olduğuna dair bir delil gelmemiştir. Yine kaldırma miktarında erkek ve kadın arasında fark olduğuna dair bir delil gelmemiştir."

2.7.78.2. Sağ Eli Sol El Üzerine Koymak

Namazda sağ eli sol el üzerine koymak mendubdur. Bu mevzuda onsekiz sahabe ve onların tabileri Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den yirmi hadis nakletmiştir. Schl bin Sa'd'dan rivayeten: "Herkes, kişinin namazda sağ elini sol eli üzerine koyması için emrediyordu." Ebû Hâzim: "Bu durumu kimsenin Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e nisbet ettiğini bilmiyorum," demiştir. (Bu hadisi Buhârî, Ahmed ve Mâlik rivayet etmiştir.) Hafız İbn Hacer ise; "Bu haber Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e isnad edilmiş sayılır," demiştir. "Çünkü bu durum, onu, onlara emredenın Nebî aleyhisselam olduğuna hamledilir." Yine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den rivayeten şöyle buyurmuştur: "Biz nebiler topluluğu iftarı acele, sahurı geç yapmak ve namazda sağ elimizi sol eli-miz üzerine koymakla emrolunduk." Cabir'den rivayeten, o demiştir ki; "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, namaz kılan bir adamın yanından geçiyordu, adam sol elini sağ eli üzerine koymuştu. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ellerini çözüp sağ elini sol eli üzerine koydu." (Hadisi Ahmed ve diğerleri rivayet etmiştir.) Nevevî; "hadisin senedi sahihtir", demiştir, İbn Abdilber ise: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den bunun hilafına bir söz gelmediği gibi, aynı zamanda bu görüşü bütün sahabî ve tabînin sözüdür. Mâlik, Muvattâ kitabında bu hususu zikrettiği gibi, Allah'a kavuşuncaya kadar da buna devam etmiştir." demiştir.

Ellerin Konacağı Yer

Kemâl İbnu'l-Hümâm şöyle demiştir: "Elleri göğüs ve göbük altına koymanın gereğine dair sahih bir hadîs sabit olmamıştır." Hanefilerce bilinen göbük altında oluşudur. Şafî'ye göre ise, göğüs üzerine konulur. İmam Ahmed'den bu iki görüş nakledilmektedir. Doğru olan ikisinin de eşit olduğudur. Tirmizî: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabından, tabîin ve daha sonra gelenlerden İlim ehli, namazda kişinin sağ elini sol elinin üzerine koymasını uygun görmüşler, yine bazıları elleri göbük üstüne, bazıları göbük altına koymuşlardır. Her iki şekil de onlardan vakî olmuştur," demiştir. Fakat bir takım rivayetler Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ellerini göğsü üzerine koyduğunu ifade etmektedir. Hülb'ut-Tâî'den rivayeten, o de'miştir ki: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, sağ eli sol eli üzerinde olduğu halde, mafsâl üstüne göğsün üzerine koyarken gördüm." (Hadisi Ahmed rivayet etmiştir. Hadisi Tirmizî hasen saymıştır.) Vâil bin Hucr'den rivayeten, o demiştir ki: "Rasûlullah ile beraber namaz kıldım; sağ elini sol eli üzerinde olduğu halde göğsü üzerine koydu." (Hadisî İbn Huzeyme rivayet ederek sahihlemiş, Ebû Dâvûd ve Nesâî hadisi şu lafızla rivayet etmiştir: "Sonra sağ elini sol el bilekleriyle, dirseğe kadar olan yer üzerine koydu.") Yani Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, sağ elini solunun bilekten dirseğe kadar olan yerinin üstüne koydu.

2.7.8.3. Yönelme ve Açış Duası

Namaz kılan kişinin iftîh tekbirinden sonra, kırâetten önce Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yaptığı dualardan herhangi birisini okuması ve namaza onunla başlaması mendubdur.

Bu duaların bazıları şunlardır:

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayeten, o şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem namazda tekber aldığı zaman kırâet'den önce birazcık susardı. 'Anam-babam sana feda olsun ya Rasûlallah! Tekbirle kırâet arasındaki susmada ne diyorsun?' dedim. Buyurdular ki;

"Allahım doğu ile batıyı uzaklaştırdığın gibi, günahlarım ile benim aramı ayır. Allahım beyaz elbiseyi kirden temizlediğin gibi hatalarımı te-

mizle. Allahım kar, su ve dolu ile hatalardan beni yıka." (Hadisi Buharî, Müslim, Ebû Davûd, Nesâî, İbn Mâce rivayet etmiştir.)

Ali (r.a.)'den rivayeten: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem namaza kalktığı zaman tekbir alır, şöyle derdi: "Yerleri ve gökleri yaratan Zat'a tevhid inancı üzere müslüman olarak yönümü çevirdim. Ben müşriklerden değilim. Namazım, kurbanım, yaşamam ve ölümüm ortağı olmayan âlemlerin Rabbine aittir. Bununla emrolundum ve müslümanlardam. Allahım sen Meliksin, senden başka ilâh yoktur. Sen Rabbimsin, ben kulunum. Nefsime zulmettim, günahlarımı itiraf ediyorum. Günahlarımın hepsini affet. Çünkü senden başka günahları affeden yoktur. Günahlarımı benden uzaklaştır. Senden başka günahları uzaklaştıracak yoktur. Senin taain üzerineyim, senin emrine uymaklayım. Hayrın hepsi sendendir. Sende şer yoktur. Ben seni mübarek sayar, ismini yüceltirim; senden af diler, sana tevbe ederim." (Hadisi Ahmed, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve diğerleri rivayet etmiştir.)

Ömer (r.a.)'den rivayeten; o iftitah tekbirinden sonra şöyle derdi:

"Ey Allahım! Seni teşbih ederim. Ve sana hamdederim. ismin mübarek ve sânin yücedir. Senden başka ilâh da yoktur." (Hadisi Müslim kopuk bir senetle rivayet etmiştir.) Dârekutnî; senedi eklediyse de Ömer'in sözü olarak rivayet etmiştir, tbn Kayyım: "Ömer'in, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in mihrabında bu duayı açış duası olarak ve insanlara öğretmek için aşikâre okuduğunu sahih olarak öğrenmiş bulunuyoruz. Bu şekliyle Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e ref edilmiş sayılır," demiştir. Böyle olduğu için İmam Ahmed: "Bana gelince; Ömer'den rivayet edilene uyuyorum. Kim rivayet edilenlerin birine uyarırsa iyi yapmış olur," demiştir.

Asım bin Humeyd'den rivayeten, o şöyle demiştir: "Rasûlullah sal-laltahu aleyhi ve sellem gece namazlarına başlama duası olarak neyi okurdu?" diye Aîşe (r.a.)'ye sordum. Aîşe (r.a.): "Daha önce kimsenin bana sormadığı bir şeyi sordun. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem namaza kalktığı zaman on defa "Allahu ekber", on defa "el-hamdü li'llah", on defa "sübhâne'llah" on defa "lâ ilahe illâ'llah", on defa "estağfiru'llah", der ve: "Allahümm'agfirli ve'hdint, ve'rzugnt ve "afinî ve yete'üzü min day-gı'l-megâmi yev me'I-gıy âmeli.)

"Allahım beni affet, beni hidayet et, beni mihlandır, bana afiyet ver ve beni kıyametin dar yerinde koru." buyurdu," demiştir." (Hadisi Ebû Dâvûd ve Nesâî rivayet etmiştir.)

Abdurrahman bin Avf (r.a.)'dan rivayeten; o şöyle demiştir: "Aîşe'ye sordum: 'Nebî sallallahu aleyhi ve sellem geceleyin namaza kalktığında, namazına hangi duayla başladılar?' Aîşe şöyle dedi: "Geceleyin kalktığında namazına şöyle başladılar:

"Ey Cebrail'in, Mikail'in ve İsrail'in Rabbi olan, gökleri ve yeri yoklan var eden, görünen ve görünmeyeni bilen Allahım! İhtilâf ettikleri şeylerde kullarının arasında hüküm veren Sen'sin. Üzerinde ihtilaf edilen hakk'a kendi izinle beni hidayet et. Dilediğini Sırât-ı Müstagîm'e hidayet eden Sen'sin." (Hadisi Müslim, Ebu Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce rivayet etmiştir.)

Nâfi' bin Cübeyr bin Mut'im, babasından rivayeten şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in nafîle namazda şöyle dediğini işittim: "Üç kene "Allahu ekber kebirâ" (Allah en büyüktür), üç kene "ve'l-hamdü lillâhî keşîrâ" (Allah'a çok hamdolsun), üç kene "Sübhânallahi bükralen ve asilâ" (Sabah-akşam Allah'ı teşbih ederim). Daha sonra:

"Ey Allahım! Kovulmuş şeytandan, onun üflemesinden, tükürmesinden ve ısırmasından Sana sığınırım."

"Rasûlullah saüallahu aleyhi ve sellem'e sordum: 'hemzühû, nefsihû ve nefhûhû nedir?' Şöyle cevap verdi:

'Hemzühû demek, ademoğlunun yakalandığı delirmedir. Nefhûhû kibir; nefsihû İse kötü şiir (saçma söz hastalığı)dır." (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce rivayet etmiş, İbn Hibbân ise muhtasar olarak rivayet etmiştir.)

İbn Abbas (r.a.)'dan rivayeten; o şöyle demiştir: "Rasûlullah salîalla-hu aleyhi ve seüem gece teheccüd namazına kalktığı zaman şöyle derdi:

'Allahım! hamd Sanadır. Gökler, yerler ve içindekiler Seninle kâimdir. Hamd Sanadır. Göklerin ve yerin içindekilerin nurusun. Hamd Sanadır. Göklerin, yerlerin ve içindekilerin sahibisin. Hamd Sanadır;

Sen haksin, vaadin de haktır. Sana kavuşmak haktır ve sözün haktır. Cennet haktır, cehennem haktır. Nebiler haktır, Muhammed haktır. Kıyamet haktır. Allahım sana teslim oldum, sana inandım, sana güvendim, sana yöneldim. Senin hasmını düşman bildim, senin hükmüne yöneldim. Geçmiş ve gelecek günahlarımı affet, gizli ve açık günahlarımı bağışla, sen evvel ve sonsun. İlâh ancak sensin, senden başka ilâh yoktur. Güç ve kuvvet ancak senindir.'" (Hadisi; Buharî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce, Mâlik rivayet etmişlerdir.) Ebû

Davud'un İbn Abbas'dan rivayetinde ise; "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve seüem leheccüt namazlarında, "Aüahu ekber" dedikten sonra bu duayı okurdu." demiştir.

2.7.5.4. Eûzü Çekmek

Sübhancık duasından sonra, kıraetten önce eûzü çekmek namaz kılana mendubdur. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: "Kur'ân okuduğun zaman kovulmuş şeytandan Allah'a sığın."(2) Nafi' bin Cübeyr'in geçen hadisinde Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Allahım! Kovulmuş şeytandan sana sığınırım." İbn Münzir demiştir ki; "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den, kıraetten önce "Eûzü bi'llâhi min'eş-şeytani'r-racim,"

dediği rivayet olunmuştur."

Eûzü'yü Gizli Okumak

Eûzü'yü gizli okumak sünnettir. "Muğni" kitabında denmiştir ki: "İstiâzc gizli okunur, açık okunmaz. Buna aykırı birşey bilmiyorum." Ancak Şafî; "Açık kılınan namazlarda eûzü'yü gizli ve açık okumak serbesttir," der. Açık okunduğuna dair Ebû Hüreyrc'den zayıf bir rivayet vardır.

Eûzü'nün Diğer Rek'âtlere Değil Sadece

Birinci Rek'âtle Meşru Olduğu

Eûzü ancak birinci rek'atte meşrudur. Ebû Hüreyrc'den rivayeten, o demiştir ki: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve seüem ikinci rek'ale kalktığı zaman susmadan "El-hamdü li'ttahi Rabbi'l-âlcmin"i okumaya başladılar." (Hadisi Müslim rivayet etmiştir.) İbn Kayyim şöyle demiştir: "Fukahâ, ikinci rek'atin başında eûzü okunacak mı, okunmayacak mı diye ihtilaf etmişlerdir. Ancak "Sübhâneke okunmayacağına dair ittifak vardır." Bu hususta imam Ahmed'den rivayet edilen iki görüş serdedilmiştir: "Ahmed'in ashabından bazıları, namazdaki kıraetin tek kıraet olup bir eûzü'nün kâfi geldiğine dayanmışlar veya "her rek'at tek basma bir kıraettir," demişler-

(12) Nahî:98.

dir. Şüphe yok ki "Sübhâneke" duası bütün namaz içindir. Bir eûzü ile yetinmek sahih hadisin manasına daha uygundur." Sonra Ebû Hüreyrc'nin hadisini zikrederek, dedi ki: "Muhakkak bir "Sübhâneke" kafi gelir; çünkü iki kıraet arası sükutla değil, zikirle ayrılmaktadır. Hamd, teşbih, tehlil, Nebî aleyh is seiam'a salatu selâm ve diğerleriyle ayrılması namazdaki kı-racün, tek kıraet olduğunu gösterir," demiştir. Şevkânî: "Uygun olan sün-netin bildirdiği şekilde amel etmektir. Bu da sadece birinci rek'atte kıraet-ten önce cüzü okumaktır," demiştir.

2.7.5.5. "Âmin" Demek

Namaz kılan herkesin imam olsun, cemaat olsun veya tek başına kılsın Fatiha'yı okuduktan sonra "âmîn" demesi sünnettir. Açık namazlarda âmin'i açık, gizli namazlarda gizli söyler. Na'îmu'l-Mücemmir'den rivaye-len, o demiştir ki; "Ebû Hüreyrc'nin arkasında namaz kıldım. Şöyle okudu: Önce "Bismillahirrahmanirrahîm" dedi. Sonra Fatiha'yı "vele'd-dâîîm"e kadar okudu; sonra "âmin" dedi. Cemaatin hepsi de "âmîn"(12a) dediler. Ebu Hüreyrc'den rivayeten: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem "ğayr'il-mağdûbi' aleyhim ve le'd-dâllîn"i okuduğu zaman ardındaki birinci saf işitecek şekilde "âmîn" derdi. (Hadisi Ebû Dâvud, tbn Mâce rivayet etmiş, İbn Mâce, "Birinci saftakiler işitip mescid de bir gürültü yayılınca-ya kadar" ifadesini nakletmiştir. Aynı şekilde Hakim de hadisi rivayet etmiş, "Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir," demiştir. Beyhakî hadisin hasen sahih olduğunu söylemiştir. Dârekumî-ise, "senedi hasendir," demiştir.) Vâil bin Hucr'den rivayeten, o demiştir ki; "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in "ğayr'il-mağdûbi 'aleyhim vcia'd-dâllîn," dedikten sonra sesini uzatarak âmîn" dediğini işittim." (Hadisi Ahmed, EbûDâvûd rivayet etmiştir. Ebu Davud'un rivayetinde, "sesini yükselterek" denmektedir. Tirmizî hadisi hasen saymıştır.) Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabından, tabiin ve sonraki ilim ehlinde bir çokları bunu almış,

(12a) Selâmdan sonra Ebu Hurayrc: "Nefsîm yedinde olan Zat'a andolsun ki, namaz bakımından Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e en çok benzeyeniniz benim," demiştir. (Buhârî bunu taliken zikretmiş, Nesâî, ibn Huzeyme, ibn Hibbân, ibn Sirac rivayet etmiştir.) Buhârî'de tbn Şihâb'ın şöyle dediği kayıtlıdır: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem "âmin" diyordu. 'Atâ; "Âmin duadır," demiştir, tbn Zübeyr, "Ardındakiler mescidde ses yükselecek şekilde "âmîn" derlerdi." demiştir. Nafi de: tbn Ömer'in1 bunu lerketmediğini, herkesi teşvik ettiğini, hatta ibn Ömer'den bu konuda bir haber duyduğunu söylemiştir.

"âmîn" de kişinin sesini yükselterek gizlenmemeyi uygun görmüşlerdir. Hafız; "bu hadisin senedi sahihtir." demiştir. Atâ da; "bu mescidde ikiyüz kadar sahabiye yetiştim. İmam, "vela'd-dâllîn" dedikten sonra onların yüksek sesle "âmîn" dediğini işittim," demiştir. Âişe (r.a.)'den rivayelen Nebî (aleyhisselam) şöyle demiştir: "Yahudiler, selâm ile imamın arkasında "âmin" demenizde kıskandıkları kadar hiç bir şeyinizi kıskanmamışlardır." (Hadisi Abmcd, İbn Mâce rivayet etmiştir.)

Âminde İmama Uymanın Müstehab Olduğu

Âmin'de cemaatin imama uyması müstehabdır. Ancak âmin'de imamdıan öne geçmemeli, geriyede kalmamalıdır. Ebû Hurayrc (r.a.)'den-rivayeten Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "tmam "gayrîl İ-mağdûbi 'aleyhim ve le'ddâllîn" dediği /aman siz "âmîn" deyin. Eğer bir kimsenin sözü meleklerin sözüne denk gelirse geçmiş günahları bağışlanır." (Hadisi Buhârî rivayet etmiştir.) Yine Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayeten Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: "İmam "ğayrîl-mağdûbi 'aleyhim ve la'ddâllîn" dediği zaman "âmîn" deyiniz. Zira melekler "âmîn" derler. İmam da âmin der. Kimin âmin'i meleklerin âmin'ine denk gelirse geçmiş günahları bağışlanır." (Hadisi Ahmed, Ebu Dâvûd, Nesâî rivayet etmiştir.) Yine Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayeten Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "İmam âmin dediği zaman siz de âmin deyiniz. Kimin âmin'i meleklerin âmin'ine denk gelirse geçmiş günahları affolur." (Hadisi Buhârî, Müslim, Tirmizî, Ebu Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce rivayet etmiştir.) Âmin'in manası: "Âmîn" sözü, elifi kısaltarak veya uzatarak, mimi şeddelemeyerek okunur. Ancak âmin Fati-ha'dan değildir. Sadece bir duadır. Manası da "Aliahım kabul et"

demektir.

2.7.5.6. Fatiha'dan Sonra Kur'ân Okumak

Namaz kılanın; sabah ile cum'a'nın iki rek'atında, öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarının ilk iki rek'atında, nafil namazların ise bütün rek'at-lerinde, Fatiha'dan sonra bir sûre veya Kur'ân'dan biraz okuması sünnettir. Ebu Katâde'den rivayeten: "Nebî aleyhisselam öğle namazının ilk iki rek'atında Fatiha ve iki sûre, son iki rek'atte ise sadece Fatiha okur, bazan okuduğu ayetleri bize işittirirdi. Birinci rek'ati, ikinci rek'atten daha uzun yapar; ikindi ve sabah namazlarını da bu şekilde kıları. (Hadisi, Buharî, Müslim, Ebû Dâvûd rivayet etmiştir, Ebû Davud'un rivayetinde şu da vardır: "Ebû Katâde: 'Birinci rek'ati, insanlar yetişsinler diye uzun yaptığını sanardık,' demiştir.")

Câbir bin Scmüre şöyle demiştir: "Küfe ehli Sa'd'i Ömer'e şikâyet ettiğinde Ömer de, Sa'd'i azledip yerine Ammâr'ı âmil olarak tayin etti. Küfe ehli Sa'd'in namazı güzel kıldırmadığından şikâyet etmişti. Ömer (r.a.) Sa'd'i yanına alarak; "Yâ Ebâ İshak! Bunlar namazı iyi kıldırmadığını iddia ediyorlar," dedi. Ebû İshak (Sa'd): Allah'a yemin olsun ki, ben onlara Rasûlullah'ın namazı gibi namaz kıldırırım. Rasûlullah'ın namazından eksik yapmadım. Yalsı namazlarının ilk iki rek'atını uzun, kalan iki rek'atını hafif kıldırırım." Ömer (r.a.): "Bu senin zarının," diyerek onunla beraber bir veya iki adamı Küfe'ye gönderdi. Giden adam Sa'd hakkında Küfe ehline sordu. Ancak sorduğu her mescidde, onun hakkında övgüyle bahsettiler. Nihayet Beni Abs mescidine girdiğinde, içlerinden künyesi Ebû Sa'd olan, Üsâme bin Katâde adında bir adam kalkarak: 'Bize Allah adına soruyorsunuz değil mi? Sa'd seriyyeye katılmaz, eşit eşit taksimat yapmaz ve adaletle hüküm vermez,' dedi. O zaman Sa'd: Allah'a yemin olsun ki, sana üç şeyle beddua edeceğim," dedi: "Allah'ım, insanlara gös-leriş ve duyuru olsun diye kalkan bu kulun yalancı ise, ömrünü uzun eyle, fakirliğini sürekli eyle ve onu fitnelere mübtela kıl." O günden sonra o adam; "Sa'd'in bedduası beni tuttu. Fitneye uğramış yaşlı biriyim," derdi. Râvî Abdül-Mclik diyor ki; "O adamın yaşlılıktan kaşlarının dahi döküldüğünü, yoldan gelip geçen cariyelere kaş göz işareti yaptığını, lâf attığını gördüm," demiştir. (Hadisi Buharî rivayet etmiştir.) Ebû Hureyre (r.a.) şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem her namazda Kur'ân okurdu. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in bize işittirdiğini biz de size işittirdik. Rasûlullah sailatüahu aleyhi ve sellem'in bize okuduğunu biz de size gizli okuduk. Fatiha'dan başka okumazsan, Fatiha sana yeter. Fatihaya bir şey eklersen o daha hayırlıdır." (Hadisi Buharî rivayet etmiştir.)

2.7.5.6.1. Fatiha'dan Sonra Kur'ân Okumanın Nasıl Olacağı

Fatiha'dan sonra Kur'ân okumak, Kur'ân'ın hangi tarafından olsa caizdir. Hüseyin şöyle demiştir: "Horasan'da gazaya çıkmıştık. Beraberimizde 300 kadar sahâbi vardı. İçlerinden birisi bize namaz kıldırıldı. Herhangi bir sûreden ayetler okuduktan sonra rûku'a eğildi." Ibn Abbas'dan rivayeten: "Ibn Abbas Fatiha'yı okuduktan sonra her rek'atte "Bakara" sûresinden ayetler okudu." (Hadisi Dârekutnî kuvvetli bir senetle rivayet etmiştir.) Buharî "Bir rek'atte iki sûre arasını cemetmek, namazda son sûrelerden okumak, sûreden önce bir sûreyle ve sûre evveliyile kıraet etmek" babına lâliken şöyle demiştir: Abdullah bin Sâib'den zikrolunduğu-na göre: "Nebî aleyhisselam sabah namazında "Mü'minûn" suresini okudu. Musa, Harun veya İsa (a.s.)'in zikri gelince kendisini öksürük tuttu ve rûku' etti. Ömer (r.a.) birinci rek'atte Bakara sûresinden yirmiye ayet, ikinci rek'atte uzun sûrelerden bir tane okudu. Ahnef ise, birinci rek'atle "Kchf" suresini, ikinci rek'atte "Yûnus" ve "Yûsuf suresini okudu. Zikro-lunduğuna göre Ahnef, Ömer'le her iki sûreyi okuyarak sabah namazını kılmıştır. Ibn Mesc'ud, "Enfâl" sûresinden kırk ayet, ikinci rek'atle uzun sûrelerden bir sûre okudu. Katâde ise, iki rek'atte bir sûre okuyan veya iki rek'atte aynı sûreyi lekrar eden kimse hakkında; "hepsi Allah'ın kitabıdır." demiştir. "Ubeydu'llah bin Sabit, Enes'den rivayeten demiştir ki: "Ensar-dan bir adam, Kubâ mescidinde onlara imam oldu. Her iftiah tekbirinden sonra namazda onlara okuduğunu tekrarlayıp duruyordu, "Gulhüve'llâhü ehad" sûresi ile başladı, onu bitirince başka bir sûre okudu. Her rek'atte aynen böyle yapıyordu. Onun bu hareketini arkadaşları konuşmaya başlayarak dediler ki: 'Sen bu sûreyle başlıyorsun, o yetmiyormuş gibi başka bir sûre okuyorsun; ya onu oku veya onu terkedip başkasını oku.' O da cevaben: 'Ben o sûreyi terkedemem. Beğeniyorsanız, size bu şekilde imamlık yapmak istiyorum. Eğer beğenmezseniz sizi bırakırım.' Ashab ise, onun, en faziletli olduğu görüşündeydiler ve başkasının onun yerine imamlık yapmasını uygun görmezlerdi. Rasûlullah sailallahu aleyhi ve sellem'e gelerek durumu bildirdiler. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem o şahsa şöyle dedi: 'Ey kişi! Arkadaşlarının teklif ettiği şeyi niçin yapmıyorsun da her rek'atte bu sûreyi okuyorsun?' O da; 'bu sûreyi seviyorum,' dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "O sûreyi sevmen seni Cen-net'e sokar" buyurdu." Cühync'den bir adamdan rivayeten; O, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sabah namazının her iki rek'atında "Zilzâl" sûresini okuduğunu işitmiştir. Cuheynclî sahâbi; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem "iki rek'atte bir sûreyi, unutarak mı yoksa kasten mi okudu bilmiyorum," demiştir. (Hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiştir. Senedinde taana uğramış râvî yoktur.)

2.7.5.6.b. Rasûlullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in

Fatiha'dan Sonra Kur'ân Okumadaki Uygulamas

Fatiha'dan sonra Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in kiraeti hakkında Ibn Kayyım'm yaptığı özeti burada zikrediyoruz; Ibn Kayyım şöyle demiştir: "Faliha'yı bitirince diğer bir sûreye başlardı. Bazan o sûreyi uzatır, yolculuk ve diğer sebepler araya girince kısa tutardı. Çok kerre de orta tutardı.

1- Sabah namazında: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem sabah namazında, altmış âyetten yüz âyete kadar okurdu. Sabah namazını bazan "Kâf", bazan "Rûm", bazan "izc's-şemsü kuvviral" (Tekvir) sûreleriyle kıldırdı. Bazan da her iki rek'atte "Zilzâl" sûresini okurdu. Yolculukta iken "Felâk" ve "Nâs" sûreleri ile kıldırdı. Bir keresinde; "Mü'minûn" sûresi ile başlamış, birinci rek'atle Musa ve Harun'u zikredince öksürük tutmuş ve rûku' etmişti. Cuma günü sabah namazında "Elif-lâm-mim, tenzîlün" (Secde), "Hcl ctâ'alc'î-insânî"yi tam olarak okurdu. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in bir sûreden biraz, diğer sûreden de biraz okumasını bugün insanlardan çoğu yapmazlar. Cahillerden çoğunun sandığı gibi, "cuma gününün sabahını "secde" sûresiyle kılmak faziletli kıldırdı," sözü büyük bir cehalettir. Hattâ bu sebepten bazı imamlar, "secde" sûresini okumayı kerih görmüşlerdir. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in bu iki sûreyi okumasındaki sebep, bu surelerde hem yaratılıştan ve hem de âhirellen bahsedilmiş olmasıydı. Adem'in yaratılması, Cennet ve Cehennem'e girmek, cuma günü olmuş ve olacak diğer şeylerden bahsettiğinden dolayı sabah namazında, o günde olmuş ve olacak olan şeyleri hatırlatmak maksadıyla bu sûreleri okurdu. Bayram ve cuma gibi büyük toplantılarda "Kâf," "İgterabet" (Kamer), "Âlâ" ve "Ğâşiye" sûrelerini okuması gibi.

2- Öğle namazında: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem öğle namazının kıraetini bazan uzatırdı. Ebû Sa'îd şöyle demiştir: "Öğle namazı başlayınca, bir kimse beki'a gidip ihtiyacını görür, sonra evine gelip ab-dest alır, uzun okuduğu için birinci rek'atta Nebî aleyhisselam'a yetişebilirdi." (Hadisi Müslim rivayet etmiştir.) Öğle namazında bazan "Elif-lâm-mim, tenzîlün" (secde)den bir miktar ile, "Sebbih'isme Rabbike'l-A'lâ," ve "Ve'l-leyli izâ yeğşâ" sûrelerini; bazan da "Ve's-semâî zât'il-bürûc" ile "Ve's-semâîve't-târîg" sûrelerini okurdu.

3- İkinci namazında: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ikinci namazının kıraetini, uzun okunan öğle kıraetinin yansı, kısa okunan öğle kıraetinin ise tamamı kadar okurdu.

4- Akşam namazında: Akşam namazının kıraeti hakkında Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den gelen uygulama bugünkü tatbikatın tam tersidir. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem akşam namazını, her iki rek'atte bazan "A'râf" sûresini, bazan "Tur" sûresini, bazan da "Mürselât" sûresini okuyarak kılardı. Ibn Abdîlber şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den rivayet olundu ki; akşam namazında "elif-lâm-mim-sâd" (A'râf) sûresi ve "Sâffât" sûresini, bazan "Hâ-mim" (Duhân) sûresini, "Sebbih'isme Rabbik'el-A'lâ," "Ve't-tîni ve'z-zeytûni", "Felâk" ve "Nâs" sûrelerini, "Mürselât" sûresini ve mufasssal sûrelerden kısımlarını okurdu. Bunların hepsi de sahih ve meşhur rivayetlerdir." Ibn Abdilber'in sözü burada bitti. Daima mufasssal sûrelerin kısımlarından okumak Mervan bin Hakem'in fiilidir.. Zeyd bin Sabit bunu hoş karşılamamıştır. Mâlik; "Akşam namazında sûrelerin kısımlarından okuyorsun halbuki ben akşam namazında Rasûlullah'm Tıval sûrelerin uzunlarından okuduğunu gördüm," demiştir. "Rasûlullah'a dedim: Tıval sûrelerin uzununu hangisidir?" 'A'râf sûresidir, lı buyurdu." (Bu hadis sahihtir. Hadisi Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, Ibn Mâce rivayet etmiştir.) Nesâî Aiş'e'den şöyle nakletmiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Akşam namazında "A'râf" sûresini iki rek'ate taksim ederek okudu." Mufasssal sûrelerin kısımlarından bir sûre ve bir âyete devam etmek sünnete aykırı olup Mervan bin Hakem'in işidir.

5- Yatsı namazında: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem yatsı namazında "Tın" suresini okurdu. Muaz'a da "Şems," "A'îâ," "Ley!" ve benzeri sûreleri okumasını emreder ve kendisiyle yatsı namazını kıldıktan sonra başka yere gidip yatsı namazını kıldırırken "Bakara" sûresini okumasını hoş karşılamazdı. Bir defasında Muâz, Amr bin Avf yurduna gidince Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile kıldığı yatsı namazını gecenin kalan kısmında onlara tekrar kıldırdı ve namazında "Bakara" sûresini okudu. Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Muâz'a "Sen fitneci misin ey Muâz?" dedi. Hadis ilmini araştıranlar, hadiste geçen bu kelimeye takılıp kalmış, hadisın evveline ve sonuna bakmamışlardır.

6- Cuma namazında: Cuma namazlarında; "Cum'a," sûresi ile "Münâfikûn" veya "Ğâşiye" sûrelerini de okurdu. Bu sûrelerin (Cum'a ve Münâfikûn) sonlarında bulunan "Yâ eyyühe'llezîne âmenû"âan sonra okumak, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in asla yapmadığı bir şeydir. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den gelen rehberliğe aykırıdır.

7- Bayram namazlarında: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bayram namazlarında bazan tam olarak "Kâf" ve "İgterabet" (Kamer) sûrelerini, bazan da "Sebbih" ve "Ğâşiye" sûrelerini okurdu.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in, vefat edinceye kadar devam ettiği ve asla mensuh olmayan tatbikatı budur. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den sonra Hulefâ-i Râşidîn bu durumu devam ettirdiler. Ebûbekr (r.a.) sabah namazında, güneş doğmaya yakın oluncaya kadar "Bakara" sûresini okudu. Ashab sordu: "Ey Rasûlullah'ın halifesi, nerdey-se güneş doğacak." Ebûbekir: "Güneş doğsa bile bizi gafillerden bulmamış olur," dedi. Ömer (r.a.)'de sabah namazında "Yûsuf," "Nahl," "Hûd," "Beni İsrail", (İsrâ) ve benzeri sûreleri okurdu. Eğer uzun süre okumak kaldırılmış olsaydı Hulefâ-i Râşidîn'e gizli kalmaz, hadis münekkidlri de bunu öğrenmiş olurlardı.

Müslim'in "Sahih"inde Câbir bin Semure'den rivayet edilen hadise gelince; "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve

sellem sabah namazında "Kâf, ve'l-kur 'âni'l-mecîd" sûresini okurdu. Bundan sonra sabah namazlarını ise hafifletti. "Bundan sonra" sözü, "sabah namazından sonraki namazlar" demektir. Yani Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem sabah namazında en uzun kıraati yapar, diğer namazları ise daha hafif kıları. Ümmü'l-Fazl'm sözü de bunu gösterir. Ümmü'l-Fazl: İbn Abbâs'ın "Ve'l-mürselâtü 'Ur-fen" sûresini okuduğunu işitti de şöyle dedi: "Ey oğulcağızım! Rasûlullah son zamanlarında okuduğu bu sûreyi bana hatırlattı. Akşam namazlarında bunu okurdu ve şöyle buyururdu: "Kim insanlara imam olursa namazı hafif yapsın." Bu konuda Enes (r.a.) şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bütün namazlarında insanların en hafif namaz kıldırıyordu." Burada hafiflik nisbî bir şeydir. Rasûlullah'ın fiiline uygun olan ve onun devam ettiği hafifliktir. Yoksa cemaatin isteğine bağlı hafiflik değildir. Çünkü Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ahabına bir şeyi emredip de onun aksini yapmazdı. Çünkü o bilir ki, arkasında yaşlı, zayıf ve ihtiyaç sahibi kişiler var. Onun emretmiş olduğu kısıklık yapmış olduğu kısıklıktır. Çünkü kıldığı namazı bundan birkaç kat daha uzun yapabilirdi; daha uzununa nisbetle bu dahi kısa olmuş olurdu. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in devam ettiği tatbikat budur ve her görüş ayrılığında baş vurulacak hakem de o'dur. Nesâî ve diğerlerinin İbni Ömer'den rivayet ettikleri hadis bunu göstermektedir. "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bize namazı hafif yapmayı emreder ve imam olduğu zaman da "Sâffât" sûresini okurdu." Demek ki, "Sâffât" sûresini okumak Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in emrettiği hafif kıraettir.

8- Muayyen bir süre okumak: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem cum'a ve bayram namazları hariç, namazlarda okuyacağı belli süreler tayin etmezdi. Diğer namazlardaki durumla ilgili olarak Ebû Davud'un zikrettiği bir hadis şöyledir: Amr bin Şuayb'ın babasından onun da dedesinden rivayet ettiğine göre; o şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem farz namazlarda imam olduğu zaman, o'nun küçük-büyük mu-fassal sürelerden okuduğunu işitmişimdir." Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in tatbikatı sureleri tam okumaktı. Bazan iki rek'atle bir süre, bazan süre evvelerini okurdu. Süre sonlarını okumak ve süre ortalarını okumak Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den duyulmamıştır. Bir rek'atte iki süreyi okumayı ise sadece nafile namazlarda yapardı. Farz namazlarda bunu yapmazdı. Bu konuda İbn Mes'ud'un hadisi şöyledir: "Rasûlullah'm iki süreyi bir rek'atte okuduğu benzer süreleri biliyorum. "Rahman" sûresi ve "Necm" sûresini bir rek'atte, "İğierabct" (Kamer) süresiyle, "Hakka" suresini bir rek'atte, "Tûr" ile "Zâriyât" surelerini bir rek'atle, "İzâ vcca'âı" (Vakıa) ile "Nün" sürelerini bir rekalle okumuştur. (Hadisin devamı vardır.) Bu haber nerede yaptığı belirtilmemiş bir fiilidir. Farz mı idi, nafile mi idi; her ikisi de muhtemeldir. Bir süreyi iki rek'ate bölerek okuması ise, çok az yaptığı bir iştir. Ebû Davud'un Cüheyneli sahabiden rivayet etmiş olduğu hadiste, Cüheyneli: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in, sabahın iki rek'atinde, "İzâ zülzile" sûresini okuduğunu duydum. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem unutarak mı, yoksa kasden mi okudu bilemiyorum." demiştir.

9- Sabah namazında birinci rek'atın uzatılması: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem sabah namazında birinci rek'atı ikinci rek'atten uzun yapar ve bütün namazları aynı şekilde kıları. Sabah namazını diğer namazlardan daha uzun kıları; Çünkü sabahın Kur'ân'ı "meşhûd"dur. Yani Allah ve melekleri Kur'ân'ı dinlerler. Dendi ki; "Kimine göre gece ve gündüzün melekleri sabahın Kur'ân'ında hazır bulunurlar." Buradaki iki söz, nüzulü ilâhiye kail olanlara göredir. Sabah namazı bitinceye kadar mı yoksa güneş doğuncaya kadar mı devam eder? Bu konuda birkaç görüş vardır. Kimine göre sabah namazının rek'atleri az olduğu için, azlığına karşılık uzun okunmaktadır. Kimilerine göre insanlar uykunun sonunda dinç oldukları için uzun okunmuştur. Kimine göre, dünya için çalışmaya henüz yönelmeden kulak, dil ve kalbin sakin olduğu, hiçbir meşguliyetin bulunmadığı, Kur'ani anlayıp düşünme imkânı bulunduğu için uzun okunmuştur. Kimine göre sabah namazı o günkü işlerin başlangıcı ve esası olduğundan ona daha çok önem verilmiş ve uzun okunmuştur. Bunlar bir takım sırlardır ki şerialin inceliklerim maksat ve hikmetlerini anlayanlar tarafından bilinebilir." İbn Kayyım'm sözü burada bitti.

2.7.8.6.3. Rasûlullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in Kur'ân Okuması

Rasûlullah, sallallahu aleyhi ve sellem kıraetini uzun yapar, her âyette durur ve sesini uzatırdı.

Kur'ân okurken müstehap olan şeyler şunlardır:

Kur'an okurken sesi güzelleştirip, süslemek sünnettir. Hadîste geçtiğine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Kur'ân'ı seslerinle süsleyiniz." Yine: "Kur'ân'ı nağmeli okumayan bizden değildir." ve "insanların ses bakımından en güzeli, Kur'an okudukları zaman dinleyenlerde ve düşünenlerde Allah korkusu meydana getiren kişidir." Allah Teâla Kur'ân'ı güzel okumak hususunda Rasûl'üne verdiği izin kadar hiçbir şeye izin vermemiştir. Nevevî şöyle der: "Namaz veya dışında Kur'ân okuyan kimsenin, rahmet âyetine geldiği zaman Allah'ın fazlından istemesi, azab âyetine geldiği zaman cehennemden, azab-dan, kötülükten, çirkin şeylerden Allah'a sığınması veya: "Allahümme innî es'elûke'l-âfiyeh" (Sen'den afiyet isterim) ve benzeri şeyler demesi sünnettir," Allahi tenzih eden bir âyet geldiği zaman: "Sübânallahi ieâlâ" (Yüce olan Allah'ı teşbih ederim.) veya "Tebârekallâhu Rabbi'l-âlemin" (Alemlerin Rabbi olan Allah mübarektir.) veya "Cellet azameiü Rabbinâ" (Rabbimizin şânı yücedir.) ve benzeri dualarla Allah'ı tenzih eder. Huzeyfe bin Ycmân'dan rivâyeten, o demiştir ki: "Rasûlullah ile beraber bir gece namaz kıldım. Bakara sûresi ile başladı. 'Yüz âyet okuyunca rûku'a gider,' dedim. Devam etti. 'Bir rek'atte bitirir,' dedim. Yine devam etti. Sonra Âl-i Imrân sûresine başladı, onu okudu. Sonra Nisa sûresine başladı, onu da okudu. Yavaş yavaş okuyordu. Teşbih âyeti gelince teşbih ediyor, duâ âyeti

gelince duâ ediyor, Allaha sığınma âyeti gelince cüzü çekerek Allah'a sığınmıyordu." (Hadisi Müslim rivayet etmiştir.)

Nevevî demiştir ki: "Mezhebimize göre namazın içinde ve dışında Kur'ân okuyan kimse, -imam olsun, cemaat olsun, tek başına olsun- tes-bih, duâ ve istiâze yapması müstehabdır. Çünkü bunlar duadır. Âmin demek gibi herkes bu konuda müsavidir."

"E-leyse'llâhu bi-ahkemi' 1 -hâkimin" (Allah hâkimlerin hakimi değil mi?) ayeti okununca, "Belâ ve ene 'âlâ zâlike min'eş-şâhîdîn" (evet ben de buna şahadet ederim) demek; "E-leyse zâlike bi-kâdirin 'alâ en-yuhyiye'l-mevtâ" (Allah ölüyü diriltmeye kadir değil mi?) ayeti okununca, "Belâ eş-hedü" (Evet kadirdir. Ben buna şahitlik ederim) demek; "Fe-bieyyî hadîsin ba'dehû yû'minûn" (Bu Kur'an'dan sonra hangi söze iman ederler?) ayeti okununca, "Âmentü billahî" (Allah'a inandım) demek; "Seb-bih'isme Rabbike'l-a'lâ" (Rabbini teşbih et,) ayeti okununca, "Sübhâne Rabbiye'l-a'lâ" (Yüce Rabbimi teşbih ederim) demek müstehabtır. Namazın gerek içinde ve gerekse dışında böyle denebilir."

2.7.8.6.4. Kur'ân'm Gizli ve Açık Okunacağı Yerler

Namaz kılanın sabah ve cuma namazlarında, akşam ve yatsının ilk iki rekatinde, bayram, güneş tutulması ve yağmur duası namazlarında, açık okuması; öğle ve ikindi namazlarında, akşamın üçüncü, yatsının son iki rekatinde ise gizli okuması sünnettir. Nafilelere gelince; gündüz kılınanlarda açık okumak yoktur. Gece kılınanlarda ise açık da, gizli de okunabilir. Efdal olan orta yolu takip etmektir. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve selâm bir gece, namaz kılmakta iken Ebû Bekr (r.a.)'in yanına uğradı. Alçak sesle okuyordu. Bir defasında yüksek sesle okuyarak namaz kılan Ömer(r.a.)'e uğradı. Her ikisi de yanına geldiğinde buyurdu ki: "Ey Ebû Bekr! Namaz kılariken alçak sesle okuyordun." Ebû Bekr şöyle dedi: "Niyaz ettiğimi duyuyordum, ya Rasûlaîlah." Sonra Ömer'e döndü: "Sana uğradım da, namaz kılariken yüksek sesle okuyordun." Ömer: "Yâ Rasûlallah! Yüksek okuyarak uyuyanları uyandırıyor ve şeytanları kovuyorum," deyince Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Yâ Ebû Bekr! Sesini biraz daha yükselt." Ömer'e ise; "sesini biraz daha al-çalt." dedi. (Hadisi Ahrrled, Ebu Davud rivayet etmiştir.) Eğer unutup da açık olacak yerde gizli, gizli olacak yerde açık okursa bir şey gerekmez. Kıraet esnasında bu durumu hatırlarsa, kalan kısmı doğru olarak devam eder.

2.7.8.6.5. İmama Uyanın Kur'ân Okuması

Esas olan, namazın farzlarında geçtiği gibi, farz ve nafile rek'atlerin hepsinde Fatiha'yı okumadan namazın sahih olmadığıdır. Ancak imama uyanın, dinlemesi ve susması gerektiği için, açık kılınan namazlarda Kur'ân okuması gerekmez.. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: "Kur'ân okunduğu zaman dinleyiniz ve susunuz, umulur ki rahmet olunursunuz." (13) Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "İmam tekbir aldığı zaman siz de tekbir alın. Kur'ân okuduğu zaman susun." buyurmuştur. (Hadisi Müslim sahih saymıştır.) Şu hadis de buna bağlanır: "İmamı olan bir kimsenin imamının Kur'ân okuması, onun için de Kur'ân okumak sayılır." Yani şu

(13) A'râf:204.

açık okunan namazlarda imamın kıraeti cemaat için de yeterlidir. Gizli okunan namazlarda gelince, imama uyanların okuması gerekir. Eğer imama uyanların imamın kıraetini dinleme imkânları yoksa, açık okunan namazlarda da içinden okuması gerekir.

Ebûbekir bin 'Arabî şöyle demiştir: "Gelen haberler umumi olduğu için gizli okunan namazlarda kıraetin gereğini tercih ediyoruz. Açık okunan namazlarda ise üç yönden kıraet yapmaya yol yoktur: Birincisi; Medine ehli bununla amel etmiştir. İkincisi; Kur'ân bu şekilde hüküm vermiştir. O da şudur: "Kur'ân okunduğu zaman onu dinleyiniz ve susunuz." Sünnetler de bu hükmü» mana bakımından kuvvetlendirmektedir. İmran bin Huseyn'in rivayet ettiği hadiste; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem arkasında namaz kılan bir adamın: "Sebbih'isme Rabbike'l-a'lâ" sûresini okuduğunu işitince: "Birinizin beni şaşırttığını anladım." buyurdu. Üçüncüsü; aşikâre okunan namazlarda imama uyanın Kur'ân okumaması tercih edilir. Ne zaman okuyacak? Eğer "imam sustuğu zaman okur," denirse; deriz ki: "susmak imama gerekmez." Farz olan bir şey farz olmayana nasıl bağlanır? Özellikle açık okunan namazlarda bulduğumuz yön, okunan Kur'ân'ı takip etmesi, dinleyip mânâsını tefekkür etmesidir. Bu şekilde yapmak; Kur'ân ve hadisin nizamına, ibadeti korumaya, sünneti gözetmeye, daha uygun bir ameldir." Zührî ve İbn Mübarek bu görüşü seçmiştir. Mâlik, Ahmed ve Tshak'm kavli de budur. İbn Teymiye de bu görüşü seçerek onu kuvvetlendirmiştir.

2.7.8.7. intikal Tekbirleri

Namaz kılan, her kalkış ve inişte, her kıyam ve oturuşta tekbir alır. Ancak rükû'dan kalkınca "Semi'allâhu limen hamideh" der. İbn Mes'ûd'dan rivayeten: "Rasûlullah'ı her iniş kalkışta, her kıyam ve oturuşta tekbir alırken gördüm." (Hadisi Ahmed, Nesâî, Tirmizî, rivayet etmiş, Tirmizî hadisi sahih saymış ve "Rasûlullah sallallahu

aleyhi ve sellem ashabından Ebû Bekr, Osman, Ali, Ömer ve diğerleri ile tabînden daha sonra gelenler bununla amel etmiştir,' demiştir.) Fakih ve âlimlerin çoğu da bununla amel etmişlerdir. Ebûbekir bin Abdurrahmân bin Hâris'ten ri-vayeten; o Ebû Hürayre'nin şöyle dediğini işitmiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem namaza kalktığı zaman namaza başlarken tekbir alır, rûku'a giderken tekbir alır, sonra belini doğrultunca "Se'nia'llahu limen hamideh" der. Sonra ayakta iken secde etmeden önce "Rabbena leke'l-hamd" der. Sonra secdeye varınca "Allahu ekber" der. Sonra başını kaldırıncaya kadar böyle yapardı." Ebû Hüreyre: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem dünyadan ayrılıncaya kadar böyle namaz kıları." demiştir." (Hadisi Buhârî, Müslim, ve Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.) tkrime diyor ki: "İbn Abbâs'a dedim: "Bethâ'da ahmak bir şeyhin ardında öğle namazı kıldım. Yirmiiki tekbir aldı. Secdeye giderken, başını kaldırırken hep tekbir alıyordu.1 İbn Abbâs: 'Ebu'l Kasım'm namazı buydu, dedi." (Hadisi Buhârî, ve Ahmed rivayet etmiştir.) Müstehab olan, bir rükünden diğer rükne geçmeye başlarken tekbirin alınmasıdır.

2.7.8.8. Rûku'un Şekli

Rûku'da vacip olan, eller dizlere degecek şekilde eğilmek, baş ile sırtı aynı seviyede tutmak, elleri yanlardan ayırarak dizlere dayamaktır. Dizler üzerinde parmakları açık bulundurmak ve sırtı düz yapmak sünnettir. 'Ukbe bin Âmirden rivayeten: "O, rûku' ederek ellerini yanlarından ayırdı, ellerini dizlerine koydu, dizlerinin Önünde parmaklarını açtı ve "Rasûlullah'ı böyle kılarken gördüm," dedi. (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd, Nesâî rivayet etmiştir.) Ebu Humeyd'den rivayeten: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem rûku' yaptığı zaman tam düz durur, başını fazla aşağıya eğmez, yukarıya da kaldırmazdı. Ellerim dizleri üzerine koyar, sanki dizlerini avuçlamış gibi yapardı." (Hadisi Nesâî rivayet etmiştir.) Müslim'in Aîşe'den (r.a.) rivayet ettiğine göre: "Rasûlullah rûku' ettiği zaman başını yukarıya kaldırmaz, aşağıya da indirmezdi. İkisi arasında tutardı." Ali (r.a.)'den rivayeten, o şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem rûku' elliği zaman sırtına bir bardak su konsa dökülmezdi." (Hadisi Ahmed rivayet etmiş, Ebû Dâvûd ise mürsel olarak rivayet etmiştir.) Mus'ab bin Sa'd'den rivayeten, o şöyle demiştir: "Babamın yanında namaz kıldım. Ellerimi, parmaklarımı birbirine bitiştirerek baldırımın üzerine koydum. Beni bundan nehyetti ve 'şöyle yaparız' diyerek, ellerimizi dizlerimizin üzerine koymamızı emretti." (Hadisi Buhârî, Müslim, Ebû Davud, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce rivayet etmiştir.)

2.7.8.9. Rûku'da Yapılacak Zikirler

Rûku'da "sûbhâne Rabbi'el-azîm" (Ey büyük rabbim seni teşbih ederim) lafzıyla zikir yapmak müstehabdır. 'Ukbe bin Âmir'den rivayeten; o demiştir ki: "Fe-sebbih bismi Rabbike'l-azîm" (Büyük olan rabbi-nin ismini teşbih et) âyeti inince Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bize: "Rûku'lârinızda bu duayı okuyunuz." buyurdu. (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd ve diğerleri iyi bir senetle rivayet etmişlerdir.) Huzeyfe'den rivayeten; o demiştir ki: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber namaz kıldım. Rûku'unda "Sûbhâne Rabbiye'l azîm" diyordu." (Hadisi Müslim, Ebu Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce rivayet etmiştir.) "Sûbhâne Rabbiye'l-azim ve bihatndihi" sözü birkaç yoldan gelmişse de bu rivayetlerin hepsi zayıftır. Şevkânî: "Bu rivayetler birbirini kuvvetlendirmektedir" der. Namaz kılanın, bu teşbih ile yetinmesi veya bu sözlere aşağıdaki zikirlerden birisini ilave etmesi sahihtir:

Ali'den (r.a.) rivayeten: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem rûku'a vardığında:

"Allahım! Senin için rûku' eltim, Sana inandım ve sana teslim oldum. Sen benim Rabbimsin. Kulağım, gözüm, iliğim, kemiğim ve sinirim, âlemlerin Rabbi olan Allah'ın huzurunda eğilip huşu'a vardı." derdi. (Hadisi Ahmed, Müslim, Ebû Dâvûd ve diğerleri rivayet etmiştir.)

Aîşe'den (r.a.) rivayeten: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem rûku' ve secdesinde:

"(Rûku'um), noksansız, tertemiz, meleklerin ve Cebrailin Rabbi olan Allah'adır" derdi.

Avf bin Malik el-Eşca'î'den rivayeten; o demiştir ki: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve seilem ile bir gece birlikte namaz kıldım. Bakara sûresini okudu. Rûku'unda ise;

"Üstünlük, saltanat, büyüklük ve ululuk sahibi olan Allah'ı tenzih ederim." diye dua etti." (Hadisi Ebu Davud, Tirmizî, Nesâî rivayet etmiştir.)

Aîşe (r.a.)'den rivayeten; o şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem rûkû' ve secdesinde çokça: "Sûbhaneke'llahümme

Rabbena ve bi-hamdi-ke, Allahümmeğfirlî." (Rabbimiz olan Allah'ım, seni teşbih eder, sana hamdederim.

Allah'ım, beni bağışla,) derdi. Kur'ân'da geçen "Rabbini hamd ile teşbih el ve istiğfar e"/"(14) âyetine uyarak bu duayı yapardı." (Hadisi Buhârî, Müslim, Ahmed ve diğerleri rivayet etmiştir.)

2.7.8.10. Rûku'dan Kalkıp Doğrulduğunda Yapılacak Zikirler

Namaz kılanın, İsler imam olsun, ister cemaat olsun, isterse de tek başına olsun rûku'dan kalkarken "Semi'Allahü limen-hamideh" demesi, tam doğrulunca "Rabbena leke'l-hatnd" veya "Allahümme Rabbena ve leke'l-hamd"

demesi müstchab'dır.

Ebu Hürayre'den rivayeten: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve seilem belini rûku'dan kaldırıncı "Semi'Allahü limen-hamideh" der, ayakta iken "Rabbcnâ ve leke'l-hamd" derdi. (Hadisi Ahmed, Buharî, Müslim rivayet etmiştir.) Buharî'de Enes'den rivayet edilen bir hadiste; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in "İmam "semi'Allahü limen-hamideh" dediği zaman siz de "Allahümme Rabbena ve leke'l-hamd" deyiniz," dediği rivayet olunmuştur. Bazı alimler; "Cemaatin, "Semi'Allahü limen-hamideh" demeyip, imamın dediğini işittikleri zaman, "Ailahümme Rabbena leke'l-hamd" demeleri bu hadise uygundur," demişlerdir. Ahmed ve diğerlerinin Ebû Hürayre'den rivayet enikleri hadise göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "/mam "semi'Allahü limen-hamideh" dediği zaman, "Allahümme Rabbena leke'l-hamd" deyiniz. Kimin bu sözü meleklerin sözüne denk gelirse geçmiş günahları bağışlanır." Fakat Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in: "Benim kıldığımı gördüğünüz gibi namaz kılın" hadisi her namaz kılının teşbih ile tahmidi birleştirmesini gerektirir.

Eğer namaz kılan cemaat ise: Bu konuda Nevevî; "Cemaat teşbih ile tahmidi birleştirmeyip sadece tahmid ile yetinir," diyenlerin dillerine karşılık şöyle demiştir: "Mezhebimize göre hadisin mânâsı şöyle yorumlanmıştır: "Semi'Allahü limen-hamideh" sözünü muhakkak bildiğinize göre "Rabbena leke'l-hamd" deyiniz." Sadece bu ifadenin gelmesi, ashab, Ra-sûlülâh sallallahu aleyhi ve sellem'in açıklan "Scmİ-Allahü limen-hamideh" demesini işittiklerinden dolayıdır. Çünkü bu sözü açık söylemek sünnettir. Halbuki "Rabbena leke'l-hamd" sözü gizli söylendiği için onu işitmiyorlardı. Ashab Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in mutlak ola-

(14) Nasr3.

rak namazda ona uyulması gerektiğini ifade eden "benim kıldığımı gördüğünüz gibi namaz kılınız" sözünü biliyorlardı ve "semi'Allahü limen-hamideh" sözünde ona zaten uyuyorlardı. Bunu emretmeye ihtiyaç yoktu. Yalnız, "Rabbena leke'l-hamd" sözünü bilmedikleri için bununla emro-lundular.

Rûku'dan doğrulduğu zaman yapılacak tahmidin en kısası budur. Şu duaları ilâve etmek de müslhaptır:

Rufa' bin Rafi'den rivayeten; o demiştir ki: "Bir gün Rasûlullah sal-lâlahu aleyhi ve sellem'in arkasında namaz kılıyorduk. Rasûlullah rûku'dan başını kaldırıncı "semi'Allahü limen-hamideh" dedi. Arkasındaki bir adam:

"Çok çok hamdler, (emiz ve mübarek hamdler, sana mahsustur Ey Rabbim" dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem namazı bitirince: "Konuşan kimdi?" diye sordu. Adam: "Bendim ya Rasûlallah" deyince; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Otuz küsur meleğin o duanın sevabım ilk olarak yazmak için yarış eniklerini gördüm." buyurdu." (Hadisi Buharî, Ahmed, Mâlik, ve Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.)

Ali'den (r.a.) rivâyeten: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem rûku'dan kalkınca:

"Allah hamd edeni işitti, yer ve gök arasındaki mesafe dolusu ve dilediğin şeylerin dolusu hamd olsun yâ Rabbi." dedi." (Hadisi Ahmed, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî rivayet etmiştir.)

Abdullah bin Ebî Evfâ, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den ri-vayeten şöyle demiştir:

"Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem rûku'dan başını kaldırdığı zaman şöyle derdi:

"Ey Rabbimiz olan Allah; gökler dolusu, yerler dolusu ve bunlardan öle dilediğin şeyler dolusu hamd sana olsun. Allahım! Beni kar, dolu ve soğuk suyla temizle. Allahım! Beyaz elbisenin kirden temizlendiği gibi benim de günahlarımı temizle." (Hadisi Ahmed, Müslim, Ebu Dâvûd ve İbn Mâce rivayet etmiştir. Bu duanın manası, tam olarak temizliği İstemektir.)

Ebû Sa'id'il-Hudrî'den rivâyeten; o demiştir ki: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem 'semi'allahu İlmen hamideh' dedikten sonra şöyle dua etti:

"Allahım! Gökler dolusu, yerler dolusu ve bunlardan öte dilediğin şeyler dolusu hamd sana olsun. Ey övgü ve şeref sahibi! Her hangi bir kulun -ki hepimiz de sana kuluz- söylediği en güzel şeye en çok lâyık olan sensin.

Allahım! Senin verdiğine mani olacak yok, vermediğini verecek de yok. Mal ve mevki sahibine mal ve mevkiî fayda vermez ve senin azabından kendini kurtaramaz." (Hadisi Müslim, Ahmed, Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.)

Yine Ebû Sa'id'ü-Hudrî'den rivâyeten, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, "Semi'allahu limen hamideh" dedikten sonra, ayakta durduğu müddetçe, rûku'a varıncaya dek "li-Rabbi'l-hamd" (Hamd Allah'adır) derdi.

2.7.8.11. Secde'ye Varmanın ve Kalkmanın Şekli

Cumhur ulema ellerden önce dizleri yere koymanın müstehab olduğunu söylemiştir. İbn Münzir; Ömer, Nehaî, Müslim bin Yesar, Süfyan-ı Sevrî, Ahmed İshak ve rey sahiplerinden hikâye ederek deriz ki: Biz de bu görüşe katılıyoruz. Ebu Tayyib bütün fakihlerden böyle hikâye etmiştir. İbn Kayyım şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem önce dizlerini, sonra ellerini, sonra alnını, sonra burnunu yere koyardı." Bu şekil, Şerik'in, Asım bin Kuleyb'ten, onun da babasından rivayet ettiği doğru bir görüşdür. Vâil bin Hucr'den rivâyeten; o şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in, secde ederken dizlerini ellerinden önce koyduğunu, secdeden kalkarken de ellerini dizlerinden önce kaldırdığını gördüm." Bunun dışında Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den bir fiil rivayet olunmamıştır. Malik, Evzaî, İbn Hazm, elleri dizlerden önce koymanın müstehab olduğunu söylemişlerdir. Ahmed'den gelen bir rivayet de böyledir. Evzaî; "insanları, ellerini

dizlerinden önce koyarken gördüm," demiştir. İbn Ebî Dâvûd ise: "Hadis cshabmm sözü budur," demiştir. Secdeden ikinci rek'ate kalkmanın durumuna gelince, yukardakinin tam tersidir. Cumhur'a göre müstehab olan önce elleri, sonra dizleri kaldırmaktır. Diğerlerine göre ise, önce dizleri sonra elleri kaldırır.

2.7.5.12. Secdenin Şekli

Secde yapan kimsenin aşağıdaki hususlara dikkat etmesi müstehabdır.

- 1- Burnunu alnını ve ellerini yere koyup, ellerini yanlarından ayırmak. Vâil bin Hucr'den rivâyeten: "Nebî aleyhisselam secde ettiği zaman alnını elleri arasına koyar ve kollarını koltuklarından ayırırdı." (Hadisi Ebu Dâvûd rivayet etmiştir.) Ebu Humcyd'den rivâyeten: "Nebî aleyhisselam secde ettiği zaman burnunu ve alnını yere yerleştirdi. Ve ellerini yanlarından ayırır, avuçlarını omuzları hizasına koyardı." (Hadisi tbn Hu-zeyme ve Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî hadisin hasen-sahih olduğunu söylemiştir.)
- 2- Elleri kulaklar hizasına veya omuzlar hizasına koymak. Her iki şekilde de rivayet gelmiştir. Bazı alimler bu iki rivayetin arasını birleştirerek; "baş parmaklarının uçlarını kulaklar hizasına, elin diğer kısmını ise omuzlar hizasına koymak gerekir" demişlerdir.
- 3- Parmakları yummak ve düz olarak yere koymak. Hakim ve İbn Hibban'm rivayetine göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, rûku'da elinin parmaklarını açar, secdede ise bitiştirirdi.
- 4- Parmak uçlarını kıbleye karşı tutmak. Buhârî'nin Ebu Hu-meyd'den rivayet ettiği hadise göre, Nebi aleyhisselam secde ettiği zaman parmaklarını açmadan ve yumruk yapmadan yere koyarak parmak uçlarını kıbleye çevirirdi.

2.7.5.13. Secde Miktarı ve Secdede Yapılan Zikirler

Secde edenin secde esnasında "sûbhâne Rabbî'el-a'lâ" demesi müs-tehab'dır. Ukbe bin Âmir'den rivâyeten: "Sebbih-isme Rabbike'l a'la" ayeti inince, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "secdelerinizde bunu okuyunuz," (U 5) buyurdu. (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd, İbn Mâce ve Hâkim rivayet etmiştir. Hâkim, hadisin senedi iyidir demiştir.) Huzey-fe'den rivâyeten: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem secdesinde "Sûbhâne Rabbiye'l-a'lâ" derdi." (Hadisi Ahmed, Müslim, Ebu Dâvud, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce rivayet etmiş, Tirmizi hadisi hasen sahih saymıştır.)

Rûkû' ve secdelerde teşbihlerin üç'ten noksan olmaması gerekir. Tirmizî: "İlim ehli böyle amel etmiş olup, kişinin rûku ve secdelerde üç teşbihten az yapmaması müstehap'dır" demiştir. Daha az söylemeye gelince; cumhur ulema, "rûku' ve secdelerdeki teşbihlerin en azı bir teşbih miktarıdır" demişlerdir. Daha önce itmi'nan'm farz olduğu geçmişti. It-mi'nan ise bir teşbih miktarı durmakla oluşur. Teşbihin en mükemmeline gelince; bazı alimler bunu on teşbih olarak takdir etmiştir. Sa'îd bin Cu-beyr'in Enes'ten rivayet ettiği hadis şöyledir: (Ömer bin Abdülaziz'i kastederek) Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in namazına benzer namaz kılan bu gençten başka hiç kimseyi görmedim. Rûku'da bizi on teşbih söyleyecek kadar beklettiği gibi aynı şekilde secdede de on teşbih kadar bekletti." (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd ve Nesâî iyi bir senetle rivayet etmiştir.) Şevkânî şöyle demiştir: "Teşbihin mükemmeli on'dur, diyenler, bu hadisi delil olarak almışlardır. Ancak yalnız kılanın teşbihleri dilediği kadar arttırması daha sahihtir. Ne kadar arttırsa o kadar evlâ olur. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in fazla teşbih hakkındaki sahih hadisleri bunu bildirmektedir. Eğer cemaat uzun okumaktan rahatsız olmuyorsa imam da fazla teşbih okuyabilir.." tbn Abdilber der ki: "Her imamın, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in emri olduğu için teşbihleri ondan daha az yapması gerekir. Arkasındaki cemaatin dayanıklı olduğunu bilse bile onlardaki meşguliyet ve ihtiyaçları, abdest tutamama ve diğer durumlar gibi meydana gelecek arızaları bilemez," İbn Mübarek; "arkasındakiler Üç teşbih okuyabilsinler diye, İmamın beş teşbih okuması müstehabdır"

(15) A'lâ: 1.

demiştir. Yalnız kılanın sadece teşbihle kalmayıp dilediği duaları İlâve etmesi de müstehabdır. Sahih bir hadiste geçtiğine göre Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Sizden birinizin Rabbine en yakın olduğu yer secde halidir. Secdede duayı çoğaltınız." Yine buyurmuştur: "Dikkat! Rûku' ve secde halinde Kur'ân okumaktan nehyettim. Rûku'da Rabbinizi ta'zîtn edin. Secdede ise dua okumaya çalışın. Secde hali, duanızın kabul olunmasına en yakın yerdir." (Hadisi Ahmed ve Müslim rivayet etmiştir.) Bu konuda aşağıya aldığımız pek çok hadis vardır:

Ali (r.a.)'den rivâyeten Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem secde ettiği zaman şöyle derdi:

"Allah'ım senin için secde ettim. Sana inandım. Sana teslim oldum. En güzel biçimde şekillendirip, işitme ve görme yerleri ile süsleyerek, yarattığın yüzümü senin için yere koydum. Yaratıcıların en güzeli olan Allah mübarektir." (Hadisi Ahmed ve Müslim rivayet etmiştir.)

İbn Abbâs'm teheccütte Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in namazını vasıflandırırken şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Sonra namaz kılmaya başlayarak namazında veya secdesinde:

"Allah'ım kalbime nâr, kulağıma nâr, gözüme nâr, sağıma ve soluma nâr, önüme ve arkama nâr, üstüme ve altıma nâr ver ve beni nâr yap." demeye başladı." (Şu'be: "Bana nâr ver," şeklinde rivayet etmiştir. Hadisi Müslim, Ahmed ve diğerleri rivayet etmiştir.) Nevevî demiştir ki: "Alimler, "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bütün azaları ve yönleri için nâr istedi," demişlerdir. Nûr'dan murad, hakkı açıklayıp ona hidayet edilmesini istemektir. O, bütün âzâlar ve vücûdu için bütün amelleri, bütün davranışları, halleri ve altı yönü için nâr istedi. Onlardan istemediği hiç bir şey bırakmadı." Âişe (r.a.)'den rivâyeten; O şöyle diyor: "Bir gece Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i yattığı yerde bulamadım. O'nu elimle araştırınca secde eder halde buldum. Secdesinde şöyle diyordu: "Rabbim nefsimi takva ver ve onu temizle. Sen temizleyenlerin en hayırlısıdır. Sen nefsimin hem velisi hem de mevlâsısın." (Hadisi Ahmed rivayet etmiştir.) Ebu Hüreyre'den rivâyeten: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem secdesinde şöyle demiştir: "Allah'ım, günâhlarımın hepsini affet. Büyüğünü ve küçüğünü, ilkini ve sonunu, gizlisini ve açığını affet." (Hadisi Müslim, Ebû Dâvûd, Hakîm rivayet etmiştir.) Âişe'den (r.a.) rivâyeten; o şöyle demiştir: "Bir gece Rasûlullah'ı kaybettim. Onu mescid'de buldum. Secdeye kapanmış, ayaklarını, parmakları kible'ye gelecek şekilde dikmiş şöyle diyordu:

"Allah'ım, gazabından rızana, azabından affına sığınırım. Ve senden sana sığınırım. Allah'ım, kendini övdüğün gibi, seni Överim." (Hadisi Müslim, Ebu Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, Ibn Mâce rivayet etmiştir.) Yine Âişe'den (r.a.) rivâyeten: "Bir gece Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i yattığı yerde bulamayınca, diğer kadınlarına gittiğini sandım. Onu araştırdım; rûku'da veya secdede: "Allah'ım, seni hatnd ile teşbih ederim. Senden başka ilâh yoktur." derken buldum." Âişe'nin; "Anam-babam sana feda olsun, ben seni nerde sanıyordum, sen ise ne istesin," dediği rivayet olunmuştur. (Hadîsi Müslim, Ahmed ve Nesâî rivayet etmiştir.) Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem secdede iken şöyle derdi: "Allah'ım, hatamı ve cehaletimi, işlerimdeki israfımı affet. Sen beni benden daha iyi bilirsin. Allah'ım; ciddimi, şakamı, halamı, kastımı affet. Allah'ım, geçmiş ve gelecek, gizli ve açık hatalarımı affet. Sen Rabbimsin. Senden başka ilâh yoktur."

2.7.5.14.a. İki Secde Arasında Oturmanın Şekli

Sünnet olan iki secde arasında 'müfterişçen' oturmaktır. Yani sol ayağını büküp yayarak üzerine oturmak, sağ ayağının parmak uçları kibleye gelecek şekilde dikmektir. Âişe (r.a.)'den rivâyeten; "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem sol ayağını yayar sağ ayağını dikerdi." (Hadisi Buhârî, Müslim rivayet etmiştir.) Ibn Ömer'in; "sağ ayağım dikip parmaklarını kibleye çevirmek sol ayak üzerinde oturmak namazın sünnetlerindendir dediği rivayet edilmiştir." (Hadisi Nesâî rivayet etmiştir.) Nafi' şöyle demiştir: "İbn Ömer namaz kıldığında zaman, her şeyiyle hattâ nalinleriye dahi kibleye dönerdi." (Hadîsi Esrem rivayet etmiştir.) Ebû Humeyd'in Rasûlullah'ın namazını tarif eden hadisinde şöyle geçmektedir: "Sonra Rasûlullah sol ayağını büküp üzerine oturur, sonra bütün kemikleri yerine otu-runcaya kadar durur, sonra secdeye inerdi." (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd, ve Tirmizî rivayet etmiştir. Tirmizî, hadisi sahih saymıştır.)

Ayakları yayarak topukları üzerine oturmanın müstehap olduğu hakkında rivayetler vardır. Ebû Ubeyde: "Bu söz, ehli hadisin sözüdür," demiştir. Ebû Zübeyr Tâvûs'un şöyle dediğini işitmiştir: "İbn Abbâs'a ayaklar üzerine oturmak hakkında sordum. O da 'sünnettir' dedi. Biz ise; 'bu durumu kişilere eziyet olarak görüyoruz' dedik. O da 'Nebinizin sünneti

budur,' dedi." (Hadisi Müslim rivayet etmiştir.) Rivayete göre; İbn Ömer başını birinci secdeden kaldırdığı zaman parmaklarının uçları üzerine oturur, "bu sünnettendir," derdi. Tâvûs: "Abdullah bin Abbâs, Abdullah bin Ömer ve Abdullah bin Zübeyr'in ayakları üzerine oturduklarını gördüm." demiştir. (Hadisi Beyhakî rivayet etmiştir. Hafız; "hadisin senedi sahihtir. Ancak oylukları yere koyup, dizleri dikmek suretiyle oturmak âlimlerin ittifakıyla mekruhtur," demiştir.) Ebu Hüreyre'den rivâyeten; o şöyle demiştir: "Nebi aleyhisselam beni üç şeyden nehyeyi: Secdede horoz gibi galamaktan, köpek oturuşu gibi oturmaktan ve tilki, gibi sağa sola bakmaktan." (Hadisi Ahmed, Beyhakî, Taberânî, Ebû Ya'la rivayet etmiştir. Senedi hasendir.) İki secde arasında oturanın sağ elini sağ oyluğuna, sol elini sol oyluğuna, parmaklarını ise yayılmış olarak kibleye yönelik, az açık ve dizlere kadar uzanmış halde koyması müstchaptır.

2.7.5.14.b. İki Secde Arasında Dua

iki secde arasında aşağıdaki dualardan birisini okumak ve dilerse tekrar etmek müstchabdır. Nesâî ve İbn Mâce'nin Huzeyfe'den yaptıkları rivayete göre: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: İki secde arasında "Rabbî'ğfirli" (Allah'ım beni affet), derdi."

Ebû Davud'un İbn Abbâs'dan rivayet ettiğine göre: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem iki secde arasında: "Allah'ım beni affet bana acı, bana afiyet ver, bana hidayet ver, beni rızıklandır." derdi.

2.7.5.15- istirahat Oturuşu

istirahat oturuşu; namaz kılanın, birinci rek'aunı ikinci secdesini yapıp, ikinci rek'ata kalkmadan önce hafif olarak oturması ile üçüncü rek'atın ikinci secdesini bitirdikten sonra dördüncü rek'ata kalkmadan önce hafifçe oturmasıdır. Alimler, hadisler değişik olduğu için bunun hükmü hakkında ihtilâf etmişlerdir. Biz bu konuda Ibn Kayyım'ın sözünün özetini zikrediyoruz: 'Fakihler 'istirahat oturması, namazın sünnetlerinden olup herkesin yapması müstehab mıdır, yoksa namazın sünnetlerinden olmayıp, ihtiyacı olan mı bunu yapar?' diye ihtilâf etmişler, ikisini de diyen vardır. Bu iki rivayet Ahmed'den naklolmuştur. Hilâl şöyle der: "istirahat oturduğunda Ahmed, Mâlik bin Huveyris'in hadisine müracaat ederek şöyle demiştir: 'Yusuf bin Musa bana haber verdi: "Ebû Ümâme'ye namazda ayağa kalkmak hakkında sorulduğunda, O'da 'Rafi'in rivayet ettiği hadise göre ayaklarının önü Üzerine kalkar,' dedi." Ibn Aclan'ın hadisi de Rasûlullah'ın ayaklarının önü üzerine kalktığına delâlet etmektedir. Bu durum Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in birçok ashabından ve onun namazını anlatanlardan rivayet olunmuştur. Ancak istirahat oturduğu, bu rivayetlerde zikredilmeyip sadece Ebû Humeyd ve Mâlik bin Huveyris'in hadisinde zikrolunmuştur. Eğer bu, Rasûlullah'm tatbikatından olsaydı, devamlı olarak yapar ve O'nun namazını tarif eden herkes bunu zikrederdi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in bir fiili sadece yapması namazın sünnetlerinden olduğuna delâlet cimez. Ancak Rasûlullah saillallahu aleyhi ve sellem'in, onu sünnet olarak işlediği bilirse o zaman uymak gerekir. İhtiyacı için onu yaptığı takdir edilirse, bu onun namazının sünnetlerinden bir sünnet olduğuna delâlet etmez."

2.7.8.16- Teşehhüde Oturmanın Şekli

Teşehhüde oturmak için aşağıdaki sünnetlere dikkat etmek gerekir:

a) Elleri aşağıdaki hadislerde geçen şekilde koymak.

Ibn Ömer'den rivayeten: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ette-hiyyatü'de oturduğu zaman sol elini sol dizine, sağ elini sağ dizine koyardı. Baş parmağını orta parmağın üzerine koyar, şehadet parmağıyla da işaret ederdi." Bir rivayette: "Bütün parmaklarını yumar, şehadet parmağıyla da işaret ederdi." şeklindedir. (Hadisi Müslim rivayet etmiştir.)

Vâil bin Hucr'den rivayeten: "Nebi aleyhisselam sol elini oyluğuna ve sol dizine koyar, sağ dirseğini sağ oyluk hizasına getirir, sonra parmaklarını kapatarak halka yapardı." Başka bir rivayette: "Orta ve baş parmağını halka yapar, şehadet parmağıyla da işaret ederdi. Sonra parmaklarını kaldırır, onları hareket ettirerek duâ ederdi." şeklindedir. (Hadisi Ahmed rivayet etmiştir.) Beyhâkî şöyle demiştir: "Hareketten maksat işaret etmektir. Yoksa hareketin tekrarı değildir." Böylelikle Ibn Zübeyr'in rivayetine de denk düşüyor. Ibn Zübeyr'e göre; "Nebî aleyhisselam duâ etmek istediği zaman parmaklarıyla işaret eder, parmağım hareket ettirmezdi." (Ebû Dâvûd, hadisi sahih bir senetle rivâyetetmiş, Nevevî de hadisi zikretmiştir.)

Zübeyr'den rivayeten; o demiştir ki: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem teşehhüde oturduğu zaman, sağ elini sağ oyluğuna, sol elini sol oyluğuna koyar şehadet parmağıyla da işaret eder, gözü, işaretini tecavüz etmezdi." (Hadisi Ahmed, Müslim, Nesâî rivayet etmiştir.) Bu hadiste sağ elini kapatmadan oyluk üzerine koymakla yetinerek, sağ elin şehadet parmağıyla işaret ettiği anlaşılmaktadır. Yine bu hadisle namaz kılanın gözünün, işaretini tecavüz etmemesinin (gözünün parmağını takip etmesinin) sünnet olduğu hükmü vardır. İşte bu üç şekil de sahih olup, herhangi birisiyle amel etmek caizdir.

b) Sağ işaret parmağını az kaldırıp selâm verinceye kadar tutarak işaret etmek. Numeyr el-Huzaî'den rivayeten; o şöyle demiştir: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i namazda otururken gördüm; sağ kolunu işaret parmağını kaldırarak sağ oyluğuna koymuş duâ ederek parmağını biraz indirmişti." (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd, Ncsâî, Ibn Mâce, İbn Huzeyme iyi bir senetle rivayet etmiştir,

Enes bin Mâlik'ten rivayeten; o şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem iki parmağıyla işaret ederek duâ eden Sa'd'e uğrayınca, "tek parmağınla işaret et ya Sa'd," dedi." (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd, Ncsâî, Hâkim rivayet etmiştir.) Ibn Abbhas'a parmağıyla işaret ederek duâ eden bir kişi hakkında sorulduğunda: "Böyle yapması ihlâstır," dedi. Enes bin Mâlik: "Böyle yapmak yalvarmaktır," dedi. Mucâhid ise: "Şeytanı kovmaktır," demiştir. Şafîîler ise, şehadette "Allah" derken bir defa parmakla işaret etmek görüşündedirler. Hanefîlerce göre "lâilâh"de şehadet parmağı kaldırılır, "illallah" da indirilir. Mâlikîler sonuna kadar parmağını sağa ve sola oynatır. Hanbelî mezhebinde Allah'ın ismi her anıldığı zaman tevhid'e işaret için parmakla işaret edilir, fakat parmak oynatılmaz,

c- Birinci teşehhüde yayılarak oturmak, son teşehhüde ise tever-rük (*) etmek. Ebû Humeyd'in, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in namazını tarifeden hadisinde şöyle denmektedir: "İkinci rekatte oturduğu zaman sol ayak üzerine oturur, sağ ayağını dikerdi. Son rekatte oturduğu zaman ise sol ayağını öne geçirir, diğerini diker, oturduğu üzerine otururdu." (Hadisi Buhârî rivayet etmiştir.)

2.7.8.17. Birinci Teşehhüd

Cumhur ulema birinci teşehhüdün sünnet olduğu görüşündedir. Abdullah bin Buhaync'nin hadisine göre: "Nebi aleyhisselam öğle namazına kalktı. Oturması gerekirken oturmadı. Namazı tamamlayınca iki secde yaptı. Her bir secdede selâm vermeden önce oturarak tekbîr aldı. Cemaat

(*) Tevenük: Sağ ayağını dikip sol ayağını bükükten sonra ayağının üzerine oturmaksızın sol kaynağının üstüne oturmak, (y.n.)

da onunla birlikte secde ettiler. Böyle yapması birinci oturuşu unuttuğu içindi." (Hadisi, Buharı, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce rivayet etmiştir.) "Subul'üs-Selâm"da: "Bu hadis, birinci teşehhüdü unutarak terkedenin secde-i sehiv yapması gerektiğine dair bir delildir." denmektedir. Fakat Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in "Benim namaz kıldığımı gördüğünüz gibi namaz kılınız" hadisi, birinci teşehhüdün vâcib olduğuna delâlet eder. Terkinin secde-i sehvi gerektirmesi vâcib olduğunu gösterir. Zaten vacibin terki secde-i sehvi gerektirir. Secde-i sehvi gerektirdiği için vâcib olmadığı şeklinde delil çıkarmak doğru değildir. Çünkü herhangi bir vâcib, unutularak terk edildiğinde secde-i sehvin yeterli olmadığı hususunda bir delil yoktur. Hafız, "Fetih" kitabında: "İbn Battal şöyle demiştir" der: "Secde-i sehvin, vâcib'in yerine yeterli olmadığı delili şudur: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem iftitah tekbirini unut-saydı, sehiv secdesi yeterli olmazdı. Teşehhüdü unutmasından dolayı sehiv secdesi yapması, teşehhüdün vâcib olmadığına delildir. Çünkü teşeh-hüd bir zikirdir ki, bunda hiçbir şekilde Kur'ân okumak yoktur. Vâcib de değildir. Namaza başlama duaları gibidir." Diğerleri ise sununla delil getirmişlerdir: "Rasûlullah, birinci teşehhüdde yanıldığında cemaatin bilerek birinci teşehhüdü terkettiğini bildiği halde, cemaatin kendisine uymasını takriri sünnetle kabul etmiştir. Bu da birinci teşehhüdün vacip olup, terkinde sehiv secdesi gerektiğini gösterir." Birinci teşehhüdün vâcib olduğunu söyleyenler Leys bin Sa'd, İsbâk ve meşhur olan kavline göre Ah-med'dir. Şafî de bu görüştedir. Hanefî'lerden de bir rivayet vardır. Taberî vâcib olduğuna sununla delil getirmektedir: "Namaz ilk defa iki rekat farz olmuştu. İlk teşehhüdde orada vâcib idi. Namaz artırılınca, bu artma ilk teşehhüdün vücûbunu engelleyici değildir."

Birinci Teşehhüdü Hafif Yapmanın Müstehab Olduğu Birini teşehhüdü hafif yapmak müstehabtır. İbn Mes'ûd'dan yapılan rivayete göre o şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ilk iki rek'atte oturduğu zaman çok hafif otururdu." (Hadisi Ahmed, Ebu Dâvûd, Tirmizî, Nesâî rivayet etmiş, Tirmizî; "hadis hasendir, ancak senetteki Ubeyd, babasından bu hadisi duymamıştır." demiştir. Yine Tirmizî, "ilim ehli bununla amel etmektedir, ilim ehli kişinin ilk iki rekatteki oturuşu uzatmamasını ve eitehiyyâtü'den başka bir şey okumamasını tercih etmişlerdir." demiştir.) İbn Kayyım: "Rasûlullah'tan ve onun Âli'den birinci teşehhüdde herhangi bir duâ okumak nakledilmedi. Yine teşehhüd-den sonra kabir azabından, ölü ve dirilerin fitnesinden, mesîh-i deccal'in fitnesinden sığınmak şeklinde bir duâ da yoktur," demiştir. Bunları müstehab görenler, bu duaları Rasûlullah'ın okuduğunu bildiren hadislerin umum ve mutlak oluşundan hareket etmektedirler. Halbuki bunların yeri ve hususiliğinin, son oturuşta olduğu sahidir.

2.7.8.18. Rasûlullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e Salavât Okumak

Namaz kılının, son teşehhüdde Rasûlullah'a aşağıdaki salâvat şekillerinin birisi ile salâvat okuması müstchabdır. a- Ebû. Mes'ûd el-Bedrî'den rivayeten; o demiştir ki: "Beşîr bin Sa'd şöyle dedi: "Ya Rasûlallah, Allah bize sana salâvat getirmemizi emrediyor. Sana nasıl salâvat getirelim?" Rasûlullah sustu. Sonra şöyle buyurdu: "Ey Allahım; İbrahim'in ve ailesine salât ettiğin gibi, Muhammed'e ve ailesine de salât et ve yine İbrahim'in ailesini iki âlemde mübarek kıldığın gibi, Muhammed'i ve ailesini de mübarek kıl. Muhakkak sen, hamd-leri kabul eden ve şanı yüce olansın." deyiniz. Selâm ise bildiğiniz gibidir." (Hadisi Müslim ve Ahmed rivayet etmiştir.)

b- Ka'b bin Ucre'den rivayet olunduğuna göre; o şöyle demiştir: "Ya Rasûlallah, sana nasıl selâm vereceğimizi biliyoruz. Fakat nasıl salâvat getireceğimizi bilmiyoruz?" Rasûlullah ise:

"Allahım! İbrahim'in âline salât ettiğin gibi Muhammed'e ve âline de salât et. Muhakkak sen Hamîd ve Mecîd'sin. Allahım! İbrahim'in âlini mübarek kıldığın gibi, Muhammed'i ve âlini de mübarek kıl. Muhakkak sen Hamîd ve Mecîd'sin." deyiniz." buyurdu. (Hadisi Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce rivayet etmiştir.)

Ancak Rasûlullah'a salâvat getirmek mendup olup, vâcib değildir. Tirmizî'nin rivayet ettiği ve sahih saydığı, Ahmed ve Ebû Davud'un Fuda-le bin Ubeyd'den rivayet ettiği hadiste şöyle denmiştir: "Rasûlullah, namazda bir adamın duâ edip, salavat getirmediğini işitmişti. Nebî aleyhis-selam: "Bu adam acele etti." dedi. Sonra adamı çağırarak ona veya diğerlerine: "Sizden biriniz namaz kıldığında Allah'a hamd ve O'na sena ile başlasın, sonra Rasûlüne salâvat getirsin. Sonra dilediği duayı yapsın." buyurdu," Mûnteka sahibi: "Bu hadiste salâvatı farz görmeyenlere bir delil vardır. Çünkü salâvatı terkedenin namazı iade etmesi emredilmedi." demiştir. İbn Mes'ûd'un verdiği haberde: "Teşehhüdden sonra dilediğin dilekte bulunmakta serbestsin." buyurması da bunu kuvvetlendirmektedir. Şevkânî: "Bence vâcib olduğunu söyleyenlerin hiçbir delili sabit olmamıştır." demiştir.

2.7.8.19. Teşehhüdden Sonra Selâmdan Önce Duâ Okumak

Teşehhüdden sonra, selâmdan önce dünya ve âhiret için dilediği hayırlı duayı okumak müstehabdır. Abdullah bin Mes'ûd'dan rivayeten: Nebî aleyhisselam onlara teşehhüdü öğretti. Sonunda ise: "Sonra dilediğini istemekte serbestsin." buyurdu. (Bu hadisi Müslim rivayet etmiştir.) Duâ ister Rasûlullah'dan gelen dualar olsun ister diğer dualar olsun müs-tehabdır. Ancak rivayet edilen dualar daha faziletlidir. Bu konuda gelen rivayetlerin bazısını zikrediyoruz:

Ebû Hüreyre'den rivayeten; o demiştir ki: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Sizden biriniz son teşehhüdü bitirince dört şeyden Allah'a sığın: "

"Ey Allah'ım cehennem azabından, kabir azabından, diri ve ölümlerin fitnesinden, Mesîh-i Deccal'ın fitnesinin şerrinden sana sığınırım." desin." (Hadisi Müslim rivayet etmiştir.)

Aîşe'den rivayeten: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem namazda şöyle duâ ederdi:

-

"Allah'ım, kabir azabından, Deccal'ın fitnesinden, hayatın ve ölümün fitnesinden sana sığınırım. Allah'ım günah ve borçlardan sana sığınırım." (Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.)

Ali'den (r.a.) rivayeten; o demiştir ki: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve seliem'in namaza kalktığı zaman teşehhüd ile selâm arasında son söylediği şey şu duadır:

"Allahım, beni affet. Önceki, sonraki, gizlediğim ve açıktan yaptığım, israf ettiğim, benden daha iyi bildiğin günahlarımı bağışla. Önce sensin. Sonra sensin. Senden başka ilâh yoktur." (Hadisi Müslim rivayet etmiştir.)

Abdullah bin Amr'dan rivayeten; "Ebûbckir Rasûlullah'a: "Bana bir dua öğret ki namazımda o duâ ile duâ edeyim." dedi. Rasûlullah da şöyle buyurdu:

"Allahım nefsimi çok zulmettim. Senden başka günahları affeden yok. Beni katından bir mağfiretle affet. Bana rahmet et. Muhakkak sen af ve merhamet edersin." (Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.)

Hanzale bin Ali'den rivayeten: Mihcen bin Edra ona bir hadis anlatarak şöyle demiş: "Rasûlullah'm mescidine girdim, baktım ki bir adam namazını bitirmiş, teşehhüde oturmuş şöyle diyordu:

"Ey bir olan, samed olan, doğurmayan ve doğrulmayan, bir benzen olmayan Allahım! Senden günahlarımı bağışlamamı istiyorum. Sen muhakkak affeden bağışlayansın." Rasûlullah bu adam hakkında, üç defa "muhakkak affoldu" buyurmuştur. (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.)

Şeddâd bin Evs'den rivayeten; o şöyle demiştir: Nebî alcyhisselam namazında şöyle dua ederdi:

"Allahım, Senden işlerimde sebat ve olgunluğa sabır islerim. Nimetine şükretmek, Sana güzel ibadet etmek istiyorum. Senden selim bir kalp, doğru bir lisan ve Senin bildiğin hayırları isliyorum. Yine Senin bildiğin kötülüklerden Sana sığınıyorum. Bildiğin kötülükler hakkında Sana istiğfar ediyorum." (Hadisi Nesâî rivayet etmiştir.)

Ebû Mihcen'den rivayeten; o demiştir ki: "Ammâr bin Yâsir bir namaz kıldırıldı. Namazı kısa yapınca bunu yadırgadılar. O da onlara; "rükû' ve secdesini tam yapmadım mı?" dedi. Onlar:"Evct," dediler. Ammar bin Yâsir:

"Namazda RasûlUah'm yapmış olduğu bir duayı yaptım:

"Gaybı bilen, mahlukat üzerine kudreti olan Allahım! Eğer yaşamayı benim için hayırlı görüyorsan beni yaşat. Eğer ölümümü benim için hayırlı görüyorsan beni öldür. Gizli ve açık hallerde Senden korkmayı, gazap ve rıza halinde doğruyu söylemeyi, fakirlik ve zenginlik halinde azimli olmayı. Senin yüzüne bakma lezzetini, 'Sana kavuşma arzusunu Senden istiyorum. Zarar verenin zararından, sapıkların fitnesinden Sana sığınırım. Allahım, iman süsüyle bizi süsle ve bizi hidayete erenlerin yoluna eriştir." (Hadisi Ahmed ve Nesâî iyi bir senetle rivayet etmiştir.)

Ebu Salih, sahabeden bir adamdan rivayeten demiştir ki: "Rasûluilah sallallahu aleyhi ve sellem bir adama şöyle buyurdu: 'Namazında ne okuyorsun?' 'Tcşehhüd okuyorum. Sonra "Allahım, Senden cenneti isliyorum ve cehennemden Sana sığınıyorum." diye dua ediyorum," dedi. Sonra şöyle devam elti: "Ne Eenin mırıldatını ne de Muaz'm mırıldatısını güzel işitemiyorum.' Nebî alcyhisselam da: 'Biz de cennet ve cehennem konularında mırıldanıyoruz.'" buyurdu. (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.)

Ibn Mes'ûd'dan rivayeten: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şu duayı ona öğretti:

"Allahım, kalblerimizi birleştir. Aramızı düzelt. Bizi kurtuluş yoluna hidayet et. Bizi karanlıklardan aydınlığa çıkar. Kötülüklerin açığa çıkanından ve gizli olanından bizi sakındır. Bizim işitmemizi, görmemizi, kalblerimizi, eşlerimizi ve zürriyetimizi bereketli kıl. Tevbelerimizi kabul et. Çünkü Sen tevbeleri kabul eden ve acıyansın. Bizi nimetlerine şükre-denlerden kıl. Nimetlerini öven, onları kabul edenlerden eyle. Ve nimetlerini bize tamamla." (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.)

Enes (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; o şöyle demiştir: "Rasûlullah ile beraber oturuyorduk. Bir adam ayakta namaz kılıyordu. Rükû' ettikten sonra teşehhüde oturdu. Duasında şöyle diyordu:

"A ilahım, senden istiyorum, muhakkak hamd Sanadır. Senden başka ilâh yoktur. Sen bol bol verensin. Gökleri ve yeri güzel yaratan. Büyüklük ve ikram sahibi, Hay ve Kayyum olan Sensin. Senden istiyorum." Rasûlullah aleyhisselam ashabına: "Ne ile dua etti, biliyor musunuz?" As-hab; 'Allah ve Rasûlü daha iyi bilir,' dediler. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: 'Muhammed'in nefsinin, elinde tutan Allah'a yemin olsun ki, Allah'ın

büyük ismiyle dua etti. O isimle duâ edildiği zaman duası kabul olur. O isimle istendiği zaman istenen şey verilir.' buyurdu. (Hadisi Nesâî rivayet etmiştir.)

Umeyr bin Sa'd'den rivayet olunduğuna göre; o şöyle demiştir: "İbn Mes'ûd namazda bize teşehhüdü öğretirken şöyle derdi: 'Biriniz teşehhüdü bitirince şöyle desin:

"Allahtm, bildiğim ve bilmediğim hayrın hepsini Senden istiyorum. Bildiğim, bilmediğim şerrin hepsinden Sana sığınıyorum. Allahım, salih kullarının Senden istediği hayrı istiyorum. Allahım salih kullarının Sana sığındığı kötülüklerden Sana sığınıyorum. Ey Rabbim, dünyada ve ahi-rette bize iyilikler ver ve bizi cehennem azabından koru." Sonra da; 'nebilere ve salih insanlardan herkes bu duanın kapsamına girer" diye açıkladı." (Hadisi İbn Ebî Şeybe, Saîd bin Mansûr rivayet etmiştir.)

2.7.8.20. Selâmdan Sonra Zikr ve Dualar

Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem'den, selâmdan sonra bazı zikr ve dualar varid olmuştur. Namaz kılanın bu duaları yapması sünnettir, işte bir kaç:

Sevban (r.a.)'dan rivayeten: "Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem namazını bitirince üç defa "estağfirullah" der. Sonra:

"Allahım, selâm Sensin, ve selam (emniyet) da Sendendir. Senin şa'nın yücedir, ey Celâl ve ikram Sahibi!" derdi." (Hadisi Müslim, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd, İbn Mâce rivayet etmiştir. Müslim'de şu da vardır: "Vclid: 'Evzai'ye, "istiğfar nasıl olacak?" diye sordum. O da:

"Allah'tan başışlanma isterim. Allah'tan başışlanma isterim. Allah'tan başışlanma isterim," diye cevap verdi' dedi.")

Muâz bin Cebel'den rivayeten: 'Rasûlüllah aleyhisselam bir gün elini tutarak şöyle buyurdu: "Ya Muaz, ben seni seviyorum." Muaz: "Annem, babam sana feda olsun ya Rasûlallah; ben de seni seviyorum." dedi. Rasûlüllah da: "Ey Muaz, her namazın sonunda:

"Allahım seni zikretmede, şükretmede ve sana güzel ibadet etmede bana yardımcı ol." demeyi asla terketmemeni sana tavsiye ederim." buyurdu. (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn Huzeyme, İbn Hibban, Hakim rivayet etmiş, Hakim, "Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre hadis sahihtir," demiştir.)

Ebû Hureyre'den rivayeten: Rasûlüllah şöyle buyurmuştur: "Duada başarılı olmayı ister misiniz? Şöyle deyiniz:

"Allahım seni zikretmeye, şükretmeye ve sana güzel ibadet etmeye bize yardım et." (Hadisi Ahmed iyi bir senetle rivayet etmiştir.)

Abdullah bin Zübeyr'den rivayeten; o demiştir ki: "Rasûlüllah her namazın sonunda selâm verince şöyle derdi:

"Allah'tan başka ilâh yoktur. Onun ortağı yoktur. Mülk ve hamd onundur. O her şeye kadirdir. Güç ve kuvvet Allah'ındır. Ondan başkasına ibadet etmeyiz. Nimet, fazilet ve iyi övgü sahibidir. Allah'dan başka ilâh yoktur. Halis olarak din ona aittir. Kâfirler istemeseler de." (Hadisi Müslim, Ahmed, Ebû Dâvûd, Nesâî rivayet etmiştir.)

Muğire bin Şu'be'den rivayeten: "Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem her farz namazın sonunda şöyle derdi:

"Allah'tan başka ilâh yoktur. Onun ortağı yoktur. Mülk ve hamd Onadır. O herşeye kadirdir. Allahım senin verdiğini kimse engelleyemez. Senin engellediğini kimse veremez. Senin verdiğin şereften başka kimsenin faydası olmaz." (Hadisi Buhârî, Müslim, Ahmed rivayet etmiştir.)

'Ukbe bin Âmir'den rivayeten; o demiştir ki: "Rasûlüllah her namazın sonunda Felâk ve Nas sûrelerini okumamı emretti." Ahmed ve Ebû Davud'un lafzı ise şöyledir: "Kul hüve'llahu, Felak ve Nâs sûrelerini okurdu." (Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.)

Ebû Ümâme'den rivayeten: "Nebî aleyhisselam şöyle demiştir: 'Kim her namazın sonunda âyet'el-kürsîyi okursa, cennete girmesini, hayatta kalmasından başka hiçbir şey engelleyemez." (Hadisi Nesâî, Taberânî rivayet etmiştir.)

Ali (r.a.)'den rivayeten: "Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Kim farz namazların sonunda âyet'el-kürsî'yi okursa diğer namaza kadar Allah'ın korumasında olur.'" (Hadisi Taberânî iyi ve güzel senetle rivayet etmiştir.)

Ebû Hureyre'den rivayeten: "Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem

şöyle buyurdu: "Her kim, namazın sonunda otuzüç defa teşbih, otuzüç defa hamd, otuzüç defa tekbir getirirse toplamı doksandokuz yapar, sonra yüzüncüde: (Lâ ilahe illallahu vahdehû la şerike leh. Le'hül-mülkü ve lehül'hamdü ve hüve'ala külli şey'in gadîr.) "Allah'dan başka ilâh yoktur. Ortağı yoktur. Mülk ve hamd onundur. O her şeye kadirdir." derse hataları deniz köpüğü kadar da olsa yine af olunur. (Hadisi Buhârî, Müslim, Ahmed, Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.)

Ka'b b. Ucre'nin rivayetine göre Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle demiştir: "Öyle teşbihler vardır ki, onları söyleyenler veya her farz namazdan sonra yapanlar kaybetmezler: Otuzüç teşbih, otuzüç hamd, otuzüç tekbir." (Hadisi Müslim rivayet etmiştir.)

Sumeyye'nin Ebû Salih'den, onun da Ebu Hureyre'den rivayetine göre; muhacirlerin fakirleri Rasûlüllah'a gelerek dediler ki; "Çok malı olanlar dereceleri ve devamlı nimetleri alıp götürdüler." Rasûlüllah: "Ne yapıyorlar?" diye sordu. Onlar; "Bizim gibi namaz kıyıyorlar, bizim gibi oruç tutuyorlar, sadaka veriyorlar. Fakat biz

sadaka veremiyoruz. Köle azad ediyorlar. Fakat biz edemiyoruz." Rasûlullah: "Sizi geçenlere kavuşacağınız, sizden sonrakileri geçeceğiniz, sizin gibi yapmadıkça hiçbir kimsenin sizden fazla faziletli olamayacağı bir şeyi size öğreteyim mi?" Onlar; "evet ya Rasûlallah" dediler. Rasûlullah: "Her namazın sonunda otuzüç defa Allah'ı teşbih, tekbir ve tahmid edin" buyurdu. Daha sonra muhacirlerin fakirleri Rasûlullah'a gelerek: Mal sahibi kardeşlerimiz bizim yaptığımızı işitiş aynısını yapıyorlar." dediler. Rasûlullah: "Bu Allah'ın bir fazlıdır. Onu dilediğine verir." buyurdu. Sümeccy şöyle dedi: "Bu hadisi ailemden bazılarına okuyunca; bana yanıldığımı, otuzüç lesbih, otuzüç tahmid, otuzdört tekbir getirmemin bana dendiğini söylediler. Ebû Salih'e giderek durumu anlattım. O da elimden tutarak: "Herbiri otuzüç ulaşınca kadar, "Allahuekber," "sübânallah," "elhamdülillah" de." diye söyledi." (Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.) Yirmibeş teşbih, yirmibeş hamd, yirmibeş tekbir de söylemek sahih olup, "Lâ ilâhe illâ'llahu vahdehû lâ şerike leh, Leihûl-mülkü ve leihûl-hamdü ve hüve alâ külli şey'in gadîr." cümlesi de yirmibeş defa söylenerek yüz tamamlanır.

Abdullah bin Amr'dan Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "İki haslete devam eden kimseyi o hasletler cennete sokar. Bunlar kolaydır. Ancak az kimse bunları yapabilir." Ashâb; "onlar nedir ya Rasûlallah" deyince: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Her namazın sonunda, onar onar "elhamdülillah." "AHahu

ekber" ve "sübânallah" demektir. Yatağına geldiği zaman, yüz defa tekbir, teşbih ve tahmid okur. Lisanla yapılan bu dualar ikiyüzelli yapar. Mizanda ise ikibinbeşyüz yapar. Hanginiz bir gün bir gecede ikibinbeş-yüz kötülük yapabilir?" dedi. Ashâb: "Peki niye bunları az kişi yapabilir?" diye sorunca Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle dedi: "Namazda iken size şeytan gelerek şu şu ihtiyacınız olduğunu hatırlatır ve kişi bunları söylemeden kalkar. Yatağına girdiği zaman şeytan onu uyutur ve bunları söyleyemez." Abdullah bin Amr: "Rasûlullah'm bu teşbihleri parmağıyla saydığını gördüm." demiştir. (Hadisi Ebû Dâvûd, Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî "hadis, hasen, sahihtir" demiştir.) Ali (r.a.)'den ri-vayeten: Fatima ile beraber bazı işlerini hafifletmek için Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den hizmetçi istediler. Nebî aleyhisselam bu işten kaçındı. Sonra onlara şöyle dedi: "Benden istediğinizden daha hayırlısını size vereyim mi?" Onlar, "evet" dediler. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Cebrail'in bana öğrettiği kelimelerdir ki; her namazın sonunda on teşbih, on tahmid, on tekbir, yatağına gittiğiniz zaman otuzüç teşbih, otuzüç tahmid, otuzüç tekbir gelirin." Ali (r.a.): "Vallahi, Rasûlullah bunları bana öğrettikten sonra hiçbir zaman onları terketmedim." demiştir.

Abdurrahman bin Gânem'den rivayeten Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Kim sabah ve akşam namazlarından ayrılmadan ayaklarını bükür ve on kerre:

"Allah'tan başka ilâh yoktur. Yalnız o vardır. Ortağı yoktur. Mülk onundur. Hamd onundur. Hayır onun elindedir. Diriltir ve öldürür. Ve o her şeye kadirdir." derse, o kimseye her birisi için on iyilik yazılır ve on kötülük silinir, o kimse için on derece yükseltilir. Her mekruhtan ve kovulmuş şeytandan korunmuş olur. Şirkten başka hiçbir günah onu helak edemez. Amel bakımından insanların en faziletlisi olur. Ancak bu amel de, onun dediğini deyip ondan fazla yapanlar hariç." (Hadisi Ahmed rivayet etmiş, Tirmizî "biyedihi'l-hayr" ifadesini zikretmeden hadisi rivayet etmiştir.)

Müslim bin Haris'den yapılan rivayete göre, o da babasından rivayeten demiştir ki; "Rasûlullah bana şöyle buyurdu: "Sabah namazını kıldığın zaman insanlarla konuşmadan, yedi kerre: "Allahım beni cehennemden koru" de. Eğer o gün ölürsen Allah seni cehennemden korur. Akşam namazını kıldığın zaman insanlarla konuşmadan yedi kerre:

"Allahım senden cenneti istiyorum. Beni cehennemden koru." derse, o gece öldüğü zaman Allah onu cehennemden korur." (Hadisi Ahmed ve Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.)

Ebû Hâtîm'in rivayetine göre Nebî aleyhisselam namazından döndüğünde şöyle derdi:

"Allahım, koruyucum olan dinimi benim için salih kıl, hayatımı temin ettiğim dünyamı ıslah et. Allahım, gazabından rızana, cezandan affına ve senden sana sığınmıyorum. Senin verdiğine engel olacak, engel olduğunu verecek kimse yoktur. Zengin, zenginliği de senin katında fayda vermez."

Buhârî ve Tirmizî'nin rivayetine göre Sa'd bin Ebî Vakkas, öğretmenlerin çocuklara yazı yazmayı öğrettiği gibi o da çocuklarına şu kelimeyi öğretir ve şöyle derdi: Rasûlullah bu kelimelerle her namazın sonunda Allah'a sığınır:

"Allahım, cimrilikten, korkaklıktan, ömrüm uzayıpta perişan olmaktan, dünya fitnesinden ve kabir azabından sana sığınırım."

Ebû Dâvûd ve Hakim'in rivayet ettiğine göre Nebî aleyhisselam her namazın sonunda şöyle derdi:

"Allahım, bedenime, işitmeme, görmeme afiyet ver. Allahım, küfür ve fakirlikten sana sığınırım. Allahım, kabir azabından sana sığınırım. Senden başka ilâh yoktur."

imam Ahmed, Ebû Dâvûd, ve Nesâî'nin, içinde Dâvûd-u Tafavî'nin de bulunduğu zayıf bir senetle Zeyd bin Erkam'dan rivayet ettiklerine göre, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem her namazın sonunda şöyle derdi:

"Allahım, sen bizim Rabbimizsin ve herşeyin Rabbisin.. Ben şahidim ki sen yalnız olarak Rabsin, ortağın yoktur. Allahım, sen bizim ve her şeyin Rabbisin. Ben şahidim ki, Muhatmed senin kulun ve Rasûlündür. Allahım, sen bizim ve herşeyin Rabbisin. Ben şahidim ki tüm kulların kardeşidir. Allahım, sen bizim ve herşeyin Rabbisin. Beni ve ailemi dünya ve ahiretleki her saatte sana ihlaslı kıl. Ey celâl ve kerem sahibi, emrini dinliyorum ve

icabet ediyorum. Allah en büyüklerin büyüğüdür. Yerlerin ve göklerin nurudur. Allah en büyüklerden büyüktür. Allah bana yeter. Ne güzel vekildir O. Allah en büyüklerden büyüktür."

Ahmed, İbn Şeybe, ve İbn Mâce'nin, zincirinde meçhul bir râvî bulunan bir senetle Ümmü Seleme'den rivayet ettikleri hadise göre, Nebî aleyhisselam sabah namazını kıldığı zaman selâm verdiğinde şöyle derdi: "Allahım senden, fayda veren ılım, geniş rızık, kabul olan amel istiyorum."

2.8. NAFİLE NAMAZLAR BAHSİ

2.8.1. Meşruiyeti

Nafileler, farzların noksanlarını tamamlaması umulduğu için meşru kılınmıştır. Çünkü namazdaki fazilet, diğer hiçbir ibadette yoktur. Ebû Hureyre'den rivâyeten; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "insanların, kıyamet günü amellerinden ilk hesaba çekilecekleri şey namazdır. Rabbim meleklerle, kendisi en iyi bildiği halde, 'kulumun namazına bakın, onu tamamladı mı yoksa noksan mı bıraktı. Eğer tamamlamışsa sevabı tam olarak yazılır. Eğer namazım noksan bırakmışsa kulumun nafilelerine bakınız. Eğer nafilesi varsa farzlarını nafîle ile tamamlayın.' der. Sonra bunun üzerine diğer ameller ele alınır." (Hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.) Ebû Ümâme'den rivayeten Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Kulun kıldığı iki rek'at namazından daha faziletli bir şeye Allah izin vermemiştir. Kul namazda bulundukça başının üzerine iyilikler saçılıp durur." (Hadisin devamı vardır. Hadisi Ahmed, Tirmizî rivayet etmiş, Süyûtî ise sahîhlemiştir.) Mâlik Muvatta'ında 'bana gelen habere göre Rasûlullah şöyle buyurmuştur' dedi: "Doğru olunuz. Mükâfatınız hesapsız olarak verilecektir. Biliniz ki amellerin en hayırlısı namazdır. Abdeste mü'minden başkası devam edemez." (Hadisi Müslim rivayet etmiştir.) Rebîa İbn Mâlik el-Eslemî'den rivayeten: "Rasûlullah bana; 'iste benden ne istersen,' buyurdu. Ben de; 'cennetle seninle beraber olmayı istiyorum,' dedim. Rasûlullah; 'bundan başka iste-yemez misin?' dedi. 'Hayır bunu istiyorum' dedim. Rasûlullah da 'Öyleyse çok secde yapmak (namaz kılmak) suretiyle kendin için bana yardımcı ol,' buyurdu."

2.8.2. Nafilelerin Evde Kılınmalarının Müstehab Olduğu

Ahmed ve Müslim'in Câbir (r.a.)'den rivayet ettikleri hadiste Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Sizden biriniz mescidde namazı kıldığı zaman evi için de namazlardan bir pay ayırsın. Muhakkak ki Allah, evde kıldığı namazından dolayı evine hayır kılar."

Ahmed'in Ömer (r.a.)'den rivayet ettiği hadiste Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Kişinin evinde kıldığı nafîle namaz bir nurdur. İsteyen evini nurlandırın." Abdullah bin Ömer'den rivayeten Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Namazlarınızdan bazılarını evlerinizde kılınız. Evlerinizi kabirlerle çevirmeyiniz." (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.)

Ebû Davud'un sahîh bir senedle Zeyd bin Sabit (r.a.)'den rivayet ettiğine göre, Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: "Kişinin evinde kıldığı namaz (farz namazlar hariç) şu mescidimde kıldığı namazdan daha ef-dâldir."

Bu hadisler nafîle namazların evde kılınmalarının müstehab olduğunu göstermekledir. Evde kılınan nafîle namaz mesciddekinden daha faziletlidir. Nevevî şöyle der: "Rasûlullah'm, nafîle namazların evde kılınmasını teşvik etmesi, gözlerden gizli, riyadan uzak, amelleri boşa çıkaran şeylerden korunmuş olmalarından dolayıdır. Böylece namaz sebebiyle ev de bereketlenmiş olur. O eve rahmet melekleri iner. Şeytan ise o evden kaçır."

2.8.3. Nafilelerde Rek'atin Çokluğu Değil Kıyâmın Uzunluğu Efdâldir

Buhârî, Müslim, Tirmizî, Nesâî, ve İbn Mâce'nin, Muğîre bin Şu'be'den rivayet ettiklerine göre, Muğîre demiştir ki: "Rasûlullah namaza kalktığında ayakları ve topukları uyuşuncaya kadar namaz kılar. 'Niçin böyle yapıyorsun?' dendiğinde 'Şükreden bir kul olmayayım mı?' derdi." Ebû Davud'un Abdullah bin Hubşî ci-Has'amî'den rivayet ettiği hadise göre; Nebî aleyhisselam'a "Hangi amel daha faziletlidir" diye sorulunca, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Namazda kıyâmı uzatmaktır," buyurdu. "Sadakanın hangisi daha iyidir?" diye sorulunca; "Fakirin sa-dakasıdır." buyurdu. "Hicretin hangisi daha efdâldir?" denince: "Allah'ın haram ettiği şeylerden kaçmaktır," buyurdu. "Cihadın hangisi daha iyidir?" diye sorulunca: "Malıyla canıyla müşriklerle cihad ede-ninkidir" buyurdu. "Hangi öldürülüş şekli daha şerefli?" diye sorulunca, cevaben; "Kanı akıtılmış, ancak atı boğazlanarak öldürülebileninki-dir." buyurdu.

2.8.4. Nafilelerde Oturarak Kılmanın Caiz Oluşu

Nafîle namazın bir kısmını oturarak bir kısmını ayakta kılmak sahîh olduğu gibi ayakta durmaya gücü varken oturarak kılmak da caizdir. Bir rek'atın bir kısmını ayakta, bir kısmını oturarak kılmak isterse; ister önce ayakta sonra oturarak olsun, ister önce oturarak sonra ayakta olsun, hepsi de kerahatsız caizdir. İsteddiği gibi oturabilir. Efdal olan bağdaş kurarak oturmaktır. Müslim'in Alkame'den rivayet ettiğine göre, Alkame şöyle dedi: "Aişe

(r.a.)'ye Rasûlullah otururken iki rek'at namazı nasıl kıları?' diye sordum. Âişe (r.a.) 'Her iki rek'atle kıraet yapardı. Rûku' etmek istediği zaman kalkarak rûku' ederdi.' dedi." Ahmed, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce'nin Âişe (r.a.)'den rivayet etmiş oldukları bir hadiste Âişe (r.a.) "Gece namazlarında Rasûlullah'm, kıraetini oturarak yaptığını hiç görmemiştim. Ancak, yaşlanınca namazda, oturarak okur, kırk veya otuz ayet kalınca kalkar onları okur sonra secde ederdi." dedi.

2.8.5. NAFİLELERİN KISIMLARI

2.8.5.1. Mutlak Nafile

Mutlak nafilenin namaz niyeti ile kılınması yeterlidir. Nevevî şöyle der: Nafileye başladığı zaman sayı belirtmezse bir rek'atle selâm vermesi, değilse iki, üç, yüz, bin ve daha fazla rek'atlerde selâm vermesi caizdir. Bilmediği sayıda kılar da sonra selâm verirse ihtilafsız olarak sahihtir. Bizim mezhebimiz uleması bunda ittifak etmişlerdir, imam Şafî "İmlâ" kitabında bunu ifade etmiştir. Beyhakî'nin, Şafî'nin senediyle rivayet etliğine göre; Ebu Zer, çok sayıda namaz kılıp sonra selâm verince Ahncf bin Kays ona şöyle dedi: "Biliyor musun, tek mi kıydın, yoksa çift mi kıydın?" Ebu Zer: "Bilmiyorsam da Allah biliyor ya dostum. Ebû'l Kâsım'dan işittim. Şöyle buyurdu" dedi. Sonra ağladı ve "dostum Ebû'l Kâsım'dan işittim. Şöyle buyurdu" dedi: "Allah için herhangi bir kul secde ederse Allah onu bir derece yükseltir ve bir kötülüğünü siler." (Dârimî hadisi "Müs-ncd"inde sahih bir senedle rivayet etmiştir. Ancak bu senette, adalelinde ihtilaf edilen bir adam vardır.)

2.8.5.2. Mukayyed Nafile

Mukayyed nafileye gelince; tabi olduğu arza göre kısımlara ayrılır. Bunlara devam edilen sünnetler denir. Sabah, öğle, ikindi, akşam, yalsı ve diğerleri bu kısma girer, işte açıklamaları:

2.8.5.2.1. Sabahın Sünneti

a- Fazileti: Sabahın sünnetine devam etmenin fazileti hakkında birçok hadis gelmiştir. Bunları aşağıya alıyoruz: Âişe (r.a.)'nin, sabah namazından önceki iki rek'at hakkında yaptığı rivayette Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurmuştur ki: "O iki rek'at bana bütün dünyadan daha sevimlidir." (Hadisi Müslim, Ahmed, Tirmizî rivayet etmiştir.)

Ebû Hureyre'den rivayeten; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Allah sizi kovalasa bile sabahın iki rek'atını terketmeyin." (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd, Beyhakî, Tahavî rivayet etmiştir.) Hadisin manası; özü ne kadar şiddetli olursa olsun, isterse düşman kovalasın, sabahın iki rek'atını terklemeyiniz demektir.

Âişe (r.a.)'den rivayeten; o şöyle demiştir: "Rasûlullah sabahtan önce iki rek'ata devam ettiği kadar hiçbir nafileye devam etmemiştir." (Hadisi Buhârî, Müslim, Ahmed, Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.)

Âişe (r.a.)'den rivayeten; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Sabahın iki rek'atı dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır." (Hadisi Müslim, Ahmed, Nesâî rivayet etmiştir.)

Ahmed ve Müslim'in Âişe (r.a.)'den rivayet ettiklerine göre Âişe (r.a.): "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in, sabahın iki rek'atına koştuğu kadar hiçbir hayra koştuğunu görmedim." demiştir.

b- Hafif kılınması: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in bilinen tatbikatı, sabahın iki rek'atının kıraetini hafif yaptıdır.

Hafza (r.a.)'dan rivayeten: "Rasûlullah, sabah namazından önce evimde iki rek'atı çok hafif olarak kıları." demiştir. Nafi' şöyle der: "Abdullah bin Ömer de aynı şekilde hafif kıları." (Hadisi Buhârî, Müslim, Ahmed rivayet etmiştir.)

Âişe (r.a.)'den rivayeten; o şöyle demiştir: "Rasûlullah sabah namazından önce iki rek'at kılar, onları gayet hafif yapardı. Hatta Fatiha'yı okudu mu, okumadı mı diye şüphe ederdim." (Hadisi Ahmed ve diğerleri rivayet etmiştir.)

c- Sabahın iki rek'at sünnetinde Kur'ân okumak: Sabahın iki rek'atındaki kıraatin Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den gelen şekli ile okunması müstehaptır. Bu konudaki hadisler aşağıdadır:

Âişe (r.a.)'den rivayeten: "Rasûlullah sabahın iki rek'atında "Gul yâ eyyühe'l-kâfirân" ve "Gul hüve'tlâhu ehad" sûrelerini okurdu." (Hadisi

Ahmed, Tahavî rivayet etmiştir.) Tahavî: "Rasûlullah bunları Fatiha'dan sonra okurdu. Çünkü daha önce geçtiği gibi Fatiha'sız namaz caiz değildir," demiştir.

Âişe (r.a.)'den rivayeten: Rasûlullah şöyle buyurdu: "Bu ikisi ne güzel sûredir." Âişe demiştir ki: "Rasûlullah bu iki sûreyi, sabah namazından önceki iki rek'atte, yani sünnette okurdu." (Hadisi Ahmed, İbn Mâce rivayet etmiştir.)

Câbir'den rivayeten: Bir adam sabah namazının iki rek'atını kılmak için kalktı. Birincide "Gul yâ eyyühe'l-kâfirân" sûresini bitirinceye kadar okudu. Nebî aleyhisselâm; "Bu kul Rabbini tanımıştır," buyurdu. Diğer rek'atı "Gul hüve'llâhu ehad" bitirinceye kadar okudu. Rasûlullah: "Bu kul Rabbini inanmıştır," buyurdu. Talha,

"Bu İki sûreyi, bu iki rek'atte okumak en çok sevdiğimdir." demiştir. (Hadisi İbn Hibban, Tahavî rivayet etmiştir.)

İbn Abbas'dan rivayeten: Rasûlullah, sallallahu aleyhi ve sellem sabahın iki rek'atında "Gâlâ âmenna bi'llahi ve mâ ünzile ileynâ"(21) ikinci rek'aüc ise Âl-i İmrân süresindeki, "Teâlev ilâ kelimetin sevâin beynenâ ve beynekum"(22) ayetini okurdu. Yani Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem birinci rek'atte "Gâlâ âmenna bi'llahi"den, "ve nahnu lehû müsUmûri'ç, kadar okurdu. İkinci rek'altc, "Gul yâ ehle'l-kitâbî icâlev ilâ kelimetin"den, "fe-gûlû'shedû bi-ennâ müslimûn'c kadar okurdu.

İbn Abbas'dan Ebû Davud'un bir rivayetinde Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem birinci rek'atte "Gâlû âmenna bi'llâhi'yı okur, ikinci rek'atte "felemmâ ehasse 7.çâ"dan, "eshed bi-ennâ müslimîn"e(23) kadar okurdu. Yalnız Fatıha'yı okumak da caizdir. Nitekim Âişe (r.a.)'nin hadisinde geçtiği üzere Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ayakla duruşu Fatihayı okuyacak kadardı.

d- Sabahın sünnetini bitirdikten sonra yapılan dua: Necvî Ezkâr'm-da şöyle der: İbn Sünnî kitabında, Ebû'l-Meli'h'den, (ismi Âmir bin Usâme'dir), o da babasından rivayet ettiğine göre: "Bu zat, sabahın iki rek'atını kıldı. Rasûlullah da onun namazına yakın olarak iki hafif rek'at kılmıştı. Sonra oturarak şu son duayı yaptığını işitti:

(21) Bakara: 136.

(22) Al-i İmân: 64.

(23) Al-i İmrân: 52.

"Allahım! Cebrail, israfıl, Mikâil ve Muhammed'in Rabbi, cehennemden sana sığınırım." (Allâhümme Rabbe Cibrîle ve İsrâfile ve Mikâile ve Muhammed'en-Nebiyye sallallahu aleyhi ve sellem, e'üzii bike min'en-nâr.) Üç defa bunu tekrar etti. Yine Enes'den, rivayet olduğuna göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle demiştir: "Kim Cuma gününün sabahı, sabah namazından önce:

"Kendinden başka ilâh olmayan Hayy ve Kayyûm olan Allah'a istiğfar ederim, ve ona tevbe ederim."

(Estağfiru'llahe-llezî lâ ilahe illâ hü-ve'l-Hayyu'l-Kayyume ve etübü ileyh.) okursa o kimsenin günahı deniz köpüğü kadar da olsa Allah onu affeder."

e- Sünneti kıldıktan sonra yaslanmak: Âişe (r.a.) şöyle demiştir: "Rasûlullah sabahın iki rek'atını kılınca sağ yanı üzere yaslanırdı." (Hadisi, Buharı, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce rivayet etmiştir.) Yine Âişe (r.a.)'den rivayet edildiğine göre; o şöyle demiştir: "Rasûlullah sabahın sünnetini kıldığı zaman eğer uykudaysam yaslanırdı. Uya-nıksam benimle konuşurdu." Namazdan sonra yaslanmanın hükmü hakkında çok ihtilaf edilmiştir. Anlaşılan şudur ki, sünneti evinde kılan bir kimsenin yaslanması müstehabdır. Camide kılanın ise müstehab değildir.

Hafız, 'Fetih' kitabında şöyle der: Bazı selef âlimleri bunun mescid-de değil de evde müstehab olduğu görüşündedirler. Bu, İbn Ömer'den de nakledilmiştir. Rasûlullah'ın mescidde böyle birşey yaptığının nakledil-memesi sebebiyle, âlimlerimizden bazıları yukardaki görüşü kuvvetli say-mışlardır. İbn Ömer'den, mescidde sünnetten sonra yaslanmayı engellediği sahih olarak nakledilmiştir. İmam Ahmed'e bu mesele sorulduğunda, o da; "ben bunu yapmıyorum, eğer bir kimse böyle yaparsa iyi yapmış ofur," demiştir.

f- Sabahın sünnetinin kazası: Ebû Hurayre'den rivayeten: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Sabah namazının sünnetini kılmamış olan kimse güneş doğunca kılsın" (Hadisi Beyhakî, rivayet etmiştir.

Nevevî: 'hadisin senedi iyidir,' demiştir.) Kays bin Amr'dan rivayeten; o sabah namazına çıktığında Ncbî aleyhisselam'ı namazda buldu. Sabahın sünnetini henüz kılmamıştı. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber farzı kılıp, namaz bitince kalktı sünneti kıldı. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem yanından geçince "bu ne namazdır," diye sordu. Sabahın sünneti olduğunu bildirince Rasûlullah sustu. Birşey söylemedi. (Hadisi Ahmed, İbn Huzeyme, İbn Hibban, Ebû Dâvûd, Tirmizî, İbn Mâce rivayet etmiştir. Irakî 'hadisin senedi hasendir,' demiştir.) Buharı, Müslim ve Ahmed'in İmran bin Husayn'dan rivayet ettiklerine göre; Ra-sûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bir sefere çıktığında sabah namazında uyuya kaldılar. Güneşin hararetiyle uyanınca, güneş tam yükselinceye kadar beklediler. Sonra müezzine emrederek ezan okuttu. Farzdan önce iki rek'at kıldı. Sonra kalktı, farzı kıldı. Hadisin zahirinden anlaşıldığına göre, sabahın sünneti güneş doğmadan önce ve doğduktan sonra bir özre binaen veya özürsüz farzdan ayrı olarak veya farzla birlikte kaza edilebilir.

2.8.5.2.2. Öğlenin Sünneti

Öğlenin sünnetinin dört, altı veya sekiz rek'at olduğuna dair hadisler gelmiştir. Açıklaması aşağıdadır;

a- Dört rek'at olduğu hakkındaki hadisler:

İbn Ömer'den rivâyecien; o demiştir ki, "Nebî aleyhisselam'dan on rek'at öğrenip ezberledim. Öğleden önce iki rek'at, sonra iki rek'al, akşamdan sonra evinde iki rek'at, yatsıdan sonra evinde iki rek'al, sabah namazından önce iki rek'at kılar'dı." (Hadisi Buharı rivayet etmiştir.)

Muğîre bin Süleyman (r.a.)'dan rivayeten; o demiştir ki; İbn Ömer'den şöyle dediğini işittim: "Rasûlullah, Öğleden Önce iki rek'al, sonra iki rek'at, akşamdan sonra iki rek'at, yatsıdan sonra iki rek'at, sabahtan Önce iki rek'atı terketmezdi." (Hadisi Ahmed iyi bir sencüe rivayet etmiştir.)

b- Altı olduğu hakkındaki rivayetler:

Abdullah bin Şakîk (r.a.)'den rivayeten; o demiştir ki: "Âişe'ye Rasûlullah'ın namazı hakkında sordum. Âişe: 'Öğleden önce dört rek'at, sonra iki rek'al kılar' şeklinde cevap verdi." (Hadisi Müslim, Ahmed ve diğerleri rivayet etmiştir.)

Ebu Süfyan'ın kızı Ümmü Habîbe (r.a.)'den rivayeten; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Her kim bir gün ve bir gecede oniki rek'at namaz kılsa onun için cennette bir ev yapılır: Öğleden Önce dört rek'at, sonra iki rek'at, akşamdan sonra iki rek'at, yalsıdan sonra iki rek'at, sabahtan önce iki rek'at." (Hadisi Tirmizî rivayet etmiş, 'Hadîs hasen, sahihtir' demiştir. Müslim ise hadisi muhtasar olarak rivayet etmiştir.)

c- Sekiz rek'at olduğu hakkındaki rivayetler:

Ümmü Habîbe (r.a.)'den rivayeten; o demiştir ki: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu: "Her kim öğleden önce dört rek'at, sonra

dört rek'ai kılsa Allah onun vücudunu cehenneme haram kılar." (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd, Tirmîzî, Nesâî, İbn Mâce rivayet etmiş, Tirmizî hadisi sahih saymıştır.)

Ebû Eyyûb el-Ensârî (r.a.)'den rivayeten; Ebû Eyyûb öğleden önce dört rek'at kılar' dedi. Ebû Eyyûb'a, 'Sen bu namaza devam eder misin?' diye sorulunca; O da 'Rasûlullah'ın böyle yaptığını görmüştüm de ona sordum,' dedi. Rasûlullah şöyle buyurdu: "Bu an gök kapılarının açıldığı saattir. Benim iyi amellerimin göğe yükselmesini istedim." (Hadisi Ahmed rivayet etmiştir. Senedi iyidir.)

d- Öğlenin farzından önce dört rek'at kılmanın fazileti: Âişe (r.a.)'den rivayeten; o şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: 'Öğleden Önce dört, sabahlan önce iki rek'ah hiçbir zaman lerkeimezdi.' (Hadisi Buhârî ve Ahmed rivayet etmiştir.) Yine Âişe'den (r.a.) rivayeten: "Rasûlullah salîallahu aleyhi ve sellem öğleden önce iki rek'at kılar, kıyâmı uzatır, rûku' ve secdelerini güzel yapardı." tbn Ömer'in; "Rasûlullah öğle namazından Önce iki rek'at kılar'ı," hadisiyle, diğer hadislerdeki "dört kılar'ı" ifadesi arasında bir çelişki yoktur. Hafız 'Fetih' kitabında şöyle der: "Evlâ olan iki türlü kıldır. Yani Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bazan iki kılar, bozan dört kılar. Bir görüşe göre Rasûlullah mescidde kıldığında ikiyle yetinir, evde kıldığında dört rek'ai olarak kılar. Şuna da ihtimal vardır ki; Rasûlullah evinde iken iki rek'at kılar, sonra mescide çıkıp iki rek'at te mescidde kılar. Bu durumda ibn Ömer mescidde kıldığını görmüş, evde kıldığını görememiştir.

Âişe (r.a.) ise her ikisine de şahit olmuştur. Birinci görüş, Ahmed ve Ebû Davud'un, Âişe (r.a.)'den rivayet ettikleri hadislerle kuvvet bulmaktadır. Bu hadiste Âişe (r.a.) "Öğleden önce dört rek'at kılar, sonra mescide çıkardı" demiştir. Ebû Ca'fer Taberî ise; "Çoğu kerre dört rek'at, bazan da iki rek'ai kılar'ı" demiştir. Öğleden önce veya sonra dört rek'at kıldığı zaman, efdal olan her iki rek'atte selâm vermektir. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şu hadisine göre bir selâmla kılması da caizdir: "Gece ve gündüz namazları ikişer, İkişer'dir." (Bu hadisi Ebu Dâvûd sahih bir senetle rivayet etmiştir.)

e- Öğlenin sünnetinin kazası:

Âişe (r.a.)'den rivayeten: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem öğle namazından önce dört rek'at kılmadığı zaman öğleden sonra onu kılar'ı." (Hadisi Tirmizî rivayet etmiş, 'hadis hasen ve garibdir,' demiştir.) tbn Mâce'nin Âişe (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Âişe demiştir ki: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem öğle namazından önce dört rek'atı kılmadığı zaman sonra iki rek'at kılar'ı." Bu durum önce kılman devamlı sünnetlerin kazası hakkındadır. Sonra kılman sünnetlerin kazası hakkında ise Ahmed'in Ümmü Seleme (r.a.)'den rivayet ettiği hadis vardır: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem öğleyi kıldı, o sırada ona bir mal getirildi. Müezzîn ikindi ezanını okuyuncaya kadar oturup o malı taksim etti. İkindiye kıldı, sonra benim yanıma gelerek (Rasûlullah o gün benim nöbetimdeydi) iki rek'at namaz kıldı. 'Ya Rasûlallah bu iki rek'at nedir?' dedik. 'Bunların kılınmalarıyla da emrolundun mu?' diye sorduk. Rasûlullah: 'Hayır,' dedi. 'Bu iki rek'atı öğleden sonra kılacaktım, bu mal taksimi beni meşgul etti. Müezzîn İkinci ezanını okuyunca bu iki rek'atı bırakmayı uygun görmedim.'" (Hadisi Buhârî rivayet etmiş, Müslim, Ebû Dâvûd ise başka lafızlarla rivayet etmiştir.)

2.8.5.23. Akşamın Sünneti

Akşam namazından sonra iki rek'ai sünnet vardır. İbn Ömer'den daha önce geçen rivayete göre: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bu iki rek'at namazı lerkelmezdi.

Akşamın sünnetinde müstehab olan kırâet:

Akşamın sünnetinde Fatıba'dan sonra "Gul yâ eyyühe'l-kâfirûn" ve "Gul hüve'llâhu ehad" okumak müstehabdır. İbn Mes'ûd (r.a.)'den rivayeten; o şöyle demiştir: "Akşam namazından sonraki iki rek'atle ve sabah namazından önceki iki rek'atle Rasûlullah salîallahu aleyhi ve sellem'in "Gul yâ eyyühe'l-kâfirûn" ve "Gul hüve'llâhu ehad" okuduğunu, sayamayacağım kadar Rasûlullah'dan duymuşumdur." (Hadisi İbn Mâce, Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî hadisi hasen saymıştır.) Ayrıca evde edâ edilmesi de müstehab. Mahmut bin Lcib (r.a.)'den rivayeten; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Abdül Eşhel oğullarına gelerek onlara akşamı kıldır'ı. Selâm verince onlara; "Bu iki rek'atı, evinizde kılınız" buyurdu. (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesâî rivayet etmiştir.) Rasûlullah'ın bu iki rek'atı evde kıldığı daha önceki hadislerde geçmiştir.

2.8.5.24. Yatsının Sünneti

Yatsıdan sonra iki rek'at sünnet kılmak hakkında hadisler daha önce geçti,

2.5.5.5. Gayri Müekked Nafile

Eda edilmesi kuvvetli olan sünnetler geçti. Bunun dışında başka sünnetler vardır ki, bunları devamlı olmadan yapmak mendub olur. Gayri müekked sünnetleri aşağıda açıklıyoruz:

Bu konuda şahinliği tartışılan birkaç hadis varsa da, senet yollarının çok olması sebebiyle bazıları bazısını kuvvetlendirmektedir.

Bunlardan birisi İbn Ömer (r.a.)'in hadisidir. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "İkindiden önce dört rek'at kılan kişiye Allah merhamet elsin." (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd ve Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî hadisi hasen saymıştır. Bu hadisi İbn Hibbân sahihlediği gibi İbn Huzeyme'de sahîh lemistir.) AH (r.a.)'nin hadisine göre: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ikindiden önce dört rek'at kılar, iki rek'at arasını mukarreb meleklerle, nebilere, onlara uyan mü'min ve müslümanlara selâm ile ayırırdı." (Hadisi Ahmed, Nesâî, İbn Mâce, Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî hadisi hasen kabul etmiştir.) iki rek'at üzere kısaltmaya gelince, bunun delili; "Her ezan ve karne: arasında namaz vardır" hadisinin umumi mânâsıdır.

2.8.5.3.1. Akşamdan Önce İki Rek'at

Bubarî'nin Abdullah bin Muğaffel (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: "Akşam namazından önce kılınız. Aksam namazından önce kılınız. (Üçüncüde) isteyen kılsın." buyurdu, insanların bunu sünnet olarak kabul etmesini hoş görmediği için, üçüncüde "isteyen kılsın," buyurdu. İbn Hibbân'dan bir rivayete göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem akşamdan önce iki rek'al kılmıştır. Müslim'in, İbn Abbas (r.a.)'dan rivayetine göre; o şöyle demiştir: "Güneş batmadan önce iki rek'at kılardık. Rasûlullah bizi gördüğü halde, bize ne emretti, ne yasakladı." Hafız "Fetih" kitabında der ki: "Delillerin toplamı, sabahın sünnetinde olduğu gibi bu iki rek'aun da hafif kılınmasının müstehab olduğunu gösterir."

2.8.5.3.2. Yatsıdan Önceki İki Rek'at

Hadis imamlarının Abdullah bin Muğaffel (r.a.)'den rivayet ettiklerine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Her ezanla kamet arasında namaz vardır. (Sonra üçüncüde) isteyen kimse için", buyurdu. İbn Hibbân'm İbn Zübeyr hadisine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Farz olan hiçbir namaz yoktur ki, önünde iki rek'at nafile namaz olmasın."

2.8.5.4. Farz Namazlarla Nafile Namazlar Arasını Bir Namaz Kılacak Kadar Ayırmanın Müstehab Olduğu Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabından birinin rivayetine göre: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ikindi namazını kılınca, adamın biri de kalkıp kılmaya başladı. Ömer (r.a.) adamı görünce, 'otur,' dedi. 'Çünkü ehli kitab, namazları arasında fasıla bırakmadıkları için helak oldular.' Rasûlullah: 'İbn Hattab ne güzel yaptı' buyurdu." (Hadisi Ahmed sahih bir senetle rivayet etmiştir.)

2.8.5.5. VİTİR

a- Fazileti ve Hükümü

Vitir, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in önem verdiği ve teşvik ettiği müekked bir sünncüdür. Ali (r.a.)'den rivayetlen; o şöyle demiştir: 'Vitir, farz namazlar gibi gerekli bir namaz değildir. Fakat Rasûlullah vitir kılmış ve şöyle buyurmuştur: "Ey Kur'ân ehli 'vitir namazı' kılınız. Muhakkak Allah lek'ir ve tek'i sever." (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce rivayet etmiştir. Tirmizî hadisi hasen saymış, Hâkim ise, rivayet ederek sahih! emiş tir.)

Vitrin vacib olduğu hakkındaki Ebû Hanîfe'nin görüşü zayıf bir görüştür. İbn Münzir: "Bu konuda Ebû Hanîfe'ye uyan-başka bir kimse bilmiyorum," demiştir. Ahmed, Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce'ye göre Ki-nanc oğullarından Muhdici adında bir adama, Ebu Muhammed künyesiyle bilinen ensardan bir adam vitr'in vacib olduğunu haber verdi. Muhdici, Ubâde bin Sâmîd'c giderek, Ebû Muhammed'in vitrin vacib olduğunu söylediğini ona bildirdi. Ubade bin Sâmîd ise; "Ebû Muhammed yalan söylemiştir. Ben Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu işittim: "Allahu Teâlâ'nın kullarına farz kıldığı beş vakit namaz vardır. Kim bunları eda eder, bunları küçük görmeyip zayi etmezse Allah'ın o kimseyi cennete koyacağına dair sözü vardır, iler kim bunları yapmazsa o kimse için Allah katında bir söz yoktur. Dilerse ona azab eder dilerse onu affeder." Buhârî ve Müslim'in Talha bin Ubeydullah (r.a.)'m hadisinden naklettiğine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Allahu Teâlâ gece ve gündüz beş vakit namaz farz kılmıştır." Arabî sordu: "Başka kılmam gerekir mi?" Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Hayır, ancak nafile kılsan o başka."

buyurdu.

b- Vitir Namazının Vakti

Vitir namazının vaktinin, yatsı namazından sonra başlayıp, sabaha

kadar devam etliği hususunda âlimler icmâ etmişlerdir. Ebû Temîmü'l-Ceyşânî'den rivayeten; Amr Ibn ül-Âs (r.a.) cuma günü insanlara bir hutbe okuyarak şöyle dedi: "Ebu Basra'nın bana anlattığına göre Nebî aley-hisselam şöyle buyurdu: 'Allah size bir namaz ziyade elti. O da Vitir'dir. Vitir namazını yatsı namazıyla sabah namazı arasında kılınız.'" Ebû Temîm şöyle demiştir: "Ebû Zer elimi tuttu. Mesciddeki Ebû Basra'ya götürerek dedi ki: 'Sen Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den Amr'ın dediğini işittin mi?' Ebû Basra, 'evet' dedi. 'Rasûlullah'dan işittim.'" (Hadisi Ahmed sahih bir senetle rivayet etmiştir.) Ebu Mes'ûd-el Ensârî (r.a.)'den rivayeten; o demiştir ki: "Rasûlullah gecenin evvelinde, ortasında ve sonunda vitri kıları." (Hadisi Ahmed sahih bir senetle rivayet etmiştir.)

Abdullah bin Ebî Kays (r.a.)'dan rivayeten: "Âişe (r.a.)'ye Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in vitir namazı hakkında sordum. Âişe de: 'Bazan gecenin evvelinde bazan sonunda vitri kıları,' diye cevap verdi. 'Kirâeî gizli mi, açık mı yapardı?' diye sordum. O da: 'Hepsini yapardı. Bazan gizli bazan açık okurdu. Bazan (cünüblükten dolayı) yıkanarak uyur, bazan abdest alarak uyurdu' dedi" (Hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiştir. Hadisi aynı şekilde Müslim, Ahmed ve Tirmizî rivayet etmiştir.)

c- Gece Sonunda Uyanamayacağı Sanan Kimsenin Vitri Hemen Kılması, Uyanabileceğin! Sanan Bir Kimsenin ise Vitri Geciktirmesinin Müstehab Olduğu

Gecenin sonunda uyarlamayacağından korkan kimsenin gecenin evvelinde vitri kılmakta acele etmesi müstehabdır. Aynı şekilde gecenin sonunda uyanacağını sanan kimsenin vitir namazını gecenin sonuna bırakması müstehabdır. Câbir (r.a.)'den rivayeten; Rasûlullah şöyle buyurdu: "Herhangi biriniz gecenin sonunda uyanamayacağını zannederse evvelinde vitri kılsın, gecenin sonunda uyanacağını sanarsa sonunda kıtsın. Muhakkak gecenin sonunda kılınan namazlarda melekler hazır olurlar ve bu daha faziletlidir." (Hadisi Ahmed, Müslim, Tirmizî, İbn Mâce rivayet etmiştir.) Yine Cabir (r.a.)'den rivayeten Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Ebu Bekir'e "Ne zaman vitri kılıyorsun?" diye sordu. O da: "Yatsıdan sonra, gecenin evvelinde," dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Ya Ömer, sen ne zaman kılıyorsun?" diye sordu. O da: "Gecenin sonunda," dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Ey Ebû Bekir, sen ihtiyatlı davranıyorsun. Ömer, sen de sağlamıyla hareket ediyorsun," buyurdu. (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd, Hâkim rivayet etmiş, Hakim, hadisin Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söylemiştir.)

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in, vitri seher vaktine kadar bıraktığı anlaşılmaktadır. Daha önce geçtiği gibi efdal olan da budur. Âişe (r.a.) şöyle demiştir: "Rasûlullah vitir namazını her gece ve gecenin evvelinde, ortasında ve sonunda kıları. En son seher vaktine kadar geciktirirdi." (Hadisi Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce rivayet etmiştir.) Bununla beraber vitir namazını kılmadan uyumamaları için bazı ashâbına vasiyet etmiştir. Bu durumda ihtiyatlı olmalarını öğütlemiştir. Sa'd bin Ebî Vakkas (r.a.) son yatsı namazlarını Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in mescidinde kılar, sonra tek olarak vitri kılar, buna ilave yapmazdı. Ona: "Ey Ebû İshak, vitri tek kıyor, hiç bir şey art-tırmıyor musun?" diye sorulunca: "Evet. Tek kılıyorum. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu işittim: 'Vitri kılmadan uyumayan ihtiyatlı davranmıştır.'" (Hadisi Ahmed rivayet etmiş, "hadisin râvileri sikadır," demiştir.)

d- Vitrin Rek'atlarının Sayısı

Tirmizî, şöyle diyor: "Nebî aleyhisselam'dan rivayet olduğuna göre, Vitir, onüç, dokuz, yedi, beş, üç, bir rek'atür." İshak bin İbrahim, "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den rivayet edilen bu hadisin mânâsı şudur." der: "Gece onüç rek'at vitir yapardı, demek: vitir namazıyla beraber onüç rek'at kıları, demektir. Yani onüç rek'atlık namaz vitir namazına nisbet edilerek vitir olarak söylenmiştir. Vitir namazını iki rek'at eda edip bir rek'at ilave ederek bir teşehhüd ve bir selâmla kılmak caizdir. Hepsini bir teşehhüd ve bir selâmla kılmak caizdir. Rek'atların birisini diğerine teşehhüdsüz bitştirmek, son rek'atte önce teşehhüd okuyup, son rek'atte kalkmak caizdir. Bütün rek'atları bir teşehhüd, son rek'atla bir selâmla eda etmek caizdir. Bunların hepsi caiz olup, Rasûlullah'dan varid olmuştur."

İbn Kayyim şöyle der: "Sahih ve açık olan vitir konusundaki sünnetin bitişik olarak beş veya yedi rek'at kılınmasıdır." Ümmü Seleme (r.a.)'nin hadisinde olduğu gibi: "Rasûlullah selam ve kelamla arasını ayırmadan yedi veya beş rek'atle vitri kıları." (Hadisi Ahmed, Nesâî, İbn Mâce iyi bir senette rivayet etmiştir.) Âişe (r.a.)'nin sözüne göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem geceleyin onüç rek'at kıları. Bunlardan beş'ini ise vitir olarak kılar. Vitir namazında, sonundan başka bir yerde oturmazdı. (Hadisi Buhârî, Müslim rivayet etmiştir.) Yine Âişe (r.a.)'nin hadisine göre: "Rasûlullah, geceleyin dokuz rek'at kılar ancak sekizinci rek'atte oturur, Allah'ı zikreder, hamd ve duâ ettikten sonra kalkar, selâm vermezdi. Sonra dokuzuncu rek'atı kılınca oturur, teşehhüd eder, sonra işiteceğimiz şekilde selâm verirdi. Selâm verdikten sonra oturarak iki rek'at kılar, böylece onbir rek'at kılınmış olurdu. Rasûlullah yaşlanınca ve fazla kilo alınca yedi rek'at olarak vitri kılar, birinci rek'atte yaptığı gibi ikinci rek'atı da kıları." Âişe (r.a.)'den nakledilen bir başka ifade de şöyledir: "Rasûlullah, yaşlanıp kilosunu artınca yedi rek'at olarak vitri kılar sadece altı ile yedinci rek'atlerde otururdu. Yedinci rek'atte ise selâm verirdi." Bir başka lafızda; "Rasûlullah, yedi rek'at kılıp sadece sonunda otururdu," şeklindedir. (Hadisi Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce rivayet etmiştir.)

Bütün bu hadisler sahih ve açık olup bunlara ters düşecek başka bir hadis yoktur. Ancak "Gece 'namazı ikişer ikişerdir" sahih hadisi buna ters görünmektedir. Fakat daha önceki hadisler, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in vitri yedi veya beş olarak kıldığını gösteriyor. Bu hadislerin hepsi doğru olup bazısı bazısını kuvvetlendirmektedir. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, gece namazı hakkında soru sorana, "ikişer ikişerdir," diye cevap verdi. Çünkü onlar, vitir namazını sormuyorlardı. Yedi, beş, dokuz, bir olarak kıldığı namaz ise, vitir namazıdır. Vitir; ismi üstünde, kendinden Öncekinden ayrılır, teklik ifade eder. Akşam namazı bitişik üç rek'at olduğu gibi, vitir de beş, yedi, dokuz olarak tektir. Eğer onbir rek'atı ayırdığı gibi, beş veya yedi rek'atı iki selâmla ayırırsa tek olarak ayrılan rek'ata vitir denir. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Gece namazı ikişerdir. Sabah vaktinin gireceğinden korkarsa bir rek'al vitir kılar. Kıldığı gece namazına bu rek'atı tek olarak ilave eder." Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sözü ile fiili bu konuda birbirine uymakta ve biri diğerini doğrulamaktadır.

e- Vitir Namazında Kır'ân Okumak

Vitir namazında Fatiha'dan sonra Kur'an'dan herhangi bir ayet okumak caizdir. Ali (r.a.); "Kur'an'dan belli bir yer okumak yoktur. Dilediğin vitri kılabilirsin. Fakat müstehab olan üç rek'atlı vitir namazında birinci rek'atte Fatiha'dan sonra "sebbih'isme Rabbik'l-a'lâ", ikinci rek'atte "Gul yâ cyyühe'l-kâfirûne", üçüncü rek'atte "Gulhuve'llâhu ehad" okumaktır," demiştir. (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd ve Tirmizi rivayet etmiş, Tirmizi hadisi hasen saymıştır.) Âişe (r.a.)'den rivayeten; o demiştir ki: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem birinci rek'atte "Sebbih'isme Rab-bike'l-A'lâ", ikinci rek'atte "Gul yâ cyyühe'l-kâfirâne", üçüncü rek'atte "Gul hüve'llâhu ehad" ve "tnuavvizeteynî" okurdu.)

f- Vitir Namazında Kunut Okumak

Bütün yıl boyunca 'kunut' okumak meşrudur. Ahmed, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd, İbn Mâce ve diğerlerinin, Hasan bin Ali'nin hadisinden rivayet ettiklerine göre, vitirde kunut okumak meşrudur. Hasan bin Ali, şöyle demiştir: "Rasûlullah vitirde okuyacağım kelimeleri bana öğretti:

"Allahım, hidayet ettiklerinin yoluna beni de hidayet et. Allahım, afiyet verdiklerinle beraber bana da afiyet ver. Dost edindiklerinle beraber beni de dost edin. Verdiğin şeyleri bana mübarek eyle. Hükmettiğin şeylerin şerrinden beni koru. Şüphesiz sen hüküm verirsin, fakat kimse sana hüküm veremez. Senin sevdiğilerin zelim olmaz. Senin düşman oldukların ise asla aziz olmaz. Rabbimiz mübarek ve yüce oldu. Nebisi Mu-hammed'e Allah rahmet eylesin." Tirmizî, 'bu hadîs hasen olup Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den Kunut hakkında bundan daha güzel bir duâ bilmiyorum,' demiştir. Nevevî, 'hadisin senedi sahihtir,' demiş, İbn Hazm ise, sıhhati hususunda durmuş; 'Bu hadis her ne kadar delil olarak getirilmese bile Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den bunun dışında başka bir şey bulamadım. Zayıf hadis ise bence, kıyastan daha iyidir,' demiştir. Ahmed bin Hanbei, bu görüşün İbn Mes'ûd, Ebu Mûsâ, İbn Abbas, Bera, Enes, Hasan Basrî, Ömer bin Abdülazîz, Sevrî, İbn Mübârek'den nakledildiğini söylemiş, 'Hanefîler ve Ahmed'den bir rivayetin de görüşü budur,' demiştir. Nevevî; 'bu görüş delil bakımından kuvvetlidir,' demiştir. Şafî ve diğerleri ise, 'Ramazan'ın son yarısından başka Kunut okunmaz,' görüşündedirler. Ebu Davud'un rivayetine göre: Ömer bin Hattab, insanları Übeyy bin Ka'b'ın huzurunda topladı. Onlara yirmi gece namaz kıldırıldı, sadece Ramazan'ın ikinci yarısından başka kunut okumadı. Muhar-med bin Nasr, Sa'îd bin Cübeyr'e vitir namazında kunut'un ne zaman başladığını, sordu. O da; "Ömer tbnul-Hattab asker gönderdi. Asker tehlikeyle karşılaşınca, onlar hakkında korkuya kapıldı. Ramazan'ın son yarısı olunca onlar için kunut okuyarak, onlara duâ etti." dedi.

g- Kunutun Yeri

Kunut'un, Kur'an okumayı bitirince rûku'dan önce yapılması caizdir, bununla beraber rûku'dan kalktıktan sonra da yapılabilir. Humeyd'den ri-vaycten; o demiştir ki: "Enes'e rûku'dan sonra veya evvel kunut hakkında sordum. O da 'hem önce, hem sonra okurduk,' dedi." (Bu hadisi İbn Mâce ve Muhammed bin Nasr rivayet etmişlerdir. Hafız "Fetih" kitabında hadisin senedi kuvvetlidir, demiştir.) Rûku'dan önce kunut okuyunca, kırâcti bitirdikten sonra ellerini kaldırarak tekbir alır. Kunut'u bitirdikten sonra yine aynı şekilde tekbir aîr. Bazı sahabelen bu şekilde rivayet olunmuştur. Bazı âlimler kunut sırasında elleri kaldırmanın müstehab, bazıları müstehab olmadığı görüşündedir. Ellerle yüzü mesh etmeye gelince; Beyhâkî, "Evlâ oian bunu yapmamak, selevin namazda elleri kaldırırken yüze sürmeden yaptığı şekil ile yetinmektir." demiştir.

■ h- Vitir Namazından Sonra Dua Okumak

Namaz kılanın, vitrin selâmından sonra üç defa "Sübhâne'l-Meliki'l-Kuddûs" demesi müstehabdir. Üçüncüde sesini yükselterek "Rabbi'l-melâikeli ve'r-rûh" der. Ebû Dâvûd ve Nesâî'nin, Übeyy bin Ka'b'ın hadisinden rivayetlerinde şöyle denmiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem vitir namazında "Sebbih'isme Rabbike'l-A'lâ", ve "Gul yâ cyyühe'l-kâfirûn" ve "Gul hüvelîâhu ehad" okurdu. Selâm verince de üç defa "Sübhane'l-Meliki'l-Kuddûs" derdi. Üçüncüde sesini yükseltir ve uzatırdı." (Bu lafız Nesâî'nindir. Darekutnî'de şu da vardır. "Rabbi'l-melâiketi ve'r-rûh" derdi.) Sonra Ahmed, Nesâî, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den rivayet ettikleri duayı okur: "Rasûlühah vitrin sonunda söyle derdi: "Allahım kızmanan rızana, azabından affına, senden sana sığınıyorum. Sana olan övgüyü saymam, sen kendini Övdüğün gibisin."

ı- Bir Gecede İki Vitir Yoktur

Bir kimse vitri kılar da, sonra tekrar kılmak isterse caizdir. Bu kişi, vitri tekrar kılmış sayılmaz, ikincisi nafil

olur. Ebû Dâvûd, Nesaî ve Tirmizî'nin Ali (r.a.)'den hasen olarak rivayet ettikleri hadiste, Ali şöyle demiştir: Rasûlullah'm şöyle buyurduğunu işittim: "Bir gecede iki vitir yoktur." Âişe (r.a.)'den rivayeten: "Rasûlullah, bizim işiteceğimiz şekilde selâm verir, sonra oturarak selâmdan sonra iki rek'at kılar." (Hadisi Müslim rivayet etmiştir.) Ümmü Seleme'den rivayeten: "Rasûlullah vitirden sonra oturarak iki rek'at kılar." (Hadisi Ahmed, Ebû Davud, Tirmizî ve diğerleri rivayet etmiştir.)

i- Vitrin Kazası

Cumhur ulemâ, vitrin kazasının meşru olduğu görüşündedir. Beyhakî'nin rivayet ettiği, Hâkim'in, Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih kabul ettiği, Ebû Hureyre hadisine göre Nebî aleyhissciam şöyle buyurmuştur: "Sizden biriniz vitri kılmadan sabahlarsa, vitri kılsın." Ebû Davud'un Ebû Sa'îd-il Hudrî'den rivayetine göre Nebî aleyhissciam şöyle buyurdu: "Kim uyur veya unutursa, hatırladığı zaman vitri kılsın." Irakî 'hadisinin senedi sahihtir," demiştir. Ahmed ve Tabcrânî'nin iyi bir senetle rivayet etliklerine göre: "Rasûlullah, sabahladığında vitri kılar." YaSnız vitrin kaza edileceği vakitte ihtilâf edilmiştir. Hancfilerce göre, mekruh vakitlerin dışında kaza edilebilir. Şafîilere göre, gece veya gündüz herhangi bir vakitte kaza edilebilir. Malik ve Ahmcd'e göre, sabah namazını kılmadan fecirden sonra kaza edilir.

j- Beş Vakit Namazda Kunut

Beş vakit namazda secdeye inmeden açık olarak kunut okumak meşrudur. İbn Abbâs'dan rivayete göre: "Rasûlullah arka arkaya bir ay öğle, ikindi, akşam, yatsı ve sabahleyin her namazın arkasında, son rek'atte "se-mi'allahu limen hamideh" deyince, Benî Süleyym, Rial, Zekvan, Usayye kabileleri aleyhinde beddua okudu, arkasındakilercde âmin dedi." (Hadisi Ahmed ve Ebû Dâvûd rivayet etmiştir. Ahmcd'in rivayetinde: "Rasûlullah bu kabilelere İslâm'a çağırarak kişiler göndermişti de onları öldürmüşlerdi," ilâvesi vardır.) İkrime; "Kunut'un esası budur" der. Ebû Hureyre ise; "Nebî aleyhisselam bir kimseye dua veya beddua etmek istediğinde rûku'dan sonra kunut okurdu," demiştir.

Bazan Rasûlullah, sallallahu aleyhi ve sellem: "Scmi'allahu İlmcn hamideh" dediği zaman "Rabbena ve lckc'l1-hamd" der: "Allahım, Velid bin Velid'i, Seleme bin Hisam'ı, 'fyaş bin EbîRebî'i ve müminlerden zayıf olanları kurtar, Allahım, Mudar kabilesine baskını artır. Onlara Yusuf aleyhisselam zamanındaki kıtlık gibi kıtlık ver." derdi. Bu duayı açık olarak yapar, bazı namazlarında okurdu. Sabah namazında; "Allahım, fa-lancaya, falancaya lanet et." derdi. Arap kabilelerinden bazılarına beddua edince, Allah Teâlâ şu âyeti indirdi: "Onların yaptıklarından sana bir şey yoktur. Onlar için tevbe etsen de, azaplarını istesen de onlar zalimlerdir."(16) (Hadisi Buhârî, Ahmed rivayet etmiştir.)

k- Sabah Namazında Kunut

Sabah namazında kunut, sadece secdeye inerkenden başka yerde meşru olmamıştır. Sadece burada kunut yapılır. Diğer namazların kunutu daha önce geçti. Ahmed, Nesâî ve İbn Mâcc'nin rivayet edip, Tirmizî'nin sahih kabul ettiği hadisle Ebû Mâlikî'l-Eşcaî'den rivayeten şöyle denmiş-lir: "Übeyy Rasûlullah'm arkasında onaltı yaşında iken namaz kılmış, Ebûbekir, Ömer ve Osman'ın arkasında da kılmıştır. Übeyy'e, 'bunlar kunut okudu mu?' diye sordum, o da 'Hayır. Oğlum, bunlar sonradan çıktı,' dedi." İbn Hıbbân, Haüb, İbn Huzeyme hadisi sahihlemiştir. Enes'den rivayeten: "Rasûlullah sabah namazında sadece bir kavme duâ veya beddua ettiği zaman kunut okurdu." Zübeyr'in rivayetinde üç halife sabah namazında kunut okumazlardı. Ebû Hanife, rivayetinde üç halife sabah namazında kunut okumazlardı. Ebû Hanife, Hanbel, İbn Mübarek, Sevrî ve fs-hak'ın görüşü de budur. Şafîiler ise, 'sabah namazında ikinci rek'atin rû-ku'undan sonra Kunut okumak sünnettir,' derler. Buhârî, Müslim, Nesaî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin İbn Sîrîn'den rivayetlerine göre; Enes bin Mâlik'e soruldu: "Rasûlullah sabah namazında kunut okur muydu?" O da, "evet" dedi. "Rûku'dan önce mi, sonra mı?" diye-sorulunca; "rûku'dan sonra," dedi. Ahmed, Bezzar, Dârekutnî, Bcyhakî ve Hâkim'in sahih kabul ettiği, Enes bin Mâlik hadisine göre: "Rasûlullah dünyadan ayrılıncaya kadar, sabah namazında kunut okumaya devam etti." Bu istidlal şeklini tartışmak gerekir. Çünkü Enes bin Mâlik'e sorulanan, secdeye giderken okunan kunut olduğu, Buhârî ve Müslim'in rivayetlerinde sarihtir, ikinci hadisin senedinde ise, hadiste kuvvetli olmayan Ebû Ca'fer er-Râzî vardır. Bu hadisde delil getirmeye kalkışamaz. Çünkü Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in hayatı boyunca, sabah namazında kunut okuduğu, daha sonra ise halifelerin bunu terkeltikleri akla nasıl sığar. Bilakis Enes, daha önce açıklandığı gibi, sabah namazında kunut okumazdı. Hadisin sahih olduğu kabu! edilse biie buradaki kunut; "Rasûlullah dünyadan ayrılıncaya kadar rûku'dan sonra kıyâmı duâ ve sena ile uzatırdı," anlamındadır. Bu şekilde duâ yapmak da kunutun ifâde ettiği manalardan bir

(16) Âl-ilmran:128.

mânâdır. Ve burada münasip olan da budur. Her ne zaman, yapılması veya terkedilmesi mubah olan bir konuda ihtilaf çıkarsa, yapılacak en hayırlı şey, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in tuttuğu yolu takip etmektir.

2.8.5.6. GECE NAMAZI

a- Fazileti

Allah Teâlâ Nebî'sine şöyle emretti: "Ey Muhattned gecelen uyanıp, yalnız sana mahsus olmak üzere fazladan

namaz kıl. Belki de Hatibin seni Övülecek bir makama yükseltir. "(17) Bu emir her ne kadar Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şahsına ise de, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve selim'e uymaları emredilen bütün müstümanlar da bu hükmün içine girer.

Allahu Teâlâ gece namazlarına devam edenlerin, iyi insanlar olduklarını ve Allah'ın hayır ve rahmetini hak kazandıklarını açıklayarak şöyle buyurdu: "Doğrusu Allah'a karşı gelmekten sakınanlar, Rablerinin kendilerine verdiğini almış olarak bahçelerde ve pınar başlarındadırlar. Çünkü onlar bundan önce iyi davrananlardı. Onlar gecelen az uyuyanlardı. Seher vakitlerinde bağışlanma dilerlerdi."(18)

Allah (celle celâlihü) gece namazına kalkanları övdükten sonra onları iyi kullar cümlesine katarak şöyle buyurmuştur: "Rahmanın o kulları ki, onlar yeryüzünde vakar ve tevazu ile yürürler. Cahiller kendilerine laf attıkları zaman 'selâm derler. Onlar ki, Rablerine secdeler ve kıyamlar yaparak geceyi geçirirler."(19) Onların gerçek mümin olduklarına Allah Teâlâ şu âyetlerde şahitlik yaparak buyuruyor ki: "Âyetlerimize ancak, kendilerine hatırlatıldığı zaman secdeye kapananlar, büyüklük taslamayarak, Rablerini överek yüceltenler, vücutlarını yataklarından uzak tutup, korkarak ve umarak Rablerine yalvaranlar ve verdiğimiz nızıklardan sarfedenler, inanır. "(20) "Yaptıklarına karşılık onlar için saklanan müjdeyi kimse bilemez." (21)

Cenab-ı Hak; gece namaz kılanlarla, bu vasfı alamayan diğerlerinin arasını ayırıp, eşit olmadıklarını beyan ederek şöyle buyurmuştur: "Gece-

(18) Zâriyâl: 15-19.

(19) Furkan: 63-64.

(20) Secde: 15-17.

(21) Secde: 36.

leyin secde ederek ve ayakta durarak boyun bükün, ahiretten çekinen, Rabbinin rahmetini dileyen kimse, inkâr eden kimse gibi olur mu? Ey Muhammed, de ki: "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" Doğrusu ancak akıl sahipleri öğüt alırlar."(22)

Bu âyetler bu konuda Kur'an'da geçen bir kaç âyettir. Rasûlullah sal-lailahu aleyhi ve sellem'in sünnetinde ise bu konuda pek çok hadis vardır. İşte bazıları:

Abdullah bin Selâm şöyle demiştir: "Rasûlullah Medine'ye ilk geldiğinde insanlar süratle ona koştu. Ben de koşanlar arasında idim. Rasûlullah'ın yüzünü görünce onun yabancı bir yüz olmadığını anladım. Ondan ilk işittiğim söz şu oldu: "Ey insanlar, selâmı yayınız, yemek yediniz, st~ la-i rahim yapınız, insanlar uykuda iken namaz kılınız, selâmetle cennete giriniz." (Hadîsi Hâkim, İbn Mâcc, Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî hadisinden hasen, sahih olduğunu söylemiştir.)

Selmân-ı Fârisî demiştir ki: "Rasûlullah şöyle buyurdu: "Size gece namaz kılmayı tavsiye ederim. Sizden öncekilerin adeti buydu. Bu adet sizi Rabbinize yaklaştırır. Günahlarınıza son verir, vücudunuzdan hastalığı lardeder."

Schl bin Sa'd şöyle demiştir: "Cebrail, Nebî aleyhi selam'a gelerek şöyle dedi: "Ey Muhammed, ne kadar yasarsan yaşa, öleceksin, dilediğin ameli yap, onunla karşılık göreceksin, dilediğini sev, ondan ayrılacaksın. Dil ki müminin şerefi gece namaz kılmaktır. İzzeti ise insanlardan bir şey dilememektir."

Ebû Dâvud (r.a.)dan rivayeten; Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: "Üç kişi var ki Allah onları sever, onlara güler ve onları müjdelir;

1- Cephede bir gedik açılır da o kişi kendi kendine, kaçanların ardında öldürülünceye veya Allah Azze ve Celle'nin yardımı gelip yetişin-ceye kadar savaşmaya direnir. Allah Teâlâ şöyle buyurur: "Şu kuluma bakınız, kendiliğinden benim için nasıl sabredip direniyor."

2- Güzel karısı, yumuşak yatağı olduğu halde, gece namazına kalkan kişidir. Onun hakkında Allah Teâlâ şöyle buyurur: "Arzularını terke-derek beni zikrediyor. İstese uyuyabilirdi."

3- Kervanla beraber Ur seferinde bulunduğu, uyku basıp uyuyunca sıkıntılı olsun, rahat olsun, erkence kalkıp yola koyulanlardır."

(22) Zümer:9.

b- Gece Namazının Adabı

Gece namazı kılmak isteyenlerin aşağıdaki hususlara dikkat etmesi sünnettir:

1- Yatarken gece namazına kalkmaya niyet etmelidir. Ebû Dâvud'dan rivayeten; Nebî aleyhisselam şöyle buyurdu: "Kim geceleyin namaz kılmaya niyet edip yatağına yatar da sabah oluncaya kadar gözleri ona galebe çalar uyanamazsa, niyet ettiği ona yazılır. Uykusu ona Rab-bından sadaka olur." (Nesâî ve İbn Mâcc hadîsi sahih bir senetle rivayet etmişlerdir.)

2- Uyanınca yüzünü meshederek uykusunu açması misvak kullanıp gök yüzüne bakması sonra Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den gelen dualar ile duâ etmesi sünnettir. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle

duâ ederdi:

"Senden başka ilâh yoktur. Seni teşbih ederim. Günâhlarımdan sana istiğfar ederim. Senin rahmetini isterim. Ya Rab, ilmimi artır. Kalbimi doğruya ilettikten sonra eğrilme. Bana katından bir rahmet bağışla. Çünkü sen çok bağışlayansın. Bizi öldükten sonra dirilten Allah'a ham-dolsun. Gidiş onadır." Sonra At-i İmrân sûresinin on ayetini "innefi halkı's-semâv âti" nin sonuna kadar okurdu. Sonra şöyle dua ederdi:

"Allah'ım hamd sanadır. Sen göklerin, yerin ve içindekilerin nurusun. Hamd sanadır. Sen gökleri yeri ve içindekileri ayakta tutarsın. Hamd sanadır. Sen haksin. Sözün haktır. Sana kavuşmak haktır. Cennet hak, cehennem haktır. Nebiler haktır. Muhammed haktır. Kıyamet saati haktır. Allah'ım sana teslim oldum. Sana inandım, sana güvendim, sana yöneldim. Senin yolunda mücadele ettim. Seni hakem kabul ettim. Geçirdiğim ve gelecek, gizlediğim ve açığa vurduğum günahlarımı bağışla. Sen kendinden başka ilâh olmayan A ilahsın."

3- Gece namazına iki hafifçe rek'atle başlayıp, sonra dilediği kadar kılmak sünnetlin Âişe (r.a.)'den rivâyeten; o şöyle demiştir: "Rasûlullah gece kalktığı zaman iki hafif rek'atle namaza başladılar." Ebû Hüreyre'den rivâyeten Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Siz-den biriniz gece kalktığı zaman namazına iki hafif rek'aile baslasın." (Bu hadislerin ikisini de Müslim rivayet etmiştir.)

4- Ailesini uyandırmak sünnettir. Ebû Hüreyre'den rivâyeten Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: "Gece namaza kalkıp kılan ve hanımını uyandıran, eğer uyanmazsa yüzüne su serpen kişiye Allah rahmet etsin. Gece kalkıp namaz kılan ve kocasını uyandıran uyanmazsa yüzüne, su serpen kadına da Allah rahmet etsin." Yine Ebû Hüreyre'den rivâyeten, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Kişi gece eşini kaldırıp beraberce namaz kılarlarsa veya beraberce iki rek'at kılarlarsa Allah'ı zikreden erkekler ve kadınlardan (zâkirîn ve zâkirâl) yazılırlar." (Hadisi Ebû Dâvûd ve diğerleri sahih bir senetle rivayet etmişlerdir.) Ümmü Selem'e'den rivâyeten, Nebî aleyhisselam bir gece uyanarak şöyle dedi: "Sühbânallah! Bu gece nice fitneler indirdi. Nice hazineler indirildi. Hücre sahiplerini (yani Rasûlullah'ın hanımlarını) kim uyandıracak? Dünyada nice giyinenler var ki kıyamet günü çıplaktılar. (Hadîsi Buhârî rivayet etmiştir.) Ali'den (r.a.) rivâyeten: "Rasûlullah, Ali ile Fatıma'nın kapılarını çalarak onlara; "Gece kalkıp namaz kılmıyor musunuz?" diye sordu. Fatıma: "Ey Allah'ın Rasûlü, canımız Allah'ın elindedir. Kaldırmak dilediğinde bizi kaldırır," diye Rasûlullah'a cevap verdi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bu söz üzerine dönüp gitti. Sonra Fatıma, Rasûlullah'ın dizlerine vurarak şöyle dediğini işitti: "İnsanın en çok yaptığı iş tartışmadır." (23) (Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.)

(23) Kehf:54.

5- Kişiyi uyku basınca, uykusu açılınca kadar uyuyup, namazını sonraya bırakması: Âişe'den rivâyeten, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sel-tem şöyle buyurdu: "Sizden biriniz gece kalktığı zaman, Kur'an'dan ne okuduğunu anlayamazsa yatsın." (Hadisi Müslim rivayet etmiştir.) Enes şöyle dedi: "Rasûlullah iki direk arasında uzanmış bir ip varken mescide girdi. 'Bu nedir?' deyince, 'Zeyneb'in namaz kılması içindir, yorulduğu zaman bu ipe tutunarak kalkar' dediler. 'Onu çözün; sizden biriniz namazı dinç iken kılsın. Ağırılık çöktüğü zaman veya yorulunca biraz uyusun,' buyurdu." (Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.)

6- Gücü yettiği kadar namaza kalkıp nefsinin zorlamamak: Gece namazını devamlı yapıp, zaruret olmadan terkeunemek. Âişe (r.a.)'den rivâyeten, o demiştir ki; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Gücünüz yettiği kadar amelleri yapınız. Allah'a yemin olsun ki, siz usanmayınca Allah usanmaz." (Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.) Yine Buhârî ve Müslim'in rivâyetine göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e "hangi amel daha sevimlidir?" diye soruldu. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve selim: "Az da olsa devamlı olandır," buyurdu. Müslim, Âişe'den rivâyeten demiştir ki: "Rasûlullah'ın ameli devamlı idi. Bir amel yaptığı zaman onu devamlı yapardı." Abdullah bin Ömer'den rivâyeten, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ona şöyle buyurdu: "Ey Abdullah, sen falanca gibi olma. O, gece namazına kalkardı. Şimdi ise gece namazını terkediyor." (Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.) Yine Buhârî ve Müslim'in İbn Mes'ûd'dan rivâyet ettiklerine göre: Nebî aleyhisselam'ın yanında, sabaha kadar uyuyup uyanmayan bir adam hakkında konuşulunca, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Bu adamın şeytân kulaklarına bevletmiştir." buyurdu. Buhârî ve Müslim'in Salim bin Abdullah bin Amr'dan, onun da babasından aldığı rivâyete göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Ömer (r.a.)'e: "Abdullah ne iyi adamdır. Keşke gece kalkıp namaz kılsaydı," buyurdu. Salim diyor ki: "Bu sözden sonra Abdullah biraz uykudan başka uyumazdı."

c- Gece Namazının Vakti

Gece namazının, yatsı namazından sonra olmak üzere gecenin evvelinde, ortasında ve sonunda kılınması caizdir. Enes (r.a.) Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in namazını anlatırken demiştir ki: "Biz Rasûlullah'ı hiç ummadığımız anda namaz kılarken gördük. Yine hiç ummadığımız anda uykuda bulurduk. Bir ay oruç tutmaya başlar. Hiç iftar etmeye-

cek derdik, bir de iftar eder, hiç oruç tutmayacak derdik." (Hadisi Buhârî, Ahmed, Nesâî rivayet etmiştir.) Hafız şöyle dedi: "Rasûlullah'm teheccü-dü için muayyen bir vakit yoktu. Kolayına gelen zamanda kılardı."

d- Gece Namazının En Faziletli Vakti

Efdal olan gecenin son üçte birine kadar tehir etmektir.

Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivâyeten; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sel-İcm şöyle buyurdu: "Rabbimiz her gece

gecenin son üçte biri kalınca dünya semasına nüzul ederek şöyle buyurur: "Yok. mudur duâ eden, duasını kabul edeyim? Yok mudur benden isteyen, istediğini vereyim? Yok mudur af isteyen, onu af edeyim?" (Hadisi Buhârî, Müslim, Ebu Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce rivayet etmiştir.)

Amr bin Abese (r.a.)'den rivayetle; o şöyle demiştir; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den şöyle buyurduğunu işittim: "Kulun rabbine en yakın olduğu zaman gecenin son kısmıdır. Eğer bu saatlerde Allah'ı zikredenlerden olabilirsen ol." (Hadisi Hâkîm rivayet ederek; "Müslim ve Tirmizî'nin şartlarına uygun olup hasen ve sahihtir," demiştir. Hadisi aynı şeklide Nesâî ve İbn Huzeyme'de rivayet etmiştir.)

Ebû Müsüm (r.a.) Ebû Zer'e şöyle dedi: "Gecenin ne zamanında namaz kılmak efdaldır?" O da: "Senin sorduğunu Rasûlullah'a sordum. Şöyle buyurdu: 'Gece yarısından sonra kılman namazdır. Bunu az kişi yapar.'" (Hadisi Ahmed iyi bir senetle rivayet etmiştir.)

Abdullah bin Amr (r.a.)'dan rivayeten; Nebi aleyhisselam şöyle buyurdu: "Allah'ın en çok sevdiği oruç Dâvûd peygamberin orucudur. Allah'ın en çok sevdiği namaz Dâvûd aleyhisselam'ın namazıdır. Dâvûd aleyhisselam, gece yarısına kadar uyur, üçle birinde namaz kılar. Altıda birinde yine uyurdu. Bir gün oruç tutar, bir gün iftar ederdi." (Hadisi Buhârî, Müslim, Nesâî, Ebû Dâvûd, İbn Mâce rivayet etmiştir.)

e- Gece Namazlarının Rek'atlerinin Sayısı

Gece namazlarına mahsus belli bir sayı, belli bir sınır yoktur. Yatsı namazından sonra vitrin tek bir rek'atı oîsa dahi gece namazı gerçekleşmiş olur.

Semure bin Cündüb (r.a.)'den rivayeten; o şöyle demiştir: "Rasûlullah bize gece az veya çok namaz kılmamızı, sonunu tek rek'at yapmamızı emretti." (Hadisi Taberânî ve Bezzâr rivayet etmiştir.)

Enes (r.a.)'in Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den merfû olarak rivayet ettiğine göre, Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: "Benim mes-cidimde kılman namaz on bin rek'ate denktir. Mescid-i Haram'da kılman namaz yüz bin rek'at namaza denktir. Nöbet yerinde kılman namaz bir milyon rek'at namaza denktir. Bundan daha büyüğü gece yarısında kılman iki rek'at namazdır. (Hadisi Ebû Şeyh ve İbn Hibbân "Sevab" kitabında rivayet etmiştir. Münzirî de "Terğîb ve Tcrhib" adındaki kitabında bu hadis hakkında bir şey dememiştir.)

İyâs bin Muâviye el-Müzenî (r.a.)'den rivayeten; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Bir koyun sağacak kadar da olsa gece namazı kılmak gerekir. Yatsı namazından sonra kılman namaz gece namazıdır." (Hadisi Taberânî rivayet etmiştir.. Muhammed bin Ishâk'dan başka hadisin ravileri sağlamdır.)

İbn Abbâs (r.a.)'dan rivayeten; o şöyle demiştir: "Gece namazından bahsettim. Bazıları, "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu," dediler: "Gecenin yarısında, üçte birinde, dörtte birinde bir deve, bir koyun sağacak kadar bir müddettir."

Yine İbn Abbâs (r.a.)'dan rivayeten; o şöyle demiştir: "Rasûlullah bize gece namazım kılmayı emretti, ve gece namazına teşvik etti. Hallâ 'bir rek'al da olsa gece namazı kılınız,' buyurdu." (Hadisi Tâberânî "Kebir" ve "Evsat"ta rivayet etmiştir.)

Efdal olan onbir rek'at veya onüç rek'at üzere devam etmektir. Bu rek'atların arasını bitştirmek veya ayırmak hususunda muhayyerdir. Âişe (r.a.) şöyle demiştir: "Rasûlullah Ramazan'da ve diğer günlerde onbir rek'atı artırmazdı. Önce dört rek'at kıları. Onun güzelliğini ve uzunluğunu hiç sorma. Sonra dört rek'at daha kıları. Onun güzelliğini ve uzunluğunu hiç sorma. Sonra üç rek'at kıları. Onun güzelliğini ve uzunluğunu hiç sorma." (Âişe (r.a.): "Ya Rasûlallah, vitir kılmadan önce uyuyor musun?" diye sordum. Cevaben: "Ya Âişe gözlerim uyur, kalbim uyumaz." buyurdu. (Hadisi Buhârî, Müslim rivayet etmiştir.) Yine Buhârî ve Müslim'in Kasım bin Muhammed'den rivayetlerine göre; o demiştir ki: Âişe'nin şöyle dediğini işittim: "Rasûlullah'm gece namazı on rek'at olup sonra bir rek'at İle vitir yapardı."

f- Gece Namazının Kazası

Müslim'de Âişe'den yapılan rivayette Nebî aleyhisselam ağır veya diğer bir sebepten dolayı gece namazını kaçırırsa, gündüz oniki rek'at kıları. Müslim, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd, İbn Mâce'nin Ömer (r.a.)'den rivayet ettiklerine göre Nebî aleyhisselam şöyle buyurdu: "Bir kimse her hangi bir sebepten dolayı gece okuduğu virdinin tamamını veya bir kısmını okuyamayıp uyursa, sabah ile öğle arası okuduğu takdirde gece okumuş gibi sevap yazılır."

2.8.5.7. Ramazan Gecelerinde Namaz Kılmak

a- Ramazan Gecelerinde Namaz Kılmanın Meşruiyeti

Ramazan gecesi namaz kılmak veya teravih namazı kılmak erkek ve kadınlara sünnettir. Yatsı namazından sonra, vitirden önce ikişer rek'at olarak eda edilir. Vitirden sonra kılınması caiz ise de, efdal olan'tersini yapmaktır. Teravihin vakti gecenin sonuna kadar devam eder. Ebu Hürey-re'den yapılan rivayete göre, o şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Ramazan gecesinde, kesin olarak emretmeden namaz kılmayı teşvik eder ve şöyle buyururdu: "Her kim Ramazan'da inanarak, karşılığını Allah'tan bekleyerek namaz kııarsa geçmiş günahları affolunur." (Hadisi Buhârî, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce rivayet etmiştir.) Âişe (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, o şöyle demiştir: "Rasûlullah Mescid'de namaz kıldı. Çok insanlar onunla beraber kıldılar. Ertesi gece yine kıldı. Arkasındaki cemaat çoğaldı. Üçüncü gece cemaat toplanınca onlara

namaz kıldırırmaya'çıkmadı. Sabah olunca şöyle buyurdu: 'Sizin ne yaptığınızı gördüm. Size çıkıp namaz kıldırırmaktan beni engelleyen, size farz olacağı korkusundan başka bir şey değildir.' Bu durum Ramazan'da oldu." (Hadisi Buhârî, Müslim, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd ve Ibn Mâce rivayet etmiştir.)

b- Rek'atlerinin Sayısı

Buhârî, Müslim, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd ve Ibn Mâce'nin Âîşe (r.a.)'den rivayet ettiklerine göre; "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Ramazan'da ve diğer gecelerde onbir rek'atten fazla kılmazdı." Ibn Hu-zeyme ve Ibn Hibbân, "Sahîh"!lerinde Cabir (r.a.)'den rivâyeten: "Rasûlül-İlah onlara sekiz rek'at ve ayrıca vitir kıldırıldı. Sonra ertesi gece beklettiler, onlara çıkmadı." Ebû Ya'lâ ve Taberânî'nin Cabir (r.a.)'den iyi bir senetle rivayet ettiklerine göre, o şöyle demiştir: "Übey bin Ka'b Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e gelerek": 'Ya Rasûlâlah, bu gece, yani Ramazan gecesi ben bir şey yaptım,' dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; 'Ne yaptın, ey Übey?' diye sorunca, Übey: 'Evime kadınlar geldi. "Biz Kur'ân okuyarmyız, senin arkanda namaz kılalım," dediler. Ben de onlara sekiz rek'at ve vitri kıldırđım.' Bu Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sel-lem'den rıza sünneti olmuş oldu. Çünkü Rasûlullah ona bir şey demedi."

Nebî aleyhisselâmdan gelen sünnet şekli budur. Bunun dışında sahîh birşey yoktur. Ömer, Osman ve Ali (r.a.) zamanında insanların yirmi rek'at kıldıkları sabit olmuştur. Cumhur fukahadan Hanefî'ler Hanbelî'ler ve Davud'un görüşü budur. Tirmizî şöyle demiştir: "İlim ehlinin çoğu, Ömer, Ali ve Rasûlullah'm diğer ashâb'mdan rivayet edilen şekliyle yirmi rek'at olduğu görüşündedirler." Sevrî, İbn Mübarek ve Şafîî de böyle demiştir. Şafîî, "insanların Mekke'de yirmi rek'al kıldıklarına yetiştim," demiştir.

Bazı âlimler; "sünnet olan, vitirle beraber onbir rek'attır. Kalanı müstehabdır," demişlerdir. Kemal İbn Humâm şöyle demiştir: "Yirmi rek'atten, Rasûlullah'm kılıp sonra bize farz olur korkusuyla terketmiş olduğu kısmın sünnet, kalanın müstehab olduğuna delil, Buhârî ve Müslim'de birlikte onbir rek'at kıldığının sabit olmasıdır. Öyleyse Hanefî imamlarımızın usûlünde sünnet olan sekiz rek'at olmasıdır. Oniki rek'at ise müstehabdır."

c- Teravihi Cemaade Kılmak

Teravih namazını tek başına kılmak caiz olduğu gibi cemaatle kılmak da caizdir. Fakat Mescid'de cemaatle kılmak cumhura göre efdaldır. Dâha önce geçtiği üzere Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem müslü-manlara cemaatle namaz kıldırarak farz olmasından korktuğu için buna devam etmedi. Sonra Ömer (r.a.) bir imamın arkasında cemaati topladı. Abdurrahmân bin Abdülkârî şöyle demiştir: "Ramazan gecesi Ömer'le (r.a.) mescide çıktım. Baklık ki insanlar ayrı guruplar halinde kimisi yalnız kılıyor, kimisi beş-on kişilik guruplar halinde kılıyor. Ömer: 'Bu cemaati bir imam arkasında toplarsam daha iyi olur kanaatindeyim' dedi. Sonra bu işe karar verdi. Übey bin Ka'b'm imamlığı altında onları topladı. Sonra başka bir gece Ömer'le-(r.a.) çıktım, insanlar bir imamın arkasında namaz kılıyorlardı. Ömer: 'Bu ne güzel buluş (bid'at)'tır. Ancak bu saatte uyuyanlar, kılanlardan daha hayırlıdır' demiştir. Ömer, gecenin sonunun efdal olduğunu anlatmak istiyordu. Çünkü insanlar teravihi gecenin evvelinde kılıyorlardı." (Hadisi Buhârî, İbn Huzeyme, Beyhakî ve diğerleri rivayet etmiştir.)

d- Teravih Namazında Kur'ân Okumak

Teravih namazında sünnet olmuş bir kırâet şekli yoktur. Selefden vârid olduğuna göre onlar iki yüz âyet kadar okurlardı. Ayakta durmanın uzunluğundan dolayı bastonlara dayanıyorlardı. Fecrin doğmasının az önce-sine kadar kalırlar, hemen hizmetçilere günün doğması korkusundan dolayı yemeği acele hazırlamalarını islerlerdi. Bakara sûresini sekiz rek'atte okurlar, eğer oniki rek'aite okurlarsa bunu hafif sayarlardı. İbn Kudame demiştir ki: Ahmed şöyle dedi: "Ramazan gecelerinde, özellikle kısa gecelerde cemaate imâm olan, kısa okuyup, zorluk çıkarmaz." Kadî şöyle demiştir: "İnsanlar bütün Kur'ân'ı işitsinler diye Ramazan'da bir hatimden noksan yapmak müstehab değildir. Arkasında namaz kılanlara zorluk olacağından bir hatimden fazla okumak da müstehab değildir. İnsanların durumuna göre okumak daha evlâdır. Eğer cemaat uzun okumaya razı gelirse, uzun okumak efdaldır." Ebu Zerr (r.a.)'in dediği gibi: "Rasûlullah ile namaza kalktık. Sahur yemeğini az kalsın geçirecektik. Namaz kıldırın ikiyüz kadar âyet okudu."

2.8.5.8. KUŞLUK NAMAZI

a- Fazileti

Kuşluk namazının fazileti hakkında pek çok hadis vârid olmuştur. İşle bazıları:

Ebû Zerden rivayeten, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Sizden birinin her mafsalı için bir sadaka vardır. Her teşbih bir sadakadır. Her tahmid bir sadakadır. Her tehlil bir sadakadır. Her tekbir bir sadakadır. Emri bil ma'rûfbir sadakadır. Kötülüklerden sakındırmak sadakadır. Bütün bu sadakaları iki rek'at kuşluk namazı karşılar." (Hadisi Müslim, Ahmed, Ebu Dâvûd rivayet etmiştir.)

Ahmed ve Ebû Davud'un Büreyde'den rivayetine göre, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Bir insanda üçyüzaîtmış mafsâl vardır. Her mafsâl için sadaka vermesi gerekir." Ashâb: "Kimin buna takati yeter ya Rasûlullah?" diye sordu. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Mescid'deki balgamı Örtmek, yoldaki bir şeyi kenara atmak, buna gücü yetmezse iki rek'at kuşluk namazı kılmak bunu karşılar," buyurdu.

Şevkânî şöyle der: "Bu iki hadis kuşluk namazının faziletinin büyüklüğüne, mevkiinin önemine delâlet eder. Bu iki hadiste iki rek'at üç-yüzaîtmış sadaka yerine geçmesi meşruiyetinin kuvvetli olmasına delildir. Böyle olan namazlara devam etmek gerekir. Yine bu iki hadis, teşbih, tahmid ve tehlilin çoğaltılmasının meşrû olduğuna

delâlet eder. Aynı şekilde emri bil-ma'rûf, nehyi anil-münker, balgam örtmek, yoldan geçenlere eziyet veren şeyi kaldırmak ve diğer insan üzerine her gün lâzım gelen

sadakayı eda etmek ve sair taat çeşitlerini yapmaya delâlet eder."

Nevvâs bin Sem'ân'dan rivayeten, Nebî aleyhisselam demiştir ki: Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: "Ey ademoğlu gündüzün evvelinde dört rek'at kılmaktan çekinme ki, sana günün sonuna kadar yeteyim." (Hadisi Hâkim ve Taberânî rivayet etmiştir. Hadisin râvileri sikadır. Hadisi ayrıca Ahmed, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî, Na'imül-Ğatafânî'den iyi bir senetle rivayet dinîşlerdir.) Tirmizî'nin lafzı şöyledir: Rasûlullah, Allah'dan naklederek şöyle buyurmuştur: "Allah Teâlâ şöyle buyurdu: "Ey âdemoğlu, gündüzün evvelinde benim için dört rek'at namaz kıl ki, gündüzün sonuna kadar sana yeleyim."

Abdullah bin Amr (r.a.)'dan rivayeten: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bir scriyye gönderdi. Scriyye ganimet alarak süratle geri döndü. İnsanlar, gazadan çabuk dönmeleri, ganimetlerin çokluğu ve savaş yerlerinin yakınlığı hakkında bahsetmeye başladılar. Rasûlullah şöyle buyurdu: 'Size gaza yeri olarak daha yakın, ganimet bakımından daha çok, daha erken döneceğiniz bir şey söyleyeyim mi? Kim abdcsl alır, camiye gider, kuşluk namazı kılsa; onun gaza yeri daha yakın, ganimeti daha çok, dönüşü daha kolaydır.'" (Hadisi Ahmed, Tabcranî rivayet etmiştir. Ebû Ya'lâ da hadisin benzerini rivayet etmiştir.)

Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayeten o şöyle dedi: "Dostum Rasûlullah bana üç şeyi vasiyyet etti. Her ay üç gün oruç tutmamı, iki rek'at kuşluk namazı ve uyumadan önce vitir kılmamı." (Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.)

Enes (r.a.)'den rivayeten: "Rasûlullah'i bir yolculukta kuşluk namazını sekiz rek'at kılarken gördüm. Dönünce şöyle buyurdu: "Muhakkak ben kuşluk namazına râğbet ettiğim için seferde bile onu kıldım. Rabbim-den üç şey istedim. İkisini bana verdi. Birini vermedi. Ümmetimin kıtlık belâsına uğramamasını istedim, duam kabul olundu. Ümmetime düşmanlarının galip gelmemesini istedim. Allah onu da kabul etti. Ümmetimin firkalara ayrılmasını istedim. İşte bu dileğimi Allah geri çevirdi.'" (Hadisi Ahmed, Nesâî, Hâkim, Ibn Huzeyme rivayet etmiş olup, Hâkim ve Ibn Huzeyme hadisi sahihlemişlerdir.) b- Kuşluk Namazının Hükümü

Kuşluk namazı müstehab bir ibâdet olup, sevabını isteyen onu kılmalıdır. Eğer kılmazsa, terkinden dolayı kınanmaz. Ebû Sa'id'den rivayeten, o şöyle demiştir: "Rasûlullah kuşluk namazını kıları da hiç terket-meyecek derdik. Bazan da terkederdi. Hiç kılmayacak derdik." (Hadisi Tirmizi rivayet ederek hasen olduğunu söyledi.)

c- Kuşluk Namazının Vakti

Kuşluk namazının vakti güneş bir mızrak boyu yükselince başlar, zevale gelince son bulur. Müstehab olan, güneş yükselince hararet artın-caya kadar tehir etmektir. Zeyd bin Erkam'dan rivayeten; o dedi ki: Nebî aleyhisselam Küba mescidine çıktığında kuşluk namazı kılıyorlardı. Şöyle buyurdu: "Evvâbin namazı, deve yavrusu, harareti hissettiği zaman kılınır." (Hadisi Ahmed, Müslim, Nesâî rivayet etmiştir.)

d- Rek'âllerinin Sayısı

Kuşluk namazı Ebu Zerr'in hadisinde geçtiği gibi en az iki rek'attir. En çok ise Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in tatbikatından sabit olduğuna göre sekiz rek'attir. Bundan daha çoğu, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sözlerinde yer aldığı üzere oniki rek'attir. Ebu Ca'fer Taberî: "Açıkça Şafîilerden Rûyânî ve Melimî'nin ifadesiyle; bir topluluk 'kuşluk namazının çoğu için bir hudut yoktur,' görüşündedirler," der. Irakî, Tirmizî şerhinde şöyle der: "Sahabe ve tabiinden, Rasûlullah'm kuşluk namazını sadece oniki rek'at kıldığını söyleyen hiçbir kimseyi görmedim. Süyûtî de şöyle demiştir." Sa'id bin Mansûr'un Hasan'dan rivayet ettiğine göre Hasan'a; "Rasûlullah'm ashâbı kuşluk namazını kılar mıydı?" diye sorulunca, o da: "Evet," dedi. "Ashâb'dan kuşluk namazını iki rek'at kılan olduğu gibi dört rek'al kılan da vardı. Onlardan bazıları namazı günün yarısına kadar uzatırlardı." İbrahim Nehaî'den rivayeten; bir adam Es-ved bin Yezîd'e sordu: "Kuşluk namazını kaç rek'at kılayım?" O da: "Dilediğin kadar," diye cevap verdi. Ümmühanî'den rivayeten: "Nebî aleyhisselam kuşluk namazını sekiz rek'at kıldı." Her iki rek'atte selâm verdi. (Hadisi Ebû Dâvûd sahih bir senetle rivayet etti.) Aişe (r.a.)'den rivayeten; o şöyle demiştir: "Nebî aleyhisselam kuşluk namazını dört rek'at kılar, sonra Allah'ın dilediği kadar arttırırdı." (Hadisi Ahmed, Müslim, Ibn Mâce rivayet etmiştir.)

2.8.5.9. İSTİHARE (HAYIR DİLEME) NAMAZI

Mubah işlerden herhangi birisinin olmasını isteyen onun hayırlı olup olmadığını araştırması sünnettir. Farzın dışında, müekked sünnetler veya tahiyet'ül-mescit namazı da olsa gece veya gündüz vakitlerindeki iki rek'at namaz kılar. Fatıha'dan sonra dilediği sureyi okur, sonra Allah'a hamdeder, Rasûlüne salâvât getirir. Sonra Buhârî'nin Cabir'den rivayet ettiği şu duayı okur: Cabir diyor ki: "Rasûlullah bütün işlerinde, Kur'ân'dan sûre öğretir gibi, istihareyi de öğreterek şöyle derdi: Sizden biriniz bir işe niyetlendiği zaman farzdan hariç iki rek'at namaz kılın ve şöyle desin:

"Allah'ım ilminle senden hayır İstiyorum, kudretinle senden kudret istiyorum. Senin büyük fazlından istiyorum. Senin gücün yeter, benim yetmez. Sen bitirsin, ben bilmem. Sen gaypları bilersin. Allahım sen bilirsin, eğer bu iş benim için dinimde, yaşayışımda ve işlerimin sonunda hayırlı ise, o işi hemen veya sonra yap. O işi benim için takdir et ve kolay kıl. Benim için bereketli eyle. Allahım sen bilirsin Eğer bu iş dinim yaşayışım ve işlerimin sonunda kötü ise, onu benden uzaklaştır. Ve beni de ondan uzaklaştır. Benim için hayır takdir et sonra ondan razı ol." Sonra hacetini söylesin.

istihare namazına mahsus bir kırâet olduğuna dair bir hadis gelmemiştir. Tekrarının müstehap olduğuna dair de sahîh bir rivayet yoktur. Nehaî şöyle der: "istihareden sonra kalbine doğan şeyi yapması gerekir. Ancak istihareden önce arzulamış olduğu yönde, istihare çıkarsa buna uymak gerekmez. Aksine, istihare yapmanın seçmesini kendi başına bırakması, arzularını karıştırmaması gerekir. Yoksa Allah'dan hayır işlememiş, hayır istediğinde sadakat göstermemiş, ilim ve kudretin Allah'tan olduğundan uzaklaşmış olur. istiharesinde sadakat gösterirse, kuvvet ve kudretin Allah'tan olduğuna teslim olmuş ve kendi arzusunu seçmesinden kurtulmuş olur."

2.8.5.10. TEŞBİH NMAZI

İkrîmc, İbn Abbas'dan rivayeten demiştir ki: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Abdülmuttalib'in oğlu Abbas'a şöyle dedi: "Ey amcam sana sevap verilmesini, bağışlanmanı, Allah tarafından sevilmeni ister misin? Sana on çeşit günâhını silecek bir şey öğreteyim ki bunu yaptığın takdirde Allah, evvel ve âhir, eski ve yeni, bilerek ve bilmeyerek, büyük ve küçük, gizli ve açık günâhlarını affeder: Dön rek'ât namaz kılsın. Her rek'atmda Fatiha ve bir sûre okursun, birinci rek'atte okumayı bitirince ayakta iken: "Sübânallahi ve'l-hamdüliliâhi ve la ilahe illaltahu v'al-lahu ekber"\\ onbeş kerre söylersin. Sonra rûkû'a giderek rûku'dayken on kerre aynısını söylersin. Sonra rûku'dan başını kaldırınca on kere aynısını söylersin. Sonra secdeye iner on kere söylersin. Secdeden başını kaldırır on kere söylersin. Sonra tekrar secde eder on kere söylersin. Secdeden başını kaldırır on kere daha söylersin Böylece her rek'atte yetmişbeş teşbih yapar diğer rek'allarda da aynısını yaparsın. Eğer her gün bir kere kılmaya gücün yeterse kıl. Şayıl gücün yetmezse her hafia bir kere kıl. Eğer bunu yapamazsan, senede bir kere kıl. Eğer onu da yapamazsan ömründe bir kere kıl." (Bu hadisi Ebû Dâvûd, İbn Mâce, İbn Huzcyme, Tabcrânî rivayet etmiştir. Hafız şöyle demiştir: Bu hadis birçok yoldan rivayet edilmiştir. Ve sahabeden bir cemaal tarafından da rivayet edilmiştir. Bunların en iyisi İkrime'nin rivayetidir.) İkrime'nin hadisini bir cemaal sahihlemiştir ki, onlardan bazıları şunlardır: Hafız, Ebû Bekir, Acûrî ve şeyhimiz Ebu Muhammed Abdurrâhîm el-Mısrî ve hocamız Hafız Ebû'l Hasen Makdisî'dir. İbn Mübarek şöyle demiştir: "Teşbih namazı teşvik edilmiş olup, teşbih namazını her zaman âdet haline getirmeli ve ondan gafil olmamalıdır."

2.8.5.11. HACET NMAZI

İmâm Ahmed sahih bir senetle Ebû Derdâ'dan şöyle rivayet etti: Ra-sûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Kim abdest alırsın, aldığı abdesti tam yaparsın, sonra o abdestle iki rek'at namazı tam olarak kılsan, işlediği şeyi Allah ona hemen veya sonra verir."

2.8.5.12. TEVİİE NMAZI

Ebu Bekir'den rivayeten; o şöyle demiştir: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu işinim: "Herhangi bir kimse günâh işler, sonra kalkıp abdest alır, namaz kılsan; sonra tevbe istiğfar ederse, Allah onu affeder." Daha sonra Rasûlullah şu âyeti okudu: "Ve bir günâh işledikleri ve nefislerine zulüm ettikleri zaman Allah'ı anarak hemen günâhlarının bağışlanmasını isteyenler, hem de yaptıkları günâhda ısrar etmeyenler; işte onların mükâfatı Rablerinden bir mağfiret ve ağaçları altından ırmaklar akan cennetlerdir. Orada ebedî olarak kalacaklardır. Şu işleri yapanların mükâfatı ne de güzel dir." (24) (Bu hadisi Ebu Dâvûd, Nesâî, İbn Mâce, Beyhakî, Tirmizî rivayet etmişler, Tirmizî, 'hadis hasen-dir,' demiştir.) Taberânî'nin "Mu'cem-i Kebir" kitabında iyi bir senetle Ebû Derdâ'dan rivayet ettiğine göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sel-İcm şöyle buyurdu: "Kim abdest alır da aldığı abdesti güzel yaparsın, sonra iki rek'at veya farz olsun, nafil olsun dört rek'at kılsın, rûku ve secdelerini iyi yaparsın, sonra Allah'dan af dilerse Allah onu affeder."

2.8.5.13. KÜSUF (GÜNEŞ TUTULMASI) NMAZI

Âlimlerin ittifakıyla güneş tutulması namazı erkek veya kadınlar hakkında müekkcd sünnettir. Cemaatle kılınması her ne kadar şart değilse de cfdaldır. Bu namaza, "Es-salâtu câmiatun" diye çağrılır. Cumhur ulema iki rek'at olduğunu söylemişlerdir. Bir rek'atta iki rûku' vardır. Aîş'e'den rivayeten; o şöyle demiştir: "Nebî aleyhisselam'm bayatında güneş tutulduğunda Rasûlullah mescide çıkarak kalkıp tekbîr aldı. İnsanları arkasında saf etti. Uzun Kur'ân okuduktan sonra tekbîr aldı. Uzun rûku' yaptı. Bu rûku' kırâetden daha kısaydı. Sonra başını kaldırarak: "Semi'al-lahu ilinen hamideh, Rabbena leke'lhamd" dedi. Sonra yine kalktı. Birinci kırâetden daha az uzunca Kur'ân okudu. Sonra tekbîr aldı. Birinci rûku'dan daha az rûku' yaptı. Sonra tekrar "Semi'allahu limen hamideh, Rabbena ve leke'l-hamd" dedi. Sonra secdeye gitti. Sonra birinci rek'atte yaptığı gibi yapıp dört rûku' ve dört secde tamamlayarak iki rek'at namazı bitirdi. Namaz bilmeden güneş açılmadı. Sonra kalkıp insanlara hutbe okudu. Allah'ı lâıyk olduğu üzere senâ ettikten sonra şöyle buyurdu: "Muhakkak güneş ve ay Allah'ın âyetlerinden birer âyetlerdir. Hiçbir kimsenin ölümü veya hayran için tutulmazlar. Onların tutulduğunu görünce

namaz kılarak Allah'a sığınım." (Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.)

Yine Buhârî ve Müslim'in İbn Abbâs'dan rivayetlerinde İbni Abbas şöyle demiştir: "Güneş tutulunca Rasûlullah namaz kıldı. Bakara süresi kadar uzunca Kur'ân okudu. Sonra uzun bir rûku' yaptı. Sonra birinci kıyamdan daha az kıyamda durdu. Sonra birinci rûku'dan daha az rûku'da kaldı. Sonra birinci kıyamdan daha az bir kıyam yaptı. Sonra birinci rûku'dan az uzun bir rûku' yaptı. Secdeye gitti ve dönünce güneş, açıldı.

(24) Âhlınran:135.

Şöyle buyurdu: "Güneş ve ay Allah'ın âyetlerinden birer âyettir. Hiçbir kimsenin ölümü veya hayatı için tutulmazlar. Onların tutulduğunu görünce Allah'ı zikredin." İbn Abdilber: "Bu iki hadis, bu konuda rivayet edilenlerin en sahihidir," demiştir. İbn Kayyım: "Kûsuf namazında açık ve muhkem sünnet her rek'atte rûku'un tekrar edilmesidir" demiştir.

Âişe, İbn Abbâs, Câbir, Übey bin Ka'b, Abdullah bin Amr bin Âs ve Ebû Musa el-Eş'arî; Rasûlullah'dan rivayetlerinde: "Her rek'atta rûku'u tekrarlamak gerekir." demişlerdir." Rûku'un tekrar edileceğini rivayet edenler hem sayı bakımından çok, hem de Rasûlüüah sallallahu aleyhi ve sellem'le olan hususî sohbetleri ile ilimleri bakımından, tekrarını zikret-meyenlerden daha öndedir. Malîkî, Şafîî ve Ahmed'in görüşü budur. Ebû Hanîfe, kûsuf namazının, cuma ve bayram namazları gibi iki rek'at kılınması görüşündedir.

Numan bin Beşîr şöyle demiştir: "Rasûlullah bize sizin namazınız gibi kûsuf namazı kıldırdı. Rûku' eder, secde eder, güneş açılıncaya kadar Allah'a duâ ederdi." Kabisel'ül-Hilâlî hadisinde Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Güneşin tutulduğunu gördüğünüz zaman farz namazları kıldığınız gibi iki rek'al kılınız." (Hadisi Ahmed ve Nesâî rivayet etmiştir.)

Her iki rek'atte Fatihâ'yı okumak vâcibdir. Sonra Kur'ân'dan dilediği âyeti okumakta serbesttir. Kırâeü açık ve gizli yapmak caizdir. Ancak Buhârî, açık okumak daha doğrudur, demiştir. Namazın vakti, güneş tutulduğundan açılıncaya kadardır. Ay tutulmasının namazı güneş tutulması gibidir. Hasan Basri şöyle demiştir: İbn Abbâs Basra valisi iken ay tutuldu. Çıkıp bize iki rek'at namaz kıldırdı. Her rek'atı iki rûku' yaptı. Sonra binek üzerine çıkıp şöyle dedi: "Muhakkak ben Rasûlullah'ı gördüğüm gibi namaz kıldım." (Hadisi Şafîî "Müsned"inde rivayet etmiştir.)

Tekbir, duâ, sadaka ve istiğfar müstehabdır. Buhârî ve Müslim'de Âişe (r.a.)'den rivayet edilen hadislerle Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Muhakkak güneş ve ay Allah'ın âyetlerinden birer âyettir. Hiç kimsenin hayalı ve Ölümü için tutulmazlar. Tutulduğunu gördüğünüz zaman Allah'a duâ edin. Tekbir alın, sadaka verin ve namaz kılın." Yine Buhârî ve Müslim'in Ebu Musa'dan rivayet ettiklerine göre Ebû Musa şöyle demiştir: "Güneş tutuldu. Rasûlullah kalkıp namaz kıldı. Ve şöyle buyurdu: "Güneş ve ayın tutulmasını gördüğünüzde Allah'ı zikrederek ona sığınım, duâ ve istiğfar edin."

2.8.5.14. YAĞMUR DUASI NAMAZI

Istiska; Su istemektir. Buradaki mânâsı ise, kuraklık olup yeryüzünde yağmur kesildiği zaman Allah'dan yağmur yağmasını istemektir.

1- İmâm, cemaate kerahet vakti dışında iki rek'at namaz kıldırır. Birincide "Fatihâ" ile "Sebbih'isme Rabbike'l-A'lâ"; ikincide "Faiha"dan sonra "Gaşiye" sûresini açıktan okur. Namazdan sonra veya önce hulbe okur. Hutbe bitince bütün namaz kılanlar, dış elbiselerinin sağ tarafını sol tarafa, sol tarafını sağ tarafa çevirirler ve kıbleye dönerler. Ellerini iyice kaldırarak Allah'a duâ ederler. İbn Abbâs'dan rivayeten; o demiştir ki: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem mütevazi eski elbisesini giyerek, huşu içinde tazarru ederek, bayram namazını kıldığı gibi iki rek'at namaz kıldı. Sizin bu hutbeniz gibi hutbe okumadı." (Hadisi Buhârî, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî rivayet etmiştir. Tirmizî, Ebu Avane ve İbn Hibban hadisin sahih olduğunu söylemişlerdir.) Âişe (r.a.)'den rivayeten: "insanlar Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e yağmurun yağmadığından şikâyet ettiler. O da musallaya bir minber konmasını emretti. Ve bir gün oraya çıkacağına söz verdi. Güneşin harareti şiddetlenince musallaya çıkıp minbere oturdu. Tekbir ve hamd'den sonra şöyle buyurdu: '-Siz bana yerinizin kuraklığından şikâyet etliniz. Allah kendisine duâ etmenizi size emrediyor. Ve duanızın kabul olacağını vaad ediyor.'" Sonra şöyle buyurdu:

"HamdÂlemlerin rabbi olan Allah'adır. O, Rahman ve Rahimdir. Kıyamet gününün sahibidir. Allah'dan başka ilâh yoktur. Dilediğini yapar. Allahım senden başka ilâh yoktur, Sen Ganîsin, biz fakirleriz; bize yağmur yağdır. Bize indirdiğin yağmuru kuvvet kıl." Sonra koltuk altları görününceye kadar ellerini kaldırarak duâ etmeye devam etti. Sonra sırtını insanlara çevirdi. Ellerini kaldırarak dış elbiselerini ters çevirdi. Sonra insanlara döndü ve minberden indi. İki rek'at namaz kıldı. O anda Allah bir bulut gönderdi. Gök gürledi, şimşek çaktı. Sonra Allah'ın izni ile yağ-

mur yağdı. Daha mescide gelmeden sel gibi yağmur yağdı, insanların evlerine sür'atle koştuklarını görünce dişleri görününceye kadar gülümseyerek, şöyle buyurdu: "Şehadet ederim ki Allah her şeye kadirdir. Ve şehadet ederim ki ben Allah'ın kulu ve Rasûlüyüm." (Bu hadisi Hâkim rivayet ederek sahihlemiş, Ebû Dâvûd ise, "bu hadis garip olup, senedi iyidir" demiştir.) Ubbâd bin Temîm'den o da amcası Abdullah bin Zeyd el-Mâzinî'den

rivayeten: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, yağmur duası eden insanların yanına çıktı. Onlara iki rek'at namaz kıldırarak krâeti açıktan yaptı." (Hadisi; Buhârî, Müslim, Tirmizî, İbn Mâce ve Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.) Ebû Hürceyre şöyle demiştir: "Rasûlullah bir gün yağmur duasına çıktı. Ezansız ve kânetsiz iki rek'at namaz kıldırdı. Sonra bize hutbe okudu. Allah'a duâ etti. Ellerini kaldırarak yüzünü kibleye çevirdi. Sonra elbisesini ters çevirerek sağ tarafını sol tarafına, sol tarafını sağ tarafa çevirdi." (Hadisi Ahmed, İbn Mâce ve Beyhakî rivayet etmişlerdir.)

2- İmâmın cuma hutbesinde duâ etmesi, namaz kılanların imâmın duasına âmin demesi: Buhârî ve Müslim'in Enes'den rivayet ettiklerine göre: Bir adam cuma günü mescide girdi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ayakta hutbe okuyordu. Adam: "Ya Rasûlallah, mallar helâk oldu, yollar kesildi. Yağması için bize duâ et," dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ellerini kaldırarak şöyle buyurdu: "Allah'ım bize bereketli yağmur yağdır. Allah'ım bize bereketli yağmur yağdır. Allah'ım bize bereketli yağmur yağdır." Enes (r.a.) şöyle dedi: "Vallahi gökte herhangi bir bulut ve bulut parçası görmüyorduk. Bir de baktık, bizimle dağ arasında her hangi bir ev ve barınak yoktu ki, arkasından kalkan gibi bir bulut çıkmasın. Nihayet bulutlar göğün ortasına gelince yayıldılar ve yağmur yağdı. Vaüahi güneşi bir hafta göremez olduk. Ertesi cuma yine o kapıdan bir adam giriverdi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem hutbe okuyordu. Ayakta Rasûlullah'm karşısına dikilerek: "Ya Rasûlallah, mallar helak oldu, yollar kesildi. Allah'a duâ et de yağmuru dindirsin." Rasûlullah aleyhisselam ellerini kaldırarak: "Ey Allah'ım üzerimize değil etrafımıza yağdır. Allah'ım dağlara, tepelere, vadi içlerine ve ormanlara." diye duâ etti. Muteakiben yağmur dindi. Biz de güneşe karşı çıkıp yürümeye başladık.

3- Cuma günü dışında, mescidde veya dışında namaz kılmadan yalnızca duâ etmek: İbn Mâce ve Ebû Avâne'nin rivayetlerinde İbn Abbâs şöyle demiştir: Bir Arap Rasûlullah'a gelerek şöyle demiştir: "Ya Rasûlallah, ben kıtlık sebebiyle çobanların yiyecek bulamadığı ve hayvanlarının kuyruklarını sallamadığı bir kavmin yanından geliyorum." Bu-

nun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem minbere çıkarak Allah'a hamd etti ve şöyle buyurdu: "Ey Allah'ım, bize yardım eden içimize sinen, bol, faideli, her tarafı kaplayan, her tarafa akıp giden bir yağmur ihsan et." Sonra öyle yağdı ki, yeryüzünde "biz hayata kavuştuk" demeyen hiçbir kimse kalmadı. (Hadisi İbn Mâce ve Ebû Avâne rivayet etmiştir. Hadisin râvileri sikadır. Hafız, 'Telhis' kitabında bu hadis hakkında bir açıklamada bulunmamıştır.)

Şurahbil bin Sımt'len rivayeten; o Ka'b bin Mürre'yc şöyle demiştir: "Ya Ka'b, Rasûlullah'dan bana hadis rivayet et." O da "Rasûlullah'dan şöyle buyurduğunu işittim," diyerek devam etti: Bir adam Rasûlullah'a gelerek: "Mudar kabilesi için Allah'dan yağmur talebinde bulun" dedi. Adam: "Ya Rasûlallah Allah'dan yardım istersen sana yardım eder. Allah'a duâ edersen duanı kabul buyurur." dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ellerini kaldırarak "Yâ Rabbi, bize yardım eden içimize sinen, bol, faideli, her tarafı kaplayan, her tarafa akıp giden, zarar vermeyen faydalı yağmur ihsan et." Onlar da bu duaya 'âmin' dediler. Sonra çok geçmeden Rasûlullah'a yağmurun çokluğundan şikâyet ederek; "Evler yıkıldı," dediler. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem tekrar ellerini kaldırarak: "Allah'ım etrafımıza yağdır, üzerimize değil" diye duâ buyurunca, bulutlar parçalanıp sağa sola dağılmaya başladılar. (Hadisi Ahmed, İbn Mâce, Beyhakî, İbn Ebî Şeybe, Hâkim rivayet etmiştir. Hâkim, hasen sahih olduğunu ve Buhârî ve Müslim'in şartlarına uyduğunu söylemiştir.)

Şa'bî'den rivayeten; o şöyle demiştir: "Ömer (r.a.) yağmur duasına çıkarak istiğfardan fazla bir şey yapmadı. Kendisine 'biz senin yağmur duası yaptığını görmedik' denilince şöyle dedi: "Ben, kendisiyle yağmur islenen gökteki yıldızlarla yağmur istedim." Sonra şu âyeti okudu: "Rab-binize istiğfar edin. Şüphesiz O bağışlayandır. Gökten size yağmuru iyice yağdırır. Rabbinize istiğfar edin, sonra ona tevbe erim." (25) (Hadisi Saîd, Sünen'inde, Abdürrezzâk, Beyhakî, İbn Ebî Şeybe rivayet etmişlerdir.)

Bu konuda rivayet edilen duaların bazıları aşağıdadır:

Şafiî şöyle demiştir: Salim bin Abdullah'ın babasından, onun da Ncbî aleyhi s selam'dan merfû olarak rivayet ettiği hadîse göre: Ncbî aleyhisselam yağmur duası yapacağı zaman şöyle derdi:

(25) Nuh: 10-II, Hûd: 3, 52, 90.

"Allahım, bize yardım eden, içimize sinen, bol, faydalı, her tarafı kaplayan, her tarafa akıp giden yağmur ihsan el. Allahım, bize bereketli yağmur yağdır. Dizi ümitlerini kesenlerden eyleme, Rabbimiz, kullarda, beldelerde, hayvanlarda ve diğer mahlûkalında, öyle güçlük, öyle darlık ve sıkıntı var ki, bu durumu senden başkasına arz edemeyiz. Allahım, ekinlerimizi bitir. Bizim için memeleri sütle doldur. Bize göğün bereketlerinden su ver. Bize yeryüzünün bereketlerinden yetiştir. Allahım, bizden güçlüğü, açlığı ve çıplaklığı kaldır. Bizden belâları gider, senden başka belâları giderecek yoktur. Allahım, senden mağfîret dileriz. Şüphesiz sen çok bağışlayansın. Artık bize semadan bol bol yağmurlar yağdır." Şafiî: İmâmın bu duayla, duâ yapmasını severim" demiştir.

Sa'd'dan rivayet olunduğuna göre; Ncbî aleyhisselam yağmur duasına çıkınca şöyle duâ etmiştir: "Allahım, bize kesif, pek gürültülü, bardaktan boşamrcasına inen, şimşekli bir bulut kaplat. Ondan bize irili ufaklı yağmur tanelerini aralıksız yağdır, ey celâl ve ikram sahibi." (Hadisi Ebû Avâne Sahih'inde rivayet etmiştir.)

Amr bin Şuayb'ın babasından, onun da dedesinden rivayet ettiğine göre demiştir ki: Rasûlullah yağmur duasına

çıktığı zaman:

"Allahım, kullarını ve hayvanlarım sula, rahmetini üzerimize saç ve ölü hâle gelen beldenî ihya et." diye duâ ederdi. (Hadîsi Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.)

Yağmur görüldüğü zaman "Allahım bize faydalı yağmur yağdır." demek müstehabdır. Sonra, yağmur isabet eîsin diye vücudun bir kısmı açılır. Yağmur fazlaiaşıp da, zararından korkulursa şöyle dua edilir:

"Allahım, bizi rahmetinle sula, bize yağmurla azap ve belâ verme, bizi helak edip boğma. Allahım, dağlara, tepelere ve ağaçlara yağdır. Üzerimize değil etrafımıza yağdır."

Bu duaların hepsi sahih olup, Ncbî aleyhisselam'dan sabit olmuşlardır.

2.8.5.15. KUR'ÂN OKUMA (TİLAVET) SECDESİ

Her kim secde âyetini okur veya duyarsa, tekbir alarak secde yapması, sonra secdeden kalkarken tekbir alması müstehabdır. Buna "tilâvet secdesi" denir. Bu secdede teşehhüd ve selâm yoktur. Nafi'in, İbn Ömer'den rivayetine göre demiştir ki: "Rasûlullah bize Kur'ân okur, secde âyetine gelince tekbir alır, secde eder, biz de secde ederdik." (Hadîsi Ebû Dâvûd, Beyhakî, Hâkim rivayet etmiş, Hâkim, 'badis, Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir,' demiştir. Ebû Dâvûd şöyle demiştir: "Abdürrec/zâk 'bu hadîs Sevrî'nin beğendiği bir hadistir.' demiştir." Ebû Dâvûd; "İçinde tekbir geçtiği için bu hadîsi beğeniyordu." demiştir.) Abdullah bin Mes'ud (r.a.) şöyle demiştir: "Secde âyetini okuduğun zaman tekbir al ve secde et, başını kaldırınca yine tekbir al."

a- Kur'ân Okuma Secdesinin Fazileti

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayeten; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve selâm şöyle buyurdu: "Ademoğlu secde âyetini okuyup secde ettiği zaman, şeytan ağlayarak uzaklaşır; şöyle der: 'Eyvah, âdemoğlu secde ile emrolundu. Secde etti, ona cennet var. Ben ise, secde ile emrolundum, âsî oldum. Bana cehennem var.'" (Hadîsi Ahmed, Müslim ve İbn Mâce rivayet etmiştir.)

b- Kur'ân Okuma Secdesinin Hükümü

Cumhur ulema, tilâvet secdesini okuyan ve dinleyene sünnet olduğu görüşündedirler. Buhârî'nin Ömer (r.a.)'den rivayetine göre; Ömer, cuma günü minberde Nahî suresini secde âyetine kadar okuyup indi. İnsanlar secde ettiler. Öbür cumada yine aynı sureyi okudu. Secde âyetine gelince şöyle dedi: "Ey insanlar secde ile emrolunmadık. Kim secde ederse doğru yapmış olur. Kim de secde etmezse bir günah yoktur." Diğer bir lâfızda şöyle denmektedir: "Allah bize secdeyi farz kılmadı. Dilersek yaparız." Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Tirmizî'nin Zeyd bin Sâbil'ten rivayetlerine göre o şöyle demiştir: "Rasûlullah'm huzurunda "Nccm" sûresini okudum; secde etmedi." (Hadîsi Dârekutnî rivayet etmiş ve "bîz-den de kimse secde etmedi" demiştir.) Hafız, 'Fetih' kitabında: "Rasûlullah'm bu terki, caiz olduğunu beyan etmek içindir," görüşünü tercih etmiştir. Şafî de bu görüşü kesin olarak ifade etmiş olup Bezzâr ve Dârekutnî'nin Ebû Hüreyre'den yaptıkları rivayet de bu görüşü kuvvetlendirmektedir. Bu rivayet şöyledir: "Nebî aleyhisselam Necm sûresinde secde etti. Biz de onunla beraber secde etlik." (Hafız 'Fetih' kitabında hadîsin ricali sağlamdır, demiştir.) İbn Mes'ud (r.a.)'dan rivayeten: "Ncbî aleyhisselam, Necm sûresini okudu, secde etti. Beraberindekiler de secde ettiler. Sadece Kurcysli bir ihtiyar bir avuç çakıl taşı veya toprak alıp alınına götürerek; "bu bana yeter," dedi. Abdullah "o adamın daha sonra bir kâfir olarak öldürüldüğünü gördüm," demiştir." (Hadîsi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.)

c- Kur'an'dakî Secde Ayetleri

Kur'an'da secde âyeti onbeş yerde geçmektedir. Amr bin As (r.a.)'dan rivayeten; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve selâm ona, Kur'an'da onbeş secde okuttu. Onlardan üçü, uzun (mufassal) sûrelerde; ikisi Hâc sûresindedir. (Hadîsi Ebu Dâvûd, İbn Mâce, Hâkim, Dârekutnî rivayet etmiş, Münzirî ve Nevevî hadîsi hasen saymıştır.) Secde âyetleri şunlardır:

- 1- Gerçekten Rabbinin katında olanlar Allah'a kulluk etmekten asla kibirlenmezler. O'nu tenzih eder yüceltirler ve yalnız O'na ibâdet için secde ederler. (A'râf: 206).
- 2- Göklerde ve yerde ne varsa, ister istemez kendileri de gölgeleri de sabah akşam Allah'a secde eder. (Ra'd: 15).
- 3- Göklerde ve yerde olan canlılarla melekler kibirlenmedikleri halde hep Allah'a secde ederler. (Nahl: 49).
- 4- Şöyle de: "Evlât edinmeyen, mülkünde ortağı bulunmayan ve zelim kimselerden yardımcısı olmayan Allah'a hamdolsun." Onu noksanlıklardan yücelt de yücelt." (İsrâ: 107).
- 5- Kendilerine Rahman olan Allah'ın âyetleri okunduğu zaman ağlayarak secdeye kapanırlardı. (Meryem: 58).
- 6- Görmedin mi göklerde ve yerde olan her şey güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, hayvanlar ve insanlardan çok kimseler hep Allah'a secde ediyor. Bir çocuğunun da üzerine azâb hak olmuştur. (Hac: 18).
- 7- Ey imân edenler namazlarınızda rûkû ve secde edin. Rabbinize ibâdet edin ve hayır yapın ki kurtulabilesiniz. (Hacc: 77).
- 8- Kâfirler 'Rahmân'a secde edin,' dendiği zaman derler ki, 'Rahman neymiş, bize emrettiğin şeye secde ini ederiz?' Bu emir büsbütün imândan uzaklaşmalarını arttırdı. (Furkan: 60).
- 9- Şeytân onlara şöyle öğretti: "Göklerde ve yerde gizli olan yağmur ve nebatı meydana çıkaran gizledikleri ve açıkladıkları şeylerin hepsini bilen Allah'a secde etmesinler." (Nem!: 25).
- 10- Bizim âyetlerimize öyle kimseler imân ederler ki: onlarla kendilerine Öğüt verildiği zaman secdelere

kapanırlar ve Rablerini hamd ile teşbih ederler ve kibirlenmezler. (Secde: 15).

11 - Dâvûd sanmıştı ki kendisine sırf bir imtihan açtık. Hemen Rab-bine istiğfar elti. Secdeye kapandı ve tevbe ile Allah'a yöneldi: (Sa'd: 24).

12- Gece, gündüz, güneş ve ay hep O'nun alâmetler indendir. Siz güneşe, aya secde etmeyin de onları yaratan Allah'a secde edin. Eğer ona ibâdet etmek istiyorsanız. (Fussilet: 37).

İ 3- Allah'a secde edin ve ibâdet edin. (Necm: 62)

14- Onlara Kur'ân okunduğu zaman secde etmezler. (İnşikâk: 21).

15- Secde et ve yaklaş. (Alak: 19).

■

d- Secde için Şart Olanlar

Alimlerin ekserisi namaz için gereken şartları, tilâvet secdesi için de şart koşmuşlardır. Taharet, kıbleye dönmek, setr-i avret gibi, Şevkânî şöyle der: "Tilâvet secdesi ile ilgili hadislerde, secde edenin abdestli olacağına dair bir işaret yoktur. Rasûlullah ile beraber bulunanlar, onunla beraber secde ederlerdi. Onlardan, 'abdest alın' diye emrettiği hiç naklolunmadı. Hepsinin abdestli bulunması uzak bir ihtimaldir. Yine onunla beraber müşrikler de secde ediyordu. Halbuki onlar pistir, abdestleri sahih bile değildir." Buhârî'nin İbn Ömer'den rivayetine göre; İbn Ömer abdestsiz secde ederdi. İbn Ebî Şeybe de İbn Ömer'den aynı rivayeti yapmaktadır.' Beyhakî'nin, İbn Ömer senediyle rivayet ettiği hadise gelince; Hafız 'Fe-tih' kitabında bunun sahih olduğunu söyleyerek şöyle diyor: İbn Ömer dedi ki: "Kişi ancak temiz olarak secde eder." Bu iki haberin arası Hafız'm sözüyle şöyle te'lif edilir: "Taharet kelimesi, cünüplükten yıkanmaya veya serbestliğe hamlolunur. Birinci, abdeste izin veren görüşte zarurete yorumlanır. Bu durumda dahi elbisenin veya yerin temiz olacağına delâlet eden hiçbir hadis yoktur. Ama setr-i avret, imkân nisbeünde kıbleye dönmek ittifakla muteberdir." 'Fetih' kitabında şöyle geçmektedir: "Tilâvet secdesinin abdestsiz olarak caiz olduğu konusunda İbn Ömer'e, Şa'bî'den başka kimse tâbi olmamıştır." (Hadîsi İbn Ebî Şeybe sahih bir senetle tah-ric etmiştir.) Yine İbn Ebî Şeybe'nin Ebû Abdurrahmân es-Sülemî'den tahrir ettiğine göre; "bu zât secde âyetini okur, abdestsiz olduğu halde kıbleye dönmeyerek yürüdüğü halde ve imâ ile secde ederdi." İbn Ömer'e chl-i beyt'ten bazı muvafakat edenler vardır.

e- Kur'ân Okuma Secdesinde Dua Okumak

Tilâvet secdesi eden kimse dilediği duayı yapar. Bu konuda Rasûlül-lah sallallahu aleyhi ve sellem'den Aişe (r.a.) hadisinin dışında hadis rivayet sahih olmamıştır. Aişe (r.a.) hadisine göre; RasûlülHah sallallahu aleyhi ve sellem tilâvet secdesinde: "Yüzüm yaradana secde etti, güç ve kuvvetiyle kulaklarımı ve gözlerimi açtı. En güzel yaratıcı olan Allah mübarektir." duasını okudu. (Hadisi Buhârî, Müslim, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâ-vûd ve Hâkim rivayet etmiştir. Tirmizî ve İbn Seken hadisi sahihi em iştir. Sonunda ise; "secde eden kimseye secdesinde üç defa 'Sühbâne Rabbi-yc'l-A'la' demesi gerekir." demiştir.)

f- Namazda Secde

İmam ve tek kılan kimsenin açık ve gizli namazlarda secde âyetini okuması ve okuduğu zaman secde etmesi caizdir. Buhârî ve Müslim'in Ebû Râfî'den rivayetlerine göre; o şöyle demiştir: "Ebu Hüreyre ile yatışı namazını kıldım. "İze's-scmâun şekkat" sûresini okuyup namaz içinde secde etti. "Ey Ebû Hüreyre, bu secde nedir?" diye sordum. O da: "Rasûlullah'm ardında kıldığım namazda RasûlülHah secde etti, ben de ettim." Hatta "Allah'a kavuşuncaya kadar secdeye devam edeceğim." dedi." Ha-kîm'in İbn Ömer'den rivayet ettiği, Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih saydığı hadiste: "RasûlülHah sallallahu aleyhi ve sellem öğle namazının birinci rek'atında secde etti. Sonra ashâb onun "Elif, Lâm, Mîm tenzilûn" (Secde) sûresini okuduğunu öğrendiler." Nevevî şöyle demiştir: "Secde âyetini, imâm ve yalnız kılanın, -ister gizli İster açık namazlarda olsun- okumaları bize göre mekruh değildir. Ancak okuduğu zaman secde eder." Mâlik; "mutlak olarak mekruhtur," demiştir. Ebû Hanife ise; "gizli namazlarda mekruh olup, açık namazlarda mekruh değildir." demiştir. Bahr kitabının sahibi ise: "Mezhebimize göre, cemaat karışmasın diye tilâvet secdesini selâm verinceye kadar tehir etmek mü steri ap tır," demiştir.

g- Secdelerin Üst Üste Gelmesi

Secdeler bir araya geldiğinde bir secde edilir. Bir kimse, secde âye-lini okuduğunda, onu tekrar ederse veya onu bir defadan çok bir mescidde duyarsa secdeyi son okuyuşa tehir etmek şartıyla bir secde eder. Bu yeterlidir. Eğer birinci okuyuştan sonra secde ederse, kimine göre bu yeterlidir. Kimilerine göre ise her bir okuyuş için ayrı ayrı secde eder.

h- Secde-i Tilâvetin Kazası

Cumhur ulema, "secde âyetini okuduktan sonra veya onu işitmekle hemen secde müslebab olur," demişlerdir. Eğer secdeyi tehir ederse ara verme uzamadığı müddetçe secde borcu sakıt olmaz. Ancak ara verme uzarsa secde geçmiş olur ve kazası gerekmez.

2.8.5.16. ŞÜKÜR SECDESİ

Cumhur ulema; bir kimsenin, sevineceği bir nimete kavuşması veya bir belâdan kurtulması halinde şükür secdesi

yapmasının müstehab olduğu görüşündedirler. Ebû Bekir'den rivayeten: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem sevineceği bir iş olduğu zaman veya ona müjde verildiğinde Allah'a şükür secdesine kapanırdı. (Hadisi Ebû Dâvûd, Ibn Mâce, Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî hadisi hasen saymıştır.) Bcyhakî'nin Buhârî'nin şartlarına uygun bir senetle rivayet ettiği hadise göre: Ali (r.a.). Hemezan halkının müslüman olduğu haberini Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e yazınca secdeye kapandı. Sonra başını kaldırarak şöyle buyurdu: "Heme-zan'a selâm, Hemezan'a selâm!" Abdurrahmân bin Avfdan rivayeten: "Rasûlullah dışarı çıkınca ben de onu takibenim. Nihayet bir hurmalığa girdi. Secde etti. Secdesi uzayınca Allah onun ruhunu aldı diye korktum. Ona bakmaya gelince başını kaldırdı. "Ey Abdurrahmân, ne oluyor?" dedi. Durumu ona arzettim. Şöyle buyurdu: "Cebrail bana gelip 'seni müjdeleyeyim mi?' dedi. Allah senin için diyor ki: "Her kim sana saıavât getirirse, ben ona rahmet ederim. Her kim sana selâm verirse ben onu selâmete çıkarırım." Onun için Allah'a şükür secdesine kapandım." de-

di." (Hadisi aynı şekilde Hâkim de rivayet ederek 'Buhârî ve Müslim'in Şartlarına göre hadîs sahih olup, şükür secdesi hakkında bundan daha sahih bir hadîs bilmiyorum' demiştir.) Buhârî'nin rivayetine göre; Ka'b bin Mâlik'e, Allah'ın, tevbesini kabul ettiği müjdesi ulaşınca secdeye kapandı. Ahmed'in zikrettiğine göre; Ali (r.a.) havâric ölüleri arasında Südeyye isimindeki adamı bulunca şükür secdesine kapandı. Yine Ebû Mansur'un zikrettiğine göre; Ebû Bekir'e Müseyleme'nin Öldüğü haberi gelince şükür secdesine kapandı. Namaz secdesi için gerekli olanlar, şükür secdesi içinde gereklidir. Kimileri ise, "şükür secdesi namaz olmadığı için, namaz secdesi için şart olanlar bunda şart değildir," demişlerdir. 'Fethü'l-Alem' kitabında "doğruya yakın olan bu görüştür," denmiştir. Şevkânî de; "bu konudaki hadîslerde abdestin, elbiseyi temizlemenin ve kılacak yerin temiz olmasının şart olduğu hakkında bir delil yoktur," demiştir. imâm Yahya ve Ebû Talip de bu görüştedir. Şükür secdesinde tekbir alınacağını gösteren bir delil yoktur. Bahr kitabında ise, "tekbir alır" denmiştir. İmâm Yahya; "Namaz içinde hiç bir kimsenin sözüyle şükür secdesi yapmaz. Çünkü şükür secdesinin namazla hiçbir bağlantısı yoktur," demiştir.

2.8.5.17. YANILMA (SEHÎV) SECDESİ

Nebî aleyhisselam'ın namazda yanıldığı sabit olmuştur. Yine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den şu hadis sahih olarak nakledilmiştir: "Muhakkak ben ancak beşerim. Sizin gibi ben de unuturum. Unuttuğum zaman bana hatırlatın." Bu hususta ümmetine şunları meşru kılmıştır:

a- Yanılma Secdesinin Yapılışı

Sehiv secdesi, namaz kılanın selâmdan önce veya sonra yaptığı iki secdedir. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den her iki şekil de vârid olmuştur. 'Sahih'de Ebû Said el-Hudrî (r.a.)'den rivayeten Rasûlullah şöyle buyurmuştur: "Sizden biri namazında şüphe edip, ne kadar kıldığım bilemezse (üç mü, dört mü. diye şüphe ederse) şüpheyi atıp kalbinin kanaat getirdiğine göre namazı tamamlasın. Sonunda selâm vermeden önce iki secde yapsın." (Buhârî ve Müslim'de 'Zülyedeyn' kıssasında, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in selâmdan sonra secde ettiği vârid olmuştur. Bu konuda efdal olan, gelen hadislere uymaktır. Rasûlullah'm selâmdan önce secde ettiği yerlerde selâmdan Önce, selâmdan sonra secde ettiği yerlerde selâmdan sonra secde edilir. Bu bildirilenlerin dışında sec-

de önce de sonra da yapılabilir.) Şevkânî şöyle demiştir: "Bu konuda söylenecek en güzel şey Rasûlullah'in selâmdan önce veya sonra secde ettiği hakkındaki fiil ve sözlerinin gereği ile amel etmektir. Eğer selâmdan önce secde ettiği noktada kayıt varsa, selâmdan önce yapar. Selâmdan sonra yaptığı noktada kayıt varsa selâmdan sonra yapar. Her iki noktada kesin bir kayıt yoksa, ziyade ile noksan arasında bir fark gözetmeksizin, selâmdan önce ve sonra secde yapmakta serbesttir. Çünkü Müslim'in Sahihinde tbn Mes'ud'dan rivayeten Rasûlullah şöyle buyurmuştur: "Kişi namazını fazla veya noksan yaptığında iki secde etsin."

b- Yanılma Secdesinin Yapılacağı Yerler

Aşağıdaki durumlarda sehiv secdesi yapmak meşru olmuştur:

1- Namaz bilmeden önce selâm vermiş ise: Ibn Sirîn Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet ettiği hadiste şöyle demiştir: "Rasûlullah bize zeval sonrası namazlarından birini kıldırdı, tki rek'at kıldıktan sonra kalkıp selâm verdi.

Mescitte dikili bir ağaca sanki kızgın bir vaziyette dayandı. Sağ elini sol elinin üzerine koyarak parmaklarını kenetledi. Yanağını sol elinin üstüne koydu. Camiden çıkanlar 'namaz kısaldı mı?' dediler. İçlerinde Ebû Bekir ve Ömer de vardı. Rasûlullah ile konuşmaktan çekindiler. Cemaatin içinde Zülyedeyn isminde bir adam; 'Ya Rasûlailah unuttun mu, yoksa namaz mı kısaldı?' diye sordu. Rasûlullah: "Unutmadım, namaz da kısalmadı." buyurdu. "Zülyedeyn'in dediği gibi midir?" diye sorunca, cemaat 'evet' dedi. Öne geçti, kalan rek'atleri kıldırdı. Sonra selâm verdi. Sonra tekbir aldı. Daha önceki secdesi gibi veya daha uzun secde yaptı, sonra başını kaldırdı ve tekbir aldı. Daha önceki secdesi gibi veya daha uzun secde yaptı. Başını kaldırdı. (Hadisi Buhârî, Müslim rivayet etmiştir.) 'Ata'dan rivayeten: Ibn Zübeyr akşam namazını kılarak ikinci rek'atta selâm verdi. Hacer-ül Esved'i selâmlamak için kalktı. Cemaat "Sübhânaüah" deyince, "ne oluyor size?" dedi. Sonra kalan kısmı kılarak iki secde yaptı." Ata devamla dedi ki: Durumu Ibn Abbas'a anlatınca, o: "Bu hal Rasûlullah'm sünnetinden ayrı değil ki," dedi. (Hadisi Ahmed, Bazzâr ve Tabcrânî rivayet etmişlerdir.)

2- Namaz fazla kılındığında yanılma secdesi yapılır. Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve Ibn

Mâce'nin Ibn Mes'ud (r.a.)'dan rivayetine göre: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem beş rek'at namaz kıldı. "Namaza ilâve mi oldu?" diye sorulunca, Rasûlullah: "Bu ne demek?" buyurdu. Ashab: "Beş rek'at kıldın," deyince; selâmdan sonra iki secde yaptı." Bu hadiste; yanılarak bir rek'at ziyade eden, dördüncüde oturmayan kimsenin namazının sahih olduğuna delil vardır.

3- Teşehhüdü unuttuğu zaman veya namazın sünnetlerinden birini unuttuğunda yanılma secdesi yapılır. Buharı, Müslim, Tirmizî, Nesâî, Ibn Mâce ve Ebu Davud'un Ibn Buhayne'den rivayetine göre: "Nebî aleyhisselâm namaz kılariken ikinci rek'atlen sonra ayağa kalkınca cemaat teşbih getirdiler. Rasûlullah namaza devam elti. Namazı bitirince iki secde yapıp sonra selam verdi." Bu hadisten anlaşıldığına göre birinci oturuşu unutan tam ayağa kalkmadan hatırlarsa geriye döner. Tam doğrulmuş-sa geriye dönmez. Ahmed, Ebu Dâvûd ve Ibn Mâce'nin, Muğîre bin Şu'be (r.a.)'den rivayet etlikleri hadis, bu görüşü kuvvetlendirmektedir. Rasûlül-lah şöyle buyurdu: "Sizden biriniz ikinci rek'atlen sonra ayağa kalkarsa tam doğrulmadıysa olursun. Tam doğrulduysa oturmasın. Yanılma secdesi olarak iki secde yapsın."

4- Namazda şüphe edenin yanılma secdesi yapması gerekir. Abdurrahmân bin Avf'dan rivâyeten o demiştir ki: Rasûlullah'dan şöyle işittim: "sizden biriniz namazında şüphe edip de bir mi, iki mi kıldığım bilmezse onu bir kabul etsin, iki mi, üç mü kıldığım bilemezse iki saysın. Üç mü, dört mil kıldığını bilemezse onu üç kabul etsin sonra namazı bitirince oturur olduğu halde selâmdan Önce iki secde yapsın." (Hadisi Ahmed, Ibn Mâce ve Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî hadisi sahih saymıştır.) Bir rivayette Abdurrahmân; "Rasûlullah'dan şöyle işittim," demiştir: "Kim namazı kılar da noksan olduğundan şüphe ederse fazla kıldığını kanaat edinceye kadar kılsın." Ebû Sa'îd el-Hudri'den rivayeten Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Sizden biriniz namazı üç mü, dört mü kıldığından şüphe ederse şüpheyi atsin, kesin karar verdiği şey üzerine namazı tamamlasın. Sonra selâmdan önce iki secde yapsın. Eğer beş rek'at kılmışsa secdeleri onun için şefaati olur. Eğer dördü tamamlamak için kılmışsa o iki secde boşuna gitmez; şeytanı çatlatmak için olur." (Ahmed ve Müslim'in rivayet ettiği bu iki hadis, cumhur ulemanın: "Eğer namaz kılan rek'atlerin sayısında şüphe ederse kendisi için kesin olan en az üzere namazı tamamlayıp sonra yanılma secdesi yapar," görüşüne delildir.)

2.9. CEMAATLE NAMAZ

Cemaatle namaz, 'sünneti müekkede' olup hakkında pek çok hadis gelmiştir, işte birkaç tanesi:

2.9.1. Fazileti

Ibn Ömer (r.a.)'den rivayeten, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Cemaatle kılınan namaz, yalnız başına kılınandan yirmi-yedi derece efdaldır." (Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.)

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayeten Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Kişinin cemaatle kıldığı namazın sevabı, evinde ve çarşıda kıldığı namazın sevabından yirminbeş kal daha fazla katlanarak verilir. Zira o kimse güzel abdesl alır da sonra mescide sadece namaz için çıkarsa attığı her adım için derecesi yükseltilir. Ve bir halası silinir. O kimse namazını kılıp ta abdesti bozuluncaya kadar namaz kıldığı yerde bulundukça melekler ona dua ederler. "Allahım bu kuluna rahmet el, ona acı" derler. Diğer namazı beklediği müddetçe namazda imiş gibidir." (Hadîsi Buharı ve Müslim rivayet etmiştir. Lâfız ise Bubârî'nindir.)

Yine Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayeten: Ncbî aleyhisselam'a bir kör gelip: "Ya Rasûlallah, beni mescide götüreceksin, diyerek namazı evde kılması için izin istedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ona ruhsat verdi.

Adam dönüp giderken Rasûlullah adamı çağırarak, "Namaz için ezanı işitiyor musun?" diye sordu. O da: "Evet", dedi. "Öyle ise ezana icabet et." buyurdu. (Hadisi Müslim rivayet etmiştir.)

Yİnc Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayeten Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Canımı elinde tutan Allah'a yemin olsun ki, odun toplayıp ateş yakılmasını emredeyim, diye düşündüm. Sonra bir adama emredeyim, insanlara imâm olsun. Sonra cemaate gelmeyen adamların evlerini başlarına yıkayım." (Hadîsi Buharı ve Müslim rivayet etmiştir.)

Ibn Mes'ud (r.a.)'dan rivâyeten; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Kimi, Allah'a müslim olarak kavuşmak sevindi-rirse şu beş vakit namaza çağırıldığı yerde, (ezan okunduğunda) devam elsin.

Muhakkak Allah, Nebiniz için hidayet sünnetleri meşru, kılmıştır. İşte beş vakit namaz hidayet sünnetindendir.

Eğer namazı camiden geri kalanların yaptığı gibi evinizde kılarırsanız, Nebinizin sünnetini lerketmiş olursunuz.

Nebinizin sünnetini terkaderseniz, delâlete düşersiniz. Bana gösterildiğine göre, nifakı açık münafıktan başkası cemaatten geri kal-

maz. İki münafığın arasından bir kişiye hidayet verile verile, nihayet saftaki yerini alır." (Hadisi Müslim rivayet etmiştir.) Müslim'in diğer rivayetinde; Ibn Mes'ud (r.a.): "Rasûlullah bize hidayet sünnetlerini öğretmiştir. 'Ezan okunan mescitte cemaatle namaz kılmak da hidayet sünnetlerin-dendir,' demiştir."

Ebû Derdâ (r.a.)'dan rivayeten; o demiştir ki: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu işittim: "Bir köyde veya kırdı üç kişi olup da cemaatle namaz kılmazlarsa şeytân onları İstîlâ eder. Size cemaati tavsiye ederim. Kurt ancak sürüden ayrılanı yer." (Ebû Dâvûd hadisi iyi senetle rivayet etmiştir.)

2.9.2. Kadınların Mescidlerde Cemaate Hazır Bulunmalarının Caiz Oluşu ve Evlerinde Namaz Kılmalarının Fazileti

Şehveti celbedecek, fitneye sebep olacak süs ve güzel kokulardan kaçınmaları şartıyla kadınların mescide çıkmaları ve cemaatle namaz kılmaları caizdir. İbn Ömer (r.a.)'den rivayeten; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Evlerinde kılmaları kendileri için daha hayırlı olmasına rağmen kadınların mescide çıkmalarını engellemeyin." Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayeten; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Allah'ın kadın kullarını mescidlerden engellemeyin. Koku sürünmeden mescide çıksınlar." (Bu iki hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd rivayet etmişlerdir.) Yine Ebû Hüreyre'den rivayeten; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Hangi kadın koku sürünürse yatsı namazında bizimle beraber cemaate gelmesin." (Hadisi Müslim, Ebu Dâvûd ve Nesâî iyi bir senetle rivayet etmişlerdir.) Kadınlar için efdal olan evlerinde namaz, kılmalarıdır. Ahmed ve Taberânî'nin, Ümmü Humeyd es-Sa'îdiye (r.a.)'dan rivayetlerine göre: Bir kadın Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e gelerek: "Ya Rasûlallah, seninle beraber namaz kılmayı çok istiyorum," dedi. Rasûlullah: "İsteğini anlıyorum. Ancak odanda namaz kılmak, mahallenin mescidinde namaz kılmaktan daha iyidir. Mahallenin mescidinde namaz kılmak, cemaat mescidinde namaz kılmaktan daha iyidir," buyurdu.

2.93. En Uzak ve Cemaati Çok Olan Mescidde Namaz Kılmanın Müstehab Olduğu

Çok cemaatin toplandığı en uzak mescidde namaz kılmak müstehabdır. Müslim'in Ebû Mûsâ (r.a.)'dan rivayet etmiş olduğu hadiste Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Namazda en çok mükâfat alan, en uzak mescide yürüyerek gidendir." Müslim'in Câbir'den rivayetine göre: Mescidin etrafında yer açılınca, Benî Selemeliler mescidin yakınındaki bu yere taşınmak istediler. Durum Rasûlullah'a bildirilince şöyle buyurdu: "Duyduğuma göre mescide yakın bir yere taşınmak istiyorsunuz: "Onlar: "Evet ya Rasûlallah, bunu isledik." dediler. Rasûlullah şöyle buyurdu: "Ey Benî Seleme, bulunduğunuz yerde kaimiz. Adımlarınız yazılacaktır." (Buhârî, Müslim ve diğerlerinde geçen Ebu Hüreyre hadisinin rivayet edilmiş olan Übey bin Ka'b hadisinde Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Kişinin bir kimseyle kıldığı namaz, yalnız kıldığı namazdan; iki kişi ile kıldığı namaz, bir kişi ile kıldığı namazdan daha iyidir. Ne kadar çok olursa Allah'a daha sevimlidir." (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn Mâce, İbn Hibbân rivayet etmiş, İbn Seken, Ukaylî ve Hâkim hadisi sahih saymışlardır.)

2.9.4. Sükûnetle Mescide Gitmenin Müstehab Olduğu

Mescide sükûnet ve ağırbaşlı olarak gitmek müstehabdır. Sür'aile gitmek ve koşmak ise mekruhtur. Çünkü insan namaza çıktığı andan itibaren namaz kılan hükmündedir. Ebu Katâde'den rivayeten; o demiştir ki: "Rasûlullah ile namaz kılıyorduk. O anda Rasûlullah, adamların gürültüsünü işitti. Namazı kıldıktan sonra: "Size ne oluyor da gürültü yapıyorsunuz?" dedi. Onlar: "Namaza accie ettik," dediler. Rasûlullah: "Böyle yapmayınız. Namaza gelirken sükûnetle geliniz. Yetiştiginizi kılınız. Yetişemediğinizi tamamlayınız," buyurdu." (Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.) Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayeten, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Kameti işittiğiniz zaman namaza yürüyünüz. Fakat sakın ve ağırbaşlı olunuz. Koşmayınız, yetiştiginizi kılınız, yetişemediğinizi sonra tamamlayınız." (Hadisi Buhârî, Müslim, Nesâî, Ebû Dâvûd, İbn Mâce rivayet etmiştir.)

2.9.5. İmâmın, Namazı Hafif Kıldırmasının Müstehab Olduğu

İmâmın, namazı cemaate hafif kıldırması mendubdur. Ebû Hüreyre'nin hadisinde Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Sizden biriniz insanlara namaz kıldıracağı zaman hafif kıldırın. Çünkü cemaatte zayıf, hasta ve yaşlılar vardır. Kendi başına kıldığı zaman dilediği kadar uzatsın." (Hadisi Buhârî, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce rivayet etmiştir.) Enes (r.a.)'den rivayet olduğuna göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Namaza başladığımda uzatmak istiyorum, fakat ağlayan çocuğunun sesini işiten annesinin,

çocuğun ağlamasından duyduğu üzüntüyü bildiğim için namazı kısa yapıyorum." Buhârî ve Müslim'in Enes'den rivayetlerinde, Enes (r.a.) şöyle demiştir: "Rasûlullah'dan daha hafif ve daha tam namaz kıldırın hiçbir imâmın arkasında namaz kılmadım." İbn Abdilberri şöyle demiştir: "Her imâmın hafif namaz kıldırmasının mendub olduğu bütün alimlerin ittifak ettiği bir konudur. Ancak hafif kıldırma namazı mükemmel yapmanın alt sınırıdır. Yoksa kısaltmak ve noksan yapmak değildir."

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem karga gibi galeyarak namaz kılmaktan nehyetmiştir. Rasûlullah aleyhisselam rûku'unu tam yapmayarak namaz kılan bir adamı görünce ona: "Dön, namaz kıl. Çünkü sen kılmadın," buyurmuştur. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; "Rûku' ve secdesinde belini tam doğrultmuyamın namazına Allah nazar etmez," buyurmuştur. İmâm olan kimsenin, namazın tamam olması için gereken şartlara uyduktan sonra hafif kıldırmasının müstehab olduğu hakkında, ilim ehli arasında bir ihtilâf yoktur.

2.9.6. İmâmın Birinci Rek'atı Uzatması ve İçeri Giren Bir Kimse Hissettiği Anda, Cemaate Yetişsin Diye Beklemesi

Camiye girenler cemaat faziletine ulaşsın diye, imâmın birinci rek'atı uzatarak beklemesi meşrudur. Aynı şekilde imâm, rûku'da ve son etchhiyyâtü'de olduğu halde, camiye giren bir kimseyi hissedince beklemesi müstchabdır. Ebû Katâde'nin hadisine göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem birinci rek'atı uzatırdı. Katâde demiştir ki: "Biz, Rasûlullah birinci rek'atı uzatmakla insanların yetişmesini istiyor zannederdik." Ebû Said (r.a.)'den rivayci; o şöyle demiştir: "Namaz başladığı zaman abdesti bozulan Beki'a kadar gider, ihtiyacını görüp sonra abdest alır, Rasûlullah birinci rek'atı uzattığı için birinci rek'atte gelip yetişebilirdi." (Hadisi Ahmed, Müslim, İbn Mâce ve Nesâî rivayet etmişlerdir.)

2.9.7. imâmı Takip Etmenin Vücûbu ve imâmla Yarışmanın Haram Olduğu

İmâmı takip etmek vacip olup, onunla yarış etmek haramdır. Ebû Hürayre'nin hadisinde Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "İmâmı sadece kendisine uyulmak için imâm olmuştur. Ona muhalefet etmeyiniz. Tekbir aldığı zaman tekbir alın. Rûku'a vardığı zaman rûku' edin. "Semi'allahu limen hamideh" dediği zaman "Allahilmme Rabbena leke'l-hamd" deyiniz. Secde ettiği zaman secde ediniz. Oturarak kıldığı zaman siz hepiniz oturarak kılınız." Buhârî, Müslim, Ahmed ve Ebû Dâvûd'un bir rivayetinde: "İmâm ancak kendisine uyulsun, diye vardır. Tekbir aldığı zaman tekbir alınız. O tekbir almadıkça tekbir almayınız. Rûku'a gittiği zaman rûku'a gidiniz. O rûku'a gitmedikçe rûku' etmeyiniz. Secde yaptığı zaman secde ediniz. O secde etmedikçe secde etmeyiniz." Ebû Hürayre (r.a.)'den rivayeten; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Sizden biriniz başını imâmdan önce kaldırırsa; Allah Teâlâ'nın onun başını, eşek başına veya sürelini eşek suretine çevirmesinden korkmuyor mu?" (Hadisi Buhârî, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce rivayet etmiştir.) Berâ" bin Âzib (r.a.)'den rivayeten; o demiştir ki: "Rasûlullah ile beraber namaz kılıyorduk. "Semi'allahu limen hamideh" dediği zaman, alnını yere (secdeye) koymadan, bizden hiç bir kimse belini eğmezdi." (Hadisi Buhârî, Müslim, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce rivayet etmiştir.)

2.9.8. imama Uyan Bir Kişiyle Cemaatin Oluşması

İmâmla beraber çocuk veya kadın bile olsa imâmdan başka bir kişinin bulunmasıyla cemaat meydana gelir. İbn Abbâs'dan gelen rivayette o şöyle demiştir: "Teyzem Meymune'nin evinde geceyi geçirdim. Rasûlullah gece namazı kılmak için kalktı. Ben de onunla beraber namaz kılmaya kalktım. Sol tarafında durunca beni tutup sağ tarafına geçirdi." (Hadisi Buhârî, Müslim, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce rivayet etmiştir.) Ebû Sa'îd ve Ebû Hüreyre'den rivayeten; onlar demişlerdir ki: Rasûlullah şöyle buyurdu: "Kim gece uyanır, ailesini uyandırır ve beraberce iki rek'at namaz kılarlarsa Allah'ı çok zikreden erkekler ve kadınlardan yazılırlar." (Hadisi Ebû Dâvûd, rivayet etmiştir.) Ebû Sa'îd'den rivayeten: Rasûlullah ahabına namaz kıldırırken bir adam mescide girince Rasûlullah şöyle buyurdu: "Kim bu adama sadaka vermek isterse onunla beraber kılsın. Cemaatten birisi çıkarak onunla beraber namaz kıldı. (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd ve Tirmizî rivayet etmiş. Tirmizî hadisi hasen saymıştır.) İbn Ebî Şeyb'e'nin rivayet ettiğine göre o adamla beraber namaz kılan Ebû Bekir idi. Tirmizî, bu hadisi, cemaatle namaz kılman bir mescitte, tekrar cemaatle kılmanın caiz olduğuna delil saymıştır. Ahmed ve İshâk da aynı görüştedir. İlim ehlinde diğerleri ise tek tek kılarlar demişlerdir. Süfyân, Mâlik, İbn Mubarek ve Şafî bu görüştedirler.

2.9.9. imâmın Cemaate Katılmasının Caiz Olması

Vekil olarak (ayın edilen imâmın, devamlı olan İmâm geldiği zaman cemaate katılması caizdir. Buhârî ve Müslim'in Sehl bin Sa'd'den rivayetlerine göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Amr İbn Avf oğullarının arasını sulh etmek için onların mahallesine gitmişti. Namaz vakti gelince müezzin, Ebû Bekir'e giderek; "insanlara namaz kıldırarak mısın? Kamet getireyim mi?" dedi. Ebû Bekir: "Evet" dedi. Ebu Bekir namaza başlayınca, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem insanlar namazdayken geldi. Kendine bir yer aradı. Safa durdu, insanlar el çırpmaya başladılar. Ebû Bekir namazı bırakmadı. Fakat, insanlar el çırpmayı çoğaltınca geri dönüp Rasûlullah'ı gördü. Rasûlullah ona yerinde durması için işaret etti. Ebû Bekir ellerini kaldırdı. Rasûlullah ona emrettiği için Allah'a hamdetti. Sonra Ebû Bekir geri çıktı. Safın arasına girdi. Rasûlullah öne geçerek namazı kıldırıldı. Namaz bitince şöyle buyurdu: "Ya Ebû Bekir, sana emrettiğim halde niçin yerinde durmadın?" Ebû Bekir şöyle cevap verdi: "Ebû Kuhâfe'nin oğlunun Rasûlullah'm Önünde namaz kılması doğru değildir." Sonra Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Sizin çoğunuz ellerinizi çırpıyorsunuz; bu nedir? Her kim namazda bir kimseyi uyarmak isterse 'SübhaneAllah' desin. 'SübhaneAllah'deyince dikkat çekilmiş olur. El çırpma ise kadınlara aittir."

2.9.10. İmama Yetişmek

İmâma yetişen kimse ayakta iftitah tekbiri alır. İmâmın bulunduğu hal üzere namaza girer. Bir rek'atın rûku'una yetişmeden o rek'ata yetişmiş sayılmaz. Rûku'un tamamına yetişmekle imâmın kalkmasından önce iki elini dizlerine koyacak şekilde eğilmesi eşittir. Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayeten Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Biz secde olduğumuz halde namaza geldiğinizde secde edin. Fakat o rek'aî saymayın. Kim rûku'a yetişmişse namaza yetişmiş demektir." (Hadisi Ebû Dâvûd, İbn Huzcyme "Sahih'inde, Hâkim 'Müsledrek'inde rivayet etmiş ve sahihtir, demiştir.) İmama sonradan yetişip uyan kimse, imâmın yaptığı gibi yapar. Son teşehhüde oturur. Duâ okur, imâm selâm verinceye kadar kalkmaz. Kalan rek'atleri tamamlamak için kalktığı zaman tekbir alır.

2.9.11. Cemaatten Geri Bırakan Özürler

Aşağıdaki hallerden birisinin meydana gelmesi ile cemaatten geri kalmak caizdir.

1- Soğuk ve Yağmur

İbn Ömer'den rivayeten; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bir müezzine emrederek namaz için ezan okuttu. Sonra içeri girerek; "Seferde, soğuk ve yağmurlu gecede çadırlarınızda kılınız." buyurdu. (Hadîsi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.) Cabir'den rivayeten; o şöyle demiştir: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber bir sefere çıktık. Yağmur yağınca şöyle buyurdu: "Sizden isteyen çadırında namaz kılsın," Hadisi Ahmed, Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizî rivayet etmiştir.) İbn Abbâs'dan rivayeten; o yağmurlu günde müezzinine şöyle demişti: "'Eş-hedü enne Muhammeden Rasûlullah,' dediğin zaman 'Hayye ale's-salâh,' deme. 'Evinizde kılınız,' de." İnsanlar bunu hoş görmeyince İbn Abbâs: "Buna mı şaşırıyorsunuz? Halbuki benden daha hayırlı olan Nebiyyullah böyle yapmıştır. Cemaat azimettir; çamurlu ve kaygan bir günde çıkıp yürümenizi uygun görmedim." demiştir. (Hadîsi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.) Müslim'de şu ziyade vardır: "İbn Abbâs yağmurlu bir cuma gününde müezzinine böyle emretti."

Şiddetli sıcaklık, karanlık ve zâlimden korkmak da şiddetli soğuk gibi olup cemaate gelmemeye ruhsattır.

Yıbram bin Battal şöyle demiştir: "Şiddetli yağmur, karanlık, rüzgâr ve buna benzeyen sebeplerden dolayı cemaatten geri kalmanın mubah olduğunda âlimler İcma etmiştir."

2- Yemeğin Hazır Olması

Yemeğin hazır olması da cemaate gelmemeye ruhsattır. İbn Ömer'in hadîsine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "sizden biriniz yemek hazır olduğu zaman ihtiyacını gidermeden namaz başlasa da acele etmesin." (Hadîsi Buhârî rivayet etmiştir.)

3- Büyük ve Küçük Abdestin Sıkıştırması

Âişe (r.a.)'den rivayeten; o demiştir ki; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu işittim: "Yemek hazırlarken bir de büyük ve küçük abdest sıkıştırdığında namaz olmaz." (Hadisi Müslim, Ahmed ve Ebû Dâvud rivayet etmiştir.)

Ebû Derdâ (r.a.)'dan rivayeten; o şöyle demiştir: "Kişinin ihtiyacını giderdikten sonra kalbi dünya işlerinden sıyrılmış olarak namaza dönmesi, dinî anladığını gösterir. (Hadîsi Buhârî rivayet etmiştir.)

2.9.12. İmamlığa En Lâyük Olan

İmamlığa en lâyük olan Allah'ın kitabını en iyi okuyandır. Eğer kırâctte müsavi iseler, sünneti en iyi bilen; yine müsavi iseler, en önce hicret eden; yine müsavi iseler en yaşlı olan imâm olur. Ebû Sa'îd'den rivayeten; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Üç kişi olduğunuzda biriniz onlara imâm olsun. İmamlığa en lâyük olanınız, en iyi okuyanlarınızda." (Hadîsi Ahmed, Müslim, Nesâî rivayet etmişlerdir.) En iyi okuyandan murad, Amr bin Seleme'nin hadîsine göre, en çok ezberi olandır. Hadiste; "en çok Kur'ân bilen imâm olsun," denmektedir.

İbn Mes'ûd (r.a.)'dan rivayeten Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Cemaate Allah'ın kitabını en iyi okuyan imâm olur. Kıraetle müsavi iseler, sünneti en iyi bilen, sünnette müsavi iseler, en önce hicret eden, hicrette müsavi iseler, en yaşlı olan imâm olur. Kişi bir kimsenin hükümlerlik alanında hiçbir kimseye imâm olmasın. Kişinin izni olmadan evinin en iyi yerinde oturmasın." Başka lâfızlarda; "hiçbir kimse, ailesinin içinde ve hükümlerlik alanında hiçbir kimseye imâm olmasın. Kişinin izni olmadan evinin en iyi yerinde oturmasın." Başka lâfızlarda; "hiçbir kimse, ailesinin içinde ve hükümlerlik alanında kişiye imâm olmasın," Duyurulmuştur. (Hadisi Ahmed ve Müslim rivayet etmiştir.) Bu hadisi Sa'îd bin Mansur rivayet ederek şöyle demiştir: "Kişi, başka birinin hükümlerlik alanında onun izni olmadan ona imâm olmasın ve izni olmadan baş köşeye oturmasın," demekten maksad, ev sahibi, meclisin reisi, meclisin imâmı, imamlığa diğerlerinden daha lâyıktır. Onlar izin verirse diğerleri kıldırabilir." Ebû Hüreyre'nin Rasûlullah'dan rivayet ettiği hadisle Nebi aieyhisselam şöyle buyurdu: "Allah ve âhiret gününe imân eden bir kimsenin cemaatin rızası olmadıkça imâm olması ve duayı sırf kendine yapması helâl değildir. Böyle yapan, cemaate hiyanet etmiş olur." (Bu hadîsi Ebû Dâvud rivayet etmiştir.)

2.9.13. İmamlığı Sahih Olanlar

İyiye kötünden ayıran çocuğun âmâ'nın imamlığı sahih olduğu gibi, ayakla duranın oturana, oturanın ayakta durana, farz kılanın nafîle kılanı, nafîle kılanın, farz, kılanı, abdestlinin teyemmümlüye, teyemmümlünün abdestli olana, misafirin mukime, mukimin misafire, fazileti düşük olanın faziletliye imamlığı da sahihtir. Amr bin Seleme, (r.a.) altı-yedi yaşında iken kabilesine namaz kıldırıyordu. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem İbn Ümmü Mektum (r.a.)'i, Medine'de iki kere namaz kıldırması için yerine bıraktı. Halbuki o âmâ idi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem son hastalığında Ebû Bekir (r.a.)'in arkasında oturarak namaz kıldı. Yine Ra-sûlullah sallallahu aleyhi ve sellem evinde hasta olduğu halde oturarak namaz kılarken, arkasında cemaat ayakta namaz kıldı. Onlara oturmaları için işaret etti. Namaz bitince: "İmâm kendisine uyulsun diyerdir" buyurdu. Sonra: "O rûku' ettiği zaman rûku' edin. Başını kaldırınca siz de kaldırın. Oturarak kıldığı zaman siz de arkasında oturarak kılın" buyurmuştur.

Muâz (r.a.) yatısı namazını Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber kılar, sonra mahallesine dönüp bu namazı onlara kıldırırdı. Muâz'm kıldığı kendisi için nafîle idi. Halbuki cemaat yatısının farzını kılıyordu. Maheer bin Edra (r.a.)'dan rivayeten; o şöyle demiştir: "Nebi aieyhisselam, mescidde iken yanma girdim. Namaz vakti gelmişti. Onlar kıldı ben kılmadım. Bana; "Niye kılmadın?" deyince; "Ben çadırdaki kılıp öyle gelmişim." dedim. Rasûlullah; "Geldiğin zaman cemaatle beraber kıl. O kıldığın nafîle olur." buyurdu." Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, yalnız kılan bir adamı görünce: "Dikkat ediniz bu adama sadaka vermek isteyen kişi, onunla beraber kılın." buyurdu. Amr İbn As (r.a.) teyemmümlü olduğu halde imâm oldu. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bu durumu yadırgamadı. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Mekke'nin fethi zamanında akşam hariç ikişer rek'at insanlara namaz kıldırırdı ve şöyle dedi: "Ey Mekkeliler, kalkınız, öbür iki rek'atı tamamlayınız. Çünkü biz seferiyiz. Misafir mukimin arkasında kıldığı zaman birinci rek'aile daha azına yetişse bile dört rek'at kılar." İbn Abbâs (r.a.)'dan rivayeten; kendisine: "Misafir, yalnız olduğu zaman iki rek'at kılıyor, mukim imâma uyunca dört kılıyor; bu nasıl olur?" diye sorulunca, İbn Abbâs: "Sünnet böyledir." dedi. Bir başka lâfızda Mûsâ bin Seleme (r.a.) İbn Abbâs (r.a.)'a; "Sizinle beraber kıldığım zaman dört kılıyor, döndüğüm zaman iki kılıyorum" deyince, İbn Abbâs cevaben: "Bu Ebû'l Kâsım'm sünnetidir," dedi. (Hadîsi Ahmed rivayet etmiştir.)

2.9.14. imamlığı Sahih Olmayanlar

Özürlü bir kimsenin sağlam bir kimseye veya kendi özürlünden başka bir özürlü yakalanan kimseye imamlığı cumhur ulemaya göre sahih değildir. Maiikiler "özürlünün sağlam kimseye imameti kerahatle beraber caizdir," demişlerdir.

2.9.15. Kadının Kadınlara imamlığının Müstehab Oluşu

Aişe (r.a.) kadınlara imâm olur, onların saf hizasında dururdu. Ümmü Seleme (r.a.) de aynı şekilde yapardı. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Varaka'yı Ümmü Seîeme'ye ezan okuması için müezzîn tayin etmiş ve Ümmü Seîeme'ye farz namazlardan, evinin halkına namaz kıldırmasını emretmiştir.

2.9.16. Erkeklerin Yalnız Kadınlara İmâm Olması

Ebû Ya'la'nın 'Evsat' kitabında ve Taberânî'nin iyi bir senetle rivayet ettikleri hadîse göre Übey bin Ka'b Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e gelerek: "Yâ Rasûlallah, bu gece bir iş yaptım." dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; "Nedir?" diye sorunca cevaben: "Kadınlara benimle evde toplandılar ve 'Sen Kur'ân okuyorsun, biz okuyamıyoruz, bize namaz kıldır,' dediler. Ben de onlara sekiz rek'at, bir de vitri kıldırtdım." Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem sustu. Übey bin Ka'b: "Rasûlullah'ın susmasını, razı olması olarak görürdük," demiştir.

2.9.17. Fasık ve İfid'atçının imamlığının Mekruh Oluşu

Buhârî "Sahîh"inde, İbn Ömer'in Haccac'ın arkasında namaz kıldığını rivayet etmiştir. Müslim'in rivayetine göre; Ebu Sa'îd el-Hudrî, (r.a.) Mervan'ın arkasında bayram namazı kıldı, İbn Mes'ûd, (r.a.) Veîd bin Ukbe bin Ebi Muayt'm arkasında namaz kıldı. Bu adam içki içerdi. Bir gün sabah namazını dört rek'at olarak kıldırtdı. Osman bin Affân bunun üzerine ona dayak cezası uygulamıştır. Sahabe ve tabiiler, küfür ve dalâlete çağırarak ilham edilen İbn Ubeyd'in arkasında namaz kılıyorlardı.

Alimlerin kabul ettiği esasa göre; kendi basma namaz kılması sahih olan herkesin, başkasına da namaz kıldırması sahihtir. Fakat bununla beraber fâsık ve bid'atçının arkasında namaz kılmayı mekruh saymışlardır. Çünkü Ebû Dâvûd ve İbn Hibbân'm Sâib bin Hallad'dan rivayet ettiği ve Ebû Dâvûd ile Münzirî'nin, hakkında bir açıklamada bulunmadıkları hadîste: "Bir adam cemaate imâm oldu. Adam kible tarafına tükürünce Rasûlullah onu gördü ve şöyle buyurdu: "Bu size natnaz küdiramaz." Adam daha sonra cemaate namaz kıldırarak isleyince

ona mani oldular. Rasûlül-lah'm sözünü ona haber verdiler. Adam durumu Nebî aleyhisselam'a anlatınca, o da: "Evet. Çünkü sen Allah ve Rasûlüne eziyet eltin," buyurdu.

2.9.18. Bir Özür Sebebiyle Cemaatten Ayrılmanın Caiz Olduğu

İmâm namazı uzattığı için namaza başlayan kimsenin, namazdan ayrılıp tek başına tamamlamak niyyeciyle namazdan çıkması caizdir. Hastalık, malın zayı olmasından korkmak, arkadaşların gitmesi, uykunun galip gelmesi ve benzeri durumlar bu kısma girerler. Çünkü Buhârî, Müslim, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce ve Ebû Davud'un Câbir (r.a.)'den rivayet ettikleri hadiste, o şöyle demiştir: "Muâz Rasûlullah ile yatsı namazını kılar, sonra kavmine dönerek onlara imamlık yapardı. Bir gece Nebî aleyhisse-lam, yatsı namazını geç kıldırması. Muâz, Rasûlullah ile beraber namaz kılarak kavmine döndü, namazda Bakara sûresini okudu. Cemaattan bir adam ayrılarak, tek başına kılmaya başladı. Kendisine: "Ey adam sen münafık oldun," dedi. Adam: "Ben münafık olmadım. Fakat mutlaka Rasûlullah'a gidip durumu haber vereceğim," dedi. Rasûlullah'a gelip durumu anlattı. Rasûlullah; "Fitneci misin, ya Muâz? Fitneci misin, ya Muâz? Şu sûreleri oku." buyurdu.

2.9.19. Cemaatle Beraber Namazı Tekrar Kılmak Hakkında Gelen Rivayetler

Yezîd-ül Esved'den (r.a.) rivayetçin; o demiştir ki: "Rasûlullah'la beraber Mina'da sabah namazını kıldık. İki adam gelerek bineklerinin üzerinde durdular. Nebî aleyhisselam: "Sizi cemaatle namaz kılmaktan hangi şey engelledi, siz müslüman değil misiniz?" buyurdu. Onlar: "Evet, ya Rasûlallah biz çadırlarımızda kıldık," dediler. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Çadırınızda kıldığınız zaman, sonra cemaate geldiğinizde, imâmla beraber kılınız. O sizin için nafil olur" buyurdu. (Hadisi Ahmed ve Ebu Dâvûd rivayet etmiştir.) Tirmizî hadisi şu lâfızla rivayet etmiştir: "Evinizde namaz kıldıktan sonra cemaat namazı kılınan mescide geldiğinizde onlarla beraber namaz kılın; bu sizler için nafil olur." (Tirmizî, 'hadis hasen, sahihtir' demiştir.) Bu hadis cemaatle veya tek başına farz namazını kılan bir kimsenin mescitte başka bir cemaate yetiştiğinde nafil niyeti ile namazı tekrar kılmasının meşru olduğuna delil vardır. Rivayet olunduğuna göre Huzeyfe (r.a.) Öğle, ikinci ve akşam namazını cemaatle kıldığı haide, öğle, ikinci ve akşamı tekrar kılmıştır. Encs (r.a.)'ten rivayete göre; "Ebû Mûsâ ile sabah namazını harman yerinde kıldılar. Sonra cemaatle namaz kılman mescide vardıklarında, namaza başlayınca Muğire bin Şu'bc ile sabah namazını tekrar kıldılar." Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in: "Bir günde bir namazı iki kere kılmayın" sahih hadisine gelince: İbn Abdilberr bu konuda Şöyle demiştir: "Ahmed ve İshâk; 'Bir kimse farz olan namazı kılar, sonra kalkıp farz olarak onu yine de eda ederse caiz olmaz. Fakat ikinci cemaatle beraber Rasûlullah'm emrine uyup nafil olarak kılsa, bu aynı namazı bir günde iki kere kılmak değildir. Çünkü birincisi farz ikincisi nafilidir. Bu durumda iade yoktur," demiştir."

2.9.20. İmâmın, Selâmdan Sonra Sağa veya Sola Dönmesinin, Namaz Kıldığı Yerden Ayrılmasının Müstehab Oluşu

Kubeyda bin Haleb'in babasından rivayet ettiği hadiste, o şöyle demiştir: "Nebî aleyhisselam bize imâm olduğunda sağ ve sol tarafına tam olarak dönerdi." (Hadisi Ebû Dâvûd, İbn Mâce, Tirmizî rivayet etmiş Tirmizî hadisi hasen saymıştır.) İlim ehli diledikleri tarafa dönmek suretiyle amel etmişlerdir. Çünkü Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den her iki şekil de vârid olmuştur. Aîşe (r.a.)'den rivayeten; "Nebî aleyhisse-lam, selâm verince ancak "Allâhümme ente's-selâmü ve minke's-selâm, Tebârekte yâ ze'l-celâli ve'l-ikrâm diyecek müddetten fazla oturmazdı," demiştir. (Hadisi Ahmed, Müslim, Tirmizî, İbn Mâce rivayet etmiştir.) Ahmed ve Buhârî'ye göre Ümmü Seleme (r.a.)'den rivayeten; o şöyle demiştir: "Rasûlullah selâm verdiği zaman selâm biler bitmez kadınlar kalkar, Rasûlullah ise kaikmadan önce yerinde biraz beklerdi." Ümmü Scie-me (r.a.) şöyle demiştir: "Rasûlullah saÜallahu aleyhi ve sellem'in biraz beklemesinin, -Allah bilir- kadınların önce çıkıp, erkeklerle kadınların karışmaması için olduğu kanaatindeydik."

2.9.21. İmam veya Cemaatin Birbirinden Yüksekte Olması

İmamın cemaatle yüksekte olması mekruhtur. Ebû Mes'ûd el-Ensârî (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; Ebû Mes'ûd şöyle demiştir: "Rasûlullah, imamın bir şeyin üstüne çıkarak insanların onun arkasında namaz kılmasını nehyei." Yani cemaatin imamdan alçakta olmasını nehyetmiştir. (Hadisi, Dârekutnî rivayet etmiş, Hafız "Telhis" kitabında bu hadis hakkında bir açıklamada bulunmamıştır. Hemmam bin Hâris'ten rivayet olunduğuna göre: "Huzeyfe Irak'taki Medayin'de yüksek bir yerde insanlara imam olunca, Ebû Mes'ud gömleğini tutarak onu çekti. Namaz bitince; "Biimiyor musun, ashab bu işten nch yolundu?" Huzeyfe: "Evet, biliyorum. Gömleğimi çekince hatırladım." dedi." (Hadisi Ebû Dâvûd, Şafî, Beyhaki rivayet etmiş, Hâkim, İbni Huzcyme ve İbni Hibbân sahih saymıştır.)

Eğer, imamın cemaatten yüksekte durmasında bir maksat varsa, o zaman kerabat yoktur. Schl bin Sa'd es-Sâidî (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre, Schl şöyle demiştir: "Rasûlullah'ın minberin bulunduğu ilk gün, onun üzerinde oturduğunu gördüm. Üzerinde olduğu halde tekbir aldı. Üzerinde iken rûku' cıti. Sonra minberin allına inerek gerisin geri gitti; minberin dibinde secde etti. Sonra namaz bitince, insanlara dönerek şöyle buyurdu: "Ey insanlar benim böyle yapmatndaki maksat bana uyasınız ve namazım gibi namaz kıtasınız, diyerdir." (Hadisi Buharî, Müslim ve Ahmed rivayet etmiştir.)

Cemaatin imamdan yüksekte olması ise caizdir. Sa'îd bin Mansur, Şafî ve Beyhakî'nin rivayet ettiğı ve Buharî'nin tâliken zikrettiğı hadiste Ebû Hureyre'den rivayeten: Ebû Hûreyre, mescidin üst teras kısmında İmama uyararak namaz kılmıştır. Enes'ten rivayet olunduğuna göre: "Bas-ra'daki mescidin kapısı önünde, mescidin sağındaki Ebû Nafi'in evinde bir boy yüksekliğindeki odada cemaat olurdu. Enes burada cemaat yapar, imama uyardı da sahabe buna ses çıkarmazdı." (Bu hadisi Sa'îd bin Mansûr, "Süncn"inde zikretmiştir.) Şevkânî şöyle demiştir: "Cemaatin yüksekliği üçyüz zira'dan(*) fazla olup imamın yaptığı hareketleri cemaatin bilmesi mümkün olmazsa mescitte ve mescidin haricindeki yerlerde bu durum icma ile nehyedilmiş-tir. Bu miktardan daha az olursa men olunduğuna dair delil olmadığından caiz olması asıldır." Yukarda Ebû Hureyre'nin zikri geçen hareketi ve yadırganmadığı hadisi, bu görüşü kuvvetlendirmektedir.

2.9.22. Cemaatin Arada Engel Varken İmama Uyması

Görmek ve işitmek suretiyle intikal tekbirlerini bilebilecek durumda iseler, arada engel bulunmasına rağmen cemaalin imama uyması caizdir. İmam Buharî demiştir ki: "Hasan Basrî; 'seninle imam arasında nehir varken bile cemaatla kılmanızda beis yoktur' demiştir. Ebû Miclez de; 'ifûtah tekbirini işitiyorsa, arada yol ve duvar olsa bile imama uyabilir' demiştir." Daha önce Ncbî alcyhİssclam'm namazıyla ilgili hadisde geçtiğı üzere; insanlar, hücrenin arkasından Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e uyararak namazlarını kılıyorlardı.

2.9.23. Farzı Terkedenin İmam Olmasının Hükümü

Namazın şart ve rûkûnlarından birisini terkeden imamın imamlığı, şayet cemaat imamın terkettiğı şeyi bilmeden namazı tamamlarsa sahihtir. Çünkü Ebû Hureyre (r.a.)'nin rivayet ettiğı hadiste, Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: "İmamlar size namazı kıldırıyorlar; eğer doğru kıldı-nyorlarsa, hem kendilerine hem de size, eğer hala ediyorlarsa sizinki size, onlarınki onlardır." (Hadisi Buharî ve Ahmed rivayet etmiştir.) Schl (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; Schl demiştir ki: "Rasûlullah'ın şöyle buyurduğunu işittim: "imam kefildir. Eğer iyi kıldırırsa, hem ona hem size, eğer yanlış kıldırırsa sadece kendinedir." Yani size ondan bir şey yoktur. (Hadisi İbn Mâce rivayet etmiştir.) Ömer (r.a.)'den sabit olduğuna göre; Ömer (r.a.) bir defasında cünûb olduğunu bilmediğı halde insanlara namaz kıldırması; Ömer(r.a.) namazı iade ettiğı halde cemaat İade etmemiştir. (*) Zira: Dirsekten orta parmak ucuna kadar olan uzunluk ölçüsü. 75 ile 90 santim arasında değişen çeşitleri vardı. (yy. notu)

2.9.24. Namazda Bir Başkasını İmamlığa Geçirmek

Abdestsiz olduğunu hatırlamak veya abdestinin bozulması gibi, na-mazm içinde imamda bir özür meydana gelse; cemaatin, namazını tamamlamak için yerine bir başkasını geçirmesi gerekir. Amr tbn Mey-mun'dan rivayet olunduğuna göre, Amr demiştir ki: "Sû-i kasta uğradığı sabah Ömer (r.a.)'lc benim aramda Abdullah İbn Abbâs'dan başkası yoktu. Hançeri endi ğinde tekbir alır almaz, 'beni öldürdü', veya 'köpek, yedi beni' dediğini duydum. Sonra Ömer, Abdurrahmân bin AvFı öne geçirdi, o da cemaate hafif bir namaz kıldırıldı." (Bu hadisi Buhari rivayet etmiştir.) Ebu Rezin'den rivayet olunduğuna göre; bir gün Ali (r.a.)'m namaz kıldırırken burnu kanadı. Bir kişiyi eliyle tutup öne geçirerek oradan ayrıldı. (Bunu Sa'îd bin Mansur rivayet etmiştir.) Ahmed bin Hanbel. "İmam yerine başka birini imam olarak bırakırsa caizdir; çünkü Ömer ve Ali (r.a.) yerine imam bırakmışlardır. Şayet yalnız kırlarsa bu da olur. Çünkü Muaviye (r.a.) hançerlendiğinde, insanlar yalnız kırlarak namazlarını tamamlamışlardır," demiştir.

2.9.25. Cemaatin Hoşlanmadığı İir Kimsenin imamlığı

Cemaatin hoşlanmadığı bir kimsenin imam olmasını men eden hadîsler gelmiştir. Buradaki hoşlanmamaktan maksat şer'i bir sebebe dayanan dinî bakımdan hoşlanmamaktır. İbn Abbâs (r.a.)'dan rivayeten Ra-sûlullah sallallahu aleyhi ve seHern şöyle buyurdu: "Üç kimse vardır ki, namazları başlarının üstüne bir karış bile aşmaz: Cemaatin hoşlanmadığı bir adamın kıldırıldığı namaz. Kocası kendisine kızgın olarak geceleyen bir kadının namazı ve birbirleriyle kanlı bıçaklı iki kardeşin kıldığı namaz," (Hadisi İbn Mâce rivayet etmiştir. İrakî, 'hadisin senedi hasendir' demiştir.) Abdullah bin Ömer (r.a.)'den rivayeten; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellcm şöyle buyurdu: "Üç kişinin namazını Allah kabul etmez; cemaat hoşlanmadığı halde namaz kıldırarak için öne geçen imamın, namazın vakti geçtikten sonra namaza gelen kimsenin, azâd ettiğini tekrar köle edinen kimsenin."

(Hadîsi Ebû Davud ve Ibn Mâce rivayet etmiştir.) Tirmizî şöyle demiştir; "cemaatin hoşlanmadığı bir kimsenin cemaata imam olması mekruhtur; eğer imam haksız değilse günâhı onu hoş görmeyenlerdir."

2.9.26. İmam ve Cemaatin Duracağı Yer

2.9.26.1. Bir Kişinin imamın Sağına, iki veya Daha Fazla

Kişinin imamın Arkasına Durmasının Müstehab Olduğu:

Câbir (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; o demiştir ki: "Rasûlullah namaz kılmak için kalktı; ben de geldim sol tarafına durdum. Elimi tutarak, beni sağ tarafa çekinceye kadar çevirdi. Sonra Cabir bin Sahr gelerek, Rasûlullah'm sağ tarafına durdu, ikimizin de elini tutarak bizi arkasında duracağımız yere kadar itti." (Hadîsi Müslîm ve Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.) Cemaatte bulunan bir kadın, erkeklerin arkasında tek başına durur, onlarla beraber safla durmaz. Eğer bunun aksini yaparsa, alimlerin çoğuna göre namazı yine sahihtir. Enes (r.a.) şöyle demiştir: "Ben ve evimizdeki bir yetim, birlikte Rasûlullah'm arkasında namaz kıldık; annem Üm-mü Süleym de arkamı zdaydı." Bir başka rivayecue: "Ben ve yetim Rasûlullah'm arkasında saf olduk, ihtiyar kadın da arkamızdaydı," şeklindedir. (Hadîsi Buharî ve Müslîm rivayet etmiştir.)

23 26.2. İmamın Saf Ortasının Hızasında Durması ve İleri Gelen Bilgililerin imama Yakın Olmasının Müstehab Olduğu:

Ebû Hureyrc'nin rivayet ettiği hadisle Nebî aleyhisselam şöyle buyurdu: "imamı ortalayınız, boş yerleri doldurunuz." (Hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiş, Münzirî bu hadis hakkında bir şey söylememiştir.) İbn Mes'ûd'dan rivayeten Ncbî aleyhisselam şöyle buyurdu: "Sizden, ileri gelen ve bilgililer beni takib etsin, sonra onları iakib edenler saf bağlasın. Sokaklarda seslerin karışması gibi safta seslerin karışmasından sakınınız." (Hadisi Ahmed, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî rivayet etmiştir.) Enes (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Enes (r.a.) şöyle demiştir: "Rasûlullah, muhacir ve ensarın öğrenmeleri için ardında durmalarını severdi." (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.) Bunların öne geçmesindeki maksat, imamın okuduklarını anlamaları, imam hata ettiği zaman onu uyarmaları gerektiği zaman onlardan birisinin imamlığa geçirilmesi içindir.

2.9.263. Erkeklerden Sonra Kadınların Duracağı Yer:

Rasûlullah, erkekleri çocukların önüne koyar, arkalarına çocukları, çocukların arkasına kadınları koyardı. (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd, Buharî rivayet etmiştir.) Müslim, Nesâî, Tirmizî, Ibn Mâce ve Ebû Dâ-vûd'un Ebû Hürceye (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Erkek saflarının en hayırlısı ilk saf-lir. En kötüsü ise en arka saftır. Kadınların saflarının en hayırlısı en arkadaki, en şerlisi de en öndeki saftır." Kadınların saflarının en arkadaki-nin hayırlı olmasındaki maksat erkeklere karışmaktan uzak, uygun bir yer olduğu içindir. Birinci safta bulunan kadınlar, çoğunlukla erkeklere karışma yerinde bulunmuş olurlar.

2.9.26.4. Saffin Arkasında Tek Olarak Namaz Kılmak:

Kim saffin arkasında namaz için tekbir alıp sonra saffa girerse ve imam ruku'da iken ruku'a yelişmişse namazı sahih olur. Ebû Bekir (r.a.)'den rivayeten; "Bir zat, Ncbî aleyhisselam ruku'da iken mescide vardı; saffa katılmadan rükû' elli. Durumu Rasûlullah'a anlatınca Rasûlullah şöyle buyurdu: "Allah namaza olan isteğini arttırmış, koşma!" (Hadisi Buharî, Ebû Dâvûd, Nesâî rivayet etmiştir.) Saftan ayrı olarak namaz kılana gelince; âlimlerin çoğu kerahetle beraber namazının sahih olduğu görüşündedir. Ahmed, Ishâk, Hammâd, Ibn Ebî Leylâ, Vekî', Hasan bin Salih, Nehâî, Ibn Münzîr şöyle demişlerdir; "Her kim safin arkasında lam bir rek'at kılsa namazı bâtil olur." Vâbisa'dan rivayeten; "Rasûlullah safin arkasında tek olarak namaz kılan bir adam gördü de ona namazım iade etmesini emretti." (Hadîsi Buharî, Müslîm, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Ibn Mâce rivayet etmiştir.) Ahmed'in lafzı ise şöyledir: "Rasûlullah'a safin arkasında tek olarak namaz kılan adam hakkında sorulunca: "Namazı iade eder," buyurdu." (Tirmizî bu hadisi hasen saymıştır. Ahmed'in isnadı iyidir.) Ali bin Şeybân'dan rivayeten: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, safin arkasında namaz kılan birisini görünce, adam namazı bitirinceye kadar bekledi. Sonra ona şöyle dedi: "Namazım tekrar kıl, safin arkasında tek kılanın namazı yoktur." (Hadisi Ahmed, Ibn Mâce, Bcyhakî rivayet etmiş, Ahmed, 'hadis hasendir' demiştir. İbn Scyyid'un-Nâs ise, hadisin ravilcrinin tanınmış sika'dan olduğunu söylemiştir.) Alimlerin çoğu, yukarda geçen, Ebû Bekre hadisine dayanarak: "Namazın bir kısmım safin arkasında kılana, Rasûlullah namazını iadeyi emretmedi. İadeyi emrettiği durumda ise, Rasûlullah evlâ olanı yapmada mübalağa gösterdiği için bu emri mendup olarak anlaşılır," demişlerdir. Kemâl İbn Hümâm ise, şöyle demiştir: "imamlarımız Vâbisa hadisinin mendub olarak anlamışlar, Ali bin Şeyban hadisini ise, Ebû Bekre hadisine uygun diye namazı mükemmel olmaz anlamına almışlardır. Çünkü Ebu Bekre hadisinin zahirine göre, Rasûlullah, adama namazı iadeyi emretmediği için, namazı iade etmesi gerekmez.

Bir kimse namaza gelip safla girecek bir yer veya bir boşluk bulamazsa tek olarak kılar. Başka bir kimseyi çekmesi mekruhtur, dendiği gibi, diğer bir görüş de şöyledir: "Tekbir aldıktan sonra saftan meseleyi bilen bir kimseyi çeker. Çekilen kimsenin de geriye çıkması müstehabdır."

2.9.26.5. Safları Düzeltmek, Boş Yerleri Doldurmak:

İmamın, namaza girmeden önce boş yerleri doldurmak ve safları düzeltmek için emretmesi müstehabdır. Enes (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre, o demiştir ki: "Rasûlullah tekbir almadan önce yüzünü bize çevirir, safları birleştirir ve; "Düz durun" derdi. (Hadisi Buharî, Müslim rivayet etmiştir.) Yine Buharî ve Müslim'in Enes (r.a.)'den rivayetlerinde Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Saflarınızı düzeltiniz. Çünkü safları düzeltmek namazın tamamlanması için gereklidir." Numan bin Beşir (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; Numan şöyle demiştir: "Rasûlullah, bardaklar sıraya konduğu gibi saflarımızı düzeltirdi. Hattâ bizim iyice saf düzelttiğimizi anlayıp safları dü7.eltliğimize kanaat getirinceye kadar düzeltmeye devam ederdi. Bir gün bize döndüğünde, bir adamın göğsünün ileriye çıkık olduğunu görünce, şöyle buyurdu "Ya saflarınızı düzeltirsiniz, ya da Allah Teâlâ aranızda düşmanlık koyar." (Hadisi Buharî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Ncsâî rivayet etmiş, Tirmizî sahih-lcmişlr.) Ahmed ve Tabcran'ın, Ebû Ümame (r.a.)'den pek kötü olmayan bir senetle rivayet ettiğine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Saflarınızı düzeltiniz, omuzlarınızı bir hizada tutunuz. Kardeşlerinize yumuşak davranınız. Boşlukları doldurunuz. Çünkü şeytan, kuzunun gireceği kadar boş yer bile kalsa, oraya dahi girer."

Ebû Dâvûd, Ncsâî ve Beyhâkî'nin Enes (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "İlk safı tamamlayınız, sonra ilk safı takib edenleri doldurunuz. Eğer noksan kalırsa son saftan kalsın." Bezzâr'm, İbn Ömer'den iyi bir senetle rivayet ettiğine göre İbn Ömer (r.a.) şöyle demiştir: "Saftaki boşluğu doldurmak için atılan adımdan daha çok mükâfallı bir adım yoktur." Ncsâî, Hâkim, İbn Huzcymc'nin İbn Ömer (r.a.)'den rivayetlerinde Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Kim safı doldurursa Allah onu isteklerine ulaştırır, kim safı keserse Allah da onun iyiliklerini keser." Müslim, Nesâî, İbn Mâce ve Ebû Davud'un Cabir bin Semûre (r.a.)'den rivayet etliklerine göre Câbir şöyle demiştir: "Rasûlullah yanımıza çıkarak: "Meleklerin rableri katında saf olduğu gibi saf olmak istemez misiniz?" buyurdu. Biz de: "Melekler rableri katında nasıl saf olur?" diye sorduk. Ra-sûlullah: "Birinci safı tamamlar ve safları sıklaştırlar." buyurdu."

2.9.26.6. Birinci Saffa Teşvik ve Safların Sağdan Başlaması:

Daha önce geçen hadisle Rasûlullah salîallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştu: "Eğer insanlar, ezandaki ve birinci saftaki sevabı bilselerdi, kur'a çekmekten başka bir çare bulamasalar, kur'a çekerlerdi." Ebû Sa'îd'ü-Hudrî (r.a.)'den rivayeten; Rasûlullah salîallahu aleyhi ve sellem ashabının birinci saftan geri kaldığını görünce onlara şöyle buyurdu: "Öne geçip bana uyunuz. Sizden sonrakiler de sizi tâkib etsinler. Bir cemaat geri kalmaya devam ettiği müddetçe Allah da onları geri bırakır." (Hadisi Müslim, Ncsâî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce rivayet etmiştir.) Ebu Dâvûd ve İbn Mâce'nin Âişe'den (r.a.) rivayetlerine göre Rasûlullah sal-lallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Allah ve melekleri safların sağ tarafında namaz kılanlara salât eder." Ahmed ve Taberânî'nin sahih bir sencile Ebû Ümame (r.a.)'den rivayetlerinde; Rasûlullah salîallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Allah ve melekleri birinci safta kılanlara salât eder." Ashab; "İkinci saftakilere de ederler mi?" diye sorunca Rasûlullah salîallahu aleyhi ve sellem: "Allah ve melekleri birinci safta kılanlara salât eder," buyurdu. Ashab: "İkinci saftakiilere de aynı mı?" diye soruyu tekrarlayınca Rasûlullah salîallahu aleyhi ve sellem; "İkinci saftakilere de," buyurdu.

2.9.27. İmâmın Ardında, Tebliğ Etmek

İmamın sesi cemaate ulaşmadığı zaman, ihtiyaç duyulursa imamın ardında tebliğ etmek müstchabdır. Eğer imamın sesi cemaate ulaşırsa o zaman tebliğ etmek imamların itüfakınca mekruhtur ve bid'attir.

2.10. MESCIDLER

2.10.1. Tüm Yeryüzü Mesciddir.

Allah Teâlâ sadece bu ümmete mahsus olarak yeryüzünü temiz ve 'mescid' kılmıştır. Müslümanlardan herhangi bir kimse namaz vaktine ererse, erdiği yerde kılsın. Ebu Zer şöyle demiştir: "Ya Rasûlallah! Yeryüzünde ilk yapılan mescid hangisidir?" diye sorduğumda: "Mescid-i Haram" buyurdu. "Sonra hangisi?" dedim. "Mescid-i Aksa" buyurdu. "Ara-iarında ne kadar zaman var?" dedim. "40 sene" buyurdu. Sonra: "Namaza nerde yetişirsen kıl, orası mesciddir," buyurdu. Bir rivayette "Yeryüzü-nün hepsi mesciddir." buyurdu. (Hadisi Buharî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce rivayet etmiştir.)

2.10.2. Mescid Yapmanın Fazileti

Osman'dan (r.a.) rivayeten Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Kim Allah'ın rızasını kazanmak için bir mescid yaparsa, Allah Teâlâ ona cennette bir ev yapar."

Ahmed, İbn Hibbân ve Bezzâr'm, İbn Abbâs (r.a.)'dan sahih bir senetle rivayet ettiklerine göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Kim, yumurtlamak için bir kuşun yaptığı yuvası kadar, Allah için bir mescid yaparsa, Allah ona cennetle bir ev yapar."

2.10.3. Mescide Yönelirken Yapılacak Dua

Mescide yönelirken aşağıdaki duaları yapmak sünnettir: Ümmü Seleme demiştir ki: "Rasûlullah evinden çıktığı zaman şöyle derdi:

"Allah'ın adıyla Allah'a tevekkül eltim. Allah'ım sapmaktan ve saptırılmaktan, kaymaktan ve kaydırılmaktan, zulmetmekten ve zulmedilmekten, cehalet yapmak ve cehalete uğratılmaktan sana sığınırım." (Hadisi Tirmizî, Ncsâî, İbn Mâce ve Ebû Dâvûd rivayet etmiş, Tirmizî sahihlemiştir.)

Tirmizî, Ncsâî ve Ebû Davud'un rivayet ettiği ve Tirmizî'nin hasen saydığı hadisle Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Bir kimse evinden çıktığı zaman:

"Allah'ın adıyla. Allah'a tevekkül ettim. Kudret ve kuvvet ancak Allah'ındır." derse, o kimseye: "bu sana yeler, hidayete erdin, isteğin verilecektir," denir. Ve şeytan o kimseden uzaklaşır."

Buhârî ve Müslim'in İbn Abbâs (r.a.)'dan rivayet ettiklerine göre Rasûlullah şöyle söyleyerek namaza çıkmıştır: "Allah'ım kalbime nur, gözüme nur, kulağıma nur, sağıma nur, arkama nur, damarlarıma nur, etime nur, canıma nur, saçıma nur, derime nur kıl." Müslim'in bir rivayetinde de:

"Allah'ım kalbime nur, dilime nur, kulağıma nur, gözüme nur, arkama nur, önüme nur, üslüme nur, allıma nur kıl. Allah'ım bana nur, ver." şeklindedir.

Ahmed, İbn Huzcyme ve İbn Mâcc'nin Ebu Sa'îd'den rivayet ettikleri, Hâfız'm hasen saydığı hadiste, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Kişi evinden namaza çıktığı zaman:

"Allah'ım senden isteyenlerin ve sana koşanların hakkı için senden istiyorum. Ben nimetlerini inkâr ederek, şükür etmeyerek gösteriş ve işittirmek için çıkmıyorum. Gazabından korkarak, sana sığınarak çıkıyorum. Cehennemden beni kurtarmanı, günâhlarımı affetmeni istiyorum. Senden başka günâhları affeden yoktur." derse, Allah bu kimse için istiğfar etmek üzere yetmiş bin melek vazifelendirir. Ve namazını bitirinceye kadar Allah ona teveccüh eder."

2.10.4. Mescide Girerken ve Çıkarken Yapılacak Dua

Mescide girenin sağ ayağıyla girerek şöyle demesi sünnettir:

"Kovulmuş şeytandan büyük olan Allah'a, kerîm olan rahmetine, kadîm olan saltanatına sığınırım, Allah'ın adıyla, Muhammed'e rahmet el. Allah'ım günâhlarımı affet. Rahmet kapılarını bana aç."

Mescidden çıkmak istediği zaman ise sol ayağı ile çıkarak şöyle demesi sünnettir:

"Allah'ın adıyla. Allah'ım, Muhammed'e rahmet el. Fazilet kapılarını bana aç. Günâhlarımı affet. Allah'ım, kovulmuş şeytandan beni koru."

2.10.5. Mescide Koşmak ve Oturmanın Fazileti

Buhârî, Müsîim ve Ahmed'in Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayetlerinde Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: "Kim mescide gidip dönerse her gidip gelişinde Allah ona mükâfât olarak cenneti hazırlar."

Ahmed, İbn Mâce, İbn Huzeyme, İbn Hibbân ve Tirmizî'nin rivayet edip hasen saydığı, Hâkim'in rivayet edip sahih saydığı ve Ebû Sa'îd'den rivayet ettikleri hadiste Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: "Kişinin mescide gidip geldiğini gördüğünüz zaman mümin olduğuna şahitlik edin. Çünkü Allah Teâlâ; "Mescidleri ancak Allah'a ve âhir et gününe iman edenler imar eder." buyurmuştur."(26)

Müslim'in Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayetinde Nebî aleyhisselâm şöyle buyurdu: "Kim evinde abdest alır, sonra Allah'ın mescidlerinden birisine Allah'ın farzlarından birini eda etmek için yürürse onun adımlarından birisi hatalarını siler, diğeri ise derecesini yükseltir."

(26) Tevbe: 18.

Tabcrânî ve Bezzâr'm sahih bir senetle Ebû Derdâ'dan rivayetlerinde Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

"Mescit her takva sahibinin evidir. Mescidini ev edinen herkesi Allah Teâlâ rahatlatmaya, rahmeliyle sırttan geçirmek suretiyle rızasına ve cennetine kavuşturmaya kefil olmuştur. "

Bu konuda: "Sizi hataları silen ve dereceleri yükselten bir şeye sev-kedeyim mi?" şeklinde başlayan hadis daha önce geçmiştir.

2.10.6. Tahiyet'ül-Mescid Namazı

Buhârî, Müslim, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce ve Ebû Davud'un Ebû Katâde (r.a.)'den rivayetlerinde Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Sizden biriniz mescide geldiği zaman oturmadan Önce iki rek'at namaz kılın."

2.10.7. Mescidlerin En Faziletlisi

Beyhakî'nin Cabir (r.a.)'den rivayetinde Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Mescid-i Haramdaki bir namaz, yüzbin namaza bedeldir. Benim mescidimde kılınan bir namaz, bin namaza bedeldir. Beyt-ül Makdis'deki bir namaz beş yüz namaza bedeldir."

Ahmecî'nin rivayet ettiği hadiste Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: "Benim mescidimde kılınan namaz Mescid-i Haramdan başka diğer mescidlerde kılınan namazlardan bin defa daha efdaldır. Mescid-i Haramda kılınan namaz benim bu mescidimde kılınandan yüz kat daha efdaldır."

Buhârî, Müslim, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin rivayet ettiği hadiste Nebî aleyhisselam şöyle buyurdu: "Üç mescidden başkası için yolculuk yapılmaz. Mescid-i Haram, benim şu mescidim, bir de Mes-cid-üt Aksa."

2.10.8. Mescidlerin Süslenmesi

Ahmed, Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn Mâce ve İbn Hibbân'ın Enes (r.a.)'den rivayet ederek, İbn Hibbân'ın sahih saydığı hadiste Nebî aleyhisselam şöyle buyurdu: insanlar yaptıkları mescidlerle övünmedikçe kıyamet kopmaz." İbn Huzeyme'nin lâfzı ise şöyledir: "insanlar üzerine, mescidlerle övünecekleri, sonra pek azı hariç onları onarmayacakları bir zaman gelecektir."

Ebû Dâvûd ve İbn Hibbân'ın İbn Abbâs (r.a.)'dan rivayet ettiği İbn Hibbân'ın sahih saydığı hadiste Nebî aleyhisselam şöyle buyurdu: "Mescidleri ihtiyaçtan fazla yükseltmek ve ihtişamlı yapmakla emrolunmadım." Ebû Davud'un ilâvesinde İbn Abbâs (r.a.) şöyle demiştir: "Mescid-leri yahudi ve hristiyanların süslediği gibi süsleyeceksiniz."

İbn Huzeyme'nin rivayet edip, sahih saydığı bir hadiste; Ömer (r.a.) mescid yapılmasını emrederek şöyle dedi: "İnsanları yağmurdan koruyacak bir mescid yapın. O 'nu kırmızı veya sarıya boyamaktan sakının. Çünkü insanları oyalar." (Bu hadisi Buhârî ta'liken rivayet etmiştir.)

2.10.9. Mescidlerin Temizliği ve Kokulanması

Ahmed, Ebû Dâvûd, Tirmizî, İbn Mâce ve İbn Hibbân'ın Âişe'den (r.a.) iyi bir senetle rivayet etliklerine göre, Nebî aleyhisselam mescid yapılışını, onların temizlenmesini, kokulanmasını emretti. Ebû Davud'un lâfzı ise şöyledir: "Rasûlullah evlerimizde mescid yapmamızı ve onları güzel yapıp temizlememizi bize emrederdi." Ömer (r.a.) minberde oturduğu zaman Abdullah mesciddeki taşları düzeltirdi. Enes (r.a.)'den rivayet-ten; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Ümmetimin mükâfatı bana arz olundu. Kişinin mescidden çıkardığı kırıntılar bile..." (Hadîsi Ebû Dâvûd ve Tirmizî rivayet etmiş, İbn Huzeyme de sahihlemiştir.)

2.10.10. Mescidlerin Korunması

Mescidler ibadet evleri olup, pisliklerden, kokulardan korunması gerekir. Müslim'e göre Nebî aleyhisselam şöyle buyurdu: "Şüphesiz idrar ve pislik şu mescidlerin hiçbirine uygun değildir. Onlar sadece Kur'ân okumak içindir." Ahmed'in sahih senetle rivayet ettiği hadiste Nebî aleyhisselam şöyle buyurdu: "Sizden biriniz balgam çıkardığı zaman onu gömsün. Bir mü'minin cildine ve elbisesine dokunup ona eziyet verebilir." Buhârî ve Ahmed'in Ebû Hürayre (r.a.)'den rivayetlerinde Nebî aleyhisselam şöyle buyurdu: "Sizden biriniz namaza kalktığı zaman önüne tükürmesin, çünkü namazda olduğu müddetçe Allah'a niyazda bulunur. Sağ tarafına tükürmesin, çünkü sağ tarafında melek vardır. Sol tarafına veya ayağının altına tükürüp tükürüğünü gömsün." Câbir (r.a.)'den rivayet edilerek sahih olduğu ittifak edilen hadiste Nebî aleyhisselam şöyle buyurdu: "Kim soğan, sarımsak, pırasa yerse mescidlerimize yaklaşmasın. Çünkü melekler ademoğlunun eziyet duyduğu şeyden eza duyarlar." Cuma günü Ömer (r.a.) bir hutbe okuyarak şöyle dedi: "Ey insanlar sizler iki sebze yiyorsunuz. Ben onları hoş görmüyorum. Onlar da soğan ve sarımsak. Vallahi Rasûlullah'ı gördüm, soğan ve sarımsak kokusu bir adamda bulunduğu zaman dışarı çıkarılmasını emrederdi. Biz de onu Bekî' denilen yere çıkarırdık. Kim soğan ve sarımsak yiyecekse pişirmek suretiyle kokularını gidersin." (Bu hadisi Ahmed, Müslim ve Nesâî rivayet etmiş-tir.)

2.10.22. Mescidde Yitik İlân Etmek,

Alış-Veriş Yapmak ve Şiir Söylemek

Ebu Hüreyrc (r.a.)'den rivayeten Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Her kim mescidde yitiğini ilân eden bir adamı iştirse ona, 'Allah onu sana buldurmasın, mescidler bunun için yapılmamıştır,' desin." (Bu hadisi Müslim rivayet etmiştir.) Yine Ebu Hüreyrc (r.a.)'den rivayeten Ncbî aleyhi sselam şöyle buyurdu: "Mescidde bir şey satan veya alanı gördüğünüz zaman, 'Allah ticaretine kâr ettirmesin,' deyin." (Hadîsi Nesâî ve Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî hadisi hase-n saymıştır.) Abdullah İbn Ömer (r.a.)'den rivayet olduğuna göre, Abdullah demiştir ki: "Rasûlullah mescidde alış-verişi, şiir söylemeyi, yitiğini ilân etmeyi yasak etmiştir. Yine cuma günü namazdan önce halkalar şeklinde oturmayı neh yetmişir." (Hadîsi Buharî, Müslîm, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâ-vûd rivayet etmiş, Tirmizî sahîhlemiştir.) Nchycdüen şiir müslümanı kö-tülemek, zalimi methetmek için yazılan çirkin güftesi olan şiirdir. Fakat hikmet, İslâm'ı medh, iyiliğe teşvik için olursa bunda bir beis yoktur. Ebu Hüreyrc (r.a.)'den rivayeten: Ömer (r.a.) mescidde şiir söyleyen Hassan (r.a.)'a uğradı. Ömer (r.a.) ona bakınca Hassan (r.a.): "Ya Ömer, senden daha hayırlısı mescidde iken, ben burada şiir okurdum," dedi ve Ebû Hü-reyre'ye dönerek; "Ailah için sana soruyorum. Rasûlullah'ın bana; "Cevap ver benim adıma," dediğini ve "Allah'ım onu Ruh-ül Kudüs'le teyid et," buyurduğunu duydun mu?" dedi. Ebû Hüreyrc de: "Evet," diye cevap verdi. (Bu hadis Buharî ve Müslîm'de kayıtlıdır.)

2.10.12. Mescidde Dilenmek

Şeyh-ül İslâm İbn Teymiyye şöyle demiştir: "Mescidde ve mescidin dışında dilenmek zaruret olmadıkça haramdır. Ancak zaruret varsa mescidde diilenilebilir. Fakat insanların başlarının üzerinden atlayarak onlara eziyet etmez. Anlattıklarında yalan söylemez, hatip hutbe okurken veya insanlar ilimle meşgul iken onları rahatsız edecek şekilde bağırıp çağırılmaz. Bunları yapmadan dilenmesi caizdir."

2.10.13. Mescidde Yüksek Sesle Konuşmak

Mescidde namaz kılanları karıştıracak şekilde Kur'ân okumak bile olsa sesi yükseltmek haramdır. Ancak ilim dersleri müstesnadır, İbn Ömer (r.a.)'den rivayeten: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, insanlar namaz kılarlarken yanlarına çıktı. Kur'ân okurlarken sesleri yükselmişti. Onlara şöyle buyurdu: "Namaz kılan, Rabbiye fısıldaşıyor. Ne ile niyaz elliğine dikkat etsin. Dazınız birbirinize karşı açıktan okumasın." (Hadisi Ahmed sahîh bir senetle rivayet etti. Ebû Sa'id-il Hudrî (r.a.)'m rivayet ettiği bir hadise göre; Ncbî aleyhisselam, mescidde itikâfa girmişti. Cemaatin, kırâcî açıktan yaptıklarını iştirince örtüyü açtı ve onlara: "Dikkat! Hepiniz Rabbinize niyazda bulunuyorsunuz. Birbirinize eziyet etmeyin. Kırâelle birbirinize karşı sesinizi yükseltmeyiniz." (Bu hadîsi Ebû Dâvûd, Beyhakî, Nesâî ve Hâkim rivayet etmiş, Hâkim, 'Buharî ve Müslîm'in şartlarına göre hadîs sahihtir," demiştir.)

2.10.14. Mescidde Konuşmak

Nevcvî; mescidde, mubah olan sözleri, dünya ve gayriye ait mubah işleri konuşmak caizdir," demiştir. Hattâ bu sözler mubah olduğu müddel-çe, sonunda gülmek de olsa caizdir. Câbir bin Scmûre (r.a.)'in rivayet ettiği hadiste Câbir demiştir ki: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem sabah namazını kıldığı namazgahta güneş doğuncaya kadar bekler, güneş doğunca kalkardı. Bu arada sohbet yaparlardı, cahilliyet işlerinden anlatırlardı; ashab güler, Rasûlullah ise tebessüm ederdi." (Hadîsi Müslîm rivayet etmiştir.)

2.10.15. Mescidde Yemek/İçmek ve Uyumanın Mubah Oluşu

İbn Ömer (r.a.)'den rivayeten; o demiştir ki: "Biz Rasûlullah'ın zamanında mescidde kuşluk vakîi uyurduk. O zaman biz gençtik." Nevcvî şöyle demiştir: "Ashab-ı Suffe ve Uranibbîler, Ali, Safvân bin Ümcyyc ve sahabeden bir cemaat mescidde uyurlardı. Sümâmc ise müslüman olmadan önce mescidde gecclemişti. Bunların hepsi Rasûlullah'ın zamanında olmuştur." Şafî el-Üm" adlı kitabında şöyle der: "Müşrikin mescidde gecclemesi caiz olunca, müslüman da geccleyebilir." Yine Şafî "Muhtasar" adlı kitabında; "Müşrik bir kimsenin Mescid-i Haram müstesna diğer mescidlerde gecclemesinde bir beis yoktur." demiştir. Abdullah bin Halis (r.a.): "Rasûlullah'ın zamanında mescidde ekmek ve et yedik," demiştir. (Abdullah bin Halis (r.a.)'in bu sözünü İbn Mâce iyi bir senetle rivayet etmiştir.)

2.10.16. Parmakları Kenetlemek

Namaza çıkarken ve mescidde namazı beklerken parmakları kenetlemek mekruhtur. Bunun dışında mescidde bile olsa parmakları kenetlemek mekruh değildir. Ka'b (r.a.)'dan rivayeten: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Sizden biriniz abdest alınca abdestini güzel alırsın da sonra mescide çıkarsa, parmaklarını birbirine kenetlemesin. Çünkü o namazdadır." (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd ve Tirmizî rivayet etmiştir.) Ebu Sa'id'il-Hudrî (r.a.)'den rivayeten; o şöyle demiştir: "Rasûlullah ile beraber mescide girdim. Bir adam parmaklarını birbirine

kenetleyerek oturmuştu. Rasûlullah ona işaret elti. Fakat işaretini anlamadı. Rasûlullah ona dönerek şöyle buyurdu: "Sizden biriniz mescidde iken ellerini kenetlemesin. Çünkü bu is şeytandır. Sizden biriniz mescidden çıkıncaya kadar namazdır." (Hadisi Ahmed rivayet etmiştir.)

2.10.17. İki Direk Arasında Namaz Kılmak

İrnam ve lek kılan için iki direk arasında namaz kılmak caizdir. Buharı ve Müslim'in İbn Ömer (r.a.)'den rivayet ettikleri hadîse göre; Ra-sûlullah sallallahu aleyhi ve selim Kabe'ye girince iki direk arasında namaz kıldı. Sa'îd bin Cübeyr, İbrahim et-Teymî ve Süveyd bin Gufie iki sütun arasında cemaat imam olmuşlardı. Cemaatin ise, genişlik olduğu zaman safları keserek direkler arasında kılması mekruhtur. Sıkışık anlarda ise mekruh değildir. Encs (r.a.)'ın rivayet olunduğuna göre, Encs (r.a.) şöyle demiştir: "İki direk arasında namaz kılmaktan nehyolunmuşuk. Sonra tekrar serbest bırakıldık." (Hadisi Hâkim rivayet etmiş ve sahîhul cmi şiiir.) Muaviye bin Kurre, babasından rivayeten şöyle demiştir: "Biz Rasûlullah zamanında iki direk arasında saf tutmaktan nehyolunmuşuk. Sonra tekrar serbest bırakıldık." (Hadisi İbn Mâce rivayet etti. Hadisin senedinde bilinmeyen bir adam vardır. Sa'îd bin Mansur "Sünneh-i Hûda" kitabında hadisi İbn Mâce'ûd, İbn Abbâs ve Huzeyfe'den rivayet etmiştir.) İbn Scyyid'ün-Nâs: "Sahabeden bunlara muhalefet eden bilinmemektedir." demiştir.

2.10.18. Namaz Kılmaktan Nehyolunan Yerler

Aşağıdaki yerlerde namaz kılmak nehyedilmiştir:

2.10.18.1. Mezarlıklarda Namaz Kılmak

Buharı, Müslim, Ahmed ve Nesâî'nin Aişe'den (r.a.) rivayet ettiklerine göre; Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: "Allah yahudi ve nasa-ra'ya lanet etmiştir. Çünkü onlar peygamberlerin kabirlerini mescid edindiler." Ahmed ve Müslim'in, Ebu Mîrsed'ül-Ganevî'den rivayetlerinde Rasûlullah sallallahu aleyhi ve selim şöyle buyurdu: "Kabirlere karşı namaz kılmayınız ve üzerlerinde oturmayınız." Yine Buharı ve Müslim'in Cündüb bin Abdullah el Becclî'den rivayetlerinde, o şöyle demiştir: Rasûlullah'm vefat etmeden beş gün önce şöyle buyurduğunu işittim: "Şüphesiz sizden öncekiler peygamberlerinin ve salih insanların kabirlerini mescid ediniyorlardı. Dikkat! kabirleri mescid edinmeyiniz. Sizi bundan sakındırırım." Aişe'den (r.a.) rivayeten Ümmü Seleme, (r.a.) Habeş arazisinde Mariye denen bir kiliseden Rasûlullah'a bahsetti. Kilisede gördüğü resimleri anlattı. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve selim şöyle buyurdu: "Onlar öyle kimselerdir ki, kendilerinden salih bir kul veya bir adam öldüğü zaman kabri üzerine mescid yaparlar ve resimlerle süslerler. Bunlar Allah katında insanların en serlisidir." (Hadîsi Buhârî, Müslîm ve Nesâî rivayet etmiştir.) Yine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve selim, bir rivayete göre şöyle buyurmuştur: "Allah kabirleri ziyaret eden kadınlara ve kabirler üzerinde mescid edinen ve kandil koyanlara lanet etmiştir." Alimlerin çoğu bu hadisi kabir, namaz kılanın ister önünde olsun ister arkasında olsun kerahate hamletmişlerdir. Zahiriler ise, buradaki nehyi harama hamlederek 'mezarlıkta namaz bâtıldır,' demişlerdir. Hadîslere uyan da budur. Hanbelîlere göre, kabirde üç veya daha fazla ölü bulunursa haramdır. Bir veya iki mezar olursa kabre döndüğü zaman kerahatle beraber namaz sahihtir. Eğer kabre dönmezse kerahat yoktur.

2.10.18.2. Havra ve Kilisede Namaz Kılmak

Ebû Musa el-Eş'arî ve Ömer bin Abdülaziz kilisede namaz kıldılar. Şa'bî, 'Atâ, İbn Sirîn kilisede namaz kılmakta bir beis görmezlerdi. Buhârî şöyle demiştir: "İbn Abbâs içinde resim olmayan kilisede namaz kıldı." Necran ahalisinden kiliseden başka namaz kılacak temiz yer bulamayanlar Ömer (r.a.)'e mektup yazdılar. Ömer mektubun cevabında, "su ve sidr-le onu temizleyin ve içinde namaz kılın," diye yazdı. Hanefî ve Şafî'ye göre ise; havra ve kilisede namaz kılmak mutlak olarak mekruhtur.

2.10.18.3. Çöplük, Mezbaha, Yol Ortası, Deve Ağılı, Hamam ve Beytullah'm Üstünde Namaz Kılmak

Zeyd bin Cübeyr'in, Davud bin Hüseyin'den, onun da İbn Ömer'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve selim yedi yerde namaz kılmayı nehyetmiştir: "Çöplükte, mezbahada, mezarda, yol ortasında, hamamda, develerin ağılında ve Beytullah'ın üstünde." (Bu hadisi İbn Mâce, Abd bin Humeyc ve Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî 'senedi kuvvetli değil,' demiştir.) Çöplük ve mezbahada namaz kılmanın nehyedilmesinde-ki sebep, pislik yerleri olduğu içindir. Bir mahfaza olmadan burada namaz kılmak haramdır. Eğer mahfaza olursa cumhur ulemaya göre mekruhtur. Ahmed ve Zahir ehline göre ise haramdır. Devenin ağılında namaz kılmanın nehyedilmesi, cinden yaratılmış olmasındandır. Başka sebebler de gösterilmiştir. Deve ağılında namaz kılmanın hükmü daha önce geçenlerin hükmü gibidir. Yol ortasında namaz kılmanın nehyedilmesi, genellikle insanlar geçtiği için gürültünün çokluğundan kalbin meşgul olması ve huzurun gitmesine sebebiyet vermesindendir.

Kabe'nin üzerinde namaz kılmanın sakıncasına geçince; bu durumda namaz kılan beyte karşı değil de onun üzerinde kılmış olur. Bu da emre muhaliftir. Bunun için alimlerin çoğu Kabe'nin üstünde namaz kılmanın sahih olmadığı görüşündedirler. Hanciler ise, Kabe'ye tazimi terk etmek olduğu için kerahatle beraber caizdir, demişlerdir. Hamamda namaz kılmanın kerahati ise, pislik yeri olduğu içindir. Burada namaz kılmanın mekruh olduğu görüşü ise, âlimlerin çoğunun görüşüdür. Ahmed, Zahirîler ve Ebû Sevr ise, 'hamamda namaz sahih değildir,' demişlerdir.

2.10.19. Kabe'nin İçinde Namaz

Kabe'nin içinde namaz farz olsun nafil olsun sahihtir. İbn Ömer (r.a.)'den rivayeten; o şöyle demiştir: "Rasûlullah, Üsâme bin Zeyd, Bilâl, Osman bin Talha Bcytullah'a geldiler. Kapıyı kapadılar.'Kapıcı çıkınca içeri ilk giren ben oldum. Bilâl ile karşılaştım ve ona sordum: 'Rasûlullah namaz kıldı mı?' 'Evet, Yemen tarafındaki iki direk arasında kıldı,' dedi." (Hadisi Buhârî, Müslim ve Ahmed rivayet etmiştir.)

2.10.20. Namaz Kılanın, Önüne Sütreyi Koyması

• 2.10.20.1. Sütrenin Hükmi

Namaz kılanların, önünden geçenleri engellemek ve gözünün ileri bakmasına mâni olmak için önüne sütre koymaları müstehabdır. Ebû Sa'îd hadisinde Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Sizden biriniz namaz kılarken önüne sütre koysun. Ve ona yaklaşsın." (Hadisi Ebu Davud ve İbn Mâce rivayet etmiştir.) İbn Ömer'den rivayeten: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Bayram'a çıkınca bir mızrak ister, önüne koyar ve ona doğru namaz kılar. Cemaat da arkasında saf tutardı. Rasûlullah bu işi seferde de yapardı. Sonra emirler de böyle yapmaya başladı." (Hadisi Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.) Hanefî-ler ve Malikîlere göre sütre koymak ancak önünden bir kimsenin geçmesi korkusu olduğu zaman müstehabdır. Eğer kimsenin geçmeyeceğinden emin ise müstehab olmaz. İbn Abbâs'm hadisine göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem boş bir arazide namaz kılarken önünde bir şey yoktu. (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd ve Beyhakî rivayet etmiş, Beyhakî, "hadisin şahidi var olup bu şahit Fazıl ibn Abbâs'dan daha sağlamdır,' demiştir.)

2.10.20.2. Sütre Ne İle Olur?

Namaz kılanın seccadenin ucunda da olsa önüne bir şey dikmesiyle sütre tahakkuk eder. Sabur bin Ma'bed (r.a.)'den rivayeten Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Sizden biriniz namaz kıldığınız zaman bir okla dahi olsa önüne sütre koysun." (Hadisi Ahmed, Hâkim rivayet etmiş, Hâkim, 'hadis Müslim'in şartına göre sahihtir,' demiştir. Heysemî ise, 'Ahmed'in ravileri, sahihin ravileridir,' demiştir.) Ebû Hürayre (r.a.)'den rivayeten, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Sizden biriniz namaz kıldığınız zaman ön tarafına bir şey koysun, bir şey bulamazsa bir sopa diksün, eğer sopa yoksa bir hat çizsin ki önünden geçenler ona zarar vermesinler," (Hadisi Ahmed ve Ebû Dâvûd rivayet etmiştir. Hadisi Ahmed ve İbn Mecdî sahihlediği gibi Ebû Dâvûd ve İbn Hibbhan da sahihlemiştir. Beyhakî, "sütre hükmünü açıklayan hadiste, bir beis olmadığı kanaatindeyim," demiştir.) Yine Rasûlullah'ın rivayet olduğuna göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem direğe doğru namaz kıldı. Ağaca doğru namaz kıldı ve Aişe'nin (r.a.) yaslanmış olduğu sedire doğru namaz kıldı. Semer çıkıntısına doğru namaz kıldığı gibi, semere doğru da namaz kılmıştır. Talha'dan rivayet olduğuna göre, o şöyle demiştir: "Biz namaz kılardık. Hayvanlar önümüzden geçirdi. Durumu Rasûlullah'a anlattık. Önünüze semer çıkıntısı gibi bir şey koyun, o zaman geçenler zarar vermez, buyurdu." (Hadisi Ahmed, Müslim, Ebû Dâvûd, İbn Mâce ve Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî hadisin sahih olduğunu söylemiştir.)

2.10.20.3. İmamın Sütresi Cemaat İçin de Sütredir

İmamın sütresi, arkasındakiler için de sütre kabul edilir. Amr İbn Şuayb'in babasından, onun da dedesinden rivayet ettiğine göre, dedesi şöyle demiştir: "Rasûlullah ile birlikte Mekke'ye yakın bir yerde indik. Namaz vakti gelince bir duvara doğru namaz kıldı. Onu kible edindi. Biz de arkasındaydık. O anda bir kuzu önünden geçmeye kalkıştı. Rasûlullah, kuzunun karnı duvara yapışmaya kadar onunla mücadelede devam etti. Ve kuzu ancak arkasından geçebildi." (Hadisi Ahmed ve Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.) İbn Abbâs (r.a.)'dan rivayet olduğuna göre; o şöyle demiştir: "Akıl balığ olduğum zaman bir gün merkebe binmiş gidiyordum. Rasûlullah Mina'da cemaate namaz kıldırırken birkaç safın önünden geçtim. Merkebi otlatmak için salıp safı girdim. Hiç kimse beni bu konuda kınamadı." (Hadisi Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce rivayet etmiştir.) Bu hadislerde cemaat namaz kılanların önünden uzaktan geçenlerin cevazına ve sütrenin imam ve yalnız kılan için meşru olduğuna delâlet vardır.

2.10.20.4. Sütreye Yakın Durmanın Müstelaab Oluşu

Bcğavî şöyle demiştir; "İlim ehli sütrc ile arasında secde edecek kadar bir yer kalacak şekilde sülreye yaklaşmayı müstehab görmüşlerdir." Safların arası da böyledir. Geçen hadiste sütreye yaklaşma ifadesi vardır. Bilâl (r.a.)'den rivayeten: "Rasûlullah duvarla arasında üç zira olduğu halde namaz kılmıştır." (Hadisi Ahmed, Nesâî rivayet etmiş, Buharî de hadisi manen rivayet etmiştir.) Sehl bin Sa'd'den rivayet olduğuna göre o şöyle demiştir: "Rasûlullah'm namazgahının önünde bir koyun geçecek kadar yer bulunurdu." (Hadisi Buharî ve Müslîm rivayet etmiştir.)

2.10.20.5. Namaz Kılanla Sütrenin Arasından Geçmenin Haram Oluşu

Bcğavî şöyle demiştir: "İlim ehli sütte ile arasında secde edecek kadar' bir yer kalacak şekilde sülrcye yaklaşmayı müstehab görmüşlerdir." Safların arası da böyledir. Geçen hadiste sütreye yaklaşma ifadesi vardı. Bilâl (r.a.)'den rivayeten: "Rasûlullah duvarla arasında üç zira olduğu halde namaz kılmıştır." (Hadisi Ahmed, Nesâî rivayet etmiş, Buharî de hadisi mânen rivayet etmiştir.) Sehl bin Sa'd'den rivayet olduğuna göre o şöyle demiştir: "Rasûlullah'm namazgahının önünde bir koyun geçecek kadar yer bulunurdu." (Hadisi Buharî ve Müslîm rivayet etmiştir.)

2.10.20.5. Namaz Kılanla Sütrenin Arasından Geçmenin Haram Oluşu

Hadisler namaz kılanla sütresinin arasından geçmenin haramlığını göstermektedir ki bu büyük günâhlardan sayılmıştır. Büsr bin Sa'îd'den rivayet olduğuna göre şöyle demiştir: "Zcyd bin Halid Büsr'ü, Ebû Cü-hey'm'e, Rasûlullah'dan namazı kılanın önünden geçen hakkında işittiği şeyi sormaya gönderdi. Ebu Cühey'm (r.a.) Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu nakletti: "Namaz kılanın önünden geçen kazandığı günâhı bilseydi, Önünden geçmekte kırı kırk yıl beklemenin daha hayırlı olduğunu anlardı." (Hadisi Buharî, Müslim, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce rivayet etmiştir.) Zeyd bin Halid'den rivayeten; Ncbî aleyhisselam şöyle buyurdu: "Namaz kılanın önünden geçen kazandığı günâhı bilseydi, önünden geçmek kırı kırk mevsim beklemesi kendisi için daha hayırlı olurdu." (Hadisi Bezzâr sahih bir senetle rivayet etmiştir.) İbn Kayyum demiştir ki; İbn Hibban ve diğerleri, "hadiste geçen ha-ramlık, kişi sülreye doğru kıldığı zamandır. Eğer kılanın önünde sütte yoksa önünden geçmek haram olmaz," demişlerdir. Ebû Hatim (İbn Hibban) bu görüşe, kendi Sahih'inde Muttalib bin Ebî Veda'dan rivayet ettiği hadisle delil getirmiştir. Ebû Veda' demiştir ki: "Rasûlullah'i tavaf bitince gördüm. Tavaf yapılan yerin kenarına gelip iki rek'at namaz kıldı. Rasûlullah ile tavaf edenler arasında hiç bir şey (sütte) yoktu." Ebu Hâlim şöyle demiştir: "Bu haberde namaz kılanın önünde sülle olmadığı zaman önünden geçmenin mubah olduğuna delil vardır. Ayrıca bu hadiste namaz kılanın Önünden geçmek hakkında varid olan tehditle, sütreye karşı kılanın kasdedildiğini, yoksa sütte olmadığı zaman geçmeye dair olmadığını göstermektedir." Ebu Hâlim; "Rasûlullah namaz kılarken kendisiyle tavaf edenler arasında sülle olmadığını" beyan ettikten sonra, Multaiib hadisine işaret ederek dedi ki: "Nebî aleyhisselâm'ı Haccr-i Esvcd köşesine karşı namaz kılarken gördüm. Önünde sülle olmadığı halde erkek ve kadınlar önünden geçiyordu." Rasûlullah'm mescidine gelince; eğer orada sütresiz kılsa veya sülle olup da, sütreden uzak olursa esah olan kusurlu olmayıp engellenemeyeceğidir. Bu durumda namaz kılanın önünden geçmek haram da değildir. Ancak geçmemek daha evlâdır.

2.10.20.6. Namaz Kılanın, Önünden Geçeni Engellemesinin Meşru Oluşu

Namaz kılahm, sütrc edindiği zaman, insan olsun hayvan olsun önünden geçene mani olması meşrudur. Eğer geçen, sütrenin dışında ise onu engellemek meşru değildir. Onu geçmesi zarar da vermez. Humeyd bin Hilâl'den rivayet olduğuna göre; o şöyle demiştir: 'Ben ve arkadaşım hadis müzakere ederken, Ebû Salih es-Semmân şöyle dedi: "Ebû Sa'îd'den işittiğimi ve gördüğümü sana anlatayım. Ben ve Ebû Sa'îd'il-Hudrî cuma günü, önünde insanların geçmesini engelleyen sülle olduğu halde namaz kılarken, Ebû Muayt kabilesinden bir genç girip önünden geçmek istedi. Onun boğazından iterek engelledi. Genç, çıkacak bir yer bulamayınca yine geçmek istedi. Ebû Sa'îd birincisinden daha şiddetli bir şekilde onu boğazından tutup geri itti. Genç dikilerek Ebû Sa'îd'e sataştı. Sonra insanlar kalabalık bir halde, olanları Mervan'a şikâyet etmeye gittiler. Ebû Saîd de, Mervan'ın huzuruna girerek şöyle dedi: 'Sana ve kardeşinin oğluna ne oluyor da, sana şikâyet geliyor?' Ebû Sa'îd 'Nebî aleyhisselâm'm söyic buyurduğunu işittim dedi: "Sizden biriniz sülle namaz kıldığımız zaman, önünüzden birisi geçmek isterse ona engel olsun. Eğer karşı gelirse onunla çalışsın. Çünkü o şeytandır." (Hadisi Buharî ve Müslim rivayet etmiştir.)

2.10.20.7. Namazı Hiçbir Şey Kesmez

Ali, Osman, İbn Müseyyeb, Şa'bi, Malik, Şafî, Süfyân-ı Sevrî ve Hanefiicr namazı hiçbir şeyin kesmeyeceği

görüştükleridir. Ebû Dâ-vûd'un Ebû'l-Veddâk'den rivayet ettiği hadiste Ebû'l-Veddâk şöyle demiştir: "Kureys'den bir genç Ebû Sa'îd'in önünden geçerken Ebû Sa'îd onu engelledi. Tekrar geçmeye davranınca yine engelledi. Üç kere bu durum tekrar etti. Sonra Namazı bitirince; 'şüphesiz namazı hiçbir şey kesmez.' dedi. Çünkü Rasûlullah: "önünüzden geçeni gücünüz yettiğince engelleyin, çünkü o şeytandır." buyurmuştur."

2.11. NAMAZDA MUBAH OLAN ŞEYLER

Aşağıdaki hususlar namazda mubahtır:

2.11.1. ister Allah Korkusundan Olsun,

İster Olmasın İnilti, Ağlamak, Âh-Vah Etmek

Mescîâ musîbet veya ağrıdan dolayı defî mümkün olmayan âh, vâh gibi. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: "Onlara Rahmanın âyetleri okunduğu zaman ağlayarak secdeye kapanırlar." (27) Bu âyet namaz kılan ve kılmayana içine alır. Abdullah bin Şihayr'den rivayet olduğuna göre; o demiştir ki: "Rasûlullah'ı namazı kılariken gördüm. Ağlamaktan dolayı içinden tencerenin kaynaması gibi bir ses geliyordu." (Bu hadîsi Alîrned, Ebû Davûd, Nesâî ve Tirmizî rivayet etmiş. Tirmizî hadîsi sahihlemiştir.) Aii

(27) Meiyem:58.

(r.a.) şöyle demiştir: "Bedir savaşında Mikdad bin Esved'den başka aramızda süvari yoktur. Rasûlullah ise ağacın altında sabah oluncaya kadar namaz kılıyor ve ağlıyordu." (Bu hadîsi Ibn Hibbân rivayet etmiştir.) Âişe'nin (r.a.) rivayet etmiş olduğu hadîse göre Rasûlullah, vefatına yol açan hastalığında şöyle buyurmuştu: "Ebû Bekr'e söyleyin cemaate namaz kıldırın." Âişe (r.a.): "Yâ Rasûlallah! Ebu Bekr, kalbi ince bir adamdır. Göz yaşlarına mani olamaz. Kur'ân okuyunca ağlar," dedi. Âişe (r.a.) devamla demiştir ki: "Rasûlullah'm makamına ilk geçen Ebu Bekr'in bu hareketini insanlar hoş görmez düşüncesiyle durumu ona söylemeyi uygun görmedim." Bunun üzerine Rasûlullah salîallahu aleyhi ve sellem: "Ebû Bekr'c emredin, cemaate namaz kıldırın. Sizler Yusuf'un arkadaşları gibisiniz," buyurdu. -Niyetiniz başka, dış görüşünüz başkadır.- (Hadîsi Ahmed, Ebû Dâvûd ve Ibn Hibbân rivayet etmiş, Tirmizî de rivayet edip hadîsi sahihlemiştir.) / Rasûlullah sallallahu aleyhi ve seilem'e, Ebû Bekr'in Kur'ân okuduğu zaman ağladığı haberi verildiği halde, cemaate namaz kıldırması için kesin emir vermesi, namazda ağlamanın caiz olduğuna delildir. Ömer (r.a.) sabah namazını kılınca Yûsuf sûresini okudu: "Ya'kûb dedi ki: ben kederimi ve hüznümü ancak Allah'a şikâyet ediyorum." (28) âyetine gelince ağladığı işitildi. (Hadîsi Buhârî, Sa'îd bin Mansûr, Ibn Münzîr rivayet etmişlerdir.) Ömer'in (r.a.) yüksek sesle ağlaması; 'namazda ağlamak Allah korkusundan olsun, olmasın iki harf ortaya çıkarsa namazı bozar,' diyenlerin görüşünü reddetmektedir. Yine, 'ağlarken iki harf çıkarsa bu konuşmak olur,' görüşü de kabul edilemez. Çünkü ağlamak başka, konuşmak başka şeydir.

2.11.2. İhtiyaç Halinde Sağa veya Sola Dönmek

Ibn Abbâs'dan rivayet olduğuna göre; o şöyle demiştir: "Rasûlullah namaz kılariken sağa ve sola başını çevirir boynunu arkaya döndürmezdi." (Hadîsi Ahmed rivayet etmiştir.) Ebû Davud'un rivayetinde; "Nebî aleyhisselâm yola dönerek namaz kılar" şeklindedir. Ebû Dâvûd şöyle demiştir: "Rasûlullah gece kendisini koruması için bir atlıyı yola gönderirdi." Enes bin Sîrîn'den rivayet olduğuna göre; o demiştir ki: "Enes bin Mâlik'i namazda iken gözüyle bir şeye bakarken gördüm." (Hadîsi Ahmed rivayet etmiştir.)

(28) Yusuf: 86.

Eğer başı çevirmek ve bakmak bir ihtiyaç için olmazsa huşu'a ve Allah'a yönelmeye engel olduğu için tenzihen mekruhtur. Âişe'den (r.a.) ri-vayeten, o demiştir ki: "Rasûlullah'a, namazda iken dönmek konusunu sorduğumda: "Bu hal şeytanın, kulun namazından çalıp çırpmasıdır," buyurdu. (Hadîsi Buhârî, Ahmed, Nesâî ve Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.) Ebû Derdâ'dan merfu olarak yapılan rivayete göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Ey insanlar namazda sağa sola dönmekten sakının. Çünkü sağa sola dönen kimsenin namazı yoktur. Nafile namazlarda bu durum olsa bile farzlarda yapmayın." (Hadîsi Ahmed rivayet etmiştir.) Enes'ten rivayet olduğuna göre; o demiştir ki: "Rasûlullah bana şöyle buyurdu: "Namazda iken sağa sola bakmaktan ve dönmekten sakının. Çünkü namazda dönmek helak olmaktır. Eğer mutlaka dönmeniz gerekiyorsa nafile namazlarda dönün. Farzlarda dönmeyin." (Tirmizî hadîsi sahih olarak rivayet etmiştir.) Haris el-Eş'arî'nin hadisinde Nebî aleyhisselâm şöyle buyurdu: "Allah Zekeriye oğlu Yahya'ya beş kelimeyi amel etsinler diye emretti. Muhakkak Allah size namaz kılmayı emretti. Namaz kıldığınız zaman sağa sola dönmeyin. Çünkü Allah, yüzünü (vech), kulu namazda iken sağa sola dönmediği müddetçe ona yöneltir." (Hadîsi Ahmed, Nesâî rivayet etmiştir.) Ebû Zer'den rivayeten Nebî aleyhisselâm şöyle buyurdu: "Allah Teâlâ, kul namazında sağa sola

dönmediği müddetçe kula yönelmeye devam eder, başını sağa sola çevirince Allah da, ondan döner." (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd rivayet etmiş, Ebû Dâvûd 'hadîsin isnadı sahîhtir,' demiştir.) Bütün bu hadisler yüz ile dönmek hakkındadır. Bütün bedenle dönmek ve vücûdu kıbleden çevirmek ise, kıbleye dönme farzını ihlâl ettiği için ittifakla namazı bozar.

2.113. Yılan, Akrep, Eşek Arısı ve Zarar Veren Benzeri

Şeyleri Çok İş (Amel-i Kesir) Gerektirse Bile Öldürmek

Ebû Hürayre'den rivayeten Nebî aleyhisselâm şöyle buyurdu: "Namazda iki siyah hayvanı öldürünüz. Onlar yılan ve akreptir." (Hadisi Ahmed, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce rivayet etmiştir. Hadîs hasen sahîhtir.)

2.11.4. İhtiyaçtan Dolayı Biraz Yürümek

Âişe'den (r.a.) rivayet olunduğuna göre; demiştir ki: "Rasûlullah kapı kapalı olduğu halde evde namaz kılıyordu. Ben geldim kapıyı açmasını istedim. Yürüdü, kapıyı bana açıp, sonra yine namazgahına döndü." (Âişe (r.a.) kapının kıbleden olduğunu tarif etti. Hadîsi Ahmed, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî hadîsi hasen saymıştır.) "Kapı kıblededir," demenin mânâsı; kıble tarafındaydı demektir. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem kapıyı açmaya giderken ve yerine dönerken göğsünü kıbleden çevirmedi. Bu hususu yine Âişe'den rivayet edilen bir başka hadîs kuvvetlendirmektedir: "Rasûlullah namaz kıldığı zaman, bir kimse Rasûlullah'tan, kapıyı açmasını istediğinde kapı kıbleden, sağ ve sol tarafla olduğu müddetçe kapıyı açardı. Yalnız kıbleye ters dönmezdi." (Hadîsi Dârekutnî rivayet etmiştir.) Ezrak bin Kays'dan rivayet olunduğuna göre; o demiştir ki: "Ebû Berze'Ül-Eslemî, İrak'ın Ahvaz şehrinde bir nehrin kenarındaydı. Alının yularını eline alarak namaz kılmaya başladı, at geriye dönünce o da onunla beraber geri çekildi. Haricîlerden bir adam: 'Allah'ım, şu ihtiyara bak,' nasıl namaz kılıyor!' dedi. Ebû Berze namazı kılınca: 'Sözünü işinim,' dedi. Sonra, 'Rasûlullah ile beraber allı, yedi veya sekiz gazada bulundum. Onun işlerine ve gösterdiği kolaylıklara şahit oldum. Alımla geri çekilmem bana namazı ıcrketmekten daha iyidir. Hayvan geriye dönünce beni de çekti,' diye ilâve etti. Ebu Berze seferde ikinci namazını iki rek'at kılmıştır." (Bu hadîsi Buharî, Ahmed ve Bcyhakî rivayet etmişler.) Namazda çok yürümeye gelince, Hafız "Fetih" kitabında şöyle demiştir: "Fıkıh alimleri, namazda çok yürümenin namazı bozacağına dair icma etmişler, Ebû Berze hadîsini ise az yürümeye hami etmişlerdir."

2.11.5. Namaz Kılanın Çocuğu Sirtına Alması ve Arkasına Bağlaması

Ebû Kulâde (r.a.)'den rivayeten; "Nebî alcyhissciâm, kızı Zeyneb'in kız çocuğu Ümâme boynunda olduğu halde namaz kıldı. Rûku' eniği zaman çocuğu bırakır, secdeden kalktığı zaman onu alır, yine boynuna koyardı." Amir; 'Ebû Katâde'yc hangi namaz olduğunu sormadım,' demiştir. İbn Cürcyc dedi ki: "Zeyd bin Ebî Altâb'dan onun da Amr bin Sülcym'den rivayet ettiği hadise göre, bu sabah namazı idi." Ebû Abdurrahman ise; "Rasûlullah'm bu namazının sabah namazı olduğu hakkındaki hadîsin isnadını İbn Cürcyc iyi görmüştür." demiştir. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in namazda Ümame'yi omuzuna alması, Arapların kız çocuklarına olan sevgisizliklerini sanki def etmek içindir. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, kız çocuklarını sevmek gerektiğini, namazda bile göstermek suretiyle Arap'ların bu yanlış kanaatine muhalefet etmiştir. Çünkü bir şeyi bizzat yapmak sözle söylemekten daha tesirlidir. Abdullah bin Şeddad babasından rivayet ederek şöyle demiştir: "Rasûlullah öğle ve ikinci namazlarından birisinde, Hasan veya Hüseyin omuzunda olduğu halde yanımıza çıktı. Nebî aleyhisselâm "öne geçerek çocuğu yere koydu. Sonra namaz için tekbîr alarak kılmaya başladı. Namaz arasında yaptığı secdeyi uzattı. Başımı kaldırıp baktım, çocuk Rasûlullah'm sırtında olduğu halde secde ediyordu. Tekrar secdeme döndüm. Rasûlullah namazı bitirince insanlar sordular: 'Ya Rasûlallah, sen namaz arasında uzun bir secde yaptın. Biz zannettik ki, ya emri Hâk geldi, ya da sana vahiy geliyor.' Rasûlullah: 'Bunların hiçbirisi olmadı,' buyurdu. Devamla: 'Fakat torunum beni binek edinmişti. Onun için ihtiyacını görünceye kadar acele etmeyi islemedim.'" (Hadîsi Ahmed, Nesâî ve Hâkim rivayet etmiştir.) Nevevî şöyle demiştir: "Bu hadîs, Şafîî ve onu destekleyenlerin mezhebi için göstermektedir ki; namazda kız ve erkek çocuğu ve bunların dışında temiz hayvanları farz olsun, nafil olsun taşımak caizdir. İmam ve cemaat için durum aynıdır. İmam Mâlik'in talebeleri bu hadîsi nafilâye hamlederek, "farz namazlarda caiz değildir," demişlerse de bu tevil fasittir. Çünkü 'cemaate imamlık ediyordu,' sözü açıktır veya Rasûlullah sal-lallahu aleyhi ve sellem'in farzda böyle yaptığı da açıktır. Yine hadîste geçtiğine göre, bu durum sabahın farzında olmuştur." Nevevî devamla der ki: "Malikîlerin bir kısmı bunun mensuh olduğunu, bir kısmı Nebî alcy-hisselam'a mahsus olduğunu, bir kısmı da zarureten dolayı olduğunu iddia ettiler. Bütün bu iddialar bâtıldır, merduddur, delili yoktur. Bunlara zaruret de yoktur. Bilâkis hadîs bu konunun cevazı hakkında açık ve sahihtir. Bunda şer'î kaidelere aykırı bir şey yoktur. Çünkü insanoğlu temizdir. Karnındaki ise, içerde olduğundan o da temiz sayılmıştır. Çocukların elbiseleri ise temizliğe hamledilmiştir. Şeriatın bu konudaki delilleri açıktır. Namazdaki

bazı fiiller az veya ayrı ayrı oldukları zaman namazı bozmazlar. Rasûlullah'm bu hareketi, caiz olduğunu ve daha önce zikrettiğimiz esasların sınırlarını göstermek içindir. Bu durumda İmam Ebû Süleyman el-Hattabî'nin şu iddiası reddedilir: "Rasûlullah'm bu hareketi kasıtsız bir harekete benzemektedir. Çünkü, çocuğun namazda iken Rasûlullah'm sırtına bindiği, onu kaldırmayıp ayağa kalktığı zaman sırtında kaldığı ve Rasûlullah'm çocuğu ikinci defa kasdı olarak kaldırdığı düşünülemez. Çünkü bu ameli kesir olur ve kalbi meşgul eder. Nakışlı elbise giymek bile kişiyi meşgul ederse, bu durum nasıl meşgul etmez." Hattabî'nin bu sözü bâtıldır ve mücerret bir iddiadır. Sahihî Müslim'deki şu rivayet onu reddetmektedir: 'Kalktığı zaman çocuğu kaldırdı. Yine secdeden kalktığı zaman onu tekrar sırtına aldı.' Müslim'in dışındaki rivayetlerde ise; 'Rasûlullah, sırtında Ümame olduğu halde yanımıza çıktı ve namaz kıldı,' diyerek hadisi anlatmışlardır. Nakışlı elbise meselesine gelince; bu faydasız ve kalbi meşgul ettiği içindir. Ümame'yi sırtına almasının kalbi meşgul ettiğini kabul edemeyiz. Meşgul etse bile bunda bir takım faydalar bulunduğu ve daha önce zikrettiğimiz esasları beyan etmenin söz konusu olduğunu söyleyebiliriz. Buradaki meşguliyetin esasları bir lakım faydalara dayanmaktadır. Nakışlı elbise bunun hilâfıdır. Kendisinden dönmek mümkün olmayan gerçeğe gelince; hadisi şerif bu durumun caiz olduğunu beyan etmekle bir lakım faydalar olduğuna dikkat çekmektedir. Bu ise bizim için caizdir ve müslümanlar için kıyamete kadar devamlı ve şer'î bir kaidedir. Doğrusunu Allah bilir."

2.11.6. Namaz Kılana Selâm Vermek ve Ona Hıtab Etmek

Cûbir bin Abdullah (r.a.)'dan rivayet olduğuna göre; o şöyle demiştir: "Rasûlullah, Benî Mustalîk kabilesine giderken, beni bir işe göndermişti. Geldiğimde, Rasûlullah, deve üzerinde namaz kılıyordu. Onunla konuşum. Eliyle şöyle yaptı. Tekrar konuşum. Ben de onun okuduğunu duyuyor, başıyla işaretini görüyordum. Namazı bitirince; "Seni gönderdiğim şey hakkında ne yaptın?" diye sordu. Devamla; "Sana cevap vermekten beni engelleyen, namaz kılıyor olmamdır." dedi." (Hadisi Müslîm ve Ahmed rivayet etmiştir.) Abdullah bin Ömer'in Suheyb (r.a.)'den rivayet ettiğine göre; Suheyb demiştir ki: "Rasûlullah'a namaz kılarken uğradım, selâm verdim, işaretle bana cevap verdi." Abdullah bin Ömer: "Bilmiyorum, belki de parmağıyla işaret etti," dedi. Sonra, Suheyb'e; "Rasûlullah namazda iken kendisine selâm verildiğinde nasıl cevap verirdi?" diye sordum. "Eliyle işaret ederdi," dedi. "Hadisi Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce ve Ahmed rivayet etmiş, Tirmizî hadisi sahihlemiştir.) Enes'ten rivayet olduğuna göre Nebî aleyhisselâm namazda işaret ederdi. (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd ve İbn Huzeyme rivayet etmiştir. Hadisin isnadı sahihtir.) İşaret; parmakla, elin tümüyle veya başla imâ edilerek yapılabilir. Hepsisi de Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den varid olmuştur.

2.11.7. Namazda Teşbih ve El Çırpma

Namazda herhangi bir durum olduğu zaman erkeklerin teşbih etmesi kadınların ise el çırpması caizdir. Meselâ; imam halâ ettiği zaman onu uyarmak, içeriye girmek isteyen izin vermek, âmâ'ya yol göstermek ve benzeri şeyler gibi. Sehl bin Sa'd'ın rivayetine göre Nebî aleyhisselâm Şöyle buyurmuştur: "Kim namazda bir kimseyi ikaz etmek isterse 'Sübhânâilah' desin. El çırpma ise kadınlara aittir." (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd ve Nesâî rivayet etmiştir.)

2.11.8. İmanın Yanlışını Açmak

İmam bir âyet unuttuğu zaman, cemaat imanın yanlışını açmak için âyeti imama hatırlatır. İster vacib miktarı okusun, ister okumasın, durum aynıdır. İbn Ömer (r.a.)'ın rivayetine göre Nebî aleyhisselâm namaz kılarken yanlış oldu. Namaz bitince babama (Ömer); "Yanlış okuduğumu anladın mı?" dedi. O da; "Evet," dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Peki, niçin âyeti bana hatırlalmadın?" buyurdu. (Hadisi Ebû Dâvûd ve diğerleri rivayet etmiştir.)

2.11.9. Aksırdığında veya Bir Nimetin İfadesi İçin "Elhamdülillah"ı Demek

Rufa' bin Rafi'den rivayeten; o demiştir ki: "Rasûlullah'm arkasında namaz kıldım, aksırmca "Allah'a çok hamdolsun," dedim. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem namazı bitirince: "Namazda konuşan kimdi?" buyurdu. Kimse ona cevap vermedi. Üçüncü defa sorunca Rufa': "Bendim ya Rasûlallah," dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Muhammed'in canı elinde olan Allah'a hamdolsun ki, söylediğin kelimeyi göğsüne çıkarmak için, otuz küsur melek yarışa girdiler." (Hadisi Nesâî, Tirmizî rivayet etmiş, Buharî ise hadisi başka lâfızlarla rivayet etmiştir.)

2.11.10. Bir Özür Sebebiyle Elbisenin Ucuna veya Sarık Ucuna Secde Etmek

İbn Abbâs'dan rivayeten: "Nebî aleyhisselâtu vesselam, namaz kıldığı elbisenin ucuyla yerin sıcaklığından ve

soğukluğundan kendini koruyordu." (Hadisi Ahmed sahih bir senetle rivayet etti.) Eğer özürsüz olursa mekruh olur.

2.11.11. Namazda Diğer Mubah İşlerin Özeti

Ibn Kayyım, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in namazda yaptığı bazı mubah işleri şöyle özetlemiştir: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem namaz kılarken Aişe (r.a.) onunla kible arasına uzanmıştı. Secde edeceği zaman onu eliyle dürtür, ayağını çekerti. Secdeden kalktığı zaman ise, ayaklarını uzatırdı. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem namaz kılarken şeytan namazını kesmek için ona gelmişti. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de şeytanı yakalayarak, salyası eline akmeaya kadar boğazını sıktı. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem minber üzerinde namaz kılarken minberde ruku'a gider, secde zamanı gelince gerisin geriye inerti. Yere secde eder, yine minbere çıkardı. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem duvara doğru namaz kılarken önünden bir hayvan geçmek isteyince onu engellemeye çalışırdı. Hattâ karnı duvara yapıştırdı. Böylece hayvan duvar arkasından geçmek zorunda kalırdı. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem namaz kılarken, Abdülmuttalipoğullarından iki cariye kavga ederek yanma geldiler. Eliyle onları tuttu. Namazda iken birini diğerinden ayırdı. Bu hadisteki Ahmed'in lâfzı şöyledir: "Cariyeler peygamber efendimizin dizlerini Sutlular. Namaz bilmediği halde, Rasûlullah onları ayırdı." Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem namaz kılarken önünden bir çocuk geçince, eliyle dönmesi için ona işaret elti ve çocuk döndü. Önünden bir cariye geçmek isteyince yine eliyle işaret elti. Fakat cariye geçip gitti. Rasûlullah namazı bitirince: "Cariyelerde bu gibi durumlar çoktur," buyurdu. (Hadisi imam Ahmed 'Sünen'inde zikretti.) "Namazda üflemek kelâmdır" hadisinin aslı yoktur. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem namazda iken üflerti. (Bu rivayci Sa'îd bin Mansûr, 'Sünen'inde Ibn Abbâs'dan nakletmiş, lir.) Sahih olan Rasûlullah'ın ağladığı ve titrediyidir. Ali bin Ebî Tâlib şöyle demiştir: "Ben belli saatte Rasûlullah'a gelirdim. Geldiğim zaman izin isterdim, eğer namaz kılıyorsa öksürürdü, ben de içeriye girerdim. Eğer namazda değilse bana izin verirdi." (Hadisi Ncsâî ile Ahmed zikretmiştir. Ahmed'in lâfzı şöyledir: "Rasûlullah'm gece gündüz yanına girdiğim bir zaman vardı. Rasûlullah'm huzuruna girdiğim zaman namaz kılıyorsa öksürürdü, öksürmeyi namaz bozanlardan saymazdı. Rasûlullah, bazan yalınayak, bazan ayakkabıyla kılardı." Abdullah bin Amr da böyle söylemiştir. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, "yahudî-lerc muhalif olsun diye nâlinlarla kılmayı" emretmişti.) Bazan bir elbiseyle bazan iki elbiseyle namaz kılardı. tkî elbiseyle kıldığı daha çoktur.

2.11.12. Mushaftan Okumak

Aişe'nin (r.a.) azadlısı Zekvan, Ramazan ayında mushaftan okuyarak Aişe'ye imamlık yapardı. Mâlik ve Şafîî de bu görüştedir. Nevevî şöyle demiştir: "Namazda mushafın yapraklarını bazan çevirse, namaz bozulmaz. Eğer Kur'an'dan başka yazılı bir kâğıda baksa ve kendi içinden bunu tekrar etse, uzun da olsa namaz bozulmaz, fakat mekruhtur. Şafîî 'İmlâ' adlı kitabında bunu ifade etmiştir."

2.12. NAMAZDA HUŞU

(NAMAZIN DIŞINDAKİ AMELLERLE KALBİN MEŞGUL OLMAMASI)

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayeten Nebî aleyhisselâm şöyle buyurdu: "Namaz için ezan okununca, şeytan ezam işitmesin diye yellenerek kaçır. Ezan bitince gelir. Kamet yapılırca tekrar dönüp gider. Kâmel bilince gelir. Kişi ile nefsi arasına girer. 'Şunu halıda, şunu hatırla', der. Nihayet adam kaç rek'at kıldığım unuttur. Eğer sizden biriniz üç mü, dört mü kıldığım bilemezse, oturup iki secde yapsın." (Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.) Buhârî demiştir ki: "Ömer (r.a.): 'Ben namazda olduğum haide askerimi teçhiz ederim' demiştir. Bu halde bile namaz, sahihtir. Ancak bununla beraber, namaz kılan kimsenin, kalbiyle Rabb'inc dönmesi, fiilî meşguliyetleri kalpten çıkarması gerekir. Âyetlerin mânâsını düşünmek ve namazdaki amellerden her birisinin hikmetini anlamaya çalışmak gerekir. Çünkü kişiye kıldığı namazdan ancak düşündüğü şey nisbetinde mükâfat vardır." Ebû Dâvûd, Ncsâî ve Ibn Hibban'm Ammar bin Yasir (r.a.)'den rivayetlerine göre; Ammar, "Rasûlullah'm şöyle buyurduğunu işittim," demiştir: "Kişi namazını bitirir de onun için ancak namazının onda biri veya dokuzda biri veya sekizde biri veya yedide biri veya altıda biri veya beşte biri veya dörtle biri veya üçle biri veya yarısı yatılır." Bezzâr'm Ibn Abbâs'dan rivayet ettiği hadisle Nebî aleyh i s selâm: "Allah Teâlâ şöyle buyurdu," demiştir: "Den, azametimin için tevazu gösteren, yaratıklarından kendini yüksek görmeyen, bana isyana ısrarlı olarak bir gece geçirmeyen, gündüzleri beni zikretmeye bir parça ayıran, miskinlere, yolda kalmışlara, ihtiyar kadınlara acıyan ve belâya uğrayanlara merhamet edenin namazını kabul ederim. Bu namaz güneşin nuru gibi onun nuru olur. İzzetimin hakkı için onu gözetirim. Meleklerim de onu korurlar. Karanlıkla ona nur, cehalette ise ona ağırbaşlılık veririm. Yaratıklarına göre bunun durumu, cennete göre Firdevs'in durumu gibidir." Ebû Davud'un Zcyd bin Halid (r.a.)'den rivayetine göre Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: "Kim abdest alır da aldığı abdesti güzel yapıp sonra içinde başka bir şeyi düşünmeden iki rek'at namaz kılsa geçmiş günâhları bağışlanır." Müslim'in, Osman bin Ebû'l As (r.a.)'dan rivayetinde Osman demiştir ki: "Rasûlullah'a sordum:

Namaz kılariken şeytan benimle namaz arasına ve kırâclim arasına giriyor, beni şaşırtıyor. Rasûl-üllah şöyle buyurdu: "O şeytandır. Ona 'Hanzeb' denir. Onu sezdiğinde ondan Allah'a sığın ve sol tarafına üç defa tükür." Osman bin Ebû'l-Âs: "Rasûlüllah'm buyurduğu gibi yaptım. Allah benden bunu giderdi." dedi.

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre Rasûlüllah sallalla-hu aleyhi ve sellem dedi ki: "Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Namazı kulumla kendi aramda yarı yarıya taksim ettim. Kulumun istediği verilir. Kul, "Elhamdülillahi Rabbi7-âlemin" (Hamdolsun, âlemlerin Rabbi Allah'a,) dediği zaman Allah Teâlâ; "kulum bana hamdetti," der. Kul; "er-Rahmân'ir-Rahîm" (Rahman ve Rahîm olan) dediği zaman, Allah şöyle buyurur: "Kulum beni övdü." Kul; "Mâliki yevmi'd-din" (Kıyamet gününün sahibi) dediği zaman, Allah Teâlâ; "Kulum beni yüceltti ve işlerini bana havale elti," der. Kul, "iyyâkena'büdü ve iyyâke nesta'in" (Ancak sana ibadet eder ve ancak senden yardım isteriz) dediği zaman, Allah Teâlâ; "Bu benimle kulum arasındadır, kulum için istediği verilir," der. Kul, "ihdinâs-sırâle'l-müstagîm. Sırât'ellezine en'amte aleyhim, ğayri'l-mağdûbi aleyhim ve le'd-dâllîn." (Bizi doğru yola, nimete erdirdiğin kimselerin, gazaba uğramayanların, sapmayanların yoluna eriştir.) dediği zaman; Allah Teâlâ: "Bu kulumundur, kulum için istediği şey verilir," der."

2.13. NAMAZIN MEKRUHLARI

Namaz kılanın, bahsi geçen sünnetlerden birini terketmesi mekruhtur. Ayrıca aşağıdaki durumlar da namaz kılan için mekruhtur:

2.13.1. İhtiyaç Olmadan Elbiseyle ve Bedenle Oynamak

Bu gerekli ise mekruh olmaz. Muaykib (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; o demiştir ki: "Rasûlüllah'a namazda çakıl taşlarına dokunmak hususunda sormuştum. O da: "Namaz kılariken çakıl taşlarına dokunmayın. Mutlaka dokunmanız gerekiyorsa, taşları düzeltmek için bir defa ile yelinin." buyurdu. (Hadisi Buharî, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce rivayet etmiştir.)

Ebû Zer (r.a.)'den rivayeten; Nebî aleyhisselam şöyle buyurdu: "Sizden biriniz namaza kalktığınız zaman rahmet onu karşılar; o bakımdan taşlara dokunmasın." (Hadisi Ahmed, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce rivayet etmiştir.) Ümmü Seleme (r.a.)'den rivayeten: Nebî aleyhisselam, Yesar isimindeki bir kölesine, namazda üflediğinden dolayı; "Allah için alnım toprağa koy," buyurdu. (Hadisi Ahmed iyi bir senetle rivayet etmiştir.)

2.13.2. Namazda Elleri lîöğüre Koymak

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayeten: "Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem, namazda elleri böğüre koymaktan nehyetti." (Hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.)

2.133. Gözleri Yukarıya Dikmek

Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayeten; Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sel-lem şöyle buyurdu: "insanlar namazda ya gözlerini semaya kaldırmaya son verirler, ya da gözlerinin nuru alınır." (Hadisi Müslim, Ahmed ve Nesâî rivayet etmiştir.)

2.13.4. Namazda Oyalayan Bir Şeye Bakmak

Aişe (r.a.)'den rivayeten: "Nebî aleyhisselam, üzerinde işaretler olan nakışlı bir elbiseyle namaz kıldı. Sonra: "Bu işaretler beni meşgul etli. Onu Ebû Cehm'e götürün. Onun kaim elbisesini bana getirin," buyurdu. (Hadisi Buharî ve Müslim rivayet etmiştir.) Buharî'nin Encs'len rivayet ettiği hadiste Encs (r.a.) şöyle demiştir: Âişe (r.a.)'nin evinin bir tarafını örten ince bir örtüsü vardı. Nebi aleyhisselâm Âişe'ye: "O önüyü kaldır, resimleri namazda karşıma dikilmeye devam ediyor," buyurdu. (Bu hadiste yazılı bir kitaptan okumanın namazı bozmadığına delil vardır.)

2.13.5. Gözleri Kapamak

Gözleri kapamayı bazıları caiz görmüş, bazıları mekruh saymıştır. Mekruh olduğu hakkında rivayet edilen hadîs sahih değildir. İbn Kayyım şöyle demiştir: "Bu konuda doğru olan şöyle demektir: 'Eğer gözleri açmak huş'a mani değilse, daha efdaldır. Eğer gözlerini açtığı takdirde kible tarafında, kalbini meşgul edecek herhangi bir şey varsa o zaman gözleri kapamak mekruh değildir. Gözleri kapamanın müstehab olduğunu söylemek İslâm'ın esasına daha yakın olup mekruh olur diyenin sözü de İslâmın gayesine uygundur.'" -

2.13.6. Selâm Verirken Elleriyle İşaret Etmek

Câbir bin Semurc (r.a.)'den rivayeten; o demiştir ki: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in arkasında namaz kılıyorduk, şöyle buyurdu: "Bu adamlara ne oluyor? Kaçan atın kuyruğu gibi elleriyle selâm veriyorlar. Sizden birinize, ellerini oyuklarına koyarak sonra, "es-selâmü aley-küm, es-selâmü aleyküm" demesi yeter." (Hadisi Nesâî ve diğerleri rivayet etmiştir.)

2.13.7. Ağzı Örtmek ve Elbiseyi Sarkıtmak

Ebû Hürayre (r.a.)¹ den rivayeten: O demiştir ki: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem namazda elbiseyi sarkıtmaktan (sidil) ve kişinin ağzını örtmesinden nehyetti." (Hadîsi Buhârî, Müslim, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd rivayet etmiş, Hakim; "hadis Müslim'in şartına göre sahihtir," demiştir.) Hattabî: "Sidil, elbiseyi yere degecek şekilde sarkıtmaktır," demiştir. Kemal İbn'ül-Hümmâ ise; "paltoyu, kollarını giymeden sırtına almak da sidil anlamına gelir," demiştir.

2.13.8. Yemek Hazırken Namaz Kılmak

Âişe (r.a.)'den rivayeten; Nebî aleyhisselâm şöyle buyurdu: "Akşam yemeği hazırlandığında namaz için kamet getirildiği vakit siz önce yemeye başlayın." (Hadîsi Müslim ve Ahmed rivayet etmiştir.) Nafi'den rivayet olunduğuna göre: "İbn Ömer için yemek hazırlanmıştı. Namaz başlayınca, yemeği bitirinceye kadar, imamın kırâetini işittiği halde namaza gelmedi." (Hadîsi Buhârî rivayet etmiştir.) Hattabî şöyle demiştir: "Rasûlullah'm 'yemeye başlayın,' emri, nefsin ihtiyacını giderip, sakin, bir halde, yemek isteği olmadan namaza girmek içindir. Yemeye olan arzusuyla namaza girerse acele ederek rûku' ve secdeleri tam yapmaz, namazın hakkını ifa etmez."

2.13.9. Abdesti Sıkışık Durumda iken ve Kalbi Meşgul Edecek Benzer Hallerde Namaz Kılmak

Ahmed, Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin rivayet ettiği, Tirmizî'nin hasen saydığı Sevban (r.a.)'dan rivayet edilen hadiste Nebî aleyhisselâm şöyle buyurdu: "Üç şey vardır ki, sizden birinizin onları yapması helâl değildir: 1- Bir kimse cemaate imam olunca, yalnız kendisine, dua yapması, cemaate yapmaması doğru değildir. Eğer böyle yaparsa cemaate hıyanet etmiş olur. 2- İzin almadan bir evin kapısından içeriye bakması caiz değildir. Eğer böyle yaparsa izinsiz eve girmiş olur. 3- Abdesti sıkışık olduğu halde hafifleden namaz kılması caiz değildir." Ahmed, Müslim ve Ebû Davud'un Âişe (r.a.)'den rivayetlerinde Âişe (r.a.) şöyle demiştir: "Rasûlullah'm şöyle buyurduğunu işittim: "Sizden biriniz yemek hazırlarken ve abdesti sıkışık iken namaz kılmasın."

2.13.10. Uyku Galip Geldiği Zaman Namaz Kılmak

Âişe (r.a.)'den rivayeten; Nebî aleyhisselâm şöyle buyurdu: "Sizden biriniz uykusu geldiği zaman uykusu gidinceye kadar biraz uyusun. Uykulu iken kıldığı namazda belki de Allah'a istiğfar ederken sövmüş olabilir." ((Hadisi Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce rivayet etmiştir. Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayeten Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: "Sizden biriniz gece namazına kalktığında, ne dediği anlaşılmayacak derecede okuduğu Kur'ân'da dili dolaşırsa yatıp uyusun." (Hadîsi Müslim ve Ahmed rivayet etmiştir.)

2.13.11. İmamın Dışında Mescidde Namaz için Hususi İtiraz Yer Seçmek

Abdurrahman bin Şibli (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; o şöyle demiştir: "Rasûlullah karganın galaması gibi galamaktan, aslanın yayılışı gibi yayılmaktan ve kişinin mescidde, devenin yer tuttuğu gibi yer tutmasından nehy etmiştir." (Hadisi Ahmed, İbn Huzeym, İbn Hibbân ve Hâkim rivayet etmiş, Hâkim hadisi sahihlemiştir.)

2.14. NAMAZI BOZANLAR

Aşağıdaki durumlar namazı bozarlar:

2.14.1. Kasden Yemek ve içmek

İbn Münzîr şöyle demiştir: "Alimlerin icma'i ile kasden farz namazlarda yiyip içenin namazı iade etmesi icab eder. Âlimlerin çoğuna göre nafilâ namazlarda da durum aynıdır. Çünkü farzı iptal eden şey nafilâyı da iptal eder."

2.14.2. Namazla İlgili Olmayarak Kasden Konuşmak

Zeyd bin Erkam (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre; o demiştir ki: "Biz namazda konuşurduk. Öyleki bizden birisi namazda yanındaki arkadaşıyla konuşurdu. Sonra şu âyet nazil oldu: "Allah için gönülden boyun eğerek (kânit) namaz kılınız." (29) Bundan sonra sükût ile emrolunarak konuşmaktan nchylolunduk." (Hadîsi Buharî, Müslim, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce rivayet etmiştir.) İbn Mes'ûd (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre; o demiştir ki: "Biz Rasûlullah'a namazda iken selâm ver-

(29) Bakara: 238.

yorduk. O da selâmımızı alıyordu. Necâşî'nin yanından dönünce Rasûlül-iah'a selâm verdik, selâmımızı almadı. Biz de: 'Ya Rasûlallah, namazda iken sana selâm verirdik, selâmımızı alırdın?' diye sorduk. Rasûlullah; "Namazın içinde de meşgul olunacak şeyler vardır," buyurdu." (Hadisi Buharî ve Müslim rivayet etmiştir.) Namazda bir kimse, konuşmanın hükmünü bilmeyerek veya unutarak konuşursa namazı sahihtir. Muaviye bin Hakem es-Sülcî'den rivayet olunduğuna göre; o demiştir ki: "Rasûlullah'la beraber namaz kılarken biri aksırdı. Aksırana "yerhamûke'llah" dedim. Cemaat gözlerini bana dikti. Ben de; 'ey anneniz yok olası insanlar; ne oluyor size, bana bakıyorsunuz?' dedim. Ellerini dizlerine vurmaya başladılar. Beni susturmaya çalıştıklarını görünce ben de sustum. Rasûlullah namazını kılınca, ona: "Annem babam sana feda olsun. Senden önce ve sonra daha güzel bir öğretici görmedim," dedim. Allah'a yemin olsun ki, yüzünü bana ekşitmedi, beni dövmeyi ve bana kötü söz söylemedi. Buyurdu ki: "Bu namazda insan kelâmından bir şey konuşmak uygun olmaz. Çünkü namaz teşbih, tekbîr ve Kur'ân okumaktan ibarettir." (Hadîsi Müslim, Ahmed, Ebû üâvûd ve Nesâî rivayet etmiştir.) Muaviye bin Hakem namazda konuşmanın hükmünü bilmediği için namazda konuşmuştu. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ona namazı iade etmesini emretmedi.

İnsan kelâmıyla namazın bozulmamasına gelince; Ebû Hüreyre (r.a.)'nin rivayet etmiş olduğu hadiste Ebû Hüreyre (r.a.) demiştir ki: "Rasûlullah, bize Öğle ve İkinci namazını kıldırdı. Selâm verince sahabeden Zülyedeyn şöyle dedi: 'Ya Rasûlallah namaz mı kısaldı, yoksa sen mi unuttun? Rasûlullah şöyle buyurdu: 'Namaz kısalmadı ve ben de unutmadım.' Zülyedeyn: 'Bilâkis unuttun, Ya Rasûlallah,' deyince Nebî aleyhisselâm şöyle buyurdu: 'Zülyedeyn'in dediği doğru mu?' 'Evet', dediler. Rasûlullah iki rek'at daha kildi ve sonunda iki secde yaptı." (Hadisi Buharî ve Müslim rivayet etmiştir.) Malikîler, örfen, çok olmaması ve teşbih ile maksat anlaşılmasına durumunda namazdaki yanlış düzeltmek için konuşmayı caiz görmüşlerdir. Evzâî şöyle demiştir: "Bir kimse namazdaki yanlış düzeltmek için kasden konuşursa namazı bâtil olmaz. Nî-tekim ikinci namazını kıdıran bir adam, Kur'an'ı açıktan okuyunca arkasındaki cemaatten biri; "Bu ikinci namazdır," dedi ve namazına devam etti."

2.143. Kasden Ameli Kesîr (Çok İş) Yapmak

Alimler, ameli kesîr (çok iş) ve ameli kalîl (az iş) hakkında ihtilâf etmişlerdir. Kimisi, 'uzaktan bakan bir kimse "kesin olarak bu adam namazda değildir" diyecek durumda ise, bu ameli kesîrdir. Onun dışında yapılan hareketler ameli kalîldir,' demişlerdir. Kimisi, 'bakan kimse, "bu hareketleri yapan kimse namazda değildir," diye hayal ederse ameli kesîr olur,' demişlerdir. Nevevî şöyle demiştir: "Namaz emsinden olmayan fiiller eğer çok olursa, tartışmasız namazı bozar. Eğer az olursa, yine tartışmasız namazı bozmaz. Doğru olan da budur. Sonra, alimler ameli kesîr ve ameli kalîli ayırmakta dön görüşe ayrıldılar." Nevevî bunlardan dördüncü görüşü seçerek, "meşhur ve sahih olan görüş budur," demiştir. Nevevî ve alimlerin çoğunluğu: "bu hususta âdete dönmek gerekir. İnsanların az saydığı şeyler, (meselâ; işaretle selâma cevap vermek, nâlinları çıkarmak, sarığı çıkarmak veya başa koymak, hafif elbise giymek veya çıkarmak, çocuğu sırtına almak veya yere koymak, önünden geçenlere engeî olmak, elbisesindeki tükürüğü gidermek ve buna benzer durumlar) namaza zarar vermezler," görüşündedir. İnsanların çok saydığı şeyler (mesela; birbirini takib eden çok adım almak, birbiri ardınca işler yapmak) namazı bozar. Nevevî devamla demiştir ki: "Ashab, ameli kesirin, birbiri ardınca devam elmesi halinde namazı bozduğunda ittifak etmişlerdir. Eğer bu ameller ayrı ayrı zamanlarda olursa, (meselâ; bir adım atıp durmak sonra bir adım veya iki adım daha atıp arada bir zaman geçerse, bu adımların tekrerrür etmesi yüz kere veya daha çok da olsa) tartışmasız olarak namaza zarar vermez. Teşbihle, teşbih çekmek, düğüm düğümllemek, düğüm çözmek veya parmakla teşbih çekmek gitti zamanlarda parmakları hareket ettirmeye gelince; sahih ve meşru olan görüşe göre bunlar arka arkaya devamlı yapılsa bile namazı bozmaz fakat mekruhturlar. Şafî: 'eliyle âyetleri sayarsa namazının bozulmadığını fakat evlâ olanın bunun terkedilmesi olduğunu.' ifade etmiştir."

2.14.4. Özürsüz Kasden Bir Şartı Veya Rüknu Terketmek

Buharî ve Müslim'in rivayetlerinde; Nebî aleyhisselâm, namazını güzel kılmayan Arabî'ye: "Dön namazını kıl, çünkü sen kılmadın," buyurmuştur. (Daha önce bu hadis geçmiştir.) İbn Rüşd şöyle demiştir: "Alimlerin ittifakıyla temiz olmadan namaz kılanlara namazını iade etmek gerekir. İster bilerek, ister unutarak olsun. Kasden ve unutarak kıbleden başka tarafa yönelerek kılan da böyledir. Hülâsa olarak namazın şartlarından bi-

risini ihlâl edene namazı iade etmek gerekir. Namaz kılanın, özürsüz olarak, namazı bozan şeyleri (müfsit) yapması haramdır. Ancak imdat isteyene yardım, boğulmakta olanı kurtarmak ve benzeri durumlarda namazdan çıkıp bunlara yardıma koşması vacibdir." Hanefiler ve Hanbelîler; "Az da olsa, kendi malının veya başkasının malının zayı olmasından korkan kişinin, çocuğun elem duymasından korkan kadının, ayrıca tencerenin taşması veya atının kaçması gibi durumlarda kişinin namazı kesip o işlerle meşgul olması mubahtır," demişlerdir.

2.14.5. Namazda Gülmek ve Tebessüm Etmek

İbn Münzîr; gülmenin namazı bozduğuna dair icmâ nakletmektedir. Nevevî; "bu icma, iki harf zahir olması durumuna hamledilir," demiştir. Ekseri ulema; "tebessümde bir beis yoktur," demişlerdir. Eğer gülmek kişiye galip gelir de onu defetmeye gücü yetmezse, az gülmekle namazı bozulmaz, çok olursa bozulur. Az veya çok gülmenin ölçüsü Örfdür.

2.15. NAMAZIN KAZASI

■ Âlimlerin ittifakıyla Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in daha Önce geçen hadîsinden öğrenildiğine göre uyuyan veya unutan kimsenin namazı kaza etmesi vacibdir. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Uykuda tefrit yoktur. Ancak tefrit uyanıklık halindedir. Sizden biriniz namazı unuttur veya uyuya kalırsa hatırlayınca kılsın." buyurmuştur. Baygınlık geçiren kimse üzerine kaza yoktur. Ancak vaktin, abdest alıp, namaz kılacak kadar bir bölümünde ayılması durumunda namazı kaza eder. Abdürrezzak'ın Nafi'den rivayet ettiğine göre: "İbn Ömer, bir defasında rahatsızlandı. Hatla namazı terkedinceye kadar aklı giderek kendine gelemeyi. Sonra ayılınca kılamadığı namazları kaza etmedi." İbn Cü-reyc'in İbn Tavus'dan, onun da babasından rivayet ettiğine göre: "Hasla, baygınlık geçirip sonra aklı basma gelse, namazı iade etmez." demiştir. Ma'mer diyor ki: "Zührî'ye bayılan kimsenin namazı hususunu sordum: 'Kaza etmez,' dedi." Hammad bin Seleme'nin Yunus b. Ubcyd, Hasan Basrî ve Muhammed İbn Sirin'den rivayet ettiğine göre; bayılan kimse hakkında şöyle demişlerdir: "Baygınlık geçiren ayıldıktan sonra namazı iade etmez." Namazı kasden terkedene gelince; alimlerin çoğunluğunun görüşüne göre günahkâr olur. İbn Teymiyye şöyle demiştir: "Kasden namazı lerkeden kimse için kaza etmek meşru değildir. Ve sahîh olmaz. Bilâkis çok nafîle namaz kılar." İbn Hazm bu mesele hakkında gerçek görüşü belirtmiştir. Onun görüşünü özetle aşağıya alıyoruz: "Namaz vakti çıkıncaya kadar, namazı kasden terkeden kimse ebedî olarak kaza etmeye kadir değildir. Mizanın kıyamet günü ağır gelmesi için nafîle namazı ve hayırlı işleri çoğaltarak Allah'a çok tevbe ve istiğfarda bulunsun. Ebu Hanîfe, Malik ve Şafî; "vakit çıktıktan sonra kaza eder," demişlerdir. Hattâ Malik ve Ebû Hanîfe şöyle demiştir: "Bir veya birçok namazı lerketmeyi kasdeden kimse, vakti gelmeden onları kılar. Eğer terketmeye niyet ettikleri beş vakit veya ondan azsa, o vaktin namazı isler çıksın, ister çıkmasın lerkelmeye niyet etliklerini, vakti girmeden kılabilir. Eğer beş vakit namazdan fazla ırcıkmıye niyet etmişse, içinde bulunduğu vaktin namazından başlamak üzere onları da kılar." İbn Hazm: "Bizim sözümüzün sağlam olduğuna delilimiz Allah Teâlâ'nın şu âyetleridir; "Namazlarından bazılarını terkederek namaz kılanlara yazıklar olsun." (3Q) "Onlardan sonra bir topluluk geldi ki, namazlarını zayı elliler, nefislerine uydular. Onlar ğayyâ kuyusuna atılacaklardır. "(31)E-ğer namazı terkeden vakit çıktıktan sonra namaza yetişmiş sayılıyorsa niçin onlara "vcyl olsun" veya "gayyâ'ya girsinler," ifadesi kullanılmıştır? Nitekim namazı vakiin sonuna bırakan kimseler vakte yetişmiş olduklarından onlara "vcyl veya ğayyâ" yoktur. Yine Allah Teâlâ her farz namaz için belli vakitte giren ve beili vakiüc çıkan, iki tarafı sınırlı bir zaman tâyin etmiştir. Namazı vaktinden önce kılanla vaktinden sonra kılan arasında bir fark yoktur. Çünkü her ikisi de vaktin dışında kılmışlardır. Burada birini diğerine kıyas etmek doğru değildir. Doğrusu, her ikisi de Allah'ın hududuna tecavüz etmekle müsavidir. Allah Teâlâ şöyle buyurdu: "Kim Allah'ın hududuna tecavüz ederse muhakkak nefisine zulmetmiş olur." (32) Yine kaza yapmak şer'i bir gerekten dolayı olur. Şeriat'ta ise, Allah Teâlâ'nın, Rasûlünün lisanı ile gönderdiğinden başkası caiz olmaz. 'Namazı lerkelmeye kasden karar veren kimseye kaza gerekir,' diyene soruyoruz: 'Kazaya bıraktığı bu namaz, Allah'ın ona emrettiği namaz mıdır, yoksa başka namaz mıdır? Bize haber ver.' Eğer derlerse; 'o, odur,' onlara deriz ki; 'o zaman, o namazı terkeden günahkâr olmaz. Çünkü Allah'ın ona emrettiği bir işi yapmıştır. Sizin dediğinize göre bir günah yoktur. Namazı vakit çıkıncaya kadar terketmeye niyetlenene de bir ayıplama olamaz. Bu sözü ise müslüman olan bir kimse söylemez.' Eğer derlerse ki; 'Bu namaz, Allah'ın emrettiği namaz değildir.' O zaman deriz ki; "Doğru (30)Mâûn: 4. (31)Meiyem:59. (32)Talak: 1. söylediniz. Bu ifade yeterlidir. Çünkü Allah'ın emrini, emrettiklerini kabul etmiş oldular.' Sonra yine sorarız: "Namazı vaktinden sonraya terketmeye niyetlenmek sevap mıdır, günâh mıdır?" Eğer; 'sevaptır,' derlerse; hepsi de kesin delil ifade eden ehli îslâm'ın icma'ma muhalefet ettikleri gibi Kur'ân'a ve sabit olan sünnete de muhalefet etmiş olurlar. Eğer, 'günahdır,' derlerse; doğru söylemiş olurlar. Günahı, sevabın yerine geçirmek ise

bâtıldır. Yine Allah Teâlâ, Rasûlullah'm lisanı üzerine namaz vakitlerine sınır koydu. O namaz vakitlerinden her birine; eda edilmesi için, daha önce vakit olmayan bir ilk zaman, daha sonra da vakit olmayan bir son zaman tayin etli. Bu ise ümmetin hiçbirisinin tartışmadığı bir konudur. Eğer vaktinden sonra namazı eda etmek caiz olsaydı, Rasûlullah'm son vakli sınırlamasında bir anlam kalmazdı. Hâşâ boş söz olmuş olurdu ki, Rasûlullah'ı bundan tenzih ederiz. Yine her amel, belli bir vakte bağlanmıştır. Vaktinin dışında yapılması sahih değildir. Eğer vaktinin dışında sahih olsaydı, bu vakit onun vakti kılınmazdı. Bu ise açıktır. Tevfik Allah'tandır."

İbn Hazm, uzun olan ifadesinden sonra demiştir ki: "Vakli çıkıncaya kadar namazı ıcrkımeye niyyet edenin kaza etmesi vacib olsaydı, Allah ve Rasûlü bundan gafılcı elmez ve bunu unutmazdı. "Rabbim unutkan değildir,"(33) âyetine göre bu konuyu açıklığa kavuşturmayı terkemezdi. Kur'ân ve sünnet'in ortaya koymadığı her hüküm ise bâtıldır. Rasûlül-lah'tan sahih olarak sabit olmuştur ki: "Her kim ikindiye kaçırırsa sanki ailesini ve malını kaybetmiş gibidir." Namazı geçirenin ona tekrar yetişmesine asla yol olmadığı sabit olmuştur. Eğer unutulmuş namazların ebedi olarak geçmediği düşünülseydi, namazı geçirenin, geçirdiği namazları kılması mümkün olsaydı, o zaman bu meselede bir müşkil olmazdı. Halbuki bütün ümmet, vakti çıkınca namazın geçmiş olduğu hükmü üzerinde icma etmiştir. Böylece namazın geçtiğine dair kesin bir icma hâsıl olmuştur. Eğer kazası ve ödenmesi mümkün olsaydı, "geçli" sözü yalan ve bâtil bir söz olmuş olurdu. Böylece kesin olarak sabit olmuştur ki, namazda kaza ebedi olarak mümkün değildir. Bu konuda bizim görüşümüzü söyleyenlerden bazıları şunlardır; Ömer b. Hattâb, oğlu Abdullah, Sa'd b. Ebî Vakkas, Selmanı Farisi, İbn Mes'ûd, Kasım b. Muhammed b. Ebî Bekr, Budeyl el-Ükaylî, Muhammed b. Şîrîn, Mutarrafb. Abdullah, Ömer b. Abdülaziz ve diğerleri (Allah hepsinden razı olsun.)."

(33) Meryem: 64.

İbn Hazm devamla demiştir ki: "Allah Teâlâ namazla mükellef olan Kimseye, vaktinden sonraya tehir etmek için herhangi bir özür kılmadı. Hattâ savaş, vuruşma, korku, şiddetli hastalık ve yolculuk hallerinde bile. Allah Teâlâ: "Sen Onların içinde olup da, cepheye onlara namaz kıldıracağın zaman askerini iki kısım yap. Bir grup seninle namazda dursun..."(^) Yine: "Eğer korkarsanız yaya veya binekli olarak..."(35) buyurmaktadır. Allah Teâlâ ağır hastaya namazı terketmesi için ruhsat vermedi. Eğer ayakta kılmaya gücü yetmezse oturarak kılar, oturarak kılmazsa yan tarafı üzerine kılar. Suyu kullanamazsa teyemmüm eder, toprağı kullanamazsa veya kullanmaya gücü yetmezse teyemmümsüz kılar. Peki namazı vakti çıkıncaya kadar terketmeye niyet etmeyi caiz görüp de sonra vakti çıkınca kılmayı ona emrederek, bunun yeterli olabileceğini söyleyenler bunu nereden söylüyor? Kur'ân'da sahîh, hattâ zayıf sünnette bile böyle bir şey yoktur. Bu konuda hiçbir sahâbi sözü ve hiçbir kıyas da yoktur. Sonra demiştir ki: "Namazı vakti çıkıncaya kadar terke karar veren ievbc edip, Allah'tan affını diler ve nafileleri çoğaltır." Tevbc etmesi gerektiği sözümüze gelince; şu âyete dayanmaktadır: Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: "Onlardan sonra bir kavim geldi ki namazlarını zayı ettiler ve nefislerine uydular. Onlar gayya kuyusuna ahılacaklar. Ancak levbe edenler iman eden ve ameli salih isleyenler onlar cennete girecektir, l/ıçbir şeyle zulme uğramazlar."(Q6) Allah Teâlâ buyuruyor: "Onlar bir kötülük yaptıklarında veya nefislerine zulmettiklerinde Allah'ı zikrederler ve günahlarından dolayı af dilerler."(31) Yine Allah Teâlâ buyuruyor: "Kim zerre miktarı hayır amel işlerse onu görür, kim de zerre miktarı şer işlerse onu görür."(38) Allah Teâlâ buyuruyor ki: "Kıyamet günü adaletle mizanları koyacağız. Hiçbir kimseye zulmedilmeyecektir."(39) Ümmet buna icma etmiş ve bütün deliller, nafilelerin, miktarını Allah'ın bileceği hayırdan bir cüz olduklarını bildirmişlerdir. Ve yine farzlar içinde, miktarını Allah'ın bildiği hayırdan bir cüz vardır. Nafilelerin cüzleri toplandığında, farzın cüzlerine denk olabileceği, hattâ onu geçebileceği Allah Teâlâ amel edenin amelini zayı etmeyeceğini, iyiliklerin de kötülükleri gidereceğini haber vermektedir."

2.16. HASTANIN NAMAZI

Bir kimsede hastalık ve benzeri şeyler dolayısıyla bir özür meydana gelse, farzlarda ayakta durmaya gücü yetmese oturarak kılmayı caizdir. Oturarak küamazsa bir tarafı üzere kılar. Rükû ve secdeleri imâ ile yapar. Secdesinde rükûndan daha fazla eğilir. Allah Teâlâ şöyle buyurur: "Allah'ı ayakta, oturarak ve yanlarınız üzerinde zikredin."(4Q) "İmrân bin Husayn'dan rivayeten; o demiştir ki: "Bende basur hastalığı vardı. Nebî aleyhisselam'a namazı nasıl kılacağımı sordum. 'Ayakta kıl. Eğer gücün yetmezse oturarak kıl, buna da gücün yetmezse yan tarafın üzerine kıl,' buyurdu." (Hadîsi Buhârî, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce rivayet etmiştir.) Nesaî'de şu İlâve de vardır: "Eğer gücü yetmezse arka üstü kılar. Allah hiçbir kimseye güç yetiremeyeceği şeyi teklif etmez." Câbir'den rivayet olunduğuna göre; O şöyle demiştir: "Nebî aleyhisselam bir hastayı ziyaret edip, onu yastık üzerine namaz kılarken görünce, yastığı atıp şöyle buyurdu: "Gücün yetiyorsa yerde kıl, yetmiyorsa imâ ile kıl. Secdede rükû'undan daha fazla eğil." (Hadîsi Beyhakî rivayet etmiş, Ebû Hatim ise, mevkuf olduğunu sahihlemiştir.)

Güç yetmemekte göz önünde bulundurulmuş, zorluğun bulunması, hastalığın artması veya iyileşmesinin gecikmesi başın dönmesi gibi durumlardır. Ayakta durmanın yerine geçen oturma şekli bağdaş biçiminde oturmaktır. Aîşe'den (r.a.) rivayeten; o demiştir ki: "Nebî aleyhisselam'ı bağdaş kurarak namaz kılarken gördüm." (Hadîsi Nesâî rivayet etmiş, Hâkim sahihlemiştir.) Teşehhüd'de oturur gibi oturmak da caizdir. Ayakta ve oturarak kılmaktan aciz kalan kimsenin namaz kılma şekli hakkında ise "yan tarafı üzerine kılar" denildi. "Eğer gücü

yetmezse sırtüstü kılar, ■ ayaklarını gücü yettiği kadar kibleye çevirir." İbnü'l-Münzîr bu görüşü benimsemiştir. Bu konuda Ali'den (r.a.) zayıf bir hadis gelmiştir. Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: "Hasta, gücü yeterse ayakta kılar. Gücü yetmezse oturarak kılar. Secde etmeye gücü yetmezse basıyla imâ ederek; secdede rukûundan daha fazla eğilir. Oturarak kılmaya gücü yetmezse kibleye yönelerek sağ tarafı üzerine kılar. Sağ larayı üzere kılmaya gücü yetmezse, ayaklarını kibleye çevirerek sırtüstü kılar." (Hadîsi (40) Nisa: 103.

Darekutnî rivayet etmiştir.) Bazıları "kolayına geldiği gibi kılar," demişlerdir. Hadislerin zahirinden anlaşıldığına göre sırtüstü imâ ile de kılamazsa bundan sonra ona birşey gerekmez.

2.17. KORKU NAMAZI

Alimler korku namazının meşru olduğunda şu âyetle ittifak etmişlerdir: "Sen onların (askerin) içinde olup da cephede onlara namaz kıldıracağın zaman askerini İki kısım yap. Biri seninle namazda, diğeri düşman karşısında dursun. Hepsini de silâhlarını yanlarına atsınlar. Seninle namazda olup bir rek'at kılsınlar, düşman karşısına gitsinler. Düşman karşısında olup namaz kılmamış olanlar gelip ikinci rek'atı seninle kılsınlar. Onlar da tedbirli bulunarak silâhlarını yanlarına alsınlar. Kâfirler arzu ederler ki, silâh ve eşyalarınızdan gafil bulunanınız da size ansızın bir baskın yapsınlar. Eğer yağmurdan dolayı size bir eziyet olursa, hasta bulunursanız silâhlarınızı bırakmanızda üzerinize günâh yoktur. Bununla beraber ihtiyat tedbirinizi alın. Allah kâfirlere hor ve rüsvay edeceği bir azap hazırlamıştır." (41) imam Ahmed şöyle demiştir: "Korku namazı hakkında altı veya yedi hadis sabit olmuştur. Kişi hangisiyle amel ederse caizdir." İbn Kayyım ise şöyle demiştir: "Korku namazı altı şekilde kılınır. Bazıları bunu daha çoğa çıkarırlar. Korku namazının şeklini çoğaltanlar ravilerin bu konudaki ihtilaflarını nazarı itibara alarak onyedi şekle çıkarırlar. Fakat Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in fiillerini birbirine katmak mümkündür. Çünkü bu değişik şekiller ravilerin ihtilâfından doğmaktadır. Hafız, 'güvenilecek görüş budur' der. işte korku namazının açıklaması:

2.17.1. Birinci Şekil

Düşman kible tarafının dışında olması durumunda imam, iki rek'at-lık namazlarda, birinci gruba bir rek'at kıldırır, sonra kılan grub kendileri için kalan bir rek'atı tamamlayınca kadar imam bekler. Onlar gider düşman karşındakiler gelir. Sonra ikinci grub gelerek onlara ikinci rek'atı kıldırır. Onlar kalan bir rek'atı kılmaya kadar bekler. Sonra onlarla selam verir. Salih bin Havvât'm Sehl bin Ebî Hcysame (r.a.)'den rivayet ettiğine göre, Sehl demiştir ki: "Bir grub Nebî aleyhisselâm İle beraber saf tuttu. Diğer grub da düşmanın karşısındaydı. Rasûlullah birinci gruba bir rek'at

(41) Nisa: 102.

kıldı. Onlar kalan rek'atı tamamlayınca kadar ayakta bekledi. Sonra onlar düşman karşısına gidip ikinci grub geldi. Onlara namazından kalan birinci rek'atı kıldırıldı. Sonra onlar kendileri için kalan bir rek'atı tamamlayınca kadar oturarak bekledi. Sonra onlarla selâm verdi." (Hadîsi Buharı, Müslim, Tirmizî, Nesâî ve Ebu Dâvûd rivayet etmiştir.)

2.17.2. İkinci Şekil

Düşmanın kible tarafının dışında olması halinde imam, askerin birinci grubuna bir rek'at kıldırır. Diğer grub düşman karşısında durur. Sonra bir rek'at kılan düşman karşısına gider, ikinci grub gelir. Onunla bir rek'al kılar, sonra her grub kendi başına kalan rek'alı tamamlar. İbn Ömer'den rivayeten; o demiştir ki: "Rasûlullah, iki grubdan birine bir rek'al kıldırıldı, ikinci grub düşmanın karşısında bulunuyordu. Birinci grub arkadaşlarının yerine düşman karşısında yer tuttu, ikinci, grub gelip Nebî aleyhisselâm ile bir rek'at kıldı. Sonra bir rek'atı onlar, bir rek'atı da onlar tamamladılar." (Hadisi Buharı, Müslim ve Ahmed rivayet etmiştir.) Hadisten anlaşılan şudur ki; düşmanı gözetlemekle görevli ikinci grub, imamın selâmından sonra namazı kesmeden iki rek'atı ard arda kılmışlardır. Birinci grub ise, ikinci grub namazlarını bitirip düşman karşısında yerlerini alınca kılmışlardır. İbn Mes'ûd (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre; o demiştir ki: "Sonra Rasûlullah selâm verdi. İkinci grub kalktı, kendileri için bir rek'at kıldılar."

2.17.3-. Üçüncü Şekil

imam her gruba iki rek'at kıldırır. İlk iki rek'atlar onun için farz, kalan iki rek'at ise nafil olur. Farz kılan kimsenin nafil kılana uyması ise caizdir. Câbir (r.a.)'den rivayeten Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ashabdan bir gruba iki rek'at kıldırıldı. Sonra diğer gruba iki rek'at kıldırıldı. Sonra selâm verdi." (Hadisi Şafî ve Nesâî rivayet etmiştir. Ahmed, Ebû Dâvûd ve Nesâî'nin rivayetinde demiştir ki: "Rasûlullah bize korku namazı

kıldırıldı. Ashabının bazısıyla iki rek'at kıldı. Sonra selâm verdi. Bekledikten sonra diğer grub geldi. Aynı yere geçtiler, onlara da iki rek'at kıldırıldı, sonra selâm verdi. Böylece Nebî aleyhisselâm dört rek'at kılmış oldu. Cemaat ise, bir grub iki diğer grub da iki kılmış oldular.") Buharî, Müslim ve Ahmed'in Câbir'den rivayetlerinde Câbir demiştir ki: Nebî aleyhisselâm ile beraber Zatu r-Rikâ'de (Savaş yapılan yerin ismi) bulunduk. Namaz için kamet getirilince birinci gruba iki rek'at kıldırıldı. Sonra onlar gittiler, ikinci gruba iki rek'at daha kıldırıldı. Böylece Rasûlullah dört rek'at, cemaat ise iki rek'at kılmış oldu."

2.17.4. Dördüncü Şekil

Düşmanın kible tarafında olması halinde imam her iki gruba, düşmanı ortak gözetlemeleri ve namazın bütün rükünlerinde secdeye kadar imama uymaları şartıyla namaz kıldırır. Birinci grub secde yapınca; ikinci grub, birinci grub secdeyi bitirinceye kadar bekler, sonra secde eder. Birinci rek'at bitince, arkadaki grub, öndeki grubun yerine geçer, öndeki grub arkaya geçer. Câbir (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; o demiştir ki: "Rasûlullah ile beraber korku namazında bulundum. Düşman bizimle kible arasında bulunduğu halde bizi arkasında iki saf yaptı. Nebi aleyhisse-lam tekbîr aldı. Biz de topluca tekbîr aldık. Sonra rükû'a gitti. Biz de rükû'a gittik. Rükû'dan başını kaldırdı, biz de kaldırdık. Sonra arkasındaki safla beraber secdeye vardı. Sonra saf düşmanın karşısına gitti. Rasûlullah onu takib eden safla secdeyi bitirince, arkadaki saf secdeye varıp kalktılar. Sonra arka saf öne geçti. Ön saf ise arkaya geçti. Sonra Rasûlullah rükû' etti, biz de onunla beraber rükû' ettik. Sonra başını kaldırdı, biz de hepimiz başımızı kaldırdık. Sonra birinci rek'atta arkaya kalan safla secdeye vardı, arka saf ise düşmanın karşısına geçti. Rasûlullah, arkasındaki safla secdeyi bitirince, arka saf secdeye varıp secde ettiler. Sonra Nebî aleyhis-selâm selâm verdi. Biz de hepimiz selâm verdik." (Hadîsi Müslim, Ah-med, Nesâî, tbn Mâce ve Beyhâkî rivayet etmişlerdir.)

2.17.5. Beşinci Şekil

İki grubun imamla beraber topluca namaza girmesi ve sonra bir grubun düşmanın karşısına giderek, kalan grub ile imamın bir rek'at kılmasıdır. Sonra onlar gider düşmanın karşısına dikilirler, sonra diğer grub gelir imam ayakta olduğu halde bir rek'at kendi başlarına kılarlar. Sonra imam onlara ikinci rek'atı kıldırır. Sonra düşmanın karşısındaki grub gelir, imam ve ikinci grub oturmuş oldukları halde onlar kendi başlarına bir rek'at kılarlar. Sonra imamla hepsi beraber selâm verir. Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; o demiştir ki: "Rasûlullah ile beraber Necid gazvesi yılında korku namazı kıldık. İkinci namazına kalkınca bir grub onunla beraber namaza durdu. Diğer grub sırtları kibleye dönük olduğu halde düşmanın karşısına geçti. Rasûlullah tekbîr aldı. Yanındaki -lerle düşman karşısındakiler beraberce tekbîr aldılar. Sonra bir rek'at kıldı. Yanındakiler de bir rek'at kıldılar. Sonra secdeye vardı. Diğer grub düşman karşısında ayakta olduğu halde, yanındaki grub secdeye vardı. Sonra kalktı. Yanındaki grub da kalkıp düşmanın karşısına gitti. Düşmanın karşısında olan grub geldi. Rasûlullah ayakta olduğu halde, rükû' ve secde yaparak sonra kalktılar, diğer bir rek'at kıldılar. Rasûlullah ile beraber rükû' ve secde yaptılar. Sonra düşman karşısındaki grub geldi, rükû' ve secde yaptılar. Sonra Rasûlullah selâm verdi. Hepsî birlikte selâm verdiler. Bu durumda Rasûlullah iki rek'at, her grub da iki rek'at kılmış oldu." (Bu hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd ve Nesâî rivayet etmiştir.)

2.17.6. Altıncı Şekil

Her grubun imam ile birer rek'at kılmasıdır ki, İmam iki, her grub da birer rek'at kılmış olur. İbn Abbas (r.a.)'dan rivayeten: "Nebî aleyhisselâm Zikure'te namaz kıldı. Cemaati iki safa ayırdı. Birisi arkasında, diğeri düşman karşısında. Arkasındaki ile bir rek'at kıldı. Sonra o kılanlar diğerlerinin yerine geçti. Onların sırası gelince bir rek'al kıldırıldı. Onlar kalan rek'atı tamamlamadılar." (Hadisi Nesâî ve İbn Hibbân rivayet etmiş, İbni Hibban sahîhlcmıştır.) Yine İbn Abbâs (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre Nebi aleyhisselâm demiştir ki: "Allah Teâlâ Nebinize mukim iken dört, misafir iken iki, korku anında tek. rek'at farz kılmıştır." (Hadîsi Ahmed, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî rivayet etmişlerdir.) Salebe b. Zehdem'den rivayet olunduğuna göre; o demiştir ki: "Sa'îd b. Âs ile Taberistan'da bulunuyorduk. 'Hanginiz Rasûlullah ile korku namazı kıldı?' deyince, Hu-zeyfe; 'Ben' deyip, 'Rasûlullah o gruba bir, bu gruba bir rek'at kıldırıldı ve kalan rek'atı ilâve etmediler.' dedi." (Hadisi Ebû Dâvûd ve Nesâî rivayet etmiştir.)

2.17.7. Korku Anında Akşam Namazının Kılınışı

Akşam namazında kısaltma olmaz. Korku namazı hakkında rivayet edilen hadislerde akşam namazının yapılışını gösteren hiçbir hadis gelmemiştir. Bunun için âlimler ihtilâf etmişlerdir. Hanefî ile Malikîlere göre; imam bir grub ile iki rek'at kılar. İkinci grub ile de bir rek'at kılar. Şafîî ile Ahmet; "Bir grub ile bir rek'at, ikinci grub ile iki rek'at kılmayı caiz görmüşlerdir." Ali (na.)'den rivayet edildiğine göre, o da böyle yapmıştır.

2.17.8. Şiddetli Korkuda Namaz

Korku şiddetlendiği ve saflar birbirine karıştığında herkes gücü yettiği şekilde, yerde veya binek üstünde kıbleye dönerek veya dönmeyerek namaz kılar. Rükû ve secdeleri mümkün olduğu şekilde imâ eder. Secdede rükû'dan daha fazla eğilir. Yapamadığı rükünler ondan düşer. İbn Ömer demiştir ki: "Nebi aleyhisselam korku namazını tarif ederken şöyle buyurdu: "Eğer korku çok şiddetli ise yerde veya binek üstünde kılınız."

(Bu hadis Buharî'de şu lâfızla gelmiştir: "Eğer korku bundan daha şiddetli ise, yerde, ayakta, dizler üstünde kılınız. Veya kıbleye dönerek veya dönmeyerek binek üzerinde kılınız.") Müslim'in rivayetinde ise, İbn Ömer şöyle demiştir: "Eğer korku daha fazla ise binek üzerinde veya ayakla imâ ile kıl."

2.17.9. Kovalayan veya Kaçanın Namazı

Bir kimse düşmanı kovalarken vaktin geçmesinden korkarsa, kıblenin dışında bir tarafa dahi olsa imâ ile kılar. Düşmandan kaçan da bunun gibidir. Bu ikisinin durumuna, düşmanın rükû' ve secdeden engellediği her bir kimse ile, kendini, ailesini ve malını, düşmandan, hırsızdan ve yırtıcı hayvandan koruyan kimseler de eklenebilir. Bunlar da dönebildikleri tarafa imâ ile kılarlar. İrkî şöyle demiştir: "Bu kaide, kurtulma imkânı olmayan yangın, sel gibi her mubah kaçış için de geçerlidir. Fakir, borçlu, durumunu açıklamakdan aciz olan ve hak sahibi yakaladığı zaman onu hapsedip, bağışlamayacağını büen kimse de bunun gibidir. Yine üzerine kısas olup da, gözden kaybolduğu zaman hak sahibinin öfkesi geçip affedileceğini ümid eden de böyledir." Abdullah b. Üneys'den rivayet olduğuna göre; o demiştir ki: "Rasûlullah beni Arafat tarafında bulunan Halid b. Süfyan'eî-Hûzeli'ye göndererek: "Git, onu öldür," buyurdu." Abdullah bin Üneys demiştir ki: "Onu gördüğümde ikinci namazının vakti gelmişti. Kendi kendime; 'onunla benim aramda, namazı te'hir edecek şeyin bulunmasından korkarım.' dedim. Ona doğru yürüyerek kılmaya başladım. Ona yaklaşıncaya bana: 'Sen kimsin?' dedi. Ben de: "Bir arabım, Muhammed'e karşı adam topladığımı duydum da bunun için sana geldim," dedim. O da: "Evet, öyle yapacağım," dedi. Onunla bir saat yürüdüm. Bir imkân bulunca, kılıcımla onu öldürünceye kadar vurdum." (Hadisi Ahmed ve Ebû Dâ-vûd rivayet etmiş, Hafız hadisin isnadım hasen saymıştır.)

2.18. SEFERDE NAMAZ

Seferde kılman namaz için bir takım hükümler vardır ki onları aşağıda sıralıyoruz:

2.18.1. Dört Rek'atlı Namazları Kısaltmak

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: "Yolculuğa çıktığınız zaman eğer kâfirlerin size kötülük yapmasından, saldırmasından korkuyorsanız, namazı kısaltmanızda bir günah yoktur. "(42) Burdaki 'korkarsanız' kaydıyla

(42) Nisa: 101.

amel edilmemektedir. Çünkü Ya'lâ b. Ümeyye'den rivayet olduğuna göre; o demiştir ki: "Ömer b. Hattâb'a sordum: 'insanların namazı kısaltmasına ne dersin? Halbuki Allah Teâlâ: "Eğer kâfirlerin saldırmasından korkarsanız," buyuruyor. Bugün ise böyle bir durum yok.' Ömer cevaben: 'Senin şaştığın şeye ben de şaştım. Durumu Rasûlullah'a anlattım. Buyurdu ki: "Namazı kısaltmak, Allah'ın size verdiği bir sadakadır. Allah'ın sadakasını kabul edin." (Hadisi Buharî, Müslîm, Tirmizî, Ebû Davûd, Ncsâî ve İbn Mâce rivayet etmiştir.) İbn Cerîr'in Ebu Münîb el-Cerîrî'den lahrice ettiği hadîse göre; İbn Ömer'e dendi ki: "Allah Teâlâ, 'kâfirlerden korkarsanız, yolculukta namazı kısaltın,' diyor. Biz ise, emniyet içindeyiz, korkmuyoruz. Namazı kısaltalım mı?" İbn Ömer: "Rasûlullah'da sizler için güzel bir örnek vardır." ayetini okudu.

Âişe (r.a.)'den rivayet olduğuna göre, o şöyle demiştir: "Namaz Mekke'de ikişer rek'at olarak farz kılındı. Rasûlullah Medine'ye gelince, her iki rek'ata iki rek'at daha ilâve edildi. Ancak akşam namazına iki değil, bir rek'at ilâve edildi. Çünkü o, gündüzün vitridir. Sabah namazına da ilâve edilmedi. Çünkü onun kırâeti uzundur. Rasûlullah misafir olduğu zaman namazı Mekke'de farz olduğu gibi iki rek'at kıları." (Hadisi Ah-med, Beyhakî, İbn Hibbân ve İbn Huzeyme rivayet etmiş, İbn Huzeyme, 'hadîsin ravilcri sikadandır,' demiştir.) İbn Kayyım şöyle demiştir: "Rasûlullah dön rek'ath namazı kısaltır, sefere çıkıp Medine'ye dönünceye kadar iki rek'al kıları. Seferde dört rek'atlı namazları tam olarak kıldığı sabit olmamıştır. İmamlardan hiçbirisi bu konuda ihtilâf etmedi. Ancak kısaltmanın hükmü hakkında ihtilâf eltiler. Kısaltmanın vacib olduğunu Ömer, Alî, İbn Mes'ûd, İbn Abbâs, İbn Ömer ve Câbir kabul etmişlerdir. Hançfilerin görüşü budur. Mâlikîler ise, "kısaltmak sünneti, cemaat namazından daha kuvvelli sünnet-i müekkededir. Misafir, uyacağı misafir bir imam bulamazsa tek başına namazı kısaltarak kılar. Mukim imama uyması mekruhtur." demişlerdir. Hanbelîlere göre, kısaltmak caizdir. Tam olarak kılmaktan daha efdaldır. Şafîîlerc göre de, kısaltma mesafesine ulaştığı zaman kısaltmak caizdir."

2.18.2. Kısaltma Mesafesi

Ayette açıklanan sefer, kısa sefer midir, uzun sefer mi? Namazı kısaltmak, namazları cem etmek, oruç tutmamak hangi seferde mubah olur? Bunlar açık değildir. Sünnette de bu hususu açıklayan bir kayıt yoktur, tbn Münzîr ve diğerleri bu mesele hakkında yirmi görüş nakletmişlerdir. Bu konudaki en sahih görüşü aşağıda zikrediyoruz:

Ahmed, Müslîm, Ebû

Dâvûd ve Beyhakî'nin Yahya b. Yezîd'den rivayetlerinde Yahya şöyle demiştir: "Enes bin Malik'e namazı kısaltma konusunu sordum. Dedi ki: "Rasûlullah üç mil veya üç fersah yürüdüğü zaman iki rek'at kıldı." Hafız İbn Hacer 'Fetih' kitabında şöyle demiştir: "Bu konuda varid olan hadislerin en sahihi ve en açığı budur. Mil ile fersah arasındaki tereddüdü Ebû Sa'îd (r.a.)'in zikrettiği hadis açıklığa kavuşturmuştur. Bu hadiste: Ebû Sa'îd (r.a.): "Rasûlullah bir fersah yürüdüğü zaman namazı kısaltır-dı," demiştir. (Bu hadisi Sa'îd b. Mansur rivayet etmiştir. Hafız 'Telhis' kitabında bunu zikretmiş ve susmak suretiyle hadisi kabul etmiştir.) Bilinen bir gerçektir ki bir fersah, üç mil'dir. Ebû Sa'îd (r.a.)'in hadisi, Enes (r.a.)'in hadisindeki vâki olan şüpheli kaldırmakta, Rasûlullah'ın kısaltmış olduğu mesafenin üç mil olduğunu açıklamaktadır. Fersah 5541 metre, mil ise, 1847 metredir. Namazı kısaltmak için gereken mesafenin en azı bir mil'dir. Hadisi İbn Ebhi Şeybe, İbn Ömer'den sahih bir senetle rivayet etmiştir. İbn Hazm da bu görüşe katılarak, bir mil'den daha az mesafede kısaltıl ama yacağına delil olarak şunu göstermiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, ölü defnetmek için "Bekî," mezarlığına gitmişti. Sonra defî hacet için uzaklaştı. Fakat namazı kısaltmadı."

Fakihlerin uzun ve kısa seferin şartları hakkında görüşleri bazısına göre iki konak, bazılarına göre üç konaktır. Onların bu görüşlerini reddetmek için imam Ebû-l Kasım el-Harakî'nin 'Muğnî' kitabındaki ifadesi bize kâfidir. Şöyle diyor: "İmamların bu konudaki görüşlerine hiçbir delil göremiyorum. Çünkü, sahabelerin sözleri birbirine zıt ve çeşitlidir, ihtilâfla beraber delil olmaz. İbn Ömer ve İbn Abbâs'dan bizim mezhebimizin delil getirdiği şeyin aksine rivayet olunmuştur. Bu rivayetler bulunmasa bile Rasûlullah sallallahu aleyhi ve seilem'in sözü ve fiili yanında onların sözü delil sayılmaz. Onların bu sözleri sabit olmayınca, iki şeyden dolayı ifade ettikleri hükme gitmek imkânsızdır:

"Birincisi; Onların görüşü Rasûlullah sallallahu aleyhi ve seilem'in sünnetine ve Kur'ân'm zahirine muhaliftir. Çünkü Kur'ân'm zahiri, yolculuğa çıkan kimse için kısaltmanın mubah olduğunu göstermektedir. Allah Teâlâ: "Yeryüzünde yolculuk yaptığınız zaman namazı kısaltmanızda bir günah yoktur."(43) buyurmaktadır. Ya'lâ b. Ümeyye'den rivayet edilen bir haberde korku şartı kaldırılmıştır. Ayet, böylece yeryüzünde yapılan bütün yolculukları kapsamaktadır. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve seilem'in: "Misafir üç gün mesh eder" hadisi şerifi meshin müddetini beyan

(43) Nisa: 101.

için gelmiştir. Burada onunla delil getirilemez. Bunun üzerine kısa mesafeyi de üç günde katetmek mümkündür. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem o mesafeyi sefer olarak isimlendirmiş ve buyurmuştur ki: "Allah'a ve âhiret gününe iman eden bir kadın için mahremi olmadan bir günlük yolculuk yapması helâl değildir." İkinci olarak; mesafe ölçüsünün hesabı delillerle tesbit edilir. Yalnız görüş belirterek hedefe varmak caiz değildir. Özellikle görüş belirtmeye dönebileceğine dair bir esas, kıyas yapılabileceğine dair bir benzer olay yoktur. Aksine icma kararlaştımadığı müddetçe delil, her misafirin namazını kısaltmasını mubah görenle beraberdir."

Yolculuğun ibadet veya başka sebeplerle olması eşit olduğu gibi uçakla veya trenle olması arasında da bir fark yoktur. Gemici ve kervancı gibi yaptığı iş devamlı misafir olmayı gerektiriyorsa, bu kişiye namazları kısaltması ve orucunu iftar etmesi için ruhsat verilir. Çünkü, bu hakikaten misafirdir.

2.18.3. Namazı Kısaltmanın Yeri

Alimlerin çoğu, bir kimseye, mukim olduğu yerden ayrılmakla ve şehirden çıkmakla namazı kısaltması meşru olur demişlerdir. Bulunduğu yerden ayrılması şarttır. Bulunduğu şehrin ilk evlerine girmediği müddetçe namazı tam kılmaz. İbn-ül Münzîr şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve seilem'in, Medine'den çıkmadan namazı kısalttığını bilmiyorum." Enes (r.a.) şöyle demiştir: "Öğle namazını Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte Medine'de dört rek'at olarak kıldım." (Hadisi Buhari, Müslim, Tirmîzî, Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce rivayet etmiştir.) Selef den bazıları; "evinde olsa bile, sefere niyet eden namazı kısaltır," demişlerdir.

2.18.4. Misafir Ne Zaman Tamam Kılar

Misafir, misafirliği devam ettiği müddetçe namazları kısaltır. Bu durumda yıllarca kalsa bile misafirliği devam eder. İbn Kayyim'ın tercih ettiği görüşe göre; "muayyen bir müddet ikamete niyet etse, zaman uzun olsun, kısa olsun onu sefer hükmünden çıkarmaz. Ancak ikamet ettiği vatana dönerse o zaman seferîlikten çıkmış olur. Bu konuda âlimlerin pek çok görüşleri vardır." İbn Kayyim bu görüşleri özetledikten sonra, kendi görüşünü

kuvvetlendirmek için şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Tcbük'de yirmi gün kaldı. Namazı kısalttı ve ashabına: "Bir kimse bundan daha fazla kaldığı zaman namazını kısaltamaz" demedi.

Ancak Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in oradaki ikameli yirmi gün sürdü. Sefer halindeki bu ikameti bu yere yerleşmek niyeti veya vatan edinme olmadıkça, uzun olsun, kısa olsun onu seferi durumdan çıkarmaz. Bu konuda selef ve halef âlimleri pek çok ihtilâf etmişlerdir:

Buharî'nin Sahih'inde Ibn Abbâs'dan rivayet ettiğine göre; İbn Ab-bas (r.a.) şöyle demiştir: "Nebî aleyhisselâm bazı seferlerde ondokuz gün kalmış, iki rek'al kılmıştır. Biz de ondokuz gün kaldığımız zaman iki rek'at kılardık. Eğer daha fazla kalırsak namazı tam kılardık." Ahmed'in sözünden anlaşıldığına göre; İbn Abbâs (r.a.) ferih zamanı Mekke'de kaldığı müddeti anlatmak isteyerek şöyle demiştir: "Rasûlullah fetihten sonra Mekke'de onsekiz gün kaldı. Çünkü o Huneyn'e gitmek İstiyordu ve o yerde yerleşme niyeti yoktu." Rasûlullah'ın bu ikameti, İbn Abbas'm rivayetidir. Diğerleri şöyle demiştir: "Bilâkis İbn Abbâs, Rasûlullah'ın Te-bük'deki ikametini anlatmak istemiştir." Câbir bin Abdullah (r.a.)'m dediği gibi; "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Tcbük'de yirmi gün kalıp, namazı kısaltmıştır." (Hadîsi, İmam Ahmed Müsned'inde rivayet etmiştir.) Misver bin Mahreme şöyle demiştir: "Sa'd ile Şam köylerinden birinde kırk gece kaldık. Sa'd, namazı kısalttı. Biz ise tam kıldık."

Nâfi' şöyle demiştir: "İbn Ömer (r.a.) Azerbeycan'da, kar, yolları kestiği için altı ay kalmış, namazı iki rek'at olarak kılmıştır."

Hafs bin Ubeydullah demiştir ki: "Enes bin Mâlik Şam'da iki sene kalarak misafir namazı kıldı." Enes (r.a.) ise şöyle demiştir: Rasûlullah'ın ashabı Ramhürmüz'de yedi ay kaldı ve namazı iki rek'at olarak kıldı." Hasan demiştir ki: "Abdurrahman bin Semure ile Kabil'de iki sene kaldım. Namazı kısaltıyor, fakat cem etmiyordu." İbrahim ise şöyle demiştir: "As-hab Rcy'de bir sene ve daha fazla, Sicislan'da ise iki sene kalırlardı."

"İşte gördüğünüz gibi Nebî alcyhisselam'm ashabına öğrettiği budur, doğru olan da budur. İnsanların tâbi olduğu mezheplere gelince: "İmam Ahmed: "Eğer dört gün ikamete niyet ederse tamam kılar. Daha aza niyet ederse, namazı kısaltır," demiş ve bu konudaki haberleri Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ve ashabının kesin ikamete niyet etmeyip, 'belki bugün çıkarım, yarın çıkarım' diye düşündüğü şeklinde yorumlamıştır. Görüldüğü üzere bu yorumda hatâ vardır. Çünkü Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, Mekke'yi fethetti. Bu şu demektir; orada islâm kanunlarını tesis edip, şirk kanunlarını yıkmaya ve Mekke'nin etrafındaki Arapların âdetlerini yok etmeye başladı. Bu işin bir günde veya iki günde olmayacağı, günlerce kalmayı gerektireceği kesin olarak bellidir. Çünkü o düş-

manı beklemek için kaldı. Yine kat'î olarak bellidir ki, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile düşman arasında çok gün kalmayı gerektiren uzun mesafe vardır. Bu mesafelerin dört güne sığmayacağını o da biliyordu. Kar sebebiyle Azerbeycan'da altı ay kadar kalan İbn Ömer (r.a.)'in namazı kısaltması da böyledir. Bilinen bir gerçektir ki, bu çeşit karların yol açılacak derecede dört günde erimesi mümkün değildir. Enes (r.a.)'in Şam'da iki sene kalarak namazı kısaltması, sahabenin Ramhürmüz'de yedi ay kalarak namazı kısaltması da bunun gibidir. Yine malûmdur ki, bu gibi muhasaralar ve cihad dört günde bitmez. Ahmed'in arkadaşları şöyle demiştir:

"Düşmanla cihad, hastalık veya sultanın hapsi sebebiyle, ister kısa, ister uzun müddette kurtulacağını zannetsin, kısaltır." Doğru olan da budur. Fakat bu hususta kırap, sünnet, icmâ, sahabenin amelinden hiçbir delil olmayan bir takım şartlar koşarak dediler ki: "Sefer hükümünün kesinleşmediği dört günlük müddetler az bir zamanda kurtulma ihtimali şarttır." Peki, bu şarî nereden aldınız? Halbuki, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Mekke ve Tcbük'de dört günden fazla kaldığı halde namazı kısaltm. Kimseye hiçbir şey söylemediği gibi, kimseye "dört günden fazla kalmaya niyet etmezse" şeklinde bir şey de açıklamadı. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem namazlarında ashabının ona uyduğunu biliyordu. Ashab ise, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i orada kaldığı müddetçe namazı kısaltmada örnek almışlardı. "Dört geceden fazla kaldığınızda namazı kısaltmayın," diye tek bir kelime söylemedi. Halbuki bu hususu açıklamak en mühim işlerdendir. Daha sonra sahabelerin de Rasûlullah'a uyarak, arkalarında namaz kılanlara böyle bir şey söylememeleri de bunu gösterir.

"İmam Mâlik ve Şafiî şöyle demiştir: "Eğer dört günden fazla kalmaya niyet ederse namazı tamam kılar. Daha aza niyet ederse kısaltır." Ebû Hanîfe ise; "eğer onbeş gün kalmaya niyet ederse tam kılar, daha aza niyet ederse kısaltır," demiştir. Lcys bin Sa'd'm görüşü de budur. Bu görüş, sahabeden üç kişiden; Ömer, oğlu Abdullah ve İbn Abbâs (r.a.)'dan rivayet olunmuştur. Sa'îd bin Müseyyeb demiştir ki: "Eğer dört gün kalırsa namazları dört rek'at kılar." Yine bu zatdan Ebu Hanîfe'nin sözü gibi bir rivayet de vardır. Ali bin Ebi Talib (r.a.) şöyle demiştir: "On gün kalırsa tam kılar." Bu İbn Abbâs'dan da rivayet edilmiştir. Hasan, "Bir engel engellemediği müddetçe kısaltır," demiştir. Aîşe (r.a.) ise şöyle demiştir: "Sefer azığı bitinceye kadar kısaltır." Dört imamın ittifakına göre; "eğer yapmasını beklediği bir ihtiyacını gidermek için, bugün giderim, yarın giderim diye düşünürse, devamlı namazı kısaltır." Ancak Şafiî iki görüşü-nün birinde "onyedi veya onsekiz güne kadar kısaltır, daha sonra kısaltmaz" demiştir. İbn Münzîr 'tşrâf isimli kitabında "ilim ehlinin icmama göre misafir ikamete niyet etmediği halde aradan yıllar da geçse yine kısaltmaya devam eder," demiştir,

2.18.5. Yolculukta Nafile Namaz

Âlimlerin çoğu, yolculukta namazı kısaltan kimsenin nafîle kılmasının mekruh olmadığı görüşündedirler. Bu konuda devamlı kılman sünnetlerle diğer nafîle namazlar arasında fark yoktur. Buharî ve Müslim'e göre; "Nebî aleyhisselâm Mekke'nin fetih gününde Ümmü Hanî'nin evinde yıkanarak, sekiz rekat namaz kılmıştır." Ibn Ömer (r.a.)'den rivayeten Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, bineğinin üstünde, yüzünün döndüğü tarafa başıyla imâ ederek namaz kıları. Ibn Ömer ve diğerleri, yolculukta farzlarla beraber onlardan önce ve sonra nafîle kılmanın meşru olmadığı, sadece gece yarısında nafîle kılınabileceği görüşündedirler. Ibn Ömer (r.a.) farz namazdan sonra nafîle kılan bir grubu görünce demiştir ki: "Eğer ben nafîle kılacak olsaydım, namazımı tamamlardım. Ey kardeşimin oğlu, Rasûlullah ile arkadaşlık ettim; vefat edinceye kadar iki rek'ata ilâve etmediğini gördüm. Ebû Bckr ile arkadaşlık ettim, o da iki rek'atı ar-tırmadı," deyip sonra Ömer ve Osman'ı da zikrederek; "Rasûlullah'da onlar için güzel bir Örnek vardır."(44) ayetini okudu. (Hadisi Buharî rivayet etmiştir.) Ibn Kudame; Hasan'm zikrettiği hadisle Ibn Ömer'in zikrettiği hadisin arasını cemederek; "Hasan'ın hadisi, nafîle namaz kılmakta beis olmadığına, Ibn Ömer'in hadisi ise, terketmekte beis olmadığına delâlet eder," demiştir.

2.18.6. Cuma Günü Yolculuk

Cuma günü namaz başlamadığı müddetçe yolculuk yapmakta bir beis yoktur. Ömer (r.a.) birisinin şöyle dediğini işitti: "Eğer bugün cuma olmasaydı yolculuğa çıkacaktım." Ömer ona: "Çık. Cuma, yolculuktan alıkoymaz." Ebû Ubeyde (r.a.) de cuma günü yolculuğa çıkmış, namazı beklememişti. Zührî, cuma günü kuşluk vakti yolculuğa çıkmak isteyince, 'böyle olmaz', diyenlere karşı: "Nebî aleyhisselâm cuma günü yolculuğa çıkmıştır," demiştir. (44) Ahzab:21.

2.18.7. İki Namazı Cemetmek (Beraber Kılmak) Aşağıdaki durumlardan birisi bulunduğu zaman, namaz kılan kimsenin öğle ve ikindiye takdim veya tehir ile akşam ve yatsıyı da aynı şekilde takdim ve tehir ile kılması caizdir.

2.18.7.1. Arafat ve Müzdelife'de Namazları Cemefmek

Arafat'ta öğle ve ikindiye cemi takdim ile (öne alarak) öğle vaktinde beraber kılmanın ve Müzdelife'de akşam ve yatsı namazlarını cemi tehir ile erteleyerek yatsı vaktinde kılmanın Rasûlullah'm fiili sünneti olduğuna âlimler ittifak etmişlerdir.

2.18.7.2. Yolculukta Namazları Cemefmek

Yolculukta, iki namazı birisinin vaktinde topluca kılmak, iim ehlinin çoğuna göre caizdir. Bu konuda konaklamış olması veya yürümesi arasında bir fark yoktur. Muâz'dan rivayeten; "Nebî aleyhisselâm Tebük gazvesindeydi. Güneş tepeden batıya dönmeden önce yolculuğa çıkarsa, öğleyle ikindiye öğle vaktinde beraber kılar; güneş tepeden batıya döndükten sonra yola çıkarsa, ikindi oluncaya kadar öğleyi geciktirirdi. Akşam da aynı şekilde, güneş battıktan sonra yola çıkarsa, akşam ile yatsıyı akşam vaktinde beraber kılar, güneş batmadan önce yola çıkarsa, akşamı yatsı vaktine kadar geciktirir, sonra konaklar, iki namazı beraber kıları." (Hadisi Ebû Davud ve Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî hadisi hasen saymıştır.) Küreyb'in Ibn Abbas'dan rivayet ettiğine göre, Ibn Abbas (r.a.) demiştir ki: "Rasûlullah'm yolculuktaki namazını size haber vereyim mi?" "Evet," dediler; Ibn Abbas: "Rasûlullah, konağında iken güneş batıya döndüğü zaman bineğine binmeden öğle ile ikindiye kıları. Konağında iken güneş tepeden batıya dönmemişse, yolculuğa devam eder, ikindi namazı vakti geldiğinde konaklayarak öğle ile ikindiye beraber kıları. Konağında akşam vakti geldiği zaman, akşam ile yatsıyı kılar. Konağında iken vakit gelmediğinde biner, yatsı vakti olduğu zaman konaklayarak ikisini beraber kıları." (Hadîsi Ahmed rivayet etmiştir.) Şafiî Müsned'in-de benzer bir ifade ile hadisi rivayet ederek şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem güneş tepeden batıya dönmeden önce yola çıkarsa, öğleyi geciktirir, ikindi vaktinde ikisini beraber kıları." Hadisi Beyhakî iyi bir senetle rivayet ederek demiştir ki: "Sefer özü ile iki namazı beraber kılmak sahabe ve tabînin yaptığı meşhur işlerdendir." Mâlik Muvatta'mda Muâz'dan rivayeten; "Nebî aleyhisselâm bir gün Te-

bük savaşında namazı geciktirerek çıkıp öğle ile ikindiye beraber kıldı. Sonra girip tekrar çıkarak akşam ile yatsıyı beraber kıldı" demiştir. İmam Şafiî; "sonra girdi, sonra çıktı" ifadesi konaklamış olması durumundan başka bir şey değildir." demiştir. Ibn Kudâme, 'Muğnî' kitabında hadisi zikrettikten sonra demiştir ki: "İbn Abdilberr, hadisin sahih ve isnadının sabit olduğunu söylemiştir."

Siyerciler, Tebük gazvesinin dokuzuncu senede olduğunu söylerler. Bu hadis, "iki namaz arasını cemetmek, ancak yolculuk zor olduğu zaman caizdir." diyenleri reddetmek için en açık delil ve en kuvvetli hüccettir. Çünkü Rasûlullah konaklamış olduğu halde çadırında dururken dışarı çıkıyor, iki namaz kıldıktan sonra tekrar çadırına dönüyor, bu hadisi Müslim Sahih'irjde rivayet elmiş ve demiştir ki: "Öğle ile ikindiye beraber, akşam ile yatsıyı beraber kıları." Bu hadisin hükmü ile amel etmek, kendi sabit ve hükmü açık olduğu, buna zıt bir hadis de bulunmadığı için karar 1 aşmıştır. Çünkü, namazları cem etmek, yürüme haline mahsus olan namazları kısaltmak, mestler üzerine meshi uzatmak gibi hususî hükümlerden olmayıp, sefer ruhsatlarından bir ruhsattır.

Fakat efdal olan cemi tehir (sonraki vakte erteleyerek birleştirme) yapmaktır. Namazda cem ve kasır (kısaltma) yaparken niyet şart değildir. Ibn Teymiyye şöyle demiştir: "Alimlerin çoğunun görüşü budur. Nebi aleyhisselam, ashabı ile cem ve kasır yaparak namaz kılar, hiçbirisine "cem veya kasır niyeti yapın," demezdi. Bilâkis Medine'den Mekke'ye çıktığında cem yapmadan iki rek'at kılmış, sonra öğleyi Arafat'la ashabına kıldırması. Ashabına, hemen ardından ikindiye kıldıracağını bildirmemişti. Sonra ashabı cem'e niyet etmedikleri halde onlara ikindiye kıldırıldı. Halbuki bu cem'i takdim'dir. Yine Medine'den çıktığında Zülhuleyfe'de ashabına ikindi namazını iki rek'at kıldırıldı. Kasır niyeti yapmalarını emretmedi." İki namazın arka arkaya kılınmasına gelince; Ibn Teymiyye demiştir ki; "Sahîh olan, herhangi bir halin şart koşulmamasıdır. Ne evvelki vakit için, ne de ikinci vakit için. Çünkü bu konuda şeriat'ta bir hudut yoktur. Böyle bir noktayı gözetlemek ruhsatın maksadına aykırıdır." imam Şafî: "Evinde akşam namazını cem niyetiyle kılarak, sonra mescide gelip yatsıyı kılsa caizdir," demiştir. Ah-med'den de aynı şekilde bir rivayet vardır.

2.18.7.3. Yağmurlu Havada Namazları Cemetmek

Esrem; Sünen kitabında Ebû Seleme bin Abdurrahman (r.a.)'dan ri-vayeten şöyle demiştir: "Yağmurlu günde akşam ile yatsı namazını beraber kılmak sünnettendir." Buharî'nin rivayetinde: "Nebi aleyhisselam, yağmurlu gecede, akşam ile yatsı namazını beraber kılmıştır."

Bu konudaki görüşlerin Özü şudur: Şafîiler: "Mukim kimse için; birinci namazın başında ve sonunda, ikinci namaza başlarken de yağmurun devam etmesi halinde, sadece öğle ile ikindiye birlikte, akşam ile yatsıyı da cem'i takdim ile cem ederek kılmak caizdir," demişlerdir, imam Ma-lik'e göre; "yağmakta olan veya beklenen bir yağmur sebebiyle akşam ile yatsıyı mescitte cem'i (akdim ile kılmak caizdir. Yine aynı şekilde karanlıkla beraber, çamur çok olup ta insanların ayakkabılarını giymesine mani olduğu zaman akşam ile yatsıyı cem etmek caizdir. Yağmur sebebiyle öğle ile ikindi arasında cem etmek ise mekruhtur." Hanbelî'lere göre; "akşam ile yatsıyı kar, çamur, şiddetli soğuk, elbiseyi ıslatan yağmur sebebiyle hem akşam vaktinde, hem de yatsı vaktinde cem'i takdim veya cem'i tehir ile kılmak caizdir."

Bu ruhsal mescide giderken yolda yağmurdan eziyet görecek bir kimse içindir. Mescitte olan veya evinde cemaatle kılan veya mescide bir şeyle örtünmüş olarak gidebilen veya mescid evine yakın olan bir kimse için cem etmek caiz değildir.

2.18.7.4. Hastalık Veya Bir Özur Sebebiyle Cemetmek

imam Ahmed, Kadı Hüseyin, Hattabî, Şafîîlerden Mütevellî; "hastalık özü ile takdim ve tehir olarak namazları kılmak caizdir," demişlerdir. Çünkü hastalıktaki zorluk yağmurdan daha çoktur. Nevcvî; "bu görüşün delili kuvvetlidir," demiştir. 'Muğnî' kitabında şöyle geçer: "Bütün namazları vaktinde kılmanın zor ve meşakkatli olduğu duruma, namazları cemetmeyi mubah kılan hastalık da eklenmektedir." Hanbelîler bu ruhsatı daha da genişletip, tüm özur sahipleri için ve korkanlar için cem'i takdim ve cem'i tehir yapmaya cevaz vermişlerdir. Hattâ Hanbelîler her namaz vaktinde, elbise yıkamak zor gelen, süt emziren kadına bile cevaz vermişlerdir, istihazcili olana ve idrarı akana da aynı cevazı vermişlerdir. Taharetten aciz olana, nefesine, malına ve ırzına zarar geleceğinden korkana da cevaz vermişlerdir. Ibn Teymiyye demiştir ki: "Cem hakkında en geniş mezhep Ahmed'in mezhebidir. Çünkü Ahmed, Nesai'nin Nebî aleyhisselam'dan merfu' olarak rivayet ettiği hadiste olduğu gibi, her meşguliyetten dolayı cem etmeye cevaz vermiş, hattâ "yemek pişiren aşçı, ekmek pişiren fırıncı ve benzeri işleri yapanlar, malının bozulacağından endişe ederlerse cem yapmaları caizdir," diyecek kadar ileri gitmiştir.

2.18.7.5. İhtiyaç için Cem Etmek

Nevevi Müslim şerhinde demiştir ki: "imamlardan bir cemaat "mu-kim halinde ihtiyaç için cem yapmak caizdir," demişlerdir. Bu söz Ibn Şîrîn ve Mâlik'in arkadaşlarından Eşheb'in görüşüdür. Aynı görüşü Hattâbî; Kaffal'dan, Şafî'nin arkadaşı Şâsi'l-kebir'den, Ebû İshak-ül-Mervezî'den ve hadîs ashabından bir cemaattan nakîetmiştir. Ibn Münzîr de bu görüşü benimsemiştir. Ibn Abbâs'ın sözünün zahiri de bu görüşü kuvvetlendirmektedir. Ibn Abbâs (r.a.): "Rasûlullah, ümmetine zorluk vermek istememiştir," dedi. Hastalık veya başka bir şeyi sebep göstermedi. Ibn Abbâs (r.a.)'m bu sözü, Müslim'in kendisinden rivayet etmiş olduğu hadîsde yer almakladır: "Rasûlullah öğle ile İkindiye cem etti. Akşam ile yatsıyı korku olmadığı halde Medine'de cem etti." Ibn Abbâs'a dendi ki: "Rasûlullah niye böyle yapı?" Ibn Abbâs da; "Ümmetine zorluk ol-masın diye," cevabını verdi. Buharî ve Müslim'in Ibn Abbâs'dan rivayet ettikleri hadise göre: "Nebi aleyhisselam, Medine'de yedi-sekiz defa öğle ile ikindiye, akşam ile yatsıyı beraber kılmıştır." Müslim'in, Abdullah b. Şakîk (r.a.)'den rivayet ettiğine göre; o demiştir ki; "Bir gün Ibn Abbâs ikindiden sonra, güneş batıp yıldızlar parlamaya kadar hutbe okudu, insanlar, "namaz, namaz," diye söylenmeye başladılar. O anda Beni Tcym kabilesinden de bir adam gelerek durmadan; "namaz, namaz," diye söylenmeye başladı. Ibn Abbâs o kimseye; "Ey anası olmayasıcâi Sünneti bana mı öğretiyorsun?" dedi. Sonra Ibn Abbâs; "Rasûlullah'm öğle ile

ikindiyi, akşam ile yatsıyı beraber kıldığım görmüşümdür," dedi." Abdullah b. Şakîk (r.a.) diyor ki: "Benim içim, buna pek yatışmadı. Ebû Hüreyre'ye gelerek durumu sordum. Ebu Hüreyre de, Ibn Abbâs'ı doğruladı."

Not

Muğnî kitabında şöyle denmiştir: "Birinci vakitte iki namazı kıldıktan sonra, ikinci vakit girmeden önce özür giderse kıldığı namaz ona kâfi gelir, ikinci vakitte tekrar kılması gerekmez. Çünkü namaz sahih olarak kılınmış olup namaz borcuna kâfi gelmiştir. Böylece borç zimmetinden düşmüştür. Bundan sonra Ömrün kalkmasıyla tekrar zimmetine girmez. Çünkü özür halinde farzı eda etti. Ömrün gitmesiyle farz bâtil olmamıştır. Meselâ, teyemmüm yapan bir kimsenin namaz kıldıktan sonra su bulmasıyla namazı bâtil olmadığı gibi."

2.18.8. Gemide, Trende ve Uçakta Namaz

Gemide, trende ve uçakta mümkün olduğu şekilde namaz kılmak, kerahatsiz olarak sahihtir. İbn Ömer'den rivayet olunduğuna göre; o demiştir ki: "Nebî al ey hissel am'a gemide namaz kılmanın hükmü sorulduğunda: "Düşüp boğulmaktan korkmazsan ayakta kıl," buyurdu." (Hadisi Dârekutnî ve Hâkim rivayet etmiş, Hâkim; "hadis Buhârî ve Müslim'in şartlarına uygundur," demiştir.) Abdullah b. Ebî Utbe'den rivayet olunduğuna göre; o demiştir ki: "Câbir b. Abdullah, Ebû Sa'd'îl-Hudrî ve Ebû Hüreyre ile gemide beraber bulundum. Cemaatle ayakta namaz kıldılar. Kıyıda kılmaları mümkünken biri imam oldu da cemaatle namaz kıldılar." (Hadisi Sa'd b. Mansûr rivayet etmiştir.)

2.18.9. Sefer Duaları

Misafirin, evinden çıktığı zaman şu duayı okuması müstehabdır:

"Allah'ın ismi ile çıkıyorum. Allah'a güvendim. Allah'dan başka kimsede güç, kuvvet yoktur. Allah'ım, sapmak ve saptırılmaktan, ayağı kaymak ve kaydırılmaktan, zulüm etmek ve zulüm görmekten, cahil olmak ve cehle uğramaktan sana sığınırım."

Sonra Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den geien dualardan di-fediğini okuyabilir. Bunların bazıları aşağıdadır:

1- Ali b. Rebîa'dan rivayet olunduğuna göre; demiştir ki: "Ali'yi gördüm, bineğine binmesi için hayvanı getirildiğinde ayağını özengiye koyunca; "Bismillah," dedi. Tam doğrulunca, "Elhamdülillah." dedi. "Bize bu hayvanı serbest kılan Allah'ın sâni ne yücedir. Yoksa biz ona takat getiremezdik. Şüphesiz Rabbimize döneceğiz." (45) âyetini okudu. Sonra üç defa Allah'a hamdetti. Üç defa tekbir getirdi. Sonra: "Seni teşbih ederim. Senden başka ilâh yoktur. Nefsime zulmettim beni bağışla. Çünkü günahları senden başka bağışlayan yok." dedi. Son-

(45) Zuhruf: 13.

ra güldü. Ona; "Niçin güldün ya emîr-el mü'minîn." dedim. Hz. Ali cevaben; "Rasûlullah'm benim gibi yaptığını, sonra güldüğünü gördüm. 'Niçin güldün ya Rasûlallah?' dediğimde; buyurdu ki: "Kut, 'Allah'ım beni bağışla,' dediği zaman, Rabbi kulunu beğenerek, 'kulum günahlarım bağışlayacak benden başka kimse olmadığını bildi', der," demiştir." (Hadisi Ahmed, Ibn Hîbbân, Hâkim rivayet etmiş, Hâkim, "Müslim'in şartlarına göre hadis sahihtir," demiştir.)

2- Ezdî'den rivayeten: İbn Ömer (r.a.)'in kendisine öğrettiğine göre; "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem sefere çıkarken devesinin üstüne oturduğunda üç defa tekbîr aîr, sonra şöyle derdi:

"Bunu bize serbest kılan Allah'ı teşbih ederim. Biz ona güç yelire-tnezdik. Şüphesiz Rabbimize döneceğiz. Allah'ım bu yolculuğumuzda senden iyilik, takva ve razı olacağın amel istiyoruz. Allah'ım bu yolculuğumuzu kolay kıl. Uzağım bize yakın kıl. Allah'ım, sen yolculukta bize arkadaşsın. Geride kalan ailemizi sana ısmarladık. Allah'ım, yolculuğun zorluklarından, üzüntülü dönmekten, ailemde ve malımda kötü bir durum görmekten sana sığınırım." Seferden döndüğü zaman bunlara şunu da ilave ederdi:

"Rabbimize tevbe ederek, ibadet ederek döndük ve ona hamd ederiz." (Hadisi Müslim ve Ahmed rivayet etmiştir.)

3. İbn Abbâs (r.a.)'dan rivayeten; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem yolculuğa çıkmak istediği zaman şöyle derdi:

..

"Allah'ım, yolculukta arkadaş sensin. Ailemi sana ısmarladım. Allah'ım, yolculukta arkadaşsızlıktan, üzüntülü dönmekten sana sığınırım. Allah'ım, bu yolu bize kısalt, yolculuğu bize kolay kıl." Dönmek istediği zaman:

"Tevbe ederek, Rabbimize ibadet ederek ve hamdederek dönüyoruz." Evine girdiği zaman:

"Tevbe ederek, bize günah bırakmaması için Rabbimize yönelerek aöndük." derdi. (Hadisi, sahih olan ravilerden bir senetle Ahmed, Tabcranî ve Bazzâr rivayet etmiştir.)

4. Abdullah b. Scrcis (r.a.)'den rivayeten: Nebî aleyhisselâm sefere çıktığı zaman şöyle derdi:

"Allah'ım, sefer zorluklarından ve üzüntülü dönmekten, iyi halden sonra bozuk hale düşmekten, mazlumun bedduasından, malıma ve aileme gelecek kötü durumdan sana sığınırım." Döndüğü zaman yine aynısını söyler;

ancak "aileme ve mahma gelecek kötü durumdan" ifadesinde; önce 'aüeme' şeklinde başlardı." (Hadîsi Müslim ve Ahmed rivayet etmiştir.)

5. İbn Ömer (r.a.)'den rivayeten; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem gazaya veya sefere çıktığında, gece olduğu zaman şöyle derdi:

"Ey toprak, senin ve benim Rabbim Allah'tır. Senin şerrinden, sen-dekilerin şerrinden ve senden yaratılanların şerrinden ve senin üzerinde hareket edenlerin şerrinden Allah'a sığınırım. Aslan, yılan ve akrebin şerrinden ve bu beldenin sakinlerinin şerrinden, her doğan ve doğuranın şerrinden sana sığınırım." (Hadisi Ahmed ve Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.)

6. Havle binti Hakîm es-Sülcymiyye (r.a.)'dan rivayeten; Nebî aley-hisselam şöyle buyurdu: "Her kim bir yere inip de sonra: 'E'âzü bi-kelimâti't-tâmmâli." (yarattıklarının şerrinden en güzel kelimelerle Allah'a sığınırım,) derse, buradan hareket edinceye kadar ona hiçbir şey zarar vermez." (Hadisi Müslim, Tirmizî, Nesâî ve tbn Mâce rivayet etmiştir.)

7. Atâ b. Ebî Mervan'dan, onun da babasından rivayet ettiğine göre; Ka'b, "Musa'ya denizi yaran" hakkı için yemin ederek Suheyb (r.a.)'den Nebî aleyhisselam'ın hadîsini şöyle nakletti:

"Nebî aleyhisselam, bir yere girmek istediğinde o yeri görünce mutlaka şöyle derdi:

"Ey, yedi kat göklerin ve onların gölgelendirdiklerinin Rabbi, şeytanların ve onların sapıttıklarının Rabbi, rüzgârın ve savurduğunun Rabbi olan Allahım! Senden bu yerin, bu yerde oturanların ve yerin içindekilerin hayrını isterim ve bu yerin, burdakilerin ve içindekilerinin şerrinden sana sığınırım." (Hadisi Nesâî, İbn Hibbân ve Hâkim rivayet etmiş, İbn Hibbân ve Hâkim sahîhlemişlerdir.)

8. İbn Ömer (r.a.)'den rivayet olduğuna göre; o şöyle demiştir: "Biz Rasûlullah ile beraber sefere çıkardık. Bir köy görüp oraya girmek istediğinde şöyle derdi: "Allah'ım o yeri bizim için bereketli kıl." Bu cümleyi üç defa tekrar eder, sonra şöyle derdi: "Allah'ım o yerin meyva-larından bizi rızıklandır, bizi o yerdekilere sevdire. O yerdekilerin iyilerini de bize sevdire." (Hadîsi Taberanî 'Evsat' kitabında iyi bir senetle rivayet etmiştir.)

9. Aîşe (r.a.)'dan rivayet olduğuna göre; o şöyle demiştir: Rasûl-ullah (s.a.) bir yere girmek istediği zaman şöyle derdi:

"Allah'ım bu yerin, bu yerde topladıklarının hayrını senden isterim. Allah'ım bu yerin meyvalarından bizi rızıklandır ve belâsından bizi koru. Bizi bu yerdekilere sevdire. Bu yerdekilerin iyilerini de bize sevdire." (Hadisi İbn Sünnî rivayet etmiştir.)

10. Ebu Hürayre (r.a.)'den rivayet olduğuna göre Nebî aleyhisselam seferde ve sabahladığında şöyle derdi: "Allah'a olan hamdimize ve bize verdiği güzel nimetlerine olan hamdimize bir şahid, şahid olmuştur. Rabbiniz, cehennemden Allah'a sığınanlar olarak bize arkadaş ol ve bize fazilet ver."

2.19. CUM'A

2.19.1. Cum'a Gününün Fazileti

Cum'a gününün, haftanın günlerinin en hayırlısı olduğu hadîslerde zikredilmektedir. Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayeten; Rasûlullah şöyle buyurmuştur: "Güneşin doğduğu en hayırlı gün cum'a günüdür. O gün Âdem aleyhisselâm yaratıldı. O gün cennete kondu. O gün cennetten çıkarıldı. Kıyamet, cum'a gününden başka bir günde kopmayacaktır." Ebu Lübanct'el-Bedri'den rivayeten; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Günlerin en üstünü ve Allah'ın kalında en büyüğü cum'a günüdür. Cum'a günü Allah katında Ramazan ve Kurban bayramından daha büyüktür. Cum'a günlerinde beş haslet vardır; Allah Adem'i cum'a günü yarattı. Yine Adem'i cum'a günü yeryüzüne indirdi. Âdem cum'a günü vefat etti. Cum'a günü öyle bir saat vardır ki, kul haram istemediği müddetçe, o saatte isteyip de Allah'ın vermediği hiçbir şey yoktur. Kıyamet de cum'a günü kopacak. Cum'a günü korkmayan hiçbir mukarreb melek, gök, yer, rüzgar, dağ, deniz yoktur." (Hadisi Ahmed ve İbn Mâce rivayet etmiş, İrakî, "bu hadisin senedi hasendir," demiştir.)

2.19.2. Cum'a Günü Dua Etmek

Cum'a günü son saate kadar dua etmeye çalışmak gerekir. Abdullah bin Selâm (r.a.)'dan rivayet olduğuna göre; o demiştir ki: "Rasûlullah otururken ben şöyle dedim; "Cum'a günü öyle bir saat var ki; mü'min kul o saate denk düşecek şekilde, Allah'dan bir şey istese, istediği şeyi Allah'ın ona vereceğini Allah'ın kitabında bulmaktayız." Rasûlullah bana, 'bir müddet,' diye işaret etti. Ben de; 'doğru, bir müddet,' dedim. Ve; "hangi saattir?" diye sordum. Cevaben; "Gündüzün saatlerinin son saatidir," buyurdu. Ben; "Öyleyse namaz saati değil," dedim. Bana; "Evet, kul namaz kılıp oturur da, namazdan başka bir şey için oturmazsa, o namazda sayılır." (Hadisi İbn Mâce rivayet etmiştir.) Ebû Sa'id'in Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: Cum'a günü bir saat vardır ki, müslüman bir kulun Allah'dan istediği hayır o saate denk düşerse Allah isteğini ona mutlaka verir. O saat ikindiden sonradır." Câbir (r.a.)'den rivayet olduğuna göre Nebî aleyhisselam şöyle buyurdu: "Cum'a günü oniki saattir. İçinden bir saat vardır ki, Müslüman

kulun Allah'tan isteyip de Allah'ın ona vermediği hiç birşey yoktur. O saati, ikindi namazından sonra günün son saatlerinde arayın." (Hadisi Nesâî, Ebû Dâvûd ve Hâkim "Müstedrek"inde rivayet etmiş, "Müslîm'in şartlarına göre sahihtir," demiştir. Hafız 'Fetih' kitabında hadisin senedini hasen saymıştır.)

Ebu Seleme b. Abdurrahman (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre: "Rasûlullah'ın ashabından insanlar toplandılar. Cum'a günü duanın kabul olduğu saati konuştular. Hepsi ayrı görüş belirtti. Fakat cum'a gününün son saati olduğunda ihtilâf etmediler. (Hadisi Sa'îd "Sünen"inde rivayet etmiş, Hafız 'Fetih' kitabında sahihlemiştir.) Ahmed b. Hanbel şöyle demiştir: "Duanın kabul olması ümit edilen saat hakkındaki hadislerin çoğu, ikindiden sonra olduğunu göstermektedir. Güneşin zevalinden sonra olduğu umulur." Müslîm ve Ebû Davud'un Ebû Musa (r.a.)'dan naklettiklerine göre; Ebû Musa (r.a.) Nebî aleyhisselâm'm cum'a saati hakkında şöyle buyurduğunu işitti: "İmanın (minberde) oturma zamanı ile namazın bitiş saati arasındadır." (Ancak bu hadis muzdarib ve münkau" olarak kusurlu sayılmıştır.)

2.193. Cum'a Günü ve Gecesi Rasûlullah'a

Salât ve Selâmı Çoğaltmanın Müstehab Olduğu

Evs bin Evs (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; o demiştir ki: Rasûlullah sallâllahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Günlerinizin en fâziletlisi cum'a günüdür. O gün Adem yaratıldı. O gün vefat elti. O gün kendisine ruh verildi. O gün bana salât ve selâmı çoğaltınız. Çünkü salâvatlarınız bana arzolunmaktadır." Ashabı; "Ya Rasûlallah nasıl sana salâvatlar arzolunur? Halbuki sen çürümüş olacaksın." dediler. Rasûlullah sallâllahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Allah Teâlâ toprağa nebilerin cesetlerini yemeyi haram kılmıştır." (Hadisi Buharî, Müslim, Nesâî ve İbn Mâce rivayet etmiştir.)

İbn Kayyim şöyle demiştir: "Cum'a günü ve gecesi Nebî aleyhissc-lam'a çok salâvat getirmek müstchabdır. Çünkü "Cum'a günü ve gecesi bana çok salâvat getirin" hadisi vardır. Rasûlullah sallâllahu aleyhi ve sellem mahlûkatın efendisi, cum'a günü de günlerin efendisidir. O gece ona salâvat getirmek başka nebîlere nasib olmayan bir meziyettir. Diğer bir hikmet de, onun ümmeti her hayra dünyada nail olur. Getirdiği salâvatm mükâfatını ise dünyada görür. Allah Teâlâ Muhammed alcyhis-sclam'm ümmeti için dünya ve âhiretin hayrını bir araya getirmiştir. Onlar için meydana gelecek en büyük keramet ancak cum'a günü meydana gelmektedir. Cum'a günü onları cennetteki yerlerine ve köşklarine gönderir. Cennete girdikleri cum'a günü, onların mükâfatlarının arttırıldığı gün (yevm-ül mezîd) dır. Dünyada o gün onların bayramı idi. O gün istek ve ihtiyaçlarını giderir, isteyenin istediği reddedilmez."

2.19.4. Cum'a Günü ve Gecesi Kehf Sûresini Okumanın Müstehab Olduğu

Ebû Sa'îd'il-Hudrî'den rivayeten Nebî aleyhisselâm şöyle buyurdu:

"Cum'a günü kim Kehf sûresini okursa iki cum'a arasında okuduğu sûrenin nuru onu aydınlatır." (Hadisi Nesâî, Beyhakî ve Hâkim rivayet etmiştir.) tbn Ömer'den rivayeten Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: "Kim cum'a günü Kehf sûresini okursa onun için ayaklarının altından bir nûr semaya doğru yükselerek kıyamet günü onu aydınlatır, iki cum'a arasında yapacağı günahları af olur." (Hadisi Ibn Merdûye kendisinde beis olmayan bir senetle rivayet etmiştir.)

2.19.5. Mescidlerde Kehf Sûresini

Yüksek Sesle Okumanın Mekruh Olduğu

Şeyh Muhammed Abduh, "el-Eşbah" adlı eserinde yer alan bu konuda verdiği bir fetvasında, cum'a günü Kehf sûresini okumanın mekruhlardan sayıldığını zikredip şöyle demiştir: "Sadece cum'a günü orucu tutmak, sadece cum'a gecesi nafîle kılmak, özellikle cum'a günü mescidlerde Kehf sûresini okumak mekruhtur. Çünkü bu sûre camilerde teganni ile okunuyor, cemaat ise konuşuyor, boş şeylerle uğraşıyor ve onu dinlemiyor. Sonra çok kere okuyanlar namaz kılanları şaşırtıyor. Bu şekilde bu sûreyi okumak mahzurludur."

2.19.6. Her Toplantı için ve Özellikle Cum'a için Yıkanmak, Güzel Giyinmek, Misvak ve Koku Sürünmek

Cum'aya gelmek isteyenle insanların toplandığı bir yere gitmek isteyen, erkek olsun kadın olsun, büyük olsun küçük olsun, mukim olsun, misafir olsun, temizliğin ve süsün en güzel halinde bulunması müstehabdır. Yıkanarak en güzel elbiselerini giyinir, güzel kokular sürünür ve dişlerini misvakla temizler. Bu konuda pek çok hadis gelmiştir:

Ebû Sa'îd (r.a.)'den rivayeten Nebî aleyhisselâm şöyle buyurdu: "Cum'a günü her müslümanın yıkanması ve elbiselerinin iyisini giymesi gerekir. Eğer kokusu varsa biraz da koku sürünür." (Hadisi Buharî, Müslim ve Ahmed rivayet etmiştir.)

İbn Selâm (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre İbn Selâm (r.a.) cum'a günü minberde Nebî alcyhisselâm'm şöyle buyurduğunu işitti: "Sizden her biriniz iki elbise niye satın almıyor? Biri cum'a günü için, diğeri iş için." (Hadisi

Ebû Dâvûd ve tbn Mâce rivayet etmiştir.)

Selman-i Farişî (r.a.)'den rivayeten Nebî aleyhisselâm şöyle buyurdu: "Kim Cum'a günü yıkanır, gücü yettiğince temizlenir ve evinde temiz koku sürünerek camiye giderse, iki kişi arasına girmeden farz olan namazı kılar, imam konuştuğu zaman onu dinlerse, bir cumadan diğer cum'aya kadar olan günahları af olur." (Hadisi Ahmed ve Buharî rivayet etmiştir.) Ebu Hüreyre; "üç gün de fazlalığı vardır, çünkü Allah her iyiliğe on misli sevap vermiştir," derdi. Günahların bağışlanması ise küçük günahlara mahsustur. Çünkü tbn Mâce'nin Ebû Hüreyre'den rivayet ettiği hadiste; "büyük günah işlemediği müddetçe" ifadesi vardır.

Ahmed'in sahih bir senetle rivayet ettiğine göre; Nebi aleyhisselâm şöyle buyurdu: "Her müslüman üzerine cum'a günü yıkanmak temizlenmek ve misvak kullanmak bir haktır."

Taberanî'nin 'Evsat' ve 'Kebir' kitaplarında ravileri sika olan bir senetle Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayetinde Nebî aleyhisselâm cum'a hakkında şöyle buyurdu: "Ey müslümanlar topluluğu bugün Allah'ın size bayram kıldığı cum'a günüdür. Yıkanınız ve misvak kullanınız."

2.19.7. Cum'aya Erken Gitmek

İmamın dışındakilerin cum'a namazına erken gitmesi mendubdur. Aîkâme (r.a.) şöyle demiştin "Abdullah b. Mes'ûd ile cum'aya gittiğimizde camide üç kişi bulduk ki bizi geçmişlerdi. İbn Mes'ud dördün dördüncüsü olunca şöyle dedi: "Dördün dördüncüsü de Allah'dan uzak değildir. Çünkü Rasûlullah'ın şöyle buyurduğunu işittim: "İnsanlar kıyamet günü cum'aya erken gitmelerine göre otururlar. Önce birinci, sonra ikinci, sonra üçüncü, sonra dördüncü oturur. Dördün dördüncüsü de Allah'dan uzak değildir." (Hadisi İbn Mâce ve Münziri rivayet etmiştir.) Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayeten Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Cum'a günü kim cünüplükten yıkanır gibi yıkanarak camiye giderse bir deve kurban etmiş olur. ikinci olarak giden bir sığır kesmiş olur. Üçüncü olarak giden boynuzlu bir koç kurban etmiş olur. Dördüncü olarak giden bir tavuk boğazlamış olur. Beşinci olarak giden bir yumurta bağışlamış olur. İmam minbere çıktığı zaman melekler zikir dinlemeye hazır olurlar." (Hadisi Buharî, Müslim, Tirmizî, Nesâî ve Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.) Şafîî ve alimlerden bir cemaat bu saatlerin gündüzün saatleri olduğunu söylemişler ve gündüzün evvelinde camiye gitmeyi mendub saymışlardır. İmam Malik ise, bu saatlerin zevalden önce ve sonra çok küçük bir zaman parçası olduğunu söylemiştir. Bir başka grub âlim ise 'zevalden sonra bir saatin parçalarıdır.' demişlerdir. İbn Rüşd; "cum'aya koşmanın zevalden sonra olması gerektiğinden, en doğru görüş bu sonuncusudur," demiştir.

2.19.8. Cemaatin Omuzlarından Atlayarak İleriye Geçmek

Tirmizî'nin İlim ehlinde naklettiğine göre; ilim ehli cum'a günü omuzdan atlamayı kerih görerek bu hususta şiddet göstermişlerdir. Abdullah b. Büsr'den rivayet olunduğuna göre; o demiştir ki: Cum'a günü bir adam, Rasûlullah, hutbe okurken insanların omuzlarından atlıyordu. Ra-sûlullah, o adama: "Otur, insanlara eziyet ettin," buyurdu." (Hadisi Ebû Dâvûd, Nesâî ve Ahmed rivayet etmiş, İbn Huzcyme ve diğerleri hadisi sahih içmişlerdir.)

Bu durumdan, imam ile önünde namaz kılınmayan boş yer bulunanlar müstesnadır. Bir kimse tekrar yerine dönmek isterse, insanlara eziyet vermekten sakınmak şartıyla zaruret için ordan kalkar. Ukbe b. Haris (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; Ukbe şöyle demiştir: "Rasûlullah'ın arkasında Medine'de ikinci namazını kıldım. Sonra sür'atle kalkıp insanların omuzlarından atlayarak hanımlarından birinin odasına girdi. İnsanlar Rasûlullah'ın bu acelesinden korktular. Rasûlullah tekrar onların yanına geldiğinde, acele gitmesinden hayrette kaldıklarını görünce onlara şöyle dedi: "Yanımızda biraz altın olduğunu hatırladım. Beni engellemesini uygun görmediğimden gidip taksim edilmesini emrettim." (Hadisi Buharî ve Nesâî rivayet etmiştir.)

2.19.9. Cum'a Namazından Önce Nafile Kılmanın Meşru Olduğu

İmam hutbeye çıkmadan, cum'adan önce nafile kılmak sünnettir. Hutbeye çıktıktan sonra nafile kılınmaz. Ancak tahiyat'ül-mescid namazı hariçtir. Hafif olmak şartıyla hutbe esnasında dahi kılabilir. Ancak hutbenin sonlarında, vaktin daraldığı sırada camiye girmişse o zaman ta-hiyyet'ül-mescidi de kılabilir. İbn Ömer'den rivayet olunduğuna göre; kendisi cum'adan önce uzun bir namaz kılar, cum'adan sonra ise, iki rek'at kılarak Rasûlullah'ın böyle yaptığını rivayet ederdi. (Hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.)

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Cum'a günü kim yıkanır sonra cumaya gelerek takdir olduğu kadar namaz kılsa, sonra imam hutbeyi bitirinceye kadar susarak imamla beraber farzı kılsa gelecek cumaya kadar üç gün de fazlasıyla günahları af olur," (Hadisi Müslim rivayet etmiştir.)

Cabir'den rivayet olunduğuna göre; o demiştir ki: "Rasûlullah hutbe okurken bir adam camiye girdi. Rasûlullah ona: "Namaz kıldın mı?" diye sordu. O da: "Hayır," deyince, Rasûlullah; "Kalk iki rek'at namaz kıl" buyurdu." (Hadisi Buharî, Müslim, Nesâî,

Tirmizî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce rivayet etmiştir.) Bir rivayet; "Sizden biriniz cum'a günü imam hutbe okurken gelirse iki rek'at kılsın ve onları kısa yapsın." şeklindedir. (Hadisi Ahmed, Müslim ve Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.) Başka bir rivayette ise şöyle buyurulmuştur: "Sizden biriniz cum'a günü imam hutbeye çıktığı zaman iki rek'at kılsın." (Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.)

2.19.10. Uykusu Gelen Kimsenin Yerini Değiştirmesi

Mesciddc bir kimseye uyku galip gelirse bir yerden başka bir yere geçmesi mendubdur. Çünkü hareket uykuyu giderir ve uyanık kalmaya sebep olur. Böyle yapmak cum'a ve diğer namazlarda da aynıdır. İbn Ömer (r.a.)'den rivayeten Nebi aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: "Sizden birinizi mescidde iken uyku tutarsa, yerini başka yerle değiştirsin." (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd, Beyhakî ve Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî "hadis, hasen sahihtir," demiştir.)

2.19.11. Cum'a Namazının Farz Oluşu

Alimler cum'a namazının farz-ı 'ayn olduğunda icma etmişlerdir. Cum'anın farzı iki rek'attir. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: "Ey iman edenler cum'a günü namaz için ezan okunduğu zaman Allah'ın zikrine koşunuz. Alış-veriş bırakınız. Eğer biliyorsanız bu sizin için daha hayırlıdır." (46) Buhârî ve Müslim'in Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet ettikleri hadise göre; Ebû Hüreyre (r.a.) Rasûlullah salîallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu işittir: "Biz dünyada en son gelenler olduğumuz halde, kıyamet günü en önde olacaksınız. Ancak onlara bizden önce kitap verilmiş, bize ise, onlardan sonra kitap verilmiştir. Şu size farz olan cum'a gününüzde, onlar ihtilâf etmiş, Allah onu bize vermiştir. Bu hususta insanlar bize tabidir. Yahudilerin Cumartesi, Hristiyanların ise Pazar günüdür." İbn Mes'ud (r.a.)'dan rivayet olduğuna göre; Nebi aleyhisselâm cum'adan geri kalan bir kavim için şöyle buyurdu: "Düşündüm, insanlara namaz kıldırın bir adama emredeyim. Sonra cum'adan geri kalan adamların üzerlerine evlerini yakayım." (Hadisi Müslim ve Ahmed rivayet etmiştir.) Ebû Hüreyre ve İbn Ömer (r.a.)'den rivayeten: Rasûlullah'ın minberi üzerinde şöyle buyurduğunu işittiler: "Ya cumayı terketmeye son veriler veya Allah onların kalblenni mühürler de sonra

(46) Cum'a: 9.

gafillerden olurlar." (Hadisi Müslim rivayet etmiştir. Hadisi Ahmed ve Nesâî de İbn Ömer ve İbn Abbâs hadisinden rivayet etmişlerdir.) Ebû Ca'd el-Damrî (r.a.)'den rivayeten (bu zat ashabdandır.) Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Her kim üç cumayı küçümseyerek terkederse Allah onun kalbini mühürler." (Hadisi Buhârî, Müslim, Tirmizî, Nesâî ve Ebû Dâvûd rivayet etmiş, Ahmed ve İbn Mâce de Câbir hadisinden benzerini rivayet etmiş, İbn Seken ise hadisi sahih saymıştır.)

2.19.12. Cum'a Namazı Kimlere Farz, Kimlere Farz Değildir?

Cum'a namazı müslüman, hür, akıllı, bulûğ çağına ermiş, mukim, camiye gitmeye gücü yeten, cum'adan geri kalmayı mubah kılan özürleri bulunmayan kimseye farzdır. Cum'anın farz olmadığı kimseleri aşağıda sayıyoruz:

1, 2- Kadın ve çocuklar: Bunlara cum'anın farz olmadığında ittifak vardır.

3- Cumaya gitmek kendisine zor gelen hasta; Hastalığın artmasından veya gecikmesinden korkarsa cum'aya gitmez. Hastaya bakanın hükmü; eğer onu bırakması mümkün değilse, hastanın hükmü gibidir. Târik b. Şihâb (r.a.)'dan rivayeten Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Cum'a namazı cemaat içinde bulunan her müslümana farzdır. Ancak 4 kişi müstesna: Köle, kadın, çocuk ve hasta." (Nevevî, "hadisin senedi Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir." demiştir. Hafız ise; "hadisi birden çok kişi sahih saymıştır," demiştir.)

4- Misafir: Cum'a kılma vaktinde yolculuğa çıksa bile ilim ehlinin çoğuna göre bu kimseye o gün cum'a farz değildir. Nebi aleyhisselâm yolculuğa çıktığı zaman cum'ayı kılma, sadece Öğle ve ikindiye cem'i takdim olarak kılardı. Halifeler ve diğerleri de böyle yapmışlardır.

5- Hapsolmekten korkanla zor durumdaki borçlu ve zalim iktidar sahibinden korkup gizlenen kimse: İbn Abbas'dan rivayeten; Nebi aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: "Her kim ezanı işitir de icabet etmezse onun namazı yoktur. Ancak özür sahipleri müstesna." Ashab: "Özür nedir, ya Rasûlullah?" diye sordular. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Korku ve hastalıktır," buyurdu. (Hadisi Ebû Dâvûd sağlam bir senetle rivayet etmiştir.)

6- Cemaati terketmeye izin verilen her özür sahibi: Meselâ; aşırı yağmur, çamur ve benzeri gibi durumla karşılaşanlar. İbn Abbas'dan rivayet olduğuna göre; o yağmurlu günde müezzinine şöyle demiştir: "Eş-hedü enne Muhammeden Rasûlullah dediğin zaman, 'hayyaale's-salah,' deme, 'evinizde kılınız,' de." insanlar bunu yadırgar gibi olunca, İbn Abbâs; "bunu benden daha hayırlısı yaptı," dedi. "Şüphesiz cum'a farzdır. Ancak (çamurlu, kaygan günde yürümenizi hoş görmedim." Ebu Melih'in babasından rivayet ettiğine göre; o cum'a günü Nebi aleyhisselâm ile bulunmuştu. "Ayaklarına su girmeyecek şekilde yağmur yağdığı halde evlerinde namaz kılmalarını" emretmişti. (Hadisi Ebu Dâvûd ve İbn Mâce rivayet etmiştir.) Bu saydıklarımızın her birisine cum'a kılma farz değildir. Ancak öğle namazını kılmaları gerekir. Bu

kişilerden her kim cumayı kılarlsa cum'ası sahih olup öğle farzı ondan düşer. Rasûlullah salîallahu aleyhi ve sellem zamanında, kadınlar da mescidde bulunur, Rasûlullah ile beraber cum'a namazını kılarlardı.

2.19.13. Cum'anın Vakti

Sahabe ve tabiinin büyük çoğunluğu, cum'anın vaktinin öğle vakti olduğunu söylemişlerdir. Ahmed, Ebû Dâvûd, Buhârî, Tirmizî ve Beyhakî'nin Enes (r.a.)'den rivayet ettikleri hadise göre; Nebî aleyhisselam güneş batıya meylettği zaman cum'a namazını kıları. Ahmed ve Müslim'in Seleme b. Ekva'dan rivayet ettiklerine göre Seleme (r.a.) şöyle demiştir: "Biz Rasûlullah ile birlikte güneş zevale geldiği zaman cum'ayı kılar, sonra gölgeleri takibederek dönerdik." Buhârî ise şöyle demiştir: "Cum'anın vakti, güneş zevalden kaydığı zamandır." Ömer, Ali, Nu'mân b. Bcşîr ve Amr bin Hureys'den de aynı şekilde rivayet olunmuştur. Şafî; "Nebî aleyhisselam, Ebû Bekr, Ömer, Osman (r.anhüm) ve daha sonraki imamların hepsi cum'ayı zevalden sonra kılmışlardır," demiştir. Hanbelîler ve Ishâk; "cum'anın vakti, bayram namazının ilk vaktinden başlayarak öğlenin son vaktine kadardır," demişler, delil olarak da Ahmed, Müslîm ve Nesâî'nin Câbir'den rivayet ettikleri şu hadisi getirmişlerdir: "Rasûlullah cum'ayı kılar, sonra gider, güneş zevale geldiği zaman develerimizi ağıllarına koyardık." Bu hadiste cum'ayı zevalden önce kıldığına dair açıklık vardır. Yine Abdullah b. Seydân es-Sülemî'nin hadisini delil getirdiler. O şöyle demiştir: "Ebu Bekr'le beraber cum'a namazında bulundum. Hutbesi ve namazı gün yarısından önceydi. Sonra Ömer ile bulundum. Hutbesi ve namazı gün yarısından önceydi. Sonra Ömer ile bulundum. Namazı ve hutbesi, 'gün tam yarılandı, dediğim zamandaydı. Sonra Osman ile bulundum, namazı ve hutbesi 'gün tam zevalden döndü, dediğim zamandaydı. Bu durumu ayıplayan veya yadırgayan kimseyi görmedim." (Hadisi Dârekutnî ve İmam Ahmed, oğlu Abdullah'ın rivayetinden naklederek bunu delil getirmiş ve şöyle demiştir: "İbn Mes'ûd, Câbir ve Muaviye'den rivayet olunduğuna göre; onlar cum'ayı zevalden önce kılmışlar ve kimse bunu yad ırgamamı şîr.")

Böylece icmâ hâsıl olmuştur. Alimlerin büyük çoğunluğu Câbir (r.a.)'den rivayet olunan hadisi, cum'a namazını, havanın soğumasını beklemeden, yani hararetin şiddetinin gitmesini beklemeden hemen kılmak şeklinde anlamışlardır. "Namaz ve develeri ağıla koymak zevalden sonra vâki olmuş olup Abdullah b. Seydan'm hadisi zayıftır," demişlerdir. Hafız İbn Haccr onun hakkında, "adaletle bilinmeyen büyük tâbilerdendir," demiştir. İbn 'Adî; "İbn Seydân meçhul sayılabilir" demiş, Buhârî ise; "Abdullah h. Seydan'm hadisine uyulmaz, çünkü daha kuvvetli hadislere karşı geliyor," demiştir. İbn Ebî Şeybe'nin Süveyd b. Gâfale'den rivayet ettiğine göre; Süveyd Ebu Bekr ve Ömer'le güneş tepeden batıya kaydığı zaman cum'a namazı kılmıştır. (Hadisin isnadı kuvvetlidir.) Cemaatin bulunmasının cum'anın sıhhatinin şartlarından bir şart olduğunda alîmlerce bir ihtilâf yoktur. Târik b. Şihâb (r.a.)'m hadisine göre Nebi aleyhisselâm şöyle buyurdu: "Cum'a namazı cemaat içinde bulunan her müslûinana gerekli bir borçtur." Ancak cemaatin kaç kişi olacağı hususunda onbeş kadar görüşe ayrıldıklarını Hafız 'Fetih' kitabında zikretmiştir. "Tercih edilen görüşe göre, iki veya daha çok kişi ile cum'a namazı olur. Çünkü Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "İki veya daha fazlası cemaattir." buyurmuştur." Şevkânî şöyle demiştir: "Diğer namazların iki kişi ile caiz olduğu hakkında icma kararlaşmış olduğuna göre, cum'a da bir namazdır. Kişinin bunun dışında bir hükme delilsiz olarak tabi olması düşünülemez. Diğer namazlardan fazla bir cemaati gerektirdiğine dair bir deîl yoktur." Abdülhak demiştir ki: "Cum'a cemaatinin sayısı hakkında herhangi bir hadis sabit olmamıştır." Bu hususta Süyûtî de; "Belli bir sayı gösteren herhangi bir hadis sabit olmamıştır," demiştir. Taberî, Ebû Dâ-vûd, Nchâî ve İbn Hazm da bu görüşü benimsemişlerdir.

2.19.15. Cum'a Kılınacak Yer

Cum'a namazını, şehirde, mescidde, köyde, şehirdeki binalarda, şehre ait boş alanlarda eda etmek sahihtir. Birden çok yerde de kılınması sahihtir. Ömer (r.a.) Bahreyn ahalisine, "nerde olursanız cum'ayı kılınız" diye yazmıştı. Hadisi İbn Ebî Şeybe rivayet etmiş, Ahmed, "isnadı iyidir." demiştir. Bu ifade bütün şehir ve köyleri içine alır. İbn Abbâs: "Medine'de Rasûlullah'ın mescidinde toplanarak kılınan islâm cum'asından sonra islâmiyet'te ilk cum'a, Bahreyn köylerinden bir koy olan Cuvaide eda edilmiştir." demiştir. (Bu hadisi, Buhârî ve Ebû Dâvûd rivayet etmiş-tir.) Leys b. Sa'd (r.a.)'den rivayeten: "Mısır sahillerinde oturanlar, Ömer ve Osman (r.a.) zamanında, içlerinde sahabîler de bulunduğu halde onların emri ile cum'a kılarlardı." İbn Ömer'den rivayeten; "O, Mekke ve Medine arasında sular ahalisinin cum'a kıldığını görür, onları azarlamazdı." (Hadisi Abdürrezzak sahîh bir senetle rivayet etmiştir.)

2.19.16. Fakihlerin Cum'a için Koştukları Şartların Münakaşası

Cum'anın vacib olmasının şartları daha önce geçii. Erkek olmak, hür olmak, sıhhatli olmak, mukîm olmak, geri kalmayı gerektiren özrü bulunmamak. Yukarıda geçtiği üzere, cemaal de cum'anın sıhhati için şarttır. Sünnetin açıkladığı, Allah'ın bizi mükellef tuttuğu şartlar bu kadardır. Bunların dışında bazı fakihlerin koştukları şartların

dayandıkları bir nas yoktur. Burada "cr-Ravdal'ün-Ncdiyye" kitabının yazarının dediğini nakletmekle yetineceğiz:

"Cum'a namazı diğer namazlar gibi olup onlara zıt bir tarafı yoktur. Onların zıddı olduğuna dair herhangi bir delil gelmemiştir."

Bu ifadede, cum'anın vücubu için onu en büyük imamın kıldırması, şehirde olması, ve belli kişilerin bulunması gerekliliğini diyenlere red vardır. Çünkü bu şartların, değil vacib ve farz olduğuna, müstehab olduğuna dair bile bir delil yoktur. Bilâkis iki kişi bir yerde cum'a namazını kıldı mı, kendilerine gereken farzı yapmış olurlar .Eğer hutbeyi ter kederi erse, hulbe sadece sünnettir. Eğer Târik b. Şihâb (r.a.)'m cum'a namazının cemaatle kılınacağı hadisi olmayıp, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in zamanında cemaalsiz olarak kılınmış olsaydı, diğer namazlar gibi tek tek kılınacaktı.

"Cum'a namazı dört kişi ile kılınır," şartından, "ülül-emre" kadar olan şartlar hakkında rivayetlere gelince: Büyük imamların açıkladığına göre bu sarılar Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in kelâmından değildir. Onun asandaki sahabelerin de sözü değildir. Bu şarhlar sadece Hasan el-Basrî'den rivayet olunmuştur. Allah'ın haftada farz kıldığı ve İslâm'ın alâmetlerinden birisi olan cum'a namazı hakkında vaki olan sözleri kim düşünürse hayret içinde kalır. "Kimisi, hutbe iki rek'at gibidir; onu kaçıranın cum'ası kabul olmaz" demiştir. Sanki Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den bazıları bazısını kuvvetlendiren rivayetler bu kimseye ulaşmamış gibi ki, "cumanın iki vaktinden birisini kaçıran onu tamamlarsa cum'ası tamam olur." hadisi vardır. Sanki o kimseye bu hadisten başka deliller ulaşmamıştır. Bazı kimseler; "cum'a namazı imamla beraber Üç kişiden az ile olmaz." demiştir. Bazıları dört, bazıları yedi, dokuz, oniki,

yirmi, otuz ve bazıları kırk, elli, yetmiş kişiden aşağı olmaz, demiştir. Bazıları ise, bir kayıt koymadan, "çok kişi olacak," demişlerdir. Bazıları da; "cum'a namazı, içinde herşey bulunan şehirden başka yerde olmaz," demiştir. Kimisi şehire de bir hudut koyarak "şu kadar bin kişi olacak," demiştir. Diğerleri ise; "camisi ve hamamı olacak," demiş, bazıları da; "en büyük imamla kılınırsa olur, eğer büyük imam olmaz veya adaletli bir kimse bulunmazsa, cum'a vacib ve meşru olmaz," demişlerdir. Bu gibi sözlerde, ilimden hiçbir eser olmadığı gibi, Allah'ın kitabında, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sünnetinde cum'anın sıhhati için zikri geçen şartlardan, farz ve rükünlerinden iddia ettikleri hiçbir harf yoktur. Belirttikleri görüşün, kendilerine yaptığı, şeye hayret doğrusu. İnsanların, toplantılarda kafalarından konuştukları, karışık bâtil sözler, eğlence meclisinde anlattıkları hikâyeler, temiz şeriaiLan uzaktır. Kur'ân ve sünnet'i bilen, insafla düşünen, doğru yolda ilerleyen ve boş sözle hak yoldan ayrılmayan herkes bunu bilir. Her kim, bauj (yanlış) bir söz söylese, onun bu sözü kendisine geri çevrilir ve yüzüne çarpılır. Kullar arasında hakem, âyetle Duyurulduğu üzere Allah'ın kitabı ve Rasûlünün sünnetidir: "Eğer bir şeyde anlaşmazlığa düşerseniz onu Allah ve Rasûlüne havale ediniz." (Al) "Aralarında hüküm vermek için Allah ve Rasûlüne çağırdıkları vakit; 'işittik, itaat ettik,' demek ancak müminlerin sözüdür." (48) "Hayır! Rab-bine andolsun ki, aralarında çektikleri şeylerde seni hakem tayin edip, sonra senin verdiği hüküm içlerinde bir sıkınU duymadan tamamen kabul etmedikçe inanmış olmazlar." {ty Bu ve benzeri âyetler İhtilâf halinde müracaat edilecek yerin Allah Ve Rasûlullah'm hükmü olduğuna açık bir şekilde delâlet etmekte ve öncemij bir noktayı göstermektedir. Allah'ın hükmü, kitabıdır. Rasûlünün hükmüise; Allah onun ruhunu aldıktan sonra onun sünneti olup bundan başkası, değildir. Müçtehide gelince: Her ne kadar delil bulunmadığı zaman kendi görüşüyle amel etmesine ruhsat varsa da, başkasının, kim olursa olsun delilsiz olarak onun görüşünü almasına ruhsat yoktur.

Ben, (Allah biliyor) bu gibi konulan kitaplarına alarak, Allah'ın birliğini anlatır gibi bu konuları avama anlatarak onları buna inandırmaya çalışan ve bunlarla amel etmeyi onlara emreden ve böylece ateş çukurunun kenarlarına gelen yazarlara çokCa hayret etmeye devam ediyorum."

(47) Nisa: 59.

(48) Nûr:51.

(49) Nisa: 65.

2.19.17. Cum'a Hutbesi

2.19.17.1. Hükmü

İlim ehlinin çoğu hutbenin vacib olduğu görüşündedir. Hutbenin vacib olduğuna, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den sabit olan sahih hadisleri delil getirmişlerdir. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem devamlı olarak her cum'ada hutbe okurdu. Yine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şu hadisini delil getirmişlerdir: "Beni gördüğünüz gibi namaz kılın." Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: "Ey iman edenler! Namaz için cum'a günü ezan okunduğu zaman Allah'ın zikrine koşunuz." (50) 'Zikre koşun,' diye yapılan emir, vacib olmayı gerektirir. Vacibin dışındaki bir şey için koşmak gerekmez. Hutbe, zikri de içine aldığı için, zikri hutbe diye tefsir ettiler. Şevkânî bu delilleri münakaşa ederek birinci delile şöyle cevap verdi: "Sadece fiil vücûb ifade etmez." ikinci olarak: "Buradaki emirle namaz kastediliyor, hutbe değil. Çünkü hutbe namaz değildir." Üçüncü olarak: "Koşulması emredilen zikir, cum'a namazıdır. Burdaki emir, namaz ile hutbe arasında ihtimalli iken, namazın vacib olduğuna ise ittifak gerçekleşmiştir. Hutbenin vacib olmasına gelince; bu delil, hutbenin vacib olduğuna

delil olarak gösterilemez. Hasan Basrî, Davud'üz-Zahirî ve Cübeyrî hutbenin mendub olduğu görüşündedirler. Açık oian da budur."

2.19.17.2. İmamın Minbere Çıktığı Zaman Selâm Vermesi, Oturduğu Zaman Ezan Okunması ve Cemaata Dönmesinin Müsfefhab Olduğu

Cabir'den rivayeten: "Nebî aleyhisselâm minbere çıktığı zaman selâm verirdi." (Hadisi İbn Mâce rivayet etmiştir, senesinde İbn Lchi'a vardır. Bu hadîs Esrem'in Süncn'inde Şa'bî yoluyla Nebi aleyhisselâm'dan mürsel olarak rivayet edilmiştir.) Ata ve diğerlerinin mürsel olarak rivayet ettikleri hadîse göre; "Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem minbere çıktığı zaman insanlara yüzüyle döner sonra "esselâmü aleyküm" derdi." Şa'bî; "Ebû Bekr ve Ömer böyle yaparlardı," demiştir. Sâib b. Yezid'den rivayet olunduğuna göre; o demiştir ki: "Cum'a günü ilk ezan imam minbere oturduğu zamandır. Rasûlüllah'ın, Ebu Bekr ve Ömer (r.a.)'in zamanında böyleydi. Osman (r.a.) devri gelince insanlar çoğaldı. Üçüncü ezanı yüksek yerde (minare) okumayı ilâve ettiler. Rasûlüllah'm birden fazla

(50) Cum a: 9.

müezzini yoktu." (Hadisi Buharî, Ebû Dâvûd, Nesâî rivayet etmiştir.) Buharî, Ncsâî ve Ebû Davud'un bir başka rivayetlerinde; "Osman (r.a.) halife olunca, müsiümanlar çoğaldı. Cum'a günü üçüncü bir ezan okunmasını emretti. Bağdat'ta Osman buna izin verdi. Ve böylece devam edip gitti." Ahmed ve Ncsâî'nin rivayetine göre: "Rasûlüllah, minbere oturduğu zaman Bilâl ezan okur, indiğı zaman kamet getirirdi." 'Adî b. Sâbit'in babasından onun da dedesinden rivayet ettiğine göre; o demiştir ki: "Ra-sûlüllah minbere çıktığı zaman ashabı ona yüzleriyle dönerdi." (Hadisi İbn Mâce rivayet etmiş, hadis hakkında her ne kadar söz söylenmişse de, Tirmizî; "Ncbî aleyh İs selâm'm ashabından ve diğerlerinden ilim ehli imam hutbeye çıktığı zaman cemaata dönmesini müstehab görmüşlerdir," demiştir.)

2.19.17.3. Hutbenin Allah'a Hamd, Rasûlüne Övgüyü, Vaaz ve Kirâetî İçermesinin Müstehab Olduğu

Ebû Hüreyre'den rivayeten; Nebî aleyhisselâm şöyle buyurdu: "Hangi söz ki, Allah'a hamd ile başlanmıyor, onda hayır yoktur." (Hadisi Ebû Dâvûd ve Ahmed aynı şekilde rivayet etmişlerdir.) Başka bir rivayette; "Kendisinde şehadet olmayan hutbe cüzzamh el gibidir." şeklindedir. (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd ve Tirmizî rivayet etmiştir. Tirmizî'de "şahadet" kelimesi yerine "teşhedü" vardır.)

İbn Mes'ud'dan rivayeten; Ncbî aleyhisselâm teşehhüd ettiğı zaman şöyle derdi:

"Allah'a hamd olsun. Ondan yardım isteriz. Ona sığınırız. Nefislerimizin şerrinden Allah'a sığınırız. Allah kime hidayet ederse onu sapıtacak yoktur. Kimi saptırırsa onu hidayete erdirecek de yoktur. Şehadet ederim ki Allah'tan başka ilâh yoktur. Yine şehadet ederim ki Muhatmed Mustafa O 'nun kulu ve Rasâlüdür. Onu kıyamet saatinden önce müjdeci

ve hâk. ile gönderdi. Kim Allah'a ve Rasûlüne İtaat ederse doğru yolu bulmuş olur. Kim ona âsi olursa ancak nefisine zarar verir. Allah'a hiçbir şey zarar veremez." İbn Şihâb'dan rivayeten; kendisine cum'a günü Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem'in şahadeti hakkında soruldu. Bunun gibi cevap vererek şunu da ilâve etti: "Ve kim Allah'a ve Rasûlüne âsi olursa muhakkak haddi aşmıştır." (Bu iki hadisi de Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.)

Câbir bin Semure (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; Cabir demiştir ki: "Rasûlüllah daima hutbe okur ve iki hutbe arasında oturur, âyetler okur, insanlara anlatırdı." (Hadisi Müsiim, Ncsâî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce rivayet etmiştir.) Yine Câbir b. Semure'den rivayecin; "Rasûlüllah cum'a günü vaazı uzatmazdı. Ancak kolay ve kısa kelimelerle ikiifa ederdi." (Hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.)

Harise bin Nu'mân'm kızı Ümmü Hişâm (r.a.)'dan rivayeten; o şöyle demiştir: "Kaf sûresini Rasûlüllah'm lisanından öğrendim. Her cum'a hutbe okuduğı zaman minberde onu okurdu." (Hadisi Ahmed, Müslim, Nesâî ve Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.) Ya'lâ b. Ümcyre'den rivayeten; o demiştir ki; "Rasûlüllah'ı minberde "ve nâdev yâ malik"(5J) ayetini okurken işittim." (Hadisi Buharî ve Müsiim rivayet etmiştir.) İbn Mâce'nin Ubcyd (r.a.)'den rivayet ettiğine göre; "Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sel-lem cum'a günü ayakta "Tebârcke" (Mülk) sûresini okudu. Ve Allah'ın günlerini anlattı."

"Er-Ravdal'un-Ncdiyye" kitabında şöyle denmektedir: "Bil ki-meşru olan hutbe, Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem'in insanları teşvik etmek ve korkulmak için devamlı yapmış olduğu hutbedir. Hutbenin ruhu olan bu vaaz için hutbe meşru kılınmıştır. Hutbede Allah'a hamd etmek, salavât getirmek veya Kur'ân okumak, hutbenin meşru olmasındaki büyük maksadın dışındadır. Bunların Rasûlüllah'm hutbesinde bulunması, maksadın bunlar olduğuna, şart ve lâzım olduklarına delâlet etmez. İnsaflı bir kimse hutbeden büyük maksadın vaaz olduğunda, Allah'a hamd ve Rasûlüne salâvat olmadığına şüphe etmez. Arap'ların süregelen âdetlerinde vardır ki, onlardan birisi bir söz söylemek için makama çıktıklarında Allah'a ve Rasûlüne sena ile başlarlardı. Bundan daha güzel ve daha evlâ ne olabilir? Ancak maksat bunlar değildir. Bilâkis maksat daha sonra yapılan konuşmadır. Birisi dese

ki; "Allah'a hamd ve salavattan başka söyleyecek birşeyi olmayan kimsenin hatib olarak konuşmaya çık-

(51) Zuhnf:77.

tığı zaman yapacağı bu hareket makbul müdür?" Bunu akli selim sahipleri reddeder. Durum böyle olunca cum'a hutbesinde vaaz yapmanın gereğini hadisten öğrenmiş oldun. Hatib böyle yapınca meşru bir iş yapmış olur. Ancak bununla beraber Allah'a hamd, Rasûlüne sena eder veya vaazın önüne Kur'ân âyetlerini eklerse en güzelini yapmış olur."

2.19.17.4. Hutbeleri Ayakta Yapmanın, tki Hutbe Arasında Hafif Oturmanın Meşru Olduğu

İbn Ömer (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; o demiştir ki: "Nebî aleyhisselâm cum'a günü ayakla hutbe okur, sonra oturur, sonra kalkarak bugün yaptıkları gibi İkinci hutbeyi okurdu." (Hadisi Buharî, Müslim, Tirmizî, Ncsâî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce rivayet etmiştir.) Câbir b. Semu-re (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; o demiştir ki: "Nebî aleyhisselâm ayakta hutbe okur, sonra oturur, sonra kalkar ayakta hutbe okurdu. Her kim "oturarak hutbe okumuştı" derse yalan söylemiş olur. Vallahi, Rasû-lüllah ile beraber iki bin namazdan fazla kılmışım." (Hadisi Müslim, Ahmed, Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.) İbn Ebî Şeybe'nin Tavus (r.a.)'tan rivayetinde Tavus şöyle demiştir: "Rasûlüllah saîlallahu aleyhi ve sellem, Ebû Bekr, Ömer ve Osman ayakta hutbe okumuşlardır. Minberde ilk oturan Muaviye'dir." Yine Şa'bî'den rivayet olunduğuna göre; Muaviye şişmanladığı zaman oturarak hutbe okurdu.

Bazı imamlar hutbe esnasında ayakta durmanın vacib olduğunu ve iki hutbe arasında oturmanın da vacib olduğunu, Rasûlüllah saîlallahu aleyhi ve sellem'in ve ashabının fiillerine dayanarak söylemişlerdir. Ancak yalnız fiil vucûb ifade etmez.

2.19.17.5. Hutbede Sesi Yükseltmek, Hutbeyi Kısa Yapmak ve Hutbeye Önem Vermek

Ammâr b. Yâsir (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; o demiştir ki: "Rasûlüllah'm şöyle buyurduğunu işittim": "Kişinin namazının uzun olması ve hutbesinin kısa olması âlim olduğuna işaretir. Namazı uzatın, hutbeyi kısaltın." (Hadisi Ahmed ve Müslim rivayet etmiştir.) Hutbenin kısa, namazın uzun olması, kişinin fakih olduğuna delâlet kılınmıştır. Çünkü fakih kimse kelimeleri bilir, az sözle çok mânâ kaseder. Câbir b. Semure (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; o demiştir ki: "Rasûlüllah saîlallahu aleyhi ve sellem'in namazı ve hutbesi normal (mutedil) idi." (Hadisi Müslim, Tirmizî, Nesâî, ve İbn Mâce rivayet etmiştir.) Abdullah b. Ebî Evfa (r.a.)'dan rivayeten; "Rasûlüllah saîlallahu aleyhi ve sellem namazı uzatır, hutbeyi kısa yapardı." (Hadisi Ncsâî sahih bir senetle rivayet etmiştir.) Câbir (r.a.)'den rivayeten; o şöyle demiştir: "Rasûlüllah saîlallahu aleyhi ve sellem hutbe okuduğu zaman gözleri kızarır, sesi yükselir ve gazabı şiddetlenirdi. Sanki, askere "düşman sabah veya akşam saldıracak" diye haber veren bir komutan gibiydi." (Hadisi Müslim ve İbn Mâce rivayet etmiştir.)

Nevevî şöyle demiştir: "Hutbenin fasîh (halasız) ve belîğ (düzgün) olması müslchabur. Mânâsı anlaşılmayan, cemaati rencide eden kelimelerle hutbe okunmamalıdır. Çünkü bu gibi sözler kişinin tam olarak aklına girmez. Korkutucu da olmamalıdır. Bu durumda maksat hâsıl olmaz. Bilâkis anlaşılır ve sürükleyici kelimeler seçilmelidir."

İbn Kayyım şöyle demiştir: "Rasûlüllah'm hutbesi Allah'a meleklerle, kitaplara, peygamberlere ve âhirci gününe imanın esaslarını tahrir şeklindeydi. Cennet ve cehennemden bahseder, Allah'ın dost kullarına ve biat ehline hazırladığı nimetlerden, düşmanlarına ve günah ehline hazırlanan azaptan bahseder, onun hutbesiyle kalpler iman, tevhid, Allah'ı bilme ve önemli günlerini hatırlamayla dolardı. Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem'in hutbeleri diğer hutbeler gibi değildir. Çoklarının hutbeleri mahlu-kat arasında ortak meseleleri içeren konuları kapsar. Meselâ; hayattan bezdirmek, ölümle korkutmak gibi şeylerden bahsederler ki; bunlar kalb-de Allah'a iman ve tevhidi yerleştirmek, hususi bir marifetullah oluşturmak, Allah'ın ibretli kıssalarını hatırlatmak ve kişileri Allah'a ibadete sev-kedip ona kavuşma isteği meydana getirmekten uzaktır. Böylece dinleyenler, Ölü hale gelmekten ve mallan taksim edilerek, toprağın vücutlarını çürüteceğini öğrenmekten başka bir şey istifade etmeden çıkarlar. Keşke hutbelerle iman nasıl meydana geldiğini, tevhidin ve faydalı ilmin nasıl oluştuğunu anlasydılar. Nebi aleyhisselâm ve onun ashabının hutbelerini inceleyenler, onların, hidayeti, tevhidi, Allah'ın sıfatlarını, imanın bütün esaslarını, Allah'a daveti içerdiğini görürler. Yine onların hutbeleri, Allah'ı mahlûkalma sevdirep O'nun nimetlerini hatırlatarak belâsından korkuttuğu ibretli kıssalarını da hatırlatmayı içerirdi. Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem'in hutbeleri: Allah'ın büyüklüğünü ve sıfatlarını hatırlatmayı ve ona şükür emrini açıklamayı hedef almıştı. Nebî aleyhisselâm AHah'a itaati, şükrü ve zikr etmeyi sevdirek insanlara emrediyor, dinleyenler Allah'ı severek, Allah'da onları severek dönüyorlardı. Sonra zaman geçip nübüvvetin nuru gizli kalınca şer'î esaslar ve emirler, hakikatleri ve maksatları gözetilmeden hutbeler bir tören şekline büründü. Bu şekillere hakikat şekli vererek hakikat süsüyle süslediler. Böylece şekil ve uydur-malar, bozulması uygun görülmeyen sünnetler olarak kabul edildi. Gerçekte bozulması uygun olmayan

maksatlar bozuldu. Hutbeleri, kafiye nükte, edebiyat ilmiyle yaldızladılar. Sonunda fayda noksanlaştı. Bilhassa kalblerin, hutbelerden alacağı hisse yok oldu. Hutbelerden maksat kayboldu."

2.19.17.6. Meydana Gelen Bir İş İçin İmamın Hutbeyi Kesmesi

Ebû Hüreyrc (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; o şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bize hutbe okurken, Hasan ile Hüseyin, üzerlerinde iki kırmızı gömlek olduğu halde yürüyerek ve tökezleyerek geldiler. Rasûlullah minberden indi, onları sırtına alarak ön tarafına koydu. Sonra; "Allah ve Rasûlü doğru söylemiştir; "Mallarınız ve evlâtlarınız fitnedir."(52) Bakım ki, bu iki çocuk yürüyor ve tökezliyorlar. Sözümün bitmesine kadar sabredemedim, onları kaldırdım." buyurdu." (Hadisi Buharı, Müslim, Tirmizî, Nesâî ve Ebû Dâvûd rivayet etmiştir. Ebû Rifâ'at'cl-Adcvî (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; o şöyle demiştir: "Hutbede iken Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına geldim. "Ya Rasûlallah, dinini bilmeyen bir garip adam geldi, Öğrenmek istiyor. Bunun üzerine bana doğru dönen Rasûlullah hutbesini kesip, bana yaklaştı. Rasûlullah'a bir kürsü geldiler. Üzerine oturdu. Allah'ın kendisine öğrettiği şeylerden bana öğretmeye başladı. Sonra hutbesine devam edip tamamladı." (Hadisi Müslim ve Nesâî rivayet etmiştir.)

İbn Kayyım şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem meydana gelen bir ihtiyaçtan ve ashabından birisinin sorduğu bir sorudan dolayı hutbesini keser ve ona cevap verirdi. Çoğu kez bir ihtiyaç için hutbeden iner, sonra dönerek hutbesini tamamlardı. Hasan ile Hüseyin'i almak için inmesi böyledir. Onları alıp minbere çıktı. Sonra hutbesini tamamladı. Hutbesinde herhangi bir kişiye; "gel olur ya filân, kıl ya filân" diye çağırır, hutbesinde duruma göre icab eden şeyleri ashabına emrederdi."

2.19.17.7. Hutbe Esnasında Konuşmanın Haram Olduğu

Alimlerin çoğu hutbeyi duysun veya duymasın, marufu emir, mün-keri nehy olsa bile, hutbe esnasında konuşmanın haram olduğunu, susmanın ise vacib olduğunu söylemişlerdir. İbn Abbâs'dan rivayet olunduğuna göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "İmam

(52) Enfal: 28, Teğabün: 15.

hutbe okurken cutn'a günü konuşan kimse kitap yüklenen merkebe benzer. Ve konuşana sus diyenin de cuması yoktur." (Hadisi Ahmed, İbn Ebî Şeybe, Bezzar ve Taberânî rivayet etmişlerdir. Hafız İbn Hacer "Bulûğ ul-Meram" kitabında; "hadisin İsnadında bir beis yoktur," demiştir.) Abdullah b. Amr'dan rivayet olunduğuna göre Nebi aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: "Cum'aya üç kist gelir. Dirisi boş şeyle uğraşmaya gelir, ki bunun payı uğraştığı şeydendir. Birisi dua etmeye gelir. Bu da Allah'a dua etmiş olur. Allah dilerse verir, dilerse men eder. Bir diğeri ise, susarak ve dinleyerek cum'aya gelir. Müslümanların omuzlarından allamaz. Bir kimseye eziyet etmez. İşle bunun cum'ası daha sonraki cum'aya kadar ve üç gün de fazlasıyla günahlarına keffâreltir. Bu, Allah Tcâlâ "Her kim bir iyilikle gelirse ona on misli vardır,"(53) buyurduğu içindir." (Hadisi Ahmed ve Ebû Dâvûd iyi bir senetle rivayet etmiştir.) Ebû Hüreyrc (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Cuma günü imam hutbedeyken arkadaşına; "sus" dersin, boş şey söylemiş olursun." buyurdu. (Hadisi Buharı, Müslim, Tirmizî, Nesâî ve Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.) Ebû Derdâ (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre; "Nebî aleyhisselâm minbere oturarak insanlara hutbe verdi ve bir âyet okudu. Yanında Übcy b. Ka'b vardı. Ona "Ya Übey, bu âyet ne zaman nâziî oldu?" dedim. Ka'b benimle konuşmaktan kaçındı. Sonra tekrar sorduğumda yine benimle konuşmadı. Nihayet Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem hutbeden inince Übey bana; "Cum'andan sana, boş konuştuğundan başka bir şey kalmaz," dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem namazı bitirince ona gelerek durumu haber verdim. Rasûlullah da; "Übey doğru söylemiştir, "imamın konuşmasını işittiğin zaman, konuşmasını bitirinceye kadar sus," buyurdu." (Hadisi Taberânî rivayet etmiştir.) Şafiî ve Ahmed'den rivayet olunduğuna göre; her ikisi de, hutbeyi duyma imkânı olanla, duyma imkânı olmayan arasını ayırarak, hutbeyi duyma konuşmanın haram, hutbeyi duymayana ise, her ne kadar susmak müstehab ise de haram olmadığını göz önüne almışlardır." Tirmizî'nin nakline göre; Ahmed ve İshâk, imam hutbe okurken selâm almaya, aksı-rana "yerhamuke'llah" demeye ruhsat vermişlerdir. İmam Şafiî şöyle demiştir: "Cum'a günü aksıran bir kimseye, başka biri "yerhamükellah" derse, cevap vermek sünnet olduğu için bunun caiz olacağını ümit etmekteyim. Bir kimseye bir adam selâm verirse, bunu mekruh sayarım, ancak selâmı alanı değil. Çünkü selâm vermek sünnet, almak ise farzdır."

(53) En'anı: 160.

Hutbe vaktinin dışında konuşmaya gelince; bu caizdir. Sa'lebe bin Ebî Mâlik (r.a.)'ten rivayet olunduğuna göre; o şöyle demiştir: "Cum'a günü Ömer (r.a.) minberde oturmakta iken, insanlar konuşuyorlardı. Müezzin bitirince Ömer (r.a.) kalktı. İki hutbenin her ikisini bitirinceye kadar kimse konuşmadı. Namaz başlayıp Ömer (r.a.) minberden indiği zaman yine konuşmaya başladılar." (Hadisi Şafiî Müsned'inde rivayet etmiştir.) Ahmed'in

sahîh bir senetle rivayet ettiğine göre; "Osman b. Afvan (r.a.) minberde, müezzîn kamet yaparken insanlara haberlerin ve fiatların durumundan sorardı."

2.19.18. Cum'anın Bir Rek'âtma veya Daha Azına Yetişmek

İlim ehlinin çoğu, imamlarla birlikte Cum'anın bir rek'atma yetişenin cum'aya yetişmiş sayılacağı ve buna bir diğer rek'at ilâve edeceği görüşündedirler, İbn Ömer (r.a.)'in Ncbî aleyhisselâm'dan rivayet ettiğine göre; "Ncbî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: "Cum'a namazının bir rek'atı-na yetişen kimse, ona bir rek'at ilâve etsin, böylece namazı tamam olmuş olur." (Hadisi Nesâî, İbn Mâce ve Dârekutnî rivayet etmiştir. Hafız İbn Haccr 'Bülûğ'ül-Mcrâm' kitabında; "hadîsin isnadı sahihtir, fakat Ebû Hatim mürsel olduğunu kuvvetli saymıştır," demiştir." Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet olduğuna göre Ncbî aleyhisselâm: "Namazın bir rek'atı-na yetişen kimse tümüne yetişmiş demektir." buyurmuştur. (Hadîsi Buharî, Müslîm, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce rivayet etmiştir. Ancak bir rek'atten daha azma yetişene gelince; ekseri ulemanın görüşüne göre bu, cum'aya yetişmiş sayılmaz; öğleyi dört rek'at olarak kılar. İbn Mes'ûd; "Cum'anın bir rek'atına yetişen ona bir rek'at daha ilâve etsin, iki rek'atı kaçırın ise dört kılsın" demiştir. (Hadisi Taberânî iyi bir senetle rivayet etmiştir.) İbn Ömer (r.a.) şöyle demiştir: "Cum'anın bir rek'auna yetiştiğin zaman ona bir rek'at ilâve et. Eğer otururken cemaate yetişirsen dört olarak kılar. Beyhakî: "Bu görüş, Şâfi'îler, Malikiler ve Hanbelîler'le Hanefîlerden Muhammed bin Hasen'in görüşüdür," demiştir. Ebû Hanîfe ve Ebû Yusuf şöyle demiştir: "imama teşehhüdde yetişen kimse cum'aya yetişmiş demektir, imamın selâmından sonra iki rek'at kılar ve cum'a tamam olur."

2.19.19. Kalabalıkta Cum'a Namazı

"Ömer'in hutbe okurken şöyle dediğini işittim: Ahmed ve Beyhakî'nin Seyyar (r.a.)'dan rivayetine göre; Seyyar şöyle demiştir: "Ra-sûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bu mescidi yaparken bizler muhacir ve ensar olarak onunla beraberdik. İzdihâm olduğunda; "Sizden biriniz kardeşinin sırtına secde etsin," dedi ve yolda namaz kılanları görünce onlara; "Mescidde kılın," buyurdu."

2.19.20. Cum'adan Önce ve Sonra Nafîle Kılmak

Cum'adan sonra dört veya iki rek'at kılmak sünnettir. Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayeten: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem demiştir ki: "Cum'adan sonra namaz, kılan, dört rek'at kılsın." (Hadîsi Müslîm, Ebû Dâvûd ve Tirmizî rivayet etmiştir.) İbn Ömer (r.a.)'den rivayet olundu ki; "Rasûlullah cum'a günü evinde iki rek'at kılar." (Hadîsi Buharî, Müslîm, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce rivayet etmiştir.) İbn Kayyım şöyle demiştir: "Rasûlullah cum'ayı kıldığı zaman evine gider ve iki rek'at kılar. Ve kılmak isleyene dört rek'at kılmasını emrederdi." İbn Teymiyye şöyle demiştir: "Eğer mescidde kılsa dört, evinde kılsa iki rek'at kılar." Hadisler de buna delalet etmektedir. Ebû Dâvûd'un İbn Ömer (r.a.)'den rivayet etmiş olduğu hadis, İbn Ömer mescitte kıldığı zaman dört, evinde kıldığı zaman iki rek'at kılar. Buharî ve Müslîm'in İbn Ömer (r.a.)'den rivayetlerine göre: "Rasûlullah cum'adan sonra evinde iki rek'at kılar. Dört rek'at kıldığı zaman, kimi zaman bitişik olarak kılar, kimi zaman da iki rek'attan sonra selâm verir, sonra iki rek'at daha kılar." Efdal olan evinde kılmaktır. Eğer mescidde kılsa, farzı kıldığı yerden başka bir yere geçer. Cum'adan önce kılman sünnet hakkında Şcyh'ül-İslâm İbn Teymiyye şöyle demiştir: "Ncbî aleyhisselâm ezandan sonra cum'adan önce namaz kılmazdı. Hiçbir kimse ondan böyle bir şey nakletmedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem zamanında minbere oturmadan ezan okunmazdı. Bilâl ezan okur, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ardarda iki hutbeyi bitirirdi. Sonra Bilâl kalkar kamet getirir, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem namazı kıldırırdı. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ve onunla beraber namaz kılanların, ezanla farz namaz arasında hiçbir nafîle namaz kılmaları imkânı yoktu. Rasûlullah'm cum'a günü namaza çıkmadan önce sünneti kıldığını hiç kimse nakletme-mişür. Cum'adan önce Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in vakit tayin ettiği hiçbir namaz yoktur. Onun bu konudaki sözleri, cum'a günü kişi camiye geldiği zaman, bir vakit tayin etmeden namaz kılmaya teşviktir. Kim erken gelir, erken davranır, yürür, bineğe binmeden gelip namaz kılsa ona sevap yazılır. Sahabeden gelen de budur. Ashab-i kiram cum'a günü mescide geldikleri zaman, mümkün olduğu kadar namaz kılarlardı.

Bazıları on rek'at, bazıları oniki rek'at, bazıları sekiz rek'at, bazıları da daha az kılarlardı. Bunun için imamların çoğu, cum'adan önce belli bir vakti ve belli sayısı olmadığı üzerinde ittifak etmişlerdir. Çünkü böyle birşey, ancak Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sözü veya fiili ile sabit olur. Halbuki o, sözüyle ve fiiliyle böyle bir sünnet kılmamışır."

2.19.21. Cum'a ve Bayramın Aynı Güne Rastlaması

Cum'a ile bayram aynı güne denk gelirse, bayramı kılanlardan cum'a namazı düşer. Zeyd b. Erkam (r.a.) demiştir ki: Nebî aleyhisseîâm bayramı kıldı. Sonra cum'aya ruhsat vererek şöyle buyurdu: "Kılmak isteyen kılsın." (Hadisi Buharî, Müslim, Tirmizî, Nesâî ve Ebû Dâvûd rivayet etmiş, İbn Huzeyme ve Hâkim sahih lemistir.) Ebû Hürayre (r.a.)'den riva-yetçen; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem demiştir ki: "Bu günümüzde iki bayram toplanmıştır, isteyen cum'a namazı yerine bayram kâfidir. Diz ise, cum'a kılacağız." (Hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.) İmamın, cum'ayı kılmak isteyenler ve bayrama yetinemeyenler kılsın diye cum'a namazını kıldırması müstehabdır. Çünkü Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Biz cum'a kılacağız" buyurmuştur. Hanbelilcre göre; bayramda hazır olmak için cum'adan geri kalanın öğleyi kılması gerekir. Zahir olan, vacib olmamasıdır. Çünkü Ebû Davud'un, İbn Zübeyr (r.a.)'den rivayet ettiğine göre şöyle demiştir: "iki bayram bir güne denk geldi. İbn Zübeyr onları bir araya getirerek sabahdan iki rek'at namaz kıldı, ikindiye kılınca-ya kadar başka bir namaz kılmadı."

2.20. BAYRAM NAMAHLARI

Bayram namazları hicretin birinci yılında meşru kılınmıştır. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bu namazlara devam etmiştir. Erkek ve kadınlara kılmalarını emrettiği müekked sünnetlerden biridir. Bayram namazlarına ait hususları aşağıda kısaca zikrederim:

2.201. Yıkanma, Kokulanma ve En Güzel Elbiseyi Giymenin Müstehab Olduğu

Ca'fer bin Muhammed'in babasından, onun da dedesinden rivayet ettiğine göre; Nebî aleyhisseîâm her bayramda en güzel hırkasını giyerdi. (Bu hadisi Şafiî ve Beğavî rivayet etmiştir.) Hasan'dan rivayeten; o demiştir ki: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bulabildiğimiz en iyi elbiseyi giymemizi, bulabildiğimiz en iyi kokuyla kokulanmamızı, bulabil-diğimiz en pahalı kurbanı kesmemizi emrederdi." (Hadîsi Hâkim rivayet etti. Hadisin ravilerinden İbn İshâk ve İbn Berzah da vardır. Ezdî'nin zayıf saydığı bu zatı İbn Hibbân sika saymıştır.) İbn Kayyım şöyle demiştir: "Rasûlullah her iki bayramda en güzel elbisesini giyerdi. Onun iki bayram ve cum'a günü giymiş olduğu iki elbisesi vardı."

2.20.2. Ramazan Bayramına Çıkmadan Önce Yemek

Ramazan bayramında namaza çıkmadan önce tek olarak birkaç hurma yemek sünnettir. Kurban bayramında yemeği namazdan dönünceye kadar tehir etmek ve kurban kesmişse etinden yemek de sünnettir. Enes (r.a.) şöyle demiştir: "Nebî aleyhisseîâm birkaç hurma yemeden bayrama çıkmaz ve onları ıck yapardı." (Hadisi Buharî ve Ahmed rivayet etmiştir.) Bürcyde (r.a.)'den rivayeicn: "Nebî aleyhisseîâm yemeden bayram namazına çıkmaz, Kurban bayramında ise, dönünceye kadar birşey yemc/.di." (Hadîsi Tirmizî, İbn Mâce ve Ahmed rivayet etmiştir. Ahmed'in rivayetinde şu ilâve vardır: "Kurbanın etinden yerdî.") Muvaüa'da Sa'îd b. Mü-seyyeb (r.a.)'den rivayeten şöyle denmiştir: "insanlar, bayram namazına çıkmadan önce yemek yemekle emrolunurlardı." İbn Kudâmc: "Ramazan bayramı günü yemeğe acele etmenin müstehab olduğunda bir ihtilâf bilmiyoruz," demiştir.

2.20.3. Namazgaha Çıkış

Bayram namazının mescidde eda edilmesi caizdir. Fakat yağmur ve benzeri gibi özür olmadığı müddetçe şehrin dışında musalla'da eda edilmesi daha efdaldır. Çünkü Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bayram namazlarını musalla'da kıldı. Sadece bir defa yağmur Özü sebebiyle bayramı mescidde kılmıştır. Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayçlen: Bayram günü yağmur yağmış, Nebi aleyhisseîâm da bayram namazını onlara mescidde kıldırılmışlı. (Hadîsi Ebû Dâvûd, İbn Mâce ve Hâkim rivayet etmiştir. Yalnız senedinde meçhui bir kişi vardır. Hafız 'Telhis' kitabında "hadîsin senedi zayıftır," demiş, Zehebi ise, "hadîs münkerdir," demiştir.)

2.20.4. Kadın ve Çocukların Bayrama Çıkması

Kadın ve çocukların bayram namazına çıkmaları meşrudur. Bu konuda genç ihtiyar, dul, bekâr ve hâiz arasında fark yoktur. Ümmü Atiy-ye'nin hadisi şöyledir: "Bu durumda hayırları görsünler ve müslümanîarm davetine katılsınlar diye, bayram günleri genç ve hayızlı kadınların bayrama çıkarı İmal arı yle emrolunduk. Ancak hayızlı kadınlar ayrı bir yerde dururlar." (Hadisi Buharî ve Müslîm rivayet etmiştir.) İbn Abbâs (r.a.)'dan rivayeten; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem hanımlarını ve kızını bayram namazına çıkarırdı. (Hadisi İbn Mâce ve Beyhakî rivayet etmiştir.) Yine İbn Abbâs (r.a.)'dan rivayeten; o şöyle demiştir: "Nebî aleyhisseîâm ile beraber ramazan ve kurban bayramına çıktık. Namaz kıldı, sonra hutbe okudu, sonra kadınların yanına gelerek onlara vaaz etti. Günüñ önemini

hatırlattı ve sadaka vermekle emretli." (Hadisi Buharı rivayet etmiştir.)

2.20.5. Yol Değiştirmek

ilim ehlinin çoğu, bayram namazına gittiği yoldan değil de imam olsun, cemaat olsun başka bir yoldan dönmesinin müstehab olduğu görüşündedirler. Câbir(r.a.)'den rivayeten; o şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bayram günü başka bir yoldan eve dönerdi." (Hadisi Buharı rivayet etmiştir.) Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayeten: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bayrama çıktığı zaman çıktığı yolun dışında başka bir yoldan dönerdi." (Hadîsi Müslîm, Ahmed ve Tirmizî rivayet etmiştir.) Bayram günü, bayram namazına gidilen yoldan geri dönmek de caizdir. Ebû Dâvûd, Hâkim ve Buhârî 'Tarih' kitabında Bekr b. Mübeşşir (r.a.)'den rivayeten; Bekr şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabıyla ramazan ve kurban bayramında musalla'ya çıkardık. Buthân vadisinden gider, musalla'ya gelince Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile namaz kılar, sonra yine Buthân vadisinden evlerimize dönerdik." (İbn Seken 'hadisin senedi iyi sayılır,' demiştir.)

2.20.6. Bayram Namazının Vakti

Bayram namazının vakti güneşin üç metre yükselmesinden zevale kadardır. Ahmed b. Hasan el-Bennâ Cündüb hadisinden tahric ederek şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem güneş iki mızrak yüksek iken bize ramazan bayramını kıldırıldı. Güneş bir mızrak iken bize kurban bayramı namazını kıldırıldı." Şevkânî şöyle demiştir: "Bu hadis, bayram namazının vaktinin belirtilmesi konusunda gelen haberlerin en iyisidir. Yine bu hadîsten; kurban bayramı namazını acele kılmak ve ramazan bayramı namazını tehir etmenin müstehab olduğu da anlaşılmaktadır." İbn Kudâme; "Kurban kesme vakti geniş olsun diye, kurban bayramı namazını öne almak sünnet olduğu gibi, sadaka-i fitr vaktinin geniş olması için ramazan bayramını uzak kılmak da sünnettir. Bu konuda başka zıt bir görüş bilmiyoruz," demiştir.

2.20.7. Bayram Namazlarında Ezan ve Kamet

İbn Kayyım demiştir ki; "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem musalla'ya vardığı zaman ezan ve kamet getirmeden, "es-salâtu câmi'atün" demeden namaza başladılar. Sünnet olan bunların hiç birisini yapmamaktır. İbn Abbâs ve Câbir (r.a.)'den yapılan rivayete göre; şöyle demişlerdir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem zamanında ramazan ve kurban bayramlarında ezan okunmazdı." (Hadîsi Buhârî ve Müslîm rivayet etmiştir.) Müslim, 'Atâ'dan rivayeten şöyle demiştir: "Câbir bana haber verdi ki ramazan bayramı namazında imam çıktığı zaman veya imam çıktıktan sonra ezan, kamet, nida ve benzeri herhangi birşey yoktur. O gün nida etmek de yok, kâmet de yok." Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.)'dan rivayeten: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ezan ve kâmitsiz bayramı kılmış, aralarını bir oturuşla ayırmadan ayakta iken arka arkaya iki hutbe okumuştur." (Hadisi Bezzâr rivayet etmiştir.)

2.20.8. Bayram Namazlarında Tekbir

Bayram namazı iki rek'attır. Birinci rek'atta; iftitah tekbirinden sonra, kırâetten önce yedi tekbir almak sünnettir. İkinci rek'atla; kıyam tekberi hariç tekbir almak, her tekbirde elleri kaldırmak sünnettir. Amr b. Şu-ayb babasından, o da dedesinden rivayeten: "Nebî aleyhisselâm bayramda oniki tekbir almıştır. Birinci rek'atta yedi, son rek'atta beş tekbir almış, bayramdan önce ve sonra herhangi bir namaz kılmamıştır." (Hadîsi Ahmed ve İbn Mâce rivayet etmiştir. Ahmed; "Ben bu görüşü benimsiyorum." demiştir.) Ebû Dâvûd ve Dârekutnî'nin rivayetine göre; Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: "Ramazan bayramında birinci rek'atta yedi tekbir, son rek'atta beş tekbir vardır. Her iki rek'atla tekbirden sonra kırâet vardır."

Bu görüş en kuvvetli görüş olup, sahabe, tabiîn ve imamlardan ilim ehlinin çoğu bu görüşü benimsemiştir.

İbn Abdilberr şöyle demiştir: "Nebî aleyhisselâm'dan bir takım ha-sen rivayetler varid olmuştur ki, bayram namazlarında birinci rek'atta yedi, ikinci rek'atta beş tekbir almıştır. Bu husus Abdullah b. Amr, İbn Ömer, Câbir, Âişe, Ebû Vâkıt ve Amr bin Avf el-Müzenî'nin hadisinden rivayet olunmuştur. Bunun dışında kuvvetli veya zayıf bu hadise zıt bir rivayet yoktur ve ilk olarak bu görüşle amel edilmiştir."

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in, tekbirler arasında azıcık durup, herhangi bir zikir yaptığı varid değildir. Fakat Taberânî ve Beyhakî'nin İbn Mes'ûd'dan kuvvetli bir senetle rivayet ettiğine göre; İbn Mes'ûd (r.a.) sözüyle ve fiiliyle Allah'a hamdede, sena eder ve Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e salâvat gelirdi. Aynı durum Huzeyfe ve Musa'dan da rivayet olunmuştur. Tekbir sünnet olup kasden veya unutarak ıcrkedilmesi ile namaz bozulmaz. İbn Kudâme; "bu konuda herhangi bir ihtilâf bilmiyorum," demiştir. Şevkânî ise; "tekbirleri unutarak terke-derse unuttuğu için sehiv secdesi yapmaz," görüşünü tercih etmiştir.

2.20.9. Bayram Namazından Önce ve Sonra Namaz Kılmak

Bayram namazından önce veya sonra sünnet kılmak sabit olmamıştır. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ve ashâbı musalla'ya çıktıkları zaman bayram namazından önce veya sonra herhangi bir namaz kılma-mışlardır. İbn Abbûs (r.a.) şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bayram günü musalla'ya çıkıp iki rek'at namaz kıldı. Ondan önce veya sonra başka namaz kılmadı." (Hadîsi Buhârî, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce rivayet etmiştir. İbn Ömer (r.a.)'den rivayeten: Kendisi bayram günü musalla'ya çıktı. Bayramdan önce veya sonra namaz kılmadı. İbn Ömer (r.a.) Nebi alcyhisselâm'm böyle yaptığını da ha-tırlattı. Buhârî'nin İbn Abbâs'dan zikrettiğine göre; bayramdan önce namaz kılmak mekruhtur. Ama mutlak olarak nafîle kılmaya gelince; Hafız İbn Haccr 'Fetih' kitabında; "bütün günlerin kerahat vakitleri hariç, nafîle kılmanın menedildiğine dair hususi bir delil mevcut değildir," demiştir.

2.20.10. Kimlerin Bayram Namazı Kılması Sahihdir

Bayram namazını erkek, kadın ve çocukların, misafir ve mukimin, cemaatle evde, mescidde ya da musallada kılmaları sahihtir. Cemaatle namazı kaçırın kimse, iki rek'at namaz kılar. Buhârî; 'Bayram namazım kaçırın iki rek'al namaz kılar' başlığı altında şöyle demiştir: "Kadınlarla evlerde ve köylerde duranlar da aynıdır. Çünkü Rasûlullah: "Bu bizim, islâm ehlinin bayramıdır," buyurmuştur." Enes b. Malik (r.a.), kölesi İbn Ebî Utbe'ye bir köşeyi hazırlamasını emredip, çocuklarını ve ailesini orada topladı. Şehirde oturanların namazı ve tekbîrleri gibi namaz kıldırıldı. İkrime (r.a.) şöyle demiştir: "Sevad ahalisi bayram günü toplanır, imamın yaptığı gibi iki rek'at kıldırı." 'Atâ: "Bayram kaçırın iki rek'at kılar," demiştir.

2.20.11. Bayram Hutbesi

Bayram namazından sonra hutbe okunması ve onun dinlenmesi sünnettir. Ebû Sa'îd (r.a.)'den yapılan rivayete göre; o şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, ramazan ve kurban bayramı günü musallaya çıkardı. İlk önce namaza başlar, sonra bitince kalkar cemaatin karşısına geçerdi. Cemaat saflarında oturmuş olduğu halde onlara vaaz eder, tavsiyelerde bulunur ve onlara emirler verirdi. Eğer herhangi bir tarafa asker göndermek isterse gönderir, emredeceğini emreder, sonra dönerdi." Ebû Sa'îd (r.a.) devamla şöyle demiştir: "İnsanlar, Medine emiri olan Mervan'la birlikte kurban veya ramazan bayramına çıktığımız zamana kadar bu şekilde devam ettiler. Mervan'la namazgaha çıkınca Kesir b. es-Sa'îd'in yaptığı minber karşımıza çıktı. Mervan kılmadan önce minbere çıkmak istedi. Elbisesini çekti. O da benden kurtularak minbere çıktı. Namazdan önce hutbe okudu. Ben de; 'Vallahi değiştirdiniz,' dedim. Mervan; 'Ey Ebû Sa'îd, senin bildiğin devir geçti,' dedi. Ben de; 'Vallahi benim bildiğimden daha hayırlı bir şey bilmiyorum,' dedim. Mervan; 'Namazdan sonra cemaat oturup bizi dinlemiyor. Ben de hutbeyi namazdan önceye aldım,' dedi." (Bu hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmişler.) Abdullah b. Sa'îd (r.a.)'den rivayci olduğuna göre: o demiştir ki: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber bayram namazında bulundum. Namaz bitince şöyle buyurdu: "Biz hutbe okuyacağız. Oturmak isteyen otursun. Gitmek isteyen gitsin." (Hadîsi Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce rivayet etmiştir.)

Bayram namazlarında hutbe arasında imamın oturması hakkında va-rid olan rivayetlerin hepsi zayıftır. Ncevi şöyle demiştir: "Hutbenin tekrarı hakkında bir şey sabit olmamıştır. Hutbeye Aliah'a hamd ile başlamak müstehabdır. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den bunun dışında bir şey işitilmem iştir." İbn Kayyım demiştir ki: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Bütün hutbelerinde Allah'a hamd ile başladılar. Bayram hutbelerine tekbîrle başladığına dair ondan bir hadis rivayet edilmemiştir. İbn Mâce'nin "Sünen'inde, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in müezzini Sa'îd (r.a.)'den yaptığı rivayete göre; "Nebi aleyhisselam hutbenin bölümleri arasında tekbir alırdı, ve bayram hutbelerinde tekbîri çoğallırdı." Böyle yapması hutbeyi tekbîrle açlığına delâlet etmez. Bayram hutbelerinde ve yağmur duasının başlangıcındaki tekbîrinde insanlar ihtilâf etmişlerdir. Dendi ki; 'her ikisine de tekbîrle başlar.' Yine başka bir görüşe göre; 'yağmur duası hutbesine istiğfar ile başlar.' Bazıları ise; 'her ikisine hamd ile başlar.' demişlerdir." Şeyh-ül İslâm Takıyyüddin şöyle demiştir: "Doğru olan hamd ile başlamaktır. Çünkü Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Elhamdülillah ile başlanmayan her iş noksandır." Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem hutbelerin hepsine "Elhamdülillah" ile başladılar. Birçok fakihlerin Rasûlullah'ın yağmur duası hutbesine tekbîrle başladığına dair sözleri hakkında Nebi aleyhisselam'dan asla bir sünnet yoktur. Aksine sünnet bunun tersini gerektiriyor. O da Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in bütün hutbelerinde "Elhamdülillah" ile başladığıdır."

2.20.12. Bayram Namazının Kazası

Ebû Umeyr b. Enes şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashâbından ve ensarın çoğundan duyduğuma göre şöyle demişlerdir: 'Şevval ayının hilâlini göremeyince oruçlu olarak sabahladık. Gündüzün sonunda bir kafil geldi. Rasûlullah'ın huzurunda hilâli dün gördüklerine şahitlik ettiler. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem iftar etmelerini ve yarın için bayrama çıkmalarını emretti." (Hadîsi Anmed, Nesâî ve İbn Mâce

sahih bir senetle rivayet etmiştir.) Bu hadiste, 'eğer cemaat bir özür sebebiyle bayram namazını kaçırırsa, öbür gün namazgaha çıkıp bayram namazını kılar,' diyenlere delil vardır.

2.20.13. Bayramlarda Oynamak, Eğlenmek, Şarkı Söylemek ve Yemek Yemek

Mubah olan oyun, iyi eğlence, güzel şarkı; bunlar bayram günleri bedeni dinlendirmek ve istirahat etmek için Allah'ın meşru kıldığı dini alâmetler. Enes (r.a.) şöyle demiştir: "Nebî aleyhisselam Medine'ye geldiğinde Medine halkının oynayıp eğlendikleri iki günleri vardı. Nebî aleyhisselam şöyle buyurdu: "Allah Teâlâ bu iki gününüzü hayırlı iki gün olan ramazan ve kurban bayramı ile değiştirdi." (Hadîsi Nesâî ve İbn Hibbân sahih bir senetle rivayet etmişlerdir.) Yine Âişe (r.a.)'den rivaye-ten; o demiştir ki: "Bayram günü, iki cariye Boğas günü hakkında şarkı söylerken Ebû Bkr yanımıza girdi. Boğas, Evs ile Hazrec kabileleri arasında yapılan ve çok kişinin öldürüldüğü gündür. Ebû Bkr (r.a.); 'Ey Allah'ın kullan, şeytan çalgısını mı çalılıyorsunuz?' dedi. Üç defa böyle söyleyince Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Ya Ebâ Bkr, her milletin bir bayramı vardır. Bugün bizim bayramımızdır." Buhârî'nin lâfzına göre Âişe (r.a.) şöyle demiştir: "Yanımda Boğas günü şarkısı söyleyen iki cariye olduğu halde Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem yanıma girdi, yatağın üzerine yaslandı, yüzünü çevirdi. Ebâ Bkr içeri girdi. Beni azarlayarak şöyle dedi: 'Nebî'nin huzurunda şeytan çalgısı ha!' Nebî aleyhisselam ona dönerek şöyle buyurdu: "Onları bırak." Ra-sûlülâh'tan bir an fırsat bulunca cariyelere işaret ettim, çıktılar. Bîr bayram günü Sudanlılar kalkan ve harbe ile oynuyorlardı. Rasûlullah'a sordum. "Bakmak istiyor musun?" dedi. 'Evet,' dedim. Yanağım yanağına dayalı olduğu halde beni arkasına durdurarak oynayanlara şöyle diyordu: "Ey Erfedeoğulları, haydi göreyim sizi." Nihayet bıktım. Rasûlullah; "Yeler mi?" diye sordu. Ben de; "Evet," dedim. "Öyleyse gil," buyurdu." Hafız 'Fetih' kitabında demiştir ki: Ebû'z-Zenâd, Urve ve Âişe (r.a.) yoluyla İbn'üs-Serrâc'dan rivayet olunan hadise göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem o gün şöyle buyurdu: "Medine yahudilcri bilsin ki, bizim dinimizde genişlik vardır. Şüphesiz ben müsamahakâr Hanif dini ile gönderildim. Ahmed ve Müslim'in Nübeyşe (r.a.)'den rivayetine göre; Nebî aleyhisselam şöyle buyurdu: "Teşrik günleri yeme, içme ve Allah'ı zikir günleridir."

2.20.14. Zilhicce'nin İlk On Gününde İyi Ameller Yapmanın Fazileti

İbn Abbâs (r.a.)'dan rivayeten Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "(Zilhicce'nin onunu kasdederek,) Bu günlerde yapılan ameli salihlen Allah'a daha sevimli hiçbir gün yoktur." Ashab: "Yâ Rasûlallah, Allah yolunda cihaddan daha mı sevimlidir?" deyince, Rasûlullah salallahu aleyhi ve sellem: "Evet, Allah yolunda cihaddan daha sevimlidir. Ancak bir kimse canıyla ve malıyla cihada çıkar da sonra ondan hiçbir şey geri dönmezse o müstesna." buyurdu. (Hadîsi Buhârî, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce rivayet etmiştir.) Ahmed ve Taberânî'nin İbn Ömer (r.a.)'den rivayetlerine göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Allah katında bu on günde yapılan amelden daha sevimli hiçbir amel yoktur. Bu günlerde 'Lailâhe illallah, 'Allahuekber' ve 'Elhamdülillah'ı çoğaltınız,"

İbn Abbâs: "Allah'ın ismini belli günlerde anırlar." (54) âyetinden maksat Zilhicce'nin ilk on günüdür," demiştir. İbn Ömer ve Ebû Hüreyre (r.a.) on günde sokağa çıkarlar, tekbir alırlar, insanlar da onların tekbirle-riyle tekbir alırdı. (Hadîsi Buhârî rivayet etmiştir.) Sa'îd b. Cübeyr (r.a.) on gün girdiği zaman, çok ibadet eder. Hattâ ibadet yapmaya gücü yetmeyecek duruma gelirdi. Evzaî şöyle demiştir: "Bana ulaşan haberlere göre, on günde amel etmek, Allah yolunda gazveye çıkarken gündüzleri oruç tutmak, geceleri nöbet beklemek gibidir. Ancak şehitlikle hususi nimete eren müstesna." Evzaî devamla demiştir ki: "Bu hadisi bana bir adam Ra-

(54) Hacc:28.

sûlullah'ıan rivayet ederek anlattı." Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Zilhic-ce'nin on gününde yapılan ibadetten Allah'a daha hoş gelen başka bir günde yapılan ibadet yoktur. On günün her birinde tutulan oruç, bir senelik oruca denktir ve her gece kılınan namaz kadir gecesine denktir." (Hadîsi Tirmizî, İbn Mâce ve Beyhakî rivayet etmiştir.)

2.20.15. Bayramda Tebrikleşmenin Müstehab Olduğu

Cübeyr b. Nüfeyr (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; o şöyle demiştir: "Rasûlullah'ın ashabı bayram günü karşılaştıklarında birbirlerine "Te-gabbel tinnâ ve minke" (Allah bizim ve sizin bayramlarımızı kabul etsin,) derlerdi." "Hafız İbn Haccr; 'hadisin isnadı hasendir,1 demiştir.)

2.20.16. İlayram Günlerinde Tekbir Getirmek

Bayram günlerinde tekbir sünnettir. Ramazan Bayramı için Allah şöyle buyuruyor: "Kaza borcunuzu

iamamlayasınız da, size hidayet ettiği şekilde Allah'ı tekbirle yüceltesiniz. Gerek ki şükredersiniz."(55) Kurban Bayramı için ise: "Allah'ı sayılı günlerde zikredin." (58) buyuruyor. Yine; "Böylece sizi doğruya hidayet ettiği için Allah'ı tekbir edesiniz diye, onlara (kurbanlıklara) sizin için boyun eğdirdi. "(57)

Cumhur ulemaya göre Ramazan Bayramı'nda tekbir, namaza çıkarken başlar, hutbeye kadar devam eder. (Her ne kadar Ibn Ömer ve diğer sahabelerden bu konuda sahih rivayetler varsa da, bu konuda bir takım zayıf hadisler de vardır.) Hâkim: "Bu, hadis ehlinin kabul ettiği bir sünnettir," demiştir. Ahmed, Ishâk ve Ebû Sevr de aynı görüştedir. Başka bir grup alim; "Ramazan gecesinde tekbir getirmek, hilâli gördükten sonra başlar, ertesi gün namazgahta imam hutbeye çıkıncaya kadar devam eder," demişlerdir. Kurban Bayramı'nda tekbirin vakti, arefe gününün sabahından başlar, teşrik günleri'nin ikindisine kadar devam eder. Teşrik günleri; Zilhicce'nin onbir, oniki ve onüçüncü günleridir. Hafız 'Fetih' kitabında şöyle demiştir: "Bu konuda Nebi aleyhisseîam'dan bunların hiçbirini hakkında hadis sabit olmamıştır. Sahabeden varid olanların en sahihi Ali (r.a.) ile Ibn Mesc'ûd (r.a.)'ın: "Arefe günü sabahından Mina'daki son günün ikindisine kadardır," sözleridir." Ibn Münzir ve diğerleri de bunu

(55) Bakara: 267.

(56) Bakara: 203.

(57) Hacc:37.

tahrir etmişlerdir. Şafî, Ahmed, Ebû Yusuf, Muhammed bu görüşü benimsemiştir. Ömer ve tbn Abbâs (r.a.)'ın görüşleri de budur.

Teşrik günleri'nde tekbîr, sadece bir vakte mahsus olmayıp, o günlerdeki bütün vakitlerde müstehaptır. Buharî demiştir ki: "Ömer (r.a.) Mî-na'da yüksek çadırında tekbîr getirir, mescid ehli bunu işitir, tekbîr alırlar, çarşıdakiler de tekbîr alırlardı. Mina tekbîrlerle çınlardı. İbn Ömer (r.a.) bu günlerde, Mina'da namazların arkasında, yatağında, çadırında, oturduğu yerde, yürüdüğü yerde, her yerde tekbîr getirirdi. Meymune kurban günlerinin hepsinde tekbîr alırdı. Kadınlar, Eban b. Osman ve Ömer b. Abdülaziz ile beraber teşrik gecelerinde mescidde crckcklerle beraber tekbîr getirirlerdi." Hafız şöyle demiştir: "Bu rivayetler, bu günlerde na-nazın sonunda tekbirin mevcudiyetini kapsıyorsa da, bazı konularda alimler arasında ihtilâf konusu olmuşlardır. Bazıları namazların sonunda tekbîr getirmeyi, bazıları nafileler hariç, sadece farz namazlarda getirmeyi, kimisi kadınların değil erkeklerin getirmesini, tek başına kılanın değil cemaatle kılanın, kaza kılanların değil eda kılanların, misafirin değil mukim olanların, bazıları ise köydekilcrin değil şehirde oturanların tekbir getirmesini gerekli görmüşlerdir. Buharî'nin seçmiş olduğu görüşün zahiri bütün rivayetleri içine alacak kadar şümüllüdür. Tekbîr lafzına gelince; bu oldukça geniştir. Bu konudaki hadislerin en sahihi, sahîh bir senetle Abdürrezzak'm Seimân (r.a.)'dan rivayet elmiş olduğu hadistir. Selman (r.a.) şöyle demiştir: "Allahu ekber, Allahu ekber, Allahu ekber kebiran" diye tekbîr getirin." Ömer ve Ibn Mesc'ûd (r.a.)'den gelen rivayette ise tekbîr şöyledir: "Allahu ekber, Allahu ekber, Lâ ilahe illâ'llâhu va'llâhu ekber, Allahu ekber ve li'llahi'l-hamd."

Üçüncü Bölüm CENAZELER BAHSİ

3.1. HASTALIK VE TEDAVİ KONUSUNDA SÜNNET OLAN USÛL

Hadisler hastalıkların kötülükleri örtüp, günahları sildiğini açık olarak beyan etmiştir. Bunlardan bazılarını aşağıda zikrediyoruz:

Buharî ve Müslim'in Ebû Hürcyre (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: "Allah kimin için hayır dilerse onu belâyâ uğratar." Yine Buharî ve Müslim'in Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayetlerine göre Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: "Müstümana isabet eden hiç bir hastalık, keder, üzüntü, eziyet, hatta batan bir diken bile yoktur ki Allah onunla hatalarım örtmesin."

Buharî'nin İbn Mes'ûd (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre, İbn Mes'ûd şöyle demiştir. "Rasûlullah'm yanma girdim. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ağır içindeydi. "Ya Rasûlaîlah, şiddetli ağn duyuyorsun," dedim. 'Evet, ben sizden iki kimse kadar ağır duyuyorum' buyurdu. Böyle olması sana iki mükâfat olduğundan mıdır?' dedim. 'Evet, öyledir', buyurdu. 'Herhangi bir nişlümâna bir diken veya daha fazla bir şey isabet etmez ki, ağacın yaprakları döküldüğü gibi Allah onun günahlarım silmesin.'" Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; o demiştir ki, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Mümin yetişmemiş ekin gibidir. Rüzgâr nereden gelirse onu ters çevirir. Kendini doğrultsa bile diğer felaketler onu soldurur. Günahkâr ise pirinç gibidir ki, Allah dilediği zaman onu öldürünceye kadar dimdik ve güçlüdür,"

3.2. HASTALIK ZAMANINDA SABRETMEK

Hastanın kendisine gelen sıkıntıya sabretmesi gerekir. Kula sabırdan daha hayırlı ve daha geniş bir iyilik verilmemiştir.

Müslim'in Suheyb bin Sinan (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre Rasûlül-lah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Müminin işine hayret edilir. Çünkü onun bütün işleri hayırdır. Müminden başka hiç bir kimse için

böyle birşey yoktur. Eğer ona iyilik isabet ederse şükreder, bu onun için hayırlıdır. Eğer ona bir zarar isabet ederse sabreder yine bu onun için hayırlı olur."

Buharî'nin Enes (r.a.)'den rivayet ettiği hadisile, Enes (r.a.) demiştir ki: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle söylediğini işittim: "Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: 'Kulumun iki sevgilisini (yani iki gözünü) alarak onu imtihan ettiğimde sabrederse o ikisine karşılık olarak ona cenneti veririm."

Buharî ve Müslim'in 'Atâ bin Ebî Rebâh (r.a.)'dan, onun da İbn Ab-bas (r.a.)'dan rivayet ettiklerine göre: "Rasûlullah, bana: 'Cennet ehlinde bir kadını sana göstereyim mi", deyince, ben de 'evet', dedim. Rasûlullah-sallallahu aleyhi ve sellem: 'işte bu siyah kadın,' buyurdu. Kadın Nebi alcyhisselam'a gelerek; "Ben saralıyım. Saram mumca vücûdum açılıyor. Benim için Allah'a dua el," dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem kadına; "istersen sabret, sana cennet verilsin; istersen dua edeyim, Allah seni iyileştirsin," deyince kadın; "sabrediyorum," dedi. Sonra; "benim vücudum açılıyor, Allah'a dua et de açılmayayım." dedi. Nebî aleyhisselâm da onun için dua etti."

33. HASTANIN YAKINMASI

Hastanın, doktora veya arkadaşına, sabırsızlık göstermek ve kızmak şeklinde değilse duyduğu acıyı ve hastalığı yakınması caizdir. Daha önce Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in hadisinde, "Ben sizden iki kişinin duyduğu acı kadar acı duyuyorum" dediği geçmişti. Âişe (r.a.), hastalığından dolayı, Rasûlullah'a "vay başım," diyerek yakınmıştı. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de ona "bilakis benimki, vay başım," buyurdu. Abdullah bin Zübeyr, (r.a.) ağrısı olan Esmâ'ya "durumun nasıl?" diye sorunca "ağrım var" dedi. Hastanın, hastalığını söylemeden önce Allah'a hamdetmesi gerekir, tbni Mes'ûd demiştir ki; "Şükür, yakınmadan önce olursa kişi yakınmış olmaz." Bu durumdaki yakınma meşrudur.

Kur'an-ı Kerîm'de geçtiği üzere Yakub peygamber şöyle demiştir: "Şüphesiz hüznün ve kederimi ancak Allah'a şikâyet ediyorum." ({}) Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Allah'ım, kuvvetimin zayıflığını sana şikâyet ediyorum" demiştir.

3.4. HASTAYA SIHHATLİ İKEN YAPTIKLARININ SEVABI YAZILIR

Buharî'nin, Ebû Musa el-Eş'arî (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Nebî aleyhisselâm şöyle buyurdu: "Kul hasta olduğunda veya sefere çıktığında, mukim ve sıhhatli iken yaptığı âmelin aynısı kendisine yazılır."

3.5. HASTAYI ZİYARET ETMEK

Müslüman hastanın hakkını Ödemek ve kendisine nezakette bulunmak için ziyaret edilip halinin sorulması islâm'ın adabımdandır.

İbni Abbas (r.a.) şöyle demiştir: "Hastayı ilk gün ziyaret etmek sünnet, daha sonrakiler nafilidir," Buharî'nin Ebû Mûsâ el-Eş'arî (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Açları doyurun, hastaları ziyaret edin, esirleri serbest bırakın." Buharî ve Müslim'in rivayetine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Müslümanın müslüman üzerinde altı hakkı vardır." "Onlar nedir ya Rasûlallah?" diye sorulunca, şöyle buyurdu: "Karşılaştığında ona selâm ver, davet etliği zaman icabet et, nasihat istediği zaman ona Öğüt ver, aksırdığı zaman Allah'a hamd ederse ona rahmet dile, hastalandığı zaman ziyaret et, öldüğü zaman cenazesinde bulun."

3.5.1. Fazileti

İbn Mâce'nin Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Kim bir hastayı ziyaret ederse, semâdan bir münâdi şöyle nida eder: 'İyi ettin, yürümen ne güzel oldu, cennetle bir menzil kazandın."

Müslim'in Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet ettiğine göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Allah Teâlâ kıyamet günü şöyle buyuracak: "Ey adem oğlu, hastalandım, beni ziyaret etmedin." Kul: "Ya Rabbi, nasıl seni ziyaret ederdim, sen Alemlerin Rdbbi'sin." Al~

(1) Yusuf: 86.

lah Teâlâ şöyle buyuracak: "Falanca kulum hastalandı, onu ziyaret et-seydin, beni onun yanında bulurdun." "Ey ademoğlu, senden yiyecek istedim, beni doyurmadın." Kul: "Ya Rabbi, nasıl seni doyururdum, sen Alemlerin Rabbi'sin." Allah Teâlâ şöyle buyuracak: "Bilmedin mi falanca kulum senden yiyecek isledi de onu doyurmadın; onu doyursaydın, o yemeği benim yanımda bulurdun." "Ey adem oğlu, senden su istedim de bana su vermedin." Kul: "Ya Rabbi sana nasıl su verirdim, sen Alemlerin Rabbi'sin." Allah Azze ve Celle şöyle buyuracak: "Kulum senden su isledi, ona su vermedin. Bilmedin mi ki, ona su verseydin, o suyu benim yanımda bulurdun?" "

Sevban (r.a.)'dan rivayetten Nebî aleyhisselâm şöyle buyurdu: "Müslüman, müslüman kardeşini ziyaret ettiği müddetçe dönünceye kadar cennet bahçelerinde olmaya devam eder." "Cennet bahçesi nedir, ya Rasûlallah?" diye sorulunca; "oradaki meyvelerdir." diye cevap verdi.

Ali (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre; o demiştir ki; Rasûlullah sal-lallahü aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu işittim: "Sabahleyin, bir müslümanı ziyaret eden müslümana, akşam oluncaya kadar yetmişbin melek rahmet okur. Yatsı vakti ziyaret eden müslümana sabahlayıncaya kadar yetmişbin melek rahmet okur ve o kimse için cennette bir yığın meyve olur." (Hadisi, Tirmizî rivayet ederek, "hasendir" demiştir.)

3.5.2. Ziyaretin Adabı

Ziyaretçinin ziyaret esnasında hastaya şifâ ve afiyet dilemesi sabır ve tahammül tavsiye etmesi, hastanın nefesine hoş gelecek, ruhunu takviye edecek sözler söylemesi müstehabdır. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den rivayet olunduğuna göre; şöyle buyurmuştur: "Hastanın yanına girdiğiniz zaman, onu, ömrü hususunda ümitlendirin. Şüphesiz bu hiç bir şeyi geri çevirmez, fakat hastanın nefesine hoş gelir." Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ziyaret ettiği kimsenin yanına girdiği zaman, "birşe-yin yok, inşallah iyi olursun," derdi. Ziyaretin, hastaya ağır gelmeyecek şekilde mümkün olduğu kadar kısa ve hafif olması müstehabdır. Ancak hasta kalmasını isterse o başka.

3.53. Kadınların Erkekleri Ziyaret Etmesi

Buharî, "Kadınların Erkekleri Ziyaret Etmesi" başlığı altında şöyle demiştir:

Ümmü Derdâ, (r.a.) ensardan mescid ehli bir adamı ziyaret etmiştir. Aişe (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre; o şöyle demiştir: "Rasûlullah

Medine'ye geldiği zaman, Ebû Bekir ve Bilâl rahatsızlandı. Yanlarına girdim; "ey baba nasılsın?" ve Bilâl'e "ey Bilâl sen de nasılsın?" dedim. "Âişe (r.a.) devamla demiştir ki: "Ebu Bekir hastalandığı zaman şöyle dedi: "Herkes ailesinin arasında sabahlamaktadır. Ölüm ise kişiye ayakkabısının bağından daha yakındır." Bilâl ise; hastalıktan ayılınca şöyle dedi: "Ah keşke olsaydı. Acaba günlük ihtiyacım ve silâhım yanımda olduğu halde bir vadide bir gece geçirir miyim? Yanımda küçük çocuklar ve bir keçi olduğu halde Mekke'deki Mîcinnch sularına bir gün gelir miyim?" Âişe şöyle demiştir: "Rasûlullah'a gelip durumu haber verdim. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Allahım, Mekke'yi bize sevdirdiğin gibi, (onun gibi, veya) ondan daha fazla Medine'yi de bize sevdire. Allah'ım Medine'yi de iyileştir. Onun müd'düne sa'ına bereket ver. Ateşli hastalığını gider. Bu hastalığı Cuhfe'ye naklet", diye dua etmiştir.

3.5.4. Müslümanın Kâfiri Ziyaret Etmesi

Müslümanın kâfiri ziyaret etmesinde bir beis yoktur. Buharî, "Müşrikleri Ziyaret Etmek" başlığı altında şöyle demiştir:

Enes (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre Yahudilerden bir çocuk Nebî aleyhisselâm'a hizmet ederdi. Hastalanınca Nebî aleyhisselâm onu ziyarete geldi. Ona; "müslüman ol" dedi. Müslüman oldu. Sa'îd bin Mü-seyyeb'in babasından rivayet ettiğine göre; Ebû Talib Ölüm döşeginde iken, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, onun yanına gelmiştir.

3.5.5. Gözü Ağrıyan Kimseyi Ziyaret Etmek

Ebû Davud'un Zeyd bin Erkam (r.a.)'dan rivayet, ettiğine göre, Zeyd şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, gözlerimdeki bir ağrıdan dolayı beni ziyaret etti."

3.5.6. Hastadan Duâ İstemek

İbn Mâce'nin Ömer (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre: Ömer demiştir ki, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Hastanın yanına girdiğin zaman ona senin için dua etmesini söyle. Çünkü hastanın duası meleklerin duası gibidir." (Hadisin senedi sahih, ricaiî sikâ'dandır. Ancak hadis, münkatî'dir, denmiştir.)

3.6. TEDAVİ

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem pek çok hadisinde tedaviyi emretmiştir:

Ahmed, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin rivayet ettiği ve Tirmizî'nin Üsâme bin Serik'ten sahih saydığı hadise göre Üsâme (r.a.) Şöyle demiştir: "Rasûlullah'm yanına geldim. Ashabının sanki başlarında kuş varmış gibi pür dikkat durduklarım gördüm. Selâm verip oturdum. Oradan buradan Araplar geldi. 'Ya Rasûlallah, tedavi olalım mı?' dediler. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Tedavi olunuz,

şüphesiz Aliahu Teâlâ'nın, bir hastalıkları başka devasını vermediği hiçbir hastalık yoktur; o da ihtiyarlıktır." Ncsâî, İbn Mâce ve Hâkim'in İbn Mcs'ûd (r.a.)'dan rivayet ettiği ve Hâkim'in sahih saydığı hadise göre Ncbî aleyhisselâm şöyle buyurdu: "Aliahu Teâlâ şifasını vermediği hiç bir hastalık vermemiştir. Öyleyse tedavi olunuz."

Müslim'in Câbir (r.a.)'den rivayet ettiğine göre, Rasûlullah salîallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Her hastalık için bir tedavi vardır. Eğer ilaç hastalığa isabet ederse Allah'ın izniyle iyi olur."

3.6.1. Haram İle Tedavi Olmak

Cumhur ulema içki ve diğer haramlarla tedavi olmanın haram olduğu görüşüne vararak aşağıdaki hadisleri delil getirmişlerdir:

Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî'nin Vâil bin Hucr el-Hadrami (r.a.)'den rivayet ettiğine göre; Târik bin Süveyd, (r.a.) Nebî aleyhisselâm'a ilaç için yaptığı içkinin hükmünü sordu. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "o bir ilaç değil bilakis hastalıktır," buyurdu. Hadis içki ile tedavi olmanın haram olduğunu ifade etmekte ve hastalık olduğunu haber vermektedir.

Bcyhakî'nin Ümmü Seleme (r.a.)'dan rivayet ettiği, İbn Hibbân'ın sahihlediği hadiste Ncbî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz Allah şifanızı haram kıldığı şeylerde yaratmamıştır." (Hadisi Buhârî ve İbn Mcs'ûd'dan rivayeten zikretmektedir.)

Ebû Davud'un Ebû Derda (r.a.)'dan rivayetine göre Nebî aleyhisselâm şöyle buyurdu: "Şüphesiz Aliahu Teâlâ hastalığı ve ilacı yaratmıştır. Her hastalık için bir deva kılınmıştır. Öyleyse tedavi olunuz. Fakat haramla tedavi olmayınız." Bu hadisin senedinde İsmail bin Ayyaş vardır. Bu zat Şamî âlimlere göre sıkadan olup, Hicaz âlimlerine göre ise zayıftır.)

Müslim, Ahmed, Tirmizî ve İbn Mâce'nin Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Ebû Hüreyre (r.a.) demiştir ki; "Rasûlullah pis ilaçlarla, yani zehirle tedavi olmaktan nehyetmiştir." Görünmeyecek kadar az olan birkaç damla ve sarhoş etmeyen müstakirâtın ilaçlara karıştırılıp bir terkip yapılması haram olmayıp elbiseye az bir ipeğin karışması gibidir. Bu görüş Mcnâr'da ifade edilmektedir.

3.6.2. Kâfir Doktora Muayene Olmak

İbn Müflih'e Âl-Adâb-ı Şer'iyye kitabında geçtiğine göre Şeyh Ta-kiyyuddin şöyle demiştir: "Yahudi ve Hristiyanlardan tıp konusunda bilgisi olan ve insanlarca güvenilir kimselere mal emanet etmek ve muamele etmek caiz olduğu gibi tedavi olmak da caizdir. Aliahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Kitap ehlinin arasında, kanlarla emanet bıraksan onu sana Ödeyen ve bir lira emanet etsen tepesine dikilmedikçe onu sana ödemeyen vardır." (2)

Sahih'te geçtiğine göre, Ncbî aleyhisselâm, hicret ederken müşrik bir adamı yol gösterici ve çöl rehberi olarak kiralamış, canını ve malını ona emanet etmiştir. Huzâ'a kabilesinin müslüman olsun, kâfiri olsun, hepsi Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in gözlemcileri idiler. Rivayet olunduğuna göre Nebî aleyhisselâm kâfir olan Haris bin Keldc'nin doktorluk yapmasını emretti. Müslüman bir doktora muayene olmak mümkün olduğu zaman, ona emanet bırakmak ve muamele etmek mümkün olduğu durum gibidir ki, müslüman doktora dönmesi gerekmez. Ehli kitaba güvenmeye mecbur olmak ve onların tedavisine girmekte bunun gibi caizdir. Çünkü bu husus, haram kılınan yahudi ve Hristiyan'ın arın velayetine girmek değildir. Onlara iyi bir şekilde davranmakta güzeldir. Aliahu Teâlâ şöyle buyuruyor: "Kitap ehlinin zulmedenler bir yana, onlarla en güzel şekilde mücadele edin." (3)

Ebû Hattab, Hudeybiye sulhu hakkında, Rasûlullah'm, Hûzâ'a kabilesinden onlara gözlemci göndermesi ve haberini kabul etmesi hadisini açıklarken demiştir ki: "Bu olayda kâfir tabibin hastalık ve ilaç konusunda verdiği haberlerin, bu hususlarda itham edilmemiş olması şartıyla kabul edilmesinin caiz olduğuna delil vardır."

3.63, Kadın Doktora Muayene Olmanın Caiz Olduğu

Zaruret halinde erkeklerin kadınları, kadınların erkekleri tedavi etmeleri caizdir. Buhârî, "Erkek Kadını, Kadın Erkeği Tedavi Edebilir mi?" başlığı altında şöyle demiştir: "Rubeyyi' binli Muavviz bin Afra

(2) Âl-itmiân: 75.

(3) Ankebût: 46.

(r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre; o demiştir ki: "Rasûlullah ile beraber gaza yaparken biz askerlere su taşır, onlara hizmet eder, ölü ve yaralıları Medine'ye taşırdık." Hafız 'Fetih' kitabında demiştir ki; "Zaruret halinde mahremlerin birbirini tedavisi caizdir. Bu tedavi, bakmak, elle dokunmak ve diğer durumlarda ancak zaruret miktannea takdir olunur." İbn Müf-lîh'in Âdâb-ı Şer'iyye kitabında dediğine göre; bir kadın hastalandığı zaman, erkekten başka doktor bulunmazsa, ihtiyacın gerektirdiği şekilde, hatta organına varıncaya kadar bakıp tedavi cimesi caizdir. Erkek doktorun, erkek hasta için de durumu aynıdır." İbn Hamdan şöyle demiştir: "Eğer erkekleri

kadından başka muayene edecek kimse yoksa, ihtiyacın gerektirdiği şekilde ona bakması caizdir." Kâdî ise şöyle demiştir: "İhtiyaç halinde erkek doktorun kadının avret yerine bakması caiz olduğu gibi, kadın doktorun da erkeğin avret yerine bakması caizdir."

3.6.4. Rukye ve Dua ile Tedavi

Rukye(*) ve dualarla, Allah'ın zikrini içine aldığı takdirde tedavi olmak meşrudur. Duaların Arapça lafızla, manası anlaşılır şekilde olması gerekir. Çünkü manası anlaşılmayanların şirkten uzak olduğuna güvencile-mçz. Avf bin Malik'ten rivayet olunduğuna göre; o demiştir ki: "Cahiliyet döneminde rukye yapardık. Rasûlullah'a 'bu konuda ne buyurursun?' diye sorduk. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Rukye'nizi bana arzedin. Şirk olmadıkça rukye yapmakta bir beis yoktur." (Hadisi MüsSim ve'Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.) Rebî' şöyle demiştir: "Şafî'ye rukye hakkında sordum; "Allah'ın kitabıyla ve Allah'ın zikrinden bilinenlerle rukye yaparlarsa oîur," dedi.

3.6.4.1. Rukye Konusunda Varid Olan Bir Kaç Dua

Buhârî ve Müslim'in Âişe (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre; Nebî aleyhisselâm, hanımlarından birine dua için, sağ eliyle hasta olan yerini mesh ederek şöyle derdi:

"Allah'ım, Sen insanların Rabbisin, hastalığı gider. Şifa veren sensin; senden başka şifa verecek yoktur. Hiç bir hastalık bırakmayan bir şifa ver."

(*) Rukye: Hasta için yapılan duadır.

Müslim'in, Osman bin Ebî'l-Âs (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre Osman (r.a.) vücudundaki demir parçasından duyduğu ağrıyı Rasûlullah'a şikâyet etti. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ona; 'elini vücudundaki ağrıyan yere koy, "Bismillah" deve yedi kere:

"Duyduğum ve korktuğum ağrının şerrinden Allah'ın izzet ve kudretine sığınıyorum," de.' Osman diyor ki: "Bu duayı defalarca okudum. Allah benden ağrımı giderdi. Aileme ve diğerlerine böyle yapmalarını tavsiye ediyorum."

Tirmizî'nin, Muhammed bin Sâlim'den rivayet ettiğine göre Muham-med bin Salim demiştir ki: "Sabit el Benânî bana şöyle demiştir: "Ey Muhammed bin Salim, şikâyet ettiğin zaman, şikâyet ettiğin yere elini koy, sonra: "Bismillâhi, duyduğum bu ağrının şerrinden Allah'ın izzetine sığınırım," de. Sonra elini kaldır, sonra tekrar koy ve tek olarak bu harekeli yap. Çünkü Enes bin Malik (r.a.) bunu, Rasûlullah'm kendisine öğrettiğini bize haber vermiştir."

İbn Abbas (r.a.)'dan rivayeten Nebî aleyhisselâm şöyle buyurdu: "Kim eceli gelmeyen bir hastayı ziyaret eder ve yanında yedi kere:

"Arşın sahibi olan büyük Allah'tan senin iyileşmeni istiyorum," derse o hastaya Allah afiyet verir." (Hadisi Ebû Dâvûd, Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî hadisin hasen olduğunu, Hâkim ise Buhârî'nin şartına göre sahih olduğunu söylemişlerdir.)

Buhârî'nin İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre Nebî aleyhisseîâm Hasan ve Hüseyin için dua ederek şöyle derdi:

"Sizht için her türlü şeytan ve zehirli haşarattan ve her türlü kötü gözden Allah'ın kelimelerine sığınıyorum."

Sonra dedi ki: "Çünkü Ata-mız İbrahim aleyhisselâm da ismail ve Ishak için bu kelimelerle Allah'a sığınmıştı."

Müslim'in Sa'd bin Ebî Vakkas (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre, Rasû-lullah sallallahu aleyhi ve sellem onu hastayken ziyaret edip, "Allah'ım Sa'd'a şifa ver" diye üç kere söylemiştir.

3.6.4.2. Nazarlık (Temime) ve Muskanın Yasaklanması

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem nazarlık takmaktan nehyet-miştir.

Ukbc bin Amir (r.a.)'den rivayeten; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Kim nazarlık takarsa Allah onun işini tamamlamasın. Kim muska takarsa Allah onu iyileştirmesin" (Hadisi Ahmed ve Hâkim rivayet etmiş, Hâkim; 'hadisin İsnadı sahihtir,' demiştir.)

(Temime: Arapların çocukların boyunlarına taktıkları boncuktur, onunla, inançlarına göre göz şerrinden korunurlardı, islâm bunu kaldırmış ve yasaklamıştır. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem boncuk takanlara, belâyı defetmeye niyet ettikleri için "Allah tamamlamasın." diye beddua etmiştir.)

İbn Mes'ûd (r.a.)'dan rivayeten; İbn Mes'ûd (r.a.), boynunda asılı bir şey bulunan karısının yanma girdi; onu çekti ve kopardı. Sonra şöyle dedi: "Allah'a andolsun ki; İbn Mes'ûd'un ailesi Allah'ın indirmedığı bir şeye Allah'ı şirk koştuktan kurluluverdi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu işiymişimdir: "Rukî, temime ve livele şirkti." "Yâ Ebâ Abdullah, temime ile rukî'yi anladık, üvle nedir?" diye sordular. Ebû

Abdullah (İbn Mûsâ) şöyle buyurdu: "Kadınların kocaları tarafından seilmeleri için yaptıkları büyüdür." (Hadisi Hâkim ve tbn Hibbân rivayet etmiş ve sahih içmiştir.)

'İmrân bin Husayn (r.a.)'dan rivayeten; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bir adamın kolunda bakırdan bir halka gördü. "Yazık olsun sana; bu nedir?" dedi. Adam: "zayıflıktan dolayı," deyince; Rasûlullah sal-lalياهو aleyhi ve sellem; "bu, senin zayıflığını arttırmaktan başka bir şeye yaramaz, onu at. Eğer o üzerinde olduğu halde ölürsen ebedî kurtulamazsın." buyurdu. (Hadisi Ahmed rivayet etmiştir.)

(Vahine; omuzlarda ve ellerde insanı yakalayan bir damar hastalığıdır. Sadece pazularda olan bir hastalık olduğu da söylenir. Adam bakırdan halkayı koluna takmış acısını geçireceğini sanmıştı. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bunu nehyetmiş ve bunu temime'den saymıştır.)

Ebû Davud'un İsâ bin Hamza'dan rivayet ettiğine göre; o demiştir ki:

"Abdullah bin Hekim'in yanına girdim; Şarbon hastalığına yakalanmıştı. 'Temime takmaz mısınız?' dedim.

'Bundan Allah'a sığınırız. Rasûlullah; "Kim temime takarsa şifası o taktığı şeye bırakılır, Allah ona artık şifa vermez," buyurdu," dedi."

3.6.4.3. Kiiab ve Sünnet'te Varid Olan Duaları Takmak Caiz midir?

Ömer bin Şuayb'm babasından, onun da dedesi Abdullah bin Amr bin As (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre: Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: "Sizden biriniz uykusunda korktuğu zaman; "Kızmasından, azabından, kulların şerrinden, şeytanın ve hazır olanların hilesinden, Allah'ın tam olan kelimelerine sığınıyorum," desin. Korktuğu şey ona zarar vermez." Abdullah bin Amr çocuklarından aklı erenlere bu duayı öğretir, küçüklerin ise bir kâğıda yazıp boynuna asardı. (Hadisi, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî hadisin hasen garip olduğunu, Hâkim ise isnadının sahih olduğunu söylemiştir.) Aişe (r.a.), Mâlik, Şâfiîlerin çoğu ve bir rivayetle göre Ahmed bu görüşü benimsemiştir, İbn Abbas, İbn Mûsâ, Huzeyfe, Hanefiler, Şâfiîlerin bir kısmı ve bir rivayete göre Ahmed; "geçen hadislerde bu konuda genel bir yasak bulunduğundan böyle bir şey asmak caiz olmaz," görüşündedirler.

3.6.5. Bulaşıcı Hastanın Sıhhatliler Arasında Oturmasının Yasak Edilmesi

Bir kimse bulaşıcı bir hastalığa müptela olursa sıhhatliler arasında oturmasının ve onlarla haşır neşir olmasının yasak edilmesi caizdir. Nebî aleyhisselâm; "Hastayı sıhhatlinin yanına getirmeyin" demiştir. "Bulaşma ve uğursuzluk yoktur," sözüne rağmen hasta deve sahiplerinin sağlam deve sahiplerinin yanına getirilmesini de nchyclmiştir. Yine Nebî aleyhisselâm'dan rivayet olunduğuna göre; cüzam hastalığına yakalanmış bir adam, biat etmek için geldiğinde, onunla biat etmeyip, onun Medine'ye girmesine dahi izin vermedi.

3.6.6. Tâûn Olan Yerden Çıkmanın veya O Yere Girmenin Yasaklanması

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, tâûn olan yerden çıkmayı veya oraya girmeyi nehyetmiştir. Çünkü bu yasaklamada, belâya karşı koymak, hastalığı belli bir bölgeye hasretmek ve vebanın yayılmasını önlemek vardır. Bugün buna "Sıhhi Karantina" denmektedir. Bu hadisi

Tirmizî rivayet etmiş, 'hasen-sahihtir,' demiştir: Nebî aleyhisselâm tâûnu anarak buyurdu ki; "O, Allah'ın Benî israil'den bir tayfaya gönderdiği bir azabın kalınlısıdır. Bulunduğunuz yerde tâûn başlarsa o yerden çıkmayınız. Tâûn başlayan yerde değilseniz oraya girmeyiniz."

Buhârî'nin İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre; Ömer bin Hat-tab (r.a.) Şam'a doğru yolculuğa çıktı. Bisriğ mevkiine gelince ordu komutanları Ebû Ubeyde bin Cerrah ve arkadaşlarıyla karşılaştı. Şam'da vebâ olduğunu Ömer (r.a.)'e haber verdiler. İbn Abbas; "Ömer şöyle dedi" diyor: "ilk muhacirleri bana çağırın." Onları çağırdılar. Ömer (r.a.) onlarla istişare etti. Şam'da vebâ olduğunu onlara haber verdi. İhtilâfa düştüler. Bazıları; "biz bir iş için yola çıktık, geri dönmeyi uygun görmeyiz." dediler. Bazıları ise; "Rasûlullah'ın ashâbı ve kalan insanlar seninle beraberdir. Onları vebâ hastalığına atmanı uygun görmeyiz," dediler. Ömer (r.a.); "yanımdan kalkınız, sonra bana ensar'ı çağırınız," dedi. En-sar'ı çağırdılar. Hiçbirisi bu konuda ihtilaf etmedi ve "Geri dönmeyi uygun görürüz. Bu insanları vebanın üzerine salman doğru değildir," dediler. Ömer (r.a.) insanlara seslendi; "Şüphesiz ben geri dönmekteyim"dedi. Onunla beraber geri döndüler. Ebû Ubeyde bin Cerrah (r.a.) "Allah'ın kaderinden mi kaçıyorsun ya Ömer?" dedi. Ömer (r.a.): "Yâ Ebû Ubeyde, keşke başka birisi bunu söyleseydi. Evet, Allah'ın kaderinden yine Allah'ın kaderine kaçıyoruz. Eğer senin develerin olsa, onları bir vadiye in-dirsene; o vadiye birisi otlak diğeri kumsal iki yer bulunsa ve otu bol olan yerde onları oiltatsan, bu Allah'ın kaderiyle değil midir? Yine kumsal yere onları sürsen, bu da Allah'ın kaderiyle değil midir?"

Abdurrahman bin Avf (r.a.) bazı ihtiyaçlarını gidermeye gittiği için orada bulunmamaktaydı. Sonra Ömer'in yanına gelerek dedi ki: "Bende bu konuda ilim var. Ra-sûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu işittim: 'Bir yerde vebâ olduğunu işittiğiniz zaman oraya girmeyiniz. Vebâ olan bir yerde bulunduğunuz zaman kaçmak için o yerden çıkmayınız?' Râvî tbn Abbas diyor ki; "bu söz üzerine Ömer (r.a.) Allah'a hamd ederek oradan ayrıldı."

3.7. ÖLÜMÜ HATIRLAMANIN VE AMEL YAPARAK ÖLÜME HAZIRLANMANIN MÜSTEHAB OLDUĞU

Allahü Tcâlâ ölümü hatırlamayı ve iyi amellerle Ölüme hazırlanmayı teşvik etmiş, bunu hayırlı işlerden saymıştır. İbn Ömer (r.a.)'den rivaye-ten; o demiştir ki: "Nebî aleyhisselâm'a on kişinin onuncusu olarak geldim. Ensar'dan bir adam kalkarak, 'Ya Nebiyyellâh, insanların en akıllı ve ihtiyatlı olanı kimdir?' dedi. Nebî aleyhisselâm: "Ölümü en çok hatırlayan ve ölüme en çok hazırlıklı olanlar akıllılardır. Dünyanın şerefiyle âhirelin kerametine vardılar." buyurdu. Yine İbn Ömer (r.a.)'den rivaye-ten; o demiştir ki; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Bütün lezzetleri kesen ölümü çok hatırlayın" (Hadîsi Taberânî hasen bir isnatla rivayet etmiştir.) İbn Mes'ûd (r.a.) Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in, "Allah, kimin hidayetini dilerse, onun kalbini islâm'a açar." (4) ayetinin tefsiri hakkında şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Nur insanın kalbine girdiği zaman kalbi genişler ve açılır." Ashab; "Bu kimse için bilinen bir alâmet var mıdır?" deyince, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem "Ebedî olan âhiret yurdu'na önem vermesi, gururlanma yeri olan dünya hayalından uzaklaşması ve ölüme kavuşmadan önce ölüme hazırlanmasıdır." (Hadisi İbn Cerîr rivayet etmiştir. Hadisin birbirini kuvvetlendiren mürsel ve muttasıl bir çok yolu vardır.)

3.8. ÖLMİYİ İSTEMENİN MEKRUH OLDUĞU

Kişinin Ölmeyi istemesi, fakirlik, hastalık, zorluk ve benzeri sebeplerle ölümüne dua etmesi mekruhtur: "Sizden biriniz kendisine gelen bir zarardan dolayı Ölümü istemesin. Eğer Ölümü istemesi gerekiyorsa şöyle desin: "Allah'ım eğer yaşamam benim için hayırlı ise beni yaşat, eğer ölümüm benim için hayırlı ise beni öldür." Ölümü temenni etmenin yasak olmasındaki hikmet, Ümmü'l-Fazl hadisinden dolayıdır: Nebî aleyhisselâm, amcası Abbas'ın yanına geldiğinde Abbas halinden şikayet ediyor ve ölümü temenni ediyordu. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, ona şöyle dedi: "Yâ Abbas, ey Rasûlullah'ın amcası, ölümü isteme. Eğer iyi bir kimse isen, iyiliklerine yeni iyik-ler ilâve edersin. Bu senin için hayırlı olur. Eğer kötü bir kimse isen, tev-be-istiğfar edinceye kadar ve azabının kaldırılmasını isteyinceye kadar kalırsın, bu da senin için hayırlı olur. Ölümü isleme," (Hadisi, Ahmed ve Hâkim rivayet etmiş, Hâkim hadisin Müslim'in şartına göre sahih olduğunu söylemiştir.)

Eğer dininde fitneye düşeceğinden korkarsa, o zaman kerahatsiz ölümü temenni etmesi caizdir. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in duasından ezberlenene göre; Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: "Al-

(4) Enam: 165.

lah'ım, Senden hayırlı işler yapmamı ve kötülükleri ferketmemi ve fakirleri sevmemi, beni bağışlamamı ve bana acımanamı istiyorum. Eğer kavmim içinde bir fitne çıkacağını düemişsen, fitneye bulaşmadan beni öldür. Senden Sen'in sevgini ve Sen'i sevenlerin sevgisini, Senin sevgine yaklaştıracak amellerin sevgisini istiyorum." (Hadisi Tirmizî rivayet, etmiş, 'hasen ve sahihtir,' demiştir.) Muvalta'da Ömer (r.a.)'den rivayet olduğuna göre Ömer (r.a.) dua yaparken şöyle demiştir: "Allah'ım yaşım ilerledi, kuvvetim zayıfladı. Halkım etrafa yayıldı. Aşırı gitmeden ve zayıf olmadan benim ruhumu al."

3.9. İYİ AMELLERLE GEÇEN UZUN ÖMRÜN FAZİLETİ

Abdurrahman bin Ebî Bekr (r.a.)'den, onun da babasından rivayetine göre: Bir adam "Ya Rasûlallah, insanların hangisi en hayırlıdır?" diye sordu. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; "ömrü uzun, ameli güzel olanıdır," dedi. "İnsanların hangisi en kötüdür?" diye sorunca; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Ömrü uzun, ameli kötü olanıdır." buyurdu. (Hadisi Ahmed ve Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî, 'hadis, hasen sahihtir,' demiştir.) Ebû Hurayre (r.a.)'den rivayeten Nebî aleyhisselâm şöyle buyurdu: "Sizin en hayırlınızı size haber vereyim mi?" "Evet yâ Rasûlallah," dediler. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Sizin en hayırlınız ömrü uzun ve ameli güzel olanınızdır." buyurdu. (Bu hadisi Ahmed ve diğerleri sahih bir sancılcı rivayet etmiştir.) ölümünden Önce Salih Amel, imanlı Gitmeye işaretler Ahmed, Tirmizî, Hâkim ve İbn Hibban'ın Enes (r.a.)'den rivayet ettiğine göre, Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: "Allah bir kimseye hayır dilerse, ona amel yaptırır." "Nasıl ona amel yaptırır?" diye sordular. Rasûlullah, "ölmeden önce o kimseyi ameli salih yapmaya muvaffak kılar, sonra o amellere devam ederken ruhunu alır." buyurmuştur.

3.10. ALLAH'A HÜSNÜ ZANN BESLEMENİN MÜSTEHAB OLDUĞU

Hastanın, Allah'ın geniş rahmetini hatırlaması, Rabbi'ne karşı iyi zan beslemesi gerekir. Müslim'in Cabir (r.a.)'den rivayetine göre, Cabir (r.a.) demiştir ki: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ölmeden üç gece önce şöyle buyurduğunu işittim: "Hiç biriniz Allah'a hüsnü zan besleme-

den ölmesin." Bu hadiste Allah'a en güzel hallerden birisi ile kavuşmak için ümidin galip gelmesi ve affın umulmasının müstehab olduğuna delil vardır. Çünkü Allah, Rahim, Rahim, cömert ve kerim'dir. Affı ve ummayı sever. Yine bir hadisi şerifle;

"Herkes, hangi amel üzere ölmüşse, yine o amelle dirilir," buyurul-maktadır. İbn Mâce ve Tirmizî'nin Enes (r.a.)'den iyi bir senetle rivayet ettiğine göre, Enes (r.a.), ölüm halinde olan bir gencin yanına uğradı. "Kendini nasıl buluyorsun?" diye sordu Genç; "Allah'dan ümit ediyor ve günahlarımdan doıayı korkuyorum." Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Bu durumlarda bir kişinin kalbinde hem ümit hem de korku toplanırsa, Allahü Teâlâ ümit ettiği şeyi verir ve korktuğu şeyden de emin kılar. "■

3.11. ÖLMEKTE OLAN KİŞİNİN YANINDA BULUNANIN ' DUA VE ZİKİR ETMESİNİN MÜSTEHAB OLDUĞU

Salih insanların, ölmekte olanın yanında hazır bulunması ve Allah'ı anmaları müstehablardır.

Ahmed, Müslim, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin Üm-mü Seleme (r.a.)'dan rivayet ettiklerine göre; o demiştir ki: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Hastanın veya ölünün yanında bulunduğunuz zaman hayır söyleyiniz. Şüphesiz melekler söylediğiniz şeye "amin" derler." Ümmü Seleme (r.a.) demiştir ki: "Ebû Seleme öldüğü zaman Nebî aleyhisselam'a gelerek; 'Yâ Rasûlallah, Ebû Seleme öldü,' dedim. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bana: "Allahım beni ve onu bağışla, ondan sonra bana ve ona güzel bir sonuç ver," diyerek dua et, dedi. Ben de aynı duayı yaptım. Allahü Tcâlâ bana ondan sonra daha hayırlısı olan Rasûlullah'ı verdi."

Sahih-i Müslim'de Ümmü Seleme (r.a.)'den rivayeten şöyle denmiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, Ebû Seleme'nin yanına girdi. Gözleri açıldı, gözlerini yumarak şöyle buyurdu: "Ruh alındığı zaman gözler onu takip eder." Ailesinden yakınları ağlaştılar. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Sizler kendiniz için hayırdan başka bir şey dilemeyiniz. Şüphesiz melekler söyleyeceğiniz şeye "âmin" derler." buyurdu. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem devamla: "Allahım, Ebû Seleme'yi bağışla, derecesini hidayete ermişler derecesine yükselt ve geri kalanları düzeltmede ona halef ol, beni ve onu bağışla. Ey Âlemlerin Rabbi, onun kabrini genişlet ve kabrini ona nurlu kıl." buyurdu.

3.12. ÖLÜM ESNASINDA UYULMASI GEREKEN SÜNNETLER

Ölüme hazır olan kimsenin yanında aşağıdakilere riayet edilmesi sünnettir:

3.12.1. Hastaya "Lâ ilâhe illallah" diye Telkinde Bulunmak

Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin Ebû Sa'îd'il-Hudrî (r.a.)'den rivayetine göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Ölülerinize "Lâ tiâhe illallah" ile telkin veriniz." Ebû Davud'un Muâz bin Cebel (r.a.)'den rivayet ettiği ve Hâkim'in sahih saydığı hadisle Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Kimin son sözü "Lâ ilâhe illallah" olursa, cennete girer."

Telkin, şahadet lafzını söyleyemediği zaman yapılır. Eğer şahadeti söyleyebilıyorsa, telkin vermenin manası yoktur. Telkin, söz söylemeye kadir ve akli başında iken hastaya yapılır. Akli dağınık olan bir kimseye telkin vermek mümkün değildir. Konuşmaktan aciz olan ise kendi içinde şahadeti tekrar eder. Alimler demiştir ki, bu konuda hastaya ısrar edilmemeli, "Lâ ilâhe illallah" de" dememelidir. Bu durumda hastanın bıkmaması ve uygun olmayan bir söz söylemesinden korkulur. Fakat "Lâ ilâhe illallah" kelimesi hastanın işiteceği bir şekilde, söyleneni anlayıp o da söylesin diye hastaya sunulur. Eğer şahadeti bir defa söylerse, başka kelimeler konuşmadığı müddetçe telkin İade edilmez. Eğer başka söz konuşursa, son sözü şahadet olsun diye telkin tekrarlanır. Alimlerin çoğu; "hadisin zahiri manasına göre, ölüm durumundaki hastaya "Lâ ilâhe illallah" lâfzını söylemek kâfidir," demişlerdir. Alimlerden bir kısmı ise, iki şahadeti beraberce telkin etmek gerektiği görüşündedir. (Yani Lâ ilâhe illallah, Mu-hammedün Rasûlullah.) Çünkü hadisteki maksat tevhidi hatırlatmaktır. Tevhid ise ancak bu iki kelime ile olur.

3.12.2. Hastayı Sağ Tarafı Üzerine Yatırarak Kibleye Çevirmek

Beyhakî ve Hâkim'in Ebû Katade (r.a.)'den rivayet ettiği ve Hâkim'in sahihlediği hadiste Nebî aleyhisselam Medine'ye geldiğinde Berâ' bin Ma'rûr'u sordu. "Öldü ve malının üçte birini sana vasiyet etti. Ölüm anında da kibleye döndürülmesin! istedi." dediler. Rasûlullah; "Doğruya isabet etti. Ben malının üçte birini çocuğuna geri verdim." buyurdu. Sonra giderek namazını kıldı. "Allah'ım, onu bağışla, ona merhamet et, onu cennetine koy," buyurdu ve duası kabul olundu.

Hâkim; "hastayı kibleye döndürmek hususunda bu hadisten başka bir şey bilmiyorum," demiştir. Ahmed'in rivayetine göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in kızı Falma (r.a.), ölüm anında kibleye döndürülmesini ve sağ tarafa yaslanmasını istedi. Rasûlullah'ın uyuyanın uyumasını istediği şekil bu olduğu gibi ölünün kabire

konuluş durumu da budur. Bir rivayete göre Şafîî; "Hastanın sırt üslü yatırılması, ayaklarının kibleye gelmesi, yüzü kibleye gelsin diye başının yükseltilmesi gerekir," demiştir. Birinci görüş çoğunluğun kabul elliği görüş olup daha eviâdir.

3.123. Yasin Sûresini Okumak

Ahmed, Ebû Dâvûd, Nesâî, Hâkim ve İbn Hibbân'm Ma'kal bin Ycsâr'dan rivayet etlikleri, Hâkim ve İbn Hibbân'ın sahihi edikleri hadiste Rasûlullah sallallahu aleyhi ve selâm şöyle buyurmuştur: "Yasin Kur'ân'ın kalbidir. Her kim Allah'ı ve Ahirel Yurdu'nu isteyerek Yasin okursa Allah onu bağışlar. Ölülerinize Yasin okuyunuz." İbn Hibbân, bu hadise göre; ölüme hazır kimseye okunması gerektiğini, yoksa ölüye okunmayacağını söylemiştir. Ahmed'in Müsned'inde Safvân'dan naklettiği rivayeti bu mânayı kuvvetlendirmektedir. Safvân demiştir ki: "Alimlerimiz; "Yâsîn sûresi, ölmekte olanın yanında okunursa ölüm ona hafifletilir" demişlerdir." Bu görüşü, Müsned-i Firdavs'in sahibi; Ebû Derdâ ve Ebû Zer (r.a.)'c isnad ederek Rasûlullah'ın; "ölmekte olan bir kimsenin yanında Yâsîn okunursa, Allah onun Ölümünü kolay kılar," buyurduğunu söylemiştir.

■

3.12.4. Öldüğü Zaman Gözlerini Kapatmak

Müslim'in rivayetine göre Rasûlullah saliallahu aleyhi ve selâm Ebû Seleme (r.a.)'m yanına girdiğinde gözleri açıktı. Gözlerini kapadı, sonra "ruh alındığı zaman gözler onu takip eder," buyurdu.

3.12.5. Ölüyü Açılmaktan Korumak ve Değişen Şeklini Gözlerden Uzak Tutmak için Örtmek

Aişe (r.a.)'dan rivayeten; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve selâm vefat ettiği zaman, üzerinde desen olan bir elbise ile örtülmüştür. (Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.) Ölüyü öpmek icmâen caizdir. Rasûlullah saliallahu aleyhi ve selâm, Osman bin Maz'ûn (r.a.)'ı ölü iken öpmüştür. Ebû Bekir (r.a.), Rasûlullah sallallahu aleyhi ve selâm vefat edince, eğildi iki gözü arasından Rasûlullah'ı öptü. "Ah Nebi, âh temiz insan," dedi.

3.12.6. Ölüm Gerçekleşir Gerçekleşmez Cenazeyi Hazırlamaya Başlamak

Ölünün velisi, cenazenin bozulmasından korkulduğu için, yıkanmasına, defnine ve namaz kılınmasına acele eder. Ebû Davud'un Husayn bin Vahvah'dan rivayet edip hakkında bir şey söylemediği hadise göre: Talha bin Berâ' hastalandı. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve selâm onu ziyarete gelerek şöyle buyurdu: "Talha'nın öleceğinden başka bir şey sanmıyorum. Durumunu bana bildirir ve acele edin; çünkü müslümanın cesedim ailesi arasında hapsedmek uygun değildir." Ölünün velisinden başka kimsenin gelmesi beklenmez. Bozulmasından korkulmadığı müddetçe velisi beklenebilir. Ahmed ve Tirmizî'nin Alî (r.a.)'den rivayet etlikleri hadiste, Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: "Ya Alî, üç şey sonraya bırakılmaz. Vakti gelince namaz, hazırlanan cenaze, dengi bulunan kocasız kadın."

3.12.7. Ölünün Borcunun Ödenmesi

Ahmed, İbn Mâce ve Tirmizî'nin Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet ettiği, Tirmizî'nin hasen saydığı hadisle Nebî aleyhisselâm şöyle buyurdu: "Müminin canı, ödeninceye kadar borcuna bağlanmıştır." Yani, "müminin kurtuluşuna, helakine veya cennetten uzaklaşmasına hükmedilmez. Ancak borcunu ödeyip ödemediğine bakılır." Öldükten sonra mal bırakan kimsenin malından borcu ödenir. Borcunu ödemeye niyetli olduğu halde ölürse ve malı da bulunmazsa Allahu Teâlâ indinde onun borcunu ödeyeceği sabit olmuştur. Yine bunun gibi bir kimse ölüp de geride mal bırakırsa, ödemeyi istediği halde varisleri malından ödemezlerse; Bubârî'nin Ebû Hüreyre (r.a.) hadisinden rivayet etliğine göre Nebî aleyhisselâm bu kimseler için şöyle buyurmuştur: "Her kim insanların malını ödemek isteyerek alırsa, Allah onun borcunu öder. Her kim ödememek niyetiyle mal alırsa, Allah onu telef eder." Ahmed, Ebû Nuaym, Bezzâr ve Taberânî'nin rivayetlerine göre Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: "Borç sahibi kıyamet günü Allah'ın huzurunda duruncaya kadar çağırılır. Allah şöyle buyurur: "Ey Adem oğlu, bu borcu neden aldın? Neden insanların hakkını zayi ettin?" Borçlu; "Yâ Rabbi, sen bilirsin ki ben o borcu aldım; yemedim, içmedim ve zayi etmedim. Fakat yangın, hırsızlık ve zarar sebebiyle yok oldu." der. Allahu Teâlâ; "Kulum doğru söylüyor, ben onun borcunu ödemeye daha lâyıkım," buyurur. Allah bir şey çağırır, o şeyi mizanının kefesine koyar, böylece iyilikleri kötülüklerinden üstün gelir. Allah'ın fazlıyla cennete girer." Nebî aleyhisselâm borçlu kim-selerin cenaze namazını kılmaktan çekinirdi. Daha sonra, bir çok yerler fethedilip mallar çoğalınca, borçlunun namazını kılar ve borcunu öderdi. Buhârî'nin zikrettiği hadiste dendiğine göre; "Ben müminlere kendi nefis-lerinden daha evlayım, l/er kim üzerinde borç olduğu halde ölür, borcuna yetecek bir şey bırakmazsa bize onun

borcunu Ödemek gerekir. Eğer mal bırakırsa varisler inindir." Bu hadiste, borçlu ölen bir kimsenin, borcunun müslümanlarca beytül-mâl'den Ödenebileceğine delil vardır. Zekâtın sarf yerlerinden birisi olan borçlulara ait hisseden alınır. Borcu ödenir. Borçlu kimse, ölmekle bu hakkını kaybetmez.

3.12.8. Ölüm Esnasında "İnnâ Lîllahi ve innâ İleyhi Râciûn" Demek

Mü'min bir kimsenin akrabalarından birisi öldüğünde aşağıdaki duaları okuması ve ('Biz Allah'ınız ve O'na döneceğiz,' diyerek) islirca etmesi müstehabtır.

Ahmed ve Müslim'in Ümmü Seleme (r.a.)'den rivayetlerine göre; o demiştir ki: "Rasûlüüah sallallahu aleyhi ve scilem'in şöyle buyurduğunu işittim: "Herhangi bir kula bir musibet isabet eder de;

"Biz Allah'ınız ve O'na döneceğiz. Allahın, musibetim hakkında beni de mükâfatlandır. Bu musibetin arkasından, daha hayırlısını bana ver," derse Allahu Tcâlâ yakalandığı musibetli dolayısı onu mükâfatlandırır ve ona musibetten sonra hayır verir.." Ümmü Seleme (r.a.) demiştir ki; "Ebû Seleme Öldüğü zaman Rasûlüllah'ın emrettiği gibi dedim. Allah da bana ondan daha hayırlısı olan Rasûlüllah'ı verdi."

Tirmizî'nin Ebû Mûsâ el-Eş'arî (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Kulum çocuğu öldüğü zaman Allah meleklerine şöyle buyurur: "Kulumun çocuğunu aldınız." "Evet," derler. "Kulumun kalbinin meyvesini aldınız." "Evet," derler. "Kulum ne dedi?" "Sana hamdeiti ve istirca (Biz Allah'ınız ve O'na döneceğiz,) yaptı," derler. Allahu Teâlâ şöyle buyurur: "Kulum için cennette bir ev yapınız, ona hamd evi adını veriniz." (Tirmizî, "hadis hasen-dir," demiştir.)

Buhârî'nin Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet ettiğine göre, Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Allahu Teâlâ "Mümin bir kulum, dünya ehlinde sevdiği bir kimsenin ruhunu aldığı zaman sabredip sevabını Allah'tan beklerse onun için cennetten başka bir şey yoktur. * buyurmuştur.

"Onlara bir musibet isabet ettiği zaman, "innâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn" (Biz Allanın ve ona döneceğiz) derler. Onlara Rablerinden rahmet ve mağfiret vardır ve onlar hidayete erenlerdir. "(5) ayeti hakkında İbn Abbas (r.a.)'tan rivayet olunduğuna göre Allah Azze ve Celle bu ayetle bildirmiştir ki; "Mümin, Allah'ın emrine teslim olup, musibet zamanı istirca yaptığı zaman ona hayırdan üç hasıl yazılır: Allah'tan mağfiret, rahmet ve ona hidayet yolunun gerçekleşmesi."

3.12.9. Akraba ve Dostlarına Ölümünü Bildirmek

Âlimler, ölünün ailesine, akrabalarına, dostlarına, sâlih insanlara, kişinin öldüğünü duyurmayı müsâhab görmüşlerdir. Onlar da cenazede hazır bulunmakla mükâfat kazanmış olurlar. Buhârî, Müslim, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâcc'nin Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet ettikleri hadise göre; Nebî aleyhisselam, Zeyd'in, Ca'fer'in ve İbn Revâha'nın ölüm haberlerini onların haberi gelmeden insanlara bildirdi. Tirmizî; "Bir kimsenin akraba ve kardeşlerine bir şahsın Ölümünü bildirmesinde bir beis yoktur," demiştir. Beyhakî; "Bir kimsenin, camilerin kapılarında bir adamın Öldüğünü bağırmasını hoş görmem; eğer mesciddeki gruplara durup Öldüğünü bildirirse bunda bir beis yoktur." demiştir. Ahmed ve Tirmizî'nin Huzeyfe'den rivayet ettiği ve Tirmizî'nin hasen saydığı hadiste Huzeyfe demiştir ki; "Öldüğüm zaman bana kimse eziyet etmesin. Ölüm haberimin ilânından korkarım. Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem'den ölüm ilânını nehyettiğini işitmişimdir." Buradaki ölüm haberini vermek ifadesinden cahiliyet döneminde yapılan anlaşılır. Onların âdetlerine göre, şerefli bir kimse öldüğünde kabilelere atlılar gönderirler, "falanca öldü, onun Ölmesi ile araplar helak oldu," derlerdi. Daha sonra gürültü ve ağlama başlardı.

3.13. ÖLÜYE AĞLAMAK

Alimler ölüye ağlamanın, bağırıp çağırmak olmadığı müddetçe caiz olduğunu söylemişlerdir. Sahih hadiste geçtiğine göre Rasûlüllah sallalla-

(5) Bakara: 156.

hu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Allahu Teâlâ gözyaşına ve kalbin üzülmüne azab etmez. Fakat (dilini göstererek) buna azab eder veya merhamet eder." Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem, oğlu İbrahim'in ölümüne ağlamış ve şöyle demiştir: "Göz ağlar, kalp üzülmür. Biz Rabbimizin razı olduğundan başka şey söylemeyiz. Ya İbrahim, senin ayrılığınla biz mahzunuz." Yine, Rasûlüllah, kızı Zeyneb'in kızı olan Ümeyme'nin ölümüne ağlamıştır. Sa'd bin Ubâde, "Yâ Rasûlallah, sen de mi ağlıyorsun; Zeyneb'e 'ağlama!' dememiş miydin?" deyince, Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Ağlayış, Allah'ın kullarının kalbine koyduğu bir rahmettir. Allah merhametli kullarına merhamet eder." Tabcrânî, Abdullah bin Zeyd'den rivayet etmiş ve "bağırıp çağırmadan ağlamaya müsaade edilmiştir," demiştir.

Eğer ağlamak sesle bağırarak ya çağırarak olursa ölünün acı ve azap duymasına sebep olur. İbn Ömer (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre o demiştir ki; "Ömer (r.a.) yara alıp bayılınca bağırdılar. Ayılmca: "Bilmiyor musunuz,

Rasûlullah; "ölü, dirilerin ağlamasıyla azap görür" demiştir. Ebû Mûsâ (r.a.)'den rivayeten; o demiştir ki: Ömer'e (r.a.), yara aldığında, Suhayb "vah kardeşim" demeye başladı. Ömer ona; "ya Su-hayb, bilmiyor musun, Rasûlullah "ölüler dirilerin ağlamasıyla azap görür" buyurmuştur," dedi. Muğîrc bin Şu'be (r.a.)'den rivayeten: "Rasûlül-lah'm şöyle buyurduğunu işittim," demiştir: "Kimin arkasından bağırıp çağırılırsa, bundan dolayı azap görür." (Bu hadisleri Buhari ve Müslim rivayet etmiştir.)

Hadisin manası: "Ölü acı duyar, ehlinin ölü için bağırıp çağırması onu üzer. Çünkü o ağlamalarını işitir. Yaptıkları işicir ona arz olunur," demektir. Yoksa "ailesinin ağlamasından dolayı azap ve ceza görür," anlamında değildir. Çünkü hiç bir kimse diğerinin günahını yüklenmez, İbn Cerîr'in Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet ettiğine göre, o şöyle demiştir: "Yaptığınız işler yakınlarınızdan ölenlere arz olunur. Eğer bir hayır görürlerse, buna sevinirler; kötülük görürlerse hoşlanmazlar." Ahmed ve Tirmizî'nin Encs (r.a.)'den rivayet ettiğine göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Şüphesiz amelleriniz, akraba ve aşiretlerinizden ölenlere sunulur. Eğer amelleriniz hayır ise buna sevinirler. Eğer kötü ise şöyle derler: "Allahım, bizleri hidayet ettiğin gibi onları da hidayete erdirmeden öldürme." Nu'man bin Beşîr (r.a.)'den rivayeten; o demiştir ki: "Abdullah bin Revâha baygınlık geçirince, kızkardeşi Amre ağlamaya başladı. "Vah kardeşim, vah şöyle, vah böyle," diye saymaya başladı. Ayılmca; 'senin söylediğin her şey bana haber verildi. Bunları de-medîn mi?' dedi. (Hadisi Buhari rivayet etmiştir.)

3.13.1. Bağırıp Çağırarak Ölüye Ağlamak

"Nîyâha"; nevh kökünden alınmış olup, "ağlarken sesi yükseltmek," demektir. Hadisler bağırıp çağırmanın haram olduğunu açıklamışlardır. Ebû Mâlik el-Eş'ari (r.a.)'den rivayeten, Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: "Ümmetimde, cahiliyet işlerinden olup, icrketmedikleri dört şey vardır: Geçmişleriyle öğünmek, kişilerin neseplerine ta'n etmek, yıldızlardan yağmur beklemek ve ölünün ardından bağırıp çağırma." Yine şöyle buyurdu: "Bağırıp çağırma ölmeden önce tevbe etmezse kıyamet günü üzerinde katrandan bir gömlek ve yırtık bir deri olduğu halde kalkar." (Bu hadisi Müslim ve Ahmed rivayet etmiştir.) Ümmü 'Aliyye (r.a.)'den rivayeten, o demiştir ki; "Rasûlullah, ölüye bağırıp çağırmayacağımıza dair bizden söz aldı." (Bu hadisi Buhari ve Müslim rivayet etmiştir.) Bezâr'm, râvîleri sika'dan olan bir senetle rivayet ettiğine göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "/ki ses dünya ve ahiretle lanetlenmiştir. Nimet zamanı çalgı çalmak, musibet zamanı inlemek." Buhari ve Müslim'de, Ebû Mûsâ el-Eş'ari (r.a.)'den yapılan rivayete göre; o demiştir ki; "Rasûlullah'm uzak olduğu şeyden ben de uzağım. Rasûlullah bağırıp çağırmaktan musibet zamanı başını yolmaktan ve yaka yırtmaktan nehyetmiştir." Ahmed'in, Eries (r.a.)'den rivayet ettiğine göre, Encs (r.a.) demiştir ki; "Nebî aleyhisselam kadınlarla biat ettiği zaman, bağırıp çağırmamaları hakkında onlardan söz aldı." Kadınlar: "Ya Rasûlallah, cahiliyet döneminde bazı kadınlar bizimle beraber ölülerimize ağlaştılar. Şimdi biz de onların ölülerine ağlamayalım mı?" Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "İslâm'da Ölünün arkasından ağlaşma ve bağırma haramdır," buyurdu.

3.13.2. Ölü Arkasından Yas Tutmak

Kadının, ölen yakınları için, kocası izin verdiği müddetçe üç gün yas tutması caizdir. Üç günden fazla yas tutması ise haramdır. Ancak ölen, kendi kocası ise iddet boyunca yas tutması gerekir. İddet müddeti ise, dört ay on gündür. Buhari, Müslim, Ncsâi, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin Ümmü Atiyye (r.a.)'den rivayet ettiğine göre, Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: "Kadın üç günden fazla ölüye yas tutamaz. Ancak ölen kendi kocası ise, dört ay on gün yas tutar. Yas elbisesi hariç, boyalı (nakışlı) elbise giymez, sürme çekmez, koku sürünmez, kına yakmaz, yıkanma dışında taranmaz. Hayızdan temizlenip yıkandığında ise güzel koku sürülü bir bez parçasını kullanması caizdir." Yas tutmak; kadının, süsleneceği süslerden sürme, ipek, koku ve kına gibi şeylerden vazgeçmesidir. Yas tutmak; kadının, süsleneceği süslerden sürme, ipek, koku ve kına gibi şeylerden vazgeçmesidir. Yas tutmak yalnız kocanın hakkına vefa etmek ve hakkını gözetmek için iddet boyunca kadına gerekir.

3.133. Ölenin Ailesine Yemek Hazırlamanın Müstehab Olduğu

Abdullah bin Cafer (r.a.)'den rivayeten; o demiştir ki; "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Cafer'in ev halkına yemek hazırlayın, çünkü onları meşgul eden bir iş olmuştur." (Hadisi, Ebû Dâvûd, İbn Mâce, Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî'nin hadisi hasen sahih Saymıştır.) Şâfiî bu işi iyi görmüştür; çünkü ölünün ailesine yemek götürmek iyilikten olup, komşuları birbirine daha çok yaklaştırır. Şâfiî şöyle demiştir: "Ölünün yakınlarının, ölünün ailesine, bir gün bir gece onları doyuracak yemek hazırlamasını hoş görürüm. Bu sünncüir ve hayır ehlinin yaptığı bir iştir." Âlimler büyük acılarından zaafa düşmesinler diye ölünün yakınlarını yemeğe teşvik etmeyi müstehab görmüşlerdir. "Ancak, kadınlar ağıt yakarlarsa onlara yemek götürmek caiz değildir. Çünkü bu hareket günahla onları desteklemektir," demişlerdir. Âlimler, evde toplanan insanlara ölünün ailesinin

yemek hazırlamasının mekruh olduğunda ittifak etmişlerdir. Çünkü böyle yapmakla, onlara gelen belânın artması, meşguliyetlerin çoğalması, cahiliyet dönemindeki yapılanlara benzeme vardır. Cerîr hadisine göre; o demiştir ki; "ölenin ailesine toplanmayı, ölüyü defnettikten sonra yemek hazırlamayı, ölü için ağlamaktan sayardık." Bazı alimler bunun haram olduğu görüşündedirler, Ibn Kudâme ise demiştir ki; "Eğer, ihtiyaç gerektiriyorsa bu caizdir. Çünkü çok kere uzak köylerden ve beldelerden kimseler gelir ve geceyi evde geçirirler. Onları misafir olarak kabul etmekten başka imkân yoktur."

3.14. ÖLMEDEN ÖNCE KEFEN VE KABRÎ HAZIRLAMANIN CAİZ OLDUĞU

Buharî, Rasûlullah'm Zamanında Kefenini Hazırlayıp da Yadırganmayanlar," başlığı altında demiştir ki; "Sch'l'den rivayet olunduğuna göre; bir kadın Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e kenarları işlenmiş (dokunmuş) bir hırka getirdi. Sehl, "bu hırka nedir biliyor musunuz?" dedi. Oradakiler, "örtüdür," dediler. Sehl, "evet," dedi. Kadın "Ya Rasûlallah bu hırkayı elimie dokudum ve sana giydirmek için getirdim," dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in hırkaya ihtiyacı vardı. Hırkayı aldı, sonra hırkayı giyip yanımıza çıkıp geldi. Ashabdan birisi hırkayı beğendi; "ne güzel hırka, onu bana giydir," dedi. Oradakiler, "iyi etmedin," dediler. "Rasûlullah'ın ona ihtiyacı vardı. Geri çevirmeyeceğini bildiğin halde ondan onu istedin." Sahabi; "vallahi, ben onu giymek için istemedim. Ancak kefenim olsun diye istedin." dedi. Sehl dedi ki; "adamın kefeni bu oldu." Hafız bu başlığa şunları ekleyerek dedi ki: "Buharî'nin "yadırganmadı" sözünde, sahabenin o adamın hırkayı istemesini hoş görmediklerine işaret vardır." Daha sonra adam onlara ömrünü haber verince, onlar da bu durumu yadırganmadılar. Bu olaydan, kişinin ölüye gereken kefen ve diğer şeyleri hazırlamasının caiz olduğu anlaşılır." Hafız; "Kabir kazmak da buna dahil midir?" diyerek sonra demiştir ki; "İbni Battal, 'bu olaydan, ihtiyaç vakti gelmeden Önce bir şeyi hazırlamanın caiz olduğu anlaşılıyor. Salih kimselerden bir topluluk ölmeden Önce kabirlerini kazmışlardır,' demiştir." Zeyn İbn Münîr, bu meseleye, "sahabeden böyle bir şeyin vaki olmadığını, eğer müstehab olsaydı, çoklarının bunları yapacağını" eklemiştir. Aynı şöyle demiştir: "Sahabeden bir kimsenin böyle yapmaması, caiz olmadığını göstermez. Çünkü müslümanların iyi gördüğü bir şey Allah katında da iyidir. Bilhassa âlimlerden bunu yapanlar çıkarsa, yapılması iyidir, demektir." Ahmed şöyle demiştir: "Kişinin kabir yerini salın alarak oraya defnolmasını vasiyet etmesinde bir beis yoktur. Osman, Aişe, Ömer bin Abdülaziz (r.anhüm)'den rivayet olunduğuna göre hepsi de böyle yapmışlardır."

3.15. MEKKE VE MEDİNE'DE ÖLMEYİ İSTEMENİN MÜSTEHAB OLDUĞU

Mekke ve Medine'den birisinde ölmeyi istemek müstehabdır. Buharî'nin Hafza (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre Ömer (r.a.) şöyle dua ederdi: "Allahım, beni senin yolunda şehit olmakla nızıklandır ve Rasûlullah'ın şehrinde ölmemi nasib et." Kendisine; "bu nasıl olur?" diye sordum. "mşaaHah, Allah bunu bana verecek," dedi. Taberanî'nin Câbir (r.a.)'den rivayet ettiğine göre; Nebî aleyhisselâm şöyle buyurdu: "Mekke ve Medine'den birisinde ölen kimse kıyamet günü emin bir şekilde dirilecek." (Hadisin râvîlerinde Mûsâ bin Abdurrahman vardır. İbn Hibbân, bu zâtı sika'dan saymıştır. Yine bu hadisin senesinde Abdullah bin Müemmel vardır ki, Ahmed bunu zayıf saymakta, İbni Hibbân ise sika'dan saymaktadır.)

3.16. ANI ÖLÜM

Ebû Davud'un Ubeyd bin Hâlid Es'Sülemî (r.a.)'den rivayet ettiğine göre; Resûlullah'm ashabından bir kimse, bir kerre "Nebî aleyhisselâm'dan" bir kerre de "Ubeyd'den" diyerek şöyle nakletmiştir: "Ani ölüm,kişiyi yakalayan ve üzendir." (Bu hadis Abdullah b. Mes'ûd, Enes b. Mâlik, Ebû Hürayre ve Âişe (r.a.)'den de rivayet olunmuştur. Bu rivayetlerin hepsinde şaibe vardır.) Ezdî şöyle demiştir: Bu hadisin bir çok yollar olup, içlerinde Nebî aleyhisselâm'dan sahih olarak gelen bir rivayet yoktur. Ubeyd'in hadisi, Ebû Davud'un lahrîc ettiği bu hadis olup, isnadındaki râvîler sika'dandır. Ravî'nin, rivayet ederken duraksaması rivayeti etkilemez. Şüphesiz bunun gibiler rey'le alınmaz. Nasıl alınsın ki? Ravi "bir ondan" diyerek isnad yapmaktadır.

3.17. ÇOCUĞU ÖLEN KİMSENİN SEVABI

Buharî'nin Enes (r.a.)'den, onun da Nebî aleyhisselâm'dan rivayet ettiğine göre; Nebî aleyhisselâm buyurdu ki: "Herhangi bir müslümanın bulûğa ermeyen üç çocuğu ölmez ki, Allah onlara olan rahmet ve fazlı sebebiyle onu cennete koymasın."

Buharî ve Müslim'in Ebû Sa'îd el-Hudrî (r.a.)'den rivayet ettiğine göre; kadınlar Rasûlullah'a "bize bir gün ayır," dediler. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem onlara vaaz yaparak buyurdu ki; "herhangi bir kadının üç iane çocuğu ölürse, cehennemden ona perde olurlar." İçlerinden bir kadın, "iki tane olursa ne olur?" diye sordu. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; "iki tane de aynı," buyurdu.

3.18. BU ÜMMETİN ÖMRÜ

Tirmizî'nin Ebû Hurayre (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: "Ümmetimin ömrü altmış ile yetmiş arasındadır. Ümmetimin çok azı bu hududa tecavüz eder."

3.19. ÖLÜM RAHATLIKTIR

Buhârî ve Müslim'in Ebû Katâde (r.a.)'den rivayet ettiklerine göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yanından bir cenaze geçti. "Bu ölü rahattır veya başkaları onun sebebiyle rahattır," buyurdu. Ashab; "ya Rasûlallah, 'ölü rahattır veya başkaları onun sebebiyle rahattır,' ne demektir?" Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Mümin bir kul öldüğü zaman, dünya meşakkatlerinden kurtulup rahatlar. Günahkâr bir kul öldüğü zaman ise, diğer kullar, beldeler, ağaçlar ve hayvanlar onun şerrinden kurtulup rahat olurlar."

3.20. ÖLÜYÜ TEÇHİZ ETMEK

Ölüyü teçhiz etmek vaciptir. Yıkanır, kefenlenir, üzerine de namaz kılınır ve defnedilir. Bunların açıklaması aşağıdadır:

3.20.1. Ölüyü Yıkamak

Alimlerin çoğu, müslüman bir ölüyü yıkamayı farzı kifayce görmüşlerdir. Müslümanlardan bir kısmı bu işi yaparsa diğerlerinden sakıt olur. Rasûlullah saiallahu aleyhi ve sellem bunu emrettiği gibi, bütün müslümanlar da bunu böyle tatbik etmişlerdir.

3.20.1.1. Yıkanması Vacib Olan ve Olmayan Kimse

Savaş alanında kâfir eliyle öldürülmeyen her müslüman ölüyü yıkamak vacibtir.

3.20.1.2. Ölünün Bir Kısmını Yıkamak

Fakihler, müslüman ölünün vücudunun bir parçası bulunması halinde, onu yıkamak konusunda ihtilaf ederek; Şafîî, Ahmed ve İbn Hazm, "yıkanır, kefenlenir ve üzerine namaz kılınır," demişlerdir. Şafîî şöyle demiştir: "Bir kuş, Cemel vakasında Mekke'ye bir el getirip attı, yüzükten onu tanıdılar. Onu yıkayarak namaz kıldılar. Bu durumun sahabenin huzurunda olduğu bize ulaşmıştır." Ahmed demiştir ki: "Ebû Eyyûb, vücudun bir ayağı varken, Ömer ise bir kemiği varken üzerlerine namaz kılışlardır." İbn Hazm; "Müslüman ölüsünden bulunan her şey üzerine namaz kılınır; Şehit değilse yıkanır, kefenlenir," demiştir. Bulunan parça üzerine namaz kılmaya niyet edilir. Namaz ise hepsine yani ceset ve ruhu Ü7.crine kılınır. Ebû Hanîfe ve Mâlik ise, "eğer yarından çoğu bulunursa yıkanır ve namazı kılınır, eğer bulunmazsa yıkanmaz ve namazı kılınmaz," demişlerdir.

3.20.1.3. Şehit Yıkanmaz

Harp meydanında kâfirler eliyle öldürülen şehitler cünup bile olsalar yıkanmaz, sadece kefen olmaya uygun bir elbiseyle kefenlenir. Elbise ek-sik gelirse tamamlanır. Sünnet kefeni üzere fazla gelen elbise ise çıkarılır. Kanları ile gömülür. Kanlardan hiç bir şey yıkanmaz. Ahmed'in rivayetine göre, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Şehitleri yıkamayınız. Çünkü her yara ve her kan damlası kıyamet günü etrafı mis kokusu yayar." Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, Uhud şehitlerini kanlarıyla defnetmeyi emretti. Onları yıkamadılar, ve namaz kılmadılar. Şafîî demiştir ki; "yıkamanın ve üzerlerine namaz kılmanın ter-kedilmesi, belki de yaraları ile beraber Allah'a kavuşmaları içindir." Onların kanlarının kokusu, mis kokusu olunca Allah'ın onlara olan bu ikramı, onlara namaz kılmayı müstağni kılmıştır. Bu durum yaralar içinde savaşıyor ve düşmanın geri dönmesinden korkan, bir an önce ailelerine kavuşmayı, ailelerinin de onlara kavuşmasını arzulayan müslümanlara bir kolaylık sağlamıştır. Denildi ki; gerideki şehitlere namaz kılmamaktaki hikmet şudur: Namaz ölümlere kılınır. Şehitler ise diridir. Veya namaz bir şefaattir. Şehitler ise bundan müstağni olup diğerlerine şefaet ederler.

3.20.1.4. Yıkanıp Üzerine Namaz Kılınan Şehitler

Kâfirlerin eliyle harp meydanında öldürülmeyen ölümler hakkında Şârî "şehit" sözünü kullanmıştır. Ancak bunlar yıkanır ve namazları kılınır. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, hayatta iken, bunlardan ölenleri yıkamış; müslümanlar da daha sonra şehit düşen Ömer, Osman ve Ali (r.anhüm)'ü yıkamışlardır. Kimlerin şehit

sayıldığı sırasıyla zikredeceğiz:

1 - Câblî bin Atik (r.a.)'den rivayeten, Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: "Allah yolunda öldürülenlerden başka yedi kısım şehit vardır: Taundan ölenler şehittir. Boğulanlar şehittir. Zatülcenp'len ölenler şehittir. Karın hastalığından ölenler şehittir. Yanarak ölenler şehittir. Göçük altında kalarak ölenler, doğum esnasında Ölen kadınlar şehittir." (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd ve Nesâî sahih bir senetle rivayet etmişlerdir.)

2- Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayeten Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: "Sizden kimleri şehit sayarlar?" Ashab; "Allah yolunda öldürülenler şehittir, ya Rasûlallah," dediler. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; "o takdirde ümmetimin şehitleri az olur," buyurdu. Ashab, "ya Rasûlallah, öyleyse şehitler kimlerdir?" diye sorunca, Rasûlullah; "Allah yolunda öldürülen şehittir. Karın hastalığından ölen şehittir. Boğulan şehittir. Taundan ölen şehittir." buyurdu. (Hadisi Müslim rivayet etmiştir.)

3- Sa'îd bin Zeyd (r.a.)'den rivayeten Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: "Malı uğrunda öldürülen şehittir. Canı uğrunda öldürülen şehittir. Dinî uğrunda öldürülen şehittir. Ailesi uğrunda Öldürülen şehittir." (Hadisi Ahmed ve Tirmizi rivayet etmiş, Tirmizî sahihlemiştir.)

3.20.1.5. Kâfir Yıkanmaz

Müslümana kâfiri yıkamak gerekmez. Bazıları bunu caiz görmüştür. Maliki ve Hanbelîlerce göre, müslümana, yakını olan kâfiri yıkaması, kefenlemesi, defnetmesi gerekmez. Ancak zayı olacağından korkarsa, onu gömmesi gerekir. Ahmed, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Beyhakî'nin rivayetine göre Ali (r.a.) Rasûlullah'a şöyle demiştir: "ihtiyar ve sapık amcan öldü." Rasûlullah; "Git babam göm, bana gelinceye kadar birşey anlatma." Ali; (r.a.) gittim, onu gömdüm ve Rasûlullah'a geldim. Bana emrcüi, yıkandım ve bana dua elti." İbn Münzîr; "ölüyü yıkamak hususunda uyulacak bir sünnet yoktur." demiştir.

3.20.1.6. Yıkamanın Şekli

Ölüyü yıkamakla vacib olan, cünub ve hayz olsa bile suyu bir kerre vücudun her tarafına yaymaktır. Ölü yıkamakta müstehab olan şudur: Yüksek bir yere konarak elbisesi soyulur. Eğer sabi değilse avret mahallini örtecek bir örtü konur. Ölünün yanında işi olanlardan başkası bulunmaz. Yıkayan kimsenin, ölüde gördüğü hayırlı şeyleri anlatıp kötü şeyleri gizlemesi için emin, salîh ve güvenilir bir kimse olması gerekir. İbn Mâcc'e göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem "ölülerinizi emin kimseler yıkasın" buyurmuştur. Yıkarken yıkayıcının niyet etmesi vacibdir. Çünkü ölü yıkamayla mükellef olan odur. Sonra, yıkamaya başlayarak ölünün kamını hafifçe sıkar. Böylece kamının temizlenmesi ve vücudundaki pisliğin çıkması sağlanır. Bunu yaparken eline bir bez parçası alıp temizler. Çünkü avret mahalline dokunmak haramdır. Sonra namaz abdesti gibi abdest aldırır. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Sağdan ve abdest yerlerinden başlayınız. Bu durumda abdest azalarındaki parlaklığın ve nişanın ortaya çıkması, mümin için abdest işaretlerinin yenilenmesi sağlanmış olur." Sonra su ve sabunla veya sadece suyla üç defa yıkar. Eğer üçten fazla yıkamayı (temizliğin hasıl olmaması veya başka bir sebepten dolayı) uygun görürse beş veya yedi defa yıkar. Sahih rivayetlere göre, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; "Onu tek sayı olarak yıkayınız üç, beş, yedi veya uygun görülürse daha fazla" buyurmuştur.

İbn Münzîr demiştir ki; "Zikri geçen şartlar gösteriyor ki; kaç defa

yıkanaacağı tercihi yıkayanlara bırakılmıştır. Eğer ölen kadın ise, saçlarının örgüsünü bozmak mendubdur.

Yıkandır, örgüsü tekrar yapılır ve arkaya doğru salınır. Ümmü 'Atiyye, hadisinde; "kadınlar Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in kızının saçlarını üç örgüye ayırmışlardı," dedi. Râvî diyor ki; "onları bozduktan sonra mı üç Örgü yaptılar?" diye sordum. Ümmü Atiyye "evet" dedi. Müslim'de; "saçlarını üç örgü olacak şekilde ördük. İki yanlarda, bir alında," ifadesi vardır. İbn Hibban'ın Sahîh'inde Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in örme ile ilgili emri; "Onun saçlarını üç bölüğe ayırın" sözünden çıkmaktadır. Ölünün yıkanması bitince temiz bir elbiseyle, kefeni ıslamasın diye vücudu kurulanır ve üzerine temiz kokular sürülür.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; "Ölüyü tutsülediğinizde, tüt-sülemeyi bir, üç, beş gibi tek olarak yapın" buyurmuştur. (Hadisi Beyhakî, Hâkim ve İbn Hibbân rivayet etmiş, Hâkim ve İbn Hibbân sahihlemiştir.) Ebû Vâil şöyle demiştir: "Ali'nin yanında misk vardı. Onun sürülmesini vasiyet ederek şöyle dedi: "Bu, Rasûlullah'm arta kalan kokusudur." Cumhur ulema ölünün tırnaklarını kesmeyi, bıyıklarını kısaltmayı, koltuk altlarını temizlemeyi kerih görmüşlerdir. İbn Hazm ise buna cevaz vermiştir.

Alimler, ölü yıkandıktan sonra, kefenlemeden önce kamından bir şey çıkarsa, sadece pisliğin isabet ettiği yerin yıkanacağına ittifak etmişler; taharetin iade edilmesi konusunda ise ihtilaf ederek bazıları 'iade etmek gerekmez,' demiş, bazıları da 'abdest aldirmek gerekir,' demiştir. 'Guslün iadesi gerekir,' diyenler de vardır. Guslün şekli hakkında, âlimlerin, içtihatlarının çoğunu bina ettikleri esas, Buharî, Müslim, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâcc'nin Ümmü Atiyye (r.a.)'den rivayet ettikleri hadistir. Ümmü Atiyye (r.a.) şöyle demiştir. "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, kızı vefat ettiği zaman, yanımıza gelerek şöyle buyurdu: "Onu üç, beş veya uygun görürseniz daha fazla su ve sidre yıkayın. Sonunda kâfur veya kâfurdan birşey koyun. Bitirince bana haber verin." Kadınlar yıkamayı bitirince ona haber verdik. Bize izarint (gömlük) verdi. "Bunu üzerine atın" buyurdu."

Kâfur koymanın hikmeti; âlimlerin zikrettiği gibi, güzel kokulu olmasındandır. Bu an meleklerin hazır olduğu zamandır. Yine kâfur kullanmaktan maksad ölüyü soğutmak, ölünün bedenini dinç tutmak, böceklerden ve çabuk bozulmadan korumaktır. Kâfur bulunmadığı zaman bu özelliklerin hepsini veya bir kısmını taşıyan başka şeyler de aynı görevi yapar.

3.20.1.7. Su Bulunmadığında Ölüye Teyemmüm Vermek

Eğer su bulunmasa ölüye teyemmüm verilir. Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor: "Eğer su bulamazsanız teyemmüm ediniz." (6) Rasûlullah sal-lallahu aleyhi ve sellem de "Yeryüzü bana mescid ve temizleyici kılındı" buyurmuştur. Eğer Ölü yıkandığı zaman dağılma tehlikesi varsa yine teyemmüm verilir. Yabancı erkekler arasında ölen kadın ile yabancı kadınlar arasında ölen erkeğe de teyemmüm verilir. Ebû Davud'un mür-sellcri arasında yer alan ve Beyhakî'nin Mckhûl'dcn rivayet ettiği hadise göre; Ncbî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: "Kadın, kendisi ile beraber başka kadın olmadığı halde erkekler arasında ölürse, erkekte kendisi ile beraber başka erkek olmadığı halde, kadınlar arasında ölürse her ikisine de teyemmüm ettirilir ve gömülürler. Her iki durumda su bulunmamış sayılır."

Kadına, mahrem olan birisi, eliyle teyemmüm veririr. Ebû Hanife ve Ahmed'in mezhebi budur. Mâlik ve Şafî'ye göre; erkekler arasında mahremi olan bir kimse varsa onu yıkar. Çünkü bu durumda kadın, avret ve halvet mevzuunda erkek gibidir, imam Mâlik'tcn rivayet edildiğine göre; ilim ehlinin şöyle söylediğini işitmiştir: "Kadın öldüğü zaman, beraberinde onu yıkayacak kadınlar bulunmazsa, içlerinde mahrem bir kişi veya kocası da yoksa, teyemmüm verilir. Yüzüne ve ellerine temiz toprakla mesh verilir. Yine erkek öldüğü zaman, yanında kadınlardan başka kimse yoksa, aynı şekilde teyemmüm verilir."

3.20.1.8. Kan Kocadan Birinin Diğerini Yıkaması

Kadının kocasını yıkamasının caiz olduğunda fakîhler ittifak etmişlerdir. Âişe (r.a.) demiştir ki: "Tekrar başıma gelseydi, Nebî alcyhisselâm'ı hanımlarından başkası yıkayamazdı." (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd ve Hâkim rivayet etmiş, Hâkim sahih içmiştir.) Erkeğin karısını yıkamasında ihtilaf edilmiş, alimlerin çoğu, bunu caiz görmüştür. Alî (r.a.)'m Falıma (r.a.)'yı yıkadığını Dârekutnî ve Beyhakî rivayet etmişür. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Âişe (r.a.)'ya şöyle demiştir: "Ya Âişe, eğer benden önce ölürsen, seni yıkayıp kefenlerim." (Bu hadisi Ibn Mâcc rivayet etmiştir.) Hancfıler, erkeğin karısını yıkamasını caiz görmemiş, 'eğer kocasından başka kimse yoksa, teyemmüm veririr,' demişlerdir. Hadisler ise onların aleyhine hüccettir.

(6) Nisâ:43,Mâide:6.

3.20.1.9. Kadının Çocuğu Yıkaması

Ibn Münzîr; ilim nakledilenlerin hepsi, kadınların küçük çocuklarını yıkayabileceğinde icmâ etmişlerdir.

3.20.2. Kefen

3.20.2.1. Hükmü

Bir elbiseyle bile olsa, ölüyü örtecek bir şeyle kefenlemek farzı kifâyedir. Buharî'nin Habbâb (r.a.)'dan rivayet ettiği göre; Habbab (r.a.) demiştir ki: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber Allah rızasını elde etmek için hicret etlik ve mükâfatımızı Allah'tan bekledik. İçimizden mükâfatını görmeden bazı kimseler öldü. Onlardan birisi de Mus'ab bin Umeyr'dir. Uhud savaşında öldürüldü. Bir hırkadan başka onu önecek birşey bulamadık. Onunla başını önlüğümüz zaman ayakları açıkta kalıyor, ayaklarını örtünce başı açıkla kalıyordu. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem onunla başını örtmemizi, ayaklarına ise güzel izhir(*) otlarından koymamızı emretti.

3.20.2.2. Kefen'de Müstehab Olanlar

Aşağıdakiler kefen için müstehabdir:

a- Kefenin güzel, lemez ve bedeni örtecek şeküde olması: Ibn Mâcc ve Tirmizî'nin Ebû Katâdc (r.a.)'den rivayet ettiği, Tirmizî'nin hasen saydığı hadise göre Ncbî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: "Sizden biriniz müslüman kardeşinin velisi olduğu zaman kefenini güzel yapın."

b- Kefenin beyaz olması: Ahmed, Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin Ibn Abbâs (r.a.)'dan rivayet ettiği, Tirmizî'nin sahîhlediği hadise göre Ncbî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: "Beyaz elbise giyiniz, çünkü beyaz en hayırlı elbisedir ve ölülerinizi beyaz elbisenizle kefenleyiniz."

c~ Kefenlerin haslaştırılıp tütsülenmesi ve kokulanması: Ahmed ve Hâkim'in Câbir (r.a.)'den rivayet ettiği, Hâkim'in sahih saydığı hadise göre Ncbî aleyhisselâm şöyle buyurdu: "Ölüyü tütsülediğiniz zaman üç defa

yapınız." Ebû Sa'îd, İbn Amr ve İbn Abbas, kefenlerinin ud ağacıyla tütsülenmesini vasiyet etmişlerdir. d- Erkek için üç parça, kadın için beş parça olması: Buhârî, Müslim, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin Âişe (r.a.)'den rivayetlerine göre, o demiştir ki; "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, içinde gömlek

(*) İzhır: Kokusu güzel bir ot.

ve sarık olmayan pamuklu, beyaz üç yeni elbiseyle kefenlenmiştir." Tirmizî şöyle demiştir: "Rasûlullah'ın ashabından ve diğerlerinden pek çok ilim adamı böyle amel etmiştir." Süfyân Sevrî; "Kişi üç elbise ile kefenlenir. İsterse bir gömlek iki örtü, dilerse üç örtüyle kefenlenir" demiştir. İki elbise bulamayan kimseye bir elbise kifayet eder. Üç elbise bulamayana iki elbise yeler. Bulan kimse için üç elbise en güzeldir. Bu, Şafi'î, Ahmed ve İshâk'ın görüşüdür. Kadın beş elbise ile kefenlenir. Ürmü 'Âtiyye (r.a.)*'den rivayeten: "Nebi aleyhisselâm kıзма izâr, gömlek, baş örtüsü ve iki elbise giydirdi." İbn Münzir: "İlim aldığımız âlimlerden çoğu, kadının beş elbiseyle kefenleneceği görüşündedirler" demiştir.

3.20.2.3. ihramdayken Ölenin Keflenmesi

İhramda iken ölen, ihramlı olmayan gibi yıkanır, ihram elbisesi ile kefenlenir, başı örtülmez. ihram hükmü veya devam ettiği için koku sürülmez. Buhârî, Müslim, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin İbni Abbas (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre, İbni Abbas (r.a.) demiştir ki: "Arafat'ta bir adam, Rasûlullah ile beraber vakfedeyken bineğinden düşerek boynu kırıldı ve öldü. Durumu Rasûlullah'a anlattılar. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Onu su ve sidrle yıkayın, iki elbiseyle onu kefenleyin, güzel kokular sürmeyin, basını örtmeyin. Şüphesiz Al-lahu Teâlâ kıyamet günü telbiye getirir halde onu diriltir." Hanefî ve Malikîler: "ihramlı kimse, öldüğü zaman ihramın hükmü kalkarak ihramlı değilmiş gibi kefenlenir; kefeni tütsülenir ve güzel kokular sürünür," demişlerdir. Yine dediler ki; "ihramlı iken ölen adamın olayı, muayyen bir olaydır. Umuma şâmil olamaz. Sadece o adama mahsustur. "Kıyamet günü ancak "Lcbbeyk" diyerek diriltir," illeti, her ihramlı için geçerlidir." Esas olan; fertlerden birisi için sabit olan bir hükmün, o tek kişiye mahsus olduğuna delil bulunmadığı müddetçe, diğerleri için de sabit olduğudur.

3.20.2.4. Kefende Aşın Gitmenin Mekruhluğu

Kefenin, değerinde aşırıya kaçmamak ve adetle bağdaşmayacak şekilde kefen konusunda insanın zorluğa gitmemesi şartıyla güzel olması gerekir. Şafi'î şöyle demiştir: Ali (r.a.) demiştir ki: "Benim kefenimde mübalağa yapılmasın. Şüphesiz Rasûlullah'ın şöyle buyurduğunu işittim: "Kefende mübalağa yapmayınız. Çünkü kefen çok çabuk soyulup gidecektir." (Hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiştir. Senedinde, hakkında dedikodu olan Ebû Mâlik vardır.) Huzeyfe (r.a.)'den rivayeten; o şöyle demiştir: "Kefende mübalağa yapmayınız. Benim için iki temiz elbise satın alın." Ebû Bekir (r.a.) de: "Bu elbisemi yıkayın, iki elbise daha ilave ederek, beni bunlarla kefenleyin," dedi. Âişe (r.a.), "bu elbise eskidir," deyince, Ebû Bekir (r.a.); "Diriler, iyi elbise giymeye ölümlerden daha lâyıktır. O sadece ölünün kan ve irinleri içindir," demiştir.

3.20.2.5. İpekten Kefen

Erkekler için ipekten kefen yapmak helâl olmayıp kadınlara helâldir. Çünkü Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ipek ve altın hakkında şöyle buyurdu: "Onlar ümmetimin erkeklerine haram, kadınlarına helâldir." İlim ehlinde çoğu; israf, malı zayi etmek ve nehyedilen yüksek fiat nedeniyle kadınların da ipek kefen kullanmasını mekruh saymışlar. Kadınların, ipeği hayatta iken süs olarak kullanmaları durumuyla, öldükten sonra kefen olarak kullanmalarının arasını ayırmışlardır. Ahmed, "kadınların ipek elbiseyle kefenlenmesini hoş görmem," demiştir. Hasan, İbn Mübarek ve İshak da bunu mekruh saymışlardır. İbn Münzîr, "diğer âlimlerden, bunun aksini duymadım," demiştir.

3.20.2.6. Ölenin Kendi Malından Keflenmesi

Kişi Öldüğü zaman mal bırakırsa, malından kefenlenir. Eğer malı olmazsa, nafakası üzerine lâzım gelenler kefenlerler. Eğer onun için harcama yapacak kimse yoksa, Beyt'ül-Mâl'den kefenlenir. Beyt'ül-Mâl kefenlemezse, müslümanların hepsinin üzerine, bu işi yapmak gereklidir. Kefen konusunda kadınlar da erkekler gibidir. İbn Hazm şöyle demiştir: "Kadının bunları yapması gerekmez. Çünkü müslümanların malları Kur'an ve Sünnet'in ifadeleriyle korunmuştur. Çünkü Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Şüphesiz kanlarınız ve mallarınız size haramdır," buyurmuştur. Allahü Teâlâ da kocaya nafaka, elbise ve meskeni farz kılmıştır. Ailahu Teâlâ'nın bizi mükellef tuttuğu kefen elbise denemeyeceği gibi kabre de mesken denemez."

3.203. Cenaze Namazı Kılmak

3.203.1. Hükümleri

Fıkıh imamaları arasında ittifak edilen hükme göre cenaze namazı kılmak farzı kifâyedir. Rasûlullah'ın emri bu yönde olup, müslümanlar da bu emre günümüze kadar uymuşlardır. Buhârî ve Müslim'in Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet ettiklerine göre; Nebî aleyhisselâm borçlu olarak ölen bir adam getirildiğinde, "borcu için fazla birşey bıraktı mı?" diye sorardı. Eğer borcuna karşılık mal bıraktığı söylenirse namazım kılar; borcuna karşılık mal bırakmamışsa müslümanlara; "arkadaşınızın namazım kılınız," derdi,

3.203.2. Faziletleri

Buhârî, Müslîm, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: "Her kim cenazeye gider ve namazım kılsa, onun için bir kırat sevap vardır. Onların küçüğü Uhud dağı (veya her biri Uhud dağı) kadardır." Müslim'in Hauâb (r.a.)'den rivayetine göre Habbâb (r.a.) demiştir ki; "Ey Abdullah bin Ömer, Ebu Hureyre'nin söylediğini işitmedin mi ki; O, Rasûlullah'tan şöyle işittiğini söylüyor: "Kim cenaze ile beraber evinden çıkar, namazım kılar, sonra defnoluncaya kadar onu beklerse; iki kırât ecir vardır ki, her bir kırat Uhud dağı kadardır. Her kim namazını kılar, sonra dönerse, onun için Uhud dağı kadar sevap vardır." İbn Ömer, (r.a.) Habbâbî, Ebû Hureyre'nin bu sözünü sorup haber getirmek için Âişe'ye gönderdi. Âişe (r.a.), "Ebû Hureyre doğru söylemiştir," deyince İbn Ömer; "Öyleyse biz çok kıratlar ihmal etmişiz," dedi.

3.203.3. Şartları

"Salat" (Namaz) kelimesi cenaze namazını da ihtiva eder. Onun için, şâir farz namazlarda farz kılman hakiki temizlik, büyük ve küçük hades-ten temizlik, kıbleye dönmek ve avret mahallini örtmek gibi şartlar cenaze namazında da şarttır. Mâlik'in Nafi'den rivayet ettiğine göre; Abdullah bin Ömer (r.a.) şöyle dedi: "Kişi cenaze namazını temiz olmaktan başka şekilde kılamaz. Diğer farz namazlardan farkı, vaktin şart olmayıp hazırlandığı her vakitte eda edilebilmesidir. Hanefî ve Şafi'îlere göre; isterse mekruh vakitlerde olsun, kılınabilir. Ahmed, İbn Mübarek ve İshak, güneş doğarken, zevalde iken ve batarken cenaze namazı kılmayı, cesedin bozulacağından korkulması durumu dışında mekruh saymışlardır.

3.203.4. Rükünleri

Cenaze namazını oluşturan bir takım rükünler vardır. Bu rükünlerden biri terkedilirse, namaz batıl olur. Şer'an namaz sayılmaz. Bunları aşağıda zikrediyoruz.

a- Niyet

Allahu Teâlâ şöyle buyurdu: "Onlar dini ancak Allah'a halis kılarak ibadet yapmaktan başka bir şeyle emrolunmadılar." (6) Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ise; "Ameller niyetlere göredir. Herkes için niyet ettiği şey vardır," buyurmuştur. Daha önce niyetin hakikati geçmiştir. Niyetin yeri kalp olup, dil ile söylenmesi meşru olmamıştır.

b- Gücü Yetenin Ayakta Durması

Alimlerin çoğuna göre, ayakta durmak bir rükündür. Özürsüz binek üzerinde oturarak cenaze namazı kılmak sahih değildir. Muğnî kitabında, yazarı şöyle demiştir: "Binek üzerinde cenaze namazı kılmak caiz olmaz; çünkü bu durumda vacip olan kıyam terkedilmiş olur. Ebû Hanife, Şafi'î ve Ebû Sevr'in görüşü budur. Bu konuda başka görüş bilmiyorum." Kıyam esnasında, namazda olduğu gibi sağ elini sol eli üzerine koymak müstehabdır. Başka bir görüşle, 'müstehab değil,' denmiştir. Evlâ olan birinci görüştür.

c- Dört Tekbir Almak

Buhârî ve Müslim'in Câbir (r.a.)'den rivayet ettiğine göre; Nebî aleyhisselâm Necâşinin namazını kılarak dört tekbir aldı. Tirmizî şöyle demiştir: "İlim ehlinde, Rasûlullah'm ashabından ve diğerlerinden çoğu, bu hadisle amel etmiş ve cenaze namazının dört tekbirle olduğu görüşünü benimsemişlerdir." Süfyân, Mâlik, İbn Mübarek, Şafi'î, Ahmed ve İshak da aynı görüştedirler. Tekbirde Elleri Kaldırmak: Sünnet olan; cenaze namazında birinci tekbirde elleri kaldırıp diğer tekbirlerde kaldırmamaktır. Çünkü birinci tekbirden başka diğer tekbirlerde ellerini kaldırdığı Nebî aleyhisselâm'dan bize ulaşmamıştır. Şevkânî; her birinin delillerini münakaşa ederek, ihtilâfları zikrettikten sonra, "özelî şudur;" demiştir: "Birinci tekbirin dışında, diğer tekbirlerde ellerin kaldırılması konusunda Rasûlullah'tan, sahabenin fiil ve sözlerinden delil gelececek bir şey yoktur. Öyleyse iftiâh tekbirinde elleri kaldırmak diğerlerinde kaldırmamak gerekir. Çünkü diğerlerinde tekbir meşru olmayıp, ancak şâir namazlarda bir rükünden diğer rükne geçerken tekbir vardır. Cenaze namazında ise bu gibi intikal tekbirleri yoktur.

d- Gizlice Fatiha Okumak ve Rasûlullah'a Salatu Selâm Getirmek
Şafîî'nin Mûsned'inde Ebû Ümâme bin Sehl (r.a.)'den rivayet ettiği-

(6) Beyyine:5.

ne göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabından bir kimse, Ebu Ümâme'ye şöyle haber vermiştir: "Cenaze namazında Sünnet olan, imamın tekbir alması, birinci tekbirden sonra kendi kendine Fatiha'yı gizlice okumasıdır. Sonra Necbî aleyhisselâm'a salavât getirir. Tekbirler arasında hiç bir şey oklmayıp sadece ölüye dua okur, sonra gizlice kendi kendine selâm verir." (Fetih kitabında, 'hadisin senedi sahihtir,' demiştir.) Buhârî'nin Talha bin Abdullah (r.a.)'dan rivayetine göre Talha (r.a.) demiştir ki: "İbn Abbas'la cenaze namazı kıldığımızda Fatiha'yı okuyarak "Faiiha'yı okumak sünnettendir" demiştir. Tirmizî de aynı şeyi rivayet ederek şöyle demiştir: "Bu şekilde amel etmek sahabe ve diğerlerinden bazı ilim adamlarına göredir. Bunlar Fatiha'yı birinci rek'attan sonra okumayı uygun görürler." Şafî'î, Ahmed ve İshak la aynı görüştedir. Bazıları da; "cenaze namazında Fatiha okunmaz, çünkü cenaze namazı Allah'ı sena cime, Rasûlullah'a salâtu selam okuma ve Ölüye duadır," demişlerdir. Bu görüş ise, Sevrî ve Küfe ehlinde diğerlerinin görüşüdür. Kırâctin farz olduğunu düşünenlerin delillerinden birisi şudur: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem cenaze namazını namaz olarak isimlendirerek; "Arkadaşınızın cenaze namazını kılın," buyurmuş. Yine bir başka hadîsde; "Fatiha'yı okumayanın namazı yoktur," buyurmuştur.

Rasûlullah'a. Getirilecek Salavât Duası ve Yeri:

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e salavât, herhangi bir şekilde olabilir. Eğer "Allahümme sallı ala Muhammedin," dese bile yeterlidir.

Ancak Rasûlullah'ın okuduğu salavâtı şerîfeleri okumak daha efdâldir.

Meselâ:

"A ilahım, Muhammed'e ve Muhammed'in âline, İbrahim ve İbrahim'in âline rahmet ettiğin gibi rahmet et. Ve Muhammed ve Muhammed'in âlini, İbrahim ve İbrahim'in âlini bereketli kıldığın gibi bereketli kıl."

Bu salavâtı şerîfeler, zahir olan görüşe göre, ikinci tekbirden sonra okunur. Ancak bunların nerede okunacağı hakkında herhangi bir delil va-rid olmamıştır.

e- Dua Etmek

Fakihlerin ittifakıyla dua da bir rükündür. Çünkü Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Cenaze namazı kıldığınız zaman, onun için halisane dua yapınız." (Hadisi Ebû Dâvûd, Beyhakî ve İbn Hibbân rivayet etmiş, İbn Hibbân sahihlemiştir.) Az da olsa herhangi bir duâ ile bu emir gerçekleşir. Müstchab olan, aşağıdaki eserde varid olan dualardan herhangi birisiyle dua etmektir.

Ebû Hüreyre, (r.a.) "Rasûlullah cenaze namazında şöyle dua etti," demiştir:

"Allahım, sen onun Rabbisin; onu sen yarattın, ona sen rızık verdin, onu sen İslâm'a hidayet etlin. Onun ruhunu sen aldın, gizli ve açık her şeyini sen daha iyi bilirsin; bizi onun için şefaâtçi kıl. Günahlarını bağışla." (Hadisi Ahmed ve Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.)

Vâilc bin Eska (r.a.)'dan rivayet olduğuna göre; o demiştir ki; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in müslümanlardan bir adamın cenazesini kaldırarak şöyle söylediğini işittim:

"Allahım, falanca oğlu falanca senin muhafazan altında ve senin ahdin çevresindedir. Onu kabir fitnesinden, cehennem azabından koru. Sen vefa ve hak ehlisin. Allahım, onu bağışla, ona merhamet et: Sen bağışlayan ve merhamet sahibisin." (Hadisi Ahmed ve Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.)

Avf bin Mâlik (r.a.)'den rivayet olduğuna göre; o demiştir ki: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in cenaze namazı kılarak şöyle dediğini işittim:

"Allahım, onu bağışla, ona merhamet et, onu affet, ona afiyet ver. Misafir olacağı yerini keremli ve kabrini geniş kıl. Onu su, kar ve dolu ile yıka. Beyaz elbise kirden temizlendiği gibi onu da hatalardan temizle, onun evini dünyadaki evinden, ehlini dünyadaki ehlinde, eşini dünyadaki eşinden daha hayırlısıyla değiştir. Onu kabir fitnesinden ve cehennem azabından koru." (Hadisi Müslim rivayet etmiştir.)

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet olduğuna göre; o demiştir ki; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem cenaze namazı kılarak şöyle dua etti:

"Allahım, dirimizi ve ölümüzü, küçüğümüzü ve büyüğümüzü, erkeğimizi ve kadınlarımızı, burda olanları ve olmayanları bağışla. Allahım, bizden yaşattığını İslâm üzere yaşat. Öldürdüğünü imân üzere öldür. Allahım, bunun mükâfatından bizi de mahrum etme ve bundan sonra bizi saptırma." (Hadisi Ahmed ve Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce rivayet etmiştir.)

Namazı kılan kimse çocuk olursa namaz kılanın şöyle demesi müstchabdır

"Allahım, onu bizim için selef kıl. Bizler için sevap kıl ve saklanmış bir mükâfat kıl." (Bu duayı Buhârî ve Beyhakî, Hasan "in sözü olarak rivayet etmişlerdir.)

Nevevî şöyle demiştir: "Eğer ölen, erkek veya kız çocuk olursa, hadiste geçen duayı (Allahım dirimizi, ölümüzü bağışla) okuyarak şu duayı da ilâve eder:

"Allahım, onu anne babasına sevap kıl. Bir Öğüt ve şefaâtçi kıl. Onun sebebiyle mizanlarını ağır eyle. Kalplerine sabır doldur. Bundan sonra onları fitneye düşürme ve onun mükâfatından onları da mahrum etme."

Bu Duaların Yapılacağı Yer:

Şevkânî der ki: "Bildigiime göre, bu duaların belli bir yerde okunacağına dair bir şey gelmemiştir. Namaz kılan, dilerse, beğendiği duaları, tekbiri bitirdikten sonra, veya birinci, ikinci veya üçüncü tekbirden sonra, veya her iki tekbir arasını ayırarak, veya her tekbir arasında bu dualardan bir tane okuyabilir. Böylece Rasûlüllah'tan rivayet olunan duaların hepsini okumuş olur." Yine demiştir ki; "Zahir olan, hadislerde gelen bu dua lâfızlarıyla erkek olsun, kadm olsun ölüye dua okumaktır. Ölen, kadm olduğu zaman, müzekker zamirleri müennese çevirmez; çünkü zamirler 'meyyit' kelimesine bağlanır. Bu ise hem erkek, hem kadın için kullanılır."

f- Tekbirden Sonra Dua Okumak

Cenaze namazı kılanın, üçüncü tekbirden sonra dua etmiş olsa bile, dördüncü tekbirden sonra da dua etmesi müstehabdır. Çünkü, Ahmed'in Abdullah bin Ebî Evfâ'dan rivayetine göre; kendisinin bir kız çocuğu vefat etti. Üzerine dört tekbir aldı dördüncü tekbirden sonra, iki tekbir arasında duracak kadar durup duâ okudu. Sonra "Rasûlüllah, cenaze namazlarında böyle yapardı," dedi.

"Allahım onun mükâfatından bizi de mahrum etme. Bundan sonra da bizi fitneye düşürme." Ibn Ebî Hüreyre de şöyle demiştir: "Bizden ön-

çekiler dört tekbirden sonra şöyle derlerdi: "Allahümme Rabbena âtinâ fi'd-dünyâ hasenelen ve fi'l-âhireû haseneten ve gına azâb'en-nâr," (Ey Allahım bize dünyada ve ahirette iyilik ver, bizi cehennem azabından koru.)

g- Selâm

Ebû Hanife'den başka fakihler, selâmın farz olduğunda ittifak etmişlerdir. Ebû Hanife ise sağa ve sola selâm vermenin, vacip olup rükün olmadığını söylemiştir. Fakihler, selâmın farz olduğunu, cenaze namazının bir namaz olmasından istidlal etmişler ve "her namazın ise helâl oluşu (bitişi) selâm ile, " demişlerdir. İbni Mesc'üd (r.a.) "cenaze namazında selâm vermek, şâir namazlarda selâm vermek gibidir," der. Selâmın en azı, "cs-selâmü aleyküm" veya "selâmün aleykiim" demektir. Ahmed "sağma vermiş olduğu bir selâmla yetinmenin sünnet olduğunu, ön tarafa selâm verirse bunda bir beis olmadığını," söylemiş, bu görüşünü "Rasûlüllah ve ashabının bir selâm verdiğini, onların zamanında buna muhalif bir şey bilinmediğini," söyleyerek del ilendirmiş. Şafi'i; ikinci selâmı müstehab saymış; "birincide sağ tarafa dönerek başlar, sol tarafa dönerek bitirir." demiştir. Ibn Hazm; ikinci selâmın bir zikir ve bir hayırlı iş olduğunu söylemiştir."

3.20.3.5. Cenaze Namazının Kılınış Şekli

Namaz kılan, namazın şartlarını! tamamladıktan sonra, "hazır olan ölüye namaz kılmaya" diye niyet ederek ellerini iftitah tekbiriyle beraber kaldırır. Sonra sağ elini sol eli üzerine koyar. Fatihayı okumaya başlar, sonra tekbir alarak Nebî aleyhisselâm'a salâvât okur. Sonra tekbir alarak ölüye dua eder, sonra tekbir alıp yine duâ okur ve sonra selâm verir.

3.203.6. Erkek ve Kadın Cenaze için imamın Duruşu

İmamın, erkek cenazenin baş tarafı hizasında, kadın cenazenin ise orta hizasında durması sünnettendir. Enes'in rivayet ettiği hadise göre; Enes (r.a.) erkek cenaze namazı kılınca, başının yanında durdu. O kaldırılıp kadın cenaze getirilince, onun da namazını kıldı ve orta hizasında durdu. Enes'e; "Rasûlüllah, erkek ve kadın cenaze namazı kılarken senin durduğun yerde mi dururdu?" diye sorulduğunda, Enes; "evet" demiştir. (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd, Ibn Mâce ve Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî hadisi hasen saymıştır.) Tahavî "bu bana en hoş gelendir, çünkü Nebî aleyh is selâm'dan rivayet olunan hadisler, böyle olacağını kuvvetlendirmektedir," demiştir.

3.203.7. Birden Çok Cenaze Namazı Kılmak

Erkek ve kadın birden çok cenaze toplanırsa, en efdâli şudur: îma-mın Önüne gelmek şartıyla imamlar kible arasında, arka arkaya saf yapılır ve hepsine bir namaz kılınır. Eğer cenazeler erkek ve kadm olursa; erkeklere ayrı, kadınlara ayrı kılmak caiz olduğu gibi, hepsine beraberce namaz kılmak da caizdir. Erkekler, imamın önüne saf yapılır. Sonra kadınlar, daha kible tarafa konur. Nâfi'in Ibn Ömer'den rivayet ettiğine göre; Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem, erkek ve kadın cenazelere beraberce namaz kılmıştır. Erkekleri önüne koymuş, kadınları daha kible tarafa koyarak hepsini bir sıra yapmıştır. Ömer'in karısı Ümmü Külsûm binti Ali ve onun Zeyd ismindeki çocuğunun cenazeleri böyle sıraya konulmuştu. O gün Sa'îd bin el-Âs imamdı. İnsanların arasında İbn Abbas, Ebû Hüreyre, Ebû Sa'îd ve Ebû Karîde (r.a.) de vardı. Çocuk, imamın Önüne kondu. İçlerinden bir adam, "böyle yapmasını hoş görmedim," dedi. İbn Abbas, Ebû Hüreyre, Ebû Sa'îd ve Ebû Katâde'ye baktım, "bu nedir?" dedim. "Sünnet böyledir," dediler. (Hadisi Nesâî, Beyhakî rivayet etmiş, Hafız 'senedi sahihtir,' demiştir.) Hadise göre, erkek çocuğun, kadınla beraber cenaze namazı kılındığında imamın önüne konur. Onun ardına da kadm konur. Eğer cenazeler arasında, erkek, kadm ve çocuklar varsa, çocuklar erkeklerin ardına konur.

3.20.3.8. Üç Saf Yapmanın Müstehab Oluşu ve Safların Düzeltilmesi

Cenaze namazı kılanların üç saf yapması ve safların düzgün olması müstchabdır. Mâlik bin Hüreyre (r.a.)'in rivayet ettiğine göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "öldüğü zaman, müslümanlar-dan üç safa ulaşan bir cemaat namazın kılıp ta bağışlanmayan hiç bir mümin yoktur," Mâlik bin Hüreyre (r.a.), cenaze namazı kılanlar az olduğu zaman, onları üç saf yapmak için adam araştırırdı. (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd, İbn Mâce ve Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî hadisi hasen saymış, Hâkim ise sahlhlemiştir.) Ahmed demiştir ki; "cemaat azlık olsa bile üç saf yapmalarını isterim." "Eğer cemaat dört kişi olursa, nasıl yaparlar?" diye sorulunca; "iki saf olurlar," dedi. "Her safta ikişer kişi bulunur. Cemaat üç kişi olursa, bir safla tek kişinin kalması mekruhtur."

3.203.9, Çok Cemaatin Müstehab Oluşu

Cenaze namazında cemaatin çok olması müstehabdır. Âişe (r.a.)'den rivayeten, Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: "Müslümanlardan yüz kişinin namazını kılıp, hepsinin şefaati ettiği halde şefaatinin kabul olunmayacağı hiç bir ölü yoktur." (Hadisi Ahmed, Müslim ve Tirmizî rivayet etmiştir.) İbn Abbas'ıan rivayet olunduğuna göre; o demiştir ki; Ra-sûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu işittim: "Cenaze namazında, Allah'a şirk koşmamış kırk adam bulunup ta şefaatinin Allah'ın kabul etmeyeceği hiç bir müslüman kişi yoktur." (Hadisi Ahmed Müslim ve Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.)

3.20.3.10. Cenaze Namazına Yetişemeyen

Cenaze namazından bir tekbiri kaçırın kimsenin namazın ardından onu kaza etmesi müstchabdır. Eğer kaza etmezse de bir beis yoktur. İbn Ömer, Hasan, Eyyûb es-Sahîyânî ve Evzâ'î şöyle demişlerdir: "Cenaze namazından kaçırdığını kaza etmez, imam ile beraber selâm verir." Ahmed ise "kaza etmezse önemli değildir," demiştir. Muğnî sahibi, bu görüşü tercih cümüş ve demiştir ki; "delilimiz İbn Ömer'in sözüdür. Sahabeden buna muhalif olan bilinmemektedir." Âişe'den (r.a.) rivayet olunduğuna göre; o demiştir ki: "Yâ Rasûlallah ben cenaze namazı kılıyorum, fakat bazı tekbirleri işitemiyorum." Rasûlullah, sallallahu aleyhi ve sellem; "duyduğın tekbirleri al, geçenler için sana kaza gerekmez," buyurdu. Bu ifade açıktır. Çünkü cenaze tekbirleri, birbirini takip eden tekbirlerdir. Bayram tekbirleri gibi geçenleri kaza etmek gerekmez.

3.20.3.11. Kimlerin Cenaze Namazı Kılınır, Kimlerin Kılınmaz?

Fakîhler, erkek olsun, kadın olsun, küçük olsun, büyük olsun, müs-lümanm cenaze namazının kılınmasında ittifak etmişlerdir. İbn Münzîr, "ilim ehli, çocuğun canlı doğduğu bilindiği zaman ve ses çıkarırsa üzerine namaz kılınacağına dair icmâ etmişlerdir," demiştir. Muğîre bin Şu'be (r.a.)'den rivayelen; Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: "Binekli, cenazenin arkasından gider. Cenazenin arkasından giden ve önünden yürüyen, sağına ve soluna yakın olsun. Düşüğe namaz kılınır. Annesi ve babası için mağfiret ve rahmet duası yapılır." (Hadisi Ahmed ve Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.) Ebû Davud'un rivayetinde şu vardır: "Cenazenin arkasından ve önünden yürüyen, cenazeye yakın olarak sağından ve solundan yürüsün." Bir rivayette şöyle denmiştir: "Cenazeyi takip eden binekli, arkadan, yürüyen ise dilediği taraftan yürür. Çocuğun ise namazı kılınır." (Hadisi Ahmed, Nesâî, İbn Mâce rivayet etmiş, Tirmizî sahihlemiştir.)

3.203.12. Düşük Üzerine Namaz Kılmak

Düşük dört aylık değilse yıkanmaz ve namazı kılınmaz. Bir bez parçasına sarılarak defnedilir. Bu konuda âlimlerin çoğunun arasında ihtilaf yoktur. Eğer dört aylık veya daha fazla olursa, düşme esnasında bağırması-sa, o yıkanır, ittifakla üzerine namaz kılınır. Eğer ses çıkarmamışsa, Ebû Hanîfe, Mâlik, Evzâî ve Hasan'a göre namazı kılınmaz. Çünkü Tirmizî, Nesaî, İbn Mâce ve Bcyhakî'nin Câbir (r.a.)'den rivayet ettikleri hadiste Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: "Düşük çocuk bağırdığı zaman namazı kılınır ve varis olur." Hadisle, üzerine namaz kılınması için, ses çıkarması şart koşulmuştur. Ahmed, Sa'îd, İbni Sîrin ve İshak, geçen hadise dayanarak düşüğün yıkanıp namazının kılınacağı görüşündedirler. Hadisle, "düşüğün namazı kılınır," denmiştir. Çünkü o da ruh taşımaklaydı. Aynen ses çıkaran gibi namazı kılınır. Nebî aleyhisselâm dön aylığa ruhun üflendiğini haber vermiştir. Ancak diğer âlimler, onların bu delillerine "hadisin müzdarip ve kendisinden daha kuvvetli olana ters olduğu" görüşü ile cevap vererek; "hüccet olmaya yeterli değildir," demişlerdir.

3.203.13. Şehid Üzerine Namaz

Şehid, kâfirler eliyle savaş meydanında öldürülen kimsedir. Hadislerin sahih ve açık olarak belirttiğine göre; şehid üzerine namaz kılınmaz.

Buhari'nin Câbir (r.a.)'den rivayet ettiğine göre, Ncbî aleyhisselâm Uhud şehitlerinin, kanlarıyla beraber defnolunmasını emretti, yıkanmadılar, namazları da kılınmadı.

Ahmed, Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin Enes (r.a.)'den rivayet ettiğine göre, Uhud şhidlerİ yıkanmadılar. Kanlarıyla gömüldüler ve üzerlerine namaz kılınmadı.

Şhidlerin namazının kılınacağına dair sahih ve açık başka hadisler de gelmiştir:

Buharî'nin, Ukbc bin Âmir (r.a.)'den rivayetine göre; "Nebî aleyhisselâm sekiz sene sonra bir gün çıkarak Uhud şehitlerine, ölümler ve dirilerin vedalaşmasına benzer, cenaze namazı gibi namaz kılmaştır.

Ebû Mâlik'il-Gifârî (r.a.)'den rivayeten: "Uhud'da öldürülenlerden dokuz tane getirildi. Onuncuları Hamza (r.a.) idi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem onların namazlarını kıldı. Onları taşıdılar. Sonra dokuz tane daha getirildi. Onların da namazını kıldı. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bunları kılınca kadar Hamza yerinde kaldı." (Hadisi Beyhakî rivayet etmiş, "bu konuda en sahih hadis bu olup bu da mürseldir," demiştir.)

Bu hadislerin muhtelif olması sebebiyle, fakihlerin görüşleri de değişik olmuştur. Bazısı hadislerin hepsini almışlar, bazıları ise bir kısım rivayetleri diğerlerine tercih etmişlerdir. Hadislerin hepsini delil olarak alan tbn Hazm; şehidin namazının kılınmasını veya terk edilmesini caiz görmüştür. "Eğer namazı kılınırsa iyi olur, kılınmazsa da iyi olur," demiştir. Ahmed'den yapılan rivayetlerden birisi bu yöndedir. İbn Kayyım, bu görüşü doğru bularak demiştir ki; "Bu mesele hakkında doğru olan, her ikisi hakkında da hadis geldiği için, namaz kılınmasıyla kılınmamasının muhayyer olduğudur. Bu da Ahmed'den gelen bir başka rivayettir ve mezhebinin esasına daha uygundur." Devamla demiştir ki; "Uhud şehitlerinin durumundan ortaya çıkan şudur ki; defin sırasında üzerlerine namaz kılınmamıştır. Çünkü Uhud'da yetmiş kişi şehit düşmüştü: Rasûlullah'm, bunların namazını gizli kılması mümkün değildir. Câbir bin Abdullah (r.a.)'m, şehitlerin namazını terketmek konusundaki hadisi sahih ve açık olup babası da o gün Uhud şehitleri arasındaydı. Diğerlerinde bulunmayan haber onda vardı." Ebû Hanife, Sevrî, Hasan ve İbn Müseyyeb, fiilî rivayetleri tercih ederek şehit üzerine namaz kılmayı vacip görmüşlerdir. Mâlik, Şafî, İshak ve (bir rivayete göre) Ahmed, bunun aksini tercih etmiş ve namaz kılınmaz demişlerdir: Şafî, "el-Ümm" kitabında kendi görüşünü tercih ederek demiştir ki: "Haberler birçok yönden açıktır, müte-valirdir. Nebî aleyhisselâm Uhud şhidlerinin namazını kılmamıştır. Rasûlullah'm Uhud şehitlerinin namazını kıldığı ve Hamza' için yetmiş tekbir aldığı rivayeti sahih değildir. Bu sahih hadislere karşı duranın kendinden utanması gerekir. Ukbe bin Âmir'in hadisine gelince; bizzat hadisde geçtiğine göre, bu olay sekiz sene sonra olmuştur. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, ecelinin yaklaştığını anlayınca, bir nevi onlara veda ederek dua ve istiğfarda bulunmuştur. Yoksa bu olay sabit olan bir hükmü ortadan kaldırmaya delalet etmez."

3.20.3.14. Harp Meydanında Yaralanıp,

Biraz Daha Yaşayan Kimsenin Durumu

Savaş meydanında yara alıp normal yaşadktan sonra ölürsse, her ne kadar şehid sayılsa bile yıkanır ve namazı kılınır. Ncbî aleyhisselâm kendisine isabet eden ok sebebiyle el damarı kesilerek ölen Sa'd b. Muâz'ı yıkamış ve namazını kıldırılmış Muâz, mescide götürülerek orada günlerce kalmış ve yarası iyice açılarak şehit olmuştu. Eğer normal bir hayat yaşamamış, sadece konuşup su içtikten sonra ölmüşse, yıkanmaz ve namazı kılınmaz. Muğnî kitabında, yazarı demiştir ki: "Fütüh'uş-Şam" kitabında geçtiğine göre, bir adam şöyle demiştir: "Belki amcamın oğlunu hayatta bulurum, düşüncesiyle biraz su aldım. Haris bin Hişâm'ı buldum; suyu ona vermek istedim, bir adam ona bakıyordu. Suyu o adama vermeme işaret elti. Suyu vermek için ona göturdüm, o da kendisine bakan başka bir adama suyu vermeme işaret elti. Neticede hiç birine suyu veremedim hepsi öldüler. Bunların hepsi de harp bittikten sonra öldükleri halde hiçbirini yıkanmadı ve namazları kılınmadı."

3.20.3.15. Hadden Öldürülenlerin Namazı

Her kim had cezası sebebiyle öldürülürse, yıkanır ve namazı kılınır. Buharî'nin Câbir (r.a.)'den rivayet ettiği hadise göre; "Eslcm kabilesinden olan bir adam Nebî aleyhisselâm'a gelerek, zina ettiğini itiraf etti. Kendi aleyhine dört defa şhadei edinceye kadar Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ondan yüzünü çevirdi. Sonra ona dönerek, 'sende delilik var mı?' diye sordu. 'Hayır,' dedi. 'Evli misin?' diye sordu. 'Evet,' dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem emretti ve bayram kılman yerde (Musalla) rec-molundu. Taşlar ona değince, kaçmaya teşebbüs etti. Yakalanıp ölünceye kadar taşlandı. Nebî aleyhisselâm onun için iyi sözler söyleyip üzerine cenaze namazı kıldı." İmam Ahmed; "Nebî aleyhisselâm'm, ganimet malından çalan ve kendisini öldürenlerden başka, kimsenin, cenazesini kılmağını bilmiyoruz," demiştir.

3.20.3.16. Ganimet Malını Çalan, Kendini Öldüren ve Diğer Asilerin Cenaze Namazını Kılmak

Alimlerin çoğunluğu; ganimet malı çalanların, kendini öldürenlerin ve diğer asilerin namazının kılınacağını söylemişlerdir. Nevevî, Kâdî'nin şöyle dediğini söylemiştir: "Alimlerin hepsinin görüşüne göre; müslüma-nın,

had ile öldürülenin, reem ile öldürülenin, kendini öldürenin ve vclcd-i zinâ'nın namazı kılınır. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in, ganimet malı çalan ve kendini öldürenin namazını kılmadığı hususu, bu işleri engellemek içindir. Borçlu üzerine namaz kılmaktan ve ona rahmet okumaktan yüz çevirip, ashabına kılmalarını emrettiği gibi."

İbni Hazm şöyle demiştir: "Takva sahibi olsun, fâcir olsun, had ce-zasiyle öldürülmüş veya hırsızlık yaparken öldürülmüş veya eşkıyalık yaparken öldürülmüş her müslümanın namazı kılınır, imam ve diğerleri bunların namazını kılar. Bid'at çıkaranlar da bunun gibidir. Yaptıkları bid'at, küfre varmadığı müddetçe, namazları kılınır. Kendini öldürenin ve başkasını öldürenin namazı kılınır. Yeryüzünde herhangi bir kimseye kö-lülük yapan kimse bile olsa, müslüman olarak öldüğü zaman namazı kılınır. Çünkü Necbî aleyhisselâm'm; "arkadaşınızın namazını kılınız," emri umûmîdir. Müslüman ise, bizim arkadaşımızdır. Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor: "Müminler ancak kardeşlerdir." (7) "Mümin erkeklerle mümin kadınlar birbirlerinin dostlarıdır." (8) Her kim, 'müslümanın namazı kılınmaz,' derse büyük bir söz söylemiş olur. Şüphesiz fâsik kimse, mümin kardeşinin duasına, fazilclli, rahmete ermiş bir kimseden daha fazla muhtaçtır."

Sahih rivayete göre; Hayber'de bir adam ölünce Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Arkadaşınızın namazını kılınız. O ganimetten mal çalmıştır." Ravi diyor ki; "onun çaldığı eşyaları araştırdık. İki dirhem değeri olmayan boncuklar bulduk."

'Atadan gelen sahih bir rivayete göre, 'Ata'nın; vclcd-i zinanın ve annesi lanetlenmiş kişilerin, kısas yapılan kimsenin, rccmolunanın, savaş meydanından kaçıp öldürülen kimsenin cenaze namazını kıldığı sabit olmuştur.

'Atâ' demiştir ki; "La ilahe İllallah" diyen kimsenin namazını terkedemem. Çünkü Aîlahu Teâlâ şöyle buyuruyor: "Onların kesin cehennem eshabt oldukları açıklandıktan sonra." (9)

ibrahim NchaTden gelen sahih rivayette; Neha'î demiştir ki; Selef, ehli kıble'den hiçbir kimsenin namazını kılmayı engellemezdi. Kendini öldüren kimsenin de namazı kılınır. Sünnet olan, reem olan kimsenin namazının kılınmasıdır. Yine Katâde'den gelen sahih rivayette, Katâde demiştir ki; "İhm ehlinde hiçbirisinin, "Lâ İlahe İllallah" diyen kimsenin namazını kılmaktan kaçındığını bilmiyorum." İbn Sîrîn'den sahih olarak geldiğine göre; "ehli kiblede herhangi birisinin namazının kılınmasını günah sayan kimseye erişmedim," demiştir. Ebû Gâlib'den rivayeten; "Ebû Ümâmc el-Bâhilî'ye dedim: içki içen kimsenin namazı kılınır mı?" 'Evet,' dedi. 'Belki de bu adam yatağına yaslanıp bir defa "Lâ ilahe İllallah" demiş olabilir ve bağışlanabilir.'" Hasandan gelen sahih habere göre, Hasan şöyle demiştir: "Lâ İlahe İllallah" diyen ve kibleye yönelenin namazı kılınır; çünkü bu bir şefaatten başka bir şey değildir."

3.20.3.7. Kâfir Üzerine Namaz Kılmak

Hiç bir müslümanın, kafirin namazını kılması caiz değildir. Allahu Teâlâ; "Onlardan hiçbirinin namazını ebediyyen kılma ve kabirleri üze-

(7) Hucurât: 10.

(8) Tevbe: 71.

(9) Tevbe: 114.

386

rinde durma; çünkü onlar Allah'ı ve Rasûlünü inkâr ettiler," (W) buyurmuştur. Yine Allah Azze ve Celle buyuruyor: "Müşriklerin cehennemlik oldukları müminlere belli olduktan sonra bunlar akraba olsalar bile, artık onlar için ne peygamberin ne de mümin olanların mağfiret dilemeleri yoktur, ibrahim'in, babası için mağfiret dilemesi, ancak ona önceden vermiş olduğu bir sözden dolayı idi. Fakat babasının Allah'a bir düşman olduğu kendisine belli olunca ondan uzaklaştı, istiğfar etmedi." (1) Keza kâfir çocuklarının namazı da kılınmaz. Çünkü onlar babalarına lâbîdir. Ancak anne-babasından birisinin müslüman olması veya müslüman olarak ölmesi veya anne babasından veya birisinden ayrı olarak esir alınması durumlarında kâfir çocuklarının da cenaze namazı kılınır.

3.20.3.18. Kabir Üzerine Cenaze Namazı Kılmak

Her ne kadar defn'den önce namazı kılınmış olsa bile, defnoldukları sonra herhangi bir vakiide namazını kılmak caizdir. Daha önce geçtiği üzere; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, sekiz sene sonra, Uhud şehitleri üzerine nama/, kılmıştır. Zeyd bin Sabit (r.a.)'den yapılan rivayete göre; o demiştir ki; "Rasûlullah ile beraber çıktık, Bekî mezarlığına varınca, yeni bir kabir gördü, kim olduğunu sordu. 'Fılan kadın,' dediler; onu tanıyordu. "Onun öldüğünü bana bildiremez miydiniz?" buyurdu. Oradakiler, "Ya Rasûlallah, sen oruçlu idin ve öğle vakti uykudaydın, seni uyandırmayı uygun görmedik," dediler. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Böyle yapmayın, Sizden biriniz öldüğü zaman, ben aranızda olduğum müddetçe, bana haber verin. Benim namazım, ona bir rahmettir," buyurdu. Sonra kabre geldi, bizi arkasında saf yaparak dört tekbir aldı." (Hadisi Ahmed, Nesâî, Beyhakî, Hâkim, İbn Hibban rivayet cuniş, Hâkim ve İbn Hibbân sahihîcmişlerdir.)

Tirmizî şöyle demiştir: "Rasûlullah'm ashabından ve diğerlerinden ilim ehlinin çoğuna göre bununla âmel edilmektedir. Şafi'î Ahmed ve İshâk'm görüşü de budur. Hadisten anlaşıldığına göre, ashab, definden önce cenaze namazını kılmış sonra Rasûlullah, kabir üzerine tekrar namazını kılmıştır. Çünkü ashab, namazını kılmadan ölüyü defnetmezlerdi."

Ashabın, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber kabir üzerinde namaz kılmaları, bu işin sadece Rasûlullah'a mahsus olmadığını göstermektedir.

(10)Tevbe:84. (11)Tevbe: 114-115.

Ibn Kayyım şöyle demiştir: Bu muhkem sünnetler, Rasûlullah'ın, "kabirler üzerinde oturmayınız ve kabirlere karşı namaz kılmayınız" mü-teşabih hadisiyle, ilk bakışta reddolunmaktadır. Bu hadis sahihtir. Rasû-lullah sallallahu aleyhi ve sellem'in kabir üzerinde namaz kıldığını söyleyenlere gelince; işte Rasûlullah'ın sözü, işte tatbikatı. Bu söz ve tatbikatın biri diğerine zıt değildir. Çünkü, kabirde kılınması nehyedilen namaz, kabir üzerine kılınan namaz değildir. Bu kabir üzerine kılınan namaz, cenaze namazıdır ki, belli bir yere mahsus değildir. Bilâkis cenaze namazının, mescidin dışında kılınması mescidde kılınmasından daha efaldır. Kabirde ölünün namazını kılmak ise naaşı üzerine kılınan namaz cinsindendir. Her iki yerde de maksat namazdır. Namazın, naaşı üzerine kılınması ile yer üstünde kılınması veya yerin alımda iken kılınması arasında fark yoktur. Diğer namazlar bunun tersinedir. Çünkü onların kabirlerde kılınması meşrû olmadığı gibi, kabirlere karşı kılınmaları da meşru olmamıştır. Bu yasak, oraların mescid edinilmesini engellemek içindir. Rasûlullah'ın, kabir üstüne bir kaç defa cenaze namazı kıldığı halde, kabirlere karşı namaz kılanları lanetlemesi ve bunu yapanı 'mahlûkâtın en kötüsü' olarak haber vermesi, bunu göstermektedir. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "İnsanların en kötüsü, hayatta iken üzerine kıyamet kopanlar ile kabirleri mescid edinenlerdir."

3.203.19. Gâib Üzerine Cenaze Namazı Kılmak

Yakın olsun uzak olsun, başka bir yerde ölen gâib kimse üzerine namaz kılmak caizdir. Gaibin olduğu belde, kible tarafında olmasa bile namaz kılan kibleye döner. Gaibin üzerine namaz kılmaya niyet eder. Tekbir alır ve yanında iken kılınan namaz gibi kılar. "Buharî, Müslim, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd ve Ibn Mâce'nin Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayetine göre; "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, Necâşî'nin ölüm haberini, öldüğü gün insanlara duyurdu ve onlarla namazgaha çıktı. Ashabını saf yaparak dört tekbir aldı." İbn Hazm şöyle demiştir: "Ölen gâib üzerine imam ve cemaatle namaz kılınır. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, Necâşî Habeşistan'da öldüğü halde, onun namazını kılmıştır. Ashabı onunla beraber saf tutarak namaz kıldılar. Bu, ashabın terkedilmesi caiz olmayan h'r icmâdır. Ebû Hanîfe ve Mâlik bu konuda muhalefet etmişlerdir. Fakat onların hüccet sayılabilecek bir delilleri yoktur."

3.203.20. Mescidde Ölüye Namaz Kılmak

Mescidi kirletme korkusu yoksa, mescidde ölüye namaz kılmakta bir beis yoktur. Müslim'in Âişe (r.a.)'den rivayet ettiğine göre; o demiştir ki, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Süheyl bin Beydâ (r.a.)'dan başkasının namazını mescidde kılmamıştır. Ashab, Ebû Bekir (r.a.) ve Ömer (r.a.)'in namazını mescidde kılmışlar hiçbirisi bunu yad ırgamamıştır. Çünkü cenaze namazı diğer namazlar gibi bir namazdır. Mâlikî ve Hanefîlerce mekruh sayılması, Rasûlullah'ın şu hadisini delil saymalarından dandır: "Her kim mescidde cenaze namazı kılsa onun için bir sevap yoktur." Bu hadisin manası, Rasûlullah'm fiiline ve ashabının aynı yöndeki fiiline terstir. Bir başka yönden de bu hadis zayıftır. Âlimler bu hadisi sahih sayarak, "Ebû Dâvûd gibi meşhur sahih nüshalarda 'onun aleyhinde birşey yoktur,1 ifadesi vardır," demişlerdir. İbn Kayyım şöyle demiştir: "Rasûlullah'm devamlı olarak cenaze namazlarını mescidde kıldığı varid değildir. Öbür haricinde, cenaze namazlarını mescidin dışında kıları. Ba-zan, İbn Beydâ'da olduğu gibi mescidin içinde de kılmıştır. Her ikisi de caizdir. Efdâl olan, mescidin dışında kılmaktır."

3.203.21. Kabirlerin Arasında Cenaze Namazı Kılmak

Âlimlerin çoğunluğu, mezarlıkta, kabirler arasında namaz kılmayı kerih görmüşlerdir. Bu görüş; Âlî, Abdullah bin Amr ve İbn Abbas, (r.a.)'den rivayet olunmuştur. 'Atâ, Nehât, Şâfi'î, İshâk ve İbn Münzir de bu görüşü benimsemişlerdir. Çünkü Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in: "Yeryüzünün hepsi mesciddir. Ancak hamam ve kabirler müstesna" hadisi vardır. Ahmed'den yapılan bir rivayet şöyledir: "Bunda bir beis yoktur. Çünkü Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem mezarlıkta, kabir üzerine namaz kılmıştır. Ebu Hüreyre, İbn Ömer de ordayken, kabristanın ortasında Âişe (r.a.)'nm namazını kılmıştır. Ömer bin Abdülaziz de böyle yapmıştır."

3.203.22. Kadınların Cenaze Namazı Kılmasının Caiz Oluşu

Kadınların, erkekler gibi cenaze namazı kılmaları, ister tek olarak kılsınlar, ister cemaatle kılsınlar caizdir. Ömer (r.a.) Utbe (r.a.)'in cenaze namazını kılararken Abdullah'ın annesini beklemiştir. Âişe (r.a.) Sa'd bin Ebî Vakkas (r.a.)'m cenaze namazını kılmak için kendisinin götürülmesini emretmiştir. Nevevî: "Kadınlar için, diğer namazlarda olduğu gibi cemaat yapmalarının sünnet olması gerekir." demiştir. Hasan bin Salih, Süfyan, Sevrî, Ahmed ve Hanefiler bu görüşü benimsemişler, Mâlik ise "tek tek kılarlar", demiştir.

3.203.23. Ölünün Namazını Kıldırma En Layık Olan

Alimler, cenaze namazını kıldırırken imamlığa kimin lâyık olduğu hakkında ihtilâf etmişlerdir. Dendi ki: "En lâyık olan velisidir, sonra emir, sonra babası, sonra babasının babasıdır; yukarı doğru çıkar. Sonra oğlu, oğlunun oğlu; aşağıya doğru iner. Sonra akrabalık yönünden en yakın olandır." Maliki ve Hanbeliler bu görüşü beni m sem i şiir. Başka bir görüş le şöyledir; "Önce babası, sonra dedesi, sonra oğlu, oğlunun oğlu, sonra kardeşi, kardeşinin oğlu, sonra amcası, amcasının oğlu, akrabalık sırasına göre en yakın olan lâyıktır." Şafi'i ve Ebû Yusuf'un görüşü budur. Ebû Hanîfe ve Muhammed bin Hasan'a göre; "evlâ olan, eğer hazırsa vali, sonra kadı, sonra o muhitin imamı, sonra ölen kadının velisi, sonra akrabalık bakımından yakın olanlardır. Ancak baba müstesna. Çünkü, baba ile oğul bir araya geldiğinde baba öne geçer."

3.203.24. Cenazeyi Taşımak ve Cenaze İle Yürümek

Cenazeyi taşımak ve onunla yürümek konusunda bir çok hususlar meşru olmuştur. Bunları aşağıda zikrediyoruz: 1- Cenazeyi teşyî etmek ve onu taşımak meşrudur. Sünnet olan bütün taraflardan taşımış olmak için, cenazeyi her tarafından taşımaktır. İbn Mâce, Beyhakî ve Ebû Dâvûd Tayâlisî'nin İbn Mes'ûd (r.a.)'den rivayetlerine göre İbn Mes'ûd (r.a.) demiştir ki: "Cenazenin arkasından giden kimse, cenazenin sarıldığı şeyin her tarafından tutsun. Böyle yapmak sünnettendir. Sonra dilerse nafil olarak taşır, dilerse bırakır." Ebû Sa'îd (r.a.)'den rivayeten Ncî alcyhissclâm şöyle buyurdu: "Hastayı ziyaret ediniz. Cenaze ile beraber yürüyünüz ki, o size ahireti hatırlatır." (Hadisi Ahmed rivayet etmiş olup, hadisin bütün ravileri sika'dır.)

2- Cenazeyi hızlı götürmek: Buhârî, Müslim, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin Ebû Hurayre'den rivayetine göre Rasûlüllah sal-iallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Cenazeyi hızlı götürünüz, eğer salih bir kimse ise, onun için hayırlı olur. Eğer kötü bir kişi ise, bu şerri boynunuzdan atmış olursunuz." Ahmed, Nesâî ve diğerlerinin Ebû Bekre (r.a.)'den rivayetlerine göre, Ebû Bekre demiştir ki: "Reme! yürüyüşü yapar gibi Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber cenazeyi hızlı bir şekilde taşıdığımızı görmüşümdür." Buhârî'nin Tarih kitabındaki rivayeti ise şöyledir: "Nebî aleyhisselâm, Sa'd bin Muâz (r.a.) öldüğü gün na-İnlerimiz kopuncaya kadar bizi hızlandırdı." Fetih kitabında şöyle denmiştir: "Hasılı, müstehab olan, cenazeyi çabuk götürmektir. Ancak çabukluğun, cenazenin bozulmasına sebep olacak, taşıyanlara veya cenaze ile beraber gelenlere meşakkat olacak kadar şiddete ulaşmaması gerekir. Çünkü bu durum, cenazenin temiz kalmasına mani olup, müslümanların meşakkate girmesine sebebiyet verir." Kurtubî şöyle demiştir: "Hadisten maksat ölünün defnedilmesini geciktirmemektir. Çünkü geciktirmek çok kere büyümek ve öğrenmeye sevk edebilir."

3- Cenazenin önünden veya arkasından, sağından veya solundan cenazeye yakın olarak yürümek: Âlimler hangi taraftan yürüneceği konusunda ihtilaf etmiştir. Cumhur ulema ve ilim ehlinin çoğu önünden yürümeyi tercih ederek, "cfdal olan budur" demişlerdir. Çünkü Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem, Ebû Bekr ve Ömer (r.a.) cenazenin önünden yürürlerdi. (Bunu Ahmed, Nesâî, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce rivayet etmiştir.) Hanefîlere göre; cfdal olan, cenazede bulunanların arkadan yü-rümesidir. Çünkü Rasûlüllah'm, "Cenazeye tabi olunması" emrinden bu anlaşılmaktadır. Tabi olan, arkadan gelen demektir. Encs bin Mâlik (r.a.) ise, Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem'in geçen hadisinden dolayı hepsinin aynı olduğunu söylemiştir. Binek üzerinde olan, cenazenin arkasından gider; yürüyen ise arkasından, önünden, sağından, solundan cenazeye yakın olarak yürür. Zahir olan, hepsini yapmak konusunda genişlik olduğudur. Bu ihtilaftan, hepsinin de mubah olduğu ve kolaylığı gerektirdiği ortaya çıkmaktadır. Abdurrahman bin Ebz'den rivayeten; Ebû Bekir ve Ömer (r.a.), cenazenin önünde Ali (r.a.) ise arkasında yürürdü. Ali'ye dendi ki; "Ebû Bekir ve Ömer, cenazenin önünde yürürlerdi." Ali (r.a.) da; "Ebu Bekir ve Ömer, cenazenin arkasından yürümenin, önünden yürümekten, cemaatle namaz kılmanın, tek başına kılmaktan faziletli olduğu kadar faziletli olduğunu biliyorlardı. Fakat onlar insanlara kolaylık olsun diye kolay olanını seçtiler," demiştir. (Bunu Beyhakî ve İbn Ebi Şcybe rivayet etmiş, Hafız, 'hadisin senedi hasendir,' demiştir.)

Cenazeyi takip edenlerin özrü olmadan binek üzerinde yürümesini cumhur ulema kerih görmüştür. Dönerken binek üzerinde dönmesini ke-rahatsiz olarak caiz gördüler. Scvbân (r.a.) hadisine göre; Nebi aleyhisselâm cenaze ile yürürken ona bir binek getirildi, binmedi. Cenazeden dönerken binek getirildiğinde bindi. Niçin böyle yaptığı sorulunca şöyle buyurdu: "Şüphesiz melekler yürüyordu; onlar yürürken ben binemezdim. Onlar gidince ben bindim." (Hadisi Ebû Dâvûd, Beyhakî ve Hâkim rivayet etmiş, Hâkim hadisin Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söylemiştir.) Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem, İbn Dehdâh (r.a.)'m cenazesine yürüyerek gitmiş, at üzerinde dönmüştür. (Hadisi Tirmizî rivayet etmiş, 'hasen sahihtir,' demiştir.) Rasûlüllah'm;

"binek

üzerinde olan, cenazenin arkasından yürür," hadisi ile, ata binmenin mekruh oluşu arasında çelişki yoktur. Çünkü, bu hadisin, arkadan yürümenin kerahatle beraber caiz olduğunu beyan için olması mümkündür. Hanefiler; "her ne kadar, özürsüz olana yürümek efdal ise de, binek üzerinde yürümekte bir beis yoktur," demişlerdir. Sünnet olan, geçen hadise göre binek üzerindeki cenazenin arkasından olmasıdır. Hattabî binekli hakkında şöyle demiştir: "Alimlerin, binek üzerindeki kimsenin cenazenin arkasından gitmesi konusunda ihtilaf ettiklerini bilmiyorum."

3.203.26. Cenazede Mekruh Olan Şeyler

Cenazede aşağıdaki fiillerden bir tanesini yapmak mekruhtur: 1- Zikir, Kıracı ve Diğer Şeylerde Sesi Yükseltmek İbn Mün'ir demiştir ki; Kays bin Abbâd'dan bize rivayet olunduğuna göre; o şöyle demiştir: "Rasûlullah'ın ashabı üç yerde sesi yükseltmeyi kerih görmüşlerdir: Cenazede, zikir yaparken, savaş zamanında." Sa'îd bin Müsseyb, Sa'îd bin Cübeyr, Hasan, Nchâf, Ahmed ve Ishâk; cenazenin arkasında, "ölü için istiğfar edin" diyen kimsenin sözünü kerih görmüşlerdir. Evzâ'î ise; "bidattır," demiştir. Fudayl bin Amr şöyle demiştir: "İbni Ömer bir cenazede iken; "Ölü için istiğfar edin, Allah onu bağışlasın" diyen kimsenin sözünü işitince; o kimseye, "Allah seni bağışlamasın" dedi. Necvî şöyle demiştir: "Bil ki, doğru olan, selevin cenaze ile beraber yürürken sükût edip kırâc, zikir ve diğerleri ile seslerini yüksel tün ediğidir. Çünkü kişinin zihni cenaze ile ilgili şeyleri düşünmeye toplanmıştır. Bu durumda istenen bu olup, doğru olan da budur. Muhalliflerin çokluğu seni aldatmamalıdır. Cahillerin, cenaze üzerine uzatarak Kur'ân okumaları ve sözü gerçek yerinden çıkararak bağırıp çağırmaları icmâ ile haramdır." Şeyh Muhammed Abduh, zikirle sesi yükseltmek konusunda verdiği fetvada şöyle demiştir: "Cenazenin önünde açıklan zikir yapmaya gelince, Fetih kitabında, cenaze bahsinde; "cenazenin önünden yürüyen kimsenin yüksek sesle zikir yapması mekruhtur," demiştir. Eğer Allah'ı zikretmek isliyorsan, kendi içinden zikretsin. Açıkta zikir yapmak, Rasûlullah'ın ashabı, tabiîn ve tebei tabiîn devrinde olmayan bir bid'attır. Engellenmesi gerekir."

2-Ateş Yakmak

Cenazenin arkasından ateş yakmak, cahiliyet işlerindendir. İbn Münzir şöyle demiştir: "İlim ehlinde herkesin söylediğine göre, ateş yakmak mekruhtur." Beyhakî; "Âişe, Ubâde b. es-Sâmit, Ebû Hüreyre, Ebû Sa'îd'il-Hudrî ve Esmâ binti Ebû Bekî (r.a.)'in vasiyetlerinde "bizim arkamızdan ateş yakmayın" dediklerini" nakletmektedir. İbn Mâce'nin rivayet ettiğine göre: "Ebû Mûsâ el-Eş'arî'ye ölüm yaklaştığında, "bana tütsü kullanmayın," dedi. 'Bu konuda birşey işittin mi?' dediler; o da; 'evet, Rasûlullah'tan işittim,' demiştir. "Eğer defn gece olursa, o zaman ışığa ihtiyaç vardır. Bunda bir beis yoktur. Tirmizî'nin İbn Abbas (r.a.)'dan rivayetine göre; "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, gece bir kabre girdi; onun için bir kandil yakıldı." (Tirmizî, İbn Abbas'ın hadisi hasendir,' de* mistir.)

3- Cenaze Yere Konmadan Takip Edenlerin Oturması

Buhârî şöyle demiştir: "Cenazeyi takip edenler, cenaze omuzlardan yere konmadıkça oturmasınlar. Oturan olursa, ayağa kalkması emredilir. Ebû Sa'îd'il-Hudrî (r.a.)'in Nebî aleyhisselâm'dan rivayet ettiğine göre Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: "Cenazeyi gördüğünüz zaman kalkınız. Cenaze yere konuncaya kadar onu takip edenler oturmasınlar." Sa'îd el-Makbûrî'den, onun da babasından rivayet olunduğuna göre; demiştir ki; "Bir cenazede idik. Ebû Hüreyre, Mervârî'nı elini tutup cenaze yere konmadan oturdular. Ebû Sa'îd geldi, Mervân'ın elini tutarak şöyle dedi: "Kalk, Allah'a yemin olsun, Rasûlullah bizi bundan nehyetli." Ebû Hüreyre de "doğru söylüyorsun," dedi. (Hadisi Hâkim rivayet etmiş olup rivayetinde şu ilave de vardır: "Ebu Sa'îd Mervân'a 'kalk,' deyince kalktı. Sonra, 'niçin beni kaldırdın?' diye sordu. Hadisi bu şekilde ona anlattı. Ebû Hüreyre'ye, 'niçin bana haber vermedin?' deyince o da; 'sen imamdın, oturunca ben de oturdum,' dedi.") Sahabe, tabiîn, Hanefiler, Hanbelîler, Evzâ'î ve Ishâk'ın görüşleri budur. Şafi'î ise şöyle demiştir: "Cenazeye katılanların cenaze yere konmadan önce oturmaları mekruh değildir. Cenazeden önce gidenlerin, varmadan oturmalarında bir beis olmadığı hakkında ittifak etmişlerdir." Tirmizî şöyle demiştir: "Rasûlullah'ın ashabından, bazı ilim ehlinde ve diğerlerinden rivayet olunduğuna göre, onlar cenazeden önce giderler, cenaze varmadan otururlardı. Şafi'nin görüşü budur. Otururlarken cenaze geldiği zaman kalkmazlardı. Aruned'den rivayete göre, o demiştir ki; "Eğer kalkarsa, onu ayıplama; şayet oturursa, onda da bir beis yoktur."

4- Cenaze Geçtiği Zaman Ayağa Kalkmak

Ahmed'in, Vâkıd bin Amr bin Sa'd bin Mu'âz'dan rivayetine göre; o demiştir ki; "Benî Selem'de bir cenazede bulundum. Ayağa kalktım. Nâfi' bin Cübeyr bana 'otur,' dedi. Ben de ona; 'bu konuda sana bir hüccet söyleyeceğim,' dedim: 'Mes'ûd bin Hâkim ez-Zurkî'nin bana anlattığı hadise göre; o, Ali bin Ebî Tâlib'den şöyle söylediğini işitmiş: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ayağa kalkmamızı emretti. Sonra oturdu. Ve biz de oturmakla emrolunduk." Hadisi Müslim şu lâfızla rivayet etli: "Rasûlullah'ı gördük, cenaze gelince kalktık. Biz de kalktık. Oturdu, biz de oturduk." Tirmizî; "Ali'nin hadisi hasen sahih olup bu hadiste tabiînden birbirinden rivayet eden dört kişi var ve ilim ehlinin bazıları bununla amel etmiştir," demiştir. Şafi'î ise; "Bu konuda en sahih şey budur," demiştir. Bu hadis "cenazeyi görünce kalkınız," şeklindeki hadisi nesh etmekledir. Ah-med ise, "dilerse kalkar, dilerse kalkmaz"

demıştir. Ahmed, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in önce kalkıp sonra oturduğu rivayetini delil olarak göstermiş, İshâk bin İbrahim de böyle demiştir. Ahmed, İshâk bin Habîb, Malikîlerden İbn Mâcîşûn bu görüşe katılmıştır. Nevcevî şöyle demiştir: "Muhtar olan, kalkmanın müstehab olduğudur. Mütevellî ve mez-heb sahibinin sözü de budur." İbn Hazm şöyle demiştir: "Kişinin cenazeyi gördüğü zaman ayağa kalkması müstehabdır. Cenaze kâfir bile olsa, geçinceye veya yere konuncaya kadar kalkılır. Şayet kalkmazsa, bunda da bir günah yoktur. Kalkmanın müstehab olduğunu söyleyenler, Buharî, Müslim, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâcc'nin İbn Ömer ve Âmir bin Rعبî'a yoluyla Nعبî alcyhisselâm'dan rivayet ellikleri şu hadisi delil getirmişlerdir: "Cenaze gördüğünüz zaman sizi geçinceye veya yere konuncaya kadar kalkınız." Ahmed'in rivayetinde şu vardır: "İbn Ömer (r.a.) cenaze gördüğü zaman, geçinceye kadar kalkardı." Buharî ve Müslim'in Seni bin Hanîf ve Kays bin Sa'd'den rivayet ettiklerine göre; bu ikisi, Kadîsiye'de oturlarken yanlarından, bir cenaze geçti. Ayağa kalktılar. Kendilerine: "O cenaze bu yerin ahalisindendir, yani zimmîdir," denilince onlar şöyle demişlerdir: Rasûlullah'm yanından bir cenaze geçtiği zaman ayağa kalkmış, kendisine 'o cenaze bir yahudidir,' denilince; "o da bir can değil midir?" diye cevap vermişir." Buharî'nin Ebû Leylâ'dan rivayetine göre; o, "İbn Mcc'sûd ile Kays cenazeye kalkarlardı," demiştir.

Ayağa kalkmaktaki hikmet; Ahmed, İbn Hibbân ve Hâkim'in merfu olarak Abdullah bin Amr (r.a.) hadisinden yaptıkları rivayette gelen "Siz canları alan zâta tazim için kalkıyorsunuz," hadisidir. İbn Hibban'ın lâfzında; "Ruhları alan Allah'a tazim için" şeklindedir.

Sözün kıyası: Alimler bu meselede ihtilaf etmişler; bazıları cenazeye kalkmanın mekruh olduğu, bazıları müstehab olduğu görüşünü benimsemiştir. Kalkmayı ve kalkmamayı mubah görenler de olup hepsinin hücceti ve delili vardır. Mükellefîn, bu görüşlerden kalbinin kanaat getirdiği herhangi birisini seçmesi gerekir. Allah daha iyi bilir.

5- Kadınların Cenazenin Arkasından Gitmeleri Mekruhtur.

Ümmü Atiyye (r.a.) demiştir ki: "Cenazenin arkasından gitmekten nch yolunduk ve bu iş bize gerekli kılınmadı." (Hadisi Buharî, Müslim, Ahmed ve İbn Mâcc rivayet etmiştir.) Abdullah b. Amr (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre; o demiştir ki; "Nebî aleyhisseiâm ile beraber yürürken, Nعبî aleyhisseiâm tanıdığını sanmadığımız bir kadın gördü. Biz yola devam ettiğimizde, Nعبî aleyhisseiâm durdu. Kadın Nعبî alcyhissciâm'm yanına geldiğinde bir de baktık ki Falıma (r.a.) imiş. Nعبî aleyhisselâm; "Evden niçin çıktın ya Falıma?" diye sorunca, Faüma; "Bu eve geldim; cenazeleri olduğu için onlara acıdım ve taziye de bulundum." dedi. Nعبî aleyhisseiâm: "Belki de onlar la beraber kabre vardın, öyle mi?" deyince, Falıma; "Onlarla beraber kabre varmaktan Allah'a sığmıyım. Bu konuda şimdi söylediklerini daha önce de söylediğini işitmişimdir/" dedi. Nعبî aleyhisseiâm; "Eğer kabre varsaydın babanın dedesi cenneti görünceye kadar cenneti göremezdin," demiştir. (Alimler bu hadis hakkında laan ederek, "senedinde Rعبî'a bin Seyf olduğu için sahih değildir," demişlerdir. Bu zai hadis konusunda zayıf olup, rivayetlerinde pek çok münker vardır.)

İbn Mâce ve Hâkim'in Muhammed bin Hancfiyye'den onun da Alî (r.a.)'dan rivayet ettiklerine göre, Alî (r.a.) şöyle demiştir: "Nebî aleyhisseiâm yolda giderken oturan kadınları gördü. Nعبî aleyhisselâm "niçin oturuyorsunuz?" diye sorunca, "cenazeyi bekliyoruz", dediler. "Onu yıkadınız mı?" dedi. "Hayır," dediler. "Onu taşıdınız mı?" dedi. Yine, "hayır" dediler. Nebî aleyhisselâm; "Öyleyse, mükâfat almadan günahkâr olarak dönün bakalım/" dedi. (Bu hadisin senedinde Dinâr bin Ömer vardır. Ebû Hâlim; "hadis meşhur değildir" demiştir. Ezdî de "Hadis mekruhtur" demiştir.) İbn Mcc'sûd, İbn Ömer, Hancfîler, Şafi'îler ve Hanbelîlerin görüşü budur. İmam Mâlik'e göre; "ihtiyar kadınların cenazeye çıkmaları mutlak olarak mekruh değildir. Çıkmasıyla fime meydana gelmeyen; örtülü olmak şartıyla, müsibeli kendisine çok büyük gelen genç kadınların da cenazeye çıkmaları mekruh değildir."

İbn Hazm, cumhur ulemanın delil getirdiklerini sahih bulmayıp kadınların cenazeyi takip etmelerini caiz görerek şöyle demiştir: "Kadınların cenazenin arkasından gitmesini yadırgamaz ve onları bu işten alıkoymayız. Bu konudaki nehy hakkında gelen rivayetlerden hiçbirisi sahih olmayıp, ya mürseldir, ya meçhul kişiden veya kendisiyle hüccet getirilmeyen kişilerden rivayet edilmişlerdir." Sonra geçen Ümmü 'Atiyye hadisini zikrederek bu hadis hakkında demiştir ki; "Senedi sahih olsa bile, nehy dair hüccet olamaz; bilakis yalnız mekruh olduğunu gösterir. Şu'be yolundan da rivayet olunduğu gibi, bu hadisin tam tersi sahih olarak rivayet olunmuştur. Vekî'in Hişâm bin Urve'den, onun Vehb bin Keysân'dan, onun Muhammed bin Amr bin 'Atâ'dan, onun da Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet ettiğine göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; "Onu bırak ya Ömer, şüphesiz göz ağlar. Bu kişi musibete uğramıştır, ölüm ise yakındır," buyurmuştur. İbn Hazm; "Kadınların cenazeye çıkmaları konusunu İbn Abbas'ın yadırgamadığı sahih olarak kendisinden rivayet olunmuştur." demiştir.

3.203.27. Günah işlemek için Cenazeyi Terketmek

Muğnî sahibi şöyle demiştir: "Eğer cenazede gördüğü veya duyduğu bir günah yapıyorsa; şayet o günahın haram olduğunu söylemeye veya engellemeye gücü yetiyorsa onu engeller, şayet gidermeye gücü yetmiyorsa iki şekilde davranması gerekir. Birincisi onun yanlış olduğunu anlatır ve cenazeyi takip eder. Yanlış olduğunu söylemekle farz ondan düşer. Böylece batıl bir şey için hakkı terketmemiş olur. İkincisi geri döner, çünkü orda

kalması, bir günahı dinlemek ve onu terke gücü yettiği halde o günahı görmek hatasına düşmek olur.

3.20.4. Defin

3.20.4.1. Hükmü

Müslümanlar, ölüyü defnetmenin ve vücudunu örtmenin farzı kifaye olduğunda icmâ etmişlerdir. Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Biz yeryüzünü dirilerin ve ölülerin toplantı yeri yapmadık mı?" (12) Cumhur ulema, gece defin yapmakla gündüz defin yapmanın tıpatıp aynı olduğu görüşündedirler. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, yüksek sesle dua ve niyazda bulunan kişiyi, gece defnetmiştir. Ali (r.a.) Fâtima'yi gece defnetmiştir. Yine Ebû Bekir, Osman, Âişe ve İbn Mes'ûd (r.a.) gece defnedilmişlerdir. İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet olduğuna göre; "Nebî aleyhisselâm gece bir kabre girdiğinde, kendisine bir lambayla ışık tutuldu. Nebî aleyhisselâm kabrin kible tarafından tutarak; "eğer çok dua okuyan ve çok Kur'ân okuyan idiyse Allah sana rahmet etsin," diyerek onun üzerine dört tekbir aldı." (Hadisi Tirmizî rivayet ederek "hadis hasen olup ilim ehlinin çoğu gece defne izin vermişlerdir," demiştir.)

(12) Mürselât: 25-26.

Gece defnetmek, ölünün hakkından ve ona yapılacak duadan bir şey eksik olmadığı zaman caiz olur. Eğer gece defnetmekle ölünün hakkından bir şey eksik kalıp ta üzerine namaz kıhnmayacaksa, bu durumda Şârih, gece defini nehyetmiş ve mekruh saymıştır. Müslim'in rivayet ettiğine göre; Nebî aleyhisselâm bir gün hutbe okudu. Ashabından bir adamdan bahsettiğinde, vefat ettiğini ve uzun olmayan bir kefenle kefenlenerek gece defnedildiğini öğrendi. Bunun üzerine Nebî aleyhisselâm, "Kişinin zorda kalmadığı müddetçe gece defnedilmesini" menetmiştir. İbn Mâce'nin Câbir (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Câbir (r.a.) demiştir ki; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, "Ölülerinizi zorda kalmanız müstesna gece defnetmeyiniz," buyurmuştur.

-

3.20.4.2. Güneş Doğarken, Tepede iken ve Batarken Ölü Defnetmek

Alimler ölünün bozulmasından korkulduğu zaman bu üç vakitte ke-rahatsiz olarak defnedilebileceğine ittifak etmişlerdir. Ancak bozulmasından korkulmazsa cumhura göre ölünün bu üç vakitte defnedilmesini, bu vakitlerde defnedilmesi kast edilmediği müddetçe caiz görmüşler, "Eğer bu vakitlerde defnetmeyi kastederse, mekruh olur" demişlerdir. Çünkü Müslim, Ahmed, Nesâî, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin Ukbc (r.a.)'den rivayet ettiklerine göre Ukbc (r.a.) şöyle demiştir: "Üç zaman vardır ki Nebî aleyhisselâm o vakitlerde namaz kılmamızı ve ölülerimizi gömmemizi nehyetmiştir: Güneş doğarken yükselinceye kadar, güneş tepede iken batıya meyledinceye kadar, güneş batmaya meylederken batm-caya kadar." Hanbeliler, geçen hadisten dolayı; "mutlak olarak bu vakitlerde defin mekruhtur," demişlerdir.

3.20.43. Kabri Derin Yapmanın Müstehab Oluşu

Definden maksat; ölünün kokusunu engellemek, yırtıcı hayvanlardan ve kuşlardan korumak için, ölüyü bir çukura gömmektir. Bu maksat hangi şekilde gerçekleşirse farz eda edilmiş, vacip tamamlanmış olur. Ancak kabri bir boy kadar derin yapmak gerekir. Çünkü Nesâî ve Tirmizî'nin Hişâm b. Âmir (r.a.)'den rivayet ederek Tirmizî'nin sahihlediği hadiste, Hişâm şöyle demiştir: "Uhud savaşında Rasûlullah'a şöyle yakındık; "Ya Rasûlallah, herkes için mezar kazmak bize zor geliyor." Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu; "Kabirler kazarak onları derin yapın ve güzelleştirin. İki üç kişiyi bir kabre koyun." Ashab; "Yâ Rasûlallah, öne hangisini koyalım?" diye sorunca, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "En çok Kur'ân okuyanı öne geçiriniz," buyurdu." Hi-şam; "Übey, aynı kabirdeki üç kişinin üçüncüsüydü," demiştir, İbn Ebî Şeybe ve İbn'ül-Münzir'in Ömer (r.a.)'den rivayet ettiklerine göre Ömer (r.a.) "Kabri bir boy derin ve*geniş yapınız," demiştir. Ebû Hanife ve Ah-med'e göre; kabir yarım boy derin yapılır daha fazla yapılırsa iyi olur.

3.20.4.4. Lahid Yapmanın, Kabri Yarmaktan (Şak) Faziletli Olduğu

Lahid: Kabrin kible tarafını yarmaktır. Üzerine kerpiç dikilir, tavanlı ev gibi olur. Şak ise; kabrin ortasının kazılarak yanlarına kerpiç konmasıdır. Ölü o yere konur ve üzerine birşeyle kapatılır. Her ikisi de caiz olup ancak lahid daha evlâdır. Çünkü Ahmed ve İbn Mâce'nin Encs (r.a.)'den rivayet ettikleri hadiste Encs (r.a.) demiştir ki: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem vefat ettiğinde, lahid yapan bir adamla kabrin ortasını kazarak bir adam vardı. Ashab, "Rabbimizden bizi hayra sevkemesini isteyip o adamlara haber gönderiyoruz, hangisi geçerse onu bırakırız," dediler. O adamlara haber sağdılar. Lahid yapan diğerini geçti ve Rasûlullah için lahid yaptı." Bu olay lahidin caiz olduğuna delalet eder. Lahidin evlâ olduğuna delalet eden habere gelince; Ahmed, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet ettiği, Tirmizî'nin hasen

saydığı hadise göre; Ncbî alcyhissciâm "Lahid bizim, Şak bizden olmayanlar içindir." buyurmuştur.

3.20.4.5. Ölüyü Kabre Koymanın Şekli

Mümkün merteye ölüyü ayak tarafından kabre koymak sünnettir. Çünkü Ebû Dâvûd, İbn Ebî Şeybe ve Beyhakî'nin Abdullah bin Zeyd (r.a.) hadisinden rivayet ettiklerine göre, bu zat bir ölüyü ayakları tarafından kabre koymuş ve "böyle yapmak sünnettendir," demiştir. Eğer ayak tarafından koymak mümkün olmazsa, olabildiği şekilde ölüyü kabre koyar, tbn Hazm şöyle demiştir: "Ölü, mümkün olduğu şekilde kabre konabilir. Ya kible tarafından, ya kiblenin tersinden, ya baş tarafından veya ayak tarafından. Çünkü bunların hiç birisi hakkında her hangi bir delil yoktur."

3.20.4.6. Ölüyü Kabre Koyarken Kibleye Çevirmenin, Ona Dua

Etmenin ve Kefenin Bağlarını Çözmenin Müstehab Olduğu ilmin kabul ettiği yol, Ölüyü kabre koyarken sağ taraf üzerine getirip yüzünü kibleye çevirmektir. Kabre koyan; "Bismillâhi ve 'alâ milieü Rasûlillah" veya "Bismillâhi ve 'alâ sünneti Rasûlillah" der. Kefenin bağlarını çözer. İbni Ömer (r.a.)'in Nebî aleyhisselâm'dan rivayet ettiğine göre: "Nebî aleyhisselâm ölüyü kabre koyarken "Bismillâhi ve 'alâ milleti Rasûlillah" veya "Ve 'alâ sünneti Rasûlillah" derdi." (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn Mâcc rivayet etmiş, Ncsâî de hadisi müsned ve mevkuf olarak rivayet etmiştir.)

3.20.4.7. Kabre Elbise Koymanın Mekruh Olduğu

Fakihlerin çoğu, ölü için kabre elbise, yastık ve benzeri şeyler koymayı mekruh saymışlardır, İbn Hazm, "Kabirde ölünün allına elbise koymakta bir beis yoktur," demiştir. Çünkü Müslim'in İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in kabrine kırmızı bir kadife döşenmiştir ki; insanların arasında günahlardan korunmuş olan Rasûlullah'ın defininde bu iş yapıldı da kimse buna mani olmadı. O anda, yeryüzünün en hayırlıları bu işi yapmış, içlerinden hiç birisi bunu yadırgamadığından yaptıkları bu iş icma olmuştur."

Alimler; ölünün başının altına kerpiç, taş veya toprakla yastık yapılmasını, kefenin yanak kısmı açılarak sağ yanağının kerpiç ve benzeri şeye dayandırılmasını, vücudunun da toprağın üzerine konmasını müstehab saymışlardır. Dahhâk; "kefenin bağının çözülerek, yanağının kefenden gözükmemesini" vasiyet etmiştir. Sırtı üzerine gelmesin diye ölünün arkasına kerpiç, toprak gibi dayanacağı bir şey koymak müstehab sayılmıştır. Ebû Hanîfe, Mâlik ve Ahmed, sadece kadın cenaze kabre sarkıtılır-ken bir bez açılmasını müstehab saymışlar; Şâfiî ise bunu, erkek ve kadın için eşit olarak müstehab görmüştür.

3.20.4.8. Kabre Üç Defa Toprak Serpmenin Müstehab Olduğu

Definde bulunan kimsenin, ölünün baş tarafından kabre elleriyle üç defa loprak serpmesi müstehabdır. Çünkü İbn Mâce'nin rivayetine göre "Nebî aleyhisselâm bir cenazeye namaz kıldı, sonra ölünün kabrine gelerek, başı tarafından üç defa toprak serpti." Mezhep imamlarından üçü, birinci serpişte "Minhâ halagnâküm", ikincide "Ve fihâ nu'tdüküm" üçüncüde ise, "Ve minhâ muhricüküm" demeyi müstehab saymışlardır. Çünkü rivayet olduğuna göre, Nebî aleyhisselâm, kızı Ümmü Külsüm'u kabre koyarken böyle demiştir, tüm Ahmed ise; "Hadis zayıf olduğu için toprak serperken bir şey okumak gerekmez," demiştir.

3.20.4.9. Defin Butikten Sonra

Ölüye Dua Yapmanın Müstehab Olduğu

Defin bittikten sonra ölü için istiğfar etmek ve rahat cevap verebilmesi dileğinde bulunmak müstehabdır. Çünkü o anda, kendisine soru sorulmaktadır. Osman (r.a.)'dan rivayet olduğuna göre; Nebî aleyhisselâm ölüyü defnetmeyi bitirdiği zaman yanında durur; "Kardeşiniz için dua ediniz ve onun için rahat cevap vermesi dileğinde bulununuz. Çünkü su anda sorguya çekilmektedir," buyurmuştur. (Hadisi Ebû Dâvûd ve Hâkim rivayet etmiş, Hâkim sahihlemiştir. Bezzâr da hadisi rivayet ederek, "bu hadis Nebî aleyhisselâm'dan bundan başka bir şekilde rivayet olunmamıştır," demiştir.) Rezîn'in Ali (r.a.)'den rivayet ettiğine göre, Ali (r.a.) ölüyü defnetmeyi bitirdiği zaman "Allahım bu senin kulundur. Sana gelmiştir. Kendisine gelenlerin en hayırlısı sensin. Onu başla ve girdiği yeri geniş kıl," derdi. İbn Ömer, defininden sonra, kabre Bakara sûresi'nin evvelini ve sonunu okumayı müstehab saymıştır. (Hadisi Beyhakî iyi bir senetle rivayet etmiştir.)

3.20.4.10. Definden Sonra Telkin Vermenin Hükümü

ilim ehlinin bazıları ve İmam Şâfiî definden sonra ölüye telkin vermeyi müstehab saymıştır. Çünkü Sa'id b. Mansur'un, tabîinden Raşid bin Sa'd, Damre bin Hudeyb ve Hâkim bin Umeyr'den rivayet ettiği hadiste, Damre

ile Hâkim; "Ölünün kabri düzeltilip de insanlar oradan ayrıldıkları zaman ölünün kabrinin yanında; "yâfûlân, gul; la ilahe illallah, Eşhedü erriâ ilahe illallah" (üç kerre), "yâ filân, fil; Rabbiyellah ve dîniye'l-İslâm ve Nebiyyi Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem" diyerek sonra dönmeyi müstehab görmüşlerdir. Hafız Telhis' kitabında, bu rivayeti zikrederek başka bir açıklama yapmamıştır. Taberânî, Ebû Ümâme hadisine göre Rasûlullah'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Kardeşlerinizden birisi öldüğünde kabri üzerine toprağı düzelttiğiniz zaman, sizden biriniz kabrin başında durarak şöyle desin: "Ey filanoğlu filan!" Ölü sesini işitir, fakat cevap vermez. Sonra, "ey filân oğlu filân!" deyince, ölü; "Allah sana rahmet etsin, bana doğru yolu gösterdin," der. Fakat siz ölünün bu duasını anlayamazsınız. Sonra telkin veren şöyle desin: "Dünyadan kendisiyle ayrıldığın sözü hatırla: Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed aleyhisselâm'ın Onun kulu ve Rasûlü olduğuna şahitlik ederek; Rabbin Allah olduğuna, dinin islâm olduğuna, Muhammed'in Nebin olduğuna, Kur'ân'ın önderin olduğuna razı geldin." Münker ve Nekir'in her birisi arkadaşının elini tutarak 'haydi gidelim, şehadet kelimesi kendisine telkin olunmuş kişinin yanında ne duruyoruz?" derler." Bir adam, "eğer annesi bilinmezse," diye sorunca; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Annesi Havva'ya nisbet ederek 'yâfûlân ibni Havva' der," demiştir. (Hafız "Telhis" kitabında demiştir ki; "Hadisin senedi sahih olup hadisi, Ziya "ahkam"ında kuvvetli saymıştır. Halbuki hadisin isnadında Asım bin Abdullah vardır ki bu adam zayıftır. Hcyscmî hadisi anlattıktan sonra, "isnadında tanımadığım kişiler var," demiştir. Nevevî; "bu hadis her ne kadar zayıf olsa бүс, bununla amel etmekle mahzur yoktur," demiştir.)

Muhaddis âlimler ve diğerleri, fazilet hadisleriyle, teşvik ve korkutma hadislerinin müsamaha ile karşılanacağına ittifak etmişlerdir. Bu görüş, "ölü için doğru cevap verebilme dileğinde bulunun" hadisi gibi şa-hidlrc ve Amr İbni As'm vasiyyetiyle de kuvvetlenmiştir ki, bu rivayetler sahihtir. Şam ehli, kendisine uyulan kimse (Rasûlullah) zamanında ve şimdiye kadar bu şekilde amel etmeye devam etmişlerdir. Malikîlerden meşhur olan bir rivayete göre ve bazı Hanbelîlere göre "telkin mekruhtur."

Esrem şöyle demiştir: "Ahmed'e dedim ki; 'Ölü defnedildiği zaman, kişinin ölünün başında durarak "Yâ fûlân ibni fulan" şeklinde yaptıkları bu uygulama hakkında ne dersin?" Ahmed; "Ebû Muğîre'nin ölümünde, Şam ehlinden başkasının böyle yaptığını görmedim," demiştir. Bu konuda Ebû Bekir bin Ebî Meryem'in üstadlarından rivayet olduğuna göre, onlar da böyle yapmışlardır. İsmâîl bin Ayyaş yukardaki Ebû Ümâme hadisine işaret ederek aynı rivayeti yapmıştır."

3.21. KABİRLE İLGİLİ MESELELER

3.21.1. Kabirlerin Yapılmasında Sünnet Olan Şekil

Kabir olduğu bilinsin diye, kabrin yerden bir karış yükseltilmesi sünnettendir. Bundan fazla yükseltmek ise haramdır. Çünkü Müslim ve diğerlerinin Harun'dan rivayet ettikleri hadise göre Sümâme bin Şufey, Harun'a şöyle demiştir; "Fudâle bin Ubcyd'le (r.a.) Rum toprağı olan Bru-düs'deydik. BİR arkadaşımız vefat edince, Fudâle bin 'Ubcyd, (r.a.) kabrinin kazılmasını emretti. Sonra kabirini düzleyecek; "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den kabrin düzlenmesini emrettiğini işittim," demiştir.

Ebû Hcyâc el-Esedî'den rivayet olduğuna göre; o demiştir ki; "Alî bin EbîTâlib bana şöyle dedi: "Seni Rasûlullah'ın benden yapmamı istediği bir şeye sevk edeyim mi? Rasûlullah gördüğü heykeli yıkmadan geçmez, yine gördüğü yüksek kabri düzlemeden geçmezdi." Tirmizî demiştir

ki; "İlim ehlinden bazıları bu şekilde amel ederek, üzerine basılıp oturul-tnaması ve kabir olduğu bilinecek kadar yükseltilmesi dışında, kabrin yerden fazla yüksek olmasını mekruh saymışlardır. Veliler, sahih sünnetle amel etmek için meşru olandan fazla olarak kabirlerde yapılan binaları yıkmışlardır."

Şafi'î şöyle demiştir: "Kabre başka yerden toprak ilave edilmemesini kabrin sadece yerden bir karış veya ona yakın yükseltilmesini ve kabre bina yapılmamasını ve kireçlenmemesini uygun görürüm. Bütün bunlar gösteriş, gururlanma âlâmetleridir. Halbuki ölünün yeri süs ve gösterişin yapılacağı yer değildir. Muhacir ve Ensâr'ın kabirlerinin kireçli olduğunu görmedim. Ka.birlerde ki binaları yıkan valiler gönnüşümdür kijakih-lerin bunu ayıpladıklarına şahit olmadım."

Şevkânî şöyle demiştir: "Zahir olan, kabirleri izin verilen miktardan fazla yükseltmenin hara/n olduğudur." Bu hususu Ahmed'in taraftarlarıyla Şafi'înin taraftarlarından bazıları ve İmam Mâlik açıklamışlardır. İmam Yahya ile, "Ğays" kitabında Mchdî'nin dediği gibi; "Kabirleri yükseltmekte bir mahzur yoktur; Çünkü önceki ve sonraki âlimler zamanında kabirler yükseltildi de yadırganmadılar," sözü sahih değildir. Çünkü o devirlerde kabirlerin yükseltilmesinden çıkan sonuç; onların bu konuda sustuklarıdır. Susmak ise şüpheli konularda delil olamaz. Halbuki kabirleri yükseltmenin haramlığı şüpheli bir konudur. Kabirleri yükseltmek konusunda hadisten ilk anlaşılan mana kubbeler ve kabirler Üzerine yapılan görkemli binalardır. Böyle bina yapmak, "kabirleri mescid edinme" neh-yine girer ki, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, böyle yapanları lâncüemişür. Kabirler üzerinde sağlam binaların yapılması ve kabirlerin süslenmesiyle, müslümanlar arasında, İslâm'ın yasak ettiği nice sapık fikirler yayılmıştır. O sapık fikirlerden birisi, kâfirlerin pullar hakkındaki inançları gibi, cahillerin kabirler hakkındaki inançlarıdır. Kabirdekilere aşırı saygı duyarak onların fayda temin ettiklerini ve zararı defettiklerini sandılar. Kabirleri, ihtiyaçlarını giderme ve isteklerine kavuşma yeri olarak gördüler. Kulun Allah'tan istediği

şeyleri, kabirlerden istediler. Kabirler için yolculuk yaparak, onlara el, yüz sürdüler ve imdat dilediler. Özetle cahiliyyet devri insanların putlara yaptıkları şeylerden hiçbirisini terketmeden aynısını yaptılar.

"- Biz Allah'ınız ve yine ona döneceğiz....."

"Bu kötü münker ve çirkin küfür devam ederken, bunlara Allah için kızan ve bu temiz dini koruma gayretinde bulunan bir âlim, bir müderris bir âmir, bir vezir ve bir reis bulamazsın.

"Şüphesiz olarak bize ulaşan haberlere göre, kabirlere şu şekilde saygı gösterenlere karşı olanlardan birisi, onlara; "yemin et," dediği zaman, Allah adına yemin eder. "Peki bir de inandığın filan velî ve şeyh adına yemin et," denince duraklar, dili tutulur. Onun ismiyle yemin etmekten kaçınarak hakkı kabul eder. İşte bu da gösteriyorki, ölümlerden yardım bekleyenlerin şirki, "Allah ikinin ikincisi, üçün üçüncüsüdür," diyenlerin şirk noktasını aşmıştır.

"Ey din bilginleri, ey islâm reisleri; islâm için küfürden daha şid-dcili hangi musibet vardır? Bu din için Allah'tan başkasına ibadeti cümleyle daha zararlı hangi belâ vardır? Ve bu belâyı denk müslümanların uğradığı hangi tehlike vardır? Eğer bu açık şirki engellemek vacib değilse hangi kötülüğü engellemek vaciptir?"

(Eğer diriye çağırırsaydın elbette işillirirdin;

Fakat çağırdığın kimsede hayat yok.

Eğer aleşe üflesseydin ışık verirdi;

Fakat sen külleri üflüyorsun.)

Alimler kabirler üzerine yapılan kubbeleri ve mescidleri yıkmak gerektiğine dair fetva vermişlerdir.

İbn Hacer, "Zevacir" kitabında şöyle demiştir: "Kabirler üzerindeki kubbe ve mescidleri yıkmaya devam etmek vaciptir. Çünkü bunlar, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in emrinden çıkmak için yapılan mes-cid-i Dırâr'dan daha zararlıdır. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem kabirlerin üzerinde bina yapmayı nehyederek yıkılmasını emretmiştir. Kabirlerdeki her türlü kandil ve lambaları kaldırmak vacip olup kabirler için vakıf yapmak, adak adamak sahih değildir."

3.21.2. Kabri Tümsek Yapmak ve Düzlemek

Fakihler kabrin düzlenmesi ve tümseklenmesinin caiz olduğunda ittifak etmişlerdir. Taberî şöyle demiştir:

"Kabirlerde, iki şeyden başkasının yapılmasını hoş görmem; yerle bir olması veya müslümanların yaptıkları gibi bir karış yükseklikte tümsek yapılması. Kabirleri tesviye etmek, yerle bir etmek değildir. Fakihler, hangisinin daha faziletli olduğunda ihtilâf etmişlerdir. Kâdî 'İyâd, ilim ehlinin çoğundan şöyle nakletmiştir: "Efdâl olan, kabirlerin tümseklenmesidir." Çünkü Süfyân Nîmar'ın Kâdî'İyâd'a anlattığına göre, Süfyân Rasûlullah'ın kabrini tümsek olarak görmüştür." (Bu rivayet Buhârî'nindir.)

Ebû Hanîfe, Mâlik, Ahmed, Müznî ve Şâfi'îlerden çoğu bu görüşte-

dir. Şâfi'îler, Rasûlullah'ın "yerle tesviye edilmesi" emri olduğu için, kabri düzlemenin daha faziletli olduğu görüşündedirler.

3.21.3. Kabri Bir İşaretle Belli Etmek

Kabir üzerine, bilinmesi için taştan veya ağaçtan bir işaret koymak caizdir. Çünkü İbn Mâce'nin Enes (r.a.)'den rivayet ettiğine göre; "Nebi aleyhisselâm; Osman b. Ma'zûn'un kabrine bir kaya parçası dikmiştir." Yani belli olması için kabrin üzerine kaya parçasını koymuştur. "Zevâid" kitabında; "Bu hadisin isnadı hasen olup Ebû Dâvûd bu hadisi Muttalib b. Ebî Vedâ'a hadisinden rivayet etmiştir," denmektedir. Bu hadise göre; Ra-sûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, kayayı alıp başucuna koyarak; "Bununla kardeşimizin kabrini tanıyım da yakınlarımdan ölenleri oraya gömerim," buyurmuştur. Bu hadisten, yakın ölümleri birbirine yakın yerlere defnetmenin müstehab olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü böyle yaparak, insanların onları daha kolay ziyaret etmeleri ve onlara karşı daha çok acıma hissi taşımaları mümkündür.

3.21.4. Kabirlerde Ayakkabıları Çıkarmak

İlim ehlinin çoğu, kabirlerde ayakkabılarla gezmekte bir beis olmadığı görüşündedirler. Cerir b. Hazm; "Hasan ve İbn Sirîn'i kabirler arasında nalinleriyle gezerken gördüm," demiştir. Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî'nin Enes (r.a.)'den, onun da Nebi aleyhisselâm'dan rivayet ettiğine göre; Nebî aleyhisselâm: "Kul kabrine konulduğu ve arkadaşları ondan ayrıldığı zaman arkadaşlarının nalinlerinin sesini işitir," buyurmuştur. Alimler bu hadisle kabirlerde ayakkabılarla yürümenin caiz olduğuna delil getirerek; "Nalinlerin sesi ancak kabirlerin üzerinde onlarla yürüldüğü zaman işitilir," demişlerdir.

İmam Ahmed, deri ayakkabılarla kabirlerde yürümeyi mekruh saymıştır. Çünkü Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce'nin Rasûlullah'ın azatlısı Beşîr'den rivayet ettiklerine göre: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ayağında nalinleri olduğu halde kabirlerde yürüyen bir adamı görünce; "Ey nalinlerle yürüyen! Yazık sana. Nalinlerini çıkar," buyurdu. Adam dönüp baktı; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem olduğunu öğrenince, onları çıkarıp attı."

Hattabî şöyle demiştir: "Kabirlerde ayakkabıyla gezmekte, kibirlilik söz konusu olacağından, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bu hareketi çirkin bulmuştur. Deriden yapılmış ayakkabılar genellikle zengin ve rahatlık içindekilerin giydiği ayakkabılardır. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ise, kabirlere girenlerin, tevazu süsü içinde ve alçak gönüllü İnsanların giydiği elbiseyle girmesini hoş görmüştür." imam Ahmed'e göre; "Kabirlerde deri ayakkabıyla dolaşmak, özür olmadığı zaman mekruh olur. Şayet yürüyeni dikenlerden veya pisliklerden koruyan bir özür varsa, o zaman mekruh olmaz."

3.21.5. Kabirleri Örtmenin Nehyediİdiği

Kabirleri örtmek helâl değildir. Çünkü böyle yapmakla boş şeyle uğraşmak, malı, şer'i bir maksat olmayan yerde harcamak ve halkı yanlış sevk etmek vardır. Buharî ve Müslim'in Aişe (r.a.)'dan rivayet elliklerine göre; Nebî aleyhisselâm bir gazaya çıktığında, Aişe (r.a.), kapıyı bir kilimle örtmüştü. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem gazadan dönünce, kilimi gördü ve onu çekerek yırttı. Sonra; "Allah Teâlâ bize laş ve çamurları örtmeyi emretmedi," buyurdu.

Kabirler üzerine mescid yapmanın ve kabirler üzerine kandil asmanın haram olduğu hakkında açık ve sahih hadisler gelmiştir:

Buharî ve Müslim'in Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet ettiklerine göre, Nebî aleyhisselâm; "Allah yahudileri kahretsin. Nebilerinin kabirlerini mescid edindiler," buyurmuştur.

Ahmed, Tirmizî, Nesâî ve Ebû Davud'un İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet ettikleri ve Tirmizî'nin hasen saydığı hadiste İbn Abbas (r.a.) şöyle demiştir: "Rasûlullah kabirleri ziyaret ederek üzerlerine mescit yapan ve kandil asanları lânellemiştir."

Sahih-i Müslim'de, Abdullah el-Becelî (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre, o demiştir ki: "Rasûlullah'dan, vefat etmeden Önce beş şey işittim ki şöyle derdi: "Sizden bana bir dost kılmasını Allah'a arz etlim. Allahu Teâlâ İbrahim'i dost edindiği gibi beni de dost edindi. Eğer ben dost edinseydim, Ebû Dekr'i dost edinirdim. Sizden öncekilerden nebilerinin ve salihlerinin kabirlerini mescid edinenler vardı. Sakın kabirleri mescid edinmeyiniz; sizi bundan sakındırırım."

Yine Sahih-i Müslim'de Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; "Allah yahudi ve hristiyan-lara lanet etmiştir. Çünkü nebilerinin kabirlerini mescid edindiler," demiştir.

Buharî ve Müslim'in Aişe (r.a.)'dan rivayet ettiklerine göre, Ümmü Habîbe ve Ümmü Seleme, (r.a.) Habeşistan'da görmüş oldukları, içinde resimler olan bir kiliseyi Rasûlullah'a anlatınca, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Onlarda salih bir insan bulunup ta öldüğü zaman kabri üzerine mescid yaparlar ve bu resimleri kiliselere asarlar. Onlar kıyamet günü Allah kalında mahlûkalın en şereflieleridir."

Muğnî sahibi şöyle demiştir: "Kabir üzerine mescit yapmak Nebî aleyhisselâm'ın şu hadisinden dolayı caiz değildir: "Allah kabirleri ziyaret ederek üzerlerine mescid yapanları ve kandil asanları lanetlemiştir." (Hadisi Ebû Dâvud ve Nesâî rivayet etmiştir. Nesâî'nin lafzı, "Rasûlullah lanetledi..." şeklindedir.) Eğer mubah olsaydı, böyle yapılanı lânetlemezdi. Çünkü böyle yapmakta, faydasız olarak malı zayı etmek, kabirlere ta'zim-de (hürmette) aşırı gitmek ve putlara la'zime benzeyiş vardır. Bu hadisten dolayı kabirler üzerine mescid yapmak caiz değildir. Çünkü Nebî aleyhisselâm; "Allah yahudileri lânellemiştir. Nebilerinin kabirlerini mescid edindiler," buyurmuştur. Böyle yapanlar engellenir. (Hadisi Buharî ve Müslim rivayet etmiştir.) Aişe (r.a.) şöyle demiştir: "Mescid edinilmesin diye Rasûlullah'ın kabri yükseltilmedi. Kabirlerin yanında namaz kılmak, pullara la'zime ve onlara yakınlık göstermeye benzemektedir. Dizlere ulaşan haberlere göre, putlara ibadet, ölülerin heykellerini yaparak onlara el sürmek ve dua etmek suretiyle onları büyüleyerek başlamıştır."

3.21.6. Kabrin Yanında Kurban Kesmenin Mekruh Olduğu

Cahiliyet devri insanların yaptığından sakınmak, övünme ve gururdan uzak olmak için Şârî' kabrin yanında kurban kesmeyi nchyclmiştir. Ebû Davud'un Encs (r.a.)'den rivayet ettiğine göre, o şöyle demiştir: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; "İslâm'da, kabrin yanında boğazlamak yoktur." buyurmuştur. Abdurrezzâk; "Araplar kabrin yanında bir sığır veya koyun boğazlıyorlardı," demiştir. Hatlabî: "Cahiliyyet devri insanları cömert kişilerin kabri üzerinde deve boğazlıyarak şöyle diyorlardı: "Yaptıklarına karşılık onu mükâfatlandırıyoruz; çünkü hayatında böyle boğazlar, misafirlere yedirirdi. Biz de kabrinin yanında deve boğazlıyoruz ki kuşlar ve yırtıcı hayvanlar yesin de, hayatında olduğu gibi öldükten sonra da kendisine "yemek yediren' densin. Şair şöyle demiştir:

(Necaşî'nin kabri üzerine, seçmiş olduğum parlak bir kılıçla devemi boğazladım. Eğer ben ondan önce ölseydim, onun da, bineğini benim kabrimin yanında boğazlaması ona elbette kolay olurdu.)

Cahiliyyet insanlarından bazıları, "Yolculuğa ait bineğim, ölünün kabrinin başında boğazladığı zaman, o kişi kıyamet günü binici olarak haşrolunur; boğazlamayan ise yaya olarak haşrolunur." görüşündeydiler, içlerinde öldükten sonra dirilmenin hak olduğunu bilenler de vardı."

3.21.7. Kabir U/erine Oturmak, Dayanmak ve Yürümekten Nehiy

Kabir üzerine oturmak, dayanmak ve yürümek helâl değildir. Çünkü Amr bin Hazm'm rivayetine göre; o şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, beni kabre dayanırken gördü de; "Bu kabrin sahibine eziyet etme," veya "Ona eziyet etme," dedi." (Hadisi Ahmed sahih bir senetle rivayet etmiştir.) Ebû Hürayre (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; o demiştir ki: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Sizden birinizin aleş parçasının üzerine oturup la, elbisesinin yanarak ateşin cildine değ/nesi, kabrin üzerine oturmasından daha hayırlıdır." (Hadisi Müslim, Ahmed, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Ibn Mâce rivayet etmiştir.) Kabirde olurmanih haram olduğu sözüne gelince: Bu İbn Hazm'm görüşüdür. Çünkü bu konuda azab olacağı varîd olmuştur. İbn Hazm: "Bu görüş, içlerinde Ebû Hürayre'nin de bulunduğu seleften bir topluluğun görüşüdür," demiştir.

Âlimlerin çoğunun görüşüne göre; kabir üzerine oturmak mekruhtur. Nevcvî şöyle demiştir: "el-Ümm kitabında, Şafi'nin açıklaması ve gelen bütün rivayetlerde, ashabın çoğuna göre, kabre oturmak mekruhtur." Nevcvî devamla demiştir ki: "İçlerinde Nchâf, Leys, Ahmed ve Davud'un da bulunduğu âlimlerin çoğunluğu aynı şeyi söylemişlerdir." Nevcvî; "mekruh olmak açısından, dayanmak ve yaslanmak da oturmak gibidir," demiştir. Sahabeden İbn Ömer (r.a.) ile Ebû Hanife ve Mâlik ise, kabir üzerine oturmanın caiz olduğu görüşündedirler. İmam Mâlik 'Muvatta'm-da; "Kabir üzerine oturmanın nehyedilmesi, kanaatimize göre, büyük ve küçük abdest bozmak gibi defî hacet yapma niyetiyle oturan içindir," demiştir. Bu konuda zayıf bir hadiste zikretmiştir. İmam Ahmed bu tevilî zayıf görerek, "bu hiç bir anlam taşımamaktadır," demiştir. Nevcvî; "bu tevilî zayıf veya bâtıldır," demiştir. Aynı şekilde İbn Hazm da bir çok yönden bu tevilî bâtil saymıştır. Bu tartışma defî hacet için oturmadığı zamandır. Şayet ölünün kabrine varmak için ancak kabrin üzerinden geçmek gibi bir zaruret varsa kabir üzerinde yürümenin caiz olduğunda fa-kihler ittifak ettikleri gibi defî hacet için oturmanın haram olduğunda da fakihler ittifak halindedir.

3.21.8. Kabri Kireçlemek ve Üzerine Yazı Yazmaktan Nehiy

Câbir (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; o demiştir ki: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem kabrin kireçlenmesi, üzerine oturulması ve bina yapılmasını nehyetmiştir." (Hadisi Müslim, Ahmed, Nesâî, Ebû Dâvûd ve Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî sahihiemiştir.) Tirmizî'nin lafzı şöyledir: "Rasûlullah kabri çiğnemekten nehyetmiştir." Nesâî'nin lafzında ise; "Kabir üzerine bina yapmaktan veya kabre ilâve etmekten veya kabri kireçlemekten veya üzerine yazı yazmaktan," şeklindedir.

Tecsis; kireçle boyamaktır. Bu ise bilinen kireçtir, İbn Hazm, bu nebyi, haram olduğuna hamletmiştir. Dendi ki: "Neheydirmesindeki hikmet; kabrin bir irmiyan yeri olup kalıcı bir yer olmadığıdır. Halbuki onu kireçlemek dünya zincindendir. Ölünün ise zinete ihtiyacı yoktur." Bazıları; "kabirleri kireçlemekteki nehyiden hikmet, kirecin ateşle yanmış olmasındandır," demişlerdir. Zeyd bin Erkam (r.a.)'dan gelen şu rivayet bu görüşü kuvvetlendirmektedir: Zeyd bin Erkam (r.a.) oğlunun kabrini yapıp ta kireçleyince şöyle demiştir: "Ona eziyet ellin ve boş şeyle uğraştın. Ateşin dokunduğu şey kişiyi Allah'a yaklaştırmaz."

Kabri çamurlamakta bir beis yoktur. Tirmizî şöyle demiştir: "İçlerinde Hasan Basrî'nin de bulunduğu ilim ehlinde bazıları, kabirlerin çamur-lanmasına ruhsal vermiştir." Şâfi'î: "Kabri çamurlamakta bir beis yoktur." demiştir. Ca'fer bin Muhammed'in, babasından rivayet ettiğine göre; Nebi aleyhisselâm, kabri yerden bir karış yükselterek boş araziden kırmızı çamur aidi ve çamurla kabri sıvayarak üzerine çakıl taşları serpti. (Hadisi Ebu Bekir Neccâd rivayet etmiş, Hafız, 'Telhis' kitabında hadis hakkında bir açıklama yapmamıştır.)

Âlimler, kabri kireçlemeyi mekruh saydıkları gibi kabrin tuğla veya ağaçla yapılmasını, yer yumuşak ve ıslak olmadığı zaman Ölünün tabutla gömülmesini de mekruh saymışlardır. Eğer yer yumuşak olursa, kabri tuğla ve benzerleri ile yapmak ve ölüyü tabutla defnetmek kerahatsız caizdir. Muğîre'nin İbrahim'den rivayet ettiğine göre; o demiştir ki: "As-hab kerpici müsiehab saymış, tuğlayı ise mekruh saymışlardır."

Hadiste, kabir üzerine yazmaktan nehiy vardır. Zahir olan kabir üzerine ölünün ismini yazmakla başka şey yazmak arasında fark olmadığıdır. Hâkim, bu hadisi tahrir ettikten sonra şöyle demiştir: "İsnadî sahih olup, bununla amel edilmemektedir. Doğru ve batıda müslümanların önde gelenleri kabirler ü/erine yazı yazmaktadırlar. Bu tatbikat, halefin seleften aldığı bir usûldür." Zehabî'nin araştırmasına göre kabirler üzerine yazı yazmak sonradan ortaya çıkmış olup hakkında nehiy gelmemiştir. Hanbelî mezhebine göre: "İster Kuran olsun, ister ölünün ismi olsun, kabirlere yazı yazmanın nehyedilmesi, mekruh olduğunu gösterir." Safîiler de bu görüşe katılarak; "ancak, kabir, alim veya salih bir insana ait olursa tanınsin diye ismini yazmak mendubdur," demişlerdir. Malîkîler: "Eğer

yazılan şey, Kur'ân ayeti olursa haram olur. Şayet ismini açıklamak veya ölüm tarihini bildirmek içinse mekruhtur." demişlerdir. Hanefî'ler: "Kabir üzerine yazı yazmak tahrimen mekruhtur; ancak ölünün izinin tamamen kaybolmasından korkuluyorsa mekruh olmaz," demişlerdir. Bu konuda İbn Hazm şöyle demiştir: "Eğer ismini bir taşla yazarsa, bunu yadırgamayız. Hadiste geçen nehiy, kabir üzerine çıkan topraktan daha fazla toprak koymaktır. Beyhakî, kabir toprağını fazla yükseltmek hakkında bir bâb başlığı açarak şöyle demiştir: "Yüksek olmasın diye, kabrin üzerine kendi toprağından fazla olarak toprak ilâve etmek babı." Şevkânî şöyle demiştir:

"Hadiste geçen ziyadedden murad, toprağına yapılan ilavedir." Denmiştir ki: "Kabir üzerine ilâve etmekten maksat, bir başka kabrin üzerine kabir açıp ölüyü koymaktır.11 Şafiî birinci manayı tercih ederek demiştir ki: "Kabre, çıkan toprağından daha fazla toprak konmaması, sadece müse-habdır. Bunun müstehab oluşu, kabir çok yüksek olmasın diyedir. Buna rağmen toprak ilâve ederse bir beis yoktur."

3.21.9. Bir Kabre Birden Çok Kişiyi Defnetmek

Selefin takip etliğı ve şu anda geçerli olan tatbikata göre; bir kabre bir kişi defnedilir. Birden çok kişi defnetmeye gelince; bu mekruhtur. Ancak ölülerin çok olması ve defnedenlerin azlığı veya imkânsızlığı sebebiyle, bir kabre birden çok kişiyi defnetmek mekruh olmaz. Bu durumda bir kabre birden çok kişiyi defnetmek caizdir. Çünkü, Ahmed ve Tirmizî'nin rivayet etliğı, Tirmizî'nin ise sahihlediğı hadise göre; Ensâr, Uhud savaşında Nebî alcyhissciâm'a gelerek: "Yâ Rasûlallah, biz zor durumdayız, nasıl yapmamızı emredersiniz?" dediler. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Mezar kazınız, onu geniş ve derin yapınız, iki kişiyi ve üç kişiyi bir kabre koyunuz," buyurdu. Ensar: "Hangisini önce koyalım?" diye sorunca Rasûlullah; "Kur'ân'ı en iyi bilen" diye cevap verdi. Abdürrezzâk'm Vasile bin Eskâ'dan iyi bir senetle rivayet ettiğine göre; bu zat, erkek ve kadını bir kabre defn eder, ön tarafa erkeğı, arka tarafa kadını kordu.

3.21.10. Denizde Ölen

Muğnî kitabında şöyle denmiştir: "Kişi denizde gemi ile yolculukta Öldüğü zaman, bunun hakkında imam Ahmed şöyle demiştir. Eğer defnedecek bir yer bulacaklarını ümit ediyorlarsa, ölüyü bekletirler. Bozulmasından korkmazlarsa bir veya iki gün bekletirler. Eğer yer bulacaklarını ümit etmiyorlarsa, yıkayıp kefenlerler, güzel koku sürerek namazını kılar-

lar, ağır bir şey bağlayarak suya atarlar. 'Atâ ve Hasan Basrî'nin görüşü de budur. Hasan Basrî demiştir ki: "Bir zenbile konularak denize atılır." imam Şâfiî; şöyle demiştir: "Deniz, onu sahile çıkarsın diye, ölü iki levha araşıma bağlanır, bu durumda, çok kere onu defnedecek insanların yanına ulaşmış olur. Eğer denize atarlarsa, günahkâr olmazlar. Birincisi daha evlâdır. Çünkü böyle yapmakla definden maksat olan, Örtölme meydana gelmiştir. İki levha arasına koymak ise, onu bozulmaktan ve açılmaktan korumak içindir. Ölü çok kere sahile çıplak ve elbisesi yırtılmış olarak ulaşabilir ve müşriklerden bir topluluğun yanına da çıkabilir. Onun için iki levhaya bağlamak şeklindeki görüşümüz daha evlâdır."

3.21.11. Kabrin Üzerine Hurma Dalı Koymak

Kabir üstüne hurma dalı ve çiçek koymak meşru değildir. Buharî ve diğerlerinin İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet ettikleri hadise gelince: Nebi aleyhisselâm iki kabrin yanından geçerken şöyle buyurdu: "Bu ikisi azap görüyorlar, fakat büyük bir şeyden dolayı azap görmüyorlar. Şu birincisi idrardan sakınmazdı, buna gelince bu da koğuculuk yapardı." Sonra yaş bir hurma dalı isteyerek ikiye böldü. BİR parçasını bir kabre, diğerini öbür kabre dikerek; "Umulur ki, bunlar kurumadıkça günahları hafifler." buyurdu.

Hattabî bu hadis hakkındaki görüşlere şöyle cevap vermiştir: "Rasûlullah hurmayı dikti," sözünün aslı; hurma dalını iki parçaya ayırıp kabirlerin üzerine koymasındır. "Dunlar kurumadığı müddetçe, umulur ki günahları hafifler," sözüne gelince; Rasûlullah'ın yaptığı bir şeyi hayırlı ve uğurlu saymak ve Rasûlullah'ın kabirdeki I erin azaplarının hafiflemesi için dua etmesi açısından düşünülmelidir. Sanki Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem hurma dallarının yaşlığının devam eüne müddetini, azaplarının hafiflemesine bir sınır kılmıştır. Yoksa yaş hurma dalında bir anlam olup, kuru hurma dalında bir anlam olmadığı şeklinde anlaşılmamalıdır. Pek çok yerlerde, ölülerin kabirleri üzerine hurma ağaçları dikerler. Böyle yapanların, bu görüşte olduklarını görmekteyiz. Halbuki bu görüşte olmalarına hiç bir sebep yoktur."

Hattabî'nin sözü doğrudur. Rasûlullah'ın ashabının anladığı şekil budur. Çünkü ashabın hiç birisinden, Bureydet'ül-Eslemî hariç, kabirlerin üzerine hurma dalı veya çiçek koydukları nakl olunmamıştır. Bureyde ise, kabrinin üzerine iki hurma dalı konmasını vasiyet etmiştir. (Bu rivayet Buharî'nindir.) Kabir üzerine hurma dalı koymanın meşru olduğu görüşü doğru olmaktan çok uzaktır. Çünkü Bureyde'nin dışındaki ashabın tümüne bu meselenin gizli kalması mümkün değildir. Hafız "Fetih" kitabında şöyle demiştir: "Bureyde, bu hadisi sanki umumî manaya alarak, sadece o iki adama ait olduğunu görememiştir." İbn Rüşd demiştir ki; "Buharî'nin açıklamasından şu anlaşılmaktadır: Bu hâdis, o iki kabir için özel bir durumdur." Arkasından, Abdurrahman'm kabir üzerinde bir kıl çadır gören İbn Ömer'in şu sözünü nakletmiştir: "O çadırı kaldır, ey genç! Şüphesiz bu hareket, onun amelini gölgeliyor." İbn Ömer'in bu sözü, kabir üzerine bir şey koymanın ölüye faydası olmadığını, bilâkis faydanın iyi amellerde olduğunu göstermektedir.

3.21.12. Karnında Canlı Çocuk Varken Ölen Kadın

Kadın öldüğü zaman karnında canlı olduğu ümit edilen çocuk varsa, çocuğı almak için kadının karnını yarmak gerekir. Canlı olduğu, güvenilir doktorlar vasıtasıyla öğrenilecektir.

3.21.13. Müslümandan Hamile Kalan Ehli Kilab Bir Kadın, öldüğü Zaman Ayrı Bir Kabre Defn Edilir

Beyhaki'nin Vasile bin Eska'dan rivayet ettiğine göre bu zat, karnında müslümandan çocuğu olan hıristiyan bir kadını, hıristiyan ve müslümanlara ait olmayan bir kabre defnelemiştir. İmam Ahmed bu görüşü seçerek şöyle demiştir: "Kâfir kadın, müslüman mezarlığına gömülmez; çünkü müslümanlar onun azabı ile ezâ duyarlar. Kâfirlerin mezarına da gömülmez çünkü karnındaki çocuk müslümandır. Kâfirlerin azabı ile ezâ duyar."

3.21.14. Ölüyü Kabire Gömmenin Fazileti

İbn Kudâmc şöyle demiştir: "Müslümanların kabirlerine defin yapmak evlerde defin yapmaktan Ebû Abdullah'a daha sevimlidir. Çünkü kabristana defnetmek, varislere en az zararı dokunacak bir hareket olup kabristan ahiret yurduna daha çok benzemekte, ölüye daha çok dua etmek ve rahmet dilemek mümkün olmaktadır. Sahabe ve tabiiler ve ondan sonra gelenler sahrada ölülerini gömmeye devam etmişlerdir."

Denilirse ki: "Nebî aleyhisselâm ve iki arkadaşının, evinde defin edilmesine ne dersiniz?" Deriz ki; "Âişe (r.a.) şöyle demiştir: "Nebî aleyhisselâm in evinde defnedilmesi kabrinin mescid edinilmemesi içindir." (Hadisi Buhari rivayet etmiştir.) Nebî aleyhisselâm, ashabını Bekî' mezarlığına defnetmiştir. Rasûlullah'ın bu hareketi başkalarının hareketinden uyulmaya daha lâyıktır. Ashab; evde defnedilmesinin, sadece Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e mahsus olduğunu uygun görmüştür. Çünkü "Nebiler öldükleri yere defnolurlar," rivayeti vardır. Bu şekilde onlar gelip geçenlerden korunmuş ve diğer insanlardan ayrılmış olurlar." İmam Ahmed'e, evinde gömülmeyi vasiyet eden bir kimse hakkında sorulunca, "müs 1 umanlarla beraber kabre gömülür," diye cevap vermiştir.

3.21.15. Ölülere Sövmekten Nehiy

Ölülere sövmek ve kötülüklerini zikretmek helâl değildir. Çünkü Buharî'nin Âişe (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Ölülere sövmeyiniz; şüphesiz ki, önce gönderdiğiniz şeyler onlara ulaşır." Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin zayıf bir senelle İbn Ömer'den rivayet ettikleri hadiste, Nebî aleyhisselâm; "Ölülerinizin iyiliklerini anınız, kötülüklerini söylemeyiniz," buyurmuştur. Ancak fâsıklığı açık olan bid'at sahibi veya bozuk bir iş yapan müslümanlara gelince; kötülüklerini söylemekte bir maslahat varsa, kötülüklerini söylemek mubahtır. Meselâ; onların hallerinden sakındırmak, sözlerinden nefret ettirmek ve onlara uymayı terketmek gibi. Eğer bir fayda yoksa, kötülüklerini söylemek caiz olmaz. Buharî ve Müslim'in Enes'ten rivayetlerine göre Enes (r.a.) demiştir ki: "Ashab, bir cenazenin yanından geçerken onu hayırla övdüler. Nebî aleyhisselâm; "vacib oldu," buyurdu. Sonra bir başka cenazenin yanından geçtiler, onu kötülükle andılar: Nebî aleyhisselâm, yine "vacib oldu," buyurdu. Ömer (r.a.) "Ne vacib oldu?" diye sorunca, Nebî aleyhisselâm; "Bunu hayırla andınız, ona cennet vacib oldu. Bunu ise kötülükle andınız, ona ise cehennem vacib oldu. Siz yeryüzünde Allah'ın şahitlerisiniz" buyurdu. Kâfirlerin ölülerinin kötülüklerini anlatmak ve lanet okumak caizdir. Çünkü Allah'ın şâhitlerisiniz" buyurmuştur. Firavun ve benzeri lanet olunmuştur. Allah'ın lanetlemesi Kur'ân-ı Kerîm'de meşhurdur. Bunlardan birisi de; "Dikkat Allah'ın laneti zalimlerin üzerinedir" kyeûâ\{v.\{5}

3.21.16. Kabirde Kur'an Okumak

Fakihler, kabrin yanında Kur'ân okumanın hükmü hakkında ihtilâf etmişler; Şafi'î ve Muhammed bin Hasan ölüye bereket hasıl olsun diye

(13) Mâide:78.

(14) Leheb: I.

(15) Hûd: 18.

müstehab olduğu görüşüne varmışlardır. Kâdî 'lyâd ve Malikîlerden Karâfi de bu görüşe katılmışlardır. İmam Ahmed, "bunda bir beis yoktur," görüşünde olup Mâlik ve Ebû Hanîfe ise sünnette varid olmadığı için kabrin yanında Kur'ân okumayı mekruh saymışlardır.

3.21.17. Kabri Açmak

Âlimlerin ittifakına göre; müslümanın defnedildiği yerde et veya kemiklerden bir şey mevcutsa, mezarın tümü için kazılma haramlığı devam eder. Eğer ölü, zaman geçmekle toprak olursa, o yerde defin caiz olduğu gibi; ağaç dikmek, ziraat, bina vesair faydalanma yollarının birisiyle o yerde faydalanmak da caizdir. Eğer kabir kazan, orada ölünün kemiklerinin var olduğunu görürse kazmayı tamamlamaz. Eğer kazmayı bitirdikten sonra, kemik çıkmışsa, çıkan kemikleri kabrin bir kenarına koyarak, ölüyü defnetmek caizdir.

Bir ölü, üzerine namaz kılınmadan defnedilmişse eğer henüz üzerine toprak atılmamışsa kabirden çıkarılır ve namazı kılınır, sonra tekrar defin iade olunur. Eğer üzerine toprak atılmışsa, kabrinin açılıp kabirden çıkarılması Hanefî, Şafî ve Ahmed'den bir rivayete göre haramdır. Kabirdeyken namazı kılınır. Ahmed'den bir rivayete göre ise; kabri açılır ve üzerine namaz kılınır. Şafî'î, Mâlik ve Ahmed, kabirde bırakılan malı çıkarmak, kıbleden başka tarafa gömülünü kibleye çevirmek, yıkanmadan gömülünü yıkamak ve kefeni iyi yapmak gibi sağlam bir maksat varsa, -ölünün kokmasından korkulup ta terkedilmesi tehlikesi yoksa- kabrin açılmasını caiz görmüşlerdir. Hanefîler bu durumlardan dolayı kabri açmaya karşı gelerek bunu ölüye işkence saymışlar, işkencenin ise yasak olduğunu belirtmişlerdir. İbn Kudâme şöyle demiştir: "Defnedilen ölü, şayet bozulma durumuna gelmişse, kabri açmak ona bir işkencedir. Eğer kefensiz defnedilin işse, bunda iki durum vardır; Birincisi, olduğu gibi bırakılır. Çünkü kefenden maksat, ölüyü örtmektir. Bu ise toprak ile hasıl olmuştur. İkincisi ise, kabir açılır ve kefenlenir. Çünkü kefenleme vacib olup gûsle benzemektedir." İmam Ahmed şöyle demiştir: "Eğer mezar kazan, elbisesini kabirde unutmuşsa kabri açmak caizdir. Yine balta ve para gibi kabre düşen bir şey için de kabir açılır." İmam Ahmed, "kabirde kalan şey kıymetli olursa kazılır" demiştir. Kendisine, "şayet Ölünün dostları, kabirde kalan eşyayı mezarçıya verirlerse durum ne olur?" diye sorulunca, İmam Ahmed; "hakkinı, yani istediği şeyi verirlerse, ne âlâ," demiştir.

Bu konuda Buhârî'nin Câbir (r.a.)'den rivayet ettiği şu hadis gelmiştir: Câbir (r.a.) demiştir ki: "Nebî aleyhisselâm Abdullah bin Übey (r.a.) kabre konulduktan sonra geldi. Ölünün çıkartılmasını emretti de, ölü çıkartıldı. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ölüyü dizlerinin üzerine alarak, tükürüğünden üfledikten sonra ona bir gömlek giydirdi." Yine Câbir (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; o demiştir ki: "Babamla beraber bir adam aynı kabre gömülmüştü. Bu benim hoşuma gitmedi. Altı ay geçtikten sonra, babamı çıkararak tek başına boş bir kabre koydum." Buhârî bu iki hadis için; "Meşrû bir sebepten dolayı, ölüyü kabir ve lahiden çıkarmak caiz midir?" diye bâb başlığı koymuştur. Ebû Davud'un, Abdullah bin Amr (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre; Abdullah (r.a.) demiştir ki: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile Taife gitmek üzere yola çıktık; yolda bir kabre rastlayınca şöyle dediğini işinim: "Bu Ebû Riğâl'in kabridir. Kendisini koruyan bu yere sığınmıştı. Çıkınca kavminin başına gelen belâ onun da başına bu yerde isabet etti ve buraya gömüldü. Bunun delili, dayanmak için kullandığı altından bir sopanın, onunla birlikte burada gömülü olmasıdır. Kabrini açarsanız, alım sopayla birlikte onu bulursunuz." Bunun üzerine insanlar kabri açıp sopayı buldular." Hâtabî şöyle demiştir: "Bu hadisle, bir ihtiyaç veya müslümanların menfaati olduğu zaman, müşriklerin kabirlerinin açılmasının caiz olduğuna delil vardır. Çünkü müşriklerin ölümlerine saygı göstermek müslümanların ölümlerine saygı göstermek gibi değildir."

3.21.18. Ölüyü Başka Yere Nakletmek

Şafî'îlere göre Mekke, Medine ve Kudüs'e yakın olması durumu müslesna, ölüyü bir yerden başka bir yere nakletmek haramdır. Ancak bu beldelerden birisine şeref ve faziletli olmalarından dolayı nakletmek caizdir. Eğer faziletli beldelerden başkasına nakletmeyi vasiyet ederse, definin gecikmesi ve ölünün bozulmasından korkulduğu için vasiyeti geçerli olmaz. Yine bunun gibi, yıkanmadan definolmak veya kıbleden başka tarafa konmak ve kabrinin sel ve su altında kalması gibi sağlam bir maksat yoksa, kabirden ölüyü çıkarıp başka yere nakletmek de haramdır.

Minhâc kitabında şöyle denmiştir: "Definden sonra, nakil ve başka şey için kabri açmak; yıkanmadan defnedilmek, zorla alman yerde defnedilmek, elbiseyle defnedilmek, kabirde bir malın kalması veya kiblenin dışında defin olmak gibi bir zaruret yoksa haramdır." Malikîlere göre; "ölüyü definden önce ve sonra, bir maslahattan dolayı; meselâ, suya karışma tehlikesi, yırtıcı hayvanların yeme tehlikesi, ailesinin rahatça ziyaret edebilmesi, ailesine yakın yerde bulunması, nakledileceği yerin ölü için daha hayırlı olması gibi durumlarla bunlara benzer hallerde dahi ölüye saygısızlık edilmemesi, taşınırken cesedin hırpalanmaması gerekir." Hancîlere göre; "ölüyü bir yerden başka bir yere nakletmek mekruhtur. Kişinin öldüğü yerdeki kabirde defnedilmesi müstehabdır. Definden önce, bir mil veya iki mil nakledilmesinde bir beis yoktur. Çünkü kabirlere varmak için gerekli uzaklık bu miktara ulaşır. Definden sonra yukarıda geçtiği gibi bir özür dışında nakil haramdır. Herhangi bir kadının oğlu öldüğünde başka bir yere defnedilmişse kadın da ondan uzak durmaya tahammül edemeyip naklini isliyorsa, bu isteği yerine getirilmez."

Hanbelîler; "şehidin öldürüldüğü yerde definolması müstehabdır," demişlerdir. İmam Ahmed; bu konuda şöyle demiştir: "Savaş meydanında ölenlere gelince: Câbir (r.a.)'in hadisine göre; Nebî aleyhisselâm; "Savaş meydanında ölenleri çarpıştıkları yerde gömünüz" buyurmuştur. İbn Mâcc'nin rivayetine göre; "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; Uhud şhidlerinin çarpıştıkları yere gömülmelerini emretmiştir." Diğer ölümlere gelince; geçerli bir maksat yoksa, bir yerden diğer bir yere ölü nakledilmez." Evzai ve İbn Münzîr'in görüşü de budur. Abdullah bin Mülkiye de-mişir ki: "Abdurrahman bin Ebi Bekr, (r.a.) Habeşistan'da öldüğü zaman, Mekke'ye götürülüp defnedilmişir. Âişe (r.a.) Mekke'ye gelince; kabrini ziyaret ederek şöyle dedi: "Eğer cenazede bulunsaydım sen öldüğün yerden başka bir yerde defnedilmezdin ve durumu bilseydim, seni ziyaret etmezdim." Çünkü öldüğü yerde gömülmesi hem maddi açıdan daha kolay, hem de bozulmaması için en doğru

yoldur. Eğer nakledilmesini zorunlu kılan sahih bir maksat varsa, o zaman caizdir." İmam Ahmed; "Kendi bel-desinde ölen bir kişinin başka bir beldeye nakledilmesinde bir beis olduğunu bilmiyorum," demiştir. Zührî'ye bu konu sorulunca; "Sa'd bin Ebî Vakkâs ve Sa'îd bin Zcyd, Akîk'den Medine'ye taşınmışlardır," diye cevap vermiştir.

3.22. TA'ZİYE (BAŞ SAĞLIĞI DİLEME)

'Azâ'; sabır demektir. Ta'ziye ise; musibete uğrayanı teselli edecek sözlerle sabır tavsiye etmek ve sabra sevkettir. Böylece kederi hafiflemiş, musibeti ona kolay gelmiş olur.

3.22.1. Hükümü

Zımnî bile olsa, la'ziye yapmak müstehabdır. Çünkü İbn Mâce ve Bcyhakî'nin Amr bin Hazm (r.a.)'dan, onun da Nebî aleyhisselâm'dan iyi bir senetle rivayet ettikleri hadise göre; Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: "Kardeşinin uğradığı musibetten dolayı ona ta'ziyede bulunan hiçbir mümin yoktur ki, Allah ona kıyamet günü keramet elbisesinden giydirmesin." Ta'ziyenin bir kereden fazlası müstehab olmamıştır. Ta'ziyenin, ailenin tümüne, büyük ve küçük akrabalarına, erkek ve kadınlara, ister definden önce, ister sonra olsun, üç güne kadar yapılması gerekir. Ancak ta'ziye eden veya ta'ziye edilen orda bulunamamışsa, üç günden sonra ta'ziye yapmakla bir beis yoktur.

3.22.2. Ta'ziyenin Sözleri

Ta'ziye musibeti hafifleten, sabra ve teselliye sevkeden herhangi bir sözle olabilir. Eğer Rasûlullah sallallahu aleyhi ve selim'den gelen lâfızlarla yapılırsa daha faziletli olur.

Buharî'nin Üsâme b. Zeyd (r.a.)'den rivayet ettiğine göre o demiştir ki: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in kızını, oğlumun öldüğü haberini vermek için Rasûlullah'a göndererek, gelmesini söyledim. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, selâm göndererek şöyle diyordu: "Aldığı şey Allah'ındır. Verdiği şey de O'nundur. Her şey O'nun katında belli bir müddete sahiptir. Sabret, Allah'dan sevabım bekle."

Taberanî, Hâkim ve İbn Mecdûye'nin içinde zayıf bir adam bulunan senetle, Mu'âz bin Cebel (r.a.)'den rivayet ettikleri hadise göre: Muaz (r.a.)'m bir oğlu ölünce, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem oğlu için ta'ziyede bulunmak üzere şöyle bir mektup yazdı: "Bismillahirrahmanir-rahim. Rasûlullah Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'den Muaz bin Cebeie, Selâm üzerine olsun. Kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a olan hamdimi sana ulaştırırım. İmdi, Allah sana en büyük mükâfat versin ve sana sabır ilham etsin. Bizi ve sizi şükürle rızıklandırsın. Canlarımız, mallarımız ve ailemiz Allah'ın emanetinden birer emanettir. Allah onun sebebiyle seni gıpta ve sevinç içinde bıraktı. Onu almakla da seni pek çok ecirlerle, rahmetiyle, hidayetiyle faydalandırdı. Eğer sevabını bekliyorsan sabret. Sabırsızlığın, mükâfatını boşa çıkarmasın, sonra pişman olursun. Bil ki; sabırsızlık ölümü geri çevirmez, kederi defetmez. Gelecek olan, sanki olmuş demektir. Selâm olsun sana."

Şâfi'î, Müsned'inde, yer aldığına göre: Cafer b. Muhammed, babasından, o da dedesinden rivayet ederek şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem vefat edip ta'ziyeye gelindiğinde, bir kişinin şöyle dediğini işittiler: "Allah için her musibetten dolayı sabretmek vardır. Allah'a güvenin ona döneceksiniz. Musibet sevabın haremindedir." (Hadisin isnadı zayıftır.)

Alimler şöyle demiştir: "Eğer müslüman müslüman için ta'ziye yaparsa, "Allah ecrini çoğaltsın ve sabrını iyi yapsın ve Ölüye de Allah rahmet etsin," der. Eğer müslüman için kâfire ta'ziye yaparsa: "Allah sabrını iyi yapsın ve ölünü bağışlasın," der. Kâfir için kâfire ta'ziye yaparsa; "Allah sana halef bıraksın," der.

Ta'ziye'nin cevabına gelince; ta'ziye edilen "âmin," diyerek, ta'ziye edene; "Allah sana da ecrini versin," der.

Ahmed'e göre; "Dilerse musafa-ha eder, dilerse etmez. Kişinin musibetten dolayı elbisesini yırttığını görürse yine ta'ziye yapar. Batıldan dolayı hakkı terkmez. Eğer bunun yapılmasını nehyederse daha iyi yapmış olur."

3.22.3. Ölü için Oturmak

Ölünün ailesinin ve akrabalarının la'ziye ettikten sonra, hiç birisi oturmadan, ister la'ziye eden ister edilen olsun, sünnet olan ihtiyaçlara koşmalarıdır. Selefî salibinin yolu budur. Şâfi'î "el-Ürnm" kitabında şöyle demiştir:

"Ağlamak olmasa bile, ölünün evinde toplanmak şeklindeki ma'icmi mekruh görürüm. Çünkü böyle yapmakla keder tazelenmiş, bu konuda hadislerde geçtiği şekliyle ev sahibi külfet alımda bırakılmış olur." Nevevî demiştir ki: "Şâfi'î ve talebeleri ta'ziye için oturmayı mekruh sayarak şöyle demişlerdir: "Ta'ziye niyetiyle ölünün yakınlarının bir evde toplanarak oturmaları mekruhtur. Bilakis ev sahibinin ihtiyaçlarına bakmaları gerekir." Ölü için oturmak konusunda kadınla erkek arasında bir fark yoktur. Mchâmilî bu hususu açıklayarak Şâfi'nin ifadelerini nakletmiştir: "Eğer oturmakla beraber başka bid'ailar yoksa mekruhtur. Şayet oturmaya, çoğu kerre yapıldığı gibi haram olan bid'atlardan bir şey ilave ederse, çirkin haramlardan bir haram yapmış olur. Çünkü bu ilaveler, uydurmadır. Sahih hadisle sabit olduğuna göre; "iler uydurma bid'allir, her bid'al ise sapıklıktır."

İmam Ahmed ve Hanefilerden pek çok alim bu görüşe varmışlardır. Hancıların ilklerinden bazıları ise; mahzur işlemeyen, mescidin dışında ta'ziye için üç gün oturmakta bir beis olmadığı görüşündedirler. Bugün bazı insanların ta'ziye için toplanarak yaptıkları şeyler, anma toplantıları, halı sermeleri, müslümanların kaçınması vacip olan kötü bid'at ve uydurmalarından olan övünme ve gurur için harcadıkları çokça mallara gelince; bunları yapmaları haramdır, insanlar, özellikle bu konuda kitabın yoluna ters düşerek, sünnetin öğretisiyle çelişecek bir noktaya düşmekte ve cahiliyyel adetlerine uyma yoluna gitmektedirler. Meselâ Kur'ân'ın okunma adabına riayet etmeyerek, Kur'ân'ı teğanni ile okumak, susmayı terk ederek Kur'ân okurken sigara içmek ve diğer şeylerle meşgul olmak gibi. İş, bu noktada kalmadı. Hevâ sahiplerinden çoğu, bu noktayı da aşarak birinci günle iktifa etmediler. Bu kötülükleri tazelemek ve bid'atları yinelemek için "ölünün kırkı" diye bir gün ortaya atıldılar. Ölünün vefatından sonra, yıllar geçtikçe; birinci anma, ikinci anma yılları tayin ettiler. Durum akıl ve nakille bağdaşmayacak şekilde böylece devam etti.

3.23. KABİRLERİ ZİYARET ETMEK

Kabir ziyareti erkekler için müsiehabdır. Çünkü Müslim, Ahmed, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd ve Ibn Mâce'nin Abdullah bin Bureyde (r.a.)'den, onun da babasından rivayet ettikleri hadise göre; Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: "Kabirleri ziyaret etmekten sizi nehyet-mişliim, artık ziyaret edebilirsiniz. Çünkü o size ahireli hatırlatır." İlk zamanlarda kabir ziyarefinin nehyedilmesi, cahiliyyel devrine yakın olduğu içindi. Çünkü o devirde insanlar kötü ve çirkin sözlerden sakınmıyorlardı. İslâm'a girince; kalpleri sükûna erdi ve İslâm'ın ahkâmını öğrendiler. Sâri' onlara kabirleri ziyaret etme izni verdi. Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayeten; Nebî aleyhisselâm, annesinin kabrini ziyaret ederek ağladı ve etrafındaki İcri ağlattı. Nebî aleyhisseiâm şöyle buyurdu: "Anneme af dilemem için Rabbimden izin istedim, bana izin verilmedi. Kabrim ziyaret etmek için izin istedim. Bana izin verildi. Öyleyse kabirleri ziyaret ediniz, kabirler size ahireli hatırlatır." (Hadisi Müslim, Ahmed, Nesâî, Ebû Dâvud ve tbn Mâce rivayet etmiştir.)

Ziyaretten maksat, ahircü hatırlamak ve ibret almak olunca; bu manadan dolayı kâfirlerin kabirlerini ziyaret etmek te caizdir. Eğer kabirde-kilce zalim kişilerse veya zulümlerinden dolayı Allah onları helak etmişse onların durumlarına ağlayarak, kabirlerin yanından geçerken Allah'a karşı acizlik göstermek müstehabdır. Çünkü Buhârî'nin Ibn Ömer (r.a.)'den rivayet ettiği göre; "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ashabına Semûd diyarındaki Hicr mevkiine varınca şöyle buyurdu: "Bu azap görenlerin yanına ağlar olmaktan başka bir halde girmeyiniz. Eğer ağlaya-mıyorsanız onların yanına girmeyin ki, onlara isabet eden size de isabet etmesin."

3.23.1. Ziyaretin Şekli

Ziyaretçi kabre vardığı zaman, ölünün bulunduğu tarafa dönerek ona selâm verir ve dua eder. Bu konuda şu hadisler gelmiştir:

Bureyde (r.a.)'den rivayet olduğuna göre; o şöyle demiştir: "Nebî aleyhisselâm, ashab kabristana çıktığı zaman, onlara şöyle seslenmelerini öğretmiştir: "Ey müminler ve müslümanlar yurdunun ehli, selâm üzerinize olsun. İnşâallah biz de size kavuşacağız. Siz bizden önce gittiniz. Biz de sizin arkanızdan geleceğiz. Allah'dan bizim ve sizin için afiyet isliyoruz." (Hadisi Müslim, Ahmed ve diğerleri rivayet etmiştir.)

Ibn Abbas (r.a.)'dan rivayeten; Nebî aleyhisselâm Medine kabristanına uğrayarak yüzüyle kabristana döndü ve şöyle dedi: "Selâm üzerinize olsun ey kabirde yatanlar. Allah bizi ve sizi bağışlasın. Siz bizden öncesiniz, biz de sizin izinizden geleceğiz." (Bu hadisi Tirmizî rivayet etmiştir.)

Aişe (r.a.)'dan rivayet olduğuna göre, o şöyle demiştir: "Nebî aleyhisseiâm her ne zaman gecelerse, gecenin sonundaki Bekî' mezarlığına çıkar şöyle derdi: "Ey müminler topluluğunun yurdu. Selâm üzerinize olsun. Size vaad olduğunuz ölüm gelmiştir. Yarın biz de size geleceğiz. İnşâallah size kavuşacağız. Allah'ım, Dekî'il-Garkal mezarlığında yatanları bağışla." (Hadisi Müslim rivayet etmiştir.)

Yine Aişe (r.a.)'den rivayet olduğuna göre; o şöyle demiştir: "Yâ Rasûlallah, kabirde yatanlara ne diyeyim?" diye sordum. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Ey müminler ve müslümanlar diyarının ehli, selâm üzerinize olsun. Allah bizden önce geçenlere ve sonrakilere merhamet etsin. İnşâallah size kavuşacağız."

Bazı bilgisizlerin kabirleri meshetmek ve öpmek, etrafını tavaf etmek gibi yaptıklarına gelince; bunlar kötü bid'atlardandır. Bu bid'atlardan kaçınmak vacip olup yapılması haramdır. Allah Kabe'yi şerefli kıldığı için, tavaf ve benzeri hareketler ancak orada yapılabilir. Nebî'nin kabri, velinin mezarı Kabe'ye mukayese edilemez. Bütün hayırlar Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e uymakta, bütün serler de bid'atlara uymakladır. Ibn Kayyım şöyle demiştir: "Nebî aleyhisselâm, kabirleri ziyaret ettiği zaman, orda yatanlara dua etmek, onlara rahmet okumak ve istiğfar dilemek için ziyaret ederdi. Müşrikler ise, ölü vasıtasıyla Allah'a dua etmek, ölüden ihtiyaçlarını vermesini istemek ve ondan yardım dilemek, Rasûlül-lah'ın gösterdiği yolun aksine ölüye yönelmekten başka şey için ziyaret etmezlerdi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in gösterdiği yol, tevhid ve ölüye iyilik yoludur. Müşriklerin yolu ise, şirk ile kendi nefislerine ve ölüye kötülük yoludur. Bu hareketleri yapanlar üç kısma ayrılırlar: Ya direk Ölüye dua ederler. Ya Ölünün vasıtasıyla dua ederler. Ya da ölünün yanında dua ederler ki, bunlar ölünün yanında dua etmeyi mescitlerde dua etmekten daha evla görürler.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ve ashabının lakib ettiği yolu düşünenler iki durum arasındaki farkı açık olarak anlarlar.

3.23.2. Kadınların Ziyareti

imam Mâlik, Hanefiler'den bazıları, bir rivayete göre Ahmed ve alimlerin çoğu, kadınların kabirleri ziyaretine Âîşe (r.a.)'m şu hadisinden dolayı ruhsat vermişlerdir: Âîşe (r.a.) bu hadisinde; "Ya Rasûlallah, kabirde yatanlara (kabirleri ziyaret esnasında) ne diyeyim?" diye sormuştur. Abdullah bin Ebî Müleyke (r.a.)'den rivayet edilen şu hadis daha önce geçmiştir: "Âîşe (r.a.) bir gün kabristandan döndüğünde; "ey müminlerin annesi, nereden geldin?" diye sordum. Âîşe; (r.a.) "kardeşim Abdurrah-man'm kabrinden," dedi. O'na; "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem kabirleri ziyaretten nehy etmedi mi?" diye sordum. Âîşe; (r.a.) "Evet, önce kabirleri ziyaretten nehy elti, sonra ziyareti emretti," dedi. (Hadisi Bcyhakî rivayet ederek, hadiste "Destan bin Müslim el-Basrî'nin tek kaldığını," Zchcbî ise hadisin sahih olduğunu söylemiştir.)

Buharî ve Müslim'de, Encs (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; Ra-sûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, çocuğunun kabri başında ağlayan bir kadının yanından geçerek; "Allah'tan kork ve sabret," buyurdu. Kadın; "Benim başıma gelen musibeti biliyor musun?" dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem gidince kadına; "O, Rasûlullah idi," denildi. Kadın ölü gibi dona kaldı. Rasûlullah'ın evine gittiğinde, kapısında kapıcılar bulunmuyordu. "Yâ Rasûlallah, seni tanıyamadım," dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Gerçek sabır ilk anda yapılandır" buyurdu. Hadisten delil getirme yönüne gelince; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, çocuğunun kabri yanında kadını gördü ve bundan dolayı onu yadırgamadı. Kabir ziyareti, ahireti hatırlamak için olunca; bu durum erkekler için de, kadınlar için de söz konusudur. Ahireti hatırlamaya erkekler kadınlardan daha muhtaç değildir.

Bir grup âlim, sabırlarının azlığı ve sabırsızlıklarının çokluğu sebebiyle, bir de Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in "Allah, kabirleri çok ziyaret edenlere lanet etsin," hadisinden dolayı kadınların kabirleri ziyaret etmelerini mekruh saymışlardır. (Hadisi Ahmed, Ibn Mâce ve Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî sahihlemiştir.) Kurtubî şöyle demiştir: "Hadiste zikri geçen lanet, çok ziyaret eden kadınlar içindir. Çünkü mübalağa sığası getirilmiştir. Belki de çok ziyaret eden kadınlar, kocalarının haklarını zayi ederek, bağırıp çağırma ve benzeri yanlış hareketlerde bulunurlar. "Eğer bütün bunlardan emin olurlarsa, kadınların ziyaretinde bir mani yoktur," denmiştir. "Çünkü ölümü hatırlamaya hem erkeklerin, hem de kadınların ihtiyacı vardır." Şevkânî Kurtubî'nin sözüne taliken şöyle demiştir: "Bu sözün, görünüşte bu konuda birbirleriyle çelişen hadislerin arasını birleştirmek için güvenilecek bir söz olması gerekir."

3.24. ÖLÜYE FAYDA VEREN AMELLER

ittifak edilen bir konudur ki hayatta iken yapmış olduğu iyi ameller sebebiyle, ölü fayda görür. Çünkü Müslim, Nesâî, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet ettiklerine göre; Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: "Ademoğlu öldüğü zaman üç şey müstesna ameli kesilir: Devam eden sadaka, kendisinden istifade olunan itim ve kendisi için dua eden salih bir evlat." İbn Mâce'nin Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet ettiğine göre; Nebî aleyhisselâm şöyle demiştir: "Mümine; öldükten sonra ameli ve iyilikleri, öğrettiği ve yaydığı ilmi, veya geride bıraktığı salih çocuğu, veya varis bıraktığı mushaf, veya yaptığı mescid, veya yolcular için yaptığı ev, veya açmış olduğu pınar, veya sıhhatinde ve hayatında malından çıkarıp verdiği sadaka fayda verir." Müslim'in Cerîr bin Abdullah (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre; Nebî aleyhisselâm: "Her kim islam'da iyi bir yol açarsa; onun için açtığı yolun mükâfatı ve ücretleri noksanlaş madan kendinden sonra onunla amel edenlerin de mükâfatı vardır, iler kim islâm'da kötü bir yol açarsa; günahı ona yüklenir ve kendinden sonra amel edenlerin günahı da, onların günahlarından bir şey eksilmeden ona yüklenir." Başkasının yapacağı iyi amellerle faydalanmaya gelince, bunların açıklaması aşağıdadır:

3.24.1. Ölü için Duâ ve istiğfar Etmek

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şu hadisi, daha önce geçmiştir: "Ölüye namaz kıldığınız zaman, onun için ihlaslı dua yapın." Yine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in "Allahım, dirimizi ve ölümüzü bağışla," şeklinde dua ettiği duyulmuştur. Önceki ve sonraki müminler, ölüler için duâ ederek, onlar için rahmet ve mağfiret dilemeye yadırgamadan devam etmişlerdir.

3.24.2. Sadaka Vermek

Nevevî; "İster oğlu, ister başkası tarafından olsun, verilecek sadakanın sevabının, Ölüye ulaşacağına dair icma olduğunu" nakletmiştir. Çünkü Müslim, Ahmed ve diğerlerinin Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet ettiklerine göre; bir adam Nebî aleyhisselâm'a "Babam öldü, vasiyet etmeden geride mal bıraktı. Onun için sadaka versem günahlarına keffaret olur mu?" diye sordu. Nebî aleyhisselâm "evet" dedi. Hasan Basrî'nin Sa'd bin Ubâde

(r.a.)'den rivayetine göre; İbn Ubâde'nin annesi öldüğünde; "Ya Rasûlallah, annem öldü. Onun için sadaka verebilir miyim?" diye sorunca; Rasûlallah sallallahu aleyhi ve sellem "Evet" dedi. "Hangi sadaka daha efdaldır?" dedim. "Su vermek/" buyurdu. Hasan Basrî; "işle şu Medine'deki Sa'd oğullarının su hayratıdır," demiştir. (Hadisi Ahmed, Nesâî ve diğerleri rivayet etmiştir.) Sadakayı kabristanda vermek meşru olmadığı gibi cenazeyle beraber vermek de mekruhtur.

3.24.3. Ölü için Oruç Tutmak

Buharî ve Müslim'in İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet ettiklerine göre; İbn Abbas (r.a.) demiştir ki: "Bir adam Nebî aleyhisselam'a gelerek: "Ya Rasûlullah, annem öldü; bir ay oruç borcu var, onu ödeyebilir miyim?" diye sordu. Nebî aleyhisselam; "Annenin borcu olsaydı, onu öder miydin?" dedi. Adam; "evet," cevabını verdi. Nebî aleyhisselam: "Öyleyse, Allah'ın hakkı ödenmeye daha lâyıktır," buyurdu.

3.24.4. Ölü için Haccetmek

Buharî'nin İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre; Cüheyne kabilesinden bir kadın Nebî aleyhisselam'a gelerek: "Annem haccetmeyi adadı. Fakat hac edemedi öldü. Onun yerine hac edebilir miyim?" diye sorunca; Nebî aleyhisselam şöyle buyurdu: "Onun yerine haccet. Eğer annenin borcu olsaydı, onu öderdin, değil mi?" Kadın; "öderdim," dedi. Nebî aleyhisselam; "Öyleyse, Allah'ın hakkı ödenmeye daha lâyıktır," buyurdu.

3.24.5. Ölü için Namaz Kılmak

Darekutnî'nin rivayetine göre, bir adam; "Yâ Rasûlallah, benim bir babam var. Hayatta iken ona iyilik yapıyorum. Öldükten sonra ona nasıl iyilik yapabilirim?" diye sordu. Nebî aleyhisselam; "öldükten sonra kendi namazınla beraber onlar için namaz kılmak, orucunla beraber onlar için oruç tutmak iyiliktir," buyurdu.

3.24.6. Kur'ân Okumak

Ehli sünnetten cumhur ulemânın görüşü budur. Nevevî; "Şafî'î mezhebinden meşhur görüşe göre, Kur'ân okumak ölüye ulaşmaz," demiştir.

Ahmed bin Hanbel ve Şafî'nin arkadaşlarından bir cemaat ulaşacağı görüşündedir. Muhtar olan görüşe göre; Kur'ân okuyan, bitirdikten sonra, "Allahım, okuduğum Kur'ân'ın sevabını falancaya ulaştır" der. İbn Kudâme'ye ait Muğnî kitabında şöyle geçmektedir: "Ahmed bin Hanbel demiştir ki; "Hakkında delil olduğundan, ölü için yapılan her amel ölüye ulaşır. Yine müslümanlar, her asırda toplanıp Kur'ân okuyor ve yadigarından Ölülerine hediye ediyorlar. Böylece icmâ hasıl olmuş olmaktadır."

Kur'ân okumanın sevabının, ölüye ulaştığını söyleyenler; okumasında Ücret almamayı şart koşmuşlardır. Eğer okuyan, okuduğuna ücret alırsa; hem verene, hem alana haram olup okuduğundan dolayı sevab alamaz. Çünkü Ahmed, Taberânî ve Beyhakî'nin Abdurrahman Şiblî'den rivayet ettiğine göre; Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: "Kur'ân okuyunuz, onunla amel ediniz, Kur'ân'ı ihmal etmeyiniz. Kur'ân okuma karşılığında ücret alıp yemeyiniz. Çok fazla okuyarak da bıyacak hale gelmeyiniz."

İbn Kayyım şöyle demiştir: "İbadet iki kısımdır. Malî ve bedenî. Sarî', sadakanın sevabının ölüye ulaşmasının, diğer mali ibadetlerin ulaşmasından daha kolay olacağına dikkat çekmiştir. Yine orucun sevabının Ölüye ulaşmasının, diğer bedenî ibadetlerin ulaşmasından daha tesirli olacağına dikkat çekilmiştir. Yine Sârî', malî ve bedenî ibadet olan hacem sevabının ölüye ulaşacağını haber vermiştir. Bu üç çeşit ibadetin sevabının ölüye ulaşacağı delille sabit olmuştur."

3.24.7. Niyetin Şart Olması

Ölü için yapılacak işe niyet etmek gerekir. İbn Akîl şöyle demiştir: "Namaz kılmak, oruç tutmak, Kur'ân okumak ve onları hediye etmek gibi yapılacak tâatın sevabı müslüman ölüye bağışlanırsa, ona ulaşır. Yaptığı tâati hediye ederken, önce niyet etmek ve niyyetin tâate yakın olması şartıyla ona fayda verir." Bu görüşü İbn Kayyım tercih etmiştir.

3.24.8. Ölü için Verilen Hediye'nin En Faziletlisi

İbn Kayyım şöyle demiştir "Efdal olan ölenlerin ruhları için en faydalı olanı yapmaktır. Ölü adına köle azâd etmek, Ölü adına sadaka vermek, oruçtan daha efdâldir. Sadakanın en efdâli ise, sadaka verilenin ihtiyacına uygun düşen ile, sürekli ve devamlı olandır. Nebî aleyhisselam'm; "Sadakanın en iyisi su dağıtmaktır," sözü bu anlamı ifade eder. Bu söz, suyun az olup susuzların çok olduğu bir yer hakkında söylenmiştir. Yoksa nehirlerin bulunduğu bir yerde su dağıtmak, ihtiyaç zamanında yemek yedirmekten daha efdal değildir. Yine ölü için duâ

ve istiğfar yapmak ta

böyledir. Ancak duâ yapanın, sadakatle ve samimiyetle niyaz ederek duâ yapması gerekir. Cenaze namaz] kılmak, kabri başında ölüye duâ etmek gibi uygun yerlerde yapılacak duâ, sadakadan daha efdâldir. Özetle, ölü için verilen hediyeenin en faziletlisi; köle azad etmek, sadaka vermek, ölü için istiğfar ve duâ etmek ve ölü adına hacetmektir."

3.24.9. Yapılan Amellerin Sevabını Rasûlullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e Hediye Etmek

İbn Kayyım şöyle demiştir: "Denildiğine göre; sonraki alimlerden, sevabı Rasûlullah'a hediye etmeyi müstehab sayanlar olduğu gibi, bid'at sayanlar da vardır. Sahabe böyle yapmamıştır. Nebi aleyhisselam'a, ümmetinin yaptığı her hayırlı işin sevabı, o ameli yapanın sevabı eksilmeden verilir. Çünkü o, ümmetini her hayra sevkemiş, onlara yol göstermiş ve hayra çağırmıştır. Hidayete çağırana, o hidayete uyanların sevabı, kendi sevaplarından bir şey eksilmeden verilir. Ümmet-i Muhammed, her hidayet ve ilme Nebi aleyhisselam vasıtasıyla nail olmuştur. Onun için, uyanların sevabının bir misli ister hediye elsin, ister etmesin, ona verilir.

3.25. MÜSLÜMANLARIN ÇOCUKLARI İLE MÜŞRİKLERİN ÇOCUKLARI

Müslümanların çocuklarından, bulûğ çağına erişmeden ölenler, cennettedir. Çünkü Buharî'nin Adî bin Sâbit'ten rivayetine göre; 'Adî, Berâ'dan şöyle işittiğini söylemiştir: "Rasûlullah'in oğlu İbrahim vefat edince, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; "Onun için cennete emzi-rici vardır," buyurmuştur. Hafız 'Fetih' kitabında Buharî'nin, bu bâb başlığı altında "Onun için cennete emzirici vardır," ifadesini koyması, çocukların cennete olduğu görüşünü seçtiğini hissettirmektedir. Enes bin Mâlik (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; demiştir ki: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "insanlardan bir müslümanın bulûğ çağına ermemiş üç çocuğu ölmez ki, Allah o çocuklara olan rahmeti ve fazileti sebebiyle o kişiyi cennete koymasın." Bu hadis ile delil getirmenin şekline gelince: Cennete girmeye sebep olan çocukların, kendilerinin cennete girmeleri daha evlâdır. Çünkü rahmetin aslı ve sebebi odur.

Müşriklerin çocuklarına gelince, bunlar da cennete girmekte müslüman çocukları gibidir. Nevevî şöyle demiştir: "Bu görüş, muhakkiklerin vardığı, seçilen sahih görüştür. Çünkü Allahu Teâlâ "Biz Rasûl göndermeden azap eder değiliz"(I) buyurmuştur. Akıllıya davet ulaşmadığı için azap olmayınca, balığ olmayana azap olunmaması daha evlâdır. Ah-med'in Hensâ binti Muâviye b. Sarîm'den, onun da halasından rivayet ettiğine göre; o demiştir ki: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e sordum: "Ya Rasûlallah, cennete kimler olacaktır?" Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Nebî cennettedir. Şehid cennettedir. Doğan çocuk cennettedir." buyurdu. (Hafız; "Hadisin isnadı hasendir," demiştir.)

3.26. KABİR SUALI

Ehli sünnet ve'l-ecmaat, Öldükten sonra her insanın sorguya çekileceği konusunda ittifak etmişlerdir. İster kabre konulsun veya konulmasın, isterse yırtıcı hayvanlar yesin veya kül oluncaya kadar ateşte yansın, isterse de havada toz olsun veya denizde boğulsun, mutlaka yaptığı işlerden sorulacak; yaptığı hayırla mükâfat, yaptığı kötülükle de ceza görecektir. Nimet veya azab ruh ve bedene beraberce uygulanacaktır.

İbn Kayyım şöyle demiştir: "Ümmetin öncekileri ve önderleri, kişinin, Öldüğü zaman nimet veya azab içinde olduğu görüşündedirler. Bu nî-met veya azab ruh ve bedene beraberce uygulanır. Ruh, bedenden ayrıldıktan sonra, nimet veya azab içinde devam eder. Ruh bazen bedenle birleşir, onunla nimet veya azab meydana gelir. Sonra büyük kıyamet olduğu zaman ruhlar bedenlere döndürülür. Alemlerin Rabbi için kabirlerden kalkarlar. Bedenlerin tekrar yaratılması müslüman, yahudi ve hristiyanlar arasında ittifak konusudur.

Mirveczî şöyle demiştir: Ebû Abdullah; "kabir azabını ancak sapmış ve saptırılmış kişiden başkası inkâr etmez," demiştir. Ahmed bin Hanbel demiştir ki: "Ebû Abdullah'a kabir azabı hakkında sordum. Şöyle dedi: "Bunlar sahîh hadisler olup inanmak ve kabul etmek gerekir. Biz Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den gelen hadisleri kabul etmeyip reddedersek Allah'ın emrini reddetmiş oluruz: "Rasûl size ne verirse, onu alı-mz. "(18) Ebû Abdullah'a dedim; "kabir azabı hak mıdır?" "Evet haktr. Kabirde azab görürler," dedi. Hanbel demiştir ki: Ebû Abdullah'tan işittiğime göre, şöyle demiştir: "Kabir azabına, Münker ve Nekir'e inanınız. Kul, kabirde sual olunur: "Allah inananları dünya hayalinde ve ahirette (kabirde) şahadet kelimesi ile sabit kılar."(19) Ahmed bin Kasım dedi ki:

(17) Isrâ: 15.

(18) Haşr:7.

(19) İbrahim: 27.

"Ebû Abdullah'a Münker, Nekir ve kabir azabı hakkında rivayet olunanları kabul ediyor musun?" diye sordum. "Sübhanallah... kabul ediyor ve biz de aynı şeyi söylüyoruz," dedi. "Peki, Münker ve Nekir'in veya iki meleğin

kabirde soru soracağını kabul ediyor musun," diye sordum. "Evet, Münker ve Nekir'dir" dedi. "Münker ve Nekir hakkında hadis yok, diyorlar," dedim. "Durum ayındır, yani o iki melek Münker ve Nekir'dir" dedi. Hafız, "Fetih" kitabında şöyle demiştir "Ahmed, İbn Hazm ve İbn Hübeyr; kabir sualinin, ruh, cesede dönmekten sadece ruha olacağını söylemişlerdir. Aiimlerin çoğunluğu onlara muhalefet ederek şöyle demiştir: "Hadiste geçtiği gibi ruh cesede veya cesedin bir kısmına iade olunur. Eğer sadece ruha sual olsaydı, beden kelimesi özellikle getirilmezdi. Ölünün vücudunun dağılık olması ruhun iadesine mani değildir. Çünkü Alla-hu Teâlâ cesedin parçalarını bir araya getirmeye kadir olduğu gibi, cesedin parçalarından birisine hayat iade edip ona sual sormaya da kadirdir." Sualin sadece ruha vâki olduğunu söyleyenlerin sözleri şudur: "Ölü kabirde sorguya çekilirken; oturmak gibi, kabrin daralması ve genişlemesi gibi durumların dışında bir halde bulunur. İdam edilen kimse gibi, kabire konmayanlar da böyledir." Onlara cevaben deriz ki; "Bu, Allah'ın kudretinde olmayan bir şey değildir. Bilakis adette bile bunun benzerleri vardır. Meselâ uyuyan kimse. Uyuyan, yanındaki farkına varmadan lezzet ve acı duyabilir. Yanındaki bundan haberi bile olmaz. Bilakis uyanık bile, duymak veya düşünmekle elem ve lezzet duyabilir. Esas yanlış, gâibde olan bir şeyi görünenlere, Ölümünden sonra olacakları öncekilere kıyas etmekten doğmaktadır. Zahir olan; Allahu Teâlâ, ölümlerini gömmemek gibi bir durum olmasın diye kulların gözlerini ve kulaklarını görmek ve işitmekten alıkoymuş, bu meseleleri onlara örtülü bırakmıştır. Dünyaya ait duyuların, Allah'ın dileği dışında melekût alemiyle ilgili işleri idrak etme kudreti yoktur. Bu konuda, alimlerin çoğunun benimsediği bir çok hadis sabit olmuştur. Meselâ, "Nalinlerinin sesini işitir." "Kabrin daralmasından kemikleri birbirine geçer." "Çekiçlerle ona vurulduğu zaman, sesini işitir." "Kulakları arasına vurulur. "Onu oturturlar." Görüldüğü gibi hadislerde geçen bütün bu sıfatlar cesetle ilgilidir. Bu konuda gelen sahih hadislerden bazılarını zikrediyoruz.

1- Müslim'in Zeyd b. Sabit (r.a.)'den rivayet ettiğine göre; o demiştir ki: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber Benî Neccâr'a ait bir bostanda iken, üzerine bindiği katır, yana eğilerek Rasûlullah'ı az kalsın yere düşürüyordu. Tam o esnada bir de baktık ki, dört-beş veya altı kişinin kabri gözüktü. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; "Bu kabirler-

de yalanlan tanıyan var mı?" diye sordu. Adamın birisi; "ben" dedi. Ra-sûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; "Onlar ne zaman öldü?" diye sorunca, adam; "Eşrât olayında," dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem "Bu ümmet, kabirlerinde imtihan olacak. Ölülerinizi gömmeyeceğinizden korkmasaydım; Allah'tan benim işittiğim kabir azabını size de işittirmesini isterdim." Sonra yüzünü bize çevirerek "Cehennem azabından Allah'a sığınırız." dedi. Oradakiler; "Cehennem azabından Allah'a sığınırız" dediler. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; "Kabir azabından Allah'a sığınırız," dedi. Onlar "Kabir azabından Allah'a sığınırız," dediler. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem "Fitnelerin gizli ve açığından Allah'a sığınırız," dedi. Onlar "Fitnelerin gizli ve açığından Allah'a sığınırız," dediler.

2- Buhârî ve Müslim'in Kaiade'den, onun da Enes (r.a.)'den rivayet ettiğine göre; Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: "Kul, kabre konulduktan sonra, arkadaşları oradan ayrılınca kendisine iki melek gelip onu oturturlar ve kendisine; "Bu adam (Yani Muhammed) hakkında ne dersin?" diye sorarlar. O kimse mümin ise; "Onun Allah'ın kulu ve Rasûlü olduğuna şahadet ederim," der. Bunun üzerine kendisine; "Altındaki ateşe bak. Allah onu senin için cennetteki bir yer ile değiştirdi," derler. Mümin bu iki yeri birden görür. Kâfir ve münafığa gelince; kendisine; "Bu adam hakkında ne dersin?" diye sorulur. O da; "Bilmiyorum, insanların dedikleri gibi derim," diye cevap verince; "Bilmez ve duymaz olaydın," denilir ve kendisine çekiçlerle öyle bir darbe indirilir ki insan ile cinden başka her şey onun kopardığı feryadı duyar."

3- Buhârî, Müslim, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Mace'nin, Berâ' bin Azib (r.a.)'len rivayet elliklerine göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Müslüman kabirde sual olunup, "Lâ ilahe İllallah Muhammedun Rasûlullah," dediği zaman; "Allah iman edenleri hem dünyada hem ahirette (kabirde) şahadet kelimesiyle sabit kılar." (20) ayetinin manası gerçekleşmiş olur." (Bit rivayette: "Bu ayet kabir azabı hakkında nazil olmuştur. Ölüye; "Rabbim kimdir!" diye sorulunca; "Rabbim Allah, liabibim Muhammed aleyhisselâm," der. Bu da; "Allah iman edenleri hem dünyada hem ahirette (kabirde) şahadet kelimesiyle sabit kılar" ayetinin manasıdır.")

4- imam Ahmed'in "Müsned"iyle, Ebû Hâtim'in "Sahih"inde geçtiğine göre; Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: "Ölü, kabrine konduğu

(20) İbrahim: 27.

zaman, yanından ayrılanların ayaklarının seslerini işitir. Eğer mümin ise, namazı baş ucunda durur. Orucu sağında, zekatı solunda, sadaka olarak yaptığı hayırlı işler, akrabaları ziyaret, iyilik ve ihsanları ise ayak ucunda dururlar. Başı ucundan ölüye gelindiğinde, namazı; "benim tarafımdan giriş yoktur," der. Sağ tarafından gelindiğinde, orucu; "benim tarafımdan giriş yoktur," der. Sonra ayak ucundan kendisine gelindiğinde, sadakadan yaptığı hayırlı işleri, akraba ziyareti, iyilik ve ihsanları; "bizim tarafımızdan giriş yoktur," derler. Kendisine; "otur," denir. O da oturur. Güneşin balına durumundaki hali, ona temsil olunur ve adama; "Aramızda bulunan bu adam (Muhammed) hakkında ne dersin? Onun hakkında nasıl şahitlik yaparsın?" diye sorulur. Adam; "Beni bırakın, namaz kılayım," der. Kendisine; "sen sonra kılacaksın," derler. "Sorduğumuz şeyden bize haber

ver, aranızdaki bu adam hakkında ne dersin? Hakkında nasıl şahitlik yaparsın?" Adam; "Muhammed," der. "Onun Allah'ın Rasûlü olduğuna, Allah kalından hakla geldiğine şahadet ederim," deyince, kendisine; "Bu söz üzerine dirildin, bu sözle Öldün, inşaallah bu söz üzerine tekrar dirileceksin," denir. Sonra kendisine cennete giden bir kapı açılır: "Burası oturacağın ve Allah'ın cennette sana hazırlamış olduğu yerdir," denir. Adamın gıpta ve sevinci artar. Sonra kabri yetmiş zira genişleyerek orada aydınlanır. Cesedi, ilk başlangıçta olduğu gibi iade olunur ve ruhu, hoş bir rüzgarın salladığı cennet ağacında asılı bir kuş şeklindedir. Bu durum, "Allah iman edenleri hem dünyada hem ahi-relte (Kabirde) şahadet kelimesiyle sabit kılar." ayetinin ifade elligi manadır, "Kâfir hakkında bunun aksi zikrolunarak şöyle denmiştir: "Sonra kabri, kemikleri birbirine geçinceye kadar daralır. O öyle zor bir yaşayıştı ki, Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Onun için zor bir yaşayış vardır. Kıyamet günü onu âmâ olarak haşr edeceğiz."(21)

5- Sahîh-i Buhârî'de Scmüre bin Cündüb (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; o demiştir ki: "Nebî aleyhisselam namaz kıldığı zaman, yüzünü bize çevirerek; "sizden biriniz, bu gece rüya gördü mü? diye sordu. Sonra; "eğer rüya gören varsa, anlatsın," dedi. Sonra "mâşâallah" dedi. Bir gün biz sorduk. O, yine; "sizden biriniz bir rüya gördü mü?" dedi. "Hayır," dedik. Ncbî aleyhisselam şöyle buyurdu: "Bu gece iki adamın bana geldiğini gördüm. O iki adam elimden tutarak beni mukaddes bir yere götürdüler. Bir de ne göreyim; bir adam oturmakta, bir adam ise elinde demirden bir maşa ile ayakta durmaktaydı. Maşayı, ensesinden çıkıncaya kaili) Tâhâ:124. dar adamın avurduna sokuyor, sonra diğer avurduna da bunun gibi yapıyordu. Daha sonra avurdan birleşerek eski haline geliyor, adam ise aynı şekilde yapmaya devam ediyordu. "Bu nedir?" diye sordum, bana; "gel," dediler. Gittik; sırt üstü yatan bir adamla, başının üzerindeki bir kaya parçasıyla, kendi başına vurup, başını ikiye ayıran bir adamın yanına geldik. Adam başına vurunca taş yuvarlanıyor, taşı almak için gidip dönünceye kadar, başı tekrar birleşerek eski haline dönüyor ve aynı şekilde başına vurmaya devam ediyordu. "Bu nedir?" diye sordum; bana; "gel," dediler. Fırın gibi bir deliğe girdik; üstü dar, altı geniş, allında ateş yanıyor. Bir de baktık ki, içinde çıplak kadın ve erkekler var; altlarından ateş yükseliyor. Ateş onlara yaklaşıncı çıkacak gibi oluyorlar. Ateşin şiddeti azalınca tekrar geri dönüyorlar. "Bu nedir?" diye sordum; bana; "gel," dediler. Yürüdük, nihayet kandan bir nehre vardık, fcinde ayakla duran bir adama, önünde taş olan başka bir adam, nehrin ortasında durmaktaydı. Nehirdeki adam gelip dışarı çıkmak isteyince diğeri elindeki taşı ona atarak adamı geri çeviriyordu. Her ne zaman çıkmak istese diğeri adam elindeki taşı ona alarak bulunduğu yere döndürüyordu. "Bu nedir?" diye sordum; bana "gel," dediler. Yürüdük, beni, ondan daha güzelini hiç görmediğim bir eve soktular, içinde ihtiyar ve gençler vardı. Sonra oradan beni çıkardılar, daha güzel, daha değerli bir eve soktular. Ben, "Bu gece beni gezdirdiniz, şimdi bana gördüklerimden haber verin," dedim. "Olur," dediler: "Gördüğüm avurdu/yanlan kişi, devamlı yalan konuşan çok yalancıdır. Söylediği yalanlar ondan kaldırılarak ufuklara kadar yayılır. Her tarafa yalancı olduğu haberi ulaşır ve kıyamete kadar o kişi böyle muamele görür. Başı yardana gelince; Allah bu kişiye Kur'ân'ı öğrenmeyi nasib etmiş, fakat o gece Kur'ân'dan gafil olarak uyumuş, gündüz de Kur'ân'la amel etmemiştir. Kıyamet gününe kadar o da böyle muamele görür. Fırının içindeki gördüklerin ise; zina edenlerdir. Nehirde gördüklerine gelince; onlar da faiz yiyenlerdir. Ağacın dibindeki ihtiyara gelince; o İbrahim'dir. Etrafındaki çocuklar ise insanların çocuklarıdır. Ateşi yakan, cehennemnin bekçisi Mâlik'iir. Birinci ev, bütün mü'minlerin evidir; şu ev ise şehitlerin evidir. Ben Cebrail'im, bu Mikâil'dir; başım kaldı. "Başımı kaldırdım, bir de baktım ki, bulut gibi bir köşk, bana "bu senin yerindir," diyordu. Ben de; "beni çağırın, yerime gideyim," dedim. "Henüz tamamlamadığın ömrün vardır. Onu bitirdiğin zaman yerine gelirsin," dediler." İbn Kayyım; "Kabir azabı konusunda bu bir delildir; şüphesiz nebilerin rüyası vahye uygundur," demiştir.

6- Tahavî'nin tbn Mes'ûd (r.a.)'dan rivayetine göre; Nebî aleyhisse-iam şöyle buyurmuştur; "Allah'ın kullarından bir kula, kabrinde yüz sopa vurulması için emr olunduğunda, adam devamlı olarak cezasının azaltılması için Allah'a dua etmeye başladı. Nihayet cezası bir sopaya indirildi. Sonra kabri ateşle dolduruldu. Ateş yükseldiğinde, aylarak; "niçin beni dövdünüz?" diye sordu. Kendisine; "Sen abdestsiz namaz kıldın ve maz-lumun yanına uğradın da, ona yardım etmedin," dediler."

7- Encs (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; Ncbî aleyhisselam, bir kabirden bir ses işiterek; "Bu ne zaman öldü?" diye sordu. "Cahiliyyel devrinde öldü," dediler. Ncbî aleyhisselam, böyle olduğuna sevinerek şöyle buyurdu: "Ölülerinizi gömmeyeceğinizden korkmasaydım kabir azabını size işittirmesini Allah'lan isterdim" (Hadisi Müslim ve Nesâî rivayet etmiştir.)

8- İbn Ömer (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; Nebî sallallahu aieyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Bu kişi için (Sa'd bin Mu'âz) arş harekete geçip semanın kapıları açıldı; yetmiş bin melek ona şahitlik yaptığı halde, yine de kabir onu sıkı da sonra genişledi." (Hadisi Buhârî, Müslim ve Nesâî rivayet etmiştir.)

3.27. RUHLARIN KALDIĞI YER

İbn Kayyım, kitabında, "ruhların kaldığı yer" hakkında bir bölüm ayırarak âlimlerin görüşlerini zikrettikten sonra, tercih edilen görüşü şöyle anlattı:

"Denildi ki: Ruhlar, Berzah aleminde kalma yönünden çok büyük değişiklik arzederler:

Ruhlardan bazıları, Mcle-i A'lâ'da yüksek bir yerdedir. Bunlar nebilerin ruhlarıdır. Bu ruhlar, Nebî üleyhisselam'm Mirâc gecesi gördüğü gibi değişik değişiktir.

Ruhlardan bazıları, yeşil kuş şeklinde olup cennette dilediği gibi dolaşırlar. Bunlar ise bazı şehidlerin ruhlarıdır. Hepsinin değil. Bilâkis, şe-hidlerden, üzerinde borç ve diğer haklar bulunanların ruhu, cennete girmekten alıkonulurlar. Abdullah bin Muhammed bin Cahş'ın Müsned'inde belirttiği üzere; bir adam Nebî aleyhisselam'a gelerek şöyle dedi: "Ya Rasûlallah, Allah yolunda öldürülürsem bana ne var?" Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Cennet," buyurdu. Adam dönünce; Rasûlullah: "Ancak borcu olan müstesna. Az önce Cebrail bu konuyu bir sır olarak bildirdi," demiştir.

Ruhlardan bazıları, başka bir hadisle geçtiği gibi cennetin kapısında hapsolmuşdur. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Arkadaşınızı cennetin kapısında hapsoltnuşgördüm," buyurmuştur.

İbn Abbâs (r.a.) hadisinde geçtiği üzere; ruhlardan cennette kalanlar da vardır: "Şehidler cennetin kapısında yeşil kubbe altındaki nehrin üze-rindedirler. Sabah-akşam cennetten onlara nızıklan çıkar." (Hadisi Ah-med rivayet etmiş olup Ca'fer bin Ebî Tâlib (r.a.)'in durumu bu hadisin hi-lafıdır. Şöyle ki: Allah onun ellerini iki kanatla değiştirmiş, o kanatlarla dilediği şekilde cennetle uçmaktadır.)

Ruhlardan, yeryüzünde mahbus olup Mclc-i A'lâ'ya çıkmayanlar da vardır. Bu ruhlar alçak olup yere lâıyk olmuşlardır. Şüphesiz yerdeki ruhlar, semadaki ruhlarla dünyada bileşmedikleri gibi orda da birleşmezler.

Dünyada Allah'ı bilme, O'nu sevme ve anma, Onunla ünsiyet kurma ve O'na yaklaşmayı kazanamayanların ruhu yerde olup alçaktır. Bedeninden ayrıldıktan sonra yine yerde kalacaktır. Dünyada Allah'ın muhabbetine, zikrine ve O'na yaklaşmaya ve Onunla ünsiyet oluşturmaya bağlı olan yüksek ruhlar, cesetten ayrıldıktan sonra da yüksek ruhlarla münasebet halinde olup, onlarla beraberdir. Kişi Berzah âleminde ve kıyamette sevdiği ile beraberdir. Allahu Teâlâ, Berzah ve ahiret âleminde ruhların bazısını bazısıyla birleştirir. Mümin ruhu, kendi ruhu karakterindeki iyi ruhlarla beraber olur. Ruh, bedenden ayrıldıktan sonra, kendi bedenine, mü-mîn kardeşlerine ve yaptığı amellere uygunluk arzeder ve orada onlarla beraber kalır.

Ruhlardan bazıları, zinâkâr kadın ve erkeklerin bulundukları fırınlarda olur. Bazı ruhlar kandan bir nehirde olup, o nehirde yüzerler ve nehirdeki taşları çiğneyip yutarlar. Ruhların iyisi ve kötüsü için belli bir yerleşme yeri yoktur. Bilâkis bir ruh en yüksekle, bir ruh ise yerde, alçaktadır. Yerden yukarıya çıkamaz.

Bu konudaki hadisleri ve gelen haberleri düşünüp, dikkat gösterdiğin zaman, senin için birer delil olduklarını anlarsın. Bu konudaki sahih eserler arasında çelişki olduğunu zannetme. Bunların hepsi de doğru olup birbirlerini tasdik etmektedirler. Fakat bunları anlamak, ruhu ve ruha ait hükümleri bilmekteki duruma gelince; ruh için bedende olmayan başka durumlar vardır. Ruhlar cennette olmakla beraber, aynı zamanda semâda bulunmakta, geçici olan kabirle ve içindeki bedenle birleşebilmektedir.

Ruh, hareket etme, bir yerden başka yere geçme, çıkıp-inme bakımından en süratli bir varlıktır. Bedenden ayrıldıktan sonra hasta ve sıhhatli olma gibi durumları vardır. Çok kere, bedenle birleştiği durumundan daha çok acı, nimet ve lezzet duyar. Bir ruh için hapis, acı, azap, hastalık ve hasret vardır. Başka bir ruh için lezzet, rahmet, nimet ve serbest kalma vardır. Ruhun bu bedendeki durumu, bedeninin anne karnındaki durumuna benzemektedir. Ruhun bedenden ayrılması hali ise; bedeninin anne karnından bu dünyaya çıkması halidir. Bu ruhlar için dört devir vardır ki, her devir kendinden öncekinden daha büyüktür.

Birinci devir; anne kanundadır. Burası dar, kuşatılmış, keder ve üç karanlık yeridir.

İkinci devir; içinde doğup büyüdüğü, ülfet beslediği, hayır ve şer, saadet ve kötülük gibi haller kazandığı yerdir. Üçüncü devir; kabir evidir. Burası ise dünyadan daha geniş ve daha büyüktür. Kabrin dünyaya nisbetü dünyanın anne karnına nısbeti gibidir.

Dördüncü devir; karar yeridir ki, o da cennet ve cehennemdir.

Bunlardan sonra başka devir yoktur. Allah bu devirlerden tabaka tabaka ruhu nakleder. Nihayet, ondan başkasının uygun olmadığı ve onun dışındakilerin lâıyk olmadığı bir devre vardır. Bu devir onun için yaratıldığı ve oraya ulaşmak için amel hazırladığı devirdir. Bu devirlerden her bir devir için ayrı bir hüküm ve diğer devirden ayrı olarak bir durum vardır. Ruha ait bu devreleri yaratan, meydana getiren, öldüren, diriltten, iyi ve kötü edenin şanı yücedir. O ki, ruhlar arasında, bilgi, amel, kuvvet ve ahlâk yönünden değişik mertebeler koyduğu gibi, iyi ve kötü mertebelerle de aralarında değişiklik yapmıştır. Ruha ait bu durumları kavrayanlar, Allah'tan başka ilâh olmadığına, tek olup ortağı bulunmadığına şahitlik ederler. Mülkün hepsi O'nundur. Hamdın hepsi O'nadır. Hayrın hepsi O'nun elindedir. İşlerin tümü O'na döner. Kuvvetin hepsi O'nundur. Bütün kudret, izzet ve hikmet O'na aittir. Her bakımdan mutlak kemal sahibidir. Allahu Teâlâ kendini bildirmekle Nebilerinin de doğru olduğunu bildirmiştir. Nebilerinin getirdikleri hükümler akılların şahitlik ettiği, fitratın kabul ettiği hükümlerdir. Nebilerin getirdiklerine karşı olan şeyler ise batıldır. Muvaffakiyet Allah'tandır."

Dördüncü Bölüm ZİKİR VE DUA

4.1. ZİKİR

Zikir; Allah'ı teşbih, tenzih ve hamdü sena etmek, kemâl, celâl ve cemâl sıfatlarıyla Allah'ı vasıflamak gibi şeyleri kalp ve lisandan geçirmektir.

Allahu Teâlâ çok zikir yapmayı emrederek şöyle buyurmuştur: "Ey iman edenler, Allah'ı çokça zikredin ve onusabah-akşam lesbih edin."(1)

Yine Allahu Teâlâ, o'nu zikredeni hatırlayacağını haber vererek şöyle buyurmuştur: "Beni anın ki ben de sizi

hatırlayayım,"^) Buhârî ve Müslim'in rivayet ettikleri kutsî hadiste Allahu Tcâlâ şöyle buyurmuştur: "Ben kulumun bana olan zannı gibiyim. Beni hatırladığı an onunla beraberim. Eğer beni kendi nefsinde zikrederse, ben de onu nefsimde anarım. Eğer beni yüksek bir yerde zikrederse onu daha hayırlı yüksek bir yerde hatırlarım. Eğer bana bir zira yaklaşırsa, ben ona bir kulaç yaklaşıyorum. Eğer bana yürüyerek gelirse, ben ona koşarak gelirim."

Allahu Teâlâ, zikir ehline özel bir hususiyet vermiş, onları "parmakla gösterilenler," olarak vasi fi am ıştır. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de; "Müferridler öne geçmiştir," buyurmuştur. Ashab; "Ya Rasûlallah, 'müferridân kimlerdir?' diye sorunca: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Allah'ı çokça zikreden erkek ve kadınlardır," demiştir. (Hadisi Müslim rivayet etmiştir.)

Allah'ı zikredenler gerçekten diri olanlardır. Ebû Musa'dan rivayc-ten, Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: "Rabbini zikredenle zikretmeyen diri ve Ölü gibidir." (Hadisi Buhârî rivayet etmiştir.)

(1)Ahzâb: 42. (2)Bakara: 152.

Zikir, ameli sâlih'in başıdır. Zikir yapmaya muvaffak kılman kişiye Allah'ın doslu olma yolu açılmış olur. Bunun için Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, her an Allah'ı zikrederdi. Kendisine; "İslâm'ın esasları bana çok ağır geliyor, bana birşey haber ver ki, ona sarılayım," diyen adama tavsiyede bulunarak şöyle demiştir: "Ağzın Allah'ın zikrinden yaş olmaya devam etsin." Ashabına ise şöyle buyuruyordu: "Size amellerinizin en hayırlısı ve Melik'iniz'in yanında en temizi olan, derecelerinizi en çok yükselten, sizin için allın ve gümüş dağıtmaktan daha hayırlı olan, düşmanla karşılaşp ta birbirinizin boynunu vurmanızdan daha hayırlı olan bir şeyi haber vereyim mi?" Ashab; "Haber ver," deyince Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Allah'ı zikirdir," buyurdu. (Hadisi Tirmizî ve Ahmed rivayet cimiş, Hâkim ise; 'hadisin isnadı sahihtir,' demiştir.)

Zikir kurtuluş yoludur. Mu az (r.a.)'dan rivaycı olunduğuna göre; Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur; "Âdem oğlunun zikirden başka hiç bir ameli, onu asla Allah'ın azabından kurtaramaz," (Hadisi Ahmed rivayet etmiştir.) İmam Ahmed'e göre Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: "Sübânallah, Elhamdülillah, Allahu ekber, gibi zikirlerle Allah'ın celâl sıfatlarını ananların zikirleri, arşın etrafında dönerler. Arılar gibi vızıldayarak zikir yapanları anarlar. Sizden biriniz, zikir yaparak arşın etrafında anılmasını istemez mi?"

4.1.1. Çok Zikir Yapmanın Hududu

Allahu Tcâlâ kendisinin çok zikredilmesini emretmiş, Allah'ın ayetlerini okuyup ta istifade edenleri akıl sahipleri olarak vasıflamıştır: "Allah'ı ayakta, oturarak ve yanları üstü zikredenler." (3) "Allah'ı çokça zikreden erkek ve kadınlar, (zâkirin-zâkirât) Allah onlar için mağfîret ve büyük bir ecir hazırlamıştır" {A} Mücahid: "Allah'ı ayakta, oturarak veya yaslanarak zikretmeyince, Allah'ı çokça zikreden erkek ve kadımlar-dan(zâkirin ve zâkirât) olmak mümkün değildir," demiştir. Ibn Salâh'a; "Allah'ı çokça zikreden erkek ve kadımlardan olmanın ölçüsü nedir?" diye sorulduğunda, şöyle demiştir: "Bir kimse, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den sabit olup, bize kadar gelen zikirlerle sabah ve akşam vakitlerinde, gece ve gündüz değişik durumlarda devam ederse, Allah'ı çokça zikreden erkek ve kadımlardan olur." Alî bin Ebî Talha, Ibn Abbas

(3) Â

(4) Ahzâb: 35.

(r.a.)'dan rivayet ederek; bu ayetler hakkında şöyle demiştir: "Allabu Tcâlâ, kullarından yapmasını istediği farzlarda bir hudut koymuş ve özörlü oldukları zaman özörlüklerini kabul etmiştir. Ancak zikir müstesna. Allahu Teâlâ, zikir için, sona ereceği bir sınır koymamış, zikri terketmek konusunda, yapamayanlar dışında hiç bir kimse için özür kabul etmemiştir: "Allah'ı ayakla, oturarak, yanlarınızın üstünde zikrediniz," (5) buyurmuştur. Bu ifade, gece ve gündüz, karada ve denizde, yolculukta ve ikamet halinde, zenginlikte ve fakirlikte, hastalık ve sıhhat halinde, gizli ve açık ve herhalde zikrediniz, demektir.

4.1.2. Zikrin Bütün ibadetlere Şamil Olması

Sa'îd bin Cübeyr (r.a.) demiştir ki: "Allah'a itaat maksadıyla, Allah için bir iş yapan herkes Allahı zikrediyor demektir." Selef ulemâsından bazıları, bu umûmî hükmü husûsîleşirirerek, zikri amellerin bir kısmına hasretmişlerdir. Bunlardan 'Atâ şöyle demiştir: "Zikir meclisleri, gerçekte helâli yapma, haramdan kaçma yerleridir. Alışveriş, namaz kılma, oruç tutma, nikah, talak, haccetme ve benzerleri gibi." Kurtubî şöyle demiştir: "Zikir meclisi; ilim öğrenme ve Allah'ı anma meclisidir. Allah'ın kelâmının ve Rasûl'ünün sünnetinin anlatıldığı, selefi sâlihîn ile önce geçen takva sahibi, yapmacılıktan, bid'attan, kötü maksat ve tamahtan uzak âlimlerin haberlerinden bahsedilen meclislerdir."

4.13. Zikrin Adabı

Zikirden maksat, nefisleri tezkiye etmek ve kalpleri temizlemek, manevi duyguları uyarmaktır. Ayeti kerîme, bu

noktaya işaret etmiştir: "Namazı kılınız, şüphesiz namaz kötülüklerden alıkoyar. Allah'ı zikir ise daha büyüktür. "(6) Ayette, zikrin, kötülüklerden alıkoymaktaki önemi belirtilmektedir. Bu durum şöyle olur: Zikreden Rabbine yönelerek manevî kanatlarını açıp lisanını onun zikrine alıştırdığı zaman, Allah nurunu ona ulaştırır, imanı kat kat artar ve Allah'a kesin inanma duygusu gelişir. Kalbi hak için sükûna erer. Ve hak ile huzura kavuşur. "İman edenler o kimselerdir ki kalpleri Allah'ın zikri ile huzura erer. Dikkat, Allah'ın zikriyle kalpler huzura erer. "(7) Kalpler hak için huzura erince yüksek bir yöne doğru yönelir; şehevî arzuları onu engellemeden nefsinin

(5) Nisa: 103.

(6) Ankebût: 45.

(7) Ra'd^.

itici gücüne aldırış etmeden hak yola doğru yol almaya başlar. Bundan dolayı, zikir emri, ayette; "Daha büyüktür," ifadesi ile getirilerek, insan hayatındaki payı yüce kılındı. Zikir kelimelerini sadece lisanla söylemekle bu sonuca ulaşılacağını düşünmek akıl dışıdır. Çünkü lisanın hareketi kalbe inmediği veya ona uymadığı müddetçe faydası azdır. Allahu Teâlâ, kişinin zikir esnasında bulunması gereken edebe yol göstererek şöyle buyurmuştur: "Rabbini gönülden ve korkarak içinden hafif bir sesle sabah-akşam an, gafillerden olma."(S) Ayeti kerîme, zikrin gizli yapılarak seslerin yüksellilmemesinin mülehab olduğuna işaret etmektedir. Rasûlullah saflallahu aleyhi ve sel-lem, yolculuklarının birinde insanlardan bir topluluğun dua yaparken seslerinin yükseldiğini işitince, şöyle buyurdu: "Ey insanlar nefsinizi yormayınız. Çünkü siz sağıra ve burda olmayana dua etmiyorsunuz. Şüphesiz siz, işiten ve sizden birinize bineğinin boynundan daha yakın olan bir Zât'a dua ediyorsunuz." Bu hadis, kişinin istekli olarak ve Allah'dan korkarak zikir yapması gerektiğine ve zikir anında insanın bu sıfatları taşımasının güzel olduğuna işaret etmektedir. Zikredenin elbisesinin ve bedeninin temiz olup güzel kokular sürünmüş olması da edeptendir. Bu durum, nefsin dinç kalmasına daha fazla yardım eder, mümkün oldukça kibleye döner. Çünkü meclislerin en hayırlısı kibleye dönerek yapılan meclislerdir.

4.1.4. Zikir Meclislerinde Olurmanın Mülehab Olduğu

Zikir halkalarına oturmak müstehabdır. Bu konuda aşağıdaki hadisler gelmiştir:

Ibn Ömer (r.a.)'den rivayet olduğuna göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve seliem şöyle buyurmuştur: "cennet bahçelerine uğradığınız zaman oralardan istifade ediniz." Ahab; "Cennet bahçeleri neresidir?" diye sorunca, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve seliem; "Zikir halkalarıdır. Allah'ın gezen melekleri vardır ki, zikir halkalarını araştırırlar. Oralara geldiklerinde etrafını kuşatırlar," buyurmuştur.

Müslim'in, Muâviye'den rivayet ettiğine göre; Muâviye şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, ahabından bir topluluğun yanına çıkarak; "niçin burada oturuyorsunuz?" diye sordu. Ahab; "Allah'ı zikir etmek ve bizi islâm'a hidayet edip, bizi islâm'la nimetiendirdiği için ona hamd etmek üzere toplandık," dediler.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve

(8) A'râf:205.

sellem: "Allah İçin söyleyin; demek siz bundan başka bir şey için olurma-diniz. Şüphesiz ben sizi itham ettiğim için yemin ettirmedim. Ancak Cebail bana gelerek, Allahu Teâlâ'nın sizinle meleklerle iftihar ettiğini haber verdi." buyurdu.

Ebû Sa'îd'il Hudrî ve Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet olduğuna göre; onlar, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğuna şa-hid oldular: "Allah'ı zikretmek için toplanıp ta meleklerin kuşatmadığı, Allah'ın rahmetinin kaplamadığı ve üzerlerine huzurun inmediği, Allah'ın kendi katında anmadığı hiç bir topluluk yoktur."

4.1.5. İhlâslı Olarak "Lâ ilâhe İllallah" Demenin Fazileti

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet olduğuna göre; Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: "Lâ ilâhe İllallah, kelimesini herhangi bir zaman ih-laslı olarak söyleyen hiç bir kul yoktur ki, büyük günahlardan kaçındığı müddetçe, bu zikri arşa varıncaya kadar gök kapıları ona açılsın." (Bu hadisi Tirmizî rivayet etmiş ve 'hadis hasen-garibdir,' demiştir.)

Yine Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet olduğuna göre; Nebî aleyhisselâm; "İmanınızı tazeleyiniz," buyurmuştur. "Ya Rasûlallah, imanınızı nasıl tazeleyeceğiz?" diye sorulunca, Nebî aleyhisselâm; "Lâ ilâhe İllallah, sözünü çoğaltınız," buyurdu. (Hadisi Ahmed hasen bir senetle rivayet etmiştir.)

Câbir (r.a.)'den rivayet edildiğine göre; Nebî aleyhisselâm: "Zikrin efdâli; Lâ ilâhe İllallah, duanın efdali ise; El-hamdü lillâh'dır," buyurmuştur. (Bu hadisi Nesâî, Ibn Mâce ve Hâkim rivayet etmiş, Hâkim; "ha--dişin isnadı sahihtir," demiştir.)

4.1.6. Teşbih, Tahmid, Tekbir ve Diğer Zikirleri Yapmanın Fazileti ^

Ebû Hüreyre (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "İki cümle vardır ki; lisanda hafif, mizanda ağır ve Rahman'a sevimlidirler. Onlar "Sübhânallahi ve bi-hamdihî", "Sübhânallahi'l-azim"dir" (Hadisi Buhârî, Müslim ve Tirmizî rivayet etmiştir.)

Ebû Hüreyre (r.a.)'m Nebî aleyhisselâm'dan rivayet ettiğine göre; Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: "Sübhânallahi ve'l-hamdü lillâhi

(*) Tesbîh: "Sübhânallah" demektir. Tahmid; "el-hamdü lillah", tehlîl; "Lâ ilahe illallah", tekbrî ise; "Allahu ekber" demektir.

ve lâ ilahe illallâhü v'alîfâhü ekber" demem, güneşin üzerine doğduğu şeylerden bana daha sevimlidir." (Hadisi Müslim ve Tirmizî rivayet etmiştir.)

Ebû Zer (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; o demiştir ki: "Rasûlül-lah sallallahu aleyhi ve sellem; "Allah'a en sevimli gelen sözün sana haber vereyim mi?" diye sordu. Ben de; "Haber ver, yâ Rasûlallah," dedim. Ra-sûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; "Allah'a en sevimli gelen söz; Sübhânallahi ve bi-hamdihîdir," dedi. (Hadisi Müslim ve Tirmizî rivayet etmiştir. Tirmizî'nin lâfzı ise şöyledir: "Allahu Teâlâ'ya en sevimli gelen söz, melekleri için seçtiği Sübhâne Rabbî ve bi-hamdihî'dir.")

Câbir (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur. "Kim 'Sübhânallahi'I-n'ûm ve bi-hatndihî' derse, cennetle onun için bir hurma ağacı dikilir." (Hadisi Tirmizî rivayet etmiş ve ha-sen saymıştır.)

Ebû Sa'îd (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre, Nebî aleyhisselâm; "Kalıcı salih amelleri çoğaltınız," buyurdu. Kendisine; "Onlar nedir, ya Rasûlallah?" diye sorulunca Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; "Onlar tekbrî, tehlîl, teşbih, el-hamdü lillah ve Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh'dır," buyurdu. (Hadisi Nesâî, Hâkim rivayet etmiş, Hâkim; 'hadisin isnadı sahihtir,' demiştir.)

Abdullah (r.a.)'m Nebî aleyhisselâm'dan yaptığı rivayete göre Nebî aleyhisselâm şöyle buyurdu: "Mîrâc gecesi, İbrahim aleyhisselâm ile karşılaştım. Bana; "Ya Muhammed, ümmetine benden selâm söyle ve haber ver ki, cennetin toprağı iyi, suyu tatlı, arazisi geniş ve dümdüzdür. Oraya ekilecek tohum "Sübhânallahi ve'l-hamdü lillâhi ve lâ ilahe illal-lahu vallahu ekber" tehlîlidir," dedi." (Hadisi Tirmizî ve Taberânî rivayet etmiştir.

Taberânî'de "Ve lâ havle ve lâ kuvvete illâ billah" ziyadesi vardır.)

Müslim'e göre Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: "Allah'a sözlerin en sevimlisi dördtür. Bunların hangisiyle başlarsan aynıdır: "Sübhânallah, ve'l-hamdü lillah, ve lâ ilahe illallah, vallahü ekber."

Ibn Mes'ûd (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre; Nebî aleyhisselâm; "Kim Bakara sûresinin sonundaki iki ayeti bir gecede okursa ona yeler," buyurmuştur. (Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.) Yani, bu iki âyet, geceyi ihya etmek üzere o kişiye yeterli olur. 'O gece olacak olan âfetleri defetmeye kâfi gelir' de denmiştir, tbn Huz'eyme Sahih'inde; "Gece ibadetlerinde okunması yeterli olacak zikrin en azı babı" diye başlık atarak, sonra yukardaki hadisi zikretmiştir.

Ebû Sa'îd (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; o demiştir ki: Nebî aleyhisselâm; "Sizden her biriniz, bir gecede Kur'ân'ın üçte birini okumaktan aciz midir?" diye sordu. B,u, ashaba zor gelince; "Ya Resûlallah, nasıl buna gücümüz yeter?" dediler. Nebî aleyhisselâm, İhlâs suresini kasdederek; "Vallahu l-Vâhidu es-Samedu" Kur'ân'ın üçte biridir" buyur--du (Hadisi Buhârî, Müslim ve Nesâî rivayet etmiştir.)

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "İler kim bir günde yüz kene; "Lâ ilahe illallahu vahdehü lâ şerike leh. Lehû'l-mülkü ve lehû'l-hamdü ve hüve 'alâ külli şey'in gadir." (Allahlan başka ilah yoktur. Yalnız O vardır. Ortağı yoktur. Mülk O'nundur. İlamd O'nadır. Ve O her şeye kadirdir,) derse, bu, o kimse için, on köle azad etmenin sevabına denk olur. O kimse için yüz iyilik yazılır ve yüz kötülük silinir. Yaptığı bu zikir o günün akşamına kadar şeytandan o kimse için bir koruyucu olur. O işten daha fazlasını yapandan başka onun yaptığı işten daha faziletlisini hiçbir kimse yapamaz." (Hadisi Buhârî, Müslim, Tirmizî, Nesâî ve Ibn Mâcc rivayet etmiştir. Müslim, Tirmizî ve Nesâî'de şu ziyade de vardır: "Her kim bir günde; "Sübhânallahi ve bihamdihî," (Allah'ı teşbih ederim ve O'na hamd ederim,) derse, hataları, deniz köpüğü kadar da olsa silinir.")

4.1.7. istiğfârın Fazileti

Enes (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle dediğini işittim: "Allahu Teâlâ buyurdu: "Ey Ademoğlu, sen bana duâ elliğin ve benden ümit ettiğin müddetçe, ben içinde bulunduğun günahlardan seni affederim ve hiç aldırış etmem. Ey Ademoğlu, günahların gökteki bulutlara ulaşsa, sonra benden bağış diksene, seni bağışlarım ve sendeki günahlara hiç aldırış etmem. Ey Ademoğlu, yer yüzü dolusu halayla bana gelsen, sonra bana hiç bir şeyi şirk koşmadan ulaşırsan, yeryüzü dolusu mağfiretle sana gelirim." (Hadisi Tirmizî rivayet etmiş, "Hasen-garıptır," demiştir.)

Abdullah bin Abbas (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre; o demiştir ki: "Günahlarına karşılık Allah'dan af dilemeyi devamlı huy edinenlere, Allahu Teâlâ her sıkıntı için bir kurtuluş çaresi, her kederin arkasından bir

rahata kavuşma imkânı verir ve hiç ümit etmediği yerlerden rızkını temin eder." (Hadisi Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn Mâce ve Hâkim rivayet etmiş; Hâkim; "isnadi sahihtir," demiştir.)

4.1.8. Sevabı Kat Kat Artan ve Anlamı Çok Olan Zikir

Cüveyre (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre; Nebî aleyhisselam Cü-veyre'nin yanından ayrılıp çıktı. Kuşluktan sonra dönünce, Cüveyre'yi hâlâ otururken buldu ve "Senden ayrılıp çıkarken bıraktığım halde devam ediyorsun," dedi. Cüveyre "evet," diye cevap verdi. Nebî aleyhisselam; "Ben senden sonra, üç defa dört kelime okudum ki, bugün sabahın bu yana senin okuduklarınla iartılsa onlardan üstün gelir" dedi. "Bu kelimeler şunlardır: "Allah'ı mahlukatının sayısı, kendisinin razı olacağı, arşının ağırlığı ve kelimelerinin sayısı miktarınca, kendi hamdiyle teşbih eder, her türlü noksanlıklardan tenzih ederim." (Hadisi Müslim ve Ebû Dâvûd rivayet cimiştir.) Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, bir gün yakınlarından bir kadının yanına girdi. Kadının önünde hurma çekirdekleri veya çakıl taşları vardı. Onlarla teşbih çekiyordu. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bu kadına; "Sana bundan daha kolay, daha faziletli bir şey öğreteyim mi?" dedi. "O üstün şey şudur: "Allah'ı gökteki mahlukatın sayısınca teşbih ederim. Allah'ı yerdeki mahlukatın sayısınca teşbih ederim. Allah'ı dünyanın sonuna kadar yaratacağı mahlukat sayısınca teşbih ederim." Yine böylece; yani bu sayıları tekrar ederek "Allahü ekber," "El-hamdü lillah," "Lâ ilahe illallah," "Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billah," dedi. (Bu hadisi Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd, İbn Mâce ve Hâkim rivayet etmiş, Hâkim; "Müslim'in şartına göre sahihtir", demiştir.)

İbn Ömer (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, kendilerine şöyle anlattı: "Allah'ın kullarından bir kul:

"Yâ Rabbi, yüzünün şanına, saltanatının büyüklüğüne yaraşır bir şekilde sana hamd olsun," deyince, bu söz meleklerle çok ağır geldi. Sevabını nasıl yazacaklarını bilemediler. Melekler göğe çıkarak: "Ey Rab-bimiz, kulun öyle bir söz söyledi ki, sevabını nasıl yazacağımızı bilemiyoruz," dediler. Allah (c.c): Kulun ne söylediğini en iyi bildiği halde 'Kulum ne söyledi?' diye sordu. Melekler; "Ya Rabbi, yüzünün şanına ve saltanatının büyüklüğüne yaraşır bir şekilde sana hamd olsun, dedi," dediler. Allah (c.c.) meleklerle; "Kulumun dediği gibi sözlerini yazınız: Sonunda bana kavuşunca onun mükafatını ben vereceğim," buyurdu." (Hadisi Ahmed ve İbn Mâce rivayet etmiştir.)

4.1.9. Zikri Parmaklarla Saymak ve Bunun Teşbihten Daha Faziletli Olduğu

Büseyrc (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre; "Rasûlullah salıallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu;" demiştir. "Size (Yani kadınlara) tesbîh, tehlîl ve takdis gerekir. Gafil olmayınız. Sonra rahmeti unutursunuz. Teşbihleri parmaklarınızla sayınız, şüphesiz parmaklara kıyamet gününde sorulacak ve konuşulacaktır." (Bu hadisi Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd, İbn Mâce ve Hâkim sahih bir senetle rivayet etmiştir.)

Abdullah bin Ömer (r.a.): "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i teşbihleri sağ eliyle sayarken gördüm," demiştir. (Hadisi Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce rivayet etmiştir.)

4.1.10. Allah'ın Zikir Edilmediği ve Nebî Aleyhisselâm'a Salavât Getirilmediği Mecliste Oturmaktan Nehy

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; "Bir topluluk, Allah'ın zikir edilmediği, Nebî'ye sala-vat getirilmediği bir yere oturmaz ki, kıyamet günü bu oturmuş onlar için üzüntü kaynağı olmasın." (Hadisi Tirmizî rivayet etmiş ve "hasendir," demiştir.) Hadisi Ahmed şu lafızla rivayet etmiştir: "Bir topluluk Allah'ın zikredilmediği bir mecliste oturmaz ki, o meclis onlar için üzüntü yeri olmasın. Yolda yürüyüp Allah'ı zikretmeyen bir adam yoktur ki, böyle yapması onun için üzüntü olmasın. Yatağına gelip de Allah'ı zikir etmeyen bir adam yoktur ki, bu hal onun için üzüntü olmasın." Bir rivayette; "sevap için cennete girse bile, üzerinde bir hasret olur," şeklindedir. "Feth'ul-Allâm" kitabında şöyle geçmektedir: "Bu hadis, meclislerde zikir yapma-nm ve Nebî aleyhisselam'a salavat getirmenin vacip olduğuna delildir. Özellikle "tireiün" kelimesinin cehennem veya azabla tefsir edilmesine gelince; bu kelime cehennem veya azab'la tefsir edilmiştir. Azab ise, bir vacibin veya mahzurlu bir işin terkinden başka bir şey için gerekmez. Hadisin zahirinden anlaşıldığına göre, vacip olan, zikrin ve salavâtın beraber yapılmasıdır.

4.1.11. Meclis'in Keffâreti Hakkındaki Zikir

Ebû Hüreyrc (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah sallalla-hu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur; "Kim bir mecliste oturur, orda fazla gürültü yaparak boş ve yalnız sözler konuşursa kalkmadan önce; "Allahım seni teşbih ederim, sana hamd ederim, şahadet ederim ki senden başka ilah yoktur. Ancak sen varsın, senden mağfiret diler, sana levbe ederim." derse, Allahu Teâlâ o meclisteki yaptığı hataları örter."

4.1.12. Müslüman Kardeşinin Gıybetini Yapanın Ne Diyeceği

Nebî aleyhisselam'dan rivayet olunduğuna göre; şöyle demiştir: "Gıybetin keffâreti, gıybet yaptığın kişi için mağfîret dileyerek, "Allahım bizi ve onu bağışla," demendir." Muhtar olan görüşe göre; istiğfâr, gıybet yapılan kişi içindir. İyiliklerini anmak, yapılan gıybeti örter. Gıybetini yaptığını ona duyurmaya veya af dilemeye gerek yoktur.

4.2. DUÂ

4.2.1. Duanın Emredilişi

Allah'u Teâlâ insanlara kendisine dua ve niyazda bulunmalarını emrederek dualarının kabul edileceğini ve işlemlerinin gerçekleşeceğini onlara vaad etmiştir.

Abmed, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin Nu'mân b. Beşîr (r.a.)'den rivayet ettiklerine göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; "Duâ ibadetin ta kendisidir," buyurarak şu ayeti okumuştur: "Bana kulluk edin ki, size karşılığını vereyim. Bana kulluk etmeyi büyüklüklerine yediremeyenler alçalmış olarak cehenneme gideceklerdir." (9).

(9) Mümin: 60.

Abdürrezzak'm Hasan'dan rivayetine göre; ashab Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e: "Rabbimiz nerede?" diye sorunca; Allahu Teâlâ şu ayeti indirdi: "Ey Muhammed, kullarım sana beni sorarlarsa, bilsinler ki, ben şüphesiz onlara yakınlım, benden isteyenin dua ettiğinde duasını kabul ederim." (10) Tirmizî ve İbn Mâce'nin Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet ettikleri hadiste Nebî aleyhisselam "Allah kalında duadan daha şerefli hiç bir şey yoktur," buyurmuştur.

Yine Tirmizî'nin Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet ettiğine göre; Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: "Kim üzüntüler ve güçlüklerde duasının kabul olmasını isterse, bolluk zamanında çok çok dua elsin."

Ebû Ya'lâ'nın Enes (r.a.)'den, onun da Nebî aleyhisselam'dan rivayet ettiği kulsî hadisle; Nebî aleyhisselam Rabb'inden rivayet ederek şöyle buyurmuştur: "Dört haslet vardır ki onlardan birisi Benim için, birisi senin için, birisi Benimle senin aranda, birisi ise seninle kullarım arasındadır. Benim için olana gelince; Bana bir şeyi ortak koşmazsın. Senin için olana gelince; ne hayır yaparsan seni o hayır üzerine mükâfatlandırırım. Benimle senin arandaki haslete gelince, senden dua etmek, Bana da o duayı kabul etmek vardır. Seninle kullarım arasındaki haslete gelince; kendin için razı olduğun şeye onlar için de rıza göster."

Nebî aleyhisselam'dan; "Kim Allah'tan dilekte bulunmazsa Allah o kimseye öfkelenir," dediği sabit olmuştur.

Âişe (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre; o, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu söylemiştir: "Kaderden kaçmak fayda vermez, duâ başa gelen ve henüz gelmeyen şeylere faydalıdır. Şüphesiz belâ geldiğinde, duâ onu karşılayarak kıyamete kadar çarpışmaya devam ederler." (Hadisi Bezzârj Taberânî ve Hâkim rivayet etmiş, Hâkim; "isnadı sahihtir," demiştir.) Selmân-ı Fârisî (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; "Duadan başka bir şey kazayı Önlemez, ömrü de iyilikten başka hiç bir şey artırmaz," buyurmuştur. (Bu hadisi Tirmizî rivayet ederek, "hasen gariptir," demiştir.)

Ebû 'Avânc ve İbn Hibbân'm rivayet ettikleri hadiste, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Sizden biriniz duâ ettiği zaman, istekli bir şekilde dua etsin. Çünkü Allah'a, verdiği şey büyük gelmez."

(10) Bakara: 186.

4.2.2. Duanın Adabı

Duâ için dikkat edilmesi gereken hususlar vardır ki bunları aşağıda zikrediyoruz:

4.2.2.1. Helâl Rızık Araştırmak

Hafız bin Merdûye'nin, İbn Abbas (r.a.)'dan tahrir ettiğine göre, İbn Abbas (r.a.) demiştir ki: "Ey insanlar, yeryüzündeki temiz ve helâl şeylerden yiyin." {\\} ayeti, Nebî aleyhisselam'm yanında okununca, Sa'd bin Ebî Vakkas ayağa kalkarak; "Yâ Rasûlallah, duanın kabul olması için Allah'a dua et," dedi. Nebî aleyhisselam: "Yâ Sa'd yiyeceğini helâlden kazan ki, duan kabul olur. Muhammed'in nefsinin elinde bulunduran zata yemin olsun ki, kişi boğazına haram lokma atarsa, Allah onun kırk günlük ibadetini kabul etmez. Hangi kul ki, vücudu haram ve faizle büyümüşse, ona ateş daha layıktır." imam Ahmed'in Müsned'inde ve Sahih-i Müslim'de Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayetten geçtiğine göre; Ebu Hüreyre (r.a.) demiştir ki: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Ey insanlar, Allahu Teâlâ iyidir. Ancak iyi şeyleri kabul eder. Şüphesiz Allah, Rasûllere emrettiği şeyi müminlere de emretmiştir." diyerek şu ayetleri okumuştur: "Ey Rasûller, temiz şeylerden yiyin, yararlı iş isleyin. Doğrusu ben yaptığınızı bilirim" (2). "Ey inananlar, sizi nızıklandırdığımızın temizlerinden yiyin" (3) Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem devamla; saçları karışık tozlar içinde uzun yolculuktan gelen bir adamdan bahs ederek; "Yediği

haram, giydiği haram; haramla gıdalanmış bu adam ellerini göğe kaldırarak "Yarabbi, Yarabbi" diye duâ ediyor. Bunun duası nasıl kabul olunacak?" buyurdu.

4.2.2.2. Mümkün Olduğu Kadar Kıbleye Dönmek

Nebî aleyhisselam yağmur duasına çıktığında duâ ederek isüska namazı kıldı ve kıbleye döndü.

4.2.23. Faziletli Vakitleri ve Şerefli Durumları Gözetlemek

Meselâ; arefe günü, Ramazan ayı, cum'a günü, gecenin son üçte biri, seher vakti, secde arası, yağmur yağarken, ezan ve kamet arası, düşmanla karşılaşınca, korku anında, kalbin arınmak olduğu zamanda yapılan dualar gibi...

(11) Bakara: 168.

(12) Mü'minün: 51.

(13) Bakara: 171.

Ebû Ümame (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; Ebû-Ümâme (r.a.) şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellern'e; "Hangi duâ daha çok kabule şayandır?" diye sorulduğuunda, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellern; "Gecenin son kısmında ve farz namazların akabinde yapılan dualardır," buyurdu. (Hadisi Tirmizî sahih bir senetle rivayet etmiştir.)

Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: "Kulun Rabbine en yakın olduğu durum, secdedeki halidir. Bunun için secdede çok çok duâ edin, zira bu anda duâ kabule lâıık olur." (Hadisi Müslim rivayet etmiştir.)

Bu konuda değerli kitaplardan mevcut pek çok hadis gelmiştir.

4.2.2.4. Elleri Omuz Hizasına Kaldırmak

Ebû Davud'un İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre, İbn Abbas (r.a.) şöyle demiştir: "Dilekle bulunmak, elleri omuz hizasına veya omuza yakın kaldırmakla, istiğfar, tek parmakla işaret etmekle, yalvarmak ise, elleri bütün olarak ileriye uzatmakla olur." Mâlik bin Ycsar (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: "Allah'tan bir şey istediğiniz zaman ellerinizin iç kısmım yukarıya çevirerek isteyiniz. Üstlerini çevirerek duâ etmeyiniz." Selman (r.a.)' dan rivayet olunduğuna göre; Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: "Muhakkak Rabbiniz haya eden çok cömert bir zattır. Kul ellerini kendisine kaldırdığı vakit, onları boş çevirmekten haya eder."

4.2.2.5. Allah'a Hamdü Sena ve Rasûlullah'a Salavât Getirerek Zikre Başlamak

Ebû Dâvûd, Ncsâî ve Tirmizî'nin Fudâle bin 'Ubeyd (r.a.)'den rivayet elliklerine göre; Nebî aleyhisselam, bir adamı namazda duâ ederken işitti ve kendisinin Allah'ı övmeyip ve Rasûlüne salavât getirmediğini görünce; "Bu adam acele etti," dedi. Sonra o adamı çağırıp kendisine ve orada bulunanlara; "Sizden biriniz dua ettiği vakit Allah'a hamdü sena ile başlasın, sonra Nebî'ye salavât getirsin. Bundan sonra dilediği duayı yapsın."

4.2.2.6. Huzurlu Bir Kalple, Allah'a Kargı Boynu Bükük ve Acizliğini İtiraf Ederek Normal Bir Sesle Dua Yapmak

Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Ey Muhammed, duâ yaparken sesini yükseltme, gizli de okuma, ikisi arası bir yol tut."(4) "Rabbimize

(14) İsra:110.

gönülden (lazarru'an) ve gizlice (hufyelen) yalvarını, doğrusu o aşırı gidenleri sevmez."(15) İbn Ccâr şöyle demiştir: "Tazarru'; itaat etmek, Allah'a tâat için boyun eğmek, demektir. İlufye ise; kalplerinizin huşu' içinde olması ve Rabbinizle aranızda, onun birliğini ve Rab olduğunu kesin ve sağlam olarak bilmenizdir. Açıklan duâ yapmak, riya değerdir.

Buhârî ve Müslim'de Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den rivayet olunduğuna göre, Ebû Mûsâ (r.a.) şöyle demiştir: "İnsanlar dua yaparken seslerini yükseltince, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellern şöyle buyurdu: "Ey insanlar nefsinizi yormayın, şüphesiz sağıra ve burda olmayana dua etmiyorsunuz. Siz işilen ve gören zâta dua ediyorsunuz. Dua ettiğiniz o zât size bineğinizin boynundan daha yakındır. Ey Abdullah bin Kays, sana cen-nel hazinelerinden bir kelime öğreteyim mi? O; "La havle velâ kuvvete illâ billah"dır." Ahmcd'in Abdullah bin Ömer (r.a.)'den rivayet ettiğine göre: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellern şöyle demiştir: "Kalpler, kaplar gibidir. Bazısı bazısından

daha çok alır. Ey insanlar, Allah'tan islediğiniz zaman, kabul olacağına kesin olarak inanarak isteyiniz. Şüphesiz gafil kalp ile duâ yapan kulun duasını Allah kabul etmez."

4.2.2.7. İçinde Günah Söz Bulunmayıp, Akraba Aleyhinde Olmayan Dualar Yapmak

Ahmed'in Ebû Sa'îd (r.a.)'den rivayetine göre; Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: "/cinde günah bir söz bulunmayan ve akrabadan herhangi birisi aleyhinde olmayan bir duayı müslüman yapmaz ki, Allah ona üç hasletten birini vermesin: Ya duasını acele olarak kabul eder, veya duasının karşılığını ahirete saklar, veya o duanın misli kadar kötülüğü ondan uzaklaştırır." Ashab; "biz bu şekilde çok duâ yaparız," dediler. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem "Allah la size çok verir," buyurdu.

4.2.2.8. Acele Kabul Olmasını İstememek

Çünkü Mâlik'in Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet ettiğine göre; Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: "Sizden biriniz, 'duâ ettim de hâlâ kabul olunmadı,' diyerek acele etmediği müddetçe duası kabul olur."

4.2.2.9. Kabul Olacağına Kesin inanarak Dua Etmek

Ebu Davud'un Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayetine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Sizden bir kimse, istediğinin

(15) Araf: 55.

kesin olması için; "Ey Allahım, dilersen beni affet. Ey Allahım, dilersen bana merhamet et," demesin. Çünkü Allah'ı, duayı kabul etmeye zorlayan hiç bir kimse yoktur."

4.2.2.10. özlü Kelimeleri Seçmek

Meselâ;

"Ey Rabbimiz bize dünyada iyilik ve ahiretle iyilik ver ve bizi cehennem azabından koru." gibi. Nebî aleyhisselam duasında özlü kelimeleri kullanmış ve bunun dışındakiler! terk etmiştir. İbn Mâcc'nin Sünen'in-cic şöyle geçmektedir: "Bir adam Nebî aleyhisselam'a gelerek; "Ya Rasûlallah, hangi duâ daha faziletlidir?" diye sordu. Nebî aleyhisselam "Rabbinden dünya ve ahir etle af ve afiyeti isle," buyurdu. Sonra ikinci ve üçüncü gün gelerek yine aynı soruyu sorunca; kendisine aynı cevabı verdi. Sonra Nebî aleyhisselam; "Eğer dünya ve ahirette sana af ve afiyet verilirse, mulakkak kurtulmuşsun," buyurdu. Bu hadisten anlaşıldığına göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

"Allah'ım, senden dünya ve ahiretle afiyet istiyorum" duasından daha efdâl kulun yapacağı bir duâ olmadığını söylemiştir.

4.2.2.11. Canı, Ailesi ve Malına Beddua Yapmaktan Sakınmak

Câbir (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Canınıza beddua etmeyiniz, evlatlarınıza beddua etmeyiniz, hizmetçilerinize beddua etmeyiniz, mallarınıza beddua etmeyiniz ki duaların kabul olunacağı bir saate rastlarsınız da bedduanız kabul olunmuş olur." (Hadisi Müslim rivayet etmiştir.)

4.2.2.12. Duayı Üç Defa Tekrar Etmek

Abdullah İbn Mes'ûd (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre; duâ ve istiğfârı üç defa tekrar etmek, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in hoşuna giderdi. (Hadisi EbûDâvûd rivayet etmiştir.)

4.2.2.13. Başkası için Dua Edildiği Zaman

Önce Kendinden Başlamak Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur:

"Ey Rabbimiz bizi ve imanda bizi geçen kardeşlerimizi bağtşla"(\6)

Übey bin Ka'b (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bir kimseyi andığı zaman, önce kendi nefsinden başlayarak ona duâ ederdi. (Hadisi Tirmizî sahih bir senetle rivayet etmiştir.)

4.2.2.14. Duadan Sonra Elleri Yüze Sürmek, Allah'a

Hamdû Sena Etmek ve Rasûlüne Salâûı Selâm Getirmek

Elleri yüze sürmek hakkında bir çok yoldan rivayetler vardır ki, hepsi zayıftır. Hafız İbn Hacer, bu hadislerin toplamının hasen derecesine ulaştığına işaret etmiştir.

4.2.3. Anne-Babanın, Oruçlunun, Misafirin ve Mazlumun Duası

Ahmed, Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin hasen bir senetle rivayet ettiklerine göre Nebî aleyhisselâm; "Üç dua kabul olunur. Bunların kabulünde asla şüphe yoktur. Babanın ve annenin evlâdına dua veya bedduası, misafirin ev sahibine duası, bir de mazlumun duası," buyurmuştur. Tirmizî'nin hasen bir senetle rivayet ettiğine göre Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: "Üç kişinin duası reddedilmez. İftar edinceye kadar oruçlu olan kişi, adaletten ayrılmayan devlet reisi ve zulme uğramış kişidir ki, Allah bunların duasını bulutların üzerine kaldırır. Gök kapılarını açar ve Rab Teâlâ "Ululuğuma yemin ederim ki, bir zaman sonra dahi olsa, sana yardım edeceğim," buyurur."

4.2.4. Kişinin, Yanında Bulunmayan Müslüman Kardeşine Dua Etmesi

Müslim ve Ebu Davud'un Safvân bin Abdullah'dan rivayet ettiklerine göre, Safvân şöyle demiştir: "Şam'a geldim; gelince Ebu Derdâ'yı evinde ziyarete gittim. Kendisini bulamadım da annesi Ümmü Derdâ'yı buldum. Ümmü Derdâ bana: 'Bu sene Hacca gidecek misin?' diye sordu. Ben, 'evet', dedim. Ümmü Derdâ; Bizim için Allah'a hayır dua et. Çünkü

(16) Haşr: 10.

Nebî aleyhisselâm şöyle buyururdu: "Bir müslümanın bir din kardeşine gıyabında yaptığı duâ kabul olunur. Duâ edenin başucunda vazifeli bir melek vardır ki, kardeşine hayır duada bulunduğu vakit, bu melek 'Âmin' der," dedi. 'Ve ben de sana böylece hayır duâ ederim', diye ilâve etti." Safvân der ki: "Bunun üzerine çarşıya çıktım. Ebû Derdâ ile buluştum. O da aynı şeyi Nebî aleyhisselâm'dan rivayet ederek söyledi."

Ebû Dâvûd ve Tirmizî'de şu ifade vardır: Nebî aleyhisselâm; "En çabuk kabul edilen duâ, bir kimsenin gıyabında yapılan duadır," buyurmuştur.

Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin, Ömer (r.a.)'dan rivayet ettiklerine göre, Ömer (r.a.) şöyle demiştir: "Nebî aleyhisselâm'dan Umre yapmak için izin istedim, izin verdi ve "bize duâ etmeyi unutma, ey kardeşçığım" buyurdu." Ömer (r.a.); "Bu söz o kadar hoşuma gitti ki, karşılığında dünya bana verilseydi, o kadar sevinmezdim," demiştir.

.. 4.2.5. Kabul Olması Ümidiyle Duaya Başlarken

Söylenmesi Gereken Bazı Sözler

Büreyde (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, bir adamın; "Ey Allahım, Sen kendinden başka ilâh olmayan Allah'sın. Senin birliğine, herkesin sana muhtaç olduğuna, doğurmayıp doğurulmadığına ve Sana hiç bir şeyin denk olmayacağına şahitlik ederek senden istiyorum," dediğini işitti de ona; "Muhakkak Allah'tan büyük ismiyle dilekte bulundun ki, o isimle istendiği zaman Allah islenen verir. O isimle duâ edildiği zaman Allah o duayı kabul eder," dedi. (Hadisi Ebû Dâvûd ve Tirmizî rivayet ederek, Tirmizî hasen saymıştır. Münzirî demiştir ki: "Hocamız Ebu'l-Hasan Makdisî, hadisin senedinde taan olmadığını ve bu konuda senedi bundan daha iyi bir hadisin gelmediğini söylemiştir.)

Mu'âz bin Cebel (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; Nebî aleyhisselâm, bir adamın; "Yâ Ze'l-celâli ve'l-ikrâm" dediğini işittince, kendisine; "muhakkak senin duan kabul olmuştur; işte," buyurmuştur. (Hadisi Tirmizî rivayet ederek 'hasendir,' demiştir.)

Enes (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre, o demiştir ki; "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, Ebû Ayyaş Zeyd bin Sait ez-Zerkî'ye uğradığında, bu zat şöyle diyerek duâ ediyordu:

"Ailahım haindin sadece sana ait olmasıyla senden istiyorum. Senden başka ilâh yoktur. Sen merhametli ve çok verensin. Gökleri ve yeri güzel yaratansın. Ey celâl ve ikram sahibi ey diri olan ve her şeyi koruyan Allahım." Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bu adama: "Muhakkak Allah'tan büyük ismiyle isledin ki, o isimle dua edildiğinde duâ kabul olur. O isimle istendiğinde de islenen şey verilir," demiştir. (Hadisi Ah-med ve diğerleri rivayet etmiş, Hâkim; "Müslim'in şartına göre sahihtir," demiştir.)

Muâviye'den rivayet olunduğuna göre; o demiştir ki: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle, dediğini işittim: "Kim şu beş kelimeyle duâ ederse, Allahian isleyip te kendisine verilmeyen bir şey olmaz:

"Allah'tan başka ilâh yoktur. Allah en büyüktür. Allah'tan başka ilâh yoktur, yalnız O vardır. Eşi, ortağı yoktur. Mülk O'nundur. İiamd O'nadır. O her şeye kadirdir. Allah'tan başka ilâh yoktur. Güç ve kuvvet ancak O'nundur." (Hadisi Tabcranî hasen bir senetle rivayet etmiştir.)

4.2.6. Sabah ve Akşam Zikirleri

Sabah zikirlerinin vakti tan yeri ağarmca başlar, güneş doğuncaya kadar devam eder. Akşam zikirlerinin vakti ise ikinci ile akşam arasındadır.

Müslim'in Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet ettiğine göre; Nebî aleyhis-selam şöyle buyurmuştur: "İler kim sabah akşam 100 defa "Sübânallahi ve bi-hamdihî" diyerek Allah'ı tesbîh ve tahmîd ederse, kıyamet gününde hiç bir kimse bu adamın söylediği zikirlerden daha faziletlisi ile gelemes; ancak o kimse onun söylediği teşbih ve tahmidin bir mislini veya daha fazlasını söylerse müstesna."

Yine Müslim'in İbn Mes'ûd (r.a.)'den rivayetine göre; Nebî alcyhis-selam akşamladığı zaman şöyle dua ederdi: "Biz akşama girdik. Mülk Allah'ın tasarrufunda devamlıdır, iamd Allah'a mahsustur. Allah'tan başka ilâh yoktur, ancak bir Allah vardır. O 'nun ortağı yoktur. Mülk O 'nundur. Haınd O 'nadir. O her şeye kadirdir. Ya Rabbi, senden bu gecenin ve bundan sonrakilerin hayrını dilerim ve bu gecenin ve müteakip gecelerin şerrinden de sana sığınırım. Ya Rabbi, tembellikten, bunaklık derecesinde ihtiyarlıktan, cehennem ve kabirde azab görmekten sana sığınıyorum." Sabahladığı vakit te; "Esbahnâ ve es baha'I-mülkü lillâh." (Sabahladık, mülk de Allah'ın olarak sabahladı.) derdi.

Ebû Davud'un Abdullah bin Hubeyb (r.a.)'den rivayet ettiğine göre; Abdullah b. Hubeyb demiştir ki: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bana; "Söyle," dedi. "Ne söyleyeyim, ya Rasûlaîlah?" dedim. "Akşam ve sabah üç kerre 'Gul hüve'llâhü ehad,' 'Felak' ve 'Nâs' surelerini oku. Bu senin her şeyine kifayet eder," buyurdu.

Yine Ebû Davud'un Ebû Hurcyre (r.a.)'den rivayet ettiğine göre; Nebî aleyhisselam, ashabına şöyle demelerini Öğretirdi; "Sizden biriniz sabahladığında:

"İlâhi, Senin inayetinle sabaha ulaştık ve yine akşama yetiştik. Senin isminle hayat bulur, Senin isminle de ölürüz. Öldükten sonra dirilmemiz de sana aittir." desin.

Akşamladığında ise:

"ilâhi, Senin inayetinle akşama ulaştık ve yine sabaha yetiştik. Senin inayetinle dirilir ve ölürüz. Varış ancak sanadır." desin. (Tirmizî, 'hadis hasen-sahihdir,' demiştir.)

Sahih-i Buharî'de Şeddâd bin Evs (r.a.)'den rivayci olduğuna göre; Nebî alcyhisselam şöyle buyurmuştur: "istiğfar dualarının en büyüğü Allahu Teâlâ'dan şu şekilde mağfiret dilemektir:

"Allahım, Sen Rabbimsin, Senden başka ilah yoktur. Yalnız Sen varsın. Beni Sen yarattın. Şüphesiz Senin kulunum ve gücüm yettiği kadar ezelde Sana verdiğim ahd ve vaad üzereyim. Allahım, işlediğim kusurların şerrinden sana sığınırım. Bana verdiğin nimetleri itiraf ederim, günahımı da kabul ederim. Beni bağışla, çünkü günahları Senden başka kimse bağışlayamaz." Nebî alcyhisselam buyurdu ki; "Her kim gecelediğinde bu duayı okursa, o gece ölürse, cennete girer. Her kim sabahladığında bu duayı okursa, o gün ölürse cennete girer." Tirmizî'de Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayet olduğuna göre; Ebû Bekir, Sıddık Rasûlallah sallallahu aleyhi ve sellem'e: "Yâ Rasûlallah, sa-bah-akşam söyleyeceğim mübarek kelimeleri emir buyurunuz," dedi. Ra-sûlullah sallallahu aleyhi ve sellem;

"Göklerin ve yerin yaratıcısı, her şeyin Rabbi ve mâliki olan Allahım, Senden başka ilâh olmadığına şahadet ederim. Nefsimin şerrinden ve şeytanın şerrinden ve Allah'a şirk koşmaya davet etmesinden, nefsimiz aleyhine bir kötülük kazanmaktan veya o kötülüğü bir müslümana yapmaktan sana sığınırım," diye dua et ve bunu sabahladığın, akşamladığın veya yalağına girdiğin vakit söyle," buyurdu. (Tirmizî, "hadis hasen, sahihtir, 1 demiştir.)

Yine Tirmizî'de Osman bin Affân (r.a.)'dan rivayet olduğuna göre; Rasûlullah saüallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Her kim her günün sabah ve akşamında üç kerre;

"ismi sayesinde yerde ve gökte hiç bir şeye zarar gelmeyen, her şeyi işiten, bilen, Allah'ın adıyla," derse, ona hiç bir şey zarar vermez." (Tirmizî; "hadis hasen, sahihtir," demiştir.)

Yine Tirmizî'de Sevbân ve diğerlerinden rivayet olduğuna göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Her kim akşam, sabah:

"Allah'ı Rab, İslâm'ı din, Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'i Nebî olarak kabul edip razı oldum," derse, ondan razı olması Allah üzerine bir hak olur." (Tirmizî 'hadis hasen sahihtir, demiştir.)

Yine Tirmizî'de Encs (r.a.)'den rivayet olduğuna göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; "Kim sabah veya akşamladığı zaman;

"Allahım, şüphesiz ben sabaha çıktım, sana şahadel ederim ve arşımı taşıyanlarla meleklerine ve bütün mahlukatına şahitlik ederim. Sen kendinden başka ilâh olmayan ilâhsın. Ancak, tek olarak sen varsın. Senin ortağın yoktur. Şüphesiz Muhammed Senin kulun ve Rasûlündür" derse, Allah o kimsenin dörtle birini cehennemden azad eder. Her kim bu duayı iki defa okursa, Allahu Teâlâ yarısını cehennemden azad eder. Her kim bu duayı üç defa okursa, Allahu Teâlâ dörtte üçünü cehennemden azad eder. Her kim bu duayı dört defa okursa, Allahu Teâlâ dörtte üçünü cehennemden azad eder. Her kim bu duayı dört defa okursa, Allahu Teâlâ tümünü cehennemden azad eder."

Ebû Davud'un Süncn'inde Abdullah bin Gancm (r.a.)'den rivayet ettiğine göre; Rasûlullah saliallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Her kim sabahlayınca;

"Allah'ım, sabahleyin bana veya mahlukalımdan birisine verilen herhangi bir nimet ancak sendendir. Senin

ortağın yoktur. Hama Sanadır, şükür Sanadır," derse o günün şükürünü eda etmiş olur. Her kim akşamlayınca aynısını söylerse şükürünü eda etmiş olur."

Sünen'de ve Hâkim'in sahih'inde Abdullah bin Ömer (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Abdullah bin Ömer (r.a.) demiştir ki: "Nebî aieyhisselâm akşam ve sabahladığı zaman şu kelimeleri terk etmezdi:

"Allahım, senden dünya ve ahirette afiyet istiyorum. Allah'ım, senden dinim, dünyam, ailem ve malım hakkında sıhhat ve afiyet istiyorum. Allah'ım, ayıplarımı ört ve korkularımdan beni emin kıl. Allah'ım, Önümden, arkamdan, sağımdan, solumdan ve üstümden gelecek tehlikelerden

beni koru. Aşağımdan gelecek olan bir belâya uğratılmaktan Senin büyüklüğüne sığınırım." (Vekîl: "Burdaki 'bela' kelimesi, zulüm demektir," demiştir.)

Abdurrahman bin Ebî Bekr (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; O babasına şöyle demiştir: "Ey baba, her sabah: "Allahım, bedenime afiyet ver, kulaklarıma afiyet ver, gözlerime afiyet ver, Senden başka ilâh yoktur," dediğini işitiyorum. Sabaha çıkınca üç defa, akşamlayınca üç defa bunları tekrar ediyorsun." Ebû Bekr: "Rasûlullah'm bunlarla duâ etliğini işinim. Onun sünnetini takib etmeyi severim," demiştir. (Hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.)

Ibn Sünnî'nin ibn Abbas (r.a.)'den rivayetine göre; Rasûlullah sallal-lahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Her kim .sabaha ve akşama çıkınca;

"Allah'ım, Senin sayende nimet ve afiyetle ve gizli hallerim örtülmüş olarak sabahladım. Nimetini, afiyetini dünya ve ahirette örtünü üzerime tamamla," duasını üç defa okursa nimetini tamamlamak Allah üzerine bir hak olmuş olur."

Encs (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah saliallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Sizden biriniz Ebû Damda'n gibi olmaktan aciz midir?" Ashab; "Ebû Damdam kimdir, yâ Rasûlallah?" dediler.

Rasûlullah saliallahu aleyhi ve sellem; "Bu zat, sabaha çıktığı zaman:

"Allah'ım, nefsimi ve ırzımı sana hibe etlim. Artık nefsim, küfredene küfretmez, zulmedene zulmetmez, döveni dövmez," derdi."

Ebû Derdâ (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre Nebî aieyhisselâm şöyle buyurmuştur: "Her kim bir günde sabah ve akşama çıktığı zaman, yedi defa:

Hasbiya'Uâhu lâ ilahe illâ hû, aleyhi tevekkeltü ve hüve Rabb'ül-ar-şî'l-azîm.

"Allah bana yeler, O'ndan başka ilâh yoktur. O'na tevekkül etlim. O büyük olan arşın sahibidir," derse, Allah dünya ve ahiretle ilgili önemli sıkıntılarını giderir."

Talk bin Hubeyb (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; o demiştir ki: "Bir adam Ebû Derdâ'ya gelerek, 'Ey Ebû Derdâ, evin yandı,' dedi. Bunun üzerine Ebû Derdâ şöyle dedi: "Evim yanmamıştır. Allah Azze ve Celle evimi yakmaz; çünkü Allah'ın Rasûlünden bir kaç kelime işittim ki, her kim gündüzün evvelinden bunları okursa, akşama çıkıncaya kadar ona musibet erişmez ve yine her kim gündüzün sonunda bunları okursa, sabaha çıkıncaya kadar ona musibet erişmez. O kelimeler şunlardır:

"Allah'ım, Sen Rabbimsin. Senden başka ilâh yoktur, Sana güvendim. Sen büyük olan arşın Rabbisin. Allah'ın dilediği olur, dilemediği olmaz. Güç ve kuvvet, ancak büyük ve yüce olan Allah'ındır. Allah'ım, her şeye kadir olduğumu bilmekteyim. Allah'ın ilmi her şeyi kuşatmıştır, Allah'ım, nefsimin şerrinden sana sığınırım ve her kıpırdayanın şerrinden sana sığınırım. Sen onları alnından yakalayıcısın. Şüphesiz Rabbin doğru yol üzeredir." (Bazı rivayetlerde: "Benimle kalkın gelin," dedi ve kendisi kalkarak yanındakiler de onunla beraber kalktılar. Evine vardıklarında bir de ne görsünler; evin etrafı yanmış, fakat eve yangın isabet etmemişti.)

4.2.7. Uykudan Önce Yapılacak Zikirler

Buhârî'nin Huzeyfe (r.a.) ve Ebû Zer (r.a.)'den rivayetine göre; onlar şöyle demişlerdir: "Nebî aleyhisselâm yatağına geldiği zaman:

"Allah'ım, Senin isminle yaşar ve Ölürüm" derdi. Uyanınca:

"Öldükten sonra beni dirilten Allah'a hamd olsun, ahiretle diriltme onadır" derdi. Yatarken sağ elini yanağının altına koymak, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yaptığı işlerdendir ve Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem üç defa:

"Allah'ım, kullarını dirilteceğin günde azabından beni koru," der, sonra şöyle devam ederdi:

"Ey göklerin ve yerin ve büyük arşın Rabbi olan Allah'ım, ey her şeyin Rabbi, tane ve çekirdeği yaratan, Tevrat, İncil ve Kur'ân'ı indiren Rabbimiz, Senin mâlik olduğun her şeyin şerrinden Sana sığınırım. Sen ilksin, Senden önce başka bir şey yoktur. Sen sonsun, Senden sonra başka bir şey yoktur. Sen zahirsin, Senin üzerine olacak bir şey yoktur. Sen bâtınsın, senden gayri hiç bir şey yoktur. Bizim borcumuzu Ödettir ve bizi fakirlikten kurtar."

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle derdi:

"Bizi doyuran, bizi sulayan, bizim ihtiyacımızı gideren ve bize sığı-

nak olan Allah'a hamd olsun, ihtiyaç içinde kıvranan öyle kimseler var ki, onlara acıyıp bakan yoktur."

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem her gece yatağına geldiği zaman çilerini birleştirir, sonra ellerine üfler,

"Gul hüve'llahü ehad," "Gul e'üzü bi-Rabbî'l-felak" ve "Gul e'üzü bi-Rabbî'n-nâs" sûrelerini okur, sonra vücudundan ulaşabildiği yerleri mesh eder, önce başından başlayarak yüzünü ve vücudunun ön kısmını mesh eder ve bu işi üç defa tekrar ederdi.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, yatağına yaslanan kimsenin şöyle demesini emretti:

"Yâ Rabbi, Senin isminle yan tarafımı yere koydum, Senin isminle kaldırıyorum. Eğer nefsimi tutarsan, ona acı, eğer nefsimi bırakırsan, sa-lîh kullarını koruduğun şeyle onu koru."

Fâtıma'ya: "Allah'ı otuz üç defa tesbîh et, otuz üç defa tahmîd et, otuz dört defa tekbîr getir," demiştir.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; "Ey gökleri ve yeri yaralan Allah'ım," şeklinde başlayan yukarda zikri geçen duaları okumayı, Ayet'çl-Kürşî'yi okumayı tavsiye ettiği gibi tavsiye etmiştir. Bunları okuyanları, Allah'ın devamlı koruyacağını haber vermiştir.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: Bcrâ (r.a.)'a şöyle demiştir: "Yatağına geldiğin zaman namaz abdesti gibi abdest al, sonra sağ tarafın üzerine uzanarak söyle de:

"A ilahım, nefsimi Sana teslim ettim, yüzümü Sana döndüm, işlerimi Sana bıraktım. Azabından korkarak, rahmetini umarak sırtımı Sana dayadım. Ümidim de Sendendir, korkum da Sendendir, Senden sığınacak yer varsa, o da Sensin, ilahi gönderdiğin kitaplara ve yolladığın nebilere

İnandım." Eğer bu kelimeleri söyler de o gece Ölürsen, islâm dini üzerine ölürsün. Bu sözler, o gece uyumadan evvel son sözünüz olsun."

4.2.8. Uykudan Uyanırken Yapılacak Dua

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem uykusundan uyanan kimseye şu duayı yapmasını emretmiştir:

"Ruhumu bana iade eden, vücuduma afiyet veren, kendisini zikir etmek için bana izin veren A Hah 'a hamd olsun."

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; uykusundan uyandığı zaman şöyle derdi:

"Senden başka ilâh yoktur. Seni tesbîh ederim. Allah'ım, günahlarımı bağışlamam istiyorum ve Senin rahmetini istiyorum. Allah'ım, ilmimi arttır. Beni hidayet ettikten sonra kalbimi saptırma, Katından bana rahmet ver. Şüphesiz Sen hibe edensin."

Yine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den sahih olarak gelen rivayette şöyle buyurmuştur: "Gece uykuya tutmayan kimse şöyle desin:

"Allah'tan başka ilâh yoktur, yalnız O vardır, ortağı yoktur, mülk O'nundur, hamd O'nadır, O herşeye kadirdir.

Allah'a hamd olsun, Allah'ı tesbîh ederim, Allah'tan başka ilâh yoktur, Allah en büyüktür. Güç ve kuvvet ancak Allah'ındır," sonra; "Allahım beni bağışla." Böyle dua

ederse, duası kabul olunur, eğer abdest alıp namaz kılsa namazı kabul olur."

4.2.9. Korku, Yalnızlık ve Uykusuzluk Hallerinde Yapılacak Zikir

Ömer bin Şuayb (r.a.)'ın babasından, onun da dedesinden rivayetine göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Sizden biriniz uykuda korktuğu zaman şöyle desin:

"Gazabından, cezasından, kullarının şerrinden, şeytanların kötülüklerinden ve onların hazır olmalarından Allah'ın eksiksiz kelimelerine sığınırım." "Böyle dediği zaman şeytanlar kendisine zarar vermezler." Ravî demiştir ki; "İbn Ömer, bu duayı bulûğa ermiş olan çocuklarına öğretir, ermemiş olanlar için de bir şeye yazar ve boyunlarına asardı."

Hâfid bin Velîd (r.a.)'den rivayet olduğuna göre; kendisini geceleri uykusuzluk tutunca, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ona şöyle dedi: "Sana bir kaç kelime öğreteyim, onları okuduğun zaman uyursun: .

"Ey yedi gök tabakasının ve onun gölgelediklerinin, arzın ve onun bitirdiklerinin, şeytanların ve delâlete saptırdıklarının Rabbi olan Alla-hım, karşıma çıkıp bana kötülük yapmamaları için yaratıklarının hepsine karşı beni himaye et. Senin himayen galip, Senin övgün yücedir. Senden başka ilâh yoktur, Sen bir tek ilâhsın."

(Hadisi Taberanî, "Kebir" ve "Ev-sat" kitaplarında rivayet ederek, "isnadı iyidir," demiştir. Ancak Abdur-rahman bin Sabit, Hâlid'den işitmemiştir. Hadisi Hafız Münzirî den zikretmiştir.)

Taberanî ve Ibn Sünnî'nin Berâ bin 'Âzib (r.a.)'den rivayet ettiklerine göre, bir adam Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e korkudan şikâyet etti. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ona;

"Melik ve Kuddâs olan meleklerin ve Cebrail'in Rabbi olan Allah'ı teşbih ederim. Gökleri ve yeri üstünlük ve kuvvetle yücelttin" de." buyurdu." Adam bu duayı okuyunca Allah ondan korkuyu giderdi.

4.2.10. Rüyasında Kötü Bir Şey Görenin Ne Yapacağı ve Ne Söyleyeceği

Câbir (r.a.)'den rivayet olduğuna göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Sizden biriniz hoşlanmayacak bir rüya gördüğü zaman sol tarafına üç defa iükürerek, kovulmuş şeytandan Allah'a sığınsın ve yattığı taraftan diğer tarafa dönsün." (Hadisi Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Ibn Mâcc rivayet etmiştir.)

Ebû Sa'îd el-Hudrî (r.a.)'den rivayet olduğuna göre: O Nebî aleyhisselâm'm şöyle buyurduğunu işitmiştir:

"Sizden biriniz hoşlandığı bir rüya görürse şüphesiz o Allah'tandır. Allah'a hamd ederek gördüğü rüyayı anlatsın. Eğer bunun dışında hoşlanmadığı bir rüya görürse o şeytandandır, onun şerrinden Allah'a sığınarak hiç bir

kimseye anlatmasın. Bu durumda ona zarar vermez." (Hadisi Tirmizi rivayet ederek 'ha-sen sahihtir,' demiştir.)

4.2.11. Elbise Giyerken Yapılacak Zikir

İbn Sünnî'nin rivayet ettiğine göre; Nebî aleyhisselâm, elbise, gömlek, aba veya sarık giyerken şöyle derdi: "Allah'ım, giydiğim bu elbiseyi iyi işlerde kullanıp eskitmeyi Senden diliyorum, kötü işlerde kullanarak eskitmekten Sana sığınıyorum."

Mu'âz bin Enes (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre, Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: "Her kim yeni bir elbise giyerken;

"Bana bu elbiseyi giydiren, benim güç ve kuvvetim olmadan beni ri-zıklandtran Allah'a hamd olsun," derse, Allah geçmiş günahlarını bağışlar."

Ayrıca; Besmele çekmek le müstehabdır. Çünkü Allah'ın ismiyle başlanmayan her şey noksandır.

4.2.12. Yeni Elbise Giyerken Yapılacak Zikir

Ebû Sa'îd el-Hudrî (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; o demiştir ki: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve selletn sarık, gömlek ve aba gibi yeni elbise giydiği zaman onun ismini söyleyerek şöyle derdi:

"Allah'ım, hamd Sanadır. Sen bana bu elbiseyi giydirdin. Bu elbiseyi iyi işlerde kullanıp eskil/neyi Senden diliyorum, kötü işlere kullanarak eskitmekten Sana sığınıyorum." (Hadisi Ebû Dâvûd ve Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî sahihlemiştir.)

Tirmizî'nin Ömer (r.a.)'den rivayet ettiğine göre; "Kim yeni bir elbise giyer de;

"Ayıp yerlerimi örtmek için beni giydiren Allah'a hamd olsun. Ben hayatımda onunla güzelleşiyor um," derse sonra karar verip eski elbisesini tasadduk ederse, Allah'ın himaye ve gölgesinde bulunup yaşar ve ölürken Allah yolunda ölmüş olur."

4.2.13. Arkadaşının Üzerinde Yeni Elbise Görenin Ne Diyeyeceği

Nebî aleyhisselâm'dan sahih olarak gelen rivayete göre; 'Hâlid'in annesine; nakışlı bir elbise giydiğini gördükten sonra:

"Onu eskitip, daha iyisini alasın," dedi. Sahabe de: "Onu eskitip, Allah sana daha iyisini versin," derlerdi. Ali (r.a.) Ömer (r.a.)'in üzerinde bir elbise gördü de ona şöyle dedi:

"Yeni elbise giyesin, övünmüş olarak yaşayasın, şehit ve mesut olarak ölesin." (Bu haberi İbn Mâce ve İbn Sünnî rivayet etmiştir.)

4.2.14. Elbiseyi Çıkarırken Yapılacak Zikir

İbn Sünnî'nin Enes (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Enes (r.a.) demiş-lir ki: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Cinlerin gözleriyle adam oğlunun ayıp yerleri arasındaki örtü. müslüman kişinin elbisesini çıkarırken:

"Kendinden başka ilâh olmayan Allah 'in adıyla," demesidir," buyurdu.

4.2.15. Evden Çıkarken Yapılacak Zikirler

Ebû Davud'un Enes (r.a.)'ten rivayet ettiğine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Bir kimse evinden çıktığı zaman:

"Allah'ın ismiyle çıkıyorum. Allah'a tevekkül ettim. Güç ve kuvvet ancak Allah'ındır," derse, kendisine; "Bu sana yeter, korundun ve hidayete erdirildin," denilir ve şeytan ondan uzaklaşarak diğer şeytana; "Hidayete erdirilen, ihtiyacı giderilen ve korunan bir adama ne yapabilirsin ki?" der."

Ahmed'in Müsned'inde Enes (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; şöyle denmektedir:

"Allah'ın ismiyle çıkıyorum. Allah'a inandım, Allah'ın yoluna sarıldım. Allah'a tevekkül ettim. Güç ve kuvvet ancak Allah'ındır." (Hadis ha-sendîr.)

Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin Ümmü Seleme (r.a.)'den rivayet ettiklerine göre; Ümmü Seleme (r.a.) demiştir ki: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem gözlerini semaya dikip te şöyle demeden evimden çıkmazdı:

"Allahım, sapmaktan ve saptırılmaktan, ayağı kaymaktan ve kaydırılmaktan, zulme uğramaktan ve zulüm, yapmaktan, cahillik etmekten ve cehalete uğramaktan sana sığınırım." (Tirmizî; "hadis hasen, sahihtir," demiştir.)

4.2.16. Eve Girerken Yapılacak Zikirler

Sahih-i Müslim'de Câbir (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre Câbir (r.a.) "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in

şöyle dediğim işittim," demiştir: "Kişi evine girdiği zaman, eve girerken ve yemek yerken, Allah'ın ismini anarsa şeytan diğerlerine şöyle der: "Sizin için bu evde geceleme ve yemek yemek yoktur." Eve girerken Allah'ın ismini anmazsa, şeytan: "geceleyecek ve yiyecek yer buldunuz," der."

Ebû Davud'un Sünen'inde Ebû Mâlik el-Eş'arî (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; Ebû Mâlik (r.a.), demiştir ki; "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Kişi evine girdiği zaman: "Allah'ım, Senden hayırlı girmek ve hayırlı çıkmak istiyorum. Allah'ın ismiyle girdim ve Allah'ın ismiyle çıktım. Rabbimiz olan Allah'a tevekkül ettik," desin, sonra ailesine selâm versin."

Tirmizî'de Enes (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre Enes (r.a.) demiştir ki: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bana; "Ey oğulcağım, ailenin yanına girdiğin zaman selâm ver ki, sana ve evindeki çoluk çocuğuna bereket olsun," buyurdu." (Tirmizî; "hadis hasen, şahindir," demiştir.

4.2.17. Hoşuna Giden Bir Mal Görüldüğü Zaman Yapılacak Zikir

Kişinin veya malından hoşuna giden bir şey gördüğü zaman:
(Mâşâallah, Kuvvet ancak Allah'tandır,) demesi gerekir. Böyle derse, bu dua sebebiyle bir kötülük görmez. Eğer kötü bir durum görürse;
"Her hal üzere Allah'a hamd olsun," desin.

Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Kendi başına girdiğin zaman: 'Bu Allah'tandır, benim kuvvetimle değil, Allah'ın kuvvetiyle olmuştur,' deseydinya." {9} Ibn Sünnî'nin Enes (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Enes (r.a.) demiştir ki: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; "Allahu Teâlâ kulunun ailesi, malı ve çocuğu üzerine bir nimet verdiğinde kul, "Maşallah, Lâ kuvvete illâ bi'llah" derse ölümden başka ailesi, malı ve çocuğu üzerinde bir belâ görmez." buyurmuştur.

Yine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, sevineceği bir şey gördüğü zaman;
"/yi işleri, nimeti ile tamamlayan Allah'a hamd olsun," derdi. Kendisini üzen bir şey gördüğü zaman; "El-hamdü H'llâhi 'alâ külli hâl," (Her hâl üzere Allah'a hamd olsun,) derdi. (Hadisi Ibn Mâce rivayet etmiş, Hâkim; "isnadı sahihtir," demiştir.)

4.2.18. Aynaya Bakınca Yapılacak Zikir

Ibn Sünnî'nin Ali (r.a.)'den rivayet ettiğine göre; Nebî aleyhisselâm

(19) Kehf: 139.

aynaya baktığı zaman;
"Allah'a hamd olsun, Allah'ım, yaradılışımı güzel yaptığın gibi ahlâkımı da güzel eyle," derdi.

Enes (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre, o demiştir ki: "Nebî aley-hisselam yüzünü aynada görünce: Vücudumu dosdoğru yaratıp onu dikene koyan, yüzümün şeklini üstün kılıp onu güzelleştiren ve beni müslümanlardan kılan Allah'a hamd olsun" derdi."

4.2.19. Belâya Uğrayanları Görünce Ne Söyleneceği

Tirmizî'nin Ebû Hürayre (r.a.)'den rivayet ederek, hasen saydığı hadise göre; Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: "Her kim belâya uğrayan bir kimseyi görüp te:
"Senin uğradığın belâdan beni kurtaran ve beni yaratıklarının bir çoğuna üstün tutan Allah'a hamd olsun." derse o belâ ona erişmez. Nevevî şöyle demiştir: "Alimler, 'bu zikri söyleyenin, kendi işiteceği şekilde söylemesi, belâya uğrayana işittirmemesi gerekir. Çünkü belâya uğrayan bunu duyarsa kalben üzülür," demişlerdir. Ancak uğradığı belâ bir günahtan dolayı ise, eğer bir bozgunculuk çıkacağından korkmazsa, işittirmesinde bir beis yoktur."

4.2.20. Horozun Öttüğü, Eşeğin Anırdığı ve

Köpeğin Havladığı Zaman Söylenecek Söz
Buharî ve Müslim'in Ebû Hürayre (r.a.)'den rivayet ettiğine göre: Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: "Eşeğin anırdığını duyduğunuzda şeytandan Allah'a sığınınız, zira o bir şeytan görmüştür. Horozun öttüğünü işittiğinizde Allah'ın fazlından niyazda bulunun, zira o bir melek görmüştür, onun için ölmektedir." Ebû Davud'a göre hadis şöyledir: "Gece köpeğin havlamasını ve eşeğin anırdığını işittiğiniz zaman onlardan Allah'a sığınınız, zira onlar sizin görmediğiniz şeyleri görmüşlerdir."

4.2.21. Rüzgâr Estiği Zaman Yapılacak Zikir

Ebû Davud'un Ebû Hüreyre (r.a.)'den hasen senetle rivayet ettiği hadise göre; Ebû Hüreyre, "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den şöyle işinim," demiştir: "Rüzgâr Allah'ın rahmetindendir, hem rahmetle hem de azabla gelebilir. Rüzgârı gördüğünüz zaman ona sövmeyiniz, Allah'tan hayrım isteyerek şerrinden de Allah'a sığınınız."

Sahih-i Müslim'de Aişe (r.a.)'den rivayet olduğuna göre Âişe (r.a.) demiştir ki; "Nebî aleyhisselam şiddetli rüzgâr estiğinde;

"Allah'ım Senden bu rüzgârın hayrını, içinde olan hayrı ve rüzgârla beraber gönderdiğin şeyin hayrını istiyorum ve rüzgârın şerrinden, rüzgârla gönderdiğin şeyin şerrinden Sana sığınıyorum." derdi."

4.2.22. Gök Gürültüsü İşitildiği Zaman Okunacak Dua

Tirmizi'nin İbn Ömer (r.a.)'den rivayet ettiğine göre; Nebî aleyhisselam, gök gürültüsü ve yıldırım sesi işittiği zaman;

"Allah'ım, öfkenle bizi öldürme, azabınla bizi helak etme, bundan önce bize afiyet ver," derdi. (Hadisin senedi zayıftır.)

4.2.23. Ayı Görünce Yapılacak Zikir

Taberanî'nin Abdullah bin Ömer (r.a.)'den rivayet ettiğine göre; o demiştir ki: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ayı görünce şöyle derdi:

"Allah en büyüktür. Ey Allah'ım, bu ayı bize emniyet, îman, selâmet ve islâm'ımızın devamı ile sevdiğin ve razı olduğun muvaffakiyetle geçirmemizi nasib eyle. Ey ay, benim ve senin Rabbimiz Allah'tır."

Ebû Davud'un Katâde'den mürcel olarak rivayet ettiği hadise göre; Nebî aleyhisselam ayı gördüğü zaman üç kerre şöyle derdi:

"Ey Allah'ım, bunu hayır ve doğruluk ayı kıl, hayır ve doğruluk ayı kıl. Seni yaratan zata iman ettim." Sonra;

"Bu ayı götürüp ötekini getiren Allah'a hamd olsun," duasını okurdu.

4.2.24. Keder ve Üzüntü Zamanında Yapılacak Zikirler

Buharî ve Müslim'in İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre; Ra-sûlühâllah sallallahu aleyhi ve sellem üzüntü anında;

"Azîm ve Halîm olan Allah'tan başka ilâh yoktur. Büyük arşın sahibi Allah'tan başka ilâh yoktur. Göklerin, yerin ve kerîm olan arşın sahibi Allah'tan başka ilâh yoktur." derdi.

Tirmizi'nin Enes (r.a.)'den rivayet ettiğine göre; Nebî sallallahu aleyhi ve sellem, bir iş karşısında kederlenince:

"Ey Hayy ve Kayyûm olan Allah'ım, Senin rahmetinden medet dilerim," derdi.

Yine Tirmizi'de Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet olduğuna göre; Nebî aleyhisselam bir iş karşısında dara düşünce başını göğe kaldırır; "Sübânallâhî'l-Azîm" (Yüce Allah'ı teşbih ederim,) derdi. Fazla duâ etmeye giriştiği vakit te; "Yâ Hayyu Yâ Kayyum," derdi.

Ebû Davud'un Sünen'inde Ebû Bekre (r.a.)'den rivayet olduğuna göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, "üzüntülü kişinin duası şudur," demiştir:

"Allah'ım, rahmetini ümid ediyorum, göz açıp kapayıncaya kadar beni nefsim'e bırakma. Bütün durumlarımı düzelt. Senden başka ilâh yoktur."

Yine Ebû Davud'un Sünen'inde Esma binli Umeyys (r.a.)'den rivayet olduğuna göre; Esma (r.a.) demiştir ki:

"Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bana; "Bir belâ anında yahut bir belâyâ uğradığında okuyacağın kelimeleri sana öğreteyim mi?" diyerek, "şöyle okursun," buyurdu:

"Allah'tır, Allah'tır Rabbim, O'na hiç bir şeyi ortak koşmam." (Başka bir rivayetle; "bu duâ yedi kerre okunur,"

demiştir.)

Tirmizi'de Sa'd bin Ebî Vakkas (r.a.)'dan rivayet olduğuna göre; Sa'd; demiştir ki: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; "Yunus (a.s.), balığın karnında iken duâ yapmıştı. Yaptığı duâ şudur:

"Senden başka ilâh yoktur. Seni teşbih ederim; şüphesiz ben zalimlerden oldum." Müslüman bir kişi, herhangi bir şey hakkında, her ne zaman bu duayı terketmezse, duası mutlaka kabul olunur." Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den bir başka rivayette: "Ben öyle bir kelime bili-

yorum ki, sıkıntıya uğrayan kimsenin okuyup ta, Allah'ın sıkıntısını gider-medigi hiçbir kimse yoktur. O da kardeşim Yunus (a.s.)'in duâsıdır." buyurmuştur.

Ahmed ve İbn Hibbân'ın İbn Mes'ûd (a.s.)'dan, Onun da Nebî aleyhisselâm'dan rivayeti ettiğine göre; Nebî aleyhisselam şöyle buyurdu: "Bir kuta, bir keder ve bir üzüntü isabet ettiği zaman:

"Allah'ım, ben Senin kulunum. Erkek kulunun ve kadın kulunun oğluyum. Varlığım elindedir. Hükmün benim

hakkımda geçerlidir. Emrin hakkımda adaletlidir. Kendini isimlendirdiğin Sana ait isimlerle, kılâbın-da indirdiğin, mahlukatından herhangi bir kimseye öğrettiğin katındaki gayb ilminde Sence malum olan kendine ayırdığın isimlerle, Kur'ân'ı, kalbimin baharı, göğsümün nuru, üzüntümü örten, kederimi gideren kılmanı istiyorum." Kim bu duayı yaparsa, Allah onun üzümlü ve kederini gidererek onun yerine kendisine sevinç ve neşe verir."

4.2.25. Düşmanla Karşılaşıncı ve Hâkim'den Korkulduğunda Yapılacak Zikir

Ebû Dâvûd ve Nesaî'nin Ebû Mûsâ (r.a.)'den rivayet ettiğine göre; Nebî aleyhisselam bir kavimden korktuğu zaman:

"Allah'ım, onları Sana havale eder, şerlerinden Sana sığınırım," derdi.

İbn Sünnî'nin rivayet ettiğine göre; Nebî aleyhisselam bir gazvede iken şöyle demişti:

"Ey kıyamet gününün sahibi. Ancak Sana ibadet eder, ancak Senden yardım dilerim." Enes: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in bu duasından sonra düşman tarafından adamlar gördüm ki, melekler ön ve arkalarından gelerek onları yere serdiler" demiştir.

Yine İbn Ömer (r.a.)'den rivayet olduğuna göre; o demiştir ki: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem;

"Sultandan veya başkasından korktuğun zaman;

"Halım ve Kerîm olan Allah'tan başka ilâh yoktur. Rabbim olan Allah'ı teşbih ederim. Yedi kat göklerin Rabbini ve büyük olan arşın Rabbi-ni teşbih ederim. Senden başka ilâh yoktur. Sana yakın olan aziz olur. Senin övgün yücedir," diye duâ ederdi.

Buharî'nin İbn Abbâs (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre; İbn Abbas (r.a.) demiştir ki:

"Allah bize yeler, O ne güzel vekildir," duasını İbrahim aleyhisselam ateşe atıldığı zaman, Muhammed aleyhisselam da, kendisine, "insanlar sizin için kalabalık toplamışlar," dendiği zaman okumuştur." Avf bin Malik (r.a.)'ten rivayet olduğuna göre; Nebî aleyhisselam iki kişi arasında hüküm verdiğinde; aleyhinde hüküm verilen dönerken; "Allah bize yeter, O ne güzel vekildir," deyince, Nebî aleyhisselam: "Şüphesiz Allah, acizlik göstermeyi kınar. Fakat sana çalışmak gerekir. Bir işin üstesinden gelemediğin zaman "Allah bana yeter, o ne güzel vekildir," de," buyurmuştur.

4.2.26. Zor Bir İş Karşısında Kalan Kimsenin Okuyacağı Duâ

İbn Sünnî'nin Enes (r.a.)'den rivayet ettiğine göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

"Allah'ım Senin kolay kıldığın şeyden başka kolay olan bir şey yoktur. Sen yeryüzünün bütün zorluklarını kolay kılsın." derdi.

4.2.27. Geçim Sıkıntısına Düşen Kimsenin Okuyacağı Duâ

İbn Sünnî'nin İbn Ömer (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Nebî aleyhisselâm: "Sizden birinize geçim sıkıntısı geldiği zaman, evden çıkarken şöyle demeyi terkelmesin:

"Canımı, malımı ve dinimi Sana emanet ederek, Senin isminle çıkıyorum. Allah'ım, kazana beni razı et ve takdir ettiğin şeyleri bana mübarek kıl ki, sonraya bıraktığın şeyi acele vermeni, hemen verdiğin şeyi de sonraya bırakmanı Senden istemeyeyim."

4.2.28. Borçlunun Yapacağı Zikir

Tirmizî'nin Alî (r.a.)'den rivayet ederek hasen saydığı hadise göre; bir mukâtep köle Ali (r.a.)'ye gelerek:

"Borcumu ödemekten aciz kaldım, bana yardım et," dedi. Ali (r.a.); "Rasûlullah'ın bana öğrettiği kelimeleri sana öğreteyim mi? Üzerinde "Sabr" dağı kadar borç olsa, Allah borcunu ödettirir. Şu duayı oku," dedi:

"Allah'ım, haramına muhtaç olmadan helâlinle benim ihtiyacımı gider, fazlınla beni Senden başkasına muhtaç olmaktan müstağni kıl."

Ebû Sa'îd (r.a.) şöyle demiştir: "Bir gün Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem mescide girdiğinde, kendisine Ebû Ümâme denen, ensâr'dan bir adamı görünce ona; "Ey Ebû Ümâme, niye namaz vaktinin dışında seni mescide görüyorum?" dedi. Ebû Ümâme: "Üzüntüler ve borçlar beni sardı," deyince, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

"Sana bir dua öğreteyim mi? Ki onu söylediğin zaman, Allah üzüntünü giderir ve borcunu ödettirir," buyurdu. Ebû Ümâme; "Öğret, yâ Rasûlallah," deyince, Rasûlallah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Sabah ve akşama çıktığın zaman:

"Allah'ım, keder ve üzüntüden, acizlik ve tembellikten sana sığınırım. Korkaklık ve cimrilikten, borcun üstelemesinden ve kişilerin kahrından sana sığınırım," de." Ebû Ümame diyor ki: "Ben de bu duayı okudum. Allah hem üzümlüme giderdi, hem de borcumu ödcü."

4.2.29. Kişiye Hoşlanmayacağı Bir Şey Geldiği Veya Zor Durumda Kaldığında Okuyacağı Duâ

İbn Sünnî'nin Ebû Hürayre (r.a.)'den rivayet ettiğine göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Sizden biriniz herhangi bir şey hakkında, hatla ayakkabısının bağı hakkında bile islircâ duasını okusun. Çünkü o da musibettendir."

(stircâ: Kendisine kötü bir durum geldiğinde, hatta ayakkabısının bağı kopsa bile;

"Biz A ilah 'iniz ve yine O 'na döneceğiz " demesidir.

Müslim'in Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: "Kuvvetli mümin, Allah katında zayıf müminden daha hayırlı ve daha sevimlidir. Her şeyde bir hayır vardır. Sana fayda verecek şeyi araştır. Allah'tan yardım iste, acizlik gösterme. Sana bir şey isabet etliği zaman; 'şöyle şöyle yapsaydım, şöyle olurdu,' deme. Ancak, 'Allah'ın kaderi böyle imiş, Allah diledi ve oldu,' de. Çünkü; 'olsaydı, yapsaydım,' demek şeytanın ameline yol açar."

4.230. Kendisine Şüphe Gelen Kimsenin Okuyacağı Duâ

Buhârî ve Müslim'in Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet ettiklerine göre; Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

"Sizden birinize şeytan gelir de, 'bunu kim yarattı, onu kim yarattı,' der. En sonunda da, 'Rabbini kim yarattı,' der. Şeytan bir kimseye böyle söylediği zaman, şeytandan Allah'a sığınarak şüpheye son versin."

Buhârî de geçtiğine göre; Nebî aleyhisselâm şöyle demiştir: "İnsanlar birbirlerine devamlı soru sorarlar. Hatta, 'mahlûkatı Allah yarattı, peki Allah'ı kim yaradı,' derler. Böyle bir şeyle karşılaşan:

"Allah'a ve Rasûllerine inandım," desin."

4.231. Öfite Anında Okunacak Dua

Buhârî ve Müslim'in Süleyman b. Sarcd (r.a.)'den rivayet ettiklerine göre, Süleyman (r.a.) demiştir ki:

"Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber oturuyordum. İki adam konuşuyorlardı. Onlardan birinin yüzü kızarıp, yüz hatları değişince, Nebî aleyhisselâm; "Ben bir kelime biliyorum ki, eğer kişi onu söylerse öfkesi gider, eğer bu adam;

"Koğulmuş şeytandan Allah'a sığınırım," derse öfkesi ondan gider." buyurdu."

4.232. Rasûlullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in Yapdığı Özlü Dualar

Aişe (r.a.); "Nebî aleyhisselâm özlü duaları sever, onların dışındaki-lerini okumazdı," demiştir.

Biz bu dualardan kişinin müstağni kalamayacak olduklarını zikrediyoruz:

Enes (r.a.)'den rivayet olduğuna göre; o demiştir ki; Nebî aleyhisselâm'm çok kere:

"Allah'ım, ey bizim Rabbimiz, bize dünyada iyilik ve ahirette de iyilik ver ve bizi cehennemden kurt, diye duâ ederdi.

Müslim'in rivayet ettiğine göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, müslümanlardan, hasta olan bir adamı ziyaret etmişti. Adam hastalığından o kadar zayıflamıştı ki, bir civciv gibi olmuştu. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ona; "Neyle duâ ediyor veya Allah'tan diliyordun?" diye sordu. Adam; "Evet. 'Ey Allah'ım, bana ahiretle vereceğin cezaı dünyada ver,' derdim," diye cevap verdi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Sübhanallah, bunu yapamaz mıydın veya beceremez miydin?

"Ey Allah'ım, bize dünyada ve ahiretle iyilik ver ve bizi cehennemden kurt," deseydin ya."

Ahmed ve Nesâî'nin rivayet ettiğine göre: Sa'd, oğlunun şöyle dediğini işitti: "Allah'ım, senden cenneti ve odalarını ve şunları, şunları isterim. Cehennemden ve cehennemden zincir ve halkalarından sana sığınırım." Sa'd;

"Allah'tan çok şeyler istedin, çok serden Allah'a sığındın. Halbuki ben Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu işittim: "Yakında dua yaparken aşırı giden bir kavim çıkacak. Oysa şöyle demen sana yeler:

"Allah'ım, bildiğim ve bilmediğim hayrın hepsini Senden istiyorum ve bildiğim ve bilmediğim şerrin hepsinden Sana sığınıyorum."

Ahmed ve Nesâî'nin İbn Abbâs (r.a.)'dan rivayet ettikleri hadise göre İbn Abbas (r.a.) şöyle demiştir: "Nebî aleyhisselâm'm dualarından birisi de şuydu:

"Ya Rabbi, bana yardım et, aleyhi indekiler e yardım etme. Ya Rabbi, beni hatırla, aleyhime olacak yerlerde değil. Bana yardım et, aleyhime olacak konularda bana yardım etme.' Benim lehime tuzak kur, aleyhime tuzak kurma. Beni doğruya hidayet et, bana hidayeti kolay kıl. Taşkınlık edenlere karşı bana yardım et. Ya Rabbi, Beni Sana çok şükreden, Seni çok zikreden, Senden çok korkan, Sana hûşû ile eğilen, Sana içten çok duâ edip yönelen, Sana yüreklen tevbe eden kıl. Ya Rabbi, tevbeni kabul et, günahlarımı bağışla, duamı kabul et, hüccetimi sabit kıl, dilimi doğru söze yönelt, kalbimi doğruya ilet, içimdeki kin ve bugzu çıkarıp at."

Müslim'in Zeyd bin Erkanî (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre; Zeyd (r.a.) şöyle demiştir: "Size ancak Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in dediği gibi diyerek Allah'a sığınmanızı tavsiye ederim. O şöyle derdi:

"Ey Allah'ım, acizlikten, tembellikten, korkaklıktan, cimrilikten, fazla ihtiyar olmaktan ve kabir azabından sana sığınırım. Ey Allah'ım, nefsimi takvasını ver, onu tertemiz eyle; Sen nefsi temizleyenlerin en hayırlısı. Sen onun hem velîsi hem mevlâsın. Ey Allah'ım, faydalı olmayan ilimden, görmeyen kalpten, doymayan nefisten, kabul olunmayan duadan sana sığınırım."

Hâkim'in Sahih'inde geçtiğine göre; Rasûlullah sallâlahu aleyhi ve sellem; "Ey insanlar, iyi bir duâ yapmak ister misiniz?" diye sorunca; "Evet, ya Rasûlallah," dediler, Rasûlullah sallâlahu aleyhi ve sellem; "Öyle ise: "Ey Allah'ım, seni zikretmeye, sana şükretmeye, sana güzelce ibadet etmeye bize yardım et," deyiniz," buyurdu. Ahmed'e göre Nebî aleyhisselam; "Yâ ze'l-celâli ve'l-ikrâm, duasına devam ediniz." demiştir. Yine imam Ahmed'e göre Rasûlullah sallâlahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Ey kalpleri istediği yöne çevirme gücüne sahip olan Allah, kalbimi hak dinin üzerine sabit hıl." Mizan, Rahman olan Allah'ın elindedir. Bazı milletleri yükseltir, bazı milletleri de alçalır." İbn Ömer (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah sallâlahu aleyhi ve sellem şöyle duâ ederdi: "Allah'ım, nimetinin gitmesinden, afiyetinin değişmesinden, cezanın ansızın gelmesinden ve bütün gazabından Sana sığınırım." Tirmizî'nin rivayetine göre Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: "Allah'ım, bana öğrettiğin şeylerle beni faydalandır ve bana fayda verecek şeyi öğret, ilmimi arttır. Her hâl üzere hamd Allah'ıdır. Cehennem ehlinin durumundan Allah'a sığınırım." Müslim'in rivayet ettiğine göre; Fâtıma (r.a.), bir hizmetçi İstemek üzere Nebî aleyhisselam'a geydi. Nebî aleyhisselam, kendisine şu tavsiyede bulundu: "Şöyle dua et: "Ey Allahım, Tevrat'ı, İncil'i, ve Kur'ân'ı indiren, daneyi ve çekirdeği yaratan, bizim ve her şeyin Rabbi, Senin malik olduğun her şeyin şerrinden Sana sığınırım. İlk ancak Sensin, Senden önce başka hiç bir şey yoktur. Son ancak Sensin. Senden başka hiç bir şey yoktur. Sen zahirsin, Fevkinde hiç birşey yoktur. Sen bâtınsın. Senden gayrı hiç bir şey yoktur. Benim borcumu öde ve beni fakirlikten kurtar." Yine Müslim'in rivayet ettiği hadise göre; Nebî aleyhisselam şöyle duâ ederdi: "Ey Allah'ım, Senden hidayet, takva, iffet ve zenginlik istiyorum." Tirmizî'nin rivayet edip hasen saydığı ve Hâkim'in İbn Ömer (r.a.)'den rivayet ettiği hadise göre: İbn Ömer (r.a.) şöyle demiştir: "Rasûlullah sallâlahu aleyhi ve sellem herhangi bir meclisten kalktığı zaman, ashâbı için, şu kelimelerle duâ ederdi:

"Ey Allah'ım, bizimle Sana yapılacak günahlar arasına perde olacak korkuyu, bizi cennetine ulaştıracak tâalını ve dünya musibetlerini bize kolaylaştıracak yakın îmanı bize ihsan et. İşitmelerimizi, görmelerimizi ve gücümüzü, yaşadığımız müddetçe bize faydalı kıl. Bize hayırlı vârisler nasib et. Bize zulmedenlerden intikamımızı al, bize düşmanlık edenlere karşı bize yardım et. Dinimize musibet verme. Tek dileğimiz ve önem verdiğimiz şey dünya olmasın. Bize acımayan kişileri başımıza musallat etme."

43. RASÛLÜLLAH'A SALÂT VE SELÂM GETİRMEK

Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Muhakkak Allah ve melekleri Nebtye salât ederler. Ey îman edenler siz de ona salât edin. Tam teslimiyetle selâm edin."(20)

43.1. "Nebî'ye Salât Ederler" Demenin Manası

Buharî şöyle demiştir: "Ebû'l-Âliye; "Allah'ın salâtı, Rasûlünü, melekleri yanında övmesidir. Meleklerin salavâtı ise duâ etmektir," demiştir.

Ebû İsa et-Tirmizî de şöyle demiştir: "Süfyân-ı Scvrî ile ilim ehlinin birden çok kişilerden rivayet olunduğuna göre; demişlerdir ki: "Allah'ın salâtı rahmel, meleklerin salâtı ise istiğfar demektir."

İbn Kcîr şöyle demiştir: "Bu ayetten maksat, Allahu Tcâlâ, kulu ve nebisinin, kalındaki yüksek yerde olan makamını kullarına haber vermektedir. Nebisini, mukarreb melekleri yanında övmektedir. Melekler de Nebî aleyhisselâm'a salât ederler. Sonra Allahu Tcâlâ dünya âlcminde-kilcre, bütün mahlukatın Nebî aleyhisselam üzerine övgü toplansın diye salât ve selâm getirmeyi emretmiştir."

Bu konuda pek çok hadis gelmiştir. Bazısını aşağıda zikrediyoruz:

43.2. Salât ve Selâmla İlgili Hadisler

Müslim'in Abdullah bin Amr bin el-As (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre; Abdullah bin Amr (r.a.), Rasûlullah sallâlahu aleyhi ve sellem'in şöyle dediğini itilmiştir: "Her kim bana bir salâvat getirirse Allah'u Teâlâ o kimseye on misli mağfiret eder."

Tirmizî'nin İbn Mes'ûd (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre; Rasûlullah sallâlahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Kıyamet günü, insanların bana en yakın olanları, üzerime en çok salavât getirenlerdir." (Tirmizî "hadis hasendir" demiştir.) Yani; Rasûlullah sallâlahu aleyhi ve sellem'in şefaatine en çok lâyık olan ve onunla oturmaya en yakın olan, demektir.

Ebû Davud'un sahih bir senetle Ebû Hürceyre (r.a.)'den rivayet ettiğine göre; Rasûlullah sallâlahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Kabrimi bayram yerine çevirmeyiniz ve bana salavât getiriniz. Şüphesiz, getireceğiniz salavât, nerde olursanız olun bana ulaşır."

Ebû Dâvûd ve Nesaî'nin Evs (r.a.)'den rivayet etliklerine göre; Rasûl-ülâh sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Günlerinizin en faziletlisi cuma günüdür. O günde bana çok salavât getiriniz; şüphesiz getireceğiniz salavât bana arz olunur." Ahab; "Ya Rasûlallah, getirdiğimiz salavât nasıl size arz olunur, halbuki siz çürümüş olacaksınız?" dediler. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem "Allahu Teâlâ, yeryüzüne, nebilerin cesetlerini çürütmeyi haram kılmıştır," cevabını verdi.

Ebu Davud'un Sünen'inde, Ebû Hüreyre (r.a.)'den sahih bir senetle rivayet olunan bir hadiste Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle bu-

yurmuştur: "Şüphesiz ki benim üzerime salavât getiren kimsenin selâmını almak için Allah benim ruhumu iade eder."

İmam Ahmed'in Ebû Talha el Ensârî (r.a.)'den rivayet ettiğine göre; Ebu Talha (r.a.) şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, bir gün, yüzünde müjde işareti olduğu halde, sevinç içinde çıkageldi. As-hab; "Yâ Rasûlallah, bugün sevinç içindesin, yüzünde müjde işareti var," dediler. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; "Evet" buyurdu. "Bana Rabbim katından birisi gelerek şöyle dedi; 'Ümmetinden kim sana bir salavât getirirse, Allah ona iyilik yazar ve ondan on kötülük siler, getirdiği salavât kadar ona sevap yazar.'" (İbn Kesîr, "bu hadisin isnadı iyidir," demiştir.)

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet olduğuna göre; Ncbî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: "Biz Nebî ailesine salâ ve selâm getirdiği zaman, sevabının büyük ölçeklerle ölçülmesini isteyen bir kimse söyle desin:

"Ey Allah'ım, İbrahim peygambere ve onun soyundan gelenlere rahmet etliğin gibi Muhammed'e, müminlerin anası olan eşlerine ve soyundan gelenlere de rahmet eyle. Sen kendine hama edilensin ve yücesin." (Hadisi Ebû Dâvûd ve Nesaî rivayet etmiştir.)

Übey bin Ka'b (r.a.)'dan rivayet olduğuna göre; o şöyle demiştir: "Rasûlullah gecenin üçte ikisi geçtiği zaman kalkar, şöyle derdi: "Ey insanlar, Allah'ı zikredin, Allah'ı zikredin. Sûrun birinci üfürülüğü geldi. İkincisi de ardından gelmektedir. Ölüm bütün fecaati ile geldi, ölüm bütün fecaati ile geldi." Bir defasında ben; "Ya Rasûlallah, ben sana çok çok salavât getiriyorum, sana kaç defa salavât getireyim?" diye sordum. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; "Dilediğin kadar" buyurdular. Ben; "Oturduğum meclisin dönte birini salavâtla geçireyim mi?" diye sordum. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; "Dilediğin kadar. Fakat ne kadar fazla yaparsan bu senin için faydalıdır," buyurdu. Ben; "Şu halde meclisin tamamım salavâtla geçireyim," dedim. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "O takdirde dertlerin giderilir, günahların da affedilir," buyurdu. (Hadisi Tirmizî rivayet etmiştir.)

4.33. Rasûlullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in ismi Anıldığında Ona Salât ve Selâm Getirmek Gerekir mi?

Âlimlerden, içlerinde Tahavî ve Hâkim'in de bulunduğu bir grub; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ismi her ne zaman amlırsa, ona salâ ve selâm getirmenin vacib olduğu görüşündedirler. Bu görüşlerine, Tirmizî'nin Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet ederek hasen saydığı şu hadisi delil getirmişlerdir: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Yerde sürünsün o adam ki, yanında benim adım anılır da bana salavât getirmez. Yerlerde sürünsün o adam ki. Ramazan ayına girer de mağfîret edilmeden o aydan çıkar. Yerlerde sürünsün o adamki anne-ba-bası kendi yanında ihtiyarlar da onlara gerekli hürmeti göstermeyip cennete girmeye hak kazanamaz."

Ebû Zer (r.a.)'in hadisine göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sel-lcm: "İnsanların en cimrisi, yanında hinim anılıp ta bana salavât getirmeyendir," buyurmuştur.

Âlimlerden diğer bir grub; "Bir meclisle bir defa salavât getirmek vacib olup meclisin kalan kısmında gerekmez. Daha fazlası müstehabdır," görüşündedirler. Çünkü Ebû Hüreyre'nin rivayet ettiği hadise göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Bir topluluk bir mecliste oturur da orada Allah'ı zikretmez ve nebilerine salavât getir-mezlerse, kıyamet günü bu hareketleri onlar için bir noksanlık olur. Dilerse Allah onlara azab eder, dilerse bağışlar." buyurmuştur. (Hadisi Tirmizî rivayet ederek 'hasendir', demiştir.)

4.3.4. Yazı Yazarken Rasûlullah (S.A.V.)'m

İsmi Geçtiğinde Ona Salât ve Selâm Yazmanın Müstehab Olduğu

Âlimler, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ismi her ne zaman yazılırsa, ona salavât yazmayı müstehab görmüşlerdir. Ancak bu konuda delil olabilecek sahih bir hadis gelmemiştir. Halîb el-Bağdâdî; "Ahmed bin Hanbel'in çok kerre Rasûlullah'ın ismini yazarken, salât selâm yazmadığını gördüm. Ahmed bin Hanbel'in, Rasûlullah'ın ismini yazdığı anda ona sözle salavât getirdiği haberi bana ulaşmıştır," demiştir.

4.3.5. Salât İle Selâmı Beraberce Söylemek

Ncnevî şöyle demiştir: "Bir kimse, Ncbî aleyhisselam'a salavât getirdiği zaman, salât ile selâmı beraberce söylesin, sadece bir tanesini tek olarak söylemesin. Meselâ; tek olarak, "Rasûlullah'a salât olsun," veya sadece "Rasûlullah'a selâm olsun,"

demesin.

43.6. Nebilere Salâvat Gelirmek

Nebiler ve melekler üzerine tek olarak salavat gelirmek müsiehab-dır. Ancak nebî olmayanlara gelince; âlimlerin ittifakıyla nebilerle beraber isimleri zikredilirse salavât getirmek caizdir. Bu konuda şu hadisi şerif geçmiştir: "Allah'ım, Nebî Muhammed'e ve müminlerin anneleri olan hanımlarına rahmet eyle." Nebî olmayanlara tek olarak salavâl gelirmek İse mekruhtur. Meselâ; "Ömer sailallahu aleyhi ve sellem," denmez.

4.3.7. Rasûlullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e Getirilecek Salât ve Selâm Şekilleri

Müslim'in, Ebû Mûsâ'ud el-Ensârî (r.a.)'den rivayet ettiğine göre; Beşîr bin Sa'd (r.a.) şöyle demiştir: "Yâ Rasûlallah, Allahu Teâlâ bize senin üzerine salât ve selâm getirmemizi buyurdu. Size nasıl salât ve selâm edelim?" diye sordu. Bunun üzerine Rasûl-ü Ekrem sailallahu aleyhi ve sellem bir müddet sükût elti. Sükûtunun uzamasından dolayı, "keşke Beşîr Rasûlullah'a sormasaydı," diye temenni etmiştik. Sonra Rasûlullah sailallahu aleyhi ve sellem; "şöyle deyiniz," buyurdu:

"Allah'ım, İbrahim âline salât ettiğin gibi Muhammed'e ve Muham-med'in âline de salât et. Allah'ım, âlemlerde İbrahim'in âlini mübarek kıldığın gibi, Muhammed'i ve Muhammed'in âlini de mübarek kıl. Sen övülmüş ve yücesin." Selâm da bildiğiniz şekilde."

İbn Mâce'nin, Abdullah bin Mes'ûd (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre; Nebî aleyhisselam şöyle demiştir:

"Rasûlullah'a salavât getirdiğiniz zaman, salavâtın en güzelini getiriniz. Çünkü siz bilemezsiniz; belki de bu salavâtımız Rasûlullah sailallahu aleyhi ve sellem'e arz olunur." Ashab; "öyleyse onu bize öğret," dediler. Rasûlullah sailallahu aleyhi ve sellem: "Şöyle deyiniz," buyurdu:

"Allah'ım, salât, rahmet ve bereketini rasûllcrin efendisi, önce geçenlerin önderi ve nebilerin sonuncusu olan Muhammed üzerine kıl. O senin kulun, Rasûlün, hayrın önderi ve hayrın başı ve rahmet Rasûlüdür. Allah'ım, evvel geçenlerin gıbla edeceği bir makam ver ona. Allah'ım, İbrahim ve İbrahim'in âline rahmet ettiğin gibi Muhammed'e ve Muhammed'in âline rahmet et. Sen övülmüş ve yücesin. Allah'ım, İbrahim'i ve İbrahim'in âlini mübarek kıldığın gibi Muhammed ve Muhammed'in âlini de mübarek kıl Sen Övülmüş ve yücesin."

4.4. YOLCULUK HAKKINDA

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: "Yolculuk yapın ki sıhhat bulaşınız ve cihad edin ki ganimet elde ederek zengin olasınız." (Bu hadisi Ahmed rivayet etmiş, Nevevî sahihlemiştir.)

4.4.1. Allah'ın Hoşlanacağı Bir Şey İçin Yola Çıkmak

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: "Evinden çıkan hiç bir kimse yoktur ki, onun kapısında iki bayrak hazır durmasın. Bir bayrak meleğin elinde, diğeri ise şeytanın elindedir. Eğer Allah'ın hoşlanacağı bir şey için evden çıkmışsa, melek o kişiyi adım adım takip eder. Evine dönünceye kadar, meleğin tuttuğu bayrak altında bulunmaya devam eder. Eğer Allah'ın kızacağı bir şey için çıkmışsa, şeytan bayrağıyla o kişiyi takip eder. Eve dönünceye kadar şeytanın bayrağı altında bulunmaya devam eder." (Hadisi Ahmed ve Taberânî rivayet etmiş olup, senedi iyidir.)

4.4.2. Çıkmadan Önce istişare ve istihare Yapmak

Misafirin, çıkmadan Önce, yolculuğu hakkında, hayır ehline ve salih kişilere danışması gerekir. Çünkü Allahu Teâlâ; "İş konusunda onlara danış,"(21) buyurmuştur. Yine Allahu Teâlâ, müminleri vasfederken; "Onların işleri aralarında danışma iledir,"(22) buyurmuştur.

Katâde şöyle demiştir: "Allah'ın rızasına nail olmak için istişare edip te öğrenmek islediği şeyin en doğrusu kendilerine gösterilmeyen hiç bir topluluk yoktur. Allah'tan işlerin hayırlısını dilemeye gelince: İmam Ah-med'in Sa'd bin Ebî Vakkas (r.a.)'dan rivayetine göre; Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur. "Allah'tan hayır dilemek, İnsanoğlunun saadclinden-dir. Allah'tan hayır dilemeyi ıcrketmek insanoğlunun bedbahtlığın dan dır. ibni Teymiyye: "Allah'tan hayır isteyen ve mahlukata danışan kimse pişman olmamıştır," demiştir.

İstiharenin Şekli

İstihare yapmak için; farzın dışında, işler devamlı kılman sünnetler, isterse tahiiyyet'ül-mescid namazı olsun, gece veya gündüz herhangi bir vakitte iki rek'at namaz kılmak gerekir. Bu iki rek'at, Faliha'dan sonra dilediği süreyi okur, sonra Allah'a hamdederek, Rasûlüne salavât getirir. Sonra Buhari'nin rivayet ettiği şu duayı okur:

"Câbir (r.a.)'in rivayet ettiği hadisler, Câbir şöyle demiştir; "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bize Kur'ân surelerini öğretir gibi, bütün işlerde istihâre'yi de Öğreterek buyurdu ki: "Sizden biriniz bir işe kalben azmettiğinde, farzın dışında iki rek'at namaz kılsın, namazdan sonra şöyle dua etsin:

(21) (22)

Âl-ilmîân:159. Şûra: 38.

"Allah'ım, hakkımda hayırlı olan şeyi bildiğin için bana hayırlısını bildirmeni istiyorum. Ya Rabbi, hakkımda hayırlı olanı açıklamanı Senin büyük fazlından istiyorum. Allahım, Senin her şeye gücün yeter, halbuki benim yetmez. Sen her şeyi bilirsin. Fakat ben bilmem. Muhakkak Sen gaipleri en iyi bilersin. Ya Rabbi, şu azmettiğim iş benim dinim, dünyam ve alüretim için hayırlı ise, onu bana nasib et ve benim için müyesser kıl ve o işi benim için mübarek eyle. Eğer azmettiğim bu iş benim dinim, dünyam ve ahiret için kötü ise, bu işi benden, gönlümü de o işten çevir. Ve hayır nerede ise o hayır bana takdir et ve beni o takdir ettiğin şeye razı kıl." Nebi aleyhisselam buyurmuştur ki: "Allahım, eğer bu iş benim için..." cümlesinden sonra ihtiyacının adım söyler." İstihare duasını tekrar etmenin müstehab olduğu hakkında sahih bir rivayet olmadığı gibi, istihare duası esnasında Kur'ân okumak hakkında da sahih bir rivayet yoktur.

Necvî şöyle demiştir: "İstihâre'den sonra, kendisine beyan edilen şeyi yapması gerekir. Ancak istihâre'den önce, nefsinin olmasını ar/ u ettiği şeyin kendisine açıklanmasını istemesi doğru değildir. Bilâkis istihâre'yi kendi haline bırakır.. Eğer böyle yapmayıp "ille de şöyle olmasını istiyorum," diye düşünürse, istihare yapmış olmaz.. Bilâkis hayır dileme isteğinde yalancı duruma düşmüş, Allah'ın ilim ve kudretinden uzaklaşarak, O'nun sonsuz bilgi ve gücüne güvenmemiş olur.

4.4.3. Perşembe Günü Yolculuk Yapmanın Müstehab Olduğu

Buhârî'nin rivayet ettiğine göre; "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; Perşembe gününden başka sefere pek az çıkardı."

4.4.4. Çıkmadan Önce Namaz Kılmanın Müstehab Olduğu

Mut'im bin Mikdâm (r.a.)'dan rivayet olduğuna göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Yolculuğa çıkacağı zaman, ailesine kıldığı iki rek'altan daha faziletli bir şey bırakan kimse yoktur." (Hadisi Taberânî ve İbn Âsâkir rivayet etmiştir. Hadisin senedi mu'dal veya mürseldir.)

4.4.5. Yolculukta Arkadaş Edinmenin Müstehab Olduğu Ahmed'in İbn Ömer (r.a.)'den rivaycı ettiğine göre, Nebî aleyhisselam, kişinin yalnız başına kalmasını yasakladı. Yani, kişinin gece yalnız yatmasından veya yalnız yolculuğa çıkmasından nehyetmiştir.

Amr bin Şuayb'ın babasından, onun da dedesinden rivayet ettiği hadise göre; Nebî aleyhisselam; "Tek bir süvari veya iki süvari şeytan gibidir. Uç süvari ise kervandır." (Yolcular üç kişi olunca birbirlerine yardım ederler. Tehlike azalmış olur.)

4.4.6. Aile ve Akrabalarla Vedalaşarak Onlardan Duâ Talebinde Bulunmak ve Onlara Duâ Etmek

İbn Sünnî ve Ahmed'in Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet ettiklerine göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; "Kim yolculuğa çıkmak isterse geri kalanlara:

"Sizi, bırakılan emanetleri asta zayi etmeyen Allah'a emanet ediyorum," desin." buyurmuştur.

Ahmed'in Ömer (r.a.)'den rivayet ettiğine göre; Nebî aleyhisselam; "Allah'a bir şey emanet edildiği zaman onu mutlaka muhafaza eder," buyurmuştur.

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet olduğuna göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; "Yolculuğa çıkmak istediğiniz zaman, müslüman kardeşlerinizle vedalasınız. Şüphesiz Allahu Teâlâ onların duasında hayır kılmaktadır," buyurmuştur.

Sünnet olan; ailesi, arkadaşları ve veda edenlerin, yolculuğa çıkana Rasûlullah'tan gelen şu duayla duâ etmeleridir: 'Salim demiştir ki, İbn Ömer (r.a.) yolculuğa çıkmak isteyen kişiye: "Bana yaklaş, Rasûlullah'm bizi uğurladığı gibi seni uğurlayayım," diyerek şu duayı okurdu:

"Dinini ve bıraktığı evlâdı iyâl ile malını ve amellerinin neticesini Allah'a emanet eder, korumasını dilerim."

Bir rivayette: Nebî aleyhisselam, bir kişiyi uğurladığı zaman, elinden tutar, o kişi Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in elini bırakmaya kadar elini bırakmaz ve yukarda geçen duayı okurdu. (Tirmizî; 'hadis ha-sen sahihtir,' demiştir.)

Encs (r.a.)'den rivayet olduğuna göre; o şöyle demiştir: bir adam; "Ya Rasûlallah, yola çıkmak istiyorum, bana tavsiyede bulun," dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; "Allah'ın takvasından ayrılma, çıktığın her yüksek yerde tekberi (Allahü ekber) eksik etme," buyurdu. Adam dönüp gidince, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

"Ey Allah'ım, gittiği yeri ona yakınlıktan ve yolculuğunu kolaylas-nr," diye dua etti. (Tirmizî; 'hadis hasen sahihler,' demiştir.)

4.4.7. Yolculuğa Çıkandan Gittiği Hayırlı Yerlerde Duâ isteğinde Bulunmak

Ömer (r.a.) şöyle demiştir: "Umre yapmak için Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den i/in istedim. Bana izin verdi de: "Ey kardeşim bizi de duadan unutma" buyurdu." Ömer (r.a.): "Bu kelime, beni öylesine sevindirdi ki, dünyanın benim olmasından bana daha iyi geldi," dedi. (Hadisi Ebû Dâvûd ve Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî; 'hadis hasen-sahihtir,' demiştir.)

4.4.8. Yolculukta Okunacak Dualar

Misafirin, evinden çıkarken şöyle demesi müstahabdır:

"Allah'ım Senin isimle çıkıyorum. Allah'a tevekkül ettim. Güç ve kuvvet ancak Allah'ındır. Allah'ım, doğru yoldan sapmaktan veya saptırılmaktan, ayaklarımın kaymasından veya kaydırılmasından, zulüm yapmaktan veya zulme uğramaktan, cahillik yapmaktan veya cehalete uğramaktan sana sığınırım."

Sonra Rasûlullah salıallahu aleyhi ve sellem'den gelen dualardan dilediğini yapar. Bu dualardan bazıları şunlardır:

İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet olduğuna göre; o demiştir ki: Nebî aleyhisselam bir yolculuğa çıkmak istediği zaman şöyle derdi:

"Allah'ım, yolculukta arkadaş, ailede halef Sensin. Allah'ım, yolculukta bana faydası olmayacak arkadaştan ve üzücü manzaralardan Sana sığınırım. Allah'ım, gittiğimiz yeri bize yalınlaştır ve yolculuğumuzu ko-laylaştır." Dönmek istediği zaman ise:

"Dönüp tevbe edenler ve ibadet edenler, ancak Rabbimize hamd edenlerdir." derdi. Ailesinin yanına girdiği zaman da şöyle derdi:

"Döndük, döndük, üzerimize günah bırakmayan Rabbimize döndük." (Hadisi Ahmed, Taberânî ve Bezzâr, ravileri sahih olan bir senetle rivayet etmişlerdir.)

Abdullah bin Scrcis (r.a.)'den rivayet olduğuna göre; o demiştir ki: "Nebî aleyhisselam bir yolculuğa çıktığı zaman şöyle derdi:

"Allah'ım, seferin zorluklarından, üzücü manzaralarından, fena dönüşlerden, mazlumin duasından ve dönüşte malı ve çoluk çocuğu kötü halde görmekten sana sığınırım." Seferden döndüğü zaman da aynı duayı yapardı. Ancak; malı ve çoluk çocuğu kötü halde görmekten" cümlesini söylerken, önce çoluk çocukta başlardı. (Hadisi Ahmed ve Müslim rivayet etmiştir.)

4.4.9. Misafirin Bineğine Bindiği Zaman Okuyacağı Duâ

AH bin Rcbia (r.a.)'dan rivayet olduğuna göre; o demiştir ki: "Alî (r.a.)'yi binmesi için hayvan getirilmiş olduğu halde gördüm. Ayağını üzengiye koyduğu vakit üç defa "Bismillah," dedi. Hayvanın üzerine binince: "Hamd o Allah'a ki _ bunu bize müsahhar kıldı, yoksa biz buna muktedir olamazdık ve biz Rabbimize döneceğiz," dedi. Sonra üç defa "El-hamdü lillah" üç defa da "Allahu ekber" dedi. Sonra;

"Seni bütün eksiklerden tenzih ederim. Den nefsimi zulmettim, beni affet. Zira senden başka günahları affeden yoktur." dedi. Sonra güldü Ben; "Ey Müminlerin emiri, niçin güldün?" diye sordum. Ali (r.a.): "Ra-sûlullah'm benim gibi yaptığını ve sonra güldüğünü gördüm. 'Niçin güldün ya Rasûlullah?' dedim. Rasûlallah salıallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Rabbin, kulu; "Ey Rabbim günahlarımı affet" dediği vakit memnun kalır ve "kulum günahlarını benden başka bağışlayacak kimse olmadığı biliyor," der." (Hadisi Ahmed, İbn Hibbân ve Hâkim rivayet cünü, Hakîm; 'Müslim'in şartına göre hadis sahihtir,' demiştir.)

Ezdi'den rivayet olduğuna göre; İbn Ömer (r.a.) Ezdi'ye şöyle öğretmiştir: "Rasûlullah salıallahu aleyhi ve sellem yola çıkmak üzere devesine bindiği zaman üç defa "Allahu ekber" dedikten sonra:

"O Allah'ı eksikliklerden tenzih ederim ki, bunu bize serbest kıldı, yoksa bizim gücümüz buna yetmezdi.

Muhakkak ki Biz Rabbimize döne-ceğiz(23). Allah'ım şu yolculuğumuzda senden iyilik ve takva dileriz ve amelimizden de senin razı olmam isteriz. Allah'ım, yolculuğumuzu kolay-laştır ve uzaklarını bize yakın kıl. Allah'ım, yolda arkadaş Sensin ve çotuk çocuğun da koruyucusu Sensin. Allah'ım, yolculuğun zorluklarından, üzücü manzaralardan, çoluk çocuğu ve malı kötü bir durumda görmekten sana sığınırım." Yolculuktan döndüğünde aynı duayı okur, ayrıca:

"Dönüp levbe edenler ve kulluk edenler, ancak Rabbimize hamd edenlerdir," cümlesini ilave ederdi. (Hadisi Müslim ve Ahmed rivayet etmiştir.)

4.4.10. Misafirin Geceleyince Okuyacağı Duâ

İbn Ömer (r.a.)'den rivayet olduğuna göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem yola veya bir gazaya

çıktığında, geceleyince şöyle derdi:

"Ey yeryüzü, Senin de benim de Rabbim Allah'tır. Senin şerrinden ve senin üzerinde yürüyenlerin şerrinden Allah'a sığınırım ve yine ars-landan, yılan ve akrepten, bu beldenin sakinlerinden her şeytan ile evlatlarının şerrinden Allah'a sığınırım." (Hadisi Ahmed ve Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.)

(23) Zuhñf: 13.

4.4.11. Misafirin Bir Yere indiği Zaman Okuyacağı Duâ

Havle binti Hâkim es-Sülemiye (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; Nebî aleyhisselâm şöyle demiştir: "Kim bir yerde konaklamak üzere iner de sonra;
"Yarattığı her şeyin şerrinden Allah'ın eksiksiz kelimelerine sığınırım," derse, o yerden ayrılınca kadar hiç bir şey kendisine zarar vermez."

4.4.12. Misafirin Bir Kasaba veya Bir Yere Gelip de Oraya Girmek İstediğinde Okuyacağı Duâ

"Alâ bin Ebî Mervân'dan, onun da babasından rivayet ettiğine göre; Ka'b, "Musa'ya denizi yaran Allah adına," 'Atâ'ya yemin ederek, Su-heyb'in kendisine şöyle anlattığını söylemiştir: "Nebî aleyhisselâm bir yere girmek istediğinde o yeri gördüğü zaman mutlaka şu duayı okurdu:

"Ey Allah'ım, ey yedi kat göğün ve taşdıklarının, yedi kat yerin ve içindekilerin Rabbi; Şeytanların ve sapıttıklarının Rabbi, rüzgârların ve harekete geçirmiş olduklarının Rabbi; Senden bu beldenin hayrını isterim. Belde ehlinin ve bu belde içinde bulunanların şerrinden de sana sığınırım." (Hadisi Ncsâî, İbn Hibbân ve Hâkim rivayet etmiş, İbn Hibbân ve Hâkim sahihlemiştir.)

-
İbn Ömer (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; o şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber yolculuğa çıkardık, girmek istediği bir yer gördüğü zaman üç kerre şöyle derdi:

"Allah'ım, bu yeri bizim için mübarek kıl, Allah'ım o yerdeki meyva-lardan bizi mihlandır. Bizi o yerin ehline, o yerin ehlini de bize sevdik." (Hadisi Tabcrânî "Evsaf kitabında iyi bir senetle rivayet etmiştir.)

Âişe (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; o demiştir ki: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem girmek istediği bir yere yaklaştığı zaman şöyle duâ ederdi.

"Allah'ım, Senden bu yerin ve bu yerde topladıklarının hayrını istiyorum. Bu yerle, bu yerde topladıklarının şerrinden sana sığınıyorum. Allah'tın, o yerin tneyvalarından bizi rızıklandır ve salgın hastalıklarından bizi koru. Bizi o yerin ehline sevdik. O yerin salih ehlini de bize sevdik." (Hadisi İbn Sünnî rivayet etmiştir.)

4.4.13. Seher Vakti Misafirin Okuyacağı Duâ

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre, Nebî aleyhisselâm yolculukta iken gecenin son vakti olunca şöyle duâ ederdi:

"Allah'a olan hamdimizi ve bize olan güzel fazlından dolayı yaptığımız hamdimizi işiten işilmiştir. Ey Rabbimiz, bize arkadaş ol ve bize fazlını gönder. Cehennemden Allah'a sığınmaktayız." (Hadisi Müslim rivayet etmiştir.)

4.4.14. Misafirin Yüksek Bir Yere Çıkıp İndiği

veya Geriye Döndüğü Zaman Okuyacağı Duâ

Buhârî'nin Câbir(r.a.)'den rivayet ettiğine göre; Cabir (r.a.) "Yüksek bir yere çıktığımız zaman; "Allahü ekber," aşağıya indiğimiz zaman ise; "Sübânallah," derdik," demiştir..

Buhârî'nin İbn Ömer (r.a.)'den rivayet ettiğine göre; Nebî aleyhisselâm Hac'dan veya Umre'den (Ravi; "bilmiyorum belki de gazveden," demiştir) döndüğü zaman her yüksek yere veya yüksek bir yola geldiğinde üç kerre tekbir alır, sonra şöyle derdi:

"Ya Rabbi, Senden başka ilâh yoktur. Yalnız Sen varsın. Senin ortağın yoktur. Bütün mülk Senindir. Bütün hama de Sanadır. Allah her şeye kadirdir. Allahım. biz Sana yöneldik. Günahlarımızdan levbe ediyoruz. Biz ancak Rabbimize ibadet, Rabbimize secde, Rabbimize hamd ederiz." Cenabı Hak vaadinde sadıktır. Kuluna yardım etmiştir de, tek başına bütün küfür ordularını dağıtmıştır."

4.4.15. Misafirin Gemiye Bindiği Zaman Okuyacağı Duâ

İbn Sünnî'nin Hüseyin bin Ali (r.a.)'den rivayet ettiğine göre; Hüseyin demiştir ki: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Ümmetim, gemiye bindiği zaman şu duayı okumakla boğulmak tehlikesinden emin olur," buyurmuştur:

"Her duruşunda ve gidişinde Allah'ın ismiyle gemiye binerim. Gerçekten Rabbim bağışlayan ve merhamet sahibidir." "O kâfirler Allah'ın kadrini gereği gibi tanıyamadılar. Halbuki kıyamet günü, yer küresi tamamen onun tasarruf undandır. Gökler de, kudret elinde dürülmüşlerdir. Allah onların ortak koştuklarından münezzehtir ve çok yücedir."(2A)

4.4.16. Şiddetli Dalga Anında Deniz Yolculuğu Yapmak

Denizde şiddetli dalga olduğu zaman, yolculuk caiz değildir. Çünkü Ebû 'Imrân el-Cevnî'nin rivayet ettiği hadîse göre; Ebû 'Imrân demiştir ki: "Ashabtan birisi Nebî aleyhisselâm'm şöyle dediğini bana anlattı: "Kim etrafta korkuluk olmayan bir evin üstünde geceyi geçirir de, sonra oradan düşüp ölürse, Allah'ın himayesinden çıkmış olur ve kim şiddetli dalga anında deniz yolculuğu yaparsa, o da Allah'ın himayesinden çıkmış olur." (Hadisi Ahmedî sahih bir senetle rivayet etmiştir.)

İÇİNDEKİLER

Beşinci Bölüm: ORUÇ

- 5.1. — Orucun Fazlletl/13 5.3. — Orucun Kısımları/14
 - 5.2.1. — Ramazan Orucu/14
 - 5.2.1.1. — Hikmeti/14
 - 5.2.1.2. — Ramazan Ayının ve Ramazan'da İbadet Etmenin Fazlletl/15
 - 5.2.1.3. — Ramazan'da Oruç Tutmamaktan Sakındıran Hadisler/16
 - 5.2.1.4. — Ramazan Ayı Ne İle Sabit Olur?/16 5.2.1-5. — Orucun Bükünleri/18
 - 5.2.1.6. — Oruç Kime Vacibdir?/19
 - 5.2.1.7. — Oruç Tutmanın Yasaklandığı Günler/25 5.2.2. — Nafile Oruçlar/29
 - 5.3. — Orucun Âdâbı/35
 - 5.3.1. - Sahur/35
 - 5.3.2. — tftar/36
 - 5.3.3. — Oruca Zıt Olan Şeylerden Sakınmak/36
 - 5.3.4. — Ramazan'da Misvak Kullanmak/37
 - 5.3.5. — Ramazan'da Cömertlik Yapmak ve Kur'an Okumak/37
 - 5.3.6. — Ramazan'ın Son On Gününü İbadetle Geçirmeye Çalınmak/37
 - 5.4. — Oruçlu İken Mubah Olanlar/37
 - 5.5. — Orucu Bozanlar/44
 - 5.6. — Ramazanın Kazası/43
 - 5.7. — Üzerine Oraç Borcu Olarak ölen Kimse/49
 - 5.8. — Gündüzü Uzun, Gecesi Kısa Olan Beldelerde Gün Tayini/50
 - 5.9. — Kadir Gecesi/50
- ##### Altıncı Bölüm: İTİKÂF
- 6.1. — İtikâf'ın Manası/53
 - 6.2. — Meşru Oluşu/53
 - 6.3. — İtikâf'ın Kısımları/53
 - 6.4. — İtikâf'ın Zamanı/54
 - 6.5. — İtikâf'ın Şartları/55
 - 6.6. — İtikâf'ın Rükunü/55
 - 6.7. — İtikâf'ın Caiz Olduğu Meseldiler Hakkında Fatihlerin Görüşü/55
 - 6.8. — İtikâf'a Girenin Oruç Tutması/56
 - 6.9. — İtikâf'a Girenin, İtikâf'a Girme ve Çıkma Zamanı/57
 - 6.10. — İtikâf'a Giren İçin Müstehab Olan ve Mekruh Olan Şeyler/53
 - 6.11. — İtikâf'a Giren Kimse İçin Mubah Olan Şeyler/59
 - 6.12. — İtikâf'ın Bozan Şeyler/61
 - 6.13. — İtikâf'ın Kazası/62
 - 6.14. — İtikâf'a Girenin Mescidde Bir Ter Edinmesi ?e O Yerde Çadır Kurması/63 6.25. — Muayyen Bir Mescidde İtikâf Adamak/63
- ##### Yedinci Bölüm: HAC
- 7.1. — Hacın Târifl/65
 - 7.2. — Hacın Fazileti/65
 - 7.3. — Hac. ömürde Bir Defa Farz Olar/68
 - 7.4. — Hacın Hemen Yapılması veya Sonraya Bırakılması/69
 - 7.5. — Hacın Vacib Olmasının Şartları/69
 - 7.6. — Üzerinde Hac Borcu Olarak Ölen Kimse/76
 - 7.7. — Başkası Adına Hac Etmek/76

- 7.8. — İslâm'da Kasden Evlenmemek ve Hacca Gitmemek Yoktm778
7.9. — Hacc tein Borçlanmak/79
7.10. — Haram Malla, Hacca Gİtmek/79
7.11. — Hacca Yürüyerek veya Bineklİ Gitmekten Hangisinin Faziletli Oldafn/80
7.12. — Haccda Ticaret Yapmak ve Kiraya Vermek/80
7.13. — Rasûlullah Salîallaim Aleyhi ve Sellera'in Haccı/81
7.14. — Mikâtlar/89
7.15. — thram/91
7.15.1. — Tarifi/91
7.15.2. — İhramın Adabı/92
7.15.3. — İhramın Çeşitleri/193
7.15.3.1. — Hacc-ı Kırân/93
7.15.3.2. — Hacc-ı Temettu793
7.15.3.3. — Hacc-ı İfrâd/94 7.16-----Telbiye/98
7.17. — İhramlıya Mubah Olanlar/101
7.18. — İhramın Mahzurları/108
7.19. — İhramın Mahzarlarından Bir Mahzur İşleyenin Hükümü/114
7.20. — İhramsız Mekke'ye Gİnnec/124
7.21. — Mekke'ye ve Beyt-I Harem'e Girmek İçin Müstehab Olan Şeyler/124
7.22. — Tavaf/126
7.23. — Safa ile Merve Arasında Sa'y Etmek/141
7.24. — Minâ'ya. Yönelmek/148
7.25. — Arafat'a Yönelmek/149
7.26. — Arafat'da Vakfe/149 7.26.1. — Arafat Gününün Fazileti/149
7.26.2. — Vakfe'nin Hükümü/150
7.26.3. — Vakfe'nin Vakti/151
7.26.4. — Vakfe'nin Adabı ve Dua/152
7.27. — Arafat'tan İnme/155
7.27.2. — Müzdeüfe'de Gecelemek ve Orda Vakfa Yapmak/156
7.28. — Kurban Günü Yapılacak Görevler/157
7.30. — Şeytan Taşlamak/158
7.31. — Minâ'da Gecelemek/166
7.32. — Minâ'dan Ne Zaman Dönülür?/16S
7.33. — Hedy/166 7.33.1. — Hedy Nedir?/166
7.33.5. — Hedy'In Kısıraları/168
7.34. — Saçın.Tıraş Ettirmek, Yahut Kısaltmak/173
7.35. — Ziyaret (Farz) Tavafi/175
7.36. — El-Muhassab'a İnme/177
7.37. — Umre/177
7.37.4. — Umrenin Hükümü/179
7.37.5. — Umrenin Vakti/170
7.38. — Veda Tavafi/180
7.38.1. — Veda Tavafinın Hükümü/181
7.38.2. — Veda Tavafinın Vakti/181
7.39. — Haccın Nasıl Eda Edileceği/182
7.40. — Acele Dönmenin Müstehab Gİdufu/185
7.41. — İhsâr (Enerel)/185
7.42. — Kabe'nin örtüsü/188
7.44. — Harem'de İsyan Çıkarmaktan N'ehy/189 7.48. — Üç Me^cid İçin Yolculuk Yapmanın Müstehab Olduğu/190 7.47. — Mescidi Nebvî'ye Girmenin ve Ziyaret Etmenin Adâbı/190 7.50. — Medine'nin Fazileti/192
Sekuinci Bölüm: ZEKÂT
8.1. — Zisâfın Tarifi/195
8.2. — Zekât Vermeye Teşvik/196
8.3. — Zekât Vermeyenin Cexası/19S
8.4. — Zekâta Mani Olanın Hükümü/201
8.5. — Zekât Kime Vacib Olur?/202
8.6. — Zekâtı öderken Niyetin Şart Olması/204

- 8.7. — Zekâtı Vâcib Olduğu Zaman Eda Etmek/204
8.8. — Zekâtı Vermekte Acele Etmek/205 8.10. — Zekât Vermek Vacib Olaa Mallar/206
8.10.1. — Altın ve Gümüşün Zekâtı/207
8.10.2. — Alacakların Zekâtı/208
8.10.3. — Senet ve Banknotların Zekâtı/209
8.10.4. — Süs Eşyalarının Zekâtı/209
8.10.5. — Kadının Mehrinin Zekâtı/210
8.10.6. — Evlerden Atman Kira Ücrefinin Zekâtı/211
8.10.7. — Ticaret Mallarının Zekâtı/211
8.10.8. ~ Zirâi Ürünler İle Sebze ve Meyvelerin Zekâtı/214 8.10.8.9. ~ Haraç Arazisinde Zekât/220
3.10.9. — Salın Zekâtı/227
8.10.10. — Hayvanların Zekâtı/227
8.10.10.1. — Develerin Zekâtı,-228
8.10.10.2. — Sığırın Zekâtı/229
8.10.10.3. — Koyunların Zekâtı/229
8.10.10.7. — Deve, Sığır ve Koyun Yavrusunun Zekâtı/231
8.10.11. — Hazine ve Madenlerin Zekâtı/234 8.10.15. — Ayırdıktan Sonra Zekâtın Zayi Olması/241 8.10.17.
— Zekât Olarak Malın Yerine Kıymetini Vermek/242
8.11. — Zekât Vermekten Kaçınmak/243
8.12. — Zekâtın Verileceği Yerler/244
8.12.1. — Fakirler ve Miskinler/244
8.12.2. — Zekât Memurları/247
8.12.3. — Müilefe-i Kulüb/248
8.12.4. — Köleler/252
8.12.5. — Borçlular/253
8.12.6. — Allah Yolunda Olaniar/254
8.12.7. — Yolda Kalanlar/255
8.13. — Zekât Verilmesi Gereken Kimselerin Hepsine Veya
Bir Kısımına Zekâtı Dağıtmak/255
8.14. — Zekât Vermek Haram Olanlar/258
8.15. — Zekâtı Kimlerin Dağıtabileceği /261
8.16. — Zekâtı Salih Kimselere Vermenin MÜstebab Oldufcu/263
8.19. — Zekâtı Yakınlara Vermenin MÜstthab Olduğa/265
8.20. — İlün Öğrenenlere Zekât Vermek/265
8.21. — Borcu Zekâttan Düşmek/263
8.22. — Zekâtı NaUetm<*/266
8.23. — Zekâtı Yanlış Yere Vermek/268
8.24. — Zekâtı Açıktan Vermek/270
8.25. — Fıtır Sadakası/270
8.26. — Malda Zekâttan Başka Bir Hak Var mıdır?/274 8-2?. — Nafîle Sadaka/279
Dokuzuncu Bölüm: NİKAH
9.1. — İslâm'ın Kaldırmış Olduğa Nikâh Şekilleri/290
9.2. — Evlenmeye Tcşrlk/291
9.3. — Evlenmenin Hikmeti/294
9.4. — Evlenmenin Hükmü/296
9.5. — Evlilikden Uzak Durmak ve Sebebi/299
9.6. — İyi Bir Zevce Seçimi/300
9.7. — İyi Bir Koca Seçimi/303 9.9. — Hıtbe (Kız İstemek)/304
9.10. — Evlenme Akdi/312
9.11. — Mut'a Nikâhı/319
9.13. — Şarta Bafcü Akld/327
9.14. — Nikâhın Sıhhatinin Şartları/332
9.15. — Akdin Geçeri! Olmasının Şartları/336
9.16. — Nikâh Akdinin Devamü Olmasının Şartları/337
9.17. — Eğlenilmesi Haram Olan Kadınlar/343
9.17.1. — Neseb Yoluyla Evlenilmesi Haram Olanlar/344
9.17.2. — Sihriyet Yoluyla Haram Olan Kadınlar/345
9.17.3. — Süt Sebebiyle Haram Olanlar/349
9.17.4. — Neseb Yoluyla Haramlığın Hikmeti/355
9.17.5. — Süt Sebebiyle Karamlığın Hikmeti/359

- 9.17.6. — Sıhriyet Yoluyla Haramüfcın Hikmeti/359
9.17.7. — Geçici Olarak Haram Olanlar/360
9.18. — Zina ve Evlilik/366
9.19. — Haklımda Lian Yemini Yapılan Kadınla Evlenmek/370
9.20. — Müşrike Kadınla Evlenmek/370
9.21. — Ehl-i Kitap Kadınlarıyla Evlenmek/371 9.32. — Mecûsi Kadınla Evlenmek/375
9.23. — Yahudi ve Hristiyanlardao Başka Kitabı Olanlarla Evlenmek/375
9.24. — Müslüman Kadının Gayr] Müslim Erkeklerle Evlentoesi/375
9.25. — Dörtten Fazla Kadınla Evlenmek/376
9.25.1. — Bu Ayetin Sebeb-i NüzûlÜ/376
9.25.2. — Bu Ayetin Manası/377
9.25.3. — Ayetin İfade Ettiği Dört Kadınla Evlenmenin Son Hudut Oldugu/377
9.25.4. — Hanımlar Arasında Adaleti Sağlamanın Gerekliliği/379
9.25.5. — Kadının. Üzerine Evlenilmemesini Şan Koşması Hakkı/381
9.25.6. — Taaddüd-ü Zevcâtın Hikmeti/383
9.25.7. — Çok Evliliği Sınırlandırmak/388
9.25.8. — Taaddüd-ü Zevcâtın Tarihi/389
9.26. — Evlilikte Velâyet/391
9.27. — Evlilikte Vekâlet/404
9.28. — Evlilikte Denklik/407
9.28.1. — Tarifi/407
9.28.2. — Denk Olmanın Hükümü/407
9.28.3. — Doğruluk ve Ahlâkta Denkliğin Muteber Olması/408
9.28.4. — Fakihlerin Çoğunluğunun Görüşü/410
9.28.5. — Denklik Kimin için Muteberdir/413
9.28.6. — Denklik Kadın ve Velileri için Bir Haktır/414
9.28.7. — Denkliği Muteber Saymanın Vakti/414

Beşinci Bölüm

ORUÇ

Oruç, «tutmak» anlamında kullanılır. Ayette şöyle geçmektedir: «Ben Rahman için bir oruç adadım.» (Meryem: 26). Yâni konuşmamayı adadım demektir. Bahiskonusu ettiğimiz oruç ise; güneşin doğuşundan batışına kadar niyetli olarak orucu bozucu şeylerden kendini alıkoymaktır.

5.1. ORUCUN FAZİLETİ

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayeten Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Allah-u Teâla buyurmuştur ki: «Adem-oğlunun bütün amelleri kendininindir. Ancak, oruç müstesna. Şüphesiz O benim içindir. Ve mükâfatını da ancak ben veririm.» Oruç günahlara karşı bir kalkandır. Sizden biriniz oruçlu olduğu zaman kötü söz söylemesin. Bağırıp çağırmasın. Adı hareketlerde bulunmasın. Eğer bir kimse ona söverse veya kavga ederse iki kere 'ben oruçluyum', desin. Muhammed'in nefsinin elinde tutan zata yemin olsun ki oruçlunun ağız kokusu Allah katında kıyâmet günü misk kokusundan daha hoştur. Oruçlu için iki sevinç vardır. Birincisi iftar ettiği zaman iftanyla sevinir. Diğeri ise, Rabbine kavuştuğu zaman orucuyla sevinir.» (Hadisi Müslim, Ahmed ve Nesâî rivayet etmiştir.)

Buhârî ve Ebû Davud'un rivayeti ise şöyledir: «Oruç bir kalkandır. Sizden biriniz oruçlu olduğu zaman kötü söz söylemesin. Cahilce hareketler yapmasın. Şayet bir kimse onunla kavga eder veya kötü söz söylerse iki kere 'ben oruçluyum', desin. Muhammed'in nefsinin elinde tutan Allah'a yemin olsun ki, oruçlunun ağız kokusu, Allah katında misk kokusundan daha sevimlidir. (Cenab-ı Hak buyurmuştur ki:) «Oruçlu yeme ve içmesini benim için terk ediyor. Oruç benim içindir. Onun mükâfatını ben veririm.» Halbuki diğer iyilikler on misliyle karşılık görür.»

Abdullah ibni Ömer (r-a.)'den. rivayeten, Rasûlullah salıallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Oruç ve Kur'an, kıyâmet günü kula şefaât ederler. Oruç şöyle der: 'Ey Rabbim, gündüz bu kulu yemekten ve şehvetten men ettim.

Ona şefa'at etmeme izin ver.' Kur'ân da şöyle der: "Bu kulunu gece uykudan men ettim. Ona şefa'at etmeme bana izin ver.' Böylece her ikisi de şefa'at ederler.» (Hadisi Ahmed, sahih bir senetle rivayet etmiştir.)

Ebû ümâme (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre O, şöyle demiştir: aRasûlullah'a gelerek şöyle dedim: 'Beni cennete sokacak bir âmel söyle.' Bunun üzerine Rasûlullah salîallahu aleyhi ve sellem: «Oruç tut, çünkü orucun dengi yoktur.» buyurdu. Sonra ikinci kez gelerek tekrar sordum. Yine «Oruç tut» buyurdu.» (Hadisi Ahmed, Nesâî ve Hâkim rivayet etmiş. Hâkim ise sahihlemiştir.)

Ebû Said el-Hudri'den rivayeten Rasûlullah salîallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Allah yolunda bir gün oruç tutan hiçbir kul yoktur ki, Allah onun yüzünü o gün sebebiyle cehennemden yetmiş sene uzaklaştırmasın.» (Hadisi Buhari, Müslim, Tirmizî, Ne-sâî, İbn Mâce rivayet etmiştir.)

Sehl bin Sa'd (r.a.)'dan rivayeten Rasûlullah salîallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Cennetde Reyyan isminde bir kapı vardır. Kıyamet günü, oruçlular nerede diye sorulur. Oruçluların sonuncusu bu kapıdan girince kapı kapanır.» (Hadisi Buhari ve Müslim rivayet etmişlerdir.)

5.2. ORUCUN KISIMLARI

Oruç, Farz ve nafil diye ikiye ayrılır. Farz oruçlar üç kısımdır. Ramazan orucu, kefare't orucu, nezir orucu. Biz Önce ramazan orucu ile nafil oruçtan bahsedeceğiz. Diğer kısımlar ise daha sonra gelecektir.

5.2.1. Ramazan Orucu :

5.2.1.1. Hikmeti

Ramazan orucu kitap, sünnet ve icma ile farz kılınmıştır. Kur'ân'dan delil şu ayet-i kerimelerdir: «Ey İman edenler! Daha öncekilere olduğu gibi oruç size de farz lalmıdır. O ki Allah'tan kor-karsınız.» (Bakara 184) Başka bir ayette: «Kendisinde Kur'ân inen Ramazan ayı insanlar için bir hidayet ve Allah'tan bir belgedir. Her kim Ramazan ayına yetişirse oruç tutsun.» (Bakara 185)

Orucun sünnetten deliline gelince; bu konuda, Rasûlullah salîallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «İslâm beş esas üzerine kurulmuştur: Şahadet getirmek, namaz kılmak, zekat vermek, oruç tutmak ve hacca gitmek.» Talha bin Ubeydullah (r.a.)'ın rivayet ettiği hadise göre; bir adam Rasûlullah'a «Ya Rasûlullah, Allah'ın farz kıldığı orucu bana haber ver,» dedi. Rasûlullah salîallahu aleyhi ve sellem «Ramazan orucudur,» buyurdu. Adam «Bundan başka var mı?» diye sorunca, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem «Hayır. Nafil tutarsan o hariç,» buyurdu.

Ümmet-i Muhammed, ramazan orucunun farz oluşu üzerine icmâ etmişlerdir. Ramazan orucu, dinin zarurî olarak ortaya koyduğu islâm'ın rûkûnlerinden birisidir. İnkâr eden kâfir olup İslâm'dan çıkmış sayılır. Farziyeti. Hicret'in ikinci senesinde, Şaban ayının kalan son ikinci gecesi olan Pazartesi gecesinde vuku' bulmuştur.

5.2.1.2. Ramazan Aytntn ve Ramazanda İbadet Etmenin Fazileti

Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayeten; Rasûlullah salîallahu aleyhi ve sellem. Ramazan ayı gelince şöyle buyurdu: «Size mübarek olan ay geldi. Allah size bu ayın orucunu farz kıldı. Bu ayda cennet kapıları açılır. Cehennem kapıları kapanır ve şeytanlar bağlanır. Ramazan ayında bir gece vardır ki, o bin aydan daha hayırlıdır. Ramazan'm hayrından mahrum olan, büyük mahrumiyete uğramış demektir.»

Urfece'den rivayeten; o şöyle demiştir: «Utbe bin Ferkad'ın yanımdaydım. Ramazan'dan bahsediyordu. Tam o esnada Rasûlullah'-m ashabından birisi yanıma girdi. Utbe onu görünce, hürmeten sustu. Gelen adam ise Ramazan'dan söz etmeye başladı ve şöyle dedi: 'Ramazan'da Rasûlullah'm şöyle buyurduğunu işittim: «Cennet kapıları açılır, cehennem kapıları kapanır. Şeytanlar bağlanır ve Ramazan'da bir melek şöyle nida eder: 'Ey hayır işleyenler, hayrınızı çoğaltın. Ey kötülük yapanlar, kötülüğünüzü azaltın.' Ramazan bitinceye kadar bu hal devam eder.» (Hadisi Ahmed ve Nesâî rivayet etmiştir. Hadisin senedi iyidir.)

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayeten Rasûlullah salîallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Beş vakit namaz, diğer cum'aya kadar cuma namazı, ikinci ramazana kadar ramazan, büyük günahlar-dan sakındığı takdirde, aradaki küçük günahlara kefarettir.» (Hadîsi Müslim rivayet etmiştir.)

Ebû Sa'îd el-Hudrî (r.a.)'den rivayeten Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Her kim ramazan orucunu tutar, onun sınırını bilir ve Ramazanda korunması gereken şeylerden de korunursa, bu orucu, onun geçmiş günahlarına kefare't olur.» (Hadisi Ahmed ve Beyhakî iyi bir senetle rivayet etmiştir.)

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayeten Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Her kim inanarak ve sevabım Allah'tan umarak ramazan orucunu tutarsa, geçmiş günahları bağışlanır.» (Hadisi Tirmizi, Nesâî, İbn Mâce, Ebû Dâvûd ve Ahmed rivayet etmiştir.)

5.2.1.3. Ramazanda Oruç Tutmamaktan Sakındıran Hadisler

İbn Abbas (r.a.)'dan rivayeten Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «İslâm'ın esası ve dinin direği üçtür. İslâm bunlar üzerine kurulmuştur. Her kim bunlardan bir tanesini terke-derse kâfir olup kanı helâldir. Kelime-İ şahadet, farz namazlar ve Ramazan orucu.» (Hadisi Ebû Ya'îlâ ve Deylemi rivayet etmiş, Zehebî ise sahihlemiştir.)

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayeten Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Her kim Ramazan'da, Allah'ın verdiği ruhsatlardan bir ruhsat olmadan orucunu yerse, kalan bütün seneyi oruçlu geçirse bile bir günün yerine geçmez.» (Hadisi Ebû Dâvûd, İbn Mâce ve Tirmizî rivayet etmiştir.) Buhârî demiştir ki: «Bu hadis Ebû Hüreyre'den merfu' olarak şöyle zikrolunmuştur: «Her kim ramazanda özür ve hastalık olmadan bir gün oruç yerse, bütün sene oruç tutsa bile, o bir günün yerini ödeyemez.» İbn Mes'ûd da hadisi bu şekliyle nakletmiştir: Zehebî ise şöyle demiştir: «Bütün Mü'minlerce kabul edilen görüşe göre, 'hasta olmaksızın ramazan orucunu terkeden kimse devamlı rakı içen ve zina edenden daha kötüdür. Bilakis mü'minler o kişinin müslümanlığından şüphe eder ve onu zındık ve helâli haram sayan kişi olarak kabul ederler.»

5.2.1.4. Ramazan Ayı Ne İle Sabit Olur ?

Ramazan ayı, adaletli, en az bir kişinin hilâli görmesiyle veya Şaban'ı otuz güne tamamlamakla sabit olur. İbn Ömer (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre, o şöyle demiştir: «İnsanlar hilâli görmeye çalışıyorlardı. Bunun üzerine Rasûlullah'a hilâli gördüğümü haber verdim. Kendisi oruç tuttu ve insanlara da oruç tutmalarını emretti.» (Hadisi Ebû Dâvûd, Hâkim ve İbn Hib-bân rivayet etmiş. Hâkim ve İbn Hibbân hadisi sahihlemiştir.)

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayeten Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Ayı görünce oruç tutun. Yine ayı görünce iftar edin. Eğer hava bulutlu olursa Şaban'ı otuz güne tamamlayın.» (Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.) Tirmizî şöyle demiştir: «İlim ehlinin çoğu bununla amel ederek, 'oruca başlamak ve bitirmek konusunda bir kimsenin şahitliği kabul ölür' demişlerdir.» İbn Mübarek, Şafî ve Ahmed bu görüştedir. Nevevî, bu görüşün en doğru görüş olduğunu söylemiştir. Şevval ayı ise. Ramazan'ın otuz güne tamamlanması ile sabit olur. Fakihlerin çoğunluğuna göre şevval ayında bir kişinin şahitliği kabul olmaz. Şevval ayı için fakihler iki adaletli şahidin görmesini şart koşmuşlardır. Ancak Ebû Sevr, Şevval ile Ramazan ayı arasını ayırmayıp, her ikisinde de bir kişinin şahitliğini kabul eder. İbn Rüşd, Ebû Bekir bin Münzîr'in görüşünün Ebû Sevr'in görüşü olduğunu söyleyerek, «zahir ehli'nin mezhebinin de bu olduğu kanaatindeyim» demiştir. Ebû Bekir bin Münzîr şöyle delil getirmiştir: «Bir kişinin sözüyle, oruca başlamanın ve orucu açmanın caiz olduğu üzerine icma hasıl olunca, ayın girmesi ve çıkması hakkında da bir kişinin sözü geçerli olur. Çünkü ayın girmesi ve çıkması, oruca başlamakla orucu bitirmenin arasını ayıran iki alâmettir.» Şevkânî şöyle demiştir: «Oruç bozmak için iki şahit gerekir,» görüşü hakkında sahih delillerden herhangi bir delil varid olmamıştır. Açıktır ki oruçta bir kişinin sözünün kâfi gelmesine kıyasla, ayın girmesi ve çıkmasında da bir kişinin sözü geçerlidir. Yine «haberi vahid» (*) bir sözle ibadet etmek, haberi vahid'in her mevzuda geçerli olduğuna delalet eder. Ancak malî ve benzeri konularda şahitlik gibi haberi vahid'le ibadet edilemeyeceğine dair bir delilin gelmesi hali müstesnadır.» Zahir olan görüş Ebû Sevr'in görüşüdür.

5.2.1.4.1. Muhtelif Yerlerde Ayın Değişik Görülmesi Durumu :

Alimlerin çoğu, ayın değişik görülmesini nazan itibara almazlar. Bir beldenin ahalisi ayı gördü mü, bütün ülkelere oruç tutmak vaciptir. Çünkü Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «Ayı görünce tutun, ayı görünce de bozun,» buyurmuştur. Bu hitap bütün üm-

(*) tHaberî Vahid: kelime anlamı bakımından «bir kişinin haberi» demektir. Ancak hadis ile ilgili usûl kitaplarında bu kelime, genellikle mü-tevatirin dışında kalan <meşhûr, aziz ve garib gibi> haberler için kullanılmıştır. (Talat Koçylgit; Hadis Tarihi, s. 183).

mete ait olup, her kim herhangi bir yerde ayı görürse herkes görmüş gibi sayılır.

İkrime, Kasım bin Muhammed, Salim, tshak, Hanefîlerce sahih olan ve Şafîlerce muhtar olan görüşe göre; her beldenin kendim lerinin görmesine itibar edilir, diğerlerine itibar edilmez. Çünkü Küreyb'in rivayet ettiğine göre o şöyle demiştir: «Şam'a geldim, ben Şam'da iken ramazan hilâli göründü. Hilâli cuma gecesi gör* düm. Ayın sonunda da Medine'ye geldim, tbn Abbas bana hilâlden söz açarak, 'hilâli ne zaman gördünüz?' dedi. Ben de 'cuma gecesi gördüm', dedim. Tekrar 'onu sen mi gördün?' diye sordu. Ben de 'evet', halk da gördü ve oruç tuttular. Muaviye de oruç tuttu', dedim. Bunun üzerine tbn Abbas, 'Ama biz onu cumartesi akşamı gördük, onun için de ya otuzu tamamlayıncaya yahut hilâli görünceye kadar oruca devam ediyoruz.» dedi. Ben, 'Muaviye'nin görmesi ve oruç tutmasıyla yetinmiyor musun?' dedim, tbn Abbas 'Hayır, bize Rasûlullah böyle emir buyurdu,' dedi.» (Hadisi Müslim, Ahmed ve Tirmizî rivayet etmiştir. Tirmizî, hadisin hasen sahih ve garip olduğunu söylemiş, ilim ehli bununla amel ederse; «her beldenin hilâli görmesi gerekir,» demiştir.)

Bulûğu'l-Merâm Şerhi, Feth-i 'Âlâm kitabında; «doğruya en ya km olan, o belde ehlinin ve o beldeye bitişik cihetlerdeki semtlerin ahalisinin ayı görmesidir,» denmektedir.

5.2.1.4.2. Tek Başına Hilâli Gören Kimse

Fıkıh imamları, ramazan hilâlini tek olarak gören kimsenin oruç tutması gerektiği üzerinde ittifak etmişlerdir. 'Atâ bu görüşe karşı çıkarak, «başkaları görmeden sadece kendi görmesiyle oruç tutamaz,» demiştir. Şevval hilalini görmek konusunda da ihtilaf etmişlerdir. Doğru olan Şafî ve Ebû Sevr'in dediği gibi iftar etmek-, tir. Rasûlullah, sallallahu aleyhi ve sellem, iftar ve orucu, ayın görülmesi durumuna bağlamıştır. Ayı görmek bu kimse için kesinlikle hasıl olmuştur. Çünkü görmek, görme duyusuyla meydana geldiğine göre, başka birinin görmesine gerek kalmamaktadır.

5.2.1Jİ. Orucun Rükünleri

Orucun hakikatini oluşturan iki rüknü vardır:

1 — Fecrin doğmasından güneşin batmasına kadar iftar edici şeylerden kendini alıkoymak: AUah-u Teâlâ şöyle buyuruyor: «Ar* tık onlara yaklaşabilirsiniz. Allah'ın sizin İçin takdir ettiğini dileyin* Tan yerinde, beyaz iplik siyah iplikten sizce ayırdedilinceye kadar, yiyin için. Sonra orucu geceye kadar tamamlayın.» (Bakara 187) Beyaz ve siyah iplikten maksat; gündüzün beyazlığı, gecenin karanlığıdır. Buharı ve Müslim'in rivayetlerine göre 'Adiy bin Hatem şöyle demiştir: «Beyaz iplik, siyah iplikten ayrılınca kadar» âyeti nazil olunca, bir beyaz iplik siyah ip aldım, yastığımın altına koydum. Gece zaman zaman onlara bakıyordum. Fakat bir türlü birbirinden ayırd edemiyordum. Kuşluk vakti Rasûlullah'a giderek durumu ar-zettim. Rasûlullah cevaben: «Şüphesiz bu ifade gecenin karanlığı ve gündüzün beyazlığıdır,» buyurdu.»

2 — Niyet: AUah-u Teâlâ şöyle buyurdu: «Onlar ancak dinlerini sadece Allah'a halis kılmakla emrolundular.» (Beyyine: 5). Rasûlullah da: «Ameller niyetlere göredir. Herkes için niyet ettiği şey vardır.» demiştir. Niyetin, Ramazan ayının gecelerinden her gece için fecirden önce olması gerekir. Çünkü Hafsa'nın rivayet ettiği hadise göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Fecirden önce oruca ait niyetini sağlam yapmayan orucu yoktur.» (Hadisi Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd, İbn Mâce ve Ahmed rivayet etmiş, İbn Huzeyme ve İbni Hibban sahihlemiştir.)

Niyetin gecenin herhangi bir cüzünde olması sahihtir. Niyeti telâffuz etmek şart değildir. Çünkü o kalbe ait bir iştir. İlsânın bunda tesiri yoktur. Niyetin hakikati, Allah'ın emrine uymak ve rızasını kazanmak için yapılan işi kaydetmektedir. Bir kimse, oruç tutmakla Allah'a yaklaşmayı kastederek gece sahura kalkarsa, ni-1 yet etmiş sayılır. Gündüz esnasında sadece Allah için iftar edecek şeylerden kendini men etmeye karar verirse, sahura kalkmasa bile yine niyet etmiş olur. Alimlerin çoğuna göre, nafie orucun niyeti, eğer bir şey yememişse gündüzden kifayet eder. Aişe (r.a.) şöyle demiştir: «Bir gün Rasûlullah yanıma geldi. 'Yanınızda yiyecek bir-şey var mı?' diye sordu. Ben de 'Hayır' dedim. Bunun üzerine Rasûlullah 'Ben oruçluyum' dedi.» (Hadisi Müslim ve Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.) Hanefiler niyyetin zevalden önce olmasını şart koşular. Şafî'nin meşhur iki görüşünden birisi de bu yöndedir. İbni Mes'ûd ve Ahmed'in iki görüşünden birisinin zahirine göre; «zevalden önce veya sonra niyyet edilmesi arasında bir fark olmayıp ikisi de kifayet eder,» demişlerdir.

5.2.1.6. Oruç Kime VaeibdîT?

Alimler, orucun müsliman, akıllı, bulûğ çağına ermiş, sağlam ve mukim kimselere vacip olduğunda icma etmişlerdir. Kadının hayz ve nifastan temiz olması gerekir. Kâfire, deliye, çocuğa, hastaya, misafire, hayz ve nifashya. ihtiyar yaşlıya, hamile ve çocuk emzirene oruç yoktur. Bunlardan kâfir ve deli gibi bazılarına mutlak olarak oruç yoktur. Bazılarının velisinden, oruç tutmaları için emir vermeleri istenmekte, bazılarına orucu bozup sonra kaza etmesi gerekmekte, bazılarına ise orucu bozmak için ruhsat verilmiş olup fidye vacip olmaktadır. Hepsinin açıklaması aşağıdadır.

5.2.1.6.1. Kâfir ve Deli'nin Orucu

Oruç, îslâm'a ait bir ibadet olup, müslüman olmayana vacip değildir. Deli ise mükellef sayılmamıştır, çünkü teklifin muhatabı olan akıldan mahrumdur. Alî (r.a.)'nin rivayet ettiği hadiste Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Üç kişiden teklif kadırlanmıştır. Akıllanmcaya kadar deliden, uyanıncaya kadar uyuyandan, akıl balığ oluncaya kadar çocuktan.» (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd ve Tirmizî rivayet etmişlerdir.)

52.1.6.2. Çocuğun Orucu

Çocuğa her ne k idar oruç vacip değilse de, eğer gücü yetiyorsa, velisinin küçük yaşta alıştırmak için ona orucu

emretmesi gerekir. Rübeyyi' binti Muavviz (r.a.)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir : «N'ebî aleyhisselâm Medine civarındaki ensar köylerine Aşura günü kuşluk zamanı şöyle haber gönderdi: 'Her kim iftar ederek sabahladı ise, günün geri kalan zamanında imsak etsin. Kim ki oruçlu olarak sabaha ulaştı ise orucunu tamamlasın.' Rübeyyi': «Biz bundan sonra Aşura orucunu tutardık. Küçük çocuklarımıza da tutturur onlarla mescide giderdik. Oruçlu çocuklarımıza boyalı yün softan oyuncak düzerdik de içlerinden yemek diye ağlayan olursa, iftar vakti erişinceye kadar ona bu oyuncağı verir, eğlendirirdik.» (Hadisi Buhari ve Müslim rivayet etmiştir.)

5.2.1.6.3. Kendisine Oruç Bozma Ruhsatı Verilerek Fidyeye Vacib Olan Kimse

Aşın ihtiyar erkek ve kadın ile, iyileşmesi ümit edilmeyen hastaya ve çalışmaya devam etmeden geçinebilecek yakın bulamayan kimselerden ağır işlerde çalışanlara ruhsat vardır, tşte bunların tümüne oruç tutmak ağır geleceğinden, bütün sene boyunca oruç tutma imkânı bulamazlarsa iftar edebilirler. Bunların hergün için bir fakir doyurması gerekir. Bir günlük yiyecek, bu konudaki ihtilaf üzerine bir sa', yarım sa' veya bir müd olarak takdir edilir. (*) Bir günlük yiyeceğin takdiri konusunda sünnetten herhangi bir delil gelmemiştir.

İbn Abbas şöyle demiştir: «Çok yaşlı ihtiyara iftar izni verilmiştir. Her gün için bir fakiri doyurur. Daha sonra kaza etmesi de gerekmez.» (Hadisi Darekutnî ve Hâkim rivayet ederek sahîhlenmiştir.)

Buhari'nin 'Atâ'dan rivayet ettiğine göre; İbn Abbas'ın «Ramazan orucunu tutmaya takat yetiremeyenlerin bir miskini doyuracak fidye vermesi gerekir.» (Bakara: 184). ayetini okuduğunu işitti. İbn Abbas bu ayetin mensuh olmadığını; ihtiyar erkeklerle, oruç tutmaya gücü yetmeyen ihtiyar kadınlar için olduğunu ve her güne bedel, bir miskin doyuracaklarını söylemiştir.

İyileşmesi ümit edilmeyen hastaya gelince: Eğer oruç onu zorluyorsa, ihtiyar yaşlı sayılır. Çok ağır işlerde çalışan işçiler de buranın gibidir. Şeyh Muhammed Abduh; 'âyetteki «takat yetiremeyenler» ifadesinden maksad, zayıf ihtiyarlar, iyileşmesi beklenmeyen hastalar ve benzerleri gibi taş ocaklarında, kömür ocaklarında, ağır işlerde devamlı çalışarak geçiminsiz yaşayan kimselerdir, demiştir. Devamlı olarak ağır işlerde çalıştırılmak üzere hüküm giyen mahkûmlara oruç tutmak ağır gelir de fidye vermeye güçleri yetecek durumda iseler, onlar da bu kısma girerler. Hamile ve emzikli kadınlar, kendi nefislerine ve evlatlarına zarar geleceğinden korkarlarsa, oruçlarını bozarlar. Bunlara fidye gerekir. İbn Ömer ve İbn Abbas'a göre; 'bunlara daha sonra kaza gerekmez.'

Ebû Davud'un İkrime'den rivayetine göre, İbn Abbas, şöyle demiştir: «Takat yetiremeyenler» ifadesi yaşlı erkek ve kadınlar için bir ruhsattır. Bunlar oruca takat yetiremeyip iftar ederler ve her gün için de bir fakir doyururlar. Hamile ve emzikli kadınlar çocuklarına zarar geleceğinden korkarlarsa iftar eder ve miskin doyururlar.» (Bezzar sonuna şu ilaveyi yapmıştır: İbn Abbas bir çocuk annesi hamile kadına; 'Sen oruca takat yetiremeyenler kısmındasın. Sana fidye gerekir, kaza gerekmez.' derdi.» Darekutnî, hadisin isnadını sahih saymıştır.) Nâfi'den rivayeten; İbn Ömer'e çocuğuna zarar geleceğinden korkulan hamile kadın hakkında sorulduğunda, 'İftar ederek, her günün yerine buğdaydan bir müd miskine verir,' demiştir.» (Hadisi Mâlik ve Beyhakî rivayet etmiştir.) O Sa': 2.917 fçg.lık bir ölçek. (Örfe ise: 3.333 kg.dir.) MOD: 832 gr.lık bir ölçek.

Hadiste geçtiğine göre Allah-u Teâlâ misafirden orucu ve namazın yansını, hamile ve emzikli kadınlardan da orucu kaldırmıştır. Hanefiler, Ebû Ubeyd ve Ebû Sevr'e göre yalnız kaza ederler, ayrıca fakir doyurmaları gerekmez. Ahmed ve Şâfi'ye göre; sade-c-3 çocuklarına zarar geleceğinden korkarlarsa, oruçlarını bozarlar, kendilerine kaza ve fidye gerekir. Kendilerine veya kendileri ile be-rabe" çocuklarına zarar vereceğinden korkarlarsa sadece kaza gerekir, fidye gerekmez.

5.2.1.6.4. Oruç Bozmalarına Tazirin Verilip, Üzerlerine 'Kaza Gerekenler

iyileşmesi umulan hasta ile misafirin orucu bozmaları mubah olup, üzerlerine kaza gerekir. Allah-u Teâlâ şöyle buyuruyor: «Sizden biriniz hasta olup veya yolculukta bulunursa başka bir gün oruç tutar.» (Bakara: 184). Ahmed, Ebû Dâvûd ve Beyhakî'nin iyi bir senetle Mu'âz (r.a.)'den rivayet ettiklerine göre Mu'âz (r.a.) şöyle demiştir: «Allah-u Teâlâ Nebî'sine orucu farz kılıp, şu ayeti indirdi: «Ey İman edenler, daha öncekilere olduğu gibi size de oruç farz kılındı.» (Bakara: 183). («Fakat güç yetiremeyenler bir fakir doyuracak fidye versin.»-(Bakara: 184). ayetine kadar okudu.) Bu durumda isteyen oruç tutar, isteyen fakir doyurur ve böyle yapması ona kifayet ederdi. Sonra Allah-u Teâlâ başka bir ayet gönderdi: «Ramazan ayı öyle bir aydır ki, onda Kur'ân indirildi. Her kim ona yetişirse oruç tutsun.* (Bakara: 185). «Böylece oruç mukim ve sağlam kişilere sabit oldu. Hasta ve misafirlere de ruhsat verildi. Oruca gücü yetmeyen yaşlılara ise, fakir doyurma izni verildi.» Orucu bozmayı mubah kılan hastalık, oruç tutunca artan veya iyileşeceğinden korkulan şiddetli hastalıktır.

İbn Muğnî kitabında yazan şöyle demiştir: «Bazı selef âlimlerinden naklolunduğuna göre; onlar, her türlü hastalıktan dolayı oruç bozmayı mubah görmüşlerdir. Hatta parmak ağrısı ve diş ağrısı da buna dahildir. Çünkü ayetin manası umumîdir. Yine, 'misafirin, orucu bozmaya ihtiyacı olmasa bile, orucu bozması mubah olunca, hastanın da orucu bozması mübah'tır' demişlerdir.» Buhari 'Atâ ve zahir ehli'nin mezhebi budur.

Oruç tutarsa hasta olacağından korkan sağlam kişi de hasta gibi sayılır. Yine bunun gibi, açlık ve susuzluktan dolayı helak olmaktan korkan kişinin, sağlam ve mukim olsa bile orucu bozması ve kaza etmesi lâzım gelir. Allah-u Teâlâ şöyle buyuruyor: «Nefislerinizi öldürmeyiniz. Şüphesiz Allah size merhametlidir.» (Nisa :

29). Bir başka ayet de şöyledir: «Allah size dinde bir zorluk kılma-mistir.» (Hac: 78). Eğer tutamayacak durumdaki hasta, oruç tutup zorluklara katlanırsa orucu sahih olur. Ancak Allah'ın vermiş olduğu ruhsattan yüz çevirdiği için de bu hareketi mekruh sayılır. Çünkü oruç sebebiyle ona herhangi bir zarar dokunabilir. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem zamanında ashabın bazıları orucu tutar, bazıları Rasûlullah'm bu konudaki fetvasına uyarak oruç tutmazdı.

Hamzet'ül-Eslemî (r.a.) sordu: «Ya Rasûlallah, yolculukta kendimi oruç tutmaya güçlü görüyorum. Bunda bir günah var mıdır?» Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: «Bu Allah'ın verdiği bir ruhsattır. Kim ruhsatla amel ederse iyi yapmış olur. Kim oruç tutmak isterse ona da bir günah yoktur.» buyurdu. (Hadisi Müslim rivayet etmiştir.)

Ebû Said el-Hudri (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre o şöyle demiştir: 'Rasûlullah ile beraber oruçlu olduğumuz halde Mekke'ye doğru bir yolculuğa çıktık. Bir yerde mola verince, Rasûlullah: bize: «Siz artık düşmanınıza yaklaşınız. Oruç tutmamak size daha da kuvvet kazandırır.» buyurdu. Bu bir ruhsat idi. Onun için kimimiz oruç tuttu, kimimiz tutmadı. Sonra başka bir yere indik. Bu sefer Rasûlullah: «Sizler yanı sabah düşmanınızla karşılaşacaksınız. Oruç tutmamak size daha çok kuvvet kazandırır. Binaenaleyh oruç tutmayın.» buyurdular. Bu kat'i bir emirdi, hemen orucu bıraktık.' Sonra Ebû Sa'd şunu söyledi: «Vallahi sonraları Rasûlullah ile birlikte seferde oruç tuttuğumuzu da bilirim.» (Hadisi Müslim, Ahmed ve Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.)

Yine Ebû Saîd (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre o şöyle demiştir: «Biz Rasûlullah ile birlikte Ramazan'da gaza ederdik. Kimimiz oruç tutar, kimimiz tutmazdık. Ama ne tutan tutmayana güce-nirdi. Ne de tutmayan tutana. Kendinde kuvvet hissedip de oruç tutanın yaptığını hoş görürler. Zayıflık hissedip tutmayanın yaptığını da hoş görürlerdi.» (Hadisi Müslim ve Ahmed rivayet etmiştir.)

Âlimler hangisinin faziletli olduğunda ihtilaf etmiş, Ebû Hani-fe, Şafî ve Mâlik «Gücü-küvveti yerinde ise oruç tutması, şayet oruç tutmaya gücü yetmezse iftar etmesi efdaldır,» demişlerdir, tımm Ahmed ise, «Tutmaması daha efdaldır» demiştir.

Ömer bin Abdülaziz şöyle demiştir: «Efdal olan, kişiye kolay gelenidir. Bir kimseye bu durumlarda oruç tutmak kolay gelir de sonradan k?7^ etmek zor olursa, tutması efdaldır.»

Şevkânî'nin araştırmasına göre, «Kendisine oruç tutmak zor gelip zarar veren kimse, ruhsatı kabul etmekten yüz çevirirse, iftar etmesi daha efdâldır. Yine yolculukta oruç tuttuğu zaman, kendini beğenme ve riyadan korkarsa, orucunu bozması daha efdâldır. Eğer oruç tuttuğunda bu durumlardan uzak bulunabilirse o zaman da tutması daha efdâldır. Misafir, gece niyet edip, oruca başlarsa, gündüz esnasında orucu bozması caizdir.»

Câbir bin Abdullah (r.a.)'dan rivayeten: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem fetih yılı Mekke'ye doğru yola çıktı. Kura'û'l-Gâ-mîm denilen yere varıncaya kadar oruç tuttu, cemaat da oruç tuttu. Sonra bir bardak su istedi. Bardağı herkesin göreceği şekilde kaldırdıktan sonra suyu içti. Bundan sonra kendisine «Bazı kimseler oruç tutuyorlar.» dediler. Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem «Onlar âsilerdir, onlar âsilerdir.» buyurdular. (Hadisi, Müslim, Nesâî ve Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî hadisi sahih-lemiştir.)

Âlimlerin çoğu, mukim olduğu halde oruca niyet edip sonra gündüz esnasında yolculuğa çıkanın, orucunu bozamayacağını söylemiş, Ahmed ve İshak ise bozmasını caiz görmüşlerdir. Tirmizî'nin Muhammed bin Ka'b'dan rivayet ederek hasen saydığı hadiste Mu-hammed bin Ka'b şöyle, demiştir: «Ramazan'da, Enes bin Mâlik'e geldim. Yolculuğa çıkmak istiyordu. Kendisi için binek hazırladı. Yolculuk elbisesini giydi. Daha sonra yemeğe çağırılınca yediğini gördüm, kendisine 'Böyle yapman sünnet midir?' diye sordum. 'Evet sünnettir' diye cevap verdi ve yofa çıktı. (1). 'Ubeyd bin Cü-beyr'den rivayet olunduğuna göre o şöyle demiştir: «Ebû'l-Basra el-Gıfarî ile beraber Ramazan'da, eski Mısır'dan ayrılarak gemiye bindik. Sonra gemi hareket etti. Sonra öğle yemeği yaklaşınca, bana 'yaklaş', dedi. Ben de kendisine, 'Evlerin arasında değil misin?' dedim. Bunun üzerine

Ebû'l-Basra, 'Rasûlullah'ın sünnetinden mi yüz çeviriyorsun?' dedi.» (Hadisi Ahmed ve Ebû Dâvûd rivayet etmiş olup, râvileri kuvvetlidir.)

Şevkânî şöyle demiştir: «Bu iki hadis, misafirin sefere başladığı yerden çıkmadan önce orucu bozabileceğine delâlet eder.»

İbn'ül-Arabî; «Enes hadisi sahih olup, bu hadis sefere devam ettiği müddetçe oruç bozmanın caiz olmasını gerektirmektedir. «Doğru olan budur.» demiştir.

Oruç bozmayı mubah kılan yolculuk, namazı kısaltmayı gerektiren yolculuktur. Yine orucu bozmadaki misafirliğin müddeti, na-

a> Hadisin isnadında yayii kabul edilen Übey bin Ca'Ier vardır.

mazı kısaltmadaki misafirliğin müddeti kadardır. (Bununla ilgili izahlar, âlimlerin bu konudaki görüşleri ve Ibn Kayyim'in incelemesi, «namazı kısaltma» bahsinde geçti).

Ahmed. Ebû Dâvûd, Beyhakî ve Tahavî'nin Mansur-u Kelbi'den rivayetlerine göre; Dihye bin Halife bir kere Ramazan'da Dimeşk" in (Şam) bir kövünden bir fersah kadar uzaklaştı. Orucunu bozdu ve cemaat da onunla beraber bozdular. Diğerleri orucunu bozmasını hoş görmediler. Köyüne dönünce şöyle dedi: «Vallahi bugün

görmeyi hiç düşünmediğim birşey gördüm. Halk Rasûlullah ve ashabının yolundan yüz çevirdi.» Bunu oruç tutanlara söylemişti. Sonra bu esnada «AHahım, emanetini al», dedi.

5.2.1.7. Oruç Tutmanın Yasaklandığı Günler

Aşağıda açıkladığımız günlerde oruç tutmanın yasaklandığı hakkında hadisler gelmiştir:

5.2.1.7.1. İki Bayram Günlerinde Oruç Tutmak

Âlimler iki bayram günü, farz olsun, nafil olsun oruç tutmanın haram olduğunda icma etmişlerdir. Ömer (r.a.)'in sözüne göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bu iki gün oruç tutmaktan nehyetti. Rasûlullah; «Ramazan bayramına gelince; Ramazan orucunu tuttuğunuzdan dolayı o gün İftar edin. Kurban bayramında ise kestiğiniz kurbanlardan yiyiniz.» buyurmuştur. (Hadisi Buhari, Müslim, Ahmed, Ebû Dâvûd ve Tirmizî rivayet etmişlerdir.)

5.2.1.7.2. Teşrik Günleri Oruç Tutmaktan Nehiy

Kurban bayramını tâkib eden üç günde oruç tutmak caiz değildir.

Ebû Hüreyre (r.a.)'in rivayet ettiği hadise göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, Abdullah bin Huzafe'yi söyle demesi için Mina'yı dolaşmaya gönderdi: «Bu günlerde oruç tutmayınız. Çünkü bu günler yeme, İçme ve Allah'ı zikretme günleridir.» (Hadisi Ahmed iyi bir senetle rivayet etti.)

Taberani'nin Evsat kitabında tbn Abbas'tan rivayet ettiğine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, tellâl göndererek «Bu günler yiyip içme ve hanımlarla beraber olma günleridir. Bu günlerde oruç tutmayınız.» demesini emretmiştir.

Şafîî, teşrik günlerinde oruç tutmayı nezir, kefarete ve kaza gibi bir sebep varsa caiz görmüştür. Eğer böyle bir sebep yoksa, 'ihtilaf-sız caiz olmaz', demiştir. Bu durumu, namaz kılmak nehyedilen vakitlerde, şayet bir sebep varsa namaz kılmanın caiz olmasına benzetmişlerdir.

52.1.73. Yalnız Cuma Günü Oruç Tutmanın Nehyedüğü

Cuma günü müslümanların haftalık bayramıdır. Bunun için Allah celle celâlihü cum'a günü oruç tutmayı, nehyetmiştir. Âlimlerin çoğu, buradaki nehyin mekruh olup, haram olmadığını söylemişlerdir. Ancak bir gün önceden oruca başlar veya cuma'dan sonra bir gün ilave ederse veya devam etmekte olan âdetine uygun düşerse veya cum'a günü arafe ve aşure gününe denk gelirse, bu durumlarda oruç tutmak mekruh olmaz.

Abdullah bin Ömer (r.a.)'den rivayeten: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, Cûveyriye bint'ül-Haris'in yanına girdi. Bu kadın cuma günü oruç tutuyordu. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, ona «dün oruç tuttun mu?» diye sordu. Kadın «hayır», dedi. Bunun üzerine Rasûlullah «öyleyse orucunu boz.» buyurdu. (Hadisi Ahmed ve iyi bir senetle Nesâî rivayet etmiştir.)

Âmir'ul-Eş'ari'den rivayet olduğuna göre o şöyle demiştir : «Rasûlullah'in şöyle buyurduğunu işittim: «Cum'a günü bayramı-nızdır. O gün oruç tutmayınız. Ancak önce başlar veya sonra İlâve -ederseniz müstesna.» (Hadisi Bezzâr iyi bir senetle rivayet etmiştir.)

Alî (r.a.) şöyle demiştir: «Sizden kim nafil oruç tutmak isterse perşembe günü tutsun. Cuma günü tutmasın.

Çünkü cum'a günü yiyip-içme ve zikir günüdür.» (Hadisi İbn Ebî Şeybe iyi bir senetle rivayet etmiştir.)

Buhari ve Müslim'de Câbîr hadisinden naklolduğuna göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Cuma günü oruç tutmayınız. Ancak önce ve sonra bir gün tutulursa müstesna.» Müslim'in lafzına göre: «Geceler arasında sadece cum'a gecesini nafil ibadete tahsis etmeyin. Yine günlerden sadece cum'a günü nafil oruca tahsis etmeyin. Ancak tutmakta olduğu orucuna .tesadüf ederse o başka.»

5.2.1.7.4. Sadece Cumartesi Günü Oruç Tutmaktan Nehî

Büsr es-Sülemi'nin kızkardeşi Semmâ'dan rivayet olduğuna göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Allah'ın farz kıldığı oruç dışında, sadece cumartesi günü oruç tutmayın. Eğer üzüm kabuğu ve ağaç d?lindft" başka birşey hnlmgy«am7 bile o gün

onlan çiğneyerek oruç tutmadığınızı gösterin.» (Hadisi Ahmed, Tir-mizî, Nesâî, İbn Mâce, Ebû Dâvûd ve Hâkim rivayet etmiş. Hâkim; «Müslim'in şartına göre hadis sahihtir,» demiştir. Tirmizi ise hadisi hasen sayarak, «buradaki kerahatin manası, kişinin sadece cumartesi günü oruç tutmasına mahsustur.» demiştir. Çünkü Yahudiler Cumartesi gününe saygı gösterirler.)

Ümmü Seleme (r.a.) şöyle demiştir: «Rasûlullah cumartesi ve pazar günleri, diğer günlerde tuttuğu oruçtan daha çok oruç tutar ve şöyle derdi: «Cumartesi ve pazar müşriklerin bayramıdır. Onlara muhalefet etmeyi severim.»

(Hadisi Ahmed, Beyhakî, Hâkim ve İbn Huzeyme rivayet etmiş, Hâkim ve İbn Huzeyme hadisi sahihlemiştir.)

Haneffî, Şafî ve Hanbelîler bu delillerden dolayı cumartesi günü tek olarak oruç tutmayı mehruk saymışlar, Mâlik ise bu konuda muhalefet ederek kerahatsız olarak cumartesi günü oruç tutmaya cevaz vermiştir. Halbuki bu hadis aleyhine bir delildir.

5.2.1.7.5. Şek Günü Oruç Tumaktan Nehiy

Ammâr bin Yâsir (r.a.) şöyle demiştir: «Her kim Ramazan'ın girdiğinde şüphe olan günü oruç tutarsa Ebû-l Kasım'a âsi olmuş olur.» (Hadisi Tirmizî, Nesâî Ebu Dâvûd ve İbn Mâce rivayet etmiş, Tirmizî; «Hadis hasen sahih olup, ilim ehlinin çoğu bununla âmel etmektedir.» demiştir.)

Süfyan-ı Sevrî, Mâlik bin Enes, Abdullah bin Mübarek, Şafî. Ahmed ve İshak şek gününde kişinin oruç turnasını mekruh saymışlardır. Alimlerin çoğu, Ramazan'dan olduğu halde. Ramazan mı, değil mi diye şüphe ile oruç tutanın o günün yerine bir gün kaza etmesi gerektiği görüşündedir. Eğer adetine uygun olarak sek günü oruç tutarsa, o zaman kerahatsız olarak caiz olur.

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayeten: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Ramazandan bir veya iki gün Önce oruç tutmayın. Ancak kişinin devam eden orucu varsa o başka.» (Hadisi Buharî, Müslim, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce rivayet etmiştir. Tirmizî hadisin hasen sahih olduğunu ve ilim ehlinin bununla amel ettiğini söylemiştir.) İlim sahiplen, kişinin, Ramazan'ı karşılamak niyetiyle Ramazan girmeden önce oruç tutmakta acele etmesini mekruh saymışlardır. Fakat kişi bir gün oruç tutmak ister de tuttuğu oruç bu günlere denk gelirse bunda bir beis yoktur.

5.2.1.7.6. Bütün Sene Oruç Tutmaktan Nehiy içinde, Allah'ın oruç tutulmasını nehyettiği günlerin bulunması sebebiyle bütün seneyi oruçlu geçirmek haramdır. Çünkü Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurmuştur: «Devamlı oruç tutanın orucu yoktur.» (Hadisi Buharî, Müslim ve Ahmed rivayet etmiştir.) Eğer bayram günleri ve teşrik günlerinde orucunu bozar da kalan günlerde oruç tutarsa, tutmaya gücü yettiği takdirde ke-rahat kalkar. Tirmizî şöyle demiştir: «İlim ehlinin bir kısmı, kişinin ramazan, kurban ve teşrik günlerinde iftar etmeden bütün sene oruç tutmasını kerih gördüler. Eğer bu günlerde iftar ederse kerahat sınırından çıkmış ve bütün seneyi oruç tutmamış sayılır. Mâlik, Şafî, Ahmed ve İshak'dan da böyle rivayet olunmuştur. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, oruçlu olduğunu antatan Hamzat'ül-Esle-mî'nin bu durumunu kabul etmiş ve ona «Dilersen tut, dilersen boz», demiştir. Daha önce bu hadis geçti. (*) Efdâl olan, bir gün tutup bir gün iftar etmektir. Şüphesiz bu, Allah (cc.)'a karşı oruçların en se-vimlisidir. Bu konu yakında gelecektir.

5.2.1.7.7. Yanında Bulunan Kocasının izni Olmadan, Kadının Oruç Tutmasının Nehyedüldüğü

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, zevci yanında olduğu halde izni olmadan kadının oruç tutmasını nehyetmiştir. Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayeten Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Kocası yanında iken, Ramazan hariç, onun izni olmadan kadın oruç tutmasın.» (Hadisi Buharî, Müslim ve Ahmed rivayet etmiştir.)

Âlimler, bu nehyin haram anlamında olduğunu söylemişler ve kocasının izni olmadan kadın oruç tutarsa, kocasının hakkını çiğnediğinden, orucunu bozduğunu caiz görmüşlerdir. Ancak bu durum hadiste geçtiği gibi Ramazan'm dışındaki oruçlar içindir. Çünkü Ramazan orucu için kimsenin izni gerekmez. Kocası uzakta olduğu zaman izni olmadan, kadının oruç tutması da bunun gibidir. Ancak kocası geldiği zaman karısının orucunu bozduğunu caizdir. Yine âlimler, kocasının hasta olup hanımıyla cima yapamaması durumunu, kocanın uzakta olması gibi kabul ederek, nafil oruç tutmak için kadının izin alması gerekmediğini söylediler.

(•) «Oruç bozmalarına İzin verilenler» bahsinde.

5.2.1.7.8. Hiç Ara Vermeden Oruç Tutmaktan Nehiy

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayeten Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «İftar etmeden arka arkaya oruç tutmak' tan sakının.» Bunu üç defa söyledi. Ashab; «ya Rasûlallah, sen böyle yapıyorsun.» dediler. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöy-le dedi: «Siz benim gibi değilsiniz. Beni Rabbim doyurur, susuzluğumu giderir. Yani yiyenin ve içenin kuvveti gibi bana kuvvet verir. Amellerden gücünüz yettiği şeyleri yüklenin.» (Hadisi Buharî ve Müslim rivayet etmiştir.)

Fakihler burdaki nehyi mekruh olarak anlamışlardır. Ahmed, İshak bin Münzir, oruçluya zor gelmediği müddetçe orucu sahur vaktine kadar uzatmayı caiz gördüler.

Buharî'nin Ebû Sâ'id el-Hudrî (r.a.)'den rivayetine göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Bir günün orucu* nu öbürüne eklemeyiniz. Şayet sizden biriniz bir günün orucunu öbürüne eklemek isterse, orucunu sahur vaktine kadar devam ettir-

5.2.2. Nafile Oruçlar

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem aşağıdaki günlerde oruç tutmayı teşvik etmiştir:

5.2.2.1. Şevval Ayında Altı Gün Tutmak

Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin Ebü Eyyûb el-En-sârî (r.a.)'den rivayet ettiklerine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Her kim ramazanı tutar ve şevval ayından da altı gün Ramazan'a ilâve ederse bütün seneyi oruç tutmuş gibi olur.» Ahmed'e göre şevval orucu arka arkaya veya karışık olarak tutulabilir. Bu şekillerden birinin diğeri üzerine bir fazileti yoktur. Hanefî ve Şafî'ye göre ise efdâl olan bayramdan sonra altı günü arka arkaya tutmaktır.

5.2.2.2. Zühicce'nin On Günü İle Hacılar Hariç Arafé Günü Orucuna Devam. Etmek.

Ebû Katade (r.a.)'den rivayeten Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Arafé günü orucu, geçmiş ve gelecek iki senenin günahlarına kefarete olur. Asura günü-orucu geçen bir senenin günâhlarına kefarete olur.» (Hadisi Müslim, Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce rivayet etmiştir.)

Hafsa (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre o şöyle demiştir: Dört şey var ki Rasûlullah bunları terketmezdi. Aşura orucu, Zühicce'nin on günlük orucu, her aydan üç gün oruç ve sabah namazından önce iki rek'at namaz.» (Hadisi Ahmed ve Nesâî rivayet etmiştir.)

Ukbe bin Amir (r.a.)'den rivayeten Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Arafé, kurban ve teşrik günleri ehli İslâm'ın bayramıdır. Bu günler yeme, içme günleridir.» (Hadisi Buharî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî rivayet etmiş, Tirmizî ise sahihlemiştir.)

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayeten; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, arafé günü Arafat'ta oruç tutmaktan nehyetmiştir. (Hadisi Ahmed. Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce rivayet etmiş, Tirmizî şöyle demiştir: «İlim ehli, Arafat dışında arafé günü oruç tutmayı müstehab görmüştür.»)

Ümmül-Fadl'dan rivayet olunduğuna göre o şöyle demiştir: «Ashab, Rasûlullah'ın arafé günü oruç tutup tutmadığı hakkında şüpheye düşünce, ben Rasûlullah'a süt gönderdim. Rasûlullah Ara-fat'da cemaate hutbe okuduğu halde bu sütü içti.» (Hadisi Buharî ve Müslim rivayet etmiştir.)

5.2.2.3. Muharrem Ayı Orucuyla, Bir Gün Evvel ve Bit Gün

Sonra İlâve Ederek Aşura Günü Orucuna Devam Etmek

Ebû Hüreyre (s.a.)'den rivayet olunduğuna göre o şöyle demiştir: «Farz namazlarından sonra hangi namaz daha efdâldir?» diye Rasûlullah'a soruldu, o da «Gecenin ortasında kılınan namazdır.» buyurdu. «Ramazan'dan sonra hangi oruç efdâldir?» diye soruldu. «Muharrem diye adlandırdığımız Allah'ın ayında tutulan oruçtur,» buyurdular. (Hadisi Müslim, Ahmed ve Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.)

Muaviye bin Ebû Süfyan (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre o demiştir ki: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu işittim: «Bugün Âşûre günüdür. Bugün oruç tutmak size farz kılınmadı. Ben oruçluyum. İsteyen oruç tutsun, isteyen iftar etsin.» (Hadisi Buharî ve Müslim rivayet etmiştir.)

Aişe (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre o şöyle demiştir: «Âşûre günü, Kureys'in cahiliye döneminde oruç tuttuğu bir gündür. Rasûlullah da o gün oruç tutardı. Medine'ye gelince hem kendisi oruç tutar, hem de cemaate oruç tutmalarını emrederdi. Daha sonra Ramazan orucu farz olunca, Rasûlullah, «dileyen Âşûrâ günü tutsun, dileyen terketsin.» buyurdu.» (Hadisi Buharî ve Müslim rivayet etmiştir.)

İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre o şöyle demiştir: «Rasûlullah Medine'ye gelince Yahudilerin Âşûra orucu tuttuklarını gördü. «Bu nedir?» diye sorunca, yahudiler de «bu gün iyi bir gündür, Allah Musa'yı ve Benî İsrail'i düşmanlarından bu günde kurtardı. Onun için Musa oruç tuttu,» dediler. Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, «Ben Musa'ya sizden daha çok bağlıyım,» dedi. Kendisi oruç tuttu ve tutulmasını emretti.» (Hadisi Buharî ve Müslim rivayet etmiştir.)

Ebû Musa el-Eş'arî (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre o şöyle demiştir: «Yahudiler Âşûra gününü büyük sayar, o günü bayram edinirlerdi. Bunun üzerine Rasûlullah da 'Sizler o gün oruç tutun/ buyurdu.» (Hadisi Buharî ve Müslim rivayet etmiştir.)

İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre o şöyle demiştir: «Rasûlullah Âşûra günü oruç tuttu ve tutulmasını emretti. Ashab; «ya Rasûlullah, Âşûra günü Yahudi ve hristiyanların büyük saydığı bir gündür.» dediler. Bunun üzerine Rasûlullah şöyle buyurdu: «Gelecek yıl olduğu zaman inşaallah dokuzuncu günü de beraber tutacağız.»

İbn Abbas: «Gelecek yıla varmadan Rasûlullah vefat etti.» dedi. (Hadisi Müslim ve Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.) Bir başka lafızda Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Eğer gelecek sene sağ olursam Âşûra ile beraber dokuzuncu günü de oruç tutacağım.» (Hadisi Müslim ve Ahmed rivayet etmiştir.)

Âlimler Aşura günü orucunun üç şekilde olabileceğini söylemişlerdir.

Birincisi: dokuz, on ve onbirinci günleri tutmak. İkincisi: dokuz ve onuncu günleri tutmak. Üçüncüsü: Yalnız onuncu günü tutmak.

5.2.2.4. ÂşûTa Günü Bolca Yiyecek Hazırlamak

Câbir bin Abdullah (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Her kim Âşûra günü kendini ve ailesini bol bol yedirip içirirse, Allah o kimseye bütün sene bolluk ihsan eder.» (Hadisi Beyhakî Şâb kitabında ve İbn Abdülber rivayet etmiştir. Hadisin başka rivayet yolları olup hepsi de zayıftır. Ancak bu rivayet yolları birbirine katılınca Şehavînin dediği gibi hadis kuvvet' derecesine ulaşmış olur.)

5.2.2.5. Şaban Ayının Çoğunu Oruçlu Geçirmek

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Şaban ayının çoğunda oruç tutardı. Aişe f.r.a.) şöyle demiştir: «Rasûlullah'm Ramazan'dan başka hiçbir avda tam olarak oruç tuttuğunu görmedim. Yine Şaban'dan başka hiçbir ayın çoğunda oruç tuttuğunu da görmedim.» (Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.)

Usâme bin Zeyd (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre o demiştir ki: «(Ya Rasûlullah, Şaban ayında olduğu kadar hiçbir ayda oruç tuttuğunuzu görmedim.» Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Şaban ayı, Recep'le Ramazan arasında insanların gafil oldukları bir aydır. Bu ayda ameller âlemlerin Rabbine yükselir. Amellerimin oruçlu olduğum halde yükselmesini istiyorum.» (Hadisi Ebû Dâvûd ve Nesâî rivayet etmiş, İbn Huzeyme ise sahih-lemiştir.)

Diğerlerinden faziletli olduğunu zannederek Şaban'm yarısında bir gün oruç tutmak hakkında sahih bir delil yoktur.

5.2.2.6. Haram Aylarda Oruç Tutmak

Haram aylar. Zilkade, Zilhicce, Muharrem ve Recep olup, bu aylarda orucu çoğaltmak müstehabdır. Bahile'den bir adam Rasûlullah'a gelerek; «Ya Rasûlallah, ben önceki sene sana gelen kişiyim,» dedi. Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, ona: «Sen sıhhatli bir kimse idin, ne oldu sana şeklin değişti?» dedi. Adam; «Senden ayrıldıktan sonra sadece gece yemek yedim,» dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: «Niçin nefisine azab ettin?» diyerek şöyle devam etti: «Sabır ayında oruç tut ve her aydan bir gün oruç tut.» Adam; «Benim kuvvetim var, biraz daha artır,» dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, «öyleyse iki gün tut.» buyurdular. Adam; «Biraz daha artır,» deyince, Rasûlullah üç parmağını birleştirip sonra salarak üç defa; «Haram aylarda tut, sonra bırak», buyurdular.» (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd, İbn Mâce ve Beyhakî iyi bir senetle rivayet etmiştir.)

Recep ayı orucunun diğer aylar üzerine bir fazileti yoktur. Ancak Recep ayı haram aylardandır. Sahih sünnetse, özellikle Recep ayında oruç tutmanın diğer aylardan faziletli olduğu hakkında bir şey varid olmamıştır. Bu konuda gelen rivayetler, delil getirmeye kalkışılmıyacak derecede zayıftır.

İbn Haccr şöyle demiştir: «Recep ayı orucunun fazileti hakkında veya Recep ayının belli bir günü oruç tutmak ve belli bir gecesini ibadetle geçirmek hakkında delil teşkil edecek sahih bir hadis yoktur.»

5.2.2.7. Pazartesi ve Perşembe Günleri Oruç Tutmak

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Pazartesi ve Perşembe günleri ekseriya oruç tutardı. «Niçin tutuyorsunuz?» diye sorulduğunda da şöyle derdi: «Ameller pazartesi ve perşembe günleri* Allah'a arz olunur. Allah Te-âlâ da bu günlerde her müslüman ve mü'mini bağışlar. Ancak dar-ğın duran İki kişi müstesna! Bunların mağfireti ertelenir.» (Hadisi Ahmed, Sahih bir senetle rivayet etmiştir.) Sahih-i Müslim'de geçtiğine göre Rasûlullah'a pazartesi orucu hakkında soruldu. Şöyle buyurdu: «Pazartesi benim doğduğum gündür ve Pazartesi günü vahiy inzal buvurulmuştur.»

5.2.2.8. Her Aydan Vç Gün Oruç Tutmak

Ebû Zerr e!-Gifârî demiştir ki: «Rasûlullah bize her aydan üç gün oruç tutmamızı emretti. Onlar aydın günler olan onüç, ondört ve onbeşinci günlerdir. Bu günlerde oruç tutmak seneyi oruçlu geçirmek gibidir.» (Hadisi Nesâî rivayet etmiş, İbn Hibbân sahihlemiştir.)

Yine Rasûlullah'tan gelen rivayete göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bir ayda cumartesi, pazar ve pazartesi günlerinde oruç tutar, diğer ayda ise sah, çarşamba ve perşembe oruç tutardı. Yine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem her ayın üç aydınlık gününde oruç tutardı. Ayın evvelindeki perşembe günü tutar, onu takibeden pazartesi ve daha sonraki pazartesi de oruç tutardı.

5.2.2.9. Bir Gün Oruç Tutmak Bir Gün Bozmak

Ebû Seleme bin Abdurrahman Abdullah bin Arar (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre Abdullah (r.a.) demiştir ki: «Rasûlullah bana şöyle dedi: «Haber aldığımıza göre gece namaz kılıyor, gündüz oruç tutuyorsun.» «Evet, ya Rasûlallah,» dedim. Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «Oruç tut ve iftar et, namaz kıl ve uyu», buyurdu. «Vücudunun senin üzerinde hakkı var. Zevcenin senin üzerinde hakkı var ve misafirlerinin senin üzerinde hakkı var. Her aydan Uç gün tutman sana kâfi gelir.» Ben ısrar ettikçe, o da bana artırdı. «Ya Rasûlallah, kendimi kuvvetli hissediyorum.» dedim. «O zaman her hafta üç gün oruç tut.» buyurdular. Ben yine «kendimi kuvvetli hissediyorum,» deyince Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «Dâvûd aleyhisselâm gibi oruç tut, bundan fazla yapma.» buyurdular. Ben «Ya Rasûlallah, Dâvûd aleyhisselâm'ın orucu nasıldır?» dedim. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: «Bir gün tutar, bir gün iftar ederlerdi.» buyurdular.» (Hadisi Ahmed ve diğerleri rivayet etmiştir.)

Yine Abdullah bin Arar (r.a.)'dan rivayet olduğuna göre o demiştir ki: «Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: 'Allah'a en sevimli gelen oruç, Dâvûd aleyhisselâm'ın orucu, en sevimli gelen namaz da Dâvûd aleyhisselâm'ın namazıdır. O gecenin yansını uyku ile, üçte birini de ibadetle geçirir, altıda birini de yine uyurdu. Ve birgün oruç tutar, bir gün bozardı.»

5.2.2.10. Nafile Oruç Tutanın Orucunu Bozmasının Caiz Olduğu ümmü Hâni (r.a.)'den rivayet olduğuna göre o demiştir ki: «Rasûlullah fetih günü yanıma girdi. Kendisine su verilince suyu içti ve bardağı bana uzattı. Ben, oruçlu olduğumu bildirince şöyle buyurdu: «Nafile tutan kendisinin emîridir. Dilersen tutarsın, dilersen bozarsın.» (Hadisi Ahmed, Dârekutnî ve Beyhakî rivayet etmiştir. Hadisi Hâkim de rivayet etmiş, 'isnadı sahihtir', demiştir. Hâkim'in lafzı şöyledir: «Nafile tutan nefsinin emîridir. Dilerse tutar, dilerse bozar.») Ebû Cuhayfe (r.a.)'den rivayet olduğuna göre o şöyle demiştir: «Rasûlullah, Selmân ile Ebû Derdâ'yı kardeş ilân etmişti. Bir de-fasûda Selmân, Ebû Derdâ'yı ziyaret etti. Bulamadı. Kansı Ummü Derdâ'yı eski bir elbise içinde perişan gördü de 'Bu ne haldir?' diye sordu. Ümmü Derdâ; 'Kardeşin Ebû Derdâ'nın dünyayla ilişkisi yoktur. Gündüz oruç tutar, gece namaz kılar,' diye yakındı. Bu sırada Ebû Derdâ geldi. Selmân'ı selâmladı ve onun için yemek hazırlayarak «Haydi sen ye, ben oruçluyum,» dedi. Bunun üzerine Selmân; 'Vallahi bu orucu bozacaksın ve sen yeyinceye kadar ben de yemî-yeceğim,' dedi. Gece olunca Ebû Derdâ namaza kalkmak istedi. Selmân onu 'uyu' diyerek engelledi. Ebû Derdâ da uyudu. Sonra bir daha kalkmak istedi. Yine Selmân 'uyu' diyerek mâni oldu. Gecenin son vakti olunca Selmân, 'artık şimdi kalk', dedi. Kalkıp namaz kıldılar. Daha sonra Selmân, Ebû Derdâ'ya; 'Muhakkak ki senin üzerinde Rabbinin hakkı vardır. Nefsinin hakkı vardır. Ailenin hakkı vardır. Her hak sahibine hakkını vermelisin.' dedi. Sonra Ebû Derdâ, Nebi aleyhisselâm'ın huzuruna gelerek durumu arz edince, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; 'Selmân doğru söylemiştir,' buyurdu.» (Hadisi Buhârî ve Tirmizî rivayet etmiştir.) Ebû Said el-Hudrî (r.a.)'den rivayet olduğuna göre o şöyle demiştir: «Rasûlullah için yemek hazırlamıştım. Bunun üzerine Rasûlullah ashâbı ile beraber geldiler. Yemek sofraya konunca, içlerinden birisi 'ben oruçluyum', dedi. Bunun üzerine Rasûlullah şöyle buyurdu: 'Kardeşiniz sizi davet etti ve hazırlık yaptı.1 Daha sonra adama; 'Orucunu boz, daha sonra dilersen yerine birgün oruç tut,' buyurdular.» (Hadisi Beyhakî, Hâfız'm dediği gibi iyi bir senetle rivayet etmiştir.) İlim ehlinin çoğu, bu açık ve sahih hadisleri delil getirerek, nafile oruç tutanın orucunu bozmasının caiz olup yerine bir gün oruç tutmasının müstehab olduğu görüşüne varmışlardır.

5.3. ORUCUN ADABI

Oruçlu kimsenin, orucu esnasında aşağıdaki edelere riayetet-mesi müstehabdır.

53.1. Sahur

Sahurun müstehab olduğu, terkedene ise günah olmadığı üzerinde ümmet icma etmiştir. Enes (r.a.)'den rivayet olduğuna göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Sahur yemeğine kalkınız. Çünkü sahurda bereket vardır.» (Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.) Mikdam bin Mâ'dî Kerb (r.a.)'den, onun da Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den rivayetine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Sahura kalkmanız gerekir. Çünkü sahurda alınan gıda mübarektir.» (Hadisi Nesâî iyi bir senetle rivayet etmiştir.) Bereketli olmasının sebebi oruçluyu kuvvetli ve dinç yapması ve ona orucunu kolay kılmasından dolayıdır.

5.3.1.1. Sahur Ne İle Yapılır?

Sahur, bir yudum su bile olsa, az veya çok yemekle gerçekleşmiş olur. Ebû Sa'îd el-Hudrî (r.a.)'den rivayet olduğuna göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Sahur berekettir. Sizden biriniz bir

yudum su bile içmiş olsa sabimi terketmesin. Allah ve melekleri sahur yapanlara salât okurlar.» (Hadisi Ahmed rivayet etmiştir.)

5.3.1.2. Sahurun Vakti

Sahurun vakti, gece yansından başlar, fecir doğuncaya kadar devam eder. Sahuru geç yapmak müstehabdır. Zeyd bin Sabit (r.a.V den rivayet olunduğuna göre o şöyle demiştir: «Rasûlühah ile beraber sahur yemeğini yedik. Sonra namaza kalktık.» Râvi diyor ki: «Ben, sahur ile namazın arasında ne kadar müddet vardı? diye sordum. Zeyd «Elli âyet okuyacak kadar bir müddet» cevabım verdi. Amr bin Meymune'den rivayet olunduğuna göre o demiştir ki: «Rasûlullahın ashâbı, iftan insanlann en acele edenleri, sahurı ise en geç edenleri idiler.» Hadisi Beyhakî sahih bir senetle rivayet etmiştir. Ebû Zer el-Gıfârî'nin merfu olarak rivayet ettiği hadisde Ra-sûlullah şöyle buyurmuştur: «Ümmetim iftan acele, sahurı geç yaptığı müddetçe hayırda olmaya devam ederler.» Bu hadisin isnadında, tanınmamış bir kişi olarak Süleyman bin Ebû Osman vardır.

5.3.1.3. Fecrin Doğuşunda Şüpheye Düşmek

Kişi, fecrin doğuşu hakkında şüpheye düşerse, kesin olarak fecrin doğduğunu bilinceye kadar yiyip içebilir. Şüphe ile amel olmaz. Çünkü Allah-u Teâlâ, yeme ve içmenin son vaktini kişinin açık bir şekilde bilmesine bağlamış olup, şüpheye bağlamamıştır. Allah-u Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Sabahleyin beyaz iplik siyah iplikten ayrılincaya kadar yeyiniz, İçiniz.» (Bakara: 187). Bir adam tbn Abbas (r.a.)'a gelerek «Ben sahur yemeğine kalkıyorum, sabah olduğunda şüphelendiğim zaman oruca başlıyorum,» dedi. Bunun üzerine İbn Abbas (r.a.) bu kişiye; «Şüphen tamamen gidinceye kadar, yani fecrin doğuşu sana belli oluncaya kadar ye,» demiştir. Ebû Dâvûd demiştir ki: «Ebû Abdullah; 'Kişi fecrin doğduğunda şüphe ederse, fecrin doğduğunu kesin bilinceye kadar yer,' demiştir.» Bu görüş tbn Abbas, 'Atâ, Evzaî ve Ahmed'in görüşüdür. Nevevî şöyle demiştir: «Şafî'nin takipçileri, fecrin doğduğunda şüphe edenlerin yemeğe devam etmelerinin caiz olduğu üzerine ittifak etmişlerdir.»

53.2. İftar

5.3.2.1. İftara Acele Etmek

Güneşin batması tahakkuk ettiği zaman oruçlunun iftara acele etmesi müstehabdır. Sehl bin Sa'd (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre Rasûlühah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «İnsanlar iftara acele ettikleri müddetçe hayır yapmaya devam etmiş olurlar.» (Hadisi Bu-harî ve Müslim rivayet etmiştir.)

5.3.2.2. İftan Hurma Veya Suyla Yapmak

iftarın tek olarak hurmayla, şayet hurma bulunmazsa suyla olması gerekir. Enes (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre o demiştir ki: «Rasûlühah akşam namazım kılmadan önce yaş hurmayla iftar ederdi. Eğer bulamazsa kuru hurmayla iftar ederdi. Onu da bulamazsa birkaç yudum suyla orucunu açardı.» (Hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiş, Hâkim sahihlemiş, Tirmizi ise hasen saymıştır.) Süleyman bin Âmir (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre Rasûlühah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Sizden biriniz oruçlu olduğu zaman kuru hurmayla iftar etsin. Hurma bulamazsa suyla iftar etsin. Çünkü su temizdir.» (Hadisi Ahmed ve Tirmizi rivayet etmiş, Tirmizî «hadis hasen sahihtir» demiştir.) Bu hadiste iftan akşam namazından Önce bu şekilde yapmanın müstehab olduğuna dair delil vardır. Eğer namaz kılsa daha sonra ihtiyaç duyduğu kadar yemek yer. Ancak yemek hazır ise önce yemekten başlar. Enes (r.a.)'in rivayetine göre Rasûlühah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Akşam yemeği hazır olduğu zaman namazdan Önce yemeğe başlayın ve yemekte acele etmeyin.» (Hadisi Buharî ve Müslim rivayet etmiştir.)

5.3.2.3. İftar Vakti ve Oruç Esnasında Dua Etmek

İbn Mâce'nin Abdullah bin Amr ibn As (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Oruçlunun iftar zamanı geriye çevrilmeyecek duası vardır.» Abdullah (r.a.) iftar ettiği zaman şöyle dua ederdi: «Allahım, her şeyi kaplayan rahmetinle beni bağışlamamı istiyorum.» Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den sabit olduğuna göre o şöyle derdi: «Susuzluk gitti, damarlar sulandı ve "yallah mükâfâtımız yazıldı.»

Yine mürsel olarak Rasûlullah salîallahu aleyhi ve sellem'den rivayet olunduğuna göre o şöyle demiştir: «Allah'ım, senin için oruç tuttum, senin rızkıyla İftar ettim.» Tirmizi'nin iyi bir senetle rivayet ettiğine göre Rasûlullah sal-lallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Üç kimsenin duası geri çevrilmez: İftar edinceye kadar oruçlunun, adaletli devlet reisinin Ve maTînitun.»

533. Oruca Zıt Olan Şeylerden Sakınmak

Oruç, Allah (c.ç.)'a yaklaşmak için yapılan en faziletli ibadetlerden biridir. Allah-u Teâlâ orucu, nefsi terbiye etmek ve hayra sevk etmek için meşru kılmıştır. Oruçlu kimsenin, orucunu zedeleyecek idlerden sakınması gerekir. Tâ ki oruçta bir fayda bulabilsin ve Allah'ın ayetinde zikrettiği takva hasıl olmuş olsun: «Ey İman edenler, sizden öncekilere olduğu gibi size de oruç farz kılındı. Ola ki korunursunuz.» (Bakara: 183) Oruç sadece yemek ve içmekten kendini alıkoymak değildir. Gerçek oruç yemekten, içmekten ve sair Allah'ın nehyettiği şeylerden sakınmaktır. Ebû Hürey-re (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah salîallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Oruç, sadece yemek ve içmekten kendini alıkoymak değildir. Gerçek oruç, boş sözlerden ve günahlardan korunmaktır. Bir kimse sana söver ve cahilce bir hareket yaparsa ben oruçluyum de.» (Hadisi İbn Huzeyme, İbn Hibbân ve Hâkim, rivayet etmiş. Hâkim hadisin Müslim'in şartına göre sahih olduğunu söylemiştir.)

Buharî, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah salîallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Bir kimse yalan şahitliği ve onunla amel etmeyi terketmezse, Allah'ın, onun yemesini ve içmesini terketme-sine ihtiyacı yoktur.»

Yine Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayeten Rasûlullah salîallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Nice oruçlular vardır İd, onlara tuttuğu oruçtan sadece açlık kalacaktır. Nice gece namaz kılanlar vardır ki, onlara da sadece uykusuzluğu kalacaktır.» (Hadisi Nesâî, İbn Mâce ve Hâkim rivayet etmiş, Hâkim hadisin Buhari'nin şartlarına göre sahih olduğunu söylemiştir.)

53.4. Ramazan'da Misvak Kullanmak

Oruçlunun oruç esnasında misvak kullanması müstehabdır. Bu konuda gündüzün evveli ve sonu arasında bir fark yoktur. Tirmizî şöyle demiştir: «İmam Şafî, misvakın gündüzün evveli ile sonunda kullanılmasında bir beis görmezdi. Rasûlullah, salîallahu aleyhi ve sellem, oruçlu olduğu halde misvak kullanırdı.» (Bu konu misvak bahsinde geçti.)

533. Ramazan'da Cömertlik Yapmak ve Kur'ân Okumak

Cömert olmak ve Kur'ân okumak her vakitte müstehabdır. Ancak Ramazan'da bunlar daha çok müstehabdır. Buhari'nin İbn Ab-bas (r.a.)'dan rivayetine göre o şöyle demiştir: «Rasûlullah salîallahu aleyhi ve sellem insanların en cömerti idi. Ramazan'da Cebrail-ile görüştüğü zaman daha cömert olurdu. Ramazanda Cebrail ile her gece karşılaşır, ona Kur'ân'ı okurdu. Rasûlullah salîallahu aleyhi ve sellem süratli esen rüzgardan daha fazla hayıra koşardı.»

53.6. Ramazan'ın Son On Gününü İbadetle Geçirmeye Çalışmak

Buhari ve Müslim'in Âişe (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah salîallahu aleyhi ve sellem Ramazan'ın son on günü geldiği zaman, gecelerini ibadetle geçirir. Ailesini de kaldırırdı. Bu gecelerde, hanımlarıyla birleşmez ve kendini ibadete verirdi.» (Müslim'in bir rivayetinde «son on günde diğer günlerden daha fazla ibadet yapmaya çalışırdı.» şeklindedir.)

Tirmizî'nin Âlî (r.a.)'den rivayet edip, sahih saydığı hadise göre: «Rasûlullah, salîallahu aleyhi ve sellem son on günde ailesini uyandırır, hanımlarıyla birleşmezdi.»

5.4. ORUÇLU İKEN MUBAH OLANLAR

Aşağıdakiler oruçluya mubahtır.

5.4.1. Vücuda Su Dökmek ve Suya Girmek

Ebû Bekir bin Abdurrahman'ın Rasûlullah salîallahu aleyhi ve sellem'in ashabının birisinden rivayetine göre, bu sahabî kendisine şöyle anlatmıştır: «Rasûlullah'ı, oruçlu iken susuzluk ve harareten dolayı başına su dökerken gördüm.» (Hadisi Ahmed, Mâlik ve iyi bir senetle Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.)

Buhari ve Müslim'de Âişe (r.a.)'dan rivayeten geçtiğine göre; Nebî aleyhisselâm oruçlu olduğu faalde cünûp olarak sabahlar, sonra yıkanır. Eğer kasıt olmadan oruçlunun boğazına su kaçarsa, orucu sahihtir.

5.4.2. Sürme Çekmek, Göze Giren Damla ve Benzerleri

Bunların boğazda tadı hissedilsin veya hissedilmesin orucu bozmaz. Çünkü göz, karma giden bir giriş yolu değildir. Enes (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; Enes oruçlu iken sürme çekerek. Şafî bu görüşte olup tbn Miinzîr de, Atâ, Hasan, Nehâî, Evzaî, Ebû Hanîfe ve Ebû Sevr'den bu görüşü nakletmiştir. Yine Sahabeden İbn Ömer, Enes ve İbn Ebî Evfâ'dan da bu şekilde rivayet olunmuştur, Dâ-vûd'un görüşü de böyledir. Ancak bu konuda Tirmizî'nin dediği gibi Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den sahih bir rivayet yoktur.

5.43. Nefsini Zapdetmeye Gücü Yetenin Hanımını öpmesi

Aişe (na.)'dan sabit olduğuna göre o şöyle demiştir: «Nebî aleyhisselâm oruçlu olduğu halde hanımını öper, oruçlu iken dokunurdu. Lâkin içinizde nefsinen en ziyade hâkim olan da o idi.»

Ömer (r.a.)'den rivayet olduğuna göre o şöyle demiştir: «Bir gün cinsî arzularım galeyana geldi. Oruçlu olduğum halde hanımını öptüm. Bunun üzerine Nebî aleyhisselâm'a gelerek; 'Bugün büyük bir iş yaptım, oruçlu olduğum halde hanımını öptüm,' dedim. Bunun üzerine Rasûlullah; 'Oruçlu iken ağzına su alıp çalkalasan bir şey olur mu?' diye sordu. Ben de 'Bunda bir beis yoktur.' dedim. Rasûlullah 'öyleyse öpmekte de bir beis yoktur.' buyurdu.

İbnü'l-Münzîr şöyle demiştir: «Ömer, İbn Abbas, Ebû Hürey-re, Aişe, Atâ. Şâ'bî, Hasan, Ahmed ve tshak öpmeye ruhsat vermişlerdir.»

Hanefî ve Şâfiîlere göre; eğer öpmek nefsinen harekete geçirirse mekruh olur, şayet geçirmezse mekruh olmaz. Lâkin evlâ olan öpmeyi terketmektir. Bu konuda gençle ihtiyar arasında bir fark yoktur. Muteber olan şehvetin harekete geçmesi ve inzalden korkulma-sıdır. Şayet gencin veya güçlü ihtiyarın şehveti harekete geçerse öpmek mekruh olur. Eğer ihtiyarın veya zayıf gencin şehveti harekete geçirmezse mekruh olmaz. Evlâ olan Öpmeyi terk etmektir, öpmenin-yanak, ağız veya başka bir yerden olması müsavidir. Böylece el ile temas etmek ve kucaklaşmak da öpmek hükmündedir.

5.4.4. Şırınga Yaptırmak

Şırınga, ister gıdalanmak, isterse başka şey için olsun" ve yine-ister damardan, isterse de deri altından yapılmış olsun, fark etmez, ilaç her ne kadar mideye ulaşsa bile, normal olmayan yoldan alındığı için orucu bozmaz.

5.4.5. Kan Aldırmak

Nebî aleyhisselâm, oruçlu olduğu halde başından kan aldırıştır. Ancak kan aldırarak oruçluyu zayıflatırsa o zaman mekruh olur. Sabit el-Bunânî, Enes (r.a.)'a: «Rasûlullah zamanında orucunun kan. aldırmasını mekruh sayar mıydınız?» diye sordu. Enes: «Hayır, ancak zayıflık söz konusu ise o zaman mekruh sayardık.» demiştir. (Hadisi Buhari ve diğerleri rivayet etmiştir.) Herhangi bir uzuvdan* kan aldırarak, hüküm bakımından baştan kan aldırarak gibidir.

5.4.6. Mazmaza ve İstinşak

Mazmaza ve istinşak mubahtır, ancak mübalağa etmek mekruhtur. Lakid bin Sabere'den rivayet olduğuna göre Nebî aleyhisselâm şöyle demiştir: «İstinşak yaptığın zaman mübalağa yap. ancak oruçlu isen o başka.» (Hadisi Tirmizî, Nesâî. E^ü Dâvûd ve İbn Mâce rivayet etmiştir. Tirmizî 'bu hadis hasen sahihtir,' demiştir.) İlim ehli oruçlunun burnuna ilaç çekmesini mekruh sayarak,, bunun oruçluyu iftar ettireceği görüşündedirler. Bu hadis onların görüşünü kuvvetlendirmektedir.

İbn .Kudâme şöyle demiştir: «Eğer yıkanırken malaza ve istinşak yapar, bir kasıt olmadan veya suyu aşın kullanmadan su boğazına kaçarsa üzerine bir şey lâzım gelmez. Evzaî, İshâk ve bir görüşüne göre Şafî böyle demiştir. Bu görüş İbn Abbas dan da rivayet olunmuştur. İmam Mâlik ve Ebû Hanîfe'ye göre; boğaza kaçan su orucu bozar, çünkü oruçlu olduğunu hatırladığı halde su karnına gitmiştir. Suyu içmeye kastettiği zaman orucu bozulduğu gibi bu durumda da orucu bozulur.» İbn Kudâme bir>nci şörfü tercih ederek şöyle demiştir: «Bizim için şöyle söylem^ mümkündür: Bu kişi suyu israf etmeden ve bir kasıt bulunmadan su boğazına kaçmıştır ki sineğin boğazına kaçması durumuna benzemektedir. Bununla kasten yapan arasında fark vardır.

5.4.7. Tükürüğü ve Yoldan Kalkan Tozları Yutmak

Kalbur unu, kepek ve benzeri şeyleri yutmak gibi, kendisinden kaçınmak mümkün olmayan şeyler de mubahtır, tbn Abbas; «Sirkeli yemeğin tadına bakmakta ve satın almak istediği bir şeyi tatmakta bir beis yoktur,» demiştir.

Hasan oruçlu olduğu halde torunu için ceviz çiğnerdi. İbrahim de buna ruhsat vermiştir. Sakız çiğnemeye gelince; sakız, ağızda ufalanmadığı müddetçe onu çiğnemek mekruhtur. Sakız çiğnemenin mekruh olduğunu söyleyenlerden bazıları Şa'bî, Nehaî, Hanefiler, Şafî ve Hanbelilerdir. Âişe ve 'Atâ sakız çiğnemeye ruhsat vermişlerdir (*). «Çünkü sakız karna ulaşmaz, bu ağızda dolaştırılan çakıl taşı gibidir.» demişlerdir. Bu ruhsat, sakızdan kırıntılar ayrılmadığı müddetçedir. Eğer sakız ufalanır ve ondan parçalar katına giderce orucu bozar.

İbn Teymiye şöyle demiştir: «Oruçlunun güzel koku koklamasında bir beis yoktur.» Devamla demiştir ki: «Sürme çekmek, şi-nnga yaptırmak, sidik deliğine ilaç damlatmak, bastaki ve karındaki yaraya ilaç koymak, ilim ehlinin ihtilaf ettiği konulardandır. Bazıları 'bunların hiçbirisiyle oruç bozulmaz,' bazıları 'sürme hariç hepsiyle bozulur,' bazıları 'sidik deliğine ilaç damlatmak hariç hepsiyle bozulur,' bazıları da 'sürme ve sidik deliğine ilaç damlatmak hariç bunların dışındakilerle oruç bozulur/ demişlerdir.»

«Şüphesiz oruç, herkesin bilmesi gereken tslâm dininin bir emridir. Eğer yukarda sayılanlar Allah ve Rasûlünün oruç hakkında haram kıldığı hususlardan olup, bunlarla oruç bozulsaydı, elbette Rasûlullah'ın bunları açıklaması gerekirdi. Şayet Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bunları açıklamış olsaydı, sahabe elbette bunları bilir, sair ahkamı tebliğ ettikleri gibi bunları da ümmete tebliğ ederlerdi. İlim ehlinin hiç birisi bu konuda, Nebî aleyhisselâm'dan sahih, zayıf, müsned, mürsel herhangi bir hadis nakletmemiştir. Bundan da anlaşılmaktadır ki, bunların hiçbirisini yapmak yadırganacak bir şey sayılmamıştır.»

İbn Teymiye devamla şöyle demiştir: «Umumi ilgilendiren hükümler söz konusu olunca Rasûlullah'ın bunları umuma açıklaması ve bütün ümmete bunu nakletmesi gerekirdi. Bilinmektedir ki, sürme ve benzerleri; yağlanmak, yıkanmak, buhur ve güzel koku kullanmak gibi umumi yaptıkları işlerdendir. Eğer bunlar orucu bozanlardan olsalardı, Nebî aleyhisselâm, orucu bozan diğerlerini açıkladığı gibi bunları da açıklardı. Bunlar açıklanmayınca, güzel koku, buhur ve yağ cinsinden oldukları anlaşılmış oldu. Tütsü, burna giderek, dimağa girer ve vücuda işler. Yağ ise vücut tarafından emilir, vücutun iç kısmına girer. İnsan onunla kuvvet kazanır. Oruçlunun bunlardan nehyedilmemesi, güzel kokunun, tütsünün, yağlanmanın caiz olduğuna delâlet edince, sürme çekmenin durumu da aynıdır. «Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem zamanında müslümanlar, cihadda ve başka yerlerde başlarından ve kollarından yaralanırlardı. Şayet yaralara ilaç koyma orucu bozsaydı elbette ki kendilerine durum açıklanırdı. Oruçlu bunlardan nehyedilmeyince, bunların orucu bozmadıkları öğrenilmiş oldu.»

(•) Boradaki sakızdan maksat teinde gıda maddesi bulunmayan sakızlardır. Bugünküler ise bunun dışındadır. (Mütercim.)

İbn Teymiye sonra şöyle demiştir: «Şüphesiz sürme ile asla gıdalanma olmaz. Hiçbir kimse ne ağzından ne de burnundan karnına sürme iletemez. Yine bunun gibi hukne (dübürden alınan şırınga) ile de gıdalanılmaz. Bilakis hukne, vücuttakileri boşaltmaya yarar. Meselâ ishal yapan şeylerden koklaması veya ani bir şekilde korku sonucu midesinin tamamen boşalması buna benzer. Hukne midesine ulaşmaz.

»Karındaki ve baştaki yaraya konan ilacın mideye ulaşması, bu yerlere ulaştırılan gıda maddelerine benzemez. Allah-u Teâlâ «Sizden Öncekilere farz kalındığı gibi size de oruç farz kılındı.* (Bakara: 183.) buyurmuştur. Yine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem «Oruç bir kalkandır. Şeytan, ademoğlunun damarlarında kan gibi dolaşır. Açlık ve susuzlukla şeytanın dolaşma yollarını daraltın.» buyurmuştur. Böylece oruçlu, yemek ve içmekten nehyedilmiş-tir. Çünkü bu nehiy takva olmak için bir sebebdır. içinde şeytanın dolaşabileceği, çok kan üreten yeme-içmeyi terketmeye gelince; çok kanın meydana gelmesi, şırınga, sürme, zekere damlatılan ilaç, karındaki ve baştaki yaraya konan ilaçla değil, gıda almakla oluşur.» (İbn Teymiye'nin sözü burada bitti.)

5.4.8. Oruçlunun Fecir Doğuncaya Kadar Yemesi, İçmesi ve Cîmada Bulunması

Fecir doğunca, şayet ağzında yemek varsa onu çıkarıp atması ve. cima ediyorsa hanımından ayrılması gerekir. Eğer ağzındakini atar veya cimadan ayrılırsa orucu sahihtir. Şayet ağzındaki yemeği kendi isteğiyle yutar veya cimaya devam ederse orucu bozulmuş olur.

Buhari ve Müslim'in Âişe (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre Nebi aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: «Şüphesiz Bilâl geceleyin (erken) ezan okur. Siz Ümmü Mektûm ezan okuyuncaya kadar yiyip için.» buyurdular.

5.4.9. Oruçlunun Cünûp Olarak Sabahlaması

Bu konudaki Âişe (r.a.) hadisi daha önce geçti.

5.4.10. Hayız ve Nifaslı Kadınların, Kanlan Gece Kesildiği 7-aman, Guslü Sabaha Tehir Ederek Oruçlu Olarak Sabahlamaları

. Böyle yapmaları sahihtir. Sonra sabah olunca namaz için gu-sûl ab desti alırlar.

5.5. ORUCU BOZANLAR

Orucu bozanlar, iki kısma ayrılır. 1 — Orucu bozup kazayı gerektirenler, 2 — Orucu bozup kaza ve kefarete gerektirenler.

5.5.1. Orucu Bozup, Sadece Kazayı Gerektirenler

5.5.1.1. Kasden Yemek içmek

Eğer unutarak yer, içer veya hata ederse veya zorla orucu boz-durulursa, bu kimseye kaza ve kefarete gerekmez. Ebû Hüreyre'den rivayeten Rasûlullah salîallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Kim oruçlu olduğu halde unutarak yerse veya içerse orucunu tamamlasın. Şüphesiz Allah onu doyurmuş ve içirmiştir.» (Tirmizi şöyle demiştir: «İlim ehlinin çoğu bununla amel eder.» Süfyan Sevri, Şafii, Ahmed ve tshak aynı görüştedir. Hadisi Dârekutnî, Beyhakî ve Hâkim rivayet etmiş, «Müslim'in şartlarına göre sahihtir,» demiştir.)

Yine Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayeten Rasûlullah salîallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Kim Ramazan'da unutarak orucunu bozarsa ona kaza ve kefarete gerekmez.» (Hafız tbn Hacer, 'hadisin isnadı sahihtir/ demiştir.) İbn Abbas (r.a.)'dan rivayeten Rasûlullah salîallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Allah-u Teâla, hata ve unutmayı ve zorla yaptırılan şeyleri ümmetinden kaldırmış olup, bunlardan dolayı ümmetimi hesaba çekmeyecektir.» (Hadisi İbn Mâce. Taberani ve Hâkim rivayet etmiştir.)

5.5.1.2. Kasden kusmak (İstifra etmek):

Kendiliğinden kusan kimseye kaza ve kefarete gerekmez.

Ebû Hüreyre'den rivayeten Rasûlullah salîallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Bir kimseye İstifra galip gelirse ona kaza gerekmez. Fakat kasden istifra ederse kaza etsin.» (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd, Tirmizî, tbn Mâce, İbn Hibbân ve Dârekutnî rivayet etmiş. Hakim ise sahihlemiştir.)

Hattabî; «kendiliğinden kusan kimseye kaza gerekmediği, kasten kusan kimseye ise kaza gerektiği hakkında ilim ehli arasında bir ihtilaf bilmiyorum,» demiştir.

5.5.1.3. Güneş batmadan önce, son anda olsa bile hayt2 ve nifas kant görmek:

Bu durumda oruç bozulur. Bu, âlimlerin üzerinde icma ettikleri bir konudur.

5.5.1.4. İstimna (Mastürbasyon):

Bu Orucu bozar, istimnanın, erkeğin hanımın öpmesi veya hanımını kendisine yaklaştırması veya el ile yapılmış olması arasında fark yoktur. Hepsisi de kazayı gerektirir. Şayet yalnız bakmakla veya düşünmekle meni gelirse, bu, oruçlu iken gündüz ihtilam olmaya benzer ki orucu bozmayıp, birşey de lâzım gelmez. Mezi de bunun gibi olup, azı veya çoğu oruca tesir etmez.

5.5.1.5. Çok tuz atıştırmak' gibi, kendisiyle giâaUmma-kcsdedü-mcyen şey alınması:

İlim ehlinin tümünün görüşüne göre bu orucu bozar.

5.5.1.6. Oruçlu iken, orucu bozmaya niyet edenin, iftar gerekti, recek birşey yemese büe, orucu batıl olur:

Çünkü niyet orucun rükûnlarından bir rükündür, iftar etmeyi kast ederek niyeti bozduğu zaman orucu da normal olarak bozulmuş olur.

5.5.1.7. Güneşin battığı veya fecrin doğmadığı zannıyla yese içse veya çımada bulunup da, sonra bunun aksi ortaya çıkarsa:

içlerinde dört imamın da bulunduğu cumhur ulemaya göre bu durumda üzerine kaza lâzım gelir. İshak, Ebû Dâvûd, İbn Hazm, 'Atâ, Hasan Basri ve Mücâhid; orucunun sahih olup, kaza gerekmediği görüşündedirler. Çünkü Allah-u Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Bununla beraber hata ettiklerinizde size bir günâh yoktur. Fakat kalplerinizin bile bile yaptığında günâh vardır.» (Ahzâb: 5) Konuyla ilgili Rasûlullah'ın «Allah-u Teâlâ ümmetinden hata ve unutmayı kaldırmıştır.» hadisi ise daha önce geçmiştir.

Abdurrezzak'tan rivayet olduğuna göre o şöyle demiştir: Ma' mer, A'meş'ten, o da Zeyd bin Vehb'den rivayet

ederek bize şöyle anlattı: «Ömer bin Hattab zamanında insanlar iftar etmişlerdi de Hafsa'nın evinden büyük bir su kabı çıkarıldığım görmüştüm. Daha sonra cemaat o sudan içti. Sonradan bulutun arkasından güneş görününce, bu durum cemaatin ağırına gitti. Bunun üzerine 'bu günü kaza edeceğiz,' dediler. Ömer ise; 'Niçin? Vallahi biz bu suyu günah işlemek için içmedik,' dedi.»

Buhari'nin Esmâ binti Ebî Bekir'den (r.a.)'den rivayet ettiğine göre o şöyle demiştir: «Rasûlullah devrinde bulutlu bir günde Ramazan'da iftar ettik. Sonra güneş gözüktü.» tbn Teymiye bu konuda, şöyle demiştir: «Bu hadis iki şeye delâlet eder: Birincisi bulutlu günde güneşin battığı kesin bilininceye kadar iftarı tehir etmenin müstehab olmadığına delâlet etmektedir. Çünkü ashab böyle bir şey yapmadığı gibi Nebî aleyhisselam da onlara böyle bir şeyi emretmedi. Halbuki ashab, kendilerinden sonra gelenlerden Allah'a ve Rasûlüne en çok itaat eden ve bu meseleleri en çok bilen kişilerdir. İkincisi, bu hadis kazanın gerekmediğine delâlet etmektedir. Şüphesiz Nebî aleyhisselam ashaba oruçlarını kaza etmelerini em-retseydi, ashabın iftar ettikleri etrafa duyulduğu gibi kaza emri de duyulurdu. Ashabdan böyle bir rivayet gelmeyince, Rasûlullah'ın onlara kazayı emretmediği ortaya çıkmış oldu.»

5.5.2. Orucu Bozup Kazayı ve Kefareti Gerektiren Şey

Alimlerin çoğuna göre; bu sadece cimadır. Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre o şöyle demiştir: «Bir adam Nebî aleyhisselam'a gelerek: 'Helak oldum, ya Rasûlallah.' dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: 'Seni helak eden nedir?' diye sorunca, adam; 'Ramazan'da aileme yanaştım/ diye cevap verdi. Bunun üzerine Nebî aleyhisselam 'Azad edilecek kölen var mı?' diye sordu. Adam; 'hayır' dedi. 'Aralıksız iki ay oruç tutabilir misin?' diye sordu. Adam; 'hayır/ dedi. Sonra oturdu. Bu arada Nebî aley-hisselam'a bir zembil kuru hurma getirmişlerdi. 'Al şunları sadaka olarak dağıt/ buyurdular. Adam, 'Bizden daha fakir olanlara mı? Ya Rasûlullah, vallahi şu iki siyah taşlık arasında bizden daha fazla muhtaç olan kimse yoktur/ deyince, Nebî aleyhisselam ön dişleri görünecek derecede güldü. Sonra 'Şunu alıp, çoluk çocuğunu doyur/ buyurdular.» (Hadisi Buhari, Müslim, Tirmizî, Nesaî, Ebû Dâvûd ve tbn Mâce rivayet etmiştir.)

Alimlerin çoğunluğunun görüşüne göre; Ramazan günü oruca niyyet ettikleri halde, kendi istekleriyle cimaya kastettikleri müddetçe kendilerine keffaret gerekmesinde kadın ve erkek eşittirler. Şayet cima unutarak vâki olursa veya kendi istekleriyle olmayıp zorlanırlarsa veya oruca niyyet etmemişlerse, hiçbirisine keffaret gerekmez. Eğer kadın, erkek tarafından cimaya zorlanırsa veya kadın bir özürden dolayı iftar etmişse, keffaret, kadına değil sadece erkeğe gerekir.

Şafii'ye göre; kadma ne kendi isteğiyle, ne de zorlama durumunda keffaret gerekmez. Kadına sadece kaza gerekir. Nevevî şöyle demiştir: «özetle, sahih olan sadece erkeğe kendi adına bir keffaretin gerektiğidir. Kadına birşey gerekmez. Ve kadın keffaretin vacip olması durumuyla karşılaşmaz. Çünkü keffaret, me-hir gibi, cima yapmak için kadına verilmiş malın hakkı olup, bu da erkeğe mahsus kılınmıştır.»

Ebû Dâvûd şöyle demiştir: «İmam Ahmed'e Ramazan günü ha-nımıyla cima yapanın hanımına keffaret gerekip gerekmediği sorulmuş, o da 'Kadma keffaret gerekir, diye bir söz duymadım', demiştir.

Muğnî kitabında şöyle geçmektedir: «Böyle olduğunu şundan anlamaktayız: «Nebî aleyhisselam, Ramazan günü cima yapan erkeğe bir köle azad etmesini emretti. Fakat hanımıyla cima yaptığını bildiği halde hanımı İçin böyle birşey emretmedi.»

Keffaret, alimlerin çoğuna göre, hadiste zikri geçen tertib üzere ödenir. Önce köle azad eder, eğer bundan acizse, iki ay arka arkaya oruç tutar, bundan da .acizse, ailesini doyurduğu normal bir yiyeceklerle altmış fakiri doyurur. Aciz kalmadıkça, bir halden diğerlerine geçmesi sahih değildir. Maliki mezhebi ve bir rivayete göre Ah-med; «Bu üç durum arasında seçim hakkı vardır. Hangisiyle kefareti öderse kendisine keffaret eder,» görüşündedirler. Mâiit ve İbn Cürevc'in, Humeyd bin Abdurrahman'dan, onun da Ebû Hüreyre (ra.)'den rivayet ettiğine göre; bir adam Ramazan'a orucunu bozdu. Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ona bir köle azad etmesini veya arka arkaya iki ay oruç tutmasını veya altmış fakir doyurmasını emretti. (Hadisi Müslim rivayet etmiştir. Hadiste geçen «veya» ifadesi muhayyerliği gerektirir.) Şevkanî şöyle demiştir: «Rivayetlerde, hem tertibe hem de se-■çim hakkına delâlet eden ifadeler var. Tertibi uygun görenler çoğunlukta olup, çoğunluk da onlarla beraberdir. Mühelleb ve Kurtu-bi olayın tekrar etmesi sebebiyle rivayetlerin arasını cem etmişlerdir.» Hafız şöyle demiştir: Bu uzak bir görüştür. Çünkü bu konudaki olay tek olup. çıkış yeri de birdir. Aslolan olayın tekrar etmedi-ğidir.»

Bazıları, tertibin evlâ, muhayyerliğin caiz olduğu görüşünde--dirler. Bazıları ise bunun aksini iddia ederek, rivayetlerin arasını cem etmişlerdir.

Bir kimse Ramazan günü kasden cima eder ve keffaretini ödemedi başka bir gün tekrar cima ederse Hanefiler ve Ahmed'den bir rivayete göre üzerine bir keffaret gerekir. Çünkü bu yaptığı suç, ■sebebi tekerrür eden ve cezası ödenmeden önce işlenen bir cezadır ki, bunlar birbirlerine katılırlar.

.Mâlik, Şafî ve Ahmed'den başka bir rivayete göre ise üzerine iki keffaret gerekir. Çünkü her günün orucu, müstakil bir ibadettir. Bir günün orucunu bozmakla keffaret gerektiğine göre bu keffaretler birbirine katılamaz. İki

Ramazan'da yapılmış gibi kabul edilirler.

Ramazan gününde kasden cima edip kefaret ödeyen kimsenin, başka bir gün tekrar cima ettiğinde üzerine kefaret gerekeceğine dair icma vardır. Yine bunun gibi «Bir günde iki defa hanımıyla cima yapana, birincisinin kefaretinin ödemedikçe yalnız bir kefaret gerekir. Cumhur ulemaya göre, birinci cimadan dolayı kefaret vermişse, ikincisi için kefaret ödemez.

Ahmed'e göre ise birinci için kefaret vermiş olsa bile, ikinci için yine kefaret Ödemesi gerekir.

5.6. RAMAZAN-M KAZASI

Ramazan orucunun kazası, geçici bir vakitte olmayıp, herhangi bir vakitte edâ edilmek üzere vaciptir. Âişe (r.a.)'dan sahih olarak gelen rivayete göre; Âişe (r.a. Ramazan'dan kalan borçlarını Şaban ayında kaza eder, Kazaya kudreti olduğu zaman hemen kaza etmezdi.

Kaza, edâ gibidir. Yani kaç gün borcu varsa ziyade etmeden o kadar kaza eder. Kaza ile edânın farkı şudur ki, kazada arka arkaya tutmak gerekmez. Allah-u Teâla şöyle buyuruyor: «Sizden kim hasta olur veya yolculukta bulunursa başka günler tutar.» (Bakara: 185). Yani hasta ve misafir olan orucunu bozup, başka günlerde bozduğu kadar birbiri arkasına veya ara vererek tutar. Allah-u Teâla ayette mutlak olarak orucu zikretmiş, 'arka arkaya tutunuz', kaydını koymamıştır.

Dârekutni'nin, İbni Ömer (r.a.)'den rivayetine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, Ramazan'ın kazası hakkında şöyle buyurdu: «İsterse ayrı ayn, isterse arka arkaya tutar. Eğer diğer Ramazan girinceye kadar kazayı tehir ederse, önce Ramazan'ı tutar, sonra kaza borcunu Öder. Kazayı sonraya bırakan kimseye ister bit özürden dolayı olsun, isterse özürsüz olsun fidye gerekmez.»

Hanelilerin ve Hasan Basri'nin görüşü şudur: Mâlik, Şafiî, Ah-med. İshak ve Hanefîler de, eğer tehir etmek özür sebebiyle ise fidye gerekmeceği konusunda aynı görüştedirler. Âlimlerin bir kısmı ise; 'şayet bir özür olmadan orucu tehir ederse, önce içinde bulunduğu ramazan'ı tutar, sonra kaza borcunu ödeyerek her gün içinde bir mûd nisbetinde yiyecek vermesi gerekir.» demişlerdir. Bu görüşler için delil getirebilecekleri herhangi bir rivayet yoktur. Doğru olan Hanefîlerin kabul ettikleri görüştür. Çünkü sahih nass olmadan şer'i bir hüküm ortaya konamaz.

5.7. ÜZERİNDE ORUÇ BORCU OLARAK ÖLEN KİMSE

Bir kimse, üzerinde namaz borcu olduğu halde ölürse, velisinin ve başkasının onun adına namaz kılamayacağına dair âlimler icma etmişlerdir. Yine bunun gibi oruç tutmaktan aciz olan kimse adına, hayatta iken başka birisi oruç tutamaz, ölmeden önce tutması mümkün olduğu halde, tutmayıp borçlu olarak ölen kimse hakkında ise fakihler ihtilaf etmişler.

İçlerinde Ebû Hanîfe, Mâlik ve meşhur görüşüne göre Şafiî'nin de bulunduğu âlimlerin çoğunluğuna göre, velisi onun adına oruç tutamaz. Ancak hergün için bir mûd yiyecek dağıtır.

Şafiîlerce muhtar olan görüşe göre; velisinin, ölen adına oruç tutarak ölüyü borcundan kurtarması müstehab olup, ölen için yiyecek vermesi gerekmez. Burdaki veliden murad. Ölenin akrabası, varisleri veya diğerlerinden ölüye yakın olanlar demektir. Eğer velisi izin verirse, uzak birisinin de oruç tutması sahihtir. Ancak izin vermezse caiz olmaz. Şafiîler bu görüşlerine Buhari, Müslim ve Ahmed'in Âişe (na. Vden rivayet ettikleri hadisi delil getirmişlerdir:

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Her kim üzerinde oruç borcu olduğu halde ölürse velisi onun için oruç tutar.» (Bezzâr, hadisi «Eğer dilerse» ziyadesiyle rivayet etmiştir.) Ahmed, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin İbn Abbas (r.a.)'dan rivayetlerine göre; bir adam Nebî aleyhisselâm'a gelerek; 'Yâ Rasûlallah, Annem, üzerine bir ay oruç borcu olduğu halde öldü. Onun oruçlarını kaza edeyim mi?' dedi. Rasûlullah; 'Annenin herhangi bir borcu olsaydı, Öder miydin?' Adam; 'Evet', deyince Ra-sûlullah; 'öyleyse Allah'ın borcunu ödemek diğer borçları ödemekten daha evlâdır', buyurdu.

Nevevî şöyle demiştir: «Bu görüş güveneceğimiz muhtar ve sahih bir görüş olup, aynı zamanda bu açık ve sahih hadislerden dolayı, şafiîlerden fıkıh ve hadîs ilmini araştıran âlimlerin de sahih saydığı bir görüştür».

5.8. GÜNDÜZÜ UZUN. GECEİ KISA OLAN BELDELERDE GÜN TÂYİNİ

Gündüzü uzun, gecesi kısa, gecesi uzun, gündüzü kısa beldelerde günün takdiri konusunda hangi beldeye uyulacağı hakkında fakihler ihtilaf etmiştir. Bazıları; «Mekke ve Medine gibi şer'i hükümlerin farz kılındığı, gece ve gündüzü birbirine denk olan yerlere göre ölçülür.» Bazıları ise; «Gece ile gündüzü normal olan yakın beldelere göre ayarlanır,» demişlerdir.

5.9. KADİR GECEİ

5.9.1. Fazileti

Kadir gecesi senenin gecelerinin en faziletlisidir. Allah-u Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Biz o Kur'ân-ı Kadir gecesinde indirdik. Kadir gecesinin ne olduğunu bilir misin? Kadir gecesi bin aydan daha hayırlıdır.» (Kadir: 1-3). Yani o gece kılınan namaz, okunan Kur'ân ve yapılan zikir, içinde Kadir gecesi bulunmayan bin aylık amelden daha hayırlıdır.»

5.9.2. Kadir Gecesini Aramanın Müstehab Olduğu

Kadir gecesini Ramazan'ın son on günündeki tek günlerde aramak müstehabdır. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, Kadir gecesini Ramazan'ın son gününde arar, Ramazan'ın son on günü girdiği zaman geceleri ibadete geçirir, Ailesini uyandırır, İzarını sağlamca bağlardı (Hanımlarından uzaklaşarak kendisini ibadete verirdi.)

5.93. Hangi Gecenin Kadir Gecesi Olduğu

Kadir gecesinin tâyini hakkında âlimlerin çeşitli görüşleri vardır. Bazıları 21., bazıları 23., 25., 29. gecesi olduğunu söylemiş, bazıları ise «son on gündeki tek gecelere dağılmıştır,» demiştir. Alimlerin çoğuna göre 27. gecesidir. Ahmed'in sahih bir senetle İbni Ömer (r.a.)'den rivayet ettiği hadise göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Her kim kadir gecesini ararsa onu yirmiyedinci gecesinde arasın.» Müslim, Ahmed, Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin Übey bin Kâ'b (r.a.)'dan rivayet ederek, Tirmizî'nin sahihlediği hadiste Übey bin Kâ'b şöyle demiştir: «Kendinden başka ilâh olmayan Allah'a yemin olsun ki, kadir gecesi Ramazan'ın içindedir. Yine Allah'a yemin olsun ki onun hangi gece olduğunu biliyorum. Kadir gecesi, Rasûlullah'ın bize ihya etmekle emrettiği, Ramazan'ın yirmiyedinci gecesidir.» (Bu gece olduğuna İstisnasız olarak yemin etti.) Kadir gecesinin alâmeti güneşin o günün sabahında ziyası olmadan, beyaz olarak doğmasıdır.

5.9.4. Kadir Gecesinde Namaz Kılmak ve Dua Etmek

Buhârî ve Müslim'in Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet ettiği hadiste Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Her kim kadir gecesini, inanarak ve sevabını Allah'tan bekleyerek İbadetle geçirirse geçmiş günâhları bağışlanır.»

Ahmed, İbn Mâce ve Tirmizî'nin Âişe'den rivayet ederek, Tirmizî'nin sahih saydığı hadise göre Âişe (r.a.) şöyle demiştir: «Ya Rasûlallah, kadir gecesinin hangi gece olduğunu bilersen ne söyleyeyim?» diye sordum. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle dememi emir buyurdu:

•Allah'ım sen affedicisin, affetmeyi seversin. Beni affet. 1

Altıncı Bölüm.

İTİRAF

6.1. Mânası

İ'tikâf; hayır olsun şer olsun, bir şeyi lüzumlu sayarak, nefsi o şey üzerine hapsedmek demektir. Allah-u Teâlâ şöyle buyuruyor: ■İbadet yapmakta olduğunuz ve saygıyla eğildiğiniz (i'tikâf ettiğiniz: 'âkifûn) bu heykeller nedir?» (Enbiyâ: 52). Bahis mevzuu ettiğimiz i'tikâftan maksat ise, Allah'a yaklaşmak niyetiyle mescitte kalmaktır.

6.2. Meşru Olusu

Alimler i'tikâfın meşru olduğu üzerinde icmâ etmişlerdir. Ra-sûlullah sallallahu aleyhi ve sellem her Ramazanda on gün i'tikâfa girerdi. Vefat edeceği yıl gelince yirmi gün i'tikâfa girdi. (Hadisi, Buhârî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce rivayet etmiştir.) Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashâbı ve zevceleri de onunla beraber veya ondan sonra i'tikâfa girmişlerdir. Ancak İ'tikâf her ne kadar Al-iah'a yaklaşmak için yapılan bir ibadet ise de, fazileti hakkında sahih bir hadis varid olmamıştır. Ebû Dâvûd demiştir ki: «İmanî Ah' med'e 'i'tikâfın fazileti hakkında birşey biliyor musun?' diye sordum, o da 'hayır, ancak zayıf rivayetler biliyorum,' demiştir.»

63. İ'tikâfın Kısımları

i'tikâf sünnet ve vacip olmak üzere ikiye ayrılır.

Sünnet olanı, müslümanın Allah'a yaklaşmak, sevap istemek ve Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sünnetine

uymak niyetiyle-

le nafîle olarak yaptığı i'tikâftır. Bu tür i'tikâfı daha önce geçtiği gibi Raraazan'ın son on gününde yapar. Bir de vacip olan i'tikâf vardır ki, kişinin kendi nefisine i'tikâfı gerekli kılmasıyla meydana gelir. Bu da. ya mutlak nezir (adâk) ile olur. Meselâ «Allah için bana i'tikâf yapmak borç olsun» der. Veya muallâk nezirle olur. Meselâ; «Eğer hastalığım iyüleşirse i'tikâf yapacağım», der. Sahih-i Buhârî'de geçtiği üzere Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Allah'a itaat etmeyi adayan kimse ona itaat etsin.» Ömer (r.a.), bu hadis hakkında şöyle demiştir: «Nebi aleyhisselâm'a «Yâ Rasûlallah, ben Mescid-i Harâm'da bir gece i'tikâf etmeyi adadım.» dedi. Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «öyleyse adağını yerine getir,» buvurdular.»

6.4. İ'tikâfın Zamanı

Vacip olan i'tikâf, adayının adadığı günler sayısınca edâ edilir. Bir gün veya daha çok i'tikâfı adanmışsa adağına uyması vaciptir. Müstehab olan i'tikâf için, mahdud bir vakit yoktur. Az olsun, çok olsun i'tikâf niyeti ile mescidde durmakla müstehab olan i'tikâf tahakkuk eder. Mescidde kaldığı sürece kendisine sevap yazılır. Mescidden çıktığı zaman, eğer i'tikâf yapacaksa tekrar döndüğünde niyet eder. Ya'lâ bin Umeyye (ra.)'den rivayet olunduğuna göre şöyle demiştir:

«Mescidde kaldığım müddet zarfında, i'tikâf'dan başka bir şey için kalmam.» 'Atâ demiştir ki; «Mescid'de kalma işlemi devam ettiği müddetçe, bu i'tikâf sayılır. Eğer Allah'tan hayır umarak mescidde oturursa i'tikâf yapmış demektir. Şayet böyle bir gayesi yoksa, i'tikâf yapmış sayılmaz.»

i'tikâfa giren, niyet ettiği müddeti doldurmadan, dilediği zaman müstehab olan i'tikâfı kesebilir. Âişe (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; Nebi aleyhisselâm i'tikâfa girmek istediği zaman, sabah namazını kılar sonra i'tikâf mahalline girerdi. Âişe (r.a.) diyor ki: «Bir defasında Rasûlullah, Ramazan'ın son on gününde i'tikâfa girmek istedi de çadırının kurulmasını emretti ve çadır kuruldu. Ben de bunu görünce çadırının kurulmasını istedim ve çadırım kuruldu. Rasûlullah'ın diğer harvnları da çadırlarının kurulmasını istediler ve onların da çadırları kuruldu. Rasûlullah sabah namazını kıldıktan sonra bir de baktı ki mescid, çadırlarla dolmuş. Bunun üzerine 'Bu nedir? Bu şekilde mi tâat yapmak istiyorsunuz?' dedi ve kendi çadırının kaldırılmasını emretti. Tâ Şevvâl'in İlk on gününde i'tikâfa girinceye kadar, Ramazan'da i'tikâftan vazgeçti.»

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in hanımlarına çadırlarını kaldırmalarını emretmesi ve kendisinin niyyet ettikten sonra i'tikâfı terk etmesi, başlanmış i'tikâfı kesmenin caiz olduğuna l> lildir. Erkeğin, izni olmadan i'tikâfa giren karısını, i'tikâf'dan men etme hakkı vardır. Alimlerin tümü bu görüştedir. Eğer kocası izin verdikten sonra kadın i'tikâfa girerse, daha sonra, ona mâni olup olamayacağı konusunda İse ihtilaf vardır. Şafîî, Ahmed ve Davud'a göre i'tikâfa girmiş izinli kadına, kocası mâni olabilir ve onu nafîle i'tikâftan çıkarabilir.

6.5. İ'tikâfın Şartı

i'tikâfa girenin, müslüman ve mümeyyiz olup, cünüplükten, hayız ve nifastan temiz olması gerekir. Kâfirin, mümeyyiz olmayan çocuğun ve cünüplükle hayız ve nifastan temiz olmayanların i'tikâfı sahih değildir.

6.6. İ'tikâfın Rüknu

i'tikâfın hakikati, Allah'a yaklaşmak niyetiyle mescidde kalmaktır. Eğer mescidde kalınmaz veya tâat niyetiyle i'tikâfa girilmezse i'tikâfa başlanılmış olmaz.

Niyetin vacip olmasına gelince Allah-u Teâlâ şöyle buyuruyor: «Onlar ancak dini Allah'a halis kılarak ibadet etmekle emrolundular.» (Beyyine: 5). Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellemde de şöyle buyurmuştur: «Âmeller niyetlere göredir. Herkes için niyet ettiği şey vardır.»

i'tikâfın mescidde olmasına gelince, bu konuda Allah-u Teâlâ şöyle buyuruyor: «Mescidlerde i'tikâfı iken kadınlara yaklaşmayın.» (Bakara: 187). Bu ayetten şöyle delil getirilebilir: Eğer mescidlerin dışında i'tikâf sahih olsaydı, kadınlara yaklaşmanın haram oluşu, mescidlerde yapılan i'tikâfa mahsus kılınmazdı. Çünkü mübaşeret i'tikâfa zıttır. Bundan anlaşılıyor ki, i'tikâf ancak mescidlerde olur.

6.7. İ'tikâfın Caiz Olduğu Mescidler Hakkında Fakihlerin Görüşleri

i'tikâfın sahih olduğu mescidler hakkında fakihler ihtilaf etmişlerdir. Ebû Hanîfe, Ahmed. İshak ve Ebû Sevr; «Beş vakit namazın kılındığı ve cemaatin olduğu her mescidde i'tikâf sahihtir,» demişlerdir.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem den rivayet edilen hadîse göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «İmamı ve müezzini olan her mescidde i'tikâf sahihtir.» (Hadisi Dârekutnî rivayet etmiştir. Bu hadis mürsel ve zayıf olup bununla delil getirilemez.)

Mâlik, Şafîî ve Dâvûd her mescid'de i'tikâfa girilebileceği görüşüne vararak bazı mescidlerde olabileceğine dair açık bir rivayet yoktur.» demişlerdir. Şâfiiler ise; «Efdâl olan i'tikâf in büyük mescidlerde olmasıdır, çünkü Rasûlullah büyük mescidde i'tikâfa girmiş olup, büyük caminin cemaati de çok olur» demişlerdir.

i'tikâf vaktinde cum'a namazı araya girdiği zaman, cum'ayı kaçırmamak için cum'a kılınmayan camide i'tikâfa girilemez. Eğer minarenin kapısı mescide veya mescidin arkasındaki son cemaat mahalline açılıyorsa, i'tikâfa giren minare'den ezan okuyabilir ve mescidin üstüne çıkabilir. Çünkü bütün bunlar mescidden sayılır. Eğer minarenin kapısı mescidin dışına açılıyorsa ve kasden mescidin dışına çıkmışsa, i'tikâfı bâtil olur. Hanefî ve Şâfiîlerle Ahmed'den bir rivayete göre; mescidin avlusu, mescidden sayılır. İmam Mâlik ve Ahmed'den başka bir rivayete göre ise mescidden sayılmaz. Bu durumda i'tikâfa girenin, mescidin avlusuna çıkması caiz değildir. Cumhur ulemaya göre kadının, evinin mescidinde i'tikâfa girmesi sahih değildir. Çünkü evdeki namaz kılınan yere mescid ismi verilmez. İ'tikâfa girenin alışveriş yapması caiz olup bu konuda bir ihtilaf yoktur. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in hanımlarının Mescid-i Nebevi'de i'tikâfa girdikleri sahih olarak vâki olmuştur.

6.8. İ'tikâfa Girenin Oruç Tutması

İ'tikâfa giren oruç tutarsa iyi yapmış olur. Şayet tutmazsa, kendisine birşey gerekmez. Buhârî'nin İbn Ömer (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Ömer (r.a.) şöyle demiştir: 'Nebî aleyhisselâm'a; «Ya Rasûlullah, câhiliyet döneminde Mescid-i Haram'da bir gece i'tikâfa girmeyi adamıştım,» dedim. Rasûlullah; «Adağını yerine getir,» buyurdu.' Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in «Adağını yerine getir», emri; i'tikâfın sıhhati için, orucun şart olmadığını gösterir. Çünkü gece oruç tutmak meşru değildir. Sa'îd bin Mansûr'un Ebû Sehl'den rivayetine göre Ebû Sehl şöyle demiştir: «Hanımlarımdan birisinin i'tikâf borcu vardı. Ömer bin Abdülaziz'e bu konuyu sordum, o da; «Oruç tutması gerekmez, ancak kendiliğinden oruç tutarsa o müstesnadır» dedi. Bunun üzerine Zühri «Oruçsuz i'tikâf olmaz,» dedi. Ömer bin Abdülaziz kendisine «Bunu Nebi aleyhisselâm'dan mı duydun?» dedi. «Hayır.» diye cevap verdi. «Ebû Bekir'den mi duydun?». «Hayır.» dedi. «Ömer'den mi duydun?». «Hayır.» dedi. «Zannediyorum Osman'dan duydun?» diye sordu. Yine «Hayır.» dedi. Bunun üzerine yanından ayrıldım. 'Atâ ve Tâvûs'la karşılaştım. Durumu onlara sordum' Tâvûs şöyle dedi: «Filan kişinin görüşüne göre i'tikâf yapana oruç tutmak gerekmez, ancak kendiliğinden tutarsa o müstesnadır.» 'Atâ da aynı şekilde; «İ'tikâflıya oruç yoktur, kendiliğinden tutarsa müstesna», demiştir. Hattabi: «İnsanlar bu konuda ihtilaf ettiler,» demiştir. Hasan Basrî, «oruçsuz i'tikâfa girerse kifayet eder,» demiş, Şafiî de bu görüşü benimsemiştir. Alî ve İbn Mesûd'dan şöyle dedikleri rivayet olunmuştur: «Dilerse tutar, dilerse tutmaz.» Evzâî ve Mâlik «oruçsuz i'tikâf yoktur,» demişlerdir. Bu görüş rey ehlinin mezhebidir. Yine bu görüş İbn Ömer, İbn Abbas ve Âişe'den rivayet olunmuştur. Sa'îd bin Müseyyeb, 'Urve bin Zübeyr ve Zührî de aynı şeyi söylemişlerdir.

6.9. İ'tikâfa Girenin, İ'tikâfa Girme ve Çıkma Zamanı

Daha önce geçtiğine göre, mendup olan itikâf için belli bir zaman yoktur. İ'tikâf eden, mescide girer ve Allah'a yaklaşmak niy-yetiyle mescidde kaldığı sürece, çıkıncaya kadar itikâf yapmış olur. Eğer Ramazan'ın son on gününde i'tikâfa niyet ederse güneş batmadan önce i'tikâf yerine girer. Buhârî'nin Ebû Sa'îd'den rivayetine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Kim benimle beraber i'tikâfa girerse son on günde İ'tikâfa girsin.» Hadiste geçen «on» ifadesi geceler için kullanılmış olup, yirminci veya yirmibirinci gece i'tikâfa girilir. Rivayet olunduğuna göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem i'tikâfa girmek istediği zaman, sabah namazını kılar sonra i'tikâf yerine girerdi. Bunun mânası «Rasûlullah mescidde i'tikâf için hazırlamış olduğu yere girerdi» demektir. Rasûlullah'ın i'tikâf için mescide girmesinin vakti ise, gecenin evvelinden başlardı. Bir kimse Ramazan'ın son on günü i'tikâfa girerse, Ebû Hanîfe ve Şafiî'ye göre ayın son günü güneş battıktan sonra çıkar. Mâlik ve Ahmed'e göre. güneş battıktan sonra çıkarsa kifayet eder, fakat bayram namazına çıkıncaya kadar mescidde kalması müstehabdır. Esrem'in Ebû Eyûb'den, onun da Ebû Kılâbe'den rivayet ettiğine göre; bu zat Ramazan bayramı gecesi mescidde gecelerdi. Sonra, bayrama çıkar gibi sabah erkenden çıkardı. İ'tikâfı esnasında ona oturmak için hasır veya seccade verilmezdi. Cemaattan birisi gibi otururdu. Bayram günü ona geldim. Odasında müzeni kabilesinden Cüveyriye vardı. Ben onu kızlarından biri sandım. Meğerse cariyesi idi ve onu azad etmişti. Bayramda olduğu gibi sabahleyin çıktı. İbrahim şöyle demiştir: «Ramazan'ın son on gününde i'tikâf edenler mescidde bayram gecesini geçirmeyi severlerdi. Sonra sabah mescide namaz kılmaya çıkarlardı.» Bir kimse bir gün veya belirli birkaç gün i'tikâf yapmayı adarca veya nafilâ i'tikâf yapmak isterse fecrin doğması tam belli olmadan i'tikâfa girer. Güneşin yuvarlağı tamamen kaybolunca da i'ti-Tcâftan çıkar, ister Ramazan'da, ister diğer günlerde olsun durum aynıdır. Kim bir gece veya belirli birkaç gece İ'tikâfa niyet eder veya nafilâ yapmak isterse, güneşin yuvarlağının tamamen kaybolması tamamlanmadan Önce i'tikâfa girer, fecrin doğması tam belli olunca da çıkar. İbn Hazm şöyle demiştir: «Çünkü gecenin başlangıcı, güneşin batmasının bıraktığı izle başlayıp, fecrin doğusuyla sona

erer. Günün başlangıcı, fecrin doğusuyla ,sona ermesi ise güneşin batması iledir. Eğer bir aylık i'tikâf yapmayı adar veya nafilâ yapmak isterse, ayın ilk gecesinden itibaren başlar. Güneş yuvarlağının batması tamamlanmadan önce i'tikâfa girmiş olur. Ramazan olsun, diğer günler olsun, ayın son günü güneş tamamen batınca i'tikâftan çıkar.

6.10. İ'tikâfa Giren İçin Müstehab Olan ve Mekruh Olan Şeyler

İ'tikâfa giren kimsenin, nafilâ ibadetleri çoğaltması, namaz kılması, Kur'ân okuması, teşbih, tahmid, tehlil ve tekbir getirmesi, istiğfar, salâvât ve dua ile, Allah'a yaklaştıracak ve kişiyi yaradanına bağlayacak benzeri şeylerle meşgul olması müstehabdır. İlim öğrenmek, tefsir ve hadis kitaplarını müzakere etmek, nebilerin ve salih kimselerin hayatlarını okumak, diğer fıkıhî ve dinî kitapları okumak da bu kısma girer. İ'tikâfa girenin Nebî aleyhisselâm'a uymak için mescidin avlusunda bir çadır kurması da müstehabdır. Kendisini ilgilendirmeyen boş söz ve işlerle nefsinin meşgul etmesi mekruhtur.

Tirmizi ve İbn Mâce'nin Ebû Busr (r.a.)'dan rivayet ettiklerine göre Nebi aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

«Kişinin, kendisini ilgilendirmeyen şeyleri terketmesi, müslümanlığının güzel olmasındandır.»

Allah'a daha yakın olurum zannıyla hiç konuşmaması mekruhtur. Buhari, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet ettiklerine göre İbn Abbas (r.a.) şöyle demiştir: «Rasûlullah hutbe okurken bir adamın ayakta durduğunu gördük. Kim olduğunu sorunca; 'Ebû İsrâil'dir, ayakta durup, oturmamayı, konuşmamayı ve oruç tutmayı adadı', dediler. Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve seilem: 'Ona söyleyin, konuşsun, gölgelensin, otursun ve orucunu tamamlasın.» Ebû Davud'un, Âlî (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre Rasûlullah şöyle buyurdu: «Akıl balığ olduktan sonra babası ölen yetim sayılmaz. Bir gün, hiç konuşmadan geceye kadar susmak ta yoktur.»

6.11. İ'tikâfa Giren Kimse İçin Mubah Olan Şeyler İ'tikâfa girene aşağıdakiler mubahtır:

1 — Hanımını evine götürmek için i'tikâf yerinden çıkmak:

Safiyye (r.a.) şöyle demiştir: «Rasûlullah i'tikâfta iken geceleyin onu ziyaret etmeye geldim. Onunla bir müddet konuştuktan sonra kalktım. O da beni evime götürmek üzere kalktı.» (Safiyye (r.a.) üsâme bin Zeyd'in evinde ikamet ediyordu.) Yolda iki adama rastladı. Bu adamlar, Nebi aleyhisselâm'ı görünce hızlı yürümeye başladılar. Bunu gören Rasûlullah; 'Acele etmeyiniz. Yanımdaki kadın Safiyye binti Huyeyyin'dir.' dedi. Adamlar; 'Sübhânallah! Ey Allah'ın Rasûlü' dediler. Bunun üzerine Rasûlullah 'Şeytan insanda kan gibi yürür. Bunun için kalbinize bir şey (yahut bir şer) atmasından korktum,' buyurdular.» (Hadisi Buhari, Müslim ve Ebû Dâvûd rivayet etmişlerdir.)

2 — Saçları taramak, başı traş etmek, tırnakları kısaltmak, vücudu pislik ve kirden temizlemek, en güzel elbise giymek ve koku sürünmek:

Âişe (r.a.) şöyle demiştir: «Rasûlullah mescidde i'tikâfta iken başını hücreme sokar ve eğdi, ben de hayye olduğum halde saçını tarardım.» (Hadisi Müslim ve Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.)

3 — Mutlaka gereken bir ihtiyaç için i'tikâftan çıkmak:

Âişe (r.a.) şöyle demiştir: «Rasûlullah i'tikâflı iken başını bana uzatır, ben de saçım tarardım. Rasûlullah i'tikâfta iken odama girmezdi. Yalnız (abdest bozmak gibi beşeri) bir ihtiyaç için girerdi.» (Hadisi Buhari, Müslim ve diğerleri rivayet etmişlerdir.)

İbn'ul-Münzir şöyle demiştir: «İ'tikâfa girenin büyük ve küçük abdest için i'tikâf yerinden çıkabileceğine dair âlimlerin icmâi vardır. Çünkü bu gerekli bir şey olup, mescidde yapılması mümkün değildir. Yemek ve içmek ihtiyacı da bu mânaya gelir. Eğer kendisine yiyecek ve içecek getiren yoksa, dışarı çıkması caizdir. Midesi bulandığı zaman da mescidin dışına çıkabilir. Her gerekli olan ve mescidde yapılması mümkün olmayan şey için dışarıya çıkması caizdir. Başka bir şeyle i'tikâfını iptal etmediği müddetçe sadece bunlarla i'tikâfı bozulmaz. Cünüplükten yıkanmak, beden ve elbiseyi pisliklerden temizlemek için mescidden çıkması da aynıdır.»

Sa'id bin Mansûr'un rivayet ettiğine göre; Âlî bin Ebî Talib (r.a.) şöyle demiştir: «Kişi i'tikâfa girdiği zaman cum'a ve cenaze namazlarında hazır bulunsun, hasta ziyaret etsin, bir ihtiyacını söylemek için ayakta olarak ailesine gitsin.» Âlî (r.a.) kızkardeşine bir hizmetçi satın alması için kızkardeşinin oğluna yediyüz dirhem yarımda bulundu. Kızkardeşinin oğlu ise 'ben İtikatlıyım' dedi. Bunun üzerine 'Çakıya çıkıp hizmetçi satın alsan i'tikâfına ne zarar olur ki?' dedi.»

Katâde'den rivayet olunduğuna göre; o i'tikâfa girenin, oturmadan cenazenin arkasından gitmesine ve hasta ziyaret etmesine ruhsat vermiştir.

İbrahim Nehâî demiştir ki: «İ'tikâfa girene bu özelliklerin şart koşulmasını müstehab görmüşlerdir. Şart *koşulmasa bile hastayı ziyaret etmek hakkı vardır. İ'tikâf eden gölgeliğe çıkamaz. Cum'aya gelir. Cenazede hazır bulunur. Bir ihtiyaç için çıkabilir». Yine o; «İ'tikâf eden, ihtiyaç olmadan sofaya çıkamaz.» demiştir. Hattabî şöyle demiştir: «Bir grup âlim i'tikâfa girenin cum'a-da bulunması, hasta ziyaret etmesi ve cenazede bulunmasını caiz. görmüşlerdir. Bu görüş Âlî (r.a.)'dan rivayet edilmiş olup, Sa'id bin Cübeyr, Hasan Basri ve Nehâî'nin görüşüdür.

Ebû Davud'un Aîşe (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, i'tikâflı iken hastanın yanına gittiği zaman ona birşey sormak için eğilmez, bulunduğu hâl üzere dururdu. Hz. Aîşe'den rivayet edilen «i'tikâfliya sünnet olan hastayı ziyaret etmemektir.» sözünün mânası; onu ziyaret maksadıyla i'tikâftan vazgeçip çıkmamak anlamındadır. Yoksa i'tikâfhin hastanın jum-na uğrayıp eğilmeden birşey sormasında bir engel yoktur.

4 — İ'tikâfa girenin yemesi, içmesi ve meicidde uyuması caizdir:

Yalnız temizliğe ve kendini korumaya dikkat etmesi gerekir. Mescidde nikâh akdi, alışveriş ve benzeri akidler yapılabilir.

6.12. İ'tikâfi Bozan Şeyler

Aşağıdakilerden herhangi birisiyle i'tikâf bâtıl olur.

1 — Az bile olsa ihtiyaç olmadan kasden mescidden çıkmak:

Bu durumda i'tikâfin rükünlerinden birisi olan, «mescidde durma» rükünü kaçırmış olur.

2 — Mürted olmak:

Allah-u Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Eğer şirk koşarsanız âmeliniz boşa gider.» (Zümer: 65).

3, 4, 5 — Delilik veya sarhoşlukla aklın gitmesi, hayız ve nifas:

Bu durumlarda temyiz kabiliyeti yok olduğu ve temizlik bulunmadığı için i'tikâf batıl olur.

6 — Cinsi münasebette bulunmak:

Allah-u Teâlâ şöyle buyuruyor: «Mescidlerde i'tikâflı İken hanımlarınıza yaklaşmayın. Bu Allah'ın hudududur. Bu hududu aşmayın.» (Bakara: 187). Ancak şehvetsiz dokunmakta bir beis yoktur. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ihramda iken hanımlarından birisi saçlarını tarardı, öpme ve şehvetle dokunmaya gelince; bu konuda Ebû Hanîfe ve Ahmed, «günahkâr olur.» Çünkü üzerine haram olan bir şeyi yapmış sayılır, ancak inzal olmadan i'tikâfi bozulmaz.» demişlerdir, imam Mâlik: «İ'tikâfi bozulur. Çünkü haram olan mübâşeretle bulunmuştur. İnzal vâkî olunca, bozulması gibi bunda da bozulur.» demiştir. Şafî'den bu konuda, iki ayrı mezhep gibi iki ayrı rivayet vardır: İbn'Rüşd şöyle demiştir: «ihtilaflarının sebebi, hakikatle mecaz arasında müşterek olan ismin, umumî olup

olmaması konusundadır. Buradaki mübâşeret müşterek ismin çeşitlerinden birisidir. Bu müşterek isim için umumilik olduğunu söyleyenlere göre; «Mescidlerde İ'tikâf iken hanımlarınıza mübâşeret etmeyin,* ayetindeki «mübaşeret» cimâya ve daha düşüğüne itlak olunur. Bu ismi umumî manaya almayanlar —ki bunlar çoğunluk-tadır— «Ya cimâya delâlet eder veya cimâdan daha düşüğüne delâlet eder,» demişlerdir. «Bu isim, icmâ ile cimâya delâlet eder» dediğimiz zaman, cimânın dışındakilere delâlet etmesi batıl olmuş olur. Çünkü bir isim, hem hakikate hem de mecaza beraberce delâlet etmez. Meni çıkarmayı, cima yerine koyanlar, inzali cima manasına almışlardır. Bunun tersini söyleyenler ise, inzâl'e, cima ismini hakikat olarak itlak etmezler.

6.13. İ'tikâfin Kazası

Bir kimse nafile İ'tikâfa başlayıp, daha sonra İ'tikâfını keserse, kaza etmesi müstehab olur. Bazıları «vacip olur» demiştir.

Tirmizî, «i'tikâfa girenin, niyet ettiği zamanı tamamlamadan önce, i'tikâfi kestiği zaman kaza etmesi vacipdir.» diyerek; «Nebi aleyhisselâm'ın Ramazan'da i'tikâftan çıkarak sonra Şevval ayında on gün i'tikâfa girdiği» hadisini delil getirmiştir.

Şafîi şöyle demiştir: «Eğer itikâf adamayıp, i'tikâfi kendi nefesine gerekli kılmazsa, nafile olarak girdiği i'tikâfindan çıktığı takdirde üzerine kaza gerekmez. Ancak kendi isteğiyle kaza etmeyi isterse o müstesnadır.» Şafîi devamlı; «Her hangi bir i'tikâf ki, ona girmemek hakkın vardır, Öyleyse ondan çıktığın zaman da hacc ve umre dışında kaza etmen gerekmez,» demiştir.

Birgün veya birkaç gün İ'tikâf adayan kimsenin, başladığı i'tikâfi bozması halinde, gücü yettiği zaman kaza etmesi, imamların ittifakıyla vacip olur. Eğer kaza etmeden önce Ölürsa, onun adma başkası bu i'tikâfi kaza edemez.

Ahmed'den rivayet olduğuna göre; «Velisinin onun adına kaza etmesi vacip olur.» demiştir. Abdürrezzak'm Abdülkerim bin Ümeyye'den işittiğine göre o şöyle demiştir: «Annem, üzerinde i'tikâf borcu olduğu halde öldü. Bu konuyu İbn Abbas'a sordum. O da bana; 'annen adma i'tikâf yap ve oruç tut,' dedi.» Sa'îd bin Mansûr'un rivayetine göre; «Âîşe (r.a.) ölen kardeşi adına i'tikâfa girmiştir.»

6.14. İ'tikâfa Girenin Mescidde Bir Yer Edinmesi ve O Yerde Çadır Kurması

İbn Mâce'nin İbn Ömer (r.a.)'den rivayet ettiğine göre; «Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, Ramazan'm son on gününde i'tikâfa girerdi.» Nâfi' demiştir ki: «Abdullah bin Ömer, Rasûlullah'm i'tikâfa girdiği yeri bana gösterdi.»

Yine İbn Ömer (r.a.)'den rivayet olduğuna göre Rasûlullah. sallallahu aleyhi ve sellem i'tikâfa girmek istediği zaman, tevbe sütununun arkasında kendisi için bir döşek serilir, yahut bir minder konulurdu.

Ebû Sa'd el-Hudri (r.a.)'den rivayet olduğuna göre; Rasûlül-lah sallallahu aleyhi ve sellem. kapısında bir hasır

parçası asılı olduğu halde, Terkiye Kubbesinde i'tikâfa girmiştir.

6.15. Muayyen Bir Mescidde İ'tikâf Adamak

Bir kimse Mescid-i Haram, Mescid-i Nebevi veya Mescid-i Ak-sâ'da i'tikâfi adâşa, bizzat adadığı mescidde i'tikâfa girmesi gerekir.

Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Ancak üç mescid için yolculuğa çıkılır, Mescid-i Haram, Mescid-i Aksa ve benim mescidim.» Bu mescidlerin dışında i'tikâfa girmeyi adayan kimsenin adadığı mescidde i'tikâfa girmesi vacip değildir. Çünkü Allah-u Teâlâ, kendisine ibadet edilmek için muayyen bir mekan kıhnamıştır ve bu üç mescid dışında diğer mescidlerin birbirlerine-üstünlüğü yoktur.

Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem'den sabit olan rivayete göre; O şöyle buyurmuştur: «Mescidimde kılınan bir namaz, Mescid-i Haram dışındaki diğer mescidlerde kılınan bin namazdan daha efdaldır.»

Mescid-i Nebevi'de i'tikâf adayan kimsenin Mescid-i Haram'da i'tikâfa girmesi caizdir. Çünkü Mescid-i Haram Mescidi Nebevi'dert daha efdaldır.

Yedinci Bölüm

HACC

Allahü Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Doğrusu İnsanlar İçin ilk kurulan ev, Mekke'de âlemler için mübarek ve hidayet kaynağı olan Kabe'dir. Orada apaçık deliller vardır. İbrahim'in makamı vardır. Kim oraya girerse güvenlik içinde olur. Oraya yol bulabilen İnsana, Allah için Kabe'yi hacc etmesi gereklidir.» (Âl-i îmrân: 96-97).

7.1. HACCIN TARİFİ

Hacc, Mekke'ye gitmeyi kasdetmektir. Çünkü tavaf ibadeti, sa'y, Arafat'ta vakfe ve diğer hacc menasiki, Allah'ın emrine icabet etmek ve onun rızasını kazanmak içindir. Hacc İslâm'ın beş temel esasından birisi olup, dinin zarurî olarak bilinmesi gereken farzlarından bir farzdır. Haccm farz olduğunu inkâr eden kâfir olup İslâm'dan dönmüş sayılır. Alimlerin çoğunluğunun kabul ettiği görüşe göre haccm farz oluşu Hicret'ten sonra altıncı senede olmuştur. Çünkü «Allah İçin hacc ve umreyi tamamlayınız» (Bakara 196) ayeti altıncı senede nazil oldu. Bu ayette geçen «tamamlayınız» ifadesiyle hacc farzı'nın başladığı murad edilmiştir. 'Alkâme, Mes-rûk ve İbrahim Nehaî'nin «Haccı ikâme ediniz» şeklindeki kıraatleri bu görüşü kuvvetlendirmektedir. (Bu rivayeti Taberani sahih bir senedle nakletmiştir.) İbn Kayyim ise, haccm farziyetinin dokuz ve onuncu senede olduğu görüşünü tercih etmiştir.

7.2. HACCIN FAZİLETİ

Sâri' hacc farızasını eda etmeyi teşvik etmiştir. Bu konuda gelen rivayetlerden bazıları aşağıdadır:

7.2.1. Haccin Amellerin En Faziletlisi Olduğu Hakkındaki Rivayetler

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet olduğuna göre o şöyle demiştir: Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem'e «Hangi amel daha faziletlidir?» diye sorulduğunda Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem; «Allah'a ve Rasûlüne inanmaktır,» buyurdu. «Sonra hangisi?» diye sorulunca; «Allah yolunda cihad etmektir,» buyurdu. «Bundan sonra hangisidir?» diye sorulunca, Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem «Kabul olunmuş (mebrûr) hac'dır,» buyurdu. («Hacc-ı Mebrûr,» içine günah karışmayan hac'dır.) Hasan (r.a.): «Hacc-ı Mebrûr; dünyada zahid olup ahireti isteyerek dönülen hac'dır.» demiştir. Hasan bir senedle merfû' olarak rivayet olduğuna göre hacc t mebrûr, yemek yedirmek ve yumuşak kelâm konuşmaktır.)

7.2.2. Haccin Cihad Sayıldığı Hakkındaki Rivayetler

Hasan bin Ali (r.a.)'den rivayet olduğuna göre; bir adam Nebî aleyhisselam'a gelerek: «Ben korkak ve zayıf biriyim» deyince, Rasûlüllah da ona: «İçinde şiddet bulunmayan bir cihada (hacca) gel» buyurdu. (Hadisi Abdürrezzak ve Taberânî rivayet etmiştir. Hadisin râvileri sika (güvenilirdir.)

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet olduğuna göre Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem: «Yaşlıların, zayıfların ve kadınların cihadı hac'dır,» buyurdu. (Hadisi Nesâî hasen bir senedle rivayet etmiştir.)

Âişe (r.a.)'den rivayet* olduğuna göre; o şöyle demiştir: «Ya Rasûlüllah, cihadın en faziletli iş olduğunu görüyoruz, Biz kadınlar da cihada katılmayalım mı?» dedim. Bunun üzerine Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem: «Fakat, cihadın en faziletlisi Hacc-ı Mebrûr'dur,» buyurdular. (Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.)

Buhârî ve Müslim'in Âişe (r.a.)'den rivayet ettiklerine göre Âişe (r.a.) şöyle demiştir: «Ya Rasûlallah, biz kadınlar sizinle beraber gazaya ve cihada katılmayalım mı?» dedim. Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem: «Fakat cihadın en güzeli ve en iyisi Hacc-ı Mebrûr' dur.» buyurdular. Âişe (r.a.) demiştir ki; «Rasûlüllah'dan bu

sözü duyduktan sonra, hacca gitmeyi terketmezdim.»

7.2.3. Haccin Günâhları Yok Ettiği Hakkında Gelen Rivayetler

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre o demiştir ki; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Kim Allah

EğİN hacc eder ve o esnada zevcesine yaklaşmaz, günah da İşlemezse, anasından yeni doğmuş gibi günahsız olarak döner.» (Hadisi Buha-rî ve Müslim rivayet etmiştir.)

Amr İbnül-As (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre o şöyle demiştir: «Allahu Teâlâ islâm'ı kalbime koyduktan sonra Rasûlullah'a gelerek; «Ya Rasûlallah, elini uzat da seninle biatlaşayım» dedim. Bunun üzerine Rasûlullah elini uzatınca, ben elimi geri çektim. Rasûlullah «Ya 'Amr, ne oluyor sana?» deyince, «Ben de şart koşuyorum,» dedim. Rasûlullah «Neyi şart koşuyorsun?» diye sorunca, ben de «Bağışlanmamı», dedim. Bunun üzerine Rasûlullah «Bilmiyor musun; müslüman olmak, önce gecen hataları yok eder, hicret, geçen günâhları yok eder, Hacc da önce geçen günâhları yok eder» buyurdular. (Hadisi Müslim rivayet etmiştir.)

Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Haccin ardından umreyi de yapın; ikisini birleştirin, çünkü, körük, demirin, altının ve gümüşün kirini nasıl giderirse hacc İle umre de fakirliği ve günâhları öylece giderir. Mebrûr haccin da sevabı ancak cennettir.» (Hadisi Nesâî ve Tînnizi rivayet etmiş, Tirroizî sahihlemiştir.)

7.2.4. Hacıların, «Allah'ın Evinin Ziyaretçileri» Olduğu Hakkındaki Rivayetler

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Hacılar ve umre yapanlar Allah'ın evinin ziyaretçileridir. Eğer Allah'a dua ederlerse, Allah onların duasını kabul eder. Eğer Allah'tan mağfiret dilerlerse, Allah onları bağışlar». (Hadisi Nesâî ve tbn Mâce rivayet etmiş, İbn Huzeyme ve İbn Hibban da sahihlerinde şu lâfızla rivayet etmişlerdir: «Allah'ın ziyaretçileri üçtür. Hacca giden, umre yapan ve gazi.»)

7.2.5. Haccin Sevabının Cennet Olduğu Hakkında Gelen Rivayetler

Buharî ve Müslim'in Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet ettiklerine göre Ebû Hüreyre (r.a.) demiştir ki: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Bir umre ikinci umreye kadar aralarındaki bir senelik günâhlara kefarettir. Mebrûr haccin mükâfatı da ancak cennettir.»

İbn Cüreyc'in hasen bir senetle Câbir'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Bu beyt (Kabe) islâm'ın direğidir. Her kim hacc veya umre yapmak için bu beyti ziyaret ederse, Allah'ın kefareti girmiş olur. Eğer Allah ruhunu alırsa onu cennete koyar, eğer ruhunu almaz da yaşatırsa onu mükâfat ve ganimetle geri döndürür.»

12.6. Haccda Nafakanın Fazileti

Büreyde (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre o demiştir ki Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Hacc için hazırlanan nafaka, Allah yolundaki nafaka gibidir. Her dirheme yedi yüz misli fazilet verilir.» (Hadisi İbn Ebî Şeybe, Ahmed, Taberânî Bey-hâkî rivayet etmiştir. Hadisin isnadı hasendir.)

7.3. HACC ÖMÜRDE BİR DEFA FARZ ÖLÜR

Âlimler; haccın tekrarının gerekmediği ve ömürde ancak bir defa farz olduğuna icma etmişlerdir. Ancak hacc etmeyi adarsa, adağını yerine getirmesi gerekir. Bir defadan fazla yapılan hacc ise nafiledir. Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre o demiştir ki: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, bize hutbe okuyarak şöyle buyurdular: «Ey insanlar, Alîah. üzerinize haccı farz kılmıştır. Şu halde haccı ifa edin.» Dinleyenlerden biri, «Her sene mi ya Rasûlullah?» diye sordu. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, adam sualini üç defa tekrar edinceye kadar sustu, sonra; «Evet, dersem her sene hacc etmek mutlaka farz olurdu, siz de bunu yapamazdınız,» dedi ve ilâve etti: «Sîze söylediklerim kadan ile beni bırakın, zira sizden evvel helak olanlar ancak nebilerine çok soru sormaları yüzünden helak olmuşlardır. Size bir şey emrettim mi, ondan, gücünüz yettiği kadarını yapın, bir şey yasakladım mı, onu tamamen terkedin.» (Hadisi Buharî ve Müslim rivayet etmiştir.) İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre o demiştir ki: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bize bir hutbe okuyarak şöyle buyurdu: «Ey insanlar hacc size farz kılındı» Ekrâ' bin Habis kalkarak: «Her sene mi ya Rasûlullah?» diye sordu. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem cevaben; «Evet, dersem her sene hacc etmek mutlaka vacip olur; hacc vacip oldumu da siz bunu yapamaz ve güç yetiremezsiniz. Hacc bir defadır. Kim fazla yaparsa, o yaptığı nafile olur.» buyurdu. (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Hâkim rivaya: vet etmiş. Hâkim hadisi sahihlemiştir.)

7.4. HACCIN HEMEN YAPILMASI VEYA SONRAYA BIRAKILMASI

Şafîî, Sevrî, Evzâî, Muhammed bin Hasan; «Hacc, ömrün herhangi bir zamanında eda edilebilecek şekilde vacibdir,» görüşündedirler. «Ölümünden önce haccı eda ettiği müddetçe, sonraya bırakmakla kişi günahkâr olmaz; çünkü Rasûlullah, sallallahu aleyhi ve sellem, altıncı sene hacc farz olmasına rağmen, beraberinde hanımları ve ashabından çok kişiler olduğu halde onuncu seneye kadar haccı tehir etmiştir. Eğer hemen edâ etmek gerekseydi, Rasûlullah haccı tehir etmezdi.» Şafîî şöyle demiştir: «Haccın ömürde bir defa farz olduğu hususunda bize delil gösterilmiştir. İlk vakti bulûğ çağı olup son vakti ise ölmeden önce onu eda etmektir.»

Ebû Hanîfe, Mâlik, Ahmed, Şâfiîlerden bir kısmı ve Ebû Yusuf; «Haccın hemen eda edilmek üzere vacip olduğu» görüşündedirler. Çünkü İbn Abbas (r.a.)'ın rivayet ettiği hadiste Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Hac etmek isteyen kimse acele etsin; çünkü kişi hastalanır, deve yolunu şaşırır ve araya ihtiyaç girer.» (Hadisi Ahmed, Beyhâkî, Tahâvî ve İbn Mâce rivayet etmiştir.) Yine İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Farz olan hacca acele ediniz, çünkü sizden biriniz başına ne geleceğini bilemez.» (Hadisi Ahmed ve Beyhâkî rivayet etmiş olup Beyhâkî'nin rivayeti «Başına gelecek hastalık veya ihtiyacı bilemez,» şeklindedir.) Haccın sonraya bırakılabilmesini caiz görenler, bu hadislerin hükmünü mendub sayarak mükellefin haccı eda etmeye gücü yettiği zaman acele etmesini müstehab kabul etmişlerdir.

7.5. HACCIN VACİB OLMASININ ŞARTLARI

Fakihler, haccın vacib olması için aşağıdaki şartların bulunması gerektiğinde ittifak etmişlerdir:

1. İslâm olmak,
2. Bulûğ,
3. Akıl,
4. Hürriyet,
5. Gücört yetmesi.

Bu şartların bulunmadığı kimseye hac farz olmaz. Zaten, İslâm, bulûğ ve akıl her hangi bir ibadetle mükellef olmanın şartlarıdır. Hadiste geçtiğine göre Nebi aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: «Üç kişiden teklif kaldırılmıştır: Uyanıncaya kadar uyuyandan, bulûğa erinceye kadar çocuktan, akıllanıncaya kadar deliden.» Hür olmak da haccın vücûbu için şarttır. Çünkü faacc, zaman gerektiren bir ibadettir. Gücün yetmesi de, şarttır. Köle, efendisinin işleriyle meşgul olduğundan «hacca gitmeye gücü yetmeyen* kısmına girer. Güç yetirmenin şart olduğunu delili şu ayeti kerimedir: «Oraya yol bulabilen İnsana, Allah İçin KaTie'yi haccetmesi gereklidir.» (Al-i İmrân: 97),

73.1. Güç Yetirmek Ne tle Tahakkuk Eder?

Haccın vacip olmasının şartlarından biri olan gücün yetmesi aşağıdaki hususlarla meydana gelir:

7.5.1.1. Mükellefin sıhhatti olması:

Eğer ihtiyarlık, müzmin hastalık veya iyileşmesi ümit edilmeyen hastalık sebebiyle hacc yapmaktan aciz kalırsa, şayet yeterli malı da varsa, başkasını vekâleten hacca göndermesi lâzım gelir. Bu konu «Başkası adına hac yapmak» bahsinde gelecektir.

7.5. .2. Hacca gidenin, can ve mal emniyetini sağlayacak şekil, de, tülün güvenli olması:

Şayet yol kesicilerden, veba gibi hastalıktan kendisine zarar geleceğinden veya eşyalarının soyulacağından korkarsa, bu kimse hacca gitmeye yol bulamamış sayılır. Âlimler, yolda alınan gümrük vergisi ve rüsumların hacc yapmayı düşüren bir özür sayılıp sayılamayacağı konusunda ihtilâf etmişlerdir. Şafîî ve diğerleri, alınan şey az da olsa bunun haccı düşürecek bir özür olduğuna itibar etmişlerdir. Malikilere göre alınan şey sahibine zarar verecek şekilde olmayıp, tekrar da alınmazsa bu bir özür sayılmaz.

7.5.1.3. Mükellefin aztk ve yol vasıtasına sahip olması:

Azıkta muteber olan, vücudunun sıhhati için yeterli olacak malı bulunmakla beraber, hacc farızasını eda edip dönünceye kadar elbise, ev, binek, sanat aleti gibi aslı ihtiyaçlarından fazla olarak, baktığı kişilere yetecek kadar mala sahip olmaktır.

Yol vasıtasında muteber olan: tster kara, ister deniz isterse de hava yoluyla olsun, gidip dönmesini mümkün kılacak vasıtaya sahip olmasıdır. Bu durum Mekke'ye uzak olup yürüyerek gitmesi mümkün olmayanlar içindir; Yürüyerek gitmesi mümkün olan ya-1- n kimseye gelince; bunun hakkında yol vasıtası söz konusu değildir. Çünkü kendisi yürüyerek gidebilecek yakın mesafede bulunuyor. Bazı rivayetlerde geçtiğine göre; Rasdlüllah, sallallahu aleyhi ve sellem, ayetteki «sebil» kelimesini, azık ve yol vasıtası olarak tefsir etmiştir. Enes (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; Rasülül-lah'a, «sebil nedir?»: * dıye sorulduğunda; «Azık ve yol vasıtasıdır.» diye cevap vermiştir. (Hadisi Dârekutnı rivayet ederek sahihlemiştir. Hafız: «Tercih edilen görüşe göre hadis mürseldir.» demiş, Tir-mizî de hadisi Ibn Ömer hadisinden tahrir etmiş olup, «hadisin senedinde zayıf kişiler var.» demiştir. Abdülhak ise; «Hadisin bütün rivayet yolları zayıftır.» demiştir, tbn Münzir de şöyle demiştir: *Bu hadis bu konuda müsnet olarak sabit olmamıştır. Doğru olan hadisin mürsel ve hasen olduğudur.))

Alî (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre Rasülüllah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Kim kendisini KâT>e'ye ulaştıracak azık ve yol vasıtasına sahip olur da haccetmezse yahudî ve Hristiyan olarak Ölmesi için başka bir sebebe ihtiyaç yoktur. Bunun delili Allah'ın kitabındaki «İnsanlardan yol bakımından gücü yetenlere, Allah için beyti haccetmek farzdır» (Al-i İmrân: 97) mealindeki âyeti kerimedir.» (Hadisi Tirmizî rivayet etmiştir. Hadisin ravileri arasında Hilâl bin Abdullah vardır ki, bu adam bilinmeyen bir kişidir. Bir tle senette, Şâbî ve diğerlerinin yalancı saydığı Haris vardır.)

Bu hadislerin hepsi zayıf olsalar bile, âlimlerin çoğu, evi uzak olan kimseye haccın gerekmesi için azık ve yol vasıtasını şart koşmuşlardır. Her kim azık ve yol vasıtası bulamazsa ona hacc farz değildir.

Ibn Teymiye şöyle demiştir: «Hasen rivayetlerden müsned, mürsel ve mevkuf olarak gelen bu hadisler, Rasülüllah sallallahu aleyhi ve sellem'in, insanlardan çoğunun yürüyerek gitmeye kadir olduklarını bilmiş olması dolayısıyla, azık ve yol vasıtasının haccın vücubunun sebebi olduğuna delâlet etmektedirler. Yine Allahu Te-âlâ, ya bütün ibadetlerde gerekli olan güç ve kuvveti kassetmiştir. Ya da bunlardan fazla olarak bir gücün bulunmasını kassetmiştir. Eğer birinci manaya itibar edilirse; o zaman bu kayda ihtiyaç yoktu. Çünkü oruç ve namaz için böyle bir şey zikredilmemiştir. Bundan anlaşılıyor ki, hacc için diğer ibadetlerdeki güç ve kuvvetten avn olarak bir fazlalık gerekiyor ki, o da maldan başkası değildir. Yine hacc belli bir mesafe yolculuk yapmayı gerektiren bir ibadettir. Bundan dolayı haccın farz olması için, cihad gibi azık ve yol vasıtasına İhtiyaç vardır.

Cihad için azık ve yol vasıtası gerektiği-

nin delili, şu ayeti kerimedir: «Güçsüzlere hastalara ve sarfedecek bir şeyi bulunmayanlara, Allah ve Rasûlüne bağlı kaldıkları müddetçe sorumluluk yoktur. İhsan sahiplerine sorumluluk olmaz. Allah bağışlayandır, merhamet edendir. Binek vermen için sana geldiklerinde, «Size binek bulamıyorum,» dediğin zaman, sarfedecek bir şey bulamadıkları için üzüntüden gözyaşı dökerek geri dönenlere de sorumluluk yoktur.» (Tevbe: 91-92). Mühezzeb isimli kitapta şöyle geçmektedir: «Eğer azık ve yol vasıtası satın almak için yeterli parası olup da, üzerinde hemen veya sonra Ödemesi gereken borç varsa, hacca gitmesi gerekmez. Çünkü şimdiki borcun hemen ödenmesi gerekir, hacc ise sonraya bırakılabilir, öyleyse borç, hacca tercih edilir. Sonraki borcun da ödenmesi gerekir. Yanındaki parayı hacca sarfetse, borcunu ödeyecek para bulamaz.» Kitabın yazarı devamla demiştir ki: «Eğer yanındaki paraya, ev için ihtiyacı olursa veya hizmetine ihtiyaç duyduğu bir hizmetçiye ihtiyacı olursa hacca gitmesi lazım gelmez. Eğer zinadan korkup da nikâh yapmaya ihtiyacı olursa, nikâh tercih edilir. Çünkü nikâh, hemen yapılması gereken bir ihtiyaçtır. Eğer nafakasını kazanmak için ticaret yapmak üzere bir kısım ticaret eşyasına ihtiyacı varsa; Ebûl-Abbas bin Sarih; «bu kişiye hac lâzım gelmez, çünkü o paraya muhtaçtır, bu ihtiyaç ev ve hizmetçi ihtiyacı gibidir,» demiştir.

Muğnî kitabında geçtiğine göre; «Eğer alacağı durumu iyi olan kişide olup, bu kişi borcunu verdiği takdirde, parası hacca gitmeye yeterli gelirse, hac kendisine gerekir. Eğer alacağı fakir bir kimsede ise veya ondan istifade etmesi mümkün değilse kendisine hac lâzım gelmez.»

Şafî'ye göre: «Bir kimse diğerine karşılıksız yol parası bağışlarsa onu kabul etmesi gerekmez. Çünkü bunu kabul etmekte minnet vardır. ıMinnet yüklenmek ise zor bir iştir. Ancak oğlu, hacc yapabilecek kadar bir parayı kendine bağışlarsa hacc kendisine lâzım gelir. Çünkü, minnet yüklenmeden hacc yapmaya muktedir olmuş sayılır.»

Hanbeliler şöyle demiştir: «Başkasının para vermesiyle kişiye hacc lâzım gelmez. Çünkü bu durumda hacca gücü yetmiş sayılmaz. Bu hususta para verenin, yakını veya yabancı olması arasında fark olmadığı gibi, kendisine binek, azık veya mal verilmesi arasında da fark yoktur.»

7.5.1.4. Hapis gibi veya insanlar* hacdan engelleyen zâlim sultandan korkmak gibi bir engelin bulunmaması.

132. Çocuğun ve Kölenin Haccı

Çocuğa ve köleye hacca gitmek gerekmez, şayet hacc yaparlarsa hacdan sahih olur. Ancak farz olan haccı ifa etmiş sayılmazlar.

İbn Abbas şöyle demiştir: Nebi aleyhisseiâm.buyurdu ki; «Hangi çocuk hacca gider de sonra bulûğ çağma erişirse onun üzerine bir hacc daha lâzım gelir. Hangi köle hacceder de, sonra azad olursa onun üzerine bir hacc daha lâzım gelir.» (Hadisi Taberânî sahih bir senetle rivayet etmiştir.)

Sâib bin Yezid şöyle demiştir: «Babam ve ben, veda haccında Rasûlüllah'la beraber haccettik, ben henüz yedi yaşındaydım.» (Hadisi Buharı, Ahmed ve Tirmizî rivayet etmiştir.)

Tirmizî şöyle demiştir: «İlim ehlinin icmâına göre, çocuk bü-lûğ çağına ermeden hacc ederse, bulûğ çağına erdikten sonra tekrar haccetmesi gerekir. Köle de bunun gibidir. Köle iken hacca gitmişse, sonra azad olduğu zaman, hacca gidecek durumu varsa, tekrar hac yapması gerekir.»

İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre; bir kadın Rasi-lüllah'a bir çocuk getirerek; «buna hac var mı?» diye sormuş, Ra-sûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de; «Evet, sana da ecir var» (*) buyurmuştur.

Câbir (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre o şöyle demiştir: «Ra-sûlullah ile beraber hacc ettiğimizde kadınlar ve çocuklar vardı. Onlar için telbiye getirdik ve şeytanı taşladık.» (Hadisi Ahmed ve İbn Mâce rivayet etmiştir.)

Eğer çocuk temyiz çağına gelmişse, kendi başına ihrama girer ve haccın diğer farz ve vaciplerini eda eder. Eğer temyiz çağına gelmemişse velisi onun adına ihrama girer ve onun adına telbiye getirir. Ka'be'yi tavaf eder ve safa ile merve arasında sa'y eder, Arafat'ta vakfe yaparak onun adına şeytanı taşlar. Şayet, Arafat'ta vakfeden önce veya Arafat'ta bulûğ çağına ererse, farz olan haccı yerine getirmiş olur. Azad olduğu zaman, kölenin de durumu aynıdır. Mâlik ve İbnü'l-Münzir bu konuda da şöyle demiştir: «Bu durumlarda farz olan haccı ifa etmiş sayılmazlar, çünkü ihrama nafil olarak girilmiş olup, nafil olarak başlayan hacc farz hacca dönüşmez.»

7.53. Kadının Haccı

Haccın farz olması için, yukarda zikri geçen şartlar bulunduğu takdirde erkeklere hacc farz olduğu gibi kadınlara da aynı şekilde hacc farzdır. Ancak, bu şartlara ilâve olarak kadınlar için, kocasının veya mahreminin bulunması şarttır.

İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre, o demiştir ki; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle dediğini işittim: «Sal km bir adam yabancı bir kadınla basbasa kalsın, yanında nikâhı haram olan akrabasından biri olursa o başka. Kadın yakın akrabasından başka birisiyle yolculuk edemez.. Bunun Üzerine bir adam ayağa kalkarak; «ya Rasûlallah, gerçekten benim' kanm hacca gitti, ben de filan gazaya yazıldım.» dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «öyle ise git, karın ile birlikte haccet», buyurdu. (Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir. Lâfız Müslim'indir.) (■) İlim ehlinin çoğuna göre: çocuk, yaptığı tâatdan dolayı sevab kazanır, fakat kötülükleri yazılmaz

Yahya bin 'Ubbâd (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre o şöyle demiştir: «Rey ahalisinden bir kadın İbrahim Nehâ'ye şöyle yazdı: «Ben farz olan haccı yapmadım, durumum iyidir. Ancak yanımda yakın akrabam yok.» İbrahim Nehâ'î kadına cevaben: «Şüphesiz sen, Allah'ın hacca gitmeye yol vermediği kişilerdensin,» şeklinde yazdı.

Kadına, hacca gitmesi için yakın akrabasının bulur., asım şart koşup, bu şartı hacca gitmeye gücün yetmesi cümlesinden sayanların başında Ebû Hanîfe ve taraftarları, Nehâ'î, Hasan Basrî, Sevri. Ahmed ve İshak gelmektedir.

Hafız şöyle demiştir: «Şâfilere. meşhur olan görüş, kadının yanında kocası, mahremi veya güvenilir kadınların bulunmasıdır. Bir başka görüşlerinde güvenilir bir tek kadın kâfi gelir. Kerâbisi'-nin nakledip Mühezzeb isimli kitapta 'sahihtir', dediği görüşe göre; «Yol emniyetli olduğu zaman kadın tek başına yola çıkabilir.» Bütün bu şartlar hac ve umre için geçerlidir.»

Sübülü's-Selâm kitabında şöyle geçmektedir: İmamlardan bir cemaat: «Yanında mahremi olmayan ihtiyar kadının sefere çıkması caizdir» demişlerdir.

Kadının yanında kocası veya mahremi olmadığı halde, güvenilir bir arkadaşı bulunur veya yol emniyetli olursa,)'alnız sefere çıkabileceğini caiz görenler, Buhârî'nin 'Adî bin Hâtem (r.a.)'den rivayet ettiği şu hadisi delil getirmişlerdir: 'Adî bin Hâtem (r.a.) şöyle demiştir: «Ben Rasûlullah'ın yanında iken ona bir adam geldi de fakir olduğundan şikayet etti. Sonra tekrar gelerek yolun kesik olduğundan şikayet etti. Bunun üzerine Rasûlullah şöyle buyurdu : «Ya 'Adî, Hiyere'yi (Küfe'de bir köy) gördün mü?» 'Adî; «Hayır görmedim, fakat o köyden haberim var,» dedi, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem «Eğer ömrün uzun olursa, Hiyere'den yolculuğa çıkan ihtiyar kadınlar göreceksin. Kabe'yi tavaf edecekler. Allah'tan başka hiç kimseden korkmayacaklar.» Yine, Ömer (r.a.)'in son yaptığı haceda. Nebi aleyhisselam'ın hanımlarına izin verip beraberlerinde Osman b. Afvan ve Abdur-rahman bin Avf'ı göndermesinden sonra, Nebî (a.s.)'ın hanımlarının hac yapmalarını delil getirmişlerdir. Osman (r.a.); «Rasûlullah'ın hanımları develerin üzerindeki tahtlarda (devenin üzerinde, insanların bindiği yer) oldukları halde, kimse onlara yaklaşmasın ve bakmasın,» dedi.

Kadın, emre muhalefet ederek, yanında kocası veya mahremi olmadan haccederse, haccı sahih olur.

Sübülüs-Selâm'da geçtiğine göre, İbn Teymiye şöyle demiştir: «Yanında mahremi olmayan kadının ve gücü yetmeyen kişinin haccı sahih olur,»

Hülasa, hasta, fakir ,halsiz, yolu kesilmiş, kişiler ile mahreminin bultmmaması ve diğer özürler sebebiyle gücü yetmediğinden kendisine hac gerekmeyen kişi, şayet hacedaki büyük topluluğa katılma rahmetine katılırsa,

yaptığı bu hacc ona kifayet eder. Böyle kişilerden, yürüyüp hacca giderek sevap kazananlar olduğu gibi, dilenenler ve mahremsiz olarak hacca giden kadınlar gibi günah kazananlar da vardır. Şüphesiz yaptıkları hacc kendilerine kifayet eder. Çünkü hacca gitmeye tam olarak ehildirler. Eğer günâh işlenmişse, bu günâh, haccin kendisinde değildir, hacc yolunda işlenmiştir. Muğni kitabında şöyle geçmektedir: «Gücü olmayan kişi, meşakkate göğüs gerip de azık ve yol vasıtası olmadan yürüyerek hacc yaparsa, haccı sahih olup, ona kifayet eder.»

7.5.4. Kadının Kocasından İzin İstemesi

Kadının, farz olan haccı yapmaya çıkarken kocasından izin istemesi müstehabdir. Eğer izin verirse çıkar, şayet izin vermezse izinsiz olarak çıkar. Çünkü erkeğin, kadının farz olan haccını engelleme hakkı yoktur. Hacc bir ibadet olup, bu kadına vacip olmuştur. Yaraticıya karşı gelinerek, yaratılmışlara itaat edilemez. Yine kadının, namazı ilk vaktinde kılması hakkı olduğu gibi, hacc borcundan kurtulmaya acele etme hakkı da vardır. Erkeğin bunu engelleme yetkisi yoktur. Adak hacc da farz olan hacc gibidir. Çünkü farz hacc gibi onu da edâ etmesi gerekmektedir.

Nafile hacca gelince; koca, karısını nafile hacedan engelleyebilir. Çünkü Dârekutnî'nin İbn Ömer (r.a.)'den onun da Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den rivayet ettiğine göre, kocası ve malı olduğu halde hacca gitmeye kocasının izin vermediği bir kadın hakkında Rasûlullah şöyle buyurdu: «Kocasının izni olmadan o kadın yola çıkamaz.»

7.6. ÜZERİNDE HACC BORCU OLARAK ÖLEN KİMSE

Her kim üzerinde farz veya adak hacc borcu olduğu halde ölürse, velisine, ölenin borcunu ödemesi gerektiği gibi, ölenin malından bir kimseyi hacca göndermesi de gerekir.

İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre; Cüheyne kabilesinden bir kadın Nebi aleyhisselam'a gelerek şöyle dedi: «Anam haccetmeyi adamıştı. Fakat haccedemeden öldü. Onun yerine haccedebilir miyim?» Nebi aleyhisselam ona «Evet, onun yerine haccet. Ne dersin? Annenin borcu olsaydı, onu öder miydin? Allah'a olan borçları da ödeyin. Çünkü Allah, borcu Ödenmeye en lâyık olandır.» (Hadisi Buhârî rivayet etmiştir.)

Bu hadisde, vasiyet etsin veya etmesin ölü için hacc yapılması gerektiğine delil vardır. Çünkü borcun mutlaka ödenmesi gerekir. Kefaret, adak ve zekât gibi, diğer malî haklar da bunun gibidir.

İbn Abbas (r.a.), Zeyd bin Sabit (r.a.), Ebû Hüreyre (r.a.) ve Şafiî bu görüşü benimsemişlerdir. Onlara göre ana paradan hacc ücretini çıkarmak gerekir. Zahir olan şudur ki; eğer ölünün geride bıraktığı malı haccına ve borcuna yetmiyorsa, hacc borcu kul borcuna tercih edilir. Çünkü Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in «Allah, borcu ödenmeye en lâyık olandır,» ifadesi vardır.

İmam Mâik, «Eğer vasiyet ederse, velîsi hacceder» demiştir. «Şayet ölen vasiyet etmemişse, velisi onun adına haccedemez. Çünkü haccın, bedenle yapılacak kısmı malî kısmından daha çoktur. Bu durumda vekillik kabul edilmez. Eğer ölen vasiyet etmişse, malının üçte birinden hacc yapar.

7.7. BAŞKASI ADINA HACC ETMEK

Bir kimse hacca gitmeye yol bulur da, sonra hastalık ve yaşlılık sebebiyle hacca gitmekten aciz kalırsa, başkasını kendisi adına hacca göndermesi gerekir. Çünkü o kimse acizliği sebebiyle hacca gitmekten ümidini kesmiştir. Bu durumda, ölen kişi gibidir ki, başkası onun adına haccedebilir. Fadl bin Abbas (r.a.)'m rivayet ettiği hadise göre; Has'am kabilesinden bir kadın şöyle dedi: «Yâ Rasûlallah, Allah'ın kulları üzerine farz olan hacc ihtiyar ve güçsüz du-

rumdaki babama farz oldu. Onun yerine ben haccedebilir miyim?» Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «Evet.» buyurdu. Bu olay veda haccında olmuştu. (Hadisi Buhârî, Müslim, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd ve tbn Mâce rivayet etmiş, Tirmizî hadisin hasen, sahih olduğunu söylemiştir.)

Tirmizî şöyle demiştir: «Bu konuda Nebî aleyhisselam'dan birden çok hadis sahih olarak gelmiştir. Nebî aleyhisselam'ın ashâbı ve diğer ilim adamları bu şekilde amel etmişlerdir. Onlar, ölü için hacc yapılabileceği görüşünde olup, Sevrî, İbn Mübarek, Şafiî, Ah-med ve tshak da aynı şeyi söylemişlerdir.

İmam Malik: «Ölen, hacc yapılmasını vasiyet etmişse, onun adına hacc yapılır.» demiştir.

Âlimlerden bazıları, yaşlı veya hacca gitmeye kadir olamayacak durumdaki kimseler adına, sağ oldukları halde, hacca gidilebileceğine dair ruhsat vermişlerdir. Bu görüş İbn Mübarek ve Şafiî'nindir.

Bu hadiste, kadının, erkek ve kadın için, erkeğin de, erkek ve kadın için hacc yapabileceğine delil vardır. Bu görüşe muhalif bir delil geimemiştir.

7.7.1. Hacca Vekil Gönderen Hasta ve Güçsüz Kimsenin

İyileşmesi

Hasta, vekili kendisi adına haccettikten sonra iyileşirse hacc farzı üzerinden düşer. İki defa haccetmek gibi bir

durum olmaması için, haccı iade etmez. Bu görüş Ahmed'indir. Alimlerin çoğu: «Bu hacc ona kifayet etmez. Çünkü vekil gönderirken hacca gitmekten ümitsiz olmadığı anlaşılmıştır. Şübhesiz işin sonu nazan itibare alınır.» demişlerdir.

İbn Hazm, birinci görüşü tercih ederek şöyle demiştir: «Nebî aleyhisselam, yürüyerek veya binerek hacca gitmeye gücü yetmeyen kendi adına hacca gitmeyi birine emrettiği zaman, Allah'a olan hacc borcunun o kişinin adına ödenmiş olacağı da haber vermiş, böylece bu kişi Allah'a olan borcunu Ödemiş ve haccı kendisine yeterli olmuştur. Şüphesiz yok ki, delil olmadan, zimmetten düşen ve eda edilen şeyin tekrar farz olarak iade edileceğini söylemek caiz olmaz. Şurada İade edileceğine dair herhangi bir delil yoktur. Eğer iade etmek gerekseldi, "Nebî aleyhisselam elbette bunu açıklardı. Çünkü bazan ihtiyar bir insan, kendisini güçlü hissedip, daha sonra binek üzerinde hacca gitmeye gücü yetebilir, Nebî aleyhisselam böyle bir açıklama yapmayınca, hacc kendisi adına sahih olarak eda edildikten sonra bu kişinin hacc farzıyla tekrar mükellef olması caiz değildir.

7.7-2. Başkası Adına Hacc Yapmanın Şartı

Başkası adına hacc yapanın önce kendisi için hacc yapması şarttır, tbn Abbas (r.a.)'m rivayet ettiği hadise göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, bir adamın «Şubume için lebbeyk» dediğini işitti de ona; «Kendin için hacc ettin mi?» diye sordu. Adam «Hayır,» deyince Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, «önce kendin için haccet, sonra Şubume için,» buyurdu. (Hadisi Ebû Dâvûd ve İbn Mâce rivayet etmiştir. Beyhakî; «Hadisin isnadı sahih olup, bu konuda bundan daha sahih bir hadis yoktur,» demiştir. İbn Tey-miye şöyle demiştir: tüm Ahmed, (oğlu Salih'in kendisinden yaptığı rivayete göre), «Eğer hadis mevkuf olsaydı, tbn Abbas'm hadis hakkında muhalefeti olmazdı» gerçeğine binaen hadisin merfu' olduğuna hükmetmiştir.) İlim ehlinin çoğunun görüşü budur, ister gücü yetsin, ister yetmesin, kendisi için haccetmeyen başkası adına haccetmesi sahih olmaz. Çünkü Rasûlullah'in. açıklama istemeyi terketmesi ve bu olaydaki durumu ayırmaman ifadenin genel olduğunu göstermektedir.

7.73. Üzerinde Hacc Borcu Olanın, Adak Haccı Yapması

tbn Abbas ve İkrime: «Bir kimse farz olan haccı yapmadığı halde adadığı haccı ifa ederse, her ikisini de ifa etmiş sayılır.» şeklinde fetva vermişlerdir. İbn Ömer ve 'Atâ ise; «önce farz hacc-dan başlar, sonra adak haccını ifa eder,» demişlerdir.

7.8. İSLÂM'DA, KASDEN EVLENMEMEK ve HACCA GİTMEME YOKTUR

İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet olduğuna göre o demiştir ki : Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, «İslâm'da Sarûret yoktur», buyurmuştur. (Hadisi Ahmed ve Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.) Hat-tabî; «Saruret iki şekilde tefsir olundu,» demiştir. «Birincisi: Sarûret hiris uyanların ruhbanlık anlayışına göre, 'kasden evlenmeyip kendini ibadete veren kişi' demektir. İkincisi; Saruret, 'Hacca gitmeyen kişi demektir.»

Bu manasıyla, dinin kurallarından birisi şudur ki; hacca gitmeye gücü yettiği halde hacca gitmeyen kişinin kalmamasıdır. Bu durumda İslâm'da Saruret yoktur. Hacca gitmeyen, başkası namına hacc yapamayacağını söyleyenler, bununla delil getirmişlerdir. Onlara göre bu sözün manası şudur: Hacca gitmeyen, başkası narama haccettiği zaman, kendi haccını yapmış sayılır ve adına hacca gittiği kişinin farzını eda etmekten vazgeçmiş, böylece Saruret olmaktan kurtulmuş olur.

Bu görüş, Evzâ'i, Şâfi'i, Ahmed ve tshâk'ındır. Mâlik ve Sevrî; «Haccî niyetine göredir,» demişlerdir. Rey taraftarları da bu görüşü benimsemişlerdir. Aynı zamanda bu görüş. Hasan Basrî, 'Atâ ve Nehâ'iden de rivayet olunmuştur.

7.9. HACC İÇİN BORÇLANMAK

Abdullah bin Ebî Evfâ (r.a.)'dan rivayet olduğuna göre; o demiştir ki: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e «Hacc yapmayan bir adam, hacc için borçlanabilir mi?» dedim. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, «Hayır,» diye cevap verdiler. (Hadisi Bey-hâkî rivayet etmiştir.)

7.10. HARAM MALLA HACCA GİTMEK

Alimlerin çoğuna göre, haram malla hacca giden günahkâr olup haccı geçerli olur. tüm Ahmed ise; «Haram malla hacc geçerli olmaz,» demiş. «Şübhesiz, Allah temizdir, ancak temizi sever,» sahih hadisini delil getirerek «doğru olan da budur,» demiştir.

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet olduğuna göre; Nebi aleyhis-selam şöyle buyurmuştur: «Hacca giden, helâl nafaka ile yola çıkar ve ayağını bineğinin üzenisine koyarken: «Lebbeyk ullahümme leb* beyk.» (Ancak sana icabet ederim, Allahım, ancak sana icabet ederim.) diye diye telbiye getirirse, gökten bir nidacı şöyle seslenir :

«Allah, isteğine İcabet ederek hacımı kabul etsin. Azığın helâl, bineğin helâl, hacın, içine günah karışmamış olarak kabuldür.» Ha* ram mal ile yola çıkan, ayağını üzenkiye koyduğu zaman «Lebbeyk» dediğinde, gökten bir münâdi şöyle nida eder: «Allah, sana İcabet etmesin. Çünkü azığın haram, nafakan haram, yaptığın hacın sana sevap kazandırmadığı gibi günâh kazandırmıştır.» (Münzirî şöyle demiştir: Hadisi Taberânî Evsat kitabında rivayet etmiş, İsbehânî de, hadisi Ömer bin Hattab'ın kölesi Eslem'den mürsel ve muhtasar olarak rivayet etmiştir.)

7.11. HACCA YÜRÜYEREK VEYA BİNEKLİ GİTMekten HANGİSİNİN FAZİLETLİ OLDUĞU

Hafız Fetih kitabında şöyle demiştir: «İbn'ül-Münzir demiştir ki; 'Hacıların yürüyerek veya binekli gitmelerinden hangisinin faziletli olduğunda ihtilaf edilmiştir. Alimlerin çoğu binekli olarak gitmenin, Rasûlullah'm fiili olması, dua ve yalvarmaya daha müsait o'ması ve bazı faydalan açısından daha faziletli olduğu görüşündedirler.' İshak bin Rahûye: 'İçinde zorluk bulunduğu için yürümek daha faziletlidir' demiştir.»

«Değişik kişi ve değişik durumlara göre binmek veya yürümek caiz olur.» demek mümkündür.

Buhârî'nin Enes (r.a.)'den rivayet ettiğine göre; Nebî aleyhisselâm'ın iki oğluna dayanarak yürüyen bir adam gördü de «Bu adamın durumu nedir?» diye sordu. Yakındakiler; «yürümeyi adanmış» dediler. Bunun üzerine Rasûlullah saHallahu aleyhi ve sellem, «Allah celle celsüh'ün bu adamın kendini azab etmesine ihtiyacı yoktur» buyurarak ona binmeyi emretti.

"12. İ-HACCDA TİCARET YAPMAK VE KİRAYA VERMEK

Hacca gideniivhacc esnasında, hacc ve umreyle ilgili görevleri eda etmesi halinde, ticaret yapması, kira alması veya kiraya vermesinde bir sakınca yoktur.

İbn Abbas (r.a.) şöyle demiştir: «İnsanlar İslâmiyet'in ilk yıllarında (yani hacm farz kılındığı ilk yıllarda) Mina'da, Arafat'ta, Zülmecaz (*) panayırında ve hacıların toplandıkları yerlerde alış-ve-riş yapıyorlardı. Ancak ihrama girdikten sonra alış veriş yapmaktan korkmuşlardı da, bunun üzerine Allahü Teâlâ; «Rabbinizden (hacc mevsiminde) ihsan istemenizde bir mahzur yoktur.» (Bakara: 198). mealindeki âyeti celileyi indirdi» (Hadisi Buhârî, Müslim ve Nesâî rivayet etmiştir.)

Yine İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet olduğuna göre; «Rabbîz-den ihsan İstemenizde bir mahzur yoktur* ayeti hakkında şöyle demiştir: «Hacılar minada ticaret yapmıyorlardı. Bu ayetle, Arafat'tan indikleri zaman ticaret yapmaları mubah kılındı.» (Hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.)

Ebû Umâme et-Teymî'den rivayet olduğuna göre; o şöyle demiştir: «Hacılara, kiralık, binek hayvanları verirdim. Bunun için*

(•) Arafat yakınında bir yer.

bana, 'senin hacmı sahih değildir' diyorlardı. İbn Ömer'e rastladığımda durumu sordum. Cevaben dedi ki; 'İhrama girip, telbiye yapmıyor, Arafat'tan inmiyor ve taşlan atmıyor musun?' Ben de; 'bilakis bütün bunları yapıyorum', dedim. 'Şu halde haccetmişsin, hacm sahihtir', cevabını verdi.»

Adamın biri de yine bu hususta Nebî aleyhisselâm'a sordu. Ta «Rabbîzden ihsan İstemenizde bir mahzur yoktur,» mealindeki ayeti celile nazil oluncaya kadar, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem adama cevap vermedi. Ayet nazil olunca adamı çağırttı. Kendisine bu âyeti okudu ve «Hacın tamamdır, sahihtir,» buyurdu. (Hadisi Ebû Dâvûd ve Sa'îd bin Mansûr rivayet etmiştir. Hafız Münzirî: «Hadisin râvisi olan Ebû Umâme tanınmamış bir kişidir» demiştir.)

İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet olduğuna göre; bir adam İbn Abbas'a «Bu adamlara, ücret karşılığında hizmet vermek üzere hacca gidiyorum. Bununla beraber hacc vazifelerimi de yapıyorum. Benim hacım kabul mü?» diye sordu. İbn Abbas (r.a.) cevaben; «Evet» dedi ve «Onlara çalıştıklarından bir hisse vardır. Allah hesabı çabuk olandır.» (Bakara 202). âyetini okudu. (Hadisi Beyhaki ve Dârekut-nî rivayet etmiştir.)

7.13. RASÛLÛLLAH SALLALLAHU ALEYHİ VE SELLEM'İN HACCI

Müslim'in rivayet ettiğine göre: O dedi ki: Ebû Bekir bin Ebî Şeybe ve İshak bin İbrahim'in beraberce, Hâtem'den naklederek bana anlattıklarına göre: Ebû Bekir şöyle demiştir: Hâtem bin İsmail el-Medenî'nin, Ca'fer bin Muhammed'den, onun da babasından bana rivayet ettiğine göre, babası şöyle demiştir: «Cabîr b. Abdullah'ın yanına geldik, gelenlerin hepsini sordu. Bana sorunca dedim ki: 'Ben, Hüseyin (r.a.)'ın oğlu Ali'nin oğlu Muhammed'im'. Bunun üzerine elini başıma değdirerek, evvelâ üst düğmemi, sonra da alt düğmemi açtı. Avucunu göğsümün ortasına koydu. Ben o zaman genç bir çocuktum. (Bana): 'Merhaba, hoş geldin kardeşimin oğlu; dilediğini sor.' dedi. Kendisi kör idi. Namaz vakti gelmişti. Bir ne-sâceye (elbise) sarınarak ayağa kalktı. Nesâceyi küçük olduğu için omuzlarına yerleştirdikçe iki ucu geriye dönüyordu. Ridâsı da sol tarafında «mişce» dedikleri elbise askısında asılı idi. Bize imam olup, namaz kıldırıldı. Sonra: Bana 'Rasûlullah'm hacım anlat', dedim. Eli ile dokuza kadar saydı ve dedi ki:

«Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem dokuz sene haccetmeden durdu. Onuncu senede hacc edeceğini insanlara

ilân ettirdi. Bir çok

halk Medine'ye gelmişti. Hepsi Rasûlullah'ı örnek edinip, onun yaptığı gibi yapmak istiyordu. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte çıktık. Zülhuleyfe'ye gelince. Esmâ binti' Umeyys, Ebû Bekir'in oğlu Muhammed'i doğurdu. Bunun üzerine ne yapacağını sormak üzere, birini Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına gönderdi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de kendisine : a Yıkan ve bir bezle kanın akmasını önle ve ihrama bürün.» dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Zülhuleyfe mescidinde İkinci namazını kıldı. Sonra «Kasvâ» adındaki devesine bindi. Devesi kendisini Beydâ denilen düzlüğe çıkarınca, gözüm gördüğü kadar baktım. Önünde, sağında, solunda ve arkasında gözün gördüğü kadar yaya ve binekli muazzam bir kalabalık vardı. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e Kur'ân nazil oluyor, tevilini (manasını) de o biliyordu. O ne yaparsa biz de Öyle yapıyorduk. Bir de:

«Lebbeyk, Allahümme lebbeyk, Lebbeyk, lâ şerike leke lebbey-ke, inne'l-hamde ve'n-nimete leke ve -mülk, lâ şerike lek.» (İcabet 'itaat, emrine uymak' sana Allahım, icabet sana. Senin şerikin yok ve icabet yalnız sana. Hamd senin, nimet senin, mülk de senindir. Senin asla şekilcin yoktur.) diye tevhid ve telbiye'ye başladı. İnsanlar da telbiye ettikleri şekilde telbiye ettiler. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem onların telbiye şekline itirazda bulunmadı. Kendi yaptığı şekildeki telbiyeye devam etti.»

Câbir (r.a.) şöyle devam etti: «Yalnız hacca niyet etmiştik. Hacc günlerinde Umre'nin yapılacağını bilmiyorduk. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte Beyt-i Şerife gelince, o Beyt'i öperek el sürdü. Üç defa remel yapıp, (Acele yürümek) dört defa da tabii yürüyüşle yürüdü. Sonra. Makam-ı İbrahim'e gitti ve:

«İbrahim'in makamından bir namazgah edinin.» (Bakara: 125) mealindeki ayeti okudu. Makam-ı ile Beyt-i şerif arasında yer aldı. İki rek'at tavaf namazını kıldı. Namazda «Kul hüvellahü ehad» ile «Kul yâ eyyühel-kâfirüne» surelerini okuyordu. Sonra tekrar Beyt'e

döndü ve onu Öperek el sürdü. Sonra Safâ'ya gitmek üzere Harem-i Şerifin kapısından çıktı. Safâ'ya yaklaşınca; «Safâ ile Merve, Allah'ın şiarlanndandır» (Bakara: 158). mealindeki âyeti okudu. «Allahın başladığından başlayın» diyerek, Sa-fâ'dan sa'ye başladı ve hemen Safâ'ya çıktı. Oradan Beyt'i görünce kibleye döndü, Allahın birliğini ve büyüklüğünü ikrar ederek;

«Bir tek Allah'tan başka ilâh yoktur. Şeriki de yoktur. Mülk O'nundur, hamd de O'na aittir. O, her şeye daima kadirdi. Bir tek Allah'tan başka ilâh yoktur. O va'dlnî yerine getirdi, kuluna yardım etti. Tek başına (Hendek harbinde) hizipleri bozguna uğrattı.» dedi.

«Sonra bu arada üç defa dua etti, ve yukardaki söylediklerini tekrarladı. Sonra Safâ'dan inip, Merve'ye gitti. Ayaklan vadinin ortasında karar kılınca, oradan çıkıncaya kadar sa'y etti. Merve'ye gelinceye kadar da yürüdü. Safâda yaptığı gibi Merve'de de yaptı. Ta ki yürüyüşü Merve'de sona erdi. Dedi ki: «Şu anda düşündüğüm gibi düşünmüş olsaydım önce umre yapacaktım. Şu halde kurbanını getirmemiş olanlar ihramdan çıksın ve haccını umre'ye çevirsin.» Bunun üzerine Süraka b. Malik kalktı ve: «Yalnız bu sene mi hac yerine umre yapılınsın, yoksa daimî mi?» diye sordu. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem parmaklarını kenetledi ve: «Umre iki defa hacca girdi; hayır, daimî, daimî.» diye cevap verdi.

«Alî (r.a.) Yemen'den Nebî aleyhisselam'ın develeri İle birlikte gelmişti. Fâtıma (r.a.)'yı ihramdan çıkmış olanlar arasında buldu. Üstünde, ihramda olanlara yasadak boyalı bir elbise vardı. Gözlerine de sürme çekmişti. Alî (ta.), onun bu durumunu beğenmedi. Fâtıma (ra..) ise: «Babam böyle emretti,» diye cevap verdi.

Râvî diyor ki: «Alî (r.a.) Irak'ta şöyle diyordu: «Bunun üzerine, Fâtıma'yı yaptığı bu işinden dolayı azarlamasını arzetmek ve Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in kendisine söylediklerini Rasûlullah'tan sormak üzere yanına gittim. Fâtıma'ura durumunu beğenmediğimi söyleyince, dedi ki: 'Fâtıma doğru söylemiş, doğru söylemiş. Sen hacca niyet ettiğin zaman ne dedin?' (Alî:) Dedim ki, 'Ya Rabbi, Rasûlünün niyet ettiği gibi niyet ediyorum.' dedim. Ra-

sûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: 'Fakat benim kurbanlarım var. Şu halde ihramdan çıkma.' buyurdu.»

Râvî devam ediyor: «Alî (r.a.)'ın Yemen'den, getirdiği develerle Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in beraberinde getirdiği kurban develerinin toplamı yüz deve idi.»

Yine râvî devam etti: «İnsanların hepsi ihramdan çıkıp saçlarını kestirdiler. Yalnız Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile kurbanlarını beraberinde getirmiş olanlar ihramdan çıkmadılar. Tervi-ye günü (*) olunca Mina'ya yöneldiler ve hacc için telbiye ettiler. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de hayvanına bindi. (Minâ'ya gelip orada gecelediler.) Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Minâ'-da Öğle, ikinci, akşam, yatsı ve sabah namazlarını kıldı. Güneş doğuncaya kadar az bir müddet durdu ve Nemire denilen yerde kendisi için kıldan bir çadırın (gölgeliğin) kurulmasını emretti. Kureyş, cahiliyyet zamanında, Kureyş'İN yaptığı gibi Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in Meş'ar-i Haram'da vakfe yapacağından şüphe etmiyordu. Fakat Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, burada durmadan geçti. Arafat'a gelince Nemre de kendisi için emretmiş olduğu gölgeliği kurulmuş olarak buldu. Oraya indi, güneş batmaya meyledince Kasvâ adındaki devesinin getirilmesini emretti. Hayvanı hazırladı. Arefe vadisinin ortasına geldi. Orada halka hutbe okudu ve şöyle dedi:

«Şu beldeniz, şu ayınız, şu gününüz haram ve mukaddes olduğu gibi kanlarınız ve mallarınız da haram ve mukaddestir. Biliniz ki cahiliyyetin her şeyi ayaklarını altına alır. Cahiliyyet devrinden kalan kan davaları artık hükümsüzdür. Hükümsüz kıldığım ilk kan davası bizim kanlarımızdan İbn Rabî'a bin el-Hâris'in kanıdır, (tbn Rabî'a emzirilmek üzere benî sa'd kabilesinin yanında bulunuyordu. Huzeyl onu öldürmüştü.) Cahiliyyetten

kalma faizler de hükümsüzdür. Hükümsüz kıldığım ilk faiz, bizim faizlerimizden Abbas bin Abdülmuttahb in faizidir. Çünkü faizlerin hepsi hükümsüzdür. Kadınlarınız hakkında Allah'tan korkun. Onları Allah'ın emaneti ile alınız. Yine Allah'ın sözleri ile onları kendinize helâl kıldınız. Arzu etmediğiniz kimseleri evinize almamaları, sizin onlar üzerine olan hakkınızdır. Bunu yaparlarsa hafifçe onları döğebilirsiniz. Onların da sizin üzerinizde uygun ve makul bir şekilde nafakaları ve giyim hakkı vardır. Size, kendisine sınıksı sarıldığınız takdirde bundan sonra dalaletle sapmayacağınız bir şeyi, yani Allah'ın kitabını bırakıyorum. Ahiret'te benden sorulacaksınız. Şu halde bu soruya ne cevap vereceksiniz?»

(•) Zilhicce'nin sekizinci günü.

«Hepsi bir ağızdan: «Risaleti tebliğ ettiğimize, vazifenizi yaptığınıza ve bize nasihat ettiğimize şahadet edeceğiz.» dediler.

«Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem işaret parmağını kaldırıp, insanlara karşı sallayarak, üç defa; rYa Rabbi şâlid ol! Ya Rabbi şahid ol! Ya Rabbi şahid ol!» buyurdu.

«Sonra ezan okunmasını ve ikâmet edilmesini emretti, önce öğleyi kıldı. Sonra yine kamet getirilmesini emretti. İkindiye de kıldı. Bunların arasında başka bir namaz kılmadı. Sonra hayvanına bindi. (Arafat'taki) kendisine mahsus vakfe yerine gelince devesi Kasvâ'nın karnını kayalara doğru çevirdi, tnsan kalabalığı da vakfeye devam etti. Sonra Üsâme'yi devesinin sırtına alıp Arafat'tan Müzdelife'ye indi. Devenin yularını o kadar kasmıştı ki, devenin başı önüne isabet ediyordu. Sağ eliyle işaret ederek: «Ey nas! Yavaş olun, vakar ve sükûnetinizi muhafaza edin.» diyordu. Kum yığınlarından birine geldikçe geçinceye kadar yulan hafif salıveriyordu.

«Müzdelife'ye gelince orada, bir ezan ve iki kamet ile akşam ve yatsı namazlarını kıldı. Aralarında başka namaz kılmadı. Sonra sabaha kadar yatıp uyudu. Sabahın ağardığımn farkına varınca, bir ezan ve kamet üe sabah namazını kıldı. Sonra yine Kasvâ'ya bindi, Mescid-i Haram'a gelince kibleye dönüp dua etti. Allahı tevhid edip, tekbir ve tehlil getirdi. Sabah tam aydınlanmcaya kadar orada durdu. Güneş doğmadan önce ayrıldı. Abbasın oğlu Fadl'ı devesinin sırtına aldı. Fadl, güzel saçlı, beyaz ve yakışıklı idi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem oradan hareket edince yolda develer üstünde bir takım kadınlar kendisine rastladı. Fadl onlara bakmaya başlamıştı. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem (bakmaması için) elini Fadl'm yüzüne koydu. Bu sefer Fadl, bakmak üzere yüzünü diğer tarafa çevirdi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de baktığı taraftan yüzünü çevirmek için yine elini Fadl'in yüzünü çevirdiği tarafa koydu.

«Batn-ı Muhassıl'e gelince yürüyüşünü hızlattı. Sonra Cemre-İ Kübrâ'ya çıkan orta yolu tuttu. Ağaç yanındaki cemre'ye gelince, her birini atarken tekbir getirerek yedi çakıl taşı attı. Bakla tanesi büyüklüğünde olan bu taşlan vadinin ortasından attı, sonra kurban kesme yerine geldi. Orada kendi eliyle tam altmış üç deve kesti. Ötekilerin kesme işini Ali'ye bıraktı. Kurbanlarına onu da iştirak e'ttirdi. Sonra her kurbandan birer parçacık alınmasını emretti, alıp bir kapta pişirdiler, her ikisi de kurbanların etinden yiyip çorbasından içtiler.

«Bundan sonra Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem hayvanına binip Kabe'ye gitti, ifada tavafim yaptı. Öğle namazını Mekke'de

kıldı. Zemzem kuyusu etrafında sakalık vazifesini gören Abdülmüt-talib oğullan yanına geldi ve «Çekiniz suyu, çekiniz Ey Abdülmüt-talib oğullan! insanların sakalık (su verme) vazifenizi alıp, size galip gelmelerinden korkmasam sizinle birlikte ben de su çekerdim.» dedi. Bunun üzerine kendisine bir kova içinde su takdim ettiler, bu sudan içti.» (Hadisi Müslim ve Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.)

Âlimler şöyle demiştir: «Bil ki bu hadis; pek çok faydalı cümleleri, en önemli ve en değerli kaideleri içine alan büyük bir hadistir.»

Kâdî İyâd diyor ki: «Alimler bu hadisin ihtiva ettiği fikhî hükümler üzerinde söz etmiş ve ondan çok mesele çıkarmışlardır. Hatta İbnü'l-Münzir bu hadis hakkında bir büyük diz kitap yazmış, bu kitapta hadisten yüz elli küsur çeşitli fikhî mesele çıkarmış, 'daha incelensü fazla da bulunabilir', demiştir.»

Âlimler dediler ki: 'Bu hadisten delalet yoluyla şu hükümler çıkarılabilir:

— Hayızh ve nifash kadınlara ihrama girmek için yıkanmak sünnettir. Onlara sünnet olunca diğerlerine evlâ yoluyla sünnet olur. Hayızh ve nifash kadınlar kuşak kullanırlar ve kanın geldiği yeri uzun ve genişçe bir bezle kapatarak, bezin bir ucunu arkadan diğer ucunu önden olmak üzere beldeki kuşağa bağlarlar. Hayız ve nifas-ı kadınlar ihrama girebilirler.

ihrama farz veya nafil bir namazın sonunda girilir, ihrama giren yüksek sesle telbiye getirir. Telbiyeyi Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yaptığı kadar yapmak müstehab ise de ziyâde edilmesinde de bir beis yoktur. Ömer (r.a.) telbiyeye şunları ilâve etmiştir:

«Tekrar tekrar icabet sana, ey nimet ve güzel fazilet sahibi, senden korkarak ve sana can atarak tekrar tekrar icabet sana.»

— Hacmin ilk tavafinı (kudunı tavafi) yapması için Mekke'ye gitmesi gerekir. Tavaftan evvel Hacer-i Esved'i selâmlaması, sonra tavaf ederek İlk üç şavtmada (remel) acele yürümesi gerekir. Remel; yürümeye yakın süratli gidiştir ki, bu da koşmaktır. Bu koşmayı Rukn-i Yemâni'nin dışındaki yerlerde yapar. Sonra normal yürüyüşle dört şavt daha yürür.

— Tavafi bitirdikten sonra Makam-ı İbrahim'e gelerek kam-ı İbrahimden bir namazgah edinin.» (Bakara: 125) âyetini Sonra Makam-ı İbrâhîm'i-Beytullah ile kendi araştırma alarak iki rek'-ât namaz kılar. Bu namazda Fatiha'dan sonra İlk rek'atta Kâfinin, ikinci de thlâs suresini okur.

— Bu hadis, Mescid-i Haram'a girerken olduğu gibi çıkarken de Öpüp el sürmenin (istilâm) sünnet olduğuna delâlet eder. istilâmın sünnet olduğunda âlimler müttefiktirler.

— Tavaftan sonra sa'y yapılır. Buna Safâ'dan başlanır ve dağın üzerine çıkarak kibleye doğru dönülür. Orada hadiste geçen zikirle Allah zikredilir ve hadiste geçen dua üç defa tekrarlanır. Safa ile Merve arasındaki vadide remef yapılır. Buna iki mil arası derler. Remel, sadece ilk üç şavtta değil, kudüm tavafinda olduğu gibi yedi şavtın her birinde meşrudur. Safâya çıkıldığı gibi Merve'ye de çıkılır. Orada da Safâda olduğu gibi duâ yapılır.

— Bu kadarla umre tamam olur. Eğer bundan sonra hacı traş olur, yahut saçını kısaltırsa, ihramdan çıkmış olur. Ashabı kıram da böyle yapmışlardır. Çünkü Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sel-lem onlara hacı bozup umreye niyyetlenmelerini emretmiştir. Hac-cj kıran yapanlar ise traş olmaz, saç kısaltmazlar. Onlar ihram olarak devam ederler. Sonra Zilhicce'nin sekizinci günü, yani ter-viye günü umrenin ihramından çıkan kimse, hacc yapmak isterse ihrama girer. Bu ve hacı kıran yapan Minâ'ya gider.

Minâ'da beş vakit namaz kılmak ve bu gece, yani Zilhicce'nin dokuzuncu gecesi Minâ'da geceyi geçirmek sünnettir. Arafe günü Minâ'dan güneş doğduktan sonra çıkmak sünnettir. Nebi aleyhis-selam Arafat'tan sayılmayan Nemire'ye (*) indi. Nebi aleyhisselam iki namazı kıldıktan sonra vakfe yerine geldi. Bu iki namaz arasında bir kaç rek'at namaz kılmak sünnettendir.

— İmam bu iki namazdan önce hutbe okur. Bu, haceda sünnet olan birinci hutbedir. Sünnet olan ikinci hutbe, Zilhicce'nin yedinci günü, öğle namazından sonra Kâ*be'de okunan hutbedir. Üçüncüsü, Kurban günü okunan hutbedir. Dördüncü sünnet olan hutbe ise, Minâ'dan ayrılış günü okunan hutbedir.

Hadiste geçen bir takım sünnet ve adablar vardır ki, onlardan bazıları şunlardır:

<•) Nemire; Arafat'ın yakınında bir yerin adıdır. Arafat'tan sayılmaz.

— iki namazı kıldığı zaman vakfe yerine gitmek.

— Arafat'ta binek üzerinde vakfe yapmak.

— Cebel'ür-Rahme denilen dağın eteğindeki Nebî aleyhisselâm' in durduğu yer olan kayalıkların yanında ve onların yakınında durmak.

— Vakfe zamanı kibleye karşı dönmek.

— Güneş batmaya kadar vakfe halinde kalmak.

— Vakfe halinde ellerini göğsü hizasına kaldırarak dua etmek.

— Güneş battıktan sonra sükûnetle yola çıkmak, eğer sözüne itaat olunan bir zat ise yanındakilere vakarlı olmalarını tavsiye etmek.

— Müzdelife'ye geldiği zaman inerek akşamla yatsıyı, yatsı zamanında bir ezan ve iki kametle kılmalı, tki namaz arasında başka nafile namaz kılınmaz. (Burada iki namazın birden kılınacağına ihtilaf yoktur. Yalnız sebebinde ihtilaf etmişlerdir. Bazıları; «bu cem'in sebebi nüsük (hacc ibadetle ri)nden biri olmasıdır» demiş, bazıları ise; «namazları cem' etmek için meşru bir sebep olan se-ferilik durumundan dolayıdır,» demişlerdir.

— Müzdelife'de geceleme sünnettendir. Bunun nüsük'ten olduğunda ittifak vardır, ihtilaf ancak geceleminin vacip veya sünnet olduğu konusundadır.

— Müzdelife'de sabah namazını kılmak da sünnettendir. Sonra buradan çıkıp Meş'ar-i Harâm'a gelinir ve orada durup dua edilir.

— Bu esnada orada durmak menasiktendir.

— Sonra hava iyice aydınlandıktan sonra oradan çıkılarak Batn-ı Muhassır e gelinir ve orada yürüyüşe hız verilir. Çünkü orası Allah'ın Ashab-ı Fil'e gazap ettiği yerdir. Binaenaleyh orada durmak ve eğlenmek olmaz. Cemret'ül-Akabe'ye gelindiğinde vadinin içine inerek, cemre'-ye yedi taş atılır. Bunların her biri bakla tanesi büyüklüğünde olup herbirini atarken tekbir getirilir.

— Bundan sonra kurban kesilen yere gidilir. Eğer yanında kurban varsa kurban keser. Kurbandan sonra traş olur.

— Sonra Mekkeye dönerek, ziyaret tavafi denen «ifâda tavafi» m yapar.

— Bu tavaftan sonra hacılara ihram sebebiyle haram olan —hatta hanımına yaklaşması dahil— herşey helâl, fakat Cemret'ül-Akabe'de taşları attıktan sonra bu tavafi yapmayana,, kadına yaklaşmak helâl değildir. tşte Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in haccmda tâkib-ettiği yol budur. Bunları yapanlar ona uymuş ve onun «Menasikl-nlzi benden alın» hadisiyle amel etmiş ve hacı sahih olmuş olur.

Şimdi haccdaki görevlerden her biri hakkındaki âlimlerin görüşlerini ve herbirinin tatbikatını beyan ederek bu görevleri açıklıyoruz:

7.14. MİKÂTLAR

«Mevâ'id», «miâd»ın çoğulu olduğu gibi, «mevâkit»te «mîkât* in çoğuludur. Mikatlar (mevâkit) zamana ve mekana ait olmak üzere iki kısma ayrılırlar:

7.14.1. Zamana Ait Mikatlar

Zamana ait mikatlar; hacc amellerinin ancak kendisinde sahih olduğu vakitlerdir. Allahu Teâlâ bu vakitleri şöyle

açıklamıştır: «Ey Muhammed sana hilâl halindeki aylan sorarlar.» De ki; 'onlar insanlar ve hacc için vakit ölçüleri (mevâkît) dir.» (Bakara: 189). «Hacc bilinen aylardır.» (Bakara: 197).

Âlimler, hacc aylarından maksadın Şevval ve Zilkâ'de olduğunda icma etmiş. Zilhicce ayının tamamının yoksa on gününün mü hacc ayı olduğunda ise ihtilaf etmişlerdir. İbn Ömer, İbn Abbas, İbn Mesûd, Hanefiler, Şafî ve Ahmed ikinci görüşü benimsemiş. İmam Mâlik ise birinci görüşü benimsemiştir.

İbni Hazm da birinci görüşü tercih ederek demiştir ki: «Allahu Teâlâ «Hacc bilinen aylardır.» buyurmuştur. Bu ifadedden hacc aylarının iki ayla üçüncü ayın bir kısmı olduğu anlaşılır.» Yine İbn Hazm demiştir ki: «Hacc amellerinden birisi olan şeytan taşlama. Zilhicce ayının on üçüncü gününde yapılır ve haccın farzlarından olan ziyaret tavafı, ihtilafsız olarak zilhicce ayının tümünde yapılabilir. Bu durumda hacc aylarının üç ay olduğu ortaya çıkmış olur.»

Bu ihtilafın neticesi, kurban kestikten sonra yapılan hacc âmelerinde de kendini gösterir: «Zilhiccenin tümü haccm vaktidir.» diyene geciktirme kurbanı gerekmez. «Zilhiccenin sadece on günü kurban günleridir.» diyene ise geciktirme kurbanı gerekir.

7.14.2. Hacc Aylarından Önce İhrama Girmek

İbn Abbas, İbn Ömer, Câbir ve Şafî «ihram; hacc aylarının dışında sahih olmaz» görüşüne varmışlardır.

Buhârî şöyle demiştir: İbn Ömer (r.a.) «hacc aylan Şevval ve Zilka'de aylan ile Zilhiccenin on günüdür,»

demiştir. İbn Abbas da; «İhrama hacc aylarının dışında girmemek sünnettendir,» demiştir.

İbn Cerir'in İbn Abbas'dan rivayet ettiğine göre; İbn Abbas (r.a.); «Hacc aylarının dışında, hiç bir kimsenin ihrama girmesi sahih olmaz», demiştir.

Hanefiler, İmam Mâlik ve Ahmed: «Hacc aylarından önce ihrama girmek kerahatle beraber sahihtir,» görüşündedirler.

Şevkânî birinci görüşü tercih ederek şöyle demiştir: «Allahu Teâlâ'nın, hacc âmeleri için belli aylar tayin etmesi, hac~ aylarından önce ihrama girmenin men edildiği görüşünü kuvvetlendirmektedir. İhram hacc amellerinden bir ameldir. Hacc aylarından önce ihrama girmenin sahih olduğunu iddia edenin, delil getirmesi gerekir.»

7.14.3. Yere Ait Mîkatlar

Yere ait mikatlar; hacc ve umre yapmak isteyenlerin ihrama girdiği yerlerdir. Hac veya 'umre yapanın ihrama girmeden bu yerleri geçmesi caiz olmaz.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bu mikatleri şöyle açıklamıştır: «Medine ehlinin mikâtı Zülhuleyfe'dir. (Bu durumda Mekke'yle arasında 450 km. kalmış olur. Zülhuleyfe Mekke'nin kuzey tarafındadır.) Şam ehli için, Cuhfe'yi mikât olarak tayin etmiştir. (Cuhfe; Mekke'nin kuzey batısında bir yer olup, Mekkeyle arasında 187 km. kalır. Şimdi Cuhfe harap olduğu için, Cuhfe'nin yol işaretlerini geçtikten sonra, bu yerden geçenlerin mikâtı ile Mısır ve Şam ehlinin mika) Râbiğ olmuştur.) Necid ehlinin mikati, Karnü'l-Me-nâzil'dir. (Bu yer; Arafat'a doğru uzanan Mekke'nin doğusunda bir dağdır. Mekke'yle arasında 94 km. vardır.) Yemen ehlinin mikâtı Yelemlem'dir. (Yelemlem; Mekke'nin güneyinde bir dağdır. Mekke'yle arasında 54 km. vardır.) Irak ehlinin mikati Zât-u 'Irak'tir. (Bu yer Mekke'nin kuzeydoğusunda kalır. Mekke'ye uzaklığı 94 km. dir.)

Bazıları mikât yerlerini nazım halinde söylemişlerdir:

'Irak, Irak'ın; Yelemlem, Yemen'in;

Zülhuleyfe de Medinelilerin ihrama girme yeridir.

Eğer oradan geçerlerse, Şamhlann, Cuhfe;

Necid ehlinin, Kam ihram yeridir.

Bu mikatleri Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem tayin etmiştir, ister o taraftan olsun, ister başka taraftan olsun, buralardan geçen herkesin mikât yeri, bu yerlerdir. Bir hadiste Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Bu mikâtler, zikri geçen yerlerin halkı ile başka yerlerden hacc ve 'Umre yapmak isteyerek buralara uğrayanların mikâtıdır.» Yani bu yerler, bu yerlerin ahalisiyle, bu yerlerden geçenlerin mikât yeridir. Eğer bu muayyen yerlere yakın ahaliden değilse, hacc niyetiyle Mekke'ye geldiği zaman bu yerlerden ihrama girer. Mekke'de bulunup da hacc yapmak isteyenlerin mikâtı, Mekke'nin evleridir. Şayet Umre yapmak isterse onun mikâtı Hill'dir. Hill'e çıkarak oradan ihrama girer. Hill'den ihrama girmenin asgarî mevkii, Ten'im denen yerdir. Mikâtla, Mekke arasında bulunan kimsenin mikâtı ise evidir, İbn Hazm şöyle demiştir: «Bir kimsenin yolu bu mikâtlerin herhangi birisinden geçmezse, ister kara, ister deniz yolcusu olsun istediği yerden ihrama girer.

7.14.4. Mikattan Önce İhrama Girmek

İbnü'l-Münzir şöyle demiştir: 'İlim ehlinin icma'ına göre; mî-kât'tan önce ihrama giren, ihrama girmiş sayılır.

Ancak 'mekruh olur mu?' sorusuna gelince; dendi ki; «Evet, çünkü sahabenin sözüne göre; Rasûlullah sallallahu

aleyhi ve sellem Zülhuleyfe'yi, Medine halkı için mîkât tayin etmiştir. Bu tayin, niyetle bu mîkâtler-den hacca girilebileceğini ve mîkâte gelmeden veya geçtikten sonra girilmemesi gerektiğini göstermektedir. Mîkâttan önce ihrama girmek her ne kadar haram değilse de, en azından efdâl olanı terk etmektir.»

7.15 İHRAM

7.15.1. Tarifi

İhram; iki hacc ibadetinden birisine niyet etmektir. Hacca, umreye veya ikisine beraberce niyet edilir. Niyet bir rükündür. Çünkü Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Dîn yalnız Allah'a has kılarak ona kulluk etmekle emrolunmuşlardı.» (Beyyine: 5) Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de «Ameller niyetlere göredir. Herkese niyet ettiği şey vardır.» buyurmuştur.

Niyetin hakikati ve onun yerinin kalb olduğu hakkındaki açıklama abdest bahsinde geçmişti. Kemâl bin Hümâm şöyle demiştir: «Rasûlullah'm haccını rivayet edenlerden hiç birisinin Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellemden 'Umreye niyyet ettim,' veya 'hacca niyet ettim', sözünü işittiğini bilmiyoruz.»

7.15.2. İhramın Adabı

İhrâmın gözetilmesi gereken bir takım edebleri vardır. Bunları aşağıda zikrediyoruz:

7.15.2.1. Temizlik:

Temizlik, tırnakları kesmek, bıyıkları kısaltmak, koltuk altlarını almak, kaşları traş etmek, abdest veya daha faziletli olan gu-sül abdesti almak, sakalları ve başları saçları taramakla meydana gelir.

İbn Ömer (r.a.) şöyle demiştir: «Kişinin ihrama ve Mekke'ye girmek istediği zaman yıkanması sünnettendir.» (Hadisi Bezzâr, Dâ-rekutnî ve Hâkim rivayet etmiş. Hâkim sahihlemiştir.)

İbn Aflhas (r.a.) dan rivayet olunduğuna göre; Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Hayızlı ve nifaslı kadınlar yıkanır ve ihrama girerler. Temizleninceye kadar Ka'beyi tavaf etmenin dışında bütün hacc görevlerini edâ ederler.» (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd ve Tirmizi rivayet etmiş, Tirmizî hasen saymıştır.)

7.15.2.2. Dikişli elbiseleri çıkararak, ihram elbiselerini giymek:

İhram elbiseleri; baş hariç vücudun üst kısmını örten bir elbiseyle, vücudun alt kısmını örten diğer bir elbisedir. İkisinin de beyaz olması gerekir. Çünkü beyaz elbise Allah'ın en çok sevdiği elbisedir.

İbn Abbas (r.a.) şöyle demiştir: «Rasûlullah ve ashâbı, tarandıktan ve vücutlarını örten üst ve alt elbiselerini giydikten sonra Medine'den yürüdüler.» (Bu hadisi Buhârî rivayet etmiştir.)

7.15.2.3. Eseri ihramdan sonraya kalsa bile, vücut ve elbiseye güzel koku sürmek:

Âişe (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre o şöyle demiştir: «Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ihramda iken, saçının ayındığı yerdeki misk parıltısı, sanki hâlâ gözümün Önündedir.» (Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.)

Yine Buhârî ve Müslim'in Âişe (r.a.)'dan rivayet ettiklerine göre Âişe (r.a.) şöyle demiştir: «Ben Rasûlullah'ı, ihram için ihrama girmezden evvel, ihramdan çıkması için de Beyt'i tavaf etmezden önce kokulardım.» Yine Âişe demiştir ki- «Biz Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte Mekke'ye yönelik yola çıktık; ihrama girerken yüzlerimize kokulu misk sürerdik. Birimiz terledi mi, misk yüzüne akar, Rasûlullah da onu görür, fakat bizi bundan nehyetmezdi.»

{Hadisi Ahmed ve Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.)

7.15.2.4. İki rek'at namaz kûmak:

Bu namazda, «ihram sünnetine» diye niyet eder. Birinci rek'at-te Fatiha ve Kafirûn suresini, ikinci rek'atte İhlas sûresini okur.

İbn Ömer (r.a.) şöyle demiştir: «Nebî aleyhisselam Zülhuleyfe'-de iki rek'at namaz kıları.» (Hadisi Müslim rivayet etmiştir.)

Kılınacak farz namaz, tahiyet'ül-mescid namazı yerine geçtiği gibi ihram namazı için de yeterli olur.

7.153. İhramın Çeşitleri

İhram üç çeşittir: 1 — Kıran; 2 — Temettü; 3 — İfrâd.

Âlimler; bu üç kısımdan herhangi birisinin caiz olduğunda ic-ma' etmişlerdir.

Âîşe (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre; o demiştir ki: «Veda haccı senesinde Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte çıktım. Kimimiz yalnız umreye, kimimiz hacc ile umreye, kimimiz de yalnız hacca niyet etmişti. Rasûlullah ise yalnız hacca niyet etmişti. Umreye niyet eden, Kâ'be'ye gelince ihramdan çıktı. Fakat hacca niyet edenler veya hacc ile umreye beraberce niyet edenler, ta kurban gününe kadar ihramdan çıkmadılar.» (Hadisi Buhârî. Müslim, Ahmed ve Mâlik rivayet etmişlerdir.)

7.15.3.1. HACC-Î KİRAN: (*)

Mikât yerinde, hacc ve 'umre için beraberce ihrama girerek tel-biyesinde «Hacc ve 'umre yapmak üzere lebbeyk», der. Bu niyet, ihrama girenin hacc ve 'umre amelleri bitinceye kadar ihramlı olarak kalmasını gerektirir. Veya önce 'umre için ihrama girer. Sonra tavaftan önce 'umrenin üzerine hacca girer.

7.15.3.2. HACC-I TEMETTÜ'

Temettü; hacc aylannda 'umre yapıp sonra 'umre yapılan sene haccetmektir. Temettü' .denmesinin sebebi, hacc aylannda memketine dönmeden bir senede hacc ve 'umreyi eda edip bunlardan sevap olarak faydalandığı içindir.

Temettü' haccı yapan, ihramdan çıktıktan sonra, elbise giyinmek, koku sürünmek ve diğerleri gibi, ihramdan çıkmanın faydalandığı şeylerden faydalanır. Bir ihramla hacc ve 'umre beraberce yapıldığı için bu ismi almıştır.

Tensettu'un sekil: Mikât'tan sadece 'umre için ihrama girerek telbiye getirirken «Umre yapmak üzere Lebbeyk», der. Bu niyet, hacı Mekke'ye varıncaya kadar ihramlı olarak kalmayı gerektirir. Sonra Kâ'be'yi tavaf eder. Safa ile Merve arasında koşar. Saçlarını traş eder veya kısaltır. Haremden dışarı çıkar. İhram elbisesini çıkararak normal elbisesini giyer. Terviye günü gelinceye kadar ihram sebebiyle kendisine haram olan şeyler helâl olur. Daha sonra Mekke'den hacc için ihrama girer.

Hafız, Fetih kitabında şöyle demiştir: «Cumhur ulemanın görüşü şudur: Temettü'; bir kişinin hac aylannda, aynı senede, bir yolculukta hacc ile umrenin arasını cem' edip 'umreyi önce yapması demek olup Mekkeli olmak gerekir. Bu şartlardan herhangi birisi bozulursa temettü' yapmış sayılmaz.»

7.15.3.3. HACC-I İFRÂD

Ifrad: Hacca gitmek isteyen, mikâttan yalnız hacc için ihrama girerek telbiyesinde «Hacc yapmak üzere lebbeyk», demesidir. Hacc amelleri bitinceye kadar ihramlı olarak kalır. Sonra dilerse 'umre yapar.

7.15.4. Hangi Haccın Daha Faziletli Olduğu

Fakihler haccın hangi çeşidinin faziletli olduğu hakkında ihtilaf etmişlerdir.

Şâfi'iler; hacc-ı ifrâd ve temettü' yapanlar, hacc ve 'umrenin fiillerini tam olarak yaptıkları için temettü' ve ifrâd'ın, hac-ı kıran' dan daha faziletli olduğu görüşündedirler. Halbuki, hacc-ı kıran yapan, sadece hacc emellerini yapar.

Yine Şâfi'iler dediler ki: Temettü' ve ifrâd hakkında iki görüş vardır: Birinci görüşe göre; temettü' daha faziletlidir, ikinci görüşe göre ise; ifrâd daha faziletlidir.

Hanefîler şöyle demiştir: Hacc-ı kıran, temettü' ve ifrâd'dan, Hacc-ı temettü' de hacc-ı ifrâd'dan daha faziletlidir.

Mâlikîler; hacc-ı ifrâd'ın, temettü' ve kıran'dan daha faziletli olduğu, görüşündedirler.

Hanbelîler ise; temettü'un, kıran ve ifrâd'dan daha faziletli olduğunu söylemişlerdir.

Kolaya en yakın olan görüş bu olup, insanlar için de en uygunu budur. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in kendisi için tercih ettiği ve ashabına emrettiği şekil de budur.

Müslim'in 'Atâ'dan rivayet ettiğine göre; 'Atâ demiştir ki: Câ-bir bin Abdullah (r.a.)'m şöyle dediğini işittim:

«Biz Muhammed'in ashabı yalnız hacca niyet ettik. Nebi aleyhisselam Zilhicce'nin dördüncü sabahı gelerek İhramdan çıkmamızı bize emir buyurdu. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «İhramdan çıkın, kadınlarınızla cima edin» dedi. (Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ashabına kadınlarla cima etmeyi kati olarak emir buyurmamış, lâkin kadınları onlara helâl kılmıştır.) Câbîr (r.a.) şöyle devam etti: «Biz 'Arafê ile aramızda ancak beş gece kalmışken, Rasûlullah kadınlarımızla cima etmeyi, sonra zekerlerimizden meni damlayarak Arafat'a gelmemizi emir buyurdu Öyle mi?» dedik. Bunun üzerine Ra* sülullah sallallahu aleyhi ve sellem aramızda ayağa kalkarak şöyle buyurdu: «Bilirsiniz ki ben, sizin Allah'tan en ziyade korkanınız, en doğru söyleyeniniz ve en iyinizim. Yanımda kurbanım olmasaydı, mutlaka ben de sizin çıktığınız gibi ihramdan çıkardım. Geride bıraktığım bu iş bir başıma gelseydi, yanımda hediye getirmezdin, öyle ise ihramdan çıkın.» Bunun üzerine hemen ihramdan çıktık-Rasûlullah'tn emrini dinledik ve itaat ettik.»

7.15.5. Mutlak Olarak İhrama Girmenin Caiz Olduğu

Bir kimse haccın çeşitlerini bilmediği için, hiç bir çeşidi tayin etmeden, Allah'ın farzını eda etmeyi kasedertk mutlak olarak ihrama girerse niyeti caiz olup ihramı sahihtir.

Alimler şöyle dediler: Eğer temettü', kıran ve ifrâdı kalben kas-detmeden, lisanıyla da birşey söylemeden, — insanların yaptığı gibi— hacca niyet eder ve telbiye getirirse, haccı sahih olur. Bu üç şekilden herhangi birisini uygular.

7.15.6. Hacc-ı Kıran ve Temettü' Yapanın Tavafi İle Sa'yı ve Harem Ehlinin Hacc-ı İfrât'tan Başka Hac Yapamıyacağı

İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre; kendisine temettü' haccı hakkında sorulunca şöyle cevap vermişti: «Veda haccm-da muhacirler, ensar ve Nebi aleyhisselam'ın zevceleri hacc için ni-

yet edip ihrama girmişlerdi. Biz de aynı şeyi yapmıştık. Mekke'ye vardığımız vakit Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «Niyetinizi 'umreye çeviriniz, ancak kurbanını hazırlamış olanlar müstesna», buyurdu. Biz de Beyt'i tavaf ettik. Safa ile Merve arasındaki sa'y-i-mizi yaptık ve kadınlarımızın yanma gelerek elbiselerimizi giydik.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem «Kurbanını hazırlamış olan kurban mahalline varıncaya kadar ihramdan çıkmasın.» buyurdu. Sonra terviye gecesi, yani Zilhicce'nin sekizinci gününde hacca niyet etmemizi emretti.

Menâsiki ifa ettikten sonra gelip Beyt'i tavaf ettik ve Safa ile Merve arasında sa'y ettik. Bu suretle üzerimize kurban vacib olarak haccımızı tamamladık. Allahu Teâlâ buyuruyor ki: «Kim hacca kadar 'umreden faydalanırsa, kolayına gelen bir kurban kesmek gerekir. Bulamayana da hacca esnasında üç gün, şehrinize döndüğünüzde de yedi gün olmak üzere tam on gün oruç tutmak lâzımdır.» (Bakara: 196). Koyun bir kurban yerini tutar. Bunun üzerine aynı yılda iki ibadeti yani hac ile umreyi birleştirdiler. Çünkü Allah bunu kitabında böyle inzal etti.

Nebisi de öyle sünnet kıldı ve Mekke'de oturmayanlara bunu mubah kıldı. Allahu Teâlâ buyuruyor ki: «Bu, ailesi Mescid-i Haram'da ikamet etmeyenler içindir.» (Bakara: ..). Allah'ın zikrettiği hacc aylan, Şevval, Zilka' de ve Zilhicce'dir. Kim bu aylarda temettü' ederse ona kurban veya oruç gerekir.» (Hadisi Buhârî rivayet etmiştir.)

Bu hadiste, Harem ehlinin temettü' veya kıran yapamıyacağı-na dair delil vardır. Harem ehli, tek hacc-ı ifrâd yapabilir, ayrıca yine tek olarak da 'umre yapabilirler. İbn Abbas ve Ebû Hanîfe'nin görüşü budur. Çünkü Allahu

Teâlâ; «Bu, ailesi Mescid-i Haram'da ikame tetmeyenler içindir.» buyurmuştur. Mescid-i Haram'da ikamet edenlerin kimler olduğu hakkında ihtilaf edilmiştir, tmm Mâlik; «Bizzat Mekke'de oturanlardır,» demiştir. Bu A'rec'in sözü olup Tahâvi de bu görüşü benimseyerek tercih etmiştir. Hafız; «Zahir olan görüş budur,» demiştir. Şâfi'î «Namazı kısaltma mesafesinin en azında oturan kimse, Mescid-i Haram'm ehlidir,» demiş, İbn Cerîr de bu görüşü seçmiştir. Hnefîler «Mikât ve Mikât'la Mı kke arasında oturanlar, Mekke'nin ehli sayılır. Bu konuda ikamet ettiği yer dikkate alınıp yolculuğa çıktığı yere itibar edilmez,» denişlerdir.

Yine bu hadise göre; temettü' yapanın, önce 'umre için tavaf etmesi. Safa ile Merve arasında koşması gerekir.

Böylece Kâ'be'yi selâmlama anlamına gelen kudüm tavafına gerek kalmaz. Arafat'ta vakfe yaptıktan sonra farz olan tavafi yapar. Bundan sonra, daha önce yaptığı gibi, Safa ile Merve arasında koşar.

Hacc-ı kıran yapana gelince; Alimlerin çoğunluğunun görüşüne göre; haccın görevlerini yapması ona kâfi gelir. Hacc-ı ifrâd yapan gibi hacc ve 'umre için bir defa tavaf eder ve bir defa sa'yeder.

«Câbir (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; o şöyle demiştir : «Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem hacc ve umreyi birleştirerek, hacc ve 'umre için sadece bir tavaf yaptı.» (Hadisi Tirmizî rivayet ederek «hasendir,» demiştir.)

İbn Ömer (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Kim hacc ve umre için niyyet ederse, bir tavaf ve bir sa'y ona kâfi gelir.» (Hadîsi Tirmizî rivayet etmiş, «hasen, sahih, garîbdır,» demiştir. Hadisi Dârekutnî de tah-ric etmiş olup, onda şu ziyade vardır: «Hacc ve 'Umre görevlerini tamamlayıncaya kadar ihramdan çıkmaz.»)

Müslim'in rivayet ettiğine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, Aişe (r.a.)'a şöyle demiştir: «Beyt'i tavaf edip. Safa ile Merve arasında sa'y etmen hacc ve 'umre için sana kâfi gelir.

Ebû Hanîfe; «iki tavaf ve iki sa'y gerektiği» görüşündedir. Delilleri kuvvetli olması bakımından birinci görüş daha evlâdır.

Hadiste geçtiğine göre; hacc-ı temettü' ve kıran yapana kurban gerekir. Kurbanın en azı bir koyundur. Kurban bulamayan kimse, üç gün hacda, yedi gün evine döndüğü zaman olmak üzere on gün oruç tutar. Evlâ olan Zilhicce'nin onuncu gününde arafe gününden önce üç gün oruç tutmaktır. Alimlerden Şevval ayının evvelinden üç gün oruç tutmayı caiz görenler vardır. Tâvûs ve Mücâhid bunlardandır. İbn Ömer; terviye gününden evvel, terviye günü ve arefe günü oruç tutabileceği görüşündedir. Eğer bu günlerde orucu tutmaz veya birazını bayramdan önce tutarsa teşrik günlerinde orucu tamamlaması gerekir. Çünkü Âişe (r.a.) ve İbn Ömer (r.a.) şöyle demişlerdir: «Kurban bulamayanın dışında, teşrik günlerinde oruç tutulmasına izin verilmemiştir.» (Hadisi Buhari rivayet etmiştir.) Haccda üç gün oruç tutmayı kaçırın kişinin sonradan kaza etmesi lâzım gelir. Yedi gün tutulan oruca gelince; bazıları, «memleketine dönünce tutar», bazıları ise, «binek ve eşyalarının yanma dönünce tutar.» demişlerdir. Son görüşe göre, yolda oruç tutması sahih olur. Mücâhid ve 'Atâ bu görüştedir. Bu on gün orucu arka arkaya tutmak gerekmez. Niyet edip ihrama girdiği zaman, telbiye getirmek meşru olur.

7.16. TELSİYE

7.16.1. Telbiyenin Hükümü

Âlimler; telbiyenin meşru olduğuna dair icma' etmişlerdir.

Ümmü Seleme (r.a.)'den rivayet olduğuna göre, demiştir ki; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve seilem'in şöyle dediğini işittim: «Ey Muhammed'in âli, sizden kim hacc ederse haccmda yüksek sesle tel-biye getirsin.» (Hadisi Ahmed ve Ibn Hibbân rivayet etmiştir.

Âlimler telbiyenin hükümü, vakti ve onu geciktirenin hükümü hakkında ise ihtilaf etmişlerdir:

Şâfi'î ve Ahmed, telbiyenin sünnet olup ihrama girerken yapılmasının müstehab olduğu görüşündedirler. Eğer hacc İbadetine niyet edip telbiye getirmezse, kendisine bir şey lâzım gelmeden hacc ibadeti sahih olur. Çünkü Şâfi'î ve Ahmed'e göre; yalnız niyetle ihrama girmek gerçekleşir.

Hanefîler ise; telbiyenin veya teşbih çekmek ve kurban göndermek gibi telbiye manasına gelen ve telbiye yerine geçen söz ve davranışların İhramın şartlarından bir şart olduğu görüşündedirler. Şayet ihrama girer, telbiye veya "teşbih getirmez veya kurban gön-dermezse, ihrama girmiş sayılmaz. Hanefîlerin bu görüşü, ihramın onlarca niyet ve hacc âmellerinden bir âmelle oluştuğuna binaen-dir. İhrama niyet edip hacc ibadeti âmellerinden bir âmel yaptığı zaman teşbih getirir veya kurban gönderip telbiye getirmezse ihrama girmiş sayılır. Telbiyeyi terk edişinden dolayı kendisine kurban gerekir.

Maliki mezhebinin meşru' olan görüşüne göre telbiye vaciptir. Telbiyeyi terk etmek veya ihramla birlikte yapılmasını uzun bir zaman terk etmekle kurban lâzım gelir.

7.16İ. Telbiyenin Lâfzı

Mâlik'in, Nafi'den, onun da İbn Ömer (n.a.)'den rivayet ettiğine göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve seilem'in telbiyesi şöyleydi:

«Sana icabet ettim Allahım, sana icabet ettim. Sana İcabet ettim, Senin şerikin yok, Sana İcabet ettim. Hamd, nimet ve mülk sana mahsustur. Senin ortağın yoktur.»

Nafi şöyle demiştir: Abdullah bin Ömer (r.a.) telbiyeye şunu da üave ederdi:

«Allahım, sana icabet, sana İcabet, sana İcabet. Senin taatına koşarak, senin. Hayır senin elindedir. İcabet sana, rağbet ve amel de ancak sanadır.»

Âlimler, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve seilem'in telbiyesiyle yetinmeyi müstehab görmüş, buna ilave etmek hususunda ise ihtilaf etmişlerdir.

-

Âlimlerin çoğu; 'telbiyeye ziyade etmekte bir beis olmadığı', görüşündedirler. Çünkü Nebi aleyhisselara İbn Ömer (r.a.)'in ve sahabenin telbiyeye yaptıkları ziyadeyi duymuş fakat onlara bir şey söylememiştir. (Hadisi Ebû Dâvûd ve Beyhâkî rivayet etmiştir.) Mâlik ve Ebû Yûsuf, Rasûlullah'm telbiyesine ziyade etmeyi mekruh saymışlardır.

7.16J. Telbiyenin FazÜeÜ

İbn Mâce'nin Câbir (r.a.)'den rivayet ettiğine göre; Câbir (r.a.) demiştir ki: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Gün boyunca, güneş batmıyaya kadar telbiye getiren bir ihramlı yoktur ki, günahları silinmesin. Bu kişi haccdan annesinden yeni doğmuş gibi günahsız olarak döner.»

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet olduğuna göre; o demiştir ki: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem «Telbiye getiren kimse hiç bir zaman telbiye getirmez id, kendisine müjde verilmesin ve tekbir getiren kimse hiç bir zaman tekbir getirmez İd ona müjde verilmesin.» buyurdu. «Ey Allah'ın Nebîsi, o müjde cennet midir?» diye sorulunca Nebi aleyhisselâm «Evet,» dedi. (Hadîsi Taberân! ve Sa'd bin Mansûr rivayet etmiştir.)

Sehl bin Sa'd (r.a.)'dan rivayet olduğuna göre; Nebi aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: «Telbiye eden hiç bir müslüman yoktur id, yerin her tarafı parça parça olup sağından ve solundan tas, ağaç ve kuru -toprak parçalan da onunla birlikte telbiye etmesin.» (Hadisi İbn Mâce, Beyhakî, Tirmizî ve Hâkim rivayet etmiş. Hakim ise sahihlemiştir.)

7.16.4. Telbiyeyi Açıktan Okumanın Müstehab Olduğu

Zeyd bin Hâlid (r.a.)'den rivayet olduğuna göre Nebî aleyhis-selam şöyle buyunnuştur: -Bana Cebrail gelerek dedi ki: Ümmetine emret, telbiyeyi yüksek sesle okusunlar. Çünkü telbiye hacım alâmetlerindendir.» (Hadisi İbn Mâce, Ahmed, İbn Huzeyme ve Hakim rivayet etmiş. Hâkim 'hadisin isnadı sahihtir', demiştir.)

Ebû Bekir (r.a.)'den rivayet olduğuna göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e «Hangi hacc efdâidir?» diye sorulduğunda, cevaben: «Yüksek sesle telbiye okumak ve 'hedy kurbanı'nt kesmek» diye cevap verdi. (Hadisi Tirraizî ve İbn Mâce rivayet etmiştir.)

Ebû Hâzim'den rivayet olduğuna göre; o şöyle demiştir : «Rasûlullah'm ashâbı ihrama girdikleri zaman,

Revhâ'ya(*) varmadan telbiye sesleri yükselmeye başladılar.

Bu hadislerden dolayı alimlerin çoğu telbiyede sesi yükseltmeyi müstehab saymışlardır.

İmam Mâlik şöyle demiştir: «Telbiye getiren, Minâ ve Mescid-i Haram dışındaki cemaat mescidlerinde sesini yükseltmez. Ancak kendisi ve onu takip edenlerin, işiteceği kadar okur. Minâ ve Mescid-i Haram'da ise sesini yükseltir. Bu hüküm erkeklere göredir. Kadınlara gelince; onlar ancak kendileri ve onları takip edenler işitecek kadar seslerini yükseltirler. Bundan daha fazla seslerini yükseltmeleri kadınlara mekruhtur.»

'Atâ şöyle demiştir: «Erkekler seslerini yükseltirler. Fakat kadınlar kendileri işitecek kadar okurlar, seslerini yükseltmezler.»

7.16.5. Telbiye Getirmenin Müstehab Olduğu Yerler

Bir kaç yerde telbiye getirmek müstehabdır. Binerken, inerken, yüksek bir yere çıkarken veya inerken, bir toplulukla karşılaştığında, her namazın arkasında, seher vakitlerinde.

Şâfiî, «Biz her zaman telbiye getirmeyi mubah görürüz,» demiştir.

7.16.6. Telbiyenin Vakti

İhrâma giren, ihram vaktinden itibaren telbiyeye başlar. Kurban bayramı günü Cemre-i Akabe'ye İlk taşı auncaya kadar devam eder. Sonra telbiyeyi keser.

(•> Medine yakınlarında bir yer.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, Cemre-i Akabe'ye kadar telbiye getirmeye devam etmiştir. (Hadisi Buharî, Müslim, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd, İbn Mâce rivayet etmiştir.)

Hanefîler, Şâfiî, Sevrî ve âlimlerin çoğu bu görüştedir.

Ahmed ve İshâk «Bütün taşları atıncaya kadar telbiye getirir, sonra keser» demiştir.

İmam Mâlik'e göre; Arafe gününde güneş zevale (baş ucuna) gelinceye kadar telbiye getirir, sonra keser. Bu durum hacca göredir. Umre yapan ise Hacer-i Esved'i selâmlayınca kadar telbiye getirir.

İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre: «Nebî aleyhisselâm, 'umre yaparken, Hacer-i Esved'i selâmlayınca telbiyeyi keserdi.» (Hadisi Tirmizî rivayet etmiş, «hadis hasen sahih olup, ilim ehlinin çoğu bununla amel etmiştir,» demiştir.)

7.16.7. Telbiyeden Sonra Nebî Aleyhisselâm'a Salavat Getirmenin ve Dua Etmenin Müstehab Olduğu

Kasım bin Muhammed bin Ebî Bekir'den rivayet olunduğuna göre; o şöyle demiştir: «Erkeklerin telbiyeyi bitirdikten sonra Nebî aleyhisselâm'a salavat getirmeleri müstehabdır. Nebî aleyhisselâm, telbiyesini bitirdikten sonra, Allah'tan kendisini bağışlamasını ve kendisinden razı olmasını isterdi.» (Hadisi Taberanî ve diğerleri rivayet etmiştir.)

7.17 İHRAMLİYA MUBAH OLANLAR

7.17.1. Yıkanmak ve Çamaşır Değişmek

İbrahim Nehâf'den rivayet olunduğuna göre o şöyle demiştir: «Bizim arkadaşlarımız, Meymun kuyusuna geldiklerinde yıkanır ve en güzel elbiselerini giyerlerdi.»

İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre; İbn Abbas, ihramlı olduğu halde Cuhfe'de bir hamama girdi. Kendisine «ihramlı olduğun halde hamama mı giriyorsun?» diye sorulduğunda, İbn Abbas; «Alîahu Teâlâ kirlerimizi temizlemek konusunda bize bir yasak koymamıştır,» demiştir.

Câbir (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; o «İhramlı yıkanır ve elbisesini yıkar» demiştir.

Abdullah bin Huneyn'den rivayet olunduğuna göre; İbn Abbas'-la Misver bin Mahreme, Ebvâ denilen yerde ihtilaf etmişler, İbn Abbas, «İhramlı bir kimse başını yıkayabilir», demiş, Misver ise; «ihramlı başını yıkayamaz.» mukabelesinde bulunmuştur. Ravî Abdullah dedi ki: «Bunun üzerine İbn Abbas bu meseleyi sormak üzere benî Ebû Eyyûb el-Ensârîye gönderdi. Kendisini kuyunun iki direği arasında yıkanırken buldum, bir elbiseyle örtünüyordu. Ona selâm verdim. 'Sen kimsin?' dedi. 'Ben Abdullah bin Huneyn'im. Beni sana, Rasûlullah'ın ihram halindeyken başını nasıl yıkadığını sormak için Abdullah bin Abbas gönderdi.' dedim. Ebû Eyyûb elini elbisesinin üzerine koyarak elbisesini biraz çekip indirdi. Hatta başı göründü, sonra kendisine su döken kimseye, 'dök' dedi. O da başına su döktü, sonra başını elleriyle ovarak ellerini öne ve arkaya götürdü ve 'Rasûlullah'ın işte böyle yaptığını gördüm', dedi.» (Hadisi Buharî, Müslim, Nesâî, Ebû Dâvûd, İbn Mâce rivayet etmiştir). Bir rivayetle Buharî'de şu ziyade vardır: «İbn Abbas'la Misver'in yanına dönerek onlara durumu haber verdiğimde, Misver İbn Abbas'a, 'seninle bir daha asla mücadele etmem' dedi.»

Şevkânî şöyle demiştir:

«Bu hadiste ihramlının yıkanmasının caiz olduğuna ve yıkanırken eliyle başını örtebileceğine delalet vardır.» İbnü'l-Münzir demiştir ki: «İhramlının cünüplükten dolayı yıkanabileceğine âlimler icma etmiş, bunun dışında yıkanmasında ise ihtilaf etmişlerdir.»

Malik'in Muvatta'mda Nafi'den rivayet ettiğine göre; İbn Ömer ihramlı iken, cünüp olmanın dışında başını yıkamazdı. Malik'ten rivayet olduğuna göre; o ihramlının suda başını örtmesini mekruh saymıştır. Sabun ve çören otu, sidir ve hatmi bitkisi gibi kirleri giderecek herhangi bir şeyi kullanmak caizdir. Şafi'iler ve Hanbelilere göre; kokulu sabunla yıkanmak caizdir. Bunun gibi saç Örmelerini bozmak ve taranmak da caizdir. Nebî aleyhisselam Âişe (r.a.)'ye şöyle buyurmuştur: «Başındaki Örgüleri çöz ve taran». (Hadisi Müslim rivayet etmiştir.)

Nevevî şöyle demiştir: «İhramda iken saç Örgülerini bozmak ve saç dökülmeyecek şekilde taramak bize göre caizdir. Ancak özürsüz taranmışsa mekruh olur. Başının üzerinde, eşyasını taşımasında bir beis yoktur.

7.172. Tübban Giymek

Buhârî ile Sa'id bin Mansûr'un Âişe (r.a.)'den rivayet ettiklerine göre; Âişe (r.a.) ihramlı tübban (kısa don) giymesinde bir beis görmezdi.

7.173. Yüzü Örtmek

Şâfi'î ile Sa'id bin Mansûr'un Kâsım'dan rivayet ettiklerine göre; Kâsım şöyle demiştir: «Osman bin Affân, Zeyd bin Sabit, Mer-van bin Hakem ihramlı iken yüzlerini örterlerdi.»

Tâvûs'tan rivayet olduğuna göre; o «ihramlı, toz veya kumdan dolayı yüzünü Örtebilir,» demiştir.

Mücahid'den rivayet olduğuna göre; o şöyle demiştir: «As-hab rüzgâr fırtınası olduğu zaman yüzlerini örterlerdi.»

7.174. Kadının Mest Giymesi

Ebü Dâvûd ve Şâfi'î'nin Âişe (r.a.)'den rivayet ettiklerine göre; «Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, kadınların mest giymelerine müsaade etmiştir.»

7.175. Unutarak Başını Örtmek

Şâfi'î şöyle demiştir: «Unutarak başını örten veya unutarak gömleğini giyene bir şey yoktur.»

'Ata; «Bu kimseye bir şey gerekmez. Allah'a tövbe ve istiğfar eder,» demiş, Hanefiler ise; «fidye vermesi gerekir,» demişlerdir. Unutarak veya bilmeyerek koku sürülmesi konusunda âlimler ihtilaf etmişlerdir:

Şâfi'îlerin bu konudaki temel görüşü şudur: «Cehalet ve unutmak, av öldürmek gibi olmadığı müddetçe, men edilen bir şey için fidye gerekmesine mâni bir özürdür.» Traş olmak ve tırnakları kısaltmak da Şâfi'îlerce sahih olan görüşe göre bunun gibidir. (Bu konu yerinde gelecektir.)

7.176 Kan Aldırmak, Çıban Deşmek, Ögütücü Dişlerden Çekmek ve Damar Kesmek

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ihramlı iken başının ortasından kan aldırıldığı sabit olmuştur.

İmam Mâlik «ihramlının çıbanı deşip yarayı bağlamasında ve ihtiyaç olduğu zaman daman kesmesinde bir beis yoktur,» denmiştir.

İbn Abbas: «İhramlı ögütücü dişlerini çekebilir ve cerahatlenmiş sivilceyi deşebilir,» demiştir.

Nevevî şöyle demiştir: «İhramlı kişi, ihtiyaç olmadan kan aldırma istediği zaman, eğer bu kan aldırma işi, saçlarını kesme-

yi gerektiriyorsa haram olur. Eğer saçlarını kesmeyi gerektirmiyor-sa cumhur ulemaya göre bu şekilde kan aldırma caizdir.»

İmam Mâlik bunu mekruh saymıştır.

Hasan'dan şöyle rivayet olunmuştur: «İhtiyaç olmadan kan aldırana saç kesme bile fidye gerekir. Eğer zaruret varsa saç kesmek caiz olup fidye vermek de caiz olur.

Zahir uleması, fidyeyi sadece saç kesmeye mahsus görmüşlerdir.

7.177. Baş ve Vücutu Kaşımak

Âişe (r.a.) 'dan rivayet olduğuna göre; kendisine; «İhramlı vücudunu kaşiyabilir mi?» diye sorulduğunda, Âişe (r.a.) «Evet vücudunu kaşısın ve kaşımaya kuvvetlice yapsın,» dedi. (Hadisi Bu-hârî, Müslim ve Malik rivayet etmiş olup, Mâlik'in rivayetinde şu ziyade vardır: «Ellerim bağlı olup da ayaklarımdan başka kaşıyacak bir şeyim olmasa, yine vücudumu kasırdım.») Aynı rivayet İbn Abbas, Câbir, Sa'id b. Cübeyr, 'Atâ, İbrahim Neha'î'den de

gelmiştir.

7.17.8. Aynaya Bakmak ve Güzel Kokulu Bitki Koklamak

Buhârî'nin İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre İbn Abbas (r.a.) şöyle demiştir: «İhramlı, reyhan koklar, aynaya bakar, zeytinyağı ve içyağı ile tedavi olabilir.»

Ömer bin Abdülaziz'den rivayet olunduğuna göre; o ihramlı iken aynaya bakar ve ihramlı iken misvak kullanırdı. İbnü'l-Münzir şöyle demiştir: «İhramlı zeytinyağı, içyağı ve eritilmiş sade yağ yiyebileceği, bütün vücudunu güzel kokuyla ko-kulamasının ise men edildiği üzerine âlimler icma' etmişlerdir.»

Hanefî ve Malikîler, ihramlının ister koklamayı kastetsin ister etmesin, güzel kokuların bulunduğu yerde durmasını mekruh saymışlardır.

Hanbelî ve Şâfi'îlere göre; eğer kokulanmayı kastederse haram olur, kastetmezse haram olmaz. Şâfi'îler şöyle demiştir: «Kokusunu alacak şekilde, kokucu dükkanının yanında oturması caizdir. Çünkü bunu engellemekte zorluk vardır. Yanında oturmasıyla, kokulanmayı kastetmiş sayılmaz. Müstehap olan, Kabe gibi Allah'a yaklaşma yerlerinin dışında kokulu yerlerde oturmaktan korunmaktır. Kokulanmış olduğu halde Kabe'nin yanında oturmak mekruh değildir. Çünkü Kâ'be'de oturmak, Allah'a yaklaşmak niyetiyle yapılmaktadır. Mubah olan bir şey için Kabe'de oturmayı terketmek müstehap hab olmaz.»

İhramlının, kese veya şişe içinde güzel koku taşıması caizdir. Bundan dolayı kendisine fidye gerekmez.

7.17.9. - İhramlının Kendisinin Veya Başkasının Paralarını

Korumak İçin Beline Para Kesesi Bağlaması ve Yüzük Takması

İbn Abbas (r.a.); «İhramlının para kesesi ve yüzük takmasında bir beis yoktur.» demiştir.

7.17.10. Sürme Kullanmak

İbn Abbas (r.a.) şöyle demiştir: «İhramlı, gözü ağrıdığı zaman güzel koku sürebilir, kullanmadığı takdirde gözü ağrıyorsa sürme çekebilir.» Âlimler sürmenin süs için değil de tedavi için caiz olduğunda icma' etmişlerdir.

7.17.11. İhramlının Şemsiye, Çadır, Tavan ve Benzeri Şeylerle Gölgelemesi

Abdullah bin 'Amr şöyle demiştir: «Ömer (r.a.) ile beraber çıkmıştık. İhramlı olduğu halde ağacın dalları üzerine postu atarak altında gölgelendi.» (Hadisi İbn Ebî Şeybe rivayet etmiştir.)

Ümmü'l-Husayn (r.a.) dan rivayet olunduğuna göre; o şöyle demiştir. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve selâm ile beraber Veda hac-emma bulundum. Usâme bin Zeyd ile Bilâl'ı gördüm. Onlardan biri Nebî aleyhisselâm'ın devesinin yularını tutmuş, diğeri ise Nebî aleyhisselâm'ı sıcaktan korumak için elbisesini kaldırıp ona gölgelik yapıyordu. Bu hal Cemre-i Akabe'ye kadar devam etti.» (Hadisi Müslim ve Ahmed tahrir etmiştir.)

'Atâ: «İhramlı, güneşten gölgelenip yağmur ve rüzgârdan korunabilir.» demiştir.

7.17.12. Kına Sürünmek

Hanbelîler, ihramlının kadın olsun erkek olsun, başı hariç vücudunun herhangi bir yerini kına ile boyamasının haram olmadığı görüşündedirler.

Şâfi'îler şöyle demiştir: «Kişinin ihram halinde, elleri ve ayakları dışında, vücudunun herhangi bir yerini kına ile boyaması caizdir. El ve ayakların ihtiyaç olmadan kınalanması haramdır. Yine bunun gibi sert bir kınayla başı örtmek de haramdır.» Şâfi'îler, kocasının ölümünden dolayı iddet bekleyen dışında, kadının ihram halinde kına kullanmasını mekruh saymışlar. Eğer kadın iddet beklerken kına kullanırsa, iddetli iken, süs olsun diye boyanması haram olduğu gibi bu da haram olur.

Hanefî ve Mâlikîler şöyle demişlerdir: «İhramlı kadın olsun, erkek olsun, vücudunun herhangi bir yerine kına sürmesi caiz değildir. Çünkü bu kokulanmaktır. Kokulanmak ise ihfâmı yasaktır.

Havle binti Hâkim'den, onun da annesinden rivayet olunduğuna göre Nebî aleyhisselâm Ümmü Seleme (r.a.)'ya şöyle demiştir: «İhramlı olduğun halde kokulanma. Kınaya da dokunma. Şüphesiz kına güzel koku sayılır.» (Hadisi Taberânî Kebîr'inde, Beyhakî Ma'rîfet'inde, İbn Abdülber de Temhid kitabında rivayet etmiştir.)

7.17.13. Terbiye Etmek İçin Hizmetçiyi Dövmek

Esmâ binti Ebî Bekir'den rivayet olunduğuna göre Esmâ (r.a.) şöyle demiştir: «Rasûlullah sallallahu aleyhi ve selâm ile beraber hacca gitmek' üzere yola çıktık. Mekke ile Medine arasındaki Arc denen mevkiye geldik. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve selâm indi, biz de indik. Âişe (r.a.) Rasûlullah'm yanına oturdu. Ben de Ebû-bekir'in yanında oturdum. Rasûlullah ile Ebûbekir'in yolculuk malzemesini taşıyan deve bir tane olup

Ebûbekir'in kölesinin berabe-rindeydi. Ebûbekir köleyi görmek için beklemeye koyuldu. Köle görüldüğünde beraberinde yük devesi yoktu. Ebûbekir; 'deve nerede?' diye sordu. Köle; 'dün gece kaybettim,' dedi. Ebûbekir; «Bir tane deveyi mi kaybettin?» diyerek köleyi dövmeye başladı. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ise gülerek; 'Şu ihramlıya bakınız, ne yapıyor!' diyordu. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bu sözden fazla bir şey söylemiyor ve tebessüm ediyordu.» (Hadisi Ah-med, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce rivayet etmiştir.)

7.17.14. Sinek, Kene ve Karınca Öldürmek

'Atâ'dan rivayet olunduğuna göre; bir adam ihramlı iken, üzerinde gezen karınca ve kene hakkında 'Atâ'ya sordu. 'Atâ; «Senden olmayan şeyleri üzerinden at» diye cevap verdi.

İbn Abbas (r.a.) şöyle demiştir: «İhramlım büyük ve küçük kene öldürmesinde bir beis yoktur. İhramlım deveden keneleri çekip alması caizdir.

'İkrime'den rivayet olunduğuna göre; İbn Abbas ona ihramlı iken deveden keneleri çekip atmasını emretti. İkrime bunu hoş görmeyince, İbn Abbas ona, «Kalk deveyi boğazla,* dedi. Bunun üzerine İkrime deveyi boğazladı. İbn Abbas da ona; «Annesi olmayası insan, devedeki nice büyük-küçük keneleri öldürdün.» dedi.

7.17.15. Beş Nevi Hayvanla Eziyet Veren Canlıların öldürülmesi

Âişe (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre o demiştir ki; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Beş nevi hayvan vardır ki, bunların hepsi fasıktır. (Diğerlerinden ayrı ve zararlıdır) Haremde Öldürülebilirler: Karga, çaylak, akrep, kuduz köpek, fare.» (Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir. Buha-rî'de «Yılan» ziyadesi de vardır.)

Âlimlerin ittifakıyla eklin kargası diğer kargalardan müstesnadır. Ekin kargası tohum yiyen küçük kargadır.

Kuduz köpek demek, insanları dalayıcı olan, saldırgan ve onları korkutan köpek demektir. Aslan, panter, pars ve kurt gibi hayvanlar da saldırgan köpek gibidir. Çünkü Âlîhü Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Ey Muhammedi Sana kendilerine neyin helâl kılındığını soruyorlar. De ki: Size temiz olanlar helâl kılındı, Allah'ın size öğrettiği üzere alıştırıp yetiştirilerek öğrettiğiniz avcı hayvanların sizin için tuttuklarını yiyin.» (Maide: 4). Diğer yırtıcı hayvanlar, ayette geçen «Kelb» kelimesinden çıkarılmıştır.

Hanevîler; «Ayette geçen kelb kelimesi sadece köpek demektir. Kurttan başka diğer yırtıcılar bu hükmün içine giremez,» demişlerdir.

İbn Teymiye ise şöyle demiştir: «İhramlım, insanların adeti olduğu üzere yılan, akrep, fare, kargı ve saldırgan köpeği Öldürmesi caizdir. İhramlımı, insanlardan ve hayvanlardan kendisine eziyet verenleri defetmesi .caizdir. Hatta bir adam üzerine saldırsa, savaşmaktan başka bir yol bulamazsa onunla savaşır. Çünkü Nebî âleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Malı uğrunda ölen şehittir. Cam uğrunda Ölen şehittir. Borcu uğrunda ölen şehittir. Namusu uğrunda ölen şehittir.» İbn Teymiye devamla demiştir ki: «İhramlıyı pire ve ince karıncalar tırmaladığı zaman onları üzerinden atması ve öldürmesi caizdir. Bu durumda ona bir şey lâzım gelmez. Üzerinden fıtnası, öldürmesinden daha iyidir. Hayvanlardan kendisine taarruz edenleri öldürmekten de nehyolunmuştur. Aslan ve pars gibi öldürülmesi helâl olan hayvanların, ihramlı kişiye saldırmaları halin-de; eğer onları öldürürse, âlimlerin iki görüşünden zahir olanına göre üzerine ceza gerekmez. Eziyet vermeden saçında bit aramaya gelince; kendini rahatlatmak sayılacağından bunu yapmaz. Şayet yaparsa üzerine bir şey lâzım gelmez.

7.18. İHRAMIN MAHZURLARI

Sâri, bir takım şeyleri ihramlıya yasak ederek haram kılmıştır. Bunları aşağıda zikrediyoruz:

1 — Cinsî münasebet, öpmek, şehvetle dokunmak ve kişinin karısına cinsi münasebetle ilgili sözler konuşması gibi cimâyâ davet eden yollar.

2 — Kişiyi. Allah'a itaatın dışına çıkaracak derecede günâh işlemek ve kötülük yapmak.

3 — Kişinin, arkadaşları, hizmetçileri ve diğer insanlarla itişip kakışması.

Bu saydıklarımızın haram olduğuna delil şu ayeti kerimedir: «O aylarda hacca girişen kimse bilmelidir ki; hacca kadına yaklaşmak, sövüşmek, dövüşmek yoktur.» (Bakara: 197).

Buhârî ve Müslim'in Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Kim Allah için hac eder ve o esnada zevcesine yanaşmaz günâh işlemezse anasından yeni doğmuş gibi günahsız olarak döner.»

4 — Gömlek, bornoz, kaftan, cübbe, don gibi dikişli elbise giymek veya sank, fes ve benzerleri gibi başın üzerine konan, başın her tarafını örten elbise giymek. Yine bunlar gibi ayakkabı ve mest giymek haram olduğu gibi, kendisinde güzel koku bulunan boyanmış elbise giymek de haramdır.

İbn Ömer (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre Nebî aleyhisse-lâm şöyle buyurmuştur: «İhramlı; gömlek, bornoz, sank, pantolon, güzel kokulu bitki ve za'feranla boyanmış elbise ve mest giyemez. Ancak nalin bulamazsa, mestleri, topuktan aşağısı kalacak şekilde kesip giyer.» (Hadisi Buhari ve Müslim rivayet etmiştir.)

Âlimler bu durumun erkeklere mahsus olduğunda İcma etmişlerdir. Kadınlar ise bu hükme dahil değildir. Onlar bütün elbise-lerini giyebilirler, yüzünü örten Örtü, eldiven ve güzel kokuyla kokulanmış elbisenin dışındakiler bunlara haram değildir. Çünkü İbn Ömer (r.a.) şöyle demiştir: «Nebî aleyhisselam ihramda iken eldiven giymeyi nehy etmiştir. Bunların dışında usfur'la boyanmış elbise, ipek elbise, gömlek, mest ve kadınların süslediği diğer elbiselerden istedikleri renkleri giyebilirler.» (Hadisi Ebû Dâvûd, Bey-hâkî ve Hâkim rivayet etmiştir. Hadisin ravileri, sahih ravilerdir.)

Buhari demiştir ki: Aîşe (r.a.) ihramlı iken usfurla boyanmış elbise giyerek şöyle demiştir: «Yaşamak ve yüz örtüsü takmayın. Ve zâferanlı elbise giymeyin.»

Câbir (r.a.); «Usfurla boyanmış elbiseyi güzel koku sürülmüş elbise saymam,» demiştir.

Âîşe (r.a.) kadınların, ipek, siyah elbise ve mest giymelerinde bir beis görmezdi.

Buhari ve Ahmed'in Câbir(r.a.),'den rivayet ettiklerine göre Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «İhramlı kadın, yüz örtüsü kullanmasın ve eldiven giymesin.»

Bu hadiste kadının ihramının yüz ve ellerini örtmemesi gerektiğine delil vardır. Âlimler, eğer yüzünü bir şeyle örterse bunda bir beis yoktur, demiştir. (Bu görüş zayıf olup, hadislere terstir.) Kadının şemsiye ve benzeri şeylerle erkeklerin görmesinden yüzünü örtmesi caiz olup, fitne olacağından korktuğu zaman ise, yüzünü örtmesi vacip olur.

Âîşe (r.a.) şöyle demiştir: «İhramda iken Rasûlullah ile birlikte olduğumuz halde kabilelere rastlar, onlarla karşılaşınca baş Örtümüzü yüzümüze indirir, geçtikleri zamanda yüzümüzü açardık.» (Hadisi Ebû Dâvûd ve İbn Mâce rivayet etmiştir.)

Baş örtüsünü yüze indirmenin caiz olduğunu söyleyenlerden 'Atâ, Mâlik, Sevri, Şâfi'î, Ahmed ve Ishak da vardır. Belden Aşağısını ve Yukarısını örten Elbise İle Pabuç Bulamayan Kişi:

Bir kimse belden aşağısını ve yukarısını örten elbise veya ayağa giymek için pabuç bulamazsa bulabildiği şeyleri giyer.

İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet olduğuna göre; Nebî aleyhisselam Arafat'ta bir hutbe okuyarak şöyle buyurdu: «Müslüman alttan giyecek elbise bulamazsa don giysin, takunya bulamazsa mestlerini giysin.» (Hadisi Buharî, Müslim ve Ahmed rivayet etmiştir.)

Ahmed'in diğer bir rivayeti şöyledir: Amr bin Dinar'dan rivayet olduğuna göre İbn Abbas'ın Nebî aleyhisselam'dan hutbe okurken şöyle buyurduğunu Ebû Şa'sâ kendisine anlatmıştır: «Altan giyecek elbise bulamayıp' don bulabilen onu giysin, takunya bulamayıp mest bulabilen mestleri giysin.» Ben kendisine; «Nebî aleyhisselam 'mestleri kessin' demedi mi?» diye sordum. İbn Abbas «Hayır» dedi. İmam Ahmed bu görüşü benimsemiş ve İbn Abbas'm hadisini delil getirerek takunya ve alt elbise bulamayan ihramlının, mest ve donu, oldukları şekilde giymesini caiz görerek kendisine fidye gerekmediğini söylemiştir.

Cumhur ulema, takunya bulamayanın mestleri topukların altına kadar kesmesinin şart olduğunu, böylece mestleri kesmenin takunya gibi olduğunu söylemişlerdir. Çünkü İbn Ömer'in geçen hadisinde «Eğer takunya bulamazsa mestleri topuk altlarına kadar kessin» ifadesi vardır.

Haneliler; «alt elbise bulamayanın, şalvan yırtması veya fidye vermesi gerektiği» görüşündedirler.

İmam Mâlik ve Şâfi'î şöyle demişlerdir: «İhramlı, şalvan yırtmaz, onu olduğu gibi giyer ve kendisine fidye gerekmez. Çünkü Câ-bir bin Zeyd'in İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre Nebî aley-hisselam şöyle buyurmuştur: «Alt elbise bulamayan şalvar giysin. Takunya bulamayan da mestlerini giysin ve mestleri topukların aşağısına kadar kessin.» (Hadisi Nesâî sahih bir senetle rivayet etmiştir.) Şayet şalvar giydikten sonra, alt elbise bulursa, şalvarı çıkarması gerekir. Eğer üstten giyilen elbise bulamazsa gömlek giyemez. Çünkü yukarıdan gömlek (rida) giyip, aşağıdan da şalvan izar olarak kullanması mümkün değildir.»

5 — İhramlının nikâhlanması veya başkasının nikâhını kıymak üzere velî veya vekil olması.

Bu durumlarda nikâh akdi bâtil olur. Böyle nikâhlara, şer'i hükümler lâzım gelmez. Çünkü Müslim ve diğerlerinin Osman bin Af-fân (na.)'dan rivayet ettiklerine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «İhramlı nikâhlanamaz. Başkasına nikâh kıyamaz ve dünürlük yapamaz.» (Hadisi Tirmizî de rivayet etmiş olup, Tirmizî'nin rivayetinde «Dünürlük yapamaz» ifadesi yoktur.)

Tirmizî şöyle demiştir: «Hadis hasen sahih olup Nebî aleyhis-selam'm ashabından bazıları bununla amel etmiş. Mâlik, Şâfi'î, Ah-med ve Ishâk da bu görüşe katılmışlardır. Bunlar ihramlının evlenmesini caiz görmezler, eğer nikâhlanırsa nikâh bâtildir. «Nebî aley-hisselam'm ihramlı iken Meymûne ile evlendiği» rivayeti, Müslim'in «Nebî aleyhisselam ihramdan çıktıktan sonra Meymûne ile evlendi,» rivayetine ters düşmektedir.» Tirmizî bu rivayetler hakkında şöyle demiştir: «Nebî aleyhisselam Meymûne ile Mekke yolunda evlendiği için bu evlenmesinde ihtilaf edilmiştir. Bazıları şöyle demiştir: Nebî aleyhisselam ihrama girmeden Meymûne ile evlendi. İhramlı iken, Rasûlullah'ın evlendiği ortaya çıktı. Daha sonra Mekke yolunda Serifte ihramdan çıkmışken zıfâf vaki oldu.»

Hanefîler; «ihramlının nikâh kıydırmasının caiz olduğu görüşünü benimsemişlerdir. Çünkü ihram hali, kadının kendisiyle yapı-

lacak sözleşme yetkisine mâni olmaz. Şüphesiz men edilen, cinsî münasebet olup, akdin sahih olması değildir.»

6 — Tırnakları kısaltmak, baştaki ve vücuttaki kılları traş etmek, kısaltmak veya herhangi bir yolla gidermek. Allahü Teâlâ şöyle buyuruyor: «Kurban yerine ulaşınca ya da, başlarınızı traş etmeyiniz.» (Bakara: 196.)

Alimler, ihramhmn özürsüz tırnaklarını kısaltmasının haram olduğuna dair icma' etmişlerdir. Şayet tırnağı kınılrsa, onu kopanp atmak fidyesiz olarak caizdir. Eğer kıllar kaldığı zaman zarar veriyorsa, onları gidermek caiz olup fide vermesi gerekir. Ancak göz kirpikleri ihramhyi rahatsız ederse, fide vermeden onları gidermek caizdir.

Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: «İçinizde hasta olan veya başından rahatsız olan varsa fide olarak ya oruç tutması, ya sadaka vermesi, ya da kurban kesmesi gerekir.» (Bakara: 196.) Bunun açıklaması yakında gelecektir.

7 — Erkek olsun kadın olsun vücuda veya elbiseye güzel koku sürmek.

tbn Ömer (r.a.)'den rivayet olduğuna göre; Ömer (r.a.) Mu-aviye'yi ihramlı iken güzel koku sürmüş olarak görünce, ona: «Git yıkan, şüphesiz ben Rasulullah'tan; 'hacı; saçını başını dağınık olan ve güzel koku kullanmadığından dolayı da kokusu değişmiş olandır/ dediğini işittim.» demiştir. (Hadisi Bezzâr sahih bir senetle rivayet etmiştir.)

Yine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şu hadisi vardır: «Sendeki güzel kokuya gelince; onu üç kerre yıka.»

İhramlı öldüğü zaman, suyu ve kefenine güzel koku sürülmez. Çünkü Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, ihramlı iken ölen kimse hakkında; «Bunun başını örtmeyin ve koku sürmeyin, çünkü o kıyamet günü telbiye getirerek dirilecektir.» buyurmuştur.

İhramdan önce, vücuduna veya elbisesine sürmüş olduğu güzel kokudan geri kalan eserde ise bir beis yoktur. Elma ve ayva gibi, koku için yetiştirilmeyen meyvalar koklamak mubahtır. Çünkü bunlar diğer bitkilere benzerler. Bunlardan kokulanmak kastedilmez ve bunlardan koku da yapılmaz.

İhramhya, Ka'be'nin kokusundan isabet etmesi halindeki hükme gelince; Sa'îd bin Mansûr'un, Salih bin Keysân'dan rivayet ettiğine göre Salih bin Keysân; «Enes bin Mâlik'i, ihramlı iken elbisesinin benin güzel kokusuna değdiğini ve elbisesini yıkamadığını gördüm.» demiştir. 'Atâ'dan rivayet olduğuna göre, 'Atâ; «Elbisesini yıkamaz ve ona bir şey gerekmez» demiştir. Şâfi'îlere göre,* «Kâ'be'nin kokusuna sürülmeyi kasteden kimse; elbisesini yıkaması mümkün olduğu halde yıkamaya acele etmezse, günahkâr olup kendisine fide gerekir.»

8 — Kendisinde güzel koku bulunan boyayla elbiseyi boyamak.

Âlimler, kendisinde güzel koku bulunan boyalı elbiseyi giymenin haram olduğunda ittifak etmişlerdir. Ancak koku hissedilmeyecek şekilde yıkanır haram olmaz.

Nâfi'in, İbn Ömer (r.a.)'den rivayet ettiğine göre; Nebî aleyhîs-selam şöyle buyurmuştur: «Versli veya za'ferânli elbise giymeyiniz, ancak yıkanmış olursa müstesna.» Yani ihramlı iken demektir. (Hadisi İbn Abdilber ve Tahâvî rivayet etmiştir.)

Halkın, güzel kokulu elbise giyerek haram işlemlerine vesile olmasını diye, önder kişilerin, yıkanmış ta olsa bu tip elbiseleri giymeleri mekruhtur. Çünkü Mâlik'in Nâfi'den rivayet ettiğine göre; Nâfi\ Ömer bin Hattab (r.a.)'m kölesi Eşlem'in Abdullah bin Ömer'e şöyle anlattığını işitmiştir: Ömer bin Hattab, Talha bin Ubeydullah'ın sırtında ihramlı iken boyalı bir elbise gördü de «Bu boyalı elbise nedir ya Talha?» dedi. Talha; «Ey müminlerin halifesi o elbise kırmızı çamurla boyanmıştır» deyince, Ömer (r.a.); «Ey cemaat, siz insanların örnek aldıkları önderlersiniz. Şayet cahil bir adam bu elbiseyi görse; 'Talha bin Ubeydullah, ihramlı. iken boyanmış elbise giydi,' diyecektir, öyleyse ey cemaat siz ihramlı iken hiç bir şekilde boyalı elbise giymeyiniz.* dedi.

Pişirilen yemeğe veya içeceklerle güzel koku koymaya gelince; ihramlı bunları kullandığı zaman, şayet tadı, kokusu ve rengini fark-■etmezse kendisine fide gerekmez. Şayet kokusu kalmışsa Şâfi'îlere göre böyle bir yemeği yemekle ihramhya fide lazım gelir. Hane-filer: «Fide gerekmez, çünkü bu yemeği yemekle, güzel kokuyla kendini rahatlatmayı kasetmemiştir.» demişlerdir.

9 — Ava saldırmak.

İhramlının deniz avını avlaması, ona saldırması, başkasına işaret etmesi ve deniz avından yemesi caizdir. Ama ihramliya, görünen kara avını öldürmek, boğazlamak veya işaret etmek suretiyle, görünmeyen kara avına ise avlamaya yol göstermek veya ürkütmek suretiyle saldırmak haramdır. İhramhya kara hayvanını satmak, almak ve sütünü sağlamak haram olduğu gibi, yumurtasını bozmak da haramdır. Buna delil Allahu Teâlânın şu ayetidir: «Deniz avı ve onu yemek size de-, yolculara da, geçimlik olarak helâl kılınmıştır, ih-ramlı bulunduğunuz surece kara avı size haram kılınmıştır.» (Mai-de: 96.)

İhramhya kendisi avlamayıp kendisi için avlanmayan veya avlamak için işaret ve yardım etmediği av etinden yemesi caizdir. Çünkü Muttalib'in Câbir (r.a.)'den rivayet ettiğine göre; Nebî aleyhîs-selam şöyle buyurmuştur: «İhramda olduğunuz halde, siz avlamadığınız veya sizin İçin avlanmadığı müddetçe kara avı size helâldir.» (Hadisi Ahmed ve Tirmizî rivayet etmiştir.)

Tirmizi şöyle demiştir: «Câbir'in hadisi, tefsir edici mahiyettedir. Muttalib'in, bu hadisi Câbir'den duyduğunu bilmiyoruz. Bazı ilim ehli bu hadisle amel ederek; ihramlının, kendi avlamadığı veya kendisi için avlanmadığı müddetçe av etini yemesinde bir beis görmezler.»

Şâfi'î şöyle demiştir: «Bu konudaki rivayetlerin en güzeli ve en ölçülüsü budur.»

Ahmed ve İshâk'ın görüşü de bu olup, Mâlik ve alimlerin çoğu; hadisin gereğiyle amel edileceğini söylemişlerdir.

Eğer ihramlı, kendi izni olsun veya olmasın, kara avı avlarsa veya kendisi için avlanırsa, etinden yemesi haramdır. Ancak ihramlı olmayan kendisi için avlar da, ihramlının yemesini kastetmeyip sonradan ihramhya etinden hibe eder veya satarsa bu etten yemesi haram olmaz.

Abdurrahman bin Osman et-Teymî'den rivayet olunduğuna göre; o şöyle demiştir: «İhramlı olarak Talha bin Ubeydullah'ın yanında bulunuyorduk. Kendisine bir kuş hediye ettiler. Talha uyuyordu. Bazımız bundan yedik, bazımız yemekten çekindik. Talha uyanınca yiyeceklerin hareketini doğru buldu ve 'Biz onu Rasûlullah ile beraber yedik,' dedi >> (Hadisi Müslim ve Ahmed rivayet etmiş-tir.)

10 — Av etinden yemek.

ihramhya, kendisi için, işaretiyle veya yardımıyla avlanmış kara avının etinden yemek haramdır. Çünkü Buhârî ve Müslim'in Ebû Katade (r.a.)'den rivayet ettiklerine göre: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem hacc niyetiyle yola çıktı. Onun beraberindekiler de çıktılar. Derken, —içlerinde Ebû Katade'nin de bulunduğu— bazı ashabını ayırarak; «Bana kavuşuncaya kadar deniz sahilini takip edin,» buyurdu. Ayrılanlar deniz sahilini tuttular. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den ayrılınca hepsi ihrama girdiler. Yalnız Ebu Katade ihrama girmedii. Hep birlikte yürürlerken yaban eşekleri gördüklerinde, Ebû Katâde hemen üzerlerine hücum ederek onlardan bir dişi yaban eşiğı vurdu. Arkadaşları hayvanlarından inerek onun etinden yediler. Sonra; «Eyyvah, ihramlı iken et yedik.» dediler. Yabanî eşek etinin kalan kısmını yanlarına aldılar. Rasûlullah'a gelince; «Ya Rasûlallah, bizler ihrama girmiştik. Ebû Katâde ihrama girmemişti. Derken bir takım yaban eşekleri gördük. Ebû Katâde derhal bunlara hücum ederek içlerinden dişi bir yaban eşiğini vurdu. Biz de hayvanlarımızdan inerek onun etinden yedik. Sonra da; 'Eyyvah, ihramlı olduğumuz halde av eti yiyoruz,' dedik. Etinin kalan kısmını da getirdik.» dediler. Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «Sizden hiç biriniz Ebû Katâde'ye emretti, yahut bir şeyle işarette bulundu mu?» diye sordu. Ashab; «Hayır,» dediler, «öyle ise kalan etini yeyin,» buyurdu. Sa'b bin Cessâme, Rasûlullah'a Ebvâ'da yahut Veddân'da iken bir yaban eşiğı hediye etmiş, fakat Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem onu hemen geri çevirmiş ve; «Biz bunu sana iade edecek değildik. Şu var ki, biz ihramlıyız.» buyurmuştur. Bu hadis, diğer hadislerin arasını cem'etmesi bakımından ihramlı olmayanın, ihramlı için avlanması manasına hamledilmiş tir.

İbn Abdilber şöyle demiştir: «Bu görüşü benimseyenlerin delili, bu konudaki hadislerin sahih olmasıdır. Hadis, bu manaya hamledilince, hadisler arasındaki zıtlık, ihtilaf ve birbirini reddetme ortadan kalkmış olur. Hadislerin, bu mana üzerine hamledilmesi va-cibdir. Böylece hadisi bu manaya kullanmak mümkün olduğu zaman hadisler arasındaki taarruz kaldırılmış olur.»

İbn Kayyım da bu görüşü tercih ederek demiştir: «Bu konudaki sahabe sözlerinin hepsi, bu açıklamaya delalet etmektedir.»

7.19. İHRAM MAHZURLARINDAN BİR MAHZUR İŞLEYENİN HÜKMÜ

Bir kimsenin özürlü olur da, cinsi münasebet dışında, kıllan tras etmek, sıcak veya soğuktan korunmak için dikişli elbise giymek ve benzerleri gibi ihram mahzurlarından bir mahzur için dikişli elbise giymek ve benzerleri gibi ihram mahzurlarından bir mahzur işlemeye ihtiyacı olursa, bir koyun kesmesi .veya her fakire yam sa' (2.917 gr.) olmak üzere altı fakiri doyurması veya üç gün oruç tutması gerekir. Kişi bu üç tanesi arasında muhayyerdir. Cima dışında hacc mahzurlarından birini çiğnemekle hacc veya umre batıl olmaz.

Abdurrahman bin Ebî Leylâ'dan, onun da KaTs bin Uca'dan rivayet ettiğine göre: Hudeybiye zamanında Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem onun yanına uğrayarak «Başının böcekleri sana eziyet verdi mi?» diye sormuş, Ka*b, «evet» cevabını verince, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ona; «Başını traş et. Sonra kurban olarak bir koyun kes, yahut üç gün oruç tut veya üç sa' hurmayı altı fakire yedir,» buyurdu. (Hadisi Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.) Ebû Davud'un diğer bir rivayetinde KaT> şöyle demiştir: «Hudeybiye senesi Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber iken başıma böcekler üşüştü. Hatta gözlerimin hastalanacağından korktum. Bunun üzerine Allahu Teâlâ şu ayeti gönderdi: «Sizden kim hasta-olur yahut başından elemi bulunursa, ona oruçtan yahut sadakadan veya kurbandan bir fidye lazım gelir.» (Bakara: 196). Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem beni çağırarak bana; «Başını traş et ve üç gün oruç tut veya alö fakire bir frak (takriben 73 kg.) kuru üzüm yedir veya bir koyun kurban kes.» dedi. Bunun üzerine başımı traş ettim. Sonra kurban kestim.»

Şâfi'i, fidyenin gerekli olmasında özürlü olmayana Özürlüye kıyas etmiştir.

Ebû Hanîfe ise; «özrü olmayana, eğer gücü varsa kurban gerekir. Kurban kesmeye gücü yoksa daha önce geçtiği gibi gerekmez», demiştir.

7.19.1. Kılların Bir Kısımını Kısaltmak Hakkında Gelen Rivayetler

'Atâ'dan rivayet olunduğuna göre, o şöyle demiştir: «İhramlı üç kıl ve daha fazla yolarsa, kendisine kurban gerekir.» (Hadisi Sâ'id bin Mansûr rivayet etmiştir.)

Şâfi'înin 'Atâ'dan rivayet ettiğine göre; 'Ata şöyle demiştir : «Bir kılda bir mûd (takriben 832 gr.) iki kılda iki

mûd, üç veya daha fazla kılda ise bir kurban gerekir.»

7.19.2. Yağlanmanın Hükümü

Müsevvâ kitabında yazan şöyle demiştir: «Yağlanma, halis zeytin yağı veya halis sirke ile olursa, hangi uzva sürülürse sürülsün, Ebû Hanîfe'ye göre kurban gerekir. Şâfi'îlere göre ise; «Baş ve sakalın kıllarını güzel kokulu olmayan bir yağla yağlamaya fidye gerekir. Vücudun diğer kısımlarına kokulu olmayan yağ sürülmesi halinde ise fidye gerekmez.»

7.193. Unutarak Veya Bilmeyerek Elbise Giyen Veya

Güzel Koku Sürülene Bir Zorluğun Bulunmadığı

thramlı, ihramlı olduğunu unutarak veya ihramhıya haram olan şeyleri bilmediği halde elbise giyer veya güzel koku sürülürse kendisine fidye lâzım gelmez.

Ya'lâ bin Ümeyye (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlül-Iah'a Cî'râne denen yerde bir adam geldi. Üzerinde bir cübbe vardı. Sakalını ve başını sanya boyamıştı. «Ya Rasûlallah, 'umre için İhrama girdim. Durumum gördüğün gibidir,» dedi. Bunun üzerine Rasûlullah saUallahu aleyhi ve sellem, ona; «San boyayı yıka ve cübbeni çıkar, haccında yapmadığını 'umrende yap.» buyurdu. (Hadîsi Buhari, Müslim, Tirmizî, Nesâî ve Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.)

'Atâ şöyle demiştir: «Bilmeyerek ve unutarak ihramlı elbise giyer ye güzel koku sürünürse üzerine kefarete gerekmez.» (Hadîsi Buhari rivayet etmiştir.)

Ancak unutarak veya hanımlığını bilmeyerek av Öldüren, bu hükmün dışındadır. Bu kimsenin ceza ödemesi vacibdir. Çünkü bu borç mal borcu gibidir. Bu mal borcu insanlara olan mal borcu gibidir ki, bilerek veya bilmeyerek kasten veya unutarak yapmak arasında bir fark yoktur.

7.19.4. Cima İle Haccm Batıl Olması

Alî, Ömer ve Ebû Hüreyre (r.a.), ihramlı iken hanımı ile cirnâ yapan adama tekrar hacc yapmacı için fetva vererek şöyle dediler: «Bu hüki'im kadın ve erkek için aynıdır. Hatta hacclannı tamamlarlar, sonra gelecek sene bir hacc daha yaparlar ve kurban keserler.»

Ebû'l Abbas Taberî şöyle demiştir : «İhramlı ister Arafat'ta vakfeden Önce, ister sonra olsun, birinci ihramdan çıkmadan önce cima ederse haccı fasit olur. Bu durumda fasit olan haccma devam eder. Üzerine, bir deve kesmesi ve gelecek yıl haccını kaza etmesi gerekir. Eğer kadın ihramlı olup, cimâyâ rıza göstermişse ona da haccı devam edip gelecek sene kaza etmesi gerekir. İlim ehlinin çoğuna göre kurban da bunun gibidir. Bazılarına göre İkisine bir kurban gerekir. Bu 'Atâ'nın görüşüdür.

Beğavî Şerhu's-Sünne adlı kitabında şöyle demiştir: «İkisinin bir kurban kesmesi, Şâfi'î'nin meşhur iki görüşünden birisidir. Ramazan gündüzlerinde, cima yapmanın keffaretinde olduğu gibi bunda da kurban erkeğe vacib olur. Haccı kaza için çıktıklarında, evvelki durum tekrar olmasın diye cima ettikleri yerde bîbirinden ayrılırlar. Deve kesmekten âciz kalırsa, inek keser. İnek kesmekten âciz kalırsa, yedi koyun keser. Bundan da âciz kalırsa deveyi para olarak kıymetlendirir. Parayla yiyecek alarak her fakire bir mûd düşecek şekilde tasadduk eder. Buna da gücü yetmezse her mûd için bir gün oruç tutar.»

Rey ehli şöyle demiştir: «Eğer Arafat'ta vakfeden önce cima ederse haccı fasid olup, üzerine bir koyun veya devenin yedide biri gerekir. Şayet Arafat'ta vakfeden sonra cima ederse, haccı fâsid olmayıp üzerine bir deve kesmek gerekir. Hacc-i kıran yapanın haccı ifsad olduğu zaman, hacc-ı ifrâd yapana gerekenler buna da gerekir. Yine hacc-ı kıran olarak kaza eder. Kıran kurbanı üzerinden düşmez.» Rey ashabı devamla demiştir ki: «Birinci ihramdan çıkıştan sonra cima vaki olursa haccı fasid olmaz, ilim ehlinin çoğuna göre üzerine kaza da gerekmez.» Bazıları ise kazanın vacip olduğu görüşüne varmışlardır ki; tbn Ömer, Hasan ve İbrahim'in görüşü budur. Bu kişiye fidye de gerekir. Ancak bu fidenin deve mi, yoksa koyun mu, olduğunda ihtilaf edilmiştir. İbn Abbas ve 'Atâ devenin gerektiğini söylemişlerdir ki, bu görüş; İkrime'nin ve Şâfi'înin iki görüşünden birisidir-Diğer bir görüş ise üzerine koyun kesmek gerekir. Bu da Malik'in görüşüdür.

İhramlı ihtilam olur veya düşünmek ve bakmak suretiyle inzal vâki olursa; Şâti'îlere göre üzerine bir şey yoktur. Ancak Şâfi'îler; "Şehvetle dokunan veya öpen kimseye, inzal vâki olsun olmasın, koyun lâzım gelir.»

demişlerdir. İbn Abbas (r.a.) «Üzerine kurban gerekir,» demiştir.

Mücâhid şöyle demiştir: «Bir adam İbn Abbâs'a gelerek şöyle dedi: «Ben ihramda iken, falanca kadın süslü-püslü bana geldi. Nefsime sahib olamayıp, şehvetim galip gelirse, bana ne gerekir?» diye sordu. İbn Abbas, sırtüstü yere uzanincaya kadar güldü de şöyle dedi: «Sen şehveti güçlü bir adamsın, sana bir beis yoktur. Kurban kes, haccm tamamdır.» (Hadîsi Sa'îd bin Mansûr rivayet etmiştir.)

7.19.5. Av Öldürmenin Cezası

Allahu Tealâ şöyle buyurmuştur : «Ey İnananlar, ihramlı iken avı öldürmeyin. Sizden bile bile onu öldürene, ehli hayvanlardan öldürdüğünün dengi olan bir hayvan cezası vardır ki, (bu, Öldürülene denk olduğuna) içinizde iki âdil kimsenin hükmedeceği, KaTie'ye--ulaşacak bir kurbanı ödeme, yahut düşkünlere yemek yedirme şeklinde keffâret ya da yaptığının ağırlığını tatmak üzere bunlara denk oruç tutma vardır. Allah geçmiş telcileri atfetmiştir. Kim tekrar yaparsa Allah ondan Öc alır. Allah güçlüdür, öc alıcıdır.» (Mâide: 95)

İbn Kesir şöyle demiştir: «Âlimlerin çoğunluğunun görüşüne göre; cezanın gerekmesinde kasden av öldürenle unutarak öldüren arasında fark yoktur.

Zührî; «Kur'ân-ı Kerîm, kastet av Öldürene, sünnet de unutarak av öldürene cezanın gerektiğine defa/et etmiştir,» demektedir. Bunun manası sudun

Kur'ân-ı Kerim, «Yaptığının ağırlığını tatsın diye» âyetiyle

kasden av Öldürene ceza gerektiğine ve günahkâr olduğuna delalet etmiştir. Nebi aleyhisselam'ın ve ashabının verdikleri hükümlerden çıkan sonuca göre; Kur'ân, kasden öldürene ceza gereğine delalet ettiği, gibi, sünnet de hataen öldürene ceza gerektirmiştir. Şüphesiz av öldürme helak etme demektir. Helak edilen şeyi, ister kasden olsun ister unutarak olsun ödemek gerekir. Fakat kasden öldüren günahkâr olur, hataen öldüren ise ayıplanmaz. Müsevâ kitabında, yazan şöyle demiştir: «EhÜ hayvanlardan öldürdüğü kadar kendisine ceza vardır,» âyetinin manası Ebû Ha-nîfe'ye göre şöyledir: «Av öldürene, Öldürdüğü avın kıymetine denk bir ceza vardır. İki âdil kimse kıymeti hakkında hüküm verir. Bu ceza; Kâ'fe'ye ulaşacak ehli hayvanlardan bir kurban, ya da miskinleri doyurma şeklinde keffâret olabilir.»

Şafii'ye göre, bu âyetin manası şöyledir: «Av öldürene ceza gerekir. Bu ceza, ya öldürdüğü avın şekil ve suretinde, ehli hayvanlar cinsinden bir benzeri olabilir ki, bunun misli olduğuna iki adil kimse hükmeder ve kurban olarak cezasını çekmiş olur. Ya da bu ceza, miskinleri doyurmak şeklinde Jceffaret veya bunlara denk oruç tutma olur.»

7.19.5.1. Ömer ile Ashabın Av Hakkında Beraberce Hüküm Vermeleri

Abdûlmelik b. KariVden onun da Muhammed b. Sîrîn'den rivayet ettiğine göre: Bir adam Ömer (r.a.)'a gelerek; «Ben ve arkadaşım ihramlı olduğumuz halde atlarımızı yoldaki bir çukura sürdük. Orada bulunan bir ceylana çarparak ceylanı ezdik. Bizim hakkımızda görüşün nedir?» diye sordu. Ömer (r.a.) yan tarafındaki adama; «Gel, sen ve ben bu iş hakkında hüküm verelim,» dedi. Sonra onların ceza olarak bir keçi kesmeleri gerektiği şeklinde hüküm verdiler. Bunun üzerine adam; «Müminlerin halifesi bir ceylan hakkında hüküm veremeyip yanına hüküm vermek için bir adam çağırır,» diyerek geri döndü. Ömer (r.a.) adamın sözünü işitti ve onu çağırarak; «Mâide suresini okudun mu?,» diye sordu. Adam; «Hayır,» dedi, «Peki, benimle beraber hüküm veren bu adamı tanıyor musun?» deyince, adam yine; «Hayır,» dedi. Ömer (r.a.), şöyle cevap, verdi: «Eğer Mâide sûresini okuduğunu bana haber verseydin, seni döverek canını yakardım. Allahu Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'inde <İki adil kimsenin hükmedeceği, Kabe'ye ulaşacak bir kurban gerekir.» buyurmuştur. Bu yanımdaki adam da Abdurrahman bin AvF-dir.»

Selef uleması deve, sığır ve koyun öldürenlere bir deve; yaban eşeği, yaban sığın, erkek ve dişi yaban keçisinin herbirileri için bir sığır; ada taşvanı, güvercin, kumru, yaban tavuğa ve kuştan herbirileri için bir koyun kesmek gerektiği üzere hüküm vermişlerdir. Sırtlan öldürene bir koç, geyik öldürene bir keçi, tavşan için dört ayı geçmiş bir keçi, tilki için bir oğlak, yaban faresi (arap tavşanı) için de dört aylık bir keçi kesmek gerekir.

7.19.5.2. Ceza Olarak Kesilecek Hayvan Bulunmadığı Zaman Yapılacak İş

Sa'id b. Mansûr'un İbn Abbas'dan, «Ehli hayvanlardan öldürdüğü avın misli kadar bir ceza vardır,» âyeti hakkında rivayet ettiğine göre İbn Abbas şöyle demiştir: «İhramlı, bir av öldürdüğü zaman, üzerine ceza hükmü verilir. Eğer ceza olarak keseceği hayvan yanında ise, onu boğazlar ve etini tasadduk eder. Eğer yanında hayvan bulunmazsa hayvanın değeri paraya çevrilir. Para da yiyecek olarak hesap edilir ve hsr yanm sa' yiyecek için bir-gün oruç tutar, ihramlı, herhangi bir av öldürdüğü zaman, üzerine öldürme cezası hükmü verilir. Eğer ceylan ve benzeri bir hayvan öldürmüşse Mekke'de boğazlanmak üzere bir koyun kesmesi gerekir. Eğer koyun bulamazsa üç gün oruç tutar. İhramlı, yaban keçisi ve benzeri hay-vanları öldürmüşse üzerine bir sığır kesmesi gerekir. Eğer sığır bulamazsa yirmi miskin doyurur. Eğer yiyecek bulamazsa yirmi gün oruç tutar. İhramlı; deve, sığır, koyun, yabanî eşek v.b. hayvan öldürmüşse, üzerine bir deve kesmesi gerekir. Eğer deve bulamazsa otuz miskin doyurur. Doyuracak bir şey bulamazsa, otuz gün oruç tutar.» (Hadisi İbn Ebi Hâtem ve İbn Cerir rivayet etmiştir. İbn Ce-rîr'de şu ziyade vardır: «Yiyecek, miskinlere kanlanını doyuracak şekilde birer mûd olarak verilir.»)

7.19.5.3. Yemek Yedirmek Ve Oruç Tutmanın Keyfiyet*

Mâlik şöyle demiştir: «Av öldürüp de üzerine ceza hükmü verilen ihramlı hakkında işittiklerimin en güzeli şudur: İhramlı, öldürdüğü avı kıymetlendirerek yiyecek olarak kaç para tuttuğuna bakar. Sonra her miskine bir

mûd verir veya her mûd yerine bir gün oruç tutar. Miskinlerin kaç tane olduğunu araştırır. Eğer on tane iseler on gün oruç tutar. Eğer miskinler yirmi tane ise, yirmi gün oruç tutar. Eğer miskinler yirmi tane ise, yirmi gün oruç tutar. Böylece miskinlerin sayısı altmıştan çok olsa bile onların sayısına oruç tutar»

7.19.5.4. Ortak Av Öldürenlerin Hükümü

Bir topluluk, kasden bir avı beraberce Öldürürlerse bunların hepsine bir ceza gerekir. Çünkü Allahu Teâlâ; «Ehli hayvanlardan öldürdüğünün misli kadar bir ceza vardır,» buyurmuştur. İhramlı iken sırtlan öldüren bir topluluk, İbn Ömer'e ne yapacaklarını sordular. İbn Ömer; «Bir koç kesiniz,» dedi. Onlar; «Hepimiz için bir koç mu keseceğiz?» diye sorunca, İbn Ömer; «Evet hepinize bir koç yeter,» dedi.

7.19.5.5. Harem-i Şerifte Avlanmak ve Ağaç Kesmek

İhramlıya ve ihramlı olmayana Harem'de avlanmak, avı ürkütme ve insanların dikmediği ağaçları kesmek, izhir (kokulu boya otu) ve sinameki bitkileri dışında —diken bile olsa— kuru otları kesmek haramdır. İzhir ve sinameki otları kesmek, sökmek ve telef etmek mubahtır. Çünkü Buhârî'nin İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre İbn Abbas demiştir ki: «Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Mekke'nin fethi gününde şöyle buyurdu : «Şüphesiz bu yer mukaddestir. Bu yerin dikenini kesilmez, kuru otları kesilmez, avı ürkütülmez, kayıp eşyası sahibini tanıyandan başkası tarafından alınamaz.» Abbas; «İzhir müstesna. Çünkü biz onu evlerimize ve kabirlerimize koyuyoruz,» deyince, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «İzhir müstesnadır,» buyurdular. Şevkânî şöyle demiştir: «Kurtubî demiştir ki: 'Fakihler kesilmesi nehyedilen ağacı, insanın emeği olmadan Allah tarafından biten ağaç olduğunu söylemişlerdir. İnsanoğlunun emeği ile biten ağaçta ise ihtilaf edilmiştir.' Cumhur ulema; bunları kesmenin caiz olduğunu söylemiş, Şâfiî ise; «Bütün ağaçları kesme konusunda ceza gerekir.» demiştir. Âlimler; kınları, dalları, insanların dikmediği ağaçlardan kesilenler ve düşen yapraklarla faydalanmayı istisna etmişlerdir.»

İbn Kudâme şöyle demiştir: «Harem-i Şerifte insanların diktiği bakla, ekin gibi nebatları almanın mubah olduğuna ve bunları otlatmakta ve biçmekte bir beis olmadığına dair âlimler icma' etmişlerdir.»

Ravdatu'n-Neddiyye kitabında şöyle geçmektedir: «İhramlı olmayana, Mekke'nin haremünde avlamak ve ağaçları kesmek hususunda günâh kazanmaktan başka bir ceza vacib olmaz, ihramlı, olana gelince; bu kişi av öldürdüğü zaman Allah'ın Kur'ân'da zikrettiği cezaya müstehak olur. Kendisiyle hüccet getirilecek bir delil bulunmadığı için Mekke'nin ağaçlarını kesen hakkında bir ceza yoktur. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den; «Büyük ağacı kökünden kesene bir sığır gerekir,» şeklinde yapılan rivayet sahih değildir. Selefî bazılarından yapılan rivayetler de hüccet olabilecek kuvvette değildir.»

Kitabın yazarı devamla şöyle demiştir: «Hasılı; av öldürmek ve ağaç kesmek konusunda yapılan yasaklama (nehy) ile ceza veya kıymetini ödemek lâzım geldiği arasında bir bağıntı kurulmaz. Bilakis yasaklama, hakikatte haramlığı ifade eder. Ceza ve kıymet ise delilsiz gerekli olmazlar. Bu konuda Allahu Teâlâ'nın «İhramlı olduğunuz halde avı öldürmeyin...» âyetinden başka delil de yoktur. Bu ayette ise sadece belli bir ceza zikredilmiştir. Bunun dışında bir şey ödemek vacib olmaz.»

7.19.5.5.1. Mekke Hareminin Hududu

Mekke'nin haremî için, Mekke'yi kuşatan bir hudut vardır. Eş ayn yünden bu yerlere işaretler dikilmiştir. Bu işaretler, her yolun yan tarafına dikilmiş bir metre yüksekliğindeki taşlardır.

Harem'in kuzey taraftan sınırı; Mekke ile arasında altı kilometre bulunan Ten'im'dir.

Güney taraftan sınırı; Mekke ile arasında oniki kilometre bulunan Edâh'dır.

Doğu tarafından sınırı; Mekke ile arasında onaltı kilometre bulunan Ci'râne'dir.

Kuzeydoğu tarafından sınırı; Mekke ile arasında ondört kilometre bulunan Vâdî-i Nahle'dir.

Batı tarafından sınırı; Mekke'ye uzaklığı onbeş kilometre bulunan Şemîsi'dir.

Muhibbuddin Taberî demiştir ki: «Zühri'nin, 'Ubeydullah bin Abdullah bin 'Utbe'den rivayet ettiğine göre İbn 'Utbe şöyle demiştir: «İbrahim aleyhisselam Harem'in işaretlerini Cibrail'in gösterdiği yerlere dikmiştir. Sonra Kusayy'a kadar kimse onlara dokunmadı. Kusayy gelince onları yeniledi. Sonra Nebî aleyhisselâm gelinceye kadar kimse onlara dokunmadı. Nebî aleyhisselam Fetih senesi Temim bin Üseyd el-Huzâ'î'yi göndererek onları yeniledi. Sonra Ömer'e kadar kimse onlara dokunmadı. Ömer (r.a.), Kureys'ten dört kişiyi (Mahreme bin Nevfel, Sa'îd bin Yurbû', Huveytib bin Abdüluzâ ve Ezher bin Abdü'avf) göndererek o işaretleri yeniledi. Sonra Muâviye Harem işaretlerini yeniledi. Daha sonra da Abdül-melik'e yenilemesini emretti.»

7.19.5.5.2. Medine'nin Haremi

Mekke'nin haremünde avlanmak ve ağaçları kesmek haram olduğu gibi Medine'nin haremünde avlanmak ve

ağaçları kesmek de haramdır.

Câbir bin Abdullah (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre Rasûlül-lah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «İbrahim aley-hisselam Mekke'yi harem kıldı. Ben de Medine'de iki kara taşlık arasını harem kıldım ki, dikenli bitki ve ağaçları kesilmez ve avı avlanmaz». (Hadisi Müslim rivayet etmiştir.)

Ahmed ve Ebû Davud'un Alî (r.a.)'den onun da Nebî aleyhisse-lâm'dan rivayet ettiğine göre Nebi aleyhisselam Medine hakkında şöyle demiştir: «Otları biçilmez, avına dokunulmaz, bulunan eşyası alınmaz. Ancak bulduğunu ilân eden alabilir. Kişinin orada av öldürmek için silah taşıması caiz olmaz. Hayvanına yem için koparması dışında oradaki ağaçları kesemez.»

Buhârî ve Müslim'in ittifak ettikleri hadiste; «Medine, 'Ayr dağı İle Sevr dağı arasında haremdir.» ifadesi vardır. Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet olunan bu hadiste, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Medine'deki iki kara taşlık arasını harem saymış, Medine'nin etrafında on iki mil mesafeyi de koru kılmıştır. Hadiste geçen «Lâbetân» kelimesi, «Lâbeh» kelimesinin tesniyesidir. Lâbeh ise; «içinde siyah taşların bulunduğu yer» demektir. Medine; doğu ve batı taraftan bu iki kara taşlık arasında kalır. Medine'nin haremi; 'Ayr dağından Sevr dağına kadar uzanan on iki mil mesafelik yer olarak takdir edilmiştir. 'Ayr, Mikât'ın yanında bir dağ, Sevr ise kuzey taraftan Uhud'un yanında bir dağdır.

Rasûlullah, sallallahu ve aleyhi ve sellem, Medine ehli için ziraat, binmek ve insanların ihtiyaç duyacağı benzer aletler yapmak için harem bölgesindeki ağaçları kesmeye ve hayvanlara yem olsun diye otları koparmaya müsaade etmiştir. Ahmed'in Câbir bin Abdullah (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre Nebî aleyhisseiam şöyle buyurmuştur: «İki siyah taşlık arası haremdir. Bu yerin tümü Medine'nin komşudur. Hayvanlara yem olmaktan başka bir şey için ağacı kesilmez.»

Burası Mekke'nin hareminden farklıdır. Çünkü Mekke'de oturanlar kendilerine yetecek şeyleri bulabilirler. Medine'nin haremde oturanların ise hayvanlarına yemlik olması için bu otları ihtiyaçları vardır. Medine haremının avını öldürmek ve ağaçlarını kesmek hususunda ceza bulunmayıp günahkâr olmak vardır. Buhârî'nin Enes (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Nebî aleyhisselam' şöyle buyurmuştur: «Medine'nin şuradan şuraya kadar olan yeri haremdir. Bu yerin ağaçları kesilmez. Bu yerde bid'at çıkarılmaz. Kim bu yerde bir bid'at çıkarırsa, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun.»

Her kim bu yerin ağaçlarından, kesilmiş olarak bulursa, onu alması helâldir. Sa'd bin Ebi Vakkâs (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre; Sa'd, Akik'deki köşküne çıktı. Orada bir kölenin bir ağacı kesmekle yahut sallayıp yapraklarını dökmekle uğraşır olduğunu görünce onun elbiselerini soydu. Kölenin sahipleri gelerek, soyup üzerinden aldığı elbiseleri Sa'd'dan iade etmesini istediler. Bunun üzerine Sa'd; «Rasûlullah'm bana almamı caiz kıldığı şeyleri iade etmekten Allah'a sığınırım.» dedi. Ve eşyalarını onlara iade etmedi. (Hadisi Müslim rivayet etmiştir.)

Ebû Davûd ve Hâkim'in rivayet ederek Hâkim'in sahihlediği hadise göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu : «Medine'nin haremde avlanan kimseyi kim görürse, avlananın elbiselerini soyup alması hakkı vardır.»

7.19.5.5.3. Başka Harem Var mıdır?

İbn Teymiye şöyle demiştir: «Mekke ve Medine'den başka, Beyt-i Makdîs ve diğer yerler de dahil, dünyada başka harem yoktur. Cahillerin «Kudüs haremi» ve «Halil haremi» dedikleri gibi, Mekke ve Medine'nin dışındaki yerler «harem» diye isimlendirilemez. «Kudüs ve Halil haremi» dedikleri yerler, Müslümanların ittifakıyla harem değildir, üzerine icma' edilen harem, Mekke'dir. Medine'ye gelince; âlimlerin çoğunluğuna göre, bununla ilgili hadislerin Nebî aleyhisselam'dan bize kadar ulaştığı gibi Medine de haremdir. Müslümanlar, Taif'teki Vucâ ismindeki bir vadinin dışında üçüncü bir harem konusunda tartışmadılar. Bazılarına göre Vucâ da haremdir. Ancak alimlerin çoğunluğuna göre harem değildir.

7.19.5.4.4. Mekke'nin Medine Üzerine Fazileti

Cumhur ulema, Mekke'nin Medine'den daha faziletli olduğu görüşündedir. Çünkü Ahmed, İbn Mâce ve Tirmizî'nin Abdullah bin Adî bin Et-Hamra (ra'O'dan rivayet edip Tirmizî'nin sahihlediği hadiste, Abdullah (r.a.) Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'm şöyle buyurduğunu işittir: «Vallahi sen ey Mekke, Allah'ın en hayırlı yerisin, Allah'ın en sevgili yerisin. Senden çıkarılmış olmasaydım asla çıkmazdım.»

Tirmizî'nin İbn Abbastan rivayet edip sahih saydığı hadiste; İbn Abbas (r.a.) demiştir ki: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Mekke için şöyle buyurdu: «Senden güzel ve benim için daha sevgili bir şehir yoktur. Kavmim beni senden çıkarmasaydı, başka bir yerde iskân etmezdim.»

7.20. İHRAMSIZ MEKKE'YE GİRMEK

Hacc ve 'umre yapmak istemeyen kimsenin ister odun, ot, su, avcılık ve diğer işleri yapmak için tekrar gidip gelinen bir ihtiyaç için olsun, ister ticaret, ziyaret ve diğerleri gibi devamlı gidip gelinmeyen işler için olsun,

ihramsız Mekke'ye girmesi caizdir. Bu hu-susda yolun emniyette olması veya olmaması arasında bir fark yoktur. Şâfiî'nin iki görüşünden en sahihi budur. Şâfiî'ler bununla fetva vermişlerdir.

Müslim'in rivayet ettiği hadiste Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, başında siyah sarık olduğu halde ihramsız Mekke'ye girmiştir, tbn Ömer (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre; İbn Ömer (r.a.) yolun bir kısmından geri döndü ve ihramsız Mekke'ye girdi.

İbn Şihâb'dan rivayet olunduğuna göre; o «ihramsız Mekke'ye girmekte bir beis yoktur.» demiştir.

İbn Hazm; «ihramsız Mekke'ye girmek caizdir.» demiştir. «Çünkü Nebî aleyhisselam mîkât yerlerini, hacc veya 'umre niyetiyle geçenler için tayin etmiştir. Bu yerler, hacc ve 'umreye niyet etmeyenler için değildir. Allah ve Rasûlü hiç bir zaman «Mekke'ye İhramsız girilmez,» diye emretmemiştir. «ihramsız girilmez» demek Şer'i şerifin gerekli kılmadığını gerekli kılmak demektir.

7.21. MEKKE'YE ve BEYT-İ HAREM'E GİRMEK İÇİN MÜSTEHAİB OLAN ŞEYLER

Mekke'ye girmek için aşağıdaki şeyleri yapmak müstehabdır:

1 — Yıkanmak: İbn Ömer (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; kendisi Mekke'ye girmek için yıkanmıştı.

2 — Zahir tarafındaki Zîtuvâ'da geceleme: Rasûlullah bu yerde gecemiştir. Nâfi' demiştir ki: «İbn Ömer de Zîtuvâ'da gecelerdi.» (Hadisi Buhari ve Müslim rivayet etmiştir.)

3 — Mekke'ye yüksek tepeden (Küdâ' tepesi) girmek: Nebî aleyhisselam Muâllat tarafından Mekke'ye girmiştir. Buradan girmek kendisine kolay gelen buradan girer. Eğer kendisine zor gelirse durumuna göre uygun bir yerden girer. Bunun için kendisine bir şey lâzım gelmez.

4 — Eşyalarını güvenli bir yere bıraktıktan sonra, Kabe'ye doğru süratli bir şekilde gitmek: Benî Şeybe (Babü's-Selâm) kapısından içeri girip ,boyun eğerek ve huşu' içinde şöyle demek:

«Kovulmuş şeytandan, büyük olan Allah'a Kerim olan zâtına, kadîm saltanatına sığınırım. Allah'ın ismiyle başlarım. Allahım, Mu-hammed'e onun âline rahmet et ve onları selâmete erdir. Allahım, günâhlarımı bağışla ve bana rahmet kapılarını aç.»

5 — Gözünü Kabe'ye kaldırıp baktığı zaman ellerini kaldırarak şöyle duâ eder:

«Allahım, bu Beyt'in şerefini, büyüklüğünü, kerametini ve heybetini arttır ve ona hacc veya 'umre için gelerek böyle duâ edenlerin de şerefini, kerametini, büyüklüğünü ve iyiliğini arttır. Allahım, Sen Selâm'sın. Selâmet sendendir. Bizi selâmınla selâmla.»

6 — Sonra Hacer-i Esved'i ziyaret eder ve sessiz olarak onu öper. Eğer öpmeye imkân bulamazsa eliyle ve önünü dönerek onu selamlar. Eğer bundan da aciz kalırsa eliyle Hacerü'l-Esved'e işaret eder.

7 — Sonra Hacerü'l-Esved'in hizasında durarak, tavafa başlar. 3 — Tahiyetü'l-Mescid namazı kılmaz. Şüphesiz Kabe'nin ta-

hiyyesi onu tavaf etmektir. Ancak farz namaz başlamışsa imamla beraber namazı kılar, çünkü Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem «Namaz başladığı zaman farz namazdan başka namaz kılınmaz.» buyurmuştur. Yine bunun gibi vaktin geçeceğinden korkarsa önce namaza başlayıp namazını kılar.

7.22. TAVAF

7.22.1. Tavafın Şekli

1 — Tavaf eden, ihramını sağ koltuğunun altından çıkıp sol omuzuna atar, Kabe'yi sol tarafına alır, mümkün olduğu şekilde, Hacerü'l-Esved'i öperek veya selamlayarak veya işaret ederek hizasında durup tavafına başlar. Başlarken şöyle der:

«Allahın ismi ile başlarım. Allah en büyüktür. Allahım, sana İnandım. Kitabını tasdik ettim, ahbine vefa gösterdim ve Nebi aley-hisselam'ın sünnetine tâbi oldum.»

2 — Tavafa başladığı zaman ilk üç turda (şavt) remel (omuzları oynatarak hızlı yürümek) yapması müstehabdır. Kabe'ye yakın olarak ve yürümeye hız vererek gidişini süratlendirir. Kalan dört şavtta ise normal bir yürüyüşle yürür. Eğer remel yapamaz veya tavaf edenlerin çokluğu ve insanlara zahmet vermesin diye Kâ'be'ye yakın tavaf etmeye gücü yetmezse, kolayına geldiği şekilde tavaf ecfır. Rûkn-ü Yemanî'yi selamlaması müstehabdır. Yedi şavtın her birinde Hacerü'l-Esved'i öper veya selamlar.

3 — Zikir ve duayı çoğaltması müstehabdır. Belli bir duayla sınırlı kalmadan içinden geçen duaları okumakta veya tavaf edenlerin söylediklerini tekrar etmekte serbesttir.

Burada yapılacak duâ ve zikir konusunda Allah ve Rasûlünün mecbur kıldığı belli bir zikir çeşidi yoktur, insanların, birinci şavtta şu dua, ikinci şavtta şu dua okunacak diye mecbur kıldıkları duaların aslı yoktur. Bugün insanların yaptığı bu dualar, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den sabit olmamıştır. Tavaf eden kendisi için ve kardeşleri için, dünya ve ahiretin hayrından dilediği duayı yapabilir. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den gelen du-âların açıklaması ise aşağıdadır. Uygun olan bunları okumaktır:

i — Hacerü'l-Esved'e döndüğü zaman:

«Allahım, sana İnandım, kitabını tasdik ettim. Ahbine vefa gösterdim, Nebi'nin sünnetine tabi oldum. Allah'ın ismiyle başlarım. Allah en büyüktür.» der.

2 — Tavafa başladığı zaman:

«Allah'ı teşbih ederim, hamd onadır. Ondan başka İlâh yoktur. Allah en büyüktür. Güç ve kuvvet sahibi ancak odur.» der. (Hadisi tbn Mâce rivayet etmiştir.)

3 — Rukn-ü Yemani'ye vardığında duâ ederek şöyle der:

«Ey Rabbimiz, bize dünyada ve ahirette iyilik ver ve bizi cehennem azabından koru.» (Hadisi Ebû Dâvûd ve Şâfi'i rivayet etmişlerdir.)

4 — Şâfi'i şöyle demiştir: Tavaf edenin, Hacerü'l-Esved'in hizasına her geldiğinde tekbir getirerek remel yaparken:

«Âlâhım, hakkımı mebrur, günahımı mağfur, çalışmamı meşkûr eyle.» diye duâ etmesini severim/
Tavaf ederken her şavtta şöyle dua edebilir:

«Rabbim, beni bağışla, bana merhamet et, bildiğin kusurlarımı affet. Sen en aziz ve en kerim olan zâtsın. Allahım, bize dünyada iyilik ver ve bizi cehennem azabından koru.»

İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre; kendisi iki riikun arasında şöyle duâ ederdi:

«Allahım, verdiğin nziklarla beni kanaatkar kıl ve verdiğin rızkı benim için mübarek eyle. Daha önce, kaybettiklerime, şu anda hayırlı karşılık ver.» (Hadisi Sa'îd bin Mansûr ve Hâkim rivayet etmiştir.)

7.22.2. Tavaf Edenin Kur'an Okuması

Tavaf edenin, tavaf esnasında Kur'ân okumasında bir beis yoktur; Çünkü tavaf, Allah'ı zikir için meşru' kılınmıştır. Kur'ân ise zikirdir.

Âişe (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Şüphesiz Kâ'beyi tavaf ve safa ile merve arasında sa'y etmek ve şeytan taşlamak Allah'ı zikir için meşru' kılınmıştır.» (Hadisi Ebû Dâvûd ve Tirmizî rivayet etmiş, Tir-mizi; 'hadis hasen, sahihtir' demiştir.)

7.22.3. Tavafın Fazileti

Beyhâkî'nin hasen bir senetle İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre; Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Allahu Teâlâ, Beyt'ini tavaf edenlere her gün yüzirmi rahmet gönderir. Altmışı tavaf edenlere, kırkı namaz kılanlara, yirmisi de Kâ'be'ye bakanlardır.»

5 — Yedi şavtı bitirdiği zaman, şu âyeti okuyarak Makam-ı İbrahim'de iki rekât namaz kılar: İbrahim'in makamını namaz yeri edinin.» (Bakara 125).

Bununla tavaf biter. Eğer tavaf eden, «Hacc-ı îfrâd» yapıyor-da; bu tavafa, «Kudüm Tavafı», «Tahiyye Tavafı» ve «Duhûl Tavafı» denir. Bu tavaf, haccm rüknü olmayıp vacib de değildir. Eğer Hacc-ı Kıran veya Temettü' yapıyorsa; bu tavaf onun için «Umre Tavafı» olur, aynı zamanda Tahiyye ve Kudüm Tavafı yerine de geçer. Bunun üzerine umresini tamamlaması gerekir. Safa ile Merve arasında koşar.

7.22.4. Tavafın Çeşitleri

1 — Kudüm Tavafı.

2 — İfâda Tavafı,

3 — Veda Tavafı.

(Bunlar hakkında malûmat yerlerinde gelecek.)

4 — Nafîle Tavaf: Hacmin, Mekke'de bulunma fırsatım ganimet bilerek, çok çok tavaf etmesi ve Mescid-i Haram'da namaz kılması gerekir.

Kâ'be'de kılınan namaz, diğer mescidlerde kılınan namazlardan yüzbin kat daha hayırlıdır. Nafîle Tavafta, remel ve ihramı sağ koltuk altından çıkarıp sol omuza atmak yoktur. Sünnet olan, her ne zaman girilirse Kâ'be'nin etrafını tavaf ederek onu (tahiyye) se-lâmlamaktır. Diğer mescidler Kâ'be'nin hilafıdır. Onların tahiyyesi ise namazdır.

7.22.5. Tavafın Şartları

7.22.5.1. Büyük ve küçük hades îte pisliklerden temizlenmek:

İbn Abbas (r.a.)'m rivayet ettiğine göre Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «KâT>eyî tavaf, namaz gibidir. Ancak Allahu Teâlâ tavaf yaparken konuşmayı helâl kılmıştır, öyleyse tavaf yaparken kim konuşursa hayırdan başka bir şey konuşmasın.» (Hadisi Tirmizî ve Dârekutnî rivayet etmiş. Hâkim, İbn Huzeyme ve İbn Seken sahihlemişlerdir.)

Âişe (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre, Âişe (r.a.) ağlarken Ra-sûlûlâh sallallahu aleyhi ve sellem yanına girdi de «hayız mı oldun?» diye sordu. Âişe «Evet» deyince Rasûlûlâh sallallahu aleyhi ve sellem: «Bu Allah'ın kadınlara mukadder kıldığı bir şeydir. Hacc eden kimsenin yaptığı bütün, ibadetleri yap, temizleninceye kadar Beyt'i tavaf etme.» buyurdu. (Hadisi Müslim rivayet etmiştir.)

Yine Âişe (ra.)'dan rivayet olunduğuna göre, o demiştir ki: «Nebî aleyhisselam Mekke'ye geldiği zaman abdest alır, sonra Beyt'i tavaf ederdi.» (Hadisi Buharî ve Müslim rivayet etmiştir.)

Bir kimsede, devamlı akan burun kanı ve kesilmeyen istiha-ze kanı gibi giderilmesi mümkün olmayan bir özür bulunursa, o şekilde tavaf eder. Kendisine ittifakla bir şey lâzım gelmez.

Mâlikin rivayet ettiğine göre; Abdullah bin Ömer'e bir kadın fetva sormak için geldi ve şöyle dedi: «Ben Beyt'i tavaf etmek için gelmişim. Ancak mescidin kapısına gelince benden kan akı. Geriye döndüm. Kan kesildi. Tekrar geldim. Mescidin kapısına varınca benden yine kan aktı. Geri döndüm-Kan kesildi. Tekrar geldim, mescidin kapısına varınca tekrar kan aktı. Ben şimdi ne yapayım?» Abdullah bin Ömer kadına «Şüphesiz o kan şeytanın bir tep-mesid-i. Yikan ve avretine bir bez koyup ucunu beline bağla, sonra tavaf et» dedi.

7.22.5.2. Avret yerini örtmek:

Ebû Hüreyre (r.a.)'ın rivayet ettiği hadise göre, o demiştir ki: «Ebûbekir (r.a.) beni, Rasûlûlâh'ın kendisini hac emiri tâyin ettiği veda haccmdan evvelki haccm kurban kesme gününde, bu yıldan sonra hiçbir müşrikin haccedemeyeceğini ve kimsenin çıplak olarak BeytuHah'ı tavaf edemeyeceğini insanlara ilân etmek üzere bir cemaatle birlikte gönderdi.» (Hadisi Buharî ve Müslim rivayet etmiştir.)

7.22.5.3. Yedi şavttan tam yapılması:

Şayet herhangi bir şavttan bir adım eksik yaparak terkederse tavafı sayılmaz. Eğer şüphe ederse, yedi şavt olduğuna kanaat getirinceye kadar en azın üzerine ilâve eder. Şayet tavaftan sonra şüphe ederse kendisine bir şey lâzım gelmez.

7.22.5.4. Tavafa Hâcerü'l-Esved'den başlayıp, orada bitirmek:

7.22.5.5. - Tavaf edenin. Beyti soluna alması:

Eğer Beyt'i sağına alarak tavaf ederse tavafı sahih olmaz. Çünkü Câbir (r.a.) şöyle demiştir: «Rasûlûlâh sallallahu aleyhi ve sel-lem Mekke'ye geldiği zaman Hacerü'l-Esved'in yanına gitti ve onu öperek selamladı. Sonra sağından yürüdü, üç şavtta remel (omuzlarını oynatarak hızlı yürüme) yaptı, dört şavtta ise normal yürüdü.» (Hadisi Müslim rivayet etmiştir.)

7.22.5.5. Tapaf Beyt'In dtsmden yapmak:

Şayet Hicr-i İsmail'in içinden tavaf ederse, tavafı sahih olmaz. Çünkü Hicr ve Şazirvân Kâtî'e'den sayılırlar (*). Allahu Teâlâ «Beyt-i

(*) Hicr; Hatim denilen yerin içidir. Altın oluk tarafından yanm duvarla çevrilmiş yerdir. Şazlrvan; Ka'be'ye bitişik bir yer. Üzerine Kâ'be'nin örtüsünün halkaları konur.

'Atîk'l tavaf ediniz.» (Hacc: 29) diyerek Beyt'i tavaf etmeyi emretti, Beyt'in içini değil. Eğer mümkünse Beyt'e yakın tavaf etmek müs-tehabdır.

7.22.5.7. Sa'yt arka arkaya yapmak:

Mâlik ve Ahmede göre sa'yı arka arkaya yapmak şarttır, özürsüzün az ara vermesi, özürünün ise çok ara vermesi zarar etmez. Hanefî ve Şâfi'îler arka arkaya yapmanın sünnet olduğu görüşündedirler. Şayet tavafın arasını Özürsüz olarak çok ayırırsa tavafı batıl olmaz, geçen tavaflarının üzerine bina eder.

Sa'îd bin Mansûr'un Humeyd bin Zeyd'den rivayet ettiğine göre, Humeyd demiştir ki: «Abdullah bin Ömer'i Beyt'i üç veya dört defa tavaf ederken gördüm. Sonra oturup istirahat etti. Kölesi de onu dinlendirmeye çalışıyordu. Sonra kalktı, kalan tavafını tamamladı.

Şâfi'î ve Hanefîlere göre; tavafta abdesti bozulsa, abdest alarak üzerine bina eder. Verdiği ara uzasa da tavafa yeniden başlaması gerekmez.

tbn Ömer'den rivayet olunduğuna göre; kendisi bir gün Beyt'i tavaf ederken, o anda namaz başladı. Hemen cemaatle beraber namazını kıldı. Sonra kalkıp kalan tavafı üzerine ilave etti.

'Atâ'dan rivayet olunduğuna göre; 'Atâ, «tavafının bir kısmını yapıp sonra cenaze namazına duran kişi» hakkında, «Tavaftan çıkar, cenaze namazını kılar, sonra dönüp kalan tavafını tamamlar.» demiştir.

7.22.6. Tavafin Sünnetleri

Tavafin bir takım sünnetleri vardır ki onları aşağıda zikrediyoruz:

7.22.6.2. Tavafa bağladığı zaman tekbir ve iehUUe birlikte Eace. rû'l-Esved'e dönmek, namazdaki gibi elleri kalâtrp Ha-cerü'UEsved'in üzerine koyarak onu istilam etmek, sessiz olarak onu öpmek ve mümkünse yanağına üzerine koymak:Eğer mümkün değilse eliyle mesh edip öper veya yanındaki bir şeyle mesheder ve öper. Veya asa ve benzeri şeyle ona işaret eder. Bu konuda hadisler gelmiştir. Bazısı aşağıdadır:

İbn Ömer (r.a.) şöyle demiştir «Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Hacerü'l-Esved'e döndü. Onu selamladıktan sonra dudaklarını taşra üzerine koyarak içten ağlamaya başladı. Ömer de içten ağlamaya başlayınca Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem «Ya Ömer, burada yaşlar dökülür.» buyurdu. (Hadisi Hâkim rivayet etmiş ve 'isnadı sahihtir/ demiştir.)

İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre: Ömer (r-a.) Ha-cerü'l-Esved'in üzerine eğildi de şöyle dedi: «Şüphesiz biliyorum ki sen bir taşsın. Dostum Rasûlullah'ın seni Öptüğünü ve selamladığını görmeseydim, seni asla selamlamaz ve Öpmezdim. (Rasûlullah' da sizler için güzel bir örnek vardır.)* (Hadisi Ahmed ve diğerleri, değişik fakat birbirine yakın lafızlarla rivayet etmişlerdir.)

Nâfi' şöyle demiştir: «İbn Ömer'i, eliyle Hacer-i-Esved'i istilâm ederken gördüm. Sonra elini öptü ve «Ben bu hareketimi, Rasûlül-lah'ın yaptığını gördüm görelî terketmedim.» dedi.» (Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.)

Süveyd bin Gâfele şöyle demiştir: «Ömer'i, Hacer-i-Esved'i öpüp kucaklarken gördüm. O, «Rasûlullah'ı sana önem verirken gördüm» diyordu. (Hadisi Müslim rivayet etmiştir.)

İbn Ömer'den rivayet olunduğuna göre; Nebi aleyhisselam Kâ'-be'ye gelir, Hacerü'l-Esved'i istilam ettikten sonra «Bismillâh! val-lâhü ekber» derdi. (Hadisi Ahmed rivayet etmiştir.)

Müslîmin Ebu't-Tufeyl'den rivayet ettiğine göre; Ebu't-Tufeyl (r.a.) şöyle demiştir: «Ben Rasûlullah'ı Beyt'i tavaf ederken gördüm, rukn'ü, elindeki baston ile İstilam ediyor ve bastonu öpüyordu.»

Buhârî, Müslim ve Ebû Davud'un Ömer (ra.)'den rivayet ettiklerine göre; Ömer (ra.) Hacerü'l-Esved'e gelir ve onu öperek şöyle derdi: «Vallahi senin bir taş olduğunu, zarar ve fayda vermediğini pekâlâ biliyorum. Eğer Rasûlullah'm seni öptüğünü görmüş olmasaydım, ben de seni Öpmezdim.»

Hattabî şöyle demiştir: Bu hadisten, belli bir illet ve akli bir sebep olmasa bile Rasûlullah'ın sünnetine uymak gerektiği öğrenilmektedir. Bu hadisin hükmü, mânasını anlamasa bile ulaştığı kişiler için bir hüccettir.

özet olarak; anlaşıldığına göre; 'Hacerü'l-Esved'i öpmenin manası, ona ikram etmek, hakkını büyükmek ve onu mübarek saymak içindir. Alîahu Teâlâ bazı mevki ve şehirleri, bazı gece ve aylan faziletli kıldığı gibi bazı taşları da diğerlerinden faziletli kılmıştır. Bu gibi durumların tümünde çıkış yolu teslimiyet göstermektir.

Bu gibi hususlar, inkar edilmesi veya imkansız sayılması mümkün olmayan, aklın caiz göreceği konulardır.

Bu hususta bazı hadisler rivayet olunmuştur: «Hacerü'l-Esved, Allah'ın yeryüzündeki sağ elidir (Yemimdlah).»

Manası; «Hacerü'l-Esved'le dünyada iken tokalaşmanın Allahu Teâlâ'nın katında bir ahdi olur. Bu ahd, bağlılık bildirmek için meliklerin elini tutup sallamak ve meliklerin dostluk kurup anlaşmak istediği kişilerle tokalaşarak onlara güven vermesi gibidir. Hizmetçilerin, efendilerinin ve büyüklerin elini öpmesi de bunun gibidir. Hacerü'l-Esved'i öpmek aynen buna benzetilmiş ve bunun Örneği olarak gösterilmiştir.»

Mühelleb ise şöyle demiştir: «Ömer'in rivayet ettiği hadis, 'Hacerü'l-Esved, Allah'ın yeryüzündeki sağ elidir. Onun vasıtasıyla kul-lanıyla tokalaşır,' diyenin sözünü reddeder. Allah'a organ isnad etmekten, Allah'a sığınırız.

Hacerü'l-Esved'i öpmek, itaat edenin İtaati pratik olarak bilinsin diye bir imtihan için meşru kılınmıştır. Bu, şeytanın, Adem aleyhisselam'a secde etmekle emredilmesi kıssasına benzemektedir. Yine İbrahim aleyhisselam'ın Kabe'yi yaparken kullandığı taşlardan sadece Hacerü'l-Esved'in kalmış olduğu ancak böylece kesin bir şekilde bilinmiş olur.»

Hacerü'l-Esved'de Kalabalık Oluşturmak

Kimseye eziyet vermemek şartıyla Hacerü'l-Esved'de kalabalık oluşturmakta bir beis yoktur. İbn Ömer, Hacerü'l-Esved'de sıkışır, hatta burnu kanardı. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Ömer'e şöyle demiştir: «Ey Hafs'ın babası, sen güçlü bir adamsın. Hacerü'l-Esved'de insanları sıkıştırma. Yoksa zayıflara eziyet verirsin. Eğer bir boşluk bulursan istilâm et. Şayet bulamazsan tekbir al geç.» (Hadisi,, Şâfiî Sünen'inde rivayet etmiştir.)

7.22.6.2. İkrâmın Ucunu Sağ Koltuğun Altından Çıcartıp Sol Omuza Atmak (İdtübûl):

İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre «Nebi aleyhisselam, ashabıyla birlikte Cî'râne'de 'umre yaparlarken, ihramlanm koltuk altlarından çıkanp sol omuzlarının üzerine atılar.» (Hadisi Ahmed ve Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.)

Alimlerin çoğunun görüşü budur. Bunun hikmeti hakkında «Tavafta remel yaparken kolaylık olsun diyerdir,» demişlerdir. İmam Mâlik ise «Böyle yapmak müstehab olmaz. Çünkü tdtibâ' bilinmeyen bir şeydir. Rasûlullah'm

böyle yaptığını da kimse görmemiştir. Tavaf namazında ise îdtibâ' yapmak ittifakla müstehab olmaz.» demiştir.

7.22.6.3. Omuzlan Oynatarak Hızlı Yürümek (Remel):

İbn Ömer (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; «Rasûlullah sal-lallahu aleyhi ve sellem, Hacerü'l-Esved'den başlayarak, yine Hacerü'l-Esved'e kadar üç defa remel yaptı ve dört defa da normal yürüdü.» (Hadisi Müslim ve Ahmed rivayet etmiştir.)

Şayet ilk üç tavafta remeli terk ederse kalan dört tavafta kaza etmez. îdtibâ' ve remel, 'umre tavafinda ve sonunda Safa ile Merve arasında sa'y edilen hac'daki her tavafta erkeklere mahsustur.

Şâfi'îlere göre, kudüm tavafinda, idtibâ' ve remel yapar sonra sa'y ederse, farz tavafinda idtibâ' ve remeli iade etmez. Eğer kudüm tavafindan sonraya bırakmışsa, ziyaret tavafinda sa'y yapar. Kadınlar ise örtünmeleri gerekli olduğu için idtibâ' ve remel yapmazlar. Çünkü İbn Ömer (r.a.) şöyle demiştir: «Kadınlara tavaf ederken ve Safa ile Merve arasında sa'y ederken remel yapmak yoktur.» (Hadisi Beyhakî rivayet etmiştir.)

Rjmel Yapmanın Hikmeti

Remel'deki hikmeti İbn Abbas (r.a.)'m rivayet ettiği şu hadis açıklamaktadır: İbn Abbas (r.a.) şöyle demiştir: «Rasûlullah sallal-lahu aleyhi ve sellem, ashabıyla birlikte Mekke'ye geldiklerinde, Medine humması onları zayıf düşürmüştü de müşrikler şöyle demişlerdi: 'Hummanın zayıf düşürdüğü bir kavim size geliyor. Sıtmadan çok elem çekmişler.' Onların bu sözlerini Allahu Teât Nebisine bildirdi de, Nebi aleyhisselâm ashabına üç şavtta remel yapmalarını ve iki köşe arasında da normal yürüyüşle yürümelerini emretti. Müşrikler müslümanların remel yaptıklarını görünce; 'Sıtmanın kendilerini bitirdiğini söylediğiniz adamlar bunlar mı?' Bunlar bizden daha sağlam', dediler.» İbn Abbas (r.a.) devamla demiştir ki: «Ra-sûlullah'ı bütün turlarda remel yapmalarını emir buyurmaktan men eden şey ancak onlara acıması olmuştur.» (Hadisi Buharî, Müslim ve Ebû Dâvûd rivayet etmiştir. Lafız EbûDâvûd_jandur.)

Allahu Teâlâ yeryüzündeki müslümanları güçlülendirdiği için remeldeki hikmetin bittiği Ömer'e zalim olmuş ve remeli kaldırmayı düşünmüştü. Ancak Rasûlullah zafhanında yapılan bir işi devam ettirmek ve gelecek nesillere bu işte örnek olmak için remel'e devam etti.

Muhibbuddin Taberî şöyle demiştir: «Bazen bir sebepten dolayı ortaya çıkan dini bir emrin, daha sonra hikmeti zail olmakla hükmü zail olmaz.»

Zeyd bin Eşlem'den, onun da babasından rivayet ettiğine göre, babası şöyle demiştir: Ömer bin Hattab (r.a.)'ın şöyle dediğini işittim: «Bugün remel yapmak ve omuzlan açmanın anlamı nedir? Halbuki Allah, İslâm'ı aziz, küfrü ve ehlini ise zelil kılmıştır. Fakat bununla beraber, Rasûlullah'm zamanında yapmakta olduğumuz bir şeyi terkedemeyiz.»

7.22.6.4. Rukn-ü Yemânî'yi İstîlâm Etmek (öperek Veya Meshederek Selâmlamak):

Ömer (r.a.) «Nebî aleyhisselâm'ın Rukn-ü Yemânî'den başka rükünleri meshettiğini görmedim.» demiştir. Yine Ömer (r.a.); «Rasûlullah'ı zorluk ve kolaylık anında istilâm ettiğini gördüğümden beri Hacerü'l-Esved ve Rukn-ü Yemânî'yi istilâm etmeyi terketmedim.» demiştir. (Bu iki hadisi Buharî ve Müslim rivayet etmiştir.)

Tavaf eden, başkalarında olmayan fazilet bunlarda olduğu için bu iki rükünü istilâm eder Rukn-ü Esved'de iki meziyet vardır. Birincisi İbrahim {a.s.}'in temeli üzerine konmuştur. İkincisi ise, tavafin başlangıç ve bitiş yeri olarak kabul edilen Hacerü'l-Esved bu rükündedir. Onun karşısındaki Rukn-ü Yemânî de İbrahim (a.s.)'in temeli üzerine konmuştur.

Ebû Davud'un İbn Ömer'den rivayet ettiğine göre; İbn Ömer, Âişe'nin «Hicrin bir kısmı Beyt'tendir.» sözünü haber vererek demiştir ki: «Vallahi zannediyorum ki, Âişe bu sözü Rasûlullah'tan işitmişse, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bu iki rükünü istilâm etmeyi terk etmemiştir. Ancak bu iki rükün, Beyt'in kaidesi üzerinde değildir. İnsanlar işte bunun için Hicr'in gerisinden tavaf etmiyorlar.»

Ümmet bu iki rükünün istilâm edilmesinin müstehab olduğunda ve tavaf edenin başka rükünleri istilâm etmemesi gerektiğinde ittifak halindedir.

İbn Hibbân'ın Sahih'inde rivayet ettiğine göre, Nebî aleyhisselâm; «Hicr ile Rukn-ü Yemânî günâhları silip süpürür» buyurmuştur.

722.7. Tavaftan Sonra İki Rekat Namaz Kılmak

Tavaf edenin, tavaftan sonra Makam-ı İbrahim'de mescidin herhangi bir yerinde iki rekat namaz kılması sünnettir.

Câbir (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; Nebi aleyhisselam Mekke'ye geldiğinde Beyt'i yedi defa tavaf ederek Makam-ı İbrahim'e geldi; «İbrahim'in makamını namaz yeri edinin.» (Bakara: 125) âyetini okudu. Makamın arkasında namaz kılarak Hacerü'l-Esved'e geldi de onu istilâm etti.» (Hadisi Tirmizî rivayet ederek, 'hasen-sahih-tir' demiştir.)

İki rek'at nantazda sünnet olan; birinci rek'atte Fatihâ'dan sonra Kâfirûn suresini okumak, ikinci rek'atte ise İhlâs

suresini okumaktır. Müslim ve diğerlerinin rivayet ettiği gibi bu şekil Rasûlül-lah sallallahu aleyhi ve sellem'den sabit olmuştur. Bu iki rek'at, ke-rahat vakitleri de dâhil bütün vakitlerde kılmabilir.

Câbir bin Mut'im (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Ey Abdümenâf oğulları, bu Beyt'i tavaf eden ve gece-gündüz dilediği herhangi bir saatte namaz kılanı engellemeyin. » {Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd ve Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî sahihlemiştir.} Şâfi'i ve Ahmed'in görüşü de budur.

Tavaftan sonra mescidin içinde namaz kılmak sünnet olduğu gibi, mescidin dışında da kılmak caizdir.

Buhari'nin Ümmü Seleme (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre, Ümmü Seleme (r.a.) binek üstünde tavaf etti de mescidden çıkıncaya kadar namaz kılmadı.

Ma'ûk'in Ömer'den rivayet ettiğine göre, Ömer (r.a.) iki rek'at namazı Zûtuva'da kılmıştır.

Buhari; «Ömer (r.a.) harem dışında namaz kıldı.» demiştir.

Şayet farz namazı tavaftan sonra kılsa, iki rek'at yerine geçer. Şâfi'ilerce ve Ahmed'den meşhur olan bir görüşe göre, sahih olan budur. İmam Mâlik ve Hanefiler; «iki rek'atın dışındaki başka namazlar, iki rek'at namazın yerine geçmez,» demişlerdir.

7.22.7.1. Mekke'nin Hareminde Namaz Kılmak Önünden Geçmek:

Mescid-i Haram'da namaz kılarken, erkek olsun kadın olsun önünden insanların geçmesi kerahatsız caizdir. Bu Mescid-i Haram'ın hususiyetlerindendir.

Kesîr bin Kesîr bin Muttalib bin Vedâa'dan, onun ehlinden birinden, onun da dedesinden rivayet ettiğine göre; dedesi Nebî aleyhisselam 'ı Benî Sahm'i takip eden yerde namaz kılarken gördü; önünde sütre olmadığı halde insanlar önünden geçiyordu.

Süfyan bin Uyeyne; «Nebî aleyhisselam ile Ka'be arasında sütre yoktu.» demiştir. (Hadisi Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce rivayet etmiştir.)

7.22.8. Erkeklerin Kadınlarla Beraber Tavaf Etmesi

Buhari'nin İbn Cüreyc'den rivayet ettiğine göre, İbn Cüreyc şöyle demiştir: «Atâ'nın bana haber verdiğine göre; İbn Hişâm, ka-dınlara erkeklerle beraber tavaf etmesini men etmişti de 'Ata' ona; 'nasıl onları men ediyorsun? Halbuki Nebî aleyhisselam'ın hanımları erkeklerle beraber tavaf etmiştir.' dedi. İbn Hişâm; 'Rasûlül-lah'ın hanımlarının bu tavafi, örtünme ayetinden önce miydi sonra mıydı?' dedim. Ata; 'ömrüme yemin olsun ki, hicab ayetinden sonra ona yettim.' dedi. 'Nasıl erkeklerle karışıyorlardı?' diye sordum. 'Atâ; «Erkeklerle karışmıyorlardı. Âişe (r.a.) erkeklerin arkasından bir kenardan tavaf ediyor, onlara karışmıyordu. Bir kadın; «Ey müminlerin annesi, haydi Hacerü'l-Esved'i istilâm edelim» dedi. Âişe ise o kadına; «Sen git,» diyerek kendisi gitmekten kaçındı-Kadınlar şekil ve kıyafetlerini değiştirerek geceleyin çıkar, erkeklerle beraber tavaf ederlerdi. Fakat kadınlar Ka'be'ye girince, erkekleri çıkıncaya kadar ayakta beklerlerdi.»

Kadının, boş zamanda ve erketelelerden uzak olduğunda Hacerü'l-Esved'i istilâm etme hakkı vardır. Âişe'den rivayet olunduğuna göre o, bir kadına şöyle demiştir: «Hacerü'l-Esved'de sıkışma. Eğer bir boşluk bulursan istilâm et. Şayet kalabalık görürsen, hızasına geldiğin zaman tekbir ve tehlil getir. Hiçbir kimseye eziyet etme.»

7.22.9. Binek Üstünde Tavaf

Tavaf edenin, binek üstünde tavaf etmeyi gerektiren bir sebep bulunduğu zaman yürümeye kadir olsa bile binek üstünde tavaf etmesi caizdir.

İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre; Nebî aleyhisselam Veda hacemda devesi üzerinde tavaf ederek Hacerü'l-Esved'i bastonuyla istilâm etti.» (Hadisi Buhari ve Müslim rivayet etmiştir.)

Câbir (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre o şöyle demiştir: «Nebî aleyhisselam Veda haccında, yüksekten bulunarak insanlar onu görsün ve soru sorsunlar diye bineği üzerinde Ka'be'yi tavaf ederek Safa ile Merye arasında sa'y etti. Çünkü insanlar etrafına üşüşmüş-lerdi.»

7.22.10. Cüzamhının Tavaf Edenlerle Beraber Tavaf Etmesinin Mekruh Olduğu

Mâlikin, İbn Ebî Melike'den rivayet ettiğine göre: Ömer bin Hattab (r.a.) Kâ'be'yi tavaf eden cüzamlı bir kadın gördü de ona: «Ey Allanın cariyesi, insanlara eziyet vermeyip evinde otursaydın ya!» dedi. Bunun üzerine kadın evinde oturdu. Daha sonra bir adam bu kadına uğrayarak, «Seni tavaf etmekten nehyeden ölmüştür. Artık evinden çık.» deyince, kadın; «Hayatta iken itaat ettiğim kişiye öldükten sonra âsi olmam» dedi.

7.22.11. Zemzem Suyundan İçmenin Müstehab Olduğu

Tavaf edenin, tavafini bitirip, makam-i İbrahim'de iki rek'at namaz kıldıktan sonra Zemzem suyundan içmesi müstehabdır. Bu-hâri ve Müslim'de geçtiğine göre Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem Zemzem suyundan içti

de «Şüphesiz o mübarektir, içenleri, doyurur, hastalara şifa verir.» buyurdu. Cebrail a ley hisselsin, Mi'râc gecesi Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in kalbini Zemzem suyuyla yıkadı. Taberânî Kebir/inde ve İbn Hibbân'ın tbn Abbas'dan rivayet ettiğine göre; Nebi aleyhisselam şöyle buyurdu: «Yeryüzündeki su-lann en hayırlısı Zemzem suyudur. İçenleri doyurur, hastalara şifa olur.» (Hadisin devamı var. Münzirî «hadisin râvileri sikadır,» demiştir.)

7.22.11.1. Zemzem Suyunu içmenin Adabı:

Zemzem suyunu içenin şifaya niyet etmesi veya dine ve dünyaya ait benzeri hayırlı şeylere niyet etmesi sünnettir. Çünkü Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «Zemzem suyu, hangi niyetle içilirse o şey içindir» buyurmuştur.

Süveyd bin Said'den rivayet olunduğuna göre; o şöyle demiştir: «Abdullah bin Mübarek'i Mekke'de gördüm. Zemzem suyunun yanına gelerek ondan içmek için su istedi. Sonra Ka*be'ye dönerek şöyle dedi: 'Ey Allahım, İbn Ebi-l Mevâlî, Muhammed bin Munke-dir'den onun da Câbîr'den rivayet ederek bize anlattığına göre Rasûlullah; «Zemzem suyu, hangi niyetle içilirse o şey içindir» buyurmuştur. İşte ben bunu kıyamet gününde susuz kalmamak niyetiyle içiyorum.' dedi. Sonra suyu içti.» (Hadisi sahih bir senetle Ahmed, ve Beyhakî rivayet etmiştir.)

İbn Abbas'dan rivayet olunduğuna göre o demiştir ki: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Zemzem suyu, hangi niyetle içilirse o şey içindir. Eğer şifa niyetiyle içersen, Allah sana şifa verir. Eğer doymak için içersen, Allah seni doyurur. Eğer su* suzluğunu kesmek için içersen, Allah susuzluğunu keser. Zemzem, Cebrail'in eştîği kuyudur. Allahu Teâlâ İsmail aleyhisselam'ı sulamak için Zemzem suyunu çıkardı.» (Hadisi Dârekutnî ve Hâkim rivayet etmiş olup, Hâkim'in rivayetinde şu ziyade vardır: «Eğer korunmak niyetiyle onu içersen Allah seni korur.»)

Zerazem'i üç nefesde içmek, içerken Kible'ye dönmek, kanmea-ya kadar içmek, Allah'a hamd etmek ve İbn Abbas'ın yaptığı duâ ile duâ etmek müstehabdır.

Ebû Melîke'den rivayet olunduğuna göre, o demiştir ki: 'Bir adam tbn Abbas'a geldi. İbn Abbas bu zâta: «Nereden geldin?» diye sorunca, adam; «Zemzem suyundan içtim.» dedi. İbn Abbas; «Gerektiği gibi içtin mi?» diye sorunca, adam; «Zemzem suyu nasıl içilir ey İbn Abbas?» dedi. Bunun üzerine İbn Abbas; «Zemzem suyu içtiğin zaman Kible'ye dön, Allah'ın adım an. üç nefesde iç ve kana kana iç, bitirince de Allah'a hamdet.» Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Bizimle münafıklar arasındaki fark, onların Zemzem suyundan ka-nıncaya kadar içmemeleridir.» (Hadisi İbn Mâce, Dârekutnî ve Hâkim rivayet etmiştir.)

İbn Abbas Zemzem suyundan içtiği zaman şöyle derdi:

«Allahım, senden faydalı ilim, geniş rızık ve her hastalıktan şifâ istiyorum.»

732.11.2. Zemzem Kuyusunun Aslı;

Buhârî'nin İbn Abbas'dan rivayet ettiğine göre; Hâcer validemiz Merve'ye çıktığı zaman kendisine ve oğlu İsmail'e susuzluk isabet edince bir ses işitti de kendi nefisinden geldiğini hissederek «sus» dedi. Sonra dinleyince bir ses daha işitti. Hâcer: «Muhakkak işittirdin. Eğer bir yardımın varsa yap.» dedi. Bunun üzerine bir de baktı ki, bir melek Zemzem kuyusunun yerini topuğuyla (veya kanatlarıyla) su çıkıncaya kadar kazdı. Hâcer de çıkan suyu toplamaya çalışıyordu. Çıkan sudan kovaşına avuçla dolduruyor, arkasından ise su yine fişkınyordu. İbn Abbas demiştir ki: 'Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Allah İsmail'in annesine rahmet etsin. Zemzem suyunu kendi haline biraksaydı, (veya 'zemzem suyunu avuçlamamış olsaydı' demiştir.) Zemzem suyu şimdi akar su olurdu.» İbn Abbas devamla demiştir ki: «Hâcer sonra bu sudan içti ve çocuğunu emzirdi. Bunun üzerine melek ona, 'Zayi olmaktan korkmayımz, şüphesiz burası Allah'ın Beyt'i olacak, bu çocuk ve babası burayı inşa edecektir. Allah Teâlâ buranın ehlini zayı etmez. Bu Beyt bir tepe gibidir, sağından ve solundan insanlar buraya akın edeceklerdir.»

7.22.11.3. Mültezem'in Yanında Duâ Etmenin Müstehab Olduğu:

Zemzem suyunu içtikten sonra Mültezem'in yanında duâ etmek müstehabdır.

Beyhakî'nin İbn Abbas'dan rivayet ettiğine göre; İbn Abbas. Rukûn'le kapı arasında durur, şöyle derdi: «Rükûn'le kapı arasında Mültezem'de duâ yapılır. Rukûn'le kapı arasında duâ eden hiç bir kimse yoktur ki Allahu Teâlâ istediğini ona vermesin.»

Amr bin Şuayb'dan, onun babasından onun da dedesinden rivayet ettiğine göre, dedesi demiştir ki; «Rasûlullah'ı, yüzünü ve göğsünü Mültezem'e sürerken gördüm.»

Dendi ki: «Hatîm Mültezem'dir.»

Buhârî; Hatîm'in Hicr'in kendisi olduğu görüşündedir. Bu görüşüne Mi'rac hadisini hüccet getirerek demiştir ki; «Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Mirâc'ı anlatırken; 'ben. Hatîm'de uyurken', bazen de 'Hicr'de uyurken', şeklinde söylemiştir.» Buhârî devamla; «Katîl» kelimesi «maktul» manasına kullanıldığı gibi, «Hatîm» kelimesi

de «mahtûm» manasına gelir, demiştir.

7.22.12. Kabe'ye ve Hicr-i İsmail'e Girmenin Müstehab Olduğu

Buhari ve Müslim'in İbn Ömer'den rivayet ettiklerine göre İbn Ömer (r.a.) demiştir ki : «Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem, Usâme bin Zeyd, Osman bin Talha ile beraber Kâ'be'ye girdi. Kapıyı üzerlerine kapadılar. Kapıyı açtıkları zaman Bilâl, Rasûlullah'-m Kâ'be'nin ortasında iki Yemanî direk arasında namaz kıldığını bana haber verdi.»

Âlimler bu hadisle, Kâ'be'ye girip orada namaz kılmanın sünnet olduğuna delil getirerek şöyle demişlerdir: 'Bu, her ne kadar sünnet olsa bile hacc menasikinden değildir. Çünkü İbn Abbas şöyle demiştir: «Ey insanlar, Kâ'be'ye girmeniz başcınızdan gerekli olan bir şey değildir.» (Hadisi Hâkim sahih bir senetle rivayet etmiştir.) Kâ'be'ye girmesi mümkün olmayan kimsenin Hicr-i İsmail'e girip namaz kılması müstehabdır. Şüphesiz Hicr'in bir parçası Kabe'dendir. Ahmed'in iyi bir senetle Sa'id bin Cübeyr'den, onun da Âişe'den rivayet ettiğine göre Âişe (r.a.) şöyle demiştir: «Ya Rasûlullah, benden başka bütün ehlin Ka'be'ye girdi» dedim. Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem «Şeybe'ye adam gönder Kabe'nin kapısını sana açsın,» dedi. Şeybe'ye haber gönderdi. Şeybe: «Biz ne cahiliyet döneminde ne de İslâmiyet'ten sonra gece Kabe'nin kapısını açamayız,» dedi. Bunun üzerine Nebî aleyhisselam; «Hicr'de namaz kıl, şüphesiz kavmin Kâ'be'yi yaparlarken bir parçasını dışarda bıraktılar.» dedi.

7.23. SAPA İLE MERVE ABASINDA SAY ETMEK

7.23.1. Sa'yın Meşru Oluşu

Buhari'nin İbn Abbas'dan rivayet ettiğine göre, İbn Abbas (r. a.) şöyle demiştir: «İbrahim aleyhisselam Hâcer ile henüz meme emmekte olan oğlu İsmail'i Mekkenin bulunduğu yere Zemzem'in üs-fündeki büyük bir ağacın yanına getirip bıraktı. O gün Mekke'de hiç kimse olmadığı gibi su da yoktu. İbrahim aleyhisselam, ana ile oğlun yanına bir dağarcık hurma ile bir kap su bırakmıştı. Sonra İbrahim ayrılırken İsmail'in annesi, arkasından; «Ey İbrahim, bizi ne insan, ne de hiç bir şey bulunmayan bu vadiye bırakıp nereye gidiyorsun?» dedi. Hâcer bu soruyu tekrar ettikçe, İbrahim ona dönüp bakmıyordu. Bunun üzerine Hâcer; «Bunu sana Allah mı emretti?» diye sorunca, İbrahim; «Evet» dedi. Hacer, «öyle ise Allah bizi zayı etmez,» dedi. (Başka bir rivayette Hâcer; «Bizi kime bırakıyorsun?» deyince, İbrahim; «Allah'a,» dedi. Hacer; «Razı oldum», diyerek döndü.) Bunun üzerine İbrahim Hâcer'le İsmail'den ayrıldıktan ve bunlar tarafından görülmeyecek şekilde uzaklaştıktan sonra Seniyye mevkiine geldi. Burada Beyt-i Şerifin yerine uzaklaştıktan sonra Seniyye mevkiine geldi. Burada Beyt-i Şerifin yerine dönerek ellerini kaldırdı ve şu duayı okudu: «Rabbimiz, zür-riyetimden bir kısmım ben Senin Beyt-i Muharrem'inin yanında, ekin bitmez bir vadi içinde yerleştirdim. Rabbimiz, Beyt'inde namaz klinik için insanlardan bir takım kimselerin gönüllerini bunlara doğru meylettir de bu ziyaretçilerin armağanlarından zürriye-timi ziklandırı. Umulur ki nimetine bunlar şükrederler.». (İbrahim: 37)

İsmail'in annesi ağacın altında oturdu. Oğlunu yan tarafına koyarak su kırbasını beline bağlayıp ondan içiyor ve oğlunu emziri-yordu. Nihayet kırbadaki su bitmiş, erzak tükenmişti. Çocuğunun susuzluktan kıvrandığını görüyordu. Gördüğü kötü manzara karşısında çocuktan ayrıldı, biraz ilerdeki Safa tepesine çıktı. Etrafa bakındı, kimseyi görmek mümkün değildi. Oradan indi, eteğini toplayıp çevik bir insan tavrıyla sa'y ederek vadiyi geçti. Merve'ye geldi. Burada da durup bir tek insan görebilmek ümidi ile etrafa bakındı. Burada da kimseyi görmedi. Bu hali yedi defa tekrar etti.»

İbn Abbas'ın rivayetine göre Nebî aleyhisselam; «İşte hacıların Safa ile Merve arasınd sa'yetmelerine sebep Hâcer validemizin bu sa'yidir», buyurmuştur.

7222. Sa'yut Hükmü

Âlimler Safa ile Merve arasında sa'y etmenin hükmü hakkında üç görüşe ayrılmışlardır.

Birinci görüş;

Sahabeden İbn Ömer, Câbir ve Âişe ile Mâlik, Şafi'i ve Ahmed'-in bir görüşüne göre; sa'y, haccın rükünlerinden bir rükündür. Şayet hacı, Safa ile Merve arasında sa'yı terkederse, hacı batıl olup kurban veya başka bir şeye zorlanmaz. Bu görüşlerine şu rivayetleri delil getirmişlerdir:

1 — Buhârî'nin Zühri'den rivayet ettiğine göre; 'Urve şöyle demiştir: 'Âişe'ye sordum; «Şüphesiz Safa İle Merve Allah'ın işaretle-rindendir. Her kim Beyt-İ hacceder, yahut 'umre yaparsa, bunların arasında sa'y yapmasında bir beis yoktur.» (Bakara: 158) âyeti hakkında görüşün nedir? Allah'a yemin olsun ki. Safa ile Merve arasında sa'y etmeyen kişiye bir günâh yoktur.» Aise (r.a.); «Ey kardeşimin oğlu, ne kötü söz ettin. Eğer bu ayet senin tevîl

ettiğini gibi olsaydı; «O kimseye sa'y yapmamakta bir beis yoktur.» şeklinde olurdu. Halbuki bu âyet ensar hakkında nazil olmuştur. Ensar, müslüman olmadan Önce Müsellel'deki azgın Menât putuna ibadet yaparak telbiye getiriyorlardı ve bundan sonra telbiye getiren Safa ile Merve arasında sa'y etmeyi hoş görmüyordu. Ensar müslüman olunca, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e bu konuda sorarak; «Ya Rasulallah, biz Safa ile Merve arasında sa'y etmekten çekmiyorduk.» dediler. Bunun üzerine Allahu Teâlâ «Safa ile Merve Allah'ın seairindendir.» âyetini indirdi.» Âise şöyle devam etmiştir: «Rasûlullah Safa ile Merve arasında sa'yı sünnet (meşru) kılmış olup bu sa'yı terketmek kimsenin hakkı değildir.»

2 — Müslim'in, Âişe'den rivayet ettiğine göre Âise (r.a.) şöyle demiştir: «Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, Safa ile Merve arasında sa'y etmiştir. Müslümanlar da aynı şekilde sa'y ettiler. Böylece sa'y sünnet olmuş oldu. ömrüme yemin olsun ki, Safa ile Merve arasında sa'y etmeyen haccını Allah tamamlamaz.»

3 — Habîbe binti Ebî Tecdâh (Abdüddâr oğullarından bir ka-dmdır)'dan rivayet olunduğuna göre; o şöyle demiştir: «Kureys'ten kadınlarla birlikte Ebû Hüseyin'in âlinin evine girdim. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Safa ile Merve arasında sa'y ediyordu ve biz de ona bakıyorduk. Sa'yımn şiddetinden elbisesi beline dolanmıştı ve hatta ben dizlerini görürüm, diyardum. Rasûlullah'm sa'y yaparken şöyle dediğini işittim: «Sa'y ediniz, şüphesiz Allahu Teâlâ sa'yı size gerekli kılmıştır.» (Hadisi İbn Mâce, Ahmed ve Şâfi'î rivayet etmiştir.

4 — Sa'y, hacc ve 'umrede bir ibadettir. Beyti tavaf etmek gibi,, sa'y yapmak da hacc ve 'umrede bir rükün olmuştur.

İkinci Görüş :

İbn Abbas, Enes, İbn Zübeyr, İbn Sîrin ve Ahmed'den bir rivayete göre, sa'y sünnet olup terkinden dolayı bir şey gerekmez. Delilleri şunlardır:

1 — Bunlar «(Safa ile Merve arasında) sa'y yapmasında bir beis yoktur». (Bakara: 158). âyetiyle delil getirmişlerdir. Sa'y yapana bir beis olmaması, sayın vacib olmadığına delil olup, mubah olduğunu gösterir. Sa'yın sünnet olması ise «Allah'ın seâirindendir.» âyeti ile sabit olmuştur, übeyre İbn Mes'ûd'un mushaf'ında; «Onların arasında tavaf etmemekte bir beis yoktur,» şeklinde rivayet olunmuştur. Bu rivayet her ne kadar Kur'ân değilse de haber olma rütbesinden aşağı düşmez, böylece bu ifade diğer rivayetleri tefsir etmiş olur.

2 — Sa'y adedi belli bir ibadettir. Beyt'le ilgili olmayıp bir ru-kûn değildir. Şeytan taşlamak gibidir.

Üçüncü Görüş :

Ebû Hanîfe, Sevrî ve Hasan, Sa'yın vacip olup rükün olmadığı görüşündedirler. Sa'yı terketmekle hacc ve 'umre batıl olmaz. Terk eden kimseye kurban kesmek vacip olur.

Muğnî kitabının sahibi bu görüşü tercih ederek demiştir ki: î — Bu görüş evlâdır. Çünkü sayı gerekli kılan delil, mutlak -gerekliliğe delâlet etmektedir. Yoksa 'bu olmadan farz tamamlanmaz' anlamında değildir.

2 — Âişe (r.a.)'nın bu konudaki sözü, sahâbeden ona muhalefet edenlerin sözüne terstir.

3 — Binti Ebî Tecdâh'ın hadisine gelince; İbnü'l-Münzir «Bu hadisi Abdullah bin Müemmel rivayet etmiş olup, hadis hakkında konuşulmuştur. Bu da hadisin bir hüküm ortaya koyduğuna delalet eder ki, bu delalet de sayın vacib olmasıdır.

4 — Sa'y hakkındaki ayete gelince; bu ayet, insanlar cahiliyyet döneminde Safa ile Merve'deki iki put için sa'y ettiklerinden, İslama girdikten sonra bu yerde sa'y etmeyi kendilerine yasak sananlar hakkında nazil olmuştur,

7.233. Sa'yın Şartları

Sa'yın sıhhati için bir takım şartlar vardır.

1 — Tavaftan sonra olması,

2 — Yedi şavt (tur) olması,

3 — Safâ'dan başlayıp Merve'de bitirmesi,

4 — Sa'yın, Safa ile Merve arasında uzanan yol boyunca yapılması.

Çünkü Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem böyle yapmış; «Hac menâsikinizi benden alın-» demiştir. Şayet tavaftan Önce sa'y-eder veya Merve'den başlayıp Safâ'da bitirirse veya Safa ile Merve arasındaki yol boyunca sa'y etmezse, sayı batıl olur.

7.23.4. Safa Tepesine Çıkmak

Safa ile Merve tepelerine çıkmak, sa'yın sıhhati için şart değildir. Ancak bu iki tepe arasındaki mesafeyi tam olarak yürümesi, gidip gelirken her iki tepeyi adımlarıyla birleştirmesi gerekir. Eğer iki tepe arasındaki mesafeyi tam yürümezse, yürüyüncüye kadar sa'yı yeterli olmaz.

7.23.5. Sa'yı Arka Arkaya Yapmak

Sa'yın arka arkaya yapılması şart değildir. Sa'yın şartlarını birleştirmeye mâni olacak bir engel ortaya çıkar veya

namaz başlarsa bundan dolayı sayım kesmesi caizdir. İşi bitince, yaptığı sa'yın üzerine bina ederek sayını tamamlar.

İbn Ömer'den rivayet olunduğuna göre; İbni Ömer (r.a.) Safa ile Merve arasında sa'y ederken bevli geldi de, bir kenara çekildi. Daha sonra su istedi. Abdest aldıktan sonra kalkıp sa'yım tamamladı. (Hadisi Sa'id bin Mansûr rivayet etmiştir.)

Tavaf ile sa'yın ardarda yapılması şart olmadığı gibi sa'yın şartlarının da ard arda olması şart değildir.

Muğnî kitabında yazan demiştir ki; Ahmed, «sa'yı istirahat edinceye kadar veya akşama kadar tehir etmekte bir beis yoktur,» demiştir. 'Atâ ile Hasan, gündüzün evvelinde Kabe'yi tavaf edip Safa ile Merve arasında sa'yı akşama tehir etmekte bir beis görmezlerdi. Kasım ve Sa'id bin Cübeyr de böyle yapmışlardır. Çünkü, sa'yın kendisinde ardarda yapmak gerekli olmayınca, sa'y ile taraf arasında muvâlât (birleştirmek) da evlâ yoluyla vacib olmaz.

Sa'id bin Mansûr'un rivayetine göre: 'Urve bin Zübeyr'in hanımı Şevde, Safa ile Merve arasındaki sa'yı kilosu çok fazla olduğu için, üç günde tamamlamıştır.

7.23.6. Sa'y Yaparken Teiniz Olmak

İlim ehlinin çoğu, Safa ile Merve arasında sa'y ederken temiz olmanın şart olmadığı görüşüne varmışlardır.

Çünkü Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; Aîşe'ye, hayız olduğu zaman; şöyle demiştir: «Hacıların yaptığı gibi yap. Ancak yi-kanıncaya kadar KaTie'yi tavaf etme.» (Hadisi Müslim rivayet etmiştir.) v

Aîşe ve Ümmü Seleme (r.a.) şöyle demiştir: «Kadın tavaf edip iki rek'at namaz kıldıktan sonra hayız olursa. Safa ile Merve arasında sa'y etsin.» (Hadisi Sa'id bin Mansûr rivayet etmiştir.)

Ancak kişinin bütün hacc ibadetlerinde temizlik üzere olması müstehabdır. Çünkü temizlik şer'an teşvik edilmiş bir istir.

723.7. Yürüyerek ve Binek Üstünde Sa'y Etmek

Binek üstünde ve yürüyerek sa'y yapmak caiz olup, ancak yürümek daha efdâldir.

İbn Abbas'ın rivayet ettiği hadiste Nebî aleyhisselam'ın yürüdüğü ifadesi vardır. Daha sonra, insanlar etrafına üşüşüp kalabalık olunca, onu görsünler ve soru sorabilsinler diye binek üstünde tavaf etmiştir. Ebu Tufeyl, İbn Abbas'a; «Safa ile Merve arasında binek üzerinde sa'y etmek, sünnet midir? Senin kavmin sünnet olduğunu sanıyorlar,» deyince, İbn Abbas; «Hem doğru, hem yanlış söylüyorlar.» dedi. Ebû Tufeyl «Hem doğru hem yanlış, ne demektir?» deyince İbn Abbas; «İnsanlar Rasûlullah'ın etrafını sarınca, hatta evlerden akıl balığ olmuş kız çocukları bile çıkıp 'işte Muhammed, işte Muhammed' demeye başladılar. Rasûlullah'ın huzurunda, ona yol açmak için insanlardan hiçbir kimse dövülmez ve öteye beriye itilmezdi. Böylece, Rasûlullah'ın etrafında insanlar çoğalınca binek üstünde sa'y yapmıştır. Yürümek ve iki mil arasındaki vadide koşmak efdaldır.» (Hadisi Müslim ve diğerleri rivayet etmiştir.)

Binek üzerinde sa'y, her ne kadar caiz ise de, mekruhtur. Tir-mizi şöyle demiştir: «Âlimlerden bir topluluk özürsüz olarak binek üstünde Beyt'i tavaf etmeyi ve Safa ile Merve arasında sa'y etmeyi mekruh saymışlardır. Bu görüş Şâfi'i'nindir. Malikîlere göre; özürsüz binek üstünde sa'y eden, eğer vakit geçmemişse, sa'yı îade eder. Eğer vakit geçmişse kurban kesmesi gerekir. Çünkü gücü yettiği müddetçe sa'y yaparken yürümesi vacibtir. Ebû Hanife de böyle söylemiştir. Rasûlullah'ın binek üzerinde sa'y etmesini, insanların çok olup kalabalığın bulunması sebebine bağlamışlardır. Bu bir özür sayılıp, binek üstünde bulunmayı gerektirmekteydi.»

7.23.8. İki Mil Arasında Koşmanın Müstehab Olduğu

İki mil arası dışında, Safa ile Merve arasında yürümek mendub-dur. İki mil arasında ise, remel yapmak mendubdur.

Daha önce geçen, Binti Ebî Tecrâh hadisinde «Nebî aleyhisse-lamin koştuğu ve koşmasının şiddetinden elbisesinin üzerine dolandığı» geçmekteydi.

İbn Abbas'ın geçen hadisinde de «Yürümek ve koşmak efdaldır.» şeklinde geçmektedir. Yani iki mil arasındaki vadinin ortasında koşmak, kalan yerlerde ise yürümek efdaldır. Ancak koşmadan yürümek de caizdir. Sa'id bin Cübeyr'den rivayet olunduğuna göre, o demiştir ki: «İbn Ömer'i, Safa ile Merve arasında yürürken gördüm. Eğer koşarsan o da caizdir. Çünkü Rasûlullah'ı koşarken de gördüm. Bana gelince; Ben ihtiyar bir adamım.» (Hadisi Ebû Dâ-vûd ve Tirmizî rivayet etmiştir.)

Bu mendubluk erkek hakkındadır. Kadına gelince; onun için koşmak mendub değildir. Bilakis kadın normal adımlarla yürür. Şâfi'i'nin Aîşe'den rivayet ettiğine göre, Aîşe (r.a.) sa'y yaparken koşan kadınları gördü de, onlara: «Ancak biz örnek kişileriz... ey kadınlar size koşmak yoktur,» dedi.

7.23.9. Safa ile Merve Tepesine Çıkmanın ve Ka*be'ye

Dönerek O Yerlerde Duâ Etmenin Müstehab Olduğu

Kibleye dönerek Safa ile Merve tepesine çıkmak ve orada din ve dünya ile ilgili dilediği duayı yapmak müstehabdır. Nebî aley-hisselam'ın fiilinden bilinmektedir ki Nebî aleyhisselam Safa kapısından çıktığında ve Safâ'ya yaklaşıncı;

«Safa Üe Merve Allah'ın şeairindendir.» (Bakara: 158) âyetini okudu ve

Allah'ın başladığı Üe başlıyorum,» diyerek Safâ'dan başladı Ka*be'yi görececek şekilde Safa tepesine çıktı.

Sonra Kible'ye dönerek «Allah birdir» dedi ve üç defa tekbir aldı ve Allah'a hamd ederek şöyle söyledi:

«Allah'tan başka İlâh yoktur, yalnız o vardır, ortağı yoktur, mülk onundur, hamd onadır, diriltir ve öldürür, o herşeye kadirdir. Allah'tan başka ilâh yoktur, yalnız o vardır. Vadini yerine getirdi, kuluna yardım etti, yalnız başına orduları dağıttı.»

Sonra Safa ile Merve arasında yine duâ etti. Yukardakî duayı üç defa tekrarladı. Sonra yürüyerek Merve'ye indi, Merve'ye gelince Kâ'be'yi görececek şekilde Merve tepesine çıktı. Safâ'da yaptığı gibi Merve'de de yaptı. Nâfi'den rivayet olunduğuna göre; o demiştir ki: «Abdullah bin Ömer (r.a.)'in Safâ'da şöyle duâ yaptığını işittim:

«Allahnn, şüphesiz Sen 'bana dua edin, duanızı kabul edeyim', buyurdun. Sen va'dinden dönmezsın. Beni İslâm'a hidayet ettiğin gibi, râslüman olarak canımı almanı senden istiyorum.»

7.23.10. Safa İle Merve Arasında Duâ Etmek

Safa ile Merve arasında duâ etmek, Allah'ı zikretmek ve Kur'-an okumak müstehabdır.

Rivayet olunmuştur ki, Nebî aleyhisselam sa'y ederken;

«Ey Rabblm, beni bağışla, bana merhamet et ve beni en sağlam yola İlet.» derdi.

Yine rivayet olunduğuna göre; Nebî aleyhisselam;

«Ey Rabbim, beni bağışla, bana merhamet et, şüphesiz sen Aziz ve Kerîra'sın» diye dua etmiştir.

Tavaf ve sa'y ile 'umre görevleri biter. Hacc-ı Temettü' yapan, traş olmakla veya saçlarını kısaltmakla ihramdan çıkmış olur. Eğer Hacc-ı ʔ rân'a girmişse ihramı devam eder. Ancak kurban bayramı günü ir -amdan çıkar. Hacc-ı Kıran yapana, farz tavafından sonra yapar .iği sa'y yerine bu sa'y kâfi gelir. Eğer Hacc-ı Temettu'e girmişse, farz tavaftan sonra bir kerre daha sa'y yapar ve Terviye günü (Zühicce'nin sekizinci günü)ne kadar Mekke'de kalır.

7.24 MİNÂTA YÖNELMEK

Terviye günü Minâ'ya dönmek sünnettendir. Eğer Hacc-ı Kıran veya Hacc-ı İfrâd yapmışsa, ihramlı olarak Mina'ya döner. Eğer Hacc-ı Tsmettu' yapmışsa, hacc için ihrama girer ve mîkad'da yaptığı gibi yapar. Sünnet olan Minâ'da indiği yerde ihrama girmektir. Eğer Mekke'de ise oradan ihrama girer.. Eğer Mekke'nin dışınday-sa bulunduğu yerde ihrama girer. Hadiste geçtiğine göre «Evi Mekke'nin dışında olan bulunduğu evinden ihrama girer, Mekke ehli İse Mekke'den ihrama girer.»

Minâ'ya döndüğü zaman çokça duâ ve telbiyede bulunması, öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını kılarak' Minâ'da gecelemesi, Nebî aleyhisselam'ın sünnetine uymak için dokuzuncu günü güneş doğmadan hacıların Minâ'dan çıkmaması müstehabdır. Bu sayılan şeylerden birisini terkeden sünneti terk etmiş sayılır. Ancak üzeri ne bir şey lâzım gelmez. Âişe (rfâ.) Terviye günü gecenin üçte biri geçinceye kadar Mekke'den çıkmamıştır. Bu rivayet İbnü'l-Münzir'e aittir.

7.24.1. Terviye Gününden önce Çıkmanın Caiz Olduğu

Sa'id bin Mansûr'un Hasan'dan rivayet ettiğine göre; Hasan, Terviye'den bir veya iki gün önce Mekke'den Minâ'ya çıkardı..tmam Mâlik, erken çıkmayı mekruh görerek, Terviye günü akşama kadar Mekke'de kalmayı da mekruh saymıştır. Ancak Mekke'de cum'a vaktine yetişirse .çıkmadan önce cum'ayı kılması gerekir.

7.25. ARAFATA YÖNELMEK

Dokuzuncu günü güneş doğduktan sonra, tekbir, tehlib ve tel-biye getirerek Dab yolundan Arafat'a yönelmesi sünnettir.

Muhammed bin Ebî Bekir es-Sekafî demiştir ki: «Sabahleyin Minâ'dan Arafat'a giderken Enes bin Mâlik'e telbiye hakkında sorarak; «Rasûlullah ile birlikte olduğunuzda nasıl yapardınız?» dedim. Enes «İsteyen telbiye getirir, ona bir şey denmezdi. İsteyen tehlib getirir, ona da bir şey denmezdi.» demiştir.» (Hadisi Buhari ve diğerleri rivayet etmiştir.)

Nemîre'ye inmek ve orada Arafat'ta vakfe için yıkanmak müs-tehab olup, Arafat'a zevalden sonra ancak vakfe vaktinde girmek de müstehabdır.

7.26. ARAPATTA VAKFE 7.26.1. Arafe Gününün Fazileti

Câbir'den rivayet olunduğuna göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve seilem şöyle buyurmuştur: «Allah katında Zilhicce'nin on gününden daha faziletli gün yoktur.» Bir adam; «O günler mi faziletli, yoksa o günleri cihadla geçiren mi faziletli?» diye sorunca Rasûlullah sallallahu aleyhi ve seilem şöyle buyurdu: «O günler, onları cihadla geçirenden daha efdâldir. Allah katında Arafe gününden daha faziletli bir gün yoktur. Allahu Teâlâ dünya semâsına rahmetini indirir de yer ehliyle semâ ehline karşı övünerek şöyle der : «Kullanma bakınız, perişan bir vaziyette, toz ve ter içinde uzak yoldan bana geldiler. Rahmetimi umuyorlar; halbuki azabımı görmeydiler.» Arafe gününden daha çok, günahkârların cehennemden azad olduğu bir gün görülmez.» (Münziri; «Hadisi Ebû Ya'lâ, Bezzâr, İbn

Huzeyme ve İbn Hibbân rivayet etmiştir, bu lafız ise İbn Hibbân'-mdir.» demiştir.

İbn Mübarek, Süfyan Sevrî'den, onun Züheyr bin Alî'den onun da Enes bin Mâlik'ten rivayet ettiğine göre; Enes bin Mâlik (r.a.) şöyle demiştir: «Nebî aleyhisselam güneş nerdeyse batıya dönmek üzereyken Arafat'ta durdu da Bilâl'e; «İnsanlara beni dinlemelerini söyle» buyurdu. Bunun üzerine Bilâl kalkarak, «Rasûlullah'ı dinleyiniz» dedi. Bunun üzerine insanlar sustular. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «Ey insanlar topluluğu, Cebrail az önce bana geldi ve Rabbinden bana selâm getirerek dedi ki: «Şüphesiz Alla-hu Teâlâ Arafat ve Meş'arî'l-Haram (Müzdelife'nin nihayetinde bir yer) ehlini bağışladı ve onların boyunlanındakı borçlarına kefil oldu.» Bunun üzerine Ömer bin Hattab kalkarak; «Ya Rasûlâ'üh, bu sadece bize mi mahsustur?» diye sorunca, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem «Bu hem sizin için, hem de kıyamete kadar sizden sonra gelecekler içindir» buyurdu. Bunun üzerine Ömer (r.a.) «Allah'ın hayı ne kadar çoktur, hem ne de güzeldir;» dedi.

Müslim ve diğerlerinin Âişe'den rivayet ettiklerine göre Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Allah hiç bir günde, arafe gününde kullarını cehennemden azad ettiği kadar azad etmez. O gün Allah kullarına tecelli edip, onlarla meleklerle karşı iftihar eder ve 'onlar ne istiyorlar?' der.»

Ebû Derdâ (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Şeytan arafe günündekinden daha küçülmüş, daha kovulmuş ve daha öfkeli hiç bir zaman görülmemiştir. Bunun böyle olması, şeytanın, rahmetin indiğini ve Allah'ın büyük günahları bağışladığını görmesinden başka bir şey için değildir. Ancak Bedir günü gördüğü şey müstesna-» Denildi ki: «Ya Rasûlallah. Bedir (savaşı) günü şeytan ne gördü?» Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem «Cebrail'in meleklerle komutanlık ettiğini gördü.» buyurdu. (Hadisi Mâlik mürsel olarak, Hâkim ise mevsul olarak rivayet etmişlerdir.)

7262. Arafat'ta Vakfenin Hükümü

Âlimlerin icmama göre: Arafat'ta vakfe, haccın en büyük rükünlerinden biridir. Ahmed ve Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin Abdurrahman bin Ya'mur (na.)'den rivayet ettiklerine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bir münâdiye şöyle nida etmesini emretti: «Sahih hacc, Arafat'ta vakfeye yetişenin hacadır. Kim kurban bayramı gecesini tanyeri ağarmadan önce Arafata gelirse vakfeye yetişmiş, olur.»

7J63. Vakfenin Vakti

Cumhur ulema, vakfenin vaktinin, dokuzuncu günü zev?'Jen sonra başlayıp onuncu günü güneş doğuncaya kadar devam euiği görüşündedirler. Gece ve gündüz bu vaktin her hangi bir cüzünde vakfe yapmak kâfi gelir. Ancak gündüz vakfe yaparsa, vakfesini güneş battıktan sonraya kadar uzatması vaciptir. Şayet gece vakfe yaparsa üzerine bir şey lâzım gelmez. Şâfi'î'ye göre, vakfeyi geceye kadar uzatmak sünnettir.

7.26.4. Vakfeden Maksat Nedir?

Vakfeden maksat, uyku veya uyanıklık halinde, binek üstünde veya oturarak, yaslanarak veya yürüyerek olsun, ister temiz halde bulunsun, isterse hayız, nifas ve cünup olup temiz halde bulunmasın, Arafat'ın herhangi bir yerinde hazır bulunmaktır.

Âlimler, baygınlık geçirip de Arafat'tan çıkıncaya kadar ayıl-mayan kişi hakkında ihtilaf ettiler. Ebû Hanîfe ve Mâlik «Vakfesi sahih olur» demişler, Şâfi'î, Ahmed, Hasan, Ebû Sevr, İshak ve İb-nü'l-Münzir ise; «Sahih olmaz. Çünkü vakfe haccın rükünlerinden bir rükündür. Baygınlık geçirenin diğer rükünleri sahih olmadığı gibi vakfeâi de sahih olmaz.» demişlerdir.

Tirmizî, geçen İbn Ya'mûr hadisini tahrir ettikten sonra şöyle dedi; «Süfyan-ı Sevrî demiştir ki: Nebî aleyhisselam'ın ashabından ilim ehli ve diğerleri Abdurrahman bin Ya'mûr'un şu hadisiyle amel etmişlerdir; «Fecirden önce Arafat'ta vakfe yapmayan, haccı kaçırmıştır. Fecirden sonra Arafat'a gelirse vakfe yapmış sayılmaz. Ancak 'umre yapmış sayılır ki, üzerine gelecek sene hac yapması gerekir.» Şâfi'î, Ahmed ve diğerlerinin görüşü budur.»

7263. Kayaların Yanında Vakfe Yapmanın Müstehab Olduğu

Arafat'ın herhangi bir yerinde vakfe yapmak yeterlidir. Çünkü, Arafat'ın, batı tarafındaki vadi hariç her yerinde vakfe yapılır. Bu yerde ise vakfe icmaen caiz değildir. Vakfenin imkan nisbetinde kayaların bulunduğu veya kayalıklara yakın bir yerde yapılması müstehabdır. Çünkü Rasûlullah sallâllahu aleyhi ve sellem bu yerde vakfe yaparak; «Ben burada vakfe yaptım, Arafatın tümü vakfe yeridir,» buyurmuştur. (Hadisi Müslim, Ahmed ve Ebû Dâvûd, Câ-bir hadisinden rivayet etmişlerdir.) Rahmet dağına çıkmak gerekmediği gibi orada vakfenin faziletli olduğuna inanmak yanlış olup sünnet değildir.

7.26.6. Yıkanmanın Müstehab Olduğu

Arafat'ta vakfe için yıkanmak mendubdur. İbn Ömer (r.a.) vakfe için arafe gecesini yıkanmıştır. (Hadisi Malik rivayet etmiştir.)

Ömer (r.a.) ihramlı iken Arafat'ta yıkanmıştır.

7.26.7. Vakfenin Adabı ve Duâ

Vakfe yapanın tam temizliğe riayet etmesi, kibleye dönerek kendisi ve başkaları için ellerini kaldırıp huzurlu bir kalp ile, Allah'tan korkarak din ve dünya işleriyle ilgili dilediği duayı yapması, zikir ve istiğfarı çoğaltması gerekir.

üsame bin Zeyd (r.a.) şöyle demiştir: «Arafat'ta Nebî aleyhis-selam'm gerisindeydik. Ellerini kaldırarak duâ ediyordu. (Hadisi Nesâî rivayet etmiştir.)

Amr bin Şu'ayb'dan, onun babasından onun da dedesinden rivayet ettiğine göre dedesi şöyle demiştir: Arafat günü Nebî aley-hisselam'm en çok yaptığı dua şudur:

«Allah'tan başka ilâh yoktur, yalnız o vardır. Ortağı yoktur. Mülk onundur. Hamd onadır, hayır onun kudretindedir. O her şeye kadirdir.» (Hadisi Ahmed ve Tirmizî rivayet etmiştir.) Tirmizî'nin lafzı şöyledir: Nebî aleyfaisselam şöyle buyurmuştur: «Duanın en hayırlısı Arafat günü yapılan duadır. Benim ve benden önceki nebilerin yaptıkları duaların en hayırlısı şudur:

«Allah'tan başka ilâh yoktur, yalnız o vardır. Ortağı yoktur, mülk onundur, hamd onadır, o her şeye kadirdir.» Hüseyin bin Hasan el-Mervezî'den rivayet olunduğuna göre, o şöyle demiştir: Süfyan bin Uyeyne'ye Arafat günü yapılacak en faziletli duayı sordum. Süfyan; «La İlahe illâllahu vahdehû lâ şerike leh.» (AUahtan başka İlah yoktur, yalnız o vardır, ortağı yoktur) du-âsıdır,» dedi. Ben, «Bu senadır, duâ değildir,» deyince, Süfyan; «Mâlik bin Hâris'in rivayet ettiği hadisi bilmiyor musun? O hadis bunun tefsiridir.» Ben de; «öyleyse onu bana anlat,» dedim. Süfyan şöyle anlattı: «Mansûr'un Mâlik bin Hâris'ten rivayet ederek-bana anlattığına göre. Mâlik demiştir ki; Allahu Teâlâ şöyle buyurur: «Kulum istediği şeyi bırakıp da beni övmekle meşgul olduğu zaman, o kuluma benden isteyenlere verilen şeyin en faziletlisini veririm.» Süfyan, «tşte bu kutsi hadîs Nebî aleyhisselam'ın sözünün tefsiridir.» dedi.

Beyhakî'nin Alî (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Ali (r.a.) demiştir ki: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Benden önceki nebilerin en çok yaptıkları duâ ile arafat günü benim-en çok yaptığım duâ şudur: «Allah'tan başka ilâh yoktur, yalnız O vardır. Ortağı yoktur. Mülk onundur. Hamd onadır. O her şeye kadirdir. Allahım gözüme nur, kulağıma nur, kalbime nur koy. Allahım, göğsüme genişlik ver. İşlerimi kolay kıl. Allahım, nefsimden gelen vesveseden, işlerimin dağınık olmasından, kabir fitnesinin şerrinden; geceye ve gündüze giren şeylerin şerrinden, esen rüzgârın şerrinden ve zamanın getirdiği felaketlerin şerrinden Sana sığınırım.»

Yine Tirmizî'nin Alî (r.a.) dan rivayet ettiğine göre Alî şöyle demiştir: Arafe günü vakfedeyken Nebî aleyhisselam'm en çok. yaptığı dua şudur:

«Allahım söylediğimiz şekilde hamd Sanadır. Söylediklerimizin hayrını bize ver. Allahım, namarım, kurbanım, hayatım ve ölümüm Senin İçindir. Dönüşüm Sanadır. Ey Rabblm, mirasım Senindir. Allahun, kabir azabından, İçindeki vesveseden, işlerimin dağınık olmasından Sana sığınırım. Allahım, esen rüzgârın şerrinden Sana sığınırım.»

7,26.8 Vakfe İbrahim Aleyhisselam'ın Sünnetidir

Mirbei'l-Ensârî den rivayet olunduğuna göre. Rasûlullah sal-lallahu aleyhi ve sellem şöyle derdi: «Bulunduğunuz yerde durunuz. Çünkü siz İbrahim aleyhisselam'dan kalma bir yerde duruyorsunuz.» (Hadisi Tirmizî rivayet etmiş olup, 'İbni Mirbe'in hadisi, hasendir,' demiştir.)

7.26.9. Arafat Gününün Orucu

Rasûlullah sallailahu aleyhi ve sellem'in Arafat günü oruç tutmadığı ve «Şüphesiz Arafat günü, kurban günü ve teşrik günleri biz müsl imanların bayramıdır. O günler yemek ve içmek günleridir.» buyurduğu sabit olmuştur.

Yine Rasûlullah'ın Arafat günü Arafat'ta oruç tutmaktan nehyettiği de sabit olmuştur, tüm ehlinin çoğu bu hadislerle delil getirerek, hacı adayının sağlam bir vücutla duâ ve zikir yapabilmesi için Arafat günü oruç tutmamasını müstehab saymışlardır. Arafat günü oruç tutmaya teşvik eden rivayetler ise, Arafat günü Arafat'ta bulunan, hacı olmayan kişilere hamledilmiştir.

7.26.10. Öğle ile İkindiye Beraber Kılmak

Sahih hadiste geçtiğine göre Nebî aleyhisselam Arafat'ta öğle ile ikindiye beraber kıldı. Ezan okuyup kamet getirdi, öğleyi kıldıktan sonra tekrar kamet getirdi ve ikindiye kıldı.

Esved ve Alkame'den rivayet olunduğuna göre, bunlar şöyle demişlerdir: «Arafat'ta imamla beraber öğle ile ikindiye kılmak hacı tamamlayıcı hususlardandır.»

İbnü'l-Münzir şöyle demiştir: «İlim ehli, imamın ve onunla beraber kılan cemaatin Arafat'ta Öğle ile ikindiye beraberce kılmaları gerektiğine icma etmişlerdir.»

Şayet imamla beraber cem yapmamişsa, tek başına kıldığı halde cem yaparak kılar.

İbn Ömer (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; kendisi Mekke'de ikamet ediyordu. Minâ'ya çıktığı zaman namazı kısalttı.

Amr bin Dinar'dan rivayet olunduğuna göre; o demiştir ki. Câ-bir bin Zeyd bana «Arafat'ta namazı kısaltıyorum» dedi. (Bu rivayet Sa'îd bin Mansûr'dan naklolunmuştur.)

7.27. ARAFATTAN İNMEK

Güneş battıktan sonra Arafat'tan sükûnetle inmek sünnettir. Nebi aleyhisselam Arafat'tan sükûnetle inmiş, devesinin başı, sırtındaki tahtın kenarına değinceye kadar yularım çekerek söyle buyurmuştu: «Ey insanlar sükûnetle gidiniz. Develeri hızlı sürüp gitmek iyilik değildir.» (Hadisi Buharî ve Müslim' rivayet etmiştir.) Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, orta yürüyüşle yürür, geniş yola rastlayınca da yürüyüşünü hızlandırır. (Hadisi Buharî ve Müslim rivayet etmiştir.) Yani insanları rahatsız etmemek için sakın bir yürüyüşle yürür. Bir boşluk, izdiham olmayan geniş bir yol buldumu da süratli bir şekilde yürürdü. Yürürken telbiye getirmek ve zikir yapmak müstehabdır. Çünkü Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Cemre-i Akabe'yi atmaya kadar telbiye getirmeye devam ederdi. '

ES'as bin Süleym'den onun da babasından rivayet ettiğine göre, babası şöyle demiştir: «İbn Ömer'le birlikte Arafat'tan Müzde-life'ye döndüğümüzde, Müzdelife'ye gelinceye kadar bıkmadan yorulmadan tekbir ve tehlil getirmeye devam etti.» (Hadisi Ebû Dâ-vûd rivayet etmiştir.

7.27.1 Müzdelife'de Akşam İle Yatsı Namazını Beraber Kılmak

Müzdelife'ye geldiği zaman, akşam ile yatsıyı, aralarında nafîle kılmadan bir ezan ve iki kametle kılar.

Müslim'in rivayet ettiği hadise göre Nebî aleyhisselam Müzdelife'ye geldiğinde, akşam ile yatsı namazını bir ezan ve iki kametle, aralarında başka bir namaz kumadan eda etmiştir.

Burada namazları cem' etmek, âlimlerin icmâ'ıyla sünnettir. Her namazı vaktinde kılma hususunda ise âlimler ihtilaf etmiş olup çoğu bunu caiz görerek, Rasûlullah'm cem' etmesini, daha evlâ olduğu anlamına almışlardır. İmam Sevri ve rey sahipleri; «Eğer akşamı Müzdelife'nin dışında kılsa iade etmesi gerekir.» demişlerdir. Yine bunlar öğle ile ikindiye vakitlerinde kılmayı, kerahatle beraber caiz görmüşlerdir.

7.27.2. Müzdelife'de Gecelemek ve Orada Vakfe Yapmak

Câbir (r.a.)'in rivayet ettiği hadise göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Müzdeife'ye geldiği zaman akşam ile yatsıyı kıldı. Sonra sabah oluncaya kadar yaslandı. Sabahı erkenden kılarak Kusvâ isimli devesine bindi. Nihayet Meş'âr-i Haram'a geldi. Tan yeri iyice ağanncaya kadar orada kaldı. Sonra güneş doğmadan Önce hareket etti.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in bu geceyi ihya ettiğine dair bir rivayet sabit olmamıştır. İşte bu hadis, Müzdelife'de gecelemek ve orada vakfe yapmak hakkında sabit olmuş bir sünnettir, imam Ahmed, çobanların ve su dağıtanların dışındakilere Müzdelife'de gecelemeyi vacib görür. Çobanlara ve su dağıtanlara Müzdelife'de gecelemek vacib değildir. Diğer mezhep imamları ise Müzdelife'de vakfe yapmayı vacib görüp, gecelemeyi vacib görmezler.

Vakfeden maksat, ister durarak, ister oturarak, ister yürüyerek, isterse de uyku halinde olsun, herhangi bir şekilde orada bulunmaktır.

Hanefîler şöyle demiştir: Vacib olan, Kurban günü sabahından önce, Müzdelife'de hazır bulunmaktır. Şayet Özürsüz orada hazır bulunmazsa üzerine kurban vacib olur. Eğer özü varsa Müzdelife'de hazır bulunması vacib olmayıp bu takdirde üzerine bir şey lâzım gelmez.

Mâlikîler şöyle dediler: Vacib olan; Özü yoksa, Arafat'tan Mi-nâ'ya giderken eşyasını indirecek kadar bir müddet fecirden ön-' ce gece Mifedelife'ye inmektir. Şayet özü varsa Müzdeife'ye inmesi gerekmez.

Şâfi'îler ise şöyle demişlerdir: Vacib olan Arafat'ta vakfeden sonra kurban bayramı gecesinin ikinci kısmında Müzdelife'de bulunmaktır. Müzdelife'de kalmak şart olmadığı gibi oranın müzde-life olduğunu bilmek te şart değildir. Bilakis oranın Müzdelife olduğunu bilsin veya bilmesin Müzdelife'den geçmesi kifayet eder. Vaktin evvelinde sabahı kılmak, sonra Meş'ar-i Haram'da tanyeri ağanncaya kadar vakfe yapmak, güneş doğmadan önce hava iyice aydınlanıncaya kadar orada kalarak zikir ve duayı çoğaltmak sünnettir. Allahü Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Arafat'tan İndiğinizde, Allah'ı Meş'ar-İ Haram'da anın. Onu, size gösterdiği şekilde zikredin. Nitekim siz önceleri hiç şüphesiz sapıklardandınız. Sonra insanların toplu olarak akm ettiği yerden siz de akın edin. Allah'tan mağfiret dileyin. Allah bağışlar ve merhamet eder.» (Bakara: 198-199) Güneş doğmadan önce olunca Müzdelife'den Minâ'ya iner. Mubassır (Müzdelife ile Minâ arası bir yer)'a geldiği zaman bir taş atacak kadar bir mesafe koşar.

7.27.3. Vakfe Yeri

Müzdelife'nin, Muhassır vadisi hariç her yerinde vakfe yapılabilir. Cübeyr bin Mut'im (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre Nebî aley-hisselam şöyle buyurmuştur: «Müzdelife'nin tümü vakfe yeridir. Muhassır'dan uzaklasın.» (Hadisi Ahmed rivayet etmiş olup hadisin râvîleri sikadandır.) Kuzah'da durmaksa daha faziletlidir. Alî (na.)'u rivayet ettiği hadise göre; Nebî aleyhisselam Müzdeife'ye geldikten sonra Ku-zah (Müzdelife'de bir yer) mevkiine gelince orada vakfe yaparak şöyle dedi: «Bu Kuzah vakfe yapılacak en efdat yerdir. Müzdelife'nin hepsi de vakfe yeridir.» (Hadisi Ebû Dâvûd ve Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî 'hadis hasen sahihtir,' demiştir.)

7.28. KURBAN GÜNÜ YAPILACAK GÖREVLER

Kurban günü yapılacak görevler şu şekilde eda edilir: Şeytan taşlamakla başlanır. Sonra kurban kesilir. Sonra traş olunarak Ka'be tavaf edilir.

Bu tertib sünnet olup, bunlardan birini diğerine takdim edene ilim ehlinin çoğuna göre birşey lazım gelmez. Şâfi'nin görüşü budur. Çünkü Abdullah bin Amr'm rivayet ettiği hadis şöyledir: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem veda haccında Minâ'da insanların yanında duruyordu. İnsanlar ise ona soru soruyorlardı. Bu sırada bir adam gelerek; «Ya Rasûlallah, bilmeyerek kurban kesmeden önce traş oldum» dedi. Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem «Kurban kes, sana bir günah yoktur.» buyurdu. Sonra başka bir adam gelerek; «Ben bilmeyerek taş atmadan önce kurban kestim,» dedi. Rasûlullah «Taş at, sana bir günah yoktur.» buyurdu. Ravî diyor ki: Rasûlullah'a o gün bu mesele hakkında «şu işi önce yaptım, veya sonraya bıraktım» şeklinde ne kadar soru sorulduysa, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de un-lara, «yap, bir günah yoktur,» diye cevap verdi. Ebû Hanîfe; tertibe riayet etmeyip hacc ibadetlerinden birisini diğerine takdim ederse üzerine kurban gerektiği görüşündedir. Delili ise hadisteki «Bir günah yoktur» ifadesidir. Hadisteki bu ifadeyi, 'günah olmayıp o kişiye fide (kurban) gerektiği' şeklinde yorumlamıştır.

7.29. BİRİNCİ VE İKİNCİ İHRAMDAN ÇIKMAK

İhramlıya, kurban günü şeytanı taşıyıp traş olduktan veya saçları kısalttıktan sonra ihramda iken haram olan her şey helâl olur. Bu durumda ihramlının kadınlara yaklaşımdan başka güzel koku sürünmesi, elbise giymesi ve diğer şeyleri yapması caizdir. Bu birinci ihramdan çıkmasıdır. Haccın bir rüknü olan farz tavafını yaptığı zaman ise kadın da dahil her şey ona helâl olur. İşte bu ikinci ve son ihramdan çıkıştır.

7.30 ŞEYTAN TAŞLAMAK

730.1. Meşru Olusu

Beyhakî'nin Salim bin Ebî Ca'd'dan onun da tbn Abbas'dan rivayet ettiğine göre; Nebî aleyhisselam şöyle demiştir: «İbrahim aleyhisselam hacc menâsikinı yapmak için geldiğinde, Cemre-i Akabe yerinde şeytan ona geldi, İbrahim aleyhisselam şeytana yedi taş atarak onu yerin dibine geçirdi. Sonra ikinci cemre yerinde ona musallat oldu. İbrahim aleyhisselam ona yedi tas daha atarak yine yerin dibine geçirdi. Üçüncü cemre yerinde şeytan yine geldi. Bunun üzerine İbrahim aleyhisselam şeytana yedi taş daha attı; nihayet şeytan yerin dibine geçti.» tbn Abbas şöyle demiştir: «Şeytanı taşıyorsunuz ve böylece atanız İbrahim aleyhisseJam'ın sünnetine tabi oluyorsunuz.» (Münziri demiştir ki: «Bu hadisi İbn Huzeyme Sahih'inde rivayet etmiş, Hakîm de hadîsi rivayet ederek Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söylemiştir.»)

7302. Şeytan Taşlamanın Hikmeti

Ebû Hâmid el-Gazâlî, İhyâ'smda şöyle demiştir: «Şeytan taşlamaya gelince; taş atan, nefse ve akla bu konuda bir pay ayırmadan emre uymayı, kulluğu ve boyun eğmeyi izhar ederek sırf itaat için davranmayı kastetsin. O yerde, Allah'ın lanet ettiği şeytan İbrahim aleyhisselam'a gelmiş, onun hacma bir şüphe sokmak veya onu bir günaha bulaştırmak istemişti de, Allahu Teâlâ, onu kovmak ve bu isteklerine set çekmek için şeytanı taşlamasını İbrahim aleyhisselam'a emretmişti. Aklına şöyle bir fikir gelebilir: «Şeytan İbrahim'e musallat oldu. İbrahim de şeytanı gördüğü için, onu taşıladı. Ama bana ise şeytan musallat olmamıştır.» Bilki hatırına gelen bu fikir, şeytandandır. Senin taşlamaktaki azmini kırmak, sana faydalı olmayacak şeyleri hayal ettirmek ve «bu hareketin oyuna benziyor, bununla niye uğraşıyorsun?» demek için senin kalbine bu fikri koymuştur. Ciddi bir gayretle ve şeytanı taşılayarak bu fikri içinden kov. Bununla şeytanın burnunu yerde süründürürsün. Bilki sen, görünüşte Akabe'de çakıl taşları atıyorsun. Gerçekte ise, o taşları şeytanın kendisine atarak belini kırıyorsun. Çünkü şeytanın burnunu yerde süründürmek, ancak Allah'ın emrine uyarak, nefse bir pay ayırmadan sırf onun emrine hürmet göstererek mümkün olur.»

7.30.3. Şeytan Taşlamanın Hükümü

Âlimlerin çoğu, şeytan taşlamanın vacib olup rükün olmadığı ve terkedenin kurban kesmeye mecbur olduğu görüşündedirler. Çünkü Müslim, Ahmed ve Nesâî'nin Câbir (r.a.)'den rivayet ettikleri hadiste, Câbir (r.a.) şöyle demiştir: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i kurban günü devesinin üzerinde taş atarken gördüm. Şöyle diyordu: «Menasikinizi görüp öğrenişiniz diye böyle yapıyorum. Çünkü bu hacımdan sonra hacc yapacağımı bilmiyorum.»

Abdurrahman et-Teymî (r.a.)'den rivayet olduğuna göre, o demiştir ki: «Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem veda hacm-da nohut tanesi kadar küçük çakıl taşlarıyla şeytan taşlamamızı bize emretti.» (Hadisi Taberanî Kebîr'inde, ravileri sahihin ravile-ri olan bir senetle rivayet etmiştir.)

7.30.4. Atılacak Tasni ölçüsü ve Cinsi

önceki hadiste atılacak çakıl taşlarının nohut tanesi büyüklüğünde olacağı geçmişti. Bu hadisten dolayı ilim ehli küçük taşın müstehab olduğu görüşüne vardılar. Şayet bu Ölçüyü aşarak büyük taş atarsa, cumhur ulema; «yeterli sayılır, fakat mekruh olur» demişlerdir. İmam Ahmed ise; «Rasûlullah'm tatbikatı bulunduğu ve büyük taş atmaktan nehyettiği için, büyük taş atmak yeterli olmaz,» demiştir.

Süleyman bin Amr bin el-Ahvas el-Ezdi'den, onun da annesinden rivayet olduğuna göre annesi şöyle demiştir: «Nebî aleyhisselam'm Batn-ı Vâdî'de iken şöyle dediğini işittim: «Ey İnsanlar birbirinizi öldürmeyiniz, şeytanı taşıladığınız zaman nohut tanesi büyüklüğünde taş atınız.» (Hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.)

Ibn Abbas'dan rivayet olduğuna göre, o demiştir ki: Rasûlullah bana; «Gel, benim için taş topla,» dedi. Ben de nohut tanesi büyüklüğünde çakıl taşları topladım. Taşları elime kovunca Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: «İşte bunlar gibi toplayın. Dinde aşın gitmekten sakının. Şüphesiz sizden öncekileri dinlerinde -aşırı gitmek helak etmiştir.» (Hadisi Ahmed ve Nesâî rivayet etmiştir. Hadisin senedi hasendir.)

Âlimlerin çoğu bu hadisleri «daha evlâ ve mendub» şeklinde anlamışlar ve «ancak taş atmanın caiz olduğu, demir, kurşun ve benzeri şeyleri atmanın ise câîi olmadığı» üzerinde ittifak etmişlerdir. Hanefîler bu görüşe muhalefet ederek yer cinsinden olan taş, çamur, kiremit, toprak ve tuğla gibi şeylerle şeytan taşlamayı caiz görmüşler, bu konudaki hadisleri mutlak taşlama şeklinde alarak Rasûlullah'ın ve sahabenin fiillerini, sadece «taş» atılacak şeklinde değil de, taş atmanın daha efdâl olduğu şeklinde yorumlamışlardır.

Birinci görüş tercihe şayandır. Çünkü Nebî aleyhisselam çakıl taşları atmış ve nohut büyüklüğünde çakıl taşları atmamayı emretmiştir. Bu ifade, taşın her çeşidini içine alır. Fakat taştan başkasına ise şâmil olmaz.

7305. Taşlar Nereden Toplanır?

Ibn Ömer (r.a.) taşları Müzdelife'den toplardı. Sa'îd bin Cübeyr de böyle yaparak; «Ashab taşları buradan toplarlardı,» demiştir.

Şâfi'î, Müzdelife'den taş toplamayı müstehab saymıştır.

'Atâ ve İbnü'l-Münzir'in görüşü de budur. Çünkü İbn Abbas'ın geçen hadisinde «Bana taş topla» ifadesi vardır. Rasûlullah saual-lahu aleyhi ve sellem taş toplamak için belli bir yer tayin etmemiştir.

Taşların atıldığı yerden toplanan taşlarla şeytan taşlamak Hanefî, Şâfi'î ve Ahmed'e göre kerahatle beraber caizdir.

İbn Hazm ise bunun kerahatsiz caiz olduğu görüşüne vararak şöyle demiştir: «Daha önce atılmış taşlarla şeytan taşlamak caizdir. Binek üstünde şeytan taşlamak da bunun gibidir. Atılmış taşlarla şeytan taşlamaya gelince, Kuran ve sünnet bunu nehyetmemiş-tir.» İbn Hazm devamla demiştir ki: «Eğer denilirse; İbn Abbas'dan rivayet olunmuştur ki, cemre taşlarından kabul olunanlar Allah tarafından kaldırılır. Kabul olunmay. ular ise bırakılır. Eğer böyle yapılmazsa, yığılan taşlar yolu kesecek şekilde bir tepe oluşturur.' Bîz deriz ki: «Evet; taşları kaldırsak ne olur? Eğer bu taşların atılması Amr'dan kabul olunmazsa Zeyd'den kabul olunur. Nitekim bir kimse

bir sadaka verir de, Allah onu kabul etmeyebilir. Sonra verdiği kişi bu mala sahip olup, o da bir başkasına sadaka olarak verir; fakat onunki kabul olunabilir.»

Binek üstünde şeytan taşlamaya gelince: Kudâtné bin Abdullah'ın rivayet ettiği hadise göre, Kudâme (ra.) demiştir ki: «Rasûlüllah'ı, insanları tartaklamak, dağıtmak ve yolu açmak için şu-ray-a-buraya itmek gibi işler olmadan devesi üzerinde cemreyi atarken gördüm.»

730.fi. Taşların Sayısı

Atılacak taşların sayısı yetmiş ve kırk dokuzdur. Yedi tanesi bayram günü Cemre-i Akabe'de atılır. Yirmi bir tanesi, onbirinci gün her cemreye yedi taş_ olmak üzere atılır. Yirmi bir tanesi bunun gibi, onikinci gün atılır. Kalan yirmi bir tane de yine bunun gibi, onüçüncü gün atılır. Böylece atılan taşların sayısı yetmiş eder. Şayet üç gün taş atıp, onüçüncü gün taş atmazsa bu da caizdir. Bu durumda kırk dokuz taş atılmış olur.

İmam Ahmed: «Hacının beşer taş atması kendisine yeter,» demiştir. 'Atâ da; «Beş taş atmak yeter,» demiştir. MÜcâhid; «Şayet altı taş atarsa, kendisine bir şey lazım gelmez,» demiştir.

Sa'îd bin Mâlik'den rivayet olunduğuna göre, o demiştir ki;

«Haccda Nebî aleyhisselam ile birlikte döndüğümüzde, bazımız 'altı taş attım', bazımız ise, 'yedi taş attım', diyordu da birbirimizi ayıplamıyorduk.»

730.7. Şeytan Taşlama Günleri:

Taş atma günleri, üç veya dört gün olup, bunlar da; kurban günü ile teşrik günlerinden iki veya üç gündür. Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştu «Allah'ı sayılı günlerde anın.* Gunahtan sakımnın kimseye, acele edip Mina'daki ibadeti İki günde bitirirse günah yoktur. Geri kalsa da günâh yoktur.» (Bakara 203)

7.30.7.1. Kurban Günü Taş Atmak

Kurban günü şeytan taşlamanın uygun vakti, güneş doğduktan sonra kuşluk vaktidir. Çünkü RasûlüUah sallallahu aleyhi ve sel-lem kurban günü kuşluk vaktinde taş atmıştır, tbn Abbas (r.a.)' dan rivayet olunduğuna göre, o demiştir ki; Nebi aleyhisselam ehlinden zayıf olanlarına gelerek şöyle buyurdu: «Güneş doğuncaya kadar Cemre-i Akabe'ye taş atmayın.» (Hadisi Tirmizî rivayet etmiş ve sah inlemiş tir.)

Eğer taşlamayı gündüzün sonuna tehir ederse caizdir, tbn Ab-dilber şöyle demiştir: «İlim ehlinin icma'ına göre; kurban günü güneş batmadan önce taşlan atarsa, bu onun için iyi" olmasa da taşlan vaktinde atmış sayılır.»

İbn Abbas (r.a.) şöyle demiştir: Nebi aleyhisselam'a kurban günü Minâ'da soru sorulurdu. Bir adam «Yâ Rasûlallah, akşam olduktan sonra taşlan attım.» deyince Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem «Bunda bir günâh yoktur» buyurdu. (Hadisi Buhâri rivayet etmiştir.)

7.30.7.2. Taş Atmayı Geceye Tehir Etmek Caiz midir?

Eğer gündüz taş atmaya men eden bir özür varsa, taş atmaya geceye tehir etmek caizdir. Çünkü Mâlik'in Nâfi'den rivayet ettiğine göre; tbn Ömer'in hanımı olan Safiyye'nin kızı Müzedlife'de doğum yaptı. O ve Safiyye geri kaldılar. Nihayet kurban günü güneş battıktan sonra Minâ'ya gelebildiler. Minâ'ya geldiklerinde tbn Ömer, cemreyi atmalarını onlara emretti de üzerlerine bir şey lâzım geldiğim söylemedi.

Fakat özrü yoksa, şeytan taşlamayı tehir etmek mekruh olup gece taşlan atar. Hanefî, Şâfi'î ve Malik'ten bir rivayete göre İbn Abbas'm geçen hadisinden dolayı üzerine kurban gerekmez. Ah-ired'e göre; eğer kurban gününün sonuna kadar, taş atmaya tehir ederse, o gece taş atmaz. Ertesi günü, güneşin zevalinden sonra taş atar.

7.30.7.3. Zayıf ve Özürlülere, Kurban Gecesinin İkinci Yansından Sonra Taş Atmaları için Ruhsat Verümesi

Son gece yansından önce taş atmak, icma ile hiçbir kimseye caiz değildir. Ancak kadınlar, çocuklar, zayıflar, özür sahipleri ve deve çobanlarına Akabe cemresini, kurban gecesinin ikinci yansında atmalanna ruhsat verilmiştir.

Âişe (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre; Nebî aleyhisselam Ünr mü Seleme'yi kurban gecesi gönderdi. O da fecirden önce taşlan atarak sonra Müzdelife'den indi. (Hadisi Ebû Dâvûd ve Beyhakî rivayet etmiş, Beyhakî, «hadisin isnadı sahih olup kusurlu bir yönü yoktur» demiştir.)

İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre Nebî aleyhisselam, deve çobanlarına gece taş atmaları için izin vermiştir. (Hadisi Bezzar rivayet etmiştir. Hadisin senedinde Müslim bin Halid ez-Zencî vardır ki, bu zat zayıf bir kişidir.)

'Urve'den rivayet olunduğuna göre; Nebî aleyhisselam kurban günü Ümmü Seleme'yi dolaştı. Ona Müzdelife'den acele inerek Mekke'ye gelmesini emretti. Sonra ona sabah namazını kıldırıldı. O gün Ümmü Seleme'nin sırasıydı. Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem Ümmü Seleme'nin kendisiyle beraber olmasını istemişti. (Hadisi Şâfi'î ve

Beyhakî rivayet etmişlerdir.)

'Atâ'dan rivayet olunduğuna göre, o demiştir ki: Birisi bana Esmâ'dan haber vererek şöyle dedi: «Esmâ cemreleri atınca, ben ona, 'Biz ise cemreleri gece attık', dedim. Bunun üzerine Esmâ; 'Biz Rasûlullah'ın zamanında böyle yapardık,' demiştir.» (Hadisi Ebû Dâvûd rivayet etti.)

Taberî şöyle demiştir: «Şâfi'î, Ümmü Seleme ve Esmâ hadislerini delil getirerek, gece yansından sonra oradan ayrılmamın caiz olduğu görüşüne varmıştır.»

İbn Hazm; gece taş atma izninin, kadınlara mahsus olup, zayıf olsun kuvvetli olsun, erkeklere böyle bir iznin olmadığını zikretmiştir.»

Hadisin delalet ettiği özür sahibinin, gece gelip taş atmasına gelince; bu konuda tbnü'l-Münzir demiştir ki: «Sünnet olan, Nebî aleyhisselam'ın yaptığı gibi ancak güneş doğduktan sonra taş atmaktır. Güneş doğmadan önce taş atmak caiz değildir. Çünkü böyle yapan sünnete muhalefet etmiş olur. Güneş doğmadan önce şeytan taşlayan, attığı taşları iade etmez. Çünkü hiçbir kimsenin; «Bu yeterli olmaz,» dediğini bilmiyorum.»

7.30.8. Üst Taraftan Cemrelere Taş Atmak

Esved^den rivayet olunduğuna göre o demiştir ki; «Ömer (r.a.)'ı Cemre-i Akabe'ye Qst taraftan taş atarken gördüm.»

'Atâ'ya, üstten taş atmak hakkında sorulunca, 'Atâ; «Bunda bir beis yoktur» demiştir.

Bu iki rivayet Sa'îd bin Mansûr'a aittir.

730.9. Taşları Üç Günde Atmak

Üç günde taş atmak için uygun vakit, zevalden başlayıp güneş batınca bitirmektir.

İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre; «Nebî aleyhis-selam cemreleri güneş zevalde iken veya güneşin zevalinden sonra atardı.» (Hadisi Ahmed, tbn Mâce ve Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî hasen saymıştır.)

Beyhakî'nin Nafi'den rivayet ettiğine göre; Abdullah bin Amî şöyle derdi: «Üç günde, güneş zevale gelmeden taş atmazdık.»

Eğer taş atmayı geceye tehir ederse bu onun için mekruh olur Gece, ertesi gün güneş doğuncaya kadar taş atar.

Bu görüş Ebû Hanîfe dışında bütün mezhep imamları arasında ittifak konusudur. Ebû Hanîfe ise üçüncü gün zevalden Önce taş atmayı caiz görmüştür. Çünkü tbn Abbas'tan rivayet edilen zayıf bir hadise göre İbn Abbas (r.a.) şöyle demiştir: «Son ayrılış günü güneş yükseldiği zaman taş atmak ve Minâ'dan dönmek helâl olur.»

730.10. Teşrik Günlerinde Taş Attıktan Sonra Duâ Etmek ve Durmak

Taş attıktan sonra, kıbleye dönük vaziyette Allah'a hamd ve duada bulunmak, kendisi ve bütün mümin kardeşleri için istiğfar etmek müstehabdır. Çünkü Buhârî ve Ahmed'in Sâüm bin Abdullah bin Amr'dan, onun da babasından rivayet ettiğine göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Minâ mescidinden sonra cemre attığı zaman yedi çakıl taş atar ve her çakılı attıkça tekbir getirirdi. Sonra vadinin ortasına doğru sol tarafa döner, orada vakfe yaparak kıbleye döner, ellerini kaldırarak dua eder ve vakfeyi uzatırdı. Sonra ikinci cemreyi yedi taş olarak atar ve her taş atışta tekbir getirir, sonra sol tarafa, vadinin ortasına ayrılmış gider, orada yedi taş atar, her taş atarken tekbir getirirdi. Sonra ayrılmış gider, orada durmazdı.

Hadiste geçtiğine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, Akabe cemresinden sonra durmaz, ancak son iki cemreden sonra dururdu. Bunun için âlimler bir esas koyarak demişlerdir ki; Kendisinden sonra o gün taş atılmayan cemrede durmaz. Eğer o gün kendisinden sonra taş atılacaksa o cemrede durur.

İbn Mâce'nin tbn Abbas'tan rivayet ettiğine göre; «Nebî aley-bisselam Cemre-i Akabe'yi attıktan sonra geçip gider, orada durmazdı.»

730.11. Şeytan Taşlamakta Tertib

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den sabit olduğuna göre; o önce Minâ'yı tâkib eder, ilk cemreyi atar, onun arkasından orta cemreyi atar, sonra Cemre-i Akabe'yi atardı. Yine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den; «Menasikînizî benden alınız» hadisi sabit olmuştur. Bu hadis, üç imam, cemreler arasında tertibin şart olduğuna, Rasûlullah'ın yaptığı gibi bu sırayla taşların atılması gerektiğine delil getirmişlerdir. Hanefilerce kabul edilen görüşe göre ise, tertib sünnettir.

730.12. Her Taş Atarken Tekbir ve Duâ ile Taşları Parmak Aralarına Koymanın Müstehab Olduğu

İbn Mes'ûd ve tbn Ömer'den rivayet olunduğuna göre; bu ikisi cemreyi atarken:

«Allahun haccimra kabul et ve günâhlarımızı bağışla» derlerdi, İbrahim'den rivayet olunduğuna göre, o demiştir ki: «Âlimler, Akabe cemresini atarken erkeklerin «Allahım haccim kabul et ve günâhlarımı bağışla» demelerini müstehab görürlerdi.» Kendisine; «her taş atarken mi bu duayı okuyorsun?» denildiğinde, «evet» cevabını

vermiştir.

'Atâ'dan rivayet olunduğuna göre; o «Taş attığın zaman tekbir getir ve tekbirini hemen taş attıktan sonra söyle.» demiştir. (Bu hadisi Sa'îd bin Mansûr rivayet etmiştir.

Müslim'e göre Câbir hadisinde geçtiğine göre Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem her taş atışta tekbir getirirdi. Fetih kitabında şöyle geçmektedir: «Alimler tekbir getirmeyene bir şey gerekmediği üzerinde icma etmişlerdir.» Süleyman bin Ahvas'dan onun da annesinden rivayet olunduğuna göre; annesi şöyle demiştir: «Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem, taşları attı, insanlar da onunla beraber taş attılar.» (Hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.)

730.13. Şeytan Taşlamada Vekalet

Bir kimsenin hastalık ve benzeri sebeplerden dolayı taşlara dokunmaya mâni bir özrü varsa, taş atmak için vekil tayin edebilir.

Câbir (r.a.) şöyle demiştir: «Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber hacc ettiğimizde beraberinde kadınlar ve çocuklar vardı. Çocuklar adına telbiye getirdik ve onlar adına taş attık.» (Hadisi İbn Mâce rivayet etmiştir.)

7.31. MİNÂ'DA GECELEMEK

Üç gece veya onbir ile onikinci gece Minâ'da geceleme üç imama göre vacibdir.

Hanefiler ise, geceleme sünnet saymışlardır. İbn Abbas şöyle demiştir: «Taş attığın zaman dilediğin yerde geceyi geçir». (Hadisi İbn Ebî Şeybe rivayet etmiştir.)

Mücahid'den rivayet olunduğuna göre; «Gecenin evvelinde Mekke'de, sonunda ise Minâ'da olmak veya evvelinde Minâ'da sonunda Mekke'de olmakta bir beis yoktur» demiştir.

İbn Hazm ise şöyle demiştir: «Minâ gecelerim Minâ'da kalmayan gürâhkar olur. Fakat üzerine bir şey lâzım gelmez.»

Âlîmler, su dağıtanlar ve deve çobanları gibi özür sahiplerinin Minâ'da geceleme gerektirdiği ve bunu terketmelerinden dolayı kendilerine bir şey lazım gelmediği üzerinde ittifak etmişlerdir, İbn Abbas, su dağıttığı için gecelerini Mekke'de geçirmek hususunda Nebi aleyhisselam'dan izin istedi. Nebi aleyhisselam ona izin verdi. (Hadisi Buhârî ve diğerleri rivayet etmişlerdir.)

Âsim bin 'Adî'den rivayet olunduğuna göre; Nebi aleyhisselam çobanların Minâ'da geceleme terketmelerine izin verdi. (Hadisi Tinnizî, Ebû Dâvûd, İbn Mâce rivayet etmiş, Tirmizî sahihlemiştir.)

7.32. MİNÂ'DAN NE ZAMAN DÖNÜLÜR?

Üç imama göre onikinci günü taşları attıktan sonra güneş batmadan önce Mekke'ye dönülür. Hanefilere göre ise. Zilhicce'nin onüçüncü günü fecr doğmadan Mekke'ye dönülür. Güneş battıktan sonra ayrılmak sünnete muhalif olduğu için mekruh olup üzerine bir şey gerekmez.

7.33. HEDİT

733.1. Hedy Nedir?

Hedy; Allah'a yaklaşmak niyetiyle ehli hayvanlardan Harem'e sevk edilen hayvan demektir. Allahu Teâîa şöyle buyurmuştur: «İşte kurbanlık deve ve sığırları, Allah'ın size olan nişanelerinden kıldık. Onlarda sizin için hayır vardır. Bağlı halde keserken üzerlerine Allah'ın adını anın. Yan üstü düşüp ölünce onlardan yiyin. İsteyene de istemeyene de verin. Şükredersiniz diye onları böylece sizin buyruğunuza verdik. Bu hayvanların ne etleri ve ne de kanları Allah'a ulaşacaktır. Allah'a ulaşacak olan ancak sizin onun için yaptığınız gösterişten uzak amel ve ibadettir.» (Hac: 36*37).

Ömer (r.a.) şöyle demiştir: «Hacda kurban kesiniz. Şüphesiz Allah'u Teâlâ kurbanı sever.» Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem, yüz deve kurban kesmiştir. Onun bu kurbanları nafîle idi.

733.2. Hedyin En Faziletlisi

Âlimler, hedyin ehli hayvanlardan başka bir hayvandan olmayacağına dair icma etmişler, ehli hayvanların en faziletlisinin de sırayla deve, sığır ve koyun olduğunda ittifak etmişlerdir. Çünkü deve büyük olduğundan fakirler için en faydalıdır. Bunun gibi sığır da koyundan daha faydalıdır.

«Devenin veya sığırın yedide biri mi, yoksa bir koyun mu hedy olarak daha efdal olur?» konusunda âlimler ihtilaf etmişlerdir. Açıktır ki, fakirlere en faydalı olanı yapmak daha iyidir.

7333. Hedy Olarak En Az Caiz Olan Hayvan

Kişinin Harem "de dilediği ehli hayvanlardan hedy olarak kesmesi caizdir. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem yüz deve hedy olarak kesmiştir. Onun hedyi nafiye hedy idi. Bir kişi için en az bir koyun veya devenin ve sığırın yedide biri kifayet eder. Çünkü deve ve sığır, yedi kişi için kifayet eder.

Câbir (r.a.) şöyle demiştir: «Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte haccettiğimizde yedi kişi olarak deveyi, yedi kişi olarak da sığın boğazladık.» (Hadisi Müslim ve Ahmed rivayet etmiştir.) Ortakların hepsinin Allah'a yakınlık kastetmeleri şart değildir. Bazdan Allah'a yakınlık için bazıları da et için kesse caizdir. Hanefiler bu görüşe muhalefet ederek, ortakların hepsinin Allah'a yaklaşmak niyetiyle kesmeleri gerektiğini şart koşmuşlardır.

733.4. Deve Kesmek Ne Zaman Vacib Olur?

Deve kesmek, ancak, ziyaret tavafını cünûb, hayızlı veya nifas-U olarak yapana veya Arafât'ta vakfeden sonra ve traştan önce cima edene veya deve kesmeyi adayan kimseye gerekir. Deve bulamayan kişinin ise yedi köyün satın alması gerekir.

İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre; Nebi aleyhisse-lam'a bir adam gelerek, «Bir deve kesmem gerekiyor. Fakir olduğumdan deve bulup da satın alacak durumda değilim.» dedi. Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem adama; Yedi koyun satın alıp kesmesini emretti. (Hadisi Ahmed ve İbn Mâce sahih bir senetle rivayet etmiştir.)

733 J. Hedyin Kısımları

Hedy, müstehab ve vâcib olmak üzere ikiye ayrılır. Müstehab olan hedy yalnız hacc ve yalnız 'umre yapanlar içindir. Vacib olan hedy ise aşağıdaki kısımlara ayrılır: 1, 2 — Hacc-ı Kıran ve Hacc-ı Temettü' yapana hedy vacibdir.

3 — Haccm vaciblerinden bir vacibi terkedene hedy vacibtir. Meselâ; taş atmayı, mîkat'tan ihrama girmeyi, Arafât'ta vakfe yaparken gece ve gündüzü birleştirmeyi, Müzdelife'de veya Minâ'da gecelemeği terketmek veya veda tavafını terketmek gibi.

4 — Cinsî münasebet dışında, güzel koku sürünmek ve traş olmak gibi ihram mahzurlarından bir mahzuru terkedene, kurban vacibdir.

5 — Harem'in avına taarruz etmek ve Harem'in ağaçlarını kesmek gibi Harem'de cinayet işleyene kurban vacibdir. (Bütün bunlar geçtiği üzere yerinde açıklanmıştır.)

733.4. Hedyin Şartları

Hedyde aşağıdaki şartların bulunması gerekir:

1 — Koyunun dışındaki ehli hayvanların belli yaşları doldurmuş olması, koyunun ise semiz olursa altı aylığı ve daha yukarısı caizdir. Devenin beş yaşını doldurana, sığırın iki yaşını doldurana, keçinin tam bir yaşını doldurana hedy olarak kesilir." Bu hayvanlardan bu yaşta olanlar ve daha yukardakiler kifayet eder.

2 — Sağlam olması, şaşı, topal, uyuz ve zayıf olmaması. Hasan'-dan rivayet olunduğuna göre; âlimler şöyle demişlerdir: «Kişi, deve veya kurbanlığını noksansız olarak aldıktan sonra kurban gününden önce, şaşı ve topal olur veya zayıflarsa onu kessin. Kurban olarak, bu ona yeter.» (Hadisi Sa'îd bin Mansûr rivayet etmiştir.)

733.7. Hedy Kurbanını Seçerek Almanın Müstehab Olduğu

Mâlik'in Hişâm bin 'Urve'den onun da babasından rivayet ettiğine göre, babası oğluna şöyle derdi: «Sizden biriniz, dostuna ikram etmekten çekindiği bir kurbanı Allah için kesmesin. Şüphesiz Allah ikrama ve kendisi için seçilmeye en lâyık olandır.»

Sa'îd bin Mansûr'un rivayet ettiğine göre; İbn Ömer (r.a.), dişi devesinin üzerinde Mekke'nin sokaklarında dolaşırken, bir ara devesini Överek ona «beh-beh» dedi. Daha sonra, hoşuna giden bu devesinden İnerak onu işaretledi ve hedy olarak KâtTse'ye gönderdi.

733.8. Hedy Kurbanına Nişan Takmak ve Sırtına Alâmet Çizmek

tş'âr; Sığırın veya hörgücü olan devenin kan çıkıncaya kadar sırtını çizmektir. Bu işaret, hedy olduğu belli olup ona dokunulma-ması için yapılır.

Taklid ise, kurbanlık hayvanın boynuna, hedy olduğu bilinsin diye bir nişan takmaktır.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, koyunları hedy olarak ayırdığında onların boğazına bir nişan takarak, Ebû Bekir'le beraber dokuzuncu sene hacca kurban olarak göndermiştir. Yine Rasûlullah'm hedy kurbanının boğazına nişan taktığı ve onun sırtında işaret çizerek, Hudeybiye vaktinde 'umre için ihrama girdiği sabit olmuştur. Ebû Hanife'nin dışındaki âlimler, hedy kurbanının sırtına işaret çizmeyi müstehab saymışlardır.

Hedy Kurbanının Sırtına Alâmet Çizmek ve İşaretlemenin Hikmeti

Bunları yapmaktaki hikmet; Allah'm nişanelerine hürmet etmek ve onu açığa çıkarıp bu hayvanların Kâ'be'ye sevk edilen kurbanlar olduğunu belli etmek, Allah için kesileceğini ve Allah'a yaklaşmak niyetiyle ayrıldıklarını insanlara bildirmek içindir.

733.9. Hedy Kurbanına Binmek

Hedy olacak deveye binmek ve ondan faydalanmak caizdir. Çünkü Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Bu nişanelerde sizin için

16»

belli bir süreye kadar faydalar vardır. Sonra bunlar Beyt-İ Atik'te (Kabe'de) son bulurlar.» (Hac: 33).

Dahhâk ve 'Atâ şöyle demişlerdir: «Hedy kurbanından faydalanmak demek, ihtiyaç zamanı üzerine binmek, sütünden ve yününden faydalanmak demektir.»

«Belli bir süreye kadar» ifadesinden, boğazına gerdanlık takılıp hedy olarak belli olması anlaşılmaktadır.

«Kâ'be'de son bulur» ifadesi hakkında Dahhâk ve 'Atâ, «Kurban günü Minâ'da kesilir,» demiştir.

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet olduğuna göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; Ka'be'ye dişi bir deve sürerek kendisi yaya yürüyen adama; «Deveye bin» dedi. Adam; «Bu hedy kurbanı içindir» deyince, Rasûlullah ikinci ve üçüncü defa; «Bin şu deveye be adam,» dedi. (Hadisi Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî rivayet etmişlerdir.)

Ahmed, tshak ve İmam Mâlik'in meşhur görüşü budur. Şâfiî; «Zor durumda kalırsa hedy kurbanına binebilir,» demiştir.

7.33.10. Hedy Kurbanını Boğazlamanın Vakti

Âlimler hedy kurbanını boğazlamanın vaktinde ihtilaf etmişlerdir.

Şâfiî'ye göre boğazlamanın vakti, kurban günü ile teşrik günleridir. Çünkü Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «Teşrik günlerinin hepsi boğazlama günüdür» buyurmuştur. (Hadisi Ahmed rivayet etmiştir.)

Şayet boğazlama vakti geçmişse vacib olan hedy kurbanı, kaza olarak boğazlanır.

Mâlik ve Ahmed'e göre hedy kurbanının boğazlama vakti; hedy, ister vacib, ister nafil olsun, kurban günleridir.

Bu görüş, temettü' ve kıran kurbanlarına nisbeü Hanefîlerin de görüşüdür.

Adak, keffâret ve nafil kurbanlarına gelince; bunlar herhangi bir vakitte kesilebilirler.

Ebû Seleme bin Abdurrahman ve Nehâî'den hikâye olduğuna göre hedy kurbanının kesilme vakti, kurban gününden Zilhicce ayının sonuna kadardır.

733.11. Hedy Kurbanının Kesilme Yeri

Hedy kurbanı, ister vacib, ister nafil olsun, ancak Harâm-i Şerifte kesilebilir. Hacı. Harem-i Şerifin dilediği yerinde hedy kur-

banını kesebilir. Câbir (r.a.)'den rivayet olduğuna göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Minâ'nın hepsi kurban kesme yeridir. Müzdelife'nin hepsi vakfe yeridir. Mekke'nin bütün geniş yollar kurban kesme yeridir.» (Hadisi Ebû Dâvûd ve İbn Mâce rivayet etmiştir.)

Hacc yapanın, kurbanını Minâ'da kesmesi, 'umre yapanın ise Merve'de kesmesi daha evlâdır. Çünkü bu yerler her ikisi için ihramdan çıkma yeridir. Mâlik'ten rivayet olduğuna göre; kendisine Rasûlullah'ın Minâ hakkında şöyle buyurduğu haberi ulaşmıştır: «Burası kurban kesme yeridir. Minâ'nın tümü kurban kesme yeridir. 'Umre yapan için Merve kurban kesme yeridir. Mekke'nin bütün cadde ve yollar kurban kesme yeridir.»

7-53.12. Deveyi Boynundan Kesmenin ve Diğer Hayvanları Boğazlamanın Müstehab Olduğu

Deveyi, ayakta olduğu halde sol ön ayağını bağlayarak boynundan kesmek müstehabdır. Bu hususta aşağıdaki hadisler gelmiştir:

Müslim'in Zeyyâd bin Cübeyr'den rivayet ettiğine göre; İbn Ömer devesini çöktürmüş olduğu halde kesen bir adamın yanına geldi de ona; «Deveni sol ön ayağı bağlı olarak ve ayakta kes, böylece Nebî aleyhisselam'ın sünnetine uy.» dedi.

Câbir (r.a.)'den rivayet olduğuna göre Nebî aleyhisselam ve ashâbı deveyi sol ön ayağı bağlı olup, kalan ayaklarının üzerinde ve ayakta olarak keserlerdi. (Hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.)

İbn Abbas'dan rivayet olduğuna göre; «Deveyi bağlı halde keserken üzerine Allah'ın ismini anın» âyeti

hakkında «Uç ayak üzerinde ayakta olarak kesilir,» demiştir. (Hadisi Hâkim rivayet etmiştir.) Sığır ve koyuna gelince; Bunları yatırarak kesmek müstehabdır. «Boynundan kesilmesi gereken hayvan boğazlanırsa, boğazlanması gereken hayvan ise boynundan kesilirse mekruh olur.» denmiş, diğer bir rivayette ise, «mekruh olmaz» denmiştir. Hedy kurbanını hacının kendisinin kesmesi müstehabdır. Eğer kendisi iyi kesemiyorsa başkasına kestirip, kendisinin de yanında hazır bulunması mendubdur.

733.13 Hedy Kurbanından Kasaba Ücret Verilmez

Hedy kurbanından kasaba ücret vermek caiz değildir. Ancak tasadduk olarak verilmesinde bir beis yoktur. Çünkü Alî (r.a.) şöyle demiştir: «Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem kurbanlık develerine nezaret edip etlerini, derilerini ve çullarını sadaka olarak dağıtmamı ve onlardan kasaba bir şey vermememi emretti ve «Kasaba ayrıca kendimiz veririz» buyurdu.» (Hadisi Buharî, Tirmizî, Ne-saî, Ebû Dâvûd ve tbn Mâce rivayet etmiştir.) Bu hadisten, hedy kurbanını kesmek için vekil tayin etmek ile etini, derisini ve çulunu sadaka olarak dağıtmanın caiz olduğu ve kasaba ücret olarak kurbandan bir şey vermenin ise caiz olmadığı anlaşılmaktadır. Ancak «Kasaba ayrıca kendimiz veririz» sözü, kasaba, yaptığı işin ücretinin verileceğine delildir. Hasan'dan rivayet olduğuna göre; o «Kasaba derinin verilmesinde bir beis yoktur» demiştir.

733.14. Hedy Kurbanının Etinden Yemek

AHahu Teâlâ hedy kurbanının etinden yemeyi emrederek şöyle buyurdu: «Onun etinden yeyiniz. Ve fakirlere yediliniz.» (Hacc: 28).

Bu emir, zahiri olarak vacib ve nafil kurbanını içine alır.

Fakihler bu konuda ihtüaf etmiş, Ebû Hanîfe ve Ahmed; temettü', kıran ve nafil kurbanların etinden yenebileceğine bunların dışındakilerin etlerinden yenilmeyeceği görüşüne varmışlardır.

İmam Mâlik şöyle demiştir: «Haccı fasid olduğu ve haccı kaçırdığı için gönderdiği kurbanın etinden, temettü' kurbanı ve bütün hedy kurbanlarından yiyebilir. Ancak eziyet verme fidyesi ve avlanma cezası olarak kesilen kurbanlarla, fakirlere adanan kurbanlar ve yerine varmadan önce hastalandığı için kesilen kurbanların etinden yiyemez.

Şafi'ye göre; avlanma, cezası, haccın fasid olması cezası, temettü' ve kıran için vacib olan kurban gibi vacib olan hedy kurbanından yemek caiz değildir. Kendisine adak yaparak vacib kıldığı kurban da bunun gibidir. Etinden yiyemez. Ancak nafil kurbanın etinden yemesi hediye olarak vermesi ve tasadduk etmesi caizdir.

733.15. Hedy Kurbanından Yemenin Miktarı

Hedy kurbanı kesenin, bir ölçü koymadan dilediği miktarını yemesi caizdir. Yine bunun gibi hediye olarak dağıtması ve uygun gördüğü yerlere tasadduk etmesi de caizdir. Denildi ki; «Yansıma yer, yansıma tasadduk eder.» Yine denildi ki; «Kurbanın etini üçetaksim eder. Üçte birini kendisi yer, üçte birini hediye olarak dağıtır, kalan üçte birini ise tasadduk eder.»

7.34. SAÇLARI TRAS ETTİRMEK YAHUT KISALTMAK

Saçları traş etmek ve kısaltmak; kitab, sünnet ve icmâ' ile sabit olmuştur.

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Andolsun ki, Allah, peygamberinin rüyasının gerçek olduğunu tasdik eder. Ey İnananlar! Siz, Allah dilerse, güven içinde başlarınızı traş etmiş veya saçlarınızı kısaltmış olarak, korkmadan Mescid-i Haram'a gireceksiniz.» (Fetih: 27.)

Buharî ve Müslim'in rivayet ettiği hadise göre; Nebî aleyhis-selam: «Yâ Rab, başlarını traş edenlere rahmet eyle» demiş, as-hab-ı kiram da tekrar «Ya Rasulallah, Allah saçlarını kestirenlere de rahmet etsin.» demişlerdir. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bu defa; «Ya Rab, saçlarını kestirenlere de rahmet eyle.» diye duâ etmiştir. Traştan maksad; baştaki kıran ustura ve benzeri şeylerle dermek veya yolmaktır. Şayet başından üç saç bile traş etse yine caiz olur.

Saçları kısaltmaktan murad; başın kıllarından parmak ucu kadar almaktır, Saçları kısaltmanın hükmünde fakihler ihtilaf etmişlerdir. Fakihlerin çoğu, «saç kısaltmak vacib olup terkeden kurban kesmek zorundadır.» görüşündedirler. Şafi'iler ise saç kesmenin hacem rükünlerinden bir rükün olduğu görüşüne varmışlardır. ■

734.1. Saç Kesmenin Vakti

Hacc yapan için saç kesmenin vakti; kurban günü Cemre-i Akabe'yi attıktan sonradır. Eğer beraberinde hedy kurbanı varsa, kurbanı kestikten sonra traş olur. Ma'mer bin Abdullah'ın rivayet ettiği hadiste Ma'mer (r.a.): «Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem hedy kurbanını Minâ'da boğazlayınca, bana kendisini traş etmemi emretti» demiştir. (Hadisi Ahmed ve Taberânî rivayet etmiştir.)

Umre yapan için traş olmanın vakti; Safa ile Merve arasında sa'yı bitirdikten sonra ve beraberinde hedy kurbanı olan için ise, kurbanım kestikten sonradır.

Traşın Hanefî, Mâlik ve Ahmed'den bir rivayete göre; geçen bir hadisten dolayı kurban günlerinde, Harem'de olması vacibdir.

Şafîî, Muhammed bin Hasan ve Ahmed'den meşhur bir başka görüşe göre, saç kesmenin veya kısaltmanın kurban günleri dışında Harem'de yapılması vacibdir. Şayet traş olmayı kurban günlerinden sonraya tehir ederse caiz olup kendisine birşey lâzım gelmez.

7.34.2. Traş Olurken Müstehab Olan Şeyler

Traş olurken sağ taraftan başlamak, sonra sol tarafı traş etmek, kibleye dönmek, tekbir getirmek, traşı bitirdikten sonra namaz kılmak müstehabdır.

Vekî' şöyle demiştir: «Ebû Hanîfe bana dedi ki: «Hacc vazifelerinin beşinde hata ettim de onları bana Haccâm öğretti. Kendisine; «Başımı kaç traş edersin?» diye sordum. Bana; «İraklı mısın?» dedi. «Evet» dedim. «Hacc ibadetinde pazarlık yapılmaz, otur,» dedi. Kibleden dönük bir vaziyette oturdum. Bana «yönünü kibleye çevir,» dedi. Başımın sol tarafından traşa başlamasını istedim. Bana; «Başının sağ tarafını çevir,» dedi. Ben de çevirdim. Traş etmeye başlayınca, ben sükût ediyordum. Bana «Tekbir getir,» dedi. Bunun üzerine kalkıp gidinceye kadar tekbir getirmeye başladım. Bana «Nereye gitmek istiyorsun?» diye sordu. «Ben yola gidiyorum,» dedim. Bana «iki rek'at namaz kıl, öyle git,» dedi. Ben; «Şu Haccâm'da olan akıldan kimsede olması mümkün değil,» dedim ve kendisine, «Bana emrettiklerini nereden aldın?» diye sordum. Haccâm; «'Atâ bin Ebî Rebâh'ı böyle yaparken gördüm,» de* di- (Bu rivayeti, Muhib et-Taberî zikretmiştir.)

734.3. Saçları Dökülen Kimsenin Usturayı Başında Gezdirmesinin Müstehab Olduğu

Cumhur ulema başında saç olmayan kimsenin usturayı başının üzerinde gezdirmesini müstehab saymıştır.

İbnü'l-Münzir şöyle demiştir: «İlim ehlinde ilim Öğrendiğimiz kişilerin hepsi, saç dökülenin usturayı başının üzerine sürmesi gerektiğinde İcmâ' etmişlerdir.»

Ebû Hanîfe, «Usturayı başa sürmek, vaciptir,» demiştir.

734.4. Tırnakları Kısaltmanın ve Bıyıklardan Almanın Müstehab Olduğu

Saçlarını kesen veya kısaltamın bıyıklarından alması ve tırnaklarını kısaltması müstehabdır. tbn Ömer hacc veya 'umrede traş olduğu zaman sakalından ve bıyıklarından alırdı.

İbnü'l-Münzir; «Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in başını traş ettiği zaman tırnaklarını kısalttığı sabit oldu.» demiştir.

7345 Kadınların, Saçlarını Kısaltmaları ve Traştan Nehyedümleri

Ebû Dâvûd ve diğerlerinin İbn Abbas'dan rivayet ettiklerine göre tbn Abbas (r.a.) Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu söylemiştir: «Kadınlara traş olmak yoktur. Kadınlar ancak saçlarını kısaltırlar:» (Bu hadisi Hafız hasen saymıştır.)

İbnü'l-Münzir şöyle demiştir: «İlim ehli bu görüş üzerinde icmâ' etmiştir. Bunun sebebi; çünkü, kadınların traş olması onlar için bir İşkencedir.»

734.6. Kadının Saçlarından Ne Kadar Kısaltacağı

İbn Ömer (r.a.)'den rivayet olduğuna göre, o demiştir ki «Kadın saçlarını kısaltmak istediği zaman saçlarını başının ön kısmına toplar, sonra onlardan parmak ucu kadar kısaltır.»

'Atâ; «Kadın, saçlarını kısaltacağı zaman, uzun olsun, kısa olsun, saçlarının uçlarından alır,» demiştir. (Bu iki rivayet Sa'id bin Mansûr'a aittir.)

«Kadının saçlarını ne kadar kısaltacağında bir sınır yoktur.» denilmiştir. Şafîî'ler ise; «Kısaltmakta en az yeterli olan üç kıl almaktır,» demişlerdir.

7.35. ZİYARET (FARZ) TAVAFI

Müslümanlar ziyaret tavafının haccın rükünlerinden bir rükün- olduğuna ve ziyaret tavafını yapmayan hacmin, haccının batıl olacağına icmâ' etmişlerdir. Çünkü Allahu Teâlâ «Beyt-İ Atik (Ka'be)'İ tavaf etsinler» (Hacc: 29.) buyurmuştur.

Ahmed'e göre; ziyaret tavafına, özel olarak niyet etmesi gerekir. Diğer üç imam ise; Hacc niyeti tavaf için de

geçerli olup kendi nefsi için tavafa niyet etmese bile, böyle bir niyetin sahih ve yeterli olacağını söylemişlerdir. Cumhur ulema, tavafın yedi şavt (tur) olduğu görüşündedir.. Ebû Hanîfe'nin görüşü ise şudur: Yedi şavtın dördü haccın rüknü olup, hacı bunları terkederse hacı bâtil olur. Kalan üç şavt ise vacib olup rükün değildir. Hacı bu üç şavtı veya bunlardan birini terk ederse, vacibi terketmiş olup hacı batıl olmaz. Ancak üzerine kurban gerekir.

735.1. Tavafın Vakti

Şâfi'i ve Ahmed'e göre; ziyaret tavafının vakti kurban bayramı gecesinin yansından başlar. Sonu için bir hudut yoktur. Yalnız, tavaf yapınca kadar kendisine kadın helâl olmaz. Tavafı teşrik günlerinden sonraya bırakmak her ne kadar mekruh olsa bile kurban kesmeyi gerektirmez. Tavafın yapılabileceği en faziletli vakit kurban günü kuşluk vaktidir.

Ebû Hanîfe ve Mâlik'e göre; tavafın vakti, kurban günü fecrin doğmasıyla girer. Son vaktinde ise ihtilaf edilmiştir. Ebû Hanîfe, «Kurban günlerinden her hangi bir günde tavafı yapması gerekir. Eğer sonraya bırakırsa kurban kesmesi icab eder,» demiştir. İmam Mâlik, «Teşrik günlerinden sonraya bırakmakta bir beis yoktur. Acele etmek ise efdâldır.» demiştir. Tavafın vakti, Zilhicce ayının sonuna kadar uzanır. Eğer Zilhicce'den sonraya bırakırsa hacı sahih olup kurban kesmesi gerekir. Çünkü Mâlik'e göre Zilhicce'nin tamamı hacc aylanndandır.

7.35.2. Kadınların Ziyaret Tavafını Acele Yapmaları

Kadınların, hayız gelmesinden korktukları zaman kurban günü ziyaret tavafında acele etmeleri müstehabdır. Âişe (r.a.), hayız korkusundan kurban günü ziyaret tavafını yapmaları için kadınlara emrederdi. 'Ata şöyle demiştir: «Kadın hayız olacağından korkarsa, cemreyi atmadan ve kurban kesmeden önce Kâ'be'yi tavaf etsin. Tavaf yapması mümkün olsun diye hayız gelmemesi için ilaç kullanmasında bir beis yoktur.» Sa'id bin Mansûr'un İbn Ömer'den rivayet ettiğine göre; İbn Ömer'e; «Tavaf yapmak için Minâ'dan yola çıkarken hayız gelmesin diye ilaç içen kadın» hakkında soruldu da, İbni Ömer (ta.) «Bunda bir beis görmeyip, misvak ağacının suyunu içmelerini» kadınlara tavsiye etmiştir. Muhibbuddin Taberi şöyle demiştir: «Bu, şekilde hayızın gelmesine mâni olabiliyorsa, iddetin bitmesi için diğer yerlerde de hayzını kesebilir. Buna kıyasen hayzını akıtmak için ilâç içmesi de caizdir.»

7.36. EL-MÜHASSAB'A C) İNMEK

Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in Minâ'dan ayrılıp Mekke'ye giderken el-Muhassab'a indiği, Öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını orada kılarak bir müddet uyuduğu sabit olmuştur. İbn Ömer de böyle yapardı. Âlimler bunun müstehab olduğunda ihtilaf etmişlerdir.

Âişe şöyle demiştir: «Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in Muhassab'a inmesi, oradan kolayca yola çıkmak içindir. Yoksa sünnet değildir. Dileyen oraya iner, dileyen inmez.»

Hattabî; «Bu daha önce yapılan bir şeydi, ancak sonra terke-dildi,» demiştir.

Tirmizî şöyle demiştir: «İlim ehlinden bazdan, Ebtah'a inmeyi, oraya inmeyi isteyenler dışında vacib görmeyerek müstehab say-mışlardır.»

Bu yere inmekteki hikmet; Kureyş'in Benî Hâşim ve Benî Mut-talib oğullarıyla, Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'i kendilerine teslim edinceye kadar, nikah yapmamaları ve alışveriş yapmamalarına dair yemin ettikleri o yerde, düşmanlarına üstün gelme nimetini Nebî'sine bahsettiği için Allah'a şükretmektir.

İbn Kayyım şöyle demiştir: «Nebî aleyhisselam'ın massadı; Allah'a ve Rasûlüne düşmanlık ve küfür alâmetlerinin zahir olduğu bir yerde. İslâm alâmetlerini izhar etmektir. Şirk ve küfür alâmetlerinin yerine tevhid alâmetlerini dikmek Nebî aleyhisselam'ın adeti idi. Nitekim, Nebî aleyhisselam Tâif mescidini, Lât ve Uzza putlarının olduğu yere yapmıştı.

7.37. "UMRB

"Umre, ziyaret manasına gelen «i'tfmâr» kelimesinden alınmıştır. Burada ziyaretten maksat; Kâ'be'yi ziyaret etmek, etrafında tavaf etmek, Safa ile Merve arasında sa'y etmek, traş olmak veya saçları kısaltmaktır.

Âlimler 'umre'nin meşru' olduğuna icmâ' etmişlerdir.

İbn Abbas'dan rivayet olduğuna göre; Nebî aleyhisselam «Ra-mazan'da 'umre yapmanın sevabı, nafile hacc sevabına denktir.» buyurmuştur. (Hadisi Ahmed ve İbn Mâce rivayet etmiştir.)

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet olduğuna göre, Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Yapılan bir 'umre diğer 'umreye kadar

(*) Hacûn Ue Nûr dah arsamda bir vadi. Bu yere Bbtah da denir.

aradaki günahlara keffarettir. Hacc-ı mebrûr'un mükafatı cennetten başkası değildir.» (Hadisi Buharî, Müslim ve Ahmed rivayet etmiştir.)

«Hac'dan sonra arkasından 'umreyi yapın,» hadisi ise daha önce geçmişti.

737.1. Umrenin Tekrarı

Nâfi' demiştir ki; «Abdullah bin Ömer, tbn Zübeyr zamanında, her sene iki defa olmak üzere senelerce 'umre yapmıştır.»

Kasım şöyle demiştir: «Âişe (r.a.) senede üç kerre 'umre yapmıştır.» Kasım'a «Böyle yaptığı için Âişe (r.a.)'yı hiç ayıplayan oldu mu?» diye sorulunca; «Sübhânallah, o müminlerin anpesidir, kim onu ayıplayabilir?» diye cevap verdi.

İlim ehlinin çoğu bu görüşe varmışlardır.

İmam Mâlik ise, senede birden fazla 'umre yapmayı mekruh saymıştır.

737-2 "Umrenin Haccdan önce ve Hacc Aylarında Yapılmasının Caiz Olduğu

Umre yapanın, hacc aylarında hacc yapmadan 'umre yapması caizdir.

Ömer, (r.a.) Şevval ayında 'umre yapmış ve hacc yapmadan Medine'ye dönmüştür.

Tâvûs şöyle demiştir: «Cahiliyyet arapları, hacc aylarında 'umre yapmayı en büyük günah sayarlar ve şöyle derlerdi: 'Safer (onların safer diye adlandırdıktan Muharrem ayı) geçince, develerin çölde yürümekten meydana gelen yaraları iyileşince, yürüyüş izleri kaybolunca, 'umre yapmak isteyen 'umre helâl olur.' İslam dini, insanlara hacc aylarında 'umre yapmayı emredince, 'umrenin-hacc aylarında yapılabileceği kıyamete kadar gerçekleşmiş oldu.»

737.3. Rasûlullah SallaUahu Aleyhi ve Sellem'in Yaptığı Umrelerin Sayısı

İbn Abbas'dan rivayet olunduğuna göre; Nebî aleyhisselam dört defa 'umre yapmıştır: Birincisi Hudeybiye 'umresi, ikincisi kaza 'umresi, üçüncüsü Ci'râne'den dördüncüsü de veda haccıyla birlikte yaptığı 'umrelerdir.

737.4. Umrenin Hükmi

Hanefîler ve İmam Mâlik, 'umrenin sünnet olduğu görüşündedirler. Çünkü Câbir'in rivayet ettiği hadiste, Nebî aleyhisselam'a: «Umre vacib midir?» diye sorulunca Nebî aleyhisselam; «Hayır, va-cib değildir. Fakat 'umre yapmanız efdâidir.» buyurdu. (Hadisi Ahmed ve Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî «hadis hasendir,» demiştir. Şâfi'îler ile İmam Ahmed'e göre; 'umre farzdır. Çünkü Allahu. Teâlâ «Allah için hacc ve 'umreyi tamamlayın.» (Bakara: 196.) buyurmuştur. «Bu ayette 'umre hacc üzerine atf edilmiştir. Hacc farz olunca umre de hacc gibi farzdır,» demişlerdir.

Ancak binnî görüş tercihe şayandır.

Fethu'l Aliâm kitabında, yazar; «Bu konuda gelen hadisler hüccet olabilecek nitelikte değildir.» demiştir.

Tirmizî'nin Şâfi'î'den naklettiğine göre ise; Şâfi'î; «Tjmrenin nafîle olduğuna dair sabit olmuş bir rivayet yoktur,» demiştir.

737.5. Umrenin Vakti

Âlimlerin çoğu, 'umrenin vaktinin bütün senenin günleri olduğu ve senenin herhangi bir gününde eda edilebileceği görüşüne varmışlardır.

Ebû Hanîfe ise; yılın beş gününde 'umre yapmanın mekruh olduğunu söylemiş ve bu günlerin, arafe, kurban bayramı ve üç teşrik günleri olduğunu belirtmiştir.

Ebû Yûsuf'un görüşü ise; arafe günü ve arafeyi takip eden üç günde 'umrenin mekruh olduğudur. Âlimler hacc aylarında 'umrenin caiz olduğunda İttifak etmişlerdir.

Buharî, İkrime b. Hâlid'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Abdullah bin Ömer (r.a.)'a haccdan evvel 'umre yapmayı sordum, cevaben dedi ki; «Haccdan evvel u'mre yapmakda bir beis yoktur. Zira Nebî aleyhisselam haccdan evvel umre yapmıştır.»

Câbir (r.a.)'den rivayet olduğuna göre; Âişe (r.a.) hayız olduktan sonra, Kâ'be'yi tavaf etmek dışında bütün hacc vazifelerini yaptı. Hayızdan temizlenince de Kât'je'yi tavar etti ve şöyle dedi: «Ya Rasûlallah, siz hacc ve 'umre yapmaya gidiyorsunuz. Ben ise hacc yapıyorum.» Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Abdurrahman bin Ebibekir'e Âişe'yi, Ten'im'e çıkarmasını emretti. Böylece Âişe (r.a.) Zilhicce ayında haccdan sonra 'umreye niyetlendi.

Daha önce geçtiği gibi, 'umrenin en faziletli vakti Ramazan'dır. 7.37.6. Umrenin Mikatı

Tjmre yapmak isteyen, daha önce geçen hacc inikatlarının ya dışında bulunur veya içinde bulunur. Eğer dışında

ise, ihramsız olarak hacc miktarlarını geçmesi helal olmaz. Çünkü Buharî'nin rivayet ettiğine göre Zeyd bin Cübeyr, Abdullah bin Ömer'e gelerek, «'Umre yapmam için nereden ihrama girmem gerekir?» diye sormuş, Abdullah bin Ömer de; «Rasûlullah. Necd ehli için Karn'ı Medine ahâlisi için Zülhuleyfe'yi, Şam ahâlisi için ise Cuhfe'yi mîkât olarak tayin etti,» demiştir.

Şayet mîkâtlardan beri tarafta bulunuyorsa Harem'de bile olsa, 'umreye girmek için mîkât yeri Hil'dir. Çünkü bu konuda daha önce Buharî'nin rivayet ettiği bir hadis geçmiştir. Bu hadiste; «Âişe (r.a.) Ten'im'e çıktı ve orada ihrama girdi,» denmekte olup aynı zamanda bu Rasûlüühah'tan bir emirdir.

7.38. VEDA TAVAFI

Veda tavafı'nın bu isimle isimlendirilmesinin sebebi, bu tavafın Kâ'be'ye veda etme anlamını taşımasındandır. Bu tavafa, insanlar Mekke'den döndükleri için Sader (Dönüş) tavafı da denir. Veda tavafında remel yapmak yoktur. Veda tavafı, Mekkeli olmayanların Mekke'den ayrılmak istediklerinde yaptıkları son vazifedir. Mâlik, Muvatta'nda Ömer (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Ömer (r.a.); «Hacc vazifelerinin sonuncusu, Kâ'be'yi tavaf etmektir,» demiştir.

Mekkeli ve hayırlı olan kimselere veda tavafı meşru' olmamıştır. Bu kişilere, veda tavafım terketmeleriyle bir şey lâzım gelmez, tbn Abbas (r.a.)'dan rivayet olduğuna göre, o demiştir ki; «Ha-yiz-oldukları zaman veda tavafını yapmadan gitmeleri için kadınlara ruhsat verilmiştir.» (Hadisi Buharî ve Müslim rivayet etmiştir.) Yine Buharî ve Müslim'in Nebî aleyhisselam'ın hanımı Safiyye (r. a.)'dan rivayet ettiklerine göre; Safiyye hayız olunca durumu Nebî aleyhisselam'a bildirdiler. Bunun üzerine Nebî aleyhisselam; «Demek o bizi burada alıkoyacak,» dedi. Daha sonra; «Fakat, o farz tavafını yaptı,» dediklerinde ise Nebî aleyhisselam; «öyleyse mesele yok,» buyurdular.

738.1. Veda Tavafının Hükümü

Âlimler veda tavafının meşru' olduğuna ittifak etmişlerdir. Müslim ve Ebû Davud'un İbn Abbas'dan rivayet ettiğine göre; İbn Abbas (r.a.) şöyle demiştir: «İnsanlar her tarafa dağılıyorlardı da Nebî aleyhisselam; «Sizden biriniz, son veda tavafını yapmadan Mekke'den ayrılmasın» buyurdu.»

Âlimler veda tavafının hükümü hakkında ihtilaf ettiler. Mâlik. Dâvûd ve tbnü'l-Münzir; «Veda tavafı sünnet olup, terkiyle bir şey gerekmez,» demişlerdir. Şâfi'i'nin de görüşü budur. Hanefiler, Han-beliler ve Şâfi'i'den bir rivayete göre ise; veda tavafı vacib olup, terkedene kurban lâzım gelir.

738.2. Veda Tavafının Vakû

Veda tavafının vakti, hadiste geçtiği gibi, son işi Kâ'be'yi tavaf etmek olsun tiye bütün hacc vazifelerini bitirip yola çıkmak istediği zamandır. Hacı, veda tavafını yaptığı zaman alış verişle meşgul olmadan, az bir zaman da olsa orada kalmadan hemen yola çıkar. Eğer bu saydığımız şeylerden birisini yaparsa veda tavafını iade eder. Ancak yolda herhangi bir ihtiyacı gidermek veya yemek gibi kendisi için gerekli bir şeyi satın alırsa, o zaman tavafı iade etmez. Çünkü bu gibi ihtiyaçlarını gidermesi, hacıyı son olarak Kâ'be'yi tavaf etmiş olmak durumundan çıkarmaz.

Veda tavafı yapanın İbn Abbas'tan rivayet edilen duayı okuması müstehabdır. O duâ şöyledir:

Allahım, ben senin kulunum; erkek kulunun oğluyum, kadın kulunun oğluyum. Beni beldende setr ederek, nimetinle beni Beyt' ine ulaştırdın. Haç ibadetimi yapmamda bana yardımcı oldun. Eğer boiden rân isen bana olan hoşnutluğunu artır. Eğer böyle değilse, şu anda kalacağım yer senin beyt'inden uzak olmadan benden razı ol. tşte bu an, seni ve senin Beyt'ini başka şeye değışmemek, senden ve senin Beyt'inden yüz çevirmemek üzere izin verirsen ayrılmak za-----ıdır. Allahım, vücûduma afiyet, cismime sıhhat, dinimde bamanımı

na günâhlardan korunma gücü ver. Dönüşümü İyi eyle: Yaşattığın müddetçe, tâatinla beni nnklandır. Dünya ve Ahlretin hayrını bana ver. Şüphesiz sen her şeye kadırsın.»

Şâfi'i; «Hacının veda tavafını yaptığı zaman Rukûn'fe kapı ara-smdaki Mültezem'de durmasını iyi görürüm,» demiş ve sonra bu hadîsi nakle tmiştir.

7.39. HACCDJ NASIL EDA EDİLECEĞİ

Hacı, mikâta yaklaştığı zaman, bıyıklarından alması, saçlarını ve tırnaklarını kısaltması, yıkanması veya abdest alması, güzel ko-'oi sürünmesi ve ihram elbisesi giymesi müstehabdır. Mikâta vardığı zaman, iki rek'at namaz kılarak, Hacc-ı İfrâd yapacaksa hacca, Hacc-ı Temettü' yapacaksa 'umreye, Hacc-ı Kıran yapacaksa hacc ve umreye niyet eder. Bu ihram bir rûkûn olup ihramsız hacc ibadeti sahih olmaz. Ancak İfrâd, Temettü', Kıran gibi hacın çeşitlerine niyet-i tâyin etmek farz değildir. Şayet mutlak olarak niyet yaparak hacın hususi bir çeşidini tâyin etmeyecek olursa, ihramı sahih olur. Bu kimsenin bu üç şekilden birisini yapması gerekir. Sadece ihrama

girmekle yüksek sesle hacının telbiye getirmesi meşru' olur. Her ne zaman yüksek bir yere çıkar, bir vadiye iner, bir kervanla veya bir kişiyle karşılaşır sabah vakitlerinde ve her namazdan sonra telbiye getirir.

İhrâmın cimâdan ve cîmâyî davet eden şeylerden, arkadaşları ve başkalarıyla atışmaktan, faydası olmayacak şeyler hakkında tartışmaktan kaçınması, kendisinin nikah yapmaması ve başkalarını nikahlamaması gerekir.

Yine dikişli elbise ve vücudun her tarafını kaplayacak elbise ve topukların üstüne kadar ayaklarını örtecek ayakkabı giymekten sakınır. Başını örtmez, güzel koku sürünmez, saçlarını traş etmez, tırnaklarını kesmez.

Mutlak surette kara avına saldırmaz. Harem-i Şerifin ağaçlarını kesmez.

Mekke-i Mukerreme'ye gireceği zaman, eğer mümkünse, zahirdeki Zütuvâ kuyusundan yıkandıktan sonra en yüksek yerden Mekke'ye girmesi müstehabdır. Sonra Kâ'be'ye yönelerek mescide giriş dualarını söyleyip giriş âdabına riayet ederek huşu' ve tevazu göstererek ve telbiye getirerek Babü's-Selâm'dan Kâ'be'ye girer. Kabe'yi gördüğü zaman ellerini kaldırır. Allah'ın fazlından İsteyerek bu konudaki müstehab olan duayı okur. Başını Hacerü'l-Esved'e koyarak sessizce Hacerü'l-Esved'i öper veya el sürerek selamlar. Eğer el sürmeye veya öpmeye gücü yetmezse işaret eder. Sonra sünnet olan zikirleri ve Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den gelen duâları okuyarak Hacerü'l-Esved hizasında durur.

Eğer ihramlı. Hacc-ı Temettü' yapıyorsa, başını traş eder veya saçlarını kısaltır. Bununla 'umresi tamam olup ihram ihken haram olanlardan kadın da dahil, bütün hacc mahzurları helâl olmuş olur. Hacc-ı Kıran ve Hacc-ı İfrâd yapan ise; ihramda kahr. Zilhicce'nin sekizinci günü Hacc-ı Temettü' yapan, bulunduğu yerden ihrama girer. Temettü' yapanla diğer ihramlı halleri devam eden Hacc-ı Kıran ve İfrâd yapan hacılar, Minâ'ya çıkarak orada geceyi geçirirler.

Güneş doğduğu zaman Arafat'a gider. Memire mescidinin yanına iner, yıkanır, Öğle ile ikindiye imamla beraber cem'i takdim yaparak (öğle vaktinde) kılar. Her iki namazı da kısaltır. (İkişer rek'at kılar.) Bu hüküm imamla beraber kılması kolay olan kişi içindir. Eğer imamla beraber kılması kolay değilse, gücü yettiğince cem'i takdim ile namazları kısaltarak kılar. Arafat'ta vakfeye ancak zevalden sonra başlar, Arafat'ta kayalıkların bulunduğu yerde veya onlara yakın bir yerde vakfe yapar. Şüphesiz bu yer Nebî aleyhisse-lam'm vakfe yaptığı yerdir. Arafat'ta vakfe, haccın en büyük bir rüknüdür.

Sonra tavafa başlar. Tavaf edenin ilk üç şavtta (turda) ihramını sağ koltuk altından çıkıp sol omuzuna atması ve remel (hızlı yürüyüş) yapması müstehabdır. Kalan dört şavtta ise normal olarak yürür. Her şavtta Rukn-ü Yemânî'yi «Makamı İbrahim'i namazgah edinin» (Bakara: 125.) âyetini okuyarak Makam-ı İbrahim'e yönelir. İki rek'at namaz kılar. Sonra Zemzem kuyusuna gelerek Zemzem suyundan kanıncaya kadar içer. Bundan sonra Mültezem'e gelerek dünya ve ahiretle ilgili dilediği duâ ile Allâhâ duâ eder.

Sonra Hacerü'l-Esved'i istilâm ederek öper ve Safa kapısından «Safa İle Merve Allah'ın nişanelerindendir.» (Bakara: 158) âyetini okuyarak Safâ'ya çıkar ve oradan Safa tepesine varır. Kâ'be'ye dönerek Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den gelen dualarla dua eder. Sonra Safa'dan iner, dilediği zikir ve duayı yaparak sa'ye başlar, iki mil arasına geldiğinde ise süratini artırır. Sonra Merve'ye gelinceye kadar yürüyüşünü yavaşlatır. Merve tepesine çıkarak duâ ve zikirde bulunur. Kâ'be'ye döner, işte bu birinci şavttır. Hacının, yedi şavtı tamamlayıncaya kadar bu şekilde yapması gerekir. Busa'y tercih edilen görüşe göre vacib olup hepsini veya bir kısmını terkeden kurban vacib olur.

Rahmet dağına çıkmak gerekmediği gibi, sünnet de değildir. Gece oluncaya kadar kıbleye dönerek duâ, zikir ve yalvarmaya devam eder. Gece olunca Müzdelife'ye inerek akşam ve yatsı namazlarını cem'i telir ile (yatsı vaktinde) kılar ve burada geceyi geçirir. Sabah olunca Mes'ar-i Haram'da durur, sabah aydınlanmca-ya kadar Allah'ı çokça zikreder. Cemreleri attıktan sonra dönerek Minâ'ya gider. Meş'ar-i Haram'da durmak vacib olup terkinden kurban lazım gelir. Güneş doğduktan sonra yedi tasla Cemre-i Akabe'yi atar. Sonra eğer imkânı varsa kurbanını keser. Saçlarını traş eder veya kısaltır. Traş olmakla, kadın dışında kendisine daha Önce haram olan şeyler helâl olur.

Sonra Mekke'ye dönerek ifâda (farz olan) tavafını yapar. İfâda tavafı haccın bir rüknü olup kudüm tavafını yaptığı gibi bu tavafı yapar. Bu tavafa aynı zamanda ziyaret tavafı da denmiştir. Eğer Hacc-ı Temettü' yapıyorsa, tavaftan sonra sa'y yapar. Eğer Hacc-ı İfrâd veya Hacc-ı Kıran yapıyorsa, zaten kudüm tavafından sonra sa'y yapmıştı. Tekrar sa'y yapması gerekmez.

Bu tavaftan sonra kadın da dahil herşey kendisine helâl olur. Sonra Minâ'ya dönerek orada geceyi geçirir. Minâ'da geceleme vacib olup terkinden kurban gerekir. Zilhicce'nin onbirinci günü güneş zevale geldiği zaman üç cemreyi atar, Önce Minâ'yı takip eden cemreden başlar, sonra orta cemreyi atar. Taş attıktan sonra duâ ve zikir yaparak vakfe yapar. Sonra Cemre-i Akabe'yi taşıyarak orada vakfe yapmaz. Her cemreye güneş batmadan önce yedi taş atması gerekir. Onikinci günü de aynen bunun gibi yapar. Sonra on-ikinci günü güneş batmadan Önce Mekke'ye inmekle, orada kalıp onüçüncü günü şeytanı taşlaması isteğine bağlıdır. Şeytan taşlamak vacib olup terkeden kurban kesmeye zorlanır.

Mekke'ye dönüp memleketine dönmek İsteddiğinde, veda tavafını yapar. Bu tavaf vacibdir. Veda tavafını terkedenin, eğer dönmesi mümkünse ve mîkât mahallini de geçmemişse, veda tavafını yapmak için Mekke'ye dönmesi gerekir. Eğer dönmezse, bir koyun kurban keser.

özetle: Buraya kadar geçen bilgilerden öğrenildiğine göre, hac ve 'umre ile ilgili vazifeler şunlardır: Mîkât'tan ihram a girmeler tavaf, sa'y ve traş olmakla, 'umreyle ilgili vazifeler biter. Bu vazifelere Arafat'ta vakfe, şeytan

taşıma, ziyaret tavafı, Mînâ'da geceleme, kurban kesme, traş olmak veya saçları kısaltmak ilâve edilince hacc vazifeleri de bitmiş olur. İşte hacc ve 'umre vazifelerinin özeti bunlardır.

7.40. ACELE DÖNMENİN MÜSTEHA3 OLDUĞU

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Yolculuk azabdan bir parçadır. O sizin yemenizin, içmenizin tadını kaçıtır. Misafir yolculuğa ait işini bitirince ailesine acele dönsün.» (Hadisi Buhârî ve* Müslim rivayet etmiştir.)

Âişe (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre; Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Sizden biriniz hacc görevini bitirdiği zaman acele olarak ailesine dönsün, bu onun için ecir balonundan daha büyüktür.» (Hadisi Dârekutnî rivayet etmiştir.)

Müslim'in, 'Alâfcin Hadramî'den rivayet ettiğine göre; Rasûlül-lah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Mekkeli olmavan yabancılar hacc ibadetlerini bitirdikten sonra üç gece Mekke'de kalabilirler.»

7.41. İHSAR (ENGEL)

thsâr; men etmek ve hapsetmek demektir.

Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: «İhrama girdikten sonra herhangi bir mâni ile hacedan ve 'umreden geri kalırsanız, kolayınıza gelen bir kurban kesiniz.» (Bakara: 196).

Bu âyet Hudeybiye 'Umresi'nde Nebî aleyhisselâm ve ashabının Mescid-i Haram'dan engellenmesi ve men edilmesi hakkında nazil oldu. Buradaki ihsâr'dan murad; 'umre tavafından, Arafat'ta vakfeden veya hacedaki farz tavaftan alıkoymaktır.

Alimler ihsânın hangi sebeple gerçekleşeceği konusunda ihtilaf etmişler. Mâlik ve Şâfi'î; ihsar, ancak düşman tarafından gelen bir engelle olur. Çünkü «âyet-i kerime, Nebî aleyhisselâm'ın düşman tarafından engellenmesi hakkında nazil oldu.» demişlerdir. İbn Abbas da; «thsar ancak düşman tarafından engellenmekle gerçekleşir.» demiştir, içlerinde Hanefilerin ve Ahmedin de bulunduğu alimlerin Çoğuna göre; hacıyı, Kâ'be'yi tavaftan men eden herhangi bir şeyle gerçekleşir. Meselâ düşman tarafından engellenmek, yürümek ve hareket etmekle hastalığın artması, korku, nafakanın zayi olması, ihramlının zevcesinin yolda ölmesi ve bunlardan başka engelleyici ötürler ihsar kapsamına girer. Hatta tbn Mes'ûd, yılanın ısırıldığı adama bile ihsar hükmüyle fetva vermiştir.

Bunlar,«Eğer engellenirseniz» âyetinin umumi manasıyla delil getirmişler; «Bu âyetin sebep-i nüzulü, Nebî aleyhisselâm'ın düşmanlar tarafından engellenmesidir. Âyetteki umumî hüküm sadece bu sebebe mahsus kılınmaz.» demişlerdir.

Bu görüş, diğer mezheplerin görüşünden daha kuvvetlidir.

7.41.1. İhsarhya Koyun ve Daha Büyük Kurban Gerekir

Ihsarhının kolayına gelen kurbanı kesmesi gerektiği hakkında âyet açıktır.

İbn Abbas'dan rivayet olunduğuna göre; Nebî aleyhisselâm Kabe'den men edilmişti. Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem başım traş etti, kadınlarına yaklaştı, kubanım kesti, nihayet bir sonraki sene umre yaptı. (Hadisi Buhârî rivayet etmiştir.)

Alimlerin çoğunluğu bu hadisle ihsarhya koyun veya sığır boğazlaması veya deve kesmesi gerektiğine delil getirmişlerdir. İmam Malik; «İhsarhya kurban vacib değildir.» demiştir. Fethu'l-Aillâm kitabında, yazar demiştir ki; «Mâlik'in görüşü doğrudur, çünkü her ihsarhya kurban kesmek gerekmez. Rasûlüllah'in kesmiş olduğu kurban, Medine'den nafıs kesmek üzere beraberinde getirdiği kurban idi. Allahu Teâlâ; «SİZİ Mescid-i Haram'ı ziyaretten ve bağlı kurbanları yerlerine gitmekten alıkoyanlardır.» (Fetih: 25) âyeti ile bu manayı murad etmiştir. Âyeti kerime, kurban kesmenin vacip olduğuna delalet etmemektedir.»

7.41.2. İhsar Kurbanını Kesme Yeri

Fethu'l-'Aillâm kitabında geçtiğine göre; âlimler Hudeybiye günü Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem'in ihsar kurbanını Hil'de mi, yoksa Harem'de mi kestiği hakkında ihtilaf etmişlerdir. Bağlı kurbanları yerine gitmekten alıkoyanlar* âyetinin zahiri manasına göre; ashab, kurbanları Hil'de kesmişlerdir.

İhsarhının kurban keseceği yer hakkında bir kaç görüş vardır.

Birincisi; cumhurun görüşüdür ki, ihsar kurbanını Harem'de olsun veya Hil'de olsun ihramdan çıkacağı yerde keser. İkincisi Hanefilerin görüşüdür. İhsar kurbanını Harem'den başka bir yerde kesemez.

Üçüncüsü; İbn Abbas'ın ve bir grup âlimin görüşüdür: ihsar-ının eğer kurbanı hareme göndermeye gücü yeterse göndermesi vacib olur. Kurbanı mahallinde kesilinceye kadar ihramdan çıkamaz. Eğer kurbanı hareme göndermeye gücü yetmezse, ihsar mahallinde kurbanı keser.

7.41.3. İhsarhya Üzerindeki Farz Hacc Dışında Kaza Yoktur

İbn Abbas'dan rivayet olunduğuna göre; İbn Abbas (r.a.); «İhrama girdikten sonra herhangi bir mâni ile hacedan ve 'umre'den geri kalırsanız, kolayınıza gelen bir kurban kesiniz» âyeti hakkında şöyle demiştir: «Kim hacc veya 'umre için ihrama girer de, sonra Kâ'be'yi tavaftan engellenirse, kendisi adına kesilecek bir koyunu veya daha büyük kurbanlıklardan kolayına geleni kurban etmesi gerekir. Şayet farz olan hacedan engellenmişse, üzerine kaza lâzım gelir. Eğer farz olan haccı eda ettikten sonra yapmakta olduğu nafilâ haccdan engellenirse, üzerine kaza lâzım gelmez.»

İmam Malik'e ulaşan habere göre; Nebî aleyhisselam ve ashâbı, Hudeybiye gününde kurbanlarını kestiler, başlarını traş ettiler. Kâ'be'yi tavaf etmeden ve kurbanı Kâ'be'ye ulaştırmadan önce ihramdan çıkarak herşeyi kendilerine helâl kıldılar. Sonra Nebî aleyhisselam'ın, beraberindeki hiçbir kimseye kaza yapmalarını ve hacc-larını iade etmelerini emrettiği de zikroUmmamıştır.» (Hadisi Buhârî rivayet etmiştir.)

Şâfi'î şöyle demiştir: «İhsar olduğu yerde kişi kurbanını keser ve ihramdan çtfear. Allahu Teâlâ «kaza edin,» buyurmadığı cihetle üzerine kaza da lâzım gelmez.» Şâfi'î devamla demiştir ki; «Ashâbın rivayetlerinin birbirine uygunluğundan öğrenildiğine göre, Hudeybiye gününde Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber tanınmış kişiler vardı. Sonra bunlar kaza umresi yaptılar. Bazıları ise canları ve mallarıyla ilgili bir zaruretleri olmadığı halde Medine'de geri kaldılar. Eğer kaza lâzım gelseydi, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem onlara geri kalmamalarını emrederdi. Sonra bu umrenin «kaza umresi» diye isimlendirilmesi, kaza edilmesi vacib olduğu anlamında değil, Nebî aleyhisselam ile Kureys arasında vaki olan anlaşmadan dolayı idi.»

7.41.4. Hastalık ve özür Sebebiyle İhramdan Çıkmanın Câiz Olduğu

Âlimlerin çoğu, kişinin, «ihrama girerken hastalanırsa ihramdan çıkacağını» şart koşmasının caiz olduğu görüşüne varmışlardır. Müslim'in İbn Abbas'dan rivayet ettiğine göre Nebî aleyhisselam; Zübeyr'in kızı Dubâa'ya; «Hacet ve hastalığım sebebiyle hacc vazifesinden men edilsem, o yerde ihramdan çıkarım» diye şart koş,» buyurdular.

İhrama girerken şart koştuğu zaman, hastalık ve başka sebeplerle hacc yapmaktan engellenirse ve ihramdan çıkarsa, üzerine kurban ve oruç lâzım gelmez.

7.42. KÂ'BE'NİN ÖRTÜSÜ

Cahiliyyet döneminde insanlar Kâ'be'yi Örtterlerdi. İslâmiyet gelince, Kâ'be'yi Örtme geleneğini kabul ederek aynı şekilde devam ettirmiştir.

Vâkidi'nin İsmail bin İbrahim bin Ebî Habîbe'den, onun da babasından rivayet ettiğine göre; babası şöyle demiştir: «Cahiliyyet döneminde Kâ'be, deriden yapılmış kırmızı, halı gibi bir yaygıyla örtülürdü. Daha sonra Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Ye-men'e ait bir bezle Kâ'be'yi örttü. Ömer ve Osman ise beyaz ince Mısır kumaşıyla Kâ'be'yi Örttüler. Sonra Haccac ipekle Kâ'be'yi örttü.»

Rivayet olunduğuna göre; Kâ'be'yi ilk örten Es'ad'ül-Hımyerî'dir. İbn Ömer, devesinin üzerine Mısır kumaşı ve yeni örttüler, çeşitli halıları çul olarak koyar. Sonra deveyi Kâ'be'ye göndererek, üzerindeki hah ve kumaşlarla Kâ'be örtülürdü. (Bu rivayeti Mâlik zikretmiştir.)

Yine Vâkidi'nin, İshak bin Ebî Abd bin Ebî Ca'fer Muhammed bin Alî'den tahrir ettiğine göre; Muhammed bin Alî şöyle demiştir: «İnsanlar Kâ'be'ye örttü hediye ederlerdi. Kâ'be'ye, üzerinde Yemen kumaşı bulunan deve hediye ederlerdi de devenin üzerindeki örtü-lük kumaşları Kâ'be'ye gönderirlerdi. Yezîd bin Muaviye geünce Kâ'be'yi ipekle örttü. İbn Zübeyr de onun izinden yürüdü. Mus'ab ibn Zübeyr'e her sene Kâ'be'ye örtü takması için ipek gönderir, o da aşure günü onunla Kâ'be'yi örterdi.

Said bin Mansûr'un tahrir ettiğine göre Ömer bin Hattab (r.a.), her sene Kâ'be'nin elbisesini değiştirir, hacılara taksim eder, Mekke'deki semur ağacının altında onunla gölgelenirlerdi.

7.43. KÂ'BE'NİN KOKULANMASI

Aişe (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre o demiştir ki; «Kâ'be'yi kokulayın, şüphesiz Kâ'be'yi kokulamak onun temizliğinden sayılır.» İbn Zübeyr, Kâ'be'nin içini komple kokulardı. Her gün Kâ'be'yi bir ntü (460 gr.) tûtsüyle tûtsüler, her cuma ise iki ntü tûtsüyle tûtsülerdi.

7.44. HAREM-DE İZYAN ÇIKARMAKTAN NEHT

Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Orada zulüm ile yanlı? yola saptırmak isteyen, can yakıcı bir azaba uğratırız.» (Hac: 25).

Ebü Davud'un Musa bin Bâzân'dan rivayet ettiğine göre Musa bin Bâzân şöyle demiştir. «Ya'lâ bin Ümeyye'ye geldim. O bana, «Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem «Harem'de yiyecek maddelerde kara borsacılık yapmak,

isyan çıkarmak demektir,» buyurdu/ dedi.»

Buhârî'nin, Tarih-i Kebîr'inde Yala bin ümeyye'den rivayet ettiğine göre; Ya'lâ, Ömer bin Hattab (r.a.)'m, «Yiyeceği karborsa satmak isyandır,» dediğini işittim.

Ahmed'In tbn Ömer'den rivayet ettiğine göre; İbn Ömer (r.a) hicirde oturmakta olan tbn Zübeyr'e gelerek şöyle dedi: «Ey İbn Zübeyr, «Allah'ın haremünde isyan çıkarmaktan sakm. Ben şehadet ederim ki, Rasûlullah'in; «Kureys'ten bir adam Kâ'be'de haktan sapmayı helâl sayacak» dediğini işittim.» (Bir rivayette «Harem'de Kureys'ten bir adam isyan çıkaracak, şayet günahları, ins ve cinin günahlarıyla tartılsa denk gelir. (Bak o kişi sen olmayasın.» şeklindedir.)

Mücahid şöyle demiştir: «İyiliklere kat kat mükâfat verildiği gibi, Mekke'de işlenen günâhlara da kat kat ceza verilir. İmam Ah-med'e: «Yapılan kötülüğe birden çok ceza verilir mi?» diye sorulduğunda. İmam Ahmed; «Hayır, ancak tazim edilen bir belde olduğu için Mekke müstesnadır.» demiştir.

7.45. KÂ'BE'YE KARŞI HARB ETMEK

Buhârî ve Müslim'in Aişe'den rivayet ettikleri hadiste, Aişe (r. a), demiştir ki: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Bir ordu harb etmek için Kâ'be'ye yürür, açık bir sahraya geldiklerinde hepsi de yerin dibine geçer.» Aişe der ki; «Ya Rasûlullah, neden hepsi yerin dibine geçiyor? Halbuki, onların içinde ticaret için çıkanlar olduğu gibi onlardan olmadığı halde yollarda katılanlar da vardır.» dedim. Rasûl-ü Ekrem; «Hepsi birden yerin dibine geçerler ve kıyamet günü niyetleri üzerine haşrolunurlar» buyurdu.

7-46. ÜÇ MESCİD İÇİN YOLCULUK YAPMANIN MUSTEHAB OLDUĞU

Sa'id bin Müseyyeb'den onun Ebû Hüreyre'den onun da Nebi aleyhisselam'dan rivayet ettiğine göre Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Üç mescidin dışındaki mescidlere yolculuk yapılmaz, onlar Mescidi Haram, benim bu Mescidim ve Mescid-i Aksâ'dır.» (Hadisi Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.) Başka bir lâfızda ise; «Ancak üç mescide yolculuk yapılır: Onlar Kâ'be Mescidi, benim Mescidim ve Kudüs Mescididir.» şeklindedir;

Ebû Zer (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre, o demiştir ki: Ra-sûlullah'a; «yeryüzünde ilk olarak yapılan mescid hangisidir?» diye sordum. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, «Mescid-i Haram» dedi. «Sonra hangisi?» dedim. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem «Mescid-i Aksa» dedi. «Aralarında ne kadar mesafe var?» dedim. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem «40 sene, bundan sonra namaza nerede yetişirsen orada namazını kıl, fazilet oradadır.» buyurdu.

Bu üç mescidde, diğerlerinde olmayan fazilet bulunduğu bunlar için yolculuk yapmak meşru kılınmıştır.

Câbir (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

«Mescidimde kılınan bir vakit namaz diğer mescid-lerde kılınan bin vakit namazdan daha efdaldır. Ancak Mescid-i Haram müstesnadır. Mescid-i Haram'da kılınan bir vakit namaz diğer mescidlerde kılınan yüz bin namazdan daha hayırlıdır.» (Hadisi Ah-med sahih bir senetle rivayet etmiştir.)

Enes bin Mâlik'ten rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Her kim benim Mescidimde kırk vakit namaz kılsa, kıldığı her vakit namaz için cehennemden kurtuluş, azaptan kurtuluş kendisine yazılır ve nifaktan uzak olur.» (Hadisi Ahmed ve sahih bir senetle Taberanî rivayet etmiştir.) Hadislerde geçtiğine göre Beyt-i Mukaddes, mescidindeki namazın fazileti Mescid-i Haram ve Mescid-i Nebevi müstesna diğer mescidlerden beş yüz namazdan daha faziletlidir.

7.47. MESCİD-İ NEBEVÎ'YE GİRMENİN VE ZİYAKET ETMENİN ADABI

1 — Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in mescidine sükunet ve vakarla gelmek, güzel koku sürünmüş olmak, güzel elbise giyinmek ve sağ ayağıyla girip, girerken söyle duâ yapmak müstehab-dır:

«Kovulmuş şeytandan büyük olan Allah'a, kerim olan zatına, kadim olan saltanatına, sığınırım. Bismillahi, Allahım. Muham-med'e ve onun âline rahmet et, onları selamette kıl. Allah'ım, günahlarımı bağışla, rahmet kapılarım bana aç.»

2 — önce Ravza-yı Şerife'ye gelerek edeb ve huşu içinde Rav-za'da Tahiyet'ül-Mescid namazı kılmak müstehabdır.

3 — Tahiyetü'l Mescid namazını bitirdikten sonra yönü Kab-r'e ve arkası kıbleye gelecek şekilde Kabr-i Şerife yönelir. Bundan sonra şu duayı okuyarak Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e selâm verir:

«Ey Allanın Rasûlü, selâm üzerine olsun. Ey Allah'ın Nebisi, selâm üzerine olsun. Ey Allah'ın mahlukati içinde seçtiği en hayırlısı, selâm üzerine olsun. Ey Allah'ın mahlukatının en hayırlısı, selâm üzerine olsun. Ey Allah'ın Habibi, selâm üzerine olsun. Ey Ra-sûllerin efendisi, selâm üzerine olsun. Ey âlemlerin Rabbî olan Allah'ın Rasûlü, selâm üzerine olsun. Ey ahirette yüzleri ve secde mahalleri parlak olanların önderi, selâm üzerine olsun. Şehadet ederim ki, Allah'tan başka ilâh yoktur ve şehadet ederim ki, sen onun kulu, Rasûlü, emin kıldığın ve mahlukati içinden seçtiği kişisin. Şehadet ederim ki, sen risalet görevini tebliğ ettin. Emaneti yerine getirdin ve ümmetine nasihat ettin ve Allah yolunda hakkıyla cihad ettin.»

4 — Sonra sağ tarafa doğru bir zir'a kadar geri gelir. Ebû Bekr'e selâm verir. Sonra yine bir zir'a daha geri çıkarak Ömer (r.a.) selâm verir.

5 — Sonra kibleye dönerek, kendisine, dostlarına, vesair mü'-min kardeşlerine duâ eder. Sonra döner.

6 — Ziyaret esnasında sesini ancak kendi işiteceği kadar yükseltmesi ve görevlilerinin de, seslerini yükseltenleri yumuşak bir şe-Idde engellemesi gerekir. Ömer (r.a.) Mescid-i Nebevî'de seslerini yükselten iki adam gördü de onlara «Sizin bu yerin ehlinden olduğunuzu bilseydim, döverek canınızı yakardım» dedi.

7 — Kabri elle meshetmekten ve dokunmaktan sakınmak. Çünkü bu hareketler Rasûlullah'ın nehyettiği hususlardandır. Ebû Dâ-vûd'un Ebû Hüreyre'den rivayet ettiğine göre; Rasûlullah sallalla-hu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Evlerinizi kabir haline çevirmeyiniz. Benim kabrimi de bayram yeri yapmayınız. Şüphesiz nerede olursanız olun, sizin getireceğiniz salavat bana ulaşır.* Abdullah bin Hasan Rasûlullah'ın kabrinde bir adam gördüde, ona şöyle dedi: 'Ey adam Rasûlullah; «Kabrimi bayram yerine çevirmeyiniz. Nerde olursanız bana salavat getiriniz. Şüphesiz getireceğiniz salavatlar bana ulaşır» buyurmuştur. Ey adam seninle Endülüs'-teki bir müslüman arasında fark yoktur.'

7.48. .RAVZA-Î MÜBAREKE'DE ÇOK İBADET ETMENİN MÜSTEHAB OLDUĞU

Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem her cumartesi günü Ku-bâ mescidine veya binekli olarak gelir, iki rek'at kılardı. Nebî aleyhisselam bu namaza teşvik ederek şöyle demiştir: «Kim evinde temizlenir de, sonra Kubâ Mescidi'ne gelerek orada namaz kılarırsa kendisine umre yapma sevabı verilir.» (Hadisi Ahemd, Nesâî, İbn Mâce ve Hâkim rivayet etmiş, Hâkim «isnadı sahihtir» demiştir.)

7.50. MEDİNEKİ FAZİLETİ

Buhari'nin Ebû Hareyre'den rivayet ettiğine göre Rasû'ullah sallallâhu aleyhi ve sellem «Muhakkak İman, yılanın deliğine çekil* diği gibi Medine'ye çekilecektir.»

Taberânî'nin Ebû Hüreyre'den, kendisinde beis olmayan I ir senetle rivayet ettiğine göre Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve t üem şöyle buyurmuştur: «Medine, İslâm'ın kubbesi, imanın evi, hicret toprağı ve helâl ve haramın meşru olduğu yerdir.

Ömer (ra.)'den rivayet oîunduğna göre demiştir ki: «Medine'de Batlar yükselince sıkıntılar da arttı. Bunun üzerine Rasûiullah

sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Sabrediniz, birbirinizi müjdeleyiniz. Şüphesiz ben sa'ınızı ve müddünüzü mübarek kıldım. Yeyiniz, ayrılmayınız. Çünkü bir kişilik yiyecek iki kişiye, iki kişilik yiyecek dört kişiye, dört kişilik yiyecek beş altı kişiye yeter. Bereket toplu halde yemektedir. Kim Medine'nin sıkıntı ve belalarına sabrederse ben kıyamet günü onun şahidi ve şefaatchisi olurum. Kim Medine'dekilerden yüz çevirerek çıkarsa Allahu Teâlâ orada daha hayırlı biriyle onu değiştirir. Kim Medine için bir kötülük düşünürse tuzun suda eridiğı gibi Allah da onu eritir.» (Hadisi Bezzar iyi bir senetle rivayet etmiştir.)

7.50.1. Medine'de Ölmenin Fazileti

Taberani'nin, Rasûlullah'ın yanında bulunan Sakif kabilesinden yetim bir kadından hasen bir senetle rivayet ettiğine göre, Ra-ne'de Ölebilirse ölsün. Çünkü Medine'de ölen kimseye ben kıyamet günü şâhid veya şefaatchi olurum.»

Bunun için Ömer (ra.) Medine'de ölmesi için Allah'a duâ etmiştir.

Buhari'nin Zeyd bin Eslem'den onun da babasından rivayet ettiğine göre, Ömer (r.a.) şöyle duâ etmiştir: «Allahım, beni senin yolunda şehid olmakla nızıklandır ve benim ruhumu Rasûlullah'ın hareminded al.»

Sekizinci Bolum

ZEKAT

8.1. TARİFİ

Kişinin, Allah'ın hakkı olarak fakirlere verdiği malın adıdır. Zekâtta, bereket ummak, nefsi temizlemek, hayırları çoğaltmak bulunduğu için bu isim verilmiştir.

Bu kelime; arıtmak, temizlemek ve bereket anlamındaki zekât kökünden alınmıştır. Allah'u Teâlâ şöyle, buyuruyor: «Onların mallarından bir miktar zekât al ki onunla onları temizleyesin, yü-ce kesin.» (Tevbe: 103). Zekât İslâm'ın beş esasından biri olup Kur'an'da sekseniki yerde namazla beraber zikredilmiştir Allahu Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'inde, Rasûlullah şaiîallahu aleyhi ve sellem ise hadislerinde bütün ümmetine zekâtı farz kılmıştır. Buhari, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmirf, Nesâî ve İbn Mâce'nin İbn Abbas' (r.a.) dan rivayetine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Muâz bin Cebel (ra.)'i Yemene gönderirken ona şöyle dedi: «Sen kitap ehlinin bulunduğu bir topluma gidiyorsun. Onlan Kelime-i Şehadete ve benim Allah'ın Rasû-lu olduğuma davet et. Eğer

İtaat ederler» onlara mallarından zekât olarak vermeleri gereken Allah'm farzını bildir. O, zenginlerinden alınıp fakirlerine verilecektir. Eğer İtaat ederlerse en iyilerini flbmakdan sakın. Mazlumun bedduasından kork. Çünkü mazlum ile Allah arasında perde yoktur.» Taberani'nin «Evsat» ve «Sağır» adlı kitaplarında, Ali (r.a.)dan rivayet ettiğine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: <AUah Teâlâ müslüman zenginlerin, mallarından fakirlere yetecek kadarım vermelerini farz kıldı. Açlık ve çıplaklığın fakirlere yüklediği zor ve zahmetli hayat, ancak zenginlerin cimriliği sebebiyle meydana gelir. Dikkat ediniz! Şüphesiz Allah, onları şiddetli bir hesapla hesaba çekecek ve onlara acıklı azabı tattırarak-tır.» (Taberani; «Sabit bîn Muhammed Zâid, bu hadisi tek olarak rivayet etti.» demiş. Hafız, Sâbit'in «güvenilir ve doğru bir kimse olduğunu» söylemiştir. Sâbit'ten, Buhârî ve diğerleri de hadîs rivayet etmiştir. Hadisin diğer ravileri hakkında bir şey söylenmemiştir.) Zekât farzı, Mekke'de İslâm'ın ilk yıllarında mutlak idi... Zekât gereken mallar hakkında herhangi bir sınır yoktu. Ne kadar verileceğinin miktarı da belli değildi. Bu husus müslümanların anlayışına ve cömertliğine bırakılmıştı. Meşhur olan görüşe göre hicretin ikinci yılında hangi çeşit mallardan ne kadar zekât verileceği farz kılınarak mesele açık bir şekilde ortaya konmuştur.

8.2. ZEKÂT VERMEYİ TEŞVİK

Yüce Allah şöyle buyuruyor: «Onların mallarından bir "»'Mır zekât al ki onunla onları temizleyesin, yüceltesin...» (Tevbe: 103). Yani, «Ey Rasûl, müminlerin mallarından farz olan zekât gibi muayyen, nafîle olan sadaka gibi muayyen olmayan miktar al!» demektir. Buradaki «muayyen olmayan» ifadesi nafîle olarak verilen maldır. «O zekâtla temizlensinler» ifadesi, cimrilik ve tamah kirinden temizlenerek, fakir ve yoksulları aşağı görmek ve onlara karşı katı kalpli olmaktan ve bu duyguların beraberinde getirdiği alçak hareketlerden kurtulsunlar ve nefisleri temizlensin demektir. Zekat sebebiyle mallan artar, hayırları yükselir, hayatlarında ve amellerinde bereket olur. Böylece de dünyevî ve uhrevî saadete nail olurlar.

Yüce Allah şöyle buyuruyor: «Doğrusu Allah'a karşı gelmekten sakınanlar, Rablerinin kendilerine verdiğini almış olarak bahçelerde ve pınar başlarındadırlar. Çünkü onlar bundan önce iyi davrananlardı. Onlar geceleri az uyuyanlardı. Seher vakitlerinde başışlanma dilerlerdi. Onların mallarında muhtaç ve yoksullar için bir hak vardı, onu verirlerdi.» (Zariyât: 15-19).

Allah Teâlâ iyi insanların sıfatlarını «İhsan» olarak belirlemiştir. İnsanların iyilikleri şefkat ve merhamet göstererek fakire hakkını vermek şeklinde kendini gösterdiği gibi, gece ibadete kalkmak, Allah'a yaklaşmak ve İbadet niyetiyle şehirlerde istiğfâr etmekle de bu iyilikler kendini gösterir.

Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor: «Mümin erkeklerle mümin kadınlar birbirlerinin velileridir. İyiliği emreder, kötülükten alıkoyarlar. Namaz kılarlar, zekât verirler, Allah'a ve Rasûlüne itaat ederler. İşte Allah bunlara rahmet edecektir.» (Tevbe: 71).

Allah'ın mübarek kıldığı ve rahmetiyle kuşattığı toplum, Allah'a îman eden ve birbirilerine yardım eden ve sevgi göstererek dost olan, iyiliği emreden, kötülükten nehyeden, kendisim namazla Allah'a bağlayan ve bu bağı zekâtla kuvvetlendiren cemaattir.

Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor: «Onları biz yeryüzüne yerleştirirsek, namaz kılarlar, zekâtı verirler, uygun olanı (marufu) emrederler, fenalığı {münkeri} yasak ederler. İşlerin sonucu Allah'a aittir.» (Hacc: 41). Bu ayette yüce Allah, zekât vermeyi yeryüzünde yerleşmenin gayelerinden biri saymıştır.

Tirmizi'nin Ebû Kebeş'tel-Enmârî (r.a.)dan rivayet ettiğine göre, Nebî Aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Üç şeye yemin ederek size bir söz söylüyorum ki, onu ezberleyin. Sadaka vermekle mal eksilmez. Zulüm gören bir kul sabrederse şüphesiz Allah onun İzzetini artırır. Dilencilik kapısını açan bir kula Allah ancak fakir* lik kapısını açar.»

Ahmed ve Tirmizi'nin Ebû Hüreyre (r.a.) den rivayet ettiğine göre ve Tirmizi'nin sahih saydığı hadiste Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Allahu Teâlâ sadakaları kabul ederek onlara hayırlı mükâfatlar verir. Sizden birinin atının yavrusunu besleyip büyüttüğü gibi, Allahu Teâlâ da zekâtı verilen malı büyütür. Hatta o bir lokma mal Uhud dağı büyüklüğünde olur.» Veki' demiştir ki: Bunun doğru olduğunu şu âyet-i kerimler tasdik etmektedir.

«Kullarından tevbe kabul eden, sadakaları alan Allah'dır.» (Tevbe: 104).

«Allah faizi mahveder, sadakaları artırır.» (Bakara: 276). Ahmed'in Enes (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Enes (ra.) şöyle demiştir: «Temim kabilesinden bir adam Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem gelerek; «Ya Rasûlallah, benim çok malım var, aile efradıyla misafirlerim de fazla, söyle bana bu malımı nasıl harcamam gerekir?» diye sordu. Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Malının zekâtını ayırırısın. Çünkü zekât bir temizliktir. Seni temizler. Akrabalarım dolaş, fakirin, komşunun ve dilencinin hakkını bil.»

Yine Ahmed'in Aişe (ta.) den rivayet ettiğine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Üç şey var ki; ye-mü ederim onlar Öyle olacaktır: İslâm'dan nasibi olanı. Allahu Teâlâ, İslâmdan nasibsiz gibi kılmaz. İslâm'ın hisseleri ise namaz, oruç ve zekâtıdır. Allah, dünyada dost edinmediği kulunu, kıyamet günü başkalarına dost kılar. Her hangi bir milleti seven kişiyi, Allahu Te-âlâ onlardan kılar. Dördüncü bir kişiye ise,

yemin etsem, umarım ki günahkar olmam. O da, Allah'ın, dünyada günâhlarını örttüğü kişiyi ahirette de örteceğidir.»

Taberani'nin «Evsat» kitabında Câbir (r.a.) den rivayet ettiğine göre Câbir (r.a.) demiştir ki: «Bîr adam Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e gelerek; «Ya Rasûlallah, bir kimse malının zekâtını verirse, o kimse hakkında ne dersin?» diye sordu. Bunun üzerine Rasûlullah «Kim malının zekâtını verirse, malının kötülüğü ondan gitmiş olur» buyurdular.»

Buhari ve Müslim'in Câbir b. Abdullah (r.a.)'dan rivayet ettiklerine göre Câbir (r.a.) şöyle demiştir: «Namaz kılmak, zekât vermek ve her müslümâna nasihat etmek konusunda Rasûlullah'a biat ettik.»

8.3. ZEKÂTİ VERMEYENİN CEZASI

Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor: «Altın ve gümüşü biriktirip Allah yol ında sarfetmeyenlere can yakıcı bir azabı müjdele. Bunlar cehennâm ateşinde kızıldıkları gün, alınları, böğürleri ve sırtları on-larlar dağlanacak. «Bu, kendiniz için biriktirdiğinizdir, biriktirdiğinizi tadın» denecek». (Tevbe: 34-35).

«Allah'ın kereminden kendilerine verdiğinde cimrilik edenler, onu kendileri için hayırlı sanmasınlar. Hayır, o, kendileri için şerlidir. Cimrilik ettikleri şeyler kıyamet günü boyunlarına dolanacaktır...» (Al-i İmrân: 180). Buhari, Müslim ve Ahmed'in Ebû Hüreyre (r.a.) den rivayet ettiklerine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Hiçbir hazine sahibi yoktur ki onun zekâtını vermesin de, o hazine cehennem ateşinde kızdırılarak levhalar haline getirilmesin ve onunla tâ Allahu Teâlâ ellibin sene miktarındaki bir günde kullan arasında hükmedinceye kadar yanlar ve alını dağlanmasın. Sonra ya cennete veya cehenneme (giden) yol kendisine gösterilir. Yine hiçbir deve sahibi yoktur ki onların zekâtını vermesin de kendisi alabildiğince çok olan develerin altına düz ve geniş bir yere yatırılarak develer üzerinden geçirilmesin. Develerin son taraftakileri üzerinden geçtikçe ön taraftakileri tekrar onun üzerine iade olunur. (Bu) tâ Allahu Teâlâ miktan eüi-bin sene olan bir günde kullan arasında hükmedinceye kadar (böyle devam eder). Sonra ya cennete veya cehenneme (giden) yol kendisine gösterilir. Hiçbir koyun sahibi de yoktur ki, onların zekâtını

vermesin de, kendisi alabildiğine çok koyunların altına düz ve geniş bir yere yatırılarak koyunlar onu tırnaklarıyla ezmesinler ve içlerinde yamuk boynuzlu ve boynuzsuz koyun bulunmamak şartıyla onu boynuzlularla süslesinler. Son tarafta bulunan koyunlar üzerinden geçtikçe ön taraftakiler tekrar onun üzerine iade olunurlar. (Bu) tâ Allahu Teâlâ kullarının arasından miktan sizin senelerinizle ellibin sene olan bir günde hükmedinceye kadar (böyle devam eder). Sonra ya cennete veya cehenneme (giden) yol kendisine gösterilir.» (Ravî Süheyl; «Sığın zikretti mi etmedi mi bilmiyorum», demiştir.

Ashab: «Atlar ne olacak ya Rasûlallah?» dediler.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Atların alınlarında kıyamete kadar hayır vardır.» (Yahut, «Atların ahnla-nda kıyamete kadar hayır düğümlemiştir.» Süheyl; «Öyle mi dedi, böyle mi dedi, şüphe ediyorum», demiştir).

Atlar üç kısımdır: Bir kısmı sahibine ecir, bir kısmı sahibine Örtü, bir kısmı da sahibine yükür. Sahibine ecir olan at, sahibinin Allah yolunda edindiği ve Allah yoluna hazırladığı attır. Böyle bir atın karnına attığı her şey mukabilinde Allah sahibine bir ecir yazar, velev ki atı çayırdaki gütmüş olsun. At her ne yerse Allah ona karşılık sahibine bir ecir yazar. Atı nehirde sularsa, karnına attığı her damla karşılığında sahibine bir ecir vardır.» Rasûlullah aleyhisselâm: «Atın bevlî ile pislikleri mukabilinde bile ecir olduğunu» söyledi ve sözüne devamla: «Bir vitya iki tur koşmuş olsa, attığı her adım mukabilinde sahibine ecir yazılır», dedi.

«Sahibine örtü olan ata gelince: (Bu da) bir kimsenin sırf cömertlik ve güzellik için edindiği attır. Ama onun sırtında ve karşısında, gerek darlık gerekse varlık içinde (Ödemesi gereken) bir hak olduğunu unutmaz. Sahibine yük olan at ise sahibinin sırf böbürlenmek, şımarık olmak, övünmek, ve aleme riya için edindiği attır. İşte atı kendisine yük olacak kimse budur.» Ashab: «Ya eşekler ne olacak ya Rasûlallah?» diye sordular. Rasûlullah aleyhisselâm şöyle buyurdu: «Allah onlar hakkında bana şu kapsamlı ayetlerden başka bir şey indirmedir: «Artık kim zerre ağırlığına hayır yapmışsa onu görür. Ve kim zerre kadar şer yapmışsa onu görür.» (Zilzal: 7-8).

Buhari ve Müslim'in Ebû Hüreyre (r.a.) den rivayet ettiklerine göre Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: «Her kim, Allah kendilerine mal vermiş de zekâtını vermemişse zekâtını vermediği malı, kıyamet gününde iki gözü üstünde iki siyah nokta bulunan, korkunç, zehirli, erkek bir yılan suretine konulur. Bu korkunç yılan kıyamet günü mal sahibinin boynuna sarılır. Sonra ağzı ile sahibinin çenesini iki tarafından yakalar ve «Ben, senin malınım, ben senin hazinenim» der. (Ravi diyor ki; «Bundan sonra Rasûlullah şu ayeti okudu: «Allah'ın kereminden kendilerine verdiğine cimrilik edenler, onu kendileri için hayırlı sanmasınlar. Hayır, o kendileri için şerlidir. Cimrilik ettikleri şeyler, kıyamet günü boyunlarına dolanacaktır...» (Âl-i İmrân: 180).

tbn Mâce, Bezzâr ve Beyhâkî'nin (Lafız Beyhâkî'ye aittir.) Ibn Ömer'den rivayet ettiklerine göre; Nebi aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: «Ey muhacirler topluluğu, beş haslet vardır ki, onlara mübtela olmanızdan ve onların size gelmesinden Allah'a sığınırım: Eğer bir toplumda fuhuş yayılır, hatta fuhuş açıktan açığa yapmaya başlarsa, geçmişlerinde olmayan açlık onlarda yayılır, örtü ve tartıda noksanlık yaparlarsa, fakirliğe, irak darlığına ve idare çilerin zulmüne maruz kalırlar. Mallarının zekâtını vermedikleri zaman üzerlerine gökten yağmur yağmaz. Hayvanlar da olmazsa hiç yağmur göremezler. Allah'a ve Rasûlüne verdiği sözü bozanların

üzerlerine düşmanları musallat olur da ellerinde olan malların bir kısmını alırlar, önderleri Allahın kitabıyla hükmetmeyenlerin aralarına Allahu Teâî harp ve nifak sokar.»

Buhari ve Müslim'in Ahnef bin Kays (r.a.) dan rivayet ettiklerine göre Ahnef (r.a.) şöyle demiştir: «Kureyş'm ileri gelenlerinden bir cemaatin bulunduğu bir halkada otururken, son derece haşin elbiseli, haşin vücutlu ve haşin yüzlü bir adam çıkageldi. Cemaatin başlarına dikilerek selâm verdi, sonra şöyle dedi: «Mal biriktirenlere cehennem ateşinde pişirilen taşlarla müjde! Bu taşlar onların herbirlerinin meme uçlarına konacak, ta kürek kemiklerinden çıkacak, kürek kemiği üzerine konacak, memeleri ucundan çıkacak. Böylece çalkalanıp duracaklar.» Bunun üzerine cemaat başlarını indirdiler, onlardan hiç birinin bu adama cevap verdiğini görmedim. Sonra adam dönüp gittf. Ben de peşinden tâkib ettim. Nihayet bir direğin yanına oturdum. Kendisine «zannetmem ki bu zevat, senin kendilerine söylediklerinden hoşlanmış olsunlar» dedim. O zat şu cevabı verdi: «Hakikaten bunların hiçbir şeye akli ermiyor. Dostum Ebul Kasım beni çağırđı; ben de kendisine icabet ettim. Bana aũhud'u görüyor musun?» dedi. Akşama ne kadar zaman kalmış diye baktım; bir haceti için beni gönderecek sanıyordum. «Evet görüyorum» dedim. Bunun üzerine «Bu Uhud dağı kadar altınım olmasını istemem. Bunlardan üç dinar müstesna olmak üzere hepsini infak ederim.» buyurdu. Sonra; «bunlar dünyayı topluyorlar, hiçbir şeye akıllan ermiyor» dedi. Ben; «seninle kardeşlerin Kureyş arasında ne varki, onların yanına uğramıyor ve onlardan birşey almıyorsun?» dedim. O zat: «Rabbime yemin ederim ki, tâ Allah ve Rasûlüne kavuşuncaya kadar ben onlardan ne dünyalık isterim, ne de kendilerine din namına bir şey sorarım» dedi.»

8.4. ZEKÂTA MÂNİ OLANIN HÜKMÜ

Zekât, ümmetin üzerinde icma ettiğı ve dinin zaruri kısımlarından kabul ettiğı bir farzdır. Şöyle ki, zekâtın gereğine inanmayan dinden çıkmış olur ve kâfir olarak öldürölür. Ancak İslâm'a yeni girmiş bir kimse ise öldürölmez. Çünkü İslâm'ın hükümlerini bilmediğı için bu kişı özörlü sayılır.

Zekâtın gereğine inanmakla beraber zekât vermekten kaçınırsa İslâm'dan çıkmış olmamakla beraber günahkâr olmuş olur. Hakim bu kimseden zekâtı zorla alması ve tâzîr (*) cezası uygulaması gerekir. Malının ziyâde olunan kısmından ise zekât alınmaz. Ancak Ahmed'e ve Şafii'nin ilk görüşüne göre; ziyâde olunan malın zekâtı alındığı gibi, ceza olarak malının yansı da alınır.

Çünkü Ahmed, Nesâî, Ebû Dâvûd, Hâkim ve Beyhâkî'nin Behz bin Hâkim'den, onun babasından, onun da dedesinden rivayet olunduğuna göre dedesi demiştir ki: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sel-lem'in şöyle buyurduğunu işittim: «Her sâime (**) deve için zekât vardır. Her kırk deve, iki yaşım tamamlamış bir dişi deve zekât vardır. Ücret karşılığında vermiş olduğı develeri hesaptan ayırmaz. Ücreti ise onundur. Şayet bunu vermeyecek olursa, yüce ve mübarek olan Rabbîmizin vacib olan haklarından bir hak olarak onu alırsın, hatta, malının yansını da alırsın. Muhammed'in ailesi için zekâtın herhangi bir şey almak helâl olmaz.»

İmam Ahmed'e bu hadis'in isnadı hakkında sorulunca «İsnadı salihdir.» diye cevap vermiş, Hâkim, Behz hakkında «hadisi sahihtir» demiştir.

Buhari ve Müslim'in İbn Ömer'den rivayet ettikleri hadiste Ra-sûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Kelîme-İ şehadet getirip, namaz kılmaya ve zekât verinceye kadar jırganla'n. İa savaşmakla emrolundum. Eğer bunları yaparlarsa, kanlan ve mallan İslâm hakkı müstesna benden korunmuştur. Hesaplan İse Allah'a aittir.»

Buhari, Müslim, Tirmizî, İbn Mâce ve Ebû Davud'un Ebû Hü-reyre'den rivayetlerine göre, Ebû Hüreyre şöyle demiştir: Rasûlullah vefat edip Ebû Bekir (r.a.) halife olunca; Arap kabilelerinden ba- (*) Tâzîr: Hakkında had cezası bulunmayan suçlara verilen ceza. (**) Saime: Yemsiz, otlayarak beslenen hayvanları dinden döndü. Bunun üzerine onlara savaş açmak isteyen Ebû Bekr'e, Ömer (r.a.) şöyle dedi: «Bu insanlarla nasıl savaşırırsın? Halbuki Allah Rasûlü «Kelime-i Şahadet getirinceye kadar İnsanlarla savaşmakla emrolundum, Kelime-i Şahadet getirmenin İslâm hakkı müstesna canı ve malı benden kurtulmuştur. Hesabı Allah'a aittir.» buyurmuştur.» deyince, Ebû Bekr; «Vallahi, namazla zekâtın arasını ayıranlarla savaşacağım. Çünkü zekât malın hakkıdır. Vallahi Rasûlullah'a verdikleri bir dişi oğlağı bile bana vermezlerse, bu yüzden kendileri İle harb edeceğim» dedi. Bunun üzerine Ömer; «Vallahi bunlarla harb etmek, Allah'ın Ebû Bekr'in kalbine kc; nuş olduğı ilhamından başka bir şey değildir. Ben de böylece onlarla savaşmanın hak olduğunu anlamış oldum.» dedi. (Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizi'nin rivayetlerinde bir dişi oğlak yerine «bir yular» şeklinde geçmektedir.)

8.5. ZEKÂT KİME VACTB OLUR?

Zekât verilmesi gereken malların herhangi birinden nisaba {yeterli miktara) malik olan hür bir Müslümana zekât farzdır. Nisab'-da şu şartlar aranmaktadır.

- a) Kişinin, yemek, giymek, ev, binek ve sanat aletleri gibi ihtiyaç duyduğı zaruri ihtiyaçlardan fazla bir maîa sahib olması.
- b) Zekâtı verilecek malın üzerinden hicri bir sene geçmiş bulunması. Zamanın başlangıcı nisaba malik olduğı

günden başlayıp, malın sene boyunca tam olarak mevcut olması gerekir. Şayet sene arasında eksilip de sonra tamamlanırsa, tamam olduğu gün sene başlangıcı olarak itibar olunur.

Nevevî şöyle demiştir: «Bizim mezhebimizle (%âfû), Mâlik, Ah-med ve alimlerin çoğunun mezhebine göre zekât vermek gereken altın, gümüş ve sürü gibi mallarda sene boyu nisab bulunmakla beraber üzerinden sene geçmesi gerekir. Eğer sene içinde nisab eksi-irse sene şartı bozulmuş olur. Bundan sonra şayet nisaba malik olursa zaman şartı, nisabın tamam olduğu andan itibaren başlar.

Ebû Hanife ise şöyle demiştir; «Muteber olan, sene başında ve sonunda nisabın bulunmasıdır. İki arasında nisabın eksilmesi zarar vermez. Hatta sene başında ikiyüz dirhemi bulunup da sene arasında hepsi yok olup sadece bir dirhem kalsa veya sene başında kırk koyunu bulunup da, sene içinde sadece bir tanesi kalsa, sonra sene sonunda parası ikiyüz dirheme, koyunları da kırk'a ulaşırsa hepsinin zekâtını vermesi gerekir. Üzerinden sene geçmesi şartı sebze, meyveler ve ziraat ürünleri için geçerli değildir. Çünkü bunların ze-

kâtı hasat zamanı vacip olur. Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor: zamanı fakirin hakkını veriniz.» (En'âm: 141).

Abderî şöyle demiştir: «Zekât mallan iki kısımdır. Birincisi; hububat ve sebzeler gibi bizzat varlıkları, artan mat olarak kabul edilenlerdir ki, bunlara var oldukları zaman zekât gerekir, tkincisi, dirhem, dinar, ticaret mallan ve sürüler gibi artması beklenen mallardır. Bunlarda bir sene şartı aranır. Üzerlerinden bir sene geçmeden bunlardan zekât alınmayacağı fakihlerin tümü söylemişlerdir.» (Buraya kadar anlatılanlar İmam Nevevî'nin «Mecmû'»undan alınmıştır.)

83.1. Çocuğun ve Delinin Malının Zekâtı

Çocuğun ve delinin mallan nisaba ulaştığı zaman velisinin kendileri adına zekât vermesi gerekir.

Amr b. Şuayb'ın babasından, onun dedesinden onun da Abdullah b. Amr'dan rivayet ettiğine göre Rasûlullah şöyle buyurmuştur: "Her kim malı olan bir yetime veli olursa, onun malıyla ticaret yap-sra, O malı olduğu gibi bırakmasın. Yoksa onu, zekât bitirir.» (Hadisin senedi zayıftır. Hafız; «Şafî'ye göre hadis mürsel olup şahidi vardır» demiştir.)

Şafî; mutlak olarak zekâtın gerekliliğini ifade eden sahih hadislerin umumî manasıyla bu görüşü kuvvetlendirmiştir. Aişe (r.a.), himayesindeki yetimlerin zekâtını ayınp verirdi.

Tirmizî şöyle demiştir: «Üm ehlî bu konuda ihtilâf etmişlerdir. Rasûlullah'm ashabından pek çoğu yetimin malından zekât verileceği görüşündedirler. Bunlardan Ömer, Ali, Aişe ve İbn Ömer (r.a.)'i sayabiliriz. Mâlik, Şafî, Ahmed ve İshak da bu kanaattedir. Bir başka grup «yetimin malında zekat yoktur» demişlerdir. Bunu söyleyenler ise Süfyan ile İbn Mübarek'tir.

8.5.2. Nisaba Malik Olan Borçlu

Elinde zekât vacib olacak kadar malı olan, eğer borçlu ise, borcunu çıkardıktan sonra nisaba ulaşırsa, kalanın zekâtını verir. Eğer kalan mal nisaba ulaşmazsa zekât vermek gerekmez. Çünkü o, bu durumda fakir sayılır. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: «Zekât ancak zengininin sırtından alınır» buyurmuştur. (Hadisi, Ahmed rivayet etmiş, Bu-harî de tâlîken zikretmiştir.)

Yine Rasûlullah şöyle buyurmuştur: «Zekât, müslümanların zenginlerinden alınır, fakirlerine verilir.»

Bu konuda üzerinde Allah'a ait veya kula ait borç olması müsavidir. Çünkü hadiste «Allah'a ait olan borç ödenmeye daha lâyıktır,» buyurulmuştur. (Bu konu ilerde incelenecektir.)

8.53. Üzerinde Zekât Borcu Olduğu Halde Ölen Kimse

Üzerinde zekât borcu olduğu halde ölen kimsenin malına zekât vacib olur. Öldükten sonra zekâtı, borçlulara, vasiyet ettiği yere ve vereseye dağıtılır. Allah Teâlâ miras hakkında şöyle buyurmuştur: «Vasiyet ettiği şey veya borcu Ödendikten sonra...» (Nisa: II). Zekât ise Allah'a ait olan bir borçtur.

İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre bir adam Rasûlullah'a gelerek şöyle sordu: «Annem üzerinde oruç borcu olduğu halde öldü, onun borcunu ödeyebilir miyim?» Bunun üzere Rasûlullah «Eğer annenin borcu olsaydı onu ödeyecek miydin?» deyince adam «Evet» dedi. Rasûlullah «öyleyse Allah borcu Ödenmeye daha lâyıktır,» dedi. (Hadisi Buhari, Müslim rivayet etmiştir.)

8.6. ZEKÂTI ÖDERKEN NİYETİN ŞART OLMASI

Zekât bir ibadet olup sahih olması için niyet şarttır. Bu da zekât verecek kimsenin zekât verirken Allah'ın rızasını kasdetmesi, sevabını Allah'dan istemesi ve kalbiyle, üzerine farz olan zekâtı eda ettiğine karar vermesiyle olur.

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Onlar Allah'a ibadet etmek, dini sadece ona halis kılmakla emrolundular.» (Beyyine: 5),

Sahi hadiste geçtiğine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sel-Iem şöyle buyurmuştur: «Ameller niyetlere göredir. Herkes için niyet ettiği şey vardır.»

Mâlik ile Şafîî, zekâtı eda ederken niyeti şart koşmuşlardır. Ebu Hanîfe'ye göre niyet, zekât eda edilirken veya vacip olan malı ayırırken gerekli olur.

İmam Ahmed niyetin edadan az bir zaman önce olmasını caiz görmüştür.

8.7. ZEKÂTİ VACİB OLDUĞU ZAMAN EDA ETMEK

Zekât malını vacib olduğu zaman hemen ayırmak gerekir. Zekâtı vacib olduğu zamandan sonraya bırakmak haramdır. Ancak edası mümkün olmazsa o zaman mümkün olan vakte kadar tehir etmek caizdir.

Ahmed ve Buhârî'nin Ukbe b. Hâris'den rivayet ettiklerine göre Ukbe şöyle demiştir: «Rasûlullah ile beraber ikindi namazını kıldım. Selâm verince Rasûlullah süratli bir şekilde kalkarak hanımlarından birisinin evine girdi. Biraz sonra çıkıp geldi. Süratli bir şekilde gittiği için cemaatin yüzünde hayret belirtisi görünce şöyle buyurdu: «Namazda iken evde biraz altın olduğunu hatırladım, onlarla akşamlamayı, geceyi onlarla geçirmeyi uygun görmedim de fakirlere dağıtılmasını emrettim.»

Buhârî'nin ve «Tarih» kitabında Şafîî'nin Âişe (r.a.)'dan rivayet ettiklerine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Zekâtın karıştığı hiçbir mal yoktur ki, helak olmasın.» (Hadisi Humeydî de rivayet etmiş olup, rivayetinde şu ziyade vardır: «Malından zekât vermen gerektiği halde şayet zekâtını vermezsen, haram olan mal helâl olanı helak eder.»)

8.8. ZEKÂTİ VERMEKTE ACELE ETMEK

Zekâtta acele etmek, bir veya iki sene önceden eda etmek caizdir.

Zührî'den rivayet olunduğuna göre o şöyle demiştir: «Zekâtı üzerinden sene geçmeden önce vermede bir beis yoktur. Hasan'a zekâtını üç sene önce veren bir adam hakkında sorulduğunda, Hasan; «Caiz olur» şeklinde cevap vermiştir.»

Şevkânî şöyle demiştir. «Şafîî, Ahmed ve-Ebu Hanîfe bu görüşü benimsemiş*, Hâdî, Kasım ve Müeyyed Billah; «Böyle yapmak efdâldır,» demişlerdir. Mâlik, Râfi', Süfyan Sevrî, Dâvûd, Ebû Ubeyd' übnü'l-Hâris, ehli beytten kişiler ve Nasır; «Üzerinden bir sene ge* Çinceye kadar zekâtım vermek kifayet etmez» demişler ve daha Önce geçmiş bulunan «zekâtın vacib olmasının, üzerinden bir sene geçmesine bağlı olduğu» hadisini delil getirmişlerdir. Bu görüşü kabul etmek, zekâtın vacip olması için üzerinden bir sene geçmesi hakkındaki görüşe ters düşmez. Ancak tartışma daha önce verilmesinin caiz olması konusundadır.»

tbn Rüşd ise şöyle demiştir: «İhtilâfın sebebi; zekâtın bir ibadet mi, yoksa fakirlere gereken bir hak mı olduğu konusundadır. «Zekât bir ibadettir,» diyenler, onu namaza benzetmişler, bunun için de vakitten önce ödenmesini caiz görmemişlerdir. Zekâtı sonraya bırakılabilen vacip haklara benzetenler ise; Vakti gelmeden önce nafile olmak üzere caiz görmüşlerdir.

İmam Şafîî rivayet ettiği şu hadisle kendi görüşüne delil getirmiştir: «Rasûlullah, Abbas'ın zekâtım üzerinden bir sene geçmeden Önce almıştır.»

8.9. ZEKÂT VEREN KİMSE İÇİN DUADA BULUNMAK

Zekâtı alırken zekâtı veren için duada bulunmak müstehabdir. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: «Onların mallarından onları temizleyecek, sadaka al ve onlar için dua et. Çünkü senin duan onlar için bir güvendir.» (Tevbe: 103).

Abdullah b. Ebî Evfa' (r.a.)'dan rivayeten: Rasûlullah zekât aldığı zaman şöyle buyururdu: «Allahım onlara rahmet et». Yine bu zattan rivayet olunduğuna göre, o demiştir ki: «Babama zekât malı getirildiği zaman şöyle dua ederdi: «Allahım Ebî Evfâ oğullarına rahmet et.» (Hadisi Ahmed ve diğerleri rivayet etmişlerdir.)

Nesâî'nin Vâil bin Hucr' (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah zekât için iyi bir deve gönderen adam için; «Allah'ım, bu kişiyi ve devesini mübarek kıl.» buyurmuştur.

Şafîî şöyle demiştir : «Devlet reisinin, sadakayı aldığı zaman zekât verenlere dua ederek şöyle demesi sünnettir: «Allah verdiğiniz şeyleri mükâfatlandırsın ve geride kalan malları da mübarek kılsın.»

8.10 ZEKÂT VERMEK VACİB OLAN MALLAR

İslâm dini altın, gümüş, ziraat ürünleri, sebze ve meyveler, ticaret malları, saime hayvanlar, madenler ve hazinelerin zekâtı gerekli kılmalıdır.

8.10.1. Altın ve Gümüşün Zekâtı

8.10.1.1. Vâcib Olması

«Altın ve gümüşten zekât verilmesi hakkında şu ayet nazil olmuştur: «Altın ve gümüşü biriktirip Allah yolunda

sarfetmeyenlere can yakıcı bir azabı müjdele. Bunlar cehennem ateşinde kizdındığı gün, alınları, böğürleri ve sırtları dağlanacak.» «Bu kendiniz için biriktirdiğinizdir, biriktirdiğinizi tadın,» denecek.» (Tevbe: 34)
Altın ve gümüşten zekât vermek vâcibdir. İster para olsun, ister işlenmiş veya külçe olsun, nisaba malik olup üzerinden bir sene geçerse ve borcundan ve aslı ihtiyaçlarından fazla olursa, zekât vermek vacib olur.

5.10.1.2. Altının Nisabı ve Vâcib Olmasının Mikdart

Yirmi dinara kadar olan altının zekâtı yoktur. Eğer yirmi dinara ulaşırsa ve üzerinden bir sene geçerse yarım dinar zekât gerekir. Yirmi dinardan fazla olursa aynı şekilde hesap edilerek onda birinin, dörtte biri zekât olarak alınır.

Ali (r.a.) den rivayet olunduğuna göre Rasûlullah aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: «Yirmi dinar oluncaya kadar altından zekât vermen gerekmez. Eğer yirmiye ulaşır ve üzerinden bir sene geçerse yarım dinar zekât vermen gerekir. Daha fazla olursa bu şekilde zekât hesap edilir. Herhangi bir malda, üzerinden bir sene geçinceye kadar zekât yoktur.» (Hadisi, Ahmed, Ebû Dâvûd ve Beyhakî rivayet etmiş, Buhari sahihleyip, Hafız hasen saymıştır.) Fizâre oğullarının kölesi Zerîf'ten rivayet plunduğuna göre-Ömer bin Abdülaziz, halife olunca bu zata şöyle yazmıştır: «Müslüman tüccarlardan, her kırk dinardan bir dinar daha noksan olursa yirmiye ininceye kadar aynı hesap üzere al. Şayet mal, üçte bir dinar zekât düşecek kadar noksanlaşırsa, o zaman bunu terket. Bu maldan zekât olarak birşey alma ve onlara zekât aldığına dair, bir sene geçerli olmak üzere bir berat yazıver.» İmam Mâlik Muvattâ'ında şöyle demiştir : «Bizce kendisinde ihtilaf olmayan sünnete göre; ikiyüz dirhem gümüşe zekât vacib olduğu gibi yirmi dinara da zekât vacib olur. Yirmi dinar Mısır dirhemi ölçüsüyle yirmi sekiz dirheme eşittir.»

8.10.1.3 Gümüşün Nisabı ve Vacib Olan Miktar

Gümüşe gelince; ikiyüz dirheme ulaşınca kadar zekâta tabi değildir, ikiyüz dirheme ulaşınca onda birin dörtte biri nisbetinde zekâta tabi olur. Çünkü nisaba ulaştıktan sonra nakitlerin zekâtında af yoktur.

Ali (r.a.) den rivayet olunduğuna göre Rasûlullah aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: «At ve kölede zekât vermekten sizi affettim. Her kırk dirhemde bir dirhem olmak üzere gümüşün zekâtını verir. Yüz doksandokuz dirheme kadar bir şey vermeniz gerekmez, tkiyüz dirhem olunca beş dirhem vermek borcunuzdur.» (Tirmizî demiştir ki, Buhari'ye bu hadis hakkında sordum, o da «bu hadis sahihtir. İlim ehlinin ameline göre beş evaktan daha azında zekât yoktur.» dedi.) Bir evkiye kırk dirhem olduğuna göre beş evak ikiyüz dirhem eder.

Z.10.1.4. Altın ve Gümüşü Birbirine İlâve Etmek

Nisâb'dan daha az altın ve gümüşe sahip olan kimse, nisabı tamamlamak için birini diğerine ilâve etmez. Çünkü ikisi ayn cinsler olup birbirlerine ilâve edilmezler. Bu hal koyun ve sığırlardaki duruma benzemektedir. Bir kimsenin elinde yüzdoksandokuz dir-Tiem gümüş ve ondokuz dinar altın bulursa bu kimseye zekât gerekmez.

8.10.2. Alacakların Zekân

Alacaklar için iki durum mevcuttur. Eğer alacak, borcunu itiraf eden ve borcunu verebilecek durumda olan kişide ise, bu durum hakkında alimlerin bir kaç görüşü vardır.

Birinci Görüş: Bu tip alacak sahibinin zekât vermesi gerekir. Ancak alacağını alıncaya kadar zekâtı vermesi gerekmez. Alacak eline geçince geçen yılların zekâtını verir. Bu görüş; Alî, Sevri, Ebû Sevr, Hanefiler ve Hanbelilerin görüşüdür.

İkinci Görüş: Hemen zekâtı vermesi gerekir. Her ne kadar alacak eline geçmemişse de onu almaya ve tasarruf etmeye kadirdir. Aynen emanet para gibi zekâtını vermesi lazımdır. Bu görüş Osman, İbn Ömer, Câbir, Tavs, Nehâî, Hasan, Zührî, Katade ve Şafiî'nin görüşüdür.

Üçüncü Görüş: Bu tip alacaklarda zekât gerekmez. Çünkü bu malda artma bulunmadığından vâcib olmaz.

Ticaret için olmayıp kendisi için ayırdığı malları da bu kabildendir. Bu görüş İkrime'-nin görüşü olup Aişe ve İbn Ömer'den rivayet olunmuştur.

Dördüncü Görüş: Alacağımı aldığı zaman bir senelik zekâtını verir. Bu görüş ise Sa'îd bin Müseyyeb ve 'Atâ bin Ebî Rebâh'ın görüşüdür.

Alacaklının sıkıntı içinde olması, borçlunun borcunu inkâr etmesi veya borcunu vermemesi durumuna gelince: «Böyle bir alacağa zekât gerekmez» denmiştir-. Çünkü alaktan faydalanmaya kadir değildir. Katâde, İshak, Ebû Sevr ve Hanefiler bu görüştedir. Dendi ki; «Eline geçtiği zaman geçen yılların zekâtını verir. Çünkü paraya sahip olmuştur. Sevri, Ebû Ubeyd bu kanaattedir. Tasarruf yapması caiz olduğuna göre, geçen yılların zekâtını vermesi vacib olur.

Şafiî'den her iki görüş de rivayet olunmuştur. Ömer b. Abdülâ-,Zîz, Hasan, Leys, Evzâî ve Mâlik'den rivayet olduğuna göre; alacağı eline geçtiğinde bir yıllık zekâtını öder.

8.103. Senet ve Banknotların Zekâtı

Senet ve banknotlar, ödenmesi gereken kefilli, vesikalı alacaklar olup, bu alacaklara, nisaba baliğ oldukları zaman zekât vacib olur. Çünkü bunların kıymetini gümüşten hesap ederek hemen vermek mümkündür.

8.10.4. Süs Eşyalarının Zekâtı

Âlimler, elmas, inci, mercan, yakut ve zebercet ile benzeri değerli taşlarda zekât olmadığına ittifak etmişlerdir. Ancak ücret maî olarak bulunsa zekâtlarını vermek gerekir. Yine alimler, kadınların altın ve gümüşten yapılan süsleri hakkında ihtilaf etmişlerdir.

Ebû Hanife ile İbn Hazm, «Nisaba malik olursa süs eşyasında zekât vardır» demişlerdir. Amr bin Şu'ayb'ın babasından, onun da dedesinden rivayet ettiği şu hadisi delil getirmişlerdir: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve seUem'e iki kadın geldi. Kollarında altın bilezikler vardı. Rasûlullah «Kıyamet günü Alanın size ateşten bir bilezik giydirmesini ister misiniz?» deyince onlar «Hayır» dediler, «öyle ise eüerinizdeki bileziklerin zekâtını veriniz,» buyurdu.

Esmâ binti Yezid (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre, o demiştir ki: Ben ve teyzem Rasûlullah'm yanına girdik. Bizde altından bilezikler vardı. Rasûlullah; «Bunların zekâtını veriyor musunuz?» diye sorunca, teyzem «hayır» dedi. Bunun üzerine Rasûlullah; «Allah'ın size ateşten bir bilezik giydirmesinden korkmaz mısınız? Zekâtını ödeyiniz,» buyurdu. (Heysemi bu hadisi Ahmed'in rivayet ettiğini belirterek senedinin hasen olduğunu söylemiştir.)

Âişe radiyallahü anhâ'dan rivayeten, o demiştir ki: «Rasûlullah yanımıza girince, elimizdeki gümüşten yüzükleri gördü. Bana, «Bunlar nedir, ya Âişe?» dedi. Ben de; «Sana süslü görünmek için onları takdim.» dedim. «Zekâtını ödüyor musun?» diye sordu. «Hayır» dedim. Rasûlullah «ateşten olarak bu sana yeter» buyurdu. (Hadisi, Ebu Dâvûd, Dârekutni ve Beyhakî rivayet etmişlerdir.)

Diğer üç imam; «Ne kadar fazla olursa olsun, kadının süsünde zekât yoktur» demişlerdir.

Beyhakî'nin rivayet ettiğine göre; Câbir bin Abdullah (r.a.)'a «Süste zekât var mıdır?» diye sorulduğunda, «hayır» diye cevap verdi. «Bin dinar olursa yine yok mu?» diye soruldu. Câbir «daha fazla da olsa zekât yoktur» dedi.

Yine Beyhakî'nin rivayetine göre; Esmâ binti Ebûbekir, elli-bin dinar değerinde altın takar ve zekâtını vermezdi. Muvatta'da şöyle geçmektedir: Abdurrafaman bin Kâsım'dan, onun da babasından rivayet olunduğuna göre; Âişe (Allah ondan razı olsun) evinde yetim olarak bulunan kardeşinin kızlarına bakardı. Onlar süs eşyası takarlardı, fakat onların süslerinden zekat vermezdi.

Hatabî şöyle demiştir: «Ayetlerin zahiri süste zekâtın gerekli olduğuna şahittir. Hadisler de bunu kuvvetlendirmektedir. Zekât gerekmez diyenlerin konu üzerinde düşünceleri gerekir. Hadislerin bir kısmı onlarla beraber olsa da ihtiyat (tedbir) olarak süs eşyalarının zekâtını vermek gerekir. Bu ihtilaf mubah olan süstedir. Eğer kadın süslü kılıç gibi erkeğin kullanabileceği süsler takarsa, bunlar kadına haram olup üzerlerine zekât gerekir. Altın ve gümüş kaplar edinmekdeki hüküm de aynıdır.»

8.10-5. Kadının Mehrinin Zekâtı

Ebu Hanife: «Kadının mehrinde eline geçmediği müddetçe zekât yoktur.» demiştir. Çünkü mehir, mal olmayan bir şeyin karşılığıdır. Onu elde etmeden yazılı alacak gibi zekâtını vermek gerekmez. Eline geçtikten sonra nisaba ulaşması, üzerinden bir sene geçmesi şartı vardır. Ancak yanında mehirden başka nisabı tamamlayan malı varsa, mehirden aldığı parayı o mala ilâve eder ve üzerinden bir sene geçince zekâtını verir.»

İmam Şafîî ise şöyle demiştir: «üzerinden bir sene geçtiği' zaman kadın mehrinin zekâtını verir. Sene sonunda zekâtı, mehrin tümü üzerinden hesap etmesi gerekir. Şayet zifâftan önce olursa, mehrin, dinden dönme ve başka sebeplerle fesh olarak düşmesi veya talak ile mehrin yansı geri vermesi gibi durumlar, mehrin zekâtını verme hükmüne tesir etmez.»

Hanbelilere göre: «Mehir parası kadının zimmetinde olan bir alacaktır- Mehrin hükmü onlara göre diğer alacakların hükmü gibidir. Eğer adam zengin ise mehir parasında zekât vacip olur. Kadın parayı aldığı zaman, geçen yılların zekâtını verir. Eğer adam fakir ise veya inkâr ediyorsa; Hirakî bu durumda zekâtın vacib olduğunu söylemiştir. Zifâftan önce veya sonra olması açısından bir fark yoktur. Eğer zifâftan önce kadını boşamakla mehrin yansı düşerse, kalan yansı alır ve elde ettiği paranın zekâtını verir. Eline geç-meyeninkini İse vermez. Yine bunun gibi nikâh kadın tarafından bozulup da, almadan önce mehrin tamamı düşerse, kadının bu mehirden zekât vermesi gerekmez.

8.10.6. Evlerden Alınan Kira Ücretinin Zekâtı

Ebû Hanife ve İmam Mâlik: «Ev sahibinin sözleşmeyle kirayı hak kazanmış olmadığı, kira müddeti dolunca ücreti hak kazanmış olduğu görüşündedirler. Bu esasa göre evini kiraya veren kimsenin ücretini almadan ve üzerinden bir sene geçib nisaba ulaşmadan zekât vermesi gerekmez.»

Hanbeliler ise: «Sözleşme anından itibaren kiraya veren ücrete malik sayılır.» demişlerdir. Dolayısıyla evini kiraya veren, nisaba malik olursa ve üzerinden de bir sene geçerse ücretinden zekât vermesi vacib olur. Çünkü kiraya veren ücrete her türlü tasarrufa sa-hibdir. Kira sözleşmesinin bozulmaya yüz tutması zekâtın vücubu-na mani değildir. Duhuldan önce alınan mehir gibi eğer mal sahibi ücreti elde ederse zekâtını verir. Eğer borç olursa o zaman hemen veya sonraya bırakılan borç gibidir.

Nevevî'nin Mecmû'unda şöyle geçmektedir «Eğer evini veya başka bir şeyi, edası, gereken ücretle kiraya verir ye ücreti alırsa, ihtilafsız olarak zekâtı vermesi vacib olur.»

8.10.7. Ticaret Mallarının Zekâtı

8.10.7.1. Hükümü

Sahabe, tabîin ve daha sonraki fakihlerin çoğu ticaret mallarında zekâtın vacip olduğu görüşündedirler.

Ebû Dâvûd ve Beyhakî'nin Semure bin Cündüb (ta.) den rivayetlerine göre, Semure (ra.) demiştir ki: «Rasulullah ticaret için bulundurduğumuz mallardan zekât vermemin bize emretti.»

Dârekutnî ve Beyhakî'nin, Ebû Zer (r.a.) dan rivayet ettiğine göre ise, Rasulullah şöyle buyurdu: «Develerde zekât vardır. Koyunlarda zekât vardır. Sığırlarda zekât vardır. Fazla ev eşyasında zekât vardır.»

Şafîî, Ahmed, Ebû übeyde, Dârekutnî, Beyhakî ve Abdurrezzak' in Ebû Ömer Hammas'dan onun da babasından rivayet olunduğuna göre babası şöyle demiştir: «Deri çanak satıyordum. Ömer b. Hat-tab yanıma uğradı. Bana: «Malının zekâtını ver» dedi. Ben de «Ey müminlerin emin o deridir.» dedim. Bunun üzerine Ömer, «Değerini takdir et ve zekâtını ver» dedi.

Muğnî kitabında şöyle denmektedir: «Bu ve buna benzer olaylar şöhret bulmuş olup, kimse de bunları yadırgamadı. Böylece bu konuda icma olmuş oldu.

Zahiriler: «Ticaret malında zekât yoktur» demişlerdir.

tbn Rüşd şöyle demiştir: «Yukarıda geçen mallarda zekâtın vacip olmasındaki ihtilafın sebebi kıyasdan ve Semure ile Ebû Zer hadisinin sıhhati konusundan kaynaklanmaktadır. Alimlerin çoğunun dayandığı kıyas şudur: Ticaret için edinilen mallar, artması kastedilen mallardır. Ziraat ürünleri, sürü, altın ve gümüşten zekât vermek nasıl gerekli ise, bu mallardan da zekât vermek gereklidir.»

Menâr'da şöyle geçmektedir: Alimlerin çoğunluğu ticaret mallarında zekâtın vacip olduğunu söylemişlerdir.

Halbuki kitab ve sünnetten bu konuda kati bir delil yoktur. Ancak delillere dayanma dikkate alınır bu konuda birbirini kuvvetlendiren bir kaç rivayet gelmiştir. Ticaret malları kâr yapmak gayesiyle dönüp dolaşan değerlerdir. Ticaret mallarıyla onların değeri olan dirhem ve dinarlar arasında bir fark yoktur. Ancak ticaret mallarında nisab. malın değeri olan para ü mal arasında dönüp dolaşır. Eğer ticaret mallarında zekât ulmasaydı , bütün zenginler veya çoğunluğu, para bakımından nisaba ulaşmayaacak yollar araştırırlardı. Bu durumda onlara zekât düşmemiş olurdu. Burada esas mesele şudur ki; Allahu Teâlâ fakirleri ve fakir durumundaki kimseleri korumak ve umumî maslahatları gözetmek için zenginlerin mallarında zekâtı farz kılmıştır. Zekâtın zenginlere olan fayda şudur: Kendilerini cimrilik bataklığından temizlemiş, fakirlere ve diğer zekât verilecek sınıflara acıma hissine kavuşmuş olurlar. Zekât ümmetin umumî işlerini görmeye yardımcı olur. Fakirlere ve diğerlerine olan faydasına gelince; ramânın belâ ve musibetlerine karşı onlara yardımcı olunmuş olur. Bununla beraber, zekât vermekte, bir takım kötülöklere set çekmek, malların büyümesini ve belli kişilerde toplanmasını engellemek vardır. Allahu Teâlâ ganimetle ilgili ayette buna işaret buyurmuştur: «O mal zenginler arasında dönüp dolaşan bir devlet olmasın.» (Haşr: 7). Milletin büyük bir servetini ellerinde bulunduran tüccarları bu şer'i maksattan dışarı çıkarmak akıllıca bir iş midir?

8.10.7.2. Eangi Mallar Ticaret Malı Sayılır?

Muğnî sahibi şöyle demiştir: Malların ticaret malı sayılması için iki şart vardır

Birincisi; alış veriş, nikâh, karısından mal alarak boşama, hibe kabul etme, vasiyet, ganimet ve mubah kazançlar gibi, bilfiil ma-hn kendi mülküne girmesi gerekir. Çünkü, mülküne girmekle zekât hükmü sabit olmayan mal, oruç gibi sadece niyetle zekât hükmüne tâbi mal olmaz. Mülküne giren mal'a karşılıklı sahip olma ile mal'a karşılıksız sahip olma arasında ise bir fark yoktur. Çünkü bilfiil o mala sahip olmuştur ki, verasetle elde edilen mal'a benzemektedir.

İkincisi; mala sahip olurken ticarete niyet etmesi gerekir Daha sonra niyet etse bile, eğer mal, mülküne geçerken ticarete niyet etmezse o mal ticaret malı sayılmaz. Bir mala verasetle malik olup da sonradan ticarete niyet etse, o mal ticaret malı sayılmaz. Çünkü bu malda esas olan ticaret malı olmayıp başka yoldan elde edilmiş olmasıdır. Ticaret niyeti sonra yapıldığından; nasıl ki mukim olan kimse misafir olmaya niyet etse, sefere çıkmadan bu

kimseye misafir hükmü sabit olmayacağı gibi sadece niyetle bu mal ticaret malı olmuş olmaz. Şayet bir malı ticaret için satın alsa, sonradan kendine ait mal olduğına niyet etse, bu maldan ticaret zekâtı düşer.

8.10.7.3. Ticaret Malının Zekâtı Nasıl Verilir?

. Bir kimse nisab miktardan ticaret malına sahip olup üzerinden bir sene geçse, yıl sonunda malın kıymetini takdir eder ve zekâtını verir. Zekâtın miktardan ise onda birinin dörtte biri nisbetindedir. Bu şekilde tüccar her sene ticaretini hesap eder; elindeki mal sene sonunda nisaba malik olmadan üzerinden sene geçmiş olması şartı henüz başlamış sayılmaz. (*)

Bir kimse değeri nisabdan daha az olan bir mala sahip olup bu durumda üzerinden senenin bir kısmı geçerse, sonra zamanın geçmesiyle mal değer kazanmak suretiyle artar veya fiyatlar değişir de o mal nisaba ulaşırsa veya o mal nisab karşılığında satarsa veya sene içinde başka mala veya paraya sahip olup, bütün bunlarla nisab tamamlanıyorsa, üzerinden sene geçmesi şartı o andan itibaren başlamış olup geçmiş hesap etmez.

Bu görüşü Sevrî, Ebû Hanîfe, Şâfi'î, tshak, Ebû Ubeyde, Ebû Sevr ve İbnü'l-Münzir'in görüşüdür.

Sonra eğer sene arasında nisab noksanlaşır, senenin başı ile sonunda tamam olursa, Hanefîlere göre sene şartı düşmemiş sayılır. Çünkü nisaba ulaşıp ulaşmadığını bilmek için her vakit malın

(•) tamam Mâlî'e göre; sene şartı nisab'a malik olmadan bağlamış sayıldığından, eğer sene sonunda elindeki mal nisaba ulaşıyorsa zekâtını vermesi gerekir.

değerini ölçmek lazımdır ki, bu da zor bir iştir. Hanbelîlere göre ise, sene ortasında mal noksanlaşır da sonradan nisaba ulaşırsa, sene şartı yeniden başlar. Çünkü sene ortasında malın noksanlaşmasıyla zaman kesilmiş sayılır.

8.10.8. Ziraî Ürünler İle Sebze ve Meyvelerin Zekâtı

3.10.8.1. Gerektiği

Allahu Teâlâ (C.C.) ziraat ürünlerinin, sebze ve meyvelerin zekâtını şu ayetle farz kılmıştır: «Ey iman edenler, kazandıklarınızın iyisinden ve yeryüzünde sizin için çıkardığımız şeylerden harcadınız.» (Bakara: 267). Allahu Teâlâ (C.C.) şöyle buyuruyor: «Sizler için gölgeli ve gölgesiz bahçeleri, ürünleri çeşit çeşit hurmaları, ekinleri, zeytinleri, narları —birbirine benzer ve benzemez biçimde— yaratan hep O'dur. Meyve verdiği zaman meyvelerinden yeyiniz ve hasat zamanı fakirin hakkını veriniz.» (En'am: 141).

İbn Abbas, ayette geçen «hak» kelimesinden maksadın farz olan zekât olduğunu ve bunun da onda bir ve yirmide bir nisbetinde bulunduğunu söylemiştir.

8.10.8.2. Rasûlüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem Zamanında Zekât Alınan Mahsuller

Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem zamanında buğday, arpa, kuru hurma ve kuru üzümün zekât alınır. Ebû Berde'nin Ebû Musa ve Muâz'dan rivayet ettiğine göre; Rasûlüllah bu ikisini insanlara dinlerini öğretmek için Yemen'e gönderdi de onlara şu dört şeyden zekât almalarını emretti: Bunlar buğday, arpa, kuru üzüm ve kuru hurmadır. (Hadisi Dârekutnî, Hâkim, Taberânî ve Beyhakî rivayet etmiş olup, Beyhakî hadisin ravi-lerinin güvenilir ve muttasıl olduğunu söylemiştir.)

İbnü'l-Münzir ve İbn Abdilber şöyle demiştir: «Alimler buğday, arpa, kuru hurma ve kuru üzümün zekâtının vacip olduğunda icmâ' etmişlerdir.»

İbn Mâce'nin rivayetinde de şöyle geçmektedir: «Rasûlüllah, buğday, arpa, kuru hurma, kuru üzüm ve darıda zekâtı gerekli kılmıştır.» (Bu rivayetlerin senesinde Muhammed bin Ubeydullah el-Arzemî vardır ki, bu şahıs metruk bir kişidir.)

8.10.8.3. Zekâtı Alınmayan Mahsuller

Yeşilliklerden zekât alınmaz. Üzüm ve olgun taze hurma dışında meyvelerden de zekât alınmaz.

'Atâ bin Sa'id'den rivayet olunduğuna göre: Abdullah bin Muğîl re, Musa b. Talha'nın arazisindeki yeşilliklerden zekât almak isteyince, Musa bin Talha, ona «bunlardan zekât alamazsın, çünkü Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem 'yeşilliklerde zekât yoktur,' buyurdu.» demiştir. (Hadisi Dârekutnî, Hâkim ve Esrem sünne-ninde rivayet etmiş olup hadis kuvvetli mürseldir.)

Musa bin Talha şöyle demiştir: «Rasûlüllah'tan gelen rivayetlerde sadece beş şeyde zekât vardır: Arpa, buğday, kuru hurma, sult (bir çeşit arpa), kuru üzüm. Bunların dışında yerde biten mahsullerde zekât yoktur.» Ebû Musa devamlı; «Muâz yeşilliklerden zekât almazdı.» demiştir.

Beyhakî şöyle demiştir: «Bu hadislerin hepsi mürsel olup ancak çeşitli yollardan geldikleri için birbirlerini kuvvetlendirmektedirler. Sahabeden Ömer, Ali ve Aişe'nin görüşleri de bu yöndedir.»

Esrem şöyle rivayet etmiştir: Ömer'in valisi, içinde şeftali ve nar bulunan bir bağ hakkında Ömer radiyallahu

anh'a mektup yazdı. Mektubunda bu bağdan ne kadar öşür alacağını sordu. Bunun üzerine Ömer mektubun cevabında «Onlar normal bitki sayılır, onlarda zekât yoktur» diye yazdılar.

Tirmizî şöyle demiştir: «İlim ehlinin çoğu bununla amel etmektedir. Yani «Yeşilliklerde zekât yoktur.» Kurtubi ise demiştir ki; «Zekât, yaşamak için gerekli olan yiyeceklerde olup yeşilliklerde zekât yoktur. Taifte nar, şeftali ve kavun olduğu halde Rasûlüllah'm ve halifelerinden herhangi' birinin onlardan zekât aldığı sabit olmamıştır.»

tbn Kayyım şöyle demiştir: «Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem'den gelen tatbikata göre; at, gümüş, katır, eşek, sebze ve karpuz ile ölçülemeyen ve depo edilemeyen meyvelerde zekât yoktur. Ancak üzüm ve hurma müstesnadır. Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem üzüm ve hurmadan zekât alır, yaş ve kuru diye ayırmazdı.»

8.10.8.4. Bu Konuda Fakthlerin Görüşten

Sebze ve meyvelerde zekâtın gerekli olduğunda alimlerin hiç birisi ihtilaf etmemiştir. Ancak hangilerinden zekât vermek gerektiği konusunda ise bir kaç görüşe ayrılmışlardır. Bu görüşleri aşağıda özetliyoruz:

1. Hasan Basrî ve Sadî'ye göre; fraklarında delil olmayanlarda zekât yoktur. Haklarında delil olanlar İse buğday, sığa, tohum, hurma ve kuru üzüm olup diğerleri hakkında delil yoktur. Şevkânî bu görüşü doğru görüş olarak kabul etmiştir.
 2. Ebû Hanîfe'ye göre İse, yerde biten her şeyde zekât vardır. Bu konuda sebzelerle diğerleri arasında fark yoktur. Yalnız, yapılan ziraatla arazinin kâr getirmesini ve normal olarak çoğalmasını kasdetmeyi şart koymuştur. Kuru odun, kamış, ot ve meyvesi olmayan ağaçlar bunun dışında tutulmuştur. Rasûlüllah efendimizin «Yağmurun suladığı mahsulde onda bir zekât vardır,» hadisinin umumî manasıyla buna delil getirmişlerdir. Bu hadisin ifadesi umumî olup bütün mahsûlü kapsamaktadır. Çünkü sebze ve meyve zi-raatiyle, toprağın gelirinin artması kastedilmiş olduğundan, hububata benzemektedir.
 3. Ebû Yusuf ve Muhammed'in görüşü ise şudur: Yerden çıkan mahsulün bir sene ilaçlamadan kalması şartıyla, ister hububat gibi ölçüle olsun, isterse pamuk ve şeker pancarı gibi tartıyla olsun zekâtını vermek gerekir. Acur, hıyar, karpuz, kavun ve benzeri sebze ve meyveler gibi bir sene durması mümkün olmayanlarda ise zekât yoktur.
 4. Malîkî mezhebine göre; yerden çıkan mahsulata zekât vacip olması için, kalıcı cinsden olması, kurumması ve insanlar tarafından ekilmiş olması şartı vardır. Mahsullerin buğday ve arpa gibi hayatın devamı için gerekli yiyecek olması veya susam ve kur-tum (*) gibi gerekli yiyecek olmaması arasında bir fark yoktur. Mâ-lîk'e göre incir, nar ve elma gibi sebze ve meyvelerde zekât yoktur.
 5. Şâfi'î, yerden çıkan mahsulâtın buğday ve arpa gibi lüzumlu gıda maddesi olması ve depolanabilmesi ve insanlar tarafından ekilmesi şartıyla zekâtını vermek gerektiği görüşündedir. Nevevî şöyle demiştir: «Bizim mezhebimize göre ağaçlardan hurma ve üzümün dışındakilere zekât yoktur. Hububattan sadece temel gıda maddesi olanlar ile depolamak mümkün olanlarda zekât vardır. Sebzelerde ise zekât yoktur.
 6. İmam Ahmed'e göre; hububat ve sebzelerden kurutulmuş durabilen. Ölçülebilen ve arazilerinde insanların ektikleri yerden çıkan bütün mahsulatta zekât vardır. Bu mahsullerin, buğday gibi temel gıda maddesi olması, veya baklagillerden veya pirinçgiller-den olması arasında bir fark yoktur. Keten, acur, hıyar tohumu ile kurtum ve susam da aynı hükme dahildir.'
- (*) Kurtum: Boyaü bir bitki, çiçeği yemeklere renk katmak için kullanılır.
- İmam Ahmed'e göre bu vasıflan taşıyan, hurma, kuru üzüm» incir, fındık, fıstık ve kayısılarda zekât vardır. Bunların dışında şeftali, armut, elma gibi meyvelerde, kurutulmayan incir ve kayısıda, acur, hıyar, karpuz, patlıcan, şalgam, havuç gibi sebzelerde ise zekât yoktur.

8.10.8.5. Zeytinin Zekâtı

Nevevî şöyle demiştir: Zeytine gelince; bizce doğru olan zeytinde zekâtın olmadığıdır: Hasan bin Salih, İbn Ebî Leylâ, Ebû Ubeyde de aynı görüştedirler.

Zühri, Evzâ'î, Leys, Mâlik, Sevrî, Ebû Hanîfe, Ebû Sevr işer Zeytinde zekât vardır,» demişlerdir. Zühri, Leys ve Evzâ'î; «Miktarı tahmin edilir ve zekâtı yağ olarak verilir» demişlerdir. Mâlik ise; «Miktar tahmini yapılmayıp sıkıldıktan sonra beş vesk (*) gelirse,, onda bir olarak zekâtı verilir,* demiştir.

8.10.8.6. İhtilafın Sebebi ve Kaynağı

İbn Rüşd şöyle demiştir: «Buradaki ihtilâf, üzerinde icma' edilen mallarda zekâtı gerekli görenlerle, temel gıda maddeleri ve saklanabilen mallarda zekâtı gerekli görenler arasındadır. Onların ihtilâfı, bu dört sınıf mala zekâtın nasıl taalluk ettiği konusundadır. Yani dört sınıf malın bizzat aynına mı, yoksa temel ihtiyaç maddesi olması gibi bir sebepten dolayı mı zekât vardır? Sadece dört cins-malda zekât vardır, diyenler, vacibi dört taneye hasretmişlerdir, illetine bakarak zekâtı gerekli görenler, bütün temel ihtiyaç maddelerinde zekâtın var oluşunu

genelleştirmişlerdir. ihtilâfın sebebi, zekâtı temel ihtiyaç maddelerinde gerekli görenlerle, üzerinde icmâ vaki olan ot, odun ve kamış müstesna, umumî lafızdan dolayı kıyasa ters düşen topraktan, çıkan tüm mahsullerde gerekli görenler arasındadır.

Umumilik ifade eden lafza gelince; bu lafız Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in «Yağmurun suladığında onda bir ve elle su* lananda yirmide bir zekât vardır.» hadisidir. Hadisde geçen «Mâ» harfi «ellezi» manasında olup «ellezi» ise; umum ifade eden kelimelerdendir. Şu ayet-i kerîme de umumîlik ifade eden âyetlerdendir: «Allahu Teâlâ sizler için çardaklı ve çardaksız bağ, bahçeler yarattı, (...) Hasat zamanı fakirin hakkını veriniz.» (En'am: 141).

C) 1 Vesk: 200 kg.

Kıyas'a gelince; Zekâtın gerçek amacı açlığı önlemektir. Bu da ancak temel gıda maddeleri için geçerlidir. Bu kıyasla umumî hükmü hususileştirenler lüzumlu ihtiyacın dışındakilerden zekâtı düşürmüşlerdir. Umumî manayı dikkate alanlar ise; «Üzerinde icma' bulunan mallar hariç diğer mallarda zekât vardır.» demişlerdir.

Temel gıda maddelerinde zekâtı gerekli görenler de bir kaç konuda ihtilâf etmişlerdir. O da, hangi şeyin temel ihtiyaç olup hangisinin olmadığı konusudur. «İttifak edilen şey üzerinde kıyas yapılır mı, yapılmaz mı?» konusu da ihtilaf mevzuudur. Meselâ; Mâlik ve Şâfi'î, zeytinde ihtilaf etmişlerdir. Malik, zeytinde zekât gerektiğini, Şâfi'î ise, sonraki görüşüne göre zeytinde zekât gerekmediğini söylemiştir. İhtilâflarının sebebi ise zeytinin temel ihtiyaç maddesi olup olmadığı hususundadır.

8.10.8.7. Ekin ve Sebzelerin Nisabı

İlim ehlinin çoğuna göre; ekin ve sebzelerde saman ve kabuğundan temizlendikten sonra beş vesk'e (bir ton) ulaşırsa, zekât vardır. Eğer temizlenmeyip kabuğu ile beraber bırakılırsa on vesk'de (iki ton) zekât vardır.

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayeten, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Beş vesk'ten aşağısında zekât yoktur.» Hadisi Ahmed ve iyi bir senetle Beyhaki rivayet etmişlerdir.

Ebû Sâîdî'l-Hudrî (r.a.) den rivayeten, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Hurma ve buğdayın beş vesk'ten azında zekât yoktur.»

Vesk'in altmış sâ' olduğunda icma' vardır. Ebû Sa'id'in rivayet -ettiği bir hadiste bu ifade var olup, hadis munkatidir.

Ebû Hanife ve Mücahid; «Yağmurun suladığında onda bir zekât vardır.» hadisinin umumî manasından hareketle ekin ve sebzelerin azında veya çoğunda zekât olduğu görüşündedirler. Çünkü bunlarda üzerinden sene geçmesi şartı aranmadığı gibi nisaba ulaşması şartı da aranmaz.

İbn Kayyım bu görüşü tartışarak demiştir ki: «Açık ve sahih sünnet, öşür mallarında nisabın beş vesk olduğu şeklinde varid olmuştur. Yağmur suyuyla sulandığında onda bir, kovayla veya kendi gayretiyle sulandığında yirmide bir zekât vardır. Bu ifade, aza da çoğa da şamil olup, hususî hüküm ifade eden rivayetlerle çelişmektedir. Bu durumda âtm'm'ın (genel) hükmü hâs (özel) gibi kât! olup çeliştiklerinde ihtiyatlı olanı takdim edilir ve vacip olan budur, denilir.»

Buna cevaben denilir ki: «Her iki hadis ile amel etmek vâdîdir. Birinin diğerine karşı olması ve tamamen diğerinin hükmünü bozması caiz değildir. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e bu veya başka konularda itaat etmek farzdır. Allah'a hamd olsun kî, hiçbir şekilde bu iki hadis arasında bir zıtlık yoktur. «Yağmurun suladığında onda bir zekât vardır» hadisiyle, arazi mahsulâtında onda birle yirmide bir zekât gerektiği hükmü açıklanmıştır. Her iki nevî-yi zikretmesi, aralarında vacib olan miktarı ayırmak içindir. Nisab miktarına gelince; bu hadis onu açıklamamıştır. Başka bir hadisde ise nisab açıklanmıştır. Bu durumda asla teville ihtimal olmayan, sahih muhkem bir delilden kapalı ve müteşabih bir delile dönmek nasıl caiz olur? Kapalı delilin gayesi, umumî olup hususî bir maksat belirtmek değildir. Diğer başka delillerle hususileştirilen umumî ifadeler gibi.»

Ibn Kudame şöyle demiştir: «Beş vesk'ten daha az (hurma, üzüm ve hububat)da zekât yoktur.» Hadis hâs olup, hâs'ın takdim edilmesi ve bu has'la rivayet ettikleri umumî hadisin tahsis edilmesi gerekir. Meselâ «Salma olan develere zekât vardır» hadisini «Üçer yaşında beş deveden aşağısında zekât yoktur» hadisiyle ve «Gümüşte kırkda bir zekât vardır» hadisi ise «Beş evkiye'den az olan gümüşte zekât yoktur» hadisiyle tahsis edilmiştir. Çünkü, ekin ve meyveler, kendisine zekât vacib olan mallar olup, diğer zekât malları gibi azında zekât gerekmemektedir.

Bu mallarda sene şartı da aranmaz. Çünkü bunların gelişmesi durmasıyla değil hasad zamanı tamamlanmıştır. Diğer mallarda ise seneye itibar edilir. Çünkü sene şartı gelişmenin tamamlanması için en uygun bir şarttır. Buradaki incelik şudur: «Zekât ancak zenginlere farzdır. Zenginlikte, diğer zekât mallarında olduğu gibi ancak malın nisaba ulaşmasıyla gerçekleşir.»

8.10.8.8. Ekinlerde Zekâtın Ölçüsü

Ekinlerdeki zekât miktarında ihtilaf edilmiştir. Aletsiz olarak sulanmışsa, çıkan ürünün onda birini, aletle veya

satın alınan suyla sulanmışsa, ürünün yirmide birini zekât olarak vermek gerekir.

Muâz (r.a.)'dan rivayeten Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Yağmur ve sel suyuyla sulananla sulanmaya ihtiyaç göstermeyen ekinde onda bir, nehir ve kuyu suyundan taşımakla sulananda ise yirmide bir zekât vardır.» (Hadisi Beyhaki ve Hâkim rivayet etmiş. Hâkim sahihlemiştir.)

İbn Ömer (r.a.)'dan rivayeten, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur. «Yağmur ve pınar suyu ile dibi veya damarları sulanan ekinde onda bir, taşıma suyla sulananda ise yirmide bir zekât vardır.» (Hadisi Buhari ve diğerleri rivayet etmişlerdir.)

Şayet, bazan aletle bazan da aletsiz sulanır da her iki sulama hali eşit olursa, onda birin dörtte üçü zekât olarak verilir.

İbn Kudâme; «Bu konuda bir ihtilâf bilmiyorum,» demiştir. Aletle ve aletsiz sulamada hangi taraf daha çoksa,

Ebû Hanife, Ah-med, Sevrî ve Şâfiî'nin iki görüşünden birisine göre, az çoğa tabidir. Ürün için yapılan hasat, taşıma, kabuğunu temizleme, muhafaza etme gibi masraflar, sahibinin elinde kalan zekâtı verilmiş maldan ödenir. Zekât maundan bu masraflar karşılanmaz. İbn Ab-bas ve İbn Ömer; «Ekin sebebiyle yaptığı borçlanma zekâtтан düşer» görüşündedirler. Borç alarak ekinine ve ailesine masraf eden kişi hakkında İbn Abbas ve İbn Ömer'den yaptığı rivayette Cabir bin Zeyd demiştir ki: İbn Ömer «Ekin sebebiyle borçlanmışsa, önce borcunu öder, sonra kalan kısmın zekâtını verir,» demiştir. Câbir devamla demiştir ki: İbn Abbas; «Ekine yaptığı masrafı Öder, sonra kalan kısmın zekâtını verir,» demiştir. (Bu görüşü Yahya bin Adem, haraç bahsinde rivayet etmiştir.) İbn Hazm'ın 'Atâ'dan naklettiğine göre; «Nafakayı karşılayacak kadan zekâtтан düşer, şayet geride zekâtı verilecek kadar kalırsa zekâtını verir. Kalmazsa vermez.»

8.10.8.9. Haraç Arazisinde Zekât

Toprak, «Öşrüye» ve «Harâciye» diye ikiye ayrılır.

1. Öşriye: Ahalisinin kendiliğinden müslüman olduğu veya zorla alınıp da alan askerler arasında taksim edildiği veya müslü-manların ihya ettiği arazidir.

2. Harâciye: Zorla alınıp, gayri muslini ahalisine belli bir haraç mukabili bırakılan arazidir.

Öşür arazisinde zekât vacib olduğu gibi, ahalisi müslüman olduğu veya müslümanlar araziye satın aldıkları zaman haraç arazisinde de zekât vacibdir. Bu durumda öşür ile haraç bir arazide toplanmış olup biri diğerinin vacib olmasına engel değildir. İbn Mün-zir, 'ekseri ulemanın görüşü budur', demiştir. Bu görüşü savunanlar şunlardır: Ömer bin Abdülaziz, Rebî'a, Zührî, Yahya el-Ensârî, Mâlik, Evzâ'î, Sevrî, Hasan bin Salih, İbn Ebî Leylâ, Leys, İbn Mübarek, Ahmed, İshâk, Ebû Ubeyde ve Davud. Hepsi de bu görüşlerine kitab, sünnet ve kıyasla delil getirmişlerdir. Kitabdan delilleri şu ayettir: «Ey iman edenler iranınJıHanniTiTi temizlerinden ve yerden çıkardığımız ekinlerden İnfak edin.» (Bakara: 267). Bu ayette, arazi İster Öşriye, isterse harâciye olsun, mutlak olarak yerden çıkandan infak edilmesi vacip kılınmıştır. Sünnetten delilleri ise şudur: «Yağmurun suladığı mahsullerde onda bir zekât vardır.» Bu ifade umumi olup, hem öşür hem de haraç arazisini kapsamaktadır. Kıyastan delilleri de şudur; Zekât ve haraç, değişik sebeplerden dolayı hak sahiplerine verilmiş iki değişik hak olup biri diğerine engel değildir. İhramlı kimsenin, sahipli bir avı öldürmesi gibi. Yine Öşür, açık delille vacib olmuştur ki, içtihadla vacip olan haraç buna mani olamaz. Ebû Hanife ise; «Haraç arazisinde öşür olmayıp haraç arazisinde sadece haracın vacib olduğu» görüşünü belirterek, «Öşrün vacib olmasının şartlarından birisi de haraç arazisi olmamasıdır.» demiştir. Ebû Hanîfe'nin delilleri şunlardır:

1. İbn Mesud'un Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den rivayet ettiği hadis: «öşür ve haraç müslümanın arazisinde toplanmaz!» Bu hadisin zayıf olduğunda icmâ' edilmiştir. Hadisi Yahya bin 'Anbese. Ebû Hanife'den tek olarak, Ebû Hanife Hammâd'dan, o da İbrahim Nehâ'î'den, o Alkame'den, o ise, İbn Mes'ûddan, o da Nebi aleyhisselâm'dan rivayet etmiştir. Beyhaki, Marifet-i Sünen ve'l-Âsâr isimli kitabında demiştir ki: «Ebû Hanîfe Hammâd'dan, o da İbrahim'den kendi sözü olarak rivayet etmekte olduğundan, Yahya hadisi böylece merfû' olarak rivayet etmiş oluyor. Yahya bin Anbese ise sika ravilerden mevzu' hadisler rivayet ettiği İçin zayıf bir kimse olduğu açıktır. Yine bu şahsı hanefî imamlarından Kemal bin Hü-mâm da zayıf saymıştır.

2. Müslim, Ahmed ve Ebû Davud'un, Ebû Hüreyre (r.a.) den rivayetlerinde Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Irak ahalisi kafiz'ini(ı) ve dirhemini vermediler. Şam ahalisi müd'-dünüO ve dinarını vermekten menettiler. Mısırlılar da irdeb'iniO vermekten men ettiler. Zekâtınızı vermemekle eski cahiliyyet devrine dönmüş oldunuz.» Ebû Hüreyre demiştir, ki: «Rasûlullah'ın bu ifadeyi üç deta tekrarladığına Ebû Hüreyre'nin eti ve kanı şahid olmuştur.»

Bu hadiste, haraç arazisinden zekât alınamayacağına dair bir delil yoktur. Alimler bu hadisi, 'onlar yakında müslüman olacaklar ve onlardan cizye düşecek,' şeklinde yorumlamışlardır. Veya ahir

(1) Takriben 18 kgJık bir ölçek.

(2) Takriben 832 gr.

zamanda fitnenin zuhur edeceğine, zekât, cizye ve diğerleri gibi va-cib olan hakkı vermeyenlerin başına belâ geleceğine işaret vardır. Nevevî, bu tevillerin sonunda demiştir ki: «Eğer hadîsin manası, sandıklan gibi olsaydı, dirhem, dinar ve ticaret macında zekât gerekmezdi. Hiç kimse ise böyle birşey söylememiştir.»

3. Rivayet olunmuştur ki; Dihkân müslüman olduğu zaman Ömer b. Hattab (r.a.) şöyle dedi: «Arazisini ona bırakın ve ondan haraç alın.» 8u ifade öşür değil de haraç alma hususunda açık bir emirdir, demişlerdir. Halbuki bu kıssa ile Dihkân'ın müslüman olmasıyla kendisinden haracın düşmediği kasd olunmuştur. Bununla öşürün düşmesi lâzım gelmez. Burada haracın zikredilmesinin sebebi, müslüman olmasıyla cizye gibi haracın düşebileceği akla gelebilirdi. Fakat öşür'ün, hür ve müslüman herkese vacib olduğu bellidir. Bunu zikretmeye ihtiyaç yoktur. Bunun gibi sürü, para ve diğerlerinden zekâtın alınacağı da bu kıssada geçmemektedir. Veya denebilir ki; «Dihkan, o anda öşür vacib olacak bir mala sahip değildi.»

4. Valiler ve imamlar; «öşürle haracın bir araya cem olamı-yacağını» söylemişlerdir. Bu görüş, Ibn Münzir'in Ömer bin Abdü-İzziz'den Öşür ile haracı cem ettiğine dair rivayetiyle reddedilmiştir

5. «Haraç öşüre zıttır. Çünkü Öşür, ibadet olarak vacib olmuşken, haraç ceza olarak vacib kılınmıştır. Bir şahısta her ikisinin toplanması ve beraberce vacib olması mümkün değildir.» Bu görüş ilk durumda doğrudur. Fakat mesele iyice düşünüldüğünde yanlışlığı ortaya çıkar. Çünkü haracın her türlü ceza olarak alınmayabilir. Bilakis zor kullanmadan da haraç alınır. Meselâ haraç arazisine yakın olan araziden alınan haraçla nehir suyuyla sulayarak ihya ettiği araziden alınan haraç buna örnektir.

6. «Haraç ve öşürden her birinin sebebi birdir. Bu sebep, arazinin hakikaten veya hükmen artıcı olmasıdır. Meselâ bir menfaat getirmeyen çorak arazide ne haraç ne de öşür vardır. Sebeb bir olunca, haraç ve öşür bir arazide cem olmaz. Çünkü bir sebebe aynı neviden iki hak vacib olmaz. Meselâ ticaret için salma hayvanlardan bir sene müddetle nisaba malik olsa, bu kimseye iki defa zekât gerekmediği gibi bir aiazide de haraç ve Öşür toplanmaz.» Cevaben deriz ki: Durum böyle değildir, öşürün sebebi, yerden çıkan ekindir. Haraç ise ister ekilsin, isterse bırakılsın arazinin kendine va-cibdir. Sebebin bir olduğu kabul edilse bile, Kemâl bin Hümân'ın dediği gibi, «Bir sebebdan dolayı (ki o da topraktr) sebebin bir olmasıyla, o sebebe iki vazifenin taalluk etmesine bir mani yoktur.»

8.10.8.10. Kiralanmış •Araziden Elde Edilen Ürünlerin Zekâtı

Alimlerin çoğuna göre; kiralanın arazi mahsullerinin zekâtını,, arazi sahibi değil kiralayan verir.

Ebû Hanîfe: «Zekât yerin sahibine aittir» demiştir.

Ibn Rüşd ise şöyle demiştir: «ihtilafların sebebi, Öşrün araziye mi yoksa ekine mi ait olduğu konusundadır.

Alimler; öşür, toprak veya ekinden birisine gerekli olduğuna ve toprağın ve ekinin sahibi bir kişi olduğuna göre. toprağa mı, yoksa ekine mi öşrün daha mü-nasib olacağı konusunda ihtilâf etmişlerdir.»

Cumhur ulemâ; «Zekâtın vacib olduğu şey ekindir,» demişlerdir.

Ebû Hanîfe ise; «Zekât araziye vacip olur,» demiştir.

Ibn Kudâme, cumhur'un görüşünü benimseyerek şöyle demiştir: «Zekât, ekine vacib olup, ekinin sahibinin zekâtını vermesi gerekir. Bu durum ticaret için hazırlanan malın kıymetinden zekât, mülkündeki ekininden de Öşür vermesi durumu gibidir. «Yerden çıkanlar toprağın nzkındandır» sözü sahih değildir. Şayet böyle olsaydı ekilmese bile haraç gibi öşür vermek gerekirdi. Ve öşür, ürüne göre değil de, araziye göre takdir edilirdi. Ayrıca, öşürü, zekâtın dağıtıldığı yerlere değil de, ganimetin dağıtıldığı yerlere dağıtmak gerekir. Bu ise doğru değildir.»

8.10.8.11. Hurma ve Üzümdeki Nisab Tahmini Usûlle Olup Ölçü İle DeğüdT

Hurma ve üzüm boy attığı ve olgunlaştığı zaman nisab miktarı ölçü ile değil de takdir usûlü ile yapılır.

Emniyetli ve bilgili bir kimse, hurma ve üzüm bağlarındaki taze hurma ve üzümleri tahmin edip sonra bunların kuru hurma ve kuru üzüm olarak zekâtını hesap eder. Böylece zekâtın miktarı takdir edilmiş olup, hurma ve-üzüm kuruduğu zaman daha önce takdir edilen zekâtını verir.

Ebû Humeyd es Sâ'idî (r.a.)'den rivayeten, o demiştir ki: «Te-bûk gazvesinde biz de Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte gaza etmiştik. Rasûl-ü Ekrem, Vâdi'l-Kurâ'ya vardığında, kendi bahçesinde çalışan bir kadına tesadüf edildi. Nebî aleyhîsselâm. ashabına «Şu bahçedeki hurmayı tahmin ediniz.» buyurdu. Biz tahmin ettik. Rasûlüllah da 'On vesk' tahmin etti. Bahçe sahibine; «Hurma toplarken buradan kaç kile çıktığını say» buyurdu. (Hadisi Buhârî rivayet etmiştir.)

Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem'in sünneti budur. Ondan sonra ashabı bu şekilde amel etmiş, ilim ehlinin çoğu da bu görüşü benimsemiştir.

Hanefiler bu konuda muhalefet ederek; «Takdir etmek, zan ve tahmindir. Bununla hüküm verilemez»

demişlerdir. Halbuki Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sünneti en doğru olanıdır. Takdir etmede herhangi bir şüphe yoktur. Bilakis bu tahmin zarar tesbiti yapmak gibi meyvelerin miktarını bilmek konusunda bir ihtihaddır. Takdir etmenin sebebi şudur: Yemişleri yaş ilçen yemek adeti var olduğu için, yemeden ve kesilmeden önce zekâtını hesap etmek zaruridir. Bu sebeple yemiş sahipleri dilediği gibi tasarruf edebilir ve zekât miktarını hesap eder. Hesap edenin, üçte birini veya dörtte birini mal sahiplerinin bizzat kendileri, misafirleri ve komşuları ondan yemeye muhtaçdırlar. Aynı zamanda felaketler yemişleri yok edebilir. Kuşlar, gelip geçenler yiyebilir veya rüzgâr düşürebilir. Eğer üçte birini veya dörtte birini bırakmadan tümünden zekât hesap edilirse, mal sahibine zarar verilmiş olur.

Sehl bin Ebî Haseme'den rivayeten, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Mahsulâtı hesap ettiğiniz zaman üçte kirini bırakınız. Üçte birini bırakmazsanız, dörtte birini bırakınız». (Hadisi Ahmed, Tirmizî, Nesâî ve Ebû Dâvûd rivayet etmiştir. Hâkim ve tbn Hibbân da hadisi rivayet etmiş ve sahihlemişlerdir. Tirmizî «İlim ehlinin çoğu Sehl hadisiyle amel etmektedir» demiştir.)

Beşir bin Yesâr'dan rivayet olunduğuna göre o şöyle demiştir: «Ömer bin Hattab, ensâr'dan Ebû Haseme yi müslümanların mallarını tahmin emeye göndererek ona şöyle dedi: «Sonbaharda halli bağlarında bulduğunuz zaman, onlara yiyecekleri kadar bırak, bu miktarı tahmin ederken hesaba katma.»

Mekhûl'den rivayet olunduğuna göre o şöyle demiştir: «Rasûlullah, zekât için "takdir heyetini gönderdiği zaman onlara şöyle derdi: ■ İnsanlara zekât konusunda hafif davranın. Şüphesiz malda ariyye, vatie ve âkile vardır.»

Hadisi Ebû Ubeyd rivayet etmiş ve demiştir ki; «Vatie, yoldan gelip geçenler demektir. Meyva bahçe-lericden geçerek onları çığnedikleri için bu ismi almışlardır. Akile ise. oğ ve bahçenin bakıcıları, aileleri ve onların yalanlarıdır ki. sebze ve meyvalardan yerler. Ariyye ise, konu komşuya bahşış ve ikram olarak vermektir.

8.10.8.12. Üründen Yemek

Ürün sahibinin ürününden yemesi caiz olup hasaddan önce yediğinin zekâtı hesap edilmez. Çünkü adet bunu gerektirmekte olup, yenen de az bir şeydir. Bu da bağ ve bostan bakıcılarının onlardan yemesine benzer.

Ekini hasad edip, dövdüğü zaman mevcut olanından zekâtı ayırır.

İmam Ahmed'e, korucuların dövülüp kabuğundan ayrılan üründen yemeleri konusu sorulunca İmam Ahmed «Korucunun ve üzüm sahibinin ihtiyacı kadar yemelerinde bir beis yoktur» demiştir. Şafîî, Leys ve İbn Hazm da böyle demişlerdir.

8.10.8.13. Ekin ve Meyveleri Birbirine İlave Etmek

Âlimler, her ne kadar renkte, iyilik ve kötülükte değişik olsalar da meyvaların bir kısmının diğer bir kısmına ilâve edileceğine dair ittifak etmişlerdir. Hurma, buğday ve diğer hububat da bunun gibidir ki, bir kısmı, diğer bir kısmına ilâve edilir.

Yine âlimler, ticaret mallarının paralara, paraların da ticaret mallarına ilâve edileceğine icma etmişlerdir.

Şafîî ise paralar, ancak kendileriyle satın alınabilen mal cinsine ilâve edilebilirler» demiştir.

Âlimler, hububat ve meyvelerin dışında, nisabı tamamlamak için bir cinsin diğer cinsine ilâve edilemeyeceğine dair ittifak etmişlerdir. Sürülerde bir cins diğerine ilâve edilmez. Nisab'ı tamamlamak için deve sığıra ilâve edilmediği gibi, sebzelerde de bir cins diğerine ilâve edilmez. Meselâ; kuru hurma, kuru üzüme ilâve edilemez.

Çeşitli hububatın birbirine ilâve edilmesinde ise ihtilâf edihmiş olup en evlâ ve en doğru görüş, nisab hesap edilirken bunların birbirine ilâve edilmemesidir. Her birisinin nisabı ayrı olarak hesap edilir. Çünkü bunlar, cinsleri ve isimleri itibarıyla birçok farklı sınıflara ayrılırlar. Arpa buğdaya, buğday arpaya, kuru üzüm kuru hurmaya, kuru hurma kuru üzüme, nohut mercimeğe ilâve edilmez. Ebû Hanîfe Şafîî ve Ahmed'den bir rivayet bu yönde olup, selef âlimlerinin çoğu da bu görüşü benimsemişlerdir.

İbn Münzir demiştir ki: «Devenin sığıra veya koyuna, sığırın koyuna, kuru hurmanın kuru üzüme ilâve edilemeyeceğine dair ic-mâ' vaYdır. Yine böylece diğer cinsler de birbirine ilâve edilmezler. Muhtelif cinslerin birbirine ilâve edilebileceğini söyleyenler için sahih ve açık bir delil yoktur.»

8.10.8.14. Ekin ve Sebzelerde Zekât Ne Zaman Vacib Olur?

Ekinlerde taneler olgunlaştığı ve kabuğu soyulduğu zaman zekât vacib olur. Meyvelerde ise, olgunlaştığı belli olunca zekât vacib olur. Bu olgunlaşma, yaş hurmanın kızarması, üzümlerin ise tat-lanmssıyla belli olur. Taneler kabuğundan ayrılmadan ve meyva-lar kurumadan zekâtı çıkarılmaz. Eğer ekin sahibi, ekinini, hububat ve meyvesini, olgunlaştıktan ve yenecek duruma geldikten sonra satarsa, zekâtı kendine ait olup müşteriye ait değildir. Çünkü zekâtın vacip olmasındaki sebep, alış-veriş akdi olup bu da kendi mülkünde iken gerçekleşmiştir.

8.10.8.15. Zekât için MaUn İyisini Ayırmak

Allahu Teâlâ zekât verene, malının iyisini ayırmasını emretmiş, malın kötüsünü tasadduk etmeyi ise nehyederek şöyle buyurmuştur: «Ey îmân edenler! Kazandıklarımızın temizlerinden ve size yerden çıkardıklarımızdan sarfedin; iğrenmeden alamayacağınız pia şeyleri vererek temizlenmeye kalkmayın. Allah'ın müstağni ve övül-meye lâyık olduğunu bilin.» (Bakara: 267).

Ebu Dâvûd, Nesâî ve diğerlerinin Sehl bin Hanîf'ten, onun da babasından rivayet ettiğine göre; babası şöyle demiştir: «Raşûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, iki çeşit bozuk hurmadan zekât vermeyi yasakladı. İnsanlar, meyvelerin kötülerıyla temizlenmek İstiyorlar, zekât için onları ayırıyorlardı. Bundan nehyolundukları hakkında şu ayet nazil oldu:

«Bozuk malları vererek temizlenmeye de kalkmayın.» (Bakara: 267).

Berâ'dan rivayet olunduğuna göre o şöyle demiştir: «Bu ayet, biz ashab hakkında nazil olmuştur. Bizim hurma mallarımız vardı. Hurması olanlar, hurmasının azlığı veya çokluğuna göre getiriyor; kimisi bir hurma veya iki hurma salkımı getirip mescide asıyorlardı. Mescidde ise, yiyeceği olmayan «Suffe ehli» vardı. Onlardan birisi açtığında mesciddeki salkıma yaklaşarak sopasıyla vurur, taze veya kuru hurmaları düşürür yerlerdi. İnsanların pek hayra rağbet etmeyenleri de vardı. Bazan bozuk ve kötü, bazan da kırılmış salkım getirenler vardı. İşte bunlar mescide asılınca Allahu Teâlâ bu ayeti indirdi: «İğrenmeden alamayacağınız pis şeyleri vererek temizlemeye kalkmayın». Berâ' devamla demiştir ki; «Sizden birinize zekât olarak ayrılan bu bozuk mallar hediye edilseydi, o malları ancak gözlerinizi kapayarak ve utanarak alırdınız. İşte bu ayetten sonra bizler yanımdaki malların iyisini zekât olarak mescide getirirdik». (Hadisi Tirmizî rivayet etmiş, «hasen, sahih, garibdir» demiştir). Şevkânî şöyle demiştir: Bu hadiste mal sahibinin kendisine zekât vacib olan iyi maldan kötüsünü ayırmasının caiz olmadığına dair delil vardır. Bu delil hurma hakkında olup, zekât vacib olan diğer mallar hakkında ise kıyasen uygulanır. Zekât memurunun da böyle bozuk malı alması caiz değildir.

8.10.9. Balın Zekâtı

Cumhur ulemâ balda zekât olmadığı görüşündedir.

Buhari; «Balın zekâtı hakkında sahih bir rivayet yoktur.» demiştir.

Şâfi'î şöyle demiştir: «Benim görüşüm balda zekâtın alınmayacağıdır. Çünkü Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sünneti ve bu yöndeki rivayetler, hangi şeyden zekât alınacağı açıkla-mış-tır. Bal hakkında İse herhangi bir delil yoktur. Bunun için bal zekâtından muaf-tır.»

İbn Münzir şöyle demiştir: «Balın zekâtı hakkında sabit olmuş bir haber olmadığı gibi bu konuda İcmâ da yoktur. Onun için balda zekât yoktur. Cumhur ulemânın görüşü de budur.»

Ebü Hanîfe ve Ahmed ise balda zekât olduğu görüşünü benimseyip «Her ne kadar bu konu hakkında hadis yoksa da birbirini kuvvetlendiren bazı rivayetler gelmiştir. Çünkü bal, ağaçların çi-çeRİlerinden meydana geliyor. Tartılabür ve saklanabilir cinstendir. Onun için hububat ve hurma gibi balda da zekât vacibdir. Bal ekin ve sebzelerdeki zahmetten daha az bir zahmetle elde edilmektedir.» Ebü Hanîfe, balda zekâtın vacib olması için Öşür arazisi olmasını şart koşmuştur. Belli bir nisabı ise şart koşmamıştır. «Azından da çoğundan da Zekât alınır» demiştir. İmanı Ahmed ise bunun aksini söyleyerek, nisabı şart koşmuştur. Ahmed'e göre nisab; on firak olup bir firak, Irak'a göre onaltı ntl'dir. öşür arazisi ile haraç arazisi Ahmed'e göre müsavidir. Ebü Yûsuf, balın nisabını on ntl olarak, Muhammed ise beş firak olarak kabul etmiştir. Bir firak Mu-hammed'e göre otuzaltı ntl'dir.

8.10.10. Hayvanların Zekâtı

Deve, sığır ve koyun hakkında zekâtın vacip olduğuna dair açık ve sahih hadisler mevcuttur. Ümmet-i Muhammed bu şekilde amel edileceğine dair icmâ' etmiştir.

Hayvanlarda zekâtın vacib olması için nisaba ulaşması, üzerinden bir sene geçmesi ve salma olması, yani senenin çoğunu meralarda otlaması gerekir.

Cumhur ulema bu şartlara itibar etmiş; Mâlik ve Leys'den başka aksini söyleyen olmamıştır. Malik ve Leys; ister salma olein, isterse ahırda beslenmiş olsun, ister binek olarak kullanılsın, isterse de kullanılsın, mutlak olarak sürülerde zekâtı vacip görmüşlerdir. Fakat hadisler, «açık bir şekilde, «salma» ifadesini kayıtlamış olup bundan anlaşıldığına göre, «Yemle beslenenlerde zekât yoktur. Aksi halde salma kelimesini zikretmekte bir fayda olmazdı.» İbn Abdilber; «Fakihlerden hiçbirinin Mâlik ve Leys gibi dediğini bilmiyorum,» demiştir.

8.10.10.1. Develerin Zekâtı

Beş tane oluncaya kadar develerde zekât yoktur. Beşe ulaşınca, salma olması ve üzerinden bir sene geçmesi şartıyla bir koyun, zekât vardır. O'na ulaşınca iki koyun, bu şekilde artış devam ettikçe her beşte bir koyun zekât vardır. Develer yirmibeşe ulaşınca, (biri yaşını bitirip iki yaşına basmış) «Binti Mehâd» veya (iki seneyi doldurup üçe basmış) «İbn Lebûn» gerekir. Develer otuzaltıya ulaşınca, «İbnet-ü Lebûn» gerekir. Kirkaltıda, (üç yaşını

bitirip dörde basmış) bir «Hukka», altmışbirde, (dördü bitirip beşe basmış) bir «Ceze'a», yetmişaltıda İse, iki «Binti lebûn» vardır. Dok-sanbirden yüzyirmiye kadar iki «Hukka», daha fazla olursa, her kırkda bir «İbnet-ü Lebûn», her ellide bir «Hukka» gerekir.

Zekât farzını hesaplarken, develerin yaşlan birbirine zıt olursa; her kimin zekâtı «Cezea» olup da, yanında «Cezea» bulunmayıp, «Hukka» bulunursa, «Hukka» ondan kabul olunur. Eğer durumu iyi ise, beraberinde iki koyun ve yirmi dirhem de para verir. Eğer zekât olarak «Hukka» vermesi gerekiyor da, yanında sadece «Cezea» varsa, bu ondan kabul olunur. Zekât toplayana da yirmi dirhem ve iki koyun verir.

Eğer zekât Hukka'ya ulaşır da, yanında Hukka bulunmayıp İbnet-ü Lebûn varsa, onu zekât olarak vermesi yeterli olur; eğer verebiliyorsa iki koyun ve yirmi dirhem de onunla beraber verir. Zekât, İbnet-ü Lebûn'a ulaşır ve yanında sadece Hukka bulunursa, bu ondan kabul olunur. Başka bir şey vermesi gerekmez.

Bir kimsenin zekâtı İbnet-ü Lebûn'a ulaşır da, yanında İbnet-ü Lebûn bulunmayıp, İbnet-ü Mehâd varsa, onu zekât olarak verir. Eğer gücü yetiyorsa, beraberinde iki koyun ve yirmi dirhem de pa* ra verir.

Bir kimsenin zekâtı İbnet-ü Mehâd'a ulaşır, yanında İbn Lebûn'dan başkası bulunmazsa, bu ondan kabul olunup beraberinde bir şey vermesi gerekmez.

Bir kimsenin sadece dört devesi varsa, kendisine zekât yoktur.

Ancak mal sahibi" isterse zekât verebilir. Buraya kadar belirtilen develerin zekâtı, Ebû Bekir Sıddık (r.a.)'ın, sahabeinin huzurunda yapmış olduğu tatbikattır. Bu konuda, hiçbir kimse ona muhalefet etmemiştir. Zühri'nin Sâlim'den, onun da babasından rivayet ettiğine göre, o şöyle demiştir: «Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem develerin zekâtını takdir etmiş valilerine bu zekât miktarını bildirmeden vefat etmişti. Daha sonra Ebû Bekir, Rasûlullah'in takdiri üzerine develerden zekât almış ve ölünceye kadar bu şekilde devam etmiştir. Sonra Ömer halife olunca, o da aynı şekilde develerin zekâtını almaya devam etmiştir.

8.10.10.2. Sığırın Zekâtı

Otuzu dolduruncaya kadar sığırlarda zekât yoktur. Salma ve üzerinden sene geçen sığırlar otuza ulaşırsa, (bir yaşını bitirmiş) «Tebi* veya «Tebi'a» vermek gerekir. Kırka ulaşınca kadar bu şekilde devam eder. Kırkı geçince (iki yaşını bitirmiş) bir «Müsinne» gerekir. Altmışa kadar bir şey yoktur. Altmış olunca, iki Tebi' gerekir. Yetmişde bir Müsinne, bir Tebî, seksende iki Müsinne, doksanda üç Tebî' vardır. Yüzde bir Müsinne, iki Tebî, yüzonda iki Müsinne bir Tebî', yüzünnide üç Müsinne veya dört Tebî', böylece her otuz ziyadede bir Tebî', her kırk ziyadede bir Müsinne vardır.

8.10.10.3. Koyunların Zekâtı

Kırk oluncaya kadar koyunlarda zekât yoktur. Kırktan yüzyirmiye kadar, salma olması ve üzerinden bir sene geçmesi şartıyla bir koyun zekât verilir. Yüzyirmibir olunca, ikiyüze kadar iki koyun, ikiyüzbirden üçyüze kadar üç koyun, üçyüzden fazla olursa, her yüzdte bir koyun zekât verilir. Koyunun dokuz aylığı, keçinin ise bir yaşındakiler zekât olarak alınır. Koyunların hepsi erkek olursa, erkeği zekât olarak ayırmak ittifağa caizdir. Eğer hepsi dişi olursa veya erkek dişi karışık olursa, Hanefilere göre erkeğini ayırmak caizdir. Diğerlerine göre ise dişisi ayrılır.

8.10.10.4. İki Nisab Arasındaki Miktarların Hükümü

«Evkâs», «Vakas» kelimesinin çoğuludur. Vakas; iki nisab arasındaki fark demektir. Alimlerin ittifağıyla bu fark affedilmiş olup zekât gerekmez.

Devenin zekâo hakkında, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sel-lem den sabit olduğuna göre; «Develer yirmibeşe ulaşınca dişi bir Bint-i Mehâd, otuzalöya ulaşınca, kırkbeş kadar dişi bir Bint-i Le-bûn gerekir.»

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, sığırın zekâtı için de şöyle buyurmuştur: «Otuz ulaştığı zaman, bir yaşındaki buzağı «Ceza'» veya «Ceze'a» gerekir. Kırka kadar bu şekilde devam eder. Kırk olunca bir Müsinne gerekir.»

Koyunun zekâtı için şöyle buyurmuştur: «Salma koyunlar kırka ulaşınca, yüzyirmiye kadar bir koyun gerekir» Develerde yirmibeşe otuzaltı arası vakastır, ki, bunda zekât yoktur. Sığırlarda otuz ile kırk arası ya da kırk vakastır. Koyunlar da bunun gibidir.

8.10.10.5. Zekât Olarak Alınması Caiz Olmayan Mallar

Mallann zekâtını alırken mal sahiplerinin hakkını gözetmek vacibdir. Kendisi izin vermediği müddetçe en iyisini almak caiz olmayıp bununla beraber fakirin hakkını gözetmek gerekir. Hay-vanları n durumundan anlayan bir kimsenin takdiriyle ayıplı ve kusurlu sayılan bir hayvanı zekât olarak almak caiz değildir. Ancak hepsi ayıplı ölür ise zekât orta maldan ayrılır,

EH& Bekir (ra.) yazdığı bir mektubunda şöyle demiştir: «Diş-'t'ri düşmüş şaşı ile teke veya koç zekât olarak alınmaz.»

Siifyân bi'n Abdullah es-Sekafi'den rivayet olunduğuna göre, Ömer (r.a.) zekât toplayan kişinin, kısır, evde süt ile beslenen koyun, doğum vakti gelmiş hayvan ve koyunun erkeğini zekât olarak almasını nehyetti. Abdullah bin Muaviye el-Ğâdirî'den rivayeten, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Üç şey vardır ki bunları yapan, îmanın tadını tatmış demektir: Kim Allah'a İbadet ederek ondan başka bir Üâh olmadığını kabul eder, nefsinin temizlemek üzere her sene belli bir zamanda uyuz, dişleri düşmüş, hasta, küçük, sütünü vermeyen hayvanları değil de mallarının orta hallilerinden zekâtım verir ise, Allahu Teâlâ bu kimsenin hayrını sormadan yazar ve kötülüklerinin yazılmasını emretmez. (Ebû Dâvûd ve Ta-berânî hadisi iyi bir senetle rivayet etmişlerdir.)

8.İ0.İ0.6. Davar Dışındaki Hayvanların Zekâtı

Davarların dışındaki hayvanlarda zekât yoktur. O bakımdan ticaret için olmayan at, katır ve eşekte zekât yoktur.

Alî (r.a.)'den rivayeten, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «At ve kölelerin zekâtım affettim, onlarda zekât yoktur.» (Hadisi Ahmed ve iyi bir senetle Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.)

Ebû Hüreyre (r.a.)'den şöyle rivayet olunmuştur: Rasûlullah'a «Eşegin zekâtı var mıdır?» diye sorulunca, cevaben: «Bu konuda şu ayetten başka bir hüküm yoktur,» buyurdu: «Her kim zerre kadar iyilik yapmışsa onu görür, her kim zerre kadar kötülük yapmışsa onu görür.» (Züâ: 7-8). (Hadis-i Ahmed rivayet etmiş olup daha önce hadisin tümü geçti.)

Harise bin Mudarrib'den rivayet olunduğuna göre, bu zat Ömer (r.a.) ile beraber hacca bulunmuş, Şam'ın eşrafi gelerek ona; «Ey mü'minlerin halifesi, bizim köle ve binek hayvanlarımız var, bunlardan sadaka al da temizlenmiş olalım ve bizim için zekât yerine geçsin.» dediler. Bunun üzerine Ömer (r.a.) cevaben; «Benden önce ne Nebî aleyhisselam* ne de Ebû Bekir (r.a.) bunlardan zekât aldı. Fakat bekleyin müslümanlara sorayım.» dedi. (Hadisi Heysemî naklederek şöyle demiştir : «Hadisi Ahmed rivayet etmiş, Taberanî de Kebir'inde zikretmiştir. Hadisin ravileri sikadandır.»)

Zühri'nin Seîmân bin Yesâr'dan rivayet ettiğine göre; Şam ehli, Ebû Ubeyde bin Cerrah'a; «At ve kölelerimizden zekât al», dediler. Ebû Ubeyde zekât almayıp bir mektupla durumu Ömer'e yazdı. Ömer (r.a.) bunlardan zekât almamasını söyledi, Şam ehli tekrar Ebû Ubeyde b. Cerrah'a geldiler. O da Ömer (r.a.)'a bir mektup daha yazdı. Ömer (r.a.) yazdığı cevabî mektupta; «Eğer istiyorlarsa zekâtlarını al, yine fakirlerine dağıt ve kölelerine yiyecek olarak ver.» dedi. (Hadisi Mâlik ve Beyhakî rivayet etmiştir.)

8.10.10.7. Deve, Şıpr ve Koyun Yavrusunun Zekâtı

Bir kimse deve, sığır ve koyundan nisaba malik olur da bunlar sene içinde yavruarlarsa, büyükler için sene tamamlanınca hepsinin zekâtım vermek gerekli olup, ekseri ilim ehline göre aynı mal gibi anne ve yavruar zekâta tabi olurlar.

Mâlik ve Şâfiî'nin Süfyan b. Abdullah es-Sekafi'den rivayetlerine göre. Ömer bin Hattab (r.a.) şöyle demiştir: «Çobanın güttüğü erkek ve dişi kuzuları say. Zekât olarak kuzuları, kısır olanları, evde sütü için beslenen koyunlarla doğum vakti' gelen koyunları ve koyunun erkeğini alma. Ceze'a ve Seniye'yi zekât olarak al. Böyle yapmakla, malın İyisi ile kusurlusu arasında adaleti sağlamış olursun.»

Ebû Hanîfe, Şâfiî ve Ebû Sevr, «Hayvan yavruarları hesap edilmeyip zekâta tabi olmaz. Ancak büyüklerle beraber nisaba ulaşırlarsa zekâtı verilir;» demişlerdir.

Ebû Hanîfe demiştir ki: «Yavruar İster kendi malından doğmuş olsun, isterse satın alınmış olsun, nisabı hesab ederken büyüklere ilâve edilir, üzerinden sene geçmesiyle zekâta tabi olur.»

Şâfiî ise; yavruarın, kendi mülkünde, sene dolmadan önce nisaba giren hayvanlardan doğmalarını şart koşmuştur.

Sadece hayvan yavruarından nisaba malik olan kimseye zekât gerekmez. Bu görüş, Ebû Hanîfe, Muhammed, Dâvûd, Şâfiî ve bir rivayetinde Ahmed'e aittir.

Ahmed, Ebû Dâvûd, Nesâî, Dârekutni ve Beyhakî'nin Süveyd b. Cafele'den rivayetlerine göre, bu zat şöyle demiştir: Rasûlullah sal-lallahu aleyhi ve sellem'in zekât memuru bize geldi ve şöyle dedi: «Bizim zamanımızda süt emen yavrudan zekât alınmazdı.» (Hadisin isnadında Hilal b. Habbâb vardır. Pek çokları bu zatı güvenilir saymış, bazıları ise aleyhinde konuşmuştur.)

Mâlik ve bir rivayetinde Ahmed'e göre, büyükler gibi küçüklerden de zekât alınır. Çünkü küçükler büyüklerle beraber sayıldığına göre, tek olarak da sayılmaları gerekir.

Ebû Yusuf'a göre ise, küçüklerde sadece aralarından bir küçük yavruyu zekât olarak vermek gerekir.

8.10.20.8. Mallan Toplamak Veya Ayırmak Hakkında Gelen Rivayetler

Süveyd b. Gafsl'e'den gelen rivayete göre, o şöyle demiştir: Ra* sülûllah'm zekât memurunun bize gelerek, şöyle dediğini işittim: «Süt kuzusundan zekât almayız. Toplu olanların arasını ayırmaz, ayn olanlarını da bir arada hesap etmeyiz.» Bu arada birisi büyük bir deve getirdi, onu almaktan kaçındı. (Hadisi Ahmed ve Ebû Dâvûd ve Nesâî rivayet etmiştir.)

Enes'in anlattığına göre, Ebû Bekir (r.a.) kendisine şöyle bir mektup yazdı: «Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in müslü-manlara farz kıldığı zekât budur. Zekât artar veya eksilir korkusuyla ayn olan mallar bir arada hesap edilmez, toplu olan mallar da ayrılmazlar. Müşterek olarak sürüye sahip olanlar ise verdikleri zekâtı aralarında bölüşürler.» (Hadisi Buhârî rivayet etmiştir.)

tmam Mâlik Muvatta'mda şöyle demiştir: «Bu hadisin manası şudur: Üç kişi düşünün ki; her birisinin kırkar koyunu vardır. Bu durumda bunlara birer koyun zekât düşüyor. Bunlar ise koyunla nını bir araya getirmek suretiyle hepsine bir koyun zekât düşürmüş oluyorlar. Veya karışık olarak iki kişi ikiyüzbir koyuna sahiptirler. Bu durumda üzerlerine üç koyun zekât düşüyor. Şayet ayırırlarsa hepsine birer koyun zekât düşmüş oluyor.» Şâfi'i şöyle demiştir: «Hadisdeki bu hitab, bir bakımdan mal sahibine bir bakımdan İse, tahsildara aittir. Her birerlerinin, zekâtın artması veya eksilmesi korkusundan dolayı cem ve tefrik gibi bir işleme girişmemeleri emrediliyor. Mal sahibi, zekâtın çoğalmasından korkarak cem yapar veya zekât azalsın diye tefrik yapar. Tahsildar ise zekâtın az olmasından korkarak cem yapar veya çoğalsın diye tefrik yapar. «Zekâtın korktuğu.için», sözünün manası; zekâtın az veya çok olması endişesi, anlamındadır. Hadisin her ikisine de İhtimali olunca, manayı sadece birisine hamlederek «bu, diğerinden evladır» demek doğru olmaz. Her iki manaya da ham-ledilmesi caizdir.»

Hanefilere göre; bu nehiy, bir kimsenin malına çok zekât düşsün diye ayırmak isteyen tahsildarlaradır. Meselâ; bir kimsenin yüzyirmî koyunu olsa, bunu üçe ayırdığınızda kırk yapar ki, üç koyun zekât vermek gerekir. Bir kimsenin malı diğerinin malıyla bir-leştirilirse daha çok zekât vacib olmuş olur. Mesela; bir kimsenin yüzyirmibir koyunu olup diğerinin de aynı şekilde yüzyirmibir koyunu bulunsa, ayrı ayn birer koyun zekât düşerken, birleştirilince üç koyun zekât düşmüş oluyor.

8.10.10.9. Sürüleri Birbirine Katmanın Bir Tesiri Var mı?

Hanefiler; «Kaşık malın, ister taksim edilmiş, ister edilme^miş olsun, zekâtta bir tesiri yoktur; müşterek malda zekâtın vacib-olması için herbirinin hissesinin nisaba ulaşmış olması gerekir.» demişlerdir.

Üzerinde icmâ' edilen -esasa göre; zekât ancak bir şahsın mülkünden alınabilir.

Malikiler şöyle demişlerdir: «Sürülerin birleşik olması durumu zekâta tesir etmez. Ancak her ikî mal sahibinin çobanlarının, sürülerinin yattıkları yerin ve koçların bir olması, sürüleri birleştirme niyetlerinin bulunması ve her birisinin malını diğerinden ayırabilme imkânının olması şartıyla ayn ayn nisaba malik olurlarsa herbi-rine zekât vacip olur. Eğer böyle olmayıp, mallarını ayırabilme imkanı yoksa, o zaman ortak olmuş sayılırlar. Her birerlerinin zekâta ehil olması gerekir. Karışıklığın ancak sürülerde tesiri vardır. Maldan alınan şey, belli nisbette ortaklara dağıtılır. Ortaklardan her birerleri için karışık olmayan mal varsa, hepsi karışık olarak kabul edilir. Şâfi'i'ye göre; karışık malların herbirisf zekâta tesir eder. İki veya daha çok kişinin malları bir mal gibi olur. Karışıklığın tesiri, zekâtın vacib olmasında, artıp eksilmesinde kendisini gösterir. Va-cib olmasındaki tesirine misal: İki kimsenin yirmişer koyunları olsa, birbirine katmakla bir koyun vacib olur. Eğer tek tek olursa, bir şey vacib olmaz. Zekâtı çoğaltmaktaki tesirine misâl: Yüz koyun, başka bir yüz koyuna katılsa; herbirerlerine birbuçuk koyun zekât düşer. Eğer ayrı ayn olsalar, sadece koyun vacib olur. Zekâtı azaltmaya misal: Üç kişi düşünün; her birinin kırk koyunu var. Bunları birbirine katarlarsa, hepsine bir koyun vacib olur. Yani her birine koyunun üçte biri vacib olmuş olur. Eğer tek tek hesap ederlerse, hepsine birer koyun gerekir. Bundan dolayı

Şâfi'iler, birbirine karıştırılan malların zekâtı konusunda aşağıdaki şartları koşmuşlardır:

- 1 — Ortakların zekât ehlinde olması.
 - 2 — Birbirine katılan malların nisaba ulaşmış olması.
 - 3 — Üzerinden tam bir sene geçmiş olması.
 - 4 — Mallardan herbirerlerinin, ağılda, otlakta, sulama yerinde, çobanda iken ve sağılırken ayrılmaması.
 - 5 — Eğer sürü aynı cinsten ise, koç katımında birleşmesi gerekir.
- Şâfi'i'nin bu görüşüne Alimed de katılmış, ancak Ahmed, zekât konusunda malların birbirine karıştırılmasını sadece sürülerde kabul etmiş, diğer malları ise bundan istisna etmiştir.

8.10.11. Hazine ve Madenlerin Zekâtı

8.10.11.1. Hazine'nin Manast

«Rikâz»; «rekeze - yerküzü» kökünden türemiştir. Gizlenen bir şey için bu tabir kullanılır. Allahu Teâlâ şöyle

buyuruyor: «Onlardan hiçbir fısıltı (rikzen) işitiyor musun?» (Meryem: 98). Rikz; gizli ses demektir. Burada Rikâz'dan maksat, cahiliye defineleridir. Malik şöyle demiştir: «Bize göre ihtilafsız olarak ilim ehlinde işittiğim şudur ki; rikâz; mal harcayarak araştırılmayan, büyük bir iş gerektirmeyen, fazla emek sarfedilmeden elde edilen cahiliyye dö-nemf definelerinden bulunan definedir. Ama. mal harcayarak aranan, büyük bir zorlukla ve ağır işle çıkartılmaya çalışılan, bazan bulunup bazan da bulunamayan defineye gelince; bu rikâz değildir. Ebu Ham'fe şöyle demiştir: Rikaz, Allah'ın ve insanların yer altında gizlemiş oldukları şeyin ismidir.

8.10.11.2. Madenin Manası ve Alin&ere Göre Madenin Zekâtı

«Ma'den», a-de-ne kökünden ism-i mekândır. Bir yerde fcaim-dığı zaman bu ifade ile kullanılır. Allah>u Teâlâ «Adn cennetlerimden bahsetmiştir. Bundan da yine «ebedî, kalacakları yer» kastedil*-mistir.

Alimler, zekâtı vacib olan madenler hakkında ihtilâf etmiştir.

İmam Ahmed, yerin içinde yaratılmış olan, toprak cinsinden olmayan, değerli her madende zekât vardır demiş, altın, gümüş, bakır, demir, kurşun, yakut, zebrecet, zümrüt, billur, akik, kına; zift; petrol, kibrit, kara boya ve benzerlerini buna örnek vermiştir İmam Ahmed, yerden çıkanın kendisinin veya değerinin nisaba ulaşmasını şart koşmuştur.

Ebû Hanife şöyle demiştir: «Şekil verilebilen ve ateşte eriyebilen her madende zekât vardır. Altın, gümüş, demir, bakır buna örnektir. Zift gibi akıcı olanlarla yakut gibi ateşte erimeyecek kadar sert olanlarda ise zekât yoktur. Madenlerde nisab şartı aran-mayıp azında da çoğunda da beşte bir zekât vardır.»

Mâlik ve Şâfi'i sadece altın ve gümüşten zekât alınacağını söylemiştir, İmam Ahmed gibi altının yirmi miskal, gümüşün ise iki-yüz dirhem olmasını şart koşmuşlardır. Üzerinden sene geçmesi şartı olmayıp ekin gibi çıkarıldıkları zaman zekâtlarının verileceği üzerinde ise ittifak etmişlerdir. Diğer üç imama göre ise; kırkta bir nisbetinde zekâta tabi olup, zekâtın verildiği yerlere verilir» demişlerdir.

8.10.11.3. Hazine ve Madenlerde Zekâtın Meşru Oluşu

Hazine ve madenlerde zekâtın vacip olmasındaki esas; Buha-ri, MüsÜm, Tirmizî, Nesai, Ebû Dâvûd ve tbn Mâce'nin Ebû Hürey-re (r.a.)'den rivayet ettiği şu hadistir: Rasûlullah saltallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Hayvanların yaptığı yaralama heder-dir. (*) Kuyuya düşen hayvan hederdir, maden hederdir. Hazine ise beşte bir zekât vardır.»

t*) Yâni ödemen gerekmez.

İbn Münzir şöyle demiştir: Bu hadîse Hasan'dan başka muhalefet eden yoktur. Hasan, harp arazisiyle arap arazisinde bulunan hazinenin arasını ayırmış ve «Harp arazisinde bulunanda beşte bir, arap arazisinde bulunanda ise zekât vardır.» demiştir.

İbn Kayyım şöyle demiştir: «Maden hederdir,» sözünde iki görüş vardır. Birincisi, bir kimse maden çıkarmak için işçi çalıştırır da, maden, işçinin üzerine düşüp ölürse, o işçi hederdir. Yani bir şey ödemek gerekmez. «Kuyuya düşen ve hayvanların yaptığı hederdir.» ifadesiyle beraber gelmesi, bu görüşü kuvvetlendirir. İkinci görüş «Madenlerde zekât yoktur,» şeklindedir. «Hazine beşte bir zekât vardır.» ifadesine yakın olması bu görüşü kuvvetlendirir. Bu ifade maden ile hazine arasını ayırmış, hazine böyle bir olduğunu ifade etmiştir. Çünkü hazine külfetsiz, zorluk çekmeden elde edilen bir maldır. Madenden ise zekâtı kaldırmıştır. Çünkü madeni çıkarmak için büyük külfet ve zorluk mevzu bahisdir.

8.10.11.4. Zekât Vacip Olan Hazinenin Şekli

Beşte bir zekât vacip olan hazine, altın, gümüş, demir, kurşun, tunçtan kap ve buna benzer her türlü maldır. Hanefî, Hanbelî, İshak, İbn Münzir, bir rivayete göre Mâlik ve Şâfi'i'nin bir görüşü bu yöndedir. Şâfi'i'nin diğer görüşünde ise «Beşte bir zekât ancak altın ve gümüşte vaciptir,» şeklindedir.

8.10.11.5. Hazinenin Bulunduğu Yerin Durumu

Hazine aşağıdaki yerlerden birinde bulunur:

1. Hazinenin, arazinin yüzeyinde bulunsan bile, ölü arazi ile sahibi bilinmeyen arazide, işlek olmayan yolda, harap olan köyde bulunması halinde beşte bir zekâtı vardır. Kalan dördü ise bulanda kalır. Nesâ'i'nin Amr b. Şu'ayb'dan, onun babasından, onun da dedesinden rivayet ettiğine göre o demiştir ki; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve seüem'e «bulunan şey» hakkında sorulduğunda şöyle cevap verdiler: «İşlek bir yolda veya mamur bir köyde bulunan mal, bir sene ilân edilir. Eğer sahibi çıkarsa verirsin, çıkmazsa senindir. (*) İşlek olmayan yolda ve mamur olmayan köyde bulunan malda ve hazine beşte bir zekât vardır.»

2. Kendisine intikal eden bir mülkte bulduğu hazine ona aittir. Çünkü hazine yerin içinde bulunan bir emanet olup, mülkün

(*) Eğer sahibi çıkmazsa, bulan fakir ise kendinde kalır. Şayet fakir değilse tasadduk eder.

sahibine ait değildir. Şâfi'î şöyle demiştir: «Bulunan hazine, eğer itiraf ederse, önceki sahibine aittir. Eğer bunu önceki sahibi kabullenmezse daha önceki sahibine aittir. Bu şekilde kabullenecek sahibine doğru gidilir. Eğer bir ev miras ile İntikal etmişse miras hükmünü alır. Eğer varisler mala varis olmadıklarında ittifak ederlerse evvelki sahibinindir. Evvelki sahibi bilinmezse sahibi bilinmeyen kayıp mal gibi olur.» Ebû Hanîfe ve Muhammed ise; «Eğer bi-linivorsa, ev, arazinin ilk sahibine veya varislerine aittir. Şayet bilinmiyorsa Beytûlmâl'e kalır.» demişlerdir.

3. Hazineyi müsiüman veya zımmînin mülkünde bulmak. Bu durumda, Ebû Hanîfe, Muhammed ve Ahmed'den bir rivayete göre hazine mal sahibinindir. Ahmed'den diğer rivayete göre ise, bulana aittir. Hasan bin Salih ve Ebû Sevr bu görüşte olup, Ebû Yusuf da bu görüşü güzel bulmuştur. Daha Önce de geçtiği gibi araziye sahip olan hazineye sahip olmuş olmaz. Ancak arazinin sahibi, hazinenin kendinin olduğunu iddia ederse söz onun sözüdür. Çünkü hazine mülke tabi olarak elinin altındaydı. Eğer kendinin olduğunu iddia etmezse hazine bulana aittir. Şâfi'î ise kendinin olduğunu itiraf ederse hazine, sahibine aittir. Kendinin olduğunu ka* bullenmezse ilk sahibine aittir demiştir.

8.10.11.6. Hazinede Vacip Olan Zekât Miktarı

Daha önce geçtiğine göre, cahiliye definesinden olan hazinede vacip olan zekât miktarı beşte bir olup, kalan beşte dördü ise eğer biliniyorsa arazinin. ;i> sahibine, eğer ilk sahibi ölmüşse, bilinmekte olan varislerine aittir. Şayet varisleri ûmramjw<- pv>c.1-.ai'. kalır. Ebû Hanîfe, Şâfi'î ve Muhammed'in görüşleri budur.

Ahmed ve Ebu Yusuf şöyle demişlerdir: Eğer yerin sahibi kendinin olduğunu iddia etmezse hazine bulana aittir. Eğer yerin sahibi kendinin olduğunu iddia ederse, - ittifakla söz onundur.

Ebû Hanîfe ve Ahmed'e göre nisaba itibar edilmeden çıkanın azında veya çoğunda beşte bir vacib olur.

Malik in iki görüşünden en sahihine ve Şâfi'î'nin yeni görüşüne göre nisaba itibar edilir. Üzerinden sene geçmesi şartı ihtilafsız olarak yoktur.

8.10.11.7. Beşte Bir Kime Vacip Olur?

Cumhur ulemaya göre beşte bir zekât müsiüman, zımmî, büyük, küçük, akıllı ve deli hazineyi bulan herkese vaciptir. Ancak küçük ve deli olanların velileri, onlar adına zekâtlarını verir, tbn

237

Münzir demiştir ki: «Kendilerinden ilim öğrendiğim ilim ehlinin io-maina göre, bulduğu hazinede zımmîye beştebir vardır.» Mâlik, Medine ehli, Sevri, Evzâî, Irak ehli, rey taraftarları ve diğerleri de aynı şeyi söylemişlerdir. Şâfi'î ise, beşte bir nisbetinin' zekât olması münasebetiyle ancak kendilerine zekât düşenlere vacip olduğunu söylemiştir.

8.10.11.8. Beste Birin Verileceği Yerler

Şâfi'î'ye göre beşte birin sarf yeri zekâtın verildiği yerlerdir. Ahmed ve Beyhakî'nin Bişr el-Has'amî'den, onun da kendi kavminden bir adamdan rivayet ettiğine göre şöyle demiştir: Küfe'de Bişr' in su havuzunun yanında eski kiliseden kalma bir küp bana düştü, içinde dört bin dirhem vardı. Bu küpü Ali (r.a.)'a götürdüm. Bana beş kısma ayırmamı söyledi. Ben de beş kısma ayırdım, içinden beş-tebirini aldı. Kalan beşte dördünü bana bıraktı. Ben geriye dönünce beni çağırdı. «Komşuların arasında fakir ve miskinler var mı?» diye sordu. Ben de «evet*, deyince, Ali, «Bunu al, onlara taksim et» dedi.

Ebû Hanîfe, Mâlik ve Ahmed beştebirin verileceği yerin gani* met yeri olduğunu söylemişlerdir. Şa'bî'nin rivayetine göre bir adam Medine'nin dışında bin dinarlık bir define buldu. Bulduğu defineyi Ömer bin Kaîtab'a getirdi. Ömer (r.a.) beşte biri olan iki-yüz dinarını aldı. Kalanım ise adama bıraktı. Ömç;- (f.a.) ikİyüz dinarı orach hazır büiünân müsiümanlara taksim etti. Dinarlardan bir miktar artınca Ömer (r.a.), «Dinarların sahibi nerede?» diye sordu. Bunun üzerine adam ayağa kalktı. Ömer, «Bu dinarları al, bunlar senindir.» dedi. Muğni kitabında geçtiğine göre; eğer beşte bir zekâtı, zekât ehline verilseydi, Ömer (r.a.) kalan zekâtı bulana vermezdi. Çünkü, hazinenin zekâtını vermek zumruye de vaciptir. Halbuki zekât zim-mîye vacip değildir.

8.19.11.9. Dernzden Çtkan Şeyin Zekâtı

Alimlerin çoğuna göre; denizden çıkan inci, mercan, zabercet, amber, balık ve diğerlerinin hiç birinde zekât vacib değildir.

Ancak Ahmed'den bir rivayette, eğer çıkan şey nisaba ulaşırsa, zekât vardır.

Ebû Yusuf, inci ve amber konusunda aynı görüşü benimsemiştir.

İbn Abbas ise «Amberde zekât yoktur,» demiştir. Çünkü amber denizin şiddetlice dışarıya attığı bir maddedir. Câbir de amberde zekât olmadığını söylemiştir. Çünkü amberin bulan için bir ganimet olduğunu söylemiştir.

3.10.12.

Bir kimse, başka malı olmadığı halde, nisaba ulaşan, üzerinden sene geçmesi şartı bulunan bir maldan kazanç elde eder veya. elinde, aynı cins maldan bulunup da kazandığı mal ile birlikte bu mal nisaba ulaşırsa o andan itibaren sene şartı başlamış olur. Sene dolunca bu maldan zekât vacip olur. Yanında nisabı dolduracak kadar malı bulunanın bu malı şu şekilde kazanç getirir:

1 — Ticaretin kân ve hayvanların doğması gibi faydalanılan malın asıl maldan üremesi. Bu mallar senenin dolması ve zekât konusunda asıl mala tabidirler. Bir kimsenin yanında nisaba ulaşacak kadar ticaret malı veya hayvanı bulunup da, ticaret malı kâr getirir, hayvanlar da sene arasında çoğalırsa hem asi mah hem de kazandığı mah topluca zekâta girer. Bunda ihtilâf yoktur.

2 — Kazanılan mal, nisab cinsinden olup esas maldan artarak veya üreyerek değil de satın alma, hibe ve miras yoluyla kişinin o malı kazanması şeklindeyse: Ebû Hanîfe'ye göre kazanılan kısım nisaba ilâve edilir. Sene ve zekât konusunda ona tabi olup asıl mal ile beraber zekâta hesap edilir. Şâfi'i ve Ahmed şöyle demiştir : «Asıl ister mal, ister para, ister hayvan olsun, kazanılan kısım için yeni bir sene beklenir. Meselâ yanında ikiyüz dirhem olup sor. rs sene arasında kazandığı bir para elde etse, şenâ tamamlanınca tümünün zekâtını verir. s Malik hayvanlar konusunda Ebû Hanîfe'nin görüşü üzdür. Parada ise, Şâfi'i ve Ahmed'in görüşünü benimsemiştir.

3 — Kazanılan malın, yanındaki malın cinsinden olmaması: Bu durumda sene ve nisab konusunda yanındaki mala ilâve edilmez. Bilâkis bu mal kendi basma nisaba ulaşır seneyi doldurursa, sene sonunda zekâtını verir. Eğer doldurmazsa bir şey gerekmez. Cumhur ulemanın görüşü b'adur.

8.10.13. Z&kât Malın Kendine Değil, Sahibinin Zimmetine Vacibdir

Ebû Hanîfe, Malik, Şâfi'i ve Ahmed'den bir rivayete göre zekât mahn kendisine vacibdir. Şâfi'i'den ve Ahmed'den ikinci bir görü-

şe göre; zekât, mal sahibinin zimmetine vacip olup malın kendisine vacib değildir. Bu ihtilafın faydası şöylece ortaya çıkar. Meselâ: Bir kimse ikiyüz dirheme sahip olsa, zekât vermeden üzerinden iki sene geçmiş bulunsa, «bu durumda zekât malın kendisine vacib-dir», diyenler için bir seneliğine zekât vermesi gerekir. Çünkü ilk seneden sonra beş dirhem eksilerek nisab miktarından aşağı düşmüştür. «Zimmete vacibdir», diyenlere göre, her sene için bir zekât olmak üzere iki defa zekât verir. Çünkü zekât zimmete vaciptir. Nisabın eksilmesi buna tesir etmez. İbn Hazm zimmete vacip olduğu görüşünü tercih ederek demiştir ki; «Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem zamanından bizim zamanımıza kadar, üzerine buğday, arpa, hurma, altın, gümüş, deve, sığır ve koyunun zekâtı vacib olan kimse bu zekâtını aynı ekin, hurma', gümüş, altın, deve, sığır ve koyun dı'ndakilerden verdiğinde ümmetin hiçbirisi arasında ihtilaf yoktur. Bu zekâta mani değildir ve mekruh da değildir. Bizzat aynı maldan vermeye başka maldan vermesi, satın aldığı mal ile hibe edilenden ve borç olarak aldığından vermesi arasında bir fark yoktur.

Kesin olarak belli oldu ki, zekât zimmete vacib olup bizzat malın kendisine vacib değildir. Eğer malın kendisine vacib olsaydı başka maldan zekât vermek helâl olmazdı ve bunun menedilmesi gerekirdi. Nitekim her bir maldan ortak olduğu arkadaşına ortak oldukları maldan başkasını vermesine mani olunur. Ancak karşılıklı rıza ile ve alışveriş hükmü üzerine anlaşmayla caiz olur. Yine eğer zekât malın kendisinde vacib olsaydı şu iki şekilden birisi olması gerekirdi: Üçüncü bir şekil daha yoktur. Zekât ya bu malın

— "çnlşnndan herbirisinde bulunmuş olacak veya o malın kendisinde değil de ü<t?Ku _ , , , . _ «-Ma buluiia^k. Ş»y«* «kat o malın par- çalarında mevcut ise, o maldan bir baş hayvan, bir tane veya dah* fazlasını satmak kişiy&haram olur. Çünkü zekâtın verildiği kişiler, bu malın bütün kısımlarına ortaklardır. Daha önce bahsettiğimiz gibi mal sahibinin bundan yenisi haram olmuş olur ki, bu ihtilafsız batıldır. Yine ortaklar arasında tMuğu gibi, vereceği koyunu ka- lan koyunların tam değerinden hesap ee^ venesi lâzım geHr> Eğer vermiş olduğu zekât, zekât olarak verü^- gereken maJ de_ ğüse bu durumda batıl olmuş olur. Verilmesi gerekere^^ verm;s oj_ duğu mal ile tam eşit olması gerekir ki bu ise bilinemez « ^ belki satmış veya fakirlerin hakkını yemiştir. Bunlardan da ^^ .siliyor ki bizim yukarda söylediklerimiz kesin olarak doğrudur.

8.10.14. Zekâtın Vacib Olmasından Sonra ve Edasından Önce Malın Helak Olması

Bir malın üzerinden sene geçer veya hasat zamanı gelir de zekâta tabi olursa, zekâtı verilmeden önce malın hepsi' veya bir kısmı telef olursa, ihmal sonucu olsun veya olmasın, tümünün zekâtını vermek mal sahibine gerekir. Bu da zekâtın zimmete vacip olduğunu göstermektedir ki, İbn Hazm'ın ve Ahmed'in meşhur görüşü bu yöndedir.

Ebû Hanîfe'ye göre; eğer malın tamamı, sahibinin tesiri olmadan telef olursa bu kimseden zekât düşer. Eğer

malm bir kısmı helak olmuşsa, zekât malın kendisiyle alakalı olduğu için helak olan kısımdan zekât düşer. Eğer sahibinin tesiri sonucu mal helak olursa zekât düşmez.

Şâfi'î, Hasan bin Salih, Ebû Sevr, Ishak ve İbn Münzir şöyle demişlerdir: «Eğer edaya muktedir olmadan önce nisaba erişen mal telef olursa, zekât düşer, edaya muktedir olduktan sonra telef olursa zekât düşmez.» İbn Kudâme bu görüşü benimseyerek dedi ki: «Doğru olan eda konusunda ihmallik göstermediği zaman malın telef olmasıyla zekâtın düşmesidir. Çünkü zekât, nimetin var olması durumuna göre vacib olur. Yoksa Zekât vacip olanın fakirleşmesi halinde de zekât vacib olmaz. İhmalin manası şudur: Zekât vermeye muktedir olduğu halde zekâtı vermemesi. Zekât vermeye muktedir değilse, ihmal etmiş sayılmaz. Zekâtı alacak kimsenin bulunmaması, malın kendisinden uzakta olması veya farz olan miktarın malda bulunmayıp satın almaya ihtiyaç duyması, fakat satın alacak mal bulamaması veya satın almak isteğinde bulunmaması ile buna benzer durumlarda mal sahibi ihmal etmiş sayılmaz. Eğer mal telef olduktan sonra zekât vaciptir, desek, eğer malik için edası mümkünse zekâtı eda eder, yoksa zarar görmeksizin edası mümkün olacak kolay bir zamanı bekler. Çünkü bu kimse kullara olan borcunu geri bırakması mümkün olduğu gibi Allah'ın hakkı olan zekâtı da geri bırakabilir.»

8.10.15. Ayırdıktan Sonra Zekâtın Zayi Olması

Bir kimse hak sahibine vermek üzere zekâtı ayırdıktan sonra tamamı veya bir kısmı zayi olursa tekrar zekât vennesi gerekir. Çünkü zekât, Allahın vermesini emrettiği kişilere verilmek üzere kişinin zimmetine geçmiştir. İbn Hazm şöyle demiştir: Tank bin Ebî Şeybe'nin Hafs b. Ğıyâs, Cerir, Mu'temer b. Süleyman et-Teymî, Zeyd b. el-Habbab ve Ab-dü'vehhab b. 'Atâ'dan rivayet ettiğine göre Hafs şöyle demiştir : Hişam b. Hesan'dan onun Hasan-ı Basrî'den rivayetine göre Cerir demiştir ki: Muğîre ve arkadaşlarından rivayet olduğuna göre Mu'temer şöyle demiştir: Mamer'in Hammâd'dan rivayet ettiğine göre Zeyd demiştir ki: Şu'be'nin Hakem'den rivayetine göre Ab-dü'vehhab demiştir ki: İbn Ebî 'Urbe'den, Hammâd'dan, İbrahim Neha'î'den şöyle rivayet olunmuştur: «Sonra alimlerin ittifakına göre malının zekâtını ayırdıktan sonra zayî edene bu kifayet etmez. Tekrar zekâtını hesaplaması gerekir.» İbn Hazm devamla demiştir ki: «'Atâ'dan bize rivayet olduğuna göre zayi olan zekât ona kifayet eder.»

8.10.16. Zekâtı Sonraya Bırakmak Onu Düşürmez

Bir kimse üzerinden yıllar geçtiği halde üzerine gereken zekâtı vermemişse, zekâtın vacib olduğunu ister bilsin ister bilmesin, ister islâm diyarında bulunsun isterse dâru'l-harb'de bulunsun, zekâtı vermesi gerekir. İbn Münzir şöyle demiştir: «Âsiler, ahalisi yıllarca zekâtını vermemiş bir beldeyi ellerine geçirseler, sonra müslümanların halifesi durumu hakim olsa. Mâlik, Şâfi'î ve Ebû Sevr'e göre geçen yılların zekâtını alır.»

3.10.17. Zekât Olarak Malın Yerine Kıymetini Vermek

Hakkında delil olan zekât mallan yerine kıymetini zekât olarak vermek caiz değildir. Ancak o malın kendisi veya cinsi bulunmadığı zaman kıymeti verilebilir. Çünkü zekât bir ibadettir, ibadeti şer'an emredilen şeyin dışında eda etmek sahih olmayıp aynı maldan zekât vererek fakirlerin zenginlerin mallarının bizzat kendisine onak olması gerekir. Mu'âz hadisinde geçtiği üzere Rasûlül-lah sallallahu aleyhi ve sellem kendisini Yemen'e gönderdiği zaman ona; «Hububattan hububat, koyunlardan koyun, develerden deve, sığırlardan sığır al,» buyurdu. (Bu hadisi Ebû Davud, İbn Mâce, Beyhakî ve Hâkim rivayet etmiştir. Bu hadisin ravilerinde kopukluk vardır. Çünkü 'Atâ bu hadisi Mu'âz'dan işitmemiştir.)

Şevkanî şöyle demiştir: «Gerçek şu ki; zekât, malın kendisine vacib olur. özür olmadan bir mal kıymetiyle değiştirilemez.»

Ebû Hanîfe ise, malın kendisini vermeye gücü yetsin veya yetmesin kıymetini vermesini caiz görmüştür. Çünkü zekât fakirin hakkıdır. Malın kendisiyle kıymeti arasında fakire göre bir fark yoktur.

Buharî'nin yemin sığasıyla ta'likten rivayet ettiğine göre Mu'âz Yemen ehline şöyle demiştir: «Bana, zekât olarak arpa ve dan yerine elbise getirin. Bu sizin için daha kolaydır. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashâbı Medine'de bu konuda serbest bırakıldı.»

8.10.18. Müşterek Malda Zekât

Mal iki veya daha çok kişi arasında ortak olduğu zaman, ilim ehlinin çoğuna göre her birerleri tam olarak nisaba malik oluncaya kadar onlara zekât vacip olmaz. Bu hüküm daha önce konu edilen ve hakkında ihtilaf bulunan hayvanlardaki ortaklığın dışındadır.

8.11. ZEKÂT VERMEKTEN KAÇINMAK

Mâlik, Ahmed, Evzâî, Ishak ve Ebû Ubeyd'e göre bir kimse herhangi bir maldan nisaba malik olup zekâtı

kaçmak niyetiyle sene dolmadan önce o malı satsa veya hibe etse veya ondan bir kısmını telef etse bu kimseden zekât düşmez. Bu hareketiyle zekâttan kaçmaya çalışan kişiden, sene sonunda takriben vermesi gereken zekât hesap edilerek alınır. Eğer sene başında böyle yapmış olursa zekâttan kaçma şüphesi bulunmadığından bu kişiden zekât alınmaz.

Ebû Hanîfe ve Şâfi'î şöyle demiştir: «Zekât ondan düşer. Çünkü sene tamamlanmadan malı noksanlaşmıştır. Bu durumda zekâttan kaçmakla günahkâr ve Allah'a âsi olmuştur.»

Birinci görüşü savunanlar şu ayetle delil getirmişlerdir:

«Biz bunları vaktiyle bahçe sahiplerini denediğimiz gibi denedik. Sahipleri daha sabah olmadan bahçeyi devşireceklerine bir istisna payı bırakmaksızın yemin etmişlerdi. Ama daha uykuda iken Rabbinin katından gönderilen bir salgın o bahçeyi salıvermişti de bahçe kapkara kesilmişti.» (Kalem 17-21). İşte Allahu Teâlâ sadakadan kaçan bu insanları bu şekilde cezalandırmıştı. Çünkü zekâttan kaçan bu kimse, ölüm hastalığında kansını boşayan gibi zekât almayı hak kazanan kişilerin zekât hakkını düşürmüştür oluyor ki, onların hakkını düşüremez, bu kişi kötü niyet sahibi olduğundan niyetine mukabil adalet onun cezalandırılmasını gerektirmiştir.

Meselâ mirasını acele elde edebilmek için miras bırakını Öldüren kimseye benzer ki Sâri bu durumda, katili mirastan mahrum bırakma ile cezalandırmıştır.

8.12. ZEKÂTIN VERİLECEĞİ YERLER

Zekât'm verileceği yerler sekizdir. Allahu Teâlâ bu sekiz sınıfı ayeti kerimede şöyle açıklamıştır:

«Zekâtlar Allah'tan bir farz olarak ancak fakirlere, miskinlere, tahsildarlara, kalpleri İslâm'a ısındırılanlara, kölelere, esirlere, borçlulara, Allah yolunda olanlara, yolda kalmışlardır. Allah her şeyi en İyi bilen ve her şeyi hikmetle uygulayandır.» (Tevbe: 60).

Ziyad bin el-Haris es-Sudaî'den rivayet olunduğuna göre o demiştir ki: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e gelerek ona biat ettim. Bir adam, Rasûlullah'a gelerek; «Bana zekâttan ver,» dedi. Bunun üzerine Rasûlullah şöyle buyurdu: «Allahu Teâlâ zekât konusunda ne nebisinin, ne de başkasının vereceği hükme razı olmamıştır. Kendisi bu konuda hüküm vererek zekât verilecek yerleri sekiz sınıfa ayırmıştır. Eğer bu sınıflardan birisine dahilsen sana zekât veririm.» (Hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiştir. Hadisin ravi-leri arasında hakkında konuşulan Abdurrahman tfrîkî vardır.)

Bu âyette belirtilen sekiz sınıfın açıklaması aşağıdadır:

8.12.1. Fakirler ve Miskinler

Bunlar yeterli mal bulamayan muhtaç kimselerdir. Fakirlerin mukabili, ihtiyaçlarını yeterince karşılayabilen zenginlerdir. Kişinin zengin sayılabilmesi için gerekli miktar, daha önce geçtiği gibi aslî ihtiyacından fazla nisab miktardan maldır. Kendisi ve evlâtları için lüzumlu olan yemek, içmek, giymek, ev, binek, sanat aletleri ve benzeri şeyler aslî ihtiyaçlardan sayılmıştır. Bu ölçüye sahip olamayan herkes fakir olup zekât alabilir. Mûâz hadisinde «Zenginlerden alınır, fakirlere verilir.» şeklinde geçmektedir. Kendisinden zekât alman zengin nisab'a malik olan zengindir. Kendisine zekât verilecek kimse ise, zenginin mukabili fakirdir ki, zengin sayılacak kadar bir mala malik değildir. Burada ihtiyaç sahibi ve yoksul olma ile zekâta lâyık olma bakımından fakirlerle miskinler arasında bir fark yoktur. Ayetin, fakirle miskin arasında birbirine zıtlığı icab ettiren bir atıfla cem etmesi bizim dediğimiz şeye ters değildir. Çünkü miskinler fakirlerden bir kısımdır. Onlar için özel bir sıfat vardır. Bu sıfat atfı gerektirecek bir zıtlık için yeterlidir.

Hadiste geçtiğine göre, miskinler, dilenmekten çekinen fakirlere denir, insanların çoğu bunları anlayamazlar. Onun için ayette zikredilmiştir. Çünkü çok kere bunların fakir oldukları anlaşılmaz. Ebû Hüreyre'den yapılan rivayete göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Miskin demek kapı kapı \a-laşıp kendisine bir iki hurma, bir İki lokma verilen değildir. Gerçek miskin iffetli bir hayat yasayandır. İsterseniz (insanlar arasında ısrarla dilencilik yapmazlar) ayetini okuyun.» Başka bir lâfızda ise şu şekildedir: «Miskin demek kapı kapı dolaşıp bir iki lokma bir iki hurma kendisine verilen değildir. Gerçek miskin, zengin sayılacak kadar bir varlığı bulunmayan ve kendisine sadaka vermek için halk tarafından zarureti bilinmeyen, kendisi de kalkıp halktan istemeyen iffetli temiz kimsedir.» (Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.)

8.12.1.1. Fakire gerilecek Zekât Miktarı

Zekâtın gayelerinden birisi de fakire yeterli olacak ihtiyacını giderecek kadar vermektir. Fakiri, fakirlikten normal duruma çıkarmak için ve ihtiyaçlı durumdan sürekli olarak yeterli bir düzeye getirecek şekilde zekât verilebilir. Bu durum kişilerin ve durumların değişmesiyle değişebilir.

Ömer (r.a.) şöyle demiştir: «Fakire zekât verdiğiniz zaman onu normal duruma getirin.»

Kâdî Abdülvehhab, şöyle demiştir: «Mal ile bu konuda bir hudut çizmeyip hizmetçisi ve bineği olduğu halde

bunlarla zengin sayılmayan kimseye de zekât verilebilir.»

Sadaka istemeye delâlet edecek şekilde hadisin açıkladığına göre fakirin geçimini sağlayacak ve hayatı boyunca ihtiyacı belir-ineyecek miktarda zekât alması helâldir.

Kabise bin Muharik el-Hilâlî'den rivayet olunduğuna göre; şöyle demiştir: «Bir borçluya kefil oldum. Daha sonra Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e gelerek durumu sordum. Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «Biraz bekle, sadaka gelince ondan sana verilmesini emrederim,» dedi ve şöyle buyurdu: «Ey Kabise, dilenmek, su üç kişiden başkasına helâl değildir. 1. Kefalet altına giren kimseye, o malı elde edinceye kadar dilenmek helâldir. Sonra bundan vazgeçer. 2. Bütün malım helak eden bir felâkete maruz kalan kimsenin geçim ihtiyacını temin edinceye kadar» yahut hacetini giderinceye kadar dilenmesi helâldir. 3. Fakru zanirete duçar olan, Öyle ki kavmi veya kabilesinden aklı başında üç kişinin gerçekten «fılan fakir düştü» diye şahadette bulunacakları kimsenin geçim ihtiyacını temin edinceye kadar dilenmesi helâldir. Dilenenin bundan ötesi ey Kabise haramdır. Dilenen onu haram olarak yer.» (Hadisi Müslim, Ahmed, Ebû Dâvûd ve Nesâî rivayet etmiştir).

8.22.1.2. Kuvvetli ve Çalışabilir Kimseye Zekât Verilebilir mi?

Kuvvetli ve çalışabilir kimseye, zengin gibi zekât verilmez, übeydullah bin Adiyyi'l-Hîyâr (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre; o demiştir ki: «İki kişinin bana haber verdiğine göre; bu kimseler, veda haccında Nebî aleyhisselâm sadakayı taksim ederken gelerek ondan sadaka istediler. Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem gözlerini şöyle bize doğru kaldırıp; «İsterseniz size sadaka vereyim, zekâtta zenginin, kuvvetlinin ve çalışmaya gücü yetenin hakkı yoktur,» buyurdu.» (Hadisi Ebû Dâvûd ve Nesâî rivayet etmiştir).

Hattâbî şöyle demiştir: «Bu hadiste, malının olduğu bilinmeyen malı yok kabul edilebileceğine bir delil olduğu gibi, zekât konusunda sadece kişinin dış görünüşü ve kuvvetine bakılmayıp çalışmanın buna ilâve edilmesi gerektiğine de delil vardır. Nitekim insanlardan bazıları vücut kuvvetine sahip olmakla beraber elinin beceriksizliği yüzünden çalışamaz durumda olabilir. Durumu böyle olanlar hadisin delaletiyle sadakadan men edilemezler.»

Reyhan bin Yezîd'den, onun Abdullah bin Amr'dan, onun da Nebî aleyhisselâm'dan rivayetine göre. Nebî aleyhisselâm şöyle buyurdu: «Zekât malı zengine .vücudu ve azaları sağlam olana helâl değildir.» (Hadisi Ebû Dâvûd ve Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî ise sahihlemiştir.)

Şâfi'i, Ishak, Ebû Ubeyd ve Ahmed'in görüşleri de budur. Hanefiler ise; «En az ikiyüz veya daha çok dirhemi olmayan kuvvetli kimsenin zekât alması caizdir,» demişlerdir.

Nevevî şöyle demiştir: «Gazaliye, 'adetlerinde vücutla çalışmak bulunmayan, evde oturan kuvvetli kimseler fakirlerin hisselerinden zekât alabilirler mi?' diye sorulduğunda 'evet', diye cevap vermiştir.» Bu hüküm, geçinebilmesi için kendisine uygun bir sanatın bulunması dikkate alınan kişiler üzerine geçerli olan doğru bir görüştür. (Bir mesleği bulunmayan kuvvetli fakirlerin zekâtı alabileceği bu görüşe göre caizdir.)

3.12.2.3. Nisaba Malik Olduğu. Halde Kendisine Yetecek Miktarı Bulamayan Kişi

Bir kimse herhangi bir maldan nisab miktarına sahip olup çocuklarının çokluğu ve hayat pahalılığı sebebiyle bu mal kendisine yetmezse nisaba malik olduğu cihetle malına zekât düştüğünden bu kişi zengin sayılır. Ancak bu mal kendisine yetmediği için fakir sayılıp diğer fakirler gibi zekâtı buna da verilebilir.

Nevevî şöyle demiştir: «Bir kimsenin gelir getiren malı olup da geliri kendisine yetmezse, bu kimse fakir sayılıp zekâtı, yetecek kadan ona verilir. Mülkünü satması teklif edilmez.»

Muğnî kitabında Meymûn şöyle demiştir: «Ebû Abdullah (Ahmed bin Hanbel) ile konuşurken ona dedim ki; 'bazen bir kişinin zekât vacip olacak kadar evi ve koyunları olduğu halde fakirdir. Meselâ, o kimsenin kırk koyunu olup kendisine yeterli olmayacak kadar malı vardır. Bu" kimseye zekât verilir mi?' Ahmed bin Hanbel 'evet', demiştir. Çünkü bu kimse zengin sayılacak kadar bir mala sahip olmadığı gibi yeterince mal kazanmaya da gücü yoktur. Bunun için zekât alması caizdir.»

8.12.2. Zekât Memurları

Bunlar halîfe veya vekilinin zenginlerden zekât toplamak için görevlendirdiği kişilerdir. Zekât malını muhafaza edenler, hayvanları bekleyen çobanlar ve zekâtı yazan katipler bu kışma girerler.

Bu kimselerin müslüman olmaları kendisine zekât haram olan Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in soyundan yani Abdûlmut-talip oğullarından olmamaları gerekir.

Muttalîb bin Rabî'a bin Haris bin Abdûlmuttalib'den rivayet olunduğuna göre; Fazl bin Abbas ile Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in huzuruna gittiler. Muttalib dedi ki: «Birimiz Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile konuştu: 'Ya Rasûlallah; şu sadaka işlerinin bazısına bizi memur tayin etmen için geldik. Edersen biz de sair memurlar gibi vazifemizi ifa eder, onlar gibi maaş alınız.' Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem;

«Şüphesiz ki sadaka Muhammed ailesine lâıyk değildir. Muhakkak o, insanların kirleridir.» (Hadisi Müslim ve Ahmed rivayet etmiştir. Bir başka lâfızda ise; «Muhammed'e ve O'nun soyuna helâl değildir,» şeklindedir). Zekât memurlarının zenginlerden olması caizdir.

Ebû Sa'îd'den rivayet olunduğuna göre; Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: «Zekât zengine helâl olmayıp şu beş sınıfa helâldir: Zekât memurlarına, zekâtı malı ile satın alanlara, borçlu olanlara, Allah yolundaki gazilere, bir de zekât alan miskinın aldığı zekâtı hediye ettiği zengine.» (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd, İbn Mâ-ce ve Hâkim rivayet etmiş, Hâkim hadisi Buhari ve Müslim'in şartlarına göre sahih saymıştır). Şüphesiz bu kimselerin zekâtı al-malan, yaptıkları işe karşılık bir ücrettir.

Abdullah es-Sa'dî'den rivayet olunduğuna göre; bu zat Şam'dan Ömer'in yanına geldiğinde Ömer (r.a.) şöyle dedi: «Müslümanlara ait işlerden herhangi bir işe karşılık size verilen ücreti kabul etmediğinizden haberim yok mu sanıyorsunuz?» Abdullah; «Evet, benim atlarım ve kölelerim var ve benim durumum iyidir. Görevimizin müslümanlara sadaka olmasını istiyorum», dedi. Ömer şöyle dedi: «Benim söylemek istediğimi sen söyledin. Rasûlullah sal-lallahu aleyhi ve sellem bana mal verirdi, ben de 'onu benden daha fakire ver', derdim. Yine o bir defasında bana mal verdi. Ben de; 'onu daha muhtaç olana ver', dedim. Bunun üzerine Rasûlullah sal-lallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Allah'ın sana vermiş olduğu bu mal dilenmeden ve göz dikmeden sana verilmiştir. Onu al, mal edin veya tasadduk et. Öyle olmayan malı ise canın çekmesin.» (Hadisi Buhari ve Müslim rivayet etmiştir.)

Alman ücretin, yetecek miktarda olması gerekir.

Müstevid bin Şeddâd'dan rivayeten Mebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: «Bize ait görevlerden bir görev üstlenen, eğer evi yoksa bir ev edinsin. Hizmetçisi yoksa hizmetçi edinsin. Hanımı yoksa evlensin. Bineği yoksa bir binek alsın. Bunlardan fazla bir şey alırsa, o haddi aşmıştır.» (Hadisi Ahmed ve Ebû Dâvûd rivayet etmiştir. Hadisin senedi sahihtir.)

Hattabî şöyle demiştir: «Bu hadis iki türlü yorumlanır: Birincisi, bu hadis yaptığı işin karşılığında ücret olarak hizmetçi ve ev edinmesini mubah saymış, bunun dışında bir şeyle faydalaro^asını ise caiz görmemiştir. İkincisi, zekât toplayanın evi ve hizmetçisi olması gerekir. Eğer yoksa kendisine bir hizmetçi kiralanır ve zekâtı yaptığı hizmetin karşılığı Ödenir, ayrıca oturacağı bir ev kiralanır, vazifeye de devam ettiği müddetçe evin kirası zekâtı ödenir.

8.123. Müellefe-İ Kulûb

Bunlar imanları zayıf olan veya müslümanlara yaptıkları kötülükleri engelleyerek faydalı olmalarını sağlamak için kalplerini

İslâm'a ısındırma ve İslâm üzere sabit kılma niyetiyle zekât verilen kişilerdir, İslâm âlimleri, müellefe-i kulûbu müslüman ve kâfir diye ikiye ayırmışlardır.

Müellefe-İ kulûb olan müslümanlar dört kısma ayrılır:

1. Müslümanların lider ve reisleri olup kâfirlerden arkadaş ve dostları olanlardır. Onlara zekât verildiği zaman kâfir arkadaşlarının da müslüman olmaları umulur. Ebû Bekir, 'Adiy b. Hâtem ve Ziberkân bin Bedr'e müslümanlıktan iyî olmakla beraber milletleri arasındaki mevkileri itibarıyla zekât vermiştir.
2. Müslümanlardan imanları zayıf olan liderlerin, milletleri arasında itibar edildikleri için onlara zekât vermekle İslâm'da kalmaları, imanlarının kuvvetlenmesi, cihad ve diğer konularda samimi davranmaları umulur. Meselâ Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Hevâzin ganimetlerinden pek çok malı bu tür kimselere vermiştir. Bunlar Mekke ehlinin müslüman olmuş serbest kişilerdi, içlerinden münafık ve zavıf İmanlı olanlar vardı. Zekât verildikten sonra İslâm'da sebat ettiler ve müslümanlıklarını güzelleştirdiler.
3. Düşman beldelerin hudutlarında oturan müslümanlar. Bu kimselerin düşman hücum ettiği zaman gerideki müslümanları düşmana karşı savunmaları ümit edildiği için bu kimselere zekât verilebilir. Menar sahibi şöyle demiştir: «Ben derim ki onların hudutları* da bulunmaları nöbet tutmak demektir. Nöbet tutmak cihad amacına yönelik olduğu için, İslâm dini, Allah yolunda ayrılan paya fakirleri de sokmuştur. Bugün bunlardan daha evlâ olan; kâfirlerin kendi himayelerine sokmak ve kendi dinlerine ısındırmak için uğraştıktan müslümanlara bu paydan vermektir. Bütün müslümanları köle edinmek isteyen emperyalist ülkelerin, müslümanları dininden çevirmek için devlet hazinesinden belli bir hisse ayırdıklarını görmekteyiz. Kâfirlerden bazıları kendilerine yardım etmeleri için veya onları İslâm dairesinden çıkarmak için müslümanların kalplerini kendilerine ısındırmaya çalışırlar. Bazı ise, kendi himayelerine girmeleri ve İslâm devletlerini bölerek İslâm birliğini parçalamak için müslümanların kalplerini kendilerine ısındırmaya çalışırlar. Kâfirlerin yaptığı bu tip çalışmayı müslümanların yapması daha doğru değil midir?»
4. Savaşmadan zekât almak mümkün olmayan kişilerden ancak onlar aracılığı ile zekât toplamak mümkün olan müslümanlardır. İslâm Devleti'ne böyle bir yardıma cesaret edebilmeleri amacıyla onlara kalplerini ısındırmak için zekâtı pay verilmesi iki zarardan en hafifini ve iki maslahattan en uygununu tercih etmektir.

Müellefe-i Kulub olan kâfirler İse iki kısımdır.

1. Zekât vermekle kalplerinin imana ısınması umulan kimselerdir. Meselâ Safvân b. Ümeyye gibi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Mekke'nin fethi gününde orada bulunmadığı halde gıyaben kendisine eman vermiş, durumunu gözetlemesi ve kendi kendine İslâm'ı seçmesi için ona dört ay mühlet vermişti. Daha sonra müslüman olmadan Önce müslümanlarla beraber Huneyn gazvesinde bulundu ve Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Huneyn Gazvesi için çıkınca silahını emanet olarak ona bıraktı. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ona yüklü olarak pek çok deve verdi. O şöyle diyordu: «Bu develer fakirlikten korkmayan kimselerin verdiği hediyelerdir. Vallahi Rasûlullah bana bunları verdi. Daha önce bence insanların en kötüsü idi. Bunları vermeye devam ettikçe şimdi bana göre insanların en sevimlisi oldu.»

2. Şerrinden korkulan ve zekât verildiği zaman kötülüğüne engel olunacağı umulan kimse, tbn Abbas demiştir ki: «Bir kavim Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e gelirdi de eğer onlara zekâtın verirse isâm'ı Överler, «Bu iyi bir dindir», derlerdi. Eğer vermezse, İslâm'ı kötüler ve ayıplarlardı.»

. Meselâ Ebu Süfyan b. Harb, Ekra' b. Habis, Uyeyne b. Hassan bunlardandı. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bunların her birine yüzer deve vermişti.

Hanefiler; müellefe-i kulüb'un, İslâm'ın güçlenmesi ile ortadan kalkmış olduğu görüşündedirler: Uyeyne b. Hassan, Ekra' bin Habis ve Abbas bin Mirdâs, Ebû Bekr'e gelerek zekâtın paylarını istediler. Ebu Bekr (r.a.) bir yazı ile onlara zekâtın vermelerini bildirdi. Bu kişiler yazıyı Ömer (r.a.)'a getirince Ömer (r.a.) yazıyı yırtıp attı ve onlara zekât vermeyip şöyle dedi: «Bu zekâta, Rasûlullah" sallallahu aleyhi ve sellem kalplerinizi İslâm'a ısındırmak için izin veriyordu. Şimdi ise Allah (c.c.) İslâm'ı aziz kılmıştır. İslâm'ın size ihtiyacı yoktur. Eğer İslâm'da kalırsanız ne iyi. Yoksa sizinle bizim aramızda kılıç vardır. «De ki: Hak Rabb'nizdendir. İsteyen İman etsin. İsteyen inkâr etsin.» (Kehf: 29). Sonra Ebû Bekr (r.a.)'e geldiler. «Halife sen misin, yoksa Ömer mi? Bize yazı verdin, Ömer onu parçaladı,» dediler. Bunun üzerine Ebû Bekir (r.a.); «Ömer'in isteği doğrudur», dedi. Alimler demiştir ki: «Bu olayda Ebû Bekr (r.a.) Ömer (r.a.)'in fikrine iştirak etmiş, sahâbeden hiç kimse de bunu yadigarlamamıştır. Aynı şekilde Osman (r.a.) ve Ali (r.a.)'dan da bu tip kişilere zekât verdiği nakl olunmamıştır.»

Buna cevaben denir ki: «Bu görüş Ömer (r.a.)'ın içtihadıdır. Ömer (r.a.), İslâm dini halk arasında yerleşince, bu gruba zekât vermeyi uygun görmemiştir. Çünkü bunların İslâm'dan dönmelerinde artık korkulacak bir zarar yoktur. Osman, (r.a.) ve Ali (r.a.)'ın bu sınıfa zekât vermemesi onların görüşü olup müellefe-i kulüb'-dan zekâtın düştüğüne delâlet etmez. Bu durum ihtiyaç olmadığı zaman kâfire müellefe-i kulüb payından verilemeyeceğini gösterdiği gibi ancak ihtiyaç olduğu takdirde hükmün geçerli olmasına da ters değildir. Çünkü kitab ve sünnetten bu konuda delil vardır ve bu delilden herhangi bir durumda dönmek caiz değildir.

Müslim ve Ahmed'in Enes (r.a.)'den rivayet ettiklerine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den müslüman olmak üzere her kim bir şey isterse istediğini ona verirdi. Hatta bir kimse ondan istekte bulundu da Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem de iki dağ arasındaki zekât koyunlarından ona çok miktarda verilmesini emretti. Daha sonra kavmine dönünce; «Ey ahali, müslüman olun. Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem fakirlikten korkmadan bol bol dağıtıyor,» dedi.

Şevkânî şöyle demiştir: «Utre, Cübbâî, Belhî, İbn Mübeşşir, Mâlik, Ahmed ve bir rivayete göre Şâfi'i müellefe-i kulub'a zekât vermenin caiz olduğunu söylemişlerdir.»

Diğer rivayete göre Şâfi'i; «Kâfire verilmez. Fasık kimseye ise müellefe-i kulüb payından zekât verilebilir,» demiştir.

Ebû Hanîfe ve arkadaşları; «İslâm'ın yayılması ve üstün olmasıyla müellefe-i kulub düşmüş olup Ebû Bekr'in Ebû Süfyan, Uyeyne, Ekra' ve Abbas bin Mirdâs'a zekât vermemesi müellefe-i kulüb'un kalktığını gösterir,» demişlerdir.

Zahir olan; ihtiyacı olduğu zaman müellefe-i kulüb'un caiz olmasıdır. Eğer halife zamanında, maddi bir şeyler vermeden veya zor kullanmadan itaat altına alamadığı bir topluluk varsa onlara zekâtın verilebilir. Çünkü İslâm'ın yayılması böyle özel vakaları etkilemediğinden, İslâm'ın yayılmasıyla bu hükümde bir değişiklik olmaz. Menâr'da şöyle geçmektedir: «Müellefe-i kulüb esas olarak vardır. Ancak tafsilâtına gelince; zekâtı hak etmek, verilecek zekât miktarı, varsa ganimet ve diğer mallardan ne kadar verileceği hakkında içtihad gerekir. Bu konuda vacib olan, şûra heyetinin görüşünü almaktır. Halifeler içtihadı konularda böyle yapmışlardır. Halifenin zor kullanarak onları emir altına almaktan aciz kalması şartında İse biraz düşünmek gerekir. Bu şart uygun değildir. Bilâkis burada esas olan zararın en hafifini ve maslahatın en iyisini tercih etmektir.»

8.12.4. Köleler

Bu ifade anlaşmalı (mükateb) kölelerle diğer bütün köleleri kapsamaktadır. Zekât parasıyla anlaşmalı köleler kurtarılır, diğerleri ise satın alınarak sonra azad edilir.

Berâ'dan rivayet olunduğuna göre o şöyle demiştir: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem e bir adam gelerek şöyle dedi: «Beni Cennet'e yaklaştıracak ve Cehennem'den uzaklaştıracak bir amel söyle.» Bunun üzerine

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellera şöyle buyurdu: «Can taşıyanları azad et ve kölelerin bağlarını çöz.» Adam: «Ey Allah'ın Rasûlü, ikisi aynı şey değil inidir?» deyince, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellera «Hayır, boynunu azad etmek demek, onu hürriyetine kavuşturmaktır. Boynundan bağı çözmek demek, eğer anlaşmalı köle ise parasını ödemeye ona yardım etmektir.» buyurdu. (Hadisi Ahmed ve Dârekutnî rivayet etmiştir. Hadisin ravi-leri sikadandır.)

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayeten Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellera şöyle buyurmuştur: «Üç kimse vardır ki onlara yardım etmek Allah üzerine bir haktır. Allah yolunda çarpışan gazi, parasını ödemeye çalışan anlaşmalı köle, İffetini korumak için evlenen İdşl.» (Hadisi Ahmed, Nesaî, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce rivayet etmiş, Tirmizî; «Hadis, hasen-sahihtir.» demiştir.)

Şevkânî şöyle demiştir: «Alimler, «rikâb» kelimesinden maksadın ne olduğunda ihtilâf etmişlerdir.» Ali bin Ebî Tâlib (r.a.) Sâ'id bîn Cübeyr, Leys, Sevrî, Utre, Hanefiler, Şafî'iler ve ilim ehlinin çoğundan rivayet olunduğuna göre; «rikâb'dan maksad mükâteb köleler olup zekâtın bu paralar ödenir,» demişlerdir. İbn Abbas, Hasan Basrî, Mâlik, Ahmed bin Hanbel, Ebû Sevr ve Ebû Ubeyd'den rivayet olunan, ve Buhârî ile İbn Münzir'in de temayül gösterdiği görüşe göre; «rikâb'dan maksad köle satın alarak azad etmektir.» Bunlar şu delili getirmişlerdir: Eğer «rikâb» kelimesi mükâteb anlamında olsaydı, borçlular hükmüne girmesi gerekli olurdu. Çünkü mükâteb borçludur, Azad etmek için bir köle satın almak, mükâteb köleye yardım etmekten daha evlâdır. Çünkü köleye ba-zan yardım yapılır, fakat azad edilmez. Mükâteb borcu olan köledir. Her zaman alış-veriş yapması mümkündür. Diğer köleler ise, bunun hilafıdır.»

Zûhrî şöyle demiştir: Bu ifadeyle her ikisi de kasdedilmiştir. Musannif (Müntegâ'ül-Ahbâr'ın yazarı) buna işaret etmiştir. Zahir olan görüş de budur. Çünkü ayet her ikisine de ihtimal vermektedir.

Zikri geçen Berâ' hadisine gelince; bu hadiste anlaşmalı kölenin parasını ödemeye yardım etmenin, onu azad etmek olmadığına delil vardır. Mükâteb kölelerin evlenmesi için gereken masrafa katılmak, Cennet'e yaklaştıran ve Cehennem'den uzaklaştıran amellerdendir.

8.12.5. Borçlular

Bunlar borç yüklenip ödeyemeyen kimselerden olup birkaç kısmı vardır:

Bunlardan birisi; bir kimse bir borçluya kefil olur veya borcu garanti eder sonra, o borcu ödemesi gerekir de malını bu şekilde silip götürürse veya borç edinmek üzere ihtiyacı için borç isterse veya tevbe ettiği bir günahın dolayısı para lâzım olursa, bütün bunlar borçlu kaldıkları müddetçe zekâtın pay alabilirler.

Ahmed, Ebû Dâvûd, İbn Mâce ve Tirmizî'nin Enes (r.a.)'den rivayet edip Tirmizî'nin hasen saydığı hadiste Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellera şöyle buyurmuştur: «Ancak üç kişi için dilenmek helâldir: Açlıktan ölecek kadar fakir olana, borca boğulmuş kişiye ve diyet vermek zorunda olana.»

Müslim'in Ebû Sa'id el-Hudrî (r.a.)'den rivayet ettiğine göre; o şöyle demiştir: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellera zamanında bir kimsenin satın aldığı meyva bahçesine afet gelerek helak olmuş ve çok borçlanmıştı. Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellera: «Bu adama zekât verin,» buyurdu. İnsanlardan bir kısmı da bu adama zekât verdiler. Fakat adama verilen zekât bunu ödemeye kâfi' gelmeyince Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellera: «Bu adamdan alacaklarınızı bulduğunuz kadarıyla alınız. Bundan başka bir hakkınız yoktur.» (Yani 'kalan alacağınızı bağışlayın') buyurdu.

Kabîsa bin Muhârik'in rivayet ettiği hadis daha önce geçti. Ka-bîsa demiştir ki: «Bir borçluya kefil olmuşum. Zekât istemek için Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellera'e gerek durumumu arz ettim. O da bana; «Bekle, zekât gelince ondan sana verilmesi için emrederiz,» buyurdu. (Hadisin devamı vardır.)

Alimler şöyle demişlerdir: Kefil olmak; iki kişinin arasını düzeltme konusunda. Ödemek üzere borç para istemeyi kendisine görev kabul eden kişinin yüklendiği bir borçtur. Arapların arasında bir fitne ortaya çıktığı zaman diyet ve diğer konularda da borçlanmak gerekiyordu. Onlardan -birisi bu görevi üstlenerek tehlikeli fitne ortadan kalkıncaya kadar bu parayı teberra olarak verirdi.

Bunun güzel ahlâktan olduğunda şüphe yoktur. Bir kimsenin böyle bir borç altına girdiğini öğrenenler ona yardıma koşarlar ve zimmetindeki borçtan onu kurtaracak kadar para verirlerdi. Hatta bunun için dilense bile bu o kişinin şerefinden bir şey eksiltmez, bilâkis ona şeref kazandırır. Bu kimsenin zekât olması için borcunu ödemekten aciz olması şartı yoktur. Malı borcuna yetse bile, zekâtın alması caizdir.

8.12.6. Allah Yolunda Olanlar

«Allah yolu»ndan maksat; ilim ve amel ile onun rızasına ulaştıran yol demektir. Alimlerin çoğunluğuna göre; ayetteki «Allah yolunda» ifadelerinden maksat cihaddır. Zekâtın Allah yolunda olan'lar için ayrılan pay, ücretleri olmayan gönüllü gazilere verilir. Bün-lân zekâtın bir payı bulunup ister zengin olsunlar, ister fakir olsunlar bu payı alırlar. Nitekim daha önce «Zekât ancak beş kişiye helâldir. Allah yolunda gaziye...» hadisi

geçmiştir.

Hacc, zekâtın «Allah yolunda» verileceği alana girmez. Çünkü hacc, gücü yetene farzdır. Yetmeyene değil. Menar tefsirinde şöyle geçmektedir: «Bu paydan, hacc yolunu emniyete almak, çeşmeler yapmak, hacılara yiyecek dağıtmak ve sağlık hizmetleri için sarfedilecek başka para yoksa harcanabilir.» «Allah yolunda» ifadesi, diğer din ve devlet işlerinin temelini oluşturan işleri ve şer'i maksatları da içine alır. Bunlardan ilk yapılacak en önemli iş harbe hazırlanmak, silâh, askeri malzemeler, nakil vasıtaları ve askeri araç ve gereçleri almaktır. Fakat gaziler, harb bittikten sonra silâh, at ve diğerleri gibi aldıkları kalıcı cinsten araçları beytülmale bırakmak üzere teçhiz olunurlar. Çünkü gazilik sıfatını taşımakla savaşta kendisine verilen mala ebedî olarak sahip olamaz, onları ancak cihatta kullanabilirler. Bu araçlar sahibinden savaşma sıfatı kalktıktan sonra, yine «Allah yolunda» kullanılmak üzere kalırlar. Müellefe-i kulûb ve yolda kalmış kimseler ise bunun hilâfinadır. Bu sıfatlan onlardan gitmiş olsa bile aldıklarını geri vermezler. Allah yolunda ifadesine şunlar da girer: As-* kerî hastaneler yapmak, eski yollar düzeltmek, umuma ait hayırlı müesseseler kurmak, yollar açmak, askeri demir yollar yapmak (ticaret için değil), yine savunma kaleleri yapmak, zırhlı gemiler, askeri uçaklar almak ve kaleler yapmak, hendekler açmak da bu kısma girer. Zamanımızda Allah yolunda yapılacak işlerin en mühimlerinden birisi islâm için davetçiler hazırlamak ve onlara yeterli mal vererek düzenli cemiyetler kurup kâfir ülkelerine göndermektir. Tıpkı kâfirlerin dinlerini yaymak için yaptıkları gibi. Medreselerde şer'i ilimleri okuyanlara ve umurun maslahatı için diğer ilimleri okuyanlara da bu paydan verilebilir. Bu durumda medreselerde ders veren hocalara, meşru olan görevlerini yaptıkları müddetçe başka bir kazanma yolları yoksa bu paydan verilebilir. Zengin olan bir alîme, insanlar ondan faydalanmış olsa bile sadece ilmi için hissedilen verilmaz.

8.12.7. Yolda Kalanlar

Alimlerin ittifakına göre; memleketinden uzak kalan bir misafire, ihtiyacı giderecek kadar, yanında yeterli malı yoksa geçici olan bu fakirliği dikkate alınarak zekâtan verilebilir. Alimler, misafirin yaptığı yolculuğun haram olan bir şeyi yapmak değil, Allah'a itaat üzere olmasını şart koşmuşlardır.

Mubah olan bir yolculukta ise ihtilâf vardır.

Şâfi'îlerin tercih edilen görüşlerine göre; temiz hava almak ve ferahlamak için bile olsa, misafire zekât verilir. Şâfi'ye göre yolda kalanlar iki kısımdır:

1. Vatani bile olsa ikamet ettiği yerden yolculuğa başlayan kişi.
 2. Memleketten geçen garip misafir. Her ikisinin yeterli borç alması mümkün olsa bile, zekâtan pay alma hakları vardır. İsterse kendi beldesinde borcunu ödeyecek kadar malı olsun.
- Mâlik ve Ahmed'e göre zekâta lâyık olan yolda kalmışlar, bir şehirden diğerine geçene mahsustur. Oturduğu yerden çıkana de--' gîl. Memleketinde aldığı borcu karşılayacak parası olursa ve borç alacak kimse bulabilirse, buna zekât verilmez. Eğer borç para bulamazsa veya o borcu karşılayacak malı olmazsa, buna zekâtan verilir.

8.13. ZEKÂT VERİLMESİ GEREKEN KİMSELERİN HEPSİNE VEYA BİR KISMINA ZEKÂTI DAĞITMAK

Zekât verilecek kimseler, ayette zikri geçen sekiz sınıftır: Fakirler, miskinler, zekât memurları, müellefe-t kulûb, köleler, borçlular, yolda kalmışlar ve mücahidler.

Zekâtın bu kimselere dağıtılmasında alimler ihtilâf etmişlerdir.

Şâfi'î ve ashâbı şöyle demiştir: «Eğer zekâtı dağıtan malın sahibi veya vekili ise; zekât memurunun hissesi düşer ve o zaman zekâtı eğer varsa kalan yedi kişiye dağıtır. Eğer yedi sınıf mevcut değilse, mevcut olanlara dağıtır. Zekât sınıflarından herhangi birisi mevcut olduğu zaman, o sınıfa zekât vermemek caiz olmaz. Şayet vermeyecek olursa onun hissesini ödemesi gerekir.»

İbrahim Neha'î şöyle demiştir: «Eğer mal sekiz sınıfa yetecek kadar çok ise, bu sınıfların hepsine taksim eder. Eğer az ise, bir sınıfa vermesi caizdir.»

Ahmed bin Hanbel ise; «Ayrılmak daha faziletli olup bir sınıfa vermesi de kifayet eder,» demiştir.

Malik şöyle demiştir: «Bu sekiz sınıftan daha ihtiyaçlıları araştırır. İhtiyaç sahiplerinden sırayla daha evlâ olanına önce verir. Eğer bir sene fakirlerin daha çok ihtiyaçlı olduğunu görürse, onlara daha fazla verir, başka bir sene yolda kalanların ihtiyaçlı olduğunu görürse, zekâtı onlara verir.»

Hanefîler ve Süfyân Sevrî «Mal sahibi serbesttir, dilediği sınıfa verir,» demişlerdir.

Bu görüş Huzeyfe ve İbn Abbas'tan da rivayet edilmiş olup. Hasan Basri ve Atâ bin Ebî Rebâh da böyle demiştir. Ebû Hanîfe ise; «Bu sınıflardan herhangi birisine verilmesi caizdir,» demiştir.

8.13.1. Alimlerin İhtilâflarının Sebebi ve Kaynağı

İbn Rüşd şöyle demiştir: «İhtilâflarının sebebi ayette geçen lâfzın manaya karşıt olmasındandır. Çünkü lâfız,

hepsinin arasın' -da taksim etmeyi gerektiriyor, mana ise ihtiyaç ehline vermeyi gerektiriyor. Çünkü maksat ihtiyacı gidermektir. Bunlara göre ayette sayılan sınıflar zekât verilecek kimseleri belirlemek içindir. Yoksa zekâtta ortak olduklarını bildirmek için değildir. Birinci görüş lâfız yönünden bu görüş ise mana yönünden daha doğrudur.»

Şâfi'nin deliline gelince; Ebû Davud'un Sudâ'den rivayet ettiği hadistir ki, bir adam kendisine zekât verilmesi için. Nebî aley-hisselâma geldi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «AUahu Teâlâ zekât konusunda ne nebisinin ne de başkasının hüküm vermesine razı olmayıp bizzat kendisi hüküm vererek zekât verilecek yerleri sekize ayırdı. Eğer bu sınıflardan birisine dahilsen sana hakkını vereceğim,» buyurdu.

8.13.2. Şâfi'nin Görüşüne Cumhurun Görüşünün Tercihi

Ravdat'un-Neddiyye'de yazan şöyle demektedir: «Zekâtın hepsini bir sınıfa vermeye gelince; mesele incelendiğinde bu görüşün çürük olduğu anlaşılır.»

Hasılı; Allahu Teâlâ zekâtı diğerlerine caiz kılmayıp sekiz sınıfa tahsis etmiştir. Zekâtın bu sekiz sınıfa tahsis edilmesi aralarında eşit miktarda dağıtılmasını veya zekât az olsun çok olsun çıkan zekâtın bu sınıflara adaletle dağıtılmasını gerektirir. Bunun manası şudur: Her cins zekât bu çeşit sınıflara verilecektir. Bir kimseye zekât vacip olur da bu sınıflara zekâtım verirse. Allanın emrini yapmış ve zekât borcu ondan düşmüş olur.

Eğer denilirse ki; «Zekât verecek mala sahip olan bir kimsenin, bu sekiz sınıf bulunduğu takdirde hepsine pay ayırması gerekir.» Bu durumda zorluk ve zahmet söz konusu olup önceki ve sonraki müslümanların yaptığına aykırıdır. Eğer zekât malı azsa, bütün sınıflara taksim edildiği takdirde bırakın hepsine bir sınıfa bile dağıtılma sınıf bu zekâtın faydalanamayacaktır. Bunun böyle olduğunu kabul ettikten sonra, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Seleme bin Sahr'a vermiş olduğu zekâtın bir delil sayılamayacağı ortaya çıkmış oldu. Zekâtın bu sınıfların hepsine dağıtılacağını gerektiren bir emir gelmemiştir. Yine bunun gibi, Rasûlullah'in Mu-âz'a söylediği «Yemen ehlinin zenginlerinden zekât al, fakirlerine ver,» hadisi ile de delil getirmek doğru değildir. Çünkü bu da müs-lûmanlardan bir cemaatin zekâtıdır ve sınıflardan bir cinse verilmiştir. Yine bunun gibi Ziyâd bin Haris es-Sudâ'nin hadisiyle de delil getirilmez. (Daha Önce bu hadis geçmiştir.) Çünkü bu hadis ile delil getirmek düşünüldüğü zaman, görülecektir ki, hadisin senedinde, hakkında birden çok kişinin konuştuğu, zayıf olarak kabul edilen Abdurrahman bin Ziyad el-İfriki vardır.

Hadisdeki «sekiz sınıfa dağıt» ifadesine gelince; (ki Nebî aley-hisselâmın da kasdetmiş olduğu, ayetin zahiri manasına uygundur.) Eğer maksat, zekâtın kendisinin taksim edilmesi olup bir sınıfa düşen zekâtı başka bir sınıfa vermek caiz olmasaydı, sekiz sınıf' tan herbirine düşen payın bulunmadığı zamanlarda diğer sınıfa vermek caiz olmazdı. Bu ise müslümanların icmaina aykırıdır. Bu kabul edilse bile, devlet reisinin yanında toplanan zekât, her ferde ait olarak değil karışık olarak toplanıyor. Hepsini eşit bir şekilde dağıtmanın gerekli olduğuna delâlet eden ve delil bulunmayıp zekâta lâik olanların bir kısmına vermek caiz olduğu gibi, bir kısmına düşeni diğer kısma vermek de caizdir. Devlet reisi çeşitli bölgelerden zekâtı topladığında, yanında da sekiz sınıftan kimse bulursa, her birileri Allah'ın farz kıldığı şekilde zekât talebinde bulunabilirler. Fakat devlet reisine, bunlara eşit bir şekilde zekât dağıtmak veya hepsine vermek gerekmez. Bazısına daha çok verebildiği gibi, eğer İslâm nokta-i nazarından bir fayda görürse bir kısmına vermeyip diğer kısmına verebilir. Meselâ yanında zekât malları toplansa, o durumda cihat yapmak gerekse, İslâm mülkünü kafirlerden ve asilerden korumak icab etse, tüm zekâtı mücahitlere tahsis edebilir, isterse zekâtın tümünü almış olsunlar. Yine böylece mücahitlerden başka sınıflar için maslahat hasıl olursa, zekâtın lümünü onlara verebilir.

8.14. ZEKÂT VERMEK HARAM OLANLAR

Geçen konularda zekâtın verileceği yerleri, zekâtı hak kazanan sınıfları zikrettik. Şimdi ise zekât vermenin helâl olmadığı ve zekât almaya hakkı olmayanları zikredeceğiz.

8.14.1. Kâfirler ve Mülhidler

Alimlerin ittifakıyla bunlara zekât verilmez. Zekât hadiste geçtiğine göre; «onların zenginlerinden alınır fakirlerine verilir.» Buradaki zenginlerden maksat, müslüman zenginler, fakirlerden maksat da müslüman fakirler olup müslüman olmayanlar bunun dışındadır.

İbn Münzir demiştir ki: «İlim ehlinin duyduklarımın icma-ya göre zimmîye zekât malında bir şey verilmez. Daha Önce geçtiği gibi müellefe-i kulûb bu hükmün dışındadır.»

Zimmîye nafîle olarak sadaka verilmesi ise caizdir. Kur'an-ı Kerîm'de şöyle geçmektedir: «Onlar, İçleri çektiği halde, yiyeceği yoksula, öksüze ve yetime yedrlirler.» (İnsan: S). Hadiste ise şöyle geçmiştir: «Annen müşrike bile olsa ona sıla-i rahimde bulun.»

8.14.2. Haşimoğulları

Haşimoğullarıdan maksad; Alî'nin, Ca'fer'in, Akîl'in, Abbas'-m ve Hâris'in oğullarıdır.

tbn Kudâme şöyle demiştir: «Farz olan zekâtın Haşimoğulları-na helâl olmayacağı hakkında bir ihtilâf bilmiyorum.»

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Muham-med'in soyuna zekât vermek uygun olmaz. Zekât insanların kirlerinden başka birşey değildir.» (Hadisi Müslim rivayet etmiştir.)

Ebû Hüreyre (ra.)'den rivayeten, o demiştir ki: Hasan, zekât hurmalarından bir hurma alıp ağzına koymuştu. Neb-i aleyhisse-lâm; «Sakın, sakın, at onu. Bizim zekât malından yemediğimizi bilmiyor musun?» dediler. (Hadisi Buhari ve Müslim rivayet etmiştir.)

Alimler, Muttaliboğulları hakkında ihtilâf etmiş olup, Şâfiî; «Muttaliboğulları zekât alamaz, Haşimoğulları gibidirler,» demiştir.

Şâfiî, Ahmed ve Buhârî'nin Cübeyr b. Mut'im'den rivayet ettiklerine göre o demiştir ki; «Hayber Savaşında Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Haşimoğulları ve Muttaliboğullarıdan yakınlarına zekât verdi.

Nevfeloğulları ve Abdüşşemsoğulları İse bıraktı. Ben ve Osman bin Affân Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e gelerek şöyle dedik: «Ya Rasûlallah, bunlar Haşimoğullarıdır. Allah'ın onlara, verdiği üstün mevkiyi inkâr etmiyoruz. Ancak Benî Muttalib kardeşlerimize ne oluyor? Onlara verdin bizi bıraktın? Halbuki size olan yakınlığımız onlarla aynıdır.» Rasûlullah : «Ben ve Muttaliboğulları cahiliyyette ve İslâm'da ayrılmayız. Biz ve onlar aynı şeyiz.» buyurdu ve parmaklarını bitiştiirdi.»

İbn Hazm şöyle demiştir: «Benî Hâşim ile Benî Muttalib'in arasını hiçbir konuda ayırmanın caiz olmadığı ortaya çıkmıştır. Çünkü Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in bu sözü ile aynı şey oldukları anlaşılmıştır. Benî Hâşim de Benî Muttalib de Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in soyudur. Zekât onlara haramdır.»

Ebû Hanîfe'den rivayet olunan görüşe göre; Muttalib oğulları zekât alabilir. Ahmed'den gelen iki rivayet de aynı yöndedir.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, zekâtı Haşimoğulları-na haram kıldığı gibi onların azad ettiği kölelerine de zekâtı haram kılmıştır. Rasûlullah'ın azadlı kölesi Ebû Râfi'den rivayet olunduğuna göre, o şöyle demiştir: Nebî (a.s.) Mahzumoğullarıdan bir adamı zekât toplamaya gönderdi. Bunun üzerine adam bana «Benimle gel de zekâtı payını al» dedi. Ben de «hayır» dedim. Nihayet Ra-sûlullah'a gelerek durumu sordum. Adam da gelerek aynı şeyi Ra-sûlullah'a sordu. Bunun üzerine Rasûlullah «Zekât bize helâl değildir. Bir toplumun azadlı. köleleri de onlardan sayılır.» buyurdular. (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd ve Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî «Hasen sahihdir» demiştir.)

Haşimoğullarına nafile sadakanın helâl olup olmadığı konusunda alimler ihtilâf etmişlerdir.

Şevkânî bu konudaki sözleri özetleyerek demiştir ki: «Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in «Bize zekât helâl olmaz,» sözü, farz ve nafile zekâtın helâl olmayacağını göstermektedir. Hattâbî'nin de dahil olduğu bir cemaat farz ve nafile sadakanın Benî Hâşim'e. haram olduğunu icma' etmişlerdir.» Sevkânî, nafile konusunda da Şâfiî'den pek çok kipini" nakiller yaptığını belirtir. Ahmed'den bir rivayet de bu yöndedir.

İbn Kudâme şöyle demiştir: «Nafile sadaka hakkında naklolunan rivayetin delâleti açık değildir.»

Nebî aleyhisselam ailesine gelince: Şâfiî'ler, Hanbelîler ve Zeyillerden sahih olarak nakledildiğine ve Hanefîlerin de çoğunun de-c.ğine göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ailesine farzın dışında nafile zekât vermek caizdir. Bunlar şöyle demektedir: «Haram edilen zekât, insanların kırı sayılan maldır. Bu hüküm ise farz olan zekât için doğru olup nafile için geçerli değildir.»

Bahr kitabında şöyle denmiştir: «Kayles, nafile zekâtı, hibe, hediye ve vakıf gibi kabul etmiştir.»

Ebû Yusuf ve Ebû'l Abbas ise; «Farz zekât gibi Rasûlullah sal-lallahu aleyhi ve sellem'in ailesine nafile zekât da haramdır, çünkü delil açık değildir.» demiştir. (Tercih edilen görüş budur.)

8.14.3. Babalar ve Çocuklar

Alimlerin ittifakiyle, baba, dede, anne, nine, çocuklar, çocukların çocukları, kızlar ve kızların kızlarına zekât verilemez. Çünkü zekât veren kimsenin ne kadar yukan çıkarsa çıksın, babasına bakması gerekir. Yine ne kadar aşağıya inerse insan, çocuklarına bakması gerekir. Eğer onlar fakir iseler, kendisinin zengin olmasıyla onlar da zengin sayılır. Eğer zekâtı onlara verirse, nafaka borcunu vermemekle kendisine menfaat temin etmiş olur. imam Mâlik; dede, nine ve çocukların çocuklarını bu hükümden istisna ederek, «Bakmakla mükellef olmadığı için bunlara zekât verilebilir,» demiştir. Bu durum fakir oldukları zamandır. Eğer zengin olup da, Allah yolunda gönüllü olarak gazaya çıkmışlarsa, borçluların hissesinden kendilerine zekât vermek caiz olduğu gibi Allah yolunda ayrılan paydan da onlara zekât verilir. Çünkü kişinin dede, nine gibi yakınlarının borçlarını ödemesi vacib değildir. Aynı şekilde, zekât memuru sıfatım taşıdıkları müddetçe de onlara bu paydan zekât verilebilir.

3,14.4. Zevce

İbn Münzir; «âlimlerin icmâ'ıyla kişi hanımına zekât veremez», demiştir. Bunun sebebi; zevcesine bakması kocası üzerine vacibdir. Aynen anne, baba gibi aldığı nafaka sebebiyle, zekâtın müstağni sayılır. Ancak, zevcesi borçlu olursa borcunu Ödemesi için, bu paydan kendisine zekât verilebilir.

8.24.5. Allah'a Yaklaşmak İçin Yapılan Hayır Müesseselerine Zekât Vermek

Ayette zikri geçen sekiz sınıftan başka Allah'a yaklaşmak için yapılan herhangi bir müesseseye zekât vermek caiz değildir. Meselâ mescid inşaatı, köprüler, yolların tamiri, misafir ağırlamak ve ölüleri defnetmek için yapılan harcamalara ve buna benzer yerlere zekât verilemez.

Ebü Dâvûd şöyle demiştir: İştîğime göre, İmam Ahmed'e «Zekât parasıyla ölü kefenlenir mi?» diye sorulduğunda, «Hayır» diye cevap vermiştir. «Zekâtın ölünün borcu Ödenemez.» Devamla demiştir ki: «Zekât parasıyla dirilerin borcu ödenir, ölülerin borcu ödenemez. Çünkü ölü borçlu olamaz.» Kendisine «Ancak, zekât ölünün ailesine verilir,» denince, İmam Ahmed; «Ailesine verilirse ne güzel olur,» demiştir.

8.15. ZEKÂTI KİMLERİN DAĞITABİLECEĞİ

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem vekillerini zekât toplamak üzere gönderir ve kendisi hak sahiplerine dağıtırdı. Ebû Bekir ve Ömer (r.a.) de böyle yapmışlardır. Bu konuda, görünen mallarla görünmeyen mallar arasında bir fark yoktur. Osman (r.a.) halife olunca, o da bir zaman bu yolda yürüdü. Ancak gizli malla-nın çoğaldığını görünce bunları toplamakta ümmet-i Muhammed'e zorluk olacağından ve gizli malları araştırırken; mal sahiplerini zarara sokmaktan korktuğu için gizli malların zekâtını mal sahiplerine bıraktı. Alimlerin ittifakıyla gizli malların zekâtını sahipleri kendileri ayırırlar.

Sâib bin Yezîd şöyle demiştir: Osman bin Affân'ı Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in minberinde şöyle hitab ederken dinledim: «Bu ay zekât aymızdır. Her kimin üzerinde borcu varsa borcunu ödesin. Ta ki mallarımız saflaşsın. Mallarınızın zekâtını veriniz.» (Hadisi Beyhakî sahih bir senetle rivayet etmiştir.)

Nevevî şöyle demiştir: «Bizim ashabımız bu konuda müslü-manların icmâi olduğunu nakletmiştir. Ancak mal sahipleri, gizli olan mallarının zekâtını ayırınca, «kendisinin dağıtması mı daha faziletli, yoksa halifeye verip onun dağıtması mı daha faziletli?» sorusu vardır.

Şâfiî'ye göre; doğru olan eğer İmam Âdil ise, ona vermek ef-dâldir.

. Hanbelîler ise; «Kendisinin dağıtması ef-daldir. Şayet halifeye verirse, o da caizdir,» demişlerdir.

Eğer mallar, görünen mallardansa, müslümanların halifesi ve vekilleri, Maliki ve Hanefilere göre zekâtı İstemek ve almak hakkına sahiptirler.

Şâfiî' ve Hanbelîlerin görünen mallar konusundaki görüşleri gizli mallar hakkındaki görüşleri gibidir.

8.16. ZEKÂTI ADALETLE VEYA ZORLA HALİFEYE VERMEKLE MAL SAHİBİNİN ZEKÂTTAN KURTULMASI

Müslümanların başında müslüman bir halife bulunursa, ister adaletle ister zorla alsın ona vermek caizdir. Mal sahibi ona zekâtı vermekle zekât borcundan kurtulmuş olur. Ancak halife zekâtı yerine vermiyorsa, ef-dal olan, kendisinin zekâtı ayırıp hak sahibine vermesidir. Ancak halife veya vali, zekâtı isterse, yine de onlara vermesi gerekir. Enes'den rivayet olunduğuna göre, o demiştir ki: «Benî Temim'den birisi Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sel-lem'e giderek şöyle dedi: «Ya Rasûlallah, zekâtı senin elçine verdiğim t kdirde Allah ve Rasûlünün huzurunda zekât borcundan kurtulmuş olur muyum?». Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve kellem; «Evet. Zekâtı benim elçime verdiğin takdirde zekât borcundan kurtulmuş olursun. Verdiğin zekâtın sevabı sana, günahı ise, onu başka yere verene aittir.» demiştir. (Hadisi Ahmed rivayet etmiştir.)

İbn Mes'ûd'dan rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Benden sonra, kendini başkasına tercih eden kimseler ve hoşlanmadığımız işler olacak.» Ashab; «Ya Rasûlallah, o durumda bize ne emredersin?» dediler. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «Üzerinize hak olanı eda ediniz ve Allah'tan size vereceği sevabı isteyiniz;» buyurdu. (Hadisi Buhari ve Müslim rivayet etmiştir.)

Vâil bin Hucr'den rivayet olunduğuna göre, o şöyle demiştir: «Bir adamı Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e sorarken iştîtim. Adam şöyle diyordu: «Başımızda zekât hakkını engelleyen âmirler olursa, ne buyurursun?» Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sel-lem; «Onları dinleyin ve itaat edin. Şüphesiz onların yüklendiği günahlar onlara, sizinki de sizedir.» Hadisi Buhari ve Müslim rivayet etmiştir.

Şevkânî şöyle demiştir: «Cumhur ulemâ, bu konuda geçen hadislerle zâlim sultanlara zekât vermenin caiz olduğuna ve zekât borcunun düştüğüne delil getirmişlerdir.»

Bu hüküm müslüman bir ülkedeki (dâr'ül-İslâm) müslümanların halifesine nisbetledir. Çağımızdaki devletlere zekât verme konusuna gelince; Reşit Rıza şöyle demiştir:

«Ancak asrımızda, çoğu müslüman ülkelerde tslâmî idareler kalmamıştır, tslâm'a davet edecek, onu müdafaa edecek, Allah'ın farzı ayın veya farzı kifaye olarak vacip kıldığı cihadı yapacak, cezaları verecek, Allah'ın farz

kıldığı gibi zekâtı alacak, yine Allah'ın tayin ettiği yerlere verecek tslâmî idareler yoktur. Bilâkis çoğu, Frenk devletlerinin egemenliği altına girmiştir. Bazılan ise mür-ted ve Allah'a inanmayanların egemenliği altındadır. Coğrafi olarak müslüman sayılan bazı ülkelerin reisleri gayri müslim devletlere boyun eğmiş olup, gayri müslimler İslâm ismini kullanarak, müslüman milletleri kendilerine boyun eğdirmek için bunları alet olarak kullanmakta, Katta bu yolla İslâm'ı yıkmaya çalışmaktadırlar. Zekâtın ve diğer vakıflardan aldıkları paraları, dinî sıfatları bulunduğu için kullanırlar. Bu gibi idarelere, reisinin lâkabı müslüman olsa bile ve resmî dini İslâm olsa bile zekât vermek caiz değildir. Ama idarecileri ve reisleri İslâm dini üzere olan ve müslü-manların beytülmâl'i üzerinde yabancıların egemenliği bulunmayan İslâmî idarelere gelince; gerek zahirî malların ve gerekse batı-nî malların zekâtını, istedikleri zaman vermek gerekir. Her ne kadar bazı hüküm'erde zulüm etseler bile fakihlerin görüşlerine göre hüküm budur.»

8.17. ZEKÂTI SÂLÛİ KİMİLERE VERMENİN MÜSTEHAB OLDUĞU

Zekât; sâlih olsun, fâsık olsun, zekât almaya hak kazanan müslümana verilir. Ancak zekât parasıyla Allah'ın haram kıldığı şeyleri japacaksa, kötülüğü önlemek için bu kişilere zekât verilmez. Eğer kişi hakkında herhangi bir şey bilinmeyip zekât parasından istifade edeceği bilinirse, bu kimseye zekât verilir. Zekât veren kimsenin, zekâtını ilim ehline ve iyi kimselere vermesi uygundur.

Ebû Sa'îd el-Hudrî'den rivayeten Rasûlullah salallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Mü'minle imanın misali, bağım koparan sonra yine aynı yerine dönen at gibidir. Mü'min de hata eder, unuttur, sonra yine imana döner. Yemeğinizi iyi kimselere ve içindeki iyilik sahibi mü'minlere yediniz.» (Hadisi Ahmed iyi bir senetle rivayet etmiş, Süyûtî ise hasen saymıştır.)

İbn Teymîye şöyle demiştir: «İhtiyaç ehlinde namaz kılmayanlara tevbe etmedikçe zekât verilmez. Namazını eda ediyor olması gerekir. Boş şeylerle uğraşanlar, yasaklardan kaçınmayanlar, kötülükleri son vermeyenler, kalpleri bozulmuş, fitratları değişmiş ve hayır hisleri yok olmuş kimseler de namazı terkedenler gibidir. Bu kimselere zekât verilmez. Ancak zekât parası, onları iyi işlere yönleltecek, nefislerini İslâha yardım edecek ve hayırlı işler yapmaya sevkedecekse, o zaman bu kişilere zekât verilebilir.

8.18. ZEKÂT VERENİN VERDİĞİ ZEKÂTI SATIN ALMASININ NEHYEDİLDİĞİ

Rasûlullah salallahu aleyhi ve sellem, muhacirleri Mekke'den ayrıldıktan sonra tekrar Mekke'ye dönmekten nehyettiği gibi, kişinin Allah için terkettiği mala tekrar dönmek için, zekât verenin zekâtını almasını nehyetti. Abdullah b. Ömer (r.a.)'den rivayeten Ömer (r.a.) şöyle demiştir: «Bir mücadele bir at vermiştim. Sonra adamın atı sattığını görünce, onu satın almak istedim. Durumu Rasûlullah'a arz edince, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bana; «Sakın bu atı satın alma ve sadakana dönme,» buyurdu.» (Hadisi Buhari, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî rivayet etmiştir.)

Nevevî şöyle demiştir: «Bu hadisteki nehiy, tenzihî olup tahri-mî değildir. O bakımdan zekât olarak, nezir keffareti, sadaka veya buna benzer Allah'a yaklaşmak için verdiği malı satın alması ve hibe ettiği malı kendi isteği ile temellük etmesi mekruh olur. Eğer p mala varis olursa, o zaman kerahat yoktur.

İbn Battal; «Abdullah b. Ömer hadisinden dolayı bir kimsenin zekâtını satın almasını alimlerin çoğu mekruh saymıştır,» demiştir.

İbn Münzir şöyle demiştir: «Hasan, tkrime, Rebî'a ve Evzâ'î zekâtı satın almaya ruhsat vermişlerdir.»

İbn Hazm, Ebû Sa'îd el-Hudrî hadisini delil getirerek bu görüşü tercih etmiş ve şöyle demiştir: «Rasûlullah salallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: «Zenginlerden yalnız beş kişiye zekât helâldir:

1. Allah yolunda cihad edene.
2. Zekât toplamakla görevli olana.
3. Zengin olduğu halde borçlu olana.
4. Zekâtı mal mukabilinde fakirden satın alana.
5. Bir de zekât almış olan fakir komşusunun; bu zekâtı hediye olarak kendisine verdiği zengine helâl olur.» (Hadisi Ebû Dâvûd Ahmed ve Hâkim rivayet etmiştir.)

H.19. ZEKÂTI YAKINLARA VERMENİN MÜSTEHAB OLDUĞU

Eğer kadının malı varsa, bu malda zekât vacib olup, zekât alabilecek durumdaki kocasına zekâtını vermesi hakkı vardır. Çünkü kocasına infak etmesi kadına vacib değildir. Zekâtı ona vermesinde deki sevab yabancıya vermesindeki sevabdan daha çoktur.

Ebû Sa'îd el-Hudrî (r.a.)'den rivayeten İbn Mes'ûd'un hanımı Zeyneb dedi ki: «Ey Allanın Nebisi, bugün sen zekât vermeyi emrettin. Benim de yanımda süs eşyaları var. Onların zekâtını vermek istiyorum. İbn Mes'ûd, karısının vereceği bu zekâta kendisinin ve oğlunun daha çok lâayık olduğunu zannetti. Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «İbn Mes'ûd doğrudur. Zevcen ve çocuğun vereceğin zekâta daha

lâayk kişilerdir.»-(Hadisi Buhârî rivayet etmiştir.)

Şâfiî, İbn Münzir, Ebû Yusuf, Muhammed, Zahiriler ve bir rivayete göre Ahmed bu görüştedir.

Ebû Hanîfe ve diğerleri ise, zevce ve çocuktan zekât vermenin caiz olmadığını kabul ederek demişlerdir ki:

«Zeyneb hadisi, farz zekât hakkında olmayıp nafîle sadaka hakkında varid olmuştur.»

İmam Malik; «Eğer aldığı zekâtı nafîkasına harcayarak kendisi de bundan yardım görürse, caiz olmaz. Fakat nafîkanın dışındaki şeylere harcarsa, caiz olur,» demiştir.

Sair akrabalara gelince; kardeş, kızkardeş, hala, teyze, amca ve dayılara, şayet zekât alabilecek kişilerden İseler, ekseri ulemanın görüşüne göre zekât verilebilir. Çünkü Rasûlullah salallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

«Yoksula verilen şey sadakadır. Akrabaya ise iki mislidir: Hem sadaka hem de sıla-i rahim.» (Hadisi Buhârî, Müslim, Ahmed, Nesâî ve Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî ise hasen saymıştır.)

20. İLİM ÖĞRENENLERE ZEKÂT VERMEK

Nevevî şöyle demiştir: «Kendine yetecek kadar çalışmaya kudreti olduğu halde, şer'i ilim tahsil etmekle meşgul olan kişi, şayet çalışmaya başladığında tahsil yapamayacak durumda ise, buna zekât helâldir. Çünkü İlim tahsili farz-ı kifâyedir. Eğer bir kimse ilim tahsili ile meşgul olmayıp çalışmaya da kudreti varsa bu kişiye zekât vermek helâl değildir. Bu zikrettiğimiz kişi medresede bile kalsa, bu böyledir. Sahih ve meşhur olan görüş budur.»

Nevevî devamla şöyle demiştir: «Bir kimseni, çalışmaya gücü yettiği halde nafîle ibadetlere kendini verdiği için çalışmıyorsa veya nafîle ibadetler bütün vaktini alıyorsa bu kimseye zekât vermek caiz değildir. Çünkü yaptığı ibadetin faydası sadece kendine aittir, İlim tahsili ise bunun dışındadır.»

8.21. BORCU ZEKATTAN DÜŞMEK

Nevevî, «Mecmu» isimli kitabında şöyle demiştir: «Bir kimsenin, sıkıntı içindeki bir kimseden alacağı olup da bunu zekâtına saymak istese ve ona «bu alacağımı zekâtıma saydım,» dese, bu konuda iki görüş vardır: Ahmed ve Ebû Hanîfe'ye göre; doğru olan, bunun yeterli olmayacağıdır. Çünkü zekât, kişinin zimmetinde bir borç olup bizzat ödemedi bu borçtan kurtulmuş olmaz. İkinci görüş. Hasan Basrî ve 'Atâ'nın görüşüdür. Onlar; zekât geçerli olur,» demişlerdir. «Çünkü borcunun, parayı alacaklıya verdikten sonra, zekât olarak tekrar onu geri alması caiz olduğu gibi, alacağını almadan onu borçluya zekât olarak bırakması da caizdir. Meselâ bu kimsenin, birisinde emanet parası bulunup da onu zekâtına saysa, para eline ister geçsin, ister geçmesin, zekât yerine geçer.»

Ancak alacağını kendisine ödemesi şartıyla zekât verirse, bu şekilde zekât vermek sahih olmayıp, İttifakla zekât borcu düşmüş olmaz ve yine ittifakla, böylece borcunu ödemiş de sayılmaz. Şayet niyet edip de şart koşmazlarsa o zaman ittifakla caiz olup, zekât yerine geçer ve borçlu da borcu yerine, aynı parayı geri verirse, borcundan kurtulmuş olur.

8.22. ZEKÂTI NAKLETMEK

Alimler, zekât verenin beldesinde fakir bulunmazsa, başka bir beldedeki hak sahiplerine zekâtı nakletmeyi caiz görmüşlerdir. Ancak zekât verenin etrafında zekâta ihtiyacı olanlar varsa, bu konuda gelen açık hadislerle göre herkes kendi beldesindeki fakirlere zekâtını verir. Başka beldeye zekât nakledilmez. Çünkü zekâttan maksad, her muhitteki insanları fakirlikten kurtarmaktır. O belde fakir bulunmakla beraber zekâtı başka bir beldeye nakletmenin mubah olması, kendi muhitindeki fakirleri muhtaç bir halde bırakmak demektir.

Daha önce geçen Muâz hadisinde belirtildiği üzere; «Onlara haber ver ki; üzerlerine zekât vermek farzdır.

Zenginlerinden alınır, fakirlerine verilir.»

Ebû Cuhayfe <r.a.'den rivayet olduğuna göre, o demiştir ki: «Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellera'in zekât memuru bize geldi de zekâtı zenginlerimizden alarak fakirlerimize verdi. Ben o zaman henüz yetim bir çocuktum. Bana, dokuz yaşında bir deve vermişti.» (Hadisi Tirmizî rivayet etmiş ve hasen saymıştır.)

«tmrân b. Husayn'dan rivayeten: Bu zât zekât toplamakla görevlendirildi'. Dönünce kendisine; «Hani mallar nerede?» diye sorulunca, o da, «Beni mal için mi gönderdiniz? Biz zekâtı, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem devrinde aldığımız kişilerden aldık ve yitne onun zamanında verilen yerlere verdik,» dedi. (Hadisi' Ebû Dâvûd ve İbn Mâee rivayet etmiştir.)

Tâvus'tan rivayet olduğuna göre, o demiştir ki; Mu'âz'a yazılan mektupta şu ifade vardır: «Bir belleden bir başka beldeye giden .kişinin sadakası ve öşürü, aşiretinin beldesinde kahr.» (Hadisi Esrem Sünen'inde rivayet etmiştir.)

Alimler, bu hadislerle, her beldenin kendi fakirlerine zekât vermesinin meşru' olduğuna delil getirmişlerdir. Daha önce geçtiği gibi, eğer kendi beldesinde fakir yoksa, başka bir yere nakletmenin caiz olduğunda alimler icmâ' etmiş olup, kendi beldesinde ih-tfyaç bulunduğu zaman başka bir beldeye nakletme konusunda ise ihtilaf etmişlerdir.

Hanefiler şöyle demişlerdir: «Zekâtı nakletmek mekruhtur. Ancak sıla-ı rahim olması açısından uzaktaki yakın akrabasına, kendi beldesinden daha ihtiyaçlı olan kimselere nakletmenin müslüman-lar için dahaya hayırlı olması halinde, dâr-ı harb'den dâr-i İslâm'a, ilim okuyan uzaktaki talebeye veya zekâtın sene tamam olmadan önce verilmesi durumunda, bütün bu hallerde zekâtı nakletmek mekruh olmaz.»

Şafi'î'ler ise şöyle demiştir: «Zekâtı nakletmek caiz olmayıp, malın bulunduğu yerde dağıtmak gerekir. Ancak, zekâtın vacib olduğu yerde zekâta lâıyk kimse bulunmazsa o zaman nakledebilir.»

Amr bin Şuayb'dan rivayet olunduğuna göre; Mu'âz bin Cebel tslâm için bir nefer olarak çalıştı. (Çünkü Rasûlullah onu görev için gönderiyordu.) Bu hal Rasûlullah'ın Ölümüne kadar devam etti. Sonra Ömer'in yanına geldi. O da kendisine aynı görevi verdi. Bunun üzerine Muaz, bulunduğu yerden zekât toplayarak üçte birini Ömer'e gönderdi. Ömer, bunu hoş karşılamayarak «Ya Muaz, ben seni vergi toplaman ve cîzye alman için değil, zenginlerinden zekât alıp fakirlerine vermek için gönderdim.» dedi. Bunun üzerine Muaz «Ben sana bunları, burda benden zekât alabilecek kimse olduğu halde göndermedim» dedi. İkinci sene olunca Muaz topladığı zekâtın yansını Ömer'e gönderdi. Yine aynı şekilde aralarında konuşma geçti. Üçüncü sene olunca Muaz topladığı zekâtın hepsini

Ömer'e gönderdi, yine birbirleriyle istişare yapmaya başladılar. Bunun üzerine Muaz «Benden zekât alabilecek kimse bulamadığım için hepsini size gönderdim.» dedi. (Hadisi Ebu Ubeyd rivayet etmiştir.)

İmam Malik şöyle demiştir: Zekâtı nakletmek caiz değildir. Ancak bir başka beldenin zekâta aşın ihtiyacı hasıl olursa, bu durumda, idareciler uygun gördükleri şekilde zekâtı nakledebilirler.

Hanbeliler şöyle demiştir: Zekâtı kendi beldesinden seferi hükme tâbi olan mesafeye nakletmesi caiz olmaz. Sadece farz olduğu yer ile seferilik hükmü geçerli' olan mesafeden daha berideki yakınlarına zekâtı dağıtabilir. Ebû Dâvûd demiştir ki; Ahmed'den işittiğime göre, kendisine zekâtı bir beldeden diğer beldeye nakletmek soruldu, «olmaz» diye cevap verdi. «Eğer uzaktaki yakın akrabası olursa?» diye sorulunca, yine «olmaz» dedi. «Şayet beldesindekilerin zekâta ihtiyaçları olmazsa?» diye sorulunca, «O zaman zekâtı nakletmek caizdir.» dedi. Hanbelîler bu görüşlerine, geçen Ebu Ubeyd hadisiyle delil getirmişlerdir.

İbn Kudâme şöyle demiştir: «Ekseri ulemanın görüşüne göre kişi bu hükme muhalefet ederek zekâtını başka yere naklederse, caizdir. Eğer adam bir şehirde, malı ise başka bir şehirde ise, malın olduğu şehir dikkate alınır. Çünkü zekât o yerde farz olmuş, hak sahiplerinin gözleri o malın üzerinde bulunmaktadır. Şayet malın bir kısmı bir şehirde, bir kısmı ise başka bir şehirde ise, her malın zekâtı olduğu yerde dağıtır. Bu hüküm zekât hakkında böyledir. Sadaka-ı Fitr'a gelince, malı ister o beldede olsun, ister olmasın, vacib olduğu beldede dağıtılması gerekir. Çünkü fitr sadakası kişinin zatiyla ilgili bir zekâttır ki, vacib olmasının sebebi bizzat kendisi olup, mal değildir.

8.23. ZEKATI YANLIŞ TERE VERMEK

Zekâtı veren kimse, bilmeden, zekâtını zekât verilecek kişilere değil de zekât vermek haram olan kişilere verirse ve daha sonra hata yaptığı ortaya çıkarsa, bu ona kifayet edip zekât borcu düşer mi? Yoksa yerine verinceye kadar zimmetinde borç olarak kalır mı?

Bu mesele hakkında çeşitli görüşler vardır:

Ebû Hanîfe, Muhammed, Hasan ve Ebû Ubeyde; «Verdiği zekât kendisine kifayet eder, başka zekât vermesine gerek yoktur,» demişlerdir.

Ma'n b. Yezîd'den rivayeten, o demiştir ki: «Babam Yezid, sadaka paralarını dağıtmak için birkaç dinar çıkarmış ve onları camide bir kimsenin yanına koymuştu. Ben gelip onları alarak babamın yanına gittim. Bunun üzerine babam: «Vallahi sana vermek istememişim,» dedi. Nihayet Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in huzuruna çıktık. Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «Ey Yezid, sen niyyetinde sevap kazandın. Ey Ma'n, aldığın mal da senindir,» buyurdu. (Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.)

Her ne kadar bu hadisin nafiye sadakaya ihtimali varsa da «sen niyyetinde sevap kazandın» cümlesindeki «mâ» sözcüğü umumilik ifade eder.

Yine bu alimler Ebû Hüreyre hadisiyle de hüccet getirmişlerdir. Bu hadiste Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Benî İsrail'den bir adam, 'bu gece mutlaka bir sadaka vereceğim', dedi ve sadakasını çıkararak bir fahişenin eline verdi. Derken halk: 'Bu gece bir fahişeye sadaka verildi', diye lâf etmeye başladılar. O adam; 'Yâ Rabbi, bir fahişeye sadaka verdiğim için sana hamdolsun. Ben derhal bir sadaka daha vereceğim', dedi ve sadakasını çıkararak bir zenginin eliğe verdi. Halk yine; 'Bir zengine sadaka verildi', diye konuşmaya başladılar. Sadaka veren adam; 'Yâ Rabbi, bir zengine sadaka verdiğim için sana hamdolsun. Ben elbette bir sadaka daha vereceğim', dedi ve sadakasını çıkararak bir hırsızın eline verdi. Halk yine; 'Bir hırsıza sadaka verildi', diye lâf etmeye başladılar. Bunun üzerine sadaka veren kişi; 'Yâ Rabbi, bir fahişeye, bir zengine ve bir hırsıza sadaka verdiğim için sana hamdolsun', dedi. Sonra rüyasında ona gelenler oldu ve 'Senin sadakan kabul olundu. Umulur ki, bu sadaka sebebiyle fahişe zinasından vazgeçip namuslu olur. Umulur ki, zengin de ibret alır da Allah'ın kendisine verdiği maldan infak eder. Ve yine umulur ki, hırsız da bu sadaka sebebiyle hırsızlığından

vazgeçerek namuslu bir adam olur', dediler.» (Hadisi Buharı, Müslim ve Ahmed rivayet etmişlerdir.) Yine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, kendisinden zekât isteyen bir adama «Eğer zekât almaya lâyük kişilerden isen, sana hakkım vereyim» buyurmuş ve iki adama iki deri vermiştir. Daha sonra; «Eğer isterseniz zekâtı size vereyim, ancak zengin, çalışabilen kuvvetli kimsenin, zekâtı payı yoktur» buyurmuştur. Muğni kitabında yazan; «Şayet Nebi aleyhisselâm zenginliğin hakikatini esas alsaydı, onların sözlerini yeterli bulmazdı», demiştir.

Mâlik, Şâfi'i, Ebû Yusuf, Sevrî ve tbn Münzir, «Müstehak olmayana zekâtı vermek kifayet etmez,> demişlerdir. «Eğer hata yaptığı ortaya çıkarsa, tekrar zekâtı ehline vermesi gerekir. Çünkü va-cib olan zekâtı hakkı olmayan kimseye vermiştir, insanlara olan borç gibi, zekât da zimmetinden çıkmış olur.» Ahmed'in görüşü şöyledir: «Eğer zekât fakir sanılan bir kimseye verilir de sonradan rengin olduğu ortaya çıkarsa bu konuda iki' rivayet vardır: Bir rivayete göre kâfi gelir. Diğer rivayete göre ise kâfi gelmez. Ancak zekâtı alan kimse, kâfir, Haşimî ve zekât verenin yakın akrabası gibi zekât verilmeyecek kimselerden ise bunlara zekât vermenin kifayet etmeyeceği hakkında bir rivayet vardır. Çünkü zenginle fakiri l ayırmak çok kere mümkün olmaz. Ancak diğerleri bunun gibi değildir. Meselâ âyette şöyle geçmektedir: «Yüzsüzlük etmediklerinden, bilmeyen onları zengin sanır.» (Bakara: 273).

8.24. ZEKÂTI AÇIKTAN VERMEK

Zekât verenin, zekâtını ister farz olsun ister nafil olsun, gösterişe kaçmadan, açıktan vermesi caizdir. Ancak gizli vermesi ise daha efaldır. Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor: «Sadakaları açıkça verirsiniz ne güzel. Eğer onları yoksullara gizlice verirsiniz, bu sizin için daha hayırlıdır.» (Bakara: 271).

Ahmed, Buhari ve Müslim'in Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayetlerine göre; Nebi aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: «AllaL, yedi kişiyi, kendi gölgesinden başka hiçbir gölgenin bulunmadığı kıyamet gününde gölgelendirir. 1. Adaletli devlet reisi. 2. Allah'a ibadetle yetişen genç. 3. Gönlü mescidlere bağlı kişi. 4. Allah yolunda seven, o noktada birleşen ve biri diğerinden ayrılırken o nokta yüzünden ayrılan İki dost 5. Güzel ve mevki sahibi bir kadın kendisini davet ettiğinde; «Ben Allah'tan korkarım» diyerek cevap veren kişi. Sadaka verip de sağ elinin verdiği sol eli bilmeyecek kadar gizli tutan kişi. 7. Bir de tenhada Allah'ı zikredip de gözleri yasla dolan kişi.»

8.25. FİTİR SADAKASI

Fıtır sadakası; Ramazan'da vacib olan bir zekâttır. Fıtır sadakası, büyük-küçük, erkek-kadın, hür-köle herkese vacibdir.

Buhâri ve Müslim'in İbn Ömer'den rivayet ettiklerine göre: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, fıtır sadakasını Ramazan ayın da hurmadan bir sa' (2.917 kg.) ve arpadan bir sa' olarak, köle-hür, erkek-kadın, bütün müslümanlara farz kılmıştır.

8.25.1. Hikmeti

Fıtır sadakası; hicretin ikinci senesi Şaban ayında meşru kılınmış olup oruçlu kimseyi, yapacağı umulan kötülüklerden, boş sözlerden korur. Böylece fakir ve muhtaçlar gözetilmiş olur.

Ebû Dâvûd, İbn Mâce ve Dârekutnî'nin İbn Abbas'dan rivayet ettikleri hadiste İbn Abbas şöyle demiştir: «Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, fıtır sadakasını, oruçluyu boş söz ve hareketlerden korumak ve fakirleri doyurmak için farz kılmıştır. Her kim onu bayram namazından önce eda ederse makbul bir zekât olur. Şayet namazdan sonra eda ederse sadakalardan bir sadaka olmuş olur.»

8.25.2. Kime Vaciptir?

Fıtır sadakası, bir gün - bir gecelik, kendisinin ve çoluk - çocuğunun yiyeceğinden fazla bir sa' miktarı arpa veya buğdaya sahip olan hür ve müslümana vacip olur. Fıtır sadakası, kişiye kendisi, hanımı, çocukları, bütün, işlerini üzerine aldığı ve înfak etmekle mükellef olduğu hizmetçileri ve kendisine nafakası gereken kimselerin fitresini vermek üzere vacibdir.

8.25.3. Miktarı

Sadaka-i Fıtır'da vacib olan; buğday, arpa, hurma, kuru üzüm, keş peyniri, pirinç, mısır gibi temel gıda maddesi sayılanlardan bir sa' vermektir.

Ebû Hanîfe bunların kıymetini vermeyi caiz görerek demiştir ki: «Eğer fitreyi buğdaydan verecekse yarım sa' kifayet eder.»

Ebû Sa'îd el-Hudrî (r.a.) şöyle demiştir: «Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem aramızda iken, biz sadaka-i fitin

küçük-büyük, hür veya köle herkes için yemekden bir sa', yahut keş peynirinden bir sa' veya arpadan bir sa' yahut kuru üzümünden bir sa' üzerinden verirdik. Muâviye hacc yahut umre yapmak için gelinceye kadar bu şekilde devam ettik. Sonra Muâviye minder üzerinde başka bir konuşma yaptı. Konuşmasında; 'Ben Şam buğdayından iki müddün bir sa' kuru hurmaya denk olduğu fikrindeyim,' dedi. Bunun üzerine halk onun görüşü ils amel ettiler.» Ebû Sa'îd demiştir ki: «Bana gelince; ben bunu yaşadığım müddetçe ilelebed eskiden verdiğim gibi vermekte devam ediyorum.» (Hadisi Buharı, Müslim, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd ve tbn Mâce rivayet etmiştir.)

Tirmizî şöyle demiştir: «İlim ehlinin bir kısmını bu hadisle amel ederek her şeyden bir sa' vermeyi uygun görmüşlerdir. Şâfi'î ve İshak'ın da görüşü budur. İlim ehlinin diğeri bir kısmı ise; «Her şeyden bir sa', ancak buğdaydan yarım sa' kâfi gelir,» demiştir. Bu görüş, Süfyân, İbn Mübarek ve Küfe ehlinin de görüşüdür.»

8.25.4. Sadaka-i Fıtır Ne Zaman Vacip Olur?

Alimler fıtır sadakasının Ramazan sonunda vacib olduğu konusunda ittifak etmişler, vacib olan vaktin hududunda ise ihtilâf etmişlerdir.

Sevri, Ahmed, İshak, Şâfi'î'nin son görüşüne ve Malik'ten yapılan iki rivayetin birisine göre; vacib olmasının vakti bayram gecesine güneş bannıdır. Çünkü güneşin batması. Ramazan bayramı vaktidir.

Ebû Hanîfe, Leys, Şâfi'î'nin eski görüşüne ve Malik'ten diğeri rivayete göre; vacib olmasının vakti bayram günü güneş doğunca-

Bu ihtilâfın sonucu olarak; «Bayram günü sabahdan önce, güneşin batmasından sonra doğan bir çocuğa sadaka-i fıtır vacip midir, değil midir?» sorusu ortaya çıkmıştır. Birinci görüşe göre; vacib değildir, çünkü vacib olan vakitten sonra doğmuştur. İkinci görüşe göre ise, vacibdir. Çünkü vacib olan vakitten önce doğmuştur.

8.25.5. Sadaka-ı Fitin Vacib Olduğu Vakitten Önce Vermek

Alimlerin çoğuna göre; sadaka-ı fitin bayramdan bir veya iki gün önce vermek caizdir.

İbn Ömer şöyle demiştir: «Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, fıtır sadakasını cemaat namaza çıkmadan önce vermemizi emretti.» /

Nâfi' şöyle demiştir: «İbn Ömer, sadak-ı fitin bayramdan bir veya iki gün önce öderdi.»

Âlimler bir veya iki günden fazlasında ise ihtilâf etmişlerdir: Ebû Hanîfe'ye göre; Ramazan ayındai. önce vermek caizdir. Şâfi'î, ayın evvelinde vermeyi caiz görmüştür. İmam Mâlik ile Ahmed' in meşhur olan görüşüne göre; sadaka-ı fitin bir veya iki gün önce vermek caizdir.

İmamların ittifakına göre, sadaka-ı fitin vacib olan vakitten sonraya tehir etmekle üzerinden düşmeyip bilâkis ödeninceye kadar, ödenmesi gereken bir borç olarak ömrünün sonuna kadar da olsa kişinin zimmetinde kalır. Yine bayramdan sonraya tehir etmenin caiz olmadığına ittifak etmişlerdir. Ancak İbn Şîrîn ve Ne-hâî'den naklolunduğuna göre; «Bayramdan sonraya bırakmak câ* izdir.» demişlerdir. İmam Ahmed, «Sadaka-ı fitin bayramdan sonraya bırakmakda bir beis olmadığı kanaatindeyim.» demiştir. İbn Rislân ise, şöyle demiştir: «Sadaka-ı fıtır zekât olduğu için, sonraya bırakılması ittifakla haramdır. Namazı vaktinde kılmayana günah olduğu gibi, sadaka-ı fitin sonraya bırakmak da günahdır.»

Daha önce hadiste geçtiğine göre; «Kim sadaka-ı fitin Rama-zan'dan önce öderse, makbul bir zekât olmuş olur. Kim de Rama-zan'dan sonraya bırakırsa diğeri sadakalar gibi bir sadaka vermiş sayılır.»

8.25.6. Sadaka-i Fitin Verileceği Yerler

Sadaka-ı fitin verileceği yerler, zekâtın verileceği yerler olup bu da ayette geçen sekiz sınıftır. Hadiste geçtiği üzere fakirler bu sınıfların en evlâsidir. Çünkü Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; sadaka-ı fitin oruçla için boş söz ve hareketlerden ve günahlardan bir temizlenme ve fakirler için ise yiyecek kılmıştır.

Beyhakî ve Dârekutnî'nin İbn Ömer (r.a.)'den rivayet ettiklerine göre, o şöyle demiştir: «Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; -sadaka-i fitin vacib kılınca, «Bugün fakirleri zenginleştirin» buyurdu.» Beyhakî'den başka bir rivayet göre; «Bugünün tavafından sonra fakirleri zenginleştirin.» buyurmuştur.

Zekâtı nakletme konusu anlatılırken nereye edâ edileceği hakkında açıklama daha Önce geçmiştir.

8.25.7. Zimmîye Sadaka-i Fitin Vermek

Zühri, Ebû Hanîfe, Muhammed ve İbn Şubrume, şu ayetten dolayı zimmîye sadaka-i fitin vermeyi caiz görmüşlerdir:

«Allah din uğrunda sizinle savaşmayan, sizi yurdunuzdan çıkarmayan kimselere iyilik yapmanıza ve onlara karşı adil davranmanızı yasak l'!rpa7ı Doğrusu Allah adil olanları sever.» (Mümte-hine: 9).

8.28. MALDA ZEKATTAN BAŞKA BİR HAK VAR MIDIR?

tslâm dini mala, hayatın direği, ferd ve cemiyet nizamının dayanağı olarak gerçekçi bir görüşle bakar. Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor: «Allah'ın sîzi koruyucu kılmış olduğu mallarınızı, beyinsizlere vermeyin.» (Nisa: Bu âyet-i kerime; her ferdin gıda, giyim, ev ve kişinin onlarsız yapamayacağı diğer aslı ihtiyaçlarını temin edecek şekilde, ama hiç bir ferdin hayatını devam ettiremeyecek şekilde zarar etmemesi üzere, malın dağıtılmasını gerektirir. Malın dağıtılması ve yetecek miktarın elde edilmesi için en güzel ve en faziletli yol zekât yoludur. Zekât, zengini dara düşürmeyecek bir vakitte eda edilip fakiri kendisine yeterli olacak bir seviyeye çıkarır, geçim sıkıntısından ve mahrumiyet acılarından onu uzaklaştırır. Zekât, zenginin fakire hediye ettiği bir mihnet olmayıp, Allah'ın, ehline verilmek ve müstehak olana dağıtılmak için zenginin eline emanet olarak bırakmış olduğu bir haktır. Bundan dolayı şu büyük gerçek ortaya çıkmıştır ki; mal, fakirlerin dışında sadece zenginlere vakfedilmiş değildir. Şüphesiz mal, zenginhvfakir herkese eşit bir şekilde vakfe-dilmiştir. Bu gerçeği, ganimet taksimindeki hükmü belirleyen Allahu Teâlâ'nın şu âyet-i kerimesi açıklamaktadır: «Tâ ki o mallar, içindeki zenginler arasında elden ele dolaşan bir devlet olmasın.* (Haşr: 7). Yani mal, zenginler arasında dönüp dolaşan bir varlık değildir. Bilakis, zengin ve fakirlere dağıtılması gerekmektedir. Zekât, fakirlerin ihtiyaçlarını yerine getirdiği, ihtiyaç sahiplerinin açlığını kapattığı, zor durumdaki kişilere yeterli olduğu, onları doyurarak korkudan güven altına aldığı zaman malda gerekli olan bir haktır. Şayet zekât kâfi gelmeyip muhtaçların ihtiyaçlarına cevap vermezse» o zaman malda zekâtın dışında bir hak daha vacip olur ki, bu hiç bir şekilde kayıt altına alınmaz ve sınırlandırılmaz. Ancak fakirlerin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde zenginlerin mallarından ihtiyaç miktan alınır.

Kurtûb-şöyle demiştir: «Ona olan sevgisine rağmen mal verenler» (Bakara: 177). âyet-i kerimesini «malda zekâtın dışında bir hak daha vardır,» diyenler bu görüşlerine delil getirmişlerdir, iyiliğin son noktasına ancak bu şekilde erişilebilir. Dendi ki: Bu âyetten murad farz olan zekâttır. Birinci görüş daha doğrudur. Dârekutnî'nin Fâtıma öinti Kays'tan rivayetine göre; Rasûlül-lah sallallahu aleyhi ve sellem; «Malda zekâtın dışında bir hak vardır,» buyurmuş, sonra şu âyet-i kerimeyi okumuştur: «Yüzlerinizi doğudan yana veya batıdan yana çevirmeniz iyi olmak (birr) demek değildir. Lâkin iyi olan; Allah'a, ahiret gününe, meleklerle, kitaba, nebilere inanan, ona olan sevgisine rağmen yakınlarına, yetimlere, düşkünlere, yolculara, yoksullara, kölelere mal veren, namaz kılan, zekât veren...» (Bakara: 177). (Bu hadisi İbn Mâce Sü-nen'inde, Tirmizî ise Câm."inde rivayet etmiştir. Tirmizî şöyle söylemiştir: «Bu hadisin isnadı bu şekilde değildir. Ebû Hamza ve Meymûn el-A'ver zayıf kişilerdir. tsmâil b. Sâlim ve Beyân, hadisi ŞaTîi'den bu şekli ile rivayet etmişlerdir ki, en doğru olan budur.)

Bence; bu hadis hakkında her ne kadar söz varsa la şu âyet-i kerimenin bizzat kendi manâsı hadisin sıhhatine delâlet etmekte-, dır: «Namaz kılın ve zekâtı verin.» Bu âyette zekât, namazla beraber getirilmiş olup, bu, «Ona olan sevgilerine rağmen mal verirler,» âyetinden maksadın farz olan zekât olmadığına delildir. Aksi takdirde tekrar olmuş olurdu. Allah daha iyi bilir.

Alimler, zekâtı eda ettikten sonra, müslümanların başka ihtiyaçları doğarsa onlara da mal vermenin gerekli olduğunda ittifak etmişlerdir.

İmam Mâlik şöyle demiştir: «Bütün mallarını harcamak pahasına da olsa, esirleri kurtarmak insanlar üzerine vacibdir. Bu konuda da i'cmâ' vardır. Bu da bizim görüşümüzü kuvvetlendirmektedir. Tevfik Allah'tandır.» Menar tefsirinde; «Mala olan sevgilerine rağmen onu verirler» âyet-i kerimesi hakkında şöyle geçmektedir: «Allah'a olan sevgisi için malı verir veya mala olan sevgisine rağmen o malı verir.»

Üstad Muhammed Abuuh şöyle demiştir: «Bu verme işlemi, daha sonra gelen zekât vermenin dışındadır. Bu, iyiliğin (birr) temel esaslarından birisi olup zekât gibi vacibdir. Sadaka, zengin kî sinin zekâtı eda ettikten sonra veya sene tamam olmadan, zekâtın verildiği vaktin dışında ihtiyaç hasıl olduğu zaman her zor durumdaki kişiye vermesi demektir. Bunda belli bir nisab şartı aranmaz, bilâkis gücü nisbetinde verir. Eğer zengin çörekten başka bir şeye sahip olmayıp, kendisi veya üzerine nafakası vacip olan kişiler o çöreklerle ihtiyaç duymadığı halde, başka birisinin bunlara ihtiyaç duyduğunu görürse, o çörekleri dağıtması vacibdir.»

Bu konuda kendisine hak verilen sadece sakıntı içindeki kişi değildir. Bilakis Allahu Teâlâ, zekâtın dışında yakın akrabaya mal vermeyi mümine emretmiştir. «Yakın akrabası»; insanlardan iyilik yapmaya, súa-i rahimde bulunmaya en layık olanlardır. Şüphesiz insan ihtiyaç sahibi olduğu zaman, akrabaları arasında zenginler varsa, bu zenginin merhamet duyulan kabarak fakirin ihtiyaçlarına yönelir. Doğuştan kazanılan bir duygudur kî, insan, akrabasının yoksulluğundan, ve varlığını kaybetmesinden dolayı diğer insanların yoksulluğu ve varlığını kaybetmesine oranla daha çok üzüntü duyar. Kişi akrabasının yükten kurtulmasıyla hafifler, on-lann üstün olmasıyla üstün olur. Kim ki akrabasıyla bağlarını koparır ve onlar zor durumda iken, kendisi nimetler içinde yüzmeye razı olursa bu kimse fitrattan da, dinden de uzak olup hayır ve iyilikten de uzaktır. Akrabalık bakımından en yakın olana vermek daha Önemli, sıla-i rahimde bulunmak daha efaldır.

Âyette geçen «yetimlere» gelince; bunlara bakanlar öldüğü için onların ihtiyaçlarını gidermek zengin ve durumu iyi olan müs-lümanlara aittir. Böylece kötü duruma düşmemiş, terbiyeleri bozulmamış ve sonuçta hem kendilerine, hem de insanlara karşı birer belâ olmamış olurlar.

«Miskinlere» gelince; kendilerine yetecek kadar kazanmaktan aciz olmak onları miskin ve zelil bir şekilde el uzatmaktan-sa aza nza göstermeye yöneltip nefisleri buna alışmış olduğu için, bunlara yardım etmek ve lütufta

bulunmak gücü yetenlere vacib-dir.

«Yo! oğlu» ise: yolda kalmış, ailesine ve yakınlarına ulaşamayan kişi olup, yol, sanki onun babası, annesi, akraba ve ailesi olmuştur. Bu ifadede bir incelik vardır ve başka bir ifade bunun yerine geçemez. Yolda kalmışlara lütfde bulunmayı, yolculuklarında onlara yardımcı olmayı emretmesi, islâm'ın seyahati ve yeryüzünde dolaşmayı teşvik ettiğini göstermektedir.

«Dilencilere» gelince; bunları, anzî ihtiyaçlar, insanlara el aç-maya sevk etmektedir. Ayet-i Kerîmede bu sınıf diğerlerinden sonra zikredilmiştir. Bunlar dilencilik yaparlar ve kendilerine o bu para verir. Bazen insan, başkasına yardım için ister. Dilenmek zaruret dışında şer'an haram olup dilencinin haddi aşmaması gerekir. «Rikab» ise; köleleri hürriyetine kavuşturmak ve onları azad etmektir. Bu ifade, kendisi namına köle satın alıp onları azad etmeyi ve anlaşmalı kölelere taksitlerini ödemek üzere yardım etmeyi ve serbest bırakılmak üzere esirlere yardım etmeyi kapsamaktadır. Bu sınıfa mal dağıtmanın, müslümanların mallarında ödenmesi gereken bir hak olması; tslâm'ın köle azad etmeyi teşvik ettiğini ve insanın hür olarak yaratıldığını, ancak bazı anzî durumlarda esirlerin köle olması şeklinde umumî maslahatın gerektiği yerlerde buna ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Ayette bu sınıfın diğer sınıflardan sonraya bırakılması, diğer sınıflardaki ihtiyacın insan hayatını muhafaza için, kölenin hürriyetine kavuştu*ruması ise yaşam ihtiyacını kemâle erdirmek için olduğundandır. Zekât malı dışında bu sınıflara mal dağıtmanın meşruiyeti, belli bir zamanla ve sınırlı bir nisaba malik olmakla kayıtlana*naz. Ve yine verilen mal için onda bir, kırkta bir gibi, verenin malına nisbetle bir miktar da yoktur. Bu, sadece verenin durumuna ve iyilikseverliğine bağlı olarak yapılan mutlak bir ihsan işlemidir. Değerli bir varlık olan insanı helâktan ve yok olmaktan korumak, gücü yeten her kişiye vacibdir. Bundan fazlası için ise bir ölçü yoktur.

İnsanların çoğu yüce kitabın teşvik ettiği, değerli ve adaletli bir sosyal hayat düzenini içeren bu sisimden gafil olup, muhtaç durumdaki bu sınıflara, bazı dilencilere yaptıkları azıcık yardım dışında nerdeyse yardım yapmazlar. Zaten günümüzde gerçekten muhtaç ve yardıma lâik dilenciler az durumdadır. Çünkü onlar, dilenmeyi meslek haline getiren ve hatta çoğu da zengin olan kişilerdir.

İbn Hazm şöyle demiştir: «Her belde ahalisinden zenginler üzerine o beldenin fakirlerine bakmak farzdır. Şayet zekât bu fakirlerin ihtiyaçlarını karşılamazsa, halife bunlar için gerekli olan yiyeceği hazırlamaya, yazlık, kışlık, güneşten ve gelip geçenlerin gözlerinden korumak için elbise almaya zorlar. Bunun delili şu ayet-i kerimelerdir: «Yakınma, düşküne, yolcuya hakkını ver, elindekilerden saçıp savurma.» (İsra: 26).

«Anaya, babaya, yakınlara, yetimlere, düşkünlere, yakın komşuya, uzak komşuya, y«kının"Hfilri arkadaşla, yolcuya ve elinizin altında bulunan kimselere İyilik edin.» (Nisa: 36).

Allahu Teâlâ, yakın akraba hakkından tutun da miskine, yolda kalmışa ve elinin altında bulunan kişilere varıncaya kadar vermeyi gerekli saymış, anne-babaya, yakınlara, miskinlere, komşuya ve elinin altındakilere ihsanda bulunmayı farz kılmıştır. İhsan, yukarıda zikrettiklerimizi yapmayı gerektirir, insanı men etmek şüphesiz günahdır. Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur:

«Sizi bu yakıcı azaba sürükleyen nedir?» diye sorarlar. Onlar derler ki: 'Namaz kılanlardan değildik. Bir de düşkün kimseyi doyurmuyorduk.» (Müdesir: 43-45). Bu ayette Allahu Teâlâ miskinleri doyurmayı, namazın farziyetiyle beraber getirmiştir.

Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem; son derece sahih olan pek çok tarikten rivayet olunan bir hadiste, «insanlara merhamet

etmeyene Allah merhamet etmez,» buyurmuştur. Bir kimsenin ihtiyaçtan fazla malı olur da müslüman kardeşini aç ve açık görüp ona yardım etmezse, şüphesiz ona acımamış olur.

Osman en-Nehdî'den rivayet olunduğuna göre, Abdurrahman bin Ebî Bekir ona şöyle anlatmıştır: Suffe ashâbı, fakir insanlardı. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem onlara şöyle demişti: «Ya* mnda iki kişiye yetecek kadar yemek bulunan, üçüncü kişiyi doyursun. Yanında dört kişiye yetecek kadar yiyecek olan, beşinci veya altıncı kişiyi doyursun.»

İbn Ömer'den rivayet olunduğuna göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Müslüman müslümanın kardeşidir, ona zulmetmez.»

Müslümanı doyurmaya ve giydirmeye kadir olduğu halde, kim onu aç ve açık bırakırsa muhakkak ona zulmetmiş olur.

Ebû Sa'îd el-Hudrî'den rivayet olunduğuna göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

«Yanında fazla bineği olan, onu, bineği olmayana versin. Yanında fazla azığı olan, fazlasını azığı olmayana versin.» Ebû Sa'îd el-Hudrî demiştir ki : «Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem çeşitli mallar hakkında o kadar anlattı ki, hatta biz, herhangi birimizin, kendi fazla malımızda hakkımız olmadığı kanaatine vardık.» İşte bu, sahâbenin ic-mâ'î olup Ebû Sa'îd el-Hudrî bunu ve bu haber hakkında söylediklerimizin hepsini' haber vermiştir. Ebû Musa el-Eş'arî tarikiyle Nebî aleyhisselâm'dan rivayet olunduğuna göre; Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: «Acı doyurunuz, hastayı ziyaret ediniz ve esiri serbest bırakınız.» Bu konuda Kur'ân'dan ve sahih hadisten pek çok deliller vardır.

Ömer (r.a.) şöyle demiştir: «Geride bıraktığım isime yeniden başlasam, zenginlerin mallarının fazlasını alı,

muhacirlerin fakirlerine taksim ederdim.» (Bu rivayetin isnadı gayet sahihdir.)

Ali (r.a.) şöyle demiştir: «Şüphesiz Allahu Teâlâ mallarından fakirlere yetecek kadar vermeyi zenginlere farz kılmıştır. Eğer fakirler aç ve çıplak kalır veya zahmet çekerlerse, bu durum zenginlerin vermemesi sebebiyle olur. Bu tip zenginleri kıyamet günü he-< saba çekmek ve onlara azab etmek Allah üzerinde bir haktır.

İbn Ömer'den rivayet olunduğuna göre demiştir ki: «Malında zekâtтан başka bir hak vardır.»

Mü'minlerin annesi Aîşe ile Hasan b. Ali ve İbn Ömer (r.a.), kendilerinden bir şey isteyenlere şöyle demişlerdir: «Eğer acı duyduğun diyet borcunu ödemek için veya seni kötü duruma düşüren zarardan dolayı veya zor geçinebildiğin fakirlik sebebiyle istiyorsan senin hakkını vermek gerekir.»

Ebû Ubeyde b. Cerrah ve üçyüz sahabeden sahih olarak rivayet edildiğine göre, bunların azıkları bitince, Ebû Ubeyde, herkesin azığını iki dağarcığa toplamalarını emretti ve eşit bir şekilde onlara dağıtmaya başladı. Bu rivayet sahabeye kadar uzanan bir icmâ' olup sahabeden onlara muhalefet eden olmamıştır.

Şa'bî, Mücâhid, Tâvûs ve diğerlerinden sahih olarak rivayet olunduğuna göre; bunlar; malda, zekâtтан başka bir hak olduğunu söylemişlerdir.»

İbn Hazm devamla demiştir ki: «Müslümanın, yanında yiyeceğinden fazla yemek bulunduğu halde müslüman veya zımmî ar' kâşını ölü eti veya domuz eti yemeye zorlaması helâl değildir. Çünkü yiyecek sahibine, açları doyurmak farzdır. Durum böyle olunca müslüman ölü eti ve domuz eti yemeye zorlanamaz. Böyle bir durumda yiyecek sahibi ile mücadele etmesi hakkı vardır. Eğer bu uğurda ölürse, öldürene kısas yapılır. Şayet yiyeceği men eden öldürülürse, Allah'ın lanetine gitmiş olur. Çünkü bir hakka manî olmuş olur ki, «haddi aşanlar» grubundan sayılır. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: «Eğer biri diğeri üzerine saldırırsa, saldıranlarla Al-AJah'in buyruğuna dönünceye kadar savaşınız.» (Hucurât: 9) Müslüman kardeşinin hakkını vermeyen ona taşkınlık yapmış demektir. Ebû Bekir Sıddık, zekâtı vermeyenlere karşı savaş açmıştır. Tevfik Allah'tandır.» (İbn-i Hazm'ın sözü burada sona erdi.)

Buraya kadar, bu mesele hakkında pek çok delil ortaya koyduk ve sözü çoğalttık. Bunun sebebi, İslâm'ın rahmet ve şefkatinin genişliğini açıklamaktır. İslâm bu konuda yeni çıkmış sistemleri çoktan geçmiş, İslâm'a nisbetle bu sistemler, kuvvetli bir ışığın ve evreni aydınlatan güneşin Önünde sönme tehlikesiyle karşı karşıya kalmış mum gibidir.

8.27. NAFİLE SADAKA

İslâm dini, kalpleri etki altında bırakıp, ruhlara iyilikseverlik aşılayacak ve nefislere hayır, iyilik ve ihsan izleri bırakacak şekilde mal sarfetmeyi teşvik etmiştir.

Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Mallarını Allah yolunda sarfedenlerin durumu, her başağında yüz tane olmak üzere yedi başak veren tanenin durumu gibidir. Allah dilediğine k*t kat verir, Allah'ın lütfü geniştir. O, her şeyi bilendir.» (Bakara: 261).

«Sevdiğiniz şeylerden sarfetmedikçe iyiliğe erişemezsiniz. Her Be sarfederseniz, şüphesiz Allah onu bilir.» (Ai-i İmrân: 92).

«Sizi varis kıldığı şeylerden sarfedin. Aranızdan İnanıp da sar-feden kimselere büyük ecir vardır.» (Hadîd: 7). Rasûlullah saûallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur : «Şüphesiz sadaka, Rabbin vermeyene karşı öfkesini yatıştırır ve sahibini yangın ve boğulma gibi kötü akıbetlerden korur.» (Hadisi Tirmizî rivayet etmiş ve hasen saymıştır.)

Yine Tirmizî'nin rivayet ettiğine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Şüphesiz müslümanın sadakası, ömrünü uzatıp onu kötü akıbetten korur ve Allahu Teâlâ sadaka sebebiyle sahibindeki kibir ve övünmeyi giderir.»

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştun «Kulun sabahladığı hiçbir gün yoktur ki, iki melek İnip de onlardan birisi: 'Allah'ım, infak edene mukabilini ver,' diğeri ise; 'Allah'ım, cimrilik edenin malına telef ver' diye dua etmesin.» (Hadîsi Müslim rivayet etmiştir.)

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «tyi-lifc yapanlar kötülük alanlarından korunurlar. Gizlice sadaka vermek Rabb'ın gazabını söndürür. Sila-i rahim, ömrü ziyadeleştirir. Her iyilik sadakadır.

Dünyada iyilik sahibi olanlar, ahirette de iyilik sahibidirler. Dünyada kötülük yapanlar, ahirette de kötüdürler. Cennete İlk girecek olanlar, iyilikseverlerdir.» (Hadisi Taberâ-nî, Evsat kitabında rivayet etmiş, Münzirî ise bu hadis hakkında bir şey dememiştir.)

8.27.1. Sadakanın Çeşitleri

Sadaka, iyi amellerin belli bir çeşidine mahsus değildir. Bilakis bu konuda genel kaide, «Her iyî iş sadakadır» prensibidir. Bu konuda gelen rivayetlerin bazıları aşağıdadır:

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Her müslümanın sadaka vermesi gerekir.» Bunun üzerine ashab; «Ey Allah'ın Nebisi, bulamazsa ne yapacak?» deyince, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «Eliyle çalışır, hem kendisi faydalanır, hem de tasadduk eder,» buyurdu. Ashab; «Yapacak iş bulamazsa?»

deyince, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: «İster mazlum olsun, ister âciz olsun ihtiyaçhya yardım eder.» buyurdu. Ashab «Şayet bunu da bulamazsa?» deyince, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: «İyilikle amel etsin ve kötülükten insanları sakındırsın. Bu da onun için sadakadır.» buyurmuştur. (Hadisi Buhârî ve diğerleri rivayet etmiştir.)

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Güneşin doğduğu her gün, herkese sadaka yazılır. Bunlardan bazıları şunlardır: iki kişi arasında adaleti sağlamak sadakadır. Kişiye, bineğine binmek üzere yardım edip onu bineğine bindirmek sadakadır. Eşyasını bineğinin üstüne koymak sadakadır. Yoldan eziyet veren şeyi kaldırmak sadakadır. Güzel söz söylemek sadakadır. Namaza giderken atılan her adım sadakadır.» (Hadîsi Ahmed ve diğerleri rivayet etmiştir.)

Ebû Zer el-Cıfârî'den rivayet olunduğuna göre, o demiştir ki: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «İçinde güneşin doğduğu her gün, herkese sadaka vardır. Bunlar kişinin, kendi nefesine ait olan sadakalardır.» Ben dedim ki: «Ya Rasûlallah (sallallahu aleyhi ve sellem), nereden tasadduk edelim, bizim malımız yok ki?» Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Şüphesiz şunlar da sadaka çeşitlerindendir: Tekbir, «sübhanellah», «elhamdülillah», «lâ ilahe illallah», «esteğfirullah» demek, iyiliği emretmek ve kötülükten nehyetmek, insanların geçtiği yoldan, diken, kemik ve taşları kaldırıp atmak, köre yol göstermek, dilsiz ye sağıra, anlayıncaya kadar duyurmaya çalışmak, İhtiyacını giderecek yeri «orana bildiğin o yeri göstermek, senden yardım dileyenin imdadına olanca gücünle koşmak, zayıf kişilere kol kanat germek, bütün bunlar sadaka çeşitlerindendir. Senin, yine kendi nefesine sadakaların vardır. Hatta zevcenle cima etmende bile ecir vardır.» (Hadisi Ahmed rivayet etmiştir. Bu lâfız ona aittir. Bu anlamıyla hadis Müslim'de de geçmektedir. Müslim'de şu ifade vardır: «Ashab; 'Ya Rasûlallah, bizler şehvetimizi tatmin ediyoruz. Bunda da mı ecir vardır?' diye sorunca, Rasûlullah, sallallahu aleyhi ve sellem: «Eğer o kişi şehvetini haram yoldan tatmin etseydi ona günâh yazılmayacak mıydı? İşte bunun gibi helâl yoldan gittiği için de ona ecir vardır.»

Ebû Zer (na.)'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «İçinde güneşin doğduğu her gün, ademoğlundan hiçbir can yoktur ki, üzerine bir sadaka olmasın.» Dendi ki; «Ya Rasûlallah, (sallallahu aleyhi ve sellem), nereden sadaka bulup da her gün tasadduk edelim?» Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «Şüphesiz hayır kapılan elbette çoktur: Teşbih, tahmîd, tekbîr ve tehlîl getirmen, iyiliği emredip kötülükten sakındırman, yoldan eziyet veren şeyi kaldırıp-atman, sağıra yüksek sesle konuşarak işittirmen, köre yol göstermen,

ihtiyaç yerini soran kimseye yol göstermen, imdat dileyen ihtiyaç-hya vargücünle koşman, zayıfın sıkıntısına kol kanat gererek yük' lenmen; işte bütün bunlar senin yine sana ait olan sadakalarıdır.» (Hadisi İbn Hibbân Safaîh'inde, Beyhakî de muhtasar olarak rivayet etmiştir. Bir rivayette şu ziyadesi de vardır: «Kardeşinin yüzüne tebessüm etmen bir sadakadır, insanların yolundan taş, diken ve kemik gibi şeyleri kaldırıp atman bir sadakadır. Kişiye, kaybolduğu yerde yol göstermen bir sadakadır.»)

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Sizden kim Cehennem'den korunmak isterse, yanm hurma bile olsa tasadduk etsin. Onu da bulamayan güzel söz söylesin.» (Hadisi Müslim ve Ahmed rivayet etmiştir.)

Yine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Şüphesiz Allahu Teâlâ kıyamet günü şöyle der: «Ey Ademoğlu, hastalandım, fakat beni ziyaret etmedin.» Kişi; «Ya Rabbî, seni nasıl ziyaret ederim ki, sen Alemlerin Rabbisin.» Allah Teâlâ; «Bil-medin mi, falan kulum hastalandı da onu ziyaret etmedin. Eğer onu ziyaret etseydin, beni onun yanında bulurdun. Ey Ademoğlu, senden yemek istedim de beni doyurmadın.» Adam: «Ya Rabbî, seni nasıl doyurabilirdim ki, sen Alemlerin Rabbisin.» Allah Teâlâ; «Bilmedin mi, falanca kulum, senden yemek istedi de onu doyurmadın, eğer onu doyursaydın beni onun yanında bulurdun. Ey Ademoğlu senden su istedim de beni sulamadın.» Adam: «Ya Rabbî, seni nasıl sulayabıldım ki, sen Alemlerin Rabbisin.» Allahu Teâlâ: «Falanca kulum senden su istedi de onu sulamadın, eğer onu sulasaydın, beni onun yanında bulurdun.» (Hadisi Müslim rivayet etmiştir.)

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Herhangi bir müslüman bir ağaç dikip bir ekin ekmez ki, ondan insan, hayvan veya bir canlı yesin de bu onun için sadaka olmasın.» (Hadisi Buhârî rivayet etmiştir.)

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Her iyilik sadakadır. Kardeşini güler yüzle karşılayan ve kovandan onun kovasına su boşatman iyiliktendir.» (Hadisi Ahmed ve Tirmizî rivayet etmiştir. Tirmizî sahihlemiştir.)

8.27.2. İnsanlardan Sadakaya En Lâyük Olan

insanlardan sadakaya en lâyük olan, sadaka verenin çocukları, ailesi ve akrabalarıdır. Kişinin kendi nafakasını ve çocuklarının nafakasını temine ihtiyacı varken, yabancıya tasadduk etmesi caiz olmaz.

Câbir (ra.)'den rivayet olunduğuna göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Sizden biriniz fakir olduğu zaman Önce kendinden başlasın. Eğer fazla bulursa çoluk-cocuğuna versin. Şayet daha fazla bulursa akrabalarına veya yakınlarına dağıtsın. Yine de artarsa şunlara şunlara versin.» (Hadisi Müslim ve Ahmed rivayet etmiştir.)

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Ta-sadduk ediniz». Bunun üzerine adamın biri; «Yanımda bir dinar var», dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «Onu kendine tasadduk et,» buyurdu. Adam «Yanımda başka bir dinar daha var,» deyince, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «Onu ailene tasadduk et,» buyurdu. Adam; «Yanımda başka bir dinar var,» deyince, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «Onu hizmetçine tasadduk et,» buyurdu. Adam; «Yanımda bir dinar daha var,» dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «O da sende kalsın» buyurdular. (Hadisi Ebû Dâvûd, Nesâî ve Hâkim rivayet etmiş. Hâkim sahihlemiştir).

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Sadakanın en faziletlisi, içinde düşmanlık besleyen yakın akrabaya verilen sadakadır.» (Hadisi Taberânî ve Hâkim rivayet etmiş, Hâkim ise sahihlemiştir).

8.27.3. Sadakayı İptal Etmek

Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Ey inananlar, Allah'a ve ahiret gününe İnanmayıp, insanlara gösteriş için malını sarfeden kimse gibi, sadakalarınızı, basa kakma ve eza etmekle boşa çıkarmayın.» (Bakara: 264). Rasûlullah sallallahu aleyhi* ve sellem şöyle buyurmuştur: «Üç kimse vardır ki, Allahu Teâlâ kıyamet günü onlarla konuşmaz, onlara bakmaz ve onları temiz çıkarmaz: Onlar İçin açık bir azab vardır.» Bunun üzerine Ebû Zer, şöyle demiştir: «Mahrum kalsınlar, ziyana uğrasınlar, kimdir onlar, ya Rasûlallah?» Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «Birincisi, verdiğini basa kakan kimse-dir. İkincisi, gururlanmak İçin elbisesini yerde sürükleyen kimsedir. Üçüncüsü de, yalan yeminle malının reklâmını yaparak satmaya çalışıyor kişidir.» buyurdular.

8.27.4. Haram Malı Tasadduk Etmek

Allahu Teâlâ haram maîdan verilen sadakayı kabul etmez.

Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Ey insanlar, şüphesiz Allahu Teâlâ temizdir ve temizden başkasını sevmez. Allahu Teâlâ rasûllere emrettiğini, mü'minlere de emretmiştir: «Ey resul, temiz şeylerden yiye, yararlı iş işleyin. Doğrusu ben yaptığınızı bilirim.» (Mü'minûn: 51). Sonra Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, yolculuğunu uzatan bir adamdan bahsetti: «Saçı başı dağınık, yüzü gözü toz içinde, ellerini göğe doğru kaldırmış, 'Yâ Rabbi, Yâ Rabbi', diye dua ediyor. Yiyeceği haram, içeceği haram, giyeceği haram, haramla besleniyor. Bu adamın duası nasıl kabul olsun?» (Hadisi Müslim rivayet etmiştir.)

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Her kim helâl kazançtan (Çünkü Allah, ancak helâl olanı kabul eder) bir hurma değerinde bir şey tasadduk ederse, şüphesiz Allahu Teâlâ onu sağ eliyle kabul eder. Sonra o tek hurma kadar sadakayı, dağ gibi oluncaya kadar sizden biriniz erkek küheylân tayını büyüttü' gü gibi sadakanın sahibi için büyüttür.» (Hadisi Buhari rivayet etmiştir.)

8.27.5. Kadının Kocasının Malından Sadaka Vermesi

Kadının, kocasının rızasını bildiği takdirde onun maundan sadaka vermesi caizdir. Ancak rızası yoksa haram olur.

Aişe (r.a.)den rivayet olduğuna göre; Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: «Ev kadını evinin yemeğinden israf etmeyerek in-fak ve ikram ettiğinde, bu infak ile sevab kazanır. 8u malı kazandığı için kocası, onu muhafaza ettiği için de hizmetçisi bir o kadar sevap kazanır .Bunlardan bazısının sevabı, diğerlerinin sevabından bir şey eksiltmez.» (Hadisi Buhari rivayet etmiştir.)

Ebû Umâme (r^)-den rivayet olduğuna göre, o demiştir ki': Rasûlullah'm Veda Haccı hutbesinde şöyle buyurduğunu işittim: «Kadın kocasının izni olmadan kocasının evinden bir şey infak edemez.» Oradakiler; «Yemek de mi, ya Rasûlallah?» diye sorunca, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «Zaten yemek, mallarımızın en faziletusidir,» buyurdu. (Hadisi Tinnizî rivayet etmiş ve hasen saymıştır.)

Ancak, adette, olduğu üzere azıcık vermek bunun dışındadır. Kocasının iznine gerek kalmadan kadının az birşey tasadduk etmesi caizdir.

Ebû Bekir'in kızı Esmâ'dan rivayet olduğuna göre; kendisi Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e şöyle sordu: «Şüphesiz Zübeyr çok sert bir adamdır. Kapıma dilenci geliyor, onun izni olmadan evinden birşeyler veriyorum.» Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Malından azıcık ver. Malı bir kenarda saklama; Şayet böyle yaparsan, Allah da sana vermez.» (Hadisi, Bu-hari, Müslim ve Ahmed rivayet etmiştir.)

8.27.6. Malın Tümünü Tasadduk Etmenin Câiz Olduğu

Çalışabilen güçlü kimsenin malının tamamını tasadduk etmesi caizdir.

Ömer (r.a.) şöyle demiştir: «Rasûlullah bize tasadduk etmemizi emretti de, onun bu emri tam malım olduğu zaman rast gelmişti. Kendi kendime dedim ki; 'Bugün Ebû Bekr'i geçerim.' Çünkü şimdiye kadar hiç onu hayırda geçememiştim. Bunun üzerine malımın yansını getirdim. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bana; «Çoluk

çocuğuna ne bıraktın?» diye sordu. Ben de «yansını bıraktım,» dedim. Sonra Ebû Bekir malının hepsini' getirdi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, ona da; «Ailene ne bıraktın?» diye sordu. Ebû Bekir; «Onlara Allah ve Rasûlünü bıraktım,» diye cevap verdi. Bunun üzerine dedim ki; «Hiçbir konuda seninle ebedi olarak yaşa girmeyeceğim.» (Hadisi Ebû Dâvûd ve Tirmizî rivayet etmiş, Tinnizî sahihlemiştir.) Alimler, malın tümünü tasadduk etmenin caiz olması için, sadaka verenin yarımında, infak edeceği kimsenin bulunmaması, borçlu olmaması, çalışabilir, sabırlı ve güçlü olmasını şart koşmuşlardır. Câbir (ra.)'den rivayet olunduğuna göre, o demiştir ki: «Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında otururken adamın biri geldi, gümüşten bir miğfer getirdi: 'Ya Rasûlallah, elimde işte bu maden var. Onu al, sadaka olsun. Bundan başka da malım yok', dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem. onu almaktan yüz çevirdi. Sonra adam, sağ omuzu tarafından Rasûlullah'a gelerek aynı şeyi söyledi. Rasûlullah ondan yüz çevirdi. Sonra sol cephe tarafından geldi. Rasûlullah yine yüz çevirdi. Sonra arka tarafından geldi. Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem miğferi alarak adama attı. Şayet adama değseydi bir tarafını incitir veya yaralardı. Rasûlullah şöyle buyurdu: «Sizden biriniz, malının tümünü tasadduk etmek üzere getiriyor. Sonra da oturup insanlara el açıyor. Şüphesiz sadaka zenginlikle verilendir.» (Hadisi Ebû Dâvûd ve Hâkim rivayet etmiş, «Müslim'in şartına göre sahihtir,» demiştir. Hadisin ravileri arasında Muhammed b. Ishâk vardır.)

8.27.7. Zımmi ve Harbîye Sadaka Vermenin Caiz Olduğu

Zımmî ve harbî'ye sadaka vermek caiz olup veren müslüman bundan dolayı sevap kazanır. AHahu Teâlâ bir kavmi Överek şöyle buyurdu: «Onlar İçleri çektiği halde, yiyeceği yoksula, öksüze ve esirlere yedirirler. (Buradaki esir harbîdir.)), (İnsan: 8). Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor- «Allah, din uğrunda, sizinle sa-vaşmayanla, sizi yurdunuzdan çıkarmayan kimselere iyilik yapmanızı ve onlara karşı âdil davranmanızı yasak kılmaz; doğrusu Allah âdil olanları sever.» (Mümtehin: S). Esmâ binti Ebî Bekir (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre; o demiştir ki: «Müşrike olan anam bana gelmişti. Rasûlullah'a sordum, dedim ki; 'Anam geldi, bana ümid bağlamıştır. Ben onu görüp gözetebilir miyim?' Rasûlullah: 'Evet, ananı görüp gözet', buyurdu.»

8.27.8. Hayvanlara Tasadduk Etmek

Buhari ve Müslim'in rivayetine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Bir adam yolda yürürken çok fazla susadı. Daha sonra bir kuyu bulup, kuyuya indi ve su içerek çıktı. Bir de ne görsün; bir köpek, susuzluktan dilini çıkarmış soluyor. Bunun üzerine adam kendi kendine; «Muhakkak bu köpek, daha önce benim susadığım gibi çok susamıştır,» deyip kuyuya indi. Ayakkabısına su doldurarak ağzıyla tuttu ve kuyudan çıkarak köpeği suladı. Bunun üzerine Allah Ondan razı oldu ve onu bağışla-dı.» Ashab; «Ya Rasûlallah, hayvanlar hakkında bize ecir var mı?» diye sordular. Rasûlullah; «Her taze ciğerde bile ecir vardır,» buyurdu. Yine Buharî ve Müslim'in rivayetine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Bir köpek Berekiyye'de dolaşırken susuzluktan neredeyse ölecekti. Tam o esnada Benî israil' den bir fahişe onu gördü de, ayakkabısını çıkararak kuyudan su çekti ve köpeğe içirdi. Bunun sebebiyle de bağışlandı.»

8.27.9. Devam Eden Sadaka

Müslim ve Ahmed'in rivayetine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «İnsan Öldüğü zaman ameli kesilir. An* cak üç şey müstesna: Devam eden sadaka, kendisinden faydalanan İlim, arkasından bayır dua eden bir salih çocuk.»

3.27.10. İyiliğe Teşekkür Etmek

Ebû Dâvûd ve Nesâ'nin sahih bir senetle Abdullah bin Ömer (r.a.)'den rivayet ettiklerine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Kim Allah'a sığınır, siz de onu koruyun. Kim Allah'tan isterse, ona verin. Kam hayır yapıp Allah'tan sevap beklerse ona ücretini verin. Kim size bir iyilik yaparsa ona mü-kâfatını verin. Şayet bulamazsanız, ona yeterli karşılık verdiğinizü bilinceye kadar onun için dua edin.» Ahmed'in Eş'as bin Kays'dan, râvîleri güvenilir olan bir senetle rivayet ettiğine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «İnsanlara teşekkür etmeyen, Allah'a da şükretmez.» Tirmizî'nin Üsâme bin Zeyd'den rivayet edip hasen saydığı ha-di'sde Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur : «Kendisine iyilik yapılan bir kimse; iyiliği yapana, «Allah seni ha-yıla mükâfatlandırırsın,» derse, şüphesiz söylediği şey kendisi ulaşır.»

NİKAH

Evlilik Allah'ın evrende ve yaratıkları arasında koymuş olduğu bir kanundur. Evlilik bütün yaratılmışları içine alacak şekilde umumî bir nizam olup insanlar, bitkiler ve hayvanlar âlemi de bunun dışında kalmaz.

«İbret alınız diye her şeyi çift yarattık.» (Zâriyât: 49).

«Yerin yetiştirdiklerinden, kendilerinden ve daha bilmediklerinden çift, çift yaratan Allah münezzehtir.» (Yâsîn: 36).

Allahu Teâlâ, çiftlerden her birerleri hazırlanıp evlilik gayesini tahakkuk ettirmek için gerekli müsbet şartları yerine getirdikten sonra hayatın devamı ve neslin çoğalması için evlenmeyi bir yol kılmıştır.

«Ey İnsanlar, doğrusu biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık.» (Hucurât: 13).

«Ey İnsanlar, slt bir tek nefisten yaratan, ondan esini var eden ve ikisinden pek çok erkek ve kadın meydana getiren Rabbinize hürmetsizlikten sakın.» (Nîsâ: 1).

Allahu Teâlâ, yarattığı alemler içinde, insan oğlunun diğer mah-ûkat gibi olmasını dilememiş, insana önem vererek onun fitrî yapısıyla ilgilenmiş ve erkek-kadın birleşmesini kontrolsüz bırakmamıştır. Bilâkis Allahu Teâlâ insanın şerefini ve kerametini korumak şerefine sahip olan İslâm nizâmını, insanoğlunun yücelmesi için göndermiştir.

Allahu Teâlâ kadınla erkeğin birleşmesini, kendi rızalarına bağlı olarak kerim bir birleşme saymıştır. Bu birleşme rozanın görüntüsü durumundaki icab ve kabul ile ve bu icab ve kabulün herbirine ait olduğunu isbatlayan şahidler huzurunda olmasıyla gerçekleşir. İşte bu şekilde insan fitratı için en emin yol konmuş, nesil zayı olmaktan kurtulmuş ve kadın herkesin ortak malı olmak durumundan korunmuş olur. Böylece tslâm, "analık huylarının kuşattığı, babalık şefkatinin bulunduğu aile çekirdeğini kurmuş, hayırlı evlat>ar yetiştirerek onlardan olgun meyveler toplamıştır, işte bu sistem Allah'ın rızasına uygun bir sistem olup, tslâm, bu sistemin devamlı kalmasını istemiş ve dışındaki batıl sistemleri ise yıkmıştır.

9.1. İSLAMIN KALDIRMIŞ OLDUĞU NİKAH ŞEKİLLERİ

İslâmın kaldırmış olduğu nikâh şekillerinden birisi dost haya* ü şeklindeki nikâhtır. Cahiliye Arapları, dostluk gizli tutulursa bunda bir beis görmez, şayet açığa çıkarsa ayıplarlardı. Bu şekildeki nikâh «Gizli dostlar edinmeyin.» (Maide: 5) ayet-İ kerimesiyle nehy edilmiştir.

Bedel Nikâhı: Kişi, bir başkasına; «Benim için hanımına yak* Iaş, ben de senin için hanımına yaklaşıp ve fazlasını yaparım,* derdi. Bu nikâh şeklini Dârekûtî Ebû Hüreyre'den çok zayıf bir senetle rivayet etmiştir. Aişe (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre bu iki nikâhın dışında cahiliyet döneminde dört çeşit nikâh türü daha var idi. Birincisi: Bugünkü insanların yaptığı nikâhdaki; erkek kızı, velisinden veya babasından ister, mehrini verir sonra da nikâhlardı.

İkinci nikâh şekli ise: Kocas, hanımı hayız'dan temizlendiğinde ona falancaya git ondan döl al der ve hamileliği belli oluncaya kadar ondan uzaklaşır. Hamileliği belli olunca isterse hanımına yaklaşırdı. Bunu iyi bir çocuğa sahip olabilmek için yapardı. Bu nikâha «istibda' nikâhı» denirdi.

Üçüncüsü ise: On kişiden az bir topluluğun kadının yanına gelerek ona yaklaşmaları şeklindedir. Kadın hamile olup çocuk doğurunca aradan birkaç gün geçtikten sonra adamlara haber gönderir, hiç birisi gelmemezlik yapamazdı. Nihayet hepsi kadının yanına toplanırlar ve kadın onlara şöyle der: «Ne iş yaptığınızı biliyorsunuz, tşte ben doğurdum.» Adamların içinden istediğinin adını seçerek; «Ey falanca, bu doğan çocuk senindir,» der ve çocuğu kendisine teslim ederdi. O da bunu kabul etmek zorunda kalırdı.

Dördüncü nikâh şekli İse: Birçok erkek toplanır ve bunlar bir kadına yaklaşırlar. Kadın kendisine gelenlere mâni olmazdı. Bu kadınlar fahişe olduklarından, belli olsun diye kapılarının üzerine bayraklar diker, isteyenler bayraklara bakarak içeri girerlerdi. Bu kadınlardan birisi hamile kalınca çocuğunu doğurduktan sonra kendisiyle ilişki kuran erkekler toplanırlar ve çocuğun kime benzediğini anlayacak mütehasıs bir kimse getirerek, sonra kadının çocuğunu benzettikleri adama nisbet ederler, onun oğlu diye çağırırlar, o da bunu kabul etmemezlik yapamazdı.

Hız. Muhammed sallallahu aleyhi ve selîm Rasûl olunca, cahiliye nikâhlarının hepsini kaldırdı, sadece bugünkü nikâh şeklini bıraktı, tslâm'ın uygun gördüğü bu nikâh şekli, şahitler huzurunda İcab ve kabul rükünlerinin yerine getirilmesinden başka bir şekilde tahakkuk etmez. İşte bununla Allah'ın meşru kıldığı çiftlerden birinin diğerinden faydalanmasının helâl olduğunu ifade eden akid tamamlanmış olur. Böylece çiftlerden herbirine lazım gelen hak ve görevler de tesbit edilmiş olur.

9.2. EVLENMEYE TEŞVİK

tslâm dini, çeşitli açılardan, evlenmeyi teşvik etmiştir. Bazan evlenmeyi nebilerin sünneti' ve rasullerin

getirdikleri hidayet yolu olarak zikretmiştir ki, o nebi ve rasûller hidayet yollarına uymamız gereken önderlerdir: «And olsun ki, senden Önce nice rasûller gönderdik, onlara esler ve çocuklar verdik.» (Ra'd: 38).

Tirmizi'nin Ebû Eyyûb (r.a.)'den rivayet ettiği hadîste Rasûl-ü-lah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Dört şey râsûl-lerin sünnetlerindendir: Kına kullanmak, güzel koku sürünmek, misvak kullanmak ve bir de evlenmek.»

Kur'an-ı Kerim; bazan evlenmeyi iyiliklerin ifade edildiği yerde zikretmiştir: «Allah size kendinizden eşler var eder. Eşlerinizden de oğullar ve torunlar var eder. Size teiniz şeylerden nızık verir.» (Nahl: 72).

Bazan evlenmenin, Allah'ın belgelerinden bir belge olduğundan bahseder: «İçinizden kendileriyle huzura kavuşacağınız eşler yaratıp aranızda muhabbet var etmesi, O'nun varlığının belgele-rindendir. Bunlarda düşünen millet için dersler vardır.» (Rûm: 31)

Kişi bazı durumlarda evliliği' kabul etmekle tereddüte düşer ve evliliğin getireceği muhtemel zorluklardan kaçıp, evliliğe ait görevlerin ağırlığından korktuğundan dolayı ondan yüz çevirir, islâm ise bu kişinin bakışımı, evliliğin, zenginlik için bir vasıta olacağı noktasına çevirir ve kişiden bu zorlukları kaldıracak, fakirliğe iten sebeplerin üstesinden gelecek bir kudrete kendisini malik kılacağını haber vererek şöyle der: «İçinizden bekârları, kölelerinizden ve cariyelerinizden İyi olanları evlendirin. Eğer yoksul iseler, Allah onları lütfü ile zenginleştirir. Allah lütfü bol olandır, bilendir.»

(Nûr: 32).

Tirmizi'nin Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet ettiği hadise göre, ütasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Üç kişi arô'r ki Allah onlara yardım etmeyi üzerine almıştır. Allah yolunda cihad eden kişi, parasını Ödemek isteyen mükatep(*) köle, bir de iffetli yaşamak için nikahlanan kişi.»

Kadın, kişinin sermayesine ilave edilmiş en hayırlı hazinedir.

Tirenizi ve İbni Mâce'nin Sevbân (r.a.)'dan rivayet ettiklerine göre; Sevbân (r.a.) «Altın ve gümüşü biriktirip Allah yolunda sar-fetmeyenlere can yakıcı bir azabı müjdele» ayeti nazil olunca şöyle demiştir: 'Bir yolculuğunda Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile beraberdik. Ashabından birisi, 'altın ve gümüş hakkında ayet nazil oldu. Hangi maun hayırlı olduğunu bilsek de o mallardan edinsek', deyince Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, «O mal, zikreden bir dil, şükreden bir kalb ve imanında kendisine yardımcı olan mümin bir zevcedir.» diye buyurdular.

Taberânî'nin İbni Abbas (r.a.)'dan iyi bir senetle rivayet ettiğine göre Nebi aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: «Dört şey vardır ki; kim onları elde ederse, dünya va ahiretin hayrı, kendisine verilmiş demektir: Şükreden bir kalb, zikreden bir dil, belâlara sabreden bir vücut ve bir de nefsinde ve malına helak getirmeyen bir zevce.»

Müslim'in Abdullah bin Amr bin As (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre, o şöyle buyurmuştur: »Dünya bir metâ'dır. Onun en hayırlı metâ'i ise iyi bir kadındır.»

Bazen bir an gelir ki, insanın içinde, dünya işlerinden tamamen ayrılarak nikahlanmamak, gece devamlı namaz kılmak, gündüzleri ise oruç tutmak, kadınlardan ayrılmak ve insan tabiatına aykırı olan ruhbanlık yolunda yürümek gibi bir duygu belirir. İslâm, bu gibi düşüncelerin insan fıtratına ve dine ters olduğunu öğretmektedir. Nebilerin Efendisi, insanların Allah'tan en çok korkanı ve O'na karşı gelmekten en çok sakınanı olduğu halde oruç tutar ve iftar ederdi. Namaz kılar, uyur ve kadınlarla evlenirdi. Şüphesiz, onun getirdiği hidayetten çıkmaya çalışan, ona uyma şerefinden uahrum olur.

Buhari ve Müslim'in Enes (r.a.)'den rivayet ettiklerine göre; Ne-bî aleyhisselâm'ın hanımlarının evine üç kimse gelip Nebi aleyhis-

selâm'm ibadetini sordular. Kendilerine açıklanınca onu kendileri için azunsadılar ve «Nebî aleyhisselâm'ın yanında biz neyiz ki! Onun geçmişteki ve gelecekteki günahları bağışlanmıştır.» dediler. Bunlardan birisi; «ben yaşadığım müddetçe bütün gece namaz kılacağım», dedi. Diğer; «ömrüm boyunca oruç tutacağım, iftar etmeyeceğim», dedi. Üçüncüsü de; «kadınlardan uzak kalacağım ve hiç bir zaman evlenmeyeceğim», dedi. Sonra Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bunların yanına gelerek onlara; «Şöyle şöyle diyenler siz misiniz? Dikkat ediniz; Allah'a yemin ederim ki, Allah'tan en çok korkanınız ve O'na karşı gelmekten en çok sakınanınız benim. Böyle iken ben bazan oruç tutuyorum, bazan tutmuyorum. Bazan namaz kılıyorum, bazan uyuyorum ve kadınlarla evleniyorum. Benim sünnetimden yüz çeviren benden değildir.» buyurdu. Saliha bir hanım, evi dolduran büyük bir saadet ve evin içine dolan sevinç ve aydınlıktır.

i*) Ödeyeceği para karşılığında azad olacak olan Wle. 292

Ebû Ümâme (r.a.)'den rivayet olduğuna göre Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: «Mümin, Allah'a olan takvadan sonra iyi zevceden daha hayırlı bir şeyden faydalanmamıştır. Eğer ona emrederse, itaat eder, yüzüne bakarsa onu sevindirir, eğer onun üzerine yemin ederse, yeminini kırmaz, şayet ondan uzak olursa, nefsinde ve malına karşı iyi davranır.» (Hadisi İbn Mâce rivayet etmiştir.)

Sa'd bin Ebî Vakkas (r.a.)'dan rivayet olduğuna göre, o demiştir ki; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Üç şey ademoğlunun saadetinden, üç şey de mutsuzluğundan dır. Ademoğlunun

saadetinden olanlar: Saliha bir kadın, İyi bir ev, iyi bir binektir. Ademoğlunun mutsuzluğundan olanlar ise; kötü bir kadın, kötü ev ve kötü bir binektir.» (Hadisi Ahmed sahih bir senetle rivayet etmiştir. Bu Hadisi Taberânî, Bezzâr ve Hâkim'de rivayet edilmiş olup. Hâkim sahihlemiştir.) Bu hadisin tefsiri mahiyetinde Hâkim'in rivayet ettiği bir başka hadis de şu şekildedir : «Üç şey mutluluktur: Kendisine baktığın zaman hoşlandığın, uzak olduğun zaman nefsin ve malına karşı ona güvendiğin iyi bir kadın, süratli giderek seni dostlarına kavuşturan iyi bir binek, misafiri çok olan geniş bir ev. Üç şey de mutsuzluktur: Gördüğün zaman seni üzen, dili ile seni rahatsız eden, uzak olduğun zaman kendi nefsin ve senin malına karşı güvenemediğin kadın, süratli gitmeyen, dövdüğün zaman sana tabi olmayan, bıraktığın zaman seni dostlarına ulaştırmayan binek, gelip gidene olmayan dar bir ev.»

Evlilik bir ibadettir ki, insan onunla dînin yansını tamamlaya* rak evlilik sebebiyle halis ve temiz bir şekilde Rabbi'ne kavuşur.

Enes (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Allah her kimi saliha bir kadınla rakkandır, ona dininin yansında yardım etmiş olur- Dî* ninin kalan yansında da Allah'tan korksun.» (Hadisi Taberânî ve Hâkim rivayet etmiş. Hâkim; «isnadı sahihtir» demiştir.)

Yine Enes (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah sal-laîlahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Her kim Allah'a temiz ve temizlenmiş olarak kavuşmak isterse, hür kadınlarla evlensin.» (Hadisi tbn Mâce rivayet etmiş olup, senedinde zayıflık vardır.) İbn Mes'ûd şöyle demiştir: «Ömründen sadece on gün kalmış olup da on gün sonra öleceğimi bilsem ve nikâh için de gerekli zenginliğe sahip bulunsam, fitne korkusundan dolayı evlenirdim.»

9.3. EVLENMENİN HİKMETİ

İslâm dini evlenmeyi bu şekilde teşvik etmiş ve evlenmenin insanın kendisine, bütün ümmete ve umumî olarak insanlığa ait olan faydalı yönlerini insanlara sevdirmeye yoluna gitmiştir. Bu faydalar şunlardır:

1 — Cinsel duygu, en kuvvetli ve en şiddetli duygulardandır. Bu duygu, sahibini devamlı olarak, kendisine bir çare, bir meydan aramaya zorlar, insan nefsin doyuracak şeyi elde edemeyince, pek çok kişiyi üzüntü ve ızdıraba sokarak onları en kötü yollara sürükler durur.

Evlenmek ,en güzel tabîî bir kanun, nefsi sindirmek ve doyurmak için en uygun bir çaredir. Böylece evlenmek vücudun ızdırma-bını dindirir, nefsin şiddetli hareketini teskin eder, kişiyi harama bakmaktan abkoyar ve duygulan Allah'ın helâl kıldığı şeylerle tatmin eder. İşte bu, âyet-i kerimenin işaret ettiği noktadır: elçinizden, kendileriyle huzura kavuşacağınız eşler yaratıp, aranızda muhabbet ve rahmet var etmesi, O'nun varlığının belgelerin-dendir. Bunlarda düşünen millet için dersler vardır.» (Rûm: 21).

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre Nebi aleyhis-selam şöyle buyurmuştur: «Şüphesiz kadın şeytan suretinde gelir ve şeytan suretinde gider. Sizden biriniz hoşlandığı bir kadın gördü mü, hemen ailesine gelsin. Çünkü bu onun nefsinde olan şeyi giderir.» (Hadisi Müslim, Ebû Dâvûd, ve Tirmizî rivayet etmiştir.)

2 — Evlenmek; Çocukların üstünlüğü, nefsin çoğalması ve İslâm'ın önemle üzerinde durduğu neseblerin korunmasıyla beraber hayatın devamı için en güzel bir yoldur. Daha önce Rasûlullah'ın şu hadisi geçmiştir: «Çocuk doğuran sevimli kadınlarla evleniniz. Şüphesiz kıyamet günü Nebilere karşı sizin çokluğunuzla övüneceğim.»

Neslin çoğalmasında umumî maslahat ve hususi menfaat bulunduğundan, milletler, nesli çoğaltan ve çocuklarının sayısını artıranlara teşvik mükâfatı vererek, halklarının çoğalmasına büyük bir hırsla önem vermektedirler. Hatta «üstünlük çoğunluktur,» denmiştir. Bu hakikat bunu bozacak başka bir şey ortaya çıkmadığı müddetçe devam edecektir.

Ahnef bin Kays, yanında bulunan oğlu Yezîd'e sevgiyle bakan Muaviye'nin yanına geldiğinde, Muaviye, Ahnef bin Kays'a; «Bu çocuk hakkında ne dersin?» diye sordu. Ahnef ne demek istediğini anladı ve şöyle dedi: «Ey müminlerin emin; çocuklar arkalarımızın direği, kalplerimizin meyvesi, gözlerimizin nurudurlar. Onlarla düşmanlarımıza saldırırız. Onlar bizden sonra halefimizdirler. Onlar için, alçalmış yer ve gölge yapan gök ol. Eğer senden isterlerse onlara ver. Şayet nizanı talep ederlerse, onlardan razı ol, ihsan ve iyiliklerini onlardan esirgeme ki', sana yakın olmakla usanmasınlar ,senin hayatını kerih görmesinler ve ölümünün acele olmasını istemesinler.» Bunun üzerine Muaviye; «Ey Ebû Bahr, Allah seni korusun, Onlar; vassettik gibidirler.» dedi.

3 — Babalık ve analık duygulan, çocukların bulunduğu yerde artar ve gelişir, sevgi ve sevkât âlâmetleri çoğalır. Daha doğrusu bu duygular, insanın bunlar olmadan gerçek insan olmayacağı faziletlerdir.

4 — Evlilik hayatına tabi olduğunu hissetmek ve çocukların terbiyesini üzerine almak, kişinin dinç olmasına, ferdi kabiliyyet ve verilerini ortaya koymasına yardımcı olur. Böylece ailenin yükünü taşımak ve görevleri yerine getirmek için çalışmaya koyulur. Bu sebeple gelir çoğalır, serveti çoğaltıcı sebepler artar ve neticede üretim fazlasıdır.

5 — Kendilerine düşen İş konularında, kadın ve erkek arasındaki mesuliyeti sınırlamakla beraber, bir yönden evin dış işleri düzene girdiği gibi, diğer yönden evin durumu, görev taksimi yapılarak düzene girmiş olur.

Koca çalışıp kazanma ve evde gerekli olan mal ve nafakayı temin peşinde koşarken, rahat etmesi, yorgunluğunu giderecek bir yuva bulması ve dinçliğini tazelemesi için kadının da, evi bekleyerek, ev işlerini düzene koyması ve çocukları terbiye etmesi gerekir. Bu adaletli iş bölümü ile Allah'ın razı geldiği, insanların beğendiği ve hayırlı meyvelerin görüleceği vazifeleri kadın ve erkek yerine getirmiş olurlar.

6 — Evliliğin semeresi olan aile bağlarının gelişmesi, aile fertleri arasında sevgi alışverişinin kuvvetlenmesi ve sosyal bağların gelişmesi islâm'ın mübarek saydığı hususlardan olup, İslâm bu dayanışma ve yardımlaşmayı teşvik etmiştir. Şüphesiz birbirini seven ve birbirine bağlı olan toplumlar, sağlam ve mesud toplumlardır.

7 — 6.6.1959 senesi Cumartesi' günü çıkan Şab gazetesinde neşredilen Birleşmiş Milletler Heyetinin açıklaması şöyledir: «Evli olanlar, —çiftler ister dul, ister boşanmış, isterse bekâr olsun— evli olmayan kadın ve erkeklerden daha uzun müddet yaşamaktadırlar.» Açıklamada devamla şöyle denmektedir: «İnsanlar dünyanın her tarafında küçük yaşta evlenmeye başlıyorlar. Evli olanların ömrü ise daha uzun olmaktadır.» Birleşmiş Milletler bu açıklamasını 1958 senesinde biten, dünyanın her tarafından elde edilen verileri değerlendiren resmi araştırmasına dayandırmıştır. Bu resmi araştırmaya dayanılarak raporda şöyle denilmektedir: «Kadın ve erkeklerden evli olanlar arasındaki vefat nisbetinin, evli olmayanlar arasındaki vefat nisbetinden daha düşük olduğu kesindir.» Bu durum değişik yaşlarda aynıdır. Raporda daha sonra şöyle denmektedir. «Bütün bunlara binaen evlilik, erkek ve kadın için eşit bir şekilde faydalı ve sıhhi bir olaydır, demek mümkündür. Hatta hamilelik ve çocuk doğurma tehlikesi azalarak, milletlerin hayatında anık bir tehlike teşkil etmez oldu.» Rapor şöyle devam etmektedir: «Bugün dünyanın her yerinde ortalama evlenme yaşı, kadınlar için yirmidört, erkekler için ise, yirmiyedidir. Bu yaş yıllardan beridir devam eden ortalama evlenme yaşından daha azdır.

9.4. EVLENMENİN HÜKMÜ

9.4.1. Vadb Olan Evlilik

Evlenme arzusu olup, zinadan korkan ve evlenmeye gücü yeten herkese evlenmek vacibdir. Çünkü nefsi haramdan korumak ve iffetli olmak vacipdir. Bu da, ancak evlenmekle mümkün olur.

Kurtubî şöyle demiştir: «Nefsine ve dinine, bekârlıktan dolayı gelecek zaraıdan korkan evlenmeye kudretli kişi, bu durumu evlenmekten başka bir yolla gideremezse üzerine evlenmenin vacib olduğunda ihtıtar edilmemiştir. Şayet evlenmek için çırpır da, zevcesine İnfaktan aciz kalır veya aciz kalacağını düşünürse, onuz» hakkında Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

«Evlenemeyenler, Allah kendilerini lûtfu ile zenginleştirene kadar İffetli davranınsınlar.» (Nûr: 33).

Bu kişinin çokça oruç tutması gerekir. Çünkü Buharî, Müslim, Tirmizî, Nesâi ve Ebû Davud'un tbn Mes'ûd (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Gençler! İcinizden evlenmeye gücü yeten evlensin. Zira evlenmek gözü haramdan daha çok korur, zinadan daha çok muhafaza eder- Gücü yetmeyen kimse ise oruç tutsun. Çünkü orucun şehveti kıran bir hususiyeti' vardır.»

9.4.2. Müstehab Olan Evlilik

Bir kimsenin evlenmeye meyl olup, gücü yeterse ve şayet nefsinin haramdan koruyabileceğine de eminse, evlenmesi müstehab-olur. Bu kişinin evlenmesi, ibadet yapmak için dünyadan el etek çekmesinden daha evlâdır. Çünkü, islâm'da ruhbanlık yoktur.

Taberanî'nin Sa'd bin Ebî Vakkâs (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

«Şüphesiz Allahu Teâlâ, ruhbanîyyet yerine bu kolay, hanif dini göndermiştir.» buyurdu.

Beyhakî'nin Ebû Ümâme hadisinden rivayet ettiğine göre; Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Evleniniz.

Çünkü ben diğer ümmetlere karşı sizin çokluğunuzla Övünürüm. Hristiyanlıktaki ruhbanlar gibi olmayınız.»

Ömer (r.a.); Ebû'z-Zevâid'e «Seni' evlenmekten ancak aciz olman veya facir olman engeller,» demiştir.

Ibn Abbas (r.a.); «ibadet edenin ibadeti evleninceye kadar tamam olmaz,» demiştir.

9.4.3. Haram Olan Evlilik

Cima ve infak konularında, kudretli olmamak ve cimaya ihtiyaç duymamak suretiyle zevcesinin hakkını ihlâl edene evlenmek haram olur.

Taberî şöyle demiştir: «Koca, zevcesinin nafakasını ve mehir parasını veya üzerine gerekli olan haklardan birisini eda etmekten aciz ise, iyi hal durumu kadın tarafından belli oluncaya veya zevcesinin haklarını eda etmeye kendisinde kudret görünceye kadar, evlenmesi helâl olmaz. Yine kendisinde, kadının cinsel yönden faydalanmasına mani olacak bir hastalık varsa, kadını aldatmamak için hastalığını açıklaması gerekir.

«Kişinin, üstün bir soya mensup olduğunu ve kendisinde bulunmayan mal ve sanata sahip olduğunu söyleyerek kadını kandırması caiz değildir. Kadının da, kocasının haklarını yerine getirmekten aciz olduğunu bilmesi, delilik, cüzam ve alaca hastalığına yakalanmış olması, fercinde bir hastalığın bulunması durumunda adamı aldatması caiz değildir. Satıcının ticaret eşyasındaki ayıpları açıklaması vacib olduğu gibi, kadının da

kendisindeki hastalıkları açıklaması gerekir. Eşlerden birisinde bir ayıp bulunursa, birbirlerini reddetme hakları vardır. Eğer kadında bir ayıp çıkarsa, kocası onu reddederek vermiş olduğu mehri geri alabilir.

«Rivayet olduğuna göre Nebi aleyhisselâm, Benî Beyâda kabilesinden bir kadınla evlendi. Kadının böğründe alaca illeti bulunca, kadını reddederek; «Bana ayıbını gizledin», buyurdu.

«Kendisini kocasına teslim ettikten sonra, acizlik sebebiyle kocasından ayrılan kadın hakkında, Mâlik'ten gelen rivayette ihtilaf edilmiştir. Mâlik'ten gelen rivayette tımm Malik, bir defasında, «mehrini tamamını alır,» bir defasında ise, «yansı alır,» demiştir. Bu ihtilaf, İmam Mâlik'in, «Mehir, kadının kocasına teslim olması ile mî, yoksa Cimâdan sonra mı gerekir?» görüşlerinden kaynaklanmaktadır.»

9.4.4. Mubah Olan Evlilik

;

Evlenmeyi gerektiren faktörlerle, evlenmeye mani olan faktörler yok olunca, evlenmek mubah olur.

9.4.5. Evlenmeye Kadir Olanın Evlenmekten Uzak Durması

İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet olduğuna göre; bir adam Rasûlullah'a bekârlıktan yakınlıkla; «Hadımlaşabilir miyiz?» diye sordu. Bunun üzerine Nebî aleyhi ve sellem; «Bizim için hadımlaşmak yoktur,» buyurdu. Sa'd bin Ebî Vakkâs {r.a.}'dan rivayet olduğuna göre; o; «Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, Osman bin Maz'ûn'un dünyadan el etek çekerek bekâr kalmasını reddetmiştir. Eğer ona izin verseydi, biz de hadımlaşacaktık,» demiştir. Yani Osman'a evlenmekten uzak durması için izin verseydi, biz bu işte çok aşım girdip işi hadımlaşmaya kadar vardırırdık.»

Taberi şöyle demiştir: «Osman bin Mez'ûn'un istediği tebettül, kadınları, güzel kokuyu ve kendisinden lezzet alman her şeyi kendisine haram kılmaktı. Bunun üzerine hakkında şu ayet inmiştir:

•Ey İnsanlar sizi nızıklandıracağımız temizlerden yiye. Yalnız Allah'a kulluk ediyorsanız, O'na şükredin.» (Bakara: 172).

9.4.6. Evlenmeyi Hacca Takdim Etmek

Kişinin evlenmeye ihtiyacı olur da, terkettiği takdirde zinaya düşeceğinden korkarsa, evlenmeyi hacca takdim etmesi vacibdir. Şayet zinadan korkmazsa, hacca Önce yapar. İlim öğrenmek ve ci-had gibi farzı kifaye olan farzlar da bunun gibidir ki, zinadan kork-madığı müddetçe bunlar evlenmeye takdim edilir.

9.5. EVLİLİKTEN UZAK DURMAK VE SEBEBİ

Daha önce de geçtiğine göre; evlenmek, müstağni kalınamayacak bir zarurettir. Ömer (r.a.)'in dediği gibi; «Evlenmeyi ancak acizlik ve fâcirlik engeller.» islâm'da ruhbanlık yoktur. Evlenmekten yüz çevirmek, insana pek çok meziyet ve menfaatleri kaybettirir. Bu ifadeler, kadın ve erkeğin eşit olarak istifade edeceği şekilde, müslüman toplumu, evlenmenin yollarını kolaylaştırmak ve sebeplerini hazırlamaya sevk etmeye yeterlidir. Ancak, ailelerin büyük bir kesimi bunun aksini yaparak, islâm'ın bu uygun görüşünden ve yüksek öğretilerinden çıkmış, evlenmeyi zorlaştırarak, evlenmenin yollarına sarp kayalar koymuşlardır.

Bu zorluklar sonucunda, erkek ve kadınları, bekârlık elem ve ızdırabıyla karşı karşıya bırakmış, sapık ilişkiler ve utanç verici birleşmelerle insanlığın başına bir belâ getirmişlerdir. Evlilikle ilgili bu belâ, köylerden ziyade şehirlerde daha çok kendini göstermiştir. Çünkü köylerde hayat, israftan ve evlenme zorluklarından uzak olarak devam etmektedir. Şehirlerde ise hayat. Bazı aileleri istisna edersek, çok büyük bir zorluk içinde sürer gider. Bu zorluğun sebeplerinden en büyüğü, mehrin aşırı derecede fazla oluşu ve kocaya gücü yetmeyeceği ve aciz kalacağı nafakanın yüklenmesidir. Bu işin bir yönü..

Başka bir yönden ise, kadının dağınık bir vaziyette ve çirkin bir surette dışarıya çıkması, onun gidişatı hakkında şüpheler uyandırır. Böylece erkek, hayat arkadaşı seçmekten kaçınmaya başlar. Hatta insanlardan bazıları, kendi görüşüne göre evlilik hayatının yükünü taşımaya müsait bir kadın bulamadığı için evlenmekten vaz geçer. işte bunun için, fazilet, iffet ve hayat üzerine kurulu bir sistemle kadınları terbiye yoluna giden, aşın mehir ve evlenme zor-

lukları ortadan kaldırmayı Öneren islâm'ın öğretilerine dönmek gerekir.

9.6. İYİ BİR ZEVCE SEÇİMİ

Kadın, erkeğin can yoldaşı, hayat arkadaşı, evinin terbiyecisi. çocuklarının annesi, sırlarını açıp fısıldaşacağı kişi ve çocuklarını dünyaya getiren tarlasıdır.

Kadın, ailenin temel direklerinden en önemli biridir. Çünkü kadın çocuklar için en değerli varlıktır.

Çocuklar anne vasıtasıyla pek çok üstünlükler ve sıfatlar kazanırlar. Kadının yanında çocukların duygulan oluşur, melekesi gelişir ve annesinin lisanını öğrenerek çok kere onu taklit ederek âdetlerini elde eder, dinini öğ-

renir ve toplumsal yaşantıya alışır.

Bundan dolayı İslâm iyi bir zevce seçimine önem vererek, onu, üzerinde düşünülmesi ve dikkatle bakılması gereken hayırlı bir varlık kılmıştır. Dini muhafaza ederek, faziletlere yapışarak, kocanın hakkına riayet ederek, çocuktan himaye etmekten başka kurtuluş yolu yoktur, işte gözetilmesi gereken husus budur. Bunların dışındakiler dünya süslerinden olup, İslâm bunlardan sakındırmış, hayır, fazilet ve iyilikten uzak bu hareketleri nehy etmiştir. İnsanların çoğu ise, mal fazlalığını fitne verici güzelliği, yüksek bir makamı, asil bir nesebi ön plana alarak güzel terbiyeyi ve nefsin olgunluğunu düşünmeden, geçmişlerinin şerefini araştırmaya; önem verdiler. Böylece evliliğin meyvesi acıya dönüştü ve zarar verici sonuçlarla nihayete erdi.

Bunun için, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, bu tür evliliklerden sakındırarak şöyle buyurdu: «Gübrenin yeşilliğinden sakının.» Ashabı; «ya Rasûlullah, gübrenin yeşilliği ne demektir?» deyince, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «Kötü bir muhitteki güzel bir kadındır,» buyurdu.

Yine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Güzelliği için kadınlarla evlenmeyiniz. Umulur ki, güzellikleri onları uçuruma yuvarlar. Malları için de kadınlarla evlenmeyiniz. Umulur ki, malları onları azdırır. Ancak dini için kadınlarla evleniniz. Ağzı burnu düzensiz dindar bir cariye diğerlerinden daha ef-daldır.» Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; ailenin yapısını ve ailenin durumlarını gözetmeyi düşünmeden evlenmek isteyenlerin, evlenmekteki maksadın aksini yaptıklarını haber vererek şöyle buyurmuştur

«Malı için bir kadınla evlenenin Allah, ancak fakirliğini artırır. Soyu için bir kadınla evleneni, AUahû Teâlâ aşağı mertebelere indirir. Ancak, gözünü haramdan korumak, avret mahallerini muhafaza etmek ve sila-İ rahim yapmak için iyi bir kadınla evlenen kişiye gelince, Allah kendisini kadın hakkında, kadını da kendisi hakkın* da mübarek kılar.» (Hadisi tbn Hibbân zayıfları arasında rivayet etmiştir.)

Rasûlullah'ın bu sakındırmasının amacı, evlenmekten ilk gayenin bu gibi dünya meselelerine yönelmek olmaması içindir. Çünkü mal, soy ve güzellik gibi hususlar, kişinin şanını artırmaz ve onu yüceltmez. Bilakis ilk önce gerekli olan dinini araştırmaktır. Çün' kü din, aklın ve kişinin iç yapısının hidayet rehberidir. Bundan sonra insanın tabii olarak arzu ettiği diğer sıfatlar gelir.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyuruyor: «Kadın dört şey için nikahlanır: Malı için, güzelliği için, soyu için ve dini için. Sen dindar olanı seç ki, yoksulluk görmeyesin.» (Hadisi Buhari ve Müslim rivayet etmiştir.)

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem iyi bir-kadın için belli ölçüler koyarak, onun itaatkâr, iyiliksever, güvenilir ve güzel olacağını belirterek şöyle buyurmuştur:

«Kadınların en hayırlısı baktığın zaman seni sevince boğan, emrettiğin zaman sana İtaat eden, üzerine yemin ettiğin zaman yüzünü ak çıkaran, kendisinden uzakta olduğun zaman nefsi ve malın hakkında seni koruyandır.» (Hadisi Nesâî ve diğerleri sahih bir senetle rivayet etmişlerdir.)

Talip olunan kadında aranması gereken meziyetler şunlardır: Kadının ahlâkı düzgün, sinirsel yönden uyumlu, cinsel sapmalardan uzak olarak tanınmış iyi bir çevreden olması gerekir. Çünkü bu tip kadın, çocuklarına karşı şefkatli ve kocasının hakkına riayetkar olur.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Ummüfaânî'yi istemeye gittiğinde, Ommühânî çocuk sahibi olduğunu bildirerek Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den özür diledi. Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Deveye binmiş kadınların (yani Arap kadınlarının) en hayırlısı Kureys'in sallha kadınıdır. Bunlar çocuklarına karşı en şefkatli, kocalarının malını korumak hususunda da en dikkatli kadınlardır.»

iyi bir soydan yine iyi bir çocuğun çıkması tabiidir. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «İnsanlar, altın ve gümüş madenleri gibi madenlerdir. Cahilliyyet devrinde hayırlı olanlar, İslâm'ı iyi anlayıp yaşadıkları takdirde yine hayırlıdırlar.»

Hatıy ağacı liften başka bir meyve vermez. Huima ağacı da bittiği yerden başka yere dikilmez.

Adamın birisi, şerefine ulaşamadığı bir kadına talip olunca, kadın şöyle şiir söyledi: «Temiz soy sahibi, eksik soy sahibi ile birleşmekten dolayı çok yaş akıtmıştır.»

Evlenmenin gayelerinden ilki, şerefli çocuklar yetiştirmektir. Bunun olması için, kadının asil olması gerekir.

Kadının asaleti, vücudunun selametiyle beraber, kardeş, hala ve teyzelerinden benzerlerine kıyasla bilinir.

Çocuk doğurmayan kısır bir kadına talip olan bir adam Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e gelerek; «Yâ Rasûlallah, ben, güzel, asil fakat çocuk doğurmayan bir kadına talip oldum,» deyince, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem o adamı bu işten nehy ederek şöyle buyurdu: «Sevimli ve çocuk doğuran kadınlarla evleniniz. Şüphesiz ben kıyamet günü sizin çokluğunuzla diğer ümmetlere karşı Övünürüm.»

Vedûd kadını; kocasına karşı sevgi besleyip onu gerçek dostu kabul eden ve hastalığında, bütün gücünü kocasının iyileşmesi için sarfeden kadındır.

İnsanın yaradılışında güzeli sevmek ve arzu etmek vardır, insan, güzelden uzak olduğu zaman, içinde devamlı olarak kendinden bir şey kaybetmiş olduğunu hisseder. Güzeli elde edip, elinin altına aldığı zaman ise, nefsi sükûnete erer, duyguları mutluluk ve saadete erer. Bunun için İslâm, zevce seçerken güzelliğini de hesaba katmaktan alıkoymaz.

Sahih hadiste şöyle geçmektedir: «Şüphesiz Allah güzeldir, güzeli sever. >

Muğîre bin Şu "be (r.a.) bir kadına talip oldu. Durumu Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e bildirince; Rasûlullah ona şöyle dedi: «Git o kadına bak. Çünkü böyle yapman, aranızdaki sevginin devamı için daha elverişlidir.» Yani Onu görürsen, aranızdaki dostluk ve beraberlik devamlı olur.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, ensâr'dan bir kadına talip olan adama nasihat ederek; «Ona bak, çünkü ensâr'ın gözlerinde bir kusur vardır,» buyurmuştur.

Câbir bin Abdullah (r.a.), evlenmek istediği kadını görmesi ve kendisini ona yaklaştırmaya sevkedecek yerlerine bakması mümkün olsun diye meseleyi gizli tutardı.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, istenecek kadınların gizli kusurlarını öğrenmek için hanımlarından birisini gönderir ve «Ağzını koklayın, tenini koklayın ve ökçelerine balon,» buyururdu.

Zevcenin bakire olması da güzel görülmüştür. Çünkü bakire kadın, evlilikten önce herhangi bir erkek hakkında bilgisi olmayan sâde bir kadındır. Onunla evlenmek, nikâh bağının kuvvetli olmasını sağlar. Kocasına kalpten gelen bir sevgiyle bağlanır. «Gerçek sevgi ilk sevgiliyedir.» Câbir bin Abdullah (r.a.) dul bir kadınla evlenince, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem kendisine; «Bekâr bir kadınla evlenseydin. O seni bilir sen de onu bilirdin ve beraberce oynayırdınız,» buyurmuştur. Bunun üzerine Câbir, babasının kendisini küçük çocuklarla birlikte terkettiğini, bu çocukların işlerini görecektir bir kadına ihtiyaçları olduğunu, bu kadının İse, ev işlerinde bilgi ve mahareti bulunmayan bakire kadından çocukları bakmaya daha elverişli bulunduğunu Rasûlullah'a haber verdi. Gözetlenmesi gereken konulardan birisi de; kan-koca arasında yaş, sosyal yaşantı, kültürel seviyede bir yakınlığın bulunmasıdır. Bu konulan gözetmek, dostluğun sürekli olması ve beraberliğin devamına yardımcı olur. Ebû Bekir ve Ömer (r.a.) Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem'in kızı Fatma'ya talip olduklarında; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «O henüz küçüktür,» buyurdu. Ali (r.a.) Fatıma'yı isteyince, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Fatıma'yı Ali (r.a.) ile evlendirdi.

İşte bu bilgiler, karısının nur saçan bir lamba ve yolunda yürüyeceği bir kandil olmasını isteyenler için islâm'ın açıkladığı anlamlı prensiplerdir. Kadın seçiminde bu inceliklere dikkat edersek, evimizi, çocukların nimet içinde yaşayacağı ve kocanın mesud olacağı huzurlu bir yuvaya çevirmemiz mümkün olur. Böyle bir yuvadan, milletlerin hayat kaynağı olacak salih evlatların doğması mümkün olur.

9.7. İYİ BİR KOCA SEÇİMİ

Kızın velisinin, kızı için iyi bir koca seçmesi gerekir. Kızını ancak, dindar, ahlâklı, şerefli, ağırbaşlı, iyi birisiyle evlendirebilir. Böyle bir koca hanımıyla beraber bulunduğu anda ona iyi muamele yapar, ayrıldığında da yine iyi bir şekilde ayrılır.

İmam Gazâlî, thyâ'sında şöyle demiştir: «Kadın haklarında dikkatli davranmak çok Önemlidir. Çünkü onlar nikah konusunda naziktirler. Koca ise her durumda boşamaya kadirdir. Kişi kızını, zâlim, fâsık, bid'at ehli, devamlı içki içen birisiyle evlendirdiği zaman, dinine karşı suç işlemiş olup, kötü bir eş seçtiğinden ve resmen, dinine karşı suç işlemiş olup, rahmi kestiğinden dolayı da Allah'ın gazabını istemiş demektir.»

Bir adam Hasan bin Ali'ye «Bir kızım var. O'nu evlendirmem için ne tavsiye edersin?» diye sorunca. Hasan, «Onu Allah'tan korkan birisiyle evlendir. Çünkü kızını sevdiği zaman ona ikramda bulunur, buğz ettiği zaman ise ona zulm etmez.» dedi.

Âişe (r.a.) şöyle demiştir: «Nikah nazik bir konudur. Sizden biriniz kızını kime verdiğine iyi baksın.»

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de şöyle buyurmuştur: «Her kim kızını bir fasıkla evlendirirse, onunla arasındaki akrabalık bağını kesmiş olur.» (Hadisi İbn Hibbân zayıflan arasında Enes hadisinden rivayet etmiştir. Yine İbn Hibbân, bu hadisi, Şa'bî'nin sözü olarak, sahih bir senetle sika'lan arasında rivayet etmiştir.)

İbn Teymiyye; «Günahlara ısrarla devam edenin evlenmesi uygun değildir,» demiştir.

9.9.HİTBE (KIZ İSTEMEK)

«Hitbe»; Kı'de ve Cilse kelimeleri gibi, Fi'le veznedir. İnsanlar arasında belli olan yollarla kız istemeye bu isim verilmiştir. Hitbe, evliliğin ilk kademesidir. Allahü Teâlâ eşlerden birinin diğerini iyi tanıyarak, evliliğe atılan adımların sağlıklı olabilmesi için, evlenme bağını kurmadan önce hitbeyi meşru kılmıştır.

9.9.1. Evlenme Teklifi Yapmanın Mubah Olduğu Kadın

İki şart kendisinde bulunmayan kadına, evlenme teklifi yapmak mubah olmaz.

Birincisi; o anda evlenmesine mâni olacak şer'i manilerden hâli olması.

İkincisi; başka birisinin daha önce şer'i yolla kadına talip olmaması. Şayet müebbed veya muvakkat haramhk sebeplerinden bir sebeple haram olur, veya başka birisi kadına talip olursa böyle bir kadına evlenme teklifi yapmak caiz değildir.

9.9.2. Başkası İçin İddet Bekleyen Kadını İstemek

İddeti, ister vefat, isterse boşanma sebebiyle olsun, ister ta-lak-ı bâin ile isterse talak-ı ric'î ile (*) boşanmış olsun iddet bekleyen kadını istemek haramdır.

Şayet ric'î talak ile iddet bekliyorsa, Onu istemek haramdır. Çünkü henüz kocasının muhafazasından çıkmış değildir. Herhan-

gi bir vakitte ona dönmesi mümkündür. Eğer bâin talak ile iddet bekliyorsa, açık sözlerle onu istemek haramdır. Çünkü kocanın hakkının kadınıla ilgisi devam ediyor. Yeni bir akidle kadına dönme hakkına sahiptir. Başka bir adamın böyle bir kadını istemesi, adamın hakkına tecavüzdür. Alimler, tariz yoluyla böyle bir kadını istemek konusunda ihtilaf etmişlerdir. Sahih olan, bunun caiz olmasıdır.

Eğer kadın, kocasının vefatı dolayısıyla iddet bekliyorsa, iddet esnasında açık bir ifade kullanmadan tariz yoluyla kadına talip olmak caizdir. Çünkü kocalık bağı, vefat ile kesilmiş olup, ölen koca için geride bıraktığı karısıyla alâkalı bir hak kalmamıştır. Ancak bu durumda bile kadının üzüntülü durumunu gözetmek, bir yönden kadını teselli etmek, başka bir yönden Ölenin ailesi ve varislerini muhafaza etmek için, açık bir ifade ile kadını istemek haram kılınmıştır.

<•) Taiak-ı bâin ve talak-ı ric'î için bkz. «Talak bölümü.. 304

Allahü Teâlâ bu konuda şöyle buyurur: «Böyle kadınlara kapalı bir şekilde evlenme teklif etmenizde veya İçinizden onlarla evlenmeyi geçirmenizde size sorumluluk yoktur. Allah (c.c.) onları anacağınızı bilir. Sakın meşru sözler dışında onlarla gizlice sözleşmeyin. Müddet sona erene kadar nikâh akdine kalkışmayın. İçinizde olanı Allah'm bildiğini bilin de, O'ndan çekinin. Allah'm bağışlayan ve Hâlim olduğunu bilin.» (Bakara: 235) Ayette geçen kadınlardan maksat, kocalarının vefatı dolayısıyla iddet bekleyen kadınlardır. Çünkü sözün gelişini göstermektedir. Tarizin manası; konuşanın söyleyeceği sözü söylemeden, ona delalet eden başka bir sözü söylemesidir. Meselâ; «Evlenmek istiyorum», «Allah (c.c.) bana iyi bir kadın nasip etse isterdim,» veya, «Allah seni elbette hayırlı bir şeye sevkedecektir,» demek gibi. İddetli bir kadına hediye götürmek caiz olup, bu da tarizden sayılır. Yine kendini methetmesi, tariz yoluyla evlenmekle ilgili meseleleri zikretmesi caizdir.

Nitekim Ebû Ca'fer Muhammed bin Ali bin Hüseyin de böyle yapmıştır:

Hanzala'nın kızı Sükeyne şöyle demiştir: «Ali bin Muhammed bin Ali, ölen kocamdan iddetim henüz bitmeden benden izin talep ederek, 'Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ve Ali'ye olan yakınlığımı ve Araplar içindeki yerimi biliyorsun!', dedi.» Ben de; «Allah (c.c.) seni bağışlasın, ey Ebû Ca'fer. Sen kendisinden ilim öğrenilen bir adamsın. İddet beklerken mi talip oldun?» dedim. Ali bin Muhammed şöyle dedi: «Ben sana, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e ve Ali'ye olan yakınlığımı haber verdim. Rasûlullah, kocası Ebû Seleme ölünce dul kalan ümmü Selerae'nin yanına gelerek; «Benim Allah'ın Rasûlü ve hayırlı kulu olduğumu, kavmim arasındaki yerimi biliyorsun,» demiştir. İşte bu söz, istemek anlamını taşır.» (Hadisi, Dârekutnî rivayet etmiştir.)

Bu görüşlerin özeti; iddet bekleyen tüm kadınlara açık bir ifade ile talip olmak haramdır. Bâin talak ile boşanan ve vefattan dolayı iddet bekleyen kadınlara, üstü kapalı söz ile talip olmak mubahtır. Ric'î talak ile iddet bekleyen kadına talip olmak ise haramdır.

iddet esnasında açık bir söz ile kadını isteyip de, iddet bittikten sonra nikah akdi yapılırsa, alimler bu konuda ihtilaf etmişlerdir:

imam Mâlik; «Kadınla yatsın veya yatmasın ayrılımları gerekir,» demiştir.

Şafi'î ise şöyle demiştir: «Bir yönden ihtilaf vaki olduğu için. zikri geçen açık nehyi irtikap etmiş olsa bile akid sahih olur.»

İddet müddetinde akid vâkî olup, beraber yattıkları takdirde, ayrılımları gerektiği konusunda âlimler ittifak etmişlerdir, imam Malik, Leys ve Evzâ'î; «Bundan sonra kadınla evlenmesi helâl olmaz,» demişlerdir. Alimlerin çoğu ise; «iddet müddeti bittikten sonra, istemesi halinde evlenmek helal olur,» demişlerdir.

9.93. Başkasının İsteddiği Kızı İstemek

Müslüman kardeşinin istediği kızı istemek, kişiye haramdır. Çünkü bu harekette, ilk isteyen hakına tecavüz ve ona kötülük etmek vardır. Böyle bir tasarruf, aileler arasında nifak tohumları ekerek, onları emin kişilerin huzurunu kaçıran bir düşmanlığa sürükler.

Ukbe bin Amir (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Mümin müminin kardeşidir. Binaenaleyh bir mümin için kardeşinin satışı üzerine satış yapması ve o vazgeçmedikçe dünürlüğü üzerine dünür göndermesi helâl değildir.» (Hadisi, Müslim ve Ahmed. rivayet etmişlerdir.)

İstenecek hanım açık bir şekilde kabul ederse, velisinin izni muteber olduğu takdirde, o kadının izin verdiği velisi açık olarak kabul etmiş ise, böyle bir hanımı istemek haram olur. Şayet bir öncekine açık bir şekilde red cevabı vermişse veya tariz "yoluyla «Senden yüz çevirmek mümkün değildir.» gibi bir sözle kabul etmişse veya ikinci dünürlüğe gelen, ilk geleni bilmezse veya kadın kabul etmeyip reddederse veya ilk dünür ikinciye izin verirse bu durumlarda, istenecek bir kadını istemek caizdir.

Tirmizî Şafi'î'den, bu hadisin manasını şöyle rivayet etmiştir: «Kadın istendiği zaman, buna razı gelir ve kabul

ederse, başkasının onu isteme hakkı yoktur. Ancak, kadının razı olduğu veya kabul ettiği bilinmezse, onu istemekte bir beis yoktur. Şayet, birinciyi kabul ettikten sonra, ikinci kişi kadını ister ve nikah akdi gerçekleşirse, günahkâr olur, akid ise sahihtir. Çünkü, başkasının istediği kadını istemek, evlenmenin sıhhati için şart değildir. Böyle yapmakla nikah akdi bozulmaz.» Dâvûd ise «ikinci adam, böyle bir kadınla evlendiği takdirde, kadınla yatmadan önce ve de sonra akid bozulur» demiştir.

9.9.4. İsteddiği Kadına Bakmak

Evlilik hayatını yumuşatan, onu saadet ve sevinçle dolduran hususlardan birisi de, kişinin, evlenmeye yaklaştıracak adımların atılmasına sevkeden güzelliğini veya onu bırakıp başkasına talip olmaya sevkedecek çirkinliğini bilmesi için talip olduğu kadına bakmasıdır, ihtiyatlı davranan kişi, yaptığı işin hayır ve şer olduğunu bilinceye kadar iyice araştırmadan karar vermez.

A'meş şöyle demiştir: «Görmeden yapılan her evlenmenin sonu üzüntü ve kederdir.» Bu şekilde bakmayı islâmiyet mendub saymış, hatta teşvik etmiştir.

Câbir bin Abdullah (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre Rasûl-üllah sallallahu aleyhi ve seilem şöyle buyurmuştur: «Sizden biriniz, bir kadınla evlenmek istediği vakit, kendisini o kadınla evlenmeye celbedecek taraflarına bakmak fırsatını bulursa, baksın.» Câbir şöyle demiştir: «Beni Seleme'den bir kadınla evlenmek istedim. O kadının beni kendisiyle evlenmeye celbedecek taraflarına gizlice baktım.» (Hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.) Muğîre bin Şu'be (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; Muğîre bir kadına evlenme teklifi yapınca Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve seilem kendisine; «O kadına baktın mı?» diye sordu. O; «hayır.» deyince, Rasûlüllah «O kadını görmelisin, zira görerek evlenmek, evlendikten sonra aranızdaki sevginin devamını daha iyi sağlar.» Yani böyle yapman aranızdaki anlaşmanın devamlı olmasına daha uygundur. (Hadisi Nesâî, İbn Mâce ve Tinnizî rivayet etmiştir. Tirmizî hadisi hasen saymıştır.)

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; bir adam ensâr'dan bir kadını isteyince Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve seilem; «O kadını gördün mü?» diye sordu. Adam, «hayır.» deyince, Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve seilem «Git, o kadına bak. Şüphesiz ensâr'ın gözlerinde bir kusur vardır,» demiştir.

9.93. Bakılması Caiz olan Yerler

Cumhur ulemânın görüşüne göre, erkek sadece kadının yüzüne ve ellerine bakabilir. Başka yerine bakamaz. Çünkü, yüze bakmak, güzel veya çirkin olduğunu belli eder. Ellere bakmak ise vü-cud teninin ne şekilde olduğunu gösterir.

Alimlerin çoğunluğunun bu görüşüne ters düşenler de olmuştur:

Davûd; «bütün vücûduna bakabilir,» Evzâ'î ise «vücûdunun gösterişli kısımlarına bakabilir,» demiştir.

Bazılarına göre; hadisler, bakılacak yeri tayin etmemiş olup, ifade, maksat hasıl olacak şekilde bakılması için mutlak olarak gelmiştir. Bu görüşü savunanların delilleri şudur: Abdürrezzak ve Sa'îd bin Mansûr'un rivayet ettiklerine göre Ömer (r.a.) Ali'nin kızı Ününü Gülsüm'e talip olunca; Ali (r.a.) onun küçük olduğunu söyleyerek, «Onu sana gönderirim, razı gelersen karın olur,» dedi. Buj nun üzerine Ummü Gülsüm'ü Ömer'e gönderdi. Ömer ise, topuklarını açınca, Ummü Gülsüm; «Emîrül-müminîn olmasaydın, gözlerine bir tokat çarpardım,» demiştir. İsteddiği kadına bakıp da hoşuna gitmezse, sükût eder, söyleyeceği sözlerden ez yet duymasın diye bir şey söylemez. Umulur ki onun beğenmediği yönlerini bir başkası beğenebilir.

9.9.6. Kadrom Erkeğe Bakması

Bu hüküm sadece erkeklere ait olmayıp kadınlar için de geçerlidir. Kadının da kendisini isteyen erkeğe bakması hakkı vardır. Kadını görüp beğenmek söz konusu olduğuna göre, kadının da erkeği beğenmesi söz konusudur. Ömer (r.a.); «Kızlarınızı çirkin erkeklerle evlendirmeyiniz. Kadınların erkeklerden, erkeklerin de kadınlardan beğendikleri vardır.» demiştir.

9.9.7. Evleneceği Kadının Vasıflarını Öğrenmek

Kadının güzellik ve çirkinlikle ilgili sıfatları bakmak suretiyle öğrenilir. Ahlakıyla ilgili diğer sıfatlara gelince: Bunlar kadının vasıflarının anlatılmasıyla, beraberce bulunduğu kişileri ve etrafındaki insanları araştırmakla veya anne ve kızkardeş gibi' güvenilir yakın akrabadan birisi vasıtasıyla bilinir.

Nebî aleyhisselam Ümmî Süieym'i bir kadına göndererek, ona; «O kadının ayak damarlarına bak ve yaka kısımlarını kokla,» buyurmuştur. Bir rivayette; «Ağız kokusunu öğrenmek için ön dişlerini kokla,» şeklindedir. (Hadisi Ahmed, Hâkim, Taberânî rivayet etmişlerdir.)

Gazâlî, thyâ'sında şöyle demiştir: «Kadının ahlâk ve güzîf ligini doğru dürüst, iç ve dış hallerinden haberdar olan ve vasıflarını iyi görebilenden başkası söyleyemez. Böyle bir kimse, kadının tarafını tutarak vasıflarını övmekte

aşın gitmez. Ona hased ederek de iyi durumlarını eksik anlatmaz. insanın mizacı, evliliğin başlangıcında kadınları vasıflandırırken ifrat ve tefrite kaçmaya meyyaldır. Çok az kişi doğruyu söyler ve eksiksiz anlatır. Bilakis bu konuda aldatma ve kandırma çok olur. Onun için, istediği kadından başkasının kendisine gösterilmesinden korkan kimsenin bu konuda dikkatli davranması gerekir.»

9.9.8. İsteddiği Kadınla Yanlız Kalmanın Haram Oluşu

Kişinin istediği ^kadınla yalnız kalması haramdır. Çünkü nikah akdi gerçekleşinceye kadar, kişiye istediği kadınla yalnız kalması haram kılınmıştır. İslâm, bakmanın dışında bir şeye müsaade etmemiştir. Böylece haramhk, bakmanın dışındaki yerlerde devam etmiştir. Çünkü, yalnız başbaşa kalındığında, Allah'ın nehyet-tiği şeylerin yapılmasından emin olunamaz. Eğer yanında kadının mahremi varsa, günah işleme korkusu bulunmadığından halvet caizdir.

Câbir (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre, Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Allah'a ve ahiret gününe İman eden, yamada mahremi bulunmayan İtarfmln yalnız bulunmasın. Şüphesiz üçüncüleri şeytan olur.»

Amir bin Rabîa'dan rivayet olunduğuna göre, o demiştir ki: Ra-sûlullah şöyle buyurdular: «Kişi helâli olmayan bir kadınla yalnız beraber bulunmasın. Şüphesiz üçüncüleri şeytan olur.* Ancak yan* lannda mahrem bulunursa o müstesnadır.» (Bu iki hadisi Ahmed rivayet etmiştir.)

9.9.9. Halveti önemsememenin Tehlikesi ve Zararı

İnsanlardan çoğu bu konuyu önemsemeyerek, kızının veya yakının, istediği adamla haşır-neşir olmasını, hiç sakınmadan onunla beraber kalmasını, kontrol etmeden onunla istediği yere gitmesini mubah gördüler. Bunun sonucu olarak da kadın şerefının zayı olması, iffetinin bozulması ve kerametinin heder olmasıyla karşılaşıldı. Bazen, böyle yapanlar, evlenmeyi tamamlamadıkları gibi, buna ilave olarak kadınlara evlilikten tamamen uzak kalmaları da söz konusu olmuş tui. Bunun aksı olarak; bazı şuuruz kişiler de, kızını istemeye gelenin kızını görmesine izin vermez. Zıfâf gecesinden Önce erkek kıızı, kıızı da erkeği görmeden nikahlan kıyılır. Bazan da, görme şekli. İşin olmasını beklemeden ansızın olur. Böylece sonunda yuvanın dağılması ve ayrılma gibi baştan düşünölmeyen durumlar meydana gelir.

İnsanlardan bazıları sadece bir fotoğrafla yetinirler. Bu ise gerçekte, kalbin mutmain olacağı bir şeye delâlet etmez. Ve gerçek olarak hakikâtleri ince bir şekilde ortaya koymaz. Bunların en hayırlısı, İslâm'ın getirdiği sistemdir. Bu sistemde taraflardan her birileri, kadının şerefini himaye etmek, ırzını korumak için halvetten kaçınarak birbirlerini görme hakları vardır.

9.9.10. İsteddiği Kadından Vazgeçmek

Hitbe; evlilik akdine bir başlangıç olup, çok kere mehrin tamamı veya bir kısmı, hediye ve hibeler, aradaki bağları kuvvetlendirmek ve yeni alâkaları pekiştirmek için verilir. Bazan isteyen ve istenenden birisi nikah akdinden vazgeçer veya ikisi beraberce vazgeçerler. Acaba bu caiz midir? Verilen eşyalar geriye alınır mı? Hitbe; mücerred olarak evlilik vaadidir. Yoksa evlenmeyi gerekli kılan bir akıu" değildir. Vaad verenlerden her birilerinin verdikleri sözden vazgeçmeleri, sahip oldukları haklardan bir haklır.

Sârî', hernekadar sözünden dönmeyi, kötü bir ahlâk ve münafıkların sıfatı olarak vasıflandırmışsa da, sözünden dönenin, sözünde durmadığı için cezalanacağı maddi bir ceza koymamıştır.

Ancak burada sözünden dönmeyi gerektirecek bir zaruret varsa, o müstesnadır.

Buhârî'de geçtiğine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sel-lem şöyle buyurmuştur: «Münafığın alameti üçtür; konuştuğu zaman yalan konuşur, vaadinde durmaz, emanete hıyanetlik eder.»

Abdullah bin Ömer (r.a.)'in vefatı yaklaşınca şöyle buyurmuştur: »Kureys'ten bir adam için, filancaya gidiniz, ben ona kızım hakkında söz vermeye benzer bir lâf ettim. Allahu Teâlâ'ya üç nifak alametinden birisiyle kavuşmak istemem. Sizi şahid tutuyorum ki, kızımı o adamla evlendirdim.»

isteyen kişinin mehir olarak verdiklerini geri isteme hakkı vardır. Çünkü bunlar yapılacak evlenmeye karşılık verilmiştir. Evlenme akdi gerçekleşmeyince, mehri hak etmiş sayılmaz ve mehri sahibine iade etmesi vâcib olur. Çünkü bu, onun hâlis olarak hakkıdır.

Hediyelere gelince; bunların hükmü hibenin hükmüdür. Sahih olan, karşılık olarak değil de yalnız teberru olarak verilen hibeden dönmeyi caiz olmadığıdır. Çünkü kendisine hibe verilen kişi, hibe edilen malı aldığı zaman, onun mülküne girmiş olur. V» o maldan tasarruf etmesi caizdir. Hibe edenin vazgeçmesi, rızası obudan hibe ettiği kişiden malı çekip almaktır ki, bu aklen de şer'an da bâtıldır. Eğer hibe eden, karşılık istemek ve karşılık görmek için hibe eder de hibe edilen karşılığı vermezse, hibe edenin hibesinden dönmeyi caizdir. Bu durumda hibe edenin, hibe ettiği şeyden dönme hakkı vardır. Çünkü yaptığı hibe, karşılık beklemek üzere yapılan hibedir. Evlilik akdi tamamlanmayınca hibe ettiği şeyden dönme hakkı doğmuş olur. Bu konuda esas olan şu rivayetlerdir:

Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd ve tbn Mâce'nin İbn Abbas'tan rivayet ettiklerine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Kişinin verdiği hediye ve hibe ettiği maldan dönmesi helâl değildir. Ancak babanın çocuğuna verdiğiinden dönmesi müstesnadır.»

Yine Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin tbn Abbas'tan rivayet ettiklerine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «Hibe ettiği şeyden dönen, kusmuğuna dönen gibidir,» buyurmuştur.

Salim'in babasından, babasının da Rasûlullah'tan rivayet ettiğine göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Hibe edilen mala, karşılık söz konusu olmadığı müddetçe, en lâıyk olan kişi, hibe edilen şahıstır.»

Bu hadislerin mânasını, İlmü'l-Muvakkı'ın kitabının yazar şu şekilde bir araya getirmiştir: «Karşılık istemek için değil de, teberru için,yapılan hibeden, hibe edenin vazgeçmesi helâl olmaz. Karşılık istemek ve karşılık görmek için yapılan hibeden ise, hibe edilen karşılığı vermediği müddetçe, hibe edenin dönme hakkı vardır. Rasûlullah'in hadislerinin tümüyle âmel edilir. Hadisler birbirine karşı kullanılmaz.»

9.9.11. Fakmlerin Görüşleri

Bugün Mısır mahkemelerinde geçerli olan hüküm (*), Hanefi mezhebinin tatbikatıdır. Bu görüşe göre kız isteyen tarafın, verdi-

Mısır'da uygulanan hükümler. İlk olarak 13 eylül 1933'te Şer'i Tanta mahkemesinin aldığı şu kararlardır:

- 1 — Kız isteyen, mehir yerine saymadan vermiş olduğu eşyalar hediye sayılır.
- 2 — Hediye hükmen ve manen hibe gibidir.

gi hediyeler eğer değişmeye uğramadan mevcut iseler, geriye isteme hakkı vardır. Bilezik, yüzük, zincir ve benzeri şeyler eğer mevcut iseler verene geri iade edilirler. Şayet verilen eşyalar olduğu gibi durmuyorsa, meselâ kaybolmaları, satılmaları veya ilave edilerek değişmeleri veya verilen şey yiyecek maddesi ise, yenmeleri, veyahutta kumaş ise dikilmeleri hâlinde, veren için, hediye ettiği şeyleri veya bedellerini isteme hakkı yoktur. Mâlikîler, bu konuda, kadın tarafının dönmesi veya erkek tarafının dönmesi durumlarını dikkate alarak şu açıklamayı yapmışlardır: «Eğer erkek tarafı dönerse, hediye olarak verdiklerini geriye alamaz. Şayet kız tarafı vazgeçerse erkek, verdiği hediyelerin tümünü alır. Hediyeler ister olduğu gibi kalmış olsunlar, isterse helak olsunlar, farketmez. Helak olmuşlarsa bedellerini alır. Ancak baştan şart koşulmuşsa ve âdetlerinde hediye geri vermek yoksa, o zaman bununla amel edilir.»

Şafîîlere göre ise; hediye ister bulunsun, isterse helak olsun iade edilir. Eğer hediye kendisi mevcutsa .olduğu gibi geri ve* rilir. Şayet helak, olmuşsa, kıymeti iade edilir. Bu görüş bizim kabul edebileceğimiz doğruya en yakın olan görüştür.

9.10. EVLENME AKT>t

Evlenmede hakiki rükün, iki tarafın nzası ve evlenme isteklerinin birbirine uygun düşmesidir. Karşılıklı nza ve irade uygunluğunun bulunması, dıştan gözlenemeyen, kalbe ait bir iş olduğu için, kalp ile dış görünüş arasında irtibat kurmak ve bu irtibatı isbat etmek üzere kalpdekine delâlet edecek bir tâbir bulmak gerekir. Bu tabirin de nikâh akdi yapan taraflar arasında geçerli olabilecek şekilde seçilmesi gerekir. Akid yapan taraflardan birisi-* nin evlilik bağını kurma isteğini ifade eden tâbiri «îcab» diye isim-, lendirilerek «bu tâbirle evlenmeyi gerekli kıldı» denir.

İkinci olarak; akid yapan diğer tarafın nza ve muvafakata de* lâlet eden cümlesine de «kabul» denir. Bundan dolayı fakihler, ev» lenmenin rükünleri «îcab ve kabûl'dür» demişlerdir.

3 — Hibe, h-tşinin eline aldığı anda sahip olduğu bir akiddir. Kendisine hibe edilen kişi, hibe edilen malda satmak, almak ve diğer muameleler gibi muamele yapabilir ve bu muamelesi geçerli olur.

4 — Hibe edilen malın, helâl olması veya harcanması, hibeden dönmeye manidir.

5 — Hibe eden, eğer mevcutsa, ancak hibe ettiği malın aynısını talep edebilir.

312

9.10.1. îcab ve Kabulün Şartları

Nikâh akdi aşağıdaki şartlar oluşmadan tahakkuk etmez:

1 — Nikâh akdi yapanların mümeyyiz olmaları. Eğer taraf* Iardan biri deli veya temyiz kabiliyeti bulunmayacak derecede küçük ise nikah akdi bağlanmış olmaz.

2 — îcab ve kabul meclisinin bir olması: Şöyle ki; başka konuya ait bir sözle veya adet gereği yüz çevirerek ve başkasıyla meşgul olma sayılan bir hareketle icab ve kabulün arasının ayrılmaması gerekir. Kabulün icabdan hemen sonra olması şart değildir. Oturum uzayıp kabul icabdan sonra gecikir de, nikâhtan yüz çevirmeye delâlet eden bir şey sadır olmazsa, meclis bir tane sayılır.

Hanefî ve Şâfi'îlerin görüşü budur.

Muğnî kitabında şöyle geçmektedir: «Kabulün icâbdan sonra gecikerek vâki olması, meclis devam ettiği ve başka şeyle meşgul olunmadığı müddetçe sahihtir. Çünkü bu tip meclisin hükmü, sözleşmelerin hükmü gibidir. İhtiyarılığın bulunması, teslim almanın şart olması ve alımın gerçekleşmesi gibi durumlar, karşılıklı sözleşmelerde olduğu gibi nikâhta da geçerlidir. Şayet kabulden önce ayrınlarsa, icab bâtil olur. Bu durumda icabın anlamı kalmamış olur. Ayrılmakla, kabul edecek taraf, nikâhtan yüz çevirmiş, olduğundan kabul gerçekleşmemiş olur. Nikâhla ilgili konuşmayı keserek başka şeyle meşgul olmak da bunun gibidir. Çünkü başka şeyle meşgul olmak nikâh akdinden yüz çevirmek anlamına gelir.»

Ahmed'den rivayet olunduğuna göre; ona şöyle sorulmuştur: «Bir topluluk bir adamın yanına giderek ona «falancayı evlendir,» der de bunun üzerine adam; «Kızımı ona bin dirheme verdim,» derse, daha sonra bu topluluk kız isteyen yanına dönerek durumu haber verdiklerinde adam da «Kabul ettim» derse, bu nikâh caiz olur mu?» imam Ahmed; «Evet» diye cevap vermiştir.

Şâfi'îler, kabulün hemen olmasını şart koşarak, dediler ki: İcah> ve kabulün arası, velisinin, «Kızımı sana verdim» demesi üzerine, kız isteyen «Allah'ın ismiyle başlarım. Hamd O'nadır. Salât ve Selâm Allah'ın Rasûlü üzerine olsun», hutbesini okuması ile ayrıldıktan sonra, «Onu nikâhlamayı kabul ettim,» derse, bunda iki görüş vardır:

Birincisi; -ki bu Şeyh Ebû Hâmid el-tsîrâynî'nin görüşüdür-bu nikâh sahihtir. Çünkü hutbe, nikâh akdi için emredilmiştir. Onun için nikâhın sıhhatine mâni değildir. Cem edilerek kılman iki namaz arasındaki teyemmüme benzetmektedir.

İkincisi; böyle bir nikâh sahih olmaz. Çünkü icab ve kabulün arası ayrılmıştır. Hutbeden başka şeyle ayrılması halinde akid sahih olmadığı gibi, hutbe ile ayrılmasında da akid sahih olmaz. Teyemmüm ise bundan farklıdır. Çünkü teyemmüm, iki namaz arasında emredilmiş, hutbe ise akiddan önce emredilmiştir. İmam Malik ise, icab ve kabul arasında yürümeyi ve kabulün gecikmesini caiz görmüştür, ihtilafın sebebi, « tarafların beraberce bir anda kabul etmeleri, nikâh akdinin şartından mıdır, yoksa değil midir?» meselesinden kaynaklanmaktadır.

Üçüncüsü; kabulün icâba muhalif olmasıdır. Ancak kabul kelimeleri icâbdan daha güzel olursa o müstesnadır. Bu durumda muvafakatim daha fazla göstermiş olur. Meselâ icâb tarafı; «Kızım, falancayı yüz Cüneyh mehirle sana nikahladım,* der, kabul eden de; «Onu ikiyüz Cüneyh'e kabul ettim,» derse, nikâh akdedil* miş olur. Çünkü kabul, icâb'dan daha iyi bir şekilde cereyan etmiştir.

Dördüncüsü; taraflardan her birileri, arada geçen konuşmalardan anlaşılanın, evlilik akdini gerçekleştirmek olduğunu birbirlerinden işitmiştir. Her ne kadar taraflar konuşmada geçen kelimelerin mânalarını tek tek anlamasalar da gaye ve niyetlere itibar edildiğinden bu caizdir.

9.10.2. İcab ve Kabul Sözleri

Nikâh akdi taraflardan her birerlerinin anlayacağı bir dille ve nikâha yönelik sözlerle gerçekleşir. Şöyle ki; taraflardan çıkan sözlerin, kapalı veya şüphe ifade eden sözler yerine, evlenme isteğine delâlet eden tabirler olması gerekir.

Şeyhülislâm İbn Teymiye şöyle demiştir: «Nikâh, insanların nikâh sözü olarak kabul ettikleri herhangi bir sözle, hareketle veya herhangi bir lisanla bağlanır. Diğer bütün akidler de bunun gibi-* dir. Fakihler kabul tarafı için bu görüşe muvafakat ederek, nikâh sözlerinin hususi bir kelimeden türemesini şart koşmamışlardır. Bilakis kabui tarafının «Kabul ettim, muvafakat ettim, yerine getirdim, geçerli kıldım» gibi rıza ve muvafakata delâlet eden sözleriyle nikâh tahakkuk eder,*

icaba gelince; âlimler İcabın nikâh ve evlenme lâfızlarıyla veya bunlardan türeyen kelimelerle sahih' olacağına ittifak etmişlerdir. Meselâ; «seni evlendirdim, seni' nikahladım.» gibi. Çünkü bu lâfızlar açık olarak maksada delâlet etmektedir.

Âlimler bu lafızların dışında, hibe, satış, mülk olarak verme ve sadaka lâfızlarıyla nikâhın gerçekleşmesinde ihtilâf etmişlerdir. Hanefiler, Sevrî, Ebû Sevrî, Ebû Ubeyd ve Ebû Dâvûd bu nikâhı caiz görmüşlerdir. Çünkü nikâh niyetin muteber olduğu bir akiddir-Nikâhın sıhhati için belli bir lâfza itibar edilmez. Bilâkis kendisinden şer'î mânâ anlaşıldığı zaman, üzerinde anlaştıkları herhangi bir lâfız muteberdir. Yani kullanılan kelimeyle, şer'î mânâsı arasında bir ortaklık varsa bu caizdir. Çünkü Nebî aleyhisselam, bir adamı bir kadınla evlendirerek adama; «Kur'ân'dan bildiğin karşılığında bu kadını sana temlik ettim,» buyurmuştur. (Hadisi Buhârî rivayet etmiştir.) Hibe lafızıyla Rasûlüllah (a.s.)'ın nikâhı gerçekleşince, bunun gibi ümmetinin nikâhı da hibe lafızıyla gerçekleşir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

«Ey Nebî. biz sana şunları helâl kıldık. Mehîrlerini verdiği zevcelerini, bir de, mümin bir kadın kendini Nebî'ye hibe ederse.» (Ahzâb: 50).

Ayetteki hibe kelimesini, mecaz mânasını alarak tashih etmek mümkün olduğu için, kinaye sözlerle talâk vakî olduğu gibi, hibe kelimesiyle de nikâh vakî olur.

Şafî'î, Ahmed, Sa'îd bin Müseyyeb ve Atâ'ya göre nikâh ancak evlenme ve nikâhla ilgili sözler ve bu sözlerden türeyen kelimelerle sahih olur. Bunların dışındaki temlik ve hibe sözleri nikâh anlamına gelmez. Çünkü bunlara göre şahadet nikâhta şarttır. Hibe lafzıyla akid yapılırken şahid bulunmadığından nikâh akdi gerçekleşmiş olmaz.

9.10.3. Arapçanın Dışında Bir Lisanla Nikâh

Eğer tarafların birisi veya ikisi de Arapçayı biliniyorlarsa, başka bir dille nikâh akdinin yapılabileceğine fakihler ittifak etmişlerdir. Arapçayı anlavıp, Arapçayla akid yapmaları mümkün olduğu zaman başka dille nikanlanmalarında ise ihtilaf edilmiştir.

İbn Kudâme. Muğnî adii kitabında şöyle demiştir: «Arapça nikâh lâfzım söyleyebilene, başka dille nikâh sahih olmaz.» Şafî'î'nin iki görüşünden birisi de bu yöndedir.

Ebû Hanîfe'ye göre ise nikâh gerçekleşir. Çünkü bu kişi nikâha ait bir kelime kullanmıştır ki', bu ifadenin Arapça olması caiz olduğu gibi, başka dilden karşılığını söylemek de caizdir.

Biz şunu söyleyebiliriz: «Nikâhladım ve evlendirdim» sözlerini söyleyebildiği halde, helâl kıldım gibi lâfızlar kullanması sahih olmaz. Ama Arapçayı iyi bilmeyene kendi lisanıyla nikâh akdi yapması sahihtir. Çünkü bu kimse Arapça söylemekten aciz olduğu için, dilsiz gibî sayılır ve Arapça söylemek kendisinden sakıt olur. Ancak kendi dilinden söylediği sözlerin Arapça nikâh, lafızlarına uyması, hususi olarak o lafızları ifade etmesi gerekir. Arapçayı iyi bilmeyenin Arapça nikâh lafızlarını öğrenmesi şartı da yoktur.

Ebû'l-Hattab şöyle demiştir: «Arapça nikâh kelimelerini öğrenmesi gerekir. Çünkü nikâhın Arapça olması şarttır. Arapçayı öğrenmeye kâdirse, «tekbir» lafzım ezberlediği gibi, nikâh lafızlarını da öğrenmesi gerekir.»

Birinci görüş olan Ebû Hanîfe'nin görüşü şu yöndedir: «Nikâh vacib olduğundan rûkûnlerini Arapça olarak öğrenmek gerekmez. Nikâh satış akdine benzer. Fakat «tekbir» bunun gibi değildir. Taraflardan birisi Arapçayı iyi biliyorsa bilen taraf Arapça, diğer tara* da kendi lisanıyla söyler. Eğer taraflardan birisi diğerinin lisanını iyi anlayamazsa, karşı tarafın nikâhla ilgili sözlerini kendisine haber verecek iki lisanı iyi bilen güvenilir bir kimseye ihtiyaç vardır.»

Bize göre gerçek şu ki, bu zor bir iştir. Halbuki Allah'ın dîni kolaydır. Daha Önce nikâhın hakiki rûkûnünün karşılıklı nza olduğu sözümüz geçmiştir. İcab ve kabul bu nzanm dış görüntüsü ve delilidir. İcab ve kabul vakî olunca, hangi lisanla söylenirse söylensin bu kâfi gelir.

İbn Teymiye şöyle demiştir: «Nikâh her ne kadar bir ibadet ise de, köle azad etmek ve sadaka vermek gibidir ki, Arapça veya Acemce diye herhangi bir dil bu konuda tâyin edilemez.»

Kaldı ki; Arap olmayan, o anda Arapça nikâh kelimelerini öğrense bile, kendi konuştuğu bir dil gibi, Arapça kelimelerden maksadın ne olduğunu iyice anlayamaz. Eğer, «diğer hitap çeşitlerinde, ihtiyaç olmadan Arapça dışında bir dille konuşmak mekruh olduğu gibi, nikâh akdinde de ihtiyaç obuadan Arapça'nın dışında bir dille söylemek mekruhtur,» denseydi bu doğru olurdu. Çünkü Malik, Ahmed ve Şafî'î'den yapılan rivayetlerde ihtiyaçsız Arapça'nın dışında hitap etme alışkanlığının mekruh olduğuna delâlet vardır.

9.10.4. Dilsizin Nikâhı

Satış akdinde olduğu gibi, eğer kadın tarafı anlarsa, dilsizin işaretiyle nikâhı sahih olur. Çünkü işaret, karşısındaki kişinin an* layacağı bir mâna taşır. Şayet kadın tarafı işaretten arılamazsa nikâh sahih olmaz. Çünkü akid iki şahıs arasındadır. Taraflardan her birilerinin, diğerinden çıkan söz ve işareti anlaması gerekir.

9.10.5. Huzurda Bulunmayanın Nikâhı

Taraflardan birinin huzurda bulunmayıp, nikâh akdinin yapılmasını isterse, karşı tarafa evlilik isteğini bildiren bir mektup veya bir elçi göndermesi gerekir. Diğer tarafın eğer kabul etme arzusu varsa, şahitler huzurunda yazılı kâğıdı onlara gösterir veya gelen elçinin haberini onlara ıttirir. Ve nikâhı kabul ettiğine dair mecliste onları şahit tutar. Bu kabul o meclisle kayıtlı olarak muteber sayılır.

9.10.6. Akid Sığasının (Kipinin) Şartları

Fakihler icab ve kabul sığasının her ikisinin mazi (geçmiş zaman) veya, birinin mazi diğerinin muzâri (şimdiki zaman) sığasıyla olmasını şart koşmuşlardır.

Brincî'ye misâl; ilk akid yapan, «Kızımı sana nikâhladım» der, karşı taraf da «kabul ettim,» der.

İkinciye misâl; ki2 isteyen, «Kızımı sana nikâhlıyorum» der, karşı taraf da, «Kabul ettim» der. Alimler bu sığaları şart koştular. Çünkü taraflardan nzanm tahakkuk etmesi ve isteklerinin birbirine uygun düşmesi evlilik akdi için hakiki rûkun olup, «İcab ve Ka-bûVde geçtiği üzere, bu rızanın görüntüsü durumundadırlar. Öyleyse icab ve kabulün akid zamanı, rızanın hasıl olduğuna ve gerçekleştiğine kesin olarak delâlet etmelidir. Şâri'in nikâh bağının kurulması için kullandığı sığa, mazi sığasıdır. Çünkü mazi sığasının tarafların rızasına delâleti kesindir. Başka herhangi bir mânaya ihtimâli yoktur. Hâl ve istikbâle delâlet eden sığalar bunun hilâfıdır. Bu

sîgalar, konuşma zamanı, nzanm meydana geldiğine delâlet etmezler.

Meselâ birisi; «Kızımı sana nikahlıyorum» der, diğeri de «Kabul ederim» derse nikâh akdi gerçekleşmiş olmaz. Gelecekte evlenmeye söz vermek şimdisi için akid olamaz. Şayet kız isteyen taraf; «Kızım bana nikâhla», der, diğer taraf da «Onu sana nikahladım» derse, akid gerçekleşir. Çünkü «Bana nikâhla» sözü vekil tutma anlamına delâlet eder. Akid ise taraflardan birisinin veli olması halinde sahih olur.

İsteyen taraf; «Bana nikâhla» der, diğer taraf da «Kabul ettim» derse, bu ifade, birincinin ikinciye, vekil bıraktığı anlamını taşır. İkinci de, «Kabul ettim» sözüyle iki taraf adına akid yapmış olur.

9.10.7. Nikâh Akdini Kayıtlamadan Bitirmenin Şart Olduğu

Alimler nikâh akdinin bitirilmesini şart koşmuşlardır. Yani nikâhın, kendisiyle gerçekleştirildiği sığın her hangi bir kayıtlı kayıtlıktan, mutlak olması gerekir.

Meselâ, kişinin kızını isteyen; «Kızımı sana nikahladım» der, bunun üzerine kız isteyen de; «Kabul ettim», derse, bu aki'd tamamlanmış olur. Akidin şartları yerine getirildiği zaman nikâh sahih olup, nikâhın gerekleri kendisine lazım gelir. Şayet, akid sîgası bir şarta bağlı olur veya gelecek bir zamana izafe edilir veya belli bir vakte yakın olur veya bir şarta beraber getirilirse bütün bu durumlarda nikâh akdi gerçekleşmemiş olur. Bunların açıklaması tek tek aşağıdadır.

9.10.7.1. Şarta Bağlı Siga Kullanmak

Bu akid sîgasının İfade ettiği mânanın tahakkukunu, herhangi bir bağlama edalıyla, başka bir şeyin tahakkukuna bağlamaktır.

Meselâ, kız isteyen; «Görev alabilirsem kızımı nikahladım», demesi üzerine, kızın babası «Kabul ettim», derse bu sığayla nikâh gerçekleşmez. Çünkü akdin olması, daha sonra olacak olan bir şeye bağlanmıştır. Bazen o şey gelecekte olmayabilir. Nikâh akdi ise o anda kadından istifade etmeye mâlik olmayı ifade eder. İstifade etme hükmü nikâhtan sonraya geciktirilemez. Görev alma şartı, konuşma esnasında mevcut değilken yok olan bir şey nikâh akdini bağlamak ta yok sayılır. Bu durumda nikâh mevcut olmamış olur. Amma nikâh akdi o anda gerçekleşecek bir işe bağlanmışsa, bu durumda nikâh sahih olur. Meselâ, kişi «Eğer kızının yaşı yirmi ise, o'nu nikahladım» der de bunun üzerine kızın babası; «Kabul ettim» der ve kızın yaşı da o anda yirmiye doldurmuş olursa, nikâh gerçekleşir. Yine bunun gibi, kadın «Eğer babam razı olursa seninle evlenirim» derse, isteyen de «Kabul ettim» der, kızın babası da o mecliste bulunduğu halde buna razı gelirse, nikâh gerçekleşir. Çünkü bu durumdaki şarta bağlama şekli olarak mevcuttur. Gerçekte ise, akid için kullanılan sîga nikâhı tamamlayıcı bir sığadır.

9.10.7.2. Gelecek BİT Zamana İzaie Edülen Siga Kulanmak

Kız isteyen; «Kızını yarın veya bir ay sonra nikahladım», demesi halinde, kızın babası da; «Kabul ettim», derse bu sığayla nikâh akdi, ne o anda ne de izafe edilen zaman geldiğinde gerçekleşir.

Çünkü akdi geleceğe bağlamak, o anda nikâhtan faydalanmaya mâlik olmayı gerektiren nikâh akdine zıttır.

9.10.7.3. Belli Bir Vakitle Akd'İ Vakitlemeye Yakın Siga Kullanmak

Meselâ, bir ay, daha çok veya daha az bir müddet evlenmek gibi ki, böyle bir evlilik helâl değildir. Çünkü evlenmekten maksat, çocuk doğurarak onlarla beraber yaşamayı devam ettirmek, nesli korumak ve çocukları terbiye etmektir. Bunun için âlimler «Mut'a» ve «Tahlil» nikâhlarının bâtil olduğuna hükmetmişlerdir. Çünkü mut'a nikâhı ile sadece belli bir vakit kadından faydalanma, tahlil nikâhı ile kadının ilk kocasına helâl olması kastedilmektedir. Bunların her ikisi hakkındaki görüşlerle ilgili açıklama aşağıdadır.

9f.İL MUTA NİKÂHI

Buna «muvaqqat nikâh» veya «kesik nikâh» da denir. Mut'a nikâhı, kişinin, bir gün, bir hafta veya bir aylığına kadını nikahlaması demektir. Mut'a olarak isimlendirilmesindeki sebep, kişinin kadından faydalanması ve onunla belli bir vakte kadar birleşerek, lezzet almaya ulaşmasından dolayıdır.

Mut'a nikâhının haram olduğuna mezhep imamları ittifak ederek şöyle demişlerdir: «Mut'a nikâhı yapıldığı anda bâtil olur. Bu görüşlerine şöylece delil getirdiler:

1 — Böyle bir evliliğe Kur'ân'da varid olan nikâh, talak iddet ve mirasla ilgili hükümler tâalluk etmez. Bu durumda mut'a nikâhı diğer bâtil nikâhlar gibi bâtildir.

2 — Hadis-İ Şerifler mut'a nikâhının haram olduğunu açık bir şekilde ortaya koymuşlardır:

Saburet'ül-Cühenî'den rivayet olduğuna göre; bu zat, Mekke' nin fethinde. Nebi aleyhisselam ile beraber

gazada bulundu. Rasûl-üllah sallallahu aleyhi ve sellem, ashaba, kadınlara mut'a nikâhı yapmalarına izin verdi. Saburet'ül-Cühenî şöyle demiştir: «Rasûl-üllah sallallahu aleyhi ve sellera mut'a nikâhını haram edinceye kadar Mekke'den çıkmadı.»

tbn Mace'nin rivayet ettiği bir lâfızda, Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem mu'tâyı haram kılarak şöyle buyurdu: «Ey insan-lar, mut'a nikâhı için size izin vermiştim. Dikkat edin, Allahu Teâlâ mut'a nikâhını kıyamete kadar haram kılmıştır.»

Alî (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre, Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem Hayber günü mut'a nikâhından ve ehli eşek etinden nehy etmiştir.

3 — Ömer (r.a.) hilâfet günlerinde minbere çıkarak mut'a'nın haram olduğunu bildirmiş, sahabeler de bunu kabul etmiştir. Eğer ■Ömer (r.a.) hata etseydi, sahabeler onun hatasını kabul edecek değillerdi.

4 — Hattabî şöyle demiştir: Mut'a nikâhının haram olması konusu bazı Şiiler müstesna, üzerinde icma edilen meselelerden sayılır. Şiilerin fikhî kaidelerine göre Alî (ra.)'a muhalefet etmeye yönelmek bile sahih değildir. Oysa mut'a nikâhının neshedildiği, Alî (r.a.)'dan sahih olarak rivayet edilmiştir.

Beyhâkî'nin Ca'fer bin Muhammed'den rivayet ettiğine göre, Ca'fer'e mut'a hakkında soruldu da, o, «zinanın ta kendisidir,» dedi.

5 — Mut'a ile şehveti yerine getirme kastedilir. Neslin devamı ve evlâtların korunması kastedilmez. Halbuki bunlar evlilik için esas maksatlardır. Mut'a nikâhı ile kadından faydalanmaktan başka bir şey kastedilmediği için zinaya benzemektedir. Sonra mut'a nikâhı kadına zarar verir. Çünkü kadın ticaret malı gibi elden ele dolaşır. Mut'a nikâhı, kalacakları bir ev bulamayıp, terbiye edilmelerini ve edepli ulmalanni üzerine alacak bir kimse de bulamadıklarından çocuklara da zarar verir.

Bazı sahabe ve tabiîn'den rivayet olunduğuna göre mut'a nikâ-İu helâldir. Bu görüş Ibn Abbas'dan şöret bulmuştur.

Tehzîb'üs-Sünen kitabında şöyle geçmektedir: «Ibn Abbas, mut'a -nikâhının mubah olduğuna, zaruret ve ihtiyaç halinde cevaz vermiş, mutlak olarak mubah olduğunu söylememiştir. Kendisine, çoğu insanların mut'a nikâhı yaptığı haberi ulaşınca bu görüşünden ■dönmüştür. Ibn Abbas ihtiyacı olmayana mut'a nikâhını haram sayardı.» Hattabî şöyle demiştir: Sâ'id bin Cübeyr dedi ki: Ibn Abbas'a; «Ne yaptığını ve ne ile fetva verdiğini biliyor musun? Senin fetvanla halk başını alıp gitti ve şairler bu konuda şiirler söylediler,» dedim. Ibn Abbas; «Ne dediler?» diye sorunca, dedim ki; «Şöyle dediler:

«Bekâr olarak uzun müddet yaşayan adama dedim. Ey arkadaş, Ibn Abbas'm fetvası sana ulaşmadı mı? insanlar seferden dönünceye kadar konağında bulunan. Cana yakın, sempatik arkadaşın yanında bulunmasını istemez misin?.»

Bunun üzerine Ibn Abbas şöyle dedi: «tuna lillahi ve innâ İley-hi râciûn. Vallahi ben böyle fetva vermedim. Ve böyle olmasını istemedim. Ben Allahu Teâlâ'nın zor kalındığında ölü eti, kan ve domuz etini helâl kıldığı gibi, mut'a'yı helâl saydım. Mut'a nikâhının helâl saydması ölü eti, kan ve domuz etinin zor kalındığında helâl olması gibidir.*

Şiilerin İmâmiye kolu, mut'a nikâhının caiz olduğu görüşüne varmışlardır. Onlara göre mut'a'nın rükünleri şunlardır:

1) Siga: Mut'a nikâhı «Seni zevce olarak kabul ettim, seni nikahladım, seninle mut'a nikâhı yaptım,» lâfızlarıyla gerçekleşir.

2) Zevce: Zevcenin müslüman veya ehli kitaptan olması şarttır, iffetli mümin kadınları seçmek müstehabdır. Zina eden kadınla mut'a yapmak ise mekruhtur.

3) Zaman: Mut'a nikâhında zaman şarttır. Zaman, bir gün, bir ay ve bir sene gibi karşılıklı nza ile kararlaştırılır. Zaman tâyin etmek gerekir.

İmâmiyeye göre, şunlar mut'a nikâhının hükümlerindendir:

1) Zamanı zikretmekle beraber, zikri geçen mehri vermemekle akid bâtıl olur. Zaman zikretmeden mehri zikretmek nikâhı devamlı kılar.

2) Çocuk babaya aittir.

3) Mut'a nikâhı ile talak ve Han vâki olmaz.

4) Mut'a nikâhı ile taraflar arasında miras sabit olmaz.

5) Çocuk anne-babaya, anne-baba da çocuğa vâris olurlar.

6) Eğer kadın hayz görüyorsa, iki hayz müddeti dolduğu zaman iddeti tamamlanır. Eğer hayz görmüyorsa iddet müddeti kırk-beş gündür.

9.11.1. Şevkânî'nin İncelemesi

Şevkânî şöyle demiştir: Her hâl üzere biz, Şâri'den bize ulaşan haberlerle ibadet ederiz. Mut'a konusunda Şâri'den ebedi haramlık sahih olarak varid olmuştur. Sahabeden bir grubun buna muhalefet etmesi, eheâl haramhk deliline tesir etmez ve onların görüşleriyle amel etmek için de bir mazeret sayılmaz. Sahabenin çoğunluğu haram olduğunu hıfzetmiş ve bununla amel ederek, bize rivayet etmişken bu nasıl olur?.

Hatta Ibn Mâce'nin sahih bir senetle tahrir ettiği hadîse göre İbn Ömer (r.a.) şöyle demiştir: «Rasûlüllah

sallallahu aleyhi' ve sellem üç defa mut'a için bize izin verdi. Sonra ise mut'a'yı haram kıldı. Vallahi Rasûlullah mu'tayı haram kıldıktan sonra iffetli bir kimsenin muta yaptığını Öğrendiğimizde onu taşla recmederdik.» Ebû Hüreyre (r.a.)'m Nebi aleyhisselam'dan rivayet ettiği hadisle şöyle demiştir: «Talâk İddet ve miras, mut'a nikâhını kaldırmıştır.» (Hadîsi Dârekutnî tahrir etmiş ve Hafız hasen saymıştır. Hadisin senedinde Muemmel bin İsmail'in bulunması, hasen olmasına mâni değildir. Çünkü «hasenli ğayrihi»nin vasıflarından sayılan, kendisini kuvvetlendiren başka şahidler ona ilave edilince bu zat hakkındaki İhtilaflar hadisi hasen olmaktan çıkarmaz.) «Mut'a'mn helâl olduğuna dair icma' vardır. Üzerinde icmâ' edilen ise kati hüküm ifade eder. Haram olduğu ihtilaflıdır. İhtilaflı konular zannîdir. Zannî delil ise, kât'î delile nesh edemez,» sözüne gelince; bu söze şöyle cevap verilir: Evvelâ «mut'a'mn kât'î olduğu ve zannî delilin onu nesh ede-meyeceği» iddiasını reddederek soruyoruz: Deliliniz nedir? Bu görüşün sadece çoğunluğun görüşü olması, mut'a'mn harara olduğunu söyleyeni ikna etmez. Bu iddiayı ortaya atandan, müslümanla-nn icmâ'ı olduğuna dair akli ve nakli delil istenir. İkinci olarak; zanni delille, mut'a'mn nesh edilmesine gelince: Zannî delil mut'a'mn devam etmesini nesh etmiştir. Hâlbuki mut'a' rcın devam etmesi konusu zannîdir. Kat'î değildir. İbn Abbas. İbn Mes'ûd, Übey bin Ka'b ve Sa'îd bin Cübeyr'in «Femâ'stemta'tüm bihi minhünne ilâ ecelin miisemmâ: Belli bir zamana kadar, kadınlardan faydalanmanıza mukabil» (*) şeklindeki kırâetlerine gelince, tevâtür şartını koşanlarca bu kırâet Kur'ân'dan değildir. Karan diye rivayet edildiği için hadis de değildir. Bu rivayet ancak K.ur'ân'ı tefsir mahiyetinde olur ki; bu da hüccet sayılmaz. Tevatürü şart koşmayanlara gelince; Usûl kitaplarında geçtiği üzere, zanni hadisin, zannî Kur'ân'ı nesh etmesine bir mâni yoktur.

9.11-2. Kocanın Niyetinde Boşamak Olduğu Halde Kadınla Nikâh Akdi Yapması

Alimler, niyetinde bir zaman sonra veya ikamet ettiği ülkede ihtiyacı bittikten sonra kadını boşamak olduğu halde vakit şart koşmadan bir kadını nikahlananın caiz olduğuna ittifak etmişlerdir.

Evvâ bu görüşe muhalefet ederek bu tür nikâhı mut'a nikâhı saymıştır.

(•) Nisa süresinin 23. ayeti ise şöyledir: «Femâ'stemta'tüm blfal nün-faiinne fe-âtühünne ucûrahiinne faridaten: O halde onlardan ne kadar ya-rariandımzsa, ona Karşılık kesilen ücretlerini bir hak olarak verin.»

Şeyh Reşid Rıza, Mcnâr tefsirinde bu meseleye >orum gettirs-rek şöyle dedi: «Selef ve halef ulemasının mut'a nikâhının Smnsn. olması hakkında şiddetli davranmaları, boşama niyetiyle yapjib™, m-kâhm da haram olmasını gerektirir. Fakihler, her ne kadar «Laam,, aki'd sığasında vakit şart koşmadığı halde, belli bir vakit için e*fem-meye niyet ederse nikâh akdi sahih olur,» demiş olsalar da ırcateâBB caiz değildir. Talak niyetiyle evlenme akdi yapması bir aldaüsuEfc ¥£ hile sayılır. Böyle bir akdin, erkekle kadın veya kadının velisi masında karşılıklı rıza ile belli bir vakit şart koşularak yapılan tân daha çok bâtıl obuası gerekir. Böyle bir nikâh beşerî hagiaanına en büyüğü olan nikâh bağıını ifsad etmek ve gözü başkasında «tem erkek ve kadınlar arasındaki şehvet pazarlarına ve bu pazaıdlanrik işlenen çirkinliklere dalmayı doğurur. Akid yapılırken niyetinde boşamak olduğunu kadına bildirmemesi, arada buğz ve düşüsmÜBJta bulunmasına ve evlenmek isteyen doğru insanlara güvenin kaçfonî-ması gibi başka bir çok fesatlar doğuran bir aldatma ve kandknnEa-ca sayılır. Halbuki hakiki evlenme, eşlerin birbirlerini kamnnnost, birbirlerine samimi davranması, müslüman aileler gibi iyi bir aüb yuvası kurmakta birbirlerine yardımcı olmaları demektir.»

9.12. HÜLLE NİKÂHI

Hülle nikâhı üç talakla boşanan kadınla iddeti bittikten sonmrat evlenmek veya kadına dahil olduktan sonra ilk kocasına hd&I efl-sun diye onu boşamaktır. Bu çeşit nikâh en büyük günah re çirikünn işlerden birisidir. Allah bunu haram kılmış ve yaparı îâöJbnmiiş-tir.

Ebû Hüreyre (ra.)'dan rivayet olunduğuna göre Rasûlülslh saB-lallahu aleyhi ve sellem «Hülle yapana ve kendisi için yapılan Allah lanet etsin» buyurmuştur. (Hadisi Ahmed, hasan bir seaeadb iîi-vayet etmiştir.)

Abdullah bin Mes'ud (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre» db-miştir ki; «Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, hülle yapansa we kendisi için yapılane lanet etmiştir.» (Hadîsi Tirmizî rivayet etmiş ve 'hasen sahihtir', demiştir.) Bu hadis Nebi aleyhisselâm'dam Mr-kaç şekilde rivayet olunmuştur, içlerinde Ömer bin Hattab, (temam bin Affan. Abdullah bin Ömer ve diğerlerinin Üe bulunduğa Bfe&â aleyhisselâm'ın ashabından ilim ehli bu hadisle amel Tabiînden fâkihlerin görüşü de budur.

"Ukbe bin Âmir (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre llsallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Dikkat edin, sîze cnofeneter* alınmış tekeyi haber vereyim mi?» Ashab; «Evet ya Rasûlullah», dediler. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, «İşte o hülleci-dir. Allah, hülleciye de kendisi için hülle yapılane da lanet etsin.» buyurdu.

(Hadisi İbn Mâce ve Hâkim rivayet etmiştir. Ebû Zurâe 'e Ebu Hatim hadîsi mürsel olarak illetlendirmiş, Buharî ise hadisi münker saymıştır. Hadisin ravilerinde Yahya bin Osman vardır 'd, bu adam hadis yönünden zayıf bir kişidir.)

İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah sal-lallahu aleyhi ve sellem'e hülle yapan hakkında soruldu da Rasûlullah sal-lallahu aleyhi ve sellem: «Hayır hîle yapmak ve Allah'ın ■ kitabım alaya almak yoktur. Kadının balçığından tadıncaya kadar rağbetle yapılan nikâh vardır.» (Hadisi Ebû İshak Cüzcanî rivayet etmiştir.) Ömer (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre, o demiştir ki; «Bana hülle yaparak veya kendisi için hülle yaptırarak getirilen kişiye recm* den başka bir şey yapmam.» Ömer'in oğluna bu konu hakkında sorulunca; «İkisi de zinacıdır,» diye cevap vermiştir. (Bu rivayeti İbnü'l-Münzir, İbn Ebî Şeybe ve Abdurrezzak yapmışlardır.) Bir adam İbn Ömer'e; «Kocasına helâl olsun diye nikahladığım kadın hakkında ne dersin?» diye sordu, İbn Ömer «Hayır, ancak rağbetle yapılan nikâh vardır. Beğenirsen saklarsın, beğenmezsen ayırlırsın. Biz bu tür nikâhı Rasûlullah, zamanında, metres hayatı sayardık.» İbn Ömer devamla demiştir ki: «Hülle nikâhı yaptıkları bilindiği müddetçe, yirmi sene beraber kalsalar yine de zina yapmaya devam etmiş olurlar.»

9.12.1. Hülle Nikâhının Hükümü

Bu deliller bu tür nikâhın bâtû olup, sahih olmadığını açık olarak ifade etmektedir. Çünkü lanet, ancak Şeriat'te caiz olmayan bir iş için yapılır. Dinde caiz olmayan böyle bir muamele, kadını birinci' kocası için helâl kılamaz. Akid yapılırken maksat hülle yapmak olduğu müddetçe, hülle şart koşulmasa bile, niyet ve maksat na-zar-i itibara alınır.

İbn Kayyım şöyle demiştir: «Sözle, anlaşmayla ve kastederek hülle şart koşturmak arasında, Medine ehli ile hadis ehli ve fakihle-rine göre bir fark yoktur. Onlara göre akidlerde, maksad muteberdir. Ameller nîyyetlere göredir. Akid yapan tarafların girişim yaparak üzerinde muvafakat yaptıkları hülle şartı onlara göre söylenmiş gibidir. Lâfızların bizzat kendilerine değil bilâkis mânaya delâletlerine itibar edilir. Mâna ve maksatlar belli olunca lâfızlara itibar yoktur. Çünkü lâfızlar birer araçtır. Bu durumda lâfızların gayesi tahakkuk etmiş, üzerine hükümler gerekli olmuştur.

Belli bir vakit kastederek yapılan bu nikâhta, kadının birinci zevç için helâl olduğu nasıl söylenebilir. Halbuki böyle bir nikâhta beraberce devamlı yaşama gayesi ve neslin devamı, evlât terbiyesi evliliğin meşru kılındığı diğer maksatlar bulunmamaktadır. Bu görünüşteki bir nikâh, Allah'ın dinde meşru kılmadığı ve hiç bir kimseye helâl saymadığı yalan ve aldatmadır. Bu nikâhta hiç bir kimseye gizli kalmadığı üzere pek çok zarar ve fesad vardır.

İbn Teymiye şöyle demiştir: «Allah'ın dini, tekelerden bir teke olarak istiare edilecek şekilde, herhangi bir ferci haram kılmaktan .pâk ve münezzehtir. Bu kişi nikâha rağbet etmeyip yakın bir akrabalık kurmak istemiyor ve kadınıla beraber kalmayı asla kabul etmiyor. Sadece kadınıla birleşerek birinci kocaya onu helâl kılıyor. Bu ise Rasûlullah sal-lallahu aleyhi ve sellem'in ashabının isimlendirdiği gibi fücür ve zinadır. Sonra haram, nasıl helâl olur. Pis olan şey, nasıl temiz olur? Necis, nasıl iyi olabilir? Bu mesele, Allah'm; kalbini İslâm'a açtığı ve kalbini imanla doldurduğu kişiye gizli ol-madrğı üzere böyle bir nikâh Özellikle şeriatlerin en faziletlisi olan İslâm'a ve diğer nebilerin getirdikleri şeriâtlere aykırı olduğu gibi, akıllı bir insanın dahi kabul etmeyeceği çirkinliklerin en çirkinidir. İşte hak olan budur. Mâlik, Ahmed, Sevrî, Zahir ehli, içlerinde Hasan, Nehâ'î, Katâde, Leys ve İbn Mübarek'in de bulunduğu diğer fakihler de bu görüşü benimsemişlerdir. Diğerleri ise akidde hülle şart koşulmadığı müddetçe bu nikâhı caiz görmüşler, «Çünkü hüküm, zahire göredir; maksad ve iç yapıya göre değildir. Akidlerde niyyet muteber değildir.» demişlerdir.

Şafi'î şöyle demiştir: «Nikâhı fasid olan hülleci, birinci zevceye helâl olsun diye evlenen, sonradan onu boşayanın nikâhidir. Şayet akidde boşanmayı *art koşturmasa, bunun akdi sahihtir.»

Ebû Hanife ve Züfer şöyle demişlerdir: «Akid yapılırken, birinci kocaya helâl olması için nikâh yaptığım açıklayarak şart koşarsa bu kadın birinci kocasına helâl olur, fakat mekruhtur. Çünkü evlilik akdi, fasid bir şartla bâtıl olmaz. İkinci koca öldükten veya boşandıktan sonra i'ddeti bittiğinde birinci kocaya helâl olur.»

İmam Ebû Yusuf'a göre bu fasid bir akiddir. Çünkü muvakkat bir nikâhtır. İmam Muhammed ise ikinci akdin sahih olup birinciye helâl olmadığı görüşündedir.

9J22, Birinci Koca İçin, Boşanan Kadının Helâl Olduğu Evlilik

Kişi karısını uç talâkla boşadığı zaman, diğer bir kocayla hül-fle .yapmayarak sahih bir evlilikle nikâh yapıp iddeti' bittikten son-sa asseninceye kadar birinci kocaya dönmesi helâl olmaz, ikinci ikaca rağbetle kadınıla evlenirse ve birbirlerinin balçığından tadın-orya kadar cîmâ yaptıktan sonra boşanma veya ölüm sebebiyle aytacım Batsa iddeti bittikten sonra birinci kocaya helâl olur.

, Müslim, Şafi'î ve Ahmed'in, Âişe (r.a.)'den rivayet et- göre; Rîfâ'at'el-Kurazi'nin kansı Rasûlullah sallallahu seJlem'e gelerek; «Ben Rifâ'a'nın kansı idim. Beni talâk-i boşadı. Ben de ondan sonra Abdurrahman bin Zübeyr'le ev-. Ama onun erkekliğini elbisenin saçağı gibi buldum,» dedi. Boanaam üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «Rifâ'a'ya Sal mi istiyorsun?» diye sordu. «Evet», deyince, Rasûlullah aleyhi ve sellem; «Hayır, sen onun balçığından, o da senin dan tatmadıkça dönemezsin,» buyurdular. (Balcağızım-süam satmak; cünâ'dan kinayedir.)

Bu konuda, ha idî ve guslû gerektiren sünnet mahallerinin ka- kâfidir. Eu mesele hakkmda şu ayet-i kerime nazil

olmuş-

koca. karısını ikinci boşamasından sonra bir kere daha a, bundan sonra kadın başka bir erkeğe nikâhlanmadıkça fea'easusa helâl olmaz.» (Bakar: 230). nidan, dolayı, ikinci kocadan boşanan kadının, birinciyle heCikaası için şu şartlar gerekir:

- 1) ikinci koca ile yaptığı evliliğin sahih bir evlilik olması.
- 2) İkinci nikâhın arzu ve istekle olması,
- 3} Akid yapıldıktan sonra hakiki olarak cinsel yakınlıkta bu-i ve koca, kadının, kadın da kocanın balcağızından tatmaları.

9.123. Başka Bir Kocayla Evlenme Şartının Hikmeti

Müfessirler ve âlimler, bunun hikmeti hakkında şöyle demişlerden: «Kişi, karısını üç talakla boşadıktan sonra başka bir koca ile «diâmiyeden kendisine helâl olmayacağını bildiği zaman kendini far Çünkü karısının başka koca ile evlenmesi, kişinin izzet-i ia ve kıskançlığının engelleyeceği ve razı olamayacağı işler-. özellikle ikinci koca, kendisine düşman olan veya kendisiy mnümakaşa eden bir tip ise, bu duygu daha da belirgin hale gelir.» Menâr tefsirinin yazan, tefsirine şunu da ilâve etmiştir: «Hanımını boşayan, daha sonra ona ihtiyacı olduğunu hisseder de, boşandığına pişman olarak dönerse ve bundan sonra tekrar kadınla geçimsizlik yaparak boşarsa, sonra kadından ayrı kalamayacağı fikrini tercih ederek ikinci defa kadına dönerse, bu durumda kendisi için kadını İyice deneme tamam olmuş olur. Çünkü ilk boşama, tam görmeden ve kadına olan ihtiyacın ölçüsünü tam bilmeden gerçekleşmiştir, ikincî talak ise, bunun gibi değildir. Çünkü ikincisi, ilk boşamadan pişmanlık duyup hata yaptığını anladıktan sonra vâki olmuştur. Bunun için deneme tam olarak gerçekleşmiştir, deriz. Birinci talaktan sonra kadına dönmesi, boşamak yerine onu tutmayı tercih ettiğini gösterir. Tam bir denemeyle seçim yaparak, tekrar boşaman tercih etmeye dönmesi uzak bir ihtimâldir. Bu durumda boşamaya döner de üçüncü defa boşarsa, akh ve terbiyesinin noksan olduğu ortaya çıkar. Bu kişinin istediği gibi hareket ederek, dilediği zamarî eliyle kadını atmak, nefsi isterse dilediği zamanda ona dönmek hakkı yoktur. Bilâkis kadının ondan ayrılması ve kadının işlerini onun etinden kurtarmak hikmetten sayılır. Çünkü artık bunların, Allah'ın emirlerini yerine getireceklerine ve geçinebileceklerine dair güven bulunmadığı anlaşılmıştır. Bundan sonra başka bir-kocayla istekli olarak evlenir de bu koca onu boşar veya ölürse, sonra kadında birinci kocasına karşı istek bulunup, birinci kocası da onun daha önce başkasının kansı olduğunu bildiği halde, onunla evlenmek ister ve bu durumda kadın da ona dönmeye razı olursa, beraberce geçinebileceklerine ve Allah'ı emirlerini yerine getireceklerine dair ümit iyice kuvvetlenmiş olur ki, id-detten sonra bu kadın eski kocasına helâl olur.»

9.13. ŞARTA BAĞLI AKİD

Evlilik akdi şarta bağlı olursa; bu şart ya akdin gereklerinden olur, ya da akde zıt olur, veya bu şart kadına faydası olan bir şart olur veya Şâirin nehyetmiş olduğu bir şart olur. Bu hallerden her birerleri İçin hususi hükümler vardır ki, onları aşağıda özetliyoruz:

9.13.1. Uyulması Gereken Şartlar

Uyulması gereken şartlar akdin icab ve maksatlarından olup, iyi geçim, kadınsa iyi bakmak, onu giydirmek ve iskân ettirmek gibi, Allah ve Rasûlünün hükümlerine karşı olmayı içermeyen şartlardır. Erkek, kadın haklarında herhangi bir kusur yapmaz. Başkalarının hanımlarına yaptığı gibi karısının nafakasını verir. Kadın da kocasının izni olmadan bir yere gitmez, geçimsizlik yapmaz, ko-casının izni olmadan oruç tutmaz, izni olmadan başkasının evine girmesine müsaade etmez, rızası olmadan malından tasarruf etmez ve benzeri hususlar gibi.

9.132. Uyulması Gerekmeyen Şartlar

Akdin sahih olmasıyla beraber uyulması gerekmeyen şartlardan bazıları şunlardır:

Mesela, nafaka ve cinsel münasebeti kesmek şartı veya mehir vermeyeceğine dair şart koşması, kadından ayrı yaşayacağını söylemesi veya kadının kendisine bakmasını, kendisine birşey vermesini veya yanında sadece haftada bir gece kalacağını veya gece değil de, gündüz yanında kalacağını şart koşması gibi. Bütün bu şartlar bizzat bâtıldır. Çünkü nikâh akdine zıttırlar. Akidde önce koşulan bu şartlar, akidle vacip olacak olan hakları düşürmeye yönelik olduğundan böyle bir akid sahih olmaz.

Mesela; satıştan önce, Şu'fa hakkına sahip olan komşunun, Şu'fa hakkını düşürmesi gibi. Ancak akdin kendisi sahihtir. Çünkü bu şartlar akde ilâve edilen mânalara ait olup bunları zikretmek şart olmadığı gibi, bunları bilmemek te zarar vermez. Meselâ; meh-rin kadın tarafından bilinmesiyle evlilik sahih olduğu için akde haram bir mehir şart koşulduğunda böyle fasid bir şartla akdin gerçekleşmesi caizdir.

9.133. Nikâhta Kadın İçin Faydalı Olan Şartlar

Kadına faydası olacak şartlardan bazıları şunlardır; Meselâ, çalışmak için onu evinden ve ülkesinden dışarıya götürmemesi, onunla rahatsız olacağı bir yolculuğa çıkmaması, üzerine başka bir kadınla evlenmemesi ve benzeri şartlar gibi.

Alimlerden bazıları şartlı nikahın sahih olup, şartların geçersiz olduğu ve şartlara vefa göstermek gerekmediği görüşündedirler.

Bazıları ise, «Kadın için şart koşulan şeylere vefa göstermek gerekir. Şayet vefa göstermezse nikâh bozulur,» demişlerdir.

Birinci görüş, Ebû Hanife, Şâfiî ve ilim ehlinden çoklarının görüşüdür. Bu görüşlerine aşağıdaki rivayetlerle delil getirdiler:

1) Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «Müslümanlar şart' lanna vefa göstermelidirler. Ancak haramı helâl, veya helâli haram yapan şart müstesnadır.» buyurmuştur. «Bu koşulan şartlar ise, evlenmek, yolculuk yapmak, ülkesinden dışarı çıkmak gibi helâl olan şeyleri haram kılmaktır.» demişlerdir.

2) Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «Allah'ın kitabında olmayan bir şart yüz defa da koşulsa batıldır.» buyurmuştur. Bu şart Allah'ın Kitab'ında yoktur. Çünkü, Şer-i Şerif bu şartları gerekli kılmıyor.

3) Yine bu görüşün sahipleri demişlerdir ki; «Bu şartlar akdin maslahatından ve gereklerinden değildir.» ikinci görüş; Ömer bin Hattab, Sa'd bin Ebî Vakkas, Muavi-ye, Amr Ibnü'l-As, Ömer bin Abdülaziz, Câbir bin Zeyd, Tâvûs, Ev-zâ'î, tshak ve Hanbelilerin görüşüdür. Bu görüşün sahipleri aşağıdaki delilleri getirmişlerdir:

1) Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Ey iman edenler, verdiğiniz sözleri yerine getiriniz.» (Maide: 1).

2) Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «Müslümanlar şartlarına bağlıdırlar,» buyurmuştur.

3) Buhari, Müslim ve diğerlerinin, Ukbe bin Âmir (r.a.)'den rivayet ettiklerine göre, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: İlk önce yerine getirilmesi icab eden şart, kadınları onunla kendinize helâl kıldığınız şarttır.

4) Esrem'in senediyle rivayet ettiğine göre; «Bir adam bir kadını nikahlayarak evinde kalmasını şart koştu, daha sonra kadını başka bir yere nakletmek istedi. Bunun üzerine münakaşa ederek Ömer bin Hattab'a gittiler. Ömer (r.a.) «Hakların sınırı, şartların koşulduğu zamandır,» diyerek, kadının koştuğu şartı isteme hakkı olduğunu belirtti.

- 5) Bunlar kadın için faydası ve maksadı olan şartlardır. Bu şartlar, evlenmekteki maksada mâni olmayıp, yerine getirilmesi lazım olur. Meselâ mehrin artırılacağına şart koşturmak gibi.

İbn Kudâme, bu görüşü tercih edip, birinci görüşü zayıf bularak demiştir ki: «Sahabeden bize kadar adı geçenlerin sözlerine, kendi asırlarında muhalif olanı bilmiyoruz.»

Böylece sahabe'nin görüşü icma olmuş oldu. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in; «Allah'ın kitabında olmayan her şart batıldır.» hadisi' bu şartı kapsamaz. Çünkü buradaki şart meşrudur. Meşru olduğu üzerine ihtilaf olmakla beraber, meşru olduğuna delâlet eden rivayetler bize zikrolunmuştur. Meşru olmadığını iddia edenin delil getirmesi gerekir.

«Bu şart, helâli harara kılar» sözüne gelince; biz deriz ki: «Helâli haram kılmaz. Şüphesiz kadın için şart yerine getirilmezse akdi bozma muhayerliği vardır.»

«Bu şartlar akdin maslahatından değildir» sözüne gelince; deri-, ki: «Bunu da kabul edemeyiz. Şüphesiz bu şart kadının maslahatındandır. Akid yapanın maslahatından olan bir şey, akdin maslahatından sayılır.»

İbn Rüşd şöyle demiştir: «İhtilafların sebebi umumî delilin, hususi delile karşı olmasındandır. Umumî delil Âişenin rivayet ettiği şu hadistir. Nebî aleyhisselam, cemaate okuduğu bir hutbesinde, «Allah'ın Kitabında olmayan her şart, yüz defa da koşulsa batıldır.» buyurmuştur. Hususî delil ise Ukbe bin Âmir'in rivayet ettiği hadistir ki, Nebî aleyhisselam; «İlk önce yerine getirilmesi icab eden şart, kadınları kendinize, kendisiyle helâl kıldığınız şarttır.» buyurmuştur. (Bu iki hadis de sahih olup, Buhari. ve Müslim rivayet etmiştir.) Ancak usûlcülere göre meşhur olan, hususi delili umuma tercih ederek hüküm vermektir ki, bu da şartın lüzumudur. İbn Teymiye şöyle demiştir: «Akılların gösterdiği hedefler, akidlere girdiğinde görülecektir ki, bastan savmak ve kıymet vermemek mümkün olmayan ve gerçek maksadı ortaya koyan iyi bir sonuç ortaya çıkar. Meselâ İvazlı (karşılık) yapılan akidlerde müddet konması, bazı yerlerde malın değerinin belli paralarla ödenmesi, satılan malda belli vasıflar aranması, eşlerden birisinin diğerine bir iş ve sanatı şart koşması gibi. Bazen bu şartlar, mutlak yapılan akdin ifade etmediğini ifade eder, bilakis mutlak akde muhalif bile olur.

9.13.4. Şâri'nin NehyetÜği Şartlar

Şâri'nin nehyettiği ve yerine getirilmesini haram kıldığı şartlardan birisi kadının nikâh esnasında evleneceği adama, karısını boşamasını şart koşmasıdır.

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre Nebî aleyhisselam, kişiyi müslüman kardeşinin yaptığı dünürlük üzerine dünürlük yapmaktan ve yaptığı satış üzerine satış yapmaktan nehyetmiş ve şöyle buyurmuştur:

«Evlenecek kadın da, başka bir kadının ka-bmdakini yahut tabağmdakini boşaltmak için, onun boşanmasını

istememesin. Şüphesiz nzkı Allah'a aittir.» (Hadisi Buhari ve Müslim rivayet etmiştir.)

Yine Buhari ve Müslim'in ittifak ettiği bir rivayete göre, Nebî aleyhisselam, kadının, müslüman kardeşinin boşanmasını şart keş-masını nehyetmiştir.

Abdullah bin Anr (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre, Rasûlül-Iah sallallahu aleyhi ve sellero şöyle buyurmuştur: «Bir kadını bo-şayarak, başka bir kadını nikahlamak helâl değildir.» (Hadisi Ah-med rivayet etmiştir.)

Bu nehiy, nehyedilen şeyin fasid olmasını gerektirir. Çünkü ka-dm, bu kişiye, akdini bozmasını, kendi hakkını ve karısının hakkını iptal etmesini şart koşturmakta ki, satışını bozmasını şart koşması gibi, bu da sahih olmaz. Denirse ki; «Bu nikâh şekliyle, üzerine evlenmeyeceğine dair şart koşulan nikâh arasında ne fark vardır? Hatta bunu sahih kabul ettiniz ve kumasını boşama şartını ise batıl saydınız?»

İbn Kayyım bu soruya şöyle cevap vermiştir: «Dendi ki; aralarındaki farka gelince; karısını boşamasını istemekte, ona zarar vermek, kalbini kırmak, evini harap etmek, düşmanlarını sevindirmek vardır. Nikâh akdinde, evlenmemesini şart koşturmasında i'se bu gibi durumlar yoktur. Şer'î delil bunların arasını ayırmıştır. Birini diğerine kıyas etmek fasiddir.

9.133. Şarta Yakın, Sahih Olmayan Evlenme Şekillerinden Birisi de Değiş-Tokuz Yoluyla Yapılan Mehîrsiz

Evlenmedir

Bu nikâh şekli, iki kişinin, velisi bulundukları kızları trampa yoluyla evlendirmeleri ve aralarında mehir tayin etmemeleridir.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem. bu evliliği nehyederek; «tsâm'da değiş-tokuş yoluyla evlenme yoktur,» buyurmuştur. (Hadisi Müslim, İbn Ömer'den, İbn Mâce'de Enes bin Mâlik'den rivayet etmiştir. Zevâîd kitabında yazan şöyle demektedir: «Hadisin isnadı sahih, ravileri sikadandır. Hadis için sahih şahitler vardır. Tirmizî hadisi, İmrân bin Husayn hadisinden rivayet ederek, 'hadis, hasen, sahihtir' demiştir.»)

İbn Ömer'den rivayet olunduğuna göre, «Rasûlullah Şîgâr yoluyla nikâh yapmaktan nehyetmiştir.» Şîgâr: Aralarında mehir olmamak üzere, bir kimsenin diğerine, «sen kızımı benim oğluma, ben de kızımı senin oğluna vereyim; yahut bana kızkardeşini ver, ben de sana kızkardeşimi vereyim,» şeklinde demeleridir.

9.13.5.1. Bu Konuda Alimlerin Görüşleri

Alimlerin çoğunluğu bu iki hadis ile delil getirerek, Şîgâr Nikâh-ı'nın asla gerçekleşmeyip batıl olduğunu söylemişlerdir.

Ebû Hanîfe ise sahih olduğu, görüşüne vararak şöyle demiştir: «Kızlardan her birerleri için kocalarına mehir-î misil gerekir. Her ikisi de, mehir olarak isimlendirilmesi mümkün olmayı, mehir olarak isimlendirmişlerdir. Çünkü, kadını, kadın mukabili vermek mal olmayıp mehir yerine geçmez. Nikâhtaki fâsidlik, mehir yönündendir. Mehîr ise akdî fâsid olmasını gerektirmez. Nitekim mehir olarak, içki ve domuz eti konarak nikâh yapılsa, nikâh fâsid olmaz, mehir-î misil gerekir.»

9.13.5.2. Trampa Nikâhın Nehyedilmesinin Hikmeti

Âlimler, nehyih illetinde ihtilaf etmişler, bazıları; «Sen Tn^ım oğluma verinceye kadar, benim kızımın, senin oğlunla nikâhı gerçekleşmez,» der gibi bir şarta tevkiif edildiği veya bağlı kılındığı için bu tip nikâh nehyedilmiştir.» demiş, bazıları ise; «Nehyin sebebi, nikâhta ortaklık yaparak, taraflardan herbirinin nikâhının diğeri için mehir kılınmasıdır,» demişlerdir.

Çünkü veli, elinin altındaki nikâhın karşı tarafa vererek, karşılığında karşı taraftakinin nikâhını almıştır ki, bu durumda kadın bu nikâhtan faydalanamaz; kadma bizzat mehir veritmiş olmaz. Bilâkis mehir veliye gitmiş olur. Bu ise her iki kadma zulüm olup, nikâhlarını faydalanacakları mehirden soyutlamaktır.

İbn Kayyım; «Bu mânâ Arap lûgatine uygundur,» demiştir.

9.14. NİKÂHIN SİHHATİNİN ŞARTLARI

Nikâhın sıhhatinin şartları, nikâhın sahih olmasının bağlı olduğu şartlardır. Şöyle ki, bu şartlar bulunduğu zaman, nikâh akdi şer'an mevcut olmuş olup nikâhla ilgili haklar ve bütün hükümler akid yapanlar için sabit olmuş olur. Bu şartlar iki tanedir.

Birinci Şart: Evlenecek kadının, kendisine yaklaşmak isteyen erkekle evlenmesi helâl olan kadınlardan olması. Bundan dolayı, kadının belli bir zamanda veya devamlı olarak evlenilmesi haranı olan kadınlardan olmaması gerekir. (Bu konu, «Haram olan kadın' lar» bahsinde gelecek.)

İkinci Şart: Evliliğin şahitler huzurunda olması. Bu da aşağıdaki kısımlara ayrılır

1 — Şahitliğin hükmü.

2 — Şahitliğin şartları.

3 — Kadınlara şahitliği.

9.14.1. Nikâhın Şahitler Huzurunda Olmasının Hükümü

Cumhur ulemaya göre, evlilik ancak delil ile sabit olur. Başka bir vesileyle nikâhı ilân etse bîle akid zamanı şahitler huzurunda olmadan nikâh gerçekleşmez. Şahitler, şahitlik yapar da, taraflar şahitlerden, akdi gizleyip duyurmamayı isterlerse, akid sahih olur. Alimler bu şekilde akdin sahih olduğuna aşağıdaki rivayetleri delil getirmişlerdir:

- 1) İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve seilem; «Zinakâr kadınlar, şahit olmadan kendi kendilerine nikâhı ilân ettiler» buyurmuştur.
 - 2) Âişe (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve seilem; «Nikâh ancak bir veli ve İki adaletli şahid huzurunda yapılır.» buyurmuştur. (Hadisi Dârekutnî rivayet etmiştir.) Bu ifade nikâhın sıhhatine yönelik olup, şahidler huzurunda olmasını gerekli kılmaktadır. Çünkü şahidlerin bulunmaması, nikâhın sahih olmaması demektir. Bunun gibi olanlar şart hükmünü taşır.
 - 3) Ebû Zübeyr el-Mekkî (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; Ömer İbn'ül-Hattab'a sadece bir erkek ve kadının şahitlik yapması konusu sorulunca; «Bu, gizli nikâhtır. Buna cevaz vermem. Daha önce haberim olsaydı, bu adamı recmederdim.» demiştir. (Hadisi, Mâlik Muvattâ'ında rivayet etmiştir.)
- Bu hadisler her ne kadar zayıf olsalar bile birbirlerini kuvvetlendirmektedirler. Tirmizî, şöyle demiştir: «Nebî aleyhisselâmın ashabından, daha sonra gelen tabünden ve diğerlerinden ilim ehli olanlar bununla amel ederek şöyle demişlerdir: «Şahidler huzurunda yapılan nikâhtan başka nikâh yoktur.» Bu hadis hakkında, geçen alimlerden hiç birisi ihtilâf etmediler. Ancak sonradan gelen ilim ehlinin bir gurup, müstesnadır.»
- 4 — Nikâhın şahidler huzurunda olmasının hikmeti, eşlerden ziyade, doğacak çocuğun haklarının korunmasıdır. Babası çocuğunu inkâr edip çocuğun nesebi zayıf olmasın diye nikâhta şahid koşulmuştur. İlim ehlinin bazıları şahidsiz nikâhın sahih olduğu görüşündedirler: Bunlar arasında Şiîler, Abdurrahman bin Mehdî, Yezid bin Hârûn, İbn'ül Münzir ve Dâvûd vardır. İbn Ömer ve İbn Zübeyr de böyle yapmışlardır. Hasan bin Alî'den rivayet olunduğuna göre, bu zat önce şahidsiz olarak evlendi, sonra nikâhı ilân etti. İbn'ül-Münzir: «Nikâhın iki şahid huzurunda yapılacağına dair bir haber sabit olmamıştır.» demiştir.

333

Yezid bin Hârûn ise şöyle demiştir: «ALLAH-U TEÂİA, satışta şahidlerin bulunmasını emretmiş, nikâhta emretmemiştir. Rey taraftarları ise, şahidlerin bulunmasını emretmiş, nikâhta emretmemiştir. Rey taraftarları ise, şahidliği nikâhta şart koşmuş, satışta şart koşmamıştır.»

Nikah akdi tamam olunca, şahidlerin nikâhı gizli tutmalarını tavsiye etmeleri kerahatla beraber sahihtir. Çünkü bu iş; «Nikâhı ilân ediniz» emrine muhaliftir.

Şâfiî, Ebû Hanife ve İbn'ül-Münzir bu görüşe varmışlardır.

Ömer, 'Urve, Şâ'bî ve Nâfi', bunu mekruh sayarlardır.

İmam Malik'e göre gizli tutulan nikâh akdi fesh olur.

İbn Vehb'in, iki şahid huzurunda bir kadınla nikahlanıp sonra onu gizli tutan bir adam hakkında Mâlik'ten rivayet ettiğine göre. İmam Malik; «Bir talakla aralan ayrılır, nikahlan caiz olmaz. Eğer kadınla zifaf vaki olmuşsa mehrini vermesi gerekir. Şahidler ise cezalandırılmaz demiştir.»

9.14.2. Şahid Olmak İçin Gereken Şartlar

Şahid olmak için; akıllı, bulûğ çağına ermiş olması ve eşlerin evlenme akdi yaptıklarını anlamakla beraber birbirlerinin sözlerini işitmeleri gerekir. Çocuk, deli, sağır ve sarhoşun şahitliğiyle nikâh sahih olmaz. Çünkü bunların varlığıyla yokluğu arasında fark yoktur.

9.143. Şahid Olmakta Adaletin Şart Koşulması

Şâhidlikte adaletin şart koşulmasına gelince, Ebû Hanife, adaletin şart olmadığı görüşüne vararak, nikâhın fâsik iki şahidini huzurunda gerçekleşebileceği, nikâhta veli olması caiz olan herkesin şâhid olmasının da caiz olduğunu söyleyerek, şahidlikten maksadın nikâhı ilan etmek olduğunu söylemiştir.

Şâfiî'iler ise, daha önce geçen; «Bir veli ve iki adaletli şahitle yapılandan nikâh yoktur» hadisiyle delil getirerek, 'şahidlerin adaletli olması gerekir', demişlerdir. Şâfiî'lere göre; durumu bilinmeyen iki şahid huzurunda yapılan nikâh hakkında iki görüş vardır. Tatbik ettikleri görüşe göre, nikâh sahih olur. Çünkü evlilik gerçek olarak adaletli olduğu bilinmeyen kişilerin şahidliğiyle köylerde, kırsal kesimlerde ve çok insanların yaşadığı bölgelerde olur. Bu şahidlerin gerçekte adil olup olmadıklarını araştırmak zor bir iş olduğundan zahiri hallerine bakılarak, fâsıklığı açık olmayıp gizli kalmış şahitler yeterli sayılır. Akid yapıldıktan sonra fâsik olduğu ortaya çıksa, bunun akde tesiri olmaz. Çünkü adalette şart, fâsik-hınnın zahir olmamasıydı. Fâsıklığı zahir olmayınca, nikâh akdi ta-

hakkuk etmiş olur.

9.14.4. Kadınların Şahidliği

Şâfiî ve Hanbelîler, şahid olmak için erkekliği şart koşarak, «Nikâh akdi bir erkek ve iki kadın şahitle sahih olmaz,» demişlerdir. Çünkü Ebû Ubeyd'in Zühri'den rivayet ettiğine göre Zühri şöyle demiştir: «Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den gelen sünnete göre, nikâh talak ve had cezalarında kadınların şahidiğinin caiz olmamasıdır.»

Evlenme akdi, mal olmayan bir akid olup, evlenme akdinden maksat mal değildir. Çok kerre nikâhta erkekler hazır bulunur. Had cezası gibi nikâhta da kadınların şahadeti sabit olmamıştır.

Hanefîler bu şartı kabul etmeyerek, iki adam veya bir adam ilci kadın şahidi kâfi görmüşlerdir. Çünkü AUahu Teâlâ şöyle buyurmuştur:

«Erkeklerinizden iki kişiyle şahit tutunuz. Eğer iki erkek bulunmazsa, o halde doğruluğuna güvendiğiniz şahitlerden bir erkekte iki kadın gerekir.» (Bakara: 282).

Çünkü nikâh, karşılıklı sözleşmede satış gibidir ki, erkeklerle beraber kadınların şahadetiyle de gerçekleşir.

9.14.5. Hürriyetin Şart Olması

Ebû Hanîfe ve Şâfiî, şahitlerin hür olmalarını şart koşmuşlardır. Ahmed ise hürriyeti şart koşmayarak, sair hukukta geçerli olduğu gibi, iki kölenin şahadetiyle evliliğin gerçekleşeceği görüşündedir. Çünkü kölenin şahid olmasını reddedecek emniyetli, güvenilir ve takva sahibi olduğu müddetçe şahitliğini kabul etmeye mâni olacak Kur'an ve hadisten bir delil yoktur.

9.14.6. Müslüman Olmanın Şart Olması

Âlimler, nikâh akdi müslüman erkek ve kadın arasında olduğu zaman, şahitlerin de müslüman olmasının şart olduğunda ihtilaf etmemişlerdir. Sadece erkek, n.'islüman olduğu zaman ise, gayri müslimin şahidliği konusunda ihtilâf etmişlerdir.

Ahmed, Şâfiî ve Muhammed bin Hasan'a göre akid gerçekleşmez. Çünkü müslüman nikâhında gayri müslimin şahadeti kabul olmaz.

Ebû Hanîfe ve Ebû Yusuf ise; müslüman erkek gayri müslim-le evlendiği zaman, gayri müslim iki erkeğin şahadeti caizdir. Bu görüşten, ahval-i şahsiyye kanunu alınabilir.

9.14.7. Nikâh Akdinde Şekle İÜbar Edilmesi

Nikâh akdi, rükünlerinin ve akid şartlarının gerçekleşmesiyle tamam olur. Ancak, şahidler huzurunda yapılmadan bu akde şer'î hükümler lâzım gelmez. Şahitlerin bulunması tarafların rızasının dışında bir şeydir. İşte bu yönüyle nikâh akdi şekli olmuş olur. Şa-hi'dler huzurunda yapılan nikâh, icâb ve kabul ile iktifa ederek nza ile yapılan akde muhaliftir. Tarafların yalnız rızalarının bulunması, kira ve diğer akidlerde olduğu gibi nikâh akdini gerçekleştirmiş ve oluşturmuş olur. Bu durumdaki nikâhın üzerine, nikâh hükümleri lâzım gelerek, başka bir şeye ihtiyaç duymadan, kanunun himayesine girmiş olur.

9.15. AKDİN GEÇERLİ OLMASININ ŞARTLARI

Akid tamam olup, sahih olarak vâki olduğu zaman, geçerli olması ve başka birinin iznine bağlı bulunmaması için şu şartlar gereklidir:

1) Akdi yapmayı üzerine alan velilerden her birerlerinin, akıllı, buluş çağma ermiş ve hür olma gibi tam ehliyetli olmaları; eğer akid yapan taraflardan birisi bunak, küçük mümeyyiz veya köle olursa, kendisinin yaptığı akid, velisinin veya efendisinin iznine bağlı olarak sahih olmuş olur. Eğer onlar izin verilerse, nikâh sahih, izin vermezlerse nikâh batıl sayılır.

2) Akid yapanlardan herbirerleri, akdi doğrudan yapma yetkilerinin bulunduğu bir sifata sahip olmaları; şayet akdi yapan, velayet ve vekâletin dışında, kendi başına doğrudan akdi yapan vâsi ise veya vekil' olup da, kendisine vekâlet bırakılan hususlara muhalefet ederse veya kendisinden daha yakın ve öne geçmesi gereken velisi bulunduğu halde velilik yaparsa, bunlardan herhangi birisi nikâhın ve nikâhın sahih olmasının, şartlarını yerine getirirlerse, derece bakımından evlenene yakın olanın iznine bağlı olarak nikâh sahih olur.

336

9.16. NİKÂH AKDİNİN DEVAMLI OLMASININ ŞARTLARI

Evlilik akdi, rükünleri, sıhhatinin şartları ve geçerli olmasının şartları yerine getirildiği zaman devamlı olur. Akid

devamlı olunca, tarafların veya başkasının akdi bozma veya fesh etme hakkı yoktur. Akid edilen nikâh ancak boşanma veya vefatla nihayete erer. Nikâh akdinde bu husus esastır. Çünkü evlilik hayatının devamı, ço-culdann terbiyesi, çocukların işlerine bakmak gibi nikâh sebebiyle meşru kılınmış maksatların, nikâhın devamlı olmasından başka şekilde gerçekleşmesi mümkün değildir. Bunun için âlimlen şöyle demişlerdir: «Evliliğin devamlı olmasının şartlarını bir şart toplar ki, o da tarafların nikâh kıyılıp sahih ve geçerli olduktan sonra akdi bozma haklarının olmamasıdır. Şayet birisi için akdi feshetmek hakkı olsaydı, o zaman akid devamlı olmazdı.»

9.16.1. Nikâh Akdi Ne Zaman Devamlı Olmaz?

Aşağıdaki durumlarda nikâh akdi sürekli olmaz: Erkeğin kadını veya kadının erkeği aldatması durumunun ortaya çıkması. Meselâ; Erkek, çocuğu olmayacak şekilde kısır ise, kadın da evlenmeden önce bu durumu bilmiyor idiyse, bu durumda kadının öğrendiği andan itibaren akdi feshetme ve bozma hakkı vardır. Ancak kadın bu durumda erkeği koca olarak kabul eder, onunla yaşamaya razı gelirse, akid devam eder.

Ömer (r.a.) bir kadınla evlenen kısır adama; «Çocuğunun olmadığını kadına haber ver. Sonra onu kalmakta veya gitmekte serbest bırak,> dedi.

Aldatma şekillerinden birisi de çocuğu olmadığını kadına bildirip, onunla evlendikten sonra fâsik olduğunun ortaya çıkması durumudur. Yine aynı şekilde bu durumda da kadının akdi feshetme hakkı vardır.

İbn Teymiye de aynı hükümleri zikretmiştir: «Bekâr diye bir kadınla evlenen kişinin daha sonra kadının dul çıkması halinde akdi feshetme yetkisi olduğu gibi, bekârla dul arasındaki mehir farkını talep etme hakkı da vardır. Kadınla yatmadan önce akdi bozarsa, mehir düşer. Yine bunun gibi; erkek, kadının, kadınlığından tam olarak faydalanmasından nefret ettirecek bir aybını bulursa akid sürekli olmaz. Meselâ, kadının devamlı istihaze kam görmesi gibi. Şüphesiz devamlı istihaze kanı, nikâhın feshini gerektirecek bir ayıptır. Yine k»Hının ferdindeki kapalılık gibi cinsel yakınlaşmayı engelleyecek bir kusur da nikâhın feshini gerektirir. Erkeğe akdi bozmayı caiz kılan ayıplardan bazıları, delilik, cüzzam ve alaca hastalığı gibi nefret verici hastalıklardır. Bunlardan dolayı erkeğin akdi bozma hakkı olduğu gibi, erkekte alaca hastalığı varsa, deli ise veya cüzzamlı ise veya zekeri kesilmiş ise veya cinsel gücü yoksa veya küçük ise, kadının da akdi feshetme hakkı vardır.»

9.16.2. Ayıp Sebebiyle Akdi Feshetmek Hususunda Âlimlerin Görüşleri

Bu konuda âlimler ihtilaf etmişlerdir:

1 — Âlimlerden bazıları, ayıp ne olursa olsun; ayıp sebebiyle nikâhın fesh olunamayacağı görüşündedir.

Dâvûd ve İbn Hazm bunlardandır.

Ravdatu'n-Neddiyye sahibi şöyle demiştir: «BU ki; dini bir zaruret olarak sabit olduğuna göre, nikâh akdi cinsel münasebetin caiz olması, nafaka ve benzerlerinin vacip olması, miras ve sair ahkâmın vacip olması gibi evlilik ahkâmının sabit olduğu devamlı bir akid'dir. Yine dini zaruret olarak sabit olmuştur ki, nikâh akdinden ancak talak ve ölümle çekilir. Her kim, başka herhangi bir sebeple nikâhtan çıkılacağını sanırsa, dini zaruretle sabit olmuş bir meseleden başka hükme geçmeyi gerektirecek sahih bir delil getirmesi lâzımdır. Ayıplar hakkında zikrettikleri meseleler hakkında ise, akdi bozacağına dair açık bir delil gelmemiş ve sabit olmamıştır. Rasûlüüah sailallahu aleyhi ve sellem'in «Ailene var,» sözü boşama ifade eder. Böyle bir delil geldiğini farzetsek bie, gerekli olan, hükmü kesin olan delile dayandırmaktır. Başkasına değil. Güçsüzlük sebebiyle akdin fesh olmasına gelince; bu konuda sahih bir delil gelmemiştir. Aslolan akiddan dönmeyi gerektiren bir delil gelinceye kadar, nikâhın devam etmesidir. Şaşılacak bir husus da şudur ki; bazı ayıpların nikâhı feshettiğini, bazılarının ise fesh etmediğini kabul etmeleridir.»

2 — Âlimlerden bazıları; «Evlilik akdi bazı ayıptan dolayı bozulur, bazısından dolayı ise bozulmaz,» görüşündedirler. İlim ehlinin çoğunluğu bu görüştedirler. Görüşlerine aşağıdaki rivayetlerle delil getirmişlerdir: Birincisi, Ka'b bin Zeyd'in veya Zeyd bin Kâb'ın rivayet ettiğine göre: «Rasûlüllah sailallahu aleyhi ve sellem Benî Gıfâr'dan bir kadını nikahladı. Yanına girince elbisesini çıkarıp yatağın üzerine oturdu. Kadının böğüründe beyaz bir ben görünce, yatağın kenarına çekilerek, kadına; «Elbiseni giyin,» dedi ve kadına verdiklerinden bir şey geri almadı». (Hadisi Ahmed ve Sa'îd bin Mansûr rivayet etmişlerdir.) ikincisi, Ömer (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre; o şöyle demiştir: «Kendisinde delilik, cüzzam veya alaca hastalığı olan herhangi bir kadın erkeği aldatırsa; eğer zıfâf vaki olmuşsa mehri kendisininindir. Erkeğin mehri de aldattığı kişiyedir.» (Hadisi Mâlik ve Dârekutnî rivayet etmiştir.)

Bu âlimler nikâhın bozulduğu ayıplar hakkında ihtilâf etmişler, Ebû Hanife; «Zekerin kesik olması ve güçsüzlükten dolayı nikâh fesh olur,» demiş, Şafiî ise, «Delilik, alaca hastalığı, cüzzam ve fercin kapalı olmasını» ilave etmiş, İmam Ahmed üç imamın zikrettiklerine kadının fituk (iki yol arasının yırtık olması) olmasını da ziyade etmiştir.

9.163. Bu Mesele Hakkında Bir Araştırma

Doğrusu şu ki"; yukarıda geçen görüşlerin hepsini nazan itibara almaya değmez. Sevgi, merhamet ve sükûnet üzere bina edilen evlilik hayatının, taraflardan herhangi birisini nefret ettirecek hastalık ve ayıpların bulunması halinde devam etmesi ve istikrara kavuşması mümkün değildir. Şüphesiz ayıplar ve nefret ettirici hastalıklarla beraber, nikâhtan kastedilen şey gerçekleşmez. Bundan dolayı. Sâri', tarafları evliliği kabul etmek veya reddetmek konusunda serbest bırakmıştır.

İmam İbn Kayyim'in bakmaya ve önem vermeye değer bir incelemesi aşağıdadır: «Körlük, dilsizlik, ağır işitmek ve kadının el ve ayaklarının kesik olması veya erkeğin böyle olması en büyük nefret verici hususlardandır. Bunlar-hakkında sükût edip gerçeği söylememek ise en çirkin hile ve kandırmadır ki, bu da dine aykırıdır. Müminlerin emin Ömer bin Hattab (r.a.); bir kadınla evlenen kısır adama; «Çocuğunun olmadığını kadına haber ver ve onu muhayyer bırak.» demiştir. Eğer kadında bu ayıplar noksansız olarak bulunsaydı acaba Ömer ne derdi?» İbn Kayyim devamla şöyle demiştir: «Kıyas şudur ki; taraflardan birini diğerinden nefret ettiren ve kendisiyle sevgi ve şefkat gibi nikâhın maksadı hasıl olmayan her ayıp muhayyerliği gerektirir. Nikâhta şart koşulanlara vefa göstermek, satıştan nasıl daha evla ise, nikâhtaki muhayyerlik de satıştakinden daha evlâdır. Allah ve Rasûlü, hiç bir zaman gafil avlanmaya, bilmemek ve kandırılmak suretiyle aldatılmaya cevaz vermemiştir. Şer'i Şerifin kaynaklarındaki maksatları, adalet ve hikmetini ve kapsadığı maslahatları düşünen kimseye bu görüşün bir delil olduğu ve Şer'i kaidele yakınlığı gizli değildir.»

Yahya bin Sa'îd el-Ensârî'nin İbn Müseyyeb'den rivayet ettiğine göre, İbni Müseyyeb demiştir ki: Ömer (ra.) şöyle demiştir: «Kendisinde delilik, cüzzam veya alaca hastalığı bulunan herhangi bir kadın evlenir de, zifaktan sonra kocası onun hasta olduğunu öğrenirse, cima vaki olduğu için kadının aldığı mehir kendi- -nindir. Velisinin ise hile yaptığı için kocanın verdiği mehri ödemesi gerekir.»

ŞaTî, Alî (r.a.)'dan şöyle rivayet etmiştir: «Kendisinde alaca hastalığı, delilik, cüzzam veya fercin kapalı olması gibi hastalıklar olan bir kadın nikâhlanırsa, kocası ona dokunmadığı müddetçe muhayyerdur. Dilerse onu saklar, dilerse boşar. Eğer cima vaki olmuşsa, kadını kendisine helâl kılması sebebiyle, mehir kadınındır.»

Vekî' şöyle demiştir: «Süfyân Sevri, Yahya bin Sa'îd ve Sa'îd bin Müseyyeb'in Ömer (r.a.)den rivayet ettiklerine göre, Ömer (r.a.) şöyle demiştir: «Alaca hastalıklı ve kör bir kadınla evlenenin, zifaf vâki olursa kadının mehrini vermesi gerekir.» Vekî', devamla demiştir ki; «Bu ifade, hükmün sadece Ömer'in yukarıda zikrettiği ayıplan kapsayıp, diğer ayıplan kapsamadığına delalet etmez.»

Yine ilmiyle, r ini bütünlüğüyle ve verdiği hükümlerle tanınmış islâm kadısı Şurayh (r.a.) da bu yönde hüküm vermiştir:

Abdürrezzak şöyle demiştir: «Ma'mer, Eyyûb ve İbn Sîrm'den rivayet olunduğuna göre; iki adam Şurayh'ın huzurunda münakaşa ederek, içlerinden biri şöyle dedi: «Bu adam seni İnsanların en güzeliyle evlendireceğim diyerek bana kör bir kadın getirdi.» Bunun üzerine Şurayh; «Eğer sana, ayıbını gizlediyse bu caiz olmaz», demiştir. Bu hükmü düşün; «Eğer senden bir ayıbını gizlemişse» ifadesinin, kadının erkekten gizlediği her ayıbı ifade ettiğini ve erkeğin de bu kadını reddetme hakkı bulunduğunu anlarsın.»

Zührî şöyle demiştir: «Nikâh, her aciz bırakan hastalıktan dolayı reddolunur. Sahabe ve selef ulemasının fetvalarını düşünenler bilirler ki; onların bir ayıbı bırakıp başka bir ayıptan dolayı nikâh reddettikleri görülmemiştir. Ancak Ömer (r-a.)'den gelen şu rivayet müstesnadır: < Kadın şu dört ayıptan başka bir sebeple reddolunmaz: Delilik, cüzzam, alaca hastalığı ve ferde bulunan hastalık.» (Bu rivayetin, Usbû' ve İbn Vehb'in, Ömer ve Ali' den yaptıkları rivayetlerden daha fazla isnadım bilmemekteyiz. Bu hadis İbn Abbas'dan muttasıl bir senetle rivayet olunmuştur.) Tüm bunlar, koca, mutlak bir ifade: kullandığı zamandır. Eğer erkek, kadının sağlam olmasını veya güzel olmasını şart koşar da çirkin çıkarsa veya yaşının genç olmasını şart koşar da yaşlı ve ihtiyar çıkarsa veya beyaz olmasını şart koşar da siyah çıkarsa veya bekar olmasını şart koşar da dul çıkarsa bu durum'da nikahı fesh etme hakkı vardır. Eğer bu fesh zifaktan önce olursa, mehir gerekmez; sonra olursa gerekir. Kadının velisi erkeği aldat-mışsa bu zarar ona aittir. Eğer kadın bizzat kendisi erkeği aldat-mışsa kadının mehri düşer veya kadın erkeği almak isterse erkek mehirle ona döner.

«İmam Ahmed kendisinden yapılan iki rivayetten birisinde buna delil getirmiştir. Bu görüş, şart koşan koca olunca, İmam Ah-med'in usulüne en uygun ve en evla olanıdır.

«Hanbelîler ise şöyle demişlerdir: Kadın erkeğe bir sıfat şart koşar da, sonra bunun hilafı ortaya çıkarsa, kadın için muhayyerlik yoktur. Ancak, erkeğin hür olmasını şart koşar da, köle çıkarsa o zaman kadının muhayyerliği vardır.

«Nesebi şart koşar da, aksi çıkarsa, bunda iki görüş vardır:

«İmam Ahmed'in mezhebinin ve koyduğu kaidelerin gerektirdiğine göre, şartlan erkeğin veya kadının koyması arasında bir fark yoktur. Bilâkis, erkek için koyduğu şartlar bulunmadığı zaman, kadının muhayyer olması evlâdır. Çünkü kadm boşama ile ayrılma gücüne sahip değildir. Erkek, kadından ayrılmaya gücü olmakla beraber, başka sebeple akdin feshi kendisine caiz olunca, kadın erkekten ayrılma gücüne sahip olmadığından, akdin feshinin kendisine caiz olması daha evlâdır. Erkek, adi bir meslek sahibi olup, kadının dinini ve ırzını lekelediği ortaya çıkarsa, bu hal, kadının tam' lezzet duymasına ve erkekten tam faydalanmasına mâni olduğundan, kadının akdi feshetmesi caiz olunca, kadın, erkeğin güzel ve sağlam olmasını şart koşar da, erkek ihtiyar, çirkin, kör, ağır işiten, dilsiz, siyah çıkarsa, nasıl kadının akdi feshetme hakkı olmayıp, onunla mecburi olarak yaşayabilir? İşte bu görüş, mümkün olmayacak şeylerin, zıtlıkların, kıyas'tan ve şeriatın ortaya koyduğu

kaidelerden uzak olmanın son noktasıdır.»

Zührî devamla demiştir ki: «Taraflardan birisine, hafif alaca hastalığı ve kızü hastalığından dolayı akdi feshetme imkânı veriliyor; ama bu hastalıktan daha şiddetli olan kişiyi etkisi altına alan uyuz hastalığından ve insanı aciz bırakan diğer hastalıklardan dolayı akdi feshetme imkanı verilmiyor. Nebi aleyhisselam satıcıya, sattığı malın ayıbını gizlemeyi ve onu bilen de ayıbı müşteriden gizlemesini haram kılınca, nikâhtaki ayıplar konusunda durum ne olur? Nebî aleyhisselam Muâviye ve Ebû Cehm ile nikahlan-ması konusunda kendisine danışan Kays'ın kızı Fatıma'ya; «Muaviye, malı olmayan bir fakirdir, Ebû Cehm ise esasını omuzundan indirmez (Kadınları döver)», buyurmuştur. Bu hadisten de bilinmektedir ki; nikahta ayıplar açıklamak daha uygun ve daha gereklidir. Bu durumda kusurları gizlemek ve haram olan hile nasıl nikâhın lüzumu için bir sebep olabilir ve ayıplı bir kimseyi, diğerinin omuzuna yük olarak yüklemek, özellikle ayıplardan uzak bulanmasını ve bulunduğu durumun hilafını şart koştuğu halde nasıl caiz olabilir? Kesin olarak bilinmektedir ki, Şer'î Şerifin ortaya koyduğu esaslar, hükümler ve getirdiği idari sistem buna cevaz vermez. Allah daha iyi bilir.»

Muhammed bin Hazm: «Erkek, kadının ayıplardan salim olmasını şart koşar da, sonra kadında herhangi bir ayıp bulursa, nikâh esasta bâtil olmuş olup, gerçekleşmemiş olur ki, bu nikâhta erkek için muhayyerlik, icazet, nafaka ve miras gibi durumlar mevzubahis değildir.» demiştir. İbn Hazm devamla demiştir ki: «Şüphesiz bu durumda erkeğin yanma konan kadın, evlendiği kadın değildir. Çünkü o, sağlam, ayıpsız bir kadınla evlenmemiş olunca, ara-ianında evlilik hükmü de geçerli olmaz.» (*)

(•) Seyyid Sabık'ın Mısır'a ait olan bu bölümdeki incelemesini dipnot olarak vermeyi daha uygun bulduk, (çev.)

Mısır Mahkemelerinde Geçerli Olan Tatbikat

Şu anda mahkemelerde, 1920 senesinde çıkarılan kanunun 9. madde. sinin koyduğu hükümlerle âmel edilmektedir: «Erkekten evlenmeden önce kadının bilmediği veya evlendikten sonra meydana gelip te razı olmadığı delilik, cüzzam ve alaca Hastalığı gibi, erkeğin kurtulması mümkün olmayan veya bir zaman sonra ancak kurtulması mümkün olabilen, beraber kaldıkları takdirde zarar görmeleri söz konusu olan herhangi bir ayıp bulunursa, kadın için ayrılma hakkı sabit olur. Eğer kadın ayıpları bildiği hâlde onunla evlenir veya akliden sonra ayıp meydana gelir de, kadın açıktan veya delâlet yoluyla ayıbı Öğrendikten sonra razı gelirse ayrılma talebinde bulunmak caiz olmaz. Bu durumda ayrılma, talakı bain sayılır. Ayıbın öğrenilmesinde ve görülen zararın ölçüsü hakkında, bu işten haberi olanların bilgisine başvurularda Hanefîlere göre; Akıllı yaşlı kadının, aralarında denklik bulunmadan ve yakın akrabalarının rızası olmadan, normal mehirden daha az bir me-hîrle kendi bağına evlenmesi de bu konuya girer. Yine baba ve dede bulunmadığı zaman bunların dışındaki veliler, yaşı küçük erkek veya kızı evlendirirler, evlilik denk olur ve normal mehir de konursa, bu evlilik sabit olmaz. Bu konu velayet bahsinde tafsilatlı bir şekilde gelecektir. Kanunen Evlilik Davasına Bakmanın Şartları Beşeri kanunları yapanlar evlenme davalarına bakmak için bir takım şartları uygun görmüş, başka yönden ise evlilik akdiyle birleşmenin resmi olması için başka şartlar koymuşlardır. Faydasına binaen bunj»n aşağıda özetliyoruz:

9.17. EVLENİLMESİ HARAM OLAN KADINLAR

Her kadın ile evlenme akdi yapmak caiz değildir. Kendisiyle nikâh akdi yapılmak istenen kadınların, ister devamlı ister geçici olsun mahrem olmaması gerekir. Evlenmeleri ebedî olarak haram kılınmış kadın ve erkeğin herhangi bir zamanda evlenmeleri mümkün değildir.

Muvakkat haramhk işe; mahrem olmayı gerektiren hal devam ettiği müddetçe devam eder. Eğer durura değişir de, muvakkat mahremlik ortadan kalkarsa, evlenmek helâl olmuş olur.

Müebbed haramlığın sebepleri şunlardır:

- 1 — Neseb,
- 2 — Sıhriyyetr
- 3 — Süt kardeşliği.

Harara olan kadınlar şu ayette zikredilmiştir: «Sizlere, analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, kardeşlerinizin kızları, kız kardeşinizin kızları, sizi emziren süt anneleriniz, süt kardeşleriniz, kanlarınızın anneleri, kendi* leriyle gerdeğe girdiğiniz kadınlarınızdan olup, yanınızda kalan üvey kızlarınız —ki onlarla gerdeğe girmemisseniz size bir engel yoktur— öz oğullarının eşleri ve iki kızkardeşi bir arada almak suretiyle evlenmek —geçmişte olanlar artık geçmiştir— size haram kılındı. Doğrusu Allah bağışlar ve merhamet eder.» (Nisa: 23).

Evlenme Davasına Bakmak İçin Yanlı Evrakın Geçerli Olması

Şer'i mahkemelerin tertibi ve onlarla ilgili icraat talimatnamesine mahsus 1931 senesi 78 Noiu kanunun, resmi

99. maddesinin dört fıkrası bu mesele hakkındadır:

MUâdl 1911 senesinden önceki hadiselerde, taraflardan birinin vefatından sonra mahkeme ister taraflardan birisi tarafından açılın isterse başkası tarafından açılmış olsun, doğru olduğuna dair tezvir şüphesi bulunmayan sağlam bir evrak olmadıkça, evlenme, boşanma ve bunlarla ilgili ikrar davalarının inkarına mahkemelerce bakılmaz. Bununla beraber yalnız 1897 senesinden önce geçen olaylardan taraflardan birisinin mahkemeye başvurusuyla, şahidler huzurunda ve evli oldukları genellikle yaygın bir şekilde bilinmiş olması şartıyla evliUk ve evliliği ikrar (îsbat) etme davalarına bakmak caizdir.

(1911 senesinden sonra vuku bulan hadiselerde taraflardan birisi veya başkaları tarafından, yukarıda zikri geçen hususlarda açılan davalara bakmak caiz değildir. Ancak, evlilik resmi bir evrakla sabit olursa veya evrakın tamamı ölenin kendisi tarafından yazılmışsa ve üzerinde de imzası varsa o zaman bu evrak geçerli olur.

«Milâdi 1921 senesi Ağustos ayının evvelinden İtibaren vaki olan olaylarda resmi vesikayla evliliklerinin sabit olması dışında evlilik ve evliliğin ista ti ile ilgili davaların inkarına bakılmaz.»

Muvakkaten haram olanlar ise birkaç kısma ayrılır. Her birt-nin açıklaması daha sonra gelecektir.

9.17.1. Neseb Yoluyla Evlenilmesi Haram Olanlar

- 1 — Anneler,
- 2 — Kızlar,
- 3 — Kız kardeşler,
- 4 — Halalar,
- 5 — Teyzeler,
- 6 — Erkek kardeş kızları,
- 7 — Kız kardeş kızları.

Anne; seni ve seni doğuranları doğuran her kadının ismidir ki, anne, annenin annesi, annenin ninesi, babanın annesi, babanın ninesi, ne kadar yukarıya çıkarsan çık «anne» isminin kapsamına girerler.

Kız; doğmasına sebep olduğun veya derece derece nesebi sana varan her kızın ismidir. Bu kavrama nesilden gelen kız ve onun kızları dahil olur.

Kızkardeş; anne-baba bir veya sadece birisi yoluyla sana yakın olan her kadının ismidir.

Hala; babanın veya dedenin, baba-anne bir veya birisi yoluyla

Bn Maddeleri Açıklayıcı Sebepler Hakkında Aşağıdaki Meseleler Zikredilmiştir:

Şer'i kaidelerden birisi, verilen hüküm, zaman, mekân, olaylar ve şahıslar tahsis edebilir. Veliyyülemrln bazı davalara bakmayı men etmesi ve zamanın durumuna ve insanların ihtiyacına uyarak, hukuku boş şeyle uğraşmaktan ve zayi etmekten korumak için bazı davalara bakması ve uygun gördüğü kayıtlarla kayıtlaması hakkı vardır. Geçen asırlardaki fâ-kihler de bu yol üzere yürümüşler ve bu prensibi birçok hükümlerde tatbik etmişlerdir. Şer'i mahkemelerin 1897 ve 1918 senesi talimatnamesi, birçok tahsis maddelerini özellikle evlenme, boşanma ve bunları ikrar dava. lanyia ilgili özel hükümler koyan meseleleri kapsar.

İki kist evlilikle aralarında bir vesika bulunmadan anlaşılır, sonra bir tarar evliliği inkâr eder, diter taraf İse evlendiklerini hakim önünde ispat etmekten aciz kalır... Bazı maksatlı kişiler bu tip evliliği asılsız ve teşhir olarak görürler veya evlenmenin İspatlığının kolaylığına, İslâm fıkhnın evlenme için şahitlerin bulunmasını yeterli görmesine dayanarak bu İddiada bulunurlar. Hatta kağıt üzerinde yapılan evliliğin bükere sıhhati sabit olsa bile başka zamanda sabit olmayacağı ifade edilmiştir. Şayet rehin akidlerinde ve vakıf belgelerinde olduğu gibi evlilik akdi devamlı resmi bir vesikayla tesbit edilseydi bunlardan hiçbirisi olmayacaktı. Halbuki, bu akidler evlenme akdinden daha düşük olup, evlenme la kızkardeşi olan kadının ismidir. Bazen anne tarafından da hala, olur. Bu annenin babasının kız kardeşidir.

Teyze; bu, annenle, baba-anne bir veya sadece bilisi yoluyla kızkardeşi olan kadının ismidir. Bazen baba tarafından olur ki, bu da babanın annesinin kız kardeşidir.

Kardeş kızı; kardeşinin doğrudan doğruya veya vasıtayla doğmasına vesile olduğu her kadının ismidir. Kız kardeş kızı da bunun gibidir.

9.17.2. Sıhriyyet (*) Yoluyla Haram Olan Kadınlar

Sıhriyyet yoluyla haram olan kadınlar şualardır: 1 — Hanımının annesi, annesinin annesi, babasının annesi; ne-kadar yukarıya çıkarsa çıksın, hepsi bu kapsama girer. Çünkü Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Hanımlarınızın anneleri, size haramdır.» (Nisa: 23). Bunların haram olmasında, hammiyla cinsel ilişkide bulunmak şartı yoktur. Bilâkis sadece nikâh akdinin yapılmasıyla haramlık gerçekleşir.

2 — İlişkide bulunduğu hanımının kızı, kızlarının kızı, oğullarının kızı; ne kadar aşağıya in il irse inilsin bu hükme dahildir. Çünkü şu ayetten dolayı onlar da hanımının kızlarından sayılır: «Kendisiyle gerdeğe girdiğiniz kadınlarınızdan olup yanınızda kalan üvey kızlarınız ki onlarla gerdeğe girmemişseniz size bir engel

akdi tehlike bakımından onlardan daha büyüktür. İşte İnsanları bu yöne sevk etmek evlilik akdinin şerefini izhar etmek akdi İnkâr etmekten, uzaklaştırmak, sayısız fesatlara mani olmak ve aile bağlarına saygı göstermek için 99. maddeye 4. bir fıkra ilave edilmiştir. O fıkra, şöyledir :

«Milâdi 1931 senesi Ağustos ayından itibaren vaki olan olaylarda resmi bir vesikayla sabit olmadığı bir müddetçe inkâr edilen veya İkrar edilen evlilik davalarına bakılmaz..

Evlilik Davasına Bakmak İçin Eslerin Taş Sının

Şer'i icraat talimatnamesinin 99. maddesinin 5. fıkrası aynen şöyledir: «Kadının yaşı hicri 16 yaştan az veya erkeğin yaşı hicri 18 yaşdaa küçük olduğu zaman evlilik davasına bizim emrimiz dışında bakılmaz.»

Bu Fıkrayı Açıklayıcı Mahiyette Konan Esbabı Mucibe:

«Aktı zamanı kadının yaşı 16'dan az, erkeğin yaşı 18'den az olursa evlilik davasına bakılmaz. Eslerin dava vaktinde bu yaşta olmaları veya bu yaşı geçmiş olmaları müsavidir.»

insanlara kolaylık olması, haklarının korunması, evlilik müessesesinin saygınlığı için evlilik davalarına bakmayı men eden hususi bir madde haline getirildi. O'da eşlerin her ikisinin veya bir tanesinin dava vaktinde sınırlanan yastan daha az olmaları durumudur. (*) Evlilik dolayısıyla hisımlık.

yoktur.» (Nisa: 23). Ayette geçen «rebâib» kelimesi, «rebîbe» kelimesinin çoğuludur. Kişinin rebîbi, hanımının başkasından olan çocuğudur. Rebib diye isimlendirilmesindeki sebep, kişinin kendi çocuğuna baktığı gibi, bu çocuğa bakıp terbiye etmesinden ve ona bakmasından dolayıdır. «Yanınızda kalan üvey WlanniT» ifadesi, rebîbe'nin ekseriya bulunduğu durumu beyan eden bir sıfattır. Bu sıfat ise; üvey kızların, annesinin kocasının evinde kalması durumudur. Yoksa mutlaka onun evinde kalacak diye bir kayıt yoktur. Zahiriler; «Bu ifade bir kayıttır» diyerek, «kişinin evinde bulunmadığı müddetçe hanımının başka kocadan olan kızıyla evlenmesi haram olmaz» demişlerdir. Bu görüş sahabe'nin bir kısmından rivayet olunmuştur.

Mâlik bin Evs'den rivayet olunduğuna göre, o şöyle demiştir: «Benim bir kanm vardı, bir kızı olduğu halde vefat edince üzüldüm. Bunun üzerine AH bin Ebî Talib ile karşılaştım; «Ne oluyor sana?» dedi. Ben de «kanm öldü,» dedim. «Kızı var mıydı?» diye sorunca; «Evet, Tâif'te bir kızı var.» dedim. Bana; «Kız evinde mi idi?» diye sordu. «Hayır,» dedim. Ali; «Onunla evlen,» dedi. Ben de «Yanınızda kalan üvey kızlarınız» âyeti ne olacak dedim. Ali «O senin yanında değil ki; âyet yanında olanı haram kılmıştır.» dedi.

Cumhur ulema bu görüşü reddederek şöyle demiştir: «Alî'den rivayet edilen bu hadis sabit olmamıştır. Çünkü bu hadisi İbrahim bin Ubeyd, Malik bin Evs'den, o da Alî'den rivayet ediyor. Halbuki İbrahim bin Ubeyd diye bir adam bilinmemektedir. İlim ehlinin çoğu bu hadisi kabul etmeyerek hilafını söylemişlerdir.

3 — Oğlunun hanımı, oğlunun oğlunun hanımı, kızının oğlunun hanımı, ne kadar aşağıya inerse insan, haramdır. Çünkü Alla-hu Teâlâ şöyle buyurmuştur: «öz oğullarınızın eşleri size haram kılındı.» Ayette geçen «helâi!» kelimesi, «halîle» kelimesinin çoğuludur. Halîle; hanım demektir. Halil ise koca demektir.

4 — Babanın hanımı: Babanın nikâh akdi yaptığı hanımım, gerdeğe girmemiş olsa bile oğlunun evlenmesi haramdır. Bu çt-şit nikâh, cahüiyet döneminde yaygındı. Araplar bu tür nikâha, «makt nikâhı» derler, doğan çocuğu da «Mukîf» veya «Maktî» diye isimlendirdiler. Allahu Teâlâ bu nikâhı nehyederek, onu çirkin saymış ve ondan nefret ettirmiştir.

İmâm Râzî şöyle demiştir: «Çirkinlik üç mertebedir: Aklen çirkin, Şer'an çirkin, Örf ve adeten çirkin. Allahu Teâlâ bu tür nikâhı, bu sıfatların hepsiyle vasıflandırmış tır. (Nisa: 22). «Fahişe» kelimesiyle aklen çirkin olduğuna işaret edilmiştir.

% 346

«Makten» kelimesiyle Şer'an çirkin olduğuna işaret vardır. «Ve sâe sebilâ» ifadesiyle de âdeten çirkin bir iş olduğuna işaret edilmiştir.

tbn Sa'd'ın Muhammed bin KaVdan bu ayetin sebep-i nüzulü hakkında rivayet ettiğine göre, o şöyle demiştir: «Câ-hiliyyet döneminde adam Ölüp, kansı dul kaldığı zaman oğlu dilerse, eğer öz annesi değilse onu nikâhlamaya en lâyük görülürdü. Veya dilediğine onu nikâhlardı. Ebû Kays bin ekEsiet Ölünce, oğlu Muhsin kalkıp karısının nikâhına varis oldu. Ona bir şey infâk etmediği gibi, kadıncağız kocasının malından da hiçbir şeye varis olamadı. Kadın Rasûlullah sallâüahu aleyhi ve sellem'e gelip durumu arz edince. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Dön git. Umulur ki Allahu Teâlâ senin hakkında bir âyet indirecek.» Bunun üzerine şu ayet indi: «Bir de babalarınızın nikâh* ladığı kadınları kendinize nikahlamayın. CahÜiyyet döneminde geçen affedilmiş geçmiştir. Şüphesiz o pek çirkindi, Allah'ın bugzu-na sebebdı, o ne fena bir adet idi.» (Nisa: 22).

Hanetiler, bir kadınla zina eden, ona şehvetle dokunan, öpen veya fercine şehvetle bakana, o kadının usûl ve fûr'u haram olup, o kadının da; erkeğin usûl ve fûr'u'na haram olduğu görüşündedirler. Çünkü Hanefüerce «hürmet-i musahara» (Kadının anne ve kızının kişiye haram olması) zinayla sabit olur. Zinaya yaklaştıran ve sevk eden hareketler de bunun gibidir. Yine Haneftler demişlerdir ki; «Kişi hanımının annesiyle veya kızıyla zina ederse, hanımı ona ebedi haram olur.»

Cumhur ulema, zina ile «hürmet-i musahara»nm sabit olmayacağını söyleyerek aşağıdaki rivayetlerde delil getirmişlerdir:

Allahu Teâlâ'mn, «Bunların dışındakiler size helal {alındı* (Nisa: 23), buyuğu, nikahlamak haram olan kadınları

saydıktan sonra, bunların dışındakilerin helâl olduğunu gösterir. Zinanın, haram olma sebeplerinden olduğu ise zikrolunmamıştır.

Aişe (i.â.)'dan rivayet olunduğuna göre Nebî aleyhisselam'a, bir kadınla zina ettikten sonra, onunla veya kızıyla evlenmek isteyen adam hakkında sorulduğunda Nebî aleyhisselam «Haram, helâli haram kılmaz. Ancak nikâhla olan haram kılar.» buyurmuştur. (Hadisi İbn Mace, İbn Ömer'den rivayet etmiştir.)

Bu konuda onların zikrettikleri hükümler, ihtiyacın mecbur kıldığı, zaman zaman umumi belva haline gelen hususlardır ki, Allahu Teâlâ'nın bu konuda bir hüküm bildirmemesi mümkün değildir. Nitekim bu konuda bir ayet inmemiş, bir sünnet geçmemiş, sahih bir haber ve sahabeden de bir eser gelmemiştir. Halbuki, ashab, zinanın yaygın olduğu cahiliye devrine yakın bir zamanda yaşamışlardır. Eğer onlardan birisi bu konuda Şer'i Şerif de bir bilgi olduğunu veya buna delalet eden bir illet ve hikmet olduğunu anlamış olsaydı, elbette ki bu konu hakkında sorarlardı.

Zina ile kadın, kişinin yatak arkadaşı olmuş olmaz. Bu dununda, şehvetsiz kadının tenine dokunmak gibidir ki, zinaya hürmet-i musahere taalluk etmez.

9.173. Süt Sebebiyle Haram Olanlar

Neseb sebebiyle haram olan kadınlar, süt sebebiyle de haram olurlar. Neseb yoluyla haram olanlar; anne, kız kardeş, hala, teyze, kardeş kızları ve kızkardeş kızlarıdır.

Allahû Teâlâ bunları şu ayette beyan etmiştir: «Sizlere analarınız, kızlarınız, kızkardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, kızkardeş-lerinizin kızları, sizi emziren süt anneleriniz, süt kardeşleriniz haram kılmıştır.» (Nîsâ:

Bu ayetten dolayı, emziren kadın, anne yerine geçirilerek, emen çocuğa hem emziren, hem de çocuğa nesep yoluyla annesi tarafından haram olanların hepsi haram olur.

1 — Emziren Kadın: Çünkü, çocuğu emzirmekle, onun süt annesi olmuştur.

2 — Emzirenin Annesi: Bu süt ninesidir.

3 — Emzirenin Kocasının Annesi: Bu da süt nine sayılır.

4 — Emzirenin Kızkardeşi: Çünkü bu süt teyzesidir.

5 — Emzirenin Kocasının Kızkardeşi: Çünkü bu süt halasıdır.

6 — Baba-anne bir veya baba bir, anne bir kızkardeşler.

9.17.3.1. Kendisi ile Harami* Sabit Olan Emme

Zahir olan şudur ki; kendisiyle haramhk sabit olan emme, mutlak bir emmedir. Bu da tam bir emme olmadan gerçekleşmez. Tam emme; çocuğun memeyi alarak, sütü ondan çekmesi, herhangi bir dış tesir olmadan, doyuncaya kadar onu terk etmemesidir. Şayet bir defa veya iki defa çekse, bu durumda haramhk gerçekleşmez. Çünkü tam gıdalanma gerçekleşmediği için süt hükmü sabit olmaz.

Aişe (ta.) şöyle demiştir: «Rasûlullah bir veya iki defa emmek haram kılmaz» buyurmuştur. (Hadisi Müslim, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce rivayet etmiştir). Hadiste geçen «Massa» kelimesi, bir defa çekmek demektir. Bu da bir şeyden az olmak anlamına gelir. «Onu massettim» denince, «Ondan azıcık içtim» anılamına gelir ki, bize tercihe şayan gelen görüş budur. Bu konuda âlimlerin pek çok görüşü vardır. Onları aşağıda özetliyoruz:

I — Ayetteki, sülle ilgili mutlak ifade alınırsa, haramlıkta sütün azı veya çoğu müsavidir.

Buharî ve Müslim'in Ukbe bin Hâris'ten rivayet ettiklerine göre Ukbe şöyle demiştir: «Ebû îhâb'ra kızı Ümmü Yahya'yı nikahlamıştım. Tunun üzerine siyah bir cariye gelerek «Ben sizin ikinizi de emzirdim,» dedi. Ben de Rasûlülaha gelerek durumu haber verdim. Rasûlullah sallallahu aleyhi" ve sellem; «Sana süt kardeş olduğunuz söylendiği halde, o kadını nasıl nikâhlarsın? Onu bırak.» buyurdu.»

Rasûlullah'm, adama kaç defa emdiğini sormaması ve onu bırakmasını emretmesi, süt kardeşliğinde sadece emmeye itibar edileceğine delildir. «Süt emme» isminin gerçekleştiği yerde süt kardeşliği hükmü de gerçekleşir. Çünkü süt emme, kendisine haramhk taalluk eden bir iştir. Şer'i ahkâm gerektiren cinsel ilişki gibi, bunun da azı ve çoğu müsavidir. Çünkü kemiklerin gelişmesi ve etin oluşması sütün azıyla da çoğuyla da meydana gelir. Bu görüş, AH, İbn Abbas, Said bin Müseyyeb, Hasan Basri, Zühri, Katâde, Ham-mâd, Evzâî, Sevrî, Ebû Hanîfe, Mâlik ve bir rivayete göre İmam Ahmed'in görüşüdür.

2- — Haramhk ayn ayn beş emme ile gerçekleşir.

Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî'nin. Aişe (r.a.)'dan rivayet ettiklerine göre, Âişe (r.a.) şöyle demiştir: «Bilinen on emme nikâhı haram kılar», âyeti, indirilen Kur'an'dan sayılırdı. Sonra bu adet, beş emme ile nesh edildi. Hatta Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bu on sayısı Kur'an meyanında okunurken vefat etmiştir.»

Bu rivayet Kur'an ve hadisin mutlak olan ifadelerini kayıt altına almaktadır. Mutlak ifadeyi kayıtlamak işe bir açıklama olup, nesh ve tahsis değildir.

Bu görüşe «Kur'an ancak mütevatir olarak sabit olur» deliliyle itiraz edilmeyip, Âişe (r.a.)'nın dediği gibi

olduğunu kabul etsek bile, bu hükmün sahabeden muhalif olanlara gizli kalmaması gerekirdi, özellikle Ali, ve İbn Abbas bu meseleyi bilirlerdi. Deriz ki: Aişe'nin görüşüne bu itirazlar yönelmeseydi, elbette en kuvvetli görüş olurdu. Ancak bu itirazlardan dolayı Buharî bu rivayetten vazgeçmiştir. Bu görüş Abdullah bin Mes'ûd, bir rivayette Âişe, Abdullah bin Zübeyr, 'Atâ, Ta'vûs, Şâfi'î, zahir olan görüşüne göre Ahmed, İbn Hazm ve hadis ehlinin çoğunun mezhebidir.

3 — Haramlık üç emme ve daha fazlasıyla sabit olur. Çünkü Nebi aleyhisselam «Bir veya İki defa emmek haramhk İspat etmez»

349

buyurmuştur. Bu ifade üçten az emmede hanımlığın olmadığını açıklamaktadır. Bunun için haramlık üçten fazla emmeye ait olmuş olur. Ebû Ubeyd, Ebû Sevr, Davud-u Zahiri, İbnül-Münzir ve bir rivayete göre Ahmed bu görüştedirler.

9.17.3.2. Emzirenin Sütü Mutlak Olarak Haramide İspat Eder

Emzirenin sütü ister içerek, ister çocuğun boğazına ve burnuna dökerek olsun açlığını gideriyor ve ona gıda veriyorsa, ağzından ve burnundan verilen süt, bir emme miktarına ulaşırsa haramlık sabit olur. Çünkü bu yollarla vücuda alınan süt, kemiklerin gelişmesi ve etin oluşması bakımından ağızdan emilen sütün sağladığı faydayı sağlar. Bu durumda haramlık ispat etmekte de müsavi olurlar.

9.17.3.3. Başka Şeye Kartşmtş Süt

Kadının sütü, yiyecek, içecek, ilaç, koyun sütü ve diğerlerine karıştırılır ve çocuk bu sütü içerse, eğer kadının sütü galipse haramlık sabit olur. Eğer galip değilse bu sütle haranahk sabit olmaz.

Hanefilerin, Müzenî ve Ebû Sevr'in görüşü budur.

Malikîlerderi İbnü'l-Kâsım «Süt, su veya başka bir şeye karıştırılır, sonra çocuğa içirilirse bununla haramlık sabit olmaz», demiştir.

Şâfi'î, İbn Hubeyb ve İmam Malik'in ashabından İbn Mâcişûn ve Mutrif: «Süt yanıt bulunur veya kendisi kaybolmayacak şekilde başka bir şeye karışırsa bununla haramlık sabit olur,» demişlerdir.

İbn Rüşd şöyle demiştir: «ihtilâflarının sebebi, 'süt başka bir şeye karıştığı zaman o sütçe haramlık hükmü kalır mı, yoksa kalmaz mı?' açısından. Bu mesele, necasetin helâl ve temiz bir şeye karıştığı zamanki durumuna benzemektedir. Bu konuda muteber olan esas, süt başka bir şeye karıştığı zaman ona süt denir mi denmez mi?.. Eğer süt demek mümkünse haramhk sabit olur, şayet süt demek mümkün değilse haramhk sabit olmaz.»

9.17.3.4. Emziren Kadının Vasıfları

Sütüyle haramlık sabit olan emziren kadın, memelerinden süt gelen her kadındır. Bu kadının akıl balığ olması ve olmaması ha-yızdan kesilmiş olması veya olmaması, kocası olması veya olmaması, hamile olması veya olmaması müsavidir.

9.17.3J. Süt Kardegi Olmanın Yaşı

Evliliğin haram olmasını gerektiren süt emme müddeti ilci sene zarfında olandır. Bu müddeti, Allahu Teâlâ şu ayette beyan etmiş ve hududunu koymuştur: «Anneler çocuklarını, emzirmeyi tamamlamak İsteyen baba için tam iki sene emzirirler. (Bakara: 233).

Çünkü süt emen çocuk bu müddet zarfında küçük olup, sütle beslenir. Etleri sütle gelişir. Böylece emzirenden bir parça olup, emzirenin çocuklarıyla beraber kendisinin de bu çocukla evlenmtsi haram olur.

Darekutnı ve İbn Adî'nin, İbn Abbas'tan rivayet ettiklerine göre, İbn Abbas «iki senenin dışında süt kardeşliği yoktur.» demiştir.

Nebi aleyhisselam'dan merfû' olarak rivayet olunduğuna göre, Nebi aleyhisselam «Kemiklerin kuvvetlendiği ve etlerin geliştiği zamanın dışında süt kardeşliği yoktur», buyurmuştur. (Hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.) Süt kardeşliği etin geliştiği ve kemiklerin kuvvetlendiği iki sene zarfında olur.

Ümmü Seleme (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre, Rasûlullah salâilahu aleyhi ve sellem demiştir ki: «Süt sebebiyle haramlık ancak, süten kesilmeden evvel çocuk sütle beslenirse gerçekleşir.» (Hâdisî, Tirmizi rivayet ederek sahihleraiş, İbnü'l-Kayyim ise «hadis munkatî'dir», demiştir.) Şayet iki seneden önce çocuğun sütle beslenmeye ihtiyacı olmayıp, süten kesilir de, sonra onu bir kadın emzirirse bu durumda Rasûlullah aleyhisselam'm «Süt hükmü ancak açıklıktan sabit olur,» hadisine dayanarak, Hanefî ve Şâfi'i'ye göre bu sütle haramhk sabit olur.

İmam Mâlik şöyle demiştir: «iki seneden sonra emilen sütün azıyla veya çoğuyla haramuk sabit olmaz. Şüphesiz bu süt su mesabesindedir.» Mâlik devamla demiştir ki: «Çocuk iki seneden önce süten kesilir veya süt emmeye ihtiyacı olmazsa, daha sonra süt emdiğinde, bu sütle haramlık sabit olmaz.»

9.17.3.6. Büyüklerin Süt Kardeşliği

Süt konusunda geçen hadislerden dolayı, cumhur ulemâya göre, büyükler için süt, haramhğı gerektirmez. Selefden ve sonraki alimlerden bir grup ise, «Emen, ihtiyar adam da olsa, küçüğün süt kardeşliğinde olduğu gibi haramlığı sabit kılmaz.» demişlerdir. Bu görüş, Âişe (naj'nın görüşü olup, Ali (r.a.), 'Urve bin Zübeyr, 'Ata bin Ebî Rebâh da bu kanaattedir. Leys bin Sa'd ile Ibn Hazm aynı görüşe katılarak Malîk'in, Ibn Şihâb'dan rivayet ettikleri hadislerle delil getirmişlerdir: İbn Şihâb'a büyüklerin süt kardeşliği konusu sorulunca, şöyle demiştir: «Urve bin Zübeyr'in bana bildirdiği hadise göre; «Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Süheyl'in kızı Sehle'ye, Salim'i emzirmesini emretti de o da Sâûm'î emzirdi-Bundan dolayı Sehle, Salim'i oğlu olarak gördü.» Urve şöyle demiştir: «Müminlerin annesi Aişe (r.a.) Rasûlullahın bu emrini alarak, yanına girmesini istediği erkekler için bu yöntemi uygulamayı uygun görür ve kızkardeşi Ümmü Gülsüm ile kardeşinin kızlarına, yanlarına girmelerini istedikleri erkekleri emzirmelerini emrederdi.»

Mâlik ve Ahmed'in rivayet ettiğine göre; «Nebî aleyhisselam'm Zeyd'i evlatlık edindiği gibi, Ebu Hûzeyfe de, ensardan bir kadının kölesi olan Salim'İ evlâtlık edinmiştir.»

Cahiliyyet devrinde, evlâtlık edinilen kişi, evlâtlık edenin oğlu ve mirasının varisi olarak çağırılırdı. Şu ayet ininceye kadar bu hâl devam etti:

«Evlâtlıkları babalarına nisbetedin, bu Allah katında en doğru olanıdır. Eğer babalarının kim olduğunu bilmiyorsanız, bu takdirde onları din kardeşi ve dostlarınız olarak kabul edin» (Ahzab; 5).

Bu ayetten sonra, evlatlıklar babalarına nisbet edildi. Babaları bilinmeyenler ise dinde kardeş ve dost olarak kabul edildi. Bunun üzerine Sehle (r.a.) Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e gelerek; «Ya Rasûlallah, biz Ebû Huzeyfe ile beraber Salim'i yanımızda ba-nnan bir evlât olarak görüyoruz. O da beni, iş elbiseleriyle bazan tek elbise içinde görüyor. Halbuki Allahu Teâlâ bilmiş olduğun âyeti inzal buyurmuştur. Bu durumda ne yapalım?» diye sorunca, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem «Onu beş kerre emdr» buyur" muştur. Bundan sonra Salim, onların süt evlâdı mesabesinde oldu.

Ümmü Seleme'nin kızı Zeyneb'den rivayet olunduğuna göre, o demiştir ki: Ümmü Seleme (r.a.) Aişe (r.a.)'ya; «Yanıma girmesini istemediğim ergenlik çağına girmiş çocuklar yanıma giriyor,» de-■di. Bunun üzerine Aişe (r.a.) «Rasûlullah'da senin için güzel bir örnek olduğuna bilmiyor musun?» diyerek şöyle devam etti: «Ebû Huzeyfe'nin karısı şöyle dedi: «Ya Rasûlallah, Salim ergenlik çağına girmiş olduğu halde yanıma giriyor. Ebu Huzeyfe'nin ise içi rahat etmiyor.» Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem «Onu emzir ki yanıma girebilsin» buyurdular.»

Bu iki görüşten beğenileni, İbn Kayyım'ı tahkik ettiği şu görüştür:

İbn Kayyım şöyle demiştir: «Sehle hadîsi nesh edilmemiş olup, tahsis edilmemiş (özelleştirilmemiş), her kişiye ta'mim de edilmemiştir (umumileştirilmemiştir). Şüphesiz bu, Huzeyfe'nin karısının yanına giren Salim'in durumu gibi, kadının kendisinin yanında örtünmesi zor olup da, kadının yanına girmek durumunda olan kişiye ihtiyaç sebebiyle verilmiş bir ruhsattır. Bu tip büyükler, ihtiyaçtan dolayı emzirildiği zaman süt hükmü sabit olur. Bunun dışındakilere gelince, küçük çocuktan başkası için süt hükmü sabit olmaz. Şeyhülislâm İbn Teymiye'nin takip ettiği yol budur. Büyükler için süt hükmünün sabit olmasını kabul etmeyen hadisler, ya mutlaklar, —bu mutlak ifade Sehle hadisiyle kayıtlanmış olur—, ya da her durum için umumilik ifade eder ki, ihtiyaç için olma hali hadisin umumi manasından tahsis edilir. Bu görüş, hadisin nes-hedilmiş olduğu görüşünden daha evlâ olup. tahsis konusu, bizzat bir şahıs içindir. Bu görüş, bu konudaki bütün hadislerin iki yönlü manasıyla amel etmeye ve kendisine şahitlik eden şer'i kaidelere en yakın olan görüştür.» (*)

9.17.3.7. Süt Kardeşliğinde Şehadet

Süt kardeşliğinde, eğer emzirenin kendisi ise bir kadının şe-hadeti kabul olur.

Ukbe bin Haris'ten rivayet olunduğuna göre; Ukbe, Ebû thâb'ın kızı Ümmü Yahya ile evlenince, siyah bir cariye gelerek «Ben ikinizi de emzirdim.» dedi. Durum Nebî aleyhisselam'a haber verildi. Ukbe devamla demiştir ki: «Bunun üzerine bir kenara çekilerek durumu Nebi aleyhisselam'a anlattım. Nebi aleyhisselam; «Bu kadın sizi emzirdiğini iddia etmiyor mu?» dedi ve Ukbe'yi o kadınla evlenmekten nehyetti.

Tâvûs, Zührî, İbn Ebî Zfb, Evzâ'î ve bir rivayete göre Ahmed bu hadisi delil getirerek, süt hükmünde bir kadının şahitliğinin makbul olduğunu söylediler? Ebû Ubeyd'in Ömer, Muğîre bin Şube, Ali bin Ebî Talîb ve İbn Abbas'dan tahrir ettiğine göre, bu zâtlar, bir kadının şehadetiyle kan-kocanın arasını ayırmaktan kaçındılar.

Ömer (r.a.) şöyle demiştir: «Eğer açık delil getirirse, aralarını ayır. Şayet delil getiremezse, kendilerinin birlikte olmayı istememeleri hali müstesna onları olduğu gibi bırak.»

Eğer bir kadının şehadetinin geçerli olması kapısı açık olsaydı, karı-kocanın arasını ayırmak isteyen bir kadın bunu yapardı.

Hanefîlerin görüşüne göre; «Süt hükmünün sabit olması için iki erkek veya bir erkek iki kadının şahitliği gerekir. Şu ayetten dolayı bu konuda tek başına kadınların şahitliği kabul olmaz.»

«Erkeklerinizden İki şahit tutun. Eğer iki erkek bulunmazsa,

f") Bu konuda ayrıca bkz: İmam Malik: Muvatta, Altuğ yy. tst. C. 2, s. 119 ve Tecrid-i Sarîh Tere. Diyanet yy. C. İl. s. 260-262.

şahitlerden razı olacağınız bir erkek, biri unuttuğunda diğeri ona hatırlatacak İki kadın olabilir.» (Bakara: 282). Beyhaki'nin rivayetine göre; Ömer (r.a.) getirilen bir kadın, bir adamı ve karısını emzirdiğine şahitlik yaptı. Bunun üzerine Ömer: «Hayır iki erkek veya bir erkek iki kadın şahitlik yapınca kadar bunlar ayrılmazlar» dedi.

Şafi'i'den rivayet olunduğuna göre; «Bir erkek iki kadınla sabit olduğu gibi dört kadınla da sabit olur. Çünkü Od kadın bir erkek gibidir. Sonra kadınlar doğumda olduğu gibi, süt meselesine daha çok vakıf olurlar.»

Malik'e göre; «Şahitlikten Önce, İddiaları ortaya çıkmak şartıyla iki kadının şahitliğiyle süt hükmü kabul edilir.»

İbn Rüşd şöyle demiştir: «Bazıları Ukbe bin Haris hadisini mendub kabul ederek bu hadisle esas delilleri arasını cem etmiş oldular. Bu görüş doğruya en yakın olup, Malik'ten gelen rivayet de bu yöndedir.»

9.17.3.8. Emzirenin Kocasının Emen Çocuğun Babası Olması

Bir kadın, çocuk emzirdiği zaman, geçen Huzeyfe hadisinden dolayı, kocası onun babası, kardeşi de amcası olur. Âişe (r.a.)'nın hadisine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sel-lem Âişe'ye; «Bana izin ver de, kardeşim Ebû Ku'ays'm arzusunu yerine getireyim. Şüphesiz O amcandır.» buyurdu. Ebû Ku'ays'm karısı Âişe'yi emzirmişti. İbn Abbas'a sormuşlar; «Bir adamın, iki cariyesinden biri bir cariye diğeri de bir köleyi emzirmiş olsalar, bu cariye ile bu kölenin evlenmesi helâl midir?» Cevaben demiş ki: «Hayır, bu iki cariye bir tek adamla münasebette bulunduğundan, emzirdikleri cariye ile köle bir kadından süt emmiş gibi olurlar ve birbirleriyle evlenemezler.»

Dört imam, Evzâî ve Sevrî bu görüştedirler. Sahabeden Ali ve İbn Abbas da bu görüşü savunmuşlardır.

9.17.3.9. Süt Konusunda Gevsek Davranmak

Kadınlardan çoğu süt konusunda gevşeklik göstererek çocuğunu bir kadına veya birkaç kadına emzirtirler. Nikâhın haram oluşu ve neseb gibi, Allah'ın koyduğu süt hısımlığı hükümlerine ve bu hükümlerin gerektirdiği hukuka riayet etmek için, emzirenin, çocuklarının, kızkardeşlerinin ve diğerlerinin kimler olduklarını araştırmayı düşünmeden emzirme işine devam ediyorlar. Bunun sonucu olarak da çok defa kişi süt kız kardeşiyle, süt halasıyla, süt teyzesiyle bilmeden evleniyor. Bu konuda kişinin harama düşmemek için ihtiyatlı davranması gerekir.

9.17.4. Neseb Yoluyla Hanımlığın Hikmeti

Menâr tefsirinde yazan şöyle demektedir: «AUahû Teâlâ insanlar arasında çeşitli bağlar koymuş ki, o bağlarla birbirlerine merhamet ederler. Zararı defetmek ve menfaat celbetmek için birbirleriyle yardımlaşırlar. Bu bağların en kuvvetlisi akrabalık ve evlilik dolayısıyla oluşan hısımlık bağıdır. Bu iki bağ için birtakım değişik dereceler vardır.

«Akrabalık bağına gelince; bunun en kuvvetlisi çocuklarla an-ne-baba arasında olan şefkattir ki; mahiyetim kavrayan kişiyi bu sır, kendi nefsinde fitri olarak çocuğunun terbiyesiyle ilgilenmeye sevkeder. Vücuduna baktığı gibi ona bakar ve gelecek günleri için ona güvenir. Çocuğun içinde de, babasının onun vücudunu meydana getirdiğim, hayatının devamını, terbiyesini koruyarak şerefının korunmasını sağladığı hissi belirir. Bu hisle çocuk, babaya hürmet eder, bu merhamet ve iyilik severlikle baba çocuğuna şefkat eder ve ona yardım eder.» (Buraya kadar üstad Muhammed Abduh'un sözüdür.)

«Annenin şefkatinin, babanın şefkatinden daha kuvvetli olduğu insana gizli değildir. Annenin merhameti, babanın merhametinden daha şiddetli, annenin şefkati, babanın şefkatinden daha kuvvetlidir. Çünkü anne daha ince kalpli ve nazik hislere sahiptir. Çocuk; hayatının devamını sağlayan annenin kanından bir cenin olarak yaratılmıştır. Soîra sütüyle beslenen çocuk olmuş, böylece çocuk her süt emerken, çocuğa karşı annenin tâ kalbinden gelen, yeni bir şefkat meydana gelir. Çocuk, annesinden önce dünyada hiçbir kimseyi sevmez. Sonra çocuk, her ne kadar babasına hürmeti annesine olan hürmetinden daha çok ise de, annesini sevdiğinden daha az babasını sever.

Anne-baba ile çocuklar arasında bu hayatta en hayırlı olan bu büyük sevgiyi onu bozacak ve birbirlerine zahmet verecek, şehvi yönden Faydalanma sevgisine dönüştürmek, insan fıtratına yapılacak bir cinayet değil midir? Evet bundan dolayı anneleri nikahlanmanın haram oluşu ayette ilk sırada ve çok şiddetli olarak gelmiştir. Bunu kızlarıyla evlenmenin haramlığı takip etmektedir. Fıtrat üzerine işlenen cinayetler, fıtratı bozucu ve onu boş şeylerle uğraş-tıncı hususlar hakkında insanın bilgisi bulunmamış olduğunu farz-etsek bile, sağlam bir fıtrat annesiyle ve kızıyla evlenmenin haramlığını yine uygun görürdü. Çünkü insan fıtratı, böyle bir durumu özlemeyi muhal sayardı.

«Kızkardeş ve kardeş edilenlere gelince; bunlar arasındaki bağ da, bir cismin azalan olmaları bakımından anne-babayla çocuklar , rasmdaki bağa benzemektedir. Çünkü erkek ve kızkardeşler, aralarında bir farklılık olmadan, asıllarına nisbetle eşit olup bir asıl-!an yıkılmış sayılırlar. Sonra ikisi de bir odada çok kerre aynı şekilde büyümüş ve aralarında kardeşlik şefkati eşit olmuş olup, annelik ve babalık şefkatinin çocukların üzerine eşit dağıldığı

gibi, bunların şefkatleri de birbirlerine karşı eşit bir şekilde mevcuttur. Bu sebeplerden dolayı, kardeşlerden birinin diğerine karşı olan cana yakın olmadaki eşitlik başka hiç kimseninkine benzemez. Çünkü insanlar arasında, içinde bu çeşit tam bir eşitlik, ve karşılıklı güven bulunan başka bir bağ yoktur.

«Hikâye edilir ki; bir kadın, kocasını, oğlunu ve kardeşini öldürmek isteyen Haccac'dan onları bağışlamasını ister. Haccac, kadının içlerinden herhangi birisine şefaet etmesini kabul ederek, kadına bir tanesini seçmesini emreder. Bunun üzerine kadın kardeşini seçer. Haccac, bunun sebebini sorunca kadın şöyle der: «Şüphesiz kardeş, anne-baba Öldükten sonra bir daha bulunması mümkün olmayan bir varlıktır. Koca ve çocuğun yerine geçecek birisi ise bulunabilir.» Bu cevap Haccac'ın hoşuna gitti ve üçünü de affederek; «Kardeşini bırakıp da, kocasını seçseydi, hiç birisini sağ bırakmayacaktım,» demiştir.

«Sözün kısası; kardeşlik bağı fitri kuvvetli bir bağ olduğundan kardeşler birbirlerinden şehvi yoldan faydalanmayı arzu etmezler. Çünkü kardeşlik sevgisi, kendisiyle beraber başkasında yer bırakmayacak şekilde, fitrat sağlam olduğu müddetçe kalpde bir yer oluşturur. Bu bakımdan Şer'î Şerif, kardeşlik şefkati ile şehvi arzular yer değiştirerek insan fitratının yüksekliğine gedik açılmasını diye kızkardeşle evlenmenin haram olduğuna hüküm vermiştir.

«Hala ve teyzelerle evlenmenin haramlığına gelince; bunlar, baba ve annenin tabiatından sayılırlar. Hadiste geçtiğine göre; «Kişinin amcası babasının öz kardeşidir.» Yani ikisi de hurma ağacının kökünden çıkan iki dal gibidir. Halahk bağının babalık bağından, teyzelik bağının da annelik bağından sayılmasından dolayı, alimler demişlerdir ki: «Ninelerin haram olması annelerin haram olması kısmına girer ve ona dahil olur.» Böylece, halahk ve teyzelik bağından doğan şefkat, birbirine merhamet ve yardım etmek duygusunu muhafaza etmek ve bu şefkat duygusunu şehvete değiştirmemek fitrat dîni olan İslam'ın ortaya koyduğu güzelliklerdendir. «Kardeşizlan ve kızkardeş kızlarına gelince; kişinin kardeşi ve kız kardeşi kendisi gibi olması münasebetiyle, bunların kızları da kendi kızı mesabesinde sayılır. Sağlam fitrat sahibi, kendi nefsinde bu şefkati bulur. Sakat fitrat sahibi de bunun gibidir. Ancak bu kişinin şefkati, hasta durumundaki kişinin şefkati gibi olur. Evet, kişinin kızına olan, sevgisi, kızı ondan bir parça olduğu için daha kuvvetli olup, ona bakmak için üzerine titrer. Ve kişinin kardeşine ve kızkardeşine olan cana yakınlığı, daha Önce geçtiği üzere, onların kızlarına olan yakınlığından daha kuvvetlidir. Hala ve teyzelerle, kardeş ve kızkardeş kızları arasındaki farka gelince, kardeş ve kızkardeş kızlarına olan sevgi, şefkat ve merhamet sev-gisidir. Hala ve teyzelere olan sevgi ise, hürmet ve saygı sevgisidir. Bu ikisi de şehvet mevkiinden uzak olma bakımından eşit ve benzerdirler. Ancak Kur'ân-ı Kerim'de hala ve teyzeler önce zikredildi.

«İşte bunlar, insanların birbirlerine karşı merhametli davrandıkları, birbirlerine sevgi ve şefkat gösterdikleri ve birbirlerine yardım ettikleri yakın akrabalık çeşitleridir. Allahu Teâlâ, bunlar sebebiyle insanların içine sevgi, şefkat, merhamet, saygı ve hürmet koymuştur. Bundan dolayı Allahu Teâlâ, evlilikten doğan şefkat ve merhametin, tâbi olarak veya neseben aralarındaki bağın zayıf olduğu yöne yönelmesi için yakın akrabalar arasında nikâhı haram kılmıştır. Meselâ, yabancılar ve uzak akraba sayılan tabakadan evlenmek gibi. Böylece insanlar arasında sevgi ve rahmet oluşturan sihrî yakınlık, neseb yakınlığı gibi yenilenerek insanlar arasındaki sevgi ve merhamet dairesi genişlemiş olur. İşte bu yakın akrabanın haramlığı konusu Şer'î Şerifin ruhuna uygun bir hikmettir.»

Menâr tefsirinde devamla şöyle denilir: «Burada vücutla ilgili pek büyük hayati bir hikmet /ardır. Bu hikmet akrabaların birbirleriyle evlenmesinin neslin zayıf olmasına sebep olmasıdır. Bu durum devam ettiği zaman neslin zayıf ve cılız olması kaçınılmaz olur. Hatta bu hâl neslin kesilmesine kadar varır. Bunda iki sebep vardır: «Birincisi; fakihlerin işaret ettiği husustur ki neslin kuvvetli olması, kan-koca arasındaki neslin devamını sağlayacak gücün kuvveti miktarınca olur. Bu kuvvet de şehvettir. Fakihler şehvetin yakın akraba arasında zayıf olduğunu söyleyerek bunu amca, hala, dayı ve tevze kızlarıyla evlenmenin mekruh olması için bir sebep saydılar. Bunun sebebi ;şehvet, nefiste bir histir. Ona zıt olan akrabalık şefkatinden doğan hisler, nefisteki hislerle çarpışır. Bu durumda ya, nefisteki hisleri ortadan kaldırır, veya o hisleri sarsar ve zayıflatır.

«İkinci sebep ise; doktorların bildiği husustur İd, çiftçiler tarafından bilinen konumuza yakın bir misâlde bunu açıklamak mümkündür. Bir yere aynı hububat tekrar tekrar ekilirse çıkan mahsul her sene zayıflar, içindeki gıda maddeleri azalır, olumsuz maddeler çoğalır. Daha sonra olumsuz maddeler gıda maddelerini saf dışı bırakarak tohumun tamamen kesilmesine sebep olur. Şayet bu tohumu başka bir toprağa eker de, bu yere ise başka bir yerden tohum ekirse, her iki yerden de verim alınır. Bilakis ziraatçiler tarafından sabit olmuştur ki, bir tohum çeşidindeki farklı sınıflardan daha çok verim alınır. Buğday bir yere ekildiği Zaman, ürününden elde edilen tohum alınarak yine aynı yere ekilirse gelişmesi zayıf olup, ürünü de az olur. Başka bir buğday tohumu alınarak bu yere ekilirse daha verimli ve temiz olur. Böylece kadınlar da yer gibi çocuğun ekildiği bir tarladır. İnsan gurupları, tohum sınıfları ve çeşitleri gibidir. Her kabile fertlerinin, çocuğun asil ve temiz olması için diğer kabile fertleriyle evlenmesi gerekir. Şüphesiz çocuk, anne-babasının hem maddi vücudunun, hem karakterinin, hem de ahlâkının ve manevi sıfatlarının varisi olduğu gibi bu sıfatların bazısında da anne-babasına zıt olarak gelişir. Aynı vasıfları ve birbirine ters vasıfları taşımak, yaradılış kanunlarından bir kanundur. Çocuklardan her birerlerinin, insan soyunun yükselmesi, insanların birbirlerine yaklaşımları ve birbirlerinden güç ve kuvvet almalan için yaradılış kanunlarından nasibini almaları gerekir. Yalan akraba evliliği ise buna zıttır. Geçen

ifadelerin hepsinde sabit olmuştur ki; yakın akraba evliliği vücuda ve nefse zararlı, fitrata ters, sosyal bağlan bozucu ve insanlığın yükselmesine mâni olucu bir iştir.

«Gazalî, İhyâ'sında: «Evlenilecek kadında gözetilmesi gereken hususlardan birisi de yakın akrabadan olmamasıdır. Şayet yakın akrabadan olursa, doğan çocuk cılız olur,» demiş ve bu konuda sahih olmayan bir hadis de zikretmiştir. Fakat, İbrahim Harbî, garip hadisler arasında, Ömer'in Saib ehline «Uzak olanlarla evlenin ki, çocuklarınız zayıf bünyeli ve cılız olmasın» dediğini rivayet etmiştir. Gazalî bu görüşüne sebep olarak şunu göstermiştir: «Şehvet, bakmak veya dokunmak suretiyle, duyguların kuvvet kazanmasıyla oluşur. Duyguların kuvvet İraya nıpg^ iSCı ancak "rafr olan bir kişiye bakmak veya alışılmışın dışında bir durum sebebiyle meydana gelir. Devamlı bakıp görülen ve bilinen durumlar ise tam idrak etmek ve tesir etmek hususunda duygulan uyarmayıp zayıf* İatır, ve şehvet meydana getirmez.»

Menâr da devamla; «Gazalî'nin gösterdiği bu sebep, her durumda geçerli olmadığından, esas olan bizim söylediğimizdir.» demiştir.

9.173. Süt Sebebiyle Haramlıgm Hikmeti

Süt sebebiyle haramlığın hikmeti, Allah'ın bize olan bir rahmetidir ki, süt kardeşliğini akrabalık dairesine katarak akrabalığı genişletmiştir. Süt emen çocuğun vücudu, emzirenin sütünden oluşur ve bu sebeple emzirdiği çocuk kendi çocuğu gibi olup, süt annesinin huy ve tavırlarına varis olur.

9.17.6. Sıhriyet Yoluyla Haramlıgm Hikmeti

Hısımlık yoluyla evlenilmesi yasak olan kadınların haram olmasının hikmetine gelince; Kişinin hanımının kızı ve hanımının annesinin, kendisine olan haramhğı, süt yoluyla olan haramhğından daha evlâdır. Çünkü kişinin hanımı, onu insani açıdan ayakta tutan ve eksiklerini tamamlayan, can yoldaşdır. Bu bakımdan hanımının annesi, hürmet göstermekle annesi mesabesinde. Hanımının annesinin, hanımının kuması olması gerçekten çok çirkindir. Çünkü sıhri akrabalık neseb akrabalığı gibidir. Kişi, bir akrabadan evlendiği zaman, o akrabanın bir ferdi olmuş olur. İçinde onlara karşı bir sevgi ve şefkat meydana gelir. Durum bu iken evlenmeyi anne ile kızı arasında bir zıtlık ve zarar getirmeye sebep kılmak nasıl caiz olur? Asla, bu hısımlık ve akrabalığın hikmetine ters olup, neslin bozulmasına sebep olur. Maslahatın yerine gelmesi için fitrata uygun düşen, kişinin, hanımının annesini annesi, - hanımının kızını da kendi soyundan gelmiş gibi kızı olduğunu kabul etmesidir. Yine bunun gibi, oğlunun kansı, kızı yerinde olup, evlat, babasının karısını annesi yerine koyduğu gibi, baba da kızma duyduğu şefkati oğlunun karısına duyması gerekir.

Zarar ve nefret sebeplerinden bir sebebe karışmadan, sevgiye dayalı akrabalık gerçekleşsin diye iki kız kardeş veya iki kızkardeş anlamına gelen hanımların arasını cem etmenin haram oluşu Allah'ın rahmet ve hikmetinden olunca, hanımın annesi veya kızı gibi hanımın akrabasını veya çocuğun, babasının hanımını, veya babanın, çocuğunun hanımını nikâhlanmasının mubah olduğuna akıl nasıl erer. Allahu Teâlâ, evlenmekteki hikmeti, kan-kocadan her birerlerinin nefislerinin huzura kavuşması, kendileriyle neseb yoluyla akraba oldukları kişiler arasında sevgi ve merhametin meydana gelmesi olduğunu bize açıklayarak şöyle buyurmuştur:

«İçinizden kendileriyle huzura kavuşacağınız eşler yaratıp, aranızda muhabbet ve rahmet var etmesi. O'nın varlığının belgelerin* dendir.» (Rûm: 21).

Bu ayette nefsin huzura kavuşması, hususi olarak evlilikle kayıtlanmış, sevgi ve merhamet ise kayıtlanmamış t ir. Çünkü sevgi ve merhamet hem kart-koca hem de neseb yoluyla kan-kocaya akraba olanlar arasında olup, bu sevgi, karı-kocanın çocukları olursa da-, ha da artar ve kuvvetlenir.

9.17.7. Geçici Olarak Haram Olanlar

9.17.7.1. İki Mahrem Arasın: Cemetmek

Aralarında akrabalık olan kadınlardan birisini erkek olarak farzettığımızda diğeriyle evlenmesi nasıl caiz deâilse, bunların arasını cemetmek {ikisini birlikte nikahlamak) haram olduğu gibi, iki kızkardeş arasını ve kadınla hâlâsının, kadınla teyzesinin arasını cemetmek de haramdır. Bunun delilleri.

Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Geçenler müstesna, iki kızkardeş arasını cemetmek haramdır.» (Nîsâ: 23).

Buhari ve Müslim'in Ebû Hüreyre (r.a.) den rivayet ettiklerine göre, Mebî aleyhisselam; kadınla halası, kadınla teyzesi arasını cemetmeyi nehyetti.

Ahmed, Ebû Dâvûd, İbn Mâce ve Tirmizî'nin, Fîrûz ed-Deyle-mî'den rivayet ederek, Tirmizî'nin hasen saydığı hadise göre; Fîrûz ed-Deylemi müslüman olunca nikahında birbirlerine akraba olan. kadınlar vardı. Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sel-lem ona; «Dilediğin birisini boşa,» buyurdu.

İbn Abbas'dan rivayet olunduğuna göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, kişinin karısının üzerine halasıyla veya teyzesiyle evlenmesini nehyederek «Eğer böyle yaparsanız akrabalık bağlarını kesmiş olursunuz.»

buyurdu. Kurtubi demiştir ki; «Bu hadisi, Fevâid'inde Ebû Muhammed el-Asilî, İbn Abdilber ve diğerleri

zikretmişlerdir.

Ebû Davud'un mürsellerinde, Hüseyin bin Talha'dan rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem kadının kardeşleri üzerine nikâhlanmasını akrabalık bağlarının kesilmesi korkusundan dolayı nehyetmiştir.»

İbn Abbas ve Hüseyin bin Talha hadisinde bu evliliğin haram edilmesi sebebine ait tenbih vardır. Bu tenbih akrabalar arasındaki bağlarını kesmekten kaçınmaktır. Birbirine yakın kadınlar arasını cemetmek, aralarında hased doğurur ve birbirlerine karşı buğza sevkeder. Çünkü kumalar arasında kıskançlık fırtınaları çok az kesilir. Mahıemler arasını cemetmek evlenmekte yasak olduğu gibi, iddette de yasaktır. Alimler; kişinin' hanımını ric'î talakla boşadıgt zaman kızkardeşiyle evlenmesinin caiz olmadığı üzerine icma etmişlerdir. Çünkü ric'î talakta evlilik devam etmekte olup herhangi bir vakitte ona dönmesi hakkı vardır.

Yine âlimler, kişinin hanımını tekrar dönmesi mümkün olmayan talak-ı bâin ile boşaması konusunda ise ihtilâf etmişlerdir:

Alî, Zeyd bin Sabit, Mücahid, Nehaî, Süfyan Sevrî, Hanefüer ve Ahmed şöyle demişlerdir: «Karisını talak-ı bâin'le boşayanın, onu» kızkardeşiyle evlenmesi veya boşadıgt kadının iddeti bitinceye kadar .dördüncüyü alması hakkı yoktur. Çünkü iddet esnasında nikâh akdi, iddet bitinceye kadar hükmen bakidir, iddet müddetince kadına verilen iddet nafakası buna delildir.»

İbnü'l-Münzir şöyle demiştir: «Bu görüşün imam Mâlik'in sözü olduğunu sanıyorum. Bu görüş sebebiyle biz diyoruz ki; karısını talak-ı bâinle boşayan kimsenin, karısının kızkardeşini veya onun dışında dördüncüyü alması hakkı vardır.»

Sa'îd bin ıMüseyyeb, Hasan ve Şafl'î şöyle demişlerdir: Nikâh akdi talak-ı bâinle sona ermiştir. Bu durumda mahremleri nikahlamak söz konusu değildir. Bir kişi iki mahrem arasını cemederek, —meselâ—, iki kızkardeşle evlense, bu evlenmeyi ya bir akid ile veya iki ayrı akid ile gerçekleştirecektir. Eğer bir akid ile nikâhla-mışsa ve kadınlardan birisinde nikâha mâni bir hâl de yoksa ikisinin de nikâh akdi fasid olup, bu akid üzerine fasid nikâh akidleri geçerli olur. Akid yapan tarafların arasını ayırmak vacib olup, şayet ayrılmazlarsa mahkeme tarafından ayınlmalan gerekir. Şayet cinsel ilişkiden Önce ayrılma hasıl olursa, onlardan hiçbirisine me-hir lâzım gelmeyip, yalnız akid olarak kalan bu nikâha hiçbir şey lâzım gelmez. Eğer ayrılma ilişkiden sonra olursa, kadına mehri misil veya mehri misilden daha az konuşulan mehir lâzım gelir. Kadınlı ilişki kurması sebebiyle fasit evlilikten sonra ilişki' kurmaya lazım gelen hükümler buna da lazım gelir. Amma kızkardeş-lerden birisinde evlenmeye mâni bir durum varsa, —meselâ, başkasının karısı olması veya iddet beklemesi gibi— o zaman yapılan akid, nikâhi mani olmayan için sahih, nikâhi mani olan için ise fasid evlenmenin hükümleri, bunun üzerine geçerli olur. Eğer iki kızkardeşle, birbirini takip eden iki akid ile evlenir. Akid yapılan Tcardeslerden herbîrerleri nikâhın şart ve rûkûnlerini yerine getirirlerse ve hangisinin önce akid yaptığı da bilinirse onun nikâhi sahih olup diğeri bâtıl olur. Eğer yalnız birisi nikâhın şartlarını yerine getirirse, ister önce akid yapsın, ister sonra yapsın, onun akdi sahihtir. Şayet hangisinin Önce olduğu bilinmezse veya bilindiğı halde unutulmuşsa, meselâ, evlenmesi konusunda iki adamı vekil tayin edip, onlar da iki kadınlı kendisini evlendirirlerse, sonra on-lann kızkardeş oldukları ortaya çıkarsa, hangisinin önce akid yaptığı bilinmez veya bilindikten sonra onutulursa, ikisinden birisini tercih etmek mümkün olmadığı için ikisinin de akdi sahih değildir. Bu akidlerin üzerine fasid nikâh hükümleri geçerli olur.

9.17.7.2. Başkasının Karısını ve iddetlîsini Nikahlamak

Kocanın hakkına riayet etmek gerektiğı halde başkasının karısını nikahlamak müslümana haramdır.

«Kadının evli olanları da size haramdır. Ancak mâlik olduklarınız müstesna.» (Nisa: 24).

Yani, kadınlardan evli olanları nikahlamak size haram kılındı. Ancak esir alınanlar müstesnadır. Şüphesiz esir kadınlar, bir hayız müddetinden sonra esir olduklarından dolayı evli oldukları halde helâldirler.

Müslim ve tbn Ebî Şeybe'nin, Ebû ıSa'îd'den rivayet ettiklerine göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, Huneyn günü Ev-tâs'a bir ordu göndermiş, bunlar düşmana tesadüf ederek, onlarla çarpışmış ve muzaffer olmuşlar, bir takım esirler de almışlardı. Rasûlullah'ın ashabından bazı kimseler, müşriklerden kocaları bulunmaları hasebiyle esir kadınlara yakınlık etmekten çekinmişlerdi. Bunun üzerine Allah Teâlâ bu konuda şu âyeti indirmiştir: < Kadınların evli olanları da size haramdır. Ancak mâlik olduklarınız müstesna». (Ni'sâ: 24). Yani iddetleri geçtikten sonra onlar size helâldir.

Buradaki istibrâ; bir hayız müddeti beklemesi veya hamil - ise doğurmasıdır. Hasan şöyle demiştir:

«Rasûlullah'ın ashabı, esir kadınların bir hayızdan temizlenmelerini beklerlerdi. İddet bükle-yen kadınlar hakkındaki söz, bitbe konusunda daha önce geçti.

S.17J.3. Üç Talakla Bosadtğı Karışım Nikahlamak

Üç talakla boşanan kadının başka bir acunla sahih bir nikâh yapınca kadar ilk kocasıyla evlenmesi helâldir.

9.17.7.4. İhramlının Nikâh Akdi Yapması

İhramhmn velayet veya vekâletle kendisine veya başkasına nikâh kıyması haram olup, yaptığı akid bâtil olur. Ancak, üzerine şer'î hükümler l^nm gelmez.

Müslim ve diğerlerinin Osman bin Affân (r.a.)'dan rivayet ettiklerine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: aİhramh, nikâhlayamaz, nikâhlanamaz, ve dünürlük yapamaz.» (Hadisi, Tirmizî, «dünürlük yapamaz» ifadesi olmadan rivayet etmiş ve «hadis, hasen, sahihtir,» demiştir).

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabından bazıları bununla amel etmiştir. Şafi'î, Ahmed ve İshak da bu görüşe katûa-rak, ihramının evlenmesini caiz görmemiş, «şayet nifrâh yaparsa nikâhı batıl olur,» demişlerdir. Nebi aieyhisselam'dan, «İhramlı iken Meymûne ile evlendi* şeklinde gelen rivayet, Müslim'in, «ihramlı değilken Meymûne ile evlendi» rivayetine muânzır.

Tirmizî şöyle demiştir: «Âlimler Nebi aleyhisselam'ın Meymûne ile evlenmesi konusunda ihtilâf etmişlerdir.

Çünkü Meymûne ile Mekke yolunda evlenmiştir. Bazıları dediler ki, ihrama girmeden onunla evlendi. İhrama girdikten sonra evlenme işi ortaya çıktı. Daha sonra Mekke yolunda Şerif denen yerde ihramdan çıktıktan sonra zîfâf vâki oldu.

Hanefîler ihramhmn nikâh akdi yapmasının câiz olduğu görüşüne varmışlardır. Çünkü, ihram, kadının üzerine akid yapılması' selâhiyetine mâni değildir. İhram cimâ'in sıhhatine mani olup, ak-din sıhhatine mani değildir.

9.17.7.5. Hür Kadınla Evlenmeye Kudreti Varken Cariye İle Evlenmek

Âlimler, kölenin cariye ile evlenmesiyle, hür kadının kendisi ve velileri razı olduğu takdirde, köle ile evlenmesiyle, hür kadının kendisi ve velileri razı olduğu takdirde, köle ile evlenmesinin caiz olduğuna ittifak etmişlerdir. Yine âlimler, hür kadının, sahibi bulunduğu kölesiyle evlenmesinin caiz olduğuna ittifak etmişlerdir. Eğer kadın kocasına mâlik olur, yani onu köle yaparsa nikâh bozulmuş olur.

Âlimler, hür erkeğin, cariye ile evlenmesine ise ihtilaf etmiş* lerdir. Cumhur ulemaya göre, hür erkek, carîye ile ancak iki şartla evlenebilir:

Birincisi; hür kadının nikâhlamaya gücünün yetmemesi.

İkincisi; zina korkusundan dolayı.

Bu görüşlerine şu ayetle delil getirdiler: «Sizden hür mümin kadınlarla evlenmeye güç yetiremeyen kimse, ellerinizdeki mümin cariyelerinizden alsın. Allah sizin imanınızı çok iyi bilir. Hepiniz birbirinizdensiniz (aynı soydansınız). Onlarla zinadan kaçınmaları, iffetli olmaları ve gizli dost tutmamış olmaları şartıyla velilerinin izniyle evlenin ve örf'e uygun bir şekilde mehirlerini verin. Evlendiklerinde zina edecek olurlarsa, onlara, hür kadınlara edilen azabın yansı edilir. Cariye ile evlenmedeki bu izin içinizden günâha girme korkusu olanlardır. Sabretmeniz sizin için daha hayırlıdır. (Nisa: 25).

Kurtubî şöyle demiştir: «Bekârlığa sabretmek cariye ile evlenmekten daha hayırlıdır. Çünkü bu tip evlilik, çocuğun cılız olmasına, nefsin aşağı düşmesine sebep olur. İyi ahlâklı olarak yaşamaya sabretmek, perişan bir evlilikten daha hayırlıdır. Ömer (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre, o şöyle demiştir: «Cariye ile evlenen herhangi bir hür erkeğin, çocuğu zayıf ve cılız olur.» Dahhak bin Mu-zahim'den rivayet olunduğuna göre, o demiştir ki; Enes bin Malik' ten işittiğime göre, o şöyle demiştir: 'Rasûlullah aleyhiselam'ın «Allah'a temiz ve temizlenmiş olarak kavuşmayı isteyen, hür kadınlarla evlensin», buyurduğunu işittim.' (Hadisi Ibn Mâce rivayet etmiş olup, senesinde zayıflık vardır.)

Ebû Hanîfe; hür erkeğin, nikâhında hür kadın olmaması şartıyla, hür kadınla evlenmeye kudreti olsa bile cariye ile evlenebileceği görüşündedir. Şayet nikâhında, hür bir kadın varsa, o kadının değerini muhafaza etmek için cariye ile evlenmesi haram olur,

9.17.7.6. Zina Eden Kadınla Evlenmek

Kişinin zina eden kadınla evlenmesi harâm olduğu gibi, kadının da zina eden erkekle evlenmesi helâl değildir. Ancak ikisi de tevbe ederlerse onlarla evlenmek helâl olur. Bunun delilleri şunlardır:

Allahu Teâlâ, namuslu olmayı şart koşup, evlenmeden önce tarafların bu hususa dikkat etmeleri gerektiğini belirterek şöyle buyurmuştur: «Bu gün size temiz olanlar helâl kılındı. Kitap verilenlerin yemeği size helâl, sizin yemeğiniz de onlara helâldir. İnanan hür ve iffetli kadınlar ve sizden önce kitap verilenlerin hür ve iffetli kadınları, zina etmeksizin gizli dost tutmaksan ve mahirlerini verdiğiniz takdirde size helâldir.» (Mâide: 5).

Yani Allahü Teûlâ, temiz şeyleri helâl kıldığı gibi, kitap ehli'nden Yahudi ve Hristiyanların yemeğini ve namuslu, zina etmeyen, gizli dost tutmayan müminlerden ve kitap ehlinden iffetli kadınları helâl kılmıştır. Hür kadınlarla evlenmeye gücü yetmediği zaman, cariyelerle evlenmek konusunda da «Zina etmeksizin» şartı' zikredilmiştir: «Onlardan zinadan kaçınmaları, iffetli olmaları ve gizli dost tutmamış olmaları halinde velilerinin izniyle evlenin ve örf'e uygun bir şekilde mehirlerini verin.» (Nisa: 25).

Bu şartı, Allah'ın şu sözünden gelen açık ifade kuvvetlendirmektedir: «Zînâ eden erkek ancak zina eden veya putperest bir kadınla evlenebilir. Zina eden kadm da, ancak zina eden veya putperest olan bir erkekle evlenebilir. Bu müminlere yasak edilmiştir.» (Nûr: 3).

Ayette geçen nikâh kelimesi, nikâh akdi manasınadır. «Haram kılındı» ifadesi ise. müminlere, zina veya şirk ile vasıflanmış kişilerle evlenmeleri haram kılınmıştır, demektir. Çünkü ancak zina eden ve şirk koşanlar bu sıfatlarla vasıflanırlar.

Ömer bin Şuayb (r.a.)'m babasından, onun da dedesinden rivayet ettiğine göre, Mersed bin Ebî Mersed el-Canevî, esirleri Mekke' ye taşıyordu. Mekke'de, 'Anâk isminde bir hayat kadını vardı. Bu kadın Mersed'in arkadaşı idi. Bir gün Nebi aleyhisselam'a gelerek: «Anâk ile evlenebilir miyim?» diye sordum. Rasûlullah bana bir şey söylemeyerek sustu. Bunun üzerine «Zina eden bir kadınla ancak zina eden erkek veya putperest evlenebilir* âyeti nazil oldu. Rasûlullah sailallahu aleyhi ve sellem, beni çağırarak bu âyeti bana okudu ve «Onunla evlenme» buyurdu. (Hadisi, Ebü Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî rivayet etmişlerdir.) Ebü Hüreyre'den rivayet olunduğuna göre, o demiştir ki; Rasûlullah sailallahu aleyhi ve sellem «Had cezası görmüş zinâkâr erkek, ancak kendi gibi bir kadınla evlenebilir.» buyurmuştur. (Hadîsi Ahmed ve Ebü Dâvûd rivayet etmişlerdir.)

Şevkânî şöyle demiştir : «Rasûlullah'ın ifade ettiği bu vasf, kendisinden zina zahir olması itibariyle çok kerre hep böyle devam eder. Bu hadiste erkeğin, kendisinden zina sadır olan kadınla, kadının da. kendisinden zina sadır olan erkekle evlenemeyeceğine delil vardır. Kur'an'da zikri geçen ayet buna delâlet etmektedir. Çünkü âyetin sonunda «Bu mü'minlere haram kılındı» İfadesi vardır ti, bu İfade, haram olduğunu açık bir şekilde ortaya koyuyor.»

9.18. ZİNA VE EVLİLİK

Burada evlilikle, mücerred cinsî münasebet arasında büyük bir fark vardır. Şüphesiz evlilik, cemiyetin çekirdeği, var olmasının esası, âlemin onun düzeni üzerine devam ettiği bir kanun, hayat için bir kıymet ve ölçü ortaya koyan varlık alemiyle ilgili bir yoldur. Evlilik, hakikî bir şefkat ve sağlam bir sevgi olup, ailenin kuruluşunda ve âlemin muammer olmasında, yaşamda yardımlaşma ve müşterek çalışmadır.

9.18.1. İslâm'ın Zinayı Haram Kılınış Gayesi

İslâm, müslüman erkeğin, zinakâr kadına yem olmasını, müs-lüman kadının da zinâkâr erkeğin eline düşerek, onun alçak ruhunun tesiri altına girmesini, hasta nefsinde ona ortak olmasını çeşitli hastalık ve illetlerle dolu, birçok mikrop taşıyan kirli vücuduyla haşır-neşir olmasını istemez. İslâm, bütün hüküm ve emirlerinde bütün haram ve nehiylerinde, Allahu Teâlâ'nın beşeriyetin ulaşmasını istediği yüksek seviyeye insanlığın yükselmemesini ve insanlığın mesud olmamasını hiçbir zaman istemez.

9.18.2. Zinakârlar En Tehlikeli Hastalıkların Kaynağıdır

Zina edenler nasıl dünyalarında mesud olurlar ki? Onlar, bütün azalan birbirine katıp karıştıran, onları öldürücü en şiddetli ve tehlikeli hastalıkların kaynağıdır. Tek başına zinâkârların yaygın bir şer haline getirdikleri zührevî hastalıkların dağılması, onların âlemden tecrit edilmelerini ve yeryüzünden azledilmelerini gerektirir. Zirca edenlerin, kendi hastalıklarını nesillerine aktararak bu hastalıkla beraber kalıtım yoluyla zührevî hastalıkları nakletmeleri durumunda insanlık nasıl mutlu olur? Tenasül organlarında ortaya çıkan hastalıklar ve bu organlara isabet eden iltihap sebebiyle ahlâkî ve yaradılışı çirkin çocuklar dünyaya getiren aile nasıl mes'ud olur?

9.183. Zinakârlarla Müşrikler Arasında Benzerlik

Kur'an'm edebiyatı edeplenmiş ve mahlûkatın en hayırlısı Allah'ın Rasûlü Muhammed'in sünnetine uyan müslüman, kendi gibi düşünmeyen zina eden kadınla yaşaması mümkün değildir. Bu insan, doğru bir hayat geçirmeyen bir kadınla beraber yaşayamaz. Aynı hisleri paylaşmadıkları için evlilik bağıyla birbirlerine bağlanamazlar. Müslüman kişi bilir ki, Allahu Teâlâ koca için şöyle buyurmuştur: İçinizden kendileriyle huzura kavuşacağınız eşler yaratıp, aranızda muhabbet ve rahmet var etmesi onun varlığının belgelerin-dendir.» (Rûm: 21).

Peki, müslüman erkekle, zina eden kadın arasında nasıl sevgî olacak? Ve sağlam iman sahibi bir Mü'minin nefsi' zina eden bir kadınla nasıl huzura kavuşacak? Müslüman zina eden kadınla nikâh-lanmadığı gibi (nefsinin bozuk olması, şefkatinin azlığı gibi daha Önce açıkladığımız sebeplerden dolayı) kendi gibi inanmayan, aynı hayat görüşünü taşımayan, aynı imanı paylaşmayan müşrike bir kadınla da evlenmesi mümkün değildir? Dininin haram saydığı günâh ve haramları, müşrike kadın haram saymaz, islâm'ın delillerle-ortaya koyduğu Yüce bir varlık olan insanın nerden geldiği görüşünü kabul etmez. Müşrik kadının, sapık inancı, batıl itikadı yine-onda kalır. Böyle bir kadınla, kendi düşüncesinden uzak bir düşünce bulunup akıllan da asla birbirleriyle bağdaşmaz. Bunun için-Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur:

«Allah'a eş koşan kadınlarla onlar imana gelinceye kadar evlenmeyin. İnanan bir cariyeye, hoşunuza gitse de putperest bir kadından daha iyidir. İnancmalarına kadar, puta tapan erkeklerle mü'min kadınları evlendirmeyin. İnanan bir köle hoşunuza gitmiş olsa da puta tapan bir erkekten daha iyidir, işte onlar ateşe çağırırlar, Allah İse İznıyla cennete ve mağfirete çağırır ve insanlara İbret alsınlar diye ayetlerini açıklar.» (Bakara: 221).

9.18.4. Tevbe, Geçen Günâhtan Siler

Zina eden erkek ve kadından her birerleri, nasuh bir tevbe İle> tevbe ve İstiğfar eder, pişmanlık duyarak günâhlardan uzaklaşırlarsa, her birerleri günâhlardan arınmış, kirlerden temizlenmiş yeni bir hayata başlarsa, Allahu Teâlâ tevbelerini kabul buyurarak, onları rahmetine ve iyi kullarının arasına katar:

«Onları Allah'ın yanında başka tanrı tutup ona yalvarmazlar. Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar. Zina etmezler. Bunları yapan günaha girmiş olur. Kıyamet günü azabı kat kat olur", orada alçalblarak temelli kalır. Ancak tevbe eden, İnanıp yararlı i? İşleyenlerin, işte Allah onların kötülüklerini İyiliklere çevirir. Allah bağışlar ve merhamet eder.» (Furkân: 68-71).

Bir adam İbn Abbas'a gelerek «Ben bir kadına yaklaşıp, Allah'ın bana haram kıldığı bir iş yaptım. Bunun üzerine Allah bana tevbe etme fırsatını verdi. Şimdi o kadınla evlenmek istiyorum. Ne dersin?» diye sordu. Ünâs: «Zina eden erkek, ancak zina eden kaldın veya müşrik kadınla evlenebilir» dedi. Bunun üzerine İbn Ömer: «Bu hüküm bu adam hakkında değildir. O kadını nikâhla, doğacak günâh benim üzerime olsun,» dedi'. (Hadisi İbn Ebî Hatim rivayet ■etmiştir.)

İbn Ömer'e, «Bir kadınla zina yapan adam onunla evlenebilir mi?» diye sorulduğunda, İbn Ömer «Eğer tevbe eder, durumlarını ■düzeltirlerse, evet» dedi.

Câbir b. Abdullah da bu şekilde cevap vermiştir.

İbn Cerîr'in rivayet ettiğine göre; Yemen ehlinde bir adam vardı ki, kız kardeşi fuhuş yapmıştı. Bunun üzerine kadın, keskin bıçakla boğazından kesilmesini istedi. Daha sonra etraftan yetişip kadını kurtardılar. İyileşinceye kadar onu tedavi ettiler. Sonra kadının amcası, ailesiyle beraber o kadını Medine'ye getirdi. Kadın Kur'ân okudu, ibadet yapmaya başladı. Hatta kadınların en çok ibadet yapanlarından oldu. Daha sonra bu kadın amcasından istendi. Amcası ise gelenleri aldatmayı ve kardeşinin kızı hakkında yalan konuşmayı hoş görmedi ve Ömer (r.a.)'a gelerek durumu anlattı. Bunun üzerine Ömer (r.a.) «Eğer kadının eski durumunu açıklarsan sana ceza veririm. Eğer razı olacağın iyi bir adam onu isterse, bu kadını onunla evlendir,» dedi. (Bir rivayette Ömer (r.a.) «Kadının durumunu haber mi veriyorsun? Sen, Allah'ın gizlemiş -olduğu şeyi açığa vurmayı kasdettin, Allah'a yemin olsun ki, eğer o kadının durumunu bir kimseye haber verirsen sana şehir ahalisine uygulanan cezayı uygulayacağım. Bilâkis o kadını iffetli Müslüman bir kadının nikâhı gibi nikâhla» demiştir.)

Ömer (r.a.); «Müslüman iken fuhuş yapan kimseyi, namuslu bir kadınla evlenmeye bırakmayayım diye düşündüm,» deyince, Übey bin Kâ'b «Ey Mü'minlerin emiri, şirk bundan daha büyüktür. Halbuki tevbe ettiği takdirde Allahu Teâlâ' şirk koşanın tevbesini kabul eder.» dedi.

İmam Ahmed demiştir ki: «Kadının tevbesine gelince, nefsi kötülüğe meylettiği zaman eğer nefesine uyarsa, tevbesi sahih değildir. Eğer kötülüğün kaçınırsa tevbesi sahih demektir.»

İmam Ahmed bu konuda İbn Ömer'den gelen rivayeti araştırmıştır. Fakat onun arkadaşları şöyle dediler: «Bir Müslümanım, bir kadını zinaya davet ederek, ondan zina taleb etmesi mümkün olmaz. Çünkü, kadından böyle bir talepte bulunması halvet haininde olur ki, Kur'ân öğretmek için bile olsa yabancı bir kadınla halvet helâl değildir.

Bu durumda, kadının zinaya meyli olduğu halde, onunla halvet nasıl helâl olur. İmam Ahmed ve İbn Hazm, tevbe etmeden önce zina eden erkek ve kadınla evlenmenin helâl olmadığı görüşünde olup, İbn Teymiye ve İbn Kayyim da bu görüşü tercih etmişlerdir.

Ancak, İmam Ahmed tevbeye başka bir şart daha ilâve etti ki, o da iddetin bitmesidir. Ne zamanki tevbeden veya iddeti bitmeden önce evlenirse evlilik fasid olup, aralan ayrılır. İddet müddeti üç hayız mı, yoksa bir hayız mıdır? Bu konuda Ahmed'den iki* rivayet vardır.

Hanefî, Şâfi'î ve Mâükilere göre, zina eden erkeğin, zina eden kadınla, zina eden kadının, zina eden erkeklerle evlenmeleri caizdir. Onlara göre zina, akd'm sıhhatine manî değildir.

İbn Rüşd şöyle demiştir: «Âlimlerin bu konudaki ihtilafı «Zina eden kadın ancak zina eden erkek veya müşrikle evlenebilir. Bu ise mü'minlere haram kılınmıştır.» âyetini değişik anlamaktan doğmuştur. Ayette geçen bu tip evlenmek kötü mü sayılmıştır, yoksa haram mı? Yine «Bu mü'minlere haram kılınmıştır,» ifâdesinde zinaya mı, yoksa nikâha mı işaret olduğu konularında ihtilaf etmişlerdir.»

Cumhur ulema, ayeti, bu tip evlenmeyi haram sayma ve kötü sayma anlamına almışlardır. Çünkü hadiste geçtiği üzere, bir adam karısı hakkında Nebî aleyhisselâm'a «Bu kadın, kendisine dokunanın elini geri çevirmez» deyince, Nebî aleyhisselâm «Onu boşla» buyurdu. Adam «Onu seviyorum» deyince, bunun üzerine Nebî aleyhisselâm «Onu sakla» buyurdular. (İmam Ahmed, bu hadisin mün-ker olduğunu söylemiş, İbnü'l-Cevzî de hadisi «Mevzu Hadisler» adlı kitabında zikretmiştir.)

Sonra buna cevaz verenler iddet müddetinde evlenmek konusunda ihtilaf ettiler. İmam Mâlik, kocanın hayat suyuna hürmeten ve belli olan nesebin, veled-i zina ile karışmasını önlemek için, id-detinde evlenmeyi men etmiştir. Ebû Hanîfe ve Şâfi'î ise, iddet bitmeden; akd'in caiz olduğu görüşüne varmışlardır. Sonra Şâfi'î hamile

bile olsa akde cevaz vermiş çünkü hamilelik akdi haram kılmaz demiştir. Ebû Yusuf'la bir rivayete göre Ebû Hanîfe «Kişi hayat suyunu başkasının tarlasına akıtmasın diye doğuruncaya kadar zina eden hamile kadınla nikâh akdi caiz değildir.» demişlerdir. Ra-sûlullah sallallahu aleyhi ve sellem «Hamile esir kadını doğuruncaya kadar cima yapmaktan, doğuracak çocuğun maliki olmasma rağmen, nehyetmiştir. Durum böyle olunca, zinadan hamile kalan kadınla doğuruncaya kadar cima edilmemesi daha uygundur. Çünkü, zina edenin hayat suyu her ne kadar hürmete değer değilse de, kocanın hayat suyu muhteremdir. Böyle değerli bir suyun değersiz bir suyla karışması nasıl caiz olur? Çünkü Nebi aleyhİsselâm, esir düşüp de başkasından hamile kalan cariyesiyle cima yapmak isteyen kişiyi çocuk neseb olarak babasından ayrı sayılıp, kendisi ona malik olmasına rağmen, lânetlemeye karar vermiştir. Ebû Hanîfe başka bir rivayette «Böyle bir kadının üzerine nikâh yapılır fakat doğuruncaya kadar cima yapılmaz,» demiştir.

9.185. Zinakâr Kadınla, Evlendikten Sonra Zina Eden Kadın Arasındaki Fark

Sonra âlimler demişlerdir ki, evli kadın zina ettiği zaman nikâh bozulmaz. Erkek de bunun gibidir. Çünkü evlenmeden önceki durumla sonraki durum farklıdır.

Hasan ve Câbir b. Abdullah'tan rivayet olduğuna göre; evli kadın zina ettiği zaman aralan ayrılır. İmam Ahmed de aralarının ayrılmasını müstehap sayarak şöyle demiştir: «Bu tip bir kadını saklamayı uygun görmem. Çünkü, yatağına başka erkeği almasından ve kocasından olmayan çocuklar doğurmasından emin olunamaz.»

9.19. HAKKINDA LİAN YEMİNİ YAPILAN KADINLA EVLENMEK

Kişinin, «Eğer zina etmediysen Allah'ın laneti üzerime olsun,» diyerek, hakkında lian yemini yaptığı kadınla evlenmesi helâl değildir. Çünkü lanetten sonra bu kadın kendisine ebedî olarak haramdır. Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur:

«Kanlarına zina isnad edip de kendilerinden başka şahitleri olmayanların şahitliği kendisinin doğru sözlülerden olduğuna Allah'ı dört defa şahit tutmasıyla olur. Beşincisinde, eğer yalancılardan ise Allah'ın lanetinin kendisine olmasını diler. Kocasının yalancılardan olduğuna Allah'ı dört defa şahit tutması cezayı kadından savar. Beşincisinde kocası doğrulardan ise kendisinin Allah'ın gazabına uğramasını diler.» (Nur: 6-9).

9.20. MÜŞRİKE KADINLA EVLENMEK

Âlimler, müslümanın putperest, zındık, mürted, sığır tapan ve sapık mezheplerden eksistansiyalizm gibi ibahe mezhebine inanana evlenmesinin helâl olmadığına ittifak etmişlerdir.

Bunun delili şu ayet-i kerimedir: «Allah'a eş koşan kadınlarla onlar imana gelinceye kadar evlenmeyin. İnanan bir cariyeye, hoşunuza gitse de putperest bir kadından daha iyidir. İnancına kadar, puta tapan erkeklerle, mü'min kadınları evlendirmeyin. İnanan bir köle, hoşunuza gitmiş olsa da puta tapan bir erkekte daha iyidir.

İşte onlar ateşe çağırılır. Allah İse İzniyle cennete ve mağfirete çağırır.» (Bakara: 221),

Mukâtil «Bu ayet, Ebû Mersed el-Ganevî hakkında nazil oldu» demiştir. Mersed bin Ebî Mersed hakkında indiği de söylenmiştir. Bu zatın ismi Künnâz b. Husayn el-Ganevîdir. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, ashabından bir adamı Mekke'den çıkarmak için Mersed el-Ganevî'yi Mekke'ye gönderdi. Bu zâtın Mekke'de, cahili-yet döneminde sevdiği bir kadın vardı ki, ismi 'Anâk idi. Kadın, Mersed'e geldi. Mersed ona «İslâmiyet cahîliyet dönemindeki ilişkileri haram kıldı.» deyince, kadın; «öyleyse beni nikâhla,» dedi. Mersed «Rasûlullah'tan izin isteyeyim,» dedi. Bunun üzerine Rasûlullah'a gelerek izin istedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ise o kadınla evlenmesini nehyetti. Çünkü Mersed müslüman, kadın ise müşrike idi.

Süddî'nin İbn Abbas'dan rivayet ettiğine göre «Bu ayet, Abdullah b. Revâha hakkında nazil olmuştur. Kendisinin siyah bir cariyesi vardı. Birgün kızarak onu tokatladı. Sonra korkup, Nebî aleyhİsselâm'a gelerek durumu haber verdi. Bunun üzerine Nebî aleyhİsselâm «Ey Abdullah o nasıl bir kadındır?» diye sordu. Abdullah «O oruç tutar, namaz kılar ve güzelce abdest alır, Allah'tan başka ilâh olmadığına ve senin Allah'ın Rasûlü olduğuna şahadet etmiştir,» dedi. Bunun üzerine Rasûlullah «O kadın mü'min midir,» deyince, Abdullah; «Seni hak ile gönderen Allah'a yemin olsun ki, onu azad edip onunla evleneceğim,» dedi. Ve dediği gibi yaptı. Fakat, müslümanlardan bazıları Abdullah'ın bu hareketini yadırgayarak, «bir cariyeye ile evlendi,» dediler. Onlar ise, soylarına rağbet ederek müşrike kadınlarla, müşrike kadınların da kendileriyle evlenmelerini istemekteydiler. Bunun üzerine «İman edinceye kadar, müşrike kadınlarla evlenmeyiniz âyeti nazil oldu.»

Muğnî kitabında yazan şöyle demiştir: «Put, taş, ağaç ve hayvanlara tapanlar gibi, ehli kitabın dışındaki diğer kâfirin hamla-nyla evlenmenin ve kestiklerini yemenin haram olduğuna ilim ehli arasında bir ihtilaf yoktur.» Devamlı demiştir ki: «Mürted kadın hangi dinden olursa olsun onunla evlenmek haramdır.»

9.21. EHLİ KİTAP KADINLARIYLA EVLENMEK

Şu âyetten dolayı müslümanm ehli kitap kadınlarının hürle-riyle evlenmesi helâldir:

«Bugün size temiz olanlar helâl kılındı. Kitap verilenlerin yemeği size helâl, sizin yemeğiniz de onlara helâldir. İnanan, hür ve iffetli kadınlar ve sizden önce kitap verilenlerin hür ve İffetli kadınları —zina etmeksizin, gizli dost tutmaksızın ve mehirlerini verdiğiniz takdirde— size helâldir.» (Mâide: 5).

İbn'ül-Münzir şöyle demiştir: «İlk âlimlerden hiç birisinin ehli kitapla evlenmeyi haram saydığı vâki olmamıştır.»

Ibn Ömer'den rivayet olunduğuna göre; kendisine Yahudi ve Hristiyan kadmia evlenmek hakkında sorulunca: «Allahu Teâlâ mü'minlere müşrik kadınları haram kılmıştır. Kadının, Rabbinin İsa olduğunu söylemesi veya Rabbinin, Allah'ın kullarından bir kul olduğunu söylemesinden daha büyük bir şirk bümüyorum» demiştir. Kurtubî demiştir ki: aNuhâs, 'Bu söz delil olarak kabul edilen cumhur ulemanın görüşüne terstir', demiştir. Çünkü içlerinde Osman, Talha, İbn Abbas, Câbir ve Huzeyfe'nin de bulunduğu sahabe ve tabiinden bir cemaat kitap ehli kadınlarıyla evlenmenin helâl olduğunu söylemişlerdir.»

Tabiinden Sa'îd bin Müseyyeb, Sa'îd bin Cübeyr, Hasan, Mucâ-hid, Tâvûs, 'irime, Şâ'bî, Dahhâk ve Mısır fakihleri de bu görüştedir.

Ayetler arashınca karışıklık meydana getirilemez. Şüphesiz şirk kelimesinin zahiri manası, ehli kitabı içine alır.

Çünkü Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur:

«Kitap ehlerinden ve putperestlerden olan inkarcılar, kendilerine apaçık bir belge gelene kadar dinlerinden vazgeçecek değillerdir.» (Beyyine: 1-3). Bu ayette, lâfızların arası ayrılmış olup, yapılan atfin zahirî, şirkle ehli kitabın ayrı ayrı şeyler olduğunu icab ettirmektedir.

Osman (radyallahu anh), hristiyan olan Kelbî kabilesinden Naile binti Ferâfisa ile evlendi. Sonra bu kadm Osman'ın yanında müslüman oldu.

Huzeyfe, Medâin ehlerinden bir yahudi kadınla evlenmiştir.

Cabîr (r.a.)'a yahudi ve hristiyan kadınla evlenmek hakkında soruldu da, «Biz Sa'd Bin Ebî Vakkas ile, Mekke fethi zamanında yahudi ve hristiyan kadınlarla evlendik,» demişlerdir.

9-21.1. Ehil Kitapla Evlenmenin Mekruh Olduğu

Ehli kitapla evlenmek her ne kadar caiz olsa bile mekruhtur. Çünkü, kadına meyledip de, dîni konusunda kendisini fitneye düşürmesinden veya kadının dininin mensuplarını dost edinmesinden korkulur. Eğer müşrik kadın harbi (*) olursa, kerahat daha da büyür. Çünkü ehli harbin kötülüğü daha çok oîur. Âlimlerden bazıları harbi İle evlenmeyi haram sayarlar.

İbn Abbas'a bu konu sorulduğunda; «Helâl olmaz,» diyerek şu âyeti okudu: «Kitap verilenlerden Allah'a, ahiret gününe inanmayan, Allah'ın ve Rasûlünün haram kıldığım haram saymayan, hak dinini din e dinmeyenlerle boyunlarını büküp kendi elleriyle cizve verene kadar savaşın.» (Tebve: 29).

Kurtubî: «İbrahim Neha'î bu ayeti işitince hoşuna gitti,» demiştir.

9.21.2. Ehil Kitapla Evlenmenin Mubah Olmasının Hikmeti

İslâm, ehli kitapla arasındaki engelleri kaldırmak için ehli kitapla evlenmeyi mubah saymıştır. Şüphesiz evlilikte beraber yaşama, kaynaşma ve ailelerin birbirlerine yakınlaşması vardır. Bunun sonucu olarak İslâm'ı öğrenme, hakikatlerini, esaslarını ve Örneklerini' bilme fırsatı doğar. Bu evlenme, Müslümanlarla, ehli kitaptan diğer insanlar arasında fiili olarak yaklaşma üslûplerinden bir üslûp, hidayet ve hak dine bir davet metodudur. Ehli kitap kadınlarla evlenmek isteyen bu gayeyi gaye edinmesi ve bu hedefi' hedef olarak seçmesi gerekir.

9.21.3. Ehli Kitapla Müşrik Arasında Fark

Müşrikin, hiyaneti haram sayacak, emaneti kendisine görev gösterecek, ona hayır emredip kötülükten sakındıracak bir dini yoktur. O, tabiatına bağlı olup, aşiretinde gördüğü terbiyeye göre yaşar. Onun terbiyesi putperestliğin evham ve masalları, şeytanın arzu ve düşlerinden ibarettir. Müslüman bir erkek, müşrike bir kadının güzelliğini beğenecek olsa, bu ancak kadının sapmasına ve sapıtmasına yardımcı olur.

Ehli kitap kadına gelince, mü'minle bunun arasında büyük bir zıtlık yoktur. Çünkü kitabı kadın Allah'a inanır ve ibadet eder, nebilere iman eder, ahiret hayatına ve ahiretteki cezaya inanır, hayırlı işleri vacip saymayı ve kötülükleri ise haram saymayı kendine din edinmiştir. Aralarındaki en önemli büyük fark Muhammed aley-hisselâm'a iman konusundadır. Umumî olarak nübüvvet müessesesine iman etmek ahir zaman nebisine iman etmeye mâni değildir. Ancak cehalet buna mâni olmaktadır.

(• > İslâm ülkesinin dışında ikamet eden ehil kitab.

9.21.4. Safaü Kadınla Evlenmek

Sabiîler; mecusîlerle, yahudî ve hristiyanlar arasında bir kavimdir. Dinleri yoktur.

Mücahid demiştir ki: «Sahiller, Zebur okuyan, ehli kitaptan bir fırkadır.» Hasan'dan rivayet olunduğuna göre; «Sabitler meleklerle tapan bir kavmdır.» Abdurrahman bin Zeyd şöyle demiştir: «Sabitler, dinlerden bir dinin mensuplarıdır. Musul yarımadasında oturup 'Lâ ilahe illallah' derler. 'Lâ ilahe illallah' sözünden başka amelleri, kitapları ve nebileri yoktur. Rasûie inanmazlar. Bundan dolayı müşrikler 'Lâ ilahe illallah' sözünden dolayı müslümanları Sâbîlere benzeterek Ne-bî aleyhisselâm'ın ashabına «Bunlar Sabitlerdir,» derlerdi. Kurtubî şöyle demiştir: «Bazı âlimlerin zikrettiği gibi, Sabîî-lerin mezhebinden ortaya çıkan şudur ki, onlar, muvahhid olup, yıldızların tesirine ve onların fail olduğuna inanırlar.» Razi; «Sahillerin, Allahu Teâlâ'nın, yıldızları ibadet ve dua için kible kıldığı veya bu âlemin işini yıldızlara bıraktığı inancıyla yıldızlara tapan bir kavimdir.» görüşünü seçmiştir. Bu inançlarından dolayı. Sabitlerle evlenmek konusunda fa-kihlerin görüşleri değişik olmuştur. Fakîhlerden bazıları onları, kitaplarını tahrif ve tebdil eden ehli kitap olarak saymış, böylece onlarla yahudi ve hristiyanları bir tutmuşlardır. Bu görüşün gerekçesi olarak şu âyet-i kerimeden dolayı onlarla evlenmek sahihtir: «Bugün size temiz olanlar helâl kılındı. Kitap verilenlerin yemeği size helâl, sizin yemeğiniz de onlara helâldir. İnanan hür ve iffetli kadından ying etmeksizin, gizli dost tutmaksızın ve mahirlerini ver* diğiniz takdirde size helâldir.» (Mâide: S).

Ebû Hanife, Ebû Yusuf ve Muhammed'in görüşleri budur.

Âlimlerden bazıları, Sabitlerin durumları hakkında bilgileri olmadığından, tereddüt göstererek şöyle dediler: «Eğer, rasûlleri tasdik etmek, kitaplara İnanmak gibi dinin esaslarında Yahudi ve Hristiyanlara uyuyorlarsa onlardan sayılırlar. Şayet dinin esasında onlara uymuyorlarsa onlardan değillerdir. Bunlar hakkındaki hüküm, puta tapanlara verilen hükümdür.» Bu görüş Şâfiî ve Han-belîlerden rivayet olunmuştur.

9.22. MECÜSÎ KADINLA EVLENMEK

İbn'ül Münzir şöyle demiştir: «Mecusîlerle evlenmek ve kestiklerini yemenin harara olduğu konusu, üzerinde ittifak edilmiş bir konu değildir. Fakat ilim ehlinin çoğu bu görüş üzerinedir. Çünkü onların kitabı yok, nübüvvele inanmazlar ve ateşe taparlar.

Şâfiî'den rivayet olunduğuna göre; Ömer' (r.a.) mecusîlerden bahs ederek; «Onların işleri hakkında nasıl yapacağımı bilmiyorum» demiş, bunun üzerine Abdurrahman b. Avf, «Rasûlullah'tan «Me-cusileri ehli kitap'ın yolu üzerine idare edin» buyurduğunu işittim», demiştir. Bu hadis onların ehli kitap olmadıklarına delildir. İmam Ahmed'e «Mecusilerin kitabı olduğu görüşü doğru mudur?» diye sorulduğunda Ahmed «Bu batıl bir sözdür,» diyerek bu görüşü pek yadırgadı.

Ebû Sevr ise; mecusî kadınla evlenmenin helâl olduğu görüşüne vararak, «Çünkü mecusiler, yahudi ve hristiyanlar gibi cizye ile dinleri üzerine bırakılıyorlar,» demiştir.

9.23. YAHUDÎ VE HİSTİYANLARDAN BAŞKA KİTABI OLANLARLA EVLENMEK

Hanefilere göre İbrahim aleyhisselâm'ın ve Şit aleyhisselâm'ın sayfeleri ile, Davud aleyhisselâm'ın Zebur'u gibi kitabı olan semavî bir dine inanan her kadınla evlenmek, kestiklerini yemek, şirk koşmadıkları müddetçe sahihtir. Hanbelilerin bir görüşü de bu yöndedir. Çünkü bu kimseler, Allah'ın kitaplarından bir kitaba sanl-dıklanndan yahudi ve hristiyanlara benzemektedirler. Safî ve Hanbelilerin diğer bir görüşüne göre ise; şu ayetten dolayı, onları nikahlamak ve kestiklerini yemek sahih değildir:

' «Bizden önce iki topluluğa kitap indirildi. Bizim onların okuduklarından haberimiz yok demekten sakının.» (En'âm: 156). Çünkü bu kitaplar vaaz ve misallerden ibaret olup, içlerinde ahkam yoktur. Durum böyle olunca, ahkam içeren kitapların hükmü bunlar için sabit olmaz.

9.24. MÜSLÜMAN KADININ GAYRİ MÜSLİM ERKEKLE EVLENMESİ

Âlimler, Müslüman bir kadının ister müşrik, ister ehli' kitap olsun gayri müslimle evlenmesinin helal olmadığına icma etmişlerdir. Bunun delili şu âyet-i kerimedir: «Ey İnananlar, inanmış kadınlar hicret ederek size gelirlerse onları deneyin, hicretlerinin sebebini inceleyin. Allah onların imanlarını çok İyi bilir. Onların Mümin kadınlar olduğunu öğrenirseniz inkarcılara geri çevirmeyin. Bu kadınlar o inkarcılara helâl değildir- Onlar da bunlara mazlar.» (

Bunun hikmeti, erkeğin kadın üzerine idareciliği vardır. Kadının ise kendisine iyiliği emrettiği zaman kocasına itaat etme zorunluluğu mevcuttur. Bu durumda kocanın karısına hakimiyeti ve onu idare etmesi söz konusudur. Halbuki, kâfirin Müslüman erkek ve badına hâkimiyeti yoktur. Bu konuda Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Allah, İnkarcılara inananlar aleyhinde asla fırsat vermeyecektir.» (Nisa; 141).

Sonra kâfir, müslüman kadının dinini bilmez, bilakis kitabını inkar eder, .Vebî'sinin risaletini inkâr eder. Bu

büyük ihtilaf ve aralarındaki düşünce farkının ilerlemesiyle evde ve yaşamlarında istikrar mümkün değildir. Bunun aksi olarak, müslüman erkek, ehli kitap kadını evlendiği zaman, onun dinini bilir. Onun kitabına ve Nebî'si'ne inanır. Hatta onun dinine ve nebisine inanmakla imanının tamam olacağına inanır ve onun dinine inanmayı imanından bir cüz sayar.

9.25. DÖRTTEN FAZLA KADINLA EVLENMEK

Kişinin aynı anda nikâhında dört kadından fazla bulundurması haramdır. Çünkü, dört tane yeterlidir. Bundan fazlasını almak Allah-u Teâlâ'nın evlilik hayatının sağlıklı yürümesi için meşru kıldığı iyi davranmaya ulaşmamak demektir. Bunun delili Allahu Teâlâ'nın şu ayetidir: «Eğer velisi olduğunuz mal sahibi yetim kızlarla evlenmekte onlara haksızlık yapmaktan korkarsamz, onlarla değil hoşunuza giden başka kadınlarla İki, üç ve dörde kadar evlenebilirsiniz. Şayet aralarında adaletsizlik yapmaktan korkarsamz bir tane almalısınız veya sahip olduğunuzla yetinmelisiniz. Doğru yoldan sapmamanız için en uygunu budur.» (Nisa; 3).

9.25.1. Bu Ayetin Sebebi Nüzulü

Buhari, Ebü Dâvûd, Nesâî ve Tirmizî'nin Urve bin Zübeyr'den rivayet ettiklerine göre, Urve; «Eğer velisi olduğunuz mal sahibi yetim kızlarla onlara haksızlık yapmaktan korkarsamz, başka kadınlarla evlenin» ayeti hakkında, Nebi aleyhisselâm'ın hanımı Âişe'ye sordu da, Âişe (r.a.) şöyle dedi: «Ey kızkardeşimin oğlu, ayette geçen yetim, velisinin evinde bulunan yetimdir ki, velisinin malına ortak olur. Sonra velisi yetim kızın malını ve güzelliğini beğenir de, mehrinde adalet gözetmeden, başkasının verdiği mehir kadar ona mehir vererek yetim kızla evlenmek ister, tşte yetim kızlar hakkında adaletî davranmak emredilmiş ve onlar mehir bakımından en yüksek payeye çıkarmaksızın onları nikahlamak nehyedilmiş olup yetim kızların dışındaki kadınlardan hoş gidenlerle evlenilmesi emredilmiştir.» Urve şöyle demiştir: Âişe demiştir ki; «Bu âyet İndikten sonra, insanlar kadınlar hakkında Rasûlüllah'a fetva sormaya başladılar. Bunun üzerine Allahu Teâlâ şu ayeti indirdi: «Bir de kadınlar hakkında senden fetva istiyorlar. De ki onlara dair fetvayı size Allahu Teâlâ veriyor. Kendilerine farz kılınan mirası vermediğiniz ve nikahlamalarını da beğenip istemediğiniz yetim kızlar hakkında, mağdur çocuklar hakkında ve yetimlere insaf ile bakmanız hakkında yüzünüze karşı okunan kitapta ayetler var.» (Nisa; 127). Âişe demiştir ki: «Kitapta yüzünüze karşı okunan ayetler var» şeklinde Allah'ın zikrettiği birinci ayet hakkında Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Eğer yetim kızların haklarını (kendileriyle evlendiğiniz takdirde) gözetemeyeceğinizden korkarsamz size helâl olan diğer kadınlardan nikah edin.» Âişe devamla şöyle demiştir: «Allahu Teâlâ'nın ikinci ayetteki «Ve nikahlamalarını da beğenip istemediğiniz yetim kızlar» ifadesiyle sizden birinizin malı ve güzelliği az olup, evinizde bulunan yetim kızdan yüz çevirmesi kastedilmiştir. Böylece, yetim kızın malına ve güzelliğine rağbet ederek nikahlamak nehyedilmiş, mallar ve güzellikleri az da olsa mirasda ve mehrde adalet sağlayarak nikahlanmalanna teşvik edilmiştir.»

9.25.2. Bu Âyetin Manası

Bu duruma göre, bu ayetin manası şöyle olmaktadır: Allahu-Teâlâ yetimlerin velilerine hitap ederek şöyle buyuruyor: «Yetim kızlardan birisi evinde, velayetleri altında bulunup da mehr-i mislini tam vermekten korkarsa, kadınlardan diğerlerine dönsün. Şüphesiz kadınlar çoktur. Allahu Teâlâ, erkeğe darlık vermeyerek birden dörde kadar kadını helâl kılmıştır. Birden çok kadını evlendiği takdirde zulüm yapacağından korkarsa, bir kadını v^ya elinin altındaki cariyeleriyle yetinmesi gerekir.»

9.253. Âyetin İfade Ettiği Dört Kadınla Evlenmenin Son Hudud Olduğu

Şâfi'î şöyle demiştir: «Allah tarafından açıklandığı üzere, Ra-sûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sünnetinin delaletine göre, Rasûlullah'tan başka hiç bir kimse için dört kadından fazlasını bir araya cem etmek caiz değildir. Şâfi'î'nin bu görüşü, âlimler arasında icma' konusudur. Ancak, bir grup Şiâ, dört kadından fazla evlenmeyi caiz görürler. Bazıları, bir *udud tayin etmeden bu cevazı vermişler, bazıları ise Rasûlül-lahm sahih hadislerde geçtiği üzere dokuz kadını evlenme fiilini Örnek alarak, dokuz kadına kadar evlenmeyi caiz görmüşlerdir. İmam Kurtubî bu görüşlerin hepsini reddederek şöyle demiştir: «İkişer, üçer ve dörder sayılan, kitab ve sünneti anlamaktan uzak, bu ümmetin Öncülerinin görüşlerine zıt olarak, «vav»ın cem için olduğunu sananlar gibi, dokuz tanenin mubah olduğuna delâlet etmez. Onlar bu görüşleriyle Nebî aleyhisselâm'm dokuz kadını evlendiğini ve dokuzunu bir anda, nikahı altında bulundurduğunu delil göstermişlerdir. Bu cahilliği ortaya koyanlar ve bu sözü söyleyenler Rafizilerle, bazı Zâhîr ehlidir. Bunlar amesnâ» kelimesini ikişer ikişer, «Sûlâs» ve «rûbâ» kelimelerini de aynı şekilde anlamışlardır. Zahir ehlinden bazıları, bundan daha çirkinini ortaya koyarak, bu ifadelerdeki sayıların tekrarı ifade ettiği ve «vav»ın cem için olduğu görüşüne dayanarak onsekiz kadını evlenmenin mubah olduğunu söylediler. Bunlar da «mesnâ» kelimesini ikişer ikişer, «sûlâs» ve «rûbâ» kelimelerini de aynı şekilde anlamışlardır. Bu görüşlerin hepsi de Arap dilini ve sünneti bilmemek, ümmetin

icmâna muhalefetten kaynaklanmaktadır. Çünkü, sahabe ve tabiinin hiçbirisinden dörtten fazla kadını nikahı altında bulundurduğu isitilmemiştir.»

İmam Malik'in Muvattâ'ında; Nesâî ve Dârekutnî'nin de Sünen'lerinde rivayet ettiklerine göre Nebî aleyhisselam, nikahında on kadın olduğu halde müslüman olan, Gîlân b. Ümeyye es-Sakafî'ye «İç-lerinden dört tanesini seç, diğerlerim boşa» buyurdu.

Ebû Davud'un kitabında, Haris bin Kays'dan rivayet olunduğuna göre, Kays şöyle demiştir: «Nikahımda sekiz kadın olduğu halde müslüman oldum. Durumu Nebî aleyhisselam'a arzettiğimde bana «Onlardan dört tanesini seç» buyurdular.» Mukatil şöyle demiştir: «Kays b. Haris'in yanında sekiz hür kansı vardı. Bu ayet inince Rasûlullah ona dört tanesini boşayıp, dört tanesini bırakmasını emretti.»

Mukatil, bu olayın Kays b. Haris'e ait olduğunu söylemiştir. Halbuki doğru olan, Ebû Davud'un zikrettiği gibi Haris b. Kays el-Esedî'dir. Yine Muhammed bin Hasan büyük siyer kitabında bu zatın Haris bin Kays olduğunu rivayet etmiştir ki, fakihler arasında bu zat tanınmıştır.

Nebî aleyhisselam'a dokuz kadının mubah olmasına gelince; bu onun hususîyetlerindendir. «Vav»ın cem için olduğu sözlerine

gelince, evet böyle söylenmiştir. Fakat Allahu Teâlâ Araplara en fasih dille hitap etmiştir. Araplar dokuz dedikleri gibi iki, üç ve dört demeyi uygun görürler. Yine bunun gibi on sekiz demeyip de, dört, altı, sekiz filanca ver diyenin sözünü çirkin bulurlar. Bu ayetteki «vav» ise bedeldir. Yani, ikinin yerine üçle evlenebilirsin ve üçün yerine dörtle evlenebilirsin. Bu manadan dolayı «vav» ile atıf yapılmış fakat «ev* ile yapılmamıştır. Şayet «ev» ile atıf yapılsaydı, iki kansı olanın üçüncüyle, üç kansı olanın dördüncüyle evlenmemesi caiz olurdu. Onların «mesnâ» kelimesi ikiye, «sülâse» kelimesi üçü, «rübâ» kelimesi dördü gerektirir,» sözlerine gelince, bu görüşün lisan bilgilerinin görüşlerine uymadığı ve onların cahilliklerinin ortaya çıktığı yönünde hüküm verilir. «Mesnâ kelimesi ikişer ikişer, sülase kelimesi üçer üçer, ruba' kelimesi de dörder dörder anlamına gelir,» diyen diğer bir grubun yaptığı cahillik de bunun gibidir. Onlar bilmezler ki ikişer ikişer, üçer üçer, dörder dörder ifadeleri sayılan sınırlamak içindir. Halbuki mesna, sulas ve rubâ kelimeleri bunun hilafıdır. Araplarca doğru olan sayı, kelimenin aslında olmayan ziyade mana vermektir. Meselâ mesna deyince, bunun ikişer ikişer demeyi kastediyor.

Başkalan demiştir ki: «Topluluk, ikişer, üçer, birer birer veya onar onar geldiklerini demek istiyorsun. Bu mana aslında yoktur. Çünkü sen «Topluluk üçer-üçer, onar-onar geldi» dediğin zaman, bu sözünle gelen topluluğun sayısını onüçer ait kılmış olursun. «Topluluk, ikişer, dörder geldi,» dediğin zaman ise sayılarını belli' bir rakama ait kılmış olmuyorsun, bu sözünle sayılan ister çok ister az olsun, onların ikişer ikişer, dörder dörder geldiklerini söylemek istiyorsun.

9.25.4. Hanımlar Arasında Adaleti Sağlamanın Gerekliliği

Allahu Teâlâ, dört kadına kadar evlenmeyi mubah kılmış, ancak yemek, ev, elbise ve gece beraber kalmak konusunda hanımla-n zengin ve fakir, büyük ve küçük ayırmadan adaleti sağlamayı da şart koşmuştur. Şayet erkek zulüm yapacağından ve hepsinin hak-fcına vefa gösteremeyeceğinden korkarsa, birden fazla kadınla evlenmesi haram olur. Eğer, üçünün hakkını verebilir de, dördüncü-nünkini veremezse, dördüncüyü alması haram olur. Şayet, ikisinin hakkını yerine getirebilir de üçüncüyü yerine getiremezse üçüncüyü alması haram olur. İkinciyle evlendiğinde zulüm yapacağından korkana da ikinci haram olur. Çünkü Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Hoşunuza giden kadınlarla İki, üç, dörde kadar evlenebilirsiniz-

nîz. Şayet aralarında adaletsizlik yapmaktan korkarsanız bir tane almalısınız veya sahip olduğunuzla yetinmelisiniz. Bu zulüm yapmamanız için daha elverişlidir.»

Ebû Hüreyre'den rivayet olunduğuna göre, o şöyle demiştir: «İki kansı olan kimse onlardan birisine meylederse kıyamet günü bir tarafı sarkmış olduğu halde mahşer yerine gelir.» (Hadisi, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce rivayet etmişlerdir.)

Allahu Teâlâ'nın bu ayette gerekli kıldığı adalet ile Nisa suresinde beyan ettiği «Adil hareket etmeye ne kadar uğraşsanız kadınlar arasında eşitlik yapamayacaksınız, bari bir tarafa tamamen meyletmeyin ki diğer tarafı askıdaymış gibi bırakmış olmayasınız.» (Nisa; 129), âyeti arasında bir çelişki yoktur. Çünkü burada istenen adalet, zahir olan, ölçülebilen adalettir. Yoksa sevgi ve muhabbetteki adalet değildir. Çünkü buna kimsenin gücü yetmez.

Muhammed b. Sîrin demiştir ki: «Bu ayet hakkında Ubeyde'ye sordum. O da «muhabbet ve cima'dır» dedi.»

Ebû Bekir Arabi şöyle demiştir: «Bu görüş doğrudur. Şüphesiz sevgide adalet, kimsenin yapamayacağı bir iştir. Çünkü, kişinin kalbi Rahmân'ın parmaklarından iki parmak arasında olup, Allah dilediği şekilde onu tasarruf eder. Cima da bunun gibidir. Kadınlardan birine insanın nefsi uyanır da diğerine karşı uyanmayabilir. Eğer bunu kasdi olarak yapmıyorsa, üzerine bir günah yoktur. Çünkü bu, kişinin gücü dışında bir iştir. Teklif buna taalluk etmez.»

Âişe (r.a.) şöyle demiştir: «Rasûlullah hanımları arasında taksimat yaparken adaletli davranarak şöyle dua ederdi: «Allah'ım, bu benim yapabildiğim taksimatımdır. Benim malik olamayıp, senin malik olduğun konularda beni ayıplama.» Ebû Dâvûd «Burada kastedilen kalptir.» demiştir. (Hadisi Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce rivayet etmiştir. Hattabî şöyle demiştir: «Bu hadis, hür kumalar arasında eşit taksimatın gerekli olduğunu te'kid etmektedir. Mekruh olan, bir tarafa meyi etmektir ki beraber bulunmakta bir tarafa meyledip, diğerinin

hakkına hile yapmaktır. Yoksa kalben meyi kastedilmemiştir. Şüphesiz kalplere malik olunamaz. Rasûlullah, hanımları arasında taksimatı eşit yapar ve «Allah'ım bu benim taksimatımdır.» derdi.»)

Bu meyi hakkında şu âyet-i kerime nazil olmuştur: «Âdil hareket etmeye ne kadar uğraşırsanız, kadınlar arasında eşitlik yapamayacaksınız, bari bir tarafa tamamen meyletmeyin ki diğer tarafı askıdayım? gibi bırakmış olmayasunuz.» (Nisa: 129).

Koca sefere çıktığı zaman, hanımlarından dilediğini arkadaş edinebilir. Aralarında kur'a çekerse daha iyi olur. Hak sahibi hanım dilerse, taksimde kendine düşen hakkından vazgeçebilir. Çünkü bu hak kendisine ait olup, başkasına hakkım hibe edebilir.

Âişe'den rivayet olunduğuna göre, Rasûlullah yolculuğa çıkacağı zaman hanımları arasında kur'a çeker, kur'a kime çıkarsa onunla yolculuğa çıkardı. Ancak Şevde binu Zem'a kendi sırasını Âişe'ye hibe ederdi.

9.25.5. Kadının Üzerine Evlenilirmemesini Şart Koşması Hakkı

tslâm, taaddüd-ü zevcâtta, adalet şartına muktedir olmayı ve dörtle sınırlandırmayı kayıt altına almakla beraber, kadına veya velisine, kocası olacak kişinin üzerine, evlenmemesini şart koşması hakkını da vermiştir. Nikah akdinde, kadın kocası olacak kişiye üzerine evlenmemesini şart koşarsa, bu şart sahih olup uygulanması gerekir. Eğer koca bu şarta uymazsa, kadının nikah akdini' feshetme hakkı vardır. Kadının nikahı feshetme hakkı, ancak kendisi koştuğu şartı kaldırarak aksine razı gelirse kalkmış olur.

imam Ahmed bu görüşü benimsemiş, İbn Teymiye ve İbn Kayyım da bu görüşü tercih etmişlerdir. Çünkü evlilikte koşulan şartlar, tehlike bakımından satış, kira ve diğer muamelelerde koşulan şartlardan daha büyüktür. Bu bakımdan evlilikte koşulan şartlara uymak daha kuvvetli ve daha gereklidir. Bu görüşü savunanlar, aşağıdaki rivayetleri delil getirmişlerdir.

Buhari ve Müslimin rivayet ettiğine göre Rasûlullah; «Şüphesiz en ziyade ödenmesi gereken şart, kendisiyle kadınları helâl kıldığınız şartlardır.» buyurmuştur.

Yine Buhari ve Müslim'in Abdullah bin Ebî Muleyke'den rivayet ettiklerine göre, Misver bin Mahreme, kendisine, Rasûlullah'ın minber üzerinde şöyle buyurduğunu anlattı: «Hişam bin Muğire oğullan, kızlarım, Ali bin Ebî Talib'e nikahlamamı bana teklif ettiler. Ben buna izin vermiyorum, buna izin vermiyorum. Buna izin vermiyorum. Ancak, Ali, benim kızımı boşayıp, onların kızıyla evlenmek isterse o müstesna. Şüphesiz kızım benden bir parçadır. Onu rahatsız eden şey beni rahatsız eder. Ona eziyet veren şey bana da eziyet verir.» (Bir rivayette ise; «Fatıma bendendir. Ben onun, dininde fitneye düşürülmesinden korkarım.» şeklindedir. Sonra Abdüşşems oğullarıyla olan hısımlıklarından bahsetti. Onlarla olan hısımlığı Överek iyi olduklarını anlattı.) Rasûlullah devamlı şöyle dedi: «Bana anlattı, beni tasdik etti. Bana vaad etti ve vadinde durdu. Ben haramı helâl, helali haram etmem. Fakat Allah'a yemin olsun ki Rasûlullah'ın kızı ile, Allah'ın düşmanının kızı bir yerde asla kalamaz.»

İbnül Kayyım şöyle demiştir: «Bu hüküm bir takım hususları içerir. Kişi hanımına, üzerine evlenmeyeceğine dair şart koşarsa, bu şarta uyması gerekir, üzerine evlendiği zaman ise nikah akdi fesh olur. Bu hadisten bu şekilde bir hüküm şöyle çıkarılır. Nebî aleyhisselam, Fatıma'yı, hem kendisi, hem de babası rahatsız edilmemek ve eziyet görmemek üzere, Ali (r.a.) ile evlendirmiştir. Her ne kadar bu şart akit yapılırken bulunmasa bile zaruri olarak bilinmektedir ki bu şart akde dahildir. Nebî aleyhisselam'ın diğer hısımlarını zikrederek onu övmesi ve onunla konuşarak kendisini tasdik ettiğini ve va'dine vefa gösterdiğini söylemesi, Ali (r.a.)'ya üstü kapalı olarak meseleyi anlatmak ve onu böyle yapmaya davet etmektir. Bu da gösteriyor ki, Ali (r.a.) Fatıma'ya eziyet etmiyeceğine ve onu rahatsız etmeyeceğine dair bir vaad arada geçmiştir. Rasûlullah da diğer hısımlarının vefa gösterdiği gibi onu da vefa göstermeye davet etmiştir. Bu manadan anlaşıldığına göre, örfen şart koşulanlar lafzen şart koşulmuş gibidir. Şartın yerine getirilmemesi ise, şart koşana akdi feshetme hakkını doğurur. Farz edilse ki bir topluluk hanımlarını, bulundukları muhitten dışarı çıkarmıyor ve kocaya da karısını o yerden çıkarmaya imkân vermiyorlar. Âdetleri bu şekilde devam ederse, bu âdet, şehir ahalisinin kurallarına uygun olduğu halde lafzen şart koşulmuş gibidir. İmam Ahmed'in prensibine göre, örfen şart koşulanlar, lafzen konuşulmuş şartlar gibidir. Bundan dolayı elbisesini, ücretle çalışan yıkayıcıya ve çamaşırcıya veya hamurunu fırıncıya veya yemeğini aşçıya veren veya hamama girer de, hamamcının ücretle yıkadığı adeten bilirse o muhitteki ücret ne ise o ücreti ödemesi gerekir. Buna göre farz edelim ki; kadın, hanımları üzerine kuma almayan ve erkek için bunu mümkün görmeyen bir evdendir. Ve âdetleri bu şekilde devam ediyorsa lafzan bu şart koşulmuş sayılır. Yine bunun gibi şerefi, nesebi ve soyundan dolayı üzerine kuma almak mümkün olmadığı adeten bilinen bir kadınla evlenmişse, üzerine başka bir kadınla evlenmemek iafzan şart koşulmuş gibidir. Bütün Adem oğlunun efendisinin kızı ve kadınlar âleminin seyyidesi Fatıma (r.a.), kadınlar içinde bu hakka daha lâyıktır. Şayet Ali (r.a.), nikâh akdinin başında bu şartı koysaydı, bu tekid olurdu. Yoksa, olmayan bir şeyi te'sis olmazdı. Ali (r.a.), Fâtıma ile, Ebû Cehil'in kızı arasını cemetmeyi men etmekte açık bir hikmet vardır ki, o da kadın kocasıyla beraber, kocasına tâbi' olmakla bir dereceye sahiptir. Şayet kadın kendi başına yüksek bir dereceye sahip olur, kocası da aynı şekilde yüksek dereceye sahip olursa, kadın hem kocası hem de kendisi yüksek bir dereceye sahip olmuş olur. İşte, Fa-

tıma ile Ali (r.a.)'ın durumu budur. Allahu Teâlâ, Fâtıma ile Ebû Cehl'in kızının ne kendi başına ne de kocasına teb'an aynı derecede olmalarını istemez. Ebû Cehl'in kızının nikâhının, bütün kadınların önderi Fatıma'nın nikâhının üzerinde bulunması ne şer'an, ne de şeref bakımından hoş olmaz. Rasûlullah ile Ebû Cehl arasında olan fark, Fâtıma ile Ebû Cehl'in kızı arasında da vardır. Nebî aleyhisselam bu hususa şöyle işaret etmiştir: «Rasûlullah'ın kızı ile, Allah düşmanının kızı bir yerde ebedî olarak beraber bulunamaz.» Bu söz, lafzıyla ve işaretiyle başka bir dereceyi içermektedir.»

Kadının lehinde olan konularda bu ve benzeri şartların şart koşulması hakkında fakihlerin görüşleri daha önce geçti. Oraya müracaat edilsin.

9.25.6. Taaddüdü Zevcatm Hikmeti

a — Taaddüdü zevcatı mubah kılıp, dört tane ile sınırlaması, Allah'ın insanlara bir rahmeti ve fazlındandır. Kişinin nikahında, daha önce geçtiği üzere nafaka ve gece beraber kalmada adaleti sağlamaya kadir olması şartıyla birden çok kadını bir vakitte bulundurması hakkı vardır. Şayet zulüm yapacağından ve koşulan şartlara vefa gösteremeyeceğinden korkarsa birden çok kadınla evlenmesi haram olur. Bilakis, bir kadının hakkını ifa etmekten aciz kalarak zulüm yapacağından korkarsa, evlenmeye' güç yetirmesi tahakkuk edinceye kadar evlenmesi haram olur. Taaddüdü zevcat va-cib ve mendup değildir, islam'ın mubah kıldığı bir iştir. Çünkü, ta-addüdü zevcatta, şeriat sahibinin gafil olmasının veya göz yummasının güzel olamayacağı, cemiyetin kalkınmasını gerektirecek ve cemiyeti İslah edecek zaruretler vardır.

b — İslâm, insanlara tebliğ edilmek ve ikâme edilmek için müslümanları görevlendirdiği yüksek insanî bir davettir, insanlar bu daveti ancak asker, ilim, sanat, ziraat, ticaret ve otoritesi kuvvetli, sözü geçerli, etrafına korku salacak şekilde devletin mevcudiyetinin ve bekasının bağlı bulunduğu unsurlar gibi devletin ayakta durması için gerekli esastan kendisinde toplamış kuvvetli bir devlet sayesinde yaparlar. Bu kuvvet de ancak çalışanlardan sayı bakımından yeterli, dinç insanların her kesimde bulunacak şekilde nüfusun kalabalık olmasıyla gerçekleşir. Bunun için «Üstünlük çok olanındır» demiştir. Bu çoğalmanın yolu bir yandan bekârların evlenmesi, diğer yandan da taaddüdü zevcattır. Yeni devletler, sayısal çokluğun, diğer ülkelerden üstün olmak bakımından harplerde ve diğer hususlarda sonuca olan tesirini anlamışlar, bunun üzerine kuvvet ve üstünlük elde etmek için halkından neslini çoğakana mükâfat vererek evliliği teşvik etmiş ve vatandaşlarının sayis'i'i çoğaltmaya çalışmışlardır.

Alman Seyyah Paul Smith, müslüman nüfusun çoğalmasını anlamış ve bunu kuvvetli olmalarının esaslarından bir esas itibar ederek, 1936 senesinde yazmış olduğu «Yannın Kuvveti İslam» kitabında şöyle demiştir: «Müslüman doğudaki kuvvetlerin güçlülüğü şu üç etkene dayanmaktadır:

1 — İslâm'ın güçlü olması ve İslâm inancının çeşitli cins, renk ve kültürler arasında koyduğu kardeşlik duyurması.

2 — Atlas okyanusundan, doğuda Ende _zya hududuna, Batı'-da Büyük Okyanus'a kadar uzanan müslüma.1 doğu kara parçasında tabii zenginlik kaynaklarının çokluğu.

Bu sayısız kaynaklar, kendi kendine yeterli, kuvvetli ve sağlam bir ekonomi birliği oluşturup, müslümanlar birbirine yaklaştığı ve yardım ettiği zaman onları Avrupa'ya ve diğer ülkelere mutlak olarak muhtaç etmeyecektir.»

3 — Son olarak üçüncü bir etkene işaret ederek, «müslüman-lann gücünü devamlı artan bir güç haline getiren insan neslinin çoğalmasıdır,» demiş ve şöyle devam etmiştir: «Bu üç kuvvet bi'r araya gelerek, müslümanlar bir inanç ve tevhid akidesi üzerinde kardeş olunca ve tabii servetleri, sayılarının artmasıyla doğan ihtiyacı karşılırsa İslam, Avrupa'nın yok olmasını ve Avrupa'nın bütün âlemin merkezi olan yerde kurmuş olduğu cihan hakimiyetini tehdit eden bir tehlike olur.»

Paul Smith, resmî kanaldan bu üç etkeni açıkladıktan ve müs-lümanların üzerlerine gelen düşmanı kovmak için birleşerek ordular kurmaları ve Müslümanların tarihinde bülûrlaştığı gibi İslâm inancının özünü belirttikten sonra şu görüşü ileri sürüyor: «Hristiyan Batı dünyası, millet ve hükümetler olarak yardımlaşarak, bu asra uygun, haçlı seferlerini başka bir şekilde tekrar etmek ve fakat geçerli bir üslûp seçmek zorundadır.»

c — Devlet, İslâm risaletinin sahibi olup, çok kerre cihad yapma durumundadır. Böylece devlet, fertlerinden çoğunu kaybeder. Bu durumda şehitlerin bıraktıkları dul kadınları gözetmek gerekir. Bunun da en güzel yolu onları evlendirmekten başkası olamaz. Çünkü kaybedilen kişilerin yerini, ancak nesli çoğaltmak ve çoğalma sebeplerini artırmakla doldurmak mümkündür.

d — Bazı milletlerde, harpten sonra olduğu gibi kadın sayısı erkek sayısından çok olur. Pekçok milletlerde kadınların erkeklerden çok olması durumu aşağı yukarı aynıdır. Hatta erkeklerin zor işlerde çalıştığını dikkate alırsak erkeklerin yaş oranının kadımla-nın yaş oranından daha düşük olduğunu banş zamanında bile , > rürüz. İşte bu fazlalık taaddüdü gerektirir. Ve fazla olan kadın sayısını güven altına almak ve onları korumak için bu yolu tercih etmek icab eder. Yoksa bu kadınlar bozulmaya ve rezalete alet olmaya zorlanırlar. Böylece cemiyet bozulur, ahlak kaybolur veya bu kadınlar hayatlarını mahrumiyet içinde ve bekârlık ızdırabı içinde geçirerek asaletlerini kaybederler. Ümmet için kuvvet obuası mümkün olacak insan gücü zayi olur.

Bazı devletler, kadınların sayısı erkeklerden fazla olunca, taaddüdü mubah kılmaya zorlandı. Çünkü, inançlarına

zıd, alışageldikleri tatbikata ters olmasına rağmen bundan daha güzel bir çözüm bulamadılar.

Doktor Muhammed Yusuf şöyle demiştir: «Biz Paris'te iken 1948 senesi Almanya'nın Münih kentinde Mısırlı kardeşlerimle beraber Dünya Gençlik Kongresi'ne davet edildik. Harpten sonra Almanya'da kadınların sayısının erkeklerden kat kat fazla olması probleminin konuşulduğu ve en iyi çözüm çarelerinin sunulduğu toplantıya Mısırlı arkadaşım ile katılmak nasip oldu. Oradakilerin bildikleri çözümler sunulduktan sonra, biz arkadaşım ile beraber tek çözüm olan taaddüdü zevcatı Önerdik. Uzun münakaşa ve ürpermeden sonra bu görüş kabul edildi. Ancak, konuyu derinlemesine ve adaletli bir şekilde inceleyince kongre başka çözüm olmadığını gördü. Sonuç itibariyle sunduğumuz rapor, kongrenin kabul ettiği bir tavsiye karan oldu.

«Beni en çok sevindiren husus vatanıma döndükten sonra 1949 senesinde bazı Mısır gazetelerinin, «Batı Almanya'nın başşehri Bonn şehrinin ahalisinin, taaddüdü zevcat konusunda kanun yapılmasını istedikleri» yolundaki haberleriydi.»

e — Sonra erkeğin tenasül yönünden istidadı kadından daha çoktur. Erkek, bulûğ çağından itibaren geç yaşlara kadar cinsel ilişkiye hazırdır. Kadın hayız müddetince —her ay on güne kadar ulaşabilir— cinsel ilişkiye hazır değildir. Aynı şekilde nifas anında da —bu müddet kırk güne kadar varabilir— cinsel ilişkiye hazır değildir. Hamilelik ve süt emzirme zamanları da buna ilave edilebilir. Kadının çocuk doğurması, kırkbeş ile elli arasında sona erer. Halbuki erkek altmış yaşından sonra bile çocuk yapabilme gücüne sahiptir. Bu durumlarda kadın, kadınlık görevini eda et-meKten âciz olunca, erkek bu zaman zarfında ne yapacaktır? Kendisine nefisini hafif kılacak, namusunu koruyacak helâl bir eş bularak mı daha uygundur yoksa hayvanların birbirleriyle irtibat kurdukları gibi dost hayatı mı yaşaması uygundur? İslâm'ın zinayı şiddetle haram kıldığı da düşünmek gerekir: «Sakin zinaya yaklaşmayın. Doğrusu bu çirkindir. Kötü bir yoldur.» (İsrâ: 32).

«İna eden kadın ve erkeğin herbirine yüzer değnek vurun. Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsanız, Allah'ın dini konusunda o ikisine acımayın. Onların ceza görmesine, inananlardan bir topluluk da şahid olsun.» (Nûr: 3).

f — Bazen kadm, çocuk doğuramaz veya iyileşmesi ümid edilmeyen bir hastalığa yakalanır. Bununla beraber kadın evlilik hayatının devamını istemektedir. Erkek ise çocuk arzu etmekte ve evinin işlerini yürütecek hanım istemektedir. Kocanın, bu elim tablo karşısında bırakılarak çocuksuz, akim bir kadınla veya evinin işlerini düzenleyecek kimse olmadan hasta bir kadınla hayatını geçirmesi ve bu yüke tek başına tahammül etmesi mi hayırlıdır? Yoksa kadm, kendisiyle yaşamaya istekli olduğu halde onu boşayarak kadına eziyet vermesi mi daha hayırlıdır? Yoksa ikisinin de birbirlerini anlayışla karşılayıp erkeğin başka bir kadınla evlenmesi, böylece hem kadının hem de erkeğin maslahatının beraberce giderilmesi mi daha uygun olur? Şüphesiz son çözüm en doğru, kabule şayan bir görüştür. Gerçek vicdan ve yüce duygu sahibinin bunu kabul etmemesi ve bundan razı olmaması mümkün değildir.

g — Bazı erkeklerde cinsî ve bedenî yapılan itibariyle cinsel do-yumsuzluk bulunabilir. Çok kerre bir kadınla yetinmezler. Özellikle sıcak ülkelerde bunlara daha çok rastlanır. Bu durumda, dost hayatı yaşayarak ahlâkını bozması yerine cinsel arzularını tatmin edecek helâl ve meşru yol onun için mubah olur.

h — İslâm dini' umumi ve hususî olarak bütün insanlardan yalnız bir nesil ve muayyen bir zaman için hüküm koymaz. O, yeryüzüne varis olacak bütün insanlar için ve şu anda yeryüzünde yaşayanlar için topluca hüküm koyar. İslâm zaman ve mekanı nazar-ı itibara alır ve ferdlerin durumlarına göre ölçüler koyar ve onların hesabını yapar. Savaşta ve barışta ümmetin fertlerinin çok olmasını arzulamak İslâm'ın en Önemli hedeflerinden bir hedeftir.

1 — Taaddüdü zevcatın meşru olması ve bunun tatbiki, İslâm âleminin temiz olarak devamını, bu hükmü kabul etmeyen ve inanmayan toplumların düştükleri ahlâkî noksanlıklardan ve sosyal rezilliklerinden müslümanların uzak kalmasını sağlamıştır.

Taaddüdü yasak eden toplumlara bakıldığında şunları görürüz:

a) Fasıklar çoğalmış, kötülükler yaygınlaşmıştır. Hatta gayri meşru hayat yaşayan kadınlar bazı bölgelerde evli kadınların sayısını aşmıştır.

b) Bunun sonucu olarak, metres hayatından doğan çocuklar çoğalmıştır. Bazı bölgelerde, ^ayrî meşru çocukların sayısı toplam çocuk sayısının yüzde ellisine ulaşmıştır. Birleşik Devletler'de her sene iki'yüz bin gayri meşru çocuk doğmaktadır.

1959 senesi Ağustos ayında (Mısır'da) Şa"b gazetesinde şu haber çıkmıştır:

«Amerika Birleşik Devletleri'nde gayri meşru olarak doğan çocukların dikkatten kaçan sayısı Amerika'da ahlâk seviyesinin düşmesi yönünden ve Amerika vergi mükelleflerine yüklediği yük bakımından yeni' bir mücadelenin başlamasına sebep olmuştur. (Çünkü bu çocukların bakımı vergi mükelleflerine yüklenmiştir.) Amerika'da, Sağlık, Eğitim ve Sosyal İşler Bakanlığının raporlarında şöyle denmektedir: «Amerika'da vergi verenler, bu sene gayri meşru çocukların nafakası için 210 milyon dolar verecekler. Bu da her çocuk için ayda 27 dolar 29 sent etmektedir.»

«Resmî makamların belirttiğine göre, 1938'de 87.900 olan gayri meşru çocuk sayısı 1957'de 200-700'e yükselmiştir.

«Yine Sosyal İşler Bakanlığı 1958'de gayri meşru çocuk sayısını 205.000 olarak takdir etmiştir. Ancak gerçeği bilenler, doğru rakamın bu sayının çok üstünde olduğuna inanmaktadırlar.

«Son rakamlar göstermektedir ki, özellikle henüz bulûğ çağına ermiş genç kızlar arasında tehlikeli boyutlara

ulaşan gayri meşru çocuk sayısı, son iki nesilde üç katına çıkmıştır. Sosyoloji bilginleri başka bir gerçeği daha haykınıyorlar: O da, zengin ailelerin kızlarının gayri meşru yoldan hamile kaldıklarını gizlemekte olduklarıdır.»

c) Bu gayri meşru birleşmeler vücuda ait pis hastalıklar, psikolojik rahatsızlıklar ve sinirsel bozukluklar doğurmuştur.

d) Nefislerde zaafa düşme ve çözülme etkileri yapmıştır.

e) Kan-koca arasındaki kuvvetli bağlar çözülmüştür. Evlilik hayatı yıkılmış, aile bağları kopmuş, hatta bu bağlar bir değer taşımaz olmuştur.

f) Sahih nesep kaybolmuş, haîta kocalar, terbiye ettikleri çocukların kendi soyundan olup olmadığına kesin karar veremez olmuştur.

İşte bu ve benzeri bozukluklar, Allah'ın öğretilerinden sapmanın ve fitrata muhalefet etmenin tabîî sonucudur. Bu sapmalar, İslâm'ın gösterdiği yolun en sağlam yol olduğuna, İslâm'ın koyduğu ni-zamın yeryüzünde yaşayan insanlar için en uygun nizam olduğuna en kuvvetli delil ve en geçerli hüccettir. Şüphesiz, İslâm, bu hükümleri gökteki meleklerle göndermemiştir.

Bu sözüme «Allah Rasûlü Muhammed» (*) adlı kitapdan nakledeceğimiz bir soru-cevapla son veriyoruz: — Taaddüdü zevcâtı kaldırmakta ahlâki bir fayda var mı? Cevap:

— Bu konu şüpheli bir iştir, İslâm ülkelerinin çoğunda taaddüdü zevcatın kaldırılmasıyla tahrib edici sonuçlar yayılmıştır. Ayrıca, İslâm ülkelerinde, bundan Önce görmedikleri bir hastalık ortaya çıkacaktır ki, o da evliliği bire indiren ülkelerde kötü sonuçlarıyla yayılmakta olan bekârlıktır. Nitekim bu ülkelerde bekârlık korkunç bir şekilde yayılmakta, özellikle harblerih erkekleri eksilttiği dönemlerde daha da kendini göstermektedir.

9.25.7. Çok Evliliği Sınırlandırmak

Kötü tatbikat ve İslâm'ın Öğretisine riayet etmemek taaddüdü zevcau kayıtlamak isteyenlerin ayağa kalkmasına bir delil oldu. Bunlar, hakimnin veya bazı yerlerde hakimnin yerine bakan başkasının kocanın durumunu araştırdıktan, mali kudretini bildikten ve ona evlenme için izin verdikten sonra ikinci bir kanyı almasını mubah saydılar.

«Bunun sebebi, ev hayatı zor bir nafaka gerektirmektedir. Taaddüdü zevcatla aile fertleri çoğalınca, erkeğin yükü daha da artar. Onların nafakasını temin edemez. Onları iyi İnsan olarak yetiştirmekten aJa kalır. Aile fertleri hayatın, zorlukların karşısında durmaya çalışırlar. Böylece cehalet yayılır, boşta gezenler çoğalır, ümmetin fertlerinden büyük bir çoğunluğu cemiyetten dışlanır, kemiklerine işleyen fesad mikropların taşıyarak cemiyeti tutuştururlar.

a Kaldı ki, günümüzde insanlar, taaddüdeki hikmeti araştırmadan mala tamah etmek ve şehvetini tatmin etmek için evlenmekte-teclirler. Evlenmekteki maslahatı araştırmamakta, çok kere kadının hakkına tecavüz etmekte ve ondan doğan çocukları zora sokarak onları mirastan mahrum etmektedir. Böylece üvey kardeşler arasında düşmanlık girer, kavga şiddetlenir. Hanımlardan biri diğ-

(") «Allah Rasûlü Muhammed» Arapça Tere; Dr. Abdülhalim Mah-

mud.

rinden intikam almaya kalkar. Bu küçük olaylar büyür, bazı zamanlarda öldürme olaylarına kadar varır.»

İşte bunlar taaddüdün bazı sonuçları ve çok evliliği sınırlandırmak için delil arayanların ortaya attığı sebeplerdir.

Biz bunun arkasından hemen deriz ki:

Bunun tedavisi Allah'ın mubah kıldığı bir şeye mâni olmak değildir. Bu ancak tâ'im, terbiye ve dinin hükümlerini insanlara anlatmakla olur. Görmüyor musunuz; Allah, insana yemeyi ve içmeyi haddi aşmamak kaydıyla mubah kıldı. Eğer yeme ve içmede israf ederse hasta olur ve çeşitli rahatsızlıklara uğrar. Burada suç, yeme ve içmede değil, onlara aşın düşkünlükte ve onlarda israf etmektedir. Bunun tedavisi yeme ve içmeye mani olmakla değil, ancak zarar meydana gelmesin diye korunması gereken hususlara riayet etmeyi öğretmekle olur. Birden çok kadınla evlenenlerin durumlarına bakıp, vâki olan olaylarla delil getirerek taaddüdü zevcâtı, hâkimin iznine bırakma yoluna gidenler, bu yasaktan doğacak sonuçları bilmemektedirler. Günümüzde taaddüdün mubah kılınmasından doğacak zarar, onu yasaklamaktan doğan zarardan daha hafiftir. «Zararların en hafifi irtikab edilir,» kaidesi gereğince, zarar bakımından hafif olan taaddüdü mubah kılarak, yasağı kaldırmak gerekir. İşî hakime bırakmak, zaptı mümkün olmayan bir meseledir. Burada insanların haî-lerini' ve durumlarını bilmenin mümkün olduğu sahih bir ölçü yoktur. Bazan taaddüdü men etmenin zarar faydasından daha çoktur.

Müslümanlar ilk asırdan günümüze kadar birden çok kadınla evlenmişler, hiçbirisinin taaddüdü menetmeye veya bugün olduğu şekilde sınırlamaya kalktığı bize ulaşmamıştır. Onlara yeten, bize de yetsin. Allah'ın geniş rahmetini daraltmak ve dostlar bir tarafa, düşmanların bile şahit olduğu üstünlük ve meziyetleri toplayan İslâm teşriini noksanlaştırmak hakkımız yoktur,

9.25.8. Taaddüdü Zevcatın Tarihi

Gerçek şu ki, taaddüdü zevcat, İslâm'dan Önce pek çok millette yaygın idi.

Bunlardan İbranileri, cahiliyet dönemindeki Araplar ve Slav ırkını sayabiliriz. Bu ırklara mensup olan bugünkü

şu ülkelerin ahailerini sayabiliriz: Rusya, Litvanya, Letonya, Estonya, Polonya, Çekoslovakya, Yugoslavya. Yine bazı Cermen ve Sakson kökenli ırklarda da taaddüdü zevcâtı görmekteyiz ki, bugün bu ırklara şu büyük ülke halkları mensup bulunmaktadır. Almanya, Avusturya, İsviçre, Belçika, Hollanda, Danimarka, İsveç, Norveç ve İngiltere. Öyleyse, iddia ettikleri gibi sadece islâm'ın taaddüdü zevcatı getirmiş olduğu görüşü doğru değildir. Gerçek şu ki; taaddüdü zevcat nizamı, Afrika, Hindistan, Çin ve Japon gibi müslüman olmayan pek çok ülkede halen yaygın bir biçimde devam etmektedir, öyleyse bu nizamın sadece müslüman ülkelere mahsus olduğu zannı doğru değildir. Hakikat şu ki, Hristiyanlığın aslında, taaddüdün haramlığı hakkında bir hüküm yoktur. İncil'de bu konuda açık bir delil mevcut değildir.

Avrupalılardan Hristiyanlığı ilk kabul edenlerin tek kadımla evlenmelerinin sebebi, Hristiyanlığın ilk yayıldığı Yunan ve Roma milletleri arasında daha önce putperestliğin yaygın olması itibarıyla, inançları gereği taaddüdü zevcatı haram sayma adetleri bulunduğundan, Hristiyanlığa girdikten sonra babalarından kalan adetler üzerinde bulunmak için aynı yoldan yürümeleridir, öyleyse, Hristiyanlardaki tek kadınla evlilik, girmiş bulundukları yeni dinle ortaya çıkan bir nizam değildir. Bilâkis ük putperestlik devirlerinde tatbik ettikleri eski bir nizamdır. Daha sonraları, yeni Kilise, taaddüdü zevcatın yasak olmasını kararlaştırdı. Ve bunu Hristiyanlığın ortaya koyduğu bir nizam saydı. Halbuki incil'in bölümlerinde taaddüdün haram olduğuna dair bir hüküm gelmemiştir. Gerçek şu ki, taaddüdü zevcat nizamı, ilerlemiş milletlerden başka yerde açık bir surette ortaya çıkmamıştır. Hatta taaddüdü zevcat, sosyoloji bilginlerinin ve medeniyet tarihi yazarlarının da belirttiği gibi, ilkel ve geri kalmış toplumlarda ya hiç olmamış veya az yayılmıştır. Düşünüldüğü zaman görülecektir ki; bir kadınla evlilik, hem ilkel dönemlerde hem de sonraki dönemlerde çoğu toplumlarda yaygındır. Bu toplumlar, cam pahasına tabiatın kucağına kendini atarak avlanan ve yiyecek bulandan tutun da ziraati bilen yeni toplumlara kadar uzanmaktadır. Öyleyse taaddüdü zevcatın sadece ilkel toplumlarda var olduğu doğru değildir. Sosyoloji bilginleri ve medeniyet tarihi yazarları, taaddüdü zevcatın sınırlarının genişleyeceğini, medeniyet geliştikçe ve kültür seviyesi arttıkça pekçok milletin bu esası kabul edeceğini belirtiyorlar.

Öyleyse, taaddüdü zevcatın, kültürün geri kalmasıyla doğru orantılı olduğunu sananların görüşü doğru değildir. Bilâkis bunun tam tersi doğru olup aynı zamanda ittifak konusudur.

İşte bu tesbit, tarih açısından taaddüdü zevcat için doğru bir tesbittir. Bu görüş Hristiyan âleminin de durumunu ortaya koymakta olup, taaddüdü zevcatın kültürün gelişmesiyle doğru orantılı ve kültürün yayılma süreciyle ilgili olduğu gerçeğini de göstermektedir. Bütün bunları, bir gerçeği açıklamak ve Batılıların hem tarihi hem de gerçekleri küçük düşürme çabalarını ortaya koymak için anlattık.

Taaddüdü zevcat, medeniyette büyük bir merhale almış milletlerden başkasında açık olarak görülmez. Bu milletler, ilkel avlanma merhalesini aşmış, hayvanları evcilleştirerek onları gütmüş ve onlardan faydalanmış toplumlarla, iptidai bir şekilde ziraat ve meyve toplamadan bugünkü ziraat merhalesine gelmiş toplumlardır.

9.26. EVLİLİKTE VELAYET

9.26.1. Velayetin Manası

Velayet; şer'i bir hak olup, onun gereğiyle, iş başkası üzerine cebren geçerli olur. «Umumî velayet» ve «hususî velayet» diye ikiye ayrılır. Hususi velayet de «nefs üzerine velayet» ve «mal üzerine velayet» diye ikiye ayrılır. Burada nefis üzerine velâyet'ten maksat, evlilikteki nefis üzerine velayettir.

9.26.2. Veli Olmanın Şartı

Veli olmak için, —velisi olduğu kişi ister müslüman olsun, ister olmasın— hürriyet, akıl ve bulûğ şart koşulur. Kölenin, delinin ve çocuğun velayeti kabul olunmaz. Çünkü bunlardan hiçbirisi kendi kendini idare edemediğine göre, başkasının velisi olması evlâ yoluyla caiz olmaz. Bu şartlara dördüncü bir şart daha eklenir ki, o da, kendisine veli olunan kişi müslümansa velinin de müslüman olması gerekir. Çünkü şu ayetten dolayı gayri müslimin, müslümaü üzerine veli olması caiz değildir: «Allah inkarcılara, inananlar aleyhinde asla fırsat vermeyecektir.» (Nisa: 141).

9.26.3. Velide Adalet Şartının Bulunmaması

Velide adalet şart koşulmaz. Çünkü, fasıklığı rezillik derecesine varmadığı müddetçe, fasıdlık kişiyi evlendirmeye ehil olmaktan Çıkarmaz. Ancak aşın derecede fasık kimsenin velayetine güvenilmez, çünkü velisi olduğu kişinin hakkını alabilir.

9.26.4. Evlilikte Kadının Kendine Veli Olmasının Muteber Olması

Âlimlerin çoğu, kadının, kendini ve başkasını evlendiremeye-ceği vs kadının sözüyle nikâh akdinin gerçekleşmeyeceği görüşü-ne varmışlardır. Çünkü; «velayet akdinin sıhhati için şart olup, akdi yapan da velidir,» demişler ve bu görüşlerine şunları delil getirmişlerdir:

1 — Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: «İçinizden bekârları, köle ve cariyelerinizden iyi olanları evlendirin.» (Nur: 32).

2 — Yine Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: «İman edinceye kadar müşrikleri nikahlamayınız.» (Bakara: 222). Bu iki ayetten delil çıkarmanın şekli şudur: Allahu Teâlâ nikâhla ilgili olarak erkeklere hitap etmiş, kadınlara hitap etmemiştir. Sanki Allahu Teâlâ «Ey veliler, velisi bulunduğunuz kadınları müşriklerle evlendirmeyiniz,» buyurmuştur.

3 — Ebû Mûsâ (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem «Velisiz nikâh olmaz,» buyurmuştur. (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd, Tirmizî, İbn Hibbân ve Hâkim rivayet etmiş, İbn Hibbân ve Hâkim sahihlemiştir). Hadiste geçen nefy, velî kelimesinin iki mecazi manasından biri olan velînin zâtına yöneliktir. Bu durumda velîsiz evlilik, biraz sonra Âişe (r.a.) hadisinde geleceği üzere batıldır.

4 —■ Buhari'nin Hasan'dan rivayet ettiğine göre Hasan şöyle demiştir: «Evlenmelerine mâni olmayın» (Bakara:

232). âyeti hakkında —ki bu ayet onun hakkında nazil olmuştu—. Ma'kil bin Ye-sâr bana şöyle anlattı:

«Kızkardeşimi bir adamla evlendirdim. Sonra onu boşadı, tddeti bitince tekrar kızkardeşimi istemeye geldi. Ben de kendisine 'Kızkardeşimi sana verdim. Evinizi döşedim. ikramda bulundum. Fakat sen onu boşadın. Şimdi ise onu tekrar istemeye geliyorsun. Hayır, vallahi onu sana tekrar vermem.» dedim. Adam da pek fena birisi değildi. Kadın da ona dönmeyi istiyordu. Bunun üzerine Allahu Teâlâ «Onlann evlenmelerine mâni olmayın» ayetini indirdi. Bunun üzerine, «Ya Rasûlallah, ne yapayım?» dedim. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

«Kardeşini o adama nikâhla», dedi. Ben de kardeşimi o adama nikahladım.»

Hafız Fetih kitabında şöyle demiştir: «Zikri geçen bu âyetin nüzulü hakkında zikredilen sebep, delillerin en kuvvetlilerindendir. Bu ayet, velinin muteber olduğuna en açık delildir. Eğer böyle olmasaydı, «onu engellemeyin» ifadesinde bir anlam olmazdı. Eğer kadın kendini nikâhlayabilseydi, kardeşine ihtiyaç olmazdı. Bir kimse kendî işini yapabiliyorsa, başkası ona mâni oldu, denemez.

5 — Âişe'den rivayet olunduğuna göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Velisinin izni olmadan nikâh-lananın nikâhı batıldır. Nikâhı batıldır. Nikâhı batıldır. Eğer zifâf vâki olmuşsa, zifâftan dolayı mehir gerekir. Eğer bunları evlendir-mezlerse velisi olmayanın velisi kadıdır.» (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd, İbn Mâce ve Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî «hadis hasendir,» demiştir.)

Kurtubi «Bu hadis sahihtir,» demiştir. «İbn Uliyye'nin «Bu hadisi Zühri'ye sordum, hakkında birşey bilmedi.» diyen İbn Cüreyc' den naklettiği söze itibar edilmez. İbn Uliyye'den başka hiç kimse İbn Cüreyc'den böyle bir haber nakletmemiştir. Buhari, Müslim, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin Zühri'den yaptıkları rivayette de böyle bir şey zikredimemiştir. Zühri'den böyle bir haber nakledilse bile bu konuda hüccet olamaz. Çünkü bu hadisi Zühri'den. hadiste güvenilir önder olan Süleyman bin Musa ve Cafer bin Rebi'a rivayet etmiştir. Şayet Zühri hadisi unutmuş olsa bile bu ona zarar vermez. Çünkü unutmaktan ademoğlu masum değildir.»

Hâkim: «Bu hadis hakkında Nebi aleyhisselam'ın hanımlarından Âişe. Ümmii Seleme ve Zeynep (r.a.)'den sahih rivayetler gelmiştir» demiş, sonra arka arkaya tam otuz hadis rivayet etmiştir.

İbn'ül-Münzir; «Rasûlullah'ın ashabının hiçbirisinden bunun hilafı bilinmemektedir,» demiştir.

6 — Velisiz, kadının nikâhlanamayacağı söyleyenler demişlerdir ki: «Evlenmekte pek çok maksat vardır. Kadın çok kerre şefkatinin tesirinde kalarak iyi bir seçim yapamaz ve evlenmekteki gayelerin tahakkuku ve evlenmenin en güzel şekilde olabilmesi için akdın gerçekleşmesi kadından alınıp velisine bırakılmıştır.»

Tirmizî şöyle demiştir: «Nebi aleyhisselam'ın bu konudaki «Velisiz nikah olmaz» hadisiyle, içlerinde Ömer bin Hattab, Alî bin EbE Talib, Abdullah bin Abbas, Ebû Hureyre, İbn Ömer, İbn Mes'ûd ve Âişe'nin de bulunduğu Nebi aleyhisselam'ın ashabından ilim ehli amel etmişlerdir. Tabiîn fakihlerinden, Sa'îd bin Müseyyeb, Hasan Basri, Şurayh, İbrahim Neha'î, Ömer bin Abdülaziz ve diğerleri de bu görüşe varmışlardır. Süfyân Sevrî, Evzâ'î, Abdullah bin Mübarek, Şâfi'î, İbn Şibrime, Ahmed, tshak, İbn Hazm, İbn Ebî Leylâ, Taberi ve Ebû Sevr de aynı şeyi söylemişlerdir.»

Tabefî şöyle demiştir: «Dul kaldığı zaman, kendisi değil de babası Ömer tarafından nikahı akdedilen Hafsa hadisi, «Bulûğa eren kendine malik kadının kendini evlendirmesi ve velisi olmadan nikâh akdi yapması caizdir,» diyenin sözünü iptal etmektedir. Şayet bu caiz olsaydı, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bizzat Hafsa'nın kendisine evlenme teklifi yapmayı terketmezdi. Çünkü Hafsa, kendi hakkında karar vermeye babasından daha lâyık olurdu.»

Ebû Hanîfe ve Ebû Yusuf şu görüştedirler: «Akıllı, bulûğ çağına ermiş kadının, ister dul, ister bekâr olsun kendisini doğrudan nikahlaması hakkı vardır. Ancak evlilik akdi konusunda velisini vekil etmesi, yabancı erkeklerin huzurunda nikah akdini üzerine aldığından doğacak olumsuz durumlardan kadını korumak için müstehabdır. Kadının kendi başına evlenmesi durumunda, varisi olacak velisinin İtiraza hakkı yoktur. Ancak aralarında denkliğin bulunmaması ve mehri, mehr-İ misil'den daha az olması durumları müstesnadır. Şayet kadın, aralarında denklik şartı bulunmadan ve mirasçı velisinin rızası olmadan evlenirse, Ebû Hanîfe ve Ebû Yusuf'tan rivayet olunan ve mezheplerinde geçerli olan fetvaya göre, evlilikleri sahih değildir. Çünkü her veli denklik şartıyla ilgili kadının hakkını savunamaz, her hakim de adaletli davranamaz. Bundan dolayı husumet kapısını kapatmak için «evliliğin sahih olmadığı» şeklinde fetva vermişlerdir. Bir rivayette; «Kadın çocuk do-

ğurmadığı ve gebe olduğu anlaşılmadığı müddetçe zararı defetmek için velisinin hakimden ayrılmasını talep etmesi hakkı vardır. Şayet çocuk doğurmuş veya hamile olduğu ortaya çıkmışsa, çocuk zayi olmasın diye ayrılma talebi sakıt olur. Eğer aralarında denklik bulunup da verilen mehir, mehr-i misil'den az olursa, velisinin mehr-i misl'i isteme hakkı vardır. Koca bu isteği kabul ederse akid sabit kalır. Şayet kabul etmezse akdi bozmak için velisi mahkemeye başvurur. Eğer kadının varisi olacak velisi yoksa meselâ hiç velisi bulunmamak veya varis olacak velisi bulunmamak gibi durumlarda, kadının akdettiği nikah üzerine kimsenin itiraz hakkı yoktur. İster denk olanla evlensin, ister evlenmesin, ister mehr-i misil alsın, ister almasın durum aynıdır. Çünkü bu durumda, görev bizzat kendisine düşmüş ve kendi özel hakkım kullanmıştır. Denk olmayan kişiyle evlendiğinden dolayı kendisine ayıp gelecek bir velisi yoktur. Kadının mehr-i misl'i ise, kocasından almakla sakıt olmuş olur.»

Hanefilerin tümü aşağıdakilerle delil getirdiler:

- 1 — «Eğer onu boşarsa, başka bir kocayla nikahlanıncaya kadar odu alması helâl olmaz.» (Bakara: 230).
- 2 — «Kadınları boyadıgınızda müddetleri sona etmişse, evlenmelerine engel olmayın.» (Bakara: 232).

Bu iki ayette, evlilik kadına isnad edilmiştir, isnada esas olan gerçek işi yapana dayandırılmasıdır.

3 — Ayrıca kadın, alışveriş ve diğer akıdlerde, tek başına akid yapabiliyor. Evlenme akdini de tek başına yapması kadının hak-kındandır. Çünkü akidler arasında fark yoktur. Evlilik akdinde her ne kadar velilerin bir hakkı varsa da bu hak iptal edilmiş değildir. Çünkü kötü muamelenin ayıbı velilere ait olacağından, evlenme kötü bir yolla yapıldığı ve denklik şartına uyulmadığı zaman velilerin hakkı yine mevcuttur.

Hanefiler devamla; »Evlilikte velayeti şart koşan hadisler, küçük ve deli olmak gibi ehliyetin noksan olması manasına alınır.» demişlerdir.

Usûlcülerin çoğuna göre, umumî hükmü kıyasla tahsis etmek ve onu, kapsadığı hükmün bir kısmına ait kılmak caizdir.

9.26.5. Evlenmeden önce Kadının İznini Almak

Kadının velayeti konusunda ihtilaf varsa da, velinin, kadının görüşüne başvurması ve onun rızasını öğrenmesi gerekir. Çünkü evlilik, erkekle kadın arasında müşterek bir hayat, sürekli bir beraberliktir. Kadının rızası bilinmeden, anlaşma devam etmeyip, aralarında sevgi ve bağ sürekli olmaz. Bundan dolayı, tslâm, kadın ister bekâr olsun, ister dul olsun, onu evlenmeye zorlamayı ve istemediği kişiyle evlendirmeyi men etmiş ve ondan izin almadan önce üzerine yapılacak nikah akdini sahih kabul etmemiştir. Ve yine müstebid bir velinin nikah akdinde yaptığı muameleyi, kadının, iptal davasıyla feshini talep etmek hakkı vardır.

İbn Abbas'tan rivayet olduğuna göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Dul kadın, kendini evlendir* meye velisinden daha lâyıktır. Bekâr İse, kendinden izin istenir, be* kâtın İzni susmasıdır.» (Hadisi Müslim, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce rivayet etmiştir. Müslim, Ahmed, Ebû Davud ve Nesâî'nin bir rivayetlerinde «Bekârın, akid yapılmadan önce babası iznini talep eder.» şeklindedir.)

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet olduğuna göre Rasûlullah sal-lallahu aleyhi ve sellem «Dul kadının emri talep edilmeden nikah-ı lanamaz, bekâr İse İzni »I«ımarfa^ evlendirilmez.» Ashab: «Ya Ra-sûlallah, bekana izni nasıl olacak?» diye sorunca, Rasûlullah; «Onun İzni, susmasıdır.» buyurdu.

Hasnâ bin ti Hıdâm'dan rivayet olduğuna göre; babası, dul olan Hasnâ'yi evlendirdi. Rasûlullah'a gelip durumu sorduğunda, Rasûlullah onun nikâhını reddetti.» (Hadis: Buhari, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce rivayet etmiştir.)

İbn Abbas'tan rivayet olduğuna göre; bekâr bir cariye Ra-sûlullah'a gelerek, babasının kendisini, istemediği halde evlendirdiğini söyleyince, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem onu muhayyer bıraktı. (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd, İbn Mâce ve Dârekutnî rivayet etmiştir.)

Abdullah bin Büreyde'den onun da babasından rivayet olduğuna göre; genç bir kız Rasûlullah'a gelerek «Babam beni itibarını korumak için kardeşinin oğluya evlendirdi.» dedi. Büreyde'-nin babası devamla şöyle demiştir: «Karar verme durumu kadına bırakılınca, kadın; 'Babamın, hakkımda verdiği kararı kabul ettim. Fakat, evlenme konusunda babaların kızlarını keyfi evlendirme yetkisine sahip olmadıklarını kadınların Öğrenmesini istedim,' demiştir.» (Hadisi İbn Mâce rivayet etmiştir. Hadisin ravileri sa-hihîn ravüerdir.)

9.26.6. Küçüklerin Evlendirilmesi

Yukardaki hükümler, akil balığ olanlar içindir. Küçüklere gelince; kendi izni olmadan babası ve dedesi tarafından evlendirile-bilirler. Çünkü çocuğun görüşü olmaz. Babası ve dedesi, çocuğun hakkına riayet eder ve onu korurlar. Ebû Bekir, kızı Âişe'yi, küçük olduğu için iznini almadan Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile evlendirmiştir. Çünkü Âişe izni alınacak bir yaşta değildi. Akil balığ olduğu zaman, onun için muhayyerlik yoktur.

Şâfi'iler, bulûğ çağına erip izni alınıncaya kadar hoşlanmadığı bir evliliğe düşmesin diye, babasının ve dedesinin onu evlendirmemesini müstehab görürler.

Cumhur ulema, baba ve dededen başka velilerin küçük çocuğu evlendirmesini caiz görmezler. Şayet evlendirirse nikah sahih olmaz.

Ebû Hanîfe, Evzâî ve Seleften bir grub şöyle demişlerdir: «Bütün velilerin küçük çocuğu evlendirmeleri sahih olup, bulûğ çağına erdiği zaman kabul edip etmemekte muhayyerdir. Çünkü Nebî aleyhisselam, ümârne binti Hamza'yı küçük olduğu halde evlendirmiş, bulûğ çağına erince de onu muhayyer kılmıştır. Nebî aleyhisselam Ümâmne'yi kendisine yakın olduğu ve velayet hakkı bulunduğu için evlendirmiş, yoksa Nebî olduğu için evlendirme-roişti. Eğer Nebî olması sıfatıyla onu evlendirseydi bulûğa erdiği zaman onun için muhayyerlik olmazdı. Çünkü Allah-u Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Allah ve Rasûlü bir şeye hükmettiği zaman inanan erkek ve kadına artık işlerinde başka yolu seçmek yaraşmaz.» (Ahzâb; 36).

Bu görüşü sahabeden Ömer, Ali, Abdullah bin Mes'ûd, tbn Ömer, Ebû Hureyre benimsemişlerdir.

9.26.7. Mecburi Velayet

Bunak mümeyyizler ve çocuklarda olduğu üzere ehliyeti noksan olan şahıslar üzerine mecburi velayet bulunduğu gibi, mümeyyiz olmayan çocuk ve deli gibi ehliyetini kaybetmiş kişiler üzerine de mecburi velayet sabit olur.

Mecburi velayetin sabit olmasının manası, bu saydıklarımıza görüşlerini almak için müracaat etmeden velinin evlilik akdi yapması demektir. Yapılan akid onların rızasını almadan geçerli olur.

Sari', üzerine velilik yapılan kişinin maslahatı için bu velayeti mecburi kılmıştır. Çünkü ehliyetini kaybeden veya ehliyeti nakıs olan kendi maslahatlarına bakmaktan acizdir. Bu kişiler, küçük olmak, delilik ve bunaklık sebepleriyle yapacağı tasarruflarda ve gerçekleştireceği akidlerde maslahatını düşünmeye gücü yetecek akli kuvvete sahip değildirler. Bu bakımdan ehliyetini kaybeden veya noksan olanın yapılacak işlerinde görev veliye aittir. Ancak ehliyetini kaybeden nikah akdini akdettiğini zaman akdi batıl olur. Çünkü ehliyetin esası olan temyiz gücü bulunmadığından akid ve tasarruflarında kullandığı sözler muteber değildir.

Ehliyeti noksan olan evlilik akdi yaptığı zaman ise, evliliğin şartları yerine getirildiği zaman akid sahih olur.

Ancak bu akid velisinin iznine bağlı olur. Velisi dilerse akdi caiz görür, dilerse reddeder.

Hanefiler; «Mecburi velayet, küçük çocuklar, deliler ve bunaklar için neseb yoluyla yakın akrabalara sabit olur.» demişlerdir.

Hanefilerin dışındakiler ise, küçük çocuklar, deliler ve bunakları ayırarak, «mecburi velayet deliler üzerine sabit olur,» demişlerdir. Bunlara göre bunaklar üzerine velayet sadece baba, dede, vasi ve hakim için geçerlidir.

Küçük erkek ve kız çocukları için mecburi velayetin sabit olmasında alimler ihtilaf etmişlerdir.

İmam Malik ve Ahmed, «Yalnız babası ve vâsisi için velayet sabit olur, başkaları için sabit olmaz,» demişlerdir. Şâfi'î ise, velayetin, babası ve dedesi için sabit olduğu görüşündedir.

9.26.8. Veliler Kimlerdir?

İçlerinde imam Malik, Sevrî, Leys ve Şâfi'î'nin de bulunduğu cumhur ulema, evlilikte velilerin, ancak baba tarafından yakın akrabalar olabileceğini söylemişlerdir. Teyze, anne bir kız kardeş, annenin oğlu ve aynı rahimden gelenler (zevî'l-erham)'den hiçbirisi velayet hakkına sahip değildir.

Şâfi'î şöyle demiştir: «Kadının nikahı ancak yakın velisinin sözüyle gerçekleşir. Yakın velisi yoksa, uzak velisinin sözüyle, o da yoksa hakim velisi olur. Eğer kadın velisinin izniyle veya velisinin izni olmadan kendi kendini nikahlarsa evlilik batıl olur. Bu evliliğe nikah hukuku tahakkuk etmez.»

Ebû Hanîfe'ye göre; «Akrabalardan asabi yakınlığı olmayanlar için de evlendirme velayeti vardır.»

Ravdetu'n-Neddiyye sahibinin bu konudaki araştırması şöyledir: «Bana göre güvenilmesi gereken husus şudur:

Veliler, kadının yakınlarıdır. Önce en yakını, sonra onu takib edenler. Bunlar kadın başkaları tarafından evlendirilip, denklik şartına uyulmadığı zaman kendileri aşağılık duygusuna kapılanlardır. Bu duygu sadece asabeye mahsus değildir. Bilakis anne bir kardeş gibi mirastan hisse alan (zevî's-sehâm) ve kızın oğlu gibi aynı rahimden gelen (zevî'l-erhâm) için de geçerlidir. Çok kerre bu aşağılık duygusu, zevî's-sehâm ve zevî'l-erham'la birlikte amcaoğulları ve benzerleri gibi yakınlarda daha şiddetli olur. öyleyse nikâhta velayet hakkını varis olanlara tahsis etmeye yol olmadığı gibi asabî yünden yakın olanlara tahsis etmeye de yol yoktur. Kim böyle olduğunu söylerse, nikâhta veliliğin bu olduğuna dair Şer'an veya lügaten bir delil veya nakil getirmesi gerekir.» Yazar devamla demiştir ki: «Şüphe yok ki, akrabalığın bazıları "bazısından daha evlâdır. Buevleviyet, maldan pay alma hakkım kazanma itibarıyla ve miras gibi mal konusunda tasarruf hakkına sahip olmak veya küçük çocuğun velisi olmak itibarıyla değildir. Bilakis başka bir işten dolayıdır ki o da, kadının yakınlarının kendilerine gelecek utançtan dolayı aşağılık duygusuna kapılmalann-dandır. Bu duygu yakınlar mahsus olmayıp, diğer akrabalarında da bulunabilir. Şüphe yok ki bu işte bazı akrabalık diğerinden daha geçerlidir. Babalar ve oğullar diğerlerinden daha evlâdır. Sonra anne baba bir kardeş, sonra baba bir, sonra anne bir kardeş, sonra oğulların çocukları, sonra kızların çocukları, sonra kardeş oğulları, sonra kızkardeş oğulları, sonra amcalar ve halalar, sonra sırasıyla bunlardan sonra gelenlerdir. Her kim bir kısmını tahsis edip diğerlerini ayırırsa delil getirmesi gerekir.

Şayet yukarda geçen mü-cerred sözlerden başka delil getiremezse biz onun bu görüşüne güvenilecek değiliz.»

9.26.9. Kişinin Velisi Olduğu Kadını Nikahlaması

Kişi, başka veliye ihtiyaç duymadan velisi bulunduğu kadınla kendi rızasıyla evlenebilir.

Sa'id bin Hâlid'in, Ümmü Hâkim binti Kârız'den rivayet ettiğine göre, Ümmü Hâkim binti Kârız, Abdurrahman bin Avfa şöyle dedi: «Beni birçok kişi istedi. Uygun gördüğün birisiyle beni evlendir.» Abdurrahman; «Bu görevi bana mı veriyorsun?» deyince, kadın «evet» dedi. Bunun üzerine Abdurrahman; «Seni nikahladım,» dedi. İmam Malik şöyle demiştir: «Dul kadın velisine, 'Uygun gördüğün kişiyle beni evlendir,' der de, velisi onu kendisine veya uygun gördüğü başka birisine nikahlarsa, kadın kocasını bizzat bil-memiş olsa bile nikahı gerçekleşir.»

Hanefiler, Leys, Sevrî ve Evzâ'nın mezhebi budur. Şâfi'î ve Dâvûd şöyle demişlerdir: «Bu kadını kadı veya onun gibi başka bir velî veya daha yaşlı olan biri evlendirir. Çünkü velayet, akid-de şartır. Kişi kendine satış yapmadığı gibi nikahlanan da aynı zamanda nikahlayan olamaz.»

İbn Hazm, Şâfi'î ve Davud'un görüşünü münakaşa ederek şöyle demiştir: «Nikâhlananm, nikah kıyan olması caiz olmaz» görüşlerinde onlarla tartışarak deriz ki: «Bilakis, nikahlananm aynı anda nikahlayan olması caizdir. Siz delilsiz bir iddia Öne sürüyorsunuz. Biz de aksini iddia ediyoruz. 'Kendine satış yapması caiz olmaz.' sözlerine gelince, bu zikrettikleri gibi sahih olmayan bir cümledir. Bilakis, bir malın satışı kendisine bırakılan kişi, fiati düşürmemesi şartıyla o malı kendisine satış yapabilir.»

Sonra İbn Hazm, tercih ettiği görüşün sıhhatine delil olarak Buharî'nin Enes'ten rivayet ettiği şu hadisi getirmiştir: «Rasûlullah, Safiyye'yi azad etti ve onu azad etmesini mehir sayarak onunla evlendi. Ziyafet olarak da hurma, yağ ve yoğurt kanşunı bir yemek verdi.»

İbni Hazm devamla demiştir ki: «Rasûlullah'in velisi bulunduğu cariyesiyle evlenmesi başkalanna bir delildir.» Sonra Ailah-u Te-âlâ şöyle buyurmuştur: «İçinizdeki bekârları, kölelerinizden ve cariyelerinizden iyi olanları evlendirin, eğer yoksul İseler, Allah onları lütfü ile zenginleştirir. Allah, lütfü bol olandır, bilendir.» (Nûr; 32) Her kim bekâr bir kızı rızasıyla nikahlarsa, Allah'ın kendisine emrettiğini yapmış olur. Allahu Teâlâ, bekâr bir kızla evlenen kişinin nikahlayan kişi olmasını menetmedi. Bundan da bu işin va-cib olduğu anlaşılmış olur.

9.26.10. Velinin Uzak Olması

Velayet şartlarını yerine getiren yakın akraba mevcut olduğu zaman onunla beraber uzak olan akrabanın velayet hakkı yoktur. Meselâ babası hazır olduğu zaman kardeş, amca ve diğerlerinin evlendirme velayeti yoktur. Bunlardan birisi küçük kız ve o hükümdeki birisini babasının izni ve vekaleti olmadan tek başına evlen-dirirlerse bu geçersiz olur. Akdın gerçekleşmesi velayet hakkı olan babanın iznine bağlıdır. Amma en yakın veli uzak olduğu zaman velayet hakkı ondan sonra yakın olana geçer. Ta ki evlenme maslahatı gerçekleşmiş olsun. Uzak olan velinin dönmesi halinde diğer velinin tek başına yaptığı nikah akdine itiraz edemez. Çünkü akd zamanı, huzurda bulunmamakla yok kabul edilmiş, velilik hakkı daha sonrakine geçmiştir.

Hanefilerin görüşü budur.

Şâfi'î şöyle demiştir: «Kadını, yakın velileri hazır olduğu halde uzak velilerden birisi evlendirirse nikah batıl olur. Eğer yakın velileri bulunmazsa uzak veliler kadını evlendiremez. Ancak kadı •evlendirir.» demiştir.

Bidâyetü'l-Müctehid kitabında İbn Rüşd şöyle demiştir: «İmam Malik'in bu konuda değişik görüşleri vardır. Bir defa «yakın veli hazır iken uzak veli evlendirirse nikah fesh olunur.» Bir kere de -«nikahı caiz olur,» demiştir. Başka bir görüşünde ise; «uzak velinin akdettiği nikahı, yakın velinin kabul etme veya fesh etme hakkı vardır,» demiştir.»

İbn Rüşd devamla şöyle demiştir: «Bu hilaf, babanın bekâr olan kızını ve vâsinin elindeki mahcure (men edilmiş) kızı evlendirmeleri dışındadır. Çünkü bu iki konuda uzak velilerin kısıdığı nikah fesh edilir. Yani babası hazır iken bekar kızın nikahını babadan başkasının ve vasisi hazır iken mahcurenin nikahını vasiden başkasının kıymasını kastediyorum.»

İmam Malik, yakın velinin uzak olması halinde velilik hakkının uzak" veliye geçmesi konusunda Ebû Hanife'ye muvafakat etmiştir.

9JS6.il. Mahbus Olan Yakın Veli Uzakta Sayılır

Muğnî kitabında şöyle geçmektedir: «Velî, müracaat mümkün olmayan yakın mesafede hapis veya esir olursa, uzakta imiş gibi sayılır. Şüphesiz bizzat uzaklığa itibar edilmez. Bilakis velisinin kadını evlendirmesinin özürle hale gelmesi sözkonusudur ki bu Özüde hapis ve esir olması durumu da mevcuttur. Bu manadan dolayı velinin yakın veya uzak olduğu bilinmez veya yakında olup da yeri bilinmezse, uzakta imiş gibi kabul edilir.

926.12. İki Velinin Nikah Akdi Yapması

İtiki veli bir kadına nikah akdi yaptıkları zaman ikisinin yaptığı akid ya aynı anda olur veya biri önce, diğeri sonra

yapılmış olur. Eğer ikisi bir anda yapılmışsa iki akid de batıl olur. Eğer biribiri ardınca yapılmışlarsa kadın, ikinci akid yapılan kocayla ister zifaf yapsın, ister yapmasın ilk akid yapılanı aittir. Eğer ikinci koc, birinci kocanın kendisinden Önce akid yaptığını bildiği halde kadınla zifafa girerse zina etmiş olup, kendisine had cezası gerekir. Eğer durumdan haberi yoksa kadın birinci kocaya verilir. Bilmediğinden dolayı üzerine had cezası gerekmez. Semure'den rivayet olunduğuna göre Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: «Hangi kadını iki veli evlendirirse, o onlardan birincisine aittir.» (Hadisi Ahmed ve Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce rivayet etmiş, Tirmizî sahihlemiştir.) Bu hadisin umumi manası İkinci kadınla ister zifaf vaki olsun, ister olmasın kadının birinciye ait olduğunu gerektirmektedir.

9.26.13. Velisi Bulunmayan ve Kadiya Gitmeye Gücü Yetmeyen Kadın

Kurtubî, şöyle demiştir: «Kadın, kadı'bulunmayan bir yerde olup, velisi de yoksa nikah işini komşularından güvendiği bir kimseye bırakır. O da kadını evlendirir. Bu durumda kadının velisi güvendiği kişi olmuş olur. Çünkü insanların evlendirme görevini yapmaları gerekir. Bu görevi de mümkün olan en güzel şekilde yerine getirirler.»

İmam Malik bu mesele üzerine durumu zayıf olan kadın hakkında şöyle demiştir: «Zayıf durumdaki kadının evlenme işini havale ettiği kişi yapar. Çünkü kadiya gidecek durumu olmadığından, o yerde kadı bulunmayan kişiye benzer. Neticede denebilir ki; müs-lümanlar bu kadının velileri sayılır.»

Şâfi'î şöyle demiştir: «Bir grub arkadaş arasında velisi olmayan bir kadın bulunur, nikah akdi için içlerinden birisini veli tayin eder de o da kadını evlendirirse caiz olur. Çünkü bu durum hakem kılmak kabilinden sayılır. Hakkında hüküm verilen mesele, hakimın hüküm vermesi yerine geçer.»

9.26.14. Velinin, Velisi Bulunduğu Kişinin Evlenmesine Mani Olması

Âlimler, velinin, mehr-i misil ile denk bir kişi onu istediği zaman velisi bulunduğu kadının evlenmesine mani olma ve evlenmesini engelleyerek zulüm yapma hakkı yoktur. Eğer bu durumda onu engellerse, kadının kendisini evlendirmesi için kadiya başvurma hakkı vardır. Bu durumda velayet hakkı, zulüm yapan veliden sonra gelen başka bir veliye geçmez. Bilakis durum doğrudan kadiya intikal eder. Çünkü evlenmekten menetmek bir zulümdür. Zulmü kaldırmaya yetkili kişi kadı olup, velayet ona başvurmalıdır.

Amma kocanın denk olmaması, mehri misilden az mehir vermesi veya ondan daha denk birisinin bulunması gibi makbul bir ötür sebebiyle evlenmesine mâni olursa bu durumda velayet ondan başkasına geçmez. Çünkü veli evlenmeyi engellemiş sayılmaz.

Ma'kıl bin Yesâr'dan rivayet olunduğuna göre, o söyl*. demiştir: «Benim bir kızkardeşim vardı. Onu benden istediler. Bunun üzerine amcamın oğlu gelince ben de kız kardeşimi ona nikahladım. Sonra ric'î talakla onu boşadı ve iddeti bitinceye kadar onu terketti. Kız kardeşimi başkaları benden istemeye gelince, amcamın oğlu da kalkıp tekrar onu istemeye geldi. Ben de 'Vallahi onu sana ebedi olarak nikahlamam' dedim. Ma'kıl devamla demiştir ki: «Kadınları ric'î talakla boşadığınızda, iddetlerini bitirdilermi aralarında meşru bir şekilde anlaşıkları takdirde, ey veliler artık kendilerini kocalarına nikah etmelerine engel olmayın.» (Bakara; 232), âyeti benim hakkımda nazil oldu.< Ben de yeminimin kefareti vererek kızkardeşimi ona nikahladım.»

9.26.15. Yetim Kızı Evlendirmek

Bulûğdan Önce yetim kızı evlendirmek caiz olup, üzerine nikah akdi yapma görevini velileri üzerine alır. Bulûğa erdikten sonra yetim muhayyerdur.

Âişe (r.a.), Ahmed ve Ebû Hanife'nin görüşü budur. 402

Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Bir de kadınlar hakkında senden fetva (dinin hükmünü) istiyorlar. Deki onlara dair fetvayı size Allahu Teâlâ veriyor. Kendilerine farz kılınan mirası vermediğiniz ve nikâhlanmalap"! da beğenip İstemediğiniz yetim kızlar hakkında mağdur çocuklar hakkında ve yetimlere İnsaf ile bakmanız hakkın- da yüzünüze karşı okunan kitapta ayetler var.» (Nisa: 127).

Âişe (r.a.) şöyle demiştir: «Ayette geçen yetim, velisinin evinde bulunup, velisinin onunla evlenmek istediği ve mehrini vermek konusunda adaleti yerine getirmedeği yetimdir. Mehirlere tam olarak vermedikçe onları nikahlamak nehyedilmiştir.»

Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'de geçtiğine göre Nebi aleyhisselâm şöyle buyurdu: «Yetimi evlendirmek için kendi emri taleb edilir. Eğer susarsa İzin vermiş demektir. Şayet yüz çevirirse onu evlendirmek caiz değildir.»

Şâfi'î, Rasûlullah'm «Yetim kızın izni alınır.» sözünden dolayı, «Bulûğa ermeden yetim kın evlendirmek sahih değildir,» demiştir. «Emir ancak bulûğ çağına geldikten sonra taleb edilir, çünkü çocuğun iznini istemenin bir anlamı yoktur.»

9.26.16. Bir Veliyle Nikah Akdinin Gerçekleşmesi

Bir şahsın, hem erkek ve hem de kadına velayet hakkı bulunması halinde, akdi üzerine alması caizdir. Dedenin vekil olması durumunda olduğu gibi bir oğlunun küçük kızını diğer oğlunun küçük oğluyla evlendirmesi hakkı vardır,

9.26.17. Sultan (Kadı)'m Velayeti

İki durumda velayet kadıya geçer. Birincisi, veliler ihtilafa düşerlerse. İkincisi, veli mevcut olmadığı zaman. Velinin mevcut olmadığı, velinin mutlak olarak bulunmaması veya gayb olmasıyla doğruluk kazanır. Denklik mevcut olup, bulûğ çağına eren kadın nza gösterirse, kadının ve onunla evlenmek isteyen bulunduğu beldenin dışında bulunduğu zaman yakın bir mahalde bulunsan bile gaib olmaları sebebiyle velilerinden hiçbirisinin hazır olmaması halinde hakim akdi yapması hakkı vardır. Ancak kadın ve onunla evlenmek isteyen gaib olan velinin gelmesini beklemeleri hali müstesnadır. Müddet uzasa bile kadının gaibde olan velisini bekleme hakkı vardır. Amma kadının rızası olmaması durumunda veliyi beklemenin bir anlamı yoktur. Hadiste şöyle geçmektedir: «Üç şey sonraya bırakılmaz. Onlar, vakti geldiğinde namaz, hazırlandığında cenaze, dengi bulunduğu bekâr kızdır.» (Hadisi Beyhakî ve diğerleri Ali'den rivayet etmişlerdir. Hadisin senedi zayıftır. Bu konudaki hadislerin tümünün sahih olmadıkları ortaya çıkmıştır ki, bir Örneği de bu hadistir.)

9.27. EVLİLİKTE VEKALET

Vekâlet, insanların birçok muamelelerinde ihtiyaç duydukları için bazan da olsa caiz olan akidlerdenidir. Fakihlere göre; İnsanın kendisinin yapmasının caiz olduğu her akidde başkasını vekil etmesi caizdir. Mesela satış, kira, hakların alınması ve hak arama da-valanında, evlendirme, boşama ve vekil kabul olunan diğer bütün akidlerde olduğu gibi. Nebî aleyhisselam, ashabından bazısına nîs-betle evlenmek akidinde vekil rolünde bulunurdu.

Ebû Davud'un Ukbe bin Amir'den rivayet ettiğine göre Nebi aleyhisselam bir adama cSeni falanca kadınla evlendirmeme razı gelir misin?» diye sorar. Adam «Evet» deyince bu sefer kadına «Seni filan erkekle evlendirmeme razı mısın?» diye sorar. Kadın da «Evet» deyince, Rasûlullah nikahlarını kıyar. Adam kadınla zifafa girer. Kadına mehir ve başka bir şey vermeyen bu adam Hudeybi-ye gününde bulunmuş ve kendisine Hayber'den bir hisse verilmişti. Adamın vefatı yaklaşıncaya şöyle dedi: «Rasûlullah beni filan kadınla evlendirdi. Ben o kadına mehirden bir pay ayırmadım ve bir-şey de vermedim. Şimdi sizi şahid tutarak, Hayber'deki hissemi o kadına mehir olarak veriyorum» dedi. Bunun üzerine kadın hissesini alarak yüzbin dirheme sattı.

Bu hadiste iki taraf adına vekil olmanın sahih olduğuna delil vardır. Ümmü Habîbe'den rivayet olunduğuna göre «Bu kadın, Habeş'e hicret edenler arasındaydı. Necaşî'nin yanında olduğu halde Necaşî onu Rasûlullah ile evlendirdi.» (Hadisi Ebû Davud rivayet etmiştir.)

Bu nikah muamelesinde Rasûlullah'ın vekil kıldığı, Amr bin Ümeyye ed-Dâmeri Rasûlullah'ın vekili olarak görev yaptı. Necaşî ise, kadına mehrini vererek nikahı Rasûlullah'a akd etti.

9.27.1. Vekâleti Sahih Olan ve Olmayan Kişi

Erkeklerden âkil, balıg, hür olanları vekil tayin etmek sahihtir. Çünkü bu kişiler tam ehliyet sahibidirler. Tam ehliyet sahibi olan herkes, kendi nefisini evlendirmeye maliktir. Bu durumda olan herkesin de başkasını kendi adına vekil etmesi sahihtir. Amma kişi ehliyetini kaybetmiş veya ehliyeti noksan ise; —deli, çocuk, köle ve bunak gibi— bunların başkasını vekil etme hakları yoktur. Çünkü bunlardan hiçbirisinin kendi başına kendini evlendirme yetkisi yoktur..

Fakihler bulûğ çağına ermiş, akıllı kadının nikahda sözüyle akdin gerçekleşmesi konusunda ihtilaf bulunması hasebiyle kendini evlendirmekte vekil bırakmasının sahih olup olmadığına ihtilâf etmişlerdir.

Ebû Hanîfe «Erkeğin vekalet etmesi caiz olduğu gibi kadın da vekil bırakabilir. Çünkü akd yapmak kadının hakkıdır. Bu hak devam ettiği müddetçe, nikâh akdini gerçekleştirecek birisini vekil etmesi de kadının hakkıdır.» demiştir.

Cumhur ulema ise şöyle demişlerdir: «Her ne kadar daha önce geçtiği üzere kadının rızasını mutlaka almak gerekiyorsa da velisinin vekâletini almadan kadının nikâhını akdetme hakkı vardır.»

Bazı Şafîî âlimleri baba ve dede ile diğer velilerin arasını ayırarak şöyle demişlerdir: «Baba ve dedeyi vekil kılmaya ihtiyaç yoktur. Diğer velileri ise muhakkak kadının vekil kılması gerekir.»

9272. Mutlak ve Mukayyed Olan Vekâlet

Vekâletin mutlak ve mukayyed olması caizdir.

Mutlak vekâlet: Bir şahsın, evlenmek konusunda muayyen bir kadımla, mehirle veya mehirden muayyen bir mikdarla kayıtlamadan diğerini vekil etmesidir.

Mukayyed ise: Kişiyi, evlenmesi konusunda vekil kılarak bu vekâleti belli bir kadın veya kusurlu bir aileden bir kadınla veya muayyen bir miktar mehirle kayıtlamasıdır.

Mutlak vekâletin hükmü, Ebu Hanife'ye göre vekâletin hiçbir kayıtlı kayıtlanmamasıdır. Şayet vekil, müvekkilini kusurlu veya denk olmayan bir kadınla veya mehri misilden fazla bir mehirle evlendirirse caiz olup, akd sahih ve geçerli olur. Çünkü mutlak vekâletin gereği budur.

Ebû Yusuf ve Muhammed ise kadının sağlam olması, denk olması ve mehri misil gerekmesi şartlarıyla kayıtlanması gerekir.» demişlerdir. Normal olarak insanların farkına varmadığı az ilaveyle mehri misli tecavüz edebilir.

Ebû Yusuf ve Muhammed'in delilleri şudur: «Başkasını vekil eden kişi kendisi için daha iyi olanı yapsın diye vekil eder. Başkasını vekil ederken kayıt koymaması vekilin herhangi bir kadını almasını gerektirmez. Çünkü vekâlet vermek .vekâlet verene mehri misille uygun bir kadın seçmeyi gerektirir. Vekilin bu manayı düşünmesi ve bunu nazar-i itibara alması gerekir. Çünkü örfen bilinen şart, koşulmuş sayılır.* Bu görüş güvenilecek en doğru görüştür.

Mukayyed vekâletin hükmüne gelince, mukayyed vekalette konulan kayıtlara muhalefet etmek caiz değildir. Ancak koşulan şart-; lann daha güzelini yaparsa, meselâ vekilin seçtiği kadın şart koşu-. landan daha güzel ve daha faziletli olursa veya şart koşulan me-hirden daha az mehirle anlaşma yaparsa bu durumlarda mukayyed şartlara muhalefet edilebilir. Şayet muhalefet bunların dışındaki hususlarda olursa akd sahih olup, müvekkiline akde uyması lâzım gelmez. Dilerse bu akdi caiz görür, dilerse reddeder.

Hanefiler şöyle demişlerdir: Eğer vekâlet veren kadın ise ya belli bir konuda adamı vekil etmiş veya belli olmayan bir meselede vekil etmiştir. Eğer birincisi ise, ister eş seçme bakımından, isterse mehir bakımından olsun kadının koştuğu bütün şartlara vekilin uyması zorunludur. Eğer ikincisi ise: Yani kadın vekiline «Beni bir adamla evledirmeye seni vekil ettim» der de; o da kadını kendisine, babasına veya oğluna nikahlaması durumu gibi, kadın belli olmayan mutlak evlendirmeyi vekiline emrederse, bu işte töhmet bulunacağı için akd sabit olmaz. Şayet böyle bir durum olsa bile akdin gerçekleşmesi kadının iznine bağlı olur. Eğer vekil, kadını zikredilenin dışında yabancı birisiyle evlendirirse, şayet koca denk bir kişi olup, mehir de mehri misil olursa, kadın ve velisi için akdi bozma hakkı yoktur. Eğer koca denk olup, mehir mehri misilden az olursa, burada fahiş bir aldatma olduğundan akd geçerli olmaz. Bilâkis kadının ve velisinin İcazetine bağlı olur. Çünkü kadın ve velisi bu konuda hakka sahiptirler. Eğer koca denk olmazsa, mehir, ister mehri misilden çok, ister az, isterse ona denk olsun akd fasid olup bu akde icazet gerekmez. Çünkü fasid akdlerde icazet geçerli olmayıp, kadının iznine bağlı durumlarda geçerli olur.

9.273. Evlilikte Vekil, Elçi ve Nikâh Akdini Açıklayan Kişi Demektir

Evlilikte vekâlet, diğer akidlerdeki vekâletten farklıdır. Evlilikte vekil bir elçi ve evlenme sözünü açıklayandan başka birşey değildir. Bu bakımdan evlilikten doğan haklar, vekil olan kişiye geçmiş olmaz. Vekilden mehir talep edilmez. Kadının vekili olduğu zaman vekil kadını kocasının itaatına sokmaya zorlanamaz ve kadının izni dışında onun mehrini alamaz. Ancak kadın izin verirse, kadının bu izni mehri almaya onu vekil kılmış sayılır.

9.28. EVLİLİKDE DENKLİK

9.28.1. Tarifi

«Kefâet», denklik ve benzerlik demektir. Evlilik bahsindeki ke-fâetten maksat, koca ile kan arasında denklik olması, mertbe bakımından eşit olmaları, içtimâî ortamda birbirlerinin benzeri ahlâkta ve malda müsavi olmaları demektir. Şüphesiz ki erkeğin mertebesi ile kadının mertebesinin müsavi olması, evlilik hayatının daha başarılı olmasına sevkedeceği cihetle evliliği gevşemekten ve dağılmaktan daha çok korur.

9.28.2. Denk Olmanın Hükmü

Fakat denkliğin hükmü nedir? Denklik nereye kadar muteberdir?

İbn Hazm evlilikte denkliğe itibar edilmez görüşünü savunarak şöyle demiştir: «Herhangi zina etmeyen bir müslümanm, zina etmeyen müslüman bir kadınla evlenme hakkı vardır.»

İbn Hazm devamla şöyle demiştir: «Bütün Müslümanlar kardeşlerdir. Nesebi belli olmayan bir zencinin çocuğunu Haşimî kabilesinden halifenin kızıyla evlendirmek haram olmadığı gibi, zina etmediği müddetçe fasıklığın son noktasına gelmiş bir Müslüman, yine zina etmediği müddetçe, bir fasık Müslüman kadına denktir. Bunun delili «Mü'minler ancak kardeşler.» ayet-i kermesidir. Yine Allah-u Teâlâ tüm Müslümanlara hitaben şöyle buyuruyor: «Kadınlardan hoşunuza gidenleri nikahlayın.» (Nisa: 3). Allah-u Teâlâ kadınlardan haram olanları bize açıkladıktan sonra «Bunların dışındakiler size helâl kılındı» (Nisa: 24) buyurmuştur. Rasûlullah daha sonra Mü'minlerin annesi olan Zeyneb'i kölesi Zeyd'e nikahlamış ve Mikdad'ı Abdul Muttalib oğullarından Zübeyr'in kızı Da-bâ'a ile evlendirmiştir. Fasık erkek ve fasık kadınla ilgili görüşümüze gelince; bize karşı olanların fasık

erkeği ancak fasık kadınla, fasık kadını da ancak fasık erkekle nikâhlamaya cevaz vermeleri gerekir ki, bu sözü hiçbir kimse söylememiştir. Halbuki Allah-u Teâlâ «Mü'minler ancak kardeşler.» (Hücurat: 10) ve yine «Mü'min erkeklerle Mü'min kadınlar birbirlerinin velileridir.» (Tevbe: 71) buyurmuştur.»

9.283. Doğruluk ve Ahlâktır Denkliğin Muteber Olman

Alimlerden bir cemaat eşler arasında denkliğin muteber olduğunu fakat denkliğin sadece ahlâk ve doğruluğa mahsus olduğunu söylemişlerdir. Bu durumda nesebe, sanata, zenginliğe veya başka birşey³ itibar edilmez. Nesebi olmayan iyi bir kişinin neseb sahibi bir kadınla, düşük meslek sahibinin kadri yüksek bir kadınla evlenmesi, makamı olmayanın makam ve şöhrat sahibi bir kadınla, fakir birisinin iffetli ve müslüman olduğu müddetçe zengin varlıklı bir kadınla evlenmesi caizdir. Evlilik, kadının rızasıyla olduğu müddetçe, akdî üzerine alan velînin bulunmasıyla beraber, kadın ve erkek derece bakımından eşit olmasalar bile, velîlerden hiçbirinin itirazı ve ayrılmaları isteme hakları yoktur.

Eğer erkekte doğruluk şartı bulunmazsa, salih bir kadına denk olmaz. Bu durumda kadının, bekâr ise ve babası onu fasıkla evlendirmeye zorluyorsa, nikâh akdini feshetmeyi, isteme yetkisi vardır. Bidayet'ül-Müctehid kitabının yazarı İbn Rüşd şöyle demiştir: «Maliki mezhebinde; babası, bekâr olan kızım içki içenle ve fâsık ile evlendirirse, kadının bu evlenmeye mani olması hakkının bulunduğu konusunda ihtilaf edilmemiştir. Bu davaya hakim bakar ve aralanın ayırır. Kızını malı haram olan kişiyle veya boşanmayla ilgili çok yemin eden kişiyle evlendirmesi durumu da aynıdır. Malikîler aşağıdaki rivayetlerle bu görüşlerine delil getirmişlerdir.

1 — Allah-u Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Ey İnsanlar doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Sizi milletler ve kabileler haline koyduk ki birbirinizi kolayca tanıyasınız. Şüphesiz Allah katında en değerliniz ona karşı gelmekten en çok sakınanınızdır.» (Hucurat: 13). Bu ayette insanların yaradılıştaki ve insani değerlerde müsavî oldukları tahrir edilmektedir- Bir kimse Allah'ın ve in-sanların hakkını eda etme hususunda Allah'tan en çok korkması dışında başkasından daha üstün değildir.

2 — Tirmizî'nin hasen bir senetle Ebû Hatera el-Mûzenî'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Dininden ve fıhlırların Hını razı olduğunuz kimse size geldiği zaman onu evlendirin. Eğer böyle yapmazsanız yeryüzünde bir fitne ve büyük bir fesat çıkarmış olursunuz.» Ashab, «Ya Rasûlullah, eğer bu kişide fesat olursa ne olacak?» diye sorunca, Ra-sûlullah üç defa «Dini ve ahlâkından razı olduğunuz birisi size gelince onu evlendirin.» buyurdular. Bu hadis Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem velilere, velisi bulundukları kişileri, din, emanet ve ahlâk sahibi kişiler istedikleri zaman onlarla evlendirmelerini emretmiştir. Eğer güzel ahlâk sahibiyle evlendirmeyerek bu görevi yerine getirmez, hesap, neseb, makam ve mala râğbet ederlerse yeryüzünde sonu gelmeyen bir fitne ve fesat meydana gelir.

3 — Ebû Davud'un, Ebû Hüreyre'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Ey Beya-da oğulları, Ebû Hind'i evlendirin ve ondan kız isteyin.»

Mealim'üs-Sünen kitabında yazar şöyle demiştir: «Bu hadis-de, denkliği sadece dinde arayıp, başka şeyde aramayan imam Mâlik ve onun görüşünü benimseyenlere delil vardır. Ebû Hind, Beya-da oğullarının kölesi olup, onlardan değildir.*

4 — Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Zeyneb binti Cahş'i, Zeyd bin Haris'e istedi. Zeyneb ve kardeşi Abdulah, Kureysli ve Rasûlullah'ın amcasının kızı olduğu için onunla evlenmekten kaçındı. Aynı zamanda Zeyneb'in annesi Abdul Muttalib'in kızı Umeyye olup, Zeyd ise daha önce bir köle idi. Bunun üzerine şu ayet-i kerime nazil oldu: «Allah ve Rasûlü bir şeye hükmettiği zaman inanan erkek ve kadına artık işlerinde başka yolu seçmek yaraşmaz. Allah'a ve Rasûlüne baş kaldıran şüphesiz apaçık bir şekilde sapmış-olur.» (Ahzâb: 36). Bu ayet inince Zeyneb'in kardeşi Rasûlullah'a «Dilediğini emret» dedi ve Zeyneb'i Zeyd ile evlendirdi.

5 — Huzeyfe, Salim'i, Velid bin Utbe bin Rebî'anın kızı Hind ile evlendirdi. Salim, ensardan bir kadının kölesiydi.

6 — Büâl bin Rebah, Abdurrahman bin Avf'ın kızkardeşiyle-evlendi.

7 — Ali (r.a.) evlilikte denklik konusu sorulunca şöyle cevap verdi: «İnsanlar birbirlerine denktirler. Arabi, Acemi, Kureysli, Haşimî, müslüman olup, iman edince birbirine denktirler. İşte .bu görüş İmami Malik'indir.

Şevkânî şöyle demiştir: «Ömer. İbn Mes'ud, Muhammed bin Şirin ve Ömer bin Abdülaziz'den rivayet olunup, İbn Kayyım'ın tercih ettiğine göre şöyle demiştir: «Rasûlullah'ın verdiği hükmün gerektirdiğine göre denk olmada dinde asalet ve olgunluğa itibar edilir. Bunun için Müslüman bir kadın, kâfirle, iffetli kadın fâcirle evlendirilemez. Ancak Kuran ve sünnet bunun dışında denkliğe itibar etmemiştir.»

İslâm, müslüman bir kadının zinâkâr, pis biriyle evlenmesini haram kılmış, neseb, sanat, zenginlik ve mesleke itibar etmemiştir, iffetli bir müslüman olduğu zaman daha önce köle olan birisi zengin nesebli bir kadınla evlenebilir. Rasûlullah Kureysli olmayanla-nın Kureysîlerle, Haşimî olmayanların Haşimîlerle, fakirlerin zengin kadınlarla evlenmelerine cevaz vermiştir.

9.28.4. Fakihlerin Çoğunluğunun Görüşü

Malikîler ve daha Önce işaret ettiğimiz, onların dışındaki diğer âlimler, denkliğin doğruluk ve iyi olmakta aranacağı, diğer hususlarda aranmayacağı görüşünde olup, bunların dışındaki fakihler doğruluk ve iyi halle birlikte başka şartlar da aramışlardır.

Meselâ, fasık bir kimsenin iffetli bir kadınla evlendirilemeye-ceği görüşünde olmakla beraber ancak denklığı sadece buna ait kıl-mayıp, itibar edilmesi gereken başka şartlar da koşmuşlardır.

Biz bu şartlara aşağıda kısaca işaret ediyoruz:

Birincisi Neseb: Araplar birbirlerine denk, Kureyşliler birbirlerine denktir . Acem, Arab'a denk olmadığı gibi, Arap da Kureyş-liye denk değildir. Bu görüş sahiplerinin delili:

1 — Hâkim'in İbn Ömer'den rivayet ettiğine göre Rasûlüllah şöyle buyurmuştur: «Araplar, kabile kabile, mahalle mahalle, kişi kişiye birbirlerinin dengidir. Ancak kıldan giyim eşyası yapanlar, kan alanlar müstesnadır.»

2 — Bezzar'ın Mu'âz bin Cebel'den rivayet ettiğine göre Nebî aleyhisselâm söyle buyurmuştur: «Araplar birbirlerinin dengi, köleler de birbirlerinin dengidir.»

3 — Ömer'den rivayet olunduğuna <?Öre o şöyle demiştir: «Şeref sahiplerinin denginden başkasıyla evlenmelerini muhakkak engellerim.» {Hadisi Dârekutnî rivayet etmiştir.)

Yukarda geçen İbn Ömer hadisine gelince, İbn Ebî Hâtem bu hadisi babasına sormuş, babası «Bu söz yalandır, aslı yoktur.» demiştir. -

Dârekutnî «Milel» kitabında «Bu hadis sahih değildir.» demiştir, İbn Abdülber de hadisin münker mevzu olduğunu söylemiştir. Muâz hadisine gelince, bunun ravilerinde Süleyman bin Ebul Cevn var ki, İbn ul Kattan «Bu zat tanınmamaktadır. Sonra bu hadis Ha-üd bin Mâdan'm Muaz'dan rivayetidir ki bu zat Muaz'dan hadisi işitmemiştir. Sahih olan neseb konusunda denklik hakkında hadisin sabit olmadığıdır» demiştir.

Şatî'î ve Hanefiler, zikredilen şekilde nesebde denkliğin muteber c-'ması konusunda ihtilaf etmediler. Fakat onlar Kureyşliler arasındaki fazilet konusunda ihtilaf ettiler. Hanefiler Kureyşli bir erkeğin Haşimî bir kadına denk olduğu görüşündedirler. Şafîlere gelince, onların mezheplerinde sahih olan Kureyşli'nin Haşimî ve Muttalib oğullarından bir kadına denk olmadığıdır. Bu görüşlerine Vasile bin Eska'nın rivayet ettiği şu hadis ile delil getirmişlerdir. Ki Rasûlüllah şöyle buyurmuştur: «Ailah-u Teâlâ İsmail oğullarından Kinane kabilesini, Kinane kabilesinden Kureyş'i, Kureyş'den Haşim oğullarını, Haşim oğullarından da beni seçmiştir. Ben hayırlıyım, ben hayırlıyım, ben hayırlıyım.» (Hadisi Müslim rivayet etmiştir.) Hafız Fetih kitabında şöyle demiştir: «Sahih olan Haşim ve Muttalib oğullarının diğerlerine takdim edilmesidir. Bunların dışındakiler birbirine denktir.» Gerçek 'se bunun hilâfinadır. Çünkü Nebî aleyhisselâm Osman bin Affan'ı iki kızıyla, Ebûl-As bin Rebi'i Zeynep'le evlendirmiştir. Bunların ikisi de Abduşşems oğullarındandır. AH (r.a.) kızı Ümmü Gülsüm'ü Ömer (r.a.)'la evlendirmiştir. Ömer (r.a.) ise 'Adevî aşiretindendir

ilim şerefi bütün neseplerin ve şereflerin üstündedir Alim olan kişi nesebi ne olursa olsun, isterse nesebi belli olmayan bir kişi bile olsa, herhangi bir kadına denktir. Çünkü Rasûlüllah şöyle buyurmuştur: «İnsanlar, altın ve gümüş madenleri gibi madenlerdir. Ca-hiliyet devrinde hayırlı olanınız fakih olunca, İslâm'da da hayırlı-nızdır.» Allah-u Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Allah içinizden inanmış olanları ve kendilerine ilim verilenleri derecelerle yükseltsin.» (Mücadele: 11). «De ki bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?» (Zûmer: 10) Bu ayetler Araplara nisbetledir. Arapların dışındaki acemlere gelince dendi ki onlar arasında nesebde denklik muteber değildir. Şafîî ve Şafîîlerin çoğundan rivayet olunduğuna göre Araplara kıyasla, onların da arasında nesebde denklik muteberdir. Çünkü onlar da kadının nesebi belli olmayan birisiyle evlendirilmesini ayıplarlar. Böylece illet bir olduğu için Arap olmayanlar da Arapların hükmünü alır.

İkincisi; Hürriyet: Köle, hür bir kadına denk değildir. Azad olan da aslen hür olan kadına denk değildir. Yine babalarından birisi köle olmuş erkek, hiç köle olmayan ve geçmişlerinden birisi köle olmayan kadına denk sayılmaz. Çünkü hür kadına, kölenin veya geçmişlerinden birisi köle olanın emri altında bulunması ona ayıp ve kusur gelir.

Üçüncüsü; İslâm: Yani asaleten Müslüman olma!;. Bu şart Arapların dışındakilerde muteberdir. Araplara gelince; onlarda bu şart muteber değildir. Çünkü Araplar nesepleriyle Övünmekle yeti-n«rek asaletlerinin İslâm olmasıyla Övünmezler. Arapların dışındaki köle ve yabancılara gelince, bunlar asaletlerinin Müslüman olmasıyla Övünürler. Bunun üzerine kadın Müslüman olup, babası ve dedeleri de Müslüman olursa, babası ve dedesi Müslüman olmayan erkeğe denk değildir. Babası Müslüman olan kadına, babası Müslüman olan erkek denktir. Babası ve dedesi. Müslüman olan erkek, babası ve dedeleri Müslüman olan kadına denktir. - Çünkü kişi ancak babası ve dedesiyle tanınır. Bundan fazlası ise dikkate alınmaz. Ebû Yusuf'a göre, babası Müslüman olan erkek, babası Müslüman olan kadına denktir. Çünkü Ebû Yusuf'a göre, kişinin tanınması babasının zikredilmesiyle tamam olur. Ebû Hanife ve Muhammed'e göre ise kişinin tanınması ancak babası ve dedesiyle belli olur.

Dördüncüsü; Zanaat: Kadın şerefli bir zanaatla meşgul olan bir aileden ise, düşük meslek sahibi birisi ona denk olamaz. Meslekler birbirine yakın olursa farklı olmalarına itibar edilmez. Mesleğin şerefli ve düşük olmasında örf'e itibar edilir. Bir yerde ve bir zamanda şerefli olan bir meslek bazan başka yerde ve başka zamanda düşük meslek sayılabilir. Meslekde denkliğin muteber olduğunu söyleyenler «Araplar birbirlerinin dengidir...» hadisini

delil getirmişlerdir. Ahmed bin Hanbel'e «Sen bu hadisi zayıf saydığın halde nasıl onu kabul ediyorsun?» diye sorulunca, Ahmed bin Han-bel «Tatbikat bu şekilde olmaktadır.» diye cevap verdi.

Muğni kitabında yazan şöyle demiştir: «Yani mesleğin şeref ve düşüklüğü halkın örfüne muvafık olmasıyla ölçülür. Yüksek sanat ve şerefli meslek sahipleri kızlarını dokumacı, derici, çöpçü, gübreci gibi düşük meslek sahipleriyle evlendirmeyi kendileri için bir noksanlık kabul ederler, insanlar adeten bu işi ayıp sayarlar. Böylece bu nesepteki noksanlığa benzemiş olur. Bu görüş Şafîiler, Hanefîlerden Muhammed ve Ebû Yusuf, bir rivayete göre Ahmed ve Ebû Hanife'nin görüşüdür. Bir rivayete'göre Ebû Yusuf «Ancak kişinin mesleği fahiş bir şekilde düşük olması dışında mesleğe itibar edilmez» demiştir.

Beşincisi; Mal : Şâfiüerde mal konusunda ihtilâf vardır. Bazı Şafîiler mala itibar edilir demişler. Bunlara göre fakir, zengine denk değildir. Çünkü Rasûlullah «Şeref mal ile, iyilik ise takva iledir.» buyurmuştur. Bu hadîse göre «Fakirin nafakası zengin na? fakasmdan düşüktür.» demişlerdir. Şafii'lerden bazıları mala itibar edilmez demişlerdir. Çünkü mal gelip geçici olup, kişilik sahipleri onunla iftihar etmezler. Bu konuda şairin şu şiirini okumuşlardır: «Bir zaman fakir düştük ve sıkıntılı bir hayat yaşadık. Allah her ikisini de bize gösterdi. Fakat zengin olduğumuzda akrabalarımıza kötülük yapmadık- Fakirlik de bizim nesebimizi alçatmadı.»

Hanefîlere göre mala İtibar vardır. Malda muteber olan mehir ve nafaka parasına malik olmaktadır. Hatta bunların ikisine veya birisine malik olmazsa denklik gerçekleşmez. Mehirden murad, hemen verilmesi örfen sabit olan miktardır. Bunun dışındaki mehir se sonraya bırakılan mehirdir. Ebû Yusuf'dan rivayet olunduğuna göre, Ebû Yusuf malda mehre kadir olmayı değil, nafakaya kadir olmayı benimsemiştir. Çünkü mehîrde kolaylık göstermek geçerlidir. Kişi babasının zenginliği ile mehre kadir sayılır. Denklikte mala itibar etmek Ahmed'den bir rivayete göredir. Çünkü yoksulluk içindeki koca kadının nafakasını veremeyeceği ve çocuklarına bakamayacağı için zengin kadına zarar verebilir, insanlar fakirliği bir noksanlık olarak görürler. Nesebde övündükleri gibi mai-da da nesebden daha fazla birbirleriyle övünürler.

Altıncısı; Ayıplardan salim olmak: Şafî'nin ashabı ve İbn Nasr'ın Malik'ten zikrettiğine göre İmam Malik; ayıplardan salim olmayı denkliğin şartlarından saymıştır. Kendisinde feshi gerektirecek bir ayıp olan ayıplardan salim olan kadına denk değildir. Eğer feshi gerektirecek bir ayıp bulunmayıp, körlük, bir azası eksik ve çok çirkinlik gibi nefret ettirici bir ayıp bulunması durumunda iki görüş vardır. Revyanî nefret ettirici durumlara sahip kişi kadına denk değildir demiş, Hanefî ve Hanbelîler ise, bunu dikkate almamışlardır.

Muğni kitabında geçtiğine göre: Ayıplardan salim olmak denklik şartlarından değildir. Çünkü kişinin ayıplı olmasının nikâhı bozmadığında ihtilaf yoktur. Fakat bu durum kadın için muhayyerlik gerektirir. Velileri için değil. Çünkü aybm zararı kadına mahsustur. Ancak velisi için kadirim deli, alaca hastalığı ve cüzzamlı ile evlenmesini men hakkı vardır.

9.28.5. Denklik Kim İçin Muteberdir?

Evlilikte denklik sadece koca için geçerli olup, kadın için geçerli değildir. Yani kadına denk olması, eşit olması şart koşulan sadece erkektir. Kadının erkeğe denk olması şart koşulmaz.

Bunun delili :

Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: «Yanında bir cariye plan onu güzelce okutur, öğretir ve ona İyilik eder de sonra onu azâd ederek evlenirse kendisine iki ecir vardır.* (Hadisi Buharı ve Müslim rivayet etmişlerdir.)

Nebî aleyhisselâmm mertebesine denk olacak kimse yoktur. Halbuki o Arap kabilelerinden evlenmiştir. Daha Önce Yahudi olup, sonra Müslüman olan Huyey'in kızı Safiyye ile evlenmiştir.

Yüksek mertebe sahibi kadının kendisine denk olmayan bir erkekle evlendiği zaman kendisi ve velisi olan kişiler bu işi ayıp sayarlar. Ama şerefli bir kocanın mertebe bakımından kendinden dü-şük olan ve bulunma itibarı olmayan bir kadınla evlenmesi ayıplanmaz.

9.28.6. Denklik Kadın ve Velileri İçin Bir Haktır

Cumhur fukahaya göre denklik kadın ve velileri için bir haktır. Velinin, kadını kendi nzaşı ve diğer velilerin nzaşı - olmadan denk olmayan birisiyle evlendirme hakkı yoktur. Çünkü kadını denk olmayan birisiyle evlendirmek hem kadını hem de velileri aşağılık duygusuna iter. Onun için hepsinin nzaşı olmadan bu evlendirme caiz olmaz. Eğer kadın razı olur ve velileri de razı olursa evlendirmek caizdir. Çünkü onların hakkını korumak için bu engel konmuştu. Onlar razı olunca engel de kalkmış olur. Şafîilere göre bu hak o anda velisi olan kişiye aittir. Bir rivayete göre, İmam Ahmed bütün velilerin uzak olsun yakın olsun, denklik hakları vardır, içlerinden birisi razı gelmezse nikâh akti fesh olur demiştir. Ahmed'den başka bir rivayete göre ise, denklik Allah'ın hakkıdır. Şayet kadın ve velileri denklik şartını kaldırmaya razı olsalar bile onların bu nzaşı sahih olmaz demiştir. Fakat bu rivayet İmam Ahmed'den gelen rivayetlerin birinde olduğu gibi denkliğin dinden başka bir konuda geçerli olmadığı rivayetidir.

9.28.7. Denkliği Muteber Saymanın Vakti

Denkliğin bulunması akd yapılırken muteberdir. Şayet akdden sonra denklik vasıflarından bir tanesi bozulursa

bu zarar vermez. Olacak olan birsey denkligi değiştirmez ve evlilik akdine tesir etmez. Çünkü evlenmenin şartları ahd zamanı muteberdir.

Eğer evlenme sırasında şereflı bir meslek sahibi olan veya ailesine infaka kadir olan iyi bir kişinin sonradan dununu değişir de düşük bir meslek seçer, ailesine bakmaktan aciz kalır veya evlendikten sonra Allah'ın emrine karşı gelirse, nikâh akdi, kıyıldığı şekli üzere devam eder. Şüphesiz zaman değişmekte, insan aynı hâl üzere kalmamaktadır. Kadının vaki olacak şeyleri kabul etmesi, sabredip takva göstermesi gerekir. İşte bu, üzerinde sebat edilmesi gereken işlerdendir.

İÇİNDEKİLER

Onuncu Bölüm : EVLİLİK HUKUKU

- 10.1. — Kan Koca Arasında Müşterek Olan Haklar/13
- 10.2. — Kadının Kocası Üzerindeki Hakları/14
- 10.2.1. — Mehır/14 10.2.1.1. — Mehrin Miktanı/15
- 10.2.2. — Çehiz/25
- 10.2.3. — Nafaka/27
- 10.2.3.1. — Nafakanın Vacib Olmasının Sebebi/28
- 10.2.3.2. — Nafakayı Hak Etmenin Şartları/28
- 10.3.1. — Hanımla Güzel Geçinmek/39
- 10.3.2. — Kadının Korunması/40
- 10.4. — İla (Kadına Yaklaşmamaya Yemin Etmek)/49
- 10.4.2. — İ'â'nın Müddeti/49
- 10.4.3. — İla'nın Hükümü/49
- 10.5. — Kocanın Kamı Üzerindeki Hakları/52
- 10.5.1. — Kocasının Hoşlanmadığı Kimseyi Evine Sokmaması/52
- 10.5.2. — Kadının Kocasına Hizmet Etmesi/53 10.5.9. — Serkeşlik Eden Kadınları Terbiye Etmek/58
- 10.5.12. — Erkeğin Karısı İçin Süslenmesi/63
- 10.6. — Nikâhtan Önce Dua (Hutbe) Okumak/66 10.1. — Nikâhı İlân Etmek/69
- 10.8. — Düğünde Şenlik Yapmak/70
- 10.9. — Kadına Tavsiyede Bulunmak/71
- 10.9.2. — Evlenme Esnasında Babanın Kızına Tavsiyesi/71
- 10.9.2. — Kocanın Karısına Tavsiyesi/71
- 10.9.3. — Evlenirken Annenin Kızına Tavsiyesi/71
- 10.10. — Velime (Düğün Ziyafeti)/73
- 10.10.3. — Ziyafetin Vakti/73
- 10.10.4. — Davete İcabet/73
- 10.10.6. — Zenginleri Çağırıp Fakirleri Çağırmanın Mekruh Olduğu/75
- 10.11. — İslâm'a Girmeden Önce Evli Olanların İslâm'a Girdikten

Sonra Durumları/75

Onbirinci Bölüm : TALÂK

- 11.1. — Talâk Nedir?/79
- 11.2. — Talâk'ın Mekruh Oluşu/79
- 11.4. — Talâk'ın Hikmeti/32
- 11.6. — Talâk Yalnızca Erkeğin Hakkıdır/84
- 11.7. — Talât Kimden Vaki Olur/85
- 11.7.3. — Kızgın Kimsenin Talâkı/87
- 11.7.4. — Şaka Yapanla Hata Yapanın Talâkı/88 11.3. — Üzerine Talâk Vaki Olan Kimse/89 11.9. — Üzerine Talâk Vaki Olmayan Kimse/90
- 11.10. — Evlenmeden Önce Talâk/90 11.11. — Talâk Ne İle Vaki Olur/91 11.11.1. — Sözle Talâk/91 11.18. — Talâkda Şahitlik/95
- 11.13. — Münciz, Muallak ve Geleceğe Yönelik Talâk/97
- 11.13.1. — Münciz Talâk/97
- 11.13.2. — Muallak Talâk/98
- 11.14. — Sünnet Üzerine ve Bid'at Üzerine Yapılan Talâk/100
- 11.14.3. — Hamile Kadını Boşamak/103
- 11.15. — Talâkın Sayısı/104
- 11.16. — «Elbette» Sözcüğü İle Yapılan Boşama/108
- 11.17. — Ric'i ve Bâin Talâk/109

11.18. — Ölüm Döşegindeki Hastanın Karısını Boşaması/115
11.19. — Talâhta Kadını Muhayyer Kılma ve Başkasını Vekil Tutma/117 11.19.1. — «Kendin İçin Uygun Olanı Seç»/118
11.20. — Hakimın Boşama Kararı Verdiği Durumlar/123
Onikinci Bölüm : YİYECEKLER VE AVLAR

12.1. — Et'ime Nedir?/129
12.1.1. — Yenmesi Mubah Olduğuna Dair Hakkında Nas Bulunanlar/130
12.1.2. — Haklarında Haramlığın Dair Nas Bulunan Hayvanlar/134
12.1.3. — Hakkında Nas Bulunmayan ve Susulan Şeyler/139
12.2. — Şer'i Kesim/144
12.2.2. — Kesimde Gerekli (Vacib) Olanlar/144
12.2.3. — Kesimde Mekruh Görülenler/146
12.3. — Avlanma/149
12.3.3. — Haram Olan Avlanma/151
12.3.7. — Silâhla Avlanmanın Şartları/152
12.3.8. — Hayvanlar İle Avlanmanın Şartları/155

Onüçüncü Bölüm : KURBANLAR

13.1. — Kurban/156
13.1.5. — Kurban Ne Zaman Vacib Olur/156 13.1.11. — Bir Ev Halkı İçin Tek Kurban Yeterlidir/158
13.2. — Akika/162
13.2.10. — Doğanın Kulağına Ezan Okumak/162

Ondördüncü Bölüm : YEMİNLER

14.2. — Yemin Ancak Allah'ın Bir İsimi Veya Sıfatı Anılarak Yapılır/165
14.3. — Yemin Şekilleri/166
14.4. — Müslümanların Yeminleri İle Andetmek/166
14.5. — Gayr-ı Müslim Olmaya Veya İslâm'dan Çıkmaya Dair Yapılan Yeminler/166
14.6. — Allah'tan Başkası Adına Yemin Etmek Yasaktır/167
14.7. — Yemin Olunana Ta'zim Etmeksizin Allah'tan Başkası Adına Yemin Etmek/168
14.8. — Allah'ın Mahlûkatı Üzerine Yemin Etmesi/163
14.9. — Yeminin Şartları ve Rükunları/169
14.10. — Yeminin Hükümü/169
14.11. — Yeminin Kısımları/169
14.12. — Yeminler Ört ve Niyete Dayanır/171
14.13. — Unutma ve Hata ile Yemin Bozulmaz/172
14.14. — Zorlananın Yemini Bağlayıcı Degildir/172
14.15. — Yeminde İstisna/172
14.16. — Yeminin Tekrar Edilmesi/172
14.17. — Yeminin Kefareti/173
14.17.3. — Kefaretin Yemini Bozmadan Önce ve Bozduktan Sonra Ödenmesi/175

14.17.4. — Maslahat İçin Yemin! Bozmanın Caiz Olması/176
14.18. — Yemin Edilen Şeylere Göre Yeminlerin Kısımları/177
14.19. — Nezir/177
14.19.3. — Cahiliye Döneminde Nezir/178
14.19.4. — Nezrin İslâm'da Meşru Olması/178
14.19.6. — Mubah Olan Nezir/179
14.19.7. — Şartlı ve Şartsız Nezir/179
14.19.8. — Ölüler İçin Yapılan Nezir/180
14.19.9. — Belirli Bir Yerde İbadeti Nezretmek/180 14.19.10. — Belirli Bir Şeyhe Nezir/181
14.19.13. — Nezir Kefareti/182

Onbeşinci Bölüm : GİYECEKLER

15.1. — Giyecek Nedir?/183
15.2.1. — Vacib Olan Elbise/184
15.2.2. — Mendub Olan Elbise/184
15.2.3. — Haram Olan Giyecek/184
15.2.4.2. — İpeğin Kadınlara ve Zaruret Durumlarında Erkeklerle Mubah Oluşu/187

- 15.3. — Altın ve Gümüşün Hükümü/188
15.3.1. — Altın ve Gümüş Yüzük Takınmak/188
15.3.2. — Altın ve Gümüş Kaplar/189
15.3.4. — Altın Dış Yapmanın Cevazı/190
15.4. — Kadınların Erkeklere Benzemesi/191
15.5. — Şöhret (Gösteriş) Elbiseleri/191
15.6. — Kadının Peruk Takmasının Nehyî/192
Onaltıncı Bölüm : RESİM YAPMAK
16.1. — Resim Yapmanın ve Ressamlığın Haramlığı/195
16.2. — Çocukların Oyuncakları Olan Resimlerin Mübahı/196
16.3. — Eve Resim Asmanın Yasaklanması/196
16.4. — Gölgesiz Resimler/196
Onyedinci Bölüm : YARIŞMA
17.2. — Bir Karşılık için Yarışmanın Cevazı/200
17.3. — Ödül Koymanın Haram Olduğu Şekli/200
17.5. — Hayvana Eziyet Haramdır/201
17.5.1. — Hayvanı Damgalamak ve İşdi Etmek/201
17.6. — Tavla Oynamak/203
17.7. — Satranç Oynamak/203
Onsekizinci Bölüm : KAZA
18.1. — Hüküm Verme ve Kadılık/205 18.1.2. — İslâm'da Kazâ/205
18.1.5. — Hüküm Vermeye Ehil Olan Kimse/208
18.1.7. — Hüküm Verme Metodu/210
18.1.8. — Müctehid Ecir Kazanmıştır/211
18.1.10. — Ömer bin Hattab (r.a.)'ın Kadılarına Yazdığı Mektup/214
18.1.11. — Kadının Şefaati/215
18.1.12. — Hüküm Zahirî Göre İcrâ Edilir/215 18.1.14. — İki Zımmi Arasında Hüküm Vermek/217 18.1.16. — Kadının Yeni Hüküm Vermesi/218
18.2. — Davalar ve Deliller/220
18.2.2. — Davası Sahih Olan Kimseler/220
18.2.5. — Delilin Kesinlik Şartı/220
18.2.6. — Davanın İsbat Yolları/221
18.3. — İtiraf (İkrar)/221 18.3.4. — İtirafdan Dönmek/222 18.3.6. — İkrar Bölünmez/223
18.4. — Şahidlik/224
18.4.2. — Bilinmeyen Şeye Şahidlik Edilmez/224 18.4.4. — Şahidliğin Kabul Edilme Şartları/225
18.5. — Yemin/234
18.5.1. — Şahid Getirmeden Aciz Olduğunda Yemin Edilmesi/234
18.5.2. — Yeminden Sonra Getirilen Delil Kabul Edilir mi?/235
18.6. — Tenakuz (Şahidlik Veya Davadan Dönme) /239
18.6.3. — Davacının Delilinin Bozulması/240
18.6.4. — İki Delilin Çatışması/240
18.6.5. — Şahidin Yemin Etmesi/241
18.6.6. — Yalan Şahidlik/241
18.6.7. — Yalancı Şahidin Cezası/242
18.7. — Hapis/242
18.8. — İkrar (Zorlama)/244
On dokuzuncu Bölüm : NAFAKA 19.1. — Ana Babanın Nafakası/249 Yirminci Bölüm : HACR
20.4. — Borcunu Ödemeye Kadir Olanın Alacaklısını Oyalaması/254 20.7. — Darda Kalana Hacr Konmaz/256
20.8. — Hakk Edene Geçimini Saklayacak Kadar Malı Bırakmak/256 Yirmibirinci Bölüm : VASIYET
21.1. — Tanımı/263
21.2. — Meşrûfu/263
Yirmilikinci Bölüm : MİRAS İLMİ
22.1. — Feriis/273
22.2. — Tereke/274
22.2.2. — Terekeye Bağlı Haklar/275
22.2.5. — Mirasın Şartları/276
22.2.6. — Mirasa Engel Olan Şeyler/277
22.3. — Terekede- Hak Sahibi Olanlar/278
22.4. — Hacb ve Hirman (Mirastan Mahrumiyet) /288
22.5. — Avl (Hisseleri Artırmak) /290

- 22.6. — Red (Hisseleri Azaltmak) /291
22.6.3. — Âlimlerin Red Konusundaki Görüşleri/292
22.7. — Zevî'l-Erhâm'ın Miras Hakkı/293
22.8. — Hamî (Cenin)'in Miras Hakkı/296
22.9. — Mefkûd (Kayıp)'un Miras Payı/230
22.10. — Hünsâ, Mürted, Veled-i Zina ve İbnü'l-Mücaâne'nin Durumu/302
22.11. — Tehâruc/303 22.3.11.3. — Beytül-mâl/305
Yirmiiiçüncü Bölüm : İSLAM'DA BARIŞ VE CİHAD
23.1. — İslâm'da Banş/307
23.1.2. — İslâm'ın İnsanları İdeale Yönelmesi/309
23.1.3.1. — Müslümanların Birbirleriyle İlgileri/309
23.1.3.2. — Bağyedenler (İsyan Edenler)'le Savaş/312
23.1.3.3. — Müslümanların Başkalarıyla İlişkileri/314
23.1.3.4. — Gayr-i Müslimlerin Dini Hürriyetlerini Teminat Altına Alraa/315
23.1.3.5. — Yasaklanan Dostluk/316
23.1.4. — Kişi Hakkının Kabui/318
23.1.4.1. — Hayat Hakkı/319
23.1.4.2. — Malını Koruma Hakkı/319
23.1.4.3. — İrzını Koruma Hakkı/320
23.1.4.4. — Hürriyet Hakkı/320
23.1.4.5. — Barınma Hakkı/320
23.1.4.6. — Görüş Açıklama Hakkı/320
23.1.4.7. — Bu Hakları İptal Etme Suçu/321
23.2. — Savaşın Meşru Olduğu Zamanlar/322
23.2.1. — Canın, Malın, İrzın ve Düşmanlara Karşı Vatanın Savunması/322
23.2.2. — Allah'a Davetin MÜdafaası/322
23.3. — Cihad/326
23.3.1. — Yahudi ve Hristiyanların Harp Anlayışı/326
23.3.2. — İslâm'da Cihad Kanunları/327
23.3.3. — Cihadın Vacib Kılınması/328
23.3.4. — Cihad Farz-ı Kîfâyedir/329
23.3.5. — Cihad Ne Zaman Farz-ı Ayn Olur/329
23.3.6. — Cihad Kime Vacibtir/330
23.3.9. — Savagta Kâfir ve Facirlerden Yardım Almak/332
23.3.11. — Cihadın Fazileti/333
23.3.11.2. — Mücahid, insanların En Hayırsıdır/334
23.3.11.3. — Cennet Mücahidlerindir/335
23.3.11.8. — Allah Yolunda Nöbet Tutmanın Üstünlüğü/341
23.3.12. — Komutanın Vasıfları/343
23.3.12.2. — Ordu Komutanının Yüklülükleri/343
23.3.12.3. — Allah Rasûlü'nün Kumandanlarına Tavsiyeleri/344
23.3.12.4. — Hz. Ömer'in Tavsiyesi/344
23.3.13. — Ordunun Yüklülükleri/346
23.3.14. — Savaştan Önce İslâm'a Davetin Gerekliği/347
23.3.15. — Savaş Esnasında Yapılan Dua/349
23.3.16. — Savaş (Kıtal)/350
23.3.17. — Saldırı Esnasında Sabrın Gerekliği/354
23.3.18. — Harb Esnasında Hile ve Yalan/355
23.3.19. — İki Kat Olan Düşmandan Kaçmak/356
23.3.20. — Savaşta Merhametli Olmak/357
23.5. — Barış Anlaşması/359
23.5.1. — Sulh ve Barış Anlaşması Ne Zaman Gereklidir/359
23.6. — Zimmet Akdi/361
23.6.1. — Zimmet Akdinin Gerektirdikleri/361
23.6.2. — Zimmîler İçin Geçerli Olan Hükümler/361
23.6.3. — Cizye/362
23.6.4. — Kendi Vatanlarında Müstakil Yaşayanlarla Yapılan Zimmet Akdi/366
23.6.5. — Gayr-i Müslimlerin Mescidlere ve İslâm Şehirlerine Girmeleri/368

- 23.7. — Ganimetler/370
- 23.7.1. — Tarifi/370
- 23.7.2. — Sadece Bu Ümmete Helâl Kılınmış Olması/370
- 23.7.3. — Harcanıldığı Yerler/371
- 23.7.4. — Ganimetlerin Nasıl Paylaştırılacağı/371
- 23.7.7. — Ganimetten Pay Almayanlar/375
- 23.7.8. — Ücretlilere ve Gayr-1 Müslimlere Pay Verilmez/376
- 23.7.9. — Ganimetten Çalınan Mal (ĞuluD/376
- 23.8. — Harb Esirleri/379
- 23.8.1. — Esirlere Karşı Muamele/380
- 23.8.2. — Köle Edinme/381
- 23.8.3. — Kölelere Karşı Muamele/382
- 23.8.4. — Hürriyete Kavuşturma Yolları/383
- 23.9. — Ganimet Olarak Alınan Toprak/384
- 23.9.1. — Zorla Alman Yer/384
- 23.9.2. — Ahalisinin Korkudan Veya Sulh Yoluyla Terkettiği Topraklar/384
- 23.10. — Fey/385
- 23.11. — Eman Anlaşmasına?
- 23.12. — Anlaşma ve Sözleşmeler/391
- 23.12.5. — Allah Rasûlü'nün Anlaşmalarından İkisi/396

Onuncu Bölüm EVLİLİK HUKUKU

Nikâh akdi sahih olarak gerçekleştiğinde, bu nikâh üzerine gereği lâzım gelir. Nikâhın gerektirdiği bu hususlarla evlilik hukuku gerçekleşir. Bu haklar üç kısımdır :

- 1 — Kadının kocası üzerine vacib olan hakları.
- 2 — Kocanın karısı üzerine vacib olan hakları.
- 3 — Aralarında müşterek olan haklar.

Eşlerden her birinin üzerine düşen görevi yerine getirmesi, iç huzur ve sükûnet sebeplerini çoğaltacak sorumluluklara eğilmeleri gerekir. Ancak bununla evlilik saadeti sağlanmış olur. Aşağıda bu haklardan bazılarının açıklaması yapılmıştır.

10.1. KARI KOCA ARASINDA MÜŞTEREK OLAN HAKLAR

- 1 — Evlilik beraberliğinin ve taraflardan herbirinin diğerinden faydalanmasının helâl olması. Bu helâllik ikisi arasında müşterek olup, kadın tarafından kocaya helâl olanlar, koca tarafından da kadına helâl olur. Kan-koca için bir hak olan bu faydalanma, ancak kan-koca beraberce bulundukları zaman meydana gelir. Çünkü taraflardan birinin tek başına faydalanması mümkün değildir.
- 2 — Sihriyet haramlığı. Yani erkek, kadının annelerine, kızlarına, kızlarının kızlarına haram olduğu gibi, kadın da erkeğin babalarına, dedelerine ve çocuklarına haram olur.
- 3 — Nikâh akdi tamamlandığı andan itibaren, kan-koca arasında verasetin sabit olması. Akd tamamlandıktan sonra zıfâf vâki olmasa bile kan-koca birbirine vâris olurlar.
- 4 — Çocuğun nesebinin, yatak sahibi sıfatıyla kocaya ait olması.
- 5 — tyi geçinmek. Kan-kocadan herbirinin bir diğeriyle iyi geçinmesi gerekir. Neticede bu anlaşma onların şereflerini artırır ve böylece selâmet içinde yaşarlar. Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur : «Kadınlarla iyi geçininiz.» (Nisa; 19).

10.2. KADININ KOCASI ÜZERİNDEKİ HAKLARI

Kadının kocası üzerindeki haklarından bazıları şunlardır :

- 1 — Malî haklar: Mehir ve nafaka.
- 2 — Mal dışındaki haklar.

Eğer koca birden çok kadınla evli ise, kocanın eşleri arasında adaleti sağlaması ve kadına zarar vermemesi de kadının haklarından. Gelecek konularda bunları açıklayacağız.

10.2.1. Mehir

İslâm'ın kadına verdiği Önemin ve ona gösterdiği hürmetin' en güzel örneklerinden birisi de mülk edinme hususunda ona hakkını vermesidir. Kadın, cahiliyet döneminde hakkı elinden alınmış, ko-lu-kanadı kırılmış bir vaziyetteydi. Hatta velisi .kadının öz malını istediği gibi tasarruf eder, ona mülk edinme fırsatı vermez, kadının tasarrufu da mümkün olmazdı, tslâm ise bu yükü ondan kaldırmış, ona mehir ayırarak kocaya mehir Ödemeyi kadın için bir hak olarak koymuştur. Velisinin ve yakın akrabalarının, kadının rızası ve kendi isteği dışında mehrinden birşey alma hakları yoktur.

Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur : «Kadınlara raeirlerini cömertçe verin. Eğer onlar gönül hoşluğu ile size birşey bağışlarsa onu afiyetle yiyin.» (Nisa; 4). Yani «Kadınlara mehirlerini karşılık beklemeden ayrılmış bir pay olarak verin. Eğer onlar mehre mâlik olduktan sonra, onu aldatmadan ve zorlamadan veya mehri almaktan haya etmesi gibi bir durum bulunmadan sizlere mehirlerinden birşey bağışlarsa onu gönül rahatlığı ile kederlenmeden alın, bunda bir günah yoktur», demektir. Eğer kadın utanarak, korkarak veya aldatılarak, kocasına malından birşey verirse, kocasının bunu alması helâl olmaz.

Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Bir eşin yerine başka bir eş almak isterseniz, birincisine bir yük altın vermiş olsanız bile ondan birşey almayın. İftira ederek ve apaçık günaha girerek ona verdiğinizizi geri alırsanız?» (Nisa: 20-21)

Kadın için farz kılınan bu mehir, yukardaki manayı tahakkuk ettirip, kadının gönlünü hoş tutar ve kocanın kendisine olan idareciliğine nza gösterir.

Allahu Teâlâ «Allah'ın kimini kimine üstün kılmasından Ötürü ve erkeklerin mallarından sarf etmelerinden dolayı erkekler kadın* lar üzerine hakimdirler.» (Nisa: 34) buyurmuştur. Böylece kadınla koca arasındaki bağlar kuvvetlenmekte, sevgi ve muhabbet sebepleri artmaktadır.

10X1.1. Mehrin Miktarı

İslâm, mehrin azlığı veya çokluğu için bir hudut koymamıştır. Çünkü insanlar zenginlikte ve fakirlikte değişik oldukları gibi sıkıntı ve rahatlıkta da farklıdır. Her bölgenin âdet ve taklidleri vardır. Onun için herkes gücü nisbetinde duruma göre ve devam eden âdetlerine göre mehir versin diye sınır konmamıştır. Bütün deliller, mehirde belli bir şartın bulunmadığına, ancak az veya çoğa itibar etmeden değer taşıyan herhangi bir şeyle olabileceğine işaret etmiştir. Bu durumda demirden bir yüzük, bir Ölçek hurma, Allah'ın kitabını öğretme ve buna benzer şeyler, taraflar razı oldukları zaman mehir olarak caiz olur.

Âmir bin Rabîa (r.a.)'dan rivayet olduğuna göre Benî Feza-re kabilesinden bir kadın mehir olarak bir çift ayakkabı karşılığında evlendi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ona; «Mehir olarak bir çift ayakkabıya kendini evlendirmeye razı geldin Öyle mi?» deyince, kadın; «evet», dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) onun bu nikâhına cevaz verdi. (Hadisi Ahmed, İbn Mâce, Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî sahihlemiştir). Sehl bin Sa'd (r.a.)'dan rivayet olduğuna göre; bir kadın Nebi aleyhisselâm'a gelerek şöyle dedi: «Ey Allah'ın Rasûlü, evlenmek için kendimi sana takdim ettim.» Bunun üzerine Rasûlullah uzunca bir müddet durdu. Daha sonra Rasûlullah'ın ashabından birisi kalkıp «Ya Rasûlallah, bu kadınla evlenmek istemiyorsan, onu benimle evlendir,» dedi. Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «Ona mehir olarak verecek yanında bir şeyin var mı?» diye sordu. Adam; «Vallahi bu gömleğimden başka yanımda bir şeyim yok,» dedi. Nebî aleyhisselâm; «Eğer gömleğini ona verersen sen gömleksiz kalırsın, başka birşey araştır,» dedi. Adam; «Bir şey bulamadım,» deyince; «Demirden bir yüzük de olsa araştır, bak,» dedi. Adam bakmıdı, yine birşey bulamadı.

Bunun üzerine Nebî aleyhisselâm «Kur'ân'dan ezbere birşey okumasını biliyor musun?», di* ye sordu. Adam; «Evet» dedi ve filan filan sûreleri isimleriyle beraber zikretti. Bunun üzerine Nebi aleyhisselâm «Bildğin Kur'ân karşılığında o kadını sana nikahladım,» buyurdu. (Hadisi Buharî ve Müslim rivayet etmiştir. Bazı sahih rivayetinde ise Nebî aleyhisselâm raeir miktarını yirmi ayet olarak takdir etti.)

Enes (r.a.)'den rivayet olduğuna göre; Ebû Talha, Ümmü Süleym'le evlenmek istedi. Bunun üzerine Umü Süleym şöyle dedi: «Vallahi senin gibisi reddolunmaz. Fakat sen kâfırsın, ben müslü-manım. Benim seninle evlenmem helâl değildir. Eğer müslüman olursan, bu benimle mehrin olur ve senden başka bir şey istemem.» İşte Ebû Talha'nın müslüman olması, kadının mehri sayılmıştır.

Bu hadisler mehrin az birşey olması ve menfaati mehir olarak kabul etmenin ve Kur'an öğrenmenin menfaatten sayılması gibi durumların caiz olduğuna delâlet etmektedir.

Hanefiler mehrin en azını, on dirhem olarak takdir etmiş, Ma-likîler ise üç dirhem kabul etmişlerdir.. Bu ölçü güvenilir bir delile dayanmayıp, hakkında geçerli olacak bir hüccet de yoktur.

Hafız şöyle demiştir: «Mehrin en azı hakkında hadisler varid olmuş olup, bunlardan hiç birisi sahih çıkmamıştır.»

İbn Kayyım yukarda geçen hadislerle tâlikten şöyle demiştir : «Bu hadis Ümmü .Süleym'in müslüman olması durumunda kendisiyle evleneceğini ve onun müslüman olmasıyla faydalanmayı seçtiğini göstermektedir. Bu ise,

Ümmü Süleym'e kocanın vereceği maldan daha kıymetlidir. Aslında mehir, kadının faydalanması için bir hak olarak meşru kılınmıştır. Kadın ilme, dine, kocanın müslüman olmasına ve Kur'ân okumasına razı gelirse, bu mehrin en faziletlisi, en faydalısı ve en üstünü olmuş olur. Böylece akd mehir-siz yapılmamış sayılır. Durum bu olup, mehir yukarda anlattığımız şekilde açık delil ve kıyasla sahih olduğuna göre, mehrin en azmi üç dirhem veya on dirhem olarak takdir etmek nasıl oluyor? Bu tip mehirle evlenme, kendini Nebî aleyhisselâm'a hibe eden kadının evlenmesiyle eş tutulamaz. Çünkü hibe yolu sadece Nebî aleyhisselâm'a mahsus olup, müminlere has değildir. Şüphesiz bu kadın, velisiz ve mehirsiz olarak kendisini Rasûlullah'a hibe etmiştir. Halbuki bizim konu ettiğimiz kadın, veli ile ve mal olmasa bile mehirle nikâh yapmaktadır. Şüphesiz kadın, Ebû Talhamn müslüman olmasını mal yerine mehir olarak kabul etmiştir. Çünkü kadına menfaat bu şekilde geçmiş, kendini hibe etmemiştir. Rasûlullah'a kendini hibe eden kadının durumu İse bunun hilâfinadır.»

Bu hadislerin gerektirdiği mana budur. Bazıları bu manaya muhalefet ederek: «Mehir, ancak mal olup başka bir menfaat, ilim öğretmek mehir sayılmaz,» demişlerdir. Ebû Hanife ile bir rivayete göre Ahmed bu görüştedir. Bazıları İmam Mâlik gibi, «mehir, üç dirhemden az olamaz,» bazıları Ebû Hanife gibi, «on dirhemden az olamaz,» demişlerdir.

Bu konuda şâz (güvenilir ravilerin rivayetlerine muhalif) olan başka görüşler de bulunup bu görüşlerin kitap, sünnet, icma, kıyas ve sahabî sözünden hiçbir delili yoktur.

Yukarda zikrettiğimiz hadislerin Nebî aleyhisselâm'a mahsus olup, nesh edildiklerini veya Medine ahalisinin bunların hilafıyla amel ettiklerini iddia eden kişinin iddiası delilsiz bir davadır ve doğru olan bu iddianın reddedilmesidir.

Tabîinden Medine ehlinin efendisi Sa'îd bin Müseyyeb, kızını iki dirheme evlendirmiş ve kimse bunu yadırgamamış Bilakis bu olay, Sa'îd bin Müseyyeb'in fazilet ve menkıbelerinden sayılmıştır.

Abdurrahman bin Afv (r.a.) beş dirhem mehirle evlendi ve Nebî aleyhisselâm bu evliliği kabul etti.

Mehrin miktarının tesbitinde Şeriat sahibinin koyacağı ölçü muteberdir.

Mehrin çok olmasına geline; bunun için bir hudud yoktur.

Ömer (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre, o minberde hutbe okurken mehrin dört yüz dirhemi aşmasını nehy etti. Sonra minberden indi. Kureş'li bir kadın Ömer'e itiraz ederek «Allahu Teâlâ'nın 'Birincisine bir yük altın vermiş olsanız.' (Nisa: 20) ayetini işitmedin mi?» dedi. Bunun üzerine Ömer: «Affet Allah'ım, bütün insanlar Ömer'den daha fakih» dedi. Sonra dönüp minbere çıktı: «Ben sizlerin mehir konusunda dört yüz dirhemi aşmanızı nehy etmişim. Dileyen dilediği kadar malından verebilir.» dedi. (Hadisi Said bin Mansûr ve iyi bir senetle Ebû Ya'lâ rivayet etmişlerdir.)

Abdullah bin Mus'ab'dan rivayet olunduğuna göre Ömer (r.a.) şöyle demiştir: «Kadınların mehirlerinde gümüşten kırk ukiyeyi(*) aşmayın. Her kim bu miktarı aşarsa, fazlalığı beyt-ül mâl'e koyarım.» Bunun üzerine bir kadın, «Bunun sebebi nedir?» diye sorunca, Ömer; «Bilmem,» dedi. Bu sefer kadın; «Allahu Teâlâ 'Birincisine bir yük altın vermiş olsanız...' (Nisa: 20) buyurmuştur,» deyince, Ömer «Kadın doğruyu söyledi, adam (ben) ise hata etti.» dedi.

(*) Bir ukiye 40 dirhemdir.

10.2.1.2. Mehirden Aşırı Gitmenin Mekruh Olduğu

Her ne olursa olsun, İslamiyet, mümkün olan en çok sayıda erkek ve kadının, temiz olan helâl yoldan birbirlerinden faydalanmaları için, evlenme fırsatının kendilerine verilmesini şiddetle arzu eder. Bu da ancak evlenme yolunun kolay, evlenme vasıtalarının basit olmasıyla mümkündür. Böyle olunca, çok mal sarfetmek zorunda bırakılan fakirler de evlenebilir. Çünkü, özellikle fakirler, bu yüzden zor durumda kalmaktadırlar. İslâm mehirde aşırı gitmeyi mekruh sayarak, mehir ne kadar az olursa, evliliğin de o kadar mübarek olacağını ve mehrin az olmasının kadının uğur ve bereketinden sayıldığını haber vermiştir.

Âişe (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre Nebî aleyhisselâm; «Bereket bakımından nikâhın en büyüğü, zahmet bakımından en kolay olanıdır.» buyurmuştur. Yine Nebî aleyhisselâm «Kadının uğur ve bereketi; mehrinin azlığı, nikâhının kolaylığı ve ahlâkının güzelliğinde; kadının uğursuzluğu ve bereketsizliği ise; mehrinin aşırılığı, nikâhının zorluğu ve ahlâkının kötülüğündedir.» buyurmuştur.

İnsanlardan çoğu İslâm'ın bu öğretisini bilmemekte, bu hududu aşarak mehirde ileri gitmek hususunda cahiliyet adetlerine uymaktadır. Yine çok kişiler, karşı tarafı güç duruma sokacak ve onu sıkıntıya düşürecek şekilde büyük bir miktar ödemediği takdirde evlendirme işini terk etmektedirler. Bu durumda sanki kadın, üzerinde pazarlık yapılan bir mal ve ticaret eşyası gibi olmaktadır. Bu durum birçok şikâyetlere, kadın ve erkeği eşit bir şekilde zarara sokan evlilik krizlerinin insanlar arasında yayılmasına neden olur: Netice olarak pek çok kötülük ve bozgunculuk ortaya çıkar. Evlilik borsası revaçtan düşer ve helâl, ulaşılması haramdan daha zor olan bir durum haline gelir.

10.2.1.3. Mehrin Hemen Verilmesi ve Sonraya Bırakılması

Mehrin hemen verilmesi ve sonraya bırakılması veya kadınların adetleri ve Örflerine göre bir kısmının hemen, bir kısmının ise sonraya bırakılması caizdir.

Mehrin bir kısmını hemen vermek caizdir. Çünkü İbn Abbas'm rivayet ettiğine göre; Nebî aleyhisselâm, Ali (r.a.)'ı mehirden bir şey verinceye kadar Fatıma (r.a.) ile zifaktan men etti. Bunun üzerine Ali (r.a.) «yanımda bir şey yok», dedi. Nebî aleyhisselâm «Hu-tamiye zırhın nerde?» diye sordu. AH (r.a.) da bu zırhı Fatıma'ya mehir olarak verdi. (Hadisi Ebû Dâvûd, Nesâî ve Hâkim rivayet ederek, Hakim sahihlemiştir.) Ebû Dâvûd ve tbn Mâce'nin Âişe'den rivayet ettiklerine göre Aişe (r.a.) şöyle demiştir: «Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bana bir kadının, kocası kendisine birşey vermeden önce yanma girmesini emretti.» Bu hadis, kadının, kocası kendisine mehirden birşey vermeden önce yanma girmesinin caiz olduğuna delildir. Yukarıda geçen İbn Abbas hadisinde, mehir vermeden önce Fâtıma'nın Ali'nin yanına girmesinin men edilmesi, mendub olduğunu göstermektedir.

Evzâi'ye göre; kadına mehirden bir şey verinceye kadar yanma girilmemesini ashab iyi görmüştür.

Zühri şöyle demiştir: «Sünnet olarak bize ulaştığına göre, nafaka veya giyeceği elbiseyi vermeden kadının yanma girilmemesi gerekir. Müslümanlar bu şekilde amel etmişlerdir.»

Kocanın, karısının yanına girme hakkı olduğu gibi kadının da kendisini ona teslim etmesi gerekir. Hatta hemen vermesini şart koştukları hüküm altına alınmış mehirini vermemiş olsa bile kadın, kocasını, yanına girmekten men edemez.

İbn Hazm şöyle demiştir: «Mehir ister isimlendirilsin, isterse isimlendirilmesin, nikâh akdi yapan kişinin, istese de istemese de kadına zifafa girme hakkı vardır. Mehirden dolayı zifaktan men olunamaz. Fakat erkeğin hemen kadına zifafa girmesi ve yanında bulunan mehirden mümkün olduğu kadar kadına vermesine hükmedilir. Şayet kadın için mehir olarak bir şey isimlendirilmemişse, mehir-i misil vermesi hüküm altına alınır. Ancak tarafların, mehrin az veya çoğuna razı olmaları hali müstesnadır.»

Ebû Hanîfe şöyle demiştir: «Eğer kadının mehri, müeccel (daha sonra verilmesi gereken) olursa, istesin veya istemesin erkeğin onunla zifafa girmesi hakkı vardır. Çünkü kadın mehrin müeccel obuasına razı gelmiştir ki, bu, erkeğin zifaf hakkını düşünmez. Şayet mehrin hepsi veya bir kısmı muaccel (hemen verilmesi gereken) olursa, hemen verilmesi şart koşulan mehir ödenmediği müddetçe erkeğin zifafa girmesi caiz değildir. Kadının, üzerinde anlaştıkları muaccel mehri almadan erkeği zifafa girmekten men hakkı vardır.»

İbn'ül-Münzir şöyle demiştir: «İlim ehlinde, bilgilerine baş vurulan âlimler, kadının, kendisine mehri verilinceye kadar kocasını zifaktan men edebileceğine icmâ etmişlerdir.»

Muhallâ sahibi İbn Hazm bu görüşü araştırarak şöyle demiştir: «Müslümanlar arasında ihtilaf edilmeyen bir konudur ki, nikâhin akdedildiği andan itibaren evlilik bağı kurulmuş, kadın erkeğe, erkek de kadına helâl olmuştur. Her kira, mehrini veya başka bir şeyi verinceye kadar bu helâllığe mâni olursa Allah ve Rasûlünden gelen bir delile dayanmadan kadına erkek arasını ayırmış olur. Gerçek bizim söylediğimizdir.»

Erkeğin, kadında bulunan kadına mâni olunamayacağı gibi kadının da mehirden olan hakkına mâni olunamaz. Kadın istesin veya istemesin erkeğin onunla zifafa girmesi hakkı vardır. Yine erkek istesin veya istemesin yanında bulunan mehir kendisinden alınır. Nebî aleyhisselâm'dan sahih olarak gelen «Her hak sahibine hakkını ver.» hadisi bu görüşe en güzel delildir.

10.2.1.4. «Mehir-i Mîsemme'nin Hepsini Ne Zaman Vacib Olur?

Aşağıdaki üç durumdan birisinin meydana gelmesi halinde mehri müsemme vacib olur.

a — Hakiki zifaf vaki olduğu zaman.

Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Bir eşin yerine başka bir eş almak isterseniz, birincisine bir yük altın vermiş olsanız bile ondan birşey almayın. İftira ederek ve apaçık günaha girerek ona verdiğiniz geri alır mısınız? Nasıl alırsınız ki? Siz birbirinize katılmışınız ve onlar sizden sağlam teminat almışlardır.» (Nisa; 30-31).

b — Kan-kocadan birisi zifaktan önce ölürse. Bu konu üzerinde icmâ edilmiştir.

c — Ebû Hanîfe şu görüşe varmıştır: «Tam bir halvetle kan-koca yalnız kalırlarsa kadın mehri hak eder. Tam halvet, kan kocanın kimsenin görmeyeceğinden emin oldukları bir yerde yalnız kalmalarıyla gerçekleşir. Bu durumda birisinin farz olan orucu tutması veya kadının hayızlı olması veya tarafların hakiki zifafa güç yetiremeyecek bir hastalığı bulunması gibi hissi bir engel veya yanlarında üçüncü bir kimsenin bulunması gibi tabii bir engel bulunmaması gerekir.»

Ebû Hanîfe bu görüşüne Ebû Ubeyde'nin Zaide bin Ebî Evfâ'-dan rivayetini delil getirmiştir: Ebû Evfâ, «Hidayete ermiş râşid halifeler; 'kapı kapandığı ve perdeler örtüldüğü zaman mehir vacib olur' diye hükmetmişlerdir.» demiştir.

Vekî'in Nâfi' bin Cübeyr'den rivayetine göre Nâfi' şöyle demiştir: «Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ashâbı; 'Kapı kapandığı ve perde örtüldüğü zaman mehir vacib olur,' demişlerdir.»

Mehir hakkını almayı gerektirecek teslimiyet kadın tarafından vâki olup.bununla kendini teslim etmenin bedeli olan mehir tahakkuk eder.

Şâfi'î, Mâlik ve Dâvûd bu konuda muhalefet ederek şöyle demişlerdir: «Mehrin tamamı ancak cinsel birleşmeden sonra vâki olur. Gerçek bir halvet sözkonusu ise, ancak mehrin yansı vacib olur. Çünkü Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Eğer onlara mehir biçer de el sürmeden onları bağışlarsanız, kendileri veya nikâh akdi elinde olan erkeğin bağışlaması halî müstesna, biçtiğinizin yansını verin.» (Bakara; 237) Yani hakiki birleşme olan cinsî münasebetten Önce talak vâki olursa mehir olarak ayrılan payın yansı gerekir. Cinsel münasebet bulunmayan halvet durumunda ise mehrin tamamı vacib olmaz.»

Şürayh şöyle demiştir: «Allah'ın kitabında kapı ve örtüyü zikrettiğini duymadım. Kişinin hakiki birleşmede bulunmadığını iddia etmesi durumunda kadına mehrin yarısını vermek gerekir.»

Sa'id bin Mansur'un rivayet ettiğine göre; tbn Abbas, zifafa girdiği karısına el sürmeden onu boşadığını söyleyen bir adam hakkında; «Mehrin yansını vermesi gerekir.» demiştir.

Abdurrezzak'ın rivayet ettiğine göre İbn Abbas; «Kadınla cima edinceye kadar mehir tam olarak vacib olmaz.» demiştir.

10.2.1.5. Fasid Evlenmede, Hakiki Birleşme İle Mehr-i Müsemma'mn Vacib Olması

Erkek, kadınla nikâh akdi yapıp zifafa girdikten sonra, herhangi bir sebeple evliliğin fasid olduğu ortaya çıkarsa, mehr-i müsem-mâ'nın tamamı vacib olur.

Ebû Davud'un rivayet ettiğine göre; Basra bin Eksem, bakire olduğunu söyleyen bir kadınla evlendi. Zifafa girdiğinde hamile olduğunu anlayınca, durumu Nebî aleyhisselâm'a anlattı. Bunun üzerine Nebî aleyhisselâm «Kendisiyle münasebette bulunmuş olman dolayısıyla mehrini vermen gerekir,» buyurdu ve aralarını ayırdı. Bu hadis, kadınla evlenip de onu, zinadan hamile bulduğu zaman nikâhın batıl ve fâsid olmasını ifade ettiği gibi, fâsid nikâhda mehr-î müsemma'mn vacib olduğunu da ifade etmektedir.

10.2.1.6. Mehr Zikretmeden Evlenmek

Mehir zikretmeden evlenmeye «Tefvîd evliliği» denir, bütün âlimlerin görüşlerine göre bu sahihtir. Çünkü Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Kadınlara el sürmeden ve mehirlerini biçmeden onları boşarsanız size sorumluluk yoktur.» (Bakara; 236).

Bu âyetin manası; «hanımına el sürmeden ve mehir tayin etmeden Önce onu boşayan kimseye bir günah yoktur.» Mehri zikretmeden evlenir ve mehir vermemeyi şart koşarsa, dendi ki; 'bu evlilik sahih değildir'.

Malikîler ve İbn Hazm bu görüşe varmışlardır. İbn Hazm şöyle demiştir: «Nikâhta mehir vermeyeceğini şart koşarsa nikâh fesh olmuş olur. Çünkü Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem «Allah'ın kitabında bulunmayan her şart batıldır.» buyurmuştur. Meh-rin verilmemesi şartı Allah'ın kitabında bulunmadığı gibi, bilakis batıl olduğu sabit olan bir şarttır. Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Kadınlara mehirlerini cömertçe verin.» (Nisa; 4). Bu takdirde nikâh batıldır. Mehr vermemek şartıyla yapılan nikâh, mehir verme şartı konuncaya kadar sahih olarak gerçekleşmeyip, sahih olmayan nikâh kısmına girer.»

Hanefîler ise, caiz olduğu görüşünü kabul etmişlerdir. Çünkü onlara göre, mehir, evlilik akdinde şart ve rükün değildir.

10.2.1.7. Zifafa veya Zifaktan önce Ölmekle Mehr-i Misi'in Vâcib Olması

Erkek kadınla zifafa girdiği veya zifaktan önce bu halde öldüğü zaman kadının mehr-i misil ve miras hakkı vardır.

Ebû Dâyyid'un Abdullah bin Mes'ud (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre İbn Mes'ûd bu mesele hakkında şöyle demiştir: «Bu konu hakkında görüşüm şudur, —eğer isabet etmişsem Allah'tan, hata edersem bendendir—: Yakınlarından diğer kadınlara verilen mehir kadar ne eksik ne de fazla, zulüm yapmadan bu kadına verilir. Ayrıca iddet beklemesi gerektiği gibi, miras hakkı da vardır.» Bunun üzerine Ma'kil bin Yesâr ayağa kalkarak; «Şahidlik ederim ki Rasûlül-lah'ın Berva' binti Vâsık hakkında verdiği hükmü verdin.» dedi. Ebû Hanîfe, Ahmed ve Dâvûd ile Şâfi'î'nin iki görüşünden en sahih olanı bu yöndedir.

10.2.1.8. Mehr-i Misil Nedir?

Mehr-i misil; kadının akid zamanında yaş, güzellik, mal, akıl, din, bekarlık, dulluk, belde, çocuğun bulunması ve

bulunmaması gibi mehrin değişmesine sebep olacak bütün durumlarda benzeri olan kadının mehri kadar hakettiği mehre denir. Çünkü kadın için mehrin kıymeti bu saydığımız sıfatların değişmesiyle âdeten değişmektedir. Benzerlikte muteber olan, kadının kız kardeşi, halası ve amcasının kızları gibi asabe yoluyla yakınlarıdır.

Ahmed şöyle demiştir: «Benzerlik, asabeden yakınları ve ze-vilerhamdan (aynı rahimden gelenlerden) diğerlerine göre itibar edilir. Eğer baba tarafından olan yakınlarından mehr-i misil takdir etmek istediğimiz kadının vasıflarını taşıyan bir kadın bulunmazsa ailesine benzeyen başka bir aileden bir kadının mehrine itibar edilir.»

10.2.1.9. Küçük Kızın Mehr-i Misû'den Az Mehirle Evlendirilmesi

Şâfi'î, Dâvûd, İbn Hazm ve Hanefilerden Ebû Yusuf ile Mu-hammed, babanın küçük kızını mehr-i misilden daha az mehirlenmesinin caiz olmadığı görüşündedirler: Küçük kızın mehri konusunda babasının verdiği hüküm geçerli olmaz. Kız, mehr-i misli ne ise onu alır. Mehr-i misil onun için elbette gereklidir. Çünkü mehr kadının hakkıdır. Kızın mehrinde babasının hükmü geçerli olmaz.

Ebû Hanîfe ise şöyle demiştir: «Babası küçük kızını mehr-i misilden daha az bir mehirlenirse bu onun için caizdir. Fakat babası ve dedesinin dışındaki veliler eksik mehirlenirlerse bu caiz olmaz.»

10.2.1.10. Mehrin Yansını Vermek

Koca, mehr miktarını tayin ederek evlendiği karısını zifaktan önce boşarsa, üzerine mehrin yarısını vermesi vacib olur. Çünkü Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur:

«Eğer onlara mehr biçer de el sürmeden onları boşarsanız, kendileri veya nikâh akdi elinde olan erkeğin bağışlaması hali müstesna, biçtiğinizin yansını verin. Bağışlamanız Allah'tan sakınmaya daha uygundur. Aranızdaki iyiliği unutmayın. Allah şüphesiz işle-diklerinizi görür.» (Bakara: 237).

10.2.1.11. Boşanan Kadına Eşyc vb. Vermenin Vacib Olduğu

Koca, kendisine mehr biçilmeyen karısını zifaktan önce boşarsa, mehre karşılık kadına eşya vb. vermesi, üzerine vacibdir. Böyle davranmak, kadını iyi bir şekilde salmanın ve onu iyi bir şekilde boşamanın çeşitlerindendir. Çünkü Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur:

«Boşanma iki defadır. Ondan sonra ya iyilikle tutmak, ya da güzellikle bırakmak vardır.» (Bakara: 229).

Âlimler, mehr biçilmeyen ve zifaktan önce boşanan kadına eşya vb. dışında bir şey verilmeyeceğine dair icmâ' etmişlerdir. Verilecek eşya ve benzerleri kişinin servetine göre değişir. Bu eşya için belli bir sınır yoktur.

Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur:

«Kadınlara el sürmeden ve mehrlerini biçmeden onları boşar-sanız, size bir sorumluluk yoktur. Onları, zengin kendi çapına, fakir de kendi çapına uygun bir şekilde faydalandırsın. Bu iyi davranışların şanına yakışır bir borçtur.» (Bakara: 236).

10.2.1.12. Mehrin Düşmesi

islâm'dan dönmek, fakir olmak, ayıplı olmak veya küçükken evlendirilip de bulûğa erince evliliği kabul etmemek veya bir kusur sebebiyle nikâhın fesh olması gibi durumlarda, zifaktan önce kadın tarafından ayrılık vaki olursa mehrin tamamı düşer ve kocanın kadına birşey vermesi gerekmez. Ayrılmadan dolayı vermesi gereken eşya ve benzerini de vermesi icab etmez. Çünkü bu hal, satılan malın sahibine tesliminden önce telef olması durumu gibidir. Mehr karşılığında almış olduğu kadın herhangi bir sebeple ayrılırsa, karşılığı olan mehrin tamamı düşmüş olur.

Yine bunun gibi, zifaktan önce kadın kocasını mehirden kurtarır veya mehrini ona bağışlarsa, mehr düşer. Mehr kadının özel hakkı olduğu için bu davranışıyla kocasında bulunan özel hakkını düşürmüş sayılır.

10.2.1.13. Akidden Sonra Mehri Artırmak

Ebû Hanîfe şöyle demiştir: «Eğer kadınla zifaf vâki olmuş veya koca ölmüşse, akidden sonra mehrin artırılabilmesi sabit olmuştur. Şayet zifaktan önce kadını boşarsa, mehri artırmak sabit olmadığı gibi, belirlenen mehrin de sadece yansını vermek gerekir.

imam Mâlik ise şöyle demiştir: «Zifaf vâki olursa, artırmak sabit olur. Şayet zifaktan önce kadını boşarsa, belirlenen mehrin yarısı ile artırılan miktarın yarısını vermesi gerekir. Eğer erkek, kadınla zifafa girmeden ve kadın da parayı almadan önce ölürse, artırım batıl olup, akidle belirlenen mehr kadının hakkı olur.»

Şâfi'î; «Artırmak, baştan verilen bir hibedir. Eğer kadın onu alırsa caizdir. Şayet almazsa artırım batıl olur,» demiş, Ahmed de «Artırımın hükmü asim hükmü gibidir,» demiştir.

10.2.1.14. Gizli ve Açtfc Mehir

Kaivkoca, gizli olarak mehirde anlaşp, sonra açık olarak daha fazlasıyla nikâh akdini yaptıkları halde daha sonra aralarında anlaşmazlık çıkar da mahkemeye başvurulursa, hâkim nasıl hüküm verecektir?

Ebû Yusuf bu konuda şöyle demiştir; «Yaptıkları gizli anlaşmaya göre hâkim hüküm verir. Çünkü gizli anlaşma kan-kocanın maksadı olan hakiki iradeyi temsil eder.»

«Hâkim, yaptıkları açık anlaşmaya göre hüküm verir» de denmiştir. Çünkü akidde zikredilen, açık olanıdır. Gizli yapılanı ise Allah'ın ilminde olup, hüküm verirken zahire tâbi olunur. Bu görüş Ebû Hanife ve Muhammed ile Esrem'in rivayetine göre Ahmed'in zahir olan görüşü olup ayrıca, Şâ'bî, Ibn Ebî Leylâ ve Ebû Ubeyd'in de görüşleridir.

10.2.1.15. Mehri Almak

Küçük olan kızın mehrini babası alabilir. Çünkü malın velisi odur. Babasının mehir parasını alması sattığı malın parasını alması gibidir. Şayet babası ve dedesi yoksa, malî açıdan velisi olan kişi küçük kızın mehrini alır ve o mehir bu tip paralan saklayan mahkemeye verir. Bu özel mahkemenin izni olmadan o parayı velisi tasarruf edemez.

Rüş çâğına ermiş yaşlı dul kadının mehrine gelince; bu kadının izm' olmadan velisi mehrini alamaz. Çünkü dul kadının kendi malında tasarruf hakkı vardır. Dul kadının babası, kadının mehrini huzurunda alır da kadın da sükût ederse, bu, kadından mehrini almasına bir izin sayılır ve kocasının zimmetinden mehir düşmüş olur. Çünkü kadının mehrini babasının almasına izin vermesi, sattığı malın parasını almasına benzer.

Akıllı, bulûğ çâğına ermiş bekâr kıza gelince; şayet dul kadın gibi reşid ise, izni olmadan babası mehrini alamaz. «Babası, kızın izni olmadan mehrini alabilir» de denmiştir. Çünkü babanın mehri alması bir adettir. Akıllı, bulûğ çâğına ermiş olan bekâr kız da küçük kıza benzemektedir.

10.2.2. Çehiz

Çehiz, kadın ve ailesinin kocasıyla zifafa gireceği zaman, evde kendisiyle beraber bulunsun diye hazırladığı ev eşyasıdır. Kadın ve ailesinin çehiz hazırlaması ve evi donatmaya çalışması geçerli olan bir âdettir. Çehiz hazırlamak zifaf münasebetiyle kadına bir çeşit sevinç ve neşe vermektir.

Nesâî'nin Alî (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre Rasûlullah sallal-lahu aleyhi ve sellem Fâtîma'ya çehiz olarak bir kadife, bir kırba ve astan izhir'den bir yastık verdi.

Çehiz, insanların devam edegeldikleri bir âdettir. Şer'an, tvin hazırlanması ve ev eşyalarından yatak ve diğer malzemeler gibi ihtiyaç duyulan şeyleri teçhiz etmekten mesul olan kocadır. Kadın, mehri ne olursa olsun bu hususların hiçbirisinden sorumlu değildir. Hatta ev eşyası hazırlaması için mehrin çok takdir edilmesi durumu da aynıdır. Çünkü kadın, mehri, evin çehizini hazırlamak için değil, kendisinden faydalanma karşılığı hak etmiştir. Mehri, sadece kadına has bir hak olup babasının, kocasının ve başka bir kimsenin mehirde bir hakkı yoktur. Malikiler şu görüştedir: «Mehir sadece kadına mahsus bir hak değildir. Bunun için, kadının bizzat kendisinin mehirden infak etmesi caiz olmayıp, üzerindeki borcu da mehirle ödeyemez. Şayet, mehirden infak etmeye ihtiyacı varsa, belli az bir miktar mehrin-den alabilir. Mehirden az olan borcu öder, çünkü mehri çok olduğu zaman para gibidir.»

Yukarıda evin hazırlanması konusunda zikrettiklerimizden kadının yapacağı birşey yoktur. Çünkü kadın, mehri peşin konuşul-muşsa, zifaktan Önce aldığı ile veya mehir müeccel ise, eline geçen miktar ile, diğer kadınların kocaları için hazırladıkları adet üzere, kocası için çehiz hazırlamak zorundadır. Müeccel mehri, zifaktan Önce vermek helâldir. Şayet kadın, mehirden bir şey almayıp, kocasıyla zifaktan sonraya mehrini tehir ederse, şart koşulmadığı müddetçe daha sonra eline geçen mehirle çehiz hazırlaması gerekmez. Ancak şart koşulması veya adetin böyle cereyan etmesi durumları müstesnadır. (*)

Kadının kendi malıyla satın aldığı çehizle, babasının kendisi için satın aldığı çehiz kendi öz malı olup, kocasının veya başkasının bunda bir hakkı yoktur. Kadın, bu çehizinden, başkasını faydalandırmaktan men etme hakkı olduğu gibi, kocasını ve misafirlerini

(*) Mısır'da «Ahvâl-ı Şahsiyye» kanununu çıkaranlar, tmam Malik'ln)u konudaki görüşünden hareketle, altımgaltıncı maddede gu fıkrayı vaz etmişlerdir: «Kadın, başka şekilde anlaşmadıkları müddetçe, zifaktan ö^ce aldığı mehirle uygun bir şekilde kendini teçhiz etmek zorundadır. Şayet mehirden önce eline bir şey geçmezse, anlaşmanın ve adetin dışında çehiz hazırlaması gerekmez. kendi öz çehizinden faydalandırabilir. Şayet böyle yapmazsa, kadın başkasını faydalandırmaya zorlanamaz.

İmam Malik şöyle demiştir: «Kocanın, adetin geçerli olduğu şekilde karısının çehizinden faydalanması caizdir.»

10.23. Nafaka

Burada nafakadan maksat zengin bile olsa kadına yemek, ev, hizmet ve İlaç gibi ihtiyaç duyduğu maddeleri temin etmektir. Nafaka kitab, sünnet ve icmâ ile sabittir.

Kur'ân'dan deliller şunlardır:

«Anaların yiyecek ve giyeceğini uygun bir şekilde (ma'rûf) sağlamak çocuk kendisinin olan (mevlûdün leh) babaya borçtur.» (Bakara: 233)

Ayette geçen «mevlûdün leh», baba demek olup, bu hükümdeki «nzık» yeterli yiyecek ve elbisedir. «Ma'rûf» ise, aşırıya kaçmadan ve eksik yapmadan şer'an belli olan ölçü demektir.

«Boşadığınız fakat iddeti dolmamış kadınları gücünüz nisbe-tinde kendi oturduğunuz yerde oturtun. Onları sıkıntıya sokmak İçin zarar vermeye kalkışmayın. Eğer hamile iseler doğurmalarına kadar nafakalarını verin.» (Talak: 6).

«Varlıklı olan kimse nafakayı varlığına göre versin. Rızkı ancak kendisine yetecek kadar verilmiş olan kimse Allah'ın kendisine verdiğinden versin. Allah kimseye verdiği nzkı aşan bir yük yük-İemez.» (Talak: 7).

Nafaka'nın sünnetten delillerine gelince:

Müslim'in rivayet ettiğine göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem veda haccında şöyle buyurmuştur:

«Allah'ın sözleriyle onları kendinize helâl kılmışsınız. Kadınlar hakkında Allah'tan korkun. Arzu etmediğiniz kişileri evlerinize almamaları sizin onlar üzerine olan hakkınızdır. Bunu yaparlarsa hafifçe onları dövebilirsiniz. Onların da sizin üzerinizde uygun ve makul bir şekilde nafaka ve giyim hakları vardır.»

Buharî ve Müslim'in, Âişe (r.a.)'dan rivayet ettiklerine göre Ut-be'nin kızı Hind şöyle dedi: «Yâ Rasûlallah, Ebû Süfyan cimri bir adamdır. Bana ve çocuğuma yetecek kadar vermiyor. Ancak haberi olmadan kendisinden aldığım müstesna.» Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem «Sana ve çocuğuna yetecek kadar alabilirsin.» buyurdu.

Muaviye el-Kuşeyrî'den rivayet olunduğuna göre, bu zât Rasûlullah'a şöyle dedi: «Ya Rasûlallah, hanımlarımızın üzerimizde olan hakkı nedir?» Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: «Yediğinden ona yedirmen, giydiğinden ona giydirmen, yüzüne vurmaktan sakınman, onu kötülememen ve gerekirse ancak onu evinde tutmandır.»

buyurdu.

Nafaka hakkında icmâ vardır.

İbn Kudâme şöyle demiştir: «Âlimler, akil baliğ olan kocalara, kadınlar itaatkâr oldukları takdirde onların nafakasını temin etmelerinin vacib olduğunda ittifak etmişlerdir.»

Bu görüşü İbn'ül-Münzir ve diğerleri de rivayet etmiştir. İbn'ül-Münzir şöyle demiştir: «Burada bir ibret dersi var. Kadın, kazanmak ve harcamaktan men edilmesi yönüyle erkek tarafından hapsedilmiş sayılır. Bunun için kocanın kadına nafaka vermesi elbette gerekli olmuştur.»

10.2.3.1. Nafakanın Vacib Olmasının Sebebi

Allahu Teâlâ, kadının nafakasını kocasına vacib kılmıştır. Çünkü kadın, sahih olarak yapılan evlilik akdi gereği kocasının evinde oturup çalışmamaktadır. Kendisinden faydalanmanın devamlı olması için kocasının hakkını muhafaza etmek, kocasına itaat etmek, evinde durmak, ev işlerine bakmak ve çocukların terbiyesiyle ilgilenmek kadının görevidir. Kocaya da, bu görevlerin benzeri olarak kadının ihtiyaçlarına bakması ve ona infak etmesi, aralarında evlilik bağı bulunduğu sürece gerekir. Bu durumda, aralarında itaatsizliğin veya umumî prensiple amel ederek nafakayı men edecek bir sebebin bulunmaması icabeder. O prensip şudur: «Başkasının hakkı ve menfaati için kendini tutsak eden herkesin nafakası bağlandığı kişiye aittir.»

10.2.3.2. Nafakayı Hak Etmenin Şartları

Nafakayı hak etmek için aşağıdaki şartlar gerekir:

- 1 — Evlilik akdinin sahih olması.
- 2 — Kadının kendisini kocasına teslim etmesi.
- 3 — Kocasının kendisinden faydalanmasına imkan tanınması.
- 4 — Kocasının istediği yere gitmesine mâni olmaması.
- 5 — Kan-kocanın birbirlerinden faydalanmaya ehil olmaları.

Bu şartlardan birisi yerine gelmezse, nafaka vacib olmaz. Meselâ nikâh akdi sahih olmayıp, fasid olursa, aradaki fesadı gidermek için taraflar üzerine ayrılmak vacib olur. Yine bunun gibi, kadın kendini kocasına teslim etmezse veya kocasının kendisinden faydalanmasına izin vermezse veya kocanın istediği yere gitmekten kaçınırsa bu durumlarda nafaka vacib olmaz. Çünkü, nafaka vermenin sebebi olan tutsak olma, tahakkuk etmemiş olur. Bu, satıcının, malını teslim etmekten veya bir yerde teslim edip başka yerde teslim etmekten

kaçınması durumunda, alıcının parayı öde-meşinin vacib olmadığı konusuna benzemektedir. Nebi aleyhisselâm Aişe (r.a.) ile evlendikten iki sene sonra zifâf vâki oldu. Zifâftan önce ona nafaka vermedi ve geçen yıllar için nafaka vermeyi de gerekli kılmadı.

Kadın, cima yapamayacak kadar küçük olduğu halde kendini kocasına teslim ederse; Malikilere ve Şâfiî mezhebinden sahih olan görüşe göre nafaka vacib olmaz. Çünkü bu durumda tam faydalanma mümkün olmamış, kadın nafaka olarak alacağı karşılığı hak etmemiş sayılır. Kadın büyük olup erkek küçük olursa; sahih olan, nafakanın vacib olduğudur. Her ne kadar erkeğin kadından istifade etmesi mümkün olmasa bile kadının erkekten faydalanma durumu mevcuttur. Bu durum, kadının kendini kocaya teslim etmesi halinde, koca büyük olduğu halde ondan kaçması durumuna benzemektedir. Hanefilerce fetva verilen görüşe göre; koca, küçük kızı evinde tutar ve alıştırmak için onu evinde banndırırsa, bu noksan tutma durumuna erkek razı geldiği için kadına nafaka vermesi vacib olur. Şayet evinde tutmazsa, nafaka vermesi gerekmez.

Kadın, kocasıyla cinsî münasebet yapmaya mâni olacak bir hastalığı olduğu halde kendisini teslim ederse nafaka vacib olur. Hastalığın kadına vacib olan nafakayı düşürmesi, evliliğin güzel adabından ve Allah'ın emrettiği iyiliklerden değildir. Yine bunun gibi koca iktidarsız, organı kesik veya hadım ise, ya da kadınlarla mübaşeret men eden bir hastalığa yakalanmış veya işlemiş olduğu bir suçtan dolayı haps olmuşsa, kocadan nafaka düşmez. Çünkü, kocanın kadından faydalanma durumu kadın açısından mümkün-1 dır. özür ise erkek tarafından meydana gelmiştir. Bu ise hakkında ihmalkâr davranılması uygun düşmeyen bir sebeptir. Şüphesiz kadından faydalanma hakkını kaçıran bizzat kocadır.

Kadın, kocasının evinden, izni olmadan ve şer'î bir mazeret bulunmadan başka bir eve taşınır, kocasının izni olmadan sefere çıkar veya izinsiz hac için ihrama girerse, kendisine nafaka vacip olmaz. Şayet kocasının izniyle yolculuğa çıkar, ihrama girer veya kocası onunla beraber olduğu halde sefere çıkarsa, üzerinden nafaka kalkmaz. Çünkü bu durumda kadın kocasına itaatten ve onun elinin altında bulunmaktan çıkmış sayılmaz. Yine bunun gibi kadın beraber oturdukları evde kocasının yanına girmesine mâni olursa, kocasından başka eve taşınmasını isteyip de kocasının ondan kaçınması söz konusu değilse kadına nafaka vermek lazım gelmez. Şayet kadın kocasından başka bir eve taşınmayı ister de kocası ondan kaçınır ve bunun üzerine kadın da yanına girmesine mâni olursa nafaka kalkmaz. Yine bunun gibi, kadın bir suç veya bir borçtan dolayı veya zorla hapsedilmişse, nafaka vacip olmaz; ancak kadının, daha önce kocasına olan borcundan dolayı evlendikten sonra hapse girmesi durumu müstesnadır. Çünkü koca bu hakkını kaçırmış sayılır. Bunun gibi kadını birisi gasb ederek kocasıyla arasını engellerse, kadın gasb müddetince nafakayı hak etmiş sayılmaz. Yine meslek sahibi bir kadın, mesleği icabı dışarıya çıktığı zaman kocası ona mani olur, fakat kadın yine devam ederse nafakayı hak kazanamaz. Kadının nafile oruç veya nafile itikaf ile kendine kocasını yaklaştırmaması durumu da aynıdır. Bütün bu durumlarda kadın nafakayı hak kazanamaz; çünkü şer'î bir mazeret olmaksızın kocanın kadından faydalanma hakkı kaybolmuştur. Şayet evin şer'î olmaması veya kadının can ve mal emniyeti açısından kocanın güvenilir olmaması sebebiyle, kadın kocasına itaattan çıkarsa, nafaka düşmez yani geçerlidir.

10.2.3.3. Kâfir Kocayla Evlendikten Sonra Kadının Müslüman Olması Halinde Nafaka

Kafir olarak evlenen kan-kocadan, sadece kadın müslüman olursa, kadının nafakası düşmez. Çünkü kadından faydalanma erkek tarafından Özürlü hâle gelmiştir. Erkek, müslüman olmakla bu özürlü gidermeye kadirdir. Onun için karısından uzak düşen müslüman gibi sayılarak kadının nafakası üzerinden düşmez.

10.2.3.4. Kocanın Mürted Olması Nafakayı Düşürmez

Zifâftan sonra koca mürted olursa kadının nafakası kocanın üzerinden düşmez. Çünkü cinsel ilişkinin olumsuz hale gelmesi erkek tarafından vuku bulan bir sebeple olmuştur. Halbuki erkek tekrar İslâm'a dönmekle bu sebebi gidermeye kadirdir.

Kadının dinden dönmesi ise, bunun hilafıdır. Çünkü kadın, işlediği bir günahla kocasının kendisinden faydalanmasına mâni olmuştur. Bu durumda bu kadın, kocasına itaat etmeyen kadın gibi sayılır.

20.2.3.5. Nafakayı Hak Etmenin Sebepleri Konusunda Zahiri Mezhebinin Görüşü

Zahirilere göre nafakanın vacib olmasının sebebi hakkında başka bir görüş vardır ki; o da kadının kendisidir. Kadının bulunduğu yerde nafaka da vacib olur. Bu görüşleriyle, kadının küçük olması, geçimsiz olması gibi diğer fakihlerin koydukları şartları koymaksızın nafakanın vacib olduğunu belirtmişlerdir.

Ibn Hazm; «Kadın ister zengin, ister fakir, ister bekâr, ister dul, ister geçimli, ister geçimsiz, ister yetim olsun, ister babası bulunsun, ister cariye olsun, isterse beşikte çocuğu bulunsun, nikâh akdi yapıldığı andan itibaren kocaya nafaka gerekir.» demiştir, tbn Hazm, devamla şöyle demiştir: «Ebû Süleyman ve arkadaşları ile Süfyân

Sevrî şöyle demişlerdir: 'Nafaka üzerine akd yapıldığı andan itibaren, küçük kızlar için nafaka vacibdir.' Hakem bin Uteybe; 'Kocasının evinden kızgın olarak çıkan kadına nafaka var mıdır?' sorusuna 'evet' demiştir.» İbn Hazm şöyle devam etmiştir: «Geçimsiz kadına nafaka verilmeyeceği sahabenin hiçbirisinden işitil-memiştir. Bu ancak, Neha'î, Şa'bî, Hammâd bin Ebî Süleyman, Hasan ve Zührî'den rivayet olunmuştur ki onların bu konuda delilleri olduğunu bilmiyoruz. Ancak onlar derler ki: 'Nafaka, cimanın kar--siliğidir. Kadın cimayı men ettiği zaman, nafaka da men olmuş olur.'»

10.2.3.6. Nafakanın Takdiri ve Esası

Kadın, kocasıyla beraber oturduğu zaman kocası ona infak etmeyecek kadar cimri olursa veya karısını nafakasız ve bir hak vermeden terkederse, kadının yemek, giymek ve mesken olarak nafaka payım isteme hakkı vardır. Hakim, nafaka konusunda kadının lehine hüküm verir. Kadının iddiasının sıhhati sabit olduğu zaman, kocanın nafaka vermesi gerekli olur. Bu, kocasının haberi olmadan belli bir ölçüde yetecek kadar kadının onun malından almasına benzerdir. Çünkü erkek, kadının hak etmiş olduğu infak görevini yapmamış olduğundan, hak sahibi, gücü yettiği zaman kendi eliyle hakkını alabilir.

Bu görüşün dayandığı delil, Buharî, Müslim, Ahmed, Ebû Dâ-vûd ve Nesâî'nin Âişe (r.a.)'dan rivayet ettikleri hadistir: «Hind şöyle dedi; 'Ya Rasûlallah, Ebû Süfyan cimri bir adamdır. Bana ve çeh çuğuma yetecek kadar nafaka vermiyor. Ancak haberi obuadan aldığım müstesnadır.' Bunun üzerine Rasûlullah, sallallahu aleyhi ve sellem; 'Örfe göre sana ve çocuğuna yetecek kadar al,' buyurdular.»

Bu hadisle, nafakanın, «örfe göre» kaydıyla, kadına yetecek şekilde takdir edilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Yani, her yerin hakkı arasında belli olan, geçinecek bir mikdar olabilir. Bu ölçü zaman, mekan, durum ve şahıslara göre değişebilir.

Ravdatu'n-Neddiyye kitabının yazarı şöyle demiştir: «Yemek açısından yeterli nafaka, kadının ihtiyaç duyduğu bütün yiyecekleri içine alır. Hatta meyveler bile buna dahildir. Bayramlarda mutad olan harcamalarla alışıl gelmiş, yapılmadığı takdirde kadına zarar, sıkıntı veya keder gelebilecek, devamlı kullanılan sair eşyalar nafakaya dahildir.» Yazar, devamla demiştir ki: «İlaç ve benzerleri de bu kısma girer. Allahu Teâlâ bu konuya işaret ederek şöyle buyurmuştur: «Anaların yiyecek ve giyeceğini uygun bir şekilde sağlamak, çocuk kendisine ait olan babaya borçtur.» (Bakara: 233) Bu ifade, nafakanın çeşitlerinden bir çeşidi için delildir. Rizık, yukarıda zikrettiklerimizi içine alır.»

Sonra yazar, bazı fakihlerin ilaç parası ve doktor ücretinin va-cib olmadığı görüşünü zikretti: «Çünkü evin yıkılan kısmının onarım ücreti kiracıya ait olmadığı gibi, bunlarla da vücudun korunması kastedilmektedir,» demişlerdir. Yazar ise ilacın nafakaya dahil olup, vacib olduğu görüşünü tercih ederek şöyle demiştir: «Gays kitabında dendiğine göre 'Bunun delili, ilaç vücudu iyileştirdiği için, dolayısıyla ruhu da koruduğundan nafakaya benzemektedir.' Bu görüş haklıdır. Çünkü Rasûlullah'm 'Sana yetecek kadar,' ifadesinin umumî manasıyla, Allahu Teâlâ'nın 'Onların nızıklan' ifadesinin kapsamına girmektedir. Birinci sığa muaf; masdar olup bu da umumî sığalardandır. Bu sığanın nafakanın bir kısmına mahsus kılınması, diğer ihtiyaç maddelerini içermesine mâni değildir.»

Devamla demiştir ki: «Zikrettiklerimizin toplamından şunu anlamış oldun: Üzerine nafaka vacib olan kimsenin, nafaka vereceği kişiye örfen belli olan yeterli miktarı vermesi gerekir. Yoksa bizden istenen, işi nafaka alacak kişiye bırakmak değildir. Bazı durumlarda, israf korkusundan, nafaka isteyen getirdiği şartlar red-dolsun diye nafakayı kadının bizzat kendisinin alması da söz konusu değildir. Bilakis maksad, geçim durumlarından haberi olan kişilerin haber vermesi ve tecrübeli kişilerin tecrübesine dayanarak israfı kaçmadan yeterli miktarı kadına vermektir. Rasûlullah'm 'ma'rûf' sözü bunu ifade etmekte olup, israf ve az verme gibi maruf olmayan şekilde nafaka vermeyi ise reddetmektedir. Evet, nafaka alacak olan rüşd ehlinde olduğu halde, kocası nafakayı kendisine vermezse, yeterli miktardan alması için kendisine izin vermemiz caizdir. Eğer kadın müsrif ve ölçsüz harcayanlardan ise, durum böyle değildir. Bu durumda nafaka vermekle yükümlü olanın nafakayı sahibine vermesi caiz değildir. Çünkü

Allahu Teâlâ «Mallarınızı sefihlere vermeyiniz.» (Nisa: 5) buyurmuştur.»

Yazar devamla şöyle demiştir: «Üzerine nafaka vacib olan isyankâr olup, nafaka alacak olan da reşid değilse, nafaka almaya reşid olmayanın velisine veya adaletli bir kişiye nafakayı bırakma* mız gerekir.»

Kadının tarak, sabun, yağ vesâir temizlik aletlerinden ihtiyaç duyduğu nafakayı vermek de kocaya aittir.

Şâfiîler şöyle demişlerdir: «Şayet kadın güzel kokuyla, kötü kokuların giderilmesini kasd ediyorsa, kocanın güzel koku alması gerekir. Çünkü bununla temizlik kasd edilmektedir. Şayet hoş kokusundan istifade etmeyi kasd ederse kocanın böyle bir kokuyu alması lazım gelmez. Çünkü bu, kocanın hakkıdır. Almaya zorlanamaz.»

10.2.3.7. Nafakanın Takdiri Hakkında Hanefilerin Görüşü

Nafaka Şer'i Şerif tarafından takdir edilmiş değildir. Yemek, katık, et, yeşillik, meyve, zeytin yağı, yağ ve belli olduğu üzere yaşamak için lâzım gelenlerden yeterli miktarda kocanın karısına vermesi gerekir. Bu miktar yazlık ve kışlık elbise gibi zaman, mekân ve duruma göre değişir.

-^ Hanefiler, kadının durumu ne olursa olsun, nafakayı takdir ederken, kocanın zengin veya fakir olma durumunu dikkate alırlar. Çünkü Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur:

«Varlıklı olan kimse nafakayı varlığına göre versin. Rızıkı ancak kendisine yetecek kadar verilmiş olan kimse Allah'ın kendisine verdiğinden versin. Allah kimseye verdiği rızıkı aşan yük yüklemesin. Allah güçlükten sonra kolaylık verir.» (Talak: 7).

«Boşadığımız, fakat iddeti dolmamış kadınları gücünüz nisbe-tinde kendi oturduğunuz yerde oturtun.» (Talak: 6).

10.2.3.8. Nafaka Takdiri Hakkında Şâfi'îlerin Görüşü

Şâfi'îler, kocanın varlıklı veya varlıksız olması durumuna itibar etmekte her ne kadar Hanefilerle ittifak halinde iseler de, nafakanın takdirini, yeterli miktara bırakmayıp şer'î bir ölçü koyarak şöyle demişlerdir:

Maddi durumu ve kazancı nafaka vermeye yetecek durumda olanın vereceği nafaka her gün iki müd (*) olarak takdir edilir. Maddî durumu ve kazancı nafaka vermeye yeterli olmayan varlıksız kişiye hergün bir müd takdir edilir, Orta halli kişinin de bir buçuk müd nafaka vermesi gerekir. Bu görüşlerine şu âyet-i kerime ile delil getirmişlerdir: (•) 1 Müd : 832 gr.

«Varlıklı olan kimse nafakayı varlığına göre versin. Rızıkı ancak kendisine yetecek kadar verilmiş olan kimse Allah'ın kendisine verdiğinden versin.» (Talak: 7).

Şâfi'îler dediler ki: «Ayette varlıklı ile varlıksız ayrılmış ve her birerlerine dinamuna göre nafaka vermesi gerekli görülmüştür. Miktar açıklanmadığına göre nafakanın takdiri içtihadı kalmıştır. Nafakanın kıyas edildiği benzer hususlar şunlardır: Meselâ keffa-ret için yemek yedirmek gibi. Keffaret yemeği, açlığı gidermek için şer'an vacib olmuştur. Eza fidesinde, fakirlere verilmesi gerekeceğinin en çoğu iki müd'dür. Ramazan'da cima keffaretinde en az verilecek miktar ise bir müd'dür. Şayet orta halli ise, bir buçuk müd verir. Çünkü zenginden düşük olduğu için bu kimse zengin sayılmaz. Fakirden yüksek olduğu için de fakir saymak mümkün değildir. Bunun için birbuçuk müd olarak takdir edilir».

Şâfi'îler devamla dediler ki: «Kadın için yeterli olacak nafakanın dışındaki nafaka kapısını açık bırakırsak, münakaşaya yol açılır ve bir sonuca varılamaz. Bu ölçünün tayininde ma'rûf olanı seçmek uygundur. Ancak, yemek, katık, et ve meyvelerden mecburî olanlar bu hükmün hilafıdır. Kocanın varlıklı ve varlıksız olma-1 sı durumu göz önüne alınırsa kadına elbise gerekir. Durumu iyi olan kadına o beldede âdeten giyilen değerli elbise giymesi, çok fakir kadına pamuk, keten ve benzeri kumaşlar, orta halli kadına ise ikisi arası bir elbise almak icab eder. Yine haline yaraşır bir şekilde varlıklı, orta halli ve fakirlik durumuna göre kadına ev almak gerekir.»

Devamla dediler ki: «Koca, darda olduğu zaman, yemek ve katıktan ma'rûf olan yeterli miktarın en azını, elbiseden de yazlık ve kışlık olarak yeterli miktarın en azını alması gerekir. Şayet orta halli ise, yiyecek ve katık olarak fakirlik durumundan daha fazlasını, elbise olarak da daha yükseğini alması icab eder. Hepsini ma'rûf bir şekilde verir. Şüphesiz nafaka, ma'rûf olarak verilecektir. Çünkü kadının zarara uğramasını defetmek vacibdir. Bu da ancak normal bir şekilde yeterli miktar vermekle olur. İşte ma'rûfun tefsiri budur.» (*)

(•) Şu Anda Mısır Mahkemelerindeki Tatbikat Şöyledir :

Şâfi'îler ve bazı Hanefilerin, «nafaka payı ayrılırken mâlî yönden

10.2.3.9. Nafakanın Para veya Eşya Olarak Takdiri

Kadının ihtiyacı olan şeyleri alması için nafakanın kıymetini para olarak ayırmak sahih olduğu gibi, ekmek, katık, elbise gibi muayyen sınıflardan nafakayı vermek de sahihtir. Nafakanın kocaya kolaylık olması hasebiyle, yıllık, aylık, haftalık ve günlük olarak takdir edilmesi de sahihtir. (*)

Bazı hakimler, kocanın zengin ve fakir olması durumunu hesaj ba katıp, kadına yiyecek, giyim ve ev için yeterli miktardan ayırmayı gözeterek, tafsilata girmeden bu üç neviden nafakayı aylık meblâğ olarak tâyin ederler.

-

10.2.3.10. Fiatların Değişmesi veya Kocanın Malî Durumunun Değişmesi

Nafaka takdir edildiği andan itibaren Hatların artması veya eksilmesi veya kocanın mali durumunun iyi olması veya kötüye gitmesi durumlarına gelince: Bütün bu durumların dikkate alınması icab eder. Eğer fiatlar, nafaka ayrıldığı andan itibaren artmışsa, kadının nafakanın artan kısmını talep etmesi hakkı vardır. Şayet, fiyatlar eksilmişse, kocanın da nafakayı azaltma hakkı vardır. Eğer nafaka takdir edilirken malî durumu iyi olmayan

kocanın durumu daha sonra iyileşirse, kadının fazla nafaka isteme hakkı olduğu gibi, kocanın mâlî durumu kötüleşirse, kocanın nafakanın aşağı düşürülmesini isteme hakkı vardır.

10.2.3.11. Nafakanın Takdirinde Hata Etmek

Nafakanın takdirinden sonra, zengin ve fakir olma yönünden kocanın durumunu tâyininde hata yapıldığı ortaya çıkarsa, kadının nafakanın takdirine tekrar bakılmasını isteme hakkı olduğu gibi, hâkimin, kocanın gerçek durumuna göre kadına yiyecek ve elbise için yeterli nafakayı takdir etmesi gerekir. locanın durumunu göz önünde bulundurmak» yönündeki görüşleri, şu anda 1929 yılı 25 sayılı kanunun, 16. maddesinde ifadesini bulan bükümle tat-ük edilmektedir. Kanun maddesi şöyledir: «Kadının durumu ne olursa olsun, nafaka, kocanın varlıklı ve varlıksız olma durumları dikkate alınarak socaya takdir edilir.» İşte bu ifadede adalet vardır. Çünkü geçen iki ayetle • lyuşmaktadır.

(*) Şu anda Mısır mahkemelerinde geçerli olan şudur: Kadının yiyeceğinin bedeli aylık olarak, elbise becieli ise yazlık ve kışlık elbisesi dikkate alınarak altı ayda bir verilmektedir.

10.2.3.12. Borç Olan Nafaka, Kocanın Zimmetinde Sahih Borç Olarak Saydır

Biz deriz ki; kadının nafakası daha önce zikri geçen şartlar olduğu zaman kocanın üzerine vacibdir. Kadının nafakası, sebepler mevcut olduğu ve şartlar bulunduğu zaman kocaya vacip olup, sonra nafakayı ödemesi mümkün olmazsa, zimmetinde borç olarak kalır. Bu tür nafakanın durumu ancak Ödemekle veya ondan kurtulmakla düşen diğer borçların durumu gibidir. Şâfi'iler bu görüştedir. (*)

10.2.3.13. Nafaka Borcundan Kurtulmak ve Bunu Başka Borçla Takas Etmek

Nafaka, kocanın şer'î bir sebep olmadan ödemekten kaçındığı takdirde, onun zimmetinde borç olarak kabul edilen kadına ait' bir hak olunca, kadın bu hakkın bir kısmını veya tümünü kocasına bağışlayabilir. Şayet kadın, gelecekte hak edeceği nafakayı kocasına bağışlarsa, bu sahih olmaz. Çünkü bağışladığı nafaka, henüz zimmetinde borç olmuş değildir. Bağış, ancak fiilen sabit olmuş bir borç için olur. Ancak, nafaka aylık ve yıllık olarak taksim edilmiş ise, o zaman gelecek bir aylık veya bir senelik nafaka bağışlanabilir. Nafaka, ödemek veya bağışlamaktan başka bir şekilde düşmeyen sağlam bir borç sayıldığına göre, kocanın kadından alacağı varsa ve eşlerden birisi borçlarının takas edilmesini isterse, derece bakımından borçları eşit olduğu için bu isteği yerine getirilir.

Takas konusunda Hanbelîlerin görüşleri şöyledir:

Zengin kadın ile fakir kadının takas konusundaki durumu farklıdır. Eğer kadın zengin ise, nafakası karşılığında kocasına olan borcu hesap edilerek düşürülür. Çünkü herhangi bir kimse, borcunu dilediği malından ödeyebilir. Nitekim, nafaka kadının malı sa-

(*) 1920 senesi 25 sayılı kanunun yürürlüğe girdiğinden beri Mısır'da iununla amel edilmektedir. Bu kanunun maddeleri şöyledir:

Madde: 1 — Kendini kocasına hükmen dahi olsa teslim eden kadının nafakası hakimın hükmü veya aralarındaki karşılıklı rıza şartı koşulmadan, kocanın üzerine vacip olan infaktan kaçınması zamanından itibaren, kocanın zimmetinde bir borç olarak kabul edilir. Kadının bu alacağı ancak ödemekle veya ibra ile düşer.

Madde 2 — Boşanan kadın nafakayı naketmiş olup, nafakası -r-önceki caddede geçtiği gibi— boşanma tarihinden itibaren borç olarak tesbit edilir. yılmaktadır. Şayet kadın fakir ise, kocanın, alacağım nafaka karşılığında alması hakkı yoktur. Çünkü borç ödemek, kişinin mal gücünün fazladan sayılan kısmında vacib olur. Karısının kendisine ödeyeceği borç ise, malında fazladan olarak bulunmamaktadır. Al-lahu Teâlâ fakir borçluya mühlet verilmesini emrederek şöyle buyurmaktadır:

«Borçlu darda ise, eli gençleyinceye kadar ona mühlet verin.» (Bakara: 280).

öyleyse, bu ayeti kerime gereğince, kadına borcunu ödemesi için mühlet vermek gerekir.

10.2.3.14. Nafakayı Hemen Verdikten Sonra Nafakayı Hak Etmeye Mani Bir Durumun Ortaya Çtkması

Koca bir ay veya bir yıl gibi gelecek bir zaman için karısının nafakasını hemen verir, sonra bu müddet zarfında taraflardan birinin ölmesi veya kadının kocasına itaat etmemesi gibi sebeplerle nafakayı hak edememesi durumu ortaya çıkarsa, kocanın, nafakayı hak etmediği müddet için peşinen vermiş olduğu nafakayı kadından geri isteme hakkı vardır. Çünkü kadın, bu nafakayı kocasının hakkını evde koruma karşılığında almıştı. Ölüm veya itaatsizlik sebebiyle kocasının evinde kalması ortadan kalkınca, kalan müddet için peşinen almış olduğu nafakayı geri vermesi gerekir.

İmam Şâfi'î ile Muhammed bin Hasan bu görüşe varmışlardır.

10.2.3.15. İddet Bekleyen Kadının Nafakası

Ric'i talakla boşanan kadın ile hamile olarak boşanan kadının nafaka hakkı vardır. Çünkü Allahu Teâlâ ric'i talakla boşanan kadınlar hakkında; «Boşadığınız fakat iddeti dolmamış kadınları gücünüz nisbetinde kendi oturduğunuz yerde oturtun.» (Talak: 6) buyurmuştur. Yine hamile kadınlar hakkında; «Eğer hamile iseler doğurmalarına kadar nafakalarını verin.» (Talak: 6) buyurmuştur.

Bu âyet; ister ric'i talak, ister bâin talak dolayısıyla, isterse de vefattan dolayı iddet beklemiş olsun, hamile kadınlara nafakanın vacib olduğuna delâlet etmektedir.

Bâin talak ile boşanan kadına gelince; fakihler nafakanın vacib olması konusunda ihtilaf etmişlerdir. Eğer bu kadın hamile değil ise, üç görüş vardır:

1) Hamile olmayan, bâin talakla boşanan kadına ev gerekir, nafaka gerekmez, Bu görüş İmam Mâlik ve Şâfi'nin görüşü olup;

«Boşadığınız, fakat iddeti dolmamış kadınları gücünüz nisbetinde kendi oturduğunuz yerde oturtun.» (Talak: 6) âyeti ile delil getirmişlerdir.

2) Bâin talakla boşanan hamile olmayan kadının hem nafaka hem de ev hakkı vardır. Bu görüş Ömer bin Hattab, Ömer bin Ab-dülaziz, Sevrî ve Hanefîlerin görüşü olup; «Boşadığınız fakat iddeti dolmamış kadınları gücünüz nispetinde kendi oturduğunuz yerde oturtun.» (Talak: 6) âyetinin umumî manası ile görüşlerine delil getirmişlerdir. Bu âyet ev konusunda bir nasdır. Ric'i talakla boşanan kadın ile hamile olarak boşanan kadına, bizzat evlilikte, nafaka eve tabî olduğundan, şerh an evin vacib olduğu yerde nafaka da vacib olur. Ömer ve Âişe (r.a.), Fatma binti Kays'ın rivayet ettiği hadisi tenkid ettiler. Ömer (r.a.) bu rivayet hakkında şöyle dedi: «Biz Allah'ın kitabını ve Nebimizin sünnetini bir kadının sözü için terk edemeyiz. Bilmiyoruz, belki bu hadisi yanlış ezberlemiş veya unutmuş olabilir.» Bu söz Fatma (r.a.)'nın kulağına gidince «Benimle onların arasında Allah'ın kitabı vardır.» dedi.

Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Ey Nebî, kadınları boşadığınızda onları iddetlerini gözeterek boşayın ve iddeti sayın. Rabbi'niz olan Allah'tan sakının. Onları apaçık bir hayasızlık yapmaları hali bir yana evlerinden çıkarmayın. Onlar da çıkmazlar. Bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Allah'ın sınırlarını kim aşarsa şüphesiz kendine yazık etmiş olur. Bilmezsin, olur ki Allah bunun ardından gönlünüzde sevgi gibi bir hal meydana getirir.» (Talak: 1).

3) Ne nafaka ne de ev gerekir. Bu görüş Ahmed, Dâvûd, Ebû Sevrî, İshak, rivayete göre Ali, İbn Abbas, Câbir, Hasan, 'Atâ, Şâ'bî, İbn Ebî Leylâ, Evzâ'î, İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed'in sözüdür. Bunlar Buhârî ve Müslim'in Fatma binti Kays'tan rivayet ettikleri şu hadisi delil getirmişlerdir: Fatma binti Kays (r.a.) şöyle demiştir: «Rasûlullah zamanında kocam beni üç talakla boşadı. Fakat bana nafaka ve ev vermedi.»

Bazı rivayetlerde Rasûlullah sallallahu aleyhi ve selâm: «Nafaka ve ev, ric'i talak ile boşanan kadın içindir.» buyurmuştur.

Müslim, Ahmed, Ebû Dâvûd ve Nesâî'nin rivayetine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve selâm o kadına; «Sana hamile olman dışında nafaka yoktur.» buyurmuştur. (*)

<*) Gaib Kadının Nafakası

1920 senesinde çıkarılan 25 sayılı kanunun 5. maddesi aynen şöyir:

«Şayet koca, yakın bir yerde evinden uzakta ise, eğer kendisinin görü-

10.3. MADDİ OLMAYAN HAKLAR

Daha önce karının kocası üzerindeki maddî olan hakları geçti. Bunlar mehir ve nafakadır. Bu haklardan bazıları da maddî olmayan haklardır ki bunları aşağıda zikrediyoruz:

10.3.1. Hanımla Güzel Geçinmek

Kocanın karısı üzerindeki görevlerinden ilki, karısını iyi kabul etmesi, onunla güzel geçinmesi ve ona iyi muamele etmesidir. Kadın tarafından gelecek yanlış durumlara tahammül ve sabırdan öte, onun kalbini kazanması ve verilmesi gereken şeyleri vermesi gerekir.

Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Onlarla güzel geçinin. Eğer onlardan hoşlanmıyorsanız sabredin.

Hoşlandığınız bir şeyi Allah çok hayırlı kılmış olabilir.» (Nisa: 19) *W'f*

Ahlâkın olgunluğunun görüntüsü ve imanın artmasının belirtisi kişinin ailesine karşı yumuşak davranmasıdır. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve selâm şöyle buyurmuştur: «Mü'minlerin imanı en kâmil, ahlakça en güzel olanlarıdır. Sizin en hayırlınız hanımlarına karşı en hayırlı olanınızdır.»

Kişinin ikram sahibi olması olgun şahsiyetli olduğuna delildir. Kişinin ihaneti de onun kötü olduğuna delildir.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve selîm şöyle buyurmuştur: «Kadınlara ancak kerîm olanlar ikram eder ve onlara ancak hâin olanlar kötülük eder.»

Kadınlara ikramda bulunmaktan birisi onlarla şakalaşmak ve oynaşmaktır. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve selîm, Âişe (r.a.) ile şakalaşır ve onunla müsabaka yapardı. Âişe (r.a.) şöyle demiştir : «Rasûlullah ile müsabaka yaptım ve onu bir adım boyu geçtim. Daha sonra şişmanlığımda cununla yarışınca bu sefer Rasûlullah yarışı kazanarak; 'İşte bu şişmanlık sebebiyle kesildin kadın, bir sen geçtin bir de ben.' dedi.» (Hadisi Ahmed ve Ebû Dâvûd rivayet etmişlerdir.)

İlürde malı varsa, malından nafakanın ayrılması yönünde hüküm verilir, jayet görünürde malı yoksa, hakim belli yollarla mazeret gösterir ve onun çin bir müddet tayin eder. Eğer koca karısının kendisine harcayacağı na-akayı göndermezse. hakim müddet bittikten sonra kadını boşar. Eğer koca kendisine kolay ulaşılamayacak şekilde uzak bir yerde ise, karısına infak idecek bir malı da yoksa, «yeri belli olmayan kaybolmuş kişi» sayılacağı-ian hakim karısını boşar.*

Nesâî, Ebû Dâvûd, Tirmizî, İbn Mâce ve Ahmed'in rivayetlerine göre Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: «Adem oğlunun oynadığı her oyun batıldır. Ancak üç şey müstesna. Yayından ok atması, atım tımar etmesi ve ailesiyle oynaması, tşte bu üç oyun bâtil değildir..

Kocanın karısına olan ikramından birisi de onu yüksek seviyeye çıkarmak ve ona eziyet etmekten, hatta uygun düşmeyen bir kelime söylemekten kaçınmaktır.

Muaviye bin Hayde (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre o şöyle demiştir: «Ya Rasûlallah, hanımlarımızın bize olan hakkı nedir?» Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Yediğinden yedirmen, giydiğinden giydirmen, yüzüne vurmaman, onu kötülememen ve evden başka bir yerde onu tutmamandır.»

Kadının tam mükemmel olması düşünülemez. Kişinin kadını olduğu hal üzere kabul etmesi gerekir.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Kadınlar hakkında birbirinize hayır tavsiye ediniz. Kadın eğri kaburga kemiğinden yaratılmıştır. Kaburga kemiğinin en eğrisi en üstte olanıdır. Eğer onu düzeltmeye çalışırsanız kırarsınız. Şayet kendi halinde bırakırsanız eğri olmaya devam eder.» (Hadisi Buhari ve Müslim rivayet etmişlerdir.)

Bu hadiste kadının ahlâkında tabî bir eğrilik olduğuna işaret vardır ve onu düzeltmeye çalışmak mümkün değildir. Bu eğrilik düzeltmeyi kabul etmeyen eğri kaburga kemiği gibidir. Bununla beraber, kadınlarla bulunduğu hal üzere yaşamak ve olabilecek en güzel muameleyle onlara muamele etmek gerekir. Bu durum herhangi bir konuda yanlış yaptıkları zaman onları doğruya irşad etmeye ve terbiye etmeye mâni değildir. Bazan erkek, karısının birçok meziyet ve üstünlüklerine gözünü kapatır. Sadece ondaki bazı kötü hasletleri gözünde büyütür. Bunun için islâm, kadının iyilik-leriyle kötülükleri arasında bir denge kurmayı nasihat eder. Eğer kadında hoşlanmayacağı bir hal görmüşse, hoşlanacağı bir durum da görebilir. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Mü'mîn, mü'mine buğz etmesin. Eğer onda hoşlanmayacağı bir ahlâk görürse, muhakkak hoşlanacağı bir ahlâk da görebilir.»

1032. Kadının Korunması

Kocanın karısını muhafaza etmesi ve onun şerefini zedeleyecek, ırzını zayıflatacak, değerini düşürecek hareketlerden ve hakkında kötü konuşulacak şekilde ismini duyurmaktan sakındırması gerekir.

Buhari'nin Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Allahu Teâlâ gazab eder. Mü'mîn de kıskançlık gösterir. Allah haram işleyen bir mü'minin işi karşısında gazaba gelir.»

Buhari'nin İbn Mes'ûd (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: «Allah'tan daha gayretli kimse yoktur. Allah'ın gayreti, kulunun gizli ve açık yaptığı haramlar konusundadır. Allah'a, kimse Allah'ı övenden daha sevimli olamaz. Bundan dolayı O kendi nefsinı övmüştür. Yine Allah'tan özür dileyenden başka kimse ona daha sevimli olamaz. Bunun için de Rasûlleri müjdeci ve korkutucu olarak gönderdi.»

Buhari'nin Sa'd bin Ubâde (r.a.) den rivayet ettiğine göre Sa'd şöyle demiştir: «Bir adamı zevcemle beraber görsem kılıcın keskin tarafı ile kafasını uçururum.» Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Sa'd'ın kıskançlığına şaşıyor musunuz? Ben ondan daha kıskancım. Allah ise bu hususta ve bu iş karşısında benden daha şiddetli davranır. Bunun için Allah fuhşun açık ve gizli olanlarını yasaklamıştır.»

İbn Ömer'den rivayet olunduğuna göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Üç kimse cennete giremez: Anne-babasına âsi olanlar, deyyustuk yapanlar ve erkekleşen kadınlar.» (Hadisi Nesâî, Cezzâr ve Hâkim rivayet etmiş ve Hâkim 'isnadı sahihtir,' demiştir.)

Ammar bin Yasir (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Üç kişi asla cennete giremez: Deyyus, erkekleşen kadınlar, devamlı içki içen.» Ashab; «Yâ Rasûlallah, devamlı içki içen belli, deyyus kimdir?» dt? ye sorunca, Rasûlullah: «Ailesinin yanma girene aldırmayan kimsedir,» buyurdu. Ashab, «Peki erkekleşen kadınlar kimlerdir?» diye sorunca, Rasûlullah; «Erketelere benzemeye çalışan

kadınlardır,» buyurdu. (Hadisi Taberânî rivayet etmiştir. Münzirî «Hadisin ravi-lerinde cerh edilmiş râvi yoktur,» demiştir.)

Kişinin karısına karşı kıskanç olması istendiği gibi, bu kıskançlığın mutedil olması da istenmektedir. Karısına aşın derecede kötü zan beslemesi, bütün hareket ve durumlarını derinlemesine incelemesi ve bütün ayıplarını tek tek sayması doğru değildir. Çünkü bu hareketler evlilik bağlarını koparır, Allah'ın birleştirmesini emrettiği evlilik bağlarını keser.

Ebû Dâvûd, Nesâî ve ibn Hibbân'm Câbir bin 'Anbere'den ri' vayet ettiklerine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Bazı kıskançlıkları Allahu Teâlâ sever, bazılarını

41

da sevmez. Kendini beğenip kibirlenmek de aynıdır. Bundan da Al-lahu Teâlâ'nın sevdiği vardır, sevmediği vardır. Sevdiği kıskançlık bir şüphe neticesinde olan kıskançlıktır. Sevmediği kıskançlık ise, ortada şüphelenecek bir şey yokken yapılan kıskançlıktır. Allah'ın kibirden sevdiği, düşman karşısında kendini beğenmek, ilk sadme-de sabır ve direnme göstermek şeklindekidir. Sevmediği kibir ise; başkasına karşı yapılan kibirdir. Aldatma ise batılta yapılan aldatmadır.»

10.3.3. Kişinin Hamrıyla Birleşmesi

İbn Hazm şöyle demiştir: «Kişinin, hanımı olan kadınla cima etmesi farzdır. Bunun en azı, eğer gücü varsa bir temizlik müddetinde yapılandır. Şayet böyle yapmazsa Allah'a asi olmuş olur. Bunun delili Allah'ın şu ayetidir: «Temizlendikleri zaman Allah'ın size buyurduğu yoldan yaklaşın.» (Bakara; 222)

Cumhur ulema, övrü olmayan kişi hakkında İbn Hazm'm dediğinin doğru olduğu görüşüne varmışlardır. Şâfi'i; «Erkeğe her temizlikte karısıyla birleşmesi vacib olmaz. Çünkü cima erkeğin bir hakkı olup, diğer haklar gibi mutlaka bu hakkını kullanması gerekmez.» demiştir.

İmam Ahmed, cimanın vaktini dört ay olarak takdir etmiştir. Ahmed; «Çünkü Allahu Teâlâ i'lâ yapan kişi hakkında cimâyı bu müddetle takdir etmiştir. Başkası hakkında da aynı hüküm geçer-1 lidir.» diyerek delil getirmiştir. Eğer koca, karısından ayrılıp yolculuğa çıkarsa ve dönmesine mâni bir övrü de yoksa, İmam Ahmed bu durumu altı ayla vakitlemiştir. Kendisine «Bir adam karısından ne kadar uzak kalabilir?» diye sorulduğunda, «Altı ay» diye cevap vermiştir. «Altı ay sonra kocaya durum yazılır. Şayet dönmekten kaçınırsa hâkim aralarını ayırır.» Ahmed'in delili Ebû Hafsa'm, Zeyd bin Eslem'den yaptığı isnadla şu rivayetidir: Zeyd bin Eşlem şöyle demiştir: «Ömer bin Hattab, gece Medine sokaklarını teftiş ederken evinde şöyle diyen bir kadına uğradı: 'Bu gece uzadı ve bir tarafı siyah oldu. Kendisiyle oynaşacağım bir dostum olmadığından gece benim için uzun oldu. Vallahi Allah'tan korkmasaydım, bu divanın iki yanını hareket ettirirdim. Fakat Rabbime olan imanım ve hayam bana mâni oluyor.' Ömer (r.a.) o kadın hakkında sorunca, kendisine 'O kadın, kocası Allah yolunda cihada çıkmış filancadır.' denildi. Bunun üzerine Ömer kadına, kocasıyla beraber bulunması haberini gönderdi, kocasına geri dönmelerini bildirdi. Sonra Hafsa'nın yanına giderek; «Ey kızcağızım, kadın kocasından ne kadar ayn durabilir?» diye sordu. Hafsa cevaben; 'Sübhaneallah, senin gibi birisi bu konuda bana soruyor, öyle mi?' dedi. Bunun üzerine Ömer; 'Eğer müslümanların işlerine bakmamış olsaydım, bunu sana sormazdım.' dedi. Bunun üzerine Hafsa: 'Beş-altı ay' diye cevap verdi. İnsanlara gazaya çıktıklarında altı ay zaman tanınmıştır. Bir ay giderler, dört ay kalırlar, sonra bir ayda da geri dönerler.»

Şâfi'i ulemasından imam Gazali şöyle demiştir: «Kadınla her dört gecede bir defa birleşmek gerekir. Bu en adaletli yoldur. Çünkü taaddüdü zevcat dörttür. Bu hududa kadar çımayı tehir etmek caizdir. Kadının iffetini korumak hususunda ihtiyaca göre artırılır veya duruma göre eksiltir. Çünkü karısının iffetini korumak erkeğin üzerine vacibdir.»

Muhammed bin Ma'n el-Gifârî'den rivayet olunduğuna göre o şöyle demiştir: «Bir kadın Ömer bin Hattab'a gelerek şöyle dedi: 'Ey Mü'minlerin Emiri, benim kocam gündüz oruç tutar, gece de namaz kılar. Allah'a taatte bulunduğu için onu şikayet etmekten çekmiyorum.' Bunun üzerine Ömer (r.a.) kadına; 'Kocanız ne iyi kocadır.' dedi. Kadın durumunu tekrar anlattıkça Ömer (r.a.) da aynı cevabı tekrarlıyordu. Bunun üzerine Ka'b el-Esedî;

'Yâ Emir el* Mü'minîn, bu kadın, kocasının yatağından ayrı durduğundan şikayet ediyor.' deyince, Ömer (r.a.) 'Madem kadının dediğini anladın, aralarında bir hüküm ver.' dedi.

Kadının kocası Ka'b'm yanına getirilince Ka'b şöyle dedi: 'Ey adam, bu kadının senin üzerinde hakkı vardır. Düşünen kimse için kadının dört günde bir nöbeti vardır. Bu hakkını ona ver. Böylece sen de illetten kurtulmuş ol.' Sonra Ka'b devamla dedi ki: 'Şüphesiz Allahu Teâlâ kadınlardan iki, üç, dörde kadar almanı helâl kıldı. Sana Rabbine ibadet edebileceğin üç gün üç gece kalıyor.' Bunun üzerine Ömer: 'Vallahi bilmiyorum, iki işinden hangisine şaşayım? Onların durumlarını anlamana mı, yoksa aralarında hüküm vermene mi? Git, seni Basra'ya vali tayin ettim.' dedi.»

Hadiste sabit olduğuna göre; kişinin hanımıyla cima etmesi, sevap kazanacağı sadakalardandır.

Müslim'in rivayetine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sel-lem şöyle buyurdu: «Hanımınla cima etmende sana

mükafat vardır.» Aşab; «Ya Rasûlallah, bizden birimiz şehvetini tatmin ediyor, bunda da mı mükafat var?» dediler. Rasûlullah: «Ne dersiniz, nefsinı haramla tatmin etseydi, ona günah yazılmayacak mıydı? İşte bundan dolayı, helâl yoldan nefsinı tatmin ettiğı için ona mükafat vardır.» buyurdular. Hanımıyla şakalaşmak, oynaşmak, latife yapmak, öpüşmek ve kadının ihtiyacını giderinceye kadar beklemek müstehabdır. Ebû Ya'İâ'mn Enes bin Malik (r.a.) ten rivayet ettiğine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Sizden biriniz ailesiyle cima ettiğı zaman onu tam yapsın. Kadın ihtiyacını giderinceye kadar beklesin, acele etmesin.» Daha önce; «Bekâr kadınla evlenseydin de, sen onunla, o da seninle oynasaydınız ya.» hadisi geçmişti.

10.3.3.1. Cima Esnasında Tesettür

İslâm dinî, açılması gerekli olan yerler dışında her durumda avret yerini örtmeyi emretmiştir.

Behz bin Hakîm'in babasından, onun da dedesinden rivayet ettiğine göre, dedesi şöyle demiştir: «Rasûlullah'a dedim ki 'Avret yerlerimizden açabileceğimiz ve açamayacağımız kısımlar nelerdir?' Şöyle cevap verdi: 'Avret yerlerini, hanımın ve elinin altındaki cariye dışındakilerden muhafaza et.' Ben, 'Ya Rasûlallah, topluluk birbiri arasına girmiş bir vaziyette ise ne olacak?' dedim. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: 'Birbirlerinin avret yerlerini görmemeye, güçleri yeterse, birbirlerine bakmasınlar.' buyurdu. Ben, 'Birimiz yalnız başına bir yerde ise durum ne olur?' diye sordum, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bana 'Allah, insanlardan daha çok utanılmaya lâıktır.' buyurdu.» (Hadisi Tirmizî rivayet etmiş ve 'hadis hasendir' demiştir.)

Bu hadiste cima esnasında avret yerlerinin açılmasının caiz olduğuna delil vardır. Fakat bununla beraber karı kocanın tam olarak soyunmaları gerekmez.

'Utbe bin Abd es-Selîmî'den rivayet olduğuna göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Sizden biriniz ailesiyle cima edeceği zaman örtünsün. Hayvanlar gibi soyunmasınlar.» (Hadisi tbn Mâce rivayet etmiştir.)

İbn Ömer'den rivayet olduğuna göre, Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: «Çıplaklıktan sakının; şüphesiz sizden ayrılmayan melekler, tuvalete girerken ve cima haliniz dışında sizinle beraberdirler. Onlardan haya edin ve örtünerek onlara İkrâm da bulunun.» (Hadisi Tirmizî rivayet ederek, 'garip hadistir' demiştir.)

Aişe (r.a.) «Rasûlullah benim, ben de onun avretini görmedim.» demiştir.

10.3.3.2. Cima Esnasında Besmele Çekmek

-

Cima esnasında kişinin eûzü besmele çekmesi sünnettir. Buharî, Müslim ve diğerlerinin İbn Abbas'tan rivayet ettikleri-

ne göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Sizden biriniz ehline geldiğı zaman; 'Bismillah!, Allah'ım bizi şeytandan, şeytanı da bize verdiği rızıklardan uzaklaştır.' derse, eğer bu esnada bir çocuk olması takdir edilmişse, bu çocuğa şeytan ebediyyen asla zarar veremez.»

10.3.3.3. İlişki Esnasında Kart Koca Arasında Geçenleri Anlatmanın Haram Olduğı

Cimayı zikretmek ve cimayla ilgili konuşmak kişiliğe aykırı olup, bir fayda ve ihtiyacı olmayan boş sözlerdendir. Kişinin cima esnasında olanları anlatmayı gerektirecek bir durum olmadığı müddetçe o konuda konuşmaktan kaçınması gerekir.

Sahih hadiste «Kişinin boş sözleri terk etmesi, iyi müslüman olmasındandır.» geçmektedir.

Allahu Teâlâ; «Onlar, boş sözlerden yüz çevirirler.» (Müminûn: 11) buyurarak, boş sözlerden yüz çevirenleri övmüştür.

Eğer konuşmayı gerektirecek bir durum olur ve konuşmaya ihtiyaç duyulursa bunda bir beis yoktur. Nitekim bir kadın, kocasının kendisiyle cinsel münasebette bulunamadığı iddia edince, kocası, «Ya Rasûlallah, kilim silker gibi onu silkiyorum.» dedi.

Şayet, kadın ve erkek, cinsel münasebeti açık bir şekilde zikretmekten ve aralarında geçen söz ve hareketleri yaymaktan çekinmezlerse haram işlemiş olurlar.

Ebû Sa'îd (r.a.) den rivayet olduğuna göre Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: «Kıyamet günü Allah katında yer bakımından insanların en kötüsü karısının kendisine, kendisinin de karısına söylediğı gizli sırları sonra açığa vuran kişidir.»

Ebû Hüreyre (r.a.) den rivayet olduğuna göre; Nebî aleyhisselâm, selâm verince cemaate dönerek: «Ey erkekler topluluğı, içinde, ailesinin yanına girerek, kapıyı kapayıp, perdeyi örttükten sonra, dışarı çıkıp, 'ailemle şöyle yaptım; böyle yaptım' diye anlatan var mı?» diye sordu. Aşab sustular. Bunun üzerine kadınlara dönerek «Sizden böyle yapan kadınlar var mı?» diye sordu. Bunun üzerine Ka'b'm kızı diz çökmüş vaziyette iken parmak uçlarının üzerine dikilerek —Rasûlullah onu görüp sözünü işitsin diye ileri uzanarak— şöyle dedi: «Evet, vallahi erkekler de konuşuyor, kadınlar da konuşuyor.» dedi. Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem «Böyle yapanların ne gibi olduklarını biliyor musunuz? Aralarındaki gizli sırlarını ifşa eden erkek ve

kadm, erkek ve dişi şeytan gibidir. O şeytanlardan biri eşiyle sokakta karşılaştığı zaman insanlar kendisine baktığı halde onunla ihtiyacını giderir.» buyurdular.

10.3.3.4. Erfceğin Kadına Başka Yoldan Gelmesi

İnsan fitratının nefret ettiği, insan tabiatının kabul etmediği ve Allah'ın haram kıldığı yasaklardan birisi de kişinin hanımına arka taraftan gelmesidir.

Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Kadınlarınız sizin tarlanızdır. Tarlanıza istediğiniz gibi gelin.» (Bakara: 223) Ayette geçen «hars» kelimesi ziraatın ve ekimin yapılacağı yer demektir. Buradaki hars, çocuğun yeridir ki çocuğun ekildiği yer de rahimdir.

Sa'leb şöyle demiştir: «Rahimler bizim için ekin ekilecek tarlalardır. Tohum atmak bize, bitirmek ise Allah'a aittir.» Bu söz «Kadınlarınıza istediğiniz gibi gelin» ayetine uygun düşmektedir.

Bu ayetin iniş sebebi Buhari ve Müslim'in rivayet ettiği şu hadistir: «Yahudiler, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem zamanında, kişi ailesine arka taraftan önüne gelerek cima ederse çocuğun şaşı doğacağını zannederlerdi. Ensar da bu konuda yahudiler gibi yapmaktaydılar. Bunun üzerine Allahu Teâlâ «Kadınlarınız sizin tarlanızdır. Tarlanıza istediğiniz gibi gelin» ayetini inzal buyurdu.» Yani, «kadınlara fercinden yaklaştığınız ve çocuk kasdettiğiniz müddetçe herhangi bir keyfiyette gelmenizde günah yoktur.»

Kadınlara arka taraftan gelmenin haramlığı konusunda açık hadisler gelmiştir.

j\hmed, Tirmizî ve İbn Mâce'nin rivayet ettiğine göre Nebi aley-hisselam şöyle buyurmuştur: «Kadınlara arka taraftan gelmeyiniz.» (Hadisin ravileri sikadır.)

Amr bin Şuayb'm babasından, onun da dedesinden rivayet ettiğine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, karısına arka taraftan gelen kişi hakkında; «O küçük livatacıdır.» buyurdu.

Ahmed, Tirmizî, Nesaî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin Ebû Hü-reyre'den rivayetlerine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem «Karısına arkasından gelen mel'undur.» buyurmuştur.

İbn Teymiyye şöyle demiştir: «Karısına arkadan gelenle, bu işe alıştırdığı karışma beraberce tazir cezası verilir. Şayet devam ederlerse, fâcir ile facir olmasına sebebiyet verdiği kişinin aralan ayrıldığı gibi bunların da aralan ayrılır.»

İÖ.3.3.5. Azl ve Nesli Sınırlandırmak

İslâm'ın, neslin çoğalmasını teşvik ettiği konusu daha önce geçti. Çünkü neslin çokluğu, diğer ümmet ve milletlere karşı kuvvet ve üstünlük unsurudur. Nitekim «Kuvvet çokluktur.» denmiştir. Hatta Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem çocuk doğurmayı evlenmenin meşru olmasının sebeplerinden kılmıştır: «Çocuk doğuran ve kocasına sevgi besleyen kadınlarla evleniniz. Şüphesiz kıyamet günü diğer ümmetlere karşı sizin çokluğunuzla övünürüm.»

Ancak İslâm bununla beraber, hususî durumlarda hamileliği men edici ilaçlarla veya herhangi yararlı bir vasıta ile nesli tahdide mâni olmaz. Kişi, çok çocuğa sahip olduğunda onların terbiyelerini sağlam bir şekilde yapmayacaksa, tahdid onun için mubah olur. Kadının zayıf olması, çocukların arka arkaya olması veya adad mm fakir olması durumu da bunun gibidir. Bu durumlarda nesli sınırlandırmak mubah olup, bilakis bazı âlimler bu gibi durumlarda sınırlamayı mendub bile saymışlardır. İmam Gazali bu durumlara, kadının güzelliğinin bozulmasından korkması durumunu da ilave etmiştir. İşte bu hallerde, karı-kocamın neslin çoğalmasına mâni olmaları hakları vardır. Nesli sınırlandırmanın mutlak olarak mubah olduğunu söyleyen bazı âlimler görüşlerine aşağıdaki rivayetleri delil getirmişlerdir:

Buhari ve Müslim'in Câbir'den rivayet ettikleri hadiste, Câbir (r.a.) şöyle demiştir: «Biz Rasûlullah devrinde azif yapardık. Bu durum Rasûlullah'a ulaştığı halde bizi nehyetmedi.»

Şâfi'î şöyle demiştir: «Sahabe'nin birçoklarından rivayet olunduğuna göre onlar azl konusunda ruhsat verir ve bu işte bir beis görmezlerdi.»

Beyhakî demiştir ki: «Bu konuda, Sa'd bin Ebî Vakkas, Eyyüb el-Ensârî, Zeyd bin Sabit, İbn Abbas ve diğerlerinden bize ruhsat rivayet olunmuştur. İmam Malik ve Şâfi'nin mezhebi de böyledir. Ömer ve Ali (r.a.) 'Cenin ana rahminde yedi safha geçinceye kadar azil yapmak, çocuk katili olmak anlamına gelmez.' demişlerdir.»

Kâdî'nin, Ebû Ya'lâ ve diğerlerinden, Abdullah bin Rufâ'a'nın babasından yaptığı isnadla rivayet ettiğine göre babası şöyle demiştir: «Rasûlullah'ın ashabından bir grup içinde, Ali, Zübeyr ve Sa'd, Ömer'in yanına oturarak azl konusunu konuşmaya başladılar.

Hepsi de; 'bunda bir beis yoktur', dediler. Bunun üzerine Ömer (r. a.) 'Doğru söyledin, Allah ömrünü uzun kılsın', dedi.»

Zahir ehli, hamileliği önlemeyi haram sayarak, Cüzâme binti Vehb'in rivayet ettiği hadisi delil getirmişlerdir:

İnsanlar Rasûlullah'a azil hakkında sordular. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem «Azil, gizli çocuk öldürmedir.» diye cevap verdi.

İmam Gazali bu görüşe cevap vererek şöyle demiştir: «Sahih rivayetlerde azlin mubah olduğuna dair sahih

haberler gelmiştir. «Azil gizli çocuk öldürmedir.» sözüne gelince, bu söz gizli şirk ifadesine benzemektedir ki bu da azlin mekruh olduğunu gösterir, haram olduğunu değil. Kerahatten maksat evlâ olmayanı yapmaktır. Meselâ zikir veya namazla meşgul olmadan camide boş olarak oturmanın mekruh olduğu gibi.» Hanefiler gibi bazı imamlar ise; «kadın izin verirse azil mubah, izin vermezse mekruh olur» demişlerdir.

10.3.3.6. Çocuk Düşürmenin Hükümü

Nutfe (meni) rahme yerleşip, yüzyirmi gün geçtikten sonra cenini düşürmek helâl değildir. Bu durumda, dünya ve ahiret ikabı-nın üzerine gerekli olduğu bir cana tecavüz vardır. Ama bu müddetten önce cenini düşürmeye veya erkeklik tohumunu ifsad etmeye gelince; eğer gerektirecek bir sebep mevcutsa mubah olur. Şayet hakiki bir sebep mevcut değilse mekruh olur.

Sübül'üs-Selâm kitabının sahibi şöyle demiştir: «Kadının, cenine ruh üflenmeden Önce nutfeyi düşürmek için ilaç kullanması, azil konusundaki ihtilafa göre caiz olur veya olmaz. Azli caiz görenler, ilaçla nutfeyi düşürmeyi de caiz görmüşlerdir. Azli haram sayanlar ise, nutfeyi düşürmeyi de evlâ yoluyla haram saymışlardır. Kadı-nın parmak salarak cenini yerinden koparması da bu hükme dahildir.»

İmam Gazali şöyle der: «Zira bunlar ortada mevcut olan bir varlığa karşı bir cinayettir. Hatta bunun da dereceleri vardır. Mevcudiyetin ilk kademesi, meninin ana rahminde kadın suyu ile birleşip, hayatı kabul edecek bir vaziyete gelmesidir. Henüz bu vaziyette iken yuvayı bozmak bir cinayettir. Donmuş kan ve et parçasına intikal ettikten sonra onu düşürmek biraz daha büyük, hilkatı tamamlandıktan sonra düşürmek ise daha büyük ve en büyük cinayet de canlı olarak dünyaya geldikten sonra onu öldürmektir.»

10.4. İ'LÂ (KADINA YAKLAŞMAMAYA YEMİN ETMEK)

10.4.1. Tarifi

İ'lâ; lügatte yemin ederek bir şeyden kaçınmak demektir. Şer'î şerifte ise; hanımı ile cinsi münasebet yapmayacağına dair yemin etmektir. Bu konuda Allah'a yemin, oruç, sadaka, hacc veya talak müsavidir. Kişi cahiliyet döneminde karısına bir sene, iki sene dokunmayacağına yemin ederdi. Çoğunlukla ondan maksat kadına zarar verip, muallakta bırakarak, ne karısı olarak kabul eder, ne de boşar-dı. Bunun üzerine Allahu Teâlâ bu zararlı iş için bir sınır koydu ve i'lâyı dört ay gibi bir müddetle sınırlandırdı. Böylece bu müddet zarfında belki akıllanır düşüncesiyle koca bekler. Şayet bu müddet zarfında veya müddetin sonunda yeminini bozarak ve hanımına yaklaşarak ve yeminin kefareti vererek dönerse ne âlâ, eğer böyle yapmazsa karısı boş olur. Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Kadınlarına yaklaşmamaya yemin edenler dört ay bekleyebilirler. Eğer yeminlerinden dönerlerse bilsinler ki Allah bağışlar ve merhamet eder. Şayet boşanmaya kararlı iseler Allah şüphesiz işitir ve bilir.» (Bakara: 220)

10.4.2. İ'lânın Müddeti

Fakihler, hanımına dört aydan fazla yaklaşmamaya yemin eden kimsenin i'lâ yapmış olduğu konusunda ittifak etmişler, dört ay yaklaşmayacağına dair yemin eden hakkında ise ihtilaf etmişlerdir. Ebû Hanife ve arkadaşları; «Bu kimse için i'lâ hükmü sabit olur» demişlerdir. İçlerinde üç imamın da bulunduğu cumhur ulema; «Bu kimse için i'lâ hükmü sabit olmaz. Çünkü Allahu Teâlâ dört ay müddet tanımıştır. Bu müddet bittikten sonra ya karısına dönmesi veya boşaması sözkonusudur.» demişlerdir.

10.4.3. İ'lânın Hükümü

Bir kimse hanımına yaklaşmayacağına dair yemin etse, sonra dört ay zarfında hanımına yaklaşırsa, i'lâ sona erip kendisine yemin kefareti gerekir. Müddet bittiği zaman cima etmezse, cumhur ulemaya göre, kadının kocasından ya cima etmesini ya da boşamasını isteme hakkı vardır. Şayet bunlardan kaçınırsa İmam Malik'e göre hakim kadına dokunacak zarar defetmek için boşama hükmünü verme hakkı vardır, tüm Ahmed, Şâfi'i ve zahir ulemasına göre hakim kadın için boşama hükmü vermez, yalnız kocasını sıkıştırır ve karısını bizzat kendisi boşaymıyca kadar kocayı hapseder. Hane-filere gelince: Müddet bittikten sonra eğer kadına yaklaşmazsa, kadın sırf müddetin geçmiş olmasıyla bâin talakla boşanmış sayılacağı görüşündedirler. Kocanın kadına müracaat hakkı yoktur. Çünkü koca özürsüz çımadan kaçındığı için hakkını kötüye kullanmış ve böylece hanımının hakkını kaçırmış ve ona bu hareketiyle zulüm yapmıştır, tüm Malik'e göre yemin durumunda vaki olduğu gibi bu halde de zarar vaki olduğu için cima yapmayacağına yemin etmese bile cimayı terketmekle kadına zarar vermeyi kastettiği zaman bu kişiye i'lâ hükmü lâzım gelir.

10.4.4. İ'lâ İle Vaki Olan Talak

İ'lâ ile vaki olan talak, bâin talaktır. Eğer ric'î talak olsaydı, kocanın karısını ricâte zorlaması mümkün olurdu; çünkü ric'at kocanın bir hakkıdır. Bununla kadının maslahatı tahakkuk etmemiş ve ondan zarar gitmemiş olur. Bu görüş Ebû Hanîfe'nindir. İmam Mâlik, Şâfi'î, Sa'id bin Müseyyeb; «i'lâ ile ric'î talak vaki olur, çünkü bâin olduğuna dair delil yoktur» demişlerdir. Çünkü i'lâ, karşılık vermeden ve mehir olarak aldığını kadın geri çevirmeden zifâf-da bulunduğu hanımı boşamaktır.

10.4.5., İ'lâ Yoluyla Boşanan Kadının İddeti

Cumhur ulemaya göre; i'lâ yapılarak boşanan kadın, boşanan kadınlar gibi iddet bekler. Çünkü bu kadın boş olmuştur. Câbir bin Zeyd (r.a.) şöyle demiştir: «Bu kadın, eğer dört ay zarfında üç hayız geçirmişse iddet beklemesi gerekmez.»

İbn Rüşd demiştir ki: «Câbir'in bu görüşünü bir grup nakletmiş olup, bu söz, İbn Abbas'tan rivayet olunmuştur. Delili ise şudur: İddet müddeti, rahmin temizlenmesi için konmuştur. Halbuki i'lâ yapılan kadın için rahmin temizliği zaten hasıl olmuştur.»

10.5. KOCANIN KARISI ÜZERİNDEKİ HAKLARI

Kocanın karısı üzerindeki haklarından bazıları, kadının kocasını masiyet dışında itaat etmesi, kendi nefsinin ve kocasının malını koruması, kocasının canını sıkacak, yüzünü ekşitecek herhangi bir şeyle onu kötülemekten kaçınması ve hoşlanmayacağı bir şekilde ona görünmemesidir.

50

Hakîm'in Âişe (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre, Âişe şöyle demiştir: «Rasûlullah'a 'Kadının üzerinde en çok hakkı bulunan kimdir?' dedim. Rasûlülâh; 'Kocasıdır' buyurdular. 'Kişinin üzerinde en çok hakkı bulunan kimdir?' diye sordum; 'Annesidir' buyurdular.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bu hakkı vurgulayarak şöyle buyurmuştur: «Bir kimsenin başka birine secde etmesini em-retseydim, kadının kocasına, ona olan büyük hakkından dolayı secde etmesini emrederdim.» (Hadisi Ebû Dâvûd, Tirmizî, İbn Mâce ve İbn Hibbân rivayet etmişlerdir.)

Allahu Teâlâ, salih kadınları vâfederek şöyle buyurmuştur: «İyi kadınlar gönülden boyun eğler ve Allah'ın korunmasını emrettiğini kocasının bulunmadığı zaman da koruyanlardır.» (Nisa; 34)

Ayette geçen «el-Kânitât» kelimesi, itaat eden kadınlar, demektir. «el-Hâfızâtü li'l-ğayb» ifadesi ise, kocasının gizli durumlarını muhafaza eden, kendi nefsi ve malı hakkında kocasına hiyanet etmeyen kadındır. Böyle yapması kadının durumunu yüceltir. Bununla evlilik hayatı devam eder ve mes'ud olunur.

Rasûlülâh sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Kadınların en hayırlısı baktığın zaman seni sevindiren, emrettiğin zaman sana itaat eden, ondan uzak olduğun zaman kendi nefsinin ve senin malını koruyandır.»

Kadının ahlakını muhafaza etmesi, Allah yolunda cihad etmesi gibi sayılmıştır.

İbn Abbas'm rivayetine göre: Bir kadın Nebî aleyhisselam'a gelerek; «Ya Rasûlallah, ben kadınların temsilcisi olarak sana geldim. Cihadı Allah erkeklere farz kıldı, yara alırlarsa ecir alırlar, şayet öldürülürse Rableri katında diri olup rızıkamlar. Biz kadınlar topluluğu ise'onlara hizmet ediyor, onların haklarını ifaya çalışıyoruz. Bize bu cihaddan sevap yok mudur?» dedi. Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem «Karşılaştığın kadınlara tebliğ et. Kocaya itaat ve onun hakkını kabullenmek cihada denktir. Ancak kadınlardan çok azı bunu yapar.»

İslâm'ın, kocaya itaati, dinî farzları yerine getirmek ve Allah'a itaat ile beraber getirmesi bu hakkın büyüklüğünü göstermektedir.

Abdurrahman bin Avf (r.a.)'dan rivayet olduğuna göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Kadın beş vaktini kılar, orucunu tutar, namusunu korur ve kocasına itaat ederse, kendisine, 'cennetin kapılarından dilediğinden gir', denilir.» (Hadisi Ahmed ve Taberânî rivayet etmiştir.)

Ümmü Seleme'den rivayet olduğuna göre, o demiştir ki: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «Kocası kendisinden razı olarak Ölen kadını cennete girer,» buyurmuştur.

Kadını cehenneme sokan sebeplerin en çoğu, kocasına İsyan etmesi ve ona yaptığı iyilikleri inkâr etmesidir. İbn Abbas'tan rivayet olduğuna göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Cehennem bana gösterildi. Oradakilerin çoğunun kadınlar olduğunu gördüm. Kocalarına nankörlük ederler. Şayet kadınlardan birisine uzun zaman iyilik etsen, sonra senden bir kötü' lük görse, 'senden hiçbir zaman bir iyilik görmedim', der.» (Hadisi Buhârî rivayet etmiştir.)

Ebû Hureyre'den rivayet olduğuna göre Rasûlullah. sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Erkek, karısını yatağa davet ettiği zaman, kadın gelmekten kaçınır da erkek kızgın olarak geceyi geçirirse sabah

oluncaya kadar melekler o kadına lanet ederler.» (Hadisi Buharî, Müslim ve Ahmed rivayet etmiştir.) Kadının kocasına itaati, ma'rûf bir şekilde olan'dır. Yoksa Allah'a isyan sadedinde olan herhangi bir konuda mahluka itaat yoktur. Kadının kocasına itaatinden bazısı da onun İzni olmadan nafile oruç tutmamak, izni olmadan nafile hacc yapmamak ve izni olmadan evden çıkmamaktır.

Ebû Dâvûd Tayalisi'nin Abdullah bin Ömer (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Kocanın karısı üzerindeki hakkı; devenin sırtında bile olsa kocasının isteğinden kaçınmaması, izni olmadan farz oruç dışında bir gün dahi oruç tutmamasıdır. Şayet böyle yaparsa günahkâr olup, orucu kabul olunmaz. Kocasının izni olmadan evinden bir şey vermemesidir. Şayet verirse kocasına mükafat, kadına ise günah vardır. İzni olmadan kocasının evinden dışarıya çıkmaması. Eğer izinsiz bir yere giderse, kocası zâlim bile olsa, Allah ve melekleri tevbe edinceye kadar o kadına lanet ederler.»

10.5.1. Kocasının Hoşlanmadığı Kimseyi Eve Sokmaması

Kocanın karısı üzerindeki haklarından birisi kocasının İzni olmadan hoşlanmadığı kimseyi evine sokmamasıdır. Amr bin Ahvas el-Cuşemî'den rivayet olunduğuna göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem veda haccmda «Allah'a hamd ve sena ederek onun emirlerini hatırlatıp öğüt verdikten sonra şöyle devam etti: «Dikkat, kadınlar hakkında birbirinize hayır tavsiye edin. Hanımlarınız elinizin altında bulunmaktadırlar. Açık bir fuhuşla gelmeleri müstesna, bunun dışında onlara hiç bir hakkında mâlik değilsiniz. Eğer fuhuş yaparlarsa onları yataklarında yalnız bırakırsınız ve hafifçe dövebilirsiniz. Eğer itaat ederlerse onlara karşı haddi aşmanıza yol yoktur. Dikkat edin, sizin kadınlarınız üzerinde, kadınlarınızın da sizin üzerinizde hakları vardır. Sizin onların üzerindeki hakkınız hoşlanmadığınız kistleri evinize sokmamalarıdır. Dikkat, onların si-'ze olan hakkı ise, yiyecek ve giyeceklerini iyi bir şekilde karşılamanızda*.» (Hadisi tbn Mâce ve Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî 'hadis, hasen sahihtir', demiştir.)

10.5.2. Kadının Kocasına Hizmet Etmesi

Kan-koca arasındaki alakanın esası, hak ve görevlerde aralarında eşitliğin bulunmasıdır. Bunun delili Allahu Teâlâ'nın şu ayetidir:

«Kadınların hakları, örfে uygun bir şekilde vazifelerine denktir.» (Bakara, 228)

Bu ayet, erkeğin kadın üzerinde olan hakların aynısını kadına vermektedir. Her ne zaman kadından bir şeyin yapılması istenmiş-se, erkekten de aynı görevin yapılması istenmiştir. Kan-koca arasındaki teamül ve aralarındaki hayatın düzeni için İslam'ın koyduğu esas, tabiidir, fitrîdir. Erkek, evin dışında çalışıp kazanmak ve gayret göstermeye daha güçlüdür. Kadın da ev işlerini düzenlemeye, çocukları terbiye etmeye, evde rahat yaşayabilmenin sebeplerini kolaylaştırmaya, evde huzuru sağlamaya daha güçlüdür. Bunun için erkek kendisine münasip olan şeyle, kadın da tabiatında mevcut olan görevlerle mükellef kılınmıştır.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Ali bin Ebî Talib ile hanımı Fatıma (r.a.) arasında hükmederek ev hizmetini Fatıma'ya, çalışıp kazanmayı da Ali (r.a.)'ya verdi. Buharî ve Müslim'in rivayet ettiğine göre; Fatıma (r.a.) elindeki bir değirmenle Nebî aleyhis-selam'a gelerek şikayette bulundu ve bir hizmetçi istedi. Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: «Sizi, istediğinizden daha hayırlı bir şeye sevk edeyim mi? Yatağınıza geldiğiniz zaman otuzüç defa teşbih, otuzüç defa tahmid, otuzdört defa tekbir getirin. Bu sizin için hizmetçiden daha hayırlıdır.»

Esmâ binti Ebû Bekir'den rivayet olunduğuna göre Esmâ (r.a.) şöyle demiştir: «Ben bütün ev işlerinde Zübeyr'e hizmet ederdim. Onun bir atı vardı. Onu terbiye eder, ona ot verir ve ona bakardım.» (Esmâ atı yemler, suyunu verir, ona hamur yapar, üçte iki fersahlık yoldan ona başının üzerinde tohum taşırdı.)

Bu iki hadisten, erkeğin kadına infak etmesi görevi ile kadının da evin hizmetinde bulunmasının gereği anlaşılmaktadır. Fa-tıma (r.a.) kendisine yüklenen ev hizmetinden şikayetçi olunca, Ra-sûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, Ali (r.a.)'a «Ev hizmeti sana ait, Fatıma'ya ait değildir.» diye söylemedi. Bilakis ona hizmet etmesi gerektiğini vurguladı. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashâbı da kadınlar arasında hizmetten hoşlanan ve hoşlanmayan olduğunu bildikleri halde, kadınlarının hizmet etmesini kabul etmişlerdir.

tbn'ül-Kayyım şöyle demiştir: «Kadının ev hizmeti şüphe olmayan bir konudur. Bu konuda zengin, fakir, asil ve asil olmayan kadınlar arasını ayırmak sahih değildir. Fatıma (r.a.) bütün kadınların en şerefli olduğu halde kocasına hizmet etmiş, Rasûlullah'a yaptığı hizmet konusunda şikayete geldiği halde, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem onun şikayetini dinlememiştir.»

Maliki âlimlerinden bazıları şöyle demişlerdir: «Evin hizmetine bakmak kadının üzerine bir görevdir. Eğer kadın, babasının zengin veya bolluk içinde olması sebebiyle üstün bir mevkiye sahipse kadına evin düzeni ve hizmetçiye emretmek düşer. Eğer orta halli ise, yatak sermesi ve benzeri işleri yapması gerekir. Şayet daha dū-şük bir durumdaysa, evin işlerine bakmak, yemek pişirmek ve çamaşır yıkamak görevlerini yapar. Şayet geri

kalmış bir muntıkadan ise o muhitin kadınlarının yaptıkları işlerle mükellef tutulur. Bunun sebebi Allahu Teâlâ'nın şöyle buyurmasıdır:

«Kadınların hakları örfe uygun bir şekilde vazifelerine denktir.» (Bakara: 228)

Bu zikrettiğimiz husus eski ve yeni nesilde müslümanların beldelerinde cereyan eden bir âdettir. Görüyorsunuz ki Nebî aleyhîs-selam ve ashabının hanımları un yapmak, ekmek ve yemek pişirmek, yatak sermek ve benzeri görevlerle mükellef kılınmışlardır. Hiçbir kadının bu görevden kaçındığını bilmiyoruz. Zaten kaçınması da caiz olmaz. Bu konuda eksiklik yapan kadınları kocaları zorlayarak onlardan bu hizmetleri isterlerdi. Şayet bu görevler kadınların hakkı olmasaydı, kocaların bu görevleri onlardan isteme hakları olmazdı. Bu görüş, tüm Malik, Ebû Hanîfe ve Şâfiî'nin, «kadının kocasına hizmet etmesinin vacib olmadığı» hakkındaki görüşlerinin hilafına olup, sahih olan görüştür.

Malik, Ebû Hanîfe ve Şâfiî şöyle dediler: «Evlilik akdi, kadının kendisinden faydalanmayı gerektiren bir akd olup, bu akd kadının kocasına hizmet etmesini ve erkeğe menfaat sağlamasını gerektiren bir akd değildir. Yukarıda bu konuda geçen hadisler, kadının kocasına hizmet etmesinin nafil bir görev ve güzel ahlaktan bir parça olduğunu gösterir.»

10.53. Kan-Koca Arasında Doğruluk Sınırının Aşılması

Evde birliği sağlamak ve aile bağlarını kuvvetlendirmek, gerektiğinde yalan söylemeyi bile mubah kılan gayelerden bir gayedir.

İbn Ebî Uzre ed-Düeli'nin rivayet ettiğine göre, Ömer'in halifeliliği günlerinde Düeli evlenmiş olduğu kadınları boşadı. Bundan dolayı kadınlar hakkında hoşlanmayacağı bir haber etrafta dolaşmaya başladı. Durumu Öğrenince Abdullah bin Erkam'ın elini tutarak onu evine götürdü. Sonra karısına şöyle dedi: «Allah için sana soruyorum. Bana buğz ediyor musun?» Kadın; «Beni Allah'a salma.» dedi. Ebû Uzre tekrar; «Allah hakkı için sana soruyorum.» deyince, kadın; «Evet» dedi. Bunun üzerine, İbn Erkam'a «Duydun mu?» dedi. Sonra Ömer (r.a.)'ın huzuruna geldi ve şöyle dedi: «Sizler, benim hakkımda kadınlara zulüm yaptığımı ve onları boşadığımı söylüyorsunuz. İbn'ül-Erkam'a sorun bakalım.» Ömer (r.a.) İbn'ül-Erkam'a sordu, o da durumu haber verdi. Bunun üzerine Ebû Uzre'nin karışma haber saldı, o da halasıyla beraber geldi. Ömer (r.a.) «Kocana buğz ettiğini söyleyen sen misin?» diye sordu. Kadın şöyle dedi: «Şu anda tevbe ettim ve Allah'ın emrine döndüm. Çünkü Ebû Uzre beni Allah'a saldı, bana da yalan söylemek zor geldi. Yoksa yalan mı söyleyeyim, ey Mü'minlerin Emiri?» Ömer «Evet, yalan söyle. Şayet kadınlardan birisi kocasını sevmese, bunu ona söylemesin. Şüphesiz sevgi üzerine kurulan çok az ev vardır. Lâkin insanlar eşlerinin müslüman olmasını ve soylu kişiler olmasını yeterli bularak geçinip giderler.»

Buhârî ve Müslim'in Ümmü Gülsüm'den rivayet ettiklerine göre o Rasûlullah'm şöyle dediğini işitmiştir:

«İnsanların arasını düzeltmek için yalan söyleyen yalancı sayılmaz.»

Ümmü Gülsüm, demiştir ki: «Rasûlullah'dan üç şeyin dışında insanların yalan konuşmasına izin verdiğini işitmedim. Harbde, insanların arasını düzeltmek için, kocanın karısıyla ve karının da kocasıyla iyi geçinmesi için.»

Bu hadis maslahat için bazı yerde yalan konuşmanın mubah olduğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

10.5.4. Kadını Evliliğin Gerçekleştiği Evde Tutmak

Karısını evlendikleri evde tutması ve izni olmadan yabancı yerlere gitmesine mâni olması kocanın haklarındandır. Ancak evin kadına lâîk, evlilik hayatının istikrarını gerçekleştirecek şekilde olması şarttır, tşte bu eve şer'i ev denir. Ancak ev kadına uygun olmayıp, evliliğin doğurduğu haklardan istifade etmeye imkân vermeyecek durumda ise bu halde- kadının o evde kalması lâzım gelmez. Çünkü ev şer'i bir ev değildir. Bunun gibi evde, evlilik hayatının sağlıklı yürütmesine mâni olacak kendisiyle beraber başkaları mevcutsa veya kadına bir zarar gelirse veya eşyalarına bir zarar geleceğinden korkarsa o evde kalması da gerekmez. Yine evin zarurî ihtiyaçlar olan lavabo ve tuvaletten mahrum olması veya kadının eve ahsamaması veya komşularının kötü komşu olması durumu da aynıdır.

10.53. Hanımı Başka Yere Nakletmek

Hanımın dilediği yere nakletmesi kocanın hakkımdandır, Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Boşadığımız fakat iddeti dolmamış kadınları gücünüz nisbetinde kendi oturduğunuz yerde oturtun. Onları sıkıntıya sokmak için zarar vermeye kalkışmayın.» (Talak: 6) Ayette geçen, kadına zarar vermekten nehiy ile hanıma zarar vermek kasdiyle onun başka yere nakledilmemesi murad edilmiştir. Şayet,, hanımı naklederken, mehrin bir kısmını kendisine hibe etmesi, kadına vermesi vacib olan nafakadan bir kısmını vermemesi veya ona güvenmemesi gibi kadına tazyik etmek ve ona zarar vermek kasd ederse, kadın gitmekten kaçınabileceği gibi, hâkimin kadının gitmemesi yolunda hüküm vermesi hakkı vardır. Yine fakihler kocanın bu hakkı kullanmasını, nakil yaparken,

yolun emniyetli olması, tahammül edilemeyecek bir zorlukla kadının karşılaşmaması, gidilen yerde düşman tehlikesinin bulunmaması gibi kadının herhangi bir zarara uğratılmamasıyla kayıtlamışlardır. Eğer kadın bu gibi durumlardan korkarsa başka yere nakilden kaçınması hakkı vardır (').

(•) Mısır'daki mahkeme hükümlerine ait esbabı mucibinin ürisin. e aşağıdaki hususlar geçmektedir: «Eşlerin başka yere taşınmaları veya taşınmamaları hususundaki maslahata bir sınır çizilemeyip, zapt altına alınmayınca, hakim zekâsı, adaleti ve ileri görüşüne dayanarak baş- *a yere nakil şeklini belli etmeden serbest bırakılmıştır. Şüphesiz açıktır ki, kocanın kendi şahsında, karısına güvenmiş olması onu başka yere nak-etmeye zorlaması konusunda maslahatın gerçekleşmesi için kâfi değildir. Bilakis, kan koca arasındaki durumlara ve bulunduğu yerle gideceği yer ırasında başka durumlara da dikkat etmesi gerekir. Meselâ, bulunduğu yer. ien başka yere gitmesini gerektirecek, başka yere gitmediği takdirde az air ihtimal de olsa maslahatına uygun düşmeyecek bir durumun bulun-

103.6. Kadının Evinden Çıkmasının Şart Koşulması

Kadınla evlenirken onu evinden çıkarmayacağını veya bulunduğu yerden başka yere taşınmayacağını şart koşanın bu şarta vefa göstermesi gerekir. Çünkü Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: «ödenmesi gereken şartların en uygunu kadınları kendinize onunla helâl kıldığınız şartlardır.» buyurmuştur. (Bu hadisi Buharî, Müslim ve diğerleri Ukbe bin Âmir'den rivayet etmişlerdir.) Ahmed, İs-hak bin Râhûye ve Evzaî'nin mezhebi budur. Bunların dışındaki fakihler ise «Bu şarta vefa etmesi gerekmez» demişlerdir. Erkeğin karısını başka yere nakletme hakkı vardır. Bu hadis hakkında şöyle dediler: «Hadiste geçen vefa edilmesi gereken şart mehir konusuna mahsustur. Evlilik hukuku, akdin gereklerinden olup, akdin gerektirmediği konular bu hukuka dahil değildir.» Daha önce evlenmede akdin şartları ve bu konudaki âlimlerin ihtilafı tafsilatlı bir şekilde geçmiştir.

10.5.7. Kadını Çalışmaktan Men Etmek

Âlimler, kocanın hakkını tam ifa edememek, onu zarara sokmak suretiyle kadının evinden çıkmasını gerektirecek bir çalışma ile kendisinde zarar olmayan çalışmanın arasını ayırmışlar, birincisini men, ikincisini caiz görmüşlerdir.

Hanefî fukahasımdan İbn Abidin şöyle demiştir: «Düzeltilmesi gereken şudur ki, kocanın hakkını noksanlaştırmaya, onu zarara sokmaya veya kadını evinden çıkarmaya sevk eden her türlü çalışmanın men edilmesidir. Fakat kendisinde zarar olmayan çalışmayı ise men etmeye bir sebep yoktur. Yine bunun gibi, ebelik gibi kadına mahsus farzı kifâye olan bir işte çalışıp para kazanması durumunda evden çıkması men edilemez.» 'naşı ve kocanın zannı gahb ile karısının nafakasını temine kadir olması /eya ticaret yaptığı takdirde çoluk çocuğunu geçindirecek kadar fazla pa-. :ası ve mesleki bir sanatı olması gerekir, tki yer arasındaki yolun can, .nal ve ırz emniyeti açısından güvenli olması, kadının bulunduğu yerden locasının naklini istediği yere giderken meydana gelecek yolculuk zorluk-arına karşı dayanıklı olması, naklini istediği yerde humma, veba ve sal-jın hastalıkların bulunmaması, iki yer arasında sıcaklık ve soğukluk açısından insan vücudunun ve mizaçlarının tahammül edemeyeceği farklılık ılmaması, kadının bulunduğu yerdeki şeref ve haysiyetinin gideceği yerle de muhafaza edilmesi gerektiği gibi başka yere nakli sebebiyle kadını sem maddî hem öe manevî zarara uğratmamak, hem de zaman, mekân ve satanın değişmesini dikkate alarak daha pek çok hususu düşünmek gerekir. Anlayışlı hakime bu gibi durumlar gizli kalmaz. Bu mevzuda açık. anacakların en hayırlısı budur.»

10.5.8. İlim Taleb Etmek İçin Kadının Dışarı Çıkması

Eğer öğreneceği ilim, kadına farz olan ilimlerden ise, kocanın —şayet biliyorsa— kansına öğretmesi gerekir. Eğer böyle yapmaz--sa, kocasının izni olmadan bile olsa ilim meclislerine ve âlimlerin bulundukları yere dininin hükümlerini Öğrenmek için gidebilir. Ancak koca, Allah'ın kadına farz kıldığı hükümleri bildiği ve dinde fakih olduğu halde karısına da bunları öğretiyorsa, kocasının izni olmadan kadının ilim Öğrenmeye gitmesi hakkı yoktur.

10.5.9. Serkeşlik Eden Kadınları Terbiye Etmek

Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Serkeşlik etmelerinden endişelendiğiniz kadınlara öğüt verin. Yataklarında onları yalnız bırakın, nihayet dövin. Size itaat ediyorlarsa aleyhlerine yol aramayın.» (Nisa; 34) Kadının serkeş olması demek, kocasına isyan etmesi, ona itaat etmemesi, yatağına girmekten kaçınması veya izinsiz olarak kocasının evinden çıkmasıdır. Ayetteki «Öğüt verin» ifadesi, ona Allah'ın emrini hatırlatmak, Allah'ın emrine karşı geldiği için korkutmak, ona gerekli olanın kocasına itaat etmek olduğunu, kocasına itaatin lüzumlu olduğunu tenbih etmek, kocasına karşı gelmek ve isyan etmekle kazanacağı günaha, nafaka ve elbise»yönünden kaybedeceği haklara dikkat çekmek demektir. «Yataklarında onları yalnız bırakın.» ifadesine gelince; «hicir» kelimesi, konuşmak konusunda, üç günden fazlası için caiz değildir. Çünkü Ebû Hureyre' nin

rivayet ettiğine göre Nebi aleyhisselam: «Müslümanın, üç günden fazla mü'min kardeşiyle küs durması helâl değildir.» demiştir.

İlk itaatsızlığında kadın dövülmez. Bu ayette şöyle gizli bir ifade vardır. «Serkeşlik etmelerinden endişelendiğiniz kadınlara öğüt verin. Şayet itaat etmeyip isyan ederse, onları yataklarında yalnız bırakın. Eğer ısrar ederlerse onları dövin.» Yani Öğüt ve yatağında yalnız bırakmakla terbiye olmazsa dövme hakkı vardır. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Sî-zin kadınlarınız üzerine olan hakkınız, hoşlanmadığınız kişileri yatağınıza almamalarıdır. Şayet böyle yaparlarsa, hafif olarak şiddete başvurmadan dövebilirsiniz. Döverken yüzden ve tehlikeli yerlerine vurmaktan sakınmak gerekir. Çünkü maksat terbiye etmek olup, telef etmek değildir.»

Ebû Davud'un Hakîm bin Muaviye el-Kuşeyrî'den, onun da babasından rivayet ettiğine göre, babası şöyle demiştir: «Rasûlullah' dedim: 'Hanımlarımızın bize olan hakkı nedir?' Rasûlullah: 'Yediğinden ona yedirmen, giydiğinden giydirmen, yüzüne vurmaman, kötülememen ve evden başka bir yerde onu yalnız bırakmamandır.'».

10.5.10. Kadının Kocasına Karşı Süslenmesi

Kadının kocasına karşı kına, güzel koku ve benzeri süs eşyalarıyla süslenmesi hoş karşılanmıştır.

Ahmed'in, Kerîme binti Hemmâm'dan rivayet ettiğine göre Kerîme, Aîşe'ye: «Ey Mü'minlerin annesi, kına hakkında ne dersin?» diye sordu. Bunun üzerine Aîşe (r.a.) şöyle dedi: «Sevgilim Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, kınanın renginden hoşlanır, kokusunu ise sevmezdi. Kınayı her iki hayz arasında veya her hayz-da kullanmanız size haram değildir.»

10.5.11. Teberrüc (Kadının Süsünü Göstermesi)

10.5.11.1. Manası;

«Teberrüc»; gizlenmesi gereken şeyleri açığa çıkarmaya çalışmaktır. Teberrüc'ün aslı, burc'dan çıkmak demek olup, «burç» da köşk manasına gelir. Sonra bu kelime kadının utanma duygusunu yırtarak fitne yerlerini açığa vurması ve güzellikleri göstermesi manasında kullanılmıştır.

10.5.11.2. KuT'ârîda Teberrüc

Kur'ân-i Kerîm'de «Teberrüc» iki yerde geçmektedir: Birincisi Nûr suresinde şu şekilde geçmektedir: «Evlenme ümidi kalmayan, ihtiyarlayıp oturmuş kadınlara süslerini açığa vurmamak şartıyla dış esvablarını çıkarmaktan ötürü sorumluluk yoktur. Ama sakınmaları kendileri için daha iyi olur. Allah iştir ve bilir.» (Nûr; 60) İkincisi; Ahzab sûresinde teberrücün kötülüğü ve onun hakkında nehiy olarak varid olmuştur: «Evlerinizde oturun. Eski cahiliy-yede olduğu gibi açılıp saçılmayın.» (Ahzab; 33)

10.5.11.3. Teberrücün Dine ve Medeniyete Zıt Olması

insanı hayvandan ayıran en önemli husus, insanın elbise giymesi ve süs eşyaları kullanmasıdır. Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur:

«Ey insanoğullan, ayıp yerlerinizi örtecek giyimlikle sizi süsleyecek elbiseler gönderdik. Takva örtüsü ise bunlardan daha hayırlıdır. Allah'ın bu ayetleri öğüt almanız içindir.» (A'râf; 26)

Elbise ve süs, medeniyet ve kültürün tezahürlerinden iki tezahür olup, bunlardan uzaklaşmak ise hayvani bir yaşantıya düşüş ve iptidai bir hayata dönüş demektir.

Hayat tabii seyrine devam etmektedir. Onu geriye çevirmek mümkün değildir. Ancak o hayatın tabii seyri değiştirilerek, hayatın görüş ve fikirleri bozulursa ve insanlığın kaydettiği ilerleme ve kazandığı medeniyet unutulursa hayatı tekrar geriye çevrilmiş olur. Elbise giymek medeniyette ilerlemiş insanın gereklerinden bir gerek olunca, kadın için giyinme daha da lüzumlu demektir. Çünkü elbise giymek, dini, şerefi, iffeti ve hayayı korur. Kadın ise bu sıfatları taşımaya daha lâyıktır. Bu sebepten utanma duygusu kadına daha uygun ve daha gerekli bir sıfattır. Kadının sahip olduğu sıfatların en üstünü şeref, haya ve iffettir. Bu faziletleri muhafaza etmek, kadın cinsini yüceltmek ve kadının insanlığını muhafaza etmektir. Kadını örtüsünden ve temiz hayattan uzaklaştırmak, kadının ve cemiyetin iyiliğinden değildir. Özellikle cinsel saikler şüphesiz ki, duyguların, sahibini en çok zorlayıcı ve en şiddetlisi-dir. Çıplaklık cinsel arzuların bağıni çözerek o arzuların taşınmasına neden olur. Bu arzuların önüne sınır ve kayıtlar koymak, set çekmek onların keskinliğini hafifletmek ve hararetini söndürmek insana ve kerametine lâyık bir edep ve onu terbiye etmektir.

Bu sebepten İslâm, hususî olarak kadının elbisesine önem vermiş, hatta Kur'ân-ı Kerîm cüz'i meseleleri tafsilatlı bir şekilde içermediği halde Örtünme konusunun sınırlarını açık bir şekilde çizmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle denmektedir:

«Ey Nebi, eşlerine, kızlarına ve mü'minlerin kadınlarına dışarı çıkarken üstlerine Örtü almalarını söyle. Bu onların hür ve namuslu bilinmelerini ve bundan dolayı İncitilmemelerini daha iyi sağlar.» (Ahzâb; 59)
Buradaki hitabın Nebî aleyhisselam'm hanımlarına, kızlarına ve mü'minlerin hanımlarına yönelik olması, isterse Nebî aleyhisselam'm kızları ve hanımlarının temizliğinde olmuş olsun, kadınlardan hiç birisi istisna edilmeyerek hayız çağına geldiklerinde bu emrin bütün kadınlar için geçerli olduğuna delildir.
Kur'an bu emre tam bir önem atfederek, meseleyi açık bir şekilde ortaya koyar ve açılması helâl olan yerle örtülmesi gerekli olan yerleri beyan ederek şöyle der:
«Mü'min kadınlara da söyle gözlerini bakılması yasak olanlardan çevirsinler. İffetlerini korusunlar, süslerini, kendiliğinden görünenler müstesna, açmasınlar. Baş Örtülerini yakalaruun üzerine salsınlar. Süslerini kocaları hariç göstermesinler.» (Nur: 31)
Hatta Allahu Teâlâ ihtiyar olup kendisine rağbet edilecek bir durum olmayan bir kadın hakkında şöyle buyurmuştur:

«Evlenme ümidi kalmayan, ihtiyarlayıp oturmuş kadımlara süslerini açığa vurmamak şartıyla, dış esvaplarını çıkarmaktan ötürü sorumluluk yoktur. Ama sakınmaları kendileri için daha iyi olur.» (Nur; 60)
tslâm bu hükme önem vererek, kadının utanma ve ar duygularının belireceği çağı şöyle sınırlandırmıştır:
Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Ey Esma, kadm hayız görmeye başladığı zaman —eliyle yüzünü ve ellerini işaret ederek— şurası ve şurasından başka yerinin görülmesi caiz olmaz.»
Kadın bir fitne olup, erkekler için ondan daha zararlı bir fitne düşünülemez. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Kadın geldiği zaman, beraberinde şeytan olduğu halde gelir. Geri döndüğü zaman yine beraberinde şeytan olduğu halde döner.»
Kadının elbisesini soyması, fitne yerlerini açığa vurma, onun haya ve şereften olan hususiyetlerini çekip alır.

Ve onu insanlık seviyesinden aşağı düşürür. Ona bulaşan kir ve lekeyi cehennemden başka birşey temizlemez.
Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «İki sınıf kimse vardır ki cehennemlidir. Ve bunlar zamanımda yaşamadıkları için onları görmüş değilim. Birincisi ellerinde inek kuyruğuna benzeyen kamçı taşıyan ve bunlarla halkı döven zalim kimselerdir. İkincisi de sözde giyinik olmasına rağmen çıplaklardan farkı olmayan kadınlardır ki, bunlar erkekleri baştan çıkardıkları gibi kendileri de yoldan çıkmış sapıklardır. Başlan, eğik deve hörgücüne benzer. Bunlar cennete giremeyecekleri gibi kokusunu bile alamıyacaklardır. Halbuki, cennetin kokusu çok uzaklardan bile duyulur.»
Asr-ı Saadet'te, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, süslerini gösteren bazı kadınları gördüğünde, bunun günah olduğuna diğer kadınların dikkatini çeker, onları doğru yoldan yürümeye sevk-eder, velilere ve kocalara İslam'ın getirdiği bu değişmeye kadınları uydurmaları görevini yükler ve onları Allah'ın azabıyla korkuturdu.
Musa bin Yesâr'dan rivayet olduğuna göre o şöyle demiştir: «Ebû Hüreyre'nin yanına, çok koku sürünmüş bir kadm uğradı. Bunun üzerine Ebû Hüreyre; 'Ey Cebbar olan Allah'ın kulu, nereye gidiyorsun?' diye sorunca, kadm 'Mescide' diye cevap verdi. Ebû Hüreyre 'Koku süründün, öyle mi?' Kadın, 'Evet,' deyince, Ebû Hüreyre, 'Dön ve yıkan, çünkü ben Rasûlullah'ın «Allahu Teâlâ güzel koku sürünüp mescide çıkan kadının, dönüp yıkamncaya kadar namazını kabul etmez» buyurduğunu işittim.' demiştir.

Ebû Hüreyre'den rivayet olduğuna göre, o demiştir ki: Ra-sûlullah şöyle buyurdu: «Tütsü kokulanan herhangi bir kadm son namaza kavuşmasın.» (Hadisi Ebû Dâvûd ve Nesâî rivayet etmiştir.)

Aişe (r.a.)'dan rivayet olduğuna göre şöyle demiştir: «Rasûl-ullah mescidde otururken Müzeyne kabilesinden bir kadın süslenmiş olarak ve kibirli bir şekilde yürüyerek mescide girdi. Bunun üzerine Rasûlullah : 'Ey insanlar, hanımlarının mescide gelirken güzel koku sürünmek ve süs eşyalarını giymekten men edin. Şüphesiz İsrail oğulları, kadınları süslerini gösterdikleri ve mescidlerde güzel koku kullandıkları için lanetlendiler.'» (Hadisi tbn Mâce rivayet etmiştir.)

Ömer (r.a.) bu sel gibi gelen fitneden korkar; «Korunmak ilaçtan daha hayırlıdır.» kaidesince fitne vâki olmadan önce tedavisini yapardı. Kendisinden rivayet olduğuna göre Ömer bir gece dolaşırken bir kadının şöyle dediğini işitti:

«İçki bulup da içki içmeme bir yol var mı?

Yoksa Nasr bin Haccac'ı bulmaya bir yol var mı?»

Bunun üzerine Ömer:«Ömer'in devri hilafetinde hayır.» dedi. Sabah olunca, Ömer (r.a.), Nasr bin Haccac'ı çağırdı. Onun yüz bakımından insanların en güzellerinden olduğunu görünce saçlarının kesilmesini emretti. Bunun üzerine adamın güzelliği daha da artınca onu Şam'a sürdü.

10.5.11.4. Bu Sapmanın Sebebi

Cehalet ve kör taklit doğru yoldan sapmaya sebep oldu. Arkasından sömürücüler gelerek kendi kültürlerini benimsetmek suretiyle gayelerine eriştiler. Bunun sonucu olarak müslüman kadının, fitne yerlerini açarak ve

süslenerek sakınmadan dışarıya çıkması, boğazını, göğsünü, sırtını, kol ve bacaklarını açarak dolaşması normal hale geldi. Saçlarını kısaltmakta herhangi bir sakınca görmediler; bilakis saçlarını boyamayı, tamamen kazımayı ve güzel kokular sürünmeyi, güzellik elbiseleri giymeyi zaruret sayar oldular, övünerek ve yaltaklanarak fık-u fücür yerlerinde, dans ve oyun

yuvalarında, sinema, tiyatro, kulüp ve kahvelerde dolaşmaya başladılar. Hatta kadın, sonunda plaj ve yazlık kamplara kadar düştü. Erkeklerin önüne çıkarak güzellik müsabakaları yapmak, vücudunun bütün azalarını gözler önüne sermek ve jüri önünde bedenini yarışma aracı haline getirmek normal hale geldi. Gazeteler ve diğer basın bu adi durumu benimsetmek için tantanalı reklamlar yapmaya başladılar. Böylece kadını düşük ve hayvani bir seviyeye indirerek onu kandırdılar.

10.5.11.5. Bu Sapmanın Sonucu

Bu sapmanın sonucu olarak fık çoğaldı, zina yayıldı, aile yapısı yıkıldı, dinî görevler terkedildi ve çocuk bakımı bırakıldı. Evlilik krizleri şiddetlenerek haram, helâlden daha kolay meydana gelir oldu. Hasılı bu rezillik ahlâkın çözülmesine, bütün din ve mezheplerin mensubu olan insanların üzerinde anlaşıkları edebî dü-mûre uğramasına sebep oldu.

Bu sapma, müslümanın aklına gelmeyecek bir sınıra ulaştı. Modacılar yeni fenler çıkardılar. Güzellik ve süslenme için metod-lar ortaya koydular ve bunlar için prensipler oluşturdular. Bu işler için enstitüler kurdular.

10.5.12. Erkeğin Karısı İçin Süslenmesi

Erkeğin karısı için süslenmesi müstehab yayılmıştır. İbn Abbas şöyle demiştir: «Şüphesiz karım benim için süslendiği gibi, ben de onun için süslenirim. Karımın bende olan hakkını almasını istediğim gibi, benim de onda olan bütün hakkımı almayı isterim, çünkü Allah-u Teâlâ «Kadınların hakları örf'e uygun bir şekilde vazifelerine denktir.» (Bakara : 228) buyurmuştur.»

tbn Abbas'ın bu sözü hakkında Kurtubî şöyle dedi: «Âlimler şöyle demişlerdir: «Erkeklerin süsü onların durumlarına göre değişir. Erkekler bu hususu uygun ve kendilerine lâıyk olan bir şekilde yerine getirirler, çok kerre bir vakitte uygun düşen süs, diğer zamanda uygun düşmez. Gence uygun olan süs, ihtiyara, ihtiyara uygun düşen süs de gence uymaz.»

Kurtubî devamla şöyle demiştir. «Elbisenin durumu da bunun gibidir. Bunların hepsinde haklara riayet esastır. Şüphesiz erkek, uygun olanı yapmakla, karısının yanında, onun hoşnut olacağı ve başka erkeklerle imrenmeyeceği süs içinde bulunmuş olur. Güzel koku sürünmek, misvak kullanmak, kirleri temizlemek, kıllarla fazlasını almak, temizlenmek ve tırnakları kesmek, herkes için uygun bir harekettir. Kına ihtiyarlar için, yüzük de genç ve ihtiyar için bir süstür. Sonra erkek, karısının ihtiyaç vaktini gözetmeli ve onun cima hakkını yerine getirmelidir. Şayet erkek, karısının yatak hakkını ifadan kendisini aciz görürse, karısının ifetini koruyacak şekilde-şehvetini artıracak ilâç kullanması caizdir.

Aişe (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre o şöyle demiştir:

«On bir kadın bir araya gelerek oturmuşlar ve hepsi kocalarına ait şeyleri gizlemeden söyleyeceklerine dair sözleşmişlerdi.

Kadınlardan ilki şöyle dedi: «Kocam deri ile kemikten ibaret, dağ tepesinde kalmış bir deve gibidir. Ne dağ çıkılması kolay bir dağdır ki dağdan indirilebilesin. Ne de devenin o kadar kuvveti vardır ki, dağdan indirilebilesin.»

(Kadın kocasını çıkılması mümkün olmayan çetin bir dağın üstünde bitkin bir deveye benzetiyor. Bu suretle dağ geçit vermeyen sarp bir dağ olduğundan, yukarıya çıkıp ona ulaşmak imkânı olmadığını ve devenin bitkin olup, rağbete değer eti bulunmadığını söylüyor. Bununla kocasının cimri, kötü huylu, kendisinden hayır beklenmeyen bir adam olduğunu ifade etmek istiyor.)

İkincisi: «Kocam hakkında birşey söyleyemem. O, o kadar kötüdür ki, kendisinden söz etsem, ancak açık ve gizli kötülüklerini anlatabilirim.»

(Yani onun kötülükten başka söylenecek bir tarafı yoktur.)

Üçüncüsü: «Kocam öyle kötü bir adamdır ki, ayıplarını açığa vursam beni boşar, sussam muallaka olarak bırakır.»

(Yani ne benimle münasebetini devam ettirir; ki bu suretle kendisinden faydalanayım, ne de büsbütün boşar, ki başkasına varabileyim.)

Dördüncüsü: «Kocam Mekke ikliminin gecesi gibidir. Ne sıcak, ne de soğuktur, mutedildir. Kendisinden ne korkulur ne de usanılır. İyi huylu, hoş geçimli bir adamdır.»

Beşincisi: «Kocam eve girince pars gibidir. Çıkınca arslanlaşır. Evde hiç bir hususî isteği yoktur.»

(Bu ifadesinde kadın kocasını çok uyuyan ve çok atlayan pars adındaki hayvana benzetiyor. Demek istiyor ki kocası eve gelince çok uyur, eksiklikleri görmez. Cinsî münasebete de çok düşkündür. Dışarıya çıktığı zaman da

düşmanlarına karşı arslan gibidir.)

Altıncısı: «Kocam yediği zaman sahanda ne varsa siler süpürür, tçtiği zaman da son damlasına kadar içer. Yattığı zaman elbisesine bürünür ve bana dokunmak için elini bile çıkarmaz.»

(Bu ifadeyle kadın, kocasının obur, cimri, kötü huylu ve karısı ile münasebette bulunmak arzusundan mahrum olduğunu anlatıyor. Kadın, kocasını bu meziyetlerden mahrum bir erkek olarak yeriyor.)

Yedincisi: «Kocam bir zavallı, yahut cimâdan aciz, ahmaklığından herşeye uyan, her hastalığı üzerinde toplamış, ya başını yaralayan ya vücudunu veya her ikisini birden yaralayan bir zavallıdır.»

Sekizincisi: «Kocam, yumuşaklığı tavşan tüyü, kokusu da safran kokusudur.»

(Bu ifade ile kadın, kocasının derisinin yumuşaklığını ve daima güzel kokular sürünmesi yüzünden herkes tarafından sevilen bir kimse olduğunu belirtmek istemiştir.)

Dokuzuncusu: «Kocamın evinin dikmesi yüksek, kılıcının kılıfları uzun, külü çok, evi de halk meclisine yakındır.»

(Evinin dikmesi uzun ve kılıcının kınları uzun demek suretiyle boyunun uzun olduğu, külü çok tabiriyle misafirperver, evi halk meclisine yakın demekle de daima meclis tarafından kendisine müracaat edilir, dirayetli ve şerefli bir kimse olduğu ifade edilmiştir.)

Onuncusu: «Kocam çok zengindir. Ondan hayırlısı yoktur. (Yani methedilenlerin en hayırlısıdır.) Develeri, ağıllan çoktur. Otağa sık sık çıkarlar. Çalgı sesini işittiler mi boğazlanacaklarını kesin olarak hissederekler.»

Onbirincisi: «Kocam Ebû Zer'dir ve Ebû Zer muazzam bir adamdır. Kulaklarımı ziynetle doldurdu. Kollarımı şişmanlattı. Bana hürmet ve itibar gösterdi. Bu yüzden içim ferahlıdır. Beni küçük bir yerde bütün varlığı bir kaç koyundan ibaret olan bir ailenin yanında bulmuştu. Sonra beni at seslerinin, deve seslerinin bulunduğu ve zahiresi harmanda dövülen ekin sahibi bir ailenin arasına getirdi. Huzurunda ne söylesem kabul olunur. Sabaha kadar uyurum, kimse beni uyandırmaz. Bol süt içer ve süte doyarım. Ebû Zer'in anası bilseniz ne kadındır. Onun zahire anbarları, eşyasını koyduğu hararları çok büyüktür. Evi de geniştir. Ebû Zer'in oğlu da iyi bir delikanlıdır. Yattığı yer kılıcı çekilmiş kın gibidir. Yani boylu poslu, vücut hatları düzgün bir gençtir. Dişi keçinin kol tarafı ile doyar. Obur değildir. Ebû Zer'in kızı ne terbiyeli kızdır. Babasına karşı mûtfidir. Anasına da itaatlidir. Vücudu elbisesini doldurur, güzelliği ve terbiyesi akran ve emsalinin haset ve kinini uyandırır. Ebû Zer'in cariyesi ne sadakatli bir cariyedir. Aile esrarımızı dışarıya çıkarmaz. Evimizin yemeklerini bozmaz. Güzel yemekler pişirir, israf etmez ve evimizi daima temiz tutar.»ümmü Zer sözüne devam ederek der ki: «Bir gün Ebû Zer evden çıktı. Yağ çıkarılmak için süt tulumları çalkalanıyordu. Yolda bir kadına rastladı. Kadının pars gibi iki çocuğu vardı. Koltuğunun altında annesinin memeleri ile eğleniyorlardı. Bu kadını gören kocam benden vazgeçti ve onunla evlendi. Ben de ondan sonra şeref sahibi bir adamla evlendim. Bu adam da güzel yürür ve en güzel ata binerdi. Hâtta kendisinin yaptığı mızrağım alır, akşam üzeri deve ve sığır neviden bir çok hayvanı önüne katarak bana gelirdi. Getirdiklerinin hepsinden bana bir çift verirdi. Ve bana 'Ey Üramü Zer, dilediğin gibi ye, iç ve akrabana ikramda bulun.' derdi. Ümmü Zer der ki 'Bununla beraber bunun bana verdiklerinin hepsini top-lasam Ebû Zer'in en küçük kabını dolduramaz.»

Aişe (r.a.) der ki: Rasûlullah bana: «Ben senin için Ümmü Zer'in Ebû Zer'i gibiyim. Bir farkla ki o Ümmü Zer'i bırakmış, ben ise seninle yaşıyorum ve yaşayacağım.» buyurdu.

(Hadisi Buharî, Müslim ve Nesâî rivayet etmişlerdir.)

10.6. NİKAHTAN ÖNCE DUA (HUTBE) OKUMAK

Nikah kıyanın veya başkasının ,akidden önce dua okuması müs-tehabdır. Okunacak duanın en azı, Allah'a hamd ve Rasûlüne salavat getirmektir.

Ebû Hüreyre'den rivayet olunduğuna göre Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Allah'ın birliği ve Muhammed aleyhisselam'ın Rasûl olduğuna şehadeti ihtiva etmeyen her dua (hutbe) cüzzamlı el gibidir.»

Ebû Hüreyre'den rivayet olunduğuna göre Rasûlullah şöyle buyurmuştur: «Allah'a hamd ile başlanmayan herhangi bir iş kesiktir. —Bereketsiz, uğursuzdur—.» (Hadisi Ebû Dâvûd ve Ibn Mâce rivayet etmişlerdir.)

Yani önem verilen ve sahibini önem vermeye sevk eden her iş Allah'a hamd ile başlamazsa, bereketten kesilmiştir. Buradaki hamd ile başlamak demek, mutlak olarak Allah'ı zikirle başlamak demektir. Böylece bu konudaki diğer rivayetlerle ittifak sağlanmış olur.

Efdal olan nikahtan önce hacet duasını okumaktır. Abdullah bin Mes'ûd'dan rivayet olunduğuna göre, o şöyle demiştir: «Hayır kelimelerini toplayan özlü sözler ve hayrın anahtarları Rasûlullah'a verildi. O da bize namaz duasını ve hacet duasını öğretti.»

Namaz duası şudur:

«Dil ile, beden ve mal ile olan bütün ibadetler yalnız Allahu Teâlâ'yadır. Ey mertebesi yüksek olan Nebî, selâm ile Allah'ın rahmet ve bereketleri senin üzerine olsun. Selâm, bizim ve Allah'ın sa-lih kullarının üzerine olsun. Şehadet ederim ki Allah'tan başka ibadete lâyık hiç bir ilah yoktur. Yine şehadet ederim ki Muhammed onun

Rasûlü ve kuludur.»
Hacet duası ise şöyledir :

«Ey Allah'ım, senden yardım, günahlarımızı mağfiret etmeni niyaz ederiz. Ve kalplerimizdeki serlerden sana sığınırız. Allah kimi hidayete erdirirse, onu saptıran olmaz. Kimi yoldan saptırırsa onu da kimse hidayete erdiremez. Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed aleyhisselam'ın Allah'ın kulu ve Rasûlü olduğuna şehadet ederim.» der ve sonra Allah'ın kitabından şu üç ayeti ilave edersen.
«Ey insanlar, Allah'tan sakınılması gerektiği gibi sakının. Sizler ancak müslüman olarak can verin.» (Al-i İmrân: 102)

«Ey insanlar, Sizi bir tek nefisten yaratan, ondan eşini var eden ve ikisinden pek çok erkek ve kadın meydana getiren Rabbinize hürmetsizlikten sakının. Kendisi adına birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'ın ve akrabalarının haklarına riayetsizlikten de sakının. Allah şüphesiz hepinizi görüp gözetmektedir.» (Nisa: 1)
«Ey inananlar, Allah'tan sakının, dürüst söz söyleyin de Allah işlerinizi kendinize yararlı kılsın ve günahlarınızı size bağışlasın. Kim Allah'a ve Rasûlü'ne itaat ederse, şüphesiz büyük bir kurtuluşa ermiş olur.» (Ahzab; 71)
(Hadisi Nesâî, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce rivayet etmiş olup, bu lafız İbn Mâce'nindir.)
67

Şayet nikâhtan önce dua okunmazsa nikâh sahihtir.

Beni Süleym kabilesinden bir adamdan rivayet olunduğuna göre adam şöyle demiştir: «Evlendirmesi için kendisini Rasûlüllah'a arz eden bir kadını(*) Nebî aleyhisselâm'dan istedim. Bunun üzerine Rasûlüllah adama «Kur'an'dan ezberlediğine karşılık bu kadını sana nikahladım» dedi ve nikâhını kıyarak dua (hutbe) okumadı.»

10.6.1. Duanın Hikmeti

Hüccetüllah'ıl-Bâliğa kitabının yazarı şöyle demiştir: «İslâm'dan önce cahiliyyet toplumu kendi milletini övme ve benzeri, uygun gördükleri sözleri akiddeden önce okurlardı. Bu duayı yüksek sesle okuyarak maksud olan zikir vesile kırlar ve bu hareketle işin resmiyet kazanmasını maslahat olarak görürlerdi. Şüphesiz hutbe bir şeyi herkesin duyacağı ve göreceği şekilde duyurmak ve o şeyi teşhir etmek üzere konmuştur.

«Yine hutbe, ancak mühim işlerde okunur. Nikaha önem vermek ve onu insanlar arasında büyük bir iş kılmak maksatların en büyüklerindendir. Nebî aleyhisselam, hutbenin aslını bıraktı fakat vasfım değiştirdi. Nikahdan önce okunan hutbeye başka bir maslahat daha ilave etti, o da her konuşmanın yanında Allah'ın zikrini getirmektir ki, böylece her işte Allah'ın ismini yüceltmek, hak dinin âlâmet ve bayrağını dikmek, şiar ve emarelerini ortaya çıkarmak mümkün olmuş olur.

«Nikahtan önce Nebî aleyhisselam, hamd, istiane, istiğfar, te-awuz, tevekkül, teşehhüd ve Kur'an'dan ayetler okumak gibi zikrin herhangi bir çeşidini okumayı sünnet kılmış ve bu maslahata «Allah'ın birliği ile Muhammed aleyhisselam'ın Rasûl olduğuna şe-hadeti ihtiva etmeyen her dua (Hutbe) cüzzamh el gibidir.» «Allah'a hamd ile başlanmayan her söz cüzzamlıdır.» sözleriyle işaret etmiştir.

Yine Rasûlüllah «Helâl olan evlenme Üe haram olanın arasını nikahta def çalmak ve şenlik yapmak ayırır.» buyurmuştur.

10.6.2. Akdden Sonra Dua Etmek

Taraflardan herbirerleri için Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem'den gelen dualarla dua etmek müstehaptır.

(•) Bu kadın Abdül Muttalib'in kızı Üname olup, adam da Ubbad bin Seybân'dır.

Ebû Hüreyre'den rivayet olunduğuna göre Nebî aleyhisselam evlenen bir kimseyi tebrik ettiği zaman ona şöyle derdi:

«Allah mübarek kılsın ve bereket ihsan eylesin. İkinizi de hayırda birleştirsın.»

Aişe'den rivayet olunduğuna göre şöyle demiştir: «Nebî aleyhisselam ile evlendiğim zaman, annem beni alıp Nebî aleyhisselam'ın evine götürmüştü. İçeri girince, evde ensar'dan bir takım kadınlar vardı. Hepsî de bize 'Hayır ve bereketle, en mes'ud bir nasib ile hoş geldiniz.' dediler.» (Hadisi Buhari ve Ebû Dâvûd rivayet etmişlerdir.)

Hasan'dan rivayet olunduğuna göre o şöyle demiştir: «Ebû Ta-lib'in oğlu Akil, Cüşem oğullarından bir kadınla evlenmişti. Tebrik edenler kendisine 'Güle güle sevgi ve anlaşma içinde çoluk çocuğa kavuşmanızı dilerim.' demişlerdi. Akıl de; 'Rasûlüllah'ın: «Allah mübarek kılsın, bereketini ihsan etsin» dediği gibi deyin.' dedi.»

10.7. NİKAHI İLAN ETMEK

Nikahı ilân etmek, nehyedilen gizli nikahtan ayrılması ve Allah'ın güzel şeylerden helâl kıldığı sevinç ve neşeyi

izhar etmek için şer'an güzel görülmüştür. Nikâhı ilân etmek, genel olarak yakın olsun, uzak olsun herkesin bilmesi, bekârlığı evlenmeye tercih edenlerin evlenmeye teşvik edilmesi ve evlilik kurumunun canlı tutulması açısından önemli bir iştir.

Nikahın ilânı, içki içilmemesi, erkek ve kadınların birbirine karışmaması ve benzeri Allah'ın nehyettiği yasakların bulunmaması şartıyla, her toplumun Örf ve âdetlerinde geçerli olduğu şekilde yapılır.

Aişe (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Şu nikahı ilân edin ve onu mescidlerde kıyın, nî-kahda def de çalın.» (Hadisi Ahmed ve Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî sahihlemiştir.) Şüphe yok ki nikahı mescidde kıymak, duyurmak ve ilân etmek bakımından en geçerli yoldur. Çünkü mescidler herkesin toplandığı yerlerdir. Özellikle ilk asırlarda mescidler umum halkı bir araya toplayıcı mahiyetteydi. Tirmizî'nin hasen olarak, Hakîm'in ise sahih olarak, Yahya bin

Süleym'den rivayet etikleri hadiste Yahya şöyle demiştir: «Muham-med bin Hatib'e 'iki defa evlendim, fakat düğünlerimin hiçbirisinde def çalınmadı.' dedim. Bunun üzerine Muhammed dedi ki: 'Ra-sûlüllah; «Helâl olan evlenme ile haram olan evlenme arasındaki fark def çalmak ve şenlik yapmaktır,» buyurmuştur.»

10.8. DÜĞÜNDE ŞENLİK YAPMAK

İslam'ın mubah kılarak sevdirdiği hususlardan birisi de nefisleri rahatlatmak ve iyi oyunlarla dinç tutmak için düğünlerde şenlik yapmaktır. Ancak yapılan oyunun hayasızca ve ahlâksızca davranışlardan, ahmakça hareketlerden, kötü söz ve fahiş ifadelerden uzak olması gerekir.

Âmir bin Sa'd'dan rivayet olunduğuna göre o şöyle demiştir: «Bir düğünde, Kureza bin Ka'b ile Ensâr'dan Ebû Mes'ud'un yanına geldim. Bir de ne göreyim, onların da bulunduğu bu düğünde bir takım cariyeler şarkı söylüyorlardı. Bunun üzerine dedim ki: 'Siz ikiniz de Rasûlüllahın ashabından ve Bedir'e katılanlardansınız. Sizin huzurunuzda böyle şey yapılır mı?' İkisi de bir ağızdan: 'İster otur, sen de bizimle beraber dinle, istersen git. Bize düğünde eğlenceye izin verilmiştir.' dedi.» (Hadisi Nesâî ve Hakim rivayet etmiş. Hakim sahih olduğunu söylemiştir.)

Aişe' (r.a.) yanında yetim olarak bulunan Es'ad'ın kızı el-Fâria vardı. Onu ensâr'dan Cabir'in oğlu ile evlendirdi. Zifaf gecesi Aişe (r.a.) yetim kızla beraber kocasının evine gitti. Bunun üzerine Nebi aleyhisselam: «Ya Aişe, orada ne gibi eğlence vardır? Ensar eğlenceden hoşlanır.» buyurdular. (Hadisi Buhârî, Ahmed ve diğerleri rivayet etmiştir.)

Bu hadisin bazı rivayetlerinde Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Onunla beraber def çalıp şarkı söyleyecek bir cariye gönderdin mi?» Aişe (r.a.) «Ne söyleyecekler, ya Rasûlüllah?» deyince, Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve selâm şöyle desin buyurdu:

«Size geldik, size geldik. Bizi selâmlayın, biz de sizi selâmlayalım.

Şayet kırmızı altın olmasaydı, sizin kızlarınız helâl olmazdı.

Şayet esmer buğday olmasaydı sizin bekârlarınız semirmezdi.»

Rubeyyi' binti Muavviz'den rivayet olunduğuna göre o şöyle demiştir: «Nebî aleyhisselam geldi ve evlendiğim gün yanıma girip, şu senin oturduğun gibi yatağımın üstünde oturdu. Küçük cariyelerimiz de def çalmaya ve Bedir'de ölmüş olan babalarımızı methetmeye başladılar. Bu arada içlerinden biri: 'Aramızda yarını bilen Nebî aleyhisselam vardır.' deyince, Nebî aleyhisselam 'Bu sözünü bırak da, bundan önce söylediklerini söylemeye devam et.' buyurdular.» (Hadisi Buhârî, Ebû Dâvûd ve Tirmizî rivayet etmişlerdir.)

10.9. KADINA TAVSİYEDE BULUNMAK

10.9.1. Kadına Tavsiyede Bulunmanın Müstehap Olduğu

Enes şöyle demiştir: Rasûlüllah'ın ashabı, bir kadını kocasıyla zifafa soktuklarında, ona kocasına hizmet etmesini ve onun hakkına riayet etmesini tavsiye ederdi.

10.9.2. Evlenme Esnasında Babanın Kızına Tavsiyesi

Abdullah bin Ca'fer bin Ebî Talib kızına tavsiyede bulunarak şöyle demiştir:

«Kıskançlık yapmaktan sakın. Şüphesiz boşanmanın anahtarı kıskançlıktır. Kocana çıkmaktan sakın. Çünkü bu hareket onun kızmasını sağlar. Sürme kullanmak gerekir. Çünkü sürme süslerin en iyisidir. En iyi temizlik aracı da su'dur.»

10.9.3. Kocanın Karısına Tavsiyesi

Ebû Derdâ karışma şöyle dedi: «Benim kızdığımı gördün mü, beni Öylece kabul et. Ben de senin kızdığımı gördüm mü ses çıkarmam.»

Adamlardan birisi karısına şöyle dedi, «Beni affet ki sevgimiz devam etsin. Kızdığım zaman, o halimde benimle konuşma. Def gibi beni çalmaya kalkma. Bilmezsin gelecek nasıl olacak. Şikâyeti çoğaltma kuvvetin gider.

Şikâyeti çoğaltırsan kalbim sana buğz-eder. Çünkü kalbler dönektir. Ben gördüm ki kalbde hem sevgi hem de ezâ bulunabilir. İkisi bir araya gelince, sevgi devam etmeyip gider.»

10.9.4. Evlenirken Annesinin Kızına Tavsiyesi

Amr bin Hucr Melik Künde, Ümmü İyâs binti Avf bin Muhal-lim eş-Şeybânî'ye talib oldu. Zifaf vakti yaklaşınca, annesi Ümame bint'Ül-Haris onunla başbaşa kalarak, mutlu bir evlilik hayatı kurması için kocasına yapması gereken görevleri açıklayıcı mahiyette vasiyyette bulundu ve şöyle dedi:
«Ey kızcağızım, eğer bu tavsiyeler edepten dolayı terkedilseydi, elbette ben de bunları sana söylemezdim. Fakat nasihat gafillere bir hatırlatma ve akıllı insanlara yardımcı olmaktır. Kadınların, anne babasının zengin olması veya anne babasının kendisine ihtiyaçları olması sebebiyle kocaya ihtiyacı olmamak bakımından en uygunu bendim. Fakat kadınlar erkekler için, erkekler de kadınlar için yaratılmışlardır. Ey kızcağızım! Şüphesiz dünyaya geldiğin ortamdan ayrılıyorsun. İçinde yavaş yavaş büyüdüğün yuvayı bırakarak, tanımadığın bir yuvaya, alışmadığın dostlara gidiyorsun. Gideceğin yerde senin üzerine gözetleyici ve hükümranlılık yapan bulunacaktır. Sen ona cariye olursan o da sana köle olur. Kocan için on hususa dikkat et ki senin için bunlar bir hazine olur. Birinci ve ikincisi: Kocana karşı kanaat göstererek, sesini alçalt, onu güzelce dinle ve ona itaat et. Üçüncü ve dördüncüsü: Kocanın göreceği ve koku alacağı yerler hakkında dikkatli ol. Gözleri senden kötü bir şey görmesin ve senden güzel kokudan başka birşey koklamasın. Beşincisi ve altıncısı: Kocanın uyuma ve yemek vakitlerini kolla. Arka arkaya aç kalması onu kızdırır ve uykusunu tam alamaması da onu gazaba getirir. Yedi ve sekizincisi: Kocanın malını korumak, hizmetine, çoluk çocuğuna riayet etmek, öz malı hakkında hüsnü takdirle ve çocukları konusunda hüsnü tedbirle davranmak. Dokuzuncu ve onuncusu: Emrine karşı gelmemek, sırrını ifşa etmemektir. Eğer emrine muhalefet eder, kalbini derinlemesine inceler ve sırrını ifşa edersen, sana gadretmesinden emin olamazsın. Sonra, şayet kocan üzgün ise onun yanında sevinçli olmaktan, eğer sevinçli ise yanında üzgün durmaktan sakın.»

10.10. VELİME (DÜĞÜN ZİYAFETİ)

10.1(U. Tarih

«Velime»; velm kökünden alınmış olup, toplanmak manasına gelir. Çünkü velime'de taraflar bir araya geliyorlar, istilanda İse bu kelime hususî olarak düğünde yemek vermek manasına kullanılmıştır. Kâmûs'da «velîme»; düğün yemeği veya davet için başka şey için yapılmış yemek, demektir. «Evleme» kelimesi, yemek yaptı demektir.

10.10.2. Hükmü

Cumhur ulema velîme'nin sünneti müekke olduğunu söylemişlerdir.

Çünkü Rasûlullah, Abdurrahman bin Avf'a «Bir koyunla bile olsa ziyafet ver.» buyurmuştur.

Enes (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre o şöyle demiştir: «Ra-sûlullah'ın evlendiği kadınların hiçbirinde Zeyneb ile evlendiği zaman verdiği ziyafet gibi bir ziyafet görmedim. Zeyneb'in düğününde bir koyunu kestirip ziyafet olarak vermişti.» (Hadisi Buhari ve Müslim rivayet etmiştir.)

Bureyde (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre o şöyle demiştir: «Ali (r.a.), Fatıma'yı isteyince, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sel-lem ona: «Düğün için mutlaka bir ziyafet gerekir.» demiştir.» (Hadisi Ahmed, Hafız'ın dediği gibi kendisinde beis olmayan bir senetle rivayet etmiştir.)

Enes (r.a.) şöyle demiştir: «Rasûlullah evlendiği kadınların hiçbirinde Zeynep ile evlendiği zaman verdiği ziyafet gibi bir ziyafet vermedi. İnsanları ziyafete davet etmek için beni göndermişti. Gelen misafirlere doyuncaya kadar ekmek ve et ikram buyurdular».

Buhari'nin rivayet ettiğine göre «Rasûlullah hanımlarından birisinin düğün ziyafetinde iki müd arpa ziyafet olarak verdi.»

Rasûlullah'ın ziyafetindeki bu ihtilafın sebebi, hanımlarını birbirine tercih ettiği için değil, Rasûlullah'ın o zamanlardaki zengin ve fakir olma durumuna göre dir. .

10.10.3 Ziyafetin Vakti

Ziyafetin vakti, akd zamanı veya akdın sonunda, zifaf zamanı veya zifaftan sonradır. Bu, örf ve adete göre yapılabilecek bir iş tir. Buhari'ye göre, Nebi aleyhisselam, Zeynep'le zifafa girdikten sonra insanları davet etti.

10.10.4. Davete İcabet

Düğün yemeğine yapılan davete icabet, çağırılan kişiye vacib-dir. Çünkü bu davetlere icabette düğünlere önem vermek, düğün sahibini sevindirip, nefisini hoş etmek vardır.

İbn Ömer (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem «Sizden biriniz bir ziyafete çağırıldığınız zaman ona gitsin.» buyurmuştur.

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem «Daveti terkedenden Allah'a ve Rasûlü'ne asi olmuştur.» buyurmuştur.

Yine Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayeten Nebî aleyhisselam «Bir

parça yemeğine çağrısam elbette giderim ve hayvanın ön bacakları bana hediye edilse onu elbette kabul ederim.» buyurmuştur. (Bu hadisleri Buharî rivayet etmiştir.)

Eğer davet muayyen bir şahsa değil de umuma veya topluma yapılırsa, mesela ey insanlar —belli kişileri kasdetmeden— filan yemeğe geliniz ve karşılaştığınız kişileri çağırınız derse icabet etmek vacip olmayıp, müstehap da değildir. Nebi aleyhisselam bir keresinde böyle yapmıştır.

Enes demiştir ki: «Rasûlullah evlenerek ailesinin yanına girdi. Bu münasebetle annem Ummü Süleym hurma karıştırması yaparak onu bir çanağa koydu ve bana: 'Ya Enes, bunu Rasûlullah'a götür.' dedi, Ben de götürdüm. Rasûlullah bana: 'Bırak onu.' buyurdu. 'Sonra git bana filanı, filanı ve rast geldiklerini çağır.' diyerek bir takım adamların isimlerini verdi. Ben de isimlerini verdiği kişilere rastladıklarımı çağırıldım.» (Hadisi Müslim rivayet etmiştir.)

Denildi ki davete icabet farz-ı kifayedir. Yine denildi ki müste-habdır. Birinci görüş evlâdır. Çünkü Allah'a asî olmak ifadesi ancak vacibin terkinde kullanılır. Bu hüküm, düğün ziyafetine nisbet-ledir. Nikâhın dışındaki davetlere İcabet ise cumhur ulemaya göre müstehap olup, vacib değildir.

Şafîilerden bazıları, davete icabetin mutlak olarak vacib olduğu görüşündedirler.

İbn Hazm, bu görüşün sahabe ve tabiinin sözü olduğu kanaatine vararak,; «çünkü hadisler, İster düğün daveti, isterse başka davetler olsun her davete icabet etmek gerektiğini hissettirmektedir,» demiştir.

10.10.5. Davete İcabetin Vacib Olmasının Şartları

Hafız, Fetih kitabında şöyle demiştir: «Davete icabet için şu şartlar gerekir:

- 1 — Davet edenin, mükellef, hür ve reşid olması.
- 2 — Sadece zenginler çağınmayıp, fakirlerin de çağırılması.
- 3 — Sahih olan görüşe göre çağırmanın müslüman olması.
- 4 — Korktuğu veya yanına çekmeyi arzuladığı bir kişiye yaklaşmak niyetinde olmaması.
- 5 — Meşhur görüşe göre davetin ilk güne mahsus olması.
- 6 — Daha önce başka birisi tarafından çağırılmaması. Eğer daha önce çağırılmışsa, ilk davet edene icabet etmesi gerekir, ikincisine değil.
- 7 — Davet edilen yerde münker ve benzeri gibi gidince rahatsız olacağı bir şeyin bulunmaması.
- 8 — Bir özü olmaması.»

Beğavl şöyle demiştir: «Bir kimsenin Özür sebebiyle veya yol uzak olduğu için zahmet çekeceği düşüncesiyle davete gitmemesinde bir beis yoktur.»

10.10.6. Zenginleri Çağırıp Fakirleri Çağırmanın Mekruh Olduğu

Düğün ziyafetine zenginlerin çağınlp, fakirlerin çağınlmaması mekruhtur.

Ebû Hüreyre'den rivayet olunduğuna göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Yemeğin en kötüsü gelecek olana verilmeyen fakat gelmeyecek kimsenin çağırıldığı düğün yemeğidir. Her kim davete icabet etmezse Allah ve Rasûlü'ne isyan etmiştir.» (Hadisi Müslim rivayet etmiştir.)

Buharî'nin rivayetine göre Ebû Hüreyre şöyle demiştir: «Yemeğin en kötüsü, zenginlerin çağınlp, fakirlerin çağırılmadığı yemektir.»

10.11. İSLAM'A GİRMEYEN ÖNCE EVLİ OLANLARIN İSLAM'A GİRDİKTEN SONRA DURUMLARI

10.11.1. İslâm'a Giren Gayri Müslim Çiftlerin Durumları Hakkında Umumî Kaide

«Müslüman oldukları zaman Şer'i Şerife muvafık olan hususları kabul etmeleridir.»

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, kâfirlerin nikahlarının İslâm'a girmeden önce nasıl yapıldığı, İslâm'da muteber olan şartlara uyup uymadığı ve nikahlarının sahih mi yoksa batıl mı olduğu konusuna değinmemiştir. Ancak Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, kocanın müslüman olması durumuna itibar ederek, eğer karısıyla beraber kalması caiz olanlardan ise, nikâhları velî, şahit ve diğer şartlar bulunmadığı halde cahiliyet döneminde kıyılmış olsa bile onların nikahını kabul ederdi. Şayet karısıyla beraber kalmaları caiz olmayacak durumda ise,

meselâ mahremiyle, iki kız kardeş veya daha fazlasıyla evli iken müslüman olursa, onun nikahını kabul etmezdi. Bu hüküm Rasûlullah'ın sünnetinin ortaya koyduğu bir esastır. Bu hükme karşı gelenin sözüne itibar edilmez.

10.11.2. Nikâhında İki Kızkardeş Olduğu Halde Müslüman Olan Kişi Birisini Bırakıp Diğerini Tutmakta

Muhayyerdir

Dahhâk bin Fîrûz'dan, onun da babasından rivayet ettiğine göre, babası şöyle demiştir: «Nikahım altında iki kızkardeş varken müslüman oldum. Bunun üzerine Nebi aleyhisselam, bir tanesini boşamamı bana emretti.» (Hadisi Ahmed, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâ-vûd, İbn Mâce, Şâfi'î ve Dârekutnî rivayet etmiş, Tirmizî hasen sayarak, İbn Hibban sahihlemiştir.)

10.11.3. Nikâhında Dört Kadından Daha Fazla Olduğu Halde Müslüman Olan Kişi İçlerinden Dört Tanesini Seçer

İbn Ömer'den rivayet olunduğuna göre, o şöyle demiştir: «Gey-lân'u's Sekaî, cahiliyyet döneminde nikahında dört kadından fazla varken müslüman oldu. Hanımları da onunla beraber müslüman oldular. Bunun üzerine Nebi aleyhisselam içlerinden dört tanesini seçmesini ona emretti.» (Hadisi Ahmed, Tirmizî, İbn Mâce ve Şâfi'î rivayet etmişlerdir. İbn Hibban ve Hâkim ise sahihlemiştir.)

10.11.4. Kan Kocadan Sadece Birisinin Müslüman Olması

Müslüman olmadan önce taraflar arasında akd yapıldıktan sonra ikisi de müslüman olursa, eğer yaptıkları akd, İslâm'da sahih olduğu şekilde gerçekleşmişse daha Önce geçtiği üzere bunun hükmü açıktır. Şayet kan kocadan birisi müslüman olup diğerinin olmaması durumuna gelince. Eğer kadın müslüman olursa nikah akdi fesh olunup kadının iddet beklemesi gerekir. Kadın id-det beklerken kocası da müslüman olursa, karısını almaya en lâyük kendisidir.

Sabit olduğuna göre Velid bin Muğire'nin kızı Âtike, kocası Safvan bin Ümeyye'den yaklaşık bir ay önce müslüman oldu. Sonra kocası da müslüman olunca, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sel-lem onların nikahını kabul etti.

İbn Şihâb şöyle demiştir: Bize ulaşan habere göre kocası kâfir olup, küfür diyarında mukim olduğu halde

Rasûlullah'a hicret eden kadının hicreti kocasıyla kendi arasını ayırır. Ancak kadının iddeti bitmeden önce kocasının da hicret ederek gelmesi müstesnadır. Yine kadın iddet beklerken, kocası hicret edip geldiği halde karısıyla aralarının ayrıldığı haberi bize gelmemiştir. Kadın, iddeti

bittikten sonra başka bir kocayla evlenmediği müddetçe kocasının müslüman olması durumunda zaman uzamış olsa bile istediklerinde ilk nikahlarını devam ettirmeleri hususu da bunun gibidir. Nebî aleyhisselam, kızı Zeyneb'in kocası Ebû'l As'la olan ilk nikahını iki sene geçtikten sonra yeni bir akd yapmadan ve mehir tayin etmeden devam ettirmiştir.» (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd ve Tirmizî rivayet etmiş, Tirmizî hadis hasen olup, senedinde bir beis yoktur, demiş, Hakim ise hadisi sahihlemiştir. Bu hadis İbn Abbas'm rivayetidir.)

İbn'ül-Kayyim şöyle demiştir: «Rasûlullah müslüman olan kişiyle müslüman olmayan karısının arasını ayırmazdı. Bilakis erkek müslüman olduğu zaman kadının başka biriyle evlenmediği müddetçe nikahlan olduğu gibi devam ederdi. iBlinen sünnet budur.

İmam Şâfi'î şöyle demiştir: «Ebû Süfyan bin Harb, Huzâ'a vadisi olan Merr'uz-Zehrân'da müslüman oldu. Huzâ'a kabilesi fetihten önce İslâm diyarında müslüman olmuşlardı. Ebû Süfyan Mekke'ye döndüğünde Utbe'nin kızı Hind müslüman olmayan bir yerde ikamet etmekteydi. Hind, Ebû Süfyan'ın sakalından tutarak, «bu sapık ihtiyarı Öldürün,» dedi. Günlerce sonra Ebû Süfyan'ın İslâm'a girmesinden sonra Hind de müslüman oldu. Halbuki Hind, küfür diyarında kâfir olarak bulunmaktaydı. Ebû Süfyan, orada müslüman, Hind ise kâfir idi. Sonra iddet bittikten sonra Hind müslüman olunca, Ebû Süfyan ile olan evlilikleri devam etti.»

Hakim bin Hüsam'm müslüman olması da bunun gibidir. Saf-vân bin Umeyye'nin karısıyla, İkrime bin Ebû Cehl'in karısı Mekke'de müslüman oldular. Mekke, dâr'ül-İslâm oldu, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, Mekke'yi alınca, İkrime dârü'l-Mıarb olan Yemen'e kaçtı. Safvan da daru'l-harb olan Yemen'e gitmek istiyordu. Sonra Safvan dârü'l-İslâm olan Mekke'ye döndü. Kafirler tarafında Huneyn savaşında bulundu. Sonra İslâm'a girince, ilk yaptıkları nikahla evlilikleri devam etti. Ancak karısını alması iddeti dolmadan vâki olmuştu.

İlim ehlinin gazalardan öğrendiklerine göre ensar'dan bir kadın, Mekke'de kocasının yanında bulunuyordu. Kadın müslüman olup, Medine'ye gitti. Bunun üzerine kadının iddet müddetinde kocası da Medine'ye geldi ve nikahlan eski hal üzere devam etti.

Ravdat'un-Neddiyye kitabının yazarı bu rivayeti naklettikten sonra şöyle demiştir: «Ben derim ki: Kocası kâfir olduğu halde kadının müslüman olması, boşandıkları anlamına alınamaz. Çünkü eğer böyle olsaydı, kocanın akdi yenilemekle beraber kadının rızası dışında iddet bittikten sonra kocanın almasına yol olmazdı.»

Hasılı; müslüman kadın, İslâm'a girdikten sonra hayız olup, sonra temizlendiğinde dilediği kimseyle evlenme

hakkı vardır. Bu hakkını kullanıp başkasıyla evlenirse, ilk kocası müslüman olduğu zaman kadının üzerine herhangi bir yol kalmamış olur. Şayet evlenmezse, ilk kocasıyla olan evliliği devam eder, yeni bir akd ve rıza şartları aranmaz.

İnsanların sözlerine muhalif olsa bile delillerin gerektirdiği hüküm budur. Karı-kocadan birisinin mürted olması durumunda da hüküm aynıdır. Eğer mürted İslam'a dönerse bunun hükmü, küfür üzere kalmış kişinin müslüman olmasının hükmüdür.

Onbirinci Bölüm TALÂK

n.1. talak nedir?

Talâk, «ıtlak» kelimesinden türemiş olup salmak ve terketmek manasına gelir. Esirin bağıni çözduğunu ve onu saldıgını zaman «esiri ıtlak ettim» demek buna benzer.

Şer'i Şerif ise talâk; kadın ile erkek arasındaki bağıni çözülmesi ve evlilik ilişkisinin sona ermesi demektir.

11.2. TALÂKIN MEKRUH OLUŞU

İslâmiyet, evlilik hayatının istikrarlı bir şekilde devam etmesini arzu eder ve bu amacın gerçekleşmesi için gerekli tedbirleri alır. Evlilik akdi; kadın ve erkek için evlerinin sığınılacak bir beşik olması, o evin gölgesinde nimetlenmelerine bir yol açılması ve çocuklarını en iyi şekilde yetiştirme imkânını elde etmeleri için hayat boyu devam etmek üzere gerçekleşir. Bundan dolayıdır ki, ka-rı-koca arasındaki bağıni, münasebetlerin en mukaddes ve en güvenilir olanıdır.

Allah Teâlâ'nın, karı-koca arasındaki ahdi; «Onlar sizden sağlam teminat almışlardı.» (Nisa: 21) ayeti kerimesiyle «sağlam teminat» olarak isimlendirmesi, bu bağıni kutsiyetine delalet eden en kuvvetli delildir. Bu yüzdendir ki, bu sağlam ve kutsî bağıni ihlâl etmek ve şanını küçümsemek uygun olmaz. Evlilik bağıni her birerlerinin maslahatlarını gidereceğı ve menfaatlerini yok edeceğı için İslâm dini tarafından hoş karşılanmamıştır. İbn Ömer (r.a.)'dan rivayet olunduğına göre Rasûlullah sallal-lahu aleyhi ve sellem; «Helâllerin Allah'a en sevimsiz geleni boşanmadır.» buyurmuştur. İslam açısından, kadın ile erkek arasındaki nikâh bağıni bozmak isteyen her insan, İslâm'ın dışında sayılıp bu kimse, İslam'a nisbet edilme şerefinden de mahrumdur.

Bu konuda Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «Kan ile kocasının arasını bozan bizden değildir.» buyurmaktadır. (Hadisi Ebû Dâvûd ve Tirmizî rivayet etmiştir.)

İslâm Dini şidetle nehyettiğı halde bazı kadınların, kan-koca arasını açarak, karısının yerine kendisinin girmeye çalıştığı vakîdir.

Ebû Hüreyre (r.a.)'dan rivayet olunduğına göre, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Hiç bir kadın, kız kardeşinin boşanmasını, kendisinin bu koca ile nikâhlanması için istemesin. Zira kendisine ait olan kısmet ne ise, ister istemez kendisine ulaşacaktır.» (Hadisi Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizî rivayet etmiştir.)

Hiç bir sebep ve gerek yokken boşanmasını isteyen kadına Cennet'in kokusu haramdır.

Sevbân (r.a.)'den rivayet olunduğına göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Bir zaruret obuadan kocasından boşanmayı isteyen kadına Cennet kokusu haramdır.» (Hadîsi Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce rivayet etmiş, Tirmizî hadîsi 'hasen' saymıştır.)

11.3. TALÂKIN HÜKMÜ

Fakîhler, talâkın hükmü konusunda ihtilaf etmişlerdir.

Bu görüşlerden en doğru olanı, zaruret dışında talâktan kaçınmak gerektiğini söyleyenlerinkidir. Bu görüşün sahipleri Hanefîler ve Hanbelîler olup Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in «Zevkini tattuktan sonra çokça karı boşayan kişiye Allah lanet etsin,» hadîsini görüşlerine delil olarak getirmişlerdir.

Boşanmada Allah'ın nimetini inkâr vardır. Şüphesiz evlilik, Allah'ın nimetlerinden biridir. Nimeti inkâr ise haramdır, öyleyse zaruret olmadan boşanmak helâl olmaz.

Boşanmayı mubah kılan zaruretlardan biri; erkeğın, kadının gidişatından şüphelenmesi veya kansma karşı kalbinde aşın bir iştahsızlık bulunması hâlidir. Şüphesiz kalpleri değiştiren Allahu Teâlâ'dır.

Boşanmayı gerekli kılan bir zaruretin bulunmadığı hallerde boşanmak, sırf Allah'ın nimetine küfür olmuş olup kocanın, kötü edepi olduğunu ortaya koyar ki, bu tür boşanma mekruh ve mahzurludur.

Hanbelîlerin bu konuda güzel bir açıklaması vardır. Bunu aşağıya özet olarak aktarıyoruz:

«Vacip olan talâk; boşanmayı kötülüğün sona ermesi için bir vasıta olarak gördükleri takdirde, eşler arasında mevcut olan kötülük konusunda iki hakemin boşanma hükmü verdiği talâktır. Dört ay bekledikten sonra ilâ

edenin boşanması da bunun gibidir. Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Kadınlara yaklaşmamaya yemin edenler dört ay bekleyebilirler. Eğer yeminlerinden dönerlerse, bilsinler ki, Allah bağışlar ve merhamet eder. Şayet boşamaya kararlı iseler, bilsinler ki, şüphesiz Allah iştir ve bilir.» (Bakara: 226-227)

«Haram olan boşanmaya gelince: Bu tip boşanma, ihtiyaç olmadan yapılan boşanmadır ki, bu haramdır. Eşler için söz konusu olan maslahatı yok edeceği için, ihtiyaç olmadan yapılan boşanma hem erkeğe, hem de kadına haramdır. Nasıl ki mal telef etmek haramsa, bu tip boşanma da haramdır. Çünkü, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «İslâm'da zarar vermek ve zarara uğramak yoktur.» buyurmuştur.

«Bir başka rivayete göre; bu tip boşanma mekruhtur. Çünkü Nebî aleyhisselâm; «Helâllerin Allah'a en sevimsiz geleni boşanmadır.» buyurmuştur. (Bir diğer lâfızda «Allah, kendisine, boşanmadan daha sevimsiz bir helâl kılmamıştır.» şeklindedir.)

«Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, boşanmayı «helâl» olarak isimlendirdiği halde, zaruret olmadan yapılırsa, bunun sevimsiz olduğunu belirtmiştir. Böyle bir boşanma, mendub olan maslahatları içeren nikâhı giderdiği için mekruh olmuş olur.

«Mubah olan boşanma ise; kadının kötü ahlâklı olması, geçimsiz olması, kadından beklenen gayenin gerçekleşmemesi ve kadından dolayı erkeğin zarara uğraması gibi durumlarda zorunlu olarak yapılan talâktır.

«Mendub olan boşanmaya gelince: Bu da kadının, namaz ve benzeri gibi Allah'ın hakkına teallük eden konularda gevşek davranması halindeki boşanmadır. Şayet erkeğin, kadını bunları yapmaya zorlaması mümkün olmazsa boşaması mendubdur. Yine eğer kadın iffetli değilse boşanmak mendub olur.»

İmam Ahmed şöyle demiştir: «Erkeğin bu kadını nikâhında tutması gerekmez. Çünkü böyle olursa dininde noksanlık bulunmuş olur. Bu durumda erkek, kadının yatağına yabancı erkekleri alarak kendinden olmayan çocuk doğurmasından emin olamaz. Böyle hallerde kocası, kadının aldığı mehrin bir kısmını vererek ondan kurtulmak için karısını zorlayabilir, bu zorlamada bir beis sözkonusu olmaz. Çünkü Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur:

«Kadınlara verdiğinizin bir kısmını alıp götürmeniz İçin onla-ti sıkıştırmayın. Ancak, apaçık hayasızlık etmeleri hali bunun dışındadır.» (Nisa 191.)

İbn Kudâme şöyle demiştir: «(Yukarıda sözü geçen) bu iki yerde boşanmanın vacib olma ihtimali vardır.»

İmam Ahmed devamlı şöyle demiştir: «Geçimsizlik halindeki boşanma ve kadına zarar dokunmaması için hulu' (mal karşılığında boşanma) yoluyla boşanma mendub talâktan sayılır.»

11.4. TALÂKIN HİKMETİ

İbn Sina, Şifâ isimii kitabında şöyle demektedir:

«Eşlerin boşanmalarını gerektiren bazı sebeplerin var olması ve boşanma müessesesinin de tamamen kapatılmaması gerekir. Çünkü, ayrılmayı gerektiren sebepleri tamamen ortadan kaldırmak bir takım zararları ve tehlikeleri beraberinde getirir. Bunlardan bazıları şunlardır:

«Bazı kişisel karakterler diğerleriyle bağdaşmaz. Her ne kadaf aralarını birleştirmeye çalışsanız da başarılı olamazsınız. Bu tür eşler arasındaki problemler ve anlaşmazlıklar sürekli artar ve giderek hayat çekilmez hale gelir.

«insanlardan bazıları, kendisine denk olmayan bir eşe yakalanır ve giderek, geçim konusunda kötü bir gidişata ve insan tabiatının hoş karşılamayacağı buğuzkâr bir karaktere sahip olur. Bu durum, erkeği başka yollar aramaya sevkeder. Çünkü şehvet, her insanda tabii olarak mevcuttur. Çok kere bu durum, bazı anormalliklere sebep olur ve eşler, neslin devamı konusunda birbirlerine yardımcı olmazlar. Bunlar, ancak başka eşlerle evlenirlerse nesillerinin devamına imkân bulabilirler. Böylece aralarının ayrılması için bir yol bulunmuş olur. Ancak, bu isteksizliğin çok şiddetli olmuş olması gerekir.»

11.5. DİĞER DİNLERDE BOŞANMA 11.5.1. Yahudilere Göre Boşanma

Yahudi şeriatine göre ve bugün geçerli olan uygulama açısından, özürsüz olarak karısını boşamak mubahtır. Meselâ erkek, kendi hanımından daha güzel bir kadın görürse, hanımını özürsüz olarak boşayabilir. Ancak, özürsüz boşanma pek hoş karşılanmaz .

Yahudilere göre, boşanmayı gerektiren özürler iki kısma ayrılır:

a — Yaratılıştan mevcut bulunan ayıplar: Devamlı göz salgısı, şaşılık, ağız kokusu, kamburluk, topallık ve kısırlık gibi.

b — Ahlakî ayıplar: Sert mizaçlı olmak, geveze, pis, inad ve israfçı olmak, her şeyi almaya çalışan açgözlülük, oburluk, yiyeceklerin en güzelini aramak ve tantanayı sevmek gibi vasıflar.

Yahudilere göre, zina, en kuvvetli ayıp sayılır ve zina sabit olmasa bile zina olayının duyulması kafi gelir.

Ancak, Hz. İsa aleyhis-selâm, zinadan başka diğer sayılan ayıpları kabul etmemiştir.

Yine yahudilere göre; erkeğin ayıbı ne olursa olsun, hatta zina hali sabit olsa bile, kadının boşanma talebinde

bulunma hakkı yoktur.

11.5.2. Hristiyan Mezheplerinde Boşanma

Hristiyan Batı âleminde hakim olan mezhepler şunlardır:

Katoliklik, Ortodokslik ve Protestanlık.

Katolik Mezhebi; boşanmayı kesin olarak haram sayar. Problem ne kadar büyük olursa olsun, herhangi bir sesbepten dolayı evlilik bağının bozulmasını mubah saymaz. Evliliğe ihanet etme durumunda, onların mubah saydıkları şey, dinî bakımdan eşler arasında evliliğin devam etmesi itibarıyla, maddi olarak eşlerin ayrılmasından ibarettir. Bu maddi ayrılık esnasında, eşlerden birisi bir başkasıyla evlenemezler. Çünkü bir başka eşle evlenmeleri taaddüdü zevcât sayılır ki, hristiyanlık dini de birden fazla evliliği mubah saymaz.

Katolikler, bu görüşlerini Hz. İsa'nın ağzından naklen Markos İncili'nde mevcut olan şu ibareye dayandırmışlardır:

«Eşler evlenmekle yek vücut olmuş olup evlilikten sonra bunlar iki kişi sayılmazlar, yani bir kişi kabul edilirler. Şöyle ki, Allah'ın birleştirdiği kişileri insanlar ayıramazlar.»

Ortodoks ve Protestanlar ise; belirli durumlarda boşanmayı mubah sayarlar. Bunlara göre, en önemli boşanma sebeplerinden birisi, eşlerin birbirlerine ihanet etmeleridir. Ancak, bu mezhepler, boşanan eşlerin daha sonra bir başkasıyla evlenmelerini haram sayarlar. Evliliğe ihanet durumunda boşanmayı helâl sayan bu hristiyan mezhepleri, Hz. İsa'dan nakledilen Matta İncili'ndeki şu ifadeye dayanmaktadırlar:

«Karısını zina suçundan değil de bir başka şey için boşayan kişi, onu zina etmeye terketmiş sayılır.»

Yine bu mezhepler, boşanan erkek ve kadının başka birisiyle evlenmesinin haram olduğuna Markos İncili'nde geçen şu ifadelerle hükmetmişlerdir:

«Her kim karısını boşar da başka birisiyle evlenirse, onunla zina etmiş sayılır. Her hangi bir kadın da kocasından ayrılıp başka birisiyle evlenirse, onunla zina etmiş sayılır.»

11.5.3. Cahiliyye Devrinde Boşanma

Mü'minlerin annesi Aişe (r.a.) şöyle demiştir :

«Cahiliyye döneminde erkek kadını dilediği zaman boşar, dilediği zaman da, kadın iddet beklediği halde yine ona dönerdi. İsterse karısını yüz defa, hatta daha fazla boşasın, durum değişmezdi. Hatta bir adam karısına; «Vallahi seni ne alırım ne de bırakırım,» demiş, kadın da; «Bu nasıl olur?» dediğinde, adam; «Seni boşanm, iddetin bitince tekrar geri alırım,» cevabını vermişti.»

Bunun üzerine kadın, Aişe (r.a.)'nın yanına, gidip durumu ona haber verdi. Aişe (r.a.) sustu. Nebî aleyhisselâm gelince durumu ona anlattı. Nebî aleyhisselâm da sustu. Bunun üzerine şu ayeti kerime nazil oldu:

«Boşama iki keredir. Bundan sonra ya iyilikle tutmak, ya da salıvermek lazımdır.» (Bakara: 229)

Aişe (r.a.) devamla şöyle dedi:

«Bundan sonra insanların boşanmış olanları da boşanmamış olanları da bu durumu kabul ettiler.» (Hadisi Tirmizî rivayet etmiştir.)

11.6. TALÂK YALNIZCA ERKEĞİN HAKKIDIR

İslâm, boşanmayı yalnızca erkeğe ait bir hak olarak tanımıştır. Çünkü erkek, karısını boşayıp başka bir kadınla evlenmek istediği zaman, karısına, diğer boşanan kadınlara ödenen nafaka miktarınca, hatta daha fazla nafaka ödemek zorunda kalacağından dolayı evliliğin devamını daha çok ister. Meselâ; erkeğin, karısına meh-rin kalan kısmını ödemesi, boşanan kadına ne gibi eşyalar veriliyorsa onları vermesi ve ona iddet müddetince nafaka vermesi gerekmektedir. İşte erkek, hem bu sebeple, hem de aklı ve mizacı gereği, kadının hoş olmayan davranışlarına daha çok sabır gösterir. Bu bakımdan erkek, her kızma anında veya gördüğü bir kötülükten dolayı hemen boşanmaya doğru koşmaz, boşanma ihtimali ona meşakkatli gelir. Kadın ise, kızgınlık anında erkekten daha çok boşanmaya meyleder ve bu ihtimali daha çok düşünür. Kaldı ki, kadının, kocasına herhangi bir mal vermesi sözkonusu olmadığı gibi, onun nafakasını yüklenme mecburiyeti de yoktur. İşte bunlar, kadının evlilik bağına hemencecik son vermesine yol açabilecek sebeplerdir. Şayet, boşanma hakkı kadına verilmiş olsaydı, sağlam bir sebep sayılamayacak durumlardan dolayı evlilik müessesesi sona ererdi.

Boşanma hakkının kadına verilmesi halinde ortaya çıkan durumu daha iyi anlamak için Batı ülkelerine bakmak gerekir. Batılılar, boşanma hakkını kadın ve erkeğe eşit bir şekilde verdiler. Bu yüzden ki, müslüman ülkelere nisbetle boşanma oranı Batılı ülkelerde oldukça yüksektir.

11.7. TALÂK KİMDEN VAKİ OLUR?

Âlimler, talâkın akıllı, bulûğ çağına ermiş ve kendi isteğiyle boşaması caiz olan kocanın boşamasıyla geçerli olacağına dair ittifak etmişlerdir. Eğer koca, deli veya çocuk olursa, yahut da zorlanırsa, ağzından boşama sözü

çıkması olsa bile talâk vaki olmaz. Çünkü talâk, sonuçları itibariyle, eşlerin hayatlarını etkileyen bir tasarruftur. Yapılan tasarrufun sahih olabilmesi için, elbette boşayanın tam ehliyet sahibi olması lazımdır. Şüphesiz ehliyet; akıl, bulûğa erme ve bir şeyi kendi isteğiyle yapabilme yeteneğiyle tamamlanır.

Bu konuda Nesâî, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve tbn Mâce'nin Alî (r.a.)'dan rivayet ettikleri hadiste Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmaktadır :

«Üç kişiden teklif kaldınlmıştır: Uyanıncaya kadar uyuyandan, âkil-bâliğ oluncaya kadar çocuktan ve akıllanıncaya kadar deliden.»

Ebû Hüreyre (r.a.)'dan rivayet olduğuna göre Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

«Her talâk caizdir. Ancak akıll olmayamki müstesnadır.» (Hadisi Tirmizî ve mevkuf olarak da Buhari zikretmiştir.)

tbn Abbas (r.a.), «hırsızların zorlamasıyla karısını boşayan kişi» hakkında, «bu adamın boşaması geçerli değildir,» demiştir. (Bu rivayet Buharî'nindir.)

Aşağıda özetleyeceğimiz meseleler hakkında âlimler değişik görüşler ortaya koymuşlardır:

- 1 — Zorlanamın talâkı,
- 2 — Sarhoşun talâkı,
- 3 — Şaka yapanın talâkı,
- 4 — Kızgın kimsenin talâkı,
- 5 — Unutanın ve dalgının talâkı,
- 6 — Şaşkın kimsenin talâkı.

11.7.1. Zorlananın Talakı

Zorlanan kişinin kendi ihtiyarı yoktur. İrade ve ihtiyar ise teklifin esasıdır. Bunlar yok olunca teklif de kalkar. Zorlanan kişi yaptığı işlerden sorumlu tutulamaz. Çünkü bu kimsenin iradesi elinden alınmıştır. Bu kimse gerçekte zorlayan kişinin iradesine göre iş yapar.

Bir kimse küfür kelimesini söylemeye zorlansa bununla kafir olmaz. Çünkü Allahu Teâlâ «Gönlü imanla dolu olduğu halde, zor altında olan kimse müstesna.» (NahI: 106) buyurmuştur.

Müslüman olmaya zorlanan kişi müslüman olmaz. Karısını boşamaya zorlanan kişinin de talâkı geçerli sayılmaz. Rivayet olduğuna göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sel-Iem şöyle buyurmuştur: «Hata, unutmak ve zorla yaptırılan suçların cezası ümmetimden kaldırılmıştır. (Yani ceza görmeyeceklerdir.)» (Hadisi İbn Mâce, İbn Hibbân, Dârekutni, Taberî, ve Hâkim rivayet etmiş, Nevevî ise hasen saymıştır.)

Mâlik, Şâfiî, Ahmed ve Mısır fakihlerinden Davud bu görüştedir. Ömer b. Hattab, oğlu Abdullah, Ali bin Ebi Tâlib de aynı şeyi söylemişlerdir.

Ebû Hanîfe ve arkadaşları ise «Zorlanan kimsenin talâkı geçerlidir.» demişlerdir. Bu görüşleriyle sahabenin çoğunluğuna muhalefet etmeleri bir yana ellerinde herhangi bir delilleri de yoktur.

11.7.2. Sarhoşun Talakı

Fakihlerin çoğunluğu sarhoşun nikâhının geçerli olacağı görüşündedir. Çünkü sarhoş, aklını kendi iradesiyle bozmaya sebep olmuştur.

Bir başka grup ise sarhoşun talâkının vâki olmadığını, onun sözünün dikkate alınmayıp deli gibi sayıldığını söylemişlerdir. Çünkü her ikisi de teklifin muhatabı olan akıldan yoksundurlar.

Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Ey inananlar, sarhoşken ne dediğinizi bilene kadar namaza yaklaşmayın.» (Nisa: 43)

Bu ayette Allahu Teâlâ sarhoşun sözünün dikkate alınmayacağını bildirmiştir. Çünkü sarhoş ne söylediğini bilemez.

Osman (r.a.)'dan sabit olduğuna göre, kendisi sarhoşun boşamasına itibar etmezdi, tlim ehlinin bazıları sahabeden hiçbir kimsenin Osman'a muhalefet etmediği görüşünde olup bu görüş aynı zamanda Yahya bin Saîd el-Ensârî, Humeyd bin Abdurrahman, Ra-bia, Leys bin Sa'd, Abdullah bin Hüseyin, İshak bin Râhûye, Ebû Sevr ve bir kavilde Şâfiî'nin görüşüdür. Şâfiîlerden Müznî de bu görüşü benimsemiştir. Ayrıca Ahmed'den gelen rivayetlerden birisi de bu yönde olup, onun mezhebi bu görüş üzere kararlaşmıştır. Zahir ehlinin tümünün görüşü budur. Hanefîlerden Ebû Ca'fer et-Ta-havî ve Ebu'l-Hasan el-Kerhî de bu görüşü seçmişlerdir.

Şevkânî şöyle demiştir: «Akıllı giden sarhoşun boşamasının bir hükmü yoktur. Çünkü teklifin muhatabı olan akıldan mahrumdur. Şâfiî, sarhoşa verilecek cezayı tayin etmiş olup, kendi görüşümüzle bu sının aşarak ceza olsun diye talâkının geçerli olduğunu söyleme ve neticede sarhoşa iki şekilde ceza verme hakkımız yoktur.»(*)

11.73. Kızgın Kimsenin Talakı

Kızgın kimse ne söylediğini düşünmeyip kendisinden çıkan sö- zü bilemez. Bu bakımdan talâkı geçerli olmaz. Çünkü iradeden yoksun sayılır.

Ahmed, Ebû Davud, İbn Mâce ve Hâkim'in Âişe'den rivayet ederek, Hâkim'in sahihlediği hadiste Nebi aleyhisselâm, «İğlâk halinde boşama ve köle azad etme geçerli değildir.» buyurmuştur.

Hadiste geçen «İğlâk» kelimesi kızgınlık, zorlanma ve delilik hâli olarak tefsir edilmiştir.

Zâd-ül-Meâd'da geçtiği gibi İbn Teymiyye şöyle demiştir: «İğ-lâk kelimesinin hakikati, kişinin kalbinin kapanarak ne söylediğini bilmemesi ve konuştuğunu kasdetmemesidir. Bu kimsenin sanki kast ve iradesi kapanmıştır.» İbn Teymiyye devamla demiştir ki, «Zorlanan ve delinin talâkı ile sarhoşluk ve kızgınlık sebebiyle aklını giderenin talâkı bu kısma girer. Hatta ne söylediğini bilmeyen ve söylediğinde kasıt bulunmayan talâkı da bunun gibi olup geçerli sayılmaz.»

Kızmak üç kısma ayrılır:

- a) Akim gitmesi ve sahibinin ne dediğini bilmemesi. Bu kimsenin talâkı tartışmasız olarak geçerli olmaz.
- b) Sahibinin ne söylediğini ve ne kasdettiğini düşünmesine mâni olmayacak şekilde Öfkenin ilk başlangıcında yaptığı talâktır ki, bu talâk geçerli olur.
- c) Öfkenin aklı tamamen gitmeyecek şekilde şiddetlenmesine gelince: Bu durumda Öfke arttığı zaman kendisinden çıkan sözlere pişman ettirecek şekilde kişiyle niyeti arasına girer. İşte bu tip

(*) Son olarak Mısır'da bu görüş uygulanmakta olup, 1929 senesi 25 ioui kanunun ilk maddesinde: «Zorlanan kişiyle, sarhoşun talâkı geçerli Umazj. denmektedir. öfke hali ihtilâf konusudur. Ancak böyle bir öfke anında talâkın vâki olmayacağı görüşünün kuvvetli delili vardır.

11.7.4. Şaka Yapanla Hata Yapanın Talâkı

Fakihlerin çoğunluğu, şaka yapanın nikâhı sahih olduğu gibi talâkı da geçerli olur, görüşündedir. Çünkü Ahmed, Ebû Dâvûd, İbn Mâce, Tirmizî ve Hâkim'in Ebu Hüreyre'den (r.a.) rivayet ettikleri, Tirmizî'nin hasen ve Hâkim'in sahih saydığı hadiste Rasûlullah sal-Iallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

«Üç şey vardır ki; bunların ciddisi ciddi, şakası da ciddidir. Bunların birincisi nikâh, ikincisi boşanma, üçüncüsü de bir adamın boşanmış olduğu karısına tekrar dönmesidir.» (Her ne kadar bu hadisin senedin de hakkında ihtilâf vaki olan Abdullah b. Hubeyb varsa da başka hadislerle kuvvet kazanmaktadır.)

İçlerinde Bakır, Sâdık ve Nâsır'm da bulunduğu bazı ilim ehli ise şaka yapanın talâkının geçerli olmayacağı görüşüne varmışlardır. Ahmed ve Mâlik'in mezhebinde de bu görüş mevcuttur. Çünkü bunlar talâkın vâki olması için, lisânla ifade ederek rıza göstermeyi, talâkın mânâsını bilmeyi ve talâkın neticesini murad etmiş olmayı şart koşmuşlardır.

Niyet ve kasd ortadan kalkınca, yapılan talâk yemini lağv hükmündedir. Çünkü Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Şayet boşamaya kararlı (azimli) iseler, bilsinler ki Allah şüphesiz işitir ve bilir.» (Bakara: 227)

Şüphesiz «azim», bir işi yapmayı isteyen o işi yapmaya karar vermesidir ki, bu da bir işi yapmaya veya terketmeye kesin iradenin bulunmasını gerektirir. Nitekim Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de «Ameller niyetlere göredir» buyurmuştur.

Talâk, niyete muhtaç bir iştir. Şaka yapanın ise boşamaya ne azmi ne de niyeti vardır.

Buharî'nin İbn Abbas'tan rivayet ettiğine göre; «Şüphesiz talâk bir ihtiyaçtan dolayı yapılır.» buyurmuştur.

Hataen karısını boşayanın talâkına gelince; bu kimse söylediği sözle talâkı kasdetmemiş sadece ağzından hataen bu kelime çıkmıştır.

Hanefî fakihleri ise hata ile yapılan boşamaya, dış görünüşü itibarıyla talâk muamelesi yapılacağı, kendisi ile Rabbi arasında olan dini durum bakımından ise talâkının geçerli olmayıp karısının kendisine helâl sayılacağı görüşündedirler.

11.73. Dalgın ve Unutan Kimsenin Talâkı

Dalgın ve unutanın talâkı, hata ve şaka yapan gibidir. Hata edenle şaka yapan arasında fark şudur:

Şaka yapanın talâkı, geçerli olduğunu kabul edenlere göre hem kazaen hem de diyaneten vâki olur. Hata edenin talâkı ise yalnız kazaen geçerli olur. Bu da gösteriyor ki talâk konusu şaka ve eğlenceye gelmez.

11.7.6. Şaşkın Kimsenin Talâkı

Şaşkın kimse kendisine isabet eden ani bir olay karşısında ne söylediğini bilmeyen kimsedir ki, bu olay onun aklını giderir ve fikrini sapıtır. Deli, bunak ve baygın kimsenin talâkı vâki olmadığı gibi bunun da talâkı vâki

olmaz.

Yine bunun gibi aklına yaşlılık, hastalık veya ani bir musibetten dolayı bir noksanlık gelen kimsenin talâkı da vâki olmaz.

11.8. ÜZERİNE TALÂK VÂKİ OLAN KİMSE

Kadın boşanmaya uygun bir durumda olmadıkça üzerine talâk vâki olmaz. Kadın ancak aşağıdaki şekillerde boşanmaya uygun durumda sayılır:

- a) Kadınla kocası arasında evlilik bağı hakikaten mevcut ise.
- b) Ric'i talâktan veya beynuneti suğra ile boşanmış bulunan talâkı baiden iddet bekliyorsa. Çünkü bu iki durumda da iddet bitinceye kadar evlilik hükmen geçerli kabul edilir.
- c) Kadın, talâk kabul edilen bir ayrılıkla meydana gelen id-detini bekliyorsa. Meselâ; kadın müslüman olup kocasının İslâm'dan kaçınması sebebiyle meydana gelen ayrılıkla i'lâ sebebiyle meydana gelen ayrılık gibi. Bu iki durumda ayrılık, Hanefilere göre talâk sayılır.
- d) Kadın, nikâh akdi esastan bozulmadan ve kocaya helâl olması durumu henüz kalkmadan nikâhın fesh olduğu ortaya çıkan bir ayrılıktan dolayı iddet bekliyorsa. Meselâ kadının dinden dönmesiyle meydana gelen ayrılık gibi. Çünkü bu durumda fesih, sahih olarak vâki olduktan sonra nikâh akdinin devamına mâni olacak ânî bir durumun ortaya çıkmasıyla olmuştur.

11.9. ÜZERİNE TALÂK VAKİ OLMAYAN KİMSE

Daha önce belirttiğimiz üzere; kadın, boşanmaya ehil olmadığı müddetçe üzerine talâk vaki olmaz. Meselâ; denkliğin bulunmaması, mehrin mehr-i misilden az olması veya bulûğa eren çocuğun muhayyerlik hakkım kullanması, yahut nikahın sıhhatinin şartlarından bir şartın ortadan kalkması gibi sebeplerle evliliğin bozulmasından dolayı kadının iddet beklemesi durumunda talâk vâki olmaz. Çünkü bu durumlarda nikâh akdi aslından bozulmuştur ki iddet müddetince akdin varlığı devam etmemektedir. Bu durumda, kişi karısına «sen boşsun» dese, bunun sözü geçersiz bir söz sayılıp, üzerine talâktan dolayı meydana gelecek olan hükümler geçerli olmaz. Yine bunun gibi, hamıyla yatmadan ve onunla sahih bir halvette halvette bulunmadan Önce boşanmış olan karısının üzerine talâk vaki olmaz. Çünkü aralarındaki evlilik bağı zaten sona ermiş ve yabancı bir kadın olmuştur. Artık kadın boşanmaya ehil değildir. Çünkü bu durumdaki kadın ne adamın karısıdır, ne de iddet beklemektedir.

Bir kimse hakikaten veya hükmen beraber yatmadığı karısına, üç defa «sen boşsun» derse, yalnız birinci söz talâk-ı bâin olarak vâki olur. Çünkü evlilik henüz mevcut idi. Ancak ikinci ve üçüncü boşama sözcükleri ise anlamsız olup bunlardan dolayı herhangi bir-şey lâzım gelmez. Çünkü koca bu sözleri, karısı ve iddetlisi olmayan bir kadına söylemiştir.

Nitekim Ebû Hanife ve Şâfi'i'ye göre, beraber yatmadan önce boşanmış olduğu karısının iddet beklemesi gerekmez.

Yine bunun gibi erkeğin, kendisine daha önce geçmiş olan bir evlilikle bağlı olmayan yabancı bir kadını boşamasıyla talâk vâki olmaz. Kendisiyle evlilik ilişkisi kurmamış olduğu bir kadına «sen boşsun» derse bunun sözü boş söz olup hiç bir etkisi yoktur.

Boşanıp da iddeti biten kadın hakkındaki hüküm aynıdır. Çünkü iddetinin bitmesiyle kadın erkeğe göre yabancı olmuştur.

Üç talâkla boşanıp iddet bekleyen kadının durumu da aynıdır. Çünkü üç talâktan sonra kadın, beynuneti kübrâ ile kocasından ayrılmış sayıldığından, onu boşamasının bir anlamı kalmaz.

11.10. EVLENMEDEN ÖNCE TALÂK

«Filân kadınla evlenirsem, o, boştur» gibi bir sözle henüz evlenmeden kendisine yabancı sayılan bir kadını boşamaya bağlanan talâk vaki olmaz.

Çünkü Tirmizî'nin Amr b. Şuayb'dan, onun babasından, onun da dedesinden rivayet ettiğine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

«Adem oğlu mâlik olmadığı bir malı adak yapamaz ve mâlik olmadığı bir köleyi azad edemez. Yine, adem oğlu malik olmadığı bir kadını boşayamaz.» Tirmizî, hadisin hasen olduğunu ve bu konudaki rivayetler arasında en güzeli sayıldığını söylemiştir. Bu görüş Ne-bî aleyhisselam'ın ashabından ve diğerlerinden ilim ehlinin de görüşü olup, Ali b. Ebî Talib, tbn Abbas, Cabir b. Zeyd ve tabiin'in fa-kihlerinin pek çoğundan rivayet edilmiştir. Şâfi'i de bu görüşü benimsemiştir.

Muallak talâk konusunda Ebû Hanife şöyle demiştir: «Muallak talâk ister bütün kadınlar için olsun isterse belli bir kadın adına yapılsın şartlar gerçekleştiği zaman geçerli olur. Tüm kadınları kapsayan talâka misâl «Herhangi

bir kadınla evlenirsem o boştur» demektir. Belli bir kadına misâl ise, «ismini zikrederek filân kadınla evlenirsem, o boştur,» demektir.

II.II. TALÂK NE İLE VÂKİ OLUR?

Talâk ister sözle, ister karıya gönderilen yazıyla, ister dilsizin işaretiyle, isterse de elçi göndermek suretiyle olsun.evlilik bağının sona erdiği anlamına gelen her şeyle vaki olur.

11.11.1. Sözle Talâk

SÖZ bazan sarîh bazan da kinaye şeklinde olur.

Sarîh söz : Söylendiği zaman Kendisinden boşanma mânâsı anlaşılan sözdür. Meselâ «Sen boşsun» demek ve talâk kökünden türeyen tüm kelimeleri kullanmak sarîh söz kısmına girer.

Şâfi'î'ye göre «Sarîh talâk sözleri üç tane olup, bunlar Kur'ân'da geçen «Talâk» «Fırak» ve «Serah» kelimeleridir. Zahir ehlinin bazıları talâkın, ancak bu üç sözle vâki olacağını söyleyerek demişlerdir ki «Şer'î şerif bu üç lâfzı belirtmiştir. Talâk bir ibadet olup, lâfız da O'nun şartlarından olunca Şer'î Şerifin belirttiği sözlerin dışına taşmamak gerekir.»

Kinaye söz: Hem talâka hem de başka şeye ihtimali bulunan sözdür. Meselâ «Sen bainsin» demek gibi. Bu söz evlilikten uzaklaşma anlamına geldiği gibi kötülükten uzaklaşma anlamına da gelir. Yine «Emrin elindedir» sözünün, tasarruf hürriyetine mâlik olmaya ihtimâli bulunduğu gibi kadının kendi korunmasına mâlik olmaya da ihtimali vardır. «Sen bana haramsın» sözü, erkeğin kadından faydalanmayacağı anlamına geldiği gibi kadını incitmenin haram olduğu anlamına da gelebilir. Sarîh sözün mânâsı ve delâleti açık olduğu için, kocanın muradını açıklayacak niyete ihtiyaç duyulmadan, bu sözle talâk vâki olur.

Sarîh sözle talâkın vâki olmasında «Karım boştur» veya karışma «sen boşsun» gibi sözlerle boş kelimesini karısıyla beraber söylemesi şart koşulur.

Kinaye söze gelince; bu sözle niyetsiz talâk vâki olmaz. Meselâ sarîh sözle karısını boşayan bir kimse; «Ben karımı boşamayı kas-detmedim, başka bir mânâ kasdettim» derse, bunun sözü hükmen kabul edilmeyip talâkı vâki olur. Şayet kinaye söz kullanan «Ben bu sözle talâka değil, başka şeye niyet ettim» derse hükmen bunun sözü kabul edilir ve talâkı vâki olmaz. Çünkü kinaye sözün hem talâka hem de başka şeye ihtimali vardır. Burada maksadı tayin edecek olan niyettir.

Bu görüş Mâlik ve Şâfi'î'ye aittir. Çünkü Buhari ve diğerlerine göre; Aişe'nin rivayet ettiği hadiste şöyle geçmektedir: «Cevn'in kızı Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına girdirilince Ra-sûlullah O'na yaklaştı. Kadın «Senden Allah'a (C.C.) sığınırım» dedi. Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «Sen büyük bir zata sığındın, ailene var» buyurdular.

Savaşa gitmekten geri kalan Ka'b bin Mâlik (r.a.) olayında Buhari, Müslim ve diğerlerinin rivayetine göre; kendisine, «Rasûlullah hanımından ayrılmanı emrediyor,» denilince, Ka'b; «O'nu boşayayım mı, yoksa ne yapayım?» diye sormuş, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem «Bilâkis, ondan aynisin, ona yaklaşmasın» buyurdular. Bunun üzerine Kâ'b, karısına; «ailene var» dedi.

Bu iki hadisin ifade ettiğine göre «ailene var» sözü kasıtlı beraber talâk sayılır. Yoksa kasıt olmadan talâk geçerli olmaz.

Hanefî mezhebine gelince: Kinaye sözle yapılan talâk, niyetle beraber vâki olacağı gibi, boşayanın halinin boşamaya delâlet etmesiyle de vaki olacağı görüşündedirler.

Bugünkü Mısır kanunları ise boşayanın halinin delâletini yeterli gören Hanefî mezhebini uygulamayıp, boşayanın kinaye sözüyle talâka niyet etmesi gerektiğini şart koşmuşlardır(*)

(*) Şu andaki Mısır mahkemelerindeki tatbikat buna göredir. 1929 se-lesi 25 no'lu kanunun dördüncü maddesi aynen şöyledir. «Kinaye sözle yanlan talâk: Hem talâka hem de başka şeye ihtimali olan talâktır ki, bu sözle niyetsiz talâk vâki olmaz.»

12.11.1.2. Kişinin Karısını Kendisine Haram Kılması Talâk Sayılır mı?

Kişi karısını kendisine haram kıldığı zaman ya bizzat karısının kendisine haram olduğunu kasdeder. Yahut da haram sözüyle bu kelimenin mânâsını değil de ayrılmayı kasdederek talâkı mu-rad etmiş sayılır.

Birinci durumda talâk vaki olmaz. Çünkü Tirmizi'nin Aişe'den rivayet ettiğine göre Aişe (r.a.) şöyle demiştir: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem hanımlarından birisine i'lâ(*) yapmıştı. Daha sonra i'lâ'nın müddeti dolunca kendisine haram kıldığı yaklaşmayı helâl saymış, ayrıca yaptığı bu yemin için keffareti gerekli görmüştür.

Sahih-i Müslim'de İbn Abbas'dan rivayeten; o şöyle demiştir: «Bir adam karısını kendine haram ederse bu bir yemindir; keffa-retini verir: «İbn Abbas devamla «Şüphesiz Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem'de sizler için güzel bir örnek vardır.» (Ahzab : 21)

ayetini de okumuştur.

Yine Nesai'nin İbn Abbas'tan rivayetine göre bir adam İbn Abbas'a gelerek «Ben karımı kendime haram kıldım», dedi. Bunun üzerine İbn Abbas; «Yalan söyledin. Kann sana haram değildir?» dedi. Sonra da «Ey Nebi, eşlerinin rızasını gözeterek, Allah'ın sana helâl kıldığı şeyi niçin kendine yasak kılıyorsun? Allah bağışlayandır. Acıyandır. Allah şüphesiz size yeminlerinizi keffâretle geri almanızı meşru kılmıştır.» (Tahrîm: 66) ayetini okudu ve adama; «Sana en büyük keffâret olan köle azad etmen gerekir» dedi. İkinci durumda ise talâk vaki olur. Çünkü tahrîm sözü diğer kinayeler gibi bir kinayedir.

21.11.1.2. Müslümanların Kullandıkları Yeminlerle Yemin Etmek

Her kim müslümanların yeminleriyle yemin eder, sonra yeminini bozarsa Şafii'lere göre bu kimseye keffâret-i yemin gerekir. Talâk ve başka bir şey gerekmez. Malik'ten bu konuda bir şey va-rid olmamış olup bu konudaki ihtilâf sonraki Malikiler arasında olmuştur. Dendi ki; bu kişiye sadece istiğfar lâzım gelir. Malikile-rin meşhur fetvalarına göre kişi müslümanlar tarafından alışkan-lık haline getirilen yeminle yemin ettiği zaman kendisine istiğfar gerekir(*)).

(*) İ'lâ: Karısına yaklaşmayacağına dair yemin etmektir. İ'lâ müd-leti dört aydır.

Ebherî; bu kimseye yalnız istiğfar lâzım gelir» demiştir. Şafii-lerin görüşü gibi yemin keffâreti gerekir de denmiştir. Malikilere göre bu hilaf talâka niyet etmediği zamandır. Eğer talâka niyet ederse ve yeminini bozarsa Malikilere göre kendisine yemin keffâret-i lâzım gelir.

Biz Ebheri'nin tercihini uygun görüyoruz. Talâkla yemin edene de istiğfardan başka bir şey lâzım gelmediği kanaatindeyiz.

11.11.2. Yazılı Olarak Boşanma

Konuşmaya kadir olduğu halde yazı ile yapılan boşama vâki olur. Nitekim bir kimse karısını sözle boşayabildiği gibi, boşama sözünü yazı ile de ona bildirebilir.

Fakihler yazının «Müstebîn» ve «Mersûm» olmasını şart koşmuşlardır. Müstebîn olmasının manası; yazının açık olması kâğıt ve benzeri şeyler üzerinde okunaklı olması demektir.

Mersûm olmasına gelince; «Ey filân, sen boşsun» şeklinde isminin yazılması gerekmektedir.

Şayet yazı isim belirtmeden bir kâğıdın üzerine «sen boşsun» veya «karım boştur» şeklinde yazılmışsa, bu durumda niyetsiz talâk vâki olmaz. Çünkü yazdığı bu yazıyı belki de talâk kasdiyle değil de sözgelişi güzel yazı denemesi için yazmış olabilir.

11*413. Dilsizin İşareti

İşaret dilsizlere nisbetle hâlini anlatma edatıdır. Bunun için dilsiz evlilik bağının sona erdiğini kasdettiğine delâlet eden bir işaretle işaret ettiği zaman bu işaret talâk yerine geçer. Bazı fakihler, dilsizin yazı yazmayı bilmemesini ve yazı yazmaya kadir olmamasını şart koşmuşlardır. Eğer yazı yazmayı biliyorsa işaret kâfi gelmez. Çünkü yazı yazmak maksadı göstermek açısından daha uygun olup, zaruret olmadıkça yazıyı işaretle değiştirmek doğru olmaz.

(") Bugün Mısır'daki adete göre alışlagelmiş yemin şekli Allah adı-ıa ve talâk üzerine yapılan yemindir.

Müslümanların kullandıkları yemin-erle yemin edip sonra yeminini bozana yemin keffâreti gerektiği gibi is-netinde bulunan karısı da ondan ayrılmış sayılır. İlk asırlarda Mekke'ye ;itmeye ve oruç tutmaya yemin ederse bugün bu tür yeminler kullanılmadığı için sahibine yemin lâzım gelmez.

11.11.4. Elci Göndermek

Uzakta olan karısını boşadığını bildirmesi için elçi göndermekle talâk vaki olur. Bu durumda elçi boşayan kişinin yerine geçmiş olup, onun adına karısını boşar.

-11.12. TALAKDA ŞAHİTLİK

Önceki (selef) ve sonraki (halef) fakihlerin çoğunluğu, talâk erkeğin hakkı olduğundan, talâkın şahitsiz vâkî olacağı, erkek bu hakkını kullanırken herhangi bir delile ihtiyaç duyulmayacağı ve Nebi aleyhisselâm'dan ve sahabeden talâkta şahitliğin meşru olduğuna dair herhangi bir rivayet gelmediği görüşüne varmışlardır.

Şia'nın İmamiyye kolu bu görüşe muhalefet ederek şöyle demişlerdir: «Talâkın sıhhati için şahitlerin bulunması

şarttır.» Bu görüşlerine Talâk süresindeki şu ayet-i kerimeyle delil getirdiler:

«Kadınların iddet süreleri biteceğinde, onları ya uygun şekilde alıkoyun, ya da uygun bir şekilde onlardan ayrılın. İçinizde de iki âdil şahid getirin.» (Talâk: 2-3)

Taberisi'nin zikrettiğine göre bu âyetin zahiri, talâkda şahid-lerin bulunması yönünde bir emirdir. Bu görüş ehl-i beytten rivayet olunmuştur. Bu emir vacip için olup talâkın sıhhati için şâ-hidlerin bulunmasını şart kılmıştır.

11.12.1 Talâkda Şahidin Gerekli Olduğunu ve Şahid Olmadan Talâkın Vaki Olmayacağını Söyleyenler

Talâkta şahit bulunmasının gerekli olduğunu ve şahitsiz talâkın sahih olmadığını şart koşanlar, sahabeden mü'minlerin emiri Ali (r.a.) ile İmran bin Husayn, tabiinden İmam Muhammed Bakır, imam Cafer Sâdık ve bunların neslinden gelen ehl-i beyt imamlarıdır.

İbn Cüreyc ve İbn Sîrîn'de bu yönde görüş belirtmişlerdir.

Cevahirü'l-Kelâm kitabında Ali (r.a.) den rivayet edildiğine göre kendisine talâk konusunda soran bir kimseye «Allah'ın emrettiği gibi iki adaletli şahid buldun mu?» diye sordu. Adam «hayır» dedi. Bunun üzerine Ali (r.a.) «Git, senin talâkın geçerli değildir» dedi.

Ebû Davud'un Sünen'inde İmran bin Husayn'dan rivayet ettiğine göre; kendisine karısını boşayıp sonra onu alan ve boşarken de geri alırken de şahid bulundurmamış adam hakkında sorulunca İmran b. Husayn; «Kanm sünnete aykırı bir şekilde boşadın, yine sünnete aykırı bir şekilde onu aldın. Onu boşarken ve tekrar alırken şahid bulundur. Bir daha da böyle yapma» demiştir.

Usul kitaplarında geçtiğine göre; sahabenin «Şu sünnettendir» demesi, sahih olarak Nebî aleyhisselâm'a ref edilmiş hükmündedir. Çünkü sahabenin «Bu sünnettir» sözü zahiri manasıyla sünnetine uyulması gerekli olan bir zat için sarfedilmiştir ki, o da Rasûlul-lah sallallahu aleyhi ve sellem'dir. Zaten sahabenin maksadı şer'i şerifi açıklamak olup, lûgat ve âdeti açıklamak değildir.

Hafız Süyûtî, Dürrü'l-Mensur isimli tefsirinde; «Kadınların id-det süreleri biteceğinde, onları ya uygun şekilde alıkoyun ya da uygun şekilde onlardan ayırın. İçinizden de iki âdil şahid getirin.» (Talâk: 2-3) ayetinin yorumunu şöyle açıklamıştır:

Abdurrahman'ın İbn Sîrîn'den rivayetine göre, karısını şahitsiz boşayıp sonra yine alan kimse hakkında bir adam İmran bin Husayn'a sordu. Bunun üzerine İmran bin Husayn «Bu adamın yaptığı ne kötü. Karısını bid'ât üzere boşadı, yine sünnete aykırı olarak tekrar aldı. Boşarken ve alırken iki şahid bulundursun ve Allah'a istiğfarda bulunsun.» dedi.

İmrân'ın bu adamın yaptığını yadırgaması ve bu konuda onu korkutarak istiğfarda bulunmasını emretmesi şahitsiz talâkı günah saydığını gösterir. Şu halde İmrân'a göre talâkta şahidin bulunması gerekir.

«Vesail» kitabında İmam Ebû Cafer Bâkır'dan rivayet olunduğuna göre şöyle demiştir.

«Allah'ın kitabında emrettiği ve Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sünnet kıldığını göre talâk, kadın hayız olup temizlendikten sonra erkeğin onu terketmesidir. Onu boşadığına dair iki adaletli şahid hazır bulunur. Talâkın temiz iken kadınla cima etmeden olması gerekir. Bu adam, üç temizlik müddeti dolmadığı müddetçe karısını almaya en lâyıktır. Bunun dışında vâki olan talâk ise batıl olup talâk değildir.»

Cafer es-Sadık ise: «Her kim karısını şahidsiz boşarsa bir şey yapmış sayılmaz.» demiştir.

«El-İntisâr» kitabında Seyyid Mürtezâ şöyle demiştir: «Bu ko^ nudaki İmamiyye'nin görüşü şudur: Talâkın vâki olmasında iki adaletli şahidin bulunması gerekir. Şayet şahidler bulunmazsa talak vaki olmaz. Çünkü Allahu Teâlâ: «İçinizden de iki adaletli şahid getirin.» buyurmuştur. Bu ayette Allahu Teâlâ şahid getirmeyi emretmiş olup, şer'i şerifin örfüne göre, emrin zahiri vücup ifade eder.

Buradaki vacibliğin zahirini müstehap olarak kabul etmek delilsiz olarak şer'i örfün dışına çıkmaktır.»

Suyutî Dürrü'l-Mensûr'da Abdurrezzak ve Abd bin Humeyd'ın Atâ'dan şöyle rivayet ettiklerini nakleder: Ata şöyle demiştir: «Nikâh şahitleştir. Talâk şahitleştir. Boşadığı kansını tekrar almak yine şahitleştir.»

İbn Kesir'in Tefsir'inde İbn Cüreyc'den rivayet ettiğine göre Atâ «içinizden de iki adaletli şahid getirin» âyeti hakkında şöyle demiştir. «Nikâh, talâk ve boşanan karıyı geri almak, Allahu Taalâ'nın buyurduğu gibi iki adaletli şahid getirmeden ve özürsüz olarak caiz olmaz.»

Atâ'nın «caiz olmaz» sözü, talâk ve nikâh eş değerli olduğu ve nikâhta şahitlerin bulunması şart olduğundan, ona göre talâkta şahitlerin gerekli olduğunu açık bir şekilde göstermektedir.

Talâkta şahitlerin bulunması, yukarıda zikri geçen sahabe ve tabiilerin görüşü olduğu ortaya çıkınca, bazı fıkıh kitaplarında geçen rivayetlerde şahitlerin bulunmasının mendup olduğu ve yolunda icma bulunduğu iddiasının mezhep içinde bir icma olduğu yoksa «Mustesfa» kitabında geçtiği gibi ümmet-i Muhammed'in ittifakı olarak tarif edilen bir icma olmadığını öğrenmiş bulunuyorsun.

Daha önce Suyutî ve İbn Kesir'den naklettiğimiz rivayetlerden de anlaşıldığına göre, şahitlerin bulunması konusu, Seyyid Mur* teza'nın «İntisar» kitabında naklettiği gibi sadece ehl-i beyte mensup âlimlerin görüşleri değil, aynı zamanda daha önce bahsettiğimiz gibi 'Atâ, İbn Sîrîn ve İbn Cüreyc'in de görüşüdür.

11.13 MÜNCİZ, MUALLAK VE GELECEĞE YÖNELİK TALÂK

Talâk kipi; ya mün'iz olur veya muallak olur. Yahutta talâk geleceğe izafe edilerek yapılır.

11.13.1. Mün'iz Talâk

Bir şarta bağlı olmayan ve gelecek bir zamana izafe edilmeyen talâk olup, ağızdan çıktığı an derhal vakî olan talâktır. Meselâ kişinin karışma «sen boşsun» demesi gibi. Bu talâkın hükmü, söyleyenin ağızdan talâk sözü çıktığı ve bu söz yerine ulaştığı andan itibaren vakî olmaktadır.

11.13.2. Mu'allafe Talâk

Kocanın talâkın vaki olmasını bir şarta bağlı kılmasıdır. Meselâ kişinin hanımına «fîlân yere gidersen sen boşsun» demesi gibi.

Muallak talâkın sahih olması ve bununla boşamanın gerçekleşmesi için üç şartı vardır.

Birincisi: Koşulan şartın o anda mevcut olmaması ve daha sonra meydana gelmesinin mümkün olması. Mesela; gün fiilen aydınlandığı halde «Gün ağardığı zaman boşsun» demesi gibi. Şart kipini söylediği anda, koştuğu şart fiilen mevcutsa bu durumda, her ne kadar ifade talik suretinde getirilmiş olsa bile talâk hemen vâki olmuş olur. Şayet koşulan şart, «Deve iğne deliğinden geçerse sen boşsun» gibi meydana gelmesi mümkün olmayan bir iş üzerine olursa bu talâk boş bir söz sayılır.

İkincisi: Nikâh akdi meydana geldiği anda, kadının kendi haremi ismetinde bulunmasıyla boşanmaya ehil olması.

Üçüncüsü: Üzerine ta'lik edilen şart meydana geldiği zaman kadının boşanabilme durumunda bulunması.

Tâ'lik (şarta bağlı talâk) iki kısımdır:

a — Fiili yapmaya veya terketmeye yahutta haberi te'kid etme anlamına gelen yeminden kasdedilen mananın ta'lik kasdedilmesi-dir ki, buna «Ta'lik-i Kasemi» (yeminle ilgili ta'lik) denir. Meselâ kişinin karısına, boşanmak için değil de evden çıkmasını engellemek için, «eğer çıkarsan boşsun» demesi gibi.

b — Şart yerine geldiği zaman talâkın gerçekleşmesi kasdedilen tâ'liktir. Buna «Tâ'lik-i Şartî» (şartla ilgili tâ'lik) denir. Meselâ kişinin karısına «Eğer mehrinin kalan kısmını bana bağışlarsan sen boşsun» demesi gibi.

Bu iki kısımla tâ'lik, cumhur ulemaya göre geçerlidir. İbn Hazm ise geçerli olmadığı görüşündedir.

İbn Teymiyye ve İbn Kayyım bu meseleyi açıklığa kavuşturarak şöyle demişlerdir: «Kendisinde yemin manası bulunan muallak ta'lik geçerli değildir. Bu tip yemin bozulduğu zaman yemin keffa-reti vermek gerekir ki bu da on fakiri doyurmak veya giydirmektir. Durumu iyi olmayanlar ise üç gün oruç tutarlar.

«Şartla ilgili tâ'lik edilen konu meydana gelirse talâk gerçekleşir.»

İbn Teymiyye şöyle demiştir: İnsanların talâk konusunda kullandıkları sözler üç kısma ayrılır.

Birincisi: Hemen gerçekleşen ve kadının salıverilmesi anlamına gelen talâktır. Meselâ; «Sen boşsun» demek gibi. Bu sözle talâk

vâkî olur. Bu bir yemin olmadığı gibi bunda ittifakla keffaret de yoktur.

İkincisi: «Bu işi yapmam için seni boşamam gerekiyor» sözü gibi olan ta'lik sığasıdır. Bu tip talâk, İgat bilginlerinin, âlimler grubunun ve umurun ittifakiyle bir yemindir.

Üçüncüsü: «Eğer şöyle yaparsam karım boştur» sözü gibi olan tâ'lik sığasıdır.

Bu söz, kendisiyle yemin kasdedildiği zaman yenlin sayılır. Şüphesiz bu kimse dininden dönmeyi kerih gördüğü gibi talâkı da kerih görmektedir. O bakımdan bunun hükmü, fakihlerin ittifakıyla yemin sığası sayılan birincinin hükmü gibidir.

Şayet şart esnasında sonucun meydana gelmesini istiyorsa bu yemin sayılmaz. Meselâ «Eğer bana bin dinar verirsen boşsun», veya «Zina ettiğin zaman boşsun», demek gibi. Bu kimse fuhuş vaki olduğunda talâkın gerçekleşmesini kasdetmiş olup yalnız yemini kasdetmiş değildir. Bu ise yemin olmayıp, fakihlerden hiçbirisine göre bunda keffaret gerekmez. Bilâkis talâk vaki olur. Çünkü şart bulunmuştur.

Ancak olmasını arzu etmediği şeye muhalif olmayı kendisine lüzumlu görerek, kendisiyle men etme, tasdik etme veya yalanlama kasdedilen söz, ister yemin sığasıyla isterse sonucun meydana gelmesi istenen bir sigayla söylenmiş olsun, Araplara ve diğer insanların tümüne göre yemindir.

Kişi bu şekilde yemin ettiği zaman bunda da iki hüküm vardır. Ya yemin-i mün'âkide olur ki bunda keffaret gerekir. Ya da yaratıklar adına yemin etmek gibi mün'âkide olmayan yemin olur. Bu tip yeminde keffaret gerekmez.

Ama keffaret gerektirmeyen mün'âkide ve muhterame yemine gelince; bu Allah'ın kitabında ve Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sünnetinde olmayan bir hükümdür ki, buna delil de getirilemez 0).

(•) Muallak talâk konusunda Mısır'da geçerli olan tatbikat 1929 sene-ü 25 no'lu kanunun ikinci maddesinin

kapsadığı şu kanundur: «Bir şeyi yapmak veya yapmak manasına sevkeder bir mana kasdedip başka bir şey kasdetmediği zaman, hemen yerine getirilmesi gerekmeyen talâk vaki olmaz.»

Bu maddenin esbab-ı mucibesinin izahında göyle denmektedir: «Bugünkü Mısır Kanunu, talâk üzerine yapılan yeminin ilgası hakkında bazı Hanefî, Maliki ve Şafiî âlimlerinin görüşlerini almıştır. Yine aynı kanun, yemin manasına gelen talik sözle yapılan talâkın ilgasında Ali b. Ebi Talib, Kadı Şurayh, Davud-u Zahirî ve arkadaşlarının görüşünü benimsemiştir.

11.133. Geleceğe İzafe Edilen Talâk

Bu talâk, vakti geldiği zaman talâkın gerçekleşeceğini kasde-derek belli bir zamana talâkı ertelemektir. Meselâ kişinin karısına : «Yarın veya sene başında sen boşsun» derse, talâkı bağlamış bulunduğu vakit girdiğinde kadim mülkünde olduğu zaman yarın veya sene başında talâk vaki olur. Kişi karısına; «Seneye boşsun» derse; Ebû Hanîfe ve Mâlik «Derhal boş olur,» demişlerdir. Şafiî ve Ahmed b. Hanbel ise «Sene bitinceye kadar talâk vaki olmaz,» demişlerdir.

İbn Hazm şöyle demiştir: 'Bir kimse «Ay başı geldiği zaman sen boşsun», derse veya belli bir vakit zikrederse, bu sözle karısını boşamış olmaz. Ne o anda, ne de ay başında.

'Bunun delili; Kur'ân'da ve hadislerde bununla talâk vâkî olacağına dair bir rivayetin gelmemiş olmasıdır. Allahu Teâlâ, kendisiyle ilişki kurulan ve kurulmayan kadının boşanmasıyla ilgili malumatı bize vermiş olup bu konuda ise bize bir şey bildirmemiştir.

«Allah'ın sınırlarını kim aşarsa, şüphesiz kendine yazık etmiş olur.» (Talâk; 1).

İbn Hazm devamla demiştir ki: 'Eğer bir talâk yapıldığı zaman gerçekleşmiyorsa, daha sonraki bir zamanda, söylenmediği halde bir önceki talâkın vâkî olması muhaldir.'

11.14 SÜNNET ÜZERE VE BİD'AT ÜZERE YAPILAN TALÂK Talâk sünnet üzere ve bid'at üzere diye ikiye ayrılır. 11.14.1. Sünnet Üzere Olan Talâk

Şer'î Şerifin mendup kıldığı yol üzere gerçekleşen talâk sünnet üzere olan talâktır. Bu da kocanın zıfafa girmiş bulunduğu karısını temizlik içinde ona dokunmadan bir talâkla boşamasıdır. Çünkü Allahu Teâlâ «Boşanma iki defadır. (Bundan sonrası) ya iyilikle tutma ya da iyilik yaparak boşamadır.» buyurmuştur. (Bakara; 229) Yani meşru olan talâk; arkasından ric'ât (geri dönüş) gelen bir defa boşamadır. Sonra ikinci kez karısını boşar. Yine birinci gibi tekrar karısına dönebilir. Daha sonra ise koca muhayerdir. İsterse karışımı iyilikle tutar, isterse yine iyilikle ondan ayrılır.

Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor: «Ey Nebî, kadınları boşayacağınızda, onları iddetlerini gözeterek boşayın ve İddeÜ sayın.» (Talâk; 1). Yani, kadınlarınızı boşamak istediğiniz zaman onları iddet bekleyerek boşayınız. Şüphesiz karısını boşayan, hayızdan veya nifas-dan temizlendikten ve onunla ilişki kurmadıktan sonra karısını boşar.

Bunun hikmeti, kadim hayızlı iken boşandığı zaman bu vakitte iddet beklemeye başlayamaz. Böylece zaman uzayıp gider. Çünkü kalan hayız günleri iddetten sayılmaz. Bu durumda ise kadına zarar verilmiş olur. Şayet kendisiyle ilişki kurduğu bir temizlikte onu boşarsa, kadının hamile olup olmadığı bilinmez, o bakımdan kadın ne ile iddet saymaya başlayacağını bilemez. Hayız gördükten sonra mı İddet saymaya başlayacak yoksa çocuk doğurduktan sonra mı?

Nâfi' bin Abdullah bin Ömer'den rivayet olunduğuna göre tbn Ömer; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem devrinde, hayz hâlinde hanımını boşadı. Bunun üzerine Ömer (r.a.) bu mesele hakkında Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e sordu. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve; sellem de kendisine şunları söyledi: «Ona emret de karısına dönsün. Sonra kadim temizleninceye kadar onu yanında alıkoysun. Sonra hayız olup tekrar temizlenince isterse onu saklar, isterse dokunmadan önce onu boşar. İşte kadınların kendisi için Allah'ın boşamasını emrettiği iddet budur.»

Bir rivayette, tbn Ömer; hayızlı haldeyken karısını bir talakla boşadı. Ömer durumu Nebi aleyhisselam'a anlatınca Nebi aleyhisselam şöyle buyurdu: «Ona emret karışma dönsün. Sonra onu ya temizken, yahut hamile olduğu halde boşasın.» (Hadisi Nesâî, Müslim, İbn Mâce ve Ebû Davûd rivayet etmişlerdir.)

Bu rivayetin zahirinden anlaşıldığına göre kendisinde talâk va-ki olan hayızlı akabindeki temizlik anında yapılan talâk sünnet talâk olup bid'at değildir.

Bu görüş, Ebû Hanîfe, iki rivayetten birisine göre Ahmed ve iki görüşünden birisine göre Şafiî'nin görüşüdür. Bunlar görüşlerine hadisin zahiriyle delil getirerek dediler ki; «Talâkın men edilmesi ancak hayızdan dolayıdır. Kadın temizlenince haramı gerektiren durum kalkmış olup diğer temizlik hallerinde caiz olduğu gibi bu temizlik anında talâk sünnet üzere geçerli olur.»

Fakat «Sonra temizleninceye kadar onu tutar sonra hayız olup temizlenince» ifadesinin bulunduğu birinci rivayet, kendisiyle amel etmeyi gerektirecek daha fazla bir mana taşımaktadır.

Ravdatu'n-Neddiyye kitabının yazarı; «Bu rivayet aynı zamanda Buhari ve Müslim'de de mevcuttur,» demiştir. Böylece birinci rivayet iki yönden daha çok kabule şayan görülmektedir. Bu görüş kendisinden gelen iki rivayetin birisinde Ahmed'in, diğer bir görüşünde Şafi'nin, Ebû Yusuf ve Muhammed'in görüşüdür.

11.14.2. Bid'at Üzere Yapılan Talâk

Bid'at üzere yapılan talâka gelince, bu Şer'i Şerife aykırı olan talâktır. Meselâ karısını bir kelimeyle üç talâkla boşaması veya bir mecliste «sen boşsun, sen boşsun, sen boşsun» diyerek ayrı ayrı üç defa boşaması, yahut hayız ve nifaslı haldeyken karısını boşaması, yahutta cimada bulunduğu temizlik halinde boşaması gibi. Alimler, bid'at üzere yapılan talâkın haram olduğuna ve yapanın günahkâr olacağı üzerine icma etmişlerdir. Cumhur ulema bid'at üzere yapılan talâkın vaki olacağı görüşüne vararak aşağıdaki hususlarla delil getirmişlerdir:

1. Bid'at üzere yapılan talâk, âyet-i kerimenin umumi manasının kapsamına girmektedir.
2. İbn Ömer'in açıklamasına göre; kendisi hayızlı halde kan-sını boşayınca, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ona verilen bu talâkın «geçerli sayılmasıyla» birlikte, karısına dönmesini emretti. Bazı âlimler(*) ise bid'at üzere yapılan talâkın vaki olmayacağı ve bunun âyet-i kerimenin kapsamına girmediği kanaatine varmışlardır. Çünkü bid'i talâk, Allah'ın (Celle Celâluhû) izin verdiği bir talâk değil, bilâkis Allah'ın tersini emrettiği bir talâk şeklindedir. Bu konuda AÜahu Teâlâ «Kadınlarınızı iddetlerini gözeterek boşayınız.» (Talâk : 1) buyurmuştur. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem İbn Ömer için; «Ona emret, kan sına dönsün» buyurmuştur. Sahih olarak gelmiştir ki; Rasûlullah aleyhisselam, kendisine bu haber ulaşınca kızmıştır. O ise, Allah'ın (Celle Celâluhû) helâl kıldığı bir şeyden dolayı kızmaz. İbn Ömer'in «O talâk sayılır,» sözüne gelince; kadın için talâkı geçerli sayanın kim olduğunu açıklamamıştır. Bilâkis Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd ve Nesai'nin rivayetine göre; İbn Ömer hayızlı haldeyken kansını boşayınca, Rasûlullah

(*)Bu alimlerden bazıları seleften İbn Aliyye, İbn Teyraiyye, İbn Hazm ve İbn Kayyım'dır. sallallahu aleyhi ve sellem onun bu hareketini reddederek kendisine herhangi bir şey lâzım geldiğini belirtmedi. Bu rivayetin isnadı sahih olup, bu rivayeti tartışma konusu yapan kimse de olmamıştır. Aynı zamanda bu rivayet, İbn Ömer'e herhangi bir şeyi gerek görmeyenin, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem olduğunu da açıklamıştır. İbn Ömer'in sözü bu rivayetle ça-tışamaz. Çünkü hüccet, İbn Ömer'in rivayetinde olup, görüşünde değildir. «Ona emret, karısına dönsün» sözünün bir talâk sayılacağı rivayetine gelince; eğer bu rivayet sahih olsaydı, elbette açık bir delil olurdu. Ancak bu rivayet İbn Kayyım'ın «Hedy» kitabında kesin olarak ifade ettiği gibi sahih değildir. O bu konuda, senetlerinde cahil ve yalancı insanların bulunduğu bir takım rivayetler nakletmiş ki, bunların hiç birisiyle hüccet getirilemez.

Hasılı; sünnet üzere yapılabilecek muhalif olan talâk'a bid'at talâkı denir. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den sabit olduğuna göre «Her bid'at dalâlettir.»

Yine bu talâkın, Şer'i Şerife muhalif olduğunda ihtilâf yoktur. Nitekim Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, İbn Ömer hadisinde bunu belirtmiştir. Allah ve Rasûlünün koyduğu nizamı muhalif olan her şey ise reddedilmiştir. Çünkü Aişe (r.a.)'nın rivayet ettiği hadiste Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Üzerinde bizim emrimiz bulunmayan her iş reddedilmiştir.» Bid'i talâk'ın hükmünün lâzım geldiğini ve Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in emri gereği olmayan bid'i talâkın sahibinden vaki olup onu bağlayıcı olduğunu zannedenin bu görüşü delilsiz olarak kendisinden kabul edilemez.

Bid'at üzere yapılan talâkın vaki olmayacağını söyleyenler şunlardır:

Abdullah bin Ma'mer, Sa'id bin Müseyyeb ve İbn Abbas'ın arkadaşlarından Tâvûs'tur.

Hallâs b. Amr ve tabiünden Ebû Kilâbe de aynı görüşü benimsemiş olup, Hanbelî imamlarından İbn Akîl, Ehl-i Beyt imamları, Zahîrîler ve İmam Ahmed'in bir görüşü de bu yönde bilinmektedir. Ayrıca İbn Teymiyye de aynı görüşü tercih etmiştir.

11.14.3. Hamile Kadını Boşamak

Hamile kadını boşamak, herhangi bir vakit caiz olur. Çünkü Müslim, Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin rivayetine göre İbn Ömer hayızlı halde bulunan karısını bir talâkla boşadı. Ömer deru Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e arz edince Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Ona emret kansına dönsün, sonra onu ya temizken, yahut hamile olduğu halde boşasın.» Alimler bu kanaate varmış olup, ancak Hanefîler bu konuda ihtilâf etmişlerdir, Ebû Hanîfe ve Ebû Yusuf <*Üç talâkın yerine gelmesi için iki talâk arası bir ay olarak tesbit edilir,» demiş. Muhammed ve Züfer ise; «kadın hamile iken bir talâktan fazla üzerine geçerli olmaz, doğuruncaya kadar onu terkeder sonra kalan iki talâkı gerçekleştirir»

demişlerdir.

11.14.4. Hiç Hayız Görmeyen ve Hayızdan Kesilen Kadın İle Nikahlanan Küçük Kız Çocuğunu Boşamak Bunları boşamak, talâk, tek olarak yapıldığı zaman sünnet üzere olmuş olur. Boşamanın tek olarak yapılması dışında bunları boşamada başka şart aranmaz.

11.15. TALAKIN SAYISI

Erkek karısıyla cima ettiği zaman, karışım üç talâkla boşama hakkına sahip olur. Alimler, kocanın karısını bir lâfızla üç talâkla boşaması veya bir temizlik müddetinde arka arkaya lâfızlarla boşaması aleyhine ittifak etmişlerdir. Bunun sebebini de şöyle açıklamışlardır:

«Bir anda üç talâk vâki olduğu zaman, pişmanlık anında geriye dönme, yaptığı hatayı düzeltme kapısı kapanmış olup Şâri'e (Şeriat'ın sahibine) karşı gelinmiş olur. Çünkü Sâri, pişmanlık anında yapılan hatayı düzeltmek için talâk'ı birkaç tane kılmıştır. Bunun da ötesinde karısını bir anda üç talâkla boşayan, bu talâkiy-la kadının kendisine helâlligini iptal etmesi açısından ona zarar vermiş olur.»

Nesâi'nin Mahmud bin Lebid (r.a.) hadisinden rivayet ettiğine göre bu zat şöyle demiştir: «Karısını bir anda üç talâkla boşayan bir adamı Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem bize haber verirken kızgın bir şekilde ayağa kalktı. 'Ben aranızda olduğum halde Allah'ın kitabıyla mı oynanıyor?' Bunun üzerine bir adam kalkarak 'Ya Rasûlallah onu öldürmeyeyim mi?' buyurdu.»

İbn Kayyım, İğâsetü'l-Lehfân isimli kitabında şöyle demiştir: «Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem, karısını bir anda üç talâkla boşayanı, «Allah'ın kitabıyla oynayan kişi» olarak nitelemiştir. Çünkü bu adam boşama usûlüne muhalefet etmiş, bununla Allah'ın iştmediği bir boşama şeklini tercih etmiştir. Şüphesiz AUahu Te-âlâ, dilediği zaman karısına dönebilecek bir boşama şeklini iste-mektedir. Bu adam, ise, geriye dönüşü mümkün olmayan bir talâkla karısını boşamışor.

Yine bir defada üç talâkla boşamak Allahu Teâlâ'nın «Talâk ikidir» ayetine muhaliftir. «Merretân ve merrât» kelimeleri Kur'ân ve hadis lüğatinde mevcuttur. Hatta araplann ve diğer milletlerin lüğatinde de bir İsin arkasından ikinci bir iş yapıldığı zaman bu lügatler kullanılır, iki ve çok kerre ifadeleri bir kerrede toplandığı zaman Allah'ın kitabı buna yol vermediği halde onun hududuna tecavüz edilmiş olur. Sonra, Şâri'in, üzerine hüküm tertip ettiği bir lâfızla murad ettiği hükümden Şâri'in zıddını kasdettiğini anlamak nasıl caiz olur?»

Alimler bunun haram olduğuna ittifak etmiş, karısını bir lâfızla üç talâkla boşayanın talâkının vâki olup olmayacağı konusunda ise ihtilâf etmişlerdir. Şayet bu talâk geçerli ise bir talâk mı sayılacak yoksa üç talâk mı sayılacak?

Cumhur ulemâ geçerli olacağına, bazıları ise bu tip talâkın geçerli olmayacağı kanaatine varmışlardır. Geçerli olacağını söyleyenler de ihtilâf ederek bazıları üç talâk sayılacağını bazıları ise tek talâk sayılacağını söylemişlerdir. Bazıları da «Eğer karısıyla cima-da bulunmuşsa üç, şayet bulunmamışsa bir talâk sayılır» demişlerdir.

1. «Bundan sonra kadını boşarsa, kadın başka birisiyle evlen-medikçe bir daha kendisine helâl olmaz.»

(Bakara; 230)

2. «Eğer onlara mehir biçer de el sürmeden onları boşarsanız...» (Bakara; 237)

3. «Kadınlara el sürmeden ve mehirlerini biçmeden onları boşarsanız size sorumluluk yoktur.» (Bakara; 236)

4. «Boşanma iki defadır. (Bundan sonrası) Ya iyilikle tutma, ya da iyilik yaparak bırakmadır.» (Bakara; 229)

Bu ayetin zahirinden üç talâkın veya iki talâkın bir defada yahut ayn ayn caiz olup vâki olduğu anlaşılmaktadır.

5. Sehl bin Sa'd'ın rivayet ettiği hadiste geçtiğine göre, o şöyle demiştir:

«Benî Aclân'ın kardeşi Uveymir .karısına zina isnad edip, lian yemini yapınca demiştir ki: 'Ya Rasûlallah, eğer onu saklarsam ona zulmetmiş olurum. Onu boşuyorum. Onu boşuyorum. Onu boşuyorum.'» (Hadisi Ahmed bin Hanbel rivayet etmiştir.)

6. Hasan'dan rivayet olduğuna göre o şöyle demiştir: «Abdullah bin Ömer'in bana anlattığına göre, o demiştir ki: 'Abdullah

b. Ömer, hayız halindeki karısını bir talâkla boşadı. Sonra temizlenince arkasından iki talâk daha buna ilâve etti. Bu haber Rasûl-üllah'a ulaşınca şöyle buyurdu: «Ey İbn Ömer, Allah sana böyle emretmeraiştir. Şüphesiz sen sünneti işlemekte kusur ettin. Sünnet şu şekildedir ki; önce hayızdan temizlenmesini bekleyeceksin.» tbn Ömer demiştir ki: «Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem bana emretti, ben de kanma döndüm. Sonra Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Kann temizlendiği zaman, onu yanında olduğu halde boşa veya onu sakla.» Bunun üzerine ben dedim: «Ya Rasûlallah, onu üç talâkla boşasam, ona tekrar dönebilir miyim?» Rasûlüllah: «Hayır, karın senden talâkı bâinle boş olmuş olur,» buyurdular.» (Hadisi Darekutnî rivayet etmiştir.)

7. Abdurrezzâk'm, Musannifinde, 'Ubade bin Samit (r.a.)'den rivayet ettiğine göre; 'Ubade şöyle demiştir:

«Benim dedemin bir karısı vardı, onu bir talâkla boşsun diyerek boşamıştı. Rasûlüllah'a giderek durumu arzettiğinde, Rasûlüllah ona şöyle buyurdu: «Deden Allah'tan korkmuyor mu? Karısını üç talâkla boşaması onun hakkıdır. Amma kalan dokuz yüz doksan yedi tanesi kadına düşmanlık ve zulümdür. Allah dilerse ona azab eder

.dilerse onu bağışlar.» Bir rivayette: «Şüphesiz senin baban, kendisine bir çıkar yol göstermesi için Allah'tan ittika etmemiştir. İlk üç talâkla sünnete uygun olmayan bir şekilde karısından talâk-i bâinle boş olmuştur. Kalan dokuz yüz doksan yedi talâk ise boynunda kalmış bir günahtır.»

8. Rukâne hadisine göre; Bu zât Nebi aleyhisselam'a, yemin ederek karısını bir talâkla boşamayı kastedtiğini bildirdi.

Bu da gösteriyor ki; eğer üç talâkla boşamış olsaydı, talâkı geçerli olacaktı. İşte sahabeden pek çoğunun ve tabiinin çoğunluğunun ve dört mezhep imamının görüşü budur.

Bir lâfızda üç talâkla boşayanın bir talâk sayılacağı söyleyenler ise aşağıdaki rivayetlerle delil getirmişlerdir.

1. Müslim'in rivayet ettiği hadiste: «Ebu's-Sahbâ', İbn Abbas'a 'Bilir misin, hani Rasûlullah ile Ebu Bekir devirlerinde ve Ömer'in hilâfetine üç yılında üç talâk bir sayılırdı?' demiş, İbn Abbas da «Evet» cevabı vermiştir.

Yine Ebu's-Sahbâ'dan rivayet olduğuna göre İbn Abbas «Rasûlullah ile Ebu Bekir devirlerinde ve Ömer'in hilâfetine İki yılında üç talâk bir sayılırdı. Bilâhère Ömer bin Hattab: «İnsanlar kendilerine mühlet verilmiş olan bir işte acele gösterdiler. Keşke şunu onlara geçerli kılsaydık» dedi. Ve onu kendilerine geçerli kıldı.» demiştir. (Yani şu anda insanların üç talâk saydıklarına karşılık o zamanki insanlar bunu bir talâk sayıyorlardı.)

2. tkrime'nin İbn Abbas'dan rivayet ettiğine göre İbn Abbas (r.a.) şöyle demiştir: 'Rukâne karısını bir mecliste üç talâkla boşadı. Ancak bu duruma çok fazla üzüldü. Bunun üzerine Rasûlullah salîallahu aleyhi ve sellem nasıl boşadığını sordu. «Üç talâkla» deyince Rasûlullah «Bir mecliste mi?» diye sordu. Adam «Evet» dedi. Rasûlullah «O bir talâk sayılır. Dilersen karına dön,» buyurdular. Bunun üzerine Rukâne karısına döndü.' (Hadisi Ahmed bin Hanbel ve Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.)

İbn Teymiyye, Fetavâ'sında 3. cilt, 22. sahifede şöyle demektedir: «Kitap, sünnet, icma ve kıyas delillerinde, karısını boşayana üç talâk lâzım geldiğini gerektirecek bir şey bulunmadığı gibi bu kimsenin nikâhı kesin olarak sabittir. Yine karısı kesin olarak başkasına haramdır. Üç talâkla boş olduğunu kabul etmek, başkasına haram olmakla beraber mubah olduğunu kabul etmek demek olup, aynı zamanda Allah ve Rasûl'ün haram kıldığı tahlil nikâhına da yol açmak demektir. Tahlil nikâhı ise, ne Nebî aleyhisselam ne de halifeler devrinde zahiren mevcut değildir. Onların zamanında bir kadının üç talâktan sonra, tahlil nikâhı ile kocasına geri döndüğü naklolmamıştır. Bilâkis Nebî aleyhisselam tahlil nikâhı yapanı ve yapılanı lanetlemiştir.»

İbn Teymiyye uzun bir açıklamadan sonra en son şöyle demiştir: «Hasılı Nebî aleyhisselam'm ümmetine lüzumlu ve şer'î olarak meşru kıldığı bir şeyi değiştirmek mümkün olmadığı gibi, şüphesiz Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den sonra nesih yapmak da mümkün değildir.»

İbn Teymiyye'nin öğrencisi İbn Kayyım şöyle demiştir: «Nebî aleyhisselam'dan sahih olarak rivayet olduğuna göre; üç talâk, Nebî aleyhisselam, Ebû Bekir ve Ömer'in (r.a.) halifeliğinin ilk dönemlerinde bir talâk sayılıyordu. Daha sonra Ömer (r.a.) insanlar toplam olarak üç talâkı bir anda kullanmasınlar diye onları engellemek ve onlara bir ceza vermek için bir anda üç talâkın geçerli olacağı yönde görüş belirtmiştir. Bu Ömer (r.a.)'den bir icthad olup gayesi kolaylık getirmektir. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in fetva verdiği bir hüküm terketmek caiz olmaz. Nitekim onun zamanında ve halifelerinin zamanında ashâbı aynı fetva üzerindeydiler. Böylece hakikat ortaya çıkınca isteyen dilediğini söylesin.»

Şevkânî şöyle demiştir: «Bahr kitabının yazarı bu görüşü Ebû Musa'dan nakletmiştir. Başka bir rivayette aynı görüş, Ali, İbn Abbas, Tâvûs, 'Atâ, Câbir, İbn Zeyd, Hâdî, Kasım, Bakır, Ahmed bin İsa, Abdullah bin Musa bin Abdullah'dan bir diğer rivayette Zeyd bin Ali'den nakl olunmuştur.

«İçlerinde İbn Teymiyye re İbn Kayyım'ın da bulunduğu sonraki âlimlerden bir grup aynı görüşü benimsemişlerdir. İbn Muğîs «Vesâik» isimli kitapta bu görüşü Muhammed bin Veddâh'tan nakletmiştir. Muhammed bin Bekî, Muhammed bin Abdüsselâm ve diğerleri gibi, Kurtuba âlimlerinden bir cemaattan bu yönde fetva naklolunmuşum Bu görüşü İbn Münzir; 'Atâ, Tâvûs, Ömer ve İbn Dînâr gibi tsâ'nın arkadaşlarından nakletmiş, yine İbn Muğîs bu görüş hakkında Ali, İbn Mes'ûd, Abdurrahman bin Avf ve Zübeyr'-den bir yazı nakletmiştir.»

Bir lâfızla yapılan üç talâkın mutlak olarak vâki olmayacağı söyleyenlerin delillerine gelince: Bunlar bu tip talâkın bid'ât üzere yapılan talâk sayılacağı ve bid'ât üzere yapılan talâkın vâki olmayıp geçersiz olacağı görüşündedirler.

Bu görüş bazı taifinden rivayet olunmuş, aynı zamanda İbn Ali-ye ve Hişam bin Hakem'den de naklolunmuş tur. Ebû Ubeyde ve bazı zahir ehli aynı görüştedir. Bakır, Sâdık, Nasır ile şâir bid'ât üzere yapılan talâkın vâki olmadığını söyleyenlerin de görüşleri bu yöndedir. Çünkü bir lâfızla yapılan üç talâkla, arka arkaya kullanılan lâfızlarla yapılan üç talâk aynı cümleden sayılır.

Talâk konusunda, hanımıyla cinsel birleşme yapanla yapmayanı tefrik edenler İbn Abbas ve İshak bin Râhûye'nin arkadaşlarından bir topluluktur.

Tirmizî şöyle demiştir: «Nebî aleyhisselam'm ashabı ve diğer ilim ehlinde kişiler «elbette» sözcüğü ile yapılan talâk hakkında ihtilâf etmişlerdir. Ömer bin Hattab'dan rivayet olunduğuna göre; o, «elbette» sözcüğü ile yapılan talâkı «bir talâk» sayardı. Ali'den rivayet olunduğuna göre, o elbette talâkını üç talâk sayardı. İlim ehlinde bazıları; «Bu konuda kişinin niyetine bakılır. Eğer bir talâka niyet etmişse bir sayılır. Üç talâka niyet etmişse üç sayılır. Eğer iki talâka niyet etmişse yine bir sayılır» demişlerdir.

Malik bin Enes, elbette talâkı hakkında; «Eğer karısıyla cinsel ilişkide bulunmuşsa üç talâk sayılır» demiştir. Şâfi'î ise: «Eğer bir talâka niyet etmişse bir sayılır ve karısına dönme hakkına sahip olur, eğer ikiye niyet etmişse iki, üçe niyet etmişse üç talâk sayılır.» demiştir.

(•) «Elbette» sözcüğü Arapçada katıyet yâni kesinlik ifade eder. 108

11.17. RİCİ VE BÂİN TALÂK

Talâk, ya ric'î olur, ya da bâin olur. Bâin de ikiye ayrılır: Ya beynûnet-i suğrâ, ya da beynûnet-i kübrâ olur. Bunların her birerlerinin kendine ait özel durumları vardır ki onları aşağıda zikrediyoruz.

11.17.1. Ric'î Talâk

Ric'î talâk, kocanın hakiki olarak zifafa girdiği hanımını bir mal karşılığı olmadan, daha evvel de asla üzerinden talâk geçmeden mücerred olarak boşamasıdır. Ric'î talâk'ta boşama sözcüğünün açık veya kinayeli olması arasında bir fark yoktur. Şayet koca, hakiki olarak zifafa girmediği karısını boşarsa veya mal karşılığında karısını boşarsa, yahutta yaptığı talâkla üçü tamamlamışsa, bu durum bâin olarak gerçekleşmiş olur.

Ric'î talâk konusunda asıl olan şu ayet-i kerîmedir :

«Boşanma iki defadır. (Bundan sonrası) Ya iyilikle tutma, ya da iyilik yaparak bırakmadır.» (Bakara; 229)

Yani Allah'ın meşru kıldığı talâk, bir defa yapıldıktan sonra, aı-dmdan bir defa daha yapılması şeklini alan talâktır. Bu durumda kocanın birinci boşamadan sonra karışım iyilikle tutması caizdir. Nitekim ikinci talâktan sonra da karısını iyilikle tutması hakkı vardır.

«İyilikle tutma»nın mânâsı; karısına dönmesi, nikâhını tekrar geri alması ve onunla iyi geçinmesi demektir.

Bu hak ancak ric'î talâk vâki olduğu zaman mümkün olur. Al-lahu Tealâ şöyle buyuruyor: «Boşanan kadınlar, kendi kendilerine üç aybaşı hali beklerler. Eğer Allah'a ve ahiret gününe inanmışlarsa, rahimlerinden Allah'ın yarattığını gizlemeleri kendilerine helâl değildir. Kocaları bu arada barışmak isterlerse, kanlarını geri almakta daha çok hak sahibidirler.» (Bakara; 228).

Hadis-i şerifte geçtiği üzere Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sel-lem, Ömer (r.a.)'a «Ona emret, karısına dönsün» buyurmuştur. (Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.)

Ric'î talâktan istisna edilen üç hal ise, aşağıda açıklanacağı üzere Kur'an-i Kerim'î sabittir. Üçü tamamlayan talâk, karının bâin olarak boşanmasına sebep olur. Onu kocasına haram kılar. Bu kadının, tahlil nikâhı kasdetmeksizin hakiki bir nikâhla evlenince-ye kadar, ona dönmesi helâl değildir. Allahu Tealâ şöyle buyurmuş-tur: «Bundan sonra kadını boşarsa, kadın başka biriyle evlenmedikçe bir daha kendisine helâl olmaz.» (Bakara,

230). Yani ikinci talâktan sonra üçüncü kez karısını boşarsa, üçe ulaşan bu talâktan sonra, kadın başka bir erkekle sahih bir nikâhla evleninceye kadar birinci kocasına helâl olmaz.

Temastan önce vâki olan talâk da, karıyı bâin talâkla boş kılar. Çünkü bu durumdaki talâkta iddet beklemek yoktur. Müracaat ise iddet müddetinde geçerli olur. İddet bekleme ortadan kalkınca, karısına geri dönme işlemi ortadan kalkmış olur. Allahu Tealâ şöyle buyurmuştur. «Ey inananlar! Mü'min kadınlarla nikahlanıp onları, temasta bulunmadan boşadığınızda, artık onlar için size iddet saymaya lüzum yoktur. Kendilerine bağışta bulunarak onları güzelliikle serbest bırakın.» (Ahzab; 49)

Temastan önce ve halvetten sonra vâki olan talâk bâin sayılır. Bu tür talâkta iddet beklenmesi ihtiyat için olup, karısını dönebileceği anlamına gşlmez. Kadının kocasından boşanması ve ondan kurtulması için mal vermeyi teklif etmesi suretiyle mal üzerine vaki olan talâk da bâin sayılır. Çünkü kadın bu malı bir nevi karşılık olarak vermiştir. Bu karşılık da, evlilik bağının çözülmesi durumudur. Evlilik bağının çözülmesi ise, bâin talâktan başka bir şekilde mümkün oimaz. Allahu Tealâ şöyle buyurmuştur: «Eğer Allah'ın yasalarını ikisi koruyamayacaklar diye korkarsanız, o zaman kadının fidyeye vermesinde ikisine de günah yoktur.» (Bakara; 229)

11.17.1.1. Ric'î Talâkın Hükümü

Ric'î talâk, kişinin hanımından mal bakımından faydalanmasına mâni değildir. Çünkü ric'î talâk evlilik akdini kaldırmayıp, mülkiyet hakkını gidermez ve kocasına helâl olmasını da etkilemez. Ric'î talâk her ne kadar ayrılmak için bir sebep ise de boşanan ka-dın, iddet beklediği müddetçe, üzerine boşanma hükümleri geçerli olmaz. Ancak koca kansına dönmekten önce iddet biterse o zaman boşanmayla ilgili hükümler tatbik edilir. İddet

bittiği zaman karışma dönmezse bu durumda kadın talâk-ı bâinle boş olmuş olur. Durum böyle olunca ric'î talâk, hanımdan maddi olarak faydalanmaya manî değildir. Eşlerden birisi vefat ettiği zaman iddet devam edip sona ermediği müddetçe diğeri ona varis olur ve kadının nafakası kocanın üzerine vacip olur. Aynı zamanda koca tarafından vâki olan talâk,yapılan zihar ve i'lâ yemini kadın üzerine geçerli olur.

Ric'î talâkla iki sebepten dolayı mehr-i müeccel helâl olmaz.

Bunlar ölüm veya talâktır. Ancak iddetin bitmesiyle sonraya bırakılan mehir helâl olur.

Ric'ât, iddet müddetince kocanın hakkıdır. Bu hakkı Sâri' kocaya tanımıştır. O bakımdan bu hakkı düşürmeye mâlik değildir. Hatta «benim için ric'ât yoktur.» dese bile bu sözünden vazgeçip hanımına dönmesi hakkı vardır. Çünkü Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur. «Kocaları bu arada barışmak isterlerse karılarını geri almakta daha çok hak sahibidirler.» (Bakara; 228)

Hanımına dönmesi kocaya ait bir hak olunca, hanımın rızası ve durumu bilmesi şart olmadığı gibi veliye de ihtiyaç yoktur. Şu ayet-i kerime'den dolayı hocaya bu hak verilmiştir:

«Kocaları bu arada barışmak isterlerse karılarını geri almakta daha çok hak sahibidirler.» (Bakara: 228).

Her ne kadar, daha sonra kocasının kendisine döndüğünü inkâr etme korkusundan dolayı müstehab olsa bile, ric'âte şahitlerin bulunması şartı yoktur. Ancak şu ayet-i kerime'den dolayı şahitlerin bulunması müstehabdır.

«İçinizden de iki âdil şahit getirin.» (Talâk; 2)

Kocanın hanımına dönmesi «sana döndüm» demesi gibi söz ile cima, öpmek yahut şehvetle dokunmak gibi cimaya çağrışım yapan fiillerle sahih olur.

Şafiî'ye göre müracaat, gücü yeten kimse için ancak açık bir sözle caiz olup cima, öpmek yahut şehvetle dokunmak gibi fiillerle caiz olmaz. Şafiî bu görüşüne, «talâkın nikâhı giderdiği» hükmünü delil getirmiştir. İbn Hazm şöyle demiştir: «Kocanın hanımıyla cima etmesi, ric'ât sözünü söyleyinceye ve şahit bulundurup, iddet bitmeden önce kadına bildirinceye kadar ona dönmüş sayılmaz. Şayet şahit bulundurmada ric'ât ederse hanımına dönmüş sayılmaz. Çünkü Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur. «Kadınların iddet süreleri biteceğinde, onları ya uygun şekilde alıkoyun, ya da uygun bir şekilde onlardan aynım; içinizden de iki âdil şahit getirin.» (Talâk; 2)

Allahu Teâlâ bu âyette ric'ât, talâk ve şahit getirme durumlarını ayrı ayrı zikretmiş olup bunları birbirinden ayırmak caiz değildir. Karısını boşayıp iki âdil şahit getirmeyen veya karısına dönüp yine iki âdil şahit getirmeyen Allah'ın koyduğu sınıra tecavüz etmiş demektir.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Bir kimse dinimizde olmayan bir amel yaparsa o reddedilmiştir.»

Ebû Dâvûd, İbn Mâce, Beyhâkî ve Taberanî'nin İmran bin Hu-sayn'dan rivayet ettiğine göre; karısını boşayıp sonra dönen, boşar-

ken ve dönerken şahit bulundurmayan kişi hakkında İmran bin Husayn'a sorulunca o şöyle cevap vermiştir: «Sünnete aykırı olarak kannı boşadım, yine sünnete aykırı olarak ona döndüm. Boşarken ve dönerken şahit bulundur. Bir daha böyle yapma.»

Talâkın nikâhı giderdiği şeklindeki Şafiî'nin deliline gelince; Şevkânî bu konuda şöyle demiştir: «önceki âlimlerin kanaatine göre iddet bekleme, kocaya tanınan muhayyerlik müddetidir. Muhayyerlik ise söz ve fiil ile sahih olur. «Kanlarını geri almakta kocaları daha çok hak sahibidirler.» (Bakara 228) âyet-i kerimesinin zahirinden de bu anlaşılmaktadır.»

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in «Ona emret, kansma dönsün», sözü, müracaatın fiil ile caiz olacağını göstermektedir. Çünkü bu âyet, sözle müracaatı fiilden ayırıp tahsis etmemektedir. Her kim sözle müracaatın tahsis edildiğini söylerse delil getirmesi gerekir.

11.17.1.2. Ric'î Talâkla Boşanan Kandan Kocanın G&rmeei Caiz Olan Hususlar

Ebû Hanife şöyle demiştir: «Ric'î talâkla boşanan kadının, kocası için süslenmesi, güzel kokular sürünmesi, ipek elbiseler giymesi, sürme çekmesinde bir beis yoktur. Koca, ayağını yere vurmak, öksürmek gibi bir hareketle veya bir sözle yanma gireceğim" bildirmeden karısının yanına giremez.»

Şafiî şöyle demiştir: «Ric'î talâkla boşanan kadın iddet müdde-tince kesin olarak kocasına haramdır.»

İmam Mâlik, «Onunla beraber yalnız kalamaz, izni olmadan yanına giremez. Saçma bakamaz. Yanında başkası olduğu zaman onunla beraber yemek yemesinde bir beis yoktur.» demiştir.

İbn Kasım, İmam Mâlik'in: «Onunla beraber yemek yemesinin mubah olduğu» sözünden döndüğünü nakletmiştir.

11.17.1.3. Ric'î Talâkla Yapılan Boğama Talâk Saytstnt

NoksanlaştırtT

Ric'î talâk, kocanın hanımı üzerine sahip olduğu talâk sayışım noksanlaştırır. Birinci talâk hakkını kullandığı zaman, koca için iki talâk kalmış olur. İkinci talâk hakkını kullanırsa bir talâk kalmış olur. Kansma dönmesi,

kullandığı talâk haklarını geri çevire-mez. Bilâkis, müracaat etmeden iddeti bitinceye kadar karısını ter-kedecek olsa, daha sonra kadın başka bir kocayla evlendikten sonra tekrar birinci kocasını alacak olsa, daha Önce vâki olan talâkların geçerli sayılması kaydıyla kocasına dönmüş sayılır. İkinci koca, birinci koca tarafından verilen talâkları kaldırmış olamaz. Çünkü Ömer (r.a.)'a karısını iki talâkla boşayıp, iddeti bittikten sonra başkasıyla evlenen, sonra ondan ayrılan bu kadınla evlenen birinci koca hakkında sorulduğu zaman, Ömer (r.a.) «Bu adamın daha önce kullandığı talâkları geçerlidir.» şeklinde cevap vermiştir. Bu görüş Ali, Zeyd ve Muâz, Abdullah bin Amr, Sa'îd bin Müseyyeb ve Hasan Basrî'den rivayet olunmuştur.

11.17.2. Bâin Talâk

Daha Önce de geçtiği üzere bâin talâk üç talâkın tamamlanmış olması, temastan önce vâki olması ve mal üzerine yapılması durum-ıandaki talâktır.

Bidayetü'l-Müctehid kitabında İbn Rüşd, şöyle demiştir: «Ta-lâk-ı bâine gelince; alimler hul' konusunda 'talâk mıdır, yoksa fesih midir?' şeklinde ihtilâf etmekle beraber talâk-ı bâinin, zıfâfin vâki olmaması, talâk sayısının dolmuş olması ve hul'da kadının karşılık vermesi gibi durumlarda tahakkuk edeceği hususunda ih-tifak halindedirler.

Yine âlimler, ayrı ayrı vâki olduğu takdirde hür bir kadının talâkında beynuneti gerektiren sayı üzerinde ittifak etmişlerdir. Çünkü, Allahu Teâlâ «Talâk ikidir» buyurmuştur. Alimler, üç talâkın fiille değil de bir kelimeyle lâfızda vâki olması konusunda ihtilâf etmişlerdir.»

İbn Hazm'm görüşü; üç talâkı tamamlayan boşama ile, temastan Önce vâki olan boşamanın talâk-ı bâin olduğu, bunun dışındakilerin ise talâk-ı bâin olmadığı şeklindedir. İbn Hazm şöyle demiştir:

«İslâm dininin esası olan Allah'ın kitabında ve Rasûlullah'in hadislerinde kendisinde ric'ât bulunmayan talâk-ı bâinin var olduğunu bulamamaktayız. Ancak toplu halde veya ayrı ayrı verilen üç talâkla yahut cima yapmadan önce boşanan kadın bunun dışındadır. Bundan fazlası ise yoktur. Mısır'daki ahval-i şahsiyye kanunu, kocanın ayıplı olması veya kayb olması yahut kocanın hapsolmesi veya kadına zarar vermesi halindeki boşamayı talâk-ı bâin saymaktadır.

11.17.2.1. Talâk-ı Bâin'in Kısımları

Talâk-ı bâin; üçten az olarak vâki olduğu zaman beynuneti suğ-ra, üçü tamamlandığı takdirde ise beynuneti kübrâ ismini alır.

a — Beynûnet-İ Suğra İle Vâki Olan Talâkın Hükümü

Beynûnet-i suğra ile vâki olan talâk, koca tarafından vâki olmakla evlilik bağı giderir. Evlilik bağı ortadan kalkınca, boşanan kadın, kocasına nisbetle yabancı bir kadın olmuş olur ki, kocasının ondan faydalanması helâl değildir. İddet bitmeden önce veya sonra eşlerden birinin Ölmesi halinde diğeri ona varis olamaz. Ta-lâk-ı bâinle boşanma ve ölüm durumlarında, verilmesi gereken meh-rin kalan kısmının alınması helâl olur.

Kocanın Beynûnet-i suğra ile boşanmış olduğu karısına, başka kocayla evlenmeden yeni bir akd ve mehirle dönmesi hakkı vardır. Karısına tekrar döndüğü zaman daha Önce kullanmış olduğu talâk hâlâ aynen geçerli olur. Meselâ daha önce bir talâkla karısını bo-şamışsa tekrar onu aldıktan sonra iki talâk hakkı daha kalmış olur. Şayet daha önce iki talâkla boşanmışsa, ancak bir talâk hakkı kalmış olur.

b — Beynûnet-i Kübrâ ile Vâki Olan Talâkın Hükümü

Beynûnet-i suğra ile vâki olan talâk beynunet-i suğra gibi evlilik ilişkisini giderir ve beynûnet-i suğra'nın hükümlerini alır. Ancak beynûnet-i kübrâ'da kadın başka bir kocayla sahih bir nikâhla nikahlanıp, tahlil nikâhı kasdetmeksizin ikinci koca onunla yatmadığı müddetçe birinci kocanın bu kadına dönmesi helâl olmaz. Çünkü Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur. «Bundan sonra kadını boşarsa, kadın başka biriyle evlenmedikçe bir daha kendisine helâl olmaz.» (Bakara, 230). Yani karısını üçüncü kez boşarsa kadın başka birisiyle evlenmeden birinci kocasına helâl olmaz. Çünkü Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, Rifâe'nin karısına; «Hayır, bir-birinizin balçığından tatmadığınız müddetçe olmaz.» demiştir.

11.17.2.2. Daha Önceki Talâkların Kalkması Meselesi

Beynûnet-i kübrâ ile boşanan kadın, başka bir kocayla evlendikten sonra tekrar boşansa ve iddeti bittikten sonra birinci kocayla evlenecek olsa, birinci kocanın, karışma yeni bir akidle sahip olup üç talâk hakkı bulunduğu hususu âlimler arasında ittifak konusudur. Çünkü ikinci koca, birinciye ait olan helâllığı kaldırmış sayılır. Birinci koca ona yeni bir akidle tekrar döndüğü zaman, bu akid yeni bir helâllik kurmuş olur.

Beynûnet-E suğra ile boşanan kadın, iddeti bittikten sonra başka birisiyle evlenip sonra boşanarak birinci kocaya döndüğünde Ebû Hanîfe ve Ebû Yusuf'a göre durum beynunet-i kübrâ gibi olur,yeni bir helâllikle birinci koca karısına dönmüş ve üç talâk hakkı saklı olarak ona sahip olmuş olur.

İmam Muhammed ise şöyle demiştir: «Birinci koca daha önce kullanmış olduğu talâklar sayılarak karısına

dönmüş olur. Bu ki-şi, karısını ric'î talâkla boşamış, yahut beynûnet-i suğra ile boşa-dıktan sonra yeni bir akidle karısına varan kimse gibi olmuş olur.»

İşte bu meseleye fıkıhta «hedm» meselesi denir. Yani ikinci koca, üç talâkta olduğu gibi, üçten az vâki olan talâkta daha öncekileri kaldırır mı, kaldırmaz mı? meselesi demektir.

11.18. ÖLÜM DÖŞEĞİNDEKİ HASTANIN KARISINI BOŞAMASI

Kur'an'da ve açık sünnette ölüm döşegindeki hastanın karısını boşaması hakkında bir hüküm sabit olmamıştır. Ancak sahabeden sabit olduğuna göre Abdurrahman bin Avf ölüm döşegindeki hastalığında karısını boşadı. Bunun üzerine Osman (r.a.) kadının ölen kocasının mirasından alması yönünde hüküm vererek «Abdurrahman bin Avf karısını boşamakla, onu miras hakkından mahrum bıraktı, şeklinde onu itham etmek için değil, sünnetin bu şekilde olduğunu belirtmek için böyle hüküm verdim.» demiştir.

Bunun için Abdurrahman bin Avf'ın kendi nefesine şöyle dediği varid olmuştur. «Ben karımı ona zarar vermek için veya miras hakkından kaçınmak için boşamadım.» Yani karısının kendisinden alacağı mirasın inkâr etmiş değildir.

Osman b. Affân'ın durumu da bunun gibidir. Osman (r.a.) evinde abluka altındayken «Uyeyne b. Hısn el-Fizarî'nin kızı Ümmü'l-Be-nin adındaki karısını boşamıştı. Osman (r.a.) Öldürülünce karısı, Ali (r.a.)'a geldi ve durumu haber verdi. Bunun üzerine Ali, kadının Osman'dan düşen mirasını alması yönünde hüküm vererek şöyle dedi: «Daha önce onu bırakmıştı. Ne zaman öleceğini anladı o zaman karısını boşadı.»

İşte bundan dolayı ölüm döşegindeki hastanın karısını boşaması konusunda fakihler ihtilâf etmiştir.

Hanefiler şöyle demiştir: «Hasta karısını talâk-ı bâinle boşar ve bu hastalıktan ölürse, karısı kendisine varis olur. Şayet iddet bittikten sonra ölürse karısının miras hakkı yoktur. Yine bir kimse bir adamla savaşırsa veya kısas yahut recm cezasında öldürülmek üzere öne çıkartılırsa bu şekilde Ölmesi veya öldürülmesi durumunda aynıdır. Eğer kendi emriyle karısını üç talâkla boşarsa veya karısına «sen kendin boşanmayı seç» der de kadın da kendisi için boşanma yolunu seçer veya kocasından para karşılığında boşanırsa bu durumda kadın iddet beklerken adam ölürse kadın kocasına varis olamaz. Bu iki durum arasındaki fark şudur. Birinci durumda talâk bir kişiden vâki olmuştur ki bu kişi karısını miras hakkından mahrum etmek için boşadığı hissini vermektedir. O bakımdan düşüncesinin tersi ile muamele görür ve engel olmasını istediği hakkı vermesi gerekir. Bunun için bu talâka miras hakkından kaçmak anlamına gelen «Talâk-ı fâr» denir.

«İkinci durumdaki talâkta ise mirastan kaçınma düşünülemez. Çünkü bu talâk ile kadın boşanmayı emretmiş ve kendisine uygun görerek razı gelmiştir. Mahsur kalan yahut savaş meydanında bulunan kimsenin talâk-ı bâinle karısını boşaması durumu da bunun gibidir.»

Ahmed ve İbn Ebî Leylâ şöyle demişlerdir: «Kadının, iddeti bittikten sonra, başkasıyla evlenmediği müddetçe miras hakkı vardır.»

Mâlik ve Leys ise «İster iddet beklesin, ister beklemesin kadının miras hakkı vardır.» demişlerdir. Şafi'î «Varis olamaz» demiştir.

Bidayetü'l-Müctehid kitabında yazarı şöyle demiştir: «İhtilâfın sebebi, âlimlerin, sedd-i zerâi ile amel etmenin vacip olması konusundaki ihtilâflarından kaynaklanmaktadır. Bu şöyle olur: Hasta kişi hastalığı anında karısını boşadığı zaman onu mirastan mahrum etmekle itham olunur. Bu durumda şeddi zerâi' dikkate alanlar kadına mirasın verilmesi gerektiğini söylemişler, sedd-i zerâi' dikkate almayıp talâkın vücubunu dikkate alanlar ise kadına mirası gerekli görmemişlerdir. Bu taife şöyle demektedir. «Eğer talâk vâki olmuşsa, talâkın tüm hükümlerinin geçerli olması gerekir. Şayet talâk vâki olmamışsa o zaman evlilik tüm hükümleriyle devam etmektedir.»

«Onların bu münakaşalarına iki cevaptan birisi gerekir. Çünkü «Şer'î Şerifteki, bir kısmı talâk hükmünü, bir kısmı ise evlilik hükmünü içeren bir talâk çeşidi vardır,» demek zordur. Bundan daha zoru, miras bakımından talâkın sahih olması veya olmaması arasında fark olduğunu söylemektir.

«Fakat bunu söyleyenler, bu görüşün Osman ve Ömer'in fetvası olduğuna sevinmişler, hatta Malikîler bu görüşün sahabe icmâi olduğunu zannetmişlerdir. Onların bu sözlerinin bir anlamı yoktur. Şüphesiz bu konuda İbn Zübeyr'den hilaf vâki olduğu meşhurdur.

«İddet müddetinde kocasına vâris olur, diyenin görüşüne gelince; onlara göre iddet, evlilik hükümlerinin bir bölümündendir. Bu

kimse sanki iddeti, ric'î talâkla beklenen iddet'e benzetmektedir ki bu görüş Ömer ve Aişe (r.a.)'dan rivayet olunmuştur.

«Kadın evlenmediği müddetçe miras alabileceğini şart koşan, aBir kadının iki kocaya varis olamayacağı» üzerine müslümanların icmâ'mı dikkate almıştır.»

Âlimler, kadının kendisinin talâkı istemesi veya kocanın kadına talâkı bırakıp kendini boşaması hakkında ihtilâf etmişlerdir. Ebû Hanîfe; «Bu durumda kadın asla vâris olamaz» demiştir.

Evzâî, temlik ve talâk arasını ayırmış «Temlikte kadının miras hakkı yok, talâkta vardır,» demiştir.

Mâlik bu durumların hepsini eşit görerek; «Kadın Ölürse, erkek ona varis olamaz, erkek ölürse kadın ona varis olur» demiştir ki, bu görüş gerçekten asıl delillere muhaliftir.

İbn Hazm şöyle demiştir: «Hastanın talâkı, sağlam kişinin boşaması gibidir. Hasta ister ölsün ister ölmesin arada bir fark yoktur. Eğer hasta üç talâkı birden kullanırsa yahut hastalığında üçüncü talâkı kullanırsa veya cimadan önce vâki olup adam ölür, yahut iddet bitmeden önce veya sonra kadın ölürse veya talâk-ı ric'î vâki olup adam ölmeden önce kadına dönmezse yahut iddet tamam olduktan sonra kadın ölürse bu durumların hiçbirisinde erkek kadına kadın da erkeğe varis olamaz. Sağlam kişinin hasta karısını, hasta kişinin sağlam karısını boşaması bunun gibi olup arada bir fark yoktur. Yine Öldürülmek için tevkif edilenle doğum sancısı içinde bulunanın talâkı da bunun gibidir, işte insanların ihtilâf ettikleri nokta burasıdır.»

11.19. TALÂKTA KADINI MUHAYYER KILMA VE BAŞKASINI "VEKİL TUTMA

Talâk, kocanın haklarından bir haktır. Bizzat kendisi karısını boşayabileceği gibi boşama işlemini kadının kendisine bırakma ve boşama konusunda başkasını vekil etmesi hakkı vardır.

Karıyı muhayyer kılma ve vekil tutma durumlarının tümü kocanın hakkını düşürmeyip, o hakkı istediği zaman kullanmasına da engel değildir.

Zahiriler bu görüşe muhalefet ederek şöyle demişlerdir: «Kocanın talâk konusunda işi karısına bırakması veya başkasını vekil etmesi caiz değildir.»

İbn Hazm şöyle demiştir: «Bir kimse karısını kendisini boşamaya yetkili kılsa, bunu uygulaması lâzım gelmeyip kadın, ister kendi nefsini boşasın ister boşamasın, boşamış sayılmaz. Çünkü Allahu Teâlâ boşamayı erkekler için bir hak kılıp kadınlar için kıl-mamıştır.

Kadını muhayyer bırakmakla ilgili kipler :

1. «Kendin için uygun olara seç.»
2. «Emrin elindedir.»
3. «Dilersen kendini boş.»

Fakihler bu kipler konusunda ihtilâf ederek değişik görüşler belirtmişlerdir. Bu görüşleri kısaca aşağıda özetliyoruz:

11.19.1. «Kendin İçin Uygun Olanı Seç»

Fakihler bu kiple talâkın vâki olacağı görüşündedirler. Çünkü Şer'i Şerif bu kipi, talâk kiplerinden saymıştır. Bu konuda Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor:

«Ey Nebî; eşlerine şöyle söyle: Eğer dünya hayatını ve süslerini istiyorsanız, gelin size bağışta bulunayım ve güzellikle salıvereyim. Eğer Allah'ı, Rasûlü'nü, Ahiret yurdunu istiyorsanız biliniz ki, Allah içinizden iyi davrananlara büyük ecir hazırlamıştır.» (Ah-zab; 29)

Bu âyet nazil olunca Âişe (r.a.)'nın yanına girdi ve ona şöyle dedi: «Ben, Rasûlü'nün lisanı üzerine Allah'tan sana bir emir hatırlatmaktayım. Acele etme, git annen-babanla görüş.» Âişe (r.a.): «Ne hususta onlarla görüşeyim?» dedi. Bunun üzerine Rasûlullah sal-lallahu aleyhi ve sellem bu âyeti okudu. Âişe (r.a.) «Senin hakkında mı anne-babamdan izin isteyeceğim? Ben Allah'ı, Rasûlü'nü ve Ahiret yurdunu seçtim,» dedi. Âişe (r.a.) devamla «Söylediğin bu sözü hanımlarından diğerlerine bildirmemeni istiyorum.» dedi. Rasûlullah; «Benden böyle bir istekte bulunma. Durumu onlara haber vereceğim.» buyurdular. Sonra Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sel-lem'in diğer hanımları da Âişe'nin yaptığı gibi yaptılar. Allah'ı, Rasûlü'nü ve Ahiret yurdunu seçtiler.

Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî'nin Âişe'den rivayet ettikleri hadiste Âişe (r.a.) şöyle demiştir: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem biz hanımlarını muhayyer bıraktı. Biz de Allah'ı ve Rasûlü'nü seçtik.

Rasûlullah bunu talâk saymadı.» Müslim'in lâfzında ise şöyle geçmektedir: «Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem hanımlarını muhayyer bıraktı. Onun bu muhayyerliği talâk sayılmadı.»

Bu rivayette; «Şayet Rasûlullah'ın hanımları kendi nefislerini seçmiş olsalardı, talâk sayılmış olacağına ve bu lâfzın talâkta kullanılacağına delâlet vardır.»

Bu konuda fakihlerden hiçbirisi ihtilâf etmemiştir.

Kadın kendi nefsini seçtiği zaman bunun talâk sayılacağı konusu ihtilâflı bir konu iken bazıları bunun talâk-ı ric'î olduğunu söylemişler ki, bu görüş Ömer, İbn Mes'ûd ve İbn Abbas'tan (r.a.) rivayet olunmuştur. Ömer bin Abdülaziz, İbn Ebî Leylâ, Süfyan, Şafi'î, Ahmed ve İshak'm görüşü de budur.

Bazıları ise; «şayet kadın kendi nefsini seçerse bu talâk-ı bâin olur.» demişler. Bu görüş Ali b. Ebî Talip'ten rivayet olunmuştur. Hanefiler de aynı şeyi söylemişlerdir.

Mâlik b. Enes ise şöyle demiştir: «Eğer nefsini seçerse bu üç talâk sayılır. Şayet kocasını seçerse bir talâk sayılır.

Hanefîler bu yolla talâkın vâki olması için kocanın ve karının kelâmında nefis sözcüğünün geçmesini şart koşmuşlardır. Meselâ koca, karısına «seç» der, kadın da «seçtim» derse bu batıl bir söz olup, bundan bir şey lâzım gelmez.

11.19.2. «Emrin Elindedir.»

Kişi karısına «emrin elindedir» (Yani boşanmak konusunda karar sana aittir.) der, kadın da kendini boşarsa, Ömer ve Abdullah bin Mes'ud (r.a.)'ya göre bu bir talâk sayılır. Süfyân, Şâfi'î ve Ah-med'in görüşleri de bu yöndedir.

Hanefiler şöyle demişlerdir: «Bu ifade ile bir defa talâk-ı bâin vâki olur. Çünkü talâk işini kanya bırakmak kadın Üzerindeki sultasının gitmesini gerektirir. Kadın kendi isteğiyle bunu kabul edince, ric'at imkânı olmakla beraber talâk vacib olur.

11.19X1. Kadının Niyeti mi Muteberdir, Erkeğin Niyeti mi?

Şâfi'î erkeğin niyetinin muteber olduğu görüşüne varmıştır. Eğer bire niyet ederse, bir talâk, üçe niyet ederse, üç talâk sayılır. Erkeğin, verdiği talâkı bizzat inkâr etmesi ve sayı bakımından şu kadar talâkla boşamışım, demesi hakkı olduğu gibi muhayyerlik veya temlik konusunda da aynı hakka sahiptir.

Diğerleri ise, «eğer kadın birden çok talâka niyet ederse niyet ettiği şey vâki olur» demişlerdir. Çünkü kadın, erkek gibi sarîh olarak üç talâka malik olmuş olur.

Eğer kadın kendi nefsinin üç talâkla boşar, koca da «ben ancak bunlardan bir tanesini kabul ediyorum,» derse, kadın bunun sözüne iltifat etmez. Hüküm kadının verdiği hükümdür. Osman, İbn Ömer ve İbn Abbas'ın görüşü budur. Ömer ve İbn Mes'ud; Abdullah bin Mes'ud'un kıssasında geçtiği gibi «Bir talâk vâki olur,» demişlerdir.

11.19.2.2. Kadının Muhayyer Kılınması O Anda mı Yoksa SürekÜ Olarak mı Geçerlidir?

İbn Kudâme Muğnî kitabında şöyle demiştir: «Talâk işi kadına bırakıldığı zaman, bu hak o andaki oturumla bağlı olmayıp, sürekli olarak geçerlidir.

«Bu görüş Ali'den rivayet olunmuştur. Ebû Sevr, İbn Münzir ve Hakem de aynı şeyi söylemişlerdir.

«Mâlik, Şâfi'î ve «rey taraftarları» şöyle demişlerdir: «Muhayyerlik sadece o meclise aittir. Meclisten ayrıldıktan sonra kadının boşama hakkı kalmaz. Çünkü kocanın «kendin seç» demekle talâk konusunda karısını muhayyer kılması o meclise ait olmuş olur.

«Birinci görüş tercih olunmuştur. Çünkü Ali, talâk konusunda karısını muhayyer bırakan adama «seni vekil bırakmaya kadar o hak onundur» demiştir.»

İbn Kudâme devamla demiştir ki: «Sahabeden bu görüşe muhalif olanını bilmiyoruz. Durum böyle olunca bu konuda icma ha-sil olmuştur. Çünkü bu, bir nevi talâkta vekil bırakmadır. O bakımdan yabancı birisini vekil bırakma durumunda olduğu gibi, muhayyer bırakma sürekli olarak geçerli olur.»

il.19.2X Kocanın Dönmesi

«Eğer koca karısına bıraktığı talâktan vazgeçerse veya 'sana verdiğim muhayyerliği feshettim' derse bu sözü batıldır. 'Atâ, Mücahid, Şa'bî, Nfeha'î, ve Evzâ'î böyle söylemişlerdir.

«Zührî, Sevrî, Mâlik ve «rey taraftarları», «Kocanın dönmek hakkı yoktur. Çünkü karısına bu şekilde sahip olmuştur. Dönme hakkına sahip değildir.» demişlerdir.»

İbn Kudâme devamla demiştir ki: «Eğer koca, karısıyla cima ederse talâk hakkına dönmüş olur. Çünkü bu bir nevi vekil bırakmadır. Vekil bıraktığı konuda tasarruf etmek vekâleti iptal ettiğini gösterir.

«Eğer kadın kendisine verilen talâk hakkını reddederse, vekâletin fesh olmasıyla vekillik hükümsüz olduğu gibi adına verilen muhayyerlik de hükümsüz olur.»

11.19.3. «Dilersen Kendini Boşa»

Hanefiler şöyle demişlerdir: «Bir kimse karısına; 'kendini boşa' der, bunu derken niyet etmezse veya bir talâka niyet ederse bunun

üzerine kadın da 'kendimi boşadım' derse bir ric'î talâk vâki olmuş olur. Eğer kadın üç talâk ile kendini boşarsa, kocası da üç talâkı isterse, bu talâklar vâki olur. Şayet koca, karısına 'kendini bo-Şa' der, kadın da 'kendimi bâin talâkla boşadım' derse, boş olur. Eğer kadın 'nefsimi seçtim' derse, boş olmaz. Koca karısına 'dilediğin zaman kendini boşa' derse, kadının o mecliste ve daha sonra kendini boşama hakkı vardır. Eğer koca kendi karısını boşamasını bir adama söylese adam sadece o mecliste karısını boşayabilir.

11.19.4. Başkasını Vekil Tutma

Karını boşamak konusunda başka birisini vekil tutmak sahihtir. Bunun hükmü, aynı mecliste ve daha sonra geçerli olmak üzere talâkın kadına bırakılması hükmüdür. Şâfi'î başkası hakkında bu görüşe muvafakat etmiştir. Çünkü kişi başkasına «karımı boşamakta yetkil:sin», «karımı boşamakta muhayyersin» isterse «karımı boşa» demiş olsun bu sözler vekil bırakmadır.

Ebû Hanîfe'nin arkadaşları «Başkasını vekil bırakma, sadece o meclise aittir. Çünkü bu bir nevi muhayyerlik olup, kocanın ka-nımsa «kendin için seç» demesine benzemektedir» demişlerdir.

Muğnî sahibi şöyle demiştir: «Bize göre bu vekâlet mutlak olup, alışverişteki vekâlet gibi süreklilik ifade eder. Durum böyle olunca, koca, vekâleti feshetmediği veya karısıyla cimada bulunmadığı müddetçe vekilin, karısını boşama hakkı vardır. Aynen talâkın kadına bırakılması gibi vekil bir ve üç talâkla karısını boşayabilir.

«Kişi talâk konusundaki vekâletini ancak vekâlet vermek caiz olan akıllı kişiye verebilir.

«Çocuk ve deliye gelince, bunlara talâk emrini vermek sahih değildir. Şayet bunlar vekil tutulacak olursa bunların talâkları vâki olmaz. Rey sahipleri ise sahih olur demişlerdir.»

11.19.5. Bu Kiplerin Mutlak ve Mukayyed Oluşu

Bu sigalar bazen, talâk işini kadına bırakmak veya hiçbir şeyle kayıtlamadan -^nefsin için uygun olanını seç» cümlesine ilâve yapmadan mutlak olarak getirilir.

Bu durumda kadının, eğer orda ise, talâk işinin kendisine bırakıldığı mecliste kendini boşayabilme hakkı vardır. Şayet orda değilse talâk iznini öğrendiği mecliste hakkım kullanabilir. Meclis değiştikten sonra boşama hakkına sahip olmadığından kendi nefsinin boşayamaz. Çünkü ifade mutlak olup, sadece o meclise yöneliktir. Meclis değişince aynı hakka sahip olamaz.

Bu hüküm, talâkı kadına bırakmanın umumiliğine delâlet eden bir işaret bulunmadığı haldedir. Meselâ nikâh akdedilirken talâkın kadına bırakılması gibi. Çünkü bu anda talâkı karısına bırakan kocanın, karısının aynı mecliste kendisini boşama hakkına sahip olacağını kasdettiği düşünülemez, tşte bu siga, halin delaletiyle umumilik ifade eder.

Talâkın kadına bırakılması ile ilgili sözler, bazen umumi olurlar. Meselâ kişinin karısına; «dilediğin zaman nefsine uygun olanını seç» veya «istediğin zaman emrin elindedir» demesi gibi. Bu durumda kadın, istediği zaman kendini boşayabilir. Çünkü koca, kendini boşama hakkına umumî olarak sahip olmak şartıyla karısına malik olmuştur. Öyleyse kadın bu hakkını kullanabilir. Ve herhangi bir vakitte kendini boşayabilir.

Bu sigalar, talâk hakkını bir sene müddetle kadına vermek gibi bazan muayyen vakti belirlerler. Bu durumda kadın ancak belirli vakitte kendini boşayabilir. Belirli vakit geçtikten sonra ise talâkta hakkı yoktur.

11.19.6. Talâk Hakkını Nikâh Akdinden Önce ve Sonra Kadına Vermek

Nikâh akdinden önce veya sonra talâk hakkını kadına vermek caizdir. Ancak Hanefiler; nikâh akdi zamanında akde ilk başlayan tarafın kadın olmasını şart koşmuşlardır.

Meselâ kadının erkeğe; «Ne zaman istersem boşanmam üzere, talâk hakkının bana ait olması şartıyla, nefsimi sana nikahladım» der, erkek te «kabul ettim» derse, bu kabul ile evlilik tamam olup, kadının boşama hakkı doğar. Ve kadın istediği zaman kendini boşayabilir. Çünkü kocanın kabulü, önce evliliğe sonra da talâkı kadına bırakmaya yöneliktir.

Ama erkeğin kadına, «istediğin zaman boşanmam üzere ismetin elinde olarak seninle evleniyorum» demesi ve kadının da kabul ettim demesi gibi talâkı kadına bırakmaya yakın bir icabla koca nikâh akdine başlarsa, bununla nikâh akdi tamam olur. Fakat talâk hakkının kadına geçmesi sahih olmaz. Bu durumda kadının kendi nefsinin boşaması hakkı yoktur.

İki durum arasındaki farka gelince, birinci durumda koca, akid tamam olduktan sonra talâk hakkını kadına vermiştir. Böylece koca evlilik akdinin tamamlanmasıyla sahip olunan talâk hakkıyla boşamaya mâlik olmuştur. İkinci durumda ise, kocanın boşamaya mâlik olması, ona sahip olmadan önce gerçekleşmiştir. Çünkü sadece icab gerçekleşip, kabul gerçekleşmediği için evlilik akdi tamamlanmadan koca, talâka mâlik olmuştur.

11:20. HAKİMİN BOŞAMA KARARI VERDİĞİ DURUMLAR

Hâkimin boşama karar verdiği durumlar, Mısır'da 1920 ve 1929 senesinde çıkan kanunla belirlenmiştir. Bu durumlar hakkında açık ve sarıh bir nas bulunmadığı cihetle çıkartılan kanun, fakih-lerin içtihadından istifade edilerek hazırlanmış ve bu kanunla insanlardan zorluğu kaldırmak müsamaha dini olan islâm'ın ruhuna uygun düşen yoldan yürüyerek kolaylık gözetilmiştir.

1920 senesi 25 nolu kanunla, nafaka verilmemesi ve eşlerde ayıbın bulunması hallerinde boşanma hükmü getirilmiştir.

1929 senesi 25 nolu kanunda ise eşlerin zarar görmesi, özürsüz olarak kocanın kaybolması ve kocanın hapsolması durumlarında hâkimin boşama karar vermesini hükme bağlamıştır.

Ayıbdan dolayı hâkimin boşama karar vermesi dışında bu kanunun kendine özel maddelerini sıralayarak ilgili hükümleri aşağıda açıklıyoruz: (Ayıb'dan dolayı boşama hakkında ise daha önce açıklama geçmiştir.)

11.20.1. Nafakanın Ödenmemesi Durumunda Talâk

Mâlik, Şâfi'i ve Ahmed, kadının isteği üzerine kocasının açık malı bulunmaması halinde nafaka ödemediği takdirde, hâkimin hükmüyle ayrılmanın caiz olduğu kanaatine varmışlar ve bu görüşlerine aşağıdaki delillerle delil getirmişlerdir.

1. Koca, karısını ya iyilikle tutacak veya onu serbest bırakıp iyilikle boşayacaktır. Çünkü Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Boşama iki defadır. (Bundan sonrası) Ya İyilikle tutma ya da iyilik yaparak boşamadır.» (Bakara;

229) Şüphe yok ki, nafaka verilmemesi, iyilikle tutmaya zıttır.

2. Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor: «Haklarına tecavüz etmek için onlara zararlı olacak şekilde tutmayın.» (Bakara; 231).

Rasûlullah sallallahu aleyhi vesellem de, «İslâm'da zarar vermek ve zararla mukabele etmek yoktur.» buyurmuşlardır.

Kadına infakı terketmekten daha büyük hangi zarar olabilir? Bu zararı gidermek, hakime düşen bir görevdir.

3. Hakimin, kocadaki ayıptan dolayı eşlerin arasını ayırması kabul edildiğine göre, kocanın infak etmemesi, kadına en şiddetlieza ve kocada ayıbın bulunmasından daha çok kadına bir zulümdür. Öyleyse infakın bulunmaması durumunda eşleri ayırmak daha evlâdır.

Hanefiler, sebep ister mücerred olarak infaktan kaçınmak isterse zor duruma düşmekten ve infaktan aciz kalmaktan dolayı olsun kocanın infak etmemesi durumunu ayrılma sebebi saymamışlardır. Onların delilleri şunlardır:

1. Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Varlıklı olan kimse, nafakayı varlığına göre versin; rızkı ancak kendisine yetecek kadar verilmiş olan kimse, Allah'ın kendisine verdiğinden versin, Allah kimseye verdiği rızkı aşan bir yük yüklemesin. Allah güçlükten sonra kolaylık verir.» (Talâk; 7)

İmam Zührî'ye, ailesine nafaka vermekten aciz kalan adam hakkında, aralar ayrılır mı?» diye sorulduğunda «Acele etme, onların aralan ayrılmaz» demiş ve yukarıda geçen ayeti okumuştur.

2. Sahabenin içerisinde zengin ve fakir olanlar vardı. Onların hiçbirisinden, fakirliği ve zor durumda kalması sebebiyle nafaka ödemeyen kocanın karısıyla arasını Nebî aleyhisselam'ın ayırdığı bilinmemektedir.

3. Nebî aleyhisselam'ın hanımları, yanında olmayan şeyleri, Nebî aleyhisselam'dan istemişlerdi. Bunun üzerine Nebî aleyhisse-lam bir ay onlardan uzaklaştı. Bu uzaklaşma onlara bir nevi ceza vermektir.

Kocanın yanında bulunmayan bir şeyi ondan istemek suç sayıldığına göre, koca maddi açıdan zor durumda kalınca hakkında ayrılma talebinde bulunmak, kocaya yapılacak en büyük zulümdür ki, böyle bir şeye iltifat edilemez.

4. Hanefiler dediler ki: «Gücü yetmekle birlikte infaktan kaçınmak zulüm sayıldığına göre, bu zulmü kaldırmanın yolu, infak için malını satmak veya ailesine infak edinceye kadar kocayı hapsedmektir. Başka yollar mevcut olduğu sürece bu zulmü kaldırmak için eşlerin arasını ayırmaya karar verilemez. Durum böyle olunca, infaktan dolayı hakim eşlerin arasını ayırmaz. Çünkü talâk, hak sahibi olan koca tarafından vuku bulan Allah'a en sevimsiz gelen helâldir. Böyle bir ceza tayin edilmemişken hakim nasıl bu yola başvurabilir. Sonra boşanma yolu, zulmü kaldırmak için tek çıkar yol da değildir.

Buraya kadar bahsettiklerimiz koca infaka kadir olduğu zamandır. Şayet koca fakir ise, o durumda zulüm vâki olmamış olur. Çünkü Allahu Teâlâ bir nefsi ancak verdiği nimetle sorumlu tutar.

Mısır Medenî Kanunu'nun 5. maddesi şöyledir: «Eğer koca yakın bir yerde gözden ırak ise ve kendisinin de malı varsa, bu malından nafaka verilmesi yönünde hüküm verilir. Şayet açıkta malı yoksa, hâkim iyi yollarla bu kimseyi mazur sayar ve ona belli bir müddet tanır. Hanunun kendine harcayacağı malı göndermezse veya hanımına infak etmek için gelmezse, müddet bittikten sonra hâkim boşama kararı verir. Eğer koca, kendisine ulaşmak mümkün olmayan uzak bir yerden ise veya durumu bilinmiyorsa yahut kaybolmuş olup hanımına infak edeceği bir malı bulunmadığı sabit olursa hâkim boşama karar verir.»

Bu maddeyle ilgili hükümler, nafakadan aciz kalan mahpus üzerine de geçerli olur.

Madde 6 : «Kocanın infak etmemesi yüzünden hâkimin boşaması ile ric'i talâk vâki olur. Durumu düzeldiği ve iddet müddetinde infaka hazır hale geldiği zaman, kocanın hanımına dönmesi hakkı vardır. Şayet durumu düzelmez ve infaka hazır hale gelmezse hanımına dönmesi sahih değildir.»

11.20.2. Kadına Verilen Zarardan Dolayı Boşanma

İmâm Malik; emsalleri arasında beraber kalmaları mümkün olmayacak şekilde bir zararla kocasının kendisine zarar verdiğini iddia etmesi durumunda, kadının hakimden ayrılma talebinde bulunabileceği görüşündedir.

Bu zararlar şöyle olabilir : Meselâ kadını dövmesi, ona sövmesi veya dayanılmayacak şekilde herhangi bir eziyetle ona eziyet etmesi, yahutta haram olan bir sözü söylemeye veya bir fiili yapmaya onu zorlaması gibi.

Eğer kadının delil getirmesi veya kocanın itiraf etmesi ile kadının iddiası' hâkimin yanında sabit olursa ve yapılan eziyet, benzerleri arasında beraber kalmaya takat getirilemeyecek şekilde ise ve hâkim aralarını

düzelten aciz kalırsa bu durumda onların aralarını bâin talâkla ayır.

Şayet kadın delil getirmekten aciz kalırsa veya koca kadına za: rar verdiğini ikrar etmezse kadının iddiası düşmüş olur.

Eğer kadından tekrar şikâyet vâki olup aynılma talebinde bulunursa, mahkemece iddiasının doğruluğu ispatlanmazsa hâkim, re-şît, âdil ve erkek olmak şartıyla aile hayatından haberdar olan ve eşlerin arasını düzeltme kudretine sahip iki hakem tayin eder. Hakemlerin eşlerin ailelerinden seçilmeleri daha güzeldir. Ancak bulunmazsa başkası da hakem olabilir. Hakemlerin eşler arasındaki gerginliğin sebeplerini öğrenmeleri ve imkân nisbetinde aralarını bulmaları gerekir. Şayet aralarını bulmaktan aciz kalınıyor, geçimsizlik her ikisinden veya sadece koca tarafından meydana geliyorsa, gerçek durum ortaya çıkmamışsa hakim talâkı bâin'le aralarını ayır. Şayet geçimsizlik hanım tarafından olursa eşlerin arası talâkla değil hulû ile ayrılır.

Eğer hakemler bir görüş üzerinde ittifak etmezlerse, hâkim tekrar araştırma ve inceleme yapmalarını emreder. Yine bir görüş üzerinde birleşemezlerse hâkim başkalarıyla onları değiştirir. Hakemlerin üzerinde karar kıldıkları görüşlerini hakeme arz etmeleri ve hâkimin de bu görüş üzerinde hüküm vermesi gerekir.

Bu meselenin aslı Allahu Teâlâ'nın şu ayet-i kelimesidir: «Kan kocanın arasının açılmasından endişelenirseniz .erkeğin ailesinden bir hakem ve kadının ailesinden bir hakem gönderin. Bunlar düzeltmek isterlerse Allah onların aralarını buldurur.» (Nisa; 35)

Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Boşanma iki defadır. (Bundan sonrası) Ya iyilikle tutma ya da iyilik yaparak boşamadır.» (Bakara; 229)

İyilikle tutma geçmiş, artık iyilikle boşama tayin edilmiştir.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «İslâm'da zarar vermek ve zarar ile mukabele etmek yoktur» buyurmuşlardır.

1929 senesi, 25 nolu kanunun 6. maddesi aynen şöyledir: «Kadın emsalleri dikkate alınarak, beraber kalmaları mümkün olmayacak şekilde kocasından zarar gördüğünü iddia ederse, hakimden ayrılma talebinde bulunabilir. Kadının zarar gördüğü sabit olur ve hakim aralarını düzeltmekten aciz kalırsa talâk-i bâinle onları boşar.»

Şayet hakim aynılma isteğini reddeder de sonra tekrar şikâyet gelirse ve herhangi bir zarar da mevcut değilse hakim, 7-8-9-10 ve 11. maddelerde açıklanan şekilde hüküm verir.

Madde 7 : «Tayin edilen iki hakemin erkek, adaletli mümkünse tarafların ailesinden olmaları şart koşulur. Eğer mümkün değilse, eşlerin durumunu bilen ve aralarını bulmaya yetenekli yabancılardan da hakem seçilebilir.»

Madde 8 : «Hakemlerin eşler arasındaki geçimsizliğin sebeplerini öğrenmeleri ve aralarını bulmak için gayret sarfetmeleri gerekir. Şayet belli bir yol üzerinde birleşirlerse, o yolu kararlaştırırlar.»

Madde 9 : «Hakemler eşlerin arasını bulmaktan aciz kalır, kötülük koca tarafından veya her ikisinden meydana gelirse yahut durum belli olmazsa bu durumda hakim talâkı bâinle aralarını ayırır.»

Madde 10 : «Şayet hakemler aralarında anlaşamazlarsa, hakem araştırmayı tekrar etmelerini onlardan ister. Yine ihtilâf ederlerse, onların yerine başka iki hakem tayin eder.»

Madde 11 : «Hakemlerin kararlaştırdıkları bilgileri hakime iletmeleri hakim de bu bilgiler doğrultusunda hüküm vermesi gerekir.»

11.20.3. Kocanın Kaybolması Sebebiyle Boşama

Kocanın gıyabında boşama, kadından zarar defetmek için Mâlik ve Ahmed'in görüşüdür.

Kadın, kendisini bırakıp kaybolan kocasından ona infak edecek malı bulursa bile aşağıdaki şartlarla aynılma talebinde bulunabilir.

1. Kocanın kaybolmasının, geçerli olmayan bir Özülden dolayı olması.
2. Kocasının kaybolmasıyla kadının zarar görmesi.
3. Kocasının .bulunduğu beldenin dışına çıkmış olması.
4. İçinde kadının zarar gördüğü bir senenin geçmiş olması.

Eğer kocanın kaybolması Öğrenim görmek, ticari girişimde bulunmak, şehrin dışında görevli olmak, uzak yerde askerlik yapmak gibi geçerli bir Özülden dolayı ise, bu durumlarda kadının aynılma isteğinde bulunmasına izin verilemez.

İkâmet ettiği beldede kaybolması durumundaki hüküm de aynıdır.

Kadının ayrılma talebinde bulunabilmesi için; içinde zarar gördüğü ve yalnızlık hissettiği bir senenin geçmesi ve bu sene zarfında kendisinin Allah'ın haram kıldığı şeylere düşmesinden korkması gerekmektedir.

Bir sene takdiri İmam Mâlik'e göredir. Bu müddetin üç ay olduğu da söylenmiştir. İmam Ahmed'in görüşüne göre aynılma talebinde bulunmak için geçmesi gereken en az zaman altı aydır. Çünkü altı ay, bir kadının kocasız olarak sabredebileceği en son zaman parçasıdır. Nitekim daha önceki bölümde geçtiği gibi Ömer'in soru sorması neticesinde Hafsa'nın cevabı bu şekilde olmuştur.

11.20.4. Kocanın Hapsolması Sebebiyle Boşama

Mâlik ve Ahmed'e göre kocanın hapsolması sebebiyle boşama bu konuya dâhildir. Çünkü kocanın hapsolması ondan uzak olduğu için kadına zarar vermektedir.

Kocanın üç sene veya daha çok hüküm giydiği sabit olur ve hüküm kesinleşip infaz edilince infaz tarihinden itibaren bir müddet veya daha fazla zaman geçerse kadın, kocasının kendisinden uzak olması sebebiyle zarar gördüğü için hakimden boşanma talebinde bulunabilir.

Şartlar sabit olunca Mâlik'e göre hakim talâk-ı bâinle eşleri boşar. Ahmed'e göre ise bu talâk fesh sayılır. İbn Teymiyye şöyle demiştir: «Bunun üzerine kaybolmuş kişinin kansı hakkındaki icma ile verilen hüküm gibi esir mahpus ve benzerlerinin kansı hakkında kadının kocasından faydalanma imkânı kalmadığı için aynı hüküm geçerlidir.»

Mısır Medenî Kanununun 12. maddesi aynen şöyledir: «Koca geçerli bir özür olmadan bir sene ve daha çok kaybolursa karısına yetecek malı bulursa bile, kadının kocasından uzak kalmasından dolayı zarar görmesi halinde hakimden talâk-ı bâinle boşanma talebinde bulunabilir.»

Madde 13 : «Kaybolan kocaya vasıtayla ulaşmak mümkünse hakim uzakta oluşunu bir mazeret sayarak ona evine dönmesi için belli bir müddet tayin eder. Şayet bu müddet zarfında karısıyla beraber kalmak için gelmezse veya karısını kaldığı yere nakil yapmazsa yahut karısını boşamazsa bu durumda hakim karısıyla arasını ayırır. «Eğer tayin edilen vakit dolar, yukarıda sayılan hususları yerine getirmez ve geçerli bir özür de ortaya koyamazsa hakim talâk-ı bâinle aralarını ayırır. Şayet vasıtayla kaybolan kocaya varmak mümkün değilse hakim herhangi bir Özür kabul etmeden ve bir vakit te tayin etmeden kadını boşar.»

Madde 14 : «Üç yıl ve daha fazla müddetle hürriyeti kısıtlayıcı bir cezayla hüküm giymiş ve cezası kesinleşmiş mahpusun karısının, bir sene geçtikten sonra görmüş olduğu zarardan dolayı, kendisine intak edecek malı bulursa bile kocasının hapsolmasından dolayı talâk-ı bâin'le boşanmayı hakimden isteyebilir.»

Onikinci Bölüm

YİYECEKLER VE AVLAR

12.1. ETİME NEDİR?

Et'ime, «ta'am»ın çoğuludur. Taam, insanın yiyerek kuvvet ve enerji elde ettiği şeydir.

Kur'an-ı Kerim'de Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor :

«De ki: Bana vahyolunanlar arasında yemenin haram olduğuna dair bir emir bulamıyorum.» (En'am: 145)

Bunlardan sadece nefsin meylettği hoş şeyler helâl kılınmıştır. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: «De ki: Size temiz olanlar helâl kılındı.» (Mâide: 4)

Burada «temiz olanlar» ile, nefsin hoşlandığı ve arzuladığı şeyler kastolunmaktadır. Buna benzer olarak Allah şöyle buyuruyor: «Onlara temiz şeyleri helâl, murdar şeyleri haram kılar.» (A'râf: 157)

Yiyecek, bitki de olabilir, canlı da. Bitkilerin pis, pislige bulaşmış, zararlı, sarhoş edici ve başkasının hakkıyla alâkalı olan şeyler dışında kalanlarının tamamı helâldir.

Pis olana misal, kandır.

Pislenmiş misal ise; Buhârî'nin Meymûne'den naklettiği: «Ne-bî aleyhisselam'a içine fare düşmüş yağ soruldu. Nebî aleyhisselam şöyle buyurdu: «Onu ve çevresindeki yağı atın. Kalan yağınızı ye-yin.» hadisi gereğince içine fare düşmüş yağdır. Bu hadisten, donmuş yağa ölü fare düştüğü zaman, onun ve çevresindeki yağın atılması, farenin dokunmadığı kalan kısma ise birşey olmayacağı hükmü alınmıştır. Sıvı yağa necaset düştüğünde ise, sıvı yağ tamamen necis olur.

Zararlı şeyler; zehir ve diğerleridir. Zehir, akrep, an ve yılan gibi hayvanlardan çıkan zehirler ile sıçan otu gibi bitki ve zehirli

otlardan çıkan zehirlerdir. Bunun delili, Allah Teâlâ'nın «Kendinizi öldürmeyin. Allah size merhametlidir.» (Nisa : 29) «Kendi ellerinizle tehlikeye atılmayın.» (Bakara: 195) ayetleri İle Ebû Hüreyre'nin rivayet ettiği Nebî aleyhisselam'ın «Kim kendisini dağdan atarak öldürürse, cehennemde ebedi olarak kalır ve oraya ebedî olarak atılır.» hadisi ve «Kim kendisini bir okla öldürürse, ebedî olarak elinde oku kendisine batırır halde cehennemde kalır. Kim kendisini demir ile öldürürse, ebedî olarak elinde demiri kendisini öldürür halde cehennemde kalır.» buyruğudur. (Bu hadisi Buhârî kaydetmiş-tir.)

Zehirin sadece zarar veren miktarı haramdır. Zehir dışında toprak, çamur, taş, kömür gibi zararlı şeylerin haramlığının delili ise Hz. Rasûl aleyhisselam'ın «Zarar vermek ve zararla karşılık vermek yoktur.» buyruğudur.

Bu konuya, «tütün» de dahildir. Çünkü o da sıhate zarar verir ve tütün kullanımında malı israf'e boşa harcama söz konusudur.

Sarhoş ediciler; şarab ve benzeri uyuşturuculardır.

Başkasının hakkıyla alâkalı şeyler; çalınmış ve gasbedilmiş mallardır. Çünkü bu tür mallardan hiçbiri helâl değildir.

Hayvanlar; deniz ve kara hayvanları olarak ikiye ayrılır.

Deniz hayvanlarının, bir kısmının yenmesi helâl, bir kısmının haramdır.

İslam, bunların tümünü tafsil etmiş ve açıkça ortaya koymuştur. Allah Teâlâ, «Allah size, darda kalma dışında, haram olanları genişçe açıklamıştır.» (En'am: 119) buyuruyor.

Bu tafsilat üç durum üzere gelmiştir:

Birincisi: Mubah olanlara dair nass.

İkincisi: Haram olanlara dair nass.

Üçüncüsü: Sâri'in sustuğu şeyler.

12.1.1. Yenmesi Mubah Olduğuna Dair Hakkında Nass Bulunanlar

Şâri'in, mubah olduğu hakkında nass koyduğu şeyler aşağıda sıralanmıştır.

12.1.1.1. Deniz Hayvanları

Deniz hayvanlarının tamamı helaldir. Zararlı olduğu bilinenler dışında hiçbiri haram değildir. Bunların balık veya başka bir şey

olması, tutulmuş veya ölü bulunmuş olması, müslüman veya ehli kîtab ya da putperestin avlamış olması ya da karada benzeri bulunanlardan veya bulunmayanlardan olması bu hükmü değiştirmez.

Deniz hayvanlarının tezkiye (kesilme) zorunluluğu yoktur. Bu konudaki asıl, Allah Teâlâ'nın «Deniz avı ve onu yemek size de, yolculara da geçimlik olarak helal kılındı.» (Mâide: 96) buyruğudur.

İbn Abbas: «Deniz avı ve yiyeceği, denizin ölüsü olan şeylerdir.» demiştir. (Bunu Dârekutnî rivayet etmiştir.)

İbn Abbas'tan rivayete göre, «onun yiyeceği» kelimesinin ma' naşı, Ebu Hüreyre'nin «BİR adam Allah Rasûlüne:

Ey Allah'ın Ra-sûlû! Biz denizde yolculuk ediyoruz ve yanımızda pek az su taşıyoruz. Onunla abdest alsak,

susuz kalırız. Deniz suyuyla abdest alalım mı?» diye sormuş, O da : «Onun suyu temiz ve meytesi helaldir.»

buyurmuştu.» hadisi gereğince «meytesi»dir. (Bu hadisi Buharî, Müslim, Tirmizî, Nesâî ve Ebû Davud rivayet etmiş, Tirmizî «Hasen-Sahih» demiştir. Tirmizî ayrıca «Bu hadisi Muhammed b. ismail el-Buharî'ye sordum; 'sahih'tir' dedi,» demiştir.)

Tuzlanmış balık: Uzun müddet bozulmadan kalması için çokları balığı tuzlarlar ve pekçok değişik türde tuzlanmış balık elde ederler. Bunların tümü temizdir ve zararlı olmadığı sürece yenmesi helâldir. Zararlı oldukları zaman da, sıhate zararları sebebiyle haram olurlar.

Derdî, Maliki ulemasından naklen şöyle demiştir:

«Allah'ın din kıldığı İslam'a göre, salamura (tuzlanmış balık) temizdir. Çünkü o, ancak ölümünden sonra tuzlanır ve ezilir. Akmış kan, ancak çıkışından sonra necis sayılır. Balığın ölümünden sonra eğer kan bulunursa, bu kan şer'i kesimden sonra damarlarda kalan kan gibidir. Harici rutubetin temiz olduğunda ise şüphe yoktur.»

Bu görüşü Hanefiler, Hanbeliler ve bazı Maliki fakihler raez-heb edinmiştir.

12.1.1.2. Hem Karada Hem de Denizde Yaşayan Hayvanlar

İbnü'l-Arabî şöyle demiştir: «Sahih görüşe göre, hem karada, hem de denizde yaşayan hayvanlar yasaktır. Çünkü bu konuda helal kılan deliller ile haram kılan deliller çatışmaktadır. İhtiyaten haram kılma delilini öne çıkarırız.» Diğer alimler ise, —Öldürülmesi yasaklandığı için kurbağa dışında— karada yaşaması mümkün dahi olsa, denizde yaşayan bütün hayvanların ölüsünün helal olduğu görüşündedirler.

Abdurrahman b. Osman'dan rivayete göre; «Tabibler Nebî aley-hisselâm'a kurbağayı ilaç yapmak için öldürmeyi sordular. Nebî aleyhisselâm onların öldürülmesini nehyetti.» (Hadisi Ebû Dâvûd, Nesâî ve Ahmed kaydetmiş, Hâkim «sahih» demiştir).

12.1.1.3. Kara Hayvanlarından Helal Olanlar

Helal olduğuna dair nass bulunan kara hayvanları şunlardır:

Behîmetü'l-En'am: Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: «Hayvanları da yaratmıştır. Onlarda sizi ısıtacak şeyler ve birçok faydalar vardır. Onların etlerini de yersiniz.» (Nahl: 5)

«Ey iman edenler! akidlerinizi yerine getirin. Size bildirilecekler dışında, hayvanlar helal kılındı.» (Maide: 1)

Behîmetü'l-en'am; deve, inek, manda, koyun (keçi'yi de içerir) dur. Bunlara vahşi öküz, vahşi deve ve ceylanlar da dahildir. Bunların tümü icma ile helaldir.

Sünnette ruhsat verildiği sabit olanlar da, tavuk (1), at (2), vahşi eşek (3), keler, tavşan (4), sırtlan (5), çekirge (6)

ve serçelerdir.

Keler: Müslim'in Ebu'z-Zübeyr'den rivayetine göre ,o şöyle demiştir: Cabir'e «keler»i sordum. «Onu ve pisliğini yemeyin.» dedi. Yine İbnü'z-Zübeyr şöyle dedi: 'Ömer b. Hattab: «Nebî aleyhisselâm onu haram kılmadı. Allah onu birçok yönden faydalı kıldı. Çobanın genelde yiyeceği odur. Eğer yanımda bulunsaydı ondan yerdim.» demişti.'

İbn Abbas, Halîd b. Velid'den rivayet ederek şöyle demiştir: O, Allah Rasûlü ile birlikte, halası Meymune binti Haris'in yanına girdi. Meymune Allah Rasûlü'ne keler eti ikram etti. Bunu Necid'li akrabaları ona getirmişlerdi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sel-lem, ne olduğunu öğrenmedikçe bir şey yemezdi. Kadınlar, Nebi aleyhisselâm'ın ondan tattığını ve tadını Öğrendiğini görmeden ne olduğunu söylememe hususunda anlaşmışlardı. Nebi aleyhisselâm onu sorup, öğrenince, bırakıp, ondan tatmadı. Halid: «Bu haram mı?» diye sordu. Allah Rasûlü «Hayır. Fakat o, kavminin toprağında bulunmayan bir yiyecektir. Ben ondan hoşlanmıyorum.» buyurdu. Halid şöyle demiştir: «Ben onu aldım ve Allah Rasûlü bakarken yedim.»

Sırtlan: 'Abdurrahman b. Ammar'dan rivayete göre, şöyle demiştir: Cabir b. Abdullah'a «Sırtlan yenilebilir mi?» diye sordum. «Evet» dedi. «O avlanabilir mi?» diye sordum «Evet» dedi. «Sen bunu Allah Rasûlü'nden mi duydun?» diye sordum. Yine «Evet» dedi. (Hadisi Tirmizi «Sahih Senele» kaydetmiştir.) Şafii, Ebû Yusuf, Muhammed ve İbn Hazm onun yenmesinin caiz olduğu görüşündedirler. Şafii şöyle demiştir: Arablar onu tabiatlarına uygun ve hoş bulurlardı. Safa ile Merve arasında satıp, aimaja devam etmişler ve bu münker sayılmamıştır. Bazı alimler, yırtıcı olduğu için onun haram olduğu görüşündedirler. Fakat hadis bunların aleyhine delildir.

Kirpi: Ebu Davud ve Ahmed'in nakline göre, İbni Ömer'e «kirpi» soruldu. O; «De ki: yenilmesi bana haram olduğu vahyolunan yiyecekler arasında onu bulamıyorum,» (Enam: 145) ayetini okudu. Şeyh İbn Ömer'in yanında: «Ebû Hüreyre'yi İştittim. Şöyle diyordu: Nebî aleyhisselâm'ın yanında bu anıldı da şöyle buyurdu: «O habislerden bir habistir.» dedi. İbn Ömer de: «Eğer Allah Rasûlü böyle söylemiş ise, o söylediği gibi (habis)dir» dedi.

(Bu hadis, İsa bin Nemîle'nin rivayetlerindendir. Bu ravi zayıf-tir.)

Şevkani şöyle demiştir: «Bu hadis, helalliğe dair genel delillerden kirpiyi tahsis ettiği için salih değildir.»

Şevkani'nin söylediği genel prensibe dayanılarak, onun yenmesi helal olur.

Malik, Ebu Sevr, Şafii ve Leys «Kirpinin yenmesinde mahzur olmadığını» söylemişlerdir. Çünkü Arablar onu tabiatlarına uygun bulmaktadırlar, üstelik hadis zayıftır. Hanefîler ise mekruh saymışlardır.

Fare: Aişe, «fare» hakkında: «O haram değildir» dedi ve «Deki: onu yenmesi haram kılındığı vahyedÜen yiyecekler arasında bulamıyorum.» (En'am: 145) ayetini okudu.

Haşereler: Malik'e göre «yer haşarelerini», akreb ve böcekleri yemekte bir mahzur yoktur.

Kurtubî şöyle demiştir: «İbn Abbas ve Ebu'd-Derda'nın «Allah'ın helal kıldıkları helal, haram kıldıkları haramdır. Sustuğu şeyler ise, afvolunmuştur.» sözleri buna delildir.

Ahmed, kurtlu baklalar hakkında şöyle demiştir: Onlardan sakınmak bana hoş gelir. Eğer iğrenilmiyorsa, (yenmesinde bir mahzur olmadığını) umarım.

Kurtlu hurmaları kontrol etme hakkında da şöyle demiştir:

«Bunda bir mahzur yoktur. Nebi aleyhisselâm'dan rivayete göre, O'na eski hurma getirilmişti. Nebi aleyhisselâm da onu kontrole ve kurt çıkanları temizlemeye başlamıştı.»

İbn Kudâme şöyle demiştir: «Bu en güzeldir.»

İbn Şihâb, Urve, Şafii, Hanefiler ve Medine âlimlerinin bazıları, yer haşarelerini yemenin caiz olmadığı görüşündedirler. Yılan, fare gibi ve bunlara benzeyen öldürülmesi caiz olan bütün diğer haşareleri yemek de, bunlara göre caiz değildir. Yine onlara göre bunlar tezkiye edilemez (kesilip, temiz sayılamazlar).

Şafii şöyle demiştir: «Tarla faresi ve arap tavşanında da bir mahzur yoktur.»

«Serçe»nin yenilmesi hakkında Allah Rasûlü şöyle buyuruyor: «Bir serçe öldüren bir insan, onun üzerindeki hakkını yerine getirmese, Allah Teâlâ bunu ondan sorar.» «Ey Allah'ın Rasûlü onun hakkı nedir?» diye soruldu. «Onu keser ve yer. Başını koparıp, atmaz.» buyurdu.

(Hadisi Nesâî kaydetmiştir.)

Sahabeden bazıları Nebi aleyhisselâm'la beraber kuş eti yemiştir. (Hadisi Ebû Dâvûd ve Tirmizi kaydetmiştir.)

12.1.2. Haklarında Haramhğına Dair Nass Bulunan Hayvanlar

Allah'ın kitabında haramhğına dair nass bulunan yiyecekler on şeyle sınırlandırılmıştır: «Leş, kan, domuz eti, Allah'tan başkası adına kesilenler, canlı çıkmadan önce kesmemişseniz, boğulmuş, bir yerine vurularak öldürülmüş, düşüp yuvarlanmış, başka bir hayvan tarafından yenmiş olanlar, dikili taşlar üzerine boğazlananlar ile fal oklanıyla kismet aramanız size haram kılındı. Bunlar fasık-hktır.» (Maide : 3)

Bu ayet, aşağıdaki ayette anılanların tafsilatıdır:

«Deki: Bana vahyolunanda, leş, akıtılmış kan, domuz eti —ki pistir— ve günah işlenerek Allah'tan başkası adına kesilen hayvandan başkasını yemenin haram olduğuna dair bir emir bulamıyorum.» (En'am : 145)
Burada mücmel olarak dört şey anılmıştır, önceki ayette ise bunlar açıklanmıştır, iki ayet arasında birbirini olumsuzlama yoktur.

Diriden kesilen parça da bunlara dahildir. Delili Ebu Vakidi'I-Leysi'nin şu hadisidir: Allah Rasûlü şöyle buyurdu: «Diri iken hayvandan kesilen parça, meyte(leş)dir.»
(Hadisi Ebû Dâvûd ve Tirmizî kaydetmiş, Tirmizî «Hasen'dir. İlim ehli yanında amel böyledir.» demiştir.)

12.1.2.1. Bu Hükümden Müstesna Olanlar

a) Balık ve çekirge meytesi: Çünkü bunlar İbn Ömer'in şu hadisi gereğince temizdirler. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Bize iki meyte ve iki kan helal kılındı, iki meyte balık ve çekirge, iki kan ise ciğer ve dalaktır.»

(Hadisi Ahmed, Şafi'î, İbn Mâce, Beyhakî ve Dârekutnî kaydetmiştir. Hadis zayıftır. Fakat, Ebû Zur'a ve Ebû Hatem'in dediği gibi İmam Ahmed mevkuf olarak sahihlemiştir. Bu onun merfu hükmünde olması gibidir. Çünkü sahabe'nin, «Şu bize helal kılındı, bu bize haram kılındı.» sözleri «sununla emrolunduk, menedil-dik» sözleri gibidir. Bu hadisi tekid eden şeyler geçmişti.)

Meytenin haram olması ile kastedilen, etinin yenmesidir. Bunun dışında ise temiz olup, ondan faydalanmak helaldir.

b) Meyte'nin kemikleri, derisi, tırnakları, tüyleri, kulan, boynuzları ve bu cinsten olan her şeyi temizdir. Çünkü bunların tümünde asolan temiz değildir. Necis olduklarına dair bir delil yoktur.

Zührî, fil ve benzeri meytenin kemikleri hakkında şöyle demiştir: «Selef alimlerinden bir gruba yetiştim, onlardan tarak yapıyorlar ve yağlarını kullanıyorlar ve bunda bir mahzur da görmüyorlardı.» (Bunu Buhari kaydetmiştir.)

İbn Abbas'tan yapılan rivayete göre, o şöyle demiştir: Meymû-ne'nin azadlı kölesine bir koyun tasadduk edildi. Koyun öldü. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ona rastladı ve «Bunun derisini alsanız da, tabakladıktan sonra ondan faydalansınız.» buyurdu. «O meytedir.» dediler. Nebi aleyhissalam: «Onun ancak yenmesi haramdır.» buyurdu.

(Hadisi Buhari, Müslim, Nesâî, Ebû Davûd ve İbn Mâce kaydetmiştir. Ancak İbn Mâce onu Meymune'den nakletmiştir. Buhari ve Nesâî'de tabaklamadan bahsedilmemiştir.)

İbn Abbas'tan yapılan rivayete göre, o; «Deki: Bana vahyolu-nanlarda haram kılınan bir şey bulamıyorum.» ayetini okudu ve şöyle dedi: «Ancak onun yenilmesi haramdır, o da etidir. Derisi, dişleri, kemikleri, tüyleri ve yünü ise helâldir.» (Hadisi İbn Münzir ve İbn Hatim kaydetmiştir.)

Yine meyteden diğer faydalanma şekilleri de böyledir. Çünkü sahabe, Irak memleketini fethettikleri zaman mecusilerin peynirlerini —onların kestiklerini meyte saymalarına rağmen— infihat (afv-olunmuşluk) ile amel ederek yemiştirler.

Selman-ı Farisî'nin, peynir, yağ ve postlarını sorduklarında şöyle dediği sabit olmuştur: «Helal, Allah'ın kitabında helal kıldığıdır, haram da Allah'ın kitabında haram kıldığıdır; sustuğu şeyler ise, afvolunanlardır.» Malumdur ki, bu soru, Selman'a, Ömer b. Hattab'ın Medain naibi iken Mecusilerin peyniri hakkında sorulmuştur:

c) Kan : Az olanı afvolmuştur.

İbn Cüreyc'den rivayete göre, o, «Akan kan» ayeti hakkında şöyle demiştir: «Akan, hareket eden demektir. Damarlarda akanın bir mahzuru yoktur.» (Bunu İbn Münzir kaydetmiştir.)

Ebû Miclez'den rivayete göre; o, koyunun boğazında kalan veya tencerenin üzerinde biriken kan hakkında şöyle demiştir: «Bir mahzur yoktur. Nehî ancak akan kandanır.» (Bunu İbn Hümeid ve Ebu's-Şeyh nakletmiştir.)

Âişe (r.a.) dan rivayete göre, o şöyle demiştir: «Biz et yedik de, kan tencerenin üzerinde birikmiş olurdu.»

12.1.2.2. Eşek ve Katırın Haramlığı

Haramlar içine ehli eşek ve katır da girer. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: «Sizin için atları, katırları ve merkepleri binek ve süs hayvanı olarak yaratmıştır.» (Nahl: 8)

Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin «Hasen» senedle Mikdad bin Ma'di-kerb'den rivayetine göre, Nebi aleyhissalam şöyle buyurmuştur:

«Dikkat edin! Bana kitap ve yanında bir misli verildi. Dikkat edin! Koltuğuna dayanmış şişman bir adamın; «Size bu kitabı tavsiye ederim. Onda helal kılınmış olarak bulduklarınızı helal sayın. Haram olarak bulduklarınızı da haram bilin.» demesi yakındır. Dikkat edin! Size ehli eşek, yırtıcı köpek dişliler ve sahibinin müstağni olması dışında muahidin (anlaşmalının) kayıp eşyası helal de-ğildir. Biri, bir kavime konuk olduğunda, ona ikram etmeleri onların üzerine bir borçtur. Eğer ikramda bulunmazlarsa, onun onlardan ikram miktarını alma hakkı vardır.»

Enes (r.a.)'dan rivayete göre, o şöyle demiştir: Nebi aleyhissalam Hayber'i fethettiği zaman, şehirde merkepleri yakaladık, onları pişirdik. Nebi aleyhissalam: «Dikkat edin! Allah ve Rasûlü, sizi ondan men ediyor. Çünkü o

şeytanın işlerinden olan bir pisliktir.» diye seslendi. Bunun üzerine kazanlar devrilip içindekiler döküldü. (Hadisi Buhari, Müsüm, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Tirmizî kaydetmiştir.)

Câbir (r.a.)'dan rivayete göre şöyle demiştir: «Nebi aleyhisselam Hayber günü bize merkeb ve katırları yasakladı. Atlardan ise bizi men etmedi.»

İbn Abbas'ın ehil eşekleri mubah saydığı rivayet edilmiştir. Sahih olan, onun bu hususta duraklayarak: «Bilemiyorum, Nebi aleyhisselam, onları halkın mallarını taşıdıklarından yük hayvanlarının gitmesini hoş görmeyerek mi menetti, yoksa ehli eşeklerin etini Hayber günü mü haram kıldı.» demiştir. (Bunu Buhari kaydetmiştir.)

12.1.2.3. Yırtıcı Hayvan ve Kuşların Haramlığı

Yırtıcı hayvan ve kuşlar, İslâm'ın haram kıldıkları arasındadır.

Müslim'in İbn Abbas'dan rivayetine göre, şöyle demiştir: «Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bütün yırtıcı köpek dişlileri ve bütün pençeli kuşları menetti.»

Köpek dişli yırtıcılar ile, kurt, arslan, köpek, pars, panter, kedi gibi insanların canları ve mallarına zarar veren hayvanlar kastedilmektedir. Bunların tümü, alimlerin cumhuruна göre haramdır.

Ebû Hanîfe «Et yiyen bütün hayvanlar, yırtıcıdır. Fil, sırtlan, tarla faresi ve kedi de yırtıcılardandır.» demiştir.

Şafi'i ise, haram olan yırtıcıların; arslan, panter, kurt gibi insanlara saldıran hayvanlar olduğu görüşündedir.

Malik'in «Muvatta» da, Ebû Hüreyre'den rivayetine göre Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Köpek dişli bütün yırtıcıları yemek, haramdır.»

Malik bu hadisin ardından şöyle demektedir: «Bize göre, iş (hüküm) böyledir.»

İbn Kasım, Malik'den bunların «mekruh olduğu» görüşünü de nakletmiştir. Malikîlerin çoğunluğu da bu görüşü benimsemiştir.

Şafi'i ve Ebû Hanîfe'nin ashâbı tilki yemeyi caiz görmüşlerdir.

İbn Hazm da fil ve samuru caiz bulmuştur.

Maymun yemek haramdır.

Ebû Ömer şöyle demiştir: «Müslümanlar, Rasûlüllah'ın menetmesi sebebiyle maymun yemenin haram olduğunda icma etmişlerdir.»

Pençeli kuşlara gelince, bunlar doğan, şahin, kartal, kerkenez, İtinaca ve benzerleri gibi pençeleriyle saldıran kuşlardır. Alimlerin cumhuruна göre bunları yemek haramdır.

Mâlik ise —dışkı yiyenlerden bile olsalar— bunların mubah olduğu görüşündedir.

12.1.2.4. Dışkı Yiyenlerin (Cellâle) Haramlığı

Cellâle, deve, inek, koyun, tavuk ve benzeri hayvanlardan kokulan değışecek derecede dışkı yiyenlerine denir.

Bu-L-ra binmenin,

etlerini yemenin ve sütlerini içmenin men edildiği varid olmuştur.

İbn Abbas'dan rivayete göre, o şöyle demiştir: «Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem dışkı yiyen hayvanın sütünü içmeyi yasakladı.»

(Hadisi Buhari, Müslim, Nesâî, Tirmizî ve Ebû Dâvûd kaydetmiş, Tirmizî «sahih» demiştir.)

Bir rivayette: «Dışkı yiyen hayvana binmeyi yasakladı.* (Bunu da Ebû Dâvûd kaydetmiştir.)

Amr b. Şuayb'ın babası yoluyla dedesinden rivayete göre, o şöyle demiştir: «Allah Rasûlü, ehli eşek etini yemeyi cellâleye (dışkı yiyen hayvana) binmeyi ve etini yemeyi menetti.» (Hadisi Ahmed, Nesâî ve Ebû Dâvûd nakletmiştir.)

Eğer dışkı yiyen hayvan, dışkının olmadığı bir yere hapsedilir ve temiz yiyecek verilirse, eti temiz olur ve cellâle ismi kalkıp helâl olur. Çünkü, nehyin illeti tağyir (değişiklik)dir ve artık ortadan kalkmıştır.

12.1.2.5. Habis (pis) Şeylerin Haramlığı

Kur'ân'ın koyduğu şu tafsilat, haram olan şeyler için genel bir kaidedir: Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: «Temiz olan şeyleri onlara helâl, pis (habis) olan şeyleri de onlara haram kılar.» (A'râf: 157)

Temiz (tayyib), haramlığı hakkında nass varid olanlar dışında insanların tabiatına uygun olan ve lezzet duydukları şeylerdir. Habis olanlar ise, haramdır.

Şafi'i ve Hanbelilere göre tayyib (temiz) olanlar, arabın tabiatına ve damaklarına uygun olan şeylerdir. Arab olmayanların değil.

Arabdan kastedilen, şehir ve köylerde oturanlardır, badiye'de (çöl'de) oturanlar değil.

Derariyyi'l-Mudiyye kitabında; «Sırf arapların değil, insanların tabiatına uygun olandır,» diyenlerin görüşü tercih edilerek, şöyle denmiştir: «İnsanların habis bulduğu hayvanlar, illet veya ihtiyat sebebiyle değil, sırf onları habis buldukları için haramdırlar. Eğer sadece bazıları habis buluyorsa (insanların yemeyi terkettikleri yer haşereleri ve diğer pek çok hayvan gibi) çoğunluğa itibar edilir. Bunların haram kılınmaması, bu prensipten tahsis

edildiklerini göstermektedir.

Eğer bırakılması, çoğunlukta değil de, habis sayılması sebebiyle ise bu «Onlara habisleri haram kılar» ayetinin hükmü altına dahil edilir.

Sümük, balgam, ter, meni, hayvan tersi, kene, pire ve benzeri pis görülen şeylerin tümü habisler içine dahil edilir.

12.1.2.6. Sdrî'in Öldürülmesini Emrettiği Şeylerin Haramlığı

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve seüem'in öldürülmesini emrettiği ve öldürülmelerini yasakladığı hayvanların yenmesi bazı alimlere göre haramdır.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in öldürülmelerini emrettiği hayvanlar beş tanedir. Bunlar; «karga, çaylak, akrep, fare ve kuduz köpek»tir.

Buharî, Müslim, Tirmizî ve Nesâî'nin Aişe (r.a.)'dan rivayetine göre, Allah Rasûlü aleyhisselam şöyle buyurdu: «Beş hayvanın tümü vahşilerden olup, haremde öldürülürler: Karga, çaylak, akrep, fare ve kuduz köpek.» öldürülmeleri menedilen hayvanlar ise; «karınca, arı, hüdhüd kuşu ve göçeğin kuşu»dur.

Ebû Davud'un İbn Abbas'dan «sahih isnadla» naklettiğine göre, Nebi aleyhisselam dört hayvanı öldürmeyi menetmiştir: Karınca, arı, hüdhüd göçeğin kuşu.

Şevkanî bu görüş ve rivayeti münakaşa ederek şöyle diyor: «Denmiştir ki: Zehirli keler, beş hayvan ve benzeri gibi bir şeyin öldürülmesinin emredilmesi ve karınca, arı, hüdhüd, göçeğin kuşu ve benzerleri gibi bir şeyin öldürülmesinin nehyedilmesi, bunların yenmesinin haram oluşunun sebeplerindendir. Şarî, öldürülmesi emredilen veya nehyedilen hayvanların yenmesinin de haram olduğunu gösteren bir söz söylememiştir ki emir ve nehiy buna dair bir delil olsun. Bu konuda ne akli ne de örfi bir gereklilik yoktur. Üstelik bunların tahrim asıllarından biri kılınmasına da hiçbir yol yoktur. Eğer öldürülmeleri emredilen veya nehyedilenler, «habais» sınıfına girenlerden olsaydı, bunların haramlığı, ayeti kerime sebebiyle olurdu. Eğer habaisden değillerse, helâlin asıllığı ve bu husustaki diğer külli deliller ile amel edilerek helal sayılırlar.»

12.13. Hakkında Nass Bulunmayan ve Susulan Şeyler

Şarî'in sustuğu ve haramlığına dair bir nassın bulunmadığı şeyler, üzerinde ittifak olan kaideye uyularak helal sayılırlar. Bu; «eşyada asi olan ibahadır (mübahlıktır).» kaidesidir. Bu prensip, İslam'ın temel esaslarından biridir.

Bu kaideyi ortaya koyan pek çok nass gelmiştir. Allah Sübha-nehû'nun şu ayeti bunlardandır: «Dünyadakilerin tümünü sizin için yarattı.» (Bakara: 29)

Dârekutnî'nin Ebû Sa'lebe'den rivayetine göre, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Allah farzları farz kılmıştır, onları zayi etmeyin. Hududları koymuştur, onları aşmayın. Bazı şeylerde de unutmamasından değil, size olan rahmetinden dolayı susmuştur, onları da araştırmayın.»

Selman-i Farisî'den yapılan rivayete göre, Rasûl aleyhisselam'a yağ, peynir ve post soruldu. Şöyle buyurdu:

«Helal, Allah'ın kitabında helal kıldığıdır. Haram da Allah'ın kitabında haram kıldığıdır. Sustuğu şeyler ise sizi bağışladığı şeylerdir.»

(Hadisi tbn Mâce ve Tirmizî kaydetmiş, Tirmizî «Hadis garib-tir. Sadece bu yoldan biliyoruz.» demiştir. Ayrıca Hâkim «Müstedrek» inde bunu şahid olarak kaydetmiştir.)

Buharî ve Müslim'in Sa'd b. Ebî Vakkas (r.a.)'dan rivayetine göre, Allah Rasûlü aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Müslümanların, müslümanlara en zararlı olanı insanlara haram kılınmamış bir şeyi sorup, bu sorusu sebebiyle onun haram kılınmasına neden olan kimsedir.»

Ebu'd-Derda (r.a.)'dan rivayete göre, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem: «Allah'ın kitabında helal kıldığı helaldir. Allah'ın kitabında haram kıldığı da haramdır. Sustuğu şeyler ise afvolunmuştur. Allah'ın afiyetini kabul edin. Allah hiçbir şeyi unutmamıştır.» buyurdu ve «Rabbini unutma tutmaz.» (Meryem: 64) ayetini okudu.

(Hadisi Hâkim ve Bezzâr kaydetmiş ve her ikisi de sahiplemiştir.)

12.1.3.1. İthal Etler

İslam memleketlerinin, dışardan ithal ettikleri etleri yemek şu iki şartla helaldir:

1 — Allah'ın helal kıldığı hayvanların etleri olmalı.

2 — Şer'i kesim ile kesilmiş olmalı.

Haram kılınmış etler (domuz gibi) olmaları veya kesimlerinin şer'i olmaması sebebiyle, bu iki şartın yerine getirilmediği durumlarda, mahzurlu olurlar ve yenmeleri helal olmaz.

Çağımızda bu iki şartın yerine getirildiğini bilmenin kolay bir yolu vardır. Çoğunlukla bu etler, üzerlerinde içindikileri ve çeşitlerini belirten yazılar bulunan kutularda saklanmaktadır. Bu mal-lumatla yetinmek mümkündür. Çünkü aslolan bunlarda genellikle doğru bilgi verilmesidir.

Daha önceki fakihler buna benzer konularda fetva vermişlerdir. Şafii kitaplarından olan Hatib eş-Şerbini'nin «el-İkna»sında şöyle denmektedir: «Eğer fasık veya kitabı, mesela bir koyunun kesilmiş olduğunu haber verse, onu

yemek helal olur. Çünkü bunlar hayvanların kesenlerdendir. Mecusi memleketinde bulunulsa ve müs-lümanlar hayvanın müslüman veya mecusi tarafından kesildiğini bilemese, mubah, kılan kesimde şüphe olduğu ve kesimin bulunmaması bu memlekette asıl olduğu için bunları yemek helal olmaz. Evet. Eğer müslümanların çoğunlukta bulunduğu (İslam memleketleri gibi) yerlerde ise, helal olması gerekir. Kesimi hayvanı helal yapmayan bütün insanlar da, mecusilerin hükmüne dahildir.»

12.1.3.2. Zorunluluk Halinde Haram Olan Şeyi Yemenin Mübahlığı

Darda kalanın, meyteyi, domuz etini, yenmesi helal olmayan hayvan ve diğer şeyleri yemesi, hayatın korunması ve canın ölümden kurtarılması içindir. Burada mübahlık, Allah'ın: «Nefislerinizi öldürmeyin. Allah size karşı merhametlidir.» (Nisa: 29) ayeti gereğince vücut ifade eder.

12.1.3.3. Zorunluluğun Sınırı

Kişi, helak olacak veya Ölümcül hastalığa tutulacak derecede aç kalırsa, darda kalmış sayılır. Bu kişinin itaatkâr veya isyankâr olması eşittir.

Allah Sübhanehû şöyle buyuruyor: «Fakat darda kalana, başkasının payına el uzatmamak ve zaruret miktarını aşmamak üzere o günah sayılmaz. Allah bağışlayandır ve merhamet edendir.» (Bakara : 173)

Ebû Davud'un el-Fuci'el-Amiri'den rivayetine göre. O, Nebî aleyhisselam'a gelerek: «Bize meyteden ne helal?» diye sordu. Nebi aleyhisselam «Yiyeceğiniz nedir?» buyurdu. Biz: «Sabah içilen süt ile akşam içilen süttür» dedik: «Bu, babamın hakkı için açıktır.» buyurdu ve bu durumda, onlara meyteyi helal kıldı.

İbn Hazm şöyle demiştir :

«Zaruretin sınırı, bir gün ve bir geceyi, içecek ve yiyecek bir-şey bulamadan geçirmektir. Eğer bu durumun sürmesiyle zayıf düşmekten, öleceğinden veya yolundan geri kalacağından korkarsa, canım açlık ve susuzluktan, ölmekten kurtaracak şeyi içmesi ve yemesi ona helaldir. Bizim buna koyduğumuz sınır İse, bir şey yemeden bir gün ve bir gece geçirmesidir. Delili de Nebî aleyhisselam'ın oruçluya, bir gün bir gece visal yapmayı haram kılmasıdır. Yine bizim görüşümüze göre, bu süre dolmadan ölümden korkarsa, o darda kalandır.»

Malikiler, «üç gün bir şey yemeyen kimse, Allah'ın haram kıldığı şeylerden —başkasının malı bile olsa— kolayına geleni yiyebilir.» görüşündedir.

12.1X4. Yenilecek Miktar

Darda kalan, meyteden hayatını koruyacak ve yaşamasını sağlayacak kadarını yiyebilir. İhtiyacı kadarını nızık edinmesi ve zaruret halini gidermesi hakkıdır.

Malik ve Ahmed'den yapılan bir rivayete göre, Ebû Davud'un Câbir bin Semüre'den naklettiği aşağıdaki hadis gereğince bununla doyması da caizdir. «Bir adam Harre'de konakladı. Yanındaki deve si öldü. Hanımı ona: «Yağım ve etini ayırarak derisini yüz de onu yiyelim.» dedi. Adam «Allah Rasûlü'ne sormadan olmaz.» dedi. O'na sordu. Nebî aleyhisselam: «Yanında seni ondan müstağni kılacak bir şey var mı?» diye sordu. Adam «Hayır» deyince Nebî aleyhisselam: «Onu yeyin» buyurdu.

Ebû Hanife'nin arkadaşları: «Ondan doycak kadarını yiyemez.» demiştir.

Şafi'i'nin ise iki görüşü vardır.

22.1.3.5. Haram olan şeyin yerine yiyecek bulan kimse, isterse bul' duğu bu Şey, başkasının olsun, darda kalan değildir.

Kişi, başkasının malı bile olsa, yiyecek bir şey bulamadığı zaman «darda kalan» hükmünde olur. Eğer darda kalır ve başkasının malı olan bir yiyecek bulursa, sahibi izin vermiş olmasa bile onu yer. Âlinjler bu konuda ayrılığa düşmemişler, ancak tazmini konusunda ihtilaf etmişlerdir.

Âlimlerin çoğu; «kişi açlığa düşüp darda kalır ve hazır olmayan birinin mâlik olduğu bir yiyecek bulunursa, ondan alması hakkıdır. Sonra onu tazmin eder. Çünkü darda kalma, başkasının hakkını iptal etmez.» demişlerdir. Şafi'i ise; «tazmin etmez, çünkü Şâri'in izni bulunması sebebiyle «darda kalma» durumu mesuliyeti kaldırır, tzin ve tazmin bir arada bulunamaz.» demiştir.

Eğer yiyecek bulunur ve sahibi onu almasını engellerse, «darda kalan» gücü yettiği zaman onu zorla alır.

Malikiler şöyle demiştir: «Bu durumda «darda kalandın, darda kaldığını bildirdikten sonra, yiyecek sahibiyle silahlı mukatele etmesi caizdir. Eğer yiyecek sahibi yiyeceğini vermezse onunla savaşıır. Bu sırada o ölürse — darda kalana yiyeceği bağışlaması vacib olduğu için— kanı heder olur. Eğer darda kalan ölürse, ona kısas gerekir.»

İbn Hazm şöyle demiştir: «Darda kalanın .müslüman veya zım-mî malı bulamadığı durumda, haram olan şeyleri doyuncaya kadar yemesi ve helal olanı buluncaya değin onlarla nızıklanması helaldir. Bunları bulduğu zaman, bu haram olan şeyler tekrar haramlık durumlarına dönerler. Müslüman veya zımminin malını bulduğu zaman, «Açları doyurun.» hadisi gereğince, Allah Rasûlü'nün yemesini emrettiği bir şeyi bulmuş olur ve ondan yeme

hakkı doğar. Bu durumda olan kimse, meyteyi yeme zorunda olan «darda kalmış» kimse değildir. Eğer zulümle bundan menedilirse, o zaman «darda kalmış» sayılır.»

12.1.3.8. İçkinin Haç Olarak Kullanılması Mubah mıdır?

Âlimler, darda kalana haramların mubah olduğunda müttefik olup, hiç biri buna muhalefet etmemiştir. Ancak, içkinin (hamr) tedavide kullanılması hususunda ayrılığa düşmüşlerdir. Bazıları bunu meneder, bazıları ise mubah sayar. Zahir olan, menedilmenin tercih edilmesidir. İnsanlar İslâm'dan önce cahiliyyede iken, hamrı ilaç olarak kullanırlardı. İslâm gelince, onları hamr ile tedaviden menetti ve onu haram kıldı. İmam Ahmed, Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin Tarık b. Sü-veyd el-Cu'fi'den rivayetlerine göre; o, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e hamr'ı sordu. Nebî aleyhisselam onu menetti. Tank: «Ancak ben ondan ilaç yapıyorum.» dedi. Nebî aleyhisselam şöyle buyurdu: «O deva değil, bilakis ezadır.»

Ebû Davud'un Ebu'd-Derdâ'dan rivayetlerine göre, Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Allah hastalığı da ilacı da indirmiştir. Her hastalığın devasını halketmiştir. Tedavi olun, fakat haram olan şeyle değil.» İslâm'dan önce araplar bazı durumlarda, havanın soğukluğundan dolayı içki içerlerdi. İslâm onları bundan da menetmiştir.

Ebû Davud'un rivayetlerine göre, Deyîem el-Himyerî Nebî aleyhis-selam'a: «Ey Allah'ın Rasûlü, Biz soğuk bir yerde yaşıyoruz. Orada çok çalışmaya alıştık. Biz buğdaydan şarap yapıp, onunla işimizde ve beldemizin soğuğuna karşı kuvvet alıyoruz.» dedi. Nebî aleyhisselam: «O sarhoş ediyor mu?» diye sordu. Deylem, «Evet» dedi. Nebî aleyhisselam: «Ondan sakının.»- buyurdu. Deylem: «Halk onu terketmez.» deyince Nebî aleyhisselam: «Eğer bırakmazlarsa onlarla savaşın.» buyurdu.

İlim ehlinin bazıları, haramın yerine geçecek helal olan bir ilaç bulunmaması şartıyla içki (hamr) ile tedaviye cevaz vermiştir. Ayrıca tedavi olanın onunla lezzet ve neşeyi amaçlamamasını ve tabibin tayin ettiği miktarı da aşmamasını şart koşarlar .

Fakihler, «darda kalma» durumunda hamr içmeyi caiz gördükleri gibi bunu da boğazına lokma tıkanıp neredeyse boğulacak olan ve hamrdan başka boğazına dökcek bir şey bulamayan veya soğuktan helak olacak olup, bu helaktan onu bir bardak veya bir yudum şaraptan başka kurtaracak bir şey bulamayan veya kalb darlığına düşüp neredeyse ölecek duruma gelen ve bu tehlikeyi muayyen miktarda şarap içmekten başka bir şeyin gideremeyeceğini bilen ya da tabibin bildirdiği kimseleri örnek olarak verirler.

Bu durumlar, haramları mubah kılan zaruretler sınıfındandır.

12.2. ŞER'İ KESİM

12.2.1. Tanımı

Kesim mânâsına gelen (zekat) aslında «temizleme» anlamındadır. Bu yüzden «kesime» ad olmuştur. Çünkü şer'i kesim, onu «temiz» yapar.

«Zekat»ın mânâsı «tamhk»tir da denmiştir. «Falan zekidir.» dendiğinde «anlayışı tamdır» anlamı kastedilir. Burada «zekat»la, hayvanın kesilmesi, yutak ya da yemek borusunun kesilerek boğazlanması kastedilmektedir. Yenmesi helal olan hayvanların —balık ve çekirge dışında— ancak tezkiye (şer'i kesim) ile yenilmesi caiz hale gelir.

12.2.2. Kesimde Gerekli (Vacib) Olanlar

Şer'i kesimde aşağıdaki şartlar vacibdir :

1 — Kesenin, âkil olması gerekir. Dişi veya erkek, müslüman ya da zımî olması eşittir.

Sarhoş, mecnun veya mümeyyiz olmayan çocuk gibi ehliyesizin ise, kestiği helal değildir. Putlara tapan müşrik, zındık ve İslâm'dan dönmüş mürtedin kestiği de helal değildir.

Kitab ehli, mecusi ve sabîflerin durumuna gelince :

a — Kitab ehlinin kestikleri:

Kurtubî şöyle demiştir: İbn Abbas şöyle dedi: 'Allah Teâlâ: «Üzerine Allah'ın adının anılmadığı kesilmiş hayvanları yemeyin.» (En'am: 121) buyurmuş, sonra da: «Kitap verilenlerin yemeği size helal, sizin yemeğiniz de onlara helâldir.» (Mâide: 5) buyurarak bu hükümden (Yahudi ve hristiyanların kestiklerini) istisna etmiştir.»

Eğer hristiyan, kesim sırasında «Mesih adma», yahudi de «Aziz adma» dese bile. Bu onların kendi dinleri üzerine kesimleridir.

'Atâ şöyle demiştir: «Hristiyanların kestiklerinin tümü, «Mesih adma» bile deseler helaldir. Çünkü Allah azze ve celle onların ne söylediklerini bildiği halde kestiklerini mubah kılmıştır.

Kasım b. Müleymîre de şöyle demiştir: «Sercis (kiliselerinin ismi) adına» kesmiş dahi olsalar, bütün kestikleri

helaldir.»

Bu Zührî, Rebî'a, Şa'bî ve Mekhûl'un de görüşüdür.

Sahabeden Ebû'd-Derdâ ve Ubâde b. Sâmî'ten de bu görüş nakledilmiştir.

Bir grup: «Kitabî'nin Allah'tan gayrisinin ismini andığını iştirsen, kestiğini yeme.» demiştir.

Sahabeden Âişe, Ali ve İbn Ömer bunu söylemiştir. Bu aynı zamanda Tavus ve Hasan'ın da görüşüdür. Bunlar:

«Allah'ın ismi anılmadan kesilenleri yemeyin. Çünkü bu Fısktır.» (En'am: 121) ayetine dayanmışlardır.

Malik: «Bunu mekruh görüyorum,» demiş ve haram saymamıştır.

b — Mecusi ve Sabiilerin kestikleri :

Fakihîerin, mecusilerin kestikleri hakkındaki ihtilaflan, onların dinlerinin aslı hakkındaki ihtilaflarına dayanmaktadır. Bazdan onların kitap ehli oldukları ve kitaplarının kaldırıldığı görüşündedirler.

Mecusîlerin kitap ehli oldukları görüşüne .sahip olanlar, onları «Kendilerine kitap verilenlerin yiyeceği size helaldir.» ayetine dahi! ederek kestiklerinin helal olduğunu söylemişlerdir.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem: «Onlara, kitab ehlinin sünneti ile muamele ediniz.» buyuruyor.

İbn Hazm mecusiler hakkında şöyle demiştir: «Onlar ehli ki-tapdır. Onlara her konuda kitap ehlinin hükmü gibi hüküm verilir.»

Ebû Sevr ve Zahirîler bu görüşü benimsemiştir.

Fakihîerin cumhuru ise, onların kestiklerini haram sayarlar. Çünkü bunlara göre «mecusiler müşriktirler.»

Sabiiler(') hakkında ise «Kestikleri caiz değildir.» denildiği gibi «caizdir» de denmiştir.

2 — Hayvanın kesildiği aletin kan akıtmayı ve boğazı kesmeyi mümkün kılacak şekilde kes kin [eştirilmiş olması gerekir. Meselâ; bıçak gibi kesecek ağız olan taş, ağaç, kılıç, cam ve çakı gibi. Diş . ve tırnakla kesim olmaz.

(•) Dinieri mecusilerle hristiyanlar arası bir şeydir. Yıldızların te'siri-ne inanırlar.

v

Malik'in rivayetine göre; koyun çobanlığı yapan bir kadın, hastalanmış ve bir koyunu taşla tezkiye etmiş (kesmiş)ti. Allah Rasû-lü'ne bu durum sorulduğunda, «Bunda bir mahzur yoktur,» buyurmuştur.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'den rivayete göre, O'na «Merv ve asa kenarıyla kesim yapabilir miyiz?» diye soruldu. Nebi aleyhisselam şöyle buyurdu: «Acele davran ve kan akıtacağın şeyi bile (keskinleştir). Üzerine Allah'ın adını an ve onu ye. Diş ve tırnakla ise kesilmez.» (Hadisi Müslim kaydetmiştir.)

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, şeytan neşterini (cildi kesip, şah damarlarını kesmeden yapılan kesimi) nehyetti.

(Hadisi Ebû Dâvûd İbn Abbas'tan nakletmiştir. İsnadında Amr bin es-San'ani vardır. Bu ravi zaiiftir.)

3 — Boğaz ve yemek borusunun kesilmesi. Bunların koparılması ve boğaz damarlarının kesilmesi şart değildir. Çünkü bunlar, onlarsız hayatın söndürülemeyeceği yiyecek ve içeceğin geçtiği yerlerdir. Öldürmeden kasıt da budur. Eğer baş vücuttan ayrılırsa, bu kesim haram değildir. Yine kesimin enseden yapılması da —alet kesim mahalli olan yere kadar gelip, orayı keserse— hüküm aynıdır.

4 — Besmele çekmek. Malik şöyle demiştir: «Allah'ın ismi anılmadan kesilen her hayvan, haramdır. Bunun kasten veya unutarak terkedilmesi eşittir.»

Bu görüş, İbn Şîrîn ve kelimcilerden bir grubun da görüşüdür.

Ebû Hanîfe ise: «Kasten anmayı terkederse, haram olur. Unutarak terkederse, hela! olur.» demiştir.

Şafi'î de: «Besmele terkedilerek kesilmiş hayvan helaldir. Bunun kasten veya unutarak yapılması kesenin kesime ehil olması durumunda hükmü değiştirmez.» demiştir.

Âişe'den rivayete göre, bir topluluk: «Ey Allah'ın Rasûlü! Bir kavim bize et getiriyor. Biz onlara Allah'ın ismini anıp, anmadıklarını bilemiyoruz.» dediler. Nebî aleyhisselam, «Siz onların üzerine besmele çekin ve onları yeyin.» buyurdu. Âişe (r.a.) : «Bu kavim İslâm'a daha yeni girmişti.» demiştir. (Hadisi Buhari ve başkaları kaydetmiştir.)

12.2.3. Kesimde Mekruh Görülenler

Kesim işinde aşağıdakiler mekruh görülmüştür: 1 — Kör (keskin olmayan) aletle kesim yapılması. Müslim'in Şeddad b. Evs'den rivayetine göre, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Allah, her şeyde ihsanı

yazmıştır, öldürdüğünüz zaman güzelce öldürün. Kestiğiniz zaman da güzelce kesiniz. Kesecek kimse bıçağını keskinleştirip bilesin ve hayvanı rahatlatсын.»

2 — İbn Ömer'den rivayete göre, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bıçağın bilenmesini ve hayvandan gizlenmesini emretti. (Hadisi Ahmed kaydetmiştir.)

3 — Canı çıkmadan önce hayvanın boynunu kırıp ,derisini soyamak.

Darekutnî'nin Ebu Hureyre'den rivayetine göre, Allah Rasûlü şöyle buyurmuştur: «Canı çıkmadan önce, çabucak çıkarmaya kalkışmayın.»

Kesim sırasında kibleye yönelmek, hiçbir şeyin reddetmediği bir müstehabtır.

12.2.4. Can Çekişme veya Hastalık Halindeki Hayvanı Kesmek

Hayvan, kesim sırasında hayatta ise, bu hayat hayvanın yaşamasını sürdüreceği şekilde olmasa bile, yenmesi helaldir.

Hayatından ümit kesilen hasta hayvan da kesimi sırasında hayatta ise aynı hükme tabidir.

Hayvanın hayatta olduğu, elinin, ayağının veya kuyruğunun hareketi ya da soluk alması ve benzeri şeylerle bilinir.

Can çekişme halinde bulunan bir hayvanın, eli ve ayağı hareket etmez ise, bu durumda meyte sayılır. Kesilmesi bir fayda vermez. Delili ise Allah Sübhanehû'nun, «Meyte, kan, domuz eti, Allah'tan gayrisi adına kesilenler — canları çıkmadan Önce kesmemişseniz—, boğulmuş, bir yerine vurularak öldürülmüş, düşüp yuvarlanmış, başka bir hayvan tarafından susulmuş, yırtıcı hayvan tarafından yenmiş olanları... size haram kılındı.» (Mâide: 4) ayetidir.

Yani bu şeyler size haramdır. Ancak yetiştikleriniz müstesna. Onlara Ölmeden önce yetişir ve tezkiye ederseniz, bu helaldir.

İbn Abbas'a, kurdun saldırısına uğrayıp, karnı yanlan ve bağırsakları yayılan, bu haldeyken kesilen koyunun durumu soruldu. Şöyle dedi: «Bağırsakları yayılmış olanı yeme!»

12.2.5. Kesim Tamamlanmadan Önce Elleri Kaldırmak

Kesen, kesim tamamlanmadan Önce ellerini çeker, sonra birden dönüp kesimi tamamlarsa, bu caizdir. Çünkü onu yarlamış daha sonra da daha hayat varken hayvanı kesmiştir. Bu durum Allah Te-âlâ'nın «Yetişip kestikleriniz dışında...» ayetine dahildir.

12.2.6. Kesim Zor Olduğunda Hayvanı Yaralamak

Kesen, eğer hayvanı kesim yerinde kesmeye kadir ise, hayvan kesimle helal olur. Eğer buna güç yetiremezse, bedeninin herhangi bir yerini yararlar. Bu sebeple Ölmesi mümkün olacak şekilde kan akması şartıyla, hayvan kesilmiş sayılır.

Rafî bin Hadîc şöyle demiştir: «Allah Rasûlü ile birlikte çıktığımız bir yolculukta, develerden biri ürküp kaçtı. Beraberlerinde at da yoktu. Bir adam ona ok atıp, hayvanı vurdu. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Bu hayvanların, vahşilerin ürkmeleri gibi ürküp kaçanları vardır. Bunlardan biri böyle yaptığı zaman, siz de böyle yapın.» (Hadisi Buhari ve Müslim kaydetmiştir.)

Ahmed, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce'nin Ebu'l-Aş-râ'dan rivayetine göre, babası: «Ey Allah'ın Rasûlü kesim sadece boyun ve gerdanda mı olur?» diye sordu. Nebi aleyhisselam: «Eğer baldırını yaralarsan bu sana yeter.» buyurdu.

Ebû Dâvûd şöyle demiştir: «Bu durum ancak ürküp kaçan ve vahşileşen hayvanlarda sahih olur.»

Tirmizî ise şöyle demiştir: «Bu durum, kaçan veya ürken ve yakalayamadığımız, ya da denize düşüp boğulmasından korktuğumuz hayvanlar gibi zaruret hallerine aittir. Bıçak veya okla bu hayvana vurunuz. Kan akar ve Öürse eti helâl olur.»

Buhari'nin Ali, İbn Abbas, İbn Ömer ve Âişe'den rivayete göre; «Elinde bulunan hayvanlardan kesmeye aciz oldukların ve kuyuya düşenler, av hayvanı gibidir. Bunların kesimi güç yetirdiğin yerin dendir.»

12.2.7. Ceninin Tezkiyesi

Annesi kesilince karnından hayatta olan bir cenin çıkarsa, bunun kesilmesi vacibtir. Eğer ölü olarak veya can çekişir halde çıkarsa karnındayken anası kesilmişse, anasının kesimi bunun da kesimi sayılır.

Delili Allah Rasûlü'nün ceninler hakkındaki şu hadîsidir: «Ceninın tezkiyesi, anasının kesimidir.» (Hadisi Ahmed, İbn Mâce, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Dârekutnî Ebû Sâld'den nakletmiş, İbn Hibban «Sahih» demiştir.)

İbn Münzir şöyle demiştir: «Ali bin Ebî Talib, Sa'îd b. Müsey-yeb, Ahmed, İshak ve Şafi'î, ceninin kulanmış olup olmamasından bahsetmeden «ceninin tezkiyesinin anasının kesimi» olduğunu söyleyenlerdendir. Ne sahabeden ne de âlimlerden hiçbirisi ceninin, yeniden kesimi olmaksızın yenilebileceğini reddetmemiştir. Ancak Ebu Hanîfe'den rivayet edilen görüş hariç.»

İbn'ül-Kayyim şöyle demiştir: Sarih, sahih, muhakkem sünnet «meytenin haram olması» aslına aykırı olarak ceninin tezkiyesinin annesinin kesimi olduğu şeklinde varid olmuştur.

Denilebilir ki: Nebî aleyhisselâm'ın lisanından —balık ve çekirge istisna edilerek— meytenin haramlığı hükmü gelmiştir. Çünkü o annesinin parçalarından biridir. Kesim de, annenin tüm azalan için geçerlidir. Hayvanın her bir cüz'ünü ayrı olarak kesmeye ihtiyaç yoktur.

Cenin de anneye tabidir, ondan bir parçadır. Sünnette mubah olduğu gelmemiş bile olsaydı bu sahih usulün bir gereği olurdu. Kıyas ve asıllara uygun olan bu mübahlık nasıl reddedilebilir ki? Allah'a hamdolsun bu konuda nass, usul (genel prensipler) ve kıyas ittifak etmiştir.

12.3. AVLANMA

12.3.1. Tanım

Avlanma, ehlileşmemiş vahşi ve eti helal hayvanların avlanma-sıdır.

12.3.2. Hükümü

Avlanma, Allah Sübhanehû'nun «İhramdan çıktığınız zaman avlanabilirsiniz.» (Mâide: 2) ayeti ile izin verilmiş bir mubahtır.

Harem dışında, avlanma tamamen mubahtır. Harem'de avlanma hususu Hac bölümünde geçmişti.

«Deniz avı her durumda caizdir. Kara avı da böyledir.» Ancak ihram hali bunun dışındadır.

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

«Deniz avı ve onu yemek size de yolculara da, geçimlik olarak helâl kılınmıştır.» (Mâide: 96)

12.3.3. Haram Olan Avlanma

Kendisiyle tezkiye amaçlanan avlanma mubahtır. Tezkiyenin kastedilmediği avlanma ise haramdır.

12.3.4. Boş Yere Hayvanları Telef Etmek

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem yemek için olması dışında hayvanları öldürmeyi yasak etmiştir.

Nesâî ve tbn Hibbân'ın rivayetine göre, Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Zevk için (spor olsun diye) serçe öldüren kimseyi, kıyamet günü, öldürdüğü kuş, «Ya Rabbi, falan beni bir fayda elde etmek için değil zevk için öldürdü» diye Allah'a şikâyet eder.»

Müslim'in tbn Abbas'dan rivayetine göre, Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Hiçbir canlıyı hedef olarak kullanmayın.»

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bazı insanların hedef olarak kullandığı, isabet almış bir kuşa rastladı ve «Allah bunu yapana la'net etsin» buyurdu.

Sopa ve benzeri şeylerle vurularak öldürülen hayvanlar da haramdır. Ancak diri iken yetiştirip, keserse helal olur.

12.3.5. Avcıda Aranan Şartlar

Bir avcının avını yemenin helal olması için avcıda —mÜslüman veya kitabî olsun— hayvan kesicisinde aranan şartlar bulunmalıdır. Yahudi ve hristiyanların avladıkları da, kestikleri gibidir. «Şer'i kesim» konusunda açıklandığı gibi bunlara fyahudi ve hristiyanla-ra) dahil edilenler de böyledir.

12.3.6. Silahla ve Hayvanla Yapılan Avcılık

Avlanma, bazan, mızrak, kılıç, ok ve benzeri yaralayıcı silahlar ile yapılır. Bu konuda Allah Sübhanehû şöyle buyuruyor: «Ey İnananlar!... elinizin ve mızraklarınızın ulaştığı avdan bir şeyle Allah andolsun kî sizi dener.» (Maide: 94)

Bazan da hayvan vasıtasıyla yapılır: Bu konuda da Allah Sübhanehû şöyle buyuruyor: «Ey Muhammedi Sana kendilerine neyin helal kılındığını soruyorlar. De ki: Size temiz olanlar helal kılındı. Allah'ın size öğrettiği üzere alıştırıp yetiştirerek Öğrettiğiniz avcı hayvanların sizin için tuttuklarını yiyin ve üzerine Allah'ın adını anın.

Allah'tan sakının, doğrusu Allah hesabı çabuk görür.» (Maide: 4).

Ebû Sa'lebe el-Huşenî'den rivayete göre, o şöyle demiştir: «Ey Allah'ın Rasûlü! Biz av alanmdayız. Yay ile, eğitilmiş ve eğitilmemiş köpeklerle avlanıyorum. Bana izin var mı?» diye sordum. Nebî aleyhisselam şöyle buyurdu: «Yayınla avladıklarını, üzerine Allah'ın adım anarak ye. Eğitilmemiş köpeğinle avladığımı da. Ölmeden kesmeye yetiştirsen, ye.» (Hadisi Buhari ve Müslim kaydetmiştir.)

12.3.7. Silahla Avlanmanın Şartları

Silahla avlanmanın aşağıdaki şartları vardır: 12.3.7.1. Silahın Avın Vücudunu Delip, Girmesi

Aday bin Hatem hadisinde, o «Ey Allah'ın Rasûlü! Biz okla avlanan bir kavmiz. Bize helal olanlar nelerdir?» diye sordu. Nebî aleyhisselam şöyle buyurdu: «Kestiklerinizin hepsi ve üzerine Allah'ın adını anarak, vurup yaraladıklarınıza size helal kılınmıştır; onları yeyin.»

Şevkanî şöyle demiştir: «Hadis, ölümü vurma sebebiyle olsa bile, sırf vücuda saplanmaya önem verildiğine delalet eder.

«Barut ile saçma fırtalan yeni silahlar ile avlanan kimsenin avladığı da helaldir. Çünkü saçmalar ok ve mızrak gibi silahlardan daha fazla hedefi delip geçer. Eğer avcı hayvana yetiştirip, avı tezkiye edemezse bile, atarken

Allah'ın ismini andığında aynı hükmü alır.»

Topraktan yapılp, kurutulmuş toprak atan aletle vurulup tezkiye edilemeyen hayvanın yenmesinin yasaklığı ise, hadiste geldiği şekilde .sopayla vurulup öldürülmüş hayvan gibi değerlendirilme-sindendir.

İslâm, bu aletle avlanan avı yemeyi nehyettiği gibi, çakıl taşı ve benzeri şeyleri atarak avlanmadan da nehyetmiştir.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bu durumu illetlendi-rerek şöyle buyuruyor: «O ne avı avlar, ne de düşmanı Öldürüp, kırar. Fakat o, sadece göz çıkarır ve diş kırar.»

Sopa ve benzeri şeylerle vurularak öldürülen hayvanlar da haramdır. Ancak diri iken yetişip, kesilirse helal olurlar.

Adiy'in hadisinde, o şöyle demiştir: Nebî aleyhisselam'a: «Ben ava ok atarak avlanıyorum.» dedim. Nebî aleyhisselam şöyle buyurdu: «Oku attığında saplanırsa onu ye. Eğer okun yanı çarpar (da Ölü)se onu yeme.» (Hadisi Buharî ve Müslim kaydetmiştir.)

12.3.7.2. Avcının, Okunu Attığı Esnada Allah'ın Adım Anması

Müctehid İmamlar, geçen Ebû Sa'lebe hadisi ve diğer hadisler gereğince besmele çekmenin meşru olduğunda ayrılığa düşmediler. Ancak bunun hükmü hakkında ihtilaf ettiler.

Ebu Sevr, Şa'bî, Dâvûd ez-Zahiri ve hadis ehlinde bir cemaat, her halükârda besmele çekmenin mubahlık için şart olduğu görüşündedirler. Kasten veya yanılarak terkederse avı helâl olmaz. Bu Ahmed'den yapılan rivayetlerin de en zahir olanıdır.

Ebû Hanife ise: «Hatırladığı duılımlarda, şarttır. Eğer unutarak terkederse avı helâl olur. Kasten terkeder ise, helâl olmaz.» demiştir.

Mâlik'in meşhur olan görüşü de budur.

Şafi'i ve Malikîlerden bir cemaat de: «Besmele çekmek sünnettir. Eğer onu terkederse —kasten bile olsa— avı haram olmaz, etini yemek helâldir.» görüşündedir. Bunlar besmele çekmeye dair olan emri mendub oluşuna hamletmiştir.

12.3.8. Hayvanlar İle Avlanmanın Şartları

Doğan, pars, şahin ve köpek gibi eğitilebilen hayvanlarla yapılan avcılık aşağıdaki şartlar ile caizdir:

12.3.8.1. Hayvanın Avcılık İçin Eğitilmesi

Bu durum, emir verildiğinde uyması ve yasak edildiğinde yasağı dinlemesi ile anlaşılır.

12.3.8.2. Hayvanın Avı Yemeyerek, Sahibi İçin Tutması

Eğer avı yerse, kendisi için tutmuş sayılır ve avladığı o avı yemek helal olmaz. Adiy bin Hatem'in hadisinde Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ona şöyle buyurmuştur :«Eğitilmiş köpeğini yolladığın zaman üzerine Allah'ın adını an. Senin için tuttuklarını ye. Eğer köpek avı yerse, sen onu yeme. Çünkü onu kendisi için tutmasından korkarım.»

12.3.8.3. Allah'ın İsmi Anarak Hayvanı Göndermek

Besmeleyi söylemenin hükmü yukarıda geçmişti Hayvanı göndermeyi kasdetmek de avlanma şartlarından birisidir. Eğer avcı hayvan, avcının göndermesi ve teşviki olmadan kendiliğinden ava giderse, tuttuğunu yemek caiz değildir. Malik, Şafii, Ebu Sevr ve reycilere göre onu yemek helal değildir. Çünkü o ava gönderilmeden kendisi için avlanmış ve avı tutmuştur. Bu avı avcı için yapmamıştır. Bu yüzden avcıya nisbet edilemez. Çünkü bunu yukarıda geçen «Eğitilmiş köpeğini gönderdiğinde...» hadisi tasdik etmemektedir. Hadisteki şarttan, hayvan ava gönderilmediğinde aynı hükmü almadığı anlaşılır.

'Atâ ve Evzâ'î ise, «Hayvan eğitilmiş olup, av için çıkarılmışsa, avladığı yenir.» demişlerdir.

12.3.8.4. Ava Başka Hayvanın Katılması

Avlanma sırasında başka hayvan ava katılırsa, eğer her iki hayvan da sahibi tarafından av için gönderilmişse, tutulan av helâldir. Fakat sadece biri gönderilmiş, diğeri gönderilmemiş ise; «Sen ancak kendi köpeğin için besmele çektin, diğer köpek için besmeleyi söylemedin.» hadisi gereğince av yenmez.

12.3.8.5. Yahudi ve Hristiyanların Köpekleriyle Avlanma

Yahudi ve hristiyanların köpekleri, şahinleri ve doğanlarıyla avlanmak, avcı müslüman ise caizdir. Bu onların bıçaklarını kullanmak gibidir.

123.9. Ava Diri İken Yetişmek

Avcı, avı henüz diri iken ele geçirirse ve yutağı veya gırtlığı kesilmiş ya da karnı yarılıp bağırsakları dışarı çıkmış durumdaysa, bu durumda hayvan kesilmeden helâl olur.

Fakat hayatını sürdürecektir bir durumdayken yetişirse, bu durumda onu kesmesi gerekir. Kesmeden hayvan helâl olmaz.

12.3.10. Avın Vurulduktan Sonra Ölü Bulunması

Avcı, ava atıp isabet ettirdiğinde, hayvanı kaybeder, sonra da onu Ölü olarak bulursa, bu hayvan üç şartla helâl olur:

Birincisi: Dağdan düşmüş veya suda bulunmuş olmamalı. Çünkü bu durumda düşme veya boğulma sebebiyle ölmüş olması mümkündür.

Buhari ve Müslim'in Adiy bin Hatem'den rivayetine göre, o şöyle demiştir: Allah Rasûlü'ne sordum, şöyle buyurdu: «Okunu attığın zaman, Allah'ın adını an. Eğer onu Ölmüş halde bulursan, —suya düşmüş olması dışında— onu ye. Çünkü bu durumda onun ölümünün sudan mı yoksa okundan mı olduğunu bilemezsin.»

İkincisi: Atılan şeyin onu öldürdüğünün bilinmesi ve üzerinde başka bir ok veya bir hayvan izi bulunmaması gerekir.

Adiy'den rivayete göre, o şöyle demiştir: «Ey Allah'ın Rasûlü! Ava atıyorum. Ertesi gün onda okumu buluyorum.» diye sordum; şöyle buyurdu: «Eğer okunun onu öldürdüğünü anlarsan ve üzerinde yırtıcı hayvan izi bulamazsan, onu ye.»

Buhari'nin bir rivayetinde:

«Biz ava atıyoruz. İki veya üç gün peşine düşüp onu arıyoruz. Sonra okumuz ona saplanmış, ölü haldeyken onu buluyoruz.» dedi. Nebî aleyhisselam: «"Dilersen onu ye.» buyurdu.

Üçüncüsü: Kokma derecesine ulaşacak şekilde bozulmuş olmamalı. Çünkü bu durumda iken, insan tabiatına zararlı pisliklerden olmuş olur.

Ebü Sa'lebe el-Huşenî'den rivayete göre, Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Okunu attığında hayvanı üç gün sonra bulursan, kokmamışsa onu ye.» (Hadisi Müslim kaydetmiştir.)

Onüçüncü Bölüm

KURBANLAR

13.1. KURBAN

13.1.1. Tanımı

Kurban, teşrik günleri ve kurban bayramında Allah Teâlâ'ya yaklaşmak için kesilen deve, inek ve koyuna denir.

13.1.2. Meşruluğu

Allah Teâlâ, kurbanı şu ayetler ile meşru kılmıştır: «Öyleyse Rabbin için namaz kıl, kurban kes.» (Kevser: 2) «İşte kurbanlık deve ve sığırları, Allah'ın size olan nişanelerinden kıldık.» (Hacc: 26)

Nebî aleyhisselam'ın kurban kestiği sabit olmuş, müslüman-lar da kurban kesmişler ve bu hususta icma etmişlerdir.

13.1.3. Fazileti

Tirmizi'nin Âişe (r.a.)'dan rivayetine göre. Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Adem oğlunun, kurban günü amellerinden Allah'a en sevimli geleni, kan akıtması (kurban kesme)dir. Çünkü o, kıyamet günü boynuzları, kılları ve tırnaklarıyla gelir. Kan, yere akmadan önce Allah katında mekanını alır. Kurban kesenler onun kokusu sebebiyle nefis kokarlar.»

13.İ.4. Hükümü

Kurban, sünneti müekkededir. Buhari ve Müslim'in kaydettiği Enes hadisi gereğince, gücü yettiği halde onu terkeden hoş görülmez: «Nebi aleyhisselam boynuzlu iki alaca koyunu kurban etti. Onları kendi eliyle, besleme

ve tekbir getirerek kesti.»

Müslim'in Ümmü Seleme (r.a.)'dan rivayetine göre Nebi aley-hisselam şöyle buyurmuştur: «Zilhicce hilâlini gördüğünüz zaman, biriniz kurban kesmek isterse, onun tüylerine ve turnaklarına misk sürsün.»

«Kurban kesmek isterse» sözü, bunun vacib olmayıp sünnet olduğuna delildir.

Ebû Bekr ve Ömer radiyallahu anhumâ'dan rivayete göre, onlar, bunun vacib sanılmasından korkarak, ehil oldukları halde kurban kesmezlerdi (*).

13.1.5. Kurban Ne Zaman Vacib Olur

Kurban iki durum dışında vacib değildir:

1 — Allah Rasûlü'nün: «Kim Allah'a itaat etme hususunda nez-rederse, (adak adarsa) yerine getirsin.» buyruğu gereğince nezre-dihnesi durumunda. Öyle ki eğer nezreden Ölse, ölümünden önce nezrinin yerine getirilmesi için yerine birini tayin etmesi caizdir.

2 — «Bu Allah içindir» veya «bu kurbanlıktır,» denmesi halinde.

Malik'e göre, eğer hayvanı kurbanlık niyetiyle satın alırsa, vacib olur.

13.1.6. Hikmeti

Allah, kurbanı, Allah Rasûlü'nün: «Onlar (bayram günleri) ancak yeme, içme ve Allah'ı anma günleridir.» buyurduğu gibi, İbrahim'in anısını ihya ve bayram günü İnsanlara bolluk olsun diye meşru kılmıştır.

13.1.7. Nelerden Kurban Olur?

Kurban ancak deve, sığır ve koyundan olur. Bu üç hayvan cinsinden başkasıyla kurban caiz değildir. Allah Sübhanehû şöyle buyuruyor: «Her ümmet için, Allah'ın kendilerine nzik olarak verdiği kurbanlık hayvanlar (behîmet'ül-en'am)m üzerine O'nun adını anarak kurban kesmeyi meşru kıldık.» (Hacc: 34)

(•) İbn Hazm şöyle demiştir: «Sahabeden hiç biri kurban kesmenin pacib olduğunu söylememiştir.» Ebû Hanife ise; misafir olmayıp mukim jlan zengin kimselere kurbanın vacib olduğu görüşündedir. Delili İse Nebi ileyhisselam'ın şu hadisidir. «Varlıklı olup da kurban kesmeyen kimse bl-ilm namazgahımıza yaklagmasm.» (Hadisi Ahmed ve İbn Mâce rivayet et--niş, Hâkim ise sahihlemiştir.)

Altı aylık koyunu, bir yaşındaki keçiyi, iki yaşındaki sığırı ve beş yaşındaki deveyi kurban etmez caizdir. Erkek veya dişi olmaları eşittir.

Ahmed ve Tirmizi'nin rivayetine göre, Ebû Hüreyre (r.a.) şöyle demiştir: Allah Rasûlü'nü işittim, şöyle buyuruyordu: «Cuz'a (*) koyunu ne güzel kurbanlıktır.»

Ukbe b. Âmir; «Ey Allah'ın Rasûlü. Ben bir cuz'a elde ettim.» dedi. Nebi aleyhisselam: «Onu kurban et.» buyurdu. (Hadisi Buha-ri ve Müslim kaydetmiştir.)

Müslim'in Câbir'den rivayetine göre, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Mesne olmayan kurbanı kesmeyin. Eğer bu size güç gelirse, koyunun cuz'asını kesin.»

Büyük mesne, beş yaşındaki deve, iki yaşındaki sığır ve bir yaşındaki keçidir. Koyunun ise bir yaşında veya altı aylık olanıdır. Bu konudaki imamların ihtilafını anmıştık.

«Mesne»ye «seniyye» (eşsiz) de denir.

13.1.8. İğdiş Edilmiş Kurbanlık

İğdiş edilmiş hayvanı kurban etmekde bir mahzur yoktur.

Ahmed'in rivayetine göre, Ebû Râfi' şöyle demiştir: «Allah Rasûlü iğdiş edilmiş iki alaca koyunu kurban etti. Çünkü koyunun eti daha hoş ve lezzetlidir.»

13.1.9. Kurban Edilmesi Caiz Olmayanlar

Kurbanın kusurlu olmaması şarttır. Aşağıdaki kusurlara sahip hayvanı kurban etmez caiz değildir.

1 — Belirgin şekilde hasta olan,

2 — Belirgin şekilde bir gözü kör olan,

3 — Belirgin şekilde topal olan,

4 — Kemiğinde iliği kalmayacak derecede zayıf olan hayvan. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyuruyor: «Dört

hayvanın kurban edilmesi caiz değildir: Belirgin şekilde bir gözü kör olan, belirgin şekilde hasta olan, bir ayağı topal olan ve de kemiğinde ilik kalmayacak şekilde zayıf olan hayvanlar.» (Hadisi Tirmizi kaydetmiş ve «Hasen-Sahih» demiştir.)

5 — Kulağının çoğu kesik ve boynuzu kırık olan hayvan.

İki boynuzu da kökünden kopmuş, boynuzunun kabuğu kınlanmış, iki gözü kör, merada bulunduğu halde

otlamayan, her tarafı uyuz olmuş hayvanlar da bu hükme dahil edilir.

Sessiz, kuyruğu kesik, hamile, kulaksız olarak yaratılmış veya kulağının ya da kuyruğunun yansı kesilmiş hayvan olmasında bir beis yoktur. Şafi'ilerin daha sahih olan görüşlerine göre, budu veya memesi kopuk olan hayvanı —yenilen bir uzvu bulunmadığı için— kurban etmez caiz değildir. Kuyruğu kesik hayvan da böyledir. Şâfi'î şöyle demiştir: «Bize Nebî aleyhisselam'dan dişler hakkında bir şey gelmemiştir.» (•) Cuz'a : Şafi'ilere göre, bir yaşındaki, Hanefilere göre, 6 aylık koyun demektir.

1.3.1.10. Kurbanın Kesim Vakti

Kurbanın, bayram günü güneş doğup bayram namazı kılınacak kadar vaktin geçmesinden sonra kesilmesi şarttır. Bundan sonraki üç günde ise gündüz veya gece kurbanı kesmek sahihtir. Bu günlerin bitimiyle kurban kesim vakti sona erer.

Berâ' (r.a.)dan rivayete göre, Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Bu günümüzde ilk yapacağımız şey, namaz kılmaktır. Sonra döner, kurban keseriz. Kim böyle yaparsa bizim sünnetimize uymuştur. Kim de daha önce keserse, o ancak ailesine takdim ettiği bir et olup, kurban değildir.»

Ebû Bürde (r.a.) şöyle demiştir: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem kurban günü bize hutbe vererek şöyle buyurdu: «Kim namazımızı kılar, kıblemize döner ve kurbanını keserse, namaz kılmadan kurban kesmesin.»

Buhari ve Müslim'in rivayetine göre, Rasûl aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Kim namazdan önce kesmişse, kendisi için kesmiştir. Kim de namaz ve iki hutbeden sonra keserse, kurbanı tamam olmuş ve müslümanların sünnetine uymuş olur.»

13.1.11. Bir Ev Halkı İçin Tek Bir Kurban Yeterlidir

Kişi, bir koyun veya keçi kestiği zaman, bu kendisi ve ev halkına yeter. Bir sahabe, kendisi ve ev halkı için bir koyun kurban ederdi. Bu sünnet-i kifayedir.

İbn Mâce ve Tirmizî'nin (a sahih »ley erek) rivayetine göre, Ebû Eyyûb (r.a.) şöyle demiştir: «Allah Rasûlü'nün zamanında kişi kendi ve ev halkı için bir koyun kurban eder, yerler ve yedirlerdi. Nihayet insanlar birbirine gösteriş yapmaya başladılar da, gördüğün gibi oldular.»

isa

13.1.12. Kurbana Ortak Katılmanın Cevazı

Deve veya sığır olduğunda kurbana ortak katılmak caizdir. Sığır veya deveye yedi kişiye kadar, kurban kesmeyi ve Allah'a yakınlığı amaçlayan insan katılabilir.

Câbir'den rivayete göre, o şöyle demiştir: «Nebî aleyhisselam ile beraber Hudeybiye'de iken bir deveyi yedi kişi ve bir sığırı yedi kişi kurban ettik.» (Hadisi Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizi kaydetmiştir.)

13.1.13. Kurban Etini Dağıtmak

Kurban kesenin, etinden yemesi, akrabalarına hediye etmesi ve fakirlere tasadduk etmesi sünnettir.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Ye-yin, yedin ve saklayın (depo edin.)»

Alimler şöyle demiştir: «Üçte birini yemek, üçte birini tasadduk etmek ve üçte birini de depo etmek en efdalidir.»

Başka bir beldeye taşınması caizdir. Etinin ve derisinin satılması caiz değildir, (kasabada ücret gibi, kurban etinden bir şey verilmez. Onun amelinin karşılığı —ücreti— kendisine yeter.) Kurbanı ancak kurban kesen tasadduk eder veya faydalanacağı kadarını alıkor.

Ebû Hanife'ye göre, derisini satıp gelirini tasadduk etmesi veya deriyi evde kullanması caizdir.

13.1.14. Kurban Sahibi Kurbanı Kendisi Keser

Kesebilen için kurbanını kendi eliyle kesmesi ve «Bismillâhi va'llâhu ekber. AHahumme hazâ an-filan (kendi ismini söyler)» demesi sünnettir. Çünkü Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bir koç kesmiş ve «Bismillahi va'llâhu ekber. Allahım bu benden ve ümmetimin kurban kesemeyenlerindendir.» demiştir. (Hadisi Ebû Dâvûd ve Tirmizi kaydetmiştir.)

Eğer kesmeyi beceremiyorsa, kesime şahid olup, hazır bulunur. Çünkü Nebi aleyhisselam Fatıma'ya: «Ey Fatıma! Kalk ve kurbanın kesilirken hazır bulun. Çünkü kamının ilk damlası aktığı sırada yaptığın tüm günahların bağışlanır. Bu sırada şöyle de:

«Namazım, kurbanım, hayatım ve Ölümüm alemlerin Rabbi Allah İçindir. Onun ortağı yoktur. Ben bununla emrolundum ve müs-lümanların ilkiyim.» buyurdu. Sahabeden biri: «Ey Allah'ın Rasûlü, bu sana ve ehli beytine mahsus mu? Yoksa tüm müslümanlara genel mi?» diye sordu. Nebi aleyhisselam: «Bilakis tüm müslümanlar için» buyurdu.

13.2. AKİKA

13.2.1. Tanımı

Doğumdan dolayı kesilen kesim hayvanına denir. Akıka ve ak-ka, doğan her hayvan veya insanın saçlarını kesmektir. Bundan hareketle doğan çocuk için yedinci günü kesilen koyuna da «akıka» denmiştir.

13.2.2. Hükümü

Akıka, baba fakir dahi olsa sünnet-i müekkededir. Allah Rasûlü akıka kurbanı kesmiş, sahabe de böyle yapmıştır. Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce'nin rivayetine göre Nebî aleyhisselam Hasan ve Hüseyin için birer koyun kesmiştir. Leys ve Davud ez-Zahiri bunu vacib görürler.

Kurban için geçerli olan hükümler, bunun için de geçerlidir. Ancak akıka'da ortaklık caiz değildir.

13.2.3. Fazileti

Ebu Davud, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce'nin Semure'den rivayetine göre, Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Her çocuk akıkası sebebiyle, rehinedir. Doğumunun yedinci günü kesilir, tıraş edilir ve ismi konur.» Selmân bin Âmir ed-Dabî'den rivayete göre, Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Akıkası çocukla birlikte dir. Doğumu üzerine kan akıtın ve ondan ezayı (pisliği) giderin.» (Hadisi Buhari, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce kaydetmiştir.)

13.2.4. Erkek ve Kız Çocuk Sebebiyle Kesilenler

En efdali, erkek çocuk için birbirine denk ve benzer iki koyun, kız çocuğu için de bir koyun kesmektir. ümmü Kürz el-Ka'biyye (r.a.)'dan rivayete göre, o şöyle demiştir: Allah Rasulünü işittim, şöyle Duyuruyordu: «Erkek çocuk için birbirine denk ve benzer iki koyun, kız için de bir koyun (kesin).» Rasûl aleyhisselam'ın Hasan ve Hüseyin'e yaptığı gibi erkek çocuk için bir koyun kesmek de caizdir.

13.2.5. Kesim Zamanı

Eğer zengin ise, doğumdan sonraki yedinci gün kesilir. Olmazsa ondördüncü gün, bu da olmazsa, doğumunun yirmi birinci günü keser. Eğer eli bollaşmazsa, herhangi bir gün de kesebilir. Beyhakî'de bulunan bir hadiste: «Yedinci, ondördüncü ve yirmi birinci gün kesilir.» denmektedir.

13.2.6. Kurban ve Akıkanın Birleşmesi

Hanbelîler şöyle demiştir: Akıka günü ile kurban bayramı günü denk gelirse, her ikisi için bir kurban ile yetinmek mümkündür. Bayram günü ile cuma günü denk düştüğünde, her ikisi için bir gusül yeterli olduğu sibi bu da yeterlidir.

13.2.7. İsim Koyma ve Tıraş Etme

Ahmed ve Tirmizî'nin İbn Abbas'tan rivayet ettiği; Nebî aleyhisselam Hasan için bir koyun kesti ve «Ey Fatıma, çocuğun başını tıraş et ve fakirlere bir vezn gümüş tasadduk et.» hadisi gereğince doğan çocuğa güzel isim koymak, saçlarını kesmek ve bir vezn (dirhem) gümüş tasadduk etmek sünnettir.

13.2.8. İsimlerin En Güzelleri

İsimlerin en güzeli Müslim'in hadisi gereğince «Abdullah ve Abdurrahman»dır. En doğrulan da sahih bir hadiste sabit olduğu gibi «Henunâm ve Hâris»tir.

Meleklerin, nebilerin isimleriyle, Tâhâ ve Yâsîn gibi isimleri koymak doğru olur.

İbn Hazm şöyle demiştir: «Abdülmuttalib dışında Abdülhübel, Abduömer, Abdulka'be ve Abdul'uzza gibi Allah'dan gaynsına kulluk ifade eden isimlerin tümünün haram olduğunda ittifak vardır.»

13.2.9. Bazı İsimler Hoş Değildir

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem aşağıdaki isimleri koymayı menetmiştir:

«Yesâr, Rebâh, Nuceyha ve Eflah.»

Çünkü bunlar genellikle uğursuz sayma yollarından biri olurlar.

Semure (r.a.) hadisinde Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Çocuğuna Yesâr, Rebâh, Nuceyha ve Efîah isimlerini koyma. Çünkü sen ona «Günahkar oldu.» dersin de o olmayınca «Hayır» dersin.» (Hadisi Müslim kaydetmiştir.)

13.2.10. Doğanın Kulağına Ezan Okumak

Doğan çocuğun (ilk öncelikle Allah'ın ismini işitmiş olsun diye) sağ kulağına ezan, sol kulağına da ka'met okumak, sünnettir.

Ahmed, Ebu Davud ve Tirmizi'nin —ki o «sahih

İbn Sünnî'nin Hasan b. Ali'den rivayet

13.2.11. Receb Kurbanı ve Devenin İlk Yavrusu Kesilmez

Arablar putları için devenin ilk yavrusunu keserlerdi. Receb ayına ta'zim olarak da kurban keserlerdi. İslâm, putlara ve diğer cahiliye alametlerine saygı için kurban kesmeyi yasaklamıştır.

Allah'ın ismiyle bir (iyilik) ve bolluk için kesmeyi ise mubah kılmıştır.

Ebû Hüreyre (r.a.)'nin rivayetine göre, Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Devenin ilk yavrusunu ve Receb'i ta'zim için kurban yoktur.» (Hadisi Buhari ve Müslim kaydetmiştir.)

Nübeyşe (r.a.) şöyle demiştir: Bir adam Allah Rasûlü'ne: «Biz cahiliyede Receb ayında kurban keserdik. Bize ne emrolunur?» diye sordu. Nebî aleyhisselam «Hangi ayda olursa olsun Allah için kesin. Allah için iyilik edin ve yedirin.» buyurdu. Adam: «Biz cahiliyede devenin ve koyunun ilk doğurduğu yavruyu keserdik. Bize ne emrolunur?» diye sordu. Nebî aleyhisselam: «Her hayvanın ilk doğurduğunu sürüye kat. Nihayet olgunlaştığı zaman onu kes ve eti-

(•) Bunun cin olduğu söylenir. 162

nî yolda kalmışlara tasadduk et. Bu daha hayırlıdır.» (Hadisi Ebû Dâvûd ve Nesâî kaydetmiştir.)

Ebû Rezin'den rivayete göre, o şöyle demiştir: «Ey Allah'ın Ra-sulü biz Receb ayında keser, yer ve bize gelene yedirirdik.» dedim. «Bir mahzur yok.» buyurdu.

Ahmed ve Nesâî'nin Ömer bin Hâris'den rivayetine göre; o, veda haccı sırasında Nebi aleyhisselam'a rastladı. Bir adam: «Ey Allah'ın Rasûlü, devenin ilk yavrusunu ve Receb ayında kurban kesmeye ne dersin?» diye sordu.

Nebî aleyhisselam şöyle buyurdu: «Dileyen devenin ilk yavrusunu keser, dileyen ise kesmez. Dileyen Receb'de kurban keser, dileyen kesmez...»

13.2.12. Çocuğun Kulağını Delmek

Hanbelî kitablarında: «Küpe için kız çocuğunun kulak memesini delmek caizdir. Erkek çocuğunkini delmek ise mekruhtur.» denilmektedir.

Hanefîlerden olan Kadî Hân'ın fetvasında: «Kız çocuğunun kulağını delmekte bir mahzur yoktur. Çünkü onlar cahiliyede bunu yaptıkları halde, Nebî aleyhisselam onlara bunu mekruh saymamıştır.» denmektedir.

Ondördüncü Bölüm

YEMİNLER

14.1. TARİFİ

«Yemin», sağ el manasına gelmektedir. Arablar yeminleştikleri zaman birbirlerinin sağ ellerini tutarlardı.

Şeriatte yeminin manası, Allah'ın isim veya sıfatlarını anarak bir işin gerçek olduğunu belirtmek veya te'kid etmektir. Ya da yemin edenin bir işi yapacağına dair takviye edilmiş bir and vermesidir. Yemin, and, kasem, aynı manadadır.

14.2. YEMİN, ANCAK ALLAH'IN İSMİ VEYA BİR SIFATI ANILARAK YAPILIR

Yemin, sadece Allah'ın isminin veya bir sıfatının anılmasıyla yapılır. Bu sıfatın zatî veya fiilî olması, eşittir.

Meselâ; «vallahî, Allah'ın izzetine andolsun, azametine andolsun, kibriyasma andolsun, kudretine andolsun, iradesine andolsun, İlmine andolsun» v.s... Mus-hafa, Kur'an'a veya sûre ya da bir âyete yapılan yemin de böyledir.

Kur'ân-ı Kerîm'de Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

«Göğün ve yerin Rabbine andolsun ki, bu sizin konuşmanız kadar kesin ve gerçektir.» (Zariyat: 23)

«Doğunun ve batının Rabbine yemin ederim ki, onların yerine daha iyilerini getirmeye bizim gücümüz yeter ve

kimse de önümüze geçemez.» (Meâric: 40-41)

İbn Ömer'den rivayete göre, o şöyle demiştir: Nebî aleyhİsse-lam «Hayır, kalbleri değiştirene andolsun ki...» diye yemin ederdi.

Ebû Saïd el-Hudrî'den rivayete göre, o şöyle demiştir: Allah Rasûlû, duasında ısrarlı olduğu zaman, «Ebu'l-Kasım'ın cam elinde olana andolsun ki...»a derdi. (Hadisi, Ebû Dâvud kaydetmiştir.)

165

14.3. YEMİN ŞEKİLLERİ

«Veymullah!» de yemindir. Çünkü «vallahî» veya «Allah'ın hakkı için...» manasmdadır. «Yemînullah» da, Hanefîlere ve Mâlikîlere göre yemindir. Çünkü bunun manası; «Allah'a andolsun,» dur.

Şâfiîler; «Niyetsiz yemin olmaz. Yemin eden, eğer yemini kastederse, bu kesinleşir. Eğer yemini kastedmediyse ,bu yemin sayılmaz.» demiştir. Ahmed'den yapılan iki rivayetten en sahihine göre, niyetsiz de olsa yemin gerçekleşir.

«Amrullah» lâfzı da, Hanefîler ve Mâlikîlere göre yeminair. Çünkü bunun manası, «Allah'ın hayatına ve bekasına andolsun,» şeklindedir.

Şâfiî, Ahmed ve İshak ise, «Yemin, ancak niyet ile olur,» demişlerdir.

«Aksemtü aleyke» ve «aksemtü billahî» bir kelimedir. Âlimlerin bazdan, bunun mutlak yemin olduğunu, bir kısmı ise, ancak niyetle yemin olacağını söylemişlerdir.

Şâfiîler, Allah'ın ismi üzerine yapılan yemin olacağını, Allah'ın adına yapılmayanın ise —yemin kastedilmiş bile olsa— yemin sayılmayacağını söylemiştir. Mâlik şöyle demiştir: «Şayet yemin eden, 'Allah'a kasem olsun,' derse yemin olur. Eğer, 'kasem olsun' veya 'sana kasem olsun' derse bu şekliyle, ancak niyetle yemin olur.»

14.4. MÜSLÜMANLARIN YEMİNLERİ İLE ANDETMEK

ikinci cildde, şöyle demiştik: Müslümanların yeminleriyle yapılan and, birşey gerektirmez. Meselâ yemin eden, «şöyle yaparsam, bir ay oruç veya Allah'ın beytini hacc, üzerime borç olsun,» derse, ya da «Şöyle yaparsam, haram bana helal olsun,» derse, yahud da «Şayet böyle yaparsam ,bütün malım sadaka olsun,» derse, bu ve bu tür lâfızlarda, yerine getirilmediği zaman yemin kefareti vardır. Bu, âlimlerin en muteber görüşüdür. «Bir şey gerekmez,» diyenler olduğu gibi, «Yeminini yerine getirmediği zaman, yeminine bağladığı şeyi yapması gerekir.» diyenler de olmuştur.

14.5. GAYRİMÜSLİM OLMAYA VEYA İSLÂM'DAN ÇIKMAYA DAİR YAPILAN YEMİNLER

Yahudi ve Hristiyan olmak veya Allah ve Rasûlû'nden uzak olmak üzerine yemin eden kimse; «Eğer şöyle yaparsam, böyle olayım,» der.

Âlimlerden bir cemaat; «Bu yemin değildir ve kefareti de yoktur. Çünkü naslarda bundan şiddetli sakındırma ve tehdit vardır,» demişlerdir. Şâfiî de bunlardandır.

Ebû Dâvûd ve Nasâî'nin, Büreyde'nin babasından rivayetine göre, Nebi şöyle buyurmuştur: «Yemin eden, 'Ben, İslâm'dan uzak olayım ki...'» diye yemin eder de yalan söylerse, dediği gibi olmuştur. Şayet doğru söylemiş ise, İslâm'a asla salim olarak dönmez.»

Sabit b. Dehhak (r.a.)'dan rivayete göre, Nebi aleyhisselam şöyle buyunnüştür: «Kim İslâm'ın dışında bir din üzerine yemin ederse, o dediği dindendir.»

Hanefîler, Ahmed, İshak, Süfyân ve Evzâî, «bunun yemin olduğu ve eğer yerine getirmezse kefareti gerektiği» görüşündedirler.

14.6. ALLAH'TAN BAŞKASI ADINA YEMİN ETMEK YASAKTIR

Yemin ,ancak Allah'ın ismi veya sıfatlarından biri üzerine yapılırsa olur. Bunun dışındaki yeminler haramdır.

Çünkü yeminde, yemin olunan şeyi ta'zim (yüceltme) vardır. Yalnız, tek olan Allah, ta'zime müstehaktır.

Kim, Allah'tan başkasına yemin edip, nebî, velî ya da baba, Kabe ve buna benzer şeyler üzerine kasem ederse, bu yemin gerçekleşmemiş olur. Yerine getirilmezse, kefaret gerekmez. Allah'tan başkasını ta'zîm sebebiyle de günahkâr olmuştur.

İbn Ömer'den rivayete göre; Nebi aleyhisselâm, bir topluluk arasında, babası üzerine yemin eden Ömer'e rastlayınca, onlara seslenerek, «Dikkat edin! Allah azze ve celle, sîzi babalarınız üzerine yemin etmekten menediyor. Kim, yemin ederse, ya Allah üzerine yemin etsin ya da sussun.» buyurdu. Ömer, şöyle demiştir: «Vallahî, Nebî'nin bunu menettiğini işittiğim günden beri ne kendim, ne de başkasından naklen baba üzerine yemin etmedim.»

İbn Ömer, «Hayır, Kabe'ye andolsun ki...» diye yemin eden birini işitti ve şöyle dedi: «Allah Rasûlû'nü, şöyle buyururken işittim: «Kim Allah'tan başkası üzerine yemin ederse, şirk koşmuştur.»

Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayete göre, o şöyle demiştir; Nebî aleyhisselam şöyle buyurdu: «Sizden yemin eden

kimse, yemininde, 'Lât ve Uzza'ya andolsun ki...' derse, hemen 'Allah'tan başka ilah yoktur.' desin. Arkadaşına, 'Haydi kumar oynayalım.' diyen de, hemen sadaka versin.»
Ebû Davud'un, Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayetüne göre, Rasûlül-iah sallallahu aleyhi ve sellem; «Kim, bir emanet üzerine yemin ederse, bizden değildir,» buyurmuştur.
Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: ^Babalarınız, analarınız ve putlar üzerine yemin etmeyin. Allah'tan başkası üzerine yemin etmeyin. Doğru olmanız dışında yemin etmeyin.» (Hadisi, Ebû Dâvûd ve Nesâî, Ebû Hureyre'den rivayet etmiştir.)

14.7. YEMİN OLUNANI. TA'ZİM ETMEKSİZİN ALLAH'TAN BAŞKASI ÜZERİNE YEMİN ETMEK

Nebî aleyhisselam'm, Allah üzerine O'nu ta'zim ile anmayı kastederek yemin eden kimse gibi, Allah'tan başkası üzerine, onu ta'zim ile anmayı kastederek yemin etmeyi yasakladığı» rivayet olunmuştur. Ta'zim kastedilmeden sözü te'kid etme amacıyla yapılan yeminler ise, benzerlik sebebiyle mekruhtur. Çünkü, Allah'tan başkasını yüceltme (ta'zim) düşüncesini akla getirir.
Rasûl aleyhisselâtu ve's-selâm, bir bedevi için, «Babasına and-olsun, kurtuldu.» buyurmuştur.
Beyhakî şöyle demiştir: «Bu tür yeminler, Arapların ağzından, kasıtsız olarak çıkar.»
Nevevî bu görüşü kuvvetli bulup, «Bu, hoş bir cevaptır,» demiştir.

14.8. ALLAH'IN, MAHLÛK ATI ÜZERİNE YEMİN ETMESİ

Araplar, sözlerine önem verilerek, kulak verilip, dinlenmesi için konuşmalarına yemin ile başlarlardı. Çünkü Araplar, konuşanın yeminini, konuşmasıyla kasdettiği şeye Özel Önem verdiğine bir delil kabul ederlerdi. Konuşan, sözünü te'kid için yemin eder. Bu yüzden Kur'ân'da pek çok şey üzerine yemin edilmiştir. Bunlardan bazıları şunlardır:

Kur'ân : «Mecid olan Kur'ân'a andolsun.» (Kâf: 1) Bazı yaratılmışlar : «Güneşe ve onun ışığına andolsun...» (Şems: 1) «Kararip ortalığı bürüdüğü zaman, geceye andolsun. Açılıp aydınlandığı zaman, gündüze andolsun.» (Leyi: 1)

Bu ancak, yemin eden ve yemin edilen hakkındaki pekçok hikmet sebebiyle böyledir. Bu hikmetlerden bazıları şunlardır: Dikkatleri üzerine yemin edilen bu şeylerdeki ibretlere yöneltmek, onların doğru yönü göstericiliğini yakalamak için, haklarında düşünmeye teşvik.

Allah sübhânehû ve teâlâ, Kur'ân'a, o gerçekten Allah kelamı olduğu için ve tüm saadet sebeplerinin onda bulunduğunu beyan için yemin etmiştir.

Güneşe, aya ve yıldızlara ise, onlardaki fayda ve menfaatlara işaret için yemin etmiştir. Onların bir halden başka bir hale dönmeleri, yaratılmış olduklarına delalet eder. Onların hakim bir yaratıcıları vardır. Ona şükretmekten ve O'nu birlemekten gaflet etmek doğru değildir.

Rüzgâra, Tûr'a, kaleme ve yıldızlı göğe ise, bunların hepsi fikir ve nazar ile O'nu birlemeyi gerektiren Allah'ın ayetleri olduğu için yemin ediyor.

Üzerine yemin edilen şeylerin en önemlileri, Allah'ın vahdaniyeti ve Nebî'nin risaleti, cesetlerin tekrar diriltilmesi ve kıyamet günüdür. Çünkü bunlar nefislerin özümlemesi gereken dinin esaslarıdır.

Mahlûkâta yemin, sırf Allah'a mahsustur. Biz insanların ise, Allah ve sıfatları dışında bir şeye yemin etmemiz doğru değildir.

14.0. YEMİNİN ŞARTLARI VE RÛKÛNLARI

Yeminde şu şartlar bulunmalıdır: Yemin edenin âkil, balığ ve müslüman olması, yeminin iyi bir şeye yapılması ve ihtiyarî olması gerekir. Eğer cebren yemin ettirilirse, yemin geçerli olmaz.

Rûkûnları: Yemin olarak kullanılan lafızlar ile olmalıdır.

14.10. YEMİNİN HÜKMÜ

Yemin eden, yeminini yerine getirirse, iyi bir kimse olur. Eğer yapmazsa yeminini bozmuş olur ve keffaret gerekir.

14.11. YEMİNİN KISIMLARI

Yemin üç kışma ayrılır: a — Yemin-i lağv, b — Yemin-i mun'akide, c — Yemin-i .eamûs.

14.11.1. Yemin-i Lağv ve Hükümü

Lağv yemini; yemin kastedilmeden yapılan yemindir. Meselâ bir kimsenin «vallahi yiyeceğim, (veya) içeceğim,

(veya) hazır bulunacağım.» ve benzeri sözleri yemin kasdetmeden, dil sürçmesinden dolayı söz söylemesi gibi. Mü'minlerin anası Aişe (r.a.)'dan rivayete göre, o şöyle demiştir: «Allah sizi yeminlerinizdeki lağvdan dolayı muaheze etmez.» ayeti, bir kimsenin «Hayır vallahi,» «Evet vallahi,» «Asla vallahi.» gibi sözleri hakkında inmiştir.» (Hadisi Buharı, Müslim ve başkaları kaydetmiştir.)

Mâlik, Hanefiler, Leys ve Evzâ'î şöyle demişlerdir: *Lağv yemini, kişinin doğru olduğunu sandığı birşey üzerine yemin etmesidir. Sonra bunun aksi ortaya çıkar. Bu hata konusuna girer.»

Ahmed'den bu konuda iki rivayet vardır.

Bu yeminin hükmü : Bu yeminin kefareti yoktur ve yemin eden muaheze edilmez.

14.11.2. Mun'akide Yemin ve Hükmü

Mun'akide yemin; yemin kastedilip, azmedilerek yapılan yemindir. Bu, örf ve alışkanlık sonucu dille söylenen lağv yemini değil, kasten ve kasıtlı olarak yapılan yemindir. «Yemin-i mun'akide, geleceğe yönelik olarak bir şeyi yapmak ve yapmamak üzerine yemin edilmesidir.» de denmiştir.

Hükmü: Bozulduğu zaman, kefaret gerekir. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: «Allah sizi rastgele (lağv)

yeminlerinizden dolayı değil, fakat kalblerinizin kasdettiği yeminlerden dolayı sorumlu tutar. Allah bağışlayandır, hakimdir.» (Bakara: 225)

«Allah size rastgele (lağv) yeminlerinizden dolayı değil, bile bile ettiğiniz yeminlerden ötürü hesap sorar.

Yeminin kefareti, ailenize yedirdiğinizin ortalamasından, en düşkününü yedirmek yahut giydirmek ya da bir köle azâd etmektir. Bulamayan üç gün oruç tutmalıdır. Yeminlerinizin kefareti budur. Yemin ettiğinizde, yeminlerinizi tutun, Şükrediniz diye Allah size böylece ayetlerini açıklıyor.» (Maide: 89)

14.11.3. Ğamûs Yemini ve Hükmü

Ğamûs yeminine «sâbire» de denir. Bu, kendisiyle başkasının hakkının gasbedildiği veya fık ve m'yanetin amaçlandığı yalan yere yapılan yemindir. Ğamûs yemininin kefareti yoktur ve büyük günahlardandır. Çünkü bu küfürden de daha büyüktür. Ğamûs diye isimlendirilmesi, sahibini cehennem ateşine batırdığı içindir.

Bu yeminden tevbe etmek ve gasb edilen hakları sahiplerine îade etmek gerekir.

Allah Sübhânehû şöyle buyuruyor:

«Birbirinizi aldatmak için yemin etmeyin ki, bu yüzden sağlamca yere basmakta olan ayak sürçebilir; Allah yolundan alıkoy-

manıza karşılık kötü bir azab tadarsınız ve (ahirette) de size büyük bir azab vardır. (Nahl: 94)

Ahmed ve Ebû Şeyh'in Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayetine göre, Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Beş şeyin kefareti yoktur: Allah'a şirk koşmak, haksız yere bir can almak, mü'mine iftira ve kendisiyle haksız yere mal koparılan sâbire (ğamûs) yemini.»

Buharî'nin Abdullah b. Amr'dan rivayetine göre, Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Büyük günahlar şunlardır: Allah'a şirk koşmak, ana-babanın hakkına riayetsizlik, cana kıymak ve ğamûs yemini.»

Ebû Davud'un İmran b. Husayn'dan rivayetine göre, Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Kimi yalan yere sâbire yemini ederse, yüzüyle cehennemdeki oturağını hazırlasın.»

14.12. YEMİNLER ÖRF VE NİYETE DAYANIR

Yeminler, insanların i'tiyad edindiği örflere dayanır, yoksa lü-gâtın delaletine ve şer'i istilahlara değil. «Et» yemeyeceğine yemin eden kimse «balık» yerse, yeminini bozmamış olur. Halbuki Allah balığı «et» diye isimlendirmiştir. Fakat onu da kastederse veya kavminin örfünde balık, etin umumuna giriyorsa o zaman, buna göre amel edilir.

Kim bir şeye yemin eder ve onun ilk anlaşılan mânâdan başkasını kastederse, niyete değer verilir, lafza değil. Fakat başka biri onu bir şeye yemin ettirirse, bu durumda yemin ettirenin niyetine değer verilir, yemin edenin değil. Ancak, yeminin hüküm açısından bir faidesi yoksa, o başka.

Nevevî şöyle demiştir: Kadı'nın veya naibinin bir şey üzerine yemin istemesi dışında, yeminlerde yemin edenin niyetine bakılır. Kadı veya naib yemin ettirdiğinde ise, yemin onların niyeti (Yemin edilmesini istedikleri şey) üzerinedir. Burada tevriye (kalbinden başka bir şey geçirme) sahih değildir. Halbuki bu başka hallerde sahih olurdu. Başka durumlarda sahih olmasına rağmen burada tevriye (yemin edenin kalbinde gerçek niyetini gizlemesi) sahih değildir. Batıl ve haram bile olsa, bu yemini bozamaz.

Başkasının onu yemine çağırması dışında, yemin edenin niyetine değer verilmesinin delili, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin Süveyd bin Hanzale'den naklettiği, şu hadistir: «Nebî aleyhisselam'a gitmek üzere, yanımızda Vail bin Hucre da olduğu halde çıktık. Düşmanları onu yakaladı. Onlar benden yemin almaya ısrar etti. Ben de onun benim kardeşim olduğuna yemin ettim. Onu serbest bıraktılar. Ne-

bî aleyhisselam'a geldik. O'na, düşmanların beni yemine zorladığını ve benim de onun kardeşim olduğuna dair yemin ettiğimi bildirdim. Nebi aleyhisselam: 'Doğru söylemişsin. Müslüman, müslümanın kardeşidir.'» buyurdu. Yemin isteyen, yemin edilmesini istediği şeye dair niyetine değer verileceğinin delili ise, Müslim, Ebû Dâvûd ve Tinnizi'nin Ebû Hüreyre (r.a.)'den naklettiği. Nebi aleyhisselam'ın: «Yemin, yemin edenin niyeti üzerinedir.»

şeklindeki buyruğudur.

Bir rivayette «yeminin, arkadaşının senin doğru sözlü olmanı istediği şey üzerinedir.»

Buradaki «arkadaşın»dan kasıt, «yemin isteyen kimse»dir. 14.13 UNUTMA VE HATA İLE YEMİN BOZULMAZ

Bir şeyi yapmamaya yemin eden kimse, onu unutarak veya ha-taen yaparsa, Rasûl aleyhisselam'ın: «Allah ümmetimin unutma, hata ve zorlanarak yaptıkları hususunda bana cevaz verdi.» buyruğu gereğince yeminini bozmuş olmaz.

Allah Teâlâ da şöyle buyuruyor: «Yanılmalarınızda size bir sorumluluk yoktur.» (Ahzab : 5)

14.14. ZORLANANIN YEMİNİ BAĞLAYICI DEĞİLDİR

Kişinin zorlandığı yeminini yerine getirmesi şart değildir. Geçen hadis gereğince, onu bozarsa günah işlemiş olmaz. Çünkü zorlanma, iradeyi ortadan kaldırır. İradenin ortadan kalkması da sorumluluğu kaldırır. Bu yüzden, üç imam —Ebû Hanife'nin aksine olarak— zorlanarak yapılan yeminin gerçekleşmediği görüşüne sahip olmuştur.

14.15. YEMİNDE İSTİSNA

Yemin eden «inşaallah» derse, istisna yapmış olur ve yeminini bozması günah değildir.

Ibnî Ömer (r.a.)'den rivayete göre, Rasûl aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Yemin edip «inşaallah» diyen kimse, günah yüklenmemiş olur.»

14.16. YEMİNİN TEKRAR EDİLMESİ

Yemin bir şeyde veya bir kaç şeyde tekrar edilir de, sonra bo-Î72

zularsa; Ebû Hanife, Mâlik ve bir rivayette Ahmed; «Bütün yeminler için bir kefarete gerekir.» demiştir.

Hanbelilere göre: «Yemin eden, aynı kefareti gerektiren şeyler üzerine yemin ederse, bir kefarete verir. Çünkü kefaretlere aynı cinstendir. Eğer yeminlerin gerektirdiği kefaretlere farklı ise, (meselâ zihar ve Allah adına yemin gibi.) iki kefarete gereklidir. Bunlar birleştirilemez.

14.17. YEMİNİN KEFARETİ

14.17.1. Kefaretin Tanımı

Örtme anlamına gelen «küfür» kelimesinin mübalağa sığasıdır. Burada onunla, dünya ve ahirette hesaba çekileceği bir izin kalmaması için, bazı günâhlara kefarete olan ve onları Örtme ameller kastedilmektedir.

Yemin eden yeminini bozunca, mun'akide yeminin kefareti şunlardır:

- 1 — Yemek yedirmek,
- 2 — Giydirmek,
- 3 — Köle azad etmek.

Bunlardan istediğini yerine getirir. Eğer bunlara gücü yetmezse üç gün oruç tutar.

Bu üç kefarete, daha yükseğe doğru sıralanmıştır. En düşüğü yemek yedirmek, ortası giydirmek ve en yükseği köle azad etmektir.

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

«Allah, size rastgele yeminlerinizden dolayı değil, bile bile ettiğiniz yeminlerden dolayı hesap sorar. Yeminin kefareti, ailenize yedirdiğinizin ortalamasından on düşkünü yedirmek yahut giydirmek ya da bir köle azad etmektir. Bulamayan üç gün oruç tutmalıdır. Yeminlerinizin kefareti budur. Yemin ettiğinizde yeminlerinizi tutun. Şükredesiniz diye Allah size böylece âyetlerini açıklıyor.» (Maide: 89)

14.17.2. Kefaretin Hikmeti ve Kısımları

Yemini bozmak, akdi bozmak ve onu yerine getirmemek dir. Bu yüzden zorunlu olarak kefareti gerektirir.

14.17.2.1. Yemek Yedirmek

Yemek yedirmenin miktarı ve çeşidi hususunda şer'î bir nass varid olmamıştır. Böyle olan bütün durumlarda,

miktan belirlemek için örfü müracaat edilir. Yemeğin miktarı, kişinin ailesine genellikle yedirdiği yemek olarak takdir edilir. Ne mevsimin ve uygun olanın genişletilerek en kıymetlisi ve ne de bazı zamanlarda ailesine yedirdiği en düşük olan yemeği değil.

Eğer kişinin evinde genellikle et, sebzeler ve buğday ekmeği yeniliyorsa, bundan daha aşağı olan şeyle yemin kefareti yerine getiremez. Ancak bu yedikleri gibi veya daha değerlisini yedirerek öder. Çünkü benzeri, ortalamadır. Bundan daha değerli olan ise, ortalama olan ve onun ilavesidir. Bu, ferdlerin ve şehirlerin değişmesiyle değişen şeylerdendir.

İmam Malik, Medine'de «müdd»ün yeterli olduğu görüşünde olup şöyle demiştir: «Diğer şehirlerde ise, onların maişetleri bizim hayat tarzımızdan başkadır. Ben, Allah Teâlâ'nın «Ailenize yedirdiğinizin ortalamasından...» buyruğu gereğince, geçimliklerinin ortalamasını keffaret olarak vermeleri görüşündeyim.»

Bu Dâvûd ve arkadaşlarının, mezhebidir. Fakihler on fakirin müslümanlardan olmasını şart koşmuşlardır. Ebû Hanîfe ise, bunun zimmet ehlinde olan fakirlere de verilmesinin caiz olduğu görüşündedir.

Eğer bir fakiri on gün doyurursa, Ebû Hanîfe'ye göre on miskinın yerine geçer. Başkaları ise, «Bir fakire karşılık olur.» demişlerdir.

Yemek yedirme kefareti ancak, güç yetirene vacibtir. Güç ye-tiren kimse ise, kendi ve ailesinin nafakasından fazlasını bulandır. (Katâde gibi) bazı âlimler, güç yetirmeyi yanında elli dirhem bulundurması ile, bazıları da (Neha'î gibi) yirmi dirhem bulundurması ile takdir etmişlerdir.

14.17.2.2. Giydirmek

Bu elbisedir. Elbise diye isimlendirilen şey yeterlidir. En azı fakirlerin giymeyi adet edindikleri şeydir. Çünkü ayet bunu ortalama veya ailesine giydirdiği ile kayıtlandırmamıştır. Şalvar (don, pantolon) ile gömlek yeterlidir. Aba veya izar ve rida da yeterlidir. Başlık, sarık, ayakkabı, mendil veya havlu ise yeterli değildir.

Hasan ve İbn Sîrîn'den ikişer elbise olmasının vacib olduğu nakledilmiştir.

Sa'îd bin Müseyyeb: «Başına saracağı bir sarık ile sarınacağı bir aba», demiştir.

'Atâ, Tâvûs ve Neha'î ise: «Elbise ve rida gibi her tarafı örten bir giyecek» olduğu görüşündedir.

İbn Abuas (r.a.)'dan da «Her bir fakir için bir aba veya ihram örtüsü verilmesi gerektiği» nakledilmiştir.

Malik ve Ahmed: «Her bir fakire kadın veya erkek obuasına göre, içinde namaz kılmanın sahih olduğu birer elbise verilir.» demişlerdir.

14.17.2.3. Köle Azad Etmek

Ebû Hanîfe, Ebû Sevr ve İbn Munzir'e göre ayetin mutlak olması ile amel edilerek, kafir bile olsa bir köle azad edilmesidir.

Cumhur ise mü'min olmayı şart koşmuştur. Onlar buradaki mut-lakhg'm zihar veya Öldürme kefareti hakkındaki «Mü'min bir köle-yi azad etmesi...» ayeti ile kayıtlandırıldığına hamletmişlerdir.

14.17.2.4. Bunlara Güç Yetirilmediğinde Oruç Tutulması

Bu üç şeyden birini yapmaya güç yetiremeyen kimsenin üç gün oruç tutması vacibtir.

Hastalık ve benzeri sebepler ile buna da güç yetiremeyen güç yetirdiğinde oruç tutmaya niyetlenir. Eğer buna kadir olamaz ise, Allah'ın afvı geniştir.

Orucun ard arda olması şart değildir. Ayn ayn günlerde tutması caiz olduğu gibi, peş peşe tutması da caizdir.

Haneî ve Hanbelilerin «ard arda» kelimesinin geçtiği kıraati delil getirerek ard arda tutulmasını şart koşmaları sahih değildir. Bu kıraat şazdır ve şaz kıraat delil olarak kullanılamaz. Çünkü o Kur'ân'dan değildir. Bu konuda Nebi aleyhisselam'dan nakledilen ayeti tefsir eden hiçbir hadis, sahih değildir.

14.17.2.5. Kıymetini Vermek

Üç imam, yemin kefaretinde yiyecek veya giyeceğin kıymetini Ödemenin yeterli olmadığına ittifak etmiştir. Ebû Hanîfe ise bunu caiz görmüştür.

14.17.3. Kefaretin Yemini Bozmadan Önce ve Bozduktan Sonra Ödenmesi

Fakihler, kefaretin ancak yeminin bozulmasından sonra vacib olduğunda ittifak etmişler, fakat yemini bozmadan önce kefareti ödemenin cevazında ayrılığa düşmüşlerdir. Fakihlerin cumhuru, kefaretin yemini bozmadan önce ve sonra yerine getirilmesinin caiz olduğu görüşündedirler.

Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizî'de bulunan hadiste, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

«Kim (daha hayırlı) bir şey görürse, yeminine kefareti versin ve onu yapsın.»

Bu hadis, kefaretin yemini bozmadan önce verilmesinin caiz olduğunu gösterir.

Kefaret, yeminin bozulmasından öne alınınca, yemin bozma günah olan gayri meşru bir şey olmaktan çıkıp, meşru olur. Kefaretin

öne alınması, yemin edilen şeyi mubah yapar. Müslim'de ise Nebî aleyhisselam'm kefaretin te'hîr edilmesinin caiz olduğunu ifade eden şu hadisi vardır: «Bir şey üzerine yemin eden, sonra ondan daha hayırlısını gören kimse, onu yapsın ve yeminine kefarete versin.»

Bunlar (cumhur) şöyle demiştir: Önce yemin bozan kimse günahı meşru kılmış olur. Kefareti yerine getirmesi mümkün olmadan önce ölebilir. Belki de Rasûl aleyhisselam'ın önce kefarete ödemeye yönelmesinin hikmeti budur.

Ebû Hanîfe, kefaretin ancak yemini bozma sonrasında sahih olduğu, çünkü onun bu durumda gerekliliğinin tahakkuk ettiği görüşündedir. Ona göre Nebî aleyhisselam'ın: «Yeminine kefarete versin ve hayırlı olanı yapsın.» hadisinin anlamı, «kefareti ödemeyi amaçlasın.» şeklindedir. Buna örnek Allah Teâlâ'nın: «Kur'ân okuduğun zaman Allah'a sığın.» (Nahl: 98) ayetidir. Yani: «Kur'ân okumak istediğinde» demektir. İlk görüş daha uygundur.

14.17.4. Maslahat İçin Yemini Bozmanın Caiz Olması

Aslolan; yemin edenin yeminine vefa göstermesidir. Tercih edilen bir maslahat gördüğü zaman, yeminine uymaktan vazgeçmesi caizdir.

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: «İnsanların arasını düzeltmeniz, günden güne sakınmanız ve iyi olmanız için, Allah'a yaptığınız yeminleri engel kılmayın.» (Bakara : 224)

Allah'a yemin sizi takva, iyi olma ve ıslah etmeden alıkoymasın. Allah azze ve celle şöyle buyuruyor: «Allah şüphesiz size, yeminlerinizi keffâretle geri almanızı meşru kılmıştır.» (Tahrim: 2)

Yani, kefareti yerine getirerek, yeminlerinizi helal kılmayı size meşru kılmıştır. Ahmet, Buhârî ve Müslim'in rivayetine göre Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Bir şey üzerine yemin ettiğin zaman, ondan daha hayırlısını görürsen, daha hayırlısını yap ve yeminine keffâret ver.»

14.13. YEMİN EDİLEN ŞEYLERE GÖRE YEMİNLERİN KISIMLARI

Yemin edilen şeye göre, yeminlerin aşağıdaki kısımlara ayrılması mümkündür:

1 — Vacibi yapmak veya haramı terketmek üzerine yemin etmek : Bunda yemini bozmak haramdır. Çünkü bu yemin, Allah'ın kullarına yüklediği şeyi te'kid eder.

2 — Vacibi terk veya haramı yapma üzerine yemin etmek :

Bu yemini bozmak vaciptir. Çünkü, günah üzerine yemin edilmiştir. Kefaret ise vacip olur.

3 — Mubahı yapma veya terketme üzerine yemin etmek: Bu

yeminden dönmek mekruhtur. Yerine getirmek ise mendubtur.

4 — Mendubu terk veya mekruhu yapma üzerine yemin etmek:

Bu yemini yerine getirmemek mendub, onu yerine getirmek mekruhtur. Kefaret gerektirir.

5 — Mendubu yapma veya mekruhu terk üzerine yemin etmek:

Bu Allah'a itaattir. Onu yerine getirmek mendub, bozmak ise mekruhtur.

14.19 NEZİR

14.19.1. Anlamı

Nezir; kişinin, Şeriat'ın aslında bağlayıcı olmayan bir ibadeti, bunu iş'ar eden, «Şu kadar parayı tasadduk etmem Allah için üzerime borç olsun.» veya «Eğer Allah hastalığıma şifa verirse, üç gün oruç tutmam üzerime borç olsun.» gibi sözlerle bağlayıcı hale getirmesidir. Kafir bile olsa akıllı, ergin ve hür kimsenin yaptığı nezirler sahih olur.

14.19.2. Nezir, Eski Bir İbadettir

Allah Sübhânehû, Meryem'in annesinin karnındaki çocuğu Allah'a adadığını bildirerek şöyle buyuruyor: «İmrân'ın karısı, «Yâ Rabbi! Karnımda olanı sadece sana hizmet etmek üzere adadım. Benden kabul buyur. Doğrusu Sen, İştien ve Bilen'sin.» demişti.» (Âl-i İmran: 35) aAllah, Meryem'e bunu emrederek, şöyle buyurdu. İnsanlardan birini göreceksin olursan, oBen, Rahman'a oruç adadım, bugün hiç bir insanla konuşmayacağım.» de.» (Meryem: 26)

14.19.3. Câhflîye Döneminde Nezir

Allah, câhiliye ehlinin Allah katında şefaathlerini ve O'na yakın mertebeye ulaştırılmalarını isteyerek, ilâhlarına nezirde bulunduklarını anlatarak şöyle buyuruyor:
«Kendi zanlarına göre, «Bu Allah'ındır, bu da putlanmrandır.» diyerek Allah'ın yarattığı hayvanlar ve ekinlerden pay ayırdılar. Putlar için ayırdıkları, Allah İçin verilmez, ama Allah için ayırdıkları putlara verildi, ne kötü hüküm veriyorlardı.» (En'am: 136)

14.19.4. Nezrin İslâm'da Meşru Olması
Nezir, kitab ve sünnetle meşru kılınmıştır.
Kitab'dan delilleri:

Allah Sübhânehû, şöyle buyuruyor:

«Sarfettiğiniz harcı ve adadığınız adağı, şüphesiz Allah bilir.» (Bakara: 270)

«Sonra kirlerini giderip temizlensinler, adaklarını yerine getirsinler, Kabe'yi tavaf etsinler.» (Hacc : 29)

«Onlar, nezirlerini yerine getirirler ve fenalığı yaygın olan bir günden korkarlar.» (insan: 7)

Sünnetten delilleri :

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, şöyle buyuruyor: «Kim Allah'a itaat hususunda nezrederse, onu yapsın. Kim de Allah'a isyan hususunda nezrederse, onu yapmasın.»

Buhari ve Müslim'in, Âişe'den rivayetine göre, «İslâm onu meşru kılmış, ancak, hoş görmemiştir.»

İbn Ömer'e göre, Nebî aleyhisselam nezri menetmiş ve şöyle buyurmuştur: «O hiç bir hayır getirmez. Onunla sadece, cimriden mal koparılr.» (Hadisi, Buhari ve Müslim kaydetmiştir.)

14.19.5. Nezir Ne Zaman Sahihdir, Ne Zaman Değildir?

Nezir, kendisiyle Allah Sübhânehû'ya yaklaşılabilecek bir ibadet olduğunda, sahih olup gerçekleşir. Ona vefa göstermek de vacib olur.

Nezir, Allah'a isyan üzere olduğunda ise sahih olmayıp, tahakkuk da etmez. Kabirler ve isyankârlık üzerine yapılan nezir buna örnektir. Yine, şarap içmek, birini öldürmek, namazı terketmek ya da ana-babaya eziyet etmek üzerine yapılan nezirler de böyledir. Böyle bir şey nezredildiği zaman, ona vefa göstermek vacib değildir. Aksine böyle bir şeyi yapmak haramdır. Bu nezrin kefareti de yoktur. Çünkü nezir, tahakkuk etmemiştir. Allah Rasûlü, «isyanlarhususunda nezir yoktur.» buyuruyor. Böyle bir şey üzerine, nezre-dene sert davranmak için kefarete gerektirdiği söylenmiştir.

14.19.6. Mubah Olan Nezir

Geçtiği gibi, bir ibadet üzerine olan nezir, sahih, ma'siyet üzerine olan nezir ise gayr-i sahihtir. Mubah nezir ise, «Bu trene binmek veya bu elbiseyi giymek Allah için bana borç -olsun.* gibi sözlerle yapılan nezirdir. Âlimlerin cumhuru, «Bu nezir değildir, bir şey de gerektirmez.» demiştir.

Ahmed'in rivayetine göre, Nebî aleyhisselam, hutbe verirken güneş altında dikilen bir bedevi gördü. «Ne yapıyorsun?» diye sordu. «Allah Rasûlü hutbesini bitirene değin güneş altında beklemeyi nezrettim.» dedi. Rasûl şöyle buyurdu: «Bu nezir değildir. Nezir ancak Allah rızası gözetilerek yapılan şeyde olur.»

Ahmed, «Bu tür nezirler tahakkuk eder. Nezreden onu yerine getirip getirmemekte serbesttir. Terkettiği zaman ise, kefarete gerekir.» demiştir.

Ravdatü'n-Neddiye yazan, bu görüşü tercih ederek şöyle demiştir: Mubah olan nezirin de nezir diye isimlendirilmesi doğru olur. Vefa gösterilme emrinin bunu da kapsadığı şu hadis te'kid eder:

Bir kadın, «Ey Allah'ın Rasûlü, gazandan sağ salim dönersen, başında def çalacağımı nezretmiştim.» dedi. Nebî aleyhisselam, «Nezrini yerine getir.» buyurdu.

Def çalmak, mubah olmayıp, ya mekruh ya da mekruhtan da kötü bir şey olunca, asla ibadet sayılmaz. Eğer bu mubah ise, mubah şeyler üzerine yapılan nezre vefa göstermenin vücûbuna delildir. Şayet mekruh ise, bu durumda onu yerine getirmek, mubah olana vefa göstermenin daha evla olduğuna delil teşkil eder.

14.19.7. Şartlı ve Şartsız Nezir

Nezir şartlı da şartsız da olabilir.

Birincisi: Bu, bir nimetin oluşu veya bir sıkıntının giderilmesi durumunda bir ibadeti yapmayı üzerine almadır. Bunlar, a Eğer Allah hastalığıma şifa verirse, üç miskini doyurmak üzerime borç olsun.» veya «Allah şu husustaki emelimi gerçekleştirirse, şöyle yapmak bana borç olsun.» türünden nezirlerdir. İstenilen şeyin gerçekleşmesi halinde nezri yerine getirmek gereklidir.

İkincisi: Mutlak nezir, hiç bir şeye bağlamadan Allah için iki rekat namaz kılmayı üzerine alıp, kendine gerekli kılmaktır.

Allah Rasûlü'nün «Allah'a itaat üzerine nezreden, O'na itaat etsin.» hadisinin hükmü altına girdiği için bu tür

nezre vefa göstermek gereklidir.

14.19.8. Ölüler İçin Yapılan Nezir

Hanefîlerin kitaplarında şöyle denmektedir: Avamın çoğunluğunun yaptığı, onlara yaklaşmak için evliya-ı kiram'ın kabirlerine para, mum, yağ ve benzeri şeyler alarak, «Ey falan efendim! Eğer uzakta bulunan falan geri dönerse, ya da hastalığım iyileşirse veya ihtiyacım giderilirse sana şu kadar para veya yiyecek ya da mum yahut da yağ adıyorum.» şeklinde sözlerle ölüler üzerine yapılan nezir (adak) ler, icma ile bâtıldır. Şu yönlerden dolayı haramdır:

1 — Bu mahlûka yapılan bir nezirdir. Mahlûka yapılan nezir caiz değildir. Çünkü nezir bir ibadettir. İbadet ise ancak Allah'a yapılır.

2 — Bir ölünün bazı işlerde Allah'ın dışında tasarruf ettiğini zannetmek ve buna inanmak küfürdür. Bundan Allah'a sığınılır. Fakat; «Ey Allah'ım! Hastalığımı iyileştirir veya gurbette kalanı döndürür ya da ihtiyacımı giderirsen faîan velinin kapısındaki fakirleri doyuracağım veya mescide hasır ya da onu aydınlatmak için yağ alacağım veya onun hizmetlerini yerine getirene para vereceğim.» gibi sözlerle yapılan ve fakirlerin faydalanması için olan nezirler ise Allah azze ve celle içindir. Burada, velinin ismi adağın sarfedt-leceği yer olarak belirtilmiştir. Bu bakımdan böylesi nezirler caizdir. "

Bu nezirlerin, fakir olmayıp, ilim, neseb, rütbe, şeref veya mal sahibi olan kimselere harcanması caiz değildir. Şeriat'ta zenginler için bir hüküm yoktur.

14.19.9. Belirli Bir Yerde İbadeti Nezretmek

Eğer belirli bir yerde namaz, oruç, Kur'ân okuma veya i'tikaf gibi bir ibadet nezredilirse, bu yerin üç mescidde (Kabe, Mescid-i Nebî ve Kudüs) namaz gibi, Şeriat'ta bir meziyeti bulunan belirli bir mekân ise onu yerine getirmek gerekir. Aksi durumlarda ise, Allah'ın uyulmasını emrettiği neziri tayin ettiği yerde yerine getirmeye-bilir. Bu Şafiîler'in görüşüdür. Onlar şöyle dediler: Kişi, bir belde halkına bir şey tasadduk etmeyi nezretse, bunu yerine getirmesi gerekir. Bir beldede oruç tutmayı nezretse oruç gereklidir. Çünkü oruç ibadettir ve onun için bir mekân tayin edilmemiştir. Onu başka yerde de tutabilir.

isn

Eğer ayrıcalığı olmayan bir beldede namazı nezretse, onu başkasında da kılabilir. Çünkü Mescid-i Haram, Mescid-i Nebevi ve Mescid-i Aksa' dışında mekanın değişmesinde, yemin değişmez. Fakat bu mescidlerden birinde namaz kılmayı nezretse, Nebî aleyhisselam'ın; «Üç mescid dışında yolculuk yoktur: Mescid-i Haram, benim bu mescidim ve Mescid-i Aksa.» hadisi gereğince bunların faziletinin büyüklüğü sebebiyle ta'yin ettiği yerde namazı kılar.

Şafiîler, nezirde tasadduk yerinin belirleneceğine de, nakli delil ile istidlal etmişlerdir.

Bu delil, Arar bin Şuayb'ın babası yoluyla dedesinden naklettiği hadistir: «Bir kadın, Nebî aleyhisselam'a gelerek: «Ey Allah'ın Rasûlü! Ben şu ve şu hayvanı cahiliyye halkının kurbanlarını kestikleri yerde kesmeyi nezretmişim.» dedi. Nebi aleyhisselam: «Put için mi?» diye sordu. Kadın «Hayır» dedi. Nebî aleyhisselam: «Heykel için mi?» diye sordu. Kadın «Hayır» dedi. Nebî aleyhisselam: «Öyleyse nezrini yerine getir.» buyurdu. Hanefîler şöyle demiştir: «Şu yerde iki rek'at namaz kılmam (veya) şu beldenin fakirlerine sadaka vermem Allah için üzerime borç olsun.» diye nezreden kimsenin Ebû Hanife, Muhammed ve Ebu Yusuf'a göre, bu mekandan başka bir yerde nezrini yerine getirmesi caizdir. Çünkü nezirden amaç, Allah azze ve celle'ye İbadet ile yaklaşımdır. Yoksa, mekanın kendisi ibadete dahil değildir.

/

Eğer Mescid-i Haram'da iki rek'at namaz kılmayı nezredip de, şerefçe ondan daha aşağı, veya bir şerefi bulunmayan bir yerde nezrini yerine getirirse hanefilere göre bu yeterlidir, çünkü nezirden amaç, Allah azze ve celle'ye ibadetle yaklaşımdır. Bu ise her mekanda tahakkuk eder.

14.19.10. Belirli Bir Şeyhe Nezir

Belirli bir şeyhe nezredildiğinde, eğer bu şeyh hayatta ise ve nezreden, fakirliği ve hayati ihtiyaçları sebebiyle ona tasadduk etmeyi kasdettiyse, nezri sahih olur. Bu, İslâm'ın teşvik ettiği ihsan meselesine girer.

Eğer bu şeyh ölü ise ve nezreden onunla istiğaseyi kasdetmiş ve ihtiyacının giderilmesini istemişse, bu nezir ma'siyet üzerine yapılan nezirdir ve yerine getirilmesi caiz değildir.

14.19.11. Oruç Nezredip Tutamayan

Meşru bir oruç nezredip, yaşlılığı veya kurtulamayacağı bir hastalığı sebebiyle yerine getiremeyen kimse, onu tutmaz ve yemin kef-fareti verir veya her gün için bir fakiri doyurur. «İhtiyaten her ikisini de yapar» da

denilmiştir.

14.19.12. Malı Tasadduk Etmeye Yemin

Malının tamamını tasadduk etmeye yemin eden veya «Malım Allah yolunda sadakadır.» diyen kimse, büyük bir şey üzerine nez-relmiştir ve bozulduğunda yemin kefareti gerekir. Bu Şafî'nin görüşüdür.

Malik ise, «Malının üçte biri alınır.» demiştir.

Ebû Hanîfe de; «Yalnız zekat düşen mallarını —gayrı menkul, hayvan vs. olsun— aynen verir, zekat düşmeyenleri ise vermez.» demiştir.

14.19.13. Nezir Kefareti

Nezreden nezrini yerine getirmez veya nezrinden dönerse, ona yemin kefareti gerekir. Ukbe b. Âmir'den rivayete göre, Nebî aleyhisselam, şöyle buyurmuştur:

«Nezrin kefareti, yemin kefaretidir.»

(Hadisi, İbn Mâce ve Tirmizi kaydetmiş; Tirmizî, «hasen-sa-hih-ğarib» demiştir.)

14.19.14. Oruç Nezri Varken Ölen Kimse

İbn Mâce'nin rivayetine göre, bir kadın, Nebî aleyhisselam'a, «Annem, üzerinde oruç nezri varken Öldü.» dedi. Nebî aleyhisse-lam, «Onun yerine velisi tutsun.» buyurdu.

182

Onbeşinci Bölüm

GİYECEKLER

15.1. aİYECEK NEDİR?

Giyecek, Allah'ın kullarına sunduğu nimetlerindendir. Allah Te-âlâ şöyle buyuruyor:

cEy insanoğullan! Ayıp yerlerinizi örtecek giyimlikler, sizi süsleyecek elbiseler gönderdik.» (A'râf: 26)

Elbisenin güzel, temiz ve iyi olması gerekir. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor :

«Ey insanoğullan. Her mescide güzel elbiselerinizi giyinerek gidin; yiye, için fakat israf etmeyin. Çünkü Allah israf edenleri sevmez. Ey Muhammed de ki : «Allah'ın kulları İçin yarattığı ziynet ve temiz nızıktan haram kılan kimdir?» «Bunlar, dünya hayatında inananlarındır. Kıyamet gününde de yalan onlar içindir.» de.» (A'râf: 31-32) Abdullah bin Mes'ûd'dan rivayete göre. Nebi aleyhisselam : <*Kal-binde zerre miktarı kibir bulunan cennete giremez» buyurdu. Bir adam: «Kişi, güzel elbise ve güzel nalın giymeyi sever.» dedi. Nebi aleyhisselâm şöyle buyurdu: «Allah güzeldir ve güzeli sever. Kibir, hakkı inkâr etme ve halkı hakir görmedir.» (Hadisi Müslim ve Tirmizi kaydetmiştir.)

Tirmizî'nin rivayetine göre, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sel-lem şöyle buyurmuştur : «Allah güzeldir, güzeli sever; temizdir, temizini sever; Kerîm'dir, keremi sever; cömerttir, cömert! sever. Avlularınızı temiz tutun ve Yahudilere benzemeyin.»

15.2. HÜKMÜ

Giyeceğin bir kısmı vacip, bir kısmı mendub, bir kısmı da haramdır. itti

15.2.1. Vacib (Zorunlu) Olan Elbise

Avreti örten, soğuk ve sıcak engelleyen ve zararı gideren elbise vacibdir. Hakim bin Hizam'dan rivayete göre. babası şöyle demiştir: «Ey Allah'ın Rasûlü avretimiz hususunda sorumluluğumuz nedir?» diye sordum. Şöyle buyurdu: «Avretinizi, karınız ve cariyez dışındakilerden saklayın.» «Ey Allah'ın Rasûlü topluluk birbiri arasında bulunduğu zaman nasıldır?» diye sordum: «Eğer kimseye avretini göstermeyebiliyorsan, gösterme.» buyurdu. «Eğer birimiz yalnız ise?» diye sordum: «Allah Tebareke ve Teâlâ kendisinden uta-nılmaya en lâyük olandır.» buyurdu. (Hadisi, Ahmed bin Hanbel, Ebu Davud ve Tirmizî kaydetmiş, Hakim «sahih», Tirmizî ise «hasen» demiştir).

15.2.2. Mendub Olan Elbise

Güzel ve ziynetli olan elbise mendubdur.

Ebu'd-Derda'dan rivayete göre, Allah Rasûlü'nün şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: «Siz kardeşlerinize takdim edildiniz. Bu yüzden bineğinizi ve elbisenizi düzgün yapın. Öyle ki, insanlar arasında yüzdeki bir ben gibi (belirgin) olasınız. Çünkü Allah çirkinliği ve çirkin davranışı sevmez.» (Hadisi Ebû Dâvûd kaydetmiştir.) Ebu Ahnes'den rivayete göre babası şöyle demiştir: «Nebi aley-hisselam'a üzerimde değersiz bir elbise varken gittim. «Malın var mı?» diye sordu. «Evet »dedim. «Öyleyse nerede?» diye sordu. «Allah bana deve, koyun, at ve köleler verdi» dedim. Nebi aleyhisse-lam şöyle buyurdu: «Allah sana mal verdiğinde, üzerindeki nimetini ve ikramını görsün.» (Hadisi Ebû Dâvûd kaydetmiştir.)

Bu durum, ibadet, cuma, bayramlar ve genel toplantılarda daha gereklidir.

Muhammed bin Yahya bin Hibban'dan rivayete göre, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellcm şöyle buyurmuştur: «Eğer bulabi-lirse, iş elbisesi dışında, cuma günü için iki parça elbise edinmesi her birinize gereklidir.» (Hadisi Ebû Dâvûd kaydetmiştir.)

15.2.3. Haram Olan Giyecek

Erkeğin ipek giymesi, altın takması, kadına mahsus elbiseleri giyinmesi ve kadının da erkeğe mahsus elbiseleri giymesi, haramdır.

Gösteriş ve kibir için elbise giymek ve israf olan her elbise haramdır.

15.2.4. İpek Giyinmek ve Üzerine Oturmak

Erkeklerin ipek elbise giymesi ve üzerine oturmasının haram olduğunu açıklayan hadisler gelmiştir.

Bunları aşağıya aktarıyoruz :

Ömer (r.a.)'den rivayete göre Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellcm şöyle buyurmuştur :

«İpek giyinmeyin. Zira kim onu dünyada giyerse ahirette giyemez.» (Hadisi Buhari ve Müslim kaydetmiştir.) Abdullah bin Ömer (r.a.)'den rivayete göre; Ömer (r.a.), satılmakta olan ince ipekten ma'mul bir hülle gördü ve onu Nebi aley-hisselam'a göstererek: «Ey Allah'ın Rasûlü bunu satın alıp, bayramlarda ve heyetler geldiği günlerde giysen.» dedi. Allah Rasûlü aley-hisselam: «Bunu ancak nasibi olmayanlar giyer.» buyurdu. Sonra Ömer (r.a.) Allah'ın beklemesini dilediği sürece bekledi. Sonra Nebi aleyhisselam ona ipekli bir elbise gönderdi. Ömer (r.a.) Nebi aley-hisselam'a gelerek : «Ey Allah'ın Rasûlü, sen 'bunu ancak nasibi olmayanlar giyer,' dedin, sonra da onu bana gönderdin,» dedi. Nebi aleyhisselam şöyle buyurdu: «Ben onu giyesin diye sana gönder-medim. Fakat onu satıp, bununla bir ihtiyacını gidermen için gönderdim.» (Hadisi, Buhari, Müslim, Ebû Davud, Nesâî ve İbn Mâce kaydetmiştir.)

Huzeyfe (r.a.)'dan rivayete göre, o şöyle demiştir :Nebî aleyhisselam bize altın ve gümüş kaplardan yemeyi ve içmeyi yasakladı. Bizi ipekli giymekten ve üzerine oturmaktan da menetti. Şöyle buyurdu : «O, dünyada onların, ahirette ise bizimdir.» (Hadisi Buhari kaydetmiştir.)

Bu hadislerin gereği olarak, cumhur ulemâ, ipek giymenin ve üzerine oturmanın haram olduğu görüşüne varmıştır. Hatta el-Meh-dî, «el-Bahr »adlı eserinde, bu konuda icma olduğunu söylemiştir.

Kadı 'Iyâd, bunu mubah gören bir cemaati hikâye etmiştir. İbn Uleyye de bunlardandır.

Bu görüşlerine aşağıdaki hadisleri delil getirmişlerdir :

Ukbe'den rivayete göre; o şöyle demiştir: Allah Rasûlü'ne ipek bir ferace hediye edildi. Nebi aleyhisselam onu giydi, sonra üzerinde iken namaz kıldı. Sonra namazdan ayrıldı. Ve onu hoşgÖrme-miş gibi fırlatıp atarak şöyle buyurdu : «Bu muttakilere yakışmaz.» (Hadisi Buhari ve Müslim kaydetmiştir.)

Misver bin Mahreme'den rivayete göre; Nebi aleyhisselam'a bir kaftan hediye edildi. Misver ve babası da Nebi aleyhisselam'a bir şey için gitmişlerdi. Nebi aleyhisselam'm üzerinde ipekten sıkı bir kaftan vardı. «Ey Mahreme, bunu sana hibe ettik.» buyurdu. Ve onun güzelliğine bakmaya başlayarak şöyle buyurdu. «Mahreme, hoşnut oldu mu?» (Hadisi Buhari ve Müslim kaydetmiştir.)

Enes'ten rivayete göre; Nebi aleyhisselam, Rum melikinin hediye ettiği ince ipekten bir kürk giydi. Sonra onu Cafer'e gönderdi. O da onu giydi. Sonra Nebi aleyhisselam: «Onu giyesin diye sana vermedim,» dedi. Cafer: «N!e yapayım?» diye sordu. «Onu kardeşin Necaşı'ye gönder.» buyurdu. (Hadisi Ebû Dâvûd kaydetmiştir.)

Aralarında Enes ve Berâ' b. Âzib'in de bulunduğu yirmiden fazla sahabe ipekli giymiştir. Cumhur; daha Önce belirttiğimiz ha-ramlığa dair hadislerle, caizliği görüşünde olanların delillerine cevap vererek, şöyle demişlerdir : Ukbe hadisinde : «Bu muttakilere yakışmaz» denmektedir. Onun giyilmesi muttakilere lâıyk olmayınca, haram olması en uygun olanıdır.

Misver ve Enes hadislerinde fiili durum vardır. Bunlar haram-lığa delâlet eden sözler derecesine ulaşamaz. Tartışmasız Nebi aleyhisselam ipek giymiştir. Sonra da onu haram kılmıştır. İki durumdan sonra olanı, Câbir hadisinin işaret ettiği gibi onu haram kılmasıdır. Câbir şöyle demiştir : «Nebi aleyhisselam kendisine hediye edilmiş ipek bir kaftan giydi. Sonra neredeyse onu fırlatacaktı. Onu Ömer bin Hattab'a gönderdi: «Ey Allah'ın Rasûlü neredeyse onu fırlatıp atacaktın.» denildi. Nebi aleyhisselam: «Cibril beni ondan men-etti.» buyurdu. Ömer ağlayarak Nebi aleyhisselam'a gelip: «Ey Allah'ın Rasûlü, birşeyi kerih gördün ve onu bana verdin.

Niçin?» diye sordu. Nebi aleyhisselam: «Onu sana giyesin diye değil, sataşın diye verdim.» buyurdu. Ömer de onu bin dirheme sattı. (Hadisi Ah-med bin Hanbel ve Müslim kaydetmiştir.)

Yine Cumhur şöyle demiştir: «Enes hadisinin senedinde Ali bin Zeyd bin Cud'an vardır ki bunun hadisi delil getirilemez. Sahabe ancak yünle kanşık olan ipek elbise giymiştir.»

Hattabî ise: «Kaftanın kenarlarının ipekli olması muhtemeldir.» demiştir.

15.2.4.1. Sevkânî'nin Görüşü

Şevkânî: «Nebi aleyhisselam'ın hadisleri, cevazına delil gösterilenlerle hoş görmeyenleri birleştirildiğinde bunlar ipeğin kerihliği-ne delâlet ederler» görüşündedir.

Şevkânî, Neylül-Evtâr'da şöyle demiştir :

«Nebi aleyhisselam, ipekten kaftan giymiş ve ashabına kaftan dağıtmıştır. Bunun, Nebi aleyhisselam'ın, ipeğin nehyi ile ilgili hadislerinden sonra olduğuna delâlet eden bir şey bulunmadığı gibi, bunlardan önce olduğuna delâlet eden bir şey de yoktur. «Nebi aleyhisselam'ın tasarrufları, mekruh olduğuna dair bir karinedir. Böylece delillerin arası birleştirilmiş olur» denilebilir.

«Ayrıca yirmi sahabenin ipekli giymesi geçen bu görüşü destekler. Onların, haram kılındığı halde onu giymeleri çok uzak bir görüştür. Yine, haramı bildikleri halde diğer sahabenin onlara bir şey dememesi de uzak bir ihtimaldir. Üstelik onlar bundan daha hafif olan bazı şeyleri menediyorlardı.»

15.2.4.2. İpeğin Kadınlara ve Zaruret Durumlarında Erkeklerle Mubah Olusu

Zaruret durumunda mubah olma hükmü, erkeklere nisbetle-dîr.

Kadınlara ise, ipek giymeleri ve üzerine oturmaları helâldir. Erkeklerde özür bulunduğu halde helâl olur.

Bu konuda aşağıdaki nasslar gelmiştir :

Ali (r.a.)'dan rivayete göre, o şöyle demiştir: «Nebi aleyhisselam'a çizgili ipek bir hülle hediye edildi. Onu bana yolladı. Hülleyi giydim. Yüzündeki kızgınlığı anladım. Şöyle buyurdu: «Onu giyesin diye sana göndermedim. Onu sana, ancak kadınların arasında eşarp olarak paylaşırman için gönderdim.» (Hadisi Buhari ve Müslim kaydetmiştir.)

Enes (r.a.)'dan rivayete göre : «Nebi aleyhisselam, Abdurrah-man bin Avf ve Zübeyr'e onlarda bulunan bir hikmet sebebiyle ipek giymek hususunda izin verdi.» (Hadisi Buhari ve Müslim kaydetmiştir).

Hüccetü'l-Bâliğa'da şöyle denilmiştir :

«Bununla o gün ona meyletmesi amaçlanmamıştır. Ancak bununla şifa bulma kastedilmiştir.»

Ömer (ra.)'den rivayete göre: «Nebi aleyhisselam iki, üç veya dört parmak genişliğinde olması dışında ipek giyinmeyi nehyetdi.» (Hadisi Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce kaydetmiştir).

Hüccetü'l-Bâliğa'da şöyle denilmiştir: «Çünkü ipek, elbise cin-sindendir. Genellikle de ona ihtiyaç duyulur.»

15.2.4.3. Başka Şeylerle Karıştırılmış İpekliler

Geçen bütün hükümler, halis ipeğe mahsustur. Başka şeylerle

karıştırılmış ipekler ise; Şâfîlere göre; «elbisenin çoğu ipek ise haramdır, yansı ipek ve diğer yansı başka bir şeyse helâl olur.» Onlar, «çoğun, bütün hümmünde olduğu» görüşündedirler. Nevevî şöyle demiştir: «İpekle başka şeyin karışımından yapılan elbise, ipek daha çok olmadıkça haram değildir.»

15.2.4.4. Çocukların İpek Giymelerinin Cevazı

Erkek çocukların ipek giymesi. Nebi aleyhisselam'ın onu giymekten nehyinin genelliği sebebiyle, fakihlerin çoğuna göre haramdır. Şafî'iler ise, caiz görmüşlerdir.

Nevevî şöyle demiştir: «Çocukların ipek giymesi hakkında mezhebimiz (Şafî'î) şöyle demiştir: «Onların bayram günlerinde ipekli ve ipek giymeleri caizdir. Çünkü onlar mükellef değildirler. Çocukların, senenin diğer günlerinde elbise giymelerinin cevazı hakkında ise üç görüş vardır: Bunların en sahihine göre bu caizdir. İkinci görüşe göre haram, üçüncü görüşe göre de, temyiz çağından sonra haramdır.»

15.3. ALTIN VE GÜMÜŞ'ÜN HÜKMÜ

15.3.1. Altın ve Gümüş Yüzük Takınmak

Âlimlerin cumhuru, erkeklere altın yüzüğün haram olduğu görüşündedirler. Ahin dışında yüzükler ise, isterse altın kıymetinden daha fazla olsun erkek ve kadına caizdir.

Bunlar aşağıdaki hadislerle delil getirmişlerdir. Berâ' bin 'Azib'-den rivayete göre, o şöyle demiştir : «Allah Rasûlü bize yedi şeyi emretti ve bizi yedi şeyden menetti:

«Bize;1 cenazeyi izlemeyi, hasta ziyaretini, davete icabeti, mazluma yardımı, yeminden ve yemin edenden sakınmayı ve selâmı iade etmeyi emretti. (Bir rivayette: selâmı yaymayı ve aksırana «yer-hamukellah» demeyi emretti.)

«Bizi; gümüş kabdan, altın yüzükten, ipekten, ipekli eğerlikten, ipekle kanşunlmış keten elbiseden, kolları ve astarı ipekli elbiseden ve bunun kabasından elbise giymekten menetti.» (Hadisi Bu-hari ve Müslim kaydetmiştir). Abdullah bin Ömer (r.a.)'dan rivayete göre; Nebi aleyhisselam, altın veya gümüşten bir yüzük edindi. Yüzüğün kaşını avuç içine çevirirdi. Yüzükte «Muhammed, Allah Rasûlü'dür» yazılıydı. Halk da onun gibi yüzük edindiler. Onları görünce, yüzüğü atarak; «Asla onu takmayacağım» buyurdu. Sonra gümüş bir yüzük edindi. Halk da gümüş yüzükler edindiler. İbn Ömer, şöyle demiştir: «Nebi aleyhisselam'dan sonra yüzüğü Ebû Bekr, ondan sonra da Ömer taktı. Sonra da Küba mescidinin kuyusuna düşürünceye değin Osman taktı.»

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, bir adamın elinde altın bir yüzük gördü. Onu çıkarıp attı ve: «Biriniz ateşten bir parça isterse, onu eline alsın» buyurdu. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem gittikten sonra; «Yüzüğünü alıp, ondan faydalansan.» denildi, Adam: «Hayır vallahi, Allah Rasûlü'nün attığı şeyi asla almam» dedi. (Hadisi Müslim kaydetmiştir.)

Ebû Musa'dan rivayete göre, Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Altın ve ipek ümmetimin dışilerine helâl, erkeklerine haram kılındı.» (Hadisi, Ahmed bin Hanbel, Nesâî ve Tirmizî kaydetmiş, Tirmizi «sahih» demiştir.) Muhaddisler şöyle demiştir: «Bu hadis illetlidir. Çünkü senesinde «Sa'id bin Ebî Hind'in, Ebû Musa'dan rivayeti vardır. Sa'id Ebû Musa'ya yetişmemiş ve ondan birşey işitmemiştir .

Müslim ve başkalarının rivayetine göre Ali (r.a.) şöyle demiştir: «Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, bana altın yüzük takmayı, ipekli kumaş giymeyi, secde ve rûku'da Kur'ân okumayı ve kırmızıya boyanmış (masfer)'i giymeyi yasakladı.»

Bu, altın yüzüğü haram sayan çoğunluğun delilidir. Nevevî şöyle demiştir: «Altın ve gümüş karışımı yüzükler de böyledir.»

Âlimlerin bir grubu, erkeklerin altın yüzük takmasını tanzihen mekruh saymıştır.

Sa'd bin Ebî Vakkas, Talha bin Ubeydullah, Suheyb, Huzeyfe, Cabir bin Semure, Berâ bin Âzib'in de aralarında bulunduğu sahabeden bir cemaat, altın yüzük takmışlardır. Belki onlar nehyi tenzihi olarak değerlendirmişlerdir.

15.3.2. Altın ve Gümüş Kaplar

Altın ve gümüş kaplardan yeyip içmek haramdır. Bunda erkek ile kadın arasında bir fark yoktur. Ancak kadınların altın ve gümüş ziynet takmaları —daha önce geçtiği gibi— helâldir.

Altın ve gümüş kaplardan yeyip içmeyi Allah kadınlara helâl kılmamıştır.

Bunun delili aşağıdaki hadislerdir: Huzeyfe'den rivayete göre, o şöyle demiştir: «Allah Rasûlü'nü işittim, şöyle buyuruyordu: «İpek ve astan ile yenleri ipekli elbise giymeyin. Altın ve gümüş kaplardan içmeyin. Bu kaplardan yemek de yemeyin. Çünkü bunlar dünyada kâfirlerin, ahirette ise sizindir.» (Hadisi Buhari ve Müslim kaydetmiştir).

Ümmü Seleme'den rivayete göre Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Gümüş kaptan içen kimse karnına ancak cehennem ateşi dökmüş olur.» (Hadisi Buhari ve Müslim kaydetmiştir. Müslim'in bir rivayetinde : «Altın ve gümüş kaplardan yiyip içenler...» şeklindedir.)

Fakihlerden bazıları bunu haram değil de mekruh sayarak şöyle demişlerdir: «Bu konuda varid olan hadisler, sırf tenzih içindir.» Ümmü Seleme'nin belirtilen hadisinde bu konuda azab vaidi varid olmuştur.

Fakihlerden bir cemaat, altın ve gümüş kaplardan yeyip içmeye, onların kokulanıp, sürmelene gibi diğer kullanılışlarını da dahil etmişlerdir. Muhakkik (araştırmacı) âlimler bunu doğru bulmamıştır.

Ahmed bin Hanbel ve Ebû Dâvûd'da bulunan hadiste: «Size gümüşü tavsiye ederim, onlarla oyun oynayın» denilmektedir.

Fethu'l-Allâm'da, muhakkiklerin görüşü desteklenmektedir: «Doğru olan, yeme ve içme dışındakilerin haram olmadığıdır. Bu konudaki icma iddiası doğru değildir. Bu, nebevi lâfzın, diğeriyle değiştirilme kötülüğünü taşır. Çünkü yeme ve içme haram kılınmışken, bunları diğer kullanımlarla aynı saymışlar, nebevi ibareyi kaldırarak yerine kendi nefislerinden umumî bir lâfız getirmişlerdir.»

Cumhur ulemâ, altın ve gümüşten yemek ve içmek için kaplar edinmenin yasak olduğu görüşündedirler. Bir gurup ise buna ruhsat vermiştir.

15.3.3. Altın ve Gümüş Dışındaki Madenlerden Kaplar

Kıymetli mücevherlerden kaplar yapmak, bunlar altın ve gümüşten daha değerli bile olsalar caizdir. Çünkü eşyada aslanan helalliktir. Bunun haramlığına dair delil gelmemiştir.

15.3.4. Altın Diş ve Burun Yapmanın Cevazı

Kişinin, gerektiğinde altın diş ve burun edinmesi, caizdir. Tir-mizî'nin, Urfece bin Es'ad'dan rivayetine göre o şöyle demiştir: «Kü-lâb günü burnum koptu. Gümüşten bir burun edindim. Kokusu beni rahatsız etti. Nebi aleyhisselam altından bir burun edinmemi emretti.»

Tirmizi şöyle demiştir: «İlim ehlinde pek çoğunun, dişlerini altın ile birbirine bağladıkları rivayet olunmuştur.» Nesâî'nin rivayetine göre; Muaviye, etrafında muhacir ve en-sar'dan bazı adamlar varken; «Nebi aleyhisselam'm ipek giymekten menettigini biliyor musunuz?» diye sordu. «Evet,» dediler. «Ya bir parça (yani diş gibi bir küçük parça) dışında altın takmaktan ne-yini?» diye sordu. Yine «Evet,» dediler.

15.4. KADINLARIN ERKEKLERE BENZEMESİ

İslâm, kadının tabiatının erkekten ayrı olmasını ve bu tabiatını doğru şekilde ortaya koymasını ister.

Bu erkekler için de böyledir. Her iki cinsin de diğerine benzemesi menedilmiş ve haram kılınmıştır. Bu benzemenin, giyim, söz, hareket ve diğer durumlarda olması aynıdır.

İbn Abbas'dan rivayete göre; o şöyle demiştir: «Allah, kadınla-şan erkeklerle ve erkekleşen kadınlara İâ'net etmiştir.» (Hadisi Buhari kaydetmiştir.)

Bir rivayette: «Allah Rasûlü kadınlarla benzeyen erkekler ve erkeklerle benzeyen kadınlara İâ'net etmiştir.» (Hadisi Buhari kaydetmiştir.)

Ebû Hüreyre'den rivayete göre, o şöyle demiştir: «Allah Rasûlü, kadın elbiseleri giyen erkeğe ve erkek elbisesi giyen kadına İâ'net etmiştir.» (Hadisi Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn Mâce, tbn Hibbân ve Hâkim kaydetmiş, Hâkim, «Müslimi'n şartı üzere sahihtir,» demiştir.)

15.5. ŞÖHRET (GÖSTERİŞ) ELBİSELERİ

Bu, İnsanlar arasında giyen meşhur eden elbisedir. Giyenini meşhur eden elbiseler haramdır.

Delilleri aşağıdadır :

İbn Ömer hadisi: Allah Rasûlü şöyle buyurmuştur: «Kim dünyada şöhret elbisesi giyerse kıyamet günü Allah ona zillet elbisesi giydirecek.» (Hadisi Ahmed bin Hanbel, Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce kaydetmiştir. İsnadının ricali «sika»dır.)

Yine ondan rivayete göre; Allah Rasûlü şöyle buyurmuştur: «Allah kibir elbisesi giyen kimseye bakmaz.» (Hadisi Buhari ve Müslim kaydetmiştir.)

Amr bin Şuayb'm babasından rivayetine göre; dedesi şöyle demiştir: Allah Rasûlü şöyle buyurdu: «İsrafsız ve rıyasız olarak ye,

İÇ, giyin ve tasadduk et.» (Hadisi Ebû Dâvûd ve Ahmed bin Hanbel kaydetmiş, Buhari «talik» olarak zikretmiştir.)

15.6. KADININ PERUK TAKMASININ NEHYİ

Ebû Hüreyre (r.a.)'dan rivayete göre bir kadın Kebî aleyhisse-lam'a gelerek: «Ey Allah'ın Rasûlü! Benim gelinlik bir kızım var. Kızamık sebebiyle saçları döküldü. Ona saç takayım mı?» diye sordu. Nebi aleyhisselam şöyle buyurdu: «Allah peruk takana ve tattırana, dövme yapana ve yaptıranı lanet etmiştir.»

Abdullah bin Mes'ûd (r.a.)'dan rivayete göre, o şöyle demiştir: «Allah, dövme yapana ve yaptıranı, yüzünün kıllarını alıran kadına ve bu işle uğraşana, dişlerini törpüleyip seyrekletirene ve Allah'ın yarattığı şekli güzelliği için değiştirene lanet etmiştir.» demiştir.

Bu hadis, Beni Useyd'den ismi Ümmü Ya'kub olan ve devamlı Kur'ân okuyan bir kadına ulaştı da, İbn Mes'ûd'a gelip onunla konuştu, İbn Mes'ûd: «Ne diye Allah'ın kitabında bulunduğu halde Allah Rasûlü'nün lanet ettiği kimseye lanet etmeyecek misim?» dedi. Kadın: «Ben Kur'ân'ı baştan sona kadar okudum ve bunu bulamadım,» dedi. İbn Mes'ûd: «Eğer okusaydım bulurdum. Allah Teâlâ : «Rasûl size neyi getirirse onu alın. Sizi neyden menederse ondan sa-kımn» (Haşr: 59) buyurmuştur. (Hadisi Buhari, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce kaydetmiştir.)

Yine ondan rivayete göre şöyle demiştir: «Allah Rasûlü'nü işittim, yüzünden kıl almayı, dişlerini torpillemeyi, peruk takmayı, ve dövme yapmayı (hastalık) sebebiyle olması dışında menetmiştir.»

Şevkânî Neylû'l-Evtâr'da şöyle demiştir: «Peruk takmak haramdır. Çünkü haram oîlmayan bir işe lanet edilmez. Nevevî der ki: Bu tercih edilen zahir görüştür. Şâfi'iler bu konuyu açıklayarak şöyle demişlerdir: Eğer saçlarına başka bir insan saç takarsa, tartışmasız bu haramdır. Erkek veya kadın, mahrem ve kocanın saç olması delillerin umumu sebebiyle tartışmasız aynıdır. Çünkü, insan saçları ve diğer azalarından faydalanmak insanın muhteremliği sebebiyle haram kılınmıştır. Bilâkis insanın saçları, tırnakları ve diğer organları gömülür. Saçı eksik bile olsa, insan saç ilâve edilse veya diri iken kesilmiş bile olsa meyte ya da eti yenmeyen hayvan saç eklense bu namazda ve namaz dışında necaset taşıma olduğu için hadis gereğince haramdır. Bunun, karısının veya diğer erkek ve kadınların saç olması çeşittir. İnsan saç dışında, temiz saça gelince; kocası veya efendisi

yoksa bu da haramdır. Eğer varsa, bu konuda üç görüş vardır: Birincisi; hadislerin zahirine göre caiz değildir. ikincisi; caizdir. Üçüncü ve en sahih olan görüşe göre ise; kocasının veya efendisinin izniyle bunu takarsa, caiz, aksi taktirde haramdır.»

İpek, yün, keten ve benzeri gibi insan saçları dışında saçlar eklenirse; bunu Sa'îd bin Cübeyr, Ahmed bin Hanbel ve Leys caiz görmüştür. Kadı 'Iyâd şöyle demiştir: «Saça benzemeyen boyalı İpek ve benzeri kordonlar saça eklenirse, bu nehyedilmemiştir. Çünkü bu ilâve, güzelleştirme için yapılan ilâvenin amacı içerisine giremez.» Saç ilâve etmek haram olduğu gibi, kadının saçlarını ve yüzündeki kılları kesmesi de haramdır. Ancak kadında sakal ve bıyık biterse bunu izale haram değildir. Aksine Nevevî ve başkalarının belirttiği gibi müstehabdır. Dişleri törpüleyip aralarını ayırmak hakkında Nevevî, «Bu yapana da, yaptırana da haram olan bir iştir.» demiştir.

Nevlû'l-Evtâr'da şöyle denmiştir: «Açıktır ki, anılan haramlık, onu tedavi ve hastalık sebebiyle değil de güzelleştirme için yapıldı-ğmdadır. Çünkü bu haram değildir. «Allah'ın yarattığında yapılan değiştirmelerle» ilgili hadisin zahirinden, yaratılmış şeyin, bulunduğu şekli değiştirilmesinin caiz olmadığı anlaşılır.» Ebû Ca'fer et-Taberî şöyle demiştir: «Bu hadis, kadının Allah'ın yarattığı şekli bir şeyi, kocasına veya başkasına güzel görünmek için ilâve veya noksanla değiştirmesinin caiz olmadığına delâlet eder. Eğer dişi veya bir organı fazla ise onun bunu kesmesi veya koparması caiz değildir. Çünkü bu Allah'ın yarattığını değiştirmektir. Eğer uzun dişleri bulunur ve uçlarını kısaltmak isterse de böyledir. Kadı 'Iyâd da böyle demiş ve şunu eklemiştir: Ancak bu fazlalığın hastalığa yol açması veya ona zarar vermesi söz konusuysa, onu kesip atmakta bir mahzur yoktur.»

Onaltıncı Bölüm

RESİM YAPMAK

16.1. Resim Yapmanın ve Ressamlığın Haramlığı

Ressamlıktan ve insan, hayvan veya kuş olsun, ruh taşıyan canlıların resmini yapmaktan meneden açık sahih hadisler gelmiştir.

Ağaçlar, çiçekler ve benzeri ruh taşımayan varlıkların resmini yapmak ise caizdir.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Kıyamet günü insanların en şiddetli azaba çarptırılanları, şu resimleri yapanlardır.»

tbn Abbas'dan rivayete göre, o şöyle demiştir: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Dünyada bir resim yapan, kıyamet günü —veremeyeceği halde ona ruh vermekle mükellef tutulur.»

Müslim'in rivayetine göre; bir adam tbn Abbas'a gelerek: «Ben bu resimleri yapıyorum. Buna da alıştım.» dedi.

İbn Abbas ona: «Yaklaş.» dedi. Adam yaklaştı. İbn Abbas sözünü tekrarladı. Adam daha da yaklaştı. İbn Abbas elini basma koyarak: «Sana duyduğumu bildireyim. Allah Rasûlü aleyhisselam'ı işittim, şöyle buyuruyordu:

«Bütün ressamlar ateştedir. Çizdiği her canlı resme can vermesi istenir. Ona Cehennemde böylece azab olunur.» Sonra İbn Abbas; «Eğer yapmak zorundaysan, ağaç ve cansız şeylerin resmini yap.» dedi.

Ali (r.a.)'dan rivayete göre; o şöyle demiştir: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem cenazede idi: «Hanginiz yolda kırılmadık bir put, yerle bir kılınmadık bir kabir, bozulmadık bir resim bırakmadan Medine'ye gider?» diye sordu. Bir adam: «Ben, ey Allah'ın Rasûlü!» diye cevap verdi. Ali (r.a.) dedi ki: «Medineliler korktu. Adam yola koyuldu. Sonra dönüp: «Ey Allah'ın Rasûlü, kırılmadık put, yerle bir edilmedik kabir, bozulmadık resim bırakmadım.» dedi. Sonra Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Kim bu san'atlardan birine tekrar dönerse, o kimse Muhammed'e indirilene küfredmiştir.» (Hadisi Ahmed bin Hanbel «hasen» isnad ile kaydetmiştir.)

16.2. Çocukların Oyuncakları Olan Resimlerin Mübahlığı

Bu hükümden, gelin ve benzeri çocuk oyuncakları müstesnadır. Bunları yapmak ve satmak aşağıdaki hadisler gereğince caizdir:

Aişe (r.a.)'dan rivayete göre, o şöyle demiştir: «Ben bebeklerle oynardım. Bazan yanımda kız çocukları varken, Allah Rasûlü yanıma girerdi. O girince çocuklar çıkar, o çıkınca girerlerdi.»

Yine Aişe (r.a.)'dan rivayete göre; Nebi aleyhisselam, Tebuk veya Hayber savaşından döndüğünde bir rüzgâr esti. Rafin örtüsü açılıp Aişe'nin oynadığı bebekler çıktı. Nebî aleyhisselam: «Ne bunlar ey Aişe?» diye sordu. Aişe: «Bebeklerim,» dedi. Nebi aleyhisselam, bunların arasında paladan yapılmış bir iki kanatlı at gördü. Nebî aleyhisselam: «Şu ortada gördüğüm ne?» diye sordu. Aişe: «At,» dedi. «Bu üzerindeki ne?» diye sorunca, Aişe: «iki kanat,» dedi. Nebî aleyhisselam: «İki kanatlı at ha?» buyurdu. Aişe: «Süleyman'ın kanatlı atını duymadın mı?» dedi. Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem dişleri görününceye değin güldü. (Hadisi Ebû Dâvûd ve Nesâî kaydetmiştir.)

163. Eve Resim Asmanın Yasaklanması

Resim yapmak haram olduğu gibi, resim almak ve onları eve asmak da haram kılınmıştır. Resimin şekli kalmaymcağa değin onları kırmak vaciptir. Buharî'nin rivayetine göre, Nebî aleyhisselam evinde put resimleri bulunan bozulmadık hiç bir şey bırakmadı. Rivayete göre; Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur : «Melekler resim bulunan eve giremezler.» (Hadisi Buharî ve Müslim kaydetmiştir.)

16.4. Gölgesiz Resimler

Yukarıda söylenenlerin tümü, gölgesi bulunan cisimli resimlere hastır.

Gölgesiz resimlere gelince, duvarda levha üzerinde bulunan nakışlara, elbisede bulunan resimlere, çizgilere, odaların duvar köşelerindeki resimlere gelince bunların tümü caizdir.

Önce bunlar yasaklanmış, sonra da bunlara izm verilmiştir.

Yasaklamaya Âişe (r.a.)'nın şu sözü delâlet eder: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem yanıma girdi. Benim dolabımı örttüğüm resimli bir örtüm vardı. Onu görünce çekip aldı. Yüzünün rengi değişerek şöyle buyurdu: «Ey Âişe, Allah katında insanların kıyamet günü en şiddetli azab görecektir olanları, Allah'ın yaratmasına benzemeye çalışan kimselerdir.»

Âişe şöyle dedi: «Onu kestik ve ondan bir ya da iki yastık yaptık.»

Yüsr bin Sa'îd'in rivayeti de ruhsata delâlet eder. Zeyd bin Ha-lid yoluyla Ebû Talha'dan rivayetine göre, Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «İçinde resim bulunan eve melekler girmez.»

Yüsr şöyle dedi: «Sonra Zeyd rahatsızlandı. Onu taşıdık. Evindeki kapının, cisimli bir örtüsü vardı. Nebî aleyhisselam'm hanımı Meymûne'nin terbiyesinde yetişmiş Ubeydullah'a, «Bir gün onca Zeyd bize resimin durumunu bildirmedi mi?» dedim. Ubeydullah şöyle dedi: «Elbisedeki çizgiler müstesna» dediğini duymadın mı?» (Hadisi Buharî, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Tirmizî kaydetmiştir.)

Âişe (r.a.)'dan rivayete göre, o şöyle demiştir: «Üzerinde kuş resimleri bulunan bir perdemiz vardı. İçeri girenin tam karşısına gelirdi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem: «Şunun tersini çevir. Her içeri girişimde onu görüp dünyayı hatırlıyorum.» buyurdu. (Hadisi Müslim rivayet etmiştir.)

Bu hadîs, bunun haram olmadığına delildir. Çünkü eğer son emir, haram olsaydı, onun yırtılmasını emrederdi; sırf yüzünü ters çevirmekle yetinmezdi. Sonra ters çevrilmesinin illetini de dünyayı hatırlatması olarak belirtiyor. İmam Tahavî, imamların bunu kuvvetlendiren şu görüşünü naklediyor: «Şari'in ilk nehiyi, desendeki bütün resme yönelikti.' Çünkü araplar daha henüz resimlere tapınmadan kurtulmuşlardı. Bu yüzden nehiy geneldi. Sonra bu nehiy yerleşince, elbise edinmede zaruri bir durum olduğu için elbiselerdeki desenler mubah kılındı. Değer verilmeyen şeylerde izin verildi. Çünkü cahillerin bu değersiz şeyleri büyütmesi konusunda emin olundu. Değersiz olmayan şeylerde bu nehiy baki kaldı.»

İbn Hazm şöyle demiştir: «Çocukların oyuncaklarının resimli olmasına izin verilmesi Özel bir durumdur.

Bunların dışındaki resimler helâl değildir ve elbisedeki desenler dışındaki resim haramdır.»

İbn Hazm daha sonra Zeyd bin Halid'in Ebû Talha el-Ensârî'den naklettiği —yukarıda geçen —hadisi anmıştır.

Onyedinci Bölüm

Yarışma, meşru olup övülen bir beden eğitimidir. Nisbet ve amaca göre müstehab veya mubah olur. Ok, silâh atımı, at, katır ve merkeple yarışma şeklinde olduğu gibi, şahıslar arasında bir koşu yarışması hakkında Âişe (r.a.)'nın şöyle dediği de sabittir: «Nebî aleyhisselam ile yarıştım ve onu geçtim. Şişmanladığım zaman yarışıştığımızda ise o beni geçti. Ben «Bu şişmanhğımdandı,» dedim.»

Okla, mızrakla ve atılabilen tüm silâhlarla yapılan yarışma hususunda Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: «Onlara karşı gücünüzün yettiği kadar kuvvet ve savaş atlan hazırlayın.» (Enfal: 60)

Ukbe bin Âmir'den rivayete göre, o şöyle demiştir: Allah Ra-sûlü'nü minberi üzerinde iken dinledim: «Onlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet hazırlayın.» âyetini okudu ve şöyle buyurdu: «Dikkat edin; kuvvet atmaktır. Dikkat edin; kuvvet atmaktır. Dikkat edin; kuvvet atmaktır.» (Hadisi Müslim kaydetmiştir.)

Nebî aleyhisselam: «Size ok atmanızı tavsiye ederim. O, sizin oyunlarınızın en hayırlısıdır» buyururdu. (Hadisi Bezzâr ve Tabera-

ni «sahih» senedle kaydetmiştir.)

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyuruyor: «Üçü hariç bütün oyunlar haramdır. «Kişinin hammiyla oynaşması, yayla ok atmak, atı terbiye etmek.»

Atış sırasında ruh taşıyan (canlıyı) hedef tahtası yapmak haramdır.

Abdullah bin Ömer, bir tavuğu hedef yapan bir topluluk gördü ve onlara: «Nebî aleyhisselam, ruh taşıyan bir şeyi hedef yapana lanet etmiştir» dedi, (Hadisi Buharî ve Müslim kaydetmiştir.)

Hayvanlar arasında yarışlar düzenlemek, hadislerde sabit olmuştur.

Ebû Hüreyre (r.a.)'dan rivayete göre, o şöyle demiştir: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem: «Deve, ok ve at yansından başka yarış yoktur» buyurdu. (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Ne-sâî kaydetmiş, tbn Hibbân «sahih» demiştir.)

Ibn Ömer'den rivayete göre, o şöyle demiştir: «Nebî aleyhisse-lam, atların, kuvvetlendirilip belli bir süre aç bırakılanlarını Haf-yâ'dan Veda Yokuşu'na kadar yarıştırdı. Böyle hazırlanmayan atlan ise; Veda Yokuşu'ndan Benî Züreyk Mescidi'ne kadar yarıştı-rırdı.» tbn Ömer de yarışanlar arasındaydı. Süfyan: Hafyâ'dan Veda Yokuşu'na kadar beş veya altı mil, Veda Yokuşu'ndan Benî Züreyk Mescidine kadar da bir mil mesafe olduğunu söylemiştir. (Hadisi Buhari ve Müslim kaydetmiştir.)

17.2. BİT Karşılık İçin Yarışmanın Cevazı

Karşılıksız olarak yarışma düzenlemenin caiz olduğunda —geçtiği gibi— âlimler icma etmişlerdir. Bir ödüle karşılık yarışma düzenleme ise, aşağıdaki şekillerde olursa caizdir :

a — Hâkim veya bir başkası tarafından yarışa bir mal koymak caizdir. Meselâ; «Kim yansı kazanırsa, şu kadar mal onundur.» denir.

b — Yarışanlardan biri, arkadaşına: «Beni geçersen, şu mal senindir. Eğer ben seni geçersen, bana bir borcun yoktur, benim de sana vereceğim bir şey yoktur.» diyerek bir mal ortaya koyar.

c — Yarışan İki kişi veya yarışçılardan bir topluluk tarafından, bir malın ortaya konup, eğer geçerse, beraberindekilerin o malı almaya hak kazandıkları, geçilirse bir borcu olmadığını söylemesi.

Enes'e: «Allah Rasûlü zamanında Ödülle yarışma yapar mıydınız? Allah Rasûlü ödüllü yarışma yapar mıydı?» diye soruldu. Enes (r.a.) şöyle dedi: «Evet, vallahi Sebha denilen bir ata ödül koydu. At yarışılan geçti. Bu yüzden Nebi aleyhisselam sevindi ve bundan hoşlandı, d
Ödül koymanın haram olduğu şekiller de vardır.

17.3. ödül Koymanın Haram Olduğu Şekil

Her birinin, eğer geçerlerse ödülü almaları, eğer geçirirlerse Ödül sahibine ödül miktarınca borçlu olmaları şartıyla yapılan ödüllü yarışma caiz değildir. Çünkü bu haram olan kumara dahil olur.

Allah Rasûlü aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «At üç çeşittir: Rahman için olan, insan için olan ve şeytan için olan. Rahman için

olanı; Allah yolunda nöbete hazırlananıdır. Onun yemi, tersi ve bev-li(...) Allah'ın dilediği şeydir. (Yani, onun tüm bu şeyleri iyiliktir). Şeytanın ab İse, kumar oynayan veya üzerine kumar oynatılan attır. İnsanın atı da sırtına yük yüklenilerek, kişiyi bekleyen attır. O fakirliğe karşı bir engeldir.»

17.4. Ödüllü Yarışmada Cenb ve Celb Yoktur

Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce'nin İmran bin Husayn'-dan rivayetine göre, Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Ödüllü yarışmada celb de yoktur, cenb de.»

Celb : Yarışan atı, hızlı koşmaya teşvik eden birinin takip etmesidir.

Cenb : Yorulduğunda değiştirmek için, bir atı yarıştığı atın yedeğinde taşımaktır. İbn Üveys şöyle demiştir:

«Celb : Yansı kazanması için, meydana atın arkasından gürültü çıkarmaktır. Cenb ise: Atın yanında onu takip etmektir. Binici, yarışın sonuna doğru atından kuvvetli olan diğer ata biner ve böylece finişe önce ulaşır.»

Ebû Ubeyde şöyle demiştir: «Cenb : Kişinin yarıştığı atının yanında üzerinde binici bulunmayan boş bir at taşımaktır. Finişe yaklaştığı zaman, boş ata biner ve yansı kazanır. Çünkü bu at, üzerinde binici olan ata nazaran daha az yorgun ve daha az bitkindir.

17.5. Hayvana Eziyet Haramdır

Hayvana eziyet etmek, üzerinde taşıyabileceğinden çok yük yüklemek haramdır. Eğer kişi, hayvana gücünün üstünde yük yüklerse, hakim on hayvanın gücünün yetmediği yükü yüklemesini engelleme hakkı vardır. Hayvanın süt emen yavrusu varsa, ancak yavrusuna zarar vermeyecek kadar süt alınması caizdir. Çünkü is-lâm'da ne insana ne de hayvana zarar ve zararlarla karşılık vermek vardır.

17.5.1. Hayvanı Damgalamak ve İğdiş Etmek

Hayvanı, yüzü dışında herhangi bir yerinden damgalamak caizdir. Allah Rasûlü, yüzünden damgalanmış bir merkep gördü ve şöyle buyurdu:

«Size ulaşmadı mı ki, ben hayvanı yüzünden damgalayana ve yüzüne vurana İânet ettim.» (Hadisi Ebû Dâvûd

kaydetmiştir.)

Câbir (r.a.)'den rivayete göre, o şöyle demiştir: «Nebî aleyhisselam yüze vurmayı ve orayı damgalamayı menetti» -(Hadisi Müslim ve Tirmizî kaydetmiştir.)

Alimler bu nehiyden, yüze vurmanın ve orayı damgalamanın, insan ile hayvan arasını ayırmaksızın, haram olduğunu çıkarmışlardır. Çünkü yüz Allah'ın ikram ettiği ve güzelliklerin toplandığı bir yerdir. Hayvanın yüzü dışında bir yerini damgalamak caiz, hatta müstehabdır. Çünkü hayvanların arasını ayırmada buna ihtiyaç vardır. Nebî aleyhisselam sadaka develerini damga ile damgalamıştır. (Hadisi Müslim kaydetmiştir.)

Ebû Hanife, bunun, azab verme ve müsle yapma olduğu için mekruh olduğunu söylemiştir. Nebî aleyhisselam azab vermeden de müsle'den de nehyetmiştir. Ebû Hanife'nin bu sözü: «Bu umumî hüküm sınırlandırılmıştır» denilerek reddedilir. Çünkü sınırlandırma, Rasûlullah aleyhisselam'ın fiili ile sabittir. Yani azab verme ve müsle yapma, hayvanı damgalama dışındaki her halde haramdır. Hayvanı damgalama ise caizdir.

İğdiş etmeye ise; âlimlerden bir cemaat, yağ ve başka şeyler gibi faydalar sağlamak amaçlandığı zaman, izin vermişlerdir.

Urve bin Zubeyr, kendi katırını iğdiş etmiştir. Ömer bin Abdü-laziz, atların iğdiş edilmesine izin vermiştir. Mâlik de erkek koçların iğdiş edilmesine izin vermiştir.

17.5.2. İnsanın İğdiş Edilmesi

Yukarıdaki hüküm, insanın iğdiş edilmesinin aksinedir. Bu caiz değildir. Çünkü bu müsle, Allah'ın yarattığını değiştirme ve neslin kesilmesidir. Genellikle de bu helake yol açar.

17.5.3. Hayvanları Birbirine Dalaştırmak

Allah Rasûlü hayvanları hedef tahtası yapmayı nehyettiği gibi, onları birbirine dalaştırmayı ve dövüşmeleri için teşvik etmeyi de nehyetmiştir.

İbn Abbas'dan rivayete göre, o şöyle demiştir: «Allah Rasûlü hayvanları birbiriyle dalaştırmayı menetti.» (Hadisi Ebû Dâvûd ve Tirmizî kaydetti.)

Enes bin Malik, Hakem bin Eyyûb'un evine girdiğinde, bir topluluk bir tavuğu bağlamış ona ok atıyordu. Onlara: «Allah Rasûlü hayvanları bağlayıp ölünceye değin ok atmayı menetti» dedi. (Hadisi Müslim kaydetmiştir.)

Câbir (r.a.)'den rivayete göre, o şöyle demiştir: «Allah Rasûlü herhangi bir hayvanı hapsedip öldürmeyi menetti.» (Hadisi Müslim kaydetmiştir.)

İbn Abbas'tan rivayete göre, Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Hiçbir canlıyı hedef yapmayın.»

Bunu ancak; eğer kesilecekse, hayvana azab verdiği, canını telef ettiği, maliyetini zayi ettiği ve zekâtını kaldırdığı için, eğer ke-silmeyecekse, menfaati için menetmiştir.

17.6. Tavla Oynamak

Âlimlerin çoğunluğu tavla oynamanın haram olduğu görüşündedirler. Bunun haramlığına aşağıdaki hadisleri delil getirirler:

Büreyde (r.a.)'den rivayete göre, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Kim tavla oynarsa, sanki elini domuz etine ve kanına batırmış gibidir.» (Hadisi Müslim, Ahmed bin Han-bel ve Ebû Dâvûd kaydetmiştir.)

Ebû Musa'dan rivayete göre, Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Tavla oynayan, Allah'a ve Rasûlü'ne isyan etmiştir.» (Hadisi Ahmed bin Hanbel, Ebû Dâvûd, İbn Mâce ve Mâlik kaydetmiştir.)

Sa'îd bin Cübeyr, tavla oynayanlara rastladığı zaman onlara selâm vermezdi.

Şevkânî şöyle demiştir: «Kumar söz konusu olmadığında, İbn Muğaffel ve İbn Müseyyeb'in ona izin verdiği nakledilir. Bu ikisi hadisleri kumar oynayan kimseye hamle etmiştir.»

17.7. Satranç Oynamak

Satranç oynamanın haramlığı hakkında hadisler varid olmuştur. Fakat bu hadislerden hiç biri sabit değildir. İbn Hacer el-Askalânî şöyle demiştir: «Satranç haramlığı hakkında sahih veya hasen bir hadis sabit olmamıştır.»

Bu yüzden fakihler onun hükmünde ihtilâf etmişlerdir : Kimisi haram sayar, kimi de mubah sayar.

Ebû Hanife, Mâlik ve Ahmed bin Hanbel onu haram sayanlardır.

Şafi'i ve tabilerinden bazıları onun haram değil, mekruh olduğunu söyleyerek şöyle demişlerdir: «Sahabeden bir cemaat ve ta-bi'in'den de sayılamayacak kadar kimse satranç oynamıştır.»

İbn Kudâme «el-Muğnî» adlı eserinde şöyle demiştir :

«Satranç da haramlıkta tavla gibidir. Ancak, tavlının haramlığı, hakkında varid olan nasslar sebebiyle daha kuvvetlidir. Fakat satranç da onun mânâsına girer. Böylece onun hakkındaki hüküm tavlaya kıyasen tesbit

edilmiştir.»

Ebû Hüreyre, Sa'îd bin Müseyyeb ve Sa'îd bin Cübeyr'in onu mubah gördüğü nakledilmiştir.

Onlar, «Eşyada aslolan mübahlıktır» kaidesiyle ihticac etmişlerdir. Onu haram kılan ne bir nass varid olmuştur ne de bir nass'-in mânâsma dahil edilebilir. Bu yüzden mübahhk hükmü devam eder.

Onu mubah sayanlar, mübahlığı için bazı şartları koymuşlardır:

1. Dini gereklerden bir vacibi yerine getirmekten alıkoymamalı.
2. Kumara karıştırılmamalı.
3. Oyun esnasında, Allah'ın şeriatine muhalif şeyler sadır olmamalı.

Onsekizinci Bölüm

KAZA

18.1. HÜKÜM VERME VE KADILIK

18.1.1. Allah'ın Risaleünün Gayesi, Adalettir

Adalet, İslâm'ın en yüce değerlerinden biridir. Şöyle kî, hak ve adaletin yerine getirilmesi, emniyeti ve sükunu sağlar, ferdlerin birbirleriyle olan ilişkilerini kuvvetlendirir, hakim ile mahkum arasındaki güveni kuvvetlendirir, serveti çoğaltır, bolluğu artırır, vaziyeti korur, ayrılık veya nifaka meydan vermez, hakim ve mahkumu amelde ve neticede kabiliyetlerini iptal etmeden veya zihne engel olma yoluna girmeden gayelerine ulaştırır.

Adalet, ancak, her hakkı hak sahibine vermek, Allah'ın şeriatı-nın hükümlerinin gerekleriyle hüküm vermek ve insanlar arasında eşit taksimde bulunurken hevâyâ uymaktan kaçınmak ile gerçekleşir.

Allah'ın rasûllerinin gönderiliş gayesi, bu işleri uygulayıp icra etmekten başka birşey değildir. Rasullerin tabilerinin görevleri, nübüvvetin, insanları gölgelemeye devam etmesi için bu yola girmekten başka birşey değildir. «Biz, delillerle rasûller gönderdik ve insanlar arasında adaletle hükümler diye kitap ve mizanı indirdik.» (Hadîd : 24)

18.12. İslâm'da Kazâ(')

Kendisiyle adaletin gerçekleştirilmesi, hakların korunması, kanların, ırzların ve malların muhafaza altına alınması yollarından en mühimi, İslâm'ın farz kıldığı ve olmazı olmaz Öğretilerinden ve hazinelerinden biri yaptığı «kazaî nizamın» gerçekleştirilmesidir.

(•) Kaza: Lûgatta, birgeyi sözle ve fiille sonuçlandırmaktır. Şer'i mânâda ise kaza; insanlar arasında meydana gelen düşmanlıkları, ihtilafları ve anlaşmazlıkları, Allah'ın koyduğu hükümler doğrultusunda halletmektir

Bu görevi İslâm'da ilk yüklenen kimse Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'dir. Hicretten sonra müslümanlar, yahudiler ve diğer insanlar arasında yaptığı anlaşma şöyledir :

«Bu sahîfede (yazıda) gösterilen kimseler arasında zuhurundan korkulan bütün öldürme, yahut tartışma vak'alannın Allah'a ve Rasûlullah Muhammed'e götürülmesi gerekir.»

Allah, Nebi aleyhisselam'a indirdiği ile hükmetmesini emrederek şöyle buyurmuştur :

«Ey Muhammed! Doğrusu insanlar arasında Allah'ın sana gösterdiği gibi hükmedesin diye Kitab'ı sana hak olarak indirdik; hakkı gözet, hainlerden taraf olma...» (Nisa : 105-113).

Allah Rasûlü tarafından Ali bin Ebî Talib Yemen kadısı tayin edildiği gibi, Attab bin Useyd de Mekke kadısı tayin edilmişti.

Tirmizî, Nesâî, Ebû Davûd, İbn Mâce ve başkalarının rivayetine göre Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, Hz. Ali'yi Yemen'e kadı olarak gönderdiği zaman, Ali (r.a.) : «Ey Allah'ın Rasûlü, ben kaza nedir bilmeyen bir genç olduğum halde beni onlara gönderiyorsun,» dedi. Allah Rasûlü göğsüne vurup, «Allah'ım, ona hidayet ver ve lisanını sabit kıl» buyurdu. Ali (r.a.) şöyle demiştir: «Taneyi yarana andolsun ki, artık iki kişi arasında hüküm verirken şüpheye düşmedim.»

Ali (r.a.)'dan rivayete göre; Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur : «Ey Ali, iki hasım karşına gelip oturunca, diğerini dinlemeden ilkinden duyduğuna göre hüküm verme. Çünkü sen ikisini de dinlersen, vereceğin hüküm apaçık ortaya çıkar.» (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd ve Tirmizî kaydetmiştir.)

18.1.3. Kaza Neler Hakkındadır?

Kaza, bütün haklarda olur; ister Allah'a (Celle Celalühû) ait haklar olsun, isterse kullara ait haklar olsun.

İbn Haldun Mukaddime'sinde şöyle der: «En sonunda, Kaza Mansıbı, hasımlar arasındaki ihtilâfları halletme ve davaları karara bağlama işine ek olarak müslümanların amme hukuku ile ilgili bazı hususları yerine getirme işine de baktı. Bunlar deli, yetim, müflis ve sefiğ gibi üzerlerine hacir konmuş olan kimselerin mallarına bakmak, müslümanların vakıflarına, vasiyetlerine, velilerinin bulunmaması halinde dulların evlendirilmesine, yolların ve binaların İslahına, şahitlerin, yedi eminlerin ve naiplerin araştırılmasına, bun-

lara güvenilsin diye cerh ve ta'dil (yani itimada şayan kimseler olup olmadıktan) bakımından haklarında bilgi ve haber toplamaya da nezaret etmek gibi işlerdir. Bütün bunlar kadı'nın vazifesiyle alakalı ve onun velayetine tabi şeyler haline gelmiştir.»

18.1.4. Kazâ'nın Değeri

Kaza, zulümleri defetmek, hasımlaşmaları sona erdirmek için farz-ı kifayedir. İnsanlara kadı tayin etmek ve kabul etmeyenleri ona zorlamak hakimnin vazifesidir.

Kişinin, kendisinden başkasının kadılık yapmasının doğru olmadığı ortaya çıktığında, bu işe girmesi vaciptir. İslâm, insanlar arasında adaletle hüküm vermeyi teşvik etmiş ve onu imrenilecek işlerden saymıştır.

Buhari'nin Abdullah bin Ömer'den rivayetine göre, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur : «İki kişi dışında, kimseye hased edilmez: Allah'ın kendisine mal verdiği ve onu hakkı olan yerlere harcayan kimse ile Allah'ın kendisine ilim (hikmet) verdiği ve onunla hüküm verip, insanlara öğreten kimse.»

İslâm, adil kadı'ya cenneti va'detmiştir.

Ebû Hüreyre (r.a.)'dan rivayete göre, Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: ^Müslümanların kadılığını isteyip ona nail olan, sonra da adaleti zulmüne üstün gelen kimseye, cennet vardır. Zulmü adaletine üstün gelen ise cehennemdedir.» (Hadisi Ebû Dâvûd kaydetmiştir.)

Abdullah bin Ebî Evfâ'dan rivayete göre, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Allah, zulmetmedikçe kadıyla beraberdir. Zulmedince, Allah onu bırakır ve ona şeytan musallat olur.» (Hadisi İbn Mâce ve Tirmizî kaydetmiş, Tirmizî «Hasen» demiştir.)

Kadılık işini kabul etmekten sakındıran hadisler de vardır: Bunlardan bazıları şunlardır:

Sa'id el-Mağburî'nin rivayetine göre Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Kadılık görevini yüklenen, bıçak-sız boğazlanmıştır.»

(Hadisi Ebû Dâvûd ve Tirmizî kaydetmiş, Tirmizî «Bir yönden hasen-ğarib'dir» demiştir.)

Yani kadılık görevini yüklenmekle, nefsin kesime ve helake atmış olur.

Bu hadis, hakkı bilmeyen, onunla hüküm vermeye kadir olmayan nefsin zapta muktedir olamayan, ona uymaktan kendini alamayan ve hevasına meyletmeye müsait kimselere racidir.

Ebû Zerr (r.a.)'dan rivayete göre, o şöyle demiştir: «Ey Allah'ın Rasûlü beni âmil tayin etseniz?» dedim. Eliyle omuzuma vurarak şöyle buyurdu: «Ey Ebû Zerr, Sen zaîfsin. Bu ise emanettir. Kıyamet günü, onu hakkıyla üzerine alan ve yerine getiren kimseler dışında o bir hezimet ve pişmanlıktır.» (Hadisi Müslim kaydetmiş-tir.)

Ebû Musa el-Eş'arî'den rivayete göre, o şöyle demiştir: Nebi aleyhisselam'ın yanına girdim. Yanımda amcamoğullarından bir kişi vardı. Onlardan biri: «Ey Allah'ın Rasûlü, Allah'ın seni başına geçirdiği işlerden birine beni emir kil,» dedi. Diğeri de buna benzer bir şey söyledi. Nebî aleyhisselam şöyle buyurdu: «Vallahi, ben bunlardan hiçbirinin başına onu isteyen ve ona varis olan kimseyi geçirmem.»

Enes (r.a.)'ın rivayetine göre Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Kim kadılığa heveslenir ve onu isterse, kendi başına bırakılır. Kim de ona zorlanırsa, Allah onu destekleyen bir melek indirir.» (Hadisi Tirmizi ve Ebû Dâvûd kaydetmiştir.)

En mükemmel bir şekilde hükmetmeye muktedir olamayacaklarından korktukları için bazı imamlar, kadılığa girmekten imtina etmişlerdir.

Rivayet edilir ki; Hayat bin Şurayh, Mısır Kadısı olması için çağrıldı. Bundan imtina ettiği emîr'e arz olununca, kılıç zoruyla onu getirtti. Hayat bin Şurayh bunu görünce, yanında bir anahtarla çıktı ve «Bu evimin anahtarıdır. Vallahi ben Rabbimle buluşmayı tercih ederim.» dedi. Emir, onun bu azmini görünce, onu bıraktı.

18.1.5. Hüküm Vermeye Ehil Olan Kimse

Ancak Kitab ve Sünneti bilen, Allah'ın dininde fakih olan, doğru ile yanlış ayırmaya muktedir ve haksızlık yapmaktan beri olup, nevadın uzak olan kimse insanlar arasında hüküm verebilir.

Fakihler, kadının içtihad derecesine ulaşmış olmasını şart koşmuşlardır. Kadı, ahkâm ayetlerini ve hadislerini bilmeli, selefın ic-ma ve ihtilâf ettiği konularda âlim olmalı, lügati ve kıyası bilmeli, ayrıca mükellef, erkek, adil, duyan, gören ve konuşabilen biri olmalıdır.

Bu şartlar imkân nisbetindedir. Benzerler arasında en üstününün kadı yapılması gerekir. Mukallidin, kâfirin, çocuğun, delinin, fâsıkın ve Ebû Bekre'den nakledilen; Allah Rasûlü'ne farslıların Kis-ra'nın kızını kraliçe

yaptıkları haberi ulaştınca söylediği «İşlerinin

başına kadın geçiren kavim iflah olmaz.» buyruğu gereğince ka-dın'ın kadılığı sahih değildir.

Yine fakihler, bu şartlarla birlikte, kadıyı hâkimin (emîrin) tayin etmesini de şart koşmuşlardır. Bu, kazanın sıhhati için şarttır. Ancak davalı ile davacı, kadı velayeti olmayan birini, aralarında hüküm vermesine razı olarak hakem yaparlarsa o başka. Bu durumu Mâlik ve Ahmed caiz görmüştür. Ebû Hanife ise; buna, onun hükmü şehir kadısının hükmüne muvafık olması şartıyla cevaz vermiştir.

Allah bize hüküm verme konusunda yüce misaller vererek şöyle buyuruyor:

«Ey Davud! Seni şüphesiz, yeryüzünde hükümran kıldık; o halde insanlar arasında adaletle hükmet, hevâya uyma, yoksa seni Allah'ın yolundan saptırır. Doğrusu Allah'ın yolundan sapanlara, hesap gününü unutmalarına karşılık çetin bir azab vardır.» (Sad: 26) Buradaki hitab, Davud aleyhisselam'a yönelik olup, aynı zamanda müslümanların işlerinin başına tayin edilen kimselere de yöneliktir. Çünkü Allah, bunu bize ancak hükümde yüce bir misâl beyan etmek için zikretmiştir. Zira Davud aleyhisselam masum bir nebi olmasına rağmen Allah ona: «Hevaya uyma. Yoksa seni Allah yolundan saptırır.» diye hitab ediyor. Masum olduğu halde nebinin hevâya uymasından korkutunca, mesul olmayan, nebî dışında birinin hevâya uymasından korkmak daha evladır. Ebû Bureyde'nin babası yoluyla rivayetine göre, Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Kadılar üçtür; biri Cennet'te, ikisi Ce-hennem'dedir. Cennet'te oîan; hakkı bilen ve onunla hüküm veren kimsedir. Hakkı bîfen ve onunla hüküm vermeyen kimse Cehennem'-dedir. İnsanlar arasında cehaletle hüküm', veren de Cehennem'-dedir.» (Hadisi; Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce ve Hâkim kaydetmiş, Hâkim «Sahih» demiştir.)

İçtihadın sona erdiği asırlardan sonra, kadı, Kitab ve Sünnet'-le birlikte, imamların görüşlerine başvurur ve hak üzerinde birleşen en kuvvetli görüşü tercih eder.

Muhammed bin Yusuf el-Kindî anlatır ki: İbrahim bin Cerrah H. 204 senesinde kadı tayin edildi. Ömer bin Halid der ki: «İbrahim bin Cerrah gibi bir kadıyla arkadaşlık etmedim. Ona katip olarak atandığımda, notlarını ona okudum. Allah'ın kalmasını dilediği kadar onun yanında kaldım ve bana bazı görüşlerini kaydettirdi. Hüküm verdiği zaman, not defterini sicil tutmam için bana verdi. Onun içinde şunları yazılı buldum: «Ebû Hanife şöyle dedi: (■●■) Bir satırda; İbn Ebî Leylâ şöyle dedi: (...) Başka bir satırda; Ebû Yusuf şöyle dedi: (...) Malik şöyle dedi: (...)» Sonra onda çizgi gibi bir işaret buldum. Anladım ki bu görüşü tercih etmiş. Ben de onu sicile kaydettim.»

Bazı âlimler, zorluğu ve fikirlerin karışmasını engellemek için kadının hükümde belirli bir mezhebi tutması görüşündedirler.

Dehlevî şöyle demiştir: «Bazı kadılar, işlerin başına getirilince, hükümlerinde kullanacaktan görüşler için, farklı değil muayyen bir mezhep ile hüküm vermeye mecbur edilirler. Onlann, genelin şüphesi bulunmayan ve geçmiş kimselerin söyledikleri şeyler olan görüşler dışında kalan hükümleri de kabul edilmez.

18.1.6. Hüküm Vermeye Ehil Olmayan Kimsenin Hükümü

Âlimler şöyle demiştir: Hüküm vermeye ehil olmayan bir kimsenin, hüküm vermesi helâl değildir. Eğer hüküm verirse günahkâr olur ve hükmü hakka uygun olsun-olmasın uygulanmaz. Çünkü hakka isabeti tesadüfidir. Yoksa şer'i temellerden çıkarılmış değildir. O, hakka uygun olan ve olmayan bütün hükümlerinde âsîdir. Hükümlerinin tümü merduttur. Bunlardan hiçbirisinde ma'zur sayıl-

18.1.7. Hüküm Verme Metodu

Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem, bize, kadı'nın hüküm verirken takip etmesi gereken yolu, Muaz'ı Yemen'e gönderirken açıklamıştır. Onunla yaptığı konuşma şöyledir:

«— Ne ile hüküm vereceksin?»

«— Allah'ın kitabı ile.»

«— Eğer bulamazsan?»

«— Allah Rasûlü'nün sünneti ile.»

«— Onda da bulamazsan?»

«— Kendi görüşümle.»

(Hadisi Amr bin Şuayb babası yoluyla dedesinden nakletmiş-tir.)

Kadının, hakkı araştırması ve bu sırada fikrini karıştıracak şeylerden uzak durması gerekir. Şiddetli kızgınlık, aşırı açlık, fikrî kararsızlık, endişe verici korku, şiddetli uykusuzluk, çok sıcak ve soğuk, sahih düşünceden ve ince anlayıştan alıkoyan kalb meşguliyeti esnasında hüküm vermekten kaçınmalıdır.

Buharı, Müslim ve diğerlerinde bulunan, Ebû Bekre hadisine göre, o şöyle demiştir: «Allah Rasûlü'nü işittim; şöyle buyuruyor-du: «Hakim, sinirli iken, iki kişi arasında hüküm vermesin.»

Kadı, bu hallerden birinde iken hüküm verir de, hükmü hakka uygun olursa, —cumhura göre— hükmü sahih olur.

18.1.8. Müctehid Ecir Kazanmıştır

Kadı, hakkı bilme ve doğruyu yakalama hususunda gayret sar-fettiği (içtihad ettiği) zaman hakka isabet etmemiş bile olsa sevab kazanmıştır. Amr "bin el-Âs (r.a.)'dan rivayete göre Rasûl aleyhisse-lam şöyle buyurmuştur: «Biriniz içtihad ettiği zaman, doğruyu bulursa, ona iki ecir, hata ederse, bir ecir vardır.» (Hadisi Buharî ve Müslim kaydetmiştir.)

Hattabî şöyle demiştir: «Hata eden, ancak, hakkı talebde çaba sarfettiği için ecir kazanmıştır. Çünkü içtihad ibadettir. Hatası sebebiyle ecir kazanmaz. Aksine ondan sadece günah kalkar.»

Bu, kaynakları ve kıyas yollarını bilen, içtihad aletlerini toplamış müctehidler hakkında geçerlidir. İçtihada ehil olmayan ise, hükümde hata. edince, ma'zur sayılmaz. Aksine onun büyük günah yüklendiğinden korkulur. Ummü Seleme (r.a.)'dan rivayete göre, Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Ben ancak beşerim. Siz bana gelip, hasımlaşıyor-sunuz. Belki biriniz delilini diğerinden daha iyi anlatır, ben de işittiğim yönde hüküm veririm. Kimin lehine kardeşinin hakkında bir-şey hükmetmişsem onu almasın. Çünkü o, ateşten bir parça koparmış olur.»

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayete göre, Allâh Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Yanlarında çocukları bulunan iki kadın vardı. Kurt gelip, birinin çocuğunu kaçırdı. Biri; «Kurt senin oğlunu kaçırdı,» dedi. Diğeri de; «Hayır senin oğlunu kaçırdı,» dedi. Davud aleyhisselam'a gidip birbirlerinden davacı oldular. Davud aleyhisselam daha yaşlının lehine hüküm verdi. Davud'un oğlu Süleyman aleyhisselam'a gidip durumu ona anlattılar. Süleyman: «Bana bıçak getirin çocuğu aralarında paylaştırayım,» dedi. Küçük kadın; «Allah sana rahmet etsin. Sakın yapma. Çocuk onundur,» dedi. Süleyman aleyhisselam da, küçüğün lehine hüküm verdi.» Bu, Süleyman aleyhisselam'm derin anlayışındandır. Gerçek anneyi bulmak için bu yola başvurmuş ve «bana bıçak getirin, onu ikiye böleyim,» demiştir. Gerçek annenin şefkati kabarmış ve çocuğunun ölmesine razı olmayarak, diri olup kendinden uzak olmasını, ölmesine tercih etmiştir. Süleyman aleyhisselam da bu karine ile, çocuğun onun oğlu olduğunda istidlal etmiştir.

Allah Sübhânehû ve Teâlâ Davud ve Süleyman aleyhimüsse-lam'm kıssasını anarak şöyle buyurmuştur:

«Davud ve Süleyman da milletin koyunlarının yayıldığı bir ekin hakkında hüküm veriyorlarken, biz onların hükmüne şahittik. Süleyman'a bu meselenin hükmünü bildirmiştik. Her ikisine hüküm ve ilim verdik. Davud'la beraber teşbih etsinler diye dağlan ve kuş-lan buyruk akma aldık.» (Enbiyâ: 78-79)

Müfessirler şunu nakleder: «Koyun sürüsü, tarlada yayılıp, ekinleri mahvetti. Tarla sahipleri, onlarla hasımlaşıp, bu konuda hüküm vermesi için, meseleyi Davud aleyhisselam'a götürdüler. Davud aleyhisselam koyunların tarla sahiplerinin olacağına hükmetti. Onun yanından çıkıp, Süleyman aleyhisselam'a rastladılar: «O, aranızda nasıl hüküm verdi?» diye sordu. Ona hükmü haber verdiler. Süleyman: «Eğer bana gelseydiniz, iki grup için de en merhametli hükmü verirdim.» dedi. Bu Davud aleyhisselam'a ulaştı. Onu çağırdı ve «Nasıl hüküm verirdin?» diye sordu. Süleyman: «Koyunları, sütlerinden, nesillerinden, yünlerinden ve faydalarından, menfaat-lenmeleri için tarla sahiplerine verirdim. Koyun sahipleri, tarla sahibi için, ekinleri yendiği günkü gibi oluncaya kadar tarlalarında çalışırlardı. Ekinler o hale gelince, tarlayı sahiplerine iade edip, koyunlarını geri alırlardı,» dedi. Davud aleyhisselam: «Hüküm senin verdiğin şekildedir,» dedi ve onunla hükmetti.»

18.1.9. Kadiya Vacip Olanlar

Kadı'mn, beş hususta iki hasım arasında eşit davranması vaciptir:

1. Yanma girmelerinde,
2. Önünde oturmalarında,
3. Onları karşılamada,
4. Onları dinlemede,
5. Haklarında hüküm vermede.

Kadı'mn, kalb dışında tüm fiillerinde aralarında eşit davranması istenir. Eğer kalbi birine meyleder ve onun delilinin diğerinden üstün olmasını arzularsa, bunda bir mahzur yoktur. Çünkü bundan sakınmak mümkün değildir. Hiçbirinin deliline ve şahidlerin şahidliklerine müdahale edip, yardımcı olmaması gerekir. Çünkü bu, diğer hasıma zarar verir. Davacıya davasını atmasını ve yemin istemesini telkin etmez. Davalıya inkârı veya ikrarı telkin etmez. Şahidlere de, şahitlik etmelerini veya etmemelerini telkin etmez. Hasımlardan birine ziyafet vermez. Çünkü bu diğer hasmı incitir.

Hasımlardan ne birinin ne de her ikisinin ziyaretlerine hasımlaştık-lan sürece itibar ve icabet etmez.

Nebî sallallahu âleyhi ve sellem'in hasımların birine ziyafet vermediği, ancak her ikisine birlikte yemek yedirdiği nakledilmiştir.

Kadı unvanını almadan önce de hediye vermeyi adet edinmiş olanlar dışında hiç kimseden hediye kabul etmez.

Çünkü ona hediye vermeyi adet edinmiş kimseler dışında, kadiya verilen hediye rüşvet sayılır.

Büreyde (r.a.)'den rivayete göre, Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Biz kimi âmil (vali - yönetici) yaparsak, onun rızkını verimiz. Bundan Öte aldıkları, çalıntıdır.» (Hadisi Ebû Davud kaydetmiştir.)

Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Allah'ın laneti, hüküm konusunda, rüşvet alan ve veren üzerinedir.»

Hattabî şöyle demiştir: «Kasıd ve iradede eşit oldukları zaman rüşvet alan ve verenin her ikisi de cezaya

çarptırılır. Rüşvet veren onunla batıla nail olmak ister ve zulme tevessül eder. Hakka ulaşmak için veya kendisinden zulmü gidermek için rüşvet veren ise, bu vaide (azaba) dahil değildir.»

Rivayet olunur ki; İbn Mes'ûd, Habeşistan'da iken esir alındı. Kendisini serbest bırakmaları için iki dinar verdi. Hasan, Şa'bî, Câbir bin Zeyd ve 'Atâ'nın şöyle dedikleri nakledilmiştir: «Kişinin, zulümden korktuğu zaman, nefisini ve malını kurtarmak için rüşvet vermesinde bir mahzur yoktur. Rüşvet alan ise; normal olarak edası gereken bir hakkı yerine getirmek için bunu alır, rüşvet almadıkça onu yapmazsa veya terketmesi gereken batılı rüşvet almadıkça terketmezse, vaide (azaba) müstehak olur.»

«Fethu'l-Allâm» yazar şöyle demiştir: «Kadı'mn aldığı mallar dört kısımdır: Rüşvet, hediye, ücret, rızık. «İlki rüşvettir: Eğer bu, hakim haksız yere kendi lehine hüküm vermesi içinse, alana da verene de haramdır. Eğer kişi, hakkı olanı kendi lehine hükmetmesi için hakime rüşvet vermiş ise, verene değil, hakime haramdır. Çünkü o hakkını elde eder ve verdiği rüşveti husumet üzere tayin ettiği vekil ücreti gibi sayar. «Veren haramdadır, çünkü hakimî günaha düşürür» de denmiştir.

«İkincisi ise hediyedir: Eğer kadı olmadan önce kendisine hediye verenlerden biri vermişse, ona devam etmek istemesi haram değildir. Fakat önce hediye vermeyip de kadı olduktan sonra kendisine hediye vermişse ve bu kişinin onun yanında başka biriyle arasında bir davası da yoksa, caizdir, fakat mekruhtur. Yok, eğer onun yanında bu kişiyle hasmı arasında bir husumet varsa, bu hakime de hediye edene de haramdır.

«Üçüncüsü ise ücrettir: Eğer hakime beytu'l-mal'den veriliyor ve onunla rızkını karşılıyorsa, (aynca ücretle çalışması) ittifakla haramdır. Çünkü hükümle meşgul olması sebebiyle zaten rızkı sağlanmaktadır. Bunun dışında ücretle çalışmasına gerek yoktur. Eğer beytu'l-mal'den ödenen bir ücreti yoksa, hakimliğin dışında ameli kadar ücret alarak çalışması caizdir. Eğer hakkı olandan fazlasını alırsa, bu haramdır. Çünkü ücret ona yaptığı iş karşılığında verilir. Yoksa hakim olması sebebiyle değil. Eğer hakimlik dışında, bu işi yapanların aldığı ücretten fazlasını alırsa, bunu başka bir şeye mukabil değil, hakim olmasına karşılık almıştır. Hakim olması sebebiyle, halkın mallarından hiç bir şeye, —ittifakla— hak kazanmamıştır. Onun ücreti, o işi yapan işçilerin ücreti gibidir. Benzerlerinin aldığı ücretten fazlası, ona haramdır. Bu sebeple, «Zengin olan kimsenin kadılığa getirilmesi, fakir olanın getirilmesinden daha evlâdır.» denmiştir. Bu, beytu'l-mal'den bir ücret almadığı durumlarda el atması caiz olmayan şeylere, fakirliği sebebiyle el uzatması mümkün olduğundan dolayıdır.

18.1.10. Ömer bin Hattab (r.a.)'ın Kadılara Yazdığı Mektup

Ömer (r.a.), Ebû Musa el-Eş'ari'ye gönderdiği mektupta kadılar için sağlam prensipler koymuştur. Mektup şöyledir :

«Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla...

«Mü'minlerin emin, Allah'ın kulu Ömer bin Hattab'dan Abdul-ıh bin Kays'a.

«Sana selâm olsun! İmdi : Kadılık muhkem bir fariza ve tabi olunan bir sünnettir. Sana getirilen davaları, iyi anla. Çünkü, uygulanmayan hakkı konuşmanın bir faydası yoktur. Şerefliileri, ona meybinden tama'a kapılmasın ve zayıfları da adaletinden ümidi kesmesin diye, tavrında, adaletinde ve meclisinde insanlar arasında eşit davran. Delil getirmek davacıya, yemin de bunu inkâr edene (davalıya) düşer. Helâli haram veya haramı helâl kılmadıkça insanların arasında sulh yapmak caizdir. Dün verdiğin hüküm üzerine, bugün düşünüp taşındıktan sonra doğruya ulaştığında ona dönmene önceki hükmün mani olmasın. Hak önceliklidir. Hakka dönmek, batılda ısrardan daha hayırlıdır. Gerçeği, Kitap ve Sünnette bulamadığında, gönlünü tereddüde düşüren şeylerde kendi anlayışına başvur. Birbirine benzer ve denk olan şeyleri iyi tanı ve bunları benzerlerine kıyas et. Onların Allah'a en yakın ve hakka en benzer olan-

larına karar ver. Bir kimse gath bir hakka veya ileride getireceği bir delile sahip olduğunu iddia ederse, ona mehil ver. Eğer delilini getirirse, hakkını ona ver. Aksi taktirde, onun aleyhine hüküm vermen helâldir. Çünkü bu hareket tarzı şüpheyi ortadan kaldırır ve gizliliği açar. Müslümanlar (prensip olarak) birbirlerine adil davranırlar. Ancak kendisine had cezası uygulanmış veya yalan şahidlik yaptığı tecrübeyle sabit olmuş ya da velâ ve neseb yakınlığı ile itham olunmuş kimseler müstesnadır. Allah ondan gizlilikleri uzaklaştırıp delil ve yeminler İle onları defeder. Muhakeme sırasında, eziyet vermekten ve sabır azlığından, hasımlara eziyet vermekten ve sözlerini inkâr etmekten sakın. Çünkü hak, hak olan yerde karar kılar ve sabit olursa, bu yüzden büyük ecir ve sevap vermek ve adı ve sam güzelleştirmek İçin Allah bunu vesile kılar. Kimin niyeti sahih olur ve nefsin aleyhine olanı kabul ederse, onunla halk arasında olan şeylere Allah kefarete eder. Kim de insanlara Allah'ın bilmekte olduğu gerçek niyetinden başkasını izhar ederse, Allah'ın şam onun nefsinden beridir. Rızkı hemen vermede ve rahmetinin hazinelerinde Allah'dan başkasının sevabı umulur mu? Vesselam.»

18.1.11. Kadı'mn Şefaati

Kadı'mn, husumeti gidermek veya İslah etmek için hasımlarından birinin alacağının bir kısmından vazgeçmesini isteyerek, güzel şefaatte bulunması caizdir.

Ka'b bin Mâlik (r.a.)'den rivayete göre, o, Allah Rasûlü sallal-lahu aleyhi ve sellem zamanında, mescidde İbn Ebi Hadred'den olan dinar alacağını istedi. Bu sırada sesleri yükseldi. Evinde olan Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve

sellem bunu işitti. Çıkıp odasının perdesini aralayarak Ka'b bin Mâlik'e; «Ey Kâb!» diye seslendi. Ka'b; «Buyur ey Allah'ın Rasûlü!» dedi, Nebî aleyhisselam eliyle işaret ederek; «Alacağının yansından vazgeç.» buyurdu." Kâ'b; «Öyle yaptım, ey Allah'ın Rasûlü.» dedi. Nebî aleyhisselam, İbn Ebî Hadred'e «Kalk ve borcunu öde.» buyurdu.

18.1.12. Hüküm Zahire Göre İcra Edilir

Kadın'nın hükmü, helâli haram ve haramı helâl kılamaz.

Ümmü Seleme (r.a.)'dan rivayete göre, Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Ben ancak beşerim. Siz bana gelip, muhakeme olunursunuz. Belki biriniz delilini diğerinden daha iyi anlatır da, işittiğime göre hüküm veririm. Kimin lehine, kardeşinin hakkından

bir şeyi hükmedersem, onu almasın. Çünkü ona, Cehennem'den bir parça vermişimdir.» (Hadisi Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce kaydetmiştir).

Şafî'î, hakim'in hükmünün haramı helâlleştirmeyeceğini icma olduğunu nakle (mistir, Kişi .başkası aleyhine hak iddia eder ve buna şahit getirirse, kadı, davacı lehine hüküm verir. Böylece, delili doğru olunca, bu hakkı almasını ona helâl kılar.

Eğer davacının getirdiği delil yalan ise, —yalan şahid gibi— hakim bunun gereğince onun lehine hüküm verir. Fakat hüküm var olanı değiştirmez. Davacının, davalının hakkını alması, kendisine bir kâr sağlamaz. Çünkü o arkadaşının mülkündedir.

Bu konuda fakihlerden hiçbiri muhalefet etmemiştir. Yalnız Ebû Hanîfe şöyle demiştir: «Akidler ve fesih konusundaki hüküm hem zahir hem de batın ifade eder,» demiştir. Yine ona göre; «Yalancı şahid, kadı yanında bir kadın'nın boşandığına dair şahidlik eder de, hakim onun boşandığına hüküm verirse, onun hükmüyle karısını boşamış olur. Onun artık başka birine varması caizdir. Ayrıca, o kadın'm, nikâhından boşandığına yalancı şahitlik edenin de onu nikahlaması caizdir. Yine böyle, eğer yalancı şahid, yabancı bir kadının ,karısı bulunmayan yabancı bir adamın karısı olduğuna şahidlik ederse, kadı bu şahidliğin gereği ile hüküm verir. Bu hükmün gereğini yerine getirmek adama helâldir.»

Ebû Hanîfe'nin kanlar ve mallar hakkındaki hükümler ile, akid ve fesih konusundaki hükümler arasını ayırması, sahih bir görüş değildir. Çünkü bununla onun arasında bir fark yoktur. Zaten bu konuda, arkadaşları da ona muhalefet etmiştir.

18.1.13. Vekili Olmayan Gâib Kimse Aleyhine!;: Hüküm Vermek

Davacının, vekili olmayan gaib kimse aleyhine dava açması caizdir. Hakim'in de dava sabit olduğu zaman bu kimse aleyhine hüküm vermesi caizdir. Bunun delilleri şunlardır:

1. Aliah Sübhâncî ve Teâlâ şöyle buyuruyor: «İnsanlar arasında hak ile hükmet.» (Sâd : 26) Delil ile sabit olan hak ve onunla hüküm vermek gerekir.

2. Hind, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e «Ebu Süf-yan'm cimri biri olduğunu ve izni olmadan malından alma hakkına sahip bulunup bulunmadığını» sordu. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ona : «Sana ve çocuklarına yeteni, ma'ruf ile al,» buyurdu.

Bu gâib aleyhine hüküm vermedir.

3. Mâlik'in «Muvatta»da naklettiğine göre Ömer (r.a.) şöyle

demiştir: «Kimin alacağı varsa, erkenden bize gelsin. Biz onun malını satar, alacaklıları arasında taksim ederiz.» Aleyhinde malın satılmasına hükmedilen şahıs, gâibdir.

4. Çünkü gâib olanın yerine hakkı yerine getirmekten aciz olmayan biri varken, aleyhine hüküm vermekten kaçınmak haklan zayi eder.

Mâlik, Şafî'î ve Ahmed bu görüşü benimseyerek şöyle demişlerdir: «Gâib aleyhine olan hak geçip gitmez. O, geldiği zaman, delil getirirse dinlenir ve o, hüküm bozmayı gerektirse bile gereği yapılır. Çünkü hükümde şartlar vardır.»

Şurayh, Ömer bin Abdülaziz, İbn Ebî Leylâ ve Ebû Har.ife şöyle demiştir: «Yerine geçen vekil veya vasi gibi biri hazır bulunmadıkça gaibin aleyhine hüküm verilemez. Çünkü onun yanında davacının iddiasını iptal eden bir delilin bulunması mümkündür. Çünkü Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Ali (r.a.)'a daha önce geçen hadiste şöyle buyurmuştur :

«Ey Ali, karşında iki hasım oturduğu zaman, diğerini dinlemedikçe ilk dinlediğine göre hüküm verme. Çünkü her ikisini de dinlersen, hüküm sana belirir.» (Hadisi Ahmed bin Hanbel, Ebû Dâvûd ve Tirmizî kaydetmiştir.)

Hattabî şöyle demiştir: «Rey ashâbı, bazı hususlarda gaib aleyhine hüküm vermiştir. Ölü ve çocuk aleyhine verilen hüküm bunlardandır. Onlar dediler ki: 'Kendisine emanet (vedia) bırakılmış biri ortadan kaybolursa, kansı nafakasını iddia eder ve vediayı bırakan hakime giderse, hakim, kadı'mn lehine ve vedia bırakan aleyhine hüküm verir.' Yine dediler ki: 'Şuf'a sahibi, gâib aleyhine akarını sattığını iddia edip isbat eder de fiatım öderse, onun lehine şuf'a hakkı ile hükmedilir.'»

Bunların tümü, gâib aleyhine hüküm vermedir. 18.1.14. İki Zimmi Arasında Hüküm Vermek
Zimmiler müslümanların kadısına gidip hüküm vermesini isterlerse, bu caizdir. Kadı, onların arasında Allah'ın indirdiği ve müslü-manlar arasında hükmettiği şeyle hüküm eder. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor : «Eğer sana gelirlerse, aralarında hükmet yahut onlardan yüz çevir. Yüz çevirirsen, sana bir zarar veremezler. Eğer hükmedersen aralarında adaletle hüküm ver. Allah adil olanları sever.» (Maide : 42)

18.1.15. Hak Sahibi, Borcunu Oyalayandan —Hüküm Verilmeksizin— Hakkını Alabilir mi?

Şâfi'îler şöyle demiştir: «Borcunu inkâr eden birinde alacağı olan ve delili bulunmayan bir kimse, eğer kadir ise onun malından hakkı olan şeyin cinsini alır. Cinsinden olanı almaya kadir olduğu halde, cinsi dışında olanı alamaz.»

Yine Şâfi'îler dediler ki:

«Eğer cinsinden olan birşey bulamaz ise, başkasını alması caizdir. Borçlunun, oyaladığı halde (borcunu) ikrar etmesi veya inkâr ettiği halde, aleyhine delilin bulunması sebebiyle, mahkemede borçludan hakkını alması mümkün olursa ya da borçlu, eğer kadıya çı-kılsa ikrarından dönüp yemin verecek biri olsa, alacaklı hakkını kendisi alabilir mi? Yoksa kadıya mı başvurmali? Bu konuda tartışma vardır. Tercih edilen görüş, almasının caiz olduğudur. Bunun delüi, önceki konuda geçen Ebû Süfyan'm karısı Hind'in iddiasıdır. Çünkü mahkemeye gitmede, güçlük ve zaman kaybı vardır.»

Onlar dediler ki; «Hakkım almak caiz iken, hakkına ancak kapıyı kırmak veya duvarı delmek yoluyla ulaşılabilir, bunu yapması caizdir. Telef ettiği şeyi tazmin etmez. Buna, saldırganı ancak malını telef ederek def'edebilen kimsenin, onun malını tazmin etmemesi örnektir.»

Şâfi'îlerin mezhebi, Rasûlullah aleyhisselam'ın şu sözüne aykırı değildir:

«Sana emanet edene, emanetini Öde. Sana ihanet edene ihanet etme.»

Hattabî şöyle demiştir : «Hain, aımaya hakkı olmadığı şeyi, zulm ve düşmanlıkla alan kimsedir. Hakkını, hasmının malından almaya ve zulmü defetmeye izinli olan kimse ise hain değildir. Hadisin mânâsı: «Hiyaneti gibi hainlik ederek mukabele edip, haine hiyanet etme.» şeklindedir. Bu ise, ihanet etmez. Çünkü kendisinin hakkını alır. İlki ise, başkasının hakkını gasbeder.»

18.1.16. Kadı'nın Yeni Hüküm Vermesi

Kadı, bir meselede icthadıyle hüküm verir, sonra da, kalbinde

hükmüne aykırı olan başka bir hüküm belirirse, ilk hükmünü bozamaz. Mesele başka bir kadıya götürüldüğünde de durum böyledir. Eğer ikinci kadı aynı görüşte olmaz ise, o hükmü bozamaz.

Bunun aslı, Abdürrezzâk'ın naklettiği şu rivayettir: «Ömer bin Hattab; ölüp de ardında koca, anne, ana-baba bir kızkardeş ve anne bir kızkardeş bırakan kadın hakkında hüküm verdi. Ömer (r.a.) ana-baba bir kızkardeş ile ana bir kızkardeşi üçte bire ortak elti. Bir adam ona: «Sen onları şu şu yıllarda (üçte bire) ortak etmemiştin.» dedi. Ömer (r.a.); «O, o gün hükmettiğimizdir. Bu ise, bugünkü hükmümüzdür.» dedi.»

İbn Kayyım şöyle demiştir: «Mü'rainlerin emiri, hak olduğu kendisine beliren iki içtihadın her ikisini de alıp hüküm vermiştir.»

18.1.17. İslâm'ın İlk Devirlerindeki Hükümlerden Örnekler

Ebû Nu'aym «Hüye»sinde şöyle demiştir :

Ali bin Ebî Tâlib (r.a.) kaybettiği zırhını bir yahudinin yanında buldu ve onu tanıdı. «Bu benim zırhım. Boz devemin üzerinden düşmüştür.» dedi. Yahudi; «Zırh benimdir ve benim elimdedir.» dedi. Daha sonra yahudi; «Aramızda müslümanların kadısı hüküm versin,» dedi. Şurayh'a gittiler. Şurayh Ali'yi görünce, yerinden kalktı. Ali de oraya oturdu. Sonra şöyle dedi: «Eğer hasmım müslüman-lardan biri olsaydı, mecliste onunla eşit yerde otururdum. Fakat ben Allah Rasûlü'nü; «Mecliste onlarla (ehl-i kitab ile) eşit yerde oturmayın» buyururken işittim.» Şurayh; «Ne oldu ey mü'minlerin emiri?» dedi. Ali; «Zırhım boz renkli devemden düştü. Onu bu yahudi bulmuş,» dedi. Şurayh; «Ne dersin ey yahudi?» diye sordu. Yahudi; «Zırh benim, hem de benim elimde,» dedi. Şurayh; «Vallahi sen doğru söyledin ey mü'minlerin emiri. Zırh senindir. Fakat iki şahit getir,» dedi. Ali (r.a.) Kanber'i ve Hasan bin Ali'yi çağırdı. Zırhın onun olduğuna şahidlik ettiler. Şurayh; «Azadımın şahidliği kabulümüzdür. Fakat oğlunun senin lehine şahidliğini kabul etmeyiz.» dedi. Ali (r.a.); «Annesi ölesice, Ömer bin Hattab'ın 'Allah Ra-sûlü; «Hasan ve Hüseyin cennetlik gençlerin efendisidir,» buyurdu.' dediğini işitmedin mi?» dedi. Şurayh; «Vallahi evet,» dedi. Aii; «Cennetteki gençlerin efendisinin şahitliğini nasıl kabul etmiyorsun?» dedi. Sonra yahudiye: «Zırhı al,» dedi. Bunun üzerine yahudi şöyle dedi: «Mü'minlerin emiri benimle birlikte müslümanların kadısına geldi. Kadı benim lehime hüküm verdi. O buna razı oldu. Vallahi sen doğru söyledin ey mü'minlerin emiri. Zırh senindir. Devenden düşmüş, onu ben buldum. Allah'dan başka ilah olmadığına, Muhammed'in Allah Rasûlü olduğuna şahadet ederim.» dedi. Ali (r.a.) zırhı ona hibe etti ve ona dokuz yüz dirhem mükâfat verdi. Bu zat, Sıffın günü Ali (r.a.) ile beraberken öldürüldü.

18.2. DAVALAR VE DELİLLER

18.2.1. Davanın Tanımı

«Da'vâ,» lügatte, «talep, istek,» demektir. Allah Subhanehû şöyle buyuruyor:

«... Talep etmekte olduğunuz (tedde'ün) cennet, sizindir.» (Fus-silet: 31)

Şeriatte ise; kişinin başkasının elinde veya zimmetinde olan bir şeyin hakkını kendisine izafe etmesidir.

Müdde'î; hak isteyendir. Taleb etmeyip, susarsa, bırakılır.

Müdde'î aleyh : Hak istenendir. Susarsa (serbest) bırakılmaz.

18.2.2. Davası Sahih Olan Kimseler

Ancak, âkil, baliğ (ergin) ve reşid (olgun) kimselerin da'vâları sahihtir. Kölenin, delinin, bunağın, çocuğun ve sefihlin davâları kabul edilmez. Müdde'î'de bu şartların bulunması gerektiği gibi da'-vâyı inkâr edende de bunların bulunması gerekir.

18.2.3. Ancak Delil İle Da'vâ Olur

Davalar, ancak kendileriyle hakkın ortaya konduğu ve ispat edildiği deliller ile sabit olur. İbn Abbas'tan rivayete göre, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Eğer insanlara her dava ettikleri verilseydi, bazıları başkalarının kanlarını ve mallarını iddia ederlerdi. Fakat yemin, dâvâlıya düşer.» (Hadisi Ah-med ve Müslim kaydetmiştir).

18.2.4. Müdde'î (Davacı) Delili Getiren Kimsedir

Davacı, davasının doğruluk ve sıhhatine dair delil getirmekle yükümlü olan kimsedir. Çünkü davalıda, zimmetin berâeti asıldır. Davacının aksini isbat etmesi gerekir.

Beyhakî ve Taberanî'nin sahih isnadla rivayetine göre, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Delil getirmek davacıya aittir. İddiayı inkâr edene (davalıya) ise yemin düşer.»

18.2.5. Delilin Kesinlik Şartı

Delilin kat'î olması şarttır. Çünkü zannî delil yakîn ifade etmez. «Şüphesiz ki zan, hakdan hiçbir şey ifade etmez.» (Necm : 28)

İbn Abbas (r.a.)'dan rivayete göre, Nebî aleyhisselam bir adama, «Güneşi görüyor musun?» diye sordu. Adam; «Evet,» dedi. Nebî aleyhisselam; «Ya bunun gibi şahid getir veya davadan vazgeç,» buyurdu.

(Hadisi Hilâl Câmi'inde ve İbn Adiy nakletmiştir. Hadis zaif-tir. Çünkü senesinde Muhammed bin Süleyman vardır. Nesâî onu zayıf saymış, Beyhakî de şöyle demiştir: «Hadis güvenilir bir yolla gelmemiştir.»)

18.2.6. Davanın İsbat Yolları

Davanın isbat yolları şunlardır :

1. İkrar,
2. Şahid getirme,
3. Yemin,
4. Sabit resmî vesikalar.

Bunlardan her birinin ileride belirteceğimiz hükümleri vardır.

18.3. İTİRAF (İKRAR)

18.3.1. Tanımı

«İkrâr» lügatte; Bir şeyi itiraf edenin; itiraf ederek isbatta bulunmasıdır.

Şeriatte ise; iddia olunan şeyi i'tiraf etmektir. Davanın davayı isbatı için delillerin en kuvvetlisidir. Bu yüzden buna : «Delillerin efendisi» denir ve «kendi aleyhine şehadet» diye isimlendirilir.

18.3.2. Meşruluğu

Âlimler, ikrarın kitab ve sünnetle meşru olduğunda icma etmişlerdir.

Allah Subhanehû şöyle buyuruyor :

«Ey inananlar! Kendi aleyhinize de olsa adaleti tam yerine getirerek Allah için şahidlik edenler olun.» (Nisa : 135)

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştu: «Haydi ey Uneys, şu kadına git ve eğer itiraf ederse onu recmet.» (Hadisi Buharı ve Müslim kaydetmiştir).

Yine O: «Sana gelmeye sâla et (sen git). Sana kötü davranana en güzel şekilde davran. Kendi aleyhine de olsa hakkı söyle.» buyurmuştur. (Câmi'us-Sağir: 5004.)

Ebû Zer'den rivayete göre, o şöyle demiştir:

«Dostum Allah Rasûlü bana; 'Benden daha aşağıda olana bakmamı, daha üstte olana bakmamamı, miskinleri sevmemi, onlara yakınlık göstermemi, bana gelmeseler ve uzaklaşsalar da sîia-ı rahim yapmamı, acı da olsa hakkı söylememi, Allah yolunda kınayıcı-nın kınamasından korkmamamı, kimseden hiçbir şey istemememi, cennet hazinesi olan «Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh»ı çok tekrarlamamı' tavsiye etti.»

Allah Rasûlü saüallahu aleyhi ve sellem; kan, had ve mal davalarında ikrar ile hüküm verirdi.

18.3.3. Sıhhatinin Şartları

İkrarın sıhhati için aşağıdaki şartlar koşulmuştur: Akıllı olmak, erginlik, rıza, tasarrufun cevazı ve ikrarda (itiraf-da) bulunanın şakacı olmaması. Akla veya adete aykırı ikrar da yapılamaz.

Delinin, çocuğun, zorlananın, hacr altındaki, şakacının ikrarı ile akıl veya âdete aykırı olan ikrar sahih olmaz. Çünkü bu durumlarda onların yalanı malûmdur. Yalan ile hüküm vermek helâl değildir.

18.3.4. İtirafdan Dönmek

İkrar sahih olduğu zaman, itirafçıyı bağlar. İkrarı, kul haklarıyla ilgili ise ikrarından dönemez.

İkrar, Allah'ın haklarıyla ilişkili ise —zina ve içki haddi gibi— bundan dönmek sahihtir.

Delili, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in : «Şüpheler sebebiyle hadleri kaldırın» hadisidir. (Bu hadis «Hadler» bahsinde geçecektir.)

Zahiriler buna muhalefet etmişler ve ister Allah'ın hakları hususunda, isterse kul hakları hususunda olsun ikrar (itiraf)'dan dönmek sahih olmadığını söylemişlerdir.

18.3.5. İkrar, Eksik Delildir

İkrar; ikrar edenden başkasına geçmeyen sınırlı bir delildir. Eğer başkası aleyhine ikrarda bulunulursa ve ikrar delilin aksine ise, caiz değildir. Çünkü delil başkasına da aynen geçen bir hüccettir,

Eğer davalı, başkaları aleyhine borç iddia eder ve bunların bir 222

kısmı ikrar eder, diğerleri ise inkâr ederse, ikrar, ikrar edenden başkasını bağlamaz.

Eğer bu davayı iddia ederse ve bunu delil ile ispat ederse, hepsini bağlar.

18.3.6. İkrar Bölünmez

İkrar, tek bir sözdür; bir kısmı alınıp diğer kısmı bırakılamaz.

18.3.7. Borcu İkrar

Kişi, varislerinden birine borcu olduğunu ikrar ederse ve ölüm hastalığında ise, diğer varisler bunu tasdik etmedikçe sahih olmaz. Çünkü, hastanın, bu ikrar ile, hasta olmasına dayanarak diğer varislerini mahrum etmeyi amaçlamış olması mümkündür. İkrar sıhhat durumunda olursa, caizdir ve bu durumda iken diğer varisleri mahrum bırakması ihtimali, sırf ihtimal ve vehim olduğundan ikrarın hüccet olmasını engellemez.

Şâfi'îlere göre, sıhhatlinin ikrarı, sıhhat şartının bulunması sebebiyle, bir manûn olmadığı durumda sahihtir.

Ölüm döşeğindeki hastanın ikrarı, eğer yabancı lehine bir ikrarsa sahihtir. İkrar ettiği şey ister bir borç olsun, isterse bir mal, durum aynıdır. «Bu üçte bir ile sınırlıdır» da denmiştir.

Eğer, ikrarı bir varis lehine ise, bunlara göre, ikrarın sahih olduğu tercih edilir. Çünkü ikrar eden, bu haliyle, yalancının doğru söylediği ve fasığın tevbe ettiği bir durumdadır. Gerçek olmayanı ikrar etmeyeceği ve mahrum etmeyi amaçlamayacağı bu durumda daha açıktır. Bu konuda, Şâfi'îlerin diğer bir görüşü ise, bunun sahih olmadığıdır. Çünkü bazı varisleri mahrum etmeyi amaçlayabilir.

Yine onlara göre sıhhatli iken borcu ikrar etse, sonra da hastalık halinde başkası için ikrar etse, borç aralarında paylaşılır, ilk ikrar ettiği kişiye öncelik verilmez.

Ahmed şöyle demiştir: «Hastanın, bir varisi lehine ikrarda bulunması mutlak olarak caiz değildir.» Ahmed, vasiyete mani olması sebebiyle ikrar vermesine güvenilmemesine hükmetmiştir.

Evzâ'î ve âlimlerden bir cemaat, hastanın malından bir kısmını varis lehine ikrar etmesine cevaz vermişlerdir.

Çünkü ölmek üzere olanın hakkındaki töhmet, uzak ihtimaldir. Hükümler zahire göre verilir. Muhtemel zan ile ikrar terk edilemez. Çünkü onun işi Allah'a kalmıştır.

18.4. ŞAHİDLİK

18.4.1. Tanımı

Şahadet; «görülenler» mânâsına olan «meşâhid» kelimesinden türemiştir. Çünkü şahid; şahid olduğu ve gördüğü şeyleri bildirir. Bunun mânâsı; «bildiğim şeylere şahidlik ediyorum» veya «şahid oldum» lafzıyla bildirmedi. «Şahadet»; Allah Teâlâ'nın: «Allah, kendisinden başka ilâh olmadığını bildirdi (şehide).» (Âl-i İmrân : 18.) âyetinde olduğu gibi i'lâm (bildirme) mânâsındadır da denmiştir. «Şâhid» ise; şahadeti taşıyan ve yerine getiren kimsedir. Çünkü o, başkasının bulunmadığı şeye şahid olmuştur.

18.4.2. Bilinmeyen Şeye Şahidlik Edilmez

Kişinin, bilmediği halde şahidlik etmesi helâl değildir. Bilgi ise, görme, duyma veya kendisi bulunmaması sebebiyle izi silinmiş şeyde yaygın bilgi ile hasıl olur. Yaygın bilgi, zan veya ilim ürünü olarak şöhrat bulan şeydir.

Şâfi'îlere göre, «yaygın bilgi» ile şahidlik, neseb, doğum, ölüm, azad, velâ, velayet, vakf, azl, nikâh (ve alt konulan), ta'dil, tecrih, vasiyye, rüşd, sefeh ve mülk konularında sahihtir;

Ebû Hanîfe ise şöyle demiştir: «Şu beş şeyde şahitlik caizdir: Nikâh, cinsi münasebet, neseb, ölüm ve kaza velayeti.»

Ahmed ve Şâfi'îlerden bazıları ise şöyle demiştir: «Yedi konuda sahih olur: Nikâh, neseb, ölüm, azad, yelâ, vakf, mutlak mülk.»

18.4.3. Hükmü

Davaya çağrıldığında ve hakkın zayi olmasından korkulduğunda, bilgiye sahip kimsenin, şahidlik yapması farz-ı ayındır. Hakkın zayi olmasından korkulduğu zaman, şahidliğe çağrılmamış bile olsa, Allah Teâlâ'nın «Şahadeti gizlemeyin. Kim onu gizlerse şüphesiz onun kalbi günah işlemiştir.» (Bakara : 283.) «Allah için şahidlikte bulunun.» (Tâlâk : 2.) âyetleri ve «Zalim de olsa, mazlum da olsa kardeşine yardım et.» (Ona yardım şahadetin edasıdır.) hadisi ile Zeyd bin Hâlid'den rivayet edilen, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in: «Size şâhidlerin en hayırlısını bildireyim mi?.. Kendisinden şahidlik istenmeden önce şahidlik yapan kimsedir.» hadisleri gereğince şahidlik yapması gerekir.

Allah Teâlâ'nın: «Kâtibe ve şahide zarar verme yoktur.» (Bakara : 282) âyeti gereğince şahidlik yapmak; ancak bedenine, ırzına, malına veya ailesine bir zarar dokunmadığında, şahidliği yerine getirmeye kadir olduğunda zaman vacip olur.

Arzularda düşkünlük yaygınlaşıp, hakkın zayi edilmesi önemsenmediği zamanlarda ise, şahidlik yapmak mendubdur. Eğer özürsüz olarak bundan geri kalırsa, günah işlememiştir.

Şahidliğe ta'yin edildiği zaman, bu işe karşılık ücret alması haramdır. Ancak yürüyerek gelmesi eziyetli ise, bindiği vasıtanın ücreti verilir. Eğer tayin edilmemiş ise, ücret alması caiz olur.

18.4.4. Şahidliğin Kabul Edilmesinin Şartları

Şahidliğin kabulü için, aşağıdaki şartlar gereklidir :

İ.Ş.4.4.1. Müslüman Olmak

Kâfirin müslüman aleyhine şahidlik etmesi caiz değildir. Ancak Ebû Hanîfe'ye göre, yolculuk esnasında vasiyete şahidlik edebilir. Çünkü bu durumda iken, Ebû Hanîfe, Şureyh, İbrahim en-Ne-ha'î ve Evzâ'î; Allah Teâlâ'nın: «Ey inananlar! Ölüm birinize geldiği zaman vasiyet ederken iki adil kimse aranızda şahitlik etsin. Şayet yolculukta olup başınıza da ölüm musibeti gelmişse, sizden olmayan iki kişi şahitlik etsin. Şüpheleniyorsanız; namazdan sonra onları alıkoyarsınız. «Akraba bile olsa yemine hiçbir değeri değişmeyeceğiz. Allah'ın şahidliğini gizlemeyeceğiz. Yoksa şüphesiz günahkârlardan oluruz» diye yemin alırsınız. Eğer bu şâhidlerin günah işlemiş oldukları ortaya çıkarsa, Ölene daha yakın olan hak sahibi diğer iki kişi bunların yerine geçer ve «Bizim şahidliğünüz İkininkinden de daha doğrudur. Biz aşırı gitmedik, yoksa zulmedenlerden oluruz» diye Allah'a yemin ederler.» (Maide: 106-107) âyeti gereğince kâfirin şahadetine cevaz vermişlerdir.

Yine Hanefiler, kâfirlerin birbirlerine şahidliklerini de caiz görürler. Çünkü Nebi aleyhisselam, iki yahudiye, yahudilerin ikisinin zina ettiğine dair şahadetleri sebebiyle recmetmiştir.

Şa'bi'den rivayete göre; müslümanlardan bir adamın eceli, De-kûkâ'da iken geldi. Vasiyetine şahid olacak hiçbir müslüman bulamadı. Kitab ehlinde iki adamı, şahid yaptı. Kûfe'ye gelip, Ebû Mû-sâ el-Eş'arî'ye gittiler. Ona durumu bildirip bıraktığı şeyleri ve vasiyetini verdiler. Eş'arî (r.a.) «Bu, Allah Rasûlü aleyhisselam'ın zamanında bulunan kimselerden sonra olmamış bir iştir.» dedi. İkindiden sonra, onları; hainlik etmediklerine, yalan söylemediklerine, değiştirmediklerine, gizlemediklerine, tahrif etmediklerine ve bunun adamın vasiyeti ve geride

bıraktığı eşyalar olduğuna dair Allah adına yemin ettirdi. Sonra da yeminlerinin gereğini yaptı. Hattabî şöyle demiştir: «Hadis, zimmet ehlinin yolculuğa mahsus olarak müslümanın vasiyetine şahid olmasının makbul olduğuna delildir.»

Ahmed bin Hanbel şöyle demiştir: «Kitab ehlinin şahadetini, zaruret olan bu durum dışında kabul etmeyiz.» Şâfi'î ve Mâlik ise şöyle demiştir: «Kâfir'in müslümâna şahid-liği, ne sefer sırasında yapılan vasiyette, ne de başka yerde caiz değildir.»

Bunlara göre, yukardaki ayet mensûhtur.

Zimmînin zimmîye şahid olması; fakihler arasında ihtilaflı bir meseledir.

Şâfi'î ve Mâlik; «Zimmînin ne müslümâna ne de kâfire şahid-liğini kabul etmeyiz.» demişlerdir.

Ahmed bin Hanbel de; «Kitab ehlinin birbirlerine şahidlik yapmaları caiz değildir.» demiştir.

Hanefîler ise şöyle demiştir: «Birbirlerine şahitlikleri caizdir. Çünkü kâfirler, tek bir millettir.»

Şa"bî, tbn Ebî Leylâ ve Ishak da şöyle demiştir: «Yahudinin yahudiye şahidliği caizdir. Yahudi'nin hıristiyan ve mecusîye şahid-liği ise caiz değildir. Çünkü bunlar ayrı milletlerdir. Bir millet (din) mensuplarının, diğer milletten olanlara şahidlik yapmaları caiz değildir.»

18.4.4.2. Adalet

Adalet; müslüman olma şartından sonra aranan bir sıfattır. Şa-hidlerin hayırlarının kötülüklerinden üstün bulunması, gerekli bir şarttır. Allah Teâlâ'nın: «İçinizden iki «adil şahid» getirin. Şahidliği Allah için yapın.» (Talâk: 2) ayeti gereğince yalanı itiyad haline getirmemiş olmalıdırlar.

Allah Teâlâ: «Şahidlerden razı olduğunuz bir erkek (şahidlik etsin).» (Bakara: 282) «Ey inananlar! Yoldan çıkmış (fasık)ın biri size bir haber getirdiğinde onun iç yüzünü araştırın.» (Hucurat: 6) buyurmaktadır.

Ebû Davud'un bir rivayetinde de Rasûl aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Hain erkek ve kadınla, zina etmiş erkek ve kadının şahidliğini kabul etmeyin.»

Fasıkın, yalancılığı veya kötü ahlâkı şöhret kazanmış kimsenin, ahlâkı bozuk olanın şahidliği kabul edilmez. Bu konular adaletin anlamına dahildir.

Fakihler; «adalet, dinde salih olma ve mürüvveti bir vasfa malik bulunma ile kayıtlıdır.» demişlerdir.

«Dinde salâh»; farzlar ile nafileleri yerine getirme, haramlar ile mekruhlardan kaçınma, büyük günahları işlememe ve küçük günahlarda da ısrar etmeme ile tamamlanır. nMürüvvet» ise; kişinin kendisini süsleyen fiilleri yapması ve onu lekeleyen fiil ve sözleri terketmesidir.

Fasık, tevbe ettiği zaman şahidliği kabul edilir mi?

Fakihler, fasık tevbe ettiği zaman, şahidliğinin kabul edileceğinde ittifak etmişlerdir.

Ancak İmam Ebû Hanîfe şöyle demiştir: «Fışkı, başkası hakkında iftira atması sebebiyle ise, Allah Teâlâ'nın: «İffetli kadınlara zina isnad edip de, sonra dört şahid getiremeyenlere seksen değnek vurun; ebediyyen onların şahidliğini kabul etmeyin. İşte onlar yoldan çıkmış kimselerdir.» (Nûr: 4) âyeti gereğince şahidlikleri kabul edilmez.»

18.4.4.3-4. Erginlik ve Akıl

Adalet, şahidliğin kabulünde bir şart olduğu gibi, erginlik ve akıl da adalet için şarttır. Çocuğun (kendisi gibi bir çocuk hakkında bile olsa), delinin, bunamış ihtiyarın şahidliği kabul edilmez. İmam Malik; yaralama konusunda çocuğun şahadetine cevaz vermiştir. Sahabenin ve Medine fukahasının, yaralama konusunda çocuğun şahadeti ile uygulamaları da böyledir.

18.4.4.5. Konuşma

Şahidin konuşabilir olması gerekir. Konuşamayan kişi, dilsiz olduğu zaman şahidliği kabul edilmez. İşaretle derdini anlatsa ve işaretleri anlaşılabilirse bile, kendi yazısıyla şahid olduklarını yazmadıkça şahidliği kabul edilmez. Bu, Ebû Hanîfe ve Ahmed'in görüşüdür. Şâfi'î'den de nakledilen en sahih görüş budur.

18.4.4.6. Hıfz ve Zabt Sahibi Olmak

Hafızası kötü olan ve çok yanlışlığı bilinen kimsenin şahidliği, sözü doğru olmayabileceği için kabul edilmez. Karakteri kanşık olan ve aptal kimseler de buna dahildir.

18.4.4.7. Tâmet Altında Olmamak

Sevgi veya düşmanlık sebebiyle itham edilen kimsenin şahid-liği kabul edilmez. Ömer bin Hattab, Şurayh, Ömer bin Abdülaziz, Utre, Ebû Sevr, İbn Münzir ve iki görüşünden birinde Şâfi'î buna muhalefet ederek, şöyle demişlerdir: «Çocuğun babası ve babanın da çocuğu hakkındaki şahidliği, şahadeti makbul kılan adaletleri

devam ettiği sürece kabul edilir.» (Bunu Şevkânî ve İbn Rüşd ifade etmişlerdir.)

Düşmanın, düşmanı aleyhine şahidliği, aralarındaki düşmanlık dünyevi ise şüphe sebebiyle kabul edilmez. Düşmanlıkları dinî ise, şüphe mevcut değildir. Çünkü din, yalan şahidliği meneder. Bu durumda şüphe mevcut değildir. Yine oğulun babası lehine şahidliği gibi, «usûlün şahidliği» ve babanın oğlu lehine şahidliği gibi «fû-rû'un şahidliği» kabul edilmez. Fakat onların aleyhlerine olan şa-hidlikleri kabuldür. Annenin oğlu lehine ve .oğulun anne lehine şa-hidlikleri de böyledir. Hizmetçinin, kendisine bakan ev sahibi lehine şahidlikleri de böyledir. Hizmetçinin, kendisine bakan ev sahibi lehine şahidliği, şüphe sebebiyle kabul edilmez. Delili Âişe (r.a.)'nın naklettiği şu hadistir:

Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Hainin, hainenin, müs-lüman kardeşine kin besleyenin şahidliği kabul edilmez. Oğulun babası lehine ve babanın da oğlu lehine yaptığı şahidlik de kabul edilmez.»

Amr bin Şuayb'm babası yoluyla dedesinden rivayetine göre; Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Kadın ve erkek hainin, kardeşine kin duyanın şahidliği caiz değildir. Hizmetçinin de ev halkı lehine yaptığı şahidlik caiz değildir.» (Hadisi Ahmed bin Hanbel ve Ebû Dâvûd kaydetmiştir. İbn Hacer, «et-Tel-his»inde «senedi kuvvetlidir» demiştir.)

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurmuştur: «Hasmın, hasmı lehine şahidliği kabul edilmez.»

Şâfi'î bu habere itimad etmiştir. (Hafız, «Sahih bir isnadı yoktur. Fakat birbirini destekleyen farklı yollar vardır,» demiştir. Bunu Şevkânî ifade etmiştir.)

Kocanın karısı lehine, karının kocası lehine yaptığı şahitlik de bu konuya dahildir. Çünkü kadın, kendisinde sevgi ağır bastığı için şüphe altındadır. Bir rivayete göre hadiste şöyle buyurulmuştur: «Kadının kocası lehine ve kocanın karısı lehine şahidliği kabul edilmez.» Mâlik, Ahmed bin Hanbel ve Ebû Hanîfe bu görüşü almıştır. Şâfi'î, Ebu Sevr ve Hasan ise bunu caiz görmüştür.

Bunların dışındaki akrabaların şahidlikleri —meselâ kardeşin kardeşi lehine şahidliği gibi— caizdir. Bazı hadislerde akrabanın akraba lehine yaptığı şahidliğin sahih olmadığı şeklinde rivayetler gelmiştir. Tirmizî: «Bu konuda Zührî'nin hadisinden başkasını bilmiyoruz. Onun isnadı ise bizce sahih değildir,» demiştir.

Dostun dostu lehine şahidliği de böyledir. Malik şöyle demiştir: «Sürekli sohbet arkadaşının arkadaşı ve iyi dostu lehindeki şahidliği kabul edilmez.»

18.4.5. Hali Meçhul Olanın Şahidliği

Zahir olan, hali meçhul olan kimsenin şahidliğinin makbul olmadığıdır. Ömer (r.a.)'ın yanında bir adam şahidlik etti. Ömer (r.a.) ona; «Ben seni tanımıyorum. Benim seni tanımamamın bir zararı yok. Seni tanıyan birini getir.» dedi. Topluluktan bir adam; «Ben onu tanıyorum.» dedi. Ömer (r.a.); «Onu nasıl tanıyorsun?» diye sordu. Adam; «Adalet ve fazilet ile» dedi. Ömer (r.a.); «O, gece gündüz, girdiği ve çıktığı yeri bildiğin yakın komşun mu?» diye sordu. Adam; «Hayır.» dedi. Ömer (r.a.); «Kişinin zayıflığına veya günahattan sakınmasına delalet eden dinar ve dirhem ile onunla muamele yaptın mı?» diye sordu. Adam; «Hayır.» dedi. Ömer (r.a.): «Onunla ahlâkî güzellikleri ortaya çıkaran yolculukta bulundun mu?» diye sordu. Adam; «Hayır,» dedi. Ömer (r.a.); «O halde, onu tanımıyorsun?» dedi. Sonra adama: «Seni tanıyan birini getir.» dedi. (İbn Kesir; «Hadisi Bağavî hasen isnad ile kaydetmiştir,» demiştir.)

18.4.6. Bedevinin Şahidliği

Ahmed, arkadaşlarından bir topluluk, Ebû Ubeyde ve bir rivayette Malik; Ebû Hureyre'nin naklettiği aşağıdaki hadis gereğince bedevinin şehirliye şahidliğinin kabul edilmeyeceği görüşündedirler.

Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Bedevinin şehirli aleyhine şahidliği caiz değildir.» (Hadisi Ebû Dâvûd ve İbn Mâce kaydetmiştir, isnadının ricali, Müslim'in «Sahih»inde hüccet kabul ettiği kimselerdir.)

Bedevî, göçebe olarak şehir dışında yaşayan kimsedir. Şehirli ise, bir yerleşim merkezinde meskun olan kimsedir. Bedevinin şahidliği, bir yerde meskun olmaması, cahilliği ve şehirde olanlara az şahid olması sebebiyle kabul edilmez. Onun şahidliği güvenilir değildir.

Sahih olan; o bizden, dinimizin mensuplarından ve adaleti kabul edilir biri ise, şahidliğinin caiz olduğudur.

Kur'an'ın umumu; şehirli ile bedevi arasında ayırım yapmadan adil kimselerin şahidliklerinin kabulüne delâlet eder. Onun bedevi olması, başka bir şehirden olması gibidir. Şâfi'î ve fakihlerin cumhurunun görüşü budur.

Geçen hadise gelince; hadis cahile hamledilip, Rasûlullah sal-Iallahu aleyhi ve sellem'in hilâlin görünmesinde onların şahidliğini kabul etmesi sebebiyle, bütün bedevilere teşmi! edilmez.

18.4.7. Körün Şahidliği

Körün, sesi tanıdığı zaman, duyduğu şeylerdeki şahidliği Malik ve Ahmed bin Hanbel'e göre caizdir. Evlenme, boşanma, alış-ve-riş, icare, neseb, vakıf, mutlak mülk, ikrar (itiraf) ve benzeri hususlardaki şahidliği caizdir. İster bilgiyi elde ettiği sırada kör olmuş olsun, isterse bilgiyi elde etme sırasında görüyor iken sonra kör olmuş olsun eşittir.

tbñü'l-Kâsım şöyle demiştir: Mâlik'e; «Kişi, komşusunu görmediği halde duvann arkasında iken karısını boşadığını duyar ve sesini tansa, buna şahidlik eder.» dedim. Malik: «Onun şahidliği caizdir.» dedi. Şâfi'iler de şöyle demiştir: «Beş yer dışında körün şahidliği kabul edilmez: Neseb, ölüm, mutlak mülk, tercüme ve kör olmadan önce şahid olup bellediği şeyler (hususunda şahidliği kabul edilir).» Ebû Hanîfe ise: «Körün şahidliği asla kabul edilmez,» demiştir.

18.4.8. Şahidlerin Miktarı

Şahidlik malî ve bedenî haklarda veya hadler ve kıyaslar hususunda olur. Bu durumlardan her birinde davânın isbat olması için şahidlerin belirli sayıda olmaları gereklidir. Bunlar aşağıda anlatılacaktır :

18.4.8.1. Dört Şahid

Zina haddinde şahidlerin sayısı, Allah Teâlâ'nın: «Kadınlarınızdan zina edenlere bunu isbat edecek dört şahid getirin.» (Nisa: 15) «İffetli kadınlara iftira edip, sonra dört şahid getirmeyenlere...» (Nûr: 4) «Dört şahid getirmeleri gerekmez miydi?» (Nûr: 13) ayetleri gereğince «dört erkek»dir.

18.4.8.2. Üç Şahid

Hanbeliler şöyle demiştir: «Zengin olduğu bilinen ve zekâtı pay almak için, fakir olduğunu iddia eden kimsenin iddiası bu iddiaya üç erkek şahid getirilmedikçe kabul edilmez.» Bu sözlerine de Kabîsa bin Muhârik'in hadisi ile istidlal etmişlerdir? Kabîsa bin_Mu-hârik el-Hilâlî (r.a.)'den rivayete göre, o şöyle demiştir: 'Bir borç altına girdim. Nebi aleyhisselam'a gelip bu hususta ondan yardım istedim. «Bekle, zekât malı gelince, ondan sana verilmesini emrederiz.» dedi. Sonra şöyle buyurdu: «Ey Kabîsa, üç kişi dışında kimseye dilenmek helâl değildir: Bir borç altına giren kimseye; onu ödeyene kadar dilenmek helâldir. Sonra vazgeçer. Kendisine bir fe-lâket gelip malı telef olan kimseye; maişetini kazanacak duruma gelene kadar dilenmek helâl olur. Kavminden görüş sahibi üç kişinin; «falanca yoksullaştı» dediği yoksullaşan adama, maişetini kazanacak duruma gelinceye kadar dilenmek helâldir. Bunların dışında isteyen (dilenen) kimse ey Kabîsa, sahibinin yediği haram bir mal istemiş olur.» (Hadisi, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî kaydetmiştir.)

18.4.8.3. İki Erkeğin Şahidliği

Dört şahidin şart olduğu zina dışında bütün haklar ve hadlerde —kadınlar dışında— iki adamın şahidliği kabul edilir.

Kadınların hadler hususundaki şahidliği ise, zahirilerin aksine fakihlerin geneli yanında caiz değildir. Allah Teâlâ; talâk ve tekrar dönme hususunda şöyle buyuruyor: «İçinizden de iki adil şahid getirin.» (Talak: 2) Buhârî ve Müslim'in rivayetine göre Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, Eş'as bin Kays'a : «İki şahidin veya yeminin (gerekir).» buyurmuştur.

18.4.8.4. İki Erkeğin veya Bir Erkek ile İki Kadının Şahidliği

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur : «Erkeklerinizden iki şahid, eğer iki erkek bulamazsanız şahidliklerinden razı olacağın bir erkek, biri unuttuğunda diğeri ona hatırlatacak İki kadın olabilir. Şa-Mdler çağırıldıklarında çekinmesinler.» (Bakara : 282)

Yani iki erkek şahid isteyin. Eğer iki erkek bulunmazsa, bir erkek ve iki kadın getirin. Bu, ahş-veriş, karz ve bütün borçlanmalarda, icâre, rehin, ikrar ve gasb konulan gibi malî hükümlerde böyledir.

Hanefîler şöyle demiştir: «Mallar, nikâh, talâktan dönme, boşama ve hadler ile kıyas dışında herşeyde erkekler ile birlikte kadınlar şahid olur.»

İbn Kayyim de bunu tercih ederek şöyle demiştir: «Sâri', genellikle erkeklerin toplandıkları yerlerde yazılan, erkeklerin yazdıkları borç senedlerinde kadınların şahidliğine cevaz verince, bunun genellikle kadınların hazır bulunduğu vasiyet ve talâktan dönme gibi meselelerde caiz olması daha evlâdır.»

Mâlik, Şâfi'iler ve fakihlerin çoğunluğuna göre, mallar ve buna mahsus muamelelerde kadınların şahidlikleri caizdir. Bedenî hükümlerde ise —hadler, kıyas, evlenme, boşanma, talâktan dönme gibi— şahidlikleri kabul edilmez. Fakat mala ilişkin olan (vasiyet, vekâlet gibi) bedenî haklarda ihtilâf etmişlerdir. «Bu hususlarda bir erkek ve iki kadın şahid kabul edilir» denmiştir. «İki erkekten başkasının şahidliği kabul edilmez» de denmiştir. Kurtubî, sırf mallar hususunda şahidliklerinin kabul edilmesini illettendirerek şöyle demiştir: «Çünkü mallar hususunda, tahsil cihetlerinin çokluğu ile musibet ve tekrerrünün umumî olması yüzünden Allah bunların belgelenme sebeplerini (yollarını) çoğaltmıştır. Bunların vesikalandırılması, bazan şahid getirme, bazan rehin ile ve bazan da teminat ile sağlamış, tüm bunlara erkeklerle birlikte kadınları da dahil etmiştir.»

18.4.8.5. Tek Bir Erkeğin Şahidliği

Ezan, namaz, oruç gibi ibadet konularında adil bir erkeğin şahidliği kabul edilir. İbn Ömer (r.a.) şöyle demiştir: Nebi aleyhisse-lam'a hilâli gördüğümü bildirdim. Oruç tuttu. Halka da oruç tutmalarını emretti.»

Bazı istisnai hallerde Hanefiler tek bir erkeğin şahidliğini caiz görmüşlerdir. Meselâ; doğuma şahidlik, çocukların hükümlerinden birine ait Öğretmenin şahidliği, değişik takvimler hususunda habir-in şahidliği, şahidlerin temize çıkarılması veya adaletlerinin yaralanması hususunda, vekilin azlini bildirmede ve satılan malın kusurunu bildirmede tek şahit gibi.

Adil bir mütercimın tercümesinde fakihler ihtilâf etmişlerdir.

Mâlik, Ebû Hanîfe ve Ebû Yusuf bir mütercimın tercümesinin kabul edileceği görüşündedir.

Diğer imamlar ile Muhammed bin Hasan ise şöyle demiştir: «Tercüme şahitlik gibidir. Bu hususta tek bir mütercim kabul edilmez.»

Sadık bir tek mütercimın şahidliğini kabul eden İbn Kayyim gibi fakihler şöyle demiştir: «Doğru olan, hakkı ortaya koyan her şeyin delil olmasıdır. Herhangi bir yolla hakkın ortaya çıkmasından sonra Allah ve Rasûlü asla onu atıl kılmaz. Aksine Allah Rasûlü'nün hükmü de bundan başkası değildir. Hak ortaya çıkıp, herhangi bir yolla belirince, ona göre hüküm vermek vacip olur. Onu ıbtal veya atıl bırakma ise haramdır.

«Hakimin, doğruluğunu bildiği zaman —hadler dışında— tek bir kişinin şahidliği ile hüküm vermesi caizdir.

Allah hakimin iki şahidden başka bir yolla asla hüküm vermemesini vacip kılmamış-tır. O, ancak hak sahibine iki erkek şahid veya bir erkek ve iki kadın şahid ile hakkını korumasını emretmiştir. Bu, hakimin) bundan daha az şahid ile hükmedemeyeceğini göstermez. Aksine Nebî aley-hisselam bir şahid ve yeminle ve de sırf tek şahitle hüküm vermiştir.»

Hakimin hüküm vereceği yollar, Allah'ın hak sahibine hakkını korumak için gösterdiği yoldan daha geniştir. Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem hilâlin görünmesinde tek bir bedevinin şahidliğini caiz görmüştür. Savaşta öldürülenden alınan malın (seleb) hükmü hususunda da tek bir şahide cevaz vermiştir. Yine kadınlardan başkasının muttali olmadığı meselelerde tek bir kadının şahidliğini de caiz saymıştır. Huzeyme (r.a.)'m şahidliğini iki adamın şahidliği gibi sayarak; «Kimin lehine Huzeyme şahidlik ederse, bu ona yeter.» buyurmuştur.

Bu Huzeyme'ye mahsus değildir. Eğer ondan başka daha hayırlı veya onun gibi olan Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, Ubey bin Kâ'b gibi sahabeler şahidlik etseydi, onların tek başlarına şahidliği ile hüküm vermek daha evlâ olurdu. Ebû Dâvûd, konu başlığı olarak; «Hakim, tek bir şahidin doğru söylediğini bilirse, onunla hüküm vermesi caizdir.» demiştir.

18.4.8.6. Süt Emmeye Dair Şahitlik

İbn Abbas ve Ahmed, Buharî'nin kaydettiği aşağıdaki hadis gereğince, süt annenin tek basma şahidliğinin kabul edileceği görüşündedir.

«Ukbe bin Haris, Ümmü Yahya binti Ebû İhâb ile evlendi. Bir kadın gelip; «Ben ikinizi de emzirdim,» dedi. Ukbe; durumu Nebî aley hisselam'a sordu. Nebî aleyhisselam: «Kadın söylemiş iken (beraber kalmanız) nasıl olur?» buyurdu. Ukbe kadını boşadı ve baş-ka biriyle evlendi.»

Hanefiler şöyle demiştir: «Süt emmede de diğerleri gibi İki erkeğin veya bir erkek ve iki kadının şahidliği gerekir. Süt annenin şahidliği yeterli değildir. Çünkü bu işi pek çok kimse için tekrar tekrar yapar.»

İmam Mâlik; «İki kadının şahidliği gerekir,» demiştir .

Şâfi'î ise şöyle demiştir: «Ücret istemek için ortaya çıkmış olmaması şartıyla, üç kadınla beraber süt annesinin şahidliği kabul edilir.»

Bunlar, Ukbe hadisini, daha müstehab olanı yapmaya ve şüpheli şeyden kaçınmaya hamletmişlerdir.

18.4.8.7. Çocuğun Doğduğu Sırada Bağırmasına Şahidlik

Ibn Abbas, ebenin, çocuğun doğduğunda ağlaması hususunda tek basma şahidliğine cevaz vermiştir. (Bu, Şa'bi ve Neha't'den nakledilmiştir). Ali ve Şurayh'ın da bununla hükmettiği nakledilmiştir.

Mâlik; süt emmede olduğu gibi iki kadının şahidliğinin gerekli olduğu görüşündedir.

Şâfi'î ise; kadınların bu husustaki şahidliğini geçerli sayar, fakat onlardan dördünün şahid olmasını şart koşar.

Ebû Hanîfe ise: «Bu konu, iki erkek veya bir erkek ve iki kadının şahidliği ile sabit olur. Çünkü bu mirasın sabit olmasıdır.» demiştir. Onun namazının kılınması ve yıkanması için ise tek bir kadının şahidliği yeterlidir.

Hanbelîlere göre, genellikle erkeklerin muttali olamayacağı bir şey olduğu için, Huzeyfe'den Nebi aleyhisselam'm, ebenin tek başına şahidliğine cevaz verdiği nakledildiği gibi, bu konuda adil kadının şahidliği kabul edilir. (Bu rivayeti fakihler kitaplarında zikretmişlerdir.)

Hanbelîler erkeklerin genellikle muttali olamayacağı, kadının elbise altında kalan vücudundaki bir kısım, bekaret, hayz, doğum, çocuğun doğduğunda ağlayıp ağlamadığı, süt emme, nikâh, karın, böğür ve benzeri yerlerdeki yaralama, erkeklerin bulunmadığı hamam, düğün v.s. gibi meselelerde «Erkek de kadın gibidir ve ol-

gunluğu sebebiyle daha evlâdır.» demişlerdir.

18.5. YEMİN

18.5.1. Şahid Getirmeden Aciz Olunduğunda Yemin Edilmesi

Davacı, başkası aleyhine, hakkına delil getirmekten aciz kaldığı ve davalı bu hakkı inkâr ettiği zaman, onun davalının yeminini istemekten başka bir hakkı yoktur. Bu, mal ve ırzlara mahsustur. Ceza ve hadle ilgili davalarda ise caiz değildir. Beyhakî ve Taberanî'nin «Sahih isnadla» kaydettiği bir hadiste : «Delil davacıya aittir. Yemin ise inkâr edene düşer.» buyurul-maktadır.

Buhârî ve Müslim'in, Eş'as bin Kays'dan rivayetine göre, o şöyle demiştir: Benimle bir adam arasında bir kuyu hakkında husumet vardı. Allah Rasûlü'ne gidip, biriyle hasımlaştık. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem : «Senin iki şahidin veya onun yemini (gerekir).» dedi. Ben: «öyleyse, o yemin eder ve bana bir şey bırakmaz.» dedim. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Müslüman bir kimsenin malından yemin ederek bir parça koparan kimse, Allah'a, kesinkes pek gazaplanmış olduğu halde ulaşır.»

Müslim'in Vâil bin Hucr'dan rivayetine göre, Nebi aleyhisselam, el-Kindî'ye «Delilin var mı?» diye sordu. «Hayır,» deyince; «Sana onun yemini gereklidir.» buyurdu. Kindî de: «Ey Allah'ın Rasûlü! Adam hiç bir şeyden sakınmayan bir fâcirdir,» dedi. Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem : «Senin bundan başka hakkın yok,» buyurdu.

Yemin ancak «Allah» ismi veya diğer isimlerinden biriyle yapılır. Bir hadiste : «Yemin eden ya Allah'a yemin etsin veya sussun»

denilmiştir. İbn Abbas'dan rivayete göre, Nebi aleyhisselam, yemin eden birine: «Kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a, senin yanında onun birşeyi olmadığına dair yemin et, »buyurdu. (Hadisi Ebû Dâvûd ve Nesâî kaydetmiştir.)

18.5.2. Yeminden Sonra Getirilen Delil Kabul Edilir mi?

Davalı yemin ettiği zaman davacının davası tartışmasız olarak reddedilir.

Davacı, davalı yemin ettikten sonra gelip, delilini gösterse, davası kabul edilir mi? Âlimler bu konuda üç görüşe ayrılmışlardır:

Bazıları; «Kabul olmaz» demiş, bazıları; «Kabul edilir,» demiştir. Kimi de bunu tafsil etmiştir.

Kabul edilemeyeceğini söyleyenler; Zahirîler, İbn Ebî Leylâ ve Ebû Ubeyde'dir. Şevkânî de bu görüşü tercih ederek şöyle demiştir: «Yeminden sonra delilin kabul edilmemesi Nebî aleyhisselam'ın : «Ya senin delilin veya onun yemini» buyurması ile delillendirilmiş-tir.»

Davalıdan yemin talep edilince, hükmün buna dayandırılması sahih olur. Onun yapılmasından sonra ise, ona aykırı olana dayanmak kabul edilmez. Çünkü bunlardan her ikisi ile de, ancak zan hasıl olur. Zan sebebiyle zan kabul edilemez. Kabul edileceğini söyleyen Hanefiler, Şâfi'îler, Hanbeliler, Tavus, İbrahim en-Neha'î ve Şurayh ise şöyle demiştir: «Adilin delili, facirin yemininden daha haklıdır.» Bu Ömer b. Hattab'ın da görüşüdür.

Bunların delilleri; «Yemin, nizayı ortadan kaldırmayan zayıf bir hüccettir. Yemin sonrasında getirilen delil kabul edilir. Çünkü bu asıldır, yemin ise onun halefidir. Asil geldiğinde, halef ile hüküm sona erer.» istidlalidir.

Mâlik ve Şâfi'îlerden Gazali ise şöyle demiştir; «Yeminden önce, delilin bulunduğu habersiz olduğu zaman, davacının, davalının yemininden sonra iddiasının doğruluğuna dair olan delili getirmesi caizdir. Fakat davacı, delilin bulunduğunu bilir ve davalının yemin etmesini tercih ederse, sonra da onun yemininin ardından delil öne sürerse, bu kabul edilmez. Çünkü delili sebebiyle verilecek hüküm, davalının yemini ile ortadan kalkmış olur.»

18.5.3. Yeminden Çekinmek

Davacının delili bulunmadığı için, davalıya yemin etmesi Önerilir, o da çekinir ve yemin etmezse, onun bu çekinmesi, davayı ikrar gibi değerlendirilir. Çünkü eğer davayı inkârında sadık olsaydı, yeminden çekinmezdi. Çekinme, açık veya susarak olur.

Bu durumda, davacıya yemin etmesi önerilir. İddia ettiği davada doğru olduğuna dair yemin etmez. Çünkü yemin daima reddedene düşer. Bunun delili ise Nebî aleyhisselam'ın: «Delil getirme davacıya aittir. Yemin ise iddiayı inkâr edene düşer.» hadisidir.

Bu, Hanefiler ile bir rivayette Ahmed bin Hanbel'in görüşüdür. Mâlik, Şâfi'î ve diğer rivayette Ahmed bin Hanbel'e göre; yeminden çekinme, tek başına, davalı aleyhine hüküm vermek için yeterli değildir. Çünkü bu, zayıf bir hüccettir ve davacının iddiasında yalancı olmadığına dair yemini ile —davalı bunu istemese bile— takviye edilmesi gerekir. Eğer davacı yemin ederse, davada hüküm onun lehine verilir. Aksi takdirde davası reddedilir. Bunun delili Nebi aleyhisselam'ın hak talebine yemin teklif etmesidir. Fakat bu hadisin isnadında ama'ruf olmayan» Mesrûk vardır. İshak bin el-Fe-râ't'ın isnadı ise söz götürür.

Mâlik bu hükmü, mâli davalara has kılmıştır. Şâfi'î ise; «Bu, bütün davalara şâmindir.» demiştir.

Zahirîler ve İbn Ebî Leylâ, yeminden çekinmenin Önemsenmeyeceği, çünkü bununla hiç bir şey hususunda hüküm verilemeyeceği görüşündedirler. Yemin davacıya" teklif edilmez; davalı ya davacının hakkını ikrar eder veya inkâr edip, beraat-i zimmet üzerine yemin eder.

Şevkânî bunu tercih ederek şöyle demiştir: «Yeminden çekinme ile hüküm verilemez. Çünkü, neticede Şâri'in hükmü sebebiyle yemin teklif edilen kimse, bunu kabul etmemiş ve yerine getirmemiştir. Onun bunu yapmaması, hakkı ikrar değildir. Aksine Şâri'in kendisinin söylemesini istediği şeyi terketmiştir. Fakat yemin davalıya düşer, kadının ise yeminden kaçınmasından sonra iki şeyden birine (ya kaçınan kimsenin yeminine veya davacının davasını ikrara) zorlaması gerekir. Bunlardan hangisi meydana gelirse, bununla hüküm vermesi sahih olur.»

18.5.4. Yeminin, Yemin İsteyenin Niyetine Göre Olması

Akid yapanlardan biri yemin ettiği zaman, bu yemin, kadının niyeti ve buna hakkı bağlı olan yemin isteyen niyetine göre olur. Yeminler babında geçtiği şekilde, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in: «Yemin, yemin isteyen niyetine göredir.» hadisi gereğince yemin eden niyetine göre değildir.

Yemin eden, yemin ettiği açık lâfızları te'vil ederek niyetini gizlerse, bu caiz olmaz. «Zorlanırsa, mazlum olması sebebiyle, tevriyesi (niyetini gizlemesi) caizdir,» denmiştir.

18.5.5. Yeminle Birlikte Bir Şahid İle Hüküm Vermek

Davacının, tek bir şahidden başka delili bulunmazsa, Darekut-nî'nin aşağıdaki hadisi gereğince, davalı hakkında davacının yemini ve bu şahidin şahidliği ile hüküm verilir:

Amr bin Şuayb'ın babası yoluyla dedesinin rivayetine göre; «Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, hak hususunda iki şahidle hüküm verdi. İki şahid getirildiğinde bunun hükmünü aldı. Bir şahidi ile yemin eden, bir şahid getirdiğinde de, hadler ve kıyas dışında tüm hükümlerde yemin ile birlikte bir şahid ile hüküm verildi.»

Bazı âlimler, yemin ile beraber bir şahidle hüküm vermeyi, mallara ve buna ilişkin konulara has kılmışlardır. Yemin ile beraber bir şahidle hüküm verme hadislerini, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'den yirmiden fazla şahıs rivayet etmiştir.

Şâfi'î şöyle demiştir: «Bir şahid ve yeminle hüküm vermek, Kur'ân'ın zahirine aykırı değildir. Çünkü, nassın ortaya koyduğundan daha azının caiz olmasına bir manî yoktur.»

Ebû Bekir, Ali, Ömer bin Abdülazîz ve selefle halefîn cumhuru bununla hüküm vermişlerdir.

Mâlik ve ashâbı, Şâfi'î ve tabileri, Ahmed bin Hanbel, İshak, Ebû Ubeyde, Ebû Sevr ve Dâvûd bunlardandır. Bunlar kendilerine aykırılığın caiz olmadığı kimselerdir.

Hanefîler, Evzâî, Zeyd bin Ali, Zührî, en-Neha'î ve İbn Şîrîn bunu menederek şöyle demişlerdir: «Bir şahid ve yemin ile asla hüküm verilemez.»

Bu konuda gelen hadisler, bunların aleyhine delildir.

18.5.6. Kesin Karine

Karine, yakın sınırına ulaşan işaretlerdir. Meselâ biri boş evden korku ve dehşet içinde, elinde kanlı bir bıçakla çıkar, eve girilince, bu sırada bıçakla öldürülmüş bir şahıs görülürse, onu bu şahsın öldürmüş olduğundan şüphe edilmez ve intihar ettiğini vehmettiren ihtimallere iltifat edilmez.

Kadı, yakın vaki olması sebebiyle, bununla hüküm eder.

Hanefîler buna şöyle bir örnek zikrederler: «İçinde un bulunan bir gemi hakkında, biri tüccar diğeri de gemici olan iki adam ihtilâf ettiği ve ikisinin de delili bulunmadığı zaman, un tüccarın, gemi de kaptanıdır. Yine çocuğun nesebinin sübutunda, —«Çocuk yatak sahibindir,» hadisi ile amel ederek— kocanın baba addedilmesi de böyledir.»

18.5.7. Kadın ve Erkeğin Ev Eşyalarında İhtilâf Edilmesi

Hanbelîlere göre, iki şahıs ihtilâf ettiğinde ikisinden biri lehine delil bulunursa, onunla amel edilir. Eğer kan-koca, ev eşyalarında ihtilâf ederlerse, erkeğe uygun olanlar onun, kadına uygun olanlar da kadının olur. Her ikisine de faydalı olanlar ise aralarında yar-yarıya taksim edilir. Eğer ikisinin ellerinde olması sebebiyle ayrılığa düşer ve yaklaşmak isterlerse —meselâ birinin ardından gidip sürdüğü, ikincisinin ise üzerine bindiği bir hayvanın, «elinin kuvveti» sebebiyle binene verilmesi gibi— mal, birinin eli altında daha kuvvetliyse, onunundur.

18.5.8. Hatalı Delil ve Onu Kuvvetlendiren Vesikalar

Halk, sened kullanmayı itiyad haline getirip, ona güven duyduklarında, sonraki bazı âlimler, onunla amel etmeye fetva verip, yazılı senede itimad etmişlerdir. Mecelle; bu hükmü almış ve bozulma ve tahrif şüphesi olmadığı

zaman borcun senedle isbatını, ticari kayıtları ve diğerlerini kabul etmiştir. Dil ile ikrar gibi kinaye ile ikrara da itibar edilir. Değiştirme ve bozulmadan salım olan resmî evraklar da böyledir.

18.6. TENAKUZ (ŞAHİDLİK VEYA DAVADAN DÖNME)

ı Tenakuz iki kısımdır:

1. Şahidlerin tenakuzu (şahidlikten dönmesi),
2. Davacının tenakuzu (davadan vazgeçmesi).

18.6.1. Şahidlerin Tenakuzu veya Şahidlikten Dönmesi

Şahidler şahidlik yapıp sonra hüküm sadır olmadan Önce hakimın huzurunda iken şahidlikten dönseler, şahidlikleri yapılmamış gibi olur ve şahidler ta'zir edilirler. Bu cumhurun görüşüdür. Şahidler, hüküm verildikten sonra hakimın huzurunda, şahidlikle-rinden döndüklerinde ise, verilen hüküm bozulmaz ve hüküm oiu-nan şey şahidlere tazmin ettirilir.

Rivayete göre, Ali (r.a.)'ın huzurunda iki adam, bir başkası aleyhine, hırsızlık yaptığına dair şahidlik ettiler. Ali (r.a.) onun elini kesti, Hüküm verildikten sonra bu iki şahid başka bir adamı göstererek: «Hırsız budur,» dediler. Ali (r.a.) şöyle dedi: «Bu adam aleyhindeki şahidliğinizi doğrulamanızı ve ilk adamın elinin diyetini de size tazmin ettirim. Eğer sizin bunu kasten yaptığınızı bilsem, ellerinizi keserdim.»

Şihâbüddin eî-Karâfi cumhurun bu görüşünü şöyle illettendir-miştir: «Hüküm adil kimselerin sözü ile sabit olmuş ve şer'î sebeb-ler meydana gelmiştir. Bundan sonra şahidler yalan söylediklerini İddia ederek, kendilerinin fışklarmı itiraf etmişlerdir. Fasıkm sözüyle hüküm bozulmaz. Hüküm verildiği şekilde aynen kalır.»

tbn Müseyyeb, Evzâi ve Zahirîler şöyle demişlerdir: «Her halükârda, şahidlikten döndüğünde hüküm bozulur. Çünkü hüküm, şahidlik sebebiyle sabit olmuştur. Şahitler bundan dönünce, kendisi sebebiyle hükmün sabit olduğu şey zail olur.»

Diğer hadler ve kısaslar da bazı fâkihlere göre böyledir. Hüküm, uygulanmadan önce şahidler dönerlerse, hüküm yerine getirilmez. Çünkü hadler, şüpheler sebebiyle kalkar.

18.6.2. Davacının Tenakuzu

Davacı, davadan döndüğünü söylediğinde, dava batıl olur. Malın başkasının olduğunu ikrar eder de, sonra kendisinin olduğunu iddia ederse ikrarın aksine olan bu iddia, davasının batıl olmasına sebep olur ve onun kabulüne mâni olur. Bir kimse, başkasını, bütün davalardan beraat ettirir, daha sonra malın kendisinin olduğunu iddia ederse, bu sahih olmaz.

18.6.3. Davacının Delilinin Bozulması

Davalının beraat-i zimmetini tesbit için, kendisinde bir delil bulunduğu zaman, davacının iddiasını ortadan kaldıran bu delili getirmesi caizdir.

18.6.4. İki Delilin Çatışması

İki delil çatışır ve birini tercih edecek bir şey bulunmazsa, dava konusu olan şey, davalı ile davacı arasında paylaştırılır. Ebû Musa'dan rivayete göre, iki adam Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem zamanında bir deve hususunda davalastılar. Onlardan her biri iki şahid getirdi. Nebi aleyhisselam deveyi ikisi arasında yan-yarıya paylaştırdı.» (Hadisi, Ebû Dâvûd, Hâkim ve Beyhakî kaydetmiştir.)

Ahmed bin Hanbel, Ebû Dâvûd, İbn Mâce ve Nesâî'nin kaydettiği Ebû Mûsâ hadisi ise şöyledir: «İki adam bir deve hususunda hasımlastılar. Her ikisinin de delili yoktu. Nebî aleyhisselam, onu aralarında yan-yarıya paylaştırdı.»

Ebû Hanîfe bu görüşe sahip olmuştur.

Eğer dava edilen mal, birisinin elinde ise, hasmının delil getirmesi gerekir. Eğer delil getiremezse, malı elinde bulunduranın yemini ile birlikte sözü kabul edilir. Eğer bunlardan her biri delil getirirse malı elinde tutanın şahidliği tercih edilir.

Câbir'den rivayete göre, iki adam bir deve hakkında hasımlaş-tilar. Bunlardan her ikisi de : «Netice benim yanımdadır,» dedi ve delilini gösterdi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, bu hususta, malı elinde bulunduran lehine hüküm verdi. (Hadisi Beyhakî

kaydetmiş, isnadını «zaif »saymamıştır. Şâfi'î de benzerini kaydetmiştir.)

18.6.5. Şahidin Yemin Etmesi

Bu zamanda, şahidlerin adaleti ma'lûm değildir. Yemin ile takviyesi vacibdir. Mecelle'de şu madde vardır: Aleyhine şahidlik edilen kimse hükümden önce şahidlerin yemin etmesi için hakime: «Onlar şahidliklerinde yalancı değillerdir. Burada şahidliğin yemin ile takviye edilmesi gereklidir,» diye ısrar ederse, hakim'in şahidlerden yemin etmelerini istemesi ve onlara; «Eğer yemin ederseniz şahidliklerinizi kabul ederim, aksi takdirde etmem,» demesi gerekir.

İbn Ebî Leylâ, İbn Kayyim, Muhammed bin Beşir, (Kurtuba kadısı) bu görüşe sahip olmuştur. İbn Nuceym el-Hanefî de bunu tercih etmiştir. Hanefîlere göre, «Şahide yemin gerekmez. Çünkü şahadet lafzı, yemin mânâsını tazammun eder.» Hanbelîlere göre; «Şahid, şahadeti inkâr edilerek, hakim, hükmü inkâr edilerek ve vasi, vasiyyet edenin borcunu inkâr ederek, yemine davet edilemez.»

Nikahı, boşanmayı, talâkdan dönmeyi, i'lâyı, nesebi, kısas ve kazfı, inkâr eden kimseden yemin istenmez. Çünkü bunlar mal değildir ve bunlarla mal da amaçlanmamıştır. Bu konularda yeminden kaçınma sebebiyle hüküm verilemez.

18.6.6. Yalan Şahidlik

Yalan şahidlik, kebâirin en büyüklerinden olup zalime yardım, mazlumun hakkını gasbetme, hükmün sapıtırılması, neticede kalb-lere kin yerleştirilmesi ve insanlar arasında düşmanlık sokulması olduğu için cürümlerin en fenasıdır. Allah Sübhanehu şöyle buyuru-yor: «Pis putlardan kaçının ve yalan sözlerden çekinin.» (Hac : 30)

İbn Ömer (r.a.)'dan rivayete göre, Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Yalancı şahid, dönmedikçe Allah ona cehennemî vacip kılar.» (Hadisi İbn Mâce «sahih senedle» kaydetmiştir.)

Buhârî ve Müslim'in rivayetine göre Enes (r.a.) şöyle demiştir: «Rasûlullah'a büyük günahlar soruldu; şöyle buyurdu: «Allah'a şirk koşturmak, can almak, anaya-babaya kötü muamele» buyurdu ve ilâve etti: «Size günahların en büyüğünü bildireyim mi? O, yalan sözdür.» (Veya şöyle buyurdu : «Yalan şahidliktir.»)

Ebû Bekir'den (r.a.) rivayete göre, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem: «Size en büyük günahı bildireyim mi?» diye sordu.

«Evet, ey Allah'ın Rasûlü.» dedik. Nebî aleyhisselam şöyle buyurdu: «Allah'a şirk koşturmak, ana babaya kötü muamele.» Nebî aleyhisselam bu sırada yaslanıyordu, doğrulup: «Dikkat edin, yalan söz ve yalan şahidlik...» buyurdu. Bunu öyle tekrarlardı ki, biz keşke sussa dedik.

18.6.7. Yalancı Şahidin Cezası

İmam Mâlik, Şafi'î ve Ahmed bin Hanbel'in görüşü, yalan şahidin ta'zir edilmesi ve yalan şahid olduğunun ilân edilmesi şeklindedir. İmam Mâlik ayrıca şunu söylemiştir: «Camilerde, çarşılarında ve insanların çoğunlukla toplandığı yerlerde ona bir ceza olarak ve başkalarını da bundan men için yalancı şahid olduğu ilân edilir.»

18.7. HAPİS

18.7.1. Meşruiyeti

Hapis çok eski bir uygulamadır. Kur'ân-i Kerîm'de Yusuf aleyhisselam şöyle söylemiştir: «Rabbim. Hapis benîm için, bunların istediklerini yapmaktan daha iyidir.» (Yusuf: 33)

Hapis Allah Rasûlü'nün zamanına, sahabe ve ondan sonrakilerin zamanına ve günümüze değin var olan bir şeydir.

İbn Kayyim şöyle demiştir: «Şer'î hapis, bir mekâna hapis değildir. O, ancak kişiyi tasarruftan alıkoymadır. Kendi evinde veya mescidde bulunması, hasmının vekâleti altında ya da onun vekili ve gözetimi altında bulunması aynıdır. Bu yüzden Nebî aleyhisselam ona «esir» demiştir. Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin Hermâs bin Habîb'den rivayetine göre, babası Halid'e şöyle demiştir: Borçlumu Nebî aleyhisselam'a götürdüm. Nebî aleyhisselam bana; «Onun yakasına sarıl,» buyurdu. Sonra şöyle sordu: «Ey Benî Temim'in kardeşi. Esirine ne yapmayı diliyorsun?»

«İbn Mâce'nin bir rivayetinde: Sonra ertesi gün bana rastladı ve «Esirine ne yaptın ey Benî Temim'in kardeşi?» diye sordu.»

İbn Kayyim şöyle demiştir: «Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ve Ebû Bekir zamanında hapis böyle idi. Mahpus, özel bir hapishaneye konmazdı. Fakat Ömer bin Hattab zamanında reaya genişleyince Mekke'de bir bina satın alıp orayı mahpusların bulunduğu bir hapishane yaptı. Bu yüzden Ahmed'in taraftarlarından olan âlimler ve diğerleri «İmam hapishane edinebilir mi?» diye tartışmışlardır. Bu konuda iki görüş vardır. «Hapishane edinemez» diyen kimse «Allah Rasûlü'nün ve sonraki halifelerinin hapishanesi yoktu. Fakat hasmını, herhangi bir yerde ikamet ettirebilir veya üzerine muhafız koyabilir (buna «tersim» denir) ya da Nebî aleyhisselam'ın yaptığı gibi hasmını yakasından tutup, alıkoymaz,» demiştir. «İmam hapishane edinebilir» diyen ise; «Ömer bin Hattab (r.a.), Safvan bin Ümeyye'den dört tane ev satın aldı ve onu hapishane yaptı» demiştir.

18.7.2. Hapisler, Emin ve Maslahata Uygundur

Şevkânî şöyle demiştir: «Nübüvvet, sahabe, tabiin ve sonrakilerin döneminden günümüze değin, her zaman ve şehirde inkârı mümkün olmayan şekilde hapis hane vardır. Bunda gizli olmayan bir maslahat da vardı. Müslümanların zararına çalışan, haramları ir' tilcab eden ve bunları adet edinen, ahlâkları biinen ve haddi ya da kisası gerektiren bir iş de işlememiş olan cürüm ehli ancak buralarda ikamet edilerek muhafaza edilebilirler. Böylece kullar ve şehirler onlardan rahata erer. Eğer öldürülseler, haksız yere kanları akıtılmış olur. Bu sebeble onları hapis hanelerde muhafazadan ve onlarla insanlar arasına engel koymaktan başka yol kalmıyor. Böylece ya tövbe etsinler veya Allah onların hakkında dilediği hükmü versin. Allah Teâlâ bize «emri bi'l-ma'rûf ve nehyi ani'l-münker»i hakkıyla yerine getirmeyi emretti. Bu tür kimseler ile insanlar arasına (bu tip pek çok kimsenin durumunu bilenlerin anlayacağı gibi) hapisten başka bir engel koymak mümkün olmaz.»

18.7.3. Hapis Çeşitleri

Hattabî şöyle demiştir: Hapis iki çeşittir:

1. Ceza hapsi,
2. Araştırma hapsi.

Ceza hapsi ancak vacip durumlarda olur. Töhmüt anında ise, bu konuyu ortaya çıkarmak için töhmüt altında bırakılan hapsedilir. Malikiler, hırsızın çaldığı malı ortaya çıkarmak ve diğer hırsızlara ibret olması açısından hırsızlıkla itham edilen zanlıyı dövmenin caiz olduğu görüşündedir.

Bu durumda ikrar ederse, ikrarının bir değeri yoktur. Çünkü ikrarda ihtiyar şarttır. Bu durumda ancak a2abdan kurtulmak için suçu ikrar etmiştir.

18.7.4. Hapishanede Bulunması Gerekli Şeyler

Hapishanenin geniş olması gerekir. Hapiste bulunanların her birinin nzkı beyt.ül-mâl'den sağlanır ve bunlara gereken miktarda yiyecek ve giyecek verilir.

Hapsedilenleri, ihtiyaç duydukları gıda, giyecek ve sıhhatli meskenden mahrum bırakmak, Allah'ın azabını gerektiren bir cürümdür.

İbn Ömer'den rivayete göre, Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Bir kadın, bir kediyi Ölünceye değin hapsederek ona azab etti. Bu yüzden Cehennem'e girdi. Hapsettiğinde ona ne yiyecek, ne de su veriyordu. Hatta yerdeki haşereleri yemesine dahi müsaade etmiyordu.» (Hadisi Buhari ve Müslim kaydetmiştir.)

18.8. İKRAH (ZORLAMA)

18.8.1. Tanımı

Lügat mânâsı; kişinin tabii ve şer'i olarak istemediği bir işe yöneltilmesidir.

Şer'i mânâsı ise; başkasını Ölümlü veya dayak, hapis veya malını telef tehdidi ya da işkence ve eziyet ile hoşlanmadığı bir şeye zorlamadır.

Zorlananın, zorlayanın tehdidini yerine getireceğine dair zann-ı galibinin bulunması şarttır.

Hakim, hırsız veya başkasının zorlaması arasında bir fark yoktur.

Ömer (r.a.); «Nefsine güvenen kimsenin, korku, zorlama veya dayak sonucu (yaptığı şey), bir şey değildir.» demiştir.

İbn Mes'ud ise şöyle demiştir: «Bir sultanın benden bir iki sesle çıkan bir kelimeyi söylememi istemesi halinde, o sözü söylerim.»

İbn Hazm şöyle demiştir: «Bu konuda, sahabeden hiç birinin muhalefeti bilinmiyor.»

18.8.2. Zorlamanın Kısımları

İkrah iki kısma ayrılır:

1. Söze zorlama.
2. Fiile zorlama.

18.8.2.1. Söze Zorlama

Söze zorlama hiçbir şeyi gerekli kılmaz. Çünkü zorlanan mükellef değildir.

Eğer küfür bir söz söylese, bu yüzden muaheze olunmaz. Birine iftira etse, ona had vurulmaz, tkrarda bulunsa, ikrarı kabul edilmez. Evlenme, hibe, alış-veriş gibi bir akitte bulunsa akdi geçerli olmaz. Yemin veya nezirde

bulunsa birşey lâzım gelmez. Hanımını boşasa veya boşamış olduğu hanımına dönse, boşaması vaki olmaz veya nikahı sayılmaz.

Bu konuda temel, Allah'ın şu ayetidir: «Gönlü imanla dolu olduğu halde, zor altında olan kimse müstesna, inandıktan sonra Allah'ı inkâr edip, gönlünü kâfirliğe açanlara, Allah katında bir ga-zab vardır. Büyük azab da onlar içindir.» (Nahl: 106)

Ayetin iniş sebebi olarak İbn Kesir'in Tefsir'inde şu zikredilir. Ebû Ubeyde Muhammed bin Ammar bin Yasir'den rivayete göre, o şöyle demiştir: «Müşrikler Ammâr bin Yasîr'i yakalayıp işkence ettiler. Sonunda istedikleri şeyi söyledi. Bu durumdan, Nebî aleyhis-selam'a yakındı: Nebî aleyhisselam: «Kalbini nasıl buluyordun?» diye sordu. «İmanla dopdolu,» deyince Nebî aleyhisselam şöyle buyurdu: «Eğer onlar tekrar sana işkence ederlerse, sen yine öyle de.»

Beyhakî bunu daha geniş olarak rivayet eder. O rivayette şu kısım da vardır: «Ammar, Nebî aleyhisselam'a sövdü ve müşriklerin ilâhlarını hayırla yadetti. Sonra bundan Nebî aleyhisselam'a yakınarak; «Ey Allah'ın Rasûlü sana sövüp, onların ilâhlarını övmedik-çe beni bırakmadılar,» dedi. Nebî aleyhisselam: «Kalbini ne durumda buldun?» diye sordu. «İman ile dopdolu,» deyince; «Eğer böyle yaparlarsa sen yine öyle de,» buyurdu. Bu hadise üzerine Allah: «Kalbi imanla dolu olduğu halde zor altında kalan kimse müstesna.» âyetini indirdi.

Bu ayet, lâfzî olarak küfür kelimesine has olsa bile diğer ikrah çeşitlerini de kapsayıcıdır.

Kurtubî şöyle dedi:

Allah küfrü, şeriatin aslı olduğu halde, zorlama anında affedip, onu kınamayınca âlimler bunu şeriatin bütün furu meselelerine yaymışlardır. Zorlama küfür hususunda meydana geldiği halde kınanmadığından, onun aleyhine bir hüküm de terettüp etmez. Bu konuda Nebî aleyhisselam'dan şu meşhur hadis gelmiştir: «Ümmetimden hata, unutmaya ve zorlama sonu yapılanların sorumluluğu kaldırıldı.»

Bu haberin senedi sahih olmasa bile, âlimlerin ittifakı ile, m& nâsi sahihtir. Bunu Kadı Ebû Bekir bin İrâkî söylemiş, Ebû Mu-hammed Abdülhak senedinin sahih olduğundan bahsetmiş ve şöyle demiştir: Bunu Ebû Bekir el-Usaylî «Fevâid»inde, tbn Münzir de «el-İknâ» adlı kitabında söylemiştir:

«Zorlama anında küfür sözü söylemek ruhsat olunca, azimet ve işkenceye sabır yolunu tutmak daha üstün olur. Bu Yasir ve Sümeyye'nin yaptığı gibi, dini yüce tutmak için ölümle sonuçlanmış bile olsa böyledir. Bu canı tehlikeye atmak değildir. Aksine âlimlerin açıkça belirttiği gibi savaşta ölmek gibidir.»

tbn Ebî Şeybe'nin Hasan'dan ve Abdurrezzâk'm «Tefsir»inde Ma'mer'den rivayetine göre, Müseyleme İki adamı yakaladı. Birine, «Muhammed hakkında ne diyorsun?» diye sordu. Adam «Allah Ra-sûlü'dür,» dedi. «Benim hakkında ne diyorsun?» diye sordu. Adam; «Sen de Öylesin,» dedi. Müseyleme adamı serbest bıraktı. Diğerine de: «Muhammed hakkında ne diyorsun?» diye sordu. Adam: «Allah Rasûlü'dür?» dedi, Müseyleme: «Benim hakkımda ne diyorsun?» diye sordu. Adam: «Ben sağırım,» dedi. Müseyleme, üç defa soruyu tekrarladı. Adam da üç kez aynı cevabı verdi. Müseyleme onu öldürdü. Bu iki adamın haberi Allah Rasûlü'ne ulaştı. Nebi aleyhisselam şöyle buyurdu: «İlki Allah'ın ruhsatım aldı. İkincisi ise hakkı söyledi ve afiyette oldu. (cennete girdi.)»

18.8.2.2. Fiile Zorlama

Zorlamanın ikinci şekli olan fiili ikrah da ikiye ayrılır:

1. Zarurette mubah olan şeye zorlama.
2. Zarurette mubah olmayan şeye zorlama.

Birincisi: Şarap içmek, leş veya domuz eti yemek, başkasının malını veya Allah'ın haram kıldığı şeyi yemeğe zorlanmak gibi. Bu durumda bunları yapmak mubahtır. Hatta âlimlerden bir kısmı «Onsuz kurtulamayacağı durumlarda bunları yapması vaciptir» görüşündedir. Bunlarda kimseye zarar verme olmadığı gibi, Allah'ın haklarından bir hakkı da aşma yoktur. Allah Teâlâ: «Kendi ellerinizle tehlikeye atılmayın» buyuruyor. Ramazan orucunu bozmaya, kiblede başka tarafa namaz kılmaya veya puta secde etmeye zorlanan da böyledir. Böylesine orucunu bozması, başka cihete namaz kılması ve Allah'a secdeye niyet ederek secdeye kapanması helâldir.

İkincisi: Öldürme yaralama, dövme, zina ve malı telef etmeye, ikrah gibi.

Kurtubî şöyle demiştir: Âlimler öldürülmesi caiz olmayan kimseyi öldürmeye zorlanan kimse dayak gibi şeylerle, hürmetini ortadan kaldırarak onu öldüremez. Başına gelen belâyâ sabreder. Kendisi için başkasını feda etmesi helâl değildir. Allah'dan dünya ve ahi-ret afiyeti diler.

İ8.83. Zorlanana Had Vurulmaz

Şayet zinaya zorlanan biri bulunsa ve zina yapsa bu kimseye had tatbik edilmez. Zinaya zorlanan kadın da böyledir. Allah Rasû-lü'nün şu hadisi gereğince ona da had vurulmaz :

«Allah ümmetimden hataen, unutarak ve zorlanarak yaptıklarını bağışlamıştır.»

Mâlik, Şâfi'î, Ahmed bin Hanbel, İshak, Ebû Sevr, 'Atâ ve Züh-rî; «Bu durumdaki kadına, dengi olanların mehrinin verilmesi gerektiği» görüşündedir.

Ondokuzuncu Bölüm NAFKA

-
Kadının nafakasının kocası üzerinde vacib olduğundan bahsetmiştik. Geriye ana-babamn nafakasının oğullarına, çocuğun nafakasının babasına ait olduğu ve akrabaların nafakası ile hayvanların nafakasından bahsetmek kalmıştı.

19.1. Ana-Babanm Nafakası ve Oğullarının Malından Almaları

Yoksul ana-babamn nafakası, bulduğu müddetçe oğluna aittir.

îmâre bin ümeyr'in halasından rivayetine göre, o, Ayşe (r.a.)'a: «Evimde çocuğum var. Onun malından yiyebilir miyim?» diye sordu. Aişe (r.a.) şöyle dedi: «Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur : «Kişinin yediklerinin en temizini, kendi kazancından ve oğlunun kazancından yediğidir.» (Hadisi Ebû Dâvûd, Nesâî ve tbn Mâce kaydetmiş, Tirmizî 'Hasen' demiştir.)

Ana-babamn, oğullarının mallarından almaları, oğullarının izni olsun veya olmasın caizdir. Geçen hadis ve aşağıdaki Câbir hadisi gereğince ana-babamn israf ve savurganlık yapmadıkları sürece oğullarının malından tasarrufta bulunmaları caizdir.

Bir adam; «Ey Allah'ın Rasûlü! Benim malım ve çocuklarım var. Babam malımı yok etmek istiyor.» dedi. Allah Rasûlü şöyle buyurdu: «Sen ve malın babamndır.»(*) (Hadisi İbn Mâce kaydetmiştir).

Üç imam: «Oğullarının malından ancak ihtiyaç kadarını alabilir,» görüşündedir.

Ahmed bin Hanbel ise; «Oğlunun malından ihtiyaç anında veya ihtiyaç olmaksızın dilediği kadar alabilir.» demiştir.

(*) Burada 'babanıdır' lâfzı, temlik için değil, mubah olduğunu belirtmek içindir. Yoksa mal, çocuğundur.

Zekâtı o verir. Malı miras bırakan da odur.

19.2. Fakir Çocuğun Nafakasını Zengin Babanın Karşılmasının Vacibliği

Fakir babanın nafakasını karşılamak nasıl zengin olan oğula ait ise, fakir çocuğun nafakasını karşılamak da zengin babaya vacib-dir. Delili Nebî aleyhisselam'ın Hind'e söylediği şu hadistir: «Malından sana ve oğullarına yeteri kadarını orfe göre al.»

Ahmed bin Hanbel şöyle demiştir: «Çocuk bulûğa erdiği halde fakir veya işsiz olur ve malı veya bir geliri bulunmazsa, babanın üzerinden nafaka yükü kalkmaz.»

19.3. Akrabaların Nafakası

Fakir akrabaların nafakası zengin akrabalara aittir. Fakihler bu hususta çok ihtilâf etmişlerdir.

Kimi, ancak birr (iyilik) ve sila-i rahim konusundan başka bunun vacib olmadığını söylemiştir.

Şevkânî şöyle demiştir :

«Sıla-i rahim (akraba ziyareti) dışında, akrabaya diğer akrabalarının nafakası vacib değildir.

Diğer akrabaların nafakalarının —sıla-i rahim konusu dışında— vacib olmaması, buna has delillerin bulunmaması sebebiyledir. Sıla-i rahim hakkında hadisler gelmiştir ve bu «umûmî»dir. Nafakaya muhtaç akraba, sîla-i rahime daha lâyıktır.

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Varlıklı olan kimse, nafakayı varlığına göre versin; rızkı ancak kendisine yetecek kadar verilmiş olan kimse de, Allah'ın kendisine verdiğinden versin. Allah kimseye verdiği nzkı aşan bir yük yüklemeyiz. Allah güçlükten sonra kolaylık verir.» (Talak: 7). «Kadınlara el sürmeden ve mehirlerini biçmeden onları boşarsanız, size sorumluluk yoktur. Onları, zengine kendi çapına, fakire kendi çapına uygun bir şekilde faydalandırın. Bu iyi davranışların şanına yakışır bir borçtur.» (Bakara : 236).

Şafi'îler şöyle demiştir : «İster müslüman, ister kâfir olsun, usûl'den olan babalar, dedeler ve yukarısı ile fûrû'dan olan oğullar, oğulların oğulları ve aşağısının nafakasını sağlamak zenginine üzerine vacibdir. Bunların dışındakilerin nafakası ise vacib değildir.»

Malikîler ise şöyle demiştir : «Sadece baba, anne, oğul ve kızların nafakaları vacibdir. Dedelerin, torunların ve diğer akrabaların nafakaları ise vacib değildir. Din farklılığı, nafakanın vacib olmasını engellemez.»

Hanbelîler de şöyle demiştir : «Ölup mal bırakmış olsa, muhtaç akrabasına mirasçı olacak olan zengin akrabaya nafaka vacibdir. Bu, mirasla beraber ardarda gelir. Çünkü, kazançla beraber zarar vardır ve haklar karşılıklıdır.»

Hanbelîler, ana-baba ve yukarısı ile çocuklar ve aşağısının nafakalarını sağlamayı vacib görürler. Fe-raiz sahibi ve asabe olmadıkları için, diğer akrabaların (zevi'l-er-hâm) nafakasını sağlamayı ise vacib saymazlar. Usûl ve fûrû yönünden yakınlıkları bulunmadığından, karşılıklı olarak birbirlerinin nafakası ile yükümlü değildirler. Bu, onlarla akrabalıklarının zayıflığı ve Kur'ân ile Sünnet'te bunlar hakkında bir nass bulunmaması sebebiyledir.

İbn Hazm bu konuyu açıklayarak şöyle demiştir: «Gücü yeten kişi; ana, baba, nene, dede ve yukarısı ile oğul, kız, torunlar ve aşağısından muhtaç olanların nafakasını sağlamaya zorlanır. Erkek ve kız kardeşler ile karı-

kocanın nafakası da böyledir. Bunların tümü nafakayı sağlama noktasında eşittirler. Hiç biri diğerine tercih olunmaz. Bunların yiyecek ve giyecekleri sağlandıktan sonra daha bir şey kalırsa, mahrum olan zevi'l-erham ve mirasçıların nafakalarını sağlamaya zorlanırlar. Eğer sözkonusu kişilerin malları yoksa ve çalışmıyorlarsa, onların ihtiyaçları bundan sağlanır. Sözü edilen bu kimseler şunlardır: Amcalar, halalar ve daha yukarısı; dayılar, teyzeler ve daha yukarısı; kardeş çocukları ve daha aşağısı. Bunlardan her biri; geçimini sağlamaya gücü yeten ve az da olsa bir kazanç sağlayan kimseler ise, kişiye sadece ana-baba, dede-nine ve karının nafakası düşer. Şayet bundan mahrum iseler ve kişinin gücü de yetiyorsa, kazancının bir kısmıyla onlara bakmakla mükelleftir. Menkul ve gayn menkul mallarından fazla olanlarını, andığımız kimseler uğrunda satıp onlara bakar.

■

19.4. Hayvanların Nafakası

Kişinin, hayvanlarına, hayatlarını devam ettirebilmeleri için gerekli olan miktarda su ve yiyecek tedarik etmesi vacibdir.

Eğer bunu yapmazsa, hâkim ya onların nafakasını karşılaması veya satması ya da kesmesi için sahibini zorlar. Bunu da yapmazsa, hakim en uygun şekilde tasarrufta bulunur.

İbn Ömer (r.a.)'dan rivayete göre, Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur : «Bir kadını kedisine, Ölene kadar hapsederek işkence etti. Bu yüzden cehenneme girdi. Kediyi hapsettiği sırada ona ne bir şey yedirdi ne de içiliyordu. Hatta topraktaki haşereleri yemesine dahî müsaade etmiyordu.»

Ebû Hüreyre (r.a.)'dan rivayete göre, Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur : «Bir gün bir yolcu, çok susarî. Bu sırada bir kuyuya rastladı. Kuyuya İnip, su içti. Sonra çıktı. Bir de baktı ki, dili sarkmış bir köpek, susuzluktan toprağı yalıyor. Adam kendi kendine

«Bu köpek benim susadığım kadar susamış,» dedi. Kuyuya inip, ayakkabısına su doldurdu. Sonra onu ağzıyla tutup, kuyudan çıktı ve köpeği suladı. Allah Celle Celâlühû ondan hoşnud olarak günahlarını bağışladı.» Ashab; «Ey Allah'ın Rasûlü hayvanlar hususunda da bize sevab var mı?» diye sordular. Nebî aleyhisselâm; «Her ciğer taşıyan canlı hususunda sevap vardır.» buyurdu.

Yirminci Bölüm HACR

20.1. Tanımı

Lügatte, «daraltmak ve engellemek» mânâsına gelir. Bu mânâda, Allah Rasûlü; «Allah'ım, bana ve Muhammed'e merhamet et. Benimle beraber başka kimseye merhamet etme.» diyen bir adama; «Ey arabi, geniş olanı daralttın (hacrettin),» buyurmuştur.

Şeriat'teki anlamı ise; kişinin, malında tasarrufta bulunmasının engellenmesidir.

20.2. Hacr'm Kısımları

Hacr iki kısma ayrılır :

Birincisi: Başkasının hakkı sebebiyle hacr: Meselâ iflâs etmiş birine, alacaklılarının hakkını korumak için, malındaki tasarrufları engellenerek hacr konulur. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Muaz'a hacr koymuş ve borcuna karşılık mallarını satmıştır. (Bunu Sa'îd bin Mansur kaydetmiştir).

İkincisi: Kendisini korumak için hacr: Meselâ küçüğe, sefihe, ve deliye hacr konulur. Bunlara konulan hacr, iflâs edenin aksine kendilerinin maslahatını korumak içindir.

20.3. İflâs Edenin Hacerilmesi

İflâs eden; bir mala mâlik olmayan ve ihtiyacını giderecek bir şeyi bulunmayan, bu yüzden kendisine «İflâs etti» denecek derecede fakir duruma düşen kimsedir.

Mal sahibi olsa bile buna «müflis» denir. Çünkü malının hak sahipleri borçlularıdır. Sanki onun malları, mevcut değilmiş gibidir. Fakihler müflis'i; «Çok borcu olan ve onu ödeyecek malı bulunmayan kimse» diye tarif etmişlerdir. Hâkim bunun iflâsına hükmeder.

20.4. Borcunu Ödemeye Kadir Olanın Alacaklısını Oyalaması

Borcunu ödemeye gücü yeten kimse, eğer borcunu oyalarsa da borcunun süresi dolduğu halde onu ödemezse, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'iii: «Borcunu ödemeyen zengin zalimdir.» buyruğu gereğince zalim sayılır. Âlimlerin cumhuru, bu hadisi delil getirerek zengin olan kimsenin borcunu oyalamasını büyük günahlardan saymışlardır. Hakimin ona borcunu ödemesini emretmesi gerekir. Eğer direnirse, alacaklı onu istediği zaman, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in: «Malı bulunan borçlu borcunu sallarsa, ona eziyet ve hapis helâl olur.» hadisi gereğince hâkim onu hapseder.

İbn Münzir şöyledemiştir : «Tesbit edebildiğimiz çoğu beldelerin âlimleri, borçta hapsin bulunduğu görüşündedirler.»

Ömer bin Abdülaziz, zengin borçlunun mallarını alacaklılarına taksim eder ve onu hapsedmezdi.

Leyis de şöyle demiştir: «Bir kimse borcunu ödememeye ısrar eder de malını satmazsa, hakim onu satar ve alacaklının zararının Ödenmesine hükmeder.»

20.5. İflâs Edene Hacr Koyma ve Malını Satma

Malı olan fakat borcunu ödemeye yetmeyen kimseden alacaklıları alacaklarını istediği zaman, alacaklıların zarar etmemesi için, hakim borçluya hacr koyması vacibtir. Malım satmaktan imtina ederse, hakim onun malını satar ve satış sahih olur. Çünkü hakim onun yerini almıştır.

Bu konuda temel, Sa'îd bin Mansur, Ebû Dâvûd ve Abdürrez-zak'ın naklettiği Abdurrahman bin Ka'b bin Mâlik'in mürsel hadisidir. O şöyle demiştir: «Mu'âz bin Cebel, cömerd bir gençti. Elinde birşey tutmazdı. Mallarının tümü borca batıncaya kadar borçlanmaya devam etti. Alacaklılarıyla konuşması için Nebî aleyhisselâm'a konuşmaya geldi. Eğer birisi için Mu'âz'ı bırakacak olsalar, Allah Rasûlü sebebiyle bırakırlardı. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, Mu'âz'ın hiç bir şeyi kalmayıp borçlan ödeninceye kadar mallarını sattı.»

Neylül-Evtâr'da şöyle denmektedir: «Mu'âz'ın hacre dilmesi, her borçlunun hacredilebileceğine delildir.

Hakimin, borçlunun mallarını borcunu ödemek için satması caizdir. Hacr konulacak borçlunun, mallan borca batmış olan biri veya böyle bir malı bulunmayan biri olması arasında bir fark yoktur.

Hacr koyma işi tamamlanınca, malmdaki tasarrufları, geçerli sayılmaz. Çünkü bu hacrın gereklerindendir. Bu görüş, Mâlik'in ve en zahir olan görüşüne göre Şâfi'nindir.

Mal, özellikle haklarının müddeti dolmuş, hazır olan ve alacağını isteyen alacaklılar arasında paylaşılır. Hazır olup, alacağını istemeyen veya hazır bulunmayıp vekili de olmayan alacaklılar, bunlar arasına katılmaz. Hazır olsun, gaib olsun alacağının süresi daha dolmamış alacaklılar da alacağını talep etsin veya talep etmesin taksime katılmazlar. Bu Ahmed bin Hanbel'in ve en sahih kavline göre Şâfi'nin mezhebidir.

Mâlik'e göre; alacaklının, süresi dolmamış alacağının süresi, hacr sebebiyle dolar.

Ölmüş müflise gelince; hazır olsun veya gaib olsun, alacağın istesin veya istemesin, borcun süresi dolsun veya dolmamış olsun her alacaklının alacağı ödenir. Zekât ve kefarete gibi Allah'ın hakları, Allah Rasûlü'nün «Ailah'm alacağı ödenmeye daha müstehak-tir.» hadisi gereğince kul haklarından daha önceliklidir.

Ebû Hanife: «Borçluya, hacr koymak da malını satmak da caiz değildir. Borcunu ödeyene değin, hâkim onu hapseder,» görüşündedir. Birinci görüş hadislere uygunluğu sebebiyle tercih edilir.

20.6- İflâs Edenin Yanında Malını Bulan Kimsenin Durumu

Kişi, malını iflas edenin yanında aynen bulursa, bu konuda aşağıdaki bir kaç durum söz konusudur :

a — Malını aynen iflas edenin yanında bulan kimse, Ailah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in: «Malım iflas eden kimsenin yanında aynen bulan kimse, ona başkasından daha lâyıktır.» hadisi gereğince onu almaya diğer, alacaklılardan daha fazla hak sahibidir. (Hadisi Buhari ve Müslim kaydetmiştir).

b — Mal, eksilme veya azalma sebebiyle değişmişse, sahibi onu almakta daha haklı olmaz. Aksine diğer alacaklılarla eşit durumda olur.

c — Mal satılmış ve fiyatının bir kısmı alınmış ise, sahibi diğer borçlularla eşit olur. Cumhura göre, satılan mala dönmeyi isteme hakkı yoktur. Şâfi'nin tercihe şayan kavli, «Satan ona daha lâyıktır.» şeklindedir.

d — Müşteri ölür ve satan da ücreti almamış olursa, bonra da satan sattığı malı bulursa, geçen hadis gereğince o malı almaya daha lâyıktır. Çünkü, Ölen ile iflas eden borçlu arasında bir fark yoktur. Bu Şâfi'ye göredir.

Ebû Hüreyre şöyle demiştir: «Aranızda Allah Rasûlü'nün hükmettiği gibi hüküm vereceğim: «Kim Ölür veya iflas ederse, alacaklısı malının aynını (onun mallan arasında) bulursa, o ona en müstehak olaradır.» (Bu hadise Hâkim 'Sahih' demiştir.)

20.7. Darda Kalana Hacr Konamaz

Hacr, darda kalmadığı açık olduğu zaman, iflas edene konur. Darda kaldığı ortaya çıkarsa, hapsedilmez, hacr konmaz, alacaklıları da onu zorlayamazlar. Aksine Allah Teâlâ'nın: «Borçlu darda ise, eli genişleyinceye kadar ona mühlet verin.» (Bakara: 280) ayeti gereğince elinin genişlemesi beklenir.

Müslim'in rivayetine göre, borçlu bir adamın satm aldığı meyveleri mahvoldu. Nebî aleyhisselâm: «Ona tasadduk edin.» buyurdu. Adama tasadduk ettiler. Bu sadakalar, borcunu ödemeye yetmedi. Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem, alacaklılarına; «Bulduğunuzu alın, sizin bundan başka hakkınız yoktur.» buyurdu.

Darda kalana mühlet vermek kat kat sevaptır. Büreyde'den rivayete göre, Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Kim darda kalana mühlet verirse, her gün için alacağının bir misli ona sadaka olarak yazılır.»

20.8. İflas Edenin Geçimini Sağlayacak Kadar Malı Bırakmak

Hâkimin, iflas edenin malını borçları sebebiyle sattığı zaman, geçimini sağlayacak miktarı ona bırakması vacibdir. Ondaki başkası yoksa, evini satamaz. Hizmetçi tutmuş ise hizmetine karşılık olan miktarda malı ona bırakılır. Eğer tüccar ise, ticaret yaptığı şeyler kendisine bırakılır. Eğer kazıcı ise kazım aletleri ona bırakılır. Hâkimin, borcunu ödemeye zorlayan alacaklılarının kendilerinden en düşük nafaka sahibinin nafakası kadar borçluya yiyecek ve giyecek de bırakması vaciptir.

Şevkânî şöyle demiştir: «Alacaklıların, borçlunun yanında buldukları herşeyi almaları caizdir. Ancak onlar, ev, avret yerlerini Örtecek ve soğuktan koruyacak kadar elbise ve el açma durumuna düşmesini önleyecek miktarda mal bırakırlar.»

Şevkânî bu sözlerinin açıklaması olarak Mu'âz hadisini zikretmiş, sonra şöyle demiştir: «Alacaklıların, onun üzerindeki elbisesini aldıkları veya oturduğu evden çıkardıkları ya da onu millete elâçar durumda bıraktıkları sabit değildir. Biz onların bunu gerektiren birşeyi yaptıklarını bilmiyoruz. Bu yüzden bunları istisna olarak zikrettik.»

20.9. Sefihe Hacr Koymak

Bulûğa ermiş sefihe, sefihliği ve kötü tasarrufu sebebiyle hacr Koymak caizdir. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: «Allah'ın sizi koruyucu kılmış olduğu mallarınızı sefihlere vermeyin.» (Nisa: 5)

Ayet, sefihlere hacr koymanın caiz olduğunu gösterir.

Ibn Münzir şöyle demiştir: «Âlimlerin çoğunluğu; büyük olsun, küçük olsun, malını ziyan eden herkese hacr konabileceği görüşündedirler.»

Neylül-Evtâr'da yer aldığına göre; «el-Bahr» yazarı şöyle demiştir: «Malını; bir dirhemlik bir şeyi yüz dirheme satın almak gibi, dinî ve dünyevî bir kazancın bulunmadığı, bir maslahatın olmadığı bir işe veya fîsk yoluna sarfettiği sabit olan kimseye hacr koymak gerekir. Hoşa giden bir yiyeceğe, nefis elbiseye ve değerli kokulara sarfedene ise Allah Teâlâ'nın: «... De ki: Allah'ın kullan için yarattığı ziynet ve temiz nızıkan haram kılan kimdir.» (Arâf: 32) ayeti gereğince hacr konamaz. Yakınlanna infak etmiş olsa, yine böyledir.»

20.9.1. Sefih'in Tasarrufları

Sefih'in hacr'dan önceki fiilleri, hacr hükmü kendisine konmadıkça caizdir. Hacr hükmü konduktan sonra tasarruf ederse, bu tasarrufları sahih olmaz. Hacrin gereği olarak ne satışı, ne alış, ne vakfı, ne de ikrân sahih olmaz.

20.9.2. Sefih'in Kendisi Hakkındaki İfadesi (İtirafı)

Ibn Münzir şöyle demiştir: «Âlimlerin tümü; kendisine hacr konan kimse, zina yaptığı, şarap içtiği, iftira ettiği veya birini öldürdüğü zaman, itirafa bulunursa, bu itirafı kabul edilir» görüşünde icma etmiştir. Sözünden dönse bile —çoğunluğunun görüşüne göre— ona hadler tatbik edilir.

Eğer bir mal hususunda ikrarda bulunursa, onu almamış olması dışında bu ikrân sahih olur. Bu da ancak hacrin kendisinden kaldırılmasından sonradır.

20.9.Z. Sefih ve Müflise Konan Hacrin tîâm

İnsanların haberdar olması için sefih veya müflise konan hacrin ilân edilmesi müstehabdır. Böylece onların hilelerine uğrama-sınlar ve basiretle onlarla iş yapsınlar.

20.10. Çocuğa Hacr Koyma

Sefihe sefihliği sebebiyle hacr konulduğu gibi, çocuğa da hacr konur ve zayi olmasını önlemek için malındaki tasarrufları engellenir.

Aşağıdaki iki şart yerine gelmeden bu hacr kaldırılmaz :

1. Buluş çağına ermesi,
2. Raşid olduğunun anlaşılması.

Allah Sübhanehû ve Teâlâ şöyle buyuruyor :

«Yetimleri, evlenme çağına gelinceye kadar deneyin. Onlarda olgunlaşma görürseniz mallarını kendilerine verin...» (Nisa : 6)

Bu âyet Sabit bin Rifâ'a ve amcası hakkında inmiştir. Rifa'a öldü ve küçük olan çocuğunu geride bıraktı. Amcası, Sabit'i Nebî aleyhisselâm'a götürerek; «Kardeşimin oğlu, benim himayem altında olan bir yetimdir. Malından bana ne kadar helâldir ve malını kendisine ne zaman iade etmeliyim?» diye sordu. Bunun üzerine Allah Teâlâ

bu âyeti indirdi.

20.11. Erginliğin Alâmetleri

Aşağıdaki alâmetlerinden biri görüldüğü zaman bulûğ sabit olur:

20.13.1. Meni Gelmesi

Bunun uykuda veya uyanıkken gelmesi Allahu Tealâ'nın şu âyeti gereğince aynıdır: «Çocuklarınız erginlik çağına gelince, büyüklerinin izin istediği gibi, onlar da her defasında izin isterler.» (Nûr: 59).

Ebû Davud'un Hz. Ali'den rivayetine göre, Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: «Üç kimseden kalem kaldırılmıştır: İhtilâm olana kadar çocuktan, uyanana kadar uyuyandan, akıllanmıcaya kadar deliden.»

İmam Ali'nin rivayetine göre Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

«İhtilâm olduktan sonra kişi yetim sayılmaz.» (Hadisi Ebû Dâ-vûd kaydetmiştir.)

20.UJ2. Onbeş Yaşını Doldurmak

İbn Ömer (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre; o şöyle demiştir: «Uhud günü ondört yaşında iken, Nebî aleyhisselâm'a arz olundum. Savaşa çıkmama izin vermedi. Hendek günü onbeş yaşında iken arz olundum, Savaşa çıkmama izin verdi.» (Hadisi Buharî kaydetmiştir.)

Ömer bin Abdülaziz, bunu işittiği zaman, valilerine onbeş yaşına basmamış kimselerin savaşa katılmamalarını emretti.

Mâlik ve Ebû Hanife : «Onyediyi yaşına ulaşmamış kimsenin ergin olduğuna hükmedilmez» demişlerdir. Ebû Hanife'den yapılan daha meşhur diğer rivayete göre, bu yaş ondörttür.

Davud ez-Zahirî: «40 yaşına da gelmiş olsa, ihtilâm olmayan kimsenin erginliğine hükmedilemez.» demiştir.

20.11.3. Etekte Kılların Bitmesi

Bu kıllardan kasıt, kıvrıkcık siyah kıllardır. Yoksa tüy değildir. Çünkü küçük çocuklarda da tüy bulunur.

Beni Kureyza gazasında, öldürülecek olan erkekler, etek kıllarının bitmiş olması ile tanınmışlardır.

Ebû Hanife ise şöyle demiştir: «Kılların bitmesiyle bulûğa hükmedilmez. Bunlar ne bulûğ sebebidir, ne de ona delâlet eder.»

20.11.4. Hayz ve Hamilelik

Yukandaki alâmetler, kadın ve erkeğin her ikisine nisbetle bü-lûğu sabit kılar. Ayrıca kadınlarda hayz ve hamilelik de Buhari' nin kaydettiği Aişe (r.a.) hadisi gereğince bulûğ alâmetidir:

Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Allah hayız gören kadının başörtüsüz namazını kabul etmez.»

Rüşd ise; malını aşın eksik vermeyip, harama da sarfetmeye-rek, zayı olmadan korumaya ve malın salahına kadir olmasıdır.

Kişi olgunlaşmadan bulûğa ererse; Ebû Hanife'nin aksine Kur'-ân'ın nasslanmı zahirine uyarak beklemeyi belirli bir müddetle sı-mrlamaksızın rüşd'ünü gösterinceye değin üzerindeki mali velayet sürer. Olgunluk (rüşd) dan sonra sefihlik gösterirse, hacr tekrar konur. Çünkü Cessâs'm dediği gibi, «sefih'in zararı herkese bulaşır.

Malını saçarak yok ettiği zaman, bu hem insanlara, hem de beytül-mâl'e bir yükür.»

Kişinin nefsi üzerinde bulunan velayete gelince; bu, o şahsın akıl-bâliğ olmasıyla kalkar. Artık mükellef olur.

Ibn Abbas, kendisine, «Yetim, yetimlikten ne zaman çıkar?» diye sorulduğunda, şöyle demiştir: «Andolsun, kişinin sakallan bile çıksa, nefsi adına vermede ve almada zayıflık gösterebilir. Eğer kişi, kendisi için insanların yaptığı gibi faydalı olanı alırsa, artık yetim olmaktan çıkar.»

Sa'îd bin Mansûr; «Eğer onlarda bir olgunluk görürseniz,» âyeti hakkında Mücâhid'in şöyle dediğini nakletmiştir: «Veli, yaşı büyüse de onda olgunluk görmeden yetime malını iade etmez.»

20.12. Hacr Konan Kimse, Malı İade Edilirken Hakim'e Götürülür

Alimlerden bazıları, kişinin hakime götürölüp onun yanında olgunluğunun ispat edilmesini şart koşar. Daha sonra malı kendisine verilir. Bazıları da, bunun vasinin içtiihadına bırakıldığı görüşündedirler.

İlk görüş şu zamanımızda daha evlâdır.

20.13. Çocuk, Sefih ve Deliye Velilik

20.13.1. Velayet Kimin Hakkıdır?

Çocuk, sefiî ve deliye velî olma, babanın hakkıdır. Eğer baba yok ise, velayet vasiye geçer, çünkü onun naibidir. Vasi de yoksa, Hakim'e, dedeye, anneye ve diğer asabeye geçer. Bunların ancak vasiyet dolayısıyla velayet hakkı vardır.

20.13.2. Vasi ve Şartları

Vasi, hacr konulan kimsenin işlerine vekil tayin edilen kişidir. Bunun akrabalar veya hakim tarafından vekil sayılması aynıdır. Dini, adaleti ve olgunluğu ile meşhur olması gerekir. Kadın veya erkek olması eşittir. Ömer (r.a.), Hafsa'yı (r.a.) vasi yapmıştır. Yetimin ve hacr konulan kimsenin malını verimlendirmeye ve arttırmaya çalışmak, vasiye vacibdir. İmam Mâlik'e göre, vasi veya babanın kendi lehlerine kâr sağlamadıkları sürece, yetimin malından satın almaları veya kendi mallarını yetimin malı karşılığında satmaları caizdir.

20.13.3. Zaaf Anında Velayetten Sakınmak

Ebû Zer'den rivayete göre; Nebî aleyhisselâm ona şöyle buyurmuştur: «Ey Ebû Zer! Seni zaîf görüyorum. Kendim için istediğimi, senin için de istiyorum. Ne iki kişi üzerine emir ol, ne de yetim malına velî ol.»

20.13.4. Velî Yetim Malından Yer

Allah Sübhânehû şöyle buyuruyor :

«Zengin olan, afîf (tokgözlü) olmaya çalışsın. Yoksul olan ise, uygun bir şekilde yesin.» (Nisa : 6)

Bu âyet, zengin velinin, yetim malında hakkı olmadığını ifade eder. Onun velayet ücreti, Allah'ın sevabıdır. Eğer hakim ona bir şey takdir ederse, onu yemesi helâldir. Fakir ise, ma'ruf olanı yani benzeri işi yerine getiren kimsenin aldığı ücret kadarmı onun malından alabilir.

Aişe (r.a.), yukarıdaki ayet hakkında şöyle demiştir: «Bu âyet, yetime bakan ve onun malını işleyen veliler hakkında inmiştir. Eğer fakir ise, ma'ruf şekilde yer.»

Arar bin Şuayb'in babası yoluyla dedesinden rivayetine göre; bir adam Nebî aleyhisseiâm'a gelerek: «Ben bir şeyi olmayan fakir bir yetim velisiyim.» dedi. Nebî aleyhisselâm: «israf etmeksizin haddi aşmaksızın ve mal biriktirmeksizin, yetimin malından ye.» buyurdu.

Buradaki nehiyden kasıt; benzer ücretten daha çoğunu almak-ır.

20.13.5. Çocuğun Nafakası

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor :

«Allah'ın sizi koruyucu kıldığı mallarınızı, beysizlere vermeyin. Kendilerini bunların geliriyle nızıklanıp, giydirin ve onlara güzel söz söyleyin.» (Nisa : 5)

Kurtubî şöyle demiştir: «Vasi, yetime malı ve hali kadar infak eder. Eğer küçük ve malı çok ise, ona süt annesi tutar ve nafakasını geniş tutar. Eğer büyük ise, güzel elbiseler, lezzetli yiyecekler alır ve hizmetçi tutar. Eğer malı daha az ise, o nisbette nafaka harcar. Eğer bundan da aşağı ise ihtiyacı kadar yiyecek ve elbise verir. «Eğer yetim malsiz ve fakir ise, imamın beytül-mâl'den nafakasını ödemesi vacibdir. Eğer imam bunu yerine getirmese, bu tüm müslümanlar üzerine vacib olur. Ona daha yakın olanlar, bu hususta daha sorumludur. Annesi ona en yakın olandır. Onu emzirmesi ve ona bakması, bundan vazgeçmemesi ve ona kimseyi tercih etmemesi kendisine vacibdir.»

20.13.6. Vasi, Kart ve Bekçi, İzinsiz Olarak Tasaddukta Bulunabilir mi?

Vasinin, hanımın ve bekçinin mal sahibinin izni olmadan mala zarar vermeden —harcamaları dışında— maldan tasaddukta bulunmaları caiz değildir.

Aişe'den rivayete göre; Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: «Bir kadın, kocasının malından ona zarar vermeden infakta bulunursa, infak ettiği şey sebebiyle kendisi ve kocası sevap kazanır. Bekçi de böyledir. Hiçbiri diğerinin sevabından birşey eksiltmez.»

Yirmibirinci Bölüm VASIYET

21.1. Tanımı

Vasiyet edenin bir mal veya borç ya da menfaati, kendi ölümünden sonra temlik olması şartıyla bir başkasına hibe etmesidir.

Bazıları vasiyeti şöyle ta'rif ederler: «Teberru yoluyla, ölüm sonrasına muzaf olarak, bir malı temlik etmektir.»

Bu tanım, hibe ile vasiyet arasındaki farkı ortaya koymaktadır. Hibeyi teslim alıp mülke katmak peşin olarak

sabit olur. Vasiyeti teslim alıp, temlik etmek ise, ancak Ölümden sonra olur. Bu, bir yöndeki farktır. Diğer fark ise şudur: Hibe ancak bir mal ile olur. Vasiyet ise, maldan başka borç ve menfaat ile de olur.

21.2. Meşruluğu

Vasiyet, kitab, sünnet ve icma ile meşru kılınmıştır.

Kitab'da Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: «Birinize ölüm geldiği zaman, eğer mal bırakıyorsa, ana-babaya, yakınlar, uygun bir tarzda vasiyet etmesi, Allah'a karşı gitmekten sakınanlara bir borç olarak size farz kılındı.» (Bakara: 180)

«Yaptığı vasiyetten veya borcundan arta kalanını.» (Nisa: 11)

«Ey İnananlar! Birinize ölüm geldiği zaman, vasiyet ederken, içinizden iki adil kimseyi... şahid tutun.» (Maide : 106)

Sünnet'te ise aşağıdaki hadisler gelmiştir:

Buhari ve Müslim'in İbn Ömer'den rivayetine göre, Allah Ra-sûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Vasiyet edecek bir mab bulunan müslüman bir kimsenin, vasiyeti yanında yazılı olmadan iki gece geçirmesi ona helâl değildir.»

İbn Ömer şöyle demiştir: «Allah Rasûlü'nün bunu söylediğini duyduğumdan beri yanımda vasiyetim olmadan bir gece geçirme-dim.»

Hadis, anî ölüm durumuna karşı tedbirli davranışla anlama gelir.

Şâfi'î şöyle demiştir: «Müslüman için vasiyet edeceği birşey bulunduğunda, vasiyeti yanında yazılı bulunmasından başka tedbir ve ihtiyat yoktur. Çünkü müslüman ölümün ne zaman geleceğini ve onunla matlubu arasına ne zaman gireceğini bilemez.

Ahmed bin Hanbel, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin Ebû Hüreyre'den rivayetine göre; Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: «Kadın ve erkek, altmış sene Allah'a itaat ile amel eder. Sonra onlara ölüm gelir. Vasiyette haksızlık yaparlar. Bunun üzerine onlara cehennem vacip olur.»

Ebû Hüreyre sonra şu ayeti okudu :

«... Eğer bundan fazla iseler, bu durumda —kendisiyle yapılan vasiyetten ya da (varsa) borçtan sonra— üçte birine zarara uğratıl-maksızın ortak olurlar. Bu size Allah'tan bir vasiyettir. Allah, bilendir, yumuşak olandır.» (Nisa: 12)

İbn Mâce'nin Câbir'den rivayetine göre Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Kim vasiyet ederek ölürse, yol ve sünnet üzere ölmüştür. Takva ve şehâdet üzere ölmüştür. Günahları bağışlanarak ölmüştür.»

Ayrıca ümmet vasiyetin meşru olduğunda icma etmişlerdir.

21.2.1. Sahabenin Vasiyeti

Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem Refik-i A'lâ'ya vasiyet etmeden intikal etmiştir. Çünkü vasiyet edeceği bir mal bırakmamıştır.

Buhari'nin İbn Ebî Evfâ'dan rivayetine göre; Nebi aleyhisse-lâm vasiyet etmemiştir.

Âlimler bunu sebeblendirerek şöyle demişlerdir: «Çünkü geriye mal bırakmamıştır. Toprak İse Allah yolundadır. Silah ve katırına gelince; Nebi aleyhisselam nebilerin miras bırakmayacağını bildirmiştir.» (Bunu Nevevî zikretmiştir.)

Sahabeler ise, Allah'a yakınlık için mallarının bir kısmını vasiyet ederlerdi. Onların kendilerinden sonraki mirasçılarına vasiyetleri yazılı idi.

Abdurrezzak'ın sahih senedle rivayetine göre Enes (r.a.) şöyle demiştir: Ashab vasiyetlerinin başına şunu yazarlardı:

«Bismillâhİrrahmânİrrahîm. Bu falan oğlu falanın vasiyetidir, Allah'tan başka İlâh olmadığına, O'nun tek ve ortaksız olduğuna şe-hadet ederim. Muhammed'ü O'nun kulu ve Rasûlü olduğuna da şahidlik ederim. Kıyamet saati şüphe yoktur ki gelecektir. Allah kabirlerde olanları diril tecektir. Mal bırakan, Allah'tan korkarak ailesine vasiyet etsin. Eğer mü'min iseler Allah ve Rasûlü'ne itaat ederek aralarım islâh ederler. Onlara İbrahim ve Ya'kub'un oğul-lanna yaptığı «Allah size din göndermiştir. Mü'min olmaktan başka şekilde ölmeyin» tavsiyesini vasiyet etsin.»

213. Hikmeti

Allah Rasûlü'nden rivayete göre, o şöyle buyurmuştur: «Amellerinize ilâve olarak Allah size malınızın üçte birini tasadduk etmiştir. Onu dilediğiniz yere veya hoşlandığınız şekilde bırakın.» (Hadis zaifir).

Bu hadis, vasiyetin, insanlara yapılan iyiliklerden biri olduğundan kişinin hasenatını arttırmak veya kaçırdıklarına yetişmek için hayatının sonunda Allah Azze ve Celle'ye onunla yaklaşacağı bir ibadet olduğunu ifade ediyor.

21.4. Hükümü

Âlimler, onun yapılması veya terkedilmesi noktasındaki şer'î hükümde ihtilâf etmişlerdir. Bunları aşağıda naklediyoruz:

21.4.1. Birinci Görüş

Zührî ve Ebû Miclez; az veya çok, mal bırakan herkesin vasiyet etmesinin vacib olduğu görüşündedirler. Bu İbn Hazm'm da görüşüdür. O ayrıca, İbn Ömer, Talha, Zübeyr, Abdullah bin Evfâ, Tal-ha bin Mutarnf, Tâvûs ve Şâbi'nin de vacib olduğunu söylediklerini naklederek: «Bu, Ebû Seleme ve tüm (zahiri) arkadaşlarımızın görüşüdür.» demiştir. Bunlar Allah Teâlâ'nın şu âyetini deül getirirler: «Birinize ölüm geldiği zaman, eğer mal bırakıyor ise ana-babaya yakınlar, uygun bir tarzda vasiyet etmesi size farz kılındı.» (Bakara : 180)

21.4.2. İkinci Görüş

Vasiyetin ana-babaya ve ölünün varisleri olmayan akrabaya yapılması vaciptir. Bu Mesrûk, tyâs, Katâde, İbn Cerîr ve Zührî'nin mezhebidir.

21.4.3. Üçüncü Görüş

Bu görüş, dört imamın ve Zeydîlerin görüşüdür. Vasiyet ilk görüşte olduğu gibi mal bırakan herkese farz değildir. İkinci görüşte olduğu gibi ana-baba ve mirasçı olmayan akrabalara vasiyet edilmesi de farz değildir. Ancak onun hükmü, duruma göre değişir, ba-zan vacib, bazan mendub, bazan haram, bazan mekruh ve bazan da mubah olur.

a. Vacib olması: Kişinin üzerinde, vedia (emanet) veya borç gibi, vasiyet etmediğinde zayi olacağından korktuğu şer'î bir hak bulunuyorsa, vasiyet vacip olur. Meselâ üzerinde ödemediği zekât veya yerine getirmedeği hacc borcu olan ya da yanında malından çıkarılması gereken bir emanet bulunan veya kendisinden başka kimsenin bilmediği bir borcu bulunan yahut da yanında şahidsiz bir vedia (emanet) bulunan kimse gibi.

b. Müstehab olması: Fakir akrabalara ve salih kimselere vasiyet etmek mendubdur.

c. Haram olması: Varislere zararı olduğu zaman haram olur. Abdürrezzak'm Ebû Hüreyre'den rivayetine göre, Allah Rasûlü

sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Bir kimse yetmiş sene cennetliklerin amelini işler. Vasiyetinde haksız bir tavsiyede bulunur. Ona kötü amelin mührü vurulur ve cehenneme girer. Bir' adam da kötülerin amellerini yetmiş sene yapar. Vasiyetinde adil davranır. Ona da ameli hayırlıların mührü vurulur ve cennete girer.» Ebû Hüreyre şöyle demiştir: «İsterseniz: «Bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Onları aşmayın.» (Bakara: 229) âyetini okuyun.»

Sa'îd bin Mansûr'un «Sahih isr.ad»la rivayetine göre, İbn Ab-bas şöyle demiştir: «Vasiyette (varislere) zarar verme, büyük günahlardandır.» (Hadisi Nesâî, kaydetmiştir. Ricali sikadır.)

Miktarı üçte birden de az olsa, (varislere) zarar verme amacını taşıyan vasiyet bâtıldır.

Yine içki veya kilise binası ya da kumarhane yapımı gibi haram için vasiyet de haramdır.

d. Mekruh olması: Miras bırakanın malı az olduğunda ve varisleri ona muhtaç olduğunda vasiyet mekruhtur. Yine onların bunu fîsk ve fücürda kullanacaklarını bildiği veya kuvvetle zann ettiği zaman fîsk ehline vasiyette bulunmak da mekruhtur. Vasiyet eden, vasiyet edilenin, malım itaat yoluna kullanacağını bildiği veya kuvvetle zannettiği zaman vasiyet mendup olup geçerlidir.

e. Mubah olması: Vasiyet edilen, kendisinin yakını veya uzağı olsun vasiyet eden zengin ise vasiyette bulunması mubahtır.

21.5. Rükûnları

Vasiyetin rükünü; vasiyet edenin <dcab>da bulunmasıdır. İcab; Ölümünden sonraya bağlı olarak, karşılıksız temlike delâlet eden bütün lâfızlar ile olur. Meselâ «ölümünden sonra, falanın olması için şunu vasiyet ettim veya bundan sonra şunu ona hibe ettim veya mâlik yaptım,» gibi. Vasiyet ibare ile mün'akid olduğu gibi, vasiyet eden konuşmaktan aciz olduğu zaman onun yazıyla veya anlaşılır işaretleri ile akid yapması durumunda bu akid gerçekleşir.

Vasiyet; mescidler, medreseler, hastanelere yapılması sebebiyle, muayyen olmadığı zaman, bunun «kabul»e ihtiyacı yoktur. Aksine sırf icab ile tamamlanır. Çünkü bu durumda sadaka olur. Fakat vasiyet edilen, muayyen bir şahıs olursa; vasiyet edenin Ölümünden sonra, vasiyet edilenin veya reşid değilse velisinin «kabul»ü gereklidir. Eğer kabul ederse tamamlanır. Vasiyet edenin Ölümünden sonra reddederse vasiyet bâtıl olur ve mülkü vasiyet edenin varislerinde kalır. Vasiyet, vasiyet edenin onda değişiklik yapmasının veya dilediği şeyden

dönmesinin ya da vasiyet ettiği kimseye vasiyetten vazgeçmesinin salih olduğu caiz akidlerdendir. Bu dönme, «vasiyetten döndüm» gibi sözle sarıh olabildiği gibi, onu satma gibi, vasiyet ettiği malda kendi mülkünden onu çıkaran tasarruflarda bulunarak fiilin delaletiyle de olur.

21.5.1. Vasiyete Ne Zaman Hak Kazanılır?

Vasiyet edilen, vasiyet eden öldükten sonra borçları Ödenmeden vasiyete hak kazanamaz. Borçlar, bırakılan malın tamamını aştığı zaman, Allah Teâlâ'nın : «... Kendisiyle yapılan vasiyetten ya da (varsa) borçtan sonra...» (Nisa : 12) ayeti gereğince, vasiyet edilene hiç bir şey yoktur.

21.5.2. Şarta Bağlı Vasiyet

Şart sahih olduğu zaman, vasiyetin bir şarta bağ olması veya şartla birleştirilmesi sahihtir.

Sahihtir, vasiyet edenin veya edilenin ya da başkalarının maslahatına uygun olan ve şeriatın menetmediği ve şer'î amaçlara aykırı olmayan şarttır. Şart sahih olduğu zaman, maslahatı devam ettiği sürece onu yerine getirmek vacibdir.

Şart ile amaçlanan maslahat ortadan kalkar veya sahih olmaz ise şarta uymak vacib değildir. /

21.6. Şartları

Vasiyette; vasiyet eden, vasiyet edilen ve vasiyete konu olan eşya, söz konusudur. Bunların herbirinin şartları aşağıda gelecektir.

21.6.1. Vasiyet Edenin Şartları

Vasiyet edenin, tam ehliyet sahibi olarak teberra'a yetkili olması şarttır. Tam ehliyet; akıllılık, erginlik, hürlik, muhayyerlik ve sefehliği veya gafleti sebebiyle hacr konulmamış olmakla kesinleşir. Eğer vasiyet eden küçük, deli, küle, zorlanan veya mahcur olması sebebiyle noksan ehliyetli ise, vasiyeti sahih olmaz. Bundan iki şey müstesnadır:

1. Mümeyyiz çocuğun, maslahat hududunda olduğu sürece, defni ve teşhizi işine ait vasiyeti.

2. Sefehliği sebebiyle hacr altında olanın, Kur'an öğretimi, mes-cid yapımı ve hastahane hizmetleri gibi hayır yollarına yaptığı vasiyet.

Eğer varisleri varsa ve buna izin verilerse, bu vasiyet onun mallarından ayrılır. Varisleri yoksa, yine durum aynıdır.

Fakat varisleri varsa ve bu vasiyete izin vermezlerse, vasiyeti malının sadece üçte birinden yerine getirilir. Bu, Hanefîlerin mezhebidir.

Bu konuda İmam Mâlik muhalefet ederek 'Allah'a yaklaşma'-nın (ibadetin) mânâsını akleden çocuk ile akli zayıf kimsenin vasiyetini caiz görmüş ve şöyle demiştir: «Bize göre akli zayıf, safin ve bazan akli başına gelen delinin vasiyet ettiklerini anlayabilecek kadar akıllan başlarında iken yaptıkları vasiyetleri caizdir. Yine küçük çocuğun, vasiyet ettiği şeyi aklettiği ve bunu inkâr eden bir söz söylemediği zaman, yaptığı vasiyet gerçekleşmiştir, caizdir.»

Mısır kanunları, sefihin ve gaflet içindeki kişilerin mallarının harcanacakları yönü anladıkları zaman, yaptıkları vasiyetlerine izin vermiştir.

21.6.2. Vasiyet Edilen Kimsenin Şartları

Vasiyet edilende aşağıdaki şartların bulunması gereklidir :

I. Vasiyet edenin varisi olmamalıdır.

Allah Rasûlü sailallahu aleyhi ve selâm. Fetih yılında: «Mirasçıya vasiyet yoktur.» buyurmuştur. (Hadisi Ahmed bin Hanbel Ebû Dâvûd ve Tirmizi kaydetmiş, Tirmizî 'Hasen' demiştir).

268

Bu haber «haber-i ahad» da olsa âlimler onu kabul ile karşılamış ve onun hükmü üzerinde icma etmişlerdir.

Bir rivayette: «Allah her hak sahibine hakkım vermiştir. Artık varise vasiyet yoktur.» şeklindedir.

Âlimlerin cumhuru: «Birinize ölüm geldiği zaman eğer mal bırakıyorsa ana-babaya ve yakınlarına uygun bir tarzda vasiyet etmesi —Allah'a karşı gitmekten sakınanlara bir borç olarak— size farz kılındı.» (Bakara: 180) âyetinin ise, mensuh olduğunu söylemişlerdir.

Şâfi'î şöyle demiştir: «Allah Teâlâ vasiyet ayetini de indirmiş, mirasçılar ayetini de indirmiştir. Mirasçılarla ilgili ayetle birlikte vasiyet ayetinin baki olması muhtemeldir. Mirasçılara vasiyetin mensuh olması da muhtemeldir.

Âlimler bu iki ihtimalden birini tercih ettirecek bir şey aramışlar ve Allah Rasûlü'nün sünnetinde megazî yazarlarının naklettikleri «Nebî aleyhisselâm Fetih senesi «Varise vasiyet yoktur» buyurdu.» hadisini

bulmuşlardır.»

Yine âlimler, vasiyet edilenin ölüm günü varis olmasına itibar etmişlerdir. Eğer biri varis olan kardeşine, çocuğu yokken vasiyette bulunsa, sonra daha ölmeden onun çocuğu doğarsa, anılan kardeşe yaptığı vasiyeti sahih olur. Fakat, oğlu varken kardeşine vasiyette bulunsa ve ölümünden önce oğlu ölse, bu vasiyet varise yapılmış olur.

2. Hanefî mezhebine göre, vasiyet edilen muayyen bir kimse ise, vasiyetin sıhhati için, «vasiyet vaktinde» gerçekten veya takdi-ren mevcut olması şarttır. Yani vasiyet vaktinde fiilen mevcut olmalı veya bu esnada varolduğu takdir edilmelidir.

Vasiyet edilen muayyen bir şahıs değilse; vasiyet edenin ölümü anında, gerçekten veya takdireen bulunması şarttır.

Vasiyet eden, «Evimi falanın çocuklarına vasiyet ettim» dese ve o çocukları tayin etmese, sonra vasiyetten dönmeden ölse, ev vasiyet edenin ölümü sırasında mevcut olan çocukların olur. Bunla-ın gerçekten ve (cenin gibi) takdireen mevcut olmaları —vasiyetin yapıldığı sırada bulunmamış olsalar bile— aynıdır. Çocuk vasiyet vaktinden veya vasiyet edenin ölümünden altı ay geçmeden önce doğduğu zaman vasiyet sırasında veya vasiyet edenin ölümü sırasında cenin olarak bulunduğu ortaya çıkar.

Âlimlerin cumhuru ise şöyle demiştir: «Bir kimse, malının üçte birini Allah'ın uygun gördüğü yerlere ayrılmasını vasiyet etse, vasiyet edenin bu vasiyeti sahih olur ve vasi bunları hayır yoluna ayırır. Ondan bir şey yemez. Bunlar ölünün varislerine de verilmez.» Ebû Sevr buna muhalefet etmiştir. (Bu görüşleri Şevkânî Neylû'i-Evtâr'da ifadelendirmiştir.)

3. Vasiyet edilen, vasiyet edeni haram olarak öldürmemiş olmalıdır. Vasiyet edilen vasiyet edeni haram olduğu halde öldürürse, vasiyet bâtil olur. Çünkü kim lâıyk olmadığı birşeyi elde etmeye acele ederse, o bundan mahrum bırakılarak cezalandırılır. Bu Ebû Yusuf'un görüşüdür. Ebû Hanîfe ve Muhammed ise: «Vasiyet bâtil olmaz. Ancak varislerin iznine bağlıdır.» demişlerdir.

21.6.3. Vasiyet Edülen Şeyin Şartları

Vasiyet edilen şeyin, vasiyet edenin ölümünden sonra mülk sebeblerinden biriyle temlike müsait olması şarttır. Mal ve menfaat olarak mütekavvim (ileri tarihte gelecek) olan her malın vasiyeti sahihtir. Ağaçtaki meyvenin ve ineğin karnındaki ceninin vasiyeti de sahihtir. Çünkü miras yoluyla temlik edilirse ve vasiyet eden öldüğü sırada gerçekten mevcut olmayı sürdürürse, vasiyet edilen kimse ona hak kazanır.

Vasiyet edildiği sırada bulunmayan şey bunun aksinedir.

Bir menfaatin (evde oturma hakkı gibi), bir alacağın ve olgunlaşmamış meyvenin vasiyeti de sahihtir.

Mal olmayan (meyte gibi) bir şeyin vasiyeti ise sahih değildir. Akid yapanlar yönünden bir kıymeti bulunmayan şeyin de vasiyeti sahih değildir, Müslüman olan birine, içki vasiyet etmek gibi...

21.7. Vasiyetin Müstehab Olduğu Malın Miktarı

-İbn Abdülberr şöyle demiştir :

«Selef, vasiyeti müstehab sayanlara göre müstehab, vacib sayanlara göre de vacib olan miktar hakkında ihtilâf etmişlerdir.»

Ali (r.a.)'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: Altıyüz dirhem veya dokuz yüz dirhem malda vasiyet yoktur.» O'ndan bin dirhem malda vasiyet olduğuna dair bir görüş rivayet edilmiştir.

İbn Abbas da : «Sekiz yüz dirhemde vasiyet yoktur.» demiştir.

Aişe (r.a.): Dört çocuğu ve üçbin dirhemi bulunan bir kadın hakkında: «Onun malında vasiyet yoktur.» demiştir. İbrahim en-Neha'î ise, bin dirhem ile beşyüz dirheme kadar olan malda vasiyet olmadığını söylemiştir.

Katade : «Eğer hayır (mal) bırakmış ise,» (Bakara : 180) ayeti hakkında: «bunun bin dirhem ve daha fazla mal» olduğunu söylemiştir.

Ali (r.a.)'dan; «Çok mal bırakan, onu varislerine bırakırsa daha faziletlidir,» görüşü de nakledilmiştir.

Aişe (r.a.) sekiz yüz dirhem mal bırakan kimse hakkında; «O hayır (mal) bırakmamıştır. Vasiyet edemez.» demiştir.

27.7.1. Üçte Birin Vasiyeti

Malın üçte birini vasiyet etmek caizdir. Bunun fazlası ise caiz değildir. Evlâ olan bundan daha azını vasiyet etmektir. Bu konuda icma edilmiştir.

Buharî, Müslim, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin rivayetine göre, Sa'd bin Ebî Vakkas, (r.a.) şöyle demiştir: «Nebi aleyhisselâm, ben- Mekke'de hasta iken beni ziyaret etti. O'nun hicret ettiği bir yerde Ölmesini hoş görmeyerek; «Allah İbn Ayrâ'ya rahmet etsin,» dedi. Ben; «Ey Allah'ın Rasûlü, malımın tamamını vasiyet edeyim mi?» diye sordum. «Hayır» dedi. Ben : «Yarısını?» dedim. «Hayır,» dedi. Ben «Ya üçte birini?» dedim. Nebi aleyhisselâm şöyle buyurdu: «Üçte biri... Üçte biri de çoktur. Senin mirasçıların zengin bırakman onları halka el açan fakirler olarak bırakmandan daha hayırlıdır. Senin harcadığın bütün nafakalar, karının ağzına

koyduğu lokmaya varıncaya değin, sadakadır. Allah belki seni iyileştirir. Bir kısım insanları seninle faydalandırır. Bir kısmını da seninle zarara uğratar.»
Sa'd'ın o gün bir kızından başka çocuğu yoktu.

21.7.2. Üçte Bit Malların Tümünden Hesaplanır

Âlimlerin cumhuru, üçte birin, vasiyet edenin bıraktığı tüm mallardan hesaplanacağı görüşündedir. Mâlik ise: «Üçte- bir vasiyet edenin bildiği malların üçte biri olarak hesaplanır. Ona gizli kalan, yeni kazandığı ve bilmediği mallar bunun dışındadır,» demiştir. Vasiyet esnasında mı, yoksa ölüm anında mı bulunan malın üçte birine itibar edilir? Mâlik, Neha'i, Ömer bin Abdülaziz; «Vasiyet anında bulunan malın üçte biri önemlidir,» demişlerdir. Ebû Hanife, Ahmed bin Hanbel ve Şafi'i; «ölüm halinde bulunan malın üçte birine itibar edilir,» görüşündedirler. Bu Ali ve bazı tabiin'in de görüşüdür.

21.7.3. Üçte Birden Daha Fazla Malı Vasiyet Etmek

Vasiyet edenin ya varisi vardır veya yoktur. Eğer varisi varsa, malının üçte birinden fazlasını vasiyet etmesi caiz değildir. Eğer üçte birinden fazlasını vasiyet ederse, vasiyet ancak varislerinin izniyle gerçekleşir. Onun gerçekleşmesi için iki şart vardır:

1. Vasiyet edenin ölümünden sonra olması. Eğer ölümünden önce olursa, izin verecek olanın hakkı sabit olmamıştır ve onun iznine bakılmaz. Eğer hayatı esnasında izin verirse, onun dilediği zaman bu izinden dönme hakkı vardır. Eğer hayatından sonra izin verirse, vasiyet gerçekleşir. Zührî ve Rebi'a ise, «Onun mutlak olarak dönme hakkı yoktur,» demiştir.
2. İzin verenin, izin sırasında sefihliği veya gafleti sebebiyle hacr altında bulunmayıp, tam ehliyet sahibi olması gerekir.

Vasiyet edenin varisleri yoksa, yine onun üçte birden fazla vasiyet erme hakkı yoktur. Bu cumhura göredir. Hanefiler, İshak, Şerik ve bir rivayette Ahmed bin Hanbel üçte birden fazla vasiyette bulunmasının caiz olduğu görüşündedirler. Bu Ali ve tbn Mes'ûd (r.a.)'nın da görüşüdür. Çünkü vasiyet edenin bu durumda varisleri fakir bırakma korkusu yoktur ve vasiyet hakkında gelen ayet mutlakdır. Sünnet bu ayeti, varisleri bulunan kimse ile kayıtlandırmıştır. Varisi bulunmayanın ise, mutlaklık üzerine kalmış (kayıtlanmamış)tir.

21.8. Vasiyetin Bâtıl Olması

Vasiyet geçen şartlardan birinin bulunmamasıyla da bâtıl olduğu gibi, aşağıdaki şartların biriyle de bâtıl olur.

1. Vasiyet eden uzun süre delirir ve deliliği sırasında Ölürse.
2. Vasiyet edilen, vasiyet edenden daha önce ölürse.
3. Vasiyet edilen şey muayyen olur da, vasiyet edilen kimse onu kabul etmeden önce telef olursa.

■

Yirmükinci Bölüm MİRAS İLMİ

Ferâiz; «farîza»nm çoğuludur. Fariza ise «takdir» anlamında olan «farz»dan alınmıştır. Allah Sübhanehû : «Size farz (takdir) ettiği şeyin yansı.» (Bakara : 237) buyuruyor.

Şeriat'te farz; varislere takdir edilen paydır. Bu ilim ise, «Mi-ras ilmi» ve «Ferâiz ilmi» diye adlandırılır.

22.1.2. Meşruluğu

İslâm'dan önce, cahilivye Araplannda sırf erkekler mirasçı olurlardı. Çocuklar ve kadınlar mirasçı olamazdı. Allah bunu tamamen iptal ederek şu ayeti indirmiştir :

«Allah çocuklarınız hakkında, erkeğe iki dişinin hissesi kadar emreder. Eğer kadınlar ikinin üstünde ise (ölenin) geriye bıraktığından üçte iki onlarıdır; eğer bir ise yansı onundur. Ölenin çocuğu yoksa geriye bıraktığından ana-babasmdan her birinin altıda bir hissesi vardır. Eğer çocuğu olmadığı için ana-babası, ona varis oluyorsa, anasına üçte bir düşer. Kardeşleri varsa altıda biri annenindir. (Bu ölenin) ettiği vasiyetten ya da borcundan sonradır. Babalardan ve oğullardan fayda bakımından hangisinin size daha yakın olduğunu siz bilmezsiniz. Bunlar Allah'ın tesbit ettiği haklardır. Şüphesiz Allah Bilendir, Hakim olandır.» (Nisa : 11)

Ayetin nüzul sebebi şudur:

Câbir'den rivayete göre; o, bu âyetin nüzul sebebi hakkında şöyle demiştir: Sa'îd bin Rebî'in hanımı, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e Sa'îd'den olan iki kızını getirerek : «Ey Allah'ın Rasûlü bu ikisi Sa'îd bin Rebî'in kızlarıdır. Babalan seninle iken Uhud'da şehid düştü. Amcaları mallarını alıp onlara birşey bırakmadı. Bunlar mallan almadan evlenemezler.» dedi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem: «Allah bu konuda hüküm

verecektir,» buyurdu. Bunun üzerine mirasçılar hakkındaki ayet indi. Allah Rasûlü amcalanna haber göndererek onlara: «Sa'id'in iki kızma malının üçte ikisini, annelerine İse sekizde birini ver. Kalanı ise senindir.» buyurdu. (Hadisi Buhari, Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizî kaydetmiştir.)

22.1.3. Ferâiz İlminin Fazileti

İbn Mes'ûd'dan rivayete göre, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Kur'ân öğrenin ve onu insanlara öğretin. Ferâiz öğrenin ve onu öğretin. Çünkü ben öleceğim ve ilim kaldırılacak. Ferâiz hisselerinin ve mes'elelerinin birbirine kanşması ve bunları bildirecek kimsenin kalmaması yakındır.» (Hadisi Ah-med bin Hanbel kaydetmiştir.)

Abdullah bin Ömer'den rivayete göre, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «İlim üçtür. Bunların dışındakiler fazlalıktır. 1— Muhkem âyet, 2— Yürürlükteki sünnet, 3— Adil ferâiz.» (Hadisi Ebû Dâvûd ve İbn Mâce kaydetmiştir.) Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayete göre, Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Ferâiz'i öğrenin ve Öğretin. Çünkü o, ilmin yansıdır. O unutulacak ve ümmetimden ilk çekilip alınacak olan şeydir.» (Hadisi İbn Mâce ve Dârekutni kaydetmiştir.)

22.2. TEREKE

22.2.1. Tanımı

Tereke; Ölenin mutlak olarak bıraktığı mallardır.

İbn Hazm, bu tarifi kabul ederek şöyle demiştir: «Allah, insanın Ölümünden sonra bıraktığı mallarda mirası vacip kılmıştır, mal olmayan şeylerde değil. Haklar ise, —mala tabi olanlar veya mal hükmünde olanlar dışında— miras bırakılmazlar. Meselâ faydalanma hakkı, yerleşim toprağında bina ve ağaçların kalması hakkı gibi. Tereke; Malikî, Şafî'î ve Hanbelîlere göre, ölünün geride bıraktığı tüm mallar ve haklardır. Bu hakların mali olup olmaması durumu değiştirmez.»

2222. Terekeye Bağlı Haklar

Terekeye bağlı haklar dörttür Bunların tümü, tek bir derecede değildir. Bir kısmı diğerinden daha üstündür. Terekeden nelerin çı-kanacağı aşağıdaki sıraya göredir:

22.2.2.1. Birinci Hak

Ölenin terekesinden önce, —cenazeler konusunda geçtiği üzere— onun tekfîn ve teşhizi sağlanır.

22.2.2.2. İkinci Hak

Borçların ödenmesi: İbn Hazm ve Şâfi'î, zekât ve kefarete gibi Allah haklarını kul haklarından öne alırlar. Ebû Hanife'ye göre ise; ölüm sebebiyle Allah'a ait haklar düşer. Varislerin onları yerine getirmeleri şart değildir. Ancak teberru olarak yaparlarsa veya ölen onların yerine getirilmesini vasiyet ederse o başka. Onları vasiyet etmesi durumunda, yabancıya vasiyeti gibi olur ve teşhizi, kul borçlarının ödenmesi sonrasında kalan malının üçte birinden, vasi veya varisleri onu Öder. Hüküm, varisleri olduğu zaman böyledir. Varisleri yoksa, malının tamamından çıkanhp Ödenirler. Hanbelîler ise; bunları (kul hakları ile Allah haklarını) eşit sayarlar. Onlar ayrıca, aynı kul borçlarının, mutlak kul borçlarına takdim etmede ittifak etmişlerdir.

22.2.2.3. Üçüncü Hak

Borçların ödenmesi sonrasında kalan malın üçte birinden vasiyetleri yerine getirilir.

22.2.2.4. Dördüncü Hak

Malından geriye kalanı, mirasçılar arasında paylaşılır. 22.2.3. Mirasın Rükûnları Mirasta üç şey bulunur :

22.2.3.1. Vâris Bu, miras sebeplerinden biriyle ölüye bağlanan kimsedir.

22.2.3.2. Muris

Bu, hakikaten veya hükmen ölü olan kimsedir. Meselâ; öldüğüne hükmedilen kayıp kişi gibi.

22.2.3.3. Mevrûs

Tereke ve mirasa denir. Bu, vâristen murislere geçen mal veya haklardır.

22.2.4. Mirasçı Olma Sebepleri Uç sebep ile mirasa hak kazanılır :

22.2.4.1. Hakiki Neseb

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: «Ülül-Erhâm (Akrabalık yönünden yakınlıkları olanlar) Allah'ın kitabında birbirlerinin velileridir.» (Enfal: 75)

22.2.4.2. Hükmi Neseb

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: «Velâ da neseb parçası gibi bir parçadır.» buyurmuştur. (Hadisi İbn Hibbân üe Hâkim kaydetmiş ve «Sahih» demişlerdir.)

22.2.4.3. Sahih Kocalar

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: «Size kanlarınızın bıraktıkları (tereke)nln yansı vardır.» (Nisa : 12)

22.2.5. Mirasın şartları

Mirasçı olmak için üç şart koşulmuştur :

1. Miras bırakanın «gerçekten» veya kadının öldüğüne hükmettiği ve bu hükmün onu gerçekten Ölmüş kimse gibi yaptığı kayıp kişi gibi «hükmen» ya da bir şahsın hamile bir kadına vurması sonucu ceninin ölü olarak düşmesi gibi «takdire» ölü olması şarttır. Bu durumda, daha sonra tahakkuk etmemiş olsa bile, düşüğe hayat takdir edilir.
2. Miras bırakanın ölümünün ardından, mirasçılarının —rahimdeki cenin gibi hükmen bile olsa— diri olması şarttır. Miras bırakanın ölümünden sonra, varisin hayatta olduğu bilinmiyorsa, mirasçı olamazlar. Eğer mirasçılar birbirine mirasçı olan kişilerden ise, hayatta olmayanların malı, hayattakilerin her birine mirastaki hisseleri oranında paylaşılır.
3. Mirasa mani olan aşağıdaki engellerden birinin bulunmaması :

22.2.6. Mirasa Engel Olan Şeyler

Mirasa engeli bulunan kimse, mirasçı olma sebeplerine sahip olan, fakat bu mirasçı olma ehliyetim ondan kaldıran bir sıfatla vasıflanan kimsedir. Bu kimseye «mahrum» da denir.

Mirasa mani olan engeller dörttür :

1. Kölelik : Tam veya eksik olması aynıdır.
2. Kasten öldürme : Varis, miras bırakanı zulmen öldürürse, ittifakla mirasçı olamaz. Nesâî'nin rivayetine göre. Nebi aleyhisse-lâm : «Katile bir şey yoktur.» buyurmuştur. Düşmanlık gözeterek kasten öldürme dışındaki öldürmeler hüsusunda âlimler ihtilâf etmiştir. Şafiî şöyle demiştir: «Çocuk veya deli tarafından olsun, kısas ya da had gibi bir hakla yapılsın bütün öldürmeler mirasa mânidir.» Malikiler şöyle demiştir : «Düşmanlıkla kasten öldürme mirasa manidir. Bunun bizzat veya başkası vasıtasıyla yapılmış olması aynıdır.» Mısır Kanunu, bu görüşü almış, beşinci maddede bunu şöyle vaz'etmiştir: «Mirasçının murisini «haksız» ve «özürsüz» olarak «kasten» öldürmesi miras engellerindendir. Varisin asıl fail veya fiile ortak olması aynıdır. Yine, katline hüküm verilmesi neticesini doğurarak yalancı şehidlikte bulunması ve hükmün infaz edilmesi halinde de, bu varis, mirastan mahrum bırakılır. Katilin, onbeş yaşını aşmış, akıl-bâliğ olması gerekir. Şer'i müdafaa hakkını veren tecavüz, özür sayılır.»
3. Din farklılığı: Müslüman kâfire, kâfir de müslümana mirasçı olamaz. Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce'nin Üsâme bin Zeyd'den rivayetine göre, Nebi aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: «Müslüman kâfire, kâfir de müslümana mirasçı olamaz.» Mu'âz, Muaviye (r.a.), İbn Müseyyeb, Mesrûk ve Nehaî'den: «Müslüman, kâfir kadınla evlenebildiği halde, kâfirin müslüman kadınla evlenememesi gibi müslüman kâfire mirasçı olur. Fakat kâfir müslümana mirasçı olmaz,» görüşü nakledilmiştir. Gayri müslimler, birbirlerine mirasçı olurlar. Çünkü onlar tek bir millet kabul edilirler.
4. Vatan farklılığı: Bununla tabiiyet farkı kastedilmektedir. Vatan farklılığı müslümanlar arasında bir miras engeli değildir. Müslüman müslümana vatanları farklı olsa ve değişik memleketlerde otusalar da mirasçı olurlar. «Gayr-i müslimlerin vatan farklılığı birbirlerine mirasçı olma. İanna engel midir, değil midir?» konusunda ihtilâf edilmiştir. Âlim-lerin cumhuruna göre, bu, müslümanlar arasında mirasa engel olmadığı gibi gayri müslimler arasında da miras engeli değildir. «Muğ-nî» adlı kitabında İbn Kudâme şöyle demiştir: «Bana göre kıyas,

memleketleri farklı bile olsa, bir dine mensub kişilerin birbirine mirasçı olacakları şeklindedir. Çünkü nassların umumu, onların mirasçı olacaklarını göstermektedir. Ne bir nass ne bir icma ve ne de sahih bir kıyas bunu tahsis etmektedir. Bu yüzden nassların umumuyla amel etmek gereklidir.»

Mısır kanunu bunu bir ilâve ile almıştır. Bu konuda kanun; Ebû Hanîfe'nin; «Yabancı devletin kanunu, vatandaşlarının başkasına mirasçı olmasına mani ise; buna engel olan yabancı devletin vatandaşlarının mirasçı olmalarına engel olunur,» görüşünü almış ve mirasta da «bil-misil» ile amel etmiştir.

Mısır kanununun altıncı maddesi şöyledir: «Memleket farklılığı, ne müslümanlar arasında, ne de gayri müslimler arasında mirasa engel teşkil etmez. Ancak yabancı devletin kanunları buna engel olduğunda, bu yabancı devletin tebaasının mirasçı olmaları engellenir.»

22.3. TEREKEDE HAK SAHİBİ OLANLAR

Hanefî mezhebinde, terekede hakları olanlar aşağıdaki şekilde sıralanmıştır:

1. Ashabu'l-ferâiz (belli hissesi olan hısımlar).
2. Asabetü'n-nesebiyye (neseb bakımından asabe olanlar).
3. As'abetü's sebebiyye (azad bakımından asabe olanlar).
4. Red 'alâ zevi'l-ferâiz (red yoluyla mirasçı olan ashab-ı ferâiz).
5. Zevi'l-erham (ashab-ı ferâiz ve asabe dışında kalan kadın veya kadın vasıtasıyla bağlanan erkek hısımlar).
6. Mevlâ'l-mevâlât (mukaveleli varis).
7. Mukarra leh bi-nesebi'l-ğayri(nesebi, muristen başkasına ikrar yoluyla nisbet edilen hısımlar).

8. Mûsâ leh bi-ekseri min sülûs (kendisine üçte birden fazla vasiyyet ediîen kimse).

9. Beytü'l-mâl (hazine).

Mısır'da yürürlükte olan miras kanununa göre tereke'de hakları bulunan kimseler aşağıdaki sıraya göre tertib edilmiştir :

1. Ashabu'l-ferâiz.
2. Asabetü'n-nesebiyye.
3. Red 'alâ zevi'l-ferâiz.
4. Zevi'l-erham.
5. Red 'alâ ehadi'z-zevceyn.
6. Asabetü's-sebebiyye.
7. Mukarra leh bi'n-nesebi 'alâ'l-ğayr.
8. Mûsâ leh bi cem'i'l-mâl (malın tümü kendisine vasiyyet edilen kimse).
9. Beytü'l-mâl.

22.3.1. Ashabül-Ferâiz

Kendilerinin muayyen altı hissesi bulunan kimselere denir. Bu hisseler; V₁, %, V_s, *4, %, %'dır.

Ashabu'l-ferâiz oniki çeşit hısımdır. Dördü erkektir; baba, sahih dede (ve daha yukarısı; dedenin babası vs.) annenin erkek kardeşi ve koca. Sekizi de dişidir: Kan, kız, ana-baba bir kız kardeşler, babanın kızları, ananın kızları, oğlun kızı, ana ve sahih nene (ve daha yukarı; nenenin annesi vs.) Bunlardan herbirinin payı aşağıda açıklanacaktır:

22.3.1.1. Babanın Durumları

Allah Sübhânehû ve Teâlâ şöyle buyuruyor: «... Bir çocuğu varsa, geriye bıraktığından anne ve babadan her biri için altıda bir (ya), çocuğu olmayıp da anne ve baba ona mirasçı ise, bu durumda annesi için üçte bir (%) vardır...» (Nisa: 11)

Babanın üç hali vardır: Ferâiz yoluyla mirasçı olur, asabe yoluyla mirasçı olur, ferâiz ve asabe yolunun her ikisiyle birden mirasçı olur.

Birinci hal: Eğer ölenin yalnız veya başkasıyla beraber erkek fûrû'u bulunuyorsa, bu durumda ferâiz yoluyla mirasçı olur ve hissesi V_e'dir.

İkinci hal: Eğer Ölenin erkek veya dişi fûrû'u bulunmuyorsa, asabe yoluyla mirasçı olur ve tek başınaysa terekenin «tamamı»nı

alır. Eğer kendisiyle birlikte ferâiz ashabından biri bulunuyorsa, terekenin «kalamı»nı alır.

Üçüncü hal: ölenin dişi fûrû'u bulunuyorsa, hem ferâiz hem de asabe yoluyla mirasçı olur. Bu durumda ferâiz yoluyla V_s'sını alır. Sonra asabe yoluyla da ferâiz ashabından kalan terekeyi alır.

22.3.1.2. Sahih Dedenin Durumları

Dede, sahih veya fasid olur. Sahih dede; araya dişi girmeden Ölene bağlanan dededir. (Meselâ babanın babası gibi). Fasid dede, araya dişi girerek ölene bağlanan dededir. (Meselâ annenin babası gibi)

Sahih dedenin mirasçı olduğu icma ile sabittir.

İmran bin Husayn'dan rivayete göre; bir adam Nebi aleyhisse-lâm'a gelerek «Oğlumun oğlu (torunum) öldü. O'nun mirasından bana ne var?» diye sordu. Nebi aleyhisselâm: «Vs'sı senindir,» buyurdu. Adam dönünce Nebi aleyhisselâm ona bağırarak «Vs'si senindir,» buyurdu. Adam yine dönüp giderken Nebi aleyhisseiâm ona seslenip: «Son Ve senindir» buyurdu. Adam dönerken, Nebi aleyhisselâm onu çağırıp: «Son altıda bir ("»e) rızıktır» buyurdu. (Hadisi Ahraed bin Hanbel, Ebû Dâvûd ve Tirmizî kaydetmiş, Tirmizî 'sahih' demiştir.) Babanın bulunması sebebiyle, sahih dedenin mirasçılığı kalkar. Dört mesele dışında babanın bulunmadığı durumlarda dede onun yerine geçer. (Babanın aldığı hissenin aynısını alır) :

1. Baba varken babaanne mirasçı olamaz. Çünkü onun hissesi bu sebeble düşer. Fakat dede varken babaanne mirasçı olur.
2. Ölen, geride ana-babası ve kan-kocadan birini bıraktığı zaman, anne, kan-koca'nın hissesinden sonra kalanın üçte birini (Vz) alır. Fakat babanın yerine dede bulunduğu zaman anne, bütün malın üçte birini (%) alır. Bu meseleye Ömer (r.a.)'ın bu konudaki hükmü sebebiyle aÖmeriyyen denir. Yine «Ağar» yıldızı gibi meşhur olduğu için «Carrâiyye» de denir. Ibn Abbas bu hususa muhalefet ederek şöyle demiştir: «Allah Teâlâ'nın; «üçte bir (Mi) annenindir» ayeti gereğince anne bütün malın üçte birini alır.»
3. Baba bulunduğu zaman, ana-baba bir kız ve erkek kardeşler ile baba bir kızkardeşlerin hakları düşer. Dede bulunduğu zaman ise bunların hakları kalkmaz. Bu Şâfiî, Ebû Yusuf, Muhammed ve Mâlik'in mezhebidir. Ebû Hanife işe şöyle demiştir : «Baba sebebiyle hakları düştüğü gibi dede sebebiyle de düşer. Aralarında fark yoktur.»

Mısır Miras hukuku, ilk görüşü olarak 22. maddede bunu şöyle vazetmiştir:

«Dede ile ana-baba bir kız, erkek kardeşler veya baba bir kız ve erkek kardeşler bir arada bulunduğu zaman bu durumda iki hal vardır :

Birincisi: Sırf erkek iseler kardeş gibi pay alırlar. Erkek ve dişi iseler veya sırf dişi iseler, dişi fûrû ile birlikte asabe olurlar.

İkincisi: Dişi fûrû ile beraber veya erkekler sebebiyle asabe olmayan kız kardeşlerle beraber bulunuyorlarsa asabe yoluyla, ashabu'l-ferâiz'den arta kalanı alırlar.

22.3.1.3. Anne Bir Kardeşlerin Durumları

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: «... Mirası aranan erkek ya da kadın, çocuğu ve babası olmayan bir kimse olup da onun erkek veya kız kardeşi bulunuyorsa, onlardan her biri için altıda bir (Ve) vardır...d (Nisa : 12) oKelâle», babası ve erkek veya kız çocuğu olmayan kimsedir. Burada kız veya erkek kardeşle ana bir kardeşler kastedilmektedir. Ayet onların üç durumu olduğunu belirtiyor :

1. Ana bir kardeş erkek veya dişi olsun bir ise, altıda biri (Ve) alır.
2. Birden fazla iseler, terekenin üçte birini (Vs) alırlar. Burada kız ve erkek eşit hisse alır.
3. Ölenin çocuğu, oğlunun çocuğu (torunu) gibi fûrû ve babası ve dedesi gibi erkek usûlü bulunuyorsa, (ana bir kardeşler) mi-rasdan bir şey almazlar. Anne ve nine sebebiyle miras hakları düşmez.

22.3.1.4. Kocanın Durumları

Allah Sübhânehû şöyle buyurmuştur: «Karılarınızın çocukları yoksa, bıraktıklarının yansı sizindir. Çocukları varsa bıraktıklarının dörtte biri (%) sizindir.» (Nisa : 12).

Bu ayet kocanın iki durumu olduğunu belirtiyor :

Birinci hal: Malın yansına mirasçı olur. Bu ölenin fûrû'u (oğlu ve oğlunun oğlu..., kızı ve oğlunun kızı...) olmadığı durumdadır. Bu çocuklar ister kendisinden olsun, ister başka kocadan olsun aynıdır.

İkinci hal: kadının fûrû'u varsa, koca, malının dörtte birine (0-4) mirasçı olur.

22.3.1.5. Karının Durumları

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor : «Sizin çocuğunuz yoksa, bıraktık-Zarınızın dörtte biri kanlarımızdır, çocuğunuz varsa bıraktıklarınızın sekizde biri onlarındır.» (Nisa : 12).

Ayet karının iki durumu olduğunu belirtiyor : Birinci hal: Kocasının ister kendisinden, isterse başka karısından olsun, fûrû'u (oğlu veya kızı, oğlunun oğlu veya kızı...) yoksa terekenin dörtte birine (Vı) hak kazanır.

İkinci hal: Kocanın fûrû'u varsa karısı sekizde birine hak kazanır. Kanları birden fazlaysa, dörtte biri (k) veya sekizde biri (Vs) eşit olarak aralarında paylaştırılır.

Boşanmış kan: Ric'i talâkla boşanmış karının iddeti dolmadan Önce kocası Ölürse, kocasına mirasçı olur.

Hanbelîlere göre; duhul ve başbaşa yalnız kalmadan önce, ölüm hastalığında iken boşarsa ve kadın daha evlenmeden, kocası bu hastalığında iken ölürse, kadın kendisini boşayan kimseye mirasçı olur. Yine halvetten

sonra boşarsa da, kadın evlenmedikçe, böyledir. Ayrıca kadına vefat iddeti düşer.

22.3.1.6. Kızın (Bint-i Sülbiyye) Durumları

Allah Sübhânehû şöyle buyurmuştur : «Allah katında çocuklarınız hakkında, erkeğe iki dişinin hissesi kadar tavsiye eder. Eğer kadınlar İkinin üstünde ise, bırakılanın üçte ikisi (%) onlarındır. Şayet bir ise yansı (Vz) onundur.» (Nisa : 11)

Ayet sülbi kızın üç durumu bulunduğunu ifade ediyor: Birinci hal: Eğer tek çocuk o ise, terekenin yansını {W} alır.

İkinci hal: İki veya daha çok ise ve kendileriyle birlikte bir oğul veya daha çoğu yoksa üçte biri (V3) alırlar.

İbn Kudâme şöyle demiştir : «İlm ehli İbn Abbas'dan yapılan şaz bir rivayet dışında iki kızın hissesinin üçte bir olduğunda icma etmişlerdir.»

İbn Rüşd de şöyle demiştir : «İbn Abbas'dan yapılan meşhur rivayetin, cumhurun görüşü gibi olduğu da söylenmiştir.»

Üçüncü hal: Eğer ölenin bir veya daha çok oğlu varsa, kızlar asabe olurlar ve bir erkek iki dişinin hissesini alır.

Kızlar veya erkeklerin birden fazla olması durumunda da hal böyledir.

22.3.1.7. Ana-Baba Bir Kız Kardeşler

Allah Sübnâhehû şöyle buyuruyor : «Allah size İkinci dereceden mirasçılar (kelâle) hakkında fetva veriyor: Şayet çocuğu olmayıp

bir kız kardeşi bulunan kimse ölürse, bıraktığının yansı kız kardeşe kalır. Fakat kız kardeşinin çocuğu yoksa kendisi ona tamamen varis olur. Eğer iki kız kardeş kalmışsa bıraktığının üçte ikisi (%) onlarındır. Eğer mirasçılar erkek ve kadın kardeşlerse erkeğe iki dişinin hissesi kadar vardır. Doğru yoldan saparsınız diye Allah size açıklıyor. Allah her şeyi bilir.» (Nisa : 176)

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem de : «Kız kardeşleri, tozlarla beraber asabe yapın.» buyurmuşlardır.

Ana-baba bir kızkardeşin beş hali vardır :

1. Kendisiyle birlikte, çocuk, oğlun çocuğu, baba, dede, ana-baba bir erkek kardeşler yoksa ve tek başınaysa terekenin yarısını (^) alır.
2. Hiç erkek bulunmuyorsa ve iki veya daha çok iseler terekenin üçte ikisini (%) alırlar.
3. Ana-baba bir erkek kardeşleriyle beraber bulunuyorlarsa ve zikri geçen kimseler yoksa, asabe olurlar ve erkek, iki dişinin hissesini alır.
4. Kızlar veya oğlun kızları ile beraber bulunuyorlarsa asabe olurlar. Kızların veya oğul kızlarının payından kalanı alırlar.
5. Oğul, oğlun oğlu, gibi erkek fûrû'u ve (ittifakla) baba ve (Ebû Yusuf ve Muhammed'in aksine Ebû Hanîfe'ye göre) dede gibi erkek usûl mirasçılar bulunuyorsa miras hakları kalkar. Dede hakkındaki tartışma daha önce geçmişti.

22.3.1.8. Baba Bir Kız Kardeşler

Baba bir kız kardeşler mirasta altı halde bulunurlar ;

1. Kendisi gibi babası bir kız kardeş, baba bir erkek kardeş ve ana bir kızkardeş bulunmadan tek başına ise terekenin vansı (%) alır.
 2. İki veya daha fazla ise, üçte ikiyi (%) ahrtar.
 3. Ölenin bir tane ana-baba bir kızkardeşi olursa, baba bir kızkardeşler üçte ikiyi tamamlamak için terekenin altıda birini (Ya) alırlar.
 4. Bir tane veya daha çok baba bir erkek kardeşle beraber bulunuyorlarsa, başkası sebebiyle asabe olarak mirasçı olurlar ve erkek iki dişinin hissesini alır.
 5. Bir veya daha fazla kız veya oğul kızı ile beraber bulunuyorlar ise, başkasıyla beraber asabe sayılıp, kızın veya oğul kızının payından kalan terekeyi alırlar.
 6. Aşağıdaki kimseler sebebiyle mirastaki hakları kalkar:
 - a. Erkek usûl ve fûrû' mirasçılar sebebiyle.
 - b. Ana-baba bir erkek kardeşler sebebiyle.
 - c. Ana-baba bir kız kardeşler sebebiyle; Kız veya oğul kızı beraber asabe oldukları zaman, ana-baba bir erkek kardeşler yerine geçerler ve başkası sebebiyle asabe olmaları anında baba bir kız veya erkek kardeşlere takdim edilirler.
 - d. Ana-baba bir iki kız kardeş sebebiyle: Ancak bunlarla birlikte onların derecelerinde baba bir erkek kardeşler bulunursa, asa-be olurlar ve erkeğe iki dişinin hissesi olmak üzere kalanı alırlar.
- Ölen, ana-baba bir iki kız kardeş ve baba bir erkek veya kız kardeş bıraktığı zaman, terekenin üçte ikisi (%) ana-baba bir iki kız-kardeşin olur. Kalan da erkeğe, iki kişinin hissesi verilerek baba bir kız kardeş ile baba bir erkek

kardeş arasında paylaştırılır.

22.3.1.9. Oğlun Kızları

Oğulun kızlarının beş durumu vardır :

1. Sülbî oğlu yok ise ve oğulun kızı tekse terekenin yansını (%) alır.
 2. Sülbî oğlu yok ise ve oğulun kızı iki veya daha fazla ise üçte ikiyi (%) alırlar.
 3. Terekenin üçte ikisini alanlar, ölenin bir kızıyla beraber bir veya daha çok olarak bulunuyorlarsa, altıda biri (Ve) alırlar.
- Ancak oğlun kızlarıyla beraber aynı derecede oğul bulunuyorsa asabe olurlar ve erkeğe iki dişinin hissesi verilerek kızın payından kalan terekeyi alırlar.
4. Ölenin oğlunun bulunması durumunda; bu sebeple mirasçı olmazlar.
 5. tki veya daha çok kızı varsa yine mirasçı olmazlar. Ancak onlar ile beraber kendi dercelerinde veya daha aşağıda oğlun oğlu bulunuyor ise asabe olurlar.

22.3.1.10. Ananın Durumları

Allah Sübhânehû şöyle buyuruyor :

«Ana-babadan herbirine; ölenin çocuğu varsa yaptığı vasiyetten veya borcundan arta kalanın altıda biri {Ye}, çocuğu yoksa, anası

babası ona varis olur, anasına üçte bir (%) düşer. Kardeşler varsa altıda biri (Ve) annenindir.» (Nisa: 11).

Ananın üç hali vardır :

1. Ölenin oğlu veya oğlunun çocuğu veya —baba ve anne yoluyla ya da sırf baba yoluyla veya sırf anne yoluyla olsun— mutlak olarak iki kız veya erkek kardeşiyle beraber bulunduğu zaman, altıda biri (Ve) alır.
 2. Adı geçen kimselerden hiç biri bulunmazsa, bütün malın üçte birini (V3) alır.
 3. Anılan kimseler bulunmadığında kan ve kocadan biri hissesini aldıktan sonra kalanın üçte birini (W) alır. Bu durum «Ğarâ-İyye» diye isimlendirilen iki meselede böyledir :
- Birincisi: ölen, koca ve ana-baba bıraktığı zamanki durumda. İkincisi: ölen ,karı ve ana-baba bıraktığı zamanki durumda.

22.3.1.11. Nineler

Kabisa bin Şuayb'dan rivayete göre; o şöyle demiştir: Bir nene, Ebû Bekir'e gelerek mirasını sordu. Ebû Bekir : «Senin hakkında Allah'ın kitabında bir şey yoktur. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in sünnetinde de sana birşey verildiğini bilmiyorum. Bekle de insanlara sorayım.» dedi. Halka sordu. Muğîre bin Şu'be: «Bir nene Allah Rasûlü'ne geldi. Nebî aleyhisseîâm da ona altıda bir (Ve) hisse verdi.» dedi. Ebû Bekir : «Senden başka bunu bilen var mı?» diye sordu. Muhammed bin Mesleme el-Ensarı kalkıp, Muğîre bin Şu'be'nin dediğinin aynısını söyledi. Ebû Bekir onun hakkında hüküm verdi. Sonra başka bir nene Ömer'e gelip mirasını sordu. Ömer: «Senin hakkında Allah'ın kitabında bir şey yok. Fakat sana şu üçte bir (Va) vardır. Eğer ikiniz bir arada bulunursanız, bunu aranızda paylaştırırsınız. Hangi biriniz, tek başına kalmışsa, bu hisse onundur.» (Hadisi, Buharî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizî kaydetmiştir.) (1. maddeye bkz.)

Sahih ninenin üç durumu vardır:

1. Bir veya —annenin annesi, babanın annesi gibi aynı derecede eşit olmaları şartıyla— daha çok nine mirasta müstakil iseler altıda bir (Ve) alırlar (ve aralarında eşit paylaşırlar).
2. Derecede yakın olan nineler, (annenin annesi, annenin annesinin annesine ve babanın annesinin annesine engel olduğu gibi) daha uzak olan neneleri mirastan mahrum kılar.
3. Her cihetten olan nine, anne sebebiyle mirastan mahrum olur. Baba yoluyla nene olan da, baba sebebiyle mirastan mahrum olur. Dede de annesini mirastan mahrum eder. Çünkü onların yerine geçerler.

22.3.2. Asabe

22.3.2.1. Tammı

Asal— âsib» kelimesinin çoğuludur. Bunlar kişinin oğullan ve baba yoluyla akrabalarıdır. Birbirinin şiddetli yardımcıları oldukları için 'asabe' denmiştir. Bu lâfız akrabaların oğlu bir tarafına, babası diğer tarafına, kardeşi yanma ve amcası da diğer yanına gelip, onu sardıkları zaman söylenen, «Kavim falanı himaye etti (asabe)» sözünden alınmıştır. Buradaki mânâsı ise; ashabu'l-ferâiz tayin edilmiş hisselerini aldıktan sonra geri kalan malın kendilerine harcandığı kimselerdir. Bunlardan geriye birşey kalmazsa, bunlar da (asabe) hiçbir şey almaz. Ancak asabe sahibi «oğul» olunca, hiçbir engel onu mirastan mahrum bırakamaz.

Asabe olanlar; ashabu'l-ferâiz'd en kimse bulunmayınca Buha-rî ve Müslim'in İbn Abbas'dan naklettiği aşağıdaki

hadis gereğince; hepsi terekeye hak kazanır. Nebi aleyhisselâm • «Ferâizi sahiplerine verin, kalana ise erkek olan kişi daha lâyıktır.» buyurmuştur.

(Hadisi Buhari ve Müslim kaydetmiştir.)

Ebû Hüreyre'den rivayete göre. Nebi aleyhisselâm şöyle buyurmuştur : «Ben dünya ve ahirette her mü'mine en evlâ olanım. İsterseniz, aNebî, mü'minlere nefislerinden daha evlâdır.» (Ahzab: 6) ayetini okuyun. Hangi mü'min mal bırakırsa, onun asabesi ona mirasçı olur. Borç veya sahipsiz kimseler miras bırakırsa, bana gelsin, ben onun mevlâsıyım.»

22.3.2.2. Kısımları

Asabe iki kısma ayrılır:

1. Nesebi asabe.

2. Sebebi asabe. 1. Nesebi asabe: Nesebi asabe üç kısımdır :

a. Bi-nefsihi asabe.

b. Bi-ğayrihi asabe.

c. Ma'a ğayrihi asabe. a. Bi-nefsihi asabe :

ölen ile aralarına kadın girmeyen erkek hısımlardır. Dört sınıfa ayrılırlar:

aa. Oğullar : ölünün cüz'ü (fürû'u) denir, bb. Babalar : ölünün usûlü denir, cc. Kardeşler : Babasının cüz'ü (fürû'u) denir. dd. Amcalar: Dedesinin cüz'ü (fürû'u) denir.

b. Bİ-ğayrihi asabe:

Tek başlarına olunca yansı (H), bir veya daha çok kız kardeşleri bulununca üçte iki (%) alan ve erkek kardeşle birlikte bulununca, bu sebeple hepsi asabe olan dişilerdir.

Bunlar dörttür :

aa. Kız veya kızlar.

bb. Oğulun kızı veya kızları.

cc. Ana-baba bir kız kardeş veya kız kardeşler.

dd. Baba bir kız kardeş veya kız kardeşler.

Bu dört sınıftan her biri, başkası sebebiyle (ki o da erkek kardeşdir) asabe olurlar. Aralarında miras erkeğe, iki dişinin hissesi verilerek taksim edilir.

c. Ma al-ğayr asabe:

Asabe olmada, başka dişilere ihtiyaç duyan kadınlardır. Bunlar, yalnız aşağıdaki iki dişî sebebiyle «ma'al-ğayr asabe» olurlar:

aa. Kız veya oğul kızı ile beraber bulunan, ana-baba bir, bir veya iki kız kardeş.

bb. Kız veya oğul kızı ile beraber bulunan baba bir kızkardeş veya baba bir kızkardeşler.

Ashabu'l-ferâiz'in hisseleri ayrıldıktan sonra kalan terekeyi bunlar alırlar.

-22.3.2.3. Bi-Nefsîhi Asabenin Varis Olma Keyfiyeti

Bi-ğayrihi asebenin ve ma'al-ğayr asabenin varis olma keyfiyeti önceki fasılda geçmişti.

Bi-nefsîhi asabenin varis olma keyfiyetini ise aşağıda açıklıyoruz :

Bi-nefsîhi asabe (yani, kendinden dolayı asabe) dört sınıftır ve aşağıdaki sıraya göre mirasçı olurlar:

1. Oğullar: Oğullara, oğulların oğullarına ve daha aşağıdakilere şâmindir.

2. Oğullar yoksa, tereke veya ondan geriye kalan kısım babalara geçer. Bu da baba, sahih dede ve daha yukarıda şâmindir.

3. Eğer babalar da hayatta değilse, tereke veya ondan geri kalan kısmı, kardeşlere geçer. Kardeşlere ana-baba kardeşler, baba bir kardeşler, ana-baba bir kardeşin oğulları, baba bir kardeşin oğulları ve her birisinin fiirû'u dahildir.

4. Bu yönde de kimse hayatta değilse, tereke veya kalan kısım, amcalara geçer, ölenin kendi amcaları ile baba veya dedesinin amcaları arasında bir fark yoktur. Ancak, ölenin kendi amcaları, babasının amcalarından, babasının amcaları da dedesinin amcalarından takdim edilir (öne alınır). Bir mertebedeki kimseler birden fazla ise, mirasa en haklı olanları, ölüye en yakın olanlardır.

Eğer birden çok şahıslar ölüye derece ve cihet bakımından eşit iseler, onların mirasa en haklıları, akrabalığı en kuvvetli olanlarıdır.

Eğer ölen, geride kendisine nisbetle cihet, derece ve kuvvette aynı seviyede olan eşit şahıslar bıraktıysa, miras aralarında adam başına bir hisse olarak eşit şekilde paylaşılır.

Bu, fakihlerin dedikleri şu sözün mânâsıdır: «Bi-nefsîhi asabe-de, cihet sebebiyle takdim edilir. Eğer cihette eşitseler, derece sebebiyle, bunda da eşit iseler, akrabalık kuvveti sebebiyle öne alınırlar. Derece, cihet ve kuvvette eşit iseler, eşit olarak hak sahibi olurlar ve tereke aralarında sayılarına göre eşit şekilde taksim edilir.»

22.3.2.4. Sebebi Asabe

Sebebi asabe, dişi veya erkek olsun, köle azad eden (mevlâ)dır. Azad eden bulunmuyor ise, miras onun erkek asabesinin olur.

22.4. HACB VE HIRMÂN (MİRASTAN MAHRUMİYET)

22.4.1. Hacb ve Hirmân'ın Anlamı

Hacb; lügatte, «men, engelleme» manasınadır. Burada ise, «muayyen bir şahsın .başkasının bulunması sebebiyle, mirasın tamamı veya bir kısmından mahrum bırakılması» kastedilmektedir.

Hirmân ile ise; «muayyen bir şahsın öldürme ve benzeri manilerden birinin gerçekleşmesi sebebiyle mirastan mahrum bırakılması» kastedilmektedir.

22.4.2. Hacb'in Kısımları

Hacib iki çeşittir:

1. Noksan hacb (Kısmen mahrumiyet).
2. Hirmân hacb (Tamamen mahrumiyet).

22.4.2.1. Noksan Hacb

Başkasının bulunması sebebiyle varislerden birinin mirasının eksilmesidir. Beş şahsın bu sebeple hissesi azalır.

- a. Koca : Çocuğun bulunması durumunda, Vt olan hissesi We dönerek azalır.
- b. Kan : Çocuğun bulunması durumunda hk olan hissesi, We dönerek azalır.
- c. Anne : Miras bırakanın fûrû'u bulunması durumunda % olan hissesi, Ye'ya dönerek azalır.
- d. Oğlun kızı.
- e. Baba bir kız kardeş.

22.4.2.2. Hirmân Hacb

Bu ise; (oğlun bulunması sebebiyle, kardeşin mirastan mahrum olması gibi) başkasının bulunması sebebiyle bir şahsın mirasın tamamından mahrum kalmasıdır. Bu çeşite, sadece altı mirasçı dahil olmaz. Eğer bunlar hacb olsalar, bu hacb, noksan olur, hirmân olmaz. Bu mirasçılar şunlardır :

- 1 - 2; Ana-baba.
- 3 -4; Kız ve erkek çocuk.
- 5 - 6; Kan-koca.

Bunların dışında kalan mirasçılar, hirmân hacbine dahil olabilirler.

Hirmân hacbi (tam mahrumiyet), iki esas üzerinde kâimdir:

1. Ölene bir şahıs sebebiyle bağlanan herkes bu şahıs var iken mirasçı olamazlar. Meselâ oğlun oğlu gibi. Çünkü bu, oğul var iken mirasçı olamaz. Annenin çocukları bunun dışındadır. Çünkü onlar, ölüye anneye bağlanmış olmakla beraber, onunla birlikte mirasçı olurlar.
2. Yakın akrabalar, uzak olanlara takdim edilir, ölenin oğlu, kardeşinin oğlunu mirastan mahrum edebilir. Çünkü bunların dereceleri birdir ve akrabalık kuvveti sebebiyle oğul tercih edilir. Yine, ana-baba bir kadeş, baba bir kardeşi mirastan mahrum eder.

22.4.3. Mahrum ile Mahcûb Arasındaki Fark

Mahrum ile mahcûb arasındaki fark iki şeyde ortaya çıkar:

1. Mahrum, (katil gibi) mirasa asla ehil değildir. Mahcûb, bunun aksine mirasa ehildir, fakat mirasa kendisinden daha lâyık olan başka bir şahsın bulunması sebebiyle miras alması engellenmiştir.
 2. Mahrum, başkasına tesir etmez, onun mirasına engel olmaz ve yokmuş gibi farzedilir.
- Bir şahsın müslüman kardeşi varken kâfir oğlu tarafından öl-dürülse, bu mirasın tümü kardeşindir, oğula birşey yoktur. Mahcûb ise, başkasına tesir eder ve ister hirmân hacbına isterse noksan hacba uğrasın, başkasını hacbeder.

İki veya daha fazla kız kardeşler, baba ve annenin bulunmasıyla mirasçı olmazlar. Baba ve anne varken, bunlarla beraber bulunan iki kız kardeş, babanın bulunması sebebiyle miras alamazlar. Fakat bunların varlığı da, annenin % olan hissesini hacbederek Yo'ya çevirip azaltır.

22.5. AVL (HİSSELERİ ARTTIRMAK)

22.5.1. Tanımı

Avl kelimesi lügatte arttırmak, yükseltmek demektir.

Fakihlere göre, zevi'l-erhâmm hisselerinin artması ve mirastan paylarına düşen miktarın azalmasıdır.

Rivayete göre, İslâm'da ilk defa avl, Ömer (r.a.)'a arz edilmiştir. O da koca ve iki kız kardeş hakkında avl ile hükmetmiştir. Beraberinde bulunan ashaba: «Kocadan veya iki kız kardeşten baş-lansa, diğerinin hakkı kalmayacak. Bu hususta benimle istişare edin.» dedi. Abbas bin Abdülmuttalib ona avl ile hükmetmesini önerdi. Bunun «Ali» olduğu söylenmiştir. «Zeyd bin Sâbit'tir» de denmiştir.

22.5.2. Avl Meseleleri

I. Bir kadının geride; koca, ana-baba bir kız kardeş, ana bir kız kardeş ve anne bırakarak ölmesi: Bu meseleye «Şurayhiyye» denir. Çünkü bir koca meşhur kadı Şurayh'in kendisine yarım (Vz) hisse yerine 3/10 hisse vermesini hoş görmeyip, kabileler arasında «Şurayh bana ne yarım, ne de üçte bir verdi,» diyerek dolaşmaya başladı. Şurayh bunu öğrenince, onu getirtip özür dileyerek ona: «Sözü aldım, avl'ı gizledim.» dedi.

2. Bir adamın geride kan, iki kız, baba ve anne bırakarak ölmesi : Bu meseleye de «Minberi» denir. Çünkü Ali (r.a.). Küfe minberinde iken hutbesinde: «Hak ile hükmeden Allah'a hamdolsun. Her nefis, kazandığı şeyin karşılığını görür. Dönüş onadır,» hutbesini okurken bu mesele ona soruldu. Hutbeyi yanda keserek: «Kadının sekizde bir (%) hissesi dokuzda bir C/0 olur,» diye cevap verdi. Sonra hutbesine devam etti.

Avl konusuna dahil olan meseleler, sadece aslı (paydası) 6-12-24 olan meselelerdir.

Altı olan payda, 7'ye, 8'e, 9'a, 10'a, avl edilir. Oniki olan payda ise 13, 15 veya 19 dışında kalan sayılara avl edilip (yükseltilir.) Paydası 24 olan ancak 27'ye avl edilir. Aslı (paydası) 2-3-4-8 olan meseleler ise avl konusuna girmeyen meselelerdir.

Mısır Miras Kanunu 15. maddede avl'i almış ve onu şöyle vazetmiştir : «Ferâiz ashabının paylan, terekeden fazla olduğu zaman, miras aralarında paylan oranında taksim edilir.»

22.5.3. Avl Meselelerin Hal Yolu

Meselenin aslı (yani paydası) bulunur. Ferâiz sahiplerinin hepsinin paylan da ortaya konur ve paydaya hamledilir. Sonra paylan toplanır. Toplam asıl (payda) yapılır ve tereke buna göre paylaşı-nhr. Böylece, eksik kısım her mirasçıya hissesi (payı) oranında dahil edilip, zulmedilmez. Buna koca ve ana-baba bir, iki kız kardeş örnek verilebilir. Problemin paydası; kocanın (^)'si üçe ve iki kız kardeşin (%)'ü de dörde çevrilip toplanarak yedi olarak bulunur. Bu terekenin paylaşılacağı sayıdır. Tereke yediye bölünür. CA)'-si kocaya, (VO)'si ise iki kız kardeşe verilir.

22.6. RED (HİSSELERİ AZALTMAK)

"_

22.6.1. Tanımı

Red; «iade etmek ve bozmak» mânâsına gelir.

Fakihlere göre; bununla, ashabu'l-ferâiz hisselerini aldıktan sonra, kalan kısmın, başka hak sahibi bulunmadığı durumda hisseleri nisbetinde onlara (ferâiz ashabına) dağıtılması kastedilmektedir.

22.6.2. Rükunlan

Red ancak şu üç rüknün bulunmasıyla tahakkuk eder :

1. Ferâiz sahibinin bulunması.
2. Terekeden artık kalması.
3. Asabenin bulunmaması.

22.63. Âlimlerin Red Konusundaki Görüşleri

Red konusunda başvurulacak bir nass bulunmamaktadır. Bu yüzden âlimler bu konuda ihtilâf etmişlerdir.

Kimisi(*), ferâiz ashabından birine reddin bulunmadığı görüşündedirler. Ferâiz ashabı hisselerini aldıktan sonra kalan kısım asabe yoksa beytü'l-mal'in olur.

Kimi de(**); «Kan-koca da dahil olmak üzere bütün ashabı ferâiz hisselerine göre red yoluyla terekeden mal alır,» demişlerdir.

Bazıları ise «kan-koca, baba ve dede dışında kalan bütün as-hab-ı ferâiz, red yoluyla mal alır,» demiştir. Red aşağıdaki sekiz sınıfa sırasıyla verilir:

1. Kız.
2. Oğlun kızı.
3. Ana-baba bir kız kardeş.

4. Baba bir kız kardeş.
5. Anne.
6. Nene.
7. Ana bir erkek kardeş.
8. Ana bir kız kardeş.

Bu, tercih edilen görüştür. Ömer, Ali, sahabe ve tabînin cumhurunun mezhebi budur. Ayrıca Ebû Hanîfe ve Ahmed'in de mezhebidir. Şâfi'î ve bazı Malikilere göre beytül-mâl'm bozulması durumunda dayanılacak görüş de budur.

Bunlar şöyle demişlerdir: Karı-kocaya red yapılmaz. Çünkü redde, ancak rahim sebebiyle hak kazanılır. Bunlarda ise evlilik sebebiyle rahim yoktur. Baba ve dedeye de «red» yapılmaz. Çünkü red ancak asabenin bulunmadığı durumda olur. Baba ve dede ise asabidendir. Bunlar, kalanı asabe olmaları sebebiyle alırlar, red yoluyla değil.

{•} Zeyd b. Sabit, tabisi Urve, Zührl, Maille ve g&fl'î bu görüştedir. (**) Osman (r.a.)'ın mezhebi budur. Mısır kanunu, bir mesele dışında bu görüşü almıştır. O konuda ise Osman'ın (r.a.) görüşünü benimsemiştir. Ve kan kocadan biri öldüğü zaman, başka mirasçı bırakmamış, geride kalan kan-koca-dan birine red ile hükmetmiştir. Hayatta kalan koca terekenin tamamını red ve ferâiz yoluyla alır. Kanundaki kan-kocadan birine red yapılması zevil-erhâm'dan sonradır. Kanunda bu 30. madde olarak şöyle vazedilmiştir: «Ferâiz ashabının hisseleri (paylan) terekenin tamamını kapsamadığı zaman, neseb yoluyla asabe yoksa kalan, kan-koca dışında diğer ashabu'l-ferâize hisseleri oranında «red» edilir. Neseb yoluyla asabetü'n-nesebiyye veya ferâiz-i nesebiyyeden biri ya da zevi'l-erham'dan biri bulunmadığı zaman, terekenin kalanı, kan-kocadan geride kalana «red» edilir.

22.6.4. Red Meselelerinin Hal Yolu

Ferâiz ashabıyla beraber, kendisine red yapılmayan kan-kocadan biri bulunduğu zaman, bu terekenin paydasından hissesini alır. Hissesinde kalan ise, eğer aynı sınıftan iseler, adam başı hesabına göre ferâiz ashabının olur. Bunların (tek kız gibi) bir kişi veya (üç kız gibi) birden fazla olmaları aynıdır. Eğer (kız ve anne gibi) birden fazla sınıf iseler, kalanı ferâiz hisselerine göre paylaşırlar, onlara bu hisseleri oranında «red» yapılır. Ferâiz ashabıyla beraber, kan-kocadan biri, bulunmadığı zaman İse, onların hisseleri ayrıldıktan sonra terekeden geri kalan kısım, eğer aynı sınıftan iseler —ister tek kişi ister birden fazla olsunlar— bunlara adam başına göre 'red' edilir. Eğer birden fazla sınıftan iseler, kalan kısım, hisseleri oramna göre 'red' edilir. Böylece her ferâiz sahibine ferâiz nisbetine göre ilâve yapılmış ve tümü hem hissesini hem de reddi almış olur.

22.7. ZEVİ'L-ERHÂM'IN MİRAS HAKKI

Zevi'l-Erhâm, «ferâiz ashabı» ve «asabe» dışında kalan tüm akrabalarıdır.

Fakihler bunların mirasçı olmalarında ihtilâf etmişlerdir.

Malik ve Şâfi'î, mirasçı olmadıklarını, malın beytül-mâl'e kalacağını söylemiştir. Bu, Ebû Bekir, Ömer, Osman, Zeyd, Zühri, Ev-zâî ve Davud'un da görüşüdür. Ebû Hanîfe ve Ahmed bin Hanbel onların mirasçı olduğu görüşündedir. Bu görüş, Ali, İbn Abbas ve İbn Mes'ûd'dan da nakledilmiştir. Bu durum, ferâiz ashabı ve asabe bulunmadığında böyledir. Sa'd bin Müseyyeb'den; «Dayının kızla birlikte mirasçı olacağı» nakledilmiştir. Mısır kanunu bu görüşü almıştır. 31'den 38'inci maddeye kadar olan kısımda aşağıda açıklandığı şekilde bunların mirasçı olma keyfiyetleri belirtilmiştir.

Madde : 31:

«Neseb yoluyla asabeden kimse bulunmadığı zaman, nesebi fe-râiz sahipleri de yoksa, tereke veya terekeden kalan kısım, zevil-er-hâm'in olur.

«Zevi'l-Erhâm, aşağıdaki sıraya göre birbirlerine göre önceliği olan dört sınıfa ayrılır :

1. Sınıf:

«Kızın çocukları (ve aşağısı, kızın çocuğunun çocuğu vs.) ve oğlunun kızlarının çocukları (ve aşağısı; oğlun kızının çocuğunun çocukları vs.)

2. Sınıf:

«Sahih olmayan dede (ve daha yukarısı, sahih olmayan dedenin babası vs.) sahih olmayan nene (ve yukarısı, gayr-i sahih nenenin annesi vs.).

3. Sınıf:

«Ana bir kız kardeşlerin kızları ile onların çocukları (ve bunların aşağısı) ana-baba bir kız kardeşlerin çocukları ya da baba veya anne bir kız kardeşlerin çocukları (ve bunların aşağısı). Ana-baba bir ya da sırf ana veya baba bir erkek kardeşlerin kızları ile onların çocukları (ve daha aşağısı). Ana-baba bir ya da sırf baba bir erkek kardeşlerin oğullarının kızları (ve daha aşağısı) ve bu kızların çocukları (ve daha aşağısı).

4. Sınıf:

«Aşağıdaki sıraya göre birbirlerine öncelikleri olan altı tabakayı içerir:

«1. ölenin ana bir amcaları ve halaları; ana-baba bir, sırf anne veya baba bir dayı ve teyzeleri.
«2. Birinci maddede adı geçen kimselerin çocukları ve daha aşağısı, ölünün ana-baba bir veya sırf baba bir amcalarının kızları. Bunların oğullarının kızları (ve daha aşağısı). Adı geçen kimselerin çocukları (ve daha aşağısı).
«3. ölenin, babasının ana bir amcaları. Ana-baba bir ya da sırf ana veya baba bir dayı, teyze ve halaları. Ölünün annesinin anv çalan, ana-baba bir ya da sırf ana veya baba bir halalan, dayıları ve teyzeleri.
«4. Üçüncü tabakada adı geçen kimselerin çocukları (ve daha aşağısı, çocuklarının çocukları vs.). Ölenin babasının ana-baba bir veya baba bir amcalarının kızları, kızlarının kızları, (ve daha aşağısı). Adı geçenlerin evlâdan (ve daha aşağısı).
«5. ölenin babasının babasının (dedesinin) ana bir amcaları, ölenin annesinin babasının amcaları. Bu dedelerinin ana-baba bir ya da sırf ana veya baba bir halalan, dayıları ve teyzeleri.
«ölenin annesinin ve babaannesinin ana-baba bir ya da sırf ana veya baba bir amcaları, halalan, dayıları ve teyzeleri.
«6. Beşinci tabakada adı geçen kimsenin çocukları (ve daha aşağısı).
«Ölenin babasının babasının amcalarının, ana-baba bir veya baba bir kızları, kızlarının kızları (ve daha aşağısı). Adı geçenlerin erkek çocukları, (ve daha aşağısı).»
Madde: 32:
«Birinci sınıfta olan zevi'l-erhâm'm Ölûye derece bakımından en yakın olanları, mirasa en lâıyk olanlardır. Eğer derece bakımından eşit iseler ferâiz sahibinin çocuğu, zevi'l-erhâm'm çocuğundan mirasa daha lâıyktır. Derecede eşitseler ve aralarında bir ferâiz sahibinin çocuğu bulunmuyorsa. Veya hepsi bir ferâiz sahibinin çocukları iseler, mirasa iştirak ederler.»
Madde : 33 :
«İkinci sınıfta olan, zevi'l-erhâm'm Ölûye derece bakımından en yakın olanları mirasa en lâıyk olanlarıdır. Eğer derecede eşitseler, ferâiz sahibinden doğanlara öncelik tanınır. Eğer derecede eşitseler ve aralarında ferâiz sahibinden doğan yoksa veya hepsi ferâiz sahibinden doğmuşlarsa, akrabalık hususunda eşit oldukları için, mirasta ortak olurlar. Akrabalık hususunda farklı iseler, babadan akrabalara üçte iki, anneden akrabalara ise üçte bir verilir.»
Madde : 34:
«Üçüncü sınıfta bulunan zevi'l-erhâm'm, derece bakımından Ölûye en yakın olanları, mirasa en lâıyk olanlarıdır. Eğer derecede eşitseler ve aralarında asabe çocuğu varsa, bu zevi'l-erhâm'm çocuğundan mirasa daha lâıyktır. Aksi takdirde Ölûye akrabalığı en kuvvetli olana öncelik verilir. Ana-babanın usulü olanlar, sırf babanın usulünden daha evlâdırlar. Babanın usulü ise mirasçı annenin usulünden daha lâıyktır. Derece ve akrabalık kuvvetinde eşitseler, mi-rasda ortak olurlar.»
Madde : 35 :
«Madde 31'de açıklanan dördüncü sınıfın birinci tabakasında sırf babanın fırkası (ki bunlar ölünün ana bir amcaları ve halalarıdır) veya sırf ananın fırkası (ki bunlar da onun dayıları ve teyzeleridir) tek başına bulunuyorsa, akrabalıkta yakın olana öncelik tanınır. Ana-baba bir olanlar, baba bir olanlara takdim edilir. Baba bir olanlar, mirasçı olmaya, ana bir olanlardan daha lâıyktır. Eğer akrabalıkta eşitseler, mirastan pay almada ortak olurlar, tki firkanın beraber bulunması durumunda babanın fırkası üçte ikiyi (%), annenin fırkası ise üçte biri (%) alırlar. Her firkanın payı, geçtiği şekilde taksim edilir. Geçen iki firkanın hükümleri, üçüncü ve beşinci tabakalara da uygulanır.»
Madde : 36:
«İkinci tabakada eğer akrabalık bağları farklı ise, derece bakımından daha yakın olanlar, daha uzak olanlara takdim edilir. Dereceleri eşit ve akrabalık bağlarında bir olmaları durumunda, eğer asabe çocukları veya zevi'l-erhâm çocukları iseler, yakınlıkta daha kuvvetli olanlara öncelik verilir. Eğer her iki gruptan da bulunuyorsa, asabe çocukları zevi'l-erhâm çocuklarına takdim edilir. Akrabalık bağında farklı olmaları durumunda ise, baba tarafından akrabalara üçte iki (%), ana tarafından da akrabalara üçte bir (Va) verilir. Her firkanın payı geçen yolla taksim edilir. Geçen iki firkanın hükümleri dördüncü ve altıncı tabakalara da uygulanır.»
Madde: 37:
a Zevi'l-erhâm 'dan olan mirasçılar hakkında akrabalık bağlarında farklılık olmadıkça (hem babadan hem de anadan akraba olmaları sebebiyle) yakınlık yönündeki farklılaşmaya itibar edilmez.»
Madde: 38:
«Zevi'l-erhâm'in mirasçı olmasında, erkeğe iki dişinin hissesi verilir.» (Tereke ikili, birli paylaştırılır).

22.8. HAML (CENİN) İN MİRAS HAKKI

22.8.1. Tanımı:

Hami, karında taşınan çocuk (cenin)dir. Biz burada miras ve hami müddeti konusunda ondan bahsedeceğiz.

22.8.2. Mirastaki Hükümü

Hami, ya annesinden ayrılmış olur, ya da onun karnında bulunur, iki durumda da onun aşağıda belirttiğimiz hükümleri vardır :

22.8.3. Annesinden Ayrıldığı Zaman (Hami) Bebek

Annesinden ayrılan bebek, ya diri olarak veya ölü olarak doğar. Eğer ölü olarak doğmuşsa ya cinayet olmaksızın ve annesine bir saldırı yapılmadığı halde veya ona yapılan bir tecavüz sonucu doğmuştur. Eğer diri olarak doğduysa, başkasına mirasçı olur, başkası da ona mirasçı olur. Çünkü Ebû Hüreyre'nin nakline göre, Nebî aley-hisselâm şöyle buyurmuştur : «Yeni doğan çocuk bağırırsa, mirasçı

Burada bağırma ile, doğanın hayatta olduğu ortaya çıkınca mirasçı olacağı kastedilmektedir. Diri doğmuş olmanın alâmeti, ses, teneffüs, aksırma ve benzeri hareketlerdir. Bu, Sevrî, Evzâî, Şâfi'î ve Ebû Hanîfe'nin ashabinın görüşüdür.

Eğer annesine bir saldırı olmadığı halde, ölü olarak doğarsa, ittifakla hem mirasçı olmaz, hem de ona mirasçı olunmaz.

Eğer anasına saldırı sebebiyle ölü doğmuşsa bu durumda, o, Hanefilere göre, hem mirasçı olur, hem de ona mirasçı olunur.

Şâfi'îler, Hanbelîler ve Mâlik'e göre ise : Hiçbir şeyi miras olarak almaz. Sadece, Öldürme diyetinin Ym'si olan tazminat (gur-re)ye mâlik olur. Bundan başka bir şeyi de miras bırakamaz. Şekillenmiş olan her çocuktan geriye miras olarak bu kalır.»

Leys bin Sa'd ve Rebi'a bin Abdurrahman : «Cenin anasına saldırı sebebiyle ölü olarak doğarsa ne mirasçı olur, ne de miras bırakır. Ancak annesi guresini alır ve bu gurre ona mahsustur. Çünkü cinayet kendisinden bir parça olan cenine yapılmıştır. Cinayet ona yapıldığı zaman, kendisi tekti ve cenin sırf onun bir parçasıydı.» görüşündedirler. Mısır Miras Kanunu bu görüşü almıştır.

22.8.4. Anasının Karnında Bulunan Hami (Cenin)

Anasının karnında bulunan cenin, mirasçı olmadığı veya başkası sebebiyle mahcûb (mirası engellenmiş) bulunduğu ona terekeden hiç bir şey ayrılmaz.

Bir şahıs, kan, baba ve babasından başka bir kocadan hamile olan anne bıraktığı zaman, bu hami (cenin), mirasçı değildir. Çünkü o, ya ana bir kız kardeş veya ana bir erkek kardeş olacaktır. Ana bir kardeş ise, varisin «usûlü» ile beraber (ki burada o babadır) bulunduğu zaman mirasçı olamaz.

2. Hami (cenin) ile beraber «usûl»den olan veya mirasına engel olacak bir varis bulunmadığından, doğduğunda mirasçı olması için terekenin tamamı ona aynılır.

Onunla birlikte, onu hacbetmeyen varisler bulunduğu ve hepsi kendilerine pay verilmediği halde susarak veya onu talep etmeyerek zımnen ya da alenen buna razı olurlarsa, yine tereke bekletilir.

3. Bütün varislerin payı, hamlin cinsiyeti sebebiyle değişmiyorsa, onlara tam hisseleri verilir, kalan ise bekletilir. Meselâ ölen kişi bir nine ve hamile bir kadın bıraktığı zaman, nineye hissesi olan Vs değiştirilmeden verilir. Hami olan çocuk ister erkek olsun, ister dişi aynılır.

4. Haml'in, bir durumunda miras hakkı düşen, başka bir durumunda ise düşmeyen varise, hak kazanıp kazanmadığında şüphe bulunduğu için, birşey verilmez. Kim ölür ve geride hamile kan ve erkek kardeş bırakırsa, haml'in (ceninin) erkek olması muhtemel olduğu için erkek kardeşine, birşey verilmez. Bu cumhurun mezhebidir.

5. Haml'in erkek veya dişi olması sebebiyle hissesi değişen ferâiz ashabına bu iki hissenin az olanı verilir ve iki hissenin çok olanı hamî doğana kadar bekletilir. Eğer hamî diri olarak doğarsa ve ferâiz ashabı daha çok olan hisseyi almaya hak kazanırsa, hissesinin eksigi tamamlanır. Eğer buna hak kazanmaz da daha az olan hisseyi almaya hak kazanırsa, onu zaten almıştır. Kalan (ayrılan pay) ise terekeye iade edilir. Eğer hamî ölü olarak doğarsa hiçbir şeye hak kazanmaz ve terekenin tamamı hamî (ölü doğan cenin) ve itibar edilmeden varislere dağıtılır.

22.8.5. Haml'in En Az ve En Çok Süresi

Cenin ana rahminde bulunma ve diri olarak doğma süresinin en azı, Allah Teâlâ'nın : «Onun hamli ve emzirilmesi otuz aydır,» (Ahkâf: J5) ayeti ile «Onun emzirilmesi İki senedir» (Lokman : 14) ayeti gereğince, altı aydır. Emme süresi iki sene olunca, hamî için geriye altı ay kalır.

Bu fakihlerin cumhurunun mezhebidir. Hanefilerden Kemâl bin Hümâm şöyle demiştir : «Hami süresi altı aydan daha fazladır. Çünkü geçen uzun zaman içerisinde bir çocuğun altı ayda doğduğu işitilmemiştir.»

Bazı Hanbelîler de; «Haml'in en az müddeti dokuz aydır» demiştir.

Mısır Miras Kanunu, cumhurun görüşüne aykırı olarak bazı Hanbelîlerin ve şer'iyye tabiblerinin görüşünü

almıştır: «Haml'in en az müddeti, 9 hilali aydır. (Yani 270 gündür). Çünkü bunda ittifak edilmiştir ve genellikle de böyle olur.» Haml'in en az müddetinde ayrılığa düşüldüğü gibi onun en çok müddetinde de ihtilâf edilmiştir. Bazıları; «Bu iki senedir» demiş, bir kısmı, «9 aydır» demiş, bazıları ise «bir hilâli senedir (yani 354 gün),» demişlerdir. Mısır Kanunu, şer'î tabiblerin görüşlerini almıştır. Bunlar en uzun hami müddetinin bir şemsi sene (yani 365) gün olduğunu söylemişlerdir. Nesebin sükûtunda, mirasta, vakfda ve vasiyyette buna i'tibar edilir. Mısır kanunu, Hanefî mezhebinin de fetvası olan Ebû Yusuf'un, hamide hissenin çok olanının bekletilmesi hakkındaki görüşünü almış, diri doğan her çocuğun mirasa hak kazanmasında şart olanlar hususunda ise üç imamın görüşünü almıştır. Yine, vefat tarihi veya ana-babasının ayrılması sonrasındaki bir sene içerisinde doğmazsa mirasçı olmadığına dair, Muhammed bin Hakem'in görüşünü almıştır. Madde 42, 43, 44, aşağıdaki şekilde vaz'edilmiştir : Madde : 42: «Ölenin terekkesinden haml'in erkek veya dişi olmasına göre değişen iki hisseden en çok olanı bekletilir.» Madde: 43 : «Koca, geride bir kan veya başladığı halde iddet bekleyen bir kan bırakarak vefat ettiği zaman, karısının hamli vefat veya ayrılma tarihlerinden en çok 365 gün sonra diri olarak doğmadıkça mirasçı olamaz. Hami, babasına ancak aşağıdaki iki durumda mirasçı olur. «1. Annesi, ölüm veya aynılma sırasında iddet halinde ise ve miras bırakan, onun iddeti sırasında ölmüşse, ölüm veya aynılma tarihinden en çok 365 gün sonra diri olarak doğması durumunda. «2. Vefat tarihinde kansı temiz haldeyse, miras bırakanın vefatı tarihinden en çok 290 gün sonra diri olarak doğması halinde.» Madde: 44: «Hami için bekletilen hisse, kazandığı hakdan daha az ise, kalan için varislerden hissesine katılan kimseye başvurulur. (Eksik olan kısım, onun aldığı fazla hisse ile karşılanır.) Hami için bekletilen hisse, kazandığı haktan fazla ise, bu ziyade, varislerden ona hak kazanan kimseye iade edilir.»

22.9. MEFKÛD (KAYIP)'UN MİRAS PATİ

22.9.1. Tanım:

Mefkud; bir şahıs, kaybolup kendisinden haber alınamayınca ve yeri bilinmeyip hayatta mı ölü mü olduğı öğrenilemeyince, kadı öldüğüne hükmeder. Bu şahsa «mekûd» denir. Hakimin hükmü, ya adil şahidler gibi bir delile dayanıp veya tam delil olmayan (uzun süre geçmesi gibi) emarelere dayanır. İlk durumda, öldüğüne dair delil getirildiğı vakit, öldüğü sabit ve kesin olur. İkinci durumda ise, hakim uzun müddet geçmesi sebebiyle mefkud'un Ölümüne hükmeder. O, hayatta olması muhtemel olduğı için «hükmen ölü» sayılır.

22.9.2. Mefkud'un Ölümüne Hükmedilmesi İçin Geçecek Süre:

Fakihler, kaybın ölümüne hükmedilecek süre hakkında ihtilâf etmişlerdir. Mâlik'den; «İbn Ömer; 'Kocasını kaybetmiş ve nerede olduğunu bilmeyen kadın, dört sene bekler. Sonra dört ay id-det bekler. Sonra da boşanmış olur,1 dediğı için bu sürenin «dört sene» olduğı nakledilmiştir.» (Hadisi Buhari ve Şâfi'î kaydetmiştir.) Ebû Hanîfe, Şâfi'î ve Mâlik'den meşhur rivayete göre, müddet sınırlaması yapılmaz. Aksine bu her asırda kadının içtihadına bırakılmıştır. Muğnî yazan, zann-ı galip bulunmayan mefkûd hakkındaki iki rivayetten biri hakkında şöyle demektedir: «öldüğü yakı-nen bilinmedikçe veya yaşıtlarının artık yaşamadığı kadar bir müa-det geçmedikçe ne malı taksim edilir, ne de karısıyla evlenilir. Bu hakimin içtihadına bırakılmıştır. Şâfi'î ve Muhammed bin Hasan'm görüşü budur. Mâlik, Ebû Hanîfe ve Ebû Yusuf'dan nakledilen meşhur rivayet de budur. Çünkü aslolan onun hayatta olmasıdır. Takdir ancak nass (tevkif) ile yapılabilir. Bu konuda ise nass yoktur. Bu yüzden beklemek vaciptir. İmam Ahmed bin Hanbel «Eğer kaybolmasında helak olduğı ağır basıyorsa, onu iyice araştırdıktan sonra, dört sene geçmesi sebebiyle ölümüne hükmedilir. Çünkü zann-ı galip, onun helak olduğudur. Eğer yaşıtlarının artık yaşamadığı kadar bir müddet geçerse, buna rağmen onun hayatta olduğı galiben zannedilir ise, işi hakime götürülür, hakim de kendi görüşüne göre geçen müddet sonrasında ve diri mi yoksa ölümü olduğuna dair, gerçeğin ortaya çık-masını sağlayacak mümkün olan bütün yollar kullanarak onu araştırdıktan sonra öldüğüne hükmeder,» görüşündedir. Mısır Kanunu, mefkudun dört sene geçmesi ve helak olduğı kuvvetle zannedilmesi durumunda İmam Ahmed bin Hanbel'in görüşünü almıştır. Diğer durumlarda ise, işin kadıya götürülmesi hakkındaki görüşü almıştır. Konu 1929 tarihli 21. maddenin 15. fıkrasında şöyle vaz edilmiştir : Kaybolduğı tarihten sonra dört sene geçmiş ve öldüğü kuvvetle zannedilen mefkudun ölümüne hükmedilir.

Diğer tüm hallerde ise, geçmesi sonrasında mefkudun ölümüne hükmedilecek müddeti tayin için kadiya başvurulur. Mefkudun hayatta olup olmadığını bilmek için mümkün olan bütün yollar araştırıldıktan sonra, onun öldüğüne hükmedilir.

22.93. Mirası

Mefkud'un mirasta iki durumu vardır :

Ya mirasçı olur, ya da miras bırakır. Miras bıraktığı zaman, öldüğü tahakkuk etmedikçe veya kadı öldüğüne dair hüküm vermedikçe malı varisleri arasında paylaştırılmaz, mülkünde bırakılır. Eğer diri olduğu ortaya çıkarsa, malım alır. öldüğü tahakkuk ettiği veya kadı öldüğüne hükmettiği zaman, malı varislerinin olur. Bundan Önce ölen veya bundan sonra, mirasına mani olan şeyin ortadan kalkması sebebiyle onu yeni mirasçı olan kimse, mirastan hisse alamaz. Bu öldüğüne dair hüküm, geçmişe bağlandığı zaman böyledir. Öldüğüne dair hükmün dayandırıldığı vakitte mirasçı olan kimse, terekeden miras payını alır.

Başkasına varis olması durumunda, miras bırakanın terekesindeki hissesi, onun için aynılır. Öldüğüne dair hükümden sonra, bekletilen hissesi, mirasçının varislerine iade edilir.

Mısır kanunu bu hükmü almıştır. 45. madde, şöyle vazedilmiştir :

«Mevkufun miras bırakanın terekesindeki hissesi, durum be-lirginleşinceye değin bekletilir. Diri olduğu ortaya çıkarsa, hissesini alır. öldüğüne hükmedilir ise, mirasçının öldüğü sırada ona hak kazanan varislere iade edilir, öldüğüne dair hüküm verildikten sonra, hayatta olduğu ortaya çıkarsa, hissesinden kalan kısmı, varislerin elinden alınır.»

22.10. HUNSA, MÜRTED, VELED-İ ZİNA VE tBNÎ'L-MÜLA'ANE'NİN DURUMU

22.10.1. Hünsâ'nın Tanımı

Hünsâ; durumu kanşık olan ve erkek mi, dişi mi olduğu bilinmeyen şahıstır. Böylesi kişilerin ya hem dişi hem erkek organı vardır veya her ikisi de yoktur.

22.10.2. Hünsâ Nasıl Mirasçı Olur?

Eğer erkek olduğu ortaya çıkarsa, erkek mirasçı olarak mirastan pay alır. Eğer dişi olduğu belirginleşirse, dişinin mirasını alır.

Erkek ve dişilik alâmetlerinin her ikisi de ortaya çıkarsa, buluş çağından Önce ne olduğu bevlile tanınır. Eğer erkeklere mahsus organla işiyorsa, erkektir. Eğer kadınlara mahsus organla işi' yorsa, dişidir. Eğer her ikisinden de işiyorsa, hüküm en önce olana verilir. Buluşdan sonra ise eğer sakallan çıkar veya kadınlarla cinsi ilişki kurar ya da erkekler gibi ihtilâm olursa, erkektir. Eğer kadınlar gibi memeleri çıkar veya sütü gelir ya da hayz olur veya hamile kalırsa dişidir.

Her iki halden birinde bulunuyorsa buna «gayri müşkil hünsâ» denir. Erkek mi yoksa dişi mi olduğu, alâmetlerden hiç birinin ortaya çıkmaması veya her ikisinin de ortaya çıkıp, birbirinden ayrıştı-rılamaması sebebiyle tamnanuyorsa, bu «müşkil hünsâ»dır.

Âlimler mirastaki hüküm hususunda ihtilâf etmişlerdir. Ebû Hanife, şöyle demiştir: Önce onun erkek olduğu farzedilir. Sonra da dişi olduğu varsayılır. Daha sonra iki halin dengiyle hükmedilir, Eğer birinde mirasçı oluyor, diğer değerlendirmeye göre mirasçı olmuyorsa, ona bir şey verilmez. Eğer iki ihtimalde de varis oluyor ve hissesi değişik oluyorsa, iki hissenin az olanı ona verilir. «Mâlik, Ebû Yusuf ve İmamiyye Şîâsı şöyle demiştir : «Erkek ve dişinin hisselerinin ortasında bir hisse alır.»

Ahmed de şöyle demiştir: «Eğer durumunun belirginleşeceği umuluyorsa bütün varisler mirastan en az payı alırlar. Kalan bek letilir. Eğer durumunun belirginleşmesi umulmuyorsa erkek ve dişi hisselerinin ortasını alır.»

Bu son görüş tercih edilir. Fakat Mısır Kanunu Ebû Hanife'nin görüşünü almıştır.

Madde 46 şöyledir: «Erkek mi yoksa dişi mi olduğu bilinmeyen müşkil hünsâ iki hissenin en azmi alır.

Terekeden geri kalan kısmı ise, diğer varislere verilir.»

22.103. Mürtedin Mirası

Mürted, kimseye varis olmaz. Ona mirasçı da olunmaz. Bıraktığı mal, müslümanların beytü'l-mâl'inin olur. Bu Şâfi'î, Mâlik ve Ahmed bîn Hanbel'in meşhur görüşüdür. Hanefiler ise şöyle demiştir : İrtidat etmeden Önce kazandıklarına müslüman akrabaları varis olur. İrtidat ettikten sonra kazandıkları ise, beytü'l-mâl'indir.» (Hadler konusunda bu konuda geniş açıklama geçmiştir.)

22.10.4. Veled-i Zina ve İbnî'l-Mülâ'ane'nin Durumu

Veled-i zina, şer'i kocadan başkasından olan çocuktur. La'net-leşmiş kan kocanın çocuğu (İbnü'l-Mülâ'ane) ise,

şer'i kocanın kendisine nisbetini kabul etmediği çocuktur.

Müslümanlar, Veled-i zina ve İbnü'l-mülâ'ane ile babaları arasında, şer'i nesebin olumsuzlanması (inkân) sebebiyle miras işlemeyeceğinde icma etmiştir. Ancak onlarla anneleri birbirleriyle mirasçı olurlar.

İbn Ömer (r.a.)'den rivayete göre; «Nebî aleyhisselâm'ın zamanında bir adam kansına zina isnad etti. Onunla lânetleşti ve onun çocuğunun kendisiyle ilişkisi olmadığını iddia etti. Allah Rasûlü aleyhisselâm aralarını ayırdı ve çocuğun kadına ait olduğuna hükmetti.» (Hadisi Buhari ve Ebû Dâvûd kaydetmiştir). Bir lâfızda : «Allah Rasûlü İbnü'l-mülâ'anenin mirasının annesinin olduğuna ve onun Ölümünden sonra da ona varis olduğuna hükmetti.»

Miras kanununun 47. maddesi şöyle vaz edilmiştir :

«Veled-i zina ve veled-i mülâ'ane annesine ve onun akrabalarına mirasçı olurlar, annesi ve annesinin akrabaları da ona mirasçı olurlar.»

•

22.11. TEHARÜC

■

22.11.1. Tanımı

«Varislerin içlerinden birinin mirastaki payını terfetmesi veya verilecek muayyen bir şey karşılığında payından vazgeçmesi hususunda anlaşmalar»dır. Tehârüc, birinin, vereceği bir meblâğa karşılık, diğerinin hissesine sahip olması şeklinde varislerden ikisi arasında yapılır.

22.112. Hükümü

Tehârüc, karşılıklı rıza ile olduğu zaman caizdir. Abdurrahman bin Avf ölüm hastalığında iken karısı Temadır binti'l-Esba' el-Kel-biyye'yi boşadı. Sonra kadın iddet beklerken öldü. Osman (r.a.) diğer üç karısıyla beraber onu da mirasçı saydı. Sekizde birin dörtte birine karşılık, seksen üç bin dirhemde anlaştılar. (Bunun dinar olduğu da söylenmiştir.)

Mısır Miras -Kanunu'nun 48. maddesi, şöyle vaz edilmiştir: «Tehârüc, mirasçıların aralarından birinin ma'lum bir şey karşılığında, hissesinden vazgeçmesi hususunda sulh etmeleridir. Varislerden biri, varis olmayan bir başkasıyla tehârüc yaptığı zaman, bu şahıs onun hissesine hak kazanır ve terekedeki payı ona helâl olur.

Varislerden biri, diğer varislerin hepsiyle tehârüc yaptığı zaman, ona terekeden bir şey verilmezse, onun hissesi diğer mirasçılar arasında terekedeki payları nisbetiyle paylaştırılır. Eğer ona kendi mallarından vermişler ve tehârüc akdinde çıkanın hissesini paylaşırma yolu gösterilmemişse, hissesi aralarında eşit seviyede paylaştırılır.»

22.11.3. Mirasçılar Dışındaki Hak Sahipleri

Miras Kanunu'nun 4. maddesi şöyle va'z edilmiştir:

«Varisler bulunmadığı zaman, tereke şu sıraya göre dağıtılır:

«Birincisi: Mukarra leh bi nesebi'l-gayr olan kimse, terekeye hak kazanır.

«İkincisi: Terekenin üçte birden fazlası kendisine vasiyyet edilen kimse.

«Bunlardan hiçbiri bulunmadığı zaman, tereke veya kalan kısım genel hazineye kalır.»

«Bunun anlamı şudur: Kişi öldüğü zaman, varisleri yoksa, terekeye üç şey hak kazanır:

«1. Mukarra leh bin-nesebi ale'l-gayr.

«2. Üçte birden fazla vasiyyet edilen kimse.

«3. Beytü'l-mâl (genel hazine).»

«Bu üç hak sahibinden aşağıda bahsedeceğimiz :

22X11.1. Mukarra Leh Bin-Neseb Ale'l-Gayr

Mısır'da yürürlükte olan Kanun şöyledir; «Ölen, başkasının kendi nesebinden olduğunu ikrar ettiği zaman, lehine ikrarda bulu-

nulan kimse, nesebi meçhul ise ve ikrar eden ikrarından dönmezse, terekeye hak kazanır. Bu durumda lehine ikrarda bulunulan kimsenin, ikrar edenin ölümü veya hükmen ölü sayılması sırasında hayatta olması şarttır.

Ayrıca mirasa manî bir şeyin de bulunmaması gerekir.»

Bu açıklamanın ardından şöyle denilmektedir : «Lehine ikrarda bulunulan kimse, varis değildir. Çünkü varislikte nesebin sübûtu gözetilir. Bu durumda ise tek kişinin ikrarı sebebiyle neseb sabit olmamıştır. Ancak fakihler bazı durumlarda ona varis hükmünü işletirler. Meselâ; o, üçte birden fazla vasiyet yapılan kimseye takdim edilir. O, miras bırakanın mülkünde halef gibi değerlendirilir. Onun, miras engelleri sebebiyle mirastan mahrum bırakılan kimse gibi bir kusuru bulunmaktadır. Hakiki ve vaki olması tercih edilerek, mirasçı olmaksızın terekeye müstehak sayılması da maslahata uygun bulunmuştur.»

22.3.11.2. Üçte Birden Fazla Vasiyet Yapılan Kimse

Ölen, varisi bulunmadan ve nesebini ikrar ettiği (mukarra leh bin-neseb ala'l-gayr) de bırakmadan ölürse, vasiyyet ettiği yabancı kimsenin, terekenin tamamını veya herhangi bir parçasını alması caizdir. Çünkü, vasiyeti üçte bir ile sınırlama, varisler sebebiyledir. Burada ise onlardan hiçbiri bulunmamaktadır.

22.3.213. Beytü'l-Mal

ölen varis; mukarra leh bi'n-neseb alâ'l-gayr ve üçte birden fazla vasiyette bulunduğu birini bırakmadan ölmüşse, mal ümmetin genelinin maslahatlarına harcanmak üzere müslümanların bey-tü'l-mâl'ine konur.

Yirmiüçüncü Bolum İSLÂM'DA BARIŞ VE CİHAD

23.1. İSLÂM'DA BARIŞ 23.1.1. «Sulh» (Barış) Kavranu

Barış, İslâm'ın, müslümanların nefislerinin derinliklerine yerleştirdiği ilk prensiplerdendir. Böylece barış, onların tabiatlarının bir parçası ve inançlarından biri haline gelmiştir.

İslâm, doğduğu ve nurunun yayıldığı günden beri, gür bir sesle, dünyanın dört bir tarafına seslenerek insanları sulha çağırılmış ve insanlığı ona ulaştıran hidayet hattını çizmiştir.

İslâm, hayatı sever ve onu mukaddes sayar. İnsanlara da onu sevdirebilir. Bu yüzden İslâm onları korkudan kurtarmış, insanlığın o gayeye yönelik olarak yaşaması için başlangıcından zirve noktasına kadar bu ideal yolu çizmiştir.

İslâm, insanları emniyet gölgesi altına alan bir şemsiyedir. Dinin ismi olan «İslâm» lafzı; «sulh» (silm) maddesinden alınmıştır. Çünkü İslâm da barış da huzur, emniyet ve sekinetin yayılmasına yönelmiştir.

«Selâm» bu dinin Rabbi'nin isimlerindendir. Çünkü O, insanları koyduğu kanun, çizdiği metod ve yollar ile emniyete ulaştırır.

Bu risaletin taşıyıcısı sulh bayrağının da taşıyıcısıdır. Çünkü o insanlığa hidayet, aydınlık, hayr ve doğruluğu taşır.

O kendisi hakkında şöyle buyurmuştur :

«Ben ancak hidayet rehberi olan bir rahmetim.»

Kur'an'da O'nun risaletinden bahisle şöyle buyuruyor :

«Biz seni ancak alemlere rahmet olarak gönderdik.» (Enbiya: 107).

Müslümanların kalplerini birbirine ısıdıran ve diğer kardeşine bağlayan duaları da «Selâmadır. İnsanların Allah'a en sevimli

geleni ve O'na en yakın olanı selâma ilk başlayanlarıdır. Selâmı yaymak ve ifşa etmek imanın parçasıdır.

Allah (CC.) bu lafzı, dinlerinin İslâm ve emân dini olduğunu ve kendilerinin de sulh ehli ve sulh sever kimseler olduklarını iş'ar için müslümanların birbirine duası yapmıştır.

Bir hadiste Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyuruyor :

«Allah selâmı ümmetimiz için duâ ve zimmetimizde olanlar için de bir emân kılmıştır.»

İnsanın bir diğer insanla konuşmaya selâm ile başlaması gerekir.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem : «Sözün başı selâmdır.» buyuruyor.

Şöyle ki; selâm bir emândır ve konuşma da ancak emân vermeden sonra olur. Müslüman —Rabbi ile münacaatta iken— nebisine, kendisine ve Allah'ın salih kullarına selam vermekle mükelleftir (Tahiyye). Rabbi ile münacaatı bitirince, dünyaya döner. Ona da selâm, rahmet ve bereketle birlikte yönelir.

Harb ve mücadele meydanında İken savaşıyan düşman, selâmı dili ile söylediği zaman, onunla savaştan vazgeçmek vacib olur.

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor :

«Size selâm verenlere'sen mü'nün değilsin'demeyin.» (Nisa: 94). Allah'ın mü'minlere tahiyyesi (karşılama hediyesi) selâmdır.

«O'nımla karşılaştıkları gün onlara «selâm» ile tahiyye eder.»

(Ahzâb: 44).

Meleklerin de insanoğluna ahireteki tahiyyeleri selâmdır.

«Melekler bütün kapılardan onların yanına girerek «selâm size olsun,» derler,» (Ra'd: 23).

Salihler, emniyet ve selâm yurdunda yerleşirler:

«Allah ise selâm yurdunda çağırıyor.» (Yunus: 25) «Rableri katında selâm yurdu onlarındır.» (En'am: 127)

Cennetlikler, selâmdan başka ne bir söz, ne de bir konuşma işitirler:

«Orada boş ve günah yüklü bir şey işitmezler. Ancak «selâm-se-lâm» denir.» (Vakıa: 26).

Bu «selâm» lafzının bu şekilde dini-nefsi havayı ihatasıyla birlikte çok tekrar edilmesi, hislerin tümünü uyardığı ve düşünce ile görüşleri bu ulu ve yüce prensibe yönelttiği içindir.

23.1.2. İslâm'ın İnsanları İdeale Yönelmesi

İslâm; adaleti gerekli, zulmü ise haram kılmıştır. Sevgi, rahmet, yardımlaşma, başkasını kendine tercih, hayatı hafifleten ve kalpleri yumuşatan benlikten kurtulma ve kişiyi diğer insanlara kardeşlik duygulan ile bağlamayı yüce öğreti ve üstün değerler kılmıştır.

Bunlara ilaveten İslâm, insan aklına değer verip beşeri fikri önemseyerek, akıl ve fikri, anlama ve ikna olmaya birer vesile kılmıştır.

İslâm, kimseyi belirli bir inanca zorlamaz. İnsanı oluş, tabiat ve insanla ilgili özel bir nazariyeye icbar etmez, öyle ki: adinde zorlama yoktur» hükmünü dini hükümler arasında kabul etmiştir. Allah'ın yarattığı şeyler hakkında akıl, fikir ve görüşünü kullanmayı kendisine bir vesile kılmıştır. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor :

«Dinde zorlama yoktur. Artık doğru (rüşd), eğriden (ğayy) ayrılmıştır.» (Bakara: 256).

«Eğer, Rabbin dilesydi, yeryüzündeki herkes toptan iman ederdi. Sen mü'min olsunlar diye insanları zorluyor musun?» (Yunus: 99).

«Hiçbir nefis Allah'ın izni olmadan iman edemez. Pislîği, ak-İetmeyenler üzerine kılar,» (Yunus: 100)

«De ki: Yerde ve gökte ne vardır bir bakın! Ayetler ve korkutma, iman etmeyen bir kavme hiçbir fayda vermez.» (Yunus: 101)

Allah Rasûlü'nün görevi, Allah'tan aldığını tebliğ etmek, O'na çağırmaktan ibarettir. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

«Ey Nebi! Biz seni şahit, müjdeci, korkutucu, O'nun izni ile Allah'a çağırın ve aydınlatan bir ışıık olarak gönderdik.» (Fetih: 8)

23.1.3. İnsani İlişkiler

İslâm, bu prensibe davet sınırında kalmayıp, fertler, toplumlar ve devletler arasındaki ilişkiyi, sulh ve emân ilişkisi kılmıştır. Bu konuda müslümanların birbirleriyle ve başkaları ile ilişkileri aynı değerdedir. Bunun açıklaması aşağıda gelecektir.

23.1.3.1. Müslümanların Birbirleri İle İlişkileri

İslâm, vahdeti tabiat kılmayı hedeflemiş, hezimet ve düşüklük sebeplerini, zaaf ve ayrılık faktörlerini yok edip, kalplerini birleştirmek ve safları sıklaştırmak için gelmiştir. Bu vahdet tabiatı ile, yüce gayelerini, büyük amaçlarını ve güzel hedeflerini —ki yüce risalet bunlar için gelmiştir— gerçekleştirmeye kadirdir. Bunlar Allah'a kulluk kelimesinin i'lanı, hakkın yerleştirilmesi, hayrın yerine, getirilmesidir. Cihad, halkın emniyet gölgesinde yaşayacağı prensipleri yerleştirmek içindir.

İslâm, toplumun fertleri arasında —bu tabiatın ve gereklerinin ahlak olması için— salah ve bağlan yerleştirir. Bu bağlar, gelişmeye ve ebediliğe müsait olup edep ilişkileriyle ortaya çıkar. Bunlar, faydası sona erip ihtiyaç giderilince ortadan kalkan maddi bağlar gibi değildir. Bu bağlar, insanlar arasındaki, kan, renk, dil, vatan, maddi maslahatlar ve diğer bağlardan daha güçlü bağlardır.

Bu bağlar, neticede müslümanların arasını kuvvetle birbirine rapteder.

Ebedî bağların ilki iman bağıdır. Bu, mü'minler topluluğunun, etrafında birleştikleri bir mihverdir.

İman, mü'minleri neseb kardeşliğinden daha kuvvetli kardeş yapar:

«Ancak mü'minler kardeşler.» (Hucurât: 10)

«Mü'min erkekler İle mü'minin kadınlar birbirlerinin dostlarıdır.» (Tevbe : 71)

«Müslüman müslümanın kardeşidir.» (Hadis)

İmanın tabiatı firkalaşma değil, cemaatleşmedir; ayrılık değil, birliktir:

«Mü'min dosttur ve dost edinir. Dost olmayan ve dost edinmeyen kimseden hayır yoktur.» (Hadis)

«Mü'min, kardeşinin kuvvetidir.» (Hadis)

«Mü'min ile mü'min, birbirini destekleyen bir yapı gibidir.» (Hadis)

Mü'min, mü'minin duygusu ile duygulanır, şuuru ile şuurlanır, sevinciyle sevinir, hüznü ile üzülür; kardeşini kendisinden bir parça görür...

«Mü'minler sevimde, merhametleşmede ve hediyeleşmede, bir organı rahatsızlandığında uykusuzluğu ve ateşi sebebi ile diğer uzuvların rahatsız olduğu bir vücut gibidir.» (Hadis)

İslâm, cemaate katılmaya ve o yolda intizama çağırarak bu ilişkiyi kuvvetlendirir ve bu bağları destekler.

İslâm, kuvvetim zaafa uğratan tüm durumları yasaklar. Cemaat, daima Allah'ın gözetiminde ve eli altındadır :

«Allah'ın eli, cemaatle birliktedir. Kim cemaatten ayrılırsa cehenneme ayrılmıştır.» (Hadis)

İslâm, insanın tabiatına uygundur. Daha da önemlisi rahmettir:

«Cemaat rahmettir, ayrılık ise azaptır...» (Hadis)

Cemaat; küçük bile olsa her halükârda tek kişiden hayırlıdır. Sayıca daha fazla olanı daha üstün ve daha iyidir: «İki kişi, birden hayırlıdır, üç kişi ikiden hayırlıdır, dört kişi üçten hayırlıdır. Sizin cemaat halinde olmanız gerekir. Şüphesiz ki Allah, ümmetimi ancak hidayet üzere birleştirir.» (Hadis)

İslâmî ibadetlerin tümü, ancak cemaatle yerine getirilir.

Namazda cemaat, sünnet kılınmıştır. O, tek kişinin namazından yirmiyedi derece daha üstündür.

Zekat, zenginler ile fakirler arasında bir muameledir.

Oruç, bir cemaatin, muayyen bir vakit aralığında .açlık hususunda eşit olarak birleşmeleridir.

Hacc, her sene müslümanları bir araya getiren bir buluşmadır. Aynı yüce gaye için dünyanın dört bir tarafından biraraya gelirler:

«Bir topluluk Allah'ın evlerinde Kur'an'ı okumak ve O'nu tadr is etmek için toplandıklarında üzerlerine sekinet iner. Onları rahmet kaplar ve Allah onları kendi katındakiler arasında anar.» (Hadis)

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, müslümanların şeklen dahi birlikteliklerini teşvik ederek, birgün ayn ayn oturmuş olduk-larını gördüğünde, onlara; «Biraraya toplanın,» buyurmuştur. Onlar da, şayet elbisesini üzerlerine yaysa, tümünü kapsayacak şekilde biraraya gelmişlerdir.

Cemaat, Allah'ın dinini himaye eden müslümanların dünyasını: koruyan bir kuvvet olduğuna göre, ayrılık, din ve dünyanın her ikisi aleyhine neticelenir.

İslâm, aynhğı şiddetle yasaklamıştır. Çünkü o, hezimete açılan bir kapıdır. İslâm, müslümanların kuvvetini gideren aynlıgm açtığı zarardan daha fazla hiçbir zarara uğramamıştır. Ayrılığın peşi sıra zarar, hezimet, gevşeklik ve zillet gelir:

«Deliller geldikten sonra fırkalaşıp ayrılığa düşenler gibi olmayın. Onlara büyük bir azap vardır.» (Âl-i İmrân: 105)

«Toptan Allah'ın ipine sarılın; ayrılığa düşmeyin.» (Âl-i İmrân: 103)

«Dinlerinde hrkalaşıp gruplara ayrılan müşriklerden olmayın.» (Rûm: 32)

«Nizâlaşmayın. Gevşersiniz ve kuvvetiniz gidsr.» (Enfâl: 46)

«Dinlerinde ayrılığa düşen ve gruplaşanlar hususunda sana bir-şey yok.» (En'âm: 159)

«Ayrılığa düşmeyin. Sizden öncekiler ihtilaf ettiler de helak oldular.» (Hadis)

Her fert, camını ortaya koymadıkça ve cemaat için önemli olan her işe yardım etmedikçe, cemaate bağlanılmış olmaz. Bu yardımlaşmanın, maddi veya edebi olması ya da ilim, mal, görüş veya meşveret ile olması aynıdır.

İnsanlar, Allah'ın kullarıdır. Allah'a en sevimli olanları, kullarına en faydalı olanlarıdır:

«İnsanların en hayırlısı, İnsanlara en faydalı olandır.» (Hadis)

«Şüphesiz ki Allah, üzüntüde olanların İmdadına koşulmasını sever.» (Hadis)

«Şefa'at edin, ecir kazanın.» (Hadis)

Mü'min, mü'minin aynasıdır. Onun malına el uzatmam ve onu ardından korur:

«Her biriniz kardeşinin aynasıdır. Onda bir eza görürse, onu giderir.» (Hadis)

İslâm, işte böyle, yeni olayları karşılamaya gücü yeten ve düşmanların saldırılarını geri çeviren kuvvetli bir tabiat ve birbirine bağlı olarak toplu bulunmayı bir ahlak kılncaya dek, bu bağlan yerleştirmeye çalışmıştır. Şu sıralarda müslümanlar bu birliğe ne kadar da muhtaçtır. Çünkü onlar bununla, İslâmî bir farzı yerine getirmiş, siyasi kazançlarını korumuş, varlıklarını himaye edecek askeri gücü sağlamış ve muhtaç oldukları servetleri onlara sağlayacak olan iktisadi birliği gerçekleştirmiş olacaklardır.

Dinî zaaf, ahlâkî bozukluk ve ilmî geri kalmışlık yüzünden felâketin izlerinin ortadan kaldırılması şu ana kadar mümkün olmamıştır. Ümmet, hedeflenen birliğe ve bina gibi birbirini desteklemeye dönmedikçe bu tehlikeli toplumsal felaketlerin önüne geçilemez.

23.1.3.2. Bağyedenler (isyan Edenler)'le Savaş

Yukarıda zikredilenler, müslümanları birbirlerine kenetleyen ilişki ve bağlılıkların temelidir. Aralarındaki bu ilişkide kopma meydana geldiği, kardeşlik kulpu ayrıldığı ve birbirlerine isyan ettikleri zaman, adalet ve cemaat yolunda intizama dönünceye kadar bağî-lerle savaş vacip olur.

Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor: «Eğer mü'minlerden iki topluluk birbirleriyle savaşırlarsa, aralarını düzeltiniz.

Eğer biri diğeri üzerine saldırırsa, saldıranlarla Allah'ın buyruğuna dönünceye kadar savaşınız. Eğer dönerlerse, aralarını adaletle bulunuz, âdil davranı-

ni2. Şüphesiz Allah adil davrananları sever.» (Hucurât: 9)

Ayet, mü'minler birbirleriyle savaştığı zaman, basiret ve rey sahibi mü'minlerin bunların aralarına girip iki topluluğu barıştır-

malarının vacifcj olduğunu ilan ediyor. Eğer bir topluluk diğere saldırırsa ve sulha yanaşmazsa,

müslümanların, toptan bu isyancı grupla savaşmak için birleşmeleri vacip olur.

Ebü Bekir es-Siddîk (r.a.)'m zekat vermeyenlerle savaştığı gibi, mü'minlerin imamı da bu isyancı grupla savaşır.

Fakihler, bu isyancı grubun, bağy (isyan) sebebiyle İslâm'dan Çıkış olmadığında ittifak etmiştir. Çünkü Kur'an-ı Kerîm, birbirleriyle savaşmalarına rağmen, onları iman üz niteleyerek şöyle buyuruyor: «Mü'minlerden iki topluluk birbirleriyle savaşırlarsa...» Bu yüzdendir ki, onların kaçanları öldürülmez. Yaralıları da böyledir.

Malları ganimet olarak alınmaz. Kadınları ve çocukları esir edilmez. Harp sırasında telef ettikleri malları ve canları tazmin etmezler. Onlardan öldürülenler, yıkanır, kefenlenir ve namazın kılınır. Âdil gruptan ölenler ise şehid olurlar; yıkanmazlar ve naraaz-ılan kılınmaz. Çünkü bunlar, Allah'ın emrettiği bir savaşta Ölmüşlerdir. Onlar, müşriklere karşı yapılan savaşta ölen şehidler gibidirler.

Bu durum; dünyanın herhangi bir yerinde, bir cemaatin, etrafında birleştikleri «müslümanların imamı»na karşı hurûc (isyan) edildiği zaman sözkonusudur. Ancak, bu isyan, cemaatin veya fertlerin maslahatlarıyla ilgili olarak kararlaştırılmış bulunan haklarını yerine getirmekten sakınan imamı azletmeyi amaçlıyorsa, o taktirde «isyancı» sayılmazlar.

Özetle; «bâğî» isminin verilebilmesi için hurûc edenlerin ayrış-tıncı özel sıfatlarının bulunması gereklidir. Bu sıfatlar özetle aşağıda gösterilmiştir:

1 — Allah'ın müslümanlara itaati farz kıldığı, işlerini yüklenen adil hâkime itaate karşı çıkmak (hurûc).

2 — Hakim ondan itaate döndürmek için pek çok kişiye, mala ve savaşa ihtiyaç duyacağı şekilde, güç ve kuvvet sahibi, kavi bir cemaatin huruç etmiş olması.

Eğer onların kuvvetleri yoksa ve fertlerden ibaret ise veya onların kendilerini savunacak malzemeleri yoksa, «bâğî» sayılmazlar. Çünkü bunların zapt altına alınıp, itaate döndürülmeleri kolaydır.

3 — Onları imamın hükmüne isyana yönelten, bunun caizliği-ne dair bir te'villerinin bulunması. Eğer onların bunu caiz kılan bir yorumları yoksa bâğî değil «muharib» olurlar.

4 — Kuvvetlerinin dayanağı olan, itaat edecekleri bir reislerinin bulunması. Çünkü İpleri elinde tutan bir reisleri yoksa, cemaatin kuvveti de yoktur.

İşte isyancıların durumu ve Allah'ın bu konudaki hükmü...

Eğer savaş, dünya için, riyaset üzerine ve ülü'l-emr ile nizâlaş-ma meydana geldiği için olursa, bu hurûc, muharebe sayılır ve muharipler için isyancıların hükümlerinden ayrı başka hükümler verilir. Bu hükümler Allah'ın şu ayetinde belirtilmiştir :

«Allah ve Rasûlü ile savaşanların ve yeryüzünde bozgunculuğa uğraşanların cezası öldürülmek veya asılmak yahut çapraz olarak el ve ayakları kesilmek ya da yerlerinden sürülmektir. Bu onlara dünyada bir cezadır. Onlara ahirette büyük bir azap vardır. Ancak onları yakalamanızdan önce tövbe edenler bunun dışındadır. Biliniz ki Allah bağışlar ve merhamet eder.» (Mâide : 33-34)

Bu muhariplerin cezaları, öldürülmeleri, asılmaları veya elleri ve ayaklarının çapraz olarak kesilmeleri ya da hapsedilmeleri ve sürülmeleri olarak hakim onları hakkındaki görüşüne ve ir-tikab ettikleri cürümlerine göre verilir. Onlardan ölenler cehennemdedir. Onlarla savaşırken Ölenler ise şehittir.

Savaşan iki taraf da asabiyye veya riyaset talebi ile savaşırsa her iki grup da İsyancı olup bâğî ismini alırlar.

23.1.3.3. Müslümanların Başkalarıyla ilişkileri

Müslümanların başkalarıyla ilişkileri; tanışma, yardımlaşma, iyilik ve adalet şeklindedir.

Allah Sübhanehû, yardımlaşmayı doğuran tanışma hakkında şöyle buyuruyor: «Ey insanlar! Doğrusu biz sizleri bir erkek ve bir diğiden yarattık. Sizi milletler ve kabileler haline koyduk ki, birbirinizi kolaylıkla tanıyasınız. Şüphesiz, Allah katında en değerliniz, O'na karşı gelmekten sakınanınızdır. Allah 'her şeyi bilen'dir ve 'her şeyden haberdar'dır.» (Hucurât: 13)

Allah Teâlâ, iyilik ve adaleti tavsiye ederek şöyle buyuruyor:

«Allah, din uğrunda sizinle savaşmayan, sizi yurdunuzdan çıkarmayan kimselere iyilik yapmanızı ve onlara karşı âdil davranmanızı yasaklamaz. Doğrusu Allah âdil olanları sever.» (Mümtehi-ne: 8)

Karşılıklı antlaşma yapılması, aradaki engellerin kaldırılması ve insanlık barışının sağlanması bu ayetin gereklerindendir. Bu mânâ, kafirlerin dost edinilmesi yasağının mantığına dahil değildir. Çünkü, kâfirlerin dost edinilmesi yasağı ile, müslümanlara karşı onlarla yardımlaşmanın yasaklanması amaçlanmıştır. Ayrıca bu yasakla, onların kâfirliklerinden hoşnut olmak da menedilmiş-tir. Müslümanlar aleyhine kâfirlerle yardımlaşmak, islâm'ın tabiatına aykırıdır ve İslâm cemaatinin kuvvetini zaafa uğratar. Onların küfründen hoşnut olmak da böyledir. Çünkü İslâm, küfre düşmemeleri için insanları uyarır ve sakındırmıştır.

Sulh yapma, güzel davranma ve İyi muamele anlamındaki «dostluk» ise; karşılıklı antlaşma yapmak, birr ve takvâ'da yardımlaşmaktır. Bu, zaten İslâm'ın insanları davet ettiği esaslardandır.

23.1.3.A. Gayri Müslimlerin Dini Hürriyetlerini Teminat Altına Almak

İşte bu yüzden İslâm, zimmîler ile müslümanlar arasında «eşitlik» esasını getirmiştir. Müslümanların lehine olanlar, onların da lehine; müslümanların aleyhinde olanlar, onların da aleyhinedir. İslâmiyet, şu konularda zimmîlerin dinî hürriyetlerini teminat altına almıştır:

a — Onlardan hiç birinin dinini terke ya da belli bir inancı kabule zorlanmaması. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: «Dinde zorlama yoktur; artık hak ile bâtıl birbirinden iyice ayrılmıştır.» (Bakara: 256)

b — Dinlerinin şiarı olan merasimleri yerine getirmek kitab ehli'nin haklarındandır. Onların kiliseleri yıkılmaz,

haçları kırılmaz. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Onları dinlerinde serbest bırakın.» Hatta, müslümanın yahudi veya hristiyan olan karısı, kiliseye veya havraya gitme hakkına sahiptir. Kocasını bunu yasaklayamaz.

c — İslâm, dinlerinin kendilerine mubah kıldığı yiyeceklerde ve diğer şeylerde onları serbest bırakmıştır.

Domuzlan öldürülmez, ■—kendilerine caiz ise— içkileri dökülmez. Bu sebeple İslâm, domuz ve içkiyi müslümanlara haram kıldığı halde, onlara karışmayarak müslümanlardan daha fazla genişlik tanımıştır.

d — Evlenme, boşanma ve nafaka hükümlerinde hürdürler. Bu konularda onlara herhangi bir sınırlama ve kayıt getirilmez; diledikleri gibi tasarrufta bulunma hakları vardır.

e — İslâm, onların değerlerini himaye altına alarak haklarını korumuştur. Onlara, akıl ve mantık hududunda, edeble, kınama ve sertliğe yönelmeden münakaşa ve cedel hürriyeti vermiştir.

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: «Kitab ehlinde olanlarla —zulmedenler bir yana— en güzel bir şekilde mücadele edin. Şöyle deyin: Bize indirilene de size indirilene de inandık. Bizim ilâhımız da sizin ilâhınız da birdir. Biz O'na teslim olmuşuzdur.» (Ankebût: 46)

f — Bazı mezheplerin görüşüne göre, cezalarda müslümanlarla onlar eşittirler.

Mirasın birbirlerine haram olması konusunda da müslüman-ıarla zimmîler eşittirler. Zimmî, müslüman akrabasına mirasçı olamadığı gibi, müslüman da zimmî akrabasına mirasçı olamaz.

g — İslâm, onların yiyeceklerini ve kestiklerini yemeyi, kadınlarıyla da evlenmeyi helâl kılmıştır.

Allah Sübhânehü şöyle buyuruyor: «Bugün size temiz olanlar helâl kılındı. Kitab verilenlerin yemeği size helâl, sizin yemeğiniz de onlara helâldir. Mü'min, hür ve iffetli kadınlar ve sizden önce kitab verilenlerin hür ve iffetli kadınları, —zina etmeksizin ve gizli dost tutmaksızın— mehirlerini verdiğiniz takdirde size helâldir. Kim îmanı inkar ederse, şüphesiz amelleri boşa gider. O âhirette de kaybedenlerdendir.» (Mâide: 5)

h — İslâm, onları ve hastalarını ziyareti, onlara hediye sunmayı ve buna benzer muameleleri mubah kılmıştır. Rasûlullah sal-lallahu aleyhi ve sellem'in zırhı, borcuna karşılık olarak bir yahu-dide rehin iken vefat ettiği ve sahâbeden birinin, koyun kestiğinde, hizmetçisine, «(Dağıtmaya) komşumuz yahudiden başla!» dediği sabittir. «Bedâi'» yazarı, şöyle demiştir: «Kitab ehli, müslüman şehirlerinde yerleşirler, alışveriş yaparlar. Çünkü zimmet akdi, onların İslâm'a girmelerine vesile olduğu ve müslümanların şehirlerinde yerleşerek, bu amaca ulaşılması mümkün olacağı için meşru kılınmıştır. Ayrıca bunda, müslümanların —alış-veriş gibi— menfaatleri de vardır.»

23.1.3.5. Yasaklanan Dostluk

Bunlar, müslümanlar ile başkaları arasındaki ilişkinin temelidir. Bu ilişki; gayri müslimlerin bizzat kendileri tarafından bunu yok etmeleri, müslümanlara düşmanlıkları ve onlara harb ilânı sebebiyle parçalanması dışında değişikliğe uğramaz. Artık onları boykot etmek, dinî bir emir ve İslâmî bir vecibe olur. Ayrıca siyasette âdilâne bir iş olan, misliyle muamele de yapılır.

Kur'ân, bakışları bu hakikate çekip, bu konudaki belirleyici hükmünü koyarak, şöyle buyuruyor:

«Mü'minler, müminleri bırakıp kâfirleri dost edinmesinler. Kim, böyle yaparsa, Allah katında bir değeri yoktur. Ancak onlardan sakınmanız hali müstesnadır. Allah sizi kendileriyle korkutur, dönüş Allah'adır.» (Âl-i İmrân: 28)

Bu âyet, aşağıdaki mânâları içerir :

Birincisi: Tehlike arız olan meselelerde düşmanlarla yardımlaşma ve dostluk menedilmiştir.

. İkincisi: Kim böyle yaparsa, o, Allah ile olan bağıni koparmış olur.

Üçüncüsü: Zaaf ve eziyetlerinden korkulduğu durumlarda, kork-tuklan kimselere karşı nefislerinde düşmanlık besleyerek, zahiren dost görünmeleri caizdir.

Kur'ân-ı Kerîm'in başka bir yerinde şöyle buyuruluyor:

«Onları inananları bırakıp da kâfirleri dost edinenler; onların tarafından bir kudret ve şeref mi arıyorlar? Doğrusu kudret, bütünüyle Allah'ındır. O size Kitab'da: «Allah'ın âyetlerinin İnkâr edildiğini ve alaya alındığını işittiğinizde, başka bir söze geçmedikçe, onlarla bir arada oturmayın. Yoksa siz de onlar gibi olursunuz.» diye indirdi. Doğrusu Allah, münafıkları ve: kâfirlerin hepsini cehennemde toplayacaktır. Sizi gözleyenler Allah'tan size bir zafer gelirse; «Sizinle beraber değil miydik?» derler. Eğer kâfirlere bir pay çıkarsa, onlara, «Size üstünlük sağlayarak, sizi mü'minlerden korumadık mı?» derler. Allah kıyamet günü aranızda hüküm verir. Allah inkarcılara, inananlar aleyhinde asla fırsat vermeyecektir.» (Nisa : 139, 140, 141)

Bu âyet, aşağıdaki hükümleri içerir :

1. Münafıklar, kâfirleri dost edinen, sevgiyle onlara dostluk gösteren ve mü'minlerin dostluğuna tecavüz edip, ondan yüz çevirerek, gizlice kâfirlere yardım eden kimselerdir.

2. Onlar, bu fiilleriyle, kâfirler yanında izzet ve kuvvet talep ederler. Onlar hatadadırlar, çünkü izzet ve kuvvetin tümü, Allah'ın ve mü'minlerindir :

«İzzet Allah'ın, Rasûlü'nün ve mü'minlerindir. Fakat münafıklar bilmezler.» (Münafikûn: 8)

3. Bu münafıklar, mü'minlerin durumunu gözetirler. Eğer Allah onlara fetih ve yardım verirse, «Biz, din ve cihadda sizinle beraberdik.» derler. Eğer kâfirlere zaferden bir pay verilirse, onlara, «Size üstünlük sağlayarak mü'minlerin ezalarından korumadık mı? Zafere ulaşsınız diye, sizin için onları yardımsız bırakarak, sırlarını size

bildirmedi mi? Kazandığınızdan bize de verin.» derler.

4. Allah Sübhânehû, Allah'ın hududlarını ikâme eden ve iman-lannda samimi olan mü'minler aleyhine kafirlere, zaferi (yani onlara galebeyi) mümkün kılacak bir yol bırakmayacaktır.

Mü'minlerden bazıları, kimi kafirleri aralarındaki akrabalık veya komşuluk ya da anlaşma sebebiyle dost edinirler. Bu dostluk müslümanların selametini tehlikeye düşürür. Allah bu zararlı dostluktan sakındırarak, şu âyeti indirmiştir:

«Ey iman edenler! Sizden olmayana sırdaş edinmeyin. Onlar sizi şaşırtmaktan geri durmazlar, sıkıntıya düşmenizi isterler. Onların öfkesi, ağızlarından taşmaktadır. Kalblerinin gizlediği ise, daha büyüktür. Eğer aklediyorsanız, şüphesiz size âyetlerimizi açıkladık.» (Âi-i îmrân: 118)

Bu âyet gayri müslimleri sırdaş ve arkadaş edinmeyi yasaklıyor. Çünkü bu sırdaşlık, onların sizin işlerinizi bozması neticesini doğurur. Hem onlar sizin zarara uğramanızı isteyip durmaktadırlar. Onların size duydukları kinlerinin alâmeti, sözleriyle ortaya çıkar. Onlar, açığa vurduklarından daha şiddetlisini gizlemektedirler. Onların size karşı kalblerinde gizledikleri kin ve buğzlan, dilleriyle söylediklerinden daha şiddetli ve koyudur.

imanın tabiatı —insanların kendisine en yakın bile olsa— mü'-mini, başını belalara sokacak olan düşmanlarını dost edinmekten ahkor.

Kur'ân-ı Kerim, şöyle buyuruyor :

«Allah'a ve âhiret gününe inanan bir milletin —babalan, oğulları, çocukları veya öz kardeşleri bile olsalar— düşmanlarını ar-ne karşı gelenlere, sevgi beslediklerini görmezsin. İşte Allah, imanı bunların kalbine yazmış, katından bir nur ile onları desteklemiştir.» (Mücadele: 22)

Âyet, müslümanlar arasında —o düşmanlar mü'minlerin babalan, çocukları veya Öz kardeşleri bile olsalar— düşmanlarını arkadaş edinen birinin bulunmasının doğru olmadığını belirtiyor.

Kur'ân'ın, müslümanların ve Arapların düşmanları olan sömürgeciler ile yadimlaşan şu adamlar hakkındaki hükmü pek açıktır. Bu yardımlaşma, Allah'a, Kitab'ına, Rasûlüne, müslümanların imamlarına ve tüm müslümanlara ihanettir. Çünkü onlar, ne İslâm'ın, ne tarihin, ne çevrenin, ne mazlumların, ne bu bölgelerde bulunan-ların ve ne de bunların geleceğinin hakkını gözetmezler. Onların bu haince tasarrufları, nefislerini şeytana satmalarından dolayıdır. Onlar nefislerinin rezalet ve hayasızlığını tescil etmişlerdir: Sonsuz rezalet ve ebedî hayasızlığı.

23.1.4. Kişi Hakkının Kabulü

İslâm, barış ilkesini ilan ettikten ve insanlar arasındaki ilişkiyi sulh ve eman ilişkisi kıldıktan sonra, insana değer vermiş ve onu sırf>nsan olması sebebiyle, rengine, cinsine, dinine, dili ve vatanına, kavmiyetine ve içtimâi konumuna bakmaksızın kerim (değerli) bilmiştir.

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

«Andolsun ki, biz insanoğulların şerefli kıldık. Onların kara-da ve denizde gezmesini sağladık, temiz şeylerle onları nızıklandırdık. Yaratıklarımızın pek çoğundan da üstün kıldık.» (İsra: 70)

Bu şerefleendirme, Allah'ın insanı kendi eliyle yaratması, ona ruhundan üfmesi, yerde ve gökte olanların tümünü ona amade kılması, dünyada onu efendi yapması ve imar ve ıslah için orada onu halife tayini şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu şerefleendirmenin gerçekleşmesi ve hayat içinde sağlanması için İslâm, insanın tüm haklarına kefil olmuş ve ister dinî İster medenî ve isterse siyasî olsun bu hakları koruma ve kollamayı vacib kılmıştır.

Bu haklardan bazıları şunlardır:

23.1.4.1. Hayat Hakkı

Her ferdin, canını koruma ve himaye altına alma hakkı vardır. Birini öldürmesi veya ölümü gerektiren bir bozgunculuk yapması dışmda, bir ferdin hayatına tecavüz helal değildir.

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

«Bunun için İsrailoğullarına şöyle yazdık: Kim bir kimseyi, bir kimseye veya yeryüzünde bozgunculuk yapmasına karşılık olmaksızın öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibidir. Kim de onu diriltirse (ölümünden kurtarırsa) bütün insanları diriltmiş gibi olur.» (Maide:32)

Sahih bir hadiste, şöyle Duyurulmuştur: «Müslüman bir kimsenin kanı, üç durum dışında helal değildir: Cana karşılık can, muh-san zâni ve cemaatten ayrılıp dinini terkedene kimse.»

23.1.4.2. Mahm Koruma Hakkı

Can masum olduğu gibi, mal da koruma altındadır. Meşru olmayan herhangi bir yolla malının alınması helal değildir. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

«Ey inananlar! Mallarınızı aranızda haksızlıkla değil, karşılıklı nza ile yapılan ticaretle yeyin, haram ile nefsinizi mahvetmeyin.»

(Nisa: 29)

Nebi aleyhisselam da şöyle buyurmuştur: -Kim kardeşinin malım yalan yemin ile alırsa, Allah cehennemi ona vacib, cenneti ise haram kılar.» Bir adam; «Ey Allah'ın Rasûlü, ya değersiz bir şey olursa..» dedi. Nebî aleyhisselam; «Erâk ağacından yapılmış bir misvak dahi olsa..» buyurdu.

23.1.4.3. İrzim Koruma Hakkı

Çirkin bir sözle (küfürle) olsa bile, ırza yapılan saldırı, helal değildir. Allah Teâlâ, şöyle buyuruyor: ' «Mal toplayıp, onu tekrar tekrar sayan, diliyle çekiştirip alay eden kimsenin vay haline!» (Hümeze: 1) İslâm, canın masumiyetini (korunmuşluğunu), ırz ve malın himayesini kabul ve ilan ile yetinmeyip, ibadet ve fikir hürriyetini kişinin geçimini kazanmak için girişeceği işi seçme hürriyetini ve devletin sağladığı tüm hizmetlerden istifade hürriyetini de kabul etmiştir.

23.1.4.4. Hürriyet Hakkı

İslâm, canın masumiyetini, ırz ve malın himayesini kabul ve ilan ile yetinmeyip; ibadet ve fikir hürriyetini, ferdin geçimini sağlayacağı bir işi seçme serbestisini ve devletin sunduğu tüm hizmetlerden istifade hakkını da tanır. İslâm, devletin bu hakların tümünü korumasını vacib kılmıştır. insanların hakları sırf bunlar değildir, daha başka haklar da vardır:

23.1.4.5. Barınma Hakkı

İnsanın herhangi bir mekana sığınma ve bir yerde meskûn olma hakkı vardır. Kendisine hacr ve yoluna engel konulmamış olan bir toprakta yer değiştirme hakkı da vardır. Kişinin sürülmesi, uzaklaştırılması veya hapsedilmesi —başkasının hakkını çiğneme-yip kanundaki sürülme veya hapsi gerektiren bir suçu işlemekçe— caiz değildir. Bu cezalar ancak, başkasına düşmanlık ermesi, emanı ihlal etmesi ve halkı korkutması durumunda verilir.

Bu konuda, Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

«Allah ve Rasûlü'yle savaşanların ve yeryüzünde bozgunculuğa uğraşanların cezası, öldürülmek veya asılmak yahud çapraz olarak elleri ve ayakları kesilmek ya da yerlerinden sürülmektir. Bu onlara dünyada bir rezilliktir. Âhirette ise onlara büyük bir azab vardır.» (Maide: 33).

23.1.4.6. Görüş Açıklama Hakkı Eğitim hakkı da bunlardandır:

Her ferdin, aklını aydınlatan, kendisini terakki ettiren ve seviyesini yükselten şeyleri öğrenerek elde etme hakkı vardır.

Yine her insanın, görüşünü açıklama hakkı, ortaya koyarak delillerini gösterme hakkı vardır.

İslâm, ancak ümmetin birliğine zararlı olduğu zaman, hür fikirlerin çalışmasına ve görüş ortaya koymaya engel olur.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, acı bile olsa hakkı açıklayacaklarına ve Allah yolunda kınayanın kınamasından çekinmeyeceklerine dair biat almış ve «Haksızlık karşısında susan dilsiz şeytandır.» buyurmuştur. Bu konuda, Kur'ân-i Kerim şöyle buyuruyor: «Gerçekten indirdiğimiz belgeleri ve doğru yolu Kitab'da insanlara açıkladıktan sonra, gizleyen kimseler var ya, onlara hem Allah lânet eder, hem lânetçiler lanet eder. Ancak tevbe edenler, ıslah olanlar ve gerçeği ortaya koyanlar müstesna, işte onların tevbsini kabul ederim. Ben tevbeleri daima kabul ve merhamet ederim.» (Bakara: 159-160)

Daha başka haklar da vardır. Bunlardan bazıları şunlardır: İslâm, açın yemek yeme, çıplağın giyinme, hastanın tedavi olma, korkanın emniyete ulaşma hakkını renk ve din farkı gözetmeksizin kabul eder. Bu haklarda herkes eşittir.

Bunlar, İslâm'ın insan haklarının bazılarındaki prensiplerdir. Kendileriyle dünyanın tamamen sulh ve hayıra ereceği öğretiler de bunlardır.

İslâm'ın, bu hususta insan haklarından bahseden tüm diğer mektepleri geçtiği en büyük husus, onun bu öğretileri, namaz ve diğer ibadetler gibi Allah'a yaklaştıran bir din kılmasıdır.

23.1.4.7. Bu Hakları İptal Etme Suçu

Geniş ufuklara yönelmiş olan insanlığa verilmiş bu haklar, onun kemale ulaşması ve mukadder olan maddî ve manevî yüceliğe ermesi içindir. Özellikle insan haklarından birinin ihlali veya daraltılması büyük bir cürüm sayılır. Bu, İslâm'ın hangi şekilde olursa olsun, harbi menetmesinin asıl sebebidir. Çünkü savaş, tayin edilmiş bir hak olan hayata kastetmeyi beraberinde getirir. O, hayatın kendisiyle salaha erdiği şeyleri mahveder. Nüfuzu yayma ve kuvveti arttırmak için olan yayılma savaşını yasak ederek, şöyle buyurmuştur:

«Bu âhiret yurdunu, yeryüzünde böbürlenmeyen ve bozgunculuğu istemeyen kimselere veririz. Güzel son, Allah'a karşı gelmekten sakınanlardır.» (Kasas: 83)
intikam ve düşmanlık harbim de yasaklayarak, şöyle buyurmuştur:
«Sizi, Mescid-i Haram'dan menettiği için bir topluluğa olan Id-niniz, aşırı gitmenize sebep olmasın. İyilikte ve fenalıktan sakınmada yardımlasın, günah işlemek ve aşın gitmekte yardımlaşmayın. Allah'tan sakının, Allah'ın cezası şiddetlidir.» (Maide: 2)
Yoketme ve tahrib savaşım da menederek, şöyle buyurmuştur:
«Düzeltilmişken yeryüzünde bozgunculuk yapmayın.» (Araf: 56)

33.2. SAVASIN MEŞRÛ OLDUĞU ZAMANLAR

Aslolan, sulhdür. Savaş ise istisnâî bir durumdur. Bundan dolayı, tslâm nazariyesinde, harb, şu iki durumda caiz olur:

23.2.1. Canın, Malın, inan ve Düşmanlara Karşı Vatanın Müdafaası

Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyuruluyor:

«Sizinle savaşımlarla, Allah yolunda savaşın. Haddi aşmayın. Allah, haddi aşanları sevmez.» (Bakara: 190)
Sa'îd bin Zeyd'den rivayete göre, Nebî aleyhisselam şöyle bu* vurmuştur: «Malını savunurken öldürülen, şehiddir. Ailesini savunurken Ölen, şehiddir.»
(Hadisi, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî kaydetmiştir.)

Kur'ân-ı Kerîm şöyle buyuruyor:

«Memleketimizden ve çocuklarımızdan uzaklaştırdığımıza göre, niye Allah yolunda savaşmayalım?» dediler.» (Bakara: 246)

23.22. Allah'a Davetin Müdafaası

Bir kimse, davet yolunda, İslâm'a iman edene azab ederek, ona girmek isteyeniyi veya onu tebliğ eden davetçiyi engelleyerek karşı çıkarsa, savaş yapılır.

Bu hükümlerin delilleri şunlardır:

1) Allah Sübhanehû şöyle buyuruyor:

«Sizinle savaşımlarla, siz de Allah yolunda savaşın. Aşın gitmeyin, doğrusu Allah aşın gidenleri sevmez. Onları bulduğunuz yerde Öldürün. Sizi çıkardıkları yerden, siz de onları çıkarın. Fitne çıkarmak adam öldürmekten daha kötüdür. Mescid-i Haram'ın yanında onlar savaşmadıkça, siz de onlarla savaşmayın. Sizinle savaşarlarsa, onları öldürün. İnkâr edenlerin cezası, böyledir. Vazgeçerlerse, onları bağışlayın. Şüphesiz Allah, bağışlar ve merhamet eder.

Fitne kalmayıp, yalnız Allah'ın dini ortada kalıncaya değin, onlarla savaşın. Eğer vazgeçerlerse, sataşmayın.

Zulmedenlerden başkasıat düşmanlık yoktur.» (Bakara: 190-193).

Bu âyet, şunları içermektedir:

a — Düşmanlık sebebiyle savaşa başlayanlar ile ve aşın gidenlerin saldırılarına karşı, onların düşmanlıklarından korunmak için savaşmak emredilmiştir.

Nefsi müdafaâ savaşı, bütün kanun ve mezheplerde meşrudur. Bu, Allah Teâlâ'nın şu âyetinde açıkça görülmektedir:

«Sizinle savaşımlara karşı, Allah yolunda savaşın.» (Bakara: 190)

b — Düşmanlıklarına rağmen, savaşa başlamayan kimselere karşı, savaşa ilk başlayan taraf olmak caiz değildir. Çünkü Allah, aşırılığı nehyetmiş, haddi aşmayı ve zulmü haram kılmıştır:

«Aşırı gitmeyin. Şüphesiz Allah aşın gidenleri sevmez.» (Bakara: 190)

c — Düşmanlıktan nehyin sebebi olarak gösterilen, «Şüphesiz Allah, haddi aşanları sevmez.» âyeti, bu nehyin, neshedilmesi mümkün olmayan muhkem bir hüküm olduğuna delildir. Çünkü bu, Allah'ın aşırı gidenlere karşı sevgi duymadığına dair bir haberdur, th-barda da, nesih mümkün değildir. Çünkü aşın gitmek, zulümdür. Allah ise, zulmü asla hoş görmez.

d — Bu meşru harbin gayesi; müslüman kadın ve erkeklerin fitneden korunması ve kanlarını tüm düşmanlarına karşı emniyette bulundurarak Allah'a ibadete koyulmaları ve dinlerini yerine getirebilmeleri için hürriyetlerinin sağlanmasıdır.

2) Allah Teâlâ, şöyle buyuruyor:

«Size ne oluyor da; «Rabbimiz! Bizi halkı zalim olan bu şehirden çıkar, katından bir sabib çıkan gönder, katından bize bir yardımcı lütfet.» diyen erkekler, zavallı çocuklar ve İcadırripr uğrunda ve Allah yolunda savaşmıyorsunuz?» (Nisa: 75).

Bu âyetle, savaş sebeplerinden ikisi açıklanmaktadır:

a — Allah yolunda savaş: Bu, dinin hedeflediği amaçtır. Böylece fitne kalmayıp, din yalnız Allah'ın olsun.

b — Zayıflar uğrunda savaş: Bunlar, Mekke'de İslâm'a girmiş olup hicrete güç yetiremeyenlerdir. Kureyş, onlara fitne vermekte, işkence yapmaktadır, öyle ki, bunlar, Allah'tan kurtuluş isteyecek duruma gelmişlerdir. Hem bunların, zalimlerin eziyetine karşı onları himaye edecek, edindikleri dini ve inançlarını uygulama hürriyetini sağlayacak kimseleri de yoktur.

3) Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

«Eğer senden uzak durur, sizinle savaşmaz, size ban» teklif ederlerse, Allah, onlara dokunmanıza izin vermez.» (Nisa: 90).

Bunlar müslümanlarla savaşmayan bir topluluktur. Müslümanlarla savaşmayıp, iki grup arasındaki savaşa da karışmamaktadırlar. Onların uzak duruşları, barışı isteyen gerçek bir uzak duruştur. Müslümanların bunlara dokunmaları caiz değildir.

4) Allah Teâlâ, şöyle buyuruyor:

«Eğer onlar barışa yanaşırlarsa, sen de yavaş ve Allah'a güven. O, şüphesiz işitir ve bilir. Seni aldatmak isterlerse, bil ki, Allah sana kâfidir.» (Enfal: 61-62).

Bu âyetle, düşmanlar —hile ve tuzakla bile olsa— barışa yanaşırlarsa onlarla barış yapmak emredilmektedir.

5) Allah Rasûlü'nün savaşlarının tümü savunma savaşlarıdır; hiç biri saldırı savaşı değildir. Mekke Fethi'nden sonra anlaşmaları bozulan müşrik Araplarla savaşta da bu kaide geçerlidir. Bu durum, şu âyetle açıklanmaktadır: «Yeminlerini bozan, Rasûlü sürgüne göndermeye azmeden bir toplumla savaşmanız gerekmez mi ki, önce onlar başlamışlardı? Onlardan korkar mısınız? Eğer inanıyorsanız, bilin ki, asıl korkma-nız gereken, Allah'tır. Onlarla savaşın ki, Allah sizin elinizle onları azablandırınsın, rezil etsin ve sizi üstün getirsin de müminlerin gönüllerini ferahlandırınsın, kalblerindeki Öfkeyi gidersin. Allah, dilediğinin tevbesini kabul eder. Allah, Bilendir, Hakîm'dir.» (Tevbe: 13-15).

Düşmanlar bir araya gelip, müslümanlara hep birden saldırdıkları zaman, Allah, onlarla topyekün savaşmayı emretmiştir. Allah Teâlâ, şöyle buyuruyor:

«Topyekün sizinle savaşan putperestlerle, siz de topyekün savaşın. Bilin ki, Allah, sakınanlarla beraberdir.» (Tevbe: 36).

Yahudilerle yapılan savaşlara gelince; onlar hicretten sonra, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile anlaşma yapmışlardı. Sonra anlaşmayı bozduklarını gizleyerek, müslümanlara karşı, müşrik ve nünfiklarla işbirliği yaptılar. Hendek savaşında onlarla birlikte savaşmaya kalkıştılar. Bunun üzerine Allah Teâlâ, şu âyeti indirdi:

«Kitap verilenlerden, Allah'a, âhiret gününe inanmayan, Allah'ın ve Rasûlü'nün haram kıldığını haram saymayan, hak dinini din edinmeyenlerle, boyunlarını büküp kendi elleriyle cizye verene ka-'dar savaşın.» (Tevbe: 29)

Yüce Allah, ayrıca şöyle buyurmuştur:

«Ey iman edenler! Yakınıınızda bulunan inkarcılarla savaşın, sizi kendilerine karşı sert bulsunlar. Bilin ki Allah, kendisine karşı gelmekten sakınanlarla beraberdir.» (Tevbe: 123).

6) Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem öldürülmüş bir kadına rastladı ve «Bu kadın savaştığı için öldürülmedi.» buyurdu.

Bundan anlaşılır ki, onun öldürülmesinin haram oluşunun sebebi, bu kadının savaşanlarla beraber savaşmamış olmasıdır. Onların bizimle savaşmaları, bizim de onlarla savaşmamıza sebeptir. Onların kafir olması asıl sebep değildir.

7) Nebî aleyhisselâm, ruhban ve çocukların da öldürülmesini menetmiştir. Bunun da sebebi, kadının öldürülmesinin yasaklanma sebebiyle aynıdır.

8) İslâm, zorlamayı, dine giriş vesilelerinden biri yapmamıştır. Aksine akli kullanmayı, fikir yürütmeyi, düşünmeyi, göklerin ve yerin zenginliklerine bakmayı hidayet vesilesi kılmıştır.

Allah Sübhânehû, şöyle buyuruyor:

«Rabbin düeseydi, yeryüzünde bulunanların hepsi inanırdı. Öyle iken insanları inanmaya sen mi zorlayacaksm? Allah'ın izni olmadıkça hiç kimse inanamaz. O, akimi kullanmayanlara kötü bir azab verir. «Göklerde ve yerde neler var, bir bakın.» de. İnanmayacak bir millete âyetler ve uyarılar fayda vermez.» (Yunus: 99-101).

«Dinde, zorlama yoktur ;artık hak ile bâtil iyice ayrılmıştır.» (Bakara: 256)

Nebî aleyhisselâm'ın kolayı kolaylaştırdığı sabit olmuştur. Onun hiç bir kimseyi islâm'a girmek için zorladığı bilinmemektedir.

Ashabi da böyle davranmıştır. Ahmed'in, Ebû Hureyre'den rivayetine göre; Sümâme el-Haneffî esir alındı. Nebî aleyhisselâm her gün ona uğrayarak, «Nasılsın, ey Sümame?» derdi. Sümâme de, «Eğer öldürürsen, kan sahibini öldürmüş olursun. Eğer bedelsiz serbest bırakırsan, şükran duyan birini serbest bırakmış olursun. Eğer mal istersen, dilediğini sana veririz.» derdi.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabi, onun serbest bırakılmasını istiyor ve «Bunu öldürüp de ne yapacağız?» diyorlardı.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem yine ona uğradı. Sümame de müslüman oldu. Nebi aleyhisselâm onu çözüp Ebû Tal-ha'nın bahçesine göndererek, yıkanmasını emretti. Sümâme de yıkanıp iki rekât namaz kıldı.

Bunun üzerine Nebî aleyhisselâm, şöyle buyurdu: «Kardeşinizin İslâm'ı pek güzel oldu.»

Hiristiyanlara ve diğer milletlere gelince, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, onlardan hiç biriyle savaşmadı.

Ancak Hudeybiye Anlaşması'ndan sonra, bütün hükümdarlarla, kendilerini İslâm'a çağıran elçiler gönderdi. Kayser'e, Kisrâ'ya, Mukavkis'a, Necâşî'ye ve doğuda Şam'da bulunan Arap meliklerine elçiler gönderdi. Hristiyan ve diğer dinlerden İslâmı kabul edenler müslüman oldu.

Şam'da bulunan hristiyanlar, müslüman olan birini kasden öldürdüler. Müslümanlarla savaşı ilk başlatanlar hristiyanlardır. Çünkü onlar aralarından müslüman olan birini zulmederek öldürdüler.

Hristiyanlar müslümanları öldürmeye başlayınca Rasûlullah aleyhisselam önce Zeyd bin Hârise'nin, ondan sonra da Ca'fer'in kumandan tayin edildiği bir seriyeyi Şam'da bulunan Mûte'ye gönderdi. Şayet bunlar Ölürsen, kumandanlığı Abdullah bin Revâha'nın almasını emretti. Bu, müslümanların hristiyanlarla yaptıkları ilk savaştır. Pek çok hristiyan askeri, sahabilere karşı toplanmışlardı. Müslümanların kumandanları ardarda şehit düştüler. Bayrağı, Ha-lid bin Velid aldı.

Buraya kadar anlatılanlardan açıkça anlaşılmaktadır ki, İslâm, ancak saldırıya karşı müdafaa, daveti himaye, İşkenceve zulme engel olma ve yeterli din hürriyetini sağlama harbine izin vermiştir. Bu durumlardan birinde, savaş, dinî farizalardan, mukaddes vazifelerden biri haline gelir ve bu savaşa «cihad» adı verilir.

23.3. CİHAD

Cihad, güç ve meşakkat manasına gelen «cehd»den türemiştir. Günümüzde bunun yerine, «harb» kelimesi kullanılmaktadır. Harb, genellikle iki devlet arasındaki silahlı çatışmaya denir. Bu, beşerî ve tabîî bir iştir. Neredeyse hiç bir millet ve nesil harbsiz bir ömür geçinmemiştir. Geçmiş ilâhî şeriatler de harbi kabul etmiştir.

233.1. Yahudi ve Hristiyanların Harp Anlayışı

Yahudilerin ellerinde dolaşan Tevrat yapıtlarında, «harb ve savaş şeriatı»; tahrib, öldürme, helak ve soygunun en fena biçimi olarak karşımıza çıkar:

Tesniye kitabı; Bâb: 20/10-17'deki cümleler aynen şöyledir: «Bir şehre karşı cenk etmek için ona yaklaştığın zaman, onu barışa çağıracaksın. Ve vâki olacak ki, eğer sana sulh cevabı verirse ve kapılarını sana açarsa; o vakit vâkt olacak ki, içinde bulunan bütün kavim sana angaryacı olacaklar ve sana kulluk edecekler. Ve eğer seninle barış yapmayıp cenk etmek isterlerse, o zaman onu muhasara edeceksin. Ve ilâhın Rab, onu senin eline verdiği zaman, onun her erkeğini kılıçtan geçireceksin; ancak kadınları ve çocukları ve hayvanları ve şehirde olan her şeyi, bütün malını kendin için çapul edeceksin. Ve ilâhın Rabb'in sana verdiği düşmanlarının malını yiyeceksin. Bu milletlerin şehirlerinden olmayıp senden çok uzakta bulunan bütün şehirlere böyle yapacaksın. Ancak, ilâhın Rabb'in sana miras olarak vermekte olduğu bu kavimlerin şehirlerinden, nefes alan kimseyi sağ bırakmayacaksın. Fakat onları; Hittîleri ve Amarîleri ve Kenanlıları ve Perizzîleri ve Hivîleri ve Yebusîleri, ilâhın Rabb'in sana emrettiği gibi tamamen yok edeceksin.»

Hristiyanların elinde bulunan Matta incili, Bâb: 10/34-29'da ise şöyle denmektedir:

«Yeryüzünde selâmet getirmeye geldim sanmayın; ben selâmet değil, fakat kılıç getirmeye geldim. Çünkü ben; adamların babasının ve kızların anasının ve gelinle kaynanasının arasına ayrılık koymaya geldim; ve adamın düşmanları kendi ev halkı olacaktır. Babayı ve anayı benden ziyade seven bana lâyık değildir. Oğlu veya kızı benden ziyade seven bana lâyık değildir. Ve hacımı alıp ardımca gelmeyen bana lâyık değildir. Canını bulan onu zâyedecektir; benim uğruma canım zâyeden onu bulacaktır.»

Devletler Hukuku da, savaş halinde uyulması gereken bir takım kurallar ve kaideler belirlemiştir. Ancak, savaşın felaketini hafifletmek amacıyla yönelik bu kurallara çoğunlukla uyulmaz.

233.2. İslâm'da Cihad Kanunları

Allah Teâlâ, Rasûlünü tüm insanlara gönderdi ve ona insanları hidayete ve hak dine çağırmasını emretti. Nebi, Mekke'de hikmet ve güzel öğütle Allah'a çağırarak emri yerine getirdi.

«Ey Muhammedi Rabbinin hükmü yerine gelinceye kadar sabret; doğrusu sen, bizim nezaretimiz altındasın; kalkarken Rabblni överek teşbih et.» (Tûr: 48).

«Biz, gökleri, yeri ve her ikisi arasında bulunanları gereğince yarattık. Kıyamet günü şüphesiz gelecektir. O halde, yumuşak ve iyi davranın.» (Hicr: 85).

«Şimdilik sen, onlardan yüz çevir, esenlik dile, yakında bileceklerdir.» (Zuhruf: 89).

«İnananlara söyle; Allah'ın, bir milleti, yaptıklarına karşılık cezalandıracağı günlerinin geleceğini ummayanları, şimdilik bağışlasınlar.» (Câsiye: 14).

«Kötüyü en iyi ile sav. Onların vasıflandırmalarını Biz daha iyi biliriz.» (Müminûn: 96).

«Birinin suyu tatlı ve kolay içilmi, diğersinin tuzlu ve acı olan iki denizi salıverip aralarına da, karışmalarına engel olan bir sınır koyan Allah'tır.» (Furkan: 53),

Gönderilişinden on üç sene sonra, eziyetler şiddetlenip, işkenceler artarak, iş, mübarek Rasûl öldürmek için tuzaklar kurmaya kadar varınca, Mekke'den Medine'ye hicret etmesi ve ashabına da oraya hicreti emretmesi zaruri hale geldi:

«İnkâr edenler, seni bağlayıp bir yere kapamak veya öldürmek, ya da sürmek için düzen kuruyorlardı. Onlar düzen kurarken, Allah da düzenlerini bozuyordu. Allah, düzen yapanların en iyisidir.» (Enfal: 30).
«Muhammed'e yardım etmezseniz, bilin ki, inkâr edenler onu Mekke'den çıkardıklarında mağarada bulunan iki kişiden biri olarak Allah ona yardım etmişti. Arkadaşına (Ebû Bekir'e) «Üzülme, Allah bizimledir.» diyordu; Allah da ona güven vermiş, görmediğiniz askerlerle onu desteklemiş, inkâr edenlerin sözünü alçaltmıştır. Ancak Allah'ın sözü yücedir. Allah güçlüdür, hakimdir.» (Tevbe: 40).
İslâm'ın yeni başşehri olan Medine'de, düşmanlar ittifak edip, kılıçları sıyırmak zaruri olunca, nefsi müdafaa ve daveti emniyete almak için savaşa izin verildi.
Allah Teâlâ'nın bu konuda indirdiği ilk âyet şudur:
«Haksızlığa uğratılarak kendisine savaş açılan kimselerin karşı koyup savaşmasına İzin verilmiştir. Allah, onlara yardım etmeye elbette Kadir'dir.» (Hacc: 39).
«Onlar haksız yere ve «Rabbimiz Allah'tır.» dediler diye yurtlarından çıkarılmışlardır. Alîah, insanların bir kısmını diğeriyle sav-masaydı, manastırlar, kiliseler, havralar ve içinde Allah'ın adı çok anılan camiler yıkılıp giderdi. And olsun ki Allah'a yardım edenlere O da yardım eder. Doğrusu Allah, kuvvetlidir, güçlüdür.» (Hacc: 40).

Bu âyetlerde savaşa izin verilmesine üç sebep gösterilmektedir :

- 1 — Düşmanlarının zulmüne uğrayıp, sırf, hak dine girdikleri ve «Rabbimiz Allah'tır,» dedikleri için haksız olarak memleketlerinden çıkanları kimselerdir.
- 2 — Eğer Allah, insanlara misliyle müdafaaaya izin vermemiş olsaydı, Allah'a ve âhiret gününe inanmayan kâfirlerin zulümleri sebebiyle, içinde Allah'ın çok zikredildiği mâbedlerin tümü yok olacaktı.
- 3 — Yeryüzünde oturma, yardım ve hükmün gayesi, namaz kılmak, zekâtı vermek, mârufu enir va münker'i nehyünettir.

23.3.3. Cihadın Vacib Kılınması

Hicretin ikinci senesinde Allah cihadı farz kılmıştır. Allah Teâlâ, şöyle buyuruyor:

«Savaş, —hoşunuza gitmediği halde— size farz kılındı. İhtimal ki, hoşlanmadığınız şey sizin iyiliğinize dir ve ihtimal ki sevdiğiniz bir şey, sizin kötülüğünüzdür. Siz bilmezsiniz, Allah bilir.» (Bakara : 216).

23.3.4. Cihad Farzı Kifâyedir

Cihad, müslümanların bütün ferdlerine farz değildir. O ancak bazılarının yerine getireceği ve düşmanlarını defedecekleri bir farz-ı kifâyedir. Böylece ihtiyaç yerine getirilir ve farz olma diğerlerinden düşer.

Allah Teâlâ, şöyle buyuruyor :

«İnananlar toptan savaşa çıkmamalıdır. Her topluluktan bir taifenin dini iyi öğrenmek ve milletlerini geri döndüklerinde uyarmak üzere geri kalmaları gerekli olmaz mı? Ki böylece belki yanlış hareketlerden çekinirler.» (Tevbe: 122)

Yine, Allah şöyle buyuruyor:

«Ey inananlar ihtiyatlı davranın, bölük bölük veya hep birden savaşa gidin.» (Nisa: 71).

Buhari, «bölük bölük» kısmını, İbn Abbas'm «ayrı ayrı seriye-ler ile» şeklinde tefsir ettiğini nakleder.

Allah Teâlâ, şöyle buyuruyor :

«İnananlardan, özürsüz olarak yerlerinde oturanlar ile, mal ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenler birbirine eşit değildir. Allah mal ve canlarıyla cihad edenleri, mertebeye, oturanlardan üstün kılmıştır. Allah hepsine de cenneti vâdetmiştir, ama Allah, cihad edenleri, oturanlara, büyük ecirlerle üstün kılmıştır.» (Nisa: 95)

Müslim'in Ebû Sa'îd el-Hudrî (r.a.)'den rivayetine göre, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem Beni Lahyân'a bir grup göndermiş ve şöyle buyurmuştur :

«Her iki adamdan biri gönderilir. Sevak ise, her ikisinedir.»

Eğer herkese vacib olsaydı, insanların dünyevi maslahatları bozulurdu. Bu yüzden onu bir kısmının yerine getirmesi vacihtir.

23.3.5. Cihad Ne Zaman Farz-ı Ayn Olur?

Cihad, ancak aşağıdaki durumlarda farz-ı ayn olur :

1. Mükellef savaş safında hazır bulunur. Bu durumda cihad, ona farz-ı ayn olur.

Allah Sübhânehû, şöyle buyuruyor:

«Ey inananlar! Bir toplulukla karşılaşırsanız dayanın; başarıya erişebilmeniz için Allah'ı çok anın.» (Enfal: 45)
«Ey iimimfaTt Savaş İçin İlerlerken, İnkâr edenlerle toplu hal-de karşılaştığınızda, onlara arkanızı dönmeyin.» (Enfal: 15)

2. Düşman, müslümanların bulunduğu bir yere veya şehre geldiği zaman, bu belde halkının tümüne, düşmanlarla savaşmaya çıkmak vacib olur. Topluca onlara karşı toplanmanın dışında düşmanları defetmek

mümkün olmadığı zaman, hiç kimseye savaşa katılmamak helâl olmaz.

Allah Sübhânehû şöyle buyuruyor: «Ey İnananlar! Yakınıınızda bulunan İnkarcılarla savaşın; sizi kendilerine karşı sert bulsunlar. Bilin ki Allah, kendisine karşı gelmekten sakınanlarla beraberdir.» (Tevbe: 123)

3. Hâkim, mükelleflerden birini askere alırsa, onun buna uymaktan kaçınması caiz olmaz. Bunun delili, İbn Abbas'ın Nebî aley-hisselâm'dan rivayetidir: Nebî, şöyle buyurmuştur: «Fetihten sonra hicret yoktur. Fakat, cihad ve niyet vardır. Askere alındığınız zaman, koşun.»

(Hadîsi, Buhari rivayet etmiştir.)

Bu hadis, «Sizden savaşa çıkmanız istendiği zaman, çıkın.» ma-nâsındadır.

Allah Sübhânehû, şöyle buyuruyor :

«Ey inananlar; Size ne oldu ki, «Allah yolunda, savaşa çıkan.» dendiği zaman, yere çöküp kaldınız? Ahireti bırakıp dünya hayatın» mı razı oldunuz? Oysa dünya hayatının geçimi, âhirete göre pek az bir şeydi.» (Tevbe : 38)

233.6. Cihad Kime Vacibtır?

Cihad, müslüman, erkek, âkil-baliğ, sıhhatli ve cihaddan dönün-ceye değin ailesine ve kendisine yetecek miktarda malı bulunan kim-selere vacibdir.

Gayr-ı müslime, kadına, çocuğa, deliye, hastaya ise vacib değildir. Bunlardan herhangi birinin cihaddan geri durması günah değildir. Çünkü zayıflıkları vuruşmalarına engeldir. Onların, savaş meydanında önemsenecek bir yararları dokunmaz; faydadan daha çok, zarara yol açarlar.

Bu konuda, Allah Sübhânehû ve Teâlâ, şöyle buyuruyor :

«Güçsüzlere, hastalara ve sarfedecek bir şeyi bulunmayanlara, Allah ve peygamberine bağlı kaldıkları müddetçe, sorumluluk yoktur.» (Tevbe: 91)

«Âmâ (gözleri görmeyen) kimse savaşa gelmezse, ona bir sorumluluk yoktur; topala ve hastaya da sorumluluk yoktur.» (Fetih: 17)

İbn Ömer (r.a.)'den rivayete göre, o şöyle demiştir: «Uhud günü, 14 yaşında iken, Allah Rasûlü'ne arz olundum. Bana izin vermedi.»

(Hadîsi, Buhari ve Müslim rivayet etmiştir.) Çünkü cihad, bir ibadettir ve ancak bulûğ çağında vacib ohır. Buhari ve Ahmed'in Aîşe (r.a.)'dan rivayetine göre, o şöyle demiştir :

«Ey Allah'ın Rasûlü, kadınlara cihad vacib midir?» diye sordum. Nebî aleyhisseîâm şöyle buyurdu: «Savaş olmayan cihad vardır : Hacc ve umre.»

Bir rivayette: «Fakat cihaddan daha üstünü; kabul olunmuş hacc vardır.»

Vahidî ve Süyûtî'nin, Mücahîd'den rivayetine göre, o şöyle demiştir: «Ümmü Seleme; «Ey Allah'ın Rasûlü, erkekler savaşıyor, biz ise savaşıyoruz. Hem, bize mirasın yan hissesi veriliyor.» dedi. Bunun üzerine Allah, şu âyeti indirdi: «Allah'ın sizi birbirinizden üstün kıldığı şeyleri özlemeyin. Erkeklere kazandıklarından bir pay, kadınlara da kazandıklarından bir pay vardır. İnsan zayıf yaratılmış olduğundan. Allah, sizden yükü hafifletmek ister.» (Nisa: 32)

İkrime (r.a.)'ın rivayetine göre, kadınlar cihadı isteyerek; «Allah'ın bize de cihada izin vermesini ve erkeklerin kazandıkları se-vabdan bizim de pay almamızı istedik.» dediler. Bunun üzerine bu âyet nazil oldu.

Bu, kadınların hastalara bakma ve benzeri sebepler dolayısıyla savaşa katılmalarına engel değildir.

Enes (r.a.)'dan rivayete göre, o şöyle demiştir:

«Uhud savaşı olduğu zaman Nebi aleyhisseîâm'ın yanındakiler hezimete uğradılar... Ebû Bekir'in kızı Aîşe ile Ümmü Süleym'i eteklerini ayaklarındaki halhallan görünür şekilde toplamış halde gördüm. Sırtlarında su tulumlarını taşıyorlar, sonra gazilerin ağızlarına su döküyorlardı. Tekrar dönüp dolduruyorlar, sonra gelip, yine onların ağızlarına su döküyorlardı.»

(Hadîsi, Buhari ve Müslim rivayet etmiştir.)

Yine Enes'den rivayete göre, o şöyle demiştir: «Nebî aleyhisseîâm, Ümmü Seleme ve beraberindeki ensar kadınlarının, savaşa katılıp, su taşımalarına ve yaralan tedavi etmelerine izin verdi.»

(Hadîsi, Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizî kaydetmiştir.)

233.7. Anne-Babanın İzni

Farz olan cihadda, ana-babanın iznine bakılmaz. Nafile cihad-da ise, müslüman ana-babanın veya birinin frnj gereklidir.

İbn Mes'ûd, şöyle demiştir: Allah Rasûlü'ne; «Allah'a en sevimli amel hangisidir?» diye sordum. «Vaktinde kılınan namaz.» buyurdu. «Sonra hangisi?» dedim. «Ana-babaya iyilik.» buyurdu. «Sonra hangisi?» dedim.

«Allah yolunda cihad.» buyurdu.

(Hadîsi, Buhari ve Müslim kaydetmiştir.)

İbn Ömer, şöyle demiştir: Bir adam Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e gelerek, cihad için izin vermesini istedi. Nebî aley-hisselâm; «Annen ve baban sağ mı?» diye sordu. Adam, «Evet.» deyince, «Onların yanında kal

ve cihad et (onlar için çalış).» buyurdu.

(Hadîsi, Buhari, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Tirmizî kaydetmiştir.)

Şîr'atü'l-İslâm kitabında „şöyle denmektedir: «Cihada çıkmak, ailesinden, çocuklarından ve ana-babasmdan ayrılmaktır. Bunlar, ci-haddan öncedir. Hatta bunlar, cihaddan daha üstündür.»

23.3.8. Alacaklıların İzni

Borçlu olan kimse; onu ödemedi, alacaklıdan izin almadan veya bir rehin bırakmadan ya da bir kefil göstermeden, nafiye olan cihada çıkamaz.

Ahmed ve Müslim'in Ebû Katâde (r.a.)'den. rivayetine göre, o şöyle demiştir: «Ne dersiniz, Allah yolunda öldürülsem, bütün günahlarıma kefarete olur mu?» Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sel-lem şöyle buyurdu: «Evet.. Sen sabırla, Allah rızasını dileyerek, kaçarken değil, saldırırken ölmüşsen, borç hariç günahlarına kefarete olur. Bana bunu Cibril söylemiştir.»

23.3.9. Savaşta Kafir ve Facirlerden Yardım Almak

Münafıkların ve fâsikların, kâfirlerle yapılan savaşa yardım etmeleri caizdir. Abdullah bin Übey ve beraberindeki münafıklar, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte savaşa çıkmışlardır. Devamlı içki içen Ebû Muhsin es-Sakafi'nin kıssası ve Farisler-la yapılan savaşta kahramanlıkları meşhurdur.

Kafirlerin müslümanlarla birlikte savaşmaları ise, âlimlerin arasında ihtilafıdır.

Mâlik ve Ahmed; «Onlardan yardım istemek ve onların yardım etmeleri mutlak olarak caiz değildir.» demişlerdir.

Mâlik; «Ancak müslümanların hizmetçisi olanların yardımını caizdir.» demiştir.

Ebû Hanîfe ise şöyle demiştir: «Kendilerinin tabi oldukları hükümlerin çoğunluğu islâm hükümleri ise, onlardan yardım iste-

mek ve onların yardım etmesi mutlak olarak caizdir.» Şayet onlarda cari olan hükümler şîrk hükümleri ise, bunu kerih görmüştür. Şâfi'î de şöyle demiştir: «Şu iki şartla caiz olur:

1. Müslümanlar az, müşrikler de çok olduğu zaman.

2. Müşriklerin, islâm hakkında iyi düşünceleri ve İslâm'a meyillikleri bilindiğinde.

Onlardan yardım alındığı zaman, sehm (ganimetten belirli bir pay) almazlar, mükafat olarak bir şeyler verilir.

Ganimette müslümanların paylarına ortak edilmezler.

23.3.10. Zayıflar Sebebiyle Allah'ın Yardım Etmesi

Mus'ab bin Sa'd bin Ebî Vakkas'dan rivayete göre, o şöyle demiştir: Babam kendisinin payının aşağı kimselerden daha fazla olması gerektiği görüşündeydi. Nebî aleyhisselâm, şöyle buyurdu : «Ancak zayıflarınız sebebiyle yardım olunuyor ve rızıklandırılmıyor musunuz?»

(Hadîsi, Buhari ve Nesâî kaydetmiştir.)

Nesâî'nin lâfzı: «Allah, bu ümmete ,ancak zayıflarının duası, namazı ve ihlası sebebiyle yardım ediyor.»

Ebû'd-Derdâ'dan rivayete göre, o şöyle demiştir: «Allah Rasû-lü'nü işittim, şöyle buyurdu: «Zayıflar hususunda bana bağıyıyor-sunuz. Halbuki ancak zayıflarınız sebebiyle rızıklandırılıyor ve yardım olunuyorsunuz.»

(Hadisi, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce kaydetmiştir.)

Ebû Hüreyre'den rivayet olunduğuna göre, Nebî aleyhisselâm, şöyle buyurmuştur:

«Saçları dağınık, kapılardan kovulan kimse, Allah'a dua etse, Allah duasını kabul eder.»

23.3.11. Cihadın Fazileti

23.3.11.1. Cihad, Nafiye İbadetlerin En Faziletlisidir

Cihad, Allah'ın kelimesinin ilanı, hidayetinin yeryüzüne yerleştirilmesi, hak dinin ikâmesidir. Bazan nafiye hac ve umreden daha üstün olur. Nafiye namaz ve oruçtan daha faziletlidir.

Bununla beraber, o bütün ibadet türlerinin her birini, zahir olsun bâtin olsun aynı şekilde intizama sokar. Çünkü onda, bâtinî ibadetlerden, dünyaya karşı zühd, yurttan ayrılık ve şehvetlerden uzaklaşma yer almaktadır, öyle ki bu yüzden islâm, cihadı, «ruhâ-niyet» olarak adlandırmıştır.

Bir hadiste, şöyle varid olmuştur; «ümmetimin ruhbanıyeti, Allah yolunda cihaddır.»

Cihadda, malı ve cam kurban, etme, onları Allah'a satma var-dır. Onun ürünleri içinde de, sevgi ve iman, yaktn ve tevekkül meyveleri vardır.

«Allah şüphesiz, Allah yolunda savaşp, öldüren ve öldürülen mü'minlerin canlarını ve mallarını —Tevrat, tncü ve Kur'an'da söz verilmiş bir hak olarak— cennete karşılık satın almıştır. Verdiği sözü Allah'tan daha çok tutan kim vardır? O halde yaptığınız alış-ve-rişe sevinin, bu, büyük başarıdır.» (Tevbe: 111)

İslara, cihadı yüceltmış, medeniyet surlarının tümünü onunla yükseltmiş, ondan kaçanları zemmederek, nifak ve

kalb hastalığı ile tavsif etmiştir.

23.3.11.2. Mücdhid, İntanların En HayırlıviiT

İbn Abbas'dan rivayete göre, Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

«Size insanların en hayırlısını bildireyim mi?.. O, Allah yolunda atının yularına yapışmış olan kişidir. Size, uzaklaşanların en hayırlısını bildireyim mi? O, Allah'ın hakkını eda ettiği bir sürücüsü-nün başında uzlete çekilen kimsedir. Size, insanların en kötüsünü de bildireyim mi?.. O, kendisinden Allah adma İstendiği halde, vermeyen kimsedir.»

Nebî aleyhisselâm'a, «İnsanların en faziletlisi kimdir?» diye soruldu: «Allah yolunda, canı ve malı ile cihad eden mü'min.» buyurdu. «Sonra kimdir?» diye soruldu: «Allah'tan korkarak ve insanlardan uzaklaşarak dağ yollarından birinde yaşayan mü'min.» buyurdu.

Bu hadis, uzleti, insanlarla düşüp kalkmaya üstün tutan kimse lehine delildir. Bu konuda meşhur bir tartışma vardır.

Şâfi'i ve âlimlerin çoğunluğunun mezhebi şudur: «insanlarla beraber olma, fitneden salim olunacağının umulması şartıyla, daha üstündür.»

Diğer grupların mezhebi İse; uzletin daha üstün olduğu şeklindedir.

Âlimlerin çoğunluğu; bu hadisi, fitne ve karışıklık zamanlarına veya insanların emin olmadığı ve onlara sabır gösteremeyen kimse hakkında ya da buna benzer hususî durumlara hasretmişlerdir.

Nebiler, sahabenin çoğunluğu, tabiîn, âlimler ve zâhidler, insanların arasına karışmışlar ve cumada hazır bulunma, cemaate ve cenazelere katılma, hasta ziyaretinde, zikir halkalarında bulunma ve diğer hususlarda insanların arasına katılmanın sağladığı faydalan elde etmişlerdir.

Hadiste geçen «dağ yolu»ndan, iki dağ arasında kalan kısım kastediliyor. Hadiste Özellikle dağ yolunun kendisi hedeflenmemiş, aksine tek basma kalma, uzlet kastedilmiştir. Dağ yolu ise, misal olarak verilmiştir. Çünkü buralar genellikle insanların bulunmadığı yerlerdir.

Şu hadis de, yukarıdaki hadisin benzeridir: Nebî'ye «kurtuluş» hakkında sorulduğu zaman, şöyle buyurmuştur: «Sana, dilini tutmanı, evinin sana dar gelmemelini ve hatalarına ağlamam tavsiye ederim.»

23.3.11.3. Cennet Mücahidlerindir

Tirmizi'nin rivayetine göre; bir adam, uzlete çekilmeyi arzu-ladı. Bunu Nebî aleyhisselâm'a sordu. Nebî aleyhisselâm şöyle buyurdu: «Böyle yapma. Birinizin Allah yolunda attığı bir adım, evinde kıldığı yetmiş senelik nama/dan daha üstündür. Allah'ın sizi bağışlamasını ve Cennet'e sokmasını istemez misiniz? Allah yolunda savaşın.»

«Kim devesinin üzerinde Allah yolunda savaşır, ona Cennet vacib olur.»

Mücahid, Cennet'te yüz derece yükseltilir:

Ebû Sa'îd el-Hudrî (r.a.)'den rivayete göre, Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: «Ey Ebû Sa'îd! Kim rab olarak Allah'ı, din olarak İslâm'ı, nebi olarak Muhammed'i seçip hoşnud olursa, Cennet ona vacib olmuştur.» Bu Ebû Sa'îd'in hoşuna gitti ve «Ey Allah'ın Rasûlü, bana onları bir daha say!» dedi. Nebî aleyhisselâm tekrar saydı.

Sonra Nebî aleyhisselâm; «Bir de, kulun onun sayesinde Cennette her ikisi arasında gök ile yer arasındaki mesafe kadar olan yüz derece yükseleceği bir şey vardır.» buyurdu. Ebû Sa'îd, «O nedir ey Allah 'ın Rasûlü?» diye sordu. Nebî aleyhisselâm, şöyle buyurdu: «Allah yolunda cihad.. Allah yolunda cihad..»

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, şöyle buyurdu: «Cennette, Allah'ın, Allah yolunda cihad edenlere ayırdığı her ikisi arasındaki mesafenin yerle gök arası gibi olduğu yüz derece vardır. Allah'tan istediğiniz t'ıt»^^ Firdevs'i isteyin. O, cennetin ortasında ve en yücesindedir. Üzerinde Rahman'ın arşı vardır. Ondan cennet nehirleri fışkırır.»

23.3.11.4. Hiç Bir Şey Cihada Denk Değildir

Ebû Hüreyre'den rivayete göre, şöyle demiştir: «Ey Allah'ın Rasûlü! Allah yolunda cihada denk olan nedir?» diye soruldu. *Ona güç yetiremezsiniz.» buyurdu. Soru, iki veya üç kere tekrarlandı. Yine «Ona güç yetiremezsiniz.» buyurdu. Üçüncüsünde ise, şöyle buyurdu: «Allah yolunda cihad eden, Allah'ın âyetleriyle Allah'a samimiyetle dua eden kimse; namaz kılan, oruç tutan ve bunları o cihaddan dönünceye değin bırakmayıp sürdüren kimse gibidir.»

(Hadîsi, Buharî, Müslim, Ebû Dâvûd, Nescâî ve Tirraizî rivayet etmiştir.)

23.3.11.5. Şehidliğin Fazileti

Allah Rasûlü, sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Allah yolunda yaralanan her kişi —kimin Allah

yolunda yaralandığım en iyi bilen Allah'tır— kıyamet günü, yarasından kan renginde ve misk kokusunda olan kanlar akar halde gelir.»

Muhammed bin İbrahim, şöyle demiştir: «Abdullah bin Mübarek, kendisini cihada çıkmaya çağırdığım zaman bana, Fudayl bin İyad'a götürmem için şu beyitleri yazdırdı:

«Ey Haremeyn'in âbidi, eğer bizi görseydin; İbadette oynadığını mutlaka görürdün.

Başkaları gözyaşlarıyla yanaklarını boyarken;

Bizim boğazlarımız kanlarımızla boyanır. Veya onların atlan bâtil yolda yorulurken; Bizim atlarımız baskın günlerinde yorulur.

Misk kokusu sizindir; bizim miskimiz ise;

Atların ayak tırnaklarının kokusu ve temiz tozlardır. Bize Nebî'mizden öyle bir söz geldi ki; Doğru ve sahih bir sözdür o, yalanlanmaz.

Allah ehli'nin tozuyla Cehennem'in dumanı

Kişinin burnuna aynı gelmez! Bu yalanlanmaz. Bu Allah'ın Kitab'ı, bizim aramızda şöyle buyurur: «Şehid, ölü gibi olmaz.» Bu da yalanlanmaz.»

Mektubu Mescid-i Haram'da bulunan Fudayl bin İyad'a verdim. Onu okuduğu zaman, gözleri doldu ve; «Ebû Abdurrahman doğru söylemiş ve bana nasihat etmiş.» dedi. Sonra; «Sen de hadis yazanlardan mısın?» diye sordu. «Evet» dedim. «Bize, Ebû Abdurrahman'ın mektubunu getirmenin karşılığı olarak şu hadisi yaz.» dedi ve bana şunu yazdırdı:

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayete göre; bir adam, «Ey Allah'ın Rasûlü, bana Allah yolunda cihad eden mücahidlerin sevabına ulaşacağım bir amel öğret.» dedi. Nebî aleyhisselâm: «Hiç aynılmaksızın namaz kılmaya ve hiç bozmaksızın oruç tutmaya gücün yeter mi?» diye sordu. Adam; «Ey Allah'ın Rasûlü, bunu yapamayacak kadar zayıfım.» dedi. Sonra Nebî aleyhisselâm, şöyle buyurdu: «Nefsim yedinde olan Allah'a andolsun ki, eğer buna takat getirsen, yine de Allah yolunda savaşılan mücahidin ulaştığına erişemezsin.»

■.'

Allah Rasûlü, ashabına şöyle buyurdu: «Kardeşleriniz Uhud'da öldürüldüğü zaman, Allah onların ruhlarını Cennet nehirlerinin kaynadığı yeşil kuş midesinde yerleştirdi. Onun meyvesinden yerler. Arşın gölgesinde asılı bulunan altın kandillere sığınır. Yediklerinde, içtiklerinde ve konuştukları yerde duydukları hoş koku sebebiyle; «Kim, bizim, Cennet'te cihadı terk etmediğimiz için rızıklandın-ı, yaşadığımızı kardeşlerimize bildirecek?» dediler. Allah Teâla, «Onu kardeşlerinize ben bildireceğim.» buyurdu ve şu âyeti indirdi:

«Allah yolunda öldürülenleri Ölü saymayın; bilâkis Rab'Ieri katında diridirler. Allah'ın bol nimetinden onlara verdiği şeylerle sevinç içinde nızıklanırlar. Arkalarından kendilerine ulaşamayan kimselere, kendilerine korku olmadığı ve kendilerinin üzülmeyeceklerini müjdelemek isterler. Onlar Allah'tan olan bir nimeti, bolluğu ve Allah'ın mü'minlerin ecrini zayı etmeyeceğini müjdelemek isterler.» (Al-i İmrân: 169- 171)

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve seilem, şöyle buyurmuştur: «Şehidler ruhları yeşil kuş kannlarındadır. Cennette diledikleri yerlere giderler.»

Yine O şöyle buyurmuştur: «Şehid, ölüm acısını ancak birinizin akrep sokması sırasında hissettiği kadar duyar.»

Ayrıca şöyle buyurmuştur: «Cihadın en üstünü, atının yaralanması ve senin kana bulanmandır.»

Câbir bin Atik (r.a.)'den rivayete göre, Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: «Şehidler, —Allah yolunda öldürülenin dışında— yedidir: Tâ'ûndan ölen, şehiddir. Boğulan şehiddir. Zâtul-cenb'den ölen, şehiddir. Karın ağrısından Ölen, şehiddir. Yanarak ölen, şehiddir. Yıkık altında kalarak ölen, şehiddir. Doğum esnasında ölen kadın, şehiddir.»

(Hadîsi, Ahmed, Ebû Dâvûd ve Nesâî sahih senedle kaydetmiştir.)

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayete göre, Nebî aleyhisselâm; «Sizce şehid kimdir?» diye sordu. Ashab; «Ey Allah'ın Rasûlü, Allah yolunda öldürülen şehiddir.» dediler. «O zaman ümmetimin şehidleri çok azahr.» buyurdu. Ashab, «Onlar kimdir, ey Allah'ın Rasûlü?»

diye sordular. Nebî aleyhisselâm, şöyle buyurdu: «Allah yolunda öldürülen, şehiddir. Allah yolunda (ibadet ederken) ölen, şehiddir. Ta'ûndan ölen, şehiddir. Karın hastalığından ölen, şehiddir, Boğularak ölen şehiddir.»

(Hadisi, Müslim rivayet etmiştir.)

Sa'îd bin Zeyd'den rivayete göre, Nebî aleyhisselâm, şöyle buyurmuştur: «Malım savunurken ölen, şehiddir.

Canını savunurken Ölen, şehiddir. Ailesini savunurken Ölen şehiddir.»

(Hadisi, Ahmed ve Tirmizî kaydetmiş; Tirmizî, «sahih» demiştir.)

Âlimler, şöyle demiştir: «Allah- yolunda Öldürülen dışında tüm bunlara şehid denmesinin asıl sebebi, onların âhirette şehid sevabını alacak olmasındandır. Dünyada ise yıkanır ve namazları kılınır.»

Bundan anlaşılmaktadır ki, şehid, üç kısımdır:

1. Dünya ve âhiret şehidi: Bunlar, kâfirlerle yapılan harbde öldürülenlerdir.
2. Sırf âhiret şehidi: Bunlar yukarıda bahsedilen kimselerdir.
3. Sırf dünya şehidi: Bunlar, ganimete ihanet eden veya kaçarken öldürülen kimselerdir.

Abdullah bin Ömer'den rivayete göre: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, şöyle buyurmuştur: «Allah, borç dışında şehidin tüm günahlarını bağışlar.»

Öldürme, insanların malını haksız yere yeme ve benzeri şeyler de, borç kavramına dahil edilirler.

23.3.İİ.6. Cihod, Allah'ın Kelimesini Yüceltmek için Yapılır

Cihad; ancak Allah rızası, kelimesinin ilâm, hak sancağının yükseltilmesi, bâtılın yok edilmesi ve nefsin, Allah rızasına adanması amaç edinildiği zaman, hakikaten cihad diye isimlendirilebilir. Onunla, bunlardan başka, dünya zevklerinden biri amaçlandığı zaman, ona, hakiki mânâsıyla cihad denemez.

Kim, bir pay kapmak, ganimet elde etmek, şecaat gösterisinde bulunmak veya şöhrete kavuşmak için savaşırsa onun ne bir mükafatı ne de bir sevabı vardır.

Ebû Musa (r.a.)'dan rivayete göre, o şöyle demiştir: Bir adam. Nebi aleyhisselâm'a gelerek; «Kimi, ganimet için savaşıyor, kimi şöhret için, kimi de şecaat gösterisi için.. Bunlardan hangisi Allah yolundadır?» diye sordu. Nebî aleyhisselâm şöyle buyurdu: «Kim, ke-limetullah'ı yücelmesi için savaşırsa, o Allah yolundadır.»

Ebû Dâvud ve Nesâî'nin rivayetine göre, bir adam; «Ey Allah'ın Rasûlü, ne dersin; biri sevap ve şöhret için savaşıyor, ona ne vardır?» diye sordu. Nebî aleyhisselâm; «Ona hiç bir şey yok,» buyurdu. Adam, soruyu üç kere tekrarladı. Nebî aleyhisselâm, şöyle buyurdu: «Ona hiç bir şey yoktur. Allah sırf kendi rızası gözetilerek yapılan amel dışında hiç bir ameli kabul etmez.»

Niyet, amelin ruhudur. Niyetten soyutlanınca, amel, ölü olur. Onun Allah katında hiç bir ağırlığı yoktur.

Buhari'nin Ömer bin Hattab'dan rivayetine göre, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, şöyle buyurmuştur: «Ameller ancak niyetlere göre değerlendirilir. Herkese niyet ettiği şey vardır.»

Amele gerçek değerini veren, ihlastır. Kişi şehid olmasa bile, ihlas ile şehidlik mertebesine ulaşır.

Allah Rasûlü, sallallahu aleyhi ve sellem, buyuruyor ki: «Kim Allah'tan, gerçekten şehâdeti isterse, yatağında bile olsa, Allah onu şehidlik mertebesine ulaştırır.»

Yine, O şöyle buyuruyor: «Medine'de öyle insanlar vardır ki, sizinle yol yürümedikleri, bir vadiyi geçmedikleri halde onlar sizinle. Onları özürleri alıkoymuştur.»

Cihad hususunda, hatta diğer hususlarda ihlas olmadığı ve ondan yüz çevirildiği zaman, mücahid, yalnızca sevap ve mükafattan mahrum kalmaz, aynı zamanda bu sebeble kıyamet günü azaba duçar olur.

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayete göre, o şöyle demiştir: Allah Ra-sûlü'nü işittim, şöyle buyuruyordu: «Kıyamet günü, insanların ilk hesabı görüleni, şehid düşen kimsedir. Ona şehidlik makamı gösterilir, o da orayı görür.

Allah ona; «Dünyada ne yaptın?» diye sorar. Adam; «Şehid düşene değin senin yolunda savaştım.» der. Allah; «Yalan söyledin. Fakat sen, cesur desinler diye savaştın, denildi de..» buyurur. Sonra emreder, cehenneme doğru yüzü üzerinde sürülerek, oraya atılır.»

«Biri de ilim öğrenen, Öğreten ve Kur'ân okuyan kimsedir. Ölünce, bunun mükafatı ona gösterilir, o da orayı tanır. Allah ona, «Dünyada ne yaptın?» diye sorar. Adam; «Senin için ilim öğrendim, öğrettim ve Kur'ân okudum.» der. Allah; «Yalan söyledin. Fakat sen, ilmi, âlim desinler diye öğrendin. Kur'an'ı da, okuyor, desinler diye okudun. Öyle denildi de..» buyurur. Sonra emreder, cehenneme yüzüstü sürülerek götürülüp, oraya atılır.»

«Ayrıca, Allah'ın kendisini refaha erdirdiği ve pek çok mal ver-

diği kimsenin hesabı görülür. Makamı ona gösterilir, o da orayı görür. Allah, «Dünyada ne yaptın?» diye sorar. Adam; «İnfak edilmesini İstedğin hiç bir yeri, senin için infak etmeksizin bırakmadım.» der. Allah; «Yalan söyledin. Fakat sen bunları cömert desinler diye yaptın, denildi de..» buyurur. Sonra emreder, yüzüstü sürülerek cehenneme götürülüp, oraya atılır.»

(Hadisi, Müslim rivayet etmiştir.)

23.3.117. Ücret (Karşılık) Alanın Sevabı

Mücahid, ihlash olduğunda, ganimetten pay alırsa, bu onun ecrini azaltır.

Abdullah bin Ömer (r.a.)'den rivayete göre, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellera, şöyle buyurmuştur: «Her savaşçı veya akıncı, savaşıp yaralanmamış ve ganimetten bir hisse almış olursa, böylece sevabının üçte birini almış olur. Bir ok isabet edip yaralanan savaşçı veya akıncı ise, sevabım eksiksiz olarak tamamen alır.» (Hadisi, Müslim kaydetmiştir.) Nevevî şöyle demiştir:

«Hadisin, başkası mümkün olmayan en doğru mânâsı şudur: Savaşçı, sağlam kurtulur veya ganimet elde ederse, onun ecri, kurtulamayan veya kurtulup da ganimet alamayan kimseden daha azdır. Çünkü ganimet, onların savaşları sebebiyle kazandıkları mükafatın bir kısmına mahsub olur. Onu kazandıkları zaman, 'bununla, savaşlarına terettüb eden sevabın üçte birini almış olurlar. Bu ganimet, onlara verilecek olan karşılıktan sayılır. Bu yorum, sahabelden rivayet edilen meşhur sahih hadislere de uygundur. Meselâ bir sahabi şöyle demiştir:

«Bizden ölen, ecrinden bir şey yemeden öldü. Bir kısmımızın ise, meyvesi olgunlaşıp, onu topladı.»

«İşte bu, bizim doğru yorum olarak kabul ettiğimiz görüştür. Hadisin zahiri de bunu gösterir. Buna aykırı olan sahih açık bir hadis gelmemiştir. Hadis, bizim yorumumuzu göstermektedir.» Kadı 'îyad da bu mânâyı seçmiştir.

Ebû Davud'un, Ebû Eyyub (r.a.)'dan rivayetine göre, Nebî aleyhisselâm, şöyle buyurmuştur: «Yakında birçok şehirleri fethedeceksiniz. Sizler ordular halinde olacaksınız- O şehirlere aranızdan müfrezeler gönderilecek.

Biriniz o müfrezede (parasız) gitmeyi kabul etmeyecek. Kavmi arasından uzaklaşıp, kaçacak. Sonra kabileler

arasında dolaşıp, «Şöyle bir müfrezede beni kim ücretle tutacak? Ben onun vazifesini yapayım.» diyecek. Uyanık olun! O, kanının son damlasına kadar ücretlidir. Gazi değildir,»

23X11.8. Allah Yolunda Nöbet Tutmanın Üstünlüğü

Düşmanların İslâm diyarına girebilecekleri bazı gedikler bulu-oabilir. Düşmanın sızıp, buralardan İçeri gireceği zayıf yanlar bulunmaması için, bu gedikleri, hassas bölgeleri sağlam olarak kapamak, güvenliğini sağlamak vâcibdir.

İslâm, müslümanların güçlü olmalarını, ordu hazırlayıp böylesi hassas bölgelerin himayesi için oralara yerleştirilmesini teşvik etmiştir.

Allah yolunda cihad için bu gedikleri kapamaya «ribât» adı verilir. Ribât'ın en azı bir saat, en mükemmel olanı ise, 40 gündür. En efdali ise, korkunun en çok olduğu sınır bölgelerinde yapılanıdır.

Âlimler onun Mekke'de bulunmaktan daha üstün olduğunda birleşmişlerdir.

Ribât'ın üstünlüğü hakkında şu hadisler gelmiştir :

Müslim'in, Selman (r.a.)'dan rivayetine göre, o şöyle demiştir: Allah Rasûlü'nü işittim, şöyle buyuruyordu: «Bir gün, bir gece nöbet; bir ay oruç ve gece namazından daha hayırlıdır. Eğer nöbette ölürse, yapmakta olduğu ameli devam eder, üstelik âhirette nâzik-lanır ve fitnelerden emin olur.»

Yine, o şöyle buyurdu: «Her ölünün ameli sona erer. Ancak Allah yolunda nöbet bekleyenin ameli kıyamet gününe değin sürer, O kabir fitnesinden de emin olur.»

23.3.11.9. Cihad Niyetiyle Ok Atma Talimi Yapmanın Fazileti

İslâm, Allah yolunda cihad niyetiyle ok atmayı Öğrenmeyi ve müsabakalar düzenlemeyi teşvik etmiştir. Ok atım yarışmaları ve beden eğitimini sevdirmiştir.

Ukbe bin Âmir (r.a.)'den rivayete göre, o şöyle demiştir: Allah Rasûlü'nü işittim, minberin üstünde, şöyle buyuruyordu: «Gücünüz yettiği kadar kuvvet hazırlayın. Uyanık olun! Kuvvet, ok atmaktır. Dikkat edin! Kuvvet, ok atmaktır. Dikkat edin! Kuvvet, ok atmaktır.»

(Hadisi, Müslim kaydetmiştir.)

Ukbe (r.a.)'den rivayete göre, o şöyle demiştir: Allah Rasûlü'nü işittim, şöyle buyuruyordu: «Siz, bazı memleketleri fethedeceksiniz. Hiç biriniz, ok atma alışkanlığınızı bırakmasın. Çünkü Allah, tek bir ok sebebiyle üç grubu cennete sokacaktır: Oku yapan, atana veren ve atan.»

İslâm, ok atmayı öğrendikten sonra unutana çok şiddetli davranmıştır. Bu, ok atmayı özürsüz olarak terketmenin, pek ağır bir kerahatle mekruh olması yüzündendir.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, şöyle buyurmuştur: «Kim ok atmayı öğrenir de sonra onu bırakırsa, benden değildir.» Bir rivayette: «İsyankâr olmuştur.» (Hadisi, Müslim kaydetmiştir.)

Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: «Kişinin üzerine aşın düştüğü her şey bâtıldır. Ancak yayla ok atması, atımı eğitmesi ve ailesiyle oynamış eğlenmesi bunun dışındadır. Çünkü bunlar hak-tırlar.»

Kurtubi şöyle demiştir :

i—En iyisini Allah bilir— Bunun mânâsı: Kişinin üzerine düştüğü hiç bir şey ne şimdisi ne de sonrası için bir fayda getirmez. Bu bâtıldır ve düşkünlükten vazgeçmek daha iyidir. Şu üç duruma düşkünlük gösterir ve onlarla oyalanırsa, bunların neticesi olan faydalar sebebiyle haktır. Şöyle ki, yayla ok talimi yapmak ve atı eğitmek savaş hazırlıklarındandır. Kişinin ailesiyle oynaması ise, Allah'ı birleyecek ve O'na kulluk edecek bir çocuğun dünyaya gelmesi neticesini hasıl eder. Bu yüzden, bu üçü haklardandır.»

Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: «Ey İsrailoğulları! Ok atın, çünkü atalarınız ok atardı.»

Atlan eğitmek ve ıslah etmek görüldüğü gibi, farz-i kifâyedir.

23.3.11.10. Deniz Harbi, Kara Harbinden Daha Faziletlidir

Deniz savaşının tehlikesi daha büyük olduğundan, sevabı da . daha fazladır.

Ebû Davud'un, Ümmü Haram (r.a.)'dan rivayetine göre, Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur; «Deniz tutan kimseye bir şehid sevabı, boğulana İse iki şehid sevabı vardır.»

tbn Mâce'nin, Ebû Ümâme (r.a.)'den rivayetine göre, o şöyle demiştir: Allah Rasûlü'nü işittim, şöyle buyuruyordu: «Bir deniz şe-tidi, iki kara şehidi gibidir. Denizde kusan ise, karada kan döken gibidir. İki amel arası da Allah'a kulluk yolunda dünyayı katetmek gibidir. Allah ölüm melekleri ile ruhları kabzeder. Deniz şehidinin ruhunu kabzetmeyi ise üzerine almıştır. Kara şehidinin borç dışındaki bütün günahlarını bağışlar. Deniz şehidinin ise, günahlarını da, borcunu da bağışlar.»

233.12. Komutanın Vasıflan

El-Fahrî, ordu komutanında bulunması gereken pek çok vasıf saymış ve şöyle demiştir: Türk hakimlerinden biri

şöyle demiştir:

«Ordu komutanında hayvanların Özelliklerinden şu on'unun bulunması gerekir: Arslanm cesareti, hınzırın sessizliği, tilkinin hilesi, köpeğin yaralara karşı sabrı, kurdun kıskançlığı, turnanın koruyuculuğu, horozun cömertliği, horozun, korkaklara (tavuklara) karşı şefkati, karganın uyanıklığı, Horasan'da bulunan «ta'ru» denilen hayvanın yolculukta kuvvetli ve dayanıklı obuası.»

23.3.22.1. İyi ve Kötüyle Beraber Cihad

Cihadda, hakimın âdil veya komutanın 'birr' sahibi olması şart değildir. Aksine cihad her durumda vacibtir. Facirin cihad meydanında uğradığı belalar, başkasından farklı değildir.

23.3.12.2. Ordu Komutanının Yükümlülükleri

Ordu komutanının ordusuna karşı şu vazifeleri vardır:

1) Ordusuyla istişare edip, onların görüşlerini almak. Onlara karşı emirlerinde istibdada yönelmemek.

Çünkü Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: «İş hususunda, onlarla istişare et.» (Âl-i Imrân: 159)

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayete göre, o şöyle demiştir: «Arkadaşlarıyla, Allah Rasûlü'nden daha fazla istişare eden birini hiç görmedim.»

(Hadîsi, Ahmed ve Şâfiî kaydetmiştir.)

2) Ordusuna karşı ince kalbli ve yumuşak davranmak.

Âişe (r.a.) şöyle demiştir: Allah Rasûlü'nü işittim, şöyle buyuruyordu: «Allah'ım, ümmetimin işlerinden birinin basma geçip de onlara nfk ile muamele edene, sen de rıfkla muamele et.»

(Hadîsi, Müslim kaydetmiştir.)

Ma'kıl bin Yesâr (r.a.)'dan rivayete göre, Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: «Müslümanların işlerinin başına geçen bir kimse, çalışmayıp onlara iyi muamelede bulunmazsa, Cennet'e giremez.»

Ebû Davud'un rivayetine göre, Câbir (r.a.) şöyle demiştir: «Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, kafilenin gerisinde kalır, za-ifleri toplar, terkisine alır ve onlara yol gösterirdi.»

3) Günahlara düşmesinler diye ma'rufu emir ve münkeri nehy-etmek.

4) Ordusunun durumunu iyi bilmek ve savaşa hazır olmayan askerler ile aletleri, savaşta ordudan ayrılan ayrılıkçıları ve şayia türü yalan haberleri çıkaranları tesbit etmesi için zaman zaman orduyu denetlemek.

Komutan, ordunun haber ve hareketlerini aktaranlar ile fitne çıkarmaya çalışanları da araştırmalıdır.

5) Liderleri belirlemek.

6) Sancak ve flamaları belirlemek.

7) Güvenli yerleri belirleyip, pusu yerlerinden korunmak.

S) Düşmanın durumunu bilebilmek için gözcüler, casuslar göndermek.

Nebî aleyhisselâm, bir yere savaşa çıkacağı zaman, başka bir yerin İsmiini yayardı.

Yine O, düşmanlardan haber getirmesi için casuslar gönderirdi.

Orduyu düzene koyar, bayrak ve sancak edinirdi.

İbn Abbas, şöyle demiştir: «Allah Rasûlü'nün sancağı siyah, bayrağı ise, beyazdı.»

(Hadîsi, Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.)

23.3.12.3. Allah Rasûlü'nün Kumandanlarına Tavsiyeleri

Ebû Musa (r.a.)'dan rivayete göre, O şöyle demiştir: Allah Ra-sûlü sallallahu aleyhi ve sellem, ashabından birini bir işe gönderdiği zaman; «Müjdeleyin, nefret ettirmeyin; kolaylaştırın, zorlaştır-mayın.» buyururdu.»

Yine Ebû Musa (r.a.)'dan rivayete göre, o şöyle demiştir: Allah Rasûlü, beni ve Mu'âz'ı Yemen'e gönderdi ve şöyle buyurdu: «Kolaylaştırın, zorlaştırmayın; müjdeleyin, nefret ettirmeyin; ayrılığa düşmeyin.»

(İki hadîsi de Buhari ve Müslim rivayet etmiştir.)

Enes (r.a.)'den rivayete göre, Nebî aleyhisselâm, şöyle buyurmuştur; «A'ûh'in İsmiyle, Allah için ve Allah Rasûlü'nün dîni üzere gidin! Yaşlıları, küçük çocukları, kadınları öldürmeyin. Ganimete ihanet etmeyin.

Ganimetinizi bir araya toplayın. İslah edin. İyi davranın. Şüphesiz ki Allah, iyi davrananları sever.»

(Hadîsi, Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.)

23.3.12.4. Ömer'in Tavsiyesi

Ömer bin Hattab. (r.a.); Sa'd bin Ebî Vakkas (r.a.) ve beraberindeki askerlere şu mektubu yazdı:

«Ben, sana ve beraberindeki askerlere her durumda Allah'dau sakinmanızı emrediyorum. Çünkü Allah'dan sakinma (takva) düşmanlara karşı durmadan daha üstün ve harbde yapılan hileden daha kuvvetlidir. Sana ve beraberindekiilere, günahlarına karşı, düşmanlarınıza karşı olduğunuzdan daha dikkatli olmanızı emrediyorum. Çünkü ordunun günahları, beni, düşmanlarından daha çok korkutuyor. Müslümanlar ancak düşmanlarının

Allah'a ksrşî isyanları sebebiyle yardım olunuyorlar. Eğer bu olmasa bizim onlara karşı hiç bir kuvvetimiz yoktur. Çünkü bizim sayımız, onların sayısı kadar değîl, bizim hazırlıklarımız da onların hazırlığı gibi değîldir. Eğer gûnahta onlarla eşit olursak, kuvvette onların bize üstünlüğü olur. Biz onlara karşı ancak faziletimiz sebebiyle yardım olunuyoruz; gücümüz sayesinde galib gelmiyoruz.

«Biliniz ki, üzerinizde Allah'ın ne yaptığınızı bilen koruyucuları vardır. Onlardan utanın, Allah yolunda bulunduğunuz halde, Allah'a karşı günahlar işlemeyin. «Düşmanlarımız bizden daha beterdir. Bu yüzden bize üstün gelemezler.» demeyin. Nice kavimler vardır ki, kendilerinden daha kötülerin tasallutuna uğramışlardır. Meselâ İsrailoğulları, Allah'ın hoşlanmadığı işler yapınca, mecûsî kafirleri onlara tasallut etti ve onlar da yurdlarının her yerini talan ettiler. Böylece va'dedilmiş olan oldu.

«Allah'dan düşmanlarınıza karşı yardım istediğiniz gibi, ben de size nefislerinize karşı yardım etmesini dilerim. Allah'dan bunu, hem benim, hem sizin için istiyorum.

«Yolculukları hususunda müslümanîlara nfk {yumuşaklık} îfe muamele et. Onları yorgun iken yolculuğa zorlama. Düşmanlarına ulaşınca dek, onlara kolaylık göster ve konaklama müddetlerini kısa tutma. Yolculuk onların kuvvetlerini azaltmasın. Çünkü onlar, hazır bekleyen düşmanlarına karşı sefer ediyorlar. Canlarını ve atlarını himaye et. Her cuma, beraberindekiler ile birlikte bir gün bir gece konakla. Böylece, canlarına can katacakları silahlarını ve yüklerini bırakıp rahatlasınlar. Konaklama yerini, barış ve zimmet sahiplerinin yerleşim yerlerinden uzakta tut. Borcunda güvenilir ve ora halkından hiç bir kimseye zarar vermeyecek olanların dışında beraberinde bulunanlar oraya girmesinler. Çünkü onlar, hürmet ve zimmet sahibidirler. Onlar, anlaşmalarına ihtimam gösterdikleri gibi, siz de buna vefa gösterin. Size sabır gösterdikleri gibi, siz de onlara hayırla muamele edin. Sulh ehline zulmederseniz, bundan ötürü, savaştığınız topluluğa karşı yardım olunmazsınız.

«Düşman toprağına vardığınız zaman, onlarla aranda gözcüler yolla. Onların durumu sana gizli kalsın.

Bunları, yanındaki arap-

laıdan veya doğruluğına güvendiğın yöre halkından seç. Çünkü yalancıların haberinin sana bir faydası dokunmaz. Doğru bilgiler getirmeyen kimse, senin aleyhine bir gözcüdür, lehine değîl.

«Düşman toprağına yaklaştığın sırada casusları çoğalt. Seninle düşmanlarının arasında akıncı birlikleri bulunsun. Akıncı kuvvetler, onların yardımcı (geri) kuvvetleri ile ordunun arasını ayırır. Casuslar ise, onların gizli durumlarını takip eder. Casuslarını, ordunun görüş sahibi ve cesur adamları arasından seç. Onlara en hızlı atları ver. Çünkü onlar, düşmanlarla karşılaşılırsa, onlarla ilk karşılaşanlar, görüşünde kuvvetli olanlar olur. Akıncı birliklerinin komutanlarını güçlüklere dayanıklı ve mücahid kimselerden seç. Onlara, hevâsına uyan kimseleri tayin etme.

«Etrafindaki seçkin kimselere iltimas edip korkuya kapılarak, düşmana galip geleceğın yönleri onları casus ve seriyye olarak gön-dermezsen, görüşünde ve durumunda daha çok kayba uğrarsın.

«Düşmanınıla karşılaştığın zaman; gözcülerini, casuslarını ve seriyyelerini bir araya topla. Tuzaklarını ve güçlerini toplayarak he-sab et. Sonra; savaşa zorlanmadığın sürece işi çabucak bitirmek için acele etme. Böylece düşmanının ve savaşıçılarının gizli durumlarını göresin ve bütün meydanı ora halkıymış gibi tanıyasın. Düşmanlarına, sana yaptıklarının aynisiyla mukabele et.

«Sonra, askerini düzene koy ve gayretini uykusundan uyandır (harekete geçir). Allah'ın düşmanlarına ve senin düşmanlarına korku vermek için esir almayıp boyunlarını vur.

«Allah, senin ve beraberindekilerin velisidir. Düşmanlarınıza karşı (Allah'ın) yardımı sizinledir. Allah yardımcınız olsun.»

23.3.13. Ordunun Yüklümlülükleri

Ordunun ordu komutanına karşı, ma'siyet olmayan hususlarda itaat yüklümlülüğü vardır.

Buharî'nin, Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayetine göre, Nebî aley-hisselâm şöyle buyurmuştur: «Bana itaat eden, Allah'a itaat etmiştir. Bana isyan eden, Allah'a isyan etmiştir. Emire itaat eden, bana itaat etmiştir, emire İsyân eden, bana isyan etmiştir.»

Ma'siyette itaat ise, nehyedilmiştir. Çünkü Yaratıcı'ya isyanda, yaratılmışa itaat yoktur.

Buharî ve Müslim'in, Ali'den rivayetine göre, o şöyle demiştir: «Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bir seriyye yolladı. Bu se-riyyeye ensardan birini komutan tayin etti ve seriyyeye onu dinleyip itaat etmelerini emretti. Askerler ona bir hususta itaatsizlik et-

tiler. Komutan; «Odun toplayın.» dedi. Topladılar. Sonra, «Ateş yakın.» dedi. Yaktılar. Sonra da; «Allah Rasûlü size beni dinleyip itaat etmeyi emretmedi mi?» diye sordu. «Evet.» dediler. Komutan; «Ona girin.» diye emretti. Askerler birbirlerine bakıştılar ve «Biz zaten ateşten kaçıp Allah Rasûlü'ne sığınmıştık.» dediler. Onlar bu hal-deyken, komutanın kızgınlığı geçti ve ateş de söndü.

Döndükleri zaman, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e bunu anlattılar. Nebî aleyhisselam, şöyle buyurdu: «Eğer girseydi-niz, bir daha ondan asla çıkamazdınız. Halika isyanda, itaat yoktur. İtaat ancak ma'ruftadır.»

23.3.14. Savaştan Önce İslâm'a Davetin Gerekliğı

Müslümanların, savaştan önce İslâm'a davet etmeleri vacibtir.

Müslim'in, Büreyde (r.a.)'den rivayetine göre, o şöyle demiştir: Nebî bir ordu veya seriyyeye komutan tayin ettiği zaman, ona, özellikle, «Allah'dan sakınmayı ve beraberindeki müslümanlara hayırlı muamele etmesini» tavsiye eder ve şöyle buyururdu:

«Allah yolunda, Allah'ın adıyla savaşın. Allah'a küfredenlerle savaşın. Savaşın ve ganimete İhanet etmeyin, sözden dönmeyin, ölümlerin uzuvlarını kesmeyin, çocukları öldürmeyin.»

«Müşrik düşmanlarıyla karşılaştığında, onları üç şeye çağır. Hangisini benimserlerse onu kabul et ve ellerini onlardan çek. Onları İslâm'a çağır, eğer sana uyarlarsa bunu kabul et ve elini onlardan çek. Sonra onları yurtlarını değiştirip, hicret yurduna gitmeye çağır. Onlara «böyle yaparlarsa, muhacirlerin lehine olanların, onların da lehine olacağını, aleyhine olanların, onların da aleyhine olacağını» bildir. Eğer yurtlarından hicret etmeyi kabul ederlerse onlara diğer arab müslümanlar gibi olacaklarını ve müminler için geçerli olan Allah'ın hükümlerinin onlara da tatbik edilebileceğini bildir.

«Müslümanlarla birlikte savaşmaları dışından onlara ne ganimet ne de fey'den bir şey verilmez.

«İslâm'ı kabul etmezlerse, onlara cizyeyi teklif et. Eğer sana uyarlarsa, onlardan bunu kabul et ve onlara dokunma. Eğer bunu da kabul etmezlerse, Allah'a sığın ve onlarla savaş.

«Bir kaleyi muhasara ettiğin zaman, senden Allah ve Nebisi' nin zimmetini İsterlerse bunu kabul etme ve onlara senin ve arkadaşlarının zimmetini ver. Çünkü sizin kendinizin ve arkadaşları' nızın zimmetini bozmanız, Allah ve Rasûlü'nün zimmetini bozmanızdan daha hafiftir. Bir kaleyi muhasara ettiğinde onlar Allah'ın hükmünü kabul ederek kaleden çıkacaklarını söylerlerse, bunu kabul etme. Onlara kendi hükmünü kabul ederek çıkmalarını teklif et. Çünkü sen onlar hakkındaki Allah'ın hükmünün ne olduğunu bilemezsin.»

(Hadîsi, Müslim fEbû Dâvud, Nesâî ve Tirmizî kaydetmiştir.)

«Müslüman ordularından biri, İran saraylarından birini muhasara etti. Ordu komutanı, Selman el-Fârisî idi. Askerler; «Ey Ebû Abdullah, onlara saldırmayacak mıyız?» dediler. Selman, «Bırakın beni de, onları, Allah Rasûlü'nü çağırırken işittiğim gibi İslâm'a çağırayım.» dedi. Sonra onlara gidip; «Ben sizden biriyim. İranlıyım. Arablar bana itaat ediyorlar. Eğer İslâm'a girerseniz, bizimle aynı haklara sahip olacak ve aynı sorumlulukları yükleneceksiniz. Eğer dininizi değiştirmeyi kabul etmezseniz, sizi dininizde bırakırız ve bize boyunlarınızı büküp elinizle cizye verirsiniz.»

Selman, Farsça olarak da onlara; «Siz, övülen kişiler değilsiniz. Şayet kabul etmezseniz, sizinle savaşırız.» dedi. Onlar da; «Biz, cizye vermeyiz ve sizinle savaşacağız.» dediler.

Askerler; «Ey Ebû Abdullah! Artık saldırmayacak mıyız?» dediler. Selman, «Hayır.» dedi ve üç gün onları İslâm'a davet ettikten sonra; «Saldırın!» diye emir verdi. Biz de onlara saldırdık ve kaleyi fethettik.»

(Hadîsi, Tirmizî kaydetmiştir.)

Ebû Yusuf şöyle demiştir: «Bize nakledilenlere göre, Allah Ra-sûlü sallallahu aleyhi ve sellem hiçbir toplumla onan Allah'a ve Ra-sûlü'ne çağırmadan asla savaşmazdı. »

Ahkamu's-Sultâniye yazan, şöyle demiştir: «İslâm davetinin ulaşmadığı kimselere, gece ve ansızın baskın yapmak haramdır. Onlara, İslâm davetini açıklamadan, nebevi mucizeleri bildirmeden ve onları kabule yönelten delilleri ortaya koymadan onlarla savaşa başlamamız haram olmaktadır.»

Serahsî'nin Haneî mezhebinin imamlarından nakline göre; davetin hemen ardından onlarla savaşmayıp bir gece İslâm'ı düşünüp, ondaki maslahatlarını değerlendirme fırsatı vermek güzel görülmüştür.

Fakihlerin görüşü; «Ordu komutanının, deliller ile onan korkutup uyarak, üç şeyden birine çağırmadan önce savaşa başlaması halinde gece ve ansızın öldürülen bu düşmanların nefislerinin diyetini boynuna yüklediği» şeklindedir.

Belazurî'nin «Fütûhu'l-Buldân»da anlattığına göre: «Semerkand-lılar, valileri Süleyman bin Ebî's-Sürrî'ye.

«Kuteybe bin Müslim el-Bahili bize zulmetti, memleketimizi aldı. Allah, adalet ve insafı ortaya çıkarır. Bize izin ver de, müminlerin emirine gördüğümüz zulümleri şikâyet edecek bir heyet gönderelim. Bizim, ona verdiğimiz bir hakkımız vardır. Şimdi biz buna muhtacız.» dediler. Valileri onlara izin verdi.

Aralarından bir heyet Ömer bin Abdulaziz'e gitti. Ömer, onlara yapılan zulümleri görünce, vali Süleyman'a şu mektubu yazdı: «Semerkandlılar, bana Kuteybe'den gördükleri zulümleri şikâyet ettiler. Kuteybe, zulmünü, onları yurtlarından çıkarmaya kadar götürmüş. Sana mektubum geldiği zaman, onlara bir kadı tayin et. Duruma baksın. Eğer onların lehine hükmederse, askerler kışlarına dönsünler. Durum, Kuteybe'nin onlarla savaşmadan evvelki haline dönsün.» Süleyman, onlar için, Cemî' bin Hâdır'ı kadı tayin etti. O da, arabların Semerkand'dan çıkıp, kışlarına dönmelerine ve eşit şartlarda harb ilan etmelerine karar verdi. «Bunun sonucu, ya yeni bir anlaşma veya zorlu bir zafer olur.» dedi. Sind-liler; «Biz, bu durumdan hoşnutuz. Yeni bir harb yapmayız.» dediler. Çünkü aralarındaki görüş sahipleri; «Bu kavimle karıştık, onlarla beraber bulunduk. Onlar bize güven, biz de onlara güven verdik. Eğer, harbe dönersek, zaferi kimin kazanacağını bilemeyiz. Eğer biz kazanırsak, bu çekişmeden dolayı düşmanlık kazanmış oluruz.» dediler. Bulundukları hal üzere kaldılar, İslâm ve müslümanların adaletine ve bunların büyüklüğüne hayranlık duyduktan sonra, çatışmaya girmeyip, hoşnud oldular. Bu durum, onların kendi istekleriyle İslâm'a girmelerine sebep oldu.»

Bu, bildiğimiz kadarıyla; hiç kimsenin erişemediği âdil bir uygulamadır.

23.3.15. Savaş Esnasında Yapılan Duâ

Mücahidlerin Allah Subhânehû'ya sığınmaları ve O'ndan yardım dilemeleri savaş âdablanndandır. Doğrusu, yardım, Allah'ın elindedir.

Bu, Rasûl aleyhis selam'ın ve O'ndan sonra da ashabının izlediği yoldur.

Ebû Davud'un rivayetine göre, Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «İki şey reddedilmez: Ezan esnasında ve iki ordunun birbirine girdiği esnada yapılan dua.»

Allah celle celalûhû şöyle buyuruyor:

«Rabbinizin yardımına sığınmıştınız da, size icabet etmişti.» (Enfal: 9)

Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî'nin, Abdullah bin Ebi Evfâ'dan rivayetine göre, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem düşmanlar-

la karşılaştığı günlerden birinde, güneşin batıya meyletmesini bekledi. Sonra askerler arasında dikilip, şöyle buyurdu:

«Ey insanlar! Düşmanlarla karşılaşmayı temenni etmeyin. Allah'tan afiyet dileyin. Düşmanlarla karşılaştığınızda ise, sabredin. Bilin ki cennet, kılıçların gölgesi altındadır.»

Sonra, şöyle buyurdu:

«Kitabı indiren, bulutları yürüten, grupları hezimete uğratan ey Allah'ım, onları perişan et ve bize yardım et.»

Nebî aleyhisselam savaştığı sırada şöyle dua ederdi:

«Allah'ım, Sen, benim kuvvetimsin. Yardımcım da sensin. Senin yardımınla onların saldırılarına karşı durur, Senin yardımınla onlara hücum eder ve Senin yardımınla savaşırım.»

(Hadîsi, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve tbn Mâce kaydetmiştir.) Buhari ve Müslim'in rivayetine göre; Nebî aleyhisselam Hendek savaşı günü şöyle dua etti:

«Kitabı indiren, bulutları yürüten ve grupları hezimete uğratan Allah'ım, onları perişan et ve zelzeleyle sars.»

23.3.16. Savaş (Kıtal)

islâm, hidayetini yaygınlaştırmak ve düşkünleri gölgesinde barındırmak için insanlık âlemini, islâm hidayetine girmeye çağırmaı önemli saymıştır.

İslâm ümmeti, dinini ilan ve vahyini tebliğ etmek için Allah tarafından «davet ümmeti» kılınmıştır. Bu ümmet, milletler ve kavimleri esaretten kurtulmaya çağırır.

Bu değerlendirmeye göre, o, ümmetlerin en hayırlısı olmakta, diğerlerine göre de durumu öğrencilerine karşı hocanın mevkii gibi olmaktadır.

Durum böyle olduğu sürece, onun dahili tuzaklara karşı korunması, hakkı eliyle almak için vuruşması ve Allah'ın koyduğu mevkiiyi koruması için de cihad etmesi gereklidir.

Bu hususta yapılacak tüm ihmaller, Allah'ın bu ümmeti düşkünlük veya yok olmayla cezalandıracağı en büyük suçlardan biri sayılır.

İslâm; ümmetin hedefine ulaşp amacını gerçekleştirmeden barış çıkırtkanlığı yapmayı ve zaafiyet göstermeyi menetmiştir. Böylesi bir durumda bunun manası korkaklık ve değersiz yaşamı tercihten başka bir şey değildir.

Bu hususta Allah Sübhânehû şöyle buyuruyor:

«Sizler daha üstün olduğunuz halde düşman karşısında gevşemeyin ki, banş istemek zorunda kalmayasınız.

Allah, sizinledir, sizin işlerinizi eksiltmeyecektir.» (Muhammed: 35)

Üstünlük; inanç, ibadet, ahlâk, edeb, ilim ve amel yönünden-dir. İslâm'da barış, güçlü ve muktedir karşısında yapılıır. Bu yüzden Allah onu mutlak kılmamış, aksine, düşmanların düşmanlıktan vazgeçmeleri ve dünyada zulmün kalmayıp, dini sebebiyle kimsenin fitneye düşürülmemesi şartıyla kayıtlamıştır.

Allah, bu sebeblerden biri bulunduğu zaman, savaşmaya izin vermiştir.

Savaş, hayatın ucuzladığı ve ruh ve canların feda edildiği bir çarpışmadır, islâm hariç, dinlerden hiç birinin Allah ve hak yolunda, mustaz'afırlar uğruna inananlarını, harbin sıkıntılarına göğüs germeye ve savaş meydanlarına atılmaya teşvik ettiği görülmemektedir, islâm, bunun dışındadır. Kur'an âyetlerine, Allah Rasûlü'nün amelî sünnetine ve ardından gelen halifelerinin siyretine bakanlar, bunu açıkça görürler.

Allah Sübhânehû, yüce hedeflerinin boyutları sebebiyle bu ümmeti tebliğ ile görevlendirmiş ve «Allah yolunda, gereği gibi cihad edin.» buyurmuştur. (Hacc: 78)

Açıkça görülmüştür ki, cihad, dinin ancak kendisiyle mükem-melleştiği amelî imandır. Bu konuda da şöyle buyuruyor:

«Andolsun biz kendilerinden öncekileri de denemişken, insanlar, «İnandık,» demekle, denenmeden bırakılacaklarını mı sanıyorlar?» (Ankebût: 2-3)

Bu âyet, Allah'ın müminlere karşı sünnetini açıklamakta ve yardım ve cennetin başka yolu bulunmadığını göstermektedir.

Yine, şöyle buyuruyor:

«Sizden önce gelenlerin durumu, sizin başınıza gelmeden cennete gireceğinizi mi zannettiniz? Peygamber ve onunla beraber müminler, «Allah'ın yardımı, ne zaman?» diyecek kadar darlığa ve zorluğa uğramışlar ve

sarsılmışlardı. İyi bilin ki Allah'ın yardımı pek yakındır.» (Bakara: 214)

Cihad için malzeme hazırlamak ve hazırlık yapmak vâcibtir.

Allah celle celalühû şöyle buyuruyor:

«Ey inananlar! Onlara karşı gücünüzün yettiği kadar—Allah'm düşmanlarını ve sizin düşmanlarınızı ve bunların dışında Allah'ın bilip sizin bilmediklerinizi yıldırma üzere— kuvvet ve savaş atlan hazırlayın. Allah yolunda sarfettiğiniz her şey size haksızlık yapılmadan ödenecektir.» (Enfal: 60)

Hazırlıklar, durum ve şartlara göre, değişir. Kuvvet ise, düşmanları koymak için her türlü vasıtaya başvurmaktır. Sahih bir hadiste şöyle varid olmuştur: «Dikkat edin! Kuvvet ok atmaktır. Dikkat! Kuvvet ok atmaktır. Uyanık olun! Kuvvet ok atmaktır.»

Korunma ve yeterli miktarda asker toplayıp o'du hazırlama da, hazırlıklardandır:

«Ey iman edenler! İhtiyatlı davranın, bölük bölük veya hep birden savaşa gidin.» (Nisa: 71).

İhtiyatlı davranma ancak kara, deniz ve hava kuvvetlerinde hazırlıklarla tamam olur.

Kolay ve zor, isteyerek veya istemeyerek düşmanlara karşı çıkmak emredilerek, şöyle buyuruluyor: «İsteyin, istemeyin; hepiniz savaşa çıkın.» (Tevbe: 41).

İslâm, maddî kuvvet hazırlamadan daha çok manevî-rûhî moral kuvvete değer verir. Bu yüzden gayret ve azimleri harekete geçirip, coşturur.

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: «O halde, dünya hayatı yerine âhi-reti alanlar, Allah yolunda savaşsınlar. Kim Allah yolunda savaşır, öldürülür veya gâlib gelirse, Biz, ona büyük bir ecir vereceğiz. Size ne oluyor da, «Rabbimiz! Bizi halkı zâlim olan bu şehirden çıkar, katından bize bîr yardımcı lütfet.» diyen zavallı çocuklar, erkekler ve kadımlar uğrunda ve Allah yolunda savaşmıyorsunuz?» (Nisa: 74, 75).

Müminler eğer kendileri acı çekiyorlarsa, kendileri gibi düşmanlarının da acı çektiklerini, ancak, iki grubun hedeflerinin birbirinden çok farklı olduğunu bilerek sabrederler.

Allah, bu hususta, şöyle buyuruyor:

«Düşman milleti kovalamakta gevşeklik göstermeyin. Eğer siz acı çekiyorsanız, şüphesiz onlar da sizin çektiğiniz gibi acı çekiyorlar; oysa siz Allah'tan onların beklemedikleri şeyleri bekliyorsunuz. Allah, Bilen'dir, Hakim olandır.» (Nisa: 76).

«İnananlar Allah yolunda savaşsınlar, inkâr edenler ise şeytan yolunda savaşsınlar. Şeytanın dostlarıyla savaşın, esasen şeytanın hilesi pek zayıftır.» (Nisa: 140)

Müminlerin peşine düşükleri bir hedefi vardır. Onlar, hak, ri-salet, hayır ve Allah'ın kelimesini yüceltmek için savaşsınlar. Düşmanla karşılaştıkları anda, sebat etmeleri vâcibtir.

«Ey inananlar! Savaş için ilerlerken, inkâr edenlerle toplu halde karşılaştığınızda, onlara arkanızı dönmeyin. Tekrar savaşmak için bir tarafa çekilmek veya bir başka topluluğa katılmak maksadı dışında, o gün arkasını düşmana dönen kimse Allah'tan bir gazaba uğramış olur. Onun varacağı yer cehennemdir. Ne kötü bir dönüşür o!» (Enfâl: 15-16).

Manevî kuvvete de şöyle yönlendiriyor:

«Ey inananlar! Bir toplulukla karşılaşırsanız dayanın, başarıya erişebilmeniz için Allah'ı çok anın. Allah'a ve peygamberine itaat edin, çekişmeyin; yoksa korkar, başarısızlığa düşersiniz ve kuvvetiniz gider. Sabredin, doğrusu Allah, sabredenlerle beraberdir.» (Enfal: 45-46).

Müminlerin ruhî hallerini ortaya koyarak, onların müdafaa sırasında ölümü istedikleri ve onlar için üçüncüsü olmayan iki durumdan birinin olduğu belirtiliyor: Öldürmek, ya da ölmek.

«Allah şüphesiz, Allah yolunda savaşıp, öldüren ve Öldürülen müminlerin canlarını ve mallarını —Tevrat, İncil ve Kur'an'da söz verilmiş bir hak olarak— cennete karşılık satın almıştır. Verdiği sözü Allah'tan daha çok tutan kim vardır? Öyleyse yaptığımız alışverişe sevinin. Bu, büyük basandır.» (Tevbe: 111)

Birinci durumda zafer onlarındır. İkinci durumda ise şehidlik onlarındır.

«De ki: Bize iki iyiden başka bir şeyin gelmesini mi bekliyorsunuz?»

«Allah yolunda öldürülmek, ebedî bir Ölüm değildir. O ancak, daha yüce ve daha ebedî olana intikaldir. Allah yolunda fâni olmak, bekanın ta kendisidir.»

«Allah yolunda öldürülenleri ölü saymayın. Bilakis Rableri katında diridirler. Allah'ın bol nimetinden onlara verdiği şeylerle sevinç içinde nızıklamrlar. Arkalarından kendilerine korku olmadığını ve kendilerinin üzülmeyeceklerini müjdelemek isterler. Onlar Allah'tan olan bir nimeti, bolluğu ve Allah'ın müminlerin ecrini zayı etmediğini müjdelemek isterler.» (Âl-i İmrân: 169-171).

Allah mücahidlerle beraberdir. Onları asla yalnız bırakmaz.

«Rabbin meleklere; «Biz slznleyiz, inananları destekleyin.» diye vahyetti. Ben, inkâr edenlerin kalblerine korku salacağım, artık onların boyunlarını vurud, parmaklarını doğrayın.» dedi. (Enfâl: 12).

Sonra, Allah Sübhânehû, onlara bu yüzden dünya sevabı ve âhiretin güzel mükafatını hazırlamıştır:

«Ey inananlar! Sizi can yakıcı bir azabdan kurtaracak, kazançlı bir yolu size göstereyim mi? Allah'a ve peygamberine inanırsınız, Allah yolunda canlarınızla, mallarınızla cihad edersiniz. Bilseniz, bu sizin için en iyi yoldur. Böyle yaparsanız, Allah günahlarınızı size bağışlar, sizi içlerinden ırmaklar akan cennetlere, Adn cennetlerinde hoş yerlere koyar. Büyük kurtuluş, budur. Bundan başka, sevdiğiniz bir şey daha; Allah katından bir yardım ve bir zafer vardır. Ey Muhammedi tnananlan müjdele.» (Saf: 10-13).

Kur'ân-ı Kerîm'in bu rabbani üslûbu, ilk müslümanların gönüllerine hak ile bâtilin ayırıcısı olan imanı yerleştirmiş, onları yardım, fetih ve yeryüzünde yerleşmeye teşvik etmiştir:
«Ey inananlar! Allah'a yardım ederseniz, Allah da size yardım eder ve ayaklarınıza güç verip sabit tutar.»
(Muhammed: 7).

«Allah, içinizden inanıp yararlı iş işleyenlere, onlardan Öncekileri halef kıldığı gibi, onları da yeryüzüne halef kılacağını, onlar İçin beğendiği dini, temelli yerleştireceğini, korkularını güvene çevireceğine dair söz vermiştir. Çünkü onlar bana kulluk eder ve hiç bir şeyi bana ortak koşmazlar.» (Nur: 55).

23.3.17. Saldırı Esnasında Sebatın Gerekliliği

■

Düşmanlarla karşılaşıldığı esnada sebat vacib kılınmış ve firar haram sayılmıştır.

Allah Sübhânehû ve Teâlâ şöyle buyuruyor: «Ey inananlar! Bir toplulukla karşılaşırsanız, dayanın; başarıya erişebilmeniz için Allah'ı çok anın.» (Enfâl: 45).

«Ey inananlar! Savaş için ilerlerken, inkar edenlerle toplu halde karşılaştığınızda, onlara arkanızı dönmeyin. Tekrar savaşmak için bir tarafa çekilmek veya bir başka topluluğa katılmak maksadı dışında, o gün arkasını düşmana dönen kimse, Allah'tan bir gazaba uğramış olur. Onun varacağı yer cehennemdir. Ne kötü bir dönüştür o!» (Enfâl: 15-16).

Âyet, sebatı farz kılıp, iki durum dışında kaçmayı haram sayıyor. Bu iki durumda, düşmanlardan uzaklaşmak caizdir.

23.3.27.1. Birinci Durum

Savaşta, o anki durumun gerektirdiği şekilde bir yerden başka bir yere dönüp uzaklaşmak, dar bir yerden, daha geniş bir alana veya açık bir alandan korunaklı başka bir yere ya da alçak bir mekandan daha yüksek olan bir tepeye geçmek manasındır.

Savaş ve harb meydanında en uygun olan yeri almak da böyledir.

23.3.17.2. İkinci Durum

Başka bir gruba katılmak ise, onlarla beraber savaşmak veya onlara sığınmak için müslüman bir topluluğa katılmak manasındır. Bu grubun yakm veya uzak olması aynıdır.

Said bin Mansûr'dan rivayete göre, Ömer (r.a.) şöyle demiştir: «Eğer Ebû Ubeyde bana katılsaydı, onun için bir topluluk olurdu.»

Ebû Ubeyde Irak'da, Ömer ise Medine'de idi.

Yine, Ömer (r.a.) şöyle demiştir: «Ben bütün müslümanlar için (sığınacakları) bir topluluğum.»

İbn Ömer'den rivayete göre: Onlar, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem sabah namazından önce evinden çıktığı sırada, düşmanlardan kaçarak O'na yöneldiler ve «Biz, savaş kaçkınlarıyız.» dediler. Nebi aleyhisselam ise; «Hayır siz, kaçıp tekrar dönenlerdensiniz. Ben bütün müslümanların (sığınacakları) bir topluluğum.» buyurdu.

Geçen bu iki duruma göre, kişinin açıkça düşmanlardan kaçması caizdir. Bu vakıa da; düşmanlara karşı durmak için daha uygun bir yer edinmek niyetiyle yer değiştirme şeklinde olur.

Bu iki durum dışında düşmanlardan kaçmak ise, elim bir azabı gerektiren büyük bir günah sayılmıştır.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem; «Yedi helak edici şeyden sakının.» buyurdu. Ashab; «Onlar nedir, ey Allah'ın Rasûlü?» diye sordular. Nebî aleyhisselam şöyle buyurdu: «Allah'a şirk koşmak, sihir, Allah'ın haram kıldığı cam öldürmek, yetim malı yemek, harbden kaçmak, temiz-habersiz mümin kadınlara iftira atmak.»

233.18. Harb Esnasında Hile ve Yalan

Verilmiş bir emanı ihlal veya bir anlaşmayı bozma şeklinde olmadığı sürece, harbde düşmanı aldatmak için yapılan hile ve yalan caizdir.

Düşman ordusunun kumandanına, karşıdaki ordunun sayısının pek çok ve kuvvetinin başa çıkılamayacak kadar olduğu izlenimini vermek, harb hilelerindendir.

Müslim'in, Ümmü Gülsüm binti Ukbe'den rivayetine göre şöyle demiştir: «Nebî'nin insanların arasını ıslah, kadının kocasına ve kocanın karısına söylediği söz ve harb durumu dışında insanların yalan söylemesine izin verdiğini işitmedim.»

233.19. İki Kat Olan Düşmandan Kaçmak

İki durum dışında savaştan kaçmanın caiz olmadığı bahsi geçti.

Geriye harb sırasında, düşmanın sayısının iki misli olması durumu kalıyor. İki misli veya ondan az düşman

karşısında kaçmak haram kılınmıştır. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

«Şimdi Allah yükünüzü hafifletti, zira içinde zaii bulunduğunu biliyor. Sizin sabırlı yüz kişiniz onlardan İki yüz kişiyi yener, sizin bin kişiniz Allah'ın İznisiyle iki bin kişiyi yener. Allah sabredenlerle beraberdir. (Enfal: 66) «Münezzeh» adlı kitabda şöyle deniyor: «Düşmanların sayısı, müslümanların iki katından daha fazla olursa, firar etmek caizdir. Fakat, eğer helak olmayacak şekilde bir galib zanlan varsa, efdal olan sebat etmektir. Eğer perişan olacaklarına kanaat getirirlerse, bu durumda iki görüş vardır:

«1 — Allah'm, «Kendi elinizle tehlikeye atılmayın.» âyeti gereğince kaçmak gereklidir.

«2 — Bu durumda kaçmak, vacib olmadığı halde, müstehab görülmüştür. Çünkü onlarla savaşırlarsa, şehadete ulaşırlar.

«Kafirlerin sayısı, müslümanların iki misli değilse veya öyle iken yenileceklerine dair kesin kanaatleri yoksa, kaçmak caiz değildir. Eğer yenileceklerine eminseler, bu durumda iki yoldan birini tercih ederler.

«Bazıları Allah'ın; «Kendinizi tehlikeye atmayın.» âyeti gereğince kaçmayı caiz görürler. Bazıları ise, âyetin zahirini kabul etmekle beraber fıran caiz görmezler.»

Hâkim şöyle demiştir: «Bu durumda, savaşılanın zannı ve îc-tihadma müracaat edilir. Eğer zanlan mukavemet ise, kaçmak helal olmaz. Eğer zanlan helak olacak şekildeyse, bu durumda, —uzak bile olsa— başka bir gruba sığınmak caiz olur. Bu halde bile, cihaddan tamamen vazgeçmek caiz değildir.»

İbn Mâcîşûn; Mâlik'ten şunu nakletmiştir: «Zaiflik, kuvvete göredir, sayıya bakılmaz. Onun kendisinden daha cesur, daha iyi silahlanmış ve daha kuvvetli olduğuna inandığı zaman bir kişinin yine bir kişiden kaçması caizdir. Sayı önemli değildir.» Bu görüş, daha uygundur.

233.20. Savaşta Merhametli Olmak

Harbden kaçınanları, ona katılmayanları öldürmek ve onlara saldırmak helal değildir. Yine tslâm, kadınları, çocukları, yaşlıları, ruhbanları, âbidleri ve ameleleri öldürmeyi haram kılmıştır. İşkence de haram kılınmıştır. Hayvanları öldürmek, ekinleri talan etmek, sulan bozmak, çiçekleri ezmek ve evleri yıkmak haramdır. Yarah-lan öldürmek, kaçanları kovalamak da haramdır. Bu yüzden harb, cerrahi bir ameliye gibidir. Hastalığın bulunduğu yerlerin ötesine aşmamak gerekir.

Bu konuda, Süleyman bin Büreyde babasından şunu nakleder: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bir ordu veya seriyeye kumandan tayin edeceği zaman, özellikle ona «Alah'tan korkmasını, beraberindeki müslümanlara hayırla muamele etmesini» tavsiye eder, sonra şöyle derdi: «Allah'ın ismiyle, Allah yolunda gaza edin, Allah'ı inkâr edenlerle savaşın. Savaşın, fakat ganimete ihanet etmeyin, sözünüzden dönmeyin, işkence yapmayın, çocukları Öldürme-yin.»

Nâfî'in, Abdullah bin Ömer (r.a.)'den rivayetine göre; «Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in savaşlarından birinde öldürülmüş bir kadın bulundu. Nebî aleyhisselâm bunu hoş görmeyerek çocuk ve kadınların öldürülmesini yasakladı.» (Hadîsi, Müslim kaydet mistir.)

Rebâh bin Rebi'den rivayete göre, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, gazâlanndan birinde öldürülmüş bir kadına rastladı. (Belki bu kadın önceki hadiste bahsedilen kadındır) Onun yanı başında durup, şöyle buyurdu: «Bu savaştığı için bu hale gelmedi.» Sonra ashabının yüzlerine baktı ve içlerinden birine, «Halld bin Ve-Ild'e koş, çocukları, işçileri ve kadınları Öldürmesin.» buyurdu.

Abdullah bin Zeyd'den rivayete göre, o şöyle demiştir: «Nebî aleyhisselâm, işkence (müsle) yapmayı yasakladı.» (Hadîsi, Buhari kaydetmiştir.)

İmran bin Husayn'dan rivayete göre, o şöyle demiştir: «Nebî aleyhisselâm bizi, doğru sözlülüğe teşvik eder ve işkence yapmaktan nehyederdi.»

Ebü Bekir'in, Üsâme'ye, Şam'a gönderirken yaptığı tavsiyede, şu da vardır: «İhanet etmeyin, ganimetten çalmayın, sözden dönmeyin. İşkence yapmayın. Küçük çocukları, yaşlıları, kadınları Öldürmeyin. Hurma ağaçlarını sökmeyin, horlamayın. Meyveli ağaçları kesmeyin. Develeri, koyunları, inekleri yemek dışında kesmeyin. Siz, canlarını ibadethanelere kaçırıp, sığınmış bazı ruhbanlara rastlayacaksınız. Onlara ve sığınaklarına dokunmayın.»

Ömer bin Hattab (r.a.) da böyle yapardı. Onun şöyle bir mektubu, bize kadar gelmiştir:

«Ganimetten çalmayın, sözden dönmeyin, çocukları öldürmeyin, çiftçiler hususunda Allah'tan sakının.»

Onun ordu komutanlarına yaptığı tavsiyeler arasında şunlar da vardı:

«Kocamışlan, kadınları ve çocukları öldürmeyin. Hücum ve baskın yaptığınız sırada onları Öldürmekten sakının.»

23.3.21. Düşmanlara Gece Baskını Yapmak

Düşmanlara gece baskın yapmak caizdir. Tirmizî- şöyle demiştir: «Âlimlerden bir kısmı gece baskınına ruhsat vermiş, bir kısmı ise, onu mekruh saymıştır.»

Ahmed ve İshak; «Geceleyin düşmana baskın yapmada bir mahzur yoktur.» demiştir.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e, «Gece baskını yapılan müşriklerin, bu sırada kadınlarına ve

çocuklarına zarar verilmesi» hakkında soruldu. Nebî aleyhisselâm: «Onlar da, onlardandır.» buyurdu. (Hadîsi, Buhârî ve Müslim Sa'b bin Cessâm'dan rivayet etmiştir.)
Şâfi'î, şöyle demiştir: «Kadın ve çocukları öldürme nehyi, ancak onları ayırmak ve temyiz etmek mümkün olduğu durumlar içindir. Gece baskınında ise, eğer kadın ve çocuklar zarar görürse, bu caizdir.»

23.4. HARBİN SONA ERMESİ

Harb, şu durumlardan birinde sona erer :

1. Muhariblerin tümünün veya bir kısmının müslüman olup Allah'ın dinine girmeleri. Bu durumda müslüman olmuşlardır ve artık müslümanların haklarına ve yükümlülüklerine sahip olurlar.
2. Bir müddet için savaştan vazgeçmeleri. Bu durumda Nebî aleyhisselâm'ın Hudeybiye'de yaptığı gibi, bu isteklerine uyarak sulh yapmak gerekir.
3. Cizye vererek dinlerinde kalmak istemeleri. Bu durumda müslümanlarla aralarında zimmet akdinin gerekleri geçerli olur.
4. Yenilmeleri ve bizim galib gelmemiz. Bu durumda müslümanlar ganimet elde ederler.
5. Bazı düşman savaşçıların eman istemeleri. Bu talepleri-ne uyulur. İslâm yurduna girme istekleri de böyledir.

Bunları, aşağıda sırasıyla inceleyeceğiz:

1. Barış anlaşması, 2. Zimmet akdi, 3. Ganimet, 4. Eman.

23.5. BARIŞ ANLAŞMASI

23.5.1. Sulh ve Barış Anlaşması Ne Zaman Gereklidir?

Sulh ve barış anlaşması, belirli bir zaman aralığında savaşı bırakıp sulha gitme hususunda iki tarafın ittifakıdır. İki durumda, vacib olur:

Birinci Durum : Banşı düşmanlar istediği zaman: Bu durumda, aldatmayı düşünmüş olsalar bile, tedbirli olma kaydıyla sulh istekleri kabul edilir.

Allah Teâlâ, şöyle buyuruyor:

«Eğer onlar barışa yanaşırlarsa, sen de yanaş ve Allah'a güven. O, şüphesiz işitir ve bilir. Seni aldatmak isterlerse bil ki, şüphesiz Allah sana kâfidir.» (Enfal: 61-62)

Hudeybiye seferinde Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, Mekke müşrikleriyle sulh edip, on sene müddetle anlaşma yaptı. Bu, kan dökmeyi önlemek ve sulhu teşvik etmek içindir.

Bera dan rivayete göre, şöyle demiştir:

Nebî aleyhisselâm, Kabe'den alıkonulunca, Mekkelilerle, oraya girmek için şu şartlarla sulh yaptı:

1. Orada üç gün kalacak.
2. Kılıç ve kını dışında silah taşımadan Mekke'ye girecek.
3. Oradan, kimseyi beraberinde götürmeyecek.
4. Yanmdakilerden, orada kalmak isteyenlere engel olmayacak.

Ali'ye, «Aramızdaki şartları yaz.» buyurdu. Ali (r.a.): «Bismil* İahirrahmanirrahim. Bunlar, Allah Rasûlü Muhammed'in hükmettiği maddelerdir.» diyerek, yazmaya başladı. Müşrikler O'na, «Eğer senin Allah Rasûlü olduğunu kabul etseydik, sana tabi olurduk. Bilâkis sen, 'Abdullah oğlu Muhammed' yaz.» dediler. Nebî aleyhisse-

lâm, /iü'ye, onu silmesini emretti. Ali, «Hayır, vallahi silmem.» dedi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, «Onu bana göster.» dedi. Ali (r.a.), onu gösterdi. Nebî aleyhisselâm da sildi ve «Abdullah oğlu Muhammedu yazdırdı. (Ertesi yıl) Nebî aleyhisselâm, orada üç gün kaldı .üçüncü gün olunca Ali'ye; «Bu, arkadaşının şart koştuğu sonuncu gündür. Ona söyle, Mekke'den çıksın.» dediler. Ali, bunu Nebî aleyhisselâm'a bildirince, Nebî aleyhisselâm, «Evet.» dedi ve oradan çıktı.

Misver bin Mahreme'den rivayete göre, «Nebî aleyhisselâm, Mekkelilerle, bu müddet içinde halkın emin olması için, on sene harbin bırakılması, aralarındaki kirli çamaşırların ortaya dökülmemesi, hırsızlık ve hıyanet edilmemesi Üzere sulh yaptı.» (Hadîsi Bu-hari, Müslim ve Ebû Dâvûd kaydetmiştir.)

İkinci Durum : Haram aylar. Bu aylarda savaşa başlamak helâl değildir. Bunlar, Zi'l-Ka'de, Zi'l-Hicce, Muharrem ve Receb aylarıdır.

Ancak bu aylarda düşmanlar savaşa başlarsa, o zaman onları kovmak için savaşmak gerekir. Yine harb sürmekte iken bu aylar girerse ve düşmanlar bu aylarda ateşkesi kabul etmezlerse, savaş mubahtır.

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

«Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günkü yazısında, Allah'a göre ayların sayısı on ikidir. Bunlardan dördü hürmetli aylardır. Bu dosdoğru bir nizamdır, öyleyse o aylar içinde kendinize yazık etmeyin, topyekün sizinle savaşan putperestlerle siz de topyekün savaşın. Allah'ın sakınanlarla beraber olduğunu bilin.» (Tevbe: 36)

Nebî aleyhisselâm, veda hutbesinde şöyle buyurmuştur:

«Ey insanlar! Vıl ayarlama küfürde fazlalıktır. Onunla küfredenler sapıtır. Bir sene helal sayarlar, bir sene ise

haram. Böylece Allah'ın haram kıldığını çiğnerler. Zaman, Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günkü şekline dönmüştür. Doğrusu, ayların sayısı, gökleri ^ve yeri yarattığı günden beri, Allah'ın kitabında on iki aydır. Bunlardan dördü haram olanlarıdır. Üçü peşpeşedir, biri ise tek basınadır. (Üçü) Zî'l-Ka'de, Zî'l-Hicce ve Muharrem'dir. (Biri ise) Cemadî İle Şaban arasındaki Receb ayıdır. Dikkat edin, tebliğ ettim mi? Allah'ım sen şahid ol!»

Bunun mensuh olduğuna dair rivayetler, zayıftır. Çünkü bunda neshe delalet edecek hiç bir şey yoktur.

23.6. ZİMMET AKDİ

Zimmet, anlaşma ve emandır. Zimmet akdi, hâkim veya naib'i-nin ehl-i kitab veya diğer kâfirlerden birinden iki şart ile küfründe kalmasını kabul etmesidir.

Birinci şart: islâm hükümlerinin tümünü kabul etmesi. (Kendini bağlı sayması).

İkinci şart: Cizyeyi vermesi.

Bu akid, yaşadığı müddetçe kendisinde ve öldükten sonra da neslinde devam eder. Bu akdin delili, Allah Teâlâ'nın şu buyruğudur:

«Kitab verilenlerden, Allah'a ve âhîret gününe inanmayan, haram kıldığını haram saymayan, hak dinini din edinmeyenlerle, boyunlarını büküp kendi elleriyle cizye verene değin savaşın.» (Tevbe: 29)

Buhari'nin rivayetine göre, Muğîre, Nihâvend'in fethi günü şöyle dedi: «Nebimiz bize, Allah'a kulluk edinceye veya cizye verinceye değin sizinle savaşmamamızı emretti.»

Bu akid, vakitle sınırlı olmaksızın —onu bozan bir şey vuku bulmadıkça— devam eder.

23.6.1. Zimmet Akdinin Gerektirdikleri

Zimmet akdi olduğu zaman, onlarla savaşmanın haramlığı, mallarının korunması, ırzlarından sakınma, hürriyetlerinin temini, onlara ezayı terk gibi bazı sonuçlar doğurur.

Ali (r.a.)'den rivayete göre, o şöyle demiştir: «Cizye ancak, kanlarının bizim kanlarımız, mallarının da, bizim mallarımız gibi olması için verilir.»

Fakihlerin ortaya koyduğu genel bir kaide olarak; «Bizim lehimize olanlar onların da lehine, bizim aleyhimize olanlar onların da aleyhine» olur.

23.6.2. Zimmîler İçin Geçerli Olan Hükümler

iki konuda zimmîlere İslâm ahkamı uygulanır:

Birinci konu: Mâli muameleler: Faiz ve diğer haram anlaşmalar gibi islâm öğretisiyle uyuşmayan tasarrufları yapmaları caiz değildir.

İkinci konu; Tayin edilmiş cezalar: Onlara da uygulanır.

Haddi gerekli kılan bir fiil yaptıkları zaman, hadler kendilerine

uygulanır. Nebî aleyhisselâm'ın muhsan oldukları için zina eden iki yahudiye recmettiği sabit olmuştur.

İnanç, ibadet, evlenme ve boşanma gibi dinin şiarları olan meselelerde ise, şu umûmi fikhî kaideye uyularak mutlak hürriyetleri vardır:

«Onları, din edindikleri şeyle başbaşa bırakın.»

Eğer muhakeme olunmak için bize başvurlarsa, onlar hakkında İslâm'ın gerektirdiği şekilde hüküm veririz veya bu konuda onları serbest bırakıp, onlardan yüz çeviririz.

Allah Teâlâ, şöyle buyuruyor:

«Onlar yalana kulak verirler, haram yerler .Eğer sana gelirlerse, aralarında hükmet yahut onlardan yüz çevir. Yüz çevirirsen, sana bir zarar yoktur. Eğer hükmedersen, aralarında adaletle hükmet. Allah âdil olanları sever.»

(Mâide : 42)

Buraya kadar anlatıkımız, birinci şart olan, İslâm hükümleriyle iltizam olunmaları meselesi idi. İkinci şart olan «cizye» ise, aşağıda gelecektir.

23.6.3. Cizye

23.6.3.1. Tarifi

Cizye, «cezâ»dan türemiştir. «Kitab ehlinde müslümanların zimmetine ve anlaşmaları altına girenlere yüklenen mâli bir bedeldir.»

23.6.3.2. Meşru Oluşunun Temeli

Meşru oluşunun temeli, Allah Teâlâ'nın şu buyruğudur:

«Kitab verilenlerden, Allah'a ve âhîret gününe İnanmayan, haram kıldığını haram saymayan, hak dinini din

edinmeyenlerle, boyunlarını büküp kendi elleriyle cizye verene değin savaşın.» (Teybe : 29)
Buhari ve Tirmizî, Abdurrahman bin Avf'dan şunu nakleder: «Nebî aleyhisselâm, Hıclı Mecûsilerinden cizye aldı.»
Tirmizî, Nebî aleyhisselâm'm Bahreyn Mecûsilerinden cizye aldığını, Ömer'in İranlılardan cizye aldığını, Osman'ın İranlı veya Ber-berîlerden cizye aldığını rivayet etmiştir.

23.6.3.3. Meşrû Olusunun Hikmeti

İslâm, zımmîlere cizyeyi, müslümanlara yüklenen zekâta karşılık farz kılmıştır. Böylece, iki gurubun eşit olmasını gözetmiştir. Çünkü müslümanlar ile zımmîler aynı bayrak altında yaşamakta, bütün haklardan faydalanmakta ve devletin hizmetlerinden aynı nisbette istifade etmektedirler. Bu yüzden, Allah, zımmîlere, onların meskûn oldukları İslâm beldesinde yerleşmeleri ve korunmalarına karşılık olarak, müslümanlara cizye vermelerini gerekli kılmıştır.

Onların cizyeyi vermelerinden sonra, korunmaları ve kendilerine yönelen eziyetlere karşı himaye olunmaları gerekir.

23.6.3.4. Cizye Kimden Alınır?

Cizye bütün milletlerden alınır. Bunların kitab ehli, mecûsi veya başka bir dine mensub olmaları eşittir. Arap veya acem olmaları da farketmez. Kitab ehlinin cizye alınacağı, Kur'ân-ı Kerîm ile, Mecûsilerden cizye alınacağı ise Sünnet ile sabittir. Bunların dışında kalanlar ise, aynı hükme sokulur.

İbn Kayyım, şöyle demiştir: «Mecûsiler, şirk ehlidir. Onların bir kitabları yoktur. Onlardan cizye alınması, bütün müşriklerden de cizye alınabileceğine delildir. Ancak Nebî aleyhisselâm; Arap olup da putlara tapanlardan cizye almamıştır. Çünkü onlar, cizye âyetinin inmesinden önce toptan İslâm'a girmişlerdi. Cizye âyeti Tebük savaşından sonra inmiştir. O sırada ise Nebî aleyhisselâm, grupların hepsi, kendisine İslâm'a girdiklerine dair ahd verdikleri için, Arablarla savaşmayı bırakmış idi.

«Yine kendisiyle savaşan Yahudilerden de cizye almamıştır. Çünkü o sırada bu âyet nazil olmamıştı. Cizye âyeti önce, hristiyan arablardan ve Mecûsilerden cizye almıştır. Şayet hâlâ, putlara tapanlardan biri bulunsaydı, onu bağışlayıp, haçlara, putlara ve ateşlere ibadet edenlerden cizyeyi kabul ettiği gibi, ondan da cizye alırdı.

«Küfürlerinin aşırılığında, bu gruplar arasında bir fark yoktur. Puta tapanların küfrü, Mecûsilerin küfründen daha aşın değildir. Putlara tapmayla, ateşe tapma arasında ne fark vardır? Mecûsilerin küfrü, daha da beterdir. Putlara tapanlar, Rabbin birliğini ve Allah'dan başka yaratıcı bulunmadığını kabul ediyorlardı. Onlar putlara ancak Allah Sübhânehû ve Teâlâ'ya yaklaşmak için tapıyorlardı. Mecûsiler gibi, âlemin biri hayrın diğeri de şerrin yaratıcısı olan iki yaratıcısı olduğunu söylemezlerdi. Annelerle, kızlarla ve

kız kardeşlerle evlenmeyi de mubah görmezlerdi, İbrahim aleyhis-selâm'ın dininin kalıntıları üzerinde idiler.

Mecûsilerin ise asla bir kitabın olmamış, nebilerden birinin dinini de ne inanç ne de şeriatla din edinmemişlerdir. Onların bir kitabı olduğuna ve kitabın ile şeriatlerinin meliklerinin kızıyla evlenmesi sebebiyle kaldırıldığına dair haber ise elbette sahih değildir. Sahih bile olsaydı, bu yüzden ehli kitaptan sayılmazlardı.

Çünkü kitabın kaldırılmış, şeriat-İeri bâtıl sayılmıştır. Ondan geri de bir şey kalmamıştır.

«Bilinmektedir ki, Araplar, İbrahim aleyhisselâm'm dini üzereydiler. Onların sahifeleri ve bir şeriatları vardı.

Put tapanların İbrahim aleyhisselâm'm dinini ve şeriatını değiştirmeleri, mecûsilerin —eğer var idiyse— kitablarını ve nebilerinin dinini değiştirme* lerinden daha büyük değildir. Çünkü onlar Arapların aksine, nebilerin şeriatlerinden tutunacakları bir şey bilmiyorlardı. Nasıl oluyor da, dinlerini dinlerin en berbatı yapan Mecûsiler durumları itibarıyla, müşrik Araplardan daha iyi oluyorlar? Gördüğün gibi bu görüş, delil açısından en sahih olan görüştür.»

23.6.3.5. Cizyeyi Almanın Şartları

Cizyeyi almada, hürriyet, adalet ve rahmet gözetilir. Bu yüzden cizye alınacak kişide, şu şartlar aranır: 3. Erkek olmak.

2. Ergenlik.

3. Hürriyet.

Çünkü Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

«Kitap verilenlerle, Allah'a ve âhiret gününe inanmayan, haram kıldığım haram saymayan, hak dinini din edinmeyenlerle, boyunlarını büküp kendi elleriyle cizye verene değin savaşın.» (Tevbe: 29).

(Yani, gücü yeten zenginleri cizye verene değin.)

Kadın, çocuk, köle ve delinin cizye vermesi gerekmez. Nasıl ki, fakire sadaka vermek gerekmediği gibi çalışmaya gücü yetmeyen, a'mânın, yatalağın, hastalığın, kilisede bulunan rahiblerin zengin olmadıkları sürece cizye vermeleri mecburi değildir.

Mâlik, şöyle demiştir: «Sünnet, kitab ehli kadınların, çocukların cizye vermeyeceğine hükmetmiştir. Cizye

sadece buluğ çağına ulaşmış erkeklerden alınır.»

Eslem'in rivayetine göre; Ömer, ordu kumandanlarına şunu yazmıştır: «Kadın ve çocuklardan cizyeyi kaldırın. Cizyeyi sadece buluğa ermiş erkeklerden alın.»

Deli de, çocuk hükmündedir.

23.6.3.6. Miktarı

Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce ve Ebû Dâvûd, Mu'âz'dan şunu rivayet etmişlerdir: Nebî aleyhisselâm onu Yemen'e gönderdiği zaman, kendisine: «Her ergin kişiden bir dirhem veya onun değerinde mea-fır kumaşı almasını» emretti.

Sonra Ömer (r.a.) bunu artırmış ve altın kullananlar için dört (4) dinar, gümüş kullananlar için de kırk (40) dirhem, senelik cizye tayin etmiştir.

Allah Rasûlü, sallallahu aleyhi ve sellem, Yemenliler'in fakir olduğunu biliyordu. Ömer (r.a.) de, Şamlılar'ın zengin ve güçlü olduğunu biliyordu.

Buharî'nin rivayetine göre, Mücahid'e; «Şamlılara dört (4) dinar, Yemenlilere ise bir (1) dinar cizye yüklenmesinin sebebi nedir?» diye soruldu. «Bu, refah yönü gözetilerek tayin edilmiştir.» dedi.

Ebû Hanîfe bu görüşü almıştır.

Ahmed'den bir rivayete göre, o şöyle demiştir: «Zengine kırk-yedi (47) dirhem, orta halliye yirmidört (24) dirhem, fakire ise on-iki (12) dirhem cizye gerekir.» Bunları en az ve en çok miktar olarak tayin etmiştir.

Şâfi'î ve bir rivayette Ahmed şu görüştedir: «Cizyenin sadece en az miktarı tayin edilir. O da, bir (1) dinardır. En çoğunun miktan ise, tayin edilmemiştir. Bu, emîr'in içtihadına bırakılmıştır.»

Mâlik ve Ahmed'den yapılan bir rivayette —ki bu tercih olunan görüştür— şöyle demişlerdir: «Onun ne en alt sınıfın, ne de en üst sınıfın vardır. Bu konu, emîr'in içtihadına bırakılan işlerdendir. Her şahsa, durumuna uygun olan miktan, o tayin eder. Hiç bir kimsenin gücünün Üstünde bir şeyle yükümlü kılınması uygun olmaz.

23.6.3.7. Cizyeden Öte Yükümlülükler

Cizyeye ilâve olarak konuk olan müslümanlara ziyafet vermek de şart koşulabilir.

Ahnef bin Kays'dan rivayete göre; «Ömer, zimmet ehline, gece ve gündüz ziyafeti ile köprülerin onarılmasını şart koşmuş ve müslü-man biri, onların yurtlarında öldürülürse, onun diyetini üzerlerine yüklemiştir.» (Bunu, Ahmed rivayet etmiştir.)

Eşlem, şunu rivayet etti: «Şamlılar'dan cizye verenler, Ömer'e gelerek; «Müslümanlar bize uğradıklarında, bizi, ziyafette koyun

ve tavuk kesmekle yükümlü tutuyorlar.» dediler. Ömer (r.a.) şöyle dedi: «Onlara, her zaman yediklerinizden yedinin. Buna bir ilâvede de bulunmayın.»

23.6.3.8. Kitab Ehli ve Diğerlerine Güç Gelen Şeyleri Almamak

Rasûlüllah aleyhisselâm, Kitab ehline iyi muameleyi ve güç ye-tiremeyecekleri şeyleri onlara yüklememeyi emretti.

İbn Ömr (r.a.)'den rivayete göre: Nebî aleyhisselâm'ın söylediği sözlerin en sonuncusu, «Zimmetimi muhafaza edin.» olmuştur.

Bir hadiste, şu gelmiştir: «Kim, muahide (anlaşmalı olan birine) zulmeder veya ona gücünün üstünde bir şey teklif ederse, ben onun karşısındayım.»

İbn Abbas'dan rivayete göre; «Zimmet ehlinin mallarında ancak lütufla muamele vardır.»

23.6.3.9. Cizye, Müslüman Olan Kimseden Düşer (Alınmaz)

Cizye, İbn Abbas'm merfû hadisi gereğince, müslüman olan kimseden düşer: «Müslümana cizye yoktur.» (Bunu, Ahmed ve Ebû Dâ-vûd rivayet etmiştir.)

Ebû Ubeyde'nin rivayetine göre: Yahudi biri müslüman oldu. Ondan cizye istendi ve «Sen ancak cizyeden kaçınarak müslüman oldun.» dendi. O, «İslâm, sığmaktır.» dedi. Bu, Ömer (r.a.)'e iletili. O da: «Doğrusu İslâm sığmaktır.» dedi ve ondan cizye alınmasını yasakladı.

23.6.4. Kendi Vatanlarında Müstakil Yaşayanlarla Yapılan Zimmet Akdi

Bu akdin, müslümanlarla birlikte, İslâm'ın gölgesi altında yaşamak isteyenlerle yapılması caiz olduğu gibi, müslümanlardan ezelde kendi yerlerinde müstakil yaşayan kimselerle de yapılabilir.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, Necrân hristiyanlany-la, kendi yerlerinde kaldıkları ve müslüman hiç kimse onlarla beraber bulunmadığı halde kendileriyle zimmet akdi yaptı.

Bu anlaşma şunları içerir : Onların, himayesi, şahsi ve dini hürriyetlerinin korunması, aralarında adaletin

sağlanması ve zalimlerden korunmaları.

Nebî aleyhisselâm'dan sonraki halifeler, Harun Reşid zamanına değin bu anlaşmayı sürdürmüşlerdir. O, bunu bozmak istemiş

Ebû Hanîfe'nin arkadaşı Muhammed bin Hasan İse ona mani olmuştur. Bu anlaşma şöyle idi:

«Mecran ve çevresindekilerin eli altında bulunan —az veya çok olsun— şeyler üzerine Allah'ın emânı ve Nebisi Muhammed Rasûlül-lah'ın zimmetidir. Papazlığı sebebiyle papazlarına, ruhbanlığı sebebiyle ruhbanlarına ve kâhinliği sebebiyle kâhinlerine saldırılmaz. Onlara aşağı muamele yoktur. Zarara uğratılmazlar, güçlüğe de sokulmazlar. Topraklarına ordu girmez. Onlardan hak isteyene —hem zalime, hem mazluma— adaletle muamele edilir. Gelecekte ribâ (faiz) yiyen, zimmetini atmıştır. Onlardan hiçbirisi, bir başkasının zulmü sebebiyle sorgulanmaz. Bu yazıda bulunanlar kıyamet kopana değin ebediyyen Allah'ın emânı ve Ümmî Nebi Muhammed Rasûlül-lah'ın zimmetidir.»

Reislerden biri anlaşmalıları kendi hesabına sömürmek istese ve millete zulmetse, bu engellenir.

Serahsî, «Mebsût»'da şöyle demiştir:

«Melik, zimmeti terkedip, memleket halkı için öldürmek, soymak gibi İslâm yurdunda yapılması doğru olmayan diğer şeylerden birini yapmak istese, buna uyulmaz. Çünkü, engellemek mümkünken zulme yaklaşmak, haramdır. Zimmî, muamelâta ilişkin konularda İslâm ahkâmını iltizam eden kimsedir. Zimmet akdinin gerektirdiğinin aksine birşeyi ona şart koşturmak, bâtıldır. Nebî aley-hisselâm'm: «Allah'ın Kitabı'nda bulunmayan bütün şartlar bâtıldır.» buyruğu gereğince, bu şart üzerine zimmet ve sulh vermek, İslâm'da sahih olmayan şartlardan dolayı bâtıldır.»

23.6.4.1. Akid (Anlaşma) Ne Sebeple Bozulur?

Zimmet akdi, cizyeyi ödememek veya hâkimin hükmettiği İslâm ahkâmını yerine getirmekten kaçınmak ya da müslümanı zulmederek öldürmek, müslümanı dininde fitneye düşürmek, müslüman bir kadınla zina etmek veya sinsî ilişki için ona sarkıntılık yapmak ya da lütfilik (eşcinsellik) yapmak veya yol kesmek, casusluk yapmak veya casusları barındırmak, Allah'ın Rasûlü, Kitabı veya dini hususunda kötü söz söylemek sebebiyle bozulur. Bu zararlar, müslümanların canlarına, ırzlarına, mallarına, ahlâklarına ve dinlerine şâmilidir.

İbn Ömer (r.a.)'a: «Bir rahib, Nebî aleyhisselâm'a sövüyor.» denildi. İbn Ömer şöyle buyurdu: «Eğer onu işitseydim, öldürürdüm. Çünkü biz ona bunun için emân vermedik.»

Bir münker işlenmesi veya müslümana iftira atması durumun-

da akid bozulmamasına rağmen daru'l-harb'e girerse zimmet akdi bozulur.

Zimmî'nin İslâm anlaşması bozulduğu zaman, çocuklarının ve karısının anlaşması bozulmaz. Çünkü bozulma, ondan dolayı meydana gelmiştir ve ona mahsustur.

23.6.4.2. Anlaşmanın Bozulmasının Neticesi

Zimmet anlaşması bozulduğu zaman, o, esir hükmünü alır. Eğer müslüman olursa, öldürülmesi haramdır. Çünkü İslâm, öncekileri giderir.

23.6.5. Gayri Müslimlerin Mescidlere ve İslâm Şehirlerine Girmeleri

Fakihler, gayri müslimlerin Mescid-i Haram'a, diğer mescidlere ve İslâm memleketine girmeleri hususunda ihtilâf etmişlerdir.

Kâfirlerin İslâm memleketine girmeleri hususu üç kısma ayrılır. Ur:

23.6.5.2. Birinci Kısım : Harem

Kâfirin ister zimmî, ister müste'men (emân verilmiş) olsun, Allah Sübhânehû ve Teâlâ'nın: «Ey inananlar! Doğrusu puta tapanlar, pistirler. Bu sebeple, bu yıldan sonra Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar.» (Tevbe: 28) ayetinin zahiri gereğince oraya girmeleri caiz değildir.

Şâfi'î, Ahmed ve Malik bu görüştedir.

Daru'l-harb'den bir elçi gelse ve imam Harem'de olsa bile, hareme girmesine izin verilmez. Ya imam bizzat Harem dışına çıkar veya onu dinlemek için birini yollar.

Ebû Hanîfe ve Küfe ehli muahidlerin (anlaşmalılarının) Harem'e girmelerine yerleşmemeleri şartıyla, misafir olarak orada kalmaları şeklinde cevaz vermiştir.

O'na göre, anlaşmalılardan birinin Kabe'ye bile girmesi caizdir.

23.6.5.2. İkinci Kısım : Hicaz

Bunun sınırı Yemâme, Yemen, Necid ve Medine arasındır. «Medine'nin yansı Tihâme'ye yansı da Hicaz'a

dahildir» de denmiştir. Sahih olan tamamının Hicaz'a dahil olduğudur.

Kelbî şöyle demiştir: «Hicaz'ın sınırı, Tîa dağı ile Irak yolu arasında kalan kısımdır. Buraya Tihame ile Necid'in arasını ayırdığı için Hicaz denmiştir. «Necid'le Sera arasını ayırdığı için Necîd, Tihame ve Şam arasını ayırdığı için Hicaz denildiği» de ileri sürülmüştür.

Harbî şöyle demiştir: «Tebûk Hicaz'a dahildir. Kâfirlerin Hicaz toprağına izin ile girmesi caizdir. Fakat, orada misafirlik müddeti olan üç günden fazla kalamaz.»

Ebû Hanîfe: «Orayı vatan edinmeleri ve orada kalmaları engellenmez.» demiştir.

Cumhur ulemânın delili; Müslim'in İbn Ömer'den naklettiği, Allah Rasûlü aleyhisselâm'ın; «Yahudi ve hristiyanları, Ceziretül-Arab'dan çıkaracağı, orada yalnız müslümanları bırakacağı» buyruğudur.

Müslim'in dışındaki bir rivayette: «Nebî aleyhisselâm, vasiyyet ederek şöyle buyurdu: «Müşrikleri Ceziretül-Arab'dan çıkarın.» ilâvesi vardır.»

Ebû Bekir, bunu meşguliyetinden dolayı yapamadı. Ömer (r.a.) hilâfeti sırasında onları yerlerinden çıkardı ve tüccar olarak gelenlere, üç gün mühlet verdi.

İbn Şihâb'dan rivayete göre: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, şöyle buyurmuştur: «Ceziretül-Arab'da iki din bir arada bulunmaz.»

(Hadîsi, Malik «Muvatta»da mürsel olarak kaydetmiştir.) Müslim'in rivayetine göre; Câbir (r.a.) şöyle demiştir: Allah Rasûlü aleyhisselâm'ı işittim, şöyle buyuruyordu: «Şeytan, Ceziretül-Arab'da musallilerin kendisine ibadet etmesinden ümidi kesmiştir. Fakat, aralarında hileyi sürdürür.»

Sa'îd bin Abdülaziz şöyle demiştir: «Ceziretül-Arab, Yemen'in ucundaki vadi ile Irak sınırına ve denize kadar olan kısımdır.»

Başkaları ise şöyle demiştir: «Ceziretül-Arab, Adn-ı Ebyen'den Tûl'deki Irak'ın verimli topraklarına, Cidde'den Bahreyn sahillerine ve Şam'ın sınır yerlerine kadar olan arazidir.

23.6.5.3. Üçüncü Kısım : Diğer İslâm Beldeleri

Kâfirlerin; anlaşma, emân ve zimmet ile buralarda yerleşmeleri caizdir. Fakat Şâfiî'ye göre; müslümanların izni olmadan mescidlere giremezler.

Ebû Hanîfe şöyle demiştir: «Onların mescidlere izinsiz olarak girmeleri caizdir.»

Mâlik ve Ahmed ise; «Onların mescidlere girmeleri her halükârda caiz değildir.» demiştir.

23.7. GANİMETLER

23.7.1. Tanımı

Ganimet; lügatte, kişinin çalışmasıyla elde ettiği şeydir. Şer'î istilahta ise; islâm düşmanlarından harb ve savaş sonucu alınan maldır. Şu çeşitleri vardır:

1. Menkûl mallar,
2. Esirler,
3. Toprak.

Ganimet, «enfâl» diye de isimlendirilir. Çünkü müslümanların mallarına bir ilâvedir. Arap kabileleri İslâm'dan önce, câhiliye döneminde, harb edip biri diğerine üstün geldiği zaman, ganimet alır ve bunları savaşçılar arasında paylaşırlardı. Ganimetin büyük bir parçası da, reise ayrılırdı.

23.7.2. Sadece Bu Ümmete Helal Kılınmış Olması

Allah, ganimetleri yalnız bu ümmete helal kılmıştır. Allah Süb-hânehû, bu malların alınmasının helâl olduğuna şu âyetle işaret ediyor:

«Elde ettiğiniz ganimetleri, temiz ve helâl olarak yiyin. Allah'tan sakının. Doğrusu Allah, bağışlar ve merhamet eder.» (Enfâl: 69)

Sahih bir hadis, ganimetin, bu müslüman ümmete has olduğunu ve geçmiş ümmetlere ganimetten hiç bir şeyin helâl olmadığını gösteriyor.

Buhârî ve Müslim'in, Câbir bin Abdullah'dan rivayetine göre, Allah Rasûlü, sallallahu aleyhi ve sellem, şöyle buyurmuştur: «Benden Öncekilere verilmeyen beş şey bana verildi:

1. Bir aylık mesafeye korku salmakla yardım olundum.
2. Yeryüzü benim için mescid ve temizleyici kılındı. Kişi, nerede namaza yetişirse, orada namazını kılsın.
3. Benden önce kimseye helâl olmayan ganimetler bana helâl kılındı.
4. Bana, şefa'at verildi.
5. Ve ben, tüm İnsanlara gönderildim.»

Bunun sebebi de, Buhârî ve Müslim'in, Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet ettiği şu nebevî buyrukta belirtiliyor:

«Bizden önce kimseye ganimet helâl değildi. Bize İse, helâl kılındı. Bu, Allah Tebâreke ve Teâlâ'nın zayıflığımızı ve acimizi gönnesindendir.»

23.73. Harcanıldığı Yerler

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ile müşrikler arasında yapılan ilk silahlı çatışma, hicrî 2. senede, Ramazan'ın 17'sinde, Bedir'de olmuştur. Bu çatışma Nebî ve müslümanlar lehine gizli yardım ve büyük kazançla sona erdi. Müslümanlar bi'set'ten beri İlk defa nusretin (zaferin) tadını hissediyorlardı. On beş seneden beri işkencelerini gördükleri düşmanlarına karşı, Allah onlara bir fırsat vermişti. Onlar, «Rabbimiz Allah'tır.» demekten başka bir şey yapmayan müslümanlar yurtlarından ve mallarından haksız yere uzaklaştırmalardı. Hezimete uğramış müşrikler, ardlarında pek çok mal bıraktılar. Muzaffer müslümanlar da onları topladılar. Sonra, aralarında ihtilafa düştüler. Bu mallar kimin olacaktı? Düşmanın peşi sıra gidenlere mi yerilecekti? Yoksa Allah Rasûlü'nün etrafında durup da düşmana karşı müdafaa edenlere mi? Kur'ân-i Kerîm, bunun hükmünün Allah'a ve Rasûlü'ne bırakılmasını bildirdi. Enfâl sûresinin ilk âyetinde, Allah Sübhânehû ve Teâlâ şöyle buyurur:

«Ey Muhammed, sana ganimetlere dair soru sorarlar. De ki, ganimetler, Allah'm ve Peygamber'indir. İnanıyorsanız, Allah'tan sakının. Aranızdaki münasebetleri düzeltin. Allah'a ve peygamberine itaat edin.» (Enfâl: 1)

23.7.4. Ganimetlerin Nasıl Paylaştırılacağı

Allah Sübhânehû ve Teâlâ, ganimetlerin nasıl paylaştırılacağını açıklayarak, şöyle buyuruyor: «Eğer Allah'a ve hakkı bâtıldan ayıran o günde, İki topluluğun karşılaştığı günde, kulumuz Muhammed'e indirdiğimize inanıyorsanız, bilin ki ele geçirdiğiniz ganimetin beşte biri, Allah'ın, peygamberin ve yakınlarının, yetimlerin, düşkünlerin ve yolcularındır. Allah, her şeye kadirdir.» (Enfâl: 41) Âyet-i kerime, ganimetlerin harcanacağı yerlerin, Allah Sübhânehû ve Teâlâ'nın belirttiği beş yer olduğuna dair nass'dır. Bunlar; Allah ve Rasûlü, yakınlar, yetimler, miskinler ve yolda kalmışlardır. Burada Allah teberruken anılmıştır.

23.7.4.2. Aîlah ve Rasûlü'nün Hissesi

Bu hisse, fey'in harcanıldığı yerlere harcanır. Ondan bir kısmı fakirlere, silâha, cihada ve bunun gibi umumi maslahatlara harcanır.

Ebû Dâvûd ve Nesâî, Amr bin Abese'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Allah Rasûlü bize, ganimet malı olan bir deveye doğru yönelerek namaz kıldırdı. Selâm verdiği zaman devenin yan tarafından bir kılı tutarak; «Bana, ganimetlerinizden beşte bir dışındadır, şu kadan bile helâl değildir. Beşte bir de size geri döner.» buyurdu. (Yani, fakirlere, silâh ve cihada infak olunur.)

Rasûl aleyhisselâm'ın nafakası ise, Benî Nadîr'in mallarından, Allah'ın ona pay olarak verdiklerinden sağlanırdı. Müslim, Ömer (r.a.)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Benî Na-dîr malları, müslümanların, ne bir at, ne bir binek koşturmadan elde ettikleri, Allah'ın, Rasûlü'ne fey'idir. Onlar, sadece, Nebî'ye aittir. Ailesine, senelik nafaka olarak infak ederdi. Arta kalanı ise, Allah yolunda at ve silaha harcanırdı.

23.6.4.2. Yakınların Payı

Bu, Nebî aleyhisselâm'ın akrabalarının payıdır. Bunlar, Nebî aleyhisselâm'a yardım eden ve O'nun yandaşları olan Hâşim ve Mut-taliboğulları'dır. Akrabalık bağını koparıp O'ndan ayrılanlar, bunun dışındadır. Buhârî ve Ahmed, Cubeyr bin Mut'im'in şöyle dediğini rivayet ediyor: «Hayber'in fethi günü, Allah Rasûlü, akrabalarının payını, Hâşim ve Muttaliboğulları arasında paylaştırdı. Ben ve Osman bin Afvan geldik ve «Ey Allah'ın Rasûlü, Hâşimoğullarının üstünlüğünü, Allah'ın seni onlar arasında koyduğu mevki sebebiyle inkar etmiyoruz. Fakat, Muttaliboğulları'ndan kardeşlerinize ne oluyor ki, onlara veriyorsun da, bizi bırakıyorsun. Biz ve onlar, sana nisbetle aynı mevkiydeyiz.» dedik. Nebî aleyhisselâm, şöyle buyurdu: «Onlar beni, hem câhiliye'de, hem de İslâm'da yalnız bırakmadı. Hâşimoğulları ile Muttaliboğulları aynı şeydir.» (Bu arada parmak-larını birleştirdi.) «Onlardan olan zengin, fakir, yakın, uzak, erkek ve dişi payını alır. Erkeğe, iki dişinin payı kadar vardır.» (Nisa: 11.)

Bu, Şâfiî ve Ahmed'in de mezhebidir.

tbn Abbas, Zeynel Âbidîn ve el-Bâkır'dan rivayet olduğuna göre, onlar, ihsanda, zengin olsun, fakir olsun, eşittirler. Erkekleri ve dişileri küçükleri ve büyükleri de böyledir. Çünkü yakınlık, bunların tümüne şâmilidir.

Çünkü bu, onlara, zekâtın haram olmasına

karşılıktır. Bunu Allah, onlara tahsis etmiş, Rasûl de, onlar arasında paylaştırmıştır. Hadiste, aralarında, bir kısmının diğerine üstünlüğü yoktur.

Şâfi'î, onların paya, akrabalık sebebiyle müstahak olduklarını gözönüne alarak, bunu, mirasa benzetmiştir. Nebî aleyhisselâm, zengin olduğu halde, amcası Abbas'a ve halası Safiye'ye mal vermiştir.

23.7.4.3. Yetimlerin Payı

Bunlar, müslümanların çocuktandır. «Bu fakirlere hastır.» denmiştir. «Fakir ve zenginler için geneldir.» de denmiştir. Çünkü bunlar, zengin bile olsalar, zayıftırlar.

Beyhakî, sahih senedle, Abdullah bin Şakîk'den, bir adamın şöyle dediğini naklediyor: Nebî aleyhisselâm, Kurra vadisindeyken yanına gidip: «Ey Allah'ın Rasûlü, ganimet hakkında ne dersin?» diye sordum. «Biri Allah'ın, beşte dördü ise ordundur.» buyurdu. «Biri, bir başkasından daha lâıyk mıdır?» diye sordum. «Hayır, hiç bir pay, senin cebinden çıkmıyor. Sen, müslüman kardeşinden onu almaya haklı değilsin.» buyurdu.

Bir hadiste: «Hangi kasaba, Allah ve Rasûlü'ne âsi olursa, onun beşte biri Allah ve Rasûlü'nün, gerisi ise senindir.» Kalan beşte dört, orduya dağıtılır. O, erkekler, hürler, erginler ve akıllılara mahsustur.

Kadınlar, köleler, küçükler ve delilere gelince; onlara bir pay yoktur. Çünkü, erkek, hür, ergin ve akıllı olmak, pay almada şarttır.

Güçlü ile zayıf, savaşan ile hiç savaşmayan ise, paylaştırmada eşittir.

Ahmed, Sa'd bin Mâlik'in şöyle dediğini nakleder: «Ey Allah'ın Rasûlü, bir adam kavminin en cesuru olduğu halde, nasıl oluyor da onunla başkasının payı eşit oluyor?» diye sordum. Şöyle buyurdu: «Yazık sana ey İbn Ümm-i Sa'd! Zayıflarınız sebebiyle nızıklandın-İrp yardım olunmuyor musunuz?»

Hüccetü'l-Iahi'l-Bâiğa kitabında Şah Veliyullah, şöyle diyor: Emirin ordunun maslahatı için gönderdiği postacı, gözcü ve casus gibi kimselere, çarpışma sırasında bulunmamış bile olsalar, pay verilir. Meselâ, Bedir günü, Osman, Allah Rasûlü'nün emriyle, hanımı Rukiye binti Rasûlullah'm hastalığı yüzünden Bedir'de hazır bulunamadı. Nebî aleyhisselâm ona: «Sana, Bedir'de hazır bulunup şe-hid olan kişi sevabı vardır.» buyurmuştur. (Hadisi, Buharı, İbn Ömer'den rivayet etmiştir.)

Ganimetin paylaşımı, piyadeye bir, süvariye üç hisse esası üzerinedir. Nebî aleyhisselâm'ın süvariye ve atına üç hisse, piyadeye ise bir hisse verdiği açık, sahih hadislerle gelmiştir. Bu ancak atın ihtiyacının fazlalığından ve bir seyise gereksinim duymasından dolayıdır. Süvarinin, atı sayesinde, harbdeki tesiri, piyadenin tesirinden üç kat daha fazla olur. Atm dışındakilere pay verilmez. Çünkü, Bedir günü, beraberinde, 70 deve bulunduğu halde, Nebî aleyhisselâm'ın, atın dışındaki hayvanlara pay verdiği naklolunmamış-tır. Nebî aleyhisselâm'm, savaşlarından her birinde, deve bulunurdu. Bunlar genellikle binek hayvanı olarak kullanılır. Eğer onlara pay vermiş olsaydı, bu bize naklolunurdu. Daha sonra ashab da böyle yapıp, deve için pay vermemişlerdir. Bir attan fazlası için de pay verilmez. Çünkü ne Nebî aleyhisselâm'dan ne de ashabdan, bir attan fazlasına pay verdikleri rivayet olunmamıştır. Çünkü düşmanla, ancak bir atm üzerinde iken savaşılar. Ebû Hanîfe'ye göre: «Bir attan fazlasına da pay verilir, çünkü çok olanın faydası ve menfaati daha büyüktür. Emaneten veya ücretle tutulan atlara da pay verilir. Düşmandan gasbedilen atlar da böyledir. Bunların payları ,sahibine verilir.»

23.7.5. Ganimetten Nefl (Fazladan Hediye) Vermek

İmamın, savaşanlardan bazılarına paylarından fazlasını, üçte bir veya dörtte bir oranında vermesi caizdir. Bu, ganimetin tümünden olur. Bu fazlalık, düşmanın yenildiği ortaya çıktıktan sonra, ona hak kazanılan şeydir. Ahmed ve Ebû Ubeyde'nin mezhebi budur. Delili ise, Habîb bin Mesleme hadisidir: «Allah Rasûlü, seriyelere, savaşa çıkarken, beşte birin kalanının, dörtte birini, dönüşte de beşte birin kalanının üçte birini, nefl olarak verirdi.» (Bunu, Ebû Dâvûd ve Tirmizî rivayet etmiştir.)

Nebî aleyhisselâm, Seleme bin Ekvâ için savaşlarından birinde, süvariye yayanın hissesini birleştirerek, —bu savaşta ganimetin çok olmasından dolayı— beş hisse vermiştir.

23.7.6. Öldürenin Elde Ettiği Mallar (Seleb)

Seleb; silâhla öldürülen şahsın üzerinde bulunan harb malzemesi olan mallardır. Harb için takınılan ziynetler de böyledir. Yanında bulundurduğu mücevher, para ve benzeri şeyler ise seleb sayılmaz. Bunlar ancak, ganimet malıdır.

Bazan kumandan savaşa teşvik eder. Savaşanlar da Öldürülenlerin üzerindeki malları almaya ve ordunun geride bıraktıklarında

onu araştırmaya düşkün olurlar. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, öldürülenden çıkan malın, Öldürene ait olduğuna hükmetmiştir. (Bunu, Ebû Dâvûd; Avf bin Malik el-Eşcâî ve Halid bin Velid'den rivayet etmiştir.)

tbn Ebî Şeybe, Enes bin Mâlik'den şunu rivayet eder: «Berâ bin Mâlik, Dâre Savaşı günü, Merzibân'a rastladı.

Atı üzerinde iken onu mızraklayarak öldürdü. Üzerindeki mal otuz bin dirhem kadardı. Bu, Ömer bin Hattab'a ulaştı. Ebû Talha'ya: «Biz Öldürülenin üzerinden çıkan malların beşte birini almazdık. Fakat, Berâ'nın elde ettiği

mal, pek çoktur. Onun beşte birinin alınması görüşündeyim.» dedi.

İbn Ebî Şeybe, şöyle demiştir: «tbn Sîrin, Enes bin Mâlik'den naklen, 'bunun İslâm'da, beşte biri alman ilk seleb olduğunu' söylemiştir.»

Seleme bin Ekvâ, şöyle demiştir: «Nebî bir seferde iken, müşriklerden bir casus geldi. Ashabla beraber oturup, konuşmaya başladı. Sonra, ayrıldı. Nebî aleyhisselâm: «Onu yakalayıp öldürün.» buyurdu. Onu, ben öldürdüm. Nebî aleyhisselâm, onun üzerinden çıkan malı, bana verdi.»

23.7.7. Ganimetten Pay Almayanlar

Ganimetten pay almanın şartları geçti: Erginlik, akıl, erkeklik ve hürriyet. Kim bu şartları bulundurmazsa, ganimetten hisse dışında bir şey alsa bile, onun, ganimetten bir hissesi yoktur.

Sa'îd bin Müseyyeb, şöyle dedi: «İslâm'ın ilk asrında, çocuklar ve köleler, savaşta hazır bulundukları zaman, ganimetten alırlardı.» Ebû Dâvûd, Umeyr'in şöyle dediğini rivayet eder: «Hayber'de, kabilemle beraber hazır bulundum. Allah Rasûlü'ne benden bahsettiler. Bir köle olduğumu bildirdim. Bana biraz mal verilmesini emretti.»

İbn Abbas'a «halk hazır bulunduğu zaman, kadın ve kölenin belirli bir payının bulunup bulunmadığı» soruldu. «Onların belirgin bir hisselerinin bulunmadığını, fakat kavmin ganimetinden alacaklarını» söyledi.

Ümmü Atiyye'den rivayete göre, o şöyle demiştir. «Biz, Nebî aleyhisselâm ile beraber harbe katılıp yaralanan tedavi eder ve hastalara bakardık. Bize, ganimetten bağışta bulunurdu.»

Tirmizî'nin, Evzâî'den mürsel olarak naklettiğine göre, şöyle demiştir: «Nebî aleyhisselâm, Hayberli çocuklara pay verdi.» (Buradaki paydan maksat, bağıştır.)

Yezid bin Hüzmûz'den rivayete göre, Necdeti'l-Hurûrî, İbn Ab-bas'a mektub yazıp, beş şeyi sordu:

«Bana şunları bildir: Nebî aleyhisselâm, kadınlar ile birlikte savaştı mı? Onlara pay tayin etti mi? Çocuklar öldürülür mü? Yetimin yetimliği, ne zaman sona erer? Beşte bir, kimindir?»

İbn Abbas, «Eğer ilmi gizleme olmasaydı, ona cevap vermezdim.» dedi. Sonra, ona mektub yazarak, şöyle dedi:

«Bana yazarak soruyorsun; «Allah Rasûlü, kadınlar ile savaştı mı?» Nebî aleyhisselâm, onlarla birlikte savaşırdı.

Kadınlar, yaralan tedavi ederlerdi. Ganimetten de onlara verilir. Sehm ise, tayin edilmemiştir. Nebî çocukları öldürmezdi. Sen de onları öldürme. Bana, «Yetimin yetimliliğinin ne zaman biteceğini?» sormuşsun. Yemin olsun ki, kişi vardır, sakalları bile çıksa, kendi hakkını almaya gücü yetmez. Kendi adına vermekten acizdir.

Kendi için, insanların aldığı şekilde, iyi olandan almaya başladı mı, onun yetimliği sona ermiştir. Bana, «Beşte birin kimin olduğunu?» yazıp sormuşsun. Bîz, «O, bizimdir.» derdik. Fakat kavmimiz (Ümeyyeoğul-ı) onu kabul etmedi.» (Hadisi Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Tirmizî kaydetmiştir.)

23.7.8. Ücretlilere ve Gayn Müslimlere Pay Verilmez

ücretle orduda bulunanlar, savaşsalar bile, ganimetten hak sahibi değildir. Çünkü onlar, savaş niyetiyle ve mücahid olarak çıkmamışlardır. Modern askerlik de buna dahildir. Çünkü o, bir sanat ve iştir. Harbde müslümanlarla birlikte savaşan ve onlara yardım eden zımmî gayn müslimler hakkında, fakihler farklı görüştedirler.

Ahnef, Şâfiî'den rivayet ederek, onlara bağışta bulunacağını, fakat hisse verilmeyeceğini söylemiştir.

Yine Şâfiî'den şu görüş de nakledilmiştir: «İmam, onları, kendisine malik olanın bulunmadığı mal karşılığı kiralar. Eğer böyle yapamazsa, Nebî aleyhisselâm'm (Beytü'l-Mâl'in) hissesinden onlara verir.

Sevrî ve Evzâî ise; «Onlara da, hisse verilir.» demiştir.

23.7.9. Ganimetten Çalınan Mal (Gulûl) 25.7.9.1. tGulûUun Haram Olması

Gulûl, ganimet malından çalınan şeye denir ve haram kılınmıştır. Ganimet hırsızlığı, müslümanların şevklerini kırar, birliktelikle-

rinin dağılmasına ve savaşı bırakıp yağmayla meşgul olmalarına se-beb olur. Bu tür işler, hezimete yol açar. Bu yüzden ganimetten çalmak, müslümanların icmama göre, büyük günahlardandır.

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

«Bir peygamber İçin emânate (yahud ganimet malına) hainlik etmek? (Bu,) olur şey değil. Kim böyle hainlik ederse, kıyamet günü hainlik ettiği o şey(in günahını) yüklenir. Sonra herkes, ne etti, ne kazandıysa, eksiksiz ödenir. Onlar hıksızlığa uğratılmazlar.» (Al-i İmrân: 161)

Nebî aleyhisselâm, halkı bundan alıkoymak ve engellemek için ganimet hırsızına ceza olarak, malının yakılmasını ve dövülmesini emretmiştir.

Ebû Dâvûd ve Tirmizî'de Ömer'den rivayete göre, Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: «Birinin ganimetten çaldığı malı bulursanız, onu yakın ve adamı dövin.» Ömer dedi ki: «Onun eşyasında bir mushaf bulduk. Sâlim'e sorduk, o da şöyle dedi: «Onu sat ve parasını sadaka olarak ver.»

Amr bin Şuayb, babası yoluyla dedesinden; Nebî aleyhisselâm, Ebû Bekr ve Ömer'in ganimet hırsızının eşyasını

yakıp, onu dövdüklerini rivayet etmiştir.

Diğer bazı hadislerde, Nebî aleyhisselâm'm dövmeyi ve eşyayı yakmayı emretmediği (haberi) de gelmiştir. Bundan, hâkimin maslahata uygun olanı yapmakta serbest olduğu anlaşılır. Eğer maslahata uygun olan, malı yakıp, çalanı dövmekse, yakar ve döver. Şayet maslahata uygun olan, başka bir şeysel, onu yapar.

Buharî'nin, Abdullah bin Amr'dan rivayetinde, o şöyle demiştir: «Nebî'nin ganimetlerinin başında Herkele adında biri dururdu. Adam Öldü. Nebî aleyhisselâm: «O, cehennemdedir.» buyurdu. Gidip baktılar, üzerinde ganimetten aldığı bir gömlek buldular.»

Ebû Dâvûd'da geçen bir hadîste: «Hayber savaşı günü, ashab-dan bir adam Öldü. Haber Nebî aleyhisselâm'a ulaştı. Nebî aleyhisselâm: «Arkadaşınızın namazını siz kılın.» buyurdu. Nebî aleyhisselâm, onun namazını kıldırmaıınca, halkın yüzü değışti. Nebî aleyhisselâm: «Arkadaşınız Allah yolunda kazanılan maldan çalmıştır.» buyurdu. Eşyasını araştırdılar; malı arasında, değeri iki dirhem bile etmeyen, yahudi boncuklanndan birini buldular.

23.7.9.2. Ganimet Bölüşülmenden Önce, Yiyeceklerden İstifade Etmek

Yiyecek maddeleri ve hayvan yemleri bu hükmün dışındadır. Çünkü, savaşçıların düşman toprağında bulunduklan sürece —paylaşılmaımış bile olsa— bunlardan faydalanmalan mubah kılınmıştır.

Buharî ve Müslim'in, Abdullah bin Muğaffel'den rivayetine göre, o şöyle demiştir: Hayber günü, bir tulum yağ buldum. Onu alıp: «Bugün bundan kimseye bir şey vermeyeceğim.» dedim. Bu esnada, arkama dönünce, Nebî aleyhisselâm'ı gülümser halde gördüm.»

Ebû Dâvûd, Hâkim ve Beyhakî'nin tbn Ebî Evfâ'dan rivayetine göre, şöyle demiştir: Hayber günü, yiyecek bir şeyler bulduk. Bir adam gelip, avuç dolusu bundan alır, sonra dönüp giderdi.

Buharî'nin tbn Ömer'den rivayetine göre, şöyle demiştir: «Biz bazı savaşlarda bal ve üzüm elde ederdik de, bunları ayırmayıp yerdik.»

Ebû Dâvûd'da bulunan hadîsin bir rivayetinde: «Bunlardan beşte bir alınmazdı.»

Mâlik, «Muvatta»da şöyle demiştir: «Müslümanların, düşman topraklarına girdiklerinde buldukları yiyecekleri, paylaşırma yapılmadan Önce yemelerinde bir mahzur görmüyorum.»

Yine Mâlik, şöyle demiştir: «Ben, deve, inek ve koyunu yiyecek mesabesinde görüyorum. Müslümanlar, düşman topraklarına girdiklerinde, diğer yiyecekleri yedikleri gibi, bunlardan da yiyebilirler.»

Mâlik, şöyle de demiştir: «Ben, bunların tümünden, ma'rûf ile ve ihtiyaç nisbetinde yenilmesinde, bir mahzur görmüyorum. Buna karşın, bu yiyeceklerden ailesine götürmek için biriktirip saklamasını da uygun bulmuyorum.»

23.7.9.3. Müslümanın, Düşmanın Yanında, Kendisine Ait Bir Malı Bulması

Savaşçılar, düşmanlarının elinde olan müslümanların mallarını geri aldıkları zaman, bu mallara en lâıık olanlar, sahipleri'dir. Savaşçılara bundan bir şey verilmez. Çünkü bunlar, ganimetten sayılmazlar.

İbn Ömer'den rivayet olunduğuna göre, O, Nebî zamanında atını kaybetti. Atım düşman ele geçirdi. Daha sonra müslümanlar atı geri aldılar. At, tbn Ömer'e geri verildi.

İmran bin Husayn'dan rivayete göre, şöyle demiştir: Müşrikler, Medine otlağına baskın yapıp, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in devesi Adba'yı ve bir müslüman kadını aldılar. Gece olup da müşrikler uyuyunca kadın kalkıp develerin yanına giderek, elini bir deveye uzattı. Her elini uzattığı deve böğürüyordu. Nihayet Adba'mın yanına gitti. Adba uysal bir halde geldi. Kadın onun üzerine binip, Medine'ye yöneldi. Kadın, Allah onu kurtardığı takdirde, deveyi keseceğini nezretti. Medine'ye ulaşınca, deveyi tanıdılar ve onu Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e götürdüler. Kadın nezrini, Nebî aleyhisselâm'a bildirdi. Nebî aleyhisselâm, şöyle buyurdu: «Ne kötü bir mükafat! Âdemoğlunun, mâliki olmadığı şeyde nezretmesi yoktur. Kötülük hakkında da nezir yoktur.»

Yine böyle, harbî elinde müslüman birinin malı olursa, onu sahibine İade eder.

23.7.9.4. Müslüman Olan Harbî

Harbî, müslüman olup, çocuklarını, kansını ve mallarını harb yurdunda bırakarak tslâm yurduna hicret ederse, Nebî'nin, «O'nu (İlâilâhe illallah) söyledikleri zaman, kanlarını ve mallarını benden kurtarmış olurlar.» buyruğı gereğince, müslüman olan harbîler, müslümanın neslinin ve malının haram olduğu gibi haram olurlar. Müslümanlar o yeri istilâ ettikleri zaman, bunlar, ganimet malı olarak alınamaz.

23.8. HARB ESİRLERİ

Harb esirleri, ganimete dahil sayılır. İki kısma ayrılır:

1. Kadın ve çocuklar.

2. Müslümanlar galib geldiği sırada, hayatta kalan ergin, savaşçı, kâfir erkekler.

İslâm, müslümanlar galib geldikleri zaman esir aldıkları savaşçı erkeklerin bedelsiz veya fidye karşılığı salıverilmeleri ya da, öldürülmelerinden en faydalı olanının hangisi olduğunu tayine, başkanı hak sahibi kılmıştır.

Fidye, hem mal hem de müslüman esirlerle mübadele şeklinde olabilir. Bedir savaşında fidye olarak mal alınmıştır. Nebî aleyhisselâm'ın Benî Akil müşriklerinden bir adama karşılık, ashabından esir olmuş iki kişiyi fidye olarak aldığı nakledilmiştir. (Bunu, Ah-ined ve Tirmizî rivayet etmiş; Tirmizî, «sahih» demiştir.)

Allah Sübhânehû ve Teâlâ, şöyle buyuruyor:

«Savaşta, İnkâr edenlerle karşılaştığınızda, boyunlarını vurun. Sonunda onlara üstün geldiğinizde onları esir alın. Savaş sona erince, onları ya karşılıksız ya da fidye ile salıverin.» (Muhammed: 4)

Müslim'in Enes'den rivayetine göre: Nebî aleyhisselâm, yetmiş kadar esiri fidye almadan serbest bıraktı. Bunlar, sabah namazı esnasında Nebî aleyhisselâm'ı ve ashabını öldürmek için Ten'im dağlarından inerek baskın yapmışlardı.

Bununla ilgili Allah'ın şu âyeti indi:

«Sizi onlara üstün kıldıktan sonra, Mekke bölgesinde, onların ellerini sizden, sizin ellerinizi onlardan geri tutan, savaşı önleyen, O'dur.» (Feth: 24)

Nebî aleyhisselâm, fetih günü .Mekke halkına, «Gidin! Serbestsiniz.» buyurmuştu.

Bununla beraber, imamin, —maslahat öldürülmelerini gerektiriyorsa— esirleri öldürmesi, Rasûlullah'dan sabit olan nakle göre caizdir. Nebî aleyhisselâm. Bedir günü, Nadr bin Hâris'i, Ukbe bin Mut'im'i; Uhud günü de, Ebû İzze el-Cehmî'yi öldürmüştür. Bu hususta, Allah Teâlâ, şöyle buyuruyor:

«Yeryüzünde savaşırken, düşmanı yere sermeden esir almak, hiç bir nebiye yaraşmaz.» (Enfâl: 67)

Bu görüşte olan cumhur ulemâ şöyle demiştir: «Geçen üç şıktan birini seçmek, imamin hakkıdır.»

Hasan ve Atâ ise şöyle demiştir: «Esirler öldürülmez. Aksine ya karşılıksız veya fidye karşılığı serbest bırakılırlar.»

Zührî, Mücâhid ve bir grub âlim şöyle demiştir: «Kâfir esirlerden fidye alınması asla caiz değildir.»

Mâlik ise, şöyle demiştir: «Fidye almadan karşılıksız salıverilmeleri caiz değildir.»

Ahmed de, şöyle demiştir: «Ne karşılıksız ne fidye veya başka bir şey karşılığında salıverilmeleri asla caiz değildir.»

23.8.1. Esirlere Karşı Muamele

İslâm'ın esirlere karşı muamelesi, hoşgörülü, insanî bir muameledir, İslâm, esirlere ikram ve ihsana çağırır.

Onlara iyi davrananları metheder ve güzel övgülerde bulunur.

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor :

«Biz, sizi ancak Allah'ın vechi için yediriyoruz. Sizden ne bir karşılık, ne de bir teşekkür istemeyiz.» (Dehr: 9)
Ebû Musa el-Eş'arî'den rivayete göre, Allah Rasûlü, şöyle buyurmuştur: «Esirleri serbest bırakın, isteyene verin, açtığınız doyurun, hastayı ziyaret edin.»

Sumâka bin Esâl müslümanların eline esir düştü. Onu Nebî aleyhisselâm'a getirdiler. Nebî aleyhisselâm, «Esirlerinize, iyi davranın.» buyurdu. Yine Nebî aleyhisselâm, «Yanınızdaki yiyeceklerden bir kısmını bir araya getirip ona gönderin.» buyurdu. Ashab, sa-bah-akşam Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in devesinden süt sağıp, ona ikram ettiler.

Nebî aleyhisselâm, onu İslâm'a davet etti. Kabul etmedi ve «Eğer fidye istersen, malımdan dilediğini iste.» dedi. Rasûl aleyhisselâm onu, fidye almadan, karşılıksız serbest bıraktı. Bu, onun İslâm'a girmesinin sebeplerinden biri oldu.

Benî Mustalik savaşı esirlerinin durumu, sahih haberlerde gelmiştir. Onların arasında, Cüveyriyye binti Haris vardı. Babası Haris bin ed-Dirar, yanında pek çok deve ile kızını kurtarmak için, Medine'ye geldi. Medine'ye bir kaç mil kala, Akik vadisindeki bir dağ yolunda aralarından pek hoşuna giden iki deveyi sakladı. Nebî aleyhisselâm'ın yanına girdiği zaman; «Ey Muhammedi Kızımı esir ettiniz, işte şunlar, onun fidyesidir.» dedi. Nebî aleyhisselâm ona; «Akik'de, şu yolda sakladığın iki deve nerede?» diye sordu. Haris; «Allah'tan başka ilâh olmadığına ve senin Allah'ın Rasûlü olduğuna şahadet ederim. Vallahi bundan seni ancak Allah haberdar etmiştir.» dedi. İki oğlu da Hâris'le beraber müslüman oldular. Kızı da İslâm'a girdi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, onu, babasından istedi ve onunla evlendi. Halk; «Elimizde bulunan bu esirler, Allah Rasûlü'nün hısımları oldular. Öyleyse onları fidyesiz serbest bırakalım.» dediler.

Âişe, şöyle diyor: «Kavmine, Cüveyriyye'den daha bereketli hiç bir kadın bilmiyorum. Allah Rasûlü, onunla evlendiği zaman, Benî Mustalik'den olan ehl-i beytinin yüz tanesi azad oldu.»

Nebî aleyhisselâm'ın Cüveyriyye ile evlenmesi, gidereceği bir şehvet sebebiyle değildi. Aksine, şer'î bir maslahatı gözetiyordu. Eğer şehvetini gözetseydi, sağ elinin malik olduğu bir harb esiresi olarak onu alırdı.

23.8.2. Köle Edinme

Kur'ân'da, köleliği reddeden bir nass yoktur. Ancak, azada teşvik eden âyetler gelmiştir. Allah Rasûlü'nün, esirlerden herhangi birini köle yaptığı sabit olmamıştır. Aksine Mekke, Benî Mustalik ve Huneyn kölelerini serbest bırakmıştır. Nebî aleyhisselâm'ın cahiliyyede yanında bulunan köleleri azad ettiği, yine böyle kendisine hediye edilen köleleri de azâd ettiği sabit olmuştur. Raşid halifelerin, misliyle muamele kaidesine uyarak, esirlerden bazılarını köle yaptıkları sabittir. Anlaşıyor ki, ilâhî ve beşerî kanunlarda yapıldığı gibi, herhâlükârda köle edinmek mubah değildir. Köle edinme, ancak, müslümanların düşmanları kâfirler olup, alenî meşru harbe mahsustur. Diğer bütün şekiller ise ilga edilmiştir. İslâm'ın köleliğin kaynaklarını daraltıp, yalnız bu şekle tahsis etmesiyle beraber, diğer taraftan köle edinme, kerim bir muameledir. Aşağıda izahı geleceği gibi, İslâm, hürriyete kavuşma kapılarını sonuna kadar açmıştır.

23.8.3. Kölelere Karşı Muamele

İslâm, kölelere karşı kerim olmuş, onlara ihsanda bulunmuş ve merhamet ellerini uzatmıştır. Onları ihanet ve yükleme yeri yapmamıştır. Bunun açıklaması aşağıda gelecektir: Onlar hakkında, Allah Teâlâ tavsiyede bulunarak şöyle buyuruyor: «Allah'a kulluk edin, O'na hiç bir şeyi ortak koşmayın. Anaya babaya, yakınlar, yetimlere, düşkünlere, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaş, yolcu ve elinizin altında bulunan kimselere iyilik edin. Allah kendini beğenip öğünenleri elbette sevmez.» (Nisa: 36) Ali (r.a.)'den rivayete göre; Nebî aleyhisselâm, şöyle buyurmuştur: «Ellerinizi altında bulunanlar hakkında Allah'tan korkun.» Onları tahkir etmeyi ve köleliği hatırlatacak şekilde hitab etmeyi menederek, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, şöyle buyuruyor: «Hiç biriniz, «Kölem!» veya «Cariyem!» diye hitab etmesin. «Oğlum», «Evladım», «Kızım» diye hitab etsin.» İslâm; onlara, sahiplerinin yediğinden yedirmeyi, giydiğinden giydirmeyi emretmiştir. İbn Ömer'den rivayete göre, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, şöyle buyurmuştur: «Hizmetçileriniz, kardeşlerinizdir. Allah onları, sizin elinizin altına vermiştir. Kimin elinin altında bir kardeşi varsa, ona, yediğinden yedirsin. Giydiğinden giydirsin. Güç yetiremeyeceği şeyleri onlara yüklemeyin. Eğer, güç yetiremeyecekleri şeyleri yüklerseniz, onlara yardım edin.» İslâm, onlara zulüm ve eziyeti meneder: İbn Ömer'den rivayete göre, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, şöyle buyurmuştur: «Kim kölesine tokat atar veya onu döverse, bunun kefareti, onu azad etmektir.» Ebû Mes'ûd el-Ensârî'den rivayete göre, o şöyle demiştir: Bir keresinde, kölemi dövüyordum. Birden arkamdan bir ses duydum. Bir de ne göreyim, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem: «Unutma ey Ebû Mes'ûd, Allah sana, senin bu köleye kadir olduğundan da- ha fazla kadirdir.» buyuruyor. Ben: «O, Allah rızası için hürdür.» dedim. «Eğer Öyle yapmasaydın, sana ateş değirdi.» buyurdu. Kişinin, kölesine kötü muamele yaptığı sabit olduğunda, kadıya, onu azad etmek hakkı verilmiştir. İslâm, onları eğitmeye ve edebledirmeye çağırmıştır: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, şöyle buyurmuştur: «Kimin bir cariyesi olup, onu, güzelce eğitir ve onunla evlenirse, onun hayatta ve âhirette iki eciri vardır: Nikâh ve eğitme sevabı, azad sevabı.»

23.8.4. Hürriyete Kavuşturma Yolları

İslâm, hürriyet yollarını açmış, azâd yollarını açıklamış ve bunların kölelikten kurtulmaları için bazı vesileler oluşturmıştır: Bu, Allah'ın rahmeti ve cennetinin yoludur. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: «Ama o, zor geçidi aşmaya girişemedi. O zor geçidin ne olduğunu, sen bilir misin? O geçit, bir köle ve esir azad etmektir...» (Beled: 11-13) Bir bedevi, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e gelerek, «Ey Allah'ın Rasûlü, beni cennete sokacak bir amel göster.» dedi. Nebî aleyhisselâm, «Bir cam azad et. Bir köleyi serbest bırak.» buyurdu. Bedevi; «Ey Allah'ın Rasûlü, ikisi de aynı şey değil mi?» dedi. Nebî aleyhisselâm şöyle buyurdu: «Hayır, Bir canı azad etmek; onu azadıyla tek basma bırakmaktır. Bir köleyi serbest bırakmak ise, ona veresiye bir miktar belirlemektir.» Köle azadı, hata ile öldürmenin keffaretidir. Allah Azze ve Cel-- le, şöyle buyuruyor: «Kim, hataen bir mü'mini öldürürse, bir mü'min köleyi hürriyete kavuşturur.» (Nisa: 92) Köle azadı, yemini bozma keffaretidir. Allah Teâlâ, şöyle buyuruyor: «Onun keffaretini, ailenize yedirdiğinin seviyesinde bir yiyecek ile on miskini doyurmanız veya giydirmeniz ya da bir köleyi hürriyete kavuşturmanızda*.» (Maide: 89) Zihar durumunda da köle azadı, keffarettir. Allah Teâlâ, şöyle buyuruyor: «Kanlarına zihar yapanlar, sonra, söylediklerinden dönerlerse, onlarla münasebet kurmadan önce bir köleyi hürriyete kavuştururlar.» (Mücadele:

3)

İslâm zekâtın harcanacağı yerlerden biri olarak, köle satın alınıp, azad edilmesini Öngörmüştür. Allah Teâlâ, şöyle buyuruyor: «Sadakalar, ancak, fakirlere, miskinlere, görevlilere, müellefeti'l-ku-Iûb'a ve kölelere harcanır.» (Tevbe: 6)

Köle ile bir miktar mala karşılık anlaşmayı emretmiştir. Allah Teâlâ, şöyle buyuruyor: «Evlenemeyenler, Allah kendilerini liitfu

ile zenginleştirene kadar iffetli davransınlar. Kölelerinizden hür olmak için bedel vermek isteyenlerin, onlarda bir iyilik görürseniz, bedel vermelerini kabul edin. Onlara, Allah'ın size verdiği maldan verin. Dünya hayatının geçici menfaatini elde etmek için, iffetli olmak isteyen cariyelerinizi fuhşa zorlamayın. Kim onları buna zorlarsa, bilsin ki Allah, biç şüphesiz onu değil, zorlanan kadınları bağışlar ve merhamet eder.» (Nûr: 33)

Bir köleyi hürriyete kavuşturmayı nezreden kimsenin amacı gerçekleşince, nezrini yerine getirmesi vacibtir. Böylece, İslâm'ın, kölelik kaynaklarını daralttığı, kölelere muamelenin kerem ile olması gerektiği, zillet ve kölelik boyunduruğundan onların kurtulmasını kolaylaştırarak hürriyet kapılarını açtığı ortaya çıkmıştır. Böylece onlara, günlerin geçmesiyle unutulmayacak olan bir el uzatmıştır.

23.9. GANİMET OLARAK ALINAN TOPRAK

23.9.1. Zorla Alınan Yer

Müslümanlar, bir toprağı, harb ve savaş yoluyla zorla istila edip, halkını oradan, çıkararak ganimet aldıkları zaman hakim iki şeyden birini yapmada muhayyerdir:

1. Ya bunları ganimet sahipleri arasında paylaştırır.
2. Ya da, bunu müslümanlara vakfeder.

Böyle bir toprak parçası, müslümanlara vakfedildiği zaman, onu ■elinde bulundurandan —ister müslüman ister zimmi olsun— süreli bir haraç alınır. Bu haraç, o toprağın her sene alman kirası olur.

Haracın temeli, mü'minlerin emiri Ömer'in Şam, Mısır ve Irak toprakları gibi fethedilen yerlerde yaptığı uygulamadır.

23.9.2. Ahalisinin Korkudan Veya Sulh Yoluyla Terkettiği Topraklar

Fethedilen toprakların ganimete ehil kimselere paylaştırılması veya müslümanlara vakfedilmesi gerektiği gibi, ahalisinin korkudan veya bizim olduğuna dair sulh yoluyla terkettileri topraklarda da böyle yapmak vacibtir. Onları haraca karşılık orada İskan ederiz.

Toprağın kendilerinin olması ve bize ondan haraç vermeleri karşılığında sulh yaptığımız topraklara gelince, bu haraç, cizye gibi onların İslâm'a girmeleriyle düşer (ortadan kalkar.) Haraç, kira olduğunda ise, bunun takdiri, hakime kalmıştır. İctihadına göre onu

tayin eder. Bunun miktarı, zamanların ve mekânların değişmesiyle değişir. Ömer (r.a.)'ın tayin ettiği miktara dönmek gerekli değildir. Fakat, Ömer'in veya diğer imamlardan birinin koyduğu kira miktarı, olduğu şekilde bakidir (devam eder.) Hiç kimse, sebep değişmediği sürece bunları değiştiremez. Çünkü onun miktarı, hükme bağlanmıştır.

23.93. Haraç Arazisinin İmarından Aciz Olmak

Haraç arazisine hakim olan kimse, onun imarından aciz olursa, iki durumdan birine zorlanır:

1. Ya onu kiraya verir.
2. Ya da ondan elini çeker.

Çünkü bu toprak, gerçekte müslümanlarındır. Bu toprakların onların aleyhine olarak ihmal edilmesi caiz değildir.

23.9.4. Ganimet Alınan Toprağın Mirası

Bu topraklarda, miras tahakkuk eder. Bunlar, mirasın nakil yollarıyla sahibinden mirasçılara geçer.

23.10. FEY

23.10.1. Tarifi

Fey; müslümanların, düşmanlarından savaşmaksızın aldıkları mallardır.

Allah Teâlâ, şöyle buyuruyor:

«Ey inananlar! Onların mallarından, Allah'ın peygamberine verdiği şeyler için siz ne at ve ne de deve sürdünüz; fakat Allah, peygamberlerine, dilediği kimselere karşı üstünlük verir. Allah, her şeye kadirdir.»

«Allah'ın fethedilen memleketler halkının mallarından peygamberine verdikleri; Allah, Peygamber, yakınlar,

yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlar içindir; tâ ki içinizdeki zenginler arasında elden ele dolaşan bir devlet olmasın. Peygamber size ne verirse onu alın, sizi neden menederse ondan geri durun; Allah'tan sakının, doğrusu Allah'ın cezalandırması, çetindir.»

«Allah'ın verdiği hu ganimet mallan, bilhassa; yurdlarından ve mallarından edilmiş olan, Allah'tan bir lütuf ve rızâ dileyen, Allah'm dinine ve peygamberine yardım eden muhacir fakirlerindir. İşte doğru olanlar bunlardır.» «Daha önceden Medine'yi yurd edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine hicret edip gelenleri severler; onlara verilenler karşısında, içlerinde bir çekememezlik hissetmezler; kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerinden önde tutarlar. Nefsinin tamahkârlığından korunabilmiş kimseler, işte onlar saadete erenlerdir.»

«Onlardan sonra gelenler: «Rabbimiz, bizi ve bizden önce inanmış olan kardeşlerimizi bağışla; kalbimizde, mü'minlere karşı kin bırakma; Rabbimiz, şüphesiz Sen, şefkatlisin, merhametlisin.» derler.» (Haşr: 6 -10) Allah Teâlâ, bu âyetlerde, fetihten önce müslüman olanlardan Medine'ye hicret eden muhacirleri zikretmiştir. Medine ehli olup, muhacirleri konuklayan ensardan da bahsetmiştir. Ayrıca bunlardan sonra, kıyamete değin gelecek olanları da anmıştır.

23.10.2. Fey'in Paylaşımı

Kurtubî diyor ki: Mâlik şöyle demiştir: «Bu, imamın görüş ve içtihadına bırakılmıştır. Tayin edilmemiş bir kısmını icthadıyla alır ve onun bir kısmını da yakınlarına verir. Geriye kalanını ise, müslü-manların maslahatına harcar.»

Bunu, dört halife de söylemiş ve onunla amel etmişlerdir. Bu görüşe, Nebî'nin şu sözü de failet etmektedir:

«Allah'ın fey kıldığından, bana, ancak beşte bir vardır. O da, size geri verilir.»

Nebî aleyhisselâm, onun ne beşte birini ne de üçte birini paylaş tu'mamış tır. Âyetle zikredilenler, ancak onlara tenbih yoluyla anılmışlardır. Çünkü bunlar kendisine verilmesi gerekenlerin en mühimleridir.

Zeccâc, Mâlik'in delili olarak şunu söyler: Allah Azze ve Celle, şöyle buyurmuştur: «Ey Muhammedi Sana, ne sarfedeceklerini sorarlar; de ki: «Sarfedeceğiniz mal, ana-baba, yalanlar, yetimler, düşkünler, yolcular içindir. Yaptığınız her iyiliği, Allah şüphesiz bilir.» (Bakara: 215)

Kişinin onu, uygun gördüğü zaman, bu sınıfların dışında bir yere infak etmesi icma ile caizdir.

Nesâî, Atâ'dan, şunu söylediğini naklediyor: «Allah'ın beşte biriyle, Rasûl'ün beşte biri aynıdır. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, ondan alır, ihsan eder, dilediği yere verir ve dilediği şekilde kullanırdı.»

Huccetül-Bâliğ'a'da, Şah Veliyullah şöyle diyor: «Fey'in taksimi hususunda değişik sünnetler vardır. Ebû Bekir (r.a.) fey'i ihtiyaca yetmesini gözetenek, hür ve kölelere paylaştırdı. Ömer (r.a.), öncelikler ve ihtiyaçlar için kişinin İslâm'a giriş önceliğini, eskiliğini, ailesini ve ihtiyaçlarını içeren bir divan oluşturdu.

«Bu değişik uygulamaların tümünde, asıl olan, bunların icti-had ile yapılmasıdır. Hepsî, zamanlarında gördükleri maslahatları gözetenek hareket etmişlerdir.»

23.11. EMÂN ANLAŞMASI

Muhariblerin düşmanlarından olan herhangi bir kişi, emân istediği zaman, bu kabul edilir. Bununla emin olur. Herhangi bir şekilde ona düşmanlık göstermek, caiz değildir.

Allah Sübhânehû, şöyle buyuruyor:

«Ey Mahamed! Puta tapanlardan biri sana sığırsa, onu güvene al; tâ ki Allah'm sözünü dinlesin. Sonra onu, güven içinde olacağı yere ulaştır. Çünkü onlar, bilgisiz bir topluluktur.» (Tevbe: 6)

23.11.1. Emân Kimin Hakkıdır?

Bu hak, kadın ve erkek, hür ve köle için sabittir. Eman isteyen düşmanlarından herhangi birine, bunlardan birinin eman vermesi haklarıdır. Bu hak, çocuk ve deliler dışında müslümanların hiç birinin elinden alınamaz. Çocuk veya, deli, düşmanlardan birine eman verdiği zaman, bunların her ikisinin de emânı sahih olmaz.

Ahmed, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Hakim'in, Ali'den rivayetine göre, Allah Rasûlü salıallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Müs-[umanın zimmeti birdir. Onlar, başkalarına karşı emirliklerdir.»

Buhari, Ebû Dâvûd ve Tirmizi'nin, Ümmü Hânî binti Ebî Ta-lib'den rivayetine göre, o şöyle demiştir: «Ey Allah'm Rasûlü, annemin oğlu Aii, benim kendisine emân verdiğim Hübeyre'nin oğlu fa-lan'ı öldüreceğini iddia ediyor, »dedim. Allah Rasûlü salıallahu aleyhi ve sellem, şöyle buyurdu: «Senin emân verdiğine biz de emân verdik, ey Ummü Hânî!»

23.11.2. Emânın Sonuçları

Emân, işaret veya söz ile vuku bulduğu zaman, emân verilene düşmanlık göstermek, caiz değildir. Çünkü o, emân verilmesi sebebiyle kendisini, sürülmekten ve köle yapılmaktan kurtarmıştır.

Ömer (r.a.)'den rivayete göre; o, mücahidlerden birinin İranlı bir muharibe, «Korkma» deyip, sonra da onu öldürdüğü haberini aldı. Bunun üzerine, ordu komutanına şu mektubu yazdı: «Bana sizden bir adamın, ona; «Korkma» deyip, yetiştiğinde öldürdüğü ulaştı. Nefsimi etinde tutana andolsun, kimin böyle yaptığını duyarsam, onun boynunu koparırım.» Buhârî (Tarih'inde) ve Nesâî'nin rivayetine göre; Nebî aleyhis-selâm, şöyle buyurmuştur: «Kim birine canı için emân verir de, onu Öldürürse, maktul, kâfir bile olsa, ben o katilden beriyim.» Buhârî, Müslim ve Ahmed'in, Enes'den rivayetine göre, şöyle demiştir: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, şöyle buyurdu: «Her sözünden cayan için, kıyamet günü, onu tanıtan bir bayrak dikilir.»

23.113. Bu Hak, Ne Zaman Tahakkuk Eder?

Emân hakkı, mücerred olarak verilmesiyle tahakkuk eder. Sadır olduğu zaman yürürlükte sayılır. Men edilenlerin emânı ise, ancak hakim veya ordu komutanının ikrarı ile gerçekleşir. Emân tahakkuk edip, hakim veya ordu kumandanı kabul edince, emân verilen kişi, zimmet ehlinde olur. Böylece, müslümanla-nın lehine olan onun da lehine müsl ümanların aleyhine olan da onun aleyhine olur. Bu hakkı kullanarak müslümanlara zarar vermek istediği sabit olması dışında, eman hakkının ilgâsı (ortadan kaldırılması) caiz değildir. Müslümanları gözetleyerek, kavmine casusluk yauması, buna misaldir.

23.11.4. Genel Olarak Yapılan Emân Akdi

Emân, müslüman fertlerin bir veya iki kişiye verdikleri zaman, sahih olur. Genel olarak bir yerin halkına verilen emân ise, imamın zimmet akdi gibi maslahat gözeterek içtihad yoluyla vermesi dışında sahih olmaz. Eğer halkın her biri böyle yapmış olsa, bu durum, cihadın iptaline yol açar.

23.11.5. Elçinin Hükümü, Emân Verilenin Hükümüdür

Elçi, emân verilen kimse gibidir. Elçinin mektup taşıyan biri veya savaşan iki grub arasında barış için gidip gelen biri olması aynıdır. Harb alanında bulunan yaralı ve Ölülerin taşınmasını kolaylaştırmak için harbe ara verilen sıralarda bu iş için ortalıkta dolaşanlar da böyledir.

Rasûl aleyhisselâm, Mesleme'nin elçilerine, «Eğer, 'Elçi öldürülmez.' prensibi olmasaydı, ikinizin de boynunu vururdum.» buyurmuştur.

(Hadîsi, Ahmed ve Ebû Dâvûd, Na'im bin Mes'ûd'dan nakletmiştir.)

Kureys, Ebû Rafî'i, Allah Rasûlü'ne elçi olarak gönderdi. Ebû Rafî'in kalbi, islâm'a ısınarak iman etti ve «Ey Allah'ın Rasûlü! Onların yanına dönmeyeceğim ve sizinle kalacağım.» dedi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, şöyle buyurdu: «Ben, ne anlaşmalı birini, ne de bir elçiyi alıkoymam. Güven içinde, onlara dön. Bundan sonra da kalbinde şu anda bulduğunu yine hissedersen, bize geri dön.» (Hadîsi, Ahmed, Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Hibbân kaydetmiş; İbn Hibbân, «sahih» demiştir.)

Ebû Yusuf'un; «Kitâbu'l-Harac» ve Muhammed'in; «Siyerü'l-Ke-Mr»inde şu kısım vardır. Elçi için konulmuş bazı şartlar vardır, müslümanların bunlara uyması vacibtir. Düşman elçisine gadretmeleri, sahih değildir. Hatta kafirler, müslüman elçilerini öldürse, onların elçilerini yine öldürmeyiz. Çünkü Nebî aleyhisselâm, şöyle buyurmuştur: «Gadre karşılık vefa, gadre karşı gadre daha hayırlıdır.»

23.11.6. Muste'men (Emân Verilen)

23.11.6.1. Tarifi

Muste'men, vatan edinme ve ikâmet niyeti olmaksızın, islâm yurduna geçici bir süre emân ile giren harbîye denir. Müste'menin amacı, bir seneyi aşmayan belîî bir müddet kalmaktır. Eğer bu süreyi aşar ve amacı devamlı kalma şekline dönerse, islâm devletine tabiiyette, «zimmî» hükmünü alır, emân'da ise, muste'men hükmünü sürdürür. Eman verilen harbî ile hanımı, ergin olmayan erkek çocukları, kızlarının tümü, annesi, neneleri ve hizmetçisi de bu hükme dahil edilirler. Bunun delili, Allah Teâlâ'nın şu âyetidir:

«Ey Muhammedi Puta tapanlardan biri sana sığınır, onu güvene al; tâ ki Allah'ın sözünü dinlesin. Sonra onu, güven içinde gideceği yere ulaştır. Çünkü onlar, bilgisiz bir topluluktur.» (Tevbe: 6)

23.11.6.2. Hakları

Harbî, emân sayesinde, islâm yurduna girdiği zaman, emân akdini sürdürdüğü ve ondan vazgeçmediği sürece, canının, malının ve diğer hakları ile maslahatlarının korunmasına hak kazanır.

Sırf onlarla bizim aramızda harb çıkması veya onların düşmanların uyruğunda olması sebebiyle esir alma veya tutuklama amacıyla olsun, hürriyetinin kısıtlanması ya da hapsedilmesi helâl değildir.

Serahsî, şöyle demiştir: «Bunların malları, emân hükmüne dahildir. Mubah diyerek mallarının alınması mümkün

değildir.»

Bu durum, harb yurduna dönünceye değin devam eder. Dâru'l-harb'e girince, can emniyeti kalkar, fakat mal emniyeti sürer.

Muğnî'de, şöyle denilmiştir: «Harbi, îslâm yurduna emân ile girdiği zaman, malını bir müslüman veya zımmîye bırakıp ya da borç olarak verip de, tekrar harb yurduna dönerse, bu durumda: Eğer îslâm yurduna, tüccar veya elçi veya turist olarak girmiş ya da malını ihtiyacı sebebiyle berç vermiş ise, tekrar îslâm yurduna döndüğünde, malı ve cam emniyettedir. Çünkü bu sebeble, îslâm yurdunda ikâmet niyetinden çıkmış olmaz. Bu durumda, zımmîye benzer. Eğer harb yurduna, vatan edinmek için girdiyse, canmdaki emân kalkar, fakat mahndaki devam eder. Çünkü, îslâm yurduna girişi, emân iledir. Malının emâni sabittir. Harb yurduna girişiyle canmdaki emân kalktığı zaman, ibtal edici sebebin canına has olması sebebiyle mahndaki emân kalır.»

23.11.6.3. Müste'menin Yapması Gerekli Olan Şeyler

Müste'menin, genel emniyet ve nizamın muhafazası ve bunlara karşı çıkmaması gerekir. Gözcü veya casus olması sebebiyle, düşman hesabına müslümanlar aleyhine araştırmada bulunursa, bu durumda öldürülür.

23.11.6.4. Müsie'm-ene îslâm. Hükümlerinin Tatbiki

Müste'mene, mâli muamelelere ait îslâm kanunları uygulanır. Ahş-veriş ve diğer akidlerini îslâm nizamına göre yapar. îslâm'da haram olan faizli ahş-veriş yapmasına engel olunur.

Cezalara ait meselelerde ise, müsKımanm hakkına tecavüz ettiği zaman îslâm şeriatinin gerektirdiği şekilde cezalandırılır.

Zrımî veya kendi gibi bir müste'mene karşı bu suçu işlediği zaman da, durjım aynıdır. Çünkü zalime karşı mazlumun hakkını vermek ve adaletin tahakkuku, gevşeklik gösterilmesi helâl olmayan vaciblerdendir.

Tecavüzü, zina suçunu işlemek gibi, Allah'ın haklarından birine karşı olduğunda da, müslümanların cezalandırıldığı gibi cezalandırılır. Çünkü, zina suçu, îslâm topluluğunu bozan suçlardandır.

23.11.6.5. Malının Müsaderesi

Müste'men, müslümanlarla harbettği zaman, malına el konur. Kendisi de esir alınıp köle yapılır. Bu durumda, mahndaki mülkiyeti sona erer. Çünkü artık o, mülk edinmeye ehil olmayanlardan biri haline gelmiştir. îslâm yurdunda bulunan şeylerde dahi, mirasa hak kazanmaz. Çünkü onlar buna, ancak onun halefi olma sebebiyle hak kazanırlar. Bu ise, onun ölümüyledir. Fakat o, ölmemiş-tir. Bu durumda, onun malı, müslümanların 'beytül'-mâl'ine ganimet olarak katılır. Onun müslüman veya zımmî birine borcu varsa, borçlu olan ortada bulunmadığı için borç düşer.

23.U.6.6. Mirası

Müste'men harb veya îslâm diyarında Öldüğü zaman, malına olan malikiyeti gitmez. Cumhura göre, varislerine geçer. Şâfi'i buna muhalefet etmiştir. O'nun malını varislerine göndermek, îslâm devletine düşer. Eğer, onun varisleri yoksa, bu mal müslümanlar için fey olmuş olur.

23.12. ANLAŞMA VE SÖZLEŞMELER 23.12.İ. Anlaşmalara Uyma

Güzel neticeleri, sulhun korunmasındaki büyük katkıları, zorlukların giderilmesinde, tartışmaların hallinde ve ilişkilerin düzeltilmesindeki büyük Önemi olması sebebiyle anlaşmalara ve sözlere uymak, îslâmî bir gerekliliktir.

Bir Arab atasözünde, «Kim, insanların başına geçip, onlara zulmetmez, söz söylediğinde, yalan konuşmaz, söz verdiğiğinde, bozmazsa, o, mürüvveti, adaleti açık ve kardeşlik yapmanın gerekli olduğu kimselerdendir.» denmektedir. Bu söz, gerçektir. İnsanlara güzel muamele, vefa ve doğru sözlülük, olgun bir mürüvvet ve açık bir adalete delildir. Bu, kardeşlik ve dostluğu gerekli kılar.

Allah, bütün söz ve yükümlülükleri yerine getirmeyi (vefa) emrediyor. Bunların Allah'a ve insanlara karşı verilmiş olması aynıdır. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

«Ey insanlar! Akidlerinizi yerine getirin.» (Maide: 1)

Bu emirle, vefasızlık göstermek (sözde durmamak), büyük bir günah olarak değerlendirilmekte ve gazaba müstehak görülmektedir:

«Ey inananlar! Yapmadığınız şeyi, niçin yaptığınızı söylersiniz? Yapmadığınız şeyi yaptık demeniz, Allah katında büyük gazaba sebep olur.» (Saf: 2 - 3)

Kişi, ahid (söz) ile yüklendiği şeylerden, bozdukları sebebiyle mesul tutulup hesaba çekilir: «Ahidlerinizi yerine getirin. Doğrusu verilen ahidde, sorumluluk vardır.» (îsrâ: 34) Ahid'in hakkı, dini hakdan Öncedir :

«Doğrusu inanıp hicret edenler, Allah yolunda mallarıyla canlarıyla cihad edenler ve muhacirleri barındırıp onlara yardım edenler, İşte bunlar, birbirinin dostudurlar. İnanıp hicret etmeyenlerle, hicret edene kadar sizin dostluğunuz yoktur. Fakat din uğrunda yardım isterlerse, aranızda anlaşma olmayan topluluktan başkasına karşı onlara yardım etmeniz gerekir. (Enfâl: 72)

Sözde durma, imandan bir parçadır, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, şöyle buyuruyor: «Ahidde güzel davranma (onu yerine getirme) imandandır.»

(Hadise, Hâkim; «sahih» demiş, Zehebî de ona uymuştur.) Ahde vefâ'nın karşılığı, cennetten başkası değildir: «Onlar, emanet/erini ve sözlerini yerine getirirler, namazlarına riayet ederler. İşte onlar, temelli kalacakları Firdevs cennetine varis olanlardır.» (Mü'minûn: 9-H)

Ahde vefa, nebî ve rasûllerin ahlâkıdır:

«Ey Muhammedi Kitab'da, İsmail'e dair anlattıklarımızı da an; çünkü o, sözünde doğru bir kimseydi, tarafımızdan gönderilmiş bir peygamberdi.» (Meryem: 54)

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, bu ahlâki vasıfta yüce Örnekler sunmuştur.

Abdullah bin Ebî Hamsa şöyle demiştir: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ile, nebi olmadan Önce, ahş-veriş yaptım. Bir miktar bakiye kaldı. Onu, bir yerde vermeyi va'dettim. Daha sonra, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, şöyle buyurdu: «Ey genç, bana eziyet ettin. Ben burada, üç günden beri seni bekliyorum.» Rasûl aleyhisselâm, hicretten sonra, Yahudilerle, müşriklere yardım etmemeleri şartıyla dinlerinde kalmaları ve mallarının em-- niyetle olması üzerine anlaşma yaptı. Yahudiler, anlaşmayı bozdular. Sonra, mazeret gösterdiler. Sonra, tekrar anlaşmaya döndüler. Sonra bir defa daha anlaşmayı bozdular. Bunun üzerine Allah Teâlâ, şu âyeti indirdi:

«Allah katında yeryüzünde yaşayanların en kötüsü, inkâr edenlerdir. Onlar artık İnanmazlar. Ey Muhammed, anlaşma yaptığın

kimseler, sonucundan sakınmayarak her defasında anlaşmayı bozarlar.» (Enfâl: 55 - 56)

Sa'lebe, şayet Allah bol rızık verirse ve onu zengin yaparsa, her hak sahibine hakkını vereceğine dair Rabbine yemin etti. Allah onun rızıkını genişletip mal ve serveti bollaşınca, sözünden döndü ve Allah'ın kullarına karşı cimrileşti. Bunun üzerine Allah, onun hakkında şu âyeti indirdi:

«Aralarında; «Allah bize bol nimetinden verecek olursa, and-olsun ki, sadaka vereceğiz ve iyilerden olacağız.» diye, O'na and verenler vardır. Allah onlara bol nimetinden verince, cimrilik ettiler, yüz çevirdiler. Zaten dönektirler. Allah'a verdikleri sözden caydıkları ve yalancı oldukları için, O'nunla karşılaşacakları güne kadar, Allah kalblerine nifak soktu.» (Tevbe : 75 - 77)

Abdullah bin Ömer, ölüm döşeğinde iken, şöyle demiştir: «Ku-reys'ten biri, kızımı benden istedi. Benden, söze benzer bir şey aldı. Vallahi, Allah'a nifağm üçte biriyle ulaşmayacağım, Şahid olun ki, kızımı onunla evlendirdim.»

Abdullah (r.a.), bununla, Nebî aleyhisselâm'm şu sözüne işaret ediyor: «Şu üç şey kendisinde bulunan kimse, oruç tutsa, namaz kılssa ve kendini müslüman sansa da münafiktir. Konuştuğu zaman yalan söyler, söz verince tunna;.. Emanet aldığımda ihanet eder.» (Hadîsi, Buhari kaydetmiştir.)

Sözlerini yerine getirmeyenlerin çok kötü bir iş yaptıklarına dair Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

«Ahidleştığınız zaman Allah'ın ahidini yerine getirin. Allah'ı kendinize kefil kılarak sağlama bağladığınız yeminleri bozmayın. Allah yaptıklarınızı bilir. Bir ümmetin diğerinden daha çok olmasından Ötürü, aranızdaki yeminleri bozarak, ipliğini iyice eğirip katladıktan sonra bozan kadın gibi olmayın. Allah onunla, sizi dener. And-olsun ki, ayrılığa düştüğünüz şeyleri, kıyamet günü size açıklar.» (Nahl: 91-92)

23.12.2. Anlaşma Şartları

Önemsinmesi ve uyulması gerekli olan anlaşmaların bazı şartları vardır. Bunlar, aşağıda sıralanmıştır:

1. ittifak olunmuş şer'î bir hükme aykırı olamaz. Rasûl aleyhisselâm, şöyle buyuruyor: «Allah'ın Kitabı'nda bulunmayan her şart, yüz ^art bile olsun, bâtıldır.»
2. Rıza ve ihtiyar ile olmalıdır. Eğer irade engellenip zorla yapılmışsa, hürriyetin kısıtlandığı anlaşmaya riayet etmek gerekmez.
3. Açık bir şekilde olmalıdır. Anlaşmada, tatbiki sırasında değişik yorumlamalara müsaid olacak şekilde kapalılık bulunmamalıdır.

23.12.3. Anlaşmanın Bozulması

Şu durumlar dışında, anlaşma bozulmaz:

1. Bir vakitle veya muayyen bir durumla sınırlandırıldığında, bu müddet ve durum bittiği zaman, anlaşma da sona erer.

Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin, Ömer bin Abese'den rivayetine göre, şöyle demiştir: Allah Rasûlü'nü işittim, şöyle buyuruyordu: «Bir toplulukla anlaşma yapan, anlaşma müddeti bitene veya anlaşmayı kabul etmediğini ilân edip, eşit duruma gelene değin, ne bir mad-deyi İhlâl etsin, ne de bir madde ilâve etsin.»

Yüce Allah, Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyuruyor: «Yalnız anlaşma hükümlerinde size karşı bir eksiklik yapmayan ve aleyhinizde kimseye yardım etmeyen müşriklerle yaptığınız anlaşmaya, sonuna kadar riayet edin. Allah, sakınanları sever. (Tev-be: 4)

2. Düşmanlar anlaşmayı ihlâl ettiğinde:

«Size doğru davrandıkça, siz de onlara doğru davranın. Allah, sakınanları sever.» (Tevbe: 7)

«Eğer anlaşmalarından sonra yeminlerini bozarlar, dininize dil uzatırlarsa, inkârda önde gidenlerle savaşın, — çünkü onların yeminleri sayılmaz— belki vazgeçerler. Yeminlerini bozan, Râsûl'ü sürgüne göndermeye azmeden bir toplumla savaşmanız gerekmez mi ki, önce onlar başlamışlardır? Onlardan korkar mısınız? Eğer inanıyorsanız bilin ki, asıl korkmanız gereken Allah'tır.» (Tevbe: 12-33)

3. Anlaşmayı bozma ve hıyanetin alamet ve delilleri ortaya çıktığı zaman:

«Eğer bir topluluğun anlaşmaya ihanet etmesinden korkarsan, sen de onlara karşı anlaşmayı bozarak aynı şekilde davran. Doğrusu Allah, hainleri sevmez.» (Enfal: 58)

23.12.4. Sözden Dönülmesinden Sakınarak Anlaşmanın Bozulduğunu İlan

Hakim, müslümanlarla anlaşmalı olan kimselerin hıyanet edeceklerini bilirse, gafil avlanmamaları için ahdin bozulduğunu ilân

edip yakın ve uzağa bu haber ulaşmadıkça onlarla savaşmak helâl olmaz.

Allah Sübhânehû, şöyle buyuruyor :

«Eğer bir topluluğun anlaşmaya ihanet etmesinden korkarsan, sen le onlara karşı anlaşmayı bozarak aynı şekilde davran. Doğrusu Allah, hainleri sevmez.» (Enfal: 58)

İslâm'ın prensibi şudur:

«İhanete karşı vefa göstermek, ihanete ihanetle karşılık vermekten daha hayırlıdır.»

Muhammed bin Hasen, «Siyerü'l-Kebir»inde şöyle diyor:

«Mü'minlerin emiri, gerçekleşmiş bir sebepten ötürü ahdin bozulduğunu ilân için birini gönderse bile, müslümanların yeterli bir süre geçmeden onlara saldırımları ve memleketlerine girmeleri yakışmaz. Çünkü, melik onlara anlaşmanın bozulduğu haberini onları gafil avlamaman için göndermiştir. Buna rağmen müslümanlar bu haberin onların memleketlerinin her yanına ulaşmadığını yakinen bilirse, onların bundan haberi olmadıkça kendilerine baskın yapmamaları müstehabdır. Çünkü bu hileye benzer.

a Müslümanların hud'adan sakınmaları gerektiği gibi, hud'a benzeri durumlardan da kaçınmaları gerekir.»

Abdûlmelik bin Mervân zamanında, Kıbrıslılar büyük bir olay çıkardılar ve anlaşmayı iptal edip sulhu bozmak istediler. Abdûlmelik, zamanının fakihleri ile istişare etti. Leys bin Sa'd ve Mâlik bin Enes de bunlardandı. Leys bin Sa'd, ona şu mektubu yazdı:

«Kıbrıslılar, İslâmlara kin duymak ve düşmanlarla (rumlar) iyi geçinmekle itham ediliyorlar.

«Alîah Teâîa şöyle buyurmuştur:

«Eğer bir topluluğun anlaşmaya ihanet ettiğinden korkarsan, sen de onlara karşı anlaşmayı bozarak aynı şekilde davran.»

«Ben, onlara karşı anlaşmayı bozman ve bir sene mühlet vermen görüşündeyim.»

Malik bin Enes ise şöyle fetva verdi: «Kıbrıslıların emân ve anlaşmaları açıktır ve eskidir. Meliklerinden birinin sulhu bozduğunu bulamıyorum. Onları yurdlarından çıkaramam. Ben, onların aleyhine bir delilin olması için, öncekilere, onların harb ilân etmesi gerektiği görüşündeyim. Çünkü Allah Sübhânehû şöyle buyuruyor:

«Onlarla aranızdaki anlaşmaların müddetini doldurun.» (Tevbe: 4)

«Eğer bundan sonra da doğru davranmayıp kinlerini bırakmazlarsa ve onların ahdi bozduklarının sabit olduğunu görürsen, anlaşmanın bozulduğunu ve sebebini ilân ettikten sonra saldır ve Allah'tan yardım dile.»

23.123. Allah Rasûlü'nün Anlaşmalarından İkisi

1. Nebî aleyhisselâm, Arap kabilelerinden Benî Damre ile anlaşma yaptı. Anlaşma, şudur:

«Bu, Allah Rasûlü Muhammed'in Benî Damre'ye malları ve canlarının emniyette olduğuna dair mektubudur (yazısıdır). Onlarla savaşanlara karşı yardım olunacaktır. Ancak Allah'ın dînine savaş açmaları müstesna. Bu anlaşma, denizler, bir yün parçasını ıslattığı sürece yürürlüktedir. Nebî, onları yardıma çağırdığında icabet ederler. Bu, Allah ve Rasûlü'nün onlara zimmeti ve onlardan iyi ve muttaki kimselere yardımdır.»

2. Nebî aleyhisselâm, Medine'ye geldiği ilk sıralarda, Yahudilerle iyi komşuluk üzerine şu anlaşmayı yaptı: Bismillahirrahmanirrahîm

■

1. Bu kitap (yazı), Peygamber Muhammed tarafından Kureysli ve Yesribli mü'minler ve müslümanlar ve bunlara tabi olanlarla yine onlara sonradan iltihak etmiş olanlar ve onlarla beraber cihad edenler için (olmak

üzere tanzim edilmiştir).

2. İşte bunlar, diğer insanlardan ayrı bir ümmet (câmi'a) teşkil ederler.
3. Kureyş'den olan Muhacirler, kendi aralarında âdet olduğu veçhile kan diyetlerini ödemeye iştirak ederler ve onlar harp esirlerinin fidyei necatını mü'minler arasındaki iyi ve mâkul bilinen esaslara ve adalet umdelerine göre ödemeye iştirak edeceklerdir.
4. Benû 'Avf'lar kendi aralarında âdet olduğu veçhile, evvelki şekiller altında kan diyetlerini ödemeye iştirak edeceklerdir ve (müs-lümanların teşkil ettiği) her zümre (taife), harp esirlerinin fidyei necatını mü'minler arasındaki iyi ve mâkul bilinen esaslara ve adalet umdelerine göre tediyeye iştirak edeceklerdir.
5. Benû Hâris'ler, kendi aralarında âdet olduğu veçhile, şekiller altında kan diyetlerini ödemeye ve her bir zümre, harp esirlerinin fidyei necatını, mü'minler arasında iyi ve mâkul bilinen esaslara ve adalet umdelerine göre tediyeye iştirak edeceklerdir.
6. Benû Sâide'ler, kendi aralarında âdet olduğu veçhile, evvelki şekiller altında kan diyetlerini ödemeye ve her zümre, harp esirlerinin fidyei necatını, mü'minler arasındaki iyi ve mâkul bilinen esaslara ve adalet umdelerine göre tediyeye iştirak edeceklerdir.
7. Benû Cuşem'ler, kendi aralarında âdet olduğu veçhile, evvelki şekiller altında kan diyetlerini Ödemeye ve her zümre, harp esirlerinin fidyei necatını, mü'minler arasındaki iyi ve mâkul bilinen esaslara ve adalet umdelerine göre tediyeye iştirak edeceklerdir.
8. Benû'n-Neccâr'lar, kendi aralarında âdet olduğu veçhile, evvelki şekiller altında kan diyetlerini Ödemeye ve her bir zümre, harp esirlerinin fidyei necatını, mü'minler arasındaki iyi ve mâkul bilinen esaslara ve adalet umdelerine göre tediyeye iştirak edeceklerdir.
9. Benû 'Anır İbn 'Avf'lar, kendi aralarında âdet olduğu veçhile, evvelki şekiller altında kan diyetlerini Ödemeye ve her bir zümre, harp esirlerinin fidyei necatını, mü'minler arasındaki iyi ve mâkul bilinen esaslara ve adalet umdelerine göre tediyeye iştirak edeceklerdir.
10. Benû'n-Nebî'tler, kendi aralarında âdet olduğu veçhile, evvelki şekiller altında kan diyetlerini ödemeye ve her bir zümre, harp esirlerinin fidyei necatını, mü'minler arasındaki iyi ve mâkul bilinen esaslara ve adalet umdelerine göre tediyeye iştirak edeceklerdir.
11. Benû'l-Evs'ler, kendi aralarında âdet olduğu veçhile, evvelki şekiller altında kan diyetlerini ödemeye ve her bir zümre, harp esirlerinin fidyei necatını, mü'minler arasındaki iyi ve mâkul bilinen esaslara ve adalet umdelerine göre tediyeye iştirak edeceklerdir.
12. Mü'minler kendi aralarında ağır malî mes'uliyetler altında bulunan hiç kimseyi (bu halde) bırakmayacaklar, fidyei necat veya kan diyeti gibi borçlarını iyi ve mâkul bilinen esaslara göre vereceklerdir.
- 12/B. Hiçbir mü'min diğer bir mü'minin mevlâsma (kendisi ile akdi kardeşlik rabtası kurulmuş kimse) mümanaat edemez (Diğer bir okunuşa göre: Hiçbir mü'min diğer bir mü'minin mevlâsı ile, onun aleyhine olmak üzere bir anlaşma yapamayacaktır).
13. Takva sahibi mü'minler, kendi aralarında mütecevize ve haksız bir fiil ikâmı tasarlayan yahut bir cürüm yahut bir hakka tecavüz veya yahut da mü'minler arasında bir karışıklık çıkarma kas-dmı taşıyan kimseye karşı olacaklar ve bu kimse onlardan birinin evlâdı bile olsa, hepsinin elleri onun aleyhine kalkacaktır.
14. Hiçbir mü'min bir kâfir için, bir mü'mini öldüremez ve bir mü'min aleyhine hiçbir kâfire yardım edemez.
15. Allah'ın zimmeti (himaye ve teminatı) bir tekdir; (mü'minlerin en ehemmiyetsizlerinden birinin (tanındığı himaye) onların hepsi için hüküm ifade eder. Zira mü'minler, diğer insanlardan ayrı olarak birbirlerinin mevîâsı (kardeşi) durumundadırlar.
16. Yahudilerden bize tâbi olanlar, zulme uğramaksızın ve onlara muarız olanlarla yardımlaşılmaksızın, yardım ve müzaheretimize hak kazanacaklardır.
17. Sulh, mü'minler arasında bir tekdir. Hiçbir mü'min Allah yolunda girişilen bir harpde, diğer mü'minleri hâriç tutarak, bir sulh anlaşması akdedemez; bu sulh, ancak onlar (mü'minler) arasında umumiyet ve adalet esasları üzere yapılacaktır.
18. Bizimle beraber harbe iştirak eden bütün (askerî) birlikler, birbirleriyle münâvebe edeceklerdir.
19. Mü'minler, birbirlerinin Allah yolunda (uğrunda) akan kanlarının intikamını alacaklardır.
20. Takva sahibi mü'minler, en iyi ve en doğru yol üzerinde bulunurlar.
- 20/B. Hiçbir müşrik, bir Kureyşli'nin mal ve canını himâyesi altına alamaz ve hiçbir mü'mine bu hususta engel olamaz (yani Ku-reyşli'ye hücum etmesine mani olamaz).
21. Herhangi bir kimsenin, bir mü'minin ölümüne sebep olduğu katî delillerle sabit olur da maktulün velîsi (hakkım müdafaa eden) rızâ göstermezse, kısas hükümlerine tabî olur; bu halde bütün mü'minler ona karşı olurlar. Ancak bunlara, sadece (bu kaidenin) tatbiki için hareket etmek helâl (doğru) olur.
22. Bu sahife(yazı)nın muhteviyatını kabul eden, Allah'a ve Âhiret Günü'ne inanan bir mü'minin bir kaatile yardım etmesi ve ona sığınacak bir yer temin etmesi helâl (doğru) değildir; ona yardım eden veya sığınacak bir yer gösteren Kıyamet Günü Allah'ın lanet ve gazabına uğrayacaktır ki o zaman artık kendisinden ne bir para tediyesi ve ne de bir taviz alınacaktır.
23. Üzerinde ihtilâfa düşüğünüz herhangi bir şey, Allah'a ve Muhammed'e götürülecektir.

24. Yahudiler, mü'minler gibi, muharebe devam ettiği müddetçe (kendi harp) masraflarını karşılamak mecburiyetindedirler.
25. Benû 'Avf Yahudileri, mü'minlerle birlikte (İbn Hişâm'-da bu, «ma'a» (= ile) olarak, Ebû Ubeyd'de ise «min» (= den) olarak zikredilir) bir ümmet (: câmi'a) teşkil ederler. Yahudilerin dinleri kendilerine, mü'minlerin dinleri kendilerinedir. Buna gerek mev-lâlan ve gerekse bizzat kendileri dahildirler.
- 25/B. Yalnız kim ki haksız bir fiil irtikâb eder veya bir cürüm ika eder, o sadece kendine ve aile efradına zarar (vermiş) olacaktır.
26. Benû'n-Neccâr Yahudileri de Benû 'Avf Yahudileri gibi aynı (haklara) sahip olacaklardır.
27. Benû'l-Hâris Yahudileri de Benû 'Avf Yahudileri gibi aynı (haklara) sahip olacaklardır.
28. Benû Sâ'ide Yahudileri de Benû 'Avf Yahudileri gibi aynı (haklara) sahip olacaklardır.
29. Benû Cuşem Yahudileri de Benû 'Avf Yahudileri gibi aynı (haklara) sahip olacaklardır.
30. Benû'l-Evs Yahudileri de Benû 'Avf Yahudileri gibi aynı (haklara) sahip olacaklardır.
31. Benû Salebe Yahudileri de Benû 'Avf Yahudileri gibi aynı (haklara) sahip olacaklardır. Yalnız kim ki haksız bir fiil irtikâb eder veya bir cürüm ika eder, o sadece kendini ve aile efradını za-rardide etmiş olacaktır.
32. Cefne (ailesi) Sa'lebe'nin bir kolu (batnı)dur; bu bakımdan Sa'lebe'ler gibi mülâhaza olunacaklardır.
33. Benû's-Şuteybe de Benû 'Avf Yahudileri gibi aynı (haklara) sahip olacaklardır. (Kaidelere) muhakkak riayet edilecek, bunlara aykırı hareket olmayacaktır.
34. Sa'lebe'nin mevlâlan, bizzat Sa'lebeler gibi mülâhaza olunacaklardır.
35. Yahudilere sığınmış olan kimseler (Bitâne), bizzat Yahudiler gibi mülâhaza olunacaklardır.
36. Bunlar(Yahudiler)dan hiçbir kimse (müslümanlarla birlikte bir askeri sefere), Muhammed'in müsaadesi olmadan çıkamayacaktır,
- 36/B. Bir yaralamanın intikamını almak yasak edilemeyecektir. Muhakkak ki bir kimse bir adam öldürecek olursa neticede kendini ve aile efradını mes'ûliyet altına sokar; aksi halde haksızlık olacaktır (yani bu kaideye riâyet etmeyen bir kimse haksız vaziyette olacaktır). Allah bu yazıya en iyi riâyet edenlerle beraberdir.
37. (Bir harp vukuunda) Yahudilerin masrafları kendi üzerine ve müslümanların masrafları kendi üzerinedir. Muhakkak ki bu sahifede(yazıda) gösterilen kimselere harp açanlara karşı, onlar kendi aralarında yardımlaşacaklardı^ Onlar arasında hayırhahtık ve iyi davranış bulunacaktır, (Kaidelere) muhakkak riayet edilecek, bunlara aykırı hareketler olmayacaktır.
- 37/B. Hiçbir kimse müttefikine karşı bir cürüm îka edemez; muhakkak ki zulmedilene yardım edilecektir.
38. Yahudiler müslümanlarla birlikte, beraberce harp ettikleri müddetçe masrafta bulunacaklardır.
39. Bu sahîfenin (yazının) gösterdiği kimse lehine Yesrib vadisi dahili(cevf), harâm(mukaddes) bir yerdir.
40. Himaye altındaki kimse(cârr), bizzat himaye eden kimse gibidir; ne zulmedilir ve ne de (kendisi) cürüm ika edecektir.
41. Himaye verme hakkına sahip kimselerin izni müstesna, bir himaye hakkı verilemez.
- 42: Bu sahifede(yazıda) gösterilen kimseler arasında zuhurundan korkulan bütün öldürme yahut münazaa vak'alannın Allah'a ve Rasûlüllah Muhammed'e götürülmeleri gerekir. Allah bu sahife-ye(yazıya) en kuvvetli ve en iyi riâyet edenlerle beraberdir.
43. Ne Kureyşliler ve ne de onlara yardım edecek olanlar, himaye altına alınmayacaklardır.
44. Onlar (= Müslümanlar ve Yahudiler) arasında, Yesrib'e hücum edecek kimselere karşı yardımlaşma yapılacaktır.
45. Şayet onlar (Yahudiler), (Müslümanlar tarafından) bir sulh akdetmeye veya bir sulh akdine iştirake davet olunurlarsa, bunu doğrudan doğruya akdedecekler veya ona iştirak edeceklerdir. Şayet onlar (Yahudiler), (Müslümanlara) aynı şeyleri teklif edecek olurlarsa, mü'minlere karşı aynı haklara sahip olacaklardır; din mev-zuunda girişilen harp vak'alan müstesnadır.
- 45/B. Her bir zümre, kendilerine ait mıntıkadan (gerek müdafaa ve gerekse şâir ihtiyaçlar hususunda) mes'ûldür.
46. Bu sahîfede(yazıda) gösterilen kimseler için ihdas edilen şartlar, aynı şekilde Evs Yahudilerine, yani onların mevlâlarına ve bizzat kendi şahıslarına, bu sahîfede(yazıda) gösterilen kimseler tarafından sıkı ve tam bir muhafazakârlık ile tatbik olunur. (Kaidelere) muhakkak riâyet edilecek, bunlara aykırı hareket olmayacaktır. Ve haksız şekilde kazanç temin edenler, sadece kendi nefisine zarar vermiş olurlar. Allah bu sahîfede(yazıda) gösterilen maddelere en doğru ve en mükemmel riâyet edenlerle beraberdir.
47. Bu kitap(yazı), bir haksız fiil îka eden veya cürüm işleyen (ile ceza) arasına engel olarak giremez. Kim ki bir harbe çıkar, emniyette olur veya kim ki Medine'de kalırsa yine emniyet içindedir; haksız bir fiil ve cürüm îka halleri müstesnadır. Allah ve Rasûlüllah Muhammed himayelerini, (bu sahîfeyi) tam bir sadakat ve dikkat içinde muhafaza eden kimseler üzerinde tutacaklardır.

İÇİNDEKİLER

Yirmidördüncü Bölüm: ALIŞVERİŞ

- 24.1. — Alışverişin Teşvik Edilmesi/13
- 24.2. — Alışverişin Hükümü/14
- 24.2.1. — Alışverişin Hükümlerini öğrenmek Vaeibtir/14
- 24.3. — Alışverişin Rükünleri/15
- 24.4. — Alışverişin Şartları/17
- 24.4.3. — Alışveriş Akdine Şahit Tutmak/27
- 24.4.4. — Satış Üzerine Satış/27
- 24.4.5. — Veresiye Müddetinin Artması ile Fiatın da Artması/28
- 24.5. — Satış Şekilleri/29 24.7. — Meçhul Alışveriş/32
- 24.21. — Alışverişte Şartlar/42
- 24.21.1. — Akdın Gereklerine Uygun Olan Şartlar/43
- 24.21.2. — Akdi Bozan Şartlar/43 24.22 — Kaporah Satış/44
- 24.23. — Kusurlu Olmaması Şartıyla Satış/45
- 24.24. — Satıcı ile Müşteri Arasındaki İhtilaf/45
- 24.25. — Fasid Alışverişin Hükümü/46
- 24.26. — Satılan Malın Teslimden Önce Telef Olması/46 24.28 — Fiat Tayini (Teslir)/47
- 24.29. — İhtikâr/49
- 24.30. — Muhayyerlik/50 24.32. — Selem/57

Yirmibeşinci Bölüm : FAİZ

- 25.1. — Tanımı/63
- 25.2. — Hükümü/63
- 25.2.1. — Ahd-i Kadim'de/63
- 25.2.2. — Ahd-i Cedid'de/63
- 25.3.3. — Kur'an-ı Kerim'de/64
- 25.3. — Faizin Haramlığının Hikmeti/65
- 25.4. — Faizin Bölümleri/66
- 25.5. — Haramlığın Sebebi/66

Yirmialtmıncı Bölüm : BORÇ

- 26.1. — Tanımı/71 26.3. — Meşruluğun/71
- 26.3. — Borçlanma Akdinin/72
- 26.6. — Fayda Sağlanan Her Borç Faizdir/73
- 26.8. — Zengin Borcunu Ertelemesi Zulümdür/75

Yirmiyedinci Bölüm : REHİN

- 27.1. — Tanımı/77
- 27.2. — Meşruluğu/77
- 27.3. — Sıhhat Şartları/78

Yirmisekizinci Bölüm : MİZARAA

- 28.1. — Müzaraa'nın Fazileti/81
- 28.2. — Tanımı/81
- 28.3. — Meşruluğu/81
- 28.4. — Müzaraa'yı Nehyeden Rivayetlerin Reddi/82
- 28.6. — Fasid Müzaraa/83

Yirmidokuzuncu Bölüm : ÖLÜ ARAZİYİ İHYA

- 29.1. — Tanımı/85
- 29.2. — Teşvik Edilmesi/85
- 29.3. — ölü Toprağı İhyanın Şartları/86
- 29.7. — Maden Toprak ve Suların İktası/87
- 29.8. — Toprağı İmar Etmeyenden Alınak/88

Otuzuncu Bölüm : İCÂRE (KİRA)

- 30.1. — Tanımı/89
- 30.2. — Meşruluğu/89
- 30.3. — Meşru Olmasının Hikmeti/90
- 30.4. — İcarenin Rükünü/91
- 30.4.2. — İcarenin Sıhhat Şartları/91
- 30.5. — Ücrete Hak Kazanılması/96
- 30.6. — Kiralama Çeşitleri/96
- 30.6.2. — Yiyecek ve Giyecek Karşılığı Kiralama/97 30.6.5. — Evin Kiraya Verilmesi/98

30.7. — Kiralanan Şeyin Telef Olması/99
30.8. — Ecir (İşçi, Ücretli)/99
30.8.1. — Özel İşçi/99
30.8.2. — Müşterek Ücretli Zanaatkâr/100
30.9. — İcarenin Feshi ve Sona Erdirilmesi/101 30.10. — Kiralanan Maun ladesi/101
Otuzbirinci Bölüm : MÜDÂRABE
31.1. — Tanımı/103
31.2. — Hükümü/103 31.5. — Şartlan/104
31.7. — Mudarahrenin Feshi/106
31.8. — Amilin Mal Sahihi öldükten Sonra Yaptığı Tasarruf/107
Otuzikinci Bölüm : HAVALE
32.1. — Tanımı/109
32.2. — Meşrûluğu/109 32.4. — Sıhhat Şartlan/110
Otuzüçüncü Bölüm : ŞUF'A
33.1. - Tanımı/113 33.3. - Hükümü/113
33 g. — Şuf'a Hukukunun Düşmesi için Yapılan Hileler/115 33.7. — Şuf'anın Şartlan/115
Otuzdördüncü Bölüm : VEKALET
34.1. — Tanımı/121
34.2. — Meşrûluğu/121 34.5. — Şartlan/123
44 e. — Vekaletin Caiz Olmadığı Şeyler/124
34 7. - Vekil Emindir/124
34 8. - Alış-Veriş İçin Tayin Edilen Vekil/126 34.9. - Vekalet Akdinin Sona Ermesi/128
Otuzbeşinci Bölüm : ARIYE (ÖDÜNÇ VERME)
35.1. — Tanımı/129
35.2. — Ariye Akdi Ne ile Gerçekleşir/129 35.6. — Ariyeyi İadenin Vacib Olması/130 35.8. — Ariye Alanın Zaran Tazmini/132
Otuzaltıncı Bölüm : VEDİA (EMANET VERME)
36.1. — Tanımı/133
36.2. — Hükümü/133
36.6. — Vedianın Çalındığı İddia Etmek/134
Otuzyedinci Bölüm : GASB
37.1. — Tanımı/135
37.2. — Hükümü/135
37.4. — Gasbedilen Şeyi Kullanmanın Hükümü/137
37.5. — Malı Müdafaa/137
Otuzsekizinci Bölüm : KAYIPLAR
38.1. — Lakit (Sahipsiz Çocuk)/139
38.1.3. — Kayıp Çocuğu Almaya Lâyık Olan Kimse/139 38.1.6. — Nesefa İddiası
38.2. — Lukata (Kayıp Eşya)/141
38.2.1. — Tanımı/141
38.2.2. — Hükümü/141
38.2.4. — Yitiği İlan/142
Otuzdokuzuncu Bölüm : KEFALET
39.1. - Tanımı/145 39.1.1. - Kefil/145
39.2. — Meşrûluğu/146
39.3. — Kefalette Tenciz, Talik ve Tevkif/146
39.5. — Kefaletin Çeşitleri/147
39.6. — Kefilin Kefil Olduğu Kimseden Ödediği Şeyi tstemesi/150
Kırkinci Bölüm : MÜSAKAT
40.1. — Tanımı/153
40.2. — Meşrûluğu/153
40.4. — Şartlan/154
40.5. — Müsakât Yapmanın Caiz Olduğu Şeyler/155
Kırkbirinci Bölüm : CE'ÂLE
41.1. — Tanımı
41.2. — Meşrûluğu
■ Kırkikinci Bölüm : ŞİRKET (ORTAKLIK)
42.1. — Tanımı/161
42.2. - Meşrûluğu/161
42.3. - Kısımları/161

Kırk       B     : SULH

- 43.1. — Tanımı/167
- 43.2. — Me  rulu  /167
- 43.4. —   artlan/168
- 43.4.3. — Sulha Konu Olan   eye İlişkin   artlar/169
- 43.5. — Kısımlan/171
- 43.5.2. — İnkardan Sonra Yapılan Sulh/172

Kırkd  rd  nc   B     : VAKIF

- 44.1. — Tanımı/175
- 44.2. - Çeşitleri/175
- 44.3. — Me  rulu  /175
- 44.4. — Vakfin Gerçekleşmesi/178
- 44.G. — Vakfi Sahih Olan ve Olmayan   eyler/178
- 44.8. — Zimmet Ehline Yapılan Vakıf/179
- 44.9. — Paylaştırılmamış Hissenin Vakfi/179
- 44.10. — Kendi Kendine Yapılan Valaf/180
- 44.11. — Mutlak Vakıf/180
- 44.12. —     m Hastalığında Yapılan Vakıf/180
- 44.14. — Zenginlere Yapılan Valaf/181
- 44.18. — Varislere Zarar Vermenin Haramlığı/183

Kırkbe  inci B     : H  BE VE   E   TLER  

- 45.1. — Hibe/185
- 45.1.1. — Tanımı/185
- 45.1.2. — Me  r  lu  /186
- 45.1.3. — Rükûnlan/187
- 45.1.4. —   artlan/187
- 45.1.5. —     m Hastalığına Tutulmuş Hastanın Hibesi/188
- 45.1.6. — Hibenin Elde Edilmesi/189
- 45.1.7. — Bütün Malm Hibe Edilmesi/189
- 45.1.9. —   ocuklardan Bazılarını İhsan ve İyilikte Tercih Etmenin Haiamlı  ı/190
- 45.2. — 'Umr  /196
- 45.3. — Rukb  /197

Kırka  tanc   Bol     : HADLER (CEZALAR)

- 46.1. — Tanımı/199
- 46jj. — Had Gerektiren Su  lar/199
- 46.3. — Had Cezalarının Adaletli Olduğu/200
- 46.4. — Had Cezalarının Tatbiki/202
- 46.41. — Bu Cezalan Uygulamanın Vacib Olduğu/202
- 46.4.2. — Had Cezalarında Acıma ve Af/203
- 46.4.3. — Had Cezasının     pheyle Düşmesi/203
- 46.5. — İçkinin Haddi/211
- 46.5.1. — İçkinin Tedrici Olarak Haram Edilişi/211
- 46.5.2. — İçkinin Haramlığı Konusunda, İ  l  m'ın şiddetli Davranması/213
- 46.5.8. — Keyif Verici Madde  er/223
- 46.5.8.2. — Keyif Verici Maddelerin Ticaretini Yapmak ve Onları Para Kazanma Aracı Olarak Kullanmak/228
- 46.5.9. — İçki İ  çmenin Cezası/233
- 46.5.10. — İçki ile Tedavi Olmak/237
- 46.6. — Zinanın Haddi/238
- 46.6.1. — İ  l  m Evliliği Teşvik Zinayı Yasak Etmiştir/238
- 46.6-2. — Zinanın Tedrici Olarak Haram Edilişi/240
- 46.6.3. — Ha   Cezası Gerektiren Zina/241
- 46.6.4. — Zinanın Kısımları/242
- 46.6.4.1. — Bekârın Cezası/242
- 46.6.4.2. — Zina Eden Evlilerin Cezası/243
- 46.6.5. — Had Konusunda Müslümanla Kâfir Eşittir/246
- 46.6.8. — Had Cezası Ne ile Sabit Olur?/250
- 46.6.11. ~ Recm'de İmamın ve   ahidlerin Hazır Bulunması/259
- 46.6.17. — Livata Konusunda Fakihlerin Görüşleri/263
- 46.7. — İ  fira (Kazf) Cezası/270
- 46.7.1. — Tanımı/270
- 46.7.2. — İ  fira Cezasında Koşulan   artlar/271
- 46.7.4. — İ  fira Edene Verilecek Maddi Ceza/275
- 46.7.5. — İ  fira Edenin Tevbesinin   ekli/278

- 46.7.9. — Had Cezası Allah'ın Haklarından mıdır, Yoksa Bir Kul Hakkı mıdır?/280
- 46.8. — Dinden Dönmenin (Ridde) Cezası/281 46.8.1. — Ridde Nedir?/281
- 46.8.4. — Müslüman Ne Zaman Mürted Olur?/284
- 46.8.5. — Mürtedin Cezası/286
- 46.8.6. — Mürtedi Öldürmenin Hikmeti/287 46.8-7. — Mürtedin Tevbeye Davet Edilmesi/288 46.8.8. — Mürtedin Hükümleri/290
- 46.3. — Allah ve Rasûlü'ne Harb Açmak (İsyan)/295
- 46.9.1. — Tanımı/295
- 46.9.2. — İsyan Büyük Bir Suçtur/276
- 46.9.3. — İsyanlılarda Bulunması Gereken Özellikler/296
- 46.9.4. — İsyanın Cezası/300 46.10. — Hırsızlığın Cezası/316
- 46.10.1. — İslâm Dini'nin, Hırsızlığın Cezasında Şiddetli Davranmasının Hikmeti/317
- 46-210-2- — Hırsızlığın Çeşitleri/317 46.10.3. — Sirkat (Hırsızlık) Kelimesinin Tanımı/318
- 46.10.5. — Emaneti İnkâr Etmek/320
- 46.10.8. — Hırsızda Bulunması Gereken özellikler/321
- 46.10.9. — Çalınan Malda Bulunması Gereken Özellikler/324 46.10.14. — Yankesici/332
- 46.10.16. — Evden Mal Çalmak/333 46.10.20. — Hırsızlığın Cezası/335
- Kırkyedinci Bölüm : CİNAYETLER
- 47.1. — Tanıma/339
- 47.2. — Nefsi Muhafaza Etmek/340
- 47.3. — Cahiliyetle İslâm Arasında Kısas Uygulaması/345 47.1. — öldürme Çeşitleri/348
- 47.4.1. — Kasden öldürme/348
- 47.4.3. — Kasde Benzeyen Öldürme/350
- 47.4.4. — Hataen Öldürme/351
- 47.5. — öldürme üzerine Gereklî Hükümler/351
- 47.6. — Kısasın Vacib Olmasının Şartları/356
- 47.7. — Kısasın Tespiti/365
- 47.8. — Kısasın Uygulanması/366
- 47.9. — Kısas Ne Zaman Uygulanır /367
- 47.10. — Kısas Ne İle Yapılır?/367
- 47.11. — Kabe Çevresinde Katil Öldürülür mü?/369
- 47.12. — Kısasın Düşmesi/369
- 47.13. — Kısas Mahkemelerin Hakkıdır/370
- 47.14. — Kısas İle İlgili Görüşler/371
- 47.15. — Öldürme Dışındaki Suçlarda Kısas/373 47.15.4. — Kasten Yaralamada Kısas/375 47.15.7. — Malı Telef Etmede Kısas/379
- 47.15.9. — Yaralama Yahut Mal Almakta Taskmılık/382
- 47.16. — Hakimın Kısas Edilmesi/383
- 47.17. — Koca, Karısını Yaraladığında Kısas Yapılır mı /284
- 47.18. — Yaralamalarda İyileşmeden Önce Kısas Yapılmaz/385
- 47.19. — Kısasın Ölümüne Neden Olması/236
- 47.20. — Bîyet/286
- 47.20.6. — -Diyet Kime Vacibtir/391
- 47.20.9. — Ehl-i Kitabın Diyeti/400 47.20.13. — Diyet Aldıktan Sonra Öldürme/405 47.20.22. — Canını Malını Namusunu Savunma İçin Öldürme/415
- 47.21. — Kasâme/421 47.21.1. — Kasâme Nedir?/421
- 47.21.3. — Kasâme Hükümünde İhtilaf/424
- 47.22. — Ta'zir/426 47.22.1. — Tanımı/426
- 47.22.3. — Ta'zir'in Hikmeti ve Hadler'den Farklı Tarafları/428
- 47.22.4. — Ta'zir'in Şekli/429

Yirmidördüncü Bölüm

ALIŞVERİŞ

24.1. ALIŞVERİŞİN TEŞVİK EDİLMESİ

24.1.1. Erkenden Rızık Aramaya Çıkmak

Tirmizi'nin, Sahr el-Gâmidi'den rivayetine göre, Nebi aley-hisselam şöyle buyurmuştur: «Allah'ım, ümmetimin

sabah erkenden çıktıklarında, (ticaretlerini) bereketli kıl.»

Râvi, şöyle demiştir: Nebi, bir seriyye veya ordu göndereceği zaman, onu sabah erkenden gönderirdi. Sahr (r.a.) tacir biriydi. O da bir ticaret kervanı göndereceği zaman erkenden gönderir, böylece malı artar ve çoğalırdı.

24.1.2. Helâl Kazanç

Ali'den rivayete göre, Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur : ■Allah Teâlâ, helal kazanç peşinde koşan bir kulunu görmekten hoşlanır.»

(Hadisi Taberâni ve Deylemi rivayet etmiştir.)

Mâlik bin Enes (r.a.) 'den yapılan rivayete göre, Allah Ra-sûlû, sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Helâl kazanç aramak, her müslümana vacibdir.»

(Hadisi Taberâni rivayet etmiş; Münzîri, «înşaallah isnadı 'hasen'dir.» demiştir.)

Râfi' bin Hadîc'den rivayete göre; -Ey Allah'ın Rasûlû, hangi kazanç daha hoş (helâl) dur?» diye soruldu. Nebi aleyhisselam, şöyle buyurdu: -Kişinin kendi eliyle yaptığı ve aldatma olmayan alışverişidir.»

(Hadisi Ahmed ve Bezzar rivayet etmiştir. Taberâni'nin, İbn Ömer'den rivayetinin senedi 'sika' râvilerden oluşur.)

24.2. ALIŞVERİŞ HÜKMÜ

24.2.1. Alışveriş Hükümlerini Öğrenmek Vacibdir

Kazançla uğraşan herkesin, sahih muamelelerde bulunması ve harcamalarının fesaddan uzak olması için, alışverişi sahih yapan ve bozan şeyleri bilmesi vacibdir. Rivayete göre, Ömer (r.a.) çarşı-pazarları dolaşır ve bazı tüccarlara kamçıyla vurarak; «Pazarımızda sadece fakih olanlar alışveriş yapabilirler. Aksi takdirde riba yemek istenir veya kaçınılır» derdi.

Zamanımızda pek çok müslüman muamelâtı öğrenmeyi ihmal edip, gaflete düşmüşler ve kazancın artması ve kârın kat kat fazlaşması üzerine, haram yemeyi önemsemez olmuşlardır. Bu pek büyük bir hata olup, bu hususu yok etmek için çalışmak, mubah ile sakıncalıyı ayırtetmek, kazancını temizlemek ve mümkün olduğu kadar şüpheli şeylerden uzak durmaya çalışmak, ticaretle uğraşan herkese vacibdir.

Allah Rasûlû, sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur : «İlim öğrenmek, kadın, erkek her mtislümana farzdır.»

Helal yeyip temiz kazanç sağlamak ve insanların güveniyle, Allah'ın hoşnudluğunu kazanmak isteyen kimsenin buna dikkat etmesi gerekir.

Nu'man bin Beşîr'den rivayete göre, Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Helâl bellidir, haram da bellidir. Bu ikisi arasında şüpheli işler vardır. Günah olması şüphesi bulunan şeyi terke-den kimse, açık olanı da terketmiş olur. Günah olma şüphesi bulunan şeylere dalan kimsenin ise, açık olanlara da dalması yalandır. Günahlar, Allah'ın koruluğudur. Koruluk etrafında sürüsünü otlatanın, koruluğa dalmasından korkulur.*

(Hadisi Buhari ve Müslim kaydetmiştir.)

24.2.2. Alışverişin Mânâsı

Alışverişin manası, lügatte, mutlak değiş - tokuştur. Alışveriş ve ticaret kelimeleri aynı manada kullanılır.

Alışveriş ile, bir mah diğer mal ile, karşılıklı rıza ile değiş - tokuş etmek veya bir mülkü bir bedel karşılığında izin verilen şekilde başkasına devretmek kastedilir.

24.2.3. Meşru Oluşu

Alışveriş, Kitab, Sünnet ve icmâ-ı ümmet ile meşrudur.

Kılab'dan delili: Allah Teâlâ, şöyle buyuruyor: -Allah, alışverişi helâl, faizi ise, haranı kılmıştır.- (Bakara: 275)

Sünnetten dolur: Allah Rasûlû, sallalnhü aleyhi ve sellem şöyle buyuruyor: -Kazancın en üstünü kişinin el emeği ile yaptığı ve aldatma olmayan her alışverişidir.»

Ümmet, alışverişin caiz olduğunda birleşmiş ve Allah Ra-sulü'nün zamanından günümüze değin bunu yapmışlardır.

24.2.4. Alışverişin Hikmeti

Allah, alışverişi kullarını müreffeh kılmak için meşru kılmıştır. İnsan grublanndan hiç bir ferdin, yaşadığı müddetçe, müstağni kalamayacağı giyecek, gıda ve diğer zaruri ihtiyaçları vardır. Hiç kimsenin kendisini bunlardan ayrı tutması mümkün değildir. Çünkü onları kazanmaya, diğer şeylere göre daha muhtaçtır. Kişinin ihtiyaç duyduğu diğer şeylere karşılık, sahip olup ihtiyaç duymadığı şeyleri verdiği değiş - tokuştan daha mükemmel bir kazanç yolu yuktur.

24.2.5. Tesirleri

Alışveriş anlaşması tamam olup gerekli şart ve rükünleri yerine getirildiği zaman, satılan malın mülkiyeti, satılana geçer, ücreti ise mülkiyeti satın alandan satana geçer, üyölucu bunlardan her birinin, kendisine geçen şeyleri, her türlü meşru tasarrufta kullanması helâl olur.

ALİŞVERİŞİN RÜKÜNLERİ

Alışveriş akdi, icab ve kabul ile gerçekleşir. Değersiz şeyler bunun dışındadır. Bunlarda icab ve kabul şart olmayıp, karşılıklı alıp-verme yeterlidir. Bu konuda örf'e başvurulur ve halk arasında genel olarak yaygınlaşmış adetler geçerlidir.

İcab ve kabulde muayyen lafızlar şart değildir. Çünkü akid-de, amaçlar ve manalara öner verilir, yoksa lafızlara ve şekillere değil.

Bu konuda, değiş tokuştan ve alıp vermeden hoşnut olduğunu gösteren, yani hoşnutluğa delalet eden, meselâ satanın -sattım-, verdim-, -temlik ettim-, «o senindir* veya «fiatını ver-gibi ve müşterinin de, -sattım aldım-, »kabul ettim-, -razı oldum-veya -fiatını al- gibi sözleri ile temlik edip, temlik almayı bil-Üren karinelere i'tibar edilir.

24.3.1. Alışveriş Akdinin Siga Şartları

İcab ve kabulün her ikisinde de akid sığası şarttır. Şöyle ki:

- Her birinin aralarında uzun bir fasıla olmaması, bir mecliste ve diğeri ardından olması gerekir.
- Karşılıklı rızanın gerekli olduğu satılan mal ve fiyatı hakkındaki icab ve kabulün birbirine uygun olması gerekir. Eğer icab ve kabul ayrı ayrı şeylerde olursa, satış akdi gerçekleşmez. Meselâ satıcı: «Bu elbiseyi sana beş yüz liraya sattım», müşteri de «dört yüz liraya kabul ettim,- dese, aralarındaki alışveriş, icab ile kabul farklı olduğu için gerçekleşmez.
- İkisinin de mazi (geçmiş zaman) lafızları ile olması gerekir. Meselâ satıcının «sattım,» müşterinin de «kabul ettim» demesi gibi. Veya hal (şimdiki zaman) kastedilen muzari (geniş zaman) lafızları ile olur. Mesela: hal kastedilerek; «satıyorum» ve «alıyorum» denmesi gibi. Bununla gelecek kastedilir veya başına Arapçada geleceğe ait olan ekler getirilirse, bu akid va'de-dilmiş olur. Akdin va'dedilmesi durumunda ise şer'an bu akde i'tibar edilmez. Bu yüzden, akid sahih olmaz.

24.3.2. Yazışmayla Yapılan Akid

İcab ve kabul ile akid gerçekleştiği gibi, akid yapanların birbirinden uzakta olması veya birinin dilsiz olması şartıyla yazışma ile yapılan akid de gerçekleşir. Her ikisi de bir mecliste iseler ve konuşmaya engel bir özürleri yoksa, yazışmayla akid olmaz. Çünkü yazışma, konuşmaya denk değildir. Konuşma, başka şeye delalet çeşitlerinin en açığıdır. Ancak, başka şeye delalette lafızlara denk başka bir şeyi lüzumlu kılan, gerçek bir neden (dinsizlik gibi) bulunursa, o başka...

Akdin tamamlanması için, kendisine yazılan kimsenin, bunu yüksek sesle okuyarak kabul etmesi şarttır.

24.3.3. Elçi Vasıtasıyla Yapılan Akid

Sözle ve yazışma ile akid gerçekleştiği gibi, akid yapanlardan birinin diğesine gönderdiği elçi vasıtasıyla da akid gerçekleşir. Ancak elçi gönderilen kimsenin, bildirme akabinde bunu kabul etmesi şarttır.

Bu iki şekilde, kabul meydana geldiği zaman, akid tamamlanır. Kabulü için gerekli bilgi beklenilmez.

24.3.4. Dilsizin Akdi

Dilsizin anlaşılın işaretlerle akid yapması da böyledir. Çünkü onun muteber işaretleri, dil ile konuşmaya eşittir. Dilsizin yazısı anlaşılıyorsa akid yapması da caizdir.

Bazı fakihlerin ileri sürdüğü muayyen lafızların bulunması şartı, ne kitapda, ne de sünnette yoktur.

24 4 ALİŞVERİŞİN ŞARTLARI

Alış - verişin sahih olarak gerçekleşmesi için bulunması gereken bazı şartlar vardır. Bunlar aşağıdadır:

Bunlardan bir kısmı akid yapanlara ilişkindir. Bir kısmı akid yapılan şeye (yani akid yapanların birinden diğesine geçecek olan, fiat ve satılan mala) ilişkindir.

24.4.1 Akid Yapanların Şartları

Akid yapanların, âkil ve müeyyiz olması şarttır. Delinin, sarhoşun ve mümeyyiz olmayan çocuğun yaptığı akid sahih değildir. Eğer delinin bazan aklı basma geliyorsa, delilikten kurtulduğu sırada yaptığı akid sahih, delilik halinde yaptığı akid ise, sahih değildir. Mümeyyiz çocuğun akdi sahihtir ve velisinin iznine bağlıdır. Eğer velisi icazet verirse, şer'an akid gerçekleşmiş olur.

24.4.2. Akid Yapılan Malın Şartları

Akid yapılan malda altı şartın bulunması gerekir:

- 1 — Malın helal olması,
- 2 — Ondandır istifade edilebilmesi,
- 3 — Akid yapanın malik olması,
- 4 — Tesliminin mümkün olması,
- 5 — Onu tanıması,
- 6 — Satılan malın teslim alınabilmesi. Bunların açıklaması aşağıda gelecektir.

24.4.2.1. Mahn Helâl Olması

Câbir (r.a.)'in naklettiği hadis gereğince, akid yapılan mal teiniz (helâl) olmalıdır. Allah Rasûlü aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Allah hamr (içkilin, meyte (leş)'nin, domuzun ve putların satışını haram kılmıştır.» «Ey Allah'ın Rasûlü! Meyte yağlarına ne dersin! Onlarla gemiler boyanır, deriler yağlanır ve halk onunla aydınlanır.» diye soruldu. Nebi aleyhisselam: «Hayır, o haramdır,» buyurdu.

Hadiste bulunan «O haramdır» kelimesindeki «O» zamiri meyte yağlarının «alış - verişine» aittir. Bu sebeple satmaksızın meyte yağlarını kullanmak, derileri yağlamak ve onlarla aydınlanmak caiz olur. Yalnız bunlar yenmemeli ve insan bedenine dahil edilmemelidir.

İbn Kayyım «İ'Jâmu'l-Muvakkı'în»de «haramdır» sözü hakkında iki görüş olduğunu söyleyerek şöyle demiştir:

- a) Onların satışı haramdır.
- b) Bu fiiller haramdır.

İki görüş de şu soruya dayanmaktadır: «Anılan faydalanma şekilleri için, satılması mı, yoksa anılan faydalanma mı nehyedilmiştir?»

Alimlerimiz birincisini tercih etmiştir. Bu daha açıktır. Çünkü, Nebi aleyhisselam, onların buna ihtiyaçları olduğu için bu «faydalanma şekillerinin» haram olduğunu bildirmemiş, ancak onlara -satışının» haram olduğunu haber vermiş ve yahudilerin bu tür faydalanma için onları sattıklarını bildirmiştir. Onlara onun satışına izin vermemiş ve onları anılan faydalanma şekillerinden de nehyetmemiştir. Satışın caiz olmaması, onlardan faydalanmanın da helal olmadığını göstermez.»

Sonra Allah Resulü hadisin sonunda şöyle buyurmuştur: Allah yahudileri kahretsin. Allah onlara meytenin etlerini haram kıldı. Onlar da onu toplayıp, satılar ve kazancını yediler.»

İlk üç şeyin (meyte, hanır ve domuz) satışının haram kılınmasının illeti, alimlerin çoğunluğuna göre, onların «necis» olmalarıdır. Bu illet, diğer bütün necis şeylere uygulanır.

Hanefiler ve Zahiriler, şer'an helal olan bir menfaat bulunan şeylerin tümünü bundan istisna etmişler ve satışına cevaz vererek şöyle demişlerdir: «Tarlalarda kullanılması zarurî» olan hayvanların necis olan tezek ve dışkılarının satışı caizdir. Onlardan yakacak ve gübre olarak faydalanılır. Yine aydınlatmada ve boyamada kullanılan necis yağlar gibi, yeme ve içme dışında faydalanılan necis şeylerin satışı da caizdir. Yeme dışında istifade edildiği sürece boyamak için satılan necis boyaların ve benzerlerinin satışı da caizdir.»

Beyhaki'nin sahih senedle rivayetine göre İbn Ömer'e, içine fare düşmüş olan yağ hakkında soruldu. O şöyle dedi: «Onları aydınlatmada kullanın ve onlarla derilerinizi yağlayın.»

Allah Rasûlü sallallahü aleyhi ve sellem, Meymune'nin atılmış ölü koyununa rastladı. «Onun derisini alıp, tabaklasanız da ondan faydalansanız?»- buyurdu. «Ey Allah'ın Rasûlü! O meyte-dir.» dediler. Nebi aleyhisselam: «Onun ancak yenmesi haram-dır.» buyurdu. Bu hadisin anlamı, meyleden yeme dışında istifadenin caiz olduğunu gösterir. Ondandır istifade etmek caiz olunca, mubah olan bu faydalanma için satılması kastedildiği sürece, onun satışı da caizdir.

24.4.2.2. Malttı istifade Edilebilir Ohnast

Haşerelerin, yılanın ve farenin satılması caiz değildir. Ancak onlarla faydalanılabiliyorsa o başka. Kedinin, arının, şahinin ve arşların satışı da — onlarla av yapılabildiği veya derisinden faydalanıldığı zaman — caizdir. Yük için filin satışı caizdir. Yenilmese bile papağan, tavus ve görünüşü güzel diğer kuşların satılması da caizdir. Seslerini dinleme ve güzelliklerini seyretme gayeleri, mubah amaçlardır.

Allah Rasûlü aleyhisselatu ve's-selam niyet ettiği için, köpeğin satışı caiz değildir. Av için eğitilmiş köpek, bunun dışındadır. Ziraat ve bekçi köpeği gibi edinilmesi caiz olanlar hakkında Ebû Hanife «Bunların satışı caizdir.»

demoştir, Atâ ve Nehâf: •Nebi aleyhisselam'ın av köpeği dışında köpeğin kazancından nehyetmesi gereğince yalnız av köpeğinin satışı caizdir.» demoşlerdir. Hadisi Nesâi Câbir'den rivayet etmiş, Hafız; «isnadının ricali sikadır.» demoştir.)

Onu (köpeği) telef edenin kıymetini ödemesi gerekli midir? şevkanî şöyle demoştir: Satışının haram olduğunu söyleyen, bunun gerekli olmadığını söylemiştir. Bunu caiz görenler ise, tazminin vacib olduğunu söylemişlerdir. Alış - veriş konusunda ayırımlarda bulunan hakkında, kıymetinin tazmini konusunda da ayrılığa dışılmıştır. Malik'ten «Satışının caiz olmadığı ve kıymetinin tazmini gerektiği» nakledilmiştir. Yine ondan satışının sadece mekruh olduğu da rivayet edilmiştir. Ebu Hanife ise: «Satışı caizdir, onu telef eden de tazmin eder.» demoştir.

Müzik aletlerinin satımı

Müzik aletlerinin satışı da bu konuya dahildir. Müzik ile mubah ve helal olan bir faide amaçlanıyorsa, caizdir ve dinlenmesi de mubahtır. Böyle şer'i menfaat bulununca, müzik alet-

lerini satmak ve almak caiz olur. Çünkü bunlar kıymetli şeylerdir. Helal şarkının misali şunlardır:

1 — Kadınların çocuklarına şarkı söylemeleri ve onları eğlendirmeleri.

2 — Çalışanların ve zanaatkarların çalışma esnasında, yorgunluklarını hafifletmek ve birbirlerini teşvik etmek için şarkı söylemeleri.

3 — Mutluluk anlarında, bunu belli etmek için şarkı söylemek.

4 — Bayram günleri sevinci izhar ederek şarkı söylemek.

5 — Cihada teşvik için şarkı söylemek.

Müziğin, neşelendirdiği ve çalışmayı desteklediği her türlü iyi işlerde de hükmü böyledir.

Sözleri güzel olan şarkı güzel, sözleri çirkin olan şarkı ise çirkindir. şehveti azdıran, fışka çağırın, kötülükleri bildiren veya taatden alıkoyan şarkılar gibi şarkılar, helal dairesinden çıktığı zaman, helal değildir.

Müziğin kendisi helaldir. Ancak helal dairesinden çıkması arızidir.

Onu yasaklayan hadisler, buna hamlolunur.

Helal olduğunun delilleri:

Buharı, Müslim ve başkalarının Aışe (r.a.) 'den rivayetine göre Ebu Bekir (r.a.) Aışe (r.a.)'nin yanına -yanında def çalan ve şarkı söyleyen iki cariyeye varken- girdi. Bu sırada Allah Ra-lusu sallallahu aleyhi ve sellem elbisesine sarılmış durumdaydı. Ebu Bekir Cr.aJ bunları azarladı. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem yüzünü açıp, «Onları bırak ey Ebu Bekir, çünkü onların bayram günleridir.» buyurdu.

Ahmed ve Tirmizi'nin sahih isnadla rivayetine göre- Allah Rasûlü aleyhisselam gazalarından birine çıktı.

Döndüğü 'zaman kara bir cariyeye gelip; -Ey Allah'ın Rasûlü eğer Allah seni salimen dondürürse, önünde def çalıp, şarkı söylemeyi adamışım., dedi. Nebi aleyhisselam: «Eğer adamışsan, çal.» buyurdu. Cariye de çalmaya başladı.

Sahabi ve tabiinden pek çoğunun şarkı dinledikleri ve çalgı aleti kullandığı sahih olarak nakledilmiştir.

Sahabiden Abdullah bin Zübeyr, Abdullah bin Ca'fer ve başkaları ile tabiinden Ömer bin Abdülaziz, Kadı şurayh, Abdülaziz bin Mesleme (Medine müftüsü) ve başkaları bunlardır.

24.4.2.3. Akid Yapanların, Tasarruf Edecek Mülkleri Olması

Üçüncü olarak; tasarruf edecek mülkün bulunması veya maliki tarafından izinli bulunması gerekir. Alış veya satış, izinden önce olursa, bu fuzuli tasarruflardan sayılır.

Fuzuli satış: Fuzuli, izinsiz olarak başkası adına akid yapmaktır. Meselâ kocanın, izni olmadan karısının malını satması veya almasına izin vermediği halde birşeyi onun adına satın alması gibi.

Yine, kişinin başkasının mülkünü o yokken satması veya onun izni olmaksızın birşey satın alması da böyledir.

Fuzuli akid; ancak malikin veya velisinin onayına bağlı olarak sahih akid sayılır. Sahibi izin verirse gerçekeşir; izin vermezse batıl olur.

Delili, Buharı'nın Urve el-Bariki'den rivayet ettiği şu hadistir ; -Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem bana bir dinar vererek, kendisine bir koyun satın almaya yolladı. Onunla iki koyun satın aldım. Birini bir dinara sattım ve bir dinar ile bir koyunu O'na verdim. Benim için: «Allah tuttuğunu bereketlendirsin.» diye dua etti.

Ebu Dâvûd ve Tirmizi'nin Hâkim bin Hizam'dan rivayetine göre, Nebi aleyhisselam onu bir dinara kurbanlık almaya gönderdi. O bir koyun satın aldı ve onu iki dinara satarak, bir dinar kâr etti. Sonra onun yerine bir dinara başka bir koyun satın aldı. Onu ve bir dinarı Allah Rasûlüne getirdi. Nebi aleyhisselam ona : «Allah alış - verişini bereketlendirsin.» buyurdu.

İlk hadiste, Urve, iki koyun satın almış ve ikinci koyunu malikin — ki o Nebi aleyhisselam'dır — izni olmadan satmıştır. O'na dönüp, bunu bildirince Nebi aleyhisselam kabul edip ona dua etmiştir. Bu, ikinci bir koyunun satın alınıp, onun satılmasının sahih olduğuna delildir.

Bu ayrıca, kişinin başkasının mülkünü izinsiz olarak satmasının ve ona mülk satm almasının sahih olduğuna da delildir. Ancak, bu tasarrufta, mülk sahibinin zarara uğramasından sakınılarak onaylaması beklenir. İkinci hadiste geçtiğine göre; Hakim, bir koyun satm aldıktan sonra, Allah Rasûlü aleyhi selam'm mülkü olan bu koyunu satmıştır. Sonra onun için ikinci bir koyun almış ve bunlar için O'ndan izin almamıştır. Rasûl aleyhisselam onun tasarrufunu onaylamış ve getirdiği koyunu kesmesini emrederek, ona dua etmiştir. Bu, ilk

koyunun satılıp, ikinci bir koyun satm almasının sahih olduğuna delalet eder. Eğer sahih olmasaydı, Nebi aleyhisselam bunu hoş görmez ve ona alışverişten geri dönmesini emrederdi.

24.4.2.4. Akid Yapılan Malın Tesliminin Mümkün Olması

Akid yapılan şeyin tesliminin, şer'an ve hissen mümkün olması gerekir. Hissen teslimi mümkün değilse, — denizdeki balık gibi — satışı sahih olmaz.

Ahmed'in İbn Mes'ûd (r.a.)'dan rivayetine göre, o şöyle demiştir. «Denizdeki balığı satın almayın. Çünkü bu garar (meçhul alış - veriş) dir.» (Hadis İmran bin Husayn yoluyla Nebi aley-hisselam'a merfuan nakledilmiştir.) Dalgıcın çıkardığı şeyden nehiy varid olmuştur. Bununla -Denize başkası için dalan kimsenin «Bu dalışından çıkardığım şeyler şu fiata senindir,» demesi kastedilmektedir.

Annesinin karnında bulunan cenin de böyledir. Yerine dönmesi mu'tad olmayan menfilet kuşunun satışı da bu konuya girer. Eğer gece bile olsa, kuş yerine dönmeyi adet edindiye — alimlerin çoğunluğuna göre — bunun da — an hariç — satışı sahih değildir. Çünkü Allah Rasûlü aleyhisselam kişinin yanında olmayan şeyi satmasını menetmiştir.

Hanefilere göre bu sahihtir. Çünkü arı dışında bunları teslime kadirdir.

An beyinin veya bütün diğer hayvanların erkeklerinin döllerini satmak da bu konuya dahildir. Allah Ra-sûlü aleyhisselam — Buhari ve başkalarının naklettiği gibi— bundan menetmiştir. Çünkü bu değersiz, belirsiz ve teslime müsaid olmayan bir şeydir.

Alimlerin çoğu, onun satışının ve kiralamasının haram olduğu, döle karşılık, şart koşulmadığı halde verilen ikramm ise bir mahzuru bulunmadığı görüşündedir.

Malum bir sürede döllenme için kiralamanın caiz olduğu da söylenmiştir. Bunu Hasan ve İbn Şirin demiştir. Bu görüş, Ma-lik'den de nakledilmiş, Şafi'i ve Hanbeliler de bu görüşe yönelmiştir.

Kendisine meçhullük ve belirsizlik bulunduğu için memedeki sütü sağmadan satmak da böyledir.

Şevkani şöyle demiştir: Ancak, «sana ineğimin sütünden bir sa'mı sattım.» gibi Ölçü ile .satılması bunun dışındadır.

Hadis, meçhullüğü ve belirsizliği ortadan kalktığı için bunun caiz olduğuna delalet eder.

Süt annenin sütü de bundan müstesnadır. Ona ihtiyaç olduğu için, satışı caizdir.

Hayvanın sırtındaki yünü satmak ise caiz değildir. Çünkü satılmayan ile satılan şeyin karışık bulunması sebebiyle teslimi mahzurludur.

İbn Abbas (r.a.) 'dan rivayete göre, o şöyle demiştir: «Allah Rasûlü aleyhisselam yenilecek hale gelmemiş yaş hurmanın, hayvanın sırtındaki yünün, memedeki sütün ve sütteki yağın satışını menetti. (Hadisi Darekutni kaydetmiştir.)

Rehin bırakılmış veya vakfedilmiş mal gibi, şer'an teslimi mümkün olmayan şeylerin satılması durumunda akid gerçekleşmez.

Allah Rasûlü aleyhisselam hayvana işkence etmeyi menet-tiği için, dişi hayvan ile yavrusunun ayn ayn satılması da bu hükme girer.

Alimlerin bazılar, kesime kıyasen bunu caiz görmüşlerdir. Evla olan da budur.

Alacağın satışına gelince; alimlerin çoğunluğu alacağın borçluya satımının caiz olduğu görüşündedirler.

Hanefiler, Hanbeliler ve Zahirîler, borçludan başkasına satılmasının, satanın onu teslime kadir olmaması sebebiyle sahih olmadığını söylemişlerdir. Bu, borçlunun teslim etmesi şart koşulmuş bile olsa, sahih olmaz. Çünkü teslim şartı, satandan başkasına konulmuştur ve satışı bozan fasid bir şart olur.

24.4.2.5. Malın ve Fiatının Belli Olması

Satılan mal ile fiatının belli olması gerekir. Her ikisi veya biri belirsiz olduğunda alışveriş, gârar (meçhullük ve zarar) bulunduğu için sahih değildir. Satılan malın bilinmesinde —götürü usulü alışverişte olduğu gibi— malın görülmesi yeterlidir. Mal, zimmette ise akid yapanların her ikisinin de malın miktar ve sıfatını bilmesi gerekir. Fiatın sıfatı, miktan ve müddetinin belirlenmiş olması va-cibdir. Akid meclisinde bulunmayan ve görülmesinde güçlük veya zarar bulunan şeyin satımı ise, götürü usulü alışveriştir. Bu alışverişin tümü için, aşağıda anlatacağımız hükümler vardır:

a) Akid yapılan mecliste bulunmayan şeyin satışı:

Hakkında bilgi edinmeyi sağlayacak vasıflarının belirtilmesi şartıyla, akid meclisinde bulunmayan bir şeyin satışı caizdir.

Sonra, açıklanan vasıfları taşıdığı ortaya çıkarsa alışveriş bağlayıcı olur. Eğer aksi ortaya çıkarsa, akid yapan iki taraftan onu görmeyen kimsenin akdi sürdürme veya feshetme muhayerliği vardır. Bu hususta satıcı ile müşteri aynıdır.

Buhari ve başkalarının rivayetine göre, İbn Ömer Cr.a.) şöyle demiştir: -Mü'minlerin emiri Osman (r.a.)'a O'nun Hayber'-deki malı karşılığında bir vadi mal sattım.»

Ebu Hureyre'nin rivayetine göre, Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Kim görmediği birşey satın alırsa ,onu

gördüğü zaman muhayyerdir.» (Hadisi Darakutni ve Beyhaki kaydetmiştir, isnadında Ömer bin İbrahim el-Kerdi vardır. Bu ise zayıftır.]

b) Görülmesinde güçlük veya zarar bulunan şeyin satımı:

Hazır olmayan (gaib) şeyleri, adet ve örf'e göre vasıflandığı veya vasıflan bilindiği zaman satmak caizdir.

Paketlenmiş yiyecekler, kutularındaki ilaçlar, oksijen tüpleri, benzin ve gaz bidonları ile açılmasında güçlük veya zarar olduğu için ancak kullanma sırasında açılan benzeri şeyler böyledir.

Havuç, şalgam, patates, mısır patatesi, soğan ve buna benzer ürünü yer altında bulunan sebzeler de bu konuya girerler. Bu, satılan şeyin topraktan çıkarılarak bir defada satışı mümkün olmamasıdır. Bunları çıkarmanın güçlüğü ve genellikle malların bozulması veya kullanılmaz hale gelmesi sebebiyle parça parça satmak mümkün değildir.

Üstü örtülü olan, ürünü sadece bulunduğu şekilde satmak mümkün olan geniş tarlalardaki ürünün akidleşme vasıtasıyla satışı, adet olmuştur. Satılan ürün, benzerlerinden aşın şekilde farklılık gösterdiğinde ve bu akid yapanlardan birine zarar verdiğinde, muhayyerlik vardır. Dilerse akdi sürdürür, isterse onu fesh eder. Bu aynen, yumurta satın alan kimsenin onun bozuk olduğunu anlayınca tutma veya zararı sebebiyle iade etme arasında muhayyerlik hakkının olması gibidir. c) Cizaf alış - veriş:

Cizaf.- Miktarı ayrıntılı olarak bilinmeyen şeydir. Bu, Allah Rasûlü aleyhisselam zamanında sahabe arasında bilinip, uygulanan alış - veriş çeşitlerinden biridir. Alış - veriş yapan iki tarafı, gördükleri bir ticaret malı hususunda, miktarını bilmeden —ancak az hata eder ve sıhhatli takdirde bulunan ehil kimselerin tahmini ile — akid yaparlardı.

Eğer fiatta zarar olursa, bu azlığı sebebiyle müsamaha ile karşılanan basit bir şey sayılırdı.

İbn Ömer (r.a.) şöyle demiştir: Çarşının yukarısında cizaf ile yiyecek alıp, satarlardı. Allah Rasûlü aleyhisselam malı nakletmedikçe böyle alış - veriş yapmaktan onları menetti.

Rasûl aleyhisselam onların cizaf (götürü usulü) alış - verisini kabul etmiş, sadece onların nakletmeden önce alış - veriş yapmalarını yasaklamıştır.

İbn Kudâme şöyle demiştir: Satıcı ve müşteri onun miktarından habersiz oldukları zaman buğdayın cizaf ile satışı caizdir. Bu konuda ayrılık olduğunu bilmiyoruz.

24.4.2.6. Satılan Malın Teslim Alınması

Değerinden istifade edilecek ise, satılan malın kabzedilmiş olması gerekir. Bu konunun açıklaması aşağıdadır:

Kabz (teslim alma) dan önce ve sonra değeri ile mülk hasıl olmayan şeylerin, vasiyyet, miras ve vedia (emanet)mn satışı caizdir. Birşey satın alan kimsenin, kabzından, sonra onu satması, hibe etmesi veya onda tasarrufta bulunması caizdir. Ama teslim alma gerçekleşmemişse, bu durumda o malda — satışı dışında — diğer tüm meşru tasarruf çeşitlerinden biri ile tasarrufta bulunması sahih olur.

Satışı dışındaki tasarrufların sahih olmasının sebebi, sırf akid sebebiyle müşterinin satılan şeye malik olması ve mülkünde dilediği gibi tasarrufta bulunma hakkına sahip olmasıdır.

İbn Ömer şöyle demiştir: «Sünnet, el sıkışarak akid yapılan şeyin, müşterinin malı olduğu şeklinde yerleşmiştir.» (Hadisi Bu-harî kaydetmiştir.)

Teslimden önce satışa gelince, bu caiz değildir. Çünkü malın ilk satıcının yanında iken telef olması ve böylece satışın ga-rar (zarar) olması muhtemeldir. Garar satışı ise sahih değildir. İster gayr-ı menkul, ister menkul olsun ve ister miktarı belli, isterse belirsiz olsun aynıdır. Çünkü, Ahmed, Beyhaki ve İbn Hibbân'm «hasen isnadla» rivayetine göre. Hâkim bin Hizam : «Ey Allah'ın Rasûlü! Ben ticaret malları satın alıyorum. Bu hususta helal ve haramlar nelerdir?» diye sordu. Nebi aleyhisselam şöyle buyurdu. «Bir şey satın aldığın zaman onu teslim almadıkça satma.»

Buhari ve Müslim'in rivayetine göre : «Allah Rasûlü aleyhisselam zamanında miktar belirsiz yiyecek satın alıp, onu kendi konak yerine nakletmeden sattıkları için insanlar dövülür idi.»

Bu prensipten, iki nakidden (altın ve gümüş) birinin diğeri ile teslimden önce satışının caiz olması müstesnadır. İbn Ömer (r.a.) Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e dinar ile deve satımı ve ona karşılık dirhem almayı sordu. Nebi aleyhisselam buna izin verdi.

Kabzin manası: Akar (gayr-ı menkul) da kabz (teslim alma) ; satanın, onu mülküne dahil eden kimsenin, (toprağın ekime, evin yerleşmeye, ağacın gölgelenmeye veya meyvasının toplanmaya ve benzeri) onunla amaçlanan faydalanma şekillerini yapmasına müsait hale getirmesi ile olur.

Yiyecek, elbise, hayvan ve benzeri gibi nakli mümkün olan menkul eşyalardan kabz (teslim alma) ise, aşağıdaki şekilde olur:

Birincisi: Eğer ölçüsü belli ise ölçü veya tartı ile miktarının ödenmesi ile.

İkincisi: Eğer götürü usulüyle ise, bulunduğu mekandan nakledilmesi ile.

Üçüncüsü : Bunun dışında kalanlar hususunda ise örf'e göre.

Menkulde kabzin, miktarın belirlenmesi (ölçülmesi) yle olduğunun delili, Buharî'nin naklettiği Nebi aleyhisselam'ın Osman bin Affân'a söylediği şu buyruğudur: -Ölçüsü belirlendiği zaman, onu ye.»

Bu hadis keyl ile miktarı belirleme şart koşulduğunda, keyl ile ölçmenin vacib olduğuna delildir. Her ikisi de

eşyanın takdirinde mi'yar (ölçüt) olmada ortak oldukları için vezin (tartı) da böyledir. Her şeyin, miktarı belirlenerek temlik edilmesi gerekir. Bunların miktarının ölçülmesi kabz yerine geçer. Yiyecek veya başka bir şey olmaları aynıdır.

Bulunduğu yerden naklin vacibKğine delil ise, Buharı ve Müslim'in naklettiği İbn Ömer (r.a.)'m şu sözüdür:

«Biz Rib-ban'dan götürü usulüyle yiyecek satın alırdık. Allah Rasûlü aley-hisselam onları yerlerinden nakletmedikçe satmamızı yasakladı.» Bu yiyeceğe mahsus değildir. Aksine yiyecek, pamuk, keten ve benzeri gibi diğer şeylere de —götürü usulü alındığında— şamildir, aralarında bir fark yoktur.

Bunlar dışında kalan, hakkmda nass bulunmayan şeyler hususunda halkın örfüne ve aralarında cari olan teamüle baş vurulur.

Bu sebebî biz, hakkında nass bulunan meseleleri aldık ve nass bulunmayanları ise örf'e bıraktık.

Hikmeti: Ticaret matnının teslim alınmadan satılmasının men-edilmesinin hikmeti saydıklarımızdan fazladır.

Satıcı, onu sattığında müşteri teslim almamış ise, onun zimmetinde kalmayı sürdürür. Eğer telef olursa, hasan müşterinin değil satıcının üzerinedir. Müşteri bu durumdayken onu satar ise, ondan sağladığı kâr, hasarın tesirini yüklenmediği birşeyin kân olur. Bu hususta Ebû Dâvûd, Tirmîzi, Nesâi ve fbn Mâce, Allah Rasûlü aley-hisselam'ın, zimmetine geçirilmemiş şeyin kârının satımından nehyettiğini nakletmiştir.

ibn Abbas (r.a.) bunu iyi anlamış ve kendisine kabzedilmt-miş şeyin satımının yasaklanma sebebi sorulduğunda, şöyle demiştir : «Bu, dirhem ve yiyecek karşılığında dirhemin te'cil edil-mesindedir.»

24.4-3- Alış - Veriş Akdine Şahid Tutmak

Allah, alış - veriş akdinde şahid bulundurmaya emrederek, şöyle buyurmuştur: «Ahş - veriş yaptığınız zaman şahid tutun. Katibe ve şahide zarar yoktur.» (Bakara : 282)

Şahid tutma emri, mendubluk içindir ve bunda maslahat ve hayır olduğuna işarettir. Yoksa bazılarının sandığı gibi farziyet için değildir.

Cessâs, «Ahkamü'l-Kur*ân»da şöyle demiştir: «Şehirler uleması arasında, ayette anılan yazışma, şahid tutma ve rehinin mendubluk için olduğunda ve bunlarda bizim için fayda, salah ve dünya - ahiret ihtiyacı bulunduğu işaret olduğunda hilaf yoktur. Bunlardan hiçbirisi vacib değildir.

-Ümmet, selef ve halef; borçlanma, satım ve alım akidleri-ni, şahid tutmaksızın bize kadar nakletmiş ve şehirler uleması bunları bildikleri halde hiçbirisi bunu inkâr etmemiştir. Eğer şahid getirme vacib olsaydı, onlar bunu bildikleri halde terkede-ni uyarıyı bırakmazlardı.

«Bu durum, onların bunu mendub gördüklerine delildir. Nebi aleyhisselam'ın asrından günümüze kadar, bu böylece nakledilmiştir.

«Eğer sahabe ve tabiin, alışverişlerine şahid tutsalardı, bunu ifade eden ve onların şahid tutmayı terkedeni uyardıklarına dair mütevatir nakil gelirdi.

«Onlardan şahid tutmaya dair istifade edilecek bir nakil gelmediği ve onların, halkın bunu terk etmelerini hoş görmedikleri ortaya çıkmadığı için, borçlanma ve alış - verişte yazma ve şahid tutmanın vacib olmadığı sabit olur.»

24.4.4. Satış Üzerine Satış

ibn Ömer'in naklettiği, Nebi aleyhisselam'm: «Hiç biriniz kardeşinin satışı üzerine satış yapmasın.» buyruğu gereğince satış üzerine satış yapmak haramdır. (Hadisi Ahmed ve Nesâi kaydetmiştir.)

«Sahiha»da, Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayete göre, Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: *Kişi, kardeşinin üzerine satış yapamaz.»

Ahmed, Nesâi, Ebû Dâvud ve Tirmizi'de — Tirmizi'nin «Ha-sen» dediği — şu hadis vardır: «Kim iki kişiye bir şey satarsa, bu onlardan ilk alanındır.»

Bunun şekli Nevevi'nin dediği gibi, şöyledir: Halkdan biri, bir ticaret malını, müşterinin muhayyerliği şartıyla satar. Sonra bir başkası gelerek, ona akdi feshetmesini ve satın aldığı şeyin benzerini daha az fiatla ona satmayı teklif eder.

Başkasının alımı üzerine alımın şekli ise şöyledir : Satıcı muhayyer olur. İnsanlardan biri ona, sattığı şeyi daha fazla fiat vererek satın almayı ve ilk akdi feshetmesini teklif eder.

Bu alış veya satışta yapılan ve menedilmiş olan bir günahdır. Fakat bunlardan hangisi satış veya alış önce yaptıysa onun alış ve satış akdi gerçekleşir. Şafi'i, Ebû Hanife ve diğer fakih-lere göre durum böyledir.

Zahirilerin ileri gelenlerinden Davud bin Ali'ye göre akid gerçekleşmez. Malik'den bu hususta iki görüş nakledilmiştir.

Açık artırma ile satış (müzayede) ise bunun aksinedir. Çünkü o, akid henüz gerçekleşmediği için caizdir.

Rasûlüllah aley-hisselam'ın bir ticaret malını «artıran yok mu» diyerek öne sürdüğü sabit olmuştur. Kim, bir adama birşey satar, sonra onu başka birine daha satarsa, ikinci satış hükümsüz ve batıldır. Çünkü mal ilk müşterinin mülkünde olduğu için, malik olmadığı şeyi satmıştır. İkinci satışın, muhayyerlik müddetinde veya onun bitiminde olması aynıdır. Çünkü satılan mal, sırf satış sebebiyle onun mülkünden çıkmıştır. Semüre

(r.a.)'den rivayete göre Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur : *Bir kadını iki velisi birden evlendirirse, kadın ilk evlendirilenidir. Bir ticaret malı iki kişiye satılırsa, bu ilk satın alanındır.»

24.4.5. Veresiye Müddetinin Artması ile Fiatın da Artması

Peşin satış caiz olduğu gibi, veresiye satış da caizdir. Bir malın fiyatının bir kısmının peşin bir kısmının ise veresiye olması, — alıcı ve satıcı karşılıklı anlaşmaları zaman — caizdir. Fiat veresiye olduğu zaman, satıcı fiatın veresiye Ödenmesi sebebiyle arttırma yaparsa, caizdir. Çünkü fiatın ödenmesinde belirli bir süre geçmektedir. Hanefiler, Şafi'iler, Zeyd bin Ali, Müeyyed Billah ve fakih-lerin çoğunluğu, delillerin umumunun onu caiz kılması sebebiyle bu görüşe sahip olmuştur. Şevkanî de bunu tercih etmiştir.

24.4.6. Komisyonculuğun Caiz Olması

İmam Buhari şöyle demiştir: «İbn Şirin, 'At'a, İbrahim ve Hasan simsarlık (komisyonculuk) da bir beis görmezlerdi.

İbn Abbas; «Bu elbiseyi sat. Şu fiattan fazlası senindir,- denilmesinde bir mahzur yoktur.» demiştir.

İbn Şirin şöyle demiştir: «Mal sahibinin; «Şunu şu fiata sat, fazlalığı senindir, (veya aramızda bölüşürüz.)» demesinde bir mahzur yoktur.»

Rasûlullah aleyhisselam şöyle buyurmuştur; «Müslüman şartlan(na riayetkardır.)»

(Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd ve Hâkim Ebû Hureyre'den nak-letmiştir. Buharî ise ta'liken zikretmiştir.)

24.5. SATIŞ ŞEKİLLERİ 24.5.1. Cebren Satış

Fakihlerin çoğunluğu, akid yapanın malı satmada ihtiyaç sahibi olmasını şart koşmuşlardır. Malını «satmaya haksız yere zorlanırsa, Allah Subhanehû'nun «Karşılıklı rıza ile yaptığımız ticaretle olması müstesna.» (Nisa : 69) buyruğu gereğince alış - veriş gerçekleşmez.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem de : «Alış - veriş ancak, karşılıklı rıza iledir.» buyurmuştur.

Yine Nebi aleyhisselam : «Ümmetinden hata, unutmama ve zorlama sonucu olan şeyler kaldırıldı.- buyurmuştur.

(Hadisi İbn Mâce, İbn Hibbân, Dârekutnî, Taberani, Beyha-kî ve Hâkim kaydetmiş, «Hasen» veya «Zaif» olmasında ayrılığa düşmüşlerdir.

Satıcı, malını hakkıyla satmaya zorlanırsa, alış - veriş sahih olarak gerçekleşir.

Kişinin; mescidi veya kabristanı genişletmek için evini satmaya zorlanması da böyledir.

Altına girdiği borcu ödemek için veya karı ya da ana - babanın menfaati için bir ticaret malını satmaya zorlamak da caizdir. Bu durum ve benzerlerinde; onun rızasının yerine şer'i rıza geçtiği için alış - veriş sahih olur.

Abdurrahman bin Ka'b (r.a.) şöyle demiştir: «Muaz bin Cebel cömert bir genç idi. Elinde birşey tutumazdı.

Mallannın tümü borca batıncaya değin borçlandı. Alacaklıları ile konuşması için, Nebi aleyhisselam'la konuşmaya geldi. Eğer biri Muaz'ı bıraksa, Allah Rasûlü aleyhisselam sebebiyle bırakırdı. Allah Rasûlü aleyhisselam, Muaz'ın hiçbir şeyi kalmamacasına bütün mallarını (borcuna karşılık) sattı.»

24.5.2. Zarurete Düşenin Satışı

İnsan bazen, borcu veya geçimi için gerekli bir zorunluluk sebebiyle elindekini satmak zorunda kalır ve zaruret sebebiyle bu malları değerinden daha azıyla satar. Bu çeşit satış, mekruh olmakla beraber caizdir, bozulmaz. Bu tür hallerde darda kalana yardım etmek ve ona elem veren sıkıntıdan kurtulması için borç para vermek meşru kılınmıştır.

Bu konuda meçhul bir adamdan hadis nakledilmiştir. Ebû Dâvûd'da «Beni Temimli bir şeyhden yapılan rivayete göre o, Şöyle demiştir: Ali bin Ebû Talib bize hitab ederek, şöyle dedi: «Halkın başına darlık zamanları gelecektir. Zenginler ellerinde bulunanı sıkır ve bu sayede mallarını arttırlar. Allah Teâlâ «Aranızda iyiliği unutmayın.- (Bakara: 237) buyurmuştur. Darda kalanlar mallarını satarlar. Nebi aleyhisselam darda kalanın satışını, zarar satışını ve mahsulünü elde etmeden satışını menetmiştir.»

24.5.3. Sığınma Satışı

İnsanlar, bir zalimin mallarına saldıracağından korktuğunda bu zalimden kaçırarak için birbirine yardımcı olup şartlarını ve rükunlarını yerine getirerek zahiren (göstermelik) alışveriş akdi yaparlarsa, bu akid sahih olmaz.

Çünkü akid yapan iki taraf alış - veriş kasdetmemişlerdir. Bu ikisi, şaka ile alış - veriş yapan kimseler gibidir.

«Bu akid sahihtir. Çünkü şart ve erkanına riayet edilmiştir.» de denilmiştir.

İbn Kudâme ise: «Sığınma satışı batıldır.» demiştir, Ebû Hanîfe ve Şafiî şöyle demiştir.- «Bu akid sahihtir. Çünkü alış - veriş, erkanı ve şartlarıyla tamamlanıp akdi bozan şeylerden hali olunca, sahih olur. Zira, alan ve satan

fasid bir şart hususunda İttifak etseler, sonra da şartsız akid yapsalar, alış -3n

veriş sahih olur. Bize göre bunlar alış - veriş amaçlamamış olsalar — şakacılar gibi— akidleri sahih olmaz.»

24.5.4. Belirli Bir Şeyi İstisna Ederek Yapılan Satış

Birinin bir ticaret malım, belirli bir şeyi istisna ederek satması caizdir. Meselâ ağaçları — bir ağacı istisna ederek — satmak veya birkaç evi birden satıp, aralarından birini dışta bırakmak ya da bir arazi parçasını satıp bunun belirli bir kısmını istisna etmek gibi.

Câbir (r.a.)den rivayete göre : «Nebi aleyhisselam; münâkale, muzâbene (İ) ve istisnai satışı —belirli olmadıkça— yasakladı.»

Cehalet ve zararı içerdiği için, belirli olmayan meçhul birşey istisna edildiğinde, satış sahih olmaz.

24.6. ÖLÇÜ VE TARTININ YERİNE GETİRİLMESİ

Allah Sübhanehû «Ölçü ve tartıya riayeti» emrederek şöyle buyuruyor: «Ölçüyü ve tartıyı doğru yapın.» (En'ani: 152)

•Bir şeyi ölçtüğünüz zaman, ölçüyü tam tutun, doğru teraziyle tartın. Böyle yapmak, sonuç itibariyle daha güzel ve daha iyidir.» (İsrâ: 35)

ölçü ve tartıyla oynamayı ve hafifletmeyi menederek şöyle buyuruyor .■ -İnsanlardan kendileri birşeyi ölçerek aldıkları zaman tam alan, ama onlara bir şeyi ölçüp tartarak verdiklerinde eksik tutan kimselerin vay haline! Bunlar büyük bir günde tekrar dirileceklerini sanmıyorlar mı? O gün insanlar âlemlerin Rabbinin huzurunda dururlar.» (Mutaffîfîn : 1 - 6)

24.6.1. Terazinin Müşteri Kefesinin Ağır Basmasının Teşvik Edilmesi

bin Kays'dan rivayete göre, o şöyle demiştir: Ben ve ahrefe, Hacre'den elbise yüklenip, Mekke'ye getirdik. Alıl" sallallahu aleyhi ve sellem bize yaya olarak geldi, ısusunda pazarlık edip, O'na sattık. Sonra bir adam (2) Bu sırada Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sel-

(D Bak : Meçhul Aüşveriş Bölümü

(2) Ücret, alfan veya gümüş olarak verildiği işin tartılarak belirleniyor.

lem ona; -Tart ve bir kefesi ağır bassın.» buyurdu. (Hadisi Tir-mizî, Nesâî ve İbn Mâce kaydetmiş, Tirmizi «Hasen-Sahih» demiştir.)

24.6.2. Alım - Satımda Müsamaha

Buharî ve Tirmizi'nin Cabir (r.a.)'den rivayetine göre, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Allah, sattığı, satın aldığı ve borcunu istediği zaman müsamahalı davranan adama rahmet etsin.»

24.7. MEÇHUL (ĞARAR) ALIŞ-VERİŞ

Meçhul alış - veriş, cehalet ihtiva eden veya zarar doğuran ya da kumar ile olan alış - verişlerin tümü olup, Sâri tarafından yasaklanmıştır.

Nevevi şöyle demiştir : «Meçhul alış - verişin nehyi, içine pek çok meselenin girdiği, şer'i asıllardan biridir.»

Meçhul alış - verişten şu ikisi müstesnadn-:

1 — Satılan maida ayrıldığı takdirde, satışı caiz olmayacak olan, satılan mala tabi olan şeyler. Meselâ, binaya tabi olan bina temelinin ve hayvana tabi olan memesindeki sütün satışı gibi.

2 — önemsizliği veya ayrıştırma ve ta'yinin güçlüğü sebebiyle adeten müsamaha gösterilen şeyler. Meselâ, insanların orada kalma sürelerinde ve kullandıkları suda farklılık bulunmasına rağmen, belirli bir ücret ile hamama girmeleri veya kapalı kapta bulunan sudan içmek ya da pamuktan yapılmış cüb-be gibi.

Sâri, meçhul alış - veriş olan konuları ifade etmiştir. Cahi-liyye döneminde uygulanan ve bu kapsama giren bazı alış - veriş türleri aşağıdadır:

24.7.1. Çakıl Taşı Atarak Yapılan Satışın Yasaklanması

Cahiliyye halkı, genişliği belirlenmemiş bir toprağı satarlardı. Sonra çakıl taşı atarlar ve çakıl taşı durduğu zaman, ulaştığı yer, satılan toprağın sınırı olurdu. Veya kendisi bilinmeyen birşey üzerine satış yaparlar, sonra çakıl taşını atarlar ve düştüğü şey satılan mal olurdu. Bu tür satışa «Çakılla satış» denir.

24.7.2. Dalgıç Satışının Nehyi

Cahiliyye halkı, dalgıç denize daldığı zaman denizde bulacağı şeyi dalgıçtan satm almak üzere alış - veriş yaparlardı. Akid, alış - veriş yapanları bağlardı. Müşteri — birşey bulunmasa bile— fiatı verildi. Satan da bulduğu şeyi —aldığı fiat daha değersiz bile olsa— müşteriye verirdi. Bu alış - veriş türüne «Dalgıç satışı» denir.

24.7.3. Doğacak Yavrunun Satışı

Bu, hayvanın doğuracağı yavru üzerine, doğmadan önce yapılan akiddir. Memedeki sütü satmak da böyledir.

24.7.4. Mülameşe Satışı

Elbiseyi veya bir ticaret malını, el ile yoklayarak yapılan satıştır. Onun durumunu bilmeden veya ondan hoşnut olmadan, böyle yapılan satış bağlayıcı olurdu.

24.7.5. Münabeze Satışı

Akid yapanlardan her birinin, yanındakini atarak yaptıkları ve karşılıklı rıza bulunmadan bağlayıcı saydıkları satıştır.

24.7.6. Münâkale Satışı

Muhakele; olmamış ekini, ölçüsü belirli bir yiyecek karşılığında satmaktır.

24.7.7. Müzâbene Satışı

Muzâbene, hurma ağacının meyvasını, bir miktar toplanmış ürün karşılığında satmaktır.

24.7.8. Muhadere Satışı

Muhadere, yeşillenmiş meyveyi, olgunlaşmadan önce satmaktır.

24.7.9. Hayvanın Sırtındaki Yünün Satışı Bu caiz değildir.

24.7.10. Sütteki Yağın Satışı Bu da caiz değildir.

24.7.11. Hable'l-Habele Satışı

Sahihayn'da yer aldığı üzere cahiliyye halkı, hable'l-habe-le'nin, kesildiğinde çıkacak eti üzerinde alış - veriş akdi yaparlardı.

Hable'l-habele; hayvanın karnındaki doğurması, sonra da doğurduğu yavrunun hamile kalmasıdır. Nebi aleyhisselam onları bu alış - verişten menetti. Bu alışveriş ve benzerleri, üzerine akid yapılan şeyin bilinmesi sebebiyle Sari' tarafından yasaklanmıştır.

24.8. GASE EDİLEN VE ÇALINAN ŞEYİN SATIN ALINMASININ HARAMLIĞI

Müslümanm, sahibinden haksız yere alındığını bildiği şeyi satın alması haramdır. Çünkü onu almak, ona malik olan kimsenin elinden onun mülkiyetini haksız yere nakleder. Böylece satm alan kimse, onu malik olmayan kimseden satın almış ve günah ve düşmanlıkta onunla yardımlaşmış olur.

Beyhaki'nin rivayetine göre, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve seilem şöyle buyurmuştur: «Kim —çalındığını bildiği halde — çalıntı bir malı satın alırsa, günah ve utançda ona ortak olmuştur.»

24.9. İÇKİ YAPANA ÜZÜM VE FİTNE ÇIKARANA SİLAH SATMAK

Üzümün, içki yapana ve silahın, fitne çıkarana veya harbilere satılması ipe herhangi bir malın, onunla haram işlemeyi amaçlayan satılması caiz değildir. Akid yapıldığında, batıl olarak meydana gelir. Çünkü akidden amaç, alış - veriş yapan her iki tarafın bedel ile faydalanmasıdır. Satan fiattan faydalanır, müşteri ise ticaret malından

istifade eder. Burada ise, tehlikeli şeylerin irtikabı neticesini doğurduğu ve bunda Şâri'in menet-tiği günah ve düşmanlıkta yardımlaşma bulunduğu için, istifade amacı gerçekleşmemiştir.

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: -İyilik ve takvada yardımlaşın, günah ve düşmanlıkta ise yardımlaşmayın.» (Maide: 2)

İbn Ömer'den rivayete göre, Allah Rasûlü aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Allah, içkiye, içene, dağıtana, satana, alana, akana, sıkıtırana, taşıyana ve kendisine taşmana la'net etmiştir.»

Allah Rasûlü aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Üzümlü, bağ bozumu sırasında depo edip, içki yapana satan kimse, göz göre göre kendini ateşe atmıştır.»

Ömer bin Husayn (r.a.)'dan rivayete göre, şöyle demiştir: «Allah Rasûlü aleyhisselam fitne çıkması için silah satmayı menetti.* (Hadisi Beyhaki kaydetmiştir.)

İbn Kudâme şöyle demiştir: -İçki yapacağı sanılan kimseye, sıkımkhk üzüm satmak, haramdır.

Bu sabit olunca, satış haram olur ve müşterinin bu amacı ya sözü veya bu işe mahsus bir karine ile bilinirse, satış batıl olur.

Hali bilinmeyen veya — içki ve sirkeyi birlikte yapan kimsenin onu satm alması gibi — durumu muhtemel olan biri olursa ve içki yapmayı amaçladığına delalet eden bir şey söylemez-se, satış caizdir.

Bu hüküm, harb ehline veya yol kesene yada fitne çıkarana... silah satmak yada içinde içki satımı ve benzeri şeyler yapılması için evini kiralamak gibi haram amaçlanan tüm şeyler hakkında geçerlidir.

Bu tür satışlar, haramdır ve akid batıldır.»

24.10. HARAMLA KARIŞIK BULUNAN ŞEYİN SATIŞI

Satış akdi, hem mubah ve hem de haram olan şeylere şamil olduğu zaman; «Mubah hakkındaki akid sahih, haram olan şeydeki ise batıl olur.» demiştir. Bu Şâfi'i'nin iki görüşünden en zahiri ve Malik'in mezhebidir. «Akid her ikisinde de batıl olur» da denmiştir.

24.11. SATIŞ SIRASINDA ÇOK YEMİN ETMENİN YASAKLANMASI

Alîah Rasûlü sallallahu aleyhi ve seilem çok yemin etmeyi yasaklayarak şöyle buyurmuştur: «Yemin, ticaret malına menfaat getirir, bereketi ise yok eder.» (Hadisi Buhari ve başkaları Ebû Hüreyre'den nakletmişlerdir.)

Bu, Allah'ı büyükleme dolayısıyla yapıyor ise, aldatma se-beblerinden biri olur. Müslim'de ise şöyle geçmektedir: «Alışveriş sırasında çok yemin etmekten sakının. Çünkü o malı revaç buldurur, sonra da bereketini giderir.»

Allah Rasûlü saüallahu aleyhi ve sellem: «Tüccarlar fâcir-dir.» buyurdu. «Ey Allah'ın Rasûlü! Allah alış - veriş helal kılmadı mı?» diye soruldu. Nebi aleyhisselam şöyle buyurdu: «Evet, fakat onlar yemin ederler ve günaha girerler. Konuşurlar ve yalan söylerler.» (Hadisi Ahmed ve diğerleri «Sahih isnad» ile kaydetmiştir.)

İbn Mes'ud'dan rivayete göre, Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur : «Kim, müslüman bir kimsenin malı üzerine haksız yere yemin ederse, Allah ile —ona gadaplanmış iken— karşılaşır.» İbn Mes'ûd şöyle dedi: «Sonra Allah Rasûlü aleyhisselam bize Allah'm kitabından delil getirerek şu ayeti okudu : «Allah'ın ahdini ve yeminlerini az bir değere değiştirenlerin, işte onların, ahirette bir payları yoktur. Allah onlara kıyamet günü hi-tabetmeyecek, onlara bakmayacak, onları temize çıkarmayacaktır. Elem verici azab onlar içindir.» (Âli İmran: 77) (Hadisi Buhari ve Müslim kaydetmiştir.)

Buhari'nin rivayetine göre; bir bedevi Nebi aleyhisselam'a giderek: «Ey Allah'ın Rasûlü büyük günah nedir?» diye sordu. Nebi aleyhisselam «Allah'a şirk koşmak» buyurdu. Adam: «Sonra hangisi?» dedi. Nebi aleyhisselam «Yemin-i ğamûs» buyurdu. Adam: «Yemin-i ğamûs nedir?» diye sordu. Nebi aleyhisselam şöyle buyurdu: «Müslüman bir kimsenin malını yalan yemin ile koparmaktır.»

Nebi aleyhisselam onu «Ğamûs» (batıran) olarak isimlendirmiştir. Çünkü o, yemin edeni cehennem ateşine batırır. Fa-kihlerin bir kısmına göre onun kefareti yoktur. Çünkü aşırılığı pek şiddetli ve günahı pek büyüktür. Kefaret ile onun telafisi mümkün değildir.

Ebû Ümâme İyâs bin Sa'lebe el-Hârisî (r.a.)'dan rivayete göre, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur : «Kim, yemin ile müslüman birinin hakkını alırsa, Allah ona cehennemi gerekli, cenneti ise haram kılar.» Bir adam O'na «Ya değersiz birşey olursa! Ey Allah'ın Rasûlü!» diye sordu. Nebi aleyhisselam: «Arak ağacından yapılan bir misvak sopası bile olsa.» buyurdu. (Hadisi Müslim kaydetmiştir.)

24.12. MESCİDDE ALIŞ-VERİŞ YAPMAK

Ebû Hanîfe, mescidde alış - veriş yapmayı caiz görmüş ve alış - veriş sırasında mescidde ticaret malını bulundurmaya ise tenzihen mekruh savmıştı»-

tenzihen mekruh saymıştır. 36

Malik ve Şâfi'i de mekruh olmasına rağmen cevaz vermiştir Ahmed ise sıhhatinin caiz olmasını kabul etmemiş ve onu haram saymıştır.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyuruyor: «Mescidde abş - veriş yapan birini gördüğünüz zaman «Allah ticaretini kârâh kılmasın.» deyin.»

24.13. CUMA EZANI SIRASINDA YAPILAN SATIŞ

Farz bir namazın vakti daraldığı sırada ve cuma ezanı okunurken alış - veriş yapmak, haramdır.

Ahmed'e göre, «Allah Teâlâ'nın «Ey inananlar! cuma günü namaz için ezan okunduğu zaman, Allah'ı anmaya koşun; alış -verişi bırakın. Bilseniz, bu sizin için daha hayırlıdır.» {Cum'a: 9) âyeti gereğince, alış - veriş sahih olmaz.»

Nehiy, cuma günü ile ilgili olarak, alış - veriş akdinin fasid olmasını gerektirir. Diğer namazlar da buna kıyas edilir.

24.14. TEVLİYYE, MURABAHA VE VADÎA'NTN CAİZ OLMASI

Tevliyye, murabaha ve vadi'a, —satıcı ile alıcıdan her birinin ticaret malının alınacağı fiatı bilmeleri şartı ile — caizdir.

Tevliyye} eksik veya fazla olmaksızın sermayesine (kârsız) satmasıdır.

Murabaha; ticaret malının alındığı fiata belirli bir kâr koyarak satılmasıdır.

Vadi'a ise; aldığı fiattan daha düşük bir fiata satmadır.

24.15. MUSHAF'IN SATILMASI VE SATIN ALINMASI

Fakihler, mushafın satın alınabileceği konusunda ittifak edip, satılması hususunda ayrılığa düşmüşlerdir. Üç imam bunu mubah görmüş, Hanbelîler ise haram saymıştır.

Ahmed: «Mushafın satışı hususunda bir izin bilmiyorum » demiştir.

24.16. MEKKE EVLERİNİN SATIŞI VB KİRAYA VERİLMESİ

Aralarında Evzâ'î, Sevri, Mâlik ve Şafî'nin de bulunduğu pek çok fakih bunu caiz saymıştır. Ebû Hanîfe'nin de görüşü böyledir.

24.17. SUYUN SATILMASI

Nehir, deniz, kaynak ve yağmur sularının tümü, insanların hepsinin mülkündedir. Hiçbiri bunlara diğerinden daha haklı değildir. Yerlerinde bulundukları sürece ne satılmaları ne de satın alınmaları caiz değildir.

Rasûl aleyhisselâm Ebû Davud'un rivayet ettiği bir hadiste şöyle buyurmuştur: -Müslümanlar üç şeyde ortaktır Su, ot ve ateş.»

Rivayete göre 'İyas el-Müzenî su satan bir grub insan görmüş ve şöyle demiştir; «Su satmayın. Çünkü ben Allah Rasû-lü'nü su satılmasını yasaklarken işittim.»

İnsanlar suyu biriktirip, topladıkları zaman, ona malik olurlar. Mülkünde bir kuyu kazan ve onu çıkarmak için aletler yapan kimsenin bu durumda onu satması caizdir. Nebi aleyhisse-lam'ın Medine'ye geldiği sırada «Rime» denilen, Yahudilerin malik olduğu ve halkın ondan su satın aldığı, Nebi aleyhisselam'ın onun satışını ikrar ettiği, müslümanların da ondan su aldığı, bu işin Osman (r.a.)'m onu satın alıp müslümanlara vakfedince-ye kadar sürdüğü sabit olmuş bir kuyu vardı.

Bu durumda havuz haline getirildikten sonra suyun satışı, odun satışı gibi olur. Çünkü o toplanmadan önce, herkese mubah olur. Toplanıp muayyen bir şahsın malı olunca, satışı sahih olur. Nebi aleyhisselam şöyle buyuruyor: »Birinizin bir ip alıp, bir yük odun toplaması, insanlardan dilenmesinden daha hayırlıdır. Onlar ya verirler, ya da vermezler.»

Su satıldığı zaman, sayaç gibi harcanan suyun miktarını hesap eden bir cihaz varsa onun ölçülmesi sahih olur.

Eğer kullanılan suyu tesbit etmenin mümkün olacağı bir cihaz bulunmuyorsa, satışta örfe müracaat edilir.

Tüm bunlar genel durumlardır. Zorunlu durumlarda ise su sahibinin ücret almadan suyu vermesi vacib olur.

Ebû Hüreyre Cr.a.) 'dan rivayete göre, Rasûl aleyhisselam şöyle buyurmuştur: -Allah üç kişiyle kıyamet günü konuşmaz: Yanındaki fazla suyu yolcuya vermeyen adam, İkindiden sonra ticaret malını satmak için yalan yere yemin eden adam,- bir imama biat edip, ona ihsanda bulunursa, biatına vefa gösteren, ihsanda bulunmaz ise, ona vefa göstermeyen kimse.»

24.18. İADE SATIŞI

İade satışı, paraya muhtaç olan kimsenin akar (gayr-i menkûl) un, fiatıru ödeyince tekrar geri almak üzere satmasıdır. Bu-

nun hükmü, görüşlerin en tercih, edilenine göre, rehin hükmündedir.

24.19. İSTESNA SATIŞI (SİPARİŞLE SATIŞ)

İsteğe uygun olarak ima! edilen şeyi satın almaktır. Bu İslam'dan önce de bilmiyor idi. İmamlar, bunun meşru olduğunda ve rükûnlarının «icab ve kabul» olduğunda icma etmişlerdir.

Bu satış, siparişle muamelenin cari olduğu her şeyde caizdir.

Hükmü: Fiat ve satılan şeyde mülkiyeti doğurur.

Sihhat şartları: Sipariş edilen şeyin cinsi, çeşidi, vasıfları ve miktarı, cehaleti ortadan kaldırıp, tartışmayı giderecek şekilde açıkça belirtilmelidir.

Müşteri, «görme muhayyerliği» sebebiyle, malın görülmesi sırasında, fiatı verip, onu almak ile akdi feshetmek arasında muhayyerdir.

Onun vasıflandırılan şekilde olması veya olmaması eşittir. Bu, Ebû Hanife ve Muhammed'e göredir.

Ebû Yusuf ise şöyle demiştir; «Eğer vasıflandırdığı şekilde yapılmış bulursa, zanaatkarı zarara sokacağı için iade etme mu-hayerliği yoktur. Onu alacağı fiat karşılığında, yapılan şeyden başkasını satın alamaz.»

24.20. EKİN VE MEYVALARIN SATIŞI

Olgunlaşmadan önce meyvanın satışı, tane olmadan önce de ekinin satışı, onların, toplanmadan Önce telef olmasından ve hastalığa uğramalarından korkulduğundan sahih değildir.

Buhari ve Müslim'in İbn Ömer'den rivayetine göre: «Nebi aleyhisselam meyvanın olgunlaşmadan satışı (alana da, satana da) yasakladım

Müslim'in İbn Ömer'den rivayetine göre; «Nebi aleyhisselam hurmayı renklenmeden satmayı, başağı, buğday vermeden ve hastalıktan emin olunmadan satmayı yasakladı.»

Buhari'nin Enes'den rivayetine göre, Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuşdur: «Ne dersiniz, şayet Allah meyva vermesini en-gellese, biriniz kardeşinin malını ne ile alacak?»

Olgunlaşmadan meyva, tane vermeden ekin — eğer faydalanmak mümkünse ve hisseli değilse — hemen toplamak şartıyla satılırsa sahih olur. Çünkü bu durumda ıdef olması ve hastalık meydana gelmesi korkusu yoktur.

Eğer toplanması şartıyla satsa, sonra da müşteri olgunla-sıncaya kadar ürünü toplamasa; «Satış batıl olur.» denmiştir. «Batıl olmaz, fazlalığa ortak olurlar.» da denmiştir.

24.20.1. Ürünü Toprak Sahibinin veya Ağaç Sahibinin Satması

Bu hükümler, toprak ve arazi sahiplerinden başkalarına nis-betledir. Eğer meyva olgunlaşmadan önce ağacın malikine satılmış olsa —meyvanın olgunlaşmadan önce ağacıyla birlikte satılması gibi — bu satış sahih olur. Yine ekinin olgunlaşmadan Önce toprak sahibine satışı da, müşteriye nisbetle teslimin olgunlaştıktan sonra meydana gelmesi sebebiyle sahih olur.

24.20.2. Ürünün Olgunlaşması (Salah) Nasıl Bilinir?

Yaş hurmanın olgunlaşması; kızarması ve sararması ile anlaşılır.

Buhari ve Müslim'in Enes (r.a.)'den rivayetine göre, Nebi aleyhisselam meyvanın renklenmeden satışını yasakladı. Enes (r.a.) 'a «Renklenmesi nasıldır?» diye soruldu. «Kızarması ve sararması.» dedi.

Üzümün olgunlaşması ise, suyunun tatlanması, yumuşaması ve sararması ile bilinir. Diğer meyvaların olgunlaşması da yenmesinin hoş olması ve sulanmaları ile bilinir.

Buhari ve Müslim'in Cabir'den rivayetine göre: «Nebi aleyhisselam, tatlanmadan meyvanın satışını yasakladı.» Hububat ve ekinin olgunlaşması ise, tanesinin sertleşmesiyle anlaşılır.

24.20.3. Tedricen Olgunlaşan Meyvaların Satışı

Meyva ve ekinlerde, tümün içerisinden bir kısmı olgunlaşıp, diğer kısmı henüz olgunlaşmasa ve her iki tip ürün bir akitle satılsa, akdin aynı cins üründe varid olması şartıyla 6 satış caizdir. Böyle durumlar, ürün verme zamanları birbirine yakın ve farklı olan muz, gül, salatalık ve benzeri bitkilerde söz konusu olur.

Maliki fakihleri, bazı Hanefi fakihleri ve Hanbeliler bu görüşü benimsemiş ve bunu aşağıdaki delillere dayandırmışlardır:

1 — Şari'in, bir kısmı olgunlaşan meyvanın satışına cevaz verdiği sabit olmuştur. Olgunlaşmayan meyvalar ise, olgunlaşanlara tabi olur. Böylece, akid mevcudlar üzerine yapılır ve henüz bulunmayanlar ise onlara tabidir.

2 — Bu abş - verişin caiz olmaması, iki mahzur doğurur.

a — Tartışma meydana gelir. Çünkü akid, genellikle geniş tarlalarda vaki olur. Müşterinin ilk ürünü toplaması

ancak uzun bir vaktin geçmesiyle mümkün olur ve ikinci ürünün çıkması için yeterli zaman geçmiş olur. Bu durumda ilk ürünü diğerinden ayırmak mümkün olmaz. Akid yapan iki taraf arasında tartışma çıkar. Bunlardan biri diğerinin malını yemiş olur.

b — Mallar atıl bırakılır : Satan, ilk ürünün çıkması sırasında onu satm alacak kimseyi her zaman hazırda bulamaz. Ürün eksilir ve böylece mah zayı olur.

Durum böyle olunca, bu şekil satış caiz kılınmıştır. Caiz olmadığına dair görüş, karışıklık ve güçlük çıkarır. Bu ikisi ise Allah Teâlâ'nın şu sözüyle kaldırılmıştır:

«O, dinde sizin için bir zorluk kılmamıştır.» (Hacc: 78) İbn Abidin, bu görüşü tercih etmiş ve «Mecelle-i Ahkam-ı Şer'iyye»de bunu almıştır.

24.20.4. Başağmdaki Buğdayın Satılması

Başağında bulunan buğdayın ve kabuğundaki bakla, pirinç, susam, ceviz ve bademin satışı caizdir. Çünkü tane bunlarla faydalı olur, arpa gibi başağında satılmaları caizdir.

Nebi aleyhisselam, buğday vermeden ve hastalıktan emin olmadan başağın satılmasını yasaklamıştır. Çünkü bu zarar doğurur. Başak içinde bulunanı gizlediği için, meçhul alışveriş olur.

Bu, Hanefi ve Malikilerin mezhebidir.

24.20.5. Afete Uğrayan Ürünü Düşürmek

Afet, insani bir fiil olmadan ekine veya meyvaya isabet edip, onu helak eden şeydir. Meselâ kıtlık, dolu, kuraklık afettir.

Afetlere mahsus hükümler vardır :

Meyva, olgunlaştıktan sonra satılır ve müşteriye onu kaldırması için müddet verilir de, sonra hasadından önce felakete uğrayıp, telef olursa, bunları satıcı tazmin eder. Müşterinin, fia-tmı vermesi vacib değildir. Çünkü Rasûl aleyhisselam «felakete uğrayan üründe akdi kaldırmayı» emretmiştir. (Hadisi Müslim, Cabir (r.a.)'den nakletmiştir.)

Bir lafızda Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Kardeşine meyva satar da, ürün afete uğrarsa, ondan fiat olarak birşey alman helal olmaz. Kardeşinin malını haksız yere neyle alacaksın?»

Bu hüküm, satıcının onu ağacıyla birlikte veya mülkü, tar-lasıyla birlikte satmadığı ya da müşterinin onu adet üzere almadığı durumdadır. Bu durumlarda ise, müşterinin kefaleti altında, nlnr

Eğer ürünün telef olması, tabii afetler sebebiyle değil de, İnsanın kusurundan dolayı olursa; müşteri, akdi feshedip fiatı satandan geri almak ile akdi geçerli sayıp telef olan kısmın kıymetini almak arasında muhayyerdir. Bu görüşe, Ahmed bin Hanbel, Ebû Ubeyde ve bir grup hadis ehli sahip olmuştur. İbn Kayyim de bu görüşü tercih edip «Ebû Dâvud»a yazdığı «Tezhib» de şöyle demiştir: «Alimlerin cumhuru, felaketler sebebiyle akdi kaldırma emrini, mienduplu-ğa ve ma'ruf ve ihsan yoluyla istihbaba hamletmişlerdir. Vu-cub ve bağlayıcılığa değil.»

Malik; «Zarar, üçte bir ve daha fazla olursa, akid kalkar, üçte birden daha az olduğunda ise kalkmaz,» demiştir. Malikiler ise: «Bu sözün anlamı şudur - «Afetler, üçte birden daha azmi telef ettiği zaman, telef olan müşterinin malından sayılır. Üçte birden daha çoğunda ise, telef olan kısım, satanın malı sayılır.» demişlerdir. Hadisin, vücuba değil de nebd ve istihbaba hamiedilmesi, hadisteki emrin, müşterinin ürün üzerindeki mülkünün meydana gelmesinden sonra olmasına dayandırılmıştır. Müşteri onu satmayı veya hibe etmeyi istese, ondaki mülkiyeti sebebiyle bunlar sahih olur.

«Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem zararın yüklenil-meddiği şeyde kâr etmeyi yasakladı.»

Müşterinin onu satması sahih olunca, zararım da yüklendiği sabit olur.

«Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem olgunlaşmadan önce meyvayı satmayı yasakladı.» Eğer felaket, olgunlaşmadan sonra olmuşken, zarar müşterinin malından sayılsa, bu nehiy bir kaide olmaktan çıkardı.

24.21. ALIŞ-VERİŞTE ŞARTLAR

Alış - veriş şartları iki kısma ayrılır:

- 1 — Sahih - bağlayıcı şartlar.
- 2 — Akdi iptal eden şartlar.

24.21.1. Akdin Gereklere Uygun Olan Şartlar

Bunlar üç çeşittir:

a — Satışın gereklerinden olan şartlar: Trampa ve fiatın ödenmesi şartı gibi.

b — Akdin maslahatından olan şartlar: Fiatın veresiye olması, bir kısmının veresiye ödenmesi şartı veya satılan şeyde muayyen bir sıfatın bulunması şartı gibi. Meselâ hayvanın sağimlık veya hamile olması, ya da «doğan»ın

avcı olması gibi. Şart bulunduğu zaman, akid bağlayıcı olur.

Şart bulunmadığında, müşterinin şartın bulunmaması sebebiyle akdi feshetme hakkı vardır. Allah Rasûlü aleyhisselam şöyle buyuruyor. «Müslümanlar, şartların yerine getirirler.»

Şart bulunmadığında müşterinin, şart koşulan sıfat kadar, satılan malın kıymetini düşürme hakkı da vardır.

c — Akidde, satıcı veya alıcı lehine belirli bir menfaatin bulunması şartı. Meselâ bir ev satılıyorsa, bir ay veya iki ay orada oturma gibi, bir müddet ondan faydalanma şartının koşulması...

Yine bir hayvan satılıyorsa, onun belirli bir yere kadar üzerindeki yükü taşımasının şart koşulması da böyledir.

Çünkü Bu-hari ve Müslim şunu nakletmiştir: «Cabir (r.a.) Nebi aleyhisse-lam'a, yükünü Medine'ye taşıması şartıyla devesini sattı.»

Yine, müşterinin satıcıya, ma'lum bir menfaati şart koşması da böyledir. Meselâ, satanın sattığı şeyi belirli bir yere götürmesi veya hayvanın yularını ya da yavrusunu da almayı şart koşması gibi.

Muhammed bin Mesleme, bir Nebtî'den bir demet odun satın aldı ve ona bunu taşımasını şart koştu. Bu yayılmasına rağmen, kimse bunu inkar etmedi.

Ahmed, Evzâ'i, Ebû Sevr, İshak ve İbn Münzir'in mezhebi budur.

Şafi'i ve Hanefiler, bu satışın sahih olmadığı görüşündedir. Çünkü Nebi aleyhisse-lam şartlı satışı yasaklamıştır.

Fakat bu yasaklama, sahih değildir. Nebi aleyhisselam ancak bir satışta iki şart birden koşmayı yasaklamıştır.

24.21.2. Akdi Bozan Şartlar

Bunlar da üç çeşittir:

a — Akdi kökten iptal eden şartlar: Meselâ satıcının müşteriye : «sana bunu, senin bana şunu satman veya borç vermen

şartıyla satıyorum.» diyerek, akid yapanın arkadaşına başka bir akdi yapmayı şart koşması gibi.

Bunun delili Rasûl aleyhisselam'ın; «Satışla beraber borç alma belal değildir. Bir satışta iki şart bulunmaz.»

buyruğudur. (Hadisi Tirmizi kaydetmiş ve «sahih» demiştir.)

Ahmed şöyle demiştir: «Bu anlama dahil olan her şey, böyledir. Meselâ: «Sana, kızım bana nikahlaman şartıyla veya kızımı nikahına alman şartıyla bunu satıyorum.» demesi gibi. Bunların tümü sahih olmaz. Ebû Hanife, Şafi'i ve çoğunluğun görüşü budur.

Mâlik bunu caiz görmüş ve şartta anılan karşılığı fasid sayarak, şöyle demiştir: «Belirli ve helal olduğu zaman, fasid lafza iltifat edilmez.» (Bu şart, akdi bozmaz.)

b — Kendileriyle birlikte satışın sahih olduğu şartlar:

Akdi gereklerine ters olan bu şartlar batıl, (akid ise sahih) olur. Meselâ, satıcının müşteriye satın aldığı malı satmamayı ve hibe etmemeyi şart koşması gibi.

Çünkü, Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Allah'ın kitabında bulunmayan her şart, batıldır. Yüz şart bile olsa...»

(Hadisi Buhari ve Müslim kaydetmiştir.)

Ahmed, Hasan, Şa'bi, Nehâ'i, İbn Ebi Leylâ ve Ebû Sevr bu görüştedir. Ebû Hanife ve Şafi'i ise: «Alış - veriş fasid olur.» demiştir.

c — Onlarla birlikte alış - verişin gerçekleşmediği şartlar: Meselâ; «Falan razı olursa veya şunu bana getirirsen, bunu sana sattım.» demesi gibi.

Müstakbel bir şarta bağlanan tüm satışlar da böyledir.

22.22. KAPORALI SATIŞ

Kaporalı satışın şekli şöyledir: Müşteri bir şey alır ve onun fiyatının bir kısmını satıcıya verir. Alış - veriş bozulmaz ise, fia-tını öder. Eğer alış - veriş gerçekleşmez ise, satıcı, bu kaporayı müşterinin ona bir hibesi olarak alır.

Alimlerin çoğu, İbn Mâce'nin naklettiği; »Nebi aleyhisselam kaporalı satışı yasakladı.« hadisine dayanarak bu alış - verişin sahih olmadığı görüşündedir.

İmam Ahmed bu hadisi «zaif» saymış ve Nafi' bin Abdül-haris'in naklettiği hadis gereğince kaporalı satışı caiz saymıştır: Nafi', Ömer için Safvan bin Ümeyye'nin evini, hapishane olarak dörtbin dirheme — eğer Ömer razı olursa, alış - veriş geçer-

44

li yok razı olmaz ise dörtbin dirhem Safvan'ın olmak üzere — satın almıştır.

İbn Sîrin ve İbn Müseyyeb, «Ticaret malını iade etmeyi ve onunla birlikte bir şeyde geri ödemeyi kerih gördüğü zaman, bir mahzur yoktur.» demiştir. İbn Ömer de bunu caiz görmüştür.

24.23. KUSURLU OLMAMASI ŞARTIYLA SATIŞ

Kim, birşeyi bütün meçhul kusurlardan âri olması şartıyla, — satan beri olduğunu söylemediği halde — satın alır da, satın aldığı malda kusur bulursa, muhayyerdır. Çünkü onu satış sonrasında tesbit etmiştir. Satış öncesinde tesbit etseydi satış akdi kalkmaz idi.

Eğer satıcı kusuru söyler veya müşteri akid sonrasında, kusuru bulunmadığını söylerse, akid bozulmaz. Abdullah bin Ömer, Zeyd bin Sabit'e sekizyüz dirheme bir köleyi kusuru bulunmadığı şartıyla sattı. Zeyd onu kusurlu buldu. Onu İbn Ömer'e iade etmek istedi. İbn Ömer kabul etmedi. Durumu Osman (r.a.)'a götürdüler. Osman (r.a.) İbn Ömer'e: «Sen bu kusuru bilmediğine dair yemin eder misin?» dedi. İbn Ömer «Hayır» dedi. O da onu geri verdi. Daha sonra İbn Ömer onu bin dirheme sattı. (Hadisi Ahmed ve başkaları nakletmiştir.) İbn Kayyim şöyle demiştir: Bu, onların satışın sahih olduğuna ve kusuru bulunmaması şartının caiz olduğuna ittifaklarıdır. Osman ve Zeyd (r.a.), satıcı kusuru bildiğinde, kusursuzluk şartının ona bir fayda vermeyeceğinde de ittifak etmişlerdir.

24.24. SATICI İLE MÜŞTERİ ARASINDAKİ İHTİLAFA

Satıcı ve alıcı fiat konusunda ihtilaf ederler ve yanlarında bir delilleri de bulunmazsa, satıcının yemini ile birlikte sözü geçerlidir. Müşteri, satıcının söylediği o fiatla malı almak ile onu bu fiata almadığına, daha düşük fiata aldığına dair yemin etmek arasında muhayyerdır.

Eğer müşteri, ondan uzak olduğuna dair yemin ederse, ticaret malı, ister bulunsun, isterse telef olsun, satıcıda kalır.

Bunun aslı, Ebû Davud'un Abdurrahman bin Kays bin Eş'-as'ın babası yoluyla dedesinden naklettiği şu hadistir: Babası şöyle demiştir: Eş'as, Abdullah'dan yirmibine Humus kölelerinden bir köle satın aldı. Abdullah ona fiatı almaya birini gönderdi. Eş'as: «Ben onbini aldım.» dedi. Abdullah ise; «Aramızda bir hakem tayin et.» dedi. Eş'as «Aramızda hakem sensin.»

dedi. Abdullah şöyle dedi: Ben'Allah Rasûlü sallallahu aleyhi

ve sellem'i işittim şöyle buyuruyordu : «Alıcı ile satıcı ihtilaf ettiği zaman, aralarında delil yoksa, söz ya mal sahibinin dedidir, ya da alışverişten vaz geçerler.»

Alimler bu hadisi kabul ile karşılaşmışlardır. Hadisin umumu sebebi ile İmam Şafii şöyle demiştir: «Satıcı ve müşteri fi-atta ihtilaf ettiklerinde ahidleşmiş gibidirler. Müddette veya şart mukayyet liginde ya da rehinde yahutta tazminde ihtilaf ettikleri zaman, her ikisi de yemin ederler.»

24.25. FASİD ALIŞVERİŞİN HÜKMÜ

Sahih alış - veriş, şartları ve rükünların yerine getirilmesinde Şâri'in emrine muvafık olan alış - veriştir. Bu alış - verişle satılan şeyin ve bedelin mülkü ile istifade etmek helal olur.

Şâri'in emrine muhalefet edildiği zaman, alış - veriş sahih olmayıp fasit ve batıl olur.

Fasid alış - veriş, İslâm'da gayr-ı meşru kılınmıştır. Bu "yünden akid tamam olmaz ve şer'i bir hüküm ifade etmez. Bu alış -veriş üzerine —müşteri satılan malı teslim almış bile olsa — mülkiyet kurulamaz. Çünkü yasaklanmış şey, mülk edinme yolu olamaz.

Kurtubî şöyle demiştir: «Haram olan herşey bellidir ve alış -verişi bozar. Alıcının, malı aynen iade etmesi gerekir. Eğer elinde telef olmuşsa, onun kıymetini iade eder. Bu gayri menkul, mal ve hayvanda böyledir.

Tartılan veya ölçülen yiyecek veya malın, tartı ve Ölçü olarak aynısının iadesi gerekir.»

Fasid alışverişle elde edilen kâr ne yapılır?

Hanefiler : -Fasid bir alış - verişle satılan malın fiyatını satıcı teslim alır, onda tasarrufta bulunur ve kâr ederse, alış - verişi feshedip, fiyatı müşteriye iade etmesi ve kân da — Kitab'ın nassı ile yasaklanmış bir yoldan kazandığı için — tasadduk etmesi gerekir.» görüşündedir.

24.26. SATILAN MALIN, TESLİMİNDEN ÖNCE TELEF OLMASI

a — Teslimden önce, satılan malın tamamı veya bir kısmı, müşterinin fiili sebebiyle telef olursa, satış fesh olmaz, akid olduğu gibi kalır. Müşterinin, bu malın fiyatını aynen ödemesi gerekir. Çünkü onun telef olmasına kendisi sebep olmuştur.

b — Yabana birinin Cüçüncü şahsın) fiili sebebiyle telef olmuşsa, müşteri (zaran tazmin için) bu üçüncü şahsa, müracaat etmek ile akdi feshetmek arasında muhayyerdır.

46

c__ Satılan malın tamamı teslimden önce, satıcının fiili ve-

a kendiliğinden ya da semavi bir âfet sebebiyle telef olursa, akid bozulur,

jj__ Satılan malın bir kısmı, satıcının fiili ile telef olursa,

müşteriden fiyatın telef olan kısmı düşer. Müşteri kalan- kısmı, ona mahsus fiat ile alma hususunda muhayyerdır.

e__ Eğer, satılan malın bir kısmı, kendiliğinden telef olursa bedelden bir şey azaltılmaz. Müşteri ise, akdi fesh ile kalan malı bedelin tamamı ile alma arasında muhayyerdır.

f — Semavi bir afet sebebiyle telef olur da, bir miktar eksilme olursa, eksilen kısmın değeri, fiattan düşürülür. Müşteri, akdi feshetme ile kalan kısmı, ona mahsus fiatla alma arasında muhayyerdir.

25.27. SATILAN MALIN TESLİMDEN SONRA TELEF OLMASI

Satılan mal, teslimden sonra telef olursa, müşteri zâmin (zararı yüklenmiş) olur. Eğer o malda satanın muhayyerliği yoksa, müşteri malın fiyatını ödemek zorundadır. Aksi halde, müşterinin ya kıymetini yada malın benzerini satıcıya ödemesi gerekir.

24.28. FİAT TAYİNİ (TES'İR)

24.28.1. Anlamı

Tes'ir, satılması istenilen ticaret eşyasına, satanın da, satın alanın da zarar etmemesi için, mahdud bir fiat koymaktır.

24.28.2. Yasak Edilmesi

Tirmizî, Nesâî, Ebü Davûd ve İbn Mâce'nin sahih senedle rivayetlerine göre, Enes Cr.a.) şöyle demiştir: Halk, - Ey Allah'ın Rasûlü, fiatlar arttı. Bizim için fiat tayin et!» dediler. Allah Rasûlü sallâllahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: *Fiatlan Allah tayin eder. O, Kâbid, (sıkan - daraltan) Bâsît (açan - genişleten) ve Râzak (nziklandırant'dır. Ben hiç birinizin ne kan, ne de mal hususunda benden bir talebi bulunmadığı halde Allah'a ulaşmak isterim.»

Alimler bu hadis ile; hâkimin ticaret mallarının fiatma müdahale etmesinin haram olduğu sonucuna varmışlardır. Çünkü böyle bir uygulamaya çoğunlukla zulüm karışır. İnsanlar mâlitasarruflarında hürdürler. Onlara tahditler koymak, bu hürriyetlerine aykırıdır.

Müşterinin maslahatını gözetmek, satıcının maslahatını gözetmekten daha Öncelikli değildir. İki durum çatıştığı zaman, ic-tihadda her iki tarafın da maslahatına saygılı olmak gerekir.

Şevkânî, şöyle demiştir: «İnsanlar mallarına hakimdirler. Fiati sınırlandırmak, onlara tahditler koymaktır. İmam, müslü-manların maslahatlarını gözetmekle emrolunmuştur. Yoksa fiati azaltarak müşterinin maslahatını gözetmek, ya da fiati artırarak satıcının maslahatını gözetmekle değil. İki iş birbiriyle çatıştığı zaman, içtihadda, her iki gruba da saygılı olmak gerekir. Mal sahibini, ticaret malını, hoşnud olmadığı şeye karşılık satmaya zorlamak, Allah Teâlâ'nın şu âyetine terstir:

«Ey inananlar! Mallarınızı aranızda haksızlıkla değil, karşılıklı nza ile yapılan ticaretle yeyin, haram ile nefsinizi mahvetmeyin.» (Nisa : 29)

Fiat tahdidi, ticaret malının gizlenmesine sebep olur. Bu da fiatların yükselmesi sonucunu doğurur. Fiatların yükselmesi ise, onlan almaya güç yetiremeyen fakirlere zarar verir. Zenginlerin onları fahiş fiatlarla karaborsadan almaya gücü yeter. Böylece her iki grub için de darlık ve sıkıntı başgösterir. Her iki taraf için de maslahata uygun olan, bu değildir.

24.28.3. İhtiyaç Anında Fiatlan Düşürmek

Tüccarlar zulmettikleri ve fahiş fiatlar koyarak haddi aştıkları zaman, pazar zarara uğrar. Bu durumda, hâkim'in piyasaya müdahale ederek, halkın haklarını korumak, ihtikarı yok-etmek ve tüccarların harisliğinden dolayı halkın uğradığı zulmü kaldırmak için fiatlan sınırlandırması gerekir.

Bu yüzden İmam Mâlik fiatların yükseldiği durumlarda, fiatlan sınırlandırmanın caiz olduğu görüşündedir. Bazı Şafi'iler de bunu caiz görmüştür.

Yine Zeydî imamlarından bir cemaat, ticaret mallarının pek çoğunda, bunun caiz olduğu görüşündedir. Sa'id bin Müseyyeb, Rebi'a bin Abdurrahman ve Yahya bin Sa'd el-Ensâri de aynı kanaattedir. Bu alimlerin tümü, 'fiatların artması yüzünden cemaatin maslahatı kaybolduğu zaman fiatlan sınırlamanın caiz olduğu' görüşündedirler.

Hidâye yazarı şöyle demiştir:

«Sultanın, halkın aleyhine fiatlara müdahalesi caiz değildir. Eğer yiyecek maddelerinin sahipleri, haddi aşılıp bunlara kıymetlerinin çok üstünde fiat koyarlarsa ve kadı, müslümanların haklarını fiatlara müdahale etmekten başka şekilde koruyamazsa, bu durumda, Kadı'nın rey ve görüş sahiplerine danışarak bir neticeye varmasında, bir mahzur yoktur.»

24.29. İHTİKÂR

24.29.1. Tanımı

İhtikâr : Malın piyasada az bulunup, fiatının artması için bir şeyi satın alıp, depo etmektir. Bunun sonucunda, halk zarara uğrar.

24.29.2. Hükümü

Sâri' (Kanun koyucu) onda hırs, tama', kötü ahlâk ve halkı darlığa düşürme bulunduğu için, ihtikân menetmiş ve onu haram saymıştır.

Ebû Dâvud, Tirmizî ve Müslim'in, Ma'mer'den rivayetine göre, Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «İhtikâr yapan, günah işlemiştir.»

Ahmed, Hakim, İbn Şeybe ve Bezzâr'ın rivayetine göre, Nebi aleyhisselam, şöyle buyurmuştur: -Yiyecekte kırk gece boyunca ihtikâr yapan, Allah'tan uzaktır, Allah da ondan beridir.»

Rezeyn'in -Câmii'nde rivayetine göre, Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: »İhtikâr yapan kul ne kötüdür!

Eğer fiatların düştüğünü duysa üzülsün, yükseldiğini duysa sevinir.»

İbn Mâce ve Hâkim'in, İbn Ömer'den rivayetine göre, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur : «CâlibC*) nızıklanır, ihtikâr yapan ise, mel'ündür.»

Ahmed ve Taberânî'nin, Ma'kil bin Yesâr'dan rivayetine göre, Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: •Kim, müslümanların fiatlarından birine, onu yükseltmek için müdahale ederse, Allah tebâreke ve Teâlâ'nın onu, kıyamet günü, büyük bir ateşe oturtması hakkıdır.»

24.29.3. İhtikâr Ne Zaman Haram Olur?

Fakihlerden pek çoğu; şu üç şartı kendinde bulunduran ihtikârın haram olduğu görüşündedir.

(*) Câlîb; ticaret malı toplayıp, uygun fiatla onu satan kimsedir.

F. 4/49

1. Depo edilen şeyin ihtiyaçtan fazla olması: İhtiyaç, tam bir senelik iâşedir (geçimlik). Çünkü Allah Rasûlü'nün yaptığı gibi, kişinin bu müddet için kendisinin ve ailesinin nafakasını depo etmesi caizdir.

2. Ticaret malının, ihtiyacın (talebin) fazlalaşıp fahiş fiat-la satabilmek için, fiatının yükseldiği zamana kadar depo edilmesi.

3. İhtikârın, insanların, yiyecek, elbise ve benzeri maddelerde ihtiyacı olduğu zaman, yapılmış olması -. Eğer tüccarın ya nında çok bulunan bu maddelere halkın ihtiyacı yoksa, halka zararı dokunmadığı için bu ihtikâr sayılmaz.

24.30. MUHAYYERLİK

24.30.1. Tanımı

Kabul veya red durumlarından birini tercihte serbest olma isteğidir. Şu kısımlara ayrılır:

24.30.2. Meclis Muhayyerliği

Satan ile alan arasında icâb ve kabul meydana geldiği ve akid tamamlandığı zaman, her ikisi de, muhayyerliğin bulunmadığına dair anlaşmadıklarında, alış - veriş akdinin yapıldığı meclisten ayrılmadıkları sürece, akdi bozma veya devam ettirme hakına sahiptir.

Anlaşanlardan birinin, acele ile icâb ve kabulü yerine getirdiği, daha sonra da, bu anlaşmanın maslahatına uygun olmadığı durumlar ortaya çıkabilir. Bu yüzden Sâri, bu hakkı akdi hemen bozabileceği umulan kimseye sağlamıştır.

Buhari ve Müslim'in, Hâkim bin Hizâm'dan rivayetine göre, Allah Rasûlü salîallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Ahcî ve satıcı, ayrılmadıkları sürece muhayyerdir- Doğru söyler ve açıklarlasa, alışverişleri ikisi için de bereketli olur. Eğer gizlerler ve yalan söylerlerse, alışverişlerinin bereketi kalkar.»

Yani alışveriş yapan iki kişinin, birbirlerinden ayrılmadıkları sürece, akdi sona erdirmeye veya devam ettirmeye hakları vardır. Ayrılma, her durumda, kendi şartlarına göre tayin edilir. Küçük bir evde, takid yapanlardan) birisinin çıkmasıyla ayrılma gerçekleşir. Büyük bir evde ise, meclisten iki veya üç adım Öteye giderek yer değiştirmesiyle ayrılma gerçekleşmiş olur. Be-

berce dikilirler veya beraberce giderlerse, muhayyerlik devam

Ayrılmada, örfü gözönüne almak tercih olunur. Eğer örf, durumu ayrılma olarak değerlendirirse, bununla hükmolunur. Şayet örfen, ayrılma geçerli sayılmazsa, ayrılmamış olurlar.

Beyhakfın, Abdullah bin Ömer'den rivayetine göre, o şöy-je demiştir: «Müminlerin emiri Osman'dan, Hayber'de, hissesine düşen bir vadi mal satın aküm. Alışverişi yaptığım zaman, satıştan vazgeçmesinden korkarak, dönüp evinden çıktım. Sün^ net, alışveriş yapanların ayrılıncaya değin muhayyer olmaları şeklindedir.»

Sahabe ve tabiin alimlerinin cumhuru, bu görüştedir. Şafii ve Ahmed bunu imamlardan alarak şöyle demişlerdir:

«Meclis muhayyerliği, alışveriş, sulh, havale, icâre ve mal kazanma amaçlanan sürekli ve bedelli akidlerin tümünde sabit olmuştur. Sürekli olup kazanç amaçlanmayan akidlere gelince, nikah ve boşanma gibi akidlerde meclis muhayyerliği sabit olmamıştır. Yine sürekli olmayan müdarebe, şirket ve vekalet akidleri de böyledir.- Şart muhayyerliği, akid yaptıktan sonra ikisinin onu kaldır-masıyla düşer. Eğer alıcı ve satıcıdan biri onu

kaldırırsa, diğerinin muhayyerliği her ikisinden birinin ölümüne değin sürer.

24.30.3. Şart Muhayyerliği

Şart muhayyerliği, alıcı ve satıcıdan birinin belirli bir müddet için muhayyer olmak şartıyla bir şeyi alıp - satmasıdır. Eğer bu müddet kabul edilirse, şartı koyan, bu süre içerisinde dilerse alışverişini yerine getirir, isterse ilga eder. Bu şartı, akid yapanların her ikisinin veya birinin koyması caizdir.

Şart muhayyerliğinin meşru oluşunun delilleri:

İbn Ömer'den rivayete göre, Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur : «Muhayyerli satış müstesna, alışveriş yapanlar ayrılmadıkça satış gerçekleşmemiştir.»

Yani ayrılana kadar, birbirlerini satışını yerine getirmeye zorlayamazlar. Ancak biri veya her ikisi belirli bir süre için muhayyerlik şartını ileri sürerse, o başka.

Yine İbn Ömer'den rivayete göre, Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «İki kişi, alışveriş yaptıkları zaman, ilcisi de ayrılmayıp, beraber bulundukları sürece, muhayyerdirler. Biri diğerini muhayyer kılar ve bunun üzerine alışveriş yaparsa, satış vacib olur.» (Hadisi, Ebû Dâvud, Tirmizi ve Nesâî kaydetmiştir.)

*Fayda edilen süre sona erdiği zaman, akid bozulmaz ise, alışveriş bağlayıcı olur.

Muhayyerlik; satın alınan ticaret malında müşterinin, vakıf, hibe ve satış gibi tasarruflarda bulunmasıyla sona erdiği gibi, sözle de biter. Çünkü bu, tasarruflar, onun razılığına delildir.

24.30.4. Kusur Muhayyerliği

24.30.4.1. Satış Sırasında Malın Kusurunu Gizlemenin Sarmılığı

Kişinin, müşteriye malının kusurunu açıklamadan satması haram kılınmıştır,

Ukbe bin Âmir'den rivayete göre, o şöyle demiştir: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'i işittim, şöyle buyuruyordu; «Müslüman, müslümanın kardeşidir. Müslümanın, kardeşine, malın kusurunu açıklamaksan satış yapması helal değildir.»

Adda bin Hâlid şöyle demiştir: Nebi aleyhisselam bana şunu yazdı: «Bu, Adda' bin Halid bin Hevze'nin, Allah Rasûlü Mu-hammed'den satın aldığı hastalığı, kusuru ve gizlisi bulunmayan köle veya cariye. Müslümanın alışverişini, müslümandandır.»

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, şöyle buyuruyor: «Bizi aldatan, bizden değildir.»

24.30.4.2. Kusurlu Malın Satışının Hükümü

Müşteri malın kusurunu bildiği halde akid sona ererse, bu akid bağlayıcı olur ve artık onun muhayyerliği yoktur. Çünkü bu kusura razı olmuştur. Müşteri kusuru bilmediği halde, akid-den sonra bu kusuru öğrenirse, akid, sahih olarak meydana gelmiştir. Ancak bağlayıcı değildir. Malı geri çevirip, satıcıya verdiği bedeli geri alma ya da malı tutup, kusur sebebiyle meydana gelen eksikliğe karşılık, fiyatın bir kısmını alma konusunda serbesttir. Ancak bundan razı olur veya satın aldığı malı satmak için pazara çıkarmak ya da gelirini almak, yahud da onda tasarrufta bulunmak gibi razılığı gösteren bir delil bulunursa, akid bağlayıcı olur.

İbn Münzir, şöyle demiştir: Hasan, Şureyh, Abdullah bin Hasan, İbn Ebî Leylâ, Sevrî ve 'rey ehli' şöyle demiştir: «Müşteri, bir ticaret malı satın alıp, kusurunu öğrendikten sonra satmak için pazara çıkarırsa, muhayyerliği sona erer.» Bu, Şafii'nin de mezhebidir.

24.30.4.3. Alıcı ile Satıcı Arasında İhtilaf

Alıcı ile satıcı, satış esnasında kusurun söylenip - söylenmediği hususunda ihtilaf ederler ve her ikisinin de bir delili bulunmazsa, satıcının yemini ile beraber sözü kabul edilir. Osman, böyle hüküm vermiştir.

«Müşterinin yemini ile beraber sözü kabul edilir. Mal satıcıya geri iade edilir,» de denilmiştir.

24.30.4.4. Bozuk Yumurta Almak

Tavuk yumurtası alan kimse, onu kırar ve bozuk olduğunu görürse, isterse fiyatın tamamını satıcıdan alır. Çünkü bu durumda akid, malın bir değeri bulunmadığı için bozulmuş olur. Artık bir faydası olmadığı için, mallan satıcıya iade etmek zorunda değildir.

24.30.4.5. Gelir Borçludur

Akid fesholunduğu zaman, malın müşteride bulunduğu süre içerisinde bir gelir elde edilmişse, bu gelir müşterinin hakkıdır.

Âişe (r.a.)'dan rivayete göre, Nebi aleyhisselam, «Gelir, borçluya aittir. - buyurmuştur. (Hadisi, Ahmet, Ebû Dâvud, Tirmizi, Nesâî ve İbn Mâce kaydetmiş; Tirmizî «sahih» demiştir.) Yani, satılan maldan elde edilen gelir, bu yüzden borç altına girmesi sebebiyle — onun yanında telef olmuş bile olsa — müşteriye aittir. Eğer bir hayvan satın alsa ve bir kaç gün ondan gelir elde etse, sonra bir kusuru ortaya çıkarsa, müşterinin hem fesh hakkı vardır, hem de satıcının ona bir karşılık ile baş vurması dışında bu kazanç onundur. Bazı rivayetlere göre; Bir adam bir köle satmış, bir süre ondan gelir kazanmış, sonra bir kusurunu bulup, bu kusur sebebiyle onu iade etmiş. Satıcı, «Kölemin kazancı ne oldu?» demiş. Nebi aleyhisselam ise şöyle buyurmuş: «Kâr, borçlunundur.» (Hadisi Ebû Davud kaydetmiş ve «isnadı böyle değildir.» demiştir.)

24.30.4.6. Alışverişte «Kusuru Gizleme» (Tedlis) Muhayyerliği

Satıcının, malın fiyatını arttırmak için kusuru, müşteriden gizlemesi haramdır. Müşterinin üç gün içinde onu iade etme muhayyerliği vardır. «Muhayyerlik fevri olarak (hemen iadesi durumunda! sabit olur.» da denmiştir. Bunun haram olması hususuna gelince, Allah Rasûlü sallal-lahu aleyhi ve sellem, aldatma ve hile hakkında şöyle buyurmuştur : -Bizi aldatan, bizden değildir.» İade muhayyerliğinin sabit olması haklımda, Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre, Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur : «Deve ve koyunların sütünü memesinde bırakmayın. Kim böyle bir hayvan satın alırsa, onun sütünü sağdıktan sonra iki görüş arasında muhayyerdir : Dilerse tutar, dilerse hayvanı bir sa' hurma ile birlikte iade eder.» (Hadisi, Buhari ve Müslim kaydetmiştir.) İbn Abdilberr, şöyle demiştir: "Bu hadis, hilenin yasak oluşuna delildir. Ayrıca, kusuru gizlemenin alışverişin kendisini bozmadığı, muhayyerlik müddetinin üç gün olduğuna, hayvanın sütünü sağmayıp bol sütü göstermenin haramlığına ve böyle bir hayvanın satımında muhayyerlik bulunduğuna dair de temel kaynaktır.» Satıcı, kasden kusuru gizlememişse —müşterinin, zararını telafi için muhayyerliği sabit olmakla beraber— harama girmiş olmaz.

24.30.4.7. Alışverişte Aldanma Muhayyerliği

Aldanma (el-Ğabn); satıcıya nisbetle, beş birim değerinde olan bir malı üç birime satmak, müşteriye nisbetle de üç birim kıymetinde olan bir malı beş birime satın almaktır. Biri satar veya satın alır da, aldatılmış olduğunun farkına varırsa, alışverişten dönüş muhayyerliği vardır. Bu malın kıymetinden cahil olması şartıyla, akdi bozar. Aldatma, hoş görülmemiştir. Çünkü bu, müslümanın sakınması vacib olan hile kapsamına girer. Böyle bir durum ortaya çıktığı zaman, kişi akdi bozma veya devam ettirme muhayyerliğine sahiptir. Fakat, sırf ğabn sebebiyle muhayyerlik sabit olur mu? Bazı alimler bunu, «ğabn-ı fahiş- olması durumuyla kayıtlamışlardır. Bazıları ise, değerinin üçte birine ulaşması durumuyla kayıtlamışlardır. Bu kaydı koyanlar, genellikle satıcıların mutlak ğabn (fiatın fazla alınması)'dan salim olamayacağı düşüncesindedirler. Çünkü bunun, âdetle hoş görülen nisbet-te az olması mümkündür. Kimi de sırf -aldatma- olmasını yeterli bulmuştur. Bu görüşlerin evlâ olanı, örf ve âdetle kayıtlanmış olan «ğabn» dir. örf ve âdetle aldatma (ğabn) olarak değerlendirilen alışverişte muhayyerlik meydana gelir. Öyle kabul edilmeyende ise, muhayyerlik yoktur. Bu görüş, Ahmed ve Mâlik'in mezhebidir. Bunlar, Buhari ve Müslim'in, İbn Ömer'den rivayet ettiği şu hadisle istidlal etmişlerdir: İbn Ömer diyor ki: Adı, Habbân bin Menkez olan bir adamın, alışverişte (sürekli) aldatıldığı, Nebi aleyhisselam'a iletili. Nebi aleyhisselam, «Alışveriş yaptığın zaman, «Hile yok» de.» buyurdu. (*) İbn İshak, Yunus bin Bükeyr ve Abdul A'lâ'nın rivayetine şunu eklemiştir: «Sonra sen her aldığın malda üç gece muhayyersin. Hoşnud olursan, onu tut, hoşlanmazsan iade et.» Bu adam, Osman'ın hilafetine değin yaşadı. O, bu sırada, 130 yaşında idi. Osman'ın döneminde halk çoğaldı, o bir şey satın aldığı zaman kendisine; «Bu sana eksik verilmiş.» denir, adam da dönerdi. Sahabeden biri onun lehine, «Nebi'nin onu üç gün muhayyer kıldığına» dair şahidlik yapardı. Böylece dirhemleri kendisine iade edilirdi. Alimlerin cumhuru, alışveriş delillerinin geneline bakarak, «aldanma muhayyerliği» nin sabit olmadığı ve eksiklik ile diğer durumların arasını ayırmadan, alışverişin gerçekleştiği görüşündedir. Geçen Hadis'e de şöyle cevap vermişlerdir: Bu adam, zayıf akıllı biri idi. Fakat bu akıl zayıflığı onu, temyiz kudretinden yoksun etmiyordu. Onun tasarrufları, ticarete izin verilmiş mümeyyiz küçük çocuğun tasarrufları gibidir. Ğabn durumunda, onun muhayyerliği sabit olur. Çünkü Rasûl aleyhisselam, ona alışveriş sırasında -Hile yok.» sözünü söylemesini istemişti. Onun alışverişinde «hile bulunmaması» şart koşulmuş olur ve bu, «şart muhayyerliği» konusuna girer.

24.30.4.8. Satmak İçin Pazara Getirilen Malı Karşılama

Pazara getirilen ticaret malını karşılamak da aldatma (ğabn) şekillerinden biridir. Tüccar şehre girmeden ve fiatları öğrea-meden önce karşılanıp, mallan şehirdeki fiatlardan daha düşüğüne satın alınır. Bu durum ortaya çıktığı zaman, tüccarların

(•) Bu hadisin zahiri, böyle diyen kimsenin — eksiklile olsun, olmasın— muhayyerliğinin bulunduğunu göstermektedir.

zararlarını giderme muhayyerlikleri vardır. Delili, Müslim'in, Ebû Hüreyre'den rivayet ettiği şu hadistir: Nebi aleyhisselam, ticaret için getirilen malı karşılamayı yasaklayarak şöyle buyurmuştur : -Pazara getirilen mallan yolda karşılamayın. Kim karşılar ve satın alırsa, satan, pazara geldiği zaman muhayyerdır.» Bu nehiy, alimlerin çoğunluğunun görüşüne göre, -haram-ıık» ifade eder.

24.30.4.9. Fıalt İddia ile Arttırmak

Fi a ti «iddia» ile arttırmak da bu türdendir. Bu, bir ticaret malının fiatını, kendisi almayacağı halde, alacak olanların fazla fiat vermeleri ve böylece malın fiatının artması için yüksek fiat söylemesidir.

Buharî ve Müslim'de İbn Ömer'den gelen rivayete göre, «Allah Rasûlü aleyhisselam, fiatı, iddia ile arttırmayı yasaklamıştır.»

İddia ile fiatı arttırmak, alimlerin ittifakı ile haramdır.

Hafız İbn Cafer, «Fethu'l-Bâri»de şöyle demiştir: «Bu durumun meydana geldiği alışverişler hakkında ihtilaf edilmiştir. İbn Münzir, Hadis ehlinden olan bir grubdan -Bu tür alışverişin fâsid olduğunu nakletmiştir. Bu Zâhiri'lerin ve bir rivayete göre, Mâlik'in görüşüdür. Hanbeliler arasında meşhur olan görüş de budur.

Mâlikilerce meşhur olan görüşe göre, böylesi durumlarda muhayyerlik sabit olur. Şâfi'iler de «musarrat»a kıyas ederek buna yönelmişlerdir ve mezhebin en sahih görüşüne göre, günah olmakla beraber alışverişi sahih, saymışlardır. Hane-filerin görüşü de budur.»

24.31. EL-İKÂLE: ALIŞVERİŞİ BOZMA

İkâle; bir şey satın alıp, sonra ona ihtiyacı olmadığını anlayan veya bir şeyi satıp sonra da ona ihtiyacı olduğu ortaya çıkan kişinin alışverişi bozmayı isteyip, akdi feshetmesidir.

İslâm, buna teşvik etmiş ve böyle yapmaya çağırmıştır. Ebû Dâvud ve İbn Mâce'nin, Ebû Hüreyre'den rivayetine göre, Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Kim bir müslümana ikale yaparsa, Allah da onun akrabalarına ikale yapar.»

Malın tesliminden önce yapılması caizdir. Bunda ne meclis muhayyerliği, ne şart muhayyerliği, ne de şuf a hakkı yoktur. Çünkü bu, alışveriş değil, fesihtir.

Akid fesholunduğu zaman, alıcı ve satıcıdan her biri kendisinin olana döner. Yani müşteri parayı, satıcı da satılan malı geri alır.

Satılan mal telef olur veya anlaşmayı yapan ölür yada fiat artar veya eksilirse, ikale sahih olmaz.

24.32. SELEM

24.32.1. Tanımı

«Selef»de denir. Zimmette bulunan bir şeyi, peşin para ile satmaktır. Fakihler selem'e, «mehâvic satışı» da derler. Çünkü, alıcı ve satıcıdan herbirinin zaruret gereği başvurdıkları gaib bir alışveriştir. Sermaye sahibi, ticaret malı satın almaya muhtaçtır. Ticaret malı sahibi ise, kendisinin ve olgunlaşmcaaya kadar ekinin giderlerini sağlamak için, mal henüz meydana çıkmadan önce onun değerine ihtiyaç duymaktadır. Bu, zaruri mas-lahatlardandır.

Müşteriye «müsellim» veya «rabbu's-selem» denir. Satıcıya ise «müsellem ileyh» denir.

24.32.2. Meşruluğu

Meşru olduğu, Kitab, Sünnet ve icma ile sabittir.

İbn Abbas, «Belirli bir sürede ödenecek olan selemi Allah'ın Kitab'ında helal kıldığına- ve ona izin verdiğine şahadet ederim.» demiş, sonra, şu âyeti okumuştur: «Ey iman edenler, belirli bir müddet için borçlandığınızda, bunu yazın» (Bakara: 282)

Buhari ve Müslim'in rivayetine göre; «Nebi aleyhisselam, Medine'ye geldiğinde, Medineliler, meyvelerde bir veya iki yıllığına selem yapıyorlardı.

Nebi aleyhisselam, -Kim selem yaparsa, belirli bir ölçüde, belirli bir tartıda ve belirli bir vadede selem yapsın.» buyurdu.

İbn Münzir şöyle demiştir: »İlim ehlinden bilebildiğimiz kadarıyla herkes, selemi caiz olduğunda icma etmiştir:

24.32.3. Şer'î Kaidelere Uygunluğu

Selemin meşruiyeti, Şeriat'm gereklerine, kaidelerine uygundur. Kıyasa da aykırı değildir. Çünkü alışverişte fiati geciktirmek caiz olduğu gibi selemde de satılan malı geciktirmek, caizdir. Aralarında bir fark yoktur.

Allah. Sübhânehu ve Teâla şöyle buyuruyor:

«Belirli bir müddet için borçlandığınızda, onu yazın.» (Bakara: 282)

Bu alış - verişte müeccel olan borç, zimmette saklı bulunan mallardır. Satılan mal, vasıfları belli, malum ve zimmette saklı olduğunda ve müşteri, müddetin dolması ile satıcının sözünü yerine getireceğine güveni bulunduğunda, «satılan mal», te'cili (veresiye olması) caiz olan ve âyetin şumulüne giren borçlardan biri olur. İbn Abbas şöyle demiştir: «Bu, Allah Rasûlü'nün, Hâkim bin Hizam'a söylediği, -Yanında bulunmayanı satma.» şeklindeki, kişinin yanında bulunmayanı satmasını yasaklayışı-na dahil değildir.»

(Nebî'nin Hakim'e söylediği hadisi, Ahmed ve Ebu Davud, Nesaî, Tirmizî, İbn Mâce kaydetmiş! Tirmizî ve İbn Hibban «sahih» demiştir.)

Bu nehiyden kastedilen, kişinin teslimine kadir olmadığı şeyi satmasıdır. Çünkü yanında bulunmayıp, teslimine kadir olunmayan şeyi satmak, meçhul bir alışveriş (ğarar)dir. Vaktinde meydana gelmesi galib zanla mümkün olan zimmet altındaki, vasfı belli bir şeyin satışı ise, bu nehye dahil değildir.

24.32.4. Şartlar

Selemin, sahih olabilmesi için uyulması gereken bazı şartlar vardır. Bu şartların bazıları «sermayede» bulunmak, diğer bir kısmı ise selem olarak «satılan şeyde» olmalıdır.

24.32.4.1. Sermayenin Şartları

Sermayede bulunması gereken şartlar şunlardır:

1. Cinsi belirli olmalıdır.
2. Miktarı belirli olmalıdır.
3. Bir mecliste teslim edilmelidir.

24.32.4.2. Selem Yapılan Mahn Şartları

Selem yapılan malda, şu şartlar bulunmalıdır:

1. Bu malın zimmette olması gerekir.
2. ödenecek malın, miktarının ve onu diğerlerinden ayıran vasıflarının, ihtilafı önleyecek ve garar' (meçhul alışveriş) ı ortadan kaldıracak şekilde bilinmesi gereklidir.
3. Belirlenmiş bir süresi bulunmalıdır.

Hasad, kesim ve hac zamanı gibi müddet tayini, caiz midir? Mâlik şöyle demiştir: «Vade, ay ve sene ile belirlenmiş olduğunda, caizdir.»

24.32.5. Vadenin Şartları

Alimlerin çoğu, selemde müddete itibar etmişler ve -Selemin peşin olması caiz değildir.» demişlerdir.

Şafi'iler şöyle demiştir: «Caizdir. Çünkü, «ğarar» olmasına rağmen vadeli satış caiz olunca, peşin satışın caiz olması daha evlâdır. Hadiste müddetin anılması, vadenin şart olmasından değildir. Aksine bunun anlamı, vadeli bile olsa, bilinen bir şey olması gerektiğidir.»

Şevkânî, şöyle demiştir: «Ona delâlet eden bir delilin bulunmaması sebebiyle, vadeye itibar edilemeyeceği ve delilsiz olarak hükmün taabbudi olmasına da iltizam edilemeyeceği için hak olan Şafi'ilerin mezhebidir.»

Eğer biri; «Vadenin bulunmaması, ma'dumun (var olmayanın) satışının vaki olmasını gerektirir. Var olmayanın satışına ise sadece selemde izin verilmiştir. Selemin normal satışla arasındaki fark, da vadeden ibarettir.» derse, ona; «Siga farklıdır, bu da yeterlidir.» diye cevap verilir.

24.32.6. Selem Yapılan Malın, Selem Yapanın Yanında Bulunması Şart Değildir

Selemde, selem yapanın, selem yapılan mala malik olması şart değildir. Aksine, vadenin bitiminde bulunmasına itibar edilir. Selem yapılan mal, müddetin bitiminde bulunmasa, akid fa-sid olur. Vade sona ermeden, maim bulunmamış olmasının bir zararı yoktur.

Buhari'nin, Muhammed bin Mücalid'den rivayetine göre, o Şöyle demiştir: Abdullah bin, Seddâd ve Ebû Bürde, beni, Abdullah bin Ebî Evfâ'ya göndererek, «Ona, 'Nebî'nin ashabı, O'nun zamanında buğdayda selem yaparlarmıydı?' diye sor.» dediler. Abdullah; «Biz, Şamlı ziraatçılarla, buğday, arpa ve zeytinde, be-h'rli Ölçü ve belirli

vade ile selem yapardık.» dedi. Ben; «Asılları yanlarında bulunan kimselerle mi?» diye sordum. Abdullah; •Biz, onlara, bunu (satılan malın cinsinin yanlarında bulunup bulunmadığını) sormazdık.» dedi. Sonra beni, Abdurrahman bin Ezbâ'ya gönderdiler. O'na da sordum, şöyle dedi t «Nebî'nin as-habî, O'nun zamanında, selem yapardı. Biz selem yaptığımız kimselere onların ürünü var mı, yok mu diye sormazdık.»

24.32.2. Teslim Yerinin Belirienmemesi Akdi Bozmaz

Anlaşma yapan iki taraf, teslim yerini tayin etmemiş olsalar bile, selem sahihtir ve yer tayin edilir. Çünkü bu hadiste açıkça belirtilmemiştir. Eğer bu bir şart olsaydı, Nebi aleyhis-selanı onu da, ölçü, tartı ve müddeti andığı gibi belirtirdi.

24.32.8. Süt ve Yaş Meyvede Selem

Kurtubî, şöyle demiştir. - Alınmasındaki başka yollara rağmen ,süt ve yaş meyvede selem yapmak, Medinelilerin üzerinde icma ettiği medenî bir meseledir. Bu maslahat prensibine dayandırılmıştır. Çünkü kişi gün be gün süt ve yaş meyve almaya muhtaç olur ve her gün yeniden onu almak gücüne gider. Çünkü yanında nakit bulunmayabilir ve hatta değişiklik olabilir. Hurma ve süt sahibi de nakde muhtaçtır. Çünkü yanında mal bulunan onları (nakde çevirmeden) harcayamaz. Böylece iki ihtiyaç birleşince, ödünç verme diğer ihtiyaç ve maslahat kö-kenli muamelelere kıyas edilerek bu muameleye izin verilir.

24.32.9. Selem Dışında Peşin Para Almanın Cevazı

Fakihlerin cumhuru, selem akdinin devamı sırasında- selem dışında bir malın bedelini almanın caiz olmadığı görüşündedir. Çünkü selem yapılan şeyin borcunu, onu elde etmedn önce satmış olur. Delili, Allah Rasûlü aleyhisselam'ın şu sözüdür: «Kim bir şey hakkında selem yaparsa, onu başka şeye sarf etmesin.» (Hadisi, Dârekutnî, İbn Ömer'den rivayet etmiştir.) İmam Malik ve Ahmed ise bunu caiz görmüşlerdir. İbn Münzir dedi ki: İbn Abbas'ın şöyle dediği sabittir: «Bir şeyde, bir vadeye kadar selem yaptığın zaman, eğer selem yaptığın şeyi alacaksan onu al. Aksi takdirde başkasını ondan daha az olan bir bedelle al. Böylece iki kere kâr etmemiş olursun.» Şu'be'nin rivayet ettiği bu söz, sahabe sözüdür. Sahabe sözü de, aksi bulunmadığı sürece, hüccettir. Yukardaki hadise gelince, senedinde Atiyye bin Sa'd vardır, bunun hadisi ile delil getirilemez.

İbn Kayyim, bunu tercih ederek, iki grubun da delillerini münakaşa ettikten sonra, şöyle demiştir: «Bunun haramlığı hususunda ne nass, ne İcma, ne de kıyas sabit olmamıştır. Aksine nass ve kıyas, mubah olduğunu göstermektedir..

Tartışma esnasında meseleyi Allah'a ve Rasûlü'ne döndürmek vacibtir.

Selem akdinin, ikale ve benzeri sebeblerle feshedilmesine gelince; bu konuda, «Selem borcuna karşılık, cinsi dışında bir şeyin alınması caiz değildir.» denilmiştir. Yine, «Böyle bir bedelin alınması caizdir.» de denmiştir. Bu Şafîilerin mezhebi olup, Kadı Ebû Ya'lâ ve İbn Teymiyye bunu tercih etmişlerdir. İbn Kayyim de şöyle demiştir: «Bu sahihtir, çünkü bu bedel, zimmette müstekardır. Karz ve benzeri diğer borçlar gibi onun da bedelinin ödenmesi caizdir.»

Yirmibeşinci Bölüm

FAİZ

25.1. TANIMI

Ribâ; lügatte «fazlalık- demektir. Burada «ribâ» ile sermayede meydana gelen az veya çok fazlalık kastedilmektedir.

Allah Sübhânehu şöyle buyuruyor:

-Eğer tevbe ederseniz, sermayeniz sizindir. Böylece haksızlık etmemiş ve haksızlığa uğramamış olursunuz.» (Bakara : 279)

25.2. HÜKMÜ

Ribâ (faiz) tüm semavi dinlerde — Yahudilik, Hristiyanlık ve İslâmiyet'te — haram kılınmış ve sakındırılmıştır.

25.2.1. Ahd-i Kadim'de

«Sıbt oğullarından birine.borç verdiği zaman, borçlunun başında bekleme. Ondan kâr da isteme.» (Hurûc : Bâb: 22/25.)

«Kardeşin fakirleşince, ona mal ver... Ondan kâr ve menfaat isteme." («Leviller-, Bâb : 25/35)

Ancak Yahudiler, «Tesniye», Bâb: 23/20'de varid olduğu gibi, Yahudi olmayanlardan faiz almaya bir engel görmezler. Kur'ân, bunu reddederek, Nisa sûresinde şöyle buyuruyor:

-Yahudilerin haksızlıklarından, insanları Allah yolundan menetmelerinden, yasak edilmişken faiz almaları ve insanların mallarını haksızlıkla yemelerinden ötürü...» (Nisa : 160-161)

25.2.2. Ahd-i Cedîd'de

«Ondan mükafat beklediğiniz kimseye borç verdiğiniz zaman, sizi tanımasının fazileti nerde kaldı? Fakat siz hayır yap-
pın ve iadesini beklemeksizin borç verin. Böylece bol sevap kazanırsınız.» (Luka İncili, Bâb : 6/34 - 35)
Kilise adamları, bu nasllara dayanarak, ribânın kafi bir haram olduğunda ittifak etmişlerdir.
Sekobar, şöyle demiştir: Kim, 'Ribâ (faiz) günah değildir.' derse, mülhid ve mürted sayılır.»
Ebû Bûtî ise, şöyle demiştir: -Faizciler, dünya hayatında şereflerini kaybederler. Ölümünden sonra da kef/enlenmeye layık değildirler.»

25.2.3. Kur'an-ı Kerîm'de

Kur'ân-ı Kenm'de, ribâ'dan zaman sırasına göre, değişik derecelerde bahsedilir. Mekke döneminde Allah Teâlâ, şunu indirmiştir :

«İnsanların mallan içinde artsın diye verdiğiniz herhangi bir faiz, Allah katında artmaz. Fakat Allah'ın rızasını dileyerek verdiğiniz herhangi bir sadaka böyle değildir. İşte onlar, sevabla-nnı kat kat arttıranlardır.» (Rûm: 39)
Medine döneminde ise, Allah Teâlâ'nın âyetleri, faizin ha-ramlığını açıkça belirtmiştir:

■Ey inananlar! Faizi kat kat olarak yemeyin. Allah'tan sakının ki başarıya ensesiniz.» (Âl-i İmran: 130)

Bu konuda, Şeriat'ın son hükmü, Allah Sübhânehû'nun şu âyetidir:

-Ey inananlar! Allah'tan sakının; inanmışsamz, faizden arta kalmış hesabdan vazgeçin. Böyle yapmazsanız, bunun Allah'a ve Rasûlü'ne karşı açılmış bir savaş olduğunu bilin. Eğer tevbe ederseniz, sermayeniz sizindir. Böylece haksızlık etmemiş ve haksızlığa uğramamış olursunuz.» (Bakara : 278 - 279)

Bu âyet, «Faiz haram değildir. Ancak, katbekat olduğu zaman olur.» diyen kimse aleyhine kesin bir reddiyedir. Çünkü Allah, fazlalığın dışında, sırf sermayenin iadesini mubah kılmaktadır. Bu âyet, bu konu hakkında inen son âyettir.

Faiz, büyük günahlardandır. Buhari ve Müslim'in, Ebû Hü-reyre (r.a.) 'den rivayetine göre, Nebi aleyhisselam, «Yedi mahvedici büyük günahtan sakının.» buyurdu. Ashab, «Onlar nedir, ey Allah'ın Rasûlü?» diye sordular. Nebi aleyhisselam, şöyle buyurdu: «1—Allah'a ortak koşmak, 2— sihir, 3 — Allah'ın haram kıldığı canı haksız yere öldürmek, 4 — faiz yemek, 5 — yetim malı yemek, 6 — ordunun düşmana saldırma gününde kaç-jj. 7__temiz, habersiz, mümin kadınlara iftira atmak.»

Allah, faiz anlaşmasına iştirak eden kimseyi İlane ti emiştir, Alan borçluyu lanetlemiş, veren faizciyi lanetlemiş, onu yazan katibi de, bu anlaşmaya şahidlik edenleri lanetlemiştir.

Buhari, Müslim, Ahmed, Ebû Dâvud ve Tirmizî'nin, Câbir bin Abdullah (r.a.)'dan rivayetine göre, Allah Rasûlü sallalla-hu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: -Allah, faiz yiyeni, yedireni, şahidlik edenleri ve katibini lanetlemiştir.»

Dârekutnî'nin, Abdullah bin Hanzale'den rivayetine göre, Nebi aleyhisselam, şöyle buyurmuştur: «Rıha (faiz) parası, Allah katında, 38 zinadan daha beterdır.»

Yine şöyle buyurmuştur: «Faiz, doksan dokuz kapı (şekil) dır. Onun en düşüğü, kişinin anasıyla zinası gibidir.»

25.3. FAİZİN HARAMLIĞININ HİKMETİ

Faiz, bütün semavi dinlerde haramdır. Bunun sebebi, faizde bulunan büyük zararlardır:

a. Faiz, ferdier arasında düşmanlık sebebidir. İnsanlar arasındaki yardımlaşma ruhunu öldürür. Bütün dinler, bilhassa İslâm dini, yardımlaşmaya çağırır. Kendini tercih etmeyi, enani-yeti ve başkalarının çabalarını sömürmeyi hoş görmez.

b. Faiz, eldeki malların çalışmaksızın büyümesine neden olduğu gibi, hiç bir iş yapmayan müreffeh bir tabakanın halka yük olmasına da sebep olur. Böylece bunlar başkasının hesabı aleyhine çoğalan asalak otlar gibi olurlar.

İslâm, çalışmayı ve çalışan olmayı över. Onu, kazanca götüren yolların en üstünü sayar. Çünkü çalışma, beceri hasıl eder ve kişinin maneviyâtım yükseltir.

c. Faiz, sömürü vesilesidir. Bu yüzden -Sömürgecilik, tacir ve keşişin arkasından gelir.» demiştir. Biz, faizi ve memleketimizin sömürülmesindeki tesirini pek iyi bilmekteyiz.

d. Bundan sonra, İslâm, kişiyi kardeşinin mala ihtiyacı olduğu zaman, ona, karz-ı hasen (karşılıksız borç) vermeye çağırır ve böylesine büyük bir sevab vadeder:

-İnsanların mallan içinde artsın diye verdiğiniz herhangi bir faiz, Allah katında artmaz. Fakat Allah'ın rızasını dileyerek verdiğiniz herhangi bir sadaka, böyle değildir. İşte onlar, sevabla-nm kat kat arttıranlardır» (Rûm : 39)

25.4. PAİZİN BÖLÜMLERİ

Faiz iki kısımdır:

1. Nesie faizi.
2. Fâdl faizi.

25.4.1. Nesie Faizi

Nesie faizi, borç verenin, borçludan gecikme gözeterek almayı şart koştuğu fazlalıktır. Bu çeşit faiz, Kitab, Sünnet ve ic-ma ile haramdır.

25.4.2. Fâdl Faizi

Fâdl faizi, fazlalıkla birlikte paraya karşılık para veya yiyeceğe karşılık yiyecek alışverişidir. Bu ise, Sünnet ve icma ile haramdır. Çünkü bu, nesie faizine sebep olur.

Sebebe, sebep olduğu şeyin ismi verilerek faiz denmiştir.

Ebû Sa'id el-Hudrî (r.a.)'den rivayete göre, Nebi aleyhisselam, şöyle buyurmuştur: -Bir dirheme karşılık iki dirhem satmayın. Ben sizin faize bulaşmanızdan korkarım.»

Nebi aleyhisselam, onların «nesie» ribâsına düşmelerinden korktuğu için, «fâdl- faizini de menetmiştir.

Aşağıdaki hadis, şu alta şeyde faizin haram olduğuna dair nasdır: Altm, gümüş, buğday, arpa, hurma ve tuz.

Ebû Said (r.a.)'den rivayete göre, o şöyle demiştir: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, şöyle buyurdu: «Altın, altın ile, gümüş gümüş ile, buğday buğday ile, tuz tuz ile peşin ve eşit miktarlarda değiştirilir. Kim artırır veya eksiltirse, faiz almış olur. Alan da, veren de eşittir.»

(Hadisi, Ahmed ve Buhari rivayet etmiştir.)

25.5. HAHAMLIĞININ SEBEBİ

Hadisin özel olarak andığı bu alü mal, halkın muhtaç olduğu ve onlarsız yapamadığı temel ihtiyaç mallarıdır. Altın ve gümüş, muamele ve mübadelenin yapıldığı paranın iki temel unsurudur. Bunlar, ticaret eşyasının el değiştirmesi sırasında tayin edilen fiatm ölçüsüdür. Geri kalan dört şey ise, hayatın idamesi için gerekli olan kuvvetin onlarla sağlandığı temel gıda maddeleridir. Faiz, bu mallarda işletildiği zaman, halk zarara uğrar. Muamelelerin ifsadına neden olur. Sâri, insanlara merhameti ve maslahatlarını gözetmesi sebebiyle bunu menetmiştir.

Altm ve gümüşe nisbetle faizin haramlığının illeti, onların «semen» olmalarıdır. Diğer maddelere nisbetle de faizin haram kılınmasının illeti, bunların «yiyecek» olmalarıdır. Altm ve gümüş dışındaki paralar da, bu illet bulunduğundan dolayı aynı hükmü alır. Bunlar ancak peşin ve misli misline satılabilirler. Yine buğday, arpa, hurma ve tuz dışındaki yiyecek maddelerinde de aynı illet bulunduğundan, onlar da ancak peşin ve eşit miktarda satılabilirler.

Müslim'in, Ma'mer bin Abdullah Cr.a.)'dan rivayetine göre, Nebi aleyhisselam, aynı miktarda olmaları dışında, yiyecek mübadelesini yasaklamıştır.

Bu altı maddenin yerini alan tüm diğer maddeler de bunlara kıyasen aynı hükmü alır.

Cins ve illetle iki şey (bedel) birleştiği zaman, fadl (fazlalık) ve nesie (geciktirme) haramdır. Altm ile altın veya buğday ile buğday satılacağı zaman, bu takasın sahih olabilmesi için iki şart koşulmuştur:

1. İyi ve kötü olmalarının bakılmaksızın miktar bakımından «eşit» olmaları gerekir. Bunun delili, geçen hadis ile, Müslim'in rivayet ettiği şu hadistir: Bir adam, Allah Rasûlü'ne bir miktar hurma getirdi. Nebi, ona, «Bu bizim hurmalarımızdan değil.» buyurdu. Adam, «Ey Allah'ın Rasûlü, iki sa' bizim hurmamıza karşılık bir sa' bu (iyi) hurmadan aldık.» dedi. Nebi aleyhisselam, şöyle buyurdu: «Bu, faizdir. Onu, geri verin. Sonra bizim hurmalarımızı satın. Sonra da bize bu hurmadan satın alın.»

Ebû Davud'un rivayetine göre, Fudale (r.a.) şöyle demiştir: Nebi aleyhisselam'a altın ve boncuktan yapılmış bir gerdanlık getirildi. Onu sekiz veya dokuz dinara bir adamdan almışlardı. Nebi aleyhisselam, «Hayır, altın ile boncuk ayrılmadan olmaz.» buyurdu. Altm ile boncuk ayrılсын diye geri verildi.

Müslim'de; Emretti, kolyedeki alfan dışındaki maddeler çıkarıldı. Sonra şöyle buyurdu: «Altına karşılık altın, aynı ölçüde satılır ve alınır.»

2. İki değerden birinin geciktirilmemesi, «peşin» değiş - tokuş yapılması da şarttır. Çünkü, Nebi aleyhisselam, «Peşin olduğunda..» buyurmuştur. Bu konuda, Nebi aleyhisselam şöyle

buyuruyor: «Altın altın ile, ancak dengi dengine satın. Birini diğerinden değerli saymayın. Gümüşü gümüş ile ancak aynı miktarlarda satın. Birini diğerine üstün tutmayın. Peşine karşılık da, hazar olmayanı satmayın.»

(Hadisi, Buhari ve Müslim, Ebû Sa'id'den rivayet etmiştir.) İki değer, (illetle bir) cinsde farklı olduğu zaman, tefâdul (miktar farklılığı) helal, nesie (veresiye) ise haramdır. Gümüşe karşılık altın veya buğdaya karşılık arpa satıldığı zaman, bu durumda, mübadelenin peşin olması gereklidir. Miktar bakımından eşitlik ise şart olmayıp, farklılık caizdir.

Ebû Davud'un rivayetine göre, Nebi aleyhisselam, şöyle buyurmuştur : -Buğdaya karşılık arpa peşin satıldığında,

arpanın buğdaydan daha çok olmasında bir mahzur yoktur.»

Ahmed ve Müslim'de bulunan Ubâde (r.a.) hadisinde: -Bu maddeler değişikse, —peşin olduğu zaman — dilediğiniz gibi satın.» denmektedir.

İki bedel, cins ve illet bakımından ayrı ise, her iki şart da yoktur. Hem tefâdül (miktar farklılığı), hem de nesie (veresiye) helâldir. Mesela, gümüş karşılığında yiyecek satıldığı zaman, hem miktarın birbirinden farklı olması, hem de satışın veresiye olması, helaldir.

Yine, elbisenin iki elbiseye karşılık veya kabın iki kaba karşılık satışı da (yiyecek maddesi ve para almadıkları için) böyledir.

Özetle! Altın, gümüş, içecek ve yiyecek maddeleri dışındaki hiç bir şeyde, riba alışverişi haram değildir.

Bunların birbiriyle farklı miktarlarda ve veresiye satışı caizdir. Yine takas etmeden önce ayırmak da caizdir.

İki koyuna karşılık bir koyunu, peşin veya veresiye satmak caizdir. Bir koyuna karşılık bir koyun da böyledir.

Delili, Amr bin Âs hadisidir: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, ona, zekat develerinden iki deveye karşılık bir kuvvetli deve satın almasını emretti.

(Hadisi, Ahmed, Ebû Dâvud ve Hâkim kaydetmiş; Hakim, «Müslim'in şartı üzere, sahihtir. - demiştir. Beyhakî de rivayet etmiş, İfân Hacer el-Askalâni bunun isnadını -kuvvetli» bulmuştur.)

İbn Münzir şöyle demiştir: «Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in iki siyah köle karşılığı bir köle ve altı köleye karşılık bir cariye satın aldığı sabittir.»

Şâfi'i, bu görüşü mezheb edinmiştir.

25.6. ETE KARŞILIK HAYVAN SATIMI

İmamların cumhuru şöyle demiştir : Eti yenilen hayvanların, aynı cins ete karşılık satılması caiz değildir. Canlı ineğin, yemek için kesilmiş inek etine karşılık satılması caiz değildir. Delili Sa'îd bin Müseyyeb'in rivayet ettiği şu hadistir: «Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, et karşılığı hayvan satımını men-etti.»

(Hadisi, Mâlik, «Muvatta»da, Sa'id'den, mürsel olarak kaydetmiştir. Şahidîri vardır.)

Şevkânî, şöyle demiştir: Geliş yollarının tamamı sayesinde, hadisin hüccet gösterilmeye uygun olduğu açıktır.

Beyhaki, Me-dineli birinden, Nebi aleyhisselam'ın, ölüye karşılık dirinin satımını nehyettiğini rivayet eder.

Sonra da şöyle der: «Bu İbn müseyyeb'in mürselinin kuvvetlendirdiği mürsel bir hadistir.»

25.7. KURU MEYVA KARŞILIĞI YAŞIN SATIŞI

Kuru olan meyveye karşılık yaşın satımı, caiz değildir. Araya ehli, bu hükmün dışındadır. Çünkü onlar, hurmaları olmayan fakir kimselerdir. Onların ağaçda, dalında bulunan meyva karşılığı, hurma sahiplerinden, yiyecekleri, dalından düşmüş, olgun hurma satın almaları caizdir.

Mâlik ve Ebû Davud'un, Sa'd bin Ebi Vakkas (r.a.)'dan rivayetine göre, Nebi aleyhisselam'a (ağaçdaki) yaş hurmaya karşılık (yerdeki) hurma satışı hakkında soruldu. Nebi aleyhisselam, -Yaş, kuruduğu zaman, azalır mı?- diye sordu. «Evet.» dediler. Bunun üzerine bunu yasakladı.

Buhari ve Müsüm'm, İbn Ömer'den rivayetine göre, o şöyle demiştir: «Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, muzâbene'yi yasakladı.

Muzâbene; kişinin bostamndaki meyveyi eğer hurma ise, ölçü ile kuru hurma karşılığı, eğer üzüm ise, ölçü ile kuru üzüm karşılığı, ve eğer ekin ise, ölçü ile yiyecek karşılığı satmasıdır. Bunların tümü nehyedilmiştir.

Buhari'nin, Zeyd bin Sâbit'ten rivayetine göre, -Nebi aleyhisselam dalındaki meyva karşılığı ölçü ile ödünç satışa izin vermiştir.-

25.8. AYYÎNEC*) SATIŞI

Allah Easûlü aleyhisselam ayyine satışını yasakladı. Çünkü, bu, şekil olarak alış-veriş benzese bile, faizdir. Şöyle ki, insanın paraya ihtiyacı olur. Bir ticaret mahm muayyen bir fiatla veresiye olarak satın alır. Sonra onu satın aldığı kimseye peşin olarak daha az bir fiatla satar. Böylece aradaki fark, peşin olarak onu alan kimsenin elde ettiği bir kâr olur. Bu satış haramdır ve (akid) bâtil sayılır.

İbn Ömer'den rivayete göre, Nebi aleyhisselam, şöyle buyurmuştur: «İnsanlar, dinar ve dirhem peşine düşüp, veresiye satış yaparak ineklerin kuyruklarına takılıp Allah yolunda cihadı terkettikleri zaman, Allah onlara bela indirir. Dinlerine dönmedikleri müddetçe de, belâyı onlardan kaldırmaz.»

(Hadisi, Ahmed, Ebû Dâvud, Taberânî ve İbn Kattan kaydetmiş; İbn Kattan «sahih», İbn Hacer «râvileri sika-demiştir».)

Aliye binti Eyfa' bin Şurahbil, şöyle demiştir: Ben, Zeyd bin Erkam'ın ümmü veledi ve karısı, Âişe'nin yanına girdik. Zeyd bin Erkam'ın ümmü veledi şöyle dedi: Ben, Zeyd bin Erkam'a vade ile sekizyüz dirheme bir köle sattım. Sonra da onu peşin olarak altı yüz dirheme satın aldım. Âişe, «Ne kötü satış yaptın. Ne kötü satın aldın. Zeyd bin Erkam'a söyle, O'nun Allah Kasûlü ile yaptığı cihad, tövbe etmedikçe, bâtil olur.» dedi.

(Hadisi, Mâlik ve Dârekutnî kaydetmiştir.)

(*) Ayyine: Güya faizden kurtulmak için dne isteyen kimseye, bir malı, muayyen bir fiatla satıp, aynı anda daha ucuz fiatla geri almak suretiyle yapılır.

Yirmialtmıncı Bölüm BORÇ

Borç verenin borç alana imkanı olduğu zaman, aynen geri iade etmesi için verdiği maldır. Lügatte aslı parça'dır. Borç alanın borç aldığı mala (katı.) denir. Çünkü borç alan, verenin malından bir parça koparmış olur.

26.2. Meşruluğu

Bu, kendisinde, insanlara acuna ve rahmet bulunması, onların işlerini kolaylaştırması ve onları güçlükten kurtarması sebebiyle Allah Sbh neh 'ya. yakınlaştırıcı bir fiil sayılmıştır. İşl m, onu tasvib edip, borç alana nisbetle onu hoş grmştır. Borç vereni de serbest bırakmış ve onu, mekruh meselelerden saymamıştır. Çünkü mal ihtiyaçları gidermede kendisinden faydalanmak için alınır. Sonra da aynen iade edilir.

Ebû Hureyre'nin rivayetine göre, Nebi aleyhisselâm, şöyle buyurmuştur: «Kim bir müslümanın dünya zntlerinden birini giderirse, Allah da onun  hret zntlerinden birini giderir. Kim bir zorluğunu kolaylaştırırsa, Allah da ona, dünya ve  hrette kolaylık verir. Kul, kardeşinin yardımına koştuğu sürece, Allah da kulun yardımındadır.»

(Hadisi, Müslim, Eb  Dâvud ve Tirmizî rivayet etmiştir.)

İbn Mes'ûd'un rivayetine göre, Nebi aleyhisselâm şöyle buyurmuştur : «Bir müslüman, diğer bir müslümana iki kere borç verdiğinde, bu, ancak bir sadaka gibi değerlendirilir.»

(Hadisi, İbn Mâce ve İbn Hibbân rivayet etmiştir.)

Enes'den rivayete göre, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, şöyle buyurmuştur: «İsrâ gecesi, cennet kapısında, «Sadaka, on katıyla, karz ise, on sekiz katıyla mk fatlandırılır.»

şeklinde yazılıydı. Ben, «Ey Cibril, karz, ne diye sadakadan daha faziletli oluyor?» diye sordum. şöyle dedi: - Dilenci kendisinde olduğu halde ister. Borç alan ise, ancak bir ihtiyaından dolayı borç alır.»

26.3. Borçlanma Akdi

Borçlanma akdi, temlik akdi olup, tasarruf etmesi caiz olan kimseler dışında tamam (geçerli) olmaz. Hibe ve alışveriş akdi gibi, ancak,  cab (teklif) ve kabul ile gerçekleşir.

Karz, selem ve bu manaya gelen her l fiz ile akid gerçekleşmiş olur.

M liklere göre, mülkiyet, mal elde edilmemiş bile olsa, akd ile gerçekleşir.

Borç alanın, benzerini veya aynısını vermesi caizdir. Eksik veya fazlalık olmadıkça, benzerinin veya bir başka şeyin verilmesi eşittir. Eğer miktarda değişiklik olursa, benzeriyle iade va-cibtir.

26.4. Borlanmada, Müddetin şart Koşulması

Fakihlerin cumhuru, borçlanmada müddetin şart koşulmasının caiz olmadığı görüşündedirler. Çünkü o, saf karşılıksız vermedir. Borç verenin, hemen, borcun bedelini istemesi, hakkıdır.

Yine cumhur, «Borcun müddeti malum bir süre ise bile te'ci  edilemez, peşin olur.» demişlerdir.

Mâlik, şöyle demiştir: Müddetin şart koşulması caizdir ve bu şart, bağlayıcıdır. Borcun sresi, malum ise, te'cil edilir. Allah Teâla'nın aşağıdaki buyruğu ve Nebi sallallahu aleyhi ve sellen 'in hadisi gereğince, müddet sona ermeden önce borcu ta-leb etme hakkı yoktur :

«Ey inananlar! Birbirinize belirli bir süre için borlandığınız zaman, onu yazınız. İçinizden bir kâtip doğru olarak yazsın; kâtip onu Allah'ın kendisine öğrettiği gibi yazmaktan ekinmesin, yazsın. Borçlu olan da, yazdırsın, Rabbi olan Allah'tan sakınsın, ondan bir şey eksiltmesin. Eğer borçlu, aptal veya âciz, ya da yazdıramayacak durumda ise, velisi, doğru olarak yazdırsın. Erkeklerinizden iki şahid tutun; eğer iki erkek bulunmazsa, şahidlerden razı olacağınız bir erkek, — biri unuttuğunda diğeri ona hatırlatacak— iki kadın olabilir. şahidler çağırıldıklarında, ekinmesinler. Borç, büyük veya küçük olsun, onu sresiyle beraber yazmaya şenmeyin; bu Allah katında en doğru, şahidlik için en sağlam ve şphelenmenizden en uzak olandır. Ancak aranızdaki alışveriş peşin olursa, onu yazmamanızda size bir sorumluluk yoktur. Alışveriş yaptığınızda, şahid tutun. Kâtibe de, şahide de zarar verilmesin; eğer zarar verirsiniz, o zaman doğru yoldan çıkmış olursunuz. Allah'tan sakının, Allah size öğretiyor; Allah her şeyi bilir.» (Bakara: 282)

Amr bin Avf'm babası yoluyla dedesinden rivayetine göre, Nebi aleyhisselâm, şöyle buyurdu : »Müslümanların, şartları yanındadır (onlara riayet ederler).«

(Hadisi, Ebû Dâvûd, Ahmed, Tirmizi ve Dârekutni kaydetmiştir.)

26.5. Karzın Sahih Olduğu Şeyler

Elbise ve hayvanın borç verilmesi caizdir. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in bir dişi deve borç aldığı, sabit olmuştur.

Tartılan, ölçülen ve ticari birimlere gelen şeyleri borç vermek de caizdir.

Ekmek ve mayanın da borç verilmesi caizdir. Delili, Âişe (r.a.)'dan rivayet edilen şu hadistir: -Ey Allah'ın Rasûlü, komşular ekmek ve mayayı borç alıyorlar. Sonra da onu, fazla ve noksan olarak iade ediyorlar.» diyerek sordum. Allah Rasûlü aleyhisselam, şöyle buyurdu : «Beis yok. Bu ancak insanların da-yanışmalarındandır.

Bununla fazlalık kastedilmez.»

Mu'az (r.a.) 'dan rivayete göre, O'na, ekmek ve mayanın borç verilmesi hakkında soruldu. Şöyle dedi: - Sübhânallah, Bu sadece ahlâk yüceliklerindendir. Büyüğü al, küçüğü ver, küçüğü al, büyüğü ver. Sizin en hayırlınız, ödemede, en güzel davranandır. Allah Rasûlü'nü böyle buyururken duydum.»

26.6. Fayda Sağlanan Her Borç, Faizdir

Borçlanma akdiyle, insanlara acıma, hayati ihtiyaçlarda yardımlaşma ve yaşam vesilelerini kolaylaştırma amaçlanır. Bu kazanç vesilelerinden ve kâr elde etme yollarından biri değildir. Bu yüzden, borç alanın, borç verene borç aldığıının aynı veya mislinin dışında bir şeyi iade etmesi, «Fayda temin eden her borç faizdir.» külli fıkhi kaidesine uyarak, caiz sayılmaz. Burada ha-ramlık, borcun faydasının şart koşulması veya karşılıklı belirlenmesi durumuyla kayıtlıdır.

Eğer şart koşulmuş ve karşılıklı belirlenmiş değilse, borç alanın borç aldığıından vasıfça daha iyi olanı veya miktarda daha fazla olanı ödemesi ya da ona karşılık evini satmayı şart koşsa bile, satması hakkıdır. Borç verenin de bunu almaya hak sahibi olması, Ahmed, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce'nin rivayet ettiği aşağıdaki hadis gereğince, kerih görülmemiştir :

Ebû Râfi', şöyle demiştir: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, bir adamdan dişi bir deve borç aldı. Sonra kendisine sadaka develeri geldi. Bana, adama dişi deveyi ödememi emretti. Develer arasında yedi yaşma basmış, seçkin, güzel bir deveden başkasını bulamadım. Nebi aleyhisselam, «Onu, ona ver. Çünkü sizin en hayırlınız, ödemede en güzel davranışınızdır.» buyurdu.

Câbir bin Abdullah (r.a.) şöyle demiştir: «Benim Allah Ra-sûlü'nde bir alacağım vardı. Onu fazlasıyla ödedi.» CHadisi, Ahmed, Buhari ve Müslim rivayet etmiştir.)

26.7. Ölmeden Önce Borcu Ödemede Acele Etmek

İmam Ahmed'in rivayetine göre; Bir adam, Allah Rasûlü aleyhisselam'a. borçlu Ölen kardeşinin durumu hakkında sordu. Nebi aleyhisselam şöyle buyurdu: «O, borcuna mahpustur. Borcunu öde.» Adam; «Ey Alîh'in Rasûlü, onun borcunu Ödedim. Yalnız, delili olmayan bir kadının iddia ettiği iki dinar hariç.» dedi. Nebi aleyhisselam, «Ona iki dinarı ver, çünkü o, hak sahibidir.» buyurdu.

Rivayete göre, bir adam, «Ey Allah'ın Rasûlü, ne dersin, canım ve malımla cihad etsem, sonra Allah'ın rızasını dilerken, sabrederken ve kaçarken değil, saldırırken ölsem, cennete girer miyim?» diye sordu. Nebi aleyhisselam, «Evet.» buyurdu. Bunu, iki veya üç kere söyledi. Sonra, şöyle buyurdu : «Ancak, üzerinde ödemediğin bir borç bulunursa, o başka. *Nebî aleyhisselam, ashaba, inen şiddetli hükmü bildirdi. Ashab, bunu sordular. Nebi aleyhisselam, şöyle buyurdu : «Borç! Nefsim elinde olana and-olsun, eğer bir adam Allah yolunda iken Öldürülürse, sonra di-rilip tekrar Allah yolunda öldürülürse, sonra yine diriltilip Allah yolunda iken Öldürülürse, borcunu ödemedikçe, cennete giremez.*

Ebû Seleme bin Abdurrahman'ın, Câbir bin Abdullah (r.a.)'-dan rivayetine göre, şöyle demiştir. - Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, borçlu ölen adamın namazını kıldırmadı. Bir cenaze getirildi. Nebi aleyhisselam, - Borcu var mı?» diye sordu. «Evet,

iki dinar.» dediler. Nebi aleyhisselam, «Arkadaşınızın namazını kıldırın.- buyurdu.

Ebû Katade el-Ensari, «O iki dinarı ben yükledim, ey Allah'ın Rasûlü!» dedi. Bunun üzerine Allah Rasûlü salîallahu aleyhi ve sellem, onun namazını kıldırdı.»

Allah Teâlâ, Rasûlü'ne Fetih nasib edince, Nebi aleyhisselam şöyle buyurdu: «Ben, bütün müminlere nefislerinden daha yakınım. Kim bir borç bırakırsa, onu ödemek, bana aittir. Kim de mal bırakırsa, o, varislerindir.»

(Hadisi, Buhari, Müslim, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce, Ebû Seleme bin Abdurrahman yoluyla, Ebû Hureyre'den rivayeten kaydetmişlerdir.)

Buhari'nin Ebû Hüreyre (r.a.) 'den rivayetine göre, Nebi aleyhisselam, şöyle buyurmuştur : -Kim, insanlardan, mallarını, öda-meyi dileyerek borç alırsa, Allah onu öder. Kim de, üstüne konmayı dileyerek alırsa, Allah onu telef eder.»

26.8. Zengin'in Borcunu Ertelemesi Zulümdür

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayete göre, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Zengin'in, borcunu Ödemeyi uzatması zulümdür. Birisine bir borç havale edildiği zaman, onu kabul etsin.» (Hadisi, Ebû Dâvud ve başkaları kaydetmiştir.)

26.9. Darda Olana Mühlet Vermenin Müstehab Oluşu

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

«Borçlu darda ise, eli genişleyinceye kadar, ona mühlet verin. Bilmiş olsanız, borcu bağışlamanız, sizin için daha hayırlıdır.» (Bakara: 280)

Ebû Katâde'den rivayete göre, o, borçlusunu aradı. Adam, gizlendi. Sonra onu buldu. Adam; «Ben, dardayım.» dedi. Ebû Katâde; «Allah için mi?» diye sordu. Adam, «Evet, Allah için.» dedi. Ebû Katâde, şöyle dedi: «Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'i; -Kimi, Allah'ın kıyamet günü, kendisini kurtarması sevindirirse, darda kalana mühlet versin.» buyururken işittim.

Ka'b bin Ömer (r.a.)'den rivayete göre, şöyle demiştir: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'i işittim, şöyle buyuru-yordu: «Kim, darda kalana mühlet verir veya alacağından vazgeçerse, Allah onu kendi gölgesinde gölgelendirir.»

26.10. Borcu Düşürmek ve Ödemeyi Acele İstemek

Fakîhlerin cumhuru, kararlaştırılan müddet dolmadan, alacağın acilen ödenmesine karşılık borcun bir miktarından vazgeçmeyi haram saymışlardır.

Kim, başkasına belirli bir müddet için borç verir, sonra da borçluya, «Borcunun bir kısmını, kalanını müddet dolmadan Ödemen karşılığı kaldırdım.» derse, bu, haramdır.

İbn Abbas ve Züfer, aşağıdaki hadis gereğince, bunu caiz görmüşlerdir: İbn Abbas'dan rivayete göre, Nebi aleyhisselam Beni Nadir'e Medine'den çıkmalarını emrettiği zaman, onlardan bir kısmı gelip, «Ey Allah'ın Nebisi, sen, bizim çıkmamızı emrettin. Bizim, halktan, vadesi gelmemiş alacaklarımız var.» dediler. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem; -Bir kısmını bırakın, ödemeyi yapın.» buyurdu.

Yirmiyedinci Bölüm

REHİN

27.1. Tanımı

Rehin lügatte, «bağlamak, tutmak» manasında olduğu gibi, «durmak ve devam etmek» manasına da kullanılır. İkinci manada, Arapların «Rehine nimet» yani, «devamlı sabit nimet» sözleri delildir. Allah'ın şu âyetinde ise, ilk manasıyla kullanılmıştır :

«Herkes, kazancı ile rehindir.» (Müddessir: 33)

Yani, kazancına ve ameline bağlıdır.

Şeriattaki manasına gelince; âlimler, rehini, *Şer'î açıdan mâlî bir kıymeti olan bir malı, borcun vesikası (teminatı) kılmaktır. Böylece borç verenin bu borcunu geri alması mümkün olur veya bu rehinin bir kısmını alır.» diye tanımlamışlardır.

Biri, başka birinden borç aîmak istediği zaman, bu borcun yerine, ya bir akarı (gayr-ı menkulü) veya bir hayvanı, borcunu ödeyinceye kadar alacaklıya teslim eder. Bu rehin, şer'idir.

Borç alan malın sahibine, «râhin» denir. Malı aîp, alacağına karşılık tutan borç verene, «mürtenin», rehine verilen mala da, «rehin» denir.

27.2. Meşruluğu

Rehin caizdir. Kitab, Sünnet ve icma ile sabit olmuştur. Ki-tab'dan delili, Allah Teâlâ'nın şu buyruğudur:

«Eğer, yolculukta olup, kâtip bulamazsanız, alman rehin yeterlidir. Şayet birbirinize güvenerseniz, güvenilen kimse, borcunu ödesin.» (Bakara: 283)

Sünnetten delili ise şudur: Nebi aleyhisselam, bir yahudi-ye zırhını rehin bırakmıştır. Yahudiden veresiye arpa istemiş, yahudi ise, «Muhammed, malımı götürmek istiyor.» demişti. Bunun üzerine Nebi aleyhisselam, şöyle buyurdu: «Yalan söyledi. Ben, yerde de eminim, gökte de. Eğer ödeyeceğime güvenmiyorsa, ona (rehin olarak) zırhımı götürün.»

Buhârî ve başkalarının, Ümmü'l-inin Âişe (r.a.)'den rivayetine göre, şöyle demiştir: Allah. Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, bir yahudiden yiyecek satın aldı ve zırhını rehin bıraktı.

Âlimler, bu konuda icma etmişlerdir. Onun caiz ve meşru olduğuna kimse karşı çıkmamıştır. Fakat, yolculuk dışında meşru olup olmadığında, tartışma vardır. Cumhur ulema; «Yolculukta meşru olduğu gibi, yolculuk dışında da meşrudur. Delili, Allah Rasûlü aleyhisselam'ın fiilidir. Çünkü O, Medine'de bulunuyordu. Âyette, yolculukla kayıtları dırılması ise, çoğunlukla yolcunun vermesi yüzündendir. Rehin, genellikle yolculukta verilir.» demiştir. Mücahid, Dehhâk ve Zahiriler, âyeti delil getirerek, şöyle demişlerdir : «Rehin, ancak yolculukta meşrudur.» Yukarıda geçen hadis, aleyhlerinde delildir.

27.3. Sıhhat Şartları

Rehin akdinin sıhhati için şu şartlar gereklidir ;

1. Akıl,
 2. Buluş,
 3. Rehin verilen malın —arazi bile olsa— bulunması gerekir.
 4. Rehin verilenin veya vekilinin onu alması (kabzı) gerekir,
- Şafii, şöyle demiştir: «Allah, rehin dışında hiç bir hükmünü, kabz (elde etme) ile mevsuf kılmamıştır. Bu özellik bulunmadığında, hükmün de bulunmaması gerekir.»
- Mâlikîler, şöyle demiştir: -Rehinin akd ile olması gerekir. Rehin veren, rehini, rehin alana, malik olması için vermeye mecburdur. Rehin alan, rehini elde edince, -Rehin verilene zarar vermediği sürece rehini kullanma hakkı vardır.» diyen Şafii'nin aksine, faydalanma hakkını da elde eder.»

27.4. Rehin Alanın Rehini Kullanması

Rehin akdi, borç keffareti ve borcu sağlama alma amaçlanan bir anlaşmadır. Bununla istismar ve kâr amaçlanmış değildir. Bu böyle olduğu sürece, rehin verenin izni olsa bile, rehin alanın maldan istifade etmesi helal değildir. Çünkü borç fayda meydana getirmiş olur. Her fayda doğuran borç da, faizdir.

Bu, rehinin, binilen veya sağlam hayvan olmadığı durumlarda böyledir. Yük veya süt hayvanı olursa, bunları besleme karşılığı olarak onlardan istifade eder. Onların geçimini sağlayınca, istifade hakkı doğar. Deve, at ve benzeri binek hayvanlarına biner ve yük yükler. İnek, koyun ve benzeri hayvanların da, sütünü sağlar.

Bu, Ahmed ve İshak'ın görüşüdür. Âlimlerin cumhuru, buna muhalefet ederek, «Rehin alan, hiç bir şekilde istifadede bulunmaz.» dediler. Aşağıdaki hadisler, bunların aleyhine delildir:

Sa'bi'nin, Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayetine göre, Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Rehine bırakılan hayvanın sütü, nafakası (beslenmesi) karşılığı olarak sağılır. Rehine bırakılan binek hayvanına, beslenmesi karşılığında binilir. Binen ve sütünü sağan, beslenmesini de yüklenmiştir.»

(Ebû. Dâvud, şöyle demiştir: «Bu hadis, bize göre, sahihtir.» Hadisi, başkaları da kaydetmiştir. Buhari, Tirmizi ve İbn Mâce bunlardandır.)

Ebû Hüreyre (r.a.) 'den rivayete göre, Nebi aleyhisselam, şöyle buyurmuştur: «Rehin verildiğinde, binek hayvanına, beslenmesi karşılığı binilir. Rehin verildiğinde, sağlam hayvanın sütü, beslenmesi karşılığı içilir. Bu hayvanların beslenmesi, binene ve içene aittir.»

(Hadisi, Buhari, Ebû Dâvud, Tirmizi ve İbn Mâce kaydetmiştir.)

Bir lâfızda: «Hayvan, rehin bırakılınca, yemi, rehin alana aittir. Sağımının sütünü içer. Besini de içene aittir.»

(Hadisi, Ahmed rivayet etmiştir.)

Ebû Salih'in, Ebû Hüreyre'den rivayetine göre, Nebi aleyhisselam, -Rehine binilir ve sütü içilir.» buyurmuştur.

27.5. Rehinin Fayda ve Geliri

Rehinin gelir ve ücreti, korunup sahibine iade edilir. Rehinin geliri, rehin bırakanındır. Geliri rehine dahil olup, rehinin aslıyla beraber verilir. Buna, yavrusu, yünü, meyvesi ve sütü de dahildir. Çünkü Nebi, -Rehinin, kârı da, zararı da, rehin verenindir.» buyurmaktadır.

Şafii; «Bunlardan hiç biri, rehine dahil değildir.» demiştir.

Mâlik ise; »Sadece, yavrusu ve hurma fidanları girer.» demiştir.

Rehin alan, rehin verenin bulunmaması ve bundan kaçınması durumunda, hakim izni ile rehinin beslenmesini karşıladığı zaman, bu beslemesine karşılık rehin veren borçlanmış olur.

79

Şafii ve Ahmed'e göre: -Rehin, emanettir. Rehin, rehin verilenin elinde bir emanettir. Rehin alan, bir İhaneti olması dışında, zararı tazmin etmez.»

27.6. Borç Ödeninceye Kadar Rehin Durur

İbn Münzir şöyle demiştir: İlim sahipleri, bir mala karşılık rehin bırakan kimse, borcunun bir kısmını ödeyince,

rehinin o kadar kısmını da ister. Hakkının diğer kısmını vermedikçe veya ilgisini kesmedikçe borcu afvolunmadıkça rehini geri alamaz.

27.7. Rehini Vermemek

Rehin veren borcunu ödemeyince, rehinin kendi mülkünden çıkıp rehin alanın malı olması Arap adetlerindendi. İslâm, bunu ibtal edip, yasaklamıştır.

Borcun süresi tamamlandığı zaman, rehin verenin onu ödemesi ve borç hesabını kapatması gerekir. Ödemekten kaçınırsa ve rehinin satılmasına izni de yoksa, hakim, ya borcunu ödemesi veya rehinin satılması için, onu icbar eder. Rehlin satılır ve borcundan fazla bir para kalırsa, bu, rehin sahibine verilir. Eğer borca yetmezse, onu da rehin veren tamamlar.

Muaviye bin Abdullah bin Ca'fer'in hadisinde: Bir adam, Medine'de bir evi belirli bir müddet için rehin olarak verdi. Müddet doldu. Rehlin verilen, «Ev benim." dedi. Nebi aleyhisselam, -Rehini, onu veren sahibine vermemelik olmaz. Kân da, zararı da onundur.» buyurdu.

(Hadisi, Şafi'i, Esrem ve Dârekutnî rivayet etmiş; Dârekutnî, «İsnadı, hasen ve muttasıldır.» demiştir. Hafız İbn Hacer, «Bü-lüğü'l-Meram'ında, râvilerinin sika olduğunu söylemiştir. Ancak, Ebû Dâvud ve başkalarında, mürsel olarak mahfuzdur.)

27.8. Müddetin Dolması Anında, Rehlinin Satılmasının Şart Koşulması

Süre dolduğunda, rehinin satılması şart koşulursa, bu şart caizdir. Bu şartın bâtıl olduğu görüşünde olan İmam Şafi'i'nin aksine rehini satmak, rehin alanın hakların dandır.

27.9. Rehlinin Bâtıl Olması

Rehin, rehin alanın ihtiyarıyla, rehin verene ödendiği zaman, bâtıl olur Crehinlikten çıkar.)

Yirmisekizinci Bölüm

MÜZARAA

28.1. Müzâraa'nın Fazileti

Kurtubi şöyle demiştir; -Ziraat, farz-ı kifayedir. İmamın, halkı, ziraate zorlaması gerekir. Ağaç dikmek de buna dahildir.»

Buhari ve Müslim'in, Enes (r.a.) 'den rivayetine göre, Nebi aleyhisselam, şöyle buyurmuştur: «Bir ağaç diken veya ekin eken hiç bir müslüman yoktur ki, ondan yiyen kuş, insan veya hayvanın, bu yedikleri, onun için sadaka olmasın.»

Tirmizi'nin, Âişe (r.a.) 'dan rivayetine göre, «şöyle demiştir : «Allah Rasûlü aleyhisselam şöyle b/uyurdu : - Rızkı, toprağın altında arayın.»

28.2. Tanımı

Lügat manası: Toprakten çıkan şeylerin bir kısmı üzerinde çalışmaktır. Buradaki anlamı, topraktan çıkan şeylerden, anlaşma ile, üçte bir veya daha çok, ya da daha az bir pay almak üzere ekiciye toprağı vermektir.

28.3. Meşruluğı

Ziraat ortaklığı, toprak sahibi ile çalışan arasında yardımlaşmanın bir çeşididir. Ekici, toprak sahibi olmadığı halde, zi-raatte maharetli olabilir. Toprak sahibi de, ziraati beceremeye-bilir. İslâm, her iki tarafa da acıyarak, müzâraayı meşru kılmıştır.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem. ve O'ndan sonra da ashabı, müzâraa ile amel etmişlerdir.

Buhari ve Müslim'in, İbn Abbas'dan rivayetine göre, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, Hayberlileri, ekin ve meyve hasadının yansı karşılığı, ekici kılmıştır.

Muhammed Bakır bin Âli bin Hüseyin, şöyle demiştir: -Medine'ye hicret eden ehl-i beyt, üçte bir ve dörtte bir karşılığı, ziraat yaparlardı.»

Ali, Sa'd bin Mâlik, Abdullah bin Mes'ud, Ömer bin Abdul-aziz, el-Kasım, Urve, Ebû Bekr âîfesi, Ömer ailesi, Ali ailesi ve İbn Sirîn, müzâraa yapmıştır.

(Bunu, Buhari rivayet etmiştir.)

'Muğni'de şöyle denilmektedir: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in ölünceye değin bununla amel etmesi, meşhur bir iştir. Sonra, ölünceye değin, hulefâ-i râşidin de böyle amel etmiştir. Onlardan sonra da bu yayıldı. Medinelilerden ve ehl-i beyt'den müzâraa yapmayan kimse kalmamıştır. Nebi aleyhis-selam'dan sonra da,

hanımları müzâraa yapmıştır.

Bu, neshi mümkün olmayanlara misaldir. Çünkü nesih, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in hayatında olur. Müzâraa ise, O'nun, Ölünceye değin amel ettiği bir şeydir.

Sahabe, müzâraa hususunda icnâ etmiştir. Onlardan hiç biri, buna aykırı bir görüş beyan etmemiştir. Böyleyken, neshi nasıl mümkün olur?

Eğer, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in hayatında nesh edilmişse, nasıl olur da, Rasûl aleyhisselam, nesihten sonra onunla amel eder? Nasıl olur da, neshi gizli kalır? Hayber hadisesi ve onlara yapılan uygulama ortadayken, bu, halifelerine nasıl ulaşmaz? Neshi nakleden râvi nerededir ki, adını anmıyorlar?

28.4. Müzâraayı Nehyeden Rivayetlerin Reddi

Râfi' bin Hadic'in zikrettiği, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in bunu yasakladığına dair rivayete gelince; Zeyd bin Sabit, bunu reddetmiş ve nehyin, nizalaşmayı kazımak için olduğunu bildirerek, şöyle demiştir: «Allah, Râfi bin Hadic'i bağışlasın. Vallahi ben, hadisi, ondan daha iyi biliyorum. Hadis, şundan ibarettir: Ensar'dan, dövmüş iki adam, Nebi aleyhis-selam'a geldiler. Nebi aleyhisselam, «Eğer haliniz buysa, bir daha müzâraa yapmayın.» buyurdu. Râfi' ise, sadece, «Bir daha müzâraa yapmayın.» kısmını duymuş.»

(Hadisi, Ebû Dâvud ve Nesâî kaydetmiştir.)

Ibn Abbas da Rafi'yi reddetip nehyin, ancak onları, kendileri için daha hayırlı olana irşad sebebiyle olduğunu açıklayarak, şöyle demiştir: «Allah Rasûlü aleyhisselam, müzâraayı haram kılmadı. Fakat, insanların birbirlerine karşı iyi davranmalarını emrederek, şöyle buyurmuştur: «Kimin bir toprağı varsa, onu ya kendisi eksin, ya da kardeşine ödünç versin. Eğer istemezse, toprağını elinde tutsun.»

Amr bin Dinar'dan rivayete göre, o şöyle demiştir: İbn Ömer'i, şöyle derken işittim: Râfi' bin Hadic'i işitinceye kadar, müzâraada bir beis görmezdik. Râfi', -Allah Rasûlü aleyhisselam. onu yasakladı.» diyordu. Amr dedi ki: Bunu, Tavus'a anlattım, şöyle dedi: Bana, onların en bilgilisi (İbn Abbas'ı kastediyor) şöyle dedi: Allah Rasûlü, onu yasaklamadı, fakat şöyle buyurdu: «Birinizin, toprağını kardeşine ödünç olarak vermesi, ondan belirli bir karşılık almasından daha hayırlıdır.»

(Hadisi, Buhari, Müslim, Ebû Dâvud, Nesâî ve Tirmizi kaydetmiştir.)

28.5. Toprağın Para Karşılığı Kiralanması

Müzâraamn, para, yiyecek ve mal sayılan başka şeyler karşılığı yapılması caizdir.

Hanzale bin Kays'dan rivayete göre, «şöyle demiştir: Râfi' bin Hadic'e, toprak kirasını sordum. «Allah Rasûlü onu yasakladı.» dedi. «Ya altın ve gümüş karşılığı olursa?» dedim. «Altın ve gümüş karşılığı kiralamada, bir beis yoktur.» dedi.

(Hadisi, Buhari, Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî rivayet etmiştir.)

Ahmed ve bazı Mâlikîlerle, Şâfiîlerin mezhebi, budur. Ne-vevî şöyle demiştir: «Bu, bütün görüşlerin seçilip tercih olunandır.»

28.6. Fasîd Müzâraa

Sahih müzâraayı, toprağı, (ürünün üçte biri veya dörtte biri gibi) bir paya karşılık ekiciye vermektir» şeklindeki tarifimiz geçmişti. Bu durumda ekicinin payı, belirgin olmamalıdır.

Topraktan çıkanlar, belli bir miktar tahmin edilerek, muayyen bir pay tayin edilir, ya da toprağın çıkardığı şeylere, belirli bir sınır konur (belirli parçalara ayrılır) ve «bunun geliri kendisinin, şunun geliri de ekicinin» olması şartıyla müzâraa yapı-hrsa, bu durumda, ğarar bulunduğu ve aralarında anlaşmazlık çıkabileceği için, bu tür müzâraa fasiddir.

Buhari'nin, Râfi' bin Hadic'den rivayetine göre, o şöyle demiştir : «Biz, Medinelilerin tarlası en çok olanı idik. Biz toprağın bir kısmı kendimizin, bir kısmı da ekicinin olmak üzere kiraya verirdik. Bazan bu kısmı verimli, diğer kısmı verimsiz olurdu. Bazan da, bu kısmı verimsiz, diğer kısmı verimli olurdu. Bundan menedildik.»

Yine O'ndan rivayete göre, Nebi aleyhisselam, «Tarlalarınızı ne yapıyorsunuz?» diye sordu. «Dörtte bire ve hurma ve arpa vesklerine (belirlenmiş miktarlara) karşılık kiraltırız.» dedik. «Böyle yapmayın.» buyurdu. Müslim'in, O'ndan rivayetine,göre, şöyle demiştir: insanlar, Allah Rasûlü'nün zamanında topraklarını, nehir kenarlarında ve sulak yerlerdekiplerinden çıkanlar toprak sahibinin, kalan kısımdan çıkanlar da, ekicinin olmak üzere kiraya verirlerdi. Bazan bu, telef olur, öbürü kurtulurdu. Bazan da bu kurtulur, öbürü telef olurdu. Halk tarlalarını, bu usûl dışında kiraya vermezdi. Bu yüzden, Allah Rasûlü aleyhisselam, ondan menetti.»

Yirmidokuzuncu Bölüm ÖLÜ ARAZİLERİ İHYA

29.1. Tanımı

Daha önce onanıp düzeltilmemiş ölü bir araziyi hazırlayıp, mesken, ekim ve benzeri türde istifadelenmeye uygun hale getirmektir.

29.2. Teşvik Edilmesi

İslâm, insanların umran'da (yerleşimde) genişleyip, yeryüzünde yayılmasını ve ölü toprakları diriltmek servetlerini çoğaltmalarını, bolluk ve genişliğin artmasını teşvik etmiş, böylece servet ve kuvvet elde etmelerini hoş görmüştür.

O, bu yüzden İslâm'ı din edinmiş olanların, ölü toprağı diriltmeyi amaçlamalarını, hayır devşirerek bereketinden faydalanmalarını da güzel bulmuştur.

Allah Rasûlü Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyuruyor: «Kim ölü bir toprağı ihya ederse, onundur.» (Hadisi Ebû Dâvûd, Nesâî ve Tirmizi kaydetmiş, Tirmizi «H_asen» demiştir.)

Urve şöyle demiştir: «Yeryüzü, Allah'ın toprağıdır. Kullar da Allah'ın kullandır. Kim bir Ölü toprağı ihya ederse, ona hak kazanır. Bu, bize namazların kendisinden geldiğı, Nebi aleyhis-selam'dan gelmiştir.»

Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Kim ölü bir toprağı ihya ederse, onun için bunda ecir vardır. Kuşların yedikleri de, onun için sadakadır.» (Hadisi Nesaî kaydetmiş, İbn Hibbân -Sahih» demiştir.)

Hasan bin Semure'den rivayete göre, Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Kim bir toprağı duvarla çevirirse, onundur.» (Hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.)

Esmer bin Mudarres'den rivayete göre o şöyle demiştir: Nebi aleyhisselam'a giderek, ona biat ettim. Şöyle buyurdu: «Kim bir müslümanın daha önce elde etmediğı bir toprağı ilk defa sahiplenirse, o onundur.»

Bunun üzerine ahali çıkıp, toprakları duvarlarla çevirmeye koyuldu.

29.3. Ölü Toprağı İhyanın Şartları

Toprak Umran'dan (yerleşim yerinden) uzak olmalıdır. Ayrıca, ondan faydalanılmıyor olmalı ve Ümrânın çevresinde de bulunmamalıdır. Bu durumdaki topraklar Ölü arazi (mevât) sayılırlar. Ümrândan uzaklık miktarının bilinmesinde örfe başvurulur.

29.4. Hakimin İzni

Fakihler; toprağı ihyanın, ona malik olma sebebi olduğunda ittifak ettiler.

Fakat ihyada, hakimin izninin şart olup olmadığı hususunda ayrılığa düştüler.

İhya, hakimin izni şart koşulmadan mülkiyet sebebidir. Kişi, toprağı ihya ettiğı zaman, hakimin iznine gerek kalmadan ona malik olur. Hakime düşen, tartışma halinde mesele kendisine getirilince ihya edenin hakkını teslim etmektir. Sözü geçen hadiste Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Kim ölü bir araziye ihya ederse, onundur.»

(Hadisi Ebu Dâvûd kaydetmiştir.)

Ebû Hanîfe ise şöyle demiştir: «İhya mülkiyet sebebidir. Fakat bunun şartı imamın izni ve ikrarıdır.»

Malik, Ümrana yakın olan arazi ile uzak olan arazi arasında fark görür ve «Yakınsa, onda hakimin izni gerekir.

Uzak ise hakimin izni şart değildir. Onu ihya eden toprağı malik olur.» der.

29.5. Hak Ne Zaman Kalkar

Bir toprağı tutup, onu bir alamet ile işaretleyen veya etrafını duvarla ören kimse, orayı çalışarak imar etmezse üç sene sonra oradaki hakkı kalkar.

Salim bin Abdullah'dan rivayete göre Ömer bin Hattab (r.a.) minberde şöyle demiştir: -Kim ölü bir toprağı ihya ederse, onun-

dur. Üç sene sonunda mühtecirin bir hakkı kalmaz. Mühtecir, toprağı taşla çevirip, orada çalışmayan, (verimlendirmeyen) kimselerdir.»

Tâvûs'dan rivayete göre, o şöyle demiştir: Allah Rasûlü sal-lalahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Toprak Allah ve Resulüne aittir. Daha sonra sizindir. Kim Ölü bir toprağı ihya ederse, toprak onundur. Üç sene sonra toprak artık mühtecirin değildir. (Hadisi Ebû Ubeyd «el-Emval» de kaydetmiştir.)

29.6. Bilmeksizin Başkasının Toprağını İhya Eden Kimse

Ömer bin Hattab ve Ömer bin Abdülaziz'in bu konudaki tatbikatı şöyledir: Biri, sahipsiz topraklardan sandığı bir araziye imar eder de sonra başka biri gelip toprağın kendisine ait olduğunu isbat ederse, toprak sahibi muhayyerdur.

Ya çalışmasının ücretini verdikten sonra toprağı imar edenden geri alır. Ya da, kıymetini aldıktan sonra toprağın

mülkiyetini imar edene verir.

Bu konuda Allah Rasûlü aleyhisselam şöyle buyuruyor: »Kim ölü bir toprağı ihya ederse, toprak onundur. Sahibinden izinsiz zulm ile toprağı birşey ekenin, hiç bir hakkı yoktur.»

29.7. Maden, Toprak ve Suların İktası

Adil hakimın ölü toprağı, madenleri ve suları, bir maslahat bulunduğu zaman, bazı şahıslara vermesi caizdir. Aşağıdaki hadislerin açıkladığı gibi bunu hem Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem hem de ondan sonra gelen raşid halifeler yapmışlardır.

Urve bin Zübeyr (r.a.) 'den rivayete göre, Abdurrahman bin Avf (r.a.) şöyle demiştir: -Allah Resulü ve Ömer bin Hattab bana şu ve şu toprakları iktâ etti. Zübeyr, Ömer ailesine gidip onlardan, onun payını satın aldı. Osman'a gidip: «Abdurrahman bin Avf, Nebi aleyhisselam ve Ömer bin Hattab'm şu ve şu toprakları kendisine iktâ ettiğini iddia ediyor. Ben Ömer ailesinden onun payım satın aldım.■» dedi. Osman şöyle dedi: «Abdurrahman'm lehine ve aleyhine şehadeti geçerlidir.» (Hadisi Ahmed rivayet etmiştir.)

Alkame bin Vâil'in babasından rivayetine göre: «Nebi aleyhisselam ona Hadramût'ta bir toprağı iktâ etmişti.» Ömer bin Dinar'dan rivayete göre; o şöyle demiştir: «Nebi aleyhisselam Medine'ye gelince Ebu Bekir ve Ömer'e toprak ik-tâ etti.»

İbn Abbas'tan rivayete göre, o şöyle demiştir: -Nebi aleyhisselam Bilal bin Haris el-Müzeni'ye Kabeliyye madenlerinin tepe ve ovalarını iktâ etti. (Hadisi Ahmed ve Ebû Dâvûd kaydetmiştir.)

Ebû Yusuf şöyle demiştir : «Bu hadisler Nebi aleyhisselam'ın bazı kimselere iktâ'da bulunduğunu, ondan sonra da halifelerinin iktâ verdiğini gösteriyor. Aliah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem bu fiiliyle İslâm'a yaklaştırma ve toprağın iman maslahatlarını gözetmiştir. Halifeler ise, müslümanların zenginleşmesini ve kâfirlere karşı üstün gelmesini gözeterek iktâda bulundular. Eğer bunun faziletli olduğuna inanmasalardı, böyle bir fiilde bulunmazlar, ne bir müslümana, ne de bir muahide iktâ vermezlerdi.»

29.8. Toprağı, İmar Etmeyenden Almak

Hakim sırf -maslahat sebebiyle iktâda bulunur. İktâ edilen kimse onu imar etmez ve verimlendirmezse toprağı ondan geri alır.

Artır bin Şuayb'ın babasından rivayetine göre: -Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem Müzeyne veya Cüheynelilerden bazılarına toprak iktâ etti. Onu imar etmediler. Bir topluluk gelip bu toprakları ma'mur hale getirdi. Bunun üzerine Cüheyne veya Müzeynelilerle hasımlaşp Ömer'e geldiler. Ömer (r.a.) : «Eğer ben veya Ebu Bekir bunu size vermiş olsaydık, onu geri alırdım. Fakat o Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem tarafından verilmiştir.- dedi. Sonra şöyle dedi: «Kim toprağı üç yıl terkederek imar etmez de, başka bir kavim onu ma'mur hale getirirse bu toprağı müstehak olan onlardır.»

Haris bin Bilâl'in babasından rivayetine göre; Allah Rasûl-lü sallallahu aleyhi ve sellem ona Akik'in tümünü iktâ etmişti. Haris şöyle dedi: Ömer'in hilafet zamanı olunca Bilal'e : «Allah Rasûlü aleyhisselam onu sana insanlardan haczetmen için iktâ etmedi. Onu ancak çalışman için verdi. Toprağın imarına gücün yeten kısmını alıkoy, kalanını da iade et. dedi.

Otuzuncu Bölüm

İCARE (KIRA)

30.1. TANIMI

Bedel manasma gelen «ecir-den türemiştir. Sevaba da -ecir» denilir.

Şeriattaki manası: Bedel karşılığı, menfaatler üzerine yapılan anlaşmadır. Meyvasından faydalanmak için ağacı kiralamak sahih değildir. Çünkü ağaç menfaat değildir. Paralar, yiyecek maddeleri, ölçülen ve tartılan şeyler de icareye verilemez. Çünkü bunlardan ancak kendilerinin ortadan kalkması yoluyla istifade edilir. Yine böyle, inek, koyun ve deveyi sütünü sağlamak için kiralamak da caiz değildir. Çünkü icare menfaat temlikidir. Bu durumda ise, süt temlik olunmaktadır. Süt «ayn»dır. Ancak menfaat icare edilir, «ayn» değil.

Menfaat birkaç türlüdür:

Ya ayn'ın menfaati olur: (evde oturulması, otomobile binilmesi gibi.) Ya amelin menfaati olur: (Mühendis, duvarcı, boyacı, dokumacı ve ütücünün ameli gibi.) Ya da gayret sarfeden şahsın menfaati olur. (Hademe ve işçinin gayreti gibi.)

Menfaati kiraya veren malike; «Müeccir»,

Ücret veren kiracıya; «Müste'cir»,

Menfaat akdi yapılan şeye «Me'cûr»,

Menfaat karşılığı verilen şeye : -Ecir- veya «ücret» denir.

İcare akdi yapıldığı zaman menfaat, müste'cirin (kiralayanın) mülkü, ücret de, kiraya veren (müeccir) in mülküne geçer. Çünkü bu, bir «muâvada» akdidir.

30.2. MEŞRULUĞU

İcare; Kitap, Sünnet ve icma ile meşrudur. Allah Sübhane-hû ve Teâlâ şöyle buyuruyor: -Rabbinin rahmetini onlar mıtaksun edip paylaşıyorlar? Dünya hayatında onların geçinme İenm aralarında biz taksim ettik, Birbirlerine İŞ görmeleri için kimim lumine derecelerle üstün kıldık. Rabbinin rahmeti oX nn biriktirdikleri şeylerden daha iyidir.» (Zuhuf: 32)

-Anneler, çocuklarım, emzirmeyi tamamlamak isteyen baba içm, tam iki sene emzirirler. Anaların yiyecek ve giyeceğini uygun bir şekilde sağlamak, çocuk kendisinin olan babaya ak tır. Çocuklarıma süt anneye emzirtmek isterseniz, vereceMni zı örfe UygUn bir şekilde ödersiniz. Size sorumluluk yoktur Allah tan sakının yaptıklarınızı gördüğünü bilin» (Bakara • 233)

«İki kadından biri: -Babacığım onu ücretli olarak tut Üc retle tuttuklarının en iyisi bu güçlü ve güvenilir adamdır» de di. Kadınların babası -Bana sekiz yıl çalışmana karşılık bu iki Wlan birini sana nikahlamak istiyorum. Eğer on yıla tamam larsan o senden bir lütuf olur. Ama sana ağırhk vermek™ mem. İnşaallah beni iyi kimselerden bulacaksın » dedi . r*- . sas : 26 - 27)

,i STMeîteki delili Euhari'nin rivayetine göre: Nebi aleyhis-selam Dey] oğullarından olan Abdullah bin Uraykit denüen m Wth bir adamı yol kılavuzu olarak tuttu, İbn Mâcenin nVa-yetme göre, Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur- -işçiye al™ nui teri kurumadan ücretim veriniz.» ŞÇ y aIm"

Ahmed, Ebû Dâvûd ve Nesai'nin Sa'd bin Ebi Vakkâs (ra)' dan rivayetine göre, o şöyle demiştir: -Biz sulak yerlerdeki ekin lere karşılık, toprağı kiraya verirdik. Allah Resûüü alevhfeselam ir:r bize al™m veya gümüş *■** «

bize al™m veya

Müsil'm'İn İbn Abbas'dan rivayetine göre Nebi bUyUrmUştUr H—' ol ve hacamat

/çârenin meşru olduğunda ümmet icma etmiştir. bu icmaya muhalefet edene itibar edilmez.

30.3. MEŞRU OLMASININ HİKMETİ

İcare, insanların ona ihtiyaç duyması sebebiyle meşru kılınmıştır. insanlar bakmak için eve ihtiyaç duyarlar. Bir İ^T ger bir kısmının çıkmasına muhtaçta. Binmek ve yüksek çın hayvanlara ihtiyaç duyarlar. Ekmek için tonrasa ZTO lerini sağlamak için de kullanacaklar, a,eS ^ 7uyl^

30.4. İCARENİN RÜKNÜ

İcare akdi: -İcare», «kira» ve bunlardan türeyip icareye dalalet eden bütün lafızlarla söylenen «icab» ve «kabul» ile gerçekleşir.

30-4.1. Akid Yapanların Şartları

Akid yapanlardan her birinin, akıllı, mümeyyiz, ehliyetli kişiler olması şarttır. Delinin veya mümeyyiz olmayan çocuğun icare akdi sahih değildir.

Şafi'î ve Hanbelîler başka bir şart daha ileri sürerler. O da -bulûğudur. Bunlara göre mümeyyiz bile olsa çocuğun akdi sahih değildir.

30.4.2. İcârenin Sıhhat Şartları

İcârenin aşağıdaki sıhhat şartları vardır: 30.4.2.1. İki Tarafın Rızası

Eğer birisi icareye zorlanmışsa, Allah Subhanehû'nun şu kav ■ li gereğince akid sahih olmaz : «Ey inananlar! Mallarınıza aranızda batıl yolla yemeyin. Hoşnut olduğunuz ticaret müstesna. Nefislerinizi Öldürmeyin. Allah size karşı merhametlidir.» (Nisa : 29)

30.4.2.2. Akdİn Menfaatinin, Tartışmaya Yol Açmayacak Şekilde Tanı Olarak Bilinmesi

Tartışmayı gideren bilgi, kiraya verilmek istenen şeyin görülmesi veya vasıflarının bildirilmesi, icârenin müddetinin ay veya sene olarak belirtilmesi ve istenen işin açıklanması ile tamam olur.

30.4.2.3. Akid Yapılan Şeyin, Hakiki ve Şcr'î Olarak İstifadeye İmkan Sağlanması

Alimlerden bu şartı ileri sürenler, taksim edilmemiş ortak arazinin, ortakdan başkasına icaresinin caiz olmadığı görüşündedirler. Çünkü taksim edilmemiş ortak arazinin menfaatinden istifade mümkün değildir.

Bu, Ebû Hanîfe ve Züfer'in mezhebidir.

Alimlerin cumhuru ise, şöyle demiştir: Taksim edilmemiş arazinin, ortaklardan birine veya başkasına

kiralınması, caizdir. Çünkü bunun menfaati vardır ve tahliye yoluyla teslimi veya menfaatin paylaşımı yoluyla da taksimi mümkündür. Hem bunun satışı caizdir. İcare de satış nevilerinden biridir. Eğer menfaati malum değilse, icare de fasid olur.

30.4.2.4. Mİİstc'iriti, Menfaati de İçerecek Şekilde, «Aymt Teslime Kadir Olması

Kaçak hayvanın ve teslim kadir olmaması sebebiyle geri alamadığı gasbedilmiş malın kiraya verilmesi sahih değildir. Yine, ekin bitirmeyen toprağın ekin için ve güçsüz hayvanın binek olarak kiraya verilmesi, — akid konusu olan menfaatlerinin bulunmaması sebebiyle — sahih değildir.

30.4.2.5. Menfaatin Haram veya Vacib Olmayıp Mubah Olması

Masiyyet (isyan - haram) üzerine yapılan icare sahih değildir. Çünkü masiyyetten sakınmak vacibtir. Bir kişinin, bir kimseyi, haksız yere birini öldürmek için kiralaması veya içki taşımak için tutması ya da evini, orada içki satan veya kumar oynatan yahut da onu kilise yapacak olan kimseye kiralaması sahih değildir. Bunlar üzerine yapılan icare fasid olur.

Yine böyle, kahin veya arrafa kehaneti veya arraflığı sebebiyle verilen menfaatler de helal değildir. Çünkü bu haram yoldan kazançtır ve insanların mallarını batıl yoldan yemektir.

Namaz ve oruç için yapılan icare de sahih değildir. Çünkü bunlar, mükellef olan herkesin yapması gereken farzlardır.

a) Taatlar İçin Verilen Ücret:

Taatlara verilen ücret konusunda alimler ihtilaf etmişlerdir. Onların görüşlerini aşağıda sıralıyoruz:

Hanefiler şöyle demiştir:

Kişinin başkasını namaz kılması, oruç tutması, hacc etmesi, Kur'ân okuması ve sevabını kendine hediye etmesi veya ezan okuması, insanlara imam olması ve buna benzer şeyler için kiralaması gibi taatlar için yapılan icare caiz değildir. Allah Ra-lülü sallallahu aleyhi ve sellem'in «Kur'an okuyun ve bu sayede birşey yemeyin.» hadisi gereğince, bunlar için ücret almak haramdır.

Nebî aleyhisselam Amr bin Âs'a şöyle demiştir: -Eğer bir müezzin edineceksen, ezan için ücret almayan birini tut.»

Çünkü, ibadet yapanın bu ameli için başkasından ücret alması caiz değildir. Mısır'da hatim ve teşbihlerin sevabının, vasiyet edenin ve herkesin ruhuna hediye edilmesi yaygın bir adettir. Bu şer'an caiz değildir. Çünkü okuyan, bunu mal karşılığı okuyorsa, onun sevabı yoktur. Bu takdirde neyi ölüye hediye edecek ki?

Fakihler, ibadet yapmaya karşılık alınan ücretin alana ha-ramlığını genel bir prensip olarak kabul etmişlerdir. Fakat sonraki fakihler, bu asıldan Kur'an ve şer'i ilimlerin öğretimi için alınan ücreti istisna ettiler. İslâm'ın ilk dönemlerinde zenginlerden ve Beytü'l-Mâl'den bu muallimlere verilen bağış ve ihsanların kesilmesinden sonra, bunlar için ücret almanın caiz olduğuna istihsan ile fetva verdiler. Çünkü bu sayede onlar darlık ve sıkıntıdan kurtarılmış oluyordu. Herkes gibi muallimler de, hayatlarını sürdürmek ve ailelerine bakmak için bazı şeylere ihtiyaç duyarlar.

Kur'an-ı Kerim ve Şer'i Şerifi, taşıyıcılarının yok olması sebebiyle yaymaya çalışmaları, onları ziraat, ticaret ve zanaatle uğraşmaktan alıkoyar. Bu yüzden onlara, bunları Öğrettikleri için ücret vermek caizdir. Hanbeliler şöyle demiştir:

-Ezan, ikamet, Kur'an, fıkıh ve hadis öğretimi, hacc naibliği ve kadılık için ücret almak sahih değildir. Bunlar, yapanlar için ancak bir ibadettir. Bunlara karşılık ücret almak haramdır.» Bu fakihler şöyle demişlerdir: «Rızıkıanni, Kadılık, Kur'an, fıkıh ve hadis öğretimi, hacc naibliği, şahadet ve edası, ezan ve benzeri işleri yüklenme gibi faydası geçen amellere yapılan vakıflardan veya Beytü'l-mâiden almaları caizdir. Çünkü bu maslahat gereği olup ücret değildir. Aksine taate teşvik için verilmiş nızıktır. Bu durum, onu ibadet olma özelliğinden çıkarmaz. Ancak bunların, ganimet istihkakı ve öldürenin düşmandan aldığı eşya olmaması şarttır.

Malikiler, Şafi'iler ve İbn Hazm'ın mezhebi ise; Kur'an ve Uim öğretimi için ücret almanın caiz olduğu şeklindedir. Çünkü bu, malum bir iş için belirli bir ödeme karşılığı kiralama değildir. İbn Hazm şöyle demiştir: -Kur'an öğretimi, Özel veya genel ilim öğretimi için ücret alınması caizdir. Rukye, mushaf çoğaltımı ve ilmi kitablann teksiri için ücret alınması da caizdir. Çünkü bunu yasaklayan bir nass gelmemiştir. Aksine mubah olduğuna dair hadisler vardır.»

Buharî'nin İbn Abbas'dan naklettiği, şu hadis bu görüşü kuvvetlendirir: Nebi aleyhisselam'ın ashabından bir topluluk, yanında (akrep veya) yılan sokmuş biri bulunan bir su başına uğradılar. Su etrafında bulunan bir adam onlara gelip, «Aranızda rukye yapan var mı? Çünkü su yanında yılan (veya akrep) sokmuş bir adam var.» dedi. Aralarından biri onunla gidip, dilediği şey karşılığı Fatihatü'l-Kitab'ı okudu. Sonra istediği şeylerle arkadaşlarının yanına döndü. Onlar bunu hoş görmeyip; «Allah'ın kitabına karşılık ücret mi aldın?» dediler. Nihayet Medine'ye geldiklerinde «Ey Allah'ın Rasûlü bu Allah'ın kitabı karşılığı ücret aldı.» dediler. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sel-lem şöyle buyurdu: «Karşılığında ücret aldığın şeylerin, ona en layık olanı, Allah'ın kitabıdır.»

Fakihler Kur'ân okuma ve Öğretme karşılığı ücret almada ihtilaf ettikleri gibi, hacc, ezan ve imamet karşılığı ücret almada da ayrılığa düştüler.

Ebû Hanife ve Ahmed; «Taât karşılığı ücret alınmaz» aslına dayanarak «Bu caiz değildir» demişlerdir. Mâlik ise; «Kur'an öğretimi için ücret almak caiz olduğu gibi, hacc ve ezan için de ücret almak caizdir.» demiştir. İmamlığa gelince; sırf imamlık için ücret almak caiz değildir. Ezan ile birleştirildiği zaman ise ücret caiz olur. Böylece bu ücret mescidde okunan ezan ve ikamet için olur, namaz için değil. Şafî şöyle demiştir: «Hacc karşılığı ücret caizdir. Farz namaz için imamlık karşılığı ücret almak caiz olmaz.» Hesap, yazı, dil, edeb, fıkıh ve hadis Öğretimi ile mescid ve medrese binası karşılığı ücret almak ittifakla caizdir. Şafî'lere göre; -Ölü yıkama, kefenleme ve defin karşılığı ücret almak caizdir.» Ebû Hanife: -Ölü yıkama karşılığı ücret almak caiz değildir. Kabir kazmak ve cenazeyi taşımak karşılığı alınan ücret ise caizdir.» demiştir.

b) Hacamat Yapanın Kazana

Hacamat yapanın kazana haram değildir. Çünkü Nebi aley-hisselam kan aldırması ve hacamat yapana ücret vermiştir. (Bunu Buhari ve Müslim, İbn Abbas'dan nakleder.)

Eğer haram olsaydı, bunu Nebi aleyhisselâtu ve'sselam yapmazdı. Nevevî şöyle demiştir: «Nehyi hakkında varid olan hadisler, tenzihe, düşük kazançdan kaçınmaya ve güzel ahlâk ile yüce işlere teşvike hamledilir.»

30.4.2.6. Ücretin, Görme veya Vasıflandırma Yoluyla Malum Olan Mütakavvim Mallardan Olması

Çünkü ücret, bir menfaatin karşılığı (fiatı) dır. Fiatın da şartı, Allah Rasûlü sailallahu aleyhi ve sellem'in «Kim. ücretle birini tutarsa, ona ücretini bildirsin.» buyruğu gereğince ma'lum olmalıdır.

Ücretin Örf'e göre takdiri sahihtir. Ahmed, Ebû Dâvûd, Tirmizi, Nesâî ve İbn Mâce'nin kaydettiği, Tirmizi'nin «sahih» dediği, Süveyd bin Kays hadisinde, o şöyle demiştir ■ «Ben ve kölem Mahreme, Hacir'den elbise nakledip, Mekke'ye getirdik. Allah Rasûlü aleyhisselam yaya olarak gelip şalvarlar için bizimle pazarlık etti. Şalvarı ona sattık. Sonra, parayı ücretle tartan adama Nebi aleyhisselam: «Tart ve kefesini ağır getir.» buyurdu. Burada tartıcının ücreti belirlenmemiş, aksine insanların i'ti-yad edindikleri (rayiç) ücret verilmiştir.

İbn Teymiyye şöyle demiştir: «Kiralayanın hayvanına binil-diği, hamamcının hamamına girildiği, elbise temizleyiciye veya yiyecek firma verildiği zaman, bunlara ma'ruf (rayiç) olan ücret verilir.»

Allah Teâî'nin: «Çocuğunuz emzirilirse, onlara ücretlerini verin.» (Talak: 6) buyruğu ma'ruf (genel rayice) göre ücret vermenin sabit olduğuna delalet eder. Ayette, sırf emzirme sebebiyle, süt annelerinin ücretinin verilmesi emrediliyor. Bu ücrette örf'e müracaat olunur.

32.4.3. Ücretin Peşin veya Veresiye Olmasının Şart Koşulması

Hanefilere göre; ücrete akid ile malik olunmaz. Nebî aley-hisselam'ın «Müslümanların şartları yanındadır (onlara riayet ederleri)» buyruğu gereğince iki taraf anlaştığı takdirde ücretin bir kısmının peşin, diğer kısmının veresiye olması sahih olduğu gibi, ücretin peşin veya veresiye olmasını şart koşturmak da sahihtir.

Bu durumlarda, ücretin peşin veya veresiye olmasında anlaşma sağlanmadığı zaman; eğer kiralama, belirli bir vakit ile kayıtlı ise, bu vaktin bitmesiyle ücretin verilmesi gerekir. Meselâ, biri, bir aylık ev kiralasa sonra o ay sona erse, ayın bitmesiyle kiranın ödenmesi gerekir.

Eğer icare akdi, bir iş hususunda yapılmışsa, işin bitimi anında ücretin verilmesi gerekir. Akid mutlak olur ve ücretin kabzı (teslimi) şart koşulmaz-sa ve vadesi de belirtilmemişse; Ebû Hanife ve Malik'e göre: «Ücretin, menfaat elde edildikçe taksit, taksit verilmesi gerekir.» Şafî ve Ahmed'e göre; de; ücrete, akdin kendisi ile hak kazanılır. Kiraya veren, kiraya verilen malı kiracıya teslim ettiği zaman, kiranın tamamına hak kazanır. Çünkü o icare akdi sayesinde bir menfaate malik olmuştur. Kendisine ayn (kiraya verilen mal)in tesliminin gereği olarak, ücreti Ödemesi vacibtir.»

30.5. ÜCRETE HAK KAZANILMASI

Aşağıdaki sebeplerle ücrete hak kazanılır:

1. İşin sona ermesi: İbn Mace'nin rivayetine göre Nebi aley-hisselam şöyle buyurmuştur: «İşçinin ücretini, alınteri kurumadan veriniz.»

2. Menfaatin elde edilmesi: Kiraya verilen ayn (mal) üzerine icare akdi yapıldığı zaman, ondan faydalanılmadan ve üzerinden bir süre de geçmeden önce ayn (mal) telef olursa, icare akdi batıl olur.

3. Menfaatten istifadenin mümkün olması s Müddet başladığı zaman, fiil tamamlanmamış bile olsa, o süre içerisinde menfaatten istifade etmek mümkün olur.

4. Akid yapanların fiilin tecili veya ücretin tecili şartı üzerine anlaşmaları.

Emeğin İcaresi Akdinde, Malın Telef Olması Sebebiyle Ücret Kalkar mı?

İşçi (ecir) müşterinin mülkünde çalıştığı veya onun babına geldiği zaman, ücrete hak kazanır. Çünkü, iş onun eli altında-dır: Yaptığı her işi teslim etmiş olur.

Eğer, işçi işe başlamışsa, elindeki şeyin telef olması sebebiyle ücrete hak kazanmaz. Çünkü işi teslim etmemiştir. Bu Şafi'i ve Hanbelilerin mezhebidir.

30.6. KİRALAMA ÇEŞİTLERİ

30.6.1. Süt Annesi Kiralamak

Kişinin karısına, ondan olan çocuğu emzirmesi için ücret vermesi (kiralaması) caiz değildir. Çünkü bu iş kadınla Allah arasında bir şey olup, onu yerine getirmesi vacibtir. Anne dışında, bir süt annesi kiralamak İse ma'lum ücret karşılığı caizdir. Yiyecek ve giyeceği karşılığı tutulması da caizdir.

gu durumda ücretin bilinmemesi tartışmaya yol açmaz. Âdet, süt annelerine müsamahalı davranıp, çocuklara acıyarak, onlara cömertlik yapmak şeklinde yerleşmiştir.

Emzirme müddetinin bilinmesi, çocuğun ve emzirme yerinin gözlemlenmesi şarttır.

Allah Sübhanehû şöyle buyuruyor : «Çocuklarınızı süt anneye emzirtmek isterseniz, vereceğinizi örfe uygun bir şekilde ödemenizde size sorumluluk yoktur. Allah'dan sakının, Allah'ın yaptıklarınızdan haberdar olduğunı bilin.» (Bakara : 233)

Süt anne, özel ücretli durumundadır. Onun başka bir çocuğu da emzirmesi caiz değildir.

Süt anne tutulan kadının, —emzirmesine kıyasla— çocuk ile ilgilenmesi, elbiselerinin yıkanması _ye yemeğinin pişirilmesi gibi çocuğun muhtaç olduğu şeyleri yapması gerekir. Çocuğun yemeği ve ihtiyaç duyduğu yağ, koku, sabun gibi şeyler de babaya aittir. Çocuk veya süt annesi öldüğü zaman, icare fesholur. Çünkü süt annesinin ölümü halinde, menfaat mahalli, telef olması sebebiyle ortadan kalkmıştır. Çocuğun ölümü halinde ise, üzerine akid yapılan şeyin istifade imkanı kalmamıştır.

30.6.2. Yiyecek ve Giyecek Karşılığı Kiralama

bilimler yiyecek ve giyecek karşılığı olan kiralamada ayrılığa düşmüşler, kimi bunu caiz görürken kimi de yasak saymıştır. ■

Caiz görenlerin delilleri, Ahmed ve İbn Mace'nin Utbe bin Nudder'den rivayet ettikleri şu hadistir : Utbe şöyle demiştir. «Biz Nebi aleyhisselam'ın yanında idik. Nebî aleyhisselam, Musa aley-hisselam'm kıssasına kadar (Ta-Sîn-Mîm) suresini okudu. Sonra şöyle buyurdu: «Musa aleyhisselam kendisini, sekiz veya on sene, fercinin korunması (evlenmesi) ve karnının doyması karşılığında kiraladı.»

(Hadis; Ebû Bekir, Ömer ve Ebû Musa'dan da rivayet olunmuştur.)

Mâlik ve Hanbeliler bu görüştedir. Ebû Hanife, bunu yalnız süt annesi için caiz görmüştür.

Şafi'i, Ebû Yusuf, Muhammed, Hadeviyye ve Mansur Billah ise; -Cehalet (ücretin bilinmemesi) sebebiyle sahih değildir.» demişlerdir.

Yiyecek ve giyecek karşılığı ecir (işçi) çalıştırmanın caiz olduğunu söyleyen Malikiler; «Bu, örfen yaygın olan şeylerd^ yapılır.- görüşündedir. Onlar şöyle demiştir: Biri: «Ekinimi hasad et» veya «Un haline getir- ya da - Zeytinin yağını çıkar» ve «Yarısı senin olsun» der de; eğer yarısına o anda sahipse, bu caizdir. Şayet çıkacak olan şeylerin yansını kastediyorsa, bu ücretin bilinmemesi sebebiyle caiz değildir.

30.6.3. Toprak Kiralamak

Toprağın kiraya verilmesi sahihtir. Yalnız toprak kiralamada; kiraya verilen şeyin ekim, dikim veya bina için olduğunun açıklanması şarttır. Ziraat için olduğu zaman, oraya ekilecek şeyin de açıklanması gerekir. Ancak, kiraya veren, kiralayanın toprağa dilediği şeyi ekmesine izin verebilir.

Bu şart yerine getirilmediği zaman, icare fasid olur. Çünkü toprağın menfaati, toprağın ekiminin geciktirilmesi ile değişikliğe uğradığı gibi, yapısı ve ekinin farklı olması sebebiyle de değişir. Anlaşma yapılan ekinin zararına denk veya daha az zararlı olması şartıyla, toprağa başka bir ekin de ekilebilir.

Davut ise «Bunu ekme hakkı yoktur.» demiştir.

30.6.4. Hayvan Kiralama

Hayvanın kiraya verilmesi sahihtir.

Hayvan kiraya verildiğinde, binek veya, yük için kiraya veriliyorsa, üzerine yüklenen şeyin ve binecek kimsenin belirtilmesi şart olduğu gibi, yer veya sürenin de açıklanması şarttır.

Yük veya binek için kiraya verilen hayvan telef olduğu zaman, eğer kiraya verilen şey kusurlu ise, telef olması kiralama akdini bozar. Eğer kiraya verilen kusurlu değilse, telef olması, icareyi iptal etmez. Bu durumda, kiraya verenin, başkasını getirmesi gerekir. Akdi bozma hakkı yoktur. Çünkü icare zimmette olan menfaatlerde meydana gelir. Kiraya veren, akdin gereğini yerine getirmede acz gösteremez.

Bu hususta, dört mezhep fakihleri ittifak etmiştir.

30.6.5. Evin Kiraya Verilmesi

Ev, yerleşim için kiraya verildiğinde, oturarak ondan istifade mubahtır. Orada, kiralayanın veya iare ya da icare yoluyla başkasının oturması aynıdır. Yalnız, kiralayanın, evi, ona zarar verecek birine (demirci ve benzeri gibi) kiralamaması gerekir.

30.6.6. Kiracının Kiraladığı Şeyi Kiraya Vermesi

Kiracının, kiraladığı şeyi kiraya vermesi caizdir.

Hayvan kiralanırsa, onu ilk kiralayanın, hayvanı —zarara uğramaması için — kiraladığı işin aynı veya ona benzer başka bir iş için kiraya vermesi caizdir. Kiracının, kiraladığı şeyi teslim aldığı zaman, kiraladığı ücretin aynısına, bunun azına veya çocuğa karşılık kiraya vermesi ve «helve» denilen ücreti alması caizdir.

30.7- KİRALANAN ŞEYİN TELEF OLMASI

Kiralanan şey, kiracının elinde bir emanettir. Çünkü onu, nüstehak olduğu bir menfaati elde etmek için teslim almıştır. Telef olduğu zaman bunun kendi kasdı veya korumada gösterdiği bir kusuru sebebiyle olması dışında, onu tazmin etmez.

Binmek için hayvan kiralayan kimse, adet olduğu şekilde, onu yulan Cgem) ile durdurur. (Bu yüzden telef olması halinde) onu tazmin etmez.

30.8. ECİR (İŞÇİ, ÜCRETİ)

Ecir, iki kısımdır: a — özel, b — Genel. 30.8.1. Özel İşçi

Ma'lum bir müddet çalışması için tutulan kimsedir. Eğer müddet malum değilse, icare fasid olur. Ecir ve müste'cirden her birinin, dilediği zaman icareyi feshetme hakkı vardır.

İcarede ecir kendisini, kiralayana zimmen teslim, ettiği zaman, bu durumda onun çalıştığı müddet karşılığında ecir-i misi (emsal ücret)'den başka bir haki yoktur.

Özel işçinin, anlaşılan müddet esnasında kiralayandan başkasına çalışması caiz değildir. Eğer bu müddet sırasında, başkasına çalışırsa, çalıştığı müddet ücretinden kesilir.

İşçi, kendisini teslim ettiği ve işten imtina etmediği zaman ücrete hak kazanır.

Kiralayan, ücretlinin işi yapmaktan aciz kalması veya onu yerine getiremeyeceği bir hastalığa tutulması gibi, feshi gerektiren bir özürlü bulunmadığı halde, akid yapılırken anlaşılan müddet dolmadan önce icareyi feshederse, işçi ücretin tamamına hak kazanır.

İşçinin, kusur veya acz gibi bir özürlü bulunur da, müste'cır icareyi feshederse, çalıştığı müddetin ücreti dışında bir hakkı yoktur. Müste'cirin, anlaşılan ücretin tamamını ödemesi gerekmez.

Özel işçi, elindeki işe «emin- olduğundan, vekil gibidir. Kendi kusuru olmaksızın telef olan şeyi tazmin etmez. Eğer kendi kusuru varsa, «emin» olmayan biri gibi zararı tazmin eder.

30.8.2. Müşterek Ücretli (Zanaatkar)

Müşterek işçi; boyacı, demirci, duvarcı, marangoz ve ütücü gibi, sağladığı menfaatin tümüne ortak olan birden fazla kimseye çalışan ücretlidir.

Onu isti'car eden kimsenin, başkasına çalışmasını engelleme hakkı yoktur. Ücrete, ameli karşılığında hak kazanır.

Zanaatkar, eline verilen işte zâmin (malın telef olması halinde onu tazmin eden) midir, yoksa emin (vekil gibi olup malın telef olması halinde onu tazmin etmeyen) midir?

Bu konuda; İmam Ali, Ömer, Kadı Şurayh, Ebû Yusuf, Mu-hammed ve MalikiJer genel işçinin «zamin» sayıldığı görüşündedirler. Zanaatkar, va'dettiğinden başka birşey veya daha azını yaparsa, insanların mallarının ve maslahatlarının koruma altında olması sebebiyle, telef olan şeyi tazmin eder. Beyhaki'nin Ali'den rivayetine göre; O boyacı ve zanaatkara zarar tazmin ettirir ve «insanların maslahatı bunu gerektirir- derdi.

Yine onun rivayetine göre Şafi'i şöyle demiştir: «Kadı Şurayh, boyacı olayında zararın onun tazmin etmesi gerektiği görüşünde idi: «Şöyle ki: «Evi yanan bir boyacıya, onu kiralayanın zararını tazmin ettirdi. Boyacı: «Evim yandığı halde, bir de bana tazmin mi ettiriyorsun?» diye sordu. Şurayh ona; «Ne dersin, eğer onun evi yansaydı, sen ücretinden vazgeçer miydin?» dedi.»

Ebû Hanife ve İbn Hâzm; «zanaatkarın «emin» olduğu ve onun kusuru olması sebebiyle meydana gelmesi dışında zarar tazmin etmeyeceği» görüşündedir.

Bu Hanbeli mezhebinde de sahih olan görüştür. Şafi'i'nin görüşleri arasında en sahihi de budur.

İbn Hazm şöyle demiştir: «İster müşterek; ister özel olsun, ne işçiye ne de zanaatkara, asla zarar tazmin ettirilmez. Yalnız zararın onun kastı veya ihtimali sebebiyle meydana geldiği sabit olursa, o başka. Bu durumda zarar tazmin ederler.»

30.9. İCARENİN FESHİ VE SONA ERDİRİLMESİ

İcare bağlayıcı bir akiddir. Akid yapanlardan biri feshine malik değildir. Çünkü bu, kusur bulunması gibi feshi gerektiren birşeyin olması dışında, bir muâvada akdidir.

İcâre, akid yapılan şeyin salim olması durumunda, akid yapanlardan birinin ölmesi ile fesh olmaz. Mirasçılar, mirasından onu yerine getirirler. Kiralayan veya kiralananın ölmesi, durumu değiştirmez.

Hanefiler, Zahirîler, Şa'bi, Sevri ve Leys bin Sa'd buna muhalefet etmişlerdir.

İcare müddetinin bitiminden sonra, kiracı dışında birinin kiraya verilen malı kiracıya veya başkasına satması ve onu müşteriye teslim etmesi icare akdini bozmaz.

Aşağıdaki şeyler sebebiyle akid bozulur:

- 1) Mal, kiralayanda iken, kiralayan tarafından bir kusura uğraması ya da eski bir kusurun ortaya çıkması.
- 2) Muayyen olan kiraya verilmiş malın telef olması. Mesela, muayyen bir ev veya muayyen bir hayvan gibi...
- 3) Kira akdi yapılan şeyin —meselâ terzideki elbisenin — telef olması. Çünkü üzerine anlaşma yapılan şeyin telefinden sonra, ondan istifade imkam kalmaz.
- 4) Feshe mani olan bir özrün bulunması dışında, üzerinde anlaşılan menfaatten istifade edilmesi veya işin tamamlanması yada müddetin dolması halinde. Mesela, toprağın icare müddeti, ekini hasad etmeden önce biterse, toprak, hasad edinceye değin ecr-i misi (emsal ücret) ile müste'cirin elinde kalır. Müddetten önce ekinin sökülmesi halinde, müste'cir, zarara uğrayacağından, kiraya veren zorlanır.
- 5) Hanefiler şöyle demiştir : «Dükkanın, içindeki malla birlikte yanması, malm çalınması, gasbı veya iflası gibi kendiliğinden bile olsa, meydana gelen bir özür sebebiyle icarenin feshi caizdir. Kiracının icareyi fesh hakkı vardır.»

30.10. KİRALANAN MALIN İADESİ

İcare sona erdiği zaman, kiralayanın kiraladığı malı iadesi vacibtir.

Eğer menkul ise, sahibine teslim eder.

Eğer gayri menkul ise, ondan faydalanmayı bırakarak onu sahibine teslim eder.

Eğer ziraat arazisi ise, ekini boşaltarak onu sahiibne teslim eder. Ancak — geçtiği gibi — bir özrü varsa, toprak, ecr-i misi ile ekini hasad edinceye değin müs'tecirin elinde kalır.

Hanbeliler şöyle demiştir:

«İcare sona erdiği zaman, müste'cir ondan elini çeker. Onu iadesi veya koruyup gözetmesi gerekmez. Çünkü bu akid, tazmini gerektirmediği gibi iadesini ve gözetilmesini de gerektirmez.»

Onlar şöyle dediler: «Müddetin dolmasından sonra, mal, müste'cirin elinde bir emanet olur. Kasti olmadığı halde telef olursa, tazmini gerekmez.»

Otuzbirinci Bölüm

MUDARABE

31.1. Tanımı

Mudârabe; «toprağa vurmak» dan alınmıştır. Ticaret için seyahat etmektir. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: - Allah'ın İütfun-dan rızık aramak üzere yeryüzünde dolaşmakta (yardibûn) olanları...» (Müzemmil: 20))

Buna, «kırâz» da denir. Kırâz; -parça» manasına gelen «karz»dan türemiştir. Çünkü mal sahibi, onda ticaret yapılması için, malının bir parçasını ve kârının bir kısmını verir.

«Muamele» de denilir. Burada bununla; «Kân anlaştıkları orana göre aralarında paylaşmak üzere birinin diğerine ticaret yapması için para vermesi hususunda iki taraf arasında yapılan anlaşmadır.

31.2. Hükümü

Mudârabe, icma ile caizdir.

Allah Rasûlü aleyhisselam; peygamberlik gelmeden önce, Hatice ile malı hususunda mudârabe yapmış ve Şam'a seyahat etmiştir. Cahiliye döneminde mudârabe ile amel edilirdi. İslâm geldiği zaman, onu kabul etmiştir.

Hafız İbn Hacer şöyle demiştir:

«Biz mudârabe yaparız. Çünkü Nebi aleyhisselam'm döneminde" bilindiği ve Nebi aleyhisselam'm ikrar ettiği sabit olmuştur. Eğer böyle olmasaydı, elbette caiz olmazdı.» Rivayete göre:

Ömer bin Hattab (r.a.)'m oğulları Abdullah ve Ubeydullah, Irak ordusuna katılmak için çıktılar. Ömer'in valilerinden Basra emiri olan Ebû Musa el-Eş'ari'ye Tasladılar. Ebû Musa, onları hoş tutup, iyi davrandı ve:

«Size faydalı olacak bir işe gücüm yetseydi, onu yapardım.» dedi. Sonra: «Evet, işte Allah'ın mallarından bir mal. Onu mü'minlerin emirine göndermek istiyorum. Size Ödünç veriyorum. Onları Irak mallarına karşılık satın alın. Sonra Medine'de satın. Sermayeyi mü'minlerin emiri-ne verin. Kâr da sizin olsun.- dedi. İkisi: «Razı olduk.» dediler Ebû Musa (r.a.) da öyle yaptı ve Ömer'e, malı ikisinden almasını yazdı. Medine'ye geldikleri zaman, onu sattılar ve kâr ettiler. Ömer (r.a.); »Ordunun yediği, size ödünç verildiği gibi ödünç veriliyor mu?» dedi. -Hayır.» dediler. Ömer (r.a.) : «Siz mü'minlerin emirinin oğullarısınız ve size ödünç verildi. Malı ve kârını ödeyin.» dedi. Abdullah sustu. Ubeydullah ise: -Ey mü'minlerin emiri-ri! Eğer mal telef olsaydı, onu ödeyecektik.» dedi. Ömer (r.a.) yine; «Onu ödeyin.» dedi. Abdullah sustu. Ubeydullah sözünü tekrarladi. Ömer'in meclisinde oturanlardan biri: «Ey mü'minlerin emiri! Onu mudâربه saysan!» dedi. Ömer (r.a.) bunu kabul etti. Sermayeyi ve kârın yansını aldı. Abdullah ve Ubeydullah da kârın diğer yansını aldılar.

31.3. Hikmeti

İslâm onu, insanlara kolaylık olsun diye meşru ve mubah kılmıştır.

İnsanların bir kısmı mala malik olur, fakat onu kâr ettirmeye kabiliyetli değildir. Kiminin de malı bulunmaz, fakat malı verimlendirmeye muktedir olur.

Şafîî, bu muameleyi her iki grubun da menfaati için caiz kılmıştır. Mal sahibi, mudâربه yapanın tecrübesinden istifade eder. Mudâربه yapan da maldan menfaatlenir. Böylece mal ve işin yardımlaşması gerçekleşir.

Allah, akidleri ancak maslahatların gerçekleşmesi ve ihtiyaçların giderilmesi için meşru kılmıştır.

31.4. Rükünleri

Mudârabenin rükünleri, akid yapmaya ehil olan her iki taraftan sadır olan «icab ve kabuldür.» Bunların muayyen lafızlar olması şart değildir. Aksine mudâربه manasım ifade eden her lafızla akid tamamlanır. Çünkü akidlerde maksad ve ma'nala-ra i'tibar edilir, lafız ve şekillere değil.

31.5. Şartlar

-

Mudârabede aşağıdaki şartlar koşulmuştur: 1) Sermayenin nakid olması gerekir. Eğer ham altın, mücevherat veya altın ve gümüş dışında bir mal olursa sahih olmaz. 104

İbn Münzir şöyle demiştir: -Kendisinden bilgi hıfzettığımız kim-eler birinin, başka birinde olan borcu üzerine mudâربه yapmasının caiz olmadığına icma etmişlerdir.»

2) Sermayenin; kendisiyle karışık bulunan ve anlaşıkları oranda aralarında paylaştıracakları kârdan ayırdedüebilmesi için, ma'lum olması gerekir.

3) Sermaye sahibi ile, çalışan arasındaki kâr oranı 1/2, 1/3, 1/4 gibi belirli olmalıdır. Çünkü Nebi aleyhisselam Hayberlile-ri çıkardıklarının yansı ile amil [emekçi] kılmıştır. İbn Münzir şöyle demiştir: «Kendilerinden ilim öğrendiğimiz kimseler, taraflardan biri veya her ikisi, kendisi için belirli miktarda para tayin ettiği zaman, mudârabenin iptal olacağına icma etmişlerdir.»

Bunun illeti şudur: Eğer biri için belirli bir miktar tayin edilir de, kâr sadece bu miktar kadar olursa, şart koşulan kimse kârın tamamını almış, diğeri de birşey almamış olur. Bu, akid yapan her iki tarafın da menfaati gözetilen mudâربه akdinin amacına aykırıdır.

4) Mudâربه mutlak olmalıdır. Sermaye sahibi çalışanı belirli bir şekilde veya belirli bir ticaret malıyla kayıtlayamaz. Ya da belirli bir vakitte ticaret yapmasını veya sırf kendi şahsıyla çalışmasını ve buna benzer diğer şartlar koşamaz. Çünkü ka-yıtlayıcı şartlar koşmak, çoğu kere akidle amaçlanan kârı sağ-lanamamasına neden olur. Bu şartların bulunmaması gerekir. Aksi takdirde mudâربه fasid olur.

Bu Şafî'i ve Malik'in mezhebidir.

Ebû Hanîfe ve Ahmed ise, bu şartı koşmayarak şöyle demişlerdir : «Mudâربه mutlak olduğunda sahih olduğu gibi, böyle mukayed olması durumunda da caiz olur. Kayıtlı halinde, çalışanın öngörülen şartlar a-şması caiz değildir. Eğer bunları ter-kederse, tazmin eder.»

Hakim bin Hizam'dan rivayete göre; o bir adama mudâربه olarak mal verdiği zaman şu şartlar koştı : «Malımı yaş ciğere yatırma, denizde taşıma, sel vadisine indirme. Eğer bunlardan birini yapar da, (zarara uğrarsan) malımı tazmin edersin »

Müddetinin açıklanması, mudâربه şartlarından değildir. Çünkü mudâربه, herhangi bir vakitte feshi mümkün olan caiz bir akiddir.

İki müslümanın arasında da olması şart değildir. Aksine müslüman ile zımmi arasında olması sahihtir.

31.6. Âmil, «Eminedir

Mudâربه akdi tamamlandığı ve amil (ticaret veya iş yapan) malı kabzettığı zaman, amil malda emanetçi

durumunda kalır. Kasten yapması dışında, zararı tazmin etmez. Kendisinin bir kusuru olmadan mal teief olursa, ona birşey lazım gelmez. Malın zayı olduğunu iddia ettiği zaman, yemini ile birlikte malın zayı olduğuna dair ojan sözü kabul edilir. Çünkü asi olan, onun İhanet etmeyeceğidir.

31.6.1. Amilin Mudârabeye Malım, Muârahcye Vermesi

-Amilin, mudârabeye malını mudârabeye verme hakkı yoktur. Bu durumda, mudârabenin kendisinden geçtiği kabul edilir. Bi-dayet'ül-Müctehid'de şöyle denmiştir: «Fakihlerin ünlüleri olan Mâlik, Şafi'i, Ebû Hanife ve Leys bin Sa'd, amilin, mudârabeye malını işletmek üzere bir başkasına veremeyeceğinde müttefiktirler. Eğer verir de zarar ederse, zarar kendisine ait olur. Şayet kâr ederse, kârda sermaye sahibi —kendisi ile yaptığı anlaşmaya göre — ona ortak olur. Mudârabeye malım işletenin payını da kendi hissesinden verir.»

31.6.2. Amilin Nafakası

Sermayeyi çalıştıran (amil) in nafakası, mukim olduğu sürece kendi maundandır. Mudârabeye için yolculuğa çıktığı zaman da böyledir. Çünkü nafaka, kâr miktarı kadar olabilir. Böyle olunca da sermaye sahibine bir şey vermeden kârın tamamını almış olur. Amilin kârdan hissesi kadar bir payı vardır. Bunun yanında başka bir şeye hak sahibi değildir.

Fakat sermayedar, âmilin, sefer sırasında nafakasını Örf'e göre mudârabeye malından almasına izin verirse, bu caiz olur.

İmam Mâlik, âmilin, mudârabeye malı buna imkan verecek şekilde çok olduğunda, bu maiddan nafakasını sağlayabileceği görüşündedir.

31.7. Mudârabenin Feshi

- Aşağıdaki sebepler ile mudârabeye fesh olunur: 1) Sıhhat şartlarından birinin kaybolması s Sıhhat şartlarından biri kaybolduğu zaman, âmil malı teslim alıp işlettiyse, ecr-i misi (emsal ücret) alır. Çünkü onun tasarrufu, mal sahibinin izni ile olur ve bir iş yapması sebebi ile ücrete hak kazanır. Bu durumda kâr da zarar da mal sahibine aittir. Çünkü âmil, bu takdirde ücretli gibidir. Ücretli ise, kastı bulunmadıkça za-ran tanzim etmez.
- 2) Amilin kastı bulunması veya malı muhafazada kusurlu olması ya da akdin amacına ters bir şey yapması durumunda mudârabeye batıl olur ve telef olmuşsa malı tazmin eder. Çünkü malın telef olmasının müsebbibi odur.
- 3) Amil veya mal sahibinin ölmesi: Bunlardan birisi öldüğü zaman, mudârabeye fesh olunur.

31.8. Amilin Mal Sahibi Öldükten Sonra Yaptığı Tasarruf

Mal sahibi öldüğü zaman, onun ölümü sebebiyle mudârabeye akdi fesh olur. Mudârabeye fesh olduğunda da, âmilin malda tasarruf hakkı kalkar. Mal sahibinin ölümünü bildikten sonra, varislerinin izni olmadan malda tasarrufta bulunursa, gâsıp olur ve tazmini gerekir.

Eğer, mal kâr ederse, kârı paylaşırlar.

İbn Teymiyye şöyle demiştir:

•Müzminlerin eniiri Ömer bin Hattab Cr.a.), iki oğlunun (Abdullah ve Ubeydullah) hakları olmadığı halde, beytü'l-mal'dan alıp, ticarette bulunmaları hususunda, bununla hükmetmiş ve bunu mudârabeye saymıştır.»

Mudârabeye fesh olduğunda, —sermaye altın ve gümüş dışında bir mal ise— mal sahibi (sermayedar) ve amilin onu satması veya taksim etmesi gerekir. Çünkü bu, her ikisinin de hakkıdır.

Amil satışa razı olur, sermayedar kabul etmezse, sermayedar satışa zorlanır. Çünkü amilin kârda hakkı vardır. Bu da ancak, onun satışı yoluyla elde edilir.

Bu Şafi'i ve Hanbelilerin mezhebidir.

31.9. Paylaştırma Sırasında Mal Sahibinin Hazır Bulunması Şarttır

İbn Rüşd şöyle demiştir:

«Bütün alimler, âmilin mal sahibi hazır değilken kârdan payını almasının caiz olmadığına, mal sahibinin, malın paylaştırılması ile amilin hissesini alması sırasında hazır olmasının şart olduğuna ve ne şahidin ne de sermaye sahibi dışında birinin hazır bulunmasının yeterli olmadığına icma etmişlerdir.»

32.1. Tanımı

Havale; «intikal» manasına gelen, «tahvil- kelimesinden türetilmiştir. Burada havale ile; «Bir borcu, borçlunun zimmetinden, havale edilenin zimmetine nakletme kastedilmektedir.

Havale'de, bir «muhi», bir «muhal» ve bir de «muhalun aleyh» bulunmalıdır.

«Muhil,» borçlu «muhal- alacaklı, «muhâlun aleyh» ise borcu üzerine aian (havaleyi kabul eden) kimsedir. Havale; îcab ve kabul gerekmeden tasarruflardan biridir. Havaleye delalet eden, «Sana olan borcumu, falana havale ettim. Alacağımı ondan iste.» gibi bütün lafızlarla sahih olur.

32.2. Meşruluğu

İslâm, insanların buna ihtiyaç duymaları sebebiyle, onu meşru kılmış've caiz görmüştür. İmam Buhârî ve Müslim'in Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayetine göre, Nebî aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: - Borcunu savsaklayan zengin, zalimdir. Biri, borcu ödemeğe kadir birine havale edilirse, bunu kabul etsin.» Hadiste Nebî aleyhisselâm, alacaklının, borçlu tarafından, zengin - muktedir birine havale edildiğinde, bunu kabul etmesini ve havale edildiği kimseyi, hakkım ödeyinceye değin, alacağını isteyerek takib etmesini emrediyor.

Bu emir; vaciblik mi, yoksa mendupluk mu ifade eder.

Hanbelîlerin çoğu, İbn Cerir, Ebû Sevr ve Zahirîler, bu emirle amel ederek, «Alacaklının, muktedire yapılan havaleyi kabul etmesinin vacib olduğu» görüşüne sahib olmuşlardır.

Cumhur ise : «Bu emir, müstehaphk ifade eder.- demiştir.

32.3. Sıhhat Şartları

Havalenin sahih olması için şu şartlar gerekir: 1) Geçen hadise göre, havale olunanın, (muhalun aleyh) razı olması şart değildir. Borçlu (muhal) ve alacaklı (muhal) mn razı olması yeterlidir. Çünkü Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sel-lem bu ikisini zikretmiştir. Borçlunun, borcunu istediği şekilde ödeme hakkı vardır. Havale edilenin ise, borçlunun zimmetinde olan bir hakkı vardır. Bu borç, ancak onun rızasıyla başkasına geçer.

Kimileri de; «Rızası şart değildir. Çünkü Nebî aleyhisselâm'ın «Biriniz, muktedir birine havale edildiğinde, alacağını ondan istesin.» hadisi gereğince, havale edilenin bunu kabulü vacibdir. Hem onun, hakkını asıl borçludan veya onun yerine bir başkasından alması arasında bir fark yoktur. Her iki durumda da, hakkı ödenmektedir.» demişlerdir.

Havale olunanın (muhalun aleyh) rızasının şart olmamasına gelince; bunun sebebi Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sel-lem'in, hadiste onu zikretmemesidir. Çünkü borçlu, onu, alacaklının hakkını ödeme hususunda kendi yerine koymuştur. Üzerine hak yüklenen kimsenin rızasına gerek yoktur.

Hanbelîlere ve Şafî'îlerden çoğunluğa göre, onun da rızası şarttır.

2) Cins, miktar, peşin veya vadeli olma ve kalitede hakların benzerliği şarttır: Borç altın ise; bedelinin gümüş olarak alınması için havale edildiğinde havale sahih olmaz.

Yine borç peşin iken, veresiye alınması için havale edilmesi durumu veya aksi de böyledir, iki hak, kalite ve keyfiyet yönünden farklı olduğu zaman da, havale sahih olmaz.

3) Borcun sabit olması şarttır s Eğer alacaklıyı daha sonra borcu ödemeyecek olan anlaşmalı birine havale ederse, havale sahih olmaz.

4) Bütün hakların ma'lum olması da şarttır.

32.4. Borç, Havale ile Havale Edenin Zimmetinden Kalkar mı?

Havale sahih olunca, borç havale edenin zimmetinden kalkar. Havale olunan iflas ettiği veya havaleyi inkar ettiği ya da öldüğü zaman, havale edilen havale edene hiçbir şekilde dönemez.

Bu, alimlerin cumhurunun görüşüdür. Ancak Malikîler şöyle demişlerdir: «Havale eden, havale edileni aldatmış ve onu yokluğa havale etmişse havale edilen havale edenden hak talep eder.»

İmam Malik Muvatta'da şöyle demiştir:

-Bize göre, alacaklı, borçlu tarafından birine havale edilir de, havale olunan iflas eder veya ölür ve borcu ödeyemezse, havale edilen havale edenden hiçbir hak talep edemez. O ilk borçluya dönemez. Bu bizce üzerinde ihtilaf olmayan bir konudur.»

Ebû Hanîfe, Şurayh, Osman el-Butî ve başkaları şöyle demiştir: -Havale olunan iflas ederek ölür veya havaleyi inkar ederse, alacaklı borcunu sahibinden ister.»

Otuzü çüncü Bölüm ŞUF'A

33.1. Tanımı

-Ekleme» manasına olan «eş-Şefea»dan alınmıştır. Araplar arasında bilinen bir şeydir.

Cahiliyede bir adam, evini veya bahçesini satacağı zaman, komşusu, ortağı veya arkadaşı ona gelir, satacağı şeyde şuf asını ister ve şuf ası kabul edilip bu mala başkalarından daha lâıyk sayılırdı. Buna «şuf'a-, isteyene de

«Şafi'» denirdi.

Şeriatte bu kavramla; «Şuf'a bulunan malı, müşterinin verdiği fiat karşılığı, zorunlu olarak şuf'a sahibinin malına katmak» kastedilmiştir.

33.2. Meşruluğu

Şuf'a sünnetle sabit olmuştur. Müslümanlar onun meşru olduğunda ittifak etmişlerdir.

Buhari'nin Câbir bin Abdullah (r.a.)'dan rivayetine göre; •Aliah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem paylaşılmamış şeyde şuf'a bulunduğuna, sınırlar çizildiği ve yol ayrıldığına ise şuf'a'nın bulunmadığına hükmetmiştir.»

33.3. Hükümü

İslâm, zarar önlemek ve düşmanlıkları kaldırmak için şuf'a-yi meşru kılmıştır. Çünkü, yabancıya oraya yerleşmesi sonucu meydana gelen zararı kaldırmak için, yabancıya satın aldığı şeyi, şuf'a sahibinin temlik hakkı vardır.

Şafi'i, zararın; taksimden çıkan ve kuyu kazma gibi şeylerden doğan zarar olduğu görüşünü tercih etmiştir.

«Zarar, ortaklığa eşittir.» de denmiştir.

33.4. Zimmînin Şuf'a Hakkı

Müslümanın şuf'a hakkı olduğu gibi, — fakihlerin cumhuruna göre — zimmînin de şuf'a hakkı vardır. Ahmed, Hasan ve Şa'bi, Dârekutnî'nin Enes'ten naklettiği Nebî aleyhisselâm'ın «Hristiyanın şuf'a hakkı yoktur.» hadisine dayanarak «Zimmî için şuf'a hakkı sabit değildir.» demişlerdir.

33.5. Satışta Ortağın İzni

Ortağın, satıştan önce ortağının iznini alması vacibdir. İzin almadan satarsa, ortağı ona daha fazla hak sahibidir.

Satışa izin verirse ve «Onda benim bir arzum yoktur.» derse, satıştan sonra bir şey talep edemez. Bu Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in hükmü gereğidir ve hiçbir şekilde buna aykırı bir hüküm yoktur.

Müslim'in Câbir (r.a.)'den rivayetine göre, o şöyle demiştir: Allah Rasûlü saüallahu aleyhi ve sellem, paylaştırılmamış her ortaklıkta, —ev olsun, bahçe olsun— şuf'a hakkı bulunduğuna hükmetmiştir. Ortağının izni bulunmadan mal sahibinin onu satması helâl değildir. Ortağı isterse onu alır, dilerse bırakır. Onun izni olmadan satarsa, ortağı ona daha haklıdır.»

Câbir (r.a.)'den rivayete göre, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Kimin bir hurmalık veya evde ortağı varsa, ortağının izni olmadıkça onu satamaz. Ortağı isterse onu alır, hoşlanmasa bırakır.»

(Hadisi Yahya bin Âdem, Zühayr yoluyla Ebû Zübeyr'den rivayet etmiştir. İsnadı Müslim'in şartına göredir.)

İbn Hazm şöyle demiştir:

•Ortağına veya ortaklarına arzetmeden mal sahibinin malı satması helal değildir. O maldaki ortağı, başkasına verilen malı satm almak isterse, ona daha layıktır. Eğer bu satışı reddetmezse (onaylarsa) hakkı kalkar. Artık satıldığı zaman, satan kimseye karşı hiçbir hak ileri süremez. Fakat kişi, ortak olduğu şeyi, ortağına arzetmeden başkasına satarsa, ortağı, bu satışı geçerli sayma veya onu iptal edip, bu mal: satılan bedel karşılığı kendine alma arasında muhayyerdir.»

İbn Kayyim şöyle demiştir: «Bu Allah Rasûlü sailallahu aleyhi ve sellem'in gereğidir. Bu hükmün hiç bir yönden karşıtı yoktur. Bu kesinleşmiş doğru hükümdür.»

Şâfi'ilerin de aralarında bulunduğu bazı alimler, enirin, müs-tehabhğa hamiolunacağı görüşündedirler.

Nevevî şöyle demiştir: «Arkadaşlarımıza göre, bu mendup--a jıamlolunur, rian iio yerine getirilmiş olur. Handan önce

kılması mekruh olup, haram değildir.»

33.6. Şuf'a Hakkının Düşmesi İçin Yapılan Hileler

Şuf'a hakkını düşürmek için hile yapmak caiz değildir. Çünkü bu durumda müslümanın hakkını iptal sözkonusudur ve bu konuda Ebû Hüreyre (r.a.) 'den merfu olarak rivayet edilen : «Yahudilerin işlediklerini irtikab etmeyin. Onlar hile yoluyla Allah'ın haramlarını helal yaparlar.- hadisi bulunmaktadır. Bu Mâlik ve Ahmed'in görüşüdür.

Ebû Hanîfe ve Şafi'i ise hilenin caiz olduğu görüşündedir. Şuf'a hakkının düşmesi için yapılan hileye misal; Mal sahibi satacağı kimse lehine mülkün bir kısmının onun olduğunu ikrar eder, böylece, bu ikrar ile onun ortağı olur. Sonra mülkün kalanını ona satar veya hibe eder.

33.7. Şuf'anın Şartları

Şuf'a alması için aşağıdaki şartlar koşulmuştur:

Birincisi

Kendisinde şuf'a bulunan şeyin; toprak, ev gibi akar Cgay-nmenkul) lara bunlara bitişik olan ağaçlar, binalar,

kapılar ve raflar gibi yerleşik mefruşat ve ikrar ile satışa dahil edilen şeyler olması gerekir. Delili Câbir (r.a.)'m; «Allah Rasûlü avlu ve bahçe gibi ayrılmamış her ortaklıkta şuf'a hakkı olduğuna hükmetti.» sözüdür. Bu, fakihlerin cumhurunun mezhebidir.

Malikîler ve Zahirîler buna muhalefet etmişlerdir. Ahmed'-den bir rivayete göre; onlar şöyle demiştir: «Şuf'a her şeydedir. Çünkü ortak için akar (gayri menkûl) 'de meydana gelen zarar, aynen menkul şeylerde de meydana gelir.» Delilleri Cabir (r.a.) 'in naklettiği «Allah Rasûlü herşeyde şuf'a ile hükmetti.» hadisi (İbn Kayyim; «Bu hadisin ravileri sikadır.» demiştir.) ile İbn Abbas'm; «Nebî aleyhisselam «Şuf'a hakkı her şeydedir.» buyurdu.» hadisidir. (Bunun da ravileri sikadır. Ancak mürsel olmakla illetlen-dirilmiştir. Tahavi bu hadise isnadında bir mahzur bulunmayan Câbir hadisini şahid olarak getirmiştir.)

İbn Hazm bu hadisi görüşüne destek yaparak şöyle demiştir: «Toprak, bir veya daha çok ağaç, köle, cariye, kılıç, yiyecek, hayvan ve benzeri bölünebilen veya bölünemeyen her şeyde iki kişi veya daha fazlası arasında taksim edilmemiş olan satılan malın her cüz'ünde şuf'a vacibdir.» İkincisi

Şuf'a sahibinin şuf'a hakkı bulunan şeye ortak olması gerekir. Ortaklık satıştan önce akdedilmiş olmalı ve ortaklardan her birinin payı olan kısım belirlenmemiş (ortaklık malda müşterek) olmalıdır.

Câbir (r.a.) 'den rivayete göre; şöyle demiştir: «Allah Rasû-lü sallallahu aleyhi ve sellem, ayrılmamış herşeyde şuf'a olduğuna hükmetti: «Sınırlar ayrılıp, yollar kestiği zaman, şuf'a hakkı yoktur.»

Yani, paylaşırmanın mümkün olduğu ayrılmamış - müşterek herşeyde şuf'a hakkı sabittir. Paylaştırıldığı, sınırlar çizildiği ve yollar belirlendiği zaman şuf'a yoktur.

Paylaştırma mümkün olan bir malda ortağın şuf'a hakkı sabit olunca; ortak, paylaştırılmadan Önce ondan istifade ettiği şekilde, paylaştırdıktan sonra da faydalanma şartıyla, onu paylaş-tırmya zorlayabilir. Bu yüzden, eğer paylaştırılmış olsa, ondan istifade imkanı kalmayacak şeyde, şuf'a hakkı yoktur. «Minhac»da Nevevi şöyle demiştir;

«En sahih görüşe göre; eğer böiüşülürse, amaçlanan menfaati (faydası) ortadan kalkacak olan şeylerde şuf'a hakkı yoktur. (Mesela; hamam gibi)» demiştir.

Malik'in İbn Şihâb yoluyla Seleme bin Abdurrahman ve Sa'îd bin Müseyyeb'den rivayetine göre; «Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, ortaklar arasında paylaşılmamış her şeyde şuf'a ile hükmetti: Aralarında sınırlar çizilirse şuf'a yoktur.*

Bu; Ali, Osman, Ömer, Said bin Müseyyeb, Süleyman bin Yesar, Ömer bin Abdülaziz, Rebi'a, Mâlik, Şâfi'î, Evzâ'i, Ahmed, İshak, Ubeydullah bin Hasan ve İmamiye'nin mezhebidir.

«Şerbu's-Sünne»de Bağavî şöyle demektedir: «İlim ehli, paylaşırılan şeyin dörtte birinde ortağın şuf'a hakkının sabit olduğunda ittifak etmişlerdir. Ortaklardan biri taksimden önce payını satarsa diğer ortaklar onu — şuf'a hakkı sebebiyle — satışta verilen fiyatın aynısı ile satın alırlar. Eğer elbise gibi bölünemeyen bir şeye karşılık satarsa onun değerini alırlar.» Bunlara göre; komşunun şuf'a hakkı yoktur. Hanefîler bu konuda muhalefet ederek şöyle demişlerdir: «Şuf'a derecelidir: İlk olarak, hissesi ayrılmamış ortak için sabit olur. Onun ardından, yollarda ve başkalarında ortaklığı devam eden hissesi ayrılmış ortak gelir. Daha sonrada yakın komşu gelir.»

Orta yolu tutan alimler; yol, su ve benzeri mülk haklarından bir hakda ortaklık durumunda şuf'a hakkının bulunduğunu kabul ederler. Mülk sahipleri arasında ortaklık bulunmadığında, her mülkün yol ile ayrılması durumunda şuf'a hakkının bulunmadığını söylerler. Buna da Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Ne-sâi'nin «sahih senedle» kaydettikleri, Câbir (r.a.) hadisi ile delil getirirler:

-Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Komşu, komşusunun şuf'asına hak sahibidir. Her ikisinin yolu müşterek olduğu zaman, hazır bulunmasa bile (satışı yapmadan) onu bekler.»

İbn Kayyim: «Câbir hadisinin mantık ve mefhumu bu görüşe delildir. Böylece bu hadis sayesinde ihtilaf sona erer ve hüküm onunla verilir.» demiştir.

Yine O; «Ahmed'in mezhebindeki saydığım üç görüşten en güzeli bu üçüncü görüştür.» demiştir.

Üçüncüsü

Şuf'a hakkı bulunan şeyin, satılması (l) veya ikrarın neticesinde ona karşılık sulh yapılması ya da cinayete karşılık onun verilmesi veya ma'lum bir karşılık ile satılarak hibe edilmesi tbu da hakikatte bir satıştır) gibi satılmış olması ile mâli bir kıymet karşılığı sahibinin mülkünden çıkması şarttır.

Karşılıksız hibe etme, vasiyet etme ve miras bırakma gibi satış dışında bir yolla sahibinin mülkünden başkasına geçen şeyde şuf'a hakkı yoktur.

İbn Rüşd «Bidâyetü'l-Müctehid» de şöyle demiştir: -Alimler, toprağın toprak karşılığı değiştirilmesinde (musâkât) şuf'a olup olmadığında ihtilaf etmişlerdir. Malik'den bu konuda üç görüş nakledilmiştir: Caiz olduğu, olmadığı ve üçüncüsüne göre; ortaklık ile komşuluk arasında ayırarak, ortaklıkta olmadığı, komşulukta ise olduğu görüşündedir.»

Dördüncüsü

Şuf'a sahibinin, hakkını hemen istemesi: Yani şuf'a sahibi, malm satıldığını bildiği zaman, bu mümkün olmadığında satışı Öğrendiği zaman, şuf'a hakkını talep etmesi gereklidir. Eğer bunu öğrenir, sonra da özürsüz olarak talebi geciktirirse, şuf'a hakkı düşer.

Bunun sebebi şudur: Eğer şuf'a sahibi bunu hemen istemez ve isteme hakkı devam ederse, bunun müşteriye zarar do-

(1) Hanefiler, hadislerin zahirini alarak şuranın sadece satılan malda olduğu görüşündedirler.

kunur. Çünkü onun satın aldığı şeydeki mülkü istikrar bulmaz ve gayretinin zayi olacağından ve şuf'a sebebiyle alınacağından korkarak onda imar tasarrufunda bulunması mümkün olmaz.

Ebû Hanife bu görüşe sahib olmuştur. Şafi'i mezhebinde tercih edilen ve Ahmed'den yapılan rivayetlerin biri de bu görüştür. Bu durum, şuf'a sahibi hazır olduğu, satışı bilmediği ve hükümden habersiz olmadığına böyledir.

Eğer hazır değilse, veya satışı bilmiyorsa ya da talebin tehir edilmesi halinde şuf'a hakkı düşmez.

İbn Hazm ve başkaları; «Şuf'a, Allah'ın kendisine verdiği bir haktır. Talebin terkedilmesi sebebiyle —isterse 80 sene veya daha fazla bu hakkı istemesin — düşmez. Ancak kendisi bu hakkı kağıdınrsa o başka.» görüşündedirler. Ayrıca, İbn Hazm: «Şuf'a hakkı onu kaldırıp atan kimsenindir.» sözü, Allah Rasû-lü'ne benzerini izafe etmenin helâl olmadığı fasid bir lafızdır» görüşündedir.

Mâlik şöyle demiştir: «Hemen talep etmesi gerekmez. Aksine bunun vacib olduğu süre geniştir.»

İbn Rüşd ise şöyle demiştir: «Malik'in bu vaktin sınırlı mı, yoksa değil mi olduğuna dair görüşlerinde ihtilaf vardır. Bir keresinde: «Bu süre, sınırsızdır. Malı alan, —o hazır iken ve satışı bildiği halde susarken— bina veya büyük bir değişiklik yapmadıkça bu asla sona ermez.» demiştir. Bir keresinde ise, bu vakti sınırlayarak, bir sene olduğunu söylemiştir. Bu en meşhur görüşüdür. «Bir seneden daha çoktur.» dediği de söylenmiştir. Ayrıca ondan; «Beş yıla kadar bu malda şuf'a hakkının sona ermediği» de nakledilmiştir.»

Beşincisi

Şuf'a hakkına sahip olan kimsenin, müşteriye, akidde takdir ettiği fiat kadarını vermesi: Şuf'a sahibi, şuf'asını eğer misli ise misli fiat vererek, eğer mütekavvim (kazanılmış) ise, kıymetini vererek alır.

Cabir (r.aJ 'in Nebi aleyhiss elam 'dan naklettiği hadiste: «O, fiatını ödeyerek ona en haklı oJur.> buyurmuştur. (Hadisi Cüz-câni kaydetmiştir.)

Eğer, fiatın tamamını ödemekten aciz ise, şuf'a hakkı düşer.

Mâlik ve Hanbeliler; «Fiatın, tamamı veya bir kısmı veresiye olduğunda, şuf'a sahibi onu —zengin olması veya zengin bir kefil getirmesi şartıyla— akidde gösterildiği şekilde vadeli veya taksit taksit verir. Aksi takdirde, müşteriye gözeterek fiatı peşin ödemesi vacibdir.» görüşündedirler.

Şafi'i ve Hanefîler: »Şuf'a sahibi muhayyerdur. Eğer peşin "derse şuf'a peşin olur. Aksi takdirde, va'desi gelinceye kadar te'hir eder.» demişlerdir.

Alması

Şuf'a sahibi, satılan malın tamamını alır. Eğer bir kısmını isterse, tamamındaki hakkı düşer. Şuf'anın birden fazla şuf'a sahibi varsa ve bir kısmı bu hakkı terketmiş ise, geri kalan hak sahipleri, akid müşteri aleyhine bölünmesin diye onun tamamını almak zorundadırlar.

33.8. Şuf'a Sahipleri Arasındaki Şuf'a Hakkı

Şuf'anın birden çok şuf'a sahibi olduğunda, hisseleri birbirinden farklı ise, Malik'e göre her biri satılan maldan hissesi kadarını alır. Şafi'i ve Ahmed'in sahih olan görüşleri de budur. Çünkü şuf'a hakkı mülk sebebiyle meydana gelen bir hakdır ve bu yüzden mülk oranına göre taksim edilir.

Hanefîler ve İbn Hazm ise şöyle demiştir: «Hisse sahipleri ona hak kazanma sebebinde eşit oldukları için, şuf'a hakkına sahip oldukları mal, adam başına göre eşit olarak bölünür.»

33.9. Şuf'a Hakkının Miras Bırakılması

Malik ve Şafi'i, şuf'a hakkının miras kalacağı ve ölüm ile iptal olmayacağı görüşündedirler. Kişi, şuf'a hakkına sahip olur ve bunu öğrenmeden ölürse veya öğrenir, fakat onu almadan ölürse; bu hak —diğer mallara kıyas ile — varislere geçer.

Ahmed ise; «Ölen, onu talep etmemiş ise miras kalmaz.» demiştir. Hanefîler de; «Bu hak, satılmadığı gibi miras da bırakılmaz. Hakimin onun lehine hüküm vermesi dışında, şuf'a hakkını istemiş, sonra ölmüş bile olsa durum böyledir.» demişlerdir.

33.10. Müşterinin Tasarrufları

Müşterinin satın aldığı malda, şuf'a sahibi şuf'asını almadan önceki tasarruflun, kendi mülkünde olduğu için sahihtir. Eğer onu satmışsa, şuf'a sahibi onu iki satıştan biri ile alır.

Eğer hibe eder veya vakfeder ya da tasadduk eder veya onu zekat olarak verir ve benzeri fiillerde bulunursa şuf'a hakkı kalkar. Çünkü bunun ondan alınmasında zarar vardır. Çünkü; mülkü karşılıksız vermiştir ve zarar, zarar ile giderilmez. Müşte-

rinin, şuf'a sahibinin şuf'asını istemesinden sonraki tasarruflar, ise; mülkün, talep ile şuf'a sahibine geçmesi sebebiyle batılchr

33.11. Şuf a Hakkı Talep Edilmeden Önce Müşterinin Bina Yapması

Müşteri şuf a istenmeden önce şuf a malının bir kısmına bir

Eb'ü'l-Hıf'a Ta'â'Ç dîkS6' S'ınra ŞUfa hakkı istense; Şafi'i ve Ebu Hanîfe, bu durumda; .Şuf a sahibi, binanın değerini peşin olarak ona verir. Ağadan da ya onlar, sökerek aynen vereve mislerdik Ödeyerek kendi mülküne katar.» de"

Mâlik ise, -Müşteriye diktiği veya kurduğu şeyin kıymeti verilmedikçe, şufa hakkı gerçekleşmez., demiştir.

Otuzdördüncü Bölüm VEKALET

34.1. Tanımı

Vekalet; «tasarruf ve idareyi devretme» manasındır. «İşime Allah'ı vekil yaptım.» denir. «O'na bıraktım.» denmiş olur. *Koruma»ya da denir. Allah Teâlâ'nın; «Allah'a güvendik. O ne güzel vekil (muhafız) dir.» (Al-i İmrân : 173) âyeti bu manadadır.

Buradan bununla, niyabetin mümkün olduğu şeyde kişinin başkasını naib yapması kastedilmiştir.

34.2. Meşruluğu

İslâm, vekaleti, ona ihtiyaç duyulduğu için meşru kılmıştır. Herkes işlerini kendisi takibe kadir değildir ve kendisine niya-beten işlerini görmesi için başkasını vekil yapmaya ihtiyaç duyar.

Allah Teâlâ, Kur'an-ı Kerim'de Kehf ashâbı hakkında şöyle buyuruyor: «Birbirine sorsunlar diye onları dirilttik. İçlerinden biri: «Ne kadar kaldınız?» diye sordu. «Bir gün veya daha az bir müddet kaldık.» dediler. «Ne kadar kaldığınızı Rabbiniz daha iyi bilir. Paranızla birinizi şehre gönderin, en iyi yiyeceklere baksın ve size getirsin. Orada nazik davransın. Sakın sizi kimseye duyurmasın.» dedi.» (Kehf : 19)

Allah Teâlâ; Yusuf aleyhisselam'm Melik'e «Beni yeryüzünün hazinelerine vekil yap. Ben bilgin bir vekil (hafız)ım» (Yusuf : 55) dediğini naklediyor.

Vekaletin caiz olduğunu ifade eden pek çok hadis gelmiştir. İşte bazıları: Nebi aleyhisselam Ebû Rafi'i ve ensardan birini, Meymune'yi kendisine nikahlamaları için vekil tayin etti. Nebi aleyhisselam'ın dini işlerde, hadlerin isbatı ve tatbikinde vekil tayin ettiği, yine hayvanlar üzerine onların bakımını ve derilerini paylaşırma işini yerine getirmek için vekil tayin ettiği sabittir.

Müslümanlar vekaletin caiz, hatta müstehab olduğunda ic-ma etmişlerdir. Çünkü bu, Kur'ân'ın çağırıldığı ve sünnetin teşvik ettiği; «Bin* ve takva hususunda yardımlaşma» çeşitlerinden biridir.

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: -Birr ve takva hususunda yardımlaşın. Günah ve düşmanlık üzerinde yardımlaşın ayın.» (Mal-de: 2)

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem; «Kul, kardeşinin yardımına koştuğu sürece, Allah da kulunun yardımındadır.» buyuruyor.

«Bahr» kitabının yazarı, vekaletin meşru olduğunda müslü-manların icma ettiklerini nakletmiştir.

Vekaletin «niyabet» mi yoksa «velayet» mi olduğuna dair iki görüş vardır: Birincisine göre, «Sahibine (müvekkiline) muhalefet haram olduğu için niyabettir.» İkincisine göre ise; «Veresiye ile satması emredildiği halde peşin satması gibi sahibine muhalefeti caiz olduğu için velayettir.» denilmiştir.

34.3. Rükûnlan

Vekalet; «icab ve kabul» rükûnlarını yerine getirmeden sahih olmayan akidlerden biridir. İcab ve kabulde muayyen lafızlar şart değildir. Aksine icab ve kabule delalet eden her söz ile vekalet gerçekleşir.

Akid yapanlardan herbirinin vekaletten vaz geçme hakkı vardır. Bu akid, bağlayıcı olmayan caiz akidlerden olduğu için, her halükarda bozulabilir id, bağlayıcı her halükarda bozulabilir.

34.4. Şartlı ve Şartsız Vekâlet

Vekâlet akdinin, bir vakit veya muayyen bir işle «sınırlı» olması sahih olduğu gibi, «münciz» veya bir şartla «muallak* (bağlı) ya da «istikbale muzaf» olması da sahihtir.

Münciz'e misal: -Seni falan şeyi satın almaya vekil yaptım.» Şartla muallak'a misal: «Şu tamamlanırsa, sen benim vekil-iîmsin.-

Geleceğe muzaf vekâlete misal: -Ramazan ayı gelince benim vekilimsin.»

Sınırlı vekalet misal s «Seni bir seneliğine veya şu işi yapmak için vekil yaptım.» gibi...

Hanefi ve Hanbeliler bu görüştedir. Şafi'iler ise; şarta bağlı (mullak) vekâletin caiz olmadığı görüşündedirler.

Vekâlette, vekillik ya ücretsiz veya ücret karşılığı olur. Çünkü vekâlet, şart olmadığı halde başkası adına tasarrufta bulunmaktır. Bu iş için ücret alınması caizdir. Bu durumda müvekkil, vekile belirli bir müddet geçmeden vekaletten vazgeçmesini şart koşabilir. Eğer akidde, vekile ücret tayin edilirse, vekil ücretli (ecir) sayılır ve vekil için «ecirdin hükümleri geçerli olur.

34.5. Şartlan

Vekâlet, şartları tamamlanmadıkça sahih olmaz. Bu şartların bir kısmı müvekkile, bir kısmı vekile, bir kısmı da vekalet edilen şeye aittir.

34.5.1. Müvekkili» Şartları

Müvekkilin, vekil tayin ettiği şeyde mutlak tasarrufa malik olması şarttır. Eğer tasarrufa malik değilse — deli, mümeyyiz olmayan çocuk ise vekil tayin edilmesi sahih değildir. Mü-larm, bizzat kendileri tasarrufa malik olmadıkları ve ehliyetleri bulunmadığı için başkalarını vekil tayin etmeleri sahih değildir. Mümeyyiz olan çocuğun, —hibenin, sadakanın, vasiyetin kabulü için vekil tayini gibi — kendisine yalnızca faydası olan tasarruflarda vekil tayin etmesi sahih olur.

Talak, hibe ve sadaka verme gibi kendisine sırf zarar bulunan tasarruflarda vekil tayin etmesi ise sahih olmaz.

34.5.2. Vekilin Şartları

Vekilin akıllı olması şarttır. Eğer deli, hasta ya da mümeyyiz olmayan çocuk ise vekil tayin edilmesi sahih değildir. Mümeyyiz olan çocuğun vekil tayin edilmesi ise, — dünya işlerini bütün yönleriyle bilen baliğ kimse gibi olduğu için — Hanefile-re göre caizdir. Ümmü Seleme'nin oğlu Amr henüz baliğ olmamış iken, annesini Allah Rasûlü aleyhisselam ile nikahlamıştır.

34.5.3. Vekil Tayin Edilen Şeyin Şartları

Vekil tayin edilen şeyin, vekil tarafından bilinmesi veya meç-kullüğünün aşırı olmaması şarttır. Ancak müvekkilin «Bana is-tediğin şeyi satın al.» demesi gibi vekaleti mutlak tutması bunun dışındadır. Vekil tutulan şeyin niyabete müsait olması da şarttır.

Vekalet; kişinin kendisi adına akid yapması caiz olan (alış -veriş, satış, icare, borç isbatı, mal, husumet, kaza, sulh, şufa hakkını isteme, hibe, sadaka, rehin alma, emanet verme ve alma, evlenme, boşanma, malları idare etme, gibi akidlerin tümünde geçerlidir. Müvekkilin, hazır olup olmaması, kadın veya erkek olması birşey değiştirmez.

Buhârî'nin rivayetine göre; Ebû Hüreyre tr.a.) şöyle demiştir: Bir adamın Nebi aleyhisselâm'dan bir yaşında bir deve alacağı vardı. Onu istemeye geidi. Nebi aleyhisselam; «Onu verin.» buyurdu. Vermek için bir yaşında deve aradılar, fakat iki yaşında bir deve buldular. Nebi aleyhisselam; «Onu verin.» buyurdu. Adam : «Bana fazlasıyla Ödedin Allah da sana fazlasıyla versin.» dedi. Nebi aleyhisselam şöyle buyurdu : «Sizin en hayırlınız, ödemede en güzel davrananınızdır.»

Kurtubi şöyle demiştir: «Bu hadis, sahih olmakla, sıhhatli ve hazır olan kimsenin vekil tayin etmesinin cevazına delalet eder. Nebi aleyhisselam, ashabına, borcu olan bir yaşındaki devenin ona verilmesini emretmiştir. Bu olay, Nebi aleyhisselam'ın ne hasta ne de seyahatte olmadığı haide onları vekil tayin ettiğini gösterir. Yine bu, Ebû Hanife ve Şehnun'un «hazır olan ve sıhhatli bulunan kimsenin, hasmının rızası olmadan vekil tayin etmesi caiz değildir.» sözlerini reddeder. Hadis, ikisinin bu görüşünün hilafıdır.»

34.6. Vekaletin Caiz Olmadığı Şeyler

Fakihler, vekaletin caiz olduğu şeyleri belirleyerek şöyle demişlerdir : «Kişinin kendisinin akid yapmasının caiz olduğu tüm akidlerde, başkasını vekil tutması caizdir.»

Vekaletin caiz olmadığı şeyler ise, namaz, yemin, temizlik gibi niyabete dahil olmayan tüm amellerdir. Bu hallerde kişinin başkasını vekil tayin etmesi caiz değildir. Çünkü bunların amacı, deneme ve imtihandır ve bu amaç başkasının yapmasıyla hasıl olmaz,

34.7. Vekil Emindir

olu/ih™? taT"t ÎT* VekUı VekÜ yapıldı^ Şeyde «emin. olur. ihmal ve kastı bulunmadıkça o şeyi tazmin etmez. Diğer inlerde oiduğu gibi, onun telef olması hakkındaki vekilin sözü kabul edilir.

Davalara İçin Vekil Tayini

Borç, mallar ve diğer kul haklarının isbatı için hasımların vekil tayini sahihtir. Müvekkilin davalı veya davacı olması eşittir. Erkek veya kadın olması, hasmının razı olup olmaması da aynıdır. Çünkü davada bulunmak (muâhase) müvekkilin halis hakkıdır. Onun bu işi kendisinin yüklenmesi hakkı olduğu gibi, başkasını vekil tayin etmesi de hakkıdır.

Vekilin, mahkemede müvekkili lehine hüküm verilen malı kabza (teslim almaya) hakla var mıdır? Yine vekil, müvekkili aleyhine ikrara malik midir? Bu soruların cevabı aşağıda gelecektir :

34.7.1. Vekilin Müvekkili Aleyhine İkrarı

Vekilin, hadler ve kısas konusunda müvekkili aleyhine ikrarda bulunması mutlak olarak kabul edilmez. Bunun kaza (hüküm) meclisinde veya başka bir yerde olması aynıdır.

Hadler ve kısas dışında yapılan ikrara gelince, imamlar bunun kaza meclisi (duruşma) dışında kabul edilmeyeceğinde ii-tifak etmişlerdir. Kaza meclisinde ikrarı konusunda ise ihtilaf etmişlerdir. Üç imam : -Bunun sahih olmayacağını, çünkü malik olmadığı (yetkisi bulunmadığı) bir şeyde ikrarda bulunduğunu» söylemiştir. Ebû Hanife ise : «Müvekkilin kendi aleyhinde ikrarda bulunmamasını şart koşması dışında, sahih olur» demiştir.

34.7.2. Dâvalar İçin Tayin Edilen Vekil, Malı Teslim Almaya Vekil Değildir

Davalar için tayin edilen vekil, yalnız, davada bulunmaya ve muhakeme olmaya yetkili olup, hakların teslim alınmasında «■emin» olmadığı için malı teslim almaya yetkili değildir.

Bu, müvekkilin lehine hükmedilen malı vekilin teslim alma yetkisinin bulunduğu görüşünde olan Hanefilerin aksine üç imanım görüşüdür. Hanefiler, bunun muhakemeleşmenin tamamına dahil olduğunu ve onsuz muhakemenin sona ermediğini söylemişler, bu konuda da müvekkil gibi değerlendirileceği görüşüne sahip olmuşlardır.

34.7.3. Kısasların Yerine Getirilmesi İrın Vekil Tayini

Kısasların yerine getirilmesi için vekil tayini, alimlerin ihtilaf ettiği konulardandır.

Ebû Hanife; «Müvekkil hazır bulunmadıkça sahih olmaz. Hazır bulunmadığı zaman, hak sahibinin o olması ve şayet hazır bulunursa affetmesinin muhtemel olması sebebiyle şüphe bulunduğundan dolayı kısas yerine getirilemeyeceği için, vekil tayini caiz değildir.» demiştir.

Mâlik ise şöyle demiştir: «Müvekkil hazır bulunmasa bile caizdir.»

Bu aynı zamanda Şafii'den nakledilen görüşlerin en sahihi ve Ahmed'den yapılan iki rivayetin de zahir olanıdır.

34.8. Alış - Veriş İçin Tayin Edilen Vekil

Birisi başkasını, bir şeyini satması için (muayyen bir fiyatla, peşin veya veresiye olması için kayıtlandırmadan) mutlak olarak vekil tayin ederse, vekilin o malı, piyasa fiyatı ile ve peşin satması gerekir. Eğer onu halkın benzerlerine verdiği fiattan eksik olarak, ya da veresiye satarsa, bu satış müvekkilin rızası olmadıkça caiz olmaz. Çünkü bu, müvekkilin maslahatına aykırıdır. Bu satıştan dönebilir. Mutlak vekaletin manası, vekilin dilediği şeyi yapması demek değildir. Aksine bunun anlamı, tüccarlar arasında ma'ruf oiana uyarak müvekkile en kârlı olacak şekilde satış yapması demektir.

Ebû Hanife şöyle demiştir: «Vekilin, malı dilediği gibi peşin veya veresiye, piyasa fiyatı altında, halkın benzerlerine verdiği fiattan daha aşağı, şehrin parası ile veya başka paraya karşılık satması caizdir. Çünkü mutlak (sınırsız) vekaletin anlamı budur ve insan malik olduğu şeylerin bir kısmını satmada ihlase teşvik edilmiştir. İsterse bu çok düşük fiyatla olsun.» Bu hükümler, vekalet mutlak olduğu zamandır. Vekalet şartlı tmukayyedJ olduğunda ise; vekilin, müvekkilin kayıd koyduğu hususlara riayet etmesi gereklidir. Müvekkil için daha hayırlı olanı sağlamada muhalefet etmesi dışında, vekilin müvekkile muhalefeti caiz değildir. Vekil, muayyen bir fiyatla kayıtlandığı zaman, ondan daha fazlaya satarsa veya onu veresiye satmasını söylediği halde peşin satarsa, bu satış sahih olur. Şartlara muhalefeti, müvekkilin yararına olmadığı zaman; Şafi'ilere göre tasarrufu batıl olur. Hanefiler ise, bu tasarrufun müvekkilin rızasına bağlı olduğunu ve eğer onaylarsa sahih, aksi takdirde batıl olacağını söylemişlerdir.

34.8.1. Vekilin Alalı Kendisine Salması

Kişi, birşeyi satmaya vekil tayin edildiği zaman, onu satın alması caiz midir?

Malik; vekilin, vekil olduğu malı, fiyatın fazlasıyla satın almasının (kendisine satmasının) caiz olduğunu söylemiştir. Ebû Hanife, Şafi'i ve kendisinden yapılan iki rivayetin en zahir olanına göre Ahmed; vekilin kendisine satm almasının sahih olmadığını, çünkü kişinin tabiatının ucuz olarak satın almaya haris olduğunu, müvekkilin arzusunun ise daha fazla fiata satmaya gayret sarfetmesi olduğunu ve dolayısıyla bu iki arzusun bir-birine zıt bulunduğunu söylemişlerdir.

34.8.2. Satm Alma İrin Vekil Tayini

Satm alma için tayin edilen vekilin, eğer müvekkilin koştığı şartlar ile sınırlandırılmış ise, bu şartlara riayet etmesi vaciptir. Şartların, satın alınan mala veya fiata ilişkin olması eşittir. Eğer bunlara aykırı davranır ve satın, almasını istediği maldan başkasını satın alır veya müvekkilin ta'yırı ettiği fiattan fazlasıyla satm alırsa, aldığı mal kendisinin olur, müvekkilin ds-ğil. Eğer muhalefeti müvekkile daha faydalı ise, caizdir.

Urve el-Bârîki (r.a.)'dan rivayete göre: Nebi aleyhisselam ona kurbanlık, bir koyun satm alması için bir dinar verdi. O da bununla iki koyun ahp, birini bir dinara sattım. Bir koyun ve bir dinarı Nebi aleyhisselam'a getirdi. Nebi aleyhisselam onun alış - verişinin bereketli olması için duada bulundu. Artık, toprak satm alsa, onda kâr ederdi.» (Hadisi Buharî, Ebû Dâvûd ve Tirmizî kaydetmiştir.)

Bu hadise göre; vekilin, mal sahibi kendisine «Bu bir dinarla bir koyun al» dediği ve onu vasıflandırdığı zaman, onunla anılan sığa sahip iki koyun satın alması caizdir. Çünkü müvekkil vekile bir dirheme bir koyun satmasını emretse, o da bunu iki dirheme satsa veya bir dirheme satın almasını istese o da onu yarım dirheme satın alsa, bu (Nevevî'nin «Ziyade'ür-Ravza* da naklettiği gibi) Şafî'ilere göre sahihtir.

Vekalet mutlak ise, vekilin, malı piyasa fiyatından daha fazlasıyla veya fahiş zararlar satın alması caiz değildir. Buna aykırı davrandığı zaman, tasarrufu müvekkili bağlamaz ve aldığı malı vekil kendisine almış olur.

34.9. Vekalet Akdinin Sona Ermesi

Vekalet akdi aşağıdaki sebeplerle sona erer: D Akid yapanlardan birinin ölmesi veya delirmesi: Çünkü vekalette «hayat» ve «akıl» şarttır. Ölüm veya delilik meydana geldiği zaman, vekaletin sıhhat şartı ortadan kalkmış olur.

2) Vekalet ile amaçlanan işin sona ermesi:

Çünkü amaçlanan iş sona erince, bu durumda vekalet manasız olur. (Artık ona ihtiyaç kalmaz.)

3) Müvekkilin vekili azletmesi:

Habersiz bile olsa böyledir. Hanefîler; -Vekilin azledildiğini bilmesi gerektiği» görüşündedirler. Öğrenmeden önceki tasarrufları, — bütün hükümlerde — azlinden önceki tasarrufları gibidir.

4) Vekilin kendisini azletmesi:

Müvekkilin, vekilin kendisini azlettiğini bilmesi veya bunun, onun huzurunda olması şart değildir. Hanefîler bunu, müvekkil zarara uğramasın diye şart koşmuşlardır.

5) Vekil tayin edilen malın, müvekkilin mülkünden çıkması.

Otuzbeşinci Bölüm ÂRIYE (ÖDÜNÇ VERME)

35.1. Tanımı

Âriye; İslâm'ın teşvik ettiği iyi amellerden birisidir. Allah Subhanehü şöyle buyuruyor i

«İyilik ve takvada yardımlaşın. Günah ve düşmanlıkta yar-dimlaşmayın.» (Maide: 2)

Enes (r.a.) şöyle demiştir: Medine'de (düşman baskısından) korkuldu. Nebi aleyhisselam Ebû Talha'dan

«Mendûb» denilen bir atı ödünç aldı ve ona bindi. Döndüğü zaman şöyle buyurdu : «Biz birşey görmedik.

Şüphesiz ki, bu atı, deniz gibi akar (hızlı) bulduk.» (Hadisi Buharî ve Müslim kaydetmiştir.)

Fakihler «âriye-yi; -mal sahibinin, malının menfaatini başkasına karşılıksız olarak mubah kılmasıdır.» diye tarif etmişlerdir.

35.2. Âriye Akdi Ne ile Gerçekleşir?

Âriye akdi, ona dalalet eden bütün fiil ve sözlerle gerçekleşir.

Âriyenin aşağıdaki şartları vardır:

1) Âriye yapanın teberruya ehil olması.

2) Malın kendisi kalmakla beraber, faydalanmaya uygun olması.

3) Faydanın mubah olması.

35.4. Âriyenin Ödünç Verilmesi ve Kiralaması

Ebû Hanîfe ve Malik, ödünç alan âriyeyi, kullanım şeklinin değişmesiyle değişikliğe uğramayan birşey olduğu zaman, mal sahibi izin vermese bile ödünç «âriye» verebileceği görüşündedir.

Hanbelîlere göre, âriye gerçekleştiği zaman, âriye alanın ondan, kendi veya kendi yerine geçen kimseyi faydalandırma hakkı vardır. Ancak mal sahibinin izni olmadan âriyeyi, ne kiraya ne de âriyeye verebilir.

İzni olmadan ödünç verir de, âriye ikinci âriye alan yanında telef olursa, mal sahibi bu ikisinden dilediğine malı tazmin ettirebilir. Neticede zarar ikinci alan tazmin eder. Çünkü onu zimmetine alarak kabzetmiş ve mal kendi

elindeyken telef olmuştur. Gasıbdan gasbeden gibi, zaran tazmin etmeye sorumlu kimse odur.

35.5. Ödünç Veren, Verdiği Maü Ne Zaman Geri Alır?

ödünç veren, ödünç alanın zararına sebep olmadığı sürece dilediği zaman âriyesini geri alabilir.

Eğer âriyeyi geri almasında âriye alanın zaran varsa, bu zarar ortadan kalkana değin, ona mühlet verir.

35.6. Âriyeyi İadenin Vacib Olması

ödünç alanın ödünç aldığı âriyeyi, menfaatinden istifade ettikten sonra iadesi Allah Teâlâ'nın şu âyeti gereğince vacib-dir: -Allah size, emanetleri ehline teslim etmenizi emreder.» (Nisa: 58)

Ebû Hüreyre (r.a.) 'den rivayete göre, Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur; -Emaneti sana emanet edene iade et. Sana hainlik edene ise, ihanet etme.» (Hadisi Ebû Dâvud kaydetmiş. Tir-mizi -Sahih» Hakim ise «Hasen= demiştir.)

Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin Ebû Ümâme'den rivayetine göre Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Emanet, sahibine iade edilir.» (Tirmizi «sahih» demiştir.)

35.7. Âriye Ödünç Verene Zarar Vermeyen ve Ödünç Alanın Faydalandığı Şeydir

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem, kişinin kendi duvarına, duvara zaran dokunmadığı sürece komşusunun kütük dayamasına engel olmasını menetti.

Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayete göre, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: -Hiç biriniz, komşusunun kendi duvarına kütük dayamasına engel olmasın.» Ebû Hüreyre (r.a.) şöyle demiştir: «Ne oluyor ki, sizin ondan yüz

virdiği görüyorum. Vallahi onu sizin iki omuzunuz arasından geçiririm.» (Hadisi Malik rivayet etmiştir.)

Alimle!"; -Hadis, bir kimsenin, duvarına kütük koyması için komşusuna izin vermesini mendup mu sayıyor, yoksa bunu vacib mi kılıyor?» diye ayrılığa düştüler.

Bu hususta Şafî'i ve Mâlik taraftarlarının iki görüşü vardır. Bunların mezheplerinde en sahih olan görüşe göre bu men-dubdur. Ebû Hanife ve Kûfeliler de böyle demişlerdir.

İkinci görüş ise vacib olduğu şeklindedir. Bunu ise Ahmed Ebû Sevr ve hadisçiler söylemiştir. Hadisin zahiri de budur.

Mendub olduğunu söyleyenler, onların bununla amelden duraksamalarını delil getirmiştir. Nitekim Ebû Hüreyre (r.a.) «Ne oluyor ki sizi bundan yüz çevirir görüyorum., demiştir. Bu, onların sözkonusu hadisi vacib değil, mendup olarak anladıklarına delalet eder. Eğer vacib olsaydı onu terkte ittifak etmezlerdi. Allah en iyi bilendir. ödünç alanın faydalandığı bütün şeyler, Ödünç verene zaran dokunmadığı sürece bu hususa girer ve ona mani olması helal değildir. Sahibi mani olduğu zaman, hakim bununla hüküm verir.

Malik'in Ömer bin Hattab (r.a.)'dan rivayetine göre, Deh-hâk bin Kays, bir hendeک açarak toprağını sulamak ve hendeği de Muhammed bin Mesleme'nin toprağından geçirmek istedi. Muhammed kabul etmedi. Dehhak ona: «Bunda senin de menfaatin bulunduğu, her zaman ondan toprağını sulayabileceğin halde ve sana da bir zaran olmadığı halde buna engel mi oluyorsun?» dedi. Muhammed yine kabul etmedi. Dahhâk bu konuyu Ömer bin Hattab'a anlattı. Ömer, (r.a.) Muhammed bin Mesleme'yi çağırıp, ona yol vermesini emretti. Muhammed -olmaz,» dedi. Ömer (r.a.) : -Onun menfaati olan, sana da zaran dokunmayan bir şeyde kardeşine mani olma.» dedi. Muhammed yine «olmaz,» dedi. Bunun üzerine Ömer (r.a.) : «Vallahi onu karnından bile olsa geçireceğim.» dedi ve hendeği onun toprağından geçirmesini emretti. Dehhâk da öyle yaptı.

Amr bin Yahya el-Mazini'nin babasından rivayetine göre, o şöyle demiştir: «Dedemin bahçesinde, Abdurrahman bin Avf'ın su kanalı vardı. Abdurrahman, onun yönünü değiştirmek istedi. Bahçe sahibi buna engel oldu. Durum, Ömer bin Hattab'a anlatıldı. Ömer (r.a.), Abdurrahman bin Avf (r.a.)'ın onu değiştirmesi lehine hüküm verdi.»

Bu Şafî'î, Ahmed, Ebû Sevr, Dâvûd ve Hadiscilerden bir cemaatin mezhebidir.

Ebû Hanife ve Malik: Bunun benzeriyle hüküm verilemez. Çünkü âriye aynı hükmü almaz.» görüşündedir. Geçen hadisler, ilk görüşü tercih ettirir,

35.8. Âriye AJanın Zaran Tazmini

ödünç alan, âriye'yi teslim aldığı anda, ariye telef olursa, — ister kasti olsun, ister olmasın — onu tazmin eder. İbn Abbas, Aişe, Ebû Hüreyre tr. anhum) ile Şafî'î ve İshak bu görüştedir.

Semüre (r.a.) 'in rivayet ettiği hadiste, Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Alan aldığı şeyi iade edinceye kadar (tazmin ile) sorumludur.»

Haneî ve Maükil, âriye alanın, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in aşağıdaki hadisi gereğince, kasti olmadıkça zaran tazmin etmeyeceği görüşündedir.

Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Hiyanet etmeyen emanetçi, zararı tazmin etmez. Hiyanet etmeyen müstevdi (va-dia alan) da zararı tazmin etmez.» (Bunu Darekutni kaydetmiştir.)

Otuzaltıncı Bölüm VEDİ'A (EMANET VERME)

36.1. Tanımı

Vedi'a; «terkettî» manasına gelen «vede'a»dan türetilmiştir.

Kişinin başkasının yanına, onu muhafaza etmesi için koyduğu şeye «vedi'a» denir. Çünkü onu emanetçinin yanına «ter-ketmiş»tir.

36.2. Hükümü

Emanet bırakmak ve almak caizdir. Onu korumaya kadir olduğunu bilen kişinin emaneti kabul etmesi müstehabdır. Emanetçinin, onu benzerlerini koruduğu gibi koruması vacibdir.

Vedi'a, emanet alanın yanında bir emanettir. Sahibi onu istediğinde Allah Teâlâ'nı şu buyruğu gereğince iade etmesi vacibdir :

«Şayet birine emanet ederseniz, emanet edilen kimse emaneti iade etsin, Rabbi olan Allah'dan sakınsın.» (Bakara: 283) «Emaneti, sana emanet edene iade et. - hadisi geçmişti.

36.3. Tazmin

önceki konuda geçen, Beyhakî'nin rivayet ettiği hadis gereğince; emanet bırakılan, emanetin telef olmasında ihmali veya kastı bulunmadığında onu tazmin etmez.

Amr bin Şuayb'ın, babası yoluyla dedesinden rivayetine göre, Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Emanet bırakılan kimse, onun zararını tazmin etmez.» (Hadisi Ibn Mâce kaydetmiştir.)

Beyhaki'nin rivayet ettiği hadiste de: «Emanet bırakılan za tazmin etmez» buyurulmaktadır.

Ebû Bekir (r.a.), bir torbada bulunan vedia'nın, torbanın yırtılması dolayısıyla kaybolması halinde, tazmin gerekmediğine hükmetmiştir.

Urve bin Zübeyr, Ebu Bekir bin Abdurrahman bin Haris bin Hişam'a, Mus'ab oğullarının mallarından bir mal vedi'a bıraktı. Ebû Bekir (r.a.)'in yanında malın tamamı veya bir kısmı telef oldu. Urve ona: «Tazmini sana düşmez, sen sadece emanetçisin» dedi. Ebû Bekir (r.a.) ise: «Üzerime tazminin gerekmediğini biliyorum. Fakat Kureys, emaneti telef ettiğimi söylememenl.» dedi. Sonra malının bir kısmını satıp, onu Ödedi.

36.4. Emanet Bırakılanın Sözü, Yemini ile Birlikte Kabul Edilir

Bir emanetçi, vedi'anın kendi ihmali olmaksızın telef olduğunu iddia ederse, onun bu sözü, yemini ile birlikte kabul edilir. İbn Münzir şöyle demiştir: «Kendisinden ilim hıfz ettiğimiz kimselerin tümü, «emanetçi emaneti sakladıktan sonra, onun zayı olduğunu söylerse, onun bu sözü kabul edilir,» görüşünde ic-ma etmiştir.»

36.5. Vedi'a'nın Çalındığını İddia Etmek

Fetâvâ'nın muhtasarında İbn Teyniye şöyle demiştir: «Kim bir emaneti, kendi mah ile birlikte koruduğunu ve kendi malı alınmadığı halde vedi'anın çalındığını iddia ederse, bu ona tazmin ettirilir.»

Ömer (r.a.), kendi malı alınmadan sırf vedi'anın çalındığını iddia eden Enes bin Malik'e emaneti tanzim ettirmiştir.

36.6. Yanında Başkasının Emaneti varken Ölen Kimse

Yanında başkasının emaneti bulunduğu sabit olduğu halde ölüp, terekesi arasında mal bulunmayan kimse, bu malı borçlanmış olur ve mal, bıraktığı mirastan ödenir.

Kendi el yazısıyla yazılmış olarak vedi'ayı aldığını ve ödediğini ikrar eden bir yazı bulunursa, buna itimad edilir. Çünkü, kitabet tanındığı zaman, kitabet ile ikrar arasında bir fark kalmaz, ona da ikrar gibi itimad olunur.

Otuzyedinci Bölüm GASB

37.1. Tanımı

Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyuruluyor :

■Gemi denizde çalışan bir kaç yoksula aitti. Onu kusurlu kılmak istedim, çünkü peşlerinde her sağlam gemiye zorla el koyan bir hükümdar vardı.» (Kehf : 79)

Gasb; bir şahsın, başkasının hakkını zorla, zulm olarak alıp el koymasındır.

37.2. Hükümü

Gasb, haramdır ve faili günahkâr olur. Allah Sübhanehû şöyle buyuruyor:

«Aranızda mallarınızı haksız yere yemeyin» (Bakara: 188)

Buhari ve Müslim'in rivayet ettiği veda hutbesinde Allah Ra-sûlû aleyhisseîam şöyle buyuruyor: «Kanlarınız mallarınız ve ırzlarınız, bu beldenizdeki bu ayınızın bu günü gibi birbirinize haramdır.»

Buhari ve Müslim'in Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayetine göre, Nebi aleyhisseîam şöyle buyurmuştur : «Zina eden, zina ederken mü'min olarak zina etmez. Şarab içen, içerken mü'min olarak şarap içmez. Hırsızlık yapan, çalarken mü'min olarak çalmaz. Gasbeden, insanların gözleri Önünde olmayan şeyi gasbe-derken, mü'min olarak gasbetmez.»

Sâid bin Yezid'in babasından rivayetine göre, Nebî aleyhisseîam şöyle buyurmuştur: «Biriniz kardeşinin mabnı ne cidden ne de oyun olsun diye almasın. Biriniz kardeşinin esasını aldığı zaman, onu geri versin.» (Hadîsi Ahmed, Ebû Davud ve Tirmizi kaydetmiş, Tirmizi «Hasen» demiştir.)

Darekutni'nin Enes'den rivayetine göre. Nebi aleyhisseîam şöyle buyurmuştur: «Müslüman kişinin malı, gönül rızası olmadıkça helal değildir.»

Başka bir hadiste Nebî aleyhisseîam; «Kardeşinin elindeki malı alan kimseye Allah cehennemi vacib, cenneti ise haram kılar.» buyurdu. Biri: «Ey Allah'ın Rasûlü! Ya basit bir şey olursa.- diye sordu. Nebi aleyhisseîam: «Erak ağacının bir misvak odunu bile olsa böyledir.» buyurdu.

Buhari ve Müslim'in Âişe (r.a.)'den rivayetine göre, Nebî aleyhisseîam şöyle buyurmuştur : «Yerden bir karış kadarcık zulüm eden kimsenin boynuna, Allah, o yerin yedi katmı, halka olarak geçirir.»

37.3. Toprağı Gasbedip, Üzerine Ekin Ekmek, Ağaç Dikmek veya Bina Yapmak

Kim gasbedilmiş bir toprağı ekerse, ekin hasad edilmemiş-se sahibinindir. Gasbedene ekim ücreti verilir. Eğer ekini hasad etmişse, sahibine kirasını verir.

Eğer oraya ağaç dikilmişse, diktiği ağaçları sökmesi gerekir. Gasbedilen toprağa bina yaptıysa, yaptığı binayı yıkmaya va-cibdir.

Râfi' bin Hadic'in naklettiği hadiste, Allah Rasûlû sallalla-hu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Bir kavmin toprağını, izinsiz olarak eken kimseye ekinden birşey yoktur. Ona masrafı verilir.» (Hadisi Ebû Dâvûd, İbn Mâce, Tirmizî ve Ahmed kaydetmiş, Tirmizi «Hasen» demiştir.)

Ahmed, «kıyası aykırı da olsa, istihsan ile bu hükmü mez-heb edindim.» demiştir.

Ebû Dâvûd ve Darekutni'nin kaydettiği, Urve bin Zübeyr hadisine göre, Allah Rasûlû sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur : «Kim bir toprağı İhya ederse, onundur. Zalimin terine (çabasına) karşılık bir hakkı yoktur?»

Urve şöyle demiştir: «Bu hadisi bana nakleden, anlattı ki, iki adam Allah Rasûlû sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip, muhakeme oldular. Birisi diğerinin toprağına hurma ağacı dikmiş. Nebî aleyhisseîam toprağın toprak sahibine ait olduğuna hükmetti. Ekene de hurmaları sökmesini emretti.» Ravi dedi ki: ■Onu, ağaçların diplerine baltayla vurup, keserken gördüm. Hurma ağaçları uzamış idi.»

37.4. Gasbedilen Şeyi Kullanmanın Haramlığı

Gasb olunan şey, haram olmayı sürdürür. Gasbedilen maldan herhangi bir şekilde istifade etmek helal değildir. Geliri (neması) var ise, bu ister ayn olsun, ister bitişik, sahibine iade edilmesi vacibdir.

Semure (r.a.)'ın hadisinde Nebi aleyhisseîam şöyle buyurmuştur : «Gâsıb, aldığı şeyi iade edinceye kadar, zamin (zararı tazmin edici) dir.» (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd, Hâkim ve İbn Ma-ce kaydetmiş, Hakim «Sahih» demiştir.)

Gasbedilen mal telef olursa, gasbedenin onun benzerini veya kıymetini iade etmesi gerekir. Bu ister onun fiiliyle, isterse semavi bir afet sonucu telef olsun, farketmez.

Malikiler, altın ve gümüş dışındaki mal ve hayvan veya diğer ölçülüp tartılamayan şeylerin gasbedilip, telef olduğu zaman kıymetinin tazmini gerektiği görüşündedirler.

Hanefi ve Şafi'ilere göre, onu telef veya ifsad eden kimsenin, benzerini tazmini gerekir. Benzeri bulunuyorsa kıymetini veremez.»

Alimler, ölçülen ve tartılan şeyler gasbedilip telef olduklarında, benzeri bulunduğu zaman, benzeri ile tazmin edileceğinde İttifak etmişlerdir. Çünkü Allah Teâlâ: -Size tecavüz edene, size tecavüz ettikleri gibi tecavüz edin.» (Bakara : 194) buyurmuştur. Gasıbm iade mükellefiyeti, bulûğa ergin biri olduğun-dadır.

Gasbedilen şey noksanlaştığı zaman, bu eksiklik ister kendisinde (ayn) olsun, isterse bir özelliğinde bulunsun, onun kıymetini ödemesi vacibdir.

37.5. Malı Müdafaa

Kişinin, biri onu gasbetmek istediği zaman malını müdafaa etmesi gereklidir. Müdafaa hafifçe olur. Eğer hafifçe müdafaa işe yaramazsa neticesi onunla vuruşma bile olsa malını şiddetle müdafaa eder.

Aliah Rasûlû sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur : «Malını korurken ölen, şehiddir. Kanını korurken ölen şe-hiddir. Dinini korurken ölen, şehiddir. Ailesini korurken ölen, şehiddir.» (Hadisi Buhari, Müslim ve

Tirmizî kaydetmiştir.)

37.6. Malını Başkasının Yanında Bulan, Ona Müstehaktır

Malı gasbedilmiş olan kimse, malını başkasının yanında bulduğunda, gasbeden bunu başkasına satmış bile olsa, o malda hak sahibidir. Çünkü gasbeden onu sattığı sırada, mala malik değildi. Satış akdi bu yüzden sahih olmamışın-.

Bu durumda, müşteri ödediği ücreti geri almak için gasbe-dene başvurur, Ebû Dâvûd ve Nesâî'nin Semure tr.a.) 'den rivayetine göre, Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Malının aynı bir yanında bulan kimse, o mala hak sahibidir. Sahibi, satana başvurur.»

37.7. Kafes Kapısını Açmak

İçinde kuş bulunan kafesin kapısını açan ve onu uçuran kimse, kuşun değerini tazmin eder.

Kişi, kuş bulunan kafesin kapısını açar ve kuş uçarsa, veya bağlı olan devenin bağını çözer ve deve kaçarsa hükmün ne olacağı hususunda alimler ayrılığa düşmüşlerdir:

Ebû Hanife; «Her halükârda onu tazmin etmez.» demiştir.

Malik ve Ahmed ise; «Onu tazmin eder. Hayvan ister hemen ardından, isterse daha sonra kaçsın farketmez.» demişlerdir.

Şafi'î'den iki görüş nakledilmiştir:

Eski görüşü: «Mutlak olarak tazmin gerekmez.» Yeni görüşü ise: «Açılmanın ardından uçarsa, tazmini gerekir. Eğer bekler sonra uçarsa tazmin etmez.» şeklindedir.

Otuzsekizinci Bölüm KAYIPLAR

38.1. LAKİT (SAHİPSİZ ÇOCUK)

38.1.1. Tanımı

Lakit yolda bulunan veya yolunu kaybetmiş ve nesebini bilmeyen, buluşa ermemiş çocuktur.

38.1.2. Hükmü

Kaybolan sahipsiz diğer bütün şeyler gibi onu da almak farz-ı kifayedir. Çünkü onu bırakmak, telef olmasına sebeptir. Müslümanların memleketinde bulunduğu zaman, müslümanlığına hükmedilir.

38.1.3. Kayıp Çocuğu Almaya Layık Olan Kimse

Onu bulan kişi, hür, adil, emin ve reşid ise, onu bağnna basmaya en layık olandır. Bu kişinin, onun terbiye ve talimini yerine getirmesi gerekir. Sa'îd bin Mansûr'un, «Sünen-inde rivayetine göre, Süneyn bin Cemile şöyle demiştir: «Bir sahipsiz çocuk buldum. Onu Ömer bin Hattab'a götürdüm. Beni tanıyan biri: «Ey müminlerin emiri o sa'îh bir adamdır.» dedi. Ömer (r.a.), «O öyle midir?» diye sordu. Adam: «Evet» dedi. Ömer (r.a.), -Onu götür. O hürdür ve velayeti sana aittir. Nafakası da bize aittir.» (Bir lafızda i emzirilmesi bize aittir.) dedi.» Eğer sahipsiz çocuk fasık veya dengesiz birinin elindeyse, ondan alınır. Hakim, onun terbiye işini üzerine alır.

38.1.4. Nafakası

Eğer yanında malı varsa, kendi malından nafakası sağlanır. Malı bulunmuyorsa, nafakası beytü'l-mal'den sağlanır. Çünkü beytü'l-mal, müslümanların ihtiyaçlarının kaynağıdır. Eğer bu sağlanamazsa, nafakası bunu sağlamaya gücü olduğu bilinen kimseye düşer. Çünkü bu, çocuğu yok olmaktan kurtarır. Bey-tü'l-mâl'e ancak, «kadı» nafakasını almaya izin verdiği zaman müracaat edebilir. Eğer ona izin vermezse, çocuğa sarfettiği nafakası teberru olur.

38.1.5. Bulunmuş Çocuğun Mirası

Bulunmuş çocuk öldüğü zaman geride miras bırakır ve mirasçısı bulunamazsa mirası beytü'l-mâl'in olur. öldürüldüğü zaman, diyetini yine beyt'ül-mal alır. Onu bulanın mirasmda hiçbir hakkı yoktur.

38.1.6. Neseb İddiası

Biri onun nesebini iddia ederse, eğer iddiası mümkünse — çocuk ister erkek olsun ister dişi — onun nesebine katılır. Çünkü bu durumda başkasının nesebine katılması zaran dışında kayıp çocuğun maslahatı vardır. Böyle bir iddia anında iddia edenin onun nesebini ve akrabalığını isbat etmesi gerekir.

Eğer iddialar birden fazla ise, iddiasına delil getiren kimsenin nesebi sabit olur. Eğer onlardan hiçbiri delil

getiremez vs-ya ortaya koyamazsa, benzerlik yolu ile nesebi tanıyan neseb bilginlerine gösterilir. Neseb bilgini, birinin nesebine hükmederse — neseb bilgini mükellef, adil, erkek ve isabeti denenmiş biri ise — onun hükmettiği kimse çocuğu alır.

Aişe (r.a.)'dan rivayete göre, o şöyle demiştir: «Nebi aley-hisselam yüzünde sevinç izleri parlar halde yanıma girdi ve şöyle buyurdu: 'Görmedin mi, az önce Medlicli neseb bilgini', Usa-me ve Zeyde başlan örtülü, ayakları dışarda yatıyorlarken baktı ve: «Bu ayaklar, birbirlerind endir.» dedi.» (Hadisi Buharî ve Müslim kaydetmiştir.) Bu da mümkün olmazsa aralarında kur'a çekilir. Kur'a kendisine çıkan kimse, çocuğu alır.

Hanefiler şöyle demiştir: «Ne neseb bilgini ile, ne de kur'a ile amel edilmez. Aksine (neseb iddiasındaki) topluluk çocuk hakkında eşittir. Aralarında ortak oğul olur. Her birine tam bir oğul gibi varis olur, Herbiri de ona bir babaymış gibi mirasçı olurlar.»

SB2. LUKATA (KAYIP EŞYA)

38.2.1. Tanımı

Lukata, maliki bilinmeyen, ziyan olmasın diye koruma altına alınan herşeydir.

Çoğunlukla hayvan dışındaki kayıp eşyaya «lukata» denir. Kayıp hayvanlara ise «dâlle» denir.

38.2.2. Hükümü

Kayıp eşyayı almak müstehabdır. «Vacib-dir de denmiştir. «Eğer bulan terkettiği zaman zarara uğramasından emin olduğu bir yerde ise, alınması müstehabdır. Eğer bıraktığı zaman ziyan olacağımdan korktuğu bir yerde ise onu alması vacibdir. «Eğer nefsinde ona karşı bir tama1 duyarsa, alması haram olur.» denmiştir.

Bu ihtilaf müslüman olmasa bile, hür, akil ve balığ kimseye nisbetledir. Eğer hür değil, çocuk veya akil olmayan biri ise, o kayıp eşyayı almakla mükellef değildir.

Bu konuda temel nas, Zeyd bin Halid'den rivayet olunan şu hadistir: «Bir adam Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e gelerek kayıp eşya (para) hakkında sordu. Nebi aleyhisselara «Onun kesesini ve bağını belle. Sonra onu bir sene ilan et. Eğer sahibi gelirse ver. Aksi takdirde, onu harca.» buyurdu. Adam: «Ya kayıp koyun?» dedi.

Nebi aleyhisselam : «O ya senin, ya kardeşinin ya da kurdundur.» buyurdu. Adam: «Ya kaybolmuş deve?» diye sordu. Nebi aleyhisselam şöyle buyurdu: «Ondan sana ne. Onun pabuçları ve su tulumu yanındadır. Sahibi gelinceye kadar suya gider ve ağaçlardan yer.»

(Hadisi Buharî ve başkaları değişik lafızlarla kaydetmiştir.)

38.2.3. Harem'de Bulunan Kayıp Eşya

Bu hükümler, Harem dışında bulunan kayıp eşya hakkındadır. Harem bölgesinde bulunan kayıp eşyaya gelince; Nebi aleyhisselam'ın: «Harem'in kayıp eşyasına —ilan dışında— iltifat etmeyin» ve «Onun yitiğini —ilan eden dışında— kimse alamaz.» buyruğu gereğince onu, ilan dışında almak haramdır.

38.2.4. Yitiği İlan

Yitiği bulanın, ayırıcı özelliği olan — para ise — kesesi, bağı gibi alametlerini belirlemesi vacibdir. Türü, cinsi ve miktarı gibi hususiyetlerini belirlemek de böyledir.

Onu kendi malını koruduğu gibi korur. Bu hususta değerli ile değersiz yitik eşittir.

Yanında vedia (emanet) olarak kalır. ihmali sebebiyle telefi dışında, onu tazmin etmez. Sahibinin bulunabileceğini tahmin ettiği, insanların toplandığı sokak ve diğer mekanlarda her türlü vesile ile, onu ilan eder. Eğer sahibi gelir ve onu başkalarından ayıran alamet ve emarelerini söylerse — delil getiremese bile — bulanın, yitiği ona vermesi helâldir. Eğer sahibi gelmezse, bulan onu bir sene müddetle ilan eder, Bir sene sonunda da ortaya çıkmazsa, bulanın — zengin olsun, fakir olsun— onu tasadduk etmesi veya kullanması helâldir. Daha sonra onu tazmin etmez. Delili Buharî ve Tirmizi'nin Süveyd bin Gafele'den rivayet ettiği şu hadistir: ■Evs bin Ka'b'a rastladım, şöyle dedi: «İçinde yüz dinar bulunan bir kese buldum. Onu Nebî aleyhisselâm'a götürdüm. «Bir sene ilan et.» buyurdu. İlan ettim, fakat sahibini bulamadım. Sonra onu üç defa Nebi aleyhisseîam'a götürdüm. Nebî aleyhisselam şöyle buyurdu: «Kesesini ve bağını koru. Gelirse sahibine ver. Aksi takdirde onu kullan.»

Allah Rasûlü aleyhisselâm'a Amire yolunda bulunan bir yitik hakkında soru soruldu. Nebî aleyhisselam : «Onu bir sene ilan et. Eğer sahibini bulursan ona ver. Bulamazsan o senindir.» buyurdu. «Ya harabede bulunan?» diye sordular. Nebi aleyhisse-Jam «Onda ve definede beşte bir (humus vergisi) vardır.» buyurdu.

İbn Kayyim şöyle demiştir: «Lukata hakkındaki fetvalar ortaya çıkmıştır. Eğer ona muhalefet edilirse, muhalefet eden, terki gerekli (vacib) olan şeyi terketmemiş olur.»

38.2.5. Yiyeceklerin ve Kıymetsiz Şeylerin İstisna Olması

Bu hükümler, yenilmeyecek ve kıymetli şeyler hakkındadır. Eğer yiyecek ise, onu ilân vacib değildir, yenilmesi

caizdir.

Enes (r.a.)'dan rivayete göre Nebî aleyhisselam yolda bir meyvaya rasladı ve «Eğer bunun sadaka olduğundan korkma-saydım, onu yerdim.» buyurdu. (Hadisi Buhari ve Müslim kaydetmiştir.)

Kıymetsiz şeyler de böyledir. Bir sene ilân edilmez. Aksine, bibi olduğunu sandığı kimseye zimmen ilân eder. Daha sonra sahibini aramaz. Yitiği bulan, sahibini bulamadığı zaman, ondan faydalanır.

Cabir (r.a.)'dan rivayete göre, o şöyle demiştir: «Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bize, yolda bulunan asa, kamçı, ip ve benzeri şeyleri bulan kişinin kullanmasına izin verdi.» (Hadisi Ahmed ve Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.)

Ali (r.a.)'dan yapılan rivayete göre; O, Nebî aleyhisselâm'a çarşıda bulduğu bir dinarı getirdi. Nebi aleyhisselam; «Onu üç gün ilan et.» dedi. Ali (r.a.) böyle yaptı. Fakat onu tanıyan kimseyi bulamadı. Nebî aleyhisselam; «Onu harca.» buyurdu. (Hadisi Abdürrezzak, Ebû Sa'id'den nakletmiştir.)

38.2.6. Kaybolmuş Koyun

Koyun ve benzeri kayıpları almak caizdir. Çünkü bunlar zaîftir, telef olmaya ve vahşi hayvanların saldırısına uğramaya müsaittir. Bunları ilan etmek vacibdir. Eğer sahibi istemezse, bulan onları alır ve sahibine borçlanır. (Çıktığı zaman iade eder.)

Malikiler şöyle demiştir: «Bulan, yitik koyunu almakla ona malik olur, sahibi geldiğinde ise onu tazmin etmek zorunda değildir. Çünkü, bu konudaki hadis, koyunu bulan ile kurdu eşit saymaktadır. Kurt ona borçlanmayacağı gibi, onu bulan da borçlanmaz.»

Bu tartışma, bulanın kayıp koyunu yedikten sonra, sahibinin gelmesi hakkındadır. Onu yemeden Önce sahibi gelirse, — alimlerin icmaı ile — bulan, onu sahibine iade eder.

38.2.7. Kayıp Deve, At, İnek, Katır ve Eşekler

Alimler, kayıp devenin alınamayacağına mütefikler.

Buhari ve Müslim'in Zeyd bin Hâlid (r.a.)'dan nakline göre; Nebî aleyhisselâm'a kayıp deve hakkında sorulmuş, o da şöyle buyurmuştur: «Ondan sana ne! Onun pabuçları ve su kesesi yanındadır. Sahibi onu buluncaya değin suya gider ve ağaçlardan yer.»

Yani kayıp deve, bulanın korumasına ihtiyaç duymaz. Devenin tabiatında susuzluğa karşı dayanıklılık vardır. Boyunun uzunluğu sebebiyle de zorlanmadan ağaçlardan yiyebilme imkanına sahiptir. Bulanın onu almasına muhtaç değildir. Ayrıca onun kaybolduğu yerde bırakılması, sahibinin onu bulması açısından daha iyidir. Durum, Osman (r.a.) zamanına değin bu şekilde idi. Osman Cr.a.) onların yakalanıp satılmasını ve sahibi gelince bedelinin ödenmesini emretti.

İbn Şihâb ez-Zühri şöyle demiştir: «Ömer bin Hattab zamanında kayıp develer çoğaldı. Bunlar ahırlarda tutuluyordu. Osman (r.a.) halife olunca bunların ilan edilip satılmasını ve sahipleri geldiğinde de bedellerinin onlara Ödenmesini emretti.» (Bunu Malik «Muvattâ'da kaydetmiştir.)

Osman (r.a.)'dan sonra hâlife olan Ali (r.a.) ise, onlar için bir bina yapılmasını, orta derecede yem verilmesini, sonra onlardan birinin sahibi olduğuna dair delil getirene verilmesini, aksi takdirde satılmayıp öylece bırakılmalarını emretti.

İbn Müseyyeb bu görüşü güzel bulmuştur, Şâfi'i ve Ahmed'e göre; inek, at, katır ve eşekler de deve hükmündedir.

Beyhaki'nin rivayetine göre; Münzir bin Cerir şöyle demiştir : «Babamla beraber Sevâd'daki Bevâzic'de idik. İneklerinin yanma gitti. Aralarında, tanımadığı bir inek gördü. 'Bu inek de ne?' diye sordu. 'İnekler arasma karışmış.' dediler. Onun kovulmasını emretti. İneği uzaklaştırdılar. Sonra şöyle dedi: 'Allah Rasûlü'nün şöyle buyurduğunu işittim: «Kayıp hayvana ancak sapkın kişi el uzatır.»

Ebû Hanife; «Onların tutulması caizdir.» demiştir. Mâlik ise; «Yırtıcı hayvanlardan korkulursa tutulabilir. Aksi takdirde asla tutulamaz.» demiştir.

38.2.8. Kayıp Hayvanın Yemi

Kayıp hayvanı bulan kimse, ona yaptığı masrafları sahibinden geri ister. Ancak, bu masraflar binmeye ve sütünden istifade etmeye karşılık ise bir şey istemez.

Otuzdokuzuncu Bölüm

KEFALET 39.1. TANIMI

Kefaletin lügattaki anlamı: *Almak'tır. Allah Teâlâ'nın «Ze-keriyya onu aldı- CÂI-i İmran-, 37) âyet-i kerimesi bu anlamdadır.

Şeriatte (ıstılahta) ise, can, borç, mal veya iş sebebiyle karşılıklı talep üzerine kefilin zimmetini, asilin zimmetine bağlamaktır. Bu tanım Hanefi fakihlerindir.

Diğer imamlara göre kefaletin tanımı; «Karşılıklı arzu ve borç hususunda iki zimmeti birbirine bağlamak» şeklindedir.

Kefalet; «Himâle,» «zaman» ve «ze'âme» diye de isimlendirilir.

Kefalette; bir kefil, bir asil, bir mekfûlün leh ve bir de mek-fûlün bih bulunur.

39.1.1. Kefil

Mekfûlün bihi yerine getirmeyi üzerine alan kimsedir. Bunun, âkil-bşliğ, kefalete izin alarak asilin malında mutlak tasarruf sahibi olması gerekir. Deli, (mümeyyiz bile olsa) çocuk kefil olamaz.

Kefil'e, zâmin, zâ'im, hamil ve kabil de denir.

39.1.2. AsU

Borçlu olan kimsedir. Kendisine kefil olunur. Ergin, akıllı, hazır ve kefalete razı olması şart değildir. Aksine, çocuğa, deliye ve hazır bulunmayana kefil olmak caizdir. Kefil, kefaleti yerine getirirken bunlardan hiç birine danışmaz, işlerini kendiliğinden yapar. Ancak ticarete mezun olan çocuğa kefil olması durumunda, çocuğun emri ile bunu yerine getirir.

39.1.3. Mekfûlün leh

Alacaklı kimsedir. Kefilin kim olduğunu bilmesi şarttır. Çünkü insanlar taleplerinde ısrarlı ve kolaylaştırıcı olmak bakımından farklılık gösterirler.

Bu konuda istekler farklıdır ve kefaleti önemsemeyenler sebebiyle borcun ödenmesi tehlikeye düşer. Kefalet olacak şeyin bilinmesi ise, şart değildir.

39.1.4. Mekfûlün bih

Bu, kefil olanın ödemesi gerekli olan, can, mal, borç veya iştir, ileride geleceği gibi, bunun bazı şartları vardır.

39.2. MEŞRULUĞU

Kefalet; kitab, sünnet ve icma ile meşrudur.

Kitab'da Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: -Babalan; -Hepiniz helak olmadıkça onu bana geri getireceğinize dair Allah'a karşı sağlam bir söz vermezseniz sizinle göndermeyeceğim.» dedi.» (Yusuf, 66)

«Dediler ki: Hükümdarın su kabım kaybettik, onu getirene bir deve yüzü kadar mükâfat verilecek, buna ben kefil oluyorum.» (Yusuf: 72).

Sünnette ise; Ebû Ümâme'den rivayete göre Rasûlullah sal-lallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Kefil; kefil olduğu ve taahhüt ettiği borcu bizzat yüklenendir.» (Hadisi Ebû Dâ-vûd ve Tirmizi kaydetmiş, Tirmizî «hasen», İbn Hibbân ise «Sahih» demiştir.)

Alimler de kefaletin caiz olduğunda icma etmişlerdir. Müslümanlar, Nebi sallallahu aleyhi ve sellem zamanından günümüze değin, alimlerden hiçbiri bunu yasaklamasına rağmen birbirlerine kefil olup durmuşlardır

39.3. KEFALETTE TENCİZ, TA'LİK VE TEVKÎT

Kefaletin tencizi, ta'liki ve tevkiti sahihtir. «Müneccez-e (1) misal: Kefil'in; -Ben falana şimdiden kefil oluyorum» demesi gibi.

(1) Müneccez kefalet: Şarta ve gelecek zamana bağlı olmayan kefalettir.

Alimler şöyle demişlerdir: Kişi «Yüklendim,» «Kefil oldum» veya -Ben senin hamilim» (Kefilim, zâminim, za'imim veya kabilim) ya da «senin o (borcun) benimdir.» (üzerime-dir banadır, benim tarafımdır) derse bunların tümü ile kefil olur.

Kefalet akdi tamam olunca, bu, peşin ödeme, te'cil ve taksitte borca tabi olur. Ancak borç peşin olur ve kefil belirli bir süreye kadar talebin geciktirilmesini şart koşarsa, bu da sahih olur. İbn Mâce'nin İbn Abbas'dan rivayetine göre: -Nebi aley-hisselam alacaklılarına bir ayı şart koşarak bir adamın 10 dinar borcunu üzerine aldı ve onu ödedi.»

Bu hadis, borç peşin olduğunda, kefil onu belirli bir süre sonra ödeme şartıyla üzerine alırsa, bunun sahih olduğuna ve müddetin bitmesinden önce onun kefiliden istenemeyeceğine delildir.

«Mu'llak»a (2) misal: «Falana borç vermişsen ben onun kefilim.» gibi.

Âyet-i Kerime'de şöyle buyruluyor: -Onu getirene bir deve yüzü vermeye ben kefilim.» (Yusuf, 72)

«Muekket»e (3) misâl: «Ramazan ayı girince, ben senin kefilim.» gibi.

Bu, Ebû Hanife ve bazı Hanbelilerin mezhebidir. Şafi'i ise : «Kefalette ta'lik sahih değildir.» demiştir.

39.4. KEPİL VE ASİLDEN BERABERCE İSTEME

Kefalet akdi gerçekleştiği zaman, hak sahibinin (alacaklının) hem kefil, hem de asilden hakkını istemesi caizdir. Bu, cumhurun görüşüdür.

39.5. KEFALETİN ÇEŞİTLERİ

Kefalet iki çeşittir:

1) Kefalet bi'n-nefs (cana kefalet), 2) Kefalet bi'l-mal. (Mala kefalet).

39.5.1. Cana Kefalet

Cana kefalet, «Dımânü'l-vech» diye de tanınır. Kefilin, kefil olduğu şahsı, mekfûlün leh'e (alacaklıya) götürmeye kefil olma-

<2) Muallak kefalet: Şarta bağlı olan kefalettir.

(3) Muekket kefalet: Gelecek zamana izafe edilen kefalettir.

sı demektir. Bu «Ben filanın bedeninin veya vechinin kefiliyim» ya da «Ben zâmin'im veya za'im'im» ve benzeri sözlerle sahih olur. Kefil olunan şey (mekfûlün bih) insani bir hak olursa, bu candır. Bunda kefil olunan miktarı bilmek şart değildir. Çünkü burada mala değil, bedene kefil olunmuştur.

Kefalet, Allah'ın hadleri konusunda olursa; ister içki haddi gibi Allah'ın hakkı olsun, isterse kazf (iftira) haddi gibi, insani bir hak olsun, sahih değildir.

Bu âlimlerin çoğunluğunun mezhebidir.

Amr bin Şuayb'in, babası yoluyla dedesinden rivayetine göre, Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Hadler hususunda kefalet yoktur.» (Hadisi Beyhakî zayıf isnadla kaydetmiş ve «Mün-ker» demiştir.)

Çünkü hadlerin şüphe ile kaldırılması gerekir. Sağlama alma buna dahil değildir. Bunları caniden (suçludan) başkası da ödeyemez.

Şafiilere göre üzerinde kısas ve kazf haddi gibi insanî bir hak bulunan kimsenin getirilmesi hususundaki kefalet sahihtir. Çünkü bu lâzım bir haktır. Allah'ın hakkı olduğunda ise, kefalet sahih olmaz.

İbn Hazm bunu kabul etmeyerek şöyle demiştir: «Cana kefalet, ne mal, ne de had hususunda asla caiz değildir. Herhangi bir şey hususunda da durum aynıdır. Çünkü Allah'ın kitabında bulunmayan her şey batıldır. Nazari olarak da, cana kefaletin sahih olduğunu söyleyen kimseye şöyle deriz : «Kendisine kefil olunan kimse (mekfûlün anh) bulunmadığı (gizlendiği) zaman ona kefil olanı ne yapacaksınız? Kefil olduğu şeyi o yapmadığı halde onun ödemesini gerekli mi kılacaksınız? Bu başkasının malını batıl yere yemektir ve büyük bir günahdır. Çünkü o asla bundan sorumlu tutulamaz. Yoksa onu bırakacak mısınız? O zaman cana kefaleti iptal etmiş olursunuz. Ya da onu getirmeyi ona mı yükleyeceksiniz? Bu da onun yerine getirmeye takati olmadığı ve Allah'ın da ona asla yüklediği günah bir tekliftir.»

Âlimlerden bir topluluk, cana kefaleti caiz görmüş ve buna Nebi aleyhisselam'ın bir iftiraya kefil olmasını delil getirmişlerdir.

İbn Hazm şöyle demiştir: «Bu batıl bir haberdir. Çünkü İb-rahim bin Haysem bin Irak ve babasından yapılan bir rivayet-

Onlar ise zayıflığın son haddindedir. Bunlardan rivayet etmek ■ değildir.» İbn Hazm, daha sonra Ömer bin Abdülaziz'den İTzı haberler nakletmiş ve tümünü bu konuda hüccet olmadıkları için reddetmiştir. Çünkü ona göre; «hüccet, Allah ve Rasû-lü'nün kelimidir, başkasının değil.»

Kefil, suçluyu getirmeye kefil olduğu zaman, onu getirmeyi üstlenmiştir. Eğer hayatta olmasına rağmen onu getirmekte kusur gösterirse veya onu getirmeye kefil olmaktan sakınırsa, onun üzerindeki yerine getirmeyi üstlenmiş olur. Çünkü Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Kefil ğarîm'dir. - (Yani başkasının borcunu yüklenendir.) Ancak, malsız olarak onu getirmesi şart koşulur ve şart sahih olursa, o başka. Çünkü bu durumda şart koşulan şeyin aksi ona yüklenmiş olur.

Bu Mâlikilerin ve Medine ehlinin mezhebidir.

Hanefiler şöyle demiştir: «Kefil olunan kimse gelinceye veya öldüğü bilininceye kadar kefil hapsedilir. Ancak kefil bunu kendine şart koşmadıkça, malı Ödemesi ondan istenemez. Asil öldüğü zaman, üzerindeki hakkı kefil ödemek zorunda değildir. Çünkü o, ancak cana kefil olmuştur, mala değil. Bu yüzden kefil olmadığı şey kendisini bağlamaz.»

Bu, Şafii'nin de meşhur olan görüşüdür. Kefil, kefil olduğu kimseyi teslim edince, kefalet düşer.

Mekfûlün leh (alacaklı) ölünce, kefil kefaletten kurtulmaz. Aksine kefil olduğu kimseyi onun yerine isteyen varislerine getirmek zorundadır.

39.5.2. Mala Kefalet

Kefilin, mali bir borcu ödemeyi üzerine almasıdır. Üç çeşittir:

39.5.2.1. Borca Kefalet

Başkasının zimmetinde bulunan borcu ödemeyi üzerine almaktır. Seleme bin Ekvâ'nın rivayetine göre; Nebi aleyhisselam borçlu Ölen bir kimsenin namazını kılmaktan imtina etti. Ebû Katâde: «Onun namazını kıl, ey Allah'ın Rasûlü! Borcunu üzerime aldım» dedi. Nebî aleyhisselam da namazını kıldı. (Hadisi Buha-rt ve Ahmed kaydetmiştir.)

Borçta bulunması gereken şartlar şunlardır:

a) Borcun; karz, ücret, fiat, mehir borcu gibi, kefalet sırasında sabit olması gerekir. Sabit değilse, kefalet sahih olmaz. Sabit olmayan kefalet sahih değildir. Meselâ birinin, -Babana şunu sat, fiatına ben kefilim» veya «Ona borç ver, bedelini üzerime aldım.» demesi gibi.

Bu, Şâfi'i, Muhammed bin Hasan ve Zahirilerin görüşüdür. Ebû Hanife, Mâlik ve Ebû Yusuf bunu caiz görmüş ve sabit olmayan şeye kefaletin sahih olduğunu söylemişlerdir.

b) Borcun mal'um olması gereklidir. Belirli olmayan kefalet sahih değildir. Çünkü o ğarar Cmeçhuî bir alışveriş)'dir. Eğer her ikisi de onun miktarını bilmiyor iken; «Fılanın zimmetinde olan şeyi sana ödemeye kefilim» derse bu kefalet sahih olmaz. Bu Şâfi'i ve İbn Hazm'ın mezhebidir. Ebû Hanife, Malik ve Ah-med ise; «Belirli olmayan şeye kefalet sahih olur.» demişlerdir.

39.5.2.2. Mala Kefalet veya Teslime Kefalet

Başkasının elinde bulunan belirli bir malın teslimini üzerine almaktır. Meselâ: «Gasbedilen şeyi gasbedilene iade ve satılan malı müşteriye teslim» gibi. Bu kefalette malın, gasbedilende olduğu gibi, asilin üzerine madmune, tazmin edilmek kaydıyla bırakılmış olması gerekir. Vedia (emanet bırakılan şey) ve ariye (ödünç mal) gibi madmune değilse kefalet sahih olmaz.

39.5.2.3. Mes'uliyet Kefaleti

Satıcının, herhangi bir tehlike dolayısıyla malın mesuliyetini üslenmesi ve onu almasıdır.

39.6. KEFİLİN KEFİL OLDUĞU KİMSEDEN (ÖDEDİĞİ ŞEYİ) İSTEMESİ

Kefil, üzerine yüklendiği borcu, kefil olduğu kimseye öder de kefalet ve ödemeyi asilin izniyle yaparsa. Ödediğini ondan isteyebilir. Çünkü, malını, borçlunun izniyle ona faydası olan yere harcamıştır. Bu hususta, dört imam ittifak etmiştir. Bir hakkın, başkasının adına, onun izni olmadan yerine getirilmesinde ise ihtilâf etmişlerdir. Şâfi'i ve Ebû Hanife «Bu, tatavvudur. Onu isteme hakkı yoktur :■ demişlerdir. Malik'in meşhur görüşüne göre: «Onu isteme hakkı vardır.» Ahmed'den ise her iki rivayet de gelmiştir. İbn Hazm şöyle demiştir: «Kefil, adına ödeme yaptığı kimseden, ödediği şeyi isteyemez. Bunu, onun kendisinden borç alarak istemesi dışında, ister onun emriyle yapsın, isterse ondan habersiz Ödesin, farketmez. İbn Ebi Leylâ, İbn Şübrûme, Ebû Sevr ve Ebû Süleyman da bizim söylediklerimizin aynısını söylemiştir.»

39.7. KEFALETİN HÜKÜMLERİNDEN BAZILABI

1) Kefil olunan kimse, bulunamadığı veya kaybolduğu zaman, kefil borcu öder. Kefil; borç kendisi veya asil tarafından ödenmedikçe ya da alacaklı onu alacağından beri saymadıkça veya kefillikten vazgeçmedikçe, kefaletten kurtulamaz. Bu vazgeçme onun hakkıdır.

2) Alacaklının (mekfûlün leh) kefil veya mekfûlün anı (borçlu) razı olmasa bile kefalet akdini kendi başına feshetme hakkı vardır. Kefilin veya borçlunun fesh hakkı ise yoktur.

Kırkıncı Bölüm MÜSÂKÂT

40.1. Tanımı

«Müsâkât» kelimesi (es-sakyu) kökünden türemiş olup mu-fâale babındandır. Hicaz halkı, ağaçlarını kuyudan su alıp sulayacak kişilere ihtiyaç duyduğu için bu isim verilmiştir. Şeriat-te ise; «Ağaçları, ürünün belirli bir kısmı karşılığında, meyveler tamamen olgunlaşmıca kadar onları sulayacak birine vermek ve onunla anlaşma yapmak» anlamındadır.

Bir tarafın ağaçlara sahip olması, diğer tarafın ise ağaçlara bakmayı taahhüt etmesi ile, ağaçların meyvelenmesi üzerine yapılan ziraat ortaklığıdır. Akid yapan iki taraf, anlaştıkları Cya-n yarıya, üçte bir ve benzeri) orana göre, meydana gelen ürüne ortak olurlar.

Bakıcıya «sulayıcı» (Müsâki) diğer tarafa ise «ağaç sahibi» (Rabbiş-şecer) denir.

Ağaç; kesimi için belirli bir süre bulunmayan, toprağa, en az bir sene kalması için dikilen her şeye denir. Bunun meyva vermesi önemlidir. Meyva vermeyen ağaçlarda müsâkât, bakıcının (musaki), fidan veya odun ve benzeri şeyleri alması karşılığı yapılır.

40.2. Meşruluğu

Müsâkât, sünnet ile meşru kılınmıştır. Ebû Hanife dışında fakihler ihtiyaç duyulduğu için müsâkâtın caiz olduğunda ittifak etmişlerdir.

Cumhuru ulema onun caiz olduğuna dair aşağıdaki delilleri getirirler:

Müslim'in İbn Ömer'den rivayetine göre; Nebi aleyhisselam Hayberlileri, çıkardıkları ekin ve meyvelerin yansı karşılığında işçi yaptı.

Buhari'nin rivayetine göre, ensar, Nebi aleyhisselam'a «Hürmalıkları bizimle (muhamir) kardeşlerimiz arasında paylaşır» dediler. Nebi aleyhisselam «olmaz» buyurdu. Ensar; «Bakımını siz üslenin, ürüne sizi ortak edelim.» dediler. Muhacirler de «Dinledik ve itaat ettik» dediler. Yani ensarın hürmalıklarına muhamirleri ortak etmek istediler. Bunu Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e arzettirler. Fakat, o kabul etmedi. Ürünün yansını onların alması karşılığında, hürmalarına bakmalarını teklif ettiler. Nebi aleyhisselam bunu kabul etti.

Neylül-Evtâr'da yer aldığına göre Harizni şöyle demiştir: Ali bin Ebû Talib, Abdullah bin Mes'ûd, Ammâr bin Yâsir, Sa'id bin Müseyyeb, Muhammed bin Sirîn, Ömer bin Abdülaziz, İbn Ebi Leylâ, İbn Şihab ez-Zühri ve Rey ehlinde Kadı Ebû Yusuf ve Muhammed bin Hasan şöyle demişlerdir :

«Meyve veya ekinin bir kısmı karşılığında muzâra'a veya müsâkât ortaklığı caizdir. Yine şöyle dediler: Muzâra'a ve mü-sâkât ortaklıklarının her ikisi üzerine birden akid yapmak caizdir. Hayber'de uygulandığı gibi bakıcı (âmil), hurma ağaçlarını sular ve toprağı eker.

Bunlardan sadece biri üzerine akid yapmak da caizdir.

40.3. Rükunlan

Müsâkât'ın iki rüknu vardır: îcab ve kabul.

Bunlara delâlet eden söz, yazı ve işaretten herhangi birinin, tasarrufu caiz olan bir kimseden sadır olmasıyla akid meydana gelir.

40.4. Şartlan

Müsâkâtta, aşağıdaki şartlar aranır:

1) Sulanacak ağaçların görülmesi veya onlara aykırı olmayan vasıflarının bildirilmesi şarttır. Çünkü bilinmeyen birşey üzerine akid yapmak sahih değildir.

2) Süresinin ma'lum (belirli) olması gerekir. Çünkü bu, icar akdine benzeyen bağlayıcı (lâzım) bir akiddir.

Böylece belirsizlik ortadan kalkmış olur.

Ebû Yusuf ve Muhammed şöyle demiştir: Müsâkâtta müddetin açıklanması, kolaylık olması (istihsan) açısından şart değildir. Çünkü genellikle meyvenin olgunlaşma vakti bilinir ve mu'tad olan süre geçilmez.

Zahiriler de bu şartın bulunmadığını söyleyenlerdir. Onlar Mâlik'in mürsel olarak naklettiği Nebi aleyhisselam'ın bir ya-hudiye söylediği «Allah'ın size sabit kıldığı şeyi kabul ettim» sözünü delil getirirler.

Hanefilere göre: Eğer müddet, meyveler olgunlaşmadan önce sona ererse, ağaçlar meyveler olgunlaşmıyca kadar ücretsiz olarak çalışması için işçiye bırakılır.

3) Müsâkât akdinin, meyveler olgunlaşmaya başlamadan önce olması gerekir. Çünkü bu halde iken, çalışmaya ihtiyaç söz-konusu olur. Fakihlerden bir kısmı meyve olgunlaşmaya başladığında müsâkâtın caiz olmadığı görüşündedirler. Çünkü, bu durumda müsâkâta gerek yoktur. Eğer yapılırsa, bu icâre olur, müsâkât değil. Fakihlerden kimi de, bu durumda iken müsâkâtı caiz görmüşlerdir. Çünkü bu, Allah meyveyi halketmeden önce caiz olunca, ondan sonra caiz olması daha evlâdır.

4) Müsâkât yapılan ağaçlığın ürününden işçiye verilecek olan kısım, oran olarak tayin edilmiş olmalıdır. Yani işçinin alacağı payın miktarı —ürünün yarısı veya üçte biri gibi— belirtilmiş olmalıdır. Eğer işçi veya mal sahibi ağaçlardan belirli bir kısmının veya muayyen bir miktarının ürününü şart koşarsa, müsâkât batıl olur.

Bidâyetü'l-Müctehid'de şöyle denilmiştir: Müsâkâtın, caiz olduğunu söyleyen fakihler, eğer bütün masraflar bahçe sahibine ait olur, bakıcıya yalnız bedeni ile çalışmaktan başka birşey lâzım gelmezse, müsâkât akdinin caiz olmadığına ittifak etmişlerdir. Çünkü bu, henüz var olmayan bir bedel karşılığında icâre yapma (işçi tutma) dır.

Bu şartlardan, biri bulunmadığı zaman, akid fesh olur ve müsâkât fasiddir. Eğer bakıcı işe başlamışsa ve ağaç veya ekin onun emeği sebebiyle ürün verirse, bakıcıya ecr-i misil (piyasa fiatı) verilir. Ağaç veya ekinin ürünü, mal sahibinindir.

40.5. Müsâkât Yapmanın Caiz Olduğu Şeyler

Fakihler, müsâkâtın hangi ürünlerde caiz olduğunda ihtilaf etmişlerdir. Onlardan bazıları — Dâvud gibi— sırf hurmaya mahsus saymış, kimisi, —Şafii gibi— hurmaya üzümü de ilâve etmiştir. Bazısı ise, —Hanefiler gibi— bunu geniş tutmuştur. Onlara göre bu ağaç, üzüm, baklagiller ve kökü toprakta olan herşeyde caizdir. Müddet belirlenmediği zaman, akid, akidden sonra meydana gelen ilk ürüne ait olur. Teker teker, ardarda çıkan (patlıcan gibi) şeylerde de müsakat sahih olur. Eğer, ekinin nadası bitmiş iken, ikinci ürünü verene değin bakımı ve sulaması için bir şahsa verirse, bu iki ürün arasında bir fasıla varsa, müddet beyan etmeksizin müsâkât caiz olur. Malik'e göre; «Müsâkât» bir zaruret bulunmadığı halde (nar, incir, zeytin ve bunlara benzer) kökü toprakta sabit olan herşeyde caizdir. Sahibinin aciz kalması ve bir zaruretin olması durumunda ise, (salatalık ve kavun gibi) kökü sabit olmayan ürünlerde de olur. Ekinler de böyledir.» Hanbeîlere göre, yenilen her meyvede müsâkât caizdir. «Muğni»de «Bu konuda tartışma bilmiyoruz.» denmiştir.

40.6. Bakıcının Görevleri

Nevevî'nin dediği gibi, bakıcının şu görevleri vardır: «Bakıcı, ürünün ıslahı ve artması için gerekli olan ve her sene tekrarlanan şeyleri yapmak zorundadır. Mesela: Toprağın sulanması, kanalların temizlenmesi, ağacın köklerinin ıslahı, aşılınması, ayırık otlarının temizlenmesi, dallarının budanması, ürünün korunması, hasadı ve benzeri şeyler gibi.» «Duvar örmek, kanal açmak gibi, her sene tekrarlanmayan ve ağaçların kendilerinin korunması amaçlanan şeyler ise mal sahibine aittir.»

40.7. Bakıcının Çabşmaması

Bakıcı, hastalık veya zorunlu bir yolculuk sebebiyle çalışmaktan aciz kalırsa, müsâkât fesh oîur. Bu kendisinin çalışması şart koşulu başka bir yol bulunmadığı durumda olur. Bu şart koşuşmadığında ise, müsâkât, fesh olmaz. Bu durumda bakıcının, kendi yerine başkasını geçirmesi gerekir. Bu Hanefilere göredir. Mâlik şöyle demiştir: Bakıcı, aciz kalır ve meyvanın satışı vakti gelirse, kendisi başkasını bakıcı olarak tutamaz. Çalışacakbirini kiralaması vacibdir. Eğer ücreti Ödeyecek birşeyi yoksa, meyveden payına düşenden ödemek üzere birini kiralar. Şafii'ye ise: «Acz sebebiyle müsâkât fesh olur» demiştir.

40.8. Akid Yapanlardan Birinin Ölmesi

Bunlardan biri ölünce, eğer ağaçta olgunlaşmaya başlamış meyva varsa, iki tarafın maslahatı gözetilir. Amil (bakıcı) veya varisleri meyva olgunlaşmıca kadar bakımı sürdürür. Bu ağaç sahibi veya varislerine cebren dahi kabul ettirilebilir. Çünkü bunda iki tarafın da zaran yoktur. Amilin akdin fesholması ile meyvanın olgunlaşması arasındaki müddet içerisinde ücret alma hakkı yoktur.

Bakıcı veya varisleri, müddetin dolmasından veya akdin fesh-oîmasmdan sonra çalışmaktan imtina ederlerse, buna zorlanamazlar. Fakat onlar, olgunlaşmadan önce meyveyı toplamak isterlerse, buna imkân verilmez. Ancak mal sahibi veya varislerinin, üç şeyden birini yapma hakkı vardır:

- 1) Olgunlaşmadan önce ürünü toplayıp, anlaşılan orana göre aralarında bölüşmeye muvafakat ederler.
- 2) Olgunlaşmadan önce ürünü toplayıp, amil veya varislerine, paylarına düşenin kıymetini verirler.
- 3) Ürün olgunlaşmıca kadar ağaçlara harcama yapılır. Sonra harcanan miktar bakıcı veya varislerinden (harcamayı yapan taraf, diğer taraftan) istenir veya paylarına düşen meyva-dan alınır. Bu Ha-nefilerin mezhebidir.

Kırkbirinci Bölüm CE'ALE

41.1. Tanımı

Ce'âle, meydana geleceği tahmin edilen bir menfaat karşılığı yapılan akiddir. Mesela, kaybolmuş bir malı veya kaçmış bir hayvanı ya da kendisine bir duvar yapılmasını, yahut da su çıkana değin bir kuyu kazılmasını ya da oğluna Kur'an ezberletmesi veya hastasına iyileşene kadar bakılmasını ya da falan yansı kazanmasını isteyen bir kimsenin muayyen bir ücretle birini tutması gibi.

41.2. Meşruluğu

Bunun meşru olduğuna dair asıl, Allah Sübhânehû'nun şu âyetidir:

-Hükümdar su kabını kaybetti. Onu getirene bir deve yükü mükafat verilecek. Buna ben kefil oluyorum.»

(Yusuf: 72)

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve seîlem — icâre konusunda geçtiği gibi — Fatiha ile rukye yapılması karşılığında ücret slın-masma cevaz vermiştir. Zaruret sebebiyle, başkasına caiz olmayan şey, (meçhul bir iş için amele tutmak) bunda caizdir.

Ce'âle akdinde, diğer akidler gibi akid yapan iki tarafında hazır bulunması şart değildir. Çünkü Allah Teâlâ:

«Onu getirene bir deve yükü mükâfat verilecektir.- buyurmaktadır.

Ce'âle akdi; akid yapan iki taraftan birinin sona erdirmesi caiz olan akidlerdendir.

Ce'âle akdi yapılan kimsenin, hakkının düşmesine razı olduğunda, akdi işe başladıktan sonra feshetme hakkı olduğu gibi, işe başlamadan önce de feshetme hakkı vardır.

Ce'âle akdini yapanın (işçiği tutanın) ise, ce'âle akdi yapılan kimse işe başladığı zaman bu akdi feshetme hakkı yoktur.

İbn Hazm'ın da aralarında bulunduğu fasihlerden bazılan, bunu menetmiştir. İbn Hazm «Muhalia-da şöyle der: «Bir kimsenin başkasına; «Eğer kaçak kölemi bana getirirsen, sana bir dinar borcum olsun.» veya «Şunu, şunu yaparsan sana bir dirhem borcum olsun.» demesi veya buna benzer şeyler söylemesi ve onun da bunu ona getirmesi ya da, bir kimsenin ilan ederek kendi aleyhine : «Kim bana şunu getirirse, şu onundur.» diye şa-hidlik etmesi ve onun ona getirilmesi halinde, bunu yerine getirene birşey vermeyen bir kimse aleyhinde, ce'âle ile hüküm verilmesi caiz değildir. Eğer ahdine vefa gösterseydi, bu müs-tehab olurdu. Yine kölesini getiren kimseye birşey vermemesi de böyledir. Bu kimsenin, kölenin getirilmesini ilan etmesi veya bunu ilan etmemesi aynıdır. Ancak, belirli bir müddetle veya belirli bir mekana getirmesini isteyerek onu ücretli tutması bunun dışındadır. Bu durumda, ona, kiraladığı ücreti vermesi vacibdir. Bir topluluk, ce'âleyi vacib saymış ve ce'âle yaparı ilzam ederek, (va'dinde durmasını gerekli görerek) Allah Teâ-lâ'nın «Ey iman edenler! Akidlerinizi yerine getirin.» (Maide: 1) âyeti, Yusuf aleyhisselam'm «Melik'in tası kayboldu. Kim onu getirirse, bir deve yükü mükâfat verilecektir. Buna ben kefil oluyorum.» (Yusuf: 72) demesi ve ayrıca «bir koyun sürüsü karşılığı rukye yapan kimseye» dair hadis ile ihticac etmişlerdir.»

Kırkikinci Bölüm

ŞİRKET (ORTAKLIK)

42.1. TANIMI

Şirket; «ihtilat» (birleştirme) manasındadır. Fakihler; bunu, «Sermaye ve kârda, iki ortak arasında yapılan akiddir.» diye tanımlamışlardır.

42.2. MEŞRULUĞU

Ortaklık, Kitab, Sünnet ve icma ile meşrudur.

Kitab'da Allah Sübhanehû şöyle buyuruyor:

«Onlar üçte birde ortaklırlar.» (Nisa: 12)

-Doğrusu ortakçıların çoğu birbirinin haklarına tecavüz ederler. İnanıp, salih ameller işleyenler bunun dışındadır ki sayılan ne kadar azdır.» (Sa'd : 24)

Sünnette de, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyuruyor :

•Allah Teâlâ şöyle buyurur: «Ben biri diğerine ihanet etmedikçe iki ortağın üçüncüsüyüm. Biri diğerine ihanet edince, aralarından çıkarını.»

(Hadisi Ebû Davud, Ebû Hüreyre'den nakletmiştir.)

Zeyd şöyle demiştir; «Ben ve Berâ' ortak idik.»

(Hadisi Buhari kaydetmiştir.)

Alimler bu konuda icma etmişlerdir. (Bunu İbn Münzir nakletmiştir.)

42.3. KISIMLARI

Ortaklık iki kısıma ayrılır: Birinci kısım: Emlak ortaklığı. İkinci kısım: Akid ortaklığı.

42.3.1. Emlak Ortaklığı

Bu, birden daha çok kişinin, akid olmaksızın bir mala malik olmasıdır.

Bu ya ihtiyarî veya cibrî olur:

42.3.1.1. İhtiyarî Emlak Ortaklığı

Bir malın iki kişiye hibe edilmesi veya vasiyet edilmesi, onların bunu kabul ederek hibe edilen veya vasiyet edilen şeye ortak olarak, ikisi birden malik olması gibi.

Yine; iki kişinin, kendi hesablama bir şeyi satın almaları, böylece aralarında satm aldıkları şeyde mülk ortaklığının olması gibi.

42.3.1.2. Cebri Emlak Ortaklığı

Bu, mirasda olduğu gibi, mülkiyet ihdası için yapılmış bir fiil olmaksızın cebren, birden fazla kimsenin malı olduğu sabit olan şeydir. Bu ortaklık mirasçıların ihtiyarı olmaksızın sabit olur ve bu ortaklık, mülk ortaklığıdır. Bu ortaklığın hükmü:

Hiç bir ortağın, diğerinin izni olmadan ortağının payında tasarrufla bulunması caiz değildir. Çünkü hiç birinin diğerinin payında herhangi bir yabancı gibi velayeti yoktur.

42.3.2. Akid Ortaklığı

iki veya daha çok kişinin, bir mal ve ondan elde edilen kârda ortak olduklarına dair akid yapmalarındır.

42.4. RÜKÛNLARI

Bunun rükûnları îcab ve kabuldür, iki taraftan biri; «şu ve şu hususta seninle ortak oldum.» diğeri ise; «Kabul ettim.» der.

425. HÜKMÜ

Hanefiler, zikredilen şartlar yerine getirildiği zaman, aşağıdaki ortaklık çeşitlerini caiz görürler.

Malikîler, kredi ortaklığı dışında bütün ortaklıkları caiz görürler.

Şafî'iler, sermaye ortaklığı dışında bütün ortaklıkları caiz görürler.

Hanbeliler ise, yetki ortaklığı dışında kalan ortaklıkları caiz görürler.

42.6. ŞİRKET ÇEŞİTLERİ

Aşağıdaki çeşitleri vardır:

- a) Sermaye ortaklığı (Clnân).
- b) Yetki ortaklığı (Mufavada). c> İş ortaklığı (Ebdân).
- d) Kredi ortaklığı (CVÜcûh).

42.6.1. 'Inân Ortaklığı

Bu iki kişinin, kendi mallarında, onu işletme ve kârı paylaşma üzerine ortak olmalarıdır. Bu ortaklıkta, ortakların mal veya kâr ya da tasarrufla eşit olmaları şart değildir.

Birinin diğerinden daha fazla mal koyması caizdir. Birinin diğer ortağından daha fazla mes'ul olması da caizdir.

Kârda, eşit paya sahip olmaları da caizdir.

Eğer zarar edilirse, bu sermayeye göre paylaştırılır.

42.6.2. Mufavada Ortaklığı

Aşağıdaki şartlar yerine getirilerek iki veya daha çok kişinin iş konusunda ortaklık anlaşması yapmalarıdır:

- 1 — Malda eşitlik -. Eğer ortaklardan biri daha çok mal koyarsa, ortaklık sahih olmaz.
- 2 — Tasarrufla eşitlik s Çocuk ile baliğın arasındaki ortaklık sahih değildir.
- 3 — Dinde eşitlik: Kâfir ile müslüman arasında yapılan ortaklık, sahih değildir.
- 4 — Ortaklardan her birinin alım ve satımın gerekli kıldığı şeyde diğerine vekil gibi kefil olması: Bir ortağın diğerinden daha çok tasarrufla bulunması sahih değildir.

Tüm bunlarda eşitlik sağlanınca, her ortak, diğerinin vekili ve kefil olup, akid sebebiyle ortağının hakkını arar ve tüm tasarruflarında ona hesap sorar.

Hanefî ve Malikîler bunu caiz görmüş, İmam Şafî'î ise bu ortaklığa cevaz vermemiş ve şöyle demiştir:

«Eğer bu ortaklık batıl olmasaydı, dünyada bildiğim herhangi bir batıl olmazdı. Çünkü bu akidin benzeri, Şeriat'te varid olmamıştır. Bu ortaklıkta ğarar (meçhullük) ve cehalet bulunduğu için eşitliğin gerçekleşmesi güç bir iştir. Rivayet edilen; «Mufâvada ortaklığı yapın. Çünkü onun bereketi pek büyüktür.» ve «Mufavada ortaklığı yaptığınız zaman, bunu güzel yapın.» gibi hadislerden hiçbiri sahih değildir.»

İmam Mâlik bu ortaklığı şöyle vafeder: -Ortaklardan her-birinin diğerine kendisi varken ve yokken tasarruf yetkisini vermesidir. Böylece onun eli, kendi eli gibi olur.

Ortağı da sadece üzerine anlaştıkları malda onun ortağı olur. Bu ortaklıkta, maun eşit olması ve ortaklardan hiç birinin elinde şirkete katmadığı hiç bir malın kalmamış olması şartı yoktur.

42.6.3. Vücûh Ortaklığı

Bir veya daha çok kişinin, sermayeleri bulunmaksızın nüfuzlarına ve yapacakları ticarete güvenerek elde edeceklerini umdukları kâra ortak olmak üzere anlaşmalarıdır. Bu şirket, mal ve sanat bulunmaksızın zimmet üzere kurulmuştur.

Bu Hanefî ve Hanbelilere göre, amellerden olduğu için caizdir. Üzerine şirket akdi yapmak caizdir ve satın alacakları şeyde her ikisinin mülkiyetinin bulunması sahihtir. Kârı da, mülk-deki payları oranında aralarında bölüşürler.

Şafi'îler ve Malikîler, «Ortaklık ancak ya sermayede ya da bir işte olur. Bunda ise her ikisi de yoktur.» diyerek bunu batıl saymışlardır.

42.6.4. Ebdân Ortaklığı

Bir işin ücretini anlaştıkları oranda paylaşmak üzere, iki kişinin herhangi bir işi yüklenme anlaşmasıdır. Bu ortaklık çoğunlukla, marangozlar, demirciler, hamallar, terziler, boyacılar ve diğer zanaatkarlar arasında gerçekleşir.

Bu ortaklık, sahihtir. Marangozun marangozla ortak olması gibi ister aynı meslekten olsunlar, isterse de marangozun demirciyle ortak olması gibi değişik meslekler arasında olsun aynıdır.

Yine ister beraber çalışsınlar, isterse sadece biri çalışsın, aynıdır. Bu ortaklık «işler,» «bedenler,» «zanaatlar» ortaklığı olarak da isimlendirilir.

Bu ortaklığın cevazının delili Ebû Ubeyde'nin naklettiği şu hadistir: Abdullah (r.a.) şöyle demiştir: «Ben, Ammar ve Sa'd, Bedr hissesi üzere ortak olduk. Sa'd iki esir getirdi. Ben ve Ammar ise bir şey getiremedik.

(Hadisi Ebû Davud, Nesâî ve tbn Mâce kaydetmiştir.) «Ravdatu'n-Neddiyye» adlı kitabda bu konuda güzel sözler vardır. Aşağıda bunları naklediyoruz.

«Fûru kitablarında ortaklık çeşitlerine dair vaki olan, 'inân, erdân, mufâvada ve vücûh gibi isimler ne şer'i ne de lügavî isimlerdir. Aksine bunlar yeni ortaya çıkmış istilahlardır.

İki kişinin mufâvada ortaklığı, istilahın manasında olduğu gibi mallarını birleştirip, ticaret yapmalarında bir engel yoktur. Çünkü mal sahibinin, şeriatte haramlığı varid olan tasarruflarda bulunmadığı sürece malında dilediği gibi tasarruf yapma hakkı vardır. Mallarının eşit ve nakid olması şeklinde koşulan şartın bir değeri olduğuna delalet eden bir şey varid olmamıştır. Aksine mallarını birleştirmeleri ve ticaret yapmaya razı olmaları yeterlidir.

Yine, iki kişinin, istilahı olarak 'mân ortaklığının anlamında olduğu gibi, fiattaki payları kadar, ondan pay sahibi olmalarında da bir engel yoktur. Bu ortaklık nübüvvet zamanında sabit olmuş ve sahabeden bir topluluk onu yapmıştır. Onlar bir şeyi satın alma hususunda ortak olurlar, her biri kıymetinin bir kısmını öder ve satılan malı biri veya her ikisi alır. Bu ortaklıkta akdin ve malların birbirine katmanın şart olduğuna dair, önemsenecek bir delil varid olmamıştır.

Yine iki kişiden birinin diğerine borç mal vererek vekil yapması, ticarete bulunması, kâra da her ikisinin ortak olmasında da (istilahdaki «vücûh kredi» ortaklığında olduğu gibi) bir beis yoktur. Bunda da zikredilen şartlardan hiçbirisi yoktur.»

Kırküçüncü Bölüm SULH

43.1. TANIMI

Lügatte sulh, husumeti sona erdirmektir. Şeriatte ise, iki hasım arasında bulunan husumete son verme akdidir.

Anlaşma yapan her iki tarafa «musalih» denir.

Hasımlaşılan hakka «Musalihan anı» denir.

Hasımlardan birinin, husumeti sona erdirmek için diğerine verdiği şeye de: «Musalihan aleyh» veya «sulh bedeli» denir.

43.2. MEŞRULUĞU

Sulh, tartışma konusunu, uyuma (anlaşmaya) çevirdiği ve iki hasım arasındaki husumeti sona erdirdiği için, Kitab, Sünnet ve icmâ ile meşru kılınmıştır.

Kitab'da, Allah Sübhanehû şöyle buyuruyor: «Eğer müminlerden iki topluluk, birbiriyle savaşırlarsa aralarını düzeginiz, eğer biri diğeri üzerine saldırırsa, saldıranla Allah'ın buyruğuna dönmelerine kadar savaşınız. Eğer dönerlerse, aralarını adaletle bulunuz. Adil davranınız. Şüphesiz Allah adil davrananları sever.» (Hucurat: 9) Sünnet'de, Ebû Dâvûd, Tirmîzi, İbn Mâce, Hâkim ve İbn Hib-bân'ın Amr bin Avf'dan rivayetine göre, Allah Rasûlü sallalla-hu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Sulh, helali haram, haramı helal kılmadıkça iki müslüman arasında caizdir.»

Tirmîzi şunu eklemiştir: «Müslümanlar şartları üzeredir.» (Tirmîzi «Bu hadis hasen - sahihtir» demiştir.)

Ömer (r.a.) şöyle demiştir:

«Hasımları, İslah olana değin alıkoyun. Eğer aralarında hüküm verilirse, kinleri geri kalır.»
Müslümanlar hasımlar arasında sulhun meşru olduğunda ic-
ma etmişlerdir.

43.3. RÜKÛNLARI

Sulhun rükûnları, sulhu bildiren her türlü lafızla söylenen îcab ve kabulden ibarettir. Mesela iddiacı: -Sana olan yüz lira borcuma karşılık, elli lira üzerine sulh yaptım.» der, diğeri de: «Kabul ettim.» ve benzeri lafızlar der. Sulh tamamlandığı zaman, akid yapanları bağlayıcı bir akid olur. Bunlardan birinin, diğerrinin razılığı olmadan akdi feshetmeye kalkması sahih değildir.

Akdin gereği olarak, davacı sulh bedeline malik olur. Davalı ise onu reddedemez ve davacının davasını ortadan kaldıramaz.

43.4. ŞARTLARI

Sulhun birçok şartı vardır. Bunlardan kimi, sulh yapanlara, kimi sulh yapılan şeye, kimi de sulha konu olan şeye aittir:

43.4.1. Sulh Yapanlara İlişkin Şartlar

Sulh yapanın, hibesi sahih olan kimselerden olması şarttır. Eğer hibesi sahih olmayan — deli, çocuk, yetim velisi veya vakıf bekçisi gibi — kimselerden olursa, suihu sahih değildir. Çünkü sulh bir hibedir. Bunlar ise ona malik değildirler.

Mümeyyiz olan çocuğun, yetim velisinin ve vakıf bekçisinin — çocuk, yetim ve vakıf için faydalı olduğunda— sulh yapmaları sahih olur. Mesela, bunlardan birini başkası üzerinde alacağı olsa ve bu borcu ispat eden bir delili bulunmasa, alacaklının alacağının bir kısmını alıp, diğer kısmını bırakma üzerine sulh yapar.

43.4.2. Kendisi Sebebiyle Sulh Yapılan Şeyin Şartları

1 — Teslimin mümkün olduğu mütekavvim (kazanılmış) bir mal veya bir menfaat olmalıdır.

2 — Eğer teslim almaya veya vermeye ihtiyaç duyuluyorsa, tartışmaya yol açan aşırı meçhullüğü kaldıran, bilinen bir şey olmalıdır.

Hanefiler şöyle demiştir: Teslim alma ve teslim etmeye ihtiyaç yoksa, onun bilinmesi şart değildir. Mesela, iki kişiden her-birinin diğerrinde malı bulunduğunu iddia etmeleri, sonra da her biri diğerrinde bulunan malının sulh bedeli olarak onun hakkı olduğunda anlaşılıp, sulh yapmaları gibi.

Şevkânî, maluma karşılık meçhul şey ile sulhun caiz olduğu görüşünü tercih etmiştir.

Ümmü Seleme'den rivayete göre, o şöyle demiştir: Aralarındaki bir miras hususunda davaâşan iki adam Nebi aleyhis-selam'a geldiler. Çok zaman geçtiği için her ikisinin de iddialarından başka delilleri yoktu. Allah Rasûlü salîallahu aleyhi ve selâm, «Siz Allah Rasûlüne gelip, davacı oluyorsunuz. Ben ise ancak bir beşerim. Belki de biriniz delilini, diğerrinden daha iyi anlatır. Ben de aranızda duyduğuma göre hükmederim. Kimin lehine kardeşinin hakkı olan bir şeyi hükmedersem, onu almasın. Çünkü ondan ancak kıyamet günü boynuna sarılacak olan bir ateş parçası koparmış olur.»

İki adam da ağladılar ve her biri diğerrine; «Hakkım senin olsun.» dedi. Bunun üzerine Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve selâm şöyle buyurdu:

«Madem böyle oldu, gidin, malı hakkı gözeterek ikiye ayırın. Sonra kura atın. Sonra da herbiriniz arkadaşına helallik versin.» (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce kaydetmiştir.)

Ebû Davud'un bir rivayetinde: «Bana vahiy gelmeyen meselelerde, aranızda re'ynnle hüküm veriyorum.»

Şevkânî şöyle demiştir: «Bu hadis, meçhul olan bir şeyde sulh yapılmasının sahih olduğuna delildir. Çünkü burada her-birinin zimmetinde bulunan şey, ma'lum değildir. Yine bunda, meçhule karşılık ma'lum. ile sulh yapmanın sıhhati vardır. Fakat bununla beraber helalleşmek gerekir. «Bahr» da Nasır ve Şafi'i'nin meçhule karşılık ma'lum ile sulh yapılmasının sahih olmadığı görüşünde olduğu nakledilir.»

43.4.3. Sulha Konu Olan Şeye İlişkin Şartlar

Sulha konu olan şeyde aşağıdaki şartlar bulunmalıdır:

1 — Kıymeti belli bir mal veya menfaat olmalıdır. Bilinmesi şart değildir. Çünkü teslime ihtiyacı yoktur.

Câbir (r.a.)'den rivayete göre; Babası Uhud günü şehid düştü. Borcu da vardı. Alacaklıları haklarını istediler.

Câbir (r.a.) şöyle demiştir: «Nebi aleyhisselam'a gidip, bostanımın ürününü kabul etmelerini istedim. Kabul

etmediler. Nebi aleyhisselam onlara bostanımı vermedi ve «Sabaha sana geleceğiz.» buyurdu. Sabah olunca bize geldi. Hurmalığın etrafında dolaşp, ürünün bereketlenmesi için dua etti. Hurmayı topladım. Onlarla borcu ödedim. Üründen bize de kaldı.»

Bir lafızda: «Babasj. öldü ve bir yahudiye olan 30 vesk hurma borç bıraktı. Cabir (r.a.) onunla görüşmek istedi. Adam görüşmeyi kabul etmedi. Câbir (r.a.) Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile konuşup, onun için aracı olmasını istedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem gidip, alacağına karşılık hurmalığın meyvasını alması için yahudi ile konuştu. Adam kabul etmedi. Nebi aleyhisselam «hurmaliğa girip, içinde yürüdü. Sonra Câbir'e «Onu topla ve adamın alacağını öde.- buyurdu. Câbir, Allah Rasûlü aleyhisselam döndükten sonra hurmayı topladı ve 30 vesk hurmayı ödedi. Onyedî vesk de arttı.»

(Hadisi Buhari kaydetmiştir.)

Şevkani şöyle demiştir: «Hadis, meçhul ile ma'lum borcun sulh edilmesinin cevazına delildir.»

2 — Kısas gibi mal dışı birşey de olsa, bedelinin verilmesi caiz olan kul haklarından olmalıdır.

Allah'ın haklarında ise, sulh caiz değildir. Zina eden veya hırsız ya da içki içen ile onu hakime getirmek için tutan kimse bir mal karşılığı onu salıvermesi üzerine anlaşsalar, sulh caiz değildir. Bu durumda alman karşılık, rüşvet sayılır.

İftiranın cezasına karşılık sulh yapmak da sahih değildir. Çünkü bu iftiradan menetmek için meşru kılınmış ve insanlar ırzlara saldırmaktan menedilmişlerdir. Bunda kul hakkı bulunsa bile, Allah'ın hakkı daha ağır basar. Eğer şahid, Allah'ın hakkı veya bir insanın hakkı hususunda şahidlik yapmamak için suçluyla bir mal üzerine anlaşsa, şa-hidliğin gizlenmesinin haram olması sebebiyle bu sulh sahih değildir.

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: -Şahidliği Allah için yerine getirin.» (Talak: 2) «Şahidliği gizlemeyin, onu kim gizlerse şüphesiz kalbi günah işlemiş olur.» (Bakara: 283)

Şuf'a hakkının terki üzerine de sulh yapılması sahih değildir. Mesela, müşteri ile şuf'a hakkına sahip olan biri, şuf'a hakkını terketmesi için birşey üzere sulh yapsalar, bu sulh batıl olur. Çünkü şuf'a ortağın zararını önlemek için meşru kılınmıştır, mal elde etmek için değil. Yine evlilik davası üzerine de sulh yapmak sahih değildir.

43.5. SULHUH KISIMLARI

Sulh, ya ikrar ya inkar veya susma ardından yapılır. 43.5.1. İkrardan Dolayı Sulh

Bu, kişinin bir başkasına borç veya bir mal ya da bir menfaat iddia etmesi, davalının da bunu ikrar etmesi, sonra da davacının davalıdan bir şey alarak sulh etmeleridir. Çünkü insanın, hakkının tamamını veya bir kısmını bırakması engellenemez.

Ahmed şöyle demiştir: «Eğer bu hususta birisi aracılık yapsa, günah işlemiş olmaz. Çünkü Nebî aleyhisselam Câbir (r.a.)'in alacaklıları ile, alacaklarının yansından vazgeçmeleri için konuşmuştur. Ka'b bin Malik ile de konuşmuş, o da alacağının yansından vazgeçmiştir.»

imam Ahmed, Nesâî'nin ve başkalarının Ka'b bin Malik'den rivayet ettikleri; «Ka'b, alacaklı olduğu İbn Ebî Hadred'den mes-cidde alacağını istedi. Sesleri yükseldi ve bunu Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem evinde iken duydu. Odasının perdesini aralayp, başını uzatarak «Ey Ka'b!* diye seslendi. Ka'b; «Buyur ey Allah'ın Rasûlü!» dedi. Nebî aleyhisselam «Alacağımı bırak.» buyurdu ve eliyle yansına işaret etti. Ka'b : «Öyle yaptım ey Allah'ın Rasûlü,» dedi. Nebi aleyhisselam borçluya da «Kalk ve öde.» buyurdu.» hadisine işaret ediyor. Eğer davalı, nakdi borcunu i'tiraf eder ve para üzerine sulh yaparsa, bu bazı şartlar ile beraber «sarf» olarak değerlendirilir.

Eğer nakdi borcunu i'tiraf eder ve mal üzerine sulh yaparsa veya bunun aksi olursa, bu da tüm hükümlerin geçerli olduğu bir «alış - veriş» olur.

Eğer nakdi veya mal olarak borcunu kabul eder ve evde oturma veya hizmet gibi bir menfaat üzerine sulh yaparlarsa, bu da tüm hükümlerinin sabit olduğu bir «icâre» olur.

Üzerine tartışılan şeye sulh tahakkuk ettiği zaman, davalının sulh bedelini iade etmesi gerekir. Çünkü onu elindeki şeyi teslim için ona vermiştir.

Bedel tahakkuk ettiği zaman, davalı davacıya geri döner. Çünkü davalı bedeli ancak ona teslim için bırakmıştır.

43.5.2. İnkardan Sonra Yapılan Sulh

Bu da, kişinin başkasında bir mal veya alacak ya da menfaat iddia etmesi ve iddialının bunu reddetmesi, sonra da sulh yapmalarıdır.

43.5.3. Susmadan Sonra Yapılan Sulh

Bu ise, bir kişinin başkası aleyhine adı geçen şeyleri iddia etmesi, davalının susması — ne inkar ne de ikrar etmesi — durumudur.

43.5.4. İnkâr ve Susma Sonrası Yapılan Sulhun Hükümü

Alimlerin cumhuru, İnkâr ve susmadan sonra yapılan sulhun caiz-olduğu görüşündedirler.

İmam Şafi'i ve İbn Hazm şöyle demiştir: «Sulh ancak ikrar sonrasında yapıldığında caizdir. Çünkü, sulh sabit bir hakkı gerektirir. İnkâr ve susma durumunda ise bu şart mevcut değildir.

«İnkâr durumunda, hak ancak İnkâr ile çatışan bir iddia ile sabit olmuştur. Hak, zıtlıkla birlikte sabit olmaz.- «Susma durumunda ise, susan kimse, delili işitinceye kadar hükmen «inkarcı» sayılır ve her birinin husumeti kaldırmak için mal vermeleri sahih değildir. Çünkü husumet batıldır. Verilen mal da rüşvet sayılır. Rüşvet ise Allah Teâlâ'nın: «Mallarınızı aranızda batıl yolla yemeyin. Kendiniz bilip dururken insanların mallarından bir kısmını günah bir şekilde yemeniz için onları hakimlere aktarma yapmayın.» (Bakara: 188) âyeti gereğince şer'an yasaklanmıştır.»

Alimlerden bazıları orta yolu tutarak, bunu ne mutlak men-etmişler, ne de mutlak cevaz vermişlerdir. Bunlar şöyle demiştir. - «İlk olarak şöyle denir:

*Eğer iddiacı, hasmı yanında kendi hakkı olduğunu biliyorsa, sulh. yapacakları şeyi alması caizdir.

«Eğer hasmı bunu inkâr ederse, iddiacının iddiası da batıl ise, iddiası ve buna karşılık sulh olarak birşey alması ona haramdır.

«İddialı, kendinde onun hakkı olduğunu bilirken, bir mak-sad için inkâr ederse, sulh yaptıkları şeyi teslim etmesi vacib-tir. Eğer kendinde onun hakkı olmadığını biliyorsa, malından bir kısmını, borç anlaşmazlığını ve onun eziyetini gidermek için vermesi caizdir. Davalının ise onu alması haramdır."

Deliller şöyle toplanır: «(Borç) inkâr edildikten sonra sulh yapmak sahih değildir.» denemediği gibi «mutlak olarak sahihtir» de denemez. Aksine bu konu tafsil edilir.

İnkâr veya susma ardında sulha cevaz verenler şöyle demişlerdir : «iddiacının hakkındaki hüküm, hakkına bir karşılık olmasıdır.

İddialı hakkında ise, kendisini husumetten kurtarması için yemin verir.

Bu konu şöyle tertib edilir: Sulh bedeli, bir mal olduğu zaman, alışveriş manasına dahil olur ve alış - verişin tüm hükümleri geçerli olur.

Eğer bir menfaat ise, icare anlamına girer ve bunun hükümleri geçerli olur.

Üzerine sulh yapılan mala gelince, bu böyle değildir. Çünkü o, husumetin kesilmesine karşılıktır, mala karşılık değildir. İddiacı sulh bedeline hak kazanınca, iddialıdan dava konusu olan şeyi talep eder. Çünkü da'vayı ancak kendisine bedel teslim edilmesi sebebiyle bırakmıştır.

İddialının haklı olduğu ortaya çıkarsa, davacıdan dava konusu olan şeyi talep eder. Çünkü, davacı ona teslim edeceği için, bedeli vermektedir. Haklı olduğu ortaya çıkar ve amacı gerçekleşmezse, davacıdan malı talep eder.

43.5.5. Vadeli Borçda Bir Kısmı Peşin Verilerek Sulh Yapılması

Eğer vadeli borcun, bir kısmı peşin verilerek sulh yapılırsa, bu Hanbelîlere ve İbn Hazm'a göre sahih değildir.

İbn Hazm «Muhalla-da şöyle demiştir: «Veresiye olan borçta, bir kısmının peşin ödenmesi şart koşularak yapılan sulh caiz değildir. Çünkü bu şart Allah'ın kitabında yoktur ve batıldır. Fakat, şart ko- olan borcu11 V6 Nesai'den 'Bunda

Kırkdördüncü Bölüm

VAKIF

44.1. Tanımı

Lügatte vakıf, «alıkoyma» manasınadır. Şeriat'te ise; aslın alı-konup, kazancının (menfaatinin) Alîlah yoluna harcanmasıdır.

44.2. Çeşitleri

Vakıf, bazan, yakın ve akrabalara daha sonra da fakirlere yapılır. Buna «aile vakfı» denir.

Bazan da, öncelikle, hayır konularına yapılır. Bu vakfa da «vakf-ı hayriyye» denir.

44.3. Meşruluğu

Allah vakfı meşru kılmış, ona teşvik etmiş ve kendisine yaklaşma yollarından biri yapmıştır. Cahiliyye ehli, vakfı tanımazlardı. Onu ilk defa Nebi aleyhisselam ortaya çıkardı ve insanları ona çağırdı. Bununla, fakirlere iyiliği ve muhtaçlara vermeyi hoş gösterdi.

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayete göre Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Kişi öldüğü zaman, üç şey hariç ameli kesilir: 1. Sadaka-i cariye. 2. Fayda veren ilim. 3. Ona dua eden salih evlad.» (Hadisi Ebû Dâvûd, Müslim, Tirmizî ve Nesâî kaydetmiştir). Sadaka-i cariye ile kastedilen «vakıf»tır.

Hadisin anlamı: Bu üç şey dışında, ölünün tüm amelleri kesilir. Çünkü bunlar onun kazancıdır: Çocuğu, bıraktığı ilmi, sadaka-i cariyesi, bunların hepsi onun çalışması sonucudur.

İbn Mâce'nin kaydettiğine göre, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Yaydığı ilim, bıraktığı salih

evlâd, miras bıraktığı mushafı, yaptığı mescid, yolcular için bina ettiği han, akıttığı su yolu, veya sıhhat ve hayatında malından çıkardığı sadaka mü'minin ölümünden sonra da ameline ve iyiliklerine dahil edilir.» Bunlara

ek olarak diğer hasletler de va-rid olmuştur. Bunların tamamı on tanedir. Sûyûtî bunları nazmı halinde şöyle sıralamıştır:

Ademoğlu öldüğü zaman on şey dışında ameli kesilir. Yayıdığı ilim, evlâdının duası, diktığı hurma, devamlı sadaka. Mirası olan mushafı, sınır nöbeti, kazdığı kuyu, akıttığı nehir. Sığınsınlar diye yolcular için yaptığı han ve bina ettiği zikir yeri olan mescid.

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve seilem vakıfda bulunmuştur. Ashabı da mescidler, toprak bahçeler ve atlar vakfetmiştir. Günümüze kadar insanlar mallarını vakfetmeyi sürdürmüşlerdir.

İşte, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve seilem zamanında yapılan bazı vakıflar:

Enes (r.a.)'den rivayete göre, o şöyle demiştir: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve seilem Medine'ye geldiği zaman, Mescid bina etmeyi emrederek, -Ey Naccar oğulları bu bahçenizin değerini benden istiyor musunuz?» dedi.

Onlar: -Vallahi onun değerini istemeyiz. O ancak Allah Tealâ'ya aittir» dediler. Onu aldı ve oraya mescid bina etti.» (Hadisi Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî kaydetmiştir).

Osman fr.a.) 'dan yapılan rivayete göre, o şöyle demiştir: -Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve seilem «Kim Revme kuyusunu bozarsa, cennet onundur» buyurdu. Onu ben kazdım.» (Hadisi Buhari, Tirmizi ve Nesaî kaydetmiştir).

Beğavi'nin rivayeti şöyledir: Gıfar oğullarından olan bir adamın Revne denilen bir kaynağı vardı. Onun bir kova suyunu bir *müdd»e satarı. Nebi sallallahu aleyhi ve seilem ona: «Kaynağı bana cennet karşılığı satar mısın?» dedi. Adam: «Ey Allah'ın Rasûlü, benim ve ailemin ondan başka bir şeyi yok» dedi. Bu Osman'a ulaşınca onu otuzbeş bin dirheme satın aldı. Sonra Nebi aleyhisselam'a gelerek «Benim için de ona verdiğin var mı?» diye sordu. Nebi aleyhisselam «evet» dedi. Osman: «Onu müslümanların malı yaptım» dedi.

Sa'd bin Ubâde'den rivayete göre, o; «Ey Allah'ın Rasûlü! Anam öldü. Hangi sadaka en faziletlidir?» diye sordu. Nebi aleyhisselam; «Su» dedi. O da bir kuyu kazarak «Bu Ümmü Sa'd içindir» dedi.

Enes (r.a.) 'den rivayete göre; o şöyle demiştir: Ebû Taiha, Medine'de Ensar'ın en zengini idi. En sevdiği malı da mescidin karşısında bulunan Beyrehâ' bostanı idi. Allah Rasûlü saliaîla-hu aleyhi ve sellem ona girer ve pek hoş olan suyundan içerdi. «Sevdiğiniz şeylerden infak etmedikçe birre eremezsiniz.» (Âl-i İmran : 92) âyeti nazil olunca. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e gidip: «Allah kitabında «Sevdiğiniz şeylerden infak etmedikçe birre eremezsiniz» buyuruyor. Mallarımın bana en sevimlisi Beyrehâ'dır. O Allah için sadakadır. Onun birini ve Allah katındaki sevabını umuyorum. Ey Allah'ın Rasûlü! Onu dilediğin yere sarf et.» dedi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem «Ne hoş! Bu kazançlı bir maldır. Bu kârlı bir maldır. Onun hakkında ne söylediğini duydum. Onu akrabalarına taksim etmen görüşündeyim.» buyurdu. Ebu Talha da onu akrabaları ve amcası oğulları arasında paylaştırdı. (Hadisi Buhari, Müslim ve Tirmizi kaydetmiştir).

İbn Ömer'den rivayete göre, o şöyle söylemiştir: Ömer'e Hay-ber'den bir toprak düştü. Nebi aleyhisselam'a gelip, o konuda danışarak «Ey Allah'ın Rasûlü! Hayber'den bana, daha hoşu olmayan bir toprak düştü. Onun hakkında bana ne emredersin?» dedi. Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem ona: «Dilersen, aslını vakfet ve onu tasadduk et.» buyurdu. Ömer de onu: «O satılmaz, hibe edilmez, miras bırakılamaz. Fakirlere, akrabalara, kölelere, Allah yoluna, yolculara, misafirlere sadakadır. Bekçisinin, marufla, yağmadan ondan yemesinde ve yedirmesinde günah yoktur» diyerek tasadduk etti. (Hadisi Buhari ve Müslim kaydetmiştir.)

Tirmizi şöyle demiştir: «Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabı ve diğer ilim ehline göre amel bu hadisteki gibidir, öncekiler (mütekaddimin) arasında hiç kimsenin buna muhalefet ettiğini bilmiyoruz.» Bu, İslâm'daki ilk vakıftır. Ahmed bin Han-bel ve Buhari'nin Ebû Hüreyre'den rivayetine göre, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Kim bir atı inanarak ve mükâfatını Allah'dan umarak Allah yolunda vakfederse, o atın yemi, tersi ve bevlı kıyamet günü mizanda iyilik olarak tartılır.»

Halid bin Velid'in hadisinde Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Halid ise zırhlarını ve silâhlarını Allah yolunda vakfetti.» (Hadisi Buhari ve Müslim kaydetmiştir).

44.4. Vakfın Gerçekleşmesi

Vakıf iki işten biri ile sahih olur ve gerçekleşir:

1. Vakfa delalet eden fiil ile. Meselâ: Mescid bina edip orada namaz kılınmasına izin vermek. Bunda hakimnin iznine gerek yoktur.

2. Sözle: Bu, sarîh ve kinaye olmak üzere ikiye ayrılır:

a) Sarîh : Vakfedenin; «Vakfettim, hapsettım, sebil yaptım, ebedî kıldım.» demesi gibi.

b) Kinaye: Vakfa niyet ederek «tasadduk ettim» demesi gibi.

Ölüme bağlı vakıf ise, «Atım veya evim ölümümünden sonra vakıftır.» demesi gibi. Ahmed bin Hanbel'in mezhebinin zahirine göre bu caizdir. Bunu Harakî ve başkaları belirtmiştir. Çünkü bu tamamen bir vasiyettir. Bu durumda vasiyet olduğu için ölümden sonraya bağlanması caizdir.

44.5. Gerekliliği

Vakfeden, vakfa delâlet eden bir iş yaptığında veya bir söz söylediğinde, tasarrufu sahih olan tam ehliyet sahibi, âkil, ergin, hür ve ihtiyar sahibi olması şartıyla vakıf lâzım (bağlayıcı) olur. Vakfın gerçekleşmesinde

vakfolunanın kabulüne gerek yoktur.

Vakıf gerekli olunca, satılması, hibe edilmesi ve onu ortadan kaldırıcı ve yok edici tasarrufla bulunulması caiz değildir.

Vakfeden öldüğü zaman, miras olarak kalmaz. Çünkü bu vakfın gereğidir. Delili de Nebi aleyhisselam'ın geçen İbn Ömer hadisindeki «Satılmaz, hibe edilmez, miras bırakılmaz.» sözüdür.

Ebû Hanîfe vakfı satmanın caiz olduğu görüşündedir.

Ebû Yusuf ise, -Eğer Ebû Hanîfe'ye bu hadis ulaşıyorsa, böyle söylemezdi.» demiştir.

Şafî'i mezhebinde tercih edilen görüşe göre; vakfedenin miras malı arasındaki mülk, Allah'a intikal eder. O artık, ne vakfedenin, ne de vakfedilenin malı değildir.

44.6. Vakfı Sahih Olan ve Olmayan Şeyler

Malların menkul ve gayr-i menkul olanlarını, mushaflar, ki-tabları, silâhlar ve hayvanları vakfetmek sahihtir.

Yine böyle, satışı caiz olan ve aslı (aynı) kalıp, ondan faydalanmanın caiz

olduğu herşeyi vakfetmek de sahihtir. Bunu ifade eden şeyler geçmişti. Onlardan faydalanma sebebiyle telef olan Cortadan kalkan) para, yiyecek, içecek, gibi şeyleri vakfetmek sahih değildir. Çabucak bozulan çiçek ve kokular da vakfedilemez. Çünkü bunlar kısa zamanda telef olurlar. Rehine bırakılmış mal, köpek, hıncır ve avlanması caiz olmayan diğer hayvanlar ile av-lanamayan yırtıcı kuşlar gibi, satışı caiz olmayan şeyler vakfe-dilemezler. Vakıf ancak muayyen birine veya iyilik yoluna olduğunda sahih olur. Vakıf, çocuğu, akrabası, muayyen bir şahıs gibi malum birine veya mescid binası, kantarlar, fıkıh ve ilim kitapları ve Kur'an gibi iyilik yoluna olmadıkça sahih olmaz. Vakıf herhangi bir erkeğe veya kadına yapılması gibi muayyen olmayan birine ya da kiliselere vakfetme gibi ma'siyet üzerine olursa sahih olmaz.

44.7. Çocuğa Yapılan Vakfa, Çocuğun Çocukları da Girer

Kim çocuklarına vakıfta bulunursa, buna neslinden olan çocuklarının çocukları da girer. Kızların çocukları da böyledir.

Ebû Musa el-Eş'ari'den yapılan rivayete göre, Allah Rasû-lü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: -Bir topluluğun kız kardeşinin oğlu onlardandır.» (Hadisi, Buhari, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Tirmizî kaydetmiştir).

44.8. Zimmet Ehline Yapılan Vakıf

Zimmet ehline sadaka vermek caiz olduğu gibi, onlara (meselâ hristiyanlara) yapılan vakıf da caizdir.

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem efendimizin hanımı Safiyye binti Huyey, yahudi olan kardeşine vakıfta bulunmuştur.

44.9. Paylaştırılmamış Hissenin Vakfı

Paylaştırılmamış toprağın vakfı caizdir. Çünkü Ömer (r.a.) Hayber'de bulunan paylaştırılmamış yüz hissesini vakfetti. -El-Bahr» kitabında, Hadi, Kasım, Nasır, Şafî'i, Yusuf ve Malik'in bu görüşte olduğu nakledilir. Bazı alimler, paylaştırılmamış toprağı vakfetmenin sahih olmadığı görüşündedir. Çünkü bunlar vakıfta tayin şartı koşarlar. Bu Muhammed bin Hasan'ın görüşüdür.

44.10. Kendi Kendine Yapılan Vakıf

Alimlerden bazıları, kişinin kendisine yaptığı vakfın sahih olduğu görüşündedirler. Delil olarak da, Rasûlullah saîallahu aleyhi ve sellem'in «Yanımda bir dinanım var» diyen birine «Onu kendine tasadduk et» buyurmasını gösterirler. (Hadisi Ebû Dâ-vûd ve Nesâî kaydetmiştir). Çünkü vakıfta amaç Allah'a yakınlıktır. Kendi nefesine yapılan tasarrufla da Allah'a yakınlık vardır. Bu Ebû Hanîfe, İbn Ebi Leylâ, Ebû Yusuf, (tercih edilen görüşünde) Ahmed, Malikilerden İbn Şaban, Şafî'ilerden İbn Süreye, ayrıca İbn Şibrime İbn Sabbâ'm görüşüdür. Hatta bazıları sefihîği sebebiyle, hacr olunan (malı koruma altına alınan) kimsenin kendi nefesine, sonra da çocuklarına vakıfta bulunmasının caiz olduğu görüşündedirler. Çünkü hacr, onun mallarını korumak için konmuştur. O vakıfta bulunduğunda bu yolîa bu koruma gerçekleşir. Bazıları da bunu yasaklarlar. Çünkü kendi nefesine vakıf, malî temlikdir. Kişinin satış ve hibe gibi kendisinden kendisine temlikte bulunması caiz olmaz. Delili Rasûlullah saîallahu aleyhi ve sellem'in -Meyvasına yol ver.» (Yani başkasının ona malik olmasına müsaade et.) buyruğudur. Şafî'iler, Malikîlerin cumhuru, Hanbelîler, Muhammed ve Nasır bu görüştedir.

44.11. Mutlak Vakıf

Vakfeden «Bu ev vakıftır» demek suretiyle, mutlak olarak vakıfta bulur ve vakfin sarf yerini tayin etmezse bu Malik'e göre sahihtir. Şafi'ilerin tercih edilen görüşüne göre, vakıf sarf yeri açıklanmadan yapılırsa, sahih olmaz.

44.12. Ölüm Hastalığında Yabancıya Yapılan Vakıf

ölüm hastalığına tutulmuş biri yabancıya vakıfta bulunursa, vasiyet gibi mirasın üçte birinde olmasına dikkat edilir. Üçte birden fazla olmadıkça varislerin rızasına bakılmaz. Üçte birden fazla olan vakıf ise, ancak varislerin izniyle sahih olur.

44.13. Ölüm Hastalığında Bazı Varislere Yapılan Vakıf

ölüm hastalığında varislerden bir kısmına yapılan vakfa gelince; Şafi'i ve kendisinden yapılan iki rivayetten birine göre Ahmed bin Hanbel; «Hastalık anında varislerden birine yapılan vakıf caiz değildir.» görüşündedir. Şafi'iden başkaları ve bir rivayetinde Ahmed bin Hanbel; -Hastalık halinde miras malının üçte bir kadarını, mirasçılardan birine vakfetmek, yabancı birine vakıfta olduğu gibi caizdir,», görüşündedir.

İmam Ahmed'e «Sen 'Varise vasiyet yoktur.' görüşünde değil misin?» diye soruldu. Şöyle dedi: «Evet. Vakıf, vasiyet değildir. Çünkü satılmaz, hibe edilmez, miras bırakılmaz. Onun gelirinden istifade eden mirasçı, ona malik olamaz.»

44.14. Zenginlere Yapılan Vakıf

Vakıf, Allah'a yakınlaştıran bir ibadettir. Vakfeden, «sadece zenginlere verilmesi» gibi bir şart koşarsa, bu, ibadet olmaz.

Alimler bu şekildeki vakıf hakkında ihtilâf etmişlerdir. Bazıları bunu ma'siyet olmaması sebebiyle caiz görmüşlerdir. Bazıları da bu şartın batıl olması sebebiyle bunu menetmişlerdir. Çünkü bu, vakfedene, ne dünyada ne de ahirette bir fayda vermeyen bir şeye yapılan tasarruftur.

İbn Teymiye de bunu tercih ederek şöyle demiştir: «Bu men-edilen harcama ve dağıtma şekillerindendir. Çünkü Allah Süb-hanehû ve Teâlâ, «Sizden zenginlerin arasında dolasan bir devlet olmasın diye...» (Haşr: 7) âyetiyle, malın zenginler arasındaki bir devlet olmasını hoş görmemiştir. Kim vakıf veya mirasında, zenginler arasında bir devlet olmasını şart koşarsa,, Allah'ın kitabına muhalif olan bir şart koşmuş olur. Kim Allah'ın kitabına ayları şart koşarsa, yüz şart bile olsa batıldır: «Allah'ın kitabı, daha haklı ve Allah'ın şartı daha sağlamdır.»

«Yine bu babdan olarak : Vakfeden veya miras bırakan, Şe-riat'te vacib veya müstehab sayılmayan amelleri şart koşarsa, bu şart Allah'ın kitabına aykırı, batıl bir şart olur. Çünkü bu kişi insanlara vacib veya müstehap olmayan faydasız bir şeyi gerekli kılması, sebebiyle sefeh sayılır ve tasarruftan alıkonur.»

44.15. Amilin, Vakıf Malından Yemesi Caizdir

Vakfin mütevellisi, İbn Ömer'in geçen hadisindeki «Bekçisinin ondan marufla yemesinde bir mahzur yoktur» bölümü sebebiyle, vakıf maundan yemesi caizdir. Ma'ruf ile, adet olan miktar kastedilmektedir. Kurtubi şöyle demiştir: «Adet, — vakıf eden; amilin ondan yemesini kötü görerek, yememesini şart koş-sa bile — vakfin gelirinden amilin yemesi şeklindedir.»

44.16. Vakıftan Artan Fazlalık, Benzerine Sarfolunur

İbn Teymiye şöyle demiştir: «Vakıftan artan ve ihtiyaç duyulmayan fazlalık, aynı amaçda olması gözetilerek sarf edilir. Meselâ mescide vakfedilen maldan, onun tefrişatı yapıldıktan sonra artan kısım, başka bir mescide sarf edilir. Çünkü vakfeden bir cinsi amaçlamıştır ve burada cins aynıdır. Eğer ilk mescidin harap olması beklense, (bu süre zarfında), ondan kimse men-faatlenemeyecektir. Bu fazlalık, başka bir mescide sarfedilir. Onun müştemilâtından olan bir şey arttığında da böyledir. Bu fazlalık da, ona sarfedilemiyorsa, atıl bırakılmaz ve ilk amacın cinsinde olan başka bir şeye harcanır. Bu vakfedenin amacına daha uygun olan bir yoldur.»

44.17. Adak ve Vakfin, Daha Hayırlısı İle Değiştirilmesi

Yine İbn Teymiye şöyle demiştir: -Adak ve vakfedilen şeyin, daha hayırlısıyla değiştirilmesine gelince; bu iki nev'i olur:

-Birincisi: Bir ihtiyaç sebebiyle değiştirme : Vakfin, atıl kalmaması, satılıp, kazancı ile onun yerini alacak başkasının alınması gibi. Savaş için vakfedilmiş olan bir atm, artık savaşta, kullanılma imkâm kalmadığında satılıp, kazancıyla onun yerini tutacak başka bir atm alınması veya etrafı ıssız olan bir mescidin, başka bir mekâna nakledilmesi veya satılıp geliriyle onun yerini tutacak malzemenin alınması gibi. Vakfedenin amacı doğrultusunda vakfedilen şeyden istifade mümkün olmadığı zaman, satılır ve geliri ile yerine geçecek başka bir şey alınır. Arsa, ha-rab olup imarı mümkün olmayınca, satılır, kazancıyla yerine başka bir şey alınır. Bunların

tümü caizdir. Bu konuda aslolan, amacın gerçekleşmediği zaman bedeli ile yerine başka bir şeyin ikame edilmesidir.

«İkincisi: Tercih edilen bir maslahat sebebiyle değiştirme:

Mesela kurbanlığın daha hayırlısı ile değiştirilmesi veya mescid bina edildiğinde, (bu ihtiyaca yetmiyorsa) ilkinin satılıp ahalinin maslahatına daha uygun olan başka bir mescitle değiştirilmesi gibi Ahmed bin Hanbel ve bazı âlimlere göre bu caizdir. Ahmed bin Hanbel: «Ömer bin Hattab'm eski Küfe mescidini başka bir yere nakletmesi ve ilk mescidin de geçenler için çarşı yapılması» ile ihticac etmiştir. Bu, mescid arsasının görevinin değiştirilmesidir.

«Binanın başka bina ile değiştirilmesi: Ömer ve Osman (r.a.) Nebi aleyhisselâm'm mescidini ilk binasından başka şekilde bina edip ona ilâvede bulunmuştur. Mescid-i Haram da böyledir. «Sahihayn- da sabittir ki, Nebi aleyhisselam Aişe'ye «Eğer kavmin cahiliyeden yeni kurtulmuş olmasaydı, Kâ'beyi yıkıp, temelene kadar iner ve ona halkın birinden girip diğerinden çıkacağı iki kapı yapardım.» demiştir. Eğer ağır basan arızı haller olmasaydı, Nebi aleyhisselam Kabe'nin binasını değiştirecekti.

«Arsa'nın başka bir arsayla değiştirilmesi: Ahmet bin Hanbel ve başkalarına göre, bu, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabına ittibaen caizdir. Ömer (r.a.) bunu yapmış, hükmü yayıldığı halde bunu kimse münker görmemiştir.

«Gelir için yapılan vakıflar da, daha hayırlısı ile değiştirilebilir. Meselâ, ev, dükkân, bostan ya da bir köy vakfedildiğinde geliri az ise, vakıf için daha faydalı olan başka bir şeyle değiştirilebilir. Ebû Sevr ve Mısır kadısı Ebû Ubeyde bin Harbeviyye gibi bazı âlimler bunu caiz görmüş ve bununla hükmetmişlerdir. Bu Ahmed bin Hanbel'in mescid arsasının maslahat için başka bir arsayla değiştirilebileceği görüşüne kıyas edilmiştir. Mescid, maslahat için mescid olmayan birşeyle değiştirilip, mescidin arsasının çarşı olarak kullanılması caiz olunca, gelir getiren şeyin daha iyi gelir getiren başka bir şeyle değiştirilmesi daha evlâdır, caizdir. Bu, hediye kurbanın daha hayırlısı ile değiştirilmesi ve mescidin temeliyle birlikte nakledilip yerine çarşı bina edilmesi nassma kıyas edilmiştir. Cırân bunu tercih etmiş ve böyle yapmıştır. Onun ashabından bazıları, mescidin, kurbanlığın ve vakıf arazisinin değiştirilmesini menetmişlerdir. Bu Şa-fi'i ve başkalarının da görüşüdür. Fakat nasslar, eserler ve kıyas bunun maslahat için caiz olduğunu göstermektedir.

44.18. Varislere Zarar Vermenin Haramlığı

«Kişinin varislerine zarar verecek bir vakıf kurması Nebi aleyhisselâm'm; «İslâm'da zarar verme ve zararlar mukabele yoktur.» hadisi gereğince haramdır. Eğer vakfederse, vakfı batıl olur. Ravdatu'n-Neddiyye'de şöyle denmektedir: -Özetle: Allah'ın vaslî-nı emrettiği sıla-i rahimi kesmek ve Allah'ın feraizine aykırılık amaçlanan vakıflar, aslen batıl olup, hiçbir zaman gerçekleşmezler. Buna, kızlarını bırakıp, erkek evlâdlarına vakıfta bulunan kimse örnek verilebilir. Bununla Allah'a yakınlık kastedilmemiş, aksine Allah'ın hükümlerine ve kullarına Şeriat kıldığı kanunaaykırılık amaçlanmıştır. Bu, şeytani amaca hizmet eden Tağûtî bir vakfolur. Bu senin aklında bulunsun. Zamanımızda böyle şeyler çok yapılmaktadır. Malm zürriyetinde kalmasını ve onların mülklerinden çıkmamasını isteyerek vakfa yönelen ve nesline vakıfta bulunan kimsenin vakfı da böyledir. Bu Allah'ın hükmü olan; «Mülkün miras yoluyla intikali ve mirasçının miras malında dilediği gibi tasarrufu» prensibine aykırıdır. Zengin veya fakir mirasçıların işi, bu vakıfçıya kalmamıştır. Aksine onların işi Allah'a aittir. Akrobaya yapılan bu tür vakıflarda nadiren Allah'a yakınlık kastı bulunur. Bilir kişiye düşen, bunu gerektiren sebepleri derinlemesine incelemektir.

«Neslinden sahih olanlara veya ilimle meşgul olma yolunu tutanlara vakıfta bulunanlar da pek nadirdir. Bu tür vakıflar, genellikle halis niyetle ve Allah'a yakınlık amacıyla gerçekleşir. Ameller niyetlere göredir. Fakat işi, Allah'ın kullar arasındaki hükmüne havale etmek ve onlar hakkında buna (miras hükümlerine) razı olmak daha evlâ ve daha doğru olandır.»

Kırkbeşinci Bölüm

HİBE VE ÇEŞİTLERİ

45.1. HİBE 45.1.1. Tanımı

Kur'ân-ı Kerim'de Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: 'Zeke-riyya şöyle dedi: Ya Rabbi! Bana kendi katından temiz bir soy hibe et. Doğrusu Sen duayı işitirsin.» (Al-i İmrân: 38)

Hibe; «rüzgârın esmesinden» alınmış olup başkasına karşılıksız verme ve iyilik etme» manasında kullanılır.

Verilen şey mal olsun, başka bir şey olsun, değişmez.

Şeriat'te ise, kişinin hayatta iken başkasına karşılıksız olarak mal temlik akdidir. Kişi başkasına faydalanması için bir mal verir ve bu mal ona temlik etmezse buna «i'âre» denir.

İçki veya meyve gibi mal olmayan bir şey hediye edildiği zaman bu mal ne hediye sayılır, ne de bu verme hediye etme kabul edilir. Hayatmda temlik etmeyip, ölümünden sonraya bağlayarak bir temlikde bulunursa, bu da «vasiyet» olur. Karşılık ile olursa, «satış- olur ve bunda alış - veriş hükümleri işler. Yani sırf akdin tamamlanması ile ona malik olur ve hibe eden hibe edilenin izni olmaksızın o malda tasarrufta bulunamaz. Bu

malda muhayyerlik ve şuf a hakları sabit olur. Bedelin ma'lum olması şarttır. Eğer bedel ma'lum değilse hibe batıl olur.

«Mutlak hibe»; ister eşit, ister daha az veya çok olarak bir karşılık gerektirmez. Bu en özel manası ile hibedir. Genel manada hibe ise aşağıdaki şekillerde olur:

1. İbra: Borçluya borcun hibesidir.
2. Sadaka -. Ahiret sevabı amaçlanarak yapılan hibedir.
3. Hediye i Hibe edenin, hibe ettiği kimseden karşılık ödemesini beklememesi durumunda olur. .

45.1.2. Meşruluğu

Allah hibeyi, kalbleri birleştirdiği ve insanlar arasındaki sevgi, bağlarını kuvvetlendirdiği için meşru kılmıştır. Ebû Hüreyre (r.a.) 'den rivayete göre, Allah Rasûlü sallalla-hu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Hediyeleşin ki, sevi-şesiniz.» (Hadisi Buhari -Edebu'l-Müfred->de ve Beyhaki kaydetmiş, Hafız el-Askalanî «İsnadı hasen'dir» demiştir.)

Nebi sallallahu aleyhi ve sellem hediye kabul eder ve mukabelede bulunurdu. Onu kabule çağırır ve hediyeleşmeyi teşvik ederdi.

Ahmed bin Hanbel'in Hafid bin Adiy'den rivayetine göre Nebi sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: - Kime kardeşinden, bakmadığı ve istemediği halde bir iyilik gelirse ona kabul etsin, reddetmesin. O ancak Allah'ın kendisine gönderdiği bir nızıktır.»

Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem hediye kabul etmiştir. Alimlere göre, düşük değerli birşey dahi olsa şer'i engel bulunmadığı halde hediye reddetmek mekruhtur.

Enes (r.a.)'den rivayete göre Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Eğer bana bir paça bile hediye edilse, onu kabul ederim. Eğer ona da'vet edilsem, icabet ederim.» (Hadisi Ahmed bin Hanbeî ve Tirmizî kaydetmiş, Tirmizî 'Sahih' demiştir.)

Âişe (r.a.) 'dan rivayete göre, o şöyle demiştir: -Ey Allah'ın Rasûlü. Benim iki komşum var. Onların hangisine hediye vereyim?» diye sordum. «Kapısı sana daha yakın olan komşuna.» buyurdu.

Ebû Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayete göre, Nebi sallat-lahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Hediyeleşin. Çünkü hediye kalblerdeki kini giderir ve iyileştirir. Komşu, komşusu kendisine bir koyun paçasından hediye etse bile onu hakir görmesin.»

Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem kâfirlerin hediyesini kabul etmiştir. Kisrâ'nın hediyesini, Kayser'in hediyesini ve Mukavkıs'ın hediyesini kabul etmiştir. Yine kafirlere hediye ve hibelerde bulunmuştur.

Ahmed bin Hanbel, Ebû Dâvud ve Tirmizî'nin rivayetine göre; İyâd, Nebi aleyhisselam'a hediye verdi. Nebi aleyhisselam ona: «İslâm'a girdin mi?» diye sordu. «Hayır» dedi. Nebi aleyhisselam : «Ben müşriklerin ihsanından menedildim.» buyurdu. (Bu konuda Hattabi şöyle demiştir: -Bu hadis mensuha benziyor. Çünkü Nebi aleyhisselam'ın birçok müşrikten hediye kabul ettiği sabit olmuştur.))

Şevkânî: «Buhari 'Sahih'inde putperest hediyesinin kabulünün caiz olduğunu istinbat ettiği hadisler kaydetmiş, bunları hibe ve hediye kitabında «Müşriklerden Hediye Kabulü» babında zikretmiştir.» demiştir.

Hafız «el-Fetih»de şöyle demiştir:

«Bu hadis, kitab ehli'nin değil putperest hediyesinin reddedileceğini söyleyen kimse lehinedir. Çünkü bu hadiste hediye verdiği söylenen kişi putperesttir.»

45.1.3. Rükûnlan

Hibe, karşılıksız mâlik kılmayı ifade eden sığaîr ile söylenen icab ve kabul ile sahih olur. İcab, hibe edenin - sana hibe ettim», «hediye ettim», -verdim» vs. demesi ile, kabul ise, diğerinin «kabul ettim» demesi ile gerçekleşir.

Mâlik ve Şafi'i hibe'de «kabul»e önem vermişlerdir.

Hanefîlerden bazıları ise icabın yeterli olduğu görüşündedirler. Sahih olan da budur.

Hanbelîler ise şöyle demiştir: «Hibe, ona delâlet edecek şekilde bir şeyi alıp verme île sahih olur. Nebi sallallahu aleyhi ve sellem hediye vermiş, hediye almış, sahabe de böyle yapmışlardır. Bunlardan hiçbirinin İcab ve kabulü şart koştuqları nakle-dilmemiştir.»

45.1.4. Şartlan

Hibede; hibe eden, kendisine hibe edilen ve hibe edilen eşya bulunur. Bunların herbiri için aşağıdaki şartlar vardır:

45.1.4.1. Hibe Edenin Şartlan

Hibe edende aşağıdaki şartlar bulunmalıdır:

1. Hibe ettiği şeye mâlik olmalıdır.
2. Herhangi bir şey sebebiyle, hacr altında olunmamalıdır.
3. Baliğ olmalıdır. Çünkü çocuğun ehliyeti noksandır.
4. ihtiyarıyla olmalıdır. Çünkü hibe, sahih olması için rızanın şart olduğu bir akiddir.

45.1.4.2. Hibe Edilen Kimsenin Şartları

Kendisine hibe yapılan kimsede şu şartlar bulunmalıdır: 1. Hibe vaktinde, gerçekten bulunmalıdır. Aslen meycud olmaz veya cenin olarak bulunursa, hibe sahih olmaz. Hibe edilen kimse, hibe esnasında bulunur fakat çocuk veya mecnun olursa, hibeyi onun yerine velisi, vasisi veya —yabancı bile olsa — terbiyesini üzerine alan kimse alır.

45.1.4.3. Hibe Edilen Şeyhi Şartları

Hibe edilen şeyde şu şartlar bulunmalıdır:

1. Gerçekten mevcut olmalıdır.
2. Malın, mütekavvim (kullanılması mubah) olması gerekir.
3. Aslına malik olunması, gerekir. Yani hibe edilen şeyin, mülkiyetin varid olduğu, el değiştirme ve mülkiyet intikalinin mümkün olduğu şeylerden olması gerekir. Nehirdeki suyun, denizdeki balığın, havadaki kuşun veya mescid ve zaviyelerin hibesi sahih değildir.
4. Ekin, yazı, bina gibi, hibe edenin mülküne bağlı olmaması gerekir. Aksine, hibe edenin mülkünden ayrılabilmesi ve hibe edilen kimsenin mâlik olması için teslim edilebilmesi gerekir.
5. Karışık değil, ayrılmış hisse olmalıdır. Çünkü hibede ds Crehin gibi) hisseler ayrılmamış ise kabz (teslim alma) sahih olmaz.

İmâm Mâlik, Şafîî, Ahmed bin Hanbel ve Ebû Sevr, bu şartın gerekmediği görüşünde olup; «Paylaştırılmamış karışık hissenin hibesi sahihtir.» demişlerdir.

Mâlikîlere göre; kaçak deve, olgunlaşmamış meyve ve gasb-edilmiş eşya gibi satılması sahih olmayan şeylerin hibesi caizdir.

45.1.5. Ölüm Hastalığına Tutulmuş Hastanın Hibesi

Kişi ölüm hastalığında bulunur da, başkasına birşey hibe ederse, hibesi vasiyet hükmünü alır. Varislerinden birine hibede bulunur sonra ölürse ve diğer varisler onun ölüm hastalığında iken hibe ettiğini, kendisine hibe edilen İse, onun sıhhatli

iken hibede bulunduğunu iddia ederlerse, hibe edilen kimsenin, sözünü isbat etmesi gerekir. Eğer bunu yapmazsa, hibe, ölüm hastalığında yapılmış sayılır ve buna göre hüküm verilir. Yani varisleri izin vermedikçe, bu hibe geçerli sayılmaz.

Eğer ölüm hastalığında iken, hibede bulunur sonra da sıhate kavuşur ise, hibe sahih olur.

45.1.6. Hibenin Elde Edilmesi

Hibe edilen kişinin, sırf akid ile hibeye hak kazandığını ve aslen kabzının şart olmadığını ileri süren alimler vardır. Çünkü akidde aslolan alış - verişte olduğu gibi kabzın şart koşulmadan sahih olmasıdır. Ahmed bin Hanbel, Mâlik, Ebû Sevr ve Zahiriler bu görüştedirler: «Hibe eden veya hibe edilen kimse, teslimden önce ölürse hibe batıl olmaz.» kaidesi buna dayanır. Çünkü hibe sırf akid sebebiyle, hibe edilen kimseyi o mala sahip kılar. Ebû Hanîfe, Şafî'i ve Ebû Sevr ise, «Teslim almanın, hibenin sıhhat şartlarından olduğunu, teslim alma gerçekleşmedikçe hibe edenin ilzam edilemeyeceğini» söylemişlerdir. Bunlara göre; teslimden önce, hibe eden veya kendisine hibe yapılan kimse ölürse, hibe batıl olur.

45.1.7. Bütün Malın Hibe Edilmesi

Alimlerin cumhuru, kişinin bütün mallarını başkasına hibe edebileceği görüşündedirler. Muhammed bin Hasan ve bazı Hanefî muhakkikler; «Hayır yoluna bile olsa, bütün malın hibesi sahih değildir.» demişlerdir. Bunlar böyle yapanın «sefeh» sayılıp, kendisine hacr konması gerektiği görüşündedirler.

Ravdatu'n-Neddiye yazarı bu önermeyi tahkik ederek şöyle demiştir:

-Yoksulluğa karşı sabırlı olan kimsenin, malının çoğunu veya tamamını tasadduk etmesinde bir mahzur yoktur. Muhtaç olduğu zaman halka el açacak olan kimsenin, malının çoğunu veya tamamını tasadduk etmesi helâl değildir. Üçte birden fazlanın meşru olmadığına delâlet eden hadisler ile, üçte birden fazla olan tasaddukun meşru olduğuna delâlet eden delillerin arası böylece bulunmuş olur.»

45.1.8. Hediyeye Mukabelede Bulunmak

Daha değersiz birşeyle dahi olsa, hediyeye mukabelede bulunmak müstehabdır.

Delili, Ahmed bin Hanbel, Buharı, Ebû Dâvûd ve Tirmizi'nin Aîşe (r.a.)'dan rivayet ettikleri şu hadistir: O şöyle demiştir: -Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem hediyeği kabul eder ve ona mukabelede bulunurdum

İbn Ebî Şeybe'nin lafzı şöyledir: «Ondan daha hayırlı olanı ile mukabelede bulunurdu.»

Nebi sallallahu aleyhi ve sellem kimsenin mihneti altında kalmamak ve misliyle güzel bir mukabelede bulunmak için böyle yapardı.

Hattabî şöyle demiştir:

Alimlerden bazıları, hediye karşısında insanları üç tabakaya ayırmışlardır:

1. Kişinin hizmetçisi ve benzerlerine ikram ve iltifat ederek hibede bulunması. Bunların karşılık vermesi gerekmez.
2. Küçüğün büyüğe menfaat talebi ile hibede bulunması. Buna mukabelede bulunmak vacibdir.
3. Dengin, denge hibesi. Bunda genelde sevilme ve yaklaşma manası vardır -Buna da karşılık vermek gerekir- denilmiştir. Hibe edilirken, karşılık verilmesi, şart koşulursa, bu gerekli (vacib) olur.»

45.1.9. Çocuklardan Bazıları İhsan ve İyilikte Tercih Etmenin Haramlığı

Herhangi bir kimsenin, ihsanda çocuklarından bazıları diğerlerine üstün tutması, düşmanlık doğurduğu ve Allah'ın vas-knı emrettiği sila-ı rahimi kestiği için helâl değildir. İmam Ahmed, İshak, Ebû Sevr Tâvûs ve bazı Mâlikiler bu görüşe sahip olarak şöyle demişlerdir: «Çocuklar arasında ayrılık yapmak batıldır ve gûnahtır. Böyle yapanın, bunu terketmesi gerekir.»

Buharı bunu açıkça belirtmiştir. Buna İbn Abbas'ın naklettiği şu hadis delil gösterilmiştir: Nebi aleyhisselâm şöyle buyurdu : «Evlâdlarımızı ihsanda eşit tutunuz. Eğer birini üstün tu-tacaksan, kızını üstün tut.»

Nu'mân bin Beşir'den rivayete göre, o şöyle demiştir: Babam bana malının bir kısmını hibe etti. İsmail bin Salim, bir topluluk arasında: «Onu oğluma hibe ettim» dedi. Annem Amre

binti Revâha ona: «Allah Rasûlüne git ve onu şahit yap» dedi. O da Nebi aleyhisselâm'a gidip, bunu ona anlattı, ve «Oğlum Numan'a hibede bulundum. Amre, bu hususta senin bana şahid olmanı istedi.- dedi. Nebi sallallahu aleyhi ve sellem «Ondan başka çocuğun var mı?» diye sordu. Babam; «evet,» dedi. Nebi aleyhisselâm; «Hepsine Nu'man'a verdiğini verdin mi?» diye sorunca, babam «Hayır,» dedi. Nebi aleyhisselâm : «Bu hususta benden başkasını şahit tut,» buyurdu. Hadisi nakledenlerden bazıları, «Bu zulümdür,» bazıları da «Bu, mah diğer varislerden kaçırmadır.» buyruğunu söylerler. Muğîre hadisinde : «İyilik ve ihsanda sonu eşit davranmaları seni sevindirmez mi?» buyurdu. Mücahid hadisinde «Senin onların üzerinde, sana iyi davranmaları hakkın onların da senin üzerinde, aralarında adaletli davranman hakları vardır.» buyurdu.

İbn Kayyim şöyle demiştir: Bu hadis, Allah'ın kitabında emrettiği, yerlerin ve göklerin onunla kaim olduğu Şeriat'ın sabit kıldığı adaletin açıklamalarındandır. Bu, yeryüzündeki tüm kıyas şekillerinden daha çok Kur'ân'a uygundur. O, ahkâmın gayesine delâlet eden bir hükümdür. O, «Kişi mauna, çocuğundan ve diğer tüm insanlardan daha lâyıktır.» hadisindeki mü-teşabihi ortadan kaldırır.

•Mala daha layık olma», onda dilediği gibi tasarrufun caiz olmasını gerektirir. Yakınlara verme, onun müteşabih hükmüne kıyas edilebilir. Fakat, zaruri olarak bilinir ki, bu hadis, genel olması sebebiyle müteşabihdir. Kıyas, beyanın son noktasına ulaşmış olan, bu açık hükmün yerini alamaz. (Yani, açık olan varislerden kimini diğerine üstün tutmanın hoş görülmediği hakkında hadis varken, umumi manadaki «Kişi malına en layık olandır.» hadisine kıyas edilerek, çocuklardan kimini kimine üstün tutma caiz görülemez.)

Haneфіler, Şafi'i, Mâlik, ve alimlerin cumhuri çocuklara eşit muamelenin müstehab, aralarında tercih yapmanın ise, mekruh olduğu görüşündedirler. Bu fiil, böyle hükme bağlanmıştır. Bunlar Nu'man'ın hadisine — Hâfız'ın «Feth»de belirttiği gibi — hepsi de merdud olan on cevap verirler. Şevkanî bunları «Neylül-Evtar»da kaydetmiştir. Biz faydalı bir kaç ilâve ile onları kaydediyoruz :

Birinci cevap: Babası, Nu'man'a malının tamamını hibe etmişti. (Bunu İbn Abdilberr nakleder.)

Babamın hadisinde olduğu gibi, hadisin yollar araştırıldığında, — Müslim'in lâfzında olduğu gibi— hibe edilenin, malının bir kısmı olduğu ortaya çıkar. Nu'man şöyle demiştir: «Babam bana malının bir kısmını tasadduk etti.»

İkinci cevap: Anılan hibeyi iade istenmemiştir. Beşir bu konuda Nebi aleyhisselam ile danışmaya gitmiş, o böyle yapmamasını işaret etmiş, Beşir de bunu terketmiştir. (Bunu Taberi nakleder.)

Buna; «Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in Beşir'e hibeden, «dönmesini» emretmesi, onun iptalini istediğini gösterir. Amre'-jôin «Nebi aleyhisselam'ı şahid tutmadıkça razı olmam- demesi de böyledir.» diye cevap verilir.

Üçüncü cevap: Nu'mân büyük idi ve hibe edilen malı kab-zetmedi. Bu yüzden babasının hibeden dönmesi caizdir. (Bunu Tahavi söylemiştir.)

Hafız ise şöyle demiştir: Bu, hadisin çeşitli tariklerinde ifade edilen manaya aykırıdır, özellikle de «dön» kavline... Çünkü bu kabzın daha önce vaki olduğunu gösterir. Rivayetlerin desteklediğine göre, Nu'mân küçük idi ve babası onun küçüklüğü sebebiyle malı onun adına kabzetmişti. Nebi sallallahu aleyhi ve sellem O'na, söz

konusu olan hibeyi, kabz hükmü gerçekleştikten sonra, iade etmesini emretmiştir.

Dördüncü cevap: -O'na geri dön.» sözü hibenin sahih olduğuna delildir. Çünkü eğer hibe sahih olmasaydı, «rücü da sahih olmazdı. Nebi aleyhisselam ona dönmesini emretmiştir. Çünkü babanın çocuğuna hibe ettiği şeyi geri alma hakkı, —faziletli olan bunun aksi olsa bile — vardır. Fakat çocuklar arasında eşit muamele, buna tercih edilir. Bu yüzden Nebi sallallahu aleyhi ve sellem de bunu emretmiştir.»

Askalâni «el-Fetih» de şöyle demiştir: «Bununla delil getirme tartışmalıdır. «Dön» kavlinin manası, anılan hibenin gerçekleşmediğini ortaya çıkarır. Bundan hibenin daha önce sahih olduğu hükmünü çıkarmak şart değildir.»

Beşinci cevap: «Buna benden başkasını şahid tut.» sözü buna şahid tutmaya izindir. Bundan sakınması onun imam olmasındandır. Sanki Nebi aleyhisselam: «Ben İmamım; imamın işi şahid olmak olmadığı için buna şahidlik etmem. İmamın işi hüküm vermektir.» demektedir. (Bu görüşü de Tahavi nakletmiş ve tbn Kassâr bunu beğenmiştir.)

İmam olmanın, şahadeti istendiğinde — şahadet onun işi olmadığından — imtina etmek, onu yerine getirmemek gibi bir gereği yoktur. Anılan izinle, — hadisin diğer lâfızlarının delâlet ettiği gibi — kınama amaçlanmıştır.

Hafız «Bu konuyu cumhur böyle açıklamıştır.» der. İbn Hibbân ise şöyle demiştir: «Şahid yap,» sözü emir sığasında olup, bununla cevazın nefyi kastedilmiştir. Bu, Âişe (r.a.)'ye söylediği: «Onlara velâyı şart koş.» emri gibidir. Bu yüzden Nebi aleyhisselam'ın onu zulüm olarak isimlendirmesi te'yid edilmiş olur. Bu konu, babımızda bulunan hadisin bu rivayetinde de böyledir. (D)

Altıncı cevap: «Aralarında eşit davranmadım mı?» hadisine tutunarak emrin müstehablığa ve tenzihen nehyine delâlet ettiğini söylemişlerdir.

Hafız şöyle demiştir: Bu lâfza ilâve olarak gelen lâfızlar, özellikle de; -Aralarında eşit davran» lâfzı olmasaydı, bu güzel bir yorum olurdu.

Yedinci cevap : Nu'mân hadisinde «Evlâdlarınız arasında birbirine yakın muamele edin.» lâfzı mahfuzdur. Yoksa «Eşit davranın.» değil, demişlerdir.

Bunlara; «Siz eşitliğin gerekmediğini söylediğiniz gibi, yakın davranmayı da vacip saymıyorsunuz?» diye karşılık verilir.

Dokuzuncu cevap: Ebu Bekr (r.a.), Âişe (r.a.)'ya bir hibede bulunmuş. Nebi aleyhisselam da O'na «Keşke onu biriktirseydin» buyurmuştur.

Yine Tahavî'nin rivayetine göre, Ömer (r.a.), oğlu Asım'a diğer oğullarından ayrı olarak hibede bulunmuştur. Eğer evlâtlar arasında tercih caiz olmasaydı, bunu iki halife yapmazlardı.»

«El-Fetih»de Hafız şöyle demiştir: «Urve, Âişe kıssası hakkında, kardeşleriinn buna razı olduğunu da nakletmiştir. Asım kıssası hakkında da böyle cevap verilir.»

Ayrıca özellikle merfu' bir hadise muarız olduğundan onların fiili hüccet olamaz.

Onuncu cevap : Kişinin malını evlâdından başka birine verebileceğine dair icma vaki olmuştur. Eğer kişinin malını başkasına temlik ederek, ondan bütün oğullarını mahrum etmesi caiz

(1) Daha önce geçen Num&n bin Beşir hadisi.

olursa, malını evlâdlarıdan bir kısmına temlik eedrek, diğerlerini ayrı tutması da caiz olur. (Bunu da İbn Abdilberr söylemiştir) .

Hafız ise şöyle demiştir: Bunun zaafı ortadadır. Çünkü «Nass varken kıyasa gidilmez.»

Eşitliği vacip sayanlar, bunun nasıl sağlanacağına ihtilâf etmişlerdir. Muhammed bin Hasan, Ahmed, İshak, Şafi'ilerin bazıları ve Malikiler: «Adalet, mirasta olduğu gibi erkeğe iki pay verilmesi ile sağlanır.» demişlerdir. Doğru olan, eşitliğin, vacip. tefadülün ise haram olduğudur.

Diğerleri ise; «Erkek iîe dişi arasında bir fark yoktur. Emrin zahiri eşit davranmadır- demişlerdir.

45.1.10. Hibeden Dönmek

Alimlerin cumhuru, kardeşler veya karı koca arasında bile olsa, hibeden dönmenin haram olduğu görüşündedir. Babanın oğula hibesi bunun dışındadır. Babanın hibeden dönme hakkı vardır. Delili de Ebû Dâvûd, Tirmizi, Nesaî ve İbn Mâce'nin İbn Abbas ve İbn Ömer'den naklettiği, şu hadistir: Nebi aleyhisse-lam şöyle buyurmuştur: «Babanın çocuğuna verdiği dönmeye dışında, kişinin bir hibede veya bir ihsanda bulunup, sonra ondan dönmeye helâl değildir. Hibede bulunan sonra da dönen kimse, kusup sonra onu yiyen köpek gibidir.» (Tirmizi 'Hasen-Sahih' demiştir). Bu konudaki rivayetler tahrime delâlet derecesine ulaşmıştır.

İbn Abbas'tan yapılan rivayetlerin birinde, şöyle denmiştir: -Biz kusmuğuna dönen köpek gibi hibesinden dönen kimsenin günahına sahip değiliz.»

Bir karşılık: için hibe edildiğinde, kendisine hibe edilen kimse karşılığı yerine getirmez ise hibeden dönmek caizdir.

Salim'in babasından rivayetine göre Allah Rasûlü sallalla-hu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Kim bir hibede bulunursa, karşılığı ödenmedikçe kendisi ona daha lâyıktır-.

İbn Kayyim «İ'lâmu'l-Muvakkî'in'de bunu tercih ederek şöyle demiştir: «Hibe eden, bir karşılık için olmayıp, sırf teberru olarak hibede bulunursa, hibesinden dönmeye helâl değildir. Bir bedel karşılığında hibede bulunan

kimsenin ise dönme hakkı vardır. Hibe edilen karşılığı yerine getirmeyince, hibe eden hibesine geri dönebilir. Allah Rasûlü aleyhisselam'ın bütün sünnetiyle amel edilir. Bir kısmı diğerine tercih edilip, atılmaz.»

45.1.11. Geri Çevrilemeyen Hibe ve Hediye

İbn Ömer'den rivayete göre, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Üç şey geri çevrilmez. Yastık, koku ve süt.» (Hadisi Tirmizi kaydetmiş ve «bu hadis garibdir» demiştir.)

Ebû Hüreyre (r.a.) 'dan rivayete göre Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Kim koku sunulursa, onu reddetmesin. Çünkü en hafif yük hoş kokudur.» (Hadisi Müslim kaydetmiştir).

Enes'den rivayete göre: Nebi sallallahu aleyhi ve sellem ko-kuyu geri çevirmezdi.

45.1.12. Hediye Edeni Övmek ve Ona Duada Bulunmak

Ebû Hüreyre'den rivayete göre, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «İnsanlara teşekkür etmeyen, Allah'a da şükretmez.» (Hadisi Ahmed bin Hanbel ve Tirmizi «sahih senedle» kaydetmiştir.)

Câbir (r.a.)'den rivayete göre Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur : «Bir hediye verilen kimse, eğer birşey bulabilirse karşılıkta bulunsun. Yok eğer birşey bulamazsa, hediye edeni övsün. Çünkü kim sena etmişse, şükür etmiş olur. Kim etmemişse, küfretmiştir. Kim de hediye verilmediği halde övgüde bulunursa, yalancı elbisesi giyen (mürâil gibidir.» (Hadisi Ebû Da-vud ve Tirmizi kaydetmiştir).

Üsâme bin Zeyd'den rivayete göre, Allah Rasûlü aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Kim bir hediye sunulursa, verene «ce-zâkellâhu hayran» desin. Böylece övgüde son noktaya ulaşmış olur.» (Hadisi Tirmizî iyi bir isnad ile kaydetmiştir.)

Enes f.r.a.)'den rivayete göre, o şöyle demiştir: Allah Rasûlü aleyhisselam. Medine'ye gelince muhacirler O'na gelerek; «Ey Allah'ın Rasûlü! Aralarına konakladığın kavimden daha çok, bol maldan bol bol saçan ve az maldan da en iyi şekilde orta yollu veren bir kavim görmedik. Geçim derdimizi giderdiler ve mutluluklarına bizi ortak ettiler. Hatta biz, bütün sevabı götüreceklerinden korktuk.» dediler. Nebi aleyhisselam şöyle buyurdu: «Hayır, onlara dua ettiğiniz ve kendilerine senada bulunduğunuz sürece bu olmaz.» (Sizin de sevapda payınız olur.)» (Hadisi Tirmizî «Sahih bir isnad»la kaydetmiştir.)

45.2. •UMRÂ

'Umrâ, hibe şekillerinden biridir. Bir kimsenin bir şeyi başkasına ömür boyu hibe etmesidir. Yani hibe olunan öldüğü zaman hibe edilen şey edene geri döner.

Umrâ: «Bu şeyi, bu evi... sana umrâ ettim.» (Yani bunu ömrün boyunca, senin saydım) gibi lâfızlarla yapılır.

Hibe edene «Mu'mir», edilene de «mu'mer» denir.

Nebî aleyhisselam umrâ yapılan kişinin ölümünden sonra geri alma fikrini batıl saymış ve umrâ hakkında umrâ yapılan yaşadığı müddetçe o mala daimi sahip olacağı öldükten sonra da mirasçı varsa mallarının miras bıraktığı kimselere kalacağını hükmetmiştir. Eğer mirasçısı yoksa, veresi beytüimalin olur. Ondan hiç birşey umrâ yapana asla iade edilmez.

Urve (r.a.) 'den rivayete göre, Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur : «Umrâ yapılan şey, umrâ yapılan kişinin ve ardında bıraktıklarındır. O öldükten sonra geride kalan mirasçılarına miras kahr.»

Ebû Hüreyre tr.a.) 'den rivayete göre, Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Umrâ bağıştır.» (Hadisi Buhari, Müslim, Ebu Davud, ve Nesei kaydetmiştir.)

Ebû Seleme'nin Câbir'den rivayetine göre Nebi aleyhisselam şöyle buyurdu : «Umrâ, hibe edilen kimsenindir.» (Hadisi Buhari, Müslim, Ebû Davud, Nesâî kaydetmiştir.)

Yine O'ndan rivayete göre, Allah Rasûlü aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Kime umrâ yapılırsa, umrâ onun ve arduida-kHerinindir. Çünkü veren verdiği dönmek. Çünkü mal verilmiş ve onda miras işlemiştir.» (Hadisi Müslim, Ebû Davud, Ne-sâî, Tirmizi ve İbn Mâce kaydetmiştir.)

Ebû Davud'un Tarık el-Mekki'den rivayetine göre, Câbir bin Abdullah şöyle demiştir: Nebi aleyhisselam, oğlunun, kendisine bir hurma bahçesi verdiği ölen ensarî bir kadın hakkında hükmetti. Oğlu: -Onu ancak hayatı şartıyla vermiştim,» dedi. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem : «O hayatında da Ölümünde de onundur» buyurdu.

Adam -Ben onu ona tasadduk ettim» dedi. Nebî aleyhisselam, «Bu sana daha uzaktır» buyurdu.

Hanefiler, Şafi'i ve Ahmed bin Hanbel bu görüştedir. Mâliki şöyle demiştir: Umrâ menfaatin hibesidir. Mülkün değil. Umrâ edilen şey, umrâ yapılanın ömrü boyunca onundur, miras kal-

106

maz, eğer ona ve çocuklarına umrâ yaparsa o zaman miras kalır. Hadisler bunun aleyhine delildir.

45.3. RUKBA

45.3.1. Tanımı

Bir kimsenin arkadaşına: «Evimi sana murakabe ettim, ve hayatında senin yaptım. Eğer benden önce ölürsen, mal bana döner. Eğer benden sonra ölürsen mal senin ve mirasçılannın-dır.» demesidir. Bunlardan her biri, arkadaşının ölümüne rukbâ yapar. Rukbâ yapılan ev, ikisinden, (önce ölmeyip) geriye kalanındır.

Mücâhid şöyle demiştir:

Umrâ; Kişinin birine «Bu yaşadığın sürece senindir» demesidir. Bunu deyince mal onun ve mirasçılarının olur. Rukbâ; kişinin «Bu, ikimizden eceli daha geç olanındır.» demesidir.

45.3.2. Meşruluğu

Rukba meşrudur. Câbir (r.a.)'dan rivayete göre Nebî aleyhisselam şöyle buyurmuştur: Umrâ, ehline (umrâ yapılan) bağıştır. Rukbâ, ehline (rukba yapılan) bağıştır.» (Hadisi Ebû Davud, Nesâî, ve İbn Mâce kaydetmiş, «Tirmizi «Hasen» demiştir.)

45.3.3. Hükümü

Şafi'i ve Ahmed bin Hanbel'e göre, Umrâ'nın hükmünün aynısıdır. Hadisin zahiri de bunu gösterir. Ebû Hanife: Umrâ miras kalır, rukbâ ise emanettir» demiştir.

Kırkaltıncı Bölüm

HADLER (CEZALAR)

46.1. TANIMI

«Hudûd,» had kelimesinin çoğuludur. «Had» ise aslında iki şey araşıma giren engel demektir ki, bir şeyi diğerinden ayırana had denir. Evin hududu, yerin hududu ifadeleri aynı anlamı taşır.

«Had» lügatte engel manasınadır. Suçların cezaları had diye isimlendirilmiştir; çünkü çok kere had cezası, suç işleyeni ceza gördüğü suçtan ahkoyar. Had kelimesi, işlenen suçun bizzat kendisi için de kullanılır. Meselâ; «Bunlar Allah'ın sınırlardır (hudûdullah). Onlara yaklaşmayın.» (Bakara: 87) âyeti buna örnektir.

Şer'i Şerifte had, Allah hakkı için kararlaştırmış bir cezadır. Bu sebeple takdir edilmeyen «ta'zir» cezası haddin dışında kahr, çünkü ta'zir cezasının takdiri hakimnin görüşüne bırakılmıştır. «Kıyas» da had cezasının dışında bırakılmıştır çünkü kıyas kul hakkı ile ilgilidir.

46.2. HAD GEREKTİREN SUÇLAR

Kur'ân. ve hadis, «had gerektiren suçlar» adı altında, muayyen suçlar için had cezaları kararlaştırmıştır. Zina, iftira, hırsızlık, sarhoşluk, dinden dönme ve isyan çıkarmak gibi. Bu suçlardan herhangi birisini işleyen kimseye Sari had cezası kararlaştırılmıştır.

Zina suçunun cezası, bekâr için sopa, evli için recm'dir. Bu konuda Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor:

«Kadınlarınızdan zina edenlere bunu isbat edecek dört şahit getirin; şahadet ederlerse ölüncüye veya Allah onlara bir yol açıncaya kadar evlerde tutun.» (Nisa: 15) Rasûlülâh sallallahu aleyhi ve sellem de şöyle buyurmuştur : «Benden alınız, (zinanın hükmünü) benden ah nız. Allah zina eden kadınlar için bir yol tesbit etti. Bekâr olana yüz sopa ve bir sene sürgün. Evli olana da yüz sopa ve recm.»

İftira suçunun cezası seksen sopa olup bu konuda Allahu Teâlâ şöyle buyurmaktadır: «İffetli kadınlara zina isnad edip de sonra dört şahit getiremeyenlere seksen değnek vurun. Ebediy-yen onların şahitliğini kabul etmeyin. İşte onlar yoldan çıkmış kimselerdir.» (Nur: 4)

Hırsızlık suçunun cezası eli - kolu kesmektir. Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor: «Erkek hırsız ve kadın hırsızın, yaptıklarından ötürü Allah tarafından ibret verici bir ceza olarak ellerini kesin. Allah güçlüdür, Hakimdir.» (Maide : 38)

Yeryüzünde fesat çıkarmanın cezası ise; öldürülmek, idam edilmek, sürgüne gönderilmek veya el ve ayaklarını çaprazlama olarak kesmektir. Bu konuda Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor: -Allah ve Rasûlü ile savaşanların ve yeryüzünde bozgunculuğa uğraşanların cezası öldürülmek veya asılmak, yahut çapraz olarak el ve ayakları kesilmek ya da yerlerinden sürülmektir. Bu onlara dünyada bir rezilliktir. Onlara ahirette büyük azap vardır.» (Maide : 33)

İleride açıklanacağı üzere sarhoşluk cezası seksen veya kırk sopadır.

Dinden dönmenin cezası Ölümdür. Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur ■ «Her kim dinini değiştirirse onu öldürün.»

İsyanın cezası da ölümdür, çünkü Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Eğer mü'minlerden iki topluluk birbirleriyle savaşarlarsa aralarını düzeltiniz; eğer biri diğeri üzerine saldırırsa, saldıranlarla Allah'ın buyruğuna dönmelerine kadar savaşınız. Eğer dönerlerse aralarım adaletle bulunuz. Adil davranınız. Şüphesiz Allah adil davrananları sever.» (Hucurat: 9) Bu konuda Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur : «Benden

sonra fitne ve fesatlar meydana gelecek. Her kim müslü-manların işlerinde ayrılık çıkarırsa, kim olursa olsun boynunu vurun uz.-

46.3. HAD CEZALAHININ ADALETLİ OLDUĞU

Bu cezalar, umumi maslahatı gerçekleştirmesi ve çoğunluğun emniyetini sağlaması bakımından son derece adil cezalardır. Çünkü zina, suçların en ağır ve çirkinlerinden olup, insanın yaratılışına, şeref ve kerametine düşmandır. Aynı zamanda zina aile ve yuvaları yıkan fert ve toplumların ayakta durmasını olumsuz yönde etkileyen, pek çok şer ve cezalan teşvik ederek ümmetin varlığını tehdit eden bir suçtur. Bununla beraber, zina suçunun isbatında İslâm dini ihtiyatlı davranmış, bu konuda nerdeyse yerine gelmesi mümkün olmayacak derecede şartlar koymuştur. Zina cezası infaz ve tatbikten ziyade, zinaya engel olma ve korkutma kastedilen bir cezadır. İffetli kadın ve erkeklere iftira, aile bağlarını çözerek kişiyle karısının arasını ayırır. Evin temelini sarsar. Aile ise cemiyetin yapısında temel bir müessesedir. Onun ıslahı ile cemiyet ıslah olur, ifsadı ile de cemiyet bozulur.

Bu suçla kişiyi itham ederek, ithamını isbat edecek dört şahit getirmeyene seksen sopanın vurulması, hikmetin ve maslahatı gözetmenin son noktası olup, insanın değeri zedelenmemiş, şerefi de yara almamış olur.

Hırsızlık, insanların mallarına bir tecavüz olup o malların sahibi olmayana gitmesidir. Mallar ise kişilere en sevimli gelen şeylerdir. Başkalarını hırsızlık suçunu işlemekten alıkoymak için, bu suçu işleyenin kolunun kesilmesinin emredilmesi, bütün fertlerin mallarına olan güveni sağlayarak nefesine hoş gelen en değerli eşyalarını yanında gönül rahatlığıyla bulundurabilmesi, Şer'i Şerifin övünülecek esaslarındandır.

Güveni sağlamak, malları himaye ederek o malların heder edenlerin elinden kurtarmak ve Şer'i Şerifin dışına taşanlara engel olmak için bu hükmü tatbik eden ülkelerde faydalanan açıkça görülmüştür.

Son olarak Sovyetler Birliği, hırsızlara verilen hapis cezasının yetersiz olması sonucunda, hırsızlık suçunun cezasını artırarak, hırsız kurşunla idam etmek zorunda kalmıştır ki, bu ceza mümkün olabilecek en şiddetli cezadır. Yeryüzünde fesat çıkarmak için koşanlar, fitne ateşlerini tutuşturanlar, güveni kal-dın çarpışmak için ayaklananlar, kurulu şer'i düzeni değiştirmek için çalışanların cezası da el ve ayakların çaprazlama kesilmesi veya sürgün edilmeden daha az değildir.

İçki, içenin aklını ve rüşdünü kaybettirir. İnsan, aklını ve rüşdünü kaybedince ahmakça hareket eder ve her türlü çirkin fiili işler. Bu kişiye ceza tatbik edildiği zaman, bu ceza aym suçu işlemekten onu alıkoymaz. Diğer yünden başkalarının da bu suçu işlemesini engeller,

46.4. HAD CEZALARININ TATBİKİ

46.4.1. Bu Cezalan Uygulamanın Vacib Olduğu

Had cezalarının yerine getirilmesi insanlara faydalıdır. Çünkü bu cezalar, suçları engeller, asilere mâni olur, haram işlemeyi içinden geçirenleri meneder. Herkesin canına, malına, ırzına, şöhretine, hürriyetine ve kerametine güven ortamını gerçekleştirir.

Nesâî ve Ibn Mâce'nin Ebû Hureyre (r.a.) 'den rivayet ettiğine göre Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur :

«Yeryüzünde had cezasının tatbik edilmesi yeryüzü ehline kırk gün yağmur yağmasından daha hayırlıdır.»

Had cezasının yerine getirilmesine mani olmak Allah'ın ahkâmını engellemek ve Allah'a harb açmak demektir. Çünkü bunu engellemede suçları kabul etmek ve kötülükleri yaygınlaştırmak vardır.

Ahmed, Ebû Davûd ve Hâkim'in rivayet ederek Hâkim'in sahih kabul ettiği hadiste Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur : «Allah'ın had cezalarından herhangi bir cezanın tatbikini aracılık yaparak engelleyen kişi, Allah'ın emrine karşı gelmiştir.»

Bazan insan, suçlunun işlediği suçu bilmediği için, ona verilen cezaya bakarak, suçluya karşı kalbi incelir ve acıma duygusu meydana gelir. Halbuki Kur'an-ı Kerim bunun imana ters olduğunu belirtmiştir. Çünkü iman, suçlardan temizlenmeyi, fert ve toplum olarak yüce bir terbiyeye ve sağlam bir ahlâka yükselmeyi gerektirir. Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor: «Zina eden kadın ve erkeğin herbirine yüzer değnek vurun. Allah'a ve ahi-ret gününe İnanıyorsanız, Allah'ın dini konusunda o ikisine acımayın. Onların ceza görmesine İnananlardan bir topluluk da şahit olsun.» CNür: 2)

Şüphesiz topluma acıma fertlere acımdan daha önemlidir. Suçu engellemek için, İslâm bu konuda sert davranmıştır. Kötülüğü engellemek isteyen kimse, bazan acıdığı kişilere sert davransın.

46.4.2. Had Cezalarında Acıma ve Af

Allah'ın verdiği cezalardan herhangi bir cezanın tatbikine engel olmak için affedici olmak haramdır. Çünkü bunda gerçekleşecek bir maslahatı kaçırmak, cinayetlerin işlenmesini teşvik, suçluyu işlediği suçun cezasından kurtarmaya rıza göstermek vardır. Bu haramlık, suçun mahkemeye intikalinden sonradır. Çünkü bu durumdaki şefaât, hakimi aslı görevinden alıkoymaz ve had cezalarının tatbik edilmemesi kapısını açar. Mahkemeye intikalden önceki şefaate gelince, suç işleyenin suçunu Örtmekte ve mahkeme nezdinde şefaâtçi olmakta bir beis

yoktur.

Ebu Dâvûd, Nesâî ve Hâkim'in Amr b. Şuayb'dan, onun babasından, onun da dedesinden rivayet edip, Hâkim'in sahihlediği hadiste Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «İşlediğiniz suçları aranızda hallederek birbirinizi affediniz. Bana ulaşan suçlara ise muhakkak ceza vacib olur.» Ahmed, Nesâî, Tirmizî, Ebû Davûd, İbn Mâce'nin rivayet edip Hâkim'in sahihlediği Saf-van b. Ümeyye hadisinde; Nebi aleyhisselam, ridası çalman Saf-van b. Ümeyye'nin hırsıza şefa'at etmesi üzerine «Keşke suçluyu bana getirmeden önce şefa'at etseydin ya» buyurmuştur.

Aişe (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre, o şöyle demiştir: «Manzum kabilesinden bir kadın eşyayı emanet olarak alır ve bunu inkar ederdi. Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem elinin kesilmesini emir buyurdu. Derken ailesi Üsâme bin Zeyd'e gelerek onunla konuştular. O da kadın hakkında Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile konuştu. Bunun üzerine Rasûlullah aleyhisselam O'na; «Allah'm hadlerinden bir had hakkında şefa'at mı ediyorsun, yâ Üsâme?» buyurdu, sonra Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ayağa kalkarak bir hutbe okudu. Hutbesinde şöyle buyurdu: «Allah sizden öncekileri şunun için helak etmiştir; onlar aralarından şerefli biri hırsızlık ederse onu bırakırlar, zayıf olan yaparsa ona haddi tatbik ederlerdi. Hiç şüphe yok, nefsim elinde olan Allah'a yemin olsun ki, Muhammed'in kızı Fâtima hırsızlık etse mutlaka elini keserdim.» Bundan sonra emir buyurmuş ve hırsızlık eden o kadının eli kesilmiştir.» (Hadisi Ahmed, Müslim ve Nesâî rivayet etmiştir.)

46.4.3. Had Cezasının Şüpheyle Düşmesi

Had cezası, suç işleyenin vücudunda ve şerefinde zarar meydana getiren bir ceza olup, gerçek olmadan bir kimsenin sere-

fiyle oynamak yer bırakmayacak şekilde delille sabit olur. Şüpheye giden bir yol bulunduğu zaman, üzerine ahkâmın bina edilmesi gerektiği kesin bilgiyi engelleyici olur. Bundan doıayı, töhmet ve şüphelere itibar edilmeyip bunlar delil sayılmazlar. Çünkü şüpheler, hataların yapıldığı şeylerdir.

Ebû Hureyre'den rivayet olunduğuna göre Rasûlullah sal-lallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Gücünüz yettiği kadar müslümanlara cezalan tatbik etmemeye çalışın. Bir çıkar yol bulursanız suçluyu beraat ettirin. Çünkü hâkimin affetmek konusunda hataya düşmesi, cezalandırmadaki hatasından hayırlıdır.» (Hadisi Tirmizi rivayet etmiş hadisin mevkuf olarak rivayet olunduğunu zikretmiş, «mekuf olduğu daha doğrudur* demiştir. Tirmizî devamla hadisin sahabeden birçok kimseden rivayet olunduğunu ve hepsinin ifadesinin aynı olduğunu söylemiştir.)

46.4.4. Şüpheler ve Kısımları

Hanefiler ve Şafi'iler şüphelerden bahsetmişlerdir. Onların şüpheler hakkındaki görüşlerini aşağıda Özetliyoruz. Şafi'ilerin görüşleri: Şafi'iler, şüphenin üç kısma ayrıldığı görüşündedirler.

a) Suçun işlendiği yer hakkındaki şüphe : Meselâ, kocanın hayızlı veya oruçlu iken karısıyla cima etmesi veya karısına arkadan gelmesi gibi. İşte burada şüphe suçun mahallinde mevcuttur. Çünkü, mahal kocanın mülkiyetinde olup, karısıyla mübaşeretle bulunmak kocanın hakkındadır. Kadının hayızlı olması veya kocamı arkadan gelmesi durumunda onunla mübaşeretle bulunma hakkı olmasa bile yine de malum mahallin kocanın mülkünde bulunması ve hakkının kocaya ait olması şüphe doğurmaktadır. Bu şüphenin bulunması; faili, yaptığı fiilin haram olduğuna ister inansın, isterse inanmasın had cezasının kaldırılmasını gerektirir. Çünkü şüphenin esası inanç ve zan değildir. Şüphenin esası fiilin mahalli ve failin şer'an o mahalle musallat olmasıdır.

b) Suçu işleyende şüphenin bulunması: Meselâ, karısı olduğu zannıyla zıfafa girip cimada bulunması, sonra ise bu kadının karısı olmadığını ortaya çıkması durumu. Burada şüphenin esası, failin zannı ve inancındadır. Şöyle ki işlediği fiilin haram olduğuna inanmamaktadır. Faile nisbetle zannın mevcut olması, had cezasını kaldırarak şüpheye doğurmaktadır. AncaK fail işlediği fiilin haram olduğunu bilirse bu durumda şüphe bulunmamış olur.

c) İşlenen fiilde şüphenin bulunması: Burada fiilin haram olup olmamasındaki şüphe kastedilmiştir. Bu şüphenin esası, fa-kihler arasındaki ihtilafın kaynaklanmaktadır. Kendisinde, helal veya caiz olduğu konusunda ihtilaf olan her meselede şüphe bulunup had cezası kalkar. Meselâ Ebu Hanife velisiz nikâhı, Mâlik ise şahidsiz nikâhı caiz görmektedir. Buradaki ihtilaf şüphe doğurduğundan had cezası kalkar. İsterse fail işlediği fiilin haramlığa inanmış olsun. Çünkü bu inancı, fakihler, fiilin haram ve helâl olduğunda ihtilaf ettikleri müddetçe bir değer taşımaz.

Hanefilerin Görüşleri -. Hanefiler şüphenin iki kısma ayrıldığı görüşündedirler.

d) Fiilde şüphe: Bu da kendi zekâsında karışıklık bulunmayan kişinin fiil hakkında karışıklığa düşmesiyle olur. Bu şüphe, kendisinde fiilin haram ve helalliği karışmış, helâl olduğunu ifade eden bir delil olmadığı halde, delil olmayan şeyi delil olarak gören kişi hakkındadır. Mesela üç talakla veya talak-ı bâin ile boşadığı karısıyla iddet müddetinde cima etmesi gibi. Bunun sebebi, koca helâl olan mahalli boşamakla kendisine haram kıldığından, nikâh aslında zail olmuş; ancak yatak hakkında ve kadının başka kocalarla evlenmesinin haram olması bakımından nikâh devam etmektedir. Bu tip cima haram olup zina sayıldığından had cezasını gerektirir. Ancak

cima edene meselenin karışmış olması ve işlediği fiili helâl zannetmesi müstesnadır. Çünkü zannmı bir çeşit delile dayandırmıştır ki, o da nikahın yatak hakkında ve kadının diğer kocalarla evlenmesinin haram olması bakımından devam etmiş olmasıdır. Böylece kadının kendisine helâl olduğunu sanmıştır. Bu düşünce gerçekte her ne kadar bir delil sayılmasa da, hakkında had cezasını düşürecek bir şüphe sayılır.

Fiilde şüphenin bulunması için, o fiilin haram olduğuna dair bir delilin bulunmaması ve işleyen işlediği fiilin helâl olduğuna inanması gerekir. Eğer haram olduğuna dair bir delil varsa veya suçu işleyen işlediği suçun helal olduğuna inandığı sabit olursa, bu durumda şüphe bulunmamış olur. Suçlunun, işlediği suçun haram olduğunu bildiği sabit olursa üzerine had cezası vacip olur.

e) Mahalde şüphenin bulunması s Hanefiler bunu hükmi şüphe veya sahip olunma şüphesi diye isimlendirirler. Bu şüphe, mahallin helâl olması konusunda şer'i hükümde karışıklığın bulunmasıyla oluşur ki, bunun da şer'i ahkamdan bir hükümde meydana gelmesi gerekir. Bu şüphe haramlığı kaldıran şer'i bir delilin bulunmasıyla tahakkuk eder. Burada failin zannına itibar edilmez. Failin helal olduğuna inanması veya haram olduğunu bilmesi aynıdır. Çünkü şüphe, şer'i bir delille sabit olmuş olup bilmek veya bilmemekle bir ilgisi yoktur.

46.4.5. Had Cezalarını Kimler Verir?

Fakihlerin ittifakıyla had cezalarını hâkim veya vekili uygular. Hiç bir kimsenin kendi başına bu cezaları uygulamaya hakkı yoktur.

Tahavî'nin Müslim bin Yesâr'dan rivayet ettiğine göre Müslim bin Yesâr şöyle demiştir: «Sahabeden bir adam şöyle derdi: Zekât, hadler, ganimet ve Cuma hakkındaki işlemi halife yürütür.» Tahavî -Bu rivayete, sahabeden muhalif olanı bilmiyoruz» demiştir.

Beyhâkî'nin Harice bin Zeyd'den, onun da babasından rivayet ettiği, Beyhâkî'nin aynı zamanda Ebû Zenâd'dan onun da Medine ehli'nin sözlerine kadar varan fukahadan rivayet ettiğine göre, fakihler şöyle demişlerdir: «Halifeden başkasının had cezalarından birisini tatbik etme hakkı yoktur. Ancak kişi kölesine veya cariyesine zina suçundan dolayı had cezası tatbik edebilir.»

İçlerinde Şafiî'nin de bulunduğu selef ulemasından bir cemaat, efendinin kölesine had cezasını tatbik edebileceği görüşündedirler. Bu görüşlerine mü'minlerin halifesi Hz. Ali (r.a.) '-dan gelen şu rivayetle delil getirdiler: «Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in bir hizmetçisi suçunu itiraf etti. Nebi aleyhisselam ona had cezası uygulamamı bana emretti. Bunun üzerine ona geldiğimde kendisini kanları kuramamış vaziyette buldum. Ra-sûlullah'a gelip durumu bildirince bana şöyle buyurdu: «Kanı kuruduğu zaman üzerine ceza tatbik edin. Elinizin altındakilere had cezalarını tatbik edin.» (Hadisi Ahmed, Ebû Davûd, Müslim, Beyhaki ve Hâkim rivayet etmiştir.) Ebû Hanife; «Velisi onu hâkime götürür, kendisi ceza tatbik etmez,» demiştir.

46.4.6. Suçu Örtmenin Meşru Olduğu

suç işlemiş ve batağa dalmış kimseyi bu bataktan kurtarmak için bazen suçu örtülür. Bu kişiler günah işledikten sonra, nasuh bir tövbe ederek temiz bir hayata başlayabilirler. Bundan dolayı günahlara dalanların suçunu örtmek, durumlarını açıklamaya acele etmemek meşru sayılmıştır.

Sa'id bin Müseyyeb'den rivayet olunduğuna göre; o demiştir ki: «Bana ulaşan habere göre, Hezzâl isimindeki yeni müs-lüman olmuş bir kimse, zina yaptığına dair bir adam hakkında Nebi aleyhisselam'a şikayette bulundu. Bu şikayeti, «İffetli kadınlara zina isnad edip de sonra dört şahit getiremeyenlere seksen değnek vurun.» (Nur: 4) âyeti nazil olmadan önceydi. Bunun üzerine Nebi aleyhisselam «Ya Hezzal, o adamın suçunu örtseydin bu senin için daha hayırlı olurdu.» buyurdu. (Yahya bin Sa'id demiştir ki: "Bu hadisi Yezid bin Nâim bin Hezzâl el-Eslemi'nin meclisinde anlatınca Yezid, -Hezzal dedemdir ve bu hadis doğrudur.» dedi.)»

İbn Mâce'nin İbn Abbas'dan rivayet ettiğine göre Rasûlül-lah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu : «Her kim müs-lüman kardeşinin bir ayıbını örterse, kıyamet günü Allah da onun ayıbını örter. Her kim kardeşinin ayıbını açığa çıkarırsa Allahu Teâlâ da onun gizli ayıplarını ortaya çıkarır, hatta onu evinde rezil eder.»

Ayıplar örtmek mendup olunca, ayıpları açığa vurmamak, ke-rahet-i tenzih'e varan bir kerahetle daha yararlı olanın tersini yapmak demektir. Çünkü suçları örtme fiili mendup ise bu fiilin terkedilmesi kerahet-i tenzih olmuş olur. Bu durum, yaptığı zınayı övünerek anlatmayan ve zina rezilliğini normal kabul etmeyen kimse içindir. Fakat zinanın yaygın hale gelmesine çalışır ve bu rezilliği normal kabul ederse, bu kişinin durumunu açığa çıkarmak, örtmekten daha evladır. Çünkü Allah ve Rasûl-lünün istediği, yeryüzünü günahlardan ve fuhuştan temizlemektir. Bu da ancak günah ve fuhuş işleyenin tevbe etmesi ve onları engellemekle tahakkuk eder.

Zinadaki kötü durum ortaya çıkıp, zinaya aldırış etmemek ve zinanın yaygınlaşması gibi durumlar meydana gelince, o zaman tevbe ile yeryüzünün istenen temizliğe kavuşması, karşılığında gerekli gayenin gerçekleşmemesinin bulunmasıyla beraber, sadece bir ihtimaldir. Durum böyle olunca bu pislikten kurtulmak için başka bir sebep aramak gerekir ki, o da had cezasıdır.

Bir veya birkaç defa gizli ve korkak bir vaziyette, pişman olarak zina eden ise bunun hilafıdır. Şüphesiz bu durum şahidin gizlemesinin müstehab olduğu yerdir.

46.4.7. Müslümanın Kendi Suçunu Örtmesi

Müslümanın kendisinden sadır olan günahı anlatıp kendini rezil etmemesi veya kendisine ceza verilmesi için suçunu hâkimin önünde ikrar etmeyip, işlediği suçunu örtmesi gerekir. İmam Mâlik'in Muvatta'mda Zeyd bin Eslem'den rivayet olunduğuna göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Ey insanlar, muhakkak sizler için uygun bir vakit gelmiştir. Artık Allah'ın hududunu tecavüz etmeye son verin. Her kime bu pislikten bulaşırsa, Allah onu örttüğü gibi kendini örtsün. Şüphesiz durumu bize ayan olan kimseye Allah'ın verdiği cezayı tatbik ederiz.»

46.4.8. Had Cezaları Günahlara Keffarettir

Alimlerin çoğuna göre; had cezaları tatbik edildiği zaman işlenen günahlara keffaret olup had uygulanan kişi ahirette azap görmez. Çünkü Buhari ve Müslim'in Ubâde bin Sâmî'ten rivayet ettiğine göre, Ubâde şöyle demiştir: «Rasûlullah'ın meclisinde bulunuyordum; şöyle buyurdular: «Allah'a şirk koşmayacağınıza, zina etmeyeceğinize, hırsızlık yapmayacağınıza, Allah'ın haram kıldığı hiç kimseyi öldürmeyeceğinize dair —ancak hak ile öldürürse o müstesna— bana söz veriniz. Kim bu sözünde durursa Allah onun mükafatını verecektir. Kim bu suçlardan birini işler de, dünyada cezasını görürse, artık bu ceza onun suçuna keffarettir. Kim bu suçlardan birini işler de Allah onu dünyada Ört meydana çıkarmazsa, ahiretteki cezası bakımından onun İşi Allah'a kalmıştır. İsterse affeder, isterse azabeder.»

Had cezaları, günahlara keffaret olmakla beraber, günahlara yaklaşmayı önleyici fonksiyonu ile hem engelleyici hem de yola zorlayıcı etkileri vardır.

46.4.9. Dâru'l-Harpde Had Cezasının Tatbiki

Âlimlerden bir kısmı, had cezalarının, İslâm ülkesinde uygulandığı gibi hiç ayırmadan daru'l-harpde de aynen uygulanabileceği görüşündedirler. Çünkü bu cezalarla ilgili emir umûmi olup, herhangi bir yer tahsis edilmemiştir. Malik ile Leys bin Sa'd bu görüştedirler.

Ebû Hanîfe ve diğerleri ise şöyle demişlerdir: -Halife dâ-ruTharpde gazaya çıktığı zaman, askerlerinden herhangi biri sine had cezasını tatbik etmez. Ancak Mısır, Şam veya Irak ön lerinde veya buralara benzeyen yerlerde, askerlerine had ceza larını uygular.» Bu görüşlerinin delili şudur: «Daru'l-harpde ceza verilen kimselerin kâfirlere katılmasından korkulur. Bu ancak önemli bir sebepten dolayı yapılır. Şöyle ki: Suçlara ceza vermek, Allah'ın emrettiği had cezalarından bir cezadır. Halbuki Allahu Teâlâ, gazada had cezalarının tatbikini, ondan daha kötü bir durumun meydana gelmemesi için nehyetmiştir.»

Ahmed, İshak bin Râhûye, Evzâî ve diğer İslâm alimleri düşman yurdunda had cezalarının uygulanamayacağını kesin bir şekilde ifade etmişlerdir.

Sahabenin icmâi da bu yöndedir. Ebû Mihcen es- Sekafi içki içmeden duramazdı. Kadisiye seferinde yine içki içmişti. Bunun üzerine ordunun komutanı Sa'd bin Ebî Vakkas onu hapsederek ayaklarına kelepçe vurulmasını emretti. Daha sonra iki ordu karşılaşınca Ebû Michen şöyle dedi: «Ata ok atıldığı halde benim bağlı ve kelepçeli olarak terkedilmem üzüntü olarak bana yeter.» Sonra Ebû Mihcen Sa'd'm _ hanımına şöyle dedi: •Beni serbest bırak. Eğer Allah bana dönmeyi nasib ederse ayağımı kendim zincire vuracağım. Yok şayet öldürülürsem, o zaman da benden kurtulmuş olursunuz.» Bunun üzerine kadın, ayağının zincirini çözdü. Ebû Mihcen, Sa'd'm Belkâ' isimli atının üzerine atladı ve eline bir mızrak alarak savaş meydanına çıktı. Daha sonra Sa'd'ı ve İslâm ordusunu şaşırtacak kahramanlıklar gösterdi. Hatta onu yardıma gelen meleklerden bir melek sandılar. Düşman mağlup olunca Ebû Mihcen döndü ve ayağını kelepçeye vurdu. Bunun üzerine Sa'd'm kansı olup biteni Sa'd'a haber verdi. Sa'd da adamı saldı ve savaşta gösterdiği bu kahramanlıktan dolayı ona ceza tatbik etmemeye yemin etti. Hatta İslâm ordusu bu adamda kuvvet buldu. Ebû Mihcen daha sonra içki içmekten tövbe etti. Had cezasının düşürülmesi veya tehiri Önemli bir maslahattan dolayı idi ki, Ebû Mihcen'e had cezasının tatbik edilmesi hakkı bulunduğu haide bu cezayı düşürmek müslümanlar için hayırlı oılmıştır.

46.4.10. Had Cezaların Camilerde Uygulamaktan Nehiy

Ebû Davud'un Hâkim bin Hüzzâm'dan rivayet ettiğine göre, o demiştir ki: «Rasulullah mescidlerde tutuklama yapılmasını, şiir söylenmesini ve had cezalarının tatbik edilmesini neh-yetmiştir.

46.4.11. Hâkim Kendi Bilgisine Göre Hüküm Verebilir mi?

Zahiriler, Öldürme, kısas, zina ve hadlerde hâkimin, isterse görevinden önce, isterse sonra olsun bildiğiyle hüküm verme hakkı olup verdiği hüküm, en kuvvetli hüküm sayılır. Çünkü olayı bizzat görmüştür. Sonra kuvvetiilik sırasına göre ikrar, sonra da delil gelmektedir. Çünkü Aîlahu Teâlâ şöyle buyurmuştur : «Ey inananlar, kendiniz, ana - babanız ve yakınlarınız aleyhlerine de

olsa, Allah için şahid olarak adaleti gözetin.» (Nisa : 135J Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de şöyle buyurmuştur : -Sizden biriniz bir kötülük gördüğü zaman onu eliyle düzeltsin, şayet gücü yetmezse diliyle düzeltsin.....»

Bu delillerden sabit olmuştur ki, hâkimin adaletle hükmetmesi gerekmektedir. Zalimin zulme devam etmesine imkan tanımak ve onu değiştirmemek adalet değildir. Hâkimin gördüğü her kötülüğü eliyle düzeltmesi ve hak sahibine hakkını vermesinin farz olduğu sabit olmuştur. Şayet böyle yapmazsa zulüm olmuş olur.

Alimlerin çoğunluğu, hâkimin kendi bilgisiyle hüküm veremeyeceği görüşündedirler.

Ebû Bekir Cr.a.) şöyle demiştir: «Had cezası gerektiren bir suç işleyen adam görsem, açık delil buluncaya kadar ona had cezası uygulamam.-

Çünkü hâkim diğer fertler gibi bir ferttir. Yanımda tam delil bulunmadığı müddetçe gördüğünü konuşması caiz değildir. Meselâ, tam bir delil getiremediği halde, hâkim sadece görmesiyle bir kimseye zina suçu isnad etse, iftiracı olmuş olur ki, bu hâkime iftira cezası gerekir. Hâkime gördüğünü anlatması haram olunca, gördüğünü tatbik etmesi evlâ yoluyla haram olur. Bu görüş şu âyeti kerimeye dayanmaktadır: «Dört şahid getirmeleri gerekmez miydi? İşte bunlar, şahid getirmedikçe Allah katında yalancı olanlardır.» (Nur: 13)

46.5. İÇKİ'NİN HADDİ

46.5.1. İçkinin Tedrici Olarak Haram Edilişi

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Mekke'den Medine'ye hicret edinceye kadar insanlar içki içiyorlardı. İçki ve kumardaki kötülükleri ve ifsad edici özellikleri görünce içki ile kumar konusunda müslümanların sorulan çoğaldı. Bunun üzerine Al-lahu Teâlâ şu âyeti indirdi: «İkisinde hem büyük günah ve hem de insanlara bazı faydalar vardır. Günahları faydasından daha büyüktür.» (Bakara: 219)

Yâni içki ve kumarda, içindeki maddi ve dini zararlardan dolayı büyük günah vardır. Şüphesiz içki ve kumarda insanlara menfaatler de vardır ki, bunlar maddi menfaatlerdir. Mesela içki satıp kâr etmek ve kumarda yorulmadan para kazanmak gibi. Bununla beraber içki ve kumardaki günahın ve zararın, bazı faydalarından çok daha fazla olduğu belirtilmiştir. Bu âyette içki ve kumarın haramlık yönüne ağırlık verilmiş, fakat kesin bir haramlık ortaya konmamıştır.

Sonra insanların alışıkları ve hayatlarından bir parça olarak kabul ettikleri içkinin, tedrici olarak önce namaz esnasında haram olduğu belirtilmiştir: «Ey inananlar, sarhoşken ne dediğinizi bilene kadar namaza yaklaşmayın.» (Nisa : 43)

Bu âyetin nüzul sebebi şudur: «Bir adam sarhoş olarak namaz kılarken Kâfirûn Süresini okudu. «Ben sizin taptıklarınıza tapmam» âyetini okurken, olumsuzluk ifadede eden «İlâ»yı söylemeyip -Ben sizin taptıklarınıza taparım* dedi. İşte bu olay, içkinin haramlığı hakkında son emrin inmesine de bir vesile oldu.

Allahu Teâlâ şu âyeti inzal buyurdu: «Ey inananlar, içki, kumar, putlar ve fal okları şüphesiz şeytan işi pisliklerdir, bunlardan kaçının ki, saadete eresiniz. Şeytan şüphesiz içki ve kumar yüzünden aranıza düşmanlık ve kin sokmak ve sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık bunlardan vazgeçersiniz değil mi?» (Bakara: 90-91)

Bu âyetten anlaşıldığına göre Allahu Teâlâ kumar, put ve fal oklarını içkinin üzerine atfetmiş ve bunlar için şu hükmü vermiştir.

- 1) Bütün bunlar akıl sahiplerine göre pistirler.
- 2) Şeytanın amellerinden ve süsleyip hoş gösterdiği vesve-selerindendirler.

-

- 3) Durum böyle olunca, insanın kurtuluşa hazırlıklı olabilmesi ve felaha kavuşması için bunlardan sakınması ve uzak durması gerekmektedir.

- 4) Şeytanın kumar oynamayı ve içki içmeyi süslü göster-mesindeki maksadı, bunlar vasıtasıyla insanlar arasında kin ve düşmanlık tohumları ekmektir. İşte bunlar dünyevi zararlardır.

- 5) Yine şeytanın gayesi, kişiyi Allah'ın zikrinden alıkoymak ve namazdan oyalamaktır ki, bu da dini zarardır.

- 6) Bunların tümü içki ve kumara son vermeyi gerektirmektedir.

Bu âyet içki hakkında inen son âyet olup, kesin olarak içkinin haram olduğunu göstermektedir.

Abd bin Humeyd'in 'Atâ'dan rivayet ettiğine göre 'Atâ şöyle demiştir ■ «İçkinin haramlığı konusunda ilk önce şu âyet inmiştir : -Sana içki ve kumarı sorarlar. De ki: İkisinde hem büyük günah ve hem insanlara bazı faydalar vardır. Günahları faydasından daha büyüktür.» (Bakara: 219)

Bunun üzerine insanların bazıları; «Faydasından dolayı içki içeriz,- diğerleri ise; «İçinde günah olan bir şeyde hayır yoktur,» dediler. Sonra şu âyet nazil oldu: «Ey inananlar, sarhoşken ne dediğinizi bilene kadar namaza yaklaşmayın.» (Nisa: 43)

Bunun üzerine, insanlardan bazıları; «İçeriz ve evlerimizde otururuz,- dediler. Diğerleri ise; «Bizimle cemaatla namaz kılmamızın arasında engel teşkil eden şeyde hayır yoktur,» dediler ve bunun üzerine şu âyeti kerim nazil oldu : «Ey inananlar, içki, kumar, putlar ve fal okları şüphesiz şeytan işi pisliklerdir; bunlardan kaçının ki saadete eresiniz. Şeytan şüphesiz içki ve kumar yüzünden aranıza düşmanlık ve kin sokmak ve sizi Allah'ı anmaktan, namazdan alıkoymak ister. Artık bunlardan vazgeçersiniz değil nü?» (Bakara: 90 - 91)

Böylece Allahu Teâlâ insanları içkiden nehyetti, onlar da içkiye son verdiler.

Katâde'den rivayet olunduğuna göre; Allahu Teâlâ içkiyi Mâide sûresinde, Hendek harbinden sonra haram kılmıştır. Hendek savaşı ise Hicri dördüncü veya beşinci senededir. İbn İshak'm zikrettiğine göre; içkinin haramlığı Benî Nadir gazvesindeydi. Benî Nadir gazvesi ise tercih edilen görüşe göre hicretin dördüncü yılındadır. Dimyatî, «Siret» adlı kitabında şöyle demiştir: «İçkinin haramlığı hicretin altıncı senesinde vaki olmuştur.»

46.5.2. İçkinin Haramlığı Konusunda İslâm'ın Şiddetli Davranması

İçkinin haramlığı, insanın canının, vücudunun ve aklının sağlam olmasını hedef alan İslâm öğretisiye uyum halindedir. Şüphe yok ki, içki, şahsiyeti zayıflatır ve onun direnme gücünü azaltır, özellikle de aklı giderir. Şairlerden birisi şöyle demiştir :

İçki içtim, neticede aklım gitti İşte içki akıllan böylece giderir.

Aklı gidince, kişi vahşi bir hayvana dönüşür ve ondan hadsiz hesapsız kötülük ve fenalık meydana gelir. Adam öldürmek, düşmanlık, fuhuş, sırları ifşa etmek, vatana hıyanet etmek de kötülüklerden bir kısmıdır.

İçkinin kötülüğü, kişinin kendisine, akraba ve komşularına ve kötü talihi kendisini bu kötülüğe yaklaştıran herkese dokunur.

Ali (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre; bir gün amcası Ham-za (r.a.) ile beraberler, Ali (r.a.)'m üç yaşma girmiş iki tane devesi vardı. Yahudi bir kuyumcu ile beraber, «ızhır» denen hoş kokulu otlardan toplayıp develerine yüklüyor ve evleneceği zaman Fatıma'nın düğün yemeğine katkısı olur düşüncesiyle top-ladıkları ızhır otlarını kuyumculara satıyorlardı. Amcası Ham-za (r.a.) ise Ensar'dan birkaç kişiyle birlikte içiyorlardı. Yanlarında şarkı söyleyen bir de cariye vardı. Daha sonra bu kadın şiir söyleyerek Hamza'yı develeri boğazlamaya teşvik etti ve etinden yemesi için develerin en iyisini aldı. Bunun üzerine Ham-za (r.a.) yerinden fırlayarak develerin en semizini kesip ciğerlerini çıkardı. Ali (r.a.) bu durumu görünce çok üzüldü. Hatta üzüntüsünden ağlamaya başladı ve Hamza'yı Nebi aleyhisse-lam'a şikayet etti. Daha sonra Nebi aleyhisselam, yanında Ali ve Zeyd bin Harise olduğu halde Hamza'nın yanına girdiler. Nebi aleyhisselam, Hamza'ya Öfkeleni ve onu ayıplamaya başladı. Hamza ise sarhoş bir vaziyetteydi ve gözleri kızarmıştı. Nebi aleyhisselam'a bakarak, ona ve beraberindekilere «Siz benim babamın kölelerinden başka birşey misiniz?» dedi. Nebi aleyhisselam onun sarhoş olduğunu Öğrenince gerisin geriye döndü ve yanındakilerle beraber oradan çıkıp gitti.

İşte bu olay, içkinin, içki içene, aklını oyuncak haline getirip düşüncesini kaybettirdiği zaman neler yaptırdığının eserlerindendir.

Bunun için Şer'i Şerif içkiyi «Pisliklerin anası» diye vasıf-landormuştur.

Abdullah bin Amr'dan rivayet olunduğuna göre Nebi aley-hisselam şöyle buyurmuştur: «İçki, pisliklerin anasıdır.»

Yine Abdullah bin Amr'dan rivayet olunduğuna göre Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «İçki, bütün çirkin kötülüklerin anası ve en büyük günahlardandır. İçki içen, namazı terke-der, hatta annesi, halası ve teyzesine bile kötülük yapabilir.»

(Hadisi Taberânî «Kebîr»inde Abdullah bin Amr'ın hadisinden rivayet etmiş; İbn Abbas'm rivayetinde de «İçki içen annesiyle zina edebilir.» ifadesiyle gelmiştir.)

İçki, bütün pisliklerin anası olunca, haram oluşu hakkındaki deliller te'kidli olarak gelmiş, içki içen ve onunla ilgisi olanlar lanetlenmiş ve imandan çıkmış olarak itibar edilmiştir.

Enes tr.a.) 'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah sallal-lahu aleyhi ve sellem içki konusunda on kişiye lanet etmiştir: «İçkiyi imâl edeni, imâl ettireni, içeni, taşıyanı, kendisine taşınanı, sunanı, satanı, parasını yiyeni, satın alanı, kendisi için satın almanı, laneti emiştir.» (Hadisi İbn Mâce ve Tirmizi rivayet etmiş, Tirmizi hadisin 'garib' olduğunu söylemiştir.)

Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Zina eden kişi, zina ederken mü'min olarak zina etmez, hırsızlık yapan, hırsızlık yaparken mü'min olduğu halde hırsızlık yapmaz, içki içen de mü'min olduğu halde içki içmez.» (Hadisi, Buharî, Müslim, Ah-med, Ebû Davûd, Tirmizi ve Nesai rivayet etmiştir.)

Dünyada içki içen, ahirette cennet şarabından mahrum kalmakla cezalandırılacaktır. Çünkü dünyada buna acele etmiş ahirette ise ondan mahrum kalmakla cezalanmıştır. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: -Dünyada içki içip de tevbe etmeyen müslüman, cennete girmiş olsa bile ahirette ondan içemeyecektir.»

46.5.3. Hristiyanlık'ta İçkinin Yasak Oluşu

İçki İslâm'da haram olduğu gibi, Hristiyanlık'ta da haram kılınmıştır:

«Şüphesiz ilâhi kitapların hepsi, insanın sarhoşluk veren şeylerden uzak durmasını önermiştir.»

Ortodoks Süryani kilisesinin başkanı, içkinin haram olduğuna Kitab-ı Mukaddes'ten delil getirerek şöyle demiştir: «Sözün kıyası, sarhoşluk verici maddeler, ister üzümünden, ister arpa, hurma, bal, elma gibi diğer

maddelerden olsun, bütün kitaplarda haramdır.»

46.5.4. İçki Nedir?

İçki, bazı hububat ve meyvaların şıra yapılmaları yoluyla hazırlanmış, alkol ihtiva eden ve değişik türleri bilinen bir sıvıdır.

Hamr olarak isimlendirilmesindeki sebep, akli giderdiği ve onu örttüğü içindir. Yâni akli örterek kişinin anlama kabiliyetini bozar. İşte tıbbın içki için yaptığı tarif budur.

Sarhoş etme durumunda olan herşey içki olarak kabul edilir. İçinden alman maddelere itibar edilmez. Hububat ve meyvaların herhangi bir çeşidinden yapılp sarhoşluk veren şey, şer'an içki sayılıp, içki hükmüne tabi olurlar. Bu konuda üzüm, hurma, bal, buğday, arpa veya bunların dışındakiler aynıdır. Çünkü bunların hepsi de içki olup ferde ve topluma zarar verdiği, Allah'ın zikrinden alıkoydukları ve İnsanlar arasına düşmanlık soktukları için haram kılınmıştır. Sâri' benzer maddeler arasını ayırmamış, sarhoşluk veren bir içkiyle, sarhoşluk veren bir diğer içkiyi bir tutmuş, bir içkiden az, diğerinden çok diye bir kayıt koymamıştır.

Bunlardan birisinden az içmek haram olunca diğerinden de içmek haram olmuştur. Bu konudaki deliller açık ve sahih olarak gelmiştir ki, yoruma ve şüpheye ihtimalleri yoktur.

Ahmed ve Ebû Davud'un İbn Ömer'den rivayet ettiğine göre Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: -Her sarhoşluk veren şey içkidir, her içki de haramdır.»

Buharî ve Müslim'in rivayet ettiklerine göre Ömer bin Hat-tab (r.a.), Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in minberinde bir hutbe okuyarak şöyle dedi: «İmdi, ey insanlar, şarabın haram kılınması hakkındaki âyet, şarab beş şeyden yapılırken idi: Üzümden, hurmadan, baldan, buğdaydan ve arpadan. Hamr, akli karıştıran her şeydir.»

İşte bu, mü'minlerin halifesinin söylediği apaçık bir sözdür Çünkü o, Arapça'yı en iyi bilen ve Şer'i Şerife en iyi vakıf olan kişiydi. Nitekim Hz. Ömer'in bu sözüne sahabeden hiç bir kimse karşı gelmemiştir.

Müslim'in Câbir (r.a.)'den rivayet ettiğine göre: Yemen'den bir adam gelmiş, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e memleketlerinde içtikleri darı'dan yapılan «mizr» (bira) denilen bir içkinin hükmünü sormuştu.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «Sarhoşluk verir mi?» diye sordu. Adam; «evet» cevabını verdi. Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem : «Her sarhoşluk veren şey haramdır... İçki içene Tıynetü'l-Habbâl sunacağına dair Allah'ın ahdi vardır.» buyurdu. Ashab; «Ya Ra-sûlallah Tıynetü'l-Habbâl nedir?» diye sordular, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve selim; «Cehennemliklerin teridir,» veya «cehennemliklerin üsaresidir.» buyurdular.

«Sünen* kitaplarında Nûman bin Beşir'den rivayet olduğuna göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur : «Şüphesiz üzümünden içki vardır. Hurmadan içki vardır. Baldan içki vardır. Buğdaydan içki vardır. Arpadan içki vardır.»

Âişe (r.a.)'dan rivayet olduğuna göre; o şöyle demiştir: -Her sarhoşluk veren içki haramdır. Bir ferak (*) dolusu sarhoşluk verenin bir avuç dolusunu içmek de haramdır.»

Buharî, Müslim ve Ahmed'in Ebû Musa el-Eş'arî'den rivayet ettiklerine göre o şöyle demiştir: «Ya Rasûlallah, bize iki içki hakkında fetva ver, biz bunları Yemen'de yapıyorduk. Biri «bit»dir ki bu baldandır, şiddetleninceye kadar nebiz yapılır. Diğeri ise biradır. Bu darıdan ve arpadanır. Şiddetleninceye kadar nebiz yapılır» dedim. Rasûlullah aleyhisselam'a Cevami'ul-Kelim, mühürleriyle birlikte verilmiştir ki, O şöyle buyurdu: «Her sarhoşluk veren şey haramdır.»

Hiz. Ali (r.a.)'den rivayet olduğuna göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ashabını, «Cı'a» yani arpa şırası olan biradan nehyetmiştir. (Hadisi Ebû Dâvûd ve Nesai rivayet etmiştir.)

İşte bu görüş; sahabe ve tabiinden cumhur fukahamn, islâm beldelerindeki âlimlerin, fetva ehli mezhep sahiplerinin ve Ebû Hanife'nin talebelerinden İmam Muhammed'in görüşü olup, fetva da bu görüş üzerinedir.

(•) Takriben yedi kilogram ağırlığında bir Ölçek. 216

Irak fukahası, İbrahim Neha'i, Süfyan Sevrî, İbn Ebî Leylâ Şerik, İbn Şübrüme, diğer Küfe fakihleri, Basra ulemâsının çoğunluğu ve Ebû Hanife'den başka bu görüşe muhalefet eden olmamıştır. Bu alimler ise; «Üzümden elde edilen içkinin az: ve çoğu haram, üzümün dışındakilerden elde edilenlerin sarhoşluk veren çoğu haram, sarhoşluk etmeyen azı helâldir» demişler.

Bu görüş, geçen delillere tamamen muhaliftir.

İlmî tarafsızlık gereği, İbn Rüşd'ün «Bidayet'ül-Müçtehid» adlı kitabında yazdığı şekilde bu alimlerin delillerini aşağıda zikrediyoruz :

«Hicaz fakihleriyle, muhaddislerin çoğunluğu sarhoşluk veren şıramın azını ve çoğunu haram saymışlardır. Iraklılar, tabiinden İbrahim Nehaî, Süfyan Sevrî, İbn Ebi Leylâ, Şerik, İbn Şübrüme, Ebû Hanife, diğer Küfe fakihleri ve Basra ulemâsının çoğunluğu; «Üzümden dışındaki sarhoşluk verenlerde, sarhoşluk veren miktar haram olup bizzat kendileri haram değildir.» demişlerdir.

İhtilaflarının sebebi, bu konudaki delil ve kıyasların birbirine karşı olmasından kaynaklanmaktadır.

Hicazlıların görüşlerini isbat etmelerinde iki yol vardır:

Birinci yol: Bu konuda gelen deliller,

İkinci yol: Bütün şıraların içki olarak isimlendirilmesidir.

a) Hicaz ehli'nin gösterdiği delillerin en meşhuru İmam Malik'in İbn Şihâb'dan, onun Seleme bin Abdurrahman'dan, onun da Aîşe'den rivayet ettiği hadistir: Aîşe (r.a.) şöyle demiştir : «Rasûlullah'a baldan elde edilen içki hakkında sorulunca Rasûlullah aleyhisselam cevaben; «Sarhoşluk veren her içki haramdır.» buyurdular. (Hadisi Buhârî rivayet etmiştir. Yahya bin Mu'în; *bu hadis, sarhoşluk veren şeylerin haramlığı konusunda Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'den rivayet edilen en sahih hadistir,» demiştir.)

Yine Müslim'in İbn Ömer'den rivayet ettiği hadise göre Aîşe' den şöyle rivayet olunmuştur: Nebi aleyhisselam; «Her sarhoşluk veren şey içkidir, her içki de haramdır.» buyurmuştur.

Bu iki hadis sahih olup, birincisinin sıhhati konusunda ittifak vardır, ikincisinin sahih olduğunu ise yalnız Müslim söylemiştir.

Tirmizi, Ebû Davûd ve Nesâî'nin Câbir bin Abdullah'tan rivayet ettiği hadiste Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Azı sarhoş eden şeyin çoğu da haramdır.» İhtilaf edilen konuda bu hadis bir delil sayılır.

b) Hicaz ehlinin tutunduğu ikinci delil ise bütün şiralann içki olarak isimlendirilmesidir. Bunun isbatı için iki yol kullanılmaktadır.

Birincisi: Kelimelerin türemesi yeluyile isimlerin isbatı yönüdür.

İkincisi î İştme yoludur.

D Türetme yolu hakkında Hicaz ehli şöyle demişlerdir: ■Din bilginlerince malumdur ki, içki akli karıştırdığı için «Hamr» ismini almıştır. Öyle ise akli karıştıran her içkiye «Hamr» ismi verilebilir.»

Bu yol, usûl alimleri arasında ihtilaf konusu olan ve Horasan fukahasmca da kabul edilmeyen, isimlerle içkinin haram-lığını isbat yoludur.

2) ikinci yol ise rivayet yoluyla olan isbattır ki, Hicaz alimleri şöyle demişlerdir: «Şiralann lügatta içki olarak isimlendirildiği görüşümüz kabul edilmese bile, şer'an bunlara içki denmiştir.» Bu görüşlerine, geçen İbn Ömer hadisi ve Ebû Hurey-re'den rivayet edilen hadisle delil getirmişlerdir. Bu hadiste Ra-sûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Şarab, şu iki ağaçtandır, hurma ve üzüm.»

Yine İbn Ömer'den rivayet olduğuna göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur :

«Üzümden içki vardır, baldan içki vardır, kuru hurmadan içki vardır, buğdaydan içki vardır. Ben sizi sarhoşluk veren her şeyden menediyorum.»

İşte Hicaz ehlinin, şiralann haramlığı konusundaki esas aldıkları deliller bunlardır.

Kûfeliler ise görüşlerine şu âyetin zahiriyle delil getirdiler: •Hurma ağaçlarının meyvalanndan ve üzümlerden şerbet, şıra ve güzel nızık elde edersiniz.» (Nahl: 67)

Ayrıca bu konuda rivayet ettikleri hadisler ve «kıyas-ı manevî» ile de görüşlerine delil getirmişlerdir.

Ayetle delil getirerek şöyle demişlerdir: «Ayette geçen «SEKER» kelimesi, sarhoş eden anlamında olduğuna göre, eğer seker bizatihi haram olsaydı, Allahu Teâlâ onu «güzel nızık» olarak isimlendinnezd.

Bu konuda dayandıkları hadislerin, onlara göre en meşhurlarından birisi Ebû Avn es-Sakafî'nin Abdullah bin Şeddâd'dan,onun İbn Abbas'dan, onun da Nebi aleyhisselam'dan rivayet ettiği şu hadistir: «Şarab bizatihi haram kılınmıştır. Diğer içkilerden ise sarhoş eden miktar haram kılınmıştır.» Dediler ki; Bu, teville ihtimali olmayan bir delildir.»

Hicaz ehli bu hadisi zayıf saymıştır; çünkü bazı ravileri hadisi «seker» yerine «müskir» kelimesiyle rivayet etmişlerdir.

Yine Şerik'in Semmâk bin Harb'den Ebû Bûrde bin Niyâr isnadıyla rivayet ettiği hadiste Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Sizi kaplarda şıra içmekten nehyet-miştim. Artık bulabildiğiniz kapta içiniz, yalnız sarhoş olmayınız.» (Hadisi Tahavî rivayet etmiştir.)

İbn Mes'ûd'dan şöyle dediği rivayet olunmuştur: «Sizin de şahit olduğunuz gibi, şıranın haramlığma ben de şahit oldum. Fakat sonra helâl olduğuna şahit oldum. Ben gördüğümü unutmadım, fakat siz unuttunuz.»'

Ebû Musa'dan rivayet olduğuna göre, o şöyle demiştir: •Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem beni Muâz'la birlikte Ye-men'e gönderdi. Biz «Ya Rasûlallah,» dedik, «Yemen ehlinin buğday ve arpadan yaptıkları iki içkileri vardır. Onlardan birisine «cî'a» denir. Diğerine bit' derler ki bal şerbetinden elde edilir. Bunların hangisinden içelim?» Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «Onıan içiniz, sarhoş olmayınız.» buyurdu.» (Hadisi Tahavî de rivayet etmiştir. Bu konuda daha başka rivayetler de zikretmişlerdir.)

Meseleye bakış açısından delil getirmelerine gelince; şöyle demişlerdir: «Kur'ân-i Kerim, içkideki haramhğın sebebinin, kişiyi Allah'ın zikrinden alıkoyması ve insanlar arasma kin ve düşmanlık koyması olduğunu belirtmiştir:

«Şüphesiz şeytan içki ve kumar yüzünden aranızda düşmanlık ve kin sokmak ve sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister.» (Bakara: 91) Âyette geçen bu illet, sarhoş edici miktarda bulunup, daha azında bulunmaz. Öyleyse sarhoş edici miktarın haram olması gerekir. Ancak azının ve çoğunun haram olduğu icma ile sabit olan içkiler bunun dışındadır.»

Devamla dediler ki; «Kıyasın bu çeşidi, nass'a katılarak bir delil sayılır. Çünkü bu tür kıyas, içindeki illetten dolayı Şer'i Şerifin işaret ettiği bir kıyastır.»

Görüş ehli müteahhirün (son dönem) alimleri şöyle demişlerdir : «Hicaz alimlerinin rivayet yoluyla getirdikleri deliller daha kuvvetlidir. Iraklıların kıyas yoluyla getirdikleri deliller ise daha- açıktır.»

Durum bu alimlerin dedikleri gibi olunca, ihtilaf ettikleri konudaki ayrılık, karşı karşıya geldiklerinde hadislerin kıyasa veya kıyasın hadislere üstün tutulması açısından. Bu ise ihtilafı bir konudur. Fakat gerçek şu ki, rivayetler sabit olmuş kesin bir delil ise, kıyasa tercih edilmeleri gerekmektedir. Şayet rivayetlerdeki sözlerin zahiri manasında tevile ihtimal varsa, o zaman burada düşünmek gerekir:

Acaba lafızdaki zahiri manayı tevil ederek kıyasla aralarını birleştirmek caiz midir? Yoksa lafzın zahiri manasını, kıyasın gereğine tercih etmek mi gerekir? İşte bu ihtilaf, açık olan lafızlardan bir lafzın kuvvet derecesiyle, onun karşısındaki kıyaslardan bir kıyasın kuvvet derecesinden kaynaklanmaktadır. Bunların arasındaki fark, — vezinli kelâm ile vezinsiz kelâmı ayırmak gibi — ancak akli zevk ile anlaşılır. Çok kere akli zevkler bu konuda iki görüş için de aynı ağırlıkta olur ki, işte o zaman ihtilaflar çoğalır. Hatta insanlardan çoğu «Her niüçtehid görüşünde isabetlidir.» demişlerdir.

Kadı 'iyâd şöyle demiştir: —Allah daha iyi bilir— bana öyle geliyor ki. Nebi aleyhisselam'm -Her sarhoşluk veren şey içkidir» hadisiyle her ne kadar sarhoşluk veren miktar kasdedilmiş olup müskirat cinsi kastedilmediğine ihtimal olsa bile, Kü-felilerin tevil ettikleri üzere hadisin zahiri manasına kıyasın karşı geldiği yerde müskirat cinsinin haram edilmesi, sarhoşluk veren miktann haram edilmesindeki ihtimalden daha kuvvetlidir.

«Şer'i Şerifin, içkiye giden yolları kesmek ve bu konuda dikkatli davranmak açısından, —zarar içkinin çoğunda bulunmakla beraber — içkinin azmi ve çoğunu haram etmesi uzak bir ihtimal değildir.

«İcma ile Şer'i Şeriften sabit olmuştur ki, içkide miktara değil cinse itibar edilir. Böylece içinde içki illeti bulunanların içki sayılması gerektiği gibi, arada fark olduğunu zannedenlerin de görüşlerine delil getirmeleri gerekir.

-Şayet delil olarak getirdiğimiz; «Çoğu sarhoş edenin azı da haramdır.» hadisinin sıhhatini kabullenmezlerse, bu durumda onlar başka bir çözüm yolu bulamazlar. Çünkü bu hadis ihtilaf noktasında bir delildir. Nassları kıyaslarla çatıştırmak sahih değildir. Yine Şer'i Şerif, içkide zararlar ve bazı menfaatlar oldu-

sunu haber vermiştir: «De ki; içki ve kumarda hem büyük günah hem de insanlara bazı faydalar vardır.- (Bakara: 219)

«Zararın def'i ve menfaatin celbi için ikisinin arasını cem etmek kastedildiği zaman, kıyasa göre çoğunu haram azını ise helâl kılmak icab eder. Ancak Kur'an-ı Kerim, içkinin zararını faydasından daha çok olarak belirtince, içkinin azı da çoğu da yasak, edilmiş oldu. Bu münasebetle bu konuda şer'i bir ayrıcalığın sabit olması dışında, içinde sarhoş etme illeti bulunan bütün içkilerin azı ve çoğu için bu hükmün geçerli olması gerekir.»

Alimler, şaraba dönüşmeden ve içinde şiddet ve taşkınlık meydana gelmeden şıranın helal olduğunda ittifak etmişlerdir. Çünkü Nebi aleyhisselam «Şıra kullanınız, ancak her sarhoşluk veren şey haramdır.» buyurmuşlardır.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den şıra yapıp içtiği, ikinci ile üçüncü gününde ise şırayı döktüğü sabit olunca; bu konuda iki mesele hakkında ihtilaf edilmiştir:

Birincisi; içinde şıra yapılan kaplar konusundadır.

İkincisi ise; mesela kuruk hurma ile olgun hurma ve kuru hurma ile kuru üzüm gibi iki şeyin beraberce şıra yapılması konusundadır....» (İbni Rüşd'ün sözü burada bitti.)

46.5.5. İçki Çeşitlerinin Önemlileri

içkiler çeşitli isimler altında pazarlanmaktadır. İhtiva ettiği alkol nisbetine göre birkaç kısma ayrılır.

Mesela; Brendi, Viski, Rom, Likör ve diğerlerinde olduğu gibi alkol nisbeti yüzde kırk ile yüzde altmış arasındakiler.

Cin, Holandi, Cinifa gibi alkol nisbeti yüzde otuzüçten yüzde kırka kadar ulaşanlar.

Buret, Madıra gibi içkiler de alkol nisbeti yüzde onbeş ile yüzde yirmi arasındadır.

Hafif şaraplardan Kilarat, Huk, Şampanya, Bircandi gibi içkiler, yüzde on ile yüzde onbeş alkol ihtiva ederler.

Eyl, Burtır, İstut, Miyonh gibi hafif biralar yüzde iki ile yüzde dokuz alkol ihtiva ederler.

Boza, şaraplanmış kımız ve diğerleri gibi başka içki sınıfları da vardır ki, bunlar da alkol nisbeti bakımından son kategoriye oluştururlar.

46.5.6. Şarap Olmadan Önce Şırayı ve Sıkılmış Sulan İçmek

Şaraba dönüşmeden önce üzüm, meyva ve benzerlerini sıkarak suyunu ve şerbetini içmek caizdir. Çünkü Ebû Dâvûd, Ne-sâi ve İbn Mâce'ye göre Ebu Hüreyre şöyle demiştir: «Nebi aleyhisselam'ın oruçlu olduğunu anlayanca ona iftarlık olarak bir dübbâ' (kap) nebiz hazırladım. Sonra hazırladığım nebizi Nebi aleyhisselam'a getirdim. Bir de baktım ki, nebiz şiddetlenmiş. Bunun üzerine Nebi aleyhisselam; «Onu kaldır at, şüphesiz o Allah'a ve Ahiret gününe inanmayanların içkisidir.» buyurdu.

Üzüm ve benzeri sıkılan meyva suları hakkında Ahmed'in İbn Ömer'den rivayet ettiğine göre; İbn Ömer, Nebi

aleyhisselam'a kuru üzüm suyundan yemek hazırladı. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, sıkılan bu üzüm suyundan, o gün, ertesi gün ve üçüncü günü akşamına kadar içer, sonra kalanından hizmetçiye içirilmesini veya artanının dökülmesini emrederdi.

Ebû Dâvûd şöyle demiştir: Hadiste geçen «hizmetçisine içirilmesini emreder,» ifadesinin manası; sıkılan bu suyun o müddetten sonra hemen bozulmayabileceği anlamını taşır. Bu bozulma ise üç günden fazla beklemekle gerçekleşir.

Müslim ve diğerlerinin Âişe'den rivayet ettiğine göre; Âişe Cr.a.) sabahleyin Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e nebiz hazırlar, Öğle yemeği olunca yemeği yer, üzerine bu nebizden içerdi; şayet artarsa onu döker veya boşaltırdı. Sonra ona geceleyin nebiz hazırlar, sabah olunca kahvaltı yapar, üzerine geceki nebizden içerdi. Âişe (r.aJ demiştir ki: «Kendisi sabah ve akşam nebiz yaptığı kabı yıkardı.»

Bu hadis, daha Önce geçen «Nebi aleyhisselam o gün, ertesi gün ve üçüncü günü akşamına kadar nebizden içerdi.» hadisine ters değildir. Çünkü üç gün ifadesi diğer hadise ters düşmeden son hududu belirtmiştir. Bu hadislerin hepsi de sahihtir. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in hayatından biZinen odur ki, o ne bi'setten önce, ne de sonra hiçbir zaman içki içmemiştir. O'nun içtiği şey, geçen hadislerde açıklandığı gibi henüz şaraba dönüşmemiş şerbetten ibarettir.

46.5.7. Sirkeye Dönüşen Şarab

Bidayet-ü'l-Müctehid kitabında yazan şöyle demiştir: Alimler, kendiliğinden tamamen sirkeye dönüşen şarabın kullanılabilmesine dair icma etmişlerdir.

Şarabın sirkeye dönüştürülmesinin kastedildiği durumda ise âlimler üç görüş üzere ihtilaf etmişlerdir .-

- 1) Haram
- 2) Mekruh
- 3) Mubah (D)

Alimlerin bu konudaki ihtilaflarının sebebi, kıyasın rivayetlere ters olmasıyla, rivayet edilen hadislerin anlamı hakkındaki farklılıktır.

Bunun bir örneği Ebû Davud'un — aynı hadisi Müslim ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir — Enes bin Malik hadisinden rivayet ettiğine göre; Ebû Talha, Nebi aleyhisselam'a kendilerine şarap miras kalan yetimler hakkında sorunca, Nebi aleyhisselam «Onları dökün» buyurdular. Ebû Talha; «Onları sirke yapamaz mıyız?» diye sorunca, Nebi aleyhisselam; -Hayır» buyurdular.

Bu hadiste şarabın sirkeye dönüştürülmesinin menedilme-sini, içkiye giden yollara set çekmek anlamında düşünenler, bunun mekruh olduğunu söylemişlerdir.

Hadisteki nehyi, herhangi bir illet olmadan mutlak manaya alanlar ise, şaraptan sirke yapmayı haram saymışlardır.

Yine bunun üzerine nehyedilen şeyin bozulmasıyla nehyin de onunla beraber geri dönmeyeceği görüşünde olanların mezhebine göre; sirkeye dönüşen şarabın haram olmayacağı çıkmış olur.

Şaraptan yapılan sirkenin haram olduğuna karşı kıyastan şöyle delil getirilir: Şer'i Şeriften zaruri olarak bilinmektedir ki, değişik hükümler, ancak değişik nesneler için konmuştur. Şarab bizatihi sirkenin aynısı değildir. Öyleyse sirke icma ile helâldir. Şarabın kendisi, sirkeye dönüşünce, nasıl dönüşürse dönüşün sirkenin helâl olması gerekir.

48.5.8. Keyif Verici Maddeler

Yukarıda geçenler içki hakkında Allah'ın hükmüdür. Fakat haşhaş ve diğer keyif verici maddeler gibi içilmeyip de aklı giderenler de haramdır. Çünkü bunlar da sarhoş etmektedir.

(1) MÜbah olduğunu söyleyenler; Ömer bin Hatteb, Şafii, Abmed Süf-yan, İbnl Mübarek, Ata, İbn Ebi Rebah b. Abdulaziz, Ebu Hanife.

Daha önce geçen Müslim'in rivayet ettiği hadiste Rasûlül-lah sallallahu aleyhi ve sellem; -Her sarhoşluk veren şey içkidir. Her içki de haramdır.» buyurmuşlardır.

Merhum Mısır müftüsü Şeyh Abdulmecid Selim'e, keyif verici maddelerin Şer'i Şerifteki hükmü soruldu. Soru aşağıdaki meseleleri içermekteydi:

- 1) Keyif verici maddeleri kullanmak.
- 2) Keyif verici maddeleri satmak, bunları ticari kazanç elde etmek için vesile kılmak.
- 3) Satmak niyetiyle haşhaş ekmek veya kullanmak ve ticaret yapmak için haşhaştan keyif verici madde çıkarmak.
- 4) Bu yoldan elde edilen kazanç. Bunlar helâl midir, haram mıdır?

Bu sorulara Şeyh Abdulmecid şöyle cevap verdi ■

46.5.8.1. Keyif Verici Maddeleri Kullanmak

Keyif verici maddeleri kullanmanın haramlığı, hiçbir şüphecinin şüphe edemeyeceği şekilde açıktır. Çünkü bunları kullanmak, vücuda büyük zarar verir ve nice fesatlara sebep olur. Bunlar aklı bozar, bedeni öldürül' ve daha pek çok zarar ve fesatlar doğurur. Bu maddelerden zarar ve fesat bakımından daha hafif olan içkiyi haram kılan İslâm'ın, keyif verici maddeîe-re izin vermesi mümkün değildir. Bundan dolayı Hanefîlerden bazı alimler; «Haşhaşın helal olduğunu söyleyen kişi, bid'atçı zındıktır» demişlerdir.

Bu söz, bütün açıklığıyla, bu maddelerin haramlığını göstermeye bir delildir. Çünkü keyif verici maddeler, aklı karıştırıp onu kararttığı ve kullananlarda neş'e ve lezzet meydana getirip onları devamlı olarak bunları kullanmaya sevkettiği için, Allah'ın Kur'ân-ı Kerim'inde haram kıldığı ve Rasûlullah'm hadislerinde nehyettiği içki ve sarhoş eden maddeler kısmına girer.

İbn Teymiyye, Siyaset-üş'Şer'îyye kitabında şöyle demiştir: özeti aşağıdadır:

«Şüphesiz haşhaş haramdır, içki içene had cezası tatbik edildiği gibi keyif verici madde kullananlara da had cezası uygulanır. Bunlar, aklı ve karakteri bozması bakımından içkiden daha pistir. Hatta erkek, bu maddeleri kullanması sonucu kıskançlık duygusunu kaybeder, kadınlasmaya doğru yüz tutar. Bunlar gibi daha nice fesatlar doğurup, kişiyi Allah'ı anmaktan venamazdan ahkoyar. Bu sebeplerden dolayı, keyif verici maddeleri kullanmak lafzen ve manen Allah ve Rasûlünün haram kıldığı içki ve müskirat kısmına girer.

Ebû Mûsâ el-Eş'ari Cr.a.) şöyle demiştir : «Ya Rasûlullah tSaî-lallahu aleyhi ve sellem), Yemen'de yapmakta olduğumuz iki içki hakkında bize fetva ver. Birisi «Bitedir ki, bal şerbetinden elde ediliyor; şiddetlenince nebiz yapılır. Diğeri ise «Bira»dır; arpa ve dandan elde edilir ki, bu da şiddetleninceye kadar nebiz yapılır.» Ebû Mûsâ demiştir ki; «Kendisine Cevâmi'ul-Kelim'in mühüleriyle beraber verildiği O (Peygamber) bu soruya şöyle cevap verdi: «Her sarhoş eden şey haramdır.» (Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.)

«Nu'mân bin Beşir'den rivayet olunduğuna göre; o demiştir ki: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur : «Buğdaydan içki vardır, arpadan içki vardır, kuru üzümünden içki vardır, baldan içki vardır. Ben sizi sarhoşluk veren her-şeyden menediyorum.» (Hadisi Ebû Dâvûd ve diğerleri rivayet etmiştir.)

«İbn Abbas'tan rivayet olunduğuna göre; «Nebi aleyhisse-lam şöyle buyurdu : "Sarhoşluk veren herşey içkidir. Her sarhoşluk veren de haramdır.» Başka bir rivayette «Sarhoşluk veren herşey içkidir. Her içki de haramdır.» şeklindedir. (Bu iki hadisi Müslim rivayet etmiştir.)

«Âişe (r.a.) 'dan rivayet olunduğuna göre; o demiştir ki: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu; - Her sarhoş eden şey haramdır. Bir ferak dolusu sarhoşluk veren İçkinin bir avuç dolusu da haramdır.» (Hadis hakkında Tirmizî, «Hadis ha-sen sahihtir.» demiştir.)

İbn Sünnî'nin Nebi aleyhisselam'dan birçok yoldan rivayet ettiğine göre; Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Çoğu sarhoş eden içkinin azı da haramdır.» (Bu hadisi hafızlar sahihle-mişlerdir.)

«Câbir (r.a.) 'den rivayet olunduğuna göre; bir adam, memleketlerinde ci'a dedikleri içkiyi içenlerin durumunu Nebi aleyhisselam'a sordu. Nebi aleyhisselam; «Sarhoş ediyor mu?» deyince, adam -Evet,- dedi. Bunun üzerine Nebi aleyhisselam; «Her sarhoşluk veren şey haramdır. İçki içene, Tînet-ül'Habbâl sunacağına dair Allah'ın ahdi vardır.» buyurdu. Ashab; «Yâ Rasû-lallah, Tînet-ül'Habbâl nedir?» diye sordular. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «Cehennemliklerin teridir veya cehennemliklerin usâresidir.» buyurdular.

«İbn Abbas'tan rivayet olunduğuna göre Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Aklı örten ve sarhoşluk veren her şey içkidir.» (Hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.)

«Bu konuda gelen hadisler oldukça çok ve yaygındır. Rasû-lullah sallallahu aleyhi ve sellem'e verilmiş Cevâmi'ul-Kelim olan sözlerle, O, aklı örten ve sarhoşluk veren her şeyin haram olduğunu belirtmiş, şu veya bu eins ayırmamıştır. Bu maddelerin yenmesinin veya içilmesinin haramlığa bir tesiri yoktur.

«Nitekim, içki bazen katık olarak kullanılır. Keyif veren maddeler de suda eritilip içilebilir. Şarap yenir ve içilir. Diğerleri de yenir ve içilebilirler. Bunların hepsi de haramdır.

«Keyif verici maddelerin Nebi aleyhisselam ve İmamlar'ın asrından sonra ortaya çıkması, Rasûlullah'ın «Sarhoşluk veren herşey haramdır.» sözünün kapsamına girmesine engel değildir.

«Nebi aleyhisselam'dan sonra ortaya çıkan sarhoş edici bütün içkiler, Kur'ân'ın ve hadislerin özlü bir şekilde ortaya koydukları haramlık hükmüne dahildir.» (İbn Teymiyye'nin sözü burada bitti.)

İbn Teymiyye, «Fetvalar»nıda birkaç defa bu konuyu ele almıştır ki, özeti şudur: -Keyif verici bu maddelerin bizaatihi kendileri, onları yiyenler ve helâl sayanlar, Allah'ın Rasûlü'nün ve mü'min kullarının gadabını mucibdirler. Onun sahibi de Allah'ın azabıyla karşı karşıya gelir. Kişinin aklına, dinine, tabiatına ve yaratılışına pekçok zararlar verir. Karakterleri bozar. Başboş gezen pekçok insanın türemesine neden olur. Bu maddeler, kullananları aşağılık kişiler yapar, nefislerini düşürür ve içkinin yapamadığı daha pekçok kötülükler doğurur. İçkide olmayan kötülükler bunlarda vardır. Bunların haramlığı içkiden daha evlâdır. Müslümanlar keyif verici maddelerin kullanılmasının haram olduğunda icmâ etmiştir. Her kim bunları helâl sayar ve helâl olduğunu zannederse tevbeyle davet edilir. Tevbe ederse ne âlâ, yoksa mürted olarak öldürülür. Cenaze namazı kılınmaz ve müslümanların kabirlerine defnedilmez. İçkinin haramlığı ile sarhoşluk veren herşeyin haramlığına delalet eden delillerle, bu maddelerin azının da haram olduğuna hükmedilir.»

İbn Teymiyye'nin Öğrencisi İbnü'l-Kayyim, «Zâdül-Me'âd» adlı kitabında özet olarak şöyle demektedir:

«İster sıvı, ister katı olsun, ister sıkılmış, isterse pişmiş olsun sarhoşluk veren herşey içki kapsamına girer. Fasık ve fa-cirlerin lokması durumunda olan keyif verici maddeler de içki-ve dahildir. Çünkü senedinde ta'n

bulunmayan ve metninde tafsilatlı olarak açıklanan, açık ve sahih olarak Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den gelen hadislerle bu maddelerin hepsi de içkidir. Nitekim Rasûlullah'ın «Her sarhoşluk veren içkidir.» hadisi vardır.

«Yine ümmeti içinde Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in hitabım ve hitabının maksadını en iyi bilen ashabından sahih olarak; «İçkinin akli gideren şey olduğu» nakledilmiştir.

«Şayet Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in «Her sarhoşluk veren» sözünün bu maddeleri içermediği bir an düşünülse bile, kıyas edilenle, üzerine kıyas olunanın eşit olduğu her bakımdan açık ve sahih olan kıyas, bütün sarhoşluk verici maddelerin haram olduğuna eşit bir şekilde hüküm verir. Sarhoşluk veren bir cinsle diğer cins arasındaki bu ayırma, bütün yönlerden benzer olanları ayırmak demektir.»

Bulûğu'l-Merâm şerhi Sûbûlü's-Selâm'ın sahibi şöyle demiştir : «Afyon gibi içilmese bile sarhoşluk veren her şey haramdır»

Hafız Ibn Hacer'den şöyle naklolunmuştur: «Afyon ve benzerleri sarhoş etmeyip sadece keyif verir» diyen, büyük bir söz etmiştir. Şüphesiz bu maddeler, içkinin meydana getiremediği neş'e ve coşkuyu meydana getirir ki, aynı hükmü taşırlar.»

Doktorlardan İbn Baytar'dan şöyle naklolunmuştur: -Şu anda Mısır'da mevcut keyif verici maddeler, bir dirhem veya iki dirhem alındığı takdirde gerçekten sarhoşluk vermektedirler. Bu maddelerin zararları çoktur. Bazı bilginler dinî ve dünyevî olmak üzere yüzyirmiye yalan zarar saymışlardır. Bilginlerin saydığı bu zararların tümü afyonda vardır.

Şeyhu'l-İslâm İbn Teymiyye ve öğrencisi İbnü'l-Kayyim ile diğer alimlerin söyledikleri delillerin gösterdiği ve kalplerin mutmain olduğu gerçekler bunlardır.

Kitap ve sünnetten delillerin, haşhaşı kapsamına aldığı ortaya çıkınca, alimlerin daha çok zararlı olduğunu açıkladıkları afyon da bu hükme girer. Daha önce İbnü'l-Baytar'dan naklolunduğu gibi, afyonun meydana getirdiği kötülükler, haşhaştan daha çoktur.

Yine aynı deliller, daha önce bilinmeyen ve yeni ortaya çüt-mış keyif verici maddeleri de içine alır. Çünkü bu maddeler akli bozmak ve örtmek konusunda üzümden yapılan şarap gibidir. Hatta bugün açık bir şekilde belli olduğu gibi şarapta olan zarar keyif verici maddelerde de var olup, haşhaştan olduğu gibi bu maddelerdeki zarar içkiden daha fazla ve daha büyüktür. İslâm dininin, keyif verici maddeleri mubah kılması mümkün değildir. Her kim bunlardan birine helal derse, bu kimse Allah'a iftira etmiş ve Allah katında bilmediği şeyleri söylemiş olur. Daha önce bazı Hanefî alimlerinin şu sözlerini nakletmiştik : «Haşhaşın helâl olduğunu söyleyen kişi zındık ve bidatçıdır»

Haşhaşın helâl olduğunu söyleyen zındık ve bidatçı olunca, haşhaştan zarar bakımından daha büyük olan yeni çıkmış keyif verici maddelerin helal olduğunu söyleyen de zındık ve bidatçı olur, bilakis ondan daha fazla zındık olur.

İslâm dini, halis ve tercih olunan maslahatları celbetme, zarar ve fesatları defetme esasî üzere bina edilmişken, maddi, sıhî ve ahlâkî yönden fert ve toplum olarak zararı ümmete bulaşan bu keyif verici maddeleri İslâm nasıl mubah kılar?

Allahu Teâlâ, azında ve çoğunda zararın bulunması, azının çoğuna sevketmesi ve vasıta olması gibi sebeplerden dolayı, "üzümünden yapılan şarabı haram edip de, kendisinde bu zararlar olduğu halde, vücuda, akla, dine, yaratılışa ve karaktere zararı olan keyif verici bu maddeleri nasıl mubah kılar?

Herhangi bir şekilde, yiyerek, içerek, koklayarak veya şırınga yaptırarak bu maddeleri kullanmak haram olup bu konudaki emir açıktır.

46.5.8.2. Keyif Verici Maddelerin Ticaretini Yapmak ve Onları Para Kazanma Aracı Olarak Kullanmak

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den içki satmanın ha-ramlığı hakkında pekçok hadis gelmiştir. Bunlardan biri Buha-ri ve Müslim'in Câbir (r.a.)'den rivayet ettikleri şu hadistir: «Şüphesiz Allahu Teâlâ, içki, ölü eti, domuz ve put alışverişini haram kılmıştır.» Yine Câbir'den pekçok hadis rivayet olunmuştur ki, onların içeriği; «Allahu Teâlâ'nın, faydalanmayı haram kıldığı şeylerin ticaretini yapmayı ve parasını yemeyi de haram kıldığı» şeklindedir.

Birinci sorunun cevabından Öğrenilmiştir ki, içki ismi şer'an bu keyif verici maddeleri de kapsamaktadır. Böylece Allah'ın haram kıldığı her şeyin ticaretinin haram olması, bu maddelerin de ticaretinin haram olmasına delalet ettiği gibi içki ticaretini nehyeden hüküm, keyif verici maddeleri de haram kılmayı içine almaktadır. Bu durumda keyif verici maddelerin ticaretinin haramlığı ve haramlığında şüphe olmayan günaha yardımcı olmak bir tarafa, bu işi kâr getirecek bir meslek edinmenin haramlığı açık bir şekilde belli olmuştur. Çünkü Kur'an-ı Kerim şu âyetiyle bu haramlığa delalet etmektedir: -İyilikte ve fenalıktan sakınmakta yardımlaşın, günah işlemek ve aşın gitmekte yardımlaşma-yn.» (Maide: 2)

Bundan dolayı, cumhur fukahânın, şarap yapan kimseye üzüm suyunu satmak ve günaha yardım etmek olacağından bu tip alışverişin batıl olduğuna dair görüşleri doğrudur.

46.5.8.3. Ticaret Kasdıyla Haşhaş Ekimi ve Haşhaştan Kullanmak Veya Satmak İçin Keyif Verici Madde

Çıkarmak

Kullanmak veya ticaretim yapmak üzere keyif verici madde çıkarmak için haşhaş ekmek hiç şüphesiz birkaç bakımdan haramdır.

Birincisi: Ebû Dâvûd ve diğerlerinin İbn Abbas'tan onun da Rasûlüllah'dan rivayet ettikleri hadiste Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmaktadır: «Üzümbağını toplama zamanı, şarap yapan kişiye satmak üzere üzümünü saklayan kişi muhakkak cehennemdedir.»

Bu hadis, yukarıda zikredilen sebepten dolayı delalet yoluyla afyon ve benzerlerinin ekiminin de haram olduğunu göstermektedir.

ikincisi s Haşhaş ekimi, günah işlemeye yardım etmektir ki, bu da keyif verici maddelerin içilmesi ve ticaretinin yapılması demektir. Daha önce de açıklandığı üzere, günahın işlenmesine yardım etmek de günahdır.

Üçüncüsü s Bu maksatla haşhaş ekmek insanların içmesine ve ticaretini yapmasına eken tarafın da rıza göstermesidir ki, günaha nza da günahdır.

Kalbin kerih görmesi ve kötülüğe kalbin buğzetmesi demek olan kötülöklere kalb ile engel olmak, herhalde bütün müslü-manlara farzdır. Hatta Sahih-i Müslim'de Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellera'den şu hadis nakledilmiştir: «Kötülöklere kalbiyle buğzetmeyen kalbinde hardal tanesi kadar iman yoktur.»

Haşhaş ekimi bir başka yönden de yine günahdır. O da ve-liyyülemrin keyif verici maddeler hakkında yasaklayıcı kanun koymasıdır. İmam Nevevi'nin Müslim şerhinde müslümanlardan olan âmirler'e itaat hakkında zikrettiği gibi Allah'a ve Rasûlü'ne karşı olma durumu dışında, müslümanların icmasıyla veliyyül-emre uymak vacibdir. Denebilir ki, özellikle bu son şekil, keyif verici maddeleri kullanmanın ve ticaretini yapmanın haramlığını göstermektedir.

46.5.8.4. Bu Yoldan Elde Edilen Kazanç

Geçen kısımlardan Öğrenilmiştir ki, keyif verici maddelerin ticareti haram olunca parası da haramdır.

Birinci olarak: Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Aranızda mallarınızı haksızlıkla yemeyin.» (Bakara: 188) Yani birbirinizden batıl yollarla aîp yemeyin demektir. Malları batıl yolla almak iki şekilde olur:

1. Zulüm, hırsızlık, hıyanet, gasb ve bunlara benzer yollarla, malı almak.

2. Faiz gibi haram olan anlaşma yoluyla ve kumar gibi haram edilmiş yollarla malı almak.

Az yukarıda bahsettiğimiz keyif verici maddeleri de içine alan içki gibi, Allah'ın kendisinden faydalanmayı haram kıldığı şeyleri satmak da bu hükmün içine girer.

Bütün bunlar sahibi tarafından gönül rızasıyla verilmiş olsa bile haramdır.

İkinci olarak: -Allah'ın kendisinden faydalanmayı haram kıldığı şeylerin parasını da haram kıldığına» dair gelen hadislerdir. Meselâ, bu konuda şu hadis vardır: «Şüphesiz Allahu Teâlâ birşeyi haram kıldı mı, parasını da haram kılmıştır.» Hadisi İbn Ebî Şeybe İbn Abbas'tan rivayet etmiştir.

Zadü'l-Meâd kitabında şöyle geçmektedir: -Cumhur fuka-ha demiştir ki: Üzümlü şarap yapacak kimseye satana aldığı parayı yemek haram olur. Ancak, yemek için alan kimseye satmak ise bunun dışındadır. Yine bunun gibi bir müslümanı Öldürecek olan kimseye silah satan kişiye de bunun parasını yemek haramdır. Ancak Allah yolunda cihad etmek için silah alan kimseye silah satmak caiz olup, parası da en helâl paralardandır. İpek elbise de bunun gibidir. Eğer ipek giymesi haram olan kişiye satarsa parasını yemek haram olur; ipek giymesi haram olmayana satıp parasını yemek ise bunun dışındadır.»

Kendisinden faydalanmak helâl olan mallar, Allah'a karşı gelme yerinde kullanılacaksa, cumhur fukahann görüşüne göre — ki doğru olan da budur— yukarıda zikrettiğimiz deliller uyarınca parası haram olunca, keyif verici maddeler gibi kendisinden faydalanmak helâl olmayan malların parası ise evlâ yoluyla haram olur.

Bu keyif verici maddelerin parası haram olunca, bunlar pis sayılıp, sadaka ve hac gibi ibadetler için de harcanmaları makbul değildir. Yani harcayan bundan sevap kazanamaz.

Müslim'in Ebû Hüreyre (r.J'den rivayet ettiğine göre, Ebû Hüreyre (r.a.) demiştir ki; Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu : «Şüphesiz Allahu Teâlâ temizdir. Temizden başka bir şeyi de kabul etmez. Şüphesiz Allahu Teâlâ, rasulle-rine yapmalarını emrettiği şeyi mü'minlere de emretmiş ve şöyle buyurmuştur: «Ey rasuller! Temiz şeylerden yeyin, yararlı işler işleyin, doğrusu ben yaptığınızı bilirim.» (Müminün: 51)

«Ey iman edenler, sizi nıklandırdığımız şeylerin temizlerinden yeyin, yalnız Allah'a kulluk ediyorsanız O'na şükredin.» (Bakara : 72)

Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem; «Uzun yolculuğa çıkan, saçları dağınık, tozlar içinde, ellerini göğ'e doğru kaldırmış, 'Yarabbî, Yarabbü' diye dua eden bir adamdan» bahsetti. «Bu adamın yiyeceği haram, giyeceği haram, içeceği haram. Haram ile beslenmiş. Bunun duası nasıl kabul olur?» buyurdu.

İmam Ahmed'in Müsned'inde İbn Mes'ud'dan rivayet ettiği hadiste Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur : «Nefsimi elinde tutan'a (Allah'a) yemin olsun ki, haram kazandığı halde, bu maldan harcıyıp da tebrik edilen ve haram malından tasadduk edip de, yaptığı tasadduk kabul edilen hiçbir kul yoktur. Haram kazandığı malını geride bırakıp da ölen kişiye, bu malı, cehennem azığı olur. Şüphesiz Allahu Teâlâ kötülüğü, kötülükle silmez. Lakin kötülüğü iyilikle silip süpürür. Şüphesiz pis olan şey, pis olan başka birşeyi

temizlemez.»

İbn Receb'e ait «Câmi'u'l-'Ulûm ve'l-Hikem» isimli eserde bu konuda pek çok hadis ve haber gelmiştir. Onlardan birisi Ebû Hüreyre'nin Nebi aleyhisselam'dan rivayet ettiği hadistir ki, Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: - Her kim haram mal kazandı, sonra bu malı tasadduk ederse kendisi için bir mükafat yoktur. O malın günahı ve azabı sahibine aittir.»

Kasım bin Muhaymire'nin mürselileri arasında rivayet ettiği şu hadis de bu konudur: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve selâm şöyle buyurmuştur: «Her kim haram yoldan bir mal kazanır, sonra onu akrabalarına dağıtır veya tasadduk eder veya Allah yolunda harcarsa harcadığı bu mal toplanır, bu mal sebebiyle cehenneme atılır.» Aliyyü'l-Kâri'nin «Kırk Hadis Şerhi»nde açıklandığına göre; Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Hacı, haram parayla hacca gittiği zaman ayağına bineğe koyduğunda «Lebbeyk* der. Bunun üzerine gökten bir melek nida eder: «Senin 'lebbeyk ve sâ'deyk' demen doğru değildir. Çünkü senin haccin merduttur, yani kabul olunmayacaktır.»

Birbirini kuvvetlendiren bu hadisler, Allahu Teâlâ'nın haram mal ile yapılan hacı, verilen sadakayı ve yapılan diğer ibadetleri kabul etmeyeceğini gösterir. Bu bakımdan Hanefi alimleri, haram mal ile fakirlere infak etmeyi haram saymışlardır.

46.5.8.5. Yukarıda): Beri Söylediklerimizin Özeti

- 1) Esrar, afyon, kokain ve benzeri keyif verici maddeleri kullanmanın haram olduğu,
 - 2) Bunların ticaretini yapmak ve kâr gayesiyle bu işi meslek haline getirmenin haram olduğu,
 - 3) Kullanmak ve ticaretini yapmak niyetiyle keyif verici madde elde etmek için afyon ve haşhaş ekiminin haram olduğu,
 - 4) Bu maddelerin ticaretini yaparak elde edilen paranın haram ve pis olduğu ve bu paraların Allah'a yaklaşmak niyetiyle harcanmasının da makbul olmayıp haram olduğu ortaya çıkmıştır.
- Bu konuda sözü, bıkmılık verecek şekilde uzattım. Fakat doğruyu açıklamak, hakkı göstermek için bu yolu seçtim. Çünkü ancak bu şekilde cahil insanlarda meydana gelen şüphe kalkmış olur ve bu maddelerin helâl olduğunu söylemenin, bozguncuların ortaya attığı batıl bir söz ve sapıkların söylediği dalalet olduğu anlaşılmış olur.

Keyif verici maddeler hakkında bu görüşlerimi söylerken, önce Allah'ın kitabı Kur'ân-ı Kerim'i ve Rasûlullah'ın hadislerini seçtim. Paha sonra da pek olan islâm dininin esasları üzerinde ittifak halinde olan alimlerin sözlerine de yer verdim.

46.5.9. İçki İçmenin Cezası

Fakihler, içki içene had cezası tatbik etmenin vacib olduğunda ve bu had cezasının sopa olduğu üzerinde ittifak etmişler, fakat sopanın miktarı konusunda ise ihtilaf etmişlerdir.

Hanefiler ve İmam Malik seksen sopa, Şafii'ler ise kırk sopa olduğu görüşündedir, İmam Ahmed'den iki rivayet gelmiştir.

Muğni kitabında, «Bu konuda iki rivayet var,» denmiştir. «Birincisi; seksen sopa gerektiği şeklindedir. Bu görüşün sahipleri, sahabenin icmasını esas alan İmam Mâlik, Sevri, Ebû Ha-nife ve bunlara tabi olanlardır. Rivayet olduğuna göre Ömer (r.a.) içkinin cezası hakkında istişarede bulundu. Orada bulunan Abdurrahman bin Avf, 'en hafif had cezası olan seksen sopa olarak uygulayın,' dedi. Bunun üzerine Ömer (r.a.) seksen sopa vurdu ve Şam'da bulunan Hâlid ve Ebû Ubeyde'ye de aynı cezayı uygulamasını yazdı. Yine rivayet olduğuna göre Ali (r.a.) 'a içkinin cezası konusu danışıldığında o şöyle demiştir: «İçki içen sarhoş olduğu zaman gerçek dışı konuşmalar yapar. Gerçek dışı konuşunca iftira da edebilir. Öyleyse içki içene iftira edenin cezasını veriniz.» Bu rivayeti Cüzcânî, Dârekutnî ve diğerleri yapmıştır.

«İkinci rivayet: İçki içenin cezası kırk sopadır. Bu görüş Ebû Bekir ve Şafii'nin seçtiği görüştür. Çünkü Ali (r.a.), Velid bin Ukbe'ye kırk sopa vurmuş, sonra şöyle demiştir: «Rasûlullah'a içki içen bir adam getirildi. Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem papuçlarıyla adama yaklaşık kırk sopa vurdu. Sonra Ebu Bekir'e içki içen birisi getirildi, o da aynı şekilde kırk sopa vurdu. Sonra Ömer'e içki içen getirilince, bu konuda insanlara danıştı, orada bulunan İbn Avf, 'haddin en azı seksen sopadır,' dedi. Bunun üzerine Ömer (r.a.) adama seksen sopa vurdu.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in fiili hüccet olup başkasının fiiliyle değiştirilmesi caiz değildir. Rasûlullah'ın Ebu Bekir'in ve Ali'nin fiiline muhalif olarak da icma gerçekleşmez, içki cezasına Ömer (r.a.) tarafından ziyade yapılmıştır. Bu ilave halife uygun gördüğü zaman caiz olup, tazir cezası mesabesindedir. Bundan şu anlaşılmaktadır ki; Ömer (r.a.) içki içmeye devam eden kuvvetli kişiye seksen Eopa, kendisinden böyle bir hata ilk defa vaki olan zayıf kişiye ise kırk sopa vurmuştur.

İçki içenin, tekrar ettiği zaman öldürüleceğine dair emre gelince, bu nesh edilmiştir.

Bubays bin Züeyb'den rivayet olduğuna göre, Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «İçki içene sopa vurunuz. Tekrar içerse yine vurunuz, tekrar içerse yine vurunuz. Üçüncüde veya dördüncüde tekrar ederse onu

öldürünüz.» Bunun üzerine kendisine içki içen bir adam getirildi. Ona sopa vurdu. Sonra tekrar getirdi, yine sopa vurdu. Üçüncü defa getirilince yine sopa vurdu. Böylece öldürme hükmü kalkmış oldu. Çünkü öldürme bir ruhsattı.

46.5.9.1. Had Cezası Ne İle Sabit Olur?

Had cezası iki durumdan birisiyle sabit olur:

- 1) İçki içenin, içtiğini ikrar etmesiyle.
- 2) İki adil şahidin şehadetiyle.

Fakihler ağız koklamakla cezanın sabit olması konusunda ihtilaf etmişlerdir. Malikiler; «İki adil şahidin hakimîn Önünde koktuğuna dair şahitlik etmesiyle had cezası gerekir; çünkü koku, — ses ve çizgilerin delil olması gibi — kişinin içki içtiğine delil sayılır- demişlerdir.

Ebu Hanîfe ve Şafi'i ise; «Şüphe bulunduğundan, kokuyla had cezası sabit olmaz. Kokular birbirine karışabilir. Had cezalan ise şüphe ile düşerler.» demişlerdir.

Yine, kokuya başka kokunun karışma ihtimali, zorla içki içi-rilme ihtimali de mevcuttur. Çünkü içkinin dışındaki maddeler koku bakımından içki ile aynı kokuyu taşıyabilirler. Aslolan, kişinin cezalardan beraat edilmesidir. Sâri, cezaların düşmesi konusunda istekli davranmıştır.

46.S.9.2. Had Cezasını Tatbik Etmenin Şartları

İçki içene had cezası tatbik etmek için aşağıdaki şartlar gerekir:

- 1 — Akıl: Çünkü teklifin yeri akıldır. İçki içen deliye had cezası uygulanmaz. Bunak da deli gibi kabul edilir.
- 2 — Bulûğ: Çocuk içki içerse üzerine had cezası uygulanmaz. Çünkü çocuk mükellef değildir.
- 3 — Kendi isteğiyle içmesi: Şayet zorla içirilirse, bu zorlama ister ölümle korkutma, ister yaralayarak dövme, isterse bütün malını telef etme şeklinde olsun eşittir. Çünkü zorlanan kimseden günah kaldırılmıştır.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyuruyor: «Ümmetimden hata ve unutma ile zorla yaptırılan günahlar kaldırılmıştır.»

Bu hadiste geçtiği gibi, zorla günah işletilenden günah kaldırılınca, üzerine had cezası da gerekmez. Çünkü had cezası gü-nahdan dolayı gerekmektedir.

Zor durumda kalmak ikrah dairesine girer. Mesela bir kimse su bulamayıp da öleceğinden korkacak şekilde şiddetli susarsa, bu kimse bulduğu içkiden içebilir.

Yine bunun gibi, bir kimse, helakten korkacak şekilde acıkırsa, bu durumda içki, hayatını devam ettirmek için zaruret durumuna gelmiştir ki, zaruretlar haramları mubah kılar.

Âlâhu Teâlâ şöyle buyuruyor: «Darda kalana başkasının payına el uzatmak ve zaruret miktarını aşmamak üzere günah sayılmaz.» (Bakara: 173)

Muğnî kitabında şöyle geçmektedir :

«Abdullah bin Huzâfe'yi Rumlar esir almış ve zalimlerden birisi onu domuz eti yemesi ve içki içmesi için, içinde yalnızca karışık su ve pişmiş domuz eti bulunan bir evde hapsedmişti. Üçgün hapiste bıraktılar, fakat Huzâfe domuz eti yemedi ve içkiden de içmedi. Sonra ölüm korkusundan dolayı Huzâfe'yi hapisten çıkardılar. Bunun üzerine Huzâfe şöyle dedi: «Vallahi, Allahu Teâlâ bunu helal kıldı. Şüphesiz ben zor durumdaydım. Fakat sizin arzunuzu yerine getirmemek ve size İslâm dini üzerine bir fırsat tanımamak için bunu yapmadım.»

4) içtiği şeyin sarhoş edici olduğunu bilmesi: Şayet içki olduğunu bilmediği halde içki içerse, bu cehaletinden dolayı mazur sayılır ve üzerine had cezası uygulanmaz.

Şayet insanlardan birisi onun dikkatini çeker de, yine içmeye devam ederse, bu durumda cehalet kendisinden kalktığı için mazur sayılmaz. İçki olduğunu öğrendikten sonra günah işlemeye devam etmesi, cezayı gerektirip üzerine had cezası uygulanır.

Bir kişi, fakihlerin içki olup olmadığına ihtilaf ettikleri içkiden içerse, bu durumda üzerine had cezası uygulanmaz. Çünkü ihtilaf şüpheyi doğurur, şüphe halinde ise had cezalan düşer.

Yine bunun gibi, alimlerin haram olduğuna icma ettikleri şiddetlenen ve köpük atan üzüm suyundan, yeni müslüman olması veya daru'l-harp'te bulunması sebebiyle haram olduğunu bilmediği halde az birşey içen kişi üzerine had cezası uygulanmaz. Çünkü cehalet, had cezasını düşürecek özürlerden bir özür sayılır. Ancak İslâm yurdunda oturan ve İslâm'a yeni girmemiş olan bunun dışındadır. Bunlara had uygulanır; bilmemeleri bir özür sayılmaz. Çünkü içkinin haramlığını bilmek dini bir zarurettir.

46.5.9.3. Had Cezasını Uygulamakta Hür ve Müslüman Olmanın Şart Olmadığı

Hürriyet ve İslâm, had cezasını uygulamakta şart değildir. Köle içki içtiği zaman cezası verilir. Çünkü köle de Allah'ın emir ve nehiyleriyle mükelleftir. Ancak efendisinin işiyle meşgul olduğu için. Cuma ve cemaatla namaz gibi yapması zor olan bazı tekliflerden muaftır.

Allahu Teâlâ içkiden sakınmayı emretmiştir. Bu emir, hem hür olana hem de köleye yöneliktir. İçkiden

kaçınmak köleye zor gelmez, içkinin kötülüğü hür insana dokunduğu gibi köleye de dokunur. Bu noktada hür ile köle arasında cezanın miktarı dışında bir fark yoktur.

Cezanın miktarına gelince; köleye, hür olana verilen cezanın yarısı verilir ki, bu da âlimlerin ihtilafı üzerine yirmi veya kırk sopadır.

İçki cezasının uygulanmasında hürriyet şart olmadığı gibi, müslüman olmak da şart değildir. Müslüman devletin tebaasına girmiş ve müslümanlarla vatandaş olarak yaşayan, yahudi ve hristiyanlardan Mısır'daki Kiptiler gibi kitap ehli ile, yabancılar gibi belli bir müddet İslâm devletinin emniyeti altında bulunmak için anlaşma yapılan ve müslümanlarla beraber oturan ehli kitap, bütün bunlar fîsâm Ülkesi'nde içki içtikleri zaman üzerlerine had cezası uygulanır. Çünkü bizim lehimize olan, onların lehine, bizim aleyhimize olan, onların da aleyhinedir. Daha önce işaret ettiğimiz gibi içki onların dininde de haramdır. İçkinin kötü sonuçlarından, umumî ve hususî bütün hayatı kuşatan zararından dolayı onlara da ceza uygulanır. İslâm dini İslâm bayrağının gölgesindeki toplumu korumak ister. Toplum, İslâm sayesinde temiz ve kuvvetli bir şekilde korunmuş olur ve ancak İslâm sayesinde, ne müslümanlar ne de gayri müslimler tarafından toplumun zayıf düşürülmesi mümkün olmaz. Cumhuriyet fukahânı görüşü budur ve bu görüş hak olup, bundan dönmek de uygun değildir.

Fakat Hanefîler; İslâm haram ettiği için içkinin müslümanlar yanında bir mal sayılmasa da, ehli kitap tarafından değeri olan birşey olduğu görüşündedirler. Şayet bir müslüman, ehli kitaptan birinin içkisini dökerse, kıymetini ödemesi gerekir. İçki içilmesi ehli kitaba göre mubahtır. Biz ancak onlara terket-melerini ve haram olduğuna inanmalarını emrederiz. Bu duruma göre ehli kitaptan içki içenlere ceza verilmez. Onların kitaplarında içkinin haram olduğunu farzetsek bile, biz onları kendi hallerine bırakırız. Çünkü onlar içkinin haram olduğunu kabul etmiyorlar. Onlara yapacağımız muamele, inançlarına göre olmalıdır. Yoksa doğru olana göre değil.

46.5.10. İçki ile Tedavi Olmak

Cahiliyye döneminde insanlar ilâç için içki içerlerdi. İslâm, onları içki ile tedavi olmaktan nehyederek içkiyi haram kıldı.

Müslim, Ahmed, Ebû Dâvûd ve Tirmizi'nin Târik bin Sü-veyd el-Ca'fî'den rivayet ettiklerine göre; Târik (r.a.), Rasûlül-lah sallallahu aleyhi ve sellem'e içki hakkında sorunca, Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem ondan nehyetti. Târik; «Biz onu ilâç için kullanıyoruz.» deyince, Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem; «İçki ilâç değil, bilâkis hastalıktır.» buyurdular.

Ebû Davud'un Ebu'd-Derdâ'dan rivayet ettiğine göre Nebi aleyhisselam şöyle buyurdu: «Allahu Teâlâ hem hastalığı hem de şifâyı yarattı ve her hastalık için de bir şifâ kıldı. Öyleyse tedavi olunuz. Fakat haramla tedavi olmayınız.»

Cahiliyye döneminde insanlar, bazen havanın soğugundan korunmak için içki içerlerdi. İslâm onların soğuktan korunmak için içki içmelerini de nehyetmiştir.

Ebû Davud'un rivayetine göre; Deylem el-Hımyerî Nebi aleyhisselam'a şöyle bir soru sordu: «Ya Rasûlallah, biz soğuk bir yerdeyiz. Ağır işlerde çalışmak zorundayız. Buğdaydan yapmakta olduğumuz bir içki içiyoruz. Bununla çalışma gücümüz artıyor ve soğuğa karşı dayanıklı oluyoruz. Bu içkiye ne dersiniz?» Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «Sarhoş ediyor mu?», diye sordu. Adam; «Evet.» deyince, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «Ondan sakınınız.» buyurdular. Adam; «İnsanlar bu içkiyi terketmemektedirler.» dedi. Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «Eğer terketmezlerse onlarla savaşınız.» buyurdular.

Bazı ilim adamları, zor durumda kalındığında içki içilmesine cevaz verdiği gibi; haram olan içkinin yerine geçecek helâl bir ilacın bulunmaması, tedavi görenin lezzet ve neş'e duyması kasdetmemesi, müslüman doktorun gösterdiği miktarı aşmaması şartıyla, içkiyle tedavi olmayı caiz görmüşlerdir. Fakihler buna, boğazına bir lokma tıkanan, kişinin içkiden başka onu giderecek su bulamayan kimsenin ihtiyaç miktarı içki içmesini misal verdiler. Yine soğuktan helak olma durumuna gelmiş bir kimsenin, bir yudum veya bir bardak içkiden başka kendisini kurtaracak bir şey bulmamasını misal verdiler.

Kalp krizi ile ölüm tehlikesi geçiren kimse, bu tehlikesini bir miktar içkiden başka giderecek bir şey olmadığını bilirse veya doktor tarafından kendisine haber verilirse içki içebilir. Bütün bunlar haramlığı mubah kılan zaruretler kabilindendir.

46.6. ZİNÂNIN HADDİ

46.6.1. İslâm, Evliliği Teşvik, Zinayı Yasak Etmiştir

İslâm Dini, evliliğe davet etmiş ve insanlara evliliği sevdirmiştir. Zira evlilik, cinsel duyguyu tatmin etmenin en sağlıklı yoludur. Evlilik düzeni, anne - babanın gönülden eğittiği ve korumayı, kollamayı üzerine aldığı neslin yetiştirilmesi için en güzel vasıta. Buna ilaveten, evlilik müessesesi, sevgi ve mubah-bet bağlamını oluşturduğu, şefkat, merhamet, nezih duygu ve hislerin, şeref, namus, izzet-i nefis ile annelik - babalık duygularının en güzel şekilde harekete geçtiği bir ortamı hazırlamaktadır. Bir neslin, bütün varlığıyla kalkınabilmesi ve hayatın ilerleyip daha ileri bir düzeye kavuşmasına katkıda bulunması da evlilik müessesesinin sağlamlığına ihtiyaç duyar.

İslâm dini, cinsel duyguların en sağlıklı yoldan tatmin edilmesini sağladığı gibi, gayri meşru yollara sapmaya neden olabilecek her türlü şaibeyi yasaklamış, hangi yoldan olursa olsun, bu duygunun harekete geçirilmesinden sakındırmıştır, ki belirlediği yolun dışına taşılıp sapıklığa düşülmesin.

Bu nedenle, kadını - erkekli karma ilişkileri, dansı, nefsi tahrik eden fotoğrafları, cinsel duygulan harekete geçiren şarkı ve türküler, kuşku uyandıran bakışları, hasılı, cinsel duyguları harekete geçiren veyahut fuhşa çağrıda bulunan her türlü hareketi yasaklamıştır. Böylece eve, zaaf amillerinin sızması engellenmiş ve ailenin dağılması önlenmiştir.

İslâm Dini, tüm bu önlemlere rağmen gerçekleşebilecek zinayı, kanunî bir suç saymış ve en ağır bir şekilde cezalandırmıştır. Çünkü zina, gerçekten korkunç felaketlere neden olmaktadır. Ayrıca pek çok kötülüklere ve suçlara ortam hazırlamaktadır. Ahlâk bozucu bayağı ilişkiler ve gayri meşru cinsel ilişkiler toplumun varlığını tehdit eden ve yok olmasına neden olan en büyük etkenlerdendir. Ayrıca bu tür ilişkiler, gerçekten, alçaklık ve rezilliğin ta kendisidir.

«Zinaya yaklaşmayın. Zira o çok çirkin bir iştir ve (alabildiğine) kötü bir yoldur.» (İsrâ : 32).

Yani «Fuhuşa neden olabilecek bakışlar, dokunma vs gibi zinaya yaklaşımcı şeylerden uzak durun.» Böylece âyetim kerimsi, zinaya ortam hazırlayıcı davranışları yasaklamış olmaktadır.

Zina, bedenleri yıpratıcı korkunç hastalıkların yayılması ve bulaşması için de doğrudan bir sebep olmaktadır. Bu hastalıklar, kalıtım yoluyla babadan oğula geçmektedir.

Zina, Öldürme ve cinayet sebeplerinden biridir. Çünkü, kıskançlık insanın tabiatında var olan bir duygudur.

Şeref sahibi, onurlu bir insanın sapıklığa rıza göstermesi uzak bir ihtimaldir. Çoğu kişiler, bu utanç verici duruma düşen aile fertlerini, kanunlar yeterli şekilde cezalandırmadığı için bizzat temizleme yoluna giderler.

Zina aile düzenini bozan ve yuvayı sarsan önemli bir etkidir. Evlilik ilişkileri bu yüzden bozulunca, çocukların eğitimi de yetersiz olur ve onlar da genellikle serseri ve sapık olma yolunu tutarlar.

Zina, nesebin zayıf olmasına neden olur. Miras yoluyla başkasına geçecek olan mallar, zina yoluyla el değiştirmiş olur. Zina, kişinin, eşini kandırması için bir sebep teşkil eder. Zina, geçici bir ilişkidir. Arkasından herhangi bir sorumluluk yüklenilmez. Yani bu ilişki hayvanidir. Onurlu bir insan, bu tür ilişkilerden uzak durur.

46.6.2. Zinanın Tedrici Olarak Haram Edilişi

Fakihlerin çoğu, zina cezasının da içkinin haramlığı ve orucun meşru kılınmasında olduğu gibi kademeli olarak kararlaştırıldığı görüşündedir.

Zina cezası; ilk etapta, eziyet etme, azarlama ve kınama şeklinde gelmiştir. Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor:

«İçinizden zina eden iki kimseye eziyet edin, tevbe edip düzelirlerse, onları bırakın.» (Nisa: 16.)

Sonra bu hüküm yavaş yavaş evlerde hapsedme şekline dönüştürüldü. Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor:

«Kadınlarınızdan zina edenlere, bunu isbat edecek dört şahit getirin. Şahadet ederlerse, ölünceye veya Allah onlara bir yol açana kadar evlerde tutun.» (Nisa: 15.)

Sonra Allahu Teâlâ bu konuda belli bir yol kıldı ve zina eden bekâra yüz sopa, evliye ise ölünceye kadar recmedilmesi hükmü kararlaştı.

Bu tedrici yol, topluma, belli bir seviye kazandırmaya ve toplumu yumuşak bir davranışla temizlenmeye ve iffetli olmaya sevk etmek ve neticede zinayı normal kabul eden bir topluma zinanın haramlığının zor gelmemesi içindir. Onlara dinde zorlama yapmak olamazdı.

Alimler bu konudaki görüşlerine Ubâde bin Sâmî hadisiyle delil getirdiler. Bu hadiste Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sel-lem şöyle buyurmuştur: «Had cezalarını benden öğreniniz. Muhakkak Allah Teâlâ onlar için belli bir yol kılmıştır. Zina eden bekârlara yüz sopa ve bir sene sürgün vardır. Zina eden evlilere ise yüz sopa ve recim vardır.» (Hadisi Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizî rivaye etmişlerdir.)

Nisa sûresinde geçen iki âyetin zahirinin, sevicilik ve liva-tamî (homoseksüelliğin) hükmünü anlattığı görüşündeyiz. Bunların hükmü, Nur sûresinde geçen zinanın hükmünden değişiktir.

Nisa sûresindeki birinci âyet sevicilik hakkındadır: -Kadınlarınızdan zina edenlere, bunu ispat edecek dört şahid getirin. Şahadet ederlerse. Ölünceye veya Allah onlara bir yol açana kadar evlerde tutun.» (Nisa: 15)

İkinci âyet ise livata hakkındadır: «İçinizden zina eden iki kimseye eziyet edin, tevbe edip düzelirlerse onları bırakın.» (Nisa : 16.)

Nisa; 15'de geçen -Fuhuş yapan kadınlar» ifadesi; kadının kadına teması demek olan seviciliktir. «Onlara erkeklerden dört şahid bulunuz. Eğer dört erkek şahidlik yaparsa, temasda bulunduğu kadından, ayrı olarak Ölünceye kadar veya Allah onlara tevbe ile bir çıkış yolu verinceye kadar veya böyle bir kadınla evlenecek bir erkekle evleninceye kadar onları evlerinde hapsediniz." demektir.

Nisa; 16'da geçen «Fuhuş yapan erkekler» ifadesi ise; liva-taya işaret etmektedir. «Yine yukarıda geçtiği gibi şahidlerin bulunması durumunda onlara eziyet ediniz.» demektir.

Üzerlerinde had cezası uygulamak suretiyle eza etmeden önce, tevbe ederlerse; pişman olur, bütün âmellerini düzeltir ve kendilerini temizlerlerse, onlara had cezası uygulamaktan vazgeçiniz.

46.6.3. Had Cezası Gerektiren Zina

Gayrı şer'î, esas üzerine yapılan her cinsi birleşme, zina kabul edilip, haddi gerektiren suçlardan bir suç oılması cihetiyle, cezasının miktarı belirlenmiştir.

Had gerektiren zina; inzal vaki olmasa bile, nikâh şüphesi bulunmadan, tabii bir arzuyla, mahrem olan dışı organa, erkek organının sünnet mahallinin girip kaybolmasıyla gerçekleşir.

Eğer yabancı kadından faydalanma, organın dışından olursa, bu durum her ne kadar ta'zir cezasını gerektirse de, zina için kararlaştırılan had cezasını gerektirmez.

İbn Mes'ûd'dan rivayet olunduğuna göre; o demiştir ki: Bir adam Nebi aleyhisselam'a gelerek şöyle dedi: - Medine tarafından bir kadınla dostluk kurdum. Onunla temas etmeden vücudundan faydalandım. İşte durumum budur. Dilediğin cezayı bana ver.» Bunun üzerine Ömer; «Durumunu açığa çıkarmasay-dım ya! Allah senin durumunu örtmüştür.- dedi. Bunun üzerine Nebi aleyhisselam arkasından bir adam gönderip onu çağırttı. Şu âyeti okudu: «Gündüzün iki ucunda ve gecenin gündüzeyakın zamanlarında namaz kıl. Doğrusu iyilikler kötülükleri giderir.» (Hûd: 14.)

Bunun üzerine cemaatten birisi kalkarak; «Ya Rasûlullah, bu hüküm sadece o adama mı mahsustur, yoksa herkese mi?» diye sordu. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem - Herkese,» diye cevap verdi. (Hadisi Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizi rivayet etmiştir.)

46.6.4. Zinanın Kısımları

Zina eden ya bekâr olur ya da evli olur. Bunlar için özel hükümler vardır.

46.6.4.1. Bekarın Cezası

Fakihler, zina eden bekâr-hür kimseye, ister erkek olsun isterse kadın olsun, yüz sopa vurulacağı hükmü üzerinde ittifak etmişlerdir. Çünkü Nûr sûresinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur .- -Zina eden kadın ve erkeğin herbirine yüzer değnek vurun. Allah ve ahiret gününe inanıyorsanız. Allah'ın dini konusunda o ikisine acımayın. Onların ceza görmesine, inananlardan bir topluluk şahid olsun.» (Nur: 2)

Fakihler her ne kadar sopa cezasının gerekliliği üzerinde ittifak etmişlerse de, sopaya sürgün cezasının ilâve edilmesinde ihtifâf etmişlerdir.

a. Şafi'i ve Ahmed bin Hanbel şöyle demişlerdir: Sopa cezasına bir sene de sürgün cezası ilâve edilir. Çünkü Buhârî ve Müslim'in Ebû Hüreyre (r.a.) ve Zeyd bin Halid (r.a.)'den rivayet ettiklerine göre; bir adam Rasûlullah'a gelerek şöyle dedi: «Ya Resûlallah! Senden, Allah aşkına benim için ancak Kita-bullah ile hüküm vermeni dilerim.» Öteki hasım (ondan daha anlayışlı olduğu halde) «Evet aramızda Allah'ın kitabı ile hükmet. Bana da müsaade buyur,» dedi. «Benim oğlum bu adamda çırac idî. Derken karısı ile zina etti. Ben haber aldım ki, oğluma recim gerekiyormuş. Hemen onun namına yüz koyunla bir cariye fide verdim. Bir de ulemaya sordum. Bana oğluma ancak yüz dayakla bir yıl sürgün cezası lâzım geldiğini, bunun karısına da recin icab ettiğini haber verdiler.» Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki: aranızda Allah'ın kitabıyla hükmedeceğim. Cariye ile koyunlar geri verilecektir. Oğluna yüz değnekle bir yıl sürgün gerekir. Haydi ya Üneys, (Eşlem kabilesinden bir adam) bunun karısına git. Şayet itiraf ederse, onu recmediver.» Üneys kadına gitti. Suçunu itiraf etti. Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem emir buyurdular; kadın recmedüdi.

Buhârî'nin Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet ettiğine göre, Rasûlullah salıallahu aleyhi ve sellem zina eden bekâr bir kimse hakkında, bir sene sürgün ve yüz dayak vurmakla hükmetti.

Müslim'in Ubâde bin Sâmî'ten rivayet ettiğine göre Rasû-lüllah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Benden alınız (zinanın hükmünü) benden alınız. Allah, zina eden kadınlar için bir yol tesbit etti. Bekâr olana yüz sopa ve bir sene sürgün, evli oJana da yüz sopa ve recin.»

Sürgün cezasını dört büyük halife de tatbik etmiş ve hiçbir kimse bunu yadırgamamıştır. Ebû Bekir, Fedek'e; Ömer, Şam'a; Osman, Mısır'a; Ali ise Basra'ya bazı kişileri sürgün etmişlerdir.

Şafi'îler, dayakla sürgün arasında tertip olmadığı görüşünde c-lup, «dilediği cezayı önce verebilir,» demişlerdir. Sürgünün, namazı kısaltacak mesafe (seferilik mesafesi) kadar uzak olmasını şart koşmuşlardır. Çünkü sürgünden maksat, onu ailesinden ve memleketinden uzakta yalnız bırakmaktır. Kısaltma, mesafesinden beride olan ise mukim sayılır. Şayet hakim daha uzak bir yere sürülmesini uygun görürse, Öyle yapar.

Kadına sürgün cezası verildiği zaman, mahremsiz sürgün edilmez. Şayet, mahremi ücretsiz olarak onunla gitmezse, kadının malından ücreti alınır.

b. İmam Mâlik ve Evzâi şöyle demişlerdir: «Zina eden, hür bekâr erkek sürgün edilir. Fakat, bekâr kadın sürgün edilmez. Çünkü kadın avrettir, fitne korkusu bulunduğundan uzak bir yere gönderilmesi uygun değildir.

c. Ebû Hanîfe şöyle demiştir: «Dayak cezasına, sürgün ilâve edilmez. Ancak hakim sürgün etmekte bir fayda görürse, sürgün edilebilir. Bunun miktarı hakimnin görüşüne bırakılmıştır.»

46.6.4.2. Zina Eden Evlilerin (Muhsan) Cezası

İster erkek olsun, ister kadın olsun, evli olanın zina ettiği zaman recm edileceğine dair fakihler ittifak etmişlerdir. Bu görüşlerine aşağıdaki hadislerle delil getirmişlerdir: a. Ebû Hüreyre (r.a.) 'den rivayet olunduğuna göre o şöyle demiştir: «Rasûlullah'a mescidde iken, müslümanlardan bir adam geldi ve şöyle seslendi: «Ya Rasûlallah, ben zina ettim.» Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ondan yüzünü çevirdi. Fakat adam yüzünü çevirdiği tarafa dönerek kendilerine tekrar; «Ya Rasûlallah ben zina ettim.» dedi. Ondan yine yüzünü çevirdi. Ta ki, bunu dört defa tekrarladı. Adam, kendi aleyhine dört defa şahadette bulununca, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem kendisini çağırdı ve «Sende delilik var mı?» diye sordu. Adam, «Hayır» cevabını verdi. «Hiç evlendin mi?» diye sordu. Adam «Evet.» dedi. Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem -Bunu götürün de recmedin.» buyurdu.»

İbn Şihâb demiştir ki: Bana Câbir bin Abdullah'ı dinleyen biri haber verdi. Cabir; «Onu recmedenler arasında ben de vardım. Onu namazgâhda recmettik. Taşlar kendisini yaraladığı zaman kaçmış, fakat biz ona Harre'de yetiştirerek kendisini recmet-miştik.» demiştir.

b. İbn Abbas'dan rivayet olunduğuna göre, o demiştir ki r Ömer (r.a.) bir hutbe okudu ve şöyle dedi: -Hiç şüphe yok ki Allah, Muhammed aleyhisselâm'ı hak din ile göndermiş ve kendisine kitabı indirmiştir. Ona indirilenlerden biri de recm âyetidir. Biz bu âyeti okuduk, belledik ve anladık. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem recmetti, ondan sonra biz de recmettik. Ama insanların üzerinden uzun zaman geçerse, korkarım birileri; «Biz Allah'ın kitabında recmi bulamıyoruz,» der de, Allah'ın indirdiği bir farızayı terketmekle dalâlete düşerler. Gerçekten erkek ve kadınlardan zina eden kimse üzerine evli olması, yeterli delilin bulunması veya gebelik, yahut itiraf bulunmak şartıyla recm Allah'ın kitabında haktır. Allah'a yemin olsun ki; insanların; Ömer Allah'ın kitabına ilâve etti.» diyeceklerini düşün-meseydim, elbette bunu kitaba yazardım.* (Hadisi Buhari, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî kısa ve uzun olarak rivayet etmişlerdir.)

Neylül'Evtâr kitabında şöyle geçmektedir: *Recm, üzerinde icmâ edilen bir konudur. «Bahr» kitabında Haricîlerden rivayet olunduğuna göre; «Recm yoktur.» İbn Arabî de Haricîlerden aynı rivayeti yapmıştır.

İbn Arabî'nin rivayetine göre; Nazzam ve taraftarları gibi bazı Mutezililer de recmin vacip olmadığı görüşündedirler. Ancak bunların; «Recm Kur*ân'da zikredilmedi.» sözünden başka

İjir delilleri yoktur. Bu görüş ise batıldır. Şüphesiz recm, üzerinde icma edilen mütevatir sünnet ile sabittir. Yine Ömer (r.a.)'in cemaatin huzurunda okuduğu hadis-i şerife göre; recm, Kur'ân'ın nassı ile de sabit olmuştur. Ömer şöyle demiştir: «Şüphesiz Ra-suhillah'a inen âyetlerden birisi de recm âyetidir. Biz bu âyeti okuduk, belledik ve anladık. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem recmetti, ondan sonra biz de recmettik.» Bu âyetin tilâvetinin neshedilmesi, Ebû Davud'un İbn Abbas hadisinden naklettiğine göre, hükümün de neshedilmesini gerektirmez. İmam Ahmed bin Hanbel ile «Kebir» kitabında Taberani'nin. Arap olmayan teyzesinden nakleden Ebû Ümâme bin Sehi hadisinden rivayet ettiğine göre; Allah'ın indirdiği Kur'ân'da, «İhtiyar erkekle ihtiyar kadın zina ettiklerinde onları recmedin.»

âyeti vardır.

Bu hadisi, İbn Hibban «Sahihimde Übey bin Ka'b hadisinden şu lâfızla rivayet etmiştir: «Ahzab sûresi. Bakara sûresiyle aynı paralelde idi. Bakara sûresinde, «Zina eden ihtiyar erkek ile zina eden ihtiyar kadını recmedin» âyeti vardır.»

46.6.4.3. Muhsan (Evli) Olmanın Şartları

Muhsan (evli) da aşağıdaki şartların bulunması gerekir:

- a. Teklif: Cinsel ilişki kuranın akıllı ve bulûğ çağına ermiş olması gerekir. Şayet deli ve çocuk olursa, had cezası uy-gulanmayıp, sadece ta'zir cezası verilir.
- b. Hürriyet: Eğer köle veya cariye olursa, üzerlerine recm cezası uygulanmaz. Çünkü Allahu Teâlâ kölelerin had cezası hakkında şöyle buyurmuştur: «Evlendiklerinde zina edecek olurlarsa, onlara, hür kadınlara edilen azabın yansı edilir.» (Nisa; 25.)
- c. Sahih bir nikahta ilişki kurmak: Yani cinsel ilişkiyi kuranın üzerinden sahîh bir nikâh geçmiş olması, boşalma olmasa bile cinsi münasebette bulunması gerekir. Şayet hayız ve ihramda olsa bile, bu durum had cezası uygulamaya kifayet eder. Eğer ilişki, fasid nikahda vuku bulursa, bununla muhsan hükmü gerçekleşmez. Muhsan sıfatının baki kalması için, evliliğin devam etmesi gerekmez. Şayet sahîh bir nikahla evlenir ve hanımıyla cima yaparsa, sonra evlilik bağını koparır da evli olmadığı halde zina ederse yine recmedilir. Kadın da erkek gibidir. Evlenip de boşandığı zaman, boşandıktan sonra zina ederse, bu durumda muhsan sayılır ve recmedilir.

46.6.5. Had Konusunda Müslümanla Kâfir Eşittir

Zina sabit olduğu zaman müslümana had cezası sabit olunca, zimmiye ve mürtede de had cezası vermek gerekir. Çünkü zimmi, müslümanlar üzerine geçerli olan hükümleri kabul etmiştir. Sabit olduğuna göre, Nebi aleyhisselam evli oldukları halde zina eden iki yahudiyi recmetmiştir. Mürted'e gelince; İslâm ahkâmının tatbiki

onları da kapsamına alır. Mürted olmaları, onları İslâmî hükümlerinin dışında bırakmaz.

İbn Ömer'den rivayet olunduğuna göre: «Yahudiler kendilerinden zina eden bir adamla bir kadını Nebi aleyhisselam'a getirdiler. Bunun üzerine Nebî aleyhisselam : «Zina eden bir kimseye sizin kitabınızda ne buyuruyorsunuz?» diye sordu. Yüzleri karaya boyanır ve böylece, rezil - rüsvay edilirler.» dediler. Nebî aleyhisselam; «Yalan söylüyorsunuz. Tevrat'ta recm âyeti vardır. Eğer doğru söylüyorsanız Tevrat'ı getirin.» buyurdu. Bunun üzerine onlara Tevrat'ı okuyacak birisini getirdiler. Bu genç Tevrat'ı okumaya başladı. Recm âyetine gelince, elini üzerine koydu. Kendisine elini kaldırı denilince elini kaldırdı ve recm âyeti meydana çıktı. Bunun üzerine genç (veya yahudiler); «Ya Mu-hammed, şüphesiz Tevrat'ta recm âyeti vardır. Fakat biz bunu kendi aramızda gizlemek istemiştik.» dediler. Rasûlülah sallal-lahu aleyhive sellem, zina eden kadınla erkeğin recm edilmesini emretti ve recmedildiler.»

İbn Ömer demiştir ki; «Yemin olsun, Yahudi'nin, kadını kendi vücuduyla koruduğunu gördüm.» (Hadisi Buhari ve Müslim rivayet etmiştir.) Ahmed bin Hanbel'in rivayetinde ise; «Yahudiler, ismi İbn Süreyya olan şaşı bir okuyucu getirdiler» şeklindedir.)

Câbir bin Abdullah (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre o şöyle demiştir • -Nebi aleyhisselam, Eşlem kabilesinden bir adamı ve Yahudilerden bir adamı recm etmiştir.» (Hadisi Ahmed ve Müslim rivayet etmiştir.)

Berâ bin 'Âzib (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre, o şöyle demiştir: «Nebi aleyhisselam'ın yanına, yüzü kömürle karartılmış dayak vurulmuş bir Yahudi getirdiler. Bunun üzerine Nebî aleyhisselam Yahudileri çağırarak; «Siz zina edenin cezasını kitabınızda böyle mi buluyorsunuz?» diye sordu. «Evet» dediler. Daha sonra onların alimlerinden birini çağırdı. «Sana Tevrat'ı Musa'ya indiren Allah aşkına soruyorum. Zina edenin cezasını kitabınızda böyle mi buluyorsunuz?» dedi. O; «Hayır, eğer bana bu sözle sormasaydım, sana haber vermezdim. Biz onda recm hükmünü buluyoruz. Lâkin bu iş eşrafımız arasında çoğaldı. Artık o hale geldik ki, şerefli birini yakalarsak, onu bırakıyoruz. Zayıfı yakalarsak, ona haddi vuruyoruz. Dedik ki: 'Geliniz soylu ya da soysuza da tatbik edeceğimiz bir şey üzerine ittifak edelim.' Ve kömüre boyamakla dayak vurmaya recmin yerine koyduk.» Bunun üzerine Rasûlülah sallallahu aleyhi ve seilem; «Allah'ımı senin emrini onlar öldürdükten sonra ilk ihya eden benim» buyurdu ve emrederek Yahudi recmolundu. Derken Al-lahu Teâlâ şu âyeti inzal buyurdu:

«Ey Rasûl! Kalpleri inanmamışken, ağızlarıyla inandık diyenler, Yahudilerden yalana kulak verenler ve başka bir topluluk hesabına casusluk edenlerden inkâra koşanlar da seni üzmesin. Sözleri asıl yerlerinden değiştirirler de, «Böyle bir fetva size verilirse alın, verilmezse kaçın.» derler.» (Maide: 41)

Yahudiler diyorlar ki ı «Muhammed'e gidin; şayet size kö-mürlemekle dayağı emrederse, onu alın. Ama recimle fetva verirse, sakının.» Az sonra Allahu Teâlâ : -Her kim Allah'ın indirdiği kitab ile hükmetmezse işte onlar kâfirlerin ta kendileridir.» «Her kim Allah'ın indirdiği kitapla hükmetmezse, işte onlar zalimlerin ta kendileridir.»

•Her kim Allah'ın indirdiği kitapla hükmetmezse işte onlar fa-sıklann ta kendileridir.» (Maide : 44, 45, 47.)

Ravi; .Bunların hepsi kâfirler hakkındadır.» dedi. (Hadisi Müslim, Ahmed bin Hanbel ve Ebû Dâvûd rivayet etmişlerdir.)

46.6.5.!. Bu Konuda Fakihlerin Görüşleri

«Bahr» kitabının yazarı; zina eden harbî'nin (*) dayak cezasına çarptırılacağına, dair icma olduğunu nakletmiştir. Şafi'î, Ebû Yusuf ve Kasimiyye; âkil, baliğ ve hür kâfirlerin kendi inançlarına göre sahih nikâh yaparak evli olanlarının, zina yaptıkları takdirde recm edebilecekleri görüşündedir, ler.

Ebû Hanife, Muhammed, Zeyd bin Ali, Nasır ve tıam Yahya; «Harbiye sopa atılır; recmedilmez.» demişlerdir. Çünkü onlara göre; müslüman olmak muhsan (evli) olmanın şartlann-

(*) Belli bir müddet İslâm diyarında kalmak İçin eman alan ehli kitab.

dandır. Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem iki Yahudiye rec-metmiştir. Ancak bu recin, Yahudilerin benimsedikleri dinin kitabı olan Tevrat'ın hükmüne göre olmuştur.

İmam Yahya; «Bu konudaki ihtilâfla birlikte, zimmi de, harbi gibidir.-» demiştir.

İmam Mâlik; -Zimmiye had uygulanmaz.» demiştir.

Müslüman ülkeden eman dileyen harbiye gelince; 'Utre, Şa-fi'i ve Ebû Yusuf'a göre ona had cezası uygulanır.

Malik, Ebû Hanife ve Muhammed'e göre ise, had cezası uygulanmaz. İbn Abdi'l-Berr; daha ileriye giderek, recin gerektiren evli olmanın şartının müslüman olmak olduğunda ittifak nakletmiştir.

Arkasından da Şafi'i ve Ahmed bin Hanbel'in cezanın uygulanması için müslüman olmayı şart koşmadıklarını söylemiştir.

Müslüman olmanın şart olduğunu söyleyenler arasında Mâ-lik'in hocası Rebî'a ve bazı Şafi'iler de vardır.

46.6.6. Sopayla Recnû Birleştirmek

İbn Hazm, İshak bin Râhûye ve Tabîinden Hasan Basrî; evli olana yüz sopa vurulup sonra recm edileceği

görüşündedirler. Bu görüşlerine Ubâde bin Sâmî't'in rivayet ettiği hadislerle delil getirdiler. Bu hadiste Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu : -Benden alınız (zinanın hükmünü) benden alınız. Allah zina eden kadınlar için bir yol tesbit etti: Bekar olana yüz sopa ve bir sene sürgün. Evli olana da yüz sopa ve recm.» (Hadisi Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizî rivayet etmişlerdir.)

Ali (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre; kendisi perşembe günü yüz sopa vurup, cuma günü de recmederek; «Allah'ın kitabına göre ona sopa vurdum. Rasûlullah'ın sözüne göre de recm ettim.» demiştir.

Ebû Hanife, Mâlik ve Şafi'i «Sopa ile recm beraberce uygulanmaz. Şüphesiz sadece recm gereklidir.» demişlerdir.

Ahmed bin Hanbel'den bu konuda iki rivayet vardır: Birincisine göre; ikisi bîrden uygulanır. (Bu görüş, iki rivayetten en açık olanı olup Hıraki de bu rivayeti seçmiştir.) Diğer rivayet ise; çoğunluğun görüşü olan ikisinin birlikte uygulanamayacağıdır, (İbn Hâmid bu görüşü tercih etmiştir.)

İkisinin birlikte uygulanamayacağını söyleyenler, bu görüşlerine Rasûlullah'ın Mâ'iz'i, Gâmidîyye'yi ve iki yahudi'yi recm edip bunlara sopa vurmamasını delil getirmişlerdir.

Diğer delilleri de şudur: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Üneys'ü'l-Eslemî'ye; -Suçunu itiraf ederse, o kadını recmet.» demiştir; Sopa vurmaya emretmemiştir. Bu olay, en son vaki olan olaydır. Çünkü Ebû Hureyre (son müslümanlardandır) rivayet etmiş olup bu, daha önce beraberce uygulanan sopa ve recm cezalarını neshetmiş olur. Sonra Ebû Bekir ve Ömer (r.a.), hilâfetleri döneminde recm yapmışlar, fakat sopayla recmin arasını cemetmemişlerdir.

Dehlevî ise, hadisler arasında herhangi bir çelişki bulunmadığını birbirleri nesh etmediklerini ve işin hakime bırakılacağı görüşünü savunarak şöyle devam etmiştir: -Bana öyle geliyor ki; hakimın recmle sopa arasını cemetmesi caizdir. Nebi aley-hisselam'dan sadece recmi uyguladığı rivayet edildiğine göre; hakimın recmi yeterli bulması müstehabdır. Bunun hikmeti şudur: Recm, cana dokunan bir cezadır. Arzu edilen suçun engellenmesi durumu recmle hasıl olmuştur. Sopa ise, terkine ruhsat verilen fazladan bir cezadır. Bana göre, recmi yeterli bulmanın sebebi budur.»

46.6.7. Ceza Vermenin Şartları

1. Akü.
2. Bulûğ.
3. İhtiyar.
4. Haram olduğunu bilmek.

Çocuğa, deliye ve zorla yaptırılana had cezası uygulanmaz. Çünkü Aişe'nin rivayet ettiğine göre Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Üç kişiden teklif kaldırılmıştır. Uyanmıyana kadar uyuyandan, balığ oluncaya kadar çocuktan, akıllanmıyana kadar deliden.»

(Hadisi Ahmed bin Hanbel, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce ile Hâkim rivayet etmiştir. Hâkim; -Hadis, Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir,» demiştir. Tirmizî ise hadisi sahihlemiştir.)

Haram olduğunu bilmeye gelince; had cezası haram işleyene uygulanır. Halbuki bu kimse haram işlediğini bilmemektedir. Nebi aleyhisselam Maiz'e dönerek «Zinanın ne olduğunu biliyor musun?» diye sormuştu.

Rivayet olunduğuna göre siyah bir cariye Ömer (r.a.)'a getirildi ve «Bu cariye zina etti» dendi. Ömer, {r.a.) cariye'yi kamçıyla birkaç kez dürttüktan sonra; «Alçak kadın, zina ettin öyle mi?» deyince, cariye; «İki dirhem karşılığında Gavş ile zina ettim,» dedi. Bunun üzerine Ömer (r.a.) yanında bulunan Ali, Osman ve Abdurrahman bin Avf (r.a.)'e dönerek, «Bu cariye hakkında ne diyorsunuz?» diye sordu. Ali (r.a.) «Recm edilmesini uygun görüyorum,» dedi. Abdurrahman (r.a.) da «Kardeşimin belirttiği görüşdeyim,» dedi. Osman ise; «Bu cariyenin, yaptığına basit bir şey olduğu ve bir beis bulunmadığını zannettiği kanaatindeyim. Şüphesiz Allah'ın verdiği ceza Allah'ın emrini bilene uygulanır,» dedi. Bunun üzerine Ömer (r.a.); «Doğru söyledin,» dedi.

46.6.8. Had Cezası Ne İle Sabit Olur?

Had cezası iki şeyle sabit olur. İkrar ile veya şahidlerle. 46.6.8.1. Had Cezasının İkrar ile Sabit Olması İkrar; — alimlerin dediği gibi — delillerin efendisidir. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Mâiz ve Gamidiyye'nin zina itiraflarını dikkate almış ve imamlar her ne kadar had gerektiren ikrarın kaç defa olacağına ihtilâf etmişlerse de, bu konuda ihtilâf etmemişlerdir.

Malik, Şafiî, Dâvûd, Taberî ve Ebû Sevr, had gerekmesi için bir defa itirafı kâfi görmüşlerdir. Çünkü Ebû Hureyre ve Zeyd bin Halid'in rivayet ettiklerine göre, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «Ya Üneys, o kadına git şayet suçunu itiraf ederse, onu recmet.» buyurmuştur. Kadın suçunu itiraf edince, onu recmetti fakat, ikrar konusunda adet zikretmedi.

Hanefîlere göre, ayrı meclislerde dört defa ikrar etmesi gerekir. Ahmed bin Hanbel ve İshak'ın görüşü de budur. Ancak bunlar meclisin ayrı olmasını şart koşmazlar.

Birinci görüş, tercih edilen görüştür.

46.6.8.2. İkrardan Vazgeçmek Haddi Düşürür

Şafi'iler, Hanefiler ve Ahmed bin Hanbel, ikrardan dönmekle haddin düşeceği görüşündedirler. Çünkü Ahmed bin Hanbel'e göre Ebû Hureyre ve Tirmizî'nin rivayet ettiği hadiste şöyle geçmektedir. Maiz'e taşları atılınca duyduğu acının şiddetinden kaçtı. Yanında devenin ağız kemikleri bulunan bir adamın yanına uğradı. Adam bu kemiklerle Maiz'e vurmaya başladı ve insanlar da yetişip ölünceye kadar vurmaya başladılar. Durum Rasûlullah'a anlatılınca «Keşke onu bı-raksaydınız.» buyurdular. (Tirmizî, «Bu hadis hasendir» demiştir. Hadis Ebû Hureyre'den değişik şekilde rivayet olunmuştur.) Ebû Dâvûd ve Nesâî de Câbir hadisinden benzerini rivayet etmişlerdir. Onların rivayetinde şu ziyade vardır: «Adama taşlar dokununca bağırmaya başladı; «Ey ahali, beni Rasûlullah'a götürün; şüphesiz beni kavmim aldatarak mahvettiler. Durumumu haber verin. Rasûlullah beni öldürecek değildir.» dedi. Biz aldırış etmeden adamı öldürdük. Rasûlullah'm yanına dönerek durumu haber verdiğimizde; «Keşke onu bırakıp bana getirseydiniz?» buyurdular.

■ 46.6.8.3. Kadınla Zina Etliğini ikrar Edenle Bunu İnkâr Eden Kadının Hükümü

Erkek, belli bir kadınla zina ettiğini ikrar eder de, kadın zinayı inkâr ederse, yalnız erkek üzerine had cezası uygulanır. Kadın ise cezalandırılmaz. Çünkü Ahmed bin Hanbel ve Ebû Davud'un Sehle binti Sad'dan rivayet ettiklerine göre; «Bir adam Nebi aleyhisselam'a gelerek ismini verdiği bir kadınla zina ettiğini söyledi. Bunun üzerine Nebi aleyhisselam haber saiarak kadını çağırtdı ve ona zina edip etmediğini sordu. Kadın zinayı inkâr edince yalnız adamı recmetti ve kadını serbest bıraktı.»

Adama uygulanan bu ceza, ikrar ettiği zinanın cezası olup. Mâlik ve Şafi'i'nin dediği gibi kadına iftira cezası değildir.

Evsâî ve Ebû Hanife ise şöyle demişlerdir: «Sadece iftira ettiği için had cezası uygulanır. Çünkü kadının inkârı şüphe doğurmaktadır. Ancak bu görüşe göre; «Kadının inkârı, erkeği ikrar etmez» şeklinde itiraz edilebilir. Hadeviyye, Muhammed ve rivayet olunduğuna göre Şafi'i, zina ve iftira için had cezası uygulanacağı görüşündedirler. Çünkü Ebû Dâvûd ve Nesâî'nin İbn Abbas'dan rivayet ettiklerine göre Bekir bin Leys'den bir adam Nebi aleyhisselam'a gelerek bir kadınla zina ettiğini dört defa ikrar etti. Bekar olduğu için Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ona yüz sopa vurdu. Sonra kadınla zina ettiğine dair bir delil istedi. Bunun üzerine kadın; «Yalan söylüyor ya Rasûlallah!» dedi, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de adama iftira cezası olan seksen sopa vurdu, (1)

Zina ithamında bulunmak, kadın ve erkeğin küçük düşürülmesinde, kerametlerinin kaybolmasında, kendilerine, ailelerine ve nesillerine aybın isnad edilmesi konusunda kötü sonuçlar doğurur. Bu bakımdan İslâm dini bu suçun isbatında çok şiddetli davranmış, böylece temiz insanlara ebedî bir rezillik ve asırlar sürecektir bir ar isnad etme yoluna set çekmiştir. İslâm zina isnadında bulunanlara aşağıdaki hususları şart koşmuştur.

46.6.S.4. Zina İsnadında Bulunma Şartları

1. Diğer hukukdaki sahihlerin sayısı hilâfına, dört şahidin bulunması: Allahu Tealâ şöyle buyurmuştur: «Kadınlarınızdan zina edenlere, bunu ispat edecek aranızdan dört şahid getirin. Şahadet ederlerse, ölünceye veya Allah onlara bir yol açana kadar evlerde tutun» (Nisa : 15)

-İffetli kadınlara zina isnad edip de sonra dört şahid getiremeyenlere seksen değnek vurun. Ebediyen onların şahitliğini kabul etmeyin» (Nûr: 4)

Eğer şahidler, dörtten az olursa şahadetleri kabul olunmaz.

Şahidler cezalandırılır mı?

Hanefiler, Mâlik, Şafi'i'nin görüşünü benimseyenle İmam Ah-med «evet» demişlerdir. Çünkü Ömer (r.a.), Muğire'ye şahidlik yapan Ebu Bekr'e, Nafi ve Şube bin Mased'e iftira cezası tatbik etmiştir.

Dendi ki dört kişiden az olan şahidlere iftira cezası uygulanmaz. Çünkü bunların niyeti şahitliği eda etmek olup, şahadet edilen kişiye iftira atmak değildir. Bu görüş Hanefi ve Şafi'i'ler-ce benimsenmiş olup Zahirilerin de görüşü böyledir.

2. Buluş: Allahu Tealâ şöyle buyurmuştur ■ «Erkeklerinizden iki şahid tutun; eğer iki erkek bulunmazsa, şahidlerden razı olacağımız bir erkek, biri unuttuğunda diğeri ona hatırlatacak iki kadın olabilir.» (Bakara: 282.)

(1) Nesai, «bu hadis münkerdir» demiştir. İbn Hibbân da «bu hadisle delil getirmek batıldır» demiştir.

Eğer buluş çağma ermemişse şahidliği kabul olunmaz. Çünkü o erkeklerden sayılmaz. Şahidliği kendi başına eda etmeye muktedir olsa bile şahadetine razı olunacak cinsten de değildir. Çünkü Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem «Üç kişiden teklif kaldırılmıştır. Buluş çağına erinceye kadar çocuktan, uyanınca-ya kadar uyuyandan, akıllanınca-ya kadar deliden- buyurmuştur.

Çocuk kendi malını korumayı üzerine almaya ehil görülmezse, başkasına şahidlik etmeyi nasıl üzerine alabilir?

Çünkü şahadet, kefalet kısmından sayılır.

3- Akıl: Geçen hadisten dolayı deli ve bunak kimsenin şe-hadeti kabul olunmaz. Çocuğun şahidliği akbnm azlığından dolayı kabul olunmayınca deli ve bunağın şahidliği evlâ yoluyla kabul olunmaz.

4. Adalet: Çünkü Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: «İçinizden iki adil şahit getirin.» (Talâk : 2)

«Ey iman edenler! Eğer yoldan çıkmışın biri size bir haber getirir ise, onun iç yüzünü araştırın, yoksa bilmeden bir millete fenahk edersiniz de sonra ettiğinize pişman olursunuz.» (Hu-curat: 6)

5. Müslüman olmak: İster müslümana isterse gayri müs-lime şahidlik etsin, şahitlik edenin müslüman olması gerekir.

Bu hüküm imamlar arasında ittifak konusudur.

6. Gözü ile görmesi: Yani, sürme çöpünün sürmeliğe ve kova ipinin kuyuya girdiği gibi, cinsel organlarının birbirine girdiğini gözüyle görmesi gerekir. Çünkü Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Mâiz'e «Belki onu öptün veya göz kırptın veya baktın öyle mi?» demiş. Mâiz ise «Hayır ya Rasûlallah!» demiştir. Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve seîlem ona kinaye değil, bir açık sözle sordu. Mâiz de «sürme mili sürmelikte, kova ipi kuyuda kaybolduğu gibi bu kadınla zina yaptım» demiştir.

Şahadette bulunabilmek için doktor, ebe ve benzerleri için bakmak mubah olduğu gibi, bu durumda da bakmak mubahtır.

7. Sözün açık olması i önceki hadiste geçtiği gibi kinaye ile değil şahidliğin açık sözle olması gerekir.

8. Meclisin bir olması: Cumhur f ukahanın görüşüne göre, bu tip şahadetin şartlanndan birisi de şahidlerin zaman ve yerdeğişmeden bir mecliste şahidlik etmeleridir. Şayet ayrı ayrı gelirlerse şahidlikleri kabul olunmaz. Şafi'i'ler, Zahiriler ve Zeydiler bu şartı kabul etmezler. Onlara göre tcplu halde veya ayrı olarak, bir mecliste veya değişik meclislerde şahidlik yaparlarsa şahidlikleri kabul olunur. Çünkü Allahu Teâlâ, şahidliği zikretmiş fakat meclisi zikretme-miştir. Çünkü, her şahadet, meclisleri ayrı bile olsa, —diğer şahadetlerde olduğu gibi— birbirine uygun düşerlerse kabul olunurlar.

9. Şahidlerin erkek olması: Zina şahidliğinde, şahidlerin erkek olması gerekir. Bu konuda kadınların şahidliği kabul olunmaz.

İbn Hazm'a göre; zinada iki müslüman. kadın bir erkeğe denk tutulur. Böylece şahidler; üç erkek, İki kadın veya iki erkek, dört kadın veya bir erkek altı kadın, yahut da hiç erkek olmadan altı kadm olabilir.

10. Zaman aşımına uğramaması: Çünkü Ömer (r.aJ şöyle demiştir: Herhangi bir had cezasına şahidlik eden bir kavim, olayın olduğu zaman şahidlik yapmayıp daha sonra yaparlarsa, kinden dolayı şahidlik yapmış olurlar ki, bunların şahidliği geçerli değildir. Eğer şahidler, zaman aşımına uğradıktan sonra zina olayına şahidlik yaparlarsa, bunların şahidliği Hanefi-lere göre kabul olunmaz.

Bu görüşlerine sununla delil getirmektedirler: «Şahid, olaya tanık olduğu zaman, şahadeti eda etmekle, suçü işleyeni örtbas etmek arasında muhayyerdır. Üzerinden belli bir zaman geçinceye kadar olaydan bahsetmemesi örtbas cihetini tercih ettiğini gösterir. Şahit bundan sonra şahidlik yaparsa, bu gösteriyor ki, daha önce taşımış olduğu kin, onu bu şahidliğe sevketmiştir. Ömer (r.a.)'ın dediği gibi, töhmet ve kinden dolayı olduğundan, bu gibilerin şahadeti kabul olunmaz. Hiçbir kimsenin bu sözü yadırgadığı nakledilmediğine göre bu görüş icma olmuş olur.

Bu hüküm, şahide şahadeti tehir edecek bir özür bulunmadığı zamandır. Şayet mahkemenin görüleceği yerden uzakta olması şahidin hasta olması ve buna benzer engellerin bulunması halinde, şahidliği tehir edecek açık bir özür varsa bu durumda şahidlik kabul edilip zaman aşımıyla batıl olmaz.

Bu şartı koşan Hanefiler, bu şart için bir son vakit takdir etmeyip, vakit belirlemek sakıncalı olduğundan işi özürlerin değişik olmasına göre bütün durumları nazarı dikkate alarak hakimnin takdirine bırakmışlardır.

Bazı Hanefiler, zaman aşımını bir ay, bazıları ise altı ay olarak takdir etmişlerdir. Malikiler, Şafiiler, Zahiriler ve Şia'nın Zey-diyye kolundan cumhur fukahaya gelince; onlara göre, zaman aşımı, her ne kadar tehir edilirse, edilsin şahadetin kabulüne mani değildir.

Hanbelilerin iki görüşü vardır. Birisi Ebû Hanife gibi, diğeri ise cumhur gibidir.

46.6-8.5. Hakim Kendi Bildiğiyle Hüküm Verebilir Mi?

Zahirilere göre, ister, hakim olmadan önce olsun ister sonra olsun kan, mal, kısas, zina ve had cezalarına kendi bildiğiyle hüküm vermesi hakime farzdır. Hakimnin kendi bilgisiyle hüküm vermesi daha kuvvetlidir. Çünkü böyle bir hüküm hakka en yakın olandır, tkrar ve delil bundan sonra gelir. Allahu Te-alâ şöyle buyurmuştur: «Ey inananlar kendiniz ana - babanız ve yakınlarınız aleyhlerine de olsa, Allah için şahid olarak adaleti gözetin.» (Nisa; 135.)

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Sizden her kim bir kötülük görürse, onu eliyle düzeltsin, buna gücü yetmezse, lisanıyla düzeltsin.» Sahih olarak sabit olmuştur ki, hakimnin adaletle hükmetmesi, üzerine bir borçtur. Zulmü değiştirmeyip zalimi zulmü üzerine bırakması adalet olamaz. Yine sahih olarak bilinmektedir ki, bildiği kötülüğü eliyle değiştirmesi ve her hak sahibine hakkını vermesi hakime farzdır. Şayet böyle yapmazsa zalim olmuş olur.

Cumhur fukahaya gelince bunlar hakimnin kendi bilgisiyle hüküm veremeyeceği görüşündedirler. Ebu Bekir

şöyfe demiştir : «Bir kimsenin bir suç işlediğini görürsem delil bulununcaya kadar ona ceza uygulamam.» Çünkü hakim de diğer fert-ler gibidir. Yanında tam bir delil bulunduğunu görünceye kadar söylemesi caiz değildir. Şayet hakim, görerek bir kimseye zina suçu isnad eder de sonra bu iddiasını tam bir delille kanıtlayamazsa kendisine iftira cezasını uygulamak lâzım gelir. Hakime bildiğini söylemek haram olunca bildiğiyle amel etmesi evlâ yoluyla haram olur. Bu görüşün aslı şu âyet-i kerimeden kaynaklanmaktadır: «İşte bunlar şahid getirmedikçe Allah katında yalancı olanlardır.» (Nur: 13)

46.6.8.6. Hamilelikte Had Sabit Olur Mu?

Cumhur ulema yalnız hamilelikte had cezasının uygulanmayacağı bilâkis itiraf veya delil gerektiği görüşündedir. Bu görüşlerine, şüphelerle had cezalarının düştüğü konusunda gelen hadislerle delil getirirler. Ali'den rivayet olunduğuna göre; Ali (r.a.) hamile bir kadına «zinaya zorlandın mı?» diye sordu. Kadın «hayır» dedi. Ali; «belki uykudayken adam sana gelmiştir» dedi. Cumhur ulema demiştir ki; adil ravilerin Ömer (r.a.)'den rivayet ettiklerine göre «uykusunun ağır olduğunu ve bu esnada kendisine gelen adamın kim olduğunu bilemeyen kadının iddiasını kabul etmiştir.» Mâlik ve arkadaşları ise şöyle dediler: «Kadın hamile kaldığı zaman kimden hamile kaldığını bilmez, zinaya zorlandığını da bilmezse kendisine had cezası uygulanır.» Devamla dediler ki; «Şayet zorla zina ettirildiğini iddia ederse, zorlandığına dair bir işaret göstermesi gerekir. Meselâ bekâr olanın kendisinden kan akar vaziyette gelmesi veya vücudunda zorlanma izlerini ortaya çıkarması gibi. Evli olduğunu iddia etmesi de bunun gibidir. Evli olduğu iddiası ancak delil getirirse kabul edilir.» Bu görüşlerine Ömer'in şu sözüyle delil getirdiler: *Delil bulunursa veya hamile kalmışsa veya itiraf ederse, evli olarak zina eden her erkek ve kadını recm etmek vaciptir.» Ali (r.a.) şöyle demiştir: -Ey insanlar, zina ikidir. Gizli zina, açık zina. Gizli zina şahidlerin şahadiyetiyle belli olur. Böylece şahidler ilk meseleyi ortaya atan kişiler olmuş olurlar. Açık zina ise hamilelikle ve itirafıyla ortaya çıkar.» Cumhur ulema dediler ki: «Bu görüş sahabenin sözüdür. O devirde bunlara muhalif kimse ortaya çıkmadığına göre icma hasıl olmuş oldu.»

46.6.8.7. Kesin Olarak Beraatt Gerektiren Şeyin ortaya Çıkmasıyla Haddin Düşmesi

Kadının bekâretinin zail olmaması veya fercinin kapalı olması, erkeğin cimadan aciz veya organının kesik olması gibi, kadın ve erkeğin herhangi birinden zina vaki olamayacağı kesin olarak belli olunca had cezası düşer. Easûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Ali'yi bir kadının yanına giren adamı recmetmek için göndermişti. Ali (r.a.) adamı suda yıkanırken buldu. Onu recmetmek için eliyle tutup sudan çıkardı. Bir de baktı ki adamın organı kesik. Bunun üzerine adamı bırakarak Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e döndü ve durumu anlattı.

46.6.8.8. Evlenen Kadının Altı Aylık Çocuk Doğurması

Kadının evlendiği zaman, evlendiği müddetten sonra altı aylık çocuk doğurmasıyla üzerine had cezası uygulanmaz. İmam Malik şöyle demiştir: »Bana ulaşan habere göre; «Osman (r.a.) 'a, evlendikten sonra altı aylık çocuk doğurmuş bir kadın getirdiler. Bu kadının recmedilmesini emretti. Bunun üzerine Ali (r.a.) şöyle dedi: -Bunu yapamazsınız. Şüphesiz Allah Tealâ kitabında; -Onun ana karnında taşınmasıyla, süttan kesilme müddeti otuz aydır» (Ahkâf: 15) «Anneler, çocuklarını, emzirmeyi tamamlamak isteyen baba için tam iki sene emzirir-ler.» (Bakara: 223) buyurmuştur. Bu durumda hamilelik müddeti altı ay olmuş oluyor ki, o kadını recm edemezsiniz» Bunun üzerine Osman (r.a.) kadının arkasından haber saldı. Fakat giden adam kadını recmedilmiş olarak buldu.

46.6.9. Cezanın Uygulanma Vakti

Bidâyet'ül-Müctehid'de şöyle denmektedir: «Had cezasının uygulanma vaktine gelince; alimlerin çoğunluğuna göre, şiddetli sıcak ve soğukta, bir de hastaya had uygulanmaz. Alimlerden bir grup, bu durumda -Had uygulanır» görüşündedir. Ahmed ve Ishak bu görüşte olup Ömer (r.a.) 'in, Kudame'ye hasta olduğu halde had cezası verdiğini delil getirmişlerdir.»

Ibn Rüşd devamla demiştir ki:

«İstisna yapmadan mutlak olarak had cezasının uygulanacağı görüşünde olan; «Hastaya ceza uygulanır.» demiş, cezanın manasını dikkate alan ise; «Hasta iyileşinceye kadar üzerine had uygulanmaz- görüşünü savunmuştur. Şiddetli sıcak veya soğukta da durum aynıdır.»

Şevkani şöyle demiştir: «Bahr kitabında anlatıldığına göre; 'Bekâr olana şiddetli sıcak veya soğuk gidinceye kadar, hastaya da iyileşinceye kadar zaman tanınır. Eğer hastanın iyileşmesi ümid edilmiyorsa; bu durumda Hâdî ve arkadaşı Şafi'i; «Da-yanabilirse hurma ağacının dalıyla dövülür.- demişlerdir.

Nasır ile Müeyyed Billah ise; «iyileşmesi ümid edilmese bile hastaya ceza uygulanmaz.» demişlerdir. Ancak, daha sonra açıklanacağı üzere, Ebû Ümâme bin Sehl bin Hanif hadisine göre birinci görüş daha doğrudur.

Recm edilmesi gereken kimsenin hasta olması veya başka durumlarda bulunmasma gelince; 'Itre, Şafi'iler, Hanefiler ve Malik; «Hastalık veya başka şey için recm ertelenmez. Çünkü maksat bu kişiyi telef etmektir.» demişlerdir.

Mervezi şöyle demiştir: «İster ikrar ile sabit olsun, ister delille sabit olsun, recm cezası şiddetli sıcak, şiddetli soğuk ve hastalıktan dolayı tehir edilir.»

İsfirâyînî ise; yalnız hastalıktan dolayı recmin tehir edileceğini söylemiş, «Sıcak ve soğukta ise derhal veya delil bulunup ikrar olmadığı veya ikrar olup delilin bulunmadığı durumda recm edilir.» demiştir.

Hamile ise, doğuruncaya kadar, emzirecek başka kimse bulamadığı takdirde, çocuğunu emzirinceye kadar recm edilmez.

Ali (r.a.) 'dan rivayet edildiğine göre, o demiştir ki: *Rasû-lüllah sallâllahu aleyhi ve sellem'in bir cariyesi zina ettiğinde, bana cariyeye sopa vurmamı emretti. Yanma geldiğimde baktım ki, henüz yeni nifas olmuş. Ben ona dayak vurursam, öldürürüm diye korktum. Durumu Nebi aleyhisselâm'a anlattığımda bana; 'İyi ettin. İyileşinceye kadar onu bırak.' buyurdular.» (Hadisi Müslim, Ahmed, Ebû Davud, Tirmizi rivayet etmiş ve Tirmizi sahihlemiştir.)

46.6.10. Recm Edilen İçin Kuyu Kazmak

Recm edilen için kuyu kazmak hakkında gelen hadisler muhtelif olup, bazıları kuyu kazılmasını belirtmiştir, bazıları ise bu konuda pek açıktır. İmam Ahmed; -Hadislerin çoğunluğu kuyu kazılacağı yönündedir.» demiştir.

Bu konudaki hadislerin ihtilafı sebebiyle fakihler de ihtilâf etmiştir:

Mâlik ve Ebû Hanîfe; «Recin için kuyu kazılmaz.» demişlerdir. Ebû Sevr ise; «Kuyu kazılır.» demiştir.

Ali tr.a.J 'den rivayet edildiğine göre; Şurahe el-Hemedânî'ye recm emrini verdiği zaman onu çıkarttı. Bir kuyu kazdırarak içine soktu ve insanlar taşlamaya başladılar.

Şafi'i; «Bu konuda serbestlik vardır.- demiştir. Ondan, «Kadın için, kuyu kazılacağı- rivayet olunmuştur.

'Itre; «Kuyunun, erkeğin göbeğine, kadının ise göğüslerine kadar kazılmasının müstehab olduğu» görüşünü belirtmiş; «Kuyu kazılmadığı zaman, kadının duyduğu acıdan sağa-sola dönüp avretinin açılmaması için bütün elbiselerinin giydirilmesi ve bağlanması müstehab olduğunu» söylemiştir.

Alimler, kadının ancak oturarak recm edilebileceği konusunda ittifak etmişlerdir. Erkeğin ise, alimlerin çoğuna göre ayakta recm edilmesi gerekir.

Mâlik; -Erkek de oturarak recm edilir.» demiştir. Diğerleri ise; «Cezayı uygulayan imam bu konuda muhayyerdir.» demiştir.

46.6.11. Recm'de İmanın ve Şahidlerin Hazır Bulunması

«Neyl'ül-Evtâr-da yazarı şöyle demiştir: -Bahr kitabı yazarının 'İtrî ve Şafi'i'den naklettiğine göre, imanım, recmde hazır bulunması gerekmez. Hazır bulunması gerektiğine dair delil bulunmadığından, doğru olan görüş budur. Daha Önce geçtiğine göre, Nebi aleyhi's-salatü ve's-selâm, Mâiz'in recmi için emir verdi, fakat recmde bulunmadı. Halbuki zina Mâiz'in ikrarı ile sabit olmuştu. Yine bunun gibi, bazıların zannının aksine, Gamidiye'nin de recminde bulunmadı.»

«Telhis» kitabında şöyle geçmektedir: «Bu iki hadisin hiç bir tarikinde Rasûhıllan sallâllahu aleyhi ve sellem'in recmde hazır bulunduğu vaki olmamıştır. Bilakis, bazı tarikler hazır bulunmadığına delalet etmektedir. Bu delâlet sebebiyle Şafi'i kesin olarak şöyle demektedir: «Ebû Dâvûd ve diğerlerinin «Sünen» inde, Nebi aleyhisselâm'ın Gamidiyye'nin recminde bulunmadığına dair delâlet vardır. Bunun böyle olduğu kesinleşince, ne şahidlerin, ne de imanın hazır bulunmasının gerekli olmadığı ortaya çıkmış oldu. Müstehab olma durumuna gelince; İbn Dakik el-'İyd'in naklettiğine göre fakihler; «Zina, ikrarla sabit olursa, şahidlerin önce başlamasını müstehab saymışlardır.*

46.6.12. Had Cezasında Müminlerden Bir Taifenin Hazır Bulunması

Allahu Teâlâ şöyle buyurmaktadır: «Zina eden kadın ile zina eden erkeğin her birine yüz değnek vurun; Allah'a ve âhi-ret gününe inanıyorsanız, Allah'ın dini konusunda o ikisine acımayın. Onıarm ceza görmesine, inananlarda bir topluluk da şa-hid olsun.» (Nur: 2)

Alimler, bu âyet-i kerimeyle, had cezasına müminlerden bir topluluğun hazır bulunmasını müstehab saymış, ancak bu topluluğun sayısında ise ihtilâf etmiştir. Bazıları dört, bazıları üç, bazıları iki, bazıları ise yedi ve daha çok demişlerdir.

46.6.13. Sopanın Vurulacağı Yer

Ebû Hanîfe ve Şafî'i, organın ve yüzün dışında diğer azalara vurulacağı görüşüne varmışlardır. Organ ve yüze ilaveten, Ebû Hanîfe başı da istisna etmiştir.

Mâlik; «Bütün had cezalarında erkek soyulur.» demiştir. Ebû Hanîfe ve Şafî'ye göre, iftira cezası dışında durum aynıdır; sopa ayakta değil oturarak vurulur.

Nevevî şöyle demiştir: «Bizim arkadaşlarımız demişlerdir ki: Eğer kamçıyla dövülürse, kamçının, orta büyüklükte, bastonla ağaç dalı arasında olması gerekir. Eğer hurma dalıyla vurulursa, kuru ile yaş arası hafif bir dal seçilir ve şiddetli ile hafif darbe arasında bir vurmayla suçlu dövülür. Döverken, elini başının tepesine kadar kaldırmaz, tamamen aşağıda da tutmaz. Bilakis, dirseğini normal bir şekilde kaldırır.

46.6.14. Bekâra Zaman Tanımak

Bekâra, şiddetli sıcaklık veya soğuk geçinceye kadar müsaade edilir. İyileşmesi umulan hasta da bunun gibidir. Şayet iyileşmesi ümidi yoksa, bu durumda Şafî'nin arkadaşları; «Da-yanabilirse, hurma dalıyla dövülür.» demişlerdir. Ebû Dâvûd ve diğerlerinin ensâr'dan bir kişiden rivayet ettiklerine göre; ensardan biri hastalanmıştı. O kadar zayıf ve halsiz düşmüştü ki, bir deri bir kemik kalmıştı. Birinin cariyesi onun yanına gitti. Adam, hareketlenip cariyeye saldırdı ve ona tecavüz etti. Kendi kavminden bazı adamlar ziyaret için ona geldiklerinde durumu onlara anlattı ve «Benim hakkımda Ra-sûlullah'a sorun. Ben yanıma gelen bir cariyeye ile zina ettim.» dedi. Arkadaşları, durumu Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e arzetttiler ve «Biz insanlar arasında onun kadar zaafa uğramış, darda kalmış kimse bilmiyoruz. Eğer onu kaldırıp sana getirseydik, kemikleri dağılırdı. O ancak kemik ve deriden ibaret kalmıştır.» diye ilave ettiler. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, onlara yüz tane ağaç dalını (veya çöpünü) birleştirerek bir kerede ona vurmalarını emretti.

46.6.15. Had Cezasından Dolayı Ölene Diyet Gerekir Mi?

Had cezasından dolayı ölene diyet yoktur.

Nevevî, Müslim Şerhi'nde şöyle demiştir: «Alimler, kendisine had cezası gereken kimseyi, hâkim veya cellad ona ceza tatbik ettikten sonra ölürse, ne hâkim'e ne cellad'a, ne de beyt'ül-mâl'e bu kişinin diyetini ödemek gerekmeceği üzerinde icmâ etmişlerdir.»

Buraya kadar geçenler, zina suçunun cezasıdır. Bunun dışında bazı suçları ve hükümlerini de aşağıda açıklıyoruz:

46.6.16. Lût Kavminin Fiili

Livata (eşcinsellik) suçu, suçların en büyüklerindenidir. Bu suç, ahlâkı, dini, fitratı ve dünyayı ifsad eden en büyük bir fuhuştur. Hayat için başbaşa bir tehlikedir. Allahu Teâlâ bu suçu işleyenleri en büyük azaba duçar kılmış, Lût kavmini yerle bir ederek, işledikleri pislğin cezası olarak üzerlerine «siccîl»den taşlar yağdırmıştır. Onlara verilen bu azab, gelecek nesillere ibret olsun diye Kur'an-ı Kerim'de zikredilmiştir:

«Lût'u da gönderdik. Milletine; «Siz, dünyalarda hiç kimsenin sizden önce yapmadığı bir hayasızlığı mı yapıyorsunuz? Siz kadınları bırakıp şehvetle erkeklerle yaklaşıyorsunuz. Doğrusu siz çok aşın giden bir milletsiniz!» dedi. Milletin cevabı sadece; «Onlan kasabanızdan çıkarın. Güya onlar temiz kalmaya uğraşan insanlarmış.» demek oldu. Bunun üzerine Lût'u ve taraftarlarını kurtardık. Yalnız karısı geride kalıp helake uğrayanlardan oldu. Geriye kalanların üzerine öyle bir yağmur yağdırdık ki, suçluların sonunun nasıl olduğuna bir bak!» (A'râf: 80 - 84)

«Elçilerimiz Lût'a gelince, onun fenasına gitti, çok sıkıldı. -Bu çetin bir gündür.- dedi. Milleti ona koşarak geldiler. Daha önce kötü işler işliyorlardı. «Ey milletim! İşte bunlar benim kızlarını, onlar sizin için daha temizdir (size nikaylayabilirim). Allah'tan sakının, konuklarımın önünde beni rezil etmeyin. İçinizde aklı başında kimse yok mudur?» dedi. «Andolsun ki, senin kızlarınla bir işimiz olmadığını biliyorsun. Doğrusu ne istediğimiz farkındasın.» dediler. «Keşke, size yetecek bir kuvvetim olsa veya sağlam bir yere sığsam.» dedi. (Melekler) dediler ki: «Ey Lût! Biz Rabbinin elçileriyiz. Onlar sana işemeyecekler. Geceleyin bir ara ailenle yola çık. Karının dışında kimse geri kalmasın. Doğrusu onların başına gelen onun başına da gelecektir. Va'deleri gün doğana kadardır. Gün doğması yakın değil mi?» Buyruğumuz gelince, oraların altını üstüne getirdik. Üzerine de Rabbinin katından işaretli olarak yığın yığın sert taş yağdırdık. Bunlar, zâlimlerden hiç bir zaman uzak olmayacaktır.» (Hûd: 77 - 84)

Nebi aleyhis-salâtü ve's-selâm, bu işi yapanın öldürülmesini emretmiş ve onu lânetlemiştir.

Ebû Dâvûd, Tirmizi, Nesâî ve İbn Mâce'nin 'Ikrim'e'den, onun da İbn Abbas'dan ettiğine göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Lût kavminin yaptığı fiili işleyeni bulduğunuz zaman, hem yapanı hem de yapılanı öldürünüz.»

Nesâî'nin lâfzı ise şöyledir: «Lût kavminin yaptığı fiili işleyeni Allah lânetlemiştir. Lût kavminin yaptığı fiili işleyeni Allah lânetlemiştir. Lût kavminin yaptığı fiili işleyeni Allah lânetlemiştir.»

Şevkânî şöyle demiştir: «Bu suçu işleyene ve bu çirkin rezilliğe yaklaşıp en lâyık olan, ibret alması gerekenlere ibret olacak bir şekilde azab etmek ve bu günaha niyetlenenlerin şehvetini kırarak şekilde bir ceza vermektir. Dünyada, onlardan önce bir kimsenin yapmadığı bir fiil olan bu kavmin fuhşunu ir-tikab edenlere verilecek ceza, şiddet ve şenaat bakımından onların yakalandığı azaba denk olmalıdır. Allahu Teâlâ onları yerin dibine geçirmiş ve bu ilâhî gazab, onların hem bekârlarına hem de evlilerine dokunmuştur.» İslâm Dini, bu suçun cezasını, kötü sonuçlar doğurduğu, fert ve topluma zararlı olduğu için şiddetli kılmıştır.

46.6.17. Livata Konusunda Fakihlerin Görüşleri

Alimler, livata suçunun haramlığı ve bu suça yaklaşanların şiddetli bir şekilde cezalandırılması gerektiği konusunda İc-ma etmekle beraber, İvata için verilecek cezanın miktarı konusunda üç ayrı görüş ortaya koymuşlardır:

- a) Mutlak olarak öldürülmesi gerektiğini söyleyenler.
- b) Zina edene verilen cezanın verilmesi gerektiğini söyleyenler. Bu durumda, bekâra sopa vurulur, evli ise recmedilir.
- c) Ta'zir cezası verileceğini söyleyenler.

46.6.17.1. Öldürülmesi Gerektiğini Söyleyenler

Rasûlullah saîallahu aleyhi ve sellem'in ashabı, Nasır, Kasım bin İbrahim ve bir sözünde Şafî'ye göre; livatanın cezası, hem yapanın, hem yaptırının —bekâr dahi olsalar— öldürülmeleridir.

'İkrime'nin İbn Abbas'tan rivayet ettiğine göre, İbn Abbas (r.a.) şöyle demiştir: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu : «Lût kavminin işlediği suçu işleyeni bulduğunuz zaman, hem yapanı hem de yapılanı öldürünüz.»

(Hadisi, Nesâî hariç Buhârî, Müslim, Ebû Davûd ve Tirmizî rivayet etmiştir. Neyl'ül-Evtâr'da, «Bu hadisi Hâkim ve Beyhaki de rivayet etti.» denilmektedir. Hafız ise, «Hadisin ravileri sîkadır. Ancak hadiste ihtilâf vardır.» demiştir.)

Alî (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre; O, bu suçu işleyeni recmetmiştir. (Bu rivayet Beyhaki'ye aittir.)

Şafî'î şöyle demektedir: «Bu rivayetlerden dolayı, bekâr olsun, evli olsun, bu suçu işleyeni recmederiz.»

Ebû Bekir (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre; Ebû Bekir (r.a.), kadınların nikâhlıldığı gibi nikahlanan bir adamla ilgili olarak insanları topladı ve Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabı da bu konuyla ilgili sorular sordu. O gün en ağır konuşan Ali (r.a.) oldu. Şöyle demişti: «Bu öyle bir günahdır ki, daha önce hiç bir ümmet böyle bir günah işlememiştir. Ancak, tek bir ümmet müstesna. Onlara da Allah'ın ne yaptığını biliyorsunuz. Ben bu adamın yakılmasını uygun görüyorum.» Bunun üzerine Ebû Bekir (r.a.), Haüd bin Velid'e, adamı yakması için bir mektup yazıp gönderdi.» Cbu rivayet Beyhaki'nin olup isnadında irsal vardır.)

Şevkânî, bu rivayetlerin toplamıyla delil getirmeye kalkılabileceğini ifade etmiştir.

Bu görüşte olan âlimler, sözkonusu fiili işleyenlerin öldürülmesi keyfiyeti hakkında ihtilâf etmişlerdir :

Ebû Bekir ve Ali (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre, bunlar demişlerdir ki: «Üvatacı önce kılıçla öldürülür; günahı büyük olduğu için sonra yakılır.»

Ömer ve Osman Cr.aJ ise; «Üzerine duvar yıkılarak öldürülür.» demişlerdir.

İbn Abbas; -Şehirdeki en büyük binanın üstünden yere atılır.» demiştir.

Bağavî'nin Şa'bi, Zührî, Malik, Ahmed ve İshak'tan rivayet ettiğine göre; livatacı recmedilir. Bu görüşü Tirmizî de, Malik, Şafî'î, Ahmed ve İshak'dan rivayet etmiştir.

Zina edeni iki defa recmetmek doğru olsaydı, Lût kavminin işlediği suçu işleyen elbette iki defa recmedilirdi.

Münzirî şöyle demiştir: «Bu fiili işleyeni Ebû Bekir, Ali, Abdullah bin Zübeyr tr. anhum) ile Hîşâm bir Abdûlmelik yakmıştır.»

46.6.17.2. Zina Edene Verilen Cezanın Verilmesi Gerektiğini Söyleyenler

Sa'id bin Müseyyeb, 'Ata bin Ebi Rebâh, Hasan, Katâde, Ne-hâî, Sevri, Ezvâ'i, Ebû Talîb, İmam Yahya ve bir kavline göre Şafî'î; livatanın cezasının zina edene verilen ceza olduğu görüşündedirler. Onlar: «Bekâr olana sopa vurulur ve sürgün edilir. Evli olan ise recmedilir.- demişlerdir.

Bu görüşte olanların delilleri şunlardır:

- a) Bu fiil, zina çeşitlerindendir. Çünkü bunda bir organın diğerine teması vardır. Dolayısıyla, livata yapanla yapılan; evli ve bekâr zina edenler hakkında inen âyetin kapsamına girerler. Bu manayı şu hadis-i şerif de kuvvetlendirmektedir: -Erkek erkeğe yaklaştığı zaman, muhakkak bunlar zina etmişlerdir.»
- b) Zina cezası hakkında gelen delillerin kapsamına girmediği farzedilse bile, kıyas yoluyla zina edenlere katılmaları gerekir.

46.6.17.3. Ta'zir Cezası Verileceğini Söyleyenler

Ebû Hanîfe, Müeyyed Billah, Murtezâ ve diğer bir kavline göre Şafî'i; bu fiili işleyene ta'zir cezası verilmesi gerektiğini belirterek, «Çünkü bu fiil, zina olmayıp zina hükmünü alamaz.» demişlerdir. Şevkânî, öldürmek gerektiğini söyleyenlerin görüşünü tercih etmiştir. Delillere muhalefet ettiği için son görüşü saymış, ikinci görüşü ise tartışarak şöyle demiştir : «Livata yapan ve yaptırmanın öldürülmesi ile ilgili olarak gelen deliller mutlak olup bu deliller, Lût kavminin işlediği suçu işleyeni de kapsadığını düşündürmekle beraber, bekârla evli olanın arasını ayırıcı zina ile ilgili delillerin umumî manasını tahsis etmektedir. Aynı zamanda bu delillerin livatayı kapsamadığı düşünüldüğünde ise, yukarıda bahsedilen kıyası iptal etmektedir. Çünkü, usûl kitaplarında geçtiği üzere, bu kıyas, itibari fasid olmuş olur. Nassla beraber kıyas olmaz.»

46.6.18. İstimna (Mastürbasyon)

Erkeğin, eliyle istimna etmesi, insanda bulunması gereken edebe ve güzel ahlâka ters bir harekettir.

Fakihler, bu konuda ihtilâf etmişlerdir:

Bazıları, mutlak olarak haram olduğu görüşündedir. Bazıları ise; -Bazı durumlarda haram, bazı durumlarda ise vacib-dir.» demişlerdir. Mekruh olduğunu söyleyenler de vardır.

İstimnanın haram olduğunu söyleyenler, Malikiler, Şafî'iler ve Zeydilerdir. Haram olduğunu söyleyen bu görüş sahiplerinin delili şudur: Şüphesiz Allahu Teâlâ, bütün durumlarda fercle-rin muhaf azasını emretmiştir. Kişi istimna ettiği zaman, şu iki konuda haddi aşır Allahu Teâlâ'nın helâl kıldığından dönerek harama tecavüz etmiş olur. Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor:

«Onlar, eşleri ve cariyeleri dışında, mahrem yerlerini herkesten korurlar. Doğrusu bunlar yerilemezler. Bu sınırları aşmak isteyenler, işte bunlar haddi aşanlardır.» (Mü'minûn : 5 - 7)

Bazı durumlarda haram, bazı durumlarda ise caiz olduğunu söyleyenler Hanefilerdir. Onlar şöyle demişlerdir: «İstimna yapmadığı takdirde zinaya düşeceğinden korkarsa, 'Zararların en hafifi irtikab edilir' kaidesince istimna edebilir. Sadece şehvet celbetmek için olursa, haram olur.» Hanefiler yine şöyle demişlerdir : -Şehveti galip geldiği zaman, yanında hanımı veya cariyesi bulunmazsa, şehvetini teskin edebilmek amacıyla istimna edebilir.» Hanbeliler ise şöyle demişlerdir: «İstimna haramdır. Ancak, zinaya düşmekten veya sıhhatine bir zarar gelmesinden korkarsa, karısı veya cariyesi bulunmayıp evlenmeye de gücü yetmezse, bu durumda istimna etmesinde bir sakınca yoktur.»

İbn Hazm; istimnada günah bulunmadığını ve mekruh olduğunu söylemiştir: «Çünkü erkeğin, sol eliyle organına dokunması ümmetin icma ile mubahtır. Organa dokunmaya ilave olarak, istimnada meninin gelmesini kasten istemekten başka bir fazlalık yoktur. Meninin gelmesini istemek ise asla haram değildir. Allahu Teâlâ; «Haram olanları size genişçe anlattık.» (En'âm: 119) buyurmuştur. Kur'ân-ı Kerim'de ise istimnanın haram olduğu açıklanmamıştır. Şu âyet'i kerimeye göre ise bilâkis helâldir: «Yerde olanların hepsini sizin için yarattı.» İbn Hazm devamla demiştir ki; -Şüphesiz istimna mekruh sayılmıştır. Çünkü istimna, güzel ahlâktan olmadığı gibi, bir fazilet de değildir. Bize rivayet olunduğuna göre, fakihlerin bir kısmı istimnay mekruh saymış, bir kısmı da mubah saymıştır. Mekruh olduğunu söyleyenler; İbn Ömer ve 'Atâ'dır. Mubah olduğunu söyleyenler; İbn Abbas, Hasan ve bazı tabiin büyükleridir. Hasan; «Ashab, savaşlarda istimna ederlerdi.» demiştir. Mücahid ise; «Eskiden gençlerine istimnay tavsîye eden ve bununla iffetli olmalarının sağlanacağını söyleyenler vardı.» demiştir.»

46.6.19. Sehâk (Lezbiyenlik)

Lezbiyenlik (sevicilik), âlimlerin ittifakıyla haramdır.

Müslim, Ahmed, Ebû Davûd ve Tirmizî'nin rivayet ettikleri hadiste Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellera şöyle buyurmuştur : «Erkek, erkeğin avret mahalline bakmasın. Bir örtü içinde bir erkek diğer erkeğin tenine dokunmasın. Yine bir tek örtü içinde bir kadın diğer bir kadının tenine dokunmasın.»

Sehâk; su gelmeden kadının kadına temasıdır. 266

Erkeğin, kadının fercine suyunu akıtmadan dokunması durumunda olduğu gibi, kadının kadına gelmesinde de, had değil ta'zir cezası gerekir.

46.6.20. Hayvanlarla İlişki Kurmak

Alimler, hayvanlarla ilişki kurmanın haram olduğunda ic-mâ etmişlerdir. Bu işi yapanlara verilecek ceza konusunda ise ihtilaf etmişlerdir.

Câbir bin Zeyd'den rivayet olunduğuna göre, o şöyle demiştir : «Her kim hayvanla ilişki kurarsa, ona had cezası uygulanır.»

Ali (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre; «Eğer evli ise recme-dilir.» demiştir.

Hasan'dan rivayet olunduğuna göre; -Hayvanla ilişki kurmak, zina mesabesinde dir.» demiştir.

Ebû Hanîfe, Malik, bir görüşüne göre Şafî'i, Müeyyed Bil-lah, Nasır ve İmam Yahya; «Bu kişilere yalnız ta'zir

cezası gerektiği» görüşündedirler. «Çünkü, hayvanla ilişki, zina değildir.»

Şafî'nin diğer bir görüşü ise şöyledir. -Hayvanla ilişki kuran öldürülür. Çünkü Amr bin Ebî Amr'm, 'İkrime'den, onun da İbn Abbas'dan rivayet ettiği hadiste Nebi aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: «Her kim, hayvanla cinsel ilişki kurarsa onu ve ilişki kurduğu hayvanı öldürünüz.» (Hadisi Ahmed, Ebû Davûd ve Tirmizi rivayet etmiş, Tirmizi; «Bu hadisi, ancak Amr bin Ebi Amr'm rivayet ettiği hadis olarak bilmekteyiz.» demiştir.)

Tirmizî ve Ebû Davud'un Âsim hadisinden rivayetlerinde, Âsim'm Ebû Zerrin'den onun da İbn Abbas'dan rivayet ettiğine göre, İbn Abbas şöyle demiştir: «Hayvanla ilişki kurana had cezası uygulanmaz.» (Bu rivayetin en sahih olduğu zikredilmiştir.)

İbn Mâce'nin İbn Abbas'dan rivayet ettiğine göre, İbn Abbas, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu söylemiştir: «Her kim mahremiyle zina ederse, onu öldürünüz. Her kim hayvanla ilişki kurarsa, onu ve ilişki kurduğu hayvanı öldürünüz.»

Şevkani şöyle demiştir: «Bu hadiste, hayvanın öldürüleceğine dair delil vardır. Bundaki illet, Ebû Davûd ve Nesâî'nin, İbn Abbas'a; 'Hayvanın durumu ne olacak?' dendiği şekilde yapılan rivayettir.»

Alî (r.a.) ve bir görüşüne göre Şafî'i; ilişki kurulan hayvanın etinin haram olduğu ve kesilmesi gerektiği görüşündedirler.

Kasımiyye, Ebû Hanife, Ebû Yusuf ve diğer bir görüşüne göre Şafî'i; «Etinin yenmesinin tenzihen mekruh olduğu- görüşündedirler.

«Bahr» kitabında şöyle denmektedir: «Bir çobanın ilişki kurduğu hayvanın çirkin bir yavru doğurduğu rivayet edildiği gibi, çirkin bir yavru dünyaya gelmesin diye, eti yenmeyen hayvandan bile olsa kesilmesi gerekir. Nebi aleyhisselâm'ın, eti yenen dışıda hayvanı kesmekten nehyeden hadisi umumi olup, bu konudaki hadisle tahsis edilmiştir.»

46.6.21. Zorla İlişki Kurmak

Kadın, zinaya zorlandığı zaman, kadına had cezası gerekmez.

Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Fakat darda kalana, başkasına saldırmamak ve haddi aşmamak kaydıyla bir günah yoktur.» (Bakara: 173)

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de şöyle buyurmuştur : -Ümmetimden hata ve unutmak ile zorla yaptırılanlar kaldırılmıştır. (Yani, bunlardan dolayı hesaba çekilmeyeceklerdir.)»

Nitekim, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem zamanında, zorla zina yapılan bir kadına had cezası uygulanmamıştır.

Hiz. Ömer (r.a.) 'm yanma bir kadın getirilerek; «Kadının bir çobandan su istediği, çobanın ise kendisine teslim olduğu takdirde ona su vereceğini söylediği, kadının da mecburen çobanın isteğine boyun eğdiği» anlatılır.

Bunun üzerine Ali (r.a.), Ömer (r.a.) 'a dönerek; «Bu kadın hakkında ne dersiniz?» diye sorar. Ömer (r.a.), - Kadın bu işe zorlanmıştır.» der ve kadına birşey-ler vererek salıverir.

Bu konuda, mecbur etmek şeklinde kadına sahip olmakla, tehdit ederek zorlamak arasında bir fark yoktur.

İlim ehli, bu durumdaki kadına mehir'in gerekip gerekmemesinde ihtilâf etmiş olsalar da, zorlama konusunda ihtilâf etmemişlerdir.

Mâlik ve Şafî'i, «Mehrin gerektiğini» söylemişlerdir. Malik'in «Muvatta»nda İbn Şihâb'dan rivayet ettiğine göre; Abdülmelik bin Mervan, zorla sahip olunan bir kadına, yapılan bu işten dolayı mehir verilmesi yönünde hüküm vermiştir.

Ebû -Hanife; -Mehir gerekmez.- demiştir.

«Bidâyet'ül-Müctehid- de şöyle geçmektedir: Bu ihtilâfın sebebi; mehirin, 'nikâhın bedeli mi, yoksa bir bahşış mi?' olduğu konusundadır. Nikâhın bedeli olduğunu söyleyenler, nikâhda meh-ri gerekli görmüşlerdir. Mehirin, Allahu Teâî'nin kadınlara mahsus kıldığı bir bağış olduğunu söyleyenler ise, mehri gerekli görmemişlerdir.»

Burada Ebû Hanife'nin görüşü daha doğrudur.

46.6.22. İlişkide Hata Etmek

Erkeğin yanma, hanımının dışında bir kadın sokulup «Bu senin kaimdır.» dense, erkek de kendi kansı zannederek o kadınla ilişki kursa, alimlerin ittifakıyla kendisine had cezası uygulanmaz. Kendisine «Bu senin karındır» denmesi, yatağında kendi karısı sandığı bir kadını bulması ve onunla ilişki kurması veya karısını zıfafa çağırdığı halde başkasının gelmesi ve geleni karısı sanıp onunla ilişki kurması gibi durumlar da aynı olup, üzerine had cezası gerekmez.

Yine, mubah olan her hatalı ilişkide hüküm aynıdır.

Mahremiyle hataen ilişki kurmasına gelince; bu had cezasını gerektirir. Yine bir kimse, mahremi olan bir kadını çağırır ve bunun üzerine mahremi olmayan bir kadın gelerek onu mahremi zannedip ilişki kurarsa, kendisine had cezası gerekir.

46.6.23. Bekâretin Gitmemesi

Bekâretin gitmemesi, Ebû Hanîfe, Şafîî, Ahmed ve Zeydile-re göre; aleyhinde zina iddiasıyla şahitlik yapılan kişi hakkında şüphe olarak değerlendirilir. Dört kişi, kadının zina yaptığına şahitlik eder de, bir kaç kadın onun bekâretinin gitmemiş olduğuna dair şahitlik yaparsa, şüphe bulunduğu kadına had cezası uygulanmaz. Şahitlere de iftira cezası verilmez.

46.6.24. Hakkında İhtilâf Edilen Nikâhta İlişki

Mut'a nikâhı, değiş - tokuş yoluyla nikâh, tahlil nikâhı, veli ve şahidsiz yapılan nikâh, talâk-ı bâinle boşadığı karısının id-detinde karısının kızkardeşiyle nikâh, talâk-ı bâinle boşadığı dördüncü karısının iddetinde beşinciyle nikâh gibi, sahih olup olmadığında ihtilâf edilen nikâhlarda had cezası uygulanmaz. Çünkü, bu tip evliliklerin sıhhati hakkında fakihler arasında ihtilaf vardır. Bu konuda ihtilaf ise, ilişkide şüphe doğurur. Hadler ise, şüphelerle düşer. Zahirîler bu görüşe muhalefet etmişlerdir. Çünkü onlar, her batıl ve fasid nikâhla yapılan ilişkide haddi gerekli görürler.

46.6.25. Batıl Nikâhta İlişki

Dördüncü karısı üzerine beşinciye âimk veya evli kadını nikahlamak, yahut başkasının iddetlismi nikahlamak, yahut da üç talâkla boşadığı karısını başkasıyla evlenmeden almak gibi, bâtil olduğunda icma edilen nikâhlarda, yapılan ilişki zina sayılıp had cezasını gerektirir. Akdin mevcut olması dikkate alınmayıp, yapılan akdin cezanın düşmesine bir tesiri olmaz.

46.7. İFTİRA (KAZF) CEZASI 46.7.1. Tanımı

«Kazf» kelimesinin aslı, taş ve benzeri şeyleri atmak demektir. Musa'nın annesi hakkında Kur'ân-ı Kerîm'de geçen şu âyet bu manaya gelmektedir:

«Musa'yı bir sandığa koy da suya at.» (Tâhâ : 39.) Zina konusunda kazf, bu manadan alınmıştır. Burada, at-
maktan şer'i mana kastedilmiştir; yani zina suçu atmak.

İslâm Dini, insanların mallarını himaye etmeyi, şereflerini muhafaza etmeyi ve kerametlerini korumayı hedef almıştır. Bunun için, iyi insanlara ayıb isnad etmek isteyen kişilerin yoluna set çekmiş ve kötü kişilerin dillerine engel olmuştur. Böylece, toplum nazarında lekelenmek ve malların zarar görmesi şeklinde nefislerin zaafa uğramasına mani olur. İnsan hayatı, fuhuş kötülüğünün yaygınlaşmasından temizleninceye kadar, iman edenler hakkında* fuhuş dedikodusunun yayılmasını şiddetle önler.

İslâm, iftirayı kesin bir şekilde haram kılmış ve onu çirkin bir iş ve günah saymıştır.

İslâm Dini, ister kadın olsun, ister erkek olsun, iftira edene seksen sopa vurmaya, şahadetini kabul etmemeyi, Allah'ın rahmetinden kovulmak, lanete uğramak ve üzerine fasıkhk damgası vurulmakla hüküm verilmeyi, dünya ve ahirette acıklı bir azaba layık olmayı gerekli görmüştür. Ancak, başkasına suç isnad edenin, şüpheye yer bırakmayacak şekilde getireceği delillerle sözünün doğru olduğunu isbatlasa bile, suç isnad edilen kişinin fuhşa düştüğüne dair dört şahid getirmesi gerekir.

Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor: «İffetli kadınlara zina isnad edip de, sonra dört şahid getirmeyenlere seksen değnek vurun, Ebediyyen onların şahidliğini kabul etmeyin. İşte onlar yoldan çıkmış kimselerdir. Ama bundan sonra, tevbe edip düzelenler bunun dışındadır. Şüphesiz Allah bağışlar ve merhamet eder.»

(Nur : 4 - 5)

«İffetli, habersiz, mümin kadınlara zina isnad edenler, dünya ve ahirette lanetlenmişlerdir. Kendi dilleri, elleri ve ayakları, yapmış olduklarına şahidlik ettikleri gün, onlar büyük azaba uğrayacaklardır. O gün, Allah onlara kesinleşmiş cezalarını verecektir. Allah'ın apaçık hak olduğunu bileceklerdir.» (Nûr : 23-25)

«Müminler arasında hayasızlığın yayılmasını arzu edenlere, işte onlara dünya ve ahirette can yakıcı azab vardır.» (Nûr i 19)

Buhârî ve Müslim'in rivayetine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Helak eden yedi şeyden sakınınız!» Ashab; «Ey Allah'ın Rasûlü bu yedi şey nedir?» diye sorduklarında Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu : «1—Allah'a şirk koşmak. 2 — Sihir yapmak. 3 — Allah'ın öldürülmesini haram kıldığı bir cam öldürmek. 4 — Faiz yemek. 5—Yetim malı yemek. 6 — Düşmana hücum sırasında harpten kaçmak. 7 — Zinadan masun olan hatırandan bile geçmeyen müslüman kadınlara zina isnad etmek.»

İftiranın haram kılınışı, müminlerin annesi Aîşe (r.a.) hakkında vaki olan «İfk hadisesi» sebebiyle nazil olan âyetle sabit olmuştur. Aîşe (r.a.), bu olayı şöyle anlatmıştır: «İffetli olduğum hakkında âyet nazil olunca, Nebi aleyhisselam minbere çıktı, olayı anlattı ve geçen âyeti okudu. Minberden inince, iftira eden iki erkekle bir kadının dövülmelerini emretti ve onlara iftira cezası uygulandı. Bu kişiler, Hassan, Mustah ve Hun-ne'dir.» (Hadisi Ebû Davud rivayet etmiştir.)

46.7.2. İftira Cezasında Koşulan Şartlar

İftiranın, sopa cezasını gerektirecek bir suç olabilmesi için, bir takım şartların bulunması gerekmektedir. Bu şartların bazıının iftira edende, bazıının iftira edilende, bazıının ise iftira edilen konu hakkında bulunması gerekir.

46.7.2.1. İftira Edende Bulunması Gerektiren Şartlar

İftira edende bulunması gereken şartlar şunlardır:

- 1 — Akıl,
- 2 — Bulûğ,
- 3 — İhtiyar.

Çünkü bu şartlar, teklif için gerekli olan şartlardır. Bunlar bulunmadan teklif sözkonusu olmaz. Deli, çocuk, zorla yaptırılan kişi iftirada bulunduğu zaman, bu tür kişilere had cezası uygulanmaz. Çünkü Rasûlullah sallallahu aleyhi vesellem şöyle buyurmuştur: «Üç kişiden teklif kaldırılmıştır: Uyanıncaya kadar uyuyandan, bulûğ çağına erinceye kadar çocuktan, ayı-lıncaya kadar deliden.»

Başka bir hadiste Rasûlullah sallallahu aleyhi vesellem şöyle buyurmaktadır: «Ümmetimden, hata, unutmaya ve zorla yaptırılan günah kaldırılmıştır.» (Yani bunlardan dolayı hesaba çekilmeyeceklerdir.)

Şayet çocuk, mürâhık Cbulûğ çağına yakın) hale gelip de yaptığı iftiralarla çevreye eziyet veriyorsa, kendisine uygun tâ'-zir cezasma çarptırılır.

46.7.2.2. İftira Edilende Bulunması Gereken Şartlar

İftira edilende bulunması gereken şartlar şunlardır:

a. Akıl: Had cezası, şüphesiz, iftira edilene vaki olan zarar sebebiyle meydana gelen eziyeti men etmek için meşru' kılınmıştır. Aklını kaybedene zarar vermek, iftira konusunda mevzubahis olmadığı için, iftira eden had cezasına çarptırılmaz.

b. Bulûğ: İftira edilenin bulûğ çağına ermiş olması gerekir. Bulûğa ermemiş erkek ve kız çocuğuna iftira edene had cezası uygulanmaz. Bulûğ çağına ermeden önce, kendisiyle ilişki kurmak mümkün olan kız çocuğuna zina suçu isnad edilirse, alimlerin çoğu, bunun iftira sayılmayacağını söylemişlerdir. Çünkü bu zina değildir, öyleyse, had cezası değil ta'zir cezası gerekir.

İmam Malik; «Şüphesiz bu iftira olup iftira edene had cezası verilir.» demiştir.

İbn Arabi şöyle demiştir: «Meselenin şüpheyi ihtimali vardır. Malik, iftira edilenin ırzını ön planda tutmuş, diğerleri ise iftira edenin tarafını himayeyi gözetmişlerdir. İftira edilenin ırzını himaye etmek daha evlâdır.

Çünkü, iftira eden, lisanıyla, gizli tutulması gerekeni açığa çıkarmış oluyor ki, bu bakımdan kendisine had cezası gerekir.»

İbn Münzir şöyle demiştir: «İmam Ahmed, dokuz yaşındaki cariyeye hakkında iftira edene sopa vurulur, demiştir.

Bulûğ çağına eren çocuk da bunun gibidir. Dolayısıyla iftira eden dövülür.»

İshak şöyle demiştir: «Çağdaşları ilişki kurabilecek durumda olan köle iftira ederse, ona had uygulanır. Cariye de dokuz yaşını geçmişe bunun gibidir.»

İbn Münzir şöyle demiştir: «Bulûğ çağına ermeyene had cezası uygulanmaz. Çünkü bu bir yalıdır, ki karşı tarafa verdiği eziyetten dolayı ta'zir cezasma çarptırılır.»

c. Müslüman olması: İftira edilenin müslüman olması şarttır. Şayet iftira edilen gayri müslimlerden olursa, alimlerin çoğunluğuna göre, iftira edene had cezası uygulanmaz. Şayet aksi olup, hristiyan veya yahudi birisi, bir müslümana iftira ederse, bunlara — müslümanlara uygulandığı gibi — seksen sopa vurulur.

d. Hür olması: Köle, ister iftira edenin mülkünde olsun, ister başkasının mülkünde olsun, hür bir kimsenin köleye iftira etmesiyle, ona had cezası uygulanmaz. Her ne kadar, hür bir kimsenin köleye iftirası haram ise de, kölenin mertebesi, hür bir kimsenin mertebesinden değildir. Çünkü Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmaktadır: .Her kim kölesine zina isnad ederse, ona kıyamet gününde sopa vurulacaktır. Ancak, dediği gibi çıkarsa o müstesnadır.» (Hadisi Buhari ve Müslim rivayet etmiştir.)

Alimler şöyle demişlerdir: «Hadiste geçen 'sopa vurulacaktır' ifadesi, köleye malik olma durumunun kalktığı ahirette vaki olacaktır. Çünkü orada şerefli ile aşağıdaki tabakadan olanlar, hür ile köle olanlar eşit hale gelecektir. Takvâ'nın dışında kimsenin kimseye üstünlüğü olmayacaktır. Durum böyle olunca, mazlûmun zalime hakkını bağışlaması dışında, insanlar had cezalarında ve hürmette denk olup birinin diğerine yaptığı suçtan dolayı kısas olunurlar. Köle ile efendinin dünyada denk sayılmamalarının sebebi, köle-efendi ilişkisinin bozulmaması ve efendinin kölelerine söz geçirebilmesi içindir. Böylece, köleler efendilerine karşı saygılı olurlar ve onların emirlerini yerine getirirler.»

Bir kimse, köle zannettiği kimseye iftira eder de sonra bu kimsenin hür olduğu ortaya çıkarsa, üzerine had cezası uygulanır.

Bu görüş, İbn'ül-Münzir'in beğendiği görüştür.

Hasan Basra ise; «Bu kişiye had uygulanmaz.» demiştir.

İbn Hazm, âlimlerin çoğunluğunun görüşüne muhalefet ederek şöyle demiştir: «Köleye iftira edene had uygulanır. Çünkü, suç ve ceza konusunda hür ile köle arasında fark yoktur. 'Köle ve cariyenin saygın olmadığı' şeklindeki sözler doğru değildir. Çünkü, mümin için büyük bir saygınlık vardır.»

e. İffetli olması: İftira edilenin, — başka suçlardan ister temiz olsun ister olmasın — isnad edilen suçtan temiz olması gerekir. Meselâ, bir kimse bulûğ çağının ilk dönemlerinde zina etmişken, sonra tevbe ederek halini düzeltir ve ömrünü bu şekilde temiz geçirirken bir kimse buna iftira ederse, bu iftira, Örtülmesi gerekeni ve gizlenmesi vacib olanı açığa çıkardığı için ta'zîr cezasını gerektirir. Dolayısıyla, iftira edene had cezası uygulanmaz. ■

46.7.2.3. İftira Edenin Sözlerinde Bulunması Gereken Şartlar

İftira edenin sözlerinde bulunması gereken şartlar; sözün, zinayı açık olarak belirtmesi veya iftiranın açıktan ta'riz yollu bir ifade ile anlatılmasıdır. Bu konuda söz ve yazı eşittir.

Açık söze misâl: iftira edenin, hitabını başkasına yönelterek; «Ey zinâkâr!» demesi veya bu manaya gelen başka bir ifade kullanması CNesebsiz kişi' demesi gibi).

Ta'riz misâl: İki kişi münakaşa ederlerken, birinin diğerine; «Ben zinâkâr değilim, annem de zinâkâr değildi.» demesi gibi.

Alimler ta'riz konusunda ihtilaf etmişlerdir:

Malik şöyle demiştir: -Açık tariz, açık olan sözden sayılır. Çünkü her ne kadar söz yerinde kullanılmamış olsa da, adete ve Örf'e göre kullanılan kinaye, açık nas yerine geçer. Ömer (r.a.) bu görüşü benimsemiştir.»

Malik'in, 'Umre binti Abdurrahman'dan rivayetine göre; Ömer Cr.a.) devrinde iki adam birbirlerine karşılıklı olarak sövdüler. Biri diğerine, «Vallahi, benim ne babam, ne de annem zina etmiştir.» dedi. Bunu üzerine Ömer (r.a.), bu konuda istişarede bulundu. Topluluktan birisi, «Bu adam babasını ve annesini medhetti.» dedi.

Diğerleri ise, «Babasının ve annesinin med-hedilecek başka yönleri de vardı. Biz bu adama sopa atılmasını uygun görüyoruz.» dediler. Bunun üzerine Ömer (r.a.) adama seksen sopa vurdurdu.»

İbn Mes'ûd, Ebû Hanife, Şafi'i, Sevrî, İbn Ebi Leylâ, İbn Hazm, Şia ve Ahmed'den bir rivayete göre; «Ta'rizde had cezası yoktur.» Çünkü ta'riz ifadesinde başka manaya gelme ihtimali de vardır, ihtimal ise şüphe demektir. Had cezalan da şüphe ile düşerler. Ancak Ebû Hanife ve Şafi'i, bu ifadeyi kullanana ta'zîr cezası verilmesini uygun görmüşlerdir.

«Ravdat'un-Nediyye» kitabının yazarı şöyle demektedir: «Bu konuda doğru olanı açıklayarak şöyle diyoruz : Gerçek şu ki, Allah'ın kitabında zikredilen iffetli müslüman kadınlara iftira atmaktan maksat, iftira edenin lûgaten, şer'an ve örfen zina suçunu isnad etmeye delalet eden bir lâfzı söylemesidir. Öyle ki, orada bulunan kişiler, bu sözle zinadan başka bir şeyin kaste-dilmedigini ve bu söze başka bir tevil getirilemeyeceğini anlamış olmalıdırlar. İşte bu türden bir söz, seksiz ve şüphesiz iftira cezasını gerektirir. Yine bunun gibi, iftira edenin, zinaya ihtimali olmayan veya çok uzak ihtimali bulunan bir söz söylemesi, ancak, bu sözle zinayı kastettiğini ikrar etmesi halinde yine had cezası gerekir. Ama, başka bir anlama gelen lâfızla ta'rizde bulunur da, zinayı kastettiğine dair ne sözünden, ne de durumundan herhangi bir işaret anlaşılmazsa, üzerine herhangi bir şey lazım gelmez. Çünkü, sadece ihtimallerde bu kişinin cezaya çarptırılmasına yol yoktur.»

46.7.3. İftira Cezası Ne ile Sabit Olur?

İftira cezası, iki şeyden birisiyle sabit olur:

- a. İftira edenin kendi ikrarıyla.
- b. İki âdil şahidin şahadetiyle.

46.7.4. İftira Edene Verilerek Maddî Ceza

İftira edene, söylediğinin doğru olduğuna dair açık delil getiremezse, maddi ceza olarak seksen sopa vurulur. Bu bir terbiye cezasıdır. Ayrıca bu kişinin ebedî olarak şahidliği kabul edilmez. Allah katında ve insanlar yanında adaletsiz olduğu için kendisine «fâsık» damgası vurulur. Bu iki ceza, Allah'ın kitabında beyan edilmiştir:

-İffetli kadınlara zina isnad edip de, sonra dört şahid getirmeyenlere seksen değnek vurun. Ebedîyyen onların sahiçiliğini kabul etmeyin. İşte onlar, yoldan çıkmış kimselerdir. Ama bundan sonra tevbe edip düzelenler bunun dışındadır. Şüphesiz Allah bağışlar ve merhamet eder.» (Nûr: 4 - 5)

İftira eden, tevbe etmediği takdirde, bu ceza âlimler arasında ittifak konusudur. Ancak bu konuda, âlimlerin ihtilâf ettikleri iki mesele vardır:

Birinci mesele: Kölenin cezası, hürün cezası gibi midir, değil midir?

Köle, evli olan hür bir kişiye iftira ettiği zaman, üzerine had cezası uygulanır. Lâkin, uygulanacak had, hürün cezası kadar mıdır, yoksa yansı kadar mı? Bu konu sünnet'te açıklanmamıştır. O bakımdan fakihlerin görüşleri değişik olmuştur.

İlim ehlinin çoğu, köleye iftira suçu sabit olduğunda kırk sopa vurmak gerektiği görüşündedir. Çünkü zina suçu gibi, had cezaları da köle için yarıya indirilir. Âlîahu Teâlâ şöyle buyur maktadır:

«Eğer cariyeler, evlendiklerinde zina edecek olurlarsa, onlara, hür kadınlara edilen azabın yansı edilir.» (Nisa:

25)

Malik şöyle demiştir: «Ebû'z-Zenâd demiştir ki: 'Abdullah bin Âmir bin Rebi'a'ya bu konuda sordum, şöyle dedi: «Ömer, Osman ve halifelerle daha nicelerine yetiştim. Yalan yere iftira eden köleye hiç birisinin kırktan fazla sopa vurduğunu görme-dim.»

İbn Mes'ûd, Zührî, Ömer bin Abdülaziz, Kabîsa bin Züeyb, Evzâ'î ve İbn Hazm'dan rivayet olunduğuna göre, onlar köleye seksen sopa vurulacağı görüşündedirler. Çünkü bu ceza, insanoğlu için hak olan bir cezadır. Şüphesiz cinayet, iftira edilenin ırzına vaki olmuştur ki, cinayet hüre göre başka, köleye göre başka olmaz. İbn Münzir şöyle demiştir.- «Şehirlerde uygulanan tatbikat birinci görüş olup biz de bu görüşü tercih etmekteyiz.»

«Müsennâ» kitabında, yazan; «İlim ehli bu görüş üzeredir.» demektedir.

«Ravdat'un-Neddiyye» yazarı, birinci görüşü münakaşa ettikten sonra ikinci görüşü tercih ederek şöyle demiştir:

«Bu âyet-i kerime umumi olup hür ve köleyi içermektedir. Kölenin hür yaptığı iftira, hürün hüre yaptığı iftiradan daha aşağılayıcıdır. İftira suçunda, köleye cezasının yansının verileceğine dair ne kitab'dan, ne de sünnet'ten bir delil yoktur. Kendisine dayanılacak delillerin en büyüğü, zina konusundaki şu âyet-i kerimedir : «Cariyelere, hür kadımlara edilen azabın yansı vardır.» (Nisa : 25)

«Şüphe yok ki, âyette geçen bu ceza, iftira suçunun dışındaki bir suç içindir. İftira suçunu zina suçuyla aynı tutmaya gelince; özellikle sebeplerin değişik olmasıyla birlikte, birisinde yalnız Allah'ın hakkının bulunması, diğerinin ise kul hakkıyla da ilgili olması, meseleyi şüphe götürür duruma sokmaktadır.»

İkinci mesele : İftira eden, tevbe ettiği zaman, itibarı geri gelip tekrar şahadeti kabul edilir mi, edilmez mi? Fakihler, iftira eden tevbe etmediği sürece şahadetinin kabul edilmeyeceğinde ittifak etmişlerdir. Çünkü bu kimse, fişkı gerektiren bir suç işlemiştir. Fısk ise, adaleti giderir. Buna karşılık adalet, şahadetin kabulünde şarttır. Bu kimse, yaptığı suçtan henüz tevbe etmemiştir. Dayak cezası, her ne kadar işlediği suç kefareti olmuş ve iftira sahibi ahiretteki azabdan kurtulmuşsa da, bu ceza, şahitliğini reddetmeyi gerektiren iftiracının fasık olmasını kaldırmaz.

Tevbe edip, tevbesinde kararlı olduğu zaman itibarım tekrar kazanabilir mi? Şahitliği kabul olunur mu, olunmaz mı? İşte bu konuda âlimler iki görüşe ayrılmışlardır:

Birinci görüş; «Samimi bir şekilde tevbe ettiği takdirde, iftiradan dolayı ceza yiyenin şahitliğinin kabul edileceği* şeklindedir. Malik, Şafi'i, Ahmed, Leys, 'Atâ, Süfyan bin Uyeyne, Şa'bi, Kasım, Salim ve Zührî bu görüştedir.

Ömer (r.a.), «İftiradan dolayı had cezası uyguladığı kişilerden birisine: «Eğer tevbe edersen, şahidliğini kabul ederim.» demiştir.

İkinci görüşe gelince; bu, şahidliğin kabul olunmayacağı yönündedir. Bu görüşte olanlar; Hanefiler, Evza'î, Sevrî, Hasan, Sa'id bin Müseyyeb, Şurayh, İbrahim Neha'i ve Sa'id bin Cü-beyr'dir.

Bu ihtilâfın esası, şu âyet-i kerimenin tefsirinden kaynaklanmaktadır:

«Ebediyyen onların sahiciliğini kabul etmeyin. İşte onlar yoldan çıkmış kimselerdir. Ancak tevbe ederlerse...» (Nûr: 4)

Acaba, âyetteki istisna, şahadetin kabul edilmemesi ve hakkında fasıklıkla hüküm verilmesini birlikte mi kapsamaktadır? Yoksa, sadece fasıkhk hükmünü mü istisna etmektedir?

«İstisna, her ikisini de içine almaktadır.» diyenler, tevbeden sonra şahitliğinin kabul olacağını caiz görmüşlerdir. İstisnanın sadece fasıkhk hükmüne ait olduğunu söyleyenler ise, «ne kadar tevbe ederse etsin, şahitliği kabul edilmez.» demişlerdir.

46.7.5. İftira Edenin Tevbesinin Şekli

Ömer (r.a.) şöyle demiştir : «İftira edenin tevbesi, ancak had cezasına çarptırılmadan, iftira ettiği konuda kendisinin yalan konuştuğunu kabul etmesiyle olur.» Ömer (r.a.), Muğire'ye şa-hidlik edenlere; «Her kim, yalan konuştuğunu itiraf ederse, gelecekte şahidlik yapmalarına izin vereceğim. Bunu yapmayanın şahidliği ise kabul olunmayacaktır.» demişti. Bunun üzerine, Şibl bin Ma'bed ve Nâfil bin Haris bin Kelde, yalan söylediklerini itiraf ettiler ve tevbe ettiler. Ebû Bekre ise, kendisini yalanlamaktan kaçındı ve daha sonra şahidliği kabul olunmadı.

Bu görüş, Şa'bi'nin görüşü olup Medine ehli'nden de rivayet olunmuştur.

Alimlerden bir grup da şöyle demiştir: «Bu kişinin tevbesi, her ne kadar yalan söylediğini itiraf etmese bile, ıslah olması ve halini düzeltmesi ile olur. Yaptığı iftiradan dolayı pişmanlık duyması, tevbe ve istiğfar etmesi ve tekrar iftira etmeyi terk etmesi gerekir.»

Bu görüş ise, Malik ve İbn Cerîr'in görüşüdür.

46.7.6. Çocuklarına İftira Edene Had Cezası Uygulanır Mı?

Ebû Sevr ve İbn'ül-Münzir şöyle demişlerdir: «İftiracı, oğluna iftira ettiği zaman, Kur'ân'ın zahirine göre, kendisine had cezası tatbik edilir. Şüphesiz, iftira edenle iftiraya uğrayanın arası ayrılmamıştır.»

Hanefiler ve Şafi'îler ise şöyle demişlerdir: «Bu kişiye had cezası uygulanmaz. Çünkü, iftira edenin baba ve anne olmaması şart koşulmuştur. Anne ve babanın evladı sebebiyle öldürülmesi mümkün olmayınca, her ne kadar ta'zir cezası verilse de, iftira cezasının uygulanmaması evlâ yoluyla mümkün olmaz.. Çünkü iftira cezası bir eziyettir.»

46.7.7. Bir Kişiye İftira Cezasının Tekrar Verilmesi

Bir kimse, başka birisine bir kaç defa iftirada bulunsa, yaptığı ilk iftiradan dolayı had cezasına çarptırılmadığı müddetçe, hepsi için bir ceza uygulanır. Eğer birinciden dolayı had uygulandıktan sonra ikinci defa iftirada bulunursa, tekrar ceza uygulanır. Üçüncü defa iftira ederse, bunun gibi cezalar da tekrar edilir.

46.7.8. Bir Topluluğa İftira Etmek

Bir kimse, bir topluma iftira eder de onlara zina suçu isnad ederse ne olur?

Fakihler bu konuda üç ayrı görüş belirtmişlerdir: Birinci görüş-, Yalnızca had cezasının uygulanacağı şeklin-dedir. Bu görüşü savunanlar, EbûHanife, Malik, Ahmed ve Sevrî'dir.

İkinci görüş; toplumdaki her bir ferd için, bu kişiye birer had cezası uygulanır, diyenlerin görüşüdür. Şafi'i ve Leys bu görüştedir.

Üçüncü görüş; Bu görüşü savunanlar, iftira edenin, topluluğun hepsine; «Ey zina edenler!» demesiyle, toplumdaki her ferde tek tek, «Ey zina eden!» demesinin arasını ayırmışlar, «birinciye kullanana bir had, ikinci ifadeyi kullanana ise, toplumdaki her ferd için bir had uygulanır.» demişlerdir.

İbn Rüşd şöyle demiştir: «Topluma iftira edene sadece bir had uygulanır.» diyenlerin dayandıkları esas, Enes (r.a.) ve diğerlerinin rivayet ettikleri şu hadistir: «Hilâl bin Ümeyye, karısının Şerik bin Semha ile zina ettiğine dair iftirada bulundu. Durum Nebi aleyhisselâm'a bildirildiğinde, Nebi aleyhisselâm aralarında li'ân'la (lânetleşme) hüküm verdi. Fakat Şerik'e had cezası uygulamadı. «Bu uygulama, karısına bir adamla zina suçu isnad edene yapılacak muamele hakkında ilim ehline bir ic-madır.»

had gerekir.»

«Topluluğa iftira edene, topluluğun her ferdi için ayrı ayrı gerekir.» diyenlerin, delilleri şudur: İftira, kul hakkına te-alluk etmektedir. Toplumdan birisi, hakkını affetse bile, diğeri affetmez. Hepsi hakkını bağışlamayınca, had cezası da düşmez. «Bir kelime veya birkaç kelime ile bir mecliste veya birkaç mecliste iftira etmenin ceza bakımından farklı olduğunu söyleyenlere gelince; «Bu kimseye, iftira ettiği kişilerin sayısınca had cezası gerekir. Çünkü iftira edilenlerin ve iftiranın sayısı çoğalınca, had cezasının da o nisbette çoğalması gerekmektedir.» demişlerdir.

46.7.9. Had Cezası Allah'ın Haklarından mıdır. Yoksa Bir Kul Hakkı mıdır?

Ebû Hanife; -Had cezasının Allah'ın haklarından bir hak olduğu ve bu cezanın Allah'ın hakkı olarak uygulanması gerektiği» görüşündedir. Şöyle ki: Mesele hakime götürüldüğünde, iftiraya uğrayan hakkından vazgeçse bile, hakim yine de had cezasını"uygulaması gerekir. İftiraya uğrayanın affetmesiyle ceza düşmez. İftira edenin yapacağı tevbe, kendisiyle Allah arasında geçerli olur. Kölenin cezası ise, zinada olduğu gibi yarıya düşer. Şafi'î ise; «Had cezasının bir kul hakkı olduğu» görüşündedir. Bunun böyle olmasından dolayı, iftiraya uğrayan istemediği takdirde, iftira edene had uygulanmaz. Affetmesiyle had cezası düşer. İftiracıya, iftira edilen hakkını helâl edinceye kadar tevbe fayda vermez.

46.7.10. İftira Cezasının Düşmesi

İftira cezası, İftira edenin dört şahid getirmesiyle düşer. Çünkü şahidler, had gerektiren iftira sıfatını bu kişiden kaldırmış oldukları gibi, yaptıkları şahidlikle de zinanın meydana geldiğini isbatlamış olurlar.

Bu durumda, iftira edilen kişi, zina cezasına çarptırılır. Çünkü zina yaptığı sabit olmuştur. Yine, iftiraya uğrayanın, zina yaptığını ikrar etmesi ve kendisine suç isnad edenin doğru söylediğini itiraf etmesi de bunun gibidir.

Kadın, kocasına iftira ettiği zaman, şartlar yerine geldiğinde üzerine had uygulanır. Ancak koca, karısına iftira edip delil getiremezse, üzerine had uygulanmaz. Bu durumda, ikisi lâ-netleşirler. (Bu konu daha önce li'ân bahsinde geçti.)

46.8. DİNDEN DÖNME (RİDDE)'NİN CEZASI

46.8.1. «Ridde» Nedir?

Ridde; 'daha önce geldiği yoldan geri dönmek' anlamına gelir. Ridde «irtidat» kelimesi gibi olup irtidat, sadece

küfre mahsus bir tabirdir. Burada «ridde» den maksat ise; akıllı ve bulûğ çağına ermiş —erkek veya kadın— müslümanm, hiç kimse tarafından zorlanmadan kendi isteği ile küfre dönmesidir. Mükellef olmadıkları için, deli ile çocuğun dinden dönmeleri dikkate almaz. Çünkü Nebi aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: «Üç kimseden teklif kaldırılmıştır. Uyanıncaya kadar uyuyandan. İhtî-lâm oluncaya kadar çocuktan. Akıllıanıncaya kadar deliden.» (Hadisi Ahmed, Tirmizî, Nesâî, Ebû Davûd ve İbn Mâce rivayet etmiştir. Tirmizi hadisi «hasen» saymıştır. Hakim ise, hadisın Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söylemiştir.) Kalp iman ile dolu olduğu müddetçe, zorla küfür kelimesi söylemek, müslümanı dinden çıkarmaz. Nitekim, Ammar bin Ya-sir Cr.a.) küfür kelimesini söylemeye zorlanınca, mecburen söylemiştir. Bunun üzerine Allahu Tealâ şu âyet-i kerimeyi inzal buyurmuştur: «Gönlü imanla dolu olduğu halde, zor altında olan kimse müstesna, inandıktan sonra Allah'ı inkâr edip gönlünü kâfirliğe açanlara Allah katından bir gazap vardır. Büyük azap da onlar içindir.» CNahl: 106) İbn Abbas şöyle demiştir: «Müşrikler, Ammar'ı, babasını ve annesi Sümeyye'yi, Suheyb, Bilâl, Habbab ve Salim'i yakalayıp onlara eziyet ettiler. Sümeyye'yi iki devenin arasına bağladılar. Ön taraftan bir harbe getirerek, ona 'bu adamlar yüzünden müs-lüman oldun' dediler. Daha sonra onu ve kocasını öldürdüler. İşte İslâm'da ilk şehid düşenler bu ikisidir. Ammar ise, müşriklerin istediği kelimeyi zorla söyleyiverdi. Durumunu Nebi aleyhisselâm'a şikayet ederek anlatınca, Nebi sallallahu aleyhi ve seîlem kendisine; «Kalbini nasıl buluyorsun?» diye sordu. Ammar (r.a.); «İman ile dopdolu» diye cevap verdi. Bunun üzerine Ra-sûlülâh sallallahu aleyhi ve sellem; «Eğer seni tekrar zorlarlar-sa, aynı şekilde cevap ver.» buyurdu.

46-8.2. Batıl Bir Dinden Başka Bir Batıl Dine Dönmek Ridde Sayılır mı?

Biz deriz ki: Müslüman İslâm'dan çıktığı zaman «mürted» olur ve Allah'ın mürtedler hakkındaki hükmü bu kişiye tatbik edilir. Fakat, «ridde», sadece İslâm'dan çıkan müslümanlara mı aittir? Yoksa, gayri müslimlerin, dinlerini terkederek diğer batıl dinlere girmelerini de kapsamakta mıdır?

Açıktır ki, kâfir bir kişi, kendi dininden diğer bir batıl dine geçtiği zaman, yeni geçtiği dini üzere kabul edilir ve ona bir engel çıkarılmaz. Çünkü bu kişi, batıl bir dinden yine batıl bir benzeri dine geçmiştir. Küfrün hepsi bir millet sayılır. Ancak, İslâm Dini'nden başka bir dine geçen bunun dışındadır. Çünkü bu kimse, hidayeti ve hak dini terkedip sapıklığa ve küfre geçmiştir. Oysa Allahu Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

«Kim İslâmiyet'ten başka bir dine yönelirse, onunki kabul edilmeyecektir.» (Âl-i İmrân : 85)

Bir hadiste şöyle denmektedir: «Her kim, dini olan İslâmiyet'i değiştirirse, boynunu vurunuz.» (Hadisi Taberani İbn Ab-bas'tan merfu' olarak rivayet etmiştir.)

Bu konuda Şafi'i'nin iki görüşü vardır: Birincisi; «İslâmiyet'ten başka bir dine girenden, ancak yeniden müslüman olması kabul olunur. Olmazsa Öldürülür.» Bu görüş, Ahmed'den gelen iki rivayetin birine uymaktadır. Şafi'i'nin ikinci görüşü şöyledir: -Dininden dönen kimse, eğer kendi dini gibisine veya "ondan daha yükseğine dönerse, bu ondan kabul edilir. Şayet kendi dininden daha düşük bir dine dönerse, kabul olunmaz. Meselâ, Yahudilik'ten Hristiyanlığa dönerse kabul edilir. Çünkü Yahudilik, esasta semavi din olmak bakımından Hristiyanlık'la benzer Özelliğe sahiptir. Daha sonra bu dinler tahریف edilmiş ve İslâmiyet onları neshetmiştir. Yine bunun gibi, Yahudiliğe veya Hristiyanlığa geçen mecusi'ye dokunulmaz. Çünkü kendi dininden daha yüksek bir dine dönmüştür. Benzer bir dine dönmek caiz olunca, kendi dininden daha üstün bir dine dönmek, evlâ yoluyla caiz olur. Yahudi veya Hristiyan birisi Mecusi'ye geçerse, bu ondan kabul edilmez. Çünkü, kendi dininden daha düşük bir dine dönmüştür.»

46.8.3. Müslüman Günah İşlemekle «Kâfir» Sayılmaz

İslâm, akide ve hayat tarzıdır. Akide, imani konulan düzenler : Allah'a îman, Peygamberlere iman, Öldükten sonra dirilmeye iman Ahiret'teki ceza ve mükafata îman gibi.

282

Şer'i Şerif ise şu konuları düzenler:

1. İbadetler: Namaz, oruç, zekat ve hacc gibi.
2. Âdab ve ahlâk: Doğruluk, vefa ve emanet gibi.
3. Medeni muamelât: Alışveriş gibi.
4. Ailevî bağlar: Nikâh ve talak gibi.
5. Suçlarla ilgili cezalar: Kısas ve had cezaları gibi.
6. Devletlerarası ilişkiler; Anlaşmalar ve ittifaklar gibi.

Böylece İslâm'ı, hayatın bütün yönlerini düzene koyan genel bir program olarak bulmaktayız. Bu program, Kitab ve Sün-net'in ortaya koyduğu ve müslümanîanın ilk asırda anladıkları genel ve özel tüm meselelerde tatbik ettikleri İslâm'ın umumi manasıdır.

Bu nizamı din olarak benimseyen her fert, müslüman toplumun bir parçası kabul edilir ve İslâm ümmetinin bir ferdi sayılarak kendisine İslâm hükümleri geçerli sayılır. İslâm öğretisi ona tatbik edilir.

Ancak, insanlar arasında zeki, kuvvetli, güçlü, çalışkan ve becerikli kişiler olduğu gibi, anlayışsız, zayıf, aciz,

tembel ve beceriksiz olanlar da vardır. Yine bunun gibi, insanlar bedenî kuvvetleri, nefsi, akli ve ruhi özellikleri bakımından da farklıdır. Bu tür farklı özelliklere sahip bulunan insanlardan bir kısmı İslâm'a yaklaşırken, bir kısmı da İslâm'dan uzaklaşır. Allahu Teâlâ şöyle buyurmaktadır:-

-Sonra bu kitabı, kullarımızdan seçtiğimiz kimselere miras bırakmışsızdır. Onlardan kimi kendine yazık eder, kimi orta davranır, kimi de Allah'ın izni ile iyiliklere koşar.» (Fatır: 323)

Ancak, İslâm'ı din olarak benimseyen kimse, günah işleyerek İslâm'dan uzaklaşmakla İslâm dairesinden çıkmış olmaz. Manasını kasdetmeden, küfre delalet eden bir söz söyleyen veya dış görünüşü ile küfrü gerektiren bir fiil yapan, fakat bununla İslâm'dan çıkmayı murad etmeyen bir müslümanın «kâfir» olduğuna hüküm verilemez. Müslüman, her ne kadar günah işlese de, suç batağına dalsa da o yine müslümandır. Bu tür kimseleri dinden dönmekle (irtidat) itham etmek caiz değildir.

Buhari'nin rivayet ettiğine göre, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Her kim, Allah'tan başka ilâh olmadığına şahadet eder, kiblemize döner, namazımızı kılar ve kestiğimizi yerse, o müslümandır, Müslümanın lehine olanlar onun lehine, müslümanın aleyhine olanlar, onun da aleyhinedir.»

Nitekim, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, müslüman-lann birbirlerini küfürle itham etmelerini büyük bir tehlike saymış ve onları böylesine bir cinayetten sakındırarak şöyle buyurmuştur :

«Kişi, kardeşini küfürle itham ederse, bu ithamı ikisinden birine döner.» (Hadisi Müslim, İbn Ömer (r.a.)'dan rivayet etmiştir.)

46.8.4. Müslüman Ne Zaman Mürted Olur?

Müslüman, ancak içinden küfrü benimseyerek kalbi küfürle dopdolu olur ve bilfiil küfre girerse, işte o zaman İslâm'dan çıkmış sayılır ve «mürted» hükmü uygulanır. Çünkü Allahu Te-âlâ şöyle buyurmaktadır:

«Fakat küfre göğsünü açan...» (Nahl: 106)

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «Ameller niyetlere göredir ve herkes için, ancak niyet ettiği şey vardır.» buyurmuştur.

Kalpde olanlar, Allah'tan başkasının bilemeyeceği gaybîar-dandır. Bir kimsenin kâfir olduğunu söyleyebilmek için yorum* ihtimal bırakmayacak kesin bir delil bulunması gerekir, imam Malik'e nisbet edilen şöyle bir söz vardır:

«Bir kimseden doksandokuz yönden küfür ihtimali olan bir söz sadır olsa ve bu sözün bir yönden iman ihtimali bulunsa, o kişinin sözü iman üzere hamledilir.»

Küfre delalet eden şeylerden bazıları şunlardır:

1. Zaruri olarak dinden bilinenleri inkar etmek. Meselâ; Allah'ın birliğini, âlemi yarattığını, meleklerin mevcudiyetini, Mu-hammed aleyhisselâm'ın peygamberliğini, Kur'ân-ın Allah'tan gelen bir vahiy olduğunu, öldükten sonra dirilmeyi ve cezayı. Namaz, Zekât, Oruç ve Hacc farzlarını inkâr etmek gibi.
2. Müslümanların, haram olduğunda icma ettikleri bir yasağı mubah saymaz. İçki, zina, faiz, domuz eti yemeyi mubah saymak ve masum insanların kanlarını ve mallarını helâl kabul etmek gibi.
3. Müslümanların, helâl olduğunda icma ettikleri bir şeyi haram saymak. Temiz şeyleri haram saymak gibi.
4. Peygamberlik müessesesini alaya almak. Allah'ın nebilerinden herhangi birisine küfretmek ve alaya almak da bunun gibidir.
5. Dine küfretmek, Kur'ân ve hadislerde kusur aramak. Kur'ân ve hadisle hüküm vermeyi terketmek, diğer sistemleri Kur'ân ve hadis nizamından üstün görmek.
6. Herhangi birinin kendisine vahiy İndiğini iddia etmesi.
7. Mushaf-ı Şerifi, küçümsemek ve içindeki emirleri hafife almak niyetiyle pis yerlere atmak. Hadis kitapları da bunun gibidir.
8. Allah'ın isimlerinden bir ismi, emirlerinden bir emri, ne-hiylerinden bir nehyi, vaadlerinden bir vaadi —yeni müslüman olmak, İslâm'ın hükmünü bilmemek gibi mazeretler dışında — hafife almak. Şayet, cehalet sebebiyle İslâm'dan bir şey inkâr ederse, kâfir olmaz. Burada, müslümanların üzerinde icma ettikleri bazı meseleler vardır ki, bunları ancak özel kişiler bilebilirler. Şüphesiz, bu meseleleri inkâr edenler kâfir olmayıp cehaleti ve bu tür meseleler hakkındaki bilgilerin umuma yaygın olmaması sebebiyle, inkâr edenler mazur sayılabilirler. Meselâ, bir kadını halası ve teyzesi ile beraber nikahlamanın haram olması, kasden katil olanın varis olamayacağı, nineye altıda bir mirasın düştüğü ve benzeri hükümler gibi.

Kişi, içine düştüğü bu vesveselerden dolayı küfre girmiş olmaz. Şüphesiz bunlar, Allah'ın kullarını hesaba çekmeyeceği meselelerdir.

Müslim'in Ebû Hüreyre (r.a.) 'den rivayet ettiğine göre, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Şüphesiz Allahu Teâlâ, ümmetimin içinden geçen vesveseleri, yapmadığı veya konuşmadığı müddetçe affetmiştir.»

Yine Müslim'in Ebû Hüreyre (r.a.) 'dan rivayet ettiğine göre, o şöyle demiştir: «Nebi aleyhisselâm'ın ashabından bazı insanlar gelerek, Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'e; «Bizler, içimizden öyle şeyler geçiriyoruz ki, onları söylemekten çekiniyoruz.» diyerek durumlarını sordular. Nebi aleyhisselâm; «Siz gerçekten içinizden geçenleri söylemekten çekiniyor musunuz?» dedi. Ashab; «Evet!» diye karşılık verdiler. Bunun üzerine Nebi sallallahu

aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «İşte bu, açık olarak imanınızın varlığını göstermektedir.» Müslim'in Ebû Hüreyre (r.a.) 'den rivayet ettiği bir başka hadiste ise, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmaktadır : «İnsanlar soru sormaya devam ederler. Hatta, 'Bu mahlû-kâtı Allah yarattı, peki Allah'ı kim yarattı?' demeye başlarlar. Her kim, içinde böyle bir vesvese bulursa, «Allah'a inandım.» desin.»

46.8.5. Mürtedin Cezası

Dinden dönme, daha önce yapılan İyi amelleri boşa çıkaran ve ahirette de şiddetli azabı gerektiren suçlardan biridir. Alla-hu Teâlâ şöyle buyurmuştur :

«Sizden kim dininden döner ve kâfir olarak Ölürsün, işte onların bütün yaptıkları ameller dünyada da ahirette de boşa çıkmıştır. İşte onlar ateş halkıdır ve orada ebedî kalacaklardır.» (Bakara: 217)

Bu âyetin manası şudur: İslâm dininden küfr'e dönen ve kâfir olarak Ölünceye kadar küfründe devam eden kimsenin bütün hayırlı amelleri boşa gider ve dünyada da amellerinin semeresinden mahrum kalır. Bu kimsenin, müslümanlarla arasında hiç bir hukuk kalmaz. Ahiret nimetlerinden mahrum kalarak, ebediyyen acıklı azaba çarptırılır.

İslâm Dini, ahirette mürted'i bekleyen vaad olunmuş azab bir yana, bu dünyada da acil bir ceza kararlaştırmıştır ki, bu da ölümdür.

Buhârî ve Müslim'in İbn Abbas (r.a.)'dan rivayetlerine göre, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: -Dinini değiştireni öldürünüz.»

İbn Mesûd'dan rivayet olduğuna göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Müslüman kişinin, kam, ancak üç şeyden birisiyle helâl olur: İmandan sonra küfre dönmek, evli olduğu halde zina etmek, haksız yere adam öldürmek.»

Câbir (r.a.) 'den rivayet olduğuna göre; Ümmü Mervân denilen bir kadın dinden döndü. Bunun üzerine Nebî aleyhisselâm, «Kendisine İslâm'ın anlatılmasını, tevbe ederse dokunul-mamasını, şayet tevbe etmezse öldürülmesini» emretti. Kadın, İslâm'ı kabul etmekten kaçındı. Bunun üzerine öldürüldü. (Hadisi Dârekutni ve Beyhakî rivayet etmiştir.)

Ebû Bekir (r.a.), dinden dönen (mürted) Araplarla, İslâm'a dönünceye kadar savaştı ve âlimlerden hiç birisi mürtedierin öldürülmesi konusunda ona muhalefet etmedi. Ancak, dinden dönen kadın hakkında ihtilâf ettiler: Ebû Hanîfe şöyle dedi: «Kadın, dinden döndüğü zaman öldürülmez, ancak hapsedilir. Hergün hapisten çıkarılarak kendisine tevbe teklif edilir ve İslâm anlatılır. Bu durumda, İslâm'a dönünceye veya Ölünceye kadar devam edilir. Çünkü Nebî aleyhisselâm, kadın mürtedin öldürülmesini nehyetmiştir.»

Alimlerin çoğunluğu bu görüşe muhalefet ederek şöyle demişlerdir : «Kadın mürtedin cezası, erkek mürtedin cezasına eşittir. Çünkü, kadın mürtedin dinden dönmemesinin etkisi ve zararları erkek mürted gibidir. Nebî aleyhisselâm, Mu'âz'ı Yemen'e gönderirken şöyle buyurmuştur : «Herhangi bir erkek dinden dönerse, onu İslâm'a çağır. Eğer İslâm'a dönerse ne âlâ. Şayet dönmezse boynunu vur. Hangi kadın ki İslâm'dan dönerse, onu İslâm'a çağır. Eğer dönerse ne âlâ. Şayet dönmezse boynunu vur.» (Hadisi Hafız 'hasen I saymıştır.) İşte bu hadis, ihtilâf vukuunda açık bir delil sayılır.»

Beyhakî ve Dârekutni'nin rivayetine göre; Hz. Ebû Bekir (r.a.), müslüman olduktan sonra dinden dönen Ümmü Kırfe adındaki bir kadına tevbe teklifinde bulundu. Tevbe etmeyince onu öldürdü.

Kadınları Öldürmekten nehyeden hadise gelince; Bu hadis, kadınların zayıf olmaları ve savaşa katılmamaları sebebiyle harp halinde onları öldürmeyi yasaklamaktadır. Onların öldürülmesini yasaklamasının sebebi de şuydu: Nebî aleyhisselâm Öldürülmüş bir kadın görmüş ve şöyle demişti: «Bu kadın Öldürülmek İçin değildir.» Sonra kadınları öldürmeyi yasakladı.

Kadın, had cezalarının tümünde istisnasız olarak erkekle aynıdır. Kadın, evli olduğu zaman ona had cezası nasıl uygulanıyorsa, aynı şekilde dinden dönme cezası da kendisine uygulanır. Arada bir fark yoktur.

46.8.6. Mürtedi Öldürmenin Hikmeti

İslâm Dini, hayat için mükemmel bir nizamdır. O din ve devlet, ibadet ve irade, ruh ve madde, dünya ve ahiretin hepsini kuşatmıştır. İslâm akıl ve mantığa dayalı olup delil ve burhanla kâme olur. Onun akidesinde ve getirdiği prensiplerde insan fit-ratıyla çelişen, insanın maddi ve edebi olgunluğa ulaşmasına engel olan hiç bir esas yoktur. İslâm'a giren, onun hakikatini kavrar, tadını tadar, İslâm'a girdikten ve onun hakikatini idrak ettikten sonra İslâm'dan çıkan ve böylece mürted olan kimse, hakikatten ve mantıktan çıkmış, akli selimden ve doğru fitrattan sapmış demektir.

İnsan, İslâm gibi yüksek bir seviyeye çıkınca, mürted olmakla en alçak mertebeye düşmüş ve bayağılığın en son noktasına yuvarlanmış olur. Bu tür bir insanın hayatını muhafaza etmesi mümkün olmadığı gibi, hayatın devamı konusunda da hırslı olamaz. Çünkü, artık onun hayatı ulvi bir gaye ve şerefli bir amaç taşımamaktadır. Bu, meselenin bir yanıdır.

Öte yandan İslâm, insan hayatını düzenleyen genel bir program, ve onun gidişatını kuşatan hakiki bir nizamdır. Bu nizam, kendisini koruyan bir zırha ve onu himaye eden bir kuvvete sahip olmaktan geri duramaz. Kuşkusuz

her sistem himaye ve korumayla, sistemin temellerini sarsacak, ana dayanaklarını dinamitleyecek tehlikeleri bertaraf etmeyle ayakta kalabilir. Bir nizamı korumanın ve onu himaye etmenin en etkin yollarından biri de, nizamın dışına taşanları engellemektir. Çünkü, nizamın dışına çıkmak, o nizamın yapısını tehdit etmekle kalmayıp onu yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya bırakır.

İslâm'ın dışına çıkmak ve ondan irtidat etmek, İslâm aleyhine bir ayaklanmadır. İslâm'a karşı ayaklanmanın cezası, bs-şeri düzenlerin, devlet nizamına ve onaylanmış kanunlara karşı ayaklananlara verilecek ceza konusunda ittifak halinde bulundukları müeyyideden farklı değildir. Sosyalizmde ve kapitalizmde devlet aleyhine çalışan herhangi bir kişi vatana ihanet suçuyla itham, edilir. Vatana ihanetin cezası da ölümdür. İslâm'ın mürtedde idam cezası vermesi, diğer nizamlar bir yana, kendi içinde mantıklı ve tutarlı bir uygulamadır.

46.8.7. Mürted'in Tevbeye Davet Edilmesi

İrtidat (dinden dönme), çok kere nefsi tırmalayan ve imanda karışıklık meydana getiren şüphelerden kaynaklanır. Bu şüphe ve tereddütlerden kurtulmak için elbette bir zemin hazırlamak, kalbe imanı ve nefse kesin bilgiyi dolduracak delil ve burhanları sunmak, vicdana bağlı bulunan şüphe ve tereddütleri idermek gerekir. Bu yüzden, tekrar etse bile mürtedde tevbe ei-nie imkanı vermek gerekir. Umulur ki, bu zaman zarfında nefesine müracaat eder, şeytani vesveselerin doğru olmadığını, bu konudaki fikirlerinin yanlışlığını anlar. Eğer, şüpheleri ortadan kalktıktan sonra durumunu düzeltir ve İslâm'a dönerek şahadet getirirse, inkâr ettiği şeyi itiraf ederek İslâm'a muhalif olan bütün dinlerden uzaklaşırsa, tevbesi kabul olunur. Değilse, üzerine had cezası uygulanır.

Bazı âlimler, tevbe müddetini üç gün olarak takdir etmiş, bazıları ise belli bir müddet takdir etmeyerek; -İslâm'a asla dönmeyeceğine dair galip bir zan oluşuncaya kadar onunla münakaşaya devam edilir ve İslâm'ın tebliği tekrarlanır. Şayet ümit kesilirse, kendisine had uygulanır.» demişlerdir.

Üç gün müddet tayin edenler şu rivayete dayanmaktadırlar : «Şam tarafından gelen bir adama Ömer (r.a.); 'Geldiğin uzak diyardan bir haber var mı?' diye sordu. Adam; 'Evet, bir adam müslüman olduktan sonra küfre döndü.' dedi. Bunun üzerine Ömer (r.a.), 'O adama ne yaptınız?' dedi. Adam; 'Onu böğründen yakalayarak boynunu vurduk.' dedi. Ömer (r.a.); «Onu hapsedip hergün çörekle doyurarak tevbe teklif etseydiniz ya! Ola ki, tevbe eder Allah'ın emrine dönerdi. Allah'ım! Ben orada değildim. Ben böyle bir emir vermedim. Haber bana ulaşınca ben razı da olmadım. Allah'ım! Onun kanından sorumlu olmadığımı sana iletiyorum.» dedi. (Bu rivayet Şafi'i'ye aittir.)

İkinci görüşü benimseyenler Ebû Davud'un şu rivayetine dai yanmaktadırlar: «Mu'âz Yemen'e gelince, Ebû Musa el-Eş'ari'ye uğradı. Ebû Musa'nın yanında bağlı bir adam gördü. Bunun üzerine Mu'âz, -Bu nedir?» diye sordu. Ebû Musa, -Bu adam Yahudi iken müslüman oldu. Sonra tekrar Yahudiliğe dönerek Yahudi oldu.» dedi. Bunun üzerine Mu'âz; «Bu adam Öldürülün-ceye kadar oturmayacağım. Rasûlullah'ın bu konudaki hükmü budur.» dedi ve bu ifadeyi üç defa tekrarladı, sonra emretti ve adam öldürüldü. Ebû Musa ise, Mu'az'ın gelişinden önce yirmi veya yirmiye yakın gece adamı tevbeye davet etmişti.»

Bu rivayetin Abdurrezzak'tan gelen bir tarihinde ise; «Adamı iki ay İslâm'a davet ettiler.» şeklindedir.

Şevkani şöyle demiştir: -Mürted tevbeye davet edilir? diyenler; şu konularda ihtilaf ettiler: Bir defa davet yeterli midir? Yoksa üç defa mı davet etmek gerekir? Üç davet, bir mecliste mi, yoksa üç günde mi yapılacaktır? İbn Battal'in, Müminlerin Halifesi Ali (r.a.) 'den rivayet ettiğine göre; mürteci, bir ay tevbeye davet edilir. Nehâ'i'den gelen rivayette ise, devamlı olarak tevbeye çağırılır.

46.8.8. Mürted'in Hükümleri

Müslüman, mürted olup İslâm'dan döndüğü zaman, daha önce bulunduğu durum değiştiği gibi, müslüman olarak yapmış olduğu muameleler de buna tabi olarak değişir. Bu kişi hakkında, aşağıda özet olarak sunduğumuz hükümler geçerli olur:

46.8.8.1. Evlilik Bağı

Koca veya kandan biri mürted olduğu zaman, aralarındaki evlîHk bağı kesilir. Çünkü, herhangi birisinin mürted olması, aralarının ayrılmasını gerektirmektedir. Bu ayrılık, fesih olarak gerçekleşir. Mürted olan eş, tevbe edip İslâm'a döndüğü zaman, evlilik hayatına başlamak isterlerse, yeni bir nikâh akdi ve yeni bir mehir gerekir. Mürted'in, dönmüş olduğu dinden birisiyle evlenme akdi yapması caiz değildir. Çünkü o ölüme müstehaktır.

46.8.8.2. Mürtedin Mirası

Mürted, ölen akrabalarından hiç birisine varis olamaz. Çünkü mürtedin dini yoktur. Dini olmayınca da müslüman yakınına varis olamaz. Şayet mürted, İslâm'a dönmediği halde öldürülür veya ölürsa, malı, müslüman vereselerine intikal eder. Çünkü mürted, dinden döndüğü zaman Ölü hükmündedir.

Ali bin Ebî Talib (r.a.)'a ihtiyar bir Hristiyan getirmişlerdi. Adam müslüman olduktan sonra İslâm'dan

dönmişti. Bunun üzerine Hz. Ali (r.aJ hristiyana; =Eelki mirastan hisseni almak için dinden döndün, sonra tekrar İslâm'a döneceksin.» dedi. Adam, «Hayır,» dedi. Ali (r.a.); «Belki de bir kadına talib oldun, seninle evlenmekten kaçınıncı, onunla evlenmek için irti-dat ettin, sonra yine İslâm'a döneceksin.» dedi. Adam yine, «Hayır,» dedi. Ali (r.a.), «İslâm'a dön.» dedi. Adam; «Hayır, İsa'ya kavuşacağım.» dedi. Bunun üzerine Ali (r.a.), onun öldürülmesini emretti. Adamın boynunu vurdular, mirasını ise müslüman çocuklarına verdiler. İbn Hazm şöyle demiştir: «Bu olay, aynı şekilde İbn Mes'-ud'dan rivayet olunmuş olup, içlerinde Leys bin Sa'd, İshak bin Râhûye'nin de bulunduğu bir grup tarafından da nakledilmiştir. Ebû Yusuf, Muhammed ve bir rivayete göre Ahmed de bu görüştedir.»

46.8-8.3. Mürted'in Başkasına Velayet Ehliyetini Kaybetmesi

Mürtedin başkasına velayet hakkı yoktur. Bu bakımdan, kız-kardeşlerini ve küçük kızlarını evlendirme akdini üzerine alması caiz değildir. Dinden dönmekle, onların üzerindeki velayet hakkını kaybettiğinden, onlar hakkında yapacağı akid de batıl sayılır.

46.8.8.4. Mürted'in Malt

Dinden dönenin mülk edinme ehliyeti aleyhine hüküm verilemeyeceği gibi, malında olan tasarruf hakkı da dinden dönmesiyle gitmez. Malı elinden alınamaz. Maundaki tasarruf hakkı, kâfirin, maundaki tasarruf hakkı gibidir. Dilediği gibi harcamakta serbesttir. Tasarruf ehliyeti tam olduğu için, mahnda-ki her türlü tasarrufu da geçerlidir. Çünkü Sâri', mürted için had cezası olarak öldürülmekten başka bir ceza tayin etmemiştir. Bu durumda mürted, üzerine kısas veya recm hükmü verilen kişi gibidir ki, kısas veya recm sebebiyle öldürülmesi, bu kişiyi mülkiyet hakkından mahrum bırakamaz. Aynı şekilde onu malından tasarrufta bulunma hakkından da alıkoyamaz. ■

46.8.8.5. Mürted'in Dâr-t Harb'e İltihak Etmesi

Mürted, dâr-ı harb'e iltihak ettiği zaman, malı kendisi için mülk olmaya devam eder ve yed-i emin'e teslim edilir. Çünkü, onun dar-ı harb'e iltihak etmesi mülkiyet hakkının elinden alınmasını gerektirmez.

46.8.9. Zındık'ın Dinden Dönmesi

Ebû Hatim Es-Sicistâni ve diğerlerine göre; «zındık», Farsça'dan Arapça'ya geçmiş bir kelime olup aslı *zindekerû»dur. Dehr tevren) 'in devamlı olduğunu söyleyenler materyalistlerdir.

Sa'leb ise bu kelime için şöyle demiştir: «Arap lisanında 'zındık' diye bir kelime yoktur. Ancak, Araplar, hayal gücü kuvvetli olana 'zındık' derler. Genelde kullanılan manasıyla 'zındık' demek istedikleri zaman, «mülhed» veya «dehri» tabirlerini kullanırlar. Yani materyalist anlamındaki bu kelimelerle zındıklığı kastederler.» Cevheri; -Zındık, iki tannya inanandır.» demiştir.

İbn Hacer şöyle der: «Milel ve Nihal konusunda yazılmış eserlerden edinilen gerçek kanaat şudur ki; zındıklığın kaynağı Deysan, ondan sonra Mani'nin ve Mazdek'in izleyicileridir.» (I)

Nevevi şöyle demiştir: «Zındık, herhangi bir dini benimsemeyen kişi demektir.»

Müsevvâ'da yazan özetle şöyle demiştir; «Hak dini itiraf etmeyip kalben ve dış görünüşte onu kabullenmeyerek muhalefet eden kişidir. Şayet, lisanıyla itiraf eder, kalbiyle küfrederse o münafıktır. Eğer kalben ve zahiren hak dini kabul eder, fakat zaruri olarak dinen sabit olan meseleleri, sahabe ve tabiîn'in tefsir ettiğinin ve ümmetin icma ettiğinin hilafına yorumlarsa, o «zındık»tır. Meselâ - «Kur'ân'ın hak olduğunu ve Kur'ân'da geçen cennet ve cehennem ifadelerini kabul eder, fakat cennet'ten maksad; iyi alışkanlıkların sebep olduğu sevinme ve mutluluk, cehennemden maksad ise, kötü alışkanlıkların sebep olduğu üzüntü ve kederdir cennet ve cehennem bundan başka bir şey değildir.» derse, o kişi zındıktır.

«Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: Onlar Cenâb-ı Allah'ın benî kendilerinden uzaklaştırdığı kimselerdir.»

eğil münafıklar hakkındadır, engellemek ve dinden dönmeye n-için, mürtedlere ölü mcezası verdi-engellemek ve dinde söylenmesi sa-

..^ ^naydii üzük Dır yoruma gidilmesine mani olmak için

ölüm cezası vermiştir. olak Şöyledi: Ayd3nhk «

na gelen varlıklardır TM !?: 3yÜlk ?&Van^ *« aydınlıktan meydana

bir ^zS Sr^k m? ^^ KİST&t^ ödesi Behram,

dan çok az Ur™SSi,m S ?, ,°nU™ arkad^lannı öldürttü. Onlar-az mr gnıp kurtulup Mazdek'e tabi oldular.

İslâm yeryüzünde ege-

«Müsevvâ» yazan devamla şöyle demiştir: «Tevîl iki çeşittir. Birisi, Kitab, Sünnet ve ümmetin ittifakıyla kesin olan hükümlere muhalif olmayan tevîldir. Diğeri ise, kesin hükümlere muhalif olan tevîldir ki, bu zındıklıktır. Şefaati inkâr eden, Kıyamet günü Allah'ı görmeyi inkâr eden, kabir azabını, münker ve nekir'in sualini inkâr

eden, sıratı ve hesâb gününü inkâr eden, 'raviîre güvenmiyorum' veya 'ravilere güveniyorum' diyerek hadisin tevîl edilmiş olduğunu söyleyen ve daha önce hiç duyulmamış bozuk bir tevile başvuran kimseler zındıktır. «Ebû Bekir ve Ömer (r.a.)'ın cennetle müjdelenmeleri tevatür derecesinde hadisle sabit olduğu halde onların cennet ehli olmadıklarını söyleyen, veya «Nebi aleyhisselâm'ın son peygamber olduğunu» söyleyerek, ancak bunun 'ondan sonra hiç kimseye «Nebi» denemeyeceği' şeklinde anlaşılması gerektiğini, -Ne-bi'nin manasının, Allah tarafından gönderilmiş, insanlara ibadetleri farz kılan, günahlardan ve görülen yerlerde hata işlemekten korunmuş bulunan kimseler olduğunu ve bu sıfatların da daha sonraki imamlarda mevcut olduğunu» söyleyen kimse zındıktır.» Şâfiî ve Hanefiler, bu manaya gelen sözleri söyleyenlerin Öldürülmeleri gerektiği konusunda ittifak etmişlerdir.

46.8.10. Sihirbaz Öldürülür mü?

Alimlerin ittifakına göre, sihr'in etkisi var olup, sihrî helâl sayan kâfir olur. Ancak, âlimler, sihr'in küfür olup olmadığı konusunda ihtilâf etmişlerdir. Hatta -sihir bir hakikat mıdır, yoksa hayal midir?» konusu da tartışılmıştır. Aynı ihtilâf, sihir yapan kişi hakkında da sözkonusudur.

Ebû Hanîfe, Malik ve Ahmed, «Sihir yapan, sihir öğretmek ve sihir yapmakla, küfre girdiği için tevbeyle davet edilmeden öldürülür.» demişlerdir.

Şâfiî'iler ve Zahiriler şöyle demiştir: «Eğer sihir yapılan fiil veya söz küfrü gerektiriyorsa, sihir yapan mürted olur ve kendisine, tevbe etmediği müddetçe mürted hükmü uygulanır. Şayet küfrü gerektirmiyorsa, kâfir olmadığı için öldürülmez, sadece günahkâr olmuş olur.»

men olduğu sıralarda zındık kavramı bu inançta olanlar için kullanılıyordu. Bunların bir tasmi, öldürülmekten, korktukları için müslüman olduğunu söy. leyip içinde küfrü gizleye herkesin zındık olduğu görüşündedirler. Açık olan şudur Ki; sihir, büyük günahlardan bir günah olup sihir yapan bu davranışından dolayı öldürülmez. Ancak, sihrin helâl olduğuna inanırsa, o zaman mürted olmuş olur ki, bu da sihir yaptığı için değil, Allah'ın haram saydığını helâl saydığı içindir.

Ebû Hüreyre (r.a.)'ın rivayetine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Helak eden yedi şeyden sakının!» Ashab; «Ey Allah'ın Rasûlü, bu yedi şey nedir?» diye sorduklarında Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu ; «1. Allah'a şirk koşturmak. 2. Sihir yapmak. 3. Allah'ın öldürülmesini haram kıldığı bir canı Öldürmek. 4. Faiz yemek. 5. Yetim malı yemek. 6. Düşmana hücum sırasında harpten kaçmak.. 7. Zinadan masun olup hatırandan bile geçmeyen müslüman kadınlara zina isnad etmek.»

İbn Hazm; sihir yapanın kâfir olduğu ve Öldürülmesi gerektiği hakkındaki delilleri tartıştıktan sonra şöyle demiştir: «Sahih olarak belli olmuştur ki, sihir küfür değildir. Sihir yapan kâfir olmayınca, sihirbazı öldürmek de helâl değildir. Çünkü Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Müslüman kişinin kam ancak üç şeyden birisiyle helâl olur: İmandan sonra küfre dönmek, evli olduğu halde zina etmek, haksız yere adam öldürmek.» Sihir yapan kâfir değildir, katil değildir ve evli olduğu halde zina etmiş de değildir. 'Allah'a Rasûlü'ne Karşı Gelenler' bahsinde geleceği üzere, öldürüleceğine dair sahih bir delil de yoktur ki, bu üçüne ilave edilsin.»

Ibn Hazm devamla şöyle demiştir: «Sihir yapanın kanının haram olduğu, kendisinde şüphe bulunmayan kesin bir delille ortaya çıkmıştır. Şi'a, sihir yapanın mürted olup hakkında mürted hükmünün geçerli olduğu görüşündedir.»

Kâhin (1) ve Ârrâf'ın (2) Hükmü:

İmam Ebû Hanîfe, kâhin ve arrâf'ın öldürülmeyi hak ettikleri görüşündedir. Çünkü Ömer Cr.a.); «Her sihirbaz ve kâhin'i öldürünüz.» demiştir.

Ebû Hanîfe'den bir başka rivayette ise; «Tevbe ederlerse öldürülmez.» demiştir.

İlk Hanefiler, -Kâhin ve arrâf, kendisi için şeytanların dilediğini yaptıklarını iddia eder ve buna inanırsa kâfir olur, bun-

(1) Kâhin : Kendisine hafcer getiren cinlerle İrtibat kuran klşL

(2) Arrâf: Oaybı bildiğini İddia eden, şüphe ile konuşan Kişi.

lann bir hayal olup gerçek olmadığına inanırsa kâfir olmaz.» görüşündedirler.

46.9. ALLAH VE RASÛLÜ'NE HARB AÇMAK (İSYAN)

46.9.1. Tanımı

İsyân (Hirâbe); silahlı bir grup insanın, İslâm ülkesi (dâr'-ül-İslâm) 'nde anarşi çıkarmak, kan dökmek, malları gasb etmek, ırz ve namusu çiğnemek, ekinleri ve nesli yok etmek için İslâm nizamına baş kaidirmasıdır.

Bunların amacı, dinî, ahlâkî, düzeni ve kanunu yok etmektir.

Bu isyan çıkaran grubun, müslüman, zimmi, sözleşmeli, düşman, yahut da harb halindeki düşman olması arasında bir fark yoktur. Dâr'ül-İslâm'da ayaklanmış olmaları, canı ve malı koruma altında bulunan müslüman

veya zimmî vatandaşlara düşmanlık kastıyla hareket etmeleri yeterlidir.

İsyan, bir grubun ayaklanmasıyla gerçekleşebileceği gibi, bir ferdin ayaklanmasıyla da gerçekleşir.

Şayet, bir ferd, üstünlüğü, galibiyeti, güç ve kudretini insanların can, mal ve namusunu ayaklar altına almak yolunda kullanarak topluma galebe çalıyorsa, bu isyancıdır, Allah ve Rasûlü'ne karşı harb açmıştır.

İsyan grupları içerisinde değerlendirilmesi gereken toplulukların bir kısmı da silahlı örgütlerdir. Meselâ : İntihar komandoları, çocuk kaçırma örgütleri, ev ve banka soymak için kurulan hırsızlık şebekeleri, çocuk ve yetişkin kızları kaçırmak onlara tecavüz eden örgütler, yeryüzünde fitneyi yaymak ve can güvenliğini sekteye uğratmak için adam öldüren örgütler, ekinleri telef etmek, hayvanları ve davalarını öldürmek gibi zararlar veren şebekeler gibi...

İsyan anlamına gelen «Hırâbe» kavramı, «harb» sözcüğünden alınmıştır. Çünkü, İslâm nizamına karşı isyan eden bu grup, bir taraftan topluma karşı savaş ilan ederken, öbür taraftan da toplumun güven ve mutluluğunu sağlamak, onların hak ve hukukunu muhafaza etmek için gönderilmiş bulunan İslâm öğretilerine karşı harb açmış olmaktadır.

Bu grubun, bu şekilde İslâm nizamının dışına çıkmaları 'muharebe' olarak kabul edilir. Bu bakımdan, bu tür taşkınlıklara, topluma karşı savaşma anlamına gelen «hırabe» ismi verilmiştir. Topluma ve dine yönelik bu tür saldırılara «hırâbe» dendiği gibi «yol-kescicilik» de denilir. Çünkü insanlar, bu tür saldırgan gruplar yüzünden, kanlarının dökülmesi, mallarının soyulması, eşyalarının dağıtılması ve karşı koymaya güçlerinin yete-meyeceği bir saldırıya uğramaları korkusuyla yola çıkamazlar. Bazı fakihler buna «büyük hırsızlık» da derler.

46.9.2. İsyan Büyük Bir Suçtur

İslâm cemaatine karşı savaş açma veya yol-kescicilik büyük suçlardan sayılır. Bu bakımdan Kur'ân-ı Kerîm, bu suçu işlemek gibi tehlikeli bir adım atanları, «Allah ve Rasûlü'ne karşı savaş açanlar ve yeryüzünde fesad çıkarmaya çalışanlar» olarak isimlendirerek çok ağır bir ifade kullanmıştır. Bunu yapanlara yine çok ağır bir ceza da lâik görülmüştür. Allahu Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

«Al!ah ve Rasûlü'yle savaşanların ve yeryüzünde bozgunculuğa uğraşanların cezası öldürülmek veya asılmak yahut çapraz olarak el ve ayakları kesilmek ya da yerlerinden sürülmektir. Bu onlara dünyada bir rezilliktir.

Onlara ahirette büyük bir azab vardır.» (Maide: 33)

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, bu cinayeti işleyen kimselerin, İslâm'a nisbet edilme şerefleri bulunmadığını bildirerek şöyle buyurmuştur: «Bizim aleyhimize silâh taşıyan bizden değildir.» (Hadisi, Buhari ve Müslim, İbn Ömer (r.a.)'den rivayet etmiştir.)

Bu kimselerde diri iken İslâm şerefi bulunmadığına göre, öldükten sonra da bunlar için herhangi bir şereflik söz konusu değildir. Şüphesiz nisanlar öldükleri durum üzere dirilirler, yaşadıkları durum üzere de ölürler.

Ebû Hüreyre (r.a.) 'den rivayet olunduğuna göre, Nebi aley-hisselâm şöyle buyurmuştur: «İtaattan çıkan ve cemaatten ayrılarak ölenin ölümü caniliyet ölümüdür.» (Hadisi Müslim rivayet etmiştir.)

46.9.3. İsyancılarda Bulunması Gereken Özellikler

Allah ve Rasûlü'ne karşı savaş açanlarda bir takım özelliklerin bulunması gerekmektedir ki, sonuç olarak bu suç için kararlaştırılan cezayı hak etmiş olsunlar. Bu şartların özeti aşağıdadır:

1. Teklif,
2. Silah taşıyor olması,
3. İsyancının, yerleşim bölgesinin dışında bulunması,
4. Eşkıyalığın açıktan yapılması.

Fakihler bu şartlar konusunda ittifak halinde bulunmayıp aşağıda özetleyeceğimiz şekliyle tartışmışlardır.

46.9.3.1. Teklif Şartı

Yol kesicilerde akıl ve buluş şart koşulur. Çünkü had cezalarının uygulanmasında bu ikisi teklifin şartlarıdır. Çocuk ve deliye gelince; bunlar ne kadar yol kesenlerle beraber bulunsun da, şer'i teklif kendilerinde bulunmadığı için Allah ve Rasûlü'ne harp açmış olanlardan sayılmazlar. Bu konuda fakihler ihtilaf etmemişlerdir. Ancak ihtilaf, yol kesenler arasında çocuk ve delilerin bulunması halinde nasıl hüküm verileceği konusundadır.

Hanefîler şöyle demişlerdir: «Evet had cezası düşer. Çünkü had cezası, aynı grubun içindeki bazılarından düşmüştür. Bu düşme, sorumlulukta hepsinin ortak olması itibarıyla, tümünü içine alır, yol kesme konusuyla ilgili had cezası düşünce, bu durumda, âdi suç olarak kabul edilen ve üzerinde kararlaştırılmış ceza bulunan suçlardan ne işlediğine bakılır. Eğer işlenen suç, adam öldürme ise, iş öldürülenin velisine borakılır. İsterse af eder, isterse de kısas isteyebilir. Diğer suçlar da bunun gibidir.»

Maliki, Zahiri ve diğer mezheplerin görüşü ise; günah ve düşmanlıkta ortak oldukları için çocuk ve delilerden yol kesi-cilik cezasının düşmesi değerlerinden düşmeyi gerektirmediği şeklindedir. Çünkü bu ceza Allah'ın

hakkıyla ilgili bir cezadır. Bu cezayı uygularken ferdler dikkate alınmaz. Aynı şekilde yol kesenlerin erkek ve dişi olmaları da şart koşulmaz. Çünkü kadınlığın ve köleliğin Allah'a ve Rasûlü'ne karşı gelmekte diğerlerinden bir farkı yoktur. Bazan kadın ve kölede, silah taşımak gibi, azgınlık ve isyan çıkarma kkonusunda diğer insanlarda bulunmayan bir kuvvet bulunabilir. O bakımdan diğer insanlara uygulanan «Allah ve Rasûlü'ne karşı gelme» cezası bunlara da uygulanır.

46.9.3.2. Silah Tapma Şartı

Allah ve Rasûlü'ne karşı gelen isyancı yol kesicilerde silahın bulunması şarttır. Çünkü onların bu suçu işlerken şüphesizdayandıkları kuvvet silahtır. Yanlarında silah bulunmayınca bunlar yol kesici olmaz. Çünkü bu kişiler silahsız olarak karşı koyan lan engelleyemezler.

Şayet silah olarak sopa ve taş bulundurulursa, bu kişiler yol kesici sayılırlar mı? İşte bu konuda fâkihler ihtilaf etmişlerdir.

Şafi'î, Malik, Hanbeliler, Ebû Yusuf, Ebû Sevr ve İbn Hazm; -Bunlar yol kesici sayılırlar. Çünkü silahın çeşidi ve çokluğu önemli değildir, önemli olan yol kesici olmalarıdır.» demişlerdir.

Ebu Hanife ise; «Yol kesici sayılmazlar.» demiştir. 46.9.3.3. Yerleşim Bölgelerinden Uzak Sahrada Bulunmaları Şartı

Bazı fâkihler yol kesicilerin sahrada bulunmalarını şart koşmuşlardır. Şayet işledikleri suçu yerleşim bölgelerinde işlerlerse yol kesici sayılmazlar. Çünkü yol kesicilik ancak sahrada Dîr, şehirde saldırıya uğrayanlara çok kerre yardım ulaşır ve saldırganların silahlarını ellerinden alırlar. O bakımdan bunlar yol kesen değil yan kesici olup üzerlerine had cezası gerekmez. Bu görüş Ebû Hanife, Sevrî, İshak ve ekseri Şia fukahasının görüşüdür. Hanbelilerden Htrûki de bu görüşte olup «Veciz- isimli kitabında bunu kesin bir şekilde ifade etmiştir.

Âlimlerden diğer bir grup ise, yol kesmenin şehirde ve şehir dışındaki hükmünün aynı olduğu, çünkü âyetin umumi manasının, tüm Allah'a ve Rasûlü ne karşı gelmeleri kapsadığı görüşündedir. Çünkü eşkiyanın şehirdeki zararı daha çok olup, şehirdeki eşkiyanın yol kesenler kısmına girmesi daha evlâdır.

Soygun, yağma ve adam Öldürme olarak bu tür cinayetlerle uygunluk gösteren eşkiyalık da yol kesenler topluluğuna girer. Şafi'î, Hanbeliler ve Ebû Sevr'in görüşü budur. Evza'î, Leys, Maliki ve Zahiriler de aynı görüşü benimsemişlerdir.

Açık olan odur ki; bu ihtilafın kaynağı, şehirlerin ve bölgelerin birbirinden farklı oluş 1 arındandır. Burada sahra şartına riayet edenler, genel olan duruma, yahut kendi ülkesinde buna benzer yerlerde söz konusu olayların meydana gelmeyeceği ha-kikatma bakarak bu şartı ileri sürmüşlerdir. Durumları böyle olmayanlar ise bu şartı söz konusu olay için zorunlu kabul etmemişlerdir. Bunun için Şafi'i şöyle demiştir; «İdare zayıf düştüğü zaman şehirde eşkiya üstün gelirse, bu durum isyana girer.» Şayet böyle olmazsa, Şafi'i'ye göre o zaman bu yankesicilik sayılır.

46.9.3.4. Yol Kesiciliğin Açıktan Olması

Yol kesiciliğin açıktan olmasının şartlarından birisi, malın açıktan alınmasıdır. Şayet mallan gizli alırlarsa o zaman hırsızlık yapmış sayılırlar. Eğer kapkaç şeklinde mal aşırırlarsa bunlar yağmacı olup üzerlerine kesme cezası yoktur. Bir veya iki kişinin diğer bir kafileye saldırarak onları soymaları durumu da bunun gibidir. Çünkü soyulan bu katile, engellemeye ve kuvvete başvurmazlar. Şayet az sayıda bir kafileye saldırır da onlara üstünlük sağlarsa, bunlar yol kesicidir. Bu görüş, Hanefî, Şafi'î ve Hanbelilerin görüşüdür. Maliki ve Zahiriler ise bu görüşe muhalefet ettiler.

Maliki olan İbnü'l-Arabi der ki:

-Bizim tercih ettiğimiz görüşe göre isyan geneldir. Ha şehirde olmuş, ha çölde olmuş fark etmez. Biri diğerinden daha çirkin de olsa, bu onların durumlarını değiştirmez. Hırabe (İsyan) kavramı onların hepsini kapsar ve hırabe'nin manası hepsinde mevcuttur. Eğer bir grup şehirde sopa ile devlete isyan ederse, kılıçla onlara karşı koyulur ve öldürülürler. Yani daha şiddetli bir şekilde karşılık verilir. Ondan daha hafif bir şekilde karşılık verilmez; zira o, kişiyi yatırıp hayvan gibi boğazla-mıştır. Kişiyi yatırıp boğazlamak ise mücahere fiilinden daha çirkindir. Bu nedenle mücaherenin Öldürülmesinde bağışlama sözkonusudur ve bu kısasa dönüşebilir. Fakat kişiyi yatırıp boğazlayan konusunda bağışlama yoktur ve bu isyan olarak değerlendirilir. Böylece anlaşılmıştır ki yol kesmek öldürülmeyi zorunlu kılar.»

İbn Arabî daha sonra şunları ilave eder:

«Ben hakimlik yaptığım sıralarda bir olayla karşılaştım. Bir takım kimseler isyan ederek bir grup müslümana saldırmış ve bir kadını kocasından ve kocası ile birlikte bulunan müslüman-lardan zorla alıp kaçırmışlar. O'nu bir süre uzaklaştırmışlar sonra ısrarlı takip üzerine yakalanıp getirilmişlerdi. Ben o sırada Allah'ın başıma belâ ettiği müftülere onların durumlarını sordum. Bana: «Bunlar isyancı değildir. Çünkü isyan eylemi ancak mallarda olur. İrzın ayak altına alınması ise isyan değildir.» dediler.

«Ben onlara: «İnnâ lillah ve innâ ileyhî râci'ün» dedim. Siz namusun, ırzın ayak altına alınmasının, malların

gasbedilme-sinden daha çirkin olduğunu bilmiyor musunuz? İnsanların tüm mallarının gasbedilmesine ve gözleri önünde talan edilip götürülmesine razı oldukları halde, kişinin kendi eşinin ve kızının ırzına geçilmesine razı olmadıklarını düşünmüyor musunuz?... Eğer Allah'ın belirlediği cezanın dışında başka bir ceza olsaydı, bu ceza ırz ve namusa tecavüz edenlere layık görülürdü. Cahillerle sohbet etmek, özellikle fetva ve hüküm konusunda onlara danışmak belâ olarak yeter size!»

Kurtubi der ki: «Aldatan da isyan eden gibidir. Aldatma, bir kişinin malını almak için onu herhangi bir hile ile öldürmektir. Bu konuda silah kullanmış olması şart değildir. Kişi ile ya bir yolculukta arkadaşlık etmiş, yahut herhangi bir bahane ile evine getirmiş, adama zehir içirerek öldürmüştür. Bu adam hadden öldürülür. Kısas olarak değil. İbn Hazm'in görüşü de buna yakındır. Diyor ki: 'Muharib (isyancı), büyüklenen kimsedir. Yolda gidenleri korkutandır. Yolların düzenini bozandır. Bu işi ister silahla, ister silahsız, ister gündüz, ister gece yapmış olsun, farketmez. Eylemini ister şehirde, ister herhangi bir çölde, ister halifenin sarayında, isterse camide gerçekleştirmiş olsun, durum değişmez. Yine eylemi ister bir ordu ile, ister or-dusuz, isterse medeni yerle ilişkisini kesmiş bir çölde, ister herhangi bir köyde olsun, ister bunlar kendi evlerinde otursun, isterse bir kale halkı olsun, ister büyük bir şehrin, ister küçük bir şehrin halkı olsun, yine durum değişmez. İsyancıların bir kişi olması, yahut daha fazla olması da durumu değiştirmez. Yani yoldan geçenlerle savaşan ve yolun güvenliğini, adam öldürmekle yahut mallarını almakla yahut yaralamakla yahut da namuslarına el uzatmakla sarsan herkes isyankârdır. Bunların azlığı ile çokluğu arasında hüküm olarak fark yoktur.»

Buradan anlaşılıyor ki: isyancılar konusunda İbn Hazm'm görüşü görüşlerin en kapsamlı olanıdır. Bu konuda Malikilerin görüşü de, onunkisi gibi kapsamlıdır. Her ne şekilde olursa olsun ve hangi bölgede bulunursa bulunsun, yolun güvenliğini sarsan herkes İsyancı olarak kabul edilir ve isyancılık cezasına müs-tehak olur.

46.9.4. İsyanın Cezası

Yolkesiciliğin cezası hakkında Allahu Teâlâ şu âyeti indirmiştir : «Allah ve Rasûlüyle savaşanların ve yeryüzünde bozgunculuğa uğraşanların cezası öldürülmek veya asılmak yahut çapraz olarak el ve ayakları kesilmek yada yerlerinden sürülme'dir. Bu onlara dünyada bir rezilliktir. Onlara ahirette büyük azap vardır. Ancak onları yakalamanızdan önce tevbe edenler bunun dışındadır. Biliniz ki Allah bağışlar ve merhamet eder.» Bu âyeti kerime müsüm anlardan yol kesmek üzere çıkanlar ve yeryüzünde bozgunculuğa uğraşanlar için nazil olmuştur. Çünkü Allah'u Teâlâ «Ancak onları yakalamanızdan önce tevbe edenler bunun dışındadır.» buyurmuştur.

Alimlerin icmâına göre; «şirk ehli» müslümanların ellerine düşer de İslâm'ı kabul ederlerse; islâm'dan önce cezayı gerektirecek bir suç işlemiş olsa bile kanlan ve malları korunmuş olur.

«İnkâr edenlere, eğer savaştan vazgeçerlerse geçmişlerinin bağışlanacağını söyle.» (Enfal: 37)

Bu âyet göstermektedir ki; yukarıdaki âyet «ehli İslâm» hakkında nazil olmuştur. «Allah ve Rasûlüne harp açanlar.» cümlesinin manası; verdikleri ızdırıp, çıkardıkları anarşi ve saldırılar ile korku neticesinde müslümanlara karşı savaş açanlar demektir. Aynı zamanda İslâm İn öğretisinden çıkarak ve İslâm nizamına isyan ederek İslâm'a karşı savaş açmışlardır. Savaş kelimesinin Allah ve Rasûlüne izafe edilmesi, müslümanlarla harp etmenin, Allah ve Rasûlü'yle harbetmek demek olduğunu bildirmek içindir. Şu âyeti kerime buna örnektir: - Bunlar Allah'ı ve insanları aldatmaya çalışırlar.» (Bakara: 9)

Buradaki harp açma ifadesi mecazidir. Kurtubi şöyle demiştir : «Allah'a ve _Rasjülü'ne karşı savaş açanlar» ifadesi, istiare ve mecazdır. Çünkü Allahu Teâlâ'da kemal sıfatları bulunduğundan, onunla savaşılmaz ve ona üstün gelinmez.»

Allah'ın, insanlarla benzer ve zıd sıfatlardan münenezzeh olması ve âyetteki -harp açma» manasının Allah'ın dost kullarına savaş açma anlamına gelmesini gerektirmektedir. Allahu Teâlâ'nın, kullar yerine kendi zatını ifade buyurması, yol kesenlerin dost kullarına yaptıkları eziyetin büyüklüğünü göstermek içindir. Mesela; «Allah'a kat kat karşılığını artıracığı güzel bir ödünç takdiminde kim bulunur?» (Bakara: 245) âyetinde Allahu Teâlâ zayıf ve fakir insanlara bolca vermeyi teşvik ederek, onların yerine kendi ismini ifade buyurmuştur. Sahih sünnette de bunun benzeri vardır: «Senden yemek istedim, fakat beni doyurmadın.....»

46.9.4.1. Bu Âyetin Nüzul Sebebi

Alimlerin çoğu bu âyetin nüzul sebebi hakkında şöyle demişlerdir : «Urani kabilesinden bir grup Medine'ye gelerek müs-lüman oldular. Fakat Medine'de karın hastalığına yakalandılar. Bunun üzerine Nebi aleyhisselâm zekat develerinin yanlarına çıkmalarını ve onların süt ve sidiklerinden içmelerini emretti. Onlar da aynen bunu yaptılar. Sonra iyileşince deve çobanlarını öldürdüler ve İslâm'dan dönerek develeri de beraberlerinde alıp kaçtılar. Rasûlüllah salîallahu aleyhi ve sellem bunları yakalatmak için arkalarından takipçiler gönderdi. Takipçiler daha gün akşam olmadan mürtedleri yakalayıp getirdiler. Rasûlüllah salîallahu aleyhi ve sellem bunların el ve ayaklarını çaprazlama olarak kestirdi, gözlerini de oydu. (Onlar çobanların gözlerini oydukları için kısas olarak onların da gözleri oyuldu.) Sonra onları Harre (1) mevkiinde bıraktı. Susayıp da su istedilerse de, kendilerine su bile verilmedi. Böylece ölüp gittiler.»

Ebü Kılâbe şöyle demiştir: «Bunlar, hırsızlık yapan, adam öldüren İmandan sonra küfreden, Allah'a ve Rasûlü'ne

karşı savaş açan kişilerdi ki, Allahu Teâlâ bunlar hakkında şu âyeti inzal buyurdu: «Allah'a ve Rasûlüne karşı savaş açanların cezası...» (Maide: 33)

46.9.4.2. Bu Âyeti Kerimenin Kararlaştırdığı Ceza

Allah ve Rasûlüne savaş açanlar ve yeryüzünde bozgunculuğa uğraşanlar için bu âyeti kerimenin kararlaştırdığı ceza, şu dört cezadan birisidir:

- 1 — öldürülmeleri,
- 2 — Asılmaları,
- 3 — Çaprazlama el ve ayaklarının kesilmesi,
- 4 — O yerden sürgün edilmeleri.

Bu cezalar, âyeti kerimede «ev» harfi ile atıf yapılarak getirilmiştir. Bunun üzerine bazı alimler şöyle demişlerdir: «Buradaki atıf muhayyerliği gerektirir. Bunun manası şudur: Hâkim, yol kesicilerin işledikleri suçun çeşidine bakmadan maslahat gereği bu cezalardan herhangi birini seçebilir.»

(1) Harre : Medine dışında siyah taşlık bir yer.

Alimlerin çoğu ise şöyle demişlerdir: -Şüphesiz bu âyetteki atıf harfi ceza çeşitlerini bildirmek için olup, muhayyerlik için değildir. Bunun gereği de işlenen suça göre, uygun düşen cezayı vermektir. Bu cezalar, işlenen suçların tertibine göre verilmekte, yoksa muhayyerlik belirtmemektedir.

46.9.4.3. Atfın Muhayyerlik İçin Olduğunu Söyleyenlerin Delilleri

Bu görüştekiler demiştir ki: Şüphesiz atfın muhayyerlik için olduğu hem dilbilgisi kurallarının gereği olup hem de Kur'an'ın nazmıyla uyumaktadır. Bu mananın dışında sünnetten her hangi bir rivayet sabit olmamıştır. Allah ve Rasûlüne savaş açanlar ve yeryüzünde bozgunculuğa uğraşanların hepsinin cezası, hakimin bu cezalardan herhangi birisini uygularken gördüğü maslahat üzere ya öldürülmek, ya asılmak, yahut el ve ayakları çaprazlama kesilmek, veya yeryüzünden sürgün edilmektir. İster adam öldürsünler, ister öldürmesinler, ister mal alsınlar ister almasınlar, ister bir suç, ister daha fazla suç işlemiş olsunlar farketmez. Bu âyetle, hakimin, yol kesenlere bir cezadan fazla ceza vermesi veya eşkiyayı cezasız bırakma hakkı yoktur.

Kurtubi şöyle demiştir; -Ebû Sevr demiştir ki; 'âyetin zahirine göre hakim muhayyerdir.' Malik de böyle demiş olup, bu görüş İbn Abas'dan rivayet edilmiştir.»

Sa'id bin Müseyeb, Ömer bin Abdülaziz, Mücahid, Dehhâk ve Neha'î aym şeyi söyleyerek demişlerdir ki:

«Hakim, yol kesenler hakkında hüküm vermekte muhayyerdir. Allahu Teâlâ'nın, âyetin zahirinden anlaşılan öldürmek, asmak, kesmek veya sürgün etmek şeklinde gerekli kıldığı cezalardan herhangi birisini verebilir.»

İbn Abbas; «Kur'an-ı Kerim'de «ev» atıf harfiyle gelen bütün âyetlerde emrin muhatabı muhayyer bırakılmıştır. Bu âyetin de zahirinden bunu anlamaktayım.» demiştir.

İbn Kesir şöyle demiştir: «Kur'an'daki benzer ifadelerde olduğu gibi «ev» atıf harfinin zahiri manası muhayyerlik içindir.»

Meselâ av cezasında olduğu gibi:

«... Sizden bile bile avı öldürene, ehli hayvanlardan Öldürüldüğü kadar olduğuna içinizden iki âdil kimsenin hüküm edeceği, Kâ'be'ye ulaşacak bir kurbanı ödeme, yahut düşkünlere yemek yedirme şeklinde yada yaptığının ağırlığını tatmak üzere bunlara denk oruç tutma vardır.» (Maide : 95)

Allahu Teâlâ fidye kefaretinde şöyle buyurmuştur: «İçinizde hasta olan veya başından rahatsız bulunan varsa fidye olarak ya oruç tutması, ya sadaka vermesi yada kurban kesmesi gerekir.» (Bakara: 196)

Yemin kefaretinde de şöyle buyurmuştur: «Yemin keffa-reti ailenize yedirdiğinizin ortalamasından on düşkünün yedirmek yahut giydirmek yada bir köle azad etmektir.» (Maide: 89)

Bu âyetlerdeki atıf harflerinin tümü muhayyerlik içindir, böylece muharebe âyetinin de muhayyerlik için olması gerekir.

46.9.4.4. Atıf Harfinin Ceza Çeşidini Bildirmek İçin Olduğunu Söyleyenlerin Delilleri

İkinci görüşün sahipleri; Arap lügatini en iyi bilen ve Kur'an-ı Kerim'i en iyi anlayan İbn Abbas'tan gelen rivayetle delil getirmişlerdir. Şa'fî «Müsned»inde bu rivayeti nakletmiştir; »Yol kesiciler adam öldürür ve mal alırlarsa asırlarlar. Adam Öldürür, mal almazlarsa, sadece öldürülür fakat asılmazlar. Şayet mal ahr da adam öldürmezlerse, öldürülmezler, fakat el ve ayakları çaprazlama kesilir. Eğer kervanı korkutur da mal almazlarsa o zaman, o yerden sürgün edilirler.»

İbn Kesir demiştir ki: -Eğer senedi sahihse, İbn Cerir'in Tefsirinde rivayet ettiği hadis bu manayı tasdik etmektedir. Bu rivayetinde İbn Cerir şöyle demiştir: -Ali bin Sehl ve Velid bin Müslim'in Yezid bin Habib'den bize naklettiğine göre; Abdül-melik bin Mervan, Enes bin Malik'e bu âyet hakkında sormak üzere bir mektup yazdı. Mektubunda bu âyetin Uryanîlerden bir grup hakkında nazil olduğunu ona haber verdi. Bu grup Be-cile ismindeki bir kabiledendi. Enes şöyle demiştir: «İslâm'dan döndüler, çobanları öldürdüler, develeri alıp kaçtılar.

Kervanı korkuttular ve haram olan namuslara dokundular. Enes devamla demiştir ki; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem yol kesenlerin hükmü hakkında Cebrail'e sordu. Bunun üzerine Cebrail aleyhisselam; -Her kim mal çalar ve kervanı korkutursa, hırsızlığı sebebiyle elini, korkuttuğu için de ayağını kes. Eğer adam Öldürmüşse, onu öldür, şayet adam öldürmüş, yolcuları korkutmuş ve haram olan namusu helâl saymışsa o zaman onu as!» Alimler şöyle demişlerdir: «Bu âyetin, cezalan açıklamak için olup muhayyerlik için olmadığı görüşünü tercih edenler, yolicesicilik suçu için derece derece cezalar tayin ettiği görüşündedirler. Çünkü yankesicilik yapanların işledikleri suçlar değişiktir. Bunlar adam öldürmek, soymak, yağmalamak, ırza geçmek ekini ve davalarını helak etmektir.»

Yol keesnlerden, bu suçlardan ikisini veya daha çoğunu bir anda işleyenler vardır. Hakim için, dilediği suça dilediği cezaı verme hakkı yoktur. Bilakis hakimın suçu miktaneea ve yaptığı bozgunculuk nisbetinde ceza takdir etmesi gerekir ki adalet bunu gerektirmektedir. «Bir kötülüğün karşılığı aynı şekilde bir kötülüktür.» (Şura : 40)

Şafi'i, kendisinden gelen iki rivayetin en sahihinde Ahmed, bu konudaki geniş açıklamasından anlaşıldığı üzere Ebu Hani-fe bu görüştedirler. «BedaTus-Senâi» kitabında Kâsânî, âyetteki atıf harfinin muhayyerlik için olduğunu söyleyenlerin görüşlerini ilmi bir şekilde tartıştıktan sonra, şöyle demiştir: «Değişik hükümlerde şekil bakımından, tahyirlik harfi ile gelen muhayyerlik, hükmün vacib olma sebebi bir olduğu zaman yemin ve av cezasının keffaretinde olduğu gibi, zahiri manasına alınır. Ama hükmün vacib olmasının sebebi değişik olursa, şu âyetlerde olduğu gibi, her mesele, kendisi için geçerli olacak bir hüküm alma durumunda kalır; «Zülkarneyn, onlara azab da edebilirsin, iyi muamelede de bulunabilirsin dedi.» (Kehf: 86) Bu âyetteki atıf harfi zikri geçen iki mesele arasmda muhayyerlik için değildir. Bilakis vucub sebebi değişik olduğundan kendi nefsinde her mesele için hükmü açıklamak içindir. Bu âyetin yorumu; «Onlardan zulm edenlere azab, iman edip ameli salih işleyenlere de iyi muamelede bulunabilirsin.» şeklindedir. Mesela, şu âyeti kerime de aynı manayı kuvvetlendirmektedir: «Haksızlık yapana azab edeceğiz; sonra Rabbine döndürölür, onu görülmemiş bir azaba uğratar. Ama inanıp salih amel işleyene, mükafat olarak güzel şeyler vardır.» (Kehf: 87)

Yol kesiciük esas itibariyle bir olsa da kendi içinde kısımlara ayrılmıştır. Bazan yol kesen, yalnız mal alır bazan adam öldürür, başka bir şey yapmaz, bazan iki suçu birden işler, bazan yalnız yolcuları korkutur, başka bir şey yapmaz. Bu durumda hükmün vucub sebebi değişik olmuş olur ki, muhayyerlik üzerine hamledeimez. Bilakis her çeşit suç için ayrı bir hüküm gereği anlaşılır. Veya bu bir ihtimaldir, yukarıda zikredilenler de bir ihtimaldir. İhtimalle beraber kesin hüccet olmaz.

Bu âyeti kerimeyi, mutlak olarak muharebelerde, zahiri muhayyerliğe çevirmek mümkün olmayınca, ya tertip üzere hamledilir veya zikri geçen her hükümde yol kesme çeşitlerinden birisi takdir edilir. Allahu Teâlâ'nın buyruğunu şöyle yorumlayabiliriz : «Allah ve Rasûlüyle savaşanların ve yeryüzünde bozgunculuğa uğraşanların cezası; şayet adam öldürürlerse asılmaları, mal alıp başka bir suç işlemezlerse çaprazlama olarak el ve ayaklarının kesilmesi, sadece kervanı korkuturlarsa o yerden sürgün edilmeleridir.»

Ebü Berdet'ül-Eşlemi, arkadaşlarıyla müslüman olmak için gelen insanların yollarını kesince Cebrail aleyhisselam, Rasûlül-lah'a âyeti kerimede geçen tertip üzere bunların cezalarını zikretmiştir :

-Adam öldüren öldürölür, mal alıp adam öldürmeyen eli ve ayağı çaprazlama olarak kesilir, adam öldürüp mal alan asılır. Her kim İslâm'ı kabul ederek gelirse, o kişinin müslüman olması, daha önce bulunduğu şirk durumunu yıkar.»

46.9.4.5. Suç Değiştiği Zaman Cezanın da Değişeceği Söyleyenlerin Görüşleri

Biz deriz ki; cumhur fukaha, suçun cinsine göre cezanın da değişeceği görüşünde olup, bu cezalar üç kısma ayrılırlar:

a — Yol kesiciliğin, yoldan geçenleri korkutmak ve yol kesmek şeklinde olması. Bunun dışında yol kesenlerin bir suç işlememeleri : Bunlar o yerden sürgün edilirler. Sürgünün manası, yol kesenleri bozgunculuk yaptıkları yerden başka bir İslâm beldesine çıkarmaktır. Ancak kâfirleri, küfür beldesine nakletmek caizdir. Bunun hikmeti, bu kişilere, uzaklaştırmak ve sürgün etmek suretiyle yaptıklarının cezasını tattırmak, kötülük ve bozgunculuk şeklinde fesat çıkardıkları yerden bunları temizlemek ve onlardan geride kalan kötü izleri ve acı hatıraları silmektir.

Malik'den rivayet olduğuna göre; «Nefyln manası, tevbe edinceye kadar tutuklu bulundurmak üzere suçluyu bir beldeden bir başka beldeye çıkarmaktır.»

İbn Cerir bu görüşü tercih etmiştir.

Hanefiler, sürgünün hapis demek olduğu görüşündedirler, iyi halleri belli oluncaya kadar hapiste kalırlar; çünkü hapis, dünyanın genişliğinden dar bir yerine girmektir. Bu dar yer de hapistir, sanki hapsedildiği yer müstesna o yerden sürgün edilmiş olur. Bu görüşlerine bazı mahkûmların şu sözleriyle delil getirdiler.

«Biz dünya ehlinde olduğumuz halde dünyadan çıktık. Artık biz dünyada ne diri ne de ölüleriz. Bir gün gardiyan bir iş için bize geldiğinde hayretle şöyle diyoruz : 'Bu adam dünyadan geldi'.»

b — Yol kesiciliğin, adam öldürmeden sadece mal almak şeklinde olması: Bu suçun cezası sağ el ve sol ayağın

kesilmesidir. Çünkü bu cinayet, yol kesme şeklinde olduğundan, hırsızlıktan daha büyük bir suçtur. El ve ayaklardan kesilen yerler, ateşle yakılması, kaynar zeytinyağına batırılması veya herhangi bir yolla iyileştirilmesidir, ki kanı tamamen akarak ölümüne sebebiyet verilmesin. Çaprazlama kesilmesinin sebebi de el ve ayaklarından istifade etmekten tamamen mahrum kalmamasıdır. Böylece sol el ve sağ ayağını kullanabilir. Şayet cezaya çarptırılan tekrar yol keserse sol eli ve sağ ayağı kesilir.

Cumhur fukaha, soyulan malın nisab miktarına ulaşması ve muhafazalı yerden alınmasını şart koşmuştur. Çünkü hırsızlık, kendisi için kararlaştırılmış bir ceza bulunan suçtur. Suç meydana gelince de, o suçu işleyen ister tek kişi olsun, isterse topluluk olsun cezaya müstehak olurlar. Şayet soyulan mal nisaba ulaşmaz, muhafazalı yerden de alınmazsa, o zaman kesme işlemi yapılmaz.

Eğer yol kesenler topluluk olurlarsa, herbirinin soyduğu malın nisaba ulaşması şart mıdır, değil midir?

Bu soruya İbn Kudâme cevap vererek şöyle dedi: «Yol kesenlerden herbirine düşen miktar nisaba ulaşmamış olsa bile, toplam soyulan mal belli miktara ulaşırsa, hırsızlık konusunda sözümüze kıyasen el ve ayakları çaprazlama olarak kesilir.»

Şafi'i ve arkadaşlarının kıyasma göre ise, herbirine düşen hisse nisab miktarına ulaşınca kadar cezası verilemez ve yol kesenler için şüphenin de bulunmaması gerekir.

Maliki ve Zahirîler bu görüşe katılmayıp, soyulan mahn nisaba ulaşmasını ve muhafazalı yerden çalınmasını şart koşma-mışlardır. Çünkü yol kesicilik, başlı başına bir suç olup nisaba ulaşması ve muhafazalı olmasını dikkate almamayı gerektirmektedir. Yol kesme suçu, hırsızlık suçunun dışında olup herbirer-lerinin cezası da değişiktir. Çünkü Allahu Teâlâ hırsızlık suçu için bir ölçü takdir etmiş olup, yol kesicilik için ise böyle birölçü koymamıştır. Bilakis yankesiciliğe verilecek cezayı belirtmiştir. Bu da yol kesicilere, işledikleri suç üzerine ceza vermeyi gerektirmektedir.

Hanbelî ve Şafi'i'nin iki görüşünden birisine göre; «Eğer caniler arasında, mallan soyulanlardan yakın akrabası olanlar varsa, bu durumda akrabası olana kesme işlemi uygulanmayıp, canilerden soyguna iştirak eden diğerlerine ceza uygulanır.»

Hanefiler şöyle demişlerdir: «Canilerden yakını olana nis-betle diğer caniler hakkında şüphe bulunduğu kesme cezası uygulanmaz. Çünkü caniler birbirlerinin kefilî durumundadırlar. Soyulan kişiye akraba olandan ceza düşünce, diğerlerinden de ceza düşer.»

İbn Kudâme; Şafi'i ve Hanbelîlerin görüşünü tercih ederek şöyle demiştir : «Buradaki şüphe tek kişiye mahsus olup, diğerlerinden cezayı düşürmez. Bunun manası şudur: Cezanın düşmesi şüphesi, akrabalık bağı alanını aşmadığından, sadece bu kişinin üzerine ceza uygulanmaz, çünkü şüphe bu kişiyi aşarak, diğerlerine geçmez.» c — Yol kesiciliğin, mal almadan sadece adam öldürme şeklinde olması: Bu durum; hakim, onları yakalattığı zaman öldürmelerini gerektirir. Öldüren bir kişi de olsa, casus öldürüldüğü gibi bütün yol kesenler öldürülürler. Çünkü bunların tümü yol kesmekte ve yeryüzünde bozgunculuk çıkarmakta ortaklırlar. Öldürülenin velisinin affetmesi veya diyete razı gelmesine itibar edilmez. Çünkü velinin affetmesi veya diyete razı olması kısssta geçerli olup, yol kesicilikte geçerli değildir.

d — Yol kesiciliğin, adam öldürmek ve mal soymak şeklinde olması: Bunun cezası adamı öldürmek ve asmaktır. Yani bu kişilerin cezası, ölmeleri için canlı olarak asılmalarıdır. Bir ağaca bir direğe veya benzeri dikili herhangi bir şeye elleri açık vaziyette bağlanır. Sonra ölünceye kadar işkence yapılır.

Fakihlerden bazıları; «önce öldürülür, sonra ibret ve Öğüt için asılır,» demişler.

Bazıları ise; «üç günden fazla ağaçta asılı kalmaz,» demişlerdir.

Buraya kadar geçen bilgiler, imamların içtihadıdır. Bu ic-tihadlar da âyeti kerimenin tefsirinin sınırları içindedir. Her imam için, doğru bir bakış yönü vardır. Kararlaştırılmış bu cezalardan herhangi birini seçmekte hakimnin muhayyer olduğu görüşünde olanlar; «ev- harfi ile atfın üzerine delalet ettiği şekli benimsemişlerdir. Bu durumda bozgunculuğun kalkması ve maslahatın gerçekleşmesi için uygun olanı seçmek hakime bırakılmıştır. Âyette, her suç için belli bir ceza olduğu görüşünde olanlar ise, bozgunculuğun kalkması ve maslahatın gerçekleşmesi ile birlikte adaletin de gerçekleşmesini esas almışlardır. Bunların hepsi de bozgunculuğu gidermek ve maslahatı gerçekleştirmek bakımından, Şer'i Şerifin gayesini gerçekleştirmek üzere alimlerce icma konusudur.

Bu ic-tihadlar, delilleri anlamak için emir sahiplerine kolaylık sağlar ve ic-tihad yolunu kolaylaştırır. İlim öğrenenlerin gerçeğe ulaşmasına yardımcı olur. Şüphe yok ki, fakihîlerin işaret ettikleri suçların dışında bozgunculuk yapan ve yol kesenlerin yaptıkları daha pek çok suçlar vardır. İşte fakihîlerin âyeti ke-rime'den çıkardıkları kısmî hükümlerin ışığı altında yeni çıkan bu suçlar için de hükümler çıkarmak mümkündür.

46.9.5. Bir İtirazın Reddi ve Bir Karışıklığın Giderilmesi

«Menâr- tefsirinde, yazar şöyle demiştir: «Abd bin Humeyd ve İbn Cerir'in Mücahid'den rivayet ettiklerine göre; «Buradaki fesad'dan maksat; zina, hırsızlık, kadının öldürmek, ekin ve hayvanatı helak etmektir. Bütün bu suçlar yeryüzünde bozgunculuk çıkarmak işlemidir.» Fakihîlerin bazıları ise; Mücahid'in bu sözüne itiraz ederek şöyle dediler: «Zina, hırsızlık ve benzeri suçlar için, bu âyette geçenlerin dışında Şer'i Şerifte cezalar vardır. Zina, hırsızlık ve adam öldürmek için had cezaları vardır. Ekin ve hayvanatın helak edilmesi ise; helâl edilen

miktarca takdir edilir. Zarar, yapana ödettirilir ve hâkim kendi içtihadına göre bu kişiye tâ'zir cezası verir.» Bu itirazcılar, âyette geçen cezanın, ülü'l-emr'e karşı gelen İslâm ahkâmına baş eğmeyen bozguncular ve yol kesicilere mahsus olduğunu unuttular. Had cezaları ise; tek tek zina eden hırsızlık yapan, ancak İslâm'ın emrine fiili olarak boyun eğen kişiler içindir. Bunların hükmü Kur'ân-ı Kerim'de tekil olarak ismi fail kipi ile getirilmiştir : Meselâ; «Hırsızlık yapan erkek ve hırsızlık yapan kadının ellerini kesiniz.» (Maide: 28) «Zina eden kadınla, zina eden erkekten herbirine yüzer değnek vurunuz.» (Nur; 2) Bu suçla-n işleyenler, suçlarını gizleyip, kendilerinin başkalarına kötü örnek olmamaları için bozgunculuklarını açığa çıkarmazlar. Kendilerini Şer'i Şerifin pençesinden kuvvet kullanarak kurtarmak için toplumu yaptıkları bozgunculuğa alıstırmazlar. O bakımdan bunlara Allah ve Rasûlü'ne karşı savaş açan ve bozgunculuk çıkaranlar demek doğru olmaz. Yol kesicilikte hüküm, beraber iki vasıfla ilgilidir. Fakihler yol kesen lafzını mutlak olarak kullandıkları zaman şüphesiz bununla yol kesmeyi ve bozgunculuğu kastetmektedirler. Çünkü bu iki vasıf birbirinin tamamlayıcısı durumundadır.

46.9.6. Hâkime ve Ümmete, Yol Kesiciliğe Çare Bulmalarının Gerekli Olduğu

Hakim ve Ümmet, nizamı korumak, güveni sağlamak fertlerin kanlarını mallarını ve ırzlarını muhafaza etmek üzere haklarını korumaktan sorumludur. Bir grup toplumdaki ayrılır, yol keser, insanların hayatını anarşi ve ızdıraba boğarsa, bunlarla savaşmak, hakime vacib olur, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, Ürani'lere aynı muameleyi yapmış, daha sonraki halifeler de aynı yoldan yürümüşlerdir. Aynı şekilde, bunların köklerini kazımak, sonlarını kesmek üzere hakime yardımcı olmak, müslümanların görevidir. Neticede insanlar güven içinde rahat yaşasınlar, istikrar ve huzurun lezzetini hissetsinler ve herkes, kendisi için ailesi ve ümmet için hayır yolunda çalışmaya devam etsin.

Eğer yol kesenler, savaş meydanında yenilgiye uğrar ve sağa sola dağılırlarsa, azimleri kırılır, arkalarından kimse onlara tabi olmaz ve bu yaralarını bir daha saramazlar. Ancak öldürme cinayeti işlemiş ve mal soymuşlarsa, yakalayınca kadar bunlara saldırılar düzenlenir, kendilerine yolkesicilik cezası uygulanır.

46.9.7. Yol Kesenlerin Yakalanmadan Önce Tevbe Etmeleri

Yol kesici ve bozguncular, yakalanmadan ve ele geçmeden önce tevbe ederlerse, şüphesiz Allahu Teâlâ geçmiş suçlarını bağışlar ve yol kesicilikle ilgili özel suçlarını kaldırır. Çünkü Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: -Bu onlara dünyada bir rezilliktir. Onlara ahirette büyük azab vardır. Ancak onları yakalamazdan önce tevbe edenlerin bunun dışındadır. Biliniz ki, Allah bağışlar ve merhamet eder.» (Maide: 34)

Yol kesenler tevbe edince, Allah'ın affına nail olurlar. Çünkü yakalanmadan ve ele geçmeden önce tevbe etmeleri, vicdanlarını arıttıklarına, Allah'a ve Rasûlüne karşı gelmekten vazgeçip bozgunculuktan uzak temiz bir hayata başlamaya karar verdiklerine delildir. O bakımdan Allah'ın affının kapsamına girmişlerdir. Şayet ceza gerektirecek bir suç işlemişlerse, Allah'ın hakkıyla ilgili bu suçlarını Allahu Teâlâ kaldırmıştır. Ama kul haklarına gelince, bu haklar düşmez. Bu takdirde ceza, yol kesmek açısından değil, kısas açısından uygulanır ve bu durumda iş, hâkime değil cinayete maruz kalanlara bırakılır. Eğer yol kesenler adam öldürmüşlerse, öldürülmesi konusundaki kesin hüküm kalkar, öldürülenin velisi için affetmek veya kısas ta-leb etmek hakkı vardır. Eğer adam öldürmüş ve mal almışlarsa, idam edilerek öldürülmesi ile ilgili kesin hüküm kalkar, sadece kısas ile mal ödeme baki kalır. Eğer mal almışlarsa, kesme işlemi düşer, elinde bulundurduğu mallar alınır, şayet har-camışsa, kıymetini öder. Çünkü bu gasb sınıfına girer. Gasb ettiği malları elinde tutamaz, onları sahiplerine verir veya sahibi bulununcaya kadar o mallar hakimnin yanında bekletilir. Çünkü soyulan mallar, sahibine geri verilinceye kadar yol kesenlerin tevbeleri kabul olmaz.

Şayet ülü'l-emr, fesatçılardan soydukları malı düşürmeyi umumi maslahat gereği uygun görürse, o zaman hazineden bu malı ödemesi gerekir.

İbn Rüşd, «Bidâyet'ül-Müctehid» kitabında bu mesele hakkındaki âlimlerin görüşlerini özetleyerek şöyle demiştir:

«Yol kesenden, tevbe etmesiyle düşen cezalar konusunda alimler ihtilaf etmişlerdir:

«Birinci görüş: Tevbe, sadece yol kesme cezasını düşürür. Bunun dışındaki Allah hakkı ve kul hakları kendisinden alınır. Bu görüş Malik'indir.

«İkinci görüş: Tevbe, yol kesme cezasıyla, zina, içki, hırsızlıktan dolayı elin kesilmesi gibi tüm Allah'a ait hakları düşürür. Ancak, ölenin velilerinin affetmesi dışında kan ve mal olarak insan hakkıyla ilgili olan cezalar düşmez. (Bu görüş bizim seçtiğimiz en adaletli bir görüştür.)

-Üçüncü görüş: Tevbe, Allah'a ait bütün hakları kaldırır. Kan ve mallara gelince; bunlardan bizzat elde bulunanlar alınır.

•Dördüncü görüş: Tevbe, bizihi mevcut olan mallar dışında, kan ve mal cinsinden insan haklarının tümünü düşürür.»

46.9.7.1. Tevbenin Şartları

Tevbenin bir zahirî bir de batini kısmı vardır. Fıkıh ilmi, tevbenin Allah'tan başka kimsenin bilemeyeceği batınına değil, zahirine bakar. Eğer, yol kesenler yakalanmadan önce tevbe ederlerse, tevbeleri kabul olunur ve tevbenin sonuçları, üzerine lazım, gelir. Bazı alimler tevbe edenin hakimden eman dilemesini, hakiminden de ona eman vermesini şart koşmuşlardır.

Denildi ki: «Bu şart değildir. Devlet reisinin, her tevbe edenin tevbesini kabul etmesi gerekir.» Yine denildi ki: «Silahı atması, suç mahallinden uzaklaşması ve devlet reisine müracaata ihtiyaç kalmadan insanlardan eman dilemesi kâfi gelir.»

İbn Cerir'in naklettiğine göre o şöyle demiştir : O, Ali bize rivayet etti. Dedi ki: Bize Velid bin Müslim rivayet ederek şöyle dedi: Ebû Leys demiştir ki: Bana Musa el-Medenî rivayet etti (O yanımızda emirdir) : «Aliyy'ül-Esedî yolkesicilik yaptı, yolcuları korkuttu, kan akıttı ve mal soydu. İdareciler ve halk onu yakalamak istediler, fakat adam kaçtı, bir türlü yakalayamadılar. Neticede adam tevbe ederek geldi. Bunun tevbe etmesi de, yaranda bir adamın şu âyeti kerimeyi okumasından dolayı idi: «Ey Muhammed, de ki; Ey kendilerine kötülük edip aşın giden kullarım. Allah'ın rahmetinden umudunuzu kesmeyin. Doğrusu Allah günahların hepsini bağışlar. Çünkü o, bağışlayandır. Merhametlidir.» CZümer: 53) Aliyyü'l-Esedî bu âyeti işitince durdu. Adam'a; «Tekrar okur musun?» dedi. Adam âyeti tekrar okudu. Bunun üzerine Aliyy'ül-Esedî, kılıcını kınına soktu, sonra tevbe ederek, seher vaktinde Medine'ye geldi. Boy abdesti alarak Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in mescidine geldi ve sabah namazını kıldı. Sonra kalabalığın içinde Ebû Hüreyre'nin yanına oturdu. Gün aydınlanınca insanlar onu tanıdı ve yanına dikildiler. Bunun üzerine Aliyy'ül-Esedî; «Bana saldırmanıza yol yoktur. Çünkü ben yakalanmadan önce tevbe ederek geldim.» dedi. Bunun üzerine Ebû Hüreyre (r.a.); «Doğru söyledi.» dedi ve elinden tutarak onu Mervan bin Hakem'in CMuaviye zamanında Medine valisi idi) yanına getirdi. «Bu Aliyy'ül-Ese-di'dir, tevbe ederek geldi. Buna saldırmanıza ve öldürmenize yol yoktur. Yaptığı işlerin hepsini terk etmiştir.» dedi. Ebû Hüreyre (r.a.) devamla şöyle demiştir • «AHyy'ül-Esedî tevbe ederek Allah yolunda gazaya çıktı. Ordu Rumlarla karşılaşınca, gemisini Rumların gemilerinden birisine yaklaştırdı ve onlar geminin içindeyken Rumların gemisine zorla girmeyi başardı. Rumlar geminin öbür tarafına toplu halde kaçınca gemi yan yatarak battı ve hepsi boğuldular.»

46.9.7.2. Canilerin Mahkemeye Çıkmadan Önce Tevbe Etmeleriyle Had Cezalarının Düşmesi

Daha önce geçtiği üzere, yol kesenler yakalanmadan önce tevbe ederlerse, yol kesicilik cezası üzerlerinden düşer. Çünkü Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur:

«Ancak onları yakalamanızdan önce tevbe edenler bunun dışındadır. Biliniz ki Allah, bağışlar ve merhamet eder.» (Maide: 34)

Bu hüküm sadece yol kesmek cezasına ait değildir. Bilakis bütün had cezalarını düzenleyen genel bir hükümdür. Had gerektiren bir suç işleyen kimse, mahkemeye intikal etmeden önce tevbe ederse, üzerinden had cezası düşer. Çünkü yol kesenlerden, tevbe ettikleri zaman had cezası düşünce, diğer suçlar da evlâ yoluyla düşer. Diğer suçlar yol kesme suçundan daha hafiftir.

İbn Teymiye bu görüşü tercih ederek, şöyle demiştir: -Her kim, mahkemeye intikal etmeden önce, zina, hırsızlık ve içki içmekten tevbe ederse, sahih olan görüşe göre, yol kesenlerin yakalanmadan önce tevbe ettiklerinde cezaları icma ile düştüğüne göre, bunların da cezaları düşer.»

Kurtubî şöyle demiştir: «İçki içenler, zina edenler ve hırsızlık yapanlar, tevbe edip hallerini düzeltir ve hallerini düzelttikleri belli olursa, sonra mahkemeye çıkarılsalar da, bunlara had cezası uygulanması uygun olmaz. Ancak mahkemeye çıkarıldık-tan sonra; «Tevbe ettik, «derlerse, tevbe etmeden yakalanan yol kesenler gibi bu durumda serbest bırakılmazlar.»

Bu konudaki ihtilafı İbn Kudâme açıklayarak şöyle demiştir: «Yol kesenler dışında üzerine had cezası gereken tevbe edip halini düzelttiği zaman bu konuda iki rivayet vardır:

«Birincisi: Üzerinden had cezası düşer; çünkü Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: «İçinizden zina eden iki kimseye eziyet edin, tevbe edip düzelirlerse onları bırakın. Doğrusu Allah tevbeleri daima kabul ve merhamet eder.»

(Nisa: 16)

«Allahu Teâlâ hırsızlığın cezasını belirttikten sonra da şöyle buyurmuştur: «Ettiği zulümden dolayı tevbe edip düzelen kim-

se bilsin ki, Allah onun tevbesini kabul eder, Allah şüphesiz bağışlayandır, merhametli olandır.» CMAide : 39)

-Nebi aleyhisselam da şöyle buyurmuştur: «Günâhmdan tev-be eden günah işlememiş gibidir.» Bir kimsenin günahı yoksa, ona had cezası uygulanamaz demektir. Nitekim Nebi aleyhis-seîam'a, Mâiz'in kaçtığı haber verilince, şöyle demişti: «Keşke onu tevbe etmeye bıraksaydım, Allah onun tevbesini kabul ederdi.» Çünkü bu suçlar, Allah hakkıyla ilgili olduklarından yol kesenler gibi tevbe etmekle düşerler.

«İkincisi: Tevbe ile bu suçların düşmeyeceği görüşüdür ki; Malik, Ebû Hanîfe, bir sözüne göre Şafi'i bu görüştedir. Çünkü Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Zina eden kadın ve erkeğin herbirine yüzer değnek vurun.»

<Nûr: 2) Bu âyet gerek tevbe edenler, gerekse etmeyenler hakkında umumdur. Yine Allahu Teâlâ; «Erkek hırsız ve kadın hırsızın, yaptıklarından ötürü Allah tarafından ibret verici bir ceza olarak ellerini kesin.» (Mai-de: 39)

buyurmuştur. Nebi aleyhisselam da Maiz'i ve Mamidi-ye'yi recmetmiş; had cezasının uygulanmasıyla temizlenmeyi ister oldukları halde ve tevbe ederek gelmelerine rağmen, hırsızlık suçunu ikrar ederek gelenlere had cezası uygulamıştır. Hatta Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, onların bu hareketini tevbe olarak isimlendirmiş ve bir kadın hakkında; «O Öyle bir tevbe etmiştir ki, eğer onun tevbesi Medine ehlinde yetmiş kişiye dağıtılsa, onlara yeterdi.» buyurmuşlardır.

-Amr bin Semure, Nebi aleyhisselâm'a gelerek «Ya Rasûlallah, ben filancanın devesini çaldım. Beni işlediğim suçtan temizle.» dedi. Bunun üzerine, Nebi aleyhisselam bu kişinin üzerine had cezası uyguladı. Çünkü had cezası, yemin ve adam öldürme kefareti gibi kefarete benzemektedir ki, tevbe ile düşmez. Aynı zamanda bu suçlar için belirli cezalar takdir edilmiş olup yakalandıktan sonraki yol kesenler gibi üzerlerinden had cezası düşmez.»

İbn Kudame devamla demiştir ki: -Tevbe ile had cezasının düşürülebileceğini söylediğimiz zaman; 'yalnız tevbesiyle mi, yoksa tevbeyle beraber halini de düzeltmesi yi e mi had cezası düşer?' şeklinde iki görüş ortaya çıkıyor:

«Birinci görüş: Yalnız tevbeyle had cezası düşer. Bu, bizim arkadaşlarımızın görüşüdür. Çünkü tevbe, had cezasını düşürmektedir ki, bu bir nevi yakalanmadan önce tevbe eden yol kesicilerin tevbesine benzemektedir.

«ikincisi; Halini düzeltmesi dikkate alınır. Çünkü Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur:

-Tevbe edip düzeltilirse onları bırakın.» [Nisa: 16]

«Ettiği zulümden dolayı tevbe edip düzelen kimse, bilsin ki, Allah onun tevbesini kabul eder. Allah şüphesiz bağışlayandır; merhametli olandır.» (Maide : 39)

«Bu görüşe göre, tevbesinde samimi olduğu ve niyetini düzelttiği bilininceye kadar bir müddetin geçmesi dikkate alınır. Yoksa bunun için belli bir müddet takdir edilemez.

«Şafi'ilerden bazıları; «Halini düzeltme müddetinin bir sene olduğunu» söylemişlerse de, bu belirli bir vakti olmayanı va-kitlemektir ki caiz değildir.»

46.9.8. Kişinin Kendisini ve Başkasını Savunması

Bir kimseyi öldürmek, malını almak, mahreminin ırzına geçmek niyetiyle bir saldırgan saldırırsa, bu kimsenin canını, malını ve ırzını korumak için, mümkün olabilecek en kolay yolla, saldırganla savaşıması hakkı vardır, önce sözle kendini savunmaya çalışır. Sonra bağırır, sonra eğer saldırganı bu yolla defetmek mümkünse insanlardan yardım ister. Şayet vurmanın dışında bir yolla kendini savunamazsa, onu döver. Şayet dövmeyle kendini savunamazsa, onu öldürür. Katil üzerine kısas olmadığı gibi, kefarete de yoktur. Öldürülenin diyetini de vermek gerekmez. Çünkü bu kişi saldırgan zalimdir. Saldırgan zalimin ise kanı helâl olup ödenmesi gerekmez. Eğer, kendisine saldırılan kişi ölürse, o canı, malı ve namusunu savunmak durumunda bulunduğundan «şehid»dir.

Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor: «Zulüm gördükten sonra hakkını alan kimselere, işte onların aleyhine bir yol yoktur.» (Şûra : 41)

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet olduğuna göre, o şöyle demiştir : «Bir adam Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e gelerek şöyle demiştir: «Ya Rasûlallah, malımı almak üzere gelen adam hakkında ne dersiniz?» Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «Malını ona verme.» buyurdu. Adam; «Benimle savaşırsa ne yapayım?» dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «Sen de onunla savaş.» buyurdular. Adam; «Eğer beni öldürürse, ne buyurursunuz?» diye sordu. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «Sen şehid olursun.» dedi. Adam; «Ya ben onu öldürürsem?» deyince, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «Bu durumda o cehenneme girer.» buyurdular.

Buhari'nin rivayetine göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu; «Malı uğruna ölen şehittir.» Rivayet olduğuna göre, bir kadın odun toplamak için dışarıya çıktı. Arkasından bir adam ona musallat oldu. Kadın, kendisine musallat olan bu adama bir taş attı ve adamı öldürdü. Durum Ömer (r.J'a arzedilince, Ömer (r.a.) «Ne iyi! Allah bundan dolayı (kadına) asla bir ceza vermez.» dedi.

insanın kendi nefsinin, malını ve namusunu savunması gerekli olduğu gibi, öldürme, mal alma, ırza geçme gibi bir durumla karşılaşır başkasını da savunması gerekir. Ancak bunu yaparken kendi canını tehlikeye atmaması şartı vardır.

Çünkü başkasının hakkını savunmak, bir kötülüğü yok etmek ve hakları korumak kabilindedir. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Sizden biriniz bir kötülük gördüğü zaman onu eliyle değiştirsin. Eğer buna gücü yetmezse diliyle değiştirsin. Eğer buna da gücü yetmezse kalbiyle buğzet-süi; imanının en zayıf noktası budur.»

İşte, başkasının hakkını savunmak, kötülüğü değiştirmek kabilindedir.

46.10. HIRSIZLIĞIN CEZASI

Şüphesiz İslâm dini, hayat damarı olması bakımından mala değer vermiş ve fertlerin mülkiyetine saygı

göstermiştir. Aynı zamanda İslâm, insanların mali haklarını mukaddes saymış ve her hangi bir şekilde kişinin malına tecavüz edilmesini helâl saymamıştır. Bu balamdan İslâm, hırsızlık, gasb, yankesicilik, hiyanet, faiz, aldatma, ölçü ve tartıda hile ve rüşveti haram kabul etmiş, meşru bir sebep olmadan alman malı da, batıl yolla mal yemek olarak saymıştır. İslâm hırsızlık konusunda şiddetli davranmış, hırsızlığın bizzat yapıldığı organ olan elin kesilmesine hükmetmiştir. Bunda açık bir hikmet vardır. Çünkü hain el, hasta organ mesabesinde ki, vücudu kurtarmak için onu kesmek, akılların ve kanunların ittifak ettiği bir konu olup bütünün yerine parçayı feda etmek gerekir. Yine bunun gibi, hırsızın elini kesmekte, İnsanların mallarını çalmayı içinden geçiren kimselere bir ibret vardır ki, elini insanların mallarına uzatmaya cesaret edemez. Bununla insanların malları korunmuş ve himaye edilmiş olur. Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Erkek hırsız ve kadın hırsızın, yaptıklarından ötürü Allah tarafından ibret verici bir ceza olarak, ellerini kesin. Allah güçlüdür. Hakimdir.» (Maide: 38)

46.10.1. İslâm Dininin, Hırsızlığın Cezasında Şiddetli Davranmasının Hikmeti

Mallara yapılan tecavüzler konusunda işlenen diğer suçlarda değil de, hırsızlık suçunda İslâm'ın şiddetli davranmasının hikmeti; Nevevi'nin Müslim şerhindeki şu açıklamasıdır: Kadı 'lyâd şöyle demiştir: «Aîlahu Teâlâ, hırsızın eiinin kesilmesini emretmekle malları korumuş, bu cezayı ise yankesicilik, kapkaççılık ve gasb suçlarına vermemiştir. Çünkü bu suçlar hırsızlığa nisbetle az olup bu tip suçluların çağnldıkları zaman yetkili mercilere teslim olmaları mümkündür. Aynı zamanda bunlar hakkında delil bulmak da kolaydır. Hırsızlık ise bunun tersinedir. Hırsızlık için delil bulmak pek nadir olur. O bakımdan hırsızlık suçunun işi büyük olduğundan bu suçtan insanlar daha fazla engelleyebilmek için cezası da şiddetli olmuştur.»

46.10.2. Hırsızlığın Çeşitleri

Hırsızlık iki kısımdır:

1 — Tâ'zir cezası gerektiren hırsızlık.

2 — Had cezası gerektiren hırsızlık.

Tâ'zir cezası gerektiren hırsızlık, had cezası gerektirecek şartların bulunmaması durumundaki hırsızlıktır. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, el kesilmeyecek miktarda mal çalan hırsıza çaldığı malı, kat kat ödemesi şeklinde hükmetmiş olup, bu hükmünü ağaçtayken meyveyi çalanla, otlaktan koyunu çalan hakkında vermiştir. Birinci şekilde, ağaçtaki meyve ile cimar (hurma yağı) çalandan el kesmeyi kaldırmış, bu konuda şu hükümleri vermiştir : Muhtaç olduğu halde ağaçtaki meyvelerden ağzına atana bir şey yoktur. Her kim meyvelerden toplayıp götürürse, ona iki mislini ödemek ve ceza vardır. Her kim hurma harmanından çalarsa ve bunun değeri, elin kesileceği miktara ulaşırsa, eh' kesilir. İkinci şekle gelince; otlağından çalınan koyun hakkında, hırsızın, değerinin kat kat mislini ödemesi ve başkalarına ibret olması için de dövülmesi yönünde hükmetmiştir. Ancak koyunu, gece kaldıkları yerden çalarsa, o zaman değeri elin kesilmesini gerektirecek nisaba ulaşırsa, eli kesilir.» (Hadisi Ahmed, Nesâî ve Hâkim rivayet etmiş, Hâkim sahihlemiştir.)

Had cezasını gerektirecek hırsızlık iki kısımdır: Birincisi küçük hırsızlıktır. Bu, eiin kesilmesini gerektiren hırsızlıktır.

İkincisi; Büyük hırsızlıktır. Bu ise, eşkiyalık yapmak suretiyle mal almaktır ki, buna yol kesicilik denir. Daha Önce bu konu hakkında açıklama geçti. Biz burada sadece küçük hırsızlıktan bahsedeceğiz.

46.10.3. Sirkat (Hırsızlık) Kelimesinin Tanımı

Sirkat; Bir şeyi gizlice almak, demektir. «Kulak hırsızlığı yaptı.» denir. Yâni gizlice dinledi. Yine «Ona dalgın bir anda ba-kıverdi» denir. Yâni ona bakmak için fırsattan istifade ederek dalgın anını yakaladı.

Kur'ân-ı Kerim'de Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Fakat kulak hırsızlığı yapan olursa, parlak bir ateş onu kovalar.» (Hicr: 18)

Bu âyette, gizlice dinlemek, kulak hırsızlığı olarak isimlendirilmiştir.

*Kâmûs'ta geçtiğine göre; «Sirkat» ve «İştirak» kelimeleri; •Kapalı yerden başkasının malını gizlice almak,-manasına gelir.

İbn Arefe şöyle demiştir: «Araplara göre hırsız, muhafazalı bir yere gizlice gelip, kendinin olmayan şeyi oradan almaktadır.»

Kâmûs sahibinin ve İbn Arefe'nin zikrettiklerinden anlaşılmaktadır ki; bir eyleme hırsızlık denmesi için üç hususun bir arada bulunması gerekir:

1 — Başkasının malının alınması.

2 — Alınan malın gizli ve örtülü olarak alınması.

3 — Malın kapalı yerde bulunması. Şayet alınan mal, başkasının mülkü değil ise veya açıktan alınmışsa yahut mal kapalı yerden alınmamışsa bu durumda el kesmeyi gerektirecek hırsızlık gerçekleşmemiş olur.

46.10.4. Emanete Hıyanetlik Eden, Açıktan Gasbeden ve Yankesicilik Yapan Hırsız Değildir

Bu bakımdan, hıyanetlik eden, gasbeden ve yankesicilik yapan hırsız sayılmamıştır. Bunlardan hiçbirisine, her ne kadar ta'zir cezası verilse de el kesme cezası verilmez. Câbir (r.a.) 'den rivayet olunduğuna göre; «Nebi aleyhisselâm şöyle buyurmuştur : «Emanete hıyanetlik edene, açıktan gasbedene ve el çabuk-luğuyla mal aşırana el kesme cezası yoktur.» (Hadisi Tirmizî, Nesaî, Ebû Dâvûd, İbn Mâce, Hâkim ve Beyhaki rivayet etmiş, Tirmizî ve İbn Hibbân sahihlemişlerdir.)

Muhammed bin Şihâb ez-Zühri'den rivayet olunduğuna göre; o şöyle demiştir • «Mervan bin Hakem'e, yankesicilik yaparak mal aşırana bir insan getirildi de, Mervan onun elini kesmek istedi. Bu konu hakkında Zeyd bin Sabit'e sormak üzere bir adam gönderdi. Bunun üzerine Zeyd; -Yankesicilik yapana el kesme cezası yoktur.» dedi.» (Bu rivayeti, Malik, Muvatta'ın-da zikretmiştir.)

İbn Kayyım şöyle demiştir: «Üç dirhemde hırsızın elinin ke-si-mesi, yankesici ve açıktan gasbedenin ise bırakılmasına gelince; bütün bunlar, Şari'in tam olan hikmetinden bir parçadır. Şüphesiz, hırsızdan malı saklamak mümkün değildir. Çünkü hırsız, duvarı deler, saklı yeri açar, kilidi kırar. Mal sahibinin üç dirhemden fazlasını hırsızdan koruması mümkün değildir. Şayet elini kesmek meşru olmasaydı, insanlar birbirlerinin mallarını çalar, zarar büyür, hırsızlık belası şiddetlenirdi. Yankesici ile gaspçı bunun tersinedir. Gaspçı, insanların gözü önünde, açıktan mal alandır ki, insanların bunu elleriyle yakalamaları ve mazlumu bundan korumaları mümkün olup Hakim'in yanında da şahidlik yaparlar. Yankesici ise, mal sahibini ve diğerlerini gafil avlayarak mal alandır. Bu tip mal aşırma, yankesicinin çarpmasını mümkün kılacak biçimde mal sahibinin gevşekliğinden kaynaklanmaktadır. Mal sahibinin malını iyi muhafaza etmesi ve uyanık olması halinde yankesicilik olmaz. O balamdan bu hırsızlık gibi değildir. Bilakis emanete hıyanet etmeye daha çok benzemektedir. Yine yankesici, çok kerre hırsız gibi, korunmuş olmayan yerden mal alır. Seni gafil avlar, malını korumaktan gafil olduğunda ve dalgın durumda iken seni çarpar. Bundan ise çoğu kez korunmak mümkündür. Bu durumda, yankesici açıktan mal aşırana benzemektedir. Gasp edene gelince; bundaki durum da açıktır. Gaspçının elinin kesilmemesi açıktan malaşırandan daha evlâdır. Ancak bu kötülükleri önlemek için bu suçları işleyenleri dövmek, ceza vermek, uzun zaman hapsedmek, para cezasına çarptırmak caizdir.»

46.10.5. Emaneti İnkâr Etmek

Emaneti inkâr etmek, hırsızlık olup olmadığı hususunda te-reddüd bulunan konulardandır.

Bu bakımdan fakihler, emanetin inkârı hükmünde ihtilaf etmişlerdir. Cumhur fukahâ; «Emaneti inkâr edenin eli kesilmez. Çünkü Kur'ân ve Sünnet, el kesmeyi hırsıza gerekli görmüştür. Emaneti inkâr eden ise hırsız değildir.» demişlerdir.

Ahmed, İshak, Züfer, Haricîler ve Zahir ehli; emaneti inkâr edenin elinin kesileceği görüşüne varmışlardır. Çünkü Müslim, Ahmed ve Nesaî'nin Aişe (r.a.)'dan rivayet ettikleri hadiste Ai-şe (r.a.) şöyle demiştir: «Manzum kabilesinden bir kadın, eşyayı emanet olarak alır ve bunu inkâr ederdi. Bunun üzerine Nebi aleyhisselâm elinin kesilmesini emir buyurdu. Derken ailesi Üsâme bin Zeyd'e gelerek onunla konuştular. O da kadın hakkında Rasûlüllah saîlallahu aleyhi ve sellem ile konuştu. Bunun üzerine Rasûlüüah saîlallahu aleyhi ve sellem ona şöyle buyurdu ; «Ey Üsâme, Allah'ın hadlerinden bir had hakkında şefaati mi ediyorsun?» Sonra ayağa kalkarak hutbe okudu ve şunları söyledi: «Sizden Öncekileri Allah ancak şunun için heJak etmiştir : Onlar içlerinden şerefli biri hırsızlık ederse onu bırakırlar, zayıf olan çalarsa üzerine haddi tatbik ederlerdi. Allah'a yemin olsun ki Muhammed'in kızı Fatıma hırsızlık etse mutlaka elini keserdim.» Bunun üzerine kadının eli kesildi. İbn Kayyım bu görüşü destekleyerek Şer'i Şerifin gereği, emaneti inkâr eden hırsız saymıştır. «Zâd'ul-Me'âd» kitabında şöyle demiştir: «Nebi aleyhisselâm'ın emaneti inkâr eden hırsızlık kapsamına sokması, diğer içki çeşitlerini içkinin içine sokması gibidir ki, bu ilgili âyetler de Allahu Teâlâ'nın muradının ne olduğunu ümmetine bildirmektedir.»

«Ravdatu'n-Neddiyye» kitabında yazan şöyle demiştir .-■Emaneti inkâr edene, lügat bakımından hırsız denmese de; Şer'i bakımından hırsızdır. Şer'i Şerif ise lügatten daha Önceliklidir.»

«İ'lâmu'l-Muvakkî'n» kitabında İbn Kayyım şöyle demiştir: «Buradaki hikmet ve maslahat gerçekten açıktır.

Şüphesiz ema-

net mal bırakmak, insanoğlunun mutlaka ihtiyaç duyduğu ve müstağni kalamayacağı maslahatlardandır. Emanet bırakan, ihtiyaç duyduğunda ve mecburiyet hasıl olduğunda ücretle veya ücretsiz emanetçinin bulunması gereklidir. Başkalarının, bütün vakitlerini emanet malı gözetmeyle geçirmesi mümkün olmadığı gibi, emanet bırakmayı men ederek malları korumak Şer'an, ade-ten ve örfen mümkün değildir. Başkasının malını hırsızlık yaparak almakla, kendisine bırakılan emaneti inkâr ederek o mala sahip olmak arasında mana bakımından fark yoktur. Vedia'yı inkâr etmek bunun hilafındır.»

46.10-6. Kefen Soyan

Ölülerin kefenlerini çalan kefen soyucunun hükmü konusundaki ihtilaf, yukandaki ihtilafa benzer nitelik

arz etmektedir.

Cumhur fukaha, kabir soyanın el kesme cezasına çarptırılması gerektiği görüşüne varmıştır. Çünkü kefen soyan, gerçek hırsızdır. Kabir de muhafazalı bir yerdir.

Ebû Hanîfe, Muhammed, Evzâi ve Sevrî; kefen soyana ta'zir cezası gerektiği görüşündedirler. Çünkü kefen soyan hırsız değildir. O bakımdan hırsızın hükmünü almaz. Çünkü bu kimse, kimsenin mülkü olmayan bir malı almıştır, ölü ise bir mala malik olamaz. Yine bu kimse korunmuş olmayan bir malı almıştır.

46.10.7. Hırsızlıkta Dikkate Alınması Gereken Hususlar

Geçen tariftan anlaşıldığı üzere, hırsızda, çalman malda ve çalman yerde bir takım belirli özelliklerin bulunması gerekir ki, kendisinde had cezası gereken hırsızlık gerçekleşmiş olsun. Bunların hepsinin açıklaması aşağıdadır:

46.10.8. Hırsızda Bulunması Gereken Özellikler

Kendisine hırsız denmesi ve üzerine had cezası gerekmesi için hırsızda dikkate alınması gerek sıfatları aşağıda zikrediyoruz:

1 — Teklif: Hırsızın akıllı ve bulûğ çağına ermiş olması gerekir. Deli ve çocuk hırsızlık yaparlarsa, üzerlerine had cezası uygulanmaz. Çünkü bunlar mükellef değildir. Ancak küçük, hırsızlık yaptığı zaman terbiye edilir. Hırsızda, islâm şartı aranmaz. Müslüman, zimmi'nin malını çaldığı zaman eli kesildiği gibi zimmi ve mürted de hırsızlık yaptığı zaman elleri kesilir.

2 — İhtiyar: Hırsızın, kendi isteğiyle çalması gerekir. Eğer hırsızlığa zorlanırsa, bu kişi hırsız sayılmaz. Çünkü zorlanan kişiden, isteğine bağlı hareketler kalkmış demektir. Kendi isteğiyle iş yapamayan ise teklif düşer.

3 — Hırsızın çaldığı malda şüphesinin bulunması: Şayet çaldığı malda şüphesi varsa eli kesilmez. Bu bakımdan, oğlunun malını çalan baba ve annenin elleri kesilmez. Çünkü Rasûlül-lah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Sen ve malın babanıdır.»

Bunun gibi, anne - babasının veya onlardan birinin malını çalan çocuğun eli kesilmez. Çünkü çocuk, normal olarak anne - babasının malından harcar. Dedenin de eli kesilmez. Çünkü ister baba tarafından olsun, ister anne tarafından olsun, o da baba sayılır. Ne kadar yukarıya çıkarsa çıksın baba ve dedesinden; ne kadar aşağıya insin çocuklarından mal çalanın eli kesilmez.

Yakın akrabaya gelince; Ebû Hanîfe ve Sevrî; hala, teyze, kızkardeş, amca, dayı ve kardeş gibi mahrem olan zevi'l-erhâm'a el kesme cezası yoktur. Çünkü bunlara ceza vermek, Allah'ın birleştirmesini emrettiği akrabalık bağlarını kesmeye kadar varabilir. Bu kişiler için eve girme hakları vardır. Eve girme, evin sahibinden izin sayılıp, malm saklı olması hükmü de bozulmuş olur.

Mâlik, Şafi'i, Ahmed ve Ishâk ise, «Bunlardan hırsızlık yapanların eli kesilir; çünkü inalda şüphe kalkmıştır.» demişlerdir. Kan - kocadan birisi diğerinin malını çalarsa, beraber bulunduklarından ve mallarında şüphe bulunduğundan dolayı el kesme cezası uygulanmaz. Çünkü beraber bulunmalan, malın tam korunmuş olmasına mâni olup mal da şüpheyi gerektirir. Eğer mal tam korunmuş yerde olmazsa, maldaki bu şüphe el kesme cezasını düşürür. Bu görüş Ebû Hanîfe, iki sözünden birisine göre Şafi'i ve gelen iki rivayetten birisine göre Ahmed'indir. Mâlik, Sevrî, bir rivayete göre Ahmed ve iki görüşünden birisine göre Şafi'i şöyle demişlerdir: «Eğer karı - kocadan birisi, eşyalarıyla evde tek başına kalırsa, bu durumda bir yandan malın saklı olmuş olması, diğer bakımdan her birisinin tek başına yaşamış olması, hırsızlık yapanın elinin kesilmesini gerektirir.»

Efendisinin hizmetinde bulunan hizmetçinin de eli kesilmez. Abdullah bin Ömer'den rivayet olduğuna göre; bir adam Ömer'e kendisine ait bir köle getirerek: «Bunun elini kes, karımın aynasını çaldı.» dedi. Bunun üzerine Ömer (r.a.); «Hayır, ona el kesme cezası yoktur. O senin hizmetçindir. Eşyanı almıştır.» dedi. Ömer ve İbn Mes'ud'un görüşü bu olup, sahabeden bunlara muhalif olan yoktur. Müslümanın beytü'l-mâl'den çalmasıyla eî kesilmez. Çünkü rivayet olduğuna göre; «Ömer'in, valisi, beytü'l-mâl'den çalan kimse hakkında Ömer'e bir mektup yazdı. Bunun üzerine Ömer; «Onun elini kesme. Hiçbir kimse yoktur ki, beytü'l-mâl'de onun hakkı olmasın.» diye cevap verdi.»

Şa'bi'nin rivayetine göre, bir adam beytü'l-mâl'den mal çaldı. Bunun üzerine, Ali (r.a.); «Şüphesiz o kişinin beytü'l-mâl'de hisseleri vardır.» dedi ve elini kesmedi. Her iki rivayetteki Ömer ve Ali'nin sözleri beytü'l-mâl'den hırsızlık yapanın elinin kesilmeyeceğinin sebebini açıklamaktadır. Çünkü, bu sebep, had cezasını uygulamaya mani olacak şekilde şüphe doğurmaktadır.

İbn Kudame şöyle demiştir: «Aynı şekilde bir kişi kendisinin ortak olduğu şirketten mal çalarsa, kendisinin de, hakkı bulunan ganimet malından çalarsa veya oğlunun, efendisinin malını çalarsa eli kesilmez. Cumhur ulemânın görüşü budur.»

İbn Mâce'nin, İbn Abbas'tan rivayet ettiğine göre; «Ganimet olarak alınan mallar arasındaki bir köle, yine aynı ganimetten çaldı. Durum Nebi aleyhisselam'a arz edilince, kölenin elini kesmeyerek; «Allah'a ait malın bir kısmı diğerini çaldı.» buyurdular.

Borcunu vermeyip oyalayan borçludan veya borcunu inkâr edenden mal çalanın eli kesilmez. Çünkü bu tip hırsızlık, alacağını geri almak anlamına gelir. Ancak, borçlu borcunu inkâr etmiyorsa, oyalamaya da muktedir

değilse; bu durumda, borçlunun malını çalan alacaklının eli kesilir. Çünkü bu kimsenin hırsızlığında şüphe yoktur.

Malları koruyan elindeki emanet malı çalanın da eli kesilmez. Çünkü malları saklayan emanetçi olup, malların sahibi değildir.

Bir kimse mal gasbedip çalarsa sonra o malı saklar, başka birisi o yerden malı çalarsa Şafiî ve Ahmed; «Eli kesilmez,» demişlerdir. Çünkü malın saklandığı yere mal sahibinin rızası yoktur. İmam Mâlik ise «Eli kesilir. Çünkü benzeri saklı mallardan kendisinde şüphe olmayan bir malı çalmıştır.* demiştir.

Şayet insanlar darlık ve kıtlığa yakalanır da içlerinden birisi yemek çalarsa, eğer yemek duruyorsa, hırsızın eli kesilir. Çünkü yemek çalmaya ihtiyacı yoktu. Şayet yemek mevcut değilse, eli kesilmez. Çünkü yemeğe ihtiyacı olduğundan, onu almaya hakkı vardır.

Ömer (r.a.); «Açlık yılında, el kesme yoktur» demiştir. Malik Muvatta'mda şöyle rivayet etmiştir: «Hatıb'ın birkaç kölesi Müzeyne kabilesinden bir adamın devesini çalmış ve onu kesmişlerdi. Bu olay Ömer bin Hattab (r.a.)'a iletilince, Ömer (r.a.); Kuseyyir bin Salt'a emrederek ellerini kesmelerini söyledi. Sonra Ömer (r.a.); «Bana kalırsa sen onları aç bırakıyorsun.» dedi. Durumun öyle olduğunu öğrenince; «Allah'a yemin olsun ki, sana çok ağır gelecek bir borçlandırmaya yapacağım.» dedi ve Müzeni'ye; «Senin deven kaç liralıktı?» diye sordu. Müzeni; «Ben onu dört yüz dirheme vermezdim, billahi,» dedi. Ömer (r.a.) dedi ki; «Ona sekiz yüz dirhem ver.» İbn Veheb rivayet eder ki; Ömer bin Hattab (r.a.), Kuseyyir bir Salt'a hırsızlık yapanların ellerinin kesilmesini emrettikten sonra ardından bir adam göndererek onların geri getirilmesini söyledi. O da onları geri getirdi. Ömer (r.a.) Abdurrah-man bin Hatıb'a; «Eğer ben sizin onları hizmetlerinizde kullanıp aç bıraktığınıza ve Allah'ın haram kıldığını gördüklerinde onları yiyecek hale getirdiğinize kanaat getirmemiş olsaydım, ellerini keserdim. Yalnız Allah'a yemin olsun ki, eğer siz onları bu şekilde aç bırakırsanız, seni acıklı bir şekilde cezalandırırım.» diye ikazda bulundu.

46.10.9. Çalınan Malda Bulunması Gereken Özellikler

Çalınan malda bulunması gereken sıfatlar şunlardır.

Birincisi s Çalınan malın, mal ve mülk edinilebilmesi, alışverişinin helâl olması ve o malın karşılığını almak mümkün olan cinsten olması: Sahipleri zimmi de olsa, içki ve domuz çalanın eli kesilmez. Çünkü Allahu Teâlâ bunların mülkiyetlerini ve bunlardan faydalanmayı hem müslümana hem de zimmiye eşit bir şekilde haram kılmıştır. Yine bunun gibi, üd, kemence, ney gibi eğlence aletlerini çalanın eli kesilmez. Çünkü, ilim ehlinin çoğuna göre bunların kullanılmaları caiz değildir. Bu aletlerin mal - mülk edinilmeleri ve ticaretleri helâl değildir. Bunların kullanılmalarını mubah sayanlar da, şüphe bulunduğu için çalanın elinin kesileceği konusunda, bunları haram sayanlarla müttefiktirler. Şüphe ise had cezalarını düşürür.

Alimler, mümeyyiz olmayan, küçük, hür çocuğun çalınması konusunda ihtilaf etmişlerdir.

Ebü Hanife ve Şafiî bu konuda şöyle demişlerdir: «Hür bir küçük çocuk çalanın eli kesilmez. Çünkü çocuk mal değildir. Ancak bu kimseye tazir cezası verilir. Çocuğun üzerinde bulunan süs eşyası ve elbiseler için de eli kesilmez. Çünkü üzerinde bulunan süs eşyaları çocuğa tabi olup, bizzat onların çalınması kastedilmemiştir.»

Malik şöyle demiştir: «Mümeyyiz olmayan hür çocuğun çalınmasında, el kesme cezası vardır. Çünkü çocuk, malların en büyüklerinden sayılır. Mümeyyiz olmayan, küçük köleyi çalanın eli kesilir. Çünkü bu değeri olan bir maldır. Mümeyyize gelince; bunun eli kesilmez. Çünkü o her ne kadar satılıp alınan bir mal ise de, kendi basma buyraktır. O bakımdan saklanmış bir mal olarak sayılmaz. Ama satışında eğitilmiş köpek ve kurban etleri gibi mülk edinilmesi caiz olmayanın satışı da caiz değildir.»

Malikilerden Eşheb şöyle demiştir: «Bekçilik, ziraat ve av için saklanan eğitilmiş köpeği çalanın eli kesilir.»

Malikilerden Esbağ, kurban etleri hakkında şöyle demiştir: «Şayet kesmeden önce kurbanı çalarsa, eli kesilir. Eğer kestikten sonra çalarsa eli kesilmez.»

Su, buz, ot, tuz ve toprak çalmaya gelince; «Muğni» kitabının yazarı bunlar hakkında şöyle demiştir: «Eğer su çalarsa eli kesilmez. (Bunu Ebu Bekir ve İshak söylemişlerdir.) Çünkü su, adet olarak mal edinilmeyenler cinsinden olup, bu hususta ihtilaf olduğunu bilmiyorum.»

Şayet ot veya tuz çalarsa; bu konuda Ebü Bekir şöyle demiştir: «Bunlarda da hırsızın eli kesilmez. Çünkü insanların bu tip mallarda ortak oldukları, Şer-i Şerif tarafından bildirilmiştir. O balamdan bu gibi mallar da suya benzemektedir.»

Ebu İshak ise; «Bunlarda el kesmek vardır. Çünkü normal olarak ot ve tuz, mal edinildiğinden, incir ve arpayı benzemektedirler.» demiştir.

Buz hakkında ise Kâdî şöyle demiştir: «Buz, su gibi olup, onun donmuş şeklidir. Bu, çığın benzer bir nevidir. Buz, daha ziyade tuza benzemektedir. Çünkü her ikisi de değişmeye uğrayarak oluşur.»

Toprağa gelince; eğer çamur, sıva ve bina için hazırlanan cinsten olup fazla rağbet edilmeyen topraktansa, hırsızın eli kesilmez. Çünkü bu tip toprak mal edinilmeyen cinstendir. Şayet ilaç için, yıkanmak için veya boya için hazırlanan «ermetî çamuru» gibi değerli olan toprak hakkında ise, iki görüş vardır:

a) Bu tip toprakta el kesme cezası yoktur. Çünkü bu tip toprak mal edinilmeyen cinsten olup suya benzemektedir.

b) El kesme cezası verilir. Çünkü normal olarak bu cins toprak mal edinilebilir. Ticaret için başka beldelere götürülebilir. Bu bakımdan Hindistan öd ağacına benzemektedir.

Balık, kümes hayvanları vs. diğer kuşlar gibi aslen mubah olan hayvanların çalınmasına gelince; bunlar korunmuş yerde olmadıkları müddetçe çalınmalarında el kesme cezası yoktur. Şayet korunmuş yerden çalınmışlarsa, bu konuda fakihler ihtilaf etmişlerdir.

Maliki ve Şafi'iler; çalanın elinin kesileceği görüşünde olup, -çünkü saklı yerden değerli bir mal çalmıştır.» demişlerdir.

Hanefi ve Hanbeüler ise; elinin kesilmeyeceği görüşündedirler. Çünkü Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den «Av, yakalayanındır.» buyurduğu rivayet olunmuştur. Bu hadis, had cezasını düşürecek şekilde bir şüphe doğurmaktadır.

Abdullah bin Yesâr şöyle demiştir: «Ömer bin Abdülaziz'e tavuk çalan bir adam getirildi. Ömer bin Abdülaziz, adamın elini kesmek istedi. Bunun üzerine Salim bin Abdurrahman, kendisine; -Osman (r.a.)'ın «Kuşlarda, el kesme cezası yoktur.» dediğini söylemiştir. (Bir rivayette Ömer bin Abdülaziz, Sâib bin Yezîd'e bu konuda fetva sormuş, bunun üzerine Sâib şöyle demiştir : -Kuşların çalınmasında, el kesen kimseyi görmedim. Kuş çalana el kesme cezası yoktur.)) Ömer de kuş hırsızının elini kesmemiştir.

Fakihlerden bazıları şöyle demişlerdir: -Mubah sayılan kuş, avlanması caiz olan kuştur. Tavuk, kaz ve ördeğe gelince; bunları çalanın elinin kesilmesi gerekir. Çünkü bunlar ehli hayvanlardandır.-

Ebû Hanife şöyle demiştir: «Et, süt ve taze meyvalar gibi yaş yiyeceklerin çalınması ile ot ve odunun çalınmasında ve bozulmaya yüz tutan yiyeceklerde, çalman mal hırsızlık nisabını doldursa da el kesme cezası yoktur. Çünkü bu mallar pek rağbet edilen cinsten olmayıp, sahibi de adet olarak bu konuda cimri davranmaz. O bakımdan bu tip malların çalınmaması için bir engel koymaya gerek yoktur. Bunlardaki korunma, böylece noksan olmuş olur. Çünkü Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; -Meyve ile hurma yağmda el kesme cezası yoktur.» buyurmuştur. Çünkü bunlarda umumi ortaklık bulunduğu mülkiyetleri konusunda şüphe vardır. Çünkü Rasûlullah sallallahu aleyhi ve selleni; -İnsanlar üç şeyde müşterektirler -. Su, ot ve ateş.» buyurmuştur. Fakihlerin ihtilaf ettikleri konulardan birisi de, mushaf çalmaktır : Ebu Hanife-, «Mushaf çalanın eli kesilmez. Çünkü mushaf mal olmayıp herkesin onda hakkı vardır.» demiştir. Malik, Şafi'i, Ebû Sevr, Ebû Yusuf ve İbn Münzir ise; «Çalman mus-haf'ın değeri el kesmeyi gerektirecek nisaba ulaşırsa; hırsızın eli kesilir.» demişlerdir. İkincisi: Çalman malda bulunması gereken ikinci şart çalman malın nisaba ulaşmasıdır: Çünkü ceza uygulamak için kaide olabilecek birşeyin bulunması ve çalman malın, kaybedildiği zaman insanlara zararı dokunacak değerde bulunması gerekir. Şüphesiz insanlar normal olarak çalınan az malda müsamaha gösterirler. Bu bakımdan selef alimleri, çalman az ve kıymetsiz malda el kesme konusunda ihtilaf etmişlerdir. Cumhur ulema, ancak dörtte bir dinar altın veya üç dirhem gümüş, yahut dörtte bir dinar veya üç dirhem kıymetindeki bir malı çalanın eli kesileceği görüşündedirler. Bu ölçüde bir hikmet vardır. Çünkü bu miktar mal bir kimsenin kendisi ve bakmakta olduğu kişiler için bir günlük yiyecektir.

Aişe (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre, o şöyle demiştir: -Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem dörtte bir dinar ve daha fazlası için hırsızın elini keserdi.» Başka bir rivayette merfu olarak şöyle demektedir: «Hırsızın eli ancak dört dinar ve daha fazlasında kesilir.» (Hadisi Ahmed, Müslim ve İbn Mâce rivayet etmişlerdir.)

tedir :

Nesâf ye ait bir başka rivayette merfu olarak şöyle geçmek-r: «Kalkanın değerinden daha az çalanın eli kesilmez.» Ai-

şe (r.a.)'ya; «Bir kalkanın değeri ne kadardır?» diye sorulunca;

•Dörtte bir dinardır.» şeklinde cevap verdi.

Buhari ve Müslim'de geçen İbn Ömer (r.a.) hadisi de bu rivayeti kuvvetlendirmektedir. İbn Ömer (r.a.) hadisinde geçtiğine göre; Nebi aleyhisselâm, «Parası üç dirhem-, başka bir rivayette; «değeri üç dirhem» olan kalkanı çalanın elini kesmiştir.

Hanefilere göre; el kesmeyi gerektiren nisab on dirhemdir. Bundan azında el kesme cezası yoktur. Bu görüşlerine Beyhaki, Tahavi ve Nesâfın, İbn Abbas ve Arar bin Şuayb'dan, onun babasından, onun da dedesinden; «Kalkan'ın değerinin on dirhem olarak takdir edildiği» hakkındaki rivayetiyle delil getirmişlerdir.

Hasan-ı Basrî ve Dâvud-u Zahirî, âyetin mutlak olmasıyla âmel ederek; «Az veya çok çalmakla el kesme hükmü sabit olur.» demişlerdir.

Yine Buhari ve Müslim'in Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet ettiklerine göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur : «Allah hırsıza lanet etsin. Miğfer çalar, eli kesilir. İp çalar, eli kesilir.»

Cumhur ulemâ, bu hadise şöyle cevap vermişlerdir: «Hadisin ravisi A'meş, hadiste geçen «Bidayim» kelimesini, harpte giyilen demir'den yapılan miğfer olarak tefsir etmiştir. Oysa bu da kalkan gibidir. Hatta bazen parası ondan çok bile olur. İpe gelince; ashab iplerden bir kaç dirhem değerinde olanının bulunduğu görüşündedirler. Dörtte bir dinar, üç dirheme denk gelmektedir.»

«Ravdatü'n-Neddiyye» kitabında geçtiğine göre Şafi'i şöyle demiştir: «Dörtte bir dinar, üç dirhem rivayetine uygun düşmektedir. Bunun sebebi Rasûlullah sallallahu aleyhi ve selleni devrinde, bir dinarın oniki dirheme bozulmasındandır. Aynı zamanda bu ölçü, diyetin takdirinde; altından bin dinar, gümüşten onikibin dinar ölçüsüne de uygun düşmektedir.»

Ebû Hanife ve arkadaşları, el kesmeyi gerektiren nisabın dirhem veya bir dinar olduğu veya ticaret mallarından bu değerinde bir malın çalınması gerektiği görüşündedirler. Bundan daha azında ise el kesme cezası yoktur. Çünkü kalkanın fiatı, Amr bin Şuayb'ın babasından, onun dedesinden rivayetine göre Rasûlullah. sallallahu aleyhi ve sellem devrinde on dirhem olarak hesap ediliyordu. Bu ölçü, İbn Abbas ve diğerlerinden de rivayet olunmuştur. Hanefiler dediler ki: «Kalkanın fiatını bu ölçüye göre takdir etmek, en uygun olanıdır. Had cezaları, şüphelerle düşerler. Kalkanın fiatı on dirhem olarak düşünüldüğünde, daha düşük fiat takdir edip, onunla amel etmekte şüphe vardır.»

Gerçek şu ki; kalkanın fiatını, on dirhem olarak kabul etmek daha önce sahih rivayetlerde geçtiği gibi, on dirhem rivayetinden daha sahihine ters düşmektedir.

Malik ve kendisinden gelen en zahir rivayete göre Ahmed şöyle demişlerdir: «Hırsızlığın nisabı, dörtte bir dinar veya üç dirhem, yahutta ticaret mallarından üç dirhem kıymetinde maldır.»

Çalman Mal Ne Zaman Takdir Edilir?

Çalınan malın kıymeti ve takdiri, Mâlik, Şafi'i ve Hanbeli-lere göre; çalındığı güne göre değerlendirilir.

Ebû Hanife ise; «Çalınan mal, hırsız hüküm giydiği gün takdir edilir.» demiştir.

46.10.10. Toplumun Hırsızlık Yapması

Bir grup hırsızlık yaptığı zaman, eğer çaldıkları mal, herbi-rerleri için nisaba ulaşacak miktarda ise, fakihlerin ittifakıyla elleri kesilir. Ancak çalınan mal nisaba ulaşıp, hırsızlara taksim edildiğinde herbirerleri için nisabı doldurmuyorsa, bu durumda alimler ihtilaf etmiştir. Cumhur fukaha; «Hepsinin eli kesilir,- demişlerdir. Ebû Hanife ise; «Herbirisinin çaldığı mal, nisabı doldurmadan elleri kesilmez.» demiştir.

İbn Rüşd şöyle demiştir: «Hepsinin elinin kesileceğini söyleyenler; cezayı sadece çalınan malın miktarıyla ilgili görenlerdir. Yani çalman maldan bu miktar, malı muhafaza etmek için el kesmeyi gerektirir. El kesmenin bu miktarla ilgili olup, daha azında gerekmediği görüşünde olanlar, ele olan saygıyı esas almışlardır.»

İbn Rüşd devamla şöyle demiştir: «Şari'in el kesme cezasını gerekli kıldığı yerde, çok kişilerin eli kesilmez.»

46.10.11. Malın Çalındığı Yerde Dikkate Alınması Gereken Özellikler

Malın çalındığı yere gelince; bu yerin korunan yer olması gerekir. Korunma (harz) : Bir şeyi korumak için hazırlanmış olan yerdir. Ev, dükkan, davar ve koyun ağılları, meyvelerin muhafaza edildiği yerler, vesaire gibi... Bu konuda ne şariat, ne de dilbilgisi kuralları kesin bir Ölçü vermektedir. Bunların tes-biti için örf müracaat edilir. Şariat'ın «harz» nazan itibare alması, onun mal sahibinin malını sahiplendirdiğini, onu himaye ettiğini ve koruduğunu göstermesidir. Malı zayı etmediğine delil olmasıdır. Bunun delili de Amr bin Şuayb'ın babasından, onun da dedesinden rivayet ettiği nassdır: Dedesi der ki: 'Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e bir adam, otlaqlarında bulunan ve üzerinde belirli işaretler olan malları hakkında soruyordu. Buyurdu ki; «Onda parasının İki katı ve aleme ibret olsun diye dayak vardır. Kendi ağılından (koruma mahallinden) atman mallarda ise el kesme cezası vardır. Pek tabii ki, parası micene (belirlenen miktarda) ulaştığı zaman.» fi) Adam; «Ya Rasûlallah! Elbise ve elbiselerin kollarından alman şeylerin durumu nedir?» dedi. Buyurdu ki; *Kim ağızyla bir şey alıp elbiselerine koymazsa, onda bir ceza yoktur. Kim de yüklenir götürürse, iki kat parasını verir ve onur kinci şekilde dayak atılır. Meyvelerin muhafaza edildiği yerden alman şeyler, eğer değeri bir micen'e ulaşırsa, el kesme cezası uygulanır.»

(Bu hadisi Ahmed, Nesâî ve Hâkim rivayet etmiş, Hâkim sahih saymış, Tirmizi de hasen kabul etmiştir.)

Amr bin Şuayb babasından, o da dedesinden; Peygamber aleyhisselam'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: -Ağaçta duran hurmada el kesme yoktur. Yine dağın korulu şeylerinde de yoktur. Eğer hayvanların yahut meyvelerin muhafaza edildiği yere getirilirlerse, o zaman değeri bir micene ulaştığında el kesme cezası uygulanır.»

Bu her iki hadiste de harz'a itibar edildiği açıktır. İbnü'l-Kayyim der ki: Çünkü Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ağaç üzerindeki meyveyi çalan hırsızın el kesme cezasını düşür-

(1) Burada Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem koyunu kendi ahırından alanlara el kesmeyi zorunlu kılmış, fakat onu otlağından alanlara bu cezayı vermemiştir. Bu da koruma yerinin, hükmün uygulanmasında etkili olduğunu göstermektedir.müş, fakat onu meyvelerin muhafaza edildiği yerden çalanınki-ni uygulamayı belirtmiştir.

Ebû Hanife ise bu cezanın uygulanmama nedenini, kısa zamanda bozulduğundan maliyetinin eksikliğinde aramıştır. Ve bu nedeni kısa zamanda bozulan maliyeti noksan olan her şeyde mevcut kabul etmiştir. Cumhurun görüşü daha sağlıklıdır. Zira Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, bunun için üç durum belirlemiştir. Bir durumda herhangi bir cezası yoktur. Bu da yalnız ağızyla ondan yediği durumdur. Bir durumda iki katıyla borçlandırmış, elini kesmeden dövülmesini söylemiştir. Bu hal de ağaç üzerinden toplayıp aldığı durumlarda uygulanır. Üçüncü durumda ise, eli kesilir. Bu da onu harmanından aldığı haller için geçerlidir. Meyvenin tüm olgunlaşıp, olgunlaşmamış olması arasında fark yoktur. Dikkate alınan yer ve koruma altında oluşudur.

Kuruluğu, yaşlığı değil. Bu görüşü destekleyen delillerden biri de Rasûlullah saîallahu aleyhi ve selleni'in

koyunu otlağından çalandan el kesme cezasını kaldırmış olması bunun yanında onu ağılından alana bu cezayı tatbik etmesidir. Zira koyun için ağıl bir korudur.

Fakihlerin çoğunluğu koruma işine itibar etmiştir. Yalnız elin kesilmesi için harz'ı şart koştırmayanlar da vardır. Ahmed, İshak, Züfer ve Zahirîye bunlar arasındadır. Çünkü; «Hırsız erkek ve hırsız kadın» âyeti geneldir. Amr bin Şuayb'ın hadislerinde ise, olay çelişkili şekillerde verildiğinden, âyeti tahsis etmeye yeterli delil olamaz. İbn Abdilberr bu bilgileri kaydettikten sonra şunları ilave eder; Amr bin Şuayb'ın hadisleri, sika raviler rivayet ettiği zaman, kendisiyle amel edilmesi zorunlu olan hadislerdir.

46.10.12. Değişik Mallara Göre Korumanın da Değişik Olması

Değişik mallara göre koruma da değişir. Bu konuda örf'e itibar edilir. Bazen bir zaman korunmuş sayılan mal, başka zamanda korunmuş sayılmayabilir. Ev; içindeki ev eşyası için, sele; meyveler için, ahır; hayvanlar için, ağıl; koyunlar için korunak sayılır. Diğer mallar da bu şekildedir.

46.10.13. İnsan, Kendi Nefsi İçin Korunaktır

Uyuyan insan, ister mescidde, ister mescidin dışında, olsun, elbisesi ve yatağı için korunak sayılır. Bir kimse yanında eşyalan olduğu halde yolda oturursa ister uyku halinde isterse uyanık olsun eşyaları için korunaktır. Bir kimsenin üzerinden parasını veya eşyalarını çalanın, eşya ve para sahibinin mülkiyeti gitmiş olduğundan eli kesilir.

Fakihler, çalınan malın uyuyan kimsenin başının altında veya yan tarafının altında bulunmasını şart koşmuş; Ahmed, Ebu Davud, İbn Mâce Nesâî ve Hâkim'in Safvan bin Ümeyye'den rivayet ettikleri hadislerle delil getirmişlerdir. Safvan bin Ümeyye şöyle demiştir. «Nakışlı bir elbisem olduğu halde mescidde uyurken hırsız elbisemi çaldı. Bunun üzerine hırsız yakalayarak Ra-sûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem'in huzuruna çıkardık. Rasû-lüllah sallallahu aleyhi ve sellem hırsızın elinin kesilmesini emretti. Bunun üzerine ben, *Ya Rasûlüllah! Değeri üç dirhem olan elbise için mi bu adamın eli kesilecek? Ben elbiseyi ona bağışlıyorum.» dedim.

Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem; «Keşke daha önce onu bağışlasaydın.» buyurdular. Yani keşke bana gelmeden önce o adamı affetseydin ve elbiseyi ona hibe et-sevdin.»

Bu hadiste, el kesmek için çalınan malı istemenin eğer sahibi hibe ederse veya hâkime çıkmadan önce hırsıza satarsa el kesme cezasının düşeceğine delil vardır. Nitekim Nebi aleyhis-selam; «Keşke bana getirirmeden önce onu affetseydin.» buyurması da bunu açık bir şekilde belirtmektedir.

46.10.14. Yankesici

Ajimler, yankesici hakkında ihtilaf etmiş içlerinden bir grup şöyle demiştir: «Yankesicinin, ister elini yakasından içeri sokarak malı çıkarıp alsın, isterse yakasını yararak yere düşen malı alsın eli kesilir.» Bu görüş Mâlik, Evzâ'î, Ebû Sevr, Yakup, Hasan ve İbnü'l-Münzir'in görüşüdür.

Ebû Hanife, Muhammed bin Hasan ve İshak ise şöyle demişlerdir : «Eğer paralar yakasının dışına asılı olduğu halde onları yere düşürerek çalarsa eli kesilmez. Eğer paralar yakasının içine bağlı olduğu halde elini sokarak onları çalarsa eli kesilir.»

46.10.15. Mescid Korunmuş Yer Sayılır

Mescid alışlagelmiş bir durumda içine konan hah, hasır, kandil ve avizeler için korunmuş bir yer sayılır. Nitekim Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem mescidde bulunan kadınla-nın sofasında değeri üç dirhem olan kapının dayanağını çalan hırsızın elini kesmiştir. (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd ve Nesâî rivayet etmiştir.)

Yine bunun gibi, mescidin kapısını veya kapının üzerindeki değerli süsleri çalanın da elleri kesilir. Çünkü bunlar, kendisinde şüphe bulunmayan korunmuş mallar sayılırlar.

Şafi'iler mescidin kandilleri ve hasır konusunda muhalefet ederek; «Bunları çalanın eli kesilmez.» demişlerdir. Çünkü bunlar müslümanların menfaati için konmuş olup hırsızın da bu mallarda hakkı vardır. Bazan da olsa, eğer hırsız zimminin mescidindeki eşyalarda hakkı yoktur.

46.10.16. Evden Mal Çalmak

Fakihler, evin kapısı kapalı olursa ancak o zaman korunmuş yer sayılacağına dair ittifak etmişlerdir. Nitekim fakihler, oturmakta müşterek olmadığı bir evden hırsızlık yapan, çaldığı malı evden çıkıncaya kadar elinin kesilmeyeceğine dair ittifak etmişlerdir.

Alimler evden çalmak konusunda bir kaç mesele hakkında ise ihtilaf etmişlerdir ki; <-El-İfsah an-Me'ani's-Sihâh» kitabının yazarı bu meseleleri zikrederek şöyle demiştir i «İki kişi beraberce, evde bulunan bir gediğe gelirler, birisi eve girerek çaldığı eşyaları, dışarıda bekleyen arkadaşına uzatırsa veya arkadaş da bunları alırsa,

Alimler bu konuda ihtilaf etmişlerdir.»

Maliki, Şafi'i ve Ahmed; «İçeri girenin eli kesilir. Dışanda-kinin kesilmez.» demişlerdir.

Ebu Hanife; «Hiçbirinin eli kesilmez.» demiştir.

Evdeki bir gedikten, müştereken bir topluluk içeriye girip, içlerinden bir kısmı nisaba ulaşan mal çalarlar, diğerleri ise, herhangi bir şey almaz ve malları dışarıya çıkarmakta arkadaşlarına da yardım etmezlerse, alimler bu konuda ihtilaf etmişlerdir.

Ebu Hanife ve Ahmed «Hepsinin elini kesmek gerekir.» demişlerdir.

Malik ve Şafi'i; «Yalnız eşyayı dışarı çıkaranların eli kesilir.» demişler ve «içeriğinin eşyayı gediğe yaklaştırıp bırakması dışardakinin de elini sokarak korunmuş yerden malı alması-konusunda ise ihtilaf etmişlerdir.

Ebû Hanife; «Hiçbirisine el kesme cezası yoktur.» demiştir.

Malik; «Dışarıya çıkaranın kolunun kesileceği» yönünde tek görüş belirtmiş, eşyayı gediğe yaklaştıranın elinin kesilmesi konusunda ise Malik'in arkadaşları arasında iki görüş halinde ihtilaf edilmiştir.

İmam Şafi'i; «El kesmek sadece eşyaları dışarı çıkaranlara aittir.» demiştir.

İmam Ahmed; «Hepsinin eli kesilir.» demiştir.

Ebû İshak, Müzehheb» adlı kitabında şöyle demiştir: «İki kişi kapalı bir yere gedik açarak birisi malları alarak gediğe yakın yere koyar diğeri buradan malları alırsa bu konuda iki görüş vardır. Birinci görüş her ikisinin de elinin kesileceği görüşüdür. Çünkü şayet bunlara el kesmeyi gerekli görmezsek, bu durum el kesme cezasının düşmesine zemin hazırlamış olur. İkinci görüş ise; Ebû Hanife'nin görüşü gibidir ki, doğru olan da budur. O da, «hiçbirinin elinin kesilmeyeceği» görüşüdür. Çünkü bunlardan hiçbirisi korunmuş bir yerden mal çalmış değildir. Şayet birisi kapalı yere bir delik açar, diğeri ise içeri girip, malları dışarıya çıkarırsa bunda da iki görüş vardır. Bizim arkadaşlarımızdan; «Daha önce geçtiği gibi bunda da iki görüş vardır.» diyenler olduğu gibi, «El kesme gerekmez» diyerek bir görüş belirtenler de vardır. Çünkü birisi delik açmış, diğeri ise malları dışarı çıkarmıştır. Bu durumda ikinci kişi korunmuş olmayan bir yerden mal çıkarmış sayılır.»

46.10.17. Had Cezası Ne İle Sabit Olur?

Bu Ceza Malı Çalınanın İsteğine mi Bağlıdır?

Mala çalman, cezanın uygulanmasını istediği zaman, ancak o durumda hırsızın had uygulanır. Çünkü malı çalmanın mücadelesi, çalman mal içindir. O bakımdan hırsızın elinin kesilmesini istemesi şarttır. Had cezası iki adil kimsenin şahadeti veya hırsızın ikrarı ile sabit olur.

Malik, Şafi'i ve Hanefilere göre bir defa ikrarda bulunması kâfi gelir. Çünkü Nebi aleyhisselam kalkan çalanla Safvan'ın ridasını çalmanın elini kesmiş, onlara «İkrarlarınızı tekrar edin.» dediği nakl olunmamıştır. Bazı durumlarda da vaki olan tekrar ise meseleyi tesbit bakımındandır. Ahmed, İshak ve İbn Ebi Leyla; -ikrarının iki defa olması gerekir.» demişlerdir.

46.10.18. Hırsızın Çaldığı Malda Mülkiyet İddia Etmesi

Korunmuş yerden nisab miktarı çaldığına dair delil bulunduktan sonra, korunmuş yerden aldığı malda mülkiyet iddia eden hırsız hakkında İmam Malik «Her halükarda eli kesilir, iddiası kabul olunmaz» demiş. Ebû Hanife ve Şafi'i ise! «eli kesilmez» demişlerdir. Şafi'i bu tip hırsız «zarıf», yani zeki hırsız olarak isimlendirmiştir. Çünkü, delil ileri sürerek had cezasını kendinden düşürmüştür.

46.10.19. Haddi Düşürecek Şekilde Hırsızın Telkinde

Bulunmak Hırsız, haddi düşürecek şekilde telkinde bulunmak hâkime mendubdur. Çünkü Ebû Ümeyye el-Mahzûmî'nin rivayet ettiğine göre Nebi aleyhisselam'a suçunu itiraz eden bir hırsız getirildi, yanında ise çalıntı eşyalar mevcut değildi. Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, hırsız; «zann ediyorum sen hırsızlık yapmadın değil mi?» deyince; adam iki veya üç defa; «Hayır, yaptım," diye cevap verdi. (Hadisi Ahmed, Ebû Davûd ve Nesâî rivayet etmiştir. Hadisin ravileri güvenilirlerdir.)

'Atâ şöyle demiştir: «Hüküm verme görevini yüklenenler, kendilerine hırsız getirildiği zaman hırsız; «Çaldın mı? «Hayır,* de!» diye telkinde bulunurdu. Böyle yapanlar arasında Ebû Bekir ve Ömer'in isimlerini zikretmiştir. Ebu'd-Derdâ'dan rivayet olunduğuna göre, kendisine hırsızlık yapan bir cariye getirildiğinde ona; «Hırsızlık yaptın mı? «Hayır-» de!» diye telkinde bulunmuş, câriye de «Hayır» deyince, Ebudderda onu bırakmıştı.

Yine Ömer (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre; kendisine hırsızlık yapan bir adam getirildi. Bunun üzerine Ömer (r.a.), hırsız; «Hırsızlık yaptın mı? «Hayır» de» diye telkinde bulunmuş, adam, «Hayır» deyince, Ömer (r.a.) onu serbest bırakmıştır.

46.10.20. Hırsızlığın Cezası

Hırsızlık suçu sabit olduğu zaman, hırsızın üzerine had cezası tatbik edilip sağ eli, bilekten kesilir. Çünkü Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur:

-Hırsızlık yapan erkekle, hırsızlık yapan kadının ellerini kesiniz.-' (Maide: 38)

Hırsıza verilen bu cezayı, daha hafif bir cezayla değiştirmek, cezanın infazını tehir etmek veya cezayı tamamen kaldırmak caiz olmadığı gibi, hâkimin veya malı çalınanın affetmesi caiz değildir. Şia bu görüşe muhalefet ederek, hırsızlıkta malı çalınanın affetmesiyle had cezasının düşeceği görüşündedirler. Yine bunun gibi Şiiler, devlet reisinin, eğer bir maslahat görürse had cezasını düşürebileceği veya tehir edebileceğini söylemişlerdir. Bu görüş Ehl-i Sünnet cemaatının Rasûlullah aley-hisselam'dan nakledilen şu hadis uyarınca belirttikleri görüşe muhaliftir: «Siz kendi aranızda cezayı hafifletin. İmama intikal ettirildikten sonra, eğer o bağışlasa da Allah onu bağışlasın.» Hırsız, ikinci defa hırsızlık yaptığı zaman ayağı kesilir. Sonra fakihler, el ve ayağı kesildikten sonra üçüncü defa hırsızlık yapan hakkında ihtilaf etmişlerdir: Ebû Hanife: «Tâzir cezası verilir ve haps olunur.- demiştir. Şafi'i ve diğerleri ise: «Sol eli kesilir. Sonra tekrar çalarsa sağ ayağı kesilir. Sonra tekrar çalarsa tâzir cezası verilir ve hapsedilir.- demişlerdir.

46.10.21. Hırsızın Kesilen Elini Dağlamak

Hırsızın eli kesildikten sonra kam akıp helak olmasın diye, kan kesilinceye kadar dağlanır veya herhangi bir yolla iyileş-tirilir.

Ebu Hüreyre (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e örtü çalan bir hırsız getirilerek, «Ya Rasûlullah, bu adam hırsızlık yaptı,- dediler. Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, hırsıza; «Sanıyorum lursızlık yapmadın,» dedi. Hırsız; «Ya Rasûlullah, çaldım.» deyince, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «Alın bunu götürün, elini kesin, sonra dağlayarak bana getirin.» buyurdular. Bunun üzerine hırsızın eli kesildi ve Rasûlullah'ın huzuruna getirildi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ona; «Allah'a tevbe et,» dedi. Adam; «Tevbe ettim,» dedi, Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «Allah tevbeni kabul etsin» buyurdular. (Hadisi Dârekutni, Hâkim ve Beyhâki rivayet etmiştir, İbn Kattan sahihlemiştir)

46.10.22. Hırsızın Elini Boynuna Bağlamak

Hırsıza ceza vermek ve başkalarına ibret olması için, Sâri1, kestikten sonra hırsızın elinin boynuna asılmasını emretmiştir.

Ebu Davud, Nesâ'i ve Tirmizi'nin Abdullah bin Muhaynz'den rivayet edip, Tirmizi'nin «Hasen-Garib» saydığı hadiste, Abdullah bin Muhayriz şöyle demiştir: «Fudâle'ye; hırsızın eli kesildikten sonra, kesilen elin boynuna asılması sünnet midir?- diye sordum. Fudâle; «Bir hırsız Rasûlullah'a getirdiler; eli kesildi. Sonra Rasûlullah'ın emri üzerine, kesilen eli boynuna asıldı» dedi.»

46.10.23. Çalınan Malın Ödenmesiyle Beraber Had Cezasının Tatbik Edilmesi

Eğer çalınan mal mevcut ise, sahibine geri verilir. Çünkü Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur; «öde-yinceye kadar el çaldığının cezasını çeker.»

Şayet çaldığı mal telef olmuşsa, bedelini öder ve eli kesilir.

Bu cezalardan biri diğerine mâni değildir. Çünkü çaldığı malı ödemek kul hakkıyla ilgilidir. El kesmek ise Allah için gereken bir cezadır. Diyet ve keffaret gibi biri diğerine engel olmaz.

Ebû Hanife şöyle demiştir: «Çalınan mal telef olduğu zaman, hırsız borçlandırılmaz. Çünkü el kesmeyle beraber borçlanmak bir arada cem olmaz. Şüphesiz Allahu Teâlâ, el kesmeyi zikredip borçlanmayı zikretmemiştir.

Malik ve arkadaşları ise şöyle demişlerdir. «Eğer çalınan mal telef olmuşsa, şayet durumu iyi ise çaldığı malı ödemek üzere borçlandırılır. Eğer durumu iyi değilse, üzerine bir şey lazım gelmez.»

Kırkyedinci Bölüm

CİNAYETLER

47.1. TANIM

«Cinayât»! cinayet kelimesinin çoğuludur. -«Cenâ-, yecnî» kökünden gelmekte olup almak anlamındadır.

Ağaçtan meyve topladığı zaman araplar «cena es-semere» derler. Yine araplar «cenâ alâ kavmini cinâyeten- dediği zaman, muhakeme olunacağı bir suç işlemiş olduğunu söylemek isterler.

Şer'i Şerife göre cinayetten murad ise haram olan her iş. Haram olan her iş dine, cana, mala, akla ve ırza verdiği zarar bakımından şariin sakındırdığı ve men ettiği her şeydir.

Fakihler, bu suçların iki kısma ayrıldığı konusunda anlaşmış durumdadırlar.

Birinci Kısım: Bunlar, had cezası gerektiren suçlar diye isimlendirilir.

İkinci Kısım: Kısas gerektiren suçlar olarak isimlendirilmiştir.

Kısas gerektiren suçlar, cana dokunan veya bundan daha düşük yaralama şeklinde yahut bir uzvun kesilmesi biçiminde meydana gelen suçlardır. Bu suçlara ceza vermek, insanı korumak için bu cezaları muhafaza etmeyi ve toplum hayatını kurtarmayı gerektiren zarurî temel maslahatlardır.

Daha önce, had cezası gerektiren suçlar ve cezalarına ait açıklama geçti. Şimdi ise kısas gerektiren cezaları açıklayacağız.

İslâmî açıdan nefsi muhafaza hakkında bir girişle başlayarak arkasından Cahiliyye ile İslâm arasındaki kısasdan bahsedeceğiz. Daha sonra da daha aşağısına gereken kısası açıklayacağız.

47.2. NEFSİ MUHAFAZA ETMEK

47.2.1. İnsanın Kerameti

Şüphesiz Âlîhü Teâlâ insanı kerametli kılmış onu kudreti ile yaratmış ona ruhundan üflemiş meleklerin ona secde etmesini emretmiş ve yerde ve gökte ne varsa hepsini onun emrine musahhar kılmıştır. Aynı zamanda yeryüzünün efendisi olması ve kendisi için takdir edilen maddi olgunluğun ve ruhi yüceliğin son noktasma onu eristirmek için ona kuvvet ve ilâhî bağışlar bahsetmiştir. İnsanın gelişmesi için bütün unsurlar oluşmadan ve tam olarak hakkını almadan bu hedefleri gerçekleştirmesi ve gayesine ermesi mümkün değildir. İslâmın kefil olduğu bu hakların önde gelenleri: Yaşama hakkı, Mülk edinme hakkı, İrz ve hürriyetini koruma hakkı, eşitlik hakkı, ve öğrenim haklarıdır, Âlîhü Teâlâ şöyle buyurmuştur;

«And olsun ki biz insanoğulları şerefli laldık onların karada ve denizde gezmesini sağladık. Temiz şeylerle onları nızık-landırdık. Yaratıklarımızın pek çoğundan üstün kıldık» (İsra-70)

Bu haklar renk, din, cinsiyet, coğrafi bölge sosyal yapı farkı gözetmeden insan olması açısından herkes için gereklidir. Nitekim Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Veda haccmda okuduğu hutbede şöyle buyurmuştur: «Ey insanlar şüphesiz banlarınız ve mallarınız bugün nasıl mukaddes bir güne, bu ay nasıl mukaddes bir aysa ve bu belde nasıl mukaddes bir belde ise öylece mukaddesdir.»

«Herbirinizin kanı ve mab ötekine haramdır. Tebliğ ettim. Şahid ol Ya Rab! Her müslümanın kanı, malı ve ırzı diğer müs-lümana haramdır.»

47.2.2. Hayat Hakkı

Bu hakların ilki ve korunmaya en layık olanı şüphesiz hayat hakkıdır. Hayat hakkı mukaddes bir hak olup bu hakka saygısızlık göstermek ve onun korunması gerektiğini mubah saymamak helal değildir. Allah'u Teâlâ şöyle buyurmuştur:

«Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymayın,» (İsra-33) ön plana geçmesi gereken hak, hayat hakkıdır. Bu hakkı Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem İbn Mes'ûd'dan rivayet olunan hadiste şöyle açıklamıştır: «Allah'tan başka ilah olmadığına ve benim Allah'ın Rasûlü olduğuma şahadet eden müslüman bir kimsenin kanı ancak üç şeyden biri ile helal olur i 1 — Zina eden evli. 2 — Cana karşı can.3 — Dinini terkedip cemaatten ayrılan.» (Hadisi Buhari ve Müslim rivayet etmiştir.)

Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: «Çocuklarınızı yoksulluk korkusuyla Öldürmeyin. Biz onlara da size de rızık veririz. Onları öldürmek şüphesiz büyük bir günahıdır.» (İsra: 31)

«Kız çocuğun hangi suçtan ötürü öldürüldüğü kendisine sorulduğu zaman.» (Tekvir: 8 - 9)

Allahu Teâlâ öldürme işini başlatana mahlukatından hiçbir kimseye vermediği azabı vermiş bu konuda onun Rasûlü şöyle buyurmuştur: «Zubnen öldürülen hiç bir kimse yoktur ki, onun kanından Adem'in ilk oğluna bir nasib olmasın. Çünkü o, ölümü ilk icad edendir.» (Hadisi Buharî ve Müslim'in rivayet etmişlerdir.)

İslâm'ın canları korumaya hırslı olmasından dolayıdır ki, canı helâl sayanları şiddetli bir cezayla tehdit etmiştir:

-Kim bir mü'mini kasden öldürürse cezası, İçinde temelli kalacağı Cehennemdir. Allah ona gazab etmiş, lanetlemiş ve büyük azab hazırlamıştır.» (İsra: 93)

Bu âyetle, adam öldürenin cezası, ahirette acıklı bir azab, ebedi olarak Cehennem'de kalma, Allah'ın lanetine, azabına ve büyük azaba lâyık olma olarak kararlaştırılmıştır. Bundan dolayı İbn Abbas şöyle demiştir: «Bir mü'mini kasden öldürenin tev-besi kabul değildir.» Çünkü bu konuda en son inen âyet bu olup her ne kadar cumhur bunun hilafına olsa da başka bir hüküm bunu neshetmemiştir. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuşlardır: «Dünyanın tamamen gitmesi, haksız yere bir mü'minin öldürülmesinden Allahu Teâlâ'ya daha hafif gelir.» (Hadisi İbn Mace, Bera'dan iyi bir senetle rivayet etmiştir.)

Tirmizî'nin iyi bir senetle Ebû Sâid'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Bütün yer ve gök halkı (insanlar ve melekler) ortaklaşa bir tek mü'minin kanını dökecek olsalar, Allah tümünü yüz üstü Cehennem'e atar.»

Beyhaki'nin İbn Ömer (r.a)'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

«Her kim bir müslümanın öldürülmesine yarım kelime de olsa yardım ederse, kıyamet günü iki kaşının arasına; «Allah'ın rahmetinden ümidini kesen» diye yazılır.»

Bunun sebebi, adam öldürmenin, Allah'ın murad ettiği yapıyı yıkmak üzerine saldırılan kişinin yaşamasına son vermek ve öldürülen kişinin varlığıyla aziz olan ondan faydalanan ve onun yokluğuyla yardımdan mahrum kalan yakın akrabalarının haklarına bir tecavüz anlamına gelmesinden dolayıdır.

Haramlık konusunda, müslüman, zammi ve kendi nefsinin öldüren müsavidir.

Zimmiyi öldürmek hakkındaki hadisler, öldürenin cehennemlik olduğunu açık bir şekilde belirtmişlerdir.

Buharî'nin Abdullah bin Amr bin As'dan rivayet ettiğine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Herhangi mü'min bir kişi, müslümanların güvenliği altında anlaşmalı olarak bulunan bir zimmiyi öldürürse, o kişi cennetin kokusunu alamaz. Halbuki Cennetin kokusu kırk yıllık mesafeden duyulur.»

Nefsinin öldürüne gelince; Allahu Teâlâ bundan sakındırarak şöyle buyurmuştur:

-Kendinizi kendi elinizle tehlikeye atmayınız.» (Bakara-195) -Nefsinizi öldürmeyiniz. Allah şüphesiz ki size merhamet eder.» (Nisa-29)

Buharî ve Müslim'in Ebu Hureyre (r.a.) 'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur : «Bir dağdan kendisini aşağıya atarak intihar eden kimse cehennemliktir. Ebediyen çıkmamak üzere oraya atılır. Zehirleyici bir madde tadarak kendisini öldüren kimse, hiç çıkmamak üzere atılacağı Cehennemde eline verilecek olan o zehirli maddeyi yalamaya devam eder. Bir demir parçasıyla kendi öz canına kıyan kimseye ebediyen atılacağı Cehennemde devamlı karnına saplayıp durmak üzere o demir parçası verilir.»

Yine Buharî'nin Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Kendini ip ve benzeriyle boğan kimse Cehennemde kendini boğarak bıçak gibi şeylerle kendini vuran da Cehennem'de kendini vurarak azap olunur.»

Cündüb bin Abdullah'dan rivayet olunduğuna göre Rasû-lülah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Sizden önce geçen ümmetlerden birisi içinde bir kişi vardı ki vücudunda bir yarası vardı. Yaranın acısına dayanamayıp, bir bıçak alarak onunla elini kesmişti. Fakat kan bir türlü kesilmemiş nihayet Ölmüştü. Allahu Teâlâ «Kulum kendi kendine ölüme teşebbüs ederek bana takaddüm eyledi. Ben de ona Cenneti haram kıldım» buyurdu.» (Hadisi Buhari, rivayet etmiştir.)

Yine başka bir hadiste geçtiğine göre; «Kendisini herhangi bir şeyle öldüren kimse, kıyamet günü o şeyle azab olunur.»

Geçen açıklamalara ilaveten, adam öldürmenin çirkinliği hakkında düşünülebilen en son nokta şudur ki İslam dini, fertlerden herhangi birisini öldüreni, tüm toplumu öldürmüş gibi kabul etmiştir. İşte bu akla ve dine uymayan adam öldürme suçunu işlemenin çirkinliğim ortaya koymakta düşünülebilecek en son noktadır. Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur:

«Kim bir kimseyi bir kimseye veya yeryüzünde bozgunculuğa karşılık obuadan öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de onu diriltirse (Ölümden kurtarırsa) bütün insanları diriltmiş olur.» (Maide : 32) Kan akıtma işinin büyüklüğü ve tehlikesinin şiddetinden dolayı Müslim'in rivayet ettiği gibi adam öldürme, kıyamet günü hakkında ilk hüküm verilecek suç olacaktır.

Allahu Teâlâ, katilden intikam almak başkasını bu işten engellemek umumi düzeni bozucu ve güveni sarsıcı suçlardan toplumu temizlemek için katilin idamını meşru sayarak şöyle buyurmuştur :

«Ey akıl sahipleri, Kısasta sizin için hayat vardır. Artık Allah'a karşı gelmekten sakınınız.» (Bakara : 179)

Bu ceza geçen bütün ilahi şeriatlerde mevcuttur. Yahudilikte kısas Tevrat'ın Huruç bölümünün yirmi birinci faslında şu şekilde mevcuttur: «Bir insanı dövmek suretiyle öldüren kimse öldürülsün. Babasına ve annesine sopa atana ölüm cezası verilir.

Bir adam bir adama karşı azgınlık eder ve onu aldatarak öldürürse, hemen boğazından tut da öldürülsün.

Babasını ve annesini döven normal bir şekilde öldürülsün. Eğer herhangi bir haksızlık yapırsa cana can, göze göz, dişe diş, ele el, ayağa ayak, yaralamaya yaralama ve kırmaya kırma ile karşılık ver.»

İsa Mesih'in şeriatında ise bazıları; öldürenin öldürülmesinin bu şeriat ilkelerinden olmadığı kanısındadır. Onlar bu gönişlerine Metta İncil'inde beşinci İshah'da geçen İsa aleyhisselam'ın şu sözünü delil olarak kullanmaktadırlar.

«Kötülüğe karşılık vermeyiniz. Aksine, kim senin sağ yanağına bir tokat atarsa, ona sol yanağını da çevir. Kim seninle mücadele eder ve elbiseni almak isterse, ona abanı da bırak. Kim bir mil boyunca seni hizmetinde kullanırsa, onunla iki mil beraber git.»

Diğer bazıları ise Mesih'i şeriatın idam cezasını tanıdığı görüşündedirler. Onlar da İsa aleyhisselam'm şu sözünü delil olarak istidlal etmektedirler.

«Ben İlahi yasayı, Namusu bozmak için gelmedim. Ben ancak (onu) tamamlamak için geldim.»

Bu görüşü Kur'an-ı Kerim'de varid olan şu âyeti kerime kuvvetlendirmektedir :

«Ve önünde bulunan Tevrat'ı doğrulayan İncil'i, sakımanlara öğüt ve yol gösterici olarak verdik.» (Maide : 46)

Şu âyeti kerime bu manaya işaret etmektedir: «Tevrat'ta onlara cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş ve yaralara karşılıklı ödeme yazdık.» (Maide: 45)

Şer'i Şerif kısas konusunda canların arasını ayırmamış olup, kısas hepsi için haktır, öldürülen ister büyük ister küçük ister erkek isterse kadın olsun arada fark yoktur. Çünkü hepsi de can taşımakta olup, herhangi bir şekilde hayatım bozacak bir şeyle bir kimsenin hayatına saldırmak helal olmaz. Hatta hata ile öldürmek bile helal sayılmamış, Allahu Teâlâ hata ile öldürenin sorumluluğunu afetmeyerek, katile köle azad etmeyi ve diyet

vermeyi gerekli kılmış ve bu konuda şöyle buyurmuştur:

-Bir mü'minin diğer mü'mini yanlışlık dışında öldürmesi asla caiz değildir. Bir mü'mini yanlışlıkla öldürenin, bir mü'min köleyi azad etmesi ve Öldürülenin ailesi bağışlamadıkça, ona diyet ödemesi gerekir.» (Nisa: 92)

Bu mali cezayı sadece İslâm dini can'a gösterdiği saygıdan dolayı, hata ile öldürmede gerekli kılmıştır.

Bunun sonucu olarak, hiç bir kimsenin aklına adam öldürmenin kolay bir şey olduğu fikri yerleşmemiş, canla ve kanla ilgili konularda İnsanlar daha dikkatli davranmış olurlar. Yine bunun gibi kötülük odaklarına sed çekilmiş olur ki, neticede bir kimse diğerini öldürüp, hata ile öldürdüğünü iddia etmiş olmasın.

İslâm'ın canlan koruma yönünde şiddetli davranmasından-dır ki, kendisinde hayat var olduktan sonra, cenini düşürmeyi haram kılmıştır. Ancak annenin hayatının söz konusu olması ve benzeri sebepler gibi, cenini düşürmeyi gerektirecek hakiki bir sebebin bulunması hali müstesnadır. İslâm dini haksız yere cenini düşürmeye, en değerli malı vermeyi gerekli kılmıştır.

47.3. CAHİLİYETLE İSLAM ARASINDA KISAS UYGULAMASI

Cahiliyet döneminde araplardaki kısas sistemin de, kabilenin fertlerinden herhangi birisinin işlediği cinayetten, tüm kabile sorumlu tutulurdu. Ancak kabile, caniyi ortaya çıkarır ve topluma onu ilân ederse durum farklı olurdu.

Bundan dolayı, ölenin varisleri, caniden ve kabilesindeki diğer kişilerden kısas talebinde bulunur, cinayet işleyen cinayet işlenen iki kabile arasında savaş kıvılcımları estirecek şekilde kısas uygulamasını genişleterek iki taraf savaşa sürüklenirdi.

Şayet cinayet işlenen kişi kavmi içinde şerefli ve asil biriye bu tehlike daha da büyütülürdü. Bunun sonucu olarak bazı kabileler çoğu kez kısas isteğinde bulunamazlardı.

İslâm gelince, bu zalim sistem için bir sınır koyarak, cinayet işleyenin tek başına olarak cinayetinden sorumlu olduğunu ve işlediği suçtan hesaba çekileceğini ilân ederek şöyle buyurmuştur :

«Ey inananlar, öldürülenler hakkında size kısas farz kılındı. Hür ile hür insan, köle ile köle ve kadın ile kadın öldüren ölenin kardeşi tarafından bağışlanmışsa, kendisine örf'e uymak ve bağışlayana güzellikle diyet ödemek gerekir. Bu Habbinizden bir hafifletme ve rahmettir. Bundan sonra tecavüzde bulunana elem verici azab vardır. Ey akıl sahipleri kısasta sizin için hayat vardır.» (Bakara ■ 178)

47.3.1. Varislerin Af Etmeyerek Kısas Yolunu Seçmeleri

Beydavî bu âyetin tefsirinde şöyle demiştir. «Cahiliyet döneminde küçük arap kabilelerinden ikisi arasında kan davaları vardı. Bir kabile diğerine üstün ve ondan durumu daha müsaitse «Öldürdüğünüz köle karşılığında hür bir kişi, öldürdüğünüz kadın karşılığında sizden bir erkek Öldüreceğiz» diye yemin ederlerdi. İslâm gelince, Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sel-lem'in huzurunda muhakeme olundular. Bunun üzerine bu âyet nazil oldu. Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem onlara karşılıklı olarak haklarından vazgeçerek uyuşmalarını emretti.» Bu âyeti kerime aşağıdaki hususlara işaret etmektedir. 1 — Allahu Teâlâ, cahiliye sistemini iptal ederek kısasta eşitlik ve benzerliği farz kılmıştır. Eğer varisler af etmeyip kısas yolunu seçerler ve kısasın infazını isterlerse Hür'e karşılık hür, köleye karşılık köle kadına karşılık da kadın öldürülür. Kurtubî şöyle demiştir:

«Bu âyeti kerime; Öldürülen herhangi bir nev'e karşılık o neviden insanın öldürüleceğini açıklamak üzere gelmiş, buna göre, hüre karşılık hür, köleye karşılık köle, kadına karşılık kadın Öldürülür. İki neviden birisi diğerini öldürürse kısas talep edilmez.»

Bu âyet muhkemdir; Ayetteki kapalılığı şu âyeti kerime açıklamaktadır. «Tevrat'ta onlara cana can göze göz... karşılıklı kısas olunacağını yazdık.» (Maide : 45)

Yine Nebi aleyhisselam bir kadına karşılık Yahudi'yi öldürmekle bu âyeti açıklamış oldu. Bu görüşü Mücahid söylemiştir.

2 — öldürülenin varisi, caniyi af ederse örf'e uygun bir şekilde olması azarlama ve kaba davranma olmadan caniden diyet isteyebilir. Katilin de, borcunu ödememek ve hakkını vermemek gibi bir duruma girişmeden af edene diyeti vermesi gerekir.

3 — Allahu Tâla'nın kısasın veya afederek diyete çevrilmesinin caiz olması konusunda meşru kılındığı hüküm, bu hususta genişlik meydana getirecek şekilde Allah'tan bir kolaylık ve bir rahmet olup, bunlardan herhangi birisini kesin olarak belirtmemiştir.

4 — Her kim affettikten sonra, caniyi tecavüz eder de onu Öldürürse onun için acıklı bir azab vardır. Ya dünyada, onu öldürmekle azab görür veya ahirette cehennem azabına layık olur.

Buhari'nin İbn Abbas (r.a)'dan rivayet ettiğine göre İbn Abbas şöyle demiştir: «Beni İsrail'de kısas vardı fakat diyet yok-

tu. Bu ümmet için ise Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur. «Ey inananlar, öldürülenler hakkında size kısas farz kılındı.....» «öldüren ölenin kardeşi tarafından bağışlanırsa» ifadesinde, İbn Abbas buradaki bağışlama «Kasden öldürmede ölenin varislerinin diyeti kabul etmesi olup «örf'e uygun olarak» ifadesinde, diyet isteyen örf'e uygun diyet talebinde bulunması ve karşı tarafın da istenen diyeti iyi bir şekilde eda etmesi anlamına geldiği

söylemiştir. İbn Abbas devamla; «Bu Rabbinizden bir hafifletme ve rahmettir.» ifadesinin, sizden önceki ümmetlere farz kılınana nisbetle geldiğini söylemiştir.

5 — Şüphesiz Allah kısası meşru kılmıştır. Çünkü kısasta büyük hayat ve insanlığın bekası vardır. Şüphesiz katil mutlaka öldürüleceğini bildiği zaman geriye dönüş yapar, böylece hem kendi hayatını hem de öldüreceği kişinin hayatını kurtarmış olur.

6 — İslâm dini, cahiliyet döneminde araplarda olduğu gibi kısas talebinde bulunmak üzere öldürülenin velisi için velayet hakkını bırakmıştır. Bu konuda Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor:

«Haksız yere öldürülenin velisine bir yetki tanımışsınız. Artık o da Öldürmekte aşırı gitmesin, zira kendisi ne de olsa yardım görmüştür.» (İsra: 33)

Âyette geçen veliden maksat, öldürülenin kanını müdafaa etme hakkı olan kişidir ki bu öldürülenin varisidir. Bu kişi, katili hükmü altma alıcı bir yetkisi olmaksızın kısas veya diyet talebinde bulunabilir.

7 — Menar tefsirinin yazarı bu âyetle ilgili olarak şöyle demiştir. «Bu hikmetli âyet hayatın bizzat matlub olduğunu kararlaştırmış ve kısası hayata giden yollardan bir yol kılmıştır. Çünkü bir kimseyi öldürmeyi düşünen, öldürüleceğini bilirse adam öldürmekten, vazgeçer, böylece hem kendini hem de öldürecek kişinin hayatını kurtarmış olur. Diyetle iktifa etmek herkesi, gücü yettiği hasmının kanını akıtmaktan engellemez. Şüphesiz insanlardan düşmanına saldırmak için pek çok para harcayanlar vardır. Bu âyette ceza konusunda canın zorla alınmasındaki pek hoş olmayan durumu giderici ve nefse cezada eşitlik ilkesini alıştıracı üstün bir üslup ve belîğ bir ifade vardır. Çünkü bu cezaya öldürme veya idam dememiş bilakis mutlu bir hayatı hedef alan insanlar arasında eşitlik olarak isimlendirmiştir.»

47.3.2. Adanı Öldürmede Kısas Uygulaması

Cana yapılan her saldırı kısası gerektirmez, saldırılar bazen hata ile bazen de bunun dışında bir yolla olur. Bu bakımdan öldürmenin çeşitlerini açıklamak ve kısas gerektiren öldürme çeşidini belirtmek gerekir.

47.4. ÖLDÜRME ÇEŞİTLERİ

Öldürme çeşitleri üçtür.

1 — Kasden

2 — Kasde benzeyen

3 — Hataen öldürme

47.4.1. Kasden Öldürme

Kasden öldürmek şu demektir. «Mükellef bir kimsenin, zan-ni galib üzere kendisiyle öldürme işlemi yapılan bir aletle, Şer'an öldürülmeye müstehak olmayan bir insanın kanına kasdetmesi-dir.» Bu tariftan anlaşıldığına göre kasden öldürme suçu ancak aşağıdaki şartlar meydana gelirse gerçekleşmiş olur.

1 — öldürülenin akıllı, buluğ çağına ermiş ve öldürmeyi kasdetmiş olması. Akıl ve buluğ çağının dikkate alınması Ali (r.a.)'ın rivayet ettiği hadisten dolayıdır ki Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur: «Üç kişiden teklif kaldırılmıştır. Ayıkncaya kadar deliden, uyanıncaya kadar uyuyandan, buluğ çağına erinceye kadar çocuktan.» (Hadisi Ahmed, Ebu Davud ve Tir-mizi rivayet etmiştir.)

Katilin kasden öldürmüş olmasına gelince; Ebu Hüreyre (r.a.)'nın rivayet ettiği hadisten dolayıdır. Ebû Hüreyre (r.a.) şöyle demiştir. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem zamanında bir adam öldürüldü. Durumu Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e arzetti. O da öldürülenin velisine kısas hakkı tamdı. Katil «Ya Rasûlullah, vallahi onu öldürmek istememiştin» dedi. Bunun üzerine Nebi sallallahu aleyhi ve sellem veliye «Eğer katil doğru söylüyorsa, sonra sen de onu öldürürsen Cehenneme girersin» buyurdu. Nebi aleyhisselam'ın bu sözü üzerine, öldürülenin velisi boynundaki tasma ile çekmekte olduğu katili serbest bıraktı. Ebu Hüreyre demiştir ki, «Bu katile tasman» diye isim talalmıştı. - (Hadisi Ebu Davud, Nesaî, İbn Mâce ve Tir-mizi rivayet etmiş, Tirmizi sahihlemiştir.)

Ebu Davud'un rivayetine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Kasden öldürmede, öldürülenin velisinin affetmesi dışında kısas vardır.»

İbn Mâce'nin rivayetine göre Nebi aleyhisselam şöyle buyurmuştur :

-Kim kasden adam Öldürürse o kimseye kısas uygulanır. Her Kim katille kısas arasına girerek kısası engellerse Allah'ın, meleklerin ve tüm insanların laneti üzerine olsun. Allahu Teala bunlardan ne bir fidyeye ne de bir harcama kabul etmez.»

2 — öldürülenin insan olması ve şer'an öldürülmeye müste-hâk görülmemesi olması. Yâni kanı mubah sayılmaması.

3 — Öldürmede kullanılan âletlerin, çoğu kez öldürme işinde kullanılan aletlerden olmaları.

Şayet bu şartlar meydana gelmezse, öldürme işlemi kasden öldürme kısmına girmez.

47.4.2. Öldürme Aletleri

İster bıçak isterse helak edici başka bir şey olsun can almakta birbirlerine benzerliklerinin dışında insan öldürmekte kullanılmalarından başka öldürme aletlerinde bir şart aranmaz.

Buhari ve Müslim'in rivayetlerine göre; Nebi aleyhisselâm başını iki taş arasma koyarak ezmek suretiyle bir cariyeyi öldüren yahudi'yi, aynı şekilde iki taş arasmda başını ezerek öldürmüştür. Bu hadis, -Miskal ile Öldürmelerde kısas yoktur.» diyen Ebû Hanife, Şa'bî ve Nehâ'i'nin aleyhlerine bir hüccettir.

Ateşte yakmak, suda boğmak, yüksek bir yerden atmak, üzerine duvar yıkmak, boğazını sıkmak, hapsedmek ve ölünceye kadar aç susuz bırakmak, yırtıcı hayvana atmak gibi herhangi bir suretle öldürmek de bu kabilden sayılır. Yine Şer'an Öldürülmeye müstehak olmayan bir kimsenin aleyhine şahidlik yaparak öldürülmesine sebep olanlar, daha sonra şahadetlerinden vazgeçerek, -biz onun öldürülmesini kasdetmiştik» derlerse, bütün bu durumlar, öldürme aleti kullanılmış gibi kabul edilir.

Bir kimse, içinde zehir olduğunu bildiği halde kendisi yemeden başkasına bu yemeği verir de, adamın ölümüne sebep olursa, kısas olunur.

Buhari ve Müslim'in rivayetine göre, bir yahudi zehirli koyun eti getirerek Nebi aleyhisselâm'ı zehirlemek istemişti. Nebi aleyhisselâm, etten bir lokma ağzına koydu, sonra lokmayı çıkartıp attı. Nebi aleyhisselâm ile birlikte Beşir bin Berâ da aynı etten yemişti. Nebi aleyhisselâm yahudi'yi affederek ona ceza vermedi. Yiyenlerden ölen olmayınca Nebi aleyhisselâm ya-hudinin cezasını affetmişti. Ancak daha sonra Beşir bin Berâ ölünce, Nebi aleyhisselâm yahudiye kısas cezası uyguladı.

Ebû Davud'un rivayetine göre Nebi aleyhisselâm yahudinin öldürülmesini emretti.

47.4.3. Kasde Benzeyen Öldürme

Kasde benzeyen öldürme, mükellef bir kimsenin adet olarak kendisiyle adam öldürülmeyen bir aletle Şer'an öldürülmeye müs-tehak olmayan bir insanı öldürmesidir. Mesela hafif bir sopa veya küçük bir taşla adama vurması veya yumrukla, kamçıyla ve benzeri şeylerle vurması gibi.

Eğer vurma işi hafif bir sopa veya küçük bir taşla bir veya iki defa olur da, bu vurmadan dolayı adam ölürse, kasde benzeyen öldürme kısmına girer. Şayet kişinin ölüm yerlerine vurur veya vurulan küçük olursa, yahut çoğu kez ölüme sebebiyet verici bir vurma ile hastaya vurursa, bu durumda kasden vurmuş sayılır. Bunun 'kasde benzeyen' diye isimlendirilmesi-nin sebebi; öldürmenin hata ile kasıt arasmda şüpheli olmasındandır. Çünkü bu tip öldürmede dövme kasdedilmiş olup, öldürme kasdedilmemiştir. Bunun için 'kasde benzeyen' ifadesi kullanılmıştır. Bu öldürme olayında ne sadece kasıt vardır, ne de sadece hata. Yalnız kasıt bulunmadığından kısas gerekmemektedir. Çünkü aslolan kanın korunmasıdır ki, açık bir delilden başka bir şeyle kan mubah sayılmaz. Bu tip öldürme yalnız hata da değildir, çünkü öldürme dışında bilfiil dövme kasde-dilmiştir. O bakımdan ağır bir ceza olarak diyet gerekir.

Dârekutnî'nin İbn Abbas'dan rivayet ettiğine göre Nebi aleyhisselâm şöyle buyurmuştur:

«Kasden vurmak, el kısasıdır. Hata yoluyla vurmak ise diyete neden olur; onda kısas yoktur. Kim de arbede içinde taşla yahut sopa veya kamçı ile öldürülürse o da develerin yaşlarında ağır olan bir diyetdir.»

Ahmed ve Ebû Dâvûd da; Amr bin Şuayb'dan, onun babasından, onun da dedesinden Peygamber aleyhisselâm 'in şöyle buyurduğunu rivayet eder:

«Kasden öldürmeye benzeyen vurmanın diyeti, aynen kasten öldürme diyeti gibi ağırdır. Yalnız bu suçu işleyen öldürülmez. Bu da şeytanın halkı kışkırtması neticesinde meydana gelen kargaşa esnasında hiç bir kin ve istek olmadığı ve silah kullanılmadığı halde kan dökülmesidir.»

Ahmed ve Ebû Dâvûd ve Nesâi'nin rivayet ettikleri hadise göre; Nebi aleyhisselâm Mekke'nin Fethi gününde bir hutbe okuyarak şöyle buyurdu:

«Dikkat!. Kamçı, sopa ve taşla öldürülen, kasde benzeyen öldürme sayılır.»

47.4.4. Hataen Öldürme

Hataen öldürme, mükellef bir kimsenin av'a atmak veya başka bir gayeyle atmayı kasdetmek gibi mubah olan bir fiili işlerken, kanı ma'sum olan bir ihsan'a denk gelerek onu öldürmesi dir.

Mesela kazmış olduğu kuyuya bir insanın düşerek Ölmesi veya konmasına izin verilmeyen yerde bir ağ dikerek bir kişinin ona takılarak Öldürülmesi gibi.

Çocuk ve deli gibi mükellef olmayan bir kimseden sadır olan kasden öldürme de hataen öldürme kısmına girer.

47.5. ÖLDÜRME ÜZERİNE GEREKLİ HÜKÜMLER

Öldürmenin, kasden, kasde benzeyen ve hata ile olduğunu söylemiştik. Bu üç kısımdan her birine bir takım hükümler lazım gelir ki aşağıda bunları açıklıyoruz.

47.5.1. Hataen Öldürmede Gereken Cezalar

Hataen adam öldürme iki ceza gerektirmektedir: Birincisi: Üç sene vadeli olmak üzere Öldürülenin varislerine hafif bir diyet gerekir.

Bu husus diyet konusunda gelecektir.

ikincisi.- Keffarettir, bu da çalışıp kazanmaya mâni olucu ayıplardan salim, mü'min bir köle azad etmektir. Köle bulama-

yan arka arkaya iki ay oruç tutar. Bunun aslı şu âyeti kerimedir :

«Bir mü'min'in diğer mü'mini yanlışlık dışında öldürmesi asla caiz değildir. Bir mü'mini yanlışlıkla öldürenin, bir mü'min köleyi azad etmesi ve öldürülenin ailesi bağışlamadıkça, ona diyet ödemesi gerekir. Eğer o mü'min, size düşman bir topluluktan ise mü'min bir köleyi azad etmek gerekir. Şayet aranızda anlaşma olan bir millettense, ailesine diyet ödemek ve mü'min bir köleyi azad etmek gerekir. Bulamayana, Allah tarafından tevbesinin kabulü için, ardarda iki ay oruç tutmak gerekir. Allah bilendir. Hakimdir.» (Nisa : 92)
Eğer bir topluluk bir kişiyi öldürürse bu konuda Âlimlerin çoğunluğu «Her birerlerine ayrı ayrı keffaret gerekir.» demiş, diğer bir grup ise «Hepsine bir keffaret gerekir.» demişlerdir.

47.5.2. Hataen Adam Öldürmekteki Keffaretin Hikmeti

Kurtubi şöyle demiştir: «Keffaretin manasında alimler ihtilaf etmişlerdir. Denmiştir ki keffaret, katilin günahına bir temizlik olması için gerekmektedir. Katilin günahı tedbir almayı terketmesi ve elinden kam helal olmayan bir kimsenin öldürülmüş olmasıdır.

Dendi ki: Öldürülenin nefsinde Allah'ın hakkında tecavüz edilmesine bedel olarak keffaret gerekmektedir.

Şüphesiz öldürülenin nefsinde Allah'ın hakkı vardır ki bu hak da öldürülene Allah'ın vermiş olduğu yaşama nimetidir.

Allahu Teâlâ için bu kişi hakkında bir hak vardır. Çünkü bu kimse, ister küçük, ister büyük, ister hür, ister köle, ister müs-lüman, ister zimmi olsun, kendisini hayvanlardan ve diğer canlılardan ayıracak şekilde kendisine kul ismi verilen Allah'ın kullarından bir kuldur. Bununla beraber, Öldürülenin neslinden Allah'a ibadet eden ve ona itaat eden kişilerin gelmesi ümit edilir. Katil, öldürdüğü kişiden, bahsettiğimiz kul olma ismini ve vasıflandırdığımız manayı kaldırmış olacağından kendisine kef-fareti ödeme cezası gerekmektedir. Bu iki manadan hangisi olursa olsun, burada bir açıklama vardır. Her ne kadar keffaret hükmü hataen öldürene gerekmede ise de kasden öldüren de bunun gibidir. Bilakis hataen öldüren keffaret ödemeye daha layıktır.

47.5.3. Kasde Benzeyen Öldürmede Gereken Cezalar

Kasde benzeyen öldürme iki cezayı gerektirir:

- 1 — Günah kazanır. Çünkü Allah'ın öldürmesini haram kıldığı bir canı haksız yere almıştır.
- 2 — İlerde geleceği üzere, varislerine Ödenmek üzere ağır bir diyet gerekir.

47.5.4. Kasten Öldürmede Gereken Cezalar

Kasden öldürmeye gelince, bu dört çeşit cezayı gerektirir :

- 1 — Günah kazanmak,
- 2 — Miras ve vasiyetten mahrum olmak,
- 3 — Keffaret,
- 4 — Kisas veya af.

1-2) Katil; öldürdüğü kişinin varislerinden ise; İster kasden öldürsün, isterse hataen, öldürülenin ne malma ne de diyetine varis olabilir.

Bu konudaki fakihlerin kaidesi şudur: «Her kim zamanından evvel bir şeyi elde etmeye acele ederse, ondan mahrum bırakılarak cezalandırılır.»

Beyhaki'nin Hallâs'tan rivayet ettiğine göre; adamın birisi bir taş attı. Attığı taş annesine isabet ederek kadıncağız öldü. Adam annesinden düşen mirası almak isteyince, kardeşleri ona; -Senin miras hakkın yoktur.» dediler.

Durum Ali (r.a.) 'a intikal edince, Ali tr.a.J; -Annenin mirasından sana düşen ancak taşür.» dedi ve adamı diyet cezasıyla borçlandırarak annesinin mirasından da kendisine bir şey vermedi.

Amr bin Şuayb'dan, onun babasından onun da dedesinden rivayet olduğuna göre Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: -Katil'e mirastan herhangi bir hak yoktur.*

(Bu hadis ma'lûl olup, mevkuf ve merfû olduğunda ihtilaf edilmiştir. Hadisi kuvvetlendirecek şahidler vardır.)

Ebü Dâvûd, Nesâi ve İbn Mâce'nin rivayetlerinde Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

«Varis olacağı kişiyi öldüren, miras hakkından mahrum olur. Şayet öldürülenin başka veresesi yoksa, onun varisi kendisine en yakın olan insanlardır. Katil ise herhangi bir şekilde varis olamaz.»

İlim ehlinin çoğu bu kanaate varmışlardır. Hanefi ve Şa-fi'îler de böyle söylemişlerdir. Hadeviye ve Malik ise;

«eğer öldürme hataen olursa, diyet ödemedi mala varis olur.» demiştir. Zühri, Sa'id bin Cübeyr ve diğerleri; «Katil, miras'dan mahrum bırakılmaz.» demişlerdir.

«Bedâi» kitabında şöyle denmektedir: «Haksız yere adam öldürmek büyük bir cinayet olup en ağır bir şekilde engellenmesi gerekir. Öldürenin vasiyetten mahrum bırakılması, mirastan mahrum bırakılması gibi olup engelleyici bir sebep olmaya uygundur. O bakımdan vasiyetten mahrum bırakılması sabit olmuş olur. Öldürme ister kasden, isterse hataen olsun, arada fark yoktur. Çünkü hataen işlenen cinayet de öldürme sayılarak ak-len öldürenin hesaba çekilmesi caizdir. Vasiyet, ister cinayetden Önce isterse sonra olsun, katil vasiyetten mahrum bırakılır.»

3) Varislerin affetmesi veya diyete razı gelmesi durumunda keffaret: Eğer katil'e kısas uygulanması istenirse bu durumda katile keffaret gerekmez. İmam Ahmed'in Vâile bin Eskâ'dan rivayet ettiğine göre, o şöyle demiştir: «Nebi aleyhisselam'a Beni Seleme'den bir grup gelerek şöyle dediler: «Şüphesiz arkadaşımız Cehennemi kendisine gerekli kıldı.» Nebi aleyhisseîam; «Bir köle azad etsin. Allahu Teâlâ azad ettiği kölenin her uzvuna karşılık kendi uzuvlarını ateşten korur.» buyurdu.»

Yine İmam Ahmed'in Vâile bin Eskâ'dan başka senetle rivayetine göre, o şöyle demiştir: «Cehennemi kendisine gerekli kılan bir arkadaşımız hakkında Rasûlullah'a gelerek sorduk. Bunun üzerine Rasûlullah saîallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu : «Onun adına bir köle azad edin ki, Allahu Teâlâ kölenin her uzvuna karşılık arkadaşınızın uzuvlarını Cehennem'den korusun.» CEBû Dâvûd ve Nesâi de aynı rivayeti yapmışlardır. Ebû Davud'un lafzında ise, «Adam öldürmekle Cehennemi kendisine gerekli kıldı.» şeklindedir.)

Şevkânî «Neylül-Evtâr» adlı kitabında şöyle demiştir: «Vâi-le hadisinde kasden öldürmede keffaretin sabit olduğuna delil vardır. Bu keffaret, varis katili affettiği zaman veya diyete razı geldiği zaman geçerlidir. Yoksa varis kısas isteğinde bulunduğu zaman katile keffaret gerekmez. Bu konuda zikri geçen Ubâde hadisinden dolayı öldürmek keffaret sayılır.»

Ebu Na'im'in «Marifet» isimli kitabında rivayet ettiğine göre; Nebi aleyhisseîam şöyle buyurmuştur: -Öldürme keffarettir.» (Bu ifade Huzeyme bin Sâbit'in hadisindendir. Hadisin isnadında İbn Lehî'a vardır. Hafız şöyle demiştir: «Fakat bu hadis İbn Vehb'in hadisinden olup, bu durumda -Hasen» olmuş olur. Taberânî «Kebir» kitabında bu hadisi Hasan bin Ali'den mevkuf olarak rivayet etmiştir.)

4) Kısas veya af: Kısas'a veya affetmeye gelince; af ya diyet üzerine olur yahut diyetin dışında anlaşmayla veya bunun da ötesinde ölenin varislerinin karşılıksız affetmesi gibi daha efdal olan bir yolla olur.

«Bağışlamanız Allah'tan sakınmaya daha uygundur. Aranızdaki iyiliği unutmayın.» (Bakara : 238)

Şayet ölenin vârisleri katili affederse, hâkim bundan sonra katile ta'zîr cezası veremez.

Malik ve Leys şöyle demişlerdir: «Katil bir sene hapsedilir ve kendisine yüz sopa vurulur.»

Kısasın veya affin aslı şu âyeti kerimeden kaynaklanmaktadır :

«Ey iman edenler; öldürülenler hakkında size kısas farz kılındı. Hür ile hür insan, köle ile köle ve kadın ile kadın. Öldüren, ölenin kardeşi tarafından bağışlanmışsa, kendisine örfe uymak ve bağışlayana güzellikle ödemek düşer. Bu Rabbinizden bir hafifletme ve rahmettir. Bundan sonra tecavüzde bulunana elem verici azab vardır.» (Bakara : 178)

Affetmek veya kısas istemek hakkı vârislere bırakılmıştır. Dilerlerse kısas isterler, dilerlerse affederler. Hatta vârislerden bir tanesi katili affetse kısas düşer. Çünkü kısas hükmü parçalanamaz.

Ebû Hanife'nin arkadaşı Muhammed bin Hasan'ın rivayet ettiğine göre; Ömer bin Hattab (r.a.)'a kasden adam öldüren bir katil getirildi. Bunun üzerine Ömer (r.a.) katilin öldürülmesini emretti. Vârislerden birisi katili affetti. Ömer yine öldürülmesini emretti. Bunun üzerine Abdullah bin Mes'ûd şöyle dedi: «Onların tümü için tek can'dan kısas isteme hakları vardır. Vârislerden birisi hakkını affedince cana hayat vermiş sayılırlar ki, affetmeyen vârislerin kısas isteme hakları kalmaz.» Ömer (r.a.); «Peki bu adam hakkında görüşün nedir?» diye sordu. İbn Mes'ûd; «Malından diyet vermesi ve böylece affedenin hissesinin kalkacağı görüşündeyim.» dedi. Ömer (r.a.) «Ben de aynı gö-

rüşteyim.» dedi.» (Muhammed de aynı görüşte olduğunu söylemiştir. Bu görüş Ebû Hanife'nin görüşüdür.)

Eğer vârisler arasında küçük varsa, kendisi için seçim hakkı doğması için bulûğ çağına ermesi beklenir. Çünkü kısas isteme hakkı bütün varislere ait bir haktır. Çocuğun bulûğ çağından önce muhayyerlik hakkı yoktur. Eğer vârisler topluca veya bir tanesi diyet üzere affederlerse, diyetler bahsinde açık bir şekilde geleceği üzere katile ağır bir diyet gerekir.

47.6. KISASIN VACİB OLMASININ ŞARTLARI

Kısas, ancak aşağıdaki şartlar meydana gelirse gerçekleşir.

1 — öldürülenin, şer'an öldürülmeye müstehak olmaması: Eğer Öldürülen; harbi, zina eden evli veya mürted ise, katile ne kısas ne de diyet Ödemek gerekir. Çünkü bunların hepsinin kanı heder edilmiştir.

Buhari ve Müslim'in İbn Mes'ûd'dan rivayet ettiklerine göre; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuşlardır: -Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim Rasûlullah olduğuma şahadet eden müslüman bir adamın kanı helâl olmaz. Ancak üç kişi müstesna! Zina eden dul, cana karşı can ve dinini terkedip cemaatten ayrılan.»

2 — Katilin buluş çağına ermiş olması.

3 — Akıllı olması: Çocuk, deli ve bunak üzerine kısas uygulanamaz. Çünkü bunlar mükellef olmayıp bunlarda adam öldürmek için gerçek bir kasıt veya hür bir irade bulunmaz. Şayet deli bazen kendine gelir de adam öldürürse, kendisine kısas cezası uygulanır. İçki içmeyi itiyad hâline getiren kimsenin sarhoşlukla aklının gitmesi de bunun gibidir. Mâlik'ten rivayet olunduğuna göre; kendisine şu haber ulaşmıştır. «Mervan bin Hakem, Muaviye bin Ebi Süfyan'a sarhoşken bir adamı öldüren kişinin kendisine getirildiğinden bahseden bir mektup yazdı. Bunun üzerine Muaviye de ona bu adamın öldürülmesi gerektiğini bildiren bir mektup yazdı.» Eğer sarhoş edici olmadığını sandığı bir şey içen de aklı gittikten sonra bu durumda adam öldürürse, üzerine kısas gerekmez.

Hadiste geçtiği üzere; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: *Üç kimseden teklif kaldırılmıştır. İhtilam

oluncaya kadar çocuktan, ayıncaya kadar deliden, uyanınca-ya kadar uyuyandan.»

Mâlik şöyle demiştir: Bize göre üzerine icma edilen hüküm şudur: Çocuklar arasında kısas uygulanmaz. Onların öldürmeleri, had cezası gerektirmediği ve buluş çağına ermediği müddetçe hata sayılır. Şüphesiz çocuğun öldürülmesi hatadan başka bir şey sayılmaz.

4) Katilin kendi isteğiyle öldürmesi gerekir. Şüphesiz zorlama, kişiyi iradesinden ahkoyar. İradesini kaybedenin ise sorumluluğu olmaz. Şayet sulta sahibi başkasını adam öldürmeye zorlar da o da haksız yere bir insanı öldürürse, emreden öldürülüp katil öldürülmez. Katile ise başka ceza verilir.

Ebû Hanîfe ve Dâvûd bu görüşü benimsemiş olup, Şafiî'nin bir sözü de bu yöndedir.

Hanefiler şöyle demişlerdir: «Bir kimse canına veya herhangi bir azasına kötülük geleceğinden korkacak şekilde bir emirle müslümanın malını telef etmeye zorlanırsa, bu emri yerine getirmesi caiz olup mal sahibinin, zorlayan kişiye malı ödettirme hakkı vardır. Şayet Ölümle tehdit ederek, başkasını öldürmeye kendisini zorlarsa, bunu yapması caiz olmaz, öldürülen-ceye kadar sabreder, şayet öldürürse günahkâr olur. Eğer öldürme kasden ise, zorlayana kısas gerekir.

Bir grub alim; «Zorlayan değil, öldüren öldürülür.» demiştir. (Bu görüş, Şafiî'nin diğer bir görüşüdür.) İçlerinde Malik ve Hanbelilerin de bulunduğu bir başka grub ise şöyle demişlerdir : «Eğer Öldürülenin varisleri affetmezse hepsi topluca öldürülür. Eğer varisleri affederse diyet lazım gelir. Çünkü katil başkasını öldürmekle kendi nefsinin baki kalmasını kasdetmiştir.»

Eğer mükellef, çocuk ve deli gibi mükellef olmayana başkasını öldürmeyi emrederse, emredene kısas gerekir.

Çocuğa ise kısas gerekmez. Kısas ancak ölüme sebep olana gerekir.

Eğer hakim zulmen öldürmeyi emrederse, bu durumda emredilen kişi hakim zulüm yaptığını ya bilir veya bilmez. Şayet, hakim zulüm yaptığını bildiği halde emri infaz ederse üzerine kısas gerekir. Ancak ölenin velisi affederse üzerine diyet ödemesi gerekir. Çünkü hakim zulüm yaptığını bildiği halde öldürme işini üslenmiştir.

Bu durumda mazur sayılmaz ve 'ha-

kim ona emretmişti' de denemez. İslâmiyet'te şöyle bir kaide vardır: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in buyurduğu gibi : -Hâlık'a isyan etme hususunda mahluka itaat yoktur.»

Şayet ölümü hak etmediğini bilmediği halde onu öldürürse, ölenin velisi affetmez veya diyete razı olmazsa, öldürme emrini veren Öldürülür, öldürme işini gerçekleştiren ise öldürülmez. Çünkü bu kişi, Allah'a asi olma durumuna düşmeden, hakime itaat etmenin gereğiyle mazur sayılır. Bir kimse, mükellef olmayan birisine öldürme aleti vererek, ona öldürmeyi emretmediği halde, kendiliğinden öldürürse, silah verene bir şey gerekmez.

5 — Katilin, öldürenin aslı olmaması: Oğlunu veya oğlunun oğlunu fine kadar aşağıya inerse insan), herhangi bir kasden öldürme şekillerinden birisiyle öldüren babaya kısas uygulanmaz. Anne babasından birisini öldüren çocuk ise bu hükmün dışındadır. O ittifakla öldürülür. Çünkü baba çocuğun hayatına sebep olmuştur. Çocuk babasını öldürmeye ve onun yaşamına son vermeye sebep olamaz. Ancak çocuk anne babasından birisini öldürürse üzerine kısas uygulanır.

Tirmizî'nin İbn Ömer (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Nebi aleyhisselâm; «Baba, oğlundan dolayı kısas olunmaz.» buyurmuştur.

İbn Abdî'l-Berr şöyle demiştir: «Bu hadis Hicaz ve Irak bölgesindeki ilim adamlarına göre meşhur olup onlar arasında yaygındır. Medine ehlinin tatbikatı bu yönde olup bu görüş Ömer'den de rivayet olunmuştur.»

Yahya bin Sa'îd'in Amr bin Şuayb'dan rivayet ettiğine göre; Benî Müdlec kabilesinden Katâde denen bir adam oğlunu kılıçla vurdu. Kılıç topuğuna isabet edince topuğunda yara açtı, daha sonra açılan bu yaradan dolayı öldü. Sürâke bin Cû'şem, Ömer bin Hattab'a geldi. Bu olayı ona anlattı. Sonra Ömer (r.a.); «öldürülenin kardeşi nerede?» diye sordu. Adam; «Ben burda-yım,- deyince; Ömer (r.a.); «Şüphesiz Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; ' (bu durumda) katile birşey yoktur.' buyurdular.» demiştir.

İmanı Malik bu meselede farklı görüşe sahip olup şöyle demiştir : «Eğer baba, oğlunu yere yatırarak boğazlarsa, kendisine kısas cezası verilir. Çünkü bu gerçek bir kasıt olup başka şeye ihtimali yoktur. Nitekim öldürme olaylarındaki kasıt gizli

asa

bir iş olup, o andaki ortaya çıkardığı iz ve işaretlerden başka bir şekilde isbatı yönünde hüküm verilemez. Ancak babanın öldürmesi, oğlunun canını almak ihtimali bulunacak surette olmayıp, bilakis onu terbiye etmek

maksadım kaydetmişse, her ne kadar başkaları hakkında bu 'öldürmeye kasıd' hükmü verilirse de, babanın oğlunu öldürmesiyle başkasının öldürmesi arasında fark bulunduğundan ve baba ile evlat arasındaki kuvvetli sevgiden dolayı bu tip öldürmeye kasden öldürmemiş hükmü verilir.

6 — Öldürülenin, cinayet esnasında dinde ve hürriyette eşit olmaları suretiyle, katile denk olması: Kâfiri öldüren müslümana ve köleyi öldüren hür insana kısas yoktur. Çünkü katille öldürülen arasında denklik yoktur. Kâfirin müslümanı, kölenin, hürü öldürmesi ise bunun hilafına olup bunlara kısas cezası uygulanır.

İslâm dini her ne kadar kısas konusunda müslümanlar arasında fark gözetmeyip, şerefli-düşük, güzel - çirkin, zengin-fakir, uzun - kısa, kuvvetli - zayıf, sağlam - hasta, vücudu tam - azaları noksan, büyük - küçük, kadın - erkek arasını ayırmamışsa da, müslüman ile kâfirin, hür ile kölenin arasını ayırmış ve bunları kısasda denk saymamıştır.

Eğer bir müslüman bir kâfiri veya hür bir insan bir köleyi öldürürse, bunlara kısas cezası uygulanmaz. Bu hükmün aslı Ali (r.a.)'in naklettiği hadistir ki; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: -Dikkat! Kâfir karşılığında bir mü'min öldürülmez.» (Hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd Nesâî ve Hâkim rivayet etmiş ve Hakim sahihlemiştir.)

Yine Buhari'nin Ali (r.a.) 'den rivayet ettiğine göre Ebû Cu-hayfe Ali (r.a.)'a şöyle demiştir:

-Yanınızda Kur'ân'da olmayan vahiy'den bir şey var mı?... Ali (r.a.) «Taneyi yaran ve canı yaratan Allah'a yemin ederim ki, hayır. Ancak Allah'ın herhangi bir insana verdiği bir Kur'an anlayışı ve bu Sahife'de yer alan şeyler hariç.» dedi. Ben; *O Sahife'de yer alan nedir?- diye sordum? «Mü'minlerin kanları (diyet ve kısasta) birbirine eşittir. Esirin serbest bırakılması mümkündür. Bir müslüman bir kâfire karşılık öldürülmez.» dedi.

Bu hüküm, harbî olan kâfir hakkında söz birliğiyle kabul edilmiştir. Müslüman biri onu öldürdüğünde, ona karşılık olarak müslümanın öldürülmeyeceğinde icma varid olmuştur.

Ancak bu kişi zimmi yahut antlaşmalı bir kâfir ise, bu konuda fakihlerin bakışları farklı olmuştur. Fakihlerin çoğunluğu, bu konuda sahih hadisler bulunduğundan ve onların karşıtı bir hadis nakledilin ediğinden, müslüman kimsenin ne zimmi ne de antlaşmalı kâfire kısasen öldürülmeyeceğini belirtmişlerdir.

Hanefiler ve İbn Ebi Leylâ ise derler ki: «Müslüman bir adam, harbî olan bir kâfiri öldürdüğünde öldürülmez.» Zaten çoğunluğun görüşü de budur. Yalnız zimmi ve antlaşmalı kâfir hakkında çoğunluğa aykırı görüş beyan etmişlerdir. Şöyle ki:

«Müslüman, zimmi yahut antlaşmalı kâfiri haksız yere öldürdüğü zaman öldürülür. Zira Allahu Teâlâ buyuruyor ki: «Biz orada onlara cana can şeklinde farz kıldık.» (Maide : 45)

Ayrıca Beyhaki ve Abdurrahman el-Beylemanî hadisinden tahrîc ettiği rivayette Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in bir müslümanı, antlaşmalı bir köleye karşılık olarak öldürttüğü kaydedilmektedir. Vs Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bu konuda:

«Ben antlaşmasına ve zimmetine bağlı kalanların en iyisi-yîm.- (1) buyurmuştur.

Yine derler ki; Bütün müslümanlar, bir müslümanın, zim-mînin malını çaldığında elinin kesileceğinde sözbirliği etmişlerdir. Madem ki malının dokunulmazlığı, müslümanın malının dokunulmazlığı gibi olmaktadır, öyleyse kanının dokunulmazlığı da müslümanın kanının dokunulmazlığı gibi olmalıdır.

Hâkim olan Ebû Yusuf'a, kâfir bir zimmi'yi Öldüren müslümanın davası gelmişti: Ebû Yusuf kısas yapılmasına hükmetti. Bir adam ona gelerek bir kâğıt parçası attı. Orada şunların yazılı olduğu hayretle müşahade edildi:

«Ey müslümanı kâfire karşı katleden! Gerçekten zulmettin sen! Adil ile zalim elbette bir değildir. Ey Bağdat'ta ve çevresinde bulunan toplumun bilginleri, şairleri! «İnnâ lillâh ve İnnâ ileyhi râci'ün» deyin. Ağlayın dininize ve sabretmeye çalışın! Sabredene mükafat vardır. Ebû Yusuf, mü'mini kâfire karşı Öldürmekle bu dine zulmetmiştir.»

(1) İbnu'l Beylemânî, kendisiyle delil getirilebilecek biri değildir. Bu hadisi aynsa mürsejdir. Ebû Abdülkâsım bin Sellâm der ki: «Bu hadis müsned değildir. Onun gibileri kendisiyle kan dökülen imam kılınamaz.»

Ebû Yusuf hemen Harun Reşid'in huzuruna çıktı, durumu kendisine arz etmek amacıyla söz konusu kâğıt parçasını ona okudu. Harun Reşid ona dedi ki;

•Bu işi kılıfına uydur da, fitne çıkmasın.....■>

Ebû Yusuf, dışarı çıktı. Kan sahiplerinden zimmi oldukla-ına dair delil getirmelerini ve bunu ispat etmelerini istedi. Böy-ie bir belge getiremeyince de kısas hükmünü kaldırdı.

Malik ve Leys de derler ki:

«Müslüman, zimmiye karşı öldürülmez. Ancak «gayle» biçiminde öldürürse o başka. («Gayle» şeklinde öldürme ise; kişiyi yatırıp boğazlamaktır.) özellikle malını almak için yapmışsa...»

Kâfirin durumu böyle. Köleye gelince: Hür olan biri onu öldürdüğünde durum böyle değildir. O zaman köle öldürülür.

Zira Dârekutnî'nin, Amr Bin Şu'ayb'dan, onun babasından, onun da dedesinden rivayet ettiği hadiste deniyor ki: «Bir adam bir köleyi hapsederek kasıtlı olarak Öldürdü. Peygamber aleyhis-selam ona yüz dayak attı. Bir sene sürgün etti. Müslümanların gelirlerinden payını düşürdü. Yalnız ona kısas uygulaması ve bir köleyi azad etmesini emretti.»

Çünkü Allahu Teâlâ buyuruyor ki: «Hür olan adama karşı hür olan adam.» (Bakara : 178) Bu ifade sırf bunların kasdedildiğini belirtmektedir. Dolayısıyla anlamı şöyle olur: Hür olan bir adam hür olmayan bir adama karşılık

öldürülmez. Madem ki ona karşılık öldürülmüyor, o zaman bedelini ödemek zorundadır. Bu bedel nereye varırsa varsın! İsterse, hür olan adamın diyetini geçsin.

Bu hüküm kölenin, başkasını öldürmesiyle ilgilidir. Fakat köleyi öldüren efendisi ise, bunun cezası hadiste belirtilen hükümdür. Fakihlerin çoğunluğu bu görüştedir. Malik, Şafi'î, Ah-med, Hadeviye bunlardandır. Ebû Hanife ise der ki;

«Hür olan insan köleyi öldürdüğünde öldürülür. Ancak kölenin efendisi hariç.- Zira âyeti kerime diyor ki; «Biz orada onlara cana can şeklinde farz kıldık.» Bu âyet ise her durumda geçerlidir. Ancak tahsis edildiği haller istisna. Sünnet bu konuda Beyhaki'nin tahric ettiği hadiste Rasûlullah aleyhisselam'ın şu sözü ile âyeti tahsis etmiş bulunmaktadır.

«Bir efendi kölesiyle, bir baba oğluyla kısas yapılmaz.»

Eğer bu hadis sahih olsaydı, gerçekten güçlü bir yaklaşım olurdu. Ancak hadis Ömer bin isa'nın rivayetinden gelmektedir. Buharî, onun «Munkerü'l-hadis» olduğunu kaydetmiştir.

Mehdi de der ki: «Hür adam köleye karşı her ne şekilde olursa olsun öldürülür.» O da «Cana can...» âyetinin genel anlamından hareket etmiştir.

7 — öldürme eyleminde katile, kısasın kendisine uygulanmadığı kimselerin yardım etmemiş olması: Eğer bu eylemde kendisine kısas uygulanmayan bir başkası da yardımcı olursa, her ikisine de kısas uygulanmaz. Diyet ödemeleri gerekir. Zira burada haddin uygulanmasını engelleyen şüphe söz konusudur. Çünkü öldürme eylemi bölünme kabul etmez. Ve bu öldürme eylemi kendisine kısas uygulanmayan kimsenin darbesiyle gerçekleşmiş olabileceği gibi kendisine kısas uygulanan kişinin de darbesiyle vuku bulmuş olabilir. İşte bu kuşkulu durum kısasın uygulanmasını düşürür. Kısas düşünce de bedelini ödemek zorunlu olur ki, bedeli de diyetdir. Mesela öldürme eyleminde biri kasıtlı, biri yanlışlıkla vurmuşsa, yahut biri mükellef bir şahıs, diğeri yırtıcı bir hayvan ise yahut, katillerin biri mükellef diğeri bir çocuk ve deli gibi mükellef olmayan kimselerden ise bu durumda öldürme eylemi ortaklaşa gerçekleşmiş ve kısas düşmüş olmaktadır.

Bu konuda Mâîk ve Şafi'i derler ki:

«Mükellef olana kısas uygulanır, mükellef olmayana da diyetin yansı ödetilir.

Malik mükellef olmayanın payına düşen diyeti yakın akrabasına yüklerken, Şafi'î'ler bu diyetin onun malından ödeneceğini belirtirler.

47.6.1. Gayle Öldürmesi

Gayle öldürmesi, Malik'e göre insanın başkasını aldatarak evine ve benzeri yerlerine girerek O'nu öldürmesi, yahut malını almasıdır.

Malik der ki:

«Bize göre kişi bu işinden dolayı öldürülür. Kan sahibinin onu bağışlama yetkisi yoktur. Bu işi uygulayacak olan da idaredir.»

O'nun dışındaki fakihler ise şöyle diyorlar:

«Gayle öldürmesi ile diğerleri arasında fark yoktur. Kısas ve bağışlamada ikisi de eşittir. Onların işi kan sahibinin emrine havale edilmiştir.»

Eğer onu bir grup öldürecek olursa kan sahibi onlardan istediği kimseyi öldürtebilir, istediği kimseden de diyet alabilir. Bu görüş İbn Abbas'dan rivayet edilmiştir. Sa'îd bin Müseyyeb, Şâ'bi, İbn Şirin, 'Atâ ve Katâde de bu görüştedir. Ayrıca Şafi'î, Ahmed ve İshak'ın görüşü de budur.

«Bir kadın kendi dostuyla birlikte kocasının oğlunu öldürmüştü. Yala bin Ümeyye, Ömer bin Hattab'a mektup gönderip bu konuda hüküm soruyordu. Ya'lâ Ömer'in valisiydi. Hz. Ömer (r.a.) bu konuda hüküm vermekte durakladı. Ali bin Ebi Talib (r.a.) ona şöyle dedi:

«Ey Mü'minlerin emiri! Eğer bir grup insan ortaklaşarak bir deve çalsa, onlardan her biri bir parçasını alıp götürseler, onların ellerini keser misin?» Ömer (r.a.) «Evet,» dedi. Ali (r.a.) «öyleyse bu da öyledir.» karşılığını verdi.

Bundan sonra Mü'minlerin Emiri, valisi bulunan Ya'lâ bin Ümeyye'ye; «Her ikisini de öldür. Eğer, San'a halkının hepsi bu eyleme katılmış olsaydı, onların hepsini de Öldürdüm.» diye yazdı.

Şafi'î bu konuda ölü sahibinin hepsinin, öldürülmesini isteyebileceği gibi, onlardan dilediği kimselerin öldürülmesini, dilediği kimselerden de paylarına düşen diyeti talep edebileceğini belirtir.

Eğer katiller iki kişi ise ve her biri kısas yolu ile öldürül-müşse, diğerinden diyetin yansım isteyebilir. Eğer katiller üç kişi ise ve onların ikisi kısasen öldürülmüşse diğerinden diyetin üçte birini talep edebilir.

47.6.2. Topluluk, Bir Kişiyi Karşı Öldürülür

Eğer bir topluluk bir kişiyi öldürmede beraber hareket ederse, hepsi toptan Öldürülür. Bu topluluk ister az olsun, ister çok. İsterse bunların hepsi doğrudan öldürme eylemini gerçekleştirmiş olmasın, farketmez. Çünkü Malik, Muvatta'da, Ömer bin Hattab'ın, bir grub insanı (Sayının beş veya yedi olduğunda ihtilaf edilmiştir) bir tek adamı öldürdükleri için öldürmüş olduğunu kaydetmektedir. Adamı gayle şeklinde öldürmüşlerdi. (Gayle ölümü; Kişiyi

aldatarak gizli bir yere götürüp öldürmektir.) Ömer bununla ilgili olarak der ki:
«San'a halkının hepsi onu öldürmek için toplanmış ve yar-dımlaşmış olsaydı, onların hepsini öldürürdüm.»
Şafi'iler ve Hanbeliler öldürme eylemine katılanların; teker, teker herbirinin vuruşlarının tek başına kişiyi öldürecek derecede olmasını şart koşmuşlardır. Eğer herbirinin eylemi ölümü için yeterli olmuysa o zaman kısas uygulanmaz.

Mâlik der ki; «Bize göre durum şöyledir. Kasten öldürmede bir çok hür adamlar bir tek adama karşı Öldürülür. Yine bir çok kadın bir tek köleye karşı öldürülür.»

«EI-Mesvâ» da deniyor ki; «İlim ehlinin çoğunluğuna göre, uygulama da buna göredir. Onlar diyorlar ki:
«Eğer bir topluluk bir tek kişiyi öldürmede birlikte hareket ederse onların hepsi ona karşılık kısasen öldürülür,
«Bu fakihler söz konusu uygulamanın maslahata binaen yürürlükte olduğunu belirtmişlerdir. Zira kısas, kişilerin canlarını korumak için yürürlüğe konmuştur. Eğer bir topluluk bir kişiyi öldürdüğünde öldürülmezse, o zaman herhangi bir kimseyi öldürmek isteyen biri bir kaç arkadaşından yardım diler, ki bu suçtan dolayı Öldürülsün. Böylece kısasın uygulanmaya konusunun hikmeti etkisiz hale getirilmiş olur.»

İbn Zübeyr, Zühri, Davud ve Zahiriler; bir topluluğun bir tek kişiye karşılık öldürülemeyeceğini, zira Cenab-ı Allah'ın «.....Cana can» buyurduğunu ifade etmişlerdir.

47.6.3. Bir Kişinin Bir Kişiyi Tutup Diğerinin Onu Öldürmesi

Bir kişi bir kişiyi tutup başka biri de onu Öldürdüğü zaman ve katil ancak onu tuttuğu zaman öldürebilecek güce ulaştığında ve öldürülen kimse de tutma eyleminden sonra kaçmaya güç yetiremezse, o zaman her ikisi de öldürülür. Zira onların ikisi de bu eylemde ortaktır. Bu Leys, Malik ve Nehâ'i'nin görüşüdür.

Bu konuda Şafi'iler ve Hanefiler aykırı bir görüş beyan ederek şöyle demişlerdir: .Katil öldürülür, onu tatan adam ise ölünceye kadar hapsedilir. Böylece maktulu tutma cezasını çekmiş olur.»

Zira Darekutni, İbn Ömer'den Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu rivayet eder:

«Bir adam bir adamı tutup da başkası onu öldürdüğü zaman. Öldüren Öldürülür, tutan ise hapsedilir.»

İbnu'l-Kattan da bu hadisi sahihlemiştir. Hafız İbn Hacer ise; «-ricali sikadır.» demiştir.

Şafi'i, Ali'den O'nun, «başkasının tuttuğu bir adamı kasten öldüren adam» hakkında şöyle hüküm verdiğini tahrir eder. Ali bu konuda şunları söylemiştir:

«Katil Öldürülür. Diğerisi ise hapiste ölünceye kadar bekletilir.»

47.7. KISASIN TESBİTİ

Kısas aşağıdaki şekilde tesbit edilir:

Birinci olarak ikrar: Çünkü ikrarda bulunmak deyim halindeki ifadesiyle «Delillerin en büyüğüdür.»

Vâil bin Hucr'den rivayet edilmiştir ki, o şöyle demiştir: -Ben Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte oturuyordum. Bu esnada bir adam birisini bir iple çekerek getirdi ve 'Yâ Rasûlallah bu benim kardeşimi Öldürdü.' dedi.

Dedi ki: 'Eğer o itiraf etmezse delil getirmesini söyleyeceğim?...'

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem : 'O'nu öldürdün mü?...' dedi.

Adam: 'Evet O'nu öldürdüm,' dedi.» Hadisin devamı vardır.

(Hadisi Müslim ve Nesai rivayet etmişlerdir.)

İkinci olarak: Adil iki erkeğin şahitliği ile sabit olur:

Rafi' bin Hadic'ten rivayetle, o der ki:

-Ensar'dan bir adam Hayber'de ölü olarak bulundu... ölünün sahipleri Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip, durumu arzettiler.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: «Size arkadaşınızın öldürüldüğü hakkında şahitlik yapacak iki şahidiniz var mı?...» Hadisin devamı vardır... (Hadisi Ebu Davud rivayet etmiştir.)

İbn Kudame «el-Muğni»de der ki:

-Bu olayda bir erkek ile iki kadının şahitliği kabul edilmez. Yine bir şahit ile istek sahibinin yemini de geçerli değildir, İlm

ehli arasında bu konuda aykırı görüş belirten kimseyi bilmiyoruz. Bu böyledir. Çünkü kısas, işlenen bir cinayete karşı kanın dökülmesidir. Bu nedenle, diğer hadlerde olduğu gibi, iki adil şahidin varlığı ihtiyaten şart koşulmuştur. Bu konuda kısasın kendisine uygulanacağı adamın müslüman, kâfir, hür, köle olması arasında fark yoktur. Çünkü cezalan uygulamadan önce ihtiyatlı olmak zorunludur.»

47.8. KISASIN UYGULANMASI

Kısasın uygulanabilmesi için üç şartın gerçekleşmesi gerekir:

47.8.1.Kısasa Müstahak Olan Kimsenin Akıllı ve Baliğ Olmuş Obuası

Eğer kısasa müstahak olan kimse çocuk yahud deli olursa, ne baba, ne vasi, ne de hakim onun yerine kimseyi koyabilir. Bu konuda suçu işleyen çocuksa, bulûğ çağıma erinceye kadar, deliyse akıllanıncaya kadar hapsedilir. Muaviye, Hudbe b. Haş-rem'i kısasta ölünün oğlu bulûğ çağıma erinceye kadar hapsedmiştir. Bu uygulama sahabe arasında gerçekleşmiş ve kimse ona karşı çıkmamıştır.

47.8.2. Ölü Sahiplerinin Hep Birlikte Kısasın Uygulanmasına Taraftar olmaları

Onlardan bir kişinin tek başına bunu isteme hakkı yoktur. Eğer ölü sahiplerinin bazıları uzakta, yahut küçük yaşta veya deli olursa, uzakta olanın dönünceye kadar, küçüğün erginlik çağıma gelinceye kadar, delinin ayılınca kadar beklenmesi gerekir. Karar verilmeden önce bunlar bir araya gelmelidir. Çünkü seçme hakkına sahip olan bir kimsenin bulunmadığı bir sırada onun adına hükmetmek caiz değildir. Çünkü bu onun seçme hakkını iptal etmek demektir.

Ebu Hanife der ki; «Büyüklerin kısasta uygulama isteğinde bulunma hakları vardır. Onların küçük yaştakilerin erginliğe ulaşmasını beklemeleri gerekmez. Eğer, Ölü sahiplerinin biri bağışlarsa kısas düşer. Çünkü kısas bölünme kabul etmez.»

47.8.3. Cinayeti İşleyenin Başkasına Öldürülme Esnasında Zarar Vermemesi

Eğer kısas hamile olan bir kadına uygulanacaksa, doğumunu yapıp çocuğunu emzirinceye kadar öldürülmez. Çünkü ka-dirun çocuğunu emzirmeden önce öldürülmesi çocuğa zarar verecektir. Eğer kadın çocuğuna doğumdan sonraki ilk sütünü verir, onu emzirecek bir kimseyi bulursa çocuğu ona verir ve kendisine kısas uygulanır. Çünkü ondan başkası da yerine dadıhk görevi yapabilecektir. Yok eğer çocuğa doğumdan sonraki ilk sütünü verir ve kendisine dadılık yapacak kimse bulamazsa, kadın çocuğunu iki sene boyunca emzirip süten kesinceye kadar bekletilir.

İbn Mâce, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu rivayet eder:

«Bir kadm kasten cinayet işlediğinde eğer hamileyse hemen öldürülmez. Çocuğuna başka birini buluncaya kadar bekletilir. Yine bir kadm zina ettiğinde eğer hamile bulunuyorsa, doğum yapınca kadar ve çocuğuna karşı görevini bitirinceye kadar recmedilmez.»

Yine bunun gibi, hamile olan bir kadm, organlarının herhangi birisi konusunda da kısasa tabi tutulmaz. Doğumu beklenir, fakat doğumdan sonraki ilk sütünü içirmesini beklemek gerekmez. (Eğer had cezası recmedilmekse, had de kısas gibidir.)

47.9. KISAS NE ZAMAN UYGULANIR?

Kısas, kan sahiplerinin hazır bulunması, ergenlik çağıma gelmesi ve kısası istemesi durumunda, hangi şekilde olursa olsun, kısasın uygulanması gerektiği tesbit edilince hemen uygulanır. Ancak, katil, hamile bir kadm ise, daha önce de belirttiğimiz gibi, cezası doğumunu yapınca kadar ertelenir?

47.10. KISAS NE İLE YAPILIR?

Kısasta esas olan, katilin, öldürdüğü şekilde öldürülmesidir. Zira, eşitlik ve benzerliğin gereği budur. Ancak, o şekilde öldürülmesi daha fazla işkence çekmesine neden olacaksa, kılıçla Öldürmek onun için daha rahat olur. Ayrıca Cenâb-ı Allah şöyle buyurmaktadır:

nn.

, 'siz de onla™

Yine:

^İS* ce^*nldığınız gibi cezalandı-

Beyhaki'nin Berâ (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Kim birisini oklarma hedef yaparak öldürürse, biz de onu oklara hedef kılarak Öldürürüz. Kim yakarsa biz de onu yakarız. Kim de suda boğdurursa, biz de onu suda boğdururuz.»

Yine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, bir kadının başını taşla ezmiş olan yahudinin başını aynı şekilde taşla ezmişti. Alimler bu notu düşerken, katilin kullandığı öldürme sebebini, öldürme olayında kullanılması caiz olan sebeplerden olmasıyla sınırlandırmışlardır. Eğer katilin kullandığı sebep, — sihir yaparak öldürme gibi— kullanılması caiz olmayan bir Öldürme ise, katil o şekilde öldürülmez. Çünkü bu haram kılınmıştır.

Şafi'ilerden bazıları der ki: Eğer katil kişiyi içki içirerek Öldürürse, kendisine sirke içirilerek öldürülür.»

Bir görüşe göre ise, burada dengi ile kıyas yapmak düşer. Hanefiler ve Hadeviye ise; kısasın ancak kılıçla olabileceği görüşündedirler. Bu konuda dayanakları şu hadistir:

Bezzâr ve İbn Adiy'in Ebû Bekre'den rivayet ettiklerine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: -Kısas ancak kılıç ile olur.»

Yine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; işkenceyi yasaklamış ve şöyle buyurmuştur: «Öldürdüğünüz zaman güzel öldürünüz. Kestiğiniz zaman güzel kesiniz.*

Ebû Bekre'nin hadisine itiraz edilmiş ve 'tüm tarikleri zayıftır' denmiştir.

İşkencenin yasaklanması ise Allah u Teâlâ'nın şu âyeti ile tahsis edilmiştir:

-Eğer onları cezalandırırsanız, sizi cezalandırdıkları gibi cezalandırın.» (Nahl: 126)

Yine şu âyet de bu konuda delil teşkil etmektedir: -Onların size saldırdığı gibi siz de onlara saldırın.» (Bakara : 194)

47.11. KABE ÇEVRESİNDE KATİL ÖLDÜRÜLÜR MÜ?

Bütün âlimler, Kabe harem'inde adam öldüreni orada öldürmenin caiz olduğunda ittifak etmişlerdir. Eğer bir kişi, dışarıda bir adam öldürüp de oraya sığınır, yahut dinden dönme v.s. gibi sebeplerden dolayı öldürülmesi kesinleştikten sonra Harem'e sığınır, Malik; «Orada öldürülür.» demiştir. Ahmed ve Ebû Ha-nife ise şöyle demişlerdir: «Harem'de öldürülmez. Fakat sıkıntıya düşürülür. Onunla alış - veriş yapılmaz. Oradan çıkıncaya kadar beklenir ve Harem'in dışında öldürülür.»

47.12. KISASIN DÜŞMESİ

Kisas, bir kişiye uygulanması kesinleştikten sonra, aşağıda sıraladığımız sebeplerden birinin gerçekleşmesi ile düşer:

1. Kan Sahiplerinden Birinin veya Hepsinin Katili Bağışlaması :

Burada, bağışlayan kimsenin aklı başında ve iyiliği kötülükten ayırabilecek yaşta olması şarttır. Çünkü bu bağışlama eylemi, çocuk ve delillerin sahip olmadığı önemli işlerden biridir.

2. Katilin ölmesi veya Cinayet İşlediği Organın Telef Olması:

Kendisine kısas uygulanacak kişi, öldüğü zaman yahut cinayet işlediği organını kaybettiği zaman kısas düşer. Çünkü bu durumda kısacın şartları gerçekleşmemektedir. Kısas düştüğünde ise, —Hanbelilere ve Şafi'i'nin sözüne göre— akrabalarına bıraktığı malından ödenmesi gereken diyeti vermek zorunlu olur.

Malik ve Hanefiler ise şöyle derler: -Diyet zorunlu değildir. Onların hakkı, ölenin boynunda idi, ancak, o vefat etmiştir. Artık onların, ölünün varislerinin zimmetine geçmiş olan malları almaya hakları yoktur.»

Birinci grubun delili ise şudur; ölü sahiplerinin hakları o kişinin boynunda yahut zimmetindedir. Onlar her ikisinden birini almakta muhayyerdirler. Eğer birini kaybederlerse, diğerini almalılar zorunludur.

3. Taraflar Arasında Barış Yapılması:

Cinayeti işleyen ile cinayete maruz kalan, yahut cinayete maruz kalanın sahipleri arasında barış olduğu zaman kısas düşer.

4*43. KISAS MAHKEMELERİN HAKKIDIR

Daha önce de belirttiğimiz gibi, kısası istemek kan sahiplerinin hakkıdır. Kan sahibinin ve katilin durumunu incelemek ve bir karara bağlamak hakim hakkıdır.

Kurtubi der ki: «öldürme olaylarında, kısası ancak idari mekanizmanın uygulayabileceğinde ihtilâf yoktur.

Kısası uygulamak, diğer hadleri yerine getirmek ve benzeri görevler onlara farz kılınmıştır. Zira Cenâb-ı Allah, mü'minlerin hepsinden kısas yapmalarını istemiştir. Bütün mü'minlerin toplanıp kısası uygulama, hadleri yerine getirme ve saire görevleri İdareye bırakılmıştır. Ümmet, bu işlerde idareyi kendilerine temsilci kabul etmişlerdir. Celâleyn Tefsiri'nin haşiyesi olan Sâvi'nin kaydettiğine göre, bunun sebebi şudur: «Öldürme olayının kasten ve düşmanlıktan kaynaklandığı tesbit edildiğinde, hukuk hakiminin, kan sahiplerinin eline katili teslim etmesi zorunlu olur. Artık onlar, ister kısas, ister diyet ve isterse bağışlama seçeneklerinden birini tercih ederler. Kan sahiplerinin, hakim izni olmadan katili öldürmeye yeltenmeleri caiz değildir {D Zira böyle bir uygulama bozgunculuğa ve yıkıma neden olur.»

Kan sahipleri, katili hakim izninden önce öldürülürse, ta-zir cezasına çarptırılırlar.

Hakimin, cinayet aletini incelemesi gerekir ki, aynı aletle öldürülecek adam daha fazla acı çekmesin. Kısas eylemini de en güzel bir şekilde uygulayacak birine yaptırması hakim görevleri arasındadır. Hüküm uygulama ücreti beytül-mal'e aittir.

Kan sahiplerinden başkaları daha hızlı davranırlarsa durum ne olur?

İbn Kudâme şöyle demiştir: «Katili, kan sahiplerinden başkası öldürdüğü zaman, katilin kısasen öldürülmesi gerekir. Birinci ölü sahiplerine ise diyet verilir.» Şafi'i de bu görüştedir.

Hasan ve Malik ise şöyle demiştir: «Katili öldüren Öldürülür. Birincisinin kanı hükümsüz kalır. Çünkü bu kan, yerini kaybetmiş olmaktadır.»

(I) Eğer öldürülenin varisi yoksa, katile yapılacak muamele hakime kalır. Müslümanların maslahatına hangisi uygunsa onu tercih eder. İster kısas yapar, isterse diyet alarak onu bağışlar. Diyet almadan bağışlama yetkisi yoktur. Çünkü bu onun hakkı değil, müslümanların hakkıdır.

Katâde'den ve Ebû Haşim'den şöyle rivayet edilmiştir ■ «İkinci katile kısas yoktur. Çünkü ikinci olarak Öldürülen adamın kanı mubahtır. Adam onu öldürmekle kısasa müstahak olamaz.»

İkinci katile kısasın vacib olduğu hakkında alimlerin çoğunluğunun delili şudur: «Evet o adamın kam helâldir.

Ancak, öldürülmesi kesinleşmemiştir. Üstelik, onu öldürmek, kan sahiplerinden başkasına mubah değildir. Dolayısıyla, onu öldürmekle kısasa müstahak olur.»

47.14. KISAS İLE İLGİLİ GÖRÜŞLER

İdam cezası hakkında pratik tartışmalar yapılmıştır. Bu konuyu yazarlar, felsefeciler ve kanun adamları değişik açılardan ele almışlardır. Rousseau, Bentham, Beccaire ve diğerleri bunlar arasında zikredilebilir.

Bunlardan bazıları bu ceza biçimini desteklerken, bir kısmı da karşı çıkmış ve bu tür cezaların yürürlükten kaldırılması çağrısında bulunmuşlardır. İdam cezasının kaldırılmasını isteyenler, aşağıdaki delillerle tezlerini savunmaya çalışmışlardır:

1. Cezalandırma devletin sahip olduğu bir haktır. Bu hakkı toplum adına kendisi kullanır. Toplumu muhafaza etme ve koruma zarureti bu cezanın uygulanmasını gerektirebilir. Halbuki toplum, bireye hayatı vermemiştir ki, onu elinden alma imkanına sahip olsun.
2. Şartlar ve durumlar, talihsizlik eseri olarak suçsuz bir insanı da hata eseri olarak pençesine alabilir. Dolayısıyla kişi, suçsuz olduğu halde idama mahkûm olabilir. Kişi idam edildiğinde artık bu hatayı düzeltme imkanı kalmaz. Çünkü mahkûmun hayatını kendisine tekrar iade etmek hiç bir şekilde mümkün olmaz.
3. Bu cezalandırma usûlü çok katıdır ve adaletsizdir.
4. Üstelik, böyle bir cezalandırmaya gerek de yoktur. Bu tür bir cezalandırmanın cinayetleri azalttığına dair hiç bir delil kalmamıştır. Dolayısıyla artık bu cezayla hükmetmenin gereği kalmamıştır.

İdam cezasının yürürlükte kalmasını savunanlar ise, bu delilleri şu şekilde cevaplandırmışlardır:

1. Birinci delile şöyle cevap vermişlerdir: «Toplum, bireyin hayatını vermiyor ki, onu elinden alabilme yetkisine sahip olsun* düşüncesi tutarlı değildir. Zira, toplumun, insanlara özgürlüğü de bağışlamadığı bir hakikattir. Bununla beraber, toplum, zaman zaman gayri meşru bir eyleminden dolayı bireyin özgürlüğünü kısıtlayabilmekte ve hürriyetini elinden alabilmektedir. Çünkü her türlü cezalandırma özgürlüğü kısıtlamaktır. Halbuki, bu uygulamalar suç işleyen suçunu karşılar kabilinden şeyler değildir. Aksine, toplumun hayatını sürdürmesi ve varlığını savunması amacına ve hakkına dayanmaktadır. Toplumlar, kendi varlıklarını ve düzenlerini tehdit eden her organı kesmektedirler. İdam cezası için de bu tür bir yaklaşımda bulunulabilir. -Can güvenliğini koruma ve toplum düzenini muhafaza etme zarureti bu cezanın uygulanmasını gerekli kılmaktadır.
 2. İkinci delilin reddi için şöyle demektedirler: «Cezalandırma Öyle büyük bir zarara neden olmaktadır ki, bunu düzeltmek ve durdurmak asla mümkün olmamaktadır» şeklindeki yaklaşıma şu açıdan cevap verilebilir: Bütün diğer cezalandırmalarda da yanlış olma ihtimali mevcuttur. Yanlış olarak uygulanan bir cezanın daha sonradan düzeltilme imkânı da yoktur. Bununla birlikte, yanlışlıkla idam durumları hemen hemen hiç mevcut değilken, böyle bir itirazda bulunmak asla tutarlı değildir. Çünkü, hakimler suçlama delillerinin apaçık olduğu durumlar dışında bu ceza ile hükmetmekten kaçınmaktadırlar.
 3. İdam cezalarının adaletsiz olduğunu ileri sürmelerine karşılık da, her cezanın, işlenen suça münasip olduğunu söyleyerek cevap verirler.
 4. Bu cezalandırma biçiminin gereksiz olduğu iddiasına gelince; bunu şöyle cevaplandırmaktadırlar: Cezalandırma görevi, — ceza biliminde tercih edilen görüşe göre — yararlı bir görevdir. Yani bunun amacı, toplumu suçların kötülüklerinden korumaktır. Bu da, cezanın, işlenen cinayet oranında olmasını gerekli kılar. Çünkü böyle bir ceza, suçlunun gönlündeki bir isteği gerçekleştirirken, onda cezadan korkma duygusu meydana getirir. Verilen ceza, işlenen suça uygun oranda olursa, suçluyu bu suçu işlemekten alıkoyar ve caydırır. Yani kişi bu iki şey arasında bir karşılaştırma yapar: İşleyeceği suç ile bu suça karşılık takdir edilen ceza arasında bir mukayese yapar. Eğer verilen ceza gerçekten dehşet verici olursa, cezalandırılma korkusu, suçluyu suç işlemekten alıkoyar.
- Yukarıdaki görüşlerden ikincisini tercih edenler çoğunlukta olduğundan, bugün pek çok ülke idam cezasını kabul etmiştir. Bazıları da birinci görüşü kabul ederek idam cezasını yürürlükten kaldırmıştır.

47.15. ÖLDÜRME DIŞINDAKİ SUÇLARDA KISAS

Kisas, öldürme olaylarında gerçekleşebildiği gibi, bunun dışındaki bazı durumlarda da gerçekleşebilir: Bu da iki çeşittir:

- a. Organlarda.
- b. Yaralamalarda.

Kur'an-ı Kerim, bu konularda, Tevrat düzeninin kısasla ilgili uygulamalarından söz etmektedir:

«Orada (Tevrat'ta) onlara; 'cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş ve yaralara karşılık kısas' yazdık. Kim bunu bağışlarsa, o kendisi için keffaret olur ve kim Allah'ın indirdikleri ile hükmetmezse, işte onlar zalimlerin ta kendileridir.» (Maide: 45)

Yani, Cenâb-ı Allah, Tevrat'ta kişi kişiyi öldürdüğünde öldürülür, şeklinde farz kılmıştı.

Göz çıkaranın gözü çıkarılır. Bu konuda gözün küçüklüğüne bakılmadığı gibi, ihtiyar ile çocuğun gözü arasında

da bir ayırım yapılmaz.

Burun kesenin burnu kesilir. Kulak kesenin kulağı kesilir. Diş şokenin dişi sökölür. İsterse, kısas sonucu sökölün diğ diğ diğten büyük olsun.

Başka türlü yaralayanların aynı şekilde yaralanması da emredilmiştir. Kim kısasın uygulanması için sorun çıkarmaz ve onu doğrularsa, böylece kendisine kısasın uygulanmasına zemin hazırlarsa, bu, işlediğı günaha kefarete olur.

Bu hüküm, her ne kadar Tevrat'ta yer almışsa da, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onu ikrar ettiğinden dolayı bizim için de yasa kabul edilir.

Buhari ve Müslim'in Enes bin Maiik (r.a.)'dan kaydettikleri hadiste deniyor ki: «Nadir bin Enes'in kızı Rubeyyi', bir cariye'nin ön dişini kırmıştı. Onlar da bunun bedelini tesbit etmişlerdi. Karşıdakiler illa kısas olsun istiyorlardı. Kardeşi Enes bin Nadir, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e gelerek; «Ey Allah'ın Rasûlü!» dedi. «Rubeyyi'nin dişini kırarak mısın? Seni hak ile gönderen'e yemin olsun ki, onun dişini kırmayacaksın!" dedi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: «Ey Enes, Allah'ın kitabına göre, kısas gerekiyor.» buyurdu. Enes der ki: «Dava sahıpleri suçluyu bağışladılar. Bunun üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «Allah'ın kullarından bazıları vardır ki, Allah'a yemin ettiklerinde Allah onları yalancı çıkarmaz.» buyurdu.-

Tüm bunlar, kasıtlı suçlarda böyledir. Hata ile yapılan bu tür cinayetlerde ise diyet vardır.

47.15.1. Öldürme Dışındaki Kısasta Bulunması Gereken Şartlar

Öldürme dışındaki kısas için aşağıdaki şartlar gerekmektedir :

1. Akıllı olmak.
2. Erginlik çağına gelmek. (Ya ihtilam olması ya da yaş ile olur.)
3. Suçun kasden işlenmiş olması,
4. Kendisine karşı suç işlenen adamın kanının, suçlunun kanına denk olması.

Denklikte etkili olan kölelik ve küfürdür. Yani, bir köleyi yaralayan yahut bir tarafını kesen bir kimseye kısas uygulanmaz. Bir zimmiyi yaralayan veya bir tarafını kesen bir müslümana da kısas uygulanmaz. Zira ikisinin kanı denk değildir. Çünkü kölenin kanı, hür adamın kanından, zimminin kanı da müslümanın kanından daha az değerdedir. Kısas uygulanmadığı zaman, bedelini ödemek zorunlu olur ki, o da diyetdir. Eğer köle yahut zimmi, hür yahut müslüman bir kişiyi yaralayacak olursa, her ikisinde de kısas gerekir.

Hanefiler, organ koparmada müslüman ve kâfir arasında kısasın uygulanması gerektiğı görüşündedirler. Yine onlar derler ki: «öldürme dışında kalan suçlarda, kadın ile arasında kısas olmaz.»

47.15.2. Organlarda Kısas

Organların kısasa tabi olanları ile olmayanları arasında ölçü şudur: Belli eklemi bulunan her organda kısas vardır. Dirsek, bilek, vs. gibi. Eklemi bulunmayan organda ise, kısas yoktur. Zira birincisinde benzerlik mümkün olduğu halde, ikincisinde yoktur. Buna göre, bir parmağı kökünden kesen, yahut bir eli bilekten yahut dirsekten kesen, ayağı ekleminden koparan, yahut gözü çıkaran, burnu koparan kulağı kesen, dişi söken kimseye kısas uygulanır. Aynı şekilde cinsel organı kesen veya husyeleri koparana da kısas uygulanır.

47.15.3. Organlarda Kısasın Şartları

Organlarda uygulanan kısasın üç şartı vardır:

1. Kesilen organın bir eklemının bulunması veya belli bir sınırının olması: Dolayısıyla zulmedilmeyeceğinden emin olmak. Buna göre, diğ dışında herhangi bir kemiğı kırmakta kısas olmaz. İçe kadar varan yaralamada kısas olmadığı gibi, pazunun ısırılmasında da kısas uygulanmaz. Zira bunlarda kısasa gidildiğinde, daha ağır cinayetlerin işlenmesinden emin olunmaz.
2. Hem isimde hem de yerde benzerlik bulunması: Yani, sağ, sol ile kısas yapılmadığı gibi, sol da sağ ile kıyas yapılmaz. Küçük parmak, yüzük parmağı ile kısas yapılmadığı gibi tersi de uygulanmaz. Çünkü burada isim benzerliğı yoktur. Asli olan, zaid olanla —karşılıklı rıza olsa da— alınmaz. Zira yer ve yarar bakımından eşitlik yoktur. Fakat fazla olan, yer ve yaratılış olarak kendisinin benzeri olanla alınır.
3. Sağlık ve tamam olma bakımından suç işleyenle, kendisine karşı suç işlenen arasında eşitlik bulunması: Dolayısıyla, sağlıklı bir organ sakat bir organla alınmaz. Yine eksiksiz bir el, parmakları eksik bir elie alınmaz. Aksi ise caizdir. Yani sakat el, sağlıklı ele karşılık alınır.

47.15.4. Kasten Yaralamada Kısas

Kasten yaralamada kısas zorunlu değildir. Ancak kısas mümkün olan yerlerde uygulanabilir. Yani yaralının yarası kadar — ne eksik, ne fazla— bir yara açılıbiliyorsa olabilir. Eğer eşitlik ve benzerlik, ancak bir miktar fazlasıyla, tehlikeyle yahut zarar vermekle gerçekleşebiliyorsa, bu durumda kısas zorunlu olmaz. Diyet gerekir.

Çünkü Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, alt deriye kadar varan baş yarmasında, kemiğin kırılıp da-ğılmasında ve içe kadar varan yaralamada kisası kaldırmıştır. İnsanın ölümüne neden olabilecek diğer ağır yaralamalar da böyledir. Boyun, bel, uyluk ve benzeri yerlerin kemiklerini kırma buna örnek olabilir. Şıca' a gelince: Bunlar yüz ve başta meydana gelen yaralardır ve bunlarda kisas yoktur. Kemiği görülecek kadar varılanlar müstesna, bunlar kasten işlendiğinde kısasa tabidir. Diyetler bölümünde şıcaç üzerinde duracağız. Dilde ve kemik kırmada kisas olmaz. Ancak dişler bu hükmün dışındadır. Çünkü burada, hükmü, zulmetmeden uygulamak mümkün değildir. Kim bir kişiyi içe vuracak şekilde yaralar da adam iyileşir-se, yahut elini pazusunun ortasından keserse ona kisas yoktur. Diğerinin, onun kolunu o yerden kesmeye hakkı yoktur. Ancak bilekten kisas yapabilir. Pazusunun yarısı için de mahkemeye başvurur. Eğer bir adamın dişi dışında bir kemiğini (mesela kaburgasını) kırarsa, yahut sakat bir elini koparır, yahut parmakları olmayan bir ayağını, yahut konuşamayan dilini, yahut görmeyen bir gözünü yahut fazla olan bir parmağın koparsa, bunların hepsinde adil bir mahkemeye başvurulur.

47.15.5. Beraber Koparma veya Yaralama

Hanbeliler; bir organın koparılmasında yahut da kisası gerektiren bir yaralama eyleminde birkaç kişi yardımlaştığında, eğer onların fiilleri birbirinden ayırd edilemiyorsa, hepsine kisasın gerektiği kanısındadırlar. Çünkü, Ali kerremallahu vec-hehü'dan rivayet edildiğine göre; onun yanında iki kişi, bir kişinin hırsızlık yaptığına şahitlik etmişler o da elini kestirmişti. Daha sonra başka bir adam gelmiş, bu sefer şahitlerin ikisi de; *işte hırsız budur, birincisinde yanlışlık.» demişlerdi. Hz. Ali (r.a.) onların ikinci adam hakkındaki şahitliğini reddetmiş ve onları birinci adama diyet vermekle borç] andırmış tır. Ayrıca : «Eğer bu işi kasıtlı yaptığınızı bilseydim, ellerinizi keserdim.» demiştir. Yok eğer beraber hareket edenlerin fiilleri birbirinden ayrı ayrı ise, yahut herbiri adamın bir tarafını koparmışsa, onlara kisas yoktur. Malik ve Şâfi'i der ki: -Eğer imkânı varsa kisas yapılır ve onların organları kesilir. Yaralama beraber yapıldığında da kisas uygulanır. Tıpkı bir kişiyi öldürmede bir grup yardımlaştığında hepsinin de ona karşılık öldürülmeleri gibi. Hanefiler ve Zahiriler der ki: «Bir el için iki el kesilmez. Eğer iki adam bir adamın elini kesecek olursa hiç birisine kisas yoktur. Her ikisine de ayrı ayrı diyetin yarısı ödetilir.»

47.15.6. Darbe, Tokat ve Sövmeye Kisas

Dövme, tokat atma, göğüse yumruk atma yahut sövmelerde kisas yapılması caizdir. Zira Cenâb-ı Allah buyuruyor ki:

«... Size saldıranlara siz de onların saldırdığı gibi saldırın ve Allah'tan korkun.» (Bakara : 194)

-Bir kötülüğün cezası onun gibi kötülüktür.» [Şûra : 40] Sünnet-i Seniyye de bu konularda kisasın uygulandığını göstermektedir.

Tokat, göğse yumruk atma, dövme yahut sövmenin; suçu işleyenin tokadı, yumruğu, dövmesi yahut sövmesi kadar olması şarttır. Çünkü bu, kisasın yasa olarak konmasına neden olan adaletin gereğidir.

Aynı zamanda tokatlamada, darbenin göze gelmemiş olması yahut telef olmasından korkulmayan bir yerde olması şarttır.

Söğmede kisasın şartı bu sövmenin haram olan sövmelerden olmamasıdır. Bu nedenle kendisini tekfir edeni tekfir edemez, kendi adına yalan söyleyenin adına yalan söyleyemez, babasına lanet okuyanın babasına lanet okuyamaz, anasına sö-venin, annesine sövemez. Çünkü müslümanı tekfir etmek yahut onun adına yalan söylemek İslâm'da temelden haram kılman şeylerdendir. Sonra onun babası kendisine lanet okumamış ki, ona lanet okusun! Annesi onunla sövüşmemiş ki kendisine sövsün! Fakat kişi kendisine lanet okuyana lanet okuyabilir. Kendisini çirkin şekilde eleştireni, çirkin şekilde eleştirebilir. Sözün bir benzerini söyler ve kisasen ona aynısını geri çevirir.

Kurtubî der ki:

«Kim sana zulmederse zulme uğradığın kadarıyla hakkın ondan al. Kim de seninle sövüşürse sözünü geri çevir. Kim senin namusuna söverse, sen de onun namusuna söv. Fakat taşkınlık yapıp, babasına, oğluna yahut yakınlarına sövme. Senin adına yalan söylemiş olsa bile, onun adına yalan söylemen doğru olmaz. Zira günaha karşılık günahla cevap verilmez..»

-Eğer adamın biri sana; 'ey kâfir!' derse, ona; 'kâfir sensin,' demen caizdir. Eğer sana; 'ey zani!' derse, ona; 'ey yalancı, ey

yalan üzere şahitlik eden!' demen gerekir. Çünkü bu sözün kisası ancak böyledir. Eğer sen de ona; 'ey zanü' demiş olsan yalancı olmuş olursun ve yalan söylemekle günahkâr olursun. Eğer senin borcunu verebilecek imkânı olduğu halde — özürsüz bir şekilde — oyalarsa, ona; 'ey zalim, ey insanların mallarını yiyen!' şeklinde sözlerle karşılık ver. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyuruyor ki:

«Borcunu Ödeyebileceği halde oyalayanın namusu ve cezalandırılması helâl olur.»

«Onun ırzını daha önce açıklamıştık. Cezası ise hapisanedir. Orada hapsedilir.» (I)

Tokat atma, dövme ve sövmenin kisası konusunda Hulefa-i Raşidin ve diğer sahabe ve tabiinden sabit olan kisas uygulamaları mevcuttur.

Buhârî'nin; Ebû Bekr, Ali, İbn Zübeyr ve Suveyd bin Mukar-ren'den rivayet ettiğine göre; onlar tokat ve benzeri şeylerde kisas uyguluyorlardı.

İbnül-Münzir der ki:

«Kamçı, sopa yahut taş cinsinden kişiyi öldürmeyen darbeler kasten yapıldığında kısasa tabidir. Bu, hadis ehlinden bir grubun da görüşüdür.

Buhârî'de kaydedildiğine göre; Hz. Ömer (r.a.) kamçı ile vurmaya karşı kisas uygulamış, Alî bin Ebî Talib kerremalâhu vec-hehu da üç kamçıdan dolayı kisas uygulamıştır. Kadı Şurayh da bir kamçıdan ve tırmalamadan dolayı kisas yapmıştır.

Bu konuda diğer bölgelerin alimleri ihtilaf etmişlerdir. Bunlara göre bu tür şeylerde kisas yoktur. Çünkü bunlarda genellikle eşitlik hemen hemen uygulanamayacak kadar zordur.

Madem ki bu tür şeylerde kisas uygulanması gerekmiyor, o zaman ta'zirin uygulanması zorunlu olur.

Şeyhülislâm İbn Teymiyye bu konuda birinci görüşü tercih etmiş ve şöyle demiştir:

«Bu uygulamalarda benzerlik mümkün değildir, diyenlere ise şu şekilde karşılık verilir: Bu suç için ya kisas ya da ta'zir olmak üzere mutlaka bir ceza gerekir. Madem ki türü ve miktarı belli

(D Kurtubî, il, 360. 378

olmayan ta'zir cezası burada caiz görülüyorsa, bu uygulamadan sınırları daha belli olan bir cezayı takdir etmek daha iyi ve daha yerinde olur. Kısasta adil olmak imkan nisbetindedir. Bilindiği gibi kisas için vurulan darbe, vuranın vuruşu gibi yahut ona yakın olduğunda bu uygulama adalet ölçülerine göre kişinin kamçı ile dövülüp ta'zir edilmesinden daha adalete yakındır. Burada zulüm korkusuyla kisasın uygulanmasını mahzurlu görenler; kendisinden kaçtıkları daha büyük bir zulmü mubah görüyorlar. Böylece anlaşıyor ki, sünnetteki uygulama hem daha adil, hem de daha takdire şayandır.»

47.15.7. Malı Telef Etmede Kisas

Bir kişi, ağaç kesme, ekinini bozma, evini yıkma yahut elbisesini yakma gibi bazı şeylerle bir kişinin malını telef ederse, o kişiye kisas uygulanması, ona yaptığıнын aynısının yapılması caiz olur mu?...

Alimlerin bu konuda iki görüşü vardır:

1 — Bir görüşe göre; bu konuda kisas doğru değildir. Çünkü bu bir taraftan bozgunculuktur, bir taraftan da elbise ve ekin gibi şeyler birbirine denk değildir.

2 — Bu görüşe göre; burada kisas yapılabilir. Çünkü kisasın Öldürmede ve organların koparılmasında uygulanması daha da önemlidir. Madem ki oralarda kisas uygulanıyor, onlardan daha aşağıda bulunan mallarda uygulanması daha da doğru olur.

Bu nedenle, harp ehli bizim mallarımızı telef ettiğinde onların mallarını telef etmemiz caiz olur. Meselâ; meyva veren ağaçların kesilmesi gibi.

Bu konuda, «ihtiyaç yoksa kesilmez,» denmişse de bu böyledir.

İbnü'l-Kayyim de bu görüşü tercih etmiş ve şöyle demiştir: «Malın telef edilmesi; eğer dokunulmazlığı olan mallarda olursa, malını telef ettiği gibi telef etmek caiz olmaz. Hayvanlar ve köleler gibi.»

Eğer mal, yırtılan elbise, kırılan çanak cinsinden ise; meşhur olan görüşe göre, onun telef ettiği gibi telef etmez; ya parasını ya da bir benzerini alabilir. Kısasa göre hüküm; suçlunun telef ettiği gibi onun da telef edebileceğini gösterir. Elbisesini yırttığı gibi onun elbisesini yırtar, sopasını kırdığı gibi onun sopasını kırar. Tabii eğer aralarında eşitlik varsa. Adaletin gereği de budur. Bu konuda onun bu hareketini yasaklayan ne bir nas, ne bir kıyas, ne de bir ic-mâ vardır. Çünkü bu, Allah'ın hakkından doıayı haranı kılınmış değildir. Sonra maim dokunulmazlığı, canın ve organların dokunulmazlığından daha önemli değildir. Madem ki, yasaklayan kişi bir organı telef olduğunda suçlunun organını telef etmeyi ön görüyorsa, burada bu uygulamanın yürürlüğe konması daha uygun ve daha doğru olur.

Kisasın hikmetlerinden biri olan gönül rahatlığı ve öfkenin dindirilmesi de ancak bu uygulama ile gerçekleşebilir.

Sonra kişinin onun malını yahut elbisesini telef etmedeki amacı ona hakaret etmek olabilir. Malının bedelini de öder. Malı çok olduğundan onun bedelini ödemek kendisine zor gelmez. Kendisi bu hareketiyle ondan hıncını aldığı halde kendisine karşı suç işlenen adam aldatmış ve öfkesi dindirilmemiş olur. Malının kıymetini vermek; onun öfkesini dindirmek, içini soğutmak ve suçluya da kendisine karşı suç işlenenin tattığını tattırmak imkanı nasıl sağlasın ki?...

Bu mükemmel, üstün Şeriat'in hikmeti ve kıyas bu tür bir uygulamayı kesinlikle red eder. Cenab-ı Allah buyuruyor ki:

-Onların size saldırdığı gibi siz de ona saldırın.» (Bakara: 194) -Bir kötülüğün cezası onun gibi bir kötülüktür.»

(Şûra: 40) «Eğer onları cezalandırırsanız, cezalandırıldığınız gibi cezalandırın.» (Nahl: 126)

İşte bu âyetler de sözkonusu uygulamanın caiz olduğunu ifade etmektedir.

Fakihler kâfirlerin ekinlerini yakmayı, ağaçlarını kesmeyi, bize bu tür şeyleri yaptıkları zaman caiz görmüşlerdir. Bu konuda açıkça görüş beyan etmişlerdir. Bu ise sözünü ettiğimiz meselenin aynısıdır.

Cenab-ı Allah, yahudilerin hurmalıklarının sahabe tarafından kesilmesini uygun görmüştür. Çünkü bunda onların rezil olması, utanıp mahvolması, suçlunun horlanması sevmekte ve bunu yasal görmektedir.

Ganimet malını çalmış olan kişinin malını yakmak caiz olduğuna göre, suçsuz olan bir müslümanın malını yaktığı zaman malının yakılacağına hükmetmek daha doğru ve yerinde olur. Çünkü ganimet malını çalmakla o kimse, müslümanların ortak malı olan bir şeyde kendilerine hıyanet etmiş olur. Burda da durum farklı değildir.

Allah'ın hakkında, cezalandırma yasal olarak görüldüğüne göre, cimri olan kulun hakkında, bu uygulamanın yasal olacağı daha doğru ve yerinde olur. Çünkü Cenab-ı Allah, kendi haklarında, cezalandırmadan daha çok müsamahalı uygulamayı tercih eder.

Cenab-ı Allah, kisası kişileri düşmanlıktan alıkoymak için yasal kılmıştır. Cenab-ı Allah'ın mali yönden zulme uğrayan kimselere diyeti farz kılması mümkündür, fakat onun yürürlüğe koyduğu yasa daha mükemmel ve kullar için daha yararlıdır. Zulme uğrayanın öfkesini dindirmeye canlarını ve mallarını, organlarını korumaya daha elverişlidir. Böyle olmasa bir kişiden öfkesini almak istediğinde onu öldürür, yahut bir organını keser ve bunun diyetini verirdi. Cenab-ı Allah'ın hikmeti, rahmeti ve maslahatı gözetmesi bunu tümünden reddetmektedir. Bunların hepsi de mala karşı düşmanlıkta mevcut olan şeylerdir.

Eğer denilse ki; 'bu tür duygular, telef edilen malın aynısını vermekle onarılabilir.'

Cevaben denir ki: Kendisine karşı suç işlenen adam buna razı olduğunda kişinin kopan organına karşı diyete razı olması gibidir. İşte kıyasın gereği de budur. Bu görüşü her iki Ah-med de (Ahmed bin Hanbel ve Ahmed bin Teymiye) tercih etmiştir. Musa bin Said, rivayetinde der ki:

-Eşyanın sahibi, dilerse suçlunun elbisesini yırtar, dilerse bir benzerini ondan alır.»

47.15.8. Aynısının Bedelini Ödemek

Alimler; yenilebilen, içilebilen yahut tartılabilen mallardan birşeyi yok eden yahut bozan bir kimsenin bedelini ödemesi gerektiğinde ittifak etmişlerdir.

Aişe (r.a.) der ki: «Ben Safiye gibi yemek yapan birini görmedim. Rasûlullah için bir yemek yapmış ve onu Rasûlullah sal-lallahu aleyhi ve sellem'e göndermişti. Beni ise bir kıskançlık duygusu tuttu ve onun kabını tutup kırdım. Ve; «Ya Rasûlallah!» dedim, «yaptığının kefareti nedir?» «Onun kabı gibi birkab, yemeği gibi bir yemektir.» buyurdu.» (Hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.)

Alimler, yok edilen yahut bozulan malların tartılmayacak ve Ölçülmeyecek cinsten olduğu zaman görüş ayrılığına düşmüşlerdir.

Hanefîler ve Şâfi'îler der ki: Malı yok eden yahut bozan adamın onu misliyle ödemesi gerekir. Bir benzer bulunmadığı durumların dışında kıymetinin ödenmesine gidilmez. Çünkü Cenab-ı Allah:

«Size sâidında bulunanlara size saldırdıkları gibi siz de saldırın.» buyurmuştur.

Bu tüm eşyada geçerli olan bir kuraldır. Yukarıda belirtilen Aişe (r.a.) hadisi de bu görüşü desteklemektedir. Malikiiler ise bu durumlarda, kıymetin ödeneceğini, bizzat benzerinin ödenmesi gerektiğini söylemişlerdir (1).

47.15.9. Yaralama Yahut Mal Almakla Taşkınlık

Bir insan başkasına karşı yaralamak yahut malını almak şeklinde saldırıda bulunduğu zaman, imkanı varsa bizzat kendisi hakkını alabilir mi?...

Alimlerin bu konuda bir çok görüşleri vardır. Kurtubi bu konuda caiz olmayı tercih etmiş ve şöyle demiştir:

«...Doğru olan bunun caiz olduğudur. Hırsız sayılmadığı müddetçe hakkını nasıl alabiliyorsa o şekilde alabilir.

Bu Şâfi'i'nin de görüşüdür. Davudi bunu Malik'ten de rivayet etmiştir. İbnü'l-Münzir de bu görüşü benimsemiş, İbnü'l-'Arabî de onu tercih etmiştir. Bu hainlik değil, hakka ulaşmaktan ibarettir. Ra-sûlullah sallallahu aleyhi ve sellem buyuruyor Ki:

«Kardeşine zalim yahut mazlum olduğu her iki halde de yardım et.»

Zalimden hakkın alınması ise onun için bir yardımdır.

Ebû Süfyan'ın karısı Utbe'nin kızı Hind Nebi aleyhisselam'a; «Ebu Süfyan cimri bir adamdır. Bana ve çocuklarına yetecek nafakamı vermemektedir. Ancak ben ihtiyacımı gidermek için onun haberi olmadan malından alıyorum. Bundan dolayı bana

(D Kurtubi, II, 259.

bir günah var mıdır?...- dediğinde, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem;

«Sana ve oğluna normal şekilde yetecek kadarını al.» buyurmuştur.

Yani Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ona mal almasını mubah kılmış ve yetecek miktardan fazlasını almamasını söylemiştir. Bunların hepsi Sahih'de sabittir... Allah Teâlâ buyuruyor ki:

"Kim size saldırarak olursa size saldırdığının aynısı ile ona saldırın.» (Bakara : 194)

İşte bu farklı görüşlerin kökünü kazımaktadır. Alimler zulme uğrayan adamın kendi malının cinsi dışındaki bir

malına el koyma imkanı olduğunda bunu yapıp yapamayacağına ihtilaf etmişlerdir.

Bir görüşe göre, bu malını ancak hakimın hükmü ile alabilir, yoksa alamaz.

Şâfi'i'nin bu konuda iki görüşü vardır: En sağlıklı görüşü; «Eğer malının cinsinden bir şeyini bulsaydı onu alırdı.» ilkesine kıyasen başka mallarını da alabilir, şeklindedir.

Şâfi'i'nin ikinci görüşü ise şöyledir: «Onu alamaz, çünkü bu kendi malının cinsinden değildir.»

Alimlerden bazıları da şöyle derler: «Telef olan malının mik-tarınca el koyar ve bu miktarını alabilir. İşte, daha önce delilleri ile ortaya koyduğumuzdan dolayı, bu görüş en sağlıklı olan görüştür.»

47.16. HAKİMİN KISAS EDİLMESİ

Hakim de ümmetin fertlerinden biridir. Başkasından farklı bir özelliği yoktur. Farklı özelliği, ancak vekil ve vasiyet edilenin farklılığı gibidir. Ümmetin tüm fertlerine uygulanan şeylerin hepsi ona da uygulanır.

Hakim, ümmetin fertlerinden birine karşı taşkınlık yaptığına kısasa müstahak olur. Zira Allah'ın hükümlerinde onunla bir başkasının hiçbir farkı yoktur. Allah'ın hükümleri geneldir. Tüm müslümanları kapsar. Ebu Nadre, Ebû Firas'dan rivayetle der ki:

Ömer bin Hattâb bize yaptığı bir konuşmasında şöyle demişti : «Ey İnsanlar! Allah'a yemin olsun ki, ben valilerimi, size tokat atsınlar, mallarınızı alsınlar diye göndermiyorum. Onları yalnız size dininizi ve peygamberinizin sünnetini öğretsinler diye gönderiyorum. Kim bundan başka bir olaya şahit olursa, bana bildirsin. Allah'a yemin olsun ki, bundan dolayı ona kısas tatbik ederim...»

Amr bin As (r.a.) dedi ki:

-Eğer bir adam, emri altındaki bazı kimseleri te'dib ederse, onu bundan dolayı kısas mı edersin?»

Dedi ki: «Evet, canımı elinde tutana yemin olsun ki, o zaman ona kısas yaparım. Ben, Rasûlullah'm bizzat kendi kendisine kısas yaptığını gördüğüm halde, bu adama nasıl kısas yapmayabilirim ki?!»

(Hadisi Ebû Dâvûd ve Nesâî rivayet etmiştir.)

Nesâî ve Ebû Dâvûd, Ebû Sa'd bin Cübeyr hadisinden rivayetle onun şöyle dediğini kaydederek: «Bir ara Rasûlullah sal-lallahu aleyhi ve sellem aramızda bir şeyi paylaşıyordu. Bu sırada bir adam ona çullandı.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem yanında bulunan bir hurma dalıyla ona dürttü. Adam da bağırды.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ona: «Gel de kısas yap!» buyurdu. Adam: «Hayır, ben bağışlıyorum ya Rasû-lallah.» dedi.»

Ebu Bekir es-Sıddik (r.a.)'a şikayete gelen bir adam; bir valinin, kendisinin elini kestiğini haber verdiğinde o şöyle demişti : «Eğer senin doğru söylediğin ortaya çıkarsa, ona kısas uygulayım.»

Şâfi'i, Rebi' rivayetinde der ki:

Ömer (r.a.) hadisinden onun şöyle dediği rivayet edilmiştir: «Ben, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in bizzat kendisine kısas uyguladığını gördüm. Ebu Bekir de bizzat kendisine kısas uyguluyordu. Ben de kendime kısas uygulayım.»

47.17. KOCA, KARISINI YARALADIĞINDA KISAS YAPILIR MI?

İbn Şihâb der ki: Sünnet'teki uygulamalara göre alışlagelen şey, kocanın, karısını yaraladığında kısas yapılmayacağıdır. O yaranın diyetini verir. Kısas yapılmaz.

Malik bunu açıklayarak der ki:

«Koca kasıtlı olarak karısının gözünü çıkarır, elini kırar, parmağını kopar yahut benzeri bir şey yaparsa bundan dolayı

kısas yapılır. Fakat adam; kansını ipe yahut kamçı ile döver ve bu esnada istemediği ve kasıt gözetmediği bir yerine gelirse, bu şekilde yaralamalarda diyet uygulanır, kısas yapılmaz.» El-Mesvâ'da der ki: -İlim ehli de bu yoruma taraftardır.»

47.18. YARALAMALARDA İYİLEŞMEDEN ÖNCE KISAS YAPILMAZ

Yaralanan adamın yarası iyileşinceye ve başka tarafa sirayet edeceğinden emin oluncaya kadar suçluya kısas uygulanmaz. Eğer yaralama başka taraflara da sirayet ederse, suçlu onların da bedelini öder.

Kısas, çek şiddetli soğuklarda, bunaltıcı sıcaklarda uygulanmaz. Kısas uygulanan adamın ölmesinden endişe edildiğinde ceza ertelenir. Eğer sıcaklıkta yahut soğuk havada yahut körel-miş veya zehirlenmiş bir aletle kısas yapılırsa ve eğer bir te-jef olmaya neden olursa, diyetin geri kalanını vermek gerekir.

Amir bin Şuayb'ın babasından, onun da dedesinden rivayetine göre, dedesi der ki: «Bir adam boynuzla dizinden yaralanmıştı. Peygambere gelmiş ve "bana kısas yap,» demişti. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem; «İyileş gel,» buyurmuştu. Sonra tekrar gelmiş ve; «Bana kısas yap,» demişti. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de ona kısas yaptı. Aradan çok geçmeden adam geldi ve; «Ya Rasûlaillah, topal kaldım,» dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ona; «Ben seni alıkoyduğum halde bana isyan ettin. Allah da seni uzaklaştırdı; topal kalışın da boşa gitti.» dedi.

Daha sonra Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem yaralar iyileşmeden kısas yapılmasını yasakladı. (Hadisi Ahmed ve Dârekutnî rivayet etmiştir.)

Şâfi'i, bundan, beklemenin mendub olduğunu anlamıştır.

Çünkü Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem yara iyileşmeden kısas yapma imkanına sahipti.

Onun dışındaki imamlar ise; «Beklemenin vacip olduğunu» söylemişlerdir. «Kısasa izin vermesi ise, bu uygulamanın zararlı sonuçlara varacağını öğrenmeden önceydi," diyorlar.

Suçlu, Kasıtlı olarak bir parmak koparır ve mazlum adam da onu bağışladıktan sonra, yara ele yahut Ölüm kadar sirayet ederse, eğer bağışlama karşılıksız yapılmışsa bu sirayetin neden olduğu şeyler heder olur. Fakat bir mal karşılığında bağışlanmışsa, yaralıya sirayetin neden olduğu aksaklıkların diyeti vardır. Böylece sirayet yoluyla meydana gelen zarardan bağışlanan çıkarılır gerisinin diyeti ödenir.

47.19. KISASIN ÖLÜME NEDEN OLMASI

Kisastan aldığı yara yüzünden Ölen kimsenin durumu hakkında alimlerin bakışları farklı farklı olmuştur. Alimlerin cumhuru, bu meselede kısas yapanın taşkınlık yapmadığından bir cezası olmadığı görüşündedir. Zira hırsız eli kesildiğinden dolayı ölecek olursa, onun elini kesene hiç bir ceza yoktur. Bu konuda icma vardır. İşte bu da onun gibidir.

Ebü Hanife, Sevrî ve İbn Ebî Leylâ der ki: «... Öldüğü zaman kısas yapanın aksine diyet düşer. Çünkü bu yanlışlıkla öldürmedir.»

47.20. DİYET

47.20.1. Tanımı

Diyet: Suçtan dolayı kendisine karşı suç işlenen kişiye yahut onun akrabasına verilmesi gereken maldır. «Vedeytü'l-katl,- ifadesi; -öldürülenin diyetini verdim,» demektir.

Diyet, hem kısas olan, hem de kısas olmayan suçlardan uygulanabilmektedir. «Diyetü'l-AJcl» adı da verilmektedir. Bunun temeli şudur: Katil, bir kişiyi öldürdüğünde, develerden diyeti toplar ve onları götürür, ölünün sahiplerinin bahçesinde bağlar. Yani onları yularlarıyla oraya bağlar ki, onlara teslim etsin.

«Akaltu an-fulan»: Falanın suçunun diyetini borçlandım, demektir.

Diyet nizamı daha önceleri Araplarda mevcuttu. İslâm, bu düzeni kendi halinde bıraktı (değiştirmede).

Bunun temeli de Yüce Allah'ın şu sözüdür: «Bir mü'min bir mü'minî öldüremez, ancak yanlışlıkla olursa başka. Yanlışlıkla bir mü'mini Öldüren kimsenin, mü'min bir köle azad etmesi ve ölenin ailesine de bir diyet vermesi gerekir. Eğer bağışlarsa o başka. Mü'min, düşmanınız olan bir topluluktan ise mü'min bir köle azad etmek gerekir. Ve eğer sizinle kendileri arasında andlaşma bulunan bir topluluktan ise verilecek bir diyet ve mü'min bir köle azad etmek lazımdır. Bunları bulamayan kimsenin, Allah tarafından tevbesinin kabulü için iki ay ardı ardına oruç tutması gerekir. Allah bilendir, hikmet sahibidir.» (Nisa: 94)

SsL'L'fütü Ebû Davud'un Amr bin Şuayb'dan onun babasından, onun da dedesinden rivayetme göre, o der ki:

«Rasûlullah. sallallahu aleyhi ve sellem döneminde diyetin değeri sekiz yüz dinar, yahut sekiz bin dirhemdi. O gün ehli kitabın diyeti ise, müslümanların diyetlerinin yansıydı. Bu uy-1 gulama, Ömer (r.a.) halife seçilinceye kadar böylece devam etti. Halife seçilince bir konuşma yaptı ve; «Dikkat edin, artık deve: ler pahalalmış tır!- dedi. mısv içil

Der ki; «Ömer, altın sahiplerine bin dinar, gümüş sahiplerine (1) ise oniki bin, sığır sahiplerine ikiyüz sığır, koyun sahiplerine iki bin koyun, giysi sahiplerine ikiyüz takım elbiseyi diyet olarak vermelerini belirledi.»

Şâfi'i, Mısır'da dedi ki:..- t9Saad

«Altın ve gümüş sahiplerinden develerin kıymeti dışında hiç bir şey kabul edilmez. Ne kadar pahalı olursa olsun.»

Tercihe şayan görüş ise şudur ? Kuşku yoktur ki, Rasûlül-Iâh salıallahu aleyhi ve sellem'in diyeti, develerin dışında baş"-; ka şeylerle takdir ettiği sabit olmamıştır. Buna göre, Ömer (r.a.) diyetin cinslerini çoğaltmış olmaktadır. Bu da, böyle uygulamasını gerektiren ve zorunlu hale getiren bir sebepten kaynaklanmaktaydı.»

47.20.2. Hikmeti

Diyetten amaç, insanları o işden alıkoymak ve onları-yıldırmaaktır. Can güvenliğini korumaktır.

Onun içindir ki, mükelleflerin onu vermelerinin çok zor olması ve bundan sıkıntıya, üzüntüye ve meşakkatlere maruz kalmaları esas alınmıştır. Mükelleflerin bu üzüntü ve sıkıntıyı görüp duymaları, onun bilincine varmaları ancak diyetin büyük bir mal olması, onların mallarını azaltması, onu ödemekle, suç-

(1) Altın sahipleri/ Ehlü'z-Seheb: Şam ve Mısır halkıdır. Öümü\$ sa-hipleri/Ehlü'l-Verik : Irak halkıdır.

Muvatta'da böyle kaydedilmiştir. II. cild,

luya yahut varislerine vermekle sıkıntıya düşmeleriyle anlaşılabilir. Yani diyet hem ceza, hem de bedeldir. (1)

47.20.3. Miktarı

Diyeti Rasûlullah sallallahu aleyhi ve seilem vacib kılmış ve miktarını belirlemiştir. Hür ve müslüman erkeğin diyeti, deve sahiplerine göre iki yüz devedir. Sığır sahiplerine göre ikiyüz sığırdır, koyun sahiplerine göre iki bin koyundur. Altın sahiplerine göre bin dinardır. Gümüş sahiplerine göre oniki bin dirhemdir. Elbise sahiplerine göre yüz elbisedir. Diyet vermekle mükellef olan biri bunlardan hangisini getirirse, ölü sahibi onu kabul etmek zorundadır. Artık ölü sahibinin hangi gruptan olduğuna bakılmaz. Zira kişi vermekle mükellef olduğu şeylerin aslından birini getirmiş bulunmaktadır. (2)

47.20.4. Diyeti Zorunlu Kılan Öldürme

Alimler arasında ittifakla kabul edilen odur ki; yanlışlıkla öldürme, kasten öldürmeye benzer cinayetlerde, küçüklük ve delilik gibi teklifin şartlarından birini taşımayan birisinin neden olduğu öldürmelerde diyet zorunludur. (1)

Öldürülen kişinin dokunulmazlığı, Öldüren kişinin dokunulmazlığından eksik olduğu hallerde de diyet gerekir. Mesela hür bir kimsenin köle bir kişiyi öldürmesi gibi.

(1) Tarihu'l-Fıkh; s. 82.

(2) Ebû Hanife ve kendisinden gelen İki rivayetten birinde Ahmed der ki :

«Kasten Öldürme diyeti dört parçadır :

«Yirmi beş tanesi iki yaşında deve, yirmi beş tanesi üç yaşında deve, yirmibeş tanesi dört yaşında deve, yirmibeş tanesi de tam olgunlaşmış devedir.»

Kasten öldürmeye benzer cinayetlerde de her iki imama göre durum budur. Şaf'î başka bir rivayette der ki:

«Diyet, otuzu dört yaşındaki deve, otuzu olgunlaşmış deve, kırkı da yavruânın karınlarında taşıyan gebe devedir. Hata ile öldürme diyeti ise beş bölümdür: Yirmisi olgunlaşmış deve, yirmisi dört yaşındaki deve, üç yaşında dişi deve, yirmisi iki yaşında erkek deve, yirmisi de iki yaşında dişi deve. Malik ve Şafî de iki yaşındaki deve yerine üç yaşındaki develeri koymuştur.

(1) Cinayeti işleyen küçük ya da deli olursa; Ebû Hanife ve Malik'e göre diyeti yakın akrabasına düşer. Şafî'î der ki: «Küçükün kasten öldürme diyeti onun malından verilir.»

Uykusunda, dönerken başkasını öldüren, başkasının üzerine düşerek onu öldüren, kalabalık yüzünden öldürülen ve bir çukur kazıp başkasının oraya düşüp ölmesine neden olan kimselerin de diyet ödemesi gerekir.

Bu konuda Haneş bin Mu'temir'den Ali (r.a.)'dan gelen habere göre o şöyle demiştir:

«Rasûlullah sallallahu aleyhi ve seilem beni Yemen'e gönderdi. Aslan için tuzak kuran bir topluluğa rastladık. Onlar bununla uğraşırken ve birbirleriyle itişip kakışırken bir adam düştü. Başkasına tutundu. O da başkasına tutundu. Böylece dört kişi içeri düştü. Aslan onları yaraladı. Bir adam kargısıyla aslanı öldürdü.. Adamların hepsi de bu yaralarından dolayı öldüler. İlk kişinin akrabası başkasının akrabasından davacı oldu. Savaşmak için silahlarını çektiler. Tam bu sırada Ali (r.a.) onların yanına vardı ve şöyle dedi:

«Allah'ın Rasûlü aranızda sağ olduğu halde savaşmak istiyorsunuz! Ben aranızda hüküm vereceğim. Eğer razı olursanız hüküm odur. Yoksa birbirinizden davacı olarak Peygamber aley-hisselam'a gidersiniz. O sizin aranızda hüküm veren olur. Bundan başkasını isteyene başka hak yoktur. Kuyuyu kazan kabilelerden : 1/4 divet, 1/3 diyet 1/2 diyet ve bir de tam diyet toplayın.

«Birincisine; diyetin dörtte birini verin. Çünkü o üç kişinin helakına neden oldu.

«ikincisine; üçte bir diyeti verin.

«Üçüncüsüne yüzde elli diyeti verin.

«Dördüncüsüne; tam diyeti verin.

«Onlar bu hükmü kabul etmeyip ille de Peygamber aleyhis-selam'a gitmekte ısrar ettiler. Peygamber aleyhisselam'ı Makam-ı İbrahim yanında buldular. Olayı kendisine naklettiler. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem onun hükmünü uygun gördü.»

(Bunu Ahmed rivayet etmiştir. Başka bir lafızla da rivayet etmiştir. Burada iso birbiriyle boğuşan kabilelere diyeti yüklediği kaydedilmektedir.)

Ali bin Rebah eî-Lahmî'den rivayet edildiğine göre, Ömer bin Hattab'ın hilafeti döneminde âmâ bir adam hacda şöyle diyordu : «Ey insanlar! Nahoş bir şey gördüm, Âmâ olan sağlıklı, basiretli adama akıl verir mi?

Beraber yürüdülse, ikisi de kırılırlar.-

Âmâya gözleri gören bir adam kılavuzluk ediyordu, İkisi de bir kuyuya düştüler. Âmâ olan, gözleri görenin üzerine düştü. Gözleri gören öldü. Ömer Cr.a.) gözleri görenin diyetini âmâya yükledi.

(Hadisi Dârekutnî rivayet etmiştir.)

Yine bir başka hadis şöyledir: «Bir adam birtakım evleri olan bir topluluğa gitti. Onlardan su istedi. Kişi orada ölünceye kadar kimse ona su vermedi. Ömer (r.a.) onların hepsine diyeti yükledi.»

(Ahmed; İbn Mansur'un rivayetinde bunu hikaye edip, «ben de bu görüşteyim» der.)

Kim bir kişiyi aniden bağırarak korkutsa ve adam bu bağırmasından dolayı Ölecek olsa, diyetini ödemesi gerekir. Sesini değiştirip bir çocuğu korkutsa, çocuk da bundan ötürü de-lirse, onun (diyetini) borçlanır.

47.20.5. Ağır ve Hafif Diyet

Diyet, «muğallaza» (ağır) da olur, «muhaſſafa» Chafif da. Muhaſſafa olan diyet yanlışlıkla Öldürmede olur. Muğallaza da kasten öldürmeye benzer durumlarda olur.

Kasten öldürme olayında, kanın sahibi eğer bağışlayacak olursa, Şâfi'î ve Hanbelilere göre bu durumda diyet-i muğallaza gerekir.

Ebû Hanîfe ise kasten öldürmede belli bir diyet olmadığı kanısındadır. Burada Önemli olan her iki tarafın üzerinde anlattığı miktardır. Onların üzerinde anlaştığı şey, belli ve te'hir edilmiş bir şey değildir.

Diyet-i muğallaza, yüz devedir. Bunlardan kırkının karnında yavrusunu taşıyan deve olması gerekir.

Zira Ahmed, Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce; Ukbe bin Evs'-ten sahâbeden bir adam aracılığıyla aldıkları hadiste Peygamber saüallahu aleyhi ve sellem'in şöyle dediğini kaydederler:

-Dikkat edin! Hata sonucu meydana gelen ile kasıtlı kamçı, sopa ve taşlarla sebep olunan öldürmede diyet-i muğallaza vardır: Yüz deve; bunların içinden kırkının tamamı gebe olmalı, altıncı yaşıyla dokuzuncu yaşı arasında olmalıdır.» Muğallaza kavramı, ancak develere has olan diyetlerde olur. Çünkü Sâri' böyle emretmiştir. Burada durulur ve dinlenir. Başka görüş belirtilmez. Çünkü bunlar kesin olan sınır lamalarıdır.

Diyetin haram ayda. Haram Belde'de ve yakınlarla karşı işlenen suçlarda muğallazaya dönüşmesi:

Şâfi'î ve başkası der ki: «Diyet, haram beldede, haram ayda, adam öldürme ve yaralamalarda, nikah düşmeyen yakın akrabaya karşı işlenen suçlarda muğallazaya dönüşür. Zira Şeriat, bu kutsal şeylere çok değer vermiştir. Suç büyük olunca diyeti de büyük olur.»

Ömer (r.a.), Kasım bin Muhammed ve İbn Şihâb'dan rivayet edildiğine göre; bu tür diyetlerde üçte biri kadar arttırılır.

Ebû Hanîfe ve Mâlik der ki: «Diyet bu tür sebeplerden dolayı muğallazaya dönüşmez. Zira bunlarda muğallazaya ait bir delil yoktur. Çünkü diyetlerde Şari'den gelen şeylerle sınırlı kalınır. Yanlışlıkla meydana gelen olaylarda muğallazadan bahsetmek Şeriat'ın temel ilkelerinden çok uzaktır.»

47.20.6. Diyet Kime Vacibtir?

Katile vacib olan diyet ıki çeşittir:

a — Birincisinde; suçlu onu malından ödemek durumundadır. (Kadın, erkek olması farketmez.) Bu da kasten öldürmelerde kısas düştüğü zamanlarda olur.

İbn Abbas der ki:

*Ne kasten öldürmelerde, ne itiraflarda ne de kasten öldür-melerdeki antlaşmalarda yakın akrabaya diyet düşer.»

Sahabe içinde ona muhalefet eden çıkmamıştır. Mâlik, İbn Şihâb'dan rivayetle şöyle dediğini kaydeder:

«Sünnetteki uygulamalara göre kasten öldürmelerde, katilin sahipleri bağışlayacak olursa, diyetin yalnız katilin malından verileceği anlaşılmaktadır. Ancak yakın akrabası kendi istekleriyle ona yardım ederlerse o başka.

Şu üç kişiden biri akraba olduğu halde diyet vermez: Kasten Öldürmede, ikrarda ve anlaşmada akrabasının diyet ödemesi gerekmez. Çünkü kasten Öldürme cezayı gerektirir. Artık akrabasının onun yerine diyet vermesiyle yükünü hafifletmelerine müstahak değildir. O ikrarda da akrabasının diyet

katılması gerekmez. Çünkü diyet, öldürmek ile değil, öldürmeyi ikrar etmekle vacib olmaktadır. İkrar ise kesin olan bir delildir. Yani yalnız ikrarda bulunan için bir delildir. Yakın akrabasına geçmez.

Anlaşmayı ikrar etmiş kimseye de, akilel (asabe: yakın akraba) nm diyete ortak olması gerekmez. Zira anlaşma bedeli öldürme ile zorunlu olmadı. Aksine anlaşma akdi ile vacip oldu. Ayrıca suçlu suçunun sorumluluğunu yüklenir. Bir şeyi telef edene telef ettiği şeyin bedeli ödetilir.

b — Bir çeşit diyet de vardır ki, katilin ödemesi gerekir. Yalnız yakın akrabası onu yüklenir. Eğer yakın akrabası varsa, yardım yoluyla onu öderler. Bu da kasten öldürmeye benzer öldürme ve yanlışlıkla Öldürmedir. Cl)

Katil de yakın akraba fertlerinden biri gibidir. Çünkü katil olan odur. Onu burada dışarda bırakmanın hiçbir anlamı yoktur. Şâfi'î der ki: «Katile, diyetten hiçbir şey düşmez. Çünkü ma'zurdur.»

Âkile : Akl'dan alınmıştır. Çünkü o kanları bağlar. Yani akmasını önler, durdurur. «Akale'i-beire aklen» denir ki: Yani «deveyi bağladı, akıl da ondandır.» demektir. Çünkü o da kişiyi çirkinliklere bulaşmaktan alıkoyar:

Âkile : Akl, yani diyeti topîu halde ödeyen topluluktur. «Akal-tu'l-katil» denir ki, «Ölünün diyetini verdim,»

demektir. «Akal-tuani'l-katil» de denir ki, «Katile lazım olan diyeti Ödedim,» demektir.

Âkile: Adamın asabesi yani ergenlik çağına gelen — baba tarafındaki — erkek akrabasıdır (D. Bunların hali vakti yerinde olması, akıllı olması da şarttır. Bunlara; âmâ olanlar, müzmin hastalar ve pîr-i faniler de zengin olurlarsa

girerler. Âki-leye kadınlar, fakirler, küçükler, deliler ve suçlunun dinine aykırı bir dine inananlar girmez. Zira bu işte asıl, yardımlaşma ve dayanışmadır. Haîbukî belirtilen kimseler bu işe ehliyetli değildir.

(I) Aynı şekilde küçük ve delinin kasten öldürme diyeti de akile (yakın akraba)ya yüklenir. Katâde, Ebû Sevr, Ibn Ebî Şeybe ve İbn Şîrime der ki: «Kasten Öldürmeye benzer suçlarda diyet suçluya düşer. Bu görüş zayıftır.»

(I) Malik, Ebû Hanife, imam Ahmed'den gelen iki rivayetin en açığına göre asabeye; baba da, oğul da girer... Diyetin âkile üzerinde vacib olmasının kaynağı şudur. Hu-zeyl kabilesinden iki kadın birbiri ile dövüşür. Biri diğerine bir taş atarak kadını ve karnındaki çocuğunu öldürür. Durum Ra-sûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e arz edildiğinde kadının diyetinin âkile üzerinde olduğuna hükmeder.

Olayı Buhâri ve Müslim, Ebû Hüreyre (r.a.) hadisinden tah-ric eder:

Âkile; Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem zamanında suç işleyen kabilesiydi. Bu durum Hz. Ömer (r.a.) dönemine kadar böyle devam etti. Disiplinli ordular kurup divanlar teşkil edildiğinde Âkileyi divan sahiplerine yükledi. Bu uygulama Peygamber aleyhisselam'm dönemindekine muhalifti.

Serahsi, Ömer (r.a.)'m bu uygulaması hakkında şu açıklamada bulunur: «Eğer denilse ki; »Sahabe RasûlûHah sallallahu aleyhi ve sellem'in uygulamasına aykırı bir şey üzerinde nasıl icma edebilir?...»

Deriz ki: «Bu, uygulamanın Rasûlullah aleyhisselam'm hükmüne uygun olduğunu gösteren bir icma'dır. Zira onlar Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yardımlaşmayı esas alarak kişinin aşiretine yüklediğini biliyorlardı. O zamanlar kişinin gücü ve desteği aşiretinden kaynaklanıyordu.

Ömer (r.a.) onlardan divanlar oluşturunca artık güç ve kuvvet divanın eline geçti. Kişi bundan böyle divanı üzerine kabilesi ile savaşa- duruma gelmişti."

Haneîler bu hükme razı olurken, Malikiler ve Şâfi'îler ise onu reddetmişlerdir. Zira Rasûlullah'tan sonra nesh mümkün değildir ve hiç kimse Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem döneminde mevcut olan bir şeyi değiştirmek hakkına sahip değildir.

Âkile'nin ödemesi gereken diyet üç sene boyunca ödenebilir (I). Bu konuda alimler ittifak etmişlerdir.

Katilin ödemesi gereken diyete gelince; Şâfi'î'ye göre onun hemen ödenmesi gerekir. Çünkü paraya bir mühlet tanınması akilede işi hafifletmek içindir. Bu hafifletme apaçık kasıtlı Öldürmeyi kapsamaz.

(I) Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bu akile diyetini gönülleri birbirine ısıdırmak ve kişilerin arasını düzeltmek amacıyla onu bir defada veriyordu. İslâm tam egemen olduğu zaman bu süreyi sahabe yukarıda belirtilen şekilde belirlediler, İmanı diyetin peşin ödenmesinde bir yarar görürse öyle yapabilir.

Haneîler onun da hata: ile öldürmede olduğu gibi üç sene zarfında ödenebileceği görüşündedir.

Kasten öldürmeye benzer öldürmelerde ve yanlışlıkla öldür-melerdeki diyetin akileye yüklenmesi, İslâm'ın genel ilkesi olan şu kuralın bir istisnasıdır:

İnsan kendi kendisinden sorumludur ve yalnız yaptıklarına karşı hesaba çekilir. Zira Cenab-ı Allah buyuruyor ki:

-Hiçbir günahkâr başkasının günahını yüklenmez.»

Yine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem buyuruyor ki: «Kişi ne babasının ne de kardeşinin suçu ile cezalandırılmaz.» (Hadisi Nesâî, İbn Mes'ûd (r.a.)'dan rivayet etmiştir.)

İslâm'ın diyetin bu durumda akileye ortaklaşa dağıtılmasını önermesi, ancak suçluyu kollamasından ve kendi isteği dışında meydana gelmiş olan bir suçundan dolayı çarpıldığı cezada ona yardımcı olmasından kaynaklanmaktadır.

Bu da daha önce Araplar arasında yaygın olan bir düzenlemenin kabul edilmesidir. O zamanlar kabileler arasındaki yardımlaşma, dayanışma ve birlikte hareket etmenin gerektirdiği bir uygulamadır.

Bunda da apaçık bir hikmet vardır. Zira kabile diyetinde kendisinin de sorumlu tutulacağını bildiğinde bir taraftan kendisine mensub olan bireyleri suç işlemekten alıkoymak Öbür taraftan onları sağlıklı bir yaşama yönlendirecek ve onları hataya düşmekten alıkoymaya çalışacaktır.

Fakihlerin cumhuru yanlışlıkla işlenmiş olan bir cinayette akilenin ancak diyetin üçte birini aşan kısmını yüklenebileceğini, üçte birinin ise suçlunun malından verilmesi gerektiği kanısındadır. (I)

Malik ve Ahmed derler ki: Asabeden olan kimselerin hiç birisine diyetin belli bir miktarı zorunlu değildir.

Hakim bu konuda herkese gücünün yetebileceği miktarı yüklemekte ictihad eder. Ve en yakından başlayarak daha az yakma doğru gider.

Şâfi'î ise der ki: Zenginlerin bir dinar fakirin ise yarı dinar vermesi gerekir. Ona göre diyet yakınlık oranına göre dü-

U) Şâfi'î der İd : «Yanlışlıkla işlenen suçun diyeti akilenin boynunda-dır. Suç az olsun çok olsun farfeetmez. Zira çok olana borçlanan adam azı da borçlanır. Nasıl ki kasten Öldürmesinin diyeti suçlunun malından verilir. Diyet az olsun çok olsun farketmez.»

zenlenmiştir. Önce babasının oğullarından en yakınlarından başlanır, sonra dedesinin çocuklarına geçilir, sonra babasının oğullarının oğullarına geçilir. Eğer katilin ne soy ne de dostluk yönünden asabe akrabası yoksa diyeti beytü'l-mâl'den ödenir. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem buyuruyor ki: «Ben kimse-■ si olmayanın velisiyim...»

Eğer kendisi fakir ve akilesi de fakir olup diyeti yüklenecek güçte değilse onun diyeti de beytü'l-mâl'dan verilir. Eğer müslümanlar savaş esnasında bir adamı kâfir zannederek öldürdükten sonra o adamın müslüman olduğu ortaya çıkarsa onun diyeti de beytü'l-mâl'den ödenir.

Şafîi ve başkası Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in — Huzeyfe'nin babası— Yemân'm diyetinin verilmesine hükmettiğini rivayet eder. Yeman Uhud günü müslümanlar tarafından öldürülmüştü. Zira tanınmıyordu...

Aynı şekilde kalabalıkta ölen kimsenin diyeti de beytü'l-mâl'den Ödenir. Zira o müslüman bir kimsedir. Müslüman bir topluluğun fiili ile Ölmüştür. Diyetinin Beytü'l-mâl'den Ödenmesi gerekir.

Müsedded rivayet eder ki; Cuma günü bir adam kalabalıkta sıkışıp ölmüştü. Ali kerremallahu vechehu, müslümanlarını beytü'l-mâl'ından onun diyetini ödedi.

■ Hanefîlerin sözlerinden anlaşıldığına göre, bu durumlarda diyet suçlunun malından ödenir.

«Dürrü'l-Muhtar» kitabında deniyor ki:

*Bu konuda yardımlaşmak temel ilkedir. Eğer böyle birşey varsa akile de vardır. Yoksa yoktur...»

Eğer ne kabile ne de yardımlaşma sözkonusu değilse diyet beytü'l-mâl'den ödenir. Eğer beytü'l-mâl'da yoksa yahut düzenli değilse diyet suçlunun malından ödenir.

İbn Teymiye der ki; -Yanlışlıkla öldürme olayında eğer akile yok ise diyet alimlerin bu konudaki iki görüşünden en sağlıklı olanına göre suçlunun maundan alınır.»

47.20.7. Organların Diyeti

insanda Öyle organlar vardır ki, burun, dil ve zeka gibi tektir. Yine insanda öyle organlar var ki göz, kulak, dudak, ya-

nak, e], ayak, husya, kadın memesi, erkek memesi, but ve kadınlık organının yanı gibi çifttir.

Bazı organları ise daha çoktur.

Eğer bir insan başka bir insanın tek olan bir organını yahut çift olan organların her ikisini telef edecek olursa, tam diyet gerekir, ikili organların birini telef ederse, diyetin yansı gerekir.

Yani burunda tam diyet gerekir. Burunun yaran koku almada ve bunun beyine kadar yükselmesindedir. Bu da burunun yumuşak kısmını koparmakla engellenir.

Dilin kesilmesinde de diyet gerekir. Çünkü konuşma kaabi-liyeti ile insan, konuşamayan hayvanlardan ayrılır. Konuşma önemli bir özelliktir. Engellendiğinde insanın pek çok maslahatları engellenir. Başkasına isteklerini açıklayamaz, maksatlarını izah edemez.

Eğer az bir kısmı kesildiği halde kişi yine konuşmaktan aciz kalıyorsa, bu durumda diyet gerekir.

Eğer harfleri çıkarabiliyor, bazılarını çıkaramıyorsa o zaman diyet harflerin sayısına bölünür.

Ali kerremallahu vechehü'dan rivayet edilmiştir ki; o, diyeti harflere bölüştürmüş çıkarabildiklerinin diyetini düşürmüş, çıkaramadıklarının diyetini emretmiştir.

Zekerin koparılmasında da diyet gerekir. İsterse sadece sünnet yerine kadar kopmuş olsun. Çünkü cinsel ilişkide yaran olan orası, sidik tutan yine o kısımdır.

Kişinin beline vurup yürümekten aciz hale sokulduğunda diyet gerekir. Her iki gözde tam diyet, tek gözde yarım diyet, iki göz kapağında da bir göz kadar, bir gözün iki kapağında yarım, bir kapağında çeyrek diyet vardır. İki kulakta tam diyet, birisinde yarım diyet, iki dudakta tam diyet, birisinde yarını diyet vardır. Alt dudak, üst dudak arasında fark yoktur. İki elde tam diyet, tek elde yarım diyet, iki ayakta tam diyet, bir ayakta yarım diyet, iki el - iki ayağın tüm parmaklarında tam diyet, her bir parmakta on deve vardır ve tüm parmaklar aynıdır. Yüzük parmağı ile baş parmak arasında fark yoktur, el -ayak parmaklarının her bir ucunda diyetin otuzda biri vardır. Her parmakta üç eklem vardır. Başparmakta iki eklem vardır. Her eklemde diyetin yirmide biri vardır. Her iki husyede tam

diyet, birisinde yannı diyet vardır. Butlarda da hüküm aynıdır. Kadınlık organının her iki yanında, her iki memesinde erkeğin her iki memesinde tam diyet vardır. Birisinde yansı vardır. Dişlerde tam diyet, her bir dişte beş deve vardır. Ün ve azı dişleri hariç diğer dişler arasında fark yoktur. Bir diş kınılır, ya da siyahlaşıp çekilmesine neden olunursa diyeti gerekir.

-47.20.7.1. Organların Yararlarının Diyeti

Bir kişi bir kişiye vurarak aklını oynatmasına neden olursa tam diyet vardır. Zira insanı hayvandan ayıran özelliklerden biri de akıldır. Duyu organlarından birini «görme», «duyma», «koklama», «tad alma» yahut «bütünüyle konuşma»sını çalışamaz hale sokarsa bunda da tam diyet vardır. Çünkü bu duyu organlarından her biri kendisine has bir işe yaramaktadır. Kişinin güzelliği ve tamam bir hayata sahip olması bunlara bağlıdır. Ömer (r.J bir adama vurup duyma, görme duygularını, cinsel gücünü ve aklını sakatlayan bir adam hakkında dört diyet ile hükmetmişti. Halbuki adam daha yaşıyordu.

İki gözden birinin görmesi, iki kulaktan birinin işitmesi engellenirse bunda yarım diyet vardır. İster diğeri sağlam olsun ister olmasın farketmez.

Kadının her iki memesinin tümünde kadın diyeti vardır. Birisinde yansı vardır. Kadınlık organının her iki tarafında diyeti vardır. Yansında yansı vardır.

Sağlıklı olan tek göz çıkarıldığında tam diyet vardır. Ömer, Osman ,Ali, İfân Ömer (r. anhum) bu konuda böyle hükmetmişlerdir. Sahabeden onlara aykırı görüşte olan kimse bilinmiyor. Zira tek olan gözün gitmesi görmenin tümünden gitmesi demektir. Çünkü adam onunla iki gözle yapılan işi görmektir.

Aşağıda belirtilen dört kıldan dolayı da tam diyet gerekir:

- 1 — Saç,
- 2 — Sakal,
- 3 - Kaşlar,
- 4 — Kirpikler.

Bir kaşta yarını diyet vardır.

Bir kirpikte dörtte biri vardır. ■

Bıyıkta ise iş, hakimın takdirine bırakılmıştır.

47.20.7.2. Şicâc'ın Diyeti

Şicâc: Baş ve yüzdeki yaralardır.

On çeşidi vardır: Bunların hepsinde de kısas yoktur. Ancak kemik görünecek kadar olan yaralama eğer kasten yapılmışsa o başka. Zira bunlarda benzer bir yara açma olnağı yoktur.

Şicâc'ı şu şekilde bölümlere yırabiliriz:

- 1 — Hârisa: Bu, cildi hafif yarmakla gerçekleşir.
- 2 — Bâdia: Ciltten sonraki eti yaran yaralardır.
- 3 — Dâmiye veya Dâmiğa: Kanayan yaralardır.
- 4 — Mâtelâhime; Oldukça etin içine geçen yaralardır.
- 5 — Simhâk: Kemik ile arasında ince bir zar kalan yara-
- 6 — Müdiha: Kemik görünecek kadar yarılan yaralardır.
- 7 — Hâşime: Kemiğin kırıldığı, ufalandığı yaralardır.
- 8 — Munkile: Kemiği görünen, kemikleri ufalanan ve kemiklerin yer değişecek kadar dağıldığı yaralardır.
- 9 — Me'nûme veya Âme: Başın derisine kadar varan yaralar.
- 10 — Câife: içe kadar varan yaralardır.

Bu yaraların Müdiha dışında kalanlarında adil bir mahkeme gerekir. Bir görüşe göre ise doktorun ücreti gerekir. Eğer yara müdiha olursa o zaman daha önce de belirttiğimiz gibi, kısas gerekir. Yanlılıkla olmuşsa, diyetin yirmide biri gerekir. İster küçük olsun ister büyük farketmez. Diyetin yirmide biri de beş devedir. Zaten bu, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in Amr bin Hazm'e gönderdiği yazıda açıkça sabit olmuştur.

Eğer değişik bir kaç müdiha varsa, her birinde beş deve vardır. Baş ve yüz dışındaki müdihalarda (adil) bir mahkemeye başvurmak gerekir.

Hâşime'de diyetin onda biri vardır. Bu da on deve eder. O da Zeyd bin Sabit'ten rivayet edilmiştir. Ve sahabeden hiçbiri ona muhalefet etmemiştir.

Munkile'de ise diyetin onda biri ve onda birin yansı vardır. Yani onbeş deve.

Âme'de: Diyetin üçte biri olduğunda icma vardır.

Caife'de diyetin üçte biri olduğunda icma vardır. Eğer bir taraftan girip öbür taraftan çıkarsa bu iki câife sayılır ve bunda diyetin üçte ikisi vardır. .

47.20.8. Kadının Diyeti

Kadın yanlılıkla öldürüldüğünde, erkeğin diyetinin yansı vardır. Organlarının kopması da öyledir.

Yaralanmalan, erkeğin yaralanmalarının gerektirdiği diyetin yansını gerektirir. İlim ehlinin ekseriyeti bu görüştedir.

Ömer, Ali, İbn Mes'ûd ve Zeyd bin Sabit (r. anhuml'den rivayet edilmiştir; Onlar kadının diyeti hususunda:

«Onun diyeti, erkeğin diyetinin yansı kadardır.» derler. Ve onlara hiç kimsenin karşı görüş belirttiği de nakledilmemiştir. Böylece bu görüş icma olmaktadır. Ayrıca kadının mirasta ve şahitlikte erkeğin yansı kabul edildiği de bilinmektedir.

Bir görüşe göre ise diyetin üçte birine kadar kadın - erkek eşit kabul edilir. Geriye kalan kısımda yan yanyadır.

Nesâî ve Dârekutni, Amr bin Şuayb'dan, o da dedesinden Peygamberin şöyle dediğini tahrir etmişler, İbû

Huzeyme de bu hadisi sahih saymıştır:

-Kadının diyeti, diyetinin üçte birine ulaşınca kadar, erkeğin diyeti kadardır.»

Malik, Muvatta'da, Beyhakî de Rebîa bin Abdurrahman'dan tahrir ederek onun şöyle dediğini kaydeder:

«Said bin Müseyyeb'e sordum : «Kadının parmağında ne kadar var?...» «On deve,» dedi. «İki parmağında kaç tane?...» dedim. «Yirmi deve!» dedi. «Üçte kaç tane?...» dedim. «Otuz deve...» dedi. «Dörtte kaç var?...» dedim.

«Yirmi deve» dedi... «Yarası büyüüp daha fazla belaya uğrayınca diyeti küçülüyor.» dedim?... Sa'id: «Sen Iraklı mısın?» diye sordu. «Hayır, bilgisini sağlamlaştırmaya çalışan bir alim veya öğrenmek isteyen bir cahilim.» dedim. Said: «Sünnet olan budur ey kardeşimin oğlu,» dedi.»

İmam Şâfi'i bu sünnet kavramını eleştirmiş ve «sünnet» ten maksadın, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sünneti değil, Zeyd bin Sabit'in bu şekilde görüşünü belirleyen sünneti olduğunu açıklamıştır.

Şâfi'i der ki:

«Sünnet kavramı mutlak olarak kullanıldığında bundan maksat Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sünnetidir. Sa-habilerin büyüklerinin bunun zıddına fetva verdikleri rivayet edilmiştir. Eğer bu Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sünneti olsaydı ona muhalefet etmezlerdi... (Said'in) Sünnet kavramını kullanması, Zeyd bin Sabit'in sünnetini kastettiğine yorumlanır. Zira bu görüş ancak onun sözü olarak rivayet edilmiştir. Ayrıca bu imkansız olan bir şeye neden olmaktadır. Çünkü bu görüşe göre kadının acısı fazlalaşıp belası ağılaştıkça diyeti azalmaktadır ve bunun kaynağı olarak da Şari'in hikmeti gösterilmektedir! Bu görüşü Şari'e nisbet etmek caiz olmaz. Zira bir suçun şer'an hiçbir şeyi gerektirmeyeceğini düşünmek imkansızdır. Başkasıyla vacip olan şeyi düşürmesi daha çirkindir.

47.20.9. Ehl-i Kitabın Diyeti

Ehl-i kitabın diyeti (ister zimmi olsunlar, ister kendilerine güvence verilen sözleşmeli kimseler olsun) yanlışlıkla öldürüldüklerinde müslümanm diyetinin yarısıdır. Onların erkeklerinin diyeti müslüman erkeğin diyetinin yansıdır. Kadınlarının diyeti-îi müslüman kadının diyetinin yansıdır. Zira Amr bin Şuayb'ın, babasından, onun da dedesinden rivayetle; Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ehl-i kitabın diyeti konusunda müslümanm diyetinin yansıyla hükmetmiştir.

Ahmed rivayet etmiştir.

Öldürmede diyetleri, müslümanm diyetinin yansı olduğu gibi yaralamalarda diyet yan yarıyadır.

Malik ve Ömer bin Abdülaziz de bu görüştedir.

Ebû Hanife, Sevri ise onların diyetlerinin müslümanm diyeti kadar olduğu görüşündedir. Ömer, Osman ve İbn Mes'ud'-dan rivayet edilen görüş de budur. Zira Cenab-ı Allah buyuruyor ki:

«Ve eğer sizlerle kendileri arasında andlaşma bulunan bir topluluktan İse ailesine verilecek bir diyet ve mü'min bir köle azâd etmek gerekir.» (Nisa: 92)

Zühri der ki:

n Ve Zîmminin «"* Ulumana, diyeti

ve sellem Ebû

»Sonra Ömer bin Abdülaziz diyetin yarısına hükmetti ve Muaviye'nin beytül'-mal'e koyduğu yarısını kaldırdı.»

Zühri der ki ■

«Fırsatım olmadı ki; bunu Ömer bin Abdülaziz'e hatırlatayım ve zimmet ehli için diyetin tam olduğunu haber vereyim.»

Şafi'i onların diyetlerinin müslümanm diyetinin üçte biri olduğu görüşündedir. Putperestlerin, anlaşmalı ve güvence verilen mecusilerin diyeti ise müslümanm diyetinin onda birinin üçte ikisidir (yani otuzda ikisi).

Onların bu konudaki delilleri ise, bu konuda ileri sürülen en az görüşün bu olmasıdır. Zimmet ise kişiden uzaktır, ancak kesin bilgi veya delil ile sabit olur.

Hesaplandığında bu 12.000 (oniki bin) dirhemden, (800) sekiz yüz dirhem eder.

$(2/3 \times 1/10 = 2/30 = 12.000 : 30 = 400 = 400 \times 2 = 800)$ Ömer, Osman ve İbn Mes'ud'dan rivayet edildiğine göre onların kadımları da yan yana hükmüne tabidir.

Zimmi ve anlaşmalı birinin öldürülmesinde diyetle beraber keffaret de gerekiyor mu acaba?

İbn Abbas, Şâ'bî, Nehâî ve Şâfi'ye göre gerekir. Taberi de bunu tercih etmiştir.

47.20.10. Ceninin Diyeti

Annesine karşı kasten veya yanlışlıkla işlenen bir suçtan dolayı cenin ölür de annesi ölmezse, bu suçtan dolayı Curra (Gur-ra, herşeyin en güzeline denir) gerekir. Cenin ister anasından doğduğunda ölü olarak dünyaya gelsin, isterse karnında ölsün, ister kız, isterse erkek olsun farketmez.

Eğer sağ olarak doğar da sonra ölürse onda diyet vardır. Erkek ise yüz deve gerekir. Kız olursa elli deve lazım gelir. Sağ olmak; aksınna, nefes alma, ağlama, bağırma, kıpırdama ve saire ile bilinir.

Şafi'i, ceninin herhangi bir şekilde annesinin karnında ölmesinde bu hükmün geçerli olabilmesi için onun bir yaratılışa kavuşmuş olmasını ve ruhun ona geçmesini şart koşmuş ve bunu da «Ceninin insan şekline girmesi, el ve parmaklarının belli olmasıyla» açıklamıştır.

Mâlik ise bunu şart koşmamış ve şöyle demiştir: «Kadının düşük yaptığı ister et parçası halinde olsun, ister kan pıhtısı halinde olsun doğum olduğu bilinen herşeyde gurra vardır.»

Şafi'i'nin görüşü tercihe şayandır. Yani asıl olan beraeti zim-me'dir ve gurranın vacib olmamasıdır. Eğer ceninin

hilkatına kavuştuğu bilinmiyorsa o zaman bir şey gerekmez. (I)

47.20.10.1. Gurra Miktarı

Gurra Şa'bî ve Hanefîlerin belirttiği gibi beşyüz dirhemdir. Ya da Ebû Dâvûd ve Nesâî tarafından tahrir edilen Ebû Bu-reyde hadisinde olduğu gibi yüz koyundur. Bir söylentiye göre ise beş devedir.

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet edilen hadiste deniyor ki: «Rasûlülah sallallahu aleyhi ve sellem kız olsun erkek olsun ceninin diyeti hususunda gurra'ya hükmetmiştir.

Mâlik, İbn Şihab'dan, Said bin Müseyib'den rivayet ederek anasının karnında öldürülen cenin hakkında Rasûlülah sallallahu aleyhi ve sellem'in gurra üe hükmettiğini bunun erkek yahut kız olması arasında fark olmadığını belirtmiştir. Kendisine karşı bu hüküm verilen adanı: Yemeyen, içmeyen, konuşmayan ve hareket etmeyen bir şey için nasıl ben borçlanayım, demişti. Bunun gibileri heder olunur.

Rasûlülah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: «Bu adam kahinlerin kardeşierindendir.»

Bu müslüman kadının cenini için böyledir. Zımmi kadının cenini ise bidayetü'l-müctehid'in sahibinin belirttiğine göre Mâlik, Şafi'î ve Ebû Hanîfe anasının diyetinin onda biri vardır, demişlerdir. Fakat Ebû Hanîfe burada da asıl düşüncesine göre hareket eder ve zımmimin diyeti ile müslümanın diyeti arasında fark görmez.

(I) Alimler, anne ölüp cenini karnında kaldığı ve cenini çıkarılmadığı zamanlarda bir şeyin gerekmeyeceği konusunda sözbirliği etmişlerdir. Karnına vurulan bir darbeyle Ölüp, Ölümünden sonra cenini Ölü olarak çıkarıldığı durumlarda ise ihtilaf etmişlerdir. Cumhur'u Fukaha bunda da bir şey olmadığına kanaat getirmiş, Leys b. Sa'd ve Davud İse onda Gurra olduğunu belirtmiştir. Zira burada önemli olan darbe anında annesinin sağ olmasıdır. Başka hiçbir şey değil.

Şafi'î de kendi aslına göre hareket eder, ona göre de, zımmi-nin diyeti müslümanın diyetinin üçte biridir. Mâlik de kendi aslına göre hareket eder ve zimminin diyetini müslümanın diyetinin yarısı olarak görür.

47.20.10.2. Gurra Kime Vacibtir?

Malik ve arkadaşları ile Hasan el-Basrî ve Basralılara göre; gurra suçlunun malından ödenil".

Hanefîler, Şafi'îler ve Kûfelîler: Gurra'nın, âkile tarafından ödenmesi gerektiği görüşündedirler. Çünkü bu yanlışlıkla işlenen bir suçtur (I). Dolayısıyla âkilenin ödemesi gerekir.

Cabir (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre Peygamber aleyhis-selam ceninin öldürülmesine gurra takdir etmiş ve bunu vuranın âkilesine yüklemiştir. Kadının kocası ve çocuğundan başlamıştır.

Malik ve Hasan ise vurmanın kasten yapıldığı zamanı kasten vurma diyetine benzetmişlerdir. Fakat birinci görüş daha doğrudur.

47.20.10.3. Gurra Kime Verilir?

Malikiler, Şafi'îler ve başkalan ceninin diyetinin onun varislerine verileceğini ve onu şer'î varislerinin vermesi gerektiğini, hükmünün de diyet hükmü gibi olduğunu, mirasla başkasına geçebileceğini belirtmişlerdir. Bir görüşe göre ise ceninin diyeti annesine aittir. Çünkü cenin onun organlarından biridir. Diyeti de yalnız ona mahsustur.

47.20.10.4. Kcjjaretin Gerekliliği

Alimler ceninin sağ olduğu halde doğup sonradan ölmesi halinde diyetle beraber keffareti de gerektirdiğinde ittifak etmişlerdir.

Cenin sağ değil de Ölü olarak doğduğunda gurra ile beraber keffaret gerekir mi? Yoksa gerekmez mi?

(I) Ceninin düşürülmesi sırf ona karşı kasten işlenen bir suç değildir. Annesine karşı kasten işlenen bir suçtur. Cenin hakkında ise yanlışlıkla işlenen bir suç olarak kabul edilir.

Şafi'î ve başkası der ki; «keffaret de gerekir.» Zira Şafi'î'ye göre hem kasten hem de yanlışlıkla işlenen suçlarda keffaret gereklidir.

Ebû Hanîfe der ki; «keffaret gerekmez. Çünkü o bu durumda kasten öldürme hükmüne tabidir.» Ebû Hanîfe'ye göre kasten öldürmelerde keffaret yoktur.

Mâlik'e göre keffaret verilirse iyi olur. Zira Malik bu öldürmenin kasıtlı mı yoksa yanlışlıkla mı işlendiği hususunda kesin bir kanıya varamamıştır.

47.20.11. İyileşmeden Önce Diyet Verilmez

Malik der ki: Bize göre yanlışlıkla işlenen suçlarda yaralı iyileşmeden diyeti ödenmez. Bu konuda görüş birliğine varılmıştır. İnsanın el yahut ayak gibi kemiklerinden biri yanlışlıkla kırılacak olursa tekrar iyileşip eski

halini aldığında onda diyet yoktur (1). Eğer eksilir yahut da eksik diyeti varsa o zaman hesaba göre eksilenin diyeti vardır.

Malik devamla der ki: Eğer bu kırılan kemik hakkında peygamberlerden belirlenmiş bir diyet varsa o zaman Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in belirlediği ölçüde belirli bir diyete tabi tutulur. Eğer bu konuda Peygamber sallallahu aleyhi ve seliem'den belirlenmiş bir diyet yoksa sünnette bir uygulanmasına ve belirli bir diyetine rastlanmıyorsa bu konuda ictihad yapılır.

47.20.12. Birbirleri İje Arbede içinde Bulunan Topluluk Arasında Ölü Bir Kimsenin Bulunması

Bir topluluk arbedeye girip aralarından biri ölü olarak bulunur ve katili de bilinmezse, bu konuda kimse de şahitlik etmeyip durumu açığa çıkmazsa onda diyet vardır.

(I) Ebu Hanife de bu görüştedir. Zira kendisine karşı suç işlenen adam acıdan başka bir şeye maruz kalmamıştır. Sırf acısının ise bir değeri yoktur. Bu bir kişiye sövmekle, hakaret etmekle kalbini kıran adamın dununu gibidir. Onun zararını ödemek diye bir şey yoktur. Her ne kadar söven kimse sövmesinin sorumluluğundan kurtulamaz tazir yoluyla cezalandırılır, yahut ona karşılık kısas yapılırsa da durum değişmez. Sövmeye ile ilgili farklı görüşler kitabımızın ilgili yerinde açıklanmıştır. Ebu Yusuf ise der ki: Suçlu verdiği acının diyetini öder. Bunu adil bir mahkeme belirler. Muhammed der ki: «Suçluya doktorun ücretini ödemesi ve ilaç parası vermesi düşer.»

Ebû Davud'un rivayet ettiğine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

«■Kim karşılıklı oklaşmalarda yahut atışmalarda öldürülürse bu yanlışlıkla öldürmedir. Diyeti yanlışlıkla öldürme diyetidir. Atışmanın taşla, sopayla yada kamçı ile olmuş olması arasında fark yoktur. Kim kasten öldürürse bunda kısas vardır. Kim kısasa engel olursa Allah'ın laneti ve gazabı onun üzerinedir. Onun ne bir farzını ne de bir nafilisini kabul etmez.»

Alimler bu adamın diyetini ödeyecek kimseler konusunda ihtilaf etmişlerdir.

Ebu Hanife der ki: Eğer ölünün sahipleri başkalarından davacı olmazsa diyeti kabile akilesi yüklenir.

Malik der ki:

«Onun diyeti kendisiyle münakaşa edenlerin üzerinedir.» Şafi'i der ki:

«Eğer belli bir adamdan yahut belli bir gruptan davacı olurlarsa orada kasame vardır. Yoksa ne diyet ne de kısas olur.

Ahmed der ki: «Bu diyet öbür taraf in akileleri üzerinedir. Ancak belli bir adamdan davacı olurlarsa o zaman kasame gerekir.»

İbn Ebi Leyla ve Ebû Yusuf der ki: «Onun diyeti birbiri ile savaşıp iki grubun da üzerinedir.»

Evzâ'i der ki: «Onun diyeti her iki gruba da yüklenir. Ancak eğer iki grup dışında kalan bir kimsenin öldüğüne bir delil varsa o başka. Eğer bu kimsenin öldürdüğü ortaya çıkarsa ona hem kısas hem diyet gerekir.»

47.20.13. Diyet Aldıktan Sonra Öldürme

Kan sahibi diyeti aldıktan sonra artık katili öldüremez. Bu onun için haram olur.

Ebû Dâvûd der ki: Hasan'dan, Câbir bin Abdullah'tan Ra-sûlullah'ın sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğu kaydedilmiştir :

«Diyet aldıktan sonra öldürenin malı çoğalmasın.»

Dârekutni, Ebû Şurayh el-Huzai'den rivayetle onun Rasûlullah sallallahu aleyhi ve seliem'den şöyle duyduğunu kaydeder:

«Kime bir kan yahut yara isabet ederse, o şu üç şeyden birini tercih etmekte serbesttir: Eğer adam bunların dördüncü-

sünü arayacak olursa ona engel olunur. Bu üç seçenek: Kısas, bağışlama yahut diyet almaktır. Eğer bunlardan birini kabul ettikten sonra haddi aşarsa ona ateş vardır. Orada ebedi olarak kalacaktır.»

Eğer buna rağmen öldürecek olursa alimlerden bir kısmına göre:

«O, suçsuz bir kimseyi öldürmüş gibidir. Kan sahibi dilerse onu öldürür. Dilerse bağışlar. Ayrıca ahirette de cezaya çarptırılacaktır.»

Bazı alimler de derler ki: «Mutlaka Öldürülür. Hakim kan sahibinin bağışlamasına imkan tanımaz.»

Bir söze göre ise; «Onun durumu imanım isteğine kalmıştır. Hangisini uygun görürse onu uygular.»

47.20.14. İki Süvarinin Çarpışması

Ebû Hanife ve Mâlik der ki: «Eğer iki süvari çarpışır ve her ikisi de ölecek olursa her birisinin diğerinin diyetini ödemesi gerekir. Bu diyetlerini akile yüklenir.»

Şâfi'i der ki: «Her birisine arkadaşının yan diyeti vardır. Zira herbiri hem kendisinin hem de arkadaşının hareketiyle ölmüştür.»

47.20.15. Hayvan Sahibinin Zaran Ödemesi

Hayvan ön ayağı yahut arka ayağı veya ağzıyla bir yaralamaya neden olduğunda sahibi zararı öder. Bu Şâfi'i, İbni Ebî Leyla ve Şibrime'nin görüşüdür.

Malik, Leys ve Evzâ'i der ki: «Eğer sürücüsü, binicisi yahut kılavuzu tarafından vurma ve cimdikleme gibi sebeplerden dolayı değil de kendi tabii hareketi ile suça neden olmuşsa sahibi zararını ödemez. Eğer bir sebep varsa o zaman sahibine telef olan şeyin zararını ödemesi gerekir. Mesela: Bir şey yaptırmak ister, hayvan da kıracak olursa durum böyledir. Eğer işlenen suç kısası gerektiriyorsa ve sahibi de hayvana o işi kasten yapıyorsa bunda kısas vardır. Zira hayvan bu durumlarda bir vasıta, bir alet konumundadır.

-Eğer hayvana bu işi yaptırmada kasıt yoksa o zaman aki-lenin diyet ödemesi gerekir. Eğer talep olunan şey mal ise o zaman suçu işleyen zararını yüklenir.»

Ebû Hanife der ki: «Eğer bir kimsenin binmiş olduğu hayvanı başka bir kimseyi teperse eğer tepme olayı hayvanın arka ayağı ile gerçekleşmişse adamın kanı heder olur. Eğer ön ayakları ile vurmuşsa o zararını Öder. Zira kişi hayvanın ön tarafına hakim olur. Fakat arka ayağına hakim olamaz.

«Eğer bir hayvanı sürerken eğeri veya gem'i düşer, yahut yüklediği herhangi bir şey düşüp bir adama değerse onun sürücüsü bundan kaynaklanan suçun zararını öder.

«Eğer bir hayvan parlar, bir mal yahut insana zarar verirse sahibi onun zararını ödemez. Çünkü kişi bunu kasıtlı yapmış değildir. Parlama işinin gündüz yahut gece olması arasında fark yoktur.

«Eğer bir adam bir hayvana biner başka biri de onu döver yada sopa ile dürtükledikten sonra bir insanı ezer, yahut ön ayakları ile vurur, yahut kaçıp birisine çarpar ve ölümüne neden olursa, bu durumda hayvana binen değil onu dürtükleyen cezayı öder.

«Eğer dürtükleyeni tepelerse kanı heder olur. Çünkü sebep kendisidir.

«Eğer zıplar da binicisini düşürür ve ölümüne neden olursa, diyeti onu dürtükleyenindir, akileyi öder.

«Hayvan yolda pisler yahut da bevlelerse bundan herhangi bir kimse ölür, bozulur, kırılır yada kızarsa kişi bunun zararını çekmekle mükellef değildir. Kişi hayvanını bu tür ihtiyaçlarını gidermek için durdurmuş olsa da hüküm aynıdır.»

47.20.16. Sürücü, Binici ve Kılavuzun Zararı Ödemesi:

Hayvanın bir sürücüsü, binicisi yada kılavuzu olduğu halde bir şey olursa yahut kendisine bir zarar gelirse, hayvana isabet eden zararı ödemesi gerekir. Ömer fr.a.) atını sürüp başkasını ezen birisi hakkında diyetle hükmetmiştir.

Zahir ehline göre bu üç grubun hiçbirine zaran ödemek düşmez. Zira Rasûlullah sallallahü aleyhi ve sellem buyuruyor ki:

-Konuşmayan hayvanın yaralaması heder olur. Kuyununki de öyle, madeninki de öyle. Hazinelerde ise humus vardır.»

Zahiriye'nin kendisi ile delil getirdiği hüküm hayvanın ne sürücüsü, ne binicisi ne de kılavuzu olmadığı zamanlara mahsustur. Zira buna benzer durumlarda hayvanın zarar verdiği şeylerde ceza çekmenin olmadığına icma' vardır.

47.20.17. Duran Hayvan

Duran bir hayvan herhangi bir suç işleyecek olursa Ebû Ha-nife'ye göre işlediği suçun cezasını sahibi çeker. Burada hayvan sahibinin, hayvanını bağlaması caiz olan bir yerde bağlamış olması, onu zararı ödemekten kurtaramaz.

Nu'man bin Beşir'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah sal-lallahü aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

«Kim hayvanım müslümanların yollarından birinde yahut çarşılarından bir çarşıda durdurur, hayvan da Ön yahut arka ayaklarıyla birini ezecek olursa, kişi zararını öder.»

(Hadisi Dârekutnî rivayet etmiştir.)

Şâfi'î der ki: Eğer hayvanını durdurması gereken yerde dur-durursa zararını ödemez. Eğer durdurması caiz olmayan yerde durdurursa o zaman zararını öder.

47.20.18. Hayvanların Yok Ettiği Ekin, Meyve ve Benzerlerinin Ödenmesi

Alimlerin cumhuru — ki bunların içinden Mâlik, Şâfi'i ve Hicaz fakihlerini ekseriyetini sayabiliriz — hayvanların gündüz telef ettiği başkasına ait can ve mallarda sahibine kıymetini ödemesi zorunlu olmadığı görüşündedir. Zira halkın örfünde bellidir ki bostan ve bahçe sahipleri gündüzleri korularını kollamakta ve hayvan sahipleri de hayvanlarını gündüz serbest bırakmaktadır. Geceleri ise onları ağıllarına çekmektedir. Bu genel adete muhalefet eden muhafaza sınırlarını aşmış zayii olmanın sınırına dahil olmuştur.

Bu mal sahibinin beraberinde bulunmadığı zamanlarda böyledir. Eğer sahibi beraber ise o zaman telef ettiklerinin zararını öder. Sahibi bu esnada hayvanın binicisi sürücüsü, kılavuz yada yanında durmuş olsun farketmediği gibi hayvanın onu ön yada arka ayaklarıyla veyahut ağzı ile yok etmesi arasında da fark yoktur.

Cumhur, bu görüşlerine Malik'in tbn Şihab'dan, Haram bin Sa'd bin el-Muhayyisa'dan aldığı rivayeti delil getirmiştir. Buna göre Berâ bin Azib'in devesi bir adamın bostanına girmiş ve onu bozmuştu. Rasûlullah sallallahü aleyhi ve sellem bu konuda şöyle hüküm verdi: «Bostan sahipleri gündüzleri bahçelerini korumalıdır. Hayvanların geceleyin buralarda yaptığı tahribatı ise sahipleri Ödemelidir.»

Ebü Ömer bin Abdilberr der ki: «Bu hadis mürsel de olsa meşhur bir hadistir. İmamlar onu mürsel olarak rivayet etmiştir. Güvenilir kimseler onu rivayet etmişlerdir. Hicaz fakihleri de onu kullanmış ve kabul etmişlerdir. Medine'de uygulama da böyledir. Medine ehlinin ve diğer hicaz halkının bu hadisle amel etmiş olması bile yeterlidir.

— Malikilerden— Sahnûn, bu hadisin bahçeleri korulu bulunan şehirler için ancak geçerli olabileceğini söylemiş, ekinleri şehire bitişik olan, koru altında bulunmayan ve bostanları da öyle olan şehirlerin durumlarının değişik olduğunu ve bu durumlarda hem gece hem gündüz hayvanların telef ettiklerinin zararını hayvan sahiplerinin çekmesi gerektiği kanısındadır.

Hanefiler der ki: -Eğer sahibi yanında bulunmuyorsa zararını çekmez. Gece ve gündüz farkı da yoktur. Zira Rasûlullah sallallahü aleyhi ve sellem buyuruyor ki:

«Hayvanların yaralamaları heder olur.»

Yani Hanefiler hayvanların bütün yaptıkları şeyleri onların yaralamalarına kıyas etmektedirler.

Eğer sahibi kendisi ile beraberse ve onu sürüyorsa her durumda onun telef ettiğini ödemek zorundadır. Eğer ona binmiş halde ise yahut ona kılavuzluk ediyorsa ağzı ile yahut ön ayakları ile telef ettiği şeylerin zararını öder.

Arka ayaklarıyla telef ettiklerininkini değil.

Cumhur şöyle cevap verir: «Hanefilerin bu konuda kullandığı hadis geneldir. Berâ hadisi ise onu tahsis etmiştir.»

Bu ekin ve meyvelerle ilgili olan hükümlerde böyledir. Diğerleriyle ilgili hükümleri İbn Kudâme'nin «el-Muğnî»de belirttiklerinden nakledeyim:

«Eğer bir hayvan ekin dışındaki bir şeyi telef edecek olursa sahibi onun telef ettiklerini eli hayvanın üzerinde olmadığı müddetçe gündüz olsun gece olsun Ödemek durumunda değildir.

Şurayh'den hikaye edildiğine göre o geceleyin bir bahçeye girmiş olan koyun hakkında sahibinin zararı ödemesi ile hükmetmiştir.

Şurayh, hükmüne şu ayeti delil olarak göstermiştir: -Toplunun davarının yayıldığı bir ekin hakkında hükmediyorlardı.- (Enbiya 78)

Şurayh der ki: «Ayette geçen «nefes- kavramı ancak geceleyin gerçekleşebilir.»

Sevrî der ki: «Gündüz de olsa onun zararını öder. Çünkü o hayvanını serbest bırakmakla ifrata düşmüştür. Bizim lehimize ise Rasûlullah saîlallahü aleyhi ve sellem'ın sözü vardır:

«Konuşmayan varlıkların (hayvanların) yaralaması heder olmuştur.»

(Bu hadis Buhârî ve Müslim tarafından rivayet edilmiştir.) Ayete gelince; «nefes» gece hayvan yayma anlamına gelir. Bu da hayvanların yayılmakla tabii olarak bozduğu ekinlerdir. Başkası ise böyle değildir. Dolayısıyla başkasını ona kıyas etmek sağlıklı olmaz.

47.20.19- Kuşların Telef Ettiği Şeylerin Zararı

Bazı alimlere göre bal anları, güvercinler, kazlar, tavuklar ve kuşlar da diğer hayvanlar gibidir. Eğer kişi onları gündüz serbest bırakır, onlar da başkasının tanelerini, ekinlerini toplayacak olurlarsa sahibi zararını ödemez. Zira adet olan onların serbest bırakılmasıdır.

Diğer bazı alimler ise, bunda zararı ödemek gerektiği kanısındadır. Kim onları serbest bırakır ve bir şeyi telef etmelerine neden olursa zararını Öder.

Eğer kişinin doğan, şahin gibi yırtıcı kuşları olur ve bunlar başkasının kuşlarına, hayvanlarına zarar verirse, zararını öder.

Doğru olan görüş de budur.

47.20.20. Köpek veya Kedinin Yaraladığı Şeyin Zararı

«EI-Muğnî»de şöyle denir:

«Kim kuduz (veya ısırgan) bir köpek besler ve onu serbest bırakırsa, bir insanı ya da hayvanı gece veya gündüz ısırıldığında, ya da bir kişinin elbisesini parçaladığında sahibinin zararını ödemesi gerekir. Zira o bunu beslemekle aşırılığa kaçmış olmaktadır. Ancak bir kişi kendisinin izni dışında evine girerse, onda zararı ödeme yoktur. Zira kendisi oraya girmekle haddiaşmış, taşkınlığa neden olmuş ve köpeğin kendisini ısırmasına sebep olmuştur. Eğer köpek ısırma dışında bir şeyi telef ederse onu besleyen zararını ödemez. Başkasının kabına ağzını bulaştırması veya pislemesi gibi. Zira bu kuduz köpeğin kendisine has özellikleri değildir.»

Kadı der ki:

«Eğer bir kişi başkasının civcivlerini yiyen bir kedi besleyecek olursa, kuduz köpeğin telef ettiklerinin zararını ödemediği gibi bunun da zararını Öder. Gece ile gündüz arasında fark yoktur.

«Eğer kedinin böyle bir alışkanlığı yoksa, onun cezasını sahibinin çekmesi gerekmez. Köpek kuduz olmadığı

zaman da durum böyle olduğu gibi. Eğer kuduz köpek yada yabani kedi, kendi isteği ve sahipleriyle değil de kendi kendine birisinin yanına gelip bazı şeyleri dağıtacak olursa, zararını ödemez. Zira bu zarara kendisi neden olmuştur.»

47.20.21. Öldürülebilen ve Öldürülmeyen Hayvanlar

Hayvanlar içinden, Rasûlullah sallallahü aleyhi ve sellem'in öldürülmesini emrettikleri dışında, hiçbirini öldürülmez. Onlar da şunlardır:

«Karga, delice (dölengeç) kuşu, fare, yılan, akrep, kuduz köpek, zehirli keler.»

Zararda bunlara benzeyenler de onlara ilave edilir. Acı veren eşek arısı, panter, pars, aslan gibi. Bunlar kimseye saldırmamış olsalar dahi öldürülebilir.

Aişe radiyallahu anhâ der ki:

«Rasûlullah sallallahü aleyhi ve sellem hem Harem'de hem de Harem dışında beş fâsıkın öldürülmesini emretti:

«Karga, delice kuşu, akrep, fare ve kuduz köpek.»

(Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.)

Sahihayn'da yer alan Ümmü Şeriyk hadisinde Peygamber sallallahü aleyhi ve sellem zehirli kelerin öldürülmesini emretmiş ve ona «Fuveysika» adını vermiştir.

Bunlar öldürüldüğünde, öldürüldüklerinden dolayı zararı ödenmez. Diğer yırtıcı hayvan ve haşereler de böyledir. Bunlar evcilleştirilmiş de olsa durum değişmez. Bunda icma vardır. Kedi hariç. Kedi öldürülürse kıymeti ödenir. Ancak bir saldırı söz konusu olmuşsa o başka. Ne çavuş kuşu ne karınca, ne balansı, ne kırlangıç, ne göçegen kuş ne de kurbağa öldürülür. Çünkü bunlar zararlı hayvanlar değildir.

Nesâî, İbn Amr'dan, Rasûlullah sallallahü aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu kaydeder:

«Kim bir serçe kuşunu ve ondan büyüğünü haksız yere öldürürse, Allah onu kıyamet günü hesaba çeker. Ey Allah'ın Ra-sûlü haklı yere de Öldürülür mü? denildi. Buyurdu ki: Hakkı onu güzelce kesip yemek, başını koparıp atmamaktır.»

Eğer onları öldürecek olursa, Allah'a tevbe etmesi gerekir. Zararını ödemesi gerekmez.

İbn Abbas'tan rivayete göre; o dedi ki:

Rasûlullah sallallahü Aleyhi ve sellem dört hayvanı Öldürmeyi yasakladı:

«Karınca, bal anısı, çavuş kuşu ve göçegen kuşu.» 47.20.22. Zararı Ödenmesi Gerekmeyenler

Eğer suç zalim ve azgın bir zalimin haksız hareketi nedeniyle işlenmişse, kanı heder olur. Yani bunda ne kısas ne de diyet vardır.

Bazı örnekler verelim:

47.20.22.1. Isıran Adamın Dişlerinin Kırılması veya Dökülmesi

Bir kişi başkasını ısırdığında, ısınan adam, ısırılan adamın ağzından ısırdığı şeyi çekerken dişleri sökülürse, yahut çenesi çıkarsa suçu işleyen sorumlu değildir. Zira adam haddini aşmış değildir.

Buhârî, Müslim, İmran b. Husayn'dan rivayet ederler ki ■ Bir adam bir adamın elini ısırdı. Adam elini ağzından çekince ön dişlerinden ikisi söküldü. Rasûlullah sallallahü aleyhi ve sellem'e başvurdular. Buyurdu ki:

•Biriniz, kardeşinin elini erkek deve gibi ısıyor! Sana diyet yoktur.»

Malik der ki: Zararını öder. Bu hadis ise, onun aleyhine delil olmaktadır.

47.20.22.2. İzni Olmadan Başkasının Evine Bakma

Kim başkasının evine bir delikten kapı aralığından, ya da başka bir yerden bakacak olursa, eğer kasıtlı bakmıyorsa zararı yoktur.

Müslim rivayet eder ki: Rasûlullah sallallahü aleyhi ve sellem'e ani bakışlardan soruldu? Buyurdu ki:

«Gözünü başka tarafa çevir.»

Ebü Dâvûd ve Tirmizî rivayet eder ki: Rasûlullah sallallahü aleyhi ve sellem Ali'ye buyurdu ki:

-Arka arkaya bakma. Birincisi senin ise de ikincisi senin değildir.»

Eğer ev sahibinin izni olmadan kasıtlı olarak bakacak olursa, ev sahibi onun gözünü çıkarabilir; zararını ödemesi de gerekmez.

Ahmed ve Nesâî, Ebü Hüreyre'den tahrir ederler ki; Peygamber sallallahü aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

«Kim bir topluluğun izni olmadan evine bakarken onlar onun gözünü çıkarırsa ne diyeti ne de kisası vardır.»

Buhârî ve Müslim yine Ebü Hüreyre'den rivayet ederler ki: Rasûlullah sallallahü aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

«Eğer biri, senin iznin olmadığı halde, haline vakıf olmaya çalışırsa, sen de ona bir çakıl atıp gözünü çıkarırsan, sana bir günah yoktur.»

Sehl bin Sa'd'dan: Bir adam Rasûlullah sallallahü aleyhi ve sellem'in kapısının deliğinden ona bakmaya çalışıyordu. Rasûlullah saiallahü aleyhi ve sellem'in yanında saçını taradığı bir kemik vardı. Ona dedi ki:

-Senin baktığını bilseydim, onu gözüne sokardım. Zira izin alma, bakma için (meşru) kılınmıştır.» Şafi'iler ve Hanbelîler bununla amel eder.

Hanefiler ve Malikîler ise muhalefet ederek derler ki:

«Kim ev sahibinin izni olmadan bakar o da bir çakıl atar ya da gözüne çöp batırırsa, kişi sorumludur. Çünkü bir kişi eve girer, evin içine bakar, ev sahibinin kansını (cinsel organı dışında) görürse, onun gözünü çıkarmak caiz değildir. Onun başına büyük bir felaket getirmesi de doğru olmaz. Zira bu tür günahları işlemek buna benzer cezalara denk değildir.»

Bu ise daha önce kaydedilen sahih hadislerle aykındır.

İbnü'l-Kayyım da birinci görüşü tercih etmiş ve şöyle demiştir :

«...Bu sünnetler, şeriatın aslına aykırı görülerek reddedilmiştir. Zira Allah gözün çıkarılmasını ancak göz çıkarılmasıyla mubah kılmıştır. Bakma suçu ile değil. Bu nedenle eğer kişi diliyle günah işlerse, dili kesilmez. Eğer kulağıyla onları dinlese, kulağı kesilmez. Bunlara denir ki: Bu sünnetler, şeriatın asıllarının en büyükleridir. Bunlara aykırı olanlar, asılların da hilafıdır. Sizin:

«Allah gözün alınmasını ancak gözün alınmasıyla helal kılmıştır.» şeklindeki sözünüz kısas hakkında doğrudur. Ama suç işleyen organ ise buna dahil değildir. Onun zararı ve düşmanlığı ancak çakıl atmakla bertaraf edilebilir. Bu konuda ayet ne müsbet ne menfi bir şeyi kapsar. Sünnet Kur'an'm söz etmediği bir konuda yeni bir hüküm beyan etmiş olmaktadır. Bu Kur'an'ın hükmüne aykırı değildir. Bu ise kısasta gözün çıkarılmasından başka bir meseledir. Başkaldırının gücünün bertaraf edilmesi de değildir ki kolayın kolayı tercih edilsin. Zira burada amaç gücünün zararını bertaraf etmektir. Eğer sopa ile savılabilirse, kılıçla savılmaz. Fakat bu harama bakmakla haddini aşan ve kendisinden korunma imkanı olmayan adam ise ancak gizlenmek ve pusuya düşürülmekle yakalanabilir. Bu başka bir meseledir. O suç işleyen olmadığı gibi düşmanlığı gerçekleşmemiş isyancı da değildir. Bu iş genellikle gizli şekilde ve başkasının göremeyeceği durumlarda tahakkuk eder. Kendisine bakılan adamın delil getirmesi şart koşulursa, kişi bunun altından kalkamaz. Eğer en zararsız ve kolay yolla savılması emredilirse, kendisine ve mahremine karşı İşlenen bakma şeklindeki suç cezasız kalır.

«Mükemmel olan bir yasa hem bunu hem de onu kabul etmez. O zaman bize de suçluya da en uygun ve en sağlıklı olan hiçbir şekilde reddedilmeyecek olan sünnetin hükmüdür.

«Burada çakıl atmanın hiçbir sünnetin sıhhatına gölge düşüremez. Eğer ortada adiy bir bakış yoksa çakılların atılması önemli değildir. Eğer adiv bir bakış varsa, o da kendisinden başkasını kötülemeye kalkmasın. Zira sahibini felakete sürükleyen bu bakış olmuştur, Helake yaklaştıncı unsur budur. Çakıl fırlatan ona zulüm etmiş değildir. Bakan ise hain bir zalimdir. Şeriat, mahremi çiğnemiş bu adamın delilini getirdikten sonra suçluyu ta'zir ile cezalandırmak suretiyle yardımına (!)

koşmaktan çok mükemmel ve yücedir. Gerçek Alah'ın hükmüdür. O bunu elçisine bildirmiştir. Gerçekten inanmış bir topluluğa başka kim daha güzel hüküm koyabilir?»

47.20.22.3. Canını, Malını, Namusunu Savunma İçin öldürme

Kim bir insanı ya da bir hayvanı, kendi canını veya başkasının canını kendi malını veya başkasının malını yahut namusunu korumak ve savunmak için Öldürürse, ona bir ceza yoktur. Zira canı ve malı korumak bir görevdir. Eğer bu öldürme dışında başka bir yolla gerçekleştirilemiyorsa, onu öldürebilir. Katile bir şey de gerekmez.

Müslim, Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet eder ki; o şöyle demiştir:

«Bir adam Rasûlullah sallallahü aleyhi ve sellem'e geldi ve ona:

«Ey Allah'ın elçisi!... Bir adamı gelse, malımı almak istese ne yapmamı buyurursunuz?...

Buyurdu ki: «Ona malını verme.»

Adam-. «Eğer benimle dövüşürse, ne dersiniz?...» dedi,

«Onunla savaş,» buyurdu.

«O beni öldürürse ne olur acaba?..." diye sordu.

Buyurdu ki: «Sen şehid olursun.-

Adam : «Ben onu Öldürürsem ne olur?..." dedi.

«O cehennemdedir,» buyurdu.

Ibn Hazm der ki:

«Eğer bir hırsız ya da başkası bir kişinin malını zulmen almak isterse, eğer başından savıp ona vermeyebiliyorsa, onu öldürmesi doğru olmaz. Bu halde öldürecek olsa kısas gerekir. Eğer hırsızın en küçük bir ihtimalle karşı saldırıya geçeceğini bekliyorsa öldürsün. Ona bir şey de gerekmez. Çünkü o kendi kendisini savunmaktadır.»

47.20.22.4. Savunma İle Öldürme İddiası

Eğer katil, öldürdüğü adamı, canını, namusunu veya malını savunmak için öldürürse, iddiasına delil getirebilirse sözü kabul edilir, kısas ve diyet de düşer. Yok iddiasına delil getiremezse, sözü kabul edilmez, işi kan sahibine havale edilir. Dilerse bağışlar, dilerse kısas yapar. Zira asıl olan suç sabit olana kadar suçsuz olmaktır.

İmam Ali'ye (r.aJ : Karısıyla beraber bir adam yakalayan ve ikisini öldüren adamın durumu soruldu. Dedi ki:

«Eğer dört şahid getiremezse, başını versin.» (1)

Eğer katil delil getiremez fakat kan sahibi öldürmenin savunma olduğunu itiraf edecek olursa, katilden sorumluluk kalkar ve hem kısas hem de diyet düşer.

Sa'id bin Mansûr, Sünen'inde Ömer (r.a.)'dan rivayet eder ki: «Ömer bir gün kahvaltı yapıyordu. Bir adam koşma koşma geldi. Elinde kana bulanmış bir kılıç vardı. Ardında kendisini kovalayan bir topluluk bulunuyordu. Adam geldi. Ömer'le beraber oturdu. Diğerleri de geldiler.

Dediler ki:

— Ey Mü'minlerin Emiri! Bu adam arkadaşımızı öldürdü. Ömer (r.a.) ona dedi ki:

— Ne diyorlar? Dedi ki:

— Ey Mü'minlerin Emiri! Ben karımın iki bacağına vurdum. Eğer iki bacağı arasında bir adam varsa, onu öldürmüşümdür.

Ömer (r.a.) dedi ki:

— Ne diyor?... Dediler ki:

— Ey Mü'minlerin Emiri! O kılıçla vurmuş, adamın ortasına kadının bacaklarına gelmiş. >

Ömer (r.a.) adamın kılıcını aldı, şöyle bir salladı, sonra ona verdi.

Ver

— Eğer onlar tekrar ederlerse sen de tekrar et, dedi.= Zübeyr'den rivayet edilmiştir: «O, bir gün savaştan geri kalmıştı. Yanında bir cariyesi de vardı, iki adam yanına geldiler ve:

— «Bize bir şey ver,» dediler.

Yanında bulunan bir yemeği onlara verdi.

Dediler ki:

■— «Cariyeyi bize bırak!»

Kılıcıyla onlara saldırdı. Bir tek darbe ile onları parçaladım

(1) İki şahid de yeter denilmiştir. «Başını versin» yani başını Ölünün sahiplerine teslim etsin ki onu öldürsünler. İbn Teymiye der ki:

«Eğer katil, Ölenin kendisine silah çektiğini iddia etse ve ölünün sahipleri bunu reddetse, bu durumda eğer ölü iyilikle bilinen bir adamsa ve kuşku yaratmayan bir yerde öldürülmüş-se, katilin sözü kabul edilmez.

«Eğer ölen kötülükle tanınan bir adamsa, öldüren de iyilikle bilinen bir adamsa, söz yeminle beraber katilin sözüdür, özellikle bundan önce kendisine sataşmasıyla biliniyorsa.»

47.20.22.5. Ateşin Yaktığı Şeylerin Zararı

Kim kendi evinde normaldeki haliyle bir ateş yakar da rüzgar eser, bir kıvılcım uçurup bir canı ya da malı yakacak olursa bunda zararı ödemesi gerekmez.

Vekî', Abdülaziz bin Husayn'dan, Yahya el-Gas-sani'den kaydederek der ki:

• Bir adam kendisi için bir ateş yaktı. Ateşten bir kıvılcım fırlayıp komşusunun bir şeyini yaktı.» Der ki: «Adam Abdülaziz bin Husayn'a durumunu yazdı. O da cevaben yazdı ki: Ra-sûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

«Sessiz şeyler tin neden olduğu suçlar) in cezası yoktur.» «Ben de ateşin neden olduğu şeyin cezası olmayacağı kanısındayım.»

47.20.22.6. Başkasının Ekinini Bozma

Eğer başkasına ait bir ekini normalden fazla bir şekilde sular ve ekin de bozulursa, zararını öder. Eğer ona haberi olmadan su sızacak olursa, zararını ödemez; zira bu iş kasıtlı bir şekilde ondan kaynaklanmamıştır.

47.20.22.7. Gemi Batmast

Bir gemisi bulunan adam, onunla insanları ve hayvanları taşıyorsa, eğer doğrudan kendisinden kaynaklanan bir sebep olmadan batacak olursa, geminin batmasıyla telef olan malların ve canların zararını çekmez.

Eğer kendisi batmasına neden olursa, o zaman zararı öder.

47.20.22.8. Doktor Zarar Öder mi?

Alimler, tıp konusunda bir yetkinliği olmayanın bir hastayı tedavi ederken herhangi bir felakete neden olduğunda işlediği suçtan sorumlu olduğunda ihtilaf etmemişlerdir. Buna göre adam neden olduğu kadarıyla zararı öder.

Zira o, bu hareketi ile haddini aşmış sayılır. Zararı kendi malından öder.

Zira Amr bin Şuayb, babasından, o da dedesinden Rasûlul-lan sallallahü aleyhi ve sellem'in şöyle dediğini rivayet eder:

«Kim doktorluğa soyunursa ve ondan Önce tabib olduğu hakkında bir malumat yoksa, o zararı öder.»
(Hadisi Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce rivayet etmiştir.)

Abdülaziz bin Ömer bin Abdülaziz der ki: «Babamın huzuruna geîen elçilerden bazıları bana haber verdiler ki: Rasû-lüllah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur;

«Kim bir topluluğa doktorluk yapmaya soyunursa, eğer bundan önce doktorluk yaptığı bilinmiyorsa, hastaya zarar verdiğinde zararını öder.»

(Hadisi Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.)

Fakat doktor, tıp konusunda uzman olduğu halde hata ederse, fakihlere göre ona diyet gerekir. Fakihlerin çoğunluğuna göre diyeti de akilesi öder d).

Bir söylentiye göre, diyeti malından ödenir.

Zararı ödemenin hüküm olarak konmuş olması, canları korumak, doktorların görevlerine dikkatle yönelmelerini sağlamak, onların insan hayatı ile ilgili çalışmalarında gerekli olan ihtiyat tedbirlerini almaktan kaynaklanmaktadır.

Malik'ten rivayet edildiğine göre: Bu durumda doktora bir şey gerekmez.

47.20.22.9. Eğinin Perdesini Yırtan Adam

Kişi hanımı ile cinsel ilişkide perdesini yırtarsa, eğer eşi cinsel ilişki yapılabilecek kadar büyükse zararı ödemek zorunda

(1) Hasta öldüğünde, doktora kısas gerekmez. Diyet lazım gelir. Zira tedavi hastanın İzni ile gerçekleşmiştir.

değildir (D. Eğer cinsel ilişkiye girilemeyecek kadar küçük olursa, diyet vermesi gerekir.

-Perdeyi yırtma» olarak verilen «ifzâ» kavramı «feza» kökünden gelmektedir ki, geniş yer anlamına gelir. Cinsel ilişki anlamına geldiği de olur. Bu anlamlardan biri şu ayette geçmektedir :

«Nasıl onu geri alıyorsunuz? Halbuki siz birbirinizle cinsel ilişkide bulundunuz."

Dokunmak anlamına da gelir. Bu anlamına şu hadiste rastlıyoruz l

«Biriniz eliyle zekerine dokunduğu zaman abdest alsın.»

Burada ifza'dan kasıt: Ön cinsel organ ile dübür arasındaki perdeyi yırtmaktır.

47.20.22.10. Duvarın Yıkılıp Adam Öldürmesi

Duvar yola ya da başkasının mülküne doğru eğilir, sonra da bir adamın üzerine yıkılıp öldürürse, eğer daha önce sahibinden onu düzeltmesi istenmiş ve o da düzeltme imkanına sahip olduğu halde düzeltilmemişse, yıkılışı ile sebep olduğu zararı öder, yoksa ödemez. (2)

Eşheb'in Malik'ten rivayeti ise : Zarara neden olacağından kesin emin olunmadığı kadar endişe verici hale gelirse, onunla telef olan şeyin zararını öder. İster daha önce yapmış olsun, ister olmasın. İster görmüş olsun isterse görmesin farketmez.

Ahmed'ten gelen rivayetlerin en meşhurlarına, Şafiilerden gelen en güzel yaklaşımlara göre kişi onun zararını ödemez.

47.20.22.11. Kuyu Kazanın Zararı Çekmesi

Bir kimse bir kuyu kazar, başka biri de gelip kuyuya düşerse, eğer sahip olduğu mülkünde kazmışsa ya da sahip olmadığı bir yerde kazmış fakat sahibinden zararını çekmeyeceğine dair izin almışsa (zararını çekmez). Eğer sahip olmadığı yerde kazar, yer sahibinden izin almazsa zararını öder. Eğer kendi

(1> Bu Ahmed ve Ebû Hanîfe'nin görüşüdür. Şâfi'î ve bir rivayetinde Mâlik der ki : Diyet vermesi gerekir. Mâlik'in meşhur görüşüne göre ise hüküm mahkeme kararına bırakılır.

(2) Bu Hanefilerin görüşüdür.

emrinde bulunan yahut sahibinin izin verdiği yada ekilip biçilmeyen bir yerde kazmışsa aşağıda gelen hadise göre zararını ödemez. Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem buyuruyor M :

«Kuyu (nun neden olduğu suçlar) heder olur.»

Yani bu durumlarda biri kuyuya düşerse kanı heder olur. Diyeti olmaz.

Malik der ki:

-Eğer normal herkesin kazdığı bir yerde kazmışsa, zararını ödemez. Eğer bunun dışında bir biçimde kazacak olursa, zararını çeker.

«Eğer biri mükellef olan bir kişiye kuyuya inmesi yada bir ağaca çıkmasını isteyecek olursa, adam da kuyuya inmekle yada ağaca çıkmakla ölecek olursa, emreden zararını ödemez. Zira onu bu işe zorlamış değildir.

«Hakim de bu iş için bir adam tutar adam da ölecek olursa, zararını ödemesi gerekmez, zira burada suçlu ve taşkınlık sözkonusu değildir.
«Eğer bir kimse kendisini yada çocuğunu güzel yüzme bilen birine teslim edecek olursa, boğulduğunda yüzücüye zararı ödemesi gerekmez.»

47.20.22.12. Yemek Vesaire Alırken izin Alma

Cumhur ulemaya göre hiç kimse başkasına ait bir hayvanı onun izni olmadan sağamaz. Eğer kişi zor durumda kalır ve sahibi de orada değilse, o zaman sağabilir. Sütünü içebilir, sahibine zararını öden
Diğer yiyecekler ve ağaçlarda asılı bulunan meyveler de böyledir. Zira darda kalma başkasının hakkını hükümsüz kılmaz.

Malik, Nafi'den, İbn Ömer'den, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu rivayet eder:
«Kimse kimsenin hayvanını onun izni olmadan sağmasın. Biriniz başkasının odasında (meşrûbe) (1) saklı bulunan eş-

(1) Meşrûbe: Oda gibi bir yerdir. İçine eşya konur. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem hayvanların memelerini sütü muhafaza açısından.

yanıza gelip eşyasını sakladığı kabı kırarak yiyeceğinizi alıp götürmesini hoş karşılar mısınız Onlara da hayvanları yiyeceklerini depo etmektedir. Kimse kimsenin hayvanını onun izni olmadan sağmasın.»

Şafii der ki: Zararını ödemez. Zira darda kalmakla sorumluluk düşer. Çünkü burada Şari'nin izni vardır. İzin ile zararı ödeme bir arada olmaz.

47.21. KASÂME

47.21.1. Kasâme Nedir?

İyilik ve güzellik anlamında kullanılır. Burada Kasâme'den maksat yeminlerdir. Bu kavram: «Akseme, yuksimu, iksâmen ve kasameten» fiilinden alınmıştır.

Yani bu kavram kasemden türemiş bir mastardır. Nasıl ki cemaat kavramı da cem' kökünden türemiştir.

Kasâme'nin uygulama biçimi: Ortada katili bilinmeyen bir ölü vardır. Bu durumda içlerinden birinin katil olduğunda kuşku olmayan bir topluluk tümünden kasameye tabi tutulur. Yalnız ortada apaçık bir alamet, işaret, iz, belirti bulunmalıdır. Mesela : ölü, düşmanlardan bir topluluk arasında bulunur ve onlardan başkası da onlara karışmamış olur. Ya da bir grup insan bir evde yada çölde toplanır ve arkalarında bir ölü bırakır yada bir bölgede ölü biri bulunur ve orada onun kanına bulaşmış biri görülür.

Bu durumda eğer ölü, bir beldede yada yollarından birinde yada ona yakın bir yerde bulunursa kasâme o belde halkına uygulanır.

ölünün cesedi iki belde arasında bulunursa, ölünün cesedine en yakın olan belde halkına kasâme uygulanır.

Kasâmenin uygulama şekli: ölünün sahibi belde halkından elli adam seçer. Onlar onu öldürmediklerine ve katilini bilmediklerine dair Allah'ın adına yemin ederler.

insanın eşyasını sakladığı odaya benzetmiştir. Hadisten kıyasın kullanılabileceği ve bir şeyi benzeri ile muhakeme etmenin doğru olduğu anlaşılmak-tadır.

Eğer bunlar yemin edecek olursa, onlardan diyet düşer. Yemin etmezlerse, belde halkı ortaklaşa diyeti verir.

Eğer iş karışır, ölünün diyeti beytu'l-mâl'den ödenir.

47.21.2. İslâm'ın Kabul Ettiği Arap Uygulaması

Kasâme, cahiliye döneminde yürürlükte olan bir düzendi. İslâm onu olduğu gibi bıraktı.

İslâm'ın bu düzeni iptal etmemiş olmasının hikmeti, bu düzenin canları koruma ortamlarından birini hazırlamış olmasıdır. Bu uygulamanın ölünün kanının heder olmasını sağlamasıdır.

«Buhari ve Nesâî, İbn Abbâs'dan tahrir ederek der ki. Cahiliye döneminde uygulanan ilk kasâme şudur :

«Haşimoğullarından birini Kureys'in diğer boylarından bir adam işçi olarak tutmuştu. Develeriyle birlikte onu (çöle) götürmüştü. Orada Haşimoğullarından biri yanından geçmiş çuvalın ağzını bağladığı ipi kopmuştu. Bana devenin bağlandığı bir ip ver de onunla çuvalımın ağzını bağlayayım, develer kaçmasın, demiş, o da ona bir ip vermiş adam da çuvalının ağzını bağlayıp gitmişti.

•Bir yere konakladıklarında develeri teker teker bağladı. Onu işçi olarak tutan adam dedi ki:

— Develer arasında bu deve neden bağlanmamış?

— Onun ipi yok, dedi işçisi.

Adam; «öyleyse ipi nerde?...» dedi. Sopasını ona fırlattı. Bu darbe onu sonradan ölümüne neden olacak şekilde yaraladı. Bu sırada Yemen halkından biri işçinin yanından geçti. İşçi:

— Hacca mı gidiyorsun?... diye sordu.

— Hacca gitmiyorum. Ama belki de bidebilirim, dedi.

— Ne zaman olursa olsun benden bir mesaj iletir misin?... dedi.

Adam : «Evet,» dedi.

«Oraya vardığın zaman : «Ey Kureyş!» diye bağır. Onlar yanma geldiğinde bu sefer: "Ey Haşimoğulları!" diye bağır. Eğer onlar sana karşılık verirlerse, Ebû Talib'i sor ve ona falanın beni bir ip için öldürecek şekilde yaraladığını haber ver,» dedi.

Sonra işçi orada vefat etti.

Onu işçi olarak tutan adam geri gelince; Ebû Talib ona giderek :

— Arkadaşımız nerede?... diye sordu.

Adam: «O hastalandı. Ona güzelce baktım, sonra da gömdüm,- dedi.

Ebû Talib : «Zaten ona öyle davranman gerekiyordu (!)» dedi.

Bir süre bekledi, sonra ölünün vasiyet ettiği adam sözünde durdu. Hacca gelip mesaimi iletmeye çalıştı.

— Ey Kureyş! diye bağırdı.

— Kureyş burda. dediler.

— Ey Haşimoğulları! dedi.

— Haşimoğulları burada, dediler.

— Ebû Talib nerde?.. diye sordu.

— İşte Ebû Talib, dediler.

— Falan adam, sana bir mesaj iletmemi söyledi: «Falan adam onu bir ip için ağır yaralamış-... dedi. Ve onun öldüğünü bildirdi.

Ebû Talib adama gidip: «Bizden üç seçenektan birini seç: İstersen yüz deveyi diyet olarak ver. Çünkü arkadaşımızı öldürmüşsün. İstersen kavminden elli kişiye onu öldürmediğine yemin ettir. Eğer bunu da reddedersen onun yerine seni de öldürürüz," dedi.

Adam yakınlarına gidip durumu haber verdi.

— Yemin ederiz, dediler.

Onlardan biri ile evli olan ve ondan bir çocuğu olan kadın Ebû Talib'e geldi ve dedi ki:

— Ey Ebû Talib! Ben şu oğlumu elli adamdan biri saymamamı ve başka bir adamı yerine kabul etmeni ve onun yeminini, yeminlerin toplandığı zamana bırakmanı istiyorum.

Ebû Talib de öyle yaptı; onlardan bir adam yanma geldi: -Elli adamdan yüz deve yerme yemin etmelerini istedin. Her adama iki deve düşmektedir. İşte iki deve. Onları benden kabul et. Yeminlerin toplandığı her nerede olursa olsun yeminimi isteme.- dedi.

Ebû Talib ikisinin de isteğini kabul etti. Kırk sekiz kişi ise gelip yemin etti. İbn Abbâs (r.a.) der ki'-

«Allah'a yemin olsun ki, daha sene geçmeden bu kırksekiz kişiden hayata gözlerini kapamayan kimse kalmadı.»

47.21.3. Kasâme Hükümünde İhtilaf

Alimler, kasâme ile hükmetmenin gerekliliğinde ihtilaf etmişlerdir.

Fakihlerin cumhuruna göre, kasâme ile hükmetmek gereklidir.

Alimlerden bir grup ise; kasâme ile hükmetmek caiz değildir, demektedir.

İbnü Rüşd, «Bidâyetü'l-Müctehic'Ute der ki:

«Her zaman onunla hükmetmek gerekir görüşünde olanlar Cumhur fukaha'dır. Bunlar; Mâlik, Şâfi-i, Ebû Hanife, Ahmed, Süfyân, Dâvûd ve arkadaşları ile başka beldelerin fakihleridir.

Alimlerden bir grup ise; kasâme ile hükmetmek caiz değildir, der : Salim bin Abdullah, Ebû Kılâbe, Ömer bin Abdülaziz ve İbnu Uleyye bunlar arasındadır.

Cumhurun delili, Rgsülullah sallâllahu aleyhi ve seîlem'den sabit Huyayyisa ve Muhayyisa hadisidir ki, hadis alimleri onun sahihliğinde ittifak etmişler, yalnız lafızlarında ihtilaf etmişlerdir.

İkinci grubun, «kasâme ile hükmetmek caiz değildir,- görüşünün delili ise :

Zira kasâme şeriatın, sağlamlığında ihtilaf edilmeyen temellerine aykırı düşmektedir. Bunlardan biri:

Şeriat'ta asıl olan hiç kimsenin kesin olarak bilmediği ve bizzat müşahade etmediği konularda yemin etmemesidir. Eğer burada da durum aynıysa o zaman kan sahipleri ölüyü görmedikleri halde yemin edebilirler.

Halbuki onlar bir beldede, öldürme ise başka bir yerde meydana gelmiştir.

Bu nedenle : Buhari, Ebû Kılâbe'den tahrir eder ki: «Ömer bin Abdülaziz bir tahtını dışarı çıkardı ve halkın yanma gelmesi için izin verdi ve onlara :

'Kasâme hakkında ne diyorsunuz?- dedi. Haik hiddetlenip dediler ki: «Biz şöyle diyoruz :

• Kasâme ile kısas yapılır. Bu doğru bir iştir. Halifeler de onunla kısas yapmışlardır.

Ömer-. -Ey Ebû Kılâbe! Sen ne diyorsun?» diye sordu. Ve beni halkın karşısına çıkardı.

Ben : «Ey Mü'minlerin Emiri! Katında araplarm ileri gelenleri, ordu komutanları var. Eğer onlardan elli kişi, bir kişinin

Şam'da zina ettiğini iddia eder ve onu görmediklerine şahidlik ederse sen o adamı recmeder misin?» dedim.

«Hayır.» karşılığını verdi.

Ben dedim ki: «Yanında bulunan elli adam bir kişinin Hu-mus'ia hırsızlık yaptığına şahitlik eder ve onu

görmediklerini söylerse onun elini keser misin?»

-Hayır.» dedi.

Bazı rivayetlerde ise :

Ona dedim ki: «Öyleyse, nasıl oluyor da, onlar senin yanında oldukları halde, bir adamın falan yerde öldürdüğüne şahitlik ediyorlar, sen de onların şahitliğiyle adama kısas uyguluyorsun?»

Ebü Kılâbe der ki: «Ömer bin Abdülaziz, kasâme ile ilgili şunları yazdı: 'Eğer onlar iki adil şahit getirip; falan adamın onu öldürdüğüne tanıklık ederlerse ona kısas uygula. Fakat adam, yemin eden elli kişinin şahidliği ile öldürülmez.»

Dediler ki: -Şeriat'ın temellerinden biri de şudur: Yeminlerin, kan dökülmesinde bir etkisi yoktur.»

Şeriat'ın temellerinden bir diğeri de şudur: -İddia sahibine delil, inkâr edene de yemin vardır.»

Onların delillerinden biri de şudur: Orîfara göre bu hadislerde Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in kasâme ile hükmettiğine dair bir uygulama yoktur. Bu ancak bir cahiliye hükmüdür. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem nazik davranarak bununla nasıl hükmetmek gerektiğini göstermiştir. Zira İslâmî temellere balgı kalınarak bu hüküm uygulanamaz. Bu nedenle onlara: «Siz —yani kan sahiplerine ki bunlar Ensar'-dır— elli yemin eder misiniz?!» diye sormuş.

Onlar da: «Görmeden nasıl yemin edelim ki?!» demişler. Bu sefer o : «Yahudiler size yemin eder.» der. Onlar ise : «Biz kâfir bir topluluğun yeminlerini nasıl kabul edebiliriz?» derler.»

Derler ki: «Eğer görmeden yemin etmek sünnet olsaydı, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem onlara; -Sünnet olan budur.» derdi.

Denir ki: Eğer bu rivayetler kasâme ile hükmetmede nass değilse, te'vil de götürüyorsa, onları te'vil ile asıllara uydurmak daha yerinde olur.

Kasâmeyi kabul edenlere göre ise; bunlar arasında özellikle Malik'e göre; kasâme sünneti, başlıbaşına bir sünnettir. Şeriat'ın diğer asıllarını tahsis etmiştir. Bu da tahsis eden sair sünnetler gibidir. Malik burada illetin kanlan korumak için ihtiyat olduğunu zannetmiştir. Şöyle ki : Öldürme çoğaldığından katil de öldürme eylemi için kimsenin olmadığı yerleri seçmekle şahid bulma imkanı da azaldığından bu sünnet kanlan korumak için kabul edilmiştir.

Fakat bu illet yol kesiciler ve hırsızlar hakkında onun aleyhine döner. Zira hırsıza tanıklık etmek de zordur. Yol kesicinin durumu da böyledir.

Bu nedenle Mâlik, malları soyulan adamların soyguncular aleyhindeki sahiciliğini — şeriatın asıllarına aykırı olmasına rağmen — caiz görmüştür. Halbuki malları soyulanlar, soyulmalarında iddia sahibi konumundadırlar.» inteha.

47.22. T.VZÎR 47.22.1. Tanımı

Ta'zir; ta'zim ve yardım anlamına gelir. Allah Sübhanehü ve Teâlâ'nın şu söz'ü bu anıamdır:

-Allah'a ve Rasûlüne iman etmeniz, O'na yardım etmeniz için." (Fetih : 91

Yani ona ta'zimde bulunup yardım etmeniz için...

Ta'zir, horlama anlamına da gelir. Azzere falanın falanen denir ki: Kendisinden bir suç sadır olduğunda azarlama ve eğitime amacıyla horladı demektir.

Şeriafta (hukukta) ta'zirden maksat: Ne had ne keffaret düşmeyen günahlara karşı eğitime amacıyla uygulanan ceza demektir.

Ta'zir/cezası, hakim (1) bir cinayet (2) yada günahdan dolayı takdir ettiği bir cezadır. Şeriat bu konuda herhangi bir ceza tayin etmemiş yada belli bir cezayı tayin ettiği haide cezayı tatbik etmek için gereken şartlar gerçekleşmemiş olabilir, ön

(1) Hakim : İslâm'ın hükümlerini uygulayan, hadleri infaz eden ve temel ilkelerine bağlı kalan kimsedir.

(2) Cinayet : Hukuk literatüründe : «Cezası, idam, hapis ya da ağır işlerde çalışma olan suçlardır.»

taraf dışında başka bir yolla ilişkide bulunma, el kesme cezasının uygulanmayacağı bir hırsızlık yapma, kısas bulunmayan bir cinayet işleme, kadın kadına cinsel ilişki, zina dışında bir suçla iftirada bulunma vesaire gibi suçlar ta'zirlik suçlardandır.

Çünkü günahlar üç bölümdür :

1 — Had cezası olup keffaret cezası olmayan suçlar: Bun-iar daha önce kaydettiğimiz hadlerdir.

2 — Keffaret cezası olan fakat had cezası olmayan günahlar: Ramazan gündüzünde cinsel ilişki, ihramdayken cinsel ilişki gibi.

3 — Ne had cezası ne de keffaret cezası gerekmeyen günahlar: Bu da daha önce sözü edilen günahlar gibidir. Bunlarda ta'zir gerekir.

47.22.2. Ta'zirin Meşruluğu

Ta'zirin meşru olduğunu gösteren seri temel Ebû Dâvud, Tirmizi, Nesâî ve Beyhakî'nin Behz bin Hâkim'den, onun babasından, onun ria dedesinden tahrir ettiğı hadistir. Buna göre : «Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem töhmet altında bulundurulana kimseyi hapsedmiştir.'- (Hakim bu hadisi sahih saymıştır.)

Bu hapsedme cezası ihtiyaten alınmış bir karardı. Kişi gerçek ortaya çıkıncaya kadar hapsedilmişti.

Buhâri, Müslim ve Ebû Dâvud da Hani' bin Neyyar'dan tahrir ettikleri hadiste Hani; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'-den şunları duymuştur :

«On kamçıdan fazla dayak atmayın. Ancak Allah'ın belirlediğı hadlerden biri sözkonusuysa o başka.»

Ömer bin Hattab'm (r.a.) da başını tıraş etme, sürgün etme ve dövme ile ta'zir ve uslandırmada bulunduğa sabittir. Ömer (r.a.)'m içki dükkanlarını ve içinde içki satılan köyleri yakması gibi. Sa'd bin Ebi Vakkas'm Küfe'deki sarayını, onu halktan koparınca yakmıştı.

Ayrıca bir kamçı yaptırmış, onunla dövmeyi hak edenleri dövmüş, hapis olarak kullanılmak amacıyla bir ev yaptırmış,

saçları görününceye kadar ölüye bağırıp çağırarak ağlayan kadınlar: dövmüştür (1).

Üç imama göre ta'zir cezası vacibtir (2).

Şafii der ki: Ta'zir uygulamak vacib değildir.

47.22.3. Ta'zirin Hikmeti ve Hadlerden Farklı Tarafları

İslâm Dini isyankârları ve düzene karşı koyanları cezalandırmak amacıyla ta'ziri yasal bir cezalandırma olarak görmüştür. Bunun hikmeti de daha önce yeri geldikçe sözü edilen şer'î hadlerin hikmeti gibidir. Yalnız ta'zir cezası üç yönden hadlerden ayrılır.

1 — Hadlerde tüm insanlar eşit kabul edilir. Fakat ta'zir de onların durumlarına göre cezaları farklılık gösterebilir.

İyi ahlaklı bir adam bir hata ettiğinde bu hatasının ceza-landırımayıp affedilmesi caizdir. Eğer cezalandırılacaksa onun cezalandırılması şersf ve mevki yönünden ondan daha aşağıda bulunan bir kimsenin cezasından daha hafif olması mümkündür.

Ahmed, Ebû Dâvud, Nesâî ve Beyhaki Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu tahrir ederler:

«İyi insanların hatalarını hoşgörün. Allah'ın belirlediğı hadler müstesna.»

Yani kötülük ile tanınmayan bir kimse bir hata işlediğinde yahut küçük günahlardan birine bulaştığında, yahut kişi itaatli olduğu halde ilk defa hataya düşüyorsa onu hemen cezalandırmayın.

Eğer ille de cezalandırılması gerekiyorsa o zaman daha hafif bir şekilde cezalandırılınsın.

2 — Allah'ın belirlediğı hadler hakime havale edildikten sonra onlarda şefaatte bulunmak caiz değildir.

Bunun yanında ta'zir suçlarında şefaatte bulunmak caizdir.

3 — Ta'zir cezası ile öldürülen bir kimsenin zararını ödemek gerekir. Zira Ömer b. Hattab tr.a.) bir kadını korkutmuş

fi) Bu konuda daha geniş bilgi için İbn Kayyim el-Cevziyye*nin setü'l-Lehfân» isimli eserine bakılabilir.

(2) Yani ta'zir uygulaması gereken yerde ta'zir vacibtir.

o da düşük yaparak ölü bir cenin doğurmuştu. Ömer de cenininin diyetini ödemişti. (D)

47.22.4. Ta'zirin Şekli

Ta'zir kınama, azarlama, tehdit etme, vaaz gibi sözlü bir şekilde yapıldığı gibi durma göre dövme, hapsedme, bağlama, sürgün etme, uzaklaştırma, azletme gibi bilfiil müdahalelerle de gerçekleştirilir.

Ebû Davud'un tahrir ettiğine göre; Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e muhannes (kadın gibi davranan) bir adam getirilmişti. Adam ellerine ve ayaklarına kına yakmıştı.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve seliem buyurdu ki: «Bu neden böyle yapmış?»

«Kadınlara özeniyor,» dediler. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve seliem, onun Bekî'e sürülmesini emretti.

-Ey Allah'ın. Rasûlü, öldürelim mi?» dediler. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve seliem buyurdu ki .-«Benim, namaz kılanları öldürmem yasaklandı.»

Ta'zir sakalı tıraş etmekle, evi yıkmakla, bostanları, ekinleri, meyveleri ve ağaçları tahrib etmek şeklinde uygulanmaz.

Yine burun koparmakla, kulak, dudak veya parmak uçlarını kesmek şeklinde de uygulanmaz. Zira bu tür bir uygulama sahabilerin hiçbirisi tarafından uygulanmamıştır.

47.22.5. Ta'zirde On Kamçıyı Aşmak

Daha önce Hani' bin Neyyar hadisinde kaydedildiğine göre ta'zirin on kamçıdan fazla olması yasaklanmıştır.

Ahmed, Leys, İshak ve Şafii'lerden bir grup bu görüşe katılmış ve hadisi aynen benimsemişler, Sâri' tarafından

belirlenen on kamçıdan daha fazlasıyla ta'zirde bulunmak caiz değildir, demişlerdir. Mâlik, Şafî'i, Zeyd bin Âli ve başkaları ise ta'zirin ondan daha fazla olmasını caiz görmüşlerdir. Yalnız bu fazlalık en küçük haddin miktarına ulaşmamalıdır.

(1) Bir görüşe göre diyet beytül'mal'den ödenir. Başka bir görüşe göre ise idarecilerin aknesi öder.

Bir grup ise, herhangi bir günahın ta'ziri onun haddi seviyesine ulaşmamalıdır, demişlerdir. Korunmamış bir yerden çalman malın ta'zir cezası, el kesme haddine ulaşmamalı, zina dışındaki bir sövmenin cezasında zina iftirasında bulunma cezasına ulaşmamalıdır. Bir görüşe göre ise, idareciler bu konuda içtihad eder, cezayı maslahatın gereği ve suçun durumuna göre belirler.

47.22.6. Öldürme ile Ta'zir

Öldürme yolu ile ta'zirde bulunmayı bazı alimler caiz görmüş diğer bazıları ise yasaklamıştır. İbn Abidin, Hafız İbn Teymiyye'den yaptığı nakilde diyor ki • «Hanefîlerin usûl kurallarından biri şudur ki; ağır bir şeyle öldürme, erkekler arası fuhuş vs. gibi öldürme cezası olmayan suçlar tekrarlandığında imamın bu tür fiilleri yapanları öldürme yetkisi vardır. Yine bu konuda maslahat görüyorsa, belirlenen haddin daha fazlasını vurdurabilir.»

47.22.7. Mal Alma ile Ta'zir

Mal alma ile ta'zirde bulunmak caizdir. Bu Ebü Yûsuf'un görüşüdür. Malik de bu görüşü kabul etmiştir. «Mu'înüT-Hükkâm» sahibi der ki: «Mal ile cezalandırma nesh edilmiştir, diyenler imamların mezheplerini yanlış göstermiş olurlar. Bu hem nakil hem de istidlal yönünden böyledir. Bu konuda nesh iddiasında bulunmak kolay değildir. Zira onların iddialarını sağladığını gösterecek ne bir sünnet ne de icma sözkonusudur. Neshi gösteren bir delil yoktur, «Ancak onlar diyebilirler ki: «Bizim arkadaşların görüşüne göre caiz değildir.» İbnü'l-Kayyim der ki.- Peygamber sallallahü aleyhi ve sel-lem, ganimetten payına düşeni vermemek suretiyle bazıları ta'zir etmiştir. Zekâtını vermeyenin malının yarısının alınmasıyla ta'zire çarptırılacağını haber vermiştir. Ahmed, Ebü Dâ-vûd ve Nesâi'nin tahrir ettiğine göre Peygamber saliallahü aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: «Kim sevap almak niyetiyle zekâtını verirse ona mükafaatı vardır. Kim de onu vermezse biz onu ve malının yansını Rab-bımızın emirlerinden biri olarak alırız.»

47.22.8. Ta'zir Hakimin Hakkıdır

Ta'zir işini hakim yerine getirir. Zira onun tüm müslüman-lar üzerinde genel velayeti vardır. «Sübülû's-Selâm»'da deniyor ki: -İmamdan başkasının ta'zirde bulunma yetkisi yoktur. Üç kişi hariç : 1 — Baba: Babanın küçük olan çocuğuna eğitim öğretim amacı ile ve kötü ahlaktan sakındırmak için ta'zirde bulunması caizdir. Zahir olan görüşe göre anne de çocukluk zamanlarında ve babasının himayesinde bu hakka sahiptir. Namaz kılması hususunda ve bu konuda dövmek suretiyle ta'zirde bulunabilir. Bulûğ çağına ermiş bir çocuk kötü yolda bile olsa babasının onu ta'zire hakkı yoktur. 2 — Efendi ■ Kendi hakkında ve Allah'ın haklarından biri hususunda efendi kölelerini ta'zirde bulunabilir. Doğru olan görüş budur. 3 — Koca: Kendisine karşı itaatsizlikte bulunan karısını ta'zirde bulunabilir. Kur'an'da bu konu açıkça belirtilmiştir. Namazı ve benzeri şeyleri terkettiğinde onu dövebilir mi? Zahir olan görüşe göre eğer bu konuda azarlama ve tehdit yeterli gelmiyorsa dövebilir. Çünkü bu kötülüğü reddetme konularına girer. Koca da kötülüğü eli yahut dili yada kalbi ile reddetmekle mükellef olan kimselerdendir. Burada kastedilen, ilk ikisidir. Öğretmenin de çocukları uslandırmak için dövmesi caizdir.

47.22.9. Ta'zirde Zararı Ödeme

Baba oğlunu, eğitmek amacı ile dövdüğünde zararını ödemez. Koca karısını, yine eğitmek amacı ile dövdüğünde o da zararı ödemez. Hakim de suçluyu uslandırmak amacı ile dövdüğünde aşırı kaçmamak şartı ile zararı ödemez. Burada hepsi de amacı gerçekleştiren miktarla yetinmek durumundadır. Eğer bunlardan biri uslandırmada başvurdukları çarelerde aşırılığa kaçacak olurlarsa taşkınlık yapmış sayılırlar ve taşkınlıkları nedeniyle telef ettikleri şeylerin zararını Öderler.